

Ex Libris

Parrocchia di Tajedo

OPERA

D. GREGORII PAPAE,

HVIVS NOMINIS PRIMI, COGNOMENTO MAGNI,

OMNIA QVAE EXTANT,

ACCVRATISSIMA DILIGENTIA à mendis multis denuò repurgata.

CVM INDICE DVPLICI, ALTERO rerum, verborum, sententiarumq́; : altero locorum S. Scripturæ explicatorum : utroq; magna sedulitate conscripto.

VENETIIS,

Apud Bartholomæum Rotam.

MDLXXI

CATALOGVS OPERVM BEATI GREGORII MAGNI.

Primo tomo hæc insunt.

DIVI GREGORII PRIMI COGNOMENTO MAGNI, VITA EX DIVERSIS AVCTORIBVS.

VITA DIVI GREGORII Papæ ex Ioanne Stella Sacerdote Veneto.

REGORIVS Magnus, Papa eius nominis primus, natiõe Romanus, patre Gordiano uiro senatorio, post Pelagium Pontificẽ sedit annis tredecim, mensibus sex, & diebus decẽ. Doctor quidẽ eruditissimus, humillimusq́ue atque sanctissimus: qui primus omnium pontificũ se seruum seruorum dei nominauit ac scripsit. Hic, ut dictum est, primò monachus & leuita existens, pontificale munus in multa rerum perturbatione constitutum, tandem inuitus suscepit: in quo sane ita uixit, uusque ad tẽpora nostra neminem ex successoribus habuerit parem, nedum superiorem, uel sanctitate uitæ, uel diligẽtia in rebus agẽdis, uel doctrina & scriptis. Ea propter merito terrestris angelus uocari promeruit. Hic itaque suscepta dignitate, synodũ apud sanctum Petrum uigintiquatuor episcoporum habuit, in qua quidẽ Gratiano testante, multa sustulit quæ nocitura erãt, & multa edidit quæ profectura fidei nostrę uidebãtur: & præsertim quæ subiecta sunt, ordinauit: in ea quippe synodo primo quatuor concilia, scilicet Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, & Chalcedonense decreto publico approbauit & confirmauit: necnon & quintum ueneratus est, ut habemus in Cañ. dist. v. c. sicut sancti Euangelij. Vetuit item eo in concilio, ut nullus bigamus ordinaretur presbyter. Mandauit præterea ultimam defuncti uoluntatem modis omnibus obseruari debere: xiij. q. 1. c. uoluntas ultima. Vetuit itẽ monasteria monialium introire, & earum commatres fieri posse. Addidit denique quadragesimali ieiunio quatuor dies, primo uidelicet quartam, quintam, sextam feriam, & sabbatum, ut habetur de Consec. dist. v. c. quadragesimam. Introitumq́ue missæ cum uno uersu alicuius psalmi ordinauit: eius etiam inuentum fuit, ut nouies kyrie eleison diceretur: & Alleluia, & Offertorium, ac post communionem caneretur. Idem similiter in Canone addi, Diesq; nostros in sua pace disponat, mandauit: rursus in principio omnium horarum canonicarum, Deus in adiutorium meum intende, cum Gloria patri dici debere. Supplicationesque maiores propter pestẽ sedandam atq; stationes pro maiori parte instituit. Quid plura, omnẽ ecclesiastici officij institutionẽ ipse sanctissimus pontifex instituit & approbauit. Ipse quoque adhuc monachus in Sicilia, sex monasteria ex paternis facultatibus ædificauit. Domum insuper suam Romæ religioni dedicauit. Ipse etiam Traianum Imperatorem ab inferno liberauit: pauperes præterea in domũ paternam undique confluentes excepit, & in uita cibumq; ac potum semper ministrauit: fuit denique uir hic omni laude dignissimus, si uitam, si mores doctrinamque inspicias, si solertiam tũ in diuinis rebus, tũ in humanis respicias, hic quoque Anglos omnes & Visegothas hæreticos ad fidem Christi conuertit, & ad unionem ueritatis reduxit. Confirmata denique hoc pacto ex omni parte ecclesia, sanctissimus hic Gregorius secundo Phocæ Imperatoris anno migrauit ad dominum, Cuius corpus in diui Petri basilica omnibus conlachymantibus quarto Idus Martij sepultum fuit: atque eo die eius natale celebratur. Eoque mortuo sedes uacauit mensibus quinqne diebus nouemdecim.

VITA D. GREGORII PAPAE EX PLATINA.

REGORIVS patria Romanus, patre Gordiano uiro senatorio, uno omnium consensu, inuitus etiam pontifex creatur anno domini sexcentesimo ac decimonono. Monachus nanque erat ac leuita. Is autem cum principis consensus requireretur (ut antea dixi) nuncios cum literis miserat, qui Mauricium obsecrarent, ne pateretur electionem cleri & populi Romani ea in re ualere. Interceptæ sunt literæ a præfecto Vrbis ac discerptæ, scriptæque aliæ quibus rogabatur, ut quem populus ac clerus in pontificem legisset, eundem Imperator confirmaret. Quo nihil ei nunciari iucundius ac gratius potuit cum secum familiariter dum Constantinopoli erat, Gregorius uixisset, filiumque eius e fonte baptismaptis leuasset. Remisit itaq; Mauricius nuncios, ac quidem propere, qui Gregorium confirmarent, cogerentq; hominem sanctissimum pontificatus gubernacula in tanta perturbatione rerum suscipere. Is itaque non sibiipsi, sed utilitati hominum, ac diuino honori consulens quem certe ob religionem & pietatē rebus omnibus semper antetulerat, spretis opibus, posthabitis uoluptatibus atque omni ambitione & potentia, gubernacula reipublicæ Christianæ suscipiens, ita uixit, ut usque ad tempora nostra neminem ex successoribus parem habuerit nedum superiorem, uel sanctitate uitæ uel diligentia in rebus agendis, uel doctrina & scriptis. Nam & librum De sacramentis composuit, & Antiphonarium, tam diurnum, quam nocturnum. & Commentarios in Ezechielem, in quadraginta euangelia, in Iob quoque ut dixi, allegorice ad mores & historiam respiciens, & librum quem Pastoralem appellauit, ad Ioãnem episcopum Rauennatem de ratione gubernandæ ecclesiæ. Instituit præterea (ne quid ornatus & concentus inter sacrificandum deesset) ut antiphona canerentur, hæc uulgo Introitus uocant. Eius quoque inuentum est, ut nouies Kyrie eleison caneretur, & Alleluia, interpositis septuagesimę diebus usq; ad pascha. Cantatur etiam post Euangelium, post communionem suo mandato. Idem quoque in canonē redegit, Diesque nostros in tua pace disponas. Præterea uero suplicatiões maiores (quas Græci Litanias uocant) primus instituit. Stationũ quoque magnam partem, maxime autem quæ in basilica Petri habentur, die natali Iesu Christi, in Epiphania, in dominica passione, in albis paschę in Ascensione, in pētecoste, natalibus Apostolorũ, in tertia dominica aduētus, in dedicatione eiusdem basilicæ, die festo sčti Andreę in cathedra Petri, dum maior fit Litania, in sabbato quatuor tēporum. Quid plura de hoc sanctissimo uiro cōmemorē, cum omnis institutio ecclesiastici officii, ueteris pręsertim, ab eo sit inuenta & aprobata, Quē quidem ordina utinam sequeremur. Non abhorrerent hodie a lectione officii uiri docti quemadmodum faciunt, propter barbariem nescio quam illi latinitati additã. Ne uero ulla in re uir sanctissimus ecclesiæ deesset, synodum habuit apud sanctum Petrum quatuor & uiginti episcoporum qua certe multa sustulit quæ nocitura, multa etiã addidit quæ ꝓfutura fidei nostræ uidebãtur. Misit & uiros optimos in Britãniã, Augustinum, Melitũ, & Ioannē, cũque his monachos quosdam probatissimæ uitæ, quorũ monitis & prædicationibus fidei nostræ dogma Angli tum primũ integre receperunt. Rediere etiam Gregorii opera Gotthi ad unionem catholicæ fidei. Sunt præterea qui scribãt Gregoriũ dialogũ suũ de motibus ad Theudelindam Longobardorum reginam misisse, cuius lectione prę ferocem & indomitum uiri sui. Antharis animum ad religionem & mitiorē cultũ redigeret. Erat enim matrona insignis fidei Christianæ studiosissima. Nam & basilicam beati Ioannis Baptistæ Modoetiæ ædificauit, quod oppidum decem milibus passuum a Mediolano distat, & candē ecclesiam prædiis ac uasis aureis ornauit. Ferunt eo tempore quo Hermichildus a patre Leuigildo Gotthorũ rege interfectus est quod fidem catholicam confiteretur. Iesu Christi tunicam, quæ sorte uni militũ obtigerat, inuentam esse apud urbē in Zaphat in arca marmorea eo loci repositam: Thomę Hierosolymitanæ episcopi, & Ioãnis Constantinopolitani, ac Gregorii Antiocheni

tiocheni tempore. Interea uero Mauricius superatis in Hetruria & Cāpania Hexarco Romano duce, Longobardis in oīa uitia & omnem arrogātiam prolapsis, legem tulit, ut qui Romanæ militiæ asscriptus esset, nisi finita militia, aut mācus & debilis ex uulnere factus, deo militare non posset. Hanc ob rem motus Gregorius hominē admonet, ne eius religionē impugnet, cuius benignitate ex infima sorte hominum, ad summū gradum dignitatis peruenerat. Pręterea uerò cum Ioannes Constantinopolitanus episcopus habita Græcorum synodo, seipsum œcomenicum, id est uniuersalē patriarchā creasset, monuissetq; Gregoriū Mauricius, ut Ioanni obtēperaret: respondit homo constantis ingenij & fidei, potestatē ligandi & soluendi Petro traditam, eiusq; successoribus, nō episcopis Cōstantinopolitanis: proinde desineret iram dei in se concitare, dū seditiones studiose nimium in eius ecclesia serit. Nequaquam uero his malis cōtentus Mauricius, reuocatis militibus suis, qui in Italia erant, Longobardos adhortatur, ut spretis fœderibus iam ictis, Romanos adorirētur. quare Agilulphus ex Cisalpina mouens, uastatis longe ac late Hetruriæ agris qua iter faciebat, urbem Romam magnis illatis calamitatibus integrum annū obsedit. Quo quidem tempore Seuerus Aquileiensis episcopus in hæresim prolapsus est, quæ multorum malorum seminarium fuit. Nā Seuero mortuo, Aquileiensis ecclesia bifariam diuisa est: cum Agilulphus Longobardorum rex Ioannem Aquileiēsem, Gregorius Candianū Gradensem Froiulianis episcopos præfecisset. Agilulphus uero omissa spepotiundę urbis, obsidionem soluens, Mediolanum redijt: at Mauricius non sponte, sed coacte pœnitentia ductus, cum Gregorio mitius agere cœpit, quòd intellexerat quendam monachi habitu indutum, strictū gladium in manu tenentē, in foro Constantinopolitano clamasse, Imperatorem breui gladio moriturum. Hoc idem eius somniū cōfirmauit, quo se, uxorem ac liberos cædi uidebat. Interim uero milites stipēdijs suis defraudati, Phocam centurionem Imperatorem creant, & Mauricium obtruncant, undeuigesimo imperij sui anno. At Gregorius exornatis quibuscunque rebus potuit, basilicis Romanis, dedicataq; Gotthorum ecclesiam, quæ in Suburra est, Agathæ martyris nomine: Flauij Ricimerij uiri consularis opus (ut literæ suæ indicant) paternā domum in cliuo Scauri positam, non longe à circo maximo, in monasterium redegit. Quo in loco & hospites continuo accipiebat, & pauperes undiq; confluentes, cibo & potu in uita retinebat. Vir certe omni laude dignus, si uitam, si mores, si doctrinā, si solertiam in rebus tum diuinis, tum humanis inspicias. Neque est cur patiamur Gregoriū hac in re à quibusdam literarum ignaris potissimum carpi, quòd suo mandato, ueterū ædificia sint diruta, ne peregrini & aduenę, ut ipsi fingunt, ad urbem religionis causa uenietes, post habitis locis sacris, arcus triumphales & monumenta ueterum cum admiratione inspicerent. Absit hæc calumnia à tanto pontifice, Romano pręsertim, cui certe post deū, patria quàm uita charior fuit. Multa profecto ex collapsis ædificijs exedit uetustas, multa præterea demoliuntur homines ædificandi gratia, ut quotidie cernimus. Impacta illa foramina, quę tum in cōcauo fornicum, tum in coniuncturis marmorum quadratorumve lapidum uidētur, nō minus à Romanis quàm à barbaris auellendi æris causa crediderim. In fornicibus enim quo leuior esset moles, ollas cū numismatis collocabant: lapides uero quadratos æneis clauis firmabant. Factum id quoq; à Romanis dixi, si Epirotæ, Dalmatæ, Pannonij, & fex totius orbis terrarum huc missa, Romani appellari possunt. Gregorius autē confirmata oī ratione ecclesia dei, anno xiij. mense vi. die x. pontificatur sui morit: Phocę uerò imperatoris anno secūdo, sepeliturq; collachrymantibus oībus in basilica Petri, ante secretariū, quarto Idus Martij. Eius uerò in morte mensibus quinq;, diebus undeuiginti sedes Romana tum uacat.

VITA DIVI GREGORII EX Historia uniuersali Fr. Ioannis Laziardi Cœlestini excerpta.

REGORIVS primus, natione Romanus, cœpit anno ccccccxxvi. cuius assumptio gratiosa atque miraculosa fuit. In cathedra Petri sedit annis xiij cum dimidio, & diebus x. Hic primus Romanorū pontifi

cum se seruũ seruorum Dei scripsit. Antiphonas regulariter intonauit. Introitus in missa statuit, ad populũ demulcendũ. Dein de Kyrie eleison nouies, à septuagesima usq; ad pascha tractus cantari præcepit: & post prædicta euangelium & offertorium ordinauit. Statuit etiam ut oratio dominica decantaretur alta uoce, & ut semper in principiis horarum Deus in adiutorium meũ intende, à presbytero dicat. Hic in singulis Romanæ urbis ecclesiis, in remissionẽ peccatorum, stationes singulis diebus quadragesimæ ordinauit per fideles deuotione promptissima celebrãdas. Et quia in dictis stationibus ipsarum institutor beatus Gregorius & plures in suo pontificio successores singulis eas digredientibus cõcessere indulgentias: unde annuatim diebus quadragesimæ plebs frequentat Romana, cõsequi arbitrans pœnę debitę ex fomite peccati relaxationem. Dictus ẽt pontifex ne antiquę idololatriæ semẽ de cætero ꝑualeret, imaginibus idolorum capita & membra fecit gñaliter imputari. Hic addidit in canone missæ, Diesq; nostros in tua pace disponas. Quanta gratia emicuerit, quanto scientiæ lumine ꝑditus fuerit, quantum præsentibus & futuris exemplo operis & scripturis prodesse studuerit, mortalis lingua nix explicare posset. Eodem tpe tunica dñi inconsutilis in ciuitate Iaphat, non longe a Hierosolyma, Simonis Iudæi confessione inuenta, ab epis Gregorio Antiochiæ, Toma Hierosolymitano, & Ioanne Constantinopolitano, Hierosolymas portata est. Eodẽ tpe apparuit in cœlo stella cometa. Nata sunt eodem tpe prodigia in suburbio Byzantii, puer uidelicet quadrupes, & alter duos uertices habens. Eodem ẽt tpe signum sanguineum in cœlo apparuisse uisum est, & quasi hastæ sanguineæ, & lux clarissima quasi per totam uidebatur noctem. Quædam mulier ẽt infantẽ peperit sine oculis, sine manibus qui a lumbis infra erat sicut piscis. Sed & apud Aegyptum in Nilo flumine apparuerunt duo animalia humanæ formæ, uir. s. & mulier. Vir quidem erat pectorosus, & uultu terribilis, rufa coma, canisq; permixta, qui usq; ad lumbos cinctus monstrabatur & nudus: reliqua uero mẽbra corporis cooperiebat aqua. Mulier uerò mãmillas habebat, & fœmineum uultum, cæsariemque prolixam, & usq; ad horam nonã modo & forma prædictis se palàm cũctis uidere uolentibus ostendebat. Eodẽ ẽt tpe sol a meridie usq; ad meridiẽ minoratus est de tertia parte. Quo in tpe sanctus Lupus, qui patronus est contra morbum caducum, ecclesiam regebat Senonen. Dicto ẽt tpe beatus Gregorius misit Augustinum cum Melito. & Ioanne in Angliã, qui regẽ Athabertum una cum gente sua Christi baptismate insigniuerunt. Hoc refert expresse historia Amotini in gestis Francorum lib. 3. dicens ꝙ beatus Gregorius quasi in sui pontificatus initio Augustinum, Melitũ, & Ioannem ad gentẽ destinauit Anglorũ, siue Britonũ, conuertendã, regiq; Francorũ & ꝑlatis ecclesiarũ per quos trãsitum facere debebãt, suis præcepit literis, ut ipsos commendatos habentes dirigerent in agendis: quorũ prædicatione Anglorũ plebs fidem suscepit orthodoxam: de quo beatus Gregorius in Moralibus faciens mentionẽ, sic dicit: Ecce lingua Britanniæ, ꝗ nihil aliud nouerat, ꝗ barbarum frendere, iam diuinis in laudibus uerba cœpit Hebręa sonare. Ecce quondam timidus, iam substratus sanctorum pedibus seruit Oceanus. Et barbaros mores quos terreni principes domare nequiuerũt ferro, pro diuina formidine sacerdotũ ora simplicibus uerbis ligant: & qui catenas pugnantiũ infideliũ nequaquã metuerat, iam nunc fidelis humilium uerba timet. Hoc autẽ Angliæ regnũ qualiter originẽ sumpsit, reserare lubet in lucẽ. Narrat quippe uetus Britannorum historia, ꝙ Ascanius Aeneæ Troiani filius, de filio suo Syluio nepotem habuit nomine Brutum, qui genitricẽ suã nascendo, & genitorẽ in uenando casu peremit. Cuius parricidii cã tam exosum eum parentibus suis reddidit, ut de Italia pulsus in Gręciam fugeret, ubi exul cùm esset, tanta cœpit probitate pollere, ut confluentibus ad eum Troianis, qui ibi captiui habebantur, ducatum eorum sortiretur: quorum fretus multitudine, & animatus consilio, petiit à Pãdraso Græcorum rege libertatem eundi ad alias nationes. Rex autem ira permotus bello eos conterere uoluit, sed nequaquã potuit. Nam uictoria Bruto a Deo prospera prouenit, ut plurimos de exercitu regis interimeret: ipsumq; ex improuiso caperet, minasq; mortis ei intulit, nisi

nisi annueret rogatis. Exegit quippe ab eo filiam suam in coniugem, auri & argenti copiam multã, naues, frumentũ, cæteraq; marino itineri necessaria. Quæsitis igitur ex regis imperio plus q̃ trecentis nauibus, & oĩum genere farre oneratis, Troianis auro & argẽto plurimo ditatis: Brutus filiã regis accepit, & salutato rege æquoreum iter aggressus est. Transierunt autem Africam & Mauritaniam, ueneruntq; ad littora Tyrrheni maris, ubi quatuor generationes gentis suæ exules inuenerunt cum duce Corinæo: Quibus secum assumptis, direxerunt iter ad fines Aquitaniç: ibi eis exortũ est cũ Gallis ꝓlium grauissimũ, quibus eo tpe reges decem præsidebant, in quo congressu apparuit indicibilis fortitudo Corinæi ducis, qui tam ualde percussit consularem uirum in summo capitis, ut eum dissecaret in duas partes toto corpore diuiso. Nepos autem Bruti Turnus, & ipse fortissimus miles qui solo gladio suo sexcentos ibi peremit, hostiũ gladiis occisus est deditq; nomẽ Turoni ciuitati, quia in loco illo sepultus fuit. Fine dato illi certamini Brutus cum suis ad naues rediit, cœptumq; iter aggressus, tandem ad insulam destinatam peruenit. Erat autem nomen insulæ illius Albion, & a solis inhabitabatur gigãtibus, cum quibus certamen persçpe habuerunt, quam insulã Brutus de suo nomine uocitauit Britanniã, hominesq; suos Britones, uel Britannos. Dux aũt Corinæus terram quæ sorti suæ cesserat, Corinæam uocauit, quæ modo Cornubia, uel a cornu Britanniæ, uel ex prædicti nominis corruptione appellatur. Nunc aũt de successione Bruti, & qualiter Saxones Angliam obtinuerũt, locutio sic exorditur: Porro exactis 24. annis ex quo insulam ingressi sunt, mortuus est Brutus relictis tribus filiis regni sui hæredibus, qui sepulto patre distribuerunt inter se regnum paternum, quilibet partem suam de nomine proprio appellantes. Primus cui nomen erat Lotrinus, mediam partem insulæ possedit, quç postmodum Lotria est appellata. Secũdus qui Camber dicebatur, accepit partem illam q̃ post Cãbria dicta est, & modò Gallia uocatur. Tertius cui nomen erat Albanactus, possedit terrã q̃ nũc Scotia dicitur, eiq; nomen dedit Albania. Regnauit autem Lotrinus decem annis, & mortuus est. Hi enim usquè ad Iulium Cæsarem Britanni libera uolũtate regnauerũt, sub cuius imperio Romanis tributarij facti sunt. Porrò tpe Marci, Antonij Veri, instãtia Luci Britanniarum regis, per legatos Eleutherij Papç mysteria Christianitatis susceperunt, in qua aliqui eorum usque ad martyrij coronam perducti sunt. Orta enim persecutione sub Diocletiano Cæsare, licet fides deficeret in pluribus, in alijs tamen frangi nec morte potuit. Sed postquam maximus tyrannus insulam Britanniæ militum præsidio euacuauit, irruerunt. Picti cæterĉque barbaræ nationes, populumque imbecillem & terram totam cæde & præda uastare cœperunt. Accessit huic malo & aliud, qđ rex Vertigerius ad sui tutamen hostiumq; impugnationem inuitauit gentem Saxonũ adhuc Paganicam, quæ cum aliquando dire, strenue ac fortiter eos tutati fuissent, dominandi cupidine illecti dignitates ciuium à rege petierunt, ut non iam opem ferre ciuibus, sed potius tyrannidem exercere in eos liberius possent: quod Britanni præcauentes expulerunt eos: sed illi repulsi multipliciter redierunt, pacemq; simulantes penè uniuersos principes eorum fraudulenter occiderunt. Præualentes igitur, ad tempus ciuitates & castella occupauerunt, donec surgeret rex Aurelius Ambrosius, qui eorum ducem interfecit, ciuitates abstulit, eorumque reliquias effugauit. Post Aurelium surrexit. Vterpandragon Aurelij frater, qui genuit Arcturum regem inuictum atque magnificum. Post istos, sex reges de eorũ gente regnauerunt: & tunc præualentibus Anglis auxilio Africanorum aliarumque gentium, Britones monarchiam insulæ & diadema regni perdiderũt, & alij quidem in minorem Britanniam, ubi eorum & genus & nomen permanet, alij uero in Galliam transfugerunt. Demum cum redirent, regnum obtinuerunt: sed non multo tempore post, urgente eos diuina ultione, per famem & mortalitatem insulam alienigenis gẽtibus inuadendam reliquerunt: ab illo tempore Saxones, id est Angli: Angliam de eorum nomine nuncupatam sub eorum dominio tenuerunt. Adhuc de catalogo regum Britanniæ habendus est sermo. Vnde anno primo Gratiani Imperatoris, & deinceps regnauit apud Britannos

Maximus annis 24. & tunc Britannorum uires nimis ex hostium irruptionibus attenuatæ sunt, & quia à Romanis undiq; bello laborantibus nihil subsidii habere poterant, subtrahunt se ab eorum dominatione, & inito consilio direxerunt Londoniẽsem archiepiscopum ad regem minoris Britanniæ Ildroenum, ut eis succurreret: at ille tradidit fratrem suum Cõstantinum eis cum grandi militum armatura: qui quidem Constantinus erectus fuit in regem, regnauitq; annis decem: habuit autem tres filios, Constantem, qui monachus factus est: Aurelium Ambrosium, & Vterpandragon. Itaque post alios annos uigintitres, quidam dicunt Anglos uenisse in Britanniam: scilicet anno domini quadringentesimo quadragesimoseptimo, & Aurelium Ambrosium ibi regnare cœpisse. Sed uerius uidetur eos multo antè uenisse, quàm ille regnaret. Deinde post annos quadragintaquinque ab anno prænotato quidam asserunt initium regni Anglorum: uerum in hac re multum dissonant historiæ. Itaque Britanni non ualentes ulterius ferre uirtutem Anglorum, ut uicti concesserunt in ius & nomen eorum, & uocati sunt Anglici. Et primus rex de gente Anglorum Elli, secundus Telini altero mortuo succedendo regnauerunt annis septuaginta. Post hos tertius regnauit Edilbertus annis quinquagintaquinque, post hunc Eadebal filius eius annis quatuordecim, cuius filius Calcobertus anno domini 640. regnauit annis uigintiquinque. Hinc in Anglia secundum Vincentium primus idola destruxit, & fidem Christi dilatauit. Post hunc filius eius Ebertus annis octo. Post hunc frater eius Lothere annis duodecim. Post illum Edrich biennio regnauit: quo mortuo externi gentium reges regnum Angliæ discindunt annis quatuor. Post hoc Vicredo filius Egberti Anglos ab illorum oppressione liberat, & super eos regnat annis trigintasex, postquam Edilbertus annis octo, scilicet usque ad annum domini sexcentesimum trigesimum sextum. Adhuc autem regnum Anglorum annotare supersedeo, & ad historias eorum te remitto.

SYMBOLVM DIVI GREGORII PAPAE.

Credo in unum Deum patrẽ omnipotentem, & filium, & spiritum sanctũ, tres personas, unam substantiam. Patrem ingenitum, filium genitum. Spiritũ uero sanctum nec genitum, nec ingenitum, sed coeternum, de patre & filio procedentem. Cõfiteor unigenitum filium, cõsubstantialem, & sine tempore natum de patre, omniũ uisibilium & inuisibilium conditorem, lumẽ ex lumine, Deum uerũ, de Deo uero, splẽdorem gloriæ, figuram substantiæ. Qui manens uerbum ante secula, perfectus homo creatus est iuxta finem seculorum. Conceptus & natus ex spiritu sancto, & Maria uirgine. Qui naturam nostram suscepit absq; peccato. Et sub Pontio Pilato crucifixus & sepultus, tertia die resurrexit a mortuis. Die autem quadragesimo ascẽdit in cœlũ, sedet ad dexteram patris. Vnde uenturus est iudicare uiuos & mortuos, positurus ante oculos omniũ omnia occulta singulorũ. Daturus sanctis perpetua præmia regni cœlestis, iniquis autem supplicia ignis æterni, innouaturusq; seculum per ignem. Confiteor unam fidem, unum baptisma, unã Apostolicam & uniuersalem Ecclesiam, in qua sola possunt laxari peccata, in nomine patris & filij & spiritus sancti. Amen.

MIRACVLVM DE INVENTIONE Librorum Moralium B. Gregorij.

Beatus Gregorius Papa librũ beati Iob, petente sancto Leandro Hispalensi Episcopo, exposuit, sicut in prologo Moraliũ patenter uideri põt, & ei expositũ tradidit. Illeq; expositũ eũ in Hispaniam ad sedẽ Hispalẽsem detulit. Hispalensis autem ciuitas uulgari nomine Sybilia uocatur, & est metropolis Hispaniæ. Decedente ergo beato Leandro, sanctus Isidorus, germanus eius, doctor præcipuus, loco eius factus est archiepiscopus. Post cuius decessum, libri Moralium, quos beatus Leander attulerat, ita per negligen-

gligẽtiam perditi sunt, ut in tota Hispania non inuenirentur. Post aliquot ergo annos Cyndesindus rex Hispaniæ concilium triginta episcoporum in urbe Toletana cõgregauit, ubi querimonia facta de amissione Moralium, unanimi consilio episcoporum, præfatus rex Tagionem Cæsaraugustanum episcopum Romam misit cum epistolis ad papam, pro quærendis eisdem libris, Erat enim Tagio episcopus diuinæ scripturæ amator feruentissimus. Venit ergo Romam, præsentatisq; regalibus epistolis & muneribus, cum de die in diem uideret petitionem suam à Papa differri, quasi præ multitudine aliorum librorum, illi quos quærebat, non possent in archiuo sedis Apostolicæ reperiri, ad ultimum postulauit, ut saltem sibi licentia daretur, una nocte integra in ecclesia beati Petri uigilandi & orandi. Qua accepta, cum enixius obsecraret Deum, ut iam iamq; sui itineris effectus prosperaretur, ecce circa mediam noctem in ipso orationis feruore persistens, uidit totam ecclesiam immenso lumine repleri. Deinde prospicit magnam reuerendorum uirorum, niueis uestibus indutorum, multitudinem, ianuam ecclesiæ ingredientem, & decenti ordine binos & binos ad altare sancti Petri tendentem. Cumq; nimio terrore perterritus, de loco in quo stabat, se mouere non auderet, ecce uidit duos ex eis de cœtu illorum egressos ad se uenientes. Ex quibus unus dulciter salutans eum, percontatur quis esset, unde, & cur uenisset, & cur ea hora ibi uigilaret. Episcopo uerò ad singula respondente, totamq; itineris sui & orationis causam referente, is qui aduenerat, digitum protendẽs: In scrinio, inquit, illo quod cernis, continentur libri quos quęris. Tunc uerò episcopus fiducia assumpta: Obsecro, inquit, mi domine, ut mihi seruo tuo pandere digneris, quæ nam sit illa quam cerno, tam præclara uirorum processio? Protinus ille respondens: Duo, inquit, illi quos præcedentes, seq; inuicem manu inserta uides complectentes, beati Apostoli sunt, Petrus & Paulus: Reliqui uerò quos post eos cernis stantes, ipsi sunt successores eorum, huius Apostolicæ sedis pontifices. Et eodem ordine quo eos in episcopatu sunt secuti etiam nunc eos sequuntur. Et sicut hanc Ecclesiam in uita sua dilexerunt, ita & nunc post obitum diligũt, & frequenter eam inuisere ueniunt. Tunc episcopus: Oro, inquit, mi domine, ut dicas mihi, quis nam tu ipse sis. Ille respondit: Ego sum Gregorius, pro cuius libris tanti itineris laborem sustinuisti. ideoq; nunc ueni, ut tuæ satisfacerem petitioni. Tunc episcopus inquit, Obsecro domine mi (si hic est) mihi dicas quis nam istorum est beatus pater Augustinus, cuius libros nõ minus quàm tuos dilexi. Respondit: Beatum Augustinum uirum excellentissimum (de quo quæris) altior à nobis continet locus. Hæc dixit, statimq; cum socio qui secum uenerat, ad cœtum aliorum rediјt. Postea uidente episcopo, omnes simul ad altare beati Petri reuerenter submissis capitibus inclinantes, eodem quo uenerant ordine, ianuam ecclesię repetierunt, & cum lumine quod prius uiderat recesserunt. Mane autem facto, præfatus episcopus domino Papæ cuncta quæ uiderat retulit. Sicq; acceptos & descriptos libros Moralium in Hispaniam reportauit. Hancq; uisionem eis deinceps prænotari & præscribi instituit.

REVERENDISSIMVS DOminus Dominicus, Episcopus Brixiensis, summi pontificis Sixti uicarius, hãc præfationem Moralibus beati Gregorij Papæ inseruit.

SANCTVS Iob exemplar patientiæ, librum edidit, in quo dei prouidentiã magna ex parte nobis aperit: & quorundã hominũ falsas de iudicus dei opiniones refellit: qui plerunq; pœnas & huius mundi molestias atq; incõmoda, & econtra corporis & externa bona in causas referũt eis prorsus tñ incognitas, cũ tñ propheta dicat: Iudicia dei abyssus multa. Et iterũ de eisdẽ: Existimabã ut cognoscerẽ, hoc labor est ante me, donec intrẽ in sanctuariũ dei, & intelligã in nouissimis eorũ. Scripsit autem metro, cuius mensura in translatione obseruari nõ potuit. Multa nãque sunt uersuũ genera, q̃bus prisci utebantur, nobis incognita: ceu illud Deuteronomij canticum: Audite cœli q̃ loquar: metro

Ps. 35
Psal. 72.
Deut. 32

† v currit.

currit. & hoc similiter carmé ab eo loco: Pe
Iob 5 reat dies in qua natus sum, usq; ad calcé fe
re operis hexametrũ est. Ex quo liquet nõ poetas modo gentiliũ, sed uates quoq; nostros numerosis uersibus usos, & eorũ fuisse inuentores. Siquidé Moyses qui cœcinit
Exo. 15. carmen illud, Cantemus domino, gloriose enim magnificatus est, & quod suprà memoratum est, eos omnes præcessit, quos Græci uetustissimos putant: Homerũ. s. & Hesiodum & ipsum Troianum bellum: & longè superior fuit Musæo, Orpheo, Mercurio, & Apolline, quẽadmodũ Eusebius Cęsariensis clare supputauit. Non magnũ autem téporis decursum inter hos duos. s. Iob & Moysen autumant, qui recte coniectari existimãtur ab Esau Iob descendisse, & ipsummet historiam suam texuisse. Describit ẽt hic propheta resurrectioné futu-
Iob 9 rã omnibus aliis clarius, dicens: Scio quod redemptor meus uiuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursum circum dabor pelle mea, & in carne mea uidebo Deum saluatoré meum, quem ego ipse, nõ alius uisurus sum. Diabolum etiam super omnes filios superbiæ regem, sub figuris Behemoth & Leuiathan. i. elephantis & piscis magni, siue serpentis marini, imitandis conditionibus, & multa alia: quæ legentibus eruditioné egregiã, & delectationem afferant. Hunc beatus Gregorius declarandum suscepit: cõmentariaq; in eum edidit ut plurimũm iuxta sensum tropologicũ: in triginta & quinq; libros distincta, tanta eloquentia, tanta copia, tanta sententiarũ grauitate, ut qui sacris literis delectantur, nihil ferè habeant, in quo magis possint, quæ ad mores & beatè uiuendũ spectant, contemplari: & idcirco Moralia appellata sunt. Eorum si autorem spectes, non solũ magnæ doctrinæ, sed & autoritatis tibi erunt: quippe qui inter præcipuos enumeratur ecclesiæ doctores. Si uerò eiusdem autoris sanctitaté & religioné cõtéplatus fueris, tunc pietatis speculũ, frugalitatis exẽplar, pœnitétię norman, beatè uiuẽdi regulã, & omnis uirtutis ornamenta reperies. Hæc commentaria, quia magni admodum erant uoluminis nõ facile haberi etiam a cupientibus poterant. Placuit autem clementissimo deo his nostris temporibus nouam artem docere homines, ut per impressionem characteré facillima esset scriptio librorũ: adeo ut a tribus hominibus, solum tres mẽses laborantibus, per impressioné formata sint horum Moralium trecenta uolumina: ad quæ tota eorum uita haudquaquam sufficeret, si digitis & calamo aut penna scribenda forét. Hac ipsa arte cum multa opera hominum generi utilia, in primis sacra, dehinc philosophorum, poetarũ, oratorũ, historicorũ, grãmaticorũ & iurisc õsultorũ formata sint: tum etiam nuper hæc Moralia Gregorii põtificis maximi & sanctissimi, ad quæ habẽda & legenda literarũ studiosos q̃ maxime possum exhortor: & siquid in me autoritatis, etiam admoneo, ne tanta Dei beneficẽtia abutantur, tantam sacrarum scripturarũ explanationem paruifaciant, tantam negligant disciplinam, q̃ in codice possunt paruo precio comparari.

SANCTISSIMI CELEBERrimique Ecclesiæ doctoris Gregorij Papæ, ad Leandrum Episcopum, in expositionem libri beati Iob, Epistola.

Euerendissimo atq; sanctissimo fratri suo Leandro coepiscopo Gregorius seruus seruorum Dei. Dudum te frater beatissime in Constãtinopolitana urbe cognoscens, cum me illic sedis apostolicæ respon sa constringerent, & te illuc iniuncta pro causis fidei regis Vuisigothorũ legatio per duxisset, omne in tuis auribus quod mihi de me displicebat, exposuit quoniam diu longeq; conuersionis gratiã distuli: & postquam cœlesti sum desiderio afflatus, secularem habitum contemnere melius putaui. Aperiebatur mihi iam tunc de æternitatis amore quod quærerẽ: sed inolita me consuetudo deuinxerat, ne exteriorem cultum mutaré. Cumq; adhuc me cogeret animus præsenti mundo quasi specietenus deseruire, cœperunt multa contra me ex eiusdem mundi cura succrescere, ut in eo iam nõ specie, sed quod est grauius, mente retinerer. Quæ tandé cuncta sollicite fugiens, portũ monasterii petii, & relictis quæ mũdi sunt (ut frustra tunc credidi) ex huius mũdi naufragio nudus euasi. Quia. n. plerunq; nagẽ

incaute

incaute religatã, ẽt de sinu tutissimo littoris unda excutit, cũ tempestas excrescit, repente me sub prætextu ecclesiastici ordinis in causarũ seculariũ pelago reperi: & quieté monasterij, quia habendo non fortiter tenui, q̃ stricte tenenda fuerit perdendo cognoui. Nã cũ mihi ad percipiendum sacri altaris ministeriũ, obedientiæ uirtus opponitur: hoc sub ecclesiæ colore susceptũ est: qđ si inulte liceat, iterũ fugiendo deflectatur. Post quæ nolenti mihi atq; renitenti (cũ graue esset altaris ministerium) pondus est curæ pastoralis iniunctum. Quod tanto nunc durius tolero, quanto me ei imparem esse sentiens, in nulla fiduciæ consolatione respiro. Quia enim mundi iam tẽpora, malis crebrescentibus, termino appropinquante turbata sunt, ipsi nos qui internis mysteriis deseruire credimur, curis exterioribus implicamur: sicut en quoq; tpe quo ad ministerium altaris accessi, hoc de me ignorãte me actũ est, ut sacri ordinis pondus acciperé: quatenus in terreno palatio licentius excubaré. Vbi me.s. multi ex monasterio fratres mei germana uincti charitate secuti sunt, qđ diuina factũ dispẽsatione cõspicio ut eorum sp exemplo ad orationis placidũ littus quasi anchoræ fune restringerer, cũ cãrũ seculariũ incessabili impulsu fluctuaré. Ad illorũ quippe consortiũ uelut ad tutissimi portus sinũ, post terreni actus uolumina fluctusq; fugiebã: & licet illud me ministeriũ ex monasterio abstractũ, à pristinę quietis uita mucrone suæ occupationis extinxerat, inter eos tñ per studiosæ lectionis alloquiũ quotidianę me aspiratio cõpunctionis animabat. Tunc eisdẽ fratrib. ẽt cogente te placuit, sicut ipse meministi, ut librũ beati Iob exponere importuna me petitione cõpellerent: & prout ueritas eius infunderet, eis mysteria tãtę profunditatis aperiré. qui hoc quoq; mihi in onere suæ petitionis addiderunt, ut non solũ uerba historiæ per allegoriarũ sensus excuteré, sed allegoriarum sensus protinus in exercitiũ moralitatis inclinaré: adhuc aliud grauius adiungẽtes, ut intellecta quæq; testimonijs cingerem, & prolata testimonia si implicita fortasse uiderentur, interpositione superadditæ expositionis enodarem.

Cap. II.

MOx uero ut in obscuro hoc opere ante nos hactenus indiscusso, ad tanta me pertrahi ac talia cognoui, solo auditus pondere uictus (fateor) lassatusq; succubui. Sed repẽtè inter formidiné deuotionẽq; deprehensus, cũ in largitoré munerũ oculos mẽtis attoleré, cunctatione postposita, illico certus attendit: quia impossibile esse non poterat, quod de fraternis mihi cordib. charitas imperabat. Fore quippe idoneũ me ad ista desperaui: sed ipsa mea desperatione robustior, ad illũ spẽ ptinus erexi, p qué apta est lingua mutorũ, qui linguas infantiũ facit disertas, q immensos brutosq; asinæ ruditus per sensatos humani colloquij distinxit modos. Sap. 10. Nu. 22. Quid igit mirũ, si intellectũ stulto homini præbeat, qui ueritaté suã: cũ uoluerit, etiã per ora iumentorũ narrat? Huius ergo robore considerationis accinctus, ariditaté meã ad indagandũ fonté tantæ profunditatis excitaui, & quãuis eorũ quibus exponere cõpellebar, lõge me uita transcenderet, iniuriosum tñ esse nõ credidi, si fluenta usibus hominũ plumbi fistula ministraret. Vnde mox eisdẽ corã positis fratribus priora libri sub oculis dixi, & quia tempus paulo uacantius reperi, posteriora tractãdo dictaui. Cũq; mihi spatia largiora suppeterent, multa augens, pauca subtrahens, atq; ita ut inuẽta sunt nonnulla derelinquẽs, ea quæ me loquente excepta sub oculis fuerant, p libros emendãdo cõposui: quia & cũ postremo dictaré, quo stylo prima dixeram, sollicitè attendi. Egi ergo ut & ea quæ locutus sum, studiosa emendatione transcurrens, quasi ad similitudiné dictatus erigeré: & ea q̃ dictaueră, nõ longe à colloquentis sermone discreparét: quatenus dũ hoc tenditur, illud attrahitur, edita modo dissimili res non dissimilis formaretur: quamuis tertiã huius operis partem ut colloquendo protuli, penè ita dereliqui: quia cum me fratres ad alia pertrahunt, hanc subtilius emendari noluerũt. Quibus nimirum multa iubentibus dum parere modo per expositionis ministerium, modo per contemplationis ascensum, modo per mortalitatis instrumentum uolui, opus hoc per triginta quinque uolumina extensum in sex codicibus expleui. Vnde & in eo sæpe quasi postponere ordinem expositionis inuenior: & paulo diutius contemplationis latitudini ac moralitatis insudo. Sed tamẽ quisquis de deo loquit, curet necesse

necesse est, ut quicquid audientium mores instruit, timetur: & hunc rectum loquendi ordinem deputet, si cum opportunitas ædificationis exigit, ab eo se quod loqui cœperat, utiliter deriuet. Sacri enim tractator eloquij morem fluminis debet imitari. Fluuius quippe dum per alueum defluit, si ualles concauas ex latere contingit, in eas protinus sui impetus cursum diuertit, cumque illas sufficienter impleuerit, repente se in alueum refundit. Sic nimirum sic diuini uerbi esse tractator debet: ut cum de qualibet re disserit, si fortasse iuxta positam occasionem congruę ædificationis inuenerit, quasi ad uicinam uallem linguę undas intorqueat, & cum subiectæ instructionis campũ sufficienter infuderit, ad sermonis propositi alueum recurrat.

Cap. III.

SCiendum uero est quòd quædam historica expositione transcurrimus, & per allegoriã quædam typica inuestigatione perscrutamur, quædã per sola allegoricæ moralitatis instrumenta discutimus, nonnulla autem per cũcta simul sollicitius exquirentes tripliciter indagamus. Nam primũ quidem fundamenta historiæ ponimus, deinde per significationem typicam in arcem fidei fabricã mẽtis erigimus: ad extremũ quoq; p moralitatis grãm quasi superducto ædificiũ colore uestimus. Vel certe quid ueritatis dicta, nisi reficiendæ mentis alimenta credẽda sunt? Quæ modis alternantibus multipliciter disserendo, ferculum ori offerimus, ut inuitati lectoris quasi conuiuæ nr̃i fastidiũ repellamus: qui dũ sibi multa oblata cõsiderat, q elegantius decernat assumat. Aliqñ uero exponere aperta historiæ uerba negligimus, ne tardius ad obscura ueniamus. Aliquando aũt intelligi iuxta literam nequeũt: quia superficietenus accepta, nequaquã instructionem legentibus, sed errorẽ gignũt.
Iob 9 Ecce etenim dicitur: Sub quo curuãtur qui portant orbem. Et de tãto uiro quis nesciat quòd nequaquam uanas poetarum fabulas sequitur, ut mundi molem subuehi giganteo sudore suspicetur; qui rursum pressus
Iob 7 percussionibus dicit: Elegit suspendium aĩa mea, & mortẽ ossa mea. Et quis rectũ sapiẽs, credat uirũ tanti præconij (quẽ uidelicet cõstat ab æterno iudice præmia pro patientię uirtute recipere) decreuisse inter uerbera suspendio uitam finire? Aliqñ etiam, fortasse intelligi iuxta literam debeant, ipsa se uerba literæ impugnant. Ait nanq;: Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est, cõceptus est homo. & paulo post subiecit. Occupet eam caligo, & inuoluatur amaritudine. Atque in eiusdem noctis maledictione subiungit: Sit nox illa solitaria. Qui nimirum natiuitatis dies ipso impulsu temporis euolutus, stare non poterat. Iob 3.

Cap. IIII.

QVo igitur pacto hunc inuolui caligine optabat, qui elapsus iam nõ erat, & tamen si in natura rerum subsisteret, sentire amaritudinem nequaq̃ posset? Constat ergo q nullo modo de die insensibili dicitur: qui sensu percuti amaritudinis optat. Et conceptionis nox reliquis noctibus coniuncta decesserat, quo pacto hãc fieri solitariam exoptat? Quæ ut à lapsu tẽporis figi nõ potuit, ita ẽt nec à reliquarũ noctiũ coniunctione separari. qui rursum dicit: Vsquequo non parcis mihi, nec dimittis me ut glutiam saliuam? & tamen paulo superius dixerat: Quæ prius tangere nolebat anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt. Quis aũt nesciat saliuam facilius posse glutiri q̃ cibum? qui itaque se sumere cibũ denunciat, incredibile est ualde quo ordine glutire posse saliuã negat. Atq; iterũ dicit: Peccaui, quid faciã tibi ò custos hoĩum? uel certe: Consumere me uis peccatis adolescentiæ meæ? Et tñ alia responsione subiũgit: Nec.n. reprendit me cor meũ in omni uita mea. Quo ergo pacto à corde suo minime in oĩ uita sua reprehenditur, qui peccasse se publica uoce testaẽ? Neq;.n. simul unq̃ conueniunt culpa operis, & irreprehensibilitas cordis. Sed nimirum uerba literæ dum collata sibi conuenire nequeunt, aliud in se aliquid quod quæratur ostendunt, ac si quibusdã uocibus dicãt: Dum nostra nos conspicitis superficie destrui, hoc in nobis quærite: quod ordinatum sibique congruẽs apud nos ualeat intus inueniri. Aliquando autem qui uerba accipere historiæ iuxta literam negligit, oblatum sibi ueritatis lumẽ abscondit. Cumque laboriosè inuenire in eis aliud intrinsecus appetit, hoc quod foris sine difficultate assequi poterat, amittit, Sanctus namque uir dicit: Si negaui quod uolebant pauperibus & oculos uiduæ expectare

Iob 7. (beside "Vsquequo non parcis mihi")
Iob 6. (beside "Quæ prius tangere")
Iob 7. (beside "Peccaui")
Iob 31. (beside "Si negaui")

expectare feci: si comedi buccellam meã solus, & nõ comedit pupillus ex ea: si despexi prætereuntẽ, eo q non habuerit indumentum, & absq; operimento pauperẽ: si nõ benedixerint mihi latera eius, & de uelleribus omniũ meũ calefactus est. Quæ uidelicet si ad allegoriæ sensum uiolẽter inflectimus, cũcta eius misericordiæ facta uacuamus. Diuinus etenĩ sermo sicut mysterijs prudẽtes exercet, sic plerunq; superficie simplices refouet. Habet in publico unde paruulos nutriat, seruat in secreto unde mẽtes sublimiũ in admiratione suspẽdat. Quasi quidã quippe est fluuius (ut ita dixerim) planus & altus: in quo & agnus ambulet, & elephas natet. Vt ergo uniuscuiusq; loci opportunitas postulat, ita se per studium expositionis immutat, quatenus tãto uerius sensum diuinæ locutionis inueniat, quãto ut res quæq; exegerit, se per causarũ species alternat. Quã uidelicet expositionem recensendam tuæ beatitudini (non quia uelut dignam debui, sed quia te petente memini promisisse) transmisi. In qua quicquid tua sanctitas tepidũ incultumq; repererit: tãto mihi celerrime indulgeat, quãto hoc me ægrũ dicere nõ ignorat. Nam dum molestia corpus atteritur, afflicta mente etiam dicendi studia languescũt. Multa quippe annorum iã curricula deuoluuntur, q crebris uiscerũ doloribus crucior, horis momentisq; omnibus fracta stomachi uirtute lassesco: lentis quidẽ, sed tñ continuis febribus anhelo. Inter q dum sol-
Heb. 12. licitus penso, qa scriptum est: Omnis filius qui à deo recipitur, flagellat: quo malis præsentib. durius deprimor, eo de æternis certius præsumptione respiro. Et fortasse hoc diuinæ prouidentiæ cõsilium fuit, ut percussum Iob percussus exponerem, & flagellati mentem melius per flagella sentirem.

Cap. *V.*

SEd tamen recte considerantibus liquet, quia aduersitate nõ modica laboris mei studijs in hoc molestia corporis obsistit, q carnis uirtus cũ locutionis ministeriũ exhibere uix sufficit, mẽs dignè non potest intimare quod sentit. Quid nanque est officiũ corporis, nisi organum cordis? Et quamlibet peritus sit cantandi artifex, explere artem non ualet, nisi ad hanc sibimet ministeria exteriora concordent: quia nimirum cãticum qd docta manus imperat, quassata organa ꝓprie non resultant: nec artẽ flatus exprimit, si scissa rimis fistula stridet. Quanto itaq; grauius expositionis meæ qualitas premitur: in qua dicẽdi grãm sic fractura organi dissipat, ut hãc peritiæ ars nulla cõponat? Quæso aũt huius operis dicta percurrens, in his uerborũ folia nõ requiras: quia per sacra eloquia ab eorũ tractatorib. infructuosæ loquacitatis leuitas studiose cõpescitur, dũ in templo dei nemus plantari ꝓhibet. Et cuncti proculdubio scimus, quia quoties in folijs malè lætæ segetis culmi proficiũt: minori plenitudine spicarũ grana turgescunt. Vnde & ipsam artẽ loquendi q̃ magisteria disciplinæ exterioris insinuant, seruare despexi. Nã sicut huius quoq; epistolæ tenor enũciat, nõ metacismi collisionẽ fugio, nõ barbarismi confusionẽ deuito, situs motusq; ꝑpositionem casusq; seruare contemno, quia indignũ uehemẽter existimo, ut uerba cœlestis oraculi restringã sub regulis Donati. Neque.n. hæc ab ullis interpretibus in scripturæ sacræ autoritate seruata sunt. Ex qua nimirũ quia nostra expositio oritur, dignũ profecto est, ut quasi edita soboles speciem suæ matris imitetur. Nouam uero translationem dissero, sed ut comprobationis causa exigit, nunc nouam, nunc ueterem per testimonia assumo: ut qa sedes apostolica (cui autore deo presideo) utraq; utitur, mei quoque labor studij ex utraque fulciatur.

Finis epistolæ.

PRAEFATIO D. GREGORII Papæ in expositionem beati Iob.

De qua stirpe, uel quo tempore fuerit Iob. *Ca.* I.

INter multos sæpe quæritur quis libri B. Iob scriptor habeatur. Et alij quidem Moysen, alij unumquelibet ex ꝓphetis scriptorẽ huius operis fuisse suspicãtur. Quia enim in libro Geneseos Iobab de stirpe Esau descendisse, & *Gen.* 36
Balæ filio Beor in regnũ successisse describitur: hunc beatum Iob longe ante Moysi tp̃a extitisse crediderunt, morem profecto sacri eloquij nescientes: quia in superioribus suis

suis partibus solet breuiter lõge post secutura perstringere, cũ studet ad alia subtilius enuncianda properare. Vnde & illic Iobab priusquam reges in Israel existerent, fuisse memoratur. Nequaquam ergo extitisse ante legem cognoscitur, qui Israeliticorũ iudicũ tpe fuisse signatur. Quod dũ quidã minus caute cõsiderant, Moysen gestorum illius quasi longe ante positi scriptorem putãt: ut uidelicet is qui potuit ad eruditionẽ nostrã legis præcepta edere, ipse credatur etiã ex gentilis uiri historia, uirtutis ad nos exempla mandasse. Nonnulli uerò, ut dictũ est, scriptorẽ huius operis unumquemlibet ex propheris arbitrantur, asserentes quòd nullus tã mystica dei uerba cognoscere potuit, nisi cuius mentẽ prophetiæ spiritus ad superna subleuauit. sed quis hæc scripserit, ualde superuacue quæritur: cũ tamen autor libri spiritussanctus fideliter credatur. Ipse igitur hæc scripsit. qui hæc scribenda dictauit. Ipse scripsit, qui & illius operis inspirator extitit, & per scribentis uocem imitanda ad nos eius facta transmisit. Si magni cuiusdam uiri susceptis epistolis legeremus uerba, eaq; quo calamo fuissent scripta quæreremus, ridiculum profecto esset, si nõ epistolarum autorem, scire sensumq; cognoscere, sed quali calamo earum uerba impressa fuerint, indagare studeremus. Cum ergo rẽ cognoscimus, eiusq; rei spũm sanctum autorem tenemus, quia scriptorẽ quærimus, quid aliud agimus, nisi legentes literas, de
2 calamo perscrutamur? Arbitrari tñ uerius possumus, quòd idem beatus Iob qui certamina spiritualis pugnæ sustinuit, etiam consummatæ suæ uictoriæ gesta narrauit. Nec mouere debet quòd in eodẽ libro dicitur, dixit Iob, uel hæc atque illa pertulit Iob. Moris enim scripturæ sacræ est, ut qui scribunt, sic de se in illa quasi de aliis loquanť:
Num. 12 hinc est. n quod Moyses ait: Erat Moyses uir mitissimus super oẽs homines qui mo-
Ioan. 19. rabantur in terra. Hinc Ioannes dicit: Hic est discipulus ille quẽ diligebat Iesus. Hinc
Luc 24 Lucas ait, ꝙ ambularent duo ex discipulis in uia, Cleophas & alius. Quẽ profecto aliũ dum tam studiose tacuit: ut (quidam dicũt) quid nisi seipsum fuisse monstrauit? Scriptores igiť sacri eloquii, qui impulsu sancti spiritus agitantur, sic de se in illo testimonium quasi de alijs proferunt. Spiritus ergo sanctus per Moysen loquutus est de Moyse. Spiritus sanctus per Ioannem loquutus est de Ioanne. Paulus quoque quia non ex seipso loqueretur, insinuat dicens: An experimentũ quæritis eius qui in me loquiť Chri- *1. Co. 13*
stus? Hinc est quòd angelus qui Moysi apparuisse describiť, modo angelus, modo dñs memoratur. Angelus uidelicet, ꝓpter hoc quòd exterius loquẽdo seruiebať: dominus autem dicitur. quia interius præsidens, loquẽdi efficaciã ministrabat cũ ergo loquẽs ab interiori regitur, & per obsequium angelus, & ꝑ inspirationẽ dominus nominať. Hinc Dauid ait. Attendite popule meus legem meam, inclinate aurem uestrã in uer- *Psal. 77.*
ba oris mei. Non enim lex Dauid, aut populus Dauid erat, sed personam eius ex quo loquebatur assumens, ipsius autoritate loquitur, cuius inspiratione replebatur. Hoc quotidie fieri in ecclesia cernimus, si uigilanter intuemur. Nam stans in medio populi lector clamat: Ego sum deus Abraham, deus Isaac, & deus Iacob. Et quòd ipse deus *Exod. 3*
sit, uere profecto non dicit: nec tñ per hoc quod dicit, ueritatis regulam deserit: quia cui ministerium lectione exhibet, eius dominiũ uoce prętendit. Itaq; scriptores sacri eloquij, quia repleti spiritu sancto super se trahunť, quasi extra semetipsos fiunt: & sic dei sententias quasi de labiis proferunt. Vnde & beatus Iob sancto spiritu afflatus, potuit sua gesta (quæ erant uidelicet supernæ aspirationis dona) quasi non sua scribere, quia eo alterius erant, quæ loquebať, quo homo loquebatur quæ dei sunt: & eo alter quæ erant illius loquebatur, quo spiritus sanctus loquebatur quæ hominis sunt.

Quòd ad confutandam impudentiam populi Christiani Iob homo gentilis introducitur. Caput II.

SEd etiã debemus ista postponere, & ad consideranda sacræ historiæ gesta properare. Omnis homo eo ipso quo homo est, suum intelligere debet autorẽ, cuius uoluntati tanto magis seruiat quãto de seipso nihil esse pensat. Ecce autẽ conditi deũ considerare neglexímus, adhibita sunt præcepta? Præceptis quoque obtemperare noluimus, adiunguntur exempla: ipsa quoque imitari exẽpla declinauimus, quæ edidisse nobis positis sub lege conspicimus. Quia enim deus aperte quibusdã sub lege positis locutus

locutus est, quasi alienos nos ab eisdē præceptis aspicimus, quibus hæc specialiter locutus non est. Vnde ad confutandam impudentiam nostram gentilis homo ad exemplum deducitur: ut quia obedire homo legi sub lege positus despicit, eius saltem cōparatione euigilet, qui sine lege legaliter uixit. Erranti igitur homini data est lex, erranti uero etiam sub lege adducitur testimoniū eorum qui extra legē sunt: ut quia conditi, cōditiōis nostræ ordinē seruare noluimus, præceptis admoneremur: & quia præceptis obedire contempsimus, exemplis cōfunderemur: nec (ut dictum est) eorum exemplis quos lex astringeret, sed quos lex à peccato nulla cohiberet. Circumscripsit nos diuina ꝓuidentia, circumuenit excusationem nostrā, undiq; conclusus est aditus tergiuersationis humanæ. Homo gentilis, homo sine lege, in medium adducitur, ut corū qui sub lege sunt, prauitas cōfundatur. Quod bene per prophetā ac breuiter dicitur: Erubesce
Esa. 23. Sidon, ait mare. In Sidone quippe figurat̄ stabilitas in lege positorum, in mari autem uita gentilium. Erubesce ergo Sidon, ait mare: quia ex uita gentilium redarguitur uita sub lege positorum: atque ex actione secularium confunditur uita religiosorum: dū illi ēt promittendo non seruāt, quæ in præceptis audiunt: & isti uiuendo ea custodiūt, in quibus nequaq̄ mandatis legalibus astringūtur. Qua uero autoritate liber iste sit præditus, ipsa sacrarum paginarum solliditas attestatur, dum per ꝓphetā Ezechielē dicitur,
Ezec. 14 quòd tres solummodo uiri liberentur, Noe scilicet, Daniel & Iob. Nec immerito inter Hebræorum uitas in autoritatis reuerentiā uita iusti gentilis adducit̄: quia redemptor noster sicut ad redemptionē Iudæorum & gentilium uenit, ita utrorunq; uocibus prophetari uoluit, ut per utrunque populū diceretur, qui pro utroq; populo quandoq; pateret̄. Vir itaque iste summis uirtutibus fultus, sibi notus erat & deo, qui si non flagellaret̄, à nobis nullatenus agnosceret̄. Virtus quippe etiam ꝑ quietem se exercuit: sed uirtutis opinio cōmota per flagella fragrauit: & qui quietus in seipso quod erat cōtinuit, commotus ad notitiam oīum odorē suæ fortitudinis aspersit. Sicut.n. unguenta nisi cōmota redolere latius nesciunt, & sicut aromata fragrantiam suam non nisi cum incenduntur expandūt: ita sancti uiri omnesq; uirtutibus redolent, in tribulationibus innotescunt. Vnde & rectè in Euāgelio dicitur: Si habueritis fidē tanquam granum sinapis, dicetis huic monti, transi hinc, & transibit. *Mat. 17*
Granum quippe sinapis nisi conteratur, nequaq̄ uis uirtutis eius agnoscitur: nam non cōtritū lene est, si uero cōterat̄, inardescit, & q̄ in se accerrimum latebat ostendit. Sic unusquisque uir sanctus cum non pulsatur, despicabilis ac lenis aspicitur: si qua uero illū tritura persecutionis opprimat, mox oē quod calidū sapit ostendit: atq; in feruorē uirtutis uertitur, quicquid in illo ante despicabile, infirmumque uidebatur: quidq; in se per tranquillitatis tempora libens operuerat, exagitatus tribulationibus coactus innotescit. Vnde bene per prophetā dicit̄: In die mandauit dominus misericordiam suam, & in nocte declarauit. Misericordia *Psal. 41*
enim domini in die mandatur, quia in tranquillo tp̄e cognoscendo percipitur: in nocte uerò declaratur, quia donum quod in tranquillitate sumitur, in tribulationibus manifestatur.

Quantis uirtutibus Iob *claruerit. Cap.* III.

Sed subtilius perscrutandum est, cur tot flagella pertulit, qui tantam uirtutū custodiam sine reprehensione seruauit. Humilitatem quippe habuit, quia & ipse testatur: Si contempsi iudicium subire cū seruo *Iob 31*
meo & ancilla mea, cum disceptarēt aduersum me. Hospitalitatē exhibuit, sicut ait: Foris non mansit peregrinus, ostium meū uiatori patuit. Disciplinæ uigorē tenuit, ut ipse indicat dicens: Principes cessabant lo- *Iob 29.*
qui, & digitū superponebāt ori suo. Māsuetudinē in uigore custodiuit, sicut ipse fatet̄ dicens: Cumque sederem quasi rex circum *Ibidem*
stante exercitu, eram tamen mœrentium consolator. Eleemosynarum largitatē amplexatus est, ut insinuat dicens: Si comedi *Iob 31*
buccellā meā solus, & pupillus non comedit ex ea. Cum igitur oīum mandata uirtutum perficeret, unum ei deerat, ut etiam flagellatus agere gratias sciret. Notū erat quia seruire deo inter dona nouerat, sed dignū fuit ut districtio seueritatis inquireret, utrū deuotus deo & inter flagella permaneret. Pœna quippe interrogat, si quietus quis ueraciter amat. Quem hostis quidē ut deficeret,

ret petiuit, sed ut proficeret accepit. Fieri
.n. dñs benigne permisit, qđ diabolus ini-
que postulauit. Nã cum idcirco illũ expetis
set ut hostis consumeret, tentando egit ut
eius merita augeret. Scriptum quippe est:
Iob 1. In oĩbus his non peccauit Iob labiis suis.
Et quidem quędam uerba responsionum il
lius imperitis lectorib. aspera resonãt, quia
sanctorũ dicta pie intelligere (sic ut dicũt)
ignorant: & quia animum dolentis & iusti
in semetipsis assumere nesciunt, ideo dolo-
ris uerba bene interpretari nõ possunt. Mẽ
tem quippe patientis bene pensare nouit
condescensio passionis. Credunt ergo bea-
tum Iob in suis sermonibus deliquisse, mi-
nus caute intuentes: quia si beati Iob respõ
se redarguunt, falsam etiam de eo dñi sen
tentiã fuisse testantur. Diabolo nanq; a do
mino dr̃: Considerasti seruum meum Iob
ꝙ non sit ei similis super terrã? uir simplex
& rectus ac timens deũ, & recedens à ma-
lo? Cui a diabolo mox respondetur: Nun-
quid gratis Iob colit deũ? Nonne tu ualla-
sti eũ cunctãq; substantiam eius? Sed mit-
te manum tuam & tange eũ: si non in faciẽ
benedixerit tibi. Hostis itaq; in beato Iob
uires suas exercuit, sed tñ cõtra Deum cer
tamen assumpsit. Inter Deum namque &
diabolum beatus Iob in medio materia cer
6 taminis fuit. Quisquis ergo sanctum uirum
inter flagella positũ in dictis suis peccasse
asserit, quid aliud q̃ Deũ qui pro illo pro-
posuerat, excessisse reprehendit? Ipse quip
pe in se tentati causam suscipere uoluit, qui
eũ & ante flagella prætulit, & præferens tẽ
tari per flagella permisit. Si ergo excessisse
Iob dr̃, laudator illius succubuisse perhibe-
tur: quãuis eum nullatenus deliquisse etiã
dona testantur. Quis .n. nesciat ꝙ culpis nõ
ꝓmia sed pœnę debeantur? Qui ergo dupli
cia recipere q̃ amiserat meruit, ex remune
ratione edocuit, quia nequaquã uitium sed
uirtus fuit oẽ quod dixit. Assertioni quo-
que huic adhuc adiungitur, ꝙ ipse pro ami
cis delinquentibus intercedit. In grauibus
namq; peccatis quis positus, dum suis pre-
mitur, aliena non diluit. Mundus ergo ostẽ
ditur esse de se, qui emundationem potuit
obtinere pro aliis. Si uero hoc quibusdam
displicet, ꝙ bona sua ipse narrauit, sciendũ
est quia inter tot rerum dãna, inter tot cor
poris uulnera, inter tot pignorum funera,
amicis ad consolationẽ uenientibus, & ad
increpationẽ prorumpentibus, de uita sua
desperare cogebatur, & quę tot detrimen-
ta afflixerant, contumeliosa insuper incre-
pantium uerba feriebant. Hi nanq; qui ad
cõsulandũ uenerãt, dũ quasi iniustitiæ eius
exprobrabãt desperare eo de semetipso sun
ditus cõpellebant. Quod ergo bona sua ad
mentẽ reuocat, non se per iactantiam ele-
uat: sed quasi collapsum inter uerba & uul-
nera ad spẽ animũ reformat. Graui .n. de-
sperationis stimulo mens percutit̃, cum su
pernæ iræ tribulationibus premitur, & fo-
ris linguarũ opprobriis urget̃. Beatus igit̃
Iob tot dolorũ iaculatione confossus, dũ la
befactari per opprobria timuit, ad statum
se fiduciæ ex anteacta uita confirmando
reuocauit. Nequaquam ergo in iactan-
tiæ uitium cecidit, quia cõtra internum de
sperationis impulsum per exteriora præco
niorum suorum uerba pugnauit, ut dum bo
na quæ fecerat diceret, nequaquam de bo-
no quod præscierat desperaret.

Quid cunctas tentationum machinas contra Iob satan erexit. Caput IIII.

SEd iam nunc ipsum ordinem tentatio- 7
nis eius exequamur. Inimicus sæuiẽs, &
uiri sanctissimi ualidissimũ pectus debella-
re contendens, cunctas contra eum tenta-
tionum machinas erexit: abstulit substan-
tiam, interfecit filios, percussit corpus, in-
stigauit uxorem, amicos ad consolationem
adduxit, sed in asperitatem increpationis
excitauit: alium quoque amicũ durius increẽ
pantẽ in extrema & acriori inuectione ser-
uauit, ut saltẽ crebrius feriendo cor attinge
ret, qđ nouo uulnere semper iteraret. quia
enim in seculo potentem uidit, damnis sub
stantię eum moueri credidit, quem non cõ
cussum ex filiorum morte pulsauit. Videns
autem quia ad augmentũ diuinæ laudis etiã
ex uulnere creuit orbitatis, petiuit ferien-
dam salutẽ corporis. Intuens ẽt quia per do
lorẽ corporis peruenire nequiuerat ad pas-
sionem mentis, instigauit uxorem. Ciuita-
tem quippe quam expugnare appetiuit, ni-
mis munitam uidit, & idcirco exterius tot
plagas inferens, quasi foris exercitum ad-
mouit: animũ uero uxoris in uerbis malæ
persuasionis accendens, quasi intus ciuium
corda corrupit. Ex bellis .n. exterioribus
discimus

discimus quid de interioribus sentiamus. Inimicus nanque sæuiens, & urbē exercitibus circūfusis uallās, si eius munimina inuicta conspexerit, ad alia se pugnādi argumenta conuertit, ut intus etiam quorundam ciuiū corda corrūpat, quatenus cum extrinsecus impugnatores admouerit, internos quoque habeat adiutores atque increscente belli foris certamine, de quorum intus fide confiditur, eorū perfidia urbs destituta capiatur, Itaque exterius quasi ariete constituto, murum ciuitatis istius tot ictibus perculit, quot uicibus aduersa nunciauit. Intus autem quasi ciuium corda corrupit, dum fortia huius urbis munimina persuasione destruere coniugis studuit. Foris itaque admouit impetum belli, intus uenena consilii, ut tanto citius urbē caperet, quanto eā interius exteriusque turbaret. Quia autem nōnunquā plus conturbāt uerba q̄ uulnera, amicorū se, ut dictū est, linguis armauit, qui quidem quia seniores erāt, de eorū uerbis minus fortasse dolore poterat. Heliu iunior subrogat, ut sanctū pectus tanto acriori uulnere percuteret, quanto contra illud ictus brachii ualidioris excitaret. Ecce ad feriendū inuictissimum robur inimicus sæuiēs, quot tētationū iacula inuenit, ecce quot obsidionum machinamēta circūposuit, ecce quot percussionū tela transmisit, sed in his omnibus mansit mens imperterita, stetit ciuitas in concussa. Student hostes cū contra faciē ueniunt, alios ex occulto transmittere, qui eo licentius pugnantis latus feriāt quo is qui pugnat, intentius uenientes hostes contra faciem spectat.

Quanta fuerit patientia Iob, & de diuersis percussionum generibus. Caput V.

IGitur Iob in huius certaminis bello deprehēsus, suscepit damna quasi hostes cōtra faciem, sustinuit uerba consolantiū quasi hostes ex latere, sed in his omnib. circumacto grauitatis suæ clypeo ubique munitus astetit undique uenientib. gladiis uigilanter obuiauit, amissam substantiam tacite despicit, carnem in filiis mortuā æquanimiter dolet, in se carnē percussam patiēter tolerat, carnem in cōiuge male suadentem sapienter docet. Super hæc amici in asperā correptionē prosiliūt, & ꝓ sedando dolore uenićtes, uim doloris adiūgūt. Omnia ergo machinamēta tentationū sancto uiro uertuntur in augmenta uirtutū. Per uulnera quippe probatur eius patiētia per uerba uero exercetur eius sapientia. Vbiq; fortiter occurrit, quia & flagella robore, & uerba ratione superauit. Amici uero eius qui ad consolationem quidem ueniūt, sed usq; ad uerba increpationis excedūt ignorātia magis credēdi sunt quā malitia deliquisse. Neq; enim tantum uirū amicos iniquos habuisse credēdū est, sed dū discernere causas flagellorum nequerūt, in culpam dilabuntur. Percussionum quippe diuersa sunt genera. Alia nanq; est percussio qua peccator percutitur, ut sine retractione puniatur, alia qua peccator percutit̃, ut corrigatur, alia qua nōnunq̄ quisque percutit̃, non ut præterita corrigat, sed ne uētura cōmittat alia qua plerūq; percutit̃, per quam nec præterita culpa corrigit̃, nec futura ꝓhibet̃, sed ut dū inopinata salus percussionē sequit̃, saluantis uirtus cognita ardentius amet̃, cūmq; innoxius flagello atterit̃ ei per patientiā meritorū summa cura cumuletur. Aliquādo enim peccator percutitur, ut absque retractatione puniatur sicut perituræ Iudææ dicitur. Plaga inimici percussi te, castigatione crudeli. Et rursum. *Hier. 30*
Quid clamas ad me super cōtritiōe tua? Insanabilis est dolor tuus. Aliquādo percutitur peccator ut corrigatur, sicut cuidam in euāgelio dicit̃. Ecce sanus factus es iā noli *Ibid.* *Ioan. 5.*
peccare ne deterius aliquid tibi cōtingat. Verba enim saluātis indicāt, quia peccata præcedētia habiti uim doloris exigebant. Aliquando quisq; non pro præterita culpa diluenda, sed pro futura uitanda percutit̃ quod aperte Paulus apostolos de semetipso testator dicēs. Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus *2. Cor. 12*
carnis meæ, angelus satanæ, qui me colaphizet. Qui enim non ait, quia extulit sed ne extollat, aperte indicat q percussione illa ne eueniat compescitur, non autē quæ euenit culpa purgatur. Non nunquā uero quisq; nec ꝓ præterita, nec pro futura iniquitate percutitur, sed ut sola diuinæ uirtutis potētia ex amputata percussione monstretur. Vnde cum domino in Euangelio de cæco nato diceretur. Quis peccauit, hic an parentes eius, ut cæcus nasceretur? *Io. m. 9.*
respondit

respondit dominus dicens: Neque hic peccauit, neque parentes eius: sed ut manifestentur opara dei. In qua manifestatione quid agitur, nisi ut flagello & meritorum uirtus augeatur, & cum nulla præterita iniquitas tergitur, magna de patientia fortitudo generetur? Vnde beatus idem Iob præfertur prius uoce iudicis, et post manui committitur tentatoris, quem post flagella deus dum remunerans familiarius alloquitur, aperte quantum de uerbere creuerit indicatur. Amici ergo beati Iob dum percussionum genera distinguere nesciũt, percussum pro culpa crediderunt: & dum deum iustum in persecutione sua conantur asserere, beatum Iob compulsi sunt de iniustitia reprobare, nescientes uidelicet ideo flagellatum, ut pro flagello eius, diuinæ gloriæ laus cresceret, non autem ut per flagella peccata, quæ nunquam commiserat, emendaret. Vnde & ad ueniam citius redeũt, quia ignorantia potius quam malitia peccauerunt. Quorum superbiam diuina iustitia eo uehementer humiliat, quo nequaquam illos ad suam gratiam, nisi per eum quem despexerant reformat. Valde quippe elata mens retunditur, si ipsi super quem se exaltauit, supponatur.

Quod sancti quasi stellæ noctem uitæ præsentis illuminant. Caput VI.

SEd libet inter hæc mira diuinæ dispensationis opera cernere, quomodo ad il
10 luminandam noctem uitæ præsentis, astra quæque suis uicib. in cœli faciem ueniãt, quousque in finem noctis redemptor humani generis quasi uerus lucifer surgat. Nocturnum namque spacium dum decedentiũ succedentiumq; stellarũ cursibus illustratur, magno cœli decore peragitur. Vt ergo noctis nostræ tenebras suo tempore editus, uicissimque permutatus stellarũ radius tangeret, ad ostendẽdã innocẽtiam uenit Abel. Ad docendam actionis munditiam uenit Enoch. Ad insinuandam longanimitatem spei & operis uenit Noe. Ad manifestandam obedientiam uenit Abraham. Ad demonstrandam coniugalis uitæ castimoniã uenit Isaac. Ad insinuandam laboris tolerantiam uenit Iacob. Ad rependendam pro malo bonæ retributionis gratiã uenit Ioseph. Ad ostendendam mansuetudinem uenit Moyses. Ad informandam cõtra aduersa fiduciã uenit Iosue. Ad ostendendam inter flagella patientiam uenit Iob. Ecce quã fulgẽtes stellas in cœlo cernimus, ut inoffenso pede operis, iter nostræ noctis ambulemus. Nam cognitoni hominũ diuina dispensatio quot iustos exhibuit, quasi tot astra super peccantiũ tenebras cœlũ misit, quousque uerus lucifer surgeret, qui æternũ nobis mane nunciãs, stellis cæteris clarius ex diuinitate radiaret. Quem electi omnes dum bene uiuendo præeunt, & rebus & uocib. prophetãdo promiserũt. Nullus etenim iustus fuit, qui non eius per figurã nũcius extiterit. Dignũ quippe erat ut in semetipsis bonum omnes ostenderent, de quo & omnes boni essent, & quod prodesse omnibus scirẽt. Vnde & sine cessatione promitti debuit, quod & sine, æstimatione dabatur percipi, & sine fine retineri: ut simul omnia secula discerẽt, quid in redemptione communi seculorum finis exhiberet. Vnde & necesse fuit ut etiam beatus Iob qui tanta incarnationis eius mysteria protulit, eum quem uoce diceret, ex conuersatione signaret, & per ea quæ pertulit, quæ passurus esset ostenderet, tantoque uerius passionis illius sacramenta prædicaret, quanto hæc non loquendo tantummodo, sed etiam patiendo prophetaret. Sed quia redemptor unam se 11
psonã cũ sancta ecclesia, quam assumpsit, exhibuit (de ipso enim dicitur: Qui est caput omnium nostrum & de ecclesia eius scriptum est. Corpus Christi, quod est ecclesia) quisquis eum in semetipso significat, modo hunc ex capite, modo ex corpore designat: ut non solum uocem capitis, sed etiam corporis teneat. Vnde & Esaias propheta eiusdem domini uerba exprimẽs ait. quasi sponso posuit mihi mitrã, & quasi sponsam ornauit me ornamento. Quia igitur ipse est in capite sponsus, ipse est in corpore sponsa, necesse est ut cum nonnunquam aliquid de capite dicitur, sensim ac subito etiam ad uocem corporis diriuetur. & rursum cum de corpore aliquid dicitur, rẽpente ad uocem capitis ascẽdatur. Beatus ergo Iob uenturi cũ suo corpore typum redemptoris insinuat, uxor uero eius, quæ eum ad male dicen- 12
dum

Ephes. 1. Col. 1. Ephes. 5. E. 61.

dum prouocauit, uitam carnaliũ designat. qui intra sanctã ecclesiam incorrectis moribus positi, quo p fidem bonis iuxta sunt eo per uitam durius premunt, quia dum quasi fideles uitari non possunt, a fidelibus tanto deterius, quanto & interius tolerantur. Amici uero eius quia dum consulunt inuehuntur, hæreticorum figuram exprimunt, qui sub specie consulendi, agunt negocium seducendi. Vnde & ad beatum Iob quasi pro domino loquuntur sed tamẽ a domino non approbantur: quia uidelicet omnes hæretici dum deum defendere nituntur, offendunt. Vnde eis apte & ab

Iob. 13. eodem sancto uiro dicitur. Disputare cum deo cupio. prius uos ostendens fabricatores mendacii, & cultores peruersorum dogmatum. Constat ergo eos hæreticorum typum errando gerere, quos sanctus uir redarguit cultui peruersorum dogmatum deseruire,

Quòd ex ipso nomine Iob, uel amicorum eius uitæ meritum uel actio designatur. Cap. VII.

Psal. 8. OMnis uero hæreticus in eo quod deũ defendere nititur, ueritati illius aduersatur. psalmista attestante qui ait. Vt destruas inimicum & defensorem. Inimicus quippe & defensor est qui deum quem prædicat, moribus impugnat. Nam quia beatus Iob uenturi redemptoris speciem teneat, etiam nomine demonstrat. Iob quippe interpretatur dolens. Quo nimirum dolore, uel mediatoris passio, uel sanctæ ecclesiæ labor exprimitur, quæ multiplici præsentis uitæ fatigatione cruciatur. Amici quoque eius ex uocabulo nominis, meritum suæ indicant actionis. Nam Eliphas Latina lingua, domini contemptus dicitur. Et quid aliud hęretici faciunt nisi quod falsa de deo sentiunt, eumque superbiendo contemnunt? Baldath. interpretatur uetustas sola. Bene autem omnes hæretici in his quæ de deo loquuntur dũ non intentione recta sed appetitione temporalis gloriæ uideri prædicatores appetunt, uetustas sola nominantur. Ad loquendum quippe non zelo noui hominis sed uitæ ueteris prauitate concitantur. Sophar quoque Latino sermone dicitur dissipatio speculæ, uel speculatorem dissipans. Mentes nanque fidelium ad contemplanda superna se erigunt, sed dum hæreticorum uerba peruertere recta contemplantes appetunt, speculam dissipare conantur. In tribus itaque amicorum Iob nominibus tres hæreticarum mentium perditionis casus exprimuntur. Nisi enim deum contemnerent, nequaquam de eo peruersa sentirent: & nisi uetustatis praua uerba elate loquendo contraherent, in nouæ uitæ intelligentia non errarent, & nisi in se speculationem bonorum destruerẽt nequaquam eos superna iustitia tam districto examine, pro uerborum suorum culpa reprobaret. Contemnendo igitur deum, in uetustate se retinent, sed in uetustate retinendo, prauis suis sermonibus speculationi rectorum nocent.

Quod hæreticorum sacrificia deo accepta esse non possunt, nisi catholicis manibus offerantur. Cap. VIII.

QVia uero nonnunquã hæretici diuinæ gratiæ largitate perfusi, ad unitatem sanctæ ecclesiæ redeunt bene hoc ipsa amicorũ recõciliatione signatur. Pro quibus tamẽ beatus Iob exorare præcipitur, quia hæreticorũ sacrificia accepta deo esse nequeunt, nisi pro eis uniuersalis ecclesiæ manib. offerantur, ut eis meritis remediũ salutis inueniant, quam uerborum iaculis impugnando feriebant. Vnde & septem pro eis sacrificia memoriãtur oblata, quia dum septiformis gratiæ spiritum confitentes accipiunt, quasi septẽ oblationibus expiãtur. Hinc est quod in Ioannis Apocalypsi per septem ecclesiarum numerũ uniuersalis ecclesia designatur. Hinc per Salamonem de sapientia dicitur Sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem. ipso ergo sacrificiorum numero reconciliati hæretici, quid prius fuerint exprimũt qui perfectioni septiformis gratiæ nõ nisi redeundo iunguntur. Bene autem tauros & arietes pro se obtulisse scribuntur. In tauro quippe ceruix superbiæ, in ariete autem ducatus gregum sequentium designatur. Quid est ergo pro eis tauros, arietesque mactare, nisi eorum ducatum superbum interficere, ut de se humilia sentiant, & post se corda innocentium non seducant. Ceruice enim tumenti ab ecclesiæ unitate resilierant

Apoc. 1.
Prou. 9.

rant, & infirmos post se populos quasi sequentes greges trahebant. Veniant igitur ad beatum Iob, id est reuertantur ad ecclesiam, & septēnario sacrificio tauros & arietes mactandos offerant: quia ut uniuersali ecclesiæ coniungantur, humilitate interueniente interficiant quicquid prius tumidum de superbo ducatu sapiebant.

Quòd hæretici arrogātes argui debent, licet pro eis sacrificium frequenter non posit offerri.
Cap. IX.

PEr Heliu autem qui rectis quidem sensibus loquitur, sed ad stulta elationis uerba deriuatur persona uniuscuiusque arrogantis exprimitur. Multi namque intra sanctam ecclesiam positi, recta quę sapiunt rectè ꝓferre cōtemnūt. Vnde diuinę increpationis uerbis arguitur, nec tamen pro illo sacrificium offertur: quia fidelis quidem est, sed tamen arrogans: per ueritatem credulitatis intus est, sed per tumoris sui obstaculum acceptabilis non est. Hunc ergo increpatio redarguit, sed sacrificium non reducit: quia in ea quidem fide est in qua esse debuit, sed superna hunc iustitia increpans pro superfluis repellit. Vnde & bene Heliu Latino sermone dicitur, deus meus iste, uel dominus meus. Arrogantes.n. uiri intra sanctā ecclesiam positi, quamuis deum elatè uiuendo refugiant, eum tamen ueraciter credendo confitentur. quid est enim deus meus iste, nomine dicere, nisi eum cui crediderit, aperta professione monstrare? Vel quid est dominum dicere, nisi hunc & deum per diuinitatem credere, & dominum ex incarnatione perhibere?

Quod sicut Iob in præsenti duplicia, ita sanctæ ecclesiæ post huius uitæ pressuras duæ stolæ in unitate Iudæorum & gentium, & animæ & corporis in corruptione reddentur.
Caput. X.

BEne autem post damna rerum, post funera pignorum, post cruciatus uulnerum, post certamina pugnasq; uerborum, duplici remuneratione subleuatur: quia nimirum sancta ecclesia, adhuc etiam in hac uita posita, pro laboribus quos sustinet, duplicia munera recipit: cum susceptis plenè gētibus, in fine mūdi Iudæorū etiā ad se corda conuertit. Hinc.n. scriptū est: Donec plenitudo gentiū subintroiret, & sic omnis Israel saluus fieret. Duplicia & postmodum recipiet: quia finito labore præsentis temporis non solum ad animarum gaudium, sed etiam ad beatitudinem corporum ascendit. vnde bene per prophetam dicitur: In terra sua duplicia possidebunt. Sancti quippe in terra uiuentium duplicia possident, quia nimirum beatitudine mentis simul & corporis gaudent. Vnde & Ioannes in Apocalypsi, quia ante resurrectionē corporum clamantes sanctorum animas uidit accepisse eas stolas singulas aspexit, dicens: Et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ, & dictū est illis, ut requiescerent tempus adhuc modicū, donec impleretur numerus conseruorum & fratrum eorum. Ante resurrectionem quippe stolas singulas accepisse dicti sunt, quia sola adhuc mentis beatitudine perfruunť. Binas ergo accepturi sunt, quādo cum animarum perfecto gaudio, etiam incorruptione corporum uestienť. Rectè autem afflictio quidem beati Iob dicitur, sed quantitas temporis in eius afflictione reticetur: quia sanctæ ecclesiæ in hac uita tribulatio cernitur, sed quanto hic tempore conterenda atq; differenda sit, ignorať. Vnde & ore ueritatis dicitur: Non est uestrum nosse tempora uel momenta, quæ pater posuit in sua potestate. Per hoc ergo quòd beati Iob passio dicitur, docemur ꝙ experimento nouimus. Per hoc uero ꝙ quantitas temporis in passione reticetur, docemur quid nescire debeamus. In longū præfationis uerba ꝓtraximus, ut quasi totum breuiter perstringendo loqueremur. Sed quia ad loquendi initium diu loquendo peruenimus, debemus prius historiæ radicem figere, ut ualeamus mentem postmodum de allegoriarum fructu satiare.

Rom. 1.
Esa. 61.
Apoc. 6.
Act. 1.

B. GREGORII MAGNI, PAPAE,

EXPOSITIONIS MORALIS IN BEATVM IOB,

LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

VIR ERAT IN terra Hus, nomine Iob. Et erat vir ille simplex, & rectus, ac timens Deũ, & recedens à malo. Natiq; sunt ei septem filij, & tres filiæ. Et fuit possessio eius septem milia ouium, & tria milia camelorum. Quingenta quoque iuga boum, & quingentæ asinæ, ac familia multa nimis. Eratq; vir ille magnus inter omnes Orientales. Et ibant filij eius, & faciebant conuiuia per domos, vnusquisq; in die suo. Et mittentes vocabant tres sorores suas, vt comederent & biberent cum eis. Cumq; in orbem transissent dies conuiuij, mittebat ad eos Iob, & sanctificabat illos: consurgensq; diluculo offerebat holocausta per singulos. Dicebat enim: Ne forte peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus suis. Sic faciebat Iob cunctis diebus. Quadam autem die quum venissent filij Dei ut assisterent coram Domino, affuit inter eos etiam satan. Cui dixit dominus: Vnde venis? Qui respondens ait: Circuiui terram, & perambulaui eam. Dixitq; dominus ad eum: Nunquid cõsiderasti seruum meum Iob, quòd non sit ei similis in

B terra: homo simplex & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo? Cui respondens satan ait: Nunquid frustra timet Deum Nonne tu vallasti eum ac domum eius, vniuersamque substantiam eius per circuitum? Operibus manuum eius benedixisti, & possessio eius creuit in terra: sed extẽde paululum manum tuam, & tange cuncta quę possidet, nisi in faciem benedixerit tibi. Dixit ergo dominus ad satan: Ecce vniuersa quæ habet, in

C manu tua sunt: tantum in eum ne extendas manum tuam. Egressusq; est satan à facie domini. Cùm autem quadam die filij & filiæ eius comederent & biberent vinum in domo fratris sui primogeniti, nuncius venit ad Iob, qui diceret: Boues arabant, & asinæ pascebantur iuxta eos; & irruerũt Sabæi, tuleruntque omnia & pueros percusserunt, gladio, & euasi ego solus, vt nunciarem tibi. Cumq; adhuc ille loqueretur, venit alter, & dixit:

D Ignis Dei cecidit è cœlo, & tactas oues puerosque consumpsit: & effugi ego solus vt nunciarem tibi. Sed & adhuc illo loquente venit alius, & dixit: Chaldæi fecerunt tres turmas, & inuaserunt camelos, & tulerunt eos: necnon & pueros percusserunt gladio, & ego fugi solus vt nunciarem tibi. Adhuc loquebatur ille, & ecce

alius intrauit, & dixit: Filijs tuis & filiabus vescentibus & bibentibus vinum in domo fratris sui primogeniti, repente ventus vehemens irruit à regione deserti, & concussit quatuor angulos domus, quæ corruens oppressit liberos tuos, & mortui sunt & effugi ego solus, vt nunciarem tibi. Tunc surrexit Iob, & scidit vestimenta sua, & tonso capite corruens in terram, adorauit & dixit: Nudus egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc. Dominus dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factũ est: sit nomen domini benedictum. In omnibus nõ peccauit Iob labijs suis, neque stultum quid contra Deum locutus est.

MORALIS
EXPOSITIONIS
SANCTISSIMI
PATRIS
Gregorij Magni, Ecclesiæ doctoris celeberrimi, in B. Iob, super primo capite textus.

LIBER PRIMVS.

Quòd res immensi præconij sit, inter malos laudabiliter conuersari. Caput I.

VIR erat in terra Hus, nomine Iob.] Idcirco sanctus uir ubi habitauerit dicitur: ut eius meritum uirtutis exprimatur. Hus namq; quis nesciat ꝙ sit terra gentium? Gentilitas autem eo obligata uitijs extitit, quo cognitionem sui conditoris ignorauit. Dicatur itaq; ubi habitauerit, ut hoc eius laudibus proficiat, ꝙ bonus inter malos fuit. Neq; n. ualde laudabile est bonũ esse cũ bonis: sed bonũ esse cum malis. Sicut. n. grauioris culpæ est inter bonos bonũ non esse: ita immẽsi est præconij bonũ etiam inter malos extitisse. Hinc est A quod ijsdem beatus Iob sibimet attestatur dicens: Frater fui draconũ, & socius struthionũ. Hinc Petrus magnis Loth laudibus extulit: quia bonũ inter reprobos inuenit, dicens: Et iustum Loth oppressum à nephandorum iniusta conuersatione eripuit. Aspectu. n. & auditu iustus erat: habitãs apud eos, qui de die in diẽ animã iusti iniquis operibus cruciabant: Qui nimirũ cruciari non posset, nisi praua propinquorũ opera & audiret & cerneret. Et tamen aspectu & auditu iustus dicitur: qa iniquo B rũ uita, nõ delectando iusti aures atq; oculos, sed feriendo tãgebat. Hinc Paulus discipulus dicit: In medio nationis prauæ & peruersæ: inter quos lucetis sicut luminaria in mũdo. Hinc Pergami ecclesiæ dicitur: Scio ubi habitas, ubi sedes est satanæ: & tenes nomen meũ, & non negasti fidem meã. Hinc sancta ecclesia sponsi uoce laudatur, cũ ei in amoris cantico dicitur: Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Bene ergo beatus Iob, memorata terra gentili, inter iniquos uixisse describitur: ut iuxta sponsi præconium inter spinas lilium creuisse monstretur. Vbi recte C mox subditur:

Iob. 30.

2. Pet. 2.

Phil. 2.

Apoc. 2.

Cant. 2.

Quòd simplicitas sine uirtute, pro rectitudine habenda non sit. Cap. II.

SImplex & rectus.] Nonnulli namq; ita sunt simplices, ut rectum quid sit ignorẽt: sed eo ueræ simplicitatis innocentiam deserũt, quo ad uirtutẽ rectitudinis nõ assurgunt: quia dũ cauti esse per rectitudinẽ nesciunt, nequaquam innocentes persistere per simplicitatẽ possunt. Hinc est quod Paulus discipulos admonet dicens: Volo uos sapientes esse in bono: simplices autẽ in malo. Hinc rursus dicit: Nolite pue D ri effici sensibus, sed malitia paruuli estote. Hinc per semetipsam ueritas discipulis præcipit, dicens: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut colũbæ. Vtraq; enim necessariò in admonitione cõiunxit: ut & simplicitatẽ colũbæ astutia serpentis instrueret, & rursum serpẽtis astutiã colũbæ simplicitas tẽperaret. Hinc est quod sanctus spiritus præsentiã suã hominibus nõ in colũba solũmodo, sed etiã in igne patefecit. Per columbã quippe simplicitas, per ignem uerò zelus indicatur. In colũba ergo

Rom. 16.

1. Cor. 14.

Matth. 10.

Act. 2.

go, & in igne sanctus spiritus ostenditur: A quia quicunq; illo pleni sunt, sic mansuetudini simplicitatis inseruiunt, ut contra culpas delinquétium etiam zelo rectitudinis accendantur. Sequitur:

Quòd bona malis admixta, Deo accepta esse non possint. Cap. III.

Timens Deũ, & recedẽs à malo.] Deũ timere, est nulla quæ facieda sunt bona, præterire. Vnde per Salomoné dr̃: Qui Deũ timet, nihil negligit. Sed quia nõnulli sic bona quædam faciunt, ut tamen à quibusdam malis minimè suspẽdantur: bene B postquã timẽs Deũ dicitur, recedẽs quoq; à malo perhibetur. Scriptũ quippe est, Declina à malo, & fac bonũ. Neq;.n. bona accepta Deo sunt, quæ ante eius oculos malorũ admixtione maculantur. Hinc nãq; per Salomonẽ dicitur: Qui in uno offenderit, multa bona perdet. Hinc Iacobus attestatur dicẽs: Quicunq; totã legẽ seruauerit, offendet aũt in uno, factus est omnium reus. Hinc Paulus ait: Modicũ fermentũ totam massam corrũpit. Beatus igitur Iob ut ostẽdatur q̃ mũdus in bonis extitit, sollerter indicat q alienus à malis fuit. Mos C uerò esse narrantiũ solet, ut cũ palæstræ certamẽ insinuant, prius luctantiũ mẽbra describãt, q̃ latũ ualidũq; sit pectus, q̃ sanũ, q̃ pleni tumeant lacerti: q̃ subter positus uenter, nec mole grauet, nec extenuatione debilitet, ut cũ prius aptos certamini artus ostenderint, tunc demũ magnæ fortitudinis ictus narrent. Quia ergo athleta noster contra diabolũ fuerat certaturus, quasi ante arenæ spectaculũ sacrę scriptor historiæ in athleta hoc spiritales uirtutes enumerãs, mẽtis mẽbra describit, dicens: erat ille uir simplex & rectus, ac timens D Deũ, & recedẽs à malo.] ut dũ membrorũ positio magna cognoscitur, ex hac ipsa iam fortitudinis positione subsequens etiam uictoria prænoscatur. Sequitur:

Eccl. 7.

Psal. 36

Eccl. 7.

Iacob. 2.

1. Cor. 5.

Quòd constans in amissione substantiæ & filiorum extiterit Iob. Cap. IIII.

Natiq; sunt ei septẽ filij & tres filiæ.] Sæpe ad auaritiã cor parẽtis illicit fęcũditas prolis. Eo.n. ad ambitũ cõgregandæ hæreditatis accẽditur, quo multis hęredibus fœcũdatur. Vt ergo beati Iob q̃ sancta mẽs fuerit ostẽdatur: & iustus dicitur, & multæ prolis pater fuisse perhibet᷑. Qui in libri huius exordio deuotus sacrificijs offerẽdis asseritur: prõptus autẽ largitatibus etiã post à semetipso memoratur. Pensemus ergo quanta fortitudine præditus extitit: quẽ ad hæreditatis tenaciã, nec tot hæredũ affectus inclinauit. Sequitur: Et 4
fuit possessio eius septẽ milia ouium, & tria milia camelorum. Quingẽta quoq; iuga boum, & quingẽte asinæ, ac familia multa nimis.] Scimus quia ad maiorẽ dolorem mentẽ cõmouent damna maiora. Vt igitur ostendatur quãtæ uirtutis extitit: multũ fuisse dicitur quod patiẽter amisit. Nunquã quippe sine dolore amittitur, nisi qđ sine amore possidetur. Itaq; dũ substantia magna describit᷑, & tñ paulo post patiẽter amissa perhibetur, quam sine dolore perdidit, cõstat quia sine amore possedit. Notandũ quoq; est, quod prius cordis diuitiæ, & post opes corporis describuntur. Solet etenim rerũ abũdantia tanto magis à diuino timore mentẽ soluere, quanto magis hanc exigit diuersa cogitare. Nã dũ per multa spargitur, stare in intimis fixa prohibetur. quod per semetipsam ueritas cùm parabolã seminantis exponeret, indicauit dicẽs: Qui seminatus est in spinis, hic est qui uerbum Dei audit, & sollicitudo istius seculi, & fallacia diuitiarũ suffocant uerbum, & sine fructu efficitur. Ecce beatus Iob & multa possidere dicitur, & paulò post diuinis sacrificijs instanter deseruire perhibetur. Consideremus ergo cuius sanctitatis iste uir fuerit, qui ad tã sedula Dei obsequia sic occupatus uacauit. Necdum præcepti uirtus emicuerat, quæ omnia relinqui præciperet, sed tamen beatus Iob eiusdem iam præceptionis uim in corde seruabat, quia nimirum substantiam suã mente reliquerat, quam sine delectatione possidebat. Eratq; uir ille magnus inter omnes Oriẽtales.] Orientales uiros esse prædiuites quis ignorat? Magnus uerò inter Orientales extitit, ac si apertè diceretur: quia & diuitibus ditior fuit. Et ibant filij eius, & faciebãt cõuiuia per domos, unusquisq; in die suo: & mittentes uocabant tres sorores suas ut comederẽt & biberent cũ eis.] Solet inter fratres maior substantia, discordiæ fieri grauioris causa. O inestimabilem

Matth. 13. & Luc. 8

paternæ institutionis laudem. Et pater di A
ues dicitur, & filij cōcordes asserūtur. Et dū
diuidēda inter eos substātia aderat, corda
tamē omnium indiuisa charitas replebat.

Quòd conuiuia sine culpa celebrari nō possunt: & penè epulas comitatur uoluptas. Cap. V.

CVmq; in orbem transissent dies cōuiuij, mittebat ad eos Iob, & sanctificabat illos: surgensq; diluculo offerebat holocausta per singulos.] Cū dicitur, mittebat & sanctificabat illos, apertè demonstratur quid districtionis erga illos præsens ageret, qbus absens, sollicitudine nō deesset.
5 Sed hoc nobis solerter intuendum, ꝙ B
peractis diebus cōuiuij purgatio per singulos adhibetur holocausti. Vir quippe sanctus nouerat, quia celebrari conuiuia sine culpa uix possent, nouerit quia magna purgatione sacrificiorū, diluendę sunt epulæ conuiuiorū: & quicquid in semetipsis filij conuiuātes inquinauerant, pater sacrificiū immolādo tergebat. Nonnulla quippe sunt uitia quæ à conuiuijs aut separari uix possunt, aut certè quaquā possunt. Penè enim semper epulas comitatur uoluptas. Nā cū corpus in refectionis delectatione resoluitur, cor ad inane gaudiū relaxatur.
Exod. 32 Vnde scriptū est: Sedit populus mãducare C
& bibere, & surrexerūt ludere. Penè semper epulas loquacitas sequitur. Cumq; uenter reficitur, lingua defrenatur. Vnde rectè
Luc. 16. diues apud inferos aquā appetere describitur, dicēs: Pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarū ut intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meā, quia crucior in hac flāma. Prius epulatus quotidie dicitur splēdidè, & post aquā petere in lingua memoratur. Quia.n.ut diximus, inter epulas ualde defluere loquacitas solet, ex inter epulas ualde defluere loquacitas solet, ex pœna indicat culpā: cū eum quē epulatū quotidie splendidè ueritas dixerat, in lingua plus ardere perhibebat. Hi qui chordarū harmoniā tēperant, tāta hāc arte dispēsant, ut plerunq; cū una tāgitur, lōge alia ac multis interiacētibus posita chorda quatiatur: cūq; ista sonitum reddit illa quæ in eodē cantu tēperata est alijs impercussis tremit. Sic ergo in scriptura sacra plerunq; de uirtutibus, sic de uirtutibus, sic de uitijs agitur, ut dū loquē D
do aliud insinuat, aliud tacēdo innotescat.
Nihil.n.cōtra diuitē de loquacitate memoratur, sed dum pœna in lingua dicitur: 6
quæ in conuiuio inter alias grauior fuerit culpa mōstratur. Cū uerò septē, per singulos dies, fratres cōuiuia facere describūtur, & peractis diebus conuiuij Iob septē sacrificia offerre perhibetur: apertè historia indicat, ꝙ beatus Iob octauo die sacrificium offerens, mysteriū resurrectionis colebat. Dies nanq; qui nunc dominicus dicitur, à morte redēptoris est tertius, sed in ordine conditionis octauus, qui & primus in conditione est. Sed quia reuolutus septimū sequitur, octauus rectè numeratur. Qui ergo octauo die offerre septē sacrificia dicitur, plenus septiformis gratiæ spiritu pro spe resurrectionis domino deseruisse perhibetur. Vnde & Psal. pro octaua præscribitur, Psal. 6.
in quo gaudiū de resurrectione nunciatur.
Sed quia beati Iob filii tanta fuerant di 7
sciplina bonæ institutionis accincti, ut neque per facta in conuiuijs, neq; per uerba delinquerēt, apertè mōstratur cū subditur:

Quòd de alterius conscientia non sit temerè iudicandum. Cap. VI.

DIcebat.n. Ne fortè peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus suis.] Perfectos quippe esse in opere & sermone docuerat, pro quibus de sola pater cogitatione metuebat. Quia uerò de alie- 1. Cor. 4.
nis cordibus iudicare temerè non debeamus, in sancti huius uiri uerbis agnoscimus. qui non ait. quia benedixerunt Deū in cordibus suis: sed ne fortè benedixerint Deo in cordibus suis. Vnde bene ꝑ Paulū dicitur: Nolite ante tempus iudicare, quo adusq; ueniat dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit cōsilia cordiū. Quisquis.n.in cogitatione à rectitudine exorbitat, in tenebris peccat. 8
Nos ergo tāto minus debemus aliena corda audacter reprehendere, quanto scimus quia uisu nostro non possumus alienæ cogitationis tenebras illustrare. Sed in hac re solerter intuendū est, quāta pater seueritate potuit filiorū opera corrigere, qui tāta sollicitudine studuit corda mūdare. Quid ad hæc rectores fidelium dicunt, qui discipulorū suorū uel aperta opera nesciūt? Quid in sua excusatione cogitāt, q in cōmissis sibi

sibi nec uulnera actionũ curant? Vt uerò A huius sancti uiri operis etiã perseuerantia demonstretur, rectè subiungitur: Sic faciebat Iob cunctis diebus] Scriptũ quippe est: Qui perseuerauerit usq; in finem,
Matth. 10. hic saluus erit. In sacrificio igitur sancta actio, in cunctis autẽ diebus sacrificij, constantia sanctæ actionis ostenditur. Hęc breuiter historiã sequendo trãscurrimus, nũc ordo expositionis exigit, ut exordiũ repetẽtes allegoriarũ iã secreta pandamus. Vir erat in terra Hus, nomine Iob.] Hæc per historiam facta credimus, sed per allegoriã
9 iam qualiter sint impleta, uideamus. Iob nãq; ut diximus, interpretatur dolẽs, Hus B uero consiliator. Quẽ ergo aliũ beatus Iob suo nomine exprimit, nisi eũ de quo propheta loquitur dicẽs: Dolores nostros ipse portauit. Qui Hus terrã inhabitat, quia
Esaiæ. 53 in corde populi consiliatoris regnat. Paulus quippe ait: Christũ Dei uirtute & Dei sapiẽtia. Atq; hæc ipsa sapiẽtia p Salomonem dicit. Ego sapientia habito in consilio, & eruditis intersum cogitationibus.
1. Cor. 1. Prou. 1. Hus ergo terram inhabitat Iob: quia sapientia, quæ pro nobis passionis dolorem sustinuit, corda uitæ consiliis dedita, sibimet habitationẽ fecit. Et erat uir ille sim
10 plex & rectus.] In rectitudine iustitia in C simplicitate autem mansuetudo signatur. Plerunq; nos quum rectitudinem iustitiæ exequimur, mãsuetudinem relinquimus, & quum mãsuetudinem seruare cupimus, iustitiæ rectitudinẽ declinamus. Dominus autẽ in carne ueniẽs simplicitatẽ cũ rectitudine tenuit, quia nec in mãsuetudine districtionẽ iustitiæ, nec rursum in districtione iustitiæ uirtutẽ mãsuetudinis amisit. Vnde quũ quidã deducta adultera hũc tẽtare uoluissent, ut in culpã aut immansuetudinis aut iniustitię laberetur, ad utraq; respõdit dicẽs: Qui sine peccato est uestrũ, primus
Ioan. 8 in illã lapidẽ mittat. Dat simplicitatẽ mansuetudinis, Qui sine peccato est uestrum. Dat zelum iustitiæ, Primus in illã lapidem
Psal. 44 mittat. Vnde & ei propheta dicit: Intende prospere, procede, & regna, propter ueritatẽ, & mansuetudinẽ, & iustitiã. Veritatẽ quippe exequẽs, mansuetudinẽ cũ iustitia conseruauit, ut nec zelũ rectitudinis
11 in mansuetudinis pondere amitteret, nec
Esaiæ 11 rursum pondus mansuetudinis zelo rectitudinis perturbaret. Sequitur: Ac timẽs Deũ, & recedẽs à malo.] Scriptũ est de illo: Et repleuit eũ spiritus timoris domini. Incarnatus. n. dominus in semetipso, omne quod nobis imperauit, ostendit, ut quod pręcepto diceret, exẽplo suaderet. Iuxta humanitatis ergo naturam redẽptor noster Deũ timuit, quia ut superbũ hominem redimeret, * mentem pro illo humilem sumpsit. Cuius bene per hoc quod recedere à malo Iob dicitur, & designatur. Ipse quippe recessit à malo, nõ quod faciẽdo contigit, sed quod inueniẽdo reprobauit: quia uetustã quã natus inuenit, humanæ conuersationis uitã deseruit, & nouã quam secum detulit, sequaciũ moribus impressit. (* al. mortem.)

Quòd septenarium numerum frequentissimè sacra scriptura pro perfectione ponere consueuit. Cap. VII.

NAtiq; sunt ei septẽ filij, & tres filiæ.] Quid ĩ septenario numero, nisi summa perfectionis accipitur? Vt. n. humanæ rationis causas de septenario numero taceamus, quæ asserunt ꝙ idcirco perfectus sit, quia ex primo pari cõstat, & primo impari, ex primo qui diuidi p̃t, & primo q̃ diuidi nõ p̃t: certissimè scimus, qđ septenariũ numerũ scriptura sacra pro perfectione ponere consueuit. Vnde & septimo die dominũ requieuisse ab operibus asserit. Hinc (Gen. 2.) est etiam quod septimus dies in requiem hominibus, id est in sabbatum datus est. Hinc est quod iubileus annus, in quo plena requies exprimitur, septem hebdomadibus consummatur, qui monade addita nostræ adunationis summa impletur.

Nati sunt ergo ei septẽ filij.] Ad prædi 12 cãdũ s. uiriliter incedẽtes apostoli. Qui dũ perfectionis præcepta peragunt, quasi superioris sexus fortitudinẽ in conuersatione tenuerũt. Hinc est. n. ꝙ p̃fectione septi D formis gratiæ spiritus implẽdi sunt duodecim electi. A septenario quippe numero in duodenariũ surgitur. Nã septenarius suis in se partibus multiplicatus. ad duodenariũ tendit. siue. n. quatuor per tria, siue per quatuor tria ducatur, septẽ in duodecim uertũtur. Vnde & sancti apostoli quia sanctã trinitatẽ in quatuor mũdi partibus prędicare mittebantur, duodecim sunt electi, ut etiã numero perfectionẽ ostenderent, quã

quā uita & uoce prædicarent. Natæ sunt & A ei tres filię.] Quid in filiabus, nisi infirmiores fideliũ plebes accipimus, fidē sanctę trinitatis tenentes? Quæ & si in perfectione operis nequaquā forti uirtute permanent, fidē tamē trinitatis cognitam constanter tenent. In septē ergo filijs ordo prędicantium, in tribus uero filiabus multitudo auditorũ signatur. Possunt etiā per tres filias, tres ordines fideliũ designari. Post filios quippe filiæ nominātur, quia post apostolorũ conspectā fortitudinē, tres distinctiones fideliũ in Ecclesiæ conuersatione sequutæ sunt, pastorũ uidelicet, & conti- B

13 nentiũ atq; cõiugatorũ. Vnde & Ezechiel propheta tres liberatos uiros audisse se asserit: Noe scilicet Danielem & Iob. Quid enim per Noe (qui arcam in undis rexit) nisi prępositorum ordo designatur, qui dum ad formam uitæ populis præsunt, sanctam Ecclesiam in tentationum fluctibus regunt? Quid per Danielem (cuius mira abstinentia describitur) nisi continentium uita figuratur, qui dum cuncta quæ mundi sunt deserunt, despectæ Babyloniæ alta mēte dominātur. Quid per Iob, nisi bonorũ cõiugatorũ uita signatur, qui C de rebus mũdi quas possident, dũ pia opera faciunt, quasi per terræ uiam ad cœlestē patriā tendunt? Quia igitur post sanctos Apostolos tres istæ fideliũ distinctiones secutæ sunt, rectè post filios tres filię natæ memorantur. Sequitur: Et fuit possessio eius septem milia ouium, & tria milia camelorũ.] Quia fideles auditores ex uaria cõuersatione collecti sunt, quod prius uniuersaliter memoratis filijs & filiabus dr, hoc distinctè postmodũ appellatione animaliũ subinfertur. Quid.n. aliud in septē milibus ouium, nisi perfectè quorundā in D nocentiā exprimit, quæ ad b perceptionē gratiæ ex legis pascuis uenit? Quid uerò in tribus milib. camelorũ, nisi ad plenitudinē fidei ueniens, torta gentiliũ uitiositas designatur?

b al. perfectionis gratiam.

14 In scriptura autem sacra aliquando cameli nomine ipse dominus, aliquando autem populus gentilis exprimitur. Cameli enim nomine dominus designatur, sic ut ab eodem domino Iudæis aduersantibus dicitur: Liquantes culicem, camelum autem glutientes. (Matth. 23.) Culex enim susurrando uulnerat, camelus autem spōte se ad suscipienda onera inclinat. Liquauerunt ergo Iudæi culicem, quia seditiosum dimitti latronem petierunt: Camelũ uerò glutierunt, quia eum qui ad suscipiēda nostræ mortalitatis onera sponte descēderat, extinguere clamando conati sunt. Rursus cameli nomine gentilitas designatur. Vnde & Rebecca ad Isaac ueniēs, dorso cameli deducitur: (Gen. 2) quia ad Christum ex gentilitate Ecclesia properans, in tortis uitiosisq; uitæ ueteris conuersationibus inuenitur. Quæ uiso Isaac descendit, quia domino cognito, uitia sua gentilitas deseruit, & ab elatione celsitudinis, ima humilitatis petiuit. Quæ & uerecundata pallio uelatur, quia coram illo ex anteacta uita confunditur. Vnde & per Apostolum eisdem gentibus dicitur: (Rom. 1) Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quib. nunc erubescitis? Quia igitur per oues, Hebręos à pascuis legis ad fidem uenientes accipimus, nihil obstat ut per camelos, tortos moribus, atque onustos idolorum cultibus, gentilium populos sentiamus. Quia enim ex semetipsis sibi inuenerunt deos quos colerent, quasi à semetipsis eis onus C in dorso excreuerat, quod portarent.

15 Potest etiam per camelos (quia communia sunt animalia) Samaritanorum uita signari. Cameli namque ruminant, sed nequaquam ungulam findunt. Samaritani quoque quasi ruminant: quia ex parte legis uerba recipiunt: & quasi ungulam nō findunt, quia eam pro parte contemnunt, qui etiam graue onus in dorso mentis tolerant, quia in omne quod faciunt, sine spe æternitatis elaborant: fidem quippe resurrectionis nesciunt. Et quid esse grauius atque onustius potest, quàm affectionem D seculi prętereuntis perpeti, & nequaquam ad releuationem mentis, gaudia remunerationis sperare? Sed quia in carne dominus apparens, & Hebræorum populũ perfectionis gratia impleuit, & Samaritanorum quosdam ad cognitionem fidei, mira opera ostendendo perduxit: dicatur rectè de umbra quę ueritatem exprimeret, quod & septem milia ouium & camelorum tria milia possideret. Sequitur: Quingenta quoque iuga boum, & quingentæ asinæ.] Iam superius dictũ est, quod in quinquagenario numero (qui septem hebdomadibus

bus ac monade addita impletur) requies de- A
signatur: denario autem numero summa
perfectionis exprimitur. Quia uerò fideli-
bus perfectio quietis promittitur, quasi
quinquagenario decies ducto ad quingen
16 tesimum peruenitur. In scriptura autem
sacra boum nomine aliquando hebetudo
fatuorum, aliquando bene operantium ui
ta designatur. Quia enim bouis nomine
stultorum uecordia figuratur, rectè per Sa
Prou. 10 lomonem dicitur: Statimq; eam sequitur,
quasi bos ductus ad uictimam. Rursum
quia boum nomine uita uniuscuiusque
operantis exprimitur, legis præcepta te- B
stantur, quæ per Moysen præcepit dicens:
Deut. 25 Non alligabis os boui trituranti. Quod
Matt. 10 apertè rursus dicitur: Dignus est operarius
mercede sua. Asinorum quoque nomine
aliquando stultorum pigritia, aliquando
immoderata petulantium luxuria, aliquã-
do gentilium simplicitas designatur. Stul-
torum pigritia, asinorum appellatione fi-
Deut. 22 guratur, sicut per Moysen dicitur: Non ara
bis in boue simul & asino. Ac si diceret: Fa
tuum sapientibus in prædicatione non so
cies, ne per eum qui implere rem non ua-
let, illi qui præualet obsistas. Immoderata C
quoque petulantium luxuria, asinorum
appellatione exprimitur, ut propheta testa
Ezech. 23. tur, qui ait: Quorum carnes sunt ut carnes
asinorum. Asinorum rursus nomine sim-
Matt. 21 plicitas gentilis ostenditur. Vnde Hieru-
salem tendens dominus, asellum sedisse
perhibetur. Quid est enim sedendo asinam
Hierusalem uenire, nisi gentilium simpli-
cia corda possidendo, ea ad uisionem pa-
cis regendo & præsidẽdo perducere? quod
uno & facili testimonio ostenditur, quia
& per boues Iudæi operarij, & per asinum
gentiles populi designantur, cùm per pro- D
phetam dicitur: Cognouit bos possessorẽ
suum, & asinus præsepe domini sui. Quis
enim bos, nisi Iudaicus populus extitit,
cuius ceruicem iugum legis attriuit? Et
quis asinus, nisi gentilitas fuit, quam qui
libet seductor reperit quasi brutum ani-
mal, & nulla ratione renitens, quo uoluit
errore substrauit? Bos ergo possessorem &
asinus domini præsepe cognouit, quia &
Hebraicus populus Deum quem colebat,
sed ignorabat, reperit, & gentilitas legis
pabulũ quod non habebat accepit. Quod
igitur superius nominatis ouibus & came
lis dicitur, hoc inferius in bobus & asinis
replicatur. Habuit uerò & ante redempto-
ris aduentum Iudæa boues, quia ad prædi
candum misit operarios, quibus uoce ueri
tatis dicitur: Væ uobis hypocritæ, qui cir- *Matt. 23*
cumitis mare & aridam, ut faciatis unum
proselytũ: & cùm fuerit factus, facitis eũ
filium gehennæ duplo quàm uos. Quos
graue iugum legis presserat, quia exterio
ra literæ mandata tolerabant. Quibus ue-
ritatis uoce dicitur: Venite ad me omnes *Matt. 11*
qui laboratis & onerati estis, & ego reficiã
uos. Tollite iugum meum super uos, & di
scite à me, quia mitis sum & humilis cor-
de. Quod ergo in Euangelio bene laborã
tibus requies promittitur, hoc est quod
hic iuga boum quingenta memorantur.
Quia qui redemptoris dominio colla sub
ijciunt, quò, nisi ad requiem tendunt?

Vnde & asinæ quingentæ perhibentur, 17
quia uocatæ plebes gentilium, dum ad re-
quiem peruenire desiderãt, cuncta manda
torum onera libenter portant. Vnde bene
quod hanc requiem populus gentilis ap-
peteret, Iacob filios alloquens, prophetica
hoc studuit uoce signare, dicens: Isachar *Gen. 49.*
asinus fortis, accubans inter terminos, ui
dit requiem quod esset bona, & terram q̃d
optima, & supposuit humerum ad portan
dum. Inter terminos nanque accubare, est,
præstolato mundi fine requiescere: nihilq;
de his quæ nunc in medio uersantur quæ-
rere, sed ultima desiderare. Fortisq; asinus
requiem ac terram optimam uidet, quum
simplex gentilitas idcirco se ad robur bo-
ni operis erigit, quia ad æternæ uitæ pa-
triam tendit. Quæ & ad portandum onus
humerum supponit, quia conspecta super
na requie, præceptis etiam grauibus in ope
ratione se subijcit, & quicquid intolerabi-
le pusillanimitas asserit, hoc ei leue ac faci
le spes remunerationis ostendit. Quia er-
go ad æternam requiem pro electorũ par-
te Iudæa, gentilitasq; colligitur: rectè quin
genta iuga boum, & quingentæ asinæ ha-
beri perhibentur. Sequitur: Ac familia 18
multa nimis. Quid est quod prius anima
lium similitudo describitur, & familia in
extremo memoratur, nisi quod ad cogni-
tionem fidei prius stulta mundi collecta
sunt, ut postea astuta eius etiam uocaren-
tur?

tur? Paulo attestante, qui ait: Non multi sa- (1.Cor.1.) pientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes. Ipsa nanque sanctæ Ecclesiæ principia, literarum perhibentur ignara, ut uidelicet cunctis prædicatoribus suis redemptor ostenderet, quod ad uitam credentes populos non sermo sed causa suaderet.

19 Sequitur: Erat uir ille magnus inter omnes Orientales.] Quod redemptor noster oriens dicitur, propheta testante perhibetur, (Zach. 6.) qui ait: Et ecce uir oriens nomē eius. Omnes ergo qui in hoc oriente fide consistunt, rectè orientales uocantur. Sed quia omnes homines tantummodo homines sunt, ipse autem oriens Deus & homo: rectè dicitur: Erat magnus inter omnes orientales.] Ac si apertè diceretur: Omnes qui in fide Deo nascunt, superat: quia non ut cæteros adoptio, sed natura illū diuinitatis exaltat: qui & si humanitate cæteris apparuit similis, diuinitate tamen mansit super omnia singularis.

Quid per allegoricum sensum, per conuiuium filiorum, & uocationem filiarum, intelligatur. Cap. VIII.

ET ibant filij eius, & faciebant conuiuia per domos.] Filij facturi conuiuia per domos ibant, cūm prædicatores Apostoli in diuersis mundi regionibus uirtutū epulas audientibus, quasi edentibus ministrabant. Vnde & eisdem filijs de esurientibus plebibus dicitur: Date illis uos man- (Matth. 14.) ducare. Et rursum: Dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in uia, (Mar. 8.) id est, in prædicatione uestra uerbum consolationis accipiant, ne à ueritatis pabulo ieiuni remanentes, in huius uitæ labore succumbant. (Ioan. 6.) Hinc rursum eisdem filijs dicitur: Operamini non cibum qui perit, sed qui perma-
20 net in uitam æternam. Quæ conuiuia quomodo exhiberentur, adiūgitur, quum protinus subinfertur: Vnusquisque in die suo.] Si ignorantiæ obscuritas sine dubitatione, nox cordis est, intellectus non immerito dies uocatur. Vnde & per Paulū dicitur: Alius iudicat diem inter diē, alius iudicat omnem diem. Ac si apertè dicat: (Rom. 14) Alius quædam nonnullis intermissis intelligit, alius uero omnia intellectu possibilia, ita ut sunt uidēda, cognoscit. Vnusquisque ergo filius in die suo conuiuium exhibet, quia sanctus quisque prædicator iuxta mensuram illuminatę intelligentię, mentes audientium epulis ueritatis pascit. In die suo Paulus fecerat conuiuium, cūm dicebat: Beatiores erunt, si sic permā- (1.Cor.7.) serint, secundum meum consilium. De die suo unumquemque admonebat cogitare, cūm diceret: Vnusquisq; in suo sensu abundet. (Rom.14.) Sequitur: Et mittentes uocabant tres sorores suas, ut comederent & biberent cum eis.] Sorores filij ad conuiuium uocant, quia infirmis auditoribus sancti Apostoli refectionis supernæ gaudia prædicant, eorumq; mentes, quia à ueritatis pabulo ieiunas aspiciūt, diuini eloquij epulis pascunt. Bene autem dicitur Vt comederent & biberent cum eis.

Scriptura enim sacra aliquando nobis 21
est cibus, aliquando potus. Cibus est in locis obscurioribus, quia quasi exponendo frangitur, & mandendo glutitur. Potus uerò est in locis apertioribus, quia ita sorbetur sicut inuenitur. Cibum uidit propheta scripturam sacram, qui exponendo frangeretur, cūm diceret: Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret: (Thren. 4) id est, infirmi quique scripturæ sacræ ualentiores sententias petierunt exponendo comminui, sed qui exponere debeat, non ualet inueniri. Potum uidit scripturam sacram propheta, cūm diceret: Omnes sitientes uenite ad aquas. (Esai. 55.) Si potus aperta mandata non essent, per semetipsam ueritas non clamaret: Si quis sitit, ueniat ad me, & bibat. (Ioan. 7.) Quasi cibum & potum uidit propheta Iudææ defuisse, cūm diceret: Nobiles eius interierunt fame, & multitudo eius siti exaruit. (Esaiæ 5) Paucorum quippe est, fortia & occulta cognoscere: multorum uerò, historiæ aperta sentire. Idcirco Iudæa nobiles non siti sed fame interijsse asserit, quia hi qui præesse uidebantur, dum totos se exteriori intelligentiæ dederant, quod de intimis discutiendo māderent, non habebant. Quia uerò sublimioribus ab intellectu interno cadentibus, paruulorum intelligentia & in exterioribus exiccatur, rectè illic adiungitur multitudo eius siti exaruit. Ac si apertè diceret: Dum uulgus studium uitæ suæ deserit, iam nec fluenta historiæ exquirit.

Et

Et tamen occulta sacri eloquij mandata & A
aperta se intellexisse testantur, qui repro-
banti se iudici conquerentes dicunt: Man
ducauimus & bibimus coram te. Quod
apertè exponendo subiungunt. Et in pla-
teis nostris docuisti. Quia ergo sacra elo-
quia in locis obscurioribus exponẽdo frã-
guntur, in locis uero apertioribus, ita ut
inuenta fuerint, potantur, rectè dicatur:
Mittentes uocabant tres sorores suas, ut
comederent & biberent cũ eis.] Ac si aper
tè diceretur: Infirmos quosque blanda ad
se persuasione deducebant, quatenus eo-
rum mentes & magna per contemplatio-
nem disserentes pascerent, & parua per hi B
storiam tradentes nutrirent. Sequitur.
Cumq; in orbem trãsissent dies conuiuij,
mittebat ad eos Iob, & sanctificabat illos:
Cõsurgensq; diluculo, offerebat holocau
sta per singulos.] In orbẽ dies conuiuij trã
seunt, cũ prædicationis ministeria peragũ
tur. Peractisq; conuiuijs holocaustum Iob
pro filijs obtulit: quia pro Apostolis de prę
dicatione redeuntibus, patrẽ Christus re-
demptor exorauit. Bene autẽ mittẽdo san
ctificare dicitur, quia dum spiritũ sanctũ,
qui à se procedit, discipulorũ cordibus tri
buit: quicquid eis culpę inesse potuit, emũ
dauit. Rectèq; ad offerenda holocausta di- C
luculo cõsurgere perhibetur: quia per hoc
ꝙ pro nobis intercessionis suæ petitione
obtulit, discussa erroris nocte, humanę mẽ
tis tenebras illustrauit, ne quo peccati con
tagio ex ipsa prædicationis gratia mẽs in
occulto polluatur, ne sibi quę agit, tribuat:
ne sibi tribuendo quæ agebat, amittat.

Quòd maledicere Deo, sit de eius beneficio superbire. Cap. IX.

23 VNde rectè subiungitur: Dicebat .n. Ne
fortè peccauerint filij mei, & benedi-
xerint Deo in cordibus suis.] Deo quippe
benedicere, id est, maledicere, est de eius D
munere sibi gloriã præbere. Vnde rectè san
ctis Apostolis post prædicationem Domi-
nus pedes lauit, ut uidelicet apertè mon-
straret quia plerunq; & in bono opere pec
cati puluis cõtrahatur, & inde inquinen-
tur uestigia loquentiũ unde audientium
corda mundantur. Nã sæpe nonnulli dum
al. Prędicationis exhortationis uerba faciunt, quanquã te-
nuiter, sese intrinsecus quia ꝑ eos gratia *
purgationis deriuatur, extollũt. Cũq; uer
bo aliena opera diluũt, quasi ex bono iti-
nere puluerem malæ cogitationis sumũt. *Ioan. 13*
Quid ergo fuit post prædicationem pedes
discipulorũ lauare, nisi post prædicatio-
nis gloriam cogitationum puluerem ter-
gere, gressusq; cordis ab interna elatione
mundare? Nec obstat ab omnimoda me-
diatoris scientia quod dicitur: Ne fortè
peccauerint. Nã cũcta sciẽs, sed in semetip
so * ignorantiã nostrã suscipiens, atq; dũ *al. locutione sua*
suscipit docẽs: nonnunquam quasi ex no-
stra dubitatione loquitur, sicut dicit: Fi-
lius hominis ueniens, putas inueniet fidẽ *Luc. 18*
super terram? Expletis ergo cõuiuijs sacri-
ficium pro filijs Iob offerens dicebat: Ne
fortè peccauerint filij mei, & benedixerint
Deo in cordibus suis. Quia redemptor no
ster postq̃ prædicatores suos à malis impu
gnantibus diluit: etiã inter bona quæ ege-
rant, & à tentationibus defendit.

Quòd omnibus diebus sacrificium Deo pro nobis filius offerre non cessat. Cap. X.

SIc faciebat Iob cunctis diebus.] Cun- 24
ctis diebus Iob sacrificiũ offerre nõ ces
sat, quia sine intermissione pro nobis ho-
locaustum redemptor immolat, qui sine
cessatione patri suã pro nobis incarnatio-
nem demonstrat. Ipsa quippe eius incar
natio, nostræ emundationis oblatio est.
Cũq; se hominẽ ostendit, delicta hominis
interueniẽs diluit, & humanitatis suæ my
sterio perenne sacrificium immolat, quia
& hæc sunt æterna quę mundat. Igitur 25
quia in ipso expositionis exordio sic perso
nam beati Iob nũciare Dominũ diximus:
ut designari per illũ caput & corpus, id est,
Christũ & Ecclesiã diceremus: postquã ca-
put nostrũ quomodo designatũ credatur,
ostendimus: nunc corpus eius, quod nos
sumus, quomodo exprimatur indicemus:
ut quia audiuimus ex historia quod mire-
mur, cognouimus ex capite quod creda-
mus, consideremus nunc ex corpore quid
uiuendo teneamus. In nobismetipsis nãq;
debemus transformare quod legimus, ut
cùm per auditũ se animus excitat, ad ope-
randum quod audierat, uita concurrat.

Quòd hi quos inhabitat consilij spiritus, in præsentibus dolent, & ad æterna suspirant. Cap. XI.

VIr erat in terra Hus, nomine Iob.] Si 26
Iob dolẽs, & Hus cõciliator dicitur,

nõ immeritò per utraq; nomina electus A
quisq; figuratur: quia nimirũ consiliatorẽ
animũ inhabitat, qui dolẽs de pręsentibus
ad æterna festinat. Nã sunt nõnulli qui ui
tam suã negligunt, & dũ transitoria appe-
tũt, dũ æterna uel non intelligunt, uel in-
tellecta contẽnunt, nec dolorẽ sentiũt, nec
habere consiliũ sciunt. Cũq; superna quæ
amiserunt, nõ cõsiderant, esse se (heu mise-
ri) in bonis fœlices putãt. Nequaquã .n. ad
ueritatis lucẽ, cui conditi fuerant, mentis
oculos erigunt: nequaquã ad cõtẽplatio-
nẽ patriæ æternæ desiderij aciem tendunt:
sed semetipsos in his ad quæ proiecti sunt
deserẽtes, uice patriæ diligunt exiliũ quod B
patiuntur, & in cæcitate quam tolerant,
quasi in claritate luminis, exultant. At cõ-
tra electorũ mentes dũ transitoria cuncta
nulla esse conspiciunt, ad quę sint conditæ
exquirunt: cumq; eorum satisfactioni ni
hil extra Deum sufficit, ipsa inquisitionis
excitatione fatigata illorũ cogitatio in cõ
ditoris sui spe & contẽplatione requiescit,
supernis interseri ciuibus appetit: & unus
quisq; eorũ adhuc in mũdo corpore posi-
tus, mente tamen extra mundũ surgit: æ-
rumnam exilij quam tolerat, deplorat: &
ad sublimem patriã in cessantibus se amo
ris stimulis excitat. Cũ ergo dolens uidet C
q̃ sit æternũ quod perdidit, inuenit salubre
consiliũ, tẽporale hoc despicere quod per-
currit: & quo magis crescit consilij scien-
tia ut peritura deserat, eo augetur dolor, ꝙ
Eccle. 1 necdũ ad mansura pertingat. Vnde bene
per Salomonẽ dicitur: Qui addit scientiã,
addit & dolorẽ. Qui .n. scit iã summa quę
adhuc non habet, magis de infimis in qui
bus retinetur, dolet. Rectè ergo in terra Hus,
habitare Iob dicitur, quia in scientiæ con-
silio electi uniuscuiusq; dolens animus te
netur. Intuendũ quoq; est, ꝙ nullus dolor
mẽtis sit in actione præcipitationis. Qui
enim sine cõsiliis uiuunt, qui seipsos rerũ D
euentibus præcipites deserunt, nullo inte
rim cogitationũ dolore fatigantur. Nã qui
solerter in uitæ consilio figit mentẽ, cautè
sese in omni actione circũspiciendo consi
derat: & ne ex re, quæ agitur repentinus fi
nis aduersusq; surripiat, hunc prius molli
ter posito pede cogitationis palpat, pensat
ne ab his quę agenda sunt, præpediat for-
midone in his quæ differenda sunt, præci
pitatio impellat: ne praua per concupiscẽ-
tiã aperto bello superẽt, ne recta per inanẽ
gloriam insidiando supplantent. Iob ergo
in terra Hus habitat, dum mens electi quo
magis per consiliũ uiuere nititur, eo angu
sti itineris dolore fatigatur. Sequitur:

Quòd sancta ecclesia simplicitatis & rectitudinis uias à timore incipit, & in charitate consummat. Cap. XII.

Simplex & rectus ac timẽs Deũ, & rece- 27
dẽs à malo.] Quisquis æternã patriam
appetit, simplex proculdubio & rectus ui-
uit, simplex uidelicet opere, rectus fide, sim
plex in bonis, quæ inferius peragit: rectus
in sum mis, quæ in intimis sentit. Sũt nãq;
nonnulli, qui in bonis quæ faciunt, simpli
ces non sunt: dum non in his retributio-
nem interius, sed exterius fauorẽ quærũt.
Vnde bene per quendã sapientẽ dicitur:
Vę peccatori terrã ingrediẽti duabus uijs. Eccl. 2
Duabus uijs peccator quippe terrã ingre-
ditur: quãdo & Dei est quod opere exhi-
bet, & mũdi, quod per cogitationẽ quęrit.
Bene autẽ dicitur: Timens Deũ, & rece-
dens à malo.] Quia sancta electorum Ec-
clesia simplicitatis suæ & rectitudinis uias
timore inchoat, sed charitate consummat:
cui tunc est funditus à malo recedere, cùm
ex amore Dei cœperit iam nolle peccare.
Cũ uerò adhuc timore bona agit, à malo
penitus nõ recessit: qa eo ipso peccat, quo
peccare uellet, si peccare inultè potuisset.
Rectè ergo cùm timere Deũ Iob dicitur,
recedere etiã à malo perhibetur: quia dũ
metũ charitas sequitur, ea quæ metu relin
quitur etiam per cogitationis propositum
culpa calcatur. Et quia ex timore unum 28
quodq; uitiũ premitur, ex charitate autem
uirtutes oriuntur, rectè subiungitur.

Quòd fœcũditas spiritalis propter septiformem spiritum in filijs septem, & in tribus filiabus, fides, spes, & charitas intelligantur. Cap. XIII.

NAti sunt ei septẽ filij & tres filiæ.] Se
ptẽ quippe filij nobis nascũtur, cùm
per cõceptionẽ bonæ cogitationis, sancti
spiritus septẽ in nobis uirtutes oriuntur.
Hanc nanq; internam prolem Propheta
dinumerat, cũ spiritus mentẽ fœcundat,
dicens: Requiescet super eũ spiritus Do- Esa. 11
mini,

mini, spiritus sapientię & intellectus, spiritus cõsilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eũ spiritus timoris Domini. Cũ ergo per aduentũ spiritus sancti, sapientia, intellectus, cõsilium, fortitudo, scientia, pietas, ac timor Domini in animo unicuiq; nostrũ gignitur: quasi mansura posteritas in mente propagatur, quæ supernę nostræ nobilitatis genus eo ad uitã longius seruat, quò amori æternitatis sociat. Sed habẽt in nobis septem filij, tres proculdubio sorores suas, quia quicquid uirile hi uirtutũ sensus faciunt, spei, fidei, charitatiq; coniũgũt. Neq;.n. ad denarij perfectionẽ septẽ filii perueniunt: nisi in fide, spe & charitate fuerit oẽ quod agunt. Quia uerò hanc præeuntiũ uirtutũ copiam multimoda bonorum operum cogitatio sequitur, rectè subiungitur:

Quòd possessio ouium & asinorum & camelorum, sit subiugatio illorũ, quos aliquando uel formido dissoluit, uel superbia inflat, uel luxuria inquinat. Ca. XIIII.

ET fuit possessio eius septẽ milia ouiũ & tria milia camelorũ.] Seruata quippe ueritate historiæ imitari spiritaliter possumus, quod carnaliter audiuimus. Ouiũ C enim septẽ milia possidemus, cũ cogitationes innocuas perfecta cordis mũditia, intra nosmetipsos inquisito ueritatis pabulo pascimus. Eruntq; nobis in possessionẽ etiam tria milia camelorũ, si omne quod in nobis altũ ac tortuosum est, rationi fidei subditur: & sub cognitione trinitatis, sponte in appetitu humilitatis inclinatur. Camelos quippe possidemus, si quod altum sapimus, humiliter deponamus. Camelos proculdubio possidemus, cũ cogitationes nostras ad infirmitatis fraternæ compassionem flectimus, & uicissim onera nostra portantes, alienę infirmitati cõpati condescendendo nouerimus. possunt etiã per camelos (qui ungulã nequaquã findunt, sed tamen ruminãt) terrenarũ rerum bonæ dispensationes intelligi, quæ quia habent aliquid seculi & aliquid Dei, per cõmune eas necesse est animal designari. Neq;.n. terrena dispensatio
29 (quamuis æternæ utilitati seruiat) sine perturbatione mentis ualet exhiberi. Quia

A igitur per hanc & ad præsens mens cõfunditur, & in perpetuũ merces paratur, quasi cõmune animal, & aliquid de lege habet, & aliquid nõ habet. Vngulã nanq; nõ findit: quia non se penitus anima ab omni terreno opere disiungit: sed tamen ruminat: quia bene dispensando tẽporalia, per certitudinis fiduciam, cœlestia sperat. Terrenę igitur dispensationes quasi camelorũ more capite legi concordant, pede discrepant: quia & cœli sunt illa, quæ iustè uiuentes appetunt: & huius mundi sunt ea, in quibus opere uersantur. Nos ergo cùm easdẽ terrenas cognitioni trinitatis dispẽ- B sationes subdimus, quasi camelos intra indiuisibilẽ numerum fide possidemus. Sequitur: Quingenta quoq; iuga boum, &
quingẽtæ asinæ.] Iuga boum in usum no 30
stræ possessionis sunt, dũ concordes uirtutes exarãt duritiã mentis. Quingẽtas quoque asinas possidemus, cũ lasciuiẽtes motus restringimus: & quicquid in nobis carnale exurgere appetit, spiritali cordis dominatu refrenamus. Vel certè asinas possidere, est cogitationes intra nos simplices regere. Quæ dũ in subtiliori intellectu currere nõ ualẽt: quo quasi pigrius ambulãt, eo fraterna onera mãsuetius portant. Sunt C nãq; nonnulli qui dũ alta nõ intelligunt, per exteriora conuersationis opera se humilius premunt Bene ergo per asinas (pigrum quidẽ animal, sed tamen portandis oneribus deditum) simplices cogitationes accipimus: quia dũ nostrã plerunq; ignorantiã cognoscimus, leuius onera aliena toleramus. Cumq; nos quasi singularis sapientię altitudo non eleuat, ad perferendã alieni cordis inertiam mẽs se nostra ęquanimiter inclinat. Rectè autem siue iuga boum, siue quingentæ asinę referuntur: quia uel in hoc ꝙ prudenter sapimus, uel in hoc ꝙ humiliter ignoramus, dum æternæ D pacis requiem quærimus, quasi intra iubilei numerum tenemur. Sequitur:

Quòd multa familia, id est, multitudo cogitationum, sit sub mentis dominio restringenda. Cap. XV.

AC familia multa nimis.] Multam familiam nimis possidemus, cùm cogitationes innumeras sub mentis dominatione restringimus, ne ipsa sui

multitudine animum superent, ne per- A
uerso ordine discretionis nostræ princi-
patum calcent. Et bene cogitationum tur
ba multæ familiæ appellatione signatur.
Nã scimus quòd absente domina ancilla-
rum linguæ perstrepunt, silentiũ deserũt,
deputati operis officia negligũt, totumq;
ordinem sibimet uiuendi confundunt. At
si repente domina ueniat, mox perstrepen
tes linguæ reticent, officia uniuscuiusque
operis repetũt: sicq; ad opus proprium ac
si non recesserint, reuertuntur. Si igitur à
domo mentis ad momentum ratio disce
dat, quasi absente domina cogitationũ se B
clamor, uelut garrula ancillarum turba
multiplicat. Vt autem ratio ad mentem re
dierit, mox se confusio tumultuosa compe
scit, & quasi ancillæ se ad iniunctum opus
tacitè reprimunt: dum cogitationes pro-
tinus causis se proprijs ad utilitatem sub-
dunt. Possidemus ergo multam familiam,
cùm recto iure innumeris cogitationibus
rationis discretione dominamur. Quod ni
mirum cum solerter agimus, iungi per ean
dem discretionem angelis conamur. Vnde
rectè subiungitur. Eratq; uir ille magnus
inter omnes Orientales.] Tunc nanq; ma C
gni inter omnes Oriẽtales efficimur, cùm
eis spiritibus qui Orientali luci inhęrent,
pressa carnalis corruptionis nebula, discre
tionis nostræ radijs, inquantum possibili-
Philip. 3 tas suppetit, sociamur. Vnde & per Paulũ
dicitur: Nostra conuersatio in cœlis est.
Quisquis tẽporalia ac defectiua sequitur,
occasum petit: quisquis uerò superna desi-
derat, quia in Oriẽte habitet, demonstrat.
Magnus ergo non inter Occidentales, sed
inter Orientales efficitur, qui nõ inter ma
lorum actiones, ima & fugitiua quæren-
tium, sed inter choros proficere superno- D
rum ciuium conatur. Sequitur:

Quomodo singulæ uirtutes in suo die conuiuium faciant. Cap. XVI.

52 ET ibant filij eius & faciebant conui-
uium per domos, unusquisque in die
suo.] Filij per domos conuiuium faciunt,
dum uirtutes singulæ, iuxta modum pro-
prium, mentes pascũt. Vnde bene dicitur,
unusquisq; in die suo. Dies enim uniuscu-
iusq; filij, est illuminatio uniuscuiusq; uir
tutis. Vt enim hæc ipsa dona breuiter se-
ptiformis gratiæ replicem: alium diem ha-
bet sapientia, alium intellectus, alium con
silium, alium fortitudo, alium sciẽtia, aliũ
pietas, alium timor. Neq; enim hoc est sa-
pere quod intelligere: quia multi æterna
quidem sapiunt, sed intelligere nequaquã
possunt. Sapientia ergo in die suo conui-
uium facit: quia mentem de æternorũ spe
& certitudine reficit. Intellectus in die suo
conuiuium parat: quia in eo ꝙ audita pe-
netrat reficiẽdo cor, tenebras eius illustrat.
Consilium in die suo conuiuium exhibet:
quia dum pręcipitẽ esse prohibet, ratione
animum replet. Fortitudo in die suo con-
uiuiũ agit: quia dum aduersa non metuit,
trepidanti mẽti cibos cõfidentię apponit.
Scientia in die suo conuiuium parat: quia
in uentre mentis ignorantiæ ieiuniũ supe
rat. Pietas in die suo conuiuium exhibet:
quia cordis uiscera misericordiæ operibus
replet. Timor in die suo conuiuium facit:
quia dum premit mentem ne de pręsenti-
bus superbiat, de futuris illam spei cibo cõ
fortat. Sed illud in hoc filiorũ cõuiuio per
scrutãdum uideo, ꝙ semetipsos inuicẽ pa
scunt. Valde enim singula uirtus quælibet
destituitur, si non una alij uirtus uirtuti
suffragetur. Minor quippe est sapientia, si
intellectu careat, & ualde inutilis intelle-
ctus est, si ex sapientia non subsistat: quia
cùm altiora sine sapientiæ pondere pene-
trat, sua illũ leuitas grauius ruiturũ leuat.
Vile est cõsilium, cui robur fortitudinis de-
est: quia quod tractando inuenit, carẽs ui-
ribus, usq; ad perfectionem operis nõ per-
ducit. Et ualde fortitudo destruitur, nisi per
consilium fulciatur: quia quo plus se posse
cõspicit, eo uirtus sine rationis moderami
ne deterius in pręceps ruit. Nulla est scien
tia si utilitatem pietatis non habet: quia
dum bona cognita exequi negligit, sese ad
iudicium arctius stringit. Et ualde inutilis
pietas, si scientię discretione caret: quia dũ
nulla hanc scientia illuminat, quomodo
misereatur, ignorat. Timor quoq; ipse nisi
has etiam uirtutes habuerit, ad nullum
opus proculdubio bonę actionis surgit:
quia dum ad cuncta trepidat, ipsa sua for-
midine à bonis omnibus torpens uacat.
Quia ergo alternato ministerio uirtus &
uirtute reficitur, rectè dicitur, quòd apud
se filij uicissim conuiuantur. Cumq; una aliã
subleuando

subleuando subleuat: quasi per dies suos numerosa soboles pascendo conuiuium parat. Sequitur:

Tres sorores ad fratrũ conuiuia uocãtur, quando gaudent uirtutes uirtutibus, & inuicem sibi subseruiunt ac ministrant. Cap. XVII.

33 ET mittẽtes uocabãt tres sorores suas ut comederent & biberent cum eis.] Cùm uirtutes nostræ in omne qđ agunt, spẽ, fidẽ & charitatẽ ciunt: quasi operantes filij, tres ad conuiuium sorores uocant: ut fides, spes, charitas, in opus bonum gaudeant, quod unaquæq; uirtus administrat. Quæ quasi ex cibo uires accipiunt, dum bonis operibus fidentiores fiunt, & dum post cibum contẽplationis rore infundi appetunt, quasi ex poculo
34 ebriantur. Sed quid est quod in hac uita sine quauis tenuissimi contagij inquinatione peragatur? Nonnunquã nanq; ipsis bonis, quæ agimus, ad deterius propinquamus: quia dum lætitiam menti pariunt, quandam etiam securitatem gignunt: dumq; mens secura redditur, in torporem laxatur. Nonnunquã uero uirtutes aliquantula elatione nõ polluunt: & tanto deiectiores apud Deum faciunt, quanto apud nosmetipsos tumidiores reddunt. Vnde bene subiungitur:

Quòd filios post conuiuium sanctificare, est retractatio operum & discussio cogitationum. Cap. XVIII.

CVmq; in orbẽ transissent dies cõuiuij, mittebat Iob & sanctificabat illos.] Peracto quippe orbe dierum cõuiuij mittere ad filios & eos sanctificare, est, post uirtutum sensum intentionem cordis dirigere, & omne quod agitur districta retractationis discussione mundare: ne bona æstimentur quæ mala sunt, ne saltem ueraciter bona putentur sufficientia, cum perfecta non sunt. Sic enim mens plerunq; decipitur, ut aut qualita-
35 te mali, aut boni quantitate fallat. Sed hos uirtutum sensus melius preces q̃ discussiones inueniunt, nam ea quę perscrutari in nobismetipsis plenius nitimur, sępe uerius orando quã inuestigando penetramus. Cum. n. mens per quandam compunctionis machinam ad alta sustollitur: omne quod ei de seipsa occurrerit, sub seipsa diiudicando certius contemplatur. Vnde & recte subiungitur:

Quod holocaustũ per singulos offerre, sit singularium uirtutum circumspecta & pura intentio. Cap. XIX.

COnsurgensq; diluculo, offerebat holocausta per singulos.] Diluculo nãque cõsurgimus, cum cõpunctionis luce perfusi humanitatis nostræ noctẽ deserimus: & ad ueri luminis radios oculos mentis aperimus. Atq; holocaustum per singulos filios offerimus, cùm pro unaquaq; uirtute Domino hostiam nostræ precis immolamus, ne sapientia eleuet: ne intellectus, dum subtiliter currit, aberret: ne consilium, dum se multiplicat, cõfundat: ne fortitudo, dum fiduciam præbet, præcipitet: ne scientia, dum nouit & non diligit, inflet: ne pietas, dum se extra rectitudinem inclinat, intorqueat: ne timor, dum plus iusto trepidat, in desperationis foueam mergat. Cùm ergo ꝓ unaquaq; uirtute, ut pura esse debeat, preces Domino fundimus: qđ alia quam iuxta filiorum numerum holocaustum per singulos exhibemus? Holocaustum nanq; totum incensum dicitur. Holocaustũ igitur dare, est totam mẽtem igne compunctionis incendere, ut in ara amoris cor ardeat, & quasi delicta propriæ sobolis inquinamenta cogitationis exurat. Sed 36
hæc agere nesciũt, nisi hi qui priusquam cogitationes ad opus prodeãt, inter nos suos motus solicitè circumspiciẽtes frenãt. Hæc cauere nesciunt, nisi hi qui uirili custodia munire mentẽ nouerunt. Vnde recte inopinata morte extinctus Isboseth dicitur, quem & scriptura sacra, non in domo ostiarũ, sed ostiariã habuisse testatͣ, dicẽs: Veniẽtes filij Remmon Bero- 2. Reg. 4
thitæ Rechab & Banaa, ingressi sunt feruẽte die domum Isboseth, q dormiebat super stratum suũ meridie. Ingressi sunt aũt domũ: & ostiaria domus purgãs triticũ, obdormuit: sumẽtes spicas tritici, latẽter ingressi sunt, & percusserunt eũ in inguine. Ostiaria triticũ purgat, cũ mentis custodia discernẽdo, uirtutes à uitijs separat. Quæ si obdormierit, in mortẽ proprij dñi sui insidiatores admittit: qa cum discretionis solicitudo cessauerit: ad īterfi

ciendum animũ malignis spiritibus iter prãdit. Qui ingressi spicas tollũt: q̃a mox bonarũ cogitationũ germina auferũt, atque in inguine feriũt: quia uirtutẽ cordis delectatione carnis occidunt. In inguine quippe ferire, est uitam mẽtis, delectatione carnis pforare. Nequaquã uerò Isboseth iste hac morte succumberet: si nõ ad ingressum domus mulierem .i. mollẽ custodiam ad mentis aditũ deputasset. Fortis nanq; uirilisq; sensus præponi cordis foribus debet, quem nec negligentię somnus opprimat, nec ignorantiæ error fallat. Vñ bene & Isboseth appellatus est, q custode fęmina hostilibus gladijs nudat. Isboseth quippe uir confusionis dicitur. Vir aũt confusionis est, qui forti mentis custodia munitus non est: quia dũ uirtutes se agere æstimat subintrantia uitia nescientem necant. Tota itaq; uirtute muniendus est aditus mentis, nequando eã insidiantes hostes penetrẽt foramine neglectæ cogitationis. Hinc Salomon ait:

Prou. 4. Omni custodia serua cor tuum, quoniã ex ipso uita procedit. Virtutes ergo quas agimus, dignum est ut summopere ab intẽtionis origine pẽsemus, ne ex malo ortu prodeat, etiamsi recta sunt q̃ ostentãt.

Quanta sollicitudine abstinendum sit à malo opere, cùm etiam districtè serui Dei iudicentur de cognitione. Cap. XX.

37 VNde hic quoque recte subiungitur: Dicebat enim. Ne fortè peccauerint filij mei & benedixerint Deo in cordibus suis.] Filij in cordibus maledicunt, cum recta nostra opera non rectis cogitationibus prodeunt, cum bona in aperto exeunt, sed in occulta noxia moliuntur. Deo quippe maledicunt, cum mentes nostræ se de se æstimant habere, quod sunt. Deo maledicũt, cùm se & ab illo accepisse uires intelligunt: sed tamẽ de eius

38 muneribus propriam laudem quærunt.

Sciendũ uerò est: q bona nostra tribus modis antiquus hostis insequitur, ut uidelicet hoc q̃d rectum coram hoĩbus agitur, in interni iudicis cõspectu uitiet. Aliq̃n nanq; in bono opere intentionẽ polluit, ut omne quod in actione seq̃tur, eo purũ mundumq; non exeat, quo hoc ab origine perturbat. Aliquando uerò intentionẽ boni operis uitiare non præualet, sed in ipsa actione se quasi in itinere opponit, ut cùm per propositũ mentis securior quisq; egredit̃, subiũcto latẽter uitio, quasi ex insidijs perimatur. Aliq̃n uerò nec intentionẽ uitiat, nec in itinere supplãtat: sed opus bonũ in fine actionis illaqueat: quantoq; uel à domo cordis, uel ab itinere operis lõgius recessisse se simulat, tãto ad decipiendũ bonæ actionis terminũ astutius expectat: & quo incautum quenq; quasi recedẽdo securũ reddiderit, eo illũ repentino nonnunq̃ uulnere durius, insanabiliusq; transfigit. Intẽtionẽ quippe in bono opere polluit, quia cũ facilia ad decipiendũ corda hominũ cõspicit, eorũ desiderijs aurã trãsitorij fauoris apponit, ut in his quæ recta faciũt, ad appetenda ima, tortitudine intẽrionis inclinentur. Vñ recte sub Iudææ specie de vnaquaq; aĩa miseræ intentionis laqueo capta, per Prophetam dr̃: Facti sunt hostes eius in capite. Threñ. 1 Ac si apertè diceretur: Cũ bonũ opus non bona intentione sumit̃: huic aduersantes spũs ab ispo cogitationis exordio principant̃, tãtoq; eã plenius possident, quanto & per initiũ dominantes tenent. Cum uerò intentioné uitiare non præualent, in uia positos laqueos tegunt, ut in eo q̃d bene agitur, cor exaltãs se latere ad uitiũ deriuet̃, quatenus quod inchoans aliter proposuerat, in actione longe aliter q̃ cœperat percurrat. Sæpe.n. bono operi dũ laus humana obuiat, mẽtẽ operãtis immutat: quæ quamuis quæsita non fuerat, tñ oblata delectat. Cuius delectatione cum mens bene operãtis resoluitur, ab omni intentionis intimæ uigore dissipatur. Sępe se bene inchoatę nostræ iustitiæ ex latere ira subiungit, & dũ zelo rectitudinis immoderatius mẽtẽ turbat cunctam quietis intimæ salutem sauciat. Sæpe grauitatẽ cordis quasi ex latere subiuncta tristitia seq̃tur, atq; omne opus quod mens bona intẽtione inchoat, hęc uelamine mœroris obumbrat: Quę & nõnunq̃ tanto tardius repellitur, quanto & pressæ mẽti quasi serior famulatur. Sæpe se bono operi lętitia immoderata subiungit, cumq; plus mentẽ q̃ decet hilarescere exigit, ab actione bona oẽ põdus grauitatis repellit Quia.n. ẽt bene inchoantibus subesse

Ps. 141. subesse in itinere laqueos Psalmista conspexerat: recte prophetico plenus spiritu dicebat: In uia hac qua ambulabã, absconderunt laqueũ mihi. Quod bene ac subtiliter Hieremias insinuat: qui dũ gesta foris referre studuit, quæ intus apud nosmetipsos gererent' indicauit, dicens: Venerunt

Hier. 41 octoginta uiri de Sychẽ, & de Sylo, & de Samaria, rasi barba, & scissis uestib. squallentes: munera & thus habebant in manu, ut offerrẽt in domo dñi: Egressus aũt Ismael filius Nathaniæ in occursum eorũ de maspha, incedens & plorans ibat. Cumq; occurrisset eis, dixit ad eos: Venite ad Godoliam filiũ Aicham. Qui cũ uenissent ad mediũ ciuitatis, interfecit eos. Barbã quippe radunt, qui sibi de proprijs uiribus fiduciã subtrahunt. Vestes scindunt, qui sibimetipsis in exterioris decoris laceratione non parcunt. Oblaturi in domo dñi thus & munera ueniũt, q exhibere se in Dei sacrificio orõnem cũ operibus pollicentur. Sed tñ si se in ipsa sanctæ deuotionis uia cautè circumspicere nesciunt: Ismael Nathaniæ filius in eorũ occursum nenit: quia nimirum quilibet malignus spiritus, prioris sui satanæ uidelicet exemplo, in superbię errore generatus, se ad laqueum deceptionis opponit. De quo & bene dr: Incedẽs & plorãs ibat: quia & deuotas mẽtes interimere feriendo pręualeat, semetipsum quasi sub uelamine uirtutis occultat: & dũ concordare se uere lugẽtib. simulat: ad cordis intima securius admissus, hoc qđ intus de uirtute latet, occidit. qui plerunq; se spõdet ad altiora prouehere. vñ & dixisse prohibetur: Venite ad Godoliam filium Aicham. Atq; dum maiora promittit, etiam

*al. animam. * minima subtrahit. Vñ & recte dictũ est: Qui cùm uenissent ad medium ciuitatis, interfecit eos. Viros ergo ad offerenda Deo munera uenientes, in medio ciuitatis interficit: qa diuinis deditæ opib. mẽtes, nisi magna se circunspectione custodiant, hoste surripiente, dum deuotionis hostiam portant, in ipso itinere perdunt uitã. De cuius hostis manu nõ euaditur, nisi citius ad pœnitentiã recurratur. Vnde illic aptè subiungit': Decẽ aũt uiri

Hier. 41 reperti sunt inter eos: q dixerũt ad Ismael: Noli occidere nos: quia habemus in agro

A thesauros frumenti, & hordei, & olei, & mellis: & non occidit eos. Thesaurus qppe in agro est spes in pœnitẽtia. quę quia non cernit', quasi in terra cordis suffossa continet'. Qui ergo thesauros in agro habuere, seruati sunt: quia q post incautelę suæ uitiũ ad lamenta pœnitẽtiæ redeunt, nec capti moriũtur. Cùm uerò antiquus hostis neq; in exordio intentionis ferit, neq; in itinere actionis intercipit, duriores in fine laqueos tẽdit. Quem tanto nequius obsidet, quanto solũ sibi remansisse ad decipiendũ uidet. Hos nanq; fini suo

B laqueos oppositos ꝓpheta cõspexerat, cũ dicebat: Ipsi calcaneum meũ obseruabũt. Psal. 55

Quia.n. in calcaneo finis est corpis, quid per hũc nisi terminus signatur actionis? Siue ergo maligni spũs, siue praui quiq; homines, illorũ superbię sequaces, calcaneum obseruant, cum actionis bonę finem uitiare desiderãt. Vnde & eidem serpenti dicitur: Ipsa tuũ obseruabit caput, Gen. 3.

& tu calcaneũ eius. Caput quippe serpẽtis obseruare, est initia suggestionis eius aspicere, & manu solicitæ considerationis à cordis aditu funditus extirpare. Qui tñ

C cùm ab initio deprehenditur, percutere calcaneum molitur: quia etsi suggestione primã intentionẽ non percutit, decipere in fine tẽdit. Si autẽ semel cor in intẽtione corrumpitur, sequentis actionis medietas & terminus ab hoste callido securè possidetur: qm̃ totam sibi arborẽ fructus ferre conspicit, quam ueneni dente in radice uitiauit. Quia ergo summa cura uigilandũ est, ne uel bonis operibus seruiens mens, reproba intẽtione polluatur, rectè dicitur: Ne fortè peccauerint filij mei,

D & benedixerint Deo in cordib. suis.] Ac si apertè diceretur: Nullum est bonũ qđ foris agitur: si nõ pro eo, intus ante Dei oculos, innocẽtię uictima ĩ a cordis immolatur.

39 Tota itaq; uirtute perspiciendus est fluuius operis, si purus emanat ex fonte cogitationis. Oĩ cura seruãdus est à malitia puluere oculus cordis, ne hoc qđ in actione rectũ hoĩb. ostẽtat, apud semetipsum per uitium prauæ intentionis intorqueat. Curandum itaq; est, ne bona nostra pauca sint: curandũ ne indiscussa: ne aut pauca agẽtes, inueniamur steriles: aut indiscussa relinquentes, uecordes.

Neq; enim unaquæque uerè uirtus est, si A
mixta alijs uirtutibus non est. Vnde re-
Exo. 30. ctè ad Moysen dr̄: Sume tibi aromata &
stactẽ & onychẽ, galbanũ quoq; boniodo
ris, & thus lucidissimũ, faciesq; thymia-
ma compositũ opere unguentarij, mixtũ
diligenter & purũ. Thymiama quippe ex
aromatib. cõpositũ facimus, cum in alta
ri boni opis, uirtutũ multiplicitate redo-
lemus. Qd̄ mixtum & purũ fit, quia quã-
to uirtus uirtuti iungit̃, tãto incẽsum bo
ni opis sincerius exhibet̃. Vbi & bene sub
Ibidem. iungit̃: Cũq; in tenuissimũ puluerẽ uni-
uersa aromata cõtuderis: pones ex eo co B
ri testimonij tabernaculo. In tenuissimũ
puluerẽ aromata uniuersa cõterimus: cũ
bona nostra quasi in pilo cordis, occulta
discussione tũdimus, & si ueraciter bona
sint, subtiliter retractamus. Aromata ergo
in puluerẽ redigere, est uirtutes recogitã-
do terere, & usq; ad subtilitatẽ occulti exa
minis reuocare. Et notandũ q de eodem
Ibidem. puluere dr̄: Pones ex eo corã testimonij
tabernaculo: quia tunc nimirũ bona no-
stra ueraciter in conspectu iudicis placẽt,
cùm hæc mens subtilius recogitando cõ
terit, & quasi de aromatibus puluerẽ red- C
dit, ne grossum durumq; sit bonum, qd̄
agit̃: ne si hoc arcta retractationis manus
nõ cõminuat, odorem de se subtilius nõ
aspergat. Hinc est. n. q sponsæ uirtus spõ
Cant. 3. si uoce laudatur, cùm dicitur: Quæ est ista
q̃ ascendit p desertũ, sicut uirgula fumi ex
aromatib. mirrhæ & thuris, & uniuersi
pulueris pigmẽtarij? Sãcta quippe Eccle
sia sicut fumi uirgula ex aromatibus ascẽ
dit: quia ex uitæ suæ uirtutibus in inter-
ni quotidie incensi rectitudinẽ proficit,
nec sparsa p cogitationes defluit, sed sese
intra arcana cordis in rigoris uirga con- D
stringit. Quæ ea q̃ agit, dũ recogitare sem
per ac retractare non desinit: myrrhã qui
dem & thus hẽt in opere, sed puluerem
in cogitatione. Hinc est quod de oblato-
ribus hostiæ ad Moysen iterum dicitur:
40 Detracta pelle hostiæ artus in frusta cõ
Leuit. 1. cidant. Pellẽ nanq; hostiæ detrahimus,
cùm à mentis nostræ oculis superficiẽ uir
tutis amouemus. Cuius artus ĩ frusta cõ
cidimus, cum distinguẽtes subtiliter eius
intima, mẽbratimq; cogitamus. Curãdũ
ergo est, ne cũ mala uincimus, bonis la-
scientib. supplantemur, ne fortasse fluxa
prodeãt, ne in circũspecta capiant̃, ne per
errorẽ uiã deserãt, ne p lassitudinẽ fracta,
anteacti laboris meritũ pdant. In cunctis
enĩ uigilanter debet se mens circũspicere:
atq; in ipsa circũspectionis suę prouiden
tia pseuerare. Vnde & rectè subiũgitur:

Quòd in uanam bono opere laboramus, si usq; in finem non perseueramus. Cap. XXI.

SIc faciebat Iob cunctis diebus uitæ 41
suæ.] Incassum quippe bonũ agitur,
si ante terminum uitæ deseratur: quia &
frustra uelociter currit, qui prius q̃ ad me
tas ueniat, deficit. Hinc est enim quod de
reprobis dicitur: Væ his qui perdiderunt Eccle. 2.
sustinẽtiã. Hinc electis suis ueritas dicit:
Vos estis qui permansistis mecum in ten Luc. 22.
tationibus meis. Hinc Ioseph qui inter Gen. 37.
fratres usq; in finẽ iustus perseuerasse de
scribitur: solus talarem tunicam habuisse
perhibetur. Nã quid est talaris tunica, ni-
si actio consummata. Quasi. n. protẽsa tu
nica talum corpis operit: cũ bona actio
ante Dei oculos usq; ad uitæ nos termi-
num tegit. Hinc est quòd per Moysen Exo. 29.
caudam hostiæ in altari offerre præcipi- et Leuit.
mur, ut uidelicet omne bonum quod in- 3.
cipimus, etiam perseueranti fine cõplea-
mus. Bene igitur cœpta, cunctis diebus
agenda sunt, ut cum malum pugnando
repellitur, ipsa boni uictoria constantię
manu teneatur. Hęc itaque sub intellectu
triplici diximus, ut fastidienti animę ua-
ria alimenta proponentes, aliquid quod
eligendo sumat offeramus. Hoc tamen
magnoperè petimus, ut qui ad spiritalem
intelligentiam mentem subleuat, à uene
ratione historiæ non recedat.

B. GREGORII EXPOSITIONIS MORALIS IN B. Iob, Lib. II. continuans moraliter primum Caput textus.

CAPVT I.

SCRIPTVRA sacra mentis ocu-
lis quasi quoddam speculum oppo
nitur: ut interna nostra facies in ip
sa uideatur. Ibi etenim fœda, ibi
pulchra

pulchra nostra cognoscimus. Ibi senti- A
mus quantum proficimus, ibi, à profectu
q̃ lõge distamus. Narrat autem gesta san-
ctorum: & ad imitationem corda prouo-
cat infirmorum. Dumq; illorum uictricia
facta commemorat, cõtra uitiorũ prælia
debilia nostra cõfirmat, fitq; uerbis illius
ut eo mens minus inter certamina trepi
det, quo ante se positos tot uirorum for-
tium triumphos uidet. Nonnunquã ue-
ro non solum nobis eorum uirtutes asse
rit, sed &̃ casus innotescit, ut & in uicto
ria fortiũ q̃d imitãdo arripere, & rursum
uideamus in lapsib. quid debeamus time B
re. Ecce.n. Iob describitur tentatione au-
ctus, sed Dauid tentatione prostratus, ut
& maiorum uirtus spem nostram foueat,
& maiorum casus ad cautelam nos humi
litatis accingat: quatenus dum illa gau-
dentes subleuant, ista metuentes premãt,
& audientis animus illinc spei fiducia,
hinc humilitate timoris eruditus: nec te
meritate superbiat, quia formidine pre-
mit̃: nec pressus timore desperet, quia ad
spei fiduciam uirtutis exẽplo roboratur.

Quòd Satan inter filios Dei affuit absens præsenti, sicut cæcus non uidens lumen à quo illustratur. Et quomodo sancta scriptura est qualitatibus aeris uel temporis, uel ex corporis situ, uel positione locorum, fines exprimat effectusq; causarum. C *Cap. II.*

QVadam aũt die cùm uenissent filij
Dei, ut assisterent corã Dño, affuit
inter eos et satan.] Intueri libet q̃uo sa-
cra eloquia in exordijs narrationum qua
litates exprimant terminosq; causarum.
Aliq̃n nanque à positione loci, aliq̃n à po
sitione corporis, aliq̃n à qualitate aeris,
aliquando à qualitate temporis signant, D
quid de uentura actione subijciant. A po
sitione quippe locorũ diuina scriptura ex
primit subsequẽtium merita finesq; cau-
Deut. 1. sarũ, sicut de Israel dicit: quia uerba Dei
in monte audire non potuit, sed præce-
pta in campestribus accepit: subsequentẽ
nimirum infirmitatem populi indicans,
qui ascendere ad summa non ualuit, sed
semetipsum in infimis neglectè uiuendo
laxauit. A positione corporis futura de-
nunciat: sicut in actibus Apostolorũ Ste-
Act. 7. phanus Iesum, qui à dextris uirtutis Dei,

sedet, stantem se uidisse manifestat. Stare
quippe adiuuantis est. Et rectè stare cerni
tur, qui in bello certaminis opitulatur. A
qualitate aeris res subsequens demonstra
tur, sicut Euangelista, cùm prædicãte Do
mino, nullos tunc ex Iudæis credituros
diceret, præmisit dicens: Hyems autem Ioan. 10
erat. Scriptum nanq; est: Quoniam abun Matth.
dauit iniquitas, refrigescet charitas mul 24.
torum. Idcirco ergo hyemis curauit tem-
pus exprimere, ut inesse auditorum cor-
dibus malitiæ frigus indicaret. Hinc est
quod de negaturo Petro præmittit̃: Quia
frigus erat, & stans ad prunas calefacie- Ioan. 18
bat se. Iam namq; intus à charitatis calo
re torpuerat, & ad amorem præsentis ui-
tæ, quasi ad persecutorum prunas infirmi
tate æstuante, recalebat. A qualitate quo-
que tp̃is finis exprimitur actionis, sicut
non rediturus ad ueniam, ad traditionis
perfidiã nocte Iudas exijsse perhibetur,
cùm egrediente illo ab Euangelista dici-
tur: Erat autem nox. Hinc .n. & iniquo Ioan. 13
diuiti dicitur: Hac nocte repetent animã Luc. 12.
tuam abs te. Anima quippe quæ ad tene-
bras dicitur: non in die repeti, sed in no-
cte memoratur. Hinc est quod Salomon 3. Reg.
qui sapientiam non perseueraturus acce 3.
pit, in somnis hanc & nocte accepisse de- Gen. 18.
scribitur. Hinc est q̃d Angeli ad Abrahã
meridie ueniũt, punituri aũt Sodomam, Gen. 19.
ad eam uespere uenisse memorant̃. Quia
igit̃ beati Iob tentatio ad uictoriã deduci
tur, à die cœpta perhibetur, cũ d̃r: Quadã
aũt die cum uenissent filij Dei ut assiste-
rent coram Domino, affuit inter eos &̃ sa
tan. qui aũt Dei filij, nisi electi angeli uo
cant̃? De quibus cum constet quod obtu-
tibus maiestatis inseruiant: ualde quærẽ
dũ est vñ ueniant, ut coram Dño assistãt.
De his quippe uoce ueritatis d̃r: Angeli Matth.
eorũ in cœlis semper uident faciẽ patris 18.
mei, qui in cœlis est. De his propheta ait: Dan. 7.
Milia miliũ ministrabant ei, & decies mi
lies cẽtena milia assistebant ei. Si igit̃ sem
per uidẽt, & semp̃ assistunt uigilanti cura
quærendũ est, vñ ueniant, qui nunquam
recedunt. Sed cùm de illis p̃ Paulum dici Heb. 1.
tur: Nonne oẽs sunt administratorij spi
ritus in ministeriũ missi, p̃p eos qui hære
ditatẽ capiunt salutis? per hoc quod mis-
sos cognoscimus, vñ ueniãt inuenimus.
Sed

Sed ecce quæstioni quæstionem iungimus, & quasi dũ ansam soluere nitimur, nodũ ligamus. Qũo.n. aut semper assistere, aut uidere semper faciem patris possunt, si ad ministeriũ exterius pro nostra salute mittũtur? Quòd tamen citius soluimus, si quantę subtilitatis sit angelica natura pensamus. Neq;.n. sic à diuina uisione foras exeunt, ut internæ cõtẽplationis gaudijs priuẽtur: quia si cõditoris aspectũ exeũtes amitterẽt, nec iacẽtes erigere, nec ignorantibus uera nũciare possent, fontẽq; lucis quẽ egredientes ipsi perderent, cæcis nullatenus propinarẽt. In hoc itaq; est nũc natura angelica à naturæ nostræ cõditione distincta, qđ nos & loco circũscribimur, & cæcitatis ignorãtia coarctamur: Angelorũ uerò spiritus loco quidẽ circũscripti sunt, sed tamẽ eorũ sciẽtiæ lõgè super nos incõparabiliter dilatãtur. Interius qppe exteriusq; sciendo diffusi sunt, quia ipsum fontẽ sciẽtiæ contẽplantur. Quid.n. de his quæ sciẽda sunt, nesciũt, qui scientẽ oĩa sciunt? Eorũ itaq; sciẽtia cõparatione nostrę sciẽtię ualde dilatata est, sed tamen cõparatione diuinæ sciẽtiæ angusta: sicut & ipsi illorũ spiritus, cõparatione quidẽ nostrorũ corporũ, spiritus sunt, sed comparatione summi & incircũscripti spiritus, sunt corpus. Et mittunť igiť & assistũt, q̃a p hoc qđ circũscripti sunt, exeũt, & p hoc ꝙ intus quoq; p̃sentes sunt, nunq̃ recedunt. Et faciẽ ergo patris semp uidẽt. & tñ ad nos ueniũt, q̃a & ad nos spiritali p̃sentia foras exeũt: & tñ ibi se, unde recesserant, per internã contẽplationẽ seruãt. Diciť ergo: Venerũt filii Dei ut assisterẽt corã Dño, quia illuc spiritus conuersione redeũt, unde nulla mentis auersione discedũt. Affuit inter eos etiã satan.] Valde quærendum est, quomodo inter electos angelos satã adesse potuerit, qui ab eorũ sorte, exigẽte superbia, dudũ dãnatus exiuit. Sed rectè inter eos affuisse describiť, quia etsi beatitudinẽ perdidit, naturã tñ eis similẽ nõ amisit: etsi meritis prægrauať, conditione naturæ subtilis attolliť. Inter Dei ergo filios corã Domino affuisse dicitur: quia eo intuitu quo omnipotẽs Deus cũcta spiritalia cõspicit: etiam satã in ordine naturę subtiliores uidet at A testãte scriptura, quæ dicit: Oculi Dñi contẽplãtur malos & bonos. Sed hoc qđ affuisse satã corã Domino diciť, in graui nobis quęstione uersatur. Scriptũ q̃ppe est: Beati mũdo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt. Satan uerò qui mundo corde esse nõ potest: quomodo uidendo Domino affuisse potest? Sed intuendum quia affuisse coram Dño, nõ autem uidisse Dominũ perhibetur. Venit quippe ut uideretur, nõ ut uideret. Ipse in cõspectu Domini, nõ autẽ in cõspectu eius Dominus affuit: sicut cæcus cũ in sole cõsistit, B ipse quidẽ solis radijs perfunditur: sed tamẽ lumẽ nõ uidet quo illustratur. Ita ergo etiam inter angelos in cõspectu Domini satan affuit, quia uis diuina quæ intuendo penetrat omnia, non se uidẽtem immundum spiritum, uidit: Quia.n. & ipsa quæ Deum fugiunt, latere non possunt, dum cuncta nuda sunt superno cõspectui, satan affuit absens præsenti. Sequitur:

Prouer. 15

Matt. 5

Quòd nescire Dei, reprobare sit. Cap. III.

C CVi dixit Dñs: Vnde uenis?] Quid est quod uenietibus angelis electis nequaquã dicitur. Vnde uenitis: satã uerò unde ueniat, percõtatur? Nõ.n. requirimus nisi utiq; quæ nescimus. Nescire autẽ Dei reprobare est. unde quibusdã in fine dicturus est: Nescio uos unde sitis. Discedite à me omnes operarij iniquitatis. Sicut & nescire mẽtiri, uix uerax dicitur, qui labi per mẽdaciũ dedignatur: nõ quia si mẽtiri uelit, nesciat: sed quod falsa loqui ueritatis amore contẽnat. Quid est ergo ad satan dicere, unde uenis, nisi uias illius quasi incognitas reprobare? Veritatis igiť lumẽ tenebras quas reprobat, ignorat: & satanæ itinera q̃a iudicãs D dãnat, dignũ est ut quasi nesciẽs requirat. Hinc est quod Adæ peccãti cõditoris uoce diciť: Adã ubi es? Neq;.n. diuina potentia nesciebat, post culpã seruus ad quæ latibula fugerat: sed quia lapsum uidit in culpa, iã sub peccato uelut ab oculis ueritatis absconditũ, quia tenebras erroris eius nõ approbat, quasi ubi sit peccator ignorat, eũq; & uocat & reqrit, dicens: Adam ubi es? Per hoc qđ uocat, signũ dat, q̃a ad pęnitẽtiã reuocat. Per hoc

4

Luc. 13

Gen. 3

quod

quod requirit, apertè insinuat, quia peccatores iure dãnãdos ignorat. Satã ergo dominus non uocat, sed tamẽ requirit dicẽs? Vnde uenis? quia nimirum Deus apostatã spiritũ ad pœnitentiã nequaq̃ reuocat: sed uias superbiæ eius nesciẽs dãnat. Igitur dum satan de itinere suo discutitur, electi angeli requirendi unde ueniãt nõ sunt: qa eorum uitæ tanto Deo notæ sunt, quãto & ipso autore peraguntur: dumq; soli eius uoluntati inseruiũt. eo esse incognitæ nequeũt, quo p approbationis oculũ ex ipso semp ante ipsum fiunt. Sequit: Respondens satan ait: Circuiui terrã & perãbulaui eã.] Solet per gyrũ circũitus, laboris anxietas designari. Satan ergo laborans terrã circuiuit: quia quietus in cœli culmine stare contẽpsit. Cũq; se nõ trãsuolasse, sed perambulasse insinuat: quãto peccati pondere in imis prematur, demõstrat. Perãbulãs ergo terram circuit: quia ab illo spiritalis potẽtię uolatu corruens, malitiæ suæ pressus grauedine, foras ad gyrum laboris uenit. Hinc est enim quod & de eius membris
Psal. 11 per Psalmistam dicitur: In circuitu impij ambulãt: qa dum interiora nõ appetũt, in exteriorũ labore fatigant. Sequit:

Quid sit quod ad satã Dominus loqui dicitur, uel quod satan Domino respondere perhibetur. Cap. IIII.

5 NVnquid cõsiderasti seruũ meũ Iob, quod non sit ei similis in terra: uir simplex & rectus ac timẽs Deum, & recedẽs à malo?] Hoc quod diuina uoce beatus Iob simplex & rectus ac timẽs Deum & recedẽs à malo dicitur: quia subtiliter membratimq; supra exposuimus, replicare quæ diximus deuitamus: ne dũ discussa repetimus, tardius ad indiscussa ueniamus. Hoc ergo nobis est solerter intuendum. quid sit quod uel ad satan loqui Dominus dr, uel quod satan Domino respõdere perhibet. Discutiẽda quippe est, quænã sit ista locutio. Neq;.n. uel à Dño (qui summus atq; incircũscriptus est spiritus) uel à satan (qui nulla est carnea natura uestitus) humano modo aereus flatus folle uẽtris attrahit, ut per organum gutturis, uocis expressione reddat. Sed dũ naturæ inuisibili natura incõprehensiblis loquitur, dignum est ut mẽs nostra qualitatem corporeæ locutionis excedens, ad sublimes atq; incognitos modos locutionis intimæ suspendatur. Nos nanq;, ut ea quę sentimus intrinsecus, extrinsecus exprimamus, hæc per organũ gutturis, per sonum uocis eijcimus. Alienis quippe oculis intra secretũ mentis quasi post parietem corporis stamus: sed cùm manifestare nosmetipsos cupimus, quasi per linguæ ianuam egredimur: ut quales sumus intrinsecus, ostendamus. Spiritalis autem natura non ita est, quæ ex mente & corpore composita dupliciter non est. Sed rursus sciendum est, quia ipsa etiam natura incorporea cùm loq dicitur, eius locutio nequaquam una atq; eadem qualitate formatur. Aliter enim loquit Deus ad angelos, aliter angeli ad Deum: aliter Deus ad sanctorum animas, aliter sanctorum animæ ad Deum: aliter Deus ad diabolum, aliter diabolus ad Deum. Nã quia spiritali naturæ ex corporea appositione nihil obstat: loquitur Deus ad angelos sanctos eo ipso, quo eorum cordibus occulta sua inuisibilia ostendit, ut quicquid agere debeant, in ipsa contẽplatione ueritatis legãt, ut uelut quædã præcepta uocis, sint ipsa gaudia contemplationis. Quasi enim audientibus dicitur, quod uidentibus inspiratur. Vnde cum eorum cordibus, Deus cõtra humanam superbiam, animaduersionem ultionis Gen. 11 infunderet, dixit Venite descendamus, & confundamus ibi linguam eorum. Dicitur eis qui adorãt, uenite, qa nimirum hocipsum nunquã à diuina cõtẽplatione decrescere, in diuina cõtemplatione semper adcrescere est: & nunq̃ corde recedere, quasi quodã stabili motu est semper uenire. Quibus & dicit: Descendamus & cõfundamus ibi linguam eorum. Ascendunt angeli in eo quod creatorẽ conspiciunt: Descendunt angeli in eo quod creaturã sese in illicitis erigentem, examine districtionis premũt. Dicere ergo Dei est: Descendamus & confundamus ibi linguã eorũ, in seipso eis hoc quod rectè agatur ostendere, & per uim internæ uisionis, eorum mentibus exhibenda iudicia occultis motibus inspirare. Aliter loquuntur angeli ad Deum sicut & per Ioannis

annis Apocalypsim dicunt: Dignus est
Apoc. 5 agnus qui occisus est, accipere uirtutē & diuinitatem & sapientiā. Vox nanq; angelorum est in laude conditoris ipsa admiratio intimæ contemplationis. Virtutis diuinæ miracula obstupuisse, dixisse est: quia excitatus cum reuerentia motus cordis, magnus est ad aures incircunscripti spiritus, clamor uocis. Quæ uox se quasi per distincta uerba explicat, dum sese per innumeros modos admirationis format. Deus ergo angelis loquitur: cum eis uoluntas eius intima uidenda manifestatur. Angeli autem loquuntur Dño: cū per hoc quod super semetipsos respiciunt, in motum admirationis surgūt. Aliter Deus ad sanctorum animas,
6 aliter sanctorum animæ loquuntur ad Deum. Vnde & in Ioannis Apocalyp-
Apoc. 6 si rursum dicitur: Vidi subter altare animas interfectorum propter uerbū Dei, & propter testimoniū quod habebant: & clamabant uoce magna, dicentes: Vsque quo Domine sanctus & uerus non iudicas & uindicas sanguinem nostrum, de his qui habitant in terra? Vbi ilico adiungitur: Datę sunt illis singulæ stolæ albæ, & dictum est illis ut requiescerent tēpus adhuc modicum, donec impleatur numerus conseruorum & fratrū eorum. Quid est enim animas uindictæ petitionem dicere, nisi diem extremum iudicij, & resurrectionem extinctorum corporū desiderare? Magnus quippe earum clamor, magnum est desiderium. Tanto.n. quisq; minus clamat, quanto minus desiderat, & tanto maiorem uocem in aures circumscripti spiritus exprimit, quanto se in eius desiderium plenius fundit. Animarū igitur uerba, ipsa sunt desideria. Nā si desiderium sermo nō esset, Propheta non diceret, Desiderium cordis eorum audiuit auris tua. Sed cū aliter moueri soleat mens quæ petit, aliter quæ petitur: & sanctorum animæ ita in interni secreti sinu Deo inhęreant, ut inhærē do requiescant: quomodo dicuntur petere, quas ab interna uoluntate constat nullatenus discrepare? Quomodo dicuntur uindictam desiderare, quas & uoluntatē Dei certū est, & ea quę futura sunt, non ignorare? Sed in ipso positę, ab ip-
A so aliquid petere dicuntur, non φ quicquā desiderēt quod ab eius uolūtate, quę cernunt, discordat: sed quo Deo mente ardentius inhęrēt eo etiam de ipso accipiunt, ut ab ipso petant quod eum facere uelle nouerunt. De ipso ergo bibunt quod ab ipso sitiunt: & modo nobis adhuc incomprehensibili, in hoc quod petendo esuriunt, præsciendo satiātur. Discordarent ergo à uoluntate conditoris, si quę eum uident uelle non peterent: eiq; minus inhęrent, si uolentem dare, desiderio pigriori pulsarent. Quibus respōsum diuinitus dicitur: Requiescite tempus
B adhuc modicum donec cōpleatur numerus conseruorum & fratrum uestrorum. Desiderātibus aīabus, requiescite tēpus adhuc modicū dicere, est, inter ardorē desiderij ex ipsa pręsciētia solatiū consolationis aspirare: ut & aīarum uox sit, hoc quod amantes desiderant: & rñdent Dei sermo sit, hoc quod eas retributionis certitudine inter desideria cōfirmat. Rñdere ergo eis est, ut collectionē fratrū expectare debeant: eorū mentibus libēter expectandi moras infundere: ut cum carnis resurrectionē appetunt, ēt ex colligēdorum fratrum augmento gratulentur.
C Aliter Deus loquitur ad diabolum, aliter 7
diabolus ad Deum. Loqui.n. Dei est ad diabolum: uias eius ac negocia animaduersione occultæ districtionis increpare, sicut hic dicitur: Vnde uenis? Diaboli autem ei respondere, est omnipotenti maiestati eius posse nihil celare. Vnde hic ait: Circuiui terram & perambulaui eā. Quasi enim dicere eius est quid egerit, scire φ actus suos oculis illius occultare nō possit. Sciendū uerò est quia sicut hoc loco discimus, quatuor modis loquitur Deus ad diabolū, tribus diabolus ad deū. Quatuor modis loquit᷑ Deus ad diabolū, quia
D & iniustas uias eius arguit, & electorum suorū cōtra illū iustitiā proponit, & tentandā eorū innocentiā ei cōcedendo permittit, & aliqñ eū ne tentare audeat prohibet. Iniustas enim uias eius redarguit: sicut iam dictum est: Vnde uenis?] Electorum suorum contra illum iustitiam proponit, cùm ait: Nunquid considerasti seruum meum Iob: quòd non sit ei similis super terram?] Tentandam

eorum

eorum innocentiam concedendo permittit, sicut ait: Ecce uniuersa quæ habet, in manu tua sunt.] Rursumq; eum à tentatione prohibet, cùm dicit: Tantum in eum ne extẽdas manum tuam.] Tribus autem modis loquitur diabolus ad Deum: cùm uel uias suas insinuat, uel electorum innocentiam fictis criminibus accusat, uel tẽtandam eandem innocentiam postulat. Vias quippe suas insinuat qui ait: Circuiui terram & perambulaui eam. Electorum innocentiam accusat, qui dicit: Nunquid frustra Iob timet Deum? Nonne tu uallasti eum ac domum eius uniuersamque substantiam eius per circuitum? Tentandam eandem innocentiam postulat, cùm dicit: Extende manũ tuam, & tange cuncta quæ possidet: nisi in faciem benedixerit tibi. Sed dicere Dei est Vnde uenis? sicut & supra insinuauimus, ui suæ iustitiæ itinera malitiæ eius increpare. Dicere Dei est: Nũquid considerasti seruum meum Iob, quod non sit ei similis super terram? tales electos suos iustificando facere: qualibus nimirum apostata angelus possit inuidere. Dicere Dei est: Ecce uniuersa quæ habet in manu tua sunt: ad probationem fidelium, contra eos occulta ui incursum illum suæ malitiæ relaxare. Dicere Dei est: Tantùm in eum ne extendas manum tuam: ab immoderatæ tentationis impetu eum etiam permittẽdo restringere. Diaboli autem dicere est: Circuiui terram & perambulaui eam: sagacitatem suæ malitiæ in uisibilibus eius oculis occultare non posse. Dicere diaboli est: Nunquid frustra Iob timet Deum: contra bonos intra cogitationum suarum latibula conqueri eorumque profectibus inuidere, atque inuidendo reprobationis rimas exquirere. Dicere diaboli est: Extende paululum manum tuam: & tange cuncta quæ possidet: ad afflictionem bonorum, malitiæ æstibus anhelare. Quo enim eorum tentationem inuidens appetit, eo illorum quasi probationem deprecans petit. Quia igitur internarum locutionum modos succinctè diximus: ad intermissum paululum expositionis ordinem reuertamur.

Dicere dei. *Dicere diaboli.*

Quòd diabolus non contra Iob, sed contra dominum certamen iniit. Cap. V.

2 NVnquid considerasti seruum meum Iob, quòd non sit similis ei super terram, uir simplex & rectus: ac timens Deũ, & recedens à malo?] Præcedẽti iam sermone tractatum est: quia diabolus non contra Iob, sed contra Deum certamen proposuit, materia uerò certaminis beatus Iob in medium fuit. Et si sermonibus suis dicimus Iob inter flagella deliquisse, quod sentire nephas est, Deum dicimus in sua propositione uictoriam perdidisse. Nam ecce & in hoc loco intuendum est: quia non prius diabolus beatum Iob à Domino petijt, sed eum Dominus in diaboli despectum laudauit. & nisi in sua iustitia permansurum nosset, non utique pro illo proponeret. Nec periturum in tentatione concederet, de quo ante tentationẽ, ex Dei laudibus, in tentatoris mente, inuidiæ fuerãt faces excitatæ. Sed antiquus aduersarius cùm quæ accuset mala, non inuenit: ipsa ad malum inflectere bona quærit. Cumq; de operibus uincitur, ad accusandum uerba nostra perscrutatur. Cùm nec in uerbis accusationem reperit: intẽtionem cordis fuscare contendit, tanquam bona facta bono animo non fiant, & idcirco perpendi à iudice bona non debeant. Quia enim fructus arboris esse & in æstu uirides conspicit: quasi uermem ponere ad radicem quærit. Nam dicit: Nunquid frustra Iob timet Deum? Nonne tu uallasti eum ac domum eius, uniuersamque substãtiam eius per circuitum? Operibus manuum eius benedixisti, & possessio illius creuit in terra.] Ac si apertè dicat: Qui tot bona in terra recipit: quid mirum est si pro eis se innocenter gerit? Innocens uerè esset, si bonus inter aduersa persisteret. Cur autem magnus dicitur, quem merces sui uniuscuiusq; operis tanta rerum multiplicitate comitatur? Astutus quippe aduersarius cùm sanctum uirum inter prospera bene egisse considerat: reprobare apud iudicem per aduersa festinat. Vnde rectè in Apocalypsi uoce angelica dicitur: Proiectus est ac cusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte. Scriptura aũt sacra sępe diẽ pro prosperis,

Apoc. 12 *9*

speris, noctem autem pro aduersis ponere consueuit. In die ergo ac nocte accusare nõ desinit: quia modo nos in prosperis, modo in aduersis accusabiles ostendere contẽdit. In die accusat, cùm prosperis male nos uti insinuat. In nocte accusat, cùm in aduersis nos non habere patientiam demonstrat. Beatum ergo Iob quia necdum flagella attigerãt: quasi adhuc unde in nocte accusare posset omnino non habebat. quia uerò in prosperis magna sanctitate uiguerat, pro eisdem prosperis bona illum egisse simulabat uersuta assertione mentiens, ꝙ non ad usum dñi substantiam possideret, sed ad usum substantię Dominum coleret. Sunt enim nonnulli qui ut fruantur Deo, dispensatoriè utuntur hoc seculo. Et sunt nonnulli qui ut fruantur hoc seculo, transitoriè uti uolunt Deo. Cùm ergo bona diuini muneris narrat, putat quòd fortis operarij facta leuiget: ut cuius uitam reprehendere de operibus non ualet, eius mentem quasi ex cogitationibus addicat mentiens quòd non amore domini, sed temporalis prosperitatis appetitione seruierit, omne quod innocuè exterius uixit. Vires ergo beati Iob nesciens, sed tamen unumquenq; aduersis probari uerius sciens, tentandum hunc expetit: ut qui per diem prosperitatis inoffenso gressu incesserat saltẽ in nocte aduersitatis impingeret, & ante laudatoris sui oculos offensione impatientiæ prostratus iaceret. Vnde subiungit.

Quòd diabolus nihil possit nisi permissus. Cap. VI.

SEd extende paulululum manum tuam, & tange cuncta quæ possidet: nisi in faciem benedixerit tibi.] Cùm sanctum uirum satan tentare appetit, & tamen Domino ut manum suam extendere debeat dicit ualde notandum est: quia feriendi uires nec ipse sibi tribuit, qui contra authorem omnium singulariter superbit. Scit namque diabolus: quia quodlibet agere ex semetipso non sufficit, quia nec per semetipsum in eo quod est spiritus existit. Hinc est quod in euangelio expellenda de homine legio dicebat: Si eijcis nos, mitte nos in gregem porcorum. qui enim per semetipsum ire in porcos non poterat: Luc. 8.

A quid mirum si sine authoris manu, sancti uiri domum contingere non ualebat?

10 Sciendum uerò est: quia satanę uoluntas semper iniqua est, sed nunquã potestas iniusta: quia à semetipso uoluntatem habet, sed à Domino potestatem. quod enim ipse facere iniquè appetit, hoc Deus fieri non nisi iustè permittit. Vnde bene in libris Regum dicitur: Spiritus Domini malus irruebat in Saul. (1. Reg. 18.) Ecce unus ideóq; spiritus & Domini appellatur & malus: Domini uidelicet per licentiam potestatis iustæ, malus aũt per desiderium uoluntatis iniu- B stæ. Formidari ergo nõ debet, qui nihil nisi permissus ualet. Sola ergo vis illa timenda est quæ cùm hostem sæuire permiserit, ei ad usum iusti iudicij & iniusta illius uolũtas seruit. Paululum uerò manum postulat, extendi, quia exteriora sunt quæ expetit conteri. Neq; enim satan facere se aliquid multum putat, nisi cùm in anima sauciat, ut ab illa patria feriens reuocet, à qua ipse longè telo superbiæ suæ prostratus iacet. Sed quid est quod ait: Nisi in faciem benedixerit tibi?] Nos nempe quod amamus respicimus: quod uerò auersari uolu- C mus, ab eo faciem declinamus. quid itaq; Dei facies, nisi respectus eius gratię, perhibetur intelligi? Ait ergo: Extende paululum manum tuam, & tange cuncta quæ possidet nisi in faciem benedixerit tibi.] Ac si apertè dicat: Ea quæ dedisti subtrahe. nam si accepta perdiderit, respectum gratiæ tuæ ablatis rebus temporalibus non requiret. Si enim ea quibus delectatur non habuerit, fauorem tuum etiam maledicendo contemnet. Cuius petitione callida nequaquam prouocata ueritas uincitur, sed ad deceptionem suam hosti conceditur D quod fideli famulo ad augmentum muneris suffragetur. Vnde mox subditur:

Quomodo Deus tentari in quibusdam dat licentiam, in alijs uerò retinet & refrenat. Cap. VII.

11 ECce uniuersa quæ habet, in manu tua sunt: tantùm in eum ne extendas manum tuam.] Consideranda est in uerbis Domini dispensatio sanctæ pietatis, quomodo hostem nostrum permittit & retinet, relaxat & refrenat. Alia ad tentandum dat, alia ad affligendum, sed ab alijs religat.

gat. Ecce uniuersa quæ habet in manu tua sunt: tantum ne in eum extendas manum tuam. Substantiam prodit, sed tamen corpus protegit: quod quidem postmodum tentatori traditurus est, sed tamen nõ simul ad omnia relaxat hostem, ne undiq; feriẽs frangat ciuem. Mala enim cùm multa electis eueniunt, mira cõditoris gratia ex tempore dispensantur: ut quæ coaceruata perimerent, possint diuisa tolerari. Hinc paulus ait: Fidelis Deus qui non patietur uos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiã exitũ ut possitis sustinere. Hic Dauid ait: Proba me Domine & tenta me. Ac si aperte dicat: Prius uires inspice, & tunc ut ferre ualeam tentari permitte. Hoc tamen quod dicitur: Ecce uniuersa quæ habet, in manu tua sunt: tantùm in eum ne extendas manũ tuam. Intelligi & aliter potest, quia fortem quidem pugnatorem suum Dominus nouerat, sed tamen diuidere ei certamina contra hostẽ uolebat: ut quamuis robusto bellatori uictoria in cũctis superet, prius tamen de uno certamine hostis ad dominum uictus rediret: tuncq; ei aliud iterum uincendo concederet, quatenus fidelis famulus eo mirabilius uictor existeret, quo uictus hostis se contra illum iterum ad noua bella repararet. Sequitur:

1. Cor. 10

Psal. 25

Quòd Deus est intra omnia, & extra omnia, & supra omnia, & infra omnia. Cap. VIII.

12 EGressusq; est satan à facie domini.] Quid est q satan à facie domini egressus dicitur? Quò.n. exitur ab eo qui ubiq; est? Hinc nanq; ait: Cœlum & terrã ego impleo. Hinc est q sapientia illius dicit: Gyrum cœli circuiui sola. Hinc de eius spiritu scriptum est: Spiritus domini repleuit orbem terrarum. Hinc est quod dominus dicit iterum: Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Hinc rursum de eo scriptum est. Cœlum metitur palmo, & omnem terram pugillo concludit. Sedi quippe cui præsidet, interior & exterior manet. Cœlum palmo metiens & terram pugillo concludens, ostenditur; quod ipse sit circum-

Hier. 23
Eccl. 24
Sap. 1
Esa. 6
Esa. 40

A quaque cunctis rebus, quas creauit, exterior. Id nanque quod interius concluditur, à concludente exterius continetur. Per sedem ergo cui præsidet, intelligitur esse interius supraq;. Per pugillum quo continet, exterius subterq; signatur. Quia.n. ipse manet intra oĩa, ipse extra omnia ipse supra omnia, ipse infra omnia, & superior est per potẽtiã, & inferior per sustentationem: exterior per magnitudinem, interior per subtilitatẽ: sursum regens, deorsum continens: extrà circumdans, interius penetrans, nec alia ex parte supior, alia inferior, aut alia ex parte exterior, atq; alia manet interior: sed unus B idẽq; totus ubiq; prȩsidendo sustinens, sustinendo prȩsidẽs, circumdando penetrãs, penetrando circumdans. Vnde superius prȩsidens, inde inferius sustinens, & unde exterius ambiens, inde interius replens, sine inquietudine superius regens, sine labore inferius susti nẽs, interius sine extenuatione penetrans, exterius sine extensione circũdãs. Est itaq; inferior & supior sine loco: est amplior sine latitudine: est subtilior sine extenuatione. Quò igitur ab eo exitur, qui dũ per molem corporis nusquam est, per incircumscriptã substantiam C nusquam deest? Sed quamdiu satan pressus maiestatis potentia appetitum suȩ malitiæ exercere non ualuit, quasi ante faciẽ domini stetit. A facie autem domini exijt, quia relaxatus diuinitus ab internæ retentionis angustia, ad sui desiderii effectum uenit. A facie domini exiit, quia diu uinculis disciplinȩ religata quandoq; uoluntas noxia ad opus processit. Cũ.n. (sicut dictum est) id quod uoluit, implere nõ ualuit, quasi ante faciẽ domini stetit, quia illum ab effectu malitiæ superna dispensatio coarctauit. Sed à facie domini exiit, D quia potestatem tentationis accipiens, ad malitiæ suæ uota peruenit. Sequitur:

Quòd conuiuantibus filijs Iob, ex ipsa comessatione diabolus tentandi occasionem accepit, & quomodo de minoribus ad maiora paulatim progreditur. Cap. IX.

CVm autem quadam die filij & filiæ eius comederunt, & biberent uinũ in domo

domo fratris sui primogeniti, nuncius uenit ad Iob, qui diceret: Boues arabant, & asinæ pascebantur iuxta eos, & irruerunt Sabæi, tuleruntq; omnia, & pueros percusserunt gladio, & ego euasi solus ut nũciarem tibi.] Notandum quę tempora tentationibus congruant. Tũc quippe diabolus tẽtandi tempus elegit, quãdo beati Iob filios in conuiuio inuenit. Neque.n. solũmodo intuetur hostis quid faciat, sed etiã quando faciat. Nã quamuis potestatem acceperit, aptum tamen ad subuersionẽ tempus exquesiuit, ut uidelicet nobis Deo dispensante proderetur, quia prænuncia tribulationis est lætitia satietatis. Intuẽdum uerò est, quàm callidè ipsa dãna quæ illata sunt nunciantur. Non enim dicitur, boues à Sabæis ablati sunt: sed qui ablati sunt, boues arabant: ut uidelicet memorato fructu operis, causa crescat doloris. Vnde & apud Græcos non solum asinæ, sed asinæ fœte rapte referuntur: ut dum minima animalia audientis animum minus ex sui qualitate percuterent, amplius ex fœcunditate uulnerarẽt. Et quia eo magis aduersa animũ feriunt, quo cũ multa sunt, etiam subita nunciantur, aucta est mensura gemituum, etiam per particulam nunciorum. Nam sequitur: Cum adhuc ille loqueretur, uenit alius & dixit. Ignis Dei cecidit de cœlo, & tactas oues puerosque cõsumpsit, & effugi ego solus ut nunciarẽ tibi.] Ne rebus perditis minorem audiẽti dolorem moueat: eius animum ad exercendum etiã ipsis nunciorum uerbis instigat. Intuendum quippe est quàm callidè dicitur, ignis Dei, ac si apertè diceretur: Illius animaduersionem sustines, quem tot hostijs placare uoluisti: Illius irã toleras, cui quotidie seruiens insudabas. Dum enim Deum cui seruierat aduersa intulisse indicat: læso commemorat, in quo excedat: quatenus anteacta obsequia ad mentem reduceret, & frustra se seruisse æstimãs, in authoris iniuriam superbiret. Pia etenim mens cùm se aduersa ab hominibus perpeti conspicit, in diuinæ gratiæ cõsolatione requiescit: cumq; tentationum procellas increscere extrinsecus uiderit, secessum spei dominicæ appetens, intra cõscientiæ portum fugit. Vt uerò uersutus hostis uno eodemq; tempore sancti uiri

A robustissimum pectus, & humanis aduersitatibus & diuina dispensatione concuteret, & prius Sabæos irruisse intulit, & mox ignem Dei de cœlo cecidisse nunciauit: ut quasi omnem aditum consolationis excluderet, dum & ipsum aduersantem ostenderet, qui consolari animum intra aduersa potuisset: quatenus dum se tentatus undiq; destitui atq; undiq; premi considerat, in contumeliam tanto audacius, quãto & desperatius erumpat. Sequitur:

Et adhuc loquẽte illo, uenit alius & dixit: Chaldæi fecerunt tres turmas, & in-
B uaserunt camelos: & tulerunt eos, necnõ & pueros percusserũt gladio, & effugi ego solus ut nunciarem tibi.]

Ecce iterum ne quid minus de humana aduersitate doluisset, Chaldæorum turmas irruisse denunciat: & ne illum minus desuper ueniẽs aduersitas feriat, iteratã irã in aere demonstrat. Nam sequitur: Loquebatur ille, & ecce alius intrauit & dixit: Filiis tuis & filiabus uescẽtibus, & bibentibus uinum in domo fratris sui primogeniti, repentè uentus uehemens irruit à regione deserti, & concussit quatuor angulos domus: quæ corruens oppressit libe-
C ros tuos & mortui sunt, & effugi ego solus ut nunciarem tibi.] Qui uno uulnere non prosternitur; idcirco bis terq; percutitur, ut usq; ad intima quandoq; feriatur. Nunciata itaq; fuerat aduersitas de Sabæis: nunciata diuina animaduersio per ignem de cœlo: nunciatur ab hominibus iterum camelorum raptus, cędesq; puerorum, & diuinæ indignationis ira repetitur, dum uentus irruens concussisse domus angulos, atq; extinxisse liberos indicatur. Quia.n. notum est, ꝙ absq; superno nutu moueri elementa non possint; latenter infertur, quod ipse contra illum elemẽ-
D ta mouerit, qui moueri permisit: quamuis satan à domino semel accepta potestate ad usum suæ nequitiæ etiã elemẽta concutere præualet. Nec mouere debet si spiritus de summis proiectus turbare in uentos aerem potuit: cùm nimirũ constet, ꝗa & dãnatis in metallum, ad usum aqua & ignis seruit. Quæsitum est igitur ut nunciarentur mala: quæsitum est, ut multa: quæsitum est ut subita. Sed cùm prius aduersa nũciauit, tranquillo adhuc pectori quasi sanis

membris

membris unius inflixit: cùm uerò percussum cor feriendo repetijt, ut ad impatientiæ uerba cōpelleret, super uulnera uulnus irrogauit. Intuendum uerò est q̃ callidè curauit hostis antiquus nō tā iactura rerum sancti uiri patiētiam rumpere, quam ipso ordine nunciorum. Qui studens prius parua, & post nūciare maiora, in extremo filiorum mortem intulit: ne uilia pater rei familiaris dāna duceret, si illa iam orbatus audiret, & minus percuteret rerum amissio præcognita morte filiorum: quia uidelicet nulla esset hæreditas, si illos prius subtraheret, qui seruabantur hæredes. Sed à minimis incipiens, in ultimum grauiora nunciauit, ut dum gradatim deteriora cognosceret, in eius corde doloris locum omne uulnus inueniret. Notandum q̃ callidè tot malorum pondera & diuisa & subita nunciantur: ut & repentè & particulatim crescēs, in audientis corde dolor sese ipse nō caperet, & tanto ardentius in blasphemiā accēderet, quāto subitis ac multiplicibus nūcijs in se angustius ęstuaret.

Quòd dissolutio præpositorum sit ruina minorum. Cap. X.

IN domo fratris sui primogeniti.] Sed neq; hoc negligenter prætereundū puto: q filij in maioris fratris domo conuiuantur cùm pereunt. Dictum nanq; est superius, quod conuiuia peragi sine culpa uix possunt. Vt ergo nostra, non illorum loquamur: sciendum nobis est, quia omne q̃d à minoribus uoluptuose agitur, maiorū disciplina cohibetur. Cū uerò maiores ipsi uoluptati deseruiunt: nimirū minoribus lasciuiæ frena laxantur. Quis enim sub disciplinæ se constrictione retineat, quando & ipsi qui ius cōstrictionis accipiūt, sese uoluptatibus relaxāt: Dū ergo in maioris fratris domo cōuiuātur, pereunt: quia tunc cōtra nos hostis uehementius uires accipit, quādo & ipsos qui pro custodia disciplinæ prælati sunt, uentri seruire cognoscit. Tanto enim licētius ad feriendū occupat subditos: quāto & hi qui intercedere pro culpis poterāt, uoluptati uacant. Absit autem ut tanti uiri filios per conuiuiorum studio, ingurgitando uētri uacasse suspi-

A cemur: sed tñ ueraciter nouimus, quia et si per disciplinæ quisq; custodiā necessitatis metas edēdo nō trāsit, accēsa tñ mētis intēio inter conuiuia torpescit: & minus in quāto sit tentationē bello considerat, qui se per securitatē relaxat. In domo ergo primi fratris filios obruit: quia antiquus hostis in minorū morte subuersionis aditum per negligentiam maiorum quærit. Sed quia quantis nunciorum iaculis sit percussus, agnouimus. uir fortis noster, qualis inter uulnera consistat audiamus. Sequitur:

B *Quòd Iob in eo quòd filios luxit, & Deum adorauit, manifestè ostēdit: q̃ immobilis in Dei & proximi charitate extiterit. Cap. XI.*

TVnc surrexit Iob, & scidit uestiméta sua: & tonso capite corruens in terrā adorauit.] Nonnulli magnæ constātiæ philosophiā putant, si disciplinę asperitate correpti, ictus uerberū doloresq; nō sentiāt. Nōnulli uerò tā nimis percussionum flagella sentiūt, ut immoderato dolore commoti, etiā in excessu linguę dilabātur. Sed quisquis uerā philosophiam nititur tenere: necesse est ut inter utraque gradiatur. Nō est. n. pōdus uerę uirtutis,
C insensibilitas cordis, quia & ualde insana per stuporem membra sunt: quę & incisa sentire dolorem nequaquā possunt. Rursus uirtutis custodiā deserit, qui dolorē uerberū ultra q̃ necesse est sentit: qa dum nimia afflictione cor tangitur, usq; ad impatientiæ contumelias excitatur: & qui per flagella corrigere malefacta debuerat, agit ut nequitia per flagellum crescat. Cōtra insensibilitatē quippe percussorum per prophetam dicitur: Percussisti
eos, nec doluerūt: attriuisti eos, & renue *Hier.* 5
rūt accipere disciplinā. Cōtra pusillanimitatē percussorū per Psalmistā dicitur:
In miserijs nō subsistēt. In miserijs nāq; *Psa.* 139
subsisterēt, si æquanimiter aduersa tolerarēt. At postquā mente inter flagella cor-
D ruūt: quasi inter illatas miserias subsisten
di costantiā perdūt. Beatus itaq; Iob quia 17
uerę philosophiæ regulam tenuit: contra utraq; mira se æquitatis arte seruauit: ut nec quasi dolorē nō sentiēs flagella sperneret: nec rursū ultra modū dolorē sentiēs cōtra iudiciū flagellantis insaniret. Cūctis. n. rebus p̄ditis, cūctis liberis amis-

sis, surrexit: scidit uestimenta sua, & tõso
capite corruens in terrã adorauit. Quòd
uestimenta scidit: ꝙ tonso capite in ter-
ram corruit: monstrat nimirum, quia fla
gelli dolorem sensit. Quòd uero additur,
adorauit: apertè ostenditur, quia in dolo
re positus contra flagellantis iudiciũ nõ
excessit. Nec omnino ergo nõ motus est,
ne Deum ipsa insensibilitate contemne-
ret: nec rursum omnino motus est, ne ni
mis dolẽdo peccaret. Sed quia duo sunt
præcepta charitatis, Dei uidelicet amor
& proximi: ut dilectionẽ proximi exol
ueret, impendit filijs luctum: ne dilectio
nem Dei desereret, expleuit inter gemi-
tus adorationem. Solent nõnulli in pro
speris Deũ diligere, in aduersis autem po
siti flagellantem minus amare. Beatus au
tẽ Iob per hoc ꝙ motus exterius exhi-
buit, ostendit quia flagella patris agno-
uit. Per hoc ꝙ adorando humilis man-
sit, ostẽdit quia amorem patris nec in do
lore deseruit. Ne igitur superbus esset nõ
sentiens, in percussione corruit: ne autẽ
se ferienti extraneum faceret, ad hoc cor
ruit ut adoraret. Mos autẽ ueterum fuit,
ut quisquis speciẽ sui corporis capillos
nutriẽdo seruaret, eos tempore afflictio-
nis abscinderet: & rursum qui tranquil-
litatis tempore capillos abscinderet: eos
in ostensione afflictionis nutriret. Bea-
tus igitur Iob tranquillitatis tempore ca
pillos seruasse ostẽditur: cùm ad doloris
usum caput totondisse memoratur: qua
tenus cũ in cũctis eum rebus manus su-
perna percuteret, etiam sponte illum pœ
nitentiæ species diuersa fuscaret, sed iste
exutus rebus, filijs orbatus, qui uestimẽ-
ta scidit, qui caput totondit, qui in terrã
corruit, quid dicat audiamus.

Quòd in amissione externorum magna consola tio sit, considerare, quòd hæc temporalia nec aliquando habuimus, nec sem per habebimus. Cap. XII.

5 NVdus egressus sum de utero matris
meæ, nudus reuertar illuc.] O q̃ al
tæ sedi interni consilij præsidet iste, q scis
sis uestibus in terra ꝓstratus iacet. Quia
enim iudicante domino cuncta amise-
rat, pro seruanda patientia illud tempus
ad memoriam reduxit: quo necdum ista
A quæ perdidit habebat: ut dum intuetur
ꝙ aliquando illa non habuit, dolorem
temperet ꝙ amisit. Magna.n.consolatio
est in rerum amissione, illa tẽpora ad mẽ
tem reducere: quibus nos contigit res
quas perdidimus non habuisse. Quia ue
rò omnes nos terra genuit: hanc non im
meritò matrẽ uocamus. Vnde scriptum
est: Graue iugũ super filios Adã à die exi- Eccl. 40
tus de uentre matris eorũ, usq; in diem
sepulturæ in matrem eorũ omnium. Bea
tus igit Iob ut patiẽter lugeat quod hic
amisit, uigilanter attendit qualis huc ue
B nerit: ad augmentum autem seruãdę pa-
tientię, adhuc solertius inspicit, hinc
qualis recedat, & dicit:

Quòd diabolus humilitate nostra sternitur, et patientia superatur. Caput XIII.

NVdus egressus sum de utero matris
meæ, nudus reuertar illuc.] Ac si di 18
cat: Nudum me huc intrãtem terra pro
tulit: nudum me hinc exeuntem terra re
cipiet. Qui ergo accepta habui, sed reli-
quẽda perdidi: quid propriũ amisi? Quia
uerò consolatio non solum ex considera
C tione conditionis exhibenda est: sed etiã
ex iustitia conditoris rectè subiungit:
Dñs dedit, dominus abstulit: sicut do
mino placuit, ita factũ est.] Sanctus uir tẽ
tante aduersario cuncta perdiderat: sed
tamen sciens quia cõtra se satan tentan-
di uires nisi permittente domino non
habebat: non ait: Dominus dedit, diabo
lus abstulit, sed dominus dedit, domi-
nus abstulit. Fortasse enim fuerat dolen-
dum, si quod dominus dedit, hostis ab-
stulisset: at postquam non abstulit, nisi
ipse qui dedit, sua recepit, non nostra ab
stulit. Si.n.nos ab illo accepimus qui-
D bus in hac uita utimur: cur doleamus
quod ipso iudicante exigimur, quo lar-
giente fœneramur? Nec aliquando iniu
stus est creditor, qui dum præfixo redden
di tempore non constringitur: quando
uult exigit quod fœneratur. Vbi & bene
subiungitur: Sicut domino placuit, ita fa
ctum est. Cùm enim in hac uita ea quæ
nolumus patimur, necesse est ut ad eum
qui iniustum uelle nihil potest, studia
nostræ uoluntatis inclinemus. Magna
quippe

quippe est consolatio in eo quod displi- A cet, quod illo ordinante erga nos agitur, cui non nisi iustum placet. Si igitur iusta Deo placere scimus: pati autem nulla, ni si quæ domino placuerint possumus, iu sta sunt cuncta quæ patimur, & ualde in-iustum est, si de iusta passione murmura mus. Sed quia orator fortis quomodo as sertionem partis suæ cõtra aduersarium allegauit, audiuimus, nũc quomodo in orationis suæ termino iudicem benedi-cendo laudet, audiamus. Sequitur: Sit nomen domini benedictum.] Ecce om-ne quod rectum sensit, domini benedi- B ctione conclusit, ut hinc aduersarius in-spiciat, & ad pœnam suam uictus erube-scat: quia ipse domino contumax etiã in beatitudine conditus extitit, cui homo hymnum gloriæ etiam percussus dicit.

19 Intuendum uerò est, quia hostis noster tot nos iaculis percutit, quot tentationi bus affligit. Quotidie nanque in acie sta-mus, quotidie tentationũ eius tela exci pimus. Sed & nos contra illũ iacula mit-timus, si confossi tribulationibus, humi lia respondemus. Beatus igitur Iob per-cussus damno rerum, percussus morte fi liorum: quia uim doloris uertit in lau- C dem cõditoris, dicens: Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit, ita factum est: sit nomen domini benedi ctum.] Superbum hostem humilitate per cussit, crudelẽ patiẽtia strauit. Nec creda-mus ꝙ bellator noster accepit, & non in flixit uulnera. Quot.n. uoces patiẽtię in Dei laudem percussus reddidit, quasi tot in aduersarij pectore iacula intorsit, & acriora ualde ꝙ̃ sustinuit inflixit. Affli-ctus enim terrena perdidit, sed afflictio-nem humiliter sustinens, cœlestia multi- D plicauit. Sequitur:

Quòd Iob percussus nec uerbo nec cogitatione in Deum peccauit Cap. XIIII.

IN omnibus his non peccauit Iob la-bijs suis: neq; stultũ aliqd contra Deũ locutus est.] Quia tentationum tribula-tionibus deprehensi, etiam tacito cogita tionum motu possumus non loquendo peccare: beato Iob & oris testimonium perhibetur & cordis. Prius enim dicitur, non peccauit Iob labijs suis: & tũc demũ subditur: Neq; stultum aliquid contra Deum locutus est. Qui enim stultum lo cutus nõ est, culpam à lingua cõpescuit: sed cùm præmittitur, non peccauit: con-stat ꝙ murmurationis uitiũ etiam à co-gitatione restrinxit. Nec ergo peccauit, nec stultum locutus est: quia nec per con scientiam tacitus tumuit, nec linguã in contumaciam relaxauit. Stultè autẽ con tra Deum loquitur, qui inter diuinę ani-maduersionis flagella positus, iustificare semetipsum conatur. Si enim innocen-tem se asserere superbè audeat, quid aliud quàm iustitiam ferientis accusat? Hu-cusq; nos uerba historiæ transcurrisse sufficiat: iam nũc ad indagãda allegoriæ mysteria expositionis se sermo cõuertat.

Quòd Deus tempora sine tempore intuetur: & in luce tenebras uidet: & diuersa ordi-nans non est diuersus: Cap. XV.

QVadam die cùm uenissent filij Dei 20
ut assisterent coram domino: affuit inter eos etiam satan. Discutien-dum prius est: cur quadam die factum aliquid coram domino dicitur, cũ apud illum nequaquam cursus temporis mu-tatione diei noctisq; uarietur. Neque e-nim in ea luce, quę sine accessũ ea quę eli git illustrat, & sine recessu ea quæ respuit deserit, defectus mutabilitatis uenit: qa in semetipsa manendo immutabilis, mu tabilia cuncta disponit: sicq; in se tran-seũtia cõdidit: ut apud se transire nequa quam possint: nec tẽpus intus in cõspe-ctu eius defluit, quod apud nos foris de-currit. Vnde fit ut in æternitate eius fixa maneant. Cur ergo apud eũ dicitur qua-dam die, cui nimirum dies una est æter-nitas sua? Quam uidelicet nec fine clau di, nec initio uidit aperiri psalmista, cũ dicit: Melior est dies una in atrijs tuis *Psal. 83*
super milia. Sed cũ scriptura sacra de tẽ-poraliter editis loquitur, dignum est ut uerbis temporalibus utatur: quatenus condescendendo leuet: & dum de æterni tate aliquid tẽporaliter narrat, assuetos temporalibus sensim ad æterna traiiciat: seq; nr̃is bene mentibus æternitatis inco gnita, dum uerbis cognitis blanditur, in

fundat. Quid autem mirum si in sacro A eloquio incõmutabilitatem suam Deus præponere humanæ menti non aperit: quando & resurrectionis suæ solennitate celebrata, quibusdam prouectionũ accessibus innotuit incorruptionem corporis quod resumpsit? *Luc. 24.* Luca quippe attestante didicimus: ꝙ quibusdam se in monumento quærentibus prius angelos misit: & rursum discipulis in uia de se loquentibus ipse quidem, sed non cognoscendus, apparuit: qui post exhortationis moras, cognoscendũ se in panis fractione mõstrauit. Ad extremum uerò repentè ingrediens, non solum se cognoscibilem, sed etiam palpabilem præbuit. Quia .n. infirma adhuc gestabant corda discipuli: in cognitione tanti mysterij, ita fuerant diuina dispensatione nutriẽdi, ut paulisper aliquid quærentes inuenirent, inuenientes crescerent, & crescẽtes cognita robustius tenerent Quia igitur nõ repentè, sed causarum uerborũq; incrementis, quasi quibusdam ad æternitatem passibus ducimur: intus apud eũ quadam die aliquid factum dicitur, qui ipsa quoq; tempora sine tempore cõtuetur. An quia etiam satan affuit die quadam, dum hoc factum dicitur, indicare sacra scriptura studuit, qͣ in luce Deus
21 tenebras uidit? Nos quippe uno eodẽque contuitu lucẽ & tenebras contueri nõ possumus, quia cùm in tenebris oculus figitur, lux fugatur, & cùm ad lucis se coruscationem uerterit, tenebrarum umbra discedit. Illa autem uis quæ cũcta mutabilia immutabiliter uidet, quasi in die ei satan affuit: quia apostatæ angeli tenebras sine obscuritate comprehẽdit. Nos (ut dictum est) uno eodemq; intuitu contemplari non possumus, & quæ approbando eligimus, & quæ reprobando damnamus, quia cũ ad hãc animus uertitur, ab illa cogitatione separatur: cũ uerò ad illã reducitur, ab hac cui inhæsit, remouetur. Deus uerò qui sine mutabilitate simul cũcta respicit, sine distentione cõprehendit: uidelicet & bona quæ adiuuat, & mala quæ iudicat, & quæ adiuta remunerat, & quæ iudicans damnat, in his quæ diuerso disponit ordine diuersus nõ est. In die ergo ei satan affuisse describitur: quia lumen æternitatis eius nulla mutabilitatis fuscatione tangitur, in hoc ꝙ ei tenebræ præsentes sunt, affuisse inter filios Dei dicitur: quia ea ui iustitiæ immundus spiritus penetratur, qua uidelicet mundorum spirituum corda complẽtur: eoq; radio luminis iste transfigitur, quo illi ut luceant perfunduntur. Inter filios Dei affuit: quia fit illi Deo ad electorum adiutorium, iste ad probationẽ seruit. Inter filios Dei affuit: quia & si ab illis in hac uita laborantibus auxilium pietatis impenditur: iste occultę eius iu- B stitiæ nesciendo seruiens, ministerium exequi reprobationis conatur. Vnde bene in libris Regum per prophetã dicitur:

Quòd sancti angeli ad adiutorium electorum: satan uerò ad probationem, Deo seruiat. Cap. XVI.

Vidi dominum sedentem super soliũ suum: & exercitũ cœli à dextris eius & à sinistris, *3. Re. 22* & dictum est: In quo decipiam Achab, ut ascendat & cadat in Ra- C moth Galaath? Et dixit alius ita, & alius aliter. Et egressus est unus, & dixit: Ego decipiã Achab: & dictũ est: In quo decipies: Qui respõdit dicẽs: Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omniũ prophetarũ eius. Quid enim solium Dei, nisi angelicas potestates accipimus, quarũ mentibus altius præsidens inferius cuncta disponit? Et quid exercitus cœli, nisi ministrantium angelorum multitudo describitur? Quid est ergo quòd exercitus cœli à dextris & sinistris eius stare perhibetur? Deus enim qui ita est intra omnia, ut etiã D sit extra omnia: nec dextra nec sinistra cõcluditur. Sed dextra Dei, angelorũ pars electa: sinistra autẽ Dei, pars angelorum reproba designatur. Non enim ministrant Deo solùmodo boni qui adiuuẽt: sed etiam mali qui probent. Non solum qui à culpa redeuntes subleuent: sed etiam qui redire nolentes grauent. Nec quod, cœli exercitus dicitur: angelorum pars reproba in eo intelligi posse perhibetur. Quas enim suspendi in aere nouimus, aues cœli nominamus.

Et

Et eisdem spiritibus Paulus dicit: Cōtra
Ephes. 6 spiritalia nequitiæ in cœlestibus. Quorū
Ephes. 2 caput enuncians ait: Secūdum principē potestatis aeris huius. A dextera ergo Dei & sinistra angelorum exercitus stat, qa & uoluntas electorū spirituum diuinæ pietati concordat: & reproborū sensus suæ malitiæ seruiēs, iudicio districtionis eius obtemperat. Vnde & mox fallax spiritus in medium prosiliisse describitur: p quē Achab rex, exigentibus suis meritis deci piatur. Neque enim fas est credere bonū spiritum fallaciæ deseruire uoluisse, ut diceret: Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius, sed quia Achab rex pręcedentibus peccatis dignus erat, ut tali debuisset deceptione dānari: quatenus qui sæpe uolens ceciderat in culpam: quandoq; nolēs caperetur ad pœnam. Occulta iustitiæ licentia malignis spiritibus datur, ut quos uolentes in peccati laqueo strangulant, in peccati pœnam etiam nolentes trahant. quòd ergo illic à dextris atque à sinistris Dei, exercitus cęli astitisse describitur, hoc hic inter filios Dei satan affuisse perhibetur. Ecce à dextris Dei steterunt angeli, qui nominantur filij Dei: ecce à sinistris ange li stant, quia affuit inter eos etiam satan.
22 Sed quia allegoriæ mysteria indagare decreuimus, non incōuenienter accipimus quòd in die dominus satan uidit: quia uias eius in sapientiæ suæ incarnatione corripuit: quasi eum non uidisse, fuerit, tamdiu prauitatem illius in humani generis perditione tolerasse. Vnde & ei diuina uoce mox dicitur. Vnde uenis?] In die satan requiritur de uijs suis: quia in luce manifestatæ sapientiæ occulti ho stis insidiæ deteguntur. Quia ergo incarnato domino diabolus increpatur: & à sua pestifera effrenatione corripitur: rectè subiungitur, Cui dixit dominus: Vnde uenis?] Tunc enim satanę uias requi rendo arguit, cùm per mediatoris aduentū persuasionis eius nequitias reprimens increpauit. Nec immeritò in hoc die filij Dei coram dn̄o astitisse referuntur, quia uidelicet ad ęternæ patriæ uocationem, electi omnes, luce sapientiæ se illustrāte, collecti sunt. Quos quāuis incarnata sa-

A pientia aggregare effectu operis uenerat, diuinitati tamen illius iam per eius præscientia intrinsecus assistebant. Sed quia de uijs suis antiquus hostis, redemptore ueniente, discutis, quid dicat audiamus:

Quòd ab Adam usque ad Aduentum Christi, satan nullum qui sibi plenè resisteret, reperit. Cap. XVII.

Circuiui terram, & perambulaui eā.] Ab Adam quippe, ante aduentum dn̄i, omnes post se gentium nationes traxit. Circuiuit terram & perambulauit:
B quia per corda gentium iniquitatis suæ uestigia impressit. Cadens .n. à sublimib. humanas mentes iure possedit, quia in culpæ suæ uinculo uolentes astrinxit: tātoq; latius in mundo uagatus est, quanto à reatu illius quisquā liber per omnia inuentus non est. Cui quasi ex potestate mundū circuisse, est nullum hoīem q sibi plenè resisteret inuenisse. Sed iā satan re deat id est, ab effectu suæ malitiæ uis illū diuina constringat: quia iam apparuit in carne, qui in peccati contagione, ex carnis nihil habeat infirmitate. Venit humi
C lis, quem & superbus hostis admiretur: quatenus qui fortia diuinitatis eius despexerat, etiam humanitatis eius infirma pertimescat. Vnde & mox significatione mirifica, contra eum ipsa humanitatis in firmitas obstupescenda proponitur, ut dicatur: Nunquid considerasti seruum meum Iob: quòd non sit ei similis in terra?] Quòd Iob interpretetur dolens, paulòante iā diximus. Dolens uerò ipse uera citer p figurā dr̄: qui portare dolores no- Esa. 53
stros propheta attestante perhibetur. Cui in terra similis non est, qa oīs homo tan
D tummodo homo est, ipse aūt Deus & homo. In terra ei similis non est: qa etsi ado ptiuus quisq; filius ad percipiendā diuinitatē proficit, nequaquā tn̄ ut Deus naturaliter esset, accipit. Qui bene ēt seruus dictus est, quia formam serui suscipere dignatus est. Nec maiestati iniuriā intulit assumpta humilitas carnis: quia & ut ser uanda susciperet, nec tn̄ habita pmutaret nec diuina humanitate minuit, nec humana diuinitate cōsumpsit: qa etsi p Paulum dr̄: qui cùm in forma Dei esset, non

 rapinam

Phil. 2. rapinā arbitratus est esse se æqualē Deo: sed semetipsum exinaniuit formā serui accipiēs: ei semetipsum exinaniuisse, est, ab inuisibilitatis suæ magnitudine se uisibilē demōstrasse, ut serui forma tegeret hoc qđ incircunscriptè oīa ex diuinitate penetraret. Dei autē ad satā per figurā dicere, est, nunqđ considerasti seruū meum Iob? unigenitū filiū cōtra eum in forma serui admirabilem demōstrare. Eo enim ipso quo illum tantæ uirtutis in carne innotuit: quasi superbienti aduersario quod dolens consideraret, iudicauit. Sed quia bonum quod miraretur intulerat: restat, ut ad reprimendam eius superbiā, uirtutes illius adhuc enumerando subiū-

23 gat. Sequitur: Homo simplex & rectus ac timens Deum, & recedens à malo.] Venit nanque inter homines mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus: ad præbendum exemplum uitæ hominibus simplex, ad non parcendum uerò malignis spiritibus rectus, ad debellandam superbiā timens Deum, ad detergendam uerò in electis suis uitæ immunditiam, recedens à malo.

Esaie. 11 De ipso enim per Esaiam principaliter dicitur: Et replebit eum spiritus timoris domini. Et ipse à malo singulariter recessit, quia facta imitari noluit quæ in hominibus inuenit: quoniam attestante Petro: Peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Sequitur: Respondens satan ait: Nunquid frustra Iob timet Deum? Nonne tu uallasti eum ac domum eius, uniuersamq; substātiam eius per circuitum? Operibus manuum eius benedixisti, & possessio illius creuit in terra.] Antiquus hostis redemptorem humani generis, debellatorem suum in mundum uenisse cognouit: unde & per obsessum hominē in Euangelio dicitur: Quid nobis & tibi fili Dei? Venisti huc

Matt. 8 ante tempus torquere nos? Qui tñ prius cū hunc passibilē cerneret, & posse mortalia perpeti humanitatis uideret: omne quod de eius diuinitate suspicatus est, ei fastu superbię suæ in dubiū uenit. Nihil quippe nisi superbum sapiens, dum esse hūc humilē cōspicit, deū esse dubitauit. Vnde & ad tētationū se argumēta cōuertit, dicens: Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Quia igit̃ passibilē uidit, nō Deū natū, sed Dei gratia custoditum credidit. Vnde & nūc inferre perhibetur: Nōne tu uallasti eū ac domum eius, uniuersamq; substantiā eius p circuitū? Operibus manuum eius benedixisti, & possessio illius creuit in terra. Eum quippe ac domū eius à Deo uallatam dicit, quia tentando eius conscientiam penetrare nō potuit. Substantiā eius uallatā asserit, quia electos eius euadere non præsumit. Operibus manuū eius bendixisse Deū, & possessionem eius excrescere in terra queritur: quia scilicet tabescens uidet, quòd fides eius in notitiam hominum prædicantibus apostolis multiplicatur. Possessio quippe eius crescere dicitur, dum laborantibus prædicatoribus, fidelium quotidie numerus augetur. Hæc itaq; satā Deo dixisse, est, talia inuidēdo sensisse. Hæc satan Deo dixisse, est, de his tabescendo doluisse. Sequitur: Sed extende paululum manum tuam, & tange 24

cūcta quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi.] Quem enim tranquillitatis tempore, Dei gratia custoditum credidit, peccare posse per passionem putauit. Ac si apertè dicat: Interrogatus afflictionibus homo & peccator agnoscitur, qui in miraculis Deus putatur. Dixit ergo dominus ad satan. Ecce uniuersa quæ habet, in manu tua sunt: tantùm in eum ne extendas manum tuam.] Cū sacram historiam sub figurali intelectu discutimus, satanæ manus non potestas, sed tentatio debet intelligi. Vniuersa itaque quæ habet, in manum tentantis dantur, & in eum tentationis manus extendi prohibetur: quod tamen fieri substantia amissa conceditur: quia nimirum prius Iudæa, quæ possessio eius fuerat, in infidelitate sublata est, & post eius caro patibulo crucis affixa. Qui igitur prius Iudæam aduersantem pertulit, & postea usq; ad crucem uenit; quasi prius habita amisit, & post in semetipso aduersantis nequitiam pertulit. Egressusq; est satan à facie domini.] Sicut & superius dictum est, satan à facie domini exiit, qa ad desiderij sui nata peruenit. Quasi. n. ante

te ipsum erat, dum pp ipsum quod male A
sitiebat, implere nõ poterat. Cum autẽ
quadã die filij eius & filiæ comederent &
biberent uinum in domo fratris sui pri-
mogeniti.] Beati Iob filios ac filias, uel
Apostolorum ordinem, uel cunctorum fi
delium multitudinẽ diximus designasse.
Incarnatus autẽ dñs prius ex Iudæa ad
fidem paucos elegit, & pòst sibi multitu-
dinẽ populi gẽtilis aggregauit. Quis au-
tẽ maior domini filius, nisi Iudaicus po
pulus accipi debet, qui ei dudũ datæ le-
gis fuerat doctrina generatus: minor au
tẽ gentilis populus, qui in mundi extre-
mitate collectus est? Quia igiť cũ satan B
utilitati hominum nesciens deseruiet, &
corruptis persecutorum cordibus, licen-
tiam dominicæ passionis expeteret: san
cti Apostoli necdum agregandã Deo gen
tilitatem nouerãt, & soli Iudeę fidei arca
na prædicabãt, cùm satan ex iisse è domi
no dicitť, filij & filiæ in domo fratris pri-
mogeniti cõuiuari referunť. Dictum q̃p-
Mat. 10 pe eis fuerat: In uiã gẽtium ne abieritis.
Post mortem nãq; resurrectionẽq; domi
mi in gentium prædicationem conuersi
Ac. 13 sunt. Vnde & in suis actibus dicunt: Vo
bis oportebat loqui primum, uerbum
Dei, sed quia repulistis illud, & indignos C
uos iudicastis ęternæ uitæ: ecce conuerti
Matt. 9 mur ad gentes. Hi itaq; filij spõsi, de qui
bus & eiusdem uoce sponsi dicitur: Non
ieiunabunt filij sponsi quãdiu cum illis
est sponsus: In domo fratris primogeni
ti conuiuantur, quia uidelicet adhuc Apo
stoli sacrę scripturę delicijs, in solius Iu-
daici populi collectione, uescebantur:
Nuncius uenit ad Iob, qui diceret.

Quòd simplices perfectissimis adhærentes, eorum intellectu pascuntur. Cap. XVIII.

25 BOues arabãt, & asinę pascebanť iux-
ta eos, & irruerunt Sabæi, tuleruntq;
oĩa, & pueros percusserunt gladio, & eua
si ego solus, ut nunciarem tibi.] Quid in
figura per boues, q̃ bene operantes: quid
aliud per asinas, quàm quosdam simpli-
citer uiuentes accipimus? Quæ bene iux
ta boues pasci referuntur: quia mentes
simplicium etiã cum alta capere nõ pos-
sunt, eo magis uicinæ sunt, quo & fra-
terna bona sua per charitatẽ credunt: cun
que inuidere alienis sensibus nesciunt,
quasi in pastu se minimè diuidũt. Simul
ergo se asinæ cum bobus reficiunt, quia
prudentibus coniuncti tardiores eorum
intelligẽtia pascuntur. Sabæi autem ca-
ptiuantes interpretantur. Et qui alij ca-
ptiuantium nomine, nisi immundi spiri
tus designantur, qui cunctos quos sibi
subijciunt, in infidelitatem captiuos du-
cunt? Qui & pueros gladio feriunt, quia
eos tentationis suæ grauiter iaculis uul
nerant, quos necdum iuuenilis constan
tia liberos uel robustos seruat. Qui bene
q̃dem bona incipiunt, sed in ipsa adhuc
inchoationis suæ teneritudine captiuan
tibus immundis spiritibus substernun
tur. Quos gladio hostis percutit, quia ę-
ternitatis desperatione transfigit.

Quòd uerbum Dei non pereat, etiam cùm non perierint hi aduersus quos mala prædixit. Cap. XIX.

NVncius uenit ad Iob.] Quid est au- 25
tem hoc q̃ nuncius uenit, qui dice
ret ego euasi solus? Quis est iste nuncius
qui alijs pereuntibus solus euadit, nisi
propheticus sermo, qui dum fiunt mala
oĩa quæ prædixit quasi sanus ad dominũ
solus redit? Dum. n. uera dixisse de perdi
torũ casu cognoscitur: quasi inter mor-
tuos uixisse monstratur. Hinc est quòd Gen. 24
ad Rebeccam in Isaac cõiugio deducen-
dam puer mittitur: quia uidelicet ad de-
sponsandam Ecclesiam domino, interpo
sita prophetia famulatur. Sabæis igitur
irruentibus, solus puer q nunciaret eua-
sit: quia malignis spiritibus infirmorum
mentes in captiuitatem ducentibus sen
D tentia prophetica cõualuit, quæ eandem
captiuitatem prænuncians dicit: Propte- Esaiæ. 5
reà captiuus ductus est populus meus,
quia non habuit scientiam. Prophetia er
go quasi saluatur, dum captiuitas quam
prædixit ostenditur. Sequitur:

Quòd dum præpositi gloriã propriã quærunt subditorum corda subuertuntur. Cap. XX.

CVmq; adhuc ille loquereť, uenit al- 26
ter & dixit: Ignis Dei cecidit de cęlo,

 &

& tactas oues, puerosq; consumpsit, & effugi ego solus ut nunciarem tibi.] Omnes qui prædicationis officiũ in synagoga tenuerunt, cœlum rectè uocati sunt, quia nimirũ sapere cœlestia credebantur. Vnde & Moses cũ sacerdotes ac populũ ad uerba suæ admonitionis excitaret dixit: Attẽde cœlũ & loquar, & audiat terra *Deut. 32* uerba ex ore meo. Per cœlum uidelicet significãs præpositorum ordinẽ, per terrã uero subditorũ plebẽ. Hoc igitur loco cœlũ, sacerdotes uel pharisæos, uel legis doctores non incõuenienter accipimus, qui ante oculos hominũ dum cœlestibus officijs inseruirent, quasi desuper lucere uidebantur. B Sed quia ipsi summopere in redẽptoris nostri aduersitate commoti sunt, quasi ignis de cœlo cecidit: dũ ad decipiẽdum imperitum populũ, ab his etiã qui uera docere putabantur flamma inuidiæ exarsit. Testante quippe Euãgelio nouimus, *Luc. 20* ꝙ doctrinæ ueritatis inuidentes oportunitatem dominicæ traditionis exquirebant, sed metuentes populum, quæ moliebantur innotescere non audebãt. Hinc etiam in eo scriptum est, ꝙ dissuadendis populis dicsit: Nũquid aliquis ex *Ioan. 7* principibus credidit in eum, aut ex pharisæis? Sed turba hæc quæ nõ nouit legẽ, C maledicti sunt. Quid autem in ouibus atque in pueris nisi innocentes quosq;, sed tamẽ adhuc infirmos, accipimus? Qui dũ aduersitatẽ Pharisæorũ ac principum tolerare timuerunt, infidelitatis concrematione consumpti sunt. Dicatur ergo: Ignis Dei cecidit de cęlo, & tactas oues puerosq; cõsumpsit, id est, ad præpositorum cordibus flamma inuidiæ corruit, & quicquid boni in plebibus oriebatur, incendit: quia dũ mali prępositi suũ contra ueritatẽ honorẽ exigunt, ab omni re D ctitudine corda sequentiũ subuertũt. Vbi & bene adiungitur: Et effugi ego solus ut nunciarẽ tibi: quia dũ impletur prædicta causa malitiæ, fallaciæ interitũ enarrat sermo ꝓphetiæ, qui ait: Et nũc ignis aduersarios consumit. Ac si apertè dicat: Malos non solũ ignis per uindictã post cruciat: sed nunc etiam per liuorem cremat: quia qui post puniendi sunt retributionis supplicio, nũc semetipsos afficiũt

A inuidię tormento. Puer ergo solus fugiẽs remeat. & igne perisse oues puerosq; denunciãt, dum prophetia Iudaicum populum deserens, uera se dixisse manifestat, quæ ait: Zelus apprehendit populũ ineruditum. Ac si apertè dicat: Dũ uerba prophetarum discutere plebs noluit, sed credulitatem suam uerbis inuidentium dedit, zeli igne perijt: quia in alienę inuidiæ se flãma concremauit. Sequitur: Sed & illo adhuc loquente, uenit alius & dixit: Chaldæi fecerunt tres turmas, & inuaserunt camelos & tulerũt eos, nec nõ & pueros percusserunt gladio: & effugi ego solus ut nunciarem tibi.] Quia Chaldęos feroces interpretari nouimus, 27
qui alij Chaldæorum nomine designentur, nisi persecutionis authores usq; ad apertos clamores malitiæ prorumpentes, cum dicunt: Crucifige crucifige? Qui de semetipsis tres turmas faciunt, cum se *Luc. 23* ad proponẽdas quæstiones domino Pharisæi, Herodiani & Sadducæi diuiserunt. Qui ore quidẽ sapiẽtiæ uicti sunt, sed quia stultos quosdã post se eos traxisse credendum est, factis turmis Camelos tulerũt. Vnusquisq; nanq; eorum ordo in praua quæ sapuit insipientium corda corrupit, & dum persuadẽdo ad interitum pertraxit, quasi tortuosas mentes infirmãtium ad captiuitatem duxit. Prædicãte quippe in Samaria domino, multi ex Samaritanis fuerunt in possessionem eiusdem redemptoris nostri asciti. Sed nunquid ij qui pro septẽ uiris unius mulieris mortuis de resurrectionis desperatione dominum tentant, nequaquã conati sunt credentes Samaritanos à fide reducere, quos cõstat spẽ resurrectionis ignorare? Qui dũ ex lege nonnulla recipiunt, non nulla cõtemnũt, quasi camelorum more uelut animal mundũ ruminãt, sed ut immundum nequaquã ungulã findunt: quã uis & eos Cameli ruminantes, sed tamẽ ungulã non findentes indicãt, qui in Iudæa iuxta literã historiam audierant, sed uirtutem eius spiritaliter discernere nesciebant. Quos tribus turmis Chaldæi rapiunt, dum pharisęi, Herodiani & Sadducæi ab omni sensus rectitudine iniqua persuasione peruertũt. Simulq; pueros

ros gladio feriunt, quia & si qui in popu lo uti iam ratione poterant: eis ipsi non uirtute rationis, sed potestatis autoritate contraibant: dumq; se quasi præpositos imitari à subditis uolunt, etsi intelligere aliquid sequentes possunt: ex autoritate tamen suscepti regiminis eos ad perniciē pertrahūt. A quibus bene solus puer qui nunciet fugit: quia Pharisæis Herodianis atque Sadducæis iniqua patrantibus eos nimirum deserēs propheticus sermo conualescit, qui ait: Et tenentes legem nescierunt me. Sequitur: Hier. 2

Quòd primogenitus frater sit Iudaicus populus, & domus quatuor angulorum, Scribæ & Pharisæi & sacerdotes & seniores populi, & uentus à regione deserti, immundorum spirituum in sanctos cursus. Cap. XXI.

28 ADhuc loquebatur ille, & ecce alius intrauit & dixit: Filijs tuis & filiabus uescentibus & bibentibus uinum in domo fratris sui primogeniti: repentè uentus uehemens irruit à regione deserti: & concussit quatuor angulos domus. Quæ corruens oppressit liberos tuos: & mortui sunt.] Paulo ante iam diximus quòd filios & filias prædicantes apostolos & plebes subditas sentiamus, qui in domo fratris primogeniti cōuiuari referuntur: quia in habitatione adhuc Iudaici populi sacræ prædicationis delicijs uescebantur. Repentè autē uehemens uentus irruit à regione deserti. Regio deserti est cor infidelium, quod dū creator deserit nullus inhabitator colit. Ventus autē uehemens, quid aliud quàm tentatio foris accipitur? Ventus ergo uehemens à regione deserti irruit: quia in passione redemptoris nostri contra fideles eius, fortis tētatio à cordibus Iudæorum uenit. Potest etiam deserti regio, derelicta immundorum spirituum multitudo non inconuenienter intelligi. A qua uētus uenit, & domū cōcutit: quia ab eis tentatio prodijt, & persecutorum corda commouit. Sed hæc domus in qua conuiuabātur filij: in quatuor angulis stabat. Tres.n.regentium ordines in synagoga cognouimus: sacerdotum scilicet scribarum atq; seniorum populi. Quibus si & Pharisæos iungimus: quatuor in hac domo angulos inuenimus. A regione igitur deserta uentus uenit, & quatuor angulos domus concutit? quia ab immundis spiritib. tentatio irruit, & mētes quatuor ordinum in malitiā persecutionis excitauit. Quæ domus corruens oppressit liberos: quia dum Iudæa in crudelitatē dominicæ persecutionis cecidit: Apostolorum fidem desperationis formidine obruit. Teneri.n.tantummodo magistrum uiderunt, & iam negantes per diuersa fugiebant. Et quamuis manus interna eorum spiritum in præscientia ad uitam tenuit: à uita tamen fidei eos interim carnalis timor extinxit. Qui ergo autorem suum, Iudæa sæuiente, relinquerunt, quasi concussis angulis domo euersa necati sunt. Quid autem illo tempore de grege fidelium factum credimus, quo fugisse ipsos etiam arietes scimus? Sed inter hæc unus qui enunciet, euadit: quia conualuisse se sermo propheticus, quòd hęc denunciauerat, ostendit dicens de persecutore populo: Dilectus meus in domo mea fecit scelera multa: dicens de bonis prædicatoribus, sed tamen in passione fugientibus: Proximi mei à longè steterunt. Dicens de cunctis ualde formidantibus: percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis. Sequitur: Hier. 11 Psal. 37 Zach. 13

Quòd plebs Iudaica & legis sacramenta à capite & corpore suo amissa sint & scissa. Cap. XXII.

TVnc surrexit Iob, & scidit uestimenta sua.] Ruente domo, extinctis filijs, Iob surrexit: quia Iudea in infidelitate perdita, prædicatorib. in pauore mortis cadentibus, redēptor humani generis semeptipsum à carnis suæ morte suscitauit quia quāto iudicio persecutores suos deseruerit, demōstrauit. Surgere quippe eius, est qua districtione peccatores derelinquat ostēdere: quasi enim iacere eius est, patienter mala tolerare. Surgit ergo cùm contra reprobos iudiciū iustitiæ exerit. Vnde & rectè uestimenta scidisse perhibetur. quid.n. uestimētū domini nisi synagoga 29

nagoga extitit: quæ prophetis prædicantibus expectationi incarnationis illius adhæsit? Sicut enim his nunc uestitur à quibus diligitur, Paulo attestante qui ait:
Eph. 5. Vt exhiberet sibi gloriosam Ecclesiã, non habentem maculam aut rugam. Quæ enim maculam aut rugam non habere dicitur: profectò uestis rationalis & p actionem munda, & per spem tensa monstratur. Ita cum incarnãdum eum Iudæa credidit adhærẽdo, nihilominus uestis fuit. Sed quia expectatus uenit, ueniens noua docuit, docẽs mira exercuit, mira faciẽs, praua tolerauit. Vestem qua indutus fuerat, scidit: dum in Iudæa alios ab infidelitate sustulit, alios in incredulitate dereliquit. Quid est igitur uestis scissa, nisi Iudæa in contrarijs sententijs diuisa? Si.n.
Ioan. 7. uestis eius scissa non esset, Euangelista non diceret, quòd prædicante domino contentio oriebatur in populo: ut alij dicerent bonus est: alij autem non, sed seducit turbas. Quasi scissa uestis illius fuit, quæ diuisa per sententias unitatem concordiæ perdidit, cùm & post resurrectionem suam quibusdam credituris apparuit, & quibusdam non credituris se abscondit. Sequitur. Et tõso capite corruẽs in terram adorauit.] Quid per decisos capillos, nisi sacramẽtorum subtilitas: quid
Ezec. 5 per caput, nisi summa sacerdotij dignitas designatur? Vnde, & ad Ezechielem prophetam dicitur: Tu fili hominis sume tibi gladium acutum, radentem pilos, & assumes eum, & duces super caput tuum & barbam: ut uidelicet prophetę facto, iudicium redemptoris exprimatur, q in carne apparens caput rasit: quia à Iudaico sacerdotio pręceptorum suorum sacramenta abstulit. Barbam rasit: quia regnum Israeliticum deserens, decorẽ uirtutis eius amputauit. Quid uerò hoc
Gen. 3. loco per terram, nisi homo peccator exprimitur? Primo quippe peccanti homini dictum est: Terra es, & in terram ibis. Terræ ergo nomine, peccatrix gentilitas designatur. Nam cùm iustam Iudæa se crederet cõstat quam reproba de gentilitate sentiret, Paulo attestãte qui ait: Nos
Galat. 2. natura Iudæi, & non ex gentibus peccatores. Mediator igitur noster quasi deton-

A so capite in terram corruit: quia Iudæam deserens, dum sacramenta sua ab eius sacerdotio abstulit, ad notitiam gentium uenit. Capillos enim à capite rasit: quia sacramenta legis ab illo suo primo sacerdotio sustulit: & in terram corruit: quia saluandis se peccatoribus dedit: dumque eos qui sibi iusti uidebãtur, deseruit: hos qui se iniustos & fatebantur, & nouerãt, assumpsit. Hinc ipse in Euangelio dicit: Ego in iudicium ueni in hunc mũdum, *Ioan. 9.* ut qui non uident, uideant: & qui uidẽt, cæci fiant. Hinc & columna nubis quæ *Exod. 13*
B in eremo populum præibat, splendore ignis non in die, sed in nocte radibat: qa uidelicet redemptor noster suę conuersationis exemplo, ducatum sequentib. præstans, de iustitia sua confidentibus, nulla luce claruit: peccatorum uerò suorum tenebras agnoscentibus, ignem sui amoris insulsit. Nec quòd corruere Iob dicitur, indignum mens hoc significationi redẽptoris arbitretur. Scriptum nanque est: *Esa. 9.* Verbum misit dominus in Iacob, & cecidit in Israel. Iacob quippe supplantator, Israel uerò uidens Deum dicitur. Et quid
C per Iacob nisi Iudaicus populus, quid p Israel nisi gentilis populus designatur? Quia quem Iacob per carnis mortem supplantare studuit, hunc nimirum per oculos fidei gentilitas Deum uidit. Ad Iacob ergo missum uerbum, in Israel cecidit: quia eum quam ad se uenientem Iudaicus populus respuit, hunc repentè confitens populus gentilis inuenit. De sancto quoque spiritu scriptum est: Cecidit spiritus domini super eos. Ideirco autem uerbum *Act. 2.* domini uel spiritussanctus in sacra scriptura cadere dicitur, ut inopinatus
D eius aduentus exprimatur. Quod enim ruit uel cadit, ad ima repentè uenit. Mediatori ergo in terram quasi corruisse, est nullis signis præcurrentibus inopinate ad gentes uenisse. Bene autem dicitur q corruens adorauit: quia dum ipse humilitatem carnis suscepit, in se credentibus uota humilitatis infudit. Fecit enim, qa fieri docuit: sicut & de eius spiritu dicitur: Ipse spiritus postulat pro nobis ge- *Rom. 8.* mitibus inenarrabilibus. Neq; enim petit qui æqualis est, sed postulare dicitur: quia

quia nimirum quos repleuerit, postulantes facit: quamuis hoc & in semetipso redemptor noster ostẽdit: qui patrem etiã, dum passioni propinquaret, exorauit. Quid enim mirum, si in forma serui exorando se patri subdidit, in qua etiam manus peccantium usq; ad mortis extrema tolerauit? Sequitur:

Quòd synagoga adultera pallio literæ retento, dum lege carnaliter uti uoluit, contempta est: & legislatorem criminata, nudum abire permisit.

Cap. XXIII.

31 NVdus egressus sum de utero matris meæ: nudus reuertar illuc.] Redemptoris mater iuxta carnem synagoga extitit, ex qua ad nos per corpus uisibilis processit. Sed hunc intra se tegmine literę ad opertum tenuit, dum ad spiritalem eius intelligentiam mentis oculos aperire neglexit. Hunc quia in carne humani corporis latentem uidere Deum noluit, quasi in diuinitate nudum conspicere cõtempsit. Sed nudus de utero matris exijt: quia à synagogæ carne prodiens conspicuus ad gentes uenit. Quod bene Ioseph

Gen. 29. relicto pallio fugiente signatum est. Dum enim mulier adultera male illo uti uoluisset, relicto pallio fugit foras: quia dũ synagoga dominum purum hominem credens, quasi adulterino complexu constringere uoluit: ipse tegmen literæ eius oculis reliquit, & ad cognoscendam diuinitatis suæ potentiam, conspicuum se gẽ

1. Cor. 3 tibus præbuit. Vnde & Paulus dixit: Vsque hodie dum legitur Moyses uelamen est positum super cor eorum: quia uidelicet adultera mulier apud semetipsam pallium retinuit, & quem male tenebat, nudum amisit. quia ergo à synagoga ueniens, fidei gentiũ conspicuus apparuit, ex utero matris nudus exijt. Sed nũquid hanc omnino deseruit? Et ubi est quod

Osee. 11. per Prophetã dicitur: Si fuerit numerus filiorum Israel quasi arena maris, reliquię saluæ fient? Vbi est quod scriptum est:

Rom. 11 Donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret? Erit ergo quãdoque conspicuus, ut etiam Synagogæ appareat. Erit in fine mundi proculdubio, quando gentis suæ reliquijs semetipsum, sicut est dominus, innotescit. Vnde & bene hic dicit: Nudus reuertar illuc.] Nudus quippe ad uterum matris reuertitur, cùm in mundi huius termino, qui in seculo factus homo despicitur, synagogæ suæ oculis Deus ante secula declaratur. Sequitur:

Quòd solius Dei sit dare & auferre, & quod redemptori nostro nullum ex consortio carnis peccatum adhæsit.

Cap. XXIIII.

B DOminus dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factum est: sit nomen domini benedictum.] Redemptor noster per hoc ꝙ Deus est, cũ patre dat omnia: per hoc uerò quod homo est, à patre accipit omnia. Dicatur igitur de Iudæa, cum uẽturum incarnationis eius misterium crederet: dominus dedit. Dicatur de Iudæa, cum expectatam incarnationis eius præsentiam contempsisset, dominus abstulit. Data quippe est cum per quosdam futura credidit, sed exigẽte merito suę cęcitatis ablata est, cum credita

C per quosdam uenerari contempsit. In se autem credẽtes edocet, ut in flagellis positi benedicere domino sciãt, cum subditur: Sicut domino placuit, ita factum est, sit nomen domini benedictum. Vnde & Mar. 14

testante Euangelio cum appropinquare passioni dicitur, accepto pane gratias egisse perhibetur. Gratias itaque agit, qui flagella alienę iniquitatis suscipit. Et qui nihil dignum percussione exhibuit, humiliter in persecutione benedicit: ut hinc uidelicet ostendat quid unusquisque in flagello culpę proprię facere debeat, si ip-

D se æquanimiter flagella culpę portat alienæ: ut hinc ostendat quid in correctione faciat subditus, si in flagello positus patri gratias agit æqualis. Sequitur: In omnibus his non peccauit Iob, neq; stultum aliquid contra Deum locutus est.] Quòd nec peccasse, nec stultum aliquid contra Deum locutus asseritur: hoc de illo Petrus (sicut iam prædiximus) apertè te- 1. Pet. 2

statur, dicens: Qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius. Dolus quippe in ore quanto apud homines pru-

prudentius callet, tāto apud Deum stultius desipit, Paulo attestante, qui ait: Sapientia huius mundi, stultitia est apud Deum. Quia ergo dolus in ore eius non fuit, stultum proculdubio nihil dixit. Hunc contra Deum, sacerdotes & principes stultè locutū crediderūt, cùm interrogatus passionis tempore, Dei se filium testaretur Vnde & conquirentes dicunt: Quid adhuc egemus testibus? ecce ipsi audiuimus blasphemiam. Sed cōtra Deum nihil stultè dixit: qui uera loquens, hoc de se infidelibus etiam moriendo intulit quod paulopost redemptis omnibus resurgendo monstrauit. Hæc in significationem nostri capitis breuiter tractata transcurrimus, nunc ad ædificationem eius corporis, ea moraliter tractanda replicemus, ut quod actum foris narratur in opere, sciamus quomodo intus agatur in mente. Nam cùm filij dei assistunt coram Deo, inter eos quoque assistit & satan: quia plerunque bonis nostris cogitationibus, quæ in corde nostro, aduentus spiritus sancti operante, seminantur: antiquus ille callidè se interserit, & subiungit inimicus: ut bene cogitata perturbet, maleq; perturbata dilaniet. Sed nequaquam nos in tentatione deserit, qui creauit. Nam hostem nostrum qui se contra nos in insidijs contegit, illustratione sui luminis nobis deprehensibile reddit: propter quod ei mox dicitur: Vnde uenis? Callidum nanque hostem se requirere, est eius nobis insidias declarare: ut quo eum subintrare ad cor cernimus, forti contra illum circumspectione uigilemus. qui respondens ait: Circuiui terrā, & perambulaui eam.] Satanæ terram circuire, est carnalia corda perscrutari, & unde occasionem accusationis iuenire possit, exquirere. Terram circuit quia humana corda circumuenit, ut bona tollat, ut mala mentibus inserat, ut inserta cumulet, ut cumulata perficiat, ut perfectos in iniquitatibus ad pœnam socios acquirat. Et notandum quòd non transuolasse, sed perambulasse se asserit: quia nimirum nequaquam quem tentat, uelociter deserit, sed ubi molle cor inuenerit, ibi pedem misetæ persuasionis figit, ut immo-

1.Cor. 3

Math. 26.

A rando actionis prauę uestigia imprimat, & ex suæ iniquitatis similitudine, quos ualet, reprobos reddat. Sed contra hunc beatus Iob laudatur, & dicitur: Nunquid considerasti seruum meum Iob, quòd nō sit ei similis super terram: Vir simplex & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo?] quem diuina inspiratio contra hostem roborat: hunc quasi in satanæ auribus Deus laudat. Laudare quippe eius est, & prius bona concedere, & post concessa custodire. Sed antiquus hostis eo cōtra bonos grauius sæuit, quo uallari eos B diuinæ protectionis munere conspicit: Vnde & subiungens dicit: Nunquid frustra Iob timet Deum? Nonne tu uallasti eum ac domum eius, uniuersamq; substantiam eius per circuitum? Operibus manuum eius benedixisti, & possessio illius creuit in terra.] Ac si apertè dicat: Cur laudas eum quem protegendo roboras? Despecto enim me, dignus tuis laudibus homo esset, si suis contra me uiribus staret: Vnde mox & malitiosè de homine expetit: quod tamen protector hominis benignè concedit. Nam subditur.

C *Quòd electi in tentatione proficiunt, & quod eis diabolus præparat in ruinam, hoc eis Deus conuertit in gloriam. Cap. XXV.*

SEd extēde paululum manum tuam, & tange cuncta quæ possidet: nisi in faciem benedixerit tibi.] Plerunq; enim dum fœcunde uirtutum fructus reddimus: dum continua prosperitate pollelemus, aliquantulum mens erigitur: ut à semetipsa sibi existere bona quæ habet, arbitretur. Quæ nimirum bona antiquus D hostis malitiosè attrectare appetit: sed hæc tentari Deus non nisi benignè permittit: ut dum mens tentatione pulsata, in bonis de quibus gaudebat, cōcutitur: imbecillitatis suæ debilitate cognita, in spe diuini adiutorij robustius solidetur. Fitq; mira dispensatione pietatis: ut unde malignus hostis cor tentat, ut interimat, inde misericors conditor hoc erudiat, ut uiuat. Vnde & bene subiungitur: Ecce uniuersa quæ habet, in manu tua sunt: tantùm in eum ne extendas manū tuam.]

tuam.]Ac si apertè dicat: Electi uniuscu-
iusq; bona sic tibi tentanda exterius tri-
buo,ut tamen ipse noueris, quia perseue
rantem mihi illum in mentis radice con-
seruo. Vbi & bene subditur: Egressusque
est satan à facie domini:] quia per hoc ꝙ
usque ad defectum cordis præualere ne-
quaquam ꝑmittitur, exclusus ab intimis
exterius uagatur. Qui etiamsi uirtutem
mentis plerunq; turbat: eo ipso foris est,
quo resistente domino, usq; ad interitū,
bonorum corda non vulnerat. Intantum
quippe contra illa sæuire permittitur, in-
quantū necesse est ut tentationibus erudi
ta solident: ne ea quæ agunt bona suis ui
ribus tribuant, ne in securitatis torpore se
deserant: & à formidinis accinctione dis-
soluant: sed ad profectus sui custodiam
tanto solertius inuigilent, quanto se con
tra aduersarium stare semper in acie ten-
tationum uidēt. Cùm autem quadam die
filij & filiæ eius comederent & biberent
uinum in domo fratris sui primogeniti:
nuncius uenit ad Iob qui diceret: Boues
arabant: & asinæ pascebant iuxta eos, &
irruerunt Sabæi, tulerūtq; omnia, & pue
33 ros percusserunt gladio.] In electorum
corde prior bonorum sequentium sapien
tia nascitur, atq; hęc per donum spiritus
quasi primogenita proles profertur. Quę
profectò sapiētia, nostra fides est, prophe
Esa. 6. ta attestante, qui ait: Nisi credideritis, nō
intelligetis. Tūc enim uerè ad intelligen
dum sapimus, cùm cunctis quæ cōditor
dicit credulitatis nostræ fidem pębemus.
In domo ergo fratris primogeniti conui
uantur filij, dum uirtutes reliquæ epulā
tur in fide. Quę si non prima in corde no
stro gignitur: reliqua quæq; esse bona nō
possunt, etiamsi bona uideantur. In do-
mo fratris primogeniti, filij conuiuan-
tur, dum uirtutes nostræ in habitaculo fi
dei, sacri eloquij cibo satiantur. Scriptum
quippe est, Sine fide impossibile est place
Heb. 11 re Deo. Tunc ergo uirtutes nostræ ueras
uitæ epulas sumunt, cùm nutriri fidei sa
cramentis incipiunt. In domo fratris pri
mogeniti conuiuantur filij: quia nisi uir
tutes reliquæ sapientiæ epulis replętę, ea
quæ appetunt prudenter agant: uirtutes
esse nequaquam possunt. Sed ecce dum
bona quæ agimus, sapiētiæ epulis fideiq;

A pascuntur: hostis noster arantes boues &
pascentes asinas subtrahit, & pueros gla-
dio occidit. Quid arantes boues, nisi gra
uiores nostras cogitationes accipimus?
Quæ dum cor studiosa exercitatione con
ficiunt, uberes profectuum fructus red-
dunt. Quid pascentes intelligimus asi-
nas, nisi simplices motus cordis? Quos
dum studiosè à duplicitatis errore com-
pescimus, quasi in campo liberæ purita-
tis nutrimus. Sed plerunque hostis calli-
dus cum graues cogitationes in corde cō
spicit, subintroducta eas uoluptatis dele-
ctatione corrumpit: & dum motus cor-
B dis simplices uidet, subtilia inuētionum
acumina ostendit: ut dum laus de subtili-
tate quæritur, puritatis simplicitas amit-
tatur: & si usq; ad opus prauum pertrahe
re non ualet, tentando tamen bonorum
cogitationibus subrepens nocet, ut cùm
turbare bona mentis agnoscitur, ea quasi
funditus abstulisse uideatur. Possunt etiā
per arantes boues, cogitationes charita-
tis accipi: quib. prodesse alijs conamur,
cùm fraterni cordis duritiam prędicando
scindere cupimus. Potest etiam per asi-
nas (quæ nimirum sese onerantibus, nul-
la ferocitatis insania resistunt) patientiæ
C mansuetudo signari. Et sæpe hostis anti-
quus cùm uelle prodesse nos loquendo
aliis conspicit, in quodam torpore ocij
mentem mergit, ut aliis prodesse non li-
beat, etiam cùm à propiis uacat. Arantes
ergo boues subtrahit, cùm cogitationes
mentis, fraternæ utilitatis fructibus dedi
tas, per submissum negligentiæ torpo-
rem frangit. Et quamuis electorum cor-
da intra arcana suæ cogitationis inui-
gilent, & quid à tentatore sustineant, su-
perantes pensent: eo tamen ipso mali- 34
D gnus inimicus aliquid rapuisse se gau-
det, quo cogitationibus bonorum uel ad
momentum præualet. Sæpe autem cùm
præparatam mentem ad tolerantiam ui-
det, quid ab ea maximè diligatur, exqui-
rit, & ibi scandali laqueos inserit, ut quo
magis res quæque diligitur, eo per eam
facilius patientia turbetur. Et quidem
electorum corda ad se semper solicitè re-
deunt, & semetipsa grauiter uel pro leui
motu excessionis affligunt: & dum mo-
ta discunt quomodo stare debuerint, ali-

quando melius concussa solidantur. Sed antiquus hostis, dum tolerantiæ cogitationes uel ad momentum turbat, quasi abstulisse se ab agro cordis asinas exultat. In his autem quæ agere disponimus, rationali custodia quid quibusq; rebus congruat, solicitè pensamus. Sed plerunque hostis dum subita ad nos perturbatione tentationis irruit, circumspectiones cordis inopinatè præueniens, quasi ipsos custodes pueros gladio occidit. Sed tamen unus fugit, qui alios perisse nũciet: quia in eo quod mens ab hoste patitur, rationis discretio semper ad animum redit: & B quasi solam se euasisse indicat, quæ apud semetipsam fortiter, quicquid pertulerit, pensat. Alijs ergo pereuntibus unus ad domum redit, dum turbata tentationis motibus discretio ad conscientiam recurrit: ut quod repentinis incursibus præoccupata mens se perdidisse pensat, hoc compunctionis studio afflicta recipiat. Cumq; adhuc ille loqueretur, uenit alter, & dixit: Ignis Dei cecidit de cœlo, & tactas oues puerosq; consumpsit, & effugi ego solus ut nunciarem tibi. Quid per oues nisi cogitationum innocẽtia, quid C per pueros, nisi bonorum cordium munditia designatur? Cœlum uero aerem dici pauloantè iam diximus: unde & aues cęli nominamus. Et scimus quòd immundi spiritus q̃ de cœlo æthereo lapsi sunt, in huius cœli terræq; medio uagantur: qui tanto magis corda hominum ascendere ad cœlestia inuident, quanto se à cœlestibus per elationis suæ immunditiam proiectos uident. Quia ergo ab aeris potestatibus contra cogitationum nostrarum munditiam flamma liuoris irruit, de cœlo ignis ad oues uenit. Sæpe enim mun- D das mentis nostrę cogitationes ardore libidinis accẽdunt, & quasi igne oues concremant, dum castos motus animi, luxuriæ tentatione perturbant. Qui ignis Dei dicitur: quia etsi non faciente Deo, tamẽ permittente generatur. Et quia impulsu subito ipsas nõnunquàm circunspectiones mentis obruunt, quasi custodes pueros gladio occidunt. Sed tamen unus incolumis fugit, dum omne quod mens patitur, perseuerans discretio subtiliter respicit, solaq; mortis periculum euadit,

A quia etiam perturbatis cogitationibus discretio non succumbit, ut damna sua animo renunciet: & quasi dominum ad lamentum uocet.

Quanta sit in rerum terrenarum dispensatione difficultas. Cap. XXVI.

SEd illo adhuc loquente uenit alius, & dixit: Chaldæi fecerunt tres turmas, & inuaserũt camelos, & tulerũt eos, necnon & pueros percusserunt gladio, & effugi ego solus ut nunciarem tibi.] Per camelos qui mundum aliquid habent dũ ruminãt, & in mundum dum nequaquã ungulam findunt, suprà iam diximus, bonas rerum temporalium dispensationes intelligi, in quibus quo est cura distẽsior, eo nobis multiplicius insidiatur inimicus. Omnis enim qui dispensandis ter- 35 renis rebus præsidet, oculti hostis iaculis latius patet. Nonnulla enim prouidens agere nititur, & sæpe dum cautus futura subtiliter præuidet, incautus damna præsentia nequaquam uidet: sæpe dum prę sentibus inuigilat, ad instantia prçuidenda dormitat: sępe dum aliqua torpens agit, quę uigilanter agenda sunt, negligit: sæpe dum plus iusto uigilantem se in actione exhibet, ipsa actionis suæ inquietudine rebus subditis peius nocet. Aliquando autem linguę modum ponere nititur, sed onere dispensationis exigente silere prohibetur. Aliquando dum nimia se censura restringit, tacet etiam quę loqui debuit. Aliquando ad inferenda necessaria dum se latius relaxat, dicit etiam quę loqui non debuit. Plerunq; autem tãtis cogitationum uoluminibus implicatur, ut ipsa ferre uix ualeat, quę intra se prouidus uersat: & cum nil opere faciat, sub magno cordis sui pondere uehementer insudat. Quia enim dura sunt quę apud semetipsam intus patitur, quietus foris ociosusq; lassatur. Plerunque enim quasi uentura animus cõspicit, totamq; contra hęc intentionem proponit, magnusq; ardor contentionis se inserit, sopor fugit, nox in diem uertitur: & cum quieta foris membra lectulus teneat, intus magnis clamoribus in cordis foro litigatur. Et fit plerunque ut nulla eueniãt quę præuidentur, totaque cogitatio illa

quæ diu plena ſe intentione parauerat, repentè uacua quieſcat. Tanto autem lõgius mens à neceſſarijs ceſſat, quãto inania latius cogitat. Quia igitur diſpenſationis curam maligni ſpiritus modo torpenti uel pręcipiti actione feriunt: modo pigra uel immoderata locutione confundunt: penè autem ſemper nimijs cogitationum molibus premunt: tribus turmis Caldęi camelos rapiunt. quaſi. n. tres turmas cõtra camelos facere, eſt terrenarũ diſpenſationum ſtudia modo illicito opere, modo ſuperflua locutione, modo inordinata cogitatione uaſtare: ut dum ſe ad adminiſtranda exterius mens efficaciter extendere nititur, à ſui conſideratione ſe paretur, & eo damna quæ de ſemeptipſa patitur, neſciat, quo erga aliena fortiori ſtudio quàm decet, elaborat. Recta autem mens cùm curas diſpenſationis ſuſcipit, quid ſibi, quid proximis debeat: attendit: & nec per alienæ ſolicitudinis immoderationem ſua ſtudia negligit, nec per ſuæ utilitatis uigilantiam aliena poſtponit. Sed tamen plerunq; dum ad utraq; ſolerter mens inuigilat, dum magnis, erga ſe & ea quæ ſibi commiſſa ſunt, circunſpectionibus uacat, repentino turbata cuiuſlibet cauſæ emergẽtis articulo, ita in præceps rapitur, ut ab ea ſubito cunctæ circunſpectiones eius obruantur. Vnde & cuſtodes camelorum pueros, Chaldæi gladio feriunt: & tamen unus redit: quia inter hæc diſcretionis ratio mentis noſtræ oculis occurrit, & ſolicita ſibimet anima, quid ſubito impulſu tentationis intrinſecus amittat intelligit.

Quòd his qui iuſtitia, prudentia, fortitudine, & temperantia, alijsq; bonis ſpiritualibus præditi ſunt, gratia Dei aliquando ſe utiliter ſubtrahat, ut qui de ſe præſumit, quàm in ſe ſit infirmus agnoſcat. Cap. XXVII.

ADhuc loquebatur ille, & ecce alius intrauit, & dixit: Filijs tuis & filiabus ueſcentibus & bibentibus uinum in domo fratris ſui primogeniti, repentè uẽtus uehemens irruit à regione deſerti, & concuſſit quatuor angulos domus, quæ corruens oppreſsit liberos tuos, & mortui ſunt: & effugi ego ſolus ut nunciarem

A tibi.] Sicut ſuprà iam diximus regio deſerti eſt immundorum ſpirituum multitudo derelicta, quæ dum conditoris ſui beatitudinem deſeruit, quaſi manum cultoris amiſit: à qua uentus uehemens uenit, & domum ſubruit: quia ab immundis ſpiritibus fortis tentatio ſurrepit, & à tranquillitatis ſuæ ſtatu conſcientiam euertit. In quatuor uerò angulis domus iſta conſiſtit: quia nimirum ſolidum mentis noſtræ ædificium, prudentia, temperãtia, fortitudo, iuſtitia ſuſtinet. In quatuor ergo angulis domus iſta ſubſiſtit: quia in his quatuor uirtutibus tota boni B operis ſtructura conſurgit. Vnde & quatuor paradiſi flumina terram irrigant: q. dum his quatuor uirtutibus cor infunditur: ab omni deſideriorũ carnalium æſtu temperatur. Sed nonnunquam dum mẽti ignauia ſurrepit, prudentia frigeſcit: nam cùm feſſa torpet, uentura non prouidet. Nonnunquam dum nonnulla mẽti delectatio ſurrepit, temperantia noſtra marceſcit. In quantum enim ad delectationem præſentium ducimur: intantum minus ab illicitis temperamus. Nonnunquam ſe timor cordi inſinuat, & uires noſtrę fortitudinis turbat, & eo minores C contra aduerſa exiſtimus, quo quædam perdere immoderatius dilecta formidamus. Nonnunquàm uerò amor ſuus ſe menti ingerit, eamq; latenti motu à rectitudine iuſtitiæ diuertit: & quo ſe totã autori reddere negligit, eo in ſe iuſtitiæ iuri contradicit. Ventus ergo uehemens quatuor angulos domus cõcutit, dũ fortis tentatio occultis motibus quatuor uirtutes quatit: & quaſi quaſſatis angulis domus obruitur: dum pulſatis uirtutibus conſcientia turbatur. Intra hos autem quatuor domus angulos filij conuiuantur: quia intra arcana mentis, quæ princi-D paliter his quatuor uirtutib. ad ſummæ rectitudinis culmen erigitur, uirtutes cæteræ quaſi quædam cordis ſoboles ſeinuicem paſcunt: Donum quippe ſpiritus, quod in ſubiecta mente, ante alia prudentiam, temperantiam, fortitudinem, iuſtitiam formatt: eandem mentem ut contra ſingula quæq; tentamenta erudiat, in ſeptem mox uirtutibus temperat, ut contra ſtultitiam, ſapientiam: contra hebetudinem,

dinem, intellectum: contra præcipitationem, consilium: contra timorem, fortitudinem: contra ignorantiã, scientiam: contra duritiam, pietatem: cõtra superbiam, det timorem. Sed nonnunquam dum mens nostra tanti muneris plenitudine atq; ubertate fulcitur: continua in his securitate perfruitur, à quo sibi hæc sint obliuiscitur: seq; à se habere putat, quod nũquam sibi abesse considerat. Vnde fit ut aliquando se hæc eadem gratia utiliter subtrahat, & præsumenti menti quantũ in se infirmetur, ostendat. Tunc enim uerè cognoscimus bona nostra vñ sint: quando hæc quasi amittendo, sentimus quia à nobis seruari non possunt. Ad hoc itaque intimandæ humilitatis magisterium, fit plerunque ut irruente tentationis articulo, tanta stultitia sapientiã nostram feriat ut turbata mens, qualiter malis imminentibus obuiet, uel contra tentationem quomodo se præparet, ignoret. Sed hac ipsa stultitia cor prudenter eruditur: quia unde ad momentum desipit, eo post uerius quo & humilius sapit, & sapientia unde quasi amittitur, inde certius possidetur. Aliquãdo dum sublimia intelligendo in elatione se animus erigit, in rebus imis & uilibus graui hebetudine pigrescit: ut repentè sibi etiam ima clausa uideat, qui pernix summa penetrabat. Sed hæc ipsa hebetudo intellectum nobis dum subtrahit, seruat: quia dum ad momentum cor humliat, uerius ad sublimia intelligenda confirmat. Aliquãdo dum cuncta nos agere consilij grauitate gaudemus, pulsante causæ emergentis articulo præcipitatione subita rapimur, & qui nos semper dispositè uixisse credidimus, repentè intima confusione uastamur: sed tamen eiusdem confusionis eruditione discimus, ne nostris uiribus consilia nostra tribuamus, & tanto maturius ad grauitatem restringimur: quanto ad hanc quasi amissam redimus. Aliquando dum mens fortiter aduersa contemnit, subortis aduersitatis euentibus hanc metus uehemens percutit: sed per hunc concussa discit cui tribuat, quod in quibusdam fortiter stetit & tanto post ualidius fortitudinem retinet, quanto hanc repentè irruente formidine, sibi iã

A quasi elapsam uidet. Aliquando dum magna nos scire gaudemus, repentinæ ignorãtię cęcitate torpescimus: sed quo ignorantia mentis oculus ad momentũ clauditur, eo post ad scientiam uerius aperitur ut nimirun flagello suę cæcitatis eruditus, scire ipsum à quo habeat, sciat. Aliquando dum religiosè cuncta disponimus: dum pietatis uiscera plenè nos habere gratulamur: quadam mentis duritia irruente percutimur: sed quasi obdurati cognoscimus cui pietatis habitæ bona tribuamus, & pietas uerius uelut extincta recipitur dum quasi amissa plenius amatur. Aliquando dum subiectum se diuinę formidini animus gaudet, repentè superbia tentante rigescit: sed tamen ualde mox timens, quia non timet, ad humilitatem se iterum festinus inflectit, & tanto hanc solidius recipit, quanto eius uirtutis pondus quasi amittendo pensauit. Euersa igitur domo moriuntur filij: quia turbata in tentatione conscientia, ad utilitatem propriæ cognitionis raptim & in momento temporis obruuntur genitæ in corde uirtutes. Quia profecto filij intus per spiritum uiuunt, dum exterius carne moriuntur: quia uidelicet uirtutes nostræ tentationis tempore etsi in momento turbatæ ad status sui incolumitate deficiunt, per intentionis tamen perseuerantiam integrè in mentis radice subsistunt. Cum quibus etiam tres sorores occumbunt: quia in corde nonnunquam per flagella turbatur charitas, per formidinem concutitur spes, per quæstiones pulsatur fides. Sæpe enim quasi à conditoris amore torpescimus, dum ultra, quàm nobis congruere credimus flagello fatigamur. Sæpe dum plus quàm necesse est mens formidat, fiduciam sibimet spei debilitat. Sæpe dum immensis quæstionibus animus tenditur: perturbata fides quasi defectura fatigatur. Sed tamen uiuunt filiæ quę domo concussa moriuntur: quia etsi intra conscientiam, spem fidem charitatemq; penè occumbere perturbatio ipsa renunciat: has tamen ante Dei oculos uiuas perseuerantia rectæ intentionis seruat. Vnde & puer qui hæc nunciet, solus euadit quia mentis discretio etiam inter tentamenta incolumnis permanet:

permanet: Agitq; puer ... Iob filios flen
do recipiat: dum discretione [illegible]ciante dolens animus uires quas quasi amittere cœperat, pœnitendo conseruat. Mira autem hoc nobiscum dispẽsatione agitur: ut mens nostra culpæ nonnunquam pulsatione feriatur. Nam esse se magnarum uirium homo crederet: si nullum unquã earundem uirium defectum intra mentis arcana sentiret. Sed dum tentatione irruente quatitur, & quasi ultra quàm sufficit, fatigatur: ei contra hostis sui insidias munimen humilitatis ostenditur: & unde se pertimescit eneruiter cadere, inde accipit fortiter stare. Tentatus autem non solũ uires à quo accipiat, discit: sed quanta eas uigilantia seruet intelligit. Sæpe enim quem tentationis certamen superare non ualuit, sua deterius securitas strauit. Nã dum lassum se quisq; in ocio remittit, dissolutam mentem corruptori prostituit: at si eum ex dispẽsatione supernæ pietatis, tentatio non repentè uehementer irruẽs, sed temperato accessu erudiens pulsat: nimirum ad insidias prouidendas euigilat, ut contra hostem se in certamine cautius accingat. Vnde & bene subiungitur: Tunc surrexit Iob.] Sedere enim quiescentis est: assurgere decertantis. Auditis enim aduersis surgere, est expertis tentationibus mentem ad certamina robustius parare. Quibus nimirum tentationibus et discretio proficit: quia ut uirtutes à uitiis subtilius distinguat, agnoscit, Vñ & bene subiungitur: Scidit uestimenta sua] Vestimenta scindimus, cùm discernendo opera nostra retracta-
38 mus. Si.n. nos apud Deum opera nostra quasi uestimenta non tegerent, nequaquã uoce angelica diceret: Beatus qui uigilat & custodit uestiméta sua, ne nudus ambulet, & uideãt turpitudinẽ eius. Turpitudo enim nostra tũc cernitur, cùm uita reprehensibilis ante iustorum oculos in iudicio, nequaquam subsequentis boni operis tegmine uelatur. Sed quia cum culpa tentamur, ad lamenta accẽdimur: atq; ipsis lamentis excitati, ad perspiciendam lucem iustitiæ subtilius oculos mentis aperimus, quasi in dolore uestimenta scindimus: quia ex fletu discretione crescente, cuncta quæ agimus, districtius ira-

Apoc. 16

A ta manu iudicamus. Tunc omnis nostra elatio corruit, tunc cuncta ab animo cogitationum superfluitas cadit. Vnde & subditur: Et tonso capite corruens in terram adorauit.] Nam quid moraliter, per capillos, nisi defluentes animi cogitationes accipimus? Vnde & aliàs Ecclesiæ dicitur: Sicut uitta coccina labia tua sponsa, & eloquium tuum dulce. Vitta quippe crines capitis adstringit. Labia ergo sponsæ sicut uitta sunt: quia exhortatione sanctæ Ecclesiæ, cunctæ in auditorum mentibus diffusæ cogitationes ligantur, ne re-
B missæ defluant, ne sese per illicita spargant, ne sparsę cordis oculos deprimant: sed quasi ad unam se intentionem colligant, dum uitta eas sanctę prædicationis ligat. Quam rectè & coccineam asserit, quia sanctorum prædicatio solo charitatis ardore flammescit: Quid uerò per caput, nisi & quæ principale uniuscuiusque actionis est mens ipsa signatur? Vnde & aliàs dicitur: Et oleum de capite tuo non deficiat. Oleum quippe in capite, est charitas in mente: & deficit oleum à capite, cùm charitas discedit à mente.
C Caput ergo tondere, est cogitationes superfluas à mente resecare. Et tonso capite in terram corruit, qui repressit præsumptionis suæ cogitationibus, quàm in semetipso infirmus sit, humiliter agnoscit.

Cant. 4

Eccles. 9

Difficile nanq; est quempiam magna agere, & apud semetipsum de magnis actibus cogitationum fiduciam non habere. 39
coipso enim quo contra uitia fortiter uiuitur cogitationum præsumptio in corde generatur, & cum mens foris culpam suam ualenter conterit, plerunq; apud semetipsam latenter intumescit, iamq; sese
D magni alicuius meriti æstimat, nec se peccare in cogitatione suę æstimationis putat. Ante districti autem iudicis oculos tanto deterius delinquitur, quanto culpa occultius, & penè incorrigibiliter perpetratur, & tanto ad uorandum latius patet fouea, quãto de semetipsa elatius gloriatur uita. Vnde (ut sæpe iam diximus) pia conditoris dispensatione agitur, ut de se cõfidens aĩa dispensatoria tentatione pulsetur: quatenus infirmata, quid sit, inueniat: & pręsumptionis proprię fastũ deponat. Mox.n. ut tentatio mẽtẽ pulsauerit:

D omnis

omnis cogitationũ nostrarũ p̃sumptio, tumultusq; conqescit. Mẽs.n.cum se in elationẽ,erigit, quasi in tyrannidẽ erumpit. Hẽt aũt tyrannidis suæ satellites fauentes sibimet cogitationes suas. Sed si sup tyrannũ hostis irruat: fauor mox satellitũ cessat. Intrante nanq; hoste, satellites fugiunt,eumq; territi declinant, quẽ in pace positi callida adulatione laudabant. Subductis uerò satellitib. ante hostẽ solus remanet:qa recedentib. elatis cogitationib. pturbatus aĩus se solũmodo in tẽtatione uidet. Auditis ergo aduersis caput tondet,cum tentationib uehementer irruentib. à præsumptionis suæ cogitationib.mens nudat.

Num 6. Quid est.n. ꝙ Nazaræi capillos nutriant:nisi ꝙ per uitam magnæ continentiæ pręsumptionum cogitationes crescunt? Sed qd est ꝙ deuotione cõpleta caput Nazaræus radere,capillosq; in igne sacrificij ponere iubetur: nisi ꝙ tunc ad perfectionis summam pertingimus, cum sic exteriora uitia uincimus,ut ẽt cogitationes superfluas à mente resecemus? Quas nimirũ sacrificij igne concremare, est flãma eas diuini amoris incendere: ut totum cor in Dei amore ardeat: & cogitationes superfluas concremans quasi Nazaræi capillos deuotionis perfectione cõsumat. Et notãdũ ꝙ in ter-

40 rã corruẽs adorauit. Ille.n.uerã Deo orationẽ exhibet, qui semetipsum, quia pulueris sit humiliter uidet, q̃ nihil sibi uirtutis tribuit q̃ bona quę agit, esse de misericordia conditoris agnoscit. Vñ & competenter dicit: Nudus egressus sum de utero matris meæ:nudus reuertar illuc.] Ac si tẽtatus aĩus & infirmitatis suæ inopia deprehensus dicat. Nudũ me in fide grã tia genuit,nudũ eadem grã in assumptione saluabit. Est nanq; magnũ animi turbati solatiũ: ut pulsatus uitiis, cum se quasi nudari uirtutibus conspicit, ad solã misericordiæ spem recurrat, & eo se nudari non sinat, quo se à uirtutibus humiliter nudũ putat: qui etsi fortasse aliqua uirtute in tentatione detegit, infirmitatem tñ propriam agnoscens, ipsa melius humilitate uestit: & ualde robustius q̃ steterat iacet, cum sibi sine diuino adiutorio cessat tribuere quod hẽt. Vñ & manũ mox largitoris & iudicis humiliter agnoscit, di-

A cẽs Dñs dedit, dñs abstulit.] Ecce tentationibus eruditus creuit, qui & in uirtute habita largitatẽ dantis, & in perturbatione fortitudinis, potestatem tollẽtis agnoscit. Quæ tñ fortitudo non tollitur, sed perturbata fatigat: quatenus concussa mens, dum se hanc iam iamq; quasi amittere trepidat, semper facta humilis nunquã pdat. Sicut dño placuit, ita factũ est:sit nomen dñi benedictum.] In hoc ꝙ interna perturbatione cõcutimur: dignũ est ut ad cõditoris iudicium recurramus, ut inde cor nostrũ adiutori nostro maio-

B res laudes exhibeat: vñ pulsatum uerius imbecillitatẽ suæ infirmitatis pensat. Bene aũt dicit: In oĩb.his nõ peccauit Iob labijs suis, nec stultũ aliqd cõtra Deũ locutus est.] quia solerti custodire dolẽs animus debet, ne cũ se intus tentatio stimulat, in uerba foras illicitæ locutionis erũpat, ne de probatione murmuret, & ignis qui hũc uelut aurũ cõcremat, p excessum sermonis illiciti in paleæ fauillã uertat.

Quòd prophetis sanctis & adest & abest spiritus prophetiæ. Cap. XXVIII.

C

NIhil uerò obstat si hoc quod de uirtutibus diximus: de his quę in ostẽsione uirtutis dantur, donis sanctispiritus sentiamus. 41 Alij nanq; prophetiæ, alij gña linguarum, alij uirtutes curationum dantur. Sed quia dona hæc ipsa non semper in mente eodem modo sunt, liquido ostenditur, ꝙ ne se mens in præsumptione eleuet, aliqñ utiliter subtrahuntur. Nã si prophetiæ spiritus prophetis semper adesset: nimirũ Heliseus propheta nõ diceret: Dimitte eã, aĩa.n.eius in amaritu- 4. Re

D dine est, & dñs celauit à me uerbũ. Si prophetiæ spũs prophetis semper adesset, inquisitus Amos propheta nõ diceret: Nõ Amos sum propheta, ubi & subdidit: Neq; filius prophetæ: sed armẽtarius puer ego sum, uellicans sycomoros. Qũo aũt propheta nõ fuit, qui de futuris tot uera prædixit? Aut qũo propheta fuit, si de se in præsenti uera denegauit? Sed quia eadem hora qua requisitus est, prophetiæ sibi spiritũ deesse sensit, de semetipso testimoniũ ueraciter intulit, dicens: Non sum propheta. Qui tñ secutus adiunxit: Et nunc audi uerbum

di uerbum dñi: Hæc dicit dñs: Vxor tua
in ciuitate fornicabitur, & filij tui & filiæ
tuæ in gladio cadent, & humus tua funi
culo metiet: & tu in terra polluta morie-
ris. Quib. prophetæ uerbis apertè ostendi
tur: quia dũ de se illa loqueret, impletus
est: & mox habere prophetandi spiritũ
meruit, quia se prophetã non esse humi-
liter agnouit. Et si prophetę spũs prophe
2. Reg 7 tis semper adesset: Dauid regi de templi
se constructione consulenti, nequaq̃ Na-
than propheta concederet, quod post pau
lulum negaret. Vñ bene & in Euangelio
scriptum est: Sup quem uideris spũm de-
Ioan. 1. scendentem, & manẽtem super eum, hic
est qui baptizat. In cunctis nanq; fidelib.
spũs uenit, sed in solo mediatore semper
singulariter permanet: qa eius humanita
tem nunq̃ deseruit, ex cuius diuinitate
procedit. In illo igitur manet, qui solus
& oĩa & semper põt. Nam fideles q hunc
accipiunt, cùm signorum dona semp ha-
bere, ut nolunt, non pñt, hunc se accepis
se quasi in transitus ostensione testantur.
Sed cũ rursum de eodem spũ ueritatis ore
Ioan. 14 discipulis dicit: Apud uos manebit, & in
uobis erit, quid est q diuina uoce media-
toris signum hoc, eadem sanctispũs man
sio declarat, cũ dicitur: Super quem uide-
ris spũm descendentem & manentem su
per eum? Si igitur iusta magistri uocem
& in discipulis manet: quõ iam singulare
signum erit quod in mediatore perma-
net? Quod tamen citius cognoscimus, si
dona eiusdem spiritus discernamus.

Quòd sunt quædam dona spiritussancti, sine quibus nemo ad uitam peruenit, & alia in præsenti uita ad subsidium temporalium necessitatum utilia. Cap. XXIX.

42 ALia nanq; sunt dona illius sine qui
bus ad uitam nequaquam pertingi
tur, alia quibus uitæ sanctitas pro aliorũ
utilitate declaratur. Mansuetudo nanq;,
humilitas, patientia, fides, spes, charitas,
dona eius sunt: sed ea sine quib. ad uitam
hoĩes peruenire nequaquã possunt. Pro-
phetiæ aũt, uirtus curationũ, genera lin-
guarum, interpretatio sermonum, dona
eius sunt: sed quæ uirtutis eius præsentiã
A pro correctione intuentium ostendunt.
In his igitur donis sine quibus ad uitam
perueniri non põt, spiritussanctus siue in
prædicatoribus suis, siue in electis omni
bus semper manet: in illis autem quibus
per ostẽsionem illius non nostra uita ser
uatur, sed aliorum quæritur, nequaquam
semper in prædicatorib. permanet: quia
semper quidem eorum cordi ad bene ui-
uẽdum præsidet, nec tñ per eos uirtutum
signa semper ostendit: sed aliqñ se is à si-
gnorum ostensionib. subtrahit, ut eo hu-
milius uirtutes eius habeantur, quo habi
B tæ teneri non possunt. Mediator aũt Dei
& hoĩum homo Christus Iesus in cũctis
eum & semper & continuè habet præsen
tem: quia ex illo idem spũs per substantiã
profertur. Rectè ergo cùm in sanctis præ
dicatoribus maneat, in mediatore singu-
lariter manere perhibet: quia in istis per
gratiam manet ad aliquid, in illo aũt per
substantiam manet ad cũcta. Sicut.n. cor
pus nostrum sensum tãtummodo tactus
agnoscit, caput aũt corpis, usum simul
oĩum quinq; sensuũ possidet: ut uideat,
C audiat, gustet, odoretur, & tangat: ita mẽ
bra superni capitis in quibusdam uirtuti
bus emicant: ipsum uerò caput in cũctis
uirtutib. flagrat. Dissimiliter ergo spũs in
illos manet cui se ad uotum substantiali-
ter exhibet, & à quo per naturam nun-
quam recedit. Dona uerò eius quib. ad ui
tam tenditur, sine periculo amitti nõ pñt
dona aũt quibus uitæ sanctitas demon- 43
stratur, plerunq; (ut dictum est) sine dispẽ
dio subtrahũtur. Illa ergo pro nostra eru
ditione tenẽda sunt, hæc pro alienis pro
fectibus exquirendã. In illis uos terreat
D formido, ne pereant: in istis uerò ad tem-
pus aliquando sublatis consoletur humi
litas: quia ad electionem mẽtem fortasse
subleuant. Cùm igitur cõcessa nobis uir
tutum signa subtrahuntur, dicamus re-
ctè Dominus dedit, dominus abstulit, si
cut domino placuit, ita factum est: sit no
men domini benedictum. Tunc enim ue
rè ostendimus, quia accepta rectè tenui-
mus: cum profectò æquanimiter ad mo-
mentum sublata toleramus.

Libri Secundi Moralium B. Gregorij Finis.

BEATI GREGORII EXPOSITIONIS MORALIS IN BEATVM IOB, LIBER TERTIVS.

CAPITIS SECVNDI TEXTVS.

B*eatus Iob ad mortem petitus intentatione, ad uitam creuit ex uerbere: et antiquus hostis unde se bona eius æstimauit extinguere, inde doluit multiplicasse. Sed quia in primo certamine se succubuisse considerat, ad alia se tentationum bella restaurat, & de sancto uiro mala adhuc impudenter sperat: quia bona malus credere non potest, uel experta. Ea autem quæ in prima eius percussione premissa sunt, iterum subnectuntur cùm dicitur.* *Cap. I.*

FACTVM est autem cùm quadã die uenissent filij Dei, & starẽt coram domino: uenisset quoque satan inter eos, & staret in conspectu eius, ut diceret dominus ad satan: Vnde uenis? Qui respondens ait: Circuiui terram, & perambulaui eam. Et dixit dominus ad satañ: Nunquid cõsiderasti seruum meum Iob, quod non sit ei similis in terra: uir simplex & rectus ac timẽs Deũ, & recedens à malo, & adhuc retinẽs innocentiam? Tu autem commouisti me aduersus eum, ut affligerem eum frustra. Cui respondens satan ait: Pellem pro pelle, & cuncta quæ habet homo dabit pro anima sua: alioquin mitte manum tuam, & tange os eius & carnem, & tunc uidebis quòd in faciem benedicat tibi. Dixit ergo dominus ad satan: Ecce in
B manu tua est: ueruntamen animam illius serua. Egressus igitur satan à facie domini, percussit Iob ulcere pessimo à planta pedis usq; ad uerticem eius: qui testa saniem radebat, sedens in sterquilinio. Dixit autem illi uxor sua: Adhuc tu permanes in simplicitate tua? benedic Deo, & morere: qui ait ad illam: Quasi una de stultis mulieribus locuta es. Si bona suscepimus de manu domini, mala quare non sustineamus. In omnibus
C his non peccauit Iob labiis suis. Igitur audientes tres amici Iob omne malum quod accidisset ei, uenerunt singuli de loco suo, Eliphas Themanites, & Baldath Suites, & Sophar Naamathites. Condixerant enim ut pariter uenientes uisitarent eum & consolarentur. Cunq; eleuassent procul oculos suos, non cognouerunt eum. Et exclamantes plorauerunt: scissisq; uestibus sparserunt puluerem super caput suum in cœlum. Et
D sederunt cum eo in terra septem diebus & septem noctibus, & nemo loquebatur ei uerbum. Videbãt enim dolorem esse uehementem.

Et q̃a latius s̃. disseruimus, melius silendo præterimus: ne dum sæpius discussa repetimus, tardius ad indiscussa ueniamus. Quãuis hoc q̃d uoce dñi ad satã dr̃. vñ uenis? nequaquam æstimo q̃ ita ei ut prius dicatur. Cùm.n. ab eo certamine in quo relaxatus fuerat, uictus redit: & vñ uenit, requirit, q̃ vñ ueniat, scitur quid aliud

liud q̄ infirmitas superbię eius increpa- A
tur? ac si ei apertè diuina uox dicat: Ecce
ab uno & in infirma carne posito homi-
ne uinceris, qui te cōtra me autorem om
nium erigere conaris. Vnde mox domi-
nus cum beati Iob bona sicut prius dice-
ret, hæc cum uictoria & triumphis enu-
merans adiungit: Et adhuc retinens in-
nocentiam suam.] Ac si apertè dicat: Tu
quidem exercuisti malitiā: sed ille inno-
centiam non amisit: & unde te æstimasti
profectū eius imminuere: inde cōpulsus
es eius profectui deseruire: qa mētis inno
cētiā quā gloriose tenuit in trāquillitate,
gloriosius seruauit in uerbere. Sequitur: B

Quòd iusti & frustra percutiuntur & nō frustra: quia augetur uitæ meritum: frustra, quia in eis non punitur peccatum. *Cap. II.*

TV aūt cōmouisti me aduersus eum, ut affligerem eum frustra.] Cū sit Deus iustus & uerax: ualde quærendum est, qūo beatū Iob frustra afflixisse se indicat. Quia.n. iustus est, frustra affligere nō potuit. Sed rursum quia uerax est: aliter nō potuit dixisse q̄ fecit. Vt ergo iusto & ueraci utraq; cōueniant: quatenus & uera dicat, & iniusta nō faciat, cognoscamus beatū Iob & iuxta aliquid frustra & rursum iuxta aliquid non frustra percus- C
sum. Quia.n. iustus & uerax hęc de semet ipso asserit: ostendamus & uerū extitisse quod dixit, & rectū fuisse quod fecit. Necesse quippe erat ut sanctus uir Deo soli sibiq; cognitus, quāta uirtute polleret, ad imitādū cūctis innotesceret. Aperta nāq; alijs uirtutis exēpla nō daret, si ipse sine tētatione permaneret. Actū est ergo ut uires eius cunctis imitandas ipsa uis percussionis ostenderēt, & flagella proderet quod in tranquillitate latuisset. Sed eisdē flagellis creuit uirtus patientiæ: atq; ex D
dolore uerberis, aucta est gloria remunerationis. Vt ergo in dicto dñi ueritas, rectitudo aūt teneat in facto: beatus Iob & nō frustra percutit, qa auget meritū: & tñ frustra percutit, qa nullū punitur admissum. Frustra.n. percussus est, cui culpa nō reciditur: & non frustra percussus est, cui uirtutis meritum cumulatur, Sed quid est quod dicitur, commouisti me aduersus eum?] Nunquid satanæ uerbis ueritas accendit, ut in subditorū suorū cruciatus instigetur? Quis hęc de Deo senserit, quæ recto etiā homini indigna perpēdit? Sed quia nos ferire nisi commoti nescimus, ipsa diuina percussio cōmotio uocat: & ad nostra uerba diuina uoce descēdit, ut eius factū ab homine utcūq; capiat. Illa.n. uis quæ absq; necessitate oīa creauit, & sine defectu omnibus pręsidet, & sine labore cūcta sustētat, & sine occupatione regit, etiā sine commotione corrigit: sicq; humanas mētes ad ea quæ uoluerit flagellis format: ut in diuersitatis umbrā à suæ incommutabilis luce non transeant. Sequitur: Respondens satan ait. Pellem pro pelle, & cuncta quę habet homo, dabit pro anima sua: alioquin mitte manum tuā, & tāge os eius & carnē, & tūc uidebis q̄ in faciē benedicat tibi.] Antiquus hostis ex rebus exterioribus colligit quod beato uiro ad mētis crimē infligit. Pellem enim pro pelle dari asserit: quia sæpe dum uenire ictū contra faciē cernimus, manū palpebris opponimus, ut ab ictu oculos defendamus: & corpus uulneri obiicimus, ne in corpore teneriori uulneremur. Satan ergo hæc cōsuetè fieri sciens, dicit: Pellē pro pelle & cūcta quæ habet homo, dabit pro anima sua. Acsi apertè dicat. Idcirco Iob tot extra se flagella æquanimiter patit: quia pauet ne ipse feriatur. Cura ergo carnis est quod dāno affectuū carnaliū motus non est, quia dum sibimetipsi metuit, minus suorū percussiones sentit. Vnde & mox eius carnē feriendā postulat, dicēs: Mitte manum tuā, & tange os eius & carnem, & tunc uidebis q̄ in faciē benedicat tibi. superius dixerat. Tāge cūcta quę possidet, & tunc uidebis q̄ in faciem benedicat tibi. Nūc quasi prioris propositionis oblitus factus, de alijs alia postulat. Qđ tamen rectè diuina dispensatione permittitur: quatenus altercator imprudens uel sæpe uictus obmutescat. Sequitur:

Quòd satan dicitur seruare, quę non permittitur tangere. *Cap. III.*

DIxit ergo dominus ad satā. Ecce in manu tua est, uerūtamē animā illius serua.]

serua.] Ecce iterum permissionem uerberis comitatur custodia protectionis, & electum suum diuina dispensatio custodiendo deserit, deserendo custodit: alia illius prodit, alia protegit. Si enim totum Iob desereret in manu tāti aduersarij, homo qd esset? In ipsa ergo iustitia permissionis permiscetur quædā libra pietatis: quatenus in uno eodemq; certamine & seruus humilis ex oppressione proficiat, & hostis superbiens ex permissione succumbat: Manui itaque aduersarij sanctus uir traditur, sed tñ in intimis adiutoris sui manu retinetur. De illis quippe ouibus fuit, de quibus in Euangelio ipsa ueritas

Ioan. 10 dicit: Non rapiet eas quisquam de manu mea: & tñ expetenti hosti dicitur: Ecce in manu tua est. Idem ergo in manu Dei, idem in manu est diaboli. Nam dicēs: In manu tua est, cùm protinus adiungit, uerumtñ aīam illius serua: patenter pius adiutor innotuit: qa tenuit quē cōcessit, & dando non dedit, quem aduersarij sui iaculis eiiciens abscondit. Quid est aūt hoc quod ad satan dicitur: Aīam illius serua? quo enim pacto ille custodit, qui custodita semper irrūpere appetit? Sed seruare satan dicitur, irrumpere non audere: sicut ecōtrariò patrem in oratione po-

Matt. 6. stulamus dicentes: Ne nos inducas in tentationem. Neque enim in tentationem dominus inducit: qui semper à tentatione subditos misericorditer protegit: sed tamen in tentationem quasi eius inducere, est à tētationis nos illecebra non munire. Et tunc nos in tentationis laqueum non inducit, cū tentari nos ultra quàm possumus, non permittit. Sicut ergo dominus inducere nos in tentationem dicitur, si nos ab aduersario induci patiatur: ita aduersarius seruare aīam dicit, cū hāc tentando superare prohibet. Egressus igitur satan à facie domini.] Qūo satan à facie dñi exeat, ea quæ iam superius dicta sunt, manifestant. Sequitur: Percussit Iob ulcere pessimo, à planta pedis usq; ad uerticem eius.] Duobus semper modis flagella pensanda sunt: ut. s. perpendantur aut qualia sint, aut quanta. Nam sæpe multa ex qualitate, sæpe grauia ex quantitate leuigantur: si uidelicet cùm multa sunt, non sint graui: cùm uerò grauia,

A non sint multa. Vt igitur ostēdatur quomodo per asperitatē flagelli aduersarius contra sanctum uirum non solum per nequitiam qualitatis, sed etiam per pondus quantitatis exarsit: ad demonstrandum qualitatem dicitur, percussit eum ulcere pessimo: ad insinuandam uerò quantitatem subiungitur: à planta pedis usque ad uerticem: ut nimirum nihil in mente uacet à gloria, in cuius nil corpore uacat à pœna. Sequitur:

B *Quòd multi secularibus dignitatibus præditi, uas fictile quod gestant, quàm cito sit conterendum non attendunt.*

Cap. IIII.

QVi testa saniem radebat, sedens in sterquilinio.] Vnde testa nisi ex luto conficitur? quid uerò est sanies corporis nisi lutum? Saniem ergo radere testa perhibetur, ac si apertè diceretur: Luto tergebat lutū. Pensabat quippe uir sanctus unde sumptū fuerat quod gestabat, & fragmento uasis fictilis cōfractum uas fictile radebat. Quo facto patenter ostenditur corpus suum quomodo sibi sanum

C subdidit, quod & percussum sic despiciēs curauit: quam ille mollitiem sanè suæ carni concessit, qui nō uestem, non digitos, sed testam etiā uulneribus admouit. Testa ergo radebat saniem: ut semetipsum & in fragmento considerans, etiam de extensione uulneris sumeret curam mentis. Quia uerò sæpe per ea quæ circa corpus sunt, animus inflatur: & per hoc quod erga nos agitur, fragilitas nostri corporis ab oculis cordis amouetur, (sicut nonnulli seculares cùm temporalib. dignitatibus fulciuntur, dum locis altio-

D rib. præsident, dum multorum obsequia sibi suppetere ad uotum uident: fragilitatem suam intueri negligunt, & uas fictile quod gestant, quàm sit uelociter conterendum, obliuiscentes omnino non attēdunt) beatus Iob ut cōsiderationem suæ fragilitatis etiam ex circumstantibus traheret, & ante oculos suos uim suæ despectionis augeret, non qualibet in terra, quæ penè ubique munda reperitur, sed in sterquilinio sedisse perhibetur. In sterquilinio ponebat corpus: ut ex terra assumpta quæ esset carnis substantia, bene proficiens

proficiens perpenderet animus. In sterquilinio ponebat corpus, ut etiam ex loci fœtore caperet, quòd festinè corpus ad fœtorem rediret.

Quòd sit quòd Deus in hoc seculo sic despicit quos ante secula sublimiter elegit.
Cap. V.

SEd ecce cùm beatus Iob tot rerũ dãna sustinet, tot funerib. pignorũ percussus dolet, tot uulnera tolerat, dum decurrentẽ saniem testa radit: dum per putredinem defluens in sterquilinio residet, intueri libet quid est quod omnipotens
B Deus quos sibi tã charos in æternũ conspicit, tam uehementer quasi despiciens affligit. Ecce aũt dũ beati Iob uulnera cruciatusq; considero: repentè mentis oculos ad Ioannẽ reduco, & nõ sine grauissima admiratione ꝑpendo, ꝙ ille prophetiæ spiritu intra matris uterũ impletus: atq; ut uita dixerim priusquã nasceretur renatus: ille amicus sponsi, ille quo inter natos mulierũ maior nemo surrexit: ille sic propheta, ut plus ẽt q̃ propheta, ab iniquis in carcerem mittit͛, & pro puellæ sal
C tatu capite truncat͛, & uir tantæ seueritatis pro risu turpium morit͛. Nunquid nã credimus aliquid fuisse, quod in eius uita illa sic despecta mors tergeret: Sed qñ ille uel in cibo peccauit, qui locustas solũmodo & mel siluestre edit? Quid Deo uel de qualitate sui tegminis deliquit, qui camelorum pilis corpus operuit? Quid de conuersatione sua offendere potuit, q de eremo non recessit? Quid illum loquacitatis reatus polluit, qui disiunctus longè ab hoĩb. fuit? Qñ illum uel silentij culpa
D attigit, qui ad se uenientes tam uehemen-
Mat. 3. ter increpauit, dicens: Genimina uipera-
Luc. 3. rũ, quis demonstrauit uobis fugere à uentura ira? Quid est ergo quod Iob Dei testimonio præfert͛: & tñ plagis usq; ad sterquilinium sternitur? quid est quod Ioannes Dei uoce laudatur, & tñ pro temulenti uerbis in saltatricis pręmium moritur? Quid est quod Deus oĩpotens sic uehemẽter in hoc seculo despicit, quos sic sublimiter ante secula elegit, nisi hoc quod pietati fidelium patet: qm̃ idcirco sic eos premit in infimis, quia uidet qũo remuneret in summis: & foras usq; ad despe-

A cta deijcit, quia intus usq; ad incomprehensibilia perducit? Hinc ergo unusquisque colligat, quid illic sint passuri quos reprobat, si hic sic cruciat, quos amat. Aut quomodo ferientur qui in iudicio arguẽdi sunt: si sic eorum uita premitur: qui ipso iudice teste laudantur. Sequitur:

Quòd diabolus cùm nos tentat, antiquæ artis insidias repetit, & quia scit quomodo Adã decipi soleat, ad Euam recurrit & quod iustus sit in sterquilinio, qui iniustus fuerat in paradiso.
Caput. VI.

DIxit aũt illi uxor sua. Adhuc permanes in simplicitate tua? Benedic Deo, & morere.] Antiquus hostis humanum genus duob. modis tentare consueuit, ut uidelicet corda stantiũ aut tribulationib. frangat, aut ꝑsuasionib. molliat. In vtrisq; ergo cõtra beatũ Iob se uehemẽter exercuit. Nã prius patrifamilias intulit dãna rerũ, orbauit patrẽ morte filiorũ: percussit incolumẽ putredine uulnerum. Sed quia putrescentẽ foris, sanum adhuc interius stare conspexit, & quẽ exterius nudũ reddidit, hunc interius ditiorẽ fieri per exhibitã laudẽ conditoris inuidit, callidè cogitans pensat, ꝙ contra se athleta Dei unde premitur, inde subleuatur, victusq; ad subtilia tentandi argumẽta cõuertitur. Nam antiquæ artis insidias repetit, & quia scit qũo Adam decipi soleat 5
ad Euam recurrit. Beatũ. n. Iob inter tot rerum damna, inter tot percussionũ uulnera, quasi in quadam uirtutum arce stare inuictum uidit. In alto quippe mentẽ fixerat: & idcirco hanc hostiles insidiæ irrumpere non ualebant. Quærit͛ ergo ab aduersario, in hanc arcem munitissimam quibus gradibus ascendatur. Vicina est aũt uiro mulier, atq; subiecta. Cor igitur mulieris tenuit: & quasi scalã qua ad cor uiri ascendere potuisset, inuenit. Occupauit aĩam coniugis, scalam mariti. Sed nihil ad artẽ pręualuit: quia sanctus uir subiectam sibi mulierem, & non prępositam attendit: & recta loquens docuit, quã serpens ut peruersa loqueretur, instigauit. Dignum quippe erat ut fluxam mentem uirilis censura restringeret cùm profecto & de ipso primo lapsu humani generis nosset, quod docere mulier recta nesciret.

Vnde benè & per Paulum dicitur: Docere aūt mulieri non permitto. Quia nimirum aliquando cùm docuit, à sapientiæ æternitate separauit. Antiquus itaq; hostis ab Adam in sterquilinio uictoriā perdidit, qui Adam in paradiso superauit: atque adiutricem suam mulierem dum ad uerba malæ persuasionis accendit, ad doctrinam sanctæ eruditionis misit, & quæ excitata fuerat, ut perderet, erudita est ne periret. Sic à nostris uiris fortibus hostis percutitur: ut sua ei etiam tela rapiātur. Vnde enim se exaggerare æstimat doloré uulneris, inde ei contra semetipsum suggerit arma uirtutis. Ex uerbis autem malè persuadentis coniugis uigilanter debemus aspicere, quod antiquus aduersarius non solum per semetipsum, sed per eos etiam qui nobis adhærent, statum satagit nostræ métis inclinare. Cùm enim cor nostrum sua persuasione nō subruit, ad hoc nimirum per linguas adhærentiū
Eccl. 32 repit. Hinc enim scriptum est: A filijs
Hier. 9 tuis caue, & à domesticis tuis attende. Hinc per prophetam dicitur: Vnusquisq; se à proximo suo custodiat, & in omni fra
Mat. 10 tre suo non habeat fiduciam. Hinc rursum scriptum est: Inimici hominis domestici eius. Callidus nanque aduersarius cum à bonorum cordibus repelli se cōspicit: eos qui ab illis ualde diliguntur, exquirit: & per eorum uerba blandiens loquitur, qui plus cæteris amantur: ut dum uis amoris cor perforat, facilè persuasionis eius gladius ad intima rectitudinis munimina irrūpat. Post damna igitur rerum, post funera pignorum, post uulnera scissurasq; membrorum, antiquus hostis linguam mouit uxoris. Et notandū quo tempore uiri mentem studuit uirulento sermone corrumpere. Verba enim post uulnera intulit, ut nimirum cum uis doloris ingrauesceret, facilè persuasionis
6 suggestio peruersa præualeret. Sed si ipsum subtiliter tentationis eius ordinem perpendimus, qua calliditate sæuiat, inuenimus. Mouit nanque prius damna substantiæ, quæ & extra naturam profecto essent, & extra corpus. Subtraxit filios, quod iam extra naturam quidem non esset, sed tamen adhuc aliquatenus extra proprium corpus: ad extremum percussit & corpus. Sed quia uulneribus carnis ad mentis uulnus peruenire non ualuit, ét coniunctæ mulieris linguam quæsiuit. Quia enim aperto certamine superari se doluit, de ore coniugis iaculum quasi de insidijs intorsit, quæ profecto diceret: Adhuc permanes in simplicitate tua? benedic Deo, & morere.] Ecce tentando omnia abstulit, ecce tentando mulierem reliquit, & sancto uiro callidè cuncta diripuit: sed ualde callidius adiutricem suam mulierem reseruauit, quæ dicat: Adhuc permanes in simplicitate tua?]

Verba sua Eua repetit. Nam quid est dicere: Simplicitatem desere, nisi obedientiam, pomum uetitum comedendo, contemne? Et quid est dicere: Benedic Deo, & morere: nisi transcendendo præceptū ultra quàm es conditus uiue? Sed Adam noster fortis in sterquilinio iacuit, qui in paradiso quondam debilis stetit: nam illico ad malè suadentis uerba rn̄dit dicēs.

Quid sit quod Esaiæ 45. scriptum est: Ego dominus formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans mala. Cap. VII.

QVasi una de stultis mulieribus locuta es. Si bona accepimus de manu domini: mala quare non sustineamus?] Ecce ubiq; hostis frangitur, ubiq; superatur. Per cuncta tentationum argumenta succubuit: quia & illud suum familiare solatium etiam de muliere amisit. Inter hæc igitur sanctum uirum intueri libet, foris rebus uacuum, intrinsecus Deo plenum. Cum Paulus apostolus in semetipso diuitias sapientiæ internæ cōspiceret, seq; ipsum exterius esse corruptibile corpus uideret, ait: Habemus thesaurum istum in uasis fictilibus. Ecce in bea 2. Cor. 4
to Iob uas fictile scissuras uulnerum exterius sensit: sed hic thesaurus interius integer mansit. Foris enim per uulnera crepuit, sed indeficienter interius nascens thesaurus sapientiæ, per uerba sanctæ eruditionis emanauit, dicens: Si bona accepimus de manu domini, mala quare non sustineamus?] Bona. s. dona Dei uel temporalia uel æterna, mala aūt flagella præsentia appellans, de quib. per prophetam dn̄s dicit: Ego dn̄s, & non est Esa. 25.
alter, formans lucem, & creans tenebras, faciens

faciens pacem, & creās mala. Neq;.n.ma A
la, quæ nulla sua natura subsistunt à do-
mino creantur: sed creare se mala domi-
nus indicat, cùm res benè conditas no-
bis malè agentibus in flagellum format:
ut ea ipsa & p dolorem quo feriunt, delin
quentibus mala sint, & per naturam qua
existunt, bona. Vnde & uenenum mors
quidem est homini, sed tamen uita serpē
ti. Amore enim præsentium ab authoris
nostri dilectione recessimus, & peruersa
mens dum dilectioni creaturæ se subdi-
dit à creatoris societate disiunxit. Ex his
ergo ab authore ferienda erat, quę errans B
authori præposuerat: ut unde homo cul-
pam non timuit superbus admittere, in-
de pœnam corrigendus inueniret: & tan
to citius resipisceret ad illa quæ perdidit,
quanto doloris plena esse cōspiceret quæ
quæsiuit. Vñ & bene dicitur. Formans lu-
cem, & creans tenebras: quia cùm per fla-
gella exterius doloris tenebræ creantur,
intus per eruditionem lux mentis accen
ditur. Faciens pacem, & creans mala: qa
tunc nobis pax cum Deo redditur, cùm
hæc quæ bene sunt condita, sed malè con
cupita, in ea quæ nobis mala sunt, flagel C
la uertuntur. Per culpā quippe discordes
Deo existimus, dignum ergo est ut ad pa
cem illius per flagella redeamus: ut cum
unaquæq; res bene condita nobis in do-
lorem uertitur, correcti mēs ad authoris
pacem humiliter reformetur. Hæc itaq;
flagella beatus Iob mala nominat: quia
salutis & trāquillitatis bonum qua per-
turbatione feriant, pensat. Sed illud ual-
de in eius uerbis intuendum est, contra
persuasionem coniugis quanta conside-
rationis arte se colligat dicens: Si bona
accepimus de manu dñi, mala quare non D
7 sustineamus?] Magna quippe consola-
tio tribulationis est, si cùm aduersa pati-
mur authoris nostri ad memoriam dona
reuocemus. Nec frangit quod ex dolore
obuiat, si menti citius hoc quod ex mu-
Eccl. 11 nere subleuat, occurrat. Hinc nanq; scri-
ptum est: In die bonorum ne immemor
sis malorum, & in die malorum ne imme
mor sis bonorum. Quisquis enim dona
percipit, sed donorum tēpore nequaquā
etiam flagella pertimescit, in elationem p
lætitiam corruit. Quisquis aūt flagellis
atteritur, sed flagellorum tempore, nequa
quam se ex donis quæ eum contigit acce
pisse, consolatur, à statu mentis omnimo
da desperatione destruitur. Sic ergo utra-
que iungenda sunt: ut unum semper ex
altero fulciatur: quatenus & flagelli pœ
nam memoria temperet doni, & doni læ
titiam mordeat suspicio ac formido fla-
gelli. Sanctus ergo uir ut oppressam men
tem inter uulnera mulceat, in flagellorū
doloribus blandimenta donorum pen-
sat, dicens: Si bona suscepimus de ma
nu domini, mala quare non sustinea-
mus?] ubi & bene præmittit dicens:
Locuta es quasi una ex stultis mulieri-
bus.] Quia enim sensus prauæ uolun-
tatis mulieribus, non autem sexus in ui
tio est: nequaquam ait: locuta es quasi
una ex mulieribus, sed quasi ex ineptis
mulieribus, ut uidelicet ostendatur: quia
quod prauum sapit, accidentis stultitiæ,
non, autem conditæ sit naturæ. Sequit.

Quòd sic ut iniusta dicere, ita iusta reticere, peccatum est. Cap. VIII.

IN omnibus his nō peccauit Iob labijs
suis.] Duobus modis labijs delinqui-
mus, cū aut iniusta dicimus, aut iusta re-
ticemus. Nam si aliquando & tacere cul- *Esaiæ. 6*
pa non esset, propheta non diceret: Væ
mihi quia tacui. Beatus igitur Iob in cū-
ctis quæ egit, labiis suis minimè pecca-
uit: quia nec contra ferientem superba di
xit, nec contra suadentem, recta reticuit.
Nec loquens ergo, nec tacens deliquit:
quia & flagellanti patri gratias reddidit,
& malè suadenti coniugi doctrinæ sapiē
tiam ministrauit. Quia enim sciuit quid
deberet Deo, quid proximo: scilicet pa-
tientiam conditori, sapientia coniugi:
idcirco & hanc redarguendo docuit, & il
lum gratias agēdo laudauit. Quis autem
nostrum si unum quodlibet uulnus tan-
tę huius percussionis acciperet, non mox
ab intimis prostratus iaceret? Ecce stratus
foris uulneribus carnis, erectus intrinse-
cus munimine pmanet mentis, & sub se-
metipso omne iaculum transuolare con
spicit, quod in se exterius districta manu
sæuiens hostis figit. Vigilanter deprehen
dit iacula, mō uulnerib. contra se à facie,
mō uerbis quasi ex latere intorta. Et bella
tor

tor noster circumuallantium certaminũ feruore deprehensus, ubiq; patientiæ suæ clypeum opponit: undiq; uenientibus spiculis obuiat, & per cuncta uirtutũ latera circumspectam contra irruentia uul
8 nera mentem roborat. Sed antiquus hostis quo ualentius uincitur, eo adhuc ad insidias ardentius instigatur. Nam quia uxor increpata tacuit, protinus alios qui increpandi ad contumelias surgerent excitauit. Sicut enim damna rerũ studuit crebrius nunciando percutere, ita nũc robustum pectus satagit uerborũ contumelijs sæpius feriendo penetrare. Sequitur:

Quòd ubi uirtus discretionis perditur, intentio quæ initium uirtutis habuit, finem accipit criminis. Cap. IX.

IGitur audientes tres amici Iob omne malũ quod accidisset ei, uenerũt singuli de loco suo: Eliphas Themanites, Baldath Suites, & Sophar Naamathites. Cõdixerãt enim, ut pariter uenientes uisitarent eum, & consolarentur.] Quia ex cõdicto ad afflicti consolationem ueniunt, & inter se erga percussum quantæ charitatis fuerint, demonstratur. Quamuis & per hoc quod scriptura eos tanti uiri amicos fuisse testatur: quia boni studij & rectæ fuerint intentionis ostenditur. Sed & tamen hæc ipsa illorum intẽtio eis ad uerba prorumpentibus, ante districti iudicis oculos suborta indiscretione fuscatur. Sequitur:

Quis ordo & modus in consolatione tenendus sit. Cap. X.

CVmq; eleuassẽt procul oculos suos, non cognouerunt eum, & exclamãtes plorauerũt, scissisq; uestibus sparserũt puluerem super caput suum in cœlum.] Quia percussi speciem plaga mutauerat, amici plorantes exclamant, uestes scindunt, capita puluere aspergunt: ut cum mutatum ad quem uenerant, cernerent: ipsam etiam consolatorum speciem spõtaneus dolor immutaret. Ordo quippe consolationis est, ut cum uolumus afflictum quempiam à mœrore suspendere: studeamus prius mœrẽdo eius luctui cõcordare. Dolentem nanque nõ potest cõsolari, qui non concordat dolori: quia eo ipso quo à mœrentis afflictione discrepat: minus ab illo recipitur, à quo mẽtis qualitate separatur. Sed emoliri prius debet animus: ut afflictio congruat, congruens inhæreat, inhærentes trahat. Neque enim ferrum ferro cõiungitur, si nõ utrunq; exustione ignis liquetur: & durum molli nõ adhæret, nisi prius eius duritia temperata molescat: ut quasi hoc ipsum fiat qđ curatur, ut teneat. Sic nec iacentes erigimus, nisi à rigore nostri status inclinemur: quia dum rectitudo stãtis à iacentis situ discrepat, eum cui condescendere negligit, nequaq̃ leuat. Amici igitur beati Iob ut afflictum à dolore suspenderent, curauerunt necessariò simul dolere. Et cùm uulneratum illius corpus uiderent, studuerũt ipsi uestes scindere: & cũ immutatum conspicerent, studuerunt puluere capita fœdare quatenus afflictus uir tanto facilius eorum uerba reciperet, quanto in eis suũ aliquid de afflictione cognouisset. Sed inter hæc sciendum est, 9
quia is qui afflictum consolari desiderat, mensuram necesse est dolori quem suscipit, ponat: ne non solum dolentem non mulceat, sed intemperatè dolens, afflicti animum ad pondus desperationis premat. Sic enim dolor noster mœrentium dolori iungendus est, ut per temperamẽtum subleuet, non autem per augmentũ grauet. Vnde fortasse colligendum est, quòd amici beati Iob plusquàm necesse fuerat, in consolatione doluerunt: qui dum percussionem cernunt, sed percussi mẽtem nesciunt, ita in immensum luctum uersi sunt, ac si percussus uir tantæ fortitudinis, in plaga corporis etiam à corde cecidisse. Sequitur: Sederuntq; cum eo in terra septem diebus & septem noctibus, & nemo loquebatur ei uerbum: uidebant enim dolorem eius esse uehementem.] Vtrum continuis septem diebus & septẽ noctibus cum afflicto Iob sederint, ac certã diebus septem & noctibus totidem instantia ei crebre uisitationis adhæserint, ignoramus. Sæpe enim rem quamlibet tot diebus agere dicimur, quamuis non eisdem diebus ad eam cõtinuè uacemus. Sæpe uerò scriptura sacra sic totũ pro parte, sicut pro toto partẽ ponere cõsueuit.

Pro toto .n. partem loquitur: sicut Iacob A familiam describés dicit: Intrauit Iacob in Aegyptum cum animabus septuaginta. *Gen. 49* Quæ nimirum cùm animas memorat, constat, quia intrantium & corpora comprehendit. Rursum totum pro parte insinuat: sicut ad monumentum Maria *Ioan. 20* quæritur, dicens: Tulerunt dominum de monumento, & nescimus ubi posuerunt eum. Solum quippe corpus domini quæsitura uenerat, & quasi totum simul dominû sublatum deplorat. An ergo & in hoc loco totum pro parte dicatur, incertum est. Sed tamen hoc quod diu tacuerunt, & quandoq; loquendo reprobari B sunt: neglectè prætereundum non est. Sunt nanq; nonnulli qui & loqui præcipitanter incipiunt, & effrenatè cœpta, effrenatius exequuntur. Et sunt nonnulli qui tardè quidem loqui inchoant: sed semel inchoantes, habere modum elocutionis ignorant. Amici igitur beati Iob dolorem uidentes diu tacuerunt: sed tardè inchoantes, indiscretè locuti sunt: quia parcere dolenti noluerunt. Tenuerunt linguam ne properè inciperet, sed incipientem semel nequaquam moderati sunt, ne se ex consolatione usq; ad contumelias effrenaret. Et bona quidem in- C tentione ad consolandum uenerant: sed hoc quod pia mens Deo mundum obtulit, locutio præcipitata uitiauit. Scriptũ quippe est: Si rectè offeras, non rectè autem diuidas, peccasti. Rectè nanque offertur, cùm recta intétione quid agitur. Sed rectè non diuiditur, si non hoc quod piè agitur, etiam subtiliter discernatur. Oblata enim rectè diuidere, est quælibet bona nostra studia solicitè discernendo pensare. Quod nimirum qui agere dissimulat, etiam rectè offerens peccat. Sæpe ergo D

10 & quod bono studio gerimus, dum discernere cautè negligimus, quo iudicetur fine, nescimus: & nonnunquam hoc fit reatus criminis, quod putatur causa uirtutis. Quisquis autem amicorum beati Iob facta considerat: quàm pia ad eum intentione uenerint, non ignorat. Pensemus enim cuius charitatis fuerit, ad afflictum concorditer conuenisse: quanta uirtus longanimitatis extiterit, septẽ diebus & septem noctibus cum afflicto tacuisse: quæ humilitas, in terra tot diebus ac noctibus sedisse: quæ compassio, puluere capita cõspersisse. Sed tamé inchoantes loqui, unde se æstimauerunt præmiũ mercedis acquirere: inde eos contigit reatum reprehensionis inuenire: quia incautis sæpe ad peccati finem uertitur, etiam quod pro solo studio mercedis inchoatur. Ecce præcipiti locutione perdiderũt bonum, quod tanto labore mercati sunt. Et nisi diuina gratia offerre eos sacrificiũ pro suo reatu præcepisset, inde à domino iustè puniri poterant, unde se placere domino mirabiliter æstimabant, inde iudici displicent, unde sibi quasi pro defensione iudicis per effrenationem placent. Idcirco uerò hęc dicimus, ut ad memoriam legentium reuocemus, quatenus solicitè quisque consideret, ea quæ malo uoto perpetrantur quanta dominus animaduersione puniat, si inchoata bono studio, sed negligentia indiscretionis ad mixta, tanta inuectione castigat. Quis non mercedis causam peregisse se crederet, si aut in defensione Dei quicquam contra proximum diceret: aut certè septem diebus ac noctibus ꝓ proximi dolore tacuisset? Et tñ amici beati Iob hæc agentes, ad culpã laborando uenerunt: quia consolationis quidem bonum quod agebant, nouerant: sed cum quanta agendum esset discretionis libra, nesciebant. Vnde necesse est ut non solum intueamur quod agimus: sed etiam cum quanta discretione agamus. Primum quidem ne mala quoquo modo: postmodum uerò ne bona incautè faciamus. Ad quæ nimirum dona solicitæ peragenda, propheta nos admonet, dicẽs Maledictus homo q facit opus *Hier. 48* Dei negligenter. Ad hoc uerò ista profiCiunt. ut ante terribilis iudicis subtile atque incomprehensibile examen, non solum mala quæ commisimus, sed ipsa etiã si qua in uobis sunt bene gesta, timeamus. quia sæpe in iusto iudicio culpa esse deprehenditur, quod uirtus ante iudiciũ putatur. Et unde expectatur pia merces operis, inde supplicium iustæ sequitur ultionis.

Quòd

Quòd hæc quæ supradicta sunt in persona Iob, allegoricè referuntur ad Christum. Caput XI.

11 Haec iuxta historiam breuiter tractata percurrimus: nunc ad allegoriarũ mysterium uerba uertamus. Sed quia in exordio huius operis dum de unitate capitis & corporis tractaremus, sollicita intentione præmisimus quanta in eis sit cõpago charitatis: quia nimirum & dominus multa adhuc per corpus, quod nos sumus patitur: & iam eius corpus, id est Ecclesia, de suo capite, uidelicet & domino, in cœlo gloriatur: ita nunc passiones exprimi eiusdem capitis debent, ut ostendatur q̃ multa etiam in corpore suo sustinet. Si enim caput nostrum tormenta nostra non tangeret: nequaquam pro afflictis membris persecutori suo etiã de cœ- *Act. 9* lo clamaret: Saule Saule, quid me persequeris? Si cruciatus nostri, eius pœnæ non essent: conuersus afflictusq; Paulus minimè diceret: *Colos. 1* Suppleo ea quæ desunt passionum Christi, in carne mea. Et tamen resurrectione iam sui capitis exal- *Ephe. 2* tatus dicit: Qui nos conresuscitauit, & consedere fecit in cœlestibus. Nẽpe hũc in terra persecutionum tormenta cõstrinxerant: sed pœnarum suarum ponderibus pressus, ecce iam per gloriam capitis in cœlo residebat. Quia ergo in omnibus unicum caput & corpus nouimus, sic à persecutione capitis incipimus: ut subsequenter tamen ad corporis flagella ueniamus. Sed hoc quòd quadam die satan coram domino astitisse dicitur: quòd unde ueniat, percontatur: quòd beatus Iob magnis conditoris præconijs præfertur: quia iam sæpe discussimus, replicare deuitamus. Si enim diu mens rebus discussis inuoluitur, peruenire ad discussa præpeditur. Ibi ergo allegoriæ nunc initium ponimus, ubi post uerba sæpe repetita, adiũctum noui aliquid scimus. Itaq; ait:

Commouisti me aduersus eum, ut affligerem eum frustra.] Si beatus Iob redemptoris nostri in passione positi speciẽ tenet: quomodo à domino ad satã dicitur: Commouisti me aduersus eum? Mediator quippe Dei & hominum homo Christus Iesus, ut culpas nostræ transgressionis extingueret: uenit mortalitatis no- A stræ flagella tollerare. Sed quia unius cũ patre eiusdemq; naturæ est, quomodo ꝑ satan motum se aduersus eum pater asserit? cùm constet ꝙ patris filijsq; concordiam nulla potestatis inæqualitas: nulla uoluntatis diuersitas interrumpat? Sed tamen idem qui patri est æqualis per diuinitatem: uenit propter nos ad flagella ꝑ carnem. Quæ nimirum flagella non susciperet, nisi formam damnati hominis redimendo sumpsisset. Et nisi primus homo delinqueret: secundus ad passionum probra minimè ueniret. Cùm ergo pri- B mus homo per satan à domino motus est, tunc est dominus in homine secũdo commotus. Satan itaque ad huius afflictionem dominum tunc commouit, quãdo in paradiso primum hominem à iustitiæ culmine, in obedientiæ culpa, prostrauit. Nisi enim Adam primum per uoluntarium uitium in animæ mortem traxisset: Adam secundus sine uitio in carnis mortem uoluntariam non ueniret. Bene ergo ei etiã de redemptore nostro dicitur: Commouisti me aduersus eum, ut affligerem illum frustra. Ac si apertius dicatur: Dum iste non sua, sed illius cau- C sa moritur: tunc me in huius afflictionẽ commouisti, cùm illum à me callida persuasione traxisti. De quo & bene additur, frustra. Frustra quippe afflictus est, qui & culpæ ultione pressus est, & culpæ contagio inquinatus non est. Frustra afflictus est, qui in carne natus, propria admissa non habuit, & tamen pœnam carnalium sine culpa suscepit. Hinc est enim quod per prophetam loquitur, dicens: Quæ nõ *Psa. 68* rapui, tũc exoluebã. Alius nãq; ad paradisum conditus, diuinæ potentiæ similitudinem superbæ rapere noluit: sed tamẽ D culpas huius superbiæ sine culpa mediator exoluit. Hinc est quod patri quidam sapiens dicit: Cùm sis iustus, iustè omnia disponis: eum quoq; qui non debet puniri, condemnas. Sed pensandum est quomodo iustus sit, & omnia iustè disponat, si eum qui non debet puniri, condemnat. Mediator etenim noster puniri pro semetipso non debuit: quia nullum culpę contagium perpetrauit. Sed si ipse indebitam mortem non susciperet, nunquam nos à debita morte liberaret. Pater ergo

ergo

ergo cùm iustus sit iustum puniens, óm- A
nia iustè disponit: quia per hoc cuncta
iustificat, quod eum qui sine peccato est,
pro peccatoribus dānat: ut eo electa om-
nia ad culmen iustitię surgerent, quo is
qui est super omnia, dāna iniustitiæ no-
stræ sustineret. Quòd ergo illic damna-
tus cùm non debeat, dicitur: hoc hic af-
flictus frustra, memoratur. Qui tamē iux
ta semetipsum frustra afflictus est, iuxta
uerò nostra acta nō frustra. Rubigo quip
pe peccati purgari non potuit, nisi igne
tormenti. Venit itaq; sine uitio, q se sub-
iiceret sponte tormento: ut debita no-
stræ iniquitati supplicia, eo reos suos iu B
stè amitterent, quo hunc à semetipsis li-
berum iniustè tenuissent. Frustra ergo &
non frustra afflictus est: quia in se quidē
admissa non habuit, sed proprio cruore
12 reatus nostri maculam tersit: Respon-
dēs satan ait: Pellem pro pelle, & cuncta
quæ habet homo, dabit pro anima sua:
Alioquin mitte manum tuam & tange
os eius & carnem, & tunc uidebis quòd
in faciē benedicat tibi.] Malignus spiri-
tus cū redemptorem nostrum miraculis
coruscare conspicit, clamat: Scimus ꝙ
Luc. 4. sit sanctus Dei. Qui hæc dicens, cogno-
scendo Dei filiū pertimescit: sed tamen C
uim supernæ pietatis ignorans, dum pas
sibilem considerat, hominē purum putat.
Multos autē sub sanctitatis specie in pa-
storali positos loco didicerat, qui alieni
ualde à uisceribus charitatis, pro mini-
mo aliena damna pensabant. Hunc ergo
quasi ex alijs colligens: quia subtractis
multis superari non uidit: usq; ad eius
carnē per tactum passionis exarsit. Ve-
lut si diceret: Pellem pro pelle, & cuncta
quæ habet homo, dabit pro anima sua:
Alioquin mitte manum tuam, & tange
os eius & carnem, & tunc uidebis ꝙ in
faciem benedicat tibi. Ac si apertè dicat: D
Moueri ex his quę extra se sunt, negligit:
sed tūc ueraciter qui sit, agnoscitur: si in
ipso quod doleat, experiatur. Hæc per se
satan cùm fieri appetit, non uerbis sed de
siderijs dixit. Hæc per mēbra sua & uer-
bis & desiderijs intulit. Ipse quippe lo-
quitur, cū iuxta prophetæ uocem, eius se
Hier. 11 quaces dicunt: Mittamus lignum in pa
nem eius, & eradamus eum de terra ui-

uentiū. Lignū quippe in panē mittere, est
configendo eius corpori stipitem crucis
adhibere: & uitam illius de terra uiuen-
tium eradere se posse existimant: quem
dum mortalem conspiciunt, finiri morte
suspicantur. Dixit autem dominus ad sa
tan: Ecce in manu tua est, ueruntamen
animam illius serua.] Conditorem om
nium satanę manui traditum quis uel de
sipiens credat? sed tamen edoctus uerita
te, quis nesciat quòd eiusdē satanę mem-
bra sunt omnes qui ei peruersè uiuendo
iunguntur. Membrum quippe eius Pila-
tus extitit, qui usque ad mortis extrema
uenientem in redemptionem nostram
dominum non cognouit. Corpus autem
eius principes sacerdotum extiterūt, qui
redemptorem mundi à mundo repellere,
usque ad crucē persequendo, conati sunt.
Cùm ergo se pro nostra redemptione do
minus membrorum satanæ manibus tra
didit: quid aliud quàm eiusdem satanæ
manum in se sæuire permisit, ut unde
ipse exterius occumberet, inde nos ex-
terius interiusq; liberaret? Si igitur sata
næ manus, eius potestas accipitur, eius
manum iuxta carnem pertulit, cuius po
testatem corporis usque ad sputa, cola-
phos, flagella, crucem lanceamq; tolera-
uit. Vnde & Pilato, eius uidelicet corpo
ris membro, ad passionem ueniens di-
cit: Non haberes in me potestatem ullā,
nisi tibi data esset desuper. Sed tamen *Ioan. 19*
hanc potestatem quam cōtra se ei extrin-
secus dederat, suis seruire lucris intrinse
cus compellebat. Pilatus enim uel sa-
tan (qui eiusdem Pilati caput extiterat)
sub potestate illius super quem potestatē
acceperat, tenebatur: quia & superior ip
se disposuerat hoc quod inferius accedēs
à persecutore tolerabat: ut cum ex mala
mente infidelium surgeret, utilitati tamē
electorum omnium ipsa quoq; crudeli-
tas deseruiret. Piè igitur disponebat in-
tus, quod semetipsum pati nequiter per
mittebat foris. Hinc est enim quod de
illo in cœna dicitur: Sciēs Iesus quia oīa *Ioan. 13*
dedit ei pater in manus. & qa à Deo exi-
uit, & ad Deum uadit: surgit à cœna, &
ponit uestimenta sua. Ecce in manus per
sequentium iturus, sciebat quòd in ma-
nu sua ipsos etiam persecutores acce-
perat.

perat. Qui enim omnia accepisse se nouerat, constat quia & ipsos à quibus tenebatur, tenebat: ut ipse in se ad usum pietatis intorqueret, quicquid eorum cõtra se malitia permissa sęuiret. Dicatur ergo ei: Ecce in manu tua est, quia ad feriendã carnem sęuiens licentiam accepit, sed potestati illius nesciens deseruiuit.

13 Animã uerò illius seruare pręcipitur, non ꝙ hanc tentare prohibeatur, sed ꝙ hanc superare non posse conuincitur. Neque enim sicut nos, qui puri homines sumus, irruente sępe tentatione concutimur: ita redemptoris nostri anima tentationis est necessitate turbata. Hostis nanque noster, etsi in excelsum mõtem eum *Matt. 4.* quem permissus assumpsit, duxit: si daturum se regna mundi perhibuit, si quasi in panes uertendos lapides ostendit: mentem tamen mediatoris Dei & hominum tentatione quassare non ualuit. Sic enim dignatus est hæc exterius cuncta suspicere: ut tamen mens eius interius diuinitati suæ inhærens inconcussa permaneret. *Ioan. 11* Qui etsi quando turbatus spiritus infremuisse dicitur: ipse tamen diuinitus disponebat quantum ipse humanitus turbaret: qui immutabiliter omnibus præsidens, & semetipsum mutabilem in satisfactione infirmitatis ostendit. Quietus ergo in semetipso manãs, disposuit quicquid pro ostendenda humanitate quam susceperat, etiam turbulentus fecit. Quia uerò cùm rectè diligimus, nihil in rebus cõditis anima nostra charius amamus, & sicut animam nostram eos diligere dicimus, quibus amoris nostri exprimere pondus conamur: potest per eius animam, electorum uita signari. Et cùm satan ad feriendam redemptoris carnẽ permittitur, ab anima separatur: quia cum corpus eius ad passionem accipit, electos eius à iure suæ potestatis amittit. Cumq; illius caro per crucem moritur, horum mens contra tentamenta solidatur. Dicatur ergo: Ecce in manu tua est, uerumtamen animam illius serua.] Ac si apertè audiat: Licentiam contra corpus eius accipe, & ab electis illius quos apud se ante secula præsciens possidet, ius prauę

14 dominationis perde. Egressus igitur satan à facie domini, percusit Iob ulcere

A pessimo, à planta pedis usq; ad uerticẽ.] Nullus in hac uita electorum uenit, qui non huius hostis aduersa sustinuit. Mẽbra autẽ nostri redemptoris extiterunt, etiam qui ab ipso mundi exordio dũ piè extiterunt, etiam qui ab ipso mũdi exordio dum piè uiuunt, crudelia passi sunt. An non huius membrũ Abel se esse perhibuit, qui eius mortem, de quo scriptum est: Sicut agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum, non so- *Esa. 53.* lùm placens in sacrificio, sed etiam moriens tacendo signauit? Ab ipso itaque B mundi exordio redemptoris nostri corpus expugnare satan conatus est. A planta ergo pedis usq; ad uerticem uulnus intulit, quia prius ab hominibus inchoãs, usq; ad ipsum caput Ecclesiæ sæuiendo peruenit. Bene autem dicitur, testa saniẽ radebat. Quid enim aliud in manu domini testa est, nisi caro ex nostræ substantiæ luto sumpta? Et enim testa igne solidatur. Caro autem domini eo ex passione sua robustior extitit, quo per infirmitatẽ moriens, à morte sine infirmitate surrexit. Vnde rectè etiam per prophetam dicitur: Exaruit uelut testa uirtus mea. Sicut *Psa. 21* C testa enim eius uirtus exaruit, quia suscepte carnis infirmitatẽ passionis suæ igne roborauit. Quid uerò per saniem nisi peccatum debet intelligi? Per carnem quippe & sanguinem solent carnis peccata designari. Vnde per Psalmistam dicitur: Libera me de sanguinibus. Sanies itaq; pu- *Psal. 50* tredo sanguinis est. Quid uerò accipimus saniem, nisi carnis peccata et longa uetustate peiora? Vulnus itaque in saniẽ uertitur, cum neglecta culpa usu deterius grauatur. Mediator itaq; Dei & hominũ homo Christus Iesus, corpus suum manibus persequentium tradens, saniem te- D sta rasit: quia peccatum carne deleuit. Venit enim, sicut scriptum est, in similitudi- *Rom. 8.* nem carnis peccati: ut de peccato damnaret peccatum. Dumq; hosti obiicit innocentiam carnis suæ, extersit contagia carnis nostræ: & ex qua nos captiuos inimicus renuit, per illam nos liberos expiauit: quia quam nos instrumentum fecimus culpę, hęc nobis per mediatorem uersa est in arma iustitiæ. Testa ergo sanies raditur, cum carne culpa superatur.

peratur. Bene autem subditur: Sedens in A
1.Cor.1. sterquilinio.] Non in foro, in quo lex per
strepit: non in ædificio, quod se culmine
in alta sustollit: sed in sterquilinio resi-
det: quia uidelicet redemptor humani
generis ad carnem ueniens, attestãte Pau
lo, infirma mundi elegit, ut confunderet
fortia. An non quasi ruentibus ædificijs
in sterquilinio residet, qui relictis Iudæis
superbientibus, in ea quam dudum abie-
cerat gentilitate requiescit? Extra habita
culum reperitur in uulnere, qui in eo qđ
Iudæam aduersantem pertulit, passionis
dolorẽ à gente propria despectus sensit:
Ioan.1. Ioanne attestante, qui ait: In propria ue B
nit, & sui eum non receperunt. Sed quo-
modo sedens in sterquilinio cõquiescat:
hæc eadem de semetipsa ueritas dicat.
Ait enim: Gaudium erit in cœlo super
uno peccatore pœnitentiam agente, q̃ su
per nonagintanouem iustis, qui non in-
digent pœnitentia. Ecce dolẽs in sterqui
linio sedet, qui post perpetratas culpas li
benter corda pœnitentium possidet. An
non quasi quoddam sterquilinium sunt
corda pœnitentium, qui dum mala sua
flendo considerant, quasi ante se stercora,
sese abiiciendo coaceruant? Percussus er
go Iob montem non petiit, sed in sterqui C
linio sedit: quia ad passionem redẽptor
ueniens, alta superborum corda deseruit,
& in afflictorum cordium humilitate re
quieuit. Quod tamen de se & priusquam
Esa.66. incarnaretur, indicauit: cũ per prophe-
tam dixit: At quem respiciam, nisi ad
humilem & quietem & trementem ser-
mones meos: Quis uerò consideret, is q̃
tot pia hominibus intulit, quot ab homi
nibus peruersa tolerauit? Quis conside-
ret quanta nunc usq; tolerat, etiam cum
de cœlo super corda fidelium regnat? Ip-
se quippe quotidie patitur omne quod à
reprobis eius electi lacerantur. Et quam- D
uis caput huius corporis, quod uidelicet
nos sumus, iam sese super omnia liberũ
erexerit: reproborum tamen uulnera ad
huc per suum, quod deorsum retinet, cor
pus sentit. Sed quid ista de infidelibus di
cimus, cùm in ipsa quoq; Ecclesia mul-
tos carnalium, prauis moribus contra re
demptoris uitam pugnare uideamus?
Sunt nanq; nonnulli qui hunc, quia gla
dijs non possunt, peruersis actibus inse-
quuntur: quia dum sibi in Ecclesiam ui
dent deesse quod ambiunt, hostes bono-
rum fiunt, & non solum prauę semetip-
sos actioni inserunt: sed etiam iustorum
rectitudinem inflectere ad peruersa mo-
liuntur. Aeterna quippe intueri negli-
gunt, & appetitui temporalium mentis
pusillanimitate succumbunt, tantoq; ab
æternis altius corruunt, quanto bona tem
poralia esse quasi sola suspicantur. His
iustorum simplicitas displicet, & cùm oc
casionem perturbationis inueniunt, suã
eos arripere duplicitatem suadent. Vnde
hoc quoque cõgruit aptè quod subditur:
Dixit autem illi uxor sua: Adhuc perma
nes in simplicitate tua? Benedic Deo, &
morere.] Cuius enim speciem malesua-
dens mulier tenuit, nisi quorumlibet car
nalium in Ecclesiæ sinu positorum, qui
quo uerbis professæ fidei intus sunt, eo
bonos incorrectis suis moribus peius
premunt? Nam minus fortasse nocuis-
sent, si non eos sancta Ecclesia introrsus
admittens, usq; ad fidei cubile reciperet,
quos dum per professam fidem recipit, si
bi proculdubio penè ineuitabiles facit.
Hinc est quod premẽte turba, una redem
ptorem nostrum mulier tetigit: unde &
idem redemptor noster protinus dicit:
Quis me tetigit? Cui cùm discipuli re-
sponderent: Turbæ te premunt & affli- Mar.5.
gunt, & tu dicis: quis me tetigit? ilico
adiunxit: Tetigit me aliquis. Nam & e-
go noui uirtutem de me exisse.

Multi ergo dominum cõprimũt, & 15
una tangit: quia carnales quiq; in Eccle-
sia eum premunt à quo longè sunt, & so-
li tangunt qui huic ueraciter humiles ad
iunguntur. Turba igitur premit: quia
multitudo carnalium quo intus admit-
titur, eo grauius toleratur. Premit, & nõ
tangit: quia & importuna est per præsen
tiam, & absens per uitam. Nonnunquã
enim prauis nos sermonibus, nonnun-
quam uerò solis peruersis moribus inse-
quuntur. Suadent nanque aliquãdo quæ
tenent, aliquando uerò etsi non suadeãt,
præbere tamen iniquitatis exempla non
cessant. Qui igitur ad mala nos uel uer-
bis uel exemplis illiciunt, profecto perse
cutores nostri sunt, a quibus tentationũ
certamina

certamina sumimus, quæ saltem in corde uincamus. Sciēdum uerò est: quia carnales in Ecclesia aliquando metu, aliquādo uerò audacia suadere peruersa contendunt: cumq; ipsi uel pusillanimitate uel elatione deficiunt: hæc iustorum cordibus infundere quasi ex dilectione moliūtur. Carnalem uidelicet mentem Petrus ante redemptoris mortem resurrectionēque retinebat. Saruiæ filius carnali mente duci suo Dauid adiunctus inhæserat: sed tamen unus formidine, alter elatione peccabat. Ille quippe mortem magistri audiens dixit. Absit à te domine, nō erit tibi hoc. Hic uerò iniurias ducis non ferens ait: Nunquid pro his uerbis non occidetur Semei, qui maledixit Christo domini? Sed illi mox dicitur: Redi post me satana: & hic cùm germano audiuit protinus: Quid mihi & uobis filij Saruiæ, cur efficiamini mihi hodie in satan? Malè itaq; suadentes angeli apostatæ appellatione censentur: qui uerbis blandis ad illicita, quasi diligentes, trahunt. Valde uerò deteriores sunt, qui huic culpæ non formidine, sed elatione succumbūt: quorum specialiter beati Iob uxor figurā tenuit, quæ marito suadere superba tentauit, dicens: Adhuc permanes in simplicitate tua? Benedic Deo, & morere. Simplicitatem in marito redarguit, ꝙ transitoria cuncta despiciens, puro corde sola æterna concupiscit. Ac si apertè dicat: Quid simpliciter æterna appetis, & sub malis præsentibus æquanimiter ingemiscis? Excedens æterna despice, & mala præsentia uel moriens euade.

Mat. 16

2. Re. 16

16 Sed electi quiq; cum praua intus à carnalibus tolerant, quantam in se formam rectitutudinis ostendāt, discamus ex uerbis uulnerati & incolumis, sedētis & erecti qui ait: Locuta es quasi una ex stultis mulieribus: Si bona accepimus de manu dñi, mala quare non sustineamus?]

Sancti uiri tribulationum bello deprehensi, cum uno eodemq; tempore alios ferientes, alios suadentes fuerunt, illis opponunt scutum patientiæ, istis iacula intorquent doctrinæ: atq; ad utrunque pugnandi modum mira uirtutis arte se erigunt: quatenus & peruersa intus sapienter doceant, & foris fortiter aduersa contemnant: hos docentes corrigant, illos tolerantes premant. Insurgentes nanque hostes patiendo despiciunt, infirmātes uerò ciues compatiendo ad salutem reducunt: illis resistunt, ne & alios subtrahant, istis medentur, ne uitam rectitudinis funditus perdant.

Quòd ad exemplum apostoli Pauli, iusti positi in dolore tribulationis propriæ, non deserūt curā utilitatis alienæ. Cap. XII.

Videamus castrorum Dei militem, cōtra utraq; præliantem. Ait enim: Foris pugnæ, intus timores. Enumerat bella quę extrinsecus tolerat, dicens: In periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus. In hoc autem bello quæ cōtra aduersarium spicula intorqueat, adiūgit: In labore & ærumna, in uigilijs multis, in fame & siti, in ieiunijs multis, in frigore & nuditate. Sed inter tot certamina deprehensus dicat: quanto uigiliarum munimine etiam castra custodiat. Nam protinus adiungit: Pręter illa quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum. Ecce in se bella fortiter suscepit, & tuendis se proximis misericorditer impendit. Narrat mala quę patitur, subiungit bona quę impartitur. Pensemus ergo cuius laboris sit, uno eodemq; tempore foris aduersa tolerare, intus infirma protegere? Foris pugnas patitur: quia uerberibus sciditur, catenis ligatur: intus metum tolerat, quia passionem suam non sibi, sed discipulis obesse formidat. Vnde & eisdem scribit, dicens: Nemo moueatur in tribulationibus istis. Ipsi enim scitis ꝙ in hoc positi sumus. Aliorum quippe casus in propria passione metuebat, ne dum discipuli ipsum afflictū pro fide uerberibus agnoscerent, fideles se esse profiteri recusarent. O immensa charitatis uiscera, despicit quod ipse patitur, & curat ne quid prauę persuasionis discipuli in corde patiātur. Ipse in se contemnit uulnera corporis, & in alijs uulnera medetur cordis. Habent quippe hoc iusti proprium, ut in dolore positi

2. Cor. 7.

2. Cor. 11

1. The. 3

positi tribulatonis suę, curam non dese
rant utilitatis alienæ: & cùm de se aduer
sa patiéres dolent alijs necessaria docen
tes pręuident: & quasi percussi quidā
magni medici ęgrotant. Ipsi tolerant scis
suras uulneris, & alijs proferunt medi
camenta sanitatis. Valde autem mino-
ris laboris est, aut docere cùm nihil tole
ras: aut tolerare, cùm nihil doces. Vnde
sancti uiri ad utraq; se solerer extendūt,
& cum tribulationibus fortasse feriun-
tur, sic exteriora bella suscipiunt, ut solli
citè cogitent, ne proximorum interiora
lacerentur. Sic sancti uiri fortiter in acie
consistūt, & illinc iaculis aduersantia pe
ctora feriunt: hinc scuto postpositos
debiles tuentur: atq; ita utrobiq; ueloci
tate circūspectionis inuigilāt: quatenus
& ante se audaces confodiant: & post se
trepidos à uulnere defendāt. Quia igitur
sancti uiri sic sciunt foris aduersa tolera-
re, ut intus etiam nouerint peruersa cor-
rigere, dicatur rectè: Locuta es quasi una
Psal. 30 ex stultis mulieribus. Quia enim electis
dicitur: Viriliter agite, & cōfortetur cor
uestrum, mentes carnaliū quæ fluxa Deo
intentione deseruiūt, nō immeritò mu-
lieres uocātur. Si bona accepimus de ma
nu domini, mala quare nō sustineamus?
Ac si dicat: Si ad bona æterna tendimus,
quid mirum si temporalia mala suffera-
mus? Hæc autem bona sollicitè Paulus
Rom. 8 inspexerat, quando illata æquanimiter
mala tolerabat, dicens: Non sunt condi
gnæ passiones huius temporis ad super-
uenturam gloriam, quæ releuabitur in
nobis. In omnibus his nō peccauit Iob
labijs suis.] Sancti uiri cùm persecu-
tionem intus forisq; patiuntur, nō solū
in Dei iniurijs minimè excedunt: sed ne
que contra ipsos aduersarios cōtumelio
sa uerba iaculātur. Quod dux bonorum
rectè Petrus admonet, dicens: Nemo ue-
1. Pet. 4 strū patiat quasi homicida, aut fur, aut
maledicus. Maledicus. n. patit qui passio
nis suæ tēpore, in sui saltē iniuriā perse-
cutoris effrenatur. Sed qa redēptoris cor
pus, sancta nimirū Ecclesia, ita pōdus do
lorū portat: ut humilitatis modū per uer
ba nō trāseat: rectè de hoc dolente dr̄: In
oībus his nō peccauit Iob labijs suis: ne
que stultum aliquid contra Deum locu-

A tus est. Igitur audiētes tres amici Iob
omne malū qđ accidisset ei, uenerūt sin
guli de loco suo: Eliphas Themanites,
& Baldad Suites, & Sophar Naamathi-
tes.] In p̄fatione huius operis diximus,
quia amici beati Iob etsi bona intentio-
ne ad eum conuenerint: hæreticorum ta
men idcirco speciem tenent: quia ad cul
pam indiscretè loquendo dilabūtur. Vn-
de & illis ab eodem beato Iob dicitur: Di
sputare cum Deo cupio, prius uos osten
dens fabricatores mendacij, & peruerso-
rum cultores dogmatum.

B *Quòd locus sanctorum sit humilitas, sicut ecō tra reproborum locus superbia Cap. XIII.*

SAncta itaq; Ecclesia omni hoc tēpore
peregrinationis suæ in afflictione cō
stituta, dum uulnera sustinet, dū mēbro
rum suorum lapsus dolet: insuper alios
sub Christi nomine tolerat hostes Chri-
sti. Ad augmentum nanq; doloris eius,
etiam hæretici in contētionē cōueniūt,
eamq; quasi quibusdā iaculis, irrationa-
bilibus uerbis transfigunt. Bene autem
dr̄: Venerunt de loco suo.] Hæreticorum
C quippe locus ipsa superbia est: quia nisi
prius in corde intumescerēt, ad prauæ
assertionis certamina non conuenirent.
Ita nanq; malorum locus est superbia, si
cut est econtra humilitas locus bonorū.
De quo loco per Salomonem dicitnr: Si Eccl. 10
spiritus potestatem habentis ascenderit
super te, locum tuum ne dimiseris. Ac si
apertè dicat: Si tentatoris spiritū con
tra te in aliquo præualere considerans:
humilitatē pœnitentiæ nō derelinquas.
Qui quia locū nostrū humilitatē pęnitē
tiæ dixerit: uerbis sequētibus ostēdit di-
D cens: Quia curatio cessare faciet peccata
maxima. Quid. n. est aliud humilitas la-
mēti, nisi medicina peccati? Hęretici igit
de loco suo ueniūt: quia cōtra sanctā Ec-
clesiā ex superbia mouētur, quorū puer-
sa quoq; actio ex ipsa suorum nominum
interpretatione colligitur. Dicunt enim,
Eliphas, Baldad, Sophar: & cur supe-
rius diximus, Eliphas interpretatus est
Dei contemptus. Nisi enim Deum con-
temnerent, nequaquā de eo peruersa sen
tirent. Baldad autem interpretatur uetu-
stas sola. Dum enim uerè uinci refugiūt,
& peruerso studio esse uictores quærunt
E nouæ

nouæ uitæ conuersationē negligūt: & ex sola uetustate est quod intēdunt. Sophar uerò speculam dissipans interpretatur. Hi etenim qui in sancta Ecclesia siti sunt redemptoris sui mysteria fide uera humiliter contemplantur. Sed dum hæretici cū falsis allegationibus ueniunt, speculam dissipant: quia eorum mentes quos ad se trahunt, ab intentione rectæ contemplationis inclinant.

Quod tres amici Iob hæreticorum typum habeant, & ex ipsorum nominibus eorum actio & intentio exprimatur. Cap. XIIII.

18 BEne autem loca de quibus ueniunt, congrua hæreticorum actibus describuntur. Dicitur enim: Themanites, Suites, Naamathites. Tema nanq; interpretatur Auster: Sui, loquens: Naama, decor. Austrum autem uentum calidum esse quis nesciat?

Hęretici igitur quia ardentius appetūt sapere: quasi plusquam necesse est, studēt calere. Desidia quippe torpori rigoris: & rursum inquietudo immoderatæ curiositatis, immoderato cōcordat calori. Quia C ergo amplius quàm debent, calorē sapientiæ percipere appetunt, ab Austro uenire
Rom. 12 referuntur. Ab hoc calore immoderatæ sa-
2. *Reg.* 8 pientiæ, mentes fidelium Paulus temperare curauerat, cùm dicebat: Non plus sapere q̄ oportet sapere: sed sapere ad sobrietatem. Hinc est quod Dauid uales salinarum percutit: quia uidelicet redemptor noster suæ districtionis examine in his qui de illo praua sentiunt: stultitiā immoderati saporis extinguit. Sui autem
Ioan. 11 dicitur loquens. Calorem quippe non ut bene uiuant, sed ut elatè loquantur, habere desiderant. A Thema igitur & Sui, id est, à calore & loquacitate uenire referuntur, quia per hoc quod scripturarū lectioni se studiosos exhibent, solius uerbis loquacitatis, nō autē uisceribus charitatis calent. Naama uerū interpretatur decor: quia enim docti non esse, sed uideri appetunt, ex eruditionis uerbis speciem bene uiuentium sumunt. Et per calorem loquacitatis in se imaginem ostendunt decoris, ut eo per decorē linguę peruersa fa-

A cilè persuadeāt, quo fœditatem uitę sensus calliditate occultāt. Sed neq; ipsa locorū nōīa, inordinata sunt narratione distincta. Prius.n. Thema, postmodū Sui, ac deinde Naama ponit: quia prius illos inordinatus calor accēdit in corde: deinde nitor loquacitatis erigit, & tunc demū decoros hominibus hypocrisis ostendit. Condixerāt.n. ut pariter uenīētes uisitarent eum & consolarentur. Condicunt enim sibi hæretici quādo praua quædam contra Ecclesiam concorditer sentiunt, & in quibus à ueritate discrepant, sibi in B falsitate concordant. Omnes autem qui nos de æternitate erudiunt: quid aliud faciunt, nisi in peregrinationis nostræ nos afflictione consolantur? Hæretici autem quia sanctā Ecclesiam sua docere desiderant, ad eam quasi consolantes appropinquant. Nec mirum quod qui aduersantium formam exprimunt, nominantur amici, cum ipsi quoq; traditori dicitur: Amice ad quid uenisti? Et diues, qui in inferni igni exuritur, Abraham filius uo- *Mat.*
catur: quia etsi per nos mali corrigi negligunt, dignum tamen est ut à nobis nō ex sua nequitia, sed ex nostra benignitate amici nominentur. Cumq; eleuassent procul oculos suos, nō cognouerunt eum.] Hæretici quiq; cum sanctæ Ecclesiæ facta considerant, oculos leuāt: quia ipsi uidelicet in imo positi sunt, & cum eius opera respiciūt, in alto, sunt sita quę cernūt, sed tamen hanc in dolore positam, nō cognoscunt. Ipsa quippe appetit hic mala recipere, ut possit ad æternę remunerationis præmium purgata peruenire. Plerunque prospera metuit, & disciplina eruditionis hilarescit. Hæretici igitur quia pro magno præsentia appetunt, eam in uulneribus positā non cognoscunt. Hoc nanq; quod in illa cernunt, in suorū cor D dium cogitatione non relegunt. Cùm ergo hæc & aduersitatibus proficit, ipsi suo stupori inhærent: quia per experimentū ignorant quæ uident.

Scissisq; uestibus sparserūt puluerem
super caput suum in cœlum.] Sicut uesti- 19
menta Ecclesię cūctos fideles accipimus: Vnde & per prophetam dicitur: Omnibus his uelut ornamento uestieris: ita hæreticorum uestes, sunt omnes qui eis

concorditer inhærentes, illorū erroribus innoluuntur. Habent uerò hæretici hoc proprium, quòd in eo gradu in quo de Ecclesia exeunt, diu stare non possunt: sed ad deteriora quotidie ruunt, & sentiendo peiora, in multis se partibus scindunt: atque a semetipsis plærunq; longius confusionis suæ altercatione diffidūtur. Quia ergo hos quos suæ perfidiæ adiungūt, adhuc in multa diuisione dilaniāt: dicat̃ rectè, ꝙ amici q̄ ueniūt, uestes rūpant. Ruptis aūt uestibus corpus ostēditur: quia sæpe scissis sequacibus, malitia eorū cogitationis aperitur, ut discordia dolos patefaciat, quos grauius cōcordiæ culpa claudebat. Puluerē uerò in cœlum super capita spargunt. Quid uerò per puluerem, nisi terrena intelligentia: quid per caput, nisi hoc quod principale nostrū est, mens uidelicet, designatur? Quid per cœlum, nisi præceptorū supernæ locutionis exprimit̃? Puluerē ergo super caput in cœlū spargere, est seculari intellectu mentē corrūpere, & de uerbis cœlestibus terrena sentire. Diuina autē uerba plus discutiunt plerūq; q̄ capiūt. Super capita igitur puluerē spargūt: quia in pręceptis dei per terrenā intelligentiā ultra suarū mentium uires enituntur.

Quid sit quòd amici Iob septem diebus cum eo sedere in terra perhibentur. Caput XV.

SEderuntq; cū eo in terra septē diebus & septem noctibus.] In die quæ uidemus, agnoscimus: in nocte autem aut cęcitate nil cernimus, aut dubietate caligamus. Per diē itaq; intelligētia, per noctē ignorantia designat̃. Septenario uerò numero summa uniuersitatis exprimit̃. Vñ & nō amplius q̄ septē diebus omne hoc tēpus transitorium consummatur. Quid est ergo quòd amici Iob consedere ei septem diebus & septem noctibus referuntur, nisi quòd hæretici uel in his in q̄bus uerū lumē intelligūt: uel in his in quibus ignorantiæ tenebras patiuntur, quasi infirmanti sanctę Ecclesię se condescendere simulant, eiq; sub blandimentorum specie dolos exceptionis parant? Et quamuis uel in his quæ intelligunt, uel in his quæ intelligere nō possunt, ela-

A tionis typho turgidi, magnos se apud semetipsos æstimāt, nonnunq̄ tamen se Ecclesiæ sanctæ specie tenus inclināt, & dū uerba molliunt, uirus infundunt. In terra ergo cōsedere, est aliquid de imagine humilitatis ostēdere: ut dū humilia exhibēt, persuadeāt superba quæ docent. 20 Pōt uerò per terrā ipsa etiā mediatoris incarnatio designari. Vnde & ad Israel dicit̃: Exo. 20 Altare de terra facietis mihi. Altare enim de terra domino facere, est incarnationem mediatoris sperare. Tunc quip- B pe à Deo munus nostrū accipitur, quando in hoc altari nostra humilitas, id est, super dominicæ incarnationis fidē, posuerit quicquid operatur. In altari ergo de terra oblatum munus ponimus, si actus nostros dominicæ incarnationis fide solidamus. Sed sunt nōnulli hæretici qui factum mediatoris incarnationē non denegant: sed aut de diuinitate aliter q̄ est, æstimant, aut in ipsa à nobis incarnationis qualitate discordāt. Qui ergo uerā nobiscū incarnationē redemptoris perhibēt, quasi cū Iob in terra pariter sedēt. Septē uerò diebus & septē noctibus C in terra consedere describitur: quia uel in hoc quòd aliquid de plenitudine ueritatis intelligunt, uel in hoc quod suæ stultitiæ tenebris excæcātur, incarnationis mysterium negare non possunt. Cum beato ergo Iob in terra sedere, est uerā redemptoris carnem cum sancta Ecclesia credere. Aliquando uerò hæretici contra nos etiam supplicijs sæuiunt: aliquando nos solis uerbis insequuntur: aliquando quietos lacessunt, aliquando si nos tacētes uideant, quiescunt: & mutis amici sunt, lo- D quentibus aduersantur. Vnde quia beatus Iob necdum ad illos aliquid disserens dixerat, rectè subiungitur: Et nemo loquebatur ei uerbum.] Tacentes enim aduersarios habemus, si ueræ fidei filios prædicando generare negligimus. Si autem recta loqui incipimus, graues mox contumelias ex eorum responsione sentimus, protinus in aduersitatem prosiliūt: & contra nos in uocem doloris erumpunt: quia uidelicet metuunt, ne corda quæ in infimis pondus stultitiæ aggrauat: ad altum uox rectè loquentis trahat. Quia ergo (ut diximus) mutos nos

aduersarij diligunt, loquentes odiunt: re A
ctè apud tacentem Iob dicitur: Nemo loquebatur ei uerbum. Nonnunquã tamẽ cùm per torporem inertię, fideliũ corda cõsiderãt, erroris semina spargere loquẽdo non cessant. Cum uerò mentes bonorum uident alta sapere, & ad patriam reditum quærere, de ærumna huius exilij strenuè dolere, circunspectione sollicita linguam frenant: quia uident quod contra corda dolentium incassum loquẽtes citius obmutescunt. Vnde & rectè cum diceretur: Nemo loquebatur ei uerbum, mox causa silentij subinfertur, cum dicitur: Videbant enim dolorem eius esse B
uehementem. Cum enim amoris Dei dolor uehemens corda nostra transfigit: passim praua loqui aduersarius metuit: quia uidet quòd intentam mentem lacessens, non solum ad peruersitatem trahere nõ ualet, sed per excitatam forsitan sapientiam & quos tenuerat, perdit.

Quòd nonnunquam res gestæ in actione malæ sint, in significatione uerò uirtutem prophetiæ cõtineant: sicut in Dauid & uxore Vrię accipitur. Caput XVI.

21 SEd fortasse aliquos mouet nos hęc ita C
dixisse, quòd quę bene ab amicis gesta sunt, malè ab hæreticis gerenda significẽt. Sed sic plerunq; res quælibet per historiam uirtus est, per significationẽ culpa: sicut aliquando res gesta, in facto causa damnationis est, in scripto autem prophetia uirtutis. Quod uerũ citius ostẽdimus, si unũ sacræ scripturæ testimoniũ ad utraq; probanda proferamus. Quis nanq; audiens, non solũ fidelium, sed ip
2.Re.11 sorũ quoq; infidelium non omnimodo detestetur, q Dauid in solario deãbulãs, Bersabee Vriæ cõcupiscit uxorem? Quẽ tamen à prelio reuertentem, ire ad do D
mum admonet, pedes lauare. Qui protinus respondit dicens: Arca domini sub pellibus est, & ego in domo mea requiescam? Quem Dauid ad mensam propriã suscepit, eique epistolas, per quas mori debeat, tradit. Cuius autem Dauid in
Psal.18 solario deambulans typum tenet, nisi eius de quo scriptum est: In sole posuit tabernaculũ suum? Et quid est Bersabee ad se perducere, nisi legem literę, carnale populo coniunctam, spiritali sibi intellectu sociare? Bersabee enim puteus septimus dicitur: quia nimirum per cognitionem legis, infusione spiritalis gratię, perfecta nobis sapientia ministratur. Quem uerò Vrias, nisi Iudaicum populum designat? Cuius nomen interpretatum dicitur, lux mea Dei. Iudaicus.n.populus, quia de accepta legis scientia extollitur, quasi de Dei luce gloriat. Sed huic Vrię Dauid uxorẽ abstulit, sibiq; coniunxit: quia uidelicet manu fortis, quod Dauid dicitur, in carne redemptor apparens, dũ de se spiritaliter loqui legẽ innotuit: per hoc quod iuxta literam tenebatur, hanc à Iudaico popuulo extraneã demonstrauit: sibiq; coniunxit: quia se per illã prędicari declarauit. Vriam tamen ad domũ ire Dauid admonet, pedes lauare: quia incarnatus dominus ueniẽs Iudaico populo pręcepit, ut ad cõscientiam redeat, sordes operum fletibus tergat, spiritaliter legis mandata intelligat, & post tantam duritiam præceptorũ, fontem baptismatis inueniens, ad aquam post laborem recurrat. Sed Vrias qui arcam domini esse sub pellibus meminit: respondit quod domum suã intrare non possit. Ac si Iudaicus populus dicat: Ego mandata Dei in sacrificijs carnalibus uideo, & redire ad conscientiã per spiritalem intelligentiã nõ requiro. Quasi.n.arcã esse sub pellibus dicit, qui præcepta Dei non nisi ad exhibendũ ministeriũ sacrificij carnalis intelligit. Hũc tamẽ etiã redire ad domũ nolentem, Dauid ad mensam uocat, quia quãuis Iudaicus populus ad cõsciẽtiã reuerti contẽnat: ei tamẽ redemptor ueniens mandata spiritualia prædicat di
cens: Si crederitis Mosi, crederetis forsi Ioan.5.
tan & mihi: de me enim ille scripsit: Legem itaq; Iudaicus populus tenet, quæ eius diuinitatẽ loquitur: cui idẽ populus credere dedignatur. Vnde & Vrias ad Ioab cũ epistolis ex qbus occidi debeat, mittitq; qa idẽ ipse Iudaicus populus legẽ portat, qua cõuincente moriatur. Dũ.n mandata legis renitens implere renititur: ipse nimirum defert iudicium unde damnetur. Quid ergo per factũ istud, Dauid scelestius:

celestius: quid Vria mũdius dici potest? A Sed rursus per mysteriũ, quid Dauid sanctius, quid Vria infidelius inuenitur: quãdo & ille per uitæ culpam, prophetiæ signat innocentiam, & iste per uitæ innocentiam, in prophetia exprimit culpam? Non ergo incongruè per ea quæ bene ab amicis Iob gesta sunt, malè ab hæreticis gerenda signantur: dum uirtus sacri eloquij sic transacta narrat, ut uentura exprimat: sic in facto rẽ approbat, ut ei in mysterio contradicat: sic gesta dãnat, ut hæc
82 mysticè gerẽda persuadeat. Igitur quia allegoriæ mysteria membratim enodantes B expleuimus: nunc moralitatis intelligẽtiam raptim tangẽtes exequamur. Ad obscuriora quippe disserenda mens properat: etsi apertis diu inuoluitur, clausa, ut dignum est, pulsare præpeditur. Sæpe antiquus hostis postquam menti nostræ tẽtationũ certamen inflixerit: ab ipso suo certamine ad tempus recedit, nõ ut illatæ malitiæ finem præbeat: sed ut corda quæ per quietem secura reddiderit, repentè rediens facilius inopinatus irrumpat. Hinc est q̃ ad tentandum beatum uirum iterũ redit: eiusq; cruciatus expetit, quẽ C tamen ei superna pietas retinendo concedit, dicens: Ecce in manu tua est, tantũ animam illius serua.] Sic quippe ille non deserit, ut custodiat: sic custodit, ut tamẽ permisso tentationis articulo, statum nobis nostræ infirmitatis ostẽdat. Qui mox à facie domini exiit: atq; à plãta pedis usque ad uerticem acceptum feriendo uulnerauit: quia nimirũ cum licentiam percipit, à minimis incipiens, atque usque ad maiora perueniẽs, quasi omne corpus mentis illatis tentationibus lacerando transfigit. Sed tamen ad animam feriendo non peruenit: D quia cunctis cogitationibus interior, inter ipsa uulnera delectationum quæ suscipit, arcani propositi intentio resistit, ut quamuis delectatio mẽtem mordeat, deliberationem tamen sanctæ rectitudinis usq; ad cõsensus mollitiẽ nõ inflectat. Debemus tamen per asperitatem pœnitentiæ, ipsa delectationũ uulnera tergere, censura districtionis rigidæ, si quid fluxum emanat in cogitatione mundare. Vnde bene mox subditur.

Quòd moraliter testa saniẽ radimus, cũ culpã à uoluntate, & actione mundamus. Et quid mysterij sacrificiũ Hierobaal cõtineat. Cap. XVII.

QVi testa saniẽ radebat.] Quid enim per testam, nisi uigor districtionis: quid per saniem, nisi fluxus illicitæ cogitationis accipitur? Percussi ergo testa saniem radimus, cũ post pollutionẽ cogitationis illicitæ, nosmetipsos asperè diiudicando mundamus. Potest etiã testa fragilitas mortalitatis intelligi. Testa ergo saniẽ mundare, est mortalitatis cursum, fragilitatẽq; pensare, & putredinẽ miseræ delectationis abstergere. Nã dũ quisq; cõsiderat, q̃ citius caro ad puluerẽ redeat: festinè superat hoc quod se de carne intus turpiter impugnat. Cum ergo ex tentatione praua menti cogitatio influit: quasi ex uulnere sanies decurrit. Sed citius sanies tergitur, si in consideratione nostra fragilitas quasi in manu testa teneatur. Neque enim paruipendenda sunt quę quamuis usq; ad effectum non pertrahunt, tamen illicitè in mente uersantur. Hinc est quòd quasi à uulneribus redẽptor saniẽ radere uenerat, cùm dicebat: Audistis quia di- *Mat. 5*
ctũ est antiquis: Non mœchaberis. Ego aũt dico uobis, q̃ si quis uiderit mulierẽ ad concupiscendũ eam, iã mœchatus est eã in corde suo. Sanies itaq; tergitur, cũ culpa non solũ ab opere, sed etiã à cogitatione resecatur. Hinc est q̃ Hierobaal
cũ à paleis frumẽta excuteret, angelũ ui- *Indic. 6*
dit, ad cuius imperium protinus hędum coxit, quem super petram posuit: & ius carniũ desuper effudit, quę angelus uirga tetigit, eaq; ignis exiens de petra cõsumpsit. Quid est enim frumentum uirga cędere, nisi rectitudine iudicij à uitiorũ paleis uirtutum grana separare? Sed hæc agentibus angelus apparet: quia tanto magis dominus interiora denuntiat, quanto se studiosius homines ab exterioribus purgant. Qui occidi hędum pręcipit, id est, omnem appetitum carnis nostræ immolari, carnesq; super petram poni, & ius carnium desuper fundi. Quẽ alium signat petra, nisi eum de quo per
Paulũ dicitur: petra autem erat Christus? *1. Co. 10*
carnes ergo super petram ponimus, cum corpus nostrũ in Christi imitatione cruciamus. Ius etiã carnium desuper fundit, qui

qui in cõuersatione Christi ipsas etiam à se carnales delectationes exinanit. Quasi enim ius ex carne liquidum in petrã funditur, quando mens à cogitationum carnalium fluxu uacuatur. Quæ tamẽ mox angelus uirga tangit: quia intentionem nostram nequaquã potestas diuini adiutorij deserit. De petra autẽ ignis exit, & ius carnesq; consumit: quia afflatus à redemptore spiritus, tanta cor nostrum flãma compunctionis concremat, ut omne quod in eo illicitum est & operis & cogitationis exurat. Quod ergo illic est in petram ius fundere, hoc est hic saniem testa B mundare. Perfecta enim mens solerter inuigilet: ut non solum peruersa agere renuat, sed omne etiam quod in se per cogi-
23 tationes turpiter liquatur, tergat. Sed
sæpe de ipsa uictoria bellum oritur, ut cũ immunda cogitatio uincitur, uictoris animus elatione pulsetur. Sic ergo mentem necesse est per munditiam erigi: ut tamen sollicitè debeat in humilitate substerni.

Quòd in eo quòd Iob in sterquilinio sedere dicitur, describitur ueræ humilitatis consideratio. Cap. XVIII.

VNde & cùm de sancto uiro diceret, testa saniẽ radebat, protinus apertè subiungitur. Sedens in sterquilinio.] In sterquilinio quippe sedere, est de se uilia quępiã & abiecta sentire. In sterquilinio nobis quippe sedere, est ad ea quæ illicitè gessimus, mẽtis oculos pœnitendo reducere: ut cùm ante nos peccatorũ stercora cernimus, omne quod in animo de elatione surgit, inclinemus. In sterquilinio sedet, qui infirmitatem suam sollici- D tus respicit, & sese de bonis quæ per gra-
Gen. 18 tiam perceperit, non extollit. An non in sterquilinio apud se Abraham sederat, q̃ dicebat: Loquar ad dominum meum, cũ sim puluis & cinis? Apertè enim cernimus in quo se apud se loco posuerat, qui puluerem se ac cinerem, etiam cũ Deo loqueretur, æstimabant. Si igitur ita se despicit qui usq; ad honorẽ diuinæ collocutionis ascendit, sollicita intentione pensandum est qua pœna illi feriendi sunt,

A qui & ad summa non proficiũt: & tamẽ de minimis extollunt. Nã sunt nonnulli qui cùm parua agunt, de semetipsis magna sentiunt: in altũ mentem subleuant, & præire se cæteros uirtutum meritis putant. Hi nimirum apud se intorsus humilitatis sterquilinium deserunt, & elationis fastigia ascendunt: illum uidelicet imitantes, qui se primus apud se extulit, sed eleuando prostrauit: illum imitantes, qui accepta conditionis dignitate contentus non fuit, dicens: In cœ Esa. 14
lum conscendam, super astra cœli exaltabo solium meum. Vnde & ei malè cõiuncta Babylonia, id est, confusa multitudo peccantium dicit: Sedeo regina, & uidua Esa. 47
non sum. Quisquis ergo introrsus intumescit, in altum se apud semetipsum ponit. Sed eo se grauius in infimis deprimit, quo de se infima ueraciter sentire cõtemnit. Sunt uerò nõnulli qui nihil quidem uirtutis student agere, sed tamẽ cum alios peccare conspiciunt, iustos se in eorum comparatione suspicantur. Neq; enim corda omnium una uel similis culpa transfigit. Hunc nanq; superbia illaqueat, illum forsitan ira supplãtat, hunc C autem auaritia cruciat, illũ uerò luxuria inflammat. Et plerunque contingit ut is quem superbia deprimit, alium respiciat qualiter ira succendat, & quia se non citius ira instigat, meliorem se iracundo iam reputat: atq; apud semetipsum quasi de iustitia extollitur, quia pensare uitium negligit quo grauius tenetur. Plerũq; cõtingit is quem auaritia sauciat, alium in luxurię uoragine mersum cernat: & quia se à pollutione carnali alienum respicit, quibus ipse sordibus spiritalis uicij intrinsecus polluitur, non attendit: dumq; in alio pensat malum quod ipse non habet, in se negligit cõsiderare quod habet: sicq; fit ut dũ ad aliena diiudicanda mẽs ducitur, proprij iudicij lumine priuetur, & eo durius contra aliena superbiat, quo sua negligentius ignorat. At cõtrà hi,
qui ad alta uirtutum surgere ueraciter ap 24
petũt, cùm alienas culpas audiunt, mox ad cor proprias reducunt: & tãto rectius illas diiudicant, quanto uerius istas deplorant. Qua igitur electus quisque in infirmitatis suæ consideratione se comprimit,

primit, dicatur rectè quod uir sanctus in ster A quilinio dolens sedet. Qui enim uerè se humiliat, continuę cōsiderationis oculo quibus circūseptus sit delictorū sordibus proficiēs pēsat. Sciēdum uerò est, quia plerunq; in prosperis importuna tētatione mens tangitur. Sed tamen aliquando & aduersa exterius patimur, & intus tentationis impulsu fatigamur, & ut carnem flagella crucient, & tamē ad mentem carnalis suggestio inūdet. Vnde & bene post tot beati Iob uulnera, adhuc subiuncta sunt etiā malè suadentis uxoris uerba, quæ ait: Adhuc permanes in simplicita- B te tua? Benedic Deo, & morere.] Vxor quippe male suadens, est carnalis cogitatio mentem lacessens. Sæpe enim (ut dictum est) & foris flagellis atterimur, & intus carnali suggestiōe fatigamur. Hinc

Thren. 1 est enim quod Hieremias deplorat dicēs: Foris interficit gladius, & domi mors similis est. Foris enim gladius interficit, cùm nos exterius feriens uindicta configit. Sed domi mors similis est, quia & flagella quidem sustinet, & tamen intus cōscientia à tentationis sordibus munda non est. Hinc Dauid ait: Fiant tanquā C puluis ante faciem uenti, & angelus domini affligens eos. Qui enim in corde suo aura tentationis rapitur, quasi ante uenti faciem puluis eleuatur. Et cùm inter hæc diuina districtio percutit: quid aliud quàm angelus domini affligit? Sed hūc aliter aguntur à reprobis aliter ab electis. Illorum nanq; corda ita tentatur, ut consentiant: istorum uerò tentationes quidem suscipiunt, sed repugnant. Illorū mens delectabiliter capitur: etsi ad tempus, quod malè suggeritur, displicet: sed postmodum per deliberationē libet. Isti uerò sic tentationum iacula excipiūt, ut D semper resistendo fatigentur: etsi quando usque ad delectationem tentata mens rapitur, ipsam tamen citius subreptionem suæ delectationis erubescunt, & forti censura redarguunt: quicquid intra se exurgere carnale deprehendunt. Vnde & bene mox subiungitur.

Quòd sub uirtutis specie blanda ad nos facie uitia ueniunt: sed quid ueneni intus habeāt, in fine ostendunt. Caput XIX.

LOcuta es quasi una ex stultis mulieribus. Si bona suscepimus de manu domini, mala quare non sustineamus?] Dignum quippe est ut sancta mens, spiritali correptione comprimat, quicquid apud se carnale insolenter immurmurat, ne caro aut loquens aspera, ad impatientiam pertrahat, aut loquens blanda, ad libidinis fluxa dissoluat. Cēsura igitur uirilis, illicitæ cogitationis suggestionem redarguens, dissolutam turpitudinis mollitiē deprimat, dicens: Locuta es quasi una ex stultis mulieribus.] Et rursum considera tio munerum cogitationis asperæ impatientiam refrenet, dicens: Si bona suscepimus de manu domini, mala quare non sustineamus?] Quisquis autem subigere uitia appetit, & ad æterna internæ retributionis culmina ueræ intentionis gressibus tendit: quo magis uallari se uitiorū bello undique conspicit, eo se uirtutum armis robustius accingit: & tanto minus iacula metuit, quanto contra hęc uenientia fortiter pectus munit. Sed plerunque dum contra hoc tentationum bellum fulciri magnis uirtutibus nitimur: quædam se nobis uitia sub specie uirtutum tegūt, & quasi blanda ad nos facie ueniunt: sed cuius aduersitatis sint, discussa sentiūtur. Vnde & amici beati Iob quasi pro consolatione conueniunt: sed in contumelias erumpunt: quia insidiantia uitia uirtutum faciem sumunt, sed hostili inuectione nos feriūt. Nam sæpe immoderata ira, iustitia: & sæpe dissoluta remissio, misericordia uult uideri. Sæpe incautus timor humilitas, sępe effrenata superbia appetit libertas apparere. Ad consolandum ergo amici ueniunt, sed ad increpationis uerba dilabuntur: quia nimirum uitia uirtutum specie palliata, blanda quidem superficie inchoant: sed aspera nos contrarietate perturbant. Bene autem dicitur: Condixerant enim sibi, ut pariter uenientes uisitarent eum.] Vitia quippe sibi sub uirtutum prætextu condicunt: quia sunt quædam uitia quæ aduersum nos inter se quadam conuenientia coniungunt, sicut superbia

ſuperbia & ira, & remiſſio & timor. Vicina nãq; eſt ira ſuperbiæ, & remiſſio timori. Condicendo ergo ueniunt quæ contra nos ſibi ex quadam prauitatis cognatione ſociantur. Sed ſi ærumnã noſtræ captiuitatis agnoſcimus: ſi ex amore æternæ patriæ in intimis dolemus: uitia quæ malè lætis ſurrepunt, bene triſtibus præualere non poſſunt. Vnde & bene ſubditur: Cumq; eleuaſſent procul oculos ſuos, nõ agnouerunt eum.] Afflictos enim nos uitia minimè cognoſcunt: quia triſte cor mox ut pulſauerint, reprobata reſiliunt: & quæ nos lætos quaſi nouerant, quia penetrabãt: mœrẽtes cognoſcere nequeũt, quia ipſo noſtro rigore franguntur. Sed antiquus hoſtis, quo in eis fortiter deprehendi ſe conſpicit, eo illa ſub uirtutum imagine altius abſcondit. Vnde & ſubditur: & exclamantes plorauerunt, ſciſſiſq; ueſtibus ſparſerũt puluerem ſuper caput ſuum in cœlũ, & ſederũt cum eo in terra ſeptem diebus, & ſeptẽ noctibus.] Signatur enim pietas per ploratũ, diſcretio per ſciſſionem ueſtium, affectus operum per puluerem capitum, humilitas per ſeſſionem. Aliquando enim quaſi pium quid hoſtis inſidiãs ſimulat, ut ad crudelitatis terminum deducat: ſicut eſt, cùm plecti per diſciplinã culpam prohibet, quatenus quæ hic non reprimitur, igne gehennæ feriatur. Aliquando diſcretionis imaginem oculis obiicit: ut ad indſcretionis laqueos perducat: ſicut eſt, cùm impulſu eius pro infirmitate nobis plus alimentorum quaſi diſcretè concedimus, ſed indiſcretè contra nos bella carnis excitamus. Aliquando affectum ſimulat bonorum operum, ſed per hunc, inquietudinem irrogat laborum: ſicut eſt, cùm quis quieſcere non ualet, & quaſi de ocio iudicari timet. Aliquando imaginem humilitatis oſtendit, ut effectum utilitatis ſubtrahat: ſicut eſt, cum quoſdam, pluſquam ſunt, in firmos atq; inutiles ſibimetipſis aſſerit, ut dum ſe nimis indignos conſiderãt, res in quibus prodeſſe proximis poterãt, miniſtrare pertimeſcant. Sed hæc uitia quæ ſub uirtutum ſpecie antiquus hoſtis occultat: ualde ſubtiliter manus cõpunctionis examinat. Qui enim ueraciter intus dolet, quæ agenda foris, quæve non agenda ſint, fortiter præuidet. Si enim nos uirtus compũctionis in intimis afficit, omnis ſtrepitus prauæ ſuggeſtionis obmuteſcit. Vnde & ſubditur: Et nemo loquebatur ei uerbum, uidebant enim dolorem eius eſſe uehementem.] Si enim cor ueraciter dolet, linguam cõtra nos uitia non habent. Nam cùm plenè uita rectitudinis quæritur, ſuper uacua ſuggeſtio prauitatis obturatur. Sępe autem ſi forti nos ſtudio contra uitiorum incentiua ſtringimus: ipſa etiam uitia ad uſum uirtutis immutamus. Nonnullos nanq; ira poſſidet, ſed hanc dum rationi ſubiiciũt, in ſancti zeli miniſterium uertunt. Nonnullos ſuperbia erigit, ſed dum diuinæ formidini animũ inclinant, hanc ad defenſionẽ iuſtitiæ in uocem liberæ autoritatis immutãt. Nonnullos fortitudo carnis illecebrat: ſed dũ exercendis pijs operibus corpus ſubdũt, unde iniquitatis ſtimulos paſſi ſunt, inde pietatis lucra mercantur. Vnde & bene idẽ beatus Iob poſt multa certamina hoſtias pro amicis immolat. Quos enim per cõtentionem diu hoſtes pertulit, quandoq; per ſacrificiũ ciues reddit: quia dum uitioſas quaſq; cogitationes ſubigendo in uirtutes uertimus tentationũ aduerſa ſtudia per intentionis hoſtiam, quaſi ad amica corda permutamus. Hæc nos in tribus uoluminibus tripliciter diſſeruiſſe ſufficiat. In ipſo nanq; operis huius exordio uelut in molem naſcituræ arboris linguæ radicẽ fiximus: ut expoſitionis ramos poſtmodũ, prout ſingula expetunt loca, ducamus.

BEATI GREGORII
EXPOSITIONIS
Moralis in B. Iob,

LIBER QVARTVS deducens secundum caput finaliter, & tertium inchoatiuè.

CAPVT I.

QVI textum considerat, & sensum sacrę locutionis ignorat, nō tam se eruditione instruit, quàm ambiguitate confundit: quia nonnunquam sibi literæ uerba contradicunt, sed dum à semetipsis per contrarietatem differunt, lectorem ad in- Eccle. 7. telligentiam ueritatis mittunt. Quid enim est quòd Salomon ait: Melius est comedere & bibere: & nō longe post subiicit: Melius est ire ad domū luctus, quam ad domum conuiuij? Cur luctum conuiuio prætulit, qui prius esum potumque laudauit? Si enim per electionem bonum est comedere & bibere, proculdubio melius esse debet ad domum gaudij, quàm ad domum lamenti properare. Hinc est Eccl. 12 quod iterum dicit: Lętare iuuenis in adolescentia tua. Et paulo post adiūxit: Adolescētia & uoluptas uana sunt. Quid est hoc quod uel prius reprehendenda præcipit, uel post præcepta reprehendit, nisi quòd ipsis literæ uerbis innuit: ut qui difficultatem exterius patitur, ueritatis intelligentiam consideret quam sequatur? Quæ nimirum ueritatis intelligentia cū per cordis humilitatem quæritur, assiduitate legendi penetratur. Sicut enim ignotorum hominum facies cernimus, & corda nescimus, sed si familiari eis locutione coniungimur, usu colloquij eorum ēt cogitationes indagamus: ita cum in sacro eloquio sola historia aspicitur: nihil aliud quàm facies uidetur: sed si huic assiduo usu coniungimur, eius nimirum mētem quasi ex collocutionis familiaritate penetramus. Dum enim alia ex aliis colligimus, facile ī uerbis agnoscimus, aliud esse quod intimant, aliud quod sonant. Tanto autem quisq; notitiæ illius extraneus redditur, quanto in sola eius superficie ligatur. Sequitur.

Quòd hæc uerba secundum literam accipienda non sunt. Cap. II.

ECce enim ꝙ beatus Iob diei suo maledixisse describitur, dicens: Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est, cōceptus est hō.] Si superficietenus historia attendit̄ quid his uerbis reprehensibilius inuenitur? Quis aūt nesciat diem in quo natus est, nequaquam tūc stare potuisse? Modus quippe est tp̄is ut statum nō habeat mansionis. quia.n. per uentura tendit adesse, semp ex præteritis festinat non esse. Cur ergo uir tātus ei malediceret rei, quam nequaquā subsistere non ignoraret? Sed fortasse aliqs dicat, ꝙ ex eo pondus uirtutis eius aspicitur: quia tribulatione commotus, illi rei maledictum irrogat, quæ constat ꝙ minime subsistat. Sed hoc citius perspecta rō destruit: quia si subsistebat res cui malediceret, pniciosum maledictū intulit: si aūt non subsistebat, ociosum. Quisquis uerò eius spiritu plenus est, q ait: Omne uer- Mat. 12 bū ociosum qđ locuti fuerint hoīes, rōnē reddent de eo in die iudicij: ita ociosa admittere, sicut ēt perniciosa formidat. Cui adhuc snīę adiungitur. Dies ille uertatur in tenebras, nō requirat eum Deus desuper, & non sit in recordatione, & non illustretur lumine, obscurēt eum tenebræ & umbra mortis, occupet eum caligo, & inuoluat̄ amaritudine. Noctem illam tenebrosus turbo possideat, non cōputet̄ in dieb. anni, nec numeretur in mensib. sit nox illa solitaria, nec laude digna, expectet lucem, & non uideat: nec ortum surgentis auroræ. Dies q elapsus cursu tp̄is scitur, cur uerti in tenebras dr̄? Et cùm cōstaret qa non subsisteret, cur optat̄ ut cū umbra mortis obscuret? uel quem diē caligo occupet, quē implicatio amaritudinis nō inuoluit? Aut quam noctem tenebrosus turbo possideat: quam nullus status tenet? Aut quō optatur fieri solitaria, quæ transeundo iam fuerat nulla? A ut lucem quomodo expectet, quæ & sensu caret, & in propio statu non permanet? quibus adhuc uerbis subiicit:

Quòd

Quòd quantum apud nos ualet aqua baptismatis, tantum apud ueteres ualuit uel pro paruulis sola fides, uel pro maioribus sacrificium, uel pro Hebræis circumcisionis mysterium. *Cap. III.*

QVare non in uulua mortuus sum, egressus ex utero non statim perij? Quare exceptus genibus? Cur lactatus uberibus? Nunc enim dormiens silerem, & somno meo requiescerem.] Nunquid si egressus ex utero statim perijsset, retributionis meritum ex hac ipsa perditione susciperet? Nunquid æterna B requie abortiui perfruuntur? Quisquis enim regenerationis nuda non soluitur, reatus primi uinculis ligatus tenetur. Quod uerò apud nos ualet aqua baptismatis, hoc egit apud ueteres uel pro paruulis sola fides, uel pro maioribus uirtus sacrificij, uel pro his, qui ex Abrahæ stirpe prodierant, mysterium circuncisionis. Nam quia unusquisq; cùm primi parentis culpa concipitur, propheta testatur,
Psal. 50 dicens: Ecce enim in iniquitatibus cõceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Et quia is quem salutis unda nõ C diluit, originalis culpæ supplicia nõ amittit, apertè per semetipsam ueritas perhibet, dicens: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non habebit ui-
Ioan. 8. tam æternam. Quid est ergo quod in uulua se mortuum fuisse desiderat, & potuisse se quiescere eiusdem mortis beneficijs sperat, dum constat quod nequaquam eũ requies uitæ susciperet, si à reatu illum originalis culpæ nequaquam diuinæ cognitionis sacramenta liberassent? Qui adhuc cùm quibus quiescere potuisset, adiungit dicens: Cum regibus & consuli D bus terræ, qui ædificãt sibi solitudines.] Quis ignoret quod reges terræ ac consules eo à solitudine longè sunt quo innumeris obsequentium cuneis constipantur? uel quàm difficile hi ad requiem tendunt, qui tam duris rationum multiplicium nexibus astringuntur? scriptura teste, quę ait: Iudicium durissimum his qui
Sap. 6. præsunt, fiet. Vnde & in Euangelio ueri-
Luce 12 tas dicit: Cui multum datum est, multũ quæretur ab eo. Qui adhuc quos in eadem requie socios habuisset, insinuat di- A cens: Aut cum principibus, qui possidẽt aurum, & replent domos suas argento. Rarum ualde est ut qui aurum possident, ad requiem tendãt, dũ per semetipsam ueritas dicat: Difficile qui pecunias habẽt, Mat. 19 intrabunt in regnum cœlorum. Nam qui hic multiplicandis diuitiis inhiant, quæ alterius uitæ gaudia sperant? Quod tamen ut redemptor noster ualde rarum & ex solo diuino miraculo euenire posse monstraret: apud homines inquit, hoc impossibile est, apud Deum possibilia omnia sunt. Quia igit' uerba hæc in superficie à ratione discordant, ipsa iam litera indicat, quòd in eis sanctus uir iuxta literam nihil dicat. Sed si prius in sacro 5 eloquio alia maledicta discutimus, hoc quod beati Iob ore prolatum est, subtilius indagamus. quid est enim quòd Dauid qui retribuentibus sibi mala non reddidit cum Saul & Ionatha bello occumberent, Gelboe montibus maledixit, dicens: Montes Gelboe, nec ros, nec pluuia 2. Reg. 1 ueniat super uos, neq; sint agri primitiarum: quia ibi abiectus est clypeus fortium, clypeus Saul, quasi non esset unctus oleo.

Quid sit Hieremias dixit: Maledictus uir qui dixit patri meo, natus est tibi masculus. *Cap. IIII.*

QVid est quod Hieremias cùm prædicationem suam cerneret audientium difficultate præpediri, maledixit dicens: Maledictus uir qui annun- Hier. 21 ciauit patri meo dicens: Natus est tibi puer masculus? Quid ergo montes Gelboe Saul moriente deliquerũt, quatenus in eos nec ros, nec pluuia caderet, & ab omni eos uiriditatis germine sententiæ sermo siccaret? Sed quia Gelboe interpretatur decursus, per Saul autem unctum & mortuum, mors nostri mediatoris exprimitur: non immeritò per Gelboe montes, superba Iudæorum corda signantur, quæ dum in huius mundi desiderijs defluunt, in Christi, id est, uncti se morte miscuerunt. Et quia in eis unctus rex corporaliter moritur, ipsi ab omni gratiæ rore siccantur. De quibus & bene dicitur: ut agri primitiarum esse non possunt. Superbæ

perbæ quippe Hebræorum mentes pri- A
mitiuos fructus non ferunt: quia in redemptoris aduentu ex parte maxima in perfidia remanentes, primordia fidei sequi uoluerunt. Sancta nanq; Ecclesia in primitiis suis multitudine gentium fœcundata, uix in mundi fine Iudæos quos inuenit, suscipit: & extrema colligens, eos quasi reliquias frugum ponit. De quibus nimirum reliquiis Esaias dicit:
Esai. 10 Si fuerit numerus filiorum Israel quasi arena maris, reliquiæ saluæ fient. Possunt tamen idcirco Gelboe montes ore prophetæ maledici, ut dum fructus exare- B
scente terra non oritur, possessores terræ sterilitatis damno feriantur, quatenus ipsi maledictionis sententiam acciperent,
4 qui apud se mortem regis suscipere, iniquitate sua exigente, meruissent. Sed quid est quòd à propheta maledictionis sententiam uir ille suscepit, qui natiuitatem illius patri nũciauit? Hoc nimirum tanto intrinsecus maiori mysterio plenũ est, quanto extrinsecus humana ratione uacuum. Nam si quod exterius rationabile fortasse sonuisset, nequaquã nos ad studium interioris intellectus accende- C
ret. Eo ergo nobis plenius aliquid intus innuit, quo foris rationabile nihil ostendit. Si enim ex matris suæ utero hoc in mundo propheta affligendus prodiit, natiuitatis eius nuncius quid deliquit? Sed quid persona prophetæ fluctuantis, nisi per pœnæ meritum ueniens humani generis mutabilitas designatur? Et quid per patrem illius, nisi iste de quo nascimur mundus exprimitur? Et quis est ille uir qui natiuitatem nostram patri annũciat, nisi antiquus hostis? qui cum nos in cogitationibus fluctuare considerat, malo- D
rum mẽtes, qui ex authoritate huius mũdi præeminent, ad persuasionem nostræ deceptionis instigat. Cumq; nos agere infirma conspexerit, ea quasi fortia fauoribus extollit, & quòd sit natus masculus loquitur, cum corruptores ueritatis, per mendacium nos extitisse gratulatur. Patri ergo masculum natum denunciat: quando huic mundo eum quem persuaserit factum innocentiæ corruptorem demonstrat. Nam cum cuilibet peccanti atque superbienti dicitur: Fecisti sicut uir, quid aliud quàm natus masculus in mũdo perhibetur? Iure igitur uir qui masculum natum nunciat, maledicitur, quia ipso eius nuncio reprobum gaudium nostri corruptoris indicatur. His ergo scripturæ sacræ maledictionibus discimus, quid apud beatum Iob in uoce maledictionis inquiramus, ne quem Deus post uulnera & uerbera remunerat, lector uerba eius redarguere non intelligens præsumat. Quia igitur utcunque hæc quæ in præfatione fuerant exquirenda distinximus, uerba iam historiæ disserentes exequamur.

TERTIVM CAPVT BEATI IOB.

POST hæc aperuit Iob os suũ, & maledixit diei suo, & locutus est: Pereat dies in qua natus sũ, & nox in qua dictum est, conceptus est homo. Dies illa uertatur in tenebras. Non requirat eum Deus desuper, & non illustret lumine. Obscurent eum tenebræ & umbra mortis. Occupet eum calligo, & inuoluatur amaritudine. Noctem illam tenebrosus turbo possideat. Non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus. Sit nox illa solitaria, nec laude digna. Maledicant ei qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leuiatham. Obtenebrentur stellæ caligine eius. Expectet lucem, & non uideat, nec ortum surgentis auroræ, quia non conclusit ostia uentris qui portauit me, nec abstulit mala ab oculis meis. Quare non in uulua mortuus sum, egressus ex utero non statim perij? Quare exceptus genibus? cur lactatus uberibus? Nũc enim dormiens silerem: & somno meo requiescerem cum regibus & consulibus terræ, qui ædificant sibi solitudines

solitudines, aut cũ principibus qui possident aurum, & replent domos suas argẽto, aut sicut abortiuum absconditum non subsisterem, uel qui concepti non uiderunt lucem. Ibi impij cessauerunt à tumultu & ibi requieuerunt fessi robore, & quondam uincti pariter sine molestia. Non audierunt uocem exactoris. Paruus & magnus ibi sunt, & seruus & liber à domino suo. Quare misero data est lux, & uita his qui in amaritudine animæ sunt? Qui expectant mortem, & non uenit, quasi effodientes thesaurum: gaudentq; uehementer cùm inuenerint sepulchrũ. Viro cuius abscondita est uia, & circundedit eum Deus tenebris. Antequam comedo, suspiro, & quasi inundantes aquæ, sic rugitus meus, quia timor quem timebam euenit mihi, & quod uerebar accidit. Nónne dissimulaui? nónne silui? nónne quieui? Et uenit super me indignatio.

Iob istis uerbis non maledixisse sentiendum. Cap. V.

POst hæc aperuit Iob os suum, & maledixit diei suo dicens: Pereat dies in qua natus sum.] Non est neglectè disserẽdum quod dicitur, aperuit os suum. Scriptura enim sacra ex his quæ tenuiter præmittit, reuerenter expectãda indicat quæ subiũgit. Sicut enim clausa uascula, quid intus habeant ignoramus, aperto uerò ore uasculorum, quid intrinsecus contineatur agnoscimus: ita sanctorum corda quæ clauso ore occulta sunt, aperto ore deteguntur: & cùm cogitationes detegunt, os aperire referũtur, ut intenta mẽte quasi apertis uasculis quid intus contineant, festinemus cognoscere, ac nosmetipsos eorum intimo odore recreare. Vnde & sublima præcepta domino in
Math. 5 monte dicturo præmittitur: Aperiens os suum dixit, quamuis illic & hoc accipi debeat, quia tunc os suum in præceptis aperuit, in quibus dudum aperuerat ora prophetarum. Valde autem solerter intuen-
A dum est quòd dicitur, post hæc, ut nimirum rei uirtus quæ agitur, ueraciter ex tẽpore sentiatur. Prius enim uastitas rerũ, extinctio pignorum, dolor uulnerũ, persuasio coniugis, aduentus amicorum describitur, qui scidisse uestes, exclamantesq; fleuisse, puluere capita conspersisse, & diu cõsidentes in terra tacuisse memorantur, ac deinde subiungitur: Post hæc aperuit Iob os suum, & maledixit diei suo: ut ipso uidelicet narrationis ordine perpendatur, quia nequaquam maledictũ per impatientiam protulit, qui ad maledi-
B ctionis uocem amicis adhuc tacentibus erupit. Si enim ira motus malediceret, 5
audito damno substantiæ, cognita morte filiorum, eum procul dubio ad maledictionem dolor excitaret. Sed tunc quid dixerit audiuimus. Ait nanq; Dominus dedit, dominus abstulit. Rursum si ira motus malediceret, saltem percussus in corpore, uel male suasus à coniuge, maledictum inferre potuisset. Sed quid tunc respondit agnouimus. Ait nanq; locuta es quasi una ex stultis mulieribus. Si bona suscepimus de manu domini, mala quare
C non sustineamus? Post hæc uerò describitur, quia amici ueniunt, flent, consident, tacent, moxq; subiũgitur hoc, quòd diei suo maledixisse perhibetur. Nimis itaq; incongruum est, ut suspicemur eum nullo instigante, nullo pulsante, ex impatientia ad uocem maledictionis erumpere, quem nimirum nouimus inter damna rerum, mortemq; filiorum, inter uulnera corporis, inter uerba malè suadentis uxoris, magna creatori præconia humili mẽte reddidisse. Patefecit ergo qua mente hęc quietus dixerit, qui tot Dei laudes
D etiam percussus enarrauit. Neque enim postmodum percussus superbire potuit, quem & in percussione dolor humilem ostendit. Sed cum certò nouimus quòd maledictum sacra scriptura prohibet, cur rectè aliquando fieri dicimus, quod uetari eodem sacro eloquio non ignoramus.

Quibus modis scriptura proferat maledictum. Cap. VI.

SCiendum uerò est quòd scriptura sacra duobus modis maledictum memorat,

morat, aliud uidelicet quod approbat, A aliud quod damnat. Aliter enim maledictum profertur iudicio iustitiæ, aliter liuore uindictæ. Maledictum quippe iustitiæ iudicio, ipsi primo homini peccanti prolatum est, cùm audiuit: Maledicta terra in opere tuo. Maledictum Iudicio iustitiæ profertur, cùm ad Abraham dicitur. Maledicã maledicentibus tibi. Rursum quia maledictũ non iudicio iustitię, sed liuore uindictæ promitur, uoce Pauli apostoli prædicãtis admonemur, qui ait: Benedicite, & nolite maledicere. Et rursum: Neq; maledici regnum Dei possidebũt. Deus ergo maledicere dicitur, & tamẽ maledicere homo prohibet, quia qđ homo agit malitia uindictæ, Deus nõ facit nisi examine & uirtute iustitiæ. Cùm ergo sancti uiri maledictionis sententiã proferũt, nõ ad hãc ex uoto ultionis, sed ex iustitia examinis erũpunt. Intus enim subtile Dei iudiciũ aspiciũt, & mala foris exurgẽtia qa maledicto debeãt ferire cognoscũt: & eo in maledicto nõ peccant, quo ab interno iudicio non discordant. Hinc est quod Petrus in offerentem sibi pecunias Simonẽ, sententiã maledictio C nis intorsit, dicẽs: Pecunia tua tecũ sit in perditionẽ. Qui enim non ait, est, sed sit, non indicatiuo sed optatiuo modo se signauit hæc dixisse. Hinc Helias duobus quinquagenariis ad se ueniẽtibus dixit: Si homo Dei sum, descẽdat ignis de cœlo, & cõsumat uos. Quorũ utrorũque sententia quãta seueritatis ratione conualuit, terminis causę mõstrauit. Nam & Simon æterna perditione interijt, & duos quinquagentarios desuper ueniens flãma consumpsit. Virtus ergo subsequẽs testifica- D tur, qua mente maledictionis sententia promitur. Cùm enim & maledicentis innocentia permanet, & tamen eũ qui maledicitur usq; ad interitum maledictio absorbet, ex utriusq; partis fine colligitur, quia ab uno & intimo iudice in reũ sententia sumpta iaculatur. Igitur si subtiliter beati Iob uerba pensamus, nõ est eius maledictio ex malitia delinquẽtis, sed ex rectitudine iudicis: nõ est ira cõmoti, sed doctrina trãquilli. Qui enim tã recta maledicẽs intulit, non perturbationis uitio succubuit, sed doctrinæ magisterium impendit. Viditquippe amicos cũ clamore flere, uidit uestes scindere, uidit puluere capita conspergere, uidit consideratione suæ percussionis obmutescere: & uir sanctus inspexit, quia hi qui prospera temporalia requirebant, ex comparatione mẽtis propriæ, eum temporali fractum aduersitate crediderant. Perspexit quòd trãsitoria afflictione pcussum desperatè non flerent, nisi ipsi desperatam mentem ab spe incolumitatis internæ subtraherent, & dum erumpit foras in uocem doloris, uulneratis intus ostendit uirtutem me- B dicamentis, dicens:

Gen. 3.
Gen. 12.
Rom. 12
6
Act. 6.
4 Reg. 1

Quòd mutabilitatem huius transitorię uitæ in qua nati sumus, sanctus quisque perire desiderat. Cap. VII.

Pereat dies in qua natus sum.] Quid enim debet per diem natiuitatis, nisi omne hoc tempus nostræ mortalitatis intelligi? quod quamdiu nos in hac nostræ mutabilitatis corruptione retinet, æternitatis nobis incommutabilitas non apparet. Qui igitur diem iam æternitatis uidet, ægrè diem suæ mortalitatis sustinet. Et notandum quia non ait, pereat dies in qua conditus sum, sed pereat dies, in qua natus sum. In die quippe iustitiæ homo est conditus, sed iã in tempore culpæ natus. Adam enim cõditus, sed Cain primus est natus. Quid est ergo, diei natiuitatis maledicere, nisi apertè dicere, dies mutabilitatis pereat, & lumen æternitatis erumpat? Sed quia perire duobus mo- 7
dis dicere solemus: aliter enim perire dicimus, quando aliquid optamus ut non sit, & aliter perire dicimus, quando optamus ut male sit: hoc quod de hoc die subditur: Obscuret eũ caligo, & inuoluatur amaritudine, liquidò ostendit qa dies iste nõ ita, ut nõ sit, sed ita perire optatur, ut male sit, Inuolui enim amaritudine non potest, quod omnino perditũ penitus nõ est. Hoc autẽ tẽpus nostræ mutabilitatis nõ quãdoque ita periturũ, id est, transiturũ est, ut male sit, sed ut penitus non sit angelo in sacro eloquio attestante, qui ait: Per uiuentem in secula, quia tempus iam non erit. Nam etsi propheta dicit: Erit tempus eorum in æternum, quia per momenta

Apoc. 10
Psal. 77

momenta tempus deficit, nomine tempo-
ris eorum defectum uocauit, ostendens
quòd sine fine omnimodo defectu defi-
ciunt, hi, qui à uisionis intimę consola-
tione separantur. Quia ergo nostrę mor-
talitatis hoc tempus non ita ut male sit
sed ita perit, ut non sit, quęrendũ est quid
sit quod non ita ut non sit, sed ita perire
optatur, ut male sit. Humana enim ani-
ma seu angelicus spiritus, ita immortalis
est, ut mori possit, ita mortalis, ut mori
non possit. Nam beatæ uiuere, siue per ui
tium, siue per suppliciũ perdit. Essentia-
liter autem uiuere, neque per uitium, ne-
que per supplicium, amittit. A qualitate
enim uiuendi deficit, sed omnimodo sub
sistendi interitum nec moriens sentit.
Vt ergo breuiter dixerim, & immortaliter
mortalis est, & mortaliter immortalis.

Quòd antiquus hostis, dies interpretatur, qui promittens Eritis dij: quasi transfigurans se in angelum lucis, humano generi peccatum tentando persuasit. Cap. VIII.

DVm igitur dies ut pereat optatur,
& paulopost inuoluendus amaritu
dine dicitur, quē credamus quòd uir san
ctus diei nomine exprimere uoluit, nisi
apostatam spiritum, qui in uiuendi essen
tia etiam moriendo subsistit? quem perdi
tio uitæ non subtrahit, quia in ęterno do
lore positum, seruando mors immortalis
extinguit. Qui iam à beatitudinis gloria
deiectus, adhuc optatur ut pereat, ut ui-
delicet retrusus dignis supplicijs, etiam
tentandi licentiam amittat.

Quòd per diem dilectio peccati, per noctem uero cæcitas mentis, possit intelligi. Cap. IX.

8 IS nimirum diem se exhibet, quia per
prospera incipit, sed in noctis tene-
bras semper desinit, quia ad aduersa per-
ducit. Diem nanq; se ostendebat cùm di-
ceret: In quacunq; die comederitis ex eo,
aperientur oculi uestri, & eritis sicut dij.
Sed noctem intulit, cum ad mortalitatis
tenebras perduxit. Dies itaq; est illata pro
missio meliorum sed nox est exhibita ip-
sa experientia calamitatum. Antiquus
A hostis dies est, per naturam bene condi-
tus, sed nox est per meritum ad tenebras
delapsus. Dies est, cum pollicendo bona,
humanis aspectibus lucis se angelum si-
mulat, Paulo attestante qui ait: Ipse enim 2.Cor.11
satanas transfigurat se in angelum lucis.
Sed nox est cum mentes conscientium er
roris tenebris obscurat. Vir ergo sanctus
in dolore proprio causam totius humani
generis defluens, & nihil speciale omni-
modo in speciali uulnere cogitans, redu-
cat ad animum originem culpæ, & consi
deratione iustitiæ, dolorem temperet pœ
B nę. Videat humanũ genus, unde & quò
cecidit, & dicat: Pereat dies, in qua natus
sum, & nox, in qua dictum est, concе-
ptus est homo. Ac si apertè dicat: Pereat
spes ab apostata angelo illata, qui diem
se simulans ex promissione diuinitatis
emicuit, sed noctem se exhibens, lucem
nobis nostrę immortalitatis obscurauit.
Pereat antiquus hostis, qui lucem promis
sionis ostendit, sed peccati tenebras con-
tulit. Qui quasi diem se blandiendo inno
tuit, sed usque ad tenebrosam noctem ex
impressa cordis cęcitate perduxit. Sequi-
C tur: Dies illa uertatur in tenebras.] Quasi
lucet dies ista mentibus hominum, cum
prauitatis eius persuasio prospera credit',
& qualis sit intrinsecus, non uidetur. Sed
cum iniquitas illius sicut est agnoscitur,
dies falsę promissionis quasi quibusdam
ante iudicis nostri oculos tenebris obscu
ratur, quia uidelicet, qualis est ex merito,
talis perspicitur in blandimento. In tene
bras ergo dies uertitur, quando aduersa
intelligimus, etiam quę prospera suaden
do pollicentur. In tenebras dies uertitur,
quando antiquus hostis qualis est sæuiens
D talis à nobis perspicitur etiam sub blan-
dimentis latens, ne fictis prosperitatibus
quasi ex diei lumine illudat, & ueris mise
rijs ad peccati tenebras pertrahat. Sequi
tur: Non requirat eum Deus desuper, &
non ilustret lumine.] Omnipotēs Deus
sicut ex nihilo bona facere potuit, ita cũ
uoluit per incarnationis suæ mysterium
etiã perdita bona reparauit. Duas uero 9
ad intelligendum se creaturas fecerat, an
gelica uidelicet & humanam utranq; ue-
rò superbia perculit, atq; ab statu inge-
nitæ rectitudinis fregit. Sed una tegmen
carnis

carnis habuit, alia uerò nihil infirmum de carne gestauit. Angelus nanq; solum modo spûs, homo uerò & spiritus est & caro. Misertus ergo creator ut redimeret illam ad se debuit reducere quam in perpetratione culpæ, ex infirmitate aliquid constat habuisse: & eo amplius debuit apostatam angelum repellere, quo cum à persistēdi fortitudine corruit, nihil infirmum ex carne gestauit. Vnde & rectè Psalmista cum misertum redemptorem hominibus diceret, ipsam quoq; causam misericordiæ expressit, dicens:

Quòd ideo misertus est homini, quia cùm caro esset, ex infirmitate peccauit.
Cap. X.

Psal.77 ET memoratus est, quia caro sunt. Ac si diceret: Quo eorum infirma uidit, eo districtè culpas punire noluit. Est adhuc aliud, quo & perditus homo reparari debuit, & superbiens spiritus reparari nō possit. Quia nimirum angelus sua malitia cecidit, hoīem uerò aliena prostrauit. Quia ergo humanum genus ad lucem pœnitentiæ, redemptoris aduentu reducitur apostata uerò angelus ad restaurationis lucem nulla spe ueniæ, nulla conuersionis emēdatione, reuocatur, dicaſ rectè: Non requirat eum Deus desuper, & non illustret lumine.] Ac si apertè diceretur quia ipse tenebras intulit, toleret sine fine quod fecit, nec unquam lumen pristini status recipiat: quia hoc ēt
10 non suasus amisit. Sequitur: Obscurēt eum tenebræ & umbra mortis.] Per umbram mortis, obliuio debet intelligi, qa sicut mors interimit uitam, ita obliuio extinguit memoriam. Quia ergo apostata angelus æternæ obliuioni tradiſ, umbra mortis obscuratur. Dicaſ igitur Obscurent eum tenebræ & umbra mortis .i. sic eum erroris sui cæcitas obruat, ut nequaq̄ ulterius ad lucem pœnitentiæ per diuini respectus memoriam resurgat. Sequitur: Occupet eum caligo, & inuoluatur amaritudine.] Antiquus hostis nequitiæ suæ uinculis astrictus, aliud est qd nunc patitur, aliud quod in fine patieſ. Quia enim à lucis intimæ ordine cecidit, nūc semetipsum intrinsecus erroris

A caligine confundit. Sed post hoc amaritudine inuoluitur, quia ex merito spontaneę caliginis, ęterno gehennę tormento cruciatur. Dicatur ergo: Is qui serenitatem lucis intimę perdidit, quid est qđ ante extremum supplicium tolerat? Occupet eum caligo subiūgatur etiam quæ illum pœna subsequens etiam sine termino deuastat: Inuoluatur amaritudine. Omne quippe quod inuolutum est, finē suum quasi nusquam indicat, quia sicut non ostendit quo incipit, ita non detegit quo desistit. Inuolui ergo amaritudi-
B ne antiquus hostis dicitur, quia superbię eius supplicia non solum omnimoda, sed etiam infinita pręparantur. Quę uidelicet eius pœna tunc initium accipit, cum districtus ad extremū iudicium iudex uenit. Vnde bene subditur:

Quid par annum, diem, mensemq; intelligatur & quid item sit, annum domini placabilem prædicari. Cap. XI.

NOctem illam tenebrosus turbo possideat.] Scriptum quippe est: Deus Psal.94
C manifestè ueniet, Deus noster, & non silebit. Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tempestas ualida. Tenebrosus ergo turbo hāc noctem possidet, quia apostatam spiritum à conspectu districti iudicis ad ęterna supplicia, pauenda illa tempestas rapit. Turbine ergo nox ista possidetur, quia superba eius cęcitas districta animaduersione percutitur. Sequitur: Nō computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus.] Annū prędicationem supernę gratię non inconuenienter accipimus, quia sicut in anno
D congestis diebus tempus perficitur, ita in superna gratia uirtutum multiplex uita completur. Potest per annum etiam multitudo intelligi redemptorum, quia sicut ex dierum multitudine annus ducitur, ita ex collectione bonorum omnium illa electorum innumerabilis uniuersitas expletur. Hunc nanque annum perfectæ multitudinis Esaias prædicat, dicens: Spiritus domini super me, eo ꝙ unxerit me Ad annunciandū mansuetis misit me, ut mederer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam, & clausis Esa. 6.

clausis apertionem, ut prædicarē annum A placabilem domini. Annus.n.placabilis domini prædicatur cū futura plebs fidelium, ueritatis lumine illustranda prędicit. Quid uerò per dies, nisi singulæ quæque electorū mentes, quid per menses, nisi multiplicatæ eorum Ecclesię quæ unā catholicam faciunt, designatur? Illa ergo nox non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus, quia antiquus hostis sūpbiæ suæ tenebris pressus, aduentum quidē redemptoris conspicit, sed nequaquàm ad ueniam cum electis redit. Hinc enim scriptum est: Nusquàm B enim angelos apprehēdit, sed semē Abrahæ apprehendit. Heb. 2.

Quòd Christus non angelus sed homo factus est. Hoc enim fieri debuit quod redemit.
Cap. XII.

IDcirco nanq; redemptor noster, non angelus, sed homo factus est, quia hoc proculdubio fieri debuit quod redemit, ut & perditum angelum non apprehendendo desereret, & hominem in semetip-
11 so apprehendendo repararet. Possunt C etiam dies hi qui in interna luce permanent angelici spiritus, menses autem, eorum ordines & dignitates intelligi. Singuli.n.quiq; spūs quia lucent, dies sunt. Sed quia certis quibusdam dignitatib. distinguūtur, ut alij throni, alij dominationes, alij principatus, alij potestates sint, pro hac ipsa distributione agminum, mēses uocantur. Sed quia antiquus hostis nequaq̄ ad meritum lucis, nequaquā ad ordinem supernorum agminum reducitur, nec in diebus anni, nec in mensibus numeratur. Sic quippe illum perpetra- D tæ cæcitas superbiæ grauat, ut ultra ad illa claritatis intime superna agmina non redeat. Nequaq̄ iam stantibus lucis dignitatibus admiscetur, quia tenebrarum suarum meritò semper ad ima deprimitur. Qui qa ab illa patriæ cœlestis frequētia exors in perpetuū pmanet, rectè adhuc subiūgitur: Si nox illa solitaria, nec laude digna.] Nox illa solitaria efficitur, quia distinctione perpetua à frequentia patriæ supernæ separatur. Quod tamen intelligi & aliter potest, ut uidelicet hominem quem sibi socium ad perditionē fecerat amittat, & solus cū suo corpore hostis pereat, dū multos quos destruxerat, redemptoris gratia reformat. Solitarie ergo nox efficitur, cùm sublatis eis qui electi sunt, solus hostis antiquus æternis gehennæ ignibus mancipatur. Bene autem dicitur: Nec laude digna.] Cū enim humanum genus erroris tenebris pressum, deos lapides crederet, per hoc quòd idolis seruiebat, quid aliud quàm seductoris sui facta laudabat? Vnde per apostolum 2. Cor. Paulum bene dicitur: Scimus quia nihil est idolū, sed quæ immolant gentes, dæmoniis immolant. Qui ergo idolorū uenerationi substrati sunt, quid aliud quā noctis tenebras laudauerunt? Sed ecce iam cernimus quia nox illa non esse laude digna cognoscit, cùm iam à redempto humano genere, idolorum ueneratio reprobatur: & nox solitaria relinquitur, quia cum dānato apostata spiritu ad tormenta non itur. Sequitur: Maledicāt ei qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leuiathan.] In translatione ueteri ita non dicitur, sed maledicat eam qui maledixit diem, qui capturus est grandē cetum. Quibus uerbis apertè ostenditur, quòd à sancto uiro in fine mūdi uentura antichristi perditio præuidetur. Malignus nanq; spiritus, qui per meritū nox est, diem se in mundi fine simulat, cùm se quasi Deum hominibus ostentat, cum claritatem sibi diuinitatis fallaciter tribuit, & suprà omne se quod Deus uel dicitur uel colitur, extollit. Noctem igitur maledicit, qui maledicit diem, quia ille nunc eius malitiam destruit, qui illustratione aduentus sui tunc etiam potentiā eius fortitudinis extinguet. Vnde & bene subiungitur: Qui capturus est grandē cetum.] Huius enim ceti fortitudo in aquis capitur, quia antiqui hostis uersutia baptismi sacramento superatur. Sed quod translatione ueteri de auctore omnium dicitur, hoc translatione hac, quæ ad nos ex Hebræo est Arabicoq; sermone deriuata, de electis eius angelis memoratur. De his nanq; dicitur.

Quòd

Quòd sancti angeli diabolo quòd diuinitatem homini promiserit exprobrent, quorum potestati substratus, & ad probandũ electos excitatur, & religatur ne extinguat infirmos. Cap. XIII.

A Maledicant ei qui maledicunt diei.] Diem se quippe iste superbiens spiritus ostentare etiam angelicis potestatibus uoluit, cum se super cæteros quasi in potentia diuinitatis extollens, tot post se ad interitũ legiones traxit. Sed hi nimirũ qui in auctore suo humili corde perstiterunt, cum errori eius noctẽ inesse conspicerent, diem claritatis illius de semetipsis humilia sentiendo calcauerunt: qui nunc nobis doli eius tenebras indicant, & quam sit illius despicienda ficta claritas, demonstrant. Dicatur ergo de tenebrosa nocte, quæ humanæ infirmitatis oculos claudit: Maledicant ei qui maledicunt diei, id est, illi electi spiritus erroris eius tenebras damnandas denuncient, qui magnitudinem claritatis illius iam ab exordio fictã uident. Bene autem subditur: Qui parati sunt suscitare Leuiathan.] Leuiathã quippe interpretatus dicitur additamẽtum eorum. Quorum scilicet nisi hominũ: Rectè autem additamentũ eorum dicitur, quia postquã primã culpã mala suggestione intulit, hanc quotidie augere grauioribus persuasionibus non desistit. Vel certè per exprobationem Leuiathan uocatus est, id est, additamentum hominum dictus. Eos nanq; in paradiso immortales reperit, sed diuinitatem immortalibus promittendo, quasi eis aliquid ultra quã erant se addere spopondit. Sed dum blandè non habita se daturũ perhibuit, callidè & habita subtraxit. Vnde & eundẽ Leuiathan ita propheta describit dicẽs: Super Leuiathã serpentẽ uectẽ, super Leuiathan serpentẽ tortuosum. (Esa.27) Leuiathan quippe iste in eo quòd se addere homini spopondit, tortuosis ad eũ finibus irrepsit, quia dum falso impossibilia promisit, uerè & possibilia sustulit.

12 Quærendũ uerò nobis est, cur qui serpentẽ dixerat, tortuosumq; ilico subiungens, interposuit uectè. nisi fortè quod in serpẽtis tortitudine fluxa mollities, in uecte autem est duritiæ rigiditas. Vt ergo hunc & durum signaret & mollem, & uectem nominat & serpentem. Durus quippe est per malitiam, mollis per blandimẽta. Vectis ergo dicitur, quia usq; ad necẽ percutit, serpens autẽ, quia se per insidias molliter infundit, Sed hunc Leuiathã electi angelorum spiritus, nũc in puteo abyssi clausum premunt. Vnde scriptũ est: Vidi angelum descendentem de cœlo, habentẽ clauem abyssi & catenã magnã in manu sua & apprehendit draconẽ serpentẽ antiquũ qui est diabolus & satanas, & ligauit eum per annos mille, & misit eũ in abyssum. (Apo 20.) Quem tamen in mundi fine ad apertiora B certamina reuocant, & totum contra nos in suis uiribus relaxant. Vnde illic rursum scriptum est: Cum cõpleti fuerint mille anni, soluetur satanas. (Ibidem) Ille enim apostata angelus qui ita conditus fuerat ut angelorum cæteris legionibus emineret, ita superbiendo succubuit, ut nunc stantium angelorum ditioni substratus sit, quatenus uel nunc ad utilitatem nostram eis ministrantibus religatus lateat, uel tunc ad probationem nostrã eis relaxantibus totis se suis contra nos uiribus solutus exerceat. Quia igitur hi electi spiritus super- C bum apostatam comprimunt, qui humiles hunc sequi noluerunt, ipsisq; administrantibus disponitur, ut ad intentionem aperti certaminis destruendus funditus quandoque reuocetur, dicatur rectè: Qui parati sunt suscitare Leuiathan. Quia tamen hostis callidus ad aperta bella necdum suscitatus est, quomodo quorundam mentes nox ista nunc latenter obscuret, insinuat. Sequitur:

D *Quòd hypocritæ qui quasi stellæ in nocte uidentur, erroris sui caligine sæpe ita obscurentur, ut etiam foris in actione confundantur.* Cap. XIIII.

OBtenebrẽtur stellæ caligine eius.] In 13
scriptura sacra stellarum nomine aliquando sanctorum iustitia, quæ in huius uitæ tenebris lucet, aliquando uerò hypocritarũ fictio demonstratur, qui bona quæ faciunt ad percipiendas laudes hominibus ostendunt. Si enim rectè uiuentes, stellæ non essent, nequaquam Paulus discipulis diceret: In medio nationis prauæ & peruersæ, inter quos lucetis sicut lumi- (Phil. 2.)

luminaria in mundo. Rursum si inter eos qui recta agere uidẽtur, quidam de actione sua retributionem fauoris humani nõ quærerent, nequaquam stellas Ioannes
Apo. 12 ruere à cœlestibus uideret, dicens: Misit draco caudam, & traxit tertiam partem stellarum. Draconis enim cauda stellarũ pars trahitur: quia extrema persuasione antichristi quidã qui uidentur lucere, rapientur. Stellas nanq; in terram trahere, est eos qui uidentur studio uitæ cœlestis inhærere, ex amore terrena iniquitate erroris inuoluere. Sunt nanque nonnulli qui ante humanos oculos uelut magnis operibus lucent, sed quia hæc ipsa opera à mundo corde nõ prodeunt, capti in occultis cogitationibus, noctis huius tenebris obscurantur. Qui sæpe ea quæ mundo corde non faciunt, etiam opera amittunt. Quia ergo nox præualere permittitur, quando & inter bona opera cordis intentio minime mundatur, dicatur recte: Obscurentur stellæ caligine eius, id est, eos qui ante humanos oculos quasi bonis operibus splendent, malitia antiqui hostis obscurare præualeat, & hoc quod ante humana iudicia sumpserant, lumen laudis deponant. Caligine quippe nõctis obscurantur, cùm corũ uita aperto errore confunditur, ut nimirum tales etiam foris in actione appareant, quales apud se metipsos intus diuino parere iudicio non formidant. Sequitur: Expectet lucem & non uideat, nec ortum surgentis auroræ.

14 In Euangelio ueritas dicit: Ego sum
Ioan. 8 lux mũdi. Sicut autem idẽ redẽptor noster una persona est cũ cõgregatione bonorum ipse nanq; caput est corporis, & nos huius capitis corpus: ita antiquus hostis una persona est cum cuncta collectione reproborum, quia ipse eis ad iniquitatẽ quasi caput
al. perversa præeminet, illi autem dum ad *persuasa deseruiunt, uelut subiunctum capiti corpus inhærent. Quod ergo de hac nocte, id est, antiquo hoste dicitur, dignum est ut ad corpus eius, id est, ad iniquos quosque deriuetur. Quia igitur redemptor noster humani generis lux est, quid est quod de hac nocte dicitur: Expectet lucẽ & non uideat: nisi quòd sunt nõnulli qui fidem quam operibus destruũt, tenere se sermonibus ostendunt? De quibus per Paulum dicitur: Qui A cõfitentur se nosse Deũ, actis autẽ negãt.
Hi nimirum aut praua sunt quæ faciunt, ad Tit.
aut recta opera nõ recto corde sectantur. Non enim de suis operibus retributiones perpetuas, sed transitorios fauores quærunt, & tamen quia quasi sanctos laudari se audiunt, esse se ueraciter sanctos arbitrantur, & quanto se ex multorum æstimatione irreprehensibiles putant, tanto
diẽ districti iudicij securius expectãt. De Amos. 5
quibus bene per prophetã dicitur: Væ desiderantibus diẽ domini. Quibus beatus Iob debitã sententiã profert, prædicentis B studio, non optantis uoto dicens: Expectet lucẽ, & non uideat.] Nox quippe illa, ille uidelicet tenebrosus hostis, in membris suis lucẽ expectat, & nõ uidebit: quia uel hi qui fidẽ sine operibus retinent, cum pro eadem fide in extremo iudicio saluari se posse confidunt, spes eorum frustrabitur, quia hanc male uiuendo demoliti sunt, quam confitendo tenuerunt. uel hi qui pro humana laude in bona actione se exhibent, in cassum à ueniente iudice retributionem bonorum operum sperant, quia dum hæc in ostentationem faciunt C laudis iã præmium ab humano ore rece-
perunt, ueritate attestante, quæ ait: Amen Mat. 6
dico uobis, receperunt mercedem suam. Vbi & bene subiungitur.

Nec ortum surgentis auroræ.] Aurora 15
quippe Ecclesia dicitur, quę à peccatorum suorum tenebris ad lucem iustitiæ permu-
tatur. Vnde & hanc sponsus in Cantico- Cant. 6
rum cantico miratur dicens: Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora cõsurgens? Quasi aurora quippe electorũ surgit Ecclesia quæ prauitatis pristinæ tenebras deserit, & sese in noui luminis fulgorem D cõuertit. In illa igitur luce quę in districti iudicis aduẽtu mõstratur, corpus damnati hostis ortũ surgentis aurorę non uidet: qa cum districtus iudex ad retributionẽ uenerit, iniquus quisq; suorum caligine meritorum pressus, quanta claritate sancta Ecclesia in intimũ lumen cordis surgat, ignorat. Tunc nanq; electorum mens in altũ rapitur ut diuinitatis radiis illustretur, & quo eius respectu perfunditur, eo ultra se gratia coruscante subleuatur. Tunc sancta Ecclesia plena aurora fit, cum mortalitatis atq; ignorantiæ suæ tenebras funditùs

tùs amittit in iudicio ergo adhuc aurora est, sed in regno dies, quia etsi iam cũ restauratione corporũ uidere lumen in iudicio inchoat, eius tamẽ uisum plenius in regno consummat. Ortus itaq; auroræ, est exordiũ clarescẽtis Ecclesiæ, quẽ uidere nequeunt reprobi, quia à conspectu districti iudicis malorũ suorũ põdere pressi ad tenebras pertrahuntur. Vnde rectè per prophetã dicitur: Tollatur impius, ne uideat gloriam Dei. Hinc est quod de hac aurora per Psalmũ dicitur: Abscõdes
Psal. 30 eos in abscõdito uultus tui, à cõturbatione hominũ. Electus enim quisq; in iudicio per internum uisum in uultu diuinitatis absconditur, dũ reproborũ foris cæcitas districta animaduersione iustitiæ repulsa turbatur. Quod etiã non inconuenienter ad præsens accipimus, si simulatorum corda subtilius indagamus. Arrogãtes nãq; & hypocritæ bonorũ facta exterius aspiciunt, eosq; in factis suis laudari ab hominib. agnoscunt, eorũq; celebre nomẽ miratur, & quòd pro bene gestis laudes suscipiunt uident, sed quanto studio easdem laudes fugiant, nõ uidẽt. Aperta eorũ opera considerant, sed quòd sola spe intima hæc operentur, ignorãt. Qui enim uera luce iustitiæ clari sunt, prius à tenebris internæ intentionis immutantur, ut obscuritatem intus terrenę appetitionis plenè deserant, & corda sua ad supernæ lucis desideria perfectè cõuertant, ne cùm alijs apparent lucidi, sibimetipsis sint obscuri. Arrogantes ergo quia bonorum facta considerant, corda non pensant, imitantur unde laudari foris ualeant, non unde intus ad iustitiæ lumen surgant: & quasi ortum surgentis auroræ uidere nesciunt, quia intentionẽ religiosæ mentis considerare contẽnunt.

16 Potest etiam sanctus uir gratia prophetici spiritus plenus, Iudææ perfidiam redemptore ueniente conspicere, eiusq; cęcitatis dãna per uerba hæc quasi ex optãtis qualitate prophetare, ut dicat: Expectet lucẽ, & nõ uideat, nec ortũ surgẽtis auroræ Iudæa quippe lucẽ expectauit, & nõ uidit: quia humani generis redemptorẽ uenturũ quidẽ prophetãdo sustinuit, sed uenientẽ minime cognouit, & quos ad spẽ aperuit mentis oculos, ad præsen-

A tiã lucis clausit. Quæ & surgẽtis auroræ ortũ nõ uidit, quia infirma illa sanctæ Ecclesiæ primordia uenerari contẽpsit: dũq; hanc labefactari suorũ * mortibus credidit, ad quæ fortia perueniret, ignorauit. *al. sanctorum* Sed quia de infidelibus loquẽs, iniqui capitis mẽbra innotuit, ad ipsum rursum iniquorũ caput uerba cõuertit, dicens: Quia non cõclusit ostia uẽtris, qui portauit me, nec abstulit mala ab oculis meis.] Quod unicuique hominũ uenter est matris, hoc uniuerso humano generi extitit habitatio illa summa paradisi. Ex ipsa
B nanque proles humani generis uelut ex uẽtre prodijt, & quasi ad incremẽta corporis, sic ad augmenta propaginis foras emanauit. Ibi conceptio nostra coaluit, ubi origo hominũ homo primus habitauit. Sed huius uentris ostia serpens aperuit, quia persuasione callida in corde hominis mandatum cœleste dissoluit. Huius uentris ostia serpẽs aperuit, quia munita supernis monitis claustra mentis irrupit. Sãctus igitur uir in pœna quam tolerat, ad culpã mẽtis oculos reducat. Doleat hoc quòd tenebrosa nox, id est antiqui
C hostis obscura suggestio humanis mẽtibus intulit: doleat hoc quod suggestioni callidæ humana mens in sua deceptione consensit, & dicat: Quia non conclusit ostia uentris, qui portauit me, nec abstulit mala ab oculis meis. Nec moueat quòd nõ cõclusisse quæritur, quẽ aperuisse paradisi iãnuã detestatur. Nõ cõclusit enim dicit, aperuit & mala nõ abstulit, irrogauit. Quasi enim auferret, si quiesceret: & quasi clauderet, si ab irruptione cessaret. Pensat nãq; de quo loquitur, & perpendit quòd prauo spiritui quasi lucra
D nobis dedisse fuerat, si damna nõ intulisset. Sic nos de latronibus loquimur, quia captiuis suis donant uitã, si non abstulerint. Libet hęc ab inchoatione repetere, atque ex eo quod in usu præsentis uitæ recognoscimus, moraliter retractare. Beatus Iob considerans, postquam à 17 mentis statu succubuit, genus humanum, quanta in rebus prosperis fiducia subleuetur, uel quanta ex aduersis perturbatione frangatur, ad illum quem habere in paradiso potuit incommutabilitatis statũ mẽte recurrit, & mortalitatis lapsum

lapſum per proſpera & aduerſa uariātē,
quàm deſpicabilem cerneret, malediceo
do declarauit, dicens:

Quid ſit quòd Iob in diem in qua natus eſt, pe rire optat, & noctem in qua eſt conceptus: & cur homo in die dicatur naſci, in nocte uero concipi.

Caput XV.

PEreat dies in qua natus ſum, & nox
in qua dictum eſt, conceptus eſt ho-
mo.] Quaſi dies quædam eſt, cùm mundi
huius proſperitas arridet. Sed dies iſte in
noctem deſinit, quia ſæpe tēporalis pro-
ſperitas ad tribulationis tenebras perdu
cit. Hūc proſperitatis diem propheta de
Hier. 17 ſpexerat, cùm dicebat: Diē hominis non
concupiui, tu ſcis. Hanc tribulationis
noctem poſtremo incarnationis ſuæ tē-
pore paſſurum ſe dominus nūciabat, cū
per Pſalmiſtā quaſi ex præterito diceret:
Pſal. 15 Vſq; ad noctem increpuerunt me renes
mei. Pōt autē per diē, peccati delectatio,
per noctē uerò cæcitas mentis intelligi,
per quam ſe homo patitur in culpæ per-
petratione proſterni. Optat igitur peri-
re diē, ut omne quod blandiri culpa cer-
nitur, uigore iuſtitiæ interueniente de-
ſtruatur. Optat etiam perire noctē, ut qđ
cæcata mēs etiam per conſenſum perpe-
trat, animaduerſione pœnitentiæ extin-
guat. Sed quærendū nobis eſt, cur in die
homo natus dicitur, in nocte cōceptus?
Scriptura ſacra tribus modis hominem
appellat, ſcilicet aliquādo per naturam,
aliquando per culpam, aliquando per in
firmitatem. Homo quippe per naturam
Gen. 1 dicitur, ſicut ſcriptū eſt: Faciamus homi
nem ad imaginē & ſimilitudinē noſtrā.
Pſal. 81 Homo per culpā, ſicut ſcriptū eſt: Ego di
xi, dij eſtis, & filij excelſi oēs, uos autē ſi-
cut homines moriemini. Ac ſi apertè di-
cat: Sicut delinquētes obibitis. Vnde &
2. Cor. 3 apoſtolus Paulus ait: Cū ſit inter uos ze
lus & cōtentio, nōne carnales eſtis, & ſe
cundū hominē ambulatis? Ac ſi apertè
dicat: Qui diſcordes mētes ducitis, non-
ne adhuc ex reprehenſibili humanitate
peccatis? Homo ꝑ infirmitatem dicitur,
Hier. 17. ſicut ſcriptum eſt: Maledictus homo qui
ſpem ſuam ponit in homine. Ac ſi apertè
diceret, in infirmitate. Homo ergo in

A die naſcitur, ſed in nocte concipitur, q̄a
nequaq̄ ad delectationem peccati rapit,
niſi prius per uolūtarias mētis tenebras
infirmetur. Antea enim cæcus in mente
fit, & poſtmodum ſe reprobæ delectatio-
ni ſubſternit. Dicatur ergo: Pereat dies
in qua natus ſum, & nox in qua dictum
eſt, conceptus eſt homo, id eſt, pereat de-
lectatio quæ in culpā hominē rapuit, pe-
reat incauta mētis infirmitas, quæ eū uſ
que ad tenebras praui cōſenſus excæca-
uit. Homo. n. dū blādimenta delectatio-
nis cautè nō perſpicit, etiam in noctem
B nequiſsimę perpetrationis ruit. Solerter
ergo uigilandum eſt, ut cum blandiri cul
pa inchoat, ad quantū interitū mēs tra-
hatur, agnoſcat. Vnde & aptè ſubditur:
Dies illa uertatur in tenebras.] Dies q̄p
pe in tenebras uertitur, cum culpa in ip
ſo delectationis exordio ad quem perdi-
tionis finē rapiat, uidetur. In tenebras er
go diem uertimus, cū noſmetipſos diſtri
ctè punientes, ipſa delectationis prauæ
blandimenta per diſtricta pœnitentiæ
lamenta cruciamus, & cùm flendo inſe-
quimur, quicquid in corde taciti ex dele
C ctatione peccamus. Quia enim fidelis
quiſq; cogitationes in iudicio exquiri
ſubtiliter non ignorat, Paulo atteſtante, Rom. 2
qui ait: Inter ſe inuicem cogitationū ac-
cuſantiū aut etiā defendētiū, ſemetip-
ſum introrſus diſcutiēs, ante iudiciū ue-
hementer examinat, ut diſtrictus iudex
eo iam tranquillus ueniat, quò reatum
ſuum quē diſcutere appetit, iā pro culpa
punitū cernit. Vnde & rectè ſubiungit:

D *Quòd à nobis non requirat Deus quę per pœnitentiam conſtat eſſe demiſſa.*

Cap. XVI.

NOn requirat eum Deus deſuper.] 18
Requirit deus quæ iudicādo diſcu-
tit, nō requirit quæ ignoſcendo in ſuo
iam iudicio impunita derelinquit. Hic
itaq; dies, id eſt, hæc peccati delectatio à
domino nō requiritur, ſi animaduerſio-
ne ſpontanea punitur, Paulo atteſtante 1. Co. 11
qui ait: Si noſmetipſos diiudicaremus,
nō utiq; à domino iudicaremur. Deo er-
go diem noſtrum requirere, eſt contra
mentē noſtrā ſubtiliter in iudicio, omne
quod

quod de culpa gratulamur admissum in- A
dagare. In qua scilicet requisitione, illum
tunc seuerius percutit, quē sibi nunc mol
lius pepercisse deprehendit. Bene autem
sequitur: Et nō illustret lumine.] In iudi
cio nanq; dominus apparens, omne qđ
tunc redarguit, lumine illustrat. Quasi
enim sub quadā obscuritate tegitur, quic
quid tunc in memoriā iudicis non reuo
Ephe. 5. catur. Scriptū quippe est: Omnia autem
quæ arguuntur, à lumine manifestātur.
Quasi quędā tenebrę peccata pœniten-
tium absconduntur, de quib. per prophe
Psal. 31 tam dicitur. Beati quorum remissæ sunt B
iniquitates, & quorū tecta sunt peccata.
Quia ergo omne quod tegitur, uelut in
tenebris occultatur, in die extremi iudi-
cii non illustratur lumine, quod non di-
scutitur ultione. Actus nanq; nostros,
tūc iustè punire noluerit, ipsa sibi aliquo
modo sciēs diuina misericodia abscōdit.
In lumine uerò ostēditur, quicquid tunc
in conspectu omniū demonstratur. Hic
ergo dies uertatur in tenebras, ut uideli-
cet omne quod delinquimus, nos p pœ-
nitentiā feriamus. Hunc diem dominus
non requirat, & lumine non illustret, ut C
scilicet nobis culpā nostrā ferientibus,
ipse hāc extremi iudicij animaduersione
non increpet. Ipse autē iudex uenturus
est, qui cuncta penetret, cuncta perstrin-
19 gat. Qui quia ubique est, locus quo fu-
giatur, non est. Sed quia correctio-
nis nostrę fletibus placatur, solus ab il-
lo locum fugæ inuenit, qui post perpe-
tratam culpam nunc se in pœnitentia ab
scondit. Vnde & aptè adhuc de hoc dele
ctationis die subiungitur:

Quod carnales delectationis diem tenebræ fle D
tuum, & pęnitentię lamenta, et recordatio
mortis obscurent. *Cap. XVII.*

OBscurent eū tenebræ & umbra mor
tis.] Diem profectò tenebrę obscu-
rant, quādo delectationē mentis inflicta
pęnitentiæ lamenta transuerberant. Pos
sunt etiā per tenebras occulta iudicia de
signari. In luce nanque quod uidemus
agnoscimus, in tenebris uerò aut omni-
no nihil cernimus, aut incerto uisu cali-
gamus. Occulta nanq; iudicia quasi quæ
dam ante nostros oculos tenebræ sunt;
quia perscrutari nequaq̄ possunt. Vnde
& de deo scriptū est: Posuit tenebras lati- *Psal. 71*
bulū suū. Et quia absolui non meremur
agnoscimus, sed pręueniēte nos diuina
gratia per eius iudicia occulta liberamur
Diē igitur tenebræ obscurāt, cōfiendum
nostræ delectationis gaudiū, ab illo iustæ
animaduersionis radio, inscrutabilia eius
iudicia misericorditer occultant. Vnde
& aptè subiungitur: Et umbra mortis.]
In scriptura enim sacra umbra mortis 20
aliquando obliuio mentis accipitur, ali
quando imitatio diaboli, aliquādo mors
carnis. Vmbra enim mortis, obliuio mē-
tis accipitur, qa ut & superius diximus,
sicut mors hoc quod interficit, agit ut
non sit in uita, ita & obliuio hoc quod
intercipit, agit ut non sit in memoria.
Vnde & rectè quia Ioannes Hebræorum
populo eum cuius obliti fuerāt Deum
prædicare ueniebat, per Zachariā dicitur:
Illuminare his qui in tenebris & in um- *Luc. 1.*
bra mortis sedēt. In umbra enim mortis
sedere, est à diuini amoris notitia in obli
uione latescerē. Vmbra mortis imita-
tio antiqui hostis accipitur. Ipse enim
quia mortem intulit, mors uocatur:
Ioanne attestante, qui ait: Et nomen illi
mors. Per umbram igitur mortis, eius *Apoc. 6.*
imitatio designaẗ, quia sicut umbra iux-
ta qualitatē corporis ducitur, ita actio-
nes iniquorū de specie imitationis eius
exprimunẗ. Vnde & rectè Esaias cùm
gentiles populos ab antiqui hostis cer-
neret imitatiōe defecisse, eosq; ad ueri so
lis ortum resurgere, quæ certò futura con
siderat, quasi ex præteritis narrat, dicēs:
Sedentibus in tenebris & umbra mortis, *Esa. 9.*
lux orta est eis. Vmbra enim mortis,
mors carnis accipiẗ: quia sicut uera mors
est, qua anima separatur à deo, ita umbra
mortis est, qua caro separaẗ ab anima. Vñ
rectè uoce martyrum per prophetam dici
tur: Humiliasti nos in loco afflictionis, *Psal. 43*
& operuit nos umbra mortis. Quos.n.
constat non spū, sed sola carne mori, ne-
quaquam se uera morte, sed umbra mor-
tis dicūt operiri. Quid est ergo ꝙ beatus
Iob, ad obscurandū diem prauæ delecta-
tionis, postulat umbrā mortis, nisi ꝙ ad
delēda peccata añ Dei oculos, dei & homi
num

num mediatoré requirit, qui solam pro A nobis mortem carnis susciperet, & uerã mortem delinquentium per umbram suę mortis deleret? Ad nos quippe uenit, qui in morte spiritus carnisque tenebamur? unam ad nos suam mortem detulit, & duas nostras quas reperit soluit. Si.n.ipse utramque reciperet, nos à nulla liberaret. Sed unam misericorditer accepit & iustè utramq; damnauit. Simplam suam duplæ nostræ contulit, & duplam nostram moriens subegit. Vnde & non immeritò uno die in sepulchro & duabus noctibus iacuit, quia uidelicet lucem suæ simplæ B mortis, tenebris duplæ nostræ mortis adiunxit. Qui ergo solam pro nobis mortem carnis suscepit, umbram mortis pertulit, & à Dei oculis culpam quam fecimus abscondit. Dicatur igitur, rectè: Obscurent eum tenebræ & umbra mortis. Ac si apertè diceretur: Ille ueniat, qui ut à morte carnis, & spiritus debitores eripiat, mortem carnis non debens soluat.
21 Sed quia nullum peccatum dominus inultum relaxat: aut enim nos hoc flendo insequimur, aut ipse iudicando reseruat, restat ut ad emendationem suam C semper mens solerter inuigilet. In quo ergo sibi quisque misericorditer subueniri desiderat, hoc necesse est, ut confitens tergat. Vnde & apertè subiungitur: Occupet eum caligo.] Quia enim caligine oculus confunditur, ipsa per pœnitentiam mentis nostræ confusio, caligo nominatur. Nam sicut caligo nebulosa congerie obscurat diem, ita confusio perturbatis cogitationibus obnubilat mentem. De qua per quendam dicitur: Est
Eccle. 4. confusio adducens gloriam. Cùm enim ad mentem male gesta pœnitendo redu- D cimus, graui mox mœrore confundimur. Perstrepit in animo turba cogitationum, mœror conterit, anxietas deuastat, in ærumnam mens uertitur, & quasi quodam nubilo caliginis obscuratur. Hæc nanque caligo confusionis eorum mentem salubriter oppresserat, quibus
Rom. 6. Apostolus dicebat: Quem enim fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Hunc ergo peccati diem caligo occupet.i.blandimentum nequitiæ, afflictio pœnitẽtiæ digno mœrore pertur-

bet. Vnde & aptè subiungitur: *Inuoluatur amaritudine.*] Dies enim amaritudine inuoluitur, cùm ad cognitionem mẽte redeunte, peccati blandimenta cruciatus pœnitentiæ sequitur. Diem amaritudine inuoluimus, cùm prauæ delectationis gaudium, quæ supplicia sequantur aspicimus, & asperis hoc fletibus circumdamus. quia enim huc quod inuoluitur, ex latere omnis partis operitur, inuolui dies amaritudine optatur, quatenus quæ mala incorrectis imminent, ex omni parte quisq; conspiciat, & uoluptatis suæ lasciuiam tristitiæ lamentis tergat. Sed si diem, quam peccati delectationem diximus, tot impeti precibus audiuimus, ut uidelicet circumdantes fletus expient, quicquid delectatus per negligentiam animus deliquit, quanta animaduersione pœnitentiæ huius diei nox ferienda est, uidelicet ipse iam consensus ad culpam? Sicut enim minoris culpæ est, cùm carnaliter mens in delectationé rapitur, sed tamen delectationi suæ per spiritum reluctatur: ita grauioris & plenæ nequitiæ est, ad peccati illecebram non solum delectatione pertrahi sed etiam consensu famulari. Tanto igitur arctiori manu pœnitentiæ mens à pollutione tergenda est, quanto se per consensum conspicit sordidus inquinatam. Vnde & aptè subiungitur: Noctem illam tenebrosus turbo possideat.] quasi.n.quidam turbo tempestatis, est concitatus spũs mœroris. Nam dum peccatum quisq; quod fecit intelligit, dum prauitatis suæ nequitiam subtiliter pensat, mœrore mentem obnubilat, & quasi concusso serenæ lætitię aere, omnem in se tranquillitatem cordis pœnitẽtię turbine deuastat. Nisi.n.recognoscentem se animum iste turbo contereret, nequaquam propheta dixisset: In spũ uehementi conteres naues Tharsis. Tharsis Psal. 47
22 quipppe exploratio gaudij dicitur. Sed cùm uehemens pœnitentię spũs mẽtem occupat, omnem in ea explorationem reprehensibilis gaudij perturbat, ut nihil ei iam nisi flere libeat, nihil ante oculos illinc districtionem iustitię, hinc meritũ culpę, conspicit quo supplicio digna sit, si parcentis pietas desit, quę per lamenta pręsentia ab ęterna eruere pœna consueuit.

uit. Spūs ergo uehemens Tharsis naues A
conterit, cùm uis compunctionis ualida
mentes nostras huic mundo, quasi mari
deditas, salubri terrore confundit. Dicit
ergo: Noctē illam tenebrosus turbo pos-
sideat. i. perpetrationem culpæ, non blan
dimenta securæ quietis foueant, sed piè
sæuiens amaritudo pœnitētiæ irrumpat.
Sciendum uerò est, quia cum peccata im
punita relinquimus, à nocte possidemur:
cùm uerò hæc animaduersione pœniten
tiæ plectimus, nimirum nos noctem quā
fecimus possidemus. Sed tunc peccatum
cordis sub iuris nostri possessionem redu B
citur, si cùm incipit reprimatur. Vnde &
Gen. 4. diuina uoce Cain praua cogitanti dicit:
In foribus peccatum tuum aderit, sed sub
te erit appetitus eius, & tu dominaberis
illius. In foribus quippe peccatum adest,
cum in cogitationibus pulsat. Cuius ap-
petitus subter est, eique homo dn̄atur, si
cordis nequitia inspecta citius prematur,
& priusquam ad duritiam crescat, reluctā
ti menti subigatur. Vt ergo delictum suū
citius animus sentiat, & culpæ tyranni-
dem sub iure suo pœnitendo restringat,
dicatur rectè: Noctem illam tenebrosus C
turbo possideat.] Ac si apertè dicatur: Ne
captiua mens culpæ seruiat, culpam à pœ
nitentia liberam non relinquat. Et quia
quòd flendo insequimur, nequaquam no
bis à uenturo iudice hoc objci certe spe
ramus, bene subditur:

Quod à uenturo iudice nequaquam nobis ultra obÿciatur, quod hic in nobis flendo insecuti sumus. Cap. XVIII.

NOn computetur in dieb. anni, nec
numeretur in mensibus.] Illumina D
tionis nostræ annus tūc perficitur, qn̄ ap
parente æterno iudice, sanctæ ecclesiæ pe
regrinationis suę uita completur. Tunc
laboris sui remunerationem recipit, cum
expleto hoc belli tempore ad patriam re-
dit. unde bene per prophetam dicitur: Be
Psal. 64 nedices coronæ anni benignitatis tuę.
quasi. n. corona anni benedicitur, cum fi
nito laboris tempore uirtutum remune-
ratio confertur. Dies uerò huius anni
sunt singulæ quæq; uirtutes: menses aūt
multiplicia facta uirtutum. Sed ecce cum
per fiduciam mens erigitur, ut speret qđ
ueniente iudice de uirtutibus remunere
tur, occurrunt eius memoriæ etiam mala
quę gessit, & ualde formidat ne districtus
iudex qui uenit ut uirtutes remuneret,
ēt ea quę illicitè gesta sunt examinās sub
tiliter penset, ne cum annum complet, ēt
noctem numeret. Dicat itaq; de hac no-
cte: Non computetur in diebus anni, nec
numeretur in mensibus.] Ac si districtum
iudicem exoret, dicens: Cum expleto san
ctę Ecclesiæ tempore extremo te examini
manifestas, sic dona quæ contulisti remu
nera, ut mala quæ commisimus non re-
quiras. Si. n. nox illa in diebus anni com
putatur, omne quod egimus, ex prauita-
tis nostræ æstimatione confunditur. Et
dies uirtutum iam non lucent, si hos in
conspectu tuo annumerata nostræ noctis
tenebrosa confusio obscuret. Sed si de 25
nocte nostra moueri tunc inquisitionem
nolumus, magnopere nunc curandum
est, ut nos in eius discussione uigilemus,
ne quælibet nobis culpa impunita rema-
neat, ne mens peruersa quę fecit, defende
re audeat, & defendendo nequitię nequi-
tiam adiungat. Vnde & bene subditur.

Quòd non relinquit peccatum solum, sed congeminat qui quod male agit defendit, & quod à radice Adam ramus iste erroris hucusq; in genere humano pullulat. Cap. XIX.

SIt nox illa solitaria, nec laude digna.]
Sunt nōnullli qui non solum nequa-
quam deflent quod faciunt, sed ēt lauda-
re & defendere nō desinunt. Et nimirum
dum defenditur, culpa geminatur. Con-
tra quod rectè per quendam dicitur: Pec-
casti, nō adiicias iterum. Peccatum quip Eccl. 12
pe peccato adijcit, qui malè gesta etiam
defendit, & noctem illam solitariam non
relinquit, qui culpæ suæ tenebris etiā pa-
trocinia defensionis adiungit. Hinc est
quod primus homo de erroris sui nocte
requisitus, eandem noctem esse solitariā
noluit, quia dum requisitione ad pœni-
tentiam uocaretur, ei adminicula excusa
tionis adiunxit, dicens: Mulier quam de- Gen. 2.
disti mihi sociam, dedit mihi de ligno, &
comedi. s. excessus sui uitium in autorem
latenter intorquens, ac si diceret: Tu oc-
casionem

casionem delinquẽdi prębuisti, qui mulierẽ dedisti. Hinc est quod huius erroris ramus in humano genere ex illa nunc usq; radice protrahitur, ut quod male agitur, adhuc etiam defendatur. Dicatur ergo: Sit nox illa solitaria, nec laude digna. Ac si apertè exoret, dicens: Culpa quam fecimus, sola remaneat, ne dum laudatur & defenditur, in cõspectu nos nostri iudicis multiplicius adstringat. Peccare quidem non debuimus, sed utinam alia non iungentes, uel ea quæ fecimus, sola deseramus. Sed inter hæc sciẽdum est, q̃ ille culpam suam ueraciter insequitur, qui iam ad amorem præsentis seculi nullo appetitu prosperitatis instigatur, qui huius mundi blandimenta quã sint fraudulenta considerat, fauoresq; eius quasi quasdam persecutiones pensat. Vnde & bene subditur:

Quid sit quod dicitur, Maledicant ei, qui maledicunt diei, & quod illi transactas culpas uerè puniunt, qui seductoris insidias in ipsa suggestione deprehendunt. Cap. XX.

Maledicant ei qui maledicunt diei. Ac si apertè dicat: Illi huius noctis tenebras uerè pęnitendo feriant, qui iam lucem prosperitatis seculi despicientes calcant. Si enim diem lætitiam delectationis accipimus, rectè de hac nocte dicitur: Maledicant ei qui maledicunt diei. quia nimirum illi ueraciter mala transacta per animaduersionem pœnitentiæ corrigũt, qui iam ad bona fallentia, nulla delectatione rapiuntur. Nam quos adhuc noxia alia delectant, falsum est quod cernitur, quia perpetrata alia deplorant. Si autem, ut supra dictum est, noctem, suggestionem callidam antiqui hostis accipimus, illi maledicere nocti intelligendi sunt, qui diei maledicunt, quia scilicet illi transactas culpas uerè puniunt, qui maligni seductoris insidias in ipsa suggestione blanda deprehendunt. Bene autem subditur:

A *Quòd diabolum contra se suscitant, qui ea quæ mundi sunt, mente contemnunt, & ea quæ Dei sunt, plena intentione desiderant. Cap. XXI.*

Qui parati sunt suscitare Leuiathan.] Omnes enim qui ea quę mũdi sunt, mente calcant, & ea q̃ Dei sunt, plena intentione desiderant, Leuiathan contra se suscitant, quia eius malitiam instigatione suæ conuersationis inflammant. Nam qui eius uoluntati subiecti sunt, quasi quieto ab illo iure possi- 24
B dentur, & superbus eorum rex quasi quadam securitate perfruitur, dum eorũ cordibus inconcussa potestate dominatur. Sed cùm uniuscuiusq; spiritus ad conditoris sui desiderium recalescit, cum torporem negligentiæ deserit, & frigus insensibilitatis pristinæ igne sancti amoris accendit, cum libertatis ingenitæ meminit, & teneri ab hoste seruus erubescit: quia idẽ hostis se consideret despici, quia uias Dei uidet apprehendi, dolet contra se captum reniti, & mox zelo accẽditur, mox ad certamen mouetur, mox ad ten-
C tationes innumeras contra rebellantem mentem se excitat, atq; in omni arte lacerationis instigat, ut tentationũ iacula intorquendo cõfodiat cor, quod dudum quieto iure possidebat. Quasi dormiebat quippe, dum sopitus in prauo corde quiesceret: sed excitatur in prouocatione certaminis, cum ius amiserit peruersæ dñationis. Huic ergo nocti maledicant, qui parati sunt suscitare Leuiathan. i. hi se cõtra peccatum fortiter in iudicio districtionis erigant, qui in suis tentationibus excitare antiquum aduersarium non formi-
D dant. Scriptum namq; est: Fili accedẽs ad seruitutem Dei, sta in iustitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationẽ. *Eccle. 2.* Quisquis. n. accingi in diuino sermone properat, quid aliud q̃ se contra antiqui aduersarij certamẽ parat, ut liber in certamine ictus suscipiat, q̃ quietus sub tyranno in captiuitate seruiebat? Sed in eo ipso q̃ mens contra hostẽ accingit̃, q̃ alia uitia subigit, alijs reluctat̃, aliqñ de culpa aliquid, quod tñ non ualde noceat, remanere permittit̃. Et sępe mens quę aduersa multa & fortia superat, unum in se & fortasse

tasse minimum, quamuis magna intentione inuigilet, non expugnat. Quod diuina nimirum dispensatione agitur, ne ex omni parte uirtutibus splendens, in elatione subleuetur, ut dum in se paruũ quid reprehensibile uidet, & tamen hoc subigere non ualet, nequaquam sibi sed authori uictoriam tribuat in his quæ subigere fortiter ualet. Vnde & bene subiungitur:

Quòd sancti nolentes aliquas peccati reliquias trahant, & quòd ad erudiendum Israelem tributarius in medio Ephraim relinquatur Chananæus. Cap. XXII.

OBtenebrentur stellæ caligine eius.] Stellæ quippe huius noctis caligine obtenebrantur, quando & hi qui magnis iam uirtutibus splendent, adhuc de obscuritate culpæ aliquid renitentes sustinent, ut etiam magna uitæ claritate luceant, & tamen adhuc noctis reliquias nolentes trahant. Quod ad hoc, sicut dictum est, agitur, ut mens proficiens ad uirtutem iustitiæ, sua melius infirmitate roboretur, & inde uerius in bonis luceat, unde eam etiam nolentem, parua reprehensibilia humiliter obscurant. Vnde & bene cum Israelitico populo præcepta repromissionis terra partiretur, Ephraim tribui Chananæus gentilis populus non occisus, sed factus tributarius dicitur, sicut scriptum est: Habitauit Chananæus in medio Ephraim tributarius. (*Iosue 16*) Quid enim Chananæus, gentilis uidelicet populus, nisi uitium significat? Et sæpe magnis uirtutibus terram promissionis ingredimur, quia spe intima de æternitate roboramur. Sed dum inter acta
5 sublimia, uitia quædam parua retinemus, quasi Chananæum uiuere in terra nostra concedimus. qui tamen nobis tributarius efficitur, quia hoc ipsum uitiũ quod subigere non possumus, ad usum nostræ utilitatis humiliter retorquemus, ut eo de se mens & in summis uilia sentiat, quo suis uirib. etiam parua quæ appetit nõ expugnat. Vnde & bene rursum scriptũ est: (*Iud. 3.*) Hæ sunt gentes quas dominus dereliquit, ut erudiret in eis Israelẽ. Adhoc nanq; quædam minima uitia nostra retineñtur, ut sese nostra intentio sol-

A licitam in certamine semper exerceat, & eo de uictoria nõ superbiat, quo uiuere in se hostes cõspicit, à quibus adhuc uinci formidat. Israel ergo reseruatis gentibus eruditur, quando in quibusdam minimis uitijs elatio uirtutis nostrę comprimitur, & in paruis sibi resistentibus discit, quòd ex se maiora nõ subigit. Hoc tamẽ quod dicitur: Obtenebrentur stellæ caligine eius, intelligi & aliter potest. Nox quippe illa, consensus uidelicet ad culpam, quæ ad nos primi parentis est ex cessu propagata, mentis nostræ oculum
B tanta obscuritate perculit, ut omnis homo in huius uitę exilio, cęcitatis suæ tenebris pressus, quãtalibet ui ad ęternitatis lumen intenderit, penetrare non possit. Post pœnam nanq; donati peccatores nascimur, atque ad hãc uitã cũ mortis nostræ meritò uenimus, & cùm ad supernæ lucis radiũ aciẽ mẽtis erigimus, ipsa infirmitatis nostræ obscuritate caligamus Et quidem multi in hac infirmitate carnis tanta uirtute roborati sunt, ut resplendere mũdo quasi stellæ potuissent.
C Multi in tenebris uitæ præsentis, dũ superiora de se exẽpla exhibẽt, astrorũ more nobis desuper lucẽt: sed quãtalibet coruscatione operis fulgeãt. quantolibet se igne cõpunctionis accendãt nimirũ constat, quia dum corruptibili adhuc carne grauati sunt, æternũ lumẽ sicut est, uidere nequaquã possunt dicat ergo: Obtenebrẽtur stellæ caligine eius: id est, etiã illi in cõtemplatione sua, antiquæ noctis adhuc tenebras sentiant, de qbus nimirũ constat ꝙ humano generi in huius uitæ caligine uirtutum suarũ iã radios expan
D dãt: qa & si mẽte iã ad summa exiliũt, adhuc tamẽ in infimis primæ culpæ pondere grauãtur, Vnde fit ut & foris exempla lucis uelut astra præbeãt, sed tamẽ intus usq; ad fixæ uisionis certitudinem pressi noctis caligine nõ ascẽdant. Sæpe aũt ita mẽs accenditur, ut quãuis in carne sit posita, in Deũ tamẽ omni subiugata carnali cogitatione rapiatur: nec tamẽ Deũ sicut est cõspicit, quia hãc nimirũ sicut dictum est, in carne corruptibili põdus primæ damnationis premit Sæpe etiã ita ut est, se absorberi desiderat, ut æternã uitã, si possit fieri, sine interuẽtu corporeę mortis

tis attingat. Vnde apost. Paul. cũ ardẽter internã lucẽ quæreret, sed tñ utcũq; exterioris mortis damna formidaret, ait: Quã
1. Cor. 5. diu sumus in hoc habitaculo ingemiscimus grauati, eo quòd nolumus expoliari sed superuestiri, ut absorbeatur qđ morta
26 le est à uita. Sancti igitur uiri uidere uerum mane appetunt, & si concedatur, etiã cum corpore illud attingere lucis intimę secretum uolunt. Sed quanto libet ardore intentionis exiliant, adhuc antiqua nox aggrauat, & corruptibilis huius carnis oculos, quos hostis callidus ad concupiscentiam aperuit, iustus iudex à conspectu interni sui fulgoris premit. Vnde & bene subditur.

Quòd quantalibet uirtute sancti nunc fulgeant, resurrectionis tamen gloriam nondum intelligunt, quam expectant.
Cap. XXIII.

EXpectet lucem & non uideat, nec ortum surgentis auroræ.] Quantalibet nanque intentione adhuc peregrina mẽs satagat, uidere lucem æternam sic ut est non ualet, quia hanc ei damnationis suæ cæcitas abscondit. Ortus uero auroræ, est illa noua natiuitas resurrectionis, qua sancta Ecclesia etiam carne suscitata oritur ad contemplandum lumen æternitatis. Si enim ipsa carnis nostræ resurrectio quasi quædam natiuitas non esset, de ea ueritas non dixisset: In regeneratione cùm sederit filius hominis in sede
Mat. 19 maiestatis suæ. Esse ergo hanc ortum uidit, quam regenerationem uocauit. Sed quantalibet uirtute electi nunc fulgeant, quæ erit illa nouæ natiuitatis gloria, penetrare nequeunt, quia tunc cum carne D ad contemplandum ęternitatis lumen ascendunt. Vnde & Apostolus Paulus
1. Cor. 2. ait: Quod oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ pręparauit Deus diligentibus se. Dicat ergo: Expectet lucem, & non uideat, nec ortum surgentis aurorę: quia spontaneo uitio tenebrata nostra infirmitas, nisi prius per mortem pœnę suæ debitum soluat, claritatem lucis internæ non penetrat. Sequitur:

A *Quòd iustitia exigit, ut ea inuiti patiamur, quæ ex arbitrio & sponte uolentes fecimus.* *Cap.* XXIIII.

QVia non conclusit ostia uentris, qui portauit me, nec abstulit mala ab oculis meis.] Sicut & superius dictum est, non conclusit, dicit aperuit, & non abstulit, irrogauit. Hæc itaq; nox, uidelicet culpa, ostia uẽtris aperuit, quia concepto ad peccatum homini desideria concupiscentiæ carnalis reseranit. Ostia quippe uentris, sunt desideria concupi-
B scentiæ carnalis, de quibus per prophetam dicitur: Intra in cubicula tua, & claude ostia tua. Esa. 26.
Cubicula qppe ingredimur, cũ secreta mentis nostræ intramus. Ostia aũt claudimus, cùm desideria illicita coercemus. Hæc itaque cõcupiscentiæ carnalis ostia dũ cõsensus noster aperuit, ad innumera nos mala corruptionis pertraxit. Vnde etiã nũc sub mortalitatis pondere gemimus, quãuis ad hãc arbitrio nostro uenerimus, quia & iudicij sic iustitia exigit, ut quod sponte fecimus, inuiti toleremus. Sequitur: Quare non in uulua
C mortuus sum? Egressus ex utero non statim perij? Cur exceptus genibus? Cur lactatus uberibus?] absit nos credere, quod beatus Iob tanta spiritus scientia pręditus, tanta interni iudicis attestatione laudatus, abortiuum se optet interijsse. Sed quia, sicut etiam per remunerationem cognoscitur, intus habet testem suæ fortitudinis, intus pensanda sunt eius pondera locutionis.

Quòd peccatum quatuor modis in corde, & quatuor consummatur in opere.
Cap. XXV.

QVatuor quippe modis peccatum perpetratur in corde, quatuor consummatur in opere. In corde nãq; 27
suggestione, delectatione, consensu, & defensionis audacia perpetratur. Fit enim suggestio per aduersarium, delectatio per carnẽ, consensus per spiritũ, defensionis audacia per elationem. Culpa enim quę terrere mentem debuit, extollit, & deiiciendo eleuat, sed grauius eleuando supplantat. Vnde & illam primi hominis rectitudinem antiquus hostis his quatuor

ictibus

ictibus fregit. Nam serpẽs suasit. Eua dele A ctata est, Adã cõsensit, qui etiã requisitus, cõfiteri culpã per audaciã noluit. Hoc uerò in humano genere quotidie agitur, quod actũ in primo parente nostri generis nõ ignoratur. Serpẽs suadet, quia occultus hostis mala cordibus hominũ latenter suggerit. Eua delectata est, quia carnalis sensus ad uerba serpentis mox se delectationi substernit. Consensum uerò Adam mulieri præpositus præbuit, quia dũ caro in delectationẽ rapitur, etiam à sua rectitudine spiritus infirmatus inclinatur. Et requisitus. Adã cõfiteri culpam noluit, quia uidelicet spiritus quo peccã B do à ueritate disiungitur, eo in ruinæ suę audacia nequius obduratur. Eisdẽ etiam quatuor modis peccatũ cõsummatur in opere. Prius namque latens culpa agitur, postmodũ uerò etiam ante oculos hominũ sine cõfusione reatus aperitur, dehinc & in consuetudinè ducitur, ad extremũ uerò uel falsæ spei seductionibus, uel obstinatione miseræ desperationis enutritur. Hos itaq; peccati modos, qui uel in corde latenter fiunt, uel patẽter opere perpetrãtur, beatus Iob considerat, & humanũ genus in quot peccatorũ gradibus la C psum sit, deplorat, dicẽs Quare nõ in uulua mortuus sum? Egressus ex utero non statim perij? Cur exceptus genibus? Cur lactatus uberibus? Prima enim uulua cõceptionis, fuit lingua malæ suggestionis. Sed peccator in uulua moreretur, si moriturũ se homo in ipsa suggestione cognosceret. Qui tamen ex utero egressus est, quia postquam in peccato eum suggerẽs lingua concepit, foras mox etiam delectatio rapuit. Post egressionẽ uerò exceptus est genibus, quia cùm ad delectationẽ carnis prodiit, nimirũ culpã per con- D sensionẽ spiritus, subiectis cunctis sensibus, quasi suppositis genibus cõsummauit. Sed genibus exceptus, etiã uberibus est lactatus. In cõsensu enim culpæ addictis spiritus sensibus, multa cassæ fiducię argumèta subsecuta sunt, quæ natam in peccato animam, uirulento lacte nutrierunt, & ne aspera mortis supplicia metuerẽt, hãc blãdis excusationibus fouerunt. 28 Vnde & primus homo post cul- Gen. 3. pã audacior extitit, dicens: Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno & comedi. Qui quidẽ per timorẽ semetipsum absconsurus fugerat, sed tamẽ requisitus innotuit quantũ etiã timens timebat. Quũ enim ex peccato pręsens pœna metuitur, & amissa Dei facies non amatur: timor ex tumore est, nõ ex humilitate, Superbit, quippe, qui peccatum, si liceat non puniri, non deserit. Sed his, sicut dictũ est, quatuor modis culpa ut in corde agitur, etiã opere perpetratur. Ait enim: Quare nõ in uulua mortuus sum? Vulua quippe peccantis, est hominis culpa latẽs, quæ occultè peccatorẽ cõcipit, & reatũ suũ adhuc in tenebris abscõdit. Egressus ex utero nõ statim perij? A uulua de utero exitur, cùm peccator quæ in occulto cõmiserit, hæc etiã in aperto cõmittere nõ erubescit. Quasi enim ab oc- *Esa. 3.* cultationis suæ uulua processerãt, de quibus propheta dicebat: Et peccatũ suũ sicut Sodoma prædicauerunt, nec absconderunt. Quare exceptus genibus?] Quia nimirũ peccator, cùm iam de iniquitate sua nõ cõfunditur, in iniquitate eadem, etiam adminiculis pessimæ consuetudinis roboratur. Quasi genibus peccator fouetur ut crescat, dũ culpa consuetudinis firmatur ut uigeat. Cur lactatus uberibus?] Quia dũ prodire culpa in usum cœperit, nimirum se uel falsa spe diuinæ misericordiæ, uel aperta miseria desperationis pascit, ut eo nequaquam ad correptionẽ redeat, quo uel factorẽ suũ, pium sibi inordinatè simulat, uel hoc quod fecit, inordinatè formidat. Beatus igitur uir humani generis lapsus aspicit, & quibus præcipitijs mersum sit in foueã iniquitatis intendit, dicẽs: Quare nõ in uulua mortuus sum? id est, in ipsa occulta perpetratione peccati, cur à carnis uita mortificare me uolui? Egressus ex utero non statim perij? id est, postquã ad apertã iniquitatem exij, cur me tunc saltẽ perditum non cognoui? Perisset quippe in suo iudicio, si se perditum cognouisset Quare exceptus genibus? id est etiam post apertam culpam, cur me adhuc in illa etiam consuetudo suscepit, ut ualentiorem ad nequitias redderet, & prauis me usibus sustinens foueret? Cur lactatus uberibus? id est postquam in culpæ

culpæ consuetudinem ueni, cur me A ad atrociorem nequitiam, uel falsę spei fiducia, uel lacte miseræ desperationis enutriui? Cum enim culpa in usum uenerit, ei iam animus etiam si appetat, debilius resistit: quia quot uicibus prauæ frequentationis astringitur, quasi tot
29 uinculis ad mentem ligatur. Vnde fit ut eneruis animus cum solui non ualet, ad quædam se solatia falsæ cōsolationis inclinet, quatenus uenturū iudicem tantæ sibi misericordiæ spondeat, ut eos etiam quos arguēdos inuenerit, penitus nō occidat. Cui rei hoc deterius accidit, quod ei multorū similium lingua consentit, cùm multi etiam malè gesta laudi B bus exaggerant. Vnde fit ut incessanter crescat culpa, fauoribus nutrita. Curari autē uulnus negligitur, quod dignū præmio laudis uidetur. Vnde bene per Salo-
Prou. 1 monem dicitur: Fili mi, si te lactauerint peccatores, ne acquiescas eis. Peccatores etenim lactant, cum uel perpetranda mala blandimentis inferunt, uel perpetrata
Psal. 9 fauoribus extollunt. An non lactantur, de quo per Psalm. dicitur: Quoniā laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & cū iniqua egerit iniquus benedicitur? Sciendum quoq; est quod tres illi modi C peccantium iuxta descensus sui ordinē facilius corrigūtur, quartus uerò iste difficilius emendatur. Vnde & redēptor noster puellam in domo, iuuenē extra portam, in sepulcro autem Lazarum suscitauit. Adhuc quippe quasi mortuus iacet in domo, qui latet in peccato. Iam quasi extra portam educitur, cuius iniquitas usq; ad inuerecundiam publicæ perpetrationis aperitur. Sepulturæ uerò agere premitur, qui in perpetratione nequitię etiā usu consuetudinis pressus grauatur. Sed hos ad uitam miseratus reuocat, quia ple D runq; diuina gratia non solùm in occultis, sed etiā in apertis iniquitatibus mortuos, & mole prauæ consuetudinis pressos, respectus sui lumine illustrat. Quartum uerò mortuū redemptor noster nunciante discipulo agnoscit, nec tamen suscitat, quia ualde difficile est, ut is quem post usum malæ consuetudinis etiam ad ultimum adulantium linguæ excipiūt, à mentis suæ morte reuocetur. De quo & bene dicitur: Sine mortuos sepelire mortuos. Mortui enim mortuos sepe- *Luc.* 9 liunt, cùm peccatores peccatorem fauoribus premunt. Quid est enim aliud peccare q̄ occūbere, & sepelire q̄ abscondere? Sed qui peccantem laudibus prosequuntur, extinctum sub uerborum suorum aggere abscondunt. Erat autem & Lazarus mortuus, sed tamen non à mortuis sepultus. Fideles quippe mulieres illum obruerant, quæ & eius uiuificatori nunciabant. unde & protinus ad lucem redijt, quia cum in peccato animus moritur, citius ad uitam reducitur, si super hunc sollicitæ cogitationes uiuunt. Aliquando autem, sicut & superius dictum est, falsa spes mentem non intercipit, sed hanc deterior desperatio configit, quæ dum omnem spem ueniæ funditus interimit, erroris lactè animam uberius nutrit.

Primi hominis si non peccasset, qualis fuisse conditio. *Cap. XXVI.*

CONsideret igitur sanctus uir post primam culpam quāta deterius homo mala commisit, postq̄ paradisum perdidit, usq; ad quanta huius exilij prærupta descendit, & dicat: Quare non in uulua mortuus sum? id est, cum serpētis suggestio peccatorem me conciperet, tunc utinam quę mors sequeret, agnouissem, ne usque ad delectationem suggestio raperet, & morti arctius ligaret. Egressus ex utero nō statim perij? ac si dicat: Vtinam ad exteriorem delectatione exiens, quod interiore lumine patiebat, agnouissem, & saltē in ipsa delectationē occūberé, ne per cōsensum mors acrius puniret. Cur exceptus genibus?] Ac si dicat: Vtinā minime me cōsensus subiectis prauitati sensibus excepisset, ne ipsa me consensio ad audaciam deterius raperet. Cur lactatus uberibus?] Ac si dicat: Vtinā blandiri saltem mihi post mala perpetrata noluissem, ne tāto me culpæ nequius astringerem, quanto me in illa mollius fouerem. His itaq; reprehensionum suarum uocibus in parente primo se peccasse redarguit. Sed si ad ærumnam huius exilij nequaq̄ homo peccando descenderet, dicat

eat qua perfuit quiete potuisset. Sequit. A Nunc enim dormiens silerem, & somno meo requiescerem.] Ad hoc quippe in paradiso homo positus fuerat, ut si se ad cõditoris sui obedientiam uinculis charitatis astringeret, ad cœlestem angelorũ patriam quandoque sine carnis morte transiret. Sic nanque est immortalis cõditus, ut tamen si peccaret, & mori posset: & sic mortalis est conditus, ut si non peccaret, etiam non mori posset: atq; ex merito liberi arbitrij beatitudinem illius regionis attingeret, in qua uel peccare uel mori non posset. Vbi igitur post re- B demptionis tempus, carnis morte interposita, electi transeũt, illuc proculdubio parentes primi si in conditionis suæ statu perstitissent, etiam sine morte corporũ transferri potuissent. Dormiẽs igitur sileret, & somno suo homo requiesceret, dũ ad æternæ requiem patriæ ductus, quasi secessum quẽdam à clamore hoc humanę infirmitatis inueniret. Post peccatum namq; quasi clamans uigilat, qui cõten- C tionem carnis proprię repugnãs portat. hoc quietis silentiũ iã homo cõditus habuit: cũ contra hostẽ suũ liberũ uoluntatis arbitriũ accepit. Cui qui sua sponte succubuit, mox de se quod contra se perstreperet, inuenit: mox in certamine infirmitatis tumultus reperit: & quãuis in pacis silẽtio ab autore fuerat cõditus, hosti tñ sponte substratus clamores de pugna tolerauit. Ipsa.n.carnis suggestio quasi quidã clamor est contra quietẽ mẽtis, quã ante transgresionẽ homo non sensit: quia nimirũ quod de infirmitate posset tolerare non habuit. Postq̃ uerò se spõte hosti subdidit, astrictus culpę suę D uinculis in quibusdã ei etiam nolens seruit, & clamores in mẽte patit, cum caro spiritui reluctatur. An non clamores intrinsecus audiebat, qui prauę cõtra se legis uerba tolerabat, dicens: Video aliã

Rom.7. legem in membris meis, repugnantem legi mentis meę, & captiuum me ducentẽ in legẽ peccati, quẽ est in membris meis? Contempletur ergo uir sanctus in quanta cordis pace quiesceret: si serpentis uerba suscipere homo noluissent, & dicat: Nũc.n.dormiẽs silerẽ, & somno meo requiescerem: id est, intra mentis secretum ad conditoris contemplationem secederem, nisi me extra me tẽtationum tumultibus cõsensus primę culpę prodidisset. Huius autem quietis gaudijs cum qbus etiam socijs perfrueretur, adiũgit dicẽs:

Quòd per reges & consules sanctos uelit angelos intelligi, cum quibus homo conuenisset ab initio, nisi ipse onus peccati uoluntariè sumpsisset. Cap. XXVII.

CVm regibus & consulibus terrę.] Re 31
bus insensibilibus discimus qd de sensibilibus atq; intelligibilibus sentiamus. Terra nãq; aere fœcundatur, aer aũt ex cœli qualitate disponitur. Sic iumentis homines, hominibus angeli. archangeli uerò angelis præsunt. Nam quòd iumentis homines præsint, & usu cernimus, & uerbis Psalmistæ docemur,
qui ait: Omnia subiecisti sub pedibus *Psal. 8.*
eius, oues & boues uniuersas, insuper & pecora campi. Quia uerò hominibus angeli pręsint, per prophetam testatur angelus dicens: Princeps regni
Persarum restitit mihi. Quod uerò an- *Dan. 10.*
geli à superiorum angelorum potestati-
bus dispensentur, Zacharias propheta *Zach. 2.*
perhibet, qui ait: Ecce angelus qui loquebatur in me egrediebatur, & angelus alius egrediebatur in occursum eius, & dixit ad eum: Curre & loquere ad puerũ istum, dicens: Absq; muro habitabitur Hierusalem. Si enim in ipsis officijs sanctorum spiritum nequaquam potestates summæ minimas disponerent, nullo modo hoc quod homini diceret angelus ab angelo cognouisset Quia igitur cunctorum conditor omnia per semetipsum tenet, & tamen ad distinguendum pulchræ uniuersitatis ordinem, alia alijs dispensantibus regit: non immeritò reges angelorum spiritus accipimus, qui quo authori omnium familiarius seruiunt, eo subiecta potius regunt. Cum regibus ergo dormiret, quia nimirum iam cum angelis homo quiesceret, si persuasoris linguam sequi noluisset. Qui bene etiam consules uocantur, quia spiritu consulunt, dũ nos sibi ad tali reipublicæ consulunt, dũ nos sibi ad regnũ socios iungũt. Bene cõsules uocã tur, quia dũ ipsis nunciãtibus uoluntatem

tem conditoris agnoscimus, in eis pro- A
culdubio consultum ab hac angustia no
32 stræ tribulationis inuenimus. Sed quia
beatus Iob sancto æternitatis spiritu im
pletur, & fuisse uel futurum esse æterni-
tas non habet, cui nimirum neque præ-
terita transeunt, neq; quæ futura sunt ue
niunt, quia cuncta per præsens uidet: po
test futuros prædicatores Ecclesiæ in pr̨
sentia spiritus contemplari, qui postquã
de corporibus transeunt, nequaquam
per morarum spacia, sicut antiqui patres
à cœlestis patriæ perceptione differun-
tur. Mox quippe ut à carnis colligatione B
exeunt, in cœlesti sede quiescunt. Paulo
1.Cor. 5 attestante qui ait: Scimus quoniam si
terrestris domus nostra huius habitatio
nis dissoluatur, ꝙ ędificationem ex Deo
habemus, domum non manufactã, æter
nam in cœlis. Prius autem q̃ redemptor
noster morte sua humani generis pœnã
solueret, eos etiã qui cœlestis patriæ uias
sectati sunt, post egressum carnis, inferni
claustra tenuerunt: non ut pœna quasi
peccatores plecteret, sed ut eos in locis re
motioribus quiescentes, quia necdum
intercessio mediatoris aduenerat, ab in- C
gressu regni, reatus primæ culpæ prohi-
beret. Vnde iuxta eiusdem redemptoris
nostri testimonium, diues qui apud inse
ros torquetur, in sinu Abrahæ requiesce
Luc. 16 re Lazarum contemplatur. Qui profecto
si adhuc in imis nõ essent, hos ille in tor
mentis positus non uideret. Vnde & idẽ
redemptor noster pro nostræ culpæ debi
to occumbens, inferna penetrat, ut suos
qui ei inhæserant, ad cœlestia reducat.
Sed quò nunc homo redemptus ascẽdit,
illuc profecto si peccare noluisset, etiam
sine redemptione pertingeret. Conside- D
ret ergo uir sanctus, quia si nõ peccasset,
illuc etiam non redemptus ascenderet,
ad quod prædicatores sanctos post redẽ-
ptionem necesse est cum magno labore
peruenire. et cum quibus iam nunc quie
sceret, insinuet dicens: Cum regibus &
33 consulibus terræ. Reges quippe sunt
sancti prædicatores ecclesiæ, qui & com-
missos sibi rectè disponere, & sua bene
regere corpora sciunt: quia dum deside-
riorum motus in se temperãt, super sub-
iectas cogitationes lege uirtutis regnãt.
Qui bene etiam terræ consules uocãtur.
Reges enim sunt, quia sibimetipsis præsi
dent: terræ autem consules, quia extin-
ctis peccatoribus, uitæ præbent consul-
tum. Reges sunt, quia semetipsos regere
sciunt: terræ autem sunt consules, quia
terrenas mentes per exhortationis suæ
consilium ad cœlestia pertrahũt. An ter
ræ consul non erat qui dicebat: De uir- 1. Cor. 7
ginibus autem præceptum domini non
habeo, consilium autem do? Et iterum:
Beatior erit, si sic permanserit, secundum
consilium meum. Bene autem subditur:

Quòd serui tranquillas animas habeant, filij uero mundi huius densis cogitationum tumultibus in corde uexentur. Cap. XXVIII.

QVi ædificant sibi solitudines.] Om-
nes enim qui uel illicita appetunt,
uel in hoc mundo uideri aliquid uolũt,
densis cogitationum tumultibus in cor
de comprimuntur. Dumq; desideriorum
turbas intra se excitant, prostratam men
tem pede miseræ frequentationis calcãt.
Alius nanq; iuri se luxurię subdit, atque
ante mentis oculos schemata turpium
perpetrationum fingit: & cùm effectus
nõ tribuitur operis, hoc crebrius agitur
intentione cogitationis. Voluptatis per
fectio quæritur, & concussus eneruiter
animus, hinc inde & sollicitus & cæca-
tus, occasionem nequissimæ expletionis
rimatur. Mens itaq; hæc quasi quendã
populum patitur, quæ insolenti cogita-
tionum tumultu uastatur. Alius, iræ se
domino strauit, & quid in corde, nisi iur
gia etiam quę desunt peragit? Hic sæpe
præsentes non uidet, absentibus contra-
dicit. intra semetipsum contumelia pro-
fert & recipit, receptis autem durius re-
spondet, & cùm qui obuiet nullus assit,
magnis clamoribus rixas in corde cõpo-
nit. Turbam itaq; hic intus sustinet, quẽ
pondus uehemens inflammatæ cogita-
tionis premit. Alius iuri se auaritiæ tra-
dit, & fastidiens propria, aliena concupi
scit. Hic plerunq; concupita adipisci nõ
ualens, diem quidem in ocium, noctem
uerò in cogitationem uersat: torpet ab
utili opere, quia fatigatur illicita cogita
tione: consilia multiplicat, & sinũ men
tis

tis cogitationum inuentionibus latius ex-
pandit: peruenireꝗ ad concupita ſatagit, at-
que ad obtinenda hæc quoſdam ſecretiſ-
ſimos cauſarum meatus quærit. Qui mox
ut in cauſa aliquid ſubtile inueniſſe ſe æ-
ſtimant, iam ſe obtinuiſſe quod concupie
rat exultat: iam quid etiam adeptæ rei a-
diungat, excogitat, atque ut in meliori ſta
tu debeat excoli, pertractat. Quam quia
iam quaſi poſſidet, & quaſi ad meliorem
ſpeciem adducit, mox inſidias inuiden-
tium conſiderat, & quid contra ſe iur-
gij moueatur penſat, & exquirit quid re-
ſpondeat, & cùm rem nullam teneat, iam
in defenſione rei quam appetit, uacuus
litigator elaborat. Quamuis enim nihil
de concupita re ceperit, habet tamen in
corde iam fructum concupiſcentiæ, labo-
rem rixæ. Graui itaque populo premi-
tur, qui inſtigantis auaritiæ tumultu ua-
ſtatur. Alius ſe tyrannidi ſuperbiæ ſu-
biicit, & cor miſerum, dum contra ho-
mines erigit, uitio ſubſternit. Honorum
ſublimium infulas appetit, exaltari ſuc-
ceſſibus exquirit, totumq́ue quod eſſe de
ſiderat, ſibi apud ſemetipſum in cogitatio
nibus depingit, iam quaſi tribunali præſi-
det, iam ſibi parere obſequia ſubiectorū
uidet, iam cæteris eminet, iam alijs ma-
la irrogat, alijs quæ irrogauerint recom-
penſat. Iam apud ſemetipſum ſtipatus cu
neis ad publicum procedit, iam quibus ob
ſequiis fulciatur conſpicit, qui tamen hæc
cogitans ſolus repetit: iam alia conculcat,
alia ſubleuat: iam de conculcatis ſatisfa-
cit odijs, iam de ſubleuatis recipit fauo-
res. qui igitur tot phantaſmata cordi im-
primit, quid aliud iſte quàm ſomnium ui
gilans uidet? Qui ergo tot rerum cau-
ſas quas fingit, tolerat, nimirum intrin-
ſecus natas ex deſiderijs turbas portat.
Alius iam illicita refugit, ſed tamen bo-
nis mundi carere pertimeſcit: conceſſa
tenere appetit, uideri inter homines mi-
nor erubeſcit, & curat ſummoperè ne in-
ops ſit in domo, ne deſpectus in publi-
co. Exquirit quid ſibi ſufficiat, qui neceſ-
ſitas ſubiectorum petat, atq; ut ſufficien-
ter iura patronatus ſubditis expleat, pa-
tronos quærit quibus ipſe famuletur: ſed
dum his familiariter iungitur, eorum pro
culdubio cauſis implicatur, quibus ſæpe

A conſentit in illicitis, & mala quæ pro-
pter ſemetipſum non appetit, committit
propter alia quæ non dereliquit. Nam ſæ
pe dum honorem ſuum in hoc mundo
imminui trepidat, ea apud maiores per-
ſonas approbat, quæ per proprium iudi-
cium damnat. Is dum ſollicitè cogitat
quid patronis debeat, quid ſubiectis,
quid ſibi augeat, quid affectibus pro-
ſit, quaſi tanta frequentia turbarum pre-
mitur, quanta curarum importunitate la-
ceratur. At contra ſancti uiri, qui ni-
hil huius mundi appetunt, nullis procul-
B dubio in corde tumultibus premunt: om-
nes quippe inordinatos deſideriorum mo
tus à cubili cordis, manu ſanctæ conſide-
rationis eijciunt: & quia tranſitoria cun-
cta deſpiciunt, ex his naſcentes cogitatio
num inſolentias non patiuntur. ſolam nan
que æternam patriam appetunt, & quia
nulla huius mundi diligunt, magna men-
tis tranquillitate perfruuntur. Vnde & re
ctè dicitur: Qui ædificant ſibi ſolitudi-
nes.] Solitudines quippe ædificare, eſt à
ſecreto cordis terrenorum deſideriorum
tumultus expellere, & una intentione
C æternæ patriæ, in amorem intimæ quie-
tis anhelare. An non cunctos à ſe cogita-
tionum tumultus expulerat, qui dicebat: Pſa. 26.
Vnam petij à domino, hanc requiram,
ut inhabitem in domo domini omnibus
diebus uitæ meæ? A frequentia quippe
terrenorum deſideriorum fugerat, & ad
magnam uidelicet ſolitudinem ſemetip-
ſum contulerat, ubi eo tutius nihil ex-
traneum conſpiceret, quo incompetens
nihil amaret. A tumultu rerum corpora-
lium magnum quendam ſeceſſum petie-
rat quietam mentem, in qua tanto pu-
D rius. Deum cerneret, quanto hunc cum
ſe ſolo ſolum inueniret. Bene autem hi
qui ſibi ſolitudines conſtruunt, etiam con
ſules uocantur: quia ſic in ſe ſolitudinem
mentis ædificant, ut tamen in quo præ-
ualent, alii per charitatem conſulere mi-
nimè deſiſtant. Hunc ergo quem modo
prætulimus conſulem, paulo ſubtilius
perpendamus, quomodo ad præbenda
uitæ ſublimioris exempla, ſubiectis po-
pulorum cuneis, uirtutum calculos ſpar-
gat. Ecce ad inſinuandam retributionem
boni pro malo de ſemetipſo fatetur di-
cens:

Psal. 7. tens: Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam meritò ab inimicis meis inanis: Ad dilectionem conditoris excitandam
Psal. 72 insinuat dicens: Mihi autem adhærere deo bonum est. Ad formam sanctæ humilitatis imprimendam secreta cordis
Ps. 120. sui indicat dicens: Domine non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei. Ad imitandam zeli rectitudinem
Ps. 138. exemplo suo nos excitat dicens: Nonne qui oderunt te domine, oderam: & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi. Ad ęternæ nobis patrię desiderium succendendum, uitæ præsentis longitudi
Ps. 119. nem deplorat, dicens: Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est. Largitate nimirum consulatus emicuit, qui exemplo conuersationis propriæ tot nobis uir-
35 tutum calculos sparsit. Sed iste alijs consulens, quomodo sibi etiam solitudinem ædificet, narrat. Ait enim: Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine. Fugiēs se elōgat, quia à turba desideriorum temporalium in altam Dei contemplationē se subleuat. Manet uerò in solitudine, qa perseuerat in remota mentis intentione. De qua bene solitudine domino Hiere-
Hier. 15 mias ait: A facie manus tuæ solus sedebam, quoniam comminatione replesti me. Facies quippe manus Dei, est illa percussio iusti iudicij, qua superbientem hominē à paradiso repulit, & in hac cęcitate præsentis exilij inclusit. Comminatio uerò eius, est terror adhuc supplicij sequentis. Post faciem igitur manus adhuc nos minæ terrificant, quia per experimentū iudicij iam nos & pœna præsentis exilij perculit: & si peccare nō desistimus, æternis adhuc supplicijs addicit. Consideret ergo uir sanctus, proiectus huc, unde homo ceciderit, atq; hîc post ista peccantē, quo adhuc iustitia iudicantis rapit, & cunctas à desideriorum temporalium turbas eijciat, seque in magna mentis solitudine abscondat, dicens: A facie manus tuæ solus sedebam, quoniam comminatione replesti me. Ac si apertæ dicat. Dum considero quid iam per iudicij experimentum patior, à tumultu desideriorum temporalium trepidus mentis secessum peto, quia & adhuc illa acrius quæ minatis, æterna

A supplicia formido. Bene ergo de regibus atq; consulibus dicitur: Qui ædificant sibi solitudines.] Quia hi qui & bene se regere, & consulere alijs sciunt: quoniam præsentari interim illæ intimæ quieti nō possunt, hanc apud semetipsos per studiū trāquillæ mentis imitantur. Sequitur: Cum principibus qui possident aurū, & replent domos suas argento.] Quos alios principes, nisi sanctæ Ecclesiæ rectores uocat, quos indesinenter in loco prædicatorum præcedentium diuina dispensatio subrogat? De quibus eidem Ecclesiæ Psalmista Psal. 44.
B ait: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij: cōstitues eos principes super omnem terrā. Quid uero aurum nisi sapientiam appellat? de qua per Salomonem dicitur: The- Prou. 21
saurus desiderabilis requiescit in ore sapientis. Aurum nempe sapientiam uidit, quam thesaurū uocauit, quæ & rectè auri appellatione signatur: quia sicut auro tem Apoc. 3.
poralia, ita sapientia bona æterna mercantur. Si aurum sapientia non esset, nequaquam Laodiciæ ecclesiæ ab angelo diceretur: Suadeo tibi emere a me aurum ignitum. Aurū quippe emimus, cùm acceptu-
C ri sapientiam, prius obedientiam præbemus. Ad quem uidelicet cōtractum bene nos quidam sapiens excitat, dicens: Concupisti sapientiam, serua mandata: & dominus præbebit illam tibi. Quid autem Ioan. 14
per domos, nisi conscientiæ designatur? Vnde sanato cuidam dicitur: Vade in domum tuam. Ac si aperte audiat. Post exterius miraculum ad conscientiam reuertere: & qualem te intrinsecus Deo debeas exhibere, perpende. Quid etiam per ar- Psal. 11
gentum, nisi diuina eloquia figurantur? de quibus per Psalmistam dicitur: Elo-
D quia domini eloquia casta, argentū igne examinatum. Eloquium domini argentum igne examinatum dicitur: quia ser- 36
mo Dei si in corde figitur, tribulationibus probatur. Vir igitur sanctus spiritus æternitatis plenus, quæq; futura sunt colligat, & quos lōge post futura secula gignerent, laxato mentis sinu comprehendat, & magna admiratione consideret: cū quibus electis sine labore in æternitate quiesceret, si per appetitum superbiæ nemo peccasset, & dicat: Nunc enim dormiens silerem, & somno meo requiescerem

rē cum regibus & consulibus terræ: qui A
ædificant sibi solitudines, aut cum prin-
cipibus qui possident aurum, & replent
domos suas argento.] Quia enim si pa-
rentem primum nulla peccati putredo
corrumperet, nequaquam ex se filios ge-
hennæ generaret: sed hi qui nunc per re-
demptionem saluandi sunt, soli ab illo
electi nascerentur, eosdem electos aspi-
ciat, atque cum eis quomodo quiescere
potuisset, intendat. Videat sanctos Apo-
stolos sic susceptam Ecclesiam regere, ut
ei prædicationis uerbo non desinant cō-
sultum præbere, eosq; reges & consules B
appellet. Videat post hos rectores in eo-
rum loco exurgere, qui & sapienter uiuē-
do aurum possideant, & alijs recta prædi-
cando argento sacræ locutionis enite-
scant, eosq; principes repletis conscien-
tiarum domibus auro & argento diuites
memoret. Sed quia aliquando propheti-
co spiritui nequaquam sufficit ut uentu-
ra præuideat, nisi cordi prophetantis etiā
præterita & antiqua repræsentet, sanctus
uir infra supraq; oculos aperit, & non
solùm uentura conspicit, sed etiam tran-
sacta ad memoriam reducit. Nam pro- C
tinus adiungit:

Quòd primi seculi patres abortiuos dicat, quia præter paucos, quos Moyses scripsit, maxima pars nobis humani generis occultatur. Cap. XXIX.

AVt sicut abortiuum absconditum
non subsisterem, uel qui concepti
non uiderunt lucem.] Abortiuum, qui
ante plenum tempus oritur, extinctum
protinus occultatur. Quos ergo sanctus D
uir alios abortiuos uocat, cum quibus se
quiescere potuisse considerat: nisi electos
quosque, qui ab ipso mundi primordio
ante redemptionis tempus exorti sunt:
& tamen huic mundo semetipsos morti-
ficare curauerunt? Qui conscriptæ legis
tabulas non habētes, quasi in utero mor
tui sunt: quia auctorem suum naturali le
ge timuerunt: & cùm uenturum media-
torem crederent, studuerunt, summope-
re mortificandis uoluptatibus, etiā quæ
scripto non acceperant præcepta seruare.
Tempus itaq; illud quod iuxta mūdi ini-
tium mortuos huic seculo patres nostros
protulit quasi abortiui uterus fuit. Ibi nā Gen. 4.
que Abel, qui occidenti se fratri restitisse Gen. 5.
non legitur, Ibi Enoch, qui talem se ex-
hibuit ut ambulaturus cū domino trās-
ferretur. Ibi Noe, qui per hoc quod di- Gen. 9.
uino examini placuit, immundo mundo
superstes fuit. Ibi Abrahā, qui dum pe- Gen. 17.
regrinus est seculo, factus est amicus
Deo. Ibi Isaac, qui caligantibus carnis Gen. 27.
oculis, per ætatem quidem præsentia nō
uidit, sed per uirtutem prophetici spiri-
tus, in futuris etiā seculis magna uiden-
di luce radiauit. Ibi Iacob, qui iram fra- Gen. 28.
tris humiliter fugit, clementer edomuit:
qui prole quidem fœcundus extitit, sed
tamen spiritus ubertate fœcundior, can-
dem prolem sub prophetiæ suæ uinculis
adstrinxit. Bene autem abortiuum hoc
absconditum dicitur, quia à mundi pri-
mordijs dum quosdam paucos Moyses
scribente cognoscimus, pars nobis maxi
ma humani generis occultatur. Neq; enim
tot iustos solummodo usq; ad acceptam
legem extitisse credendum est, quot Moy
ses breuissima descriptione perstrinxit.
quia ergo à mundi primordio ædita mul
titudo bonorum, ex magna parte noti-
tiæ nostræ subtrahitur: absconditum hoc
abortiuum uocatur. Quod & non substi-
tisse dicitur: quia enumeratis paucis eorū
frequentia nullo apud nos memoriæ scri
pto retinetur. Rectè uerò additur: Vel 37
qui concepti non uiderunt lucem.] Hi
nanque qui post acceptam legem in hoc
mundo nati sunt, aut ori suo eiusdem le
gis sunt admonitione cōcepti: sed tamē
concepti minimè lucē uiderunt, quia ad
aduentum incarnationis dominicæ, quā-
uis hanc fideliter crederent, peruenire ne
quiuerunt. Incarnatus quippe dominus
dicit: Ego sum lux mundi. Atq; ipsa lux Ioan. 8.
ait: Multi prophetæ & iusti desiderauē-
runt uidere quæ uidetis, & non uiderūt. Mat 13.
Concepti igitur non uiderunt lucem:
quia ad spem uenturi mediatoris, aper-
tis prophetarum uocibus excitati, nequa
quam potuerunt cernere eius incarnatio
nem. In his itaque conceptus inte-
rior formam fidei ædidit: sed hanc us-
que ad apertam uisionem diuinæ præ-

sentię non perduxit: quia prius hos à mundo mors interueniens rapuit quam manifesta ueritas mundum illustrauit.

38 Vir igitur sanctus spiritu æternitatis plenus, manu cordis cuncta labentia ad memoriam adstrinxit: & quia angusta est omnis creatura creatori, per eundem spiritum qui nihil ex se, uel iuxta se aliud, nisi semper esse habet, omne quod erit, quod præterijt, conspicit: ac infra supraq; mentis oculum tendit, & uenientia uel transacta considerans, ad æternum esse medullitus inardescit, dicens: Nunc enim dormiens silerem.] Nunc quippe præsentis est temporis. Et quid est stantem semper in præsenti quietem quærere, nisi ad illud cui nihil uenit, nihil præterit, gaudium æternitatis anhelare? Quod nimirum ueritas, semper esse suum ut nobis utcunq; infunderet, Moyse mediante insinuat, dicens: Ego sum qui sum. Et dices filijs Israel:

Exod. 3. qui est, misit me ad uos. Sed ecce quia labentia conspicit, quia semper præsens gaudium quærit, quia uenturæ lucis memorat, quia electorum eius ordines enumerans pensat, ipsam iam nobis apertius quietem huius lucis insinuet, & quid apud illam quotidie de prauorum conuersatione agitur, uerbis manifestioribus demonstret.

Quòd in luce quæ Deus est, nec est tumultus concupiscentiarum, nec labor peccati, sed mundities mentis, & pacifica quies. Cap. XXX.

39 IBi impij cessauerunt à tumultu, & ibi requieuerunt fessi robore.] Paulo antè iam diximus, quia corda peccantium per hoc quod strepitus desideriorum possidet, grauis cogitationum instigantium tumultus premit. Sed in hac luce quam concepti minimè uiderunt, à tumultu suo impij cessare perhibentur: quia nimirum mediatoris aduentum, quem patres in lege positi diu præstolati sunt, ad uitæ suæ requiem populi gentiles inuenerũt:

Rom. 11 Paulo attestante, qui ait: Quod quærebat Israel, hoc non est consecutus, electio autem consecuta est. In hac itaque luce impij à tumultu cessant, dum peruersorum mentes ueritate cognita laboriosa mundi desideria fugiunt, & tranquillitati intimi amoris acquiescunt. An non ad cessationẽ uocat lux ipsa, quæ ait: Venite ad me omnes q laboratis & onerati estis, Mat. 11.

& ego reficiam uos. Tollite iugum meũ super uos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris. Iugum enim meũ suaue est, & onus meũ leue? Quid enim graue mẽtis nostræ ceruicibus imponit, qui uitari omne desiderium quod perturbat præcipit? quid graue subiectis iubet, qui declinare laboriosa mundi huius itinera admonet? Attestante autem Paulo Apostolo, Christus pro impiis mortuus est. Rom. 5.

Sed idcirco dignata est pro impiis lux ipsa occumbere, ne impij in tenebrarum suarum tumultu remanerent. Contempletur ergo uir sanctus, quòd lux per incarnationis suæ mysterium ex graui labore impios eripit, dũ ab eorũ cordibus desideria prauitatis tergit: contempletur quòd conuersi quique quietem quã percipere in æternitate desiderant, hic iam per tranquillitatẽ mentis degustant, & dicat: Ibi impij cessauerunt à tumultu, & ibi requieuerunt fessi robore.] Omnes enim qui in hoc mũdo fortes sunt robore, qua si fortes sunt, nõ robore defessi. Qui uerò in autoris sui amore roborantur, quo magis in concupita Dei fortitudine conualescunt, eo à propria uirtute deficiunt. & quo robustius æterna appetunt, eo à temporalibus salubri defectione lassantur. Hinc Psalmista amoris sui robore fessus dicebat: Defecit in salutare tuum anima Psal. 118.

mea. In salutare enim Dei proficiendo defecerat, quia æternitatis lucem desiderans, à carnis iam fiducia fractus anhelabat. Hinc rursum dicit: Concupiuit, & Psal. 83

defecit anima mea in atria domini. Qui nimirũ cùm diceret, cõcupiuit, rectè subdidit: Et defecit. Quia ualde minor est diuinitatis concupiscentia, quã non mox etiã proprius sequitur defectus. Qui enim ad appetenda æternitatis atria accenditur, dignũ profectò est ut ab hoc tẽporalitatis amore lassetur, ut tanto frigescat ab studio seculi, quanto surgit ardentior in amorem Dei. Quem scilicet sit perfectè arripit, mundũ etiã plenè derelinquit: & eo fun-

eo funditus temporalibus moritur, quo A ad supernam uitam altius afflatu æternitatis animatur. An non robore suo fessam se inuenerat, quæ dicebat: Anima mea liquefacta est, ut dilectus loquutus
Cant. 5. est? Quia nimirũ mens dũ occultæ loquutionis aspiratione tangitur, à statu suæ fortitudinis infirmata, ipso quo absorbetur desiderio liquatur, inde se apud semet ipsam fessam inuenit, unde ultra se esse conspicit fortitudinem quã conscendit. Hinc propheta cùm uisionem Dei se cõ-
Dan. 8. spexisse diceret, adiũgit: Elangui & ægrotaui per dies plurimos, quia cùm ad uir- B tutem Dei mẽs adstringitur, à fortitudi-
40 ne propria caro lassatur. Hinc Iacob qui
Gen. 32 angelum tenuit, uno mox pede claudicauit, quia qui uerò amore sublimia respicit, iam in hoc mundo duplicibus incedere desideriis nescit. Vno enim pede innititur, qui solo Dei amore roboratur: & necesse est ut alius marcescat, quia mentis uirtute crescẽte, oportet proculdubio ut carnis fortitudo torpescat. Beatus igitur Iob alta fidelium corda respiciat, atq; perpendat quem sinum intimæ quietis inueniunt, dũ à uiribus propriis in Deũ C proficiendo lassantur, & dicat: Ibi requieuerũt fessi robore. Ac si apertè insinuet dicens: Illic requies lucis remunerat, quos hic interius recreans profectus fatigat. Nec mouere debet, quòd lucem nominãs nequaquam subdit in hac, sed ibi. Quam enim continere electos conspicit, quasi locum nostrum hanc esse deprehendit.
Psal. 101. Vnde Psalmista cùm incommutabilitatẽ æternitatis aspiceret, dicens: Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient: hunc electorum locum esse denunciat, subdens: Filij seruorum tuorũ habitabũt D ibi. Deus enim qui sine situ omnia continet, nobis ad se uenientibus locus non localis manet. Ad quem locũ dũ pertingimus, etiã ipsa in hac uita mẽtis nostræ tranquillitas, quanta fuerit perturbatio uidemus: quia & si iam iusti in prauorum comparatione quieti sunt, in æstimatione tamẽ quietis intimę omnimodo quieti non sunt. Vnde & bene subditur: Et quõdam uincti pariter sine molestia.] Iustos enim, quamuis nullus desideriorum carnalium tumultus possideat, duris tamen uinculis eos in hac uita positos, suę molestia corruptionis ligat. Scriptum
Sap. 9. quippe est: Corpus quod corrumpitur, agrauat animam: & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Eo itaque ipso quo adhuc mortales sunt, corruptionis suæ pondere grauantur, & adstricti molestia uincti sunt: quia in illa adhuc libertate uitæ incorruptibilis non exurgunt. Aliud nanque de mente, aliud de corpore tolerant: & contra semetipsos quotidie interno certamine desudãt. An non duro molestiæ uinculo ligantur, quorum nimirum mens sine labore in ignorantia soluitur, & non nisi cum studio laboris eruditur? Quæ coacta erigitur, libens iacet, ab infimis uix leuatur: & tamen eleuata protinus labitur, semet ipsam laboriose uincendo superna conspicit, sed reuerberata lumen quod se irradiauerat refugit. An non duro molestiæ uinculo ligantur, quos cùm accensus spiritus ad sinum pacis intimæ pleno desiderio pertrahat, feruente certamine caro perturbat? Quæ & si iam ante faciem uelut ex aduerso acie erecta non obuiat, adhuc tamen à mentis dorso quasi captiua submurmurat, & quamuis timendo, sed tamen turpi strepitu in corde speciẽ pulchræ quietis fœdat. Electi igitur & si ualenter omnia superant, cùm securitatem pacis internæ desiderant, grauis eis est molestia, adhuc habere quod uincat. Quibus exceptis, etiam ea uincula sustinent, quæ grauis exterius necessitas adstringit. Esurire quippe, sitire, lacessere, uincula corruptionis sunt: quæ scilicet solui nequeũt, nisi cùm in illam immortalitatis gloriam nostra mortalitas permutatur. Replemus etenim refectionib. 41
corpus, ne extenuatum deficiat: extenuamus abstinentia, ne nos repletum premat. Vegetamus hoc motibus, ne situ immobilitatis intereat: sed citius hoc collocando sistimus, ne ipsa sua uegetatione succumbat. Adiumentis hoc uestium tegimus, ne frigus interimat: & quæsita adiumenta proiicimus, ne calor exurat. Tot igitur diuersitatibus occurrentes, quid agimus, nisi corruptibilitati seruimus, ut saltem multiplicitas impensi obsequij corpus sustineat quod anxietas infirmæ

firmę mutabilitatis grauat? Vnde bene A
Rom. 8. per Paulum dicitur: Vanitati enim subie
cta est creatura non uolens, sed propter
eum qui subiecit eam in spe: quia & ipsa
creatura liberabitur à seruitute corruptio
nis, in libertatem glorię filiorum Dei. Va
nitati quippe creatura nõ uolens subdi-
tur: quia homo qui inganitę constantię
statum uolens deseruit, pressus iustè mor
talitatis pondere, nolens mutabilitatis
suę corruptioni seruit. Sed creatura hęc
tunc à seruitute corruptionis eripitur,
cùm ad filiorum Dei gloriam incorrupta
resurgendo subleuatur. Hic itaque electi B
molestia uincti sunt, quia adhuc corru-
ptiones sua pœna deprimuntur. Sed cũ
corruptibili carne exuimur, quasi ab ijs
quibus nunc adstringimur, molestię uin
culis relaxamur. Pręsentari nanque iam
Deo cupimus, sed adhuc mortalis corpo
ris obligatione prępedimur. Iure ergo
uincti dicimur, quia adhuc incessum no
stri desiderij ad Deum liberum non ha-
bemus. Vnde bene Paulus ęterna deside-
rans, sed tamen adhuc corruptionis suę
Phil. 1. sarcinam portans, uinctus clamat: Cupio
dissolui, & esse cũ Christo. Dissolui enim C
non quęreret, nisi se proculdubio uinctũ
uideret. Hæc autem uincula quia certis-
simè rumpenda in resurrectione conspe-
xerat, iam quasi rupta gaudebat prophe-
ta cum diceret: Dirupisti uincula mea, ti
Psa. 115 bi sacrificabo hostiam laudis. Contem-
pletur itaque sanctus uir, quòd conuer-
sos peccatores lux interna recipiat, & di
cat: Ibi impij cessauerunt à tumultu. Cõ
templetur quòd sancti uiri desiderij exer-
citatione fatigati, altius in illo intimo si
nu requiescant, & dicat: Et ibi requieue-
runt fessi robore. Contempletur quòd D
cunctis simul corruptionis suę uinculis
absoluit, ad illa libertatis gaudia incorru
pta perueniant, & dicat: Et quondam
uincti pariter sine molestia.] Bene autem
dicitur, quondam uincti: quia dum
illa semper pręsens lętitia cernitur, om-
ne quod erit & defluit, quasi pręteritum
iam uidetur. Dum enim rerum finis at-
tenditur, omne quod pręterit, quasi iam
fuisse pensatur. Sed omnes hi quos il-
luc quies interna suscipiet, hic in terra
quin egerint, narret. Sequitur:

Quod diabolus exactor intelligatur, & quod in paruis & magnis, seruis & liberis, secundum distinctionem meritorum accipienda sit in retributione sanctorum, distinctio dignitatum. Cap. XXXI.

NOn exaudierunt uocem exactoris.]
Quis alius debet nomine axactoris
intelligi, nisi importunus ille persuasor,
qui humano generi semel deceptionis
nummũ contulit, & adhuc quotidie ex-
petere mortis debitum non desistit: qui
in paradiso homini peccanti pecuniam
commodauit: sed iniquitate crescente,
hanc quotidie cum usuris exigit. De quo
exactore in Euangelio ueritas dicit: Et iu
Luc. 12 dex tradet te exactori. Huius igitur exa-
ctoris uox, est tentatio miseræ suggestio-
nis. Audimus autem uocem exactoris,
cùm eius tentatione pulsamur, sed non
exaudimus, si pulsanti resistimus. Audit
enim qui tentationem sentit: ex audit ue
rò qui tentationi cõsentit. Dicatur itaq;
de iustis: Non exaudierunt uocem exa-
ctoris: quoniam suggestionem eius & si
audiunt, quia tentantur, non exaudiunt
quia consentire contemnunt.
Sed quia quod ualde mens amat, etiã 42
in sermone sępius replicat, beatus Iob q
internæ pacis frequentiam diligens con-
spicit, descriptioni eius iterũ inseruit, di-
cens: Paruus & magnus ibi sunt, & ser-
uus liber à domino suo.] Quia in hac ui-
ta nobis est discretio operum, erit in illa
proculdubio discretio dignitatũ: ut quo
hic alius alium meritò superat, illic alius
alium retributione transcendat. unde in
Ioan 14 Euangelio ueritas dicit: In domo patris
mei mansiones multæ sunt. Sed in eisdẽ
multis mansionibus erit aliquo modo
ipsa retributionum diuersitas concors:
quia tanta uis amoris in illa pace nos so
ciat: ut quod in se quisq; non acceperit,
hoc se accepisse in alio exultet. Vnde &
non ęquè laborantes in uinea, æquè cũ-
cti denarium sortiuntur. Et quidẽ apud
patrem mansiones multæ sunt: & tamen
eũdem denariũ dispares laboratores acci,
piũt: qa una cũctis erit beatitudo lætitiæ.
quãuis nõ una sit oĩbus sublimitas uitæ
Paruũ & magnũ ĩ hac luce cõspexerat, q
ex uoce capitis dicebat: Imp̃fectũ meũ uide
runt

runt oculi tui, & in libro tuo omnes scri A
bent. Paruum & magnum cōspexerat,
Ps.130. cum dicebat: Benedixit omnes timen
tes se dominus, pusillos cū maioribus.
Bene autem subditur: Et seruus liber à
domino suo. Scriptū quippe est: Oīs q
Ioan. 8. peccat, seruus est peccati: quia nimirum
quisquis se prauo desiderio subiicit, ini-
quitatis dominio dudū libera mētis col
la supponit. Sed huic dominio contradi
cimus, cum iniquitati quæ nos ceperat
reluctamur, cum consuetudini uiolenter
resistimus, & desideria peruersa calcātes,
contra hanc ius nobis libertatis ingeni- B
tæ uindicamus, quum culpam pœniten-
do percutimus, & maculas sordium fleti
bus lauamur. Plerunq; autem iam mens
quidem quod se peruersè egisse memi-
nit, deplorat: iam prauè acta non solum
deserit, sed amarissimis etiam lamentis
punit: & tamen dum eorum quæ egit
reminiscitur, grauiter iudicij pauore ter
retur. Iā se perfectè conuertit, sed adhuc
se perfectè in securitatem non erigit: qa
dum quanta sit districtio extremi exami
nis pensat, inter spem formidinemq; sol
licita trepidat: quia iudex iustus ueniēs C
quid de perpetratis reputet, quid relaxet,
ignorat. Nam quàm praua commiserit
meminit, sed an com missa dignè fleueri
nescit, ac ne culpæ immanitas modum
pœnitentiæ transeat, metuit. Et plerun-
que culpam iam ueritas relaxat, sed mēs
adflicta adhuc de uenia, dum ualde sibi
est sollicita, formidat. Seruus ergo hic iā
fugit dominū, sed liber non est, quia pec
catū suū homo iā corrigendo & pœnitē
do deserit, sed tū adhuc districtū iudicē
de eius retributione ptimescit. Ibi ergo
seruus à domino liber erit, ubi iā de pec- D
cati uenia dubietas nō erit. Ibi iā securā
mētē culpę suę memoria nō addicit, ubi
nō sub reatu animus trepidat, sed de eius
indulgentia liber exultat. Sed si nulla ibi
homo peccati sui memoria tangitur, ere
ptum se unde gratulatur? Aut qūo largi-
tori gratias refert de uenia quam acce-
pit, si interueniente obliuione transactę
nequitiæ, pœnæ se esse debitorem nescit?
Neque enim neglectè præterundum est
quod Psalmista ait: Misericordias tuas
Psa. 88 domine in æternum cātabo. Quomodo
enim Dei misericordias in æternum can
tat, qui se fuisse miserū ignorat? Et si mi
seriæ transactæ non meminit, unde largi
tori misericordiæ laudes reddit? Sed rur-
sum quęrendum est, quomodo electorū
mens perfecta esse in beatitudine pote-
rit, si hanc inter gaudia memoria sui rea-
tus tangit? Aut quomodo perfectæ lucis
clarescit gloria, quā reducta ad animum
obumbrat culpa? Sed sciendum est, quia
sicut sæpe nunc tristium læti reminisci-
mur, ita tunc transactæ nequitiæ sine læ-
sione nostræ beatitudinis recordamur.
Plerunq; enim incolumitatis tēpore ad
memoriā dolores præteritos sine dolore
reducimus, & quo ęgros nos recolimus,
eo nos incolumes plus amamus. Erit er
go & in illa beatitudine culpæ memo-
ria, nō quæ mētē polluat, sed quæ nos ar
ctius lætitię adstringat: ut dum doloris
sui animus sine dolore reminiscit, & de-
bitorē se medico uerius intelligat, & eo
magis acceptam salu tē diligat, quo mo-
lestiæ meminit quam euasit. In illa itaq;
lętitia sit tunc sine tędio mala nostra cō-
spicimus, sicut nūc in luce positi, sine ul
la cordis caligine animo tenebras uide-
mus: quia & si obscurum est quod men-
te cernimus, de iudicio est hoc luminis,
non de passione cęcitatis. Et in ęternum
ergo laudes misericordię largitori nostro
referims & nequaquam miseria cōscien-
tię grauamur: quia dum mala nostra sine
aliquo mentis malo respicimus, & nun-
quam erit quod corda laudantiū de tran
sactis iniquitatibus polluat, & semp erit
quod hęc ad laudem liberatoris accēdat.
Quia ergo internę lucis requies sic in ma
gnos subleuat, ut tamen paruulos nō de
relinquat, dicatur rectè: Paruus & ma-
gnus ibi sunt.] Quia autem sic ibi cōuer-
si peccatoris animus culpę suæ memoria
tangitur, ut tamen nulla eiusdem memo
riæ confusione deprimatur, cōgruè sub-
iungitur: Et seruus liber à domino suo.

Libri quarti Moralium sancti
Gregorij Finis.

BEATI GREGORII EXPOSITIONIS Moralis in B. Iob,

LIBER QVINTVS,

continuans tertium caput usque in finem, & quartum inchoans.

Quid sit quòd in hac uita nonnunquam bonis male sit, & malis bene. *Cap. I.*

Luc. 16. CVM ualde occulta sint iudicia diuina, cur in hac uita nónunq̃ bonis sit male, & malis bene: tũc occultiora sunt, cũ & bonis hic bene est, & malis male. nã cũ bonis hic male est, & malis bene, hoc fortasse deprehẽditur: quia & boni si qua deliquerũt, hic recipiũt, ut ab æterna plenius dãnatione liberẽtur: & mali bona quæ pro hac uita faciunt, hic inueniũt, ut ad sola in posterũ tormẽta pertrahãtur. Vnde & ardenti in inferno diuiti dicitur: Memẽto fili, q̃a recepisti bona in uita tua, & Lazarus similiter mala. At cũ bonis hic bene est, & malis male, incertum ualde est, utrũ boni idcirco bona accipiant, ut prouocati ad aliquid melius crescãt, an iusto latentiq; iudicio hic suorũ operum remunerationẽ percipiãt, ut à præmijs uitæ sequentis inanescant: & utrũ malos idcirco aduersa feriant, ut ab æternis supplicijs corrigendo defendãt, an hic eorũ pœna incipiat, ut quãdoque cõplenda eos ad ultima gehennæ tormẽta perducat. Quia ergo inter diuina iudicia graui incertitudinis suæ caligine humana mens premitur: sancti uiri cùm sibi suppetere prospera huius mundi conspiciũt: pauida suspicione turbãtur. Timẽt enim ne hic laborũ suorũ fructus recipiãt, timẽt ne quod diuina iustitia latens in eis uulnus aspiciat, & exterioribus eos muneribus cumulãs, ab intimis repellat. Cùm uerò taciti cogitant quòd nec bona agunt, nisi ut soli domino placeant, nec in ipsa affluentia prosperitatis exultant: minus quidem de prosperis occulta contra se iudicia metuunt, sed tamen eadem prospera, quia se ab intima intentione præpediunt, ægrè ferunt: & molestè præ-

A sentis uitæ blandimenta tolerant, quia per hæc se utcunque tardari in interno desiderio non ignorant. Plus enim in hoc mundo honor quàm despectio occupat, & magis prosperitatis sublimitas, quàm necessitatis aduersitas grauat. Per hanc nanque nonnunquam cùm homo exterius premitur, ad concupiscenda quę intus sunt, liberius relaxatur. Per illam uerò animus dum multis parere cogitur, à desiderij sui cursu retinetur. Vnde fit ut sancti uiri magis in hoc mundo prospera quàm aduersa formident. Sciũt B nanque quia mens dum blanda occupatione premitur, aliquando libens ad exteriora deriuatur. Sciunt quia sæpe sic hanc clandestina cogitatio decipit, ut quomodo permutetur, ignoret. Pensant autem quæ sint interna bona quæ cupiunt: & cognoscunt, quàm nihil sit omne quod blandum ac temporaliter arridet cunctaque huius mundi prospera mens eorum eo ægrè tolerat, quo supernæ felicitatis est amore sauciata, tantoq; magis in præsentis dulcedinis asperna- C tione erigitur, quanto hanc conspicit, quia furtiuè sibi internæ gloriæ despectu blanditur. Vnde & beatus Iob cùm supernam requiem contemplatus diceret: Paruus & magnus ibi sunt, & seruus liber à domino suo, ilico adiungit:

Quòd sancti uiri ad patriam redire desiderantes, peregrinationis huius claritatem, & gloriam temporalis honoris contemnunt. *Cap. II.*

D QVare data est misero lux?] In scriptura sacra nonnunquam lucis appellatione ꝓsperitas, noctis autem nomine, huius mundi aduersitas designatur. Vnde & bene per Psalmistam dicitur. Sicut tenebræ eius, ita & lumen eius. Quia enim sancti uiri ita prosperi- Psal. tatem seculi despicientes calcant, sicut 138. aduersitatem eius calcantes tolerant, per magnam mentis celsitudinem mundi sibi & aduersa & prospera substernentes dicunt: Sicut tenebræ eius, ita & lumen eius. Ac si apertè dicant: Sicut intentionis nostræ fortitudinem, eius tristia non premunt, ita hanc nec blanda corrumpunt.

punt. Sed quia hæc (ut diximus) bonorũ mentem etiam cùm non subleuant, perturbant: sancti uiri, qui se in huius exilij ærumna miseros cognoscunt, clarescere in eius prosperitate refugiunt. unde bene nunc dicitur: Quare data est misero lux? Lux enim miseris datur, quando hi qui sublimia contemplantes, esse se in hac peregrinatione miseros agnoscunt, claritatem transitoriæ prosperitatis accipiunt. Et cùm ualde defleant, quia tardè ad patriam redeunt, tolerare insuper honoris onera compelluntur. Amor eos æternorum conterit, & gloria de temporalibus arridet. qui dum cogitant quæ sint quæ de sublimibus non uident, quæ sunt quæ in terra fulciunt quæ autem de cœlestibus perdiderũt, prosperitatis suæ mœrore mordentur: quia & si uident nequaquam ab ea se funditùs opprimi, pensant tamen sollicitè cogitationem suam in amore domini, & in eius dispensatione partiri. unde bene cum dicit: Quare data est misero lux? protinus adiungit:

Quòd sicut in hoc seculo sancti nil appetunt, ita etiam amaritudinem eius non ferentes hoc optant ut nulla eius obligatione teneantur. Cap. III.

ET uita his qui in amaritudine animæ sunt.] In amaritudine quippe
2 aīę sunt oēs electi, qui uel punire flendo nō desinũt, quæ delinquerunt, sequerēt, uel graui se mœrore afficiũt, q̃a lōge huc à facie cōditoris proiecti, adhuc in ęternę patriæ gudijs non sunt. De quorũ corde
Pro. 14 bene per Salomonē dicit᷑: Cor quod nouit amaritudinem animæ suę in gaudijs illius nō miserebitur extraneus. In amaritudine nanq; sunt & corda reproborũ: quia ipsis etiam prauis suis desiderijs affliguntur: sed eandem amaritudinem nesciunt, quia pensare quod tolerant, sponte sua excæcati non possunt. At contrà cor bonorum amaritudinem suam nouit: quia ærumnã exilij in qua proiectũ laceratur, intelligit: & quàm sint trãquilla quæ perdidit, quàm confusa in quibus cecidit, sentit. Sed hoc amaricatum cor, ad gaudium suum quandoq; reducitur: atq; in eius gaudio extraneus nō misecet᷑: quia is qui nunc ab hoc mœrore cordis

A foras se per desideria seculi eijcit: seclusus tunc ab illa intima eius solennitate remanebit. Hi itaque qui in amaritudine animæ sunt, mori mundo funditus concupiscunt: ut sicut in seculo ipsi nihil appetunt, ita iam à seculo nulla obligatione teneantur. Et plerunque contingit, ut iam homo mundum mente non teneat, sed tamen mundus hominem occupationibus astringat: & ipse quidem mũdo iam mortuus est: sed ipsi mundus adhuc mortuus non est. Quasi enim uiuus adhuc mundus eum conspicit, dum aliò
B intentum, in suis actibus rapere contendit. Vnde bene Paulus cùm & ipse seculum perfectè despiceret: & talem se factũ uideret, quòd iam hoc seculum concupiscere omnino non posset: ruptis huius uitæ uinculis liber dicit: Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Mundus Gal. 6
quippe ei crucifixus fuerat: quia hũc cordi suo iam mortuum non amabat. Sed & seipsum mundo crucifixerat: quia talem se ei exhibere studuit, ut ab eo quasi mortuus concupisci non posset. Si enim uno in loco sint mortuus & uiuens: etsi mor-
C tuus uiuum nō uidet, uiuus tamen mortuum uidet. si uerò utrisque mortui sint, alter alterum nequaquam uidet. Ita qui qui iam mundum non amat, sed tamen ab illo uel non uolens amatur: etsi ipse uelut mortuus mundum non uidet, hũc tamen mundus adhuc non mortuus uidet. Si uerò nec ipse in amore mundum retinet, nec rursum à mundi amore retinetur, uicissim sibi utrique extincti sunt: quia dum alter alterũ non appetit, quasi mortum mortuus non attendit. Quia igitur nec Paulus mundi gloriam quære-
D bat, nec à mundi gloria ipse quærebatur: & se mundo, & mundum sibi crucifixum esse gloriatur. Quod quia multi appetunt, sed tamen usque ad culmen extinctionis omnimodo non assurgunt, rectè gementes dicunt: Quare data est misero lux, & uita his qui in amaritudine animæ sunt? Vita quippe amaricatis datur: cum huius mundi gloria tristibus gementibusque tribuitur. In qua nimirum uita pœna se ualidissimi timoris afficiunt: quia etsi ipsi mundum non tenent, adhuc tamen tales esse se metuunt

qui à mundo teneantur: quia nisi ei quā tulumcunque uiuerent, hos ad usum suum proculdubio non amaret. Mare enim uiua corpora in semetipso retinet: nam mortua extra se protinus expellit. Sequitur:

Quòd occulto Dei iudicio nonnulli sancti qui in hoc mundo mortificare se appetunt, præesse in regimine uel occupari iniunctis honoribus compelluntur: & unde locupletiores fiunt, se destructiores existimant. Cap. IIII.

QVi expectant mortem, & non uenit.] Desiderant quippe mortificare se funditùs: atque ab omni uita gloriæ temporalis extinguere: sed occultis sæpe Dei iudicijs, uel præesse in regimine, uel occupari iniunctis honoribus compelluntur, atque inter hæc mortificationem plenissimam indesinenter expectant. Sed expectata mors non uenit: quia eorum usus temporali gloriæ etiam nolens uiuit. Quam tamen pro diuino amore tolerant: & intus quidem seruant desiderium pietatis, foris autem explent ministerium ordinis: quatenus nec à perfectione per intentionem recedant, nec dispositioni conditoris per superbiam contradicant. Mira enim diuinitatis pietate agitur: cùm is qui perfecto corde ad contemplationem tendit, humanis ministeriis occupatur: ut & multis infirmioribus eius mens perfecta proficiat: & quo semetipsum imperfectum respicit, inde ad humilitatis culmen perfectior assurgat. Nonnunquam
3 etenim uiri sancti unde desideriorū suorum detrimenta tolerant: inde maiora lucra conuersis alijs reportant: quia dnm eis uacare, ut appetunt, non licet: rapere secum alios quibus admiscentur libet. Fit ergo mira dispositione pietatis, ut unde se destructiores æstimant, inde locupletiores ad cœlestis patriæ constructionem surgant. Nonnunquam uerò idcirco ad concepta desideria minimè perueniunt, ut ipsa interueniente tarditate, ad eadem desideria laxato mentis sinu dilatentur: & quæ extenuari fortasse impleta poterant, magna dispositione agitur, ut repulsa crescant. Sic quippe mortificari appetunt, ut iam perfectè, si liceat, conditoris sui faciem contemplentur. Sed eorum desiderium differtur, ut proficiat: & tarditatis suæ sinu nutritur, ut crescat. Vnde bene sponsam in sponsi sui desiderio anhelans clamat: In lectulo meo per noctem quæsiui quem diligit anima mea: quæsiui illum & non inueni. Abscondit se sponsus cùm quæritur, ut non inuentus ardentius quæratur: & differtur quærens sponsa, ne inueniat: ut tarditate sua capacior reddita, multiplicius quandòque inueniat, quod quærebat. Vnde beatus Iob cum diceret: Expectant mortem, & non uenit: ut hoc ipsum quærentium desideriū subtilius expleret, ilico adiungit: Cant. 1.

Quod thesaurus noster cognitio sit: & quasi sepulchrum cōtemplatio diuina, in qua mens mundo crucifixa quiescit. Cap. V.

QVasi effodientes thesaurum.] Omnes nanque qui fodiendo thesaurum quærunt: cum fodere altius cœperint, ad laborem instantius inardescunt quia quo se thesauro abscondito iā iāq; appropinquare æstimant, eo in effodiendo enixius laborant. Qui igitur plenè mortificationem suam appetunt: quasi effodientes thesaurum quærunt: quia quanto fiunt uiciniores ad finem, tanto se exhibent ardentiores in opere. Laborando ergo non deficiunt: sed magis ad usum laboris crescunt: quia quo iam præmia propinquiora considerant, eo in opere delectabilius exudant. Vnde bene Paulus quibusdam absconditum æternæ patriæ thesaurum quærentibus, dicit: Non deserentes collectionem nostram, sicut est consuetudinis quibusdam, sed consolantes, & tanto magis, quanto uideritis appropinquantem diem. Laborantem quippe consolari, est, pariter in labore persistere: quia subleuatio est laboris, uisitatio collaborantis: sicut cum in itinere comes iungitur, uia quidem non abstrahitur: sed tamen de societate comitis leuiatur labor itineris. Dum itaque Paulus consolantes se in laboribus quæreret, adiunxit dicens: Tanto magis Heb. 10

Ibidem magis, quanto uideritis appropinquantem diem. Ac si diceret: Eo labor crescat, quo ipsa iam præmia laboris appropinquant, uelut si apertè dicat: Thesaurum quæritis, sed eo fodere ardentius debetis: quo iam iuxta quæsitum aurum fodiendo peruenitis. Quamuis hoc quod dicitur: Expectant mortem, & non uenit, quasi effodientes thesaurum: intelligi & aliter potest. Quia enim perfectè mori mundo non possumus, nisi intra mentis nostræ inuisibilia à uisibilibus abscondamur: rectè hi qui mortificationem suam appetunt: thesaurum effodien B tibus comparantur. Mundo enim per inuisibilem sapientiam morimur: de Prou. 2. qua per Salomonem dicitur: Si quæsieris illam quasi pecuniam: & sicut thesauros effoderis eam. Sapientia quippe in rerum superficie non iacet: quia in inuisibilibus latet. Et tunc mortificationem nostram contingentes, sapientiam apprehendimus: si relictis uisibilibus, in inuisibilib. abscondamur: si hic hanc cor effodiẽtes quærimus, ut omne quod terrenum mens cogitat, à semetipsa, manu sanctæ discretionis eiiciat: & thesau- C rum uirtutis qui se latebat, agnoscat. Facile enim in se thesaurum quæsitum inuenit: si eam quæ se malè presserat, molem a se terrenæ cogitationis repellit. Quia autem quæsitam mortem sicut thesaurum dicit, rectè subiungit: Gaudentque uehementer cùm inuenerint sepulchrum. Sicut enim sepulchrum locus est, quo absconditur corpus: ita diuina contemplatio quoddam sepulchrum est mentis, quo absconditur anima. Quasi enim huic adhuc mundo uiuimus, cùm mente in eum foris uagamur: sed mor- D tui in sepulchro absconditur, cùm mortificati exterius, in secreto internæ contemplationis celamur. Sancti igitur uiri ab importunitate desideriorum temporalium, à tumultu inutilium curarum, à clamore perstrepentium perturbationum: semetipsos sacri uerbi gladio mortificare non desinunt: atque intus ante Dei faciem in sinu mentis abscondunt. Vnde bene per Psalmistam dicitur: Ab- Psa. 30. scondes eos in adscondito uultus tui, à conturbatione hominum. Quod quam- A uis perfectè postmodum fiat: etiam nunc ex magna parte agitur, cùm à temporalium desideriorum tumultibus, delectatione in interiora rapiuntur: ut mens eorum dum in amorem Dei tota tenditur, nulla inutili perturbatione laceretur. Hinc est quòd Paulus per contemplationem mortuos, & quasi in sepulchro absconditos discipulos uiderat, qui bus dicebat: Mortui enim estis, & uita Colos. 3. uestra abscondita est, cũ Christo in Deo. Qui ergo mortem quærit, gaudet dum sepulchrum inuenit: quia qui mortificare se appetit, ualde ad inuentam requiem contemplationis hilarescit ut: extinctus mundo lateat, & à cunctis exteriorum rerum perturbationibus, intra sinum se intimi amoris abscondat. Si uerò ad hoc quòd thesaurus effodi dicitur, etiam sepulchri inuentio subinfertur: hoc necesse est ut intentio nostra conspiciat, quòd antiqui suos mortuos cum diuitiis obruebant. Qui igitur thesaurum quærit, gaudet cum sepulchrum inuenerit: quia sapientiam perquirentes, cum sacræ scripturæ paginas uoluimus; cum exempla præcedentium patrum perscrutamur: quasi ex sepulchro gaudium sumimus, & mentis diuitias apud mortuos inuenimus, quia qui huic mundo perfectè extincti sunt, in occulto cum diuitiis requiescunt. Sepulchro ergo diues, efficitur, qui per exempla iustorum in contemplationis uirtute subleuatur. Sed cum requirens dicat: Quare data est misero lux? cur hoc ipsum requirere præsumat, insinuat dicens;

Quòd hoc ipsum quod rectè nos agere credimus, utrum in districti iudicis examine rectum sit, ignoramus. Cap. VI.

VIro cuius abscondita est uia, & circumdedit eum Deus tenebris.] Viro enim uia sua abscondita est: quia etsi iam in qua sit uitæ qualitate considerat: adhuc tamen ad quem finem tendat, ignorat. Etsi iam superna appetit: etsi plenis hæc desiderijs quærit, adhuc tamen si in eisdẽ desiderijs permaneat, nescit. Peccata q̃ppe deserẽtes ad iustitiã tenuimus & unde

& unde uenimus, nouimus: sed quo per A ueniamus, ignoramus. Quid hesterna die fuimus, scimus, sed quid contingat crastina nos esse, nescimus. Viro ergo uia sua abscondita est: quia sic pedem ponit operis: ut tamen præuidere nequeat
4 exitum consummationis eius. Est & alia uię nostræ absconsio: quia nonnunquam ea ipsa quæ rectè nos agere credimus, an in districti iudicis examine recta sint, ignoramus. Sæpe enim sicut & lõgè superius diximus, opus nostrum causa damnationis est, quod profectus putatur esse uirtutis. Sæpe unde placari iudex creditur, inde ad irascendum placidus instigatur: Sa B lomone attestante, qui ait: Est uia quæ
Prou. 14 uidetur homini recta: nouissima autem eius ducunt ad mortem. Vnde sancti uiri cum mala superant, sua etiam bene gesta formidant: ne cùm bona agere appetũt, de actionis imagine fallãtur: ne pestifera tabes putredinis, sub boni specie lateat coloris. Sciunt enim quia corruptionis adhuc pondere grauati, diiudicare bona subtiliter nesciunt: & cùm ante oculos extremi examinis regulam deducunt: hæc ipsa in se nonnunqua & quæ approbant metuunt: & tota C quidẽ mẽte interna desiderant: sed tamẽ de incertitudine operũ trepidi, quo gradiuntur, ignorat. Vnde bene postquam dictum est: Quare data est misero lux? adiungitur: Viro cuius abscondita est uia. Ac si dicatur: Cur huius uitæ successus appetit, qui sub qua sit æstmatione iudicis iter sui operis, nescit? Bene autẽ subditur: Et circumdedit eum Deus tenebris. Tenebris nanque homo circumdatur: quia quamuis cœlesti desiderio ferueat: quid de semetipso sit dispositum intrinsecus, ignorat. Et ualde metuit, ne quid sibi in iudicio obuiet: quod se D de se nunc in desiderio boni feruoris latet. Tenebris homo circumdatur: quia ignorantię suæ caligine premitur. An tenebris circumdatus non est: qui plerunque præteritorum non meminit, futura non inuenit, præsentia uix cognoscit?
Sap. 9. Tenebris circũdatum se quidam sapiẽs uiderat, cùm dicebat: Quæ in prospectu sunt, uix inuenimus cum labore: & quæ in cœlis sunt, quis inuestigabit? His se tenebris propheta circumdatum uidit, cùm dispositionis intimę penetrare interna non potuit, dicens: Posuit tenebras latibulum suum. Autor enim noster Psal. 17
quia nobis in hoc exilium deiectis, lucẽ suę uisionis abstulit: sese nostris oculis quasi in tenebrarum latibulo abscondit. Quas nimirum cęcitatis nostrę tenebras cùm studiose conspicimus: mentem ad lamenta prouocamus. Flet enim cęcitatem quam foris patitur: si humiliter meminit, quod in interioribus lumine priuetur. Cumque tenebras quibus circũdatur, respicit: splendoris intimi ardenti se desiderio affligit: omnique intentionis adnisu semetipsam concutit: & supernam lucem quã condita deseruit, repulsa quærit. Vnde fit plerunque ut in ipsis pijs fletibus illa interni gaudij claritas erumpat: & mens quæ in torpore prius cæca iacuerat: ad inspectationem fulgoris intimi suspirijs uegetata conualescat. Vnde bene sequitur:

Quòd fletu suo anima pascitur: & dum gemitu pœnitentiæ afficitur, consolationis diuinæ refectione satiatur. Cap. VII.

ANteq̃ comedam, suspiro.] Comedere nanque est animæ supernæ lucis cõtemplationis pasci. Suspirat ergo antequam comedat, qui prius gemitibus tribulationis afficitur: & postmodum contemplationis refectione satiatur. Nisi enim suspiret, non comedit: quia qui se in hoc exilio per desideriorum cœlestium lamenta non humiliat, æternę patriæ gaudia non degustat. A ueritatis enim pabulo ieiuni sunt, qui in hac peregrinationis inopia lętantur. Suspirat autem qui comedit, quia quos ueritatis amor afficit, etiam refectio cõtemplationis pascit. Suspirans propheta comedebat, cum diceret: Fuerũt mihi lachrymę Psal. 41
meæ panes. Luctu enim suo anima pascitur, cùm ad superna gaudia flendo subleuatur: & intus quidem doloris sui gemitum tolerat: sed eo refectionis pabulum percipit, quo uis amoris per lachrymas emanat. Vnde & eandem uim lachrymarum adhuc beatus Iob prosequitur, subdens: Et quasi inundantes aquæ, sic rugitus

rugitus meus.] Aquæ cùm inũdant, cum
impetu ueniunt: & crescentibus multi-
pliciter uoluminibus intumescunt. Ele-
cti uerò dum mentis suæ oculis diuina
iudicia opponunt: dum de occulta su-
per se sententia trepidant: dũ se ad Deũ
peruenire posse confidunt, sed tamen ne
non perueniant metuunt: dum præteri-
torum suorum recolunt quę deflent: dũ
quæ sibi adhuc futura sunt, quia nesciũt
pertimescunt. quasi quædam in eis aqua
rum more uolumina colliguntur: quæ
in mœroris rugitus quasi in subiecta lit-
tora defluunt. Vir igitur sanctus uidit,
quanta sint in lamentis pœnitentiæ uo-
lumina cogitationum: & ipsas mœroris
undas inundantes aquas uocauit, dicẽs:
Et quasi innundantes aquæ, sic rugitus
meus. Nonnunq̃ uerò iusti, sicut & pau-
lò superius diximus, in ipsis bonis ope-
ribus positi trepidant: ac ne in eisdem
occulto aliquo errore displiceant, conti-
nuis lamentis uacant. Quos cum diui-
na subito flagella corripiunt, autoris sui
gratiam se offendisse suspicantur: quia
uel infirmitatibus præpediti, uel amari-
tudinibus pressi, ad impendenda proxi-
mis pia opera non assurgunt. Et cor in
lamentum uertitur: quia corpus à deuo
tionis suæ ministerio retardatur. Cumq;
se mercedem non augere considerant, e-
tiam transacta opera displicuisse formi-
dant. Vnde etiam beatus Iob cum rugi-
tum suum quasi inundantes aquas dice
ret, illico adiunxit: Quia timor quem ti
mebam, euenit mihi & quod uerebar ac
cidit.] Iusti igitur uiri deflent & pauent,
& magnis se lamentis cruciant, quia de-
seri formidant: & quamuis de correptio
ne sua gaudeãt, eorum tamen trepidam
mentem correptio ipsa perturbat: ne ma
num quod tolerant, non pia percussio di
sciplinæ sit, sed animaduersio iusta uindi
Psa. 89. ctæ. Quod bene Psalmista considerans
ait: Quis nouit potestatem iræ tuæ? Po-
testas quippe diuinæ iræ nostra non po-
test mente comprehendi: quia eius dispẽ
satio, obscuris super nos dispositioni-
bus, sæpe unde æstimatur deserere, inde
nos recipit: & unde nos recipere credi-
tur, inde derelinquit: ut plerunque hoc
fiat gratia, quod ira dicitur: & hoc ali-
A quando ira sit, quod gratia putatur. Nõ-
nullos enim flagella corrigunt: nonnul-
los ad impatientiæ uesaniam perducũt:
& alios prospera quia demulcent, ab in-
sania mitigant: alios quia eleuant, fun-
ditus ab omni spe cõuersionis eradicãt.
Cunctos autem uitia ad ima pertrahũt:
sed tamen quidam eo ab his facilius re-
deunt, quod se in eis corruisse altius eru-
bescunt. Et semper uirtutes ad superna
subleuant: sed nonnunq̃ quidam dum
tumorem de uirtutibus concipiunt, per
ipsum tramitem ascensionis cadũt. Quia
B ergo potestas diuinæ iræ minimè cogno
scitur: in cunctis necesse est ut sine cessa-
tione timeatur. Sequitur:

Quòd hi qui in regimine constituti sunt, distri ctè cogitare debent ut gloriam suæ dignitatis dissimulent: & quòd non omnia eis liceant: ergo ad loquendum aut iudicandum præcipites, intra semetipsos quantum possunt à cupiditatis tumultibus ad contemplationis quietem confugiant. Cap. VIII.

NOnne dissimulaui? nonne silui?
C nonne quieui? & uenit super me
indignatio.] Quamuis quolibet in loco
positi, cõgitando, loquendo, agendo pec
cemus: tunc tamen per tria hæc animus
effrenatius rapitur, cùm mundi huius
prosperitate subleuatur. Nã cum præire
se potestate cæteros conspicit, alta de se
elatè cogitans sentit. Et cum autoritati
uocis à nullo resistitur, lingua licentius
per abrupta defrenatur. Cumque facere
quod libet licet: iustè sibi omne æstimat
licere quod libet. Sed sancti uiri cùm mũ
di huius potestate fulciuntur: tanto sub
D maiorẽ mentis disciplinam se redigunt,
quãto sibi per impatientiam potestatis,
suaderi illicita quasi licentius sciunt.
Cor nanq; à consideranda sua gloria re-
primunt: linguam ab immoderata locu-
tione restringũt, opus ab inquietudinis
uagatione custodiunt. Sępe enim qui 6
in potestate sunt, ea quæ rectè faciunt,
quia elatè cogitant, amittunt: dumq; se
ad cuncta utiles æstimant, etiam impen-
sę utilitatis sibi meritum damnant. Vt e-
nim cuiuslibet facta digniora sint: neces-
se est ut ei apud sę semper indigna uideã
tur:

tur: ne eadem bona actio agentis cor sub A
leuet: & subleuando plus autorem de ela
tione deiiciat, quàm ipsos fortè quibus
impenditur iuuat. Hinc est enim q rex
Babyloniæ, dum elata mente apud se ta-
citus uolueret dicens: Nonne hæc est Ba
Dan. 4. bylon, quam ego ædificaui? in irrationa-
le animal protinus uersus est. Quod.n. fa
ctus fuerat perdidit: quia humiliter no-
luit dissimulare quod fecit. Et quia ela-
tione cogitationis se super homines ex-
tulit: ipsum quem communem cum ho-
minibus habuit sensum hominis, ami-
sit. Sępe uerò qui in potestate sunt, ad
subiectorũ passim contumelias erũpũt: B
& hoc quod uigilãtes regimini seruiũt,
per linguæ procacitatem perdunt: mino
ri scilicet formidine iudicis uerba pẽsan
tes: quia qui si[ne] causa fratri, fatue, dixe
Matt. 5 rit, gehennæ se ignibus addicit. Sæpe hi
qui in potestate sunt, dũ sese à licitis reti
nere nesciunt, ad illicita opera & inquie-
ta dilabuntur. Solus enim in illicitis nõ
cadit, qui se aliquando & à licitis cautè
restringit. Qua uidelicet constrictione re
ligatum bene se Paulus insinuat dicens:
1. Co. 6. Omnia mihi licent, sed non omnia ex-
pediunt. Atq; ut ex ipsa religatione ostẽ
deret in quanta se mentis libertate dilata C
ret, ilico adiunxit: Omnia mihi licent,
sed ego sub nullius redigar potestatem.
Cùm enim mens concepta desideria se-
quitur, seruire rebus conuincitur, quarũ
amore superatur. Sed Paulus cui cuncta
licent, sub nullius potestatem se redigit:
quia semetipsum etiam à licitis restringẽ
do, ea quæ delectata premerent, despecta
transcendit. Beatus igitur Iob, ut nos
erudiat qualis in potestate fuit, innote-
scit dicens: Nonne dissimulaui?] Pote-
stas nanq; cum habetur, & cogitanda est
ad utilitatem, & dissimulanda propter
tumorem: quatenus is qui ea utit, & ut D
prodesse debeat, posse se sciat: & ut extol
li non debeat, posse se nesciat. Qualis ue
rò in ore fuerit, adiunxit dicens: Non-
ne silui?]Qualis erga illicita opera, ad-
huc subiicit: Nonne quieui?] Potest au
tẽ silere & quiescere, adhuc subtilius per
scrutari. Silere nanq; est, mentem à ter-
renorum desideriorum uoce restringere.
Vis enim magni clamoris est tumultus
cordis. Quiescunt quoque qui bene in
potestate sunt: cùm terrenarum actio-
num strepitus pro diuino amore inter-
mittẽdo postponũt: ne dum ima indesi-
nenter occupant, cor funditùs à summis
cadat. Sciunt enim quia nequaq̃ mens
ad superna attollitur: si curarum tumul-
tibus continuæ in infirmis occupatur.
Quid enim de Deo occupata obtineat,
quæ de illo apprehendere aliquid etiam
uacans laborat? Bene autem per Psalmi
stam dicitur: Vacate & uidete, quoniam *Psa. 45.*
ego sum Deus. Quia qui uacare Deo negli
git, suo sibi iudicio lumen eius uisionis
abscondit. Hinc etiam per Moysen di- *Leuit. 11*
citur, ut pisces qui penulas non habent,
nõ ędantur. Pisces nanq; qui habẽt pen
nulas saltus dare super aquas solent. So
li ergo in electorum corpore quasi pisces
trãseunt, qui in eo quòd imis deseruiũt,
aliquando ad superna conscẽdere mẽtis
saltibus sciunt: ne semper in profundis
curarum lateãt, & nulla eos amoris sum
mi quasi liberi aeris aura cõtingat. Qui
ergo rebus temporalibus occupant, tũc
bene exteriora disponunt, cùm sollicitè
ad interiora refugiunt: cùm nequaq̃ fo-
ris perturbationum strepitus diligũt, sed
apud semetipsos intus in tranquillitatis
sinu requiescunt. Prauę etenim mentes 7
temporalium rerum tumultus intra se-
metipsas uersare non cessant, etiam cum
uacant. In cogitatione enim seruant de-
picta quæ amant: & quamuis nihil exte-
rius faciant, apud semetipsas tamen sub
pondere inquietæ quietis elaborant. Qui
bus si earundem rerum administratio
præbeat, semetipsas funditus deserũt: &
fugitiua hæc temporalia per intentionis
cursum, continuis cogitationum passi-
bus sequuntur. Piæ autem mentes hæc,
& cum desunt, non quærunt: & grauiter
etiam cum assunt, ferunt, quia per exte
riorum curam à se exire pertimescunt.
Quod bene illa duorum fratrum uita si-
gnatur, de quibus sciptum est: Factus est *Gen. 25.*
Esau uir gnarus uenandi, & homo agri-
cola. Iacob autem uir simplex habitat in
tabernaculis. Vel sicut in alia translatio
ne, dicitur, habitat domi. Quid enim per
uenationem Esau, nisi eorum uita fi-
guratur, qui in exterioribus uoluptati-
bus

bus fusi carnẽ sequunť. Qui ẽt agricola es
se scribiť: q̃a amatores huius seculi, tãto
magis exteriora colũt, quanto interiora
sua inculta derelinquũt. Iacob uerò uir
simplex in tabernaculis uel in domo ha
bitare perhibeť: q̃a nimirũ oẽs q̃ in curis
exterioribus spargi refugiũt, simplices in
cogitatione, atq; in cõsciẽtię suæ habita
tione cõsistunt. In tabernaculis. n. aut in
domo habitare, est se intra mẽtis secreta
restringere: & nequaq̃ exterius ꝑ desideria
dissipare, ne dũ ad multa foris inhiant, à
semetipsis alienati cogitationibus rece-
dãt. Dicat igiť ꝓbatus uir, & exercitatus
in prosperis. Nõne dissimulaui? Nõne si
lui? Nõne quieui? Vt. n. supra diximus,
sancti uiri cũ eis trãsitoria prosperitas ar
ridet, fauorẽ mũdi quasi nesciẽtes, dissi-
mulãt: & forti gressu interius hoc, unde
exterius subleuanť, calcãt. Silẽt aũt, quia
nullis prauæ actionis clamoribus ꝑstre-
pũt. Oĩs nãq; iniquitas apud secreta Dei
iudicia, habet uoces suas. Vnde scriptum
Gen. 18 est: Clamor Sodomorũ & Gomorræorũ
multiplicatus est. Quiescũt uerò, cũ nõ
solũ nullo cupiditatũ tẽporaliũ turbulẽ
to appetitu rapiũtur, uerũetiã curis præ-
sentis uitæ necessarijs immoderatius oc
cupari refugiũt. Sed hæc agẽtes, paterna
adhuc flagella sentiũt: ut tãto perfectio-
res ad hæreditatẽ ueniãt, quãto eos spiri
taliter piè feriẽs disciplina, quotidie etiã
de minimis purgat. Iusta itaq; indesinen
ter faciũt, & assiduè dura patiunť: q̃a sæ-
pe ipsa iustitia nostra, ad examẽ diuinæ
iustitiæ deducta iniustitia est. & sordet in
districtione iudicis, quod in ęstimatione
fulget operãtis. Vnde Paulus cũ diceret:
1. Cor. 4 Nihil mihi cõscius sum, protinus adiun
xit: Sed nõ in hoc iustificatus sum. qui
causam mox, cur nõ sit iustificatus, insi-
nuãs, ait: Qui autẽ iudicat me, dñs est.
Ac si dicat. Idcirco in eo ꝙ nihil mihi cõ
scius sum, iustificatũ me abnego: q̃a ab
eo q̃ me iudicat, examinari me subtilius
scio. Dissimulãda ergo suntquę exterius
8 fauẽt: reprimẽda quę interius perstrepũt,
declinando quæ quasi necessario inuol-
uunt: & tñ in his omnibus adhuc distri
cti examinis flagella metuẽda: quia & ip
sa nostra perfectio culpa non caret, nisi
hanc seuerus iudex in subtili lance exa-
A minis misericorditer pẽset. Bene autem
subditur:

Quanta maneant peccantes supplicia, si tam ualida districtio in hac uita iustos castigat. Cap. IX.

ET uenit super me indignatio.] Ma-
gna q̃ppe arte doctrinæ dicturus uer
bera, innotuit rectè facta, ut hinc unus-
quisq; consideret, quæ peccãtes postmo-
dũ supplicia maneãt, si etiã iustos tã uali
da hic flagella castigãt. Hinc est. n. quod 1. Pet. 4
Petrus ait: Tẽpus est ut iudiciũ incipiat
de domo Dei. Et si iustus uix saluabitur,
impius & peccator ubi parebunt? Hinc
B Paulus cũ multa in Thessalonicẽsiũ lau
dẽ dixisset, protinus adiunxit: Ita ut & 2. The. 1
nosipsi in uobis gloriemur in Ecclesijs
Dei: pro patientia uestra & fide, in om-
nibus persequutionibus uestris & tribu
lationibus, quas sustinetis, in exẽplũ iu-
sti iudicij Dei. Ac si diceret: Dum tot du
ra toleratis, qui tã recta agitis: quid aliud
q̃ iusti Dei iudicij exempla datis? quia
est uestra pœna colligendũ est, quomodo
feriat quibus irascitur, si sic uos affligi-
patitur, in quibus lętatur: aut quomodo
illos percussurus est, quibus iustum iudi
C cium exhibet: si etiã uos sic cruciat, quos
piè redarguens fouet?

Quòd uerba uel facta sanctorum malis sæpe displicent, quia eorum intentionem non intelligunt, & quid sit quòd Oza leuites arcam erigens, sententiam mortis accepit. Cap. X.

PRima igitur Iob locutione termina 9
ta, uicissim se amici q̃ cõsolaturi piè
uenerant, eius increpationi subijciunt,
dũq; ad cõtentionis uerba prosiliunt, eã
pro qua uenerant, causam pietatis amit-
tunt. Qui quidem non praua hoc inten
tione faciunt, sed quamuis affectum per
cusso exhibeant: percussum tamẽ non ni
D si pro iniquitate crediderunt: dumq; in-
tẽtionẽ bonã nequaq̃ locutio cauta sub-
sequiť, ipsa pietatis ꝓpositio in trãsgres
sionis uitium uertitur. Pensandum nan
que fuerat, cui & quãdo loquerentur. Iu-
stus quippe erat ad quem uenerant, & di
uinis uerberibus cinctus. Ex anteacta er-
go eius uita, debuerunt ea, quæ intellige
re nõ ualebãt, illius uerba ꝑpẽdere, & ex
flagellis ꝓsentibus nõ illũ redarguere, sed
de sua uita formidare: seq; flagellato iu-
sto,

sto, non quasi ratiocinando erigere, sed A
flendo sociare: ut nequaq̃ se eorũ sciẽtia
per uerba ostenderet, sed loqui rectè lin-
guam consolantium magistri dolor eru-
diret. Qui etsi qua forsitan diuersa senti-
rent, dignum profectò erat, ut humiliter
dicerent, ne percusso uulnera per immo-
derata uerba cumularent. Sæpe enim q̃a
intelligi non ualeat, deterioribus displi-
cent, uel facta, uel dicta meliorum: sed eo
ab eis nõ temerè reprehẽdẽda sunt, quo
apprehendi ueraciter nequaquam pos-
sunt. Sæpe aliquid à maioribus dispensa
toriè agitur uel præcipitur, quod à mino
ribus error putatur. Sæpe multa à forti-
bus dicuntur, quæ infirmi idcirco diiudi B
cant, q̃a ignorant. Quod bene bobus cal
2.Reg.6 citrantibus inclinata illa testamenti ar-
ca signauit: quam quia casuram credẽs,
leuites erigere uoluit, mox sententiam
10 mortis accepit. Quid est nanq; mens iu-
sti, nisi arca testamenti? Quæ gestata à
bobus calcitrantibus inclinatur: quia
nonnunquam etiam qui bene præest,
dũ subiectorum populorum confusione
concutitur, ad dispensationis conde-
scensionem ex sola dilectione permo-
uetur. Sed in hoc quod dispensatoriè
agitur, inclinatio ipsa fortitudinis, casus C
putatur imperitis. Vnde & nõnulli sub-
diti contra hanc, manum reprehẽsionis
mittunt, sed à uita protinus ipsa sua te-
meritate deficiunt. Leuites ergo quasi
adiuuans, manũ extendit, sed delinquẽs
uitam perdidit: quia dum infirmi quiq;
fortium facta corripiunt, ipsa uiuẽtium
sorte reprobantur. Aliquando etiam san
cti uiri quędam minima condescenden-
tes dicunt, aliquando uerò summa con-
templantes proferunt: dumq; uim uel
condescensionis uel altitudinis nesciũt,
audacter hæc stulti reprehendunt. Et q̃d D
est iustũ de sua condescensione uelle cor
rigere, nisi inclinatam arcam superba re-
prehensionis manu releuare? Quid est
iustum de incognita locutione reprehen
dere, nisi motum eius fortitudinis, erro-
ris lapsum putare? Sed perdit uitam, qui
arcam Dei tumidè subleuat: quia nequa
quam quis sanctorũ corrigere recta prę-
sumeret, nisi de se prius meliora sensis-
set. Vnde rectè & leuites idem Oza dici-
tur, quod uidelicet robustus domini in-
terpretatur: quia pręsumptores quiq;, ni
si audaci mente robustos se in domino
crederent, nequaquam meliorum facta
uel dicta uelut infirma iudicarent. Ami-
ci igitur Iob, dum contra eũ quasi in Dei
defensionem prosiliunt, diuini præ-
cepti regulam superbientes excedunt.
Cùm uerò quædam facta meliorum dete
rioribus displicent, nequaquã hoc quod
mentem mouet, reticendum est, sed cum
magna humilitate proferendum: qua-
tenus intentio piè sentientis, eo uerę ser
uet formam rectitudinis, quo per iter gra
ditur humilitatis. Et liberè ergo dicenda
sunt quæ sentimus, & ualde humiliter
promenda quæ dicimus: ne & quæ rectè
intendimus, hæc elatè proferendo nõ re
cta faciamus. Paulus auditoribus suis
multa humiliter dixerat: sed de ipsa ex-
hortatione humili placare eos adhuc hu
milius satagebat, dicẽs: Rogo autẽ uos Heb. 13
fratres ut sufferatis uerbum solatij. ete-
nim p̃ paucis scripsi uobis. Ephesijs quo-
que Mileti maledicens afflictis ac gemen
tibus humilitatem suam ad memoriam
reuocat, dicens: Vigilate, memoria re-
tinentes, quoniam per trienniũ nocte ac Act. 20
die non cessaui cum lachrymis, monens
unumquemq; uestrum. Eisdem rursum
per epistolã dicit: Obsecro uos fratres,
ego uinctus in domino, ut dignè ambu- Ep. 4
letis uocatione, qua uocati estis. Hinc er
go colligat, si quando aliquid rectè sen-
tit, quãta humilitate debeat magistro lo-
qui discipulus: si ipse magister gentium
in his quæ cum authoritate prædicat, tã
submisse discipulos rogat. Hinc unus-
quisq; colligat, eis à quibus bene uiuen-
di exempla percepit: hoc quod bene in-
telligit, quàm humiliter dicat: si Paulus
illis humili se uoce subdidit, quos ad ui-
ta ipse suscitauit: Eliphas autem qui pri
mus amicorũ loquitur, quamuis ad con
solandum pietate uenerat: humilitatem
tamen locutionis deserens, regulam cõ-
solationis ignorat. Qui dũ loquendi cu-
stodiam negligit, usque ad afflicti contu
melias excedit, dicens: Tigris perijt, eo
quòd non haberet prædam. Rugitus leo
nis & uox leænę, & dentes catulorũ leo-
num dissipati sunt.] Beatũ uidelicet Iob
nomine

nomine Tigridis, quasi uitio uarietatis notans: per leonis rugitum eiusdem uiri terrorem: per leænæ uocem, loquacitaté coniugis: per dissipatos uerò dentes catulorum leonum, destructam filiorum edacitatem & audaciam signãs. Vnde & bene amicorum sensum, qui in tumida se correptione extulit, sententia diuina reprehendit, dicens: Nõ estis locuti coram me rectum, sicut seruus meus Iob.

11 Sed quærendum uideo cur Paulus illorũ sententijs tanta autoritate utitur, si hę eorum sententiæ dominica reprehensione cassantur? Eliphas q̃ppe uerba sunt, quæ Corinthijs intulit dicens, sicut scriptum est: Comprehendam sapientes in

I. Cor. 3 astutia eorum. Quomodo ergo quasi praua respuemus, quæ Paulus ex autoritate astruit? aut quomodo attestatione Pauli recta putabimus, quæ per semetipsum recta definiuit? Sed utraq; hæc citius, q̃ non sint diuersa cognoscimus, si eiusdẽ dominicæ sententię uerba subtilius pensamus; quia nimirum cùm diceret: Non estis locuti coram me rectũ, ilico adiunxit: Sicus seruus meus Iob. Liquet ergo, quia quędam in eorum dictis recta sunt, sed melioris comparatione superantur. Nam inter alia quæ irrationabiliter dicunt, multas ad beatum Iob fortes sentẽtias proferunt, sed comparatæ dictis fortioribus, uim fortitudinis amittunt. Mira sunt autem multa quæ dicunt, nisi in sancti uiri aduersitatem dicerentur. In semetipsis igitur magna sunt, sed quia iustum uirum transfigere appetunt, eiusdẽ magnitudinis pondus perdunt: quia & quamlibet fortè frustra iaculũ mittitur, ut dura saxa feriantur. Eo nanq; obtusum lõgius resilit, quo intortum fortius uenit. Igitur amicorum Iob dicta, licet in quibusdam ualde sint fortia, cũ tamẽ sancti uiri fortem uitam feriunt, cunctũ sui acuminis mucronẽ retundunt. Quia ergo & in semetipsis magna sunt, sed cõtra beatum Iob nullo modo assumi debuerunt: & Paulus hæc ex uirtute pensans, in autoritate proferat: & iudex q̃a incautè prolata sunt, ex personę qualitate reprehendat. Sed quia eosdem amicos beati Iob, hæreticorum tenere speciem superius diximus: nunc eorũ uerba quomodo hæreticis cõgruant, indagemus. Nam quædam ualde rectè sentiũt, sed tamen inter hæc ad peruersa dilabuntur. Habent quippe hoc hæretici propriũ, ut malis bona permisceant, quatenus facilè sensui audiẽtis illudant. Si enim semper praua dicerent, citius in sua prauitate cogniti, quod uellẽt, minimè persuaderẽt. Rursum, si semper recta sentirent, profecto hæretici nõ fuissent. Sed dum fallendi arte ad utraq; deseruiunt, & ex malis bona inficiunt, & ex bonis mala ut recipiantur abscondunt: sicut qui ueneni poculũ porrigit, ora poculi dulcedine mellis tangit: dumq; hoc quod dulce est, primo attactu delibatur: etiam illud quod est mortiferum, indubitãter absorbetur. Itaq; hæretici permiscent recta peruersis, ut ostendendo bona, auditores ad se trahant: & exhibendo mala, latenti eos peste corrumpat. Aliquando tamen prædicatione sanctæ Ecclesiæ atq; exhortatione correcti, ab hac sensus sui diuersitate saluantur. Vnde & amici Iob reconciliationis suæ sacrificium eiusdem sancti uiri manibus offerunt, atq; ad superni iudicis gratiam, uel * adducti reuocã- *al. addicti.* tur. Quos bene in Euangelio illa decem leprosorum mundatio designat. In lepra *Luc. 17.* quippe & pars cutis in fulgorẽ ducitur, & pars in colore sano retinetur. Leprosi itaque hæreticos exprimunt, qui dum rectis praua permiscent, colorem sanũ maculis aspergunt. Vnde & bene ut saluentur, clamant: Iesu præceptor. quia enim in eius uerbis se errasse significant, hunc saluandi præceptorẽ humiliter uocãt: cumq; ad cognitionem præceptoris redeunt, mox ad formam salutis recurrunt. Sed quia in amicorũ dictis pręfationem expositionis paulò longius duximus, ipsa iam eorum uerba subtiliter pensemus. Sequitur:

CAPVT

CAPVT QVARTVM BEATI IOB.

ESPONDENS autē Eliphas Themanites dixit: Si cęperimus loqui tibi, forsitā molestè accipies. Sed conceptum sermonem tenere quis poterit? Ecce docuisti multos, & manus lassas roborasti. Vacillantes confirmauerũt sermones tui, & genua trementia confortasti. Nũc autem uenit super te plaga, & defecisti: tetigit te, & conturbatus es. Vbi est timor tuus, fortitudo tua, patientia tua, & perfectio uiarum tuarum? Recordare obsecro te, quis unq̃ innocens perijt, aut quando recti deleti sunt? Quin potius uidi eos qui operantur iniquitatem, & seminant dolores, & metunt eos, flante Deo perisse, & spiritu iræ eius esse consumptos. Rugitus leonis, & uox leænæ, & dentes catulorum leonum contriti sunt. Tigris perijt, eo ꝙ non haberet prædam, & catuli leonis dissipati sunt. Porrò ad me dictum est uerbum absconditum, & quasi furtiuè suscepit auris mea uenas susurrij eius. In horrore uisionis nocturnæ, quando solet sopor occupare homines, pauor tenuit me & tremor, & omnia ossa mea perterrita sunt. Et cùm spiritus me præsente trãsiret, inhorruerunt pili carnis meæ, Stetit quidam cuius nõ agnoscebam uultum, imago coram oculis meis, & uocem quasi auræ lenis audiui: Nunquid homo, Dei comparatione iustificabitur, aut factore suo purior erit uir? Ecce qui seruiunt ei, non sunt stabiles, & in angelis suis reperit prauitatem. Quanto magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenũ
A habent fundamentum, consumentur uelut à tinea? De mane usq; ad uesperam succindentur: & quia nullus intelligit, in æternum peribunt. Qui autem reliqui fuerint, auferentur ex eis: morientur, & non in sapientia.

De tribus generibus locutionum. Cap. XI.

RESpondens autem Eliphas Themanites, dixit: Si cœperimus loqui ti 12
B bi, forsitan molestè accipies.] Iam superius dicta sunt, quæ his uocabulorum interpretationibus exprimantur. Quia ergo festinè ad indiscussa tendimus, prolata replicare deuitamus. Hoc itaq; est solerter intuendum, quòd hi qui hæreticorum speciem tenent, loqui molliter inchoant, dicentes: Si cœperimus loqui tibi, forsitan molestè accipies. Exasperare q̃ppe hæretici auditores suos in exordio locutionis suæ metuunt, ne uigilanter audiantur, eorumq; ualde tristitiam
C declinant, ut negligentiam capiant. Et planè semper blãda sunt quæ proponũt, sed aspera quæ prosequendo subinferũt. Vnde & nunc amici Iob à reuerẽtia mãsuetæ locutionis incipiunt, sed usque ad iacula asperrimæ inuectionis erũpunt: quia & radices spinarũ molles sunt, sed tamen ex ipsa sua mollitie proferunt, unde pungunt. Sequitur: Sed conceptum sermonem quis tenere poterit?] Tria sunt hominum genera, quæ gradatim ductis à se qualitatibus dissident. Sunt nanque alij qui & ad loquendum praua concipiunt, & à locutione sua nulla silẽ
D tij grauitate refrenantur. Et sunt alij q̃ cum praua concipiunt, magno se silentij uigore restringunt. Et sunt nõnulli qui uirtutum usu roborati, usque ad eam celsitudinem prouehũtur, ut ad loquendum ne in corde quidem peruersa concipiant, quæ silentio compescant. Eliphas itaq; ex quo sit ordine, ostenditur, q̃ conceptum sermonem tenere se non posse testatur. Qua in re & illud innotuit, ꝙ se loquendo offensurum nouit. Neq; enim retinere uerba quę non potest, uellet, nisi per hæc se uulnera inferre pręnosceret. Boni enim uiri freno consilij retinent precipi-

præcipitationē uerbi, & cautè cōsiderāt, ne relaxantes linguæ lasciuiam, auditorum conscientiam incauta locutione transfigant. Vnde bene per Salomonem dicitur: Qui dimittit aquam, caput est iurgiorum. Aqua quippe dimittitur, cùm linguæ fluxus effrenatur. Sed dimissor aquæ, caput iurgiorum efficitur: quia per linguæ incontinentiam, discordiæ origo propinatur. Igitur sicut praui, in sensu leues sunt, ita in locutione præcipites, & reticere pertractādo negligunt, quæ loquantur: sed quod leuis conscientia concipit, leuior protinus lingua prodit. Vnde hunc Eliphas ex suo experimento colligit, quod desperatè de omnibus sentit, dicens: Sed conceptum sermonem tenere quis poterit? Sequitur:

Prou.17

Quòd hæretici uel peruersi dum bona iustorū referunt, ex quę probant, quantum possunt peruertunt. Cap. XII.

Ecce docuisti plurimos, & manus lassas roborasti, uacillantes confirmauerunt sermones tui, & genua trementia confortasti.] Si ipsius historiæ textus aspicitur, magna est lectoris utilitas, quòd ab amicis iurgantibus, in beatum Iob pro laceratione uitiorum, uirtutum pręconia proferuntur. Nunquam quippe est tam robustum uitę testimonium, quàm cùm ille laudanda loquitur, qui ingerere crimen conatur. Pensemus autem cuius celsitudinis iste uir fuerit, qui indoctos docens, lassos roborās, uacillantesq; confirmans, inter curas domus, inter multipliciū rerum custodiā, inter affectus pignorum, inter studia tot laborum, erudiendis se cęteris impendit. Et illa quidem occupatus exercuit, sed tamen liber magisterio doctrinæ militauit. Temporalia regendo disposuit, ęterna prędicando nunciauit. uitæ rectitudinē, & agendo uidentibus ostendit, & loquēdo audientibus ingessit. Sed siue hæretici, seu peruersi quilibet, cum

13 bona iustorum referunt, hęc in argumētum criminis inflectunt. Inde nanq; Elihas contra beatum Iob occasionem ob-

A iurgationis colligit, unde laudanda narrauit. Nam sequitur: Nunc autem uenit super te plaga, & defecisti: tetigit te, & conturbatus es.] Peruersi quiq; duobus modis bonorū uitam impetūt: quia aut praua eos dicere asserūt, aut recta nō seruare, quæ dicūt. Vnde & beatus Iob inferius ab amicis suis de locutione reprehenditur: nunc autem recta dixisse, sed hæc non obseruasse laceratur. Ab iniquis ergo modo bonorum locutio, modo actio reprobatur: quatenus aut reprehensa lingua taceat, aut eiusdem linguæ

B suæ adiudicata testimonio in crimine uita succumbat. Et notandum quod prius laudes linguę inferunt, & postmodum de uitæ infirmitate conqueruntur. Iniqui etenim, ne publicè praui uideantur, loquuntur aliquādo bona de iustis, quę esse iam cognita & alijs nouerunt. Sed sicut prędiximus, hęc ipsa protinus ad cumulum reatus pertrahunt: & credendum sibi in contrarijs, ex eo quòd & prospera loquebantur, ostendunt: tantoq́ue mala quasi uerius insinuant, qn̄ & bona quasi deuote laudabāt. Ad usum ergo in

C torquent criminis, uoces fauoris: dum iustorū uitam indè post grauius uulnerant, unde hanc paulò ante specietenus defendebant. Sępe autem eorum bona quæ prius habita despiciunt: hęc postmodum quasi perdita mirantur. Vnde & Eliphas sancti uiri uirtutes, quia amissas asserit, enumerando subiungit, dicens:

De quatuor gradibus uirtutum, quibus sancti Iob uita distinguitur. Cap. XIII.

D Vbi est timor tuus, fortitudo tua, & patientia tua, & perfectio uiarū tuarū?] Quę nimirū cuncta ei sentētię subrogat, quā pręmisit, dicens: Nunc autem uenit super te plaga, & defecisti: tetigit te, & conturbatus es. Oīa ergo simul interisse asserit, in eo qđ beatum Iob turbatum flagello reprehendit. Sed intuendū, ualde est, quia quamuis incōuenienter eum increpet, congruenter tamen ordines uirtutum narrat. Quatuor quippe gradibus uitā beati Iob uirtutes enume-

rẽdo distinxit, dũ & timori fortitudi- A
nem, & fortitudini patientiã, & patien
tiæ pefectionem iunxit. In uia etenim.
Dei à timore incipit, ut ad fortitudinem
ueniať. Nã sicut in uia seculi audacia for
titudinem, ita in uia Dei audacia debili-
tatẽ parit: & sicut in uia seculi timor de-
bilitatẽ, ita in uia Dei timor fortitudi-
nem gignit: Salomone attestãte, qui ait:
Prou. 14 In timore domini, fiducia fortitudinis.
Timori quippe dñi inesse, fiducia fortitu
dinis dicitur: qa nimirũ mẽs nostra tan
to uolentius terrores rerum tempora-
lium despicit, quanto se autori earũdem B
ueracius per formidinẽ subdit: Quæ in
timore domini cõstituta, non inuenit
extrà quod metuat: quia dũ recto metu
conditori omnium iungitur, potestate
quadam supra omnia subleuatur. Forti
tudo aũt, non nisi in aduersitate ostendi
tur, unde & mox post fortitudinẽ pa-
tiẽtia subrogatur. Tanto enim quisq; se
ad fortitudinẽ profecisse uerius demon
strat, quanto aliena mala robustius tole
rat. Nam minus in se cõualuit, quẽ alie-
na iniquitas sternit. Qui in eo qđ ferre
contrarietatem nõ ualet, pusillanimita C
tis suæ gladio confossus iacet. quia uerò
14 perfectio de patiẽtia, nascitur: statim post
patientiã, uiarum perfectio subinfertur
Ille enim uerè perfectus est, qui erga
imperfectionem proximi, impatiens nõ
est. Nam qui alienam imperfectionem
ferre non ualens, patientiam deserit: ipse
sibi testis est, quod perfectè needum pro
Luc. 21 ficit. Hinc in Euangelio ueritas dicit: In
patiẽntia uestra possidebitis animas ue
stras quid est enim animas possidere, ni
si perfectè in omnibus uiuere, cunctis
mẽtis motibus ex uirtutis arce domina D
ri: qui igitur patientiam tenet, animam
possidet: qa inde cõtra aduersa oĩa for
tis efficitur unde sibi & seipsum uincen
do dominatur. Et quo se laudabiliter
frangit: infractum se fortiter exe-
rit: quia cum in suis se uoluptati-
bus superat, sese ad contraria
inuictũ parat. Sed quia Eli
phas inuehendo corri-
puit, nunc aliqua
uelut exhortãdo
subiũgit, dicẽs:

Quòd sancti qui in hoc mundo pereunt, ad æternam gloriam pereundo seruantur. Cap. XIIII.

Recordare obsecro, quis unquam in
nocens perijt, aut quando recti de-
leti sunt?] Siue hæretici, quorum amicos
beati Iob tenere speciem diximus, siue
peruersi quilibet, quàm inordinatè redar
guunt, tam reprehensibiliter exortãtur.
Ait nanque: Quis unquam innocens
perijt, aut quando recti deleti sunt? Sæ-
pe quippe hic & innocentes pereunt, &
recti funditùs delẽtur, sed tamẽ ad ęter
nam gloriam pereundo seruantur. Si Esa. 57
enim nullus innocens periret, propheta
non diceret: Iustus perit, & nemo est qui
recogitet. Si rectos Deus prouidendo nõ
raperet, nequaquàm de iusto Sapientia
dixisset: Raptus est, ne malitia mutaret Sap. 4
intellectum illius. Si iustos animaduer
sio nulla percuteret, Petrus minimè 1. Pet. 4
prænũciaret, dicens: Tempus est ut in-
cipiet iudicium de domo Dei. Illi uerò
ueraciter recti sunt, qui amore supernæ
patriæ, ad cuncta præsentis uitæ aduersa
præparãtur. Nam qui pro æternis bonis,
mala hic perpeti metuunt, uidelicet recti
non sunt. Sed Eliphas uel rectos deleri,
uel innocentes hic perire non æstimat:
quia sæpe hi qui non spe cœlestis gloriæ,
sed pro terrena Deo retributione deser-
uiunt: sibi sibimet fingunt quod quæ-
runt, & docere præsumentes, cum terre-
nam securitatem prædicant, cunctis suis
laboribus ostendunt quid amant. Sequi-
tur: Quin potius uidi eos qui operãtur
iniquitatem, & seminant dolores, & me-
tunt eos, flante Deo perisse, & spiritu iræ
eius esse consumptos.

Quare Deus in hoc mundo quorundam mala districtè percutit, aliorum inulta permittit. Cap. XV.

Dolores seminare, est fraudulenta di 15
cere: dolores autem metere, est di-
cendo præualere. Vel certè dolores semi-
nant, qui peruersa agunt, dolores metũt,
cum de eadem peruersitate puniuntur.
Fructus quippe doloris est retributio dã-
nationis. Sed cum protinus subinfertur,
quia

quia qui dolores seminant & metunt, flā-te Deo pereunt, & iræ eius spiritu consu muntur: hoc loco doloris messio, non iam pœna, sed adhuc perfectio iniquitatis ostenditur: quia ex diuinæ iræ spiritu, eiusdem messionis pœna subrogatur. Seminant ergo hic dolores & metunt, quia iniqua sunt quæ faciunt, & ipsa iniquitate prosperantur: sicut de iniquo
Psal. 9 per Psalmum dicitur: Polluuntur uiæ eius in omni tempore: auferuntur iudicia tua à facie eius, omnium inimicorū suorū dominabitur. De quo paulo post subditur: Sub lingua eius labor & dolor. Dolores itaque seminat, cum peruersa agit: dolores metit, cum ex eisdem peruersitatibus temporaliter excrescit. Quomodo ergo flante Deo pereunt, qui plerunque diu hic subsistere, & iustis felicius permittuntur? Hinc nanq; de illis
Psal. 72 iterum per Psalmistam dicitur: In laboribus hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabūtur. Hinc Hieremias
Hier. 12 ait: Quare uia impiorum prosperatur? Quia enim sicut scriptum est: Dominus patiens redditor est: sæpe diu tolerat, quos in perpetuum damnat: nonnunquam uerò concitè percutit: quia pusillanimitati innocentium consolādo concurrit. Aliquando ergo omnipotēs Deus diu præualere iniquos patitur, ut iustorum mundius uita purgetur. Aliquando uerò iniustos celeriter trucidat, eorumq; interitu innocentium corda confirmat. Si enim nunc omnes male agentes percuteret, extremum iudicium quibus exhiberet? Si autem nullum omnino percuteret, quis Deum res humanas curare crederet? Nonnunquam ergo iniquos ferit, ut ostendat, quia multa mala non deserit. Nonnunquàm uerò iniquos diu tolerat, ut considerantibus insinuet, ad quod eos iudiciū reseruet. Hæc itaq; sententia dilationis iniquorum, si nō cum fine pręsentis seculi de cunctis generaliter dicitur, ex magna parte proculdubio ueritatis uirtute uacuatur. Sed tunc uera erit, cùm iam iniquitatis dilatio non erit. Quę hoc fortasse modo intelligi rectius potest, quoniam nec innocens perit, nec rectus deletur: quia etsi carne hic atteritur, in conspectu æterni iudicis uera salute reparatur. Et qui semināt dolores & metunt, flante Deo pereunt: quia quanto hic altius peruersè agendo proficiunt, tanto durius subsequenti damnatione feriuntur. Sed cū eidem sententię præmittitur. Recordare, uidelicet patet, quia transacta res ad mentem reducitur, non autem futura nunciatur. Tunc ergo Eliphas uerius diceret, si hæc de iniquis generaliter fieri extrema animaduersione credidisset. Sed hoc q́ flare Deus dicitur, urget ut subtilius discernatur. Nos quippe cùm flamus, aerem ab exterioribus introrsus trahimus, & introrsus tractum hūc exterius reddimus. Flare ergo Deus in uindictæ retributione dicitur, quia ab exterioribus causis introrsus iudicij consilium concipit, & ab interno consilio extrorsus sententiam emittit. Quasi flāte Deo ab exterioribus aliquid introrsum trahitur, quādo foris mala nostra conspicit, & intus iudicium disponit. Et rursum, quasi flante Deo ab interioribus spiritus extrorsus emittit̄, quando ab interno conceptu consilij, exterius iudicium damnationis infertur. Bene itaq; dicitur, quòd qui dolores semināt, flante Deo pereunt: quia unde foris peruersa faciūt, inde ab intimis rectè feriuntur. Vel certè cùm flare Deus dicitur, q́a & statim iræ eius spiritus subinfertur, appellatione status illius potest ipsa eius animaduersio designari. Nos quippe cū irascimur, flatu furoris inflāmamur. Vt ergo uindictam cogitans, dominus demonstraretur, flare irascendo dicitur: non quòd ipse in natura sua mutabilitatis uicissitudinem recipiat: sed q́ post longam patientiam quandoq; uindictā peccatoris exequitur, is qui in semetipso tranquillus est, pereuntibus turbulentus uidetur. Mens quippe reproba, quia aduersum suis actibus iudicem conspicit, quasi commotus ei ostenditur, quia in conspectu illius suo reatu proprio ipsa turbatur. Sed postquam quasi clementer admouit, apertæ increpationis uerba subiungit, dicens: Rugitus leonis, & uox leęnæ, & dentes catulorum leonum contriti sunt.] Quid enim rugitum leonis appellat, nisi, ut pauloante pręmisimus, seueritatem uiri? Quid uocem

cem leænæ, nisi loquacitatem coniugis? Quid dentes catulorum leonum, nisi edacitatem prolis? Quia enim filij conuiuantes extincti sunt, dentium expressione signantur. Quæ cuncta dum contrita Eliphas rigidus exultat, quasi iure damnata denunciat. Cuius adhuc duritiam increpationis ingeminat, cùm subiungit:

Quòd Tigridis nomine hypocritarum uarietas, & rapacitas exprimitur, quibus quasi præda est iustorum sibi laus uendicata. Cap. XVI.

TIgris perijt, eo quòd nõ haberet prędam, & catuli leonũ dissipati sunt.] Quem enim nomine Tigridis, nisi beatum Iob nota uarietatis signat, uel asper-
16 sum maculis simulationis? Omnis nanque simulator in eo quòd uideri rectus appetit, mundum se per omnia non ostẽdit: quia dum uirtutes quasdam per hypocrisim assumit, & occultè semetipsum uitijs subijcit, quædam latentia uitia repentè in faciem erumpũt, & superductæ simulationis, quasi uisionis corium, ex admixtione sua uarium ostendũt, ut plerunq; sit mirum cur homo qui tantis uirtutibus pollere cernitur, etiam tam reprobis actibus inquinetur. Sed nimirum omnis hypocrita Tigris est: quia dum mundus color de simulatione ducitur, uitiorum nigredine interrumpente uariatur. Sæpe enim dum de castitatis munditia extollitur, sorde auaritiæ fœdatur. Sæpe dum de uirtute largitatis speciosus ostenditur, luxuriæ maculis inquinatur. Sæpe dum castitatis atq; largitatis decore uestitur, uelut ex zelo iustitiæ, crudelitatis atrocitate fuscatur. Sæpe largitate, castitate, pietate ex pulchra uisione induitur, sed intersusa obscuritate superbiæ notatur. Sicq; fit ut intermixtis uitijs, dum mundam in se speciem hypocrita non ostendit, quasi unum colorem Tigris, habere nequaquã possit. Quæ uidelicet Tigris rapit quędã, quia humani sibi fauoris usurpat gloriã. Quia.n. rapta laude extollitur, quasi pręda satiatur. Bene autem hypocritarum laus præda dicitur. Præda quippe est cum aliena uiolenter auferuntur. Omnis autem hypocri-

A ta, quia uitam iustitiæ simulans, istorum sibi laudem arripit, alienum profectò est, quod tollit. Eliphas itaq; , qui beatum Iob incolumitatis suæ tempore laudanda egisse cognouit, percussione subsequẽte, illum hæc tenuisse per hypocrisim credidit, dicẽs: Tigris perijt, eo ꝙ non haberet prędam. Ac si apertè dicat: Varietas tuę simulationis extincta est, quia & adulatio laudis ablata est: & iam tua hypocrisis prædam non habet, quia percussa diuinitùs humanis fauoribus caret. Translatione autem septuaginta in-
B terpretum nequaquam Tigris dicitur, sed Myrmicoleon perijt, eo quòd nõ haberet prędam. Myrmicoleon quippe paruum ualde est animal, formicis aduersum, quod se sub puluere abscondit, & formicas frumenta gestantes interficit, interfectasq; consumit. Myrmicoleon autem Latinè dicitur, uel formicarum leo, uel certè expressius, formica pariter & leo. Rectè autem formica & leo nominatur: quia siue uolatilibus seu quibuslibet alijs minutis animalibus formica est, ipsis autem formicis leo. Has enim
C quasi leo deuorat, sed ab illis quasi formica deuoratur. Cum igitur Eliphas dicit: Myrmicoleon perijt, quid in beato Iob sub Myrmicoleontis nomine, nisi pauorem & audaciam reprehendit? Ac si apertè dicat: Non iniustè percussus es: quia contra erectos timidus, contra subditos audax fuisti: Ac si apertius dicat. Contra astutos formido te pressit, contra simplices temeritas instauit. Sed iam Myrmicoleon prędam nõ habet, qa tumida tua elatio dum uerberibus premitur, ab aliena lęsione prohibetur. Sed quia ami-
D cos beati Iob, tenere hęreticorum speciem diximus: urget necessariò, ut hęc eadem Eliphas uerba quomodo etiam typicè sentienda sint, intimemus.

Quòd regnum diaboli, & gloria huius mundi, & concupiscentia carnis in seruis Dei contritæ sunt. Cap. XVII.

RVgitus leonis & uox leęnæ, & dentes catulorũ leonũ contriti sunt.] Quia

Quia natura uniuscuiusq; rei ex diuersi- A
tate componitur, in sacro eloquio per rē
quamlibet licitè diuersa figurant. Habet
quippe leo uirtutem, habet & sæuitiam.
Virtute ergo dominum, sæuitia diabolū
Apoc. 5. signat. Hinc enim de domino dicitur: Vi
cit leo de tribu Iuda, radix Dauid. Hinc
1. Pe. 5. de diabolo scriptum est: Aduersarius ue
ster, sicut leo rugiens, circuit quærens
quem deuoret. Leænæ autem nomine ali
quando sancta Ecclesia, aliquando Baby
lonia designatur. Pro eo enim quod con
tra aduersa audax est, leæna Ecclesia dici-
tur: sicut eiusdem beati Iob uocibus ap B
probatur, qui derelictam ab Ecclesia Iu-
Iob. 28. dæam indicans, ait: Non calcauerunt eā
filij institorum, nec pertransibit per eam
leęna. Aliquando uerò leęnę nomine hu
ius mundi ciuitas id est, Babylonia ex-
primitur, quæ contra uitam innocentiū
immanitate crudelitatis effrenatur, quæ
antiquo hosti, quasi sæuissimo leoni so-
ciata peruersæ persuasionis eius semi-
na concipit, & reprobos ex se filios ad
similitudinem illius quasi crudeles catu
los gignit. Catuli autem leonum sunt
quilibet reprobi, ad iniquam uitam, ma- C
lignorum spirituum errore generati, q
& simul omnes uniuersam mundi ciui-
tatem quam prædiximus, Babyloniam
faciunt: & tamen ijdem singuli Babylo-
nię filij, quasi non leęna, sed leænæ catu-
li uocantur. Sicut enim Sion tota simul
Ecclesia dicitur, filij autem Sion sancto-
rum quiq; singuli memorantur: ita & fi
lij Babyloniæ singuli quiq; reproborū,
& eadem Babylonia simul omnes repro
17 bi uocantur. Sed sancti uiri quandiu
in hac uita sunt, semetipsos sollicita cir-
cumspectione custodiunt: ne leo circū- D
iens insidiando surrepat, i. antiquus ho
stis sub aliqua imagine uirtutis occidat:
ne leęnæ uox auribus obstrepat, id est, ne
Babylonis gloria sensum ab amore pa-
triæ cœlestis auertat: ne catulorum leo-
num dentes mordeant, id est, ne reprobo
rum persuasio in corde conualescat. At
contra hæretici iam quasi de sanctitate se
curi sunt, quia uitæ suæ meritis cuncta
se superasse suspicantur. Vnde & nunc
dicit: Rugitus leonis, & uox leænæ, & dē
tes catulorum leonum cōtriti sunt. Ac si

diceret: Nos ideo nōnullis flagellis atte-
rimur, qa & uirtutē antiqui hostis, & cu
piditatē terrenæ gloriæ, & suasionem re-
proborū hominū uitæ meritis superādo
calcamus. Vnde adhuc subdit: Tigris pe
rijt, eo ꝙ nō haberet prædā, & catuli leo-
nū dissipati sunt.] Hūc uocabulo Tigris
repetit, quē leonis appellatione signauit.
Satan quippe & propter sæuitiā leo dici-
tur, & propter multiformis astutiæ uarie
tatē non incōgruè Tigris uocatur. Mo-
do. n. se sicut est perditus, humanis sensi
bus obijcit, modo quasi angelum lucis
ostendit. Modo stultorum mentibus blā
diēdo persuadet, modo ad culpā terrēdo
pertrahit. Modo suadere uitia apertè niti
tur, modo suis in suggestionibus sub uir
tutis specie palliat. Hæc itaq; belua quę
tanta uarietate respergitur, iure Tigris
uocat, quæ apud septuaginta interpre-
tes, ut præfati sumus, Myrmicoleon dici
tur. Quòd, uidelicet animam absconsum
puluere, formicas, ut diximus, frumenta
gestantes interficit: quia nimirum apo-
stata angelus in terram de cœlo proie-
ctus: iustorum mentes quæ bonorum si
bi operum refectionem præparant, in ip
so actionis itinere obsidet: cunq; eas per
insidias superat, quasi formicas frumen
ta gestantes improuisus necat. Rectè au-
tem Myrmicoleon, id est, leo & formica
dicitur: formicis enim, ut diximus, leo
est, uolatilibus formica: quia nimirum
antiquus hostis, sicut contra cōsentien-
tes fortis est, ita contra resistentes debi-
lis. Si enim eius suggestionibus assen-
sus prębetur, quasi leo tolerari nequaquā
potest: si autem resistitur, quasi formica
atteritur. Alijs ergo leo est, alijs formica:
quia crudelitatē illius carnales mentes
uix tolerant, spiritales uerò infirmitatē
illius pede uirtutis calcant. Hæretici igi-
tur, quia de sanctitatis præsumptione su
perbiūt, quasi exultantes dicūt: Myrmi-
coleon, uel certe Tigris, perijt, eo ꝙ non
haberet prædam. Ac si aperte dicant: Ve
tustus aduersarius in nobis prædā nō ha
bet, qa quantū ad nostra studia iā uictus
iacet. Idcirco autem Myrmicoleōtis ap-
pellatione, uel Tigridis repetitur, q iam
cōtrito leonis rugitu fuerat designatus:
quia quicquid per gaudium dicitur, sępe
H 3 replicatur.

replicatur. Voces quippe ingeminat animus cùm exultat. Vnde & ueraci lætitia Psalmista crebro repetit hoc, ꝙ se exaudi-
Psal. 6. tum esse recognouit, dicens: Exaudiuit dominus uocem fletus mei: exaudiuit dominus deprecationem meam, dominus orationem meam suscepit. Sed san-
18 cti uiri cùm dequibusdã se uitijs ereptos hilarescunt, magno se metu etiam in ipsa exultatione concutiunt, quia etsi iam de cuiuslibet procella tempestatis erepti sunt, esse tamẽ se adhuc in incerti maris dubijs fluctibus sciunt: & sic spe exultant, ut pauore trepident: sic pauore tre-
Psal. 2 pidant, ut spei fiducia exultent. Vnde per eundem Psalmistam dicitur: Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. At contrà hi qui de specie sanctitatis intumescũt, cùm unum quodlibet uitium superant, mox mentem in superbiam erigunt, & quasi de uitæ suę perfectione gloriantur: & pro eo ꝙ fortasse semel à periculo tempestatis erepti sunt, iam quia in mari nauigent, obliuiscuntur: magnos se in omnibus æstimant, & uicisse se antiquũ hostem funditus putant: infra se cunctos respiciunt, quia se per sapientiam transcendere omnes arbitrantur. Vnde & subditur:

Quod hæretici & hypocritæ noua & inaudita promittũt ut in admirationem sui simplices conuertant: neq; ea quæ loquuntur, ad ædificationem, sed ad ostentationem scientiæ suę proferunt. Cap. XVIII.

Porrò ad me dictum est uerbũ absconditum.] Verbum absconditum hęretici audire se simulant, ut auditorũ mentibus quandam prędicationis suę reuerentiam obducant. Vnde & latenter prædicant, quatenus eorum prędicatio tanto sancta, quãto & occulta uideatur. D Communem autem scientiam habere refugiunt, ne cęteris ęquales ęstimentur. Occulta uel noua semper exquirunt: quę dum alij nesciunt, apud imperitorum mentes ipsi de scientię singularitate gloriantur. Quam occultam, ut diximus, insinuant: quia scilicet ut admirationẽ ostẽdere ualeãt, hãc se latẽter percepisse cõfirmãt. Vnde apud Salomo-
A nẽ hęreticorũ speciẽ mulier tenẽs, dicit: Aquę furtiuę dulciores sunt, & panis abscõditus suauior. Vnde hic quoq; subdi-
tur: Et quasi furtiuè suscepit auris mea Prou. 9
uenas susurrij eius.] Furtiuè susurrij uenas percipiunt: qa socialis sciẽtiæ gratiã deserẽtes, ad hãc nequaquã per ostiũ ingrediuntur: domino attestante, qui ait: Qui non intrat per ostiũ in ouile ouiũ, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro.
Venas itaq; diuini susurij, furtiuè susci- Ioan. 10
pit, qui ad percipiẽdam uirtutis eius notitiã deserto publicę prędicationis ostio, prauæ intelligentiæ rimas quærit. Quia B uerò fur & latro qui intrat aliunde, tenebras diligit, & claritatẽ luminis ꝑhorre-
scit, rectè subiungitur: In horrore uisio 19
nis nocturnæ, quando sopor occupare homines. Sępe hæretici dum altiora dicere conantur, ipsi sibi testes sunt, qa quæ proferunt, uera non sunt. In nocturna quippe uisione dubiè cernitur. Rimas ergo susurij in pauore nocturnæ uisionis se percepisse asserunt: qui ut ea quæ docent, alta alijs ostendant, uix ea se capere posse denunciant. Sed hinc colligendum est quomodo audientibus certa esse poterunt, quæ ipsi dubiè uiderũt. Mi-
C ro ergo ordine cùm alta loquentes profluunt, in patefactione stultitię, ipsis suæ altitudinis uocibus ligantur. Quantum uerò de singularitate sapientiæ eleuãtur, ostenditur cùm protinus subditur: Quãdo solet sopor occupare homines.] Ac si apertè ab hæreticis diceretur: Cum homines inferius dormiũt, nos ad percipiẽda superna uigilamus, quia ea nobis nota sunt, ad quæ uidelicet cognoscẽda cæterorũ hominum corda torpentia non assurgunt. Ac si aptius dicant: In quibus intelligentia nostra se erigit, reliquorum hominũ sensus dormit. Nonnunq̃ uerò cũ hoc despici ab auditore qđ dicũt conspiciunt, semetipsos simulant timere qđ dicunt. Vnde & subditur: Pauor tenuit me & tremor, & omnia ossa mea perterrita sunt.] Quia enim de doctrinæ suæ altitudine miri uideri appetunt, quasi pertimescunt quæ fingunt: & cum minoris laboris sit audire quàm dicere, ad ea proferenda audaces sunt, quæ scilicet astruunt, quia ipsi uix audire potuerũt.

Vnde adhuc subditur: Et cum spiritus me præsente transiret, inhorruerunt pili carnis meæ: stetit quidam cuius nõ agnoscebam uultũ.] Vt incomprehensibilia se cognouisse indicent, non stetisse, sed trãsisse coram se spiritum narrant, & uultũ se uidisse incognitum simulant ut esse se ei cognitos qui ab humana mẽte cognosci non ualet, ostendant. Vbi adhuc subditur: Imago corã oculis meis, & uocem quasi auræ lenis audiui.] Sæpe hæretici Deum sibi imaginabiliter fingunt, quẽ intueri spiritaliter nequeunt, eiusq; uocem quasi auræ lenis audire se perhibent: quia ad secreta illius cognoscenda, quasi esse se cæteris familiariores gaudent. Non enim ea docent quæ Deus publicè loquitur, sed quæ eorum auri quasi latenter aspirãtur. Hæc igitur diximus, ut quid sub hæreticorum specie in Eliphas sermonibus sentiendum sit, intimemus. Sed quia amici beati Iob, tanti uiri amici non essent, nisi manifestè aliquid ex ueritate didicissent, qui quãuis in sententijs corruptionis errãt, in ueritatis tamẽ cognitione nõ titubant: hæc eadem paulo superius uerba replicemus, ut subtilius discernamus quomodo ea quæ de perceptione ueritatis dicuntur, à rectè sentientibus proferri ueraciter possint. Nonnunq̃ uerò hæretici uera quædam & sublimia loquuntur, non quòd hæc diuinitus ipsi percipiant: sed quòd ex sanctæ Ecclesiæ contentione didicerũt, neq; hæc ad profectũ conscientiæ, sed ad scientiæ ostentationem trahunt. Vnde fit plerunq;, ut alta sciendo dicãt, sed uiuendo quæ dicunt, nesciant. Siue igitur ex hæreticorum specie, uidelicet non uitam scientiæ, sed uerba tenentium, seu ex persona certè amicorum beati Iob, q de cognitione ueritatis potuerunt proculdubio percipiendo experiri, quod studuerunt ducẽdo eloqui, hæc eadem quę trãscurrimus, subtilius dicta disseramus: ut dum sollicite Eliphas sermo discutitur, quantę scientię fuerit demonstretur, quamuis in eadem scientia humilitatem non tenuit, qui cõmune bonum sibi specialiter arrogauit. Ait nanq;,

A *Quòd uerbum absconditum inuisibilis Dei filius sit, cuius subtilitatem mens spiritu sancto afflata raptim & occultè agnoscit. Cap. XIX.*

PORrò ad me dictũ est uerbũ absconditum.] Verbum quippe abscõditũ, inuisibilis filius uocatur: de quo Ioannes ait: In principio erat uerbum. Quod ipse quoque absconditum insinuat, dum subiungit: Et uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum. Sed hoc uerbum absconditum electorum mentibus dicitur, cùm potestas unigeniti filij credentibus manifestatur. Potest etiam per uer- *Ioan. 1*

B bum abscõditum, allocutio intimæ aspirationis intelligi: de qua Ioannes dicit: Vnctio eius docet uos de omnibus. quę nimirum aspiratio humanam mẽtẽ tangendo subleuat, & temporales cogitationes deprimens, ęternis hanc desiderijs inflammat: ut nihil ei iam, nisi quę superna sunt libeat: & cuncta quæ inferius de humana perstrepunt corruptione, contemnat. Absconditum ergo uerbum audire, est locutionem sancti spiritus corde concipere. Quæ profectò sciri non potest, nisi à quo haberi potest. Vnde & ueritatis uoce de hac abscondita locutione dicitur: Ego rogabo patrem, & *1. Ioan. 2*

C alium paracletũ dabit uobis, ut maneat uobiscum in æternum: spiritum ueritatis, quem mundus non potest accipere. Sicut. n. idem paracletus post mediatoris ascensum, alius humani generis cõsolator, in semetipso inuisibilis est: ita omnẽ quem repleuerit, ad desideranda inuisibilia accendit. Et quoniam mundana corda sola uisibilia diligunt, hunc mundus nõ accipit, quia ad diligenda inuisibilia non assurgit. Seculares enim mentes quanto se foris per desideria dilatant, tãto se ad receptionem illius sinum cordis angustãt. Et quoniam ualde in humano *Ioan 14.*

D genere pauci sunt, quia à desideriorum carnalium sorde purgati, ad perceptionẽ sancti spiritus ipsa hac purgatione dilatantur, uerbũ hoc abscõditum dr: qa illud à quibusdã proculdubio in corde percipitur, quod à maxima hominũ parte nescitur. Vel certè hęc ipsa afflatio sancti spũs uerbũ absconditũ est, qa sentiri põt, sed strepitu locutionis exprimi nõ põt. Cũ igitur

diuina aspiratio sine strepitu mentem subleuat, uerbum absconditum auditur quia sermo sancti spiritus in aure cordis silenter sonat. Vnde & subditur:

Quòd multis modis ad aurem nostræ intelligẽtiæ Deus uenit: & quòd quando nobis de diuinitatis natura per contemplationem aliquid insinuat, nequaquam nobis loquitur, sed quasi susurrat. Cap. XX.

ET quasi furtiuè suscepit auris mea uenas susurrij eius.] Venas superni susurrij, auris cordis furtiuè suscepit: quia subtilitatem locutionis intimæ, afflata mens, & raptim & occultè cognoscit. Nisi enim se ab exterioribus desideriis abscondat, interna non penetrat. Occultatur autem ut audiat, & audit ut occultetur: quia & subtracta à uisibilibus, inuisibilia conspicit: & repleta inuisibilibus, uisibilia perfectè contemnit. Notandum uerò, quòd non ait: Quasi furtiuè suscepit auris mea susurrium eius, sed uenas susurrij eius. Susurrium quippe occulti uerbi, est hæc ipsa locutio aspirationis internæ. Venæ autem susurrij dicuntur causarum origines, quibus hæc ipsa aspiratio ad mẽtem ducitur. Quasi enim uenas susurrij sui aperit, cũ nobis Deus latenter insinuat, quibus modis ad nostræ intelligentię aurem uenit. Aliquando enim nos amore, aliquando terrore compungit: aliquando præsentia quàm nulla sint ostendit, & ad æterna diligenda desiderium erigit: aliquando prius æterna indicat, ut post tẽporalia uilescãt. Aliquando nostra nobis mala aperit, & ad hoc nos, usq;, ut alienis etiam malis condoleamus, extendit. Aliquando mala aliena nostris obtutibus obiicit, & cõpunctos mirabiliter à nostra prauitate nos corrigit. Venas itaque diuini susurrij furtiuè audire, est occultos diuinæ aspirationis modos tenuiter & latenter cognoscere. Quamuis adhuc uel susurrium, uel uenas susurrij intelligere aliter ualeamus. Qui enim susurrat, occultè loquitur: & uocem non exprimit, sed imitatur. Nos ergo quousque carnis corruptione premimur, nullo modo claritatẽ diuinæ potentiæ, sicut in se incommutabilis manet, uidemus: quia acies infirmi-

A tatis nostræ non sustinet hoc quod de eius æternitatis radio super nos intolerabiliter fulget. Cùm ergo se nobis omnipotens Deus per rimas contemplationis indicat, nequaquam nobis loquitur, sed susurrat: quia etsi se plenè non intimat, quiddam tamen de se humanæ menti manifestat. Tunc autem nequaquam iam susurrat, sed loquitur, cùm eius nobis species certa reuelatur. Hinc est enim qđ in Euangelio ueritas dicit: Palàm de patre meo annũciabo uobis. Hinc Ioãnes ait: Videbimus eum sicuti est. Hinc Pau- *Ioan 16.* *1. Ioan. 3* *1. Cor. 13*
B lus dicit: Tunc cognoscam sicut & cognitus sum. Nunc autem diuinum susurriũ tot ad nos uenas habet, quot creatis operibus ipsa diuinitas præsidet. Dum enim quæ sunt cuncta creata cernimus, in creatoris admirationẽ subleuamur. Non sicut aqua leniter fluens, rimata per uenas quæritur, ut augeatur: tantoq; se latius fundit, quanto uenas apertiores inuenerit: ita nos dum studiosè diuinitatis notitiã ex creaturæ eius consideratione colligimus, quasi susurrij ad nos uenas illius aperimus: quia per hoc quod factum
C cernimus, uirtutẽ creatoris admiramur: & per ea quæ sunt in publico, illud ad nos emanet quod latet in occulto. Quasi enim per quendam ad nos sonitum erũpit, dũ considerãda nobis sua opera ostendit: in quo semetipsum utcunq; indicat, dum quàm sit incomprehensibilis, manifestat. Quia igitur considerare eum dignè non possumus, non eius uocem, sed uix susurriũ audimus: plenè enim perpendere, neq; ipsa quæ sunt creata, sufficimus. Rectè autẽ dicitur: Quasi furtiuè suscepit auris mea uenas susurrij eius. Proiecti
D quippe à paradisi gaudiis, & cęcitatis pœna mulctati, uix susurrij uenas apprehendimus, quia ipsa quoq; mira eius opera raptim tenuiterq; pẽsamus. Sciendũ uerò est, quia quanto uirtutẽ illius mens subleuata cõsiderat, tãto eius rectitudinẽ repressa formidat, Vnde & rectè subiungitur: 21

Quòd anima in nocte huius uitæ contemplans Deum ad magnitudinis illius inhorrescat aspectum. Cap. XXI.

IN horrore uisionis nocturnæ.] Horror nocturnæ uisionis, est pauor occultæ contem-

contẽplationis Humana etenim mens quo altius eleuata quæ sint æterna considerat, eo de factis temporalibus grauius tremefacta formidat: quia tanto se ream uerius cernit, quãto se ab illo lumine discrepasse quod super se intermicat cõspicit: sicq; fit, ut illuminata plus metuat, quia magis aspicit à ueritatis regula per quanta discordat: eamq; graui formidine suus ipse profectus quatit, quæ prius quasi secura nihil uidebat. Quãuis quantalibet uirtute profecerit, non iam manifestum aliquid de æternitate comprehendit, sed adhuc sub cuiusdã caligine imaginationis cõspicit. Vnde & hæc eadem uisio nocturna dicitur: In nocte quippe, sicut & superius diximus, dubiè, in die autem constanter uidemus. Quia igitur ad contemplandum interni solis radiũ, nubes sese nostræ corruptionis interserit, nec ad infirmos nostræ mentis oculos, illud sicut est incommutabile lumen erumpit: adhuc Deum quasi in nocturna uisione cernimus, cum proculdubio sub incerta cõtemplatione ligamus. Sed quamuis extremum de illo aliquid mens conceperit, in consideratione tamẽ eius magnitudinis inhorrescit, & magis metuit: quia ipsis contemplationis eius uestigijs se imparem sentit, atq; ad se relapsa, eum arctius diligit: cuius miram dulcedinem ferre non ualens, uix hanc sub incerta uisione gustauit. Sed quia ad huius subleuationis culmen minimè pertingitur, nisi prius desideriorum carnalium importunè perstrepens turba reprimatur, rectè subiungitur:

Quibus modis sacra scriptura somnum accipiat, & quid sit quòd Iacob lapide ad caput posito dormiẽs, scalam cœlo inhęrentẽ, & dominũ scalæ innixum, et angelos ascendentes & descendentes uidit. Cap. XXII.

QVando solet sopor occupare homines.] Quisquis ea quæ mũdi sunt, agere appetit, quasi uigilat: quisquis uerò internam quietem quærens, huius mundi strepitum fugit uelut obdormiscit. Sed prius sciendum est, quia in scriptura sacra figuratè positus, tribus

A modis somnus accipitur. aliquãdo enim somno mors carnis, aliquãdo torpor negligentiæ, aliquando uerò exprimit, calcatis terrenis desiderjs, quies uitæ. Somni nãq; uel dormitionis nomine, carnis mors intimatur, sicut Paulus ait: Nolo uos ignorare fratres de dormientibus. 1. Thes. 4
Et paulo post: Ita & Deos eos qui dormierũt per Iesum adducet cum eo. Somno rursum torpor negligentiæ designatur, sicut ab eodem Paulo dicitur: Hora est iã nos de somno surgere. Et rursum: Euigilate iusti, & nolite peccare. Somno quoque calcatis carnis desiderijs uitæ Rom. 13 1. Co. 15
B quies figuratur: sicut spõsæ uoce in Canticis Canticorum dicitur: Ego dormio, & cor meum uigilat: quia uidelicet sancta mens quo se à strepitu temporalis cõcupiscentiæ comprimit, eo uerius interna cognoscit, & tãto alacrius ad intimã uigilat, quãto se ab exterioribus inquietudine occultat. Quod bene per Iacob in itinere dormientem figuratur, qui ad caput lapidem posuit, & obdormuit: à terra scalam cœlo inhærentem, innixum scalæ Deum, ascendentes quoque & descendẽtes angelos uidit. In itinere quippe dormire, est in hoc præsentis uitę trã- Cant. 5 Gen. 28.
C situ à rerũ temporaliũ amore quiescere. In itinere dormire, est in dierũ labentiũ cursu ab appetitu uisibiliũ mentis oculos claudere, quos primis hominibus seductor aperuit, q dixit: Scit enim Deus, quòd in quocũq; die comederitis ex eo, aperientur oculi uestri. Vnde & paulo post subdit: Tulit de fructu illius, & comedit, deditq; uiro suo, qui & comedit, aperti sunt oculi amborũ. Culpa quippe oculos concupiscentiæ aperuit, quos innocentia clausos tenebat. Angelos uerò ascendentes & descendentes cernere, est ciues supernæ patriæ contemplari: uel Gen. 3.
D quãto amore autori suo semetipsos transcendendo inhæreant, uel quanta cõpassione charitatis nostris infirmitatibus condescendant. Et notandũ est ualde, ꝙ ille dormiẽs angelos cõspicit, qui in lapide caput ponit: qa nimirũ ipse ab exterioribus operibus cessans, interna penetrat, q intẽta mẽte, quæ principale est hominis, imitationẽ sui redẽptoris obseruat. Caput qppe in lapide ponere, est mẽ te

te Christo inhærere. Qui enim à præsen- A
tis uitæ actione remoti sunt, sed ad super
na nullo amore rapiuntur, dormire pos-
sunt: sed uidere angelos nequaquam pos
sunt, quia caput in lapide tenere contẽ-
82 nunt. Sunt nanq; nonnulli qui mundi
quidem actiones fugiunt, sed nullis uir-
tutibus exercentur. Hi nimirũ torpore
non studio dormiunt, & idcirco interna
nõ conspiciũt: quia caput non in lapide,
sed in terra posuerunt. quibus plerunq;
contingit, ut quãto securius ab externis
actionibus cessant, tanto latius immun-
dæ in se cogitationis strepitum per ociũ B
congerant. Vnde sub Iudææ specie per
prophetam torpens ocio anima defletur,
Thren. 1 cùm dicitur: Viderunt eam hostes, & de
riserunt sabbata eius. Præcepto etenim
legis ab exteriori parte in sabbato cessa-
tur. Hostes ergo sabbata uidentes irri-
dent, cùm maligni spiritus ipsa uacatio-
nis ocia ad cogitationes illicitas pertra-
hũt: ut unaquæq; reproba anima quo re
mota ab externis actionibus seruire Deo
creditur, eo magis eorũ tyrannidi illici-
ta cogitando famuletur. Sancti autẽ uiri
qui à mũdi operibus nõ torpore, sed uir- C
tute sopiunt, laboriosius dormiũt, quàm
uigilare potuerũt: quia in eo quod actio-
nes huius seculi deserentes superant, ro-
busto conflictu quotidie contra semetip-
sos pugnant, ne mens per negligentiam
torpeat: ne subacta ocio ad desideria im-
munda frigescat, ne ipsis bonis deside-
riis plus iusto inferueat, ne sub discretio-
nis specie sibimet parcendo, à perfectio-
ne languescat. Agit hæc, & ab huius mũ-
di inquieta concupiscentia se penitus
subtrahit, ac terrenarum actionum stre-
pitum deserit, & per quietis studium uir D
tutibus intenta, uigilans dormit. Neque
enim ad contemplanda interna perduci-
tur, nisi ab his quæ exterius implicant,
studiosè subtrahatur. Hinc est enim qd
Mat. 6 per semetipsam ueritas dicit: Nemo po-
2. Tim. 2 test duobus dominis seruire. Hinc Pau-
lus ait: Nemo militans Deo, implicat se
negociis secularibus, ut placeat cui se
probauit. Hinc per prophetã dominus
Psa. 45. admonens, dicit: Vacate & uidete, quo-
niam ego sum Deus. Quia igitur nequa-
quam notitia interna conspicitur, nisi
ab externa implicatione cessetur, rectè
nunc uerbi absconditi & diuini susurrij
tempus exprimitur, cùm dicitur: In hor-
rore uisionis nocturnæ, quando solet so-
por occupare homines: quia nimirum
mens nostra nullo modo ad uim intimæ
contemplationis rapitur, nisi studiosè
prius à terrenorum desideriorum tumul
tu sopiatur. Sed humanus animus qua-
dã suæ contemplationis machina suble-
uatus, quo super se altiora conspicit, eo
in semetipso terribilius contremescit.
Vnde & aptè subditur:

*Quòd cùm mens ad cœlestia secreta se suble-
uat, totum humanæ uirtutis robur contremi
scit: & quid sit quod Manue angelo uiso ti-
met, & uxor eius non timet.* Cap. XXIII.

PAuor tenuit me & tremor, & omnia
ossa mea perterrita sunt.] quid per os
sa, nisi fortia facta signãtur? De quibus &
per prophetam dicitur: Dominus custo- Psal. 34
dit omnia ossa eorum. Et sæpe ea quæ a-
gunt homines, esse alicuius momenti ę-
stimant, quia districtionis intimę quàm
sit subtile iudicium, ignorant. Sed cùm
per contemplationem rapit, superna con
spiciũt, ab ipsa aliquo modo pręsumptio
nis suæ securitate liquescunt, & tanto
magis in diuino conspectu trepidant,
quanto nec bona sua digna eius exami-
ne, quem conspiciunt, pensant. Hinc
est enim quòd is qui fortia operando pro
fecerat, per spiritũ subleuatus clamabat:
Omnia ossa mea dicent, Domine, quis Psa. 35.
similis tibi? Ac si diceret: Carnes meæ
uerba nõ habent: quia infirma mea apud
te funditus silent. Ossa autem mea tuæ
magnitudinis laudem dicunt: quia ipsa
quoq; quæ esse in me fortia credidi, tua
consideratione contremiscunt. Hinc est
enim quod Manue uiso angelo pertime
scens, dicit: Morte moriemur, quia ui-
dimus dominum Quem uxor protinus Iud. 13.
consolatur, dicens: Si dominus nos uel
let occidere, de manibus nostris holocau
stum & libamenta non suscepisset. quid
est quod ad uisionem angeli uir fit timi-
dus, & mulier audax: nisi quòd nobis
quoties cœlestia demonstrantur, spiritus
quidem pauore se concutit, sed tamen
spes

spes præsumit? Inde nanq; spes ad ma- A
iora audenda sese erigit, unde turbatur
spiritus: quia ea quæ superna sunt,
23 prior uidet. Quia igitur cùm altiora
secretorum cœlestium subleuata mēs cō
spicit, cuncta humanarum uirium soli-
ditas contremiscit, rectè nunc dicitur:
Pauor tenuit me & tremor, & omnia
ossa mea perterrita sunt.] Ac si apertè
diceretur: Subtilitatis intimæ arcana
percipiens, unde me apud me fortem cre
didi, ante conspectum iudicis inde ti-
tubaui. Districtionem quippe diuinæ
iustitiæ contemplantes, etiam de ipsis B
operibus iure pertimescimus, quæ nos
fortia egisse putabamus. Ducta nan-
que ad internam regulam nostra recti-
tudo, si districtum iudicium inuenit,
multis tortitudinum suarum sinibus in
intimam rectitudinem impingit. Vn-
1. Cor.4 de bene Paulus cum & uirtutum ossa
habere se cerneret, & tamen sub distri-
cto examine hæc eadem eius ossa trepi-
darent, ait: Mihi pro minimo est, ut à
uobis iudicer, aut ab humano die. Sed
neque meipsum iudico: nihil enim mi-
hi conscius sum. Sed quia auditis ue- C
nis diuini susurrij, hæc eadem eius os-
sa contremuerunt, ilico adiunxit: Sed
non in hoc iustificatus sum: qui autem
iudicat me, dominus est. Ac si diceret:
Recta egisse me recolo, attamen de meri
tis non præsumo: quia ad eius examē ui
ta nostra ducitur, sub quo nostræ fortitu
dinis & ossa turbantur. Sed cū mens in
contēplatione suspenditur, cùm carnis
angustiam superans, per speculationis
uim de libertate aliquid intimæ securita
tis rimatur, stare diu super semetipsam
non potest: quia & si hanc spiritus ad D
summa uehit, caro tamē ipso adhuc cor-
ruptionis suæ pondere deorsum premit.
Vnde & subditur: Et cum spiritus me
præsente transiret, inhorruerunt pili car
nis meæ.] Nobis præsentibus spiritus
transit, quādo inuisibilia cognoscimus,
& tamen hæc non solidè, sed raptim ui-
demus. Neque enim in suauitate con-
templationis intimæ diu mens figitur,
quia ad semetipsam immensitate lumi-
nis reuerberata reuocatur. Cunq; inter-
nā dulcedinem degustat, amore æstuat,
iræ super semetipsam nititur, sed ad infir
mitatis suæ tenebras fracta relabitur, &
magna uirtute proficiens, uidet quia
uidere non possit hoc quod ardenter dili
git: nec tam ardenter diligeret, nisi ali-
quatenus uideret. Non ergo stat, sed tran
sit spiritus: quia supernam lucem no-
stra nobis contemplatio & inhiantibus
aperit, & mox infirmantibus abscondit.
Et quia in hac uita quantalibet uirtute
quis profecerit, adhuc tamen corruptio
nis suæ stimulum sentit: Corpus quip- Sap.9
pe quod corrumpitur, aggrauat animā,
& deprimit terrena inhabitatio sensum
multa cogitantem: rectè subditur:

Quid sit quòd Leuitarum pili iussi sunt radi, non euelli. Cap. XXIIII.

INhorruerunt pili carnis meæ.] Pili ete
nim carnis sunt quælibet superflua hu
manæ corruptionis. Pili carnis sunt uitę
ueteris cogitationes, quas sic à mente
abscindimus, ut de amissione earum nul
lo dolore fatigemur. Bene autē per Moy
sen dicitur: Leuitæ radant omnes pilos
carnis suæ. Leuita quippe assumptus Nume
uocatur. Oportet ergo Leuitas omnes
pilos carnis radere: quia is qui in obse-
quijs diuinis assumitur, debet ante Dei
oculos à cunctis carnis cogitationibus
mundus apparere, ne illicitas cogitatio-
nes mens proferat, & pulchrā animæ spe
ciē quasi pilis fruticātibus deformē red-
dat. Sed quantalibet, ut diximus: quem-
piam uirtus sanctæ conuersationis eue-
xerit, adhuc tamen ei de uetustate uitæ
nascitur quod toleretur. Vnde & ipsi le-
uitarum pili radi præcepti sunt, non euel
li. Rasis etenim pilis in carne radices re-
manent, & crescunt ut iterum radantur:
quia magno quidem studio superfluæ co
gitationes amputandæ sunt, sed tamen
amputari funditùs nequaquam possunt.
Semper enim caro superflua generat, quę
semper spiritus ferro sollicitudinis reci-
dat. Sed tamen hæc in nobis tunc subti-
lius conspicimus, cùm speculationis al-
ta penetramus. Vnde rectè nunc dicitur:
Cùm spiritus me præsente transiret, in-
horruerunt

24 horruerunt pili carnis meæ. Humana etenim mens in contemplationis arce subleuata, tanto semetipsam durius de superfluis cruciat, quanto nimis subtile cõspicit esse quod amat. Et cùm pulchrũ intuetur hoc quod super se appetit, districtè iudicat quicquid in se infirmum prius tranquillè tolerabat. Transeunte ergo spiritu, pili pertimescunt: quia ante compunctionis uim, cogitationes superfluæ fugiunt, ut nihil fluxum, nihil iam remissum liberat, quia adflictam mẽtem etiam cõtra semetipsam uisitationis intimæ seueritas inflammat. Cunque B hoc quod in corde illicitum nascitur, cõtinua districtione resecatur: fit plerunq; ut uegetata mens paulo altius radio suæ speculationis inhæreat, & penè figat spiritum qui transibat. Nec tamen hæc ipsa contemplationis mora diuinitatis plenè uim aperit, quia eius immensitas humanas uires auctas subleuatasque transcendit. unde & bene subditur:

Quod si homo non peccasset, in carne futurus esset spiritalis, qui peccando factus est mente carnalis, atque uisibilibus immersus, ad inuisibilia non assurgit. C
Cap. XXV.

Stetit quidam, cuius non agnoscebã uultum.] Quidam nanque non dicimus, nisi de eo utique, quem exprimere aut nolumus, aut non ualemus. Sed qua mente hoc loco dicitur quidam, uidelicet exponitur cùm protinus subinfertur: Cuius non agnoscebam uultum. Humana quippe anima, primorum hominum uitio à paradisi gaudiis expulsa D lucem inuisibilium perdidit, & totam se in amorem uisibilium fudit: tantoq; ad interna speculatione cæcata est, quanto foras deformiter sparsa: unde fit ut nulla nouerit, nisi ea quæ corporeis oculis, ut ita dixerim, palpando cognoscit. Homo enim qui si præceptum seruare uoluisset, etiam carne spiritalis futurus erat: peccando factus est etiam mente carnalis, ut sola cogitet quæ ad animum per imagines corporum trahit. Corpus quippe est cœli, terræ, aquarum, animalium, cuncta-

A rumq; rerum uisibilium, quas indesinenter intuetur, in quibus dum totam se delectata mens proiicit ab internæ intelligentiæ subtilitate grossescit: & quia iã erigere ad summa se non ualet, in his infirma libenter iacet. Cum uerò miris conatibus ab his exurgere nititur, magnum ualde est si ad cognitionem suam repressa corporali specie, anima perducatur, ut semetipsam sine corporea imagine cogitet; & cogitando se, uiam sibi usque ad considerandam æternitatis substantiam paret. *Cap.* XXVI.

25 Hoc autem modo quasi quondam scalam sibi exhibet semetipsam, per quam ab exterioribus ascendendo in se transeat, & à se in autorem tendat. Cùm enim corporeas imagines deserit, in semetipsam mens ueniens, non modicũ ascendit. Sed quamuis incorporea sit anima, quia tamen corpori inhæret, ex ipsa sui qualitate localis cognoscitur, quę carnali loco detinetur. quę dum obliuiscitur, cognoscit incognita, meminit obliuioni mandata: hilarescit post tristia, addicitur post lęta: ipsa sui diuersitate indicat, quantum à substantia ęternę incommutabilitatis natura distat: quę semper ut est, idem est: ubique præsens, ubique inuisibilis, ubique tota, ubique incomprehensibilis: per inhiantem mentem sine aspectu cernitur, sine uoce auditur, sine motu suscipitur, sine corpore tangitur, sine loco retinetur. Hanc nimirum substantiam cùm animus cogitat, assuetus rebus corporalibus, diuersarum imaginum phantasmata sustinet. Quæ dum ab intentionis suæ oculis obigit manu discretionis, postponens ei omnia, iam hanc aliquatenus conspicit. Quam si necdum quid sit apprehendit, agnouit certè quid non sit. Quia ergo ad insueta mens rapitur, cùm diuinitatis essentiam rimatur, rectè dicitur: Stetit quidam cuius non agnoscebam uultum.] Bene autem dictum est, stetit Omnis quippe creatura quia ex nihilo facta est, & per semetipsam ad nihilum tendit, non stare habet, sed defluere. Rationalis uerò creatura eo ipso quo ad imaginem creatoris condita est, ne ad nihilũ transeat figitur. Irrationalis autem nequaquam

quaquam figitur, sed donec uisionis suæ A ministerio uniuersitatis speciem impleat transeundo tradatur. Nam & si cœlum ac terra post in æternum permanent, in semetipsis tamen nunc ad nihilum properant, sed pro eorum usu quibus seruiũt in melius mutanda perseuerant. Stare ergo, solius creatoris est, per quem cuncta non transeuntem transeunt, & in quo aliqua ne transeant retinentur. Vnde & redemptor noster, quia diuinitatis eius status capi ab humana mente non potuit, hunc se nobis ad nos ueniens creatus natus, mortuus, sepultus, resurgens, atq; ad cœlestia rediens, quasi transeun- B do monstrauit. Quod bene per Euangelium illuminato cæco innotuit, cui transiens auditum præbuit, sed stans oculos reparauit. Per humanitatis quippe dispẽsationem transire habet, per diuinitatis uero potentiam, qua ubique præsens est, stare. Voces igitur cæcitatis nostræ dominus audire transiens dicitur, quia humanæ miseriæ factus homo miseretur: stans autem lucem reparat, quia infirmitatis nostræ tenebras ex uirtute diuinitatis illustrat. Bene ergo postquam dictum est, Cùm spiritus me præsente pertransiret, subditur. Stetit quidam cuius non agnoscebam uultum.] Ac si apertè diceretur: Eum quem per transitum sensi, non transire deprehendi. Ipse est ergo qui transit, ipse qui stat. Transit enim, quia teneri cognitus non ualet. Stat autem, quia in quantum cognoscitur, incommutabilis apparet. Quia igitur raptim is qui semper idem est, cernitur, simul Deus & transiens & stans uidetur. Vel certè stare eius, est nulla mutatione uariari, sicut ad Moysen dicitur. Ego sum qui sum. Et sicut hunc Iacobus insinuat, dicens: Apud quem non est transmutatio, nec uicissitudinis obumbratio. Quia uerò quisquis iam aliquid de contemplatione æternitatis apprehendit, hanc per coæternam eius speciem conspicit, rectè subiungitur: Imago coram oculis meis.] Imago quippe patris, filius est: sicut de condito homine Moyses insinuat, dicens: Creauit Deus hominem, ad imaginẽ Dei fecit illũ. Et sicut per expressionem sapientiæ de Dei filio quidã sapiens

Matt. 10

Exd. 3.
Iac. 1.
Gen. 1.

A dicit: Candor est enim lucis æternę. Et sicut Paulus ait: Qui cùm sit splendor gloriæ, ac figura substantiæ eius. Cùm ergo æternitas eius cernitur, prout infirmitatis nostræ possibilitas admittit, imago eius, mentis nostræ oculis antefertur: quia cùm uerè in patrem tendimus, hũc quantum accipimus, per suam imaginem, id est, per filium uidemus: & per eã speciẽ quæ de ipso sine initio nata est, eũ aliquo modo cernere qui nec cœpit nec desinet, conamur. Vnde & hæc eadem ueritas in Euangelio dicit: Nemo uenit ad patrẽ, nisi per me. Bene autẽ subditur.

Sap. 7.
Heb. 1
Ioan.

Quod per auram lenem spiritus sanctus accipiatur, cuius præsentiam ex subtilitate sua Helias agnouit: unde in libro Regum, non in spiritu grandi & forti, neque in commotione, neque in igne, sed in sibilo auræ tenuis transitum domini intellexit. Cap. XXVII.

ET uocem quasi auræ lenis audiui.] Quid enim per uocem auræ lenis, nisi cognitio spiritus sancti designatur? Qui de patre procedens, & de eo quod est C filij accipiens, nostræ tenuiter notitiæ infirmitatis infunditur. Qui tamen super Apostolos ueniens, per exteriorem sonum tanquam per uehementem spiritum demonstratur, cum dicitur: Factus est repentè de cœlo sonus tanquam aduenientis spiritus uehemẽtis. Sãctus enim spiritus cùm se notitiæ humanæ infirmitatis insinuat, & sonitu uehementis spiritus, & uoce auræ lenis exprimitur: quia uidelicet ueniens, & uehemens est & lenis. Lenis, quia notitiam suam, quatenus cognosci utcunque ualeat, nostris sensibus temperat. Vehemens, quia quan D tumlibet hanc temperet, aduentu tamen suo infirmitatis nostræ cæcitatem illuminando perturbat. Illustratione enim sua nos leniter tangit, sed inopiam nostram immaniter concutit. Vox ergo Dei quasi auræ lenis auditur, quia in hac adhuc uita positis contemplatoribus suis, nequaquam se diuinitas sicut est, insinuat, sed lippientibus mentis nostræ oculis, claritatem suam tenuiter demonstrat. Quod bene ipsa legis acceptione signatur,

Act. 2.

tur, cum dicitur: quia Moyses ascendit, A & dominus in montem descendit.

26 Mons quippe est ipsa nostra contemplatio, in quam nos ascendimus, ut ad ea quę ultra infirmitatem nostram sunt uidenda subleuemur. Sed in hanc dominus descendit, quia nobis multum proficientibus, parum de se aliquid sensibus nostris aperit, si tamen dici illo uel parũ uel aliquando potest, qui unus semper & idem permanens, intelligi partiliter non potest, & tamen à suis fidelibus participari dicitur, cùm in eius substantia pars nullatenus admittatur. Sed quia B hunc exprimere perfecto sermone non possumus, humanitatis nostrę modulo, quasi infantiæ imbecillitate præpediti, eum aliquatenus balbutiendo resonamus. Quia uerò & in magna contemplatione subleuati, subtile quid de æternitatis cognitione pertingimus, sacræ historiæ uerbis ostenditur, cum de cognitione Dei propheta nobilis Helias edocetur. Cui cum transiturum ante eum se dominus promitteret, dicens: Ecce dominus transit, & spiritus grandis & fortis subuertens montes, & conterens pe- C tras ante dominum, illico adiunxit: Non in spiritu dominus. Et post spiritum cõmotio, non in commotione dominus. Et post commotionem ignis, nõ in igne dominus. Et post ignem sibilus auræ tenuis, & ibi dominus. Spiritus quippe ante dominum euertit montes, & petras conterit: quia pauor qui ex aduentu eius irruit, & altitudinem cordis nostri deiicit, & duritiam liquefacit. Sed spiritui commotionis & igni non inesse dominus dicitur, esse uerò in sibilo aurę tenuis non negatur: quia nimirum mens D cum in contemplationis sublimitate suspenditur, quicquid perfectè conspicere præualet, Deus non est. Cùm uerò subtile aliquid conspicit, hoc est quod de incomprehensibili substantia æternitatis audit. Quasi enim sibilum tenuis auræ percipimus, cùm saporem incircumscriptæ ueritatis contemplatione subita subtiliter degustamus. Tunc ergo uerum est quod de Deo cognoscimus, cùm plene nos aliquid de illo cognoscere nõ posse sentimus. Vnde bene illic subditur:

3. Reg. 19

Quod cùm audisset Helias, operuit uultum suum pallio, & ingressus stetit in ostio speluncæ. Post auræ tenuis sibilũ, uultum suum propheta pallio operuit, quia in ipsa subtilissima contemplatione ueritatis, quanta ignorantia homo contegatur agnoscit. Vultui nanque pallium super inducere, est ne altiora mens quærere audeat, hanc ex consideratione proprię infirmitatis uelare, ut nequaquã intelligentiæ oculos ultra se præcipitanter aperiat, sed ad hoc quod apprehendere non ualet, reuerenter claudat. Qui hęc agens, in speluncæ ostio stetisse describitur. Quid nanque spelunca nostra est, nisi hęc corruptionis habitatio, in qua adhuc ex uetustate retinemur? Sed cùm aliquid percipere de cognitione diuinitatis incipimus, quasi iam in speluncæ nostræ ostio stamus. Quia enim progredi perfectè non possumus, ad cognitionem tamen ueritatis inhiantes, iam aliquid de libertatis aura captamus. In ingressu ergo speluncę stare, est represso nostræ corruptionis obstaculo, ad cognitionem ueritatis incipere exire. Vnde & nube in tabernaculum descendente, Israelitę è longinquo cernentes, in papilionum suorum ostiis stetisse memorantur: quia hi aduentum diuinitatis utcunque concipiunt, quasi iam ex habitaculo carnis procedunt. Quia igitur humana mens quantalibet se uirtute tetenderit, uix de intimis extrema cognoscit, rectè nunc dicitur: Et uocem quasi aurę lenis audiui. Sed quoniam quum de se saltem parum nobis diuina cognitio exhibet, infirmitatis nostræ ignorantiam perfectè docet: qui uocem auræ lenis audiuit, dicat quę ex ipsa hac auditione didicerit. Sequitur:

Exod. 33

Quòd qui de flagello Dei murmurant, iustitiam ferientis accusant. Cap. XXVIII.

NVnquid homo Dei comparatione iustificabitur, aut factore suo purior erit uir? Humana iustitia diuinæ iustitiæ comparata, iniustitia est: quia & lucerna in tenebris fulgere cernitur, sed in solis radio posita tenebratur. Quid ergo

Eliphas

Eliphas raptus in cōtemplatione cogno A uit, nisi quòd iustificari homo Dei comparatione non possit? Recta nanque credimus quæ exterius operamur, sed cùm minimè interna cognoscimus, quasi in solis radio posui caligamus. Cùm uerò illa utcunque percipimus, ista non utcunque iudicamus, quia tanto quisque subtilius de tenebris iudicat, quanto ei uerius claritas lucis constat. Qui enim lucem uidet, scit quid de tenebris æstimet. Nam qui candorem lucis ignorat, etiam obscura pro lucidis approbat. Bene autem subditur: Aut factore suo pu- B rior erit uir?] Quisquis de persecutione murmurat, quid aliud quàm iustitiam ferientis accusat? Puriorem ergo uir factore suo existimat, si contra flagellum querelam parat, eumq; sibi procul dubio postponit, cuius iudicium de sua afflictione redarguit. Vt ergo homo reprehendere non audeat iudicem culpę, hūc humiliter cogitet autorem naturę: quia qui mirè hominem ex nihilo fecit, factum impiè non affligit. Quod tunc Eliphas didicit, cùm uocem quasi aurę lenis audiuit. In consideratione nanque C diuinæ magnitudinis discitur, quàm humiliter in sua animaduersione timeatur. Et qui superna degustat, inferiora æquanimiter tolerat, quia plenè intus conspicit, quanti æstimet quod foris agit. Male enim se rectum putat, qui regulā summæ rectitudinis ignorat. Et sæpe lignum rectum creditur, si ad regulam non ducatur: sed cùm regulæ iungitur, per quantam tortitudinem tumescit inuenitur: quia nimirum rectitudo accedens increpat, quod oculus deceptus approbat. Eliphas itaque quia superna con- D spexit, districtum iudicium de inferioribus exerit, & quamuis beatum Iob non rectè redarguit, in comparatione tamen creatoris omnium, omnem creaturæ modum rectè describi dicens:

Quòd Deus angelicam naturam condidit mirabilem, ut ex libero arbitrio qui manere nolent, ruerent, & maioris meritis fierent qui mutabilitatis suę conditionem uoluntatis statione fixissent. Cap. XXIX.

Ecce qui seruiunt ei, non sunt stabiles, & in angelis suis reperit prauitatem, quanto magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur uelut à tinea? 27

Natura angelica & si contemplationi autoris inhærendo, in statu suo immutabiliter permanet, eo ipso tamen quo creatura est, in semetipsa uicissitudinem mutabilitatis habet. Mutari autem, ex alio in aliud ire est, & in semetipso stabilem non esse. Vnaquæque enim res quasi tot passibus ad aliud tendit, quot mutabilitatis suæ motibus subiacet. Sola autem natura incomprehensibilis à statu suo nescit moueri, quæ ab eo quod semper idem est, nescit immutari. Nam si angelorum substantia à mutabilitatis motu fuisset aliena, bene ab autore condita, nequaquam in reprobis spiritibus à beatitudinis suæ arce cecidisset. Mirè autem omnipotens Deus naturam summorum spirituum bonam, sed mutabilē condidit, ut & qui permanere nolent, ruerent, & qui in conditione persisterent, tanto in ea iam dignius, quanto ex arbitrio starent: & eo maioris apud Deum meriti fierent, quo mutabilitatis suæ motum, uoluntatis statione fixissent. Qui ergo ipsa quoque natura angelica est in semetipsa mutabilis, quam uidelicet mutabilitatem uicit per hoc quod ei qui semper idem est, uinculis amoris alligatur, rectè nunc dicitur: Ecce qui seruiunt ei sunt stabiles.] Atq; eiusdem protinus documentum mutabilitatis adiungitur, cùm de apostatis spiritibus subinfertur: Et in angelis suis reperit prauitatem.] Ex quorum comparatione bene casus infirmitatis humanæ considerationem colligit, cùm ilico subnectit: Quanto magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, cōsumentur uelut à tinea?] Luteas quippe domos habitamus, quia in corporibus terrenis subsistimus. Quæ bene Paulus considerans ait: Habemus thesaurum 2. Cor. 4
istum in uasis fictilibus. Et rursum: Sci- 2. Cor. 5
mus quia si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactā. Terrenū quoq; fundamētū, est

est substantia carnis. Quod in se sollici- A tè Psalmista conspexerat, quum dicebat: Nõ est occultatum os meum à te, quod fecisti in occulto, & substantia mea in inferioribus terræ. Tinea autem de ueste
Psal. nascitur, & eandem uestem de qua ori-
138. tur, oriendo corrumpit. Quasi quædam uestis aïæ caro est, sed hæc nimirum uerò uestis habet tineam suam: quia ab ipsa carnalis tentatio oritur, ex qua laceratur. Quasi enim quadam sua tinea uestis nostra consumitur, cùm caro corruptibilis tentationem gignit, & per hanc ad interitum peruenit. Velut à tinea homo B consumitur, quum de se oritur, unde conteratur. Ac si apertè dicat: Si illi spiritus esse ex se incõmutabiles nequeunt, qui nulla carnis infirmitate deprimuntur, qua temeritate se homines in bono permanere constanter existimãt, quos in eo quòd intellectus ad summa euehit, carnalis infirmitas aggrauans præpedit: ut per corruptionis uitium in semetipsis habeant, unde ab intima nouitate ueterascant?

Possunt quoq; per angelos sancti do-
28 ctores intelligi, sicut per prophetam di- C
Mal. 2. citur: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius: quia angelus domini exercituũ est. qui quantalibet uirtute fulgeant, esse omnino sine culpa nequeunt, cùm iter præsentis illecebrosum uitæ gradiuntur, quia eorum nimirum gressus tangitur, aut luto illiciti operis, aut puluere cogitationis. Domos autem luteas habitant, qui de illecebrosa hac uita carnis exultant. Hanc domum luteam Paulus contempserat habitare, quũ dicebat: Nostra autem conuer-
Philip. 3 satio in cœlis est. Dicat ergo: Ecce qui ser D uiunt ei, non sunt stabiles: & in angelis suis reperit prauitatem, quanto magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur uelut à tinea?] Ac si apertè dicat: Si præsentis uitæ uiam illi sine contagione transire nequeunt, qui ęterna cogitantes se contra temporalia accingunt, quæ detrimenta illi sustinent, qui esse se in carnalis habitationis uoluptatibus gaudẽt? Qui enim seruiunt ei, non sunt stabiles, quia quum mens ad alta nititur, carnis suæ cogitatione dissipatur: ita ut sępe animus dum intimis inhiat, dum sola cœlestia expectat, subita carnali delectatione perculsus, à semetipso scissus iaceat: & qui se infirmitatis suę molestias superasse gaudebat, repentino uulnere prostratus gemat. Prauitas ergo & in angelis reperitur, dum ipso quoq; qui ueritatem nunciant, nonnunquam surreptio uitæ fallacis grauat. Si ergo hi etiam mũdi huius iniquitate feriuntur, quos contra eum sancta intentio erigit, quibus ictibus illi penetrantur, quos ante eius iacula, ipsa infirmitatis suæ delectatio sternit? qui bene uelut à tinea consumi describuntur. Tinea quippe damnum facit, & sonitum non facit: ita iniquorũ mentes, quia damna sua cõsiderare negligunt, integritatem quasi nescientes perdunt. Amittunt nanque à corde innocentiam, ab ore ueritatem, à carne continentiam, & per accessum temporis * ab ætate uitam. Sed hæc se indesinẽter amittere nequaquam conspiciunt, dum toto desiderio curis temporalibus occupãtur. Quasi ergo à tinea consumuntur, quia sine sonitu, culpæ morsum tolerant, dũ quanta detrimenta uitæ & innocentiæ patiantur, ignorant. Vnde & bene subditur: De mane usque ad uesperam succidentur.] A mane usque ad uesperam peccator succiditur, dum à uitæ suæ exordio usque ad terminum iniquitatis perpetratione uulneratur. Omni nanque tempore reprobi per augmentum malitiæ contra se ictus ingeminant, quibus succisi in profundum ruant. De quibus bene per Psalmistam dicitur: Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos. Dies quippe dimidiare, est tempus uitæ male in uoluptatibus ductum, ad pœnitentiæ lamenta diuidere, atque hoc ad bonum usum partiendo reparare. Sed iniqui dies suos nequaquam dimidiant, quia peruersam mentem nec in extremo tempore immutant. Quo contra bene Paulus admonet, dicens: Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. Tempus quippe redimimus, quando anteactam uitam, quam lasciuiendo perdidimus, flendo reparamus. Sequitur: Et quia nullus intelligit, in æternum peribunt.] Nullus uidelicet

al. æternam uitam
Psal. 54
Ephe. 5

uidelicet eorum qui a mane usque ad ue-
speram succidentur. Nullus intelligit uel
eorum qui pereunt, uel eorum qui perdi
tos mores pereuntium imitantur. Vnde
Esa. 57. aliàs scriptum est: Iustus perit, & nemo
est qui recognitet in corde suo, & uiri mi-
sericordiæ colliguntur, quia non est qui
intelligat. Iniqui ergo dum sola tempo-
ralia appetunt, & quæ bona electis in æ-
ternum maneant, scire contemnunt, dũ
iustorum afflictionem conspiciunt, sed
quæ sit afflictionis retributio non agno-
scunt, actionis suæ pedem in profundum
porrigunt, quia à luce intelligentia spon
te suo oculos claudunt. Multis enim ma-
lis uoluptatibus decepti, dum quæ uidet,
temporaliter diligunt, à semetipsis aliena
ti nõ uident, ubi in æternum ruunt. Po-
test etiam mane prosperitas, uespere hu-
ius mundi aduersitas designari. De mane
ergo usq; ad uesperam reprobi succidun-
tur, quia & per prospera lasciuientes de-
pereunt, & per aduersa impatientes ad
insaniam exurgunt. Quos de mane usq;
ad uesperam nequaquã culpa succideret,
si uel prospera fomentũ crederent, uel ad
uersa sectionem sui uulneris æstimarent.
29 Sed quia nequaquam sic humani generis
multitudo deseritur, ut cuncta ad interi-
tum tendere permittatur, sunt nonnulli
qui præsentis uitæ oblectamenta despi-
ciũt, etiã cùm assunt, transitoria esse cõ-
siderãt, atq; hæc ex amore æternitatis cal-
cant. Cumq; in hoc primo gradu iudicij
gressus suos ponũt, uegetiores ad altio-
ra perueniunt, ut cuncta temporalia non
solũ quia citius sunt amittẽda, despiciũt,
sed his inhærere nõ appetant, etiã si æter-
na esse potuissent, & à pulchrè conditis
amorẽ subtrahunt, quia in ipsum autorẽ
pulchritudinis cordis passibus tendunt.
Et sunt nonnulli qui bona uitæ præsen-
tis diligunt, sed tamen hæc nullatenus as
sequuntur: qui rebus temporalibus totis
desideriis inhiant, mundi gloriã quærũt,
sed adipisci nequaquam possunt. Hos, ut
ita dixerim, cor ad mundũ pertrahit, mũ
dus ad cor repellit. Nam sæpe contingit,
ut ipsis suis aduersitatib. fracti ad mentẽ
redeant, & in semetipsis peruersi conside-
rent, quàm sint inania quæ quærebant se
seq; pro tam stulto desiderio protinus ad

A lamentum uertant, & tanto ualentius æ-
terna desiderent, quanto se stultius labo-
rasse pro temporalibus dolent. Vnde be-
nè descriptis reprobis subditur:

*Quòd eos quos mundus hic despicit, Deus eli-
git, & quid sit quòd puer Amalochita dux
Dauid in persecutione hostium efficitur.
Cap. XXX.*

QVi autem reliqui fuerint, auferen-
tur ex eis.] Quos alios reliquos,
nisi huius mundi despectos accipi
B mus? quos dum præsens seculum ad nul-
lius gloriæ usum eligit, quasi minimos
in dignosq; derelinquit. Sed mundi reli-
quos auferre dominus dicitur, quia de-
spectos huius seculi eligere dignatur:
Paulo attestante, qui ait: Non multi sa- *1.Cor.1.*
pientes secundum carnem, non multi no
biles, sed quæ stulta sunt mundi elegit
Deus, ut confundat sapientes, & infirma
mundi elegit Deus, ut confundat fortia. *1.Re.30*
Quod bene in libris Regũ, Aegyptio pue
ro in uia lassescente signatur, quẽ Amale
chita ægrorum in itinere deserit. Dauid
C uerò inuenit, cibo reficit, ducem sui itine
ris facit: Amalechitam persequitur, epu-
lantem reperit, & funditus extinguit.
Quid est enim, quòd Aegyptius Amale-
chitæ puer in itinere lassatur, nisi quòd
amator præsentis seculi peccati sui nigre-
dine opertus, sæpe ab eodem seculo infir
mus despectusq; relinquitur, ut cum eo
currere nequaquam ualeat, sed fractus ad
uersitate torpescat? sed hunc Dauid inue-
nit, quia redemptor noster ueraciter ma-
nu fortis, nonnunquã quos despectos à
mundi gloria reperit, in suũ amorẽ conue
D tit. Cibo pascit, quia uerbi scientia reficit.
Ducem itineris eligit, quia suum etiam
prædicatorem facit. Et qui Amalechitam
sequi nõ uoluit, dux Dauid efficitur, quia
is quem indignum mundus deseruit, nõ
solùm conuersus in suam mentem domi
num recipit, sed prędicando hunc etiam
usque ad aliena corda perducit. Quo uide
licet duce Dauid conuiuantem Amalechi
tam inuenit & extinguit, quia ipsis prę-
dicantibus Christus mundi lętitiam de-
struit, quos mundus habere comites
despexit. Quia igitur plerunque quos

mundus relinquit, dominus elegit, rectè nunc dicitur: Qui reliqui fuerint, auferentur ex eis.

Sequitur: Morientur, & non in sapientia.] Quid est quod superius reproborũ interitum protulit, dicens: quia nullus intelligit, in ęternum peribunt: & de electis Dei ilico adiunxit: qui reliqui fuerint, auferentur ex eis, & hoc protinus quod eisdem electis non conueniat, dicens subdidit: Morient, & non in sapientia. Si enim à reprobis diuinitùs auferantur, quo pacto mori non in sapientia dicuntur? Sed nimirum sacræ scripturæ consuetudo est, ut cùm aliquid narrat, interposita alterius causæ sententia, ad superiora protinus redeat. Nam postquam dixit: Et quia nullus est qui intelligat, in æternum peribunt: electorum mox sortem subintulit, dicẽs qui autem reliqui fuerint auferentur ex eis. Et rursum sententiæ suæ oculum, in eum quem prædixerat interitum reproborum mittens, subito adiunxit: Morientur, & non in sapientia. Ac si diceret: Hi quos dixi, quia non intelligentes in æternum peribunt, proculdubio nõ in sapiẽtia morientur. Sed hunc esse nõnunquam morem sacri eloquij melius ostendimus, si ex eo aliquã huius rei similitudinẽ proferamus. Paulus nanq; apostolus cùm dilectum discipulũ de instituendis Ecclesię officijs admoneret, ne quos fortè ad ordines inordinatè proueheret, dixit: Manus citò

1.Thi. 4 nemini imposueris, neq; communicaueris peccatis alienis, teipsum castum custodi. Qui ad infirmitatẽ eius corporis protinus uerba conuertens ait: Noli adhuc

1.Tim. 5 aquam bibere, sed modico uino utere, propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates. Statimq; subiungit, dicens: Quorundam homium peccata, manifesta sunt præcedẽtia ad iudicium quorundam autẽ & subsequũtur. Quid ergo ad illlud pertinet quod ab infirmo aquã bibi prohibuit, hoc quod de peccatis absconditis quorundam hominũ manifestisq; subiunxit? nisi quod interposita de eius infirmitate sententia, ad hoc in extremo redijt, ꝙ sup̃ius dixit: Manus cito nemini imposueris, neq; cõmunicaueris peccatis alienis. Vt enim hæc eadẽ,

A peccata quanta sollicitudine perquirẽda essẽt ostenderet interposita contra infirmitatis molestiã discretione admonitione, protinus intulit, ꝙ in alijs laterẽt, dicens: Quorumdam hominum peccata manifesta sunt pręcedentia ad iudicium: quorundam autem & subsequuntur. Sicut ergo per hanc sententiam non eisdem uerbis Paulus congruit, quibus eam loquẽs de Timothei infirmitate subiunxit: sed ad illud redijt quod superius intermittendo narrauit ita hoc loco Eliphas cùm de electis diceret: qui reliqui fuerint,

B auferentur ex eis, ilico adiungens: Moriẽtur, & non in sapientia: ad illud protinus recurrit quod superius de reprobis protulit, dicens: & quia nullus intelligit, in æternum peribunt. Idcirco autem reprobi electos despiciunt, quòd ad uitã inuisibilem per uisibilem mortem tendunt. De quibus bene nunc dicitur: Morientur, & non in sapientia. Ac si apertè diceretur: Mortem quidem & sapientiã pariter fugiunt, sed sapientiam penitus deserunt, mortis autem laqueos non euadunt. Et quia quandoq; morituri uiuere

C moriendo potuerant, dum mortem, quæ proculdubio uentura est, metuunt, & uitam simul & sapientiam perdunt. At contra iusti in sapientia moriũtur, quia mortem quam deuitare funditùs nequeunt, cùm pro ueritate imminet, differre contemnunt, eamque dum æquanimiter ferunt, pœnam propaginis uertunt in instrumentum uirtutis: ut inde debeat uita recipi: unde per primæ culpę meritum co-

D gitur finiri. Sed quia Eliphas hæc contra iniquos ueraciter protulit, beatum Iob reprehensibilem æstimãs de fastu se sapiẽtiæ inflauit. Vnde & post prædicamenta tantæ rectitudinis, irrisionis uerba subiungit, dicens:

CAPVT

CAPVT QVINTVM BEATI IOB.

OCA ergo si est qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum conuertere. Virum stultũ interficit iracũdia, & paruulum occidit inuidia. Ego uidi stultũ firma radice, & male dixi pulchritudini eius statim. Longè fiet filij eius à salute, & cõterentur in porta: & nõ erit qui eripiat. Cuius messem famelicus comedet, & ipsum rapiet armatus, & bibẽt sitiẽtes diuitias eius. Nihil in terra sine causa fit: de humo nõ egredietur dolor. Homo nascitur ad laborẽ, & auis ad uolatũ. Quamobrẽ ego deprecabor dominũ: & ad Deũ ponã eloquiũ meũ. Qui facit magna & inscrutabilia, & mirabilia absque numero. Qui dat pluuiã super faciẽ terræ, & irrigat aquis uniuersa. Qui ponit humiles in sublime, & mœrẽtes erigit sospitate. Qui dissipat cogitationes malignorũ, ne possint implere manus eorũ quod cœperant. Qui apprehendit sapientes in astutia eorũ, & consiliũ prauorũ dissipat. Per diẽ incurrẽt tenebras, & quasi in nocte, sic palpabũt in meridie. Porrò saluũ faciet egenũ à gladio oris eorũ, & de manu uiolẽti pauperem. Et erit egeno spes iniquitas autẽ cõtrahet os suũ. Beatus homo qui corripitur à domino. Increpationẽ ergo domini ne reprobes, quia ipse uulnerat & medetur: percutit, & manns eius sanabũt. In sex tribulationib. liberabit te, & in septimã nõ tãgit te malũ. In fame eruet te de morte, & in bello de manu gladij. A flagello linguæ abscõderis, & nõ timebis calamitatẽ cùm uenerit. In uastitate & fame ridebis, & bestias terræ non formidabis. Sed cũ lapidibus regionũ pactũ tuũ, & bestiæ terræ pacificæ erunt tibi. Et scies quòd pacẽ habeat tabernaculũ tuũ, & uisitãs speciẽ tuã non peccabis. Et scies quoniã multiplex erit semẽ tuũ, & progenies tua quasi herba terræ. Ingredieris inabundantia sepulchrũ, sicut infertur aceruus tritici in tempore suo. Ecce hoc, ut inuestigauimus, ita est, quod auditum mente pertracta.

Quantum peccatum sit ira, quod etiam homicidio comparatur: & quomodo compesci debeat. *Cap.* XXXI.

VOca ergo si est, qui tibi respõdeat.] Omnipotens enim Deus sæpe eius precẽ in perturbatione deserit, qui præcepta illius in tranquillitate cõtemnit. Vnde scriptũ est: Qui auertit autẽ suã ne audiat legẽ, oratio eius erit execrabilis. Vocare autẽ nostrũ, est humili Deũ prece deposcere: respondere uerò Dei, est effectũ precibus præbere. Ait ergo: Voca si est qui tibi respõdeat. Ac si apertè dicat. Quantũ libet afflictus clames. Deũ tibi respondentẽ nõ habes, quia uox in tribulatione eũ non inuenit, quẽ mes in trãquillitate cõtempsit. Vbi adhuc deridendo subiungit: Et ad aliquẽ sanctorũ conuertere.] Ac si despiciẽs dicat. Sanctos quoq; inuenire in afflictione adiutores nõ uales, quos habere socios in hilaritate noluisti. Qui post irrisionem protinus sententiã subdit, dicẽs: Virũ stultum interficit iracundia, & paruulũ occidit inuidia.] quæ nimirum sententia uera esset, si illata cõtra tãti uiri patientiã nõ fuisset. Sed nos pẽsemus qd dicitur: quamuis ab auditoris sui uirtute elidatur, ut ostẽdamus quàm rectũ est qd promitur, si nõ in beatũ Iob iniustè promeretur, cùm scriptũ sit: Tu autẽ domine cũ tranquillitate iudicas. Sciendũ nobis magnopere est, quia quotiens turbulentos motus animi sub mansuetudinis uirtute restringimus, ad similitudinẽ redire conditoris conamur. Nam cùm trãquillitatem mentis ira diuerberat, dilaniatam

Prou. 26

Sap. 12

niatam quodammodo scissamque perturbat, ut sibimetipsi non congruat, ac uim intimæ similitudinis amittat. Quan-
13 ta ergo sit iracundiæ culpa pensemus, per quam dum mansuetudo amittitur, supernæ imaginis similitudo uitiatur. Per iram sapientia perditur: ut quid, quove ordine agendum sit, omnino nesciatur, sicut scriptum est: Ira in sinu stulti requie-
Eccl. 7. scit. quia nimirum intelligentiæ lucem subtrahit, cùm mentem permouendo confundit. Per iram uita amittitur, etsi sapientia teneri uideatur, sicut scriptum est: Ira perdit etiam prudentes quia scilicet confusus animus nequaquam explet, etiam si quid intelligere prudenter ualet. Per iram iustitia relinquitur, sicut scriptum est: Ira uiri iustitiam dei non
Iac. 1. operatur: quia dum perturbata mens iudicium suæ rationis exasperat, omne quod furor suggerit, rectũ putat. Per irã gratia uitæ socialis amittitur, sicut scri-
Prou. 22 ptum est: Noli esse assiduus cum homine iracundo, ne discas semitas eius, & sumas scandalum animæ tuæ. Et idem. Quis poterit habitare cum homine, cuius spiritus facilis est ad irascendum? Quia qui se ex humana ratione nõ temperat, necesse est ut bestialiter solus uiuat. Per iram concordia rumpitur, sicut scriptum est: Vir animosus parit rixas, & uir iracundus effundit peccata. Iracundus quippe peccata effudit, quia etiam malos quos incautè ad discordiam prouocat, peiores facit. Per iram lux ueritatis amittitur sicut scriptum est: Sol non occidat super iracundiam uestram: quia
Ephe. 4. cùm menti iracundia confusionis tenebras incutit, huic Deus radium suę cognitionis abscondit. Per iram sancti spiritus splendor excluditur, quo contra, iuxta uetustam translationem scriptum est: Super quẽ requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietem & tremen-
Esa. 66 tem sermones meos? Cùm enim humilem diceret: quietum protinus adiunxit. Si ergo ira quietem mentis subtrahit, suam sancto spiritui habitationem claudit, cuius recessione animus uacuus, ad apertam mox insaniam ducitur, & usq; ad superficiem ab intimo cogitationum fundamento dissipatur. Nam iræ suæ sti-

A mulis accensum cor palpitat, corpus tremit, lingua se præpedit, facies ignescit, exasperantur oculi, & nequaquam recognoscuntur noti. Lingua quidem clamorem format, sed sensu quid loquatur ignorat. In quo itaq; iste abreptitiis longe est, qui actionis suæ conscius nõ est: unde fit plærunq; ut usq; ad manus ira prosiliat, & quo ratio longius recedit, audacior exurgat, seq; ipsum animus retinere non ualet, quia factus est potestatis alienæ: & eo furor membra fortis in ictibus exercet, quo intus ipsam membrorum dominam
B mentem captiuam tenet. Aliquando autẽ manus non exerit, sed in maledictionis iaculum linguam uertit. Fratris nanque interitũ precibus exposcit, & hoc Deum perpetrare expetit, quod ipse peruersus homo facere uel metuit uel erubescit. Fitque ut uoto & uoce homicidium peragat etiam cũ à læsione proximi manibus cessat. Aliquando ira perturbato animo quasi ex iudicio silentium indicit, & quo se foras per linguam non exprimit, intus deterius ignescit, ut iratus quisq; collocutionem suam proximo subtrahat, & nil
C dicẽdo quàm sit auersus dicat. Et nõnunquam hæc silentij seueritas per disciplinæ dispensationem geritur: si tamen sollicitè in intimis discretionis forma teneatur. Nonnunquam uerò dum accensus animus à consueta locutione restringitur, per accessum temporis penitus à proximi dilectione separatur, & acriores stimuli ad mentem ueniunt, causæque quæ grauius exasperant oriuntur, atque in irati oculo festuca in trabem uertitur, dum ira in odium permutatur. Plerunque ira per silentium clausa intra mentem uehementius æstuat, & clamo-
D sas tacita uoces format, uerba sibi quibus exasperetur obiicit: & quasi in causæ examine posita durius exasperata respondet, quod Salomon breuiter insinuat, dicens: Præstolatio impiorum furor. Sicque fit ut perturbatus ani- Prou. 11
mus maiorem strepitum sui silentij sentiat eumque grauius clausa iræ flamma consumat. Vnde bene ante nos quidam sapiens dixit: Cogitationes iracundi uiperæ sunt gñationis, mentẽ comedunt matrẽ suã. Sciendũ uerò est ꝙ nonnullos 32
ira

ira citius accendit facilius deserit. Non-
nullos uerò tardè quidem commouet,
sed diutius tenet. Alij nanq; accensis ca-
lamis similes dū uocibus perstrepūt, quasi
quosdā accensionis suæ sonitus reddunt,
citius quidē flammā faciūt, sed protinus
in fauilla frigescunt. Alij autē lignis gra-
uioribus durioribusq; non dispares, ac-
censionē tardè suscipiūt: sed tamen accen
si semel difficilius extinguuntur, & quia
se tardius in asperitatē concitant, furoris
sui diutius ignē seruant. Alij autē, quod
est nequius, & citius iracundię flammas
accipiunt, & tardius deponunt. Nōnulli
uerò has & tardè suscipiūt, & citius amit
tunt. In quibus nimirū quatuor modis
liquidò lector agnoscit, quia & ad tran-
quillitatis bonū ultimus plusquā primus
appropinquat, & in malo secundū tertius
superat. Sed quid prodest quòd iracūdia
quomodo mentē teneat discimus, si non
etiam qualiter compesci debeat exprima
mus? Duobus enim modis fracta posside
re animū ira desuescit. Primus quippe est
ut mēs sollicita antequā agere quodlibet
incipiat, omnes sibi quas pati potest con
tumelias proponat: quatenus redēptoris
sui probra cogitans, ad aduersa se prępa-
ret. Quę nimirū uenientia tanto fortius
excipit, quāto se cautius ex pręscientia ar
mauit. Qui enim improuidus ab aduersi
tate deprehenditur, quasi ab hoste dor-
miēs inuenitur: eūq; citius inimicus ne-
cat, quia nō repugnantē perforat. Nā qui
mala imminentia per sollicitudinē præ-
notat, hostiles incursus quasi in insidiis
uigilās expectat: & inde ad uictoriā ualē-
ter accingitur, unde nesciēs deprehendi
putabatur. Solerter ergo animus ante a-
ctionis suæ primordia, cuncta debet ad-
uersa meditari: ut semper hæc cogitans,
semper cōtra hæc thorace patiētiæ muni
tus, & quicquid acciderit, prouidus supe
ret. & quicquid nō accesserit, lucrū putet.
Secūdus autē seruādæ māsuetudinis mo-
dus est, ut cùm alienos excessus aspici-
mus, nr̄a qbus in alijs excessimus delicta
cogitemus. considerrata quippe infirmi-
tas propria, mala nobis excusat aliena.
Patiēter nāq; illatā iniuriam tolerat, qui
piè meminit quòd fortasse adhuc habeat
in quo debeat ipse tolerari. Et quasi aqua

A ignis extinguitur, cùm surgente furore
animi, sua cuiq; ad mentem culpa reuo-
catur, quia erubescit sibi peccata nō par-
cere, qui uel Deo uel proximo sæpe se re-
colit parcenda peccasse. Sed inter hæc 3
solerter sciendū est, quòd alia est ira quā
impatientia excitat, alia quā zelus iusti-
tiæ format. Illa ex uitio, hæc ex uirtute
generatur. Si enim nulla ira ex uirtute
surgeret, diuinæ animaduersionis impe-
tū Phinees per gladiū non placasset. Hāc
irā quia Heli non habuit, motū contra
se implacabiliter supernæ ultionis excita
B uit. Nā quo contra subditorum uitia te-
puit, eo contra illū districtio æterni recto
ris exarsit. De hac ira per Psalmistam dici
tur: Irascimini, & nolite peccare. Quod *Psa.4.*
nimirū non rectè intelligunt, qui irasci
nos nobis tantūmodo, non etiam proxi-
mis delinquentibus uolunt. Si enim sic
proximos ut nos amare præcipimur, re-
stat ut sic eorū erratibus, sicut nostris ui-
tiis irascamur. De hac per Salomonē di-
citur: Melior est ira risu, quia per tristitiā *Eccle.7*
uultus, corrigitur animus delinquentis.
De hac iterū Psalmista ait: Turbatus est *Psal.*
C præ ira oculus meus. Ira quippe per uitiū
oculū mentis excæcat, ira autē per zelum
turbat: quia quū saltem recti æmulatione
concutitur, ea quæ nisi tranquillo corde
percipi non potest, contemplatio dissipa
tur. Ipse nanq; zelus rectitudinis, quia
inquietudine mentem agitat, eius mox
aciem obscurat, ut altiora in commotio-
ne non uideat, quæ bene prius tranquil-
la cernebat. Sed inde subtilius ad altare
ducitur, unde ad tempus ne uideat reuer
beratur. Nam ipsa recti æmulatio ęterna
post paululum in tranquillitate largius
D aperit, quæ hic interim per commotio-
nem claudit: & unde mens turbatur
ne uideat, inde proficit ut ad uidendum
uerius clarescat. sicut infirmanti oculo
cùm collyrium immittitur, lux peni-
tus negatur: sed inde eam post paulu-
lum ueraciter recipit, unde hanc ad
tempus salubriter amittit. Nunquam
uerò commotioni contemplatio iun-
gitur, nec præualet mens perturbata con
spicere, ad quod uix tranquilla ualet in-
hiare: quia nec Solis radius, cernit, cùm
commotæ nubes cœli faciem obducunt,

nec turbatus fons inspicientis imaginē reddit, quam tranquillus propriè ostendit: quia quo eius unda palpitat, eo in se speciem similitudinis obscurat. Sed cùm per zelum animus mouetur, curandum sumopere est, ut nec hæc eadem quæ instrumento uirtutis assumitur, menti ira dominetur, nec quasi domina præeat, sed uelut ancilla ad obsequium parata, à rationis tergo nunquam recedat. Tunc enim robustius contra uitia erigitur, cū subdita rationi famulatur. Nam quantumlibet ira ex zelo rectitudinis surgat, si immoderata mentem uicerit, rationi B protinus seruire contemnit, & tanto se impudentius dilatat, quanto impatiētiæ uitium uirtutem putat. Vnde necesse est ut hoc ante omnia, qui zelo rectitudinis mouetur, attendat, ne ira extra mētis dominium transeat, sed in ultione peccati tempus modumq; considerans, surgentē animi perturbationem subtilius retractando restringat, animositatē reprimat, & motus feruidos sub æquitate disponat, ut eo fiat iustior ultra alienus, quo prius extitit uictor suus, quatenus sic culpas delinquentium corrigat, ut antè ipse C qui corrigit, per patientiā crescat, ut feruorē suū transcendendo diiudicet, ne intemperanter excitatus ipso zelo rectitudinis, longè à rectitudine aberret. Quia uerò sicut diximus, etiā laudāda boni æmulatio mentis oculū turbat, rectè nunc dicitur: Virū stultū interficit iracundia.] Ac si apertè diceretur: Ira per zelū sapientes turbat, ira uerò per uitiū stultos trucidat, quia illa sub ratione restringitur, hæc uerò irrationabiliter deuictæ menti dominatur. Bene autem subditur.

Quomodo inuidia cognoscitur. Cap. XXXII.

ET paruulum occidit inuidia.] Inuidere enim nō possumus, nisi eis quos nobis in aliquo meliores putamus. Paruulus ergo est qui liuore occiditur, quia ipse sibi testimoniū perhibet, quòd eo minor sit cuius inuidia torquetur. Hinc est quòd hostis callidus primo homini inuidendo surripuit, quia amissa beatitudine minorē se immortalitate illius agnouit. Hinc est quòd Cain ad perpetrandum *Gen. 4.* A fratricidium corruit: quia despecto suo sacrificio, prælatum sibi infremuit, cuius Deus hostiā accepit, & quē meliorē se esse exhorruit, ne utcunq; esset, amputauit. Hinc Esau ad persecutionem fratris exarsit, quia primogenitorū benedictione perdita, quā tamē pro esu lēticulæ ipse uendiderat, minorē se eo quē nascēdo præibat, ingemuit. *Gen. 25.* Hinc Ioseph fratres sui Hismaelitis trāseuntibus, uendiderunt: quia cognito reuelationis mysterio, ne se fieret melior, eius profectib. obuiare conati sunt. *Gen. 37* Hinc Saul Dauid subditum lanceā intorquēdo persequitur, quia quem magnis quotidie augeri uirtutū successib. sensit, ultra se excrescere expauit. *1. Re. 18* Paruulus itaq; est qui inuidia occiditur: quia nisi ipse inferior existeret, de bono alterius nō doleret. Sed inter hæc sciendum est, quia quāuis per omnē uitiū quod perpetratur, humano cordi antiqui hostis uirus infunditur, 34 in hac tamē nequitia, tota sua uiscera serpens cōcutit, & imprimēdæ malitiæ pestē mouit. De quo nimirū scriptū est: Inuidia diaboli mors intrauit in orbē terrarū. *Sap.* Nam cùm deuictū cor liuoris putredo corruperit, ipsa quoque exteriora indicant quā grauiter animū uesania instigat. Color quippe pallore afficitur, oculi deprimūtur, mēs accenditur, & mēbra frigescunt, fit in cogitatione rabies, in dentibus stridor: cunque in latebris cordis crescens absconditur odium, dolore cæco tenebrat conscientiam uulnus inclusum. Nil lætum de propriis libet, quia tabescentē mētē sua pœna sauciat, quem fœlicitas torquet aliena, quantoq; extranei operis in altū fabrica ducitur, tāto fundamentū mentis liuidę pro- D fundius suffoditur: ut quo alij ad meliora properant, eo ipso deterius ruant, qua ruina uidelicet etiā illud destruitur, quod in alijs actibus perfecto opere surrexisse putabatur. Nā inuidia cū mentē tabefecerit, cūcta quæ inuenerit bene gesta consumit. Vnde bene per Salomonem dicitur: Vita carnium sanitas cordis, putredo ossiū inuidia. *Prou. 14* Quid enim per uitam carnis, nisi infirma quædā ac tenera, & quid per ossa nisi fortia acta signantur? Et plerunque cōtingit ut quidam cum uera cordis innocētia, in nōnullis suis actibus infirmi-

mi uideantur, quidā uerò iam quædā ante humanos oculos robusta exerceant, sed tamē erga aliorū bona intus inuidiæ pestilentia latēter tabescāt. Bene ergo dicitur: Vita carnium sanitas cordis: quia si mentis innocentia custoditur, etiam si qua foris infirma sunt, quandoq; roborantur. Et rectè subditur: Putredo ossiū inuidia: quia per liuoris uitium, ante Dei oculos pereūt, etiā fortia acta uirtutū. Ossa quippe per inuidiam putrescere, est quædam etiā robusta deperire. Sed cur hæc de inuidia dicimus, si nō etiam qualiter eruatur intimemus? Difficilè nanq; B est ut hoc alteri nō inuideat, quod adipisci alter exoptat: quia quicquid temporaliter percipitur, tanto fit minus singulis, quanto diuiditur in multis: & idcirco desiderantis mentem liuor excruciat, quia hoc quod appetit, autē funditùs alter accipiēs adimit, aut à quantitate restringit. Qui ergo liuoris peste plene carere desiderat, illam hæreditatem diligat, quam cohæredū numerus nō angustat, quæ & omnibus una est, & singulis tota: quæ tāto largior esse ostenditur, quanto ad hac percipientium multitudo dilatatur. Im- C minutio ergo liuoris est affectus surgens internæ dulcedinis, & plena mors eius, est perfectus amor æternitatis. Nā cùm mens ab eius rei appetitu retrahitur, quæ accipientiū numero partitur, tanto magis proximum diligit, quanto minus ex profectu illius sua dāna pertimescit. Quę si perfectè in amore cœlestis patriæ rapitur, & plenè etiam in proximi dilectione sine omni inuidia solidatur: quia cū nulla terrena desiderat, nihil est quod eius erga proximū charitati contradicat. Quæ nimirum charitas quid est aliud quā mē D tis occulus, qui si terreni amoris puluere tangitur, ab internæ lucis mox intuitu læsus reuerberatur. Quia autem paruulus est qui terrena diligit, magnus qui æterna concupiscit, potest etiam sic non inconueninter intelligi. Paruulum occidit inuidia, quoniam huius pestis languore non moritur, nisi qui aduc in desiderijs infirmatur.

Libri Quinti Moralium S. Gregorij Finis.

A BEATI GREGORII

LIBER SEXTVS.

Continnens Moraliter quintum caput Iob.

Quid per nomen Iob & uulnera eius, quæ à planta pedis usque ad uerticem pertulit, quid item per uxorem maledictionem suadere conantem, quidq; per amicos consolatores accipiatur, breuiter recapitulatur. Cap. I.

SEruata historiæ ueritate, beati Iob dicta amicorūq; illius, mystica proposui interpretatione discurrere, quia cunctis uera scientibus liquet quòd redemptorē mundi totis suis allegationibus curat sancta scriptura promittere, eūque per electos omnes, ut per eius scilicet mēbra, studuit designare. Vnde & idē B. Iob latino eloquio dolēs dicitur: ut per eius & nomē & uulnera, redēptoris nostri passio designetur, de quo propheta ait: Verè languores nostros ipse tulit, & C dolores nostros ipse portauit. Cui tentator ablatis omnibus, & seruos & liberos occidit, quia nō solū Iudaicū populū ex *Esa. 53* timore seruientē, sed ipsos quoq; apostolos in suo amore regeneratos, passionēs eius tēpore telo perfidiæ perculit. Vulneribus beati Iob corpus atteritur: quia redēptor noster cōfigi clauis in crucis patibulo nō dedignatur. A plāta autē pedis, usq; ad uerticē uulnera suscepit, quia sanctā Ecclesiā, quæ corpus eius est, nō solū per extrema & ultima, sed usq; ad summa mēbra persecutione sæuiēs tentator afflixit. Vnde etiā Paulus dixit: Complebo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea. *Colos. 1.* Cui suadere uxor ad maledicendum nititur, quia carnales quiq; intra sanctā Ecclesiā adiutores callidi tentatoris existunt. Quæ enim eū ad maledicendū prouocat, uitam carnaliū designat: qui, ut suprà diximus, iā intrà sanctā Ecclesiam incorrectis morib. positi, quo per fidem bonis iuxta sunt, eo per uitam durius premunt. Quia enim quasi fideles uitari nequeunt, à fidelibus tāto deterius, quanto & interius tolerantur. Amici uerò illius

qui quasi ad consolandũ ueniunt, sed ad uerba asperæ inuectionis excedũt, hæreticorũ speciẽ tenẽt, qui cum contra bonos Deũ defendere nituntur, offendunt. Hæc itaq; superius latius dicta, nunc breuiter studui ex mystica designatione succingere, ut lector meus ex ipsa hac replicatione meminerit me in hoc opere spiritali intellectui deseruire, & tamẽ cùm utilitatis ipsius usus postulat, subtiliter quoq; studeo historiæ uerba discutere: cùm uerò necesse est, simul utrunque cõplector, ut spiritales fructus allegoria generet, quos tamẽ ex radice historiæ ueritas producit. Amicos uerò beati Iob, quos hæreticorũ speciẽ tenere diximus, in dictis suis nequaquã per omnia reprobamus, quia dũ per supernã sententiã cõtra eos dicitur: Nõ estis locuti corã me rectũ, & protinus subditur: Sicut seruus meus Iob: profecto liquet, quia nõ omnino despicitur, quod ex melioris cõparatione reprobatur. In reprehensione quippe eius incautè dilabuntur, sed tamen quia tanti uiri amici sunt, ex familiaritate illius mystica multa didicerunt. Vnde & sicut superius diximus, eorũ uerbis etiã Paulus utitur, & hæc in assertionis suæ adiutoriũ assumẽs prolata ex ueritate testatur. quæ tamẽ ueritas rectè reprehendit: quia quamlibet fortis sententia contra sanctum uirum proferri nõ debuit. Possunt ergo mysticè Eliphas uerba pensari, quibus ad beatum Iob loquitur, dicens:

Quòd stultus fuerit Iudæorum populus, qui præsentem dominum in carne spreuit, & filij eius sint qui perfidiam eius imitantur. Cap. 11.

EGo uidi stultũ firma radice, & maledixi pulchritudini eius statim.] Stultus quippe Iudæorũ populus extitit, quia ipsam in carne præsentiã æternę sapientiæ spreuit. Qui quasi firma radice cõualuit, quia electorũ uitã tẽporaliter extinguẽdo superauit. Sed hũc Eliphas maledicendo despicit: quia nimirum omnes hæretici, quorũ tenere speciẽ amicos beati Iob diximus, cùm de nomine Christi gloriantur, Iudæorũ perfidiã ex auctoritate reprehendunt. De quo stulto protinus subdi-

A tur: Longè fient filij eius à salute.] Filij huius stulti sunt omnes qui perfidiæ illius prædicatione generãtur. Qui scilicet à salute lõgè sunt, quia etsi tẽporalẽ uitã sine afflictione percipiũt, æterna grauius ultione feriẽtur, sicut de eisdẽ filiis illius dominus dicit: Vę uobis Scribę & Pharisęi hypocritę qui circuitis mare & aridã, ut faciatis unum proselytum, & cùm fuerit factus, facitis eũ filium gehẽnæ duplo quàm uos. Sequitur: Et conterentur in porta, & nõ erit qui eripiat.] Quis alius portæ nomine, nisi mediator Dei & ho- *Mat. 23*

B minũ debet intelligi, qui ait: Ego sum ostiũ, per me si quis introierit, saluabitur? Filij igitur huius stulti extra portam proficiunt, & in porta conterũtur: quia praua Iudæorũ soboles ante mediatoris aduentũ, in legis obseruatione floruerunt: sed in ipsa redemptoris nostri præsentia à diuinitatis obsequio, perfidiæ suæ meritis repulsi ceciderũt. Quos nimirum nõ est qui eripiat: quia scilicet dũ ipsum redemptorẽ extinguere persequendo conati sunt, oblatæ sibi remedium ereptionis absciderũt, de quo bene subditur: Cuius *Ioan 10.*

C messem famelicus comedet, & ipsum rapiet armatus.] Huius enim stulti messis fuerat sacri seges eloquij. Quędã namque spicarũ grana, sunt uerba prophetarum quæ stultus habuit, sed nõ comedit: quia Iudaicus populus legẽ quidẽ uerbotenus tenuit, sed per fatuitatis fastidiũ ab eius intellectu ieiunauit. Huius ergo stulti messem famelicus comedit, quia nimirũ gẽtilis populus uerba legis intelligendo edit, ad quæ plebs Iudaica sine intellectu laborauit. Hos famelicos fidei, dominus præuidit, cùm per Euangelistã dixit: Bea- *Mat. 5*

D ti qui esuriũt & sitiunt iustitiã, quoniã ipsi saturabuntur. De his famelicis Anna prophetãte dicitur: Repleti prius pro panibus se locauerunt, & famelici saturati sunt. Sed quia messem perdidit, rectè subiungitur: qualiter etiã ipse stultus perit, cũ dicitur: Et ipsum rapiet armatus. Antiquus hostis Iudaicũ populum armatus rapuit quia in eo uitã fidei fraudulenter suggestiones iaculis extinxit: ut unde se inhærere deo crederet, inde eius ordinationi repugnaret. Quod profectò discipulos suos ueritas præmonet dicẽs: Venit *1. Reg. 2*

Ioan. 17 nit hora, ut oĩs qui interficit uos arbitre A tur obsequiũ se præstare Deo. Sequitur:

Quid sit quòd aliquis uelox ingenio, quæ intelligit contemnit, & alius tardus & hebes uix tandem multo labore assequitur, quod cum intellexerit, operatur. Cap III.

ET biberent sitientes diuitias eius.] Huius stulti diuitas sitiẽtes bibunt, quia fluentis sacræ locutionis, quæ Iudaicus populus in superbiæ ostentatione possederat, conuersæ gentilium mentes irrigantur. Vnde & eisdem per pro- B phetam dicitur: Omnes sitientes uenite ad aquas, & qui nõ habetis argentum, properate. Quia enim argenti uocabulo eloquia diuina signantur, Psalmista testatur, dicẽs: Eloquia dñi eloquia castra, argentũ igne examinatũ. Qui ergo argẽtum nõ habẽt, ad aquas uocant, qa nimirũ gẽtilitas, quæ sciptura sacræ præcepta nõ acceperat, sacri eloquij inundatione satiatur, quã tãto nũc auidius potat, quãto hãc diu sicca sitiebat. Eadẽ ergo diuina eloquia & messes & diuitiæ uocãtur: messes, quia ieiunã mentẽ reficiũt, diui- C tiæ uerò, quia magna nos morum uenustate cõponunt. Eadẽ & comedi dicuntur & bibi, quia nimirum dum quædam in eis obscura sunt, quæ nõ nisi interpretata intelligimus, hæc quasi mandendo glutimus: dum quædam uerò ad intelligendum facilia ita sumimus ut inuenimus, ea quasi non mansa bibimus, quia non fracta sorbemus. Hæc sub intellectu mystico breui locutione transcurrimus, ne quid forsitã præterisse uideamur. Sed quia beati Iob amici esse non possent nisi in quibusdam quoque magna morum D honestate fulgerent, restat ut in eorum uerbis uirtutem sensuum moraliter inquiramus, quatenus dum locutionis eorum pondus discutitur, cuius doctrinæ fuerint, ostendantur:

Esa. 55

Psa. 11.

Quid sit maledicere pulchritudinem stulti. Cap. IIII.

EGo uidi stultũ firma radice, & maledixi pulchritudini eius statim.] Quasi firma radice stultus in terra figitur, qui totis desiderijs in terreno amore solidatur. Vnde & primus Ca in ciuitatem in terra construxisse dicitur: ut apertè monstraretur, quia ipse in terra fundamentum posuit, qui à soliditate cœlestis patriæ alienus fuit. Quasi firma radice stultus attollitur, quando hic temporali prosperitate fulcitur, ut omne quod appetit assequatur, aduersa nulla sustineat, contra infirmos sine repugnatione præualeat, benè agentibus ex autoritate contradicat, ad maiora commoda ex peiori semper actione perueniat, ut unde uitam deserit, inde ad tempus fœlicior uiuat. Sed cùm malos florere infirmi conspiciunt, trepidant: & apud semetipsos peccantium prosperitate turbati, intus in gressibus mentis nutant. Quorum profecto speciem sumpsit Psalmista, cum diceret: Mei autem penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei, quia zelaui in peccatoribus, pacem peccatorum uidens. Cum uerò eorum gloriam fortes aspiciunt, protinus quæ post gloriam pœna sequatur, attendunt: & alta intus cogitatione despiciunt hoc quod foris superbi fastu uacuæ inflationis intumescunt. Bene ergo dicitur: Ego uidi stultum firma radice, & maledixi pulchritudini eius statim. Pulchritudini quippe stulti maledicere est eius gloriam ex considerata damnatione iudicare, quia eo atrocius in tormentis obruitur, quo altius in peccatis eleuatur, quia cum transit quod extollitur, permanet quod punitur. Qui honoratur in uia, in peruentione damnabitur. Et quasi per amœna prata in carcerẽ peruenit, q per præsentis uitæ prospera ad interitum tẽdit Notandum uerò quod cum stulti pulchritudini maledixisse se diceret, protinus addidit, statim. Mos nanque humanæ & infirmæ mẽtis est, ut cũ earũ rerum quas respicit, qualitate uarietur, sæpe eius iudicium cum ipsa præsentis rei specie ducat, & iuxta hoc quod aspicit, intẽtio illius sensusq; formet. Nã plerũq; nõnulli dũ quorundã gloriã cernunt, eiusdẽ gloriæ aspectibus delectantur, ac magnum aliquid æstimant, seq; ut talia mereantur, exoptant. Cum uerò gloriosos quosq; aut deiectos subito, aut fortasse etiam

Psal. 72

etiam morientes aspiciūt, quia humana gloria omnimodo nihil sit, cùm gemitu fatentur: ita ut protinus dicant: Ecce quàm nihil est homo. Qui hoc nimirū rectius diceret, si cū in gloria hominē cernerent, tunc eius interitū cogitātes, transeuntem potentiam nihil esse sensissent. Tunc quippe est humana elatio pensanda, quàm nihil sit, cùm sese super cęteros successibus extollit. Tunc considerandum est quo cursu fœlicitas transuolet, cùm ante humanos oculos quasi permanens pollet. Nam gloriam morituri nihil esse, in ipsa iam morte pēsare infirmi quilibet possunt. Tūc enim ei etiam illi derogant, qui hanc & usq; ad mortem sequentes amant. Bene itaq; dicitur: Ego uidi stultū firma radice, & maledixi pulchritudini eius statim. Ac si apertè diceret: Contra stulti pulchritudinem, moram in maledictione non habui: quia cum hanc cernerem, simul etiam pœnā sequentem uidi. Non enim statim maledicerem, si qua me gloriæ illius delectatio tenuisset, sed sine tarditate maledixi: quia supplicia mansura conspiciens, eius potentiam sine dubitatione reprobaui. Sed quia iniqui quiq; quo plus in hoc mundo proficiunt, plures secum ad interitum trahunt, rectè subditur: Longè fiant filij eius à salute.] Filij quippe huius stulti sunt, qui in ambitione huius seculi, ex eius imitatione, nascuntur, qui profectò tanto a salute longius fiūt, quanto in perpetratione nequitiæ nulla infirmitate feriuntur. De quibus bene additur.

Dies iudicij porta regni. *Cap. V.*

ET conterentur in porta, & non erit q eripiat.] Nā sicut urbis aditus porta dicitur: ita est dies iudicij porta regni: quia per eum ab electis omnibus ad cœlestis patriæ gloriam intratur. 4 Vnde & hunc diem cùm ad retributionem sanctæ Ecclesiæ Salomon appropinquare cōspiceret, dixit: Nobilis in portis uir eius, quando sederit cū senatoribus terræ. Vir quippe est Ecclesiæ humani generis redēptor, q in portis se nobilē ostendit: qui despectus prius in contumelijs extitit, (*Prou.* 31)

A sed in ingressu regni sublimis apparebit. Qui cū terræ senatoribus residet: quia iudicij sentētiā cum sanctis eiusdem Ecclesiæ prædicatoribus decernet, sicut & ipse in Euangelio dicit: Vos qui secuti estis me, in regeneratione, cū sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & uos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Quod Esaias quoq; longè antè prænuncians ait: Dominus ad iudiciū ueniet cum senioribus populi sui. De his portis Salomon iterū dicit: Date ei de fructu manuum suarum, & laudent eam in portis opera eius. Tunc quippe sancta Ecclesia de fructu manuum suarum accipit: cùm eam ad percipienda cœlestia, laboris sui retributio attollit. Tunc eī sua opera in portis laudant, quando eius membris in ipso regnī aditu dicitur. Esuriui, & dedistis mihi mādücare: sitiui, & dedistis potum: hospes eram, & collegistis me: nudus, & cooperuistis me. Filij igit huius stulti ante portam elati sunt: sed in porta conterentur, quia amatores huius seculi in præsenti uita superbiunt: sed in C ipso regni aditu æterna animaduersione feriuntur. Bene autem subditur: Et nō erit qui eripiat. Illos quippe ueritas ab ęterna aduersitate eripit, quos in temporalibus prosperis per disciplinam premit. Qui ergo nunc renuit premi, tunc non ualet eripi: quia iniqui eum quem per disciplinam negligunt habere patrem, afflictionis suæ tempore per adiutorium non inuenient ereptorem. Sequitur: Cuius messem famelicus comederet.] Habet enim stultus messem, quando iniquus quisq; donum rectæ in D telligentiæ accipit: scripturę sacræ sententijs docetur, bona loquitur, sed tamē nullo modo hoc quod dicitur operatur: uerba dei profert, nec tamen diligit laudando exaggerat, uiuendo calcat. Quia ergo stultus iste rectè & intelligit, & dicit, sed tamen hęc operando non amat, messem habendo ieiunat. quam nimirū famelicus comedit, quia is q ad Deum sanctis desiderijs anhelat, discit quod audit, agit quod didicerit, & dum doctoris praui recta prædicatione reficitur, quid aliud quàm stulti fruge saturatur? (*Mat.* 19) (*Esai.* 3) B (*Prou.* 13)

An

An non famelicos suos ueritas ut stulti messem comederunt admonebat, cũ per desideria sancta flagrãtibus, de Pharisęis percipit dicens: Quæ dicunt facite, iuxta opera uerò eorum, nolite facere. Mat. 23 Ac si apertè diceret: Verbi messum loquẽdo excolunt, sed hanc malè uiuendo minimè contingunt. Vestram ergo famem messis ista reficiat: quia uobis hanc per fatuitatis suę fastidium seruant. Bene autem subditur: Et ipsum rapiet armatus.] Antiquus nanque hostis quasi inermis uincitur, cum mala aperta suggerens humanæ menti, bona omnia simul destruere conatur. Sed armatus uenit, quando bona alia intacta deserens, latenter alia corrumpit. Nam sæpe quosdam in intellectu non tentat, eisque in sacri eloquij meditatione non obuiat, sed tamen eorum uitam in operatione supplantat, q. dum de scientiæ uirtute laudãtur, nequaquam suorum operum damna respiciũt: cunq; in fauoris delectationem animus ducitur, uitæ suæ uulnera non medetur. Hunc ergo armatus hostis rapuit, quem fraude tectus in alia deserens, ex alia parte superauit. Sequitur: Et bibent sitientes diuitas eius.] Sæpe stultus habet interni liquoris fontem, sed non bibit: quia ingenium quidem intelligentię accipit, sed tamen ueritatis sententias cognoscere legendo contemnit, scit quia intelligere studendo præualeat, sed ab oĩ doctrinæ studio fastidiosus cessat. Diuitiæ quoq; mentis, sũt uerba sacræ locutionis: sed has diuitias stultus oculis aspicit, & in ornamenti sui usum minimè assumit, qa uerba legis audiens, magna quidem esse considerat: sed ad comprehendẽda hęc nullo studio amoris elaborat. At contra alius sitim habet, ingenium non habet amor ergo hunc ad meditandum pertrahit, sensus hebetudo cõtradicit, & sępe hoc in diuinę legis eruditione quandoq; studẽdo intelligit, quod per negligentiam ingeniosus nescit. Huius ergo stulti diuitas sitientes bibunt, dum pręcepta dei quę ingeniosi fastidientes nesciunt, hebetes amantes assequuntur. In his nimirum tenebras hebetudinis illustrat oculus amoris: nam hoc tardioribus sitis aperit, quod ucelociori-

A bus fastidium claudit. Qui & idcirco ad intelligentię alta perueniunt, quia agere quę intellexerunt, uel minima nulla contemnũt, & dum sensum manibus adiuuant, sese ultra altitudinem ingeniosorum leuant. Vnde bene per Salomonem dicitur: Stellio manibus nititur, & moratur in ædibus regis. Plerunq; enim Prou. 30 aues quæ ad uolatum penna subleuat, in uepribus resident: & stellio, qui ad uolatum pennas non habet, nitẽs manibus, regis edificium tenet: quia nimirum sæpe ingeniosi quique dum negligentia torpent, in prauis actionibus remanent, B & simplices quos ingenij penna non adiuuat, ad obtinẽda æterni regni mœnia uirtus operationis leuat. Stellio ergo dum manibus nititur, in regis ædibus moratur: quia illò simplex per intentionem recti operis peruenit, quò ingeniosus minimè ascendit. Sed his auditis, quæstio nostro cordi suboritur: cur uel negligenti, intelligentiæ donũ tribuatur, uel studiosus quisque sensus sui tarditate præpediatur? Ad quam citius respondetur, dum protinus subditur: Nihil in terra sine causa fit.] Idcirco enim sæpe & desidiosus ingenium acci- C pit, ut ingeniosus de negligentia iustius puniatur: quia quod sine labore assequi potuit, scire contemnit. Et idcirco nonnunquam studiosus tarditate intelligentiæ premitur, ut eo maiora premia retributionis inueniat, quo magis in studio inuentionis elaborat. Nihil ergo in terra est sine causa, quando & studioso tarditas ad præmium proficit, & desidioso uelocitas ad supplicium crescit. Ad intelligenda autem quæ recta sunt, ali- 5 quando laboris studio, aliquando uerò D dolore percussionis erudimur. Vnde cũ dictum sit: Nihil in terra sine causa fit, aptè protinus additur:

Quòd non ex elementis huius mundi, sed ex nobis est causa per quam meritò flagellamur. Caput VI.

ET de humo non egredietur dolor.] Dolor nanq; quasi de humo egreditur, cũ homo ad Dei imaginẽ conditus, de rebus insensibilibus flagellatur. Sed quia

quia per occulta merita mentium, aperta prodeunt flagella pœnarũ, de humo dolor non egreditur, quoniam sensus nostri malitia exigit, ut à rebus insensibilibus feriatur. Ecce enim cernimus quòd ad correptionem nostram, expectatus imber arente terra suspenditur, & caliginosus aer inardescente sole siccatur, mare procellis tumescentibus sæuit, & alios ad transmeandum susceptos intercipit, alijs desideratũ iter erecta in cumulũ unda interdicit, terra nõ solùm germina fecunditatis imminuit, sed etiam semina accepta consumit. In quibus nimirũ cunctis, paterer aspicitur hoc quod quidam
Sap. 5 sapiens de domino testatur, dicens: Et pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos. Orbis quippe terrarum cum domino contra insensatos pugnat, quando in pœna delinquentium, & elementorum aduersitas militat. Sed tamẽ de humo dolor non egreditur: quia res quælibet insensibilis ad afflictionem nostram stimulo nostræ actionis excitatur. De humo dolor non egreditur: quia nequaquam pœna de ea nascitur creatura, quæ percutit: sed de ea proculdubio quæ peccando uim percussionis extorsit. Sed curandum magnopere est, ut cum in rebus exterioribus pondere doloris afficimur, spe ad superna tẽdamus, quatenus eo mens ad alta perueniat, quos nos exterior pœna castigat. Vnde & aptè subiungitur:

Quòd amatores huius mundi, & in hoc seculo, & in futuro laboribus deputati sunt: serui uerò Dei hinc mente auolantes, sub se habent omnia quæ contemnunt. Cap. VII.

HOmo ad laborem nascitur, & auis ad uolatum.] Ad laborem quippe nascitur homo, quia nimirum is qui accepta est præditus ratione, considerat q̃ ualde sibi sit impossibile, ut hæc peregrinationis suæ tempora sine gemitu euadat: Vnde bene Paulus cum tribulationes suas discipulis enumeraret, adiuxit:
1. The. 2 Ipsi enim scitis, q̃ in hoc positi sumus. Sed in eo q̃ caro flagellis afficitur, mens ad appetenda altiora subleuatur, Paulo
2. Cor. 4 rursus attestante, qui ait: Et licet is qui

A foris est noster homo corrumpatur, tamẽ is qui intus est, renouatur de die in diẽ. Homo ergo ad laborem nascitur, & auis ad uolatum, quia inde mens ad summa euolat, unde caro in infimis durius laborat. Potest quoq; appellatione hominis carnalium uita signari. Vnde & Paulus 2. Cor.
ait: Cum enim sit inter uos zelus & cõtentio, nonne carnales estis? Quibus paulopost subiecit dicens. Nonne homines estis? In hac itaque uita homo ad laborem nascitur: quia carnalis quisque cum transeuntia appetit, desideriorum
B suorum se pondere affligit. Grauis quippe labor est, hanc ipsam præsentis uitæ gloriam quærere, quæsitam quandoque percipere, & perceptam cum omni circumspectione custodire. Grauis labor est, hoc cũ magna fatigatione apprehendere, quod is qui apprehendit, nouerit diu stare non posse. Sancti autem uiri, quia transeuntia non amant, nõ solum nulla temporalium desideriorum pondera tolerant, sed & si qua aduersa consurgunt, in ipsis suis pressuris & languoribus non laborant. Quid enim flagellis Actuũ 5
C durius? & tamen de flagellatis apostolis scriptum est: Ibant apostoli gaudentes à conspectu concilij: quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Quid ergo eorum mentibus labor est, quibus & pœna uerberum labor non est? Homo ergo ad laborem nascitur: quia ille huius mundi ueraciter mala sentit, qui eius bona inhianter appetit. Nã cuius mens ad alta suspenditur, sub ipsa est quicquid exterius cõtra ipsam mouetur. Bene itaque subditur: Et auis ad uolatum.] Quia tanto animus à labo-
D ris afflictione se subtrahit, quanto per spem ad summa sustollit. An non quasi auis, Paulus ad uolatum natus fuerat, qui tot aduersa sustinens dicebat? Nostra autem conuersatio in cœlis est. Et Phil. 3
rursum: Scimus quoniam si terrestris 2. Cor. 5
domus nostra huius habitationis dissoluatur, q̃ ædificationẽ habemus ex Deo, domum non manufactam æternam in cœlis. Velut auis ergo ima transcenderat, quem adhuc corpore in terra demorantem, iam in sublimibus spei penna subleuabat. Sed quia nullus suis uiribus ualet

ualet sese in alta sustollere: ut cũ à uisibilibus affligit, in inuisibilia subleuet, rectè mox subdit quãobrem ergo deprecabor dñm, & ad deũ ponã eloquiũ meũ.] Ac si apertè diceret. Illũ rogo, p qué hęc tribui scio. Si.n.hoc p se hr̃e se crederet, deprecari dñm nõ indigeret. Sequit: Qui facit magna & inscrutabilia & mirabilia absq; numero,] Quis oĩpotẽtis dei mirabilia pscrutari sufficiat, ꝙ cũcta ex nihilo creauit, ꝙ ipsa mũdi fabrica mira potẽtię uirtute disposita sit, & sup aera cœlũ suspẽdit, & sup abyssum terra librat, ꝙ ex rebus inuisibilibus ac uisibilib. oĩs hęc uniuersitas B existit, ꝙ hominẽ fecerit, ut ita dixerim, in breui colligẽs mundũ alterũ, sed rationalem: quod hunc ex anima & carne cõstituẽs, inuestigabili uirtutis dispositione permiscuit spiritũ & lutũ? Ex his itaq; aliud nouimus, aliud & sumus: sed tamẽ mirari negligimus, quia ea quæ incomprehensibili indagatione mira sunt, humanis oculis usu uiluerunt. Vnde fit ut si mortuus homo suscitet in admirationẽ oẽs exiliat, & quotidie homo qui nõ erat, nascit, & mirat: cũ proculdubio oĩbus cõstet, quia plus sit creari quod nõ C erat, q̃ reparari qđ erat. Quia arida Aaron uirga floruit, cũcti mirati sunt, & quotidie ex arẽte terra arbor ꝓducit, uirtusq; pulueris in lignũ uertit & nemo mirat. Quia quinque panibus quinq; milia hominũ saturati sunt, creuisse escas sub dentibus cũcti mirati sunt: quotidie sparsa grana seminũ, plenitudine multiplicant spicarũ, & nemo mirat. Aquã semel in uinũ permutatã, uidẽtes cũcti mirati sunt: quotidie humor terræ in radicem uitis attractus, per botrum in uinum uertitur, & nemo miratur. Mira itaq; sunt omnia D quæ mirari homines negligunt: qui ad considerandum, ut prædiximus, usu torpescunt. Bene autem cum diceret: Qui facit magna:] adiunxit statim: Et inscrutabilia.] Minus enim fuerat magna facere, si tamen ea quæ facta sunt, perscrutari potuissent. Rectè autem subditur:

Quòd diuina miracula considerari quidem debent per studium, nec tamen discuti per intellectum. Cap. VIII.

ET mirabilia absq; numero.] quia minoris esset magnitudinis, si qui inscrutabilia cõdidit, pauca fecisset. Sed inter hæc sciendum est, quia diuina miracula & semper debent considerari per studium, & nunquam discuti per intellectum. Sæpe nanq; humanus sensus, dum quarundã rerum rõnem quærens non inuenit, in dubitationis se uoraginem mergit. Vñ fit ut nonnulli hoĩes mortuorũ corpora in puluerẽ redacta considerent, dumq; resurrectionis uim colligere ex rõne nõ possunt, hæc ad statum pristinũ redire posse desperãt. Mira igitur quæ ex fide credenda sunt, perscrutanda per rationem non sunt, quia si hęc nostris oculis ratio expanderet, mira non essent. Sed cum in his fortasse animus titubat, necesse est ut ea quæ per usum nouit, nec tamen per rationem colligit, ad memoriam reducat, quatenus rei similis argumento fidem roboret, quam labefactari sua sagacitate deprehendit. Considerato quippe humanæ carnis puluere, quorundam mens concussa desperat, quando puluis ad carnem redeat, & rediuiuum corpus per membrorũ lineamenta componat: quando illa terrę ariditas per uiuentia membra uiridescat, ac sese per eorum species formasq; distinguat. Hoc nimirum per rationem comprehendi non potest: sed tamen credi per exemplum facilè potest. Quis enim ab uno grano seminis, immensam surgere arborem crederet, nisi certũ hoc per experimentum teneret? In tanta nanque unius grani paruitate, & nulla sui dissimilitudine, ubi latet ligni duritia, & ligno tenerior medulla, asperitas corticis, uiriditas radicis, sapor fructuum, suauitas odorum, diuersitas colorum, mollicies foliorum: & tamen quia hoc per experimentum nouimus, ex uno grano seminis prodire omnia non dubitamus. Quid ergo est difficilè, ut puluis in membra redeat, dum conditoris potentiam quotidie cernimus. qui ex grano ligna mirabiliter, & adhuc mirabilius fructus ex lignis creat? Dicat ergo: Qui facit magna & inscrutabilia, & mirabilia absque numero: quia diuinorum operum magnitudo, nec ex qualitate ualet discuti, nec ex quantitate numerari. Vnde

de & adhuc subditur: Qui dat pluuiam A
super faciem terræ, & irrigat aquis uni-
uersa. Qui ponit humiles in sublimi, &
mœrentes erigit sospitate.] Quia amicos
beati Iob eruditos eius societate credi-
mus, necesse est ut hæc Eliphas uer-
ba mysticè disseramus. Omnipotens
enim Deus terræ pluuiam tribuit, cum
arentia corda gentilium, superna gra-
7 tia prædicationis infundit. Et aquis
uniuersa irrigat. quia sterilitatem per-
diti hominis repletione spiritus ad fru-
ctificationem format, sicut per semetip-
Ioan. 4. sam ueritatis dicit: qui biberit ex aqua
quã ego dabo ei, non sitiet in æternum. B
Vniuersitatis autem nomine homo si-
gnatur, quia in ipso & uera species, &
magna communio uniuersitatis ostendi
tur. Omne nanq; quod est, aut est & nõ
uiuit: aut est & uiuit, sed nequaquam
sentit: aut est, & uiuit, & sentit, sed non
intelligit, nec discernit: aut est, uiuit, &
sentit & intelligit, & discernit. Sũt nãq;
lapides, nec tamen uiuunt. Sunt arbusta:
uiuunt quidem, nec tamen sentiũt. Her-
barum quoque atque arborum uita ui-
1. Co. 15 riditas uocatur, sicut per Paulum de se-
minibus dicitur: Insipiens tu, quod semi C
nas nõ uiuificatur, nisi prius moriatur.
Sunt bruta animalia, uiuunt & sentiũt,
nec tamen intelligunt, aut discernunt.
Sunt angeli uiuunt, & sentiunt, & intel-
ligendo discernunt. Homo itaq; quia ha
bet commune esse cum lapidibus, uiuere
cum arboribus, sentire cum animalibus,
discernere cum angelis, rectè nomine
uniuersitatis exprimitur, in quo iuxta
aliquid ipsa uniuersitas tenetur. Vnde
Mar. 16 & discipulis ueritas dicit: Euntes in
mundum uniuersum, prædicate Euange
lium omni creaturæ. Omnem uidelicet
creaturam solum intelligi hominem uo D
luit, cui commune aliquid cũ omnibus
creauit: quamuis hoc loco uniuersa in-
telligi & aliter possunt. Sancti enim spiri
tus gratia cum sibi diuites subijcit, pau-
peres non repellit: cum fortes humi-
liat, uenire ad se debiles nõ recusat: cum
nobiles colligit, simul & ignobiles ap-
prehendit: cum sapientes suscipit, impe
ritorum stultitiam non contemnit. Vni
uersa ergo Deus aquis irrigat, qui dono

sancti spiritus, ex omni genere hominũ ad suam cognitionem uocat.

Quòd iuxta morum diuersitatem, uim sui sermonis format Deus in singulis. Cap. IX.

POssunt autẽ uniuersorum nomine, ipsæ morũ dissimilitudines designari. Alius nanq; elatione erigitur, alius põdere timoris inclinatur, alius libidine æstuat, alius auaritia anhelat, alius remissione se deijciat, alius ira feruescit. Sed per doctrinam sacri eloquij, dum superbo humilitas tribuitur, timido confidentia præbetur, luxuriosus per castitatis studiũ ab immũditia tergitur, auarus per cõtinẽtiã ab ambitionis æstu tẽperatur, remissus rectitudine erigitur, iracũdus à præcipationis suæ excitatione refrenatur, uniuersa Deus aquis irrigat: quia uim sui sermonis in singulis iuxta morũ diuersitatẽ format, ut hoc eius eloquio quisq; inueniat, per quod uirtutis necessariæ germen ferat. Vnde per quendã sapientẽ de mannæ dulcedine dicitur: (Sap. 16) Paratũ panẽ de cœlo præstitisti illis sine labore, oẽ delectamẽtũ in se habentẽ, atq; oĩs saporis suauitatẽ. Mãna q̃ppe oẽ delectamẽtũ atq; oĩs saporis suauitatẽ in se habuit, q̃d uidelicet in ore spiritaliũ iuxta uolũtatẽ edẽtiũ saporẽ dedit: q̃a diuinus sermo & oĩbus congruens, & à semetipso non discrepãs, qualitati audientiũ condescendit, quẽ dũ electus quisque utiliter, iuxta modũ suũ intelligit, quasi acceptum manna in uoluntarium saporem uertit. Et quia laborem boni operis gloria sequitur retributionis, post aquarum irrigationem rectè subiungitur:

Quòd hi qui pro amore Dei modo se cõtẽnunt, sublimes cum Deo iudices uenient. Cap. X.

QVi ponit humiles in sublimi, & mœrentes erigit sospitate.] In sublimi humiles ponũtur: quia hi qui nũc p̃ dei amore despecti sunt, tunc cũ deo iudices ueniunt, sicut hoc quod pauloante diximus eisdẽ humilibus ueritas pollicet, dicens: (Mat. 19) Vos qui secuti estis me, in regeneratione, cũ sederit filius hoĩs in sede maiestatis suę, sedebitis & uos super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israel. Tunc mœrentes dominus sospitate

ſpitate erigit, quia hi qui eius deſiderijs accenſi, proſpera fugiũt, aduerſa patiuntur, cruciatus perſequentiũ tolerant, ſeq; ipſos per lamenta caſtigant, tanto ſublimiorẽ tũc ſoſpitatẽ recipiũt, quanto nũc cunctis mundi gaudijs deuotè moriuntur. Hic etenim per Salomonem dicitur:
Prou. 14 Cor quod nouit amaritudinem animæ ſuæ, in gaudio eius non miſcebitur extraneus. Humana etenim mens animæ ſuæ amaritudinem ſcit, cum æternæ patriæ deſiderijs accenſa, peregrinationis ſuæ pœnam flendo cognoſcit: ſed in eius gaudio extraneus non miſcebitur, quia qui nunc à mœrore cõpunctionis alienus eſt, tunc particeps ad lętitiam conſolationis non eſt. Hinc eſt quod in Euan
Ioan. 6 gelio ueritas dicit, Amen amen dico uobis, quia plorabitis & flebitis uos, mundus aũt gaudebit, uos aũt contriſtabimini, ſed triſtitia ueſtra uertetur in gaudiũ.
Ibidem Et rurſum: Vos igit' nũc quidẽ triſtitiã habetis, iterũ aũt uidebo uos, & gaudebit cor ueſtrũ, & gaudium ueſtrum nemo auferet à uobis. Soſpitate ergo dñs mœrẽtes erigere dr: q̃a pro ſe afflictos tẽporaliter, uera ſalute cõſolat'. Quod tñ de electis dei etiã in hac uita nihil obſtat intelligi. In ſublimi q̃ppe humiles ponũtur, q̃a cũ ſe ex humilitate ſubſternunt, altę mẽtis iudicio cũcta tp̃lia tranſeũt, cũq; ſe indignos in omnibus æſtimant, rectę cogitationis examine huius mundi gloriam tranſcendentes calcant: Videamus humilem Paulum cum diſcipulis dicit:
1. Cor. 1 Non enim noſmetipſos prædicamus, ſed Ieſum Chriſtũ dominũ noſtrũ, nos aũt ſeruos ueſtros p Chriſtũ. Videamus hũc humilẽ in ſublimi iã poſitũ dicen-
1. Co. 6 tem An neſcitis quia angelos iudicabi-
Epheſ. 2 mus? & rurſum: Conreſuſcitauit & cõſedere nos fecit in cœleſtib. Fortaſſe hũc exterius tũc catena religabat, mente tñ in ſublimib. poſitus fuerat, quia iam per ſpei ſuæ certitudinẽ in cœleſtibus ſedebat. Sancti itaq; uiri foris deſpecti ſunt, & uelut indigni oĩa tolerãt, ſed dignos ſe ſupernis ſedibus confidentes, æternitatis gloriã cũ certitudine expectant: cũq; laborant foris aduerſitate perſecutionis, ad munitã recurrunt intrinſecus arcem mẽtis, & inde cũcta ſub ſe ire deſpiciũt,

A inter quæ tranſire corporaliter etiam ſemetipſos cernunt, minas non metuunt, quia & tormenta patiendo contẽnunt. Hinc enim per Salomonem dicitur: Iu- Prou. 28
ſtus quaſi leo confidẽs abſq; terrore erit. Prou. 12
Hinc ab eo ſcriptũ eſt iterũ: Nõ cõtriſtabit iuſtũ, quicquid ei acciderit. Quia.n. recti quiq; in alto intentionis ſuæ uertice ſiti ſunt, dũ mortẽ moriẽdo non ſentiũt, miro modo eos reproborũ iacula & feriũt, & nõ contingũt. In ſublimi ergo humiles ſunt poſiti: quia unde ſe in omnibus deſpiciunt, inde contra omnia ſe-
B curiores fiunt.

Quid ſit quod ſcriptum eſt in Eſaia, deſcẽde, ſede in puluere uirgo filia Babylonis. Cap. XI.

QVo contra rectè ſub Babylonis ſpe Eſa. 46
cie per prophetã menti reprobę dicitur: Deſcende, ſede in puluere uirgo filia Babylonis, ſed in terra, non eſt ſoliũ filiæ Chaldęorum. Hoc enim loco humana mens uirgo non incorrupta (ut arbitror) dicitur, ſed infœcunda. Et quia Ba
C bylon confuſio interpretatur. rectè infœcunda mens Babylonis filia uocatur: quę in eo q nequaq̃ bona opera germinat, dũ nullo ordine rectæ uitæ cõponit', quaſi confuſione matre generatur. Sin autem uirgo non infœcunda dicitur, ſed incorrupta, poſtquam ſtatum ſalutis perdidit, ad confuſionis ſuę cumulum appellatur quod fuit. Cui aptè per increpationem dicitur diuina uoce, deſcende. in alto q̃ppe humanus animus ſtat, quãdo ſupernis retributionibus inhiat: ſed ab hoc ſtatu deſcendit, cum turpiter uictus, ſeſe
D defluentibus mundi deſiderijs ſubijcit. Cui bene mox additur, ſede in puluere. Deſcendens enim in puluere reſidet, q̃a cœleſtia deſerens, terrenis cogitationibus aſperſus, in infimis uileſcit. Vbi adhuc ingeminando ſubiungitur: Sede in terra. Ac ſi apertè exprobans dicat: Quia cœleſti conuerſatione noluiſti te erigere, ſub temetipſo proſtratus in terrenis actibus humiliare. Vnde & neceſſariò protinus additur: Nõ eſt ſoliũ filię Chaldæorũ. Chaldæi nanq; feroces interpretãtur. Valde aũt feroces ſunt, qui uoluntates

proprias

propias sequentes, nec suis parcere mor- A
tibus sciunt. Ferocia sunt terrena deside-
ria, quę non solum contra pręcepta con-
ditoris, sed sępe &t contra percussionum
uerbera, duram atq; insensibilem mentẽ
reddunt. Sed filia ferocium solium non
habet: quia mens quę ad amorem mun-
di ex prauis desiderijs nascitur, atq; eis-
dem desiderijs obduratur, in eo quòd se
terrenis cõcupiscẽtis subijcit, sedem iudi
cij amittit: nulliq; apud se solio præsidet,
quia examine discretionis caret, & quasi
à iudicij sui sessione repellitur, quia per
exteriores concupiscentias uagatur. Li-
quet, enim q. mens quæ intus consilij se- B
dem perdiderit foras se per desideria in-
numerabiliter spargit. Et quia agere intel
lecta dissimulat, cæcatur etiã rectè, ut ne-
sciat quod agat: & sæpe iusto iudicio in
sua uoluntate relinquitur, & sub ea quæ
anxiè appetit, laboriosa mundi ministe-
9 ria relaxatur. Vnde aptè illic subditur:
Quia ultra non uocaberis mollis & tene
ra, tolle molam, & mole farinam. Cõstat
nimirum quòd teneræ suæ filiæ parentes
parcunt, nec duris atq; seruilibus hanc
operibus affligunt. Omnipotens ergo
Deus quasi terrenam filiam uocat, quan-
do dilectam uniuscuiusq; animam, à la- C
boriosis huius mundi seruitij reuocat,
ne dum exterioribus actionibus affici-
tur, ab internis desiderijs obduretur. Sed
Chaldæorum filia mollis & tenera non
uocatur, quia mens prauis desiderijs de-
dita, in eo quod anxiè appetit, huius secu
li laborę relinquitur, ut foris mundo ue-
lut ancilla seruiat, quæ intus Deum ut fi
lia nequaquam amat. Vnde & molam tol
lere, ac farinam molere iubetur. Mola in
gyrum ducitur, & farina profertur. Vna-
quæque autem mundi huius actio mala
est, quæ dum multas curas congerit, hu-
manas mentes quasi per gyrum uertit: D
atq; ex se quasi farinam proijcit, quia se-
ducto corde, semper minutissimas cogi-
10 tationes gignit. Nõnunq̃ uerò qui quie-
tus alicuius esse meriti creditur, positus
in qualibet actione denudatur, unde illic
Esa. 47 protinus subinfertur: Denuda turpitu-
dinem tuam, discooperi humerum, reue-
la crura, transi flumina. In administratio
ne quippe operis turpitudo denudatur,
dũ uilis mens abiectaq; in actionis osten
tatione cognoscitur, quæ quieta prius
magna putabatur. Humerum mens di-
scooperit, quando opus sui quod igno-
rabatur, ostendit. Crura reuelat, quia qui
bus desideriorum passibus, lucris mun-
di inhiet, manifestat. Flumina etiam tran
sit, quia actiones huius seculi quæ quoti-
die ad terminum defluunt, indesinenter
appetit, dumq; alias relinquit, alias asse-
quitur, quasi de flumine semper ad flumẽ
tẽdit. Hæc paucis per excessum diximus,
ut mens à solio sanctæ intẽtionis excus-
sa, quo iaceat monstraremus: quia si ad
ea quæ super ipsam sunt, inhiare cessaue-
rit, sub semetipsam etiam indesinenter
ruit. In alto autem figitur, si amorem tẽ-
poralium deserens, ad spem incommuta
bilis æternitatis ligatur. Bene ergo dicit:
Qui ponit humiles in sublimi.] Atque
aptè subiungitur: Et mœrentes erigit so
spitate.] Sæpe in hoc mundo etiam læti
quilibet erecti sunt, dum de ipsa gloria
suæ prosperitatis intumescunt. Sed mœ-
rentes dominus sospitate erigit: quia af
flictos suos ad gloriam ueræ lętitiæ soli-
ditate sustolit. Sospitate quippe, non in
sania erecti sunt, qui in bonis actibus po
siti, spe in Deum firma gratulantur. Nõ-
nulli enim (sicut diximus) & iniquita-
tes perpetrant, & gaudere non cessant. de
quibus per Salomonem dicitur: Qui læ- Prou. 2
tantur cum malefecerint, & exultant in Eccl. 8
rebus pessimis. Et rursum: Sunt impij
qui ita sunt securi, ac si iustorum facta ha
beant. Hi nimirum non sospitate erigun
tur, sed insania: quia superbiunt cum af
fligi debuerunt, & inde miseri in exulta-
tione defluunt, unde à bonis flentur:
phreneticorum uidelicet sensibus simi-
les, qui insaniam qua præualent, uirtu-
tem putant, qui ex morbo esse nesciunt
hoc quod amplius sanis possunt, & qua-
si creuisse se uiribus æstimant, dum ad ui
tæ terminum per augmenta languoris
appropinquant: qui quia rationis sen-
sum non habent, flent, & rident, & tanto
se in magna exultatione dilatant, quan-
to & insensibiles malum quod patiũtur,
ignorant: Sospitate ergo dñs mœrentes
erigit: quia electorum mens non de præ-
sentis uitæ insania, sed de certitudine
æternæ

æternæ salutis hilarescit. Vnde aptè mox de hac ipsa prauorum destructione sub iungit: Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod cœperãt. Reproborum mentes peruersis cogitationibus semper inuigilant, sed plerunq; eis superna dispositio obuiat: & quamuis prauitatem consilij nec fracti aduersitatibus corrigant, tamen ne contra bonos præualeat, eorũ uires refrenat. Quos contra miro iudicio agit, ut effectu quidem praui operis careãt, & tamẽ iustæ sententiæ iudicis reos conscientia addicat. Quòd ergo mala cogitãt, quid ipsi faciant ostẽdunt: quòd uerò mala implere nequeunt, hi contra quos cogitauerant, defendũtur. Vnde & adhuc bene subditur:

Quod humana cõsilia in eo quòd Dei cõsilio resistere, obsequuntur, ut de fratribus Ioseph legitur, et de Saul, & de Iona, & de Iudæis Christi nomen extinguere uolentibus. Cap. XII.

Qui comprehendit sapientes in astutia eorũ, consilia prauorũ dissipat.] Sæpe enim nõnulli humana sapientia inflati, dum desiderijs suis diuina iudicia contra se conspiciunt, astutis eis reluctari machinationibus conantur, & quo ad uotum suum uim supernæ dispositionis intorqueant, callidis cogitationibus insistunt, subtiliora consilia exquirunt, sed inde uoluntatem Dei peragunt unde hanc immutare contendunt, atq; omnipotentis Dei consilio dum resistere nitũtur, obsequuntur: quia sæpe & hoc eius dispositioni aptè militat, quod ei per humanum studium friuolè resultat. Sapientes ergo dominus in ipsa eorum astutia comprehendit, quando eius consilijs humana facta etiam tunc congruè seruiũt, cum resistunt Quod melius ostendimus, si pauca ad medium gestarum rerum
exempla proferamus. Ioseph somniũ
12 uiderat quòd suo manipulo, fratrũ eius
se manipuli prosternebãt: somnium uiderat ꝙ sol & luna se cũ reliquis stellis adorabãt. Quę quia purè fratribus retulit, eorum corda protinus futurę dominationis inuidia, pauorq; percussit. Cunq; hũc ad se uenire conspicerẽt, malitia sæuiẽtes
Gen. 27 dixerunt: Ecce somniator uenit ille, ue
nite occidamus eum, & uideamus quid illi proderint somnia sua. Cũq; se eius dominio subijci metuunt, somniatorem in puteum deponunt, eumq; Hismaelitis transeuntibus uendunt: qui in Aegyptum ductus, seruituti subditus, luxuriæ accusatione damnatus, castitatis merito adiutus, prophetiæ iudicio ereptus, omni Aegypto prælatus est: per supernam uerò sapientiam prouidus frumenta congessit, & futuro periculo necessitatis obuiauit. Cunq; in orbem fames irruit, de alimentorum præparatione sollicitus Iacob, filios suos in Aegyptum misit: qui frumentorum dispensationi præpositum Ioseph nescientes inueniũt, atq; ut mererentur alimenta percipere, eorum dispensatorem compulsi sunt pronis in terrã ceruicibus adorare. Pẽsemus ergo gestæ rei ordinem, pensemus quomodo sapientes in ipsa sua astutia uis diuina comprehendat. Ideo ab eis uẽditus fuerat Ioseph, ne adoraretur, sed ideo est adoratus, quia uenditus. Astutè nanq; aliquid agere ausi sunt, ut Dei consiliũ mutaretur, sed diuino iudicio, quod declinare conati sunt, renitendo seruierunt. Inde quippe coacti sunt Dei uoluntatẽ peragere, unde hanc moliti sunt astutè commutare. Sic sic diuinũ consiliũ dum deuitatur, impletur: sic humana sapientia dũ reluctatur, comprehenditur. Timuerunt fratres ne Ioseph super eos excresceret, sed hoc quod diuinitus dispositũ fuerat, cauẽdo factũ est ut eueniret. Humana ergo sapientia in seipsa cõprehẽsa est, quæ uolũtati Dei unde per intẽtionẽ restitit, inde eius impletioni militauit. Sic Saul
dũ Dauid subiectũ quotidiano succresce
re uirtutũ successu cõspiceret, suã ei in cõ 13
iugiũ filiã spopõdit, atq; in eius dotẽ, centũ dari ab eo Philistinorum præputia petijt, ut cũ prouocatus miles ultra se exerescere quęreret, inimicorũ gladijs traditus
uitã finiret, sicut scriptũ est: Nõ habet rex 1. Reg. 18
necesse spõsalia, nisi tãtũ centũ præputia Philistinorũ, ut fiat ultio de inimicis regis. Porrò Saul cogitabat tradere Dauid in manus Philistinorũ, sed Dauid dispositionis intimæ fauore roboratus, cẽtũ se dare perhibuit, & ducẽta ꝑputia reportauit. Cuius nimirũ operis Saul argumẽto supe-

superatus, superna prouidentia in sapientiæ suæ est cõsilio deprehẽsus: quia unde succrescentis militis uitam se extinguere credidit, uirtutis eius gloriam inde cumulauit. Sed quia nonnunquã astutè se aliquid sapere etiam electi moliuntur, libet ad medium alium sapientẽ dedocere, & quõ in internis consilijs astutia mortalium comprehendatur, demõstrare. Prudẽter quippe Ionas sapere
Ionæ 1 uoluit, cũ ad prædicandam Niniuitarum pœnitentiam missus, quia electis gentibus Iudæam deserere timuit, prædicationis officium implere recusauit Nauim petijt, fugere Tharsis elegit, sed protinus tempestas exoritur, sors mittitur, ut uidelicet cognoscat cuius culpa mare turbetur. Ionas in culpa deprehenditur, in profundum mergitur, ceto sorbente repentè deuoratur, atq; illuc gestã belua peruenit, quò ire sponte contempsit. Ecce fugitiuum Dei tempestas inuenit, sors ligat, mare suscipit, belua includit, & quia autori suo obedire renititur, ad locum quo missus fuerat, suo reus carcere portatur. Iubente Deo ministrare homo prophetiã noluit, aspirante deo belua prophetam uomuit. Comprehendit ergo dominus sapientes in astutia eorum, quando & hoc in usum suæ uoluntatis redigit, per quod sibi uoluntas humana contradicit. Perscrutemur adhuc Hebræorum sapientiam, ut uidea
Ioan. 12 mus quid prouidendo prohibuit, aut qđ prohibendo prouocauit. Certè cùm ad redemptoris nostri miracula credentium turba conflueret, cum sacerdotes populi, inuidiæ facibus accensi, mundum post eum ire cernerent, ut proclamarẽt dicentes: Videtis quia nihil proficimus, ecce mundus totus post eum abijt: ut ab illo uim tantæ concussionis abscinderent, finire eius potẽtiam morte conati sunt,
Ioan. 11 dicentes: Expedit ut unus homo moriatur, & non tota gens pereat. Sed redemptoris mors ad coniunctionẽ sui corporis, id est, Ecclesiæ ualuit, non ad separationem. Vnde & per legem turturi uel columbæ (in figura nostri sacrificij) secari guttur præcipitur, & non penitus abscindi, ut & post mortem corpori caput inhæreat, quia uidelicet mediator Dei &

A hominum, id est, caput omnium nostrũ, & ueræ mundationis hostia unde pro nobis mortem pertulit, inde nobis uerius inhæsit. Post sectionem ergo, caput turturis suo corpori inhæret, quia Christum ab Ecclesia nec mors interueniens diuidit. Persecutores igitur peregerunt hoc quod perniciosè moliti sunt, intulerunt mortem, ut ab eo abscinderet fidelium deuotionem, sed inde fides creuit, unde hanc se extinguere infidelium crudelitas credidit. Cunq; se æstimant eius miracula persequendo abscindere, hæc
B nimirum compulsi sunt nesciendo dilatare. Comprehendit ergo dominus sapientes in astutia eorum, quando & hoc ad pietatis suæ obsequiũ redigit, quod contra illum humana crudelitas exarsit. Iustus nãq; & misericors mortaliũ acta disponens, alia concedit *propitius*, *alia* pmittit iratus, atque ea quæ permittit, sic tolerat, ut hęc in sui cõsilij usum uertat: Vnde miro modo fit ut & quod sine 14
uoluntate Dei agitur uoluntati Dei contrarium non sit, quia dum in bonũ usum mala facta uertuntur, eius consilio mili-
C tant etiam quæ eius consilio repugnant. Hinc enim per Psalmistam dicitur: Magna opera domini, ex quisita ĩ omnes uoluntates eius. Sic quippe eius opera magna sunt, ut per oẽ qđ ab hominibus agitur, eius uoluntas exquirat. Nam sæpe in de pficitur, unde repelli putabatur. Hinc rursum dicitur: Omnia quæcunque uoluit dñs fecit in cœlo & in terra. Hinc Salomon ait: Non est sapientia, non est prudentia, non est cõsilium cõtra dñm. Restat ergo ut in cunctis quæ agimus, uim supnæ uolũtatis, inqramus cui uidelicet
D cognitæ, dẽt nostra actio deuotè famulari, & quasi ducẽ sui itineris prosequi, nẽ ei etiam nolens seruiat, si hanc superbiẽs declinat. Vitari enim uis superni consilij nequaquam potest, sed magna sibi uirtute hanc temperat, qui se sub eius nutibus refrenat, eiusq; se pondera leuigat, qui hanc subiecto cordis humero uolãs portat. Sed quia persecutorum superius memoriam fecimus, qualiter etiam ea quæ subiecta sunt, eorum cæcitati congruant, ostendamus. Sequitur:

Psa. 110 *Psa. 134* *Prou. 21*

Quòd

Quòd exemplo Loth, contra uiam insti, accusationis aditum non inueniunt peccatores.
Cap. XXIII.

PEr diem incurrent tenebras, & quasi in nocte sic palpabunt in meridie.] Per diem tenebras incurrunt, quia in ipsa ueritatis præsentia perfidiæ errore cæcati sunt. Clarè quippe per diem cernitur, per noctem uerò nostra acies obscuratur. Persecutores igitur redemptoris nostri, dum diuinæ uirtutis miracula cernerent, & tamen de eius diuinitate dubitarēt, in die tenebras passi sunt, quia uisum in luce perdiderūt. Hinc est quòd
Ioan. 12 eos ipsa lux admonet dicens: Ambulate dum lucem habetis, ne uos tenebræ comprehendant. Hinc est quod de Iudæa di-
Hier. 15 citur: Occidit ei sol cum adhuc esset dies. Hinc est quod uocem pœnitentium in
Esa. 56 se propheta iterum sumit, dicens. Impegimus meridie quasi in tenebris, in caliginosis quasi mortui. Hinc iterū dicit:
Esa. 21 Custos quid de nocte custos quid de nocte? Dixit custos. Venit mane & nox. De nocte etenim custos uenit, quia humani generis protector, & manifestus in carne apparuit, & tamen hunc pressa perfidiæ suæ tenebris Iudæa minimè cognouit. Vbi bene ex uoce custodis additur: Venit mane & nox, quia per eius præsentiam & noua lux mundo inclaruit, & tamen in corde infidelium uetusta cæ-
15 citas remansit. Bene autem dicitur: Quasi in nocte, sic palpabunt in meridie.] Hoc quippe palpando exquirimus, quod oculis non uidemus. Iudæi
Ioan. 10 autem aperta eius miracula uiderant, & adhuc eū quasi palpātes quęrebāt, cū dicerēt: Quousq; animā nostrā tollis? Si tu es Christus, dic nobis palā. Ecce miraculorū lux ante oculos aderat, & tamē in cordis sui tenebras offendentes, adhuc requirendo palpabāt. Quorū nimirum cæcitas ad crudelitatem, crudelitas etiā usq; ad aperta opera psecutionis exarsit. Sed redemptor humani generis, persecutorum suorum manibus diu teneri non potuit. Vnde & protinus subditur: Porrò saluum faciet egenum de gladio oris eorum, & de manu uiolenti pauperem.] Ipse quippe iste pauper est, de quo per Pau-
2. Cor. 8 lū dr̄: Propter nos egenus factus est, cū
A diues esset. Et quia Iudęi accusando dn̄m tradiderūt, quē traditū gētiles crucifixerūt, pōt per oris gladiū accusantiū Iudęorū lingua signari, de q̄bus p Psalmistā dr̄: Psal. 56
Filij hominū, dētes eorū arma & sagittę, & lingua eorū gladius acutus. Qui Euangelio etiā teste clamauerūt: Crucifige, cru- Luc. 23
cifige eū. Per uiolēti uerò manū, ipsa crucifigēs gētilitas exprimi pōt, quę in redēptoris morte, Hebręorū uoces opere impleuit. Deus itaq; hūc pauperē & de uiolēti manu & de oris gladio saluū fecit, qa uidelicet redēptor noster & uires genti-
B liū, & linguas Hebręorū moriēdo ex humanitate pertulit, sed ex diuinitatis suę potētia resurgēdo superauit. Quia uidelicet resurrectione quid aliud agitur, nisi ut ad spē uitę subsequētis infirmitas nostra roboretur? Vnde & bene mox subditur: Et erit egeno spes.] Erepto quippe paupere, egenus ad spē reducit̄, quia humilis fideliū populus redēptore moriente, pauore cōcutitur, sed resurgēte solidatur. Ipsos nanque primos huius populi pauperes, electos uidelicet prędicatores, uisa eius mors perculit, sed resurrectio ostensa reparauit. Saluato ergo paupere,
C spē egenus recipit, quia resurgēte in carne domino, fidelis quisq; ad æternæ uitæ fiduciā cōualescit. Sed ecce iā in manifesta ostēsione ueritas uenit, iā carnis mortē pertulit, eamq; resurgendo destruxit, iā resurrectionē gloria ascensionis honorauit: & tamē Hebræorum lingua adhuc eum contumelijs lacessere non desinit, quos nimirum æquanimiter tolerat, ut alios tolerando conuertat, atq; alios minimè conuersos quandoque districtius feriat. Tunc enim lingua infidelium ab effrenatione uanæ suæ loquacitatis obmutescet, cum uenire eum iustum iu-
D dicem uiderit, quem tunc iniustè iudicauit. Vnde & bene subditur: Iniquitas autem contrahet os suum.] Os enim suum nunc adhuc iniquitas dilatat, quia humani generis redemptorem, lingua infidelium contumelijs lacessere nequaquam cessat. Sed tunc os contrahit, cum hoc quod non uult per studiū, per supplicium claudit, quod tamen bene accipi etiam de conuersis persecutoribus potest. Saluato enim paupere, dum ege-

nus ad spem redit, contracto ore iniquitas obmutescit, quia resurrectionis eius clarescente miraculo, dũ copiosa multitudo infidelium credidit, à redemptoris sui iniurijs contumelijsq; cessauit. Os enim suum ad quod Deum deridendo aperuit,
16 iam formidando cõtraxit. Libet hæc moraliter, postposita Iudæorum significatione, transcurrere, atq; à prauis generaliter quomodo agantur indagare. Iniquorum quippe hominum mentes cum quædam à proximis bene gesta conspiciunt, in extenso liuoris sui eculeo torquẽtur, & grauem malitiæ suæ pœnam sustinent, cum bona in alijs tabescentes uident. Rectè itaq; dicitur: Per diem incurrent tenebras.] Quia mens eorum cùm de aliena melioratione affligit, de radio lucis obscuratur, quia sæpe in proximis dũ bona aperta cõsiderant, si qua mala lateant inuestigant, & sollicitis inquisitionibus laborant, si quid fortè quod accusare possint inueniant. Sana quidẽ mẽbra conspiciũt, sed clausis cordis oculis uulnus palpantes quærunt. Vnde & bene subditur: Et quasi in nocte sic palpabunt in meridie.] Dies boni operis in proximo exterius lucet, sed quasi in nocte palpant, quia liuoris sui intus tenebras tolerant. Peruenire ad aliqua quæ reprehẽdant satagunt, detractionis aditum quærunt, sed quia hũc inuenire non ualent, cæci exterius circumeunt. Quod bene exprimitur, cum Loth protegentibus angelis, in domo
Gen. 19 eius Sodomitæ ostiũ nõ inuenerũt, sicut scriptũ est: Vimq; faciebant Loth uehementissimè, & iam proximũ erat ut frangerent fores, & miserũt manũ uiri, & intro duxerũt ad se Loth, clauserũtq; ostiũ, & eos qui erãt foris percusserũt cæcitate, à minimo usq; ad maximũ, ita ut ostium inuenire nõ possent. Quid est quod malis aduersantibus intra domũ Loth reducitur & munitur, nisi q iustus quisq; dũ prauorum insidias sustinet, ad mentẽ reuertitur, & imperterritus manet? Sodomitæ autẽ uiri in domo Loth ostiũ inuenire nequeũt, quia corruptores mentium cõtra uitã iusti nullũ accusationis aditũ deprehendunt. Percussi in cæcitate quasi domũ circumeunt, quia inuidentes facta dictaq; perscrutantur. Sed quia eis de ui-
A ta iusti fortis undiq; ac laudabilis actio obuiat, errantes nihil aliud q̃ parietem palpant. Bene ergo dicitur: Quasi in nocte, sic palpabunt in meridie: quia dum bonum quod uident accusare nequeunt, cæcati malitia, malum quod non uident, ad accusationem quærũt. Vnde rectè subiungitur: Porrò saluũ faciet egenum de gladio oris eorum, & de manu uiolenti pauperem.] Pauper quippe est, quisquis apud semetipsum elatus non est. Vnde & per Euangeliũ ueritas dicit: Beati paupe- Matt. 5
res spiritu, quoniam ipsorũ est regnũ cœlorum. Duobus autem modis ad culpam
B unusquisq; pertrahitur, aut enim delectatione perducitur, aut terrore superatur. Gladius nanq; oris, est iniquitas persuasionis: manus autem uiolenti, est aduersitas potestatis. Sed quia ueraciter humilis, qui hoc loco pauper uocatur, quo nulla huius mundi prospera appetit, eo audenter etiam aduersa contemnit, rectè dicitur: Saluum faciet egenum de gladio oris eorum, & de manu uiolenti pauperem. Ac si apertè diceretur: Sic in se deus mentes humilium solidat, ut eas ad perpetrandã nequitiã nec blandimenta suasionũ pertrahãt, nec dolores suppliciorũ
C frangãt. Spes quippe in æternitatem animũ erigit, & idcirco nulla mala exterius quæ tolerat sentit. Vnde & subditur: Et erit egeno spes.] Ad cuius spei uidelicet fructum cum pauper peruenerit, omnis elatus obmutescit. Vnde & adhuc subditur: Iniquitas autem contrahet os suũ.] Nunc enim malus bonis derogat, & recta quæ agere negligit, hęc in alijs obtrectando lacerare non cessat. Sed tunc iniquitas os suũ contrahit, cum iustis quanta suppetat gloria retributionis agnoscit. Tunc enim ei loqui contra bonos non uacat, quia malorum suorum digna re-
D tributione, linguam tormenta ligãt. Vn- 1. Reg. 2
de bene Anna prophetante dicitur: Pedes sanctorum suorum seruabit, & impij in tenebris conticescent. Sed ut electus quisq; æterna supplicia euadat, & ad perennem gloriam pauper ascendat, debet hic assiduis flagellis atteri, quatenus in iudicio ualeat purgatus inueniri. Ipso nãque ĩfirmitatis nostrę põdere deorsũ quotidie ducimur, nisi mira manu artificis

per

17 per subuenientia flagella releuemur. Vnde & subditur: Beatus homo qui corripitur à domino.] Prima uirtus est, ne perpetrari debeant, sed uitari peccata: secunda autem saltem perpetrata corrigere. Sed plerunq; culpas non solum imminentes minimè uitamus, uerum etiam nec commissas agnoscimus. Et peccatoris mens tanto altius tenebrescit, quanto nec dãnũ suæ cæcitatis intelligit. Vnde fit plerunque diuini muneris largitate, ut culpam pœna subsequatur, & flagella oculos delinquentes aperiant, quos inter uitia securitas cæcabat. Torpẽs quippe animus percussione tangitur, ut excitetur: quatenus qui statum suæ rectitudinis securus perdidit, afflictus consideret quo iacet. Hinc itaq; ipsa asperitas correptionis, origo fit luminis. Vnde & per Paulũ dicitur: *Ephe. 5* Omne quod arguitur, à lumine manifestatur: *Eccl. 10* argumentum enim salutis, est uis doloris. Hinc est enim quod Salomon ait: Curatio cessare faciet peccata maxima. Hinc iterum dicit: Quem enim dominus diligit, castigat: flagellat autem omnem filium quẽ recipit. Hinc uoce angelica dominus ad Ioannem loquitur dicens: *Apoc. 3* Ego quos amo, redarguo & castigo. *Heb. 12* Hinc Paulus ait: Omnis autem disciplina in præsenti quidem non uidetur esse gaudij, sed mœroris, postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddit iustitiæ. Quamuis ergo conuenire simul nequeãt dolor & beatitudo, rectè tamen nunc dicitur: Beatus homo qui corripitur à domino, quia per hoc ꝙ peccator dolore correptionis premitur, quãdoq; ad beatitudinẽ, quæ sine interuẽtu doloris est, eruditur. Sequitur:

Quibus modis uulnerat Deus, quos ad salutem reducere curat. Caput XIIII.

INncrepationẽ ergo domini reprobes.] Quisquis pro culpa percutitur, sed in querela suæ percussionis eleuatur, increpationem domini reprobat, quia hãc iniustè se perpeti accusat. Qui autem non per purgatione criminis, sed & pro fortitudinis probatione feriuntur, cum causas suæ percussionis inquirunt, nequaquam increpationem domini reprobare A dicendi sunt: quia in semetipsis castigãdo satagunt inuenire quod nesciunt. Vnde & beatus Iob ad libertatis uerba, inter percussionis uerbera erumpens, tanto de se rectius iudicia ferientis interrogat, quanto in semetipso uerius causas persecutionis ignorat. Eliphas itaq; quia hũc percussum nõ probationis examine, sed purgationis æstimauit, dum liberè inter flagella loqueretur, reprobasse dei increpationem credidit. Quem etiam aptè hæreticorum tenere speciem diximus, qui omne quod à sancta Ecclesia rectè agitur, apud iudicium suum semper ad uitium tortitudinis inflectunt. B Quia uerò bona intentione ad loquendum ducitur, sed non curat discernere cui loquatur, adhuc supernæ dispensationis moderamina prædicando subiungit, dicens: Quia ipse uulnerat & medetur, percutit & manus eius sanabunt.] Duobus modis omnipotens deus uulnerat, quos reducere ad salutem curat. Aliquando enim carnem percutit, & mentis duritiam suo pauore tabefacit. Vulnerando ergo ad salutem reuocat, cum electos suos affligit exterius, ut inte- C rius uiuant. Vnde per Moysen quoque loquitur dicens: Ego occidam, & ego uiuere faciam, percutiam, & ego sanabo. *Deut. 31* Occidit enim ut uiuificet, percutit ut sanet: quia idcirco foris uerbera admouet, ut intus uulnera delictorum curet. Aliquãdo autem etiam si flagella exterius cessare uideantur, intus uulnera infligit, quia mentis nostræ duritiam suo desiderio percutit, sed percutiendo sanat: quia terroris sui iaculo transfixos, ad sensum nos rectitudinis reuocat. Corda enim nostra malè sana sunt, cum nullo dei amore sauciãtur, cũ D peregrinationis suæ ærumnam non sentiunt, cùm erga infirmitatem proximi nec quamlibet minimo affectu languescunt: Sed uulnerant᷑ ut sanent᷑, q͞a amoris sui spiculis mentes deus insensibiles percutit, moxq; eas sensibiles per ardorem charitatis reddit. Vnde & sponsa in Canticis Canticorum dicit: Vulnerata charitate ego sum. Malè enim sana anima, atq; in huius exilij statu cæca securitate prostrata, nec uidebat deum, nec uidere

dere requirebat: percussa aũt charitatis eius spiculis, uulnerat in intimis affectu pietatis, ardet desiderio contẽplationis, & miro modo uiuificat ex uulnere, quæ prius mortua iacebat in salute, æstuat, anhelat, & iã uidere desiderat quę fugiebat. Percussione ergo ad salutẽ reducitur, quę ad securitatẽ quietis intimæ, amoris sui perturbatione reuocatur. Sed cũ sauciata mẽs anhelare in deũ cœperit, cũ cũcta mũdi huius blandimẽta despiciẽs, ad supernã se patriã per desideriũ tendit, ad tẽtationẽ ei protinus uertitur, quicquid amicum prius in seculo blandumq; putabatur. Nam qui peccantem amare consueuerant, rectè uiuentem crudeliter impugnant. Et erectus in Deum animus, carnis suæ bella tolerat, in qua prius uitijs seruiens, delectabiliter iacebat: uoluptates priscæ ad memoriam redeũt, & contradicentem mentem graui certamine affligunt. Sed quia dum transitorio labore atterimur, à perpetuo dolore liberamus, aptè subiungitur:

Quòd in præsenti uita electos suos non permittit Deus tẽtari, supra id quod possunt, donec huius uitæ septimana completa, nulla eos deinceps tentatio tangat. Cap. XV.

IN sex tribulationibus liberabit te, & in septima non tanget te malũ.] Quid enim senario numero quem septimus sequitur, nisi pręsentis uitæ operatio decursusque signatur? Sexto quippe die omnia perficiens, hominem condidit, & septimo die Deus requieuit, qui scilicet septimus uesperam non habet, quia subsequentem requiem nullus iam terminus claudit. Perfectus ergo omnibus requies sequitur, quia post bona uitæ presentis opera, retributio æternæ quietis inuenit. In sex itaq; nos tribulationibus dominus liberat, ne nos in septima malum tãgat: quia per paternæ pietatis eruditionẽ præsentis uitæ labore nos atterit, sed in aduentu iudicij à uerbere abscondit, ut tanto tũc ad salutem certiores exhibeat, quanto nunc nos flagella durius secant. Qui aptè mox mala uitæ præsentis, & adiutoria supernæ protectionis enumerans subdit: In fame eruet te de morte, & in bello de manu gladij.] Sicut fames carnis, est subtractum subsidium corporis, ita & fames mentis, est silentium diuinæ locutionis. Vnde rectè per prophetã dicitur: Emittam famem in terram, non *Amos 6* famem panis, neque sitim aquæ, sed famem audiendi uerbum domini. Et quia humanam mentem cum diuina allocutio deserit, contra eam carnis tentatio inualescit, aptè subiungitur: Et in bello de manu gladij. Bellum quippe patimur, cũ carnis nostræ tentationibus impugnamur, de quo nimirum bello per Psalmi- *Ps. 139* stam dicitur: Obumbrasti super caput meũ in die belli. Quia igitur reprobi dũ fame uerbi Dei deficiunt, etiam belli gladio transfiguntur, electos suos dominus & in fame à morte eripit, & in bello à gladio abscondit: quia eorum mentes dum uerbi sui pabulo reficit, contra tentationes corporis fortes reddit. Sed sunt nonnulli qui etsi ex diuino eloquio ab interna se fame reficiunt, si iam contra tentationes corporis, continentiæ uirtute fulciuntur, adhuc tamen percutit humanis detractionibus metuunt, & sæpe dum linguarum iacula formidant, peccati se laqueo strangulant. Vnde & aptè subdit: 19
A flagello linguæ absconderis.] Flagellũ linguæ est exprobatio illatæ cõtumeliæ. Flagello linguæ bonos feriunt, qui eorũ opera irridendo persequuntur. Sæpe enim lingua à bono opere dum uituperat reuocat, & quasi flagellum se exerit, quia dorsum timidæ mentis cædit. Hoc flagellum linguæ, electorum mentibus insidiari propheta conspexerant, cum supernũ adiutorium pollicens dicebat: Ipse libe- *Psal. 90* rabit me de laqueo uenantium, & à uerbo aspero. Venantes enim nihil aliud quàm carnem quærunt. Sed à uenãtium laqueo, atq; ab aspero uerbo eripimur, quando & insidias carnalium, & irrisionum proba despiciendo superamus. Aspera quippe eorum uerba sunt, quæ bonis nostris itineribus aduersantur. Sed asperitatem uerbi euadere, est irrisiones detrahentium dissimulando calcare. Sancta ergo anima à flagello linguæ absconditur: quia dum in hoc mundo honorem laudis non quærit, nec contumelias detractionis sentit. Sed sunt nonnulli qui iam

iam derogantium uerba despiciunt, iam irrisiones pro nihilo attendunt, adhuc tamen pœnas corporis cruciatusq; pertimescunt. Antiquus nanq; aduersarius ut à recta intentione nos retrahat, multiformiter impugnat, & tẽtationem nostram modo uerbi fame, modo carnis certamine, modo flagello sermonis, modo calamitate persecutionis aggreditur. Sed qa perfectus quisq; cum in semetipso uitia uicerit, statim etiã mentẽ cõtra uulnera passionis accingit, aptè subiungitur: Et non timebis calamitatem cum uenerit.] Sancti enim uiri quia contra multiformẽ aduersarium se pugnare considerant, semetipsos in certamine multipliciter parant. Habent enim contra famem, diuini uerbi pabulum: contra belli gladium, continentiæ scutum: contra flagellum linguæ, protectionem patientiæ: contra exterioris calamitatis damnum, interni amoris adiutorium. Vnde miro modo agitur, ut quo eos hostis callidus numerosius tentat, eo circumspecti Dei milites uirtutibus ditiores fiant. Et quia electi quiq; dum præsentis uitæ certamina fortiter tolerant, interiore sibi uenturi iudicij securitatẽ parant, rectè subiungitur:

Quòd damnatis nulla humanitate compatientur electi, & sic solidi erũt, ut ultrà nec timore nec dolore ullo affici possint. Ca. XVI

20 IN uastitate & fame redebis.] Tũc quippe probi uastitatem famemque passuri sunt, cum damnati in extremo iudicio
Esa. 26. ab æterni panis uisione separantur. Scri-
Ioan. 6. ptum nanq; est: Tollatur impius, ne uideãt gloriam dei. Et per semetipsum dominus dicit: Ego sum panis uiuus, qui de cœlo descendi. Simul ergo eos uastitas famesq; cruciat, qui non solum foris tormẽta sentiũt, sed intus etiã inediæ peste moriũtur. Vastat igitur gehẽna, quia concremat: fames interficit, quia suam illis faciem redemptor abscondit. Bene nãq; retributionem interius exteriusq; recipiunt: quia & cogitando miseri, & operando delinquerunt. Vnde bene per
Psa. 20. Psalmistam dicitur: Pones eos in clibanum ignis in tempore uultus tui dominus in ira sua conturbabit eos, & deuo-
A rabit eos ignis. Quod enim ab igne deuoratur, ab exteriori parte accenditur. Clibanus uerò interius inflammatur. In tempore ego uultus domini, iniusti omnes, ut clibanus ponuntur, & ab igne deuorantur: quia apparente iudice, cum à uisione illius eorum multitudo repellitur, & intus per desiderium ardet consciẽtia, & foris carnem cruciat gehenna. Põt etiã flagellum linguæ, sententia ultimæ animaduersionis intelligi, qua districtus iudex reprobis dicet. Discedite à me male- Mat.
dicti in ignem æternum, qui paratus est
B diabolo & angelis eius. Iustus ergo à flagello linguæ, atq; à calamitate ueniente absconditur, quia in tanta districtione sententiæ, blanda tunc iudicis uoce refouetur cum dicitur: Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: nudus, & operuistis me: infirmus, & uisitastis me: in carcere eram, & uenistis ad me. Quibus præmittitur: Venite benedicti patris mei, possidete paratũ uobis regnum à constitutione mundi. In uastitate ergo & fame iustus ridebit: quia cum
C iniquos omnes extrema ultio percutit, ipse de gloria dignæ retributionis hilarescit. Nec damnatis iam tunc ex humanitate compatitur, quia diuinæ iustitiæ per speciem inhærens, inconcusso districtionis intimæ uigore solidatur. Erectas nan ctorum mentes nulla misericordia afficit, quia has à miserijs altitudo beatitudinis alienas reddit: Vnde bene per Psalmistam dicitur: Videbunt iusti & timebũt, Psa.
& super eum ridebunt & dicent: Ecce homo qui non posuit Deum adiutorẽ suũ.
D Iniquos enim iusti nunc uident & metuũt, tunc uisuri sunt & ridebunt. Quia enim modo ad eorum labi imitationem possunt, hic habent formidinem. Quia uerò damnatis tunc prodesse nequeunt, illic non habent compassionem. Aeterno itaque supplicio deditis, non esse miserendum, in ipsa qua beati sunt, iudicantis legunt: qui, quod suspicari fas non est, qualitatem sibi perceptę fęlicitatis imminuũt, si in regno positi nolunt, quod implere nequaquam possunt. Sed quisquis ad uitæ pręcepta se dirigit,

priusquam pręmia ęterna percipiat, hic
iam initia securæ in perpetuum secu-
ritatis degustat, ut antiquum hostem nõ
metuat, & interueniente mortis articu-
lo, uiolentos eius impetus nullatenus
perhorrescat. Iustis nanq; initium retri-
butionis, est ipsa plerunq; in obitu secu-
ritas mentis. Vnde & rectè subiun-
gitur: Et bestiam terrę non formi-
dabis.] Callidus quippe aduersa-
rius bestia terrę dicitur, quia ad rapiẽdas
mortis tempore peccatorum animas, uio
lentia crudelitatis efferatur. Quos enim
uiuentes blandiens decipit, morientes
sęuiens rapit. Quo contra de electorum
Ecclesia per prophetam dominus polli-
Esai. 35 cetur, dicens: Mala bestia non transibit
per eam. Illi igitur terrę bestiam morien
tes timent, qui conditoris sui potentiam
uiuentes non timent. Sancti igitur ui-
ri, quia diuinę se formidini medullitus
subdunt, omne in aduentu aduersarij
pondus timoris abijciunt. Hinc est enim
quòd Psalmista dominum exorat, di-
cens: Ne quando rapiat ut leo animam.
Psal. 7 Hinc rursus ait: Exaudi Deus oratio-
Psal. 63 nem meam cum deprecor, à timore ini-
mici eripe animam meam. Viuẽtes quip
pe perfecti timent iudicem, ne morientes
metuant accusatorem. Bene ergo dicitur:
Et bestiam terrę non formidabis. Ac si
apertè diceretur: Quia à blandiente mo-
do hoste non uinceris, hunc sęuientem
postmodum non timebis. Sed cum bene
uiuitur, ualde cauendum est, ne mens de
spectis cęteris de gloria singularitatis ele
uetur. Vnde aptè ad memoriam bonum
sociale reducitur, cum protinus subinfer
tur: Sed cum lapidibus regionum pa-
ctum tuum.] Quasi distinctæ in mun-
do regiones sunt Ecclesiæ gentium, quæ
in una fide positæ, morum linguarumq;
diuersitate diuiduntur. Quid ergo per re-
gionum lapides, nisi Ecclesiarum electos
accipimus? Quibus primi instructoris
1. Pet. 2 uoce dicitur: Vos autem tanq̃ lapides ui
ti superędificamini. De quibus sanctæ Ec
clesiæ dñs per prophetã pollicetur, dicẽs:
Ecce ego sternã per ordinẽ lapides tuos.
Qui igit rectè uiuit, pacto se cũ lapidibus
Esai. 54 regionũ iũgit, quia in eo ꝙ mũdi deside-
ria superat, uitam suam proculdubio

A ad sanctorum præcedentiũ imitationem
ligat. Sed cum à mundi dilectione di-
siungitur, malorum spirituũ impugna-
tiones crescunt, quæ tamen quo magis
in mœrore quenquam atterunt, eo con-
ditori humilius subdũt. Vnde & subiun-
gitur: Et bestiæ terræ pacificæ erũt tibi.]
Notandũ prius est, ꝙ nõ ait pacatæ, sed
pacificæ: uidelicet nõ q̃a pacẽ habẽt, sed
quia pacẽ faciunt. Hostes quippe callidi
dũ insidiãtur affligũt, sed afflicta mẽs tã-
to magis ad æternã patriã reditũ diligit,
quãto in hoc ærumnoso exilio laborio-
sius uiuit: & uerius se gratiæ sui adiuto-
B ris humiliat, cũ contra se insidias hostiũ
acriores pensat. Terræ ergo bestiæ electis
pacificæ fiunt, quia maligni spiritus cùm
bonorum corda aduersantes deprimunt,
hæc nolentes ad amorem domini impel
lunt. Inde ergo cum Deo robustior pax
oritur, unde nobis ab aduersarijs durior
pugna generatur. Possunt etiam per ter-
ræ bestias, motus carnis intelligi, qui dũ
mentem nostram irrationabilia suadẽdo
lacessunt, contra nos bestialiter insur-
gunt. Sed cum cor diuina sub lege depri-
mitur, etiam carnis incentiua detume-
scunt: ut etsi tentando submurmurant,
C nequaq̃ tamen usq; ad effectum operum,
quasi ad aperti morsus rabiẽ exurgant.
Quis enim adhuc in hac corruptibili car
ne subsistens, has terræ bestias plenè edo
mat, cum ille ad tertium cœlum raptus
egregius prædicator dicat: Video aliam Rom. 7
legem in membris meis repugnantem le
gi mentis meæ, & captiuum me ducentẽ
in lege peccati, quę est in membris meis.
Sed aliud est has bestias in campo operis
sęuientes aspicere, aliud intra cordis ca-
ueam frementes tenere. Redactę nanque
intra claustra continentię, etsi adhuc ten
D tando rugiunt, usque ad morsum ta-
men, ut diximus, actionis illicitæ non
excedunt. Pacificæ itaque sunt terræ be-
stiæ, quia motus carnis etsi per deside-
ria palpitant, aperta nos tamen contra-
dictione operis non impugnant. Quam-
uis per ipsum quòd pacificæ dicuntur,
etiam id quod de malignis spiritibus di-
ximus, non inconuenienter accipitur.
Motus etenim carnis pacem nobis cum
Deo faciunt, cum tentando contradi-
cunt.

'eunt. Nam iusti mens in eo quod ad su-
perna dirigitur, ex corruptibili carne
graui bello fatigatur. Quæ si quando à de
sideriis cœlestibus, huius mundi quali-
bet minima delectatione tardatur, ipso
bello suæ tentationis impellitur, ut il-
lud toto corde diligat, quod contradi.
ctio nulla perturbat. Vnde fit ut quie-
tem intimam ad memoriam reuocet, &
carnis suæ illecebras fugiens, ad illam
pleno amore suspiret. Considerare enim
ex tentatione unusquisque compellitur,
unde uel ex quo cecidit, qui postquam
Dei pacem deseruit, rixam sibi contra se
exurgere ex semetipso sentit: & tunc ue-
rius uidet de secura Dei dilectione quid
perdidit, qa ad se dilapsus, suã in se cõtu-
meliam inuenit. Pacem ergo nobis terræ
bestiæ faciunt, quia motus carnis, dum
nos tentando lacessunt, ad amorem quie-
23 tis intimæ impellunt. Bene autem subdi-
tur: Et scias quòd pacem habeat taberna
culum tuum.] In scriptura sacra aliter
pax plena dicitur, atque aliter inchoata.
Inchoatam quippe pacem ueritas discipu
lis dederat, cum dicebat: Pacem relinquo
Ioan. 14 uobis, pacem meam do uobis. Et plenam
Simeon desiderauerat, cum exoraret, di-
cens: Nunc dimittis seruũ tuũ domine,
Luc. 2 secundum uerbum tuũ in pace. Pax enim
nostra ex desiderio conditoris inchoatur,
ex manifesta autem uisione perficitur. Ple
na quippe tũc erit, cum mens nostra nec
ignorantia cęcatur, nec carnis suę impu-
gnatione concutitur. Sed quia eius exor-
dia tangemus, cum uel mentem deo, uel
carnẽ menti subiugamus, tabernaculum
iusti habere pacem dicitur: quia uidelicet
eius corpus quod mente inhabitatur, à
peruersis desideriorum motibus prius in-
quietatum, nunc sub iustitiæ dispositione
refrenatur. Sed quid prodest per continen
tiã carnẽ restringere, si mens per se com-
passionem nesciat in proximi amore dila-
tare? Nulla nanq; est castitas carnis, quã
non commendat suauitas mentis. Vnde
post pacem tabernaculi apte subiungitur:
Et uisitans speciem tuam, non peccabis.]
Species quippe hominis est alter homo.
Rectè enim species nostra dicitur proxi-
mus noster, quia in illo cernimus quid
ipsi sumus, Corporali enim uisitatione,
A ad proximum gressuum accessu uenimus
spiritali uerò, non gressu sed affectu duci-
mur. Speciem ergo suam uisitat, quisquis
ad Deum quem sibi similem per naturam
conspicit, passibus amoris tendit: ut in al
tero sua considerans, ex seipso colligat
qualiter infirmitati alterius condescen-
dat. Speciem suam uisitat, qui ut in se al-
terum reficiat, se in altero pensat. Hinc
nanq; per Mosen ueritas cùm gesta de- *Gen.* 1
scriberet, gerenda signabat dicens: Protu-
lit terra herbã uirentem, & afferentem se-
men iuxta genus suũ, lignumq; faciens
B fructũ, & habens unumquodq; semen se-
cundum speciem suam: Lignũ quippe se
cundum speciem suam semen producit,
cùm mens nostra ex sui consideratione se
in alterum colligit, & recti operis germẽ
parit. Hinc quidã sapiens dicit: Quod ti-
bi non uis fieri, alteri ne feceris. Hinc
in Euangelio dominus dicit. Quæ uultis *Matt.* 7
ut faciãt uobis homines, & uos eadem fa
cite illis. Ac si apertè diceret: Speciem ue-
stram in altero uisitate, atq; ex uobismet-
ipsis agnoscite, quid uos oporteat aliis ex
hibere. Hinc Paulus ait: Factus sum Iu- *1.Cor.* 9
C dæis tanquam Iudæus, ut Iudæos lucra-
rer: & his qui sub lege erant, quasi sub
lege essem, cùm ipse non essem sub lege,
ut eos qui sub lege erant, lucrifacerem: &
his qui sine lege sunt, quasi sine lege essẽ,
cùm sine lege Dei non essem, sed sub lege
essem Christi. Et Paulò post: Omnibus
omnia factus sum, ut omnes saluos face-
rem. Neq; enim egregius prædicator, ut
quasi Iudæus fieret, ad perfidiam erupit:
neq; ut quasi sub lege esset, ad carnale sa-
crificium rediit: neq; ut omnibus omnia
fieret, simplicitatem mentis in erroris ua
D rietatem cõmutauit: sed cõdescendendo:
appropinquat infidelibus, non cadendo
ut uidelicet singulos in se suscipiens, & se
in singulos transfigurans, compatiendo
colligeret, si ita ipse ut illi esset, quid im-
pendi sibi ab aliis rectè uoluisset: & tanto
uerius unicuique erranti concurreret,
quanto salutis eius modum ex propria cõ
sideratione didicisset. Bene ergo dicitur:
Et uisitans speciem tuam non peccabis:
quia tunc peccatum plenè uincitur, cùm
ex sua similitudine unusquisque perpen-
dit, quomodo in proximi dilectione dila-
tetur

tetur. Cum uerò à uitiis caro restringitur
cum mens uirtutibus exercetur, restat ut
loquendo quisque doceat uitã alios, quã
moribus seruat. Ille nanque uberes fru-
ctus prędicationis colligit, qui semina bo
nę operationis præmittit. Vnde post pa-
cem tabernaculi & speciei nostræ uisita-
24 tionem, rectè subiungitur. Et sciés quo-
niam multiplex erit semen tuum, & pro-
genies tua sicut herba terrę.] Post pacem
quippe tabernaculi, post speciei nostrę ui
sitationem, semen iusti multiplex surgit:
quia nimirum post membrorum macera-
tionem, ac morum magnitudinem, tanto
ei fœcundius prędicationis uerbũ tribui-
tur, quanto hoc in eius pectore perfecti
operis exaratione pręuenitur. Ille nanq;
bene loquendi facundiam accipit, qui si-
num cordis ad perfectè uiuendi studia ex
tendit. Nec conscientia loquentem prępe
dit, cum uita linguã antecedit. Hinc est
quòd Aegyptij seruitio publico Ioseph di
spensante subiecti, cum iuri regis semet-
ipsos tradentes humiliant, frumenta etiã
Gen. 47. ad semen reportant. Frugem quippe ad
esum etiã liberi accipimus, cum & sacro
eloquio pascimur, & tamen ad quędam
quę in hoc mundo appetimus, in nostris
uoluptatib. uacamus. Sed serui facti, & ad
semen frumenta percipimus: quia dum
plenè deo subdimur, etiam uerbo prędica
tionis replemur. Et quoniam magna pro
les fidelium sequitur, cum sancta prædica
tio prærogatur, post multiplicitaté semi-
nis rectè subiungitur: Et progenies tua
sicut herba terræ.] Iusti progenies herbæ
terræ comparatur: quia qui de eius imita
tione nascitur, dum arentem uitæ præsen
tis gloriam deserit, spe interna uiridescit.
uel certè iusti progenies sicut herba ori-
tur, quia dum uiuendo monstrat quod
prædicando asserit, multitudo sequen-
tium innumerabilis exurgit. Sed
iam quisquis terrena desideria
despicit, quisquis se per
actiuæ uitæ opera
extendit, ne-
quaquã
ei sufficit magna exterius agere, nisi
etiã per contemplationem ualeat in
terna penetrare. Vnde & aptè
protinus subinfertur:

A *Quid est quod Abraham coniugem mortuam
in sepulchro duplici sepelit: & quid sit
quod per Moysen cum hysopo lignoq; cedri-
no uacca mactari præcipitur.
Cap. XVII.*

INgredieris in abundantia sepulchrum,
sicut infertur aceruus tritici in tempore
suo.] Quid enim sepulchri nomine, nisi
contemplatiua uita signatur: quæ nos
quasi ab hoc mundo mortuos sepelit, dũ
à terrenis desideriis susceptos in intimis
abscondit? Ab exteriori quippe uita, mor-
B tui, etiam sepulti per contemplationem
fuerant, quibus Paulus dicebat: Mor-
tui enim estis, & uita uestra abscondita est
cum Christo in Deo. Actiua quoque uita 25
sepulchrũ est, quia à prauis nos operibus
mortuos tegit: sed contemplatiua perfe-
ctius sepelit, quia à cunctis mundis actio
nibus funditus diuidit. Quisquis ergo
iam in se contumelias carnis edomuit,
superest ut mentem per studia sanctæ ope
rationis exerceat, & quisquis iam menté
per sancta opera dilatat, superest ut hanc
usq; ad secreta intimæ contemplationis
C studia extendat. Neque enim perfectus
prędicator est, qui uel propter contem-
plationis studium operanda negligit, uel
propter operationis instantiam contem-
planda postponit. Hinc est enim quòd *Gen. 23*
Abraham coniugem mortuam in sepul-
chro duplici sepelit, quia nimirum perfe-
ctus quisque prędicator extinctam à prę-
sentis uitę desideriis animã suã, sub bonę
operationis tegmine & contemplationis
abscondit, ut à carnali concupiscentia,
sub actiua contemplatiuaq; uita quasi in-
sensibilis lateat, quę prius mundi deside-
D ria sentiens, mortaliter uiuebat. Hinc
est quòd humani generis redemptor per
diem miracula in urbibus exhibet, & ad
orationis studium in mõte pernoctat: ut
perfectis uidelicet prędicatoribus innuat,
quatenus nec actiuam uitam amore specu
lationis funditus deserant, nec contẽpla
tionis gaudia penitus operationis nimie
tate contẽnant: sed quieti contẽplantes
sorbeãt, quod occupati erga proximos lo
quẽtes refundãt. Speculãdo quippe in dei
amorẽ surgitur, sed prędicando ad proxi-
mi utilitatem reditur. Vnde apud Moy-
sen

ſen dũ in ſacrificio uacca mactatur, offerri cũ hyſopo lignoq; cedrino bis tinctus coccus præcipitur. Vaccam quippe mactamus, cum carnẽ à laſciuia ſuæ uoluptatis extinguimus, quã cũ hyſopo lignoq; cedrino ac cocco offerimus: quia cũ maceratione carnis, ſacrificiũ fidei, ſpei & charitatis adolemus. Hyſopus quippe interna noſtra mũdare conſueuit. Et per Petrũ dicitur: Fide mũdans corda eorũ. Lignũ cedrinũ nulla putredine deficit: quia ſpẽ cœleſtiũ terminus nõ cõſumit. Vnde & per Petrũ dicitur: Regenerauit nos in ſpẽ uiuã, per reſurrectionẽ Ieſu Chriſti ex mortuis, in hęreditatẽ incorruptibilẽ & incõtaminatã & immarcescibilẽ. Coccus uerò rubro colore flãmeſcit: quia quem implet charitas, incendit. Vnde & in Euangelio ueritas dicit: Ignẽ ueni mittere in terram. Sed bis tinctus coccus offerri præcipitur: ut uidelicet ante interni iudicis oculos, charitas noſtra, dei & proximi dilectione coleretur: quatenus conuerſa mẽs nec ſic pro amore Dei quietẽ diligat, ut curã proximi utilitatemq; poſtponat: nec ſic pro amore proximi occupationi inſeruiat, ut quietẽ funditus deſerẽs, ignẽ in ſe ſupni amoris extinguat. Quiſquis ergo ſemetipſum Deo iã ſacrificiũ obtulit, ſi perfecta deſiderat, curet neceſſe eſt, ut nõ ſolùm ad operationis ſe latitudinẽ, uerũetiã ad culmina contẽplationis extendat. Sed inter hæc magnopere ſciendũ eſt, quia ualde inter ſe diuerſæ ſunt cõſperſiones animorũ. Nonnulli nanq; hominũ ita ocioſæ mentis ſunt, ut ſi eos labor occupationis excipiat, in ipſa operis inchoatione ſuccumbant: & nonnulla ita inquieti ſunt, ut ſi uacationẽ laboris habuerint, grauius laborent, quia tãto deteriores cordis tumultus tolerãt, quãto eis licentius ad cogitationes uacat. Vñ neceſſe eſt ut nec quieta mẽs ad exercitationẽ ſe immoderati operis dilatat, nec inquieta ad ſtudium contemplationis anguſtet. Sæpe enim qui contemplari Deum quieti poterant, occupationibus preſſi ceciderũt, & ſæpe qui occupati bene humanis uſibus uiuerent, gladio ſuæ quietis extincti ſunt. Hinc nãque eſt quòd nonnulli inquieti ſpiritus, dũ plus exquirunt contemplando quam capiunt, uſq; ad peruerſa dogmata erumpunt: & dum ueritatis diſcipuli eſſe humiliter negligũt, magiſtri errorũ fiunt. Hinc per ſemetipſam ueritas dicit: Si oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue eum & proiice abs te. Bonũ eſt tibi cum uno oculo in uitam intrare, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis. Duę quippe uitæ, actiua uidelicet & contemplatiua, cùm conſeruantur in mente, quaſi duo oculi habentur in facie. Dexter nanq; oculus uita contemplatiua eſt, ſiniſter actiua. Sed ſunt nonnulli, ut diximus qui diſcretè intueri ſumma & ſpiritalia nequaquã poſſunt & tamen alta contemplationis aſſumunt, atq; idcirco in perfidiæ foueã, intellectus praui errore delabũtur. Hos itaq; contemplatiua uita ultra uires aſſumpta, cogit à ueritate cadere: quos in ſtatu ſuæ rectitudinis humiliter poterat ſola actiua cuſtodire. Quibus rectè hoc quod præfati ſumus, ueritas dicit: Si oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue eũ & proiice abs te. Bonum tibi eſt cum uno oculo in uitam intrare, quam duos oculos habentem mitti in gehennã ignis. Ac ſi apertè diceret: Cum ad contẽplatiuam uitam idonea diſcretione non ſufficit, ſolam ſecurius actiuam tene. Cũque in hoc quod pro magno eligis, deficis, eo contentus eſto, quod pro minimo attendis: ut ſi per contemplatiuam uitam à ueritatis agnitione compelleris cadere, regnum cœlorum per ſolam actiuam ualeas ſaltem luſcus intrare. Hinc rurſum dicit: Qui ſcandalizauerit unum de puſillis iſtis qui in me credunt, expedit ei ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris: Quid per mare, niſi ſeculum: quid per molam aſinariam, niſi actio terrena ſignatur? Quæ dum colla mentis per ſtulta deſideria conſtringit, hanc in laboris circuitum mittit. Sunt itaque nonnulli qui dum terrenas actiones deſerunt & ad contemplationis ſtudia, humilitate poſtpoſita, ultra intelligentiæ uires ſurgunt, non ſolùm ſe in errorẽ deijciunt, ſed infirmos quoſq; à gremio unitatis diuidunt. Qui ergo unũ de minimis ſcandalizat, melius illi fuerat alligata collo mola aſinaria in mare proijci: quia nimirũ peruerſę mẽti expedibilius eſſe potuiſſet,

Margin notes: Num. 19; Act. 15.; 1. Pe. 1.; Luc. 12; 26; Mat. 18; A; B; C; D

set, ut occupata mundo terrena negocia ageret, quàm per contemplationis studia ad multorum perniciē uacaret Rursum nisi quibusdam mentibus contemplatiua uita potius q̃ actiua congrueret, nequa-
Psal. 45 quam per Psalmistā dominus diceret: Va-
27 cate & uidete quia ego sum Deus. Sed inter hæc sciendum est, quia sæpe & pigras mētes amor ad opus excitat, & inquietas in cōtemplatione timor refrenat. Ancora enim cordis est pondus timoris, & plerunq; fluctu cogitationum quatitur, sed per disciplinę suæ uincula retinetur, neq; hoc tempestas suæ inquietudinis ad naufragium pertrahit, quia in diuini amoris litore perfecta charitas astringit. Vnde necesse est ut quisquis ad contemplationis studia properat, semetipsum prius subtiliter interroget quātum amat. Machina quippe mentis est uis amoris, quę hanc dum à mundo extrahit, in alta sustollit. Prius ergo discutiat si summa inquirēs diligit, si diligēs timet, si nouit incognita aut amando cōprhendere, aut non comprehēsa timendo uenerari. In contēplatione etenim mētem si amor non excitat, tēporis sui torpor obscurat: si timor nō aggrauat, sensus hāc per inania ad nebulam erroris leuat: & cum clausa ei secretorū ianua tardius aperitur, ab ea longius ipsa sua præsumptione repellitur: quia irrumpere appetit hoc quod non inueniens quærit, cunq; superba mēs errorē pro ueritate percipit, quo quasi intus
Exod. 19 gressū porrigit, foras tēdit Hinc est enim quòd legem daturus dominus, in igne fumoq; descendit: quia & humiles per claritatē suæ ostēsionis illuminat, & superborū oculos per caliginem erroris obscurat. Prius igitur mens ab appetitu gloriæ temporis, atque ab omni carnalis concupiscētiæ delectatione tergēda est, & tunc ad arcem contēplationis erigenda. Vnde & cum lex accipitur, populus à monte prohibetur, ut uidelicet qui infirmis adhuc mentibus terrena desiderant, considerare sublimia non præsumant. Vnde & rectè dicitur: Si bestia tetigerit montem, lapidabitur. Bestia enim montem tangit, cùm mens irrationabilibus desiderijs subdita, ad contemplationis alta se erigit, sed lapidibus percuti-

A tur, quia summa nō sustinēs, ipsis superni ponderis ictibus necatur. Qui igitur culmē perfectionis apprehēdere nituntur, cum contemplationis arcem tenere desiderant, prius se in campo operis per exercitum probent, ut sollicitè sciant si nulla iam mala proximis irrogata à proximis, æquanimiter portant: si obiectis tēporalibus bonis nequaquam mens lætitia soluitur, si subtractis non nimio mœrore sauciatur: ac deinde perpendant si cum ad semetipsos introrsus redeunt, in eo quòd spiritalia rimantur, nequaquam
B secum rerum temporalium umbras trahūt, uel fortasse tractas, manu discretionis abigunt: si incircumscriptum lumen uidere cupientes, cunctas circumscriptionis suæ imagines deprimūt, & in eo qđ super se contingere appetunt, uincunt quod sunt. Vnde rectè nunc dicitur:
Ingredieris in abundantia sepulchrum.] 28
Vir quippe perfectus in abundantia sepulchrum ingreditur, quia prius actiuæ uitæ opera congregat, & postmodum carnis sensum, per contemplationem mortuum huic mundo, funditus occultat.
C Vnde & aptè subditur: Sicut infertur aceruus in tempore suo.] Actionis nanq; tempus primū est, contēplationis extre-
mū. Vnde necesse est, ut perfectus quisq; *Luc. 3.*
prius uirtutibus mentem exerceat, atq; hanc postmodum in horreum quietis cōdat. Hinc est enim quòd is quē legio dæmonum domino iubente dereliquit, ad saluatoris sui pedes residet, uerba doctrinæ percipit, & de regione sua simul discedere cum salutis autore concupiscit: sed tamen & ipsa quæ salutem contulit ueritas dicit: Reuertere primum in do-
D mum tuam, & narra quanta tibi fecerit Deus. Cum enim quamlibet parum de diuina cognitione percipimus, redire ad humana iam nolumus, & proximorum necessitatibus onerari recusamus, quietem contemplationis quærimus: nihilque aliud, nisi hoc quod sine labore reficit animum, amamus. Sed sanatos nos ueritas ad domum mittit, narrare quę nobiscum acta sunt præcipit: ut uidelices mens prius desudet in opere, & postmodum refici debeat per contemplationem.

Quid sit quod Iacob pro Rachel seruiuit, & Liam accepit. Cap. XVIII.

HInc est quòd Iacob pro Rachel seruiuit, & Liam accepit, eiq; dicitur:
Gen. 29 Non est consuetudinis in terra nostra, ut minores antè tradamus ad nuptias quã maiores. Rachel nanq; uisum principiũ: Lia autem laboriosa dicitur. Et quid per Rachelem, nisi contemplatiua: quid per Liã, nisi actiua uita signatur? In contemplatione quippe principium, quod Deus est, quæritur: in operatione autem sub graui necessitatum fasce laboratur. Vnde & Rachel pulchra, sed sterilis, Lia autem lippa est, sed fœcunda: quia nimirum mens cum contemplando ocia appetit, plus uidet, sed minus deo filios generat: cum uerò ad laborem prædicationis se drigit, minus uidet, ed amplius parit. Post Liæ ergo amplexus ad Rachelem Iacob peruenit: quia perfectus quisque antè actiuæ uitæ ad fœcunditatem iungitur, & pòst contemplatiuæ ad requiem copulatur. Quia enim contemplatiua uita minor quidem tempore, sed meritò maior est quàm actiua, sacri Euangelij uerbis ostenditur, in quo duæ mulieres diuersa egisse referuntur. Maria quippe redemptoris nostri uerba audiens, ad pedes illius residebat, Martha autem corporalibus ministerijs insistebat. Cunq; contra
Luc. 10. Mariæ ocium Martha quereretur, audiuit: Martha Martha sollicita es, & turbaris erga plurima. Porrò unum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Quid enim per Mariam quæ uerba domini residens audiebat, nisi contemplatiua uita exprimitur? Quid per Martham exterioribus obsequijs occupatam, nisi actiua uita signatur? Sed Marthæ cura non reprehenditur Mariæ uerò etiam laudatur: quia magna sunt actiuæ uitæ merita, sed contemplatiuæ potiora. Vnde nec auferri unquam Mariæ pars dicitur: quia actiuæ uitæ opera cum corpore transeunt, contemplatiuæ autem gaudia melius ex fine conualescant. Quod bene ac breuiter Ezechiel propheta exprimit, cum uolantia animalia contemplatus ait: Et similitudo
Ezech. 2 manus hominis subtus pennas eorum

A erat. Quid enim per pennas animalium, nisi contemplationes possumus sentire sanctorum, quibus ad summa transuolant, & terrena deserentes, sese in cœlestibus librant? Quid per manus, nisi operationes accipimus? Quia cum in proximi amore se dilatant, bona quæ præualens, etiam corporaliter administrant. Sed manus eorum sub pennis sunt, quia actionis suæ opera uirtute contemplationis uincunt. Potest etiam per sepulchrũ 20
non solum in hac uita nostra contemplatio, sed quies æternæ & intimę retributio
B nis intelligi: in qua tanto uerius quiescitur, quanto in nobis corruptionis uita perfectius necatur. In abundantia ergo sepulchrum ingreditur, qui post congesta uitæ præsentis opera, mutabilitati suæ plenè mortuus, in secreto ueri luminis occultatur: Vnde & per Psalmistam dicitur: Abscondes eos in abscondito uultus tui, à conturbatione hominum. Quod Psal. 30
bene etiam comparatio adiuncta commẽdat, cum dicitur: Sicut infertur aceruus in tempore suo. Frumentum quippe in segete Sole tangitur, quia in hac uita, hu
C mana anima respectu superni luminis illustratur, pluuias percipit, quia ueritatis eloquio pinguescit: uentis concutitur, quia tentationibus exercetur: & secum crescentes paleas portat, quia nequiorem contra se quotidie uitam peccantium tolerat: atq; ad aream deductum triturationis pondere premitur, ut à palearum connexione soluatur: quia mens nostra cœlestis disciplinæ supposita, dũ correctionis flagella percipit, à societate carnalium mundior recedit, & relictis paleis adhorream ducitur: quia foris remanentibus
D reprobis, electa anima ad supernę mansionis gaudia æterna subleuatur. Bene ergo dicitur: Ingredieris in abundantia sepulcrum, sicut infertur aceruus in tẽpore suo quia dum post afflictionen insti præmia patriæ cœlestis inueniunt, quasi post pressuras ad horreũ grana deferunt, & in alieno quidẽ tempore percussiones sentiunt, sed in suo à percussione requiescũt. Electis quippe alienum tẽpus est uita præsens, unde & quibusdã adhuc infidelibus ueritas dicit: Tẽpus meum non dum aduenit, tempus autẽ uestrum sem Ioan. 9.
pec

Luc. 22. per est paratum. Et rursum: Hæc est hora uestra, & potestas tenebrarum. Sepulchrum ergo in tempore suo sicut frumenti aceruus ingreditur, quia ille æternam requiem percipit, qui prius hic ut ab exurendis paleis liber sit, disciplinæ pressuras sentit. Eliphas uerò quia & in locutionis suæ serie tabernaculum, lapides, bestias, semen, herbas, sepulchrumque nominauit, quòd non hæc iuxta literam dixerit, ipse innuit, qui post cũcta ilico subiungit: Ecce hoc ut inuestigauimus ita est.] Liquet profectò quòd in his uerbis nihil ab eo iuxta superficiem dicitur, quia nimirum ante faciẽ non iacet, quod inuestigatur. Quid ergo hæc inuestigasse se indicat, nisi quia quòd in uerbis exterioribus interiora quæsierit, demonstrat. Sed post cuncta ad stultitiam iactaniæ peruenit, quia protinus subdit:

Quod auditum mente pertracta.] Quã libet doctrina mẽs polleat grauis eius imperitia est, uelle docere meliorem. Vnde & ea quæ ab amicis rectè prolata sunt, ab interno arbitro non recta iudicantur. In eo nanq; uim suæ rectitudinis amittunt, quo auditori non congruunt, quia & medicamina uires perdunt, cùm sanis membris apponuntur. In omne ergo quod dicitur, necesse est ut causa tempus & persona pensetur, si uerba sententiæ ueritas roboret, si hanc tempus congruum postulet, si & ueritatem sententiæ, & congruentiam temporis, personæ qualitas, non impugnet. Ille enim laudabiliter spicula emittit, qui prius hostem quẽ feriet conspicit. Malè nanque arcus ualidi cornua subigit qui sagittam fortiter dirigens, ciuem ferit.

Libri sexti Moralium, sancti Gregorij Finis.

B. GREGORII PAPAE IN BEATVM IOB SVPER CAPVT SEXTVM, Liber Septimus.

CAPVT I.

Quorundam mentes plus flagella, quàm cõuitia cruciant, quorundam uerò plus conuitia quã flagella castigant. Nã sæpe cõtra
B nos qbuslibet pœnis durius tormẽta uerborũ sæuiunt, cunq; nos ad defensionẽ erigunt, in impatientiam sternunt. Vnde beato Iob ne deesse tentatio ulla potuisset, non solum hunc flagella desuper feriunt, sed grauiora plagis amicorum colloquia affligunt: ut sancti uiri anima hinc inde pulsata, ad motũ iracundiæ & elationis erumperet, & quicquid mundè uixerat, per contumaciam superbæ locutionis inquinaret. Sed tactus plagis gratias retulit, lacessitus uerbis recta respondit, & percussus innotescit, quàm
C pro minimo salutem carnis habuerit. Loquẽs quoq; indicat, quam sapiens tacebat. Sed quædam eius uerbis admixta sunt, quæ apud humana iudicia patientiæ limitem trãsire uideantur, q̃ nos uerè intelligimus, si superni sententiam iudicis in eorum examinatione pensamus. Ipse quippe beatum Iob & prius contra aduersarium prætulit dicens: Vidisti seruum meum Iob, quòd non sit similis ei super terrã: uir simplex & rectus ac timẽs Deum, & recedens à malo? Ipse post probationem amicos eius redarguit, dicens:
D Non estis locuti coram me rectum, sicut seruus meus Iob: restat ergo, ut cùm mẽs in B. Iob sermonib. fluctuat, eorum pondus ex eiusdẽ historiæ initio ac fine perpendat. Ab æterno enim iudice nec casurus laudari potuit, nec lapsus præferri. Si igit' in ambiguitatis tẽpestate deprehẽsi, prima huius historiæ & postrema conspicimus, nauis cordis, considerationis suæ funibus, quasi à prora & puppi restringitur, ne in erroris saxum perducat. Nullis ergo ingorantiæ nostrę procellis obruimur, si tranquillum supernæ senten-

tiæ litus tenemus. Ecce enim dicit, quod quęstione non modica lectoris animum moueat, Sed quis hoc non rectum dicere audeat, quod in Dei auribus rectũ sonat?

CAPVT SEXTVM, BEATI IOB.

RESPONDENS autem Iob dixit. Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas quam patior in statera, quasi arena maris hæc grauior appareret. Vnde & uerba mea dolore sunt plena, quia sagittæ domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum, & terrores domini militant contra me. Nunquid rugiet onager cùm habuerit herbam, aut mugiet bos cùm ante præsepe plenũ steterit? Aut poterit comedi insulsum, quod non est sale conditum? Aut potest aliquis gustare, quod gustatum affert mortem? Animæ enim esurienti etiam amara dulcia esse uidentur. Quæ prius nolebat tangere anima mea, nunc præangustia cibi mei sunt. Quis det ut ueniat petitio mea, & quod expecto tribuat mihi Deus, & qui cœpit, ipse me conterat? Soluat manum suam, & succidat me, & hæc mihi sit consolatio, ut affligens me dolore non parcat, nec contradicam sermonibus sancti. Quæ est enim fortitudo mea ut sustineam, aut quis finis meus ut patienter agam? Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea ænea est. Ecce non est auxilium mihi in me, & necessarij quoque mei recesserunt à me. Qui tollit ab amico suo misericordiam, timorem domini derelinquit. Fratres mei præterierunt me, sicut torrens qui raptim transit

A in conuallibus. Qui timent pruinam, irruet super eos nix. Tempore quo fuerint dissipati, peribunt: & ut incaluerint, soluentur de loco suo. Inuolutæ sunt semitæ gressuum eorum, ambulabunt in uacuum, & peribunt. Considerate semitas Themen, itinera Saba, & expectate paulisper. Confusi sunt, quia speraui. Venerunt quoq; usq; ad me, & pudore cooperti sunt. Nũc uenistis, & modo uidẽtes plagã meã timetis. Nũquid B dixi, afferte mihi, & de substãtia uestra donate mihi, uel libertate me de manu hostis, et de manu robustorũ eruite me? Docete me & ego tacebo, & si q̃d fortè ignoraui, instruite me. Quare detraxistis sermonib. ueritatis, cùm è uobis nullus sit qui possit arguere me? Ad increpandum tantum eloquia concinnatis, & inuentum uerbum profertis. Super pupillum irruitis, & subuertere nitimini amicum uestrum. Verum tamẽ quod C cœpistis, explete. Præbete aurem, & uidete an mentiar. Respondete obsecro absque contentione, & loquentes id quod iustum est iudicate. Et non inuenietis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis stultitia personabit.

Quòd stateræ nomine Christus accipiatur, qui in se calamitatem nostram & peccata appendit. Cap. II.

D VTinam appenderẽtur peccata mea, quibus irã merui, & calamitas quã patior, in statera, quasi arena maris hæc grauior appareret.] Quis alius stateræ nomine, nisi Dei & hominum mediator exprmitur? qui ad pensandum uitæ nostræ meritum uenit, ac secum iustitiam simul & misericordiam detulit, sed misericordiæ lance præponderans, culpas nostræ parcendo leuigauit. In manu etenim patris, quasi statera miri libraminis factus, hinc in se calamitatem nostram, & illinc peccata suspendit. Sed grauis

grauis ponderis calamitatem moriendo innotuit, & apud misericordiam suam Deus leue esse peccatum relaxando monstrauit. Ergo per ueram pœnitentiam, quamuis multa & grauissima sint peccata, per misericordiam Dei facile relaxantur: & apud misericordiam suam leue esse peccatum, quod relaxatur, mõstrauit, qui hoc primùm gratiæ contulit, quia pœnam nostram nobis cognoscibilem fecit. Homo nanque ad contemplandũ autorem conditus, sed exigentib. meritis ab internis gaudiis deiectus: in ærumnam corruptionis ruens, cæcitatem exilij sustinens, culpæ suæ supplicia & tolerabat & nesciebat, ita ut exilium patriam crederet, & sic sub corruptionis pondere, quasi in salutis libertate gauderet. Sed is quem intus homo reliquerat, assumpta carne foris apparuit Deus, cumque se exterius prębuit, expulsum foras hominem ad interiora reuocauit, ut iam damna sua uideat, iam pœnam suæ cæcitatis ingemiscat. Calamitas ergo hominis in statera grauis apparuit, quia malum quod pertulit, non nisi in præsentia redemptoris agnouit. Lucẽ quippe nesciens, damnationis suæ tenebras uoluptuose tolerabat, sed postquam uidit quod diligeret, intellexit etiam quod doleret, & graue sensit quod pertulit, quia dulce innotuit quod amisit. Vir igitur sanctus colloquentis amici sententiis à claustris silentiis excussus, & prophetici spiritus affluentia repletus, dicat sua, dicat humani generis uoce: Vtinam appenderentur peccata mea quibus iram merui, & calamitas quam patior, in statera, quasi arena maris hæc grauior appareret. ac si apertè diceret: Damnationis nostræ malum leue creditur, quia necdum cognita redemptoris æquitate pensatur. Sed utinam ueniat, & ærumnam tanti exilij misericordiæ suæ lance suspendat, & quid post exiliũ requiramus, edoceat. Si enim innotescit quod amisimus, graue esse insinuat, quod toleramus. Benè autem hæc eadem peregrinationis nostræ calamitas maris arenæ comparatur. Arena enim maris, undarum æstu exterius impellitur, quia & delinquens homo quoniam tentationum fluctus mobiliter pertulit, extra se ab intimis exiuit. Magni autem arena maris est ponderis, sed calamitas hominis arena maris grauior dicitur, quia dura fuisse pœna ostenditur, dum per misericordem iudicem, culpa quæ leuigatur agnoscitur. Et quia quisquis gratiam redemptoris agnoscit, quisquis reditum ad patriam diligit, eruditus sub pondere peregrinationis gemit, post statera desiderium rectè subiungitur:

Vnde & uerba mea dolore sunt plena. Qui peregrinationem pro patria diligit, dolore etiam inter dolores nescit. Iusti autem uerba dolore plena sunt, quia quousque præsentia tolerat, ad alia loquendo suspirat, omne quod peccãs pertulit, conspicit: utque ad statum beatitudinis redeat, sollicitè iudicia quibus affligitur pensat. Vnde subditur: Quia sagittæ domini in me sunt.] Sagittarum quippe nomine, aliquando prædicationis uerba, aliquando animaduersionis sententiæ designantur. Prædicationis nanque eloquia sagittis exprimuntur, quia in eo quòd uitia feriunt, male uiuentium corda transfigunt. De his sagittis uenienti redemptori dicitur: Sagittæ tuæ acutæ potentissimè, populi sub te cadent in corde. De quo Esaias dicit: Mittam ex eis qui saluati fuerint, ad gentes in mare, in Aphricam, in Libyam tenentes sagittam, in Italiam & Græciam. Rursum sagittis animaduersionis percussio designatur, sicut Ioas regi per Heliseum dicitur: Iace sagittam. Quo iaciente ait: Percuties Syriam, donec consumas eam. Vir igitur sanctus, quia peregrinationis suæ ærumnam respicit, quia sub percussionibus dominicæ animaduersionis ingemiscit, dicat:

Psal. 44
Esa. 6.
4. Re. 13

Quod serui Dei in hoc mundo lugeant, & percussiones diuinæ mentem ne intumescat compungant, & ex his quę tolerat, futura formidat. Cap. III.

VNde & uerba mea dolore sunt plena quia sagittæ domini in me sunt.] Ac si apertè diceret: Ego in exilij damnatione non gaudeo, sed sub iudicio positus doleo, quia uim percussionis agnosco.

Plærique

Plæriq; autem ſunt quos tormenta cruciant, ſed non emendant. Quos contra aptè ſubiungitur: Quarum indignatio ebibit ſpiritum meum.] Quid enim ſpiritus hominis, niſi ſpiritus elationis? Sagitæ autem domini ſpiritum hominis ebibunt, cùm ſupernæ animaduerſionis ſententiæ afflictam mentem ab elatione
3 compeſcunt. Sagitæ Domini ſpiritum homnis ebibunt, quia intentum exterioribus, introrſus trahunt. Epotatus nã que Dauid ſpiritus fuerat, cum dicebat.
Pſ. 141 In deficiendo in me ſpiritum meum, tu
Pſal. 76 cognouiſti ſemitas meas. Et rurſum: Ne gaui conſolari animam meam, memor fui dei, & delectatus ſum, exercitatus ſum, & defecit paulisper ſpiritus meus. Sagittarum ergo indignatio iuſti ſpiritum ebibit, quia ſupernæ ſententiæ electos quos in peccatis inueniunt, dum uulnerant immutant, ut duritiam ſuam transfixa mens deſerat, atque ex ſalutiſero uulnere ſanguis confeſſionis currat. Penſant nanq; unde uel quò lapſi ſunt, penſant à quanta beatitudine, ad quæ corruptionis ſuæ tormenta ceciderunt, & non ſolum gemunt in his quæ ſuſtinent, ſed inſuper metuunt hoc quod diſtrictus iudex delinquentibus de gehennæ ignibus minatur, Vnde rectè ſubiungitur: Et terrores Domini militant contra me.] Iuſtorum mens non ſolum perpendit quod tolerat, ſed etiã pauet quod reſtat: uidet qualia in hac uita patitur, metuit ne poſt hanc grauiora patiatur. Luget quia in huius cæcitatis exilio à Paradiſo gaudijs cecidit, timet ne cum exilium relinquitur, mors ęterna ſubſequatur. Iam ergo ſententiam tolerat in pœnas, ſed minas adhuc uenturi iudicis
Pſ. 187. formidat ex culpa. Hinc Pſalmiſta ait: In me pertranſierunt irę tuę, & terrores tui conturbauerunt me. Interni quippe iudicis poſtquam iræ pertraſeunt, etiam errores conturbant: quia iam aliud de damnatione patimur, & adhuc aliud de æterna ultione formidamus. Vir igitur ſanctus perpendens mala quæ tolerat, dicat: Sagittæ Domini in me ſunt, quarum indignatio ebibit ſpiritum meum. Sed grauiora in perpetuum metuens, adiungat: Et terrores militant contra me.

A Acſi apertè diceret: Percuſſus quidem de præſentibus doleo, ſed hoc in dolore fit grauius: quia & in pœna poſitus, adhuc ſupplicia æterna pertimeſco. Sed quia iam ſtateræ interuentum deſiderat, iam mala in quibus humanum genus cecidit, penſat: quamuis in gentili natione poſitus, munere tamen prophetici ſpiritus plenus, quo ardore redemptoris aduentum uel gentilitas uel Iudęa ſitiat, uerbis ſequentibus demonſtrat, dicens:

B *Quòd onagri et bouis nomine gentilis & Iudaicus populus accipiatur, quorum clamor expectatio intelligitur.*
Cap. IIII.

NVnquid rugiet onager cum habuerit herbam, aut mugiet bos cum ante præſepe plenum ſteterit?] Quid nanq; per onagrum, id eſt, agreſtem aſinum, niſi gentilis populus deſignatur? quem ſicut natura extra ſtabula diſciplinæ edidit, ita uagus in uoluptatum ſuarum
C campo permanſit. Quid per bouem, niſi plebs Iudaica ſignificatur? quæ iugo ſupernæ damnationis ſuppoſita: ad ſpem proſelytos colligens, per corda quæ ualuit, uomerem legis traxit. Sed beati Iob uita atteſtante cognoſcimus, ut expectaſſe redemptoris aduentum, multos etiã gentiles credamus. Et naſcente Domino Simeone in ſpiritu in templum ueniente, didicimus quanto deſiderio ex plebe Iſraelitica ſancti uiri incarnationis eius myſterium uidere cupierunt. Vnde & per eundem redemptorem diſcipulis,
D dicitur: Dico uobis, quod multi iuſti & prophetæ deſiderauerunt uidere Luc. 10.
quæ uidetis, & non uiderunt. Herba ergo onagri, & fœnum bouis, eſt hæc ipſa mediatoris incarnatio, per quam ſimul gentilitas & Iudæa ſatiatur. Quia 4
enim per prophetam dicitur: Omnis caro fœnum, uniuerſitatis conditor ex noſtra ſubſtantia carnem ſumens, fœnum fieri uoluit, ne noſtra in perpetuum caro fœnum remaneret. Tunc ergo herbam onager inuenit, cum gentilis populus gratiam diuinæ Eſa. 40.

incarnationis accepit. Tunc bos uacuũ præsepe non habuit, cum plebi Iudaicæ eius carnem expectanti lex exhibuit, quẽ diu expectatum prophetauit. Vnde & natus dominus in præsepe ponitur, ut uidelicet signaretur, quia sancta animalia quæ ieiuna diu apud legem inuẽta sunt, incarnationis eius fœno satiarentur. Pręsepe enim natus impleuit, qui cibum semetipsum mẽtibus mortalium prębuit, Ioan. 6 dicens: Qui comedit carnẽ meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Sed quia diu & electorum gentilium uota dilata sunt, & ex Hebraico populo sancti quiq; longo tempore redemptionem suam expectando gemuerunt, bene beatus Iob prophetiæ mysteria enarrans, ex utraque natione causa afflictionis insinuat, dicens: Nunquid rugiet onager cùm habuerit herbam, aut mugiet bos cùm antè præsepe plenum steterit? Ac si apertè dicat: Idcirco gentilitas gemit, quia eam necdum redemptoris sui gratia reficit: atq; ideo Iudæa mugitus dilatat, quia legem tenens, sed legis autorem non uidens, stans ante mediatoris aduentũ nequaquã spiritaliter, sed carnaliter tenebat, rectè subiũgitur:

Quòd insulsum cibum comedit, qui legem carnaliter accipit. Cap. V.

AVt poterit comedi insulsum, quod non est sale conditum?] In lege sal literæ, est intelligentior uirtus occultæ. Quisquis ergo obsequiis carnalibus intentus, hanc intelligere spiritaliter noluit, quid aliud quàm insulsum cibũ comedit? Sed hoc cibo sal cognita ueritas misit, cum latere in lege saporem occul- Ioan. 5 tæ intelligentiæ docuit, dicens: Si crede- Mar. 9. ritis Moysi, crederitis utiq; & mihi, de me enim ille scripsit. Et rursum: Habete sal in uobis, & pacem habete inter uos. Sed quia ante mediatoris aduentum, Iudæa legem carnaliter tenuit, præceptis eius dura iubentibus gentilitas subdi recusauit. Insulsum ergo cibum comedere noluit, quæ priusquam spiritus condimentum perciperet, seruare uim literæ expauit. Quis nanque gentilium hoc quod illic præcipitur ferret, filiorum car-

A nem pro obsequio religionis incidere, uerborum culpas morte resecare? Vnde & bene subditur adhuc: Aut gustare aliquis potest, quod gustatum affert mortem?] Lex nanque carnaliter degustata mortem detulit, quia commissa delinquentium dura animaduersione destrinxit. Mortem detulit, quia & per præceptum culpam innotuit, & hanc per gratiam non deleuit, Paulo attestante, qui ait: Nihil ad perfectum perduxit lex. Heb. 7. Et rursum: Lex quidem sancta, & mandatum sanctum & iustum & bonum. Rom. 7. Et B Paulo post: Peccatum ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem. Ad Christum uerò conuersa gentilitas, quid hunc signari per uerba legis intelligit, angustata desideriis suis, eum quem uehementer diligit, inter præcepta carnalia spiritaliter requirit:

Quòd iusti quicquid sibi in hac uita amarum est, dulce reputant, & quod affligit, requiem putant. Cap. VI.

C VNde & ex uoce mox Ecclesię per prophetiæ spiritum subdit: Quæ prius tangere nolebat anima mea, nunc perangustia cibi mei sunt. Valde nanque in errorem labitur, qui beati Iob uerba ad solam prolata historiam suspicatur. Vir enim sanctus, & tot conditoris sui præconiis fultus, quid magnum, uel potius quid uerum diceret, si insulsum cibum comedi non posse dixisset? Aut qui eius esui mortifera alimenta obtulerat ut subiungat: Aut potest aliquis gustare, quod gustatum affert mortem? Quæ si de amicorum eius colloquiis dicta sen- D timus, ab intellectu hoc sententia subiuncta compescimur, qua ait: Quæ prius tangere nolebat anima mea, nunc præangustia cibi mei sunt. Absit enim ne uir sanctus in status sui incolumitate constitutus, amicorum suorum aliquando dicta despexerit: qui, sicut ipso attestante pòst discimus, & seruus humilis fuit. Verba ergo eius à mysteriis non uacant, quæ sicut ex fine historiæ discimus, & internus arbiter laudat. Quæ nequaquam etiam cum tanta ueneratione usque ad mundi extrema decurrerent,

rent,

rent, si intellectu mystico grauia non fuissent. Beatus igitur Iob quia membrum sanctæ est Ecclesiæ, eius etiam loquatur ex uoce dicens: Quæ prius tangere nolebat anima mea, nunc præangustia cibi mei sunt: quia nimirum amoris sui æstibus anxia cibum scripturæ ueteris conuersa gentilitas esurit, quem dudum superba despexit. Quæ tamen & Iudææ uocibus congruunt, si paulo consideratius disserantur. Ipsa quippe ex eruditione legis, ex unius dei cognitione sal habuit, & tanquam animalia bruta despexit. Sed quia societatem gentilium ad semetipsam recipere, præceptis legis erudita contempserat: quid aliud quàm insulsum cibum sumere fastidiebat? Diuina quippe sententia proposita morte uetuerat, ne plebs Israelitica fœdus cum alienigenis iungeret, & uitam sanctæ religionis inquinaret. Vnde & subditur: Aut gustare aliquis potest, quod gustatum affert mortem? Sed quia ad redemptoris fidem hæc eadem Iudæa ex electorum parte conuersa est lucem quam cognouerat, prædicare per sanctos Apostolos suæ prolis infidelibus satagebat. Eius autem prædicationis obsequium Hebræorum superbia repulit. Vnde mox ad collectionem gentium exhortationis suæ uerba declinauit, sicut & per eosdem Apostolos dicitur: Vobis oportebat primum loqui uerbum Dei, sed quoniam repulistis illud, & indignos uos iudicastis æternæ uitę, ecce conuertimur ad gentes. Vnde hoc quoque loco aptè subiungitur: Quæ prius tangere nolebat anima mea, nunc pręangustia cibi mei sunt. Iudęa quippe uitam gentilium dedignata, eam dudum quasi tangere noluit, cuius societatem recipere spreuit: sed ad redemptoris gratiam ueniens, ab Israeliticis infidelibus repulsa, dum per sanctos Apostolos ad collectionem se gentilium dilatat, quasi hoc in cibum esuriens accepit, quod indignum prius fastidiosa despexit. Prædicationis enim suæ angustias pertulit, quæ apud Hebræos despici quod loquebatur, uidit. Sed præ angustia cibos quos dudum contempserat, comedit: quia repulsa Iudæorum duritia, gentiles suscipere populos quos despexerat, concupiuit. Quia igitur hæc figuraliter diximus, restat nunc ut moraliter inquiramus. Vir sanctus redemptoris aduentum sub stateræ appellatione desiderans, dum per se eloquium aperit, nos ad uiuendi studium erudit: dum sua narrat, quædam nostra indicat: dum de se quæ recognoscamus insinuat, nos ad spem trepidos infirmosque confirmat. Iam quippe per fidem mediatoris uiuimus: & tamen ad huc pro expurgatione uitiorum, dura animaduersionis intimæ flagella sustinemus. Vnde & post stateræ desiderium subdit: Quia sagittæ domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum.] Sed ecce, ut superius dictum est, & diuinæ correptionis percussione configimur, & tamen adhuc illud est grauius, quod de terrore uenturi iudicis ex ęterna animaduersione formidamus. Vnde protinus subinfertur: Et terrores domini militant contra me.] Debet tamen à metu & dolore animus excuti, & ad sola ęternę patriæ desideria extendi. Tunc enim nobilitatem nostræ regenerationis ostendimus, si eum ut patrem diligimus, quem nunc seruili mente ut dominum formidamus. Vnde per Paulum dicitur: Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, abba pater. Pondus itaque formidinis mens electi postponat, in uirtute se amoris exerceat, renouationis suæ dignitatem desideret, ad conditoris sui speciem anhelet: quem quousque conspicere non ualet, æternitatem eius necesse est, id est, intimum cibum suum, esuriens expectet. Vndè & aptè subditur.

Exod. 23 · Act. 13. · Rom. 8

Nunquid rugiet onager, cum habuerit herbam, aut mugiet bos, cum ante præsepe plenum steterit?] Qui alij onagri appellatione signati sunt, nisi hi qui in campo fidei constituti, nullius officij loris ligantur? Vel quos bouis significatio exprimit, nisi hos quos intra sanctam Ecclesiam ad prædicationis officium, suscepti ordinis iugum premit? Herba uerò onagri & pabulum bouis, est interna refectio populi fidelis.

Alij nanque more bouis intra Ecclesiam suscepti officij loris tenentur: Alij more onagri, sacri ordinis stabulis nesciūt, & in campo propriæ uoluntatis degunt. Sed cùm quis ex uita seculari internæ uisionis desiderio æstuat, cùm refectionis intimæ pabulum concupiscit, cùm ieiunum se in peregrinationis huius cæcitate considerans, quibus ualet fletibus reficit: quasi herbam non inueniens onager rugit. Alius quoque necessitatem suscepti ordinis tolerat, in labore prædicationis exudat, & per æternum iam contemplationem refici appetit, sed quia redemptoris sui speciem necdum conspicit quasi bos ad præsepe uacuum ligatus gemit. Quia enim longè ab interna sapientia positi, æternæ hæreditatis non cernimus uiriditatem, uelut bruta animalia à desiderata herba ieiunamus. De qua nimirum herba redemptoris uoce dicitur: per me si quis introierit, saluabitur, & ingredietur & egredietur, & pascua inueniet. Sed plerunque quod esse amantibus
Ioan. 10 grauius solet, sanctis bonorum studiis, malorum uita contradicit, & cùm mens ad cœleste desiderium rapitur, bene cœpta intentio interrumpentibus stultorū uerbis ac moribus reuerberatur, ita ut quæ iam per contemplationis adnisum ad summa euolauerat, ad expugnandam prauorum stultitiam sese in infimis contra certamina accingat. Vnde & subditur: Aut poterit comedi insulsum, quod non est sale conditum?] Verba quippe moresq; carnalium, quasi cibum se nostris mentibus ingerunt, ut in delectationis uentre rapiantur. Sed electus quisque insulsum cibum non comedit, quia prauorum dicta factaq; diiudicans, ab ore cordis repellit. Paulus ad esum mentium inferri insulsa prohibuit, cum discipulis dixit. Sermo uester semper in gratia sale sit conditus. Et Psalmistæ quoque
Col. 4. uerba reproborum, in cordis ore insulsa sapuerunt, cum dicebat: Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed non ita ut
Psa. 118 lex tua domine. Sæpe autem carnalium uerba dum se importunè nostris auribus ingerunt, in corde bellum intentionis gignunt, & quāuis hæc & ratio respuat, & lingua reprehendat, cum labore tamē

A intus uincitur, quod foris cum autoritate diiudicatur. Vnde necesse est, ut nec ad aures ueniat quod mens à cogitationis aditu uigilans repellat. Sancti igitur uiri cum ęternitatis desideriis anhelant, in tantam altitudinem uitę se subleuant, ut audire iam quę mundi sunt, graue sibi ac deprimens pondus credant. Valde nanque insolens atque intolerabile ęstimant, quicquid illud non sonat quod intus amant. Sed sępe mens iam per desiderium ad sublimia rapitur, iam funditus ab stulta terrenorum hominum
B locutione separatur, nec tamen adhuc pro amore ueritatis, ad perferendos pręsentis uitæ cruciatus accingitur, iam superna appetit, iam in infimis stulta contemnit, sed necdum se ad perferendę aduersitatis tolerantiam dirigit, Vnde & subditur: Aut potest aliquis gustare, quod gustatum affert mortem?] Durum quippe est appetere quod cruciat, sequi quod uitam fugat. Sed plerunque mens iusti ad tantum se uirtutis culmen extendit, ut & apud se in internę rationis arce pręsideat, & quorundam foris stultitiam tolerando conuertat. Quos enim ad for-
C tia trahere nitimur eorum necesse est, ut infirma toleremus: quia nec iacentem erigit, nisi qui status sui rectitudinem per compassionem flectit. Cum uerò alienę infirmitati compatimur, ualentius à nostra roboramur, ut amore futurorum mens ad pręsentia aduersa se pręparet, & cruciatus corporis quos timebat expectet. Auctus nanq; desideriis cœlestibus angustatur, cunq; ęternę patrię quanta sit dulcedo considerat, pro ea pręsentis uitę amaritudines ardenter amat. Vnde post insulsi cibi fastidium, post im-
D possibilem mortis gustum, rectè subiungitur:

Quòd electi quum in aliquo se offendisse nouerint, & nulla eis pro male gestis irrogantur aduersa, timent ne in æternum gratia deserat, quos in præsenti uita nulla mali sui retributio castigat. *Cap. VII.*

QVæ prius tangere nolebat anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt

sunt.] Mens enim iusti proficiens, quę A prius dũ sola propria curaret, ferre aliena fastidiebat, & quæ minus alienis compatiens, conualescere contra aduersa non poterat: cum ad toleranda proximi infirma se attrahit, ad aduersa superanda conualescit, ita ut pro amore ueritatis, præsentis uitæ cruciatus tanto pòst fortius appetat, quanto prius infirma fugiebat. Inclinatione nãq; sua erigitur, attractione tenditur, compassione roboratur: cũq; amore proximi se dilatat, quasi ex meditatione colligit, quanta fortitudine in autorem surgat. Charitas nanq; quia nos ad uim cõpassionis humiliat, altius B in culmine cõtemplationis leuat: & multiplicat iam maioribus desiderijs æstuat, iam peruenire ad uitam spiritus, etiam per cruciatus corporis anhelat. Quod ergo prius tangere nolebat, hoc pòst præ angustia comedit, qui desideria sua uix capiens, & ipsas quas dudum timuerat, iam pro amore cœlestis patriæ pœnas amat. Si enim mens in Deum forti intẽtione dirigitur, quicquid sibi in hac uita amarũ fit, dulce ęstimat: omne quod adfligit, requiem putat: transire & per mortem appetit, ut obtinere plenius uitam C possit, funditus extingui in intimis desiderat, quo uerius ad summa conscendat. Sed hæc de cuius libet anima, hæc de beati Iob mente mentior, nisi ipse subiũgat: Quis det ut ueniat petitio mea, et quod expecto tribuat mihi Deus, & qui cœpit, ipse me conterat, soluat manum suam, & succidat me, & hæc mihi sit consolatio, ut affligens me dolore, non parcat?] Sed hęc fortasse per contumaciam expetit, fortasse in eo quòd se perfectè extingui desiderat, iniustitiã ferientis accusat. Absit hoc. Nam qua mente id expetat, uerbis sequentibus demostrat, dicẽs: D Nec contradicam sermonibus sancti.] Nequaquã ergo de iniustitia percutiẽtis murmurat, qui percussorem suum & inter uerbera sanctum uocat. sciendũ uerò, quia aliquãdo nos aduersarius, aliquando autem conterit Deus. Ex cõtritione autem aduersarij, à uirtute deficimur: per contritionẽ uerò domini fracti, à uitijs in uirtute roboramur. hãc contritionem

Psal. 2 propheta prospexerat, quum dicebat: Reges eos in uirga ferrea, & tanquam uas figuli conteres eos. In uirga nos ferrea dominus regit & conterit, quia dispensationis suæ forti rectitudine quum nos interius reficit, exterius affligit. Nã quo uirtutem carnis humiliat, intentionem spiritus exaltat. Vnde hæc eadem contritio figuli uasi cõparatur, sicut & per Paulum dicitur: Habemus thesaurum istum *2. Cor. 4* in uasis fictilibus. Qui simul contritionẽ & regimen exprimens ait: Licet qui foris est, noster homo corrumpitur, tamen is qui intus est, renouatur de die in diem. Sanctus igitur uir, qui appropinquare Deo etiam per flagella desiderat, per spiritum humilitatis dicat: Qui cœpit, ipse me conterat.] Plerunq; enim uitiorum cõtritionem in nobis agere dominus inchoat, sed cùm mens ex ipso exordio profectus extollitur, cunq; se iam quasi de uirtutibus erigit, sęuienti contra se aditum pandit, qui cordis intima penetrãs, omne quod in ea de studio bonæ inchoationis inuenerit, cõfringit: tãtoq; se uehementius in eius confractione exhibet, quanto & grauius, quia uel ad modicum fuerat proiectus, dolet. Vnde & teste Euangelio, uoce ueritatis, ad neglectam domum conscientiæ spiritus immundus qui solus exijt, cum spiritibus septem redit. Ne ergo post diuinę corruptionis exordia antiquus hostis surripiat, atque ad uirtutum confractionem trahat, sanctus uir cogruè exorat, dicens: Qui cœpit, ipse me conterat. Ac si apertè dicat: hoc quod in me exorsus est, perficere feriendo non desinat, ne desertum me aduersario ad cõtritionem tradat. Vnde *Mat. 12* & aptè subditur: Soluat manum suam, & succidat me.] Sępe nanque fiducia longę prosperitatis inflati, in quodam statu elationis erigimur. Cunq; nos extolli conditor conspicit, sed amorem suum erga nos per uerba nõ exercet, quasi ad ferienda nostra uitia manum ligatam tenet. An nõ affectus sui manũ ligauerat, quũ peccanti populo dicebat: Non irascar tibi. &, Zelus meus recessit à te? Soluere ergo manum suam dicitur, quum exercet affectum. Rectè autem subiungitur: Et succidat me. Quum enim securos nos ac de uirtutum effluentia elatos repen-

tinus uel flagelli dolor, uel infirmitatis tentatio percutit protinus ab status sui uertice mentis nostrę elatio succisa cadit, ut de semetipsa nihil audeat, sed infirmitatis suę ictu prostrata, manum leuantis quęrat. Hinc est, quòd sancti uiri cùm de occulta erga se dispositione suspecti sunt, plus prospera ipsa pertimescunt, tentari appetunt, flagellari concupiscunt, quatenus incautam mentem metus & dolor erudiat, ne in hac peregrinationis uia, hoste ex insidiis erumpente, sua eam deterius securitas sternat. Hinc Psalmista ait: Proba me domine, & tenta me. Hinc iterum dicit: Ego ad flagella paratus sum. Quia enim uiri sancti mentis suę corruptionis uulnus sine putredine non esse considerant, libenter se sub manu medici ad sectiones parant, ut aperto uulnere uirus peccati exeat, quod sana cute intus occidebat. Vnde & adhuc subditur: Et hęc mihi sit consolatio, ut affligens me dolore, non parcat.] Electi quippe quum perpetrasse se illicita nouerunt, sed perscrutantes inueniunt, quia nulla pro illis aduersa perpessi sunt, in immensę formidinis terrore tabescunt, pauore æstuant, sinistris agitati suspicionibus laborant: ne in æternum se gratia deserat, quos in præsenti uita mali sui retributio nulla castigat: timent, ne ultio quæ suspenditur grauior in fine seruetur: feriri paterna correptione desiderant, & dolorem uulneris medicamina salutis putant. Rectè ergo nunc dicitur: Hæc mihi sit consolatio, ut affligens me dolore, non parcat. Ac si apertè diceretur: quia ideo hic quibusdam parcit, ut eos in perpetuum feriat, ideo me hic feriat non parcendo, ut in perpetuum parcat. Ex afflictione enim consolor, quia corruptionis humanæ putredinem sciens, ad spem salutis ex uulnere certus reddor. Quod quia non tumenti, sed humili mente edidit, subiungendo, ut prædiximus, patefacit, dicens: Nec contradicam sermonibus sancti.] Plerunque ad nos uerba Dei non sunt dictorum sonitus, sed effectus operationum. In eo enim nobis loquitur, quod erga nos tacitus operatur. Beatus igitur Iob sermonibus Dei contradiceret, si de eius percussionibus murmuraret. Sed quid de percussore suo sentiat indicat, qui (sicut iam diximus) qui ferientem tolerat, sanctum uocat. Sequitur:

Psal. 25
Psa. 37.

A

Quid sit fortitudo iustorum, & quid reproborum. Cap. VIII.

QVæ est enim fortitudo mea, ut sustineam, aut quis finis meus, ut patienter agam?] Sciendum quod alia iustorum, atque alia est fortitudo reproborum. Iustorum quippe fortitudo, est carnem uincere, propriis uoluntatibus contraire, delectationem uitæ præsentis extinguere, huius mundi aspera pro æternis præmiis amare, prosperitatis blandimenta contemnere, aduersitatis metum in corde superare. Reproborum uerò fortitudo, est transitoria sine cessatione diligere, contra flagella conditoris insensibiliter perdurare, ab amore rerum temporalium, nec ab aduersitate quiescere, ad inanem gloriam etiam cum uitæ detrimento peruenire, malitiæ augmenta exquirere, bonorum uitam non solum uerbis ac moribus, sed etiam gladiis impugnare, in semetipsis spem ponere, iniquitatem quottidie sine ullo desiderij defectu perpetrare. Hinc est quod per Psalmistam dicitur ad electos: Viriliter agite, & confortetur cor uestrum, omnes qui speratis in domino. Hinc per prophetam reprobis dicitur: Væ qui potentes estis ad potandum uinum, & uiri fortes ad miscendam ebrietatem. Hinc per Salomonem dicitur, quod sancti quique sine ulla debilitate desiderij internam requiem contemplantur. En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt, ex fortissimis Israel. Hinc Psalmista contra reprobos in passione positi uoce redemptoris insinuat, dicens: Ecce occupauerunt animam meam & irruerunt in me fortes. Quàm bene utranque fortitudinem Esaias complexus est, dicens: Qui confidunt in domino, mutabunt fortitudinem. Qui enim nequaquam sument, sed mutabunt

9 (margin, beside "QVæ est enim fortitudo mea, ut")
B
C
Psal. 30
Esa. 5
D
Canti. 3.
Psal. 58
Esa. 40

bunt dixit: profectò patenter innotuit, aliam esse quæ proponitur, & aliam quæ inchoatur. An non etiam reprobi fortes sunt, qui ad præsentis uitæ concupiscentiam tot laboribus currunt, periculis se audenter obiiciunt, pro lucris contumelias libenter ferunt, ab appetitus sui libidine nulla uicti contrarietate resiliunt, percussionibus durescunt, & mala mundi tolerant pro mundo, eiusque (ut ita dixerim) gaudia quærentes perdunt, nec tamen hæc perdendo fatigantur? Vnde & bene ex humani generis uoce per Hieremiam dicitur: Inebriauit me absynthio. Ebrius quippe quod patitur nescit. Absynthio ergo ebrius est, qui præ amore præsentis seculi, à sensu rationis alienus, dum quicquid pro mundo sustinet leue deputat, laboris amaritudinem quam toleret ignorat: quia nimirum delectabiliter ad cuncta ducitur, in quibus pœnaliter fatigatur. At contrà uir iustus ad mundi pericula pro mundo toleranda esse debilis studet, finem suum conspicit, uita præsens quàm sit transitoria attendit, & pro ea exterius labores perpeti renuit, cuius intrinsecus delectationem uicit. Beatus igitur Iob præsentis uitæ aduersitatibus pressus, dicat ex sua, dicat ex omnium uoce iustorum: Quæ est enim fortitudo mea, ut sustineam? aut quis finis meus, ut patienter agam? Ac si apertè insinuet, dicens: Mala mundi pro mundo toleratolerare nequeo, quia iam in eius desiderio fortis non sum. Dum enim præsentis uitæ finem conspicio, cur pondus cruciatus eius patior, cuius appetitum calco? Et quia iniusti quique, ut diximus, tanto fortius labores illius perferunt, quanto auidius eius delectatione pascuntur, rectè mox eandem reproborum fortitudinem subdit, dicens:

Thren. 3

Quòd nõnulli reprobi ex percussione sicut lapides indurantur, alij uero in percussione consoni, resonant sine correptione. Cap. IX.

10 NEc fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea ænea est.] Quid

A hoc loco ære ac lapidibus, nisi insensibilium hominum corda signantur? Qui sæpe & supernos ictus accipiunt, & tamen nulla disciplinæ percussione mollescunt. Quo contra electis per prophetam pollicente Domino dicitur: Tollam à uobis cor lapideum, & dabo uobis cor carneum. Paulus quoque ait. Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum uelut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Scimus autem quoniam percussi lapides clarum sonum red-

B dere nequeunt æs uerò cùm percutitur, canorus ualde sonitus ex eius percussione format. Quod quia ut lapides uita caret, sensum in sonitu non habet. Et sunt nonulli qui lapidibus similes ita ad pietatis præcepta duruerunt ut cum eos percussio supernę animaduersionis examinat, nequaquam sonitum humilis confessionis reddant. Quidam uerò à metallo æris in nullo discrepantes, cum flagella supernę percussionis accipiunt, pię confessionis sonitum emittunt. Sed quia humilitatis uoces

C ex corde non proferunt, ad statum salutis reducti, nesciunt quod promiserunt. Illi ergo more lapidum percussi, nec uoces habent: isti autem in nullo ęris imitationem fugiunt, qui in percussione positi, bona quæ non sentiunt loquuntur. Illi uenerationem ferientis & uerbera denegant, isti pollicentes quod non implent, sine uita clamant. Vir igitur sanctus reproborum duritiam inter uerbera fugiens dicat: Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea ænea est. Ac si apertè fateatur dicens: Repro-

D borum similitudinem sub disciplinæ uerbere fugio, quia nec more lapidum ita obdurui, ut sub percussionis stimulo à ministerio confessionis obmutescam. nec rursus quasi ęs uocem confessionis resono, & sensum uocis ignoro. Sed quia ad percussionem reprobi debiliter fortes sunt, electi autem ualenter infirmi: beatus Iob dum fortem se per insaniam non esse asserit, fortem se per statum salutis innotescit.

Ezec. 11
1.Co. 13.

Vnde ergo hanc eandem fortitudinẽ percęperit patẽter insinuet, ne si sibi uires 11

quas habet arroget, potenter ad mortem currat. Plerunq; enim uirtus habita deterius quàm si deesset, interficit: quia dum ad sui confidentiã mentẽ erigit, hanc elationis gladio transfigit. Cunq; eam quasi roborãdo uiuificat, eleuando necat, ad interitum uidelicet pertrahit, quã per spem propriã ab internæ fortitudinis fiducia euellit. Sed quia beatus Iob & uirtute pollet, & in semetipso fiduciam non habet, atq; (ut ita dixerim) uires infirmus habet, aptè subiungit dicens: Ecce non est auxiliũ mihi in me.] Patet iam ad cuius spem percussi animus recurrat, cùm in se sibi auxilium esse denegat. Sed quia infirmũ se in semetipso insinuat, ad maioris adhuc fortitudinis meritũ, quomodo etiã à proximis destituatur adiungit: Necessarij quoque mei recesserunt à me] Sed ecce despectus exterius, intus solio iudicij præsidet. Nam cùm derelictum se asserit, protinus ad sententiam erumpit, dicẽs:

De ordine charitatis, & quod in prosperitate dilectio uix agnoscatur. Cap. X.

QVi tollit ab amico suo misericordiã, timorẽ domini derelinquit.] Quis hoc loco amici nomine, nisi quilibet proximus designatur? qui eo fidelius nobis iungitur, quo percepto nunc à nobis boni operis exemplo, ad obtinendam pòst æternam patriam ueraciter auxiliatur. Quia autem duo sunt præcepta charitatis, Dei uidelicet amor, & proximi: per amorem Dei amor proximi gignitur, & p amorẽ proximi amor Dei nutritur. Nã qui amare Deum negligit, profectò diligere proximum nescit, & tunc plenius in dilectione Dei proficimus, si in eiusdẽ dilectionis gremio prius proximi charitate* ligamur. quia enim amor Dei amorem proximi generat, dicturus per legẽ dominus: Diliges proximũ tuũ sicut teipsum præmisit dicens: Diliges dominũ Deum tuum: ut scilicet in terra pectoris nostri, prius amoris sui radicem figeret, quatenus per ramos postmodum dilectio fraterna germinaret. Et rursum qa amor Dei ex proximi amore coalescit, testatur Ioannes, qui increpat dicens: Qui nõ diligit fratrem suum quem uidet, Deum

al. lactamur
Deut. 6.
1 Ioan. 4

A quem non uidet, quomodo potest diligere? Quæ tamen diuina dilectio per timorẽ nascitur, sed in affectum crescendo permutatur. Sępe uerò omnipotens Deus ut quantum quisque à charitate eius ac proximi longe sit, uel in ea quantum profecerit innotescat, miro ordine cuncta dispensans: alios flagellis deprimit, alios successibus fulcit. Et cum quosdam temporaliter deserit, in quorundam cordibus quæ mala latent ostendit. Nam plerunq; ipsis nos miseros insequuntur, qui felices sine cõparatione coluerunt. Cum enim quis B positus in prosperitate diligitur, incertũ ualde est utrũ prosperitas an persona diligatur. Amissio autem felicitatis interrogat uim dilectionis. Vnde bene quidam sapiens dicit: Non agnoscitur in bonis amicus, & non abscõdit in malis inimicus. Nec prosperitas quippe amicum indicat, nec aduersitas inimicũ cęlat: quia & ille sępe prosperitatis nostrę reuerentia tegitur, & iste ex confidentia aduersitatis aperitur. Vir igitur iustus in flagellis positus dicat: Qui tollit ab amico suo misericordiã, timorẽ domini derelinquit: quia C nimirũ qui ex aduersitate proximũ despicit, apertè conuincitur quòd hunc in prosperis non amauit. Et cum omnipotens Deus ideo flagello quosdã cruciet, ut & percussos erudiat, & nõ percussis occasionẽ boni operis præbeat, quisquis percussum despicit, occasionem à se uirtutis repellit: & tanto se nequius contra autorem erigit, quanto hunc nec pium in salute propria, nec iustũ in alieno uulnere agnoscit. Intuendum uerò quòd beatus Iob sic sua loquitur, ut totius quoq; electi populi per eum uita signetur. Quia enim eius- D dem populi membrum est cum uera quæ ipsa patitur narrat, ea etiã quæ sustinet ille denunciat, dicens: Fratres mei prætererunt me sicut torrens, qui raptim transit in conuallibus.] Reproborum mens quia sola præsentia diligit, plerunque nunc tanto aliena existit à uerbere, quanto pòst extranea remanet, ab hæreditate, & superba iustos despicit, quos paterna misericorditer seueritas affligit. Sæpe uerò reprobi eandem fidem qua uiuimus retinent, eiusdẽ fidei sacramenta percipiũt, eiusdem religionis unitate continentur, sed

Eccl. 12

ſed tamen compaſſionis uiſcera neſciũt, charitati uim qua in Deum flagramus & proximum non agnoſcunt. Rectè ergo & fratres & prætereuntes uocantur, quia ex uno matris gremio nobiſcum per fidem prodeunt, ſed in uno charitatis ſtudio erga Deum & proximum non figuntur. Vnde etiam aptè torrenti qui raptim tranſit in conuallibus comparãtur. Torrens nanq; ex montanis in ima defluit, & collectus hyemalibus pluuijs, æſtiuis ſolibus areſcit. Qui enim terrena diligunt, & ſpem ſupernæ patriæ deſerunt, quaſi ex montibus ualles petunt, quos tamen hyems præſentis uitę multiplicat, ſed æſtas uenturi iudicij exiccat, quia cũ ſol ſupernæ diſtrictionis incanduerit, reproborum lætitiam in ariditatem uertit. Bene autem dicitur: Raptim tranſit in conuallibus. Torrentem quippe ad conualles raptim tranſire, eſt prauorum mentes ad ima deſideria ſine ullo obſtaculo
12 ac difficultate deſcendere. Omnis enim aſcenſus in labore eſt, deſcenſus in uoluptate, quia per adniſum greſſus ad ſuperiora tenditur, per remiſsionem uerò ad inferiora declinatur. Ad montis enim uerticem ſaxum ſubuehere magni laboris eſt, idemq; à ſummis ad ima dimittere labor non eſt. ſine mora uidelicet proruit, qui magnis conatibus ad ſumma peruenit. Longo ſtudio ſeges ſeritur, ſole atq; imbre diutino nutritur, ſed tamen una & ſubita ſcintilla conſumitur. Et pauliſper ædificia ad alta proficiunt, ſed repentinis caſibus terram petunt. Robuſta arbor in aera per tarda incrementa ſe erigit, ſed quicquid diu ad alta protulit, ſemel & ſimul cadit. quia igitur aſcenſus in labore eſt, deſcenſus in uoluptate, rectè nunc dicitur: Fratres mei prętererunt me ſicut torrens qui raptim tranſit in conuallibus:] Quod tamen ſentiri & aliter poteſt. Si enim conualles ima pœnarum loca intelligimus, iniuſti quique ſicut torrens raptim ad conualles tranſeunt, quia in hac uita quam totis deſiderijs appetunt, diu ſtare nequaquam poſſunt. Nam quot dies ætatis accipiunt, quaſi tot quotidie greſsibus ad finem tẽdunt. Augeri ſibi optant tempora, ſed quia conceſſa ſubſiſtere nequeunt, quot augmenta uiuendi percipiunt, diu uiuendi ſpacia totidem perdunt. Momenta ergo tẽporum quo ſequuntur fugiũt, quo accipiunt amittunt. Raptim itaque ad conualles tranſeunt, qui in longum quidem uoluptatum deſideria pertrahunt, ſed ad inferni clauſtra repentè perducuntur. Quia enim hoc etiam tempus quod qualibet longæuitate extenſum eſt, ſi fine clauditur, longum non eſt, ex fine miſeri collegerunt breue fuiſſe, quod amittendo tenuerunt. Vnde bene & per Salomonem dicitur: Si multis annis uixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit, meminiſſe debet tenebroſi temporis & dierum multorum, qui cum uenerint, uanitatis arguentur præterita. *Eccl. 11* Stulta etenim mens cum multum repentè inuenerit, quod nequaquàm præterit, æternitatem eius tolerando intelligit, quia quod præterire potuit, uanũ fuit. Sciendum uerò eſt, quòd pleriq; agere recta deſiderant, ſed ſunt nonnulla quæ infirmis eorum mentibus ex præſenti uita contradicunt, cunq; aduerſa in infimis perpeti metuunt, in ſuperni iudicij rectitudine offendunt. Vnde rectè ſubiungitur:

Quòd hi qui temporalium damnorum metu ueritatem, uel iuſtitiam, uel cæteras uirtutes prætermittunt, cœleſtis iræ uindictam incurrunt. *Cap. XI.*

QVi timent pruinam, irruet ſuper eos nix.] Pruina quippe inferius gelatur, nix autem de ſuperioribus ruit. Et ſæpe nonnulli dum temporalia aduerſa pertimeſcunt, diſtrictioni ſe æternæ animaduerſionis obijciunt. De quibus bene per Pſalmiſtam dicitur: Illic trepidauerunt timore, ubi non erat timor. *Pſal. 13* Iſte nanq; ueritatẽ iam liberè defendere appetit, ſed tamen in ipſo ſuo appetitu trepidus indignationem poteſtatis humanæ pertimeſcit, cunq; in terra hominem contra ueritatem pauet, eiuſdem ueritatis iram cœlitus ſuſtinet. Ille peccatorum ſuorum conſcius, ea quæ poſſidet, indigentibus iam largiri deſiderat, ſed tamẽ ne datis rebus egeat ipſe formidat. Cũq; carnis ſubſidia reſeruãdo trepidus præparat, ab alimẽtis miſericordię animam

animam necat. Et cùm pati in terra inopiam metuit, æternam sibi abundantiam supnæ refectionis abscindit. Rectè ergo dicitur: Qui timent pruinam, irruet super eos nix. Quia qui conculcanda in infimis metuunt, à summis metuenda patiuntur: & cum transire nolunt quod calcare poterant, iudicium de supernis accipiũt, quod tolerare nequaquam possunt. Sed hæc agentes, mundi gloriam temporaliter obtinent. quid autem tempore uocationis sub facturi sunt, cum cuncta simul pauidi deserunt, quæ hic cum graui timore seruauerunt? Vnde & apertè subditur: Tempore quo fuerint dissipati, peribunt.] Quos enim præsentis uitæ sollicitudo ordinat, amissio dissipat: & tunc etiam exterius pereunt, qui intus dudum æterna negligendo perierunt. De quibus rectè additur: Et ut incaluerint, soluentur de loco suo.] Iniquus enim quisque cum incaluerit, de loco suo soluet, quia iudicio intimæ districtionis appropinquans, cum iam per cognitionem penè feruere cœperit, ab ea cui dudum inhæserat carnis suæ delectatione separať. Hinc
Esai. 28 est enim quod per prophetam de reprobis dicitur: Et tantummodo sola uexatio intellectum dabit auditui: quia uidelicet eterna nõ intelligunt, nisi cum pro temporalibus iam sine emendatione puniuntur, tunc mens æstuat, & infructuosæ pœnitentiæ se ignibus inflammat, duci ad supplicium timet, præsentem uitam ex desiderio retinet: sed de loco suo soluitur, quia oblectamenta carnis deserens, eius duritia per supplicium liquatur. Sed quia iniqui omnes qđ abstractionis suæ tempore patiantur audiuimus, adhuc aliqua quibus in libertatis suæ spacio implicantur, audiamus. Sequitur:

Quòd peccatum ex peccato nascatur, mira & subtilis distinctio, & quid sit quod per Esaiam dicitur: Erit cubile draconum, & pascua struthionum. Cap. XII.

INuolutæ sunt semitæ gressuum eorũ.] Omne quod inuoluiť, in semetipsum replicatur. Et sunt nonnulli qui seducentibus uitijs obuiare quasi tota intentione deliberant, sed irruente tentationis ar-
14

A ticulo in deliberationis proposito non perdurant. Alius nanque prauo usu superbiæ inflatus, cum magna esse præmia humilitatis cõsiderat, aduersum semetipsum se erigit, & quasi tumorem turgidi fastus deponit, exhibere se quibuslibet contumelijs humilẽ promittit: sed cum repente hunc unius iniuria uerbi pulsauerit, ad consuetũ protinus elationem redit, sicq; ad tumorem ducitur, ut nequaq̃ quia humilitatis bonum concupierat, recordetur. Alius auaritia æstuans, augendis facultatibus anhelat: is cum præterire omnia uelociter conspicit, uagantem per
B concupiscentias mentem figit, decernit iam nihil appetere, & adepta tantũmodo sub magni moderaminis freno possidere: sed cum repentè fuerint oculis oblata quæ placeant, in ambitione protinus mens anhelat, semetipsam non capit, adipiscendi hæc occasionem quærit, & oblita continentiæ quam secum pepigerat, cogitationum se stimulis per desideria acquisitionis inquietat. Alius luxuriæ tabe polluitur, & longa iam consuetudine captus tenetur, quanta autem castitatis sit munditia, conspicit, & à carne uinci turpe deprehendit. Restringere er-
C go uoluptatum fluxa deliberat, & resultare consuetudini quasi totis se uiribus parat. Sed uel obiecta oculis specie, uel ad memoriam reducta, cum subiecta tentatione concutitur, protinus a pristina præparatione dissipatur. Et qui contra hanc clypeum deliberationis erexerat, delectationis iaculo confossus iacet, sicq; eum luxuria eneruem superat, ac si nulla contra eam intentionis arma præparasset. Alius uerò iracundię flammis accenditur, eiusq; stimulis ad inferendas proximis contumelias effrenatur. Cùm uerò nulla furoris animam occasio pulsat, quã-
D ta sit mansuetudinis uirtus, quanta patientię altitudo considerat, seq; etiã contra contumelias patienter parat, sed cum parua quęlibet commotionis occasio nascitur, repentè ad uoces & contumelias medullitus inflammatur, ita ut non solum ad memoriam patiẽtia promissa nõ redeat, sed & semetipsam mens & ea quę loquitur conuitia non agnoscat. Cunq; furori plenè satisfecerit, quasi post exerci-
tium

tium in tranquillitatem redit: & tunc se ad silentij claustra recolligit, cum linguę non patientia sed procacitatis suę satisfactio frenũ ponit. Vix igitur uel serò post conuitia illata se cohibet, quia & à cursu sæpe spumantes equos non præsidentis dextera, sed campi terminus coercet. Bene ergo de reprobis dicitur: Inuolutæ sunt semitæ gressuum eorum, quia recta quidem deliberando appetunt, sed ad cõsueta semper mala replicantur, & quasi extra se tensi, ad semetipsos per circuitũ redeunt, qui bona quidem cupiunt, sed à malis nequaquam recedunt. Esse quippe humiles, sed tamen sine despectu: esse contenti proprijs, sed sine necessitate: esse casti, sed sine maceratione corporis: esse patientes, sed sine contumelijs uolunt: cumq; adipisci uirtutes quærunt, sed labores uirtutum fugiunt, quid aliud quàm exhibere belli certamina in campo nesciunt, & triumphare in urbibus de bello concupiscunt?

15 Quamuis hoc quòd eorum semitæ inuolutæ memorantur, adhuc intelligi & aliter possit. Sæpe nanque nonnulli contra quædam se uitia uehementer accingunt sed quædam subigere negligunt: cumq; se contra ista non erigunt, & illa contra se reparant quę subegerunt. Alius nanque iam carnem à luxuria edomuit, sed tamen adhuc mentem ab auaritia non refrenauit: cumq; se in mundo pro exercenda auaritia retinet, cumq; à terrenis actibus non recedit, erumpente occasionis articulo, etiam in luxuriam labitur, quam iam subegisse uidebatur. Alius auaritiæ æstum uicit sed nequaquã uim luxuriæ subdidit, cumq; explendæ luxuriæ percium præparat, iugo quoque auaritiæ quam dudum edomuit, cordis ceruicem subdit. Alius rebellantem iam impatientiam strauit, sed inanem gloriã necdum uicit: & cum se per hanc mundi honoribus inserit, confixus causarum stimulis, ad impatientiam captus redit: cumq; inanis gloria ad defensionem sui animum erigit, & illa uictus tolerat quã superauit. Alius iam inanem gloriã subdidit, sed tamen impatientiam necdum strauit: & cum multa resistentibus per impatientiam minatur, erubescens non im-

A plere quod loquitur, sub inanis gloriæ iugum reuocatur: & hoc uictus per aliud tolerat, qd' plenè se uicisse gaudebat. Sic ergo uicario fugitiuum suum uitia retinent, & quasi iam amissum sub dominij sui iure recipiunt atque ad uindictam sibi uicissim tradunt. Peruersis itaq; inuolutæ sunt gressuum semitæ, quia & si deuicta una nequitia pedem leuant, regnãte tamen altera, hunc in ea etiam quam deuicerant, implicant. Aliquãdo uerò inuolutis gressuum semitis, & nulla culpa deuincitur, & alia per aliam perpetratur. Nam sæpe furto, negationis fallacia iun-
B gitur, & sæpe culpa fallaciæ, periurij reatu cumulatur. Sæpe quodlibet uitium imprudenti præsumptione committitur, & sæpe (quod omni culpa fit grauius) etiam de commisso uitio superbitur. Nã quamuis de uirtute nasci elatio soleat, nõnunquam tamen stulta mens de perpetrata se nequitia exaltat. Sed cum culpa culpæ adiungitur, quid aliud quàm inuolutis semitis atque innodatis uinculis prauorum gressus ligantur? Vnde bene contra peruersam mentem sub Iudeæ specie per Esaiam dicitur: Erit cubile draconum, & pascua struthionum, & occurrerent dę- *Esa. 34*
C monia onocẽtauris, & pilosus clamabit alter ad alterum. Quid nanq; per dracones, nisi malitia: quid uerò struthionum nomine, nisi hypocrisis designatur? Struthio quippe uolandi speciem habet, sed usum uolandi non habet: quia & hypocrisis cunctis intuentibus imaginem de se sanctitatis insinuat, sed tenere uitam sanctitatis ignorat. In peruersa igitur mẽte draco cubat, & struthio pascitur: quia & latens malitia callidè tegitur, & intuẽtium oculis simulatio bonitatis antefertur. Quid uerò onocentaurorum nomi-
D ne, nisi & lubrici figurantur & elati? Græco quippe eloquio onos asinus dicitur, & appellatione asini luxuria designatur, propheta attestante, qui ait: Vt carnes asinorum, carnes eorũ. Tauri autem uocabulo ceruix superbiæ demonstratur, sicut uoce dominica de Iudæis superbientibus per Psalmistam dicitur: Tauri pingues obsederunt me. Onocentauri ergo sunt, qui subiecti luxuriæ uitijs, inde ceruicem erigunt, unde humiliari debuerãt. *Eze. 24* *Psal. 21*

Qui

Qui carnis suæ uoluptatibus seruientes, A expulsa longè uerecundia, non solum se amittere rectitudinem nõ dolent, sed adhuc etiam de opere confusionis gaudẽt. Onocentauris autem dæmonia occurrunt, quia maligni spiritus ualde eis ad uotum deseruiunt, quos de his gaudere conspiciunt, quæ flere debuerunt. Vbi aptè subiungitur: Et pilosus clamabit alter ad alterum. Qui nanq; alij pilosi appellatione figurantur, nisi hi quos Græci Panas Latini uerò incubos uocant? quorum nimirum forma ab humana effigie incipit, sed bestiali extremitate termina- B tur. Pilosi ergo nomine, cuiuslibet peccati asperitas designatur, quod & si quando quasi ab obtentu rationis incipit, semper tamen ad irrationabiles motus tendit, & quasi homo in bestiam desinit, dum culpa per rationis imaginem inchoãs, usq; ad irrationabilem effectum trahit. Nam sæpe edendi delectatio seruit gulæ, & seruire se simulant indigentiæ naturæ, cunque uentrẽ ingluuie extendit, membra in luxuriam erigit. Pilosus autem alter ad alterum clamat, cum perpetrata nequitia, ad aliam perpetrandam malitiam pro C uocat, & quasi quadam cogitationis uoce, commissa iam culpa, culpam adhuc quæ committatur inuitat. Sæpe nanque (ut diximus) gula dicit: Si abundanti alimento corpus non reficis, in nullo utili labore subsistis. Cunq; mentem per desideria carnis accenderit, mox quoq; luxuria uerba propriæ suggestionis facit, dicens: Si misceri Deus homines corporaliter nollet, membra ipsa coeundi apta usibus non fecisse. Cunq; hæc quasi ex ratione suggerit, mentem ad libidinum effrenationem trahit. Quæ sępe deprehen- D sa, patrocinium mox fallaciæ & negationis inquirit, reamq; se esse non æstimat, si mentiendo uitam defendat. Pilosus ergo alter ad alterum clamat, quando sub aliqua ratiocinãdi specie, peruersam mentem culpa subsequens ex occasione culpæ præcedentis illaqueat. Cunq hanc peccata dura atq; aspera deprimunt, quasi conuocati in ea concorditer pilosi dominantur: sicque fit, ut semper se gressuum semitæ deterius inuoluant, dũ mẽtem reprobam culpa per culpam ligat.

Quòd peccati consuetudine mens cæcata nescit quò uadat, & libenter illecebris se subdat, quod exemplo Sampsonis & Sedechiæ probatur. Cap. XIII.

SEd inter hæc sciendum est, quod aliquando prius oculus intellectus obtunditur, & postmodum captus animus per exteriora desideria uagatur: ut cæca mens quò ducitur nesciat, & carnis suæ illecebris sese libenter subdat. Aliquando uerò prius desideria carnis ebulliunt, & post longum usum illiciti operis, oculum cordis claudunt. Nam sæpe mens recta cernit, nec tamen audenter contra peruersa se erigit: & renitens uincitur, dum hoc ipsum quod agit dijudicans, carnis suæ delectatione superatur. Quia enim plerunque prius oculus contemplationis amittitur, & post per carnis desideria huius mundi laboribus animus subiugatur, testatur Sampson ab Allophylis captus, qui postquam oculos perdidit, ad molam deputatus est: quia nimirum maligni spiritus postquam tentationum stimulis intus aciem contemplationis effodiunt, foras in circuitum laborum mittunt. Rursum, quia sæpe & recta operatio exterius perditur, & tamen adhuc rationis lumen in corde retinetur, propheta Hieremias insinuat, qui dũ Sedechiæ captiuitatẽ narrat, ordinem captiuitatis internæ denunciat, dicẽs: Occidit rex Babylonis filios Sedechię in Reblatha in oculis eius, & omnes nobiles Iuda occidit rex Babylonis, oculos quoque Sedechiæ eruit. Rex Babylonis est antiquus hostis, possessor intimæ confusionis, qui prius filios ante intuentis oculos trucidat: quia sæpe sic bona opera interficit, ut hæc se amittere ipse qui captus est, dolens cernat. Nam bona plerunq; gignit animus, & tamen carnis suæ delectationibus uictus, bona quæ genuit, amans perdit, & quæ patitur damna considerat, nec tamen uirtutis brachium contra regem Babylonis leuat. Sed dum uidẽs nequitiæ perpetratione percutitur, ad hoc quandoque peccati usu perducitur, ut ipso quoque rationis lumine priuetur. Vnde Babylonis rex, extinctis prius filijs, Sedechiæ oculos eruit, quia malignus spiritus

16

Hier. 39

spiritus subductis prius bonis operibus post & intelligentiæ lumen tollit. Quod rectè Sedechias in Reblatha patitur, Reblatha quippe multa hęc interpretat. Ei enim quandoque & lumen rationis claudit, qui prauo usu ex iniquitatis suæ
17 multitudine grauatur. Quoquo autem modo culpa prodeat, uel quibuslibet occasionibus erumpat, reproborum tamen semitæ semper inuolutæ sunt, ut prauis cōcupiscētijs dediti, aut bona nulla appetāt, aut appetentes infirmo desiderio, ad hęc nequaquàm mētis liberos gressus tendāt. Recta.n.aut non incipiunt, aut in ipso fracti itinere ad hęc minimè pertingunt. Vnde fit plerunq; ut ad morē suū lassati redeant, seseq; ab intentione animi in carnis uoluptatibus sternāt, sola quæ transeunt cogitent, nulla quæ secum permaneāt curent. Vnde & aptè subdit: Ambulabunt in uacuū & peribunt.] In uacuū quippe ambulāt, qui nihil secum de fructu sui laboris portāt. Alius nanque adipiscendis honoribus exudat, alius multiplicandis facultatibus æstuat, alius promerendis laudibus anhelat. Sed quia cuncta hæc quisq; moriens deserit, labores in uacuum perdidit, quia secum ante iudicē nihil tulit. Quo contra bene
Deut. 16 per legē dicitur: Non apparebis in conspectu domini uacuus. Qui enim promerendæ uitæ mercedē bene agendo non prouidet, in conspectu domini uacuus
Ps. 125 apparet. Hinc de iustis per Psalmistā dicitur: Venientes aūt ueniēt in exultatione portantes manipulos suos. Ad examen quippe iudicij portantes manipulos ueniunt, qui in semetipsis recta opera qbus uitā mereantur, ostendūt. Hinc de uno-
Psa. 25 quoq; electo Psalmista iterum dicit: Qui nō accepit in uano animam suam. In uano nanq; animam suam accipit, qui sola præsentia cogitans, quæ sequant in perpetuo non attendit. In uano animā suam accipit, qui eius uitam negligēs, ei curā carnis anteponit, sed animā suam iusti in uano nō accipiūt, quia intentione cōtinua ad eius utilitatē referunt quicquid corporaliter operant, quatenus & transeunte opere, operis causa non transeat, quæ uitæ præmia post uitā parat. Sed hæc curare reprobi negligunt: quia profe-

A ctò ambulantes in uacuum, uitā sequentes fugiūt, inueniētes perdūt. Melius uero a prauorū imitatione cōspescimur, si eorū damna ex fine pensamus. Vnde bene etiam cum exhortatione subiungit:

Quòd trepidè conuersantium illæqueata intentio in seculi huius turbine attendenda sit, & ex alterius damno correpti, firmiter in Deum proficere debeamus, & quid sit quòd uitulis domi reclusis uaccę trahentes plaustrum, cui arca est imposita, ibant in directum per uiam quæ ducit in Bethsamis.

B *Cap. XIIII.*

Considerate semitas Theman, itinera Saba, & expectate paulisper.] Theman quippe Auster, Saba autem rete interpretatur. Quid hic per Austrum, qui afflata temporibus membra dissoluit, nisi fluxa uiuendi remissio: quid per rete, nisi actionis obligatio demonstratur? Qui enim dissoluta mente ea quæ terrena sunt appetunt, nec gressu libero ad Deum pergunt, ipsi se suis inordinatis conatibus ligant, cunq; se flu-
C xis conuersationis suę actibus implicant quasi remansuros in retis uinculis pedes ponunt. Vt enim paulò superius quosdam ad deuictas iam culpas retrahi per aperta quędam & non deuicta uitia diximus: ita nonnulli ad ea quæ reliquerant, redeunt per quędam quæ uel honestatis nomine, uel laudis honore palliantur. Nā sunt pleriq; qui iā aliena nō appetunt, atq; ab huius mundi iurgijs inchoatę quietis amore diuiduntur, erudiri sacris eloquijs sitiunt, uacare supernis contemplationibus concupiscunt, nec
D tamen perfecta animi libertate curam rerū familiarū deserunt, cui sæpe dum licitè seruiunt, etiā illicitis huius mundi iurgijs implicātur, cunq; terrenas res studio sè tueri desiderāt, cordis requiē deserūt, quam quærebant, & cum substantia fugiens continua prouisione protegitur, conceptus in animo diuinæ scientiæ sermo dissipatur: quia iuxta ueritatis sententiam, obortum semen spinæ oprimunt, cū uerbum Dei à memoria importunæ terrenarū rerum sollicitudines expellūt. Dissolutis itaq; gressibus in rete ambulāt qui

qui dum mundum perfectè non deserũt, A semetipsos gradiendo obligant ne gradiantur. Et sunt pleriq; qui non solum aliena non apetunt: uerumetiam cuncta quæ possederant, in mundo derelinquũt, semetipsos despiciunt, nullam præsentis uitæ gloriam requirunt, ab huius mundi se actibus separant, & penè quicquid prosperitatis arriserit, calcant. Sed tamen adhuc uinculo carnalis cognationis obligati, dum amori propinquitatis indiscretè deseruiunt, ad ea sæpe per affectum cognationum redeunt, quæ iam & cũ proprio despectu subegerunt. Cunq; plusquam necesse est, carnis propinquos diligunt, retracti exterius à cordis parente diuiduntur. Nam sæpe quosdam uidemus (quantum ad proprium studium spectat) iam præsentis uitæ desideria non habere, mundum & opere & professione reliquisse: sed tamen pro inordinatis affectibus propinquorum, prætoria irrumpere, terrenarum rerum iurgijs uacare, libertatẽ intimæ quietis relinquere, & mundi studia in se iam dudum destructa reparare. Quo itaque isti nisi in rete ambulant, quos à præsenti seculo inchoata iam uitæ perfectio soluerat, sed inordinatus amor terrenæ cognationis ligat? Qui enim districto studio, & non dissolutis gressibus æternæ sponsionis præmium sequuntur, sicut semetipsos pro diuino amore despiciunt, sic cuncta quibus se sentiunt præpediri, postponunt: & cum pro Deo necesse est, ut quibus ualẽt cun-
Mat. 8
ctis inseruiant, pro Deo priuata obsequia etiam propinquis negant. Hinc est enim quòd quidam cum diceret: Permitte mihi prius ire & sepelire patrem meum, protinus ex ore ueritatis audiuit: Sine ut mortui sepeliant mortuos suos, tu autẽ uade, & annuncia regnum Dei. Qua in re notandum est, quia electus discipulus dum à parentis sepultura compescitur, hoc deuotum quenq; exhibere patri mortuo ex affectu carnali propter dominum
18 non licet, quod propter dominum & exteris debent. Hinc rursum ueritas dicit:
Luc. 21
Si quis uenit ad me, & non odit patrem suum & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores: adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Quo in loco uidelicet dum propinquorum odio, animæ quoq; nostræ odiũ subinfertur, patenter ostenditur, quia sic propinquos, sicut nosmetipsos odio habere præcipimur, ut hos ad æterna rapientes, eorumq; carnalem gratiam cum præpedit postponentes, discamus temperata eos discretionis arte & conuenienter diligere, & salubriter odio habere, quatenus sic sciat per amorem odium surgere, ut ualeamus eos uerius per odium amare. *Deu.* 33
Hinc rursum per Moysen dicitur: Qui dixerit patri suo & matri suę, nescio uos, B & fratribus suis, ignoro illos, & nescierunt filios suos: hi custodierunt eloquiũ tuum & pactum tuum, & seruauerunt iudicia tua. Ille enim scire dominum familiarius appetit, qui præ amore pietatis nescire desiderat, quos carnaliter sciuit. Graui etenim damno scientia diuina minuitur, si cum carnis notitia partitur. Extra cognatos ergo quisque ac proximos debet fieri, si uult parenti omnium uerius iungi: quatenus eosdem quos propter Deum uiriliter negligit, tanto solidius diligat, quanto in eis affectum solubilem copulæ carnalis ignorat. Debemus quiC dem & temporaliter his quibus uicinius iungimur, plus cæteris prodesse, quia & flamma admotis rebus incendium porrigit, sed hoc ipsum prius ubi nascitur incẽdit. Debemus copulam terrenæ cognationis agnoscere, sed tamen hanc cũ cursum mentis præpedit, ignorare: quatenus fidelis animus diuino studio accensus, nec ea quæ sibi sunt in infimis cõiuncta, despiciat, & hæc apud semetipsum rectè ordinans, summorum amore trãscendat. Solerti ergo cura prouidendum est, ne carnis gratia surrepat, atq; à recto itinere cordis gressum deflectat, ne uim suD perni amoris impediat, & surgentem mentem super imposito pondere deorsum premat. Sic etenim quisque propinquorum debet necessitatibus compati, ut tamen per compassionem non sinat uim suæ intẽtionis impediri: ut affectus quidem mentis uiscera repleat, sed tamẽ à spiritali proposito non auertat. Neque enim sancti uiri ad impendenda necessaria propinquos carnis non diligunt, sed amore spiritalium ipsam in se dilectionẽ uincunt:

uincunt: quatenus sic eam discretionis moderamine temperent, ut per hanc in paruo saltem ac minimo à recto itinere non declinent. Quos bene nobis per significationem uaccę innuunt, quę sub area domini ad montana tendentes, affectu simul & rigido sensu gradiuntur,
1.Reg. 6 sicut scriptum est: Tollentes duas uaccas quę lactabant uitulos, iunxerunt ad palustrum, uitulosq; earum clauserunt domi, & posuerũt arcam Dei super plaustrum. Et paulopost: Ibant in directũ uaccę p uiã quæ ducit Bethsamis, & itinere uno gradiebant, pergentes & mugiẽtes, & nõ declinantes neq; ad dextrã, neque ad sinistrã. Ecce enim reclusis domi uitulis, uaccę quæ sub arca domini plaustro religantur, gemunt & pergunt, dant ab intimis mugitus, & tamen ab itinere nõ demutant gressus. Amorem quidem per compassionem sentiunt, sed colla posterius, non deflectunt. Sic sic necesse est ut incendere debeant, qui sacræ legis iugo suppositi, iam per internam scientiã Dei arcam portant: quatenus per hoc quod propinquorum necessitatibus condolẽt, à cœpto rectitudinis itinere non declinent. Bethsamis quippe domus Solis dicit. Arca ergo domini superposita Bethsamis pergere, est cum superna scientia ad æternæ lucis habitaculum propinquare. Sed tunc uere Bethsamis tendimus, cum uiam rectitudinis gradientes, ad uicina erroris laterna nec pro affectu pignorum declinamus. Quorum nimirum gratia mentem nostram tenere debet, sed reflectere non debet: ne hæc eadem mens aut si affectu non tangitur, dura sit, aut plus
19 tacta, si inflectitur, remissa. Intueri libet beatum Iob, in quo diuini timoris iugo colla cordis attriuerat, sub quanto discretionis moderamine diuinæ scientiæ arcã portat. Amissis nanq; uitulis mugit, qa audita morte filiorum, in terram tonso capite corruit: sed recto tamen itinere mugiens graditur, quia os eius in gemitu ad Dei laudes aperitur, cum protinus dicit: Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit, ita factũ est: sit nomen domini benedictum. Sed indiscretè mentes hanc uiuendi regulam nesciunt, & quo uias Dei dissolutè appetunt, eo ad

A mundi itinera stultè replicantur. Rectè igitur sanctus uir post Theman semitas, Saba itinera memorat, quia quos Auster reprobi temporis soluerit, hos nimirum rete implicationis tenet. Bene autem prauorum facta describens, considerare hæc amonet: quia peruersa agendo diligimus, sed hęc uisa in alijs dijudicamus, & quæ in nobis minus djiudicanda credimus, quàm sint turpia, in aliorũ actibus cognoscimus, sicq; fit, ut ad semetipsam mens redeat, & agere quod reprehendit erubescat. Quasi enim à speculo fœda facies displicet, cum mens à uita simili
B in seipsa quod auersetur uidet. Ait ergo: Considerare semitas Themam, itinera Saba, & expectate paulisper. Ac si apertè diceret: Damna alieni tẽporis attendite, & tunc spem de ęternis firmius sumitis, si recto cordis oculo quod in alijs displiceat, uidetis. Bene autem dicitur: 20
Expectate paulisper. Sępe etenim dũ præsentis uitæ breuitas quasi diu perseueratura diligitur, ab æterna spe animus frangitur, & delectatus præsentibus, desperationibus suæ caligine reuerberatur. Cũq; longum putat quod ad uiuendi sibi spatium restat, repentè uitam deserens, æterna mala inuenit, quæ uitare iam ne
C queat. Hinc est enim quod per quendam sapientem dicitur: Væ his qui perdiderunt substinentiam. Substinẽtiam uidelicet perdunt, qui dum diu se immorari uisibilibus æstimat, spem inuisibilium derelinquunt. Cunq; mens in præsentibus figitur, uita terminatur, & repentè ad supplicia improuisa perueniunt, quæ decepti suis præsumptionibus, aut nunquam se contingere, aut tarde crediderũt. Hinc ueritas dicit: Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam. Hinc rursum scriptum est: Dies domini sicut fur in nocte, ita ueniet. Quia enim ad rapiendam
D animam propinquans minimè conspici tur, furi in nocte comparatur. Tanto igitur debet quasi semper ueniens metui, quanto a nobis non ualent uentura præsciri. Vnde & sancti uiri quia breuitatem uitę indesidenter aspiciũt, quasi quotidie morientes uiuunt: & tanto se solidius mansuris pręparant, quanto & nulla esse transitoria semper ex fine pensant. Hinc quippe

Eccle. 2 · Mat. 25 · 1.The. 5

quippe Psalmista ueloci cursu fugere ui-
Psal. 36. tam peccatoris aspiciens, ait: Pusillum
adhuc, & non erit peccator. Hinc iterum
Ps. 102 dicit: Homo sicut fœnũ dies eius. Hinc
Esa. 40 Esaias ait: Omnis caro fœnum, & om-
nis gloria eius sicut flos agri. Hinc men-
tes præsumentium Iacobus corripit, di-
Iaco. 4 cens: Quæ est uita nostra? Vapor est ad
modicum parens. Rectè ergo dicitur: Ex-
pectate paulisper: quia & immensum est
quod sine termino sequitur, & parum est
quicquid finitur. Longum quippe nobis
uideri non debet, quod cursu sui tempo-
ris tendit ut non sit: quod dum per mo-
menta ducitur, ipsa hoc momēta sua quę
differunt, impellunt: atque unde teneri
cernitur, inde agitur ne teneatur. Bene
autem beatus Iob postquam breuitatem
præsentis uitæ despiciens intulit, contra
iniquos protinus in uoce omnium ele-
ctorũ surgit, dicens: Confusi sunt, quia
sperauí.] Cùm bonis mala reprobi inge
runt, si hos à spe intima labefactari con-
spiciunt, effectu deceptionis hilarescunt.
Lucrum nãq; maximum, erroris sui pro-
pagationem deputant: quia habere se ad
perditionem socios exultant. Cum uerò
bonorum spes interius figitur: & nequa-
quam malis exterioribus ad ima reclina-
tur: prauorum mentem confusio occu-
pat: quia dum peruenire ad afflictorum
intima nequeũt, incassum se existere cru-
deles erubescunt. Sanctus igitur uir dicat
ex uoce sua: dicat ex uniuersalis Ecclesiæ
afflictæ, gementisq; constantia, quæ in-
ter aduersa reproborum, supernæ retribu
tionis gaudium sine ullo mentis defectu
desiderat, atque ad uitam moriendo per-
durat: Confusi sunt, quia sperauí. Ac si
apertè dicat: Quia duris persecutoribus
reprobi uim mei rigoris non emolliunt,
erubescentes proculdubio laborem suæ
crudelitatis perdunt. Vnde & mox uen
turæ retributionis bona, quasi iam præ-
sentia conspicit: & qui reatus in iudicio
reprobos maneat, attendit subdens: Ve-
nerunt quoque usque ad me, & pudore
cooperti sunt.] Vsque ad sanctam quip
pe Ecclesiã in die iudicij reprobi uenisit:
quia usq; ad eius tunc conspiciendã glo-
riam perducuntur: ut ad maiora tũc rea
tus sui supplicia, repulsi uideant quod

A perdiderunt. Tunc uerò iniquos pudor
cooperit: cum eos in conspectu iudicis
testis conscientia addicit. Tũc iudex ex-
terius cernitur, sed accusator interius to
leratur. Tunc omnis ante oculos culpa
reducitur: & mens super gehennæ incen
dia, suo grauius igne cruciatur. De qui-
bus rectè per prophetam dicitur: Domi-
ne exaltetur manus tua, ut non uideant,
uideant & confundantur. Intellectum
quippe reproborum nunc merita obscu-
rant: sed tunc cognitio reatus illuminat,
ut & modo sequenda non uideant & tũc
B ea postquam amiserint, cernant. Nũc qp
pe æterna intelligere negligunt, uel appe
tere intellecta contemnunt: sed tunc ea
intelligentes proculdubio desiderãtesq;
conspiciunt, cum desiderata assequi ne-
quaquam possunt. Quæ etiam beati Iob 21
uerba amicis eius specialiter congruũt:
q duris obiurgationibus sancti uiri ani-
mum labefactare conabantur. Ait enim:
Confusi sunt, quia sperauí. Ac si apertè
diceret: Dum me stultis increpationibus
ad desperationem flectere nequeunt: ipsi
temeritatis suæ insania confunduntur.
C Venerunt quoq; usq; ad me, & pudore
cooperti sunt. Ac si dicat: Videntes cor-
poris uulnera, sed mentis constantiam
nescientes, dum me de iniustitia increpa-
re ausi sunt, usq; ad me necdum uenerũt:
sed dura me inuectione pulsantes, dum
stare animum inter aduersa deprehẽdũt,
quasi ad me uenientes erubescunt. Eo e-
nim ad me ueniunt, quo me in intimis
agnoscunt: ibique eos pudor cooperit,
ubi me stantem fortiter exterior iactura
non tangit. Sunt uerò nõnulli qui time
re Deum nesciunt, nisi cum uel in se ex-
D perta, uel in alijs cognita aduersitate ter-
rentur: quos prospera per audaciam ele-
uant, contraria per infirmitatem turbãt.
Ex quorum scilicet numero amicos suos
esse beatus Iob redarguit, cum protinus
subdit dicens: Nunc uenistis, & modo
uidentes plagam meam, timetis.] Ac si
apertè dicat: Ego tunc Deum timui, cũ
fultus prosperis, flagellorum detrimenta
non sensi: uos autẽ quia ex amore Deũ
non metuitis, ex sola cum uerberis per-
cussione formidatis. Sequitur: Nunquid
dixi, afferte mihi, & de substantia uestra
donate

A donate mihi, uel liberate me de manu hostis, & de manu robustorum eruite me?] Si ad personam sanctæ ecclesiæ hęc uerba referuntur, quia amicos beati Iob hæreticorum tenere speciem diximus, rectè se asserit eorum substantia non indigere. Hæreticorum quippe substantia, carnalis sapientia non inconuenienter accipitur, qua dum peruerse fulciuntur, quasi in uerbis se diuites ostendunt, quam eo sancta ecclesia non quærit, quo hanc spiritali intellectu transcendit. Sæpe uerò hæretici cum peruersa de fide asserũt, nonnulla contra antiquum hostẽ subtilia de carnis tentationibus loquuntur. B Nam nonnunquam eo in se quasi sana membra operationis ostẽdunt, quo in fide uulnerati serpentis morsu in capite tenentur. Sed sancta Ecclesia audire ab his subtilia de tentationibus non uult, quia dum uera quædam de conuersatione asserunt, ad falsa perfidiæ perducunt. Vnde rectè nunc subditur: Nunquid dixi, afferte mihi: & de substantia uestra donate mihi, uel liberate me de manu hostis, & de manu robustorum eruite me? Manum quippe hostis, satanæ fortitudinem uocat: & manum robustorum, uires malignorum spirituũ appellat. Quos idcirco robustos memorat: quia dum absque carnis infirmitate sunt conditi, prauis eorum adnisibus imbecillitas adiuncta non obuiat. Hoc uerò quod subditur: Docete me, & ego tacebo: & si quid fortè ignoraui, instruite me.] sub cuius distinctionis libramine pendeat, incertum uidetur: utrum ad hoc subiunctum sit quod intulerat: Nunquid dixi: an certè subiuncta à superioribus sentẽtia promatur, quasi per increpationem dicatur: Docete me, & ego tacebo: & si qd fortè ignoraui, instruite me. Quod tamen utriq; distinctioni conuenit: quia ab intellectus sani tramite per neutrã recedit. Sed quia hæc in transcursu per allegoriã diximus, restat ut moraliter historiæ uerba perscrutemur.

Quanta sit securitas seruorum Dei, & in reprehendendis uitijs sine personarum acceptione autoritas: & quòd sanctus quisq; prudentiam & uires & opes carnaliũ contemnat. *Cap. XV.*

BEatus Iob damna rerum pertulerat: malignorum spirituum percussionibus traditus, dolores uulnerum sentiebat: sed sapientem Dei stultitiã diligens, stultam mundi sapientiam mentis despectu calcauerat. Igitur cõtra mũdi diuites pauper: contra potestates & potentes oppressus, contra sapientes stultus dicitur: Tria respondit, quia nec pauper eorum substantiam: nec oppressus adiutorium contra robustos, nec stultus doctrinam sapiẽtiæ carnalis quærit. Sanctus etenim uir quia mẽte super semetipsum rapitur: & pauper inopia non angustatur, & oppressus nihil patitur: & uoluntariè stultus carnalem sapientiã non miratur. Hinc est enim ꝙ oppressus Paulus pauper dicit: Aperiamur, sed non destituimur: persecutionem patimur, sed non derelinquimur: deijcimur, sed nõ perimus. Hinc est ꝙ sapientiam sanctæ stultitiæ insinuans, ait: Quæ stulta sunt mundi, elegit Deus: ut confundat sapientes. Et, si quis uidetur inter uos sapiẽs esse in hoc seculo: stultus fiat, ut sit sapiens. Hinc est quòd gloriam oppressionis, & diuitas desideratæ paupertatis aperiens dicit: Quasi morientes, & ecce uiuimus: ut castigati, & non morificati: quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tanq̃ nihil habentes, & omnia possidentes. Libet inter hęc oculos mẽtis attollere: & electos Dei exterius oppressos quantæ intrinsecus arci præsideant, uidere: cuncta quippe quæ foris eminẽt, ocultis eorum obtutibus per despectum iacent. Nam super se interius rapti, in alto animum figunt, & quæq; in hac uita patiuntur, quasi longè infra labentia atq; à se aliena conspiciunt; atq; ut ita dixerim, dum mente extra carnem fieri decertant, penè ipsa quæ tolerant, ignorant. In horum profecto oculis quicquid temporaliter eminet, altũ non est: nam uelut in magni uertice montis siti, pſentis uitæ gaudia plenè despiciũt; seq; ipsos per spiritalẽ celsitudinẽ transcendẽtes, subiecta sibimet intus uident, quęcunq; per carnalẽ gloriã foris tumẽt.

Margin: 22 (beside "BEatus Iob damna rerum pertulerat"); 2. Cor. 4 (beside "mur: persecutionem"); 1. Cor. 1 (beside "git Deus"); C (beside "quis uidetur"); 1. Cor. 3 (beside "seculo"); 2. Cor. 6 (beside "si morientes"); D (beside "despectum iacent").

Vnde & nullis contra ueritatem potestatibus parcunt: sed quos attolli per elationem conspiciunt, per spiritus autoritatē premunt. Hinc est quòd ad desertū Moyses ueniens, Aegypti regem ex autoritate aggreditur: dicens: Hæc dicit dominus
Exod. 16 Deus Hebræorū: Vsq; quo nō uis subijci mihi? Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi. Cui dum plagis pressus Pha-
Exod. 8 rao diceret: Ite, sacrificate Deo uestro in terra ista: aucta protinus autoritate respō dit: Non potest ita fieri. Abominationes Aegyptiorum immolabimus domino Deo nostro? Hinc est quòd peccantem regē, Nathan aggreditur: cui prius simi-
2. Re. 11 litudinem perpetratæ præuaricationis obijciens: eumq; reum per proprij iudicij uocem tenens, protinus adiunxit dicens: Tu es ille uir qui fecisti hanc rem. Hinc est quòd uir Dei ad destruendam idolatriam, Samariam missus, Hieroboā regem super altare thura iacientem, non regem ueritus, nō formidine mortis pressus, contra altare intrepidus autoritatem liberæ uocis execuit, dicens: Altare alta-
3. Re. 13 re, hæc dicit dominus Deus: Ecce filius nascetur domui Dauid, Iosias nomine: & immolabit super te sacerdotes excelsorum. Hinc est ꝙ Achab superbus idolorū
3. Re. 18 seruitio subactus: cum increpare Heliā præsumeret, dicens: Tu ne es ille uir qui conturbas Israel? Helias protinus super-
Ibidem bi regis stultitiam, obiurgationis libera autoritate percussit, dicens: Non ego turbaui Israel: sed tu & domus patris tui, q dereliquistis mandata domini, & secuti estis Baalim. Hinc est ꝙ Heliseus ueram magistri celsitudinem sequens: Ioram filium Achab ad se cum Iosaphat rege uenientem ex reatu perfidiæ confudit, dicens: Quid mihi & tibi est? uade ad prophetas patris tui & matris tuæ. Viuit do-
4. Reg. 3 minus exercituum, in cuius conspectu sto: quòd si non uultum Iosaphat regis Iudæ erubescerem: nec attendissem quidem te, nec respexissem. Hinc est quòd idem uir, Naaman ad se cum equis & cur-
4. Reg. 5 ribus uenientem, ante ostium domus fixit: & talentorum copia ac uestium fulto non occurrit: non ianuam domus aperuit: sed ut lauari septies in Iordane debuisset, per nuncium iussit. Vnde &

A idem Naaman iratus recedebat, dicens: Putabam ꝙ egrederetur ad me, & stans inuocaret nomen Dei sui. Hinc est quòd Petrus, cum eum sacerdotes ac principes etiam per flagella sæuientes, in nomine Iesu loqui prohiberent: cum magna pro- *Act. 4*
tinus autoritate respondit, dicens: Si iustum est in conspectu Dei uos potius audire quàm Deum, iudicate. Non. n. possumus quæ uidimus & audiuimus, non loqui. Hinc est ꝙ Paulus cum resistentē cōtra ueritatem sacerdotum principem cerneret, eumq; minister illius alapa percus-
B sisset, non maledictum perturbatus intulit: sed repletus spiritu sancto, libera uoce prophetauit, dicens: Percutiet te Deus *Act. 23*
paries dealbate. Et tu sedens iudicas me secundum legem: & contra legem iubes me percuti? Hinc est ꝙ Stephanus contra uim persequentium autoritatem uocis exercere, nec moriturus expauit, dicens: Dura ceruisse & incircumcisi cor- *Act. 7*
de & auribus: uos semper spiritui sancto restitistis sicut patres uestri, & uos. Sed quia sancti uiri ad uerba tantæ altitu- 23
dinis zelo ueritatis, non autem uitio ela-
C tionis exiliūt, ipsi patēter indicāt, q factis dictisq; alijs & quāta humilitate polleāt: & erga eos quos redarguunt, quanta charitate ferueant, manifestant. Superbia quippe odium generat: humilitas amorē. Verba itaq; quę amor exasperat, profecto ex fonte humilitatis emanāt. Quomodo ergo Stephanus proferre increpationem per elationem potuit: qui pro eisdem quos increpauerat, ad deteriora crescentibus, seque lapidantibus flexis genibus orauit dicens: Domi- *Act. 7*
ne, ne statuas illis hoc peccatum? Quo-
D modo Paulus cōtra gentis suę sacerdotē ac principem asperitatis uerba superbiēs intulit: qui humilitate se etiam discipulorū seruitio substernit, dicens: Nō enim *2. Cor. 4*
nosmetipsos prędicamus: sed dominum nostrum Iesum Christum: nos autem seruos uestros per Christum. Quomodo Petrus per elationem principibus restitit: quorum errori compatiens, reatū uelut excusat, dicens: Scio quia per ignorantiam fecistis: sicut & principes ue- *Act. 3*
stri: Deus autem qui pręnunciauit per os omnium prophetarum pati Christum suum,

Ibidem suũ, impleuit sic. Quos ad uitam miseri-
corditer trahit, dicens: Pœnitemini igi-
tur & conuertimini, ut deleantur pecca-
ta uestra. Q̃uo Heliseus uidere Naaman
ex elatione noluit: qui non solum se con
spici, sed teneri etiam à muliere permisit?
de qua scriptũ est, Cum uenisset ad uirũ
4.Reg. 4 Dei in montem, apprehendit pedes eius,
& accessit Giezi ut amoueret eam, & ait
uir Dei, Dimitte eam, anima enim eius
in amaritudine est. quomodo Helias su-
perbo regi increpationis uerba per tu-
morem intulit, qui ante eius currum hu
militer cucurrit? sicut scriptum est, Ac-
cinctisq; lumbis currebat ante Achab.
3.Re.18 quomodo uir Dei Hieroboam præsentiã
ex elatione despexit, qui arentem dexterã
eius saluti pristinę protinus ex pietate re
parauit? sicut scriptum est. Cunq; audis-
3.Re.13 set rex sermonem hominis Dei quem in
clamauerat contra altare in Bethel, exten
dit manum suam de altari, dicens, Appre
hendite eum, & exaruit manus eius. Et
paulopost: Orauit uir Dei faciem domi-
ni, & reuersa est manus regis ad eum, &
facta est sicut prius fuerat. quia enim su-
perbia gignere uirtutes nescit, quanta ex
humilitate prodijt uox increpationis,
ostenditur, quam signa comitantur. quo
modo Nathan contra Dauid regem per
uerba increpationis tumuit, qui cum in-
crepanda culpa deesset, in terram se in cõ
spectu eius pronus strauit? sicut scriptum
2.Re.12 est, Nunciauerunt regi dicentes, Adest
Exo. 18 Nathan propheta. Cunq; introisset ante
conspectum regis, adorauit eum pronus
in terra. quo modo Moyses regi Aegy-
ptio liberè resistẽs, eum despicere potuit,
qui Deo familiariter colloquens, sequen
tem se Iethro cognatum suum humilis
adorauit? Cuius etiam consilio tantam
obedientiã prębuit, ut post secreta Dei
colloquia, magnum lucrum inde duce-
ret, quod foris ab ore hominis audiret.
24 Et alijs ergo sanctorum factis discimus
quid de alijs pẽsare debeamus. Sancti et-
enim uiri nec ex elatione sunt liberi, nec
ex timore submissi, sed cum rectitudo eos
ad libertatem uocis erigit, consideratio
infirmitatis propriæ in humilitate custo
dit. Culpas quippe delinquentium etsi
ex alto increpantes feriunt, semetipsos
A tamen apud se subtilius iudicantes, quasi
in abiectis ponunt, & quo praua in alijs
insequuntur, eo ad reprimendos se atro-
ciores redeunt, rursusq; quo sibimet me-
liora agentibus nequaquam parcunt, eo
uigilantius aliena facta reprehendunt.
quid enim de humana potentia mirari
exterius poterunt, qui semetipsos quoq;
despiciunt, etiam cum intimè penè iam
arcem sublimitatis apprehendunt? Idcir
co ergo bene foris diiudicant altitudinẽ
terrenæ celsitudinis, quia intus oculum
non grauat pondus tumoris. Vnde &
beatus Iob cum in amicis dura loquenti
B bus terrenam prudentiam, uires, substan
tiamq; despiceret, dicens, Nunquid dixi,
afferte mihi, & de substantia uestra dona
te mihi, uel liberate me de manu hostis,
& de manu robustorum eruite me? Do-
cete me ego tacebo, & si quid fortè igno-
raui, instruite me.] quid de seipso sentiat
paulo inferius manifestat, dicens, Super
pupillum irruitis.] Luce itaq; clarius pa-
tet quantæ se infirmitatis conspiciat, quẽ
pupillum uocat. Sequitur:

C *Quod mundus debet esse a uitiis, qui aliorum culpas arguit.* Cap. XVI.

QVare detraxistis sermonibus uerita-
tis, cum è uobis nullus sit qui possit
arguere?] Mundus ipse a uitijs
debet, qui curat aliena corrigere, ut terre
na non cogitet, ut desiderijs infimis
non succumbat: quatenus tanto per-
spicacius alius fugienda uideat, quan-
to hæc ipse per scientiam & uitam ue-
rius declinat, quia nequaquàm purè ma
D culam in membro cõsiderat oculus, quẽ
puluis grauat, & superiectas sordes terge
re non ualet manus, quæ lutum tenet.
quod iuxta antiquæ translationis seriẽ,
bene ad Dauid erga exteriora bella labo-
rantem, per significationem diuina uox
innuit cum dicit, Non tu ædificabis mi- 2.Reg.7
hi templum, quia uir sanguinum es.
Dei autem templum ædificat, qui corri-
gendis atq; instituendis proximorũ men
tibus uocat, Templum quippe Dei nos
sumus, qui ad ueram ex eius inhabitatio

ne construimur: Paulo attestante, qui ait: 1.Cor. 3 Templum Dei sanctũ est, quod estis uos. Sed uir sanguinum templũ Deo ædificare prohibet, quia qui adhuc actibus carnalibus incumbit: necesse est ut instruere spiritaliter mẽtes proximorũ erubescat. Bene ergo dicitur: Quare detraxistis sermonibus ueritatis, cùm è uobis nullus sit qui me possit arguere? Ac si apertè diceret: Qua temeritate audita reprehenditis: qui percutionis meæ causas ignorantes, adhuc reprehensibilia profertis? Sequitur:

De ocioso & inordinato uerbo. *Cap.* XVII

AD increpandũ tantùm eloquia concinnatis, & in uentũ uerba profertis. Duo sunt genera locutionũ importuna ualde & noxia generi humano. Vnum quod curat etiã peruersa laudare: Aliud quod studet semper etiã recta corripere. Illud deorsum cum fluuio ducitur: hoc uerò contra fluenta ueritatis obseruare & alueũ conat. Illud metus premit, hoc elatio erigit. Illud gratiã ex fauoribus captat: hoc irã ut ex certamine ostendat exagitat. Illud in promptu subiacet, hoc semper è diuerso tumet. Ex huius ergo qualitate beatus Iob amicos suos fuisse redarguit, cùm dicit: Ad increpandũ tantùm eloquia cõcinnatis. Sed unde usque ad iniustæ increpationis audaciam peruenit, protinus innotuit cùm subiunxit: Et in uentũ uerba profertis. In uentũ enim uerba proferre, est ociosa dicere. Nam sæpe dum ab ociosis uerbis nequaq; lingua compescitur: ad temeritatẽ quoq; stultæ increpationis effrenat. Quibusdam enim ruinæ suæ gradibus, desidiosa mens in foueæ lapsus impellit. Nã dum ociosa uerba cauere negligimus, ad noxia peruenimus, ut prius loqui aliena libeat, & postmodũ detractionibus eorum uitam, de quibus loquit, lingua mordeat: quandoq; aũt usq; ad apertas contumelias erũpat. Hinc irarum seminantur stimuli, oriuntur rixæ, accenduntur faces odiorũ, pax tota extinguitur cordiũ. Vnde bene per Salomonẽ dr: qui dimittit aquã, caput est iurgiorũ. Aquã quippe dimittere, est linguam in fluxum eloquij relaxare. quo contra & in bonam partem asserit dicens: Aqua profunda, uerba ex ore uiri. qui ergo dimittit aquam, caput est iurgiorum: quia qui linguam non refrenat, concordiam dissipat. Vnde è diuerso scriptum est: qui imponit stulto silentiũ, iras mitigat. Prou, 27 Quia autẽ multiloquio quisque seruiens, rectitudinẽ iustitiæ tenere non possit, testatur propheta qui ait, Vir linguosus non dirigetur super terram. 25 Ps. 139 Hinc Salomon iterum dicit: In multiloquio peccatum non deerit. Hinc Esaias ait: Cultus iustitiæ silentium: uidelicet indicans, quia mentis iustitia desolatur, quando ad immoderata locutione non parcitur. Prou. 10 Esai. 32 Hinc Iacobus dicit: Si quis putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam, sed seducẽs cor suum: huius uana est religio: Iaco. 1 Hinc rursum ait: Sit omnis homo uelox ad audiendum: tardus autem ad loquendum. Ibidem Hinc iterum adiungit, Lingua inquietum malum, plena ueneno mortifero. Iaco. 3 Hinc per semetipsam nos ueritas admonet dicens, Omne uerbum ociosum quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die iudicij. Mat. 12 Ociosum quippe uerbũ est, quod aut ratione iustæ necessitatis, aut intentione piæ utilitatis caret. Si ergo ratio de ocioso sermone exigitur, pensandum ualde est quæ pœna illud multiloquium sequatur, in quo etiam per superbiæ uerba peccatur. Sciendum quoque est, quòd ab omni rectitudinis statu depereunt, q per noxia uerba dilabũtur. Humana etenim mens, aquæ more, & circumclusa ad superiora colligit, quia illud repetit unde descẽdit, & relaxata deperit, quia se per infima inutiliter spargit. Quot. n. supuacuis uerbis à silentij sui censura dissipatur, quasi tot riuis extra se ducitur. Vnde & redire interius ad sui cognitionem non sufficit, quia p multiloquiũ exterius sparsa, uim intimæ considerationis amittit. Totã igit sese insidiantis hostis uulneribus detegit, quia nulla se munitione custodiæ circumcludit. Vnde scriptum est, Sicut urbs patens & absq; murorum ambitu, ita uir qui non potest in loquendo cohibere spiritũ suum. Prou. 25 Quia enim murũ silẽtii nõ hẽt, patet inimici iaculi ciuitas mentis,

mentis: & cùm se per uerba extra semetipsam eijcit, apertam se aduersario ostendit: quam tanto ille sine labore superat, quanto & hęc eadem quæ uincitur, contra semetipsam per multiloquiũ pugnat. Sed inter hęc sciẽdum est, quia cum pauore nimio à locutione restringimur: interdum plusq̃ necesse est, intra claustra silentij coarctamur: & dum linguæ uitia incautè fugimus, occultè deterioribus implicamur. Nã sæpe dum ab eloquio immoderatè compescimur, graue multiloquiũ in corde toleramus: ut eo plus cogitationes in mente serueãt, quo illas uiolenta custodia indiscreti silẽtij angustat: & plerũq; tãto latius defluunt, quanto se esse securius æstimant, quia foris à reprehensoribus non uidentur. Vnde mẽs nõ nunq̃ in superbiã attollit, eosq; quos loquentes audit, quasi infirmos conspicit. Cunq; os corporis claudit, quantũ se uitijs superbiẽdo aperiat, nõ agnoscit. Linguã etenim premit, cogitationẽ erigit, & cũ se per negligentiã minimè cõsiderat: tãto apud se cũctos liberius, quãto & secretius accusat. Plerũq; autẽ nimis taciti
26 cũ nonnulla iniusta patiunt: eo in acriorẽ dolorẽ prodeunt, quo ea quę sustinẽt, nõ loquunt. Nam si illatas molestias lingua trãquillè diceret, à conscientia dolor emanaret: uulnera enim clausa plus cruciant: quia cũ putredo quæ intrinsecus feruet, eijcitur, ad salutẽ dolor aperitur. Plerunq; nimis taciti dum quorundam mala respiciũt, & tñ in silentio linguam premũt quasi cõspectis uulneribus usum medicaminis subtrahũt: & eo mortis autores fiunt, quo uirus quod poterãt eijcere loquendo, noluerunt: unde & immoderatũ silentium si culpa nõ esset, propheta nõ diceret: Væ mihi quia tacui. Quid ergo inter hæc nisi studiosè lingua sub magni moderaminis liberatione frenãda est: nõ insolubiliter obligãda, ne aut laxata in uitiũ defluat, aut restricta etiã ab utilitate torpescat? Hinc nãq; per quendam sapientem dicitur: Sapiens tacebit usq; ad tempus, ut nimirum cum opportunũ considerat: postposita censura silentij, loquendo quæ congruunt, in usum se utilitatis impendat. Hinc Salomon ait: tempus tacendi, & tempus loquendi. Discretè quippe uicissitudinum pensanda sunt tempora: ne aut cùm restringi lingua debet, per uerba se inutiliter soluat: aut cũ loqui utiliter potest, semetipsam pigrè restringat. Quod bene Psalmista cõsiderans breui postulatione complexus est, dicens: Pone domine custodiam ori meo, & ostium circumstãtiæ labijs meis. Ostium nanq; aperitur & clauditur. Qui ergo ori suo nequaquã poni obstaculũ, sed ostium petijt, apertè docuit quòd & per disciplinam retineri lingua debeat, & ex necessitate laxari: quatenus os discretũ & cõgruo tẽpore uox aperiat, & rursum cõgruo taciturnitas claudat. Quod quia uel amici beati Iob, uel omnes hæretici, quorum hi speciẽ tenent, seruare nesciũt, in uentum uerba proferre perhibentur: quia nimirum dicta quę discretionis põdus non solidat, aura leuitatis portat.

(Esaiæ 6; Eccl. 20; Eccle. 3; Ps. 140)

BEATI GREGORII EXPOSITIONIS Moralis in B. Iob,

LIBER OCTAVVS

Sextum continuans finaliter caput, & septimum incipiens.

Quòd uerè humiles in perferendis malis patientiam, in repetendis bonis exercent benignitatem. Cap. I.

PRæcedenti iam libello tractauimus quòd beatus Iob uim nobis humilitatis suæ innotescit, dicens: Super pupillum irruitis: & subuertere nitimini amicum uestrum.] Quantæ nanq; infirmitatis se perpẽdat, insinuat, quẽ pupillum uocat. Quia uerò ab amore recedere charitas etiam lęsa nescit, & subuerti uelle se quæritur: & tamen amicum se esse testatur. Cuius uerba, ut sæpe iam diximus, sic eidem specialiter congruunt: ut tamen per hęc ex prophetico spiritu etiam sententia fidelis populi, ex uoce Ecclesiæ uniuersalis, exprimatur:

primatur, qui hæreticorum contrarietatem tolerans, & infirmum se per humilitatem conspicit: tamen à seruandæ dilectionis magnitudine non recedit. Sanctæ quippe Ecclesiæ populus, quia mortui patris est filius, pupillus non incongruè dicitur: Cuius resurgentis uitam iam quidem per fidem sequitur, sed necdum per speciem contemplatur. Super pupillum uerò hæretici irruunt: cum humilitatem fidelis populi importunis falsisq; allegationibus affligunt. Et tamen amicus est quem nituntur euertere: quia fidelis Dei populus ipsos quoq; quos persequentes tolerat, amando non desinit ad ueritatẽ uocare. Sed inter hæc sciendum est, quia sancti uiri nec sustinere falsa per infirmitatem metuunt, nec læsi unquam à ueritate conticescunt. Vnde & subditur: Veruntamen quod cœpistis, explete. Præbete aurem, & uidete an mentiar.] Qui enim aduersa perpeti non timet dicat: Veruntamen quod cœpistis, explete. Qui uerò ipsis suis persecutoribus ueritatis prædicamenta non subtrahit, adiungat: Præbete aurem, & uidete an mentiar. Ac si apertè dicat: Nec ante illatas molestias trepido: nec ingratis auditoribus correptionis adiutorium abscondo: quia & malis pressus exerceor, & ipsis meis persecutoribus benignæ impensus cresco. Mens quippe sanctorum in hoc tentationum prælio & munita patientiæ clypeo, & gladijs amoris accincta: ad perferenda mala sumit fortitudinem: & ad rependenda bona exercet benignitatem: quatenus & odiorum tela potenter excipiat, & amoris iacula ualenter reddat. Nequaquã quippe ad bella armatus pergit: qui aut clypeum sumens, gladijs non utitur aut utens gladijs, clypeo non munitur. Vnde & miles Dei, aduersitatis bello deprehensus, & scutum patiẽtiæ debet antefer re, ne pereat: & ad prædicandum promptus amoris inferre iacula, ut uincat. Cuius armaturæ summam Paulus breuiter insinuat, dicens: Charitas patiens
1.Co.13 est, benigna est. Cùm uerò unum ex utroque defuerit, charitas non est, si uidelicet malos aut absque benignitate tolerans non amat. aut rursum sese sine patientia exhibens, negligit tolerare quos amat.

A Vt ergo à nobis charitatis uera teneatur: necesse est quatenus & benignitati patiẽtia, & rursum patientiæ benignitas suffragetur ut magnũ quoddã in corde nostro ædificiũ cõstruens, & benignitatis arcẽ patiẽtia solidet: & patiẽtię fundata ędificia benignitas exornet. Beatus igitur Iob prõptus ad patientiam dicat: Veruntamen quod cœpistis, explete: benignitate præditus adiungat: Præbete aurẽ, & uidete an mentiar. Quia uerò sancta ecclesia ex magisterio humilitatis instituta, recta quæ errantibus dicit, nõ quasi ex autoritate præcipit, sed ex ratione psuadet,
B bene nunc dicitur: Videte an mentiar. Ac si apertè dicat: Ea quæ assero, nequaquam mihi ex autoritate credite: sed an uera sint, ex ratione pẽsate. Quæ & si quãdo: dicit quod ratione comprehẽdi nõ ualet ne de occultis humana ratio quæri debeat, rationabiliter suadet.

Quòd scientia tumida in inquisitionibus suis non ueritatem inquirat sed gloriam. Ideoq; contendunt superbi ut uincant: no ut discant. *Caput II.*

C SEd sæpe hæretici dum occasionem ratiocinationis accipiunt: ad iurgia cõtentionis effrenantur. Vnde & aptè mox subditur. Respondete quæso absq; contentione.] Neq; enim hæretici inquisitionibus suis ueritatem conantur assequi, sed uictores uideri. Cumq; se foris ostendi sapientes appetũt: intus per stultitiam elationis suæ uinculis ligantur. Vnde fit ut contentionum certamina exquirant: & de deo, qui pax nostra est, loqui pacificè nesciant: atq; est pacis negocio rixæ inuentores fiant. Quibus bene per Paulum dicitur: Si quis autem uide-
D tur esse contentiosus: nos talem consuedinem non habemus, neq; Ecclesia dei. Rectè autem subditur: Et loquentes id quod iustum est, iudicate.] Is nanque qui loquitur, dum de uerbis suis auditoris sententiam expectat: quasi eius iudicio supponitur, à quo auditur. Qui igitur in dictis suis reprobari metuit, ipse prius debet examinare quod dicit: quatenus inter cor & linguam æquus quidam discretusq; arbiter sedeat: subtiliter pensans

sans si recta uerba cor offerat: quæ utiliter suscipiens, ad auditorum iudicium lingua perducat. Beatus igitur Iob sua contra amicos agens: sed contra hæreticos nostra denuncians, præcipitationem loquentium reprehendat: atq; ad eorum mentem uerba recolat dicens: Loquentes id quod iustum est iudicate. Ac si apertè diceret: Si in eo quòd ad nos per egressum locutionis exitis, reprehendi non uultis, intus iustitiæ libram tenete: ut tanto foris quod dicitur, ex ueritatis pódere placeat, quanto hic interius trutina discretionis pensat. Et quia hi erga aliena dicta recta iudicia exerunt, qui iu- B dicare prius propria sciunt, postquam dixit: Loquentes id quod iustum est iudicate, aptè mox subdit: Et non inuenietis in lingua mea iniquitatem: nec in faucibus meis stultia personabit.] Ac si apertè diceret: Si subtilius uestra perpenditis, uerius aliena pensatis: & cum rectum cœperit esse quod dicitis, iustum cognoscetis quod auditis. Nequaquam quippe mea uobis lingua stultitiam resonat, si à uestra conscientia non procedat. Sic sancta ecclesia studet prius assertiones hostium falsas ostendere: & tunc prędicamenta ueritatis aperire: quia cum recta C se tenere æstimant, recta quæ audiunt, cótumaciter impugnant. Antè ergo necesse est ut errorem suum hæretici sentiant, ne auditæ ueritati contradicant: quia & si camporum sentes arator uomeris scissione non eruit: terra accepta semina in segetes non producit. Et cum putredinem medicus uulneris apertione non eijcit: nequaquam in loco putredinis sana caro coalescit. Prius ergo peruersa destruens, dicat: Loquentes id quod iustum est iudicate, post autem recta adiungens insinuet. Et non inuenietis in lingua mea iniquitatem: nec in faucibus meis stul- D titia personabit. Solent autem hæretici alia apertè dicere, alia occultè sentire.
3 Per linguam quippe aperta locutio, per fauces uerò occulta tractatio designatur. Sanctæ ergo Ecclesiæ nec in lingua iniquitas: nec stultitia in faucibus resonat: quia ea quæ per publicam locutionem prædicat, etiam per intimam fidem seruat: nec in aperto aliud docet, atque A in occultis aliud retinet? sed & quod sentit, loquendo docet: & quod loquitur, uiuendo custodit: ac de sapientiæ supernæ conuiuio quicquid per linguam prædicationis emanat: hoc per fauces tacitæ expectationis degustat. Sed beatus Iob, unũ scilicet membrum uniuersalis Ecclesiæ, sua insinuans, atq; electorum omnium corda manifestãs, omne quod sentit aperiat: ut mentis eius rectitudinem attestatio locutionis innotescat. Sequitur:

CAPVT SEPTIMVM BEATI IOB.

MILITIA est uita hominis sup terrã: & sicut dies mercenarij dies eius. Sicut seruus desiderat umbrã: & sicut mercenarius ꝓstolatur finem operis sui: sic & ego habui mẽses uacuos, & noctes laboriosas enumeraui mihi. Si dormiero, dicam: quando consurgam? & rursum expectabo uesperam, & replebor doloribus usq; ad tenebras. Induta est caro mea putredine & sordibus pulueris. Cutis mea aruit, & contracta est. Dies mei uelocius trãsierunt, quàm à texente tela succiditur: & consumpti sunt absq; ulla spe. Memento quia uentus est uita mea: & non reuertetur oculus meus ut uideat bona: nec aspiciet me uisus hominis. Oculi tui in me, & non subsistam. Sicut cõsumitur nubes & pertransit: sic qui descendit ad inferos, non ascendet, nec reuertetur ultra in domum suam: neq; cognoscet eũ amplius locus eius. Quapropter & ego non parcam ori meo, loquar in tribulatione spiritus mei, confabulabor cum amaritudine animæ meæ. Nunquid mare ego sum aut cetus: quia circumdedisti me carcere? Si

dixero , consolabitur me lectulus
meus : & releuabor loquens mecum
in stratu meo : terrebis me per som-
nia , & per uisiones horrore concu-
ties . Quamobrem elegit suspendiũ
anima mea, & mortem ossa mea. De-
speraui . Nequaquam ultra iam ui-
uam . Parce mihi domine : nihil
enim sunt dies mei . Quid est homo
quia magnificas eum: aut quid appo
nis erga eum cor tuum? Visitas eum
diluculo : & subito probas illum .
Vsquequo non parcis mihi : nec di-
mittis me ut glutiam saliuam meã ?
Peccaui. Quid faciam tibi ò custos
hominum ? Quare me posuisti con-
trarium tibi, & factus sum mihimet
ipsi grauis ? Cur non tollis peccatũ
meum : & quare non aufers iniqui-
tatem meam ? Ecce nunc in puluere
dormiam : & si mane me quæsieris,
non subsistam.

Quòd uita hominis uitijs oppressa , ad cæleste desiderium tendere non ualet : & aliquando donis spiritalibus prædita , ex occasione uirtutum deterius peccat. Cap. III.

Militia est uita hominis super terrã.] Hoc in loco translatione ueteri nequaquam militia uita hominis nuncupatur, sed tentatio. Sed si utriusq; uerbi sensus aspicitur : diuersum quidem est quod exterius resonat : sed unum eundemq; concorditer intellectum format. Quid enim nisi pugna contra malignos spiritus, nomine tẽtationis exprimitur ? Et quid appellatione militiæ, nisi contra hostes exercitium designatur ? Tentatio itaq; ipsa militia est : quia dum contra malignorum spirituum insidias uigilat : in bellorum procinctu proculdubio exudat. Notandum uerò quòd hæc eadem uita hominis, non tentationem habere dicitur : sed ipsa tentatio esse perhibetur. Sponte quippe à statu conditionis lapsa : & corruptionis suæ putredini subdita, dum sibi ex semetipsa molestias gignit : hoc est iã facta quod tolerat. Quia enim

A statum mentis inclinata deseruit, quid in se nisi motum uarietatis inuenit ? Vnde nunc & si ad summa appetenda se erigit: mutabilitatis lubricæ impulsu protinus ad semetipsam cadit. Vult in contemplatione stare, sed non ualet. Cogitationis gressum figere nititur, sed infirmitatis suæ lapsibus eneruatur. Quæ nimirũ mutabilitatis suæ onera quia uolẽs expetijt, nolens portat. Quietus homo possidere carnem potuit: si bene ab autore conditos, possideri uoluisset. Cunque se erigere contra conditorem studuit, in se-
B metipso protinus carnis contumelias inuenit. Sed quia cum culpa simul ab origine etiam pœna propagatur, inserto infirmitatis uitio nascimur: & quasi nobiscum hostem deducimus, quem cũ labore superamus. Ipsa ergo hominis uita tentatio est, cui ex semetipsa nascitur unde perimatur. Quæ etsi semper ex uirtute succidit, quod ex infirmitate generat : semper tamen ex infirmitate generat, quod ex uirtute succidat. Sic itaque humana uita tentatio est : ut etsi iã ab iniquitatis perpetratione compescitur:
C tur: in ipsis tamen bonis operibus modo malorum memoria : modo seductionis caligine : modo intentionis suæ interruptione fuscetur. Alius nanq; à luxuria carnem iam refrenat : sed tamen adhuc luxuriæ phantasmata tolerat: q̃a quę uolens fecit, horum inuitus meminit : & pœnam sustinet, quod uoluptatem putauit. Quia uerò ad deuictam culpam retrahi metuit : uentrem miræ abstinentiæ uigore restringit, uultusq; ex abstinentia pallescit : cunque in facie pallor aspicitur, reuerenda ab hominibus uita lauda-
D tur : moxq; inanis gloria ad abstinentis animum cum uerbis fauoris uenit, quã concussa mens dum subijcere non ualet, eum per quem uenerat, tergere à facie pallorem quærit : sicq; fit ut infirmitatis nexibus ligata, aut pallorem abstinentiæ fugiens, iterũ per alimenta subdi luxurię metuat : aut impulsum luxuriæ per abstinentiam superans, pallorem suum inani gloriæ militare pertimescat. Alius lapsum superbiæ superans: toto iam desiderio statum humilitatis apprehendit: cũq; superbientes quosdam usq; ad oppressionem

nem

nem innocentium erumpere conspicit: zeli excitatione succensus, postponere aliquatenus cogitur quod decreuit, uim rectitudinis exerit: prauisque non mansuetudine, sed autoritate contradicit. Vnde plerunque fit, ut aut humilitatis studio zelum rectitudinis deserat: aut rursum zelo rectitudinis turbet humilitatis studium, quod tenebat. Cunque seruari simul & zeli autoritas & propositionis humilitas non possit: sibimetipsi homo ex perturbatione incognitus redditur: ita ut uehementer ambigat, ne apud seductum animum, aut superbia se autoritatem zeli insinuet: aut torpor pauidus humilitatem fingat. Alius quanta sit fallaciæ culpa considerans, munire se arce ueritatis decernit: ut ex ore eius iam falsus sermo non prodeat, seseque funditus à mendacij transgressione disiungat. Sed fit plerunque ut cum uerum dicitur, uita proximi grauetur: cunque ingerere alteri lęsionem metuit, ad hoc quod dudum presserat fallaciæ uitium, quasi ex studio pietatis redit: sicque fit ut etsi malitia mentem non teneat, in ea tamen ueritatis radium umbra mẽdacij obscuret. Vnde & sæpe quia percontatus quisque conticescere non ualet: aut falsum dicẽs suam mentem trucidat: aut uera loquẽs proximi uitam grauat. Alius amore conditoris excitatus, à terrenis cogitationibus mentẽ curat assidua oratione suspendere: atq; hanc in secreta quietis intimæ securitate collocare: sed in ipso suæ orationis ascensu, dum eleuari ab infimis nititur, infimorum phantasmate reuerberatur: atque ad intuendam lucem mentis oculis tenditur, sed ex corporeo usu, surgentibus terrenarum rerum imaginibus obscuratur. Vnde fit plerunque ut intendentis animus ipsa sua infirmitate fatigatus, aut orationem deserens, desidia torpeat: aut si diu in oratione permanserit, ante oculos eius obortarum imaginum caligo densescat:

Bene ergo dicitur: Tentatio est uita hominis super terram: quando ibi quoque reatum descensionis inuenit, ubi se profectum comprehendere ascensionis putauit: & inde mens confunditur, unde surgere à confusione nitebatur: ut per

A hoc ad semetipsam diuerberata redeat, per quod semetipsam iam collecta & coadunata transibat. Iste ab eruditione diuinæ legis alienus, ignorantia sua deprimitur, ne quid obtinendæ salutis operetur. Ille diuinæ legis scientia præditus, dum sibi præ cæteris gaudet intellectum suppetere, quia priuato gaudio exultat, percepti intellectus in se munera dissipat: & inde in Dei iudicio cæteris deterior exhibetur, unde clarior cæteris ad tempus ostenditur. Hunc quia uirtutum dona non subleuant, etiam uiam simplicem rectitudinis declinat: & uelut extraneũ

B se à cœlesti munere deputans, eo quasi securius praua agit, quo superni doni sublimia munera non percepit. Illum prophetiæ spiritus replet, ad præscientiam subleuat. eique uentura quæque quasi iam præsentia ostendit. Sed dum sæpe & in multis super semetipsum tollitur, ut futura ueraciter contempletur: mens in sui confidentiam deducta, eum qui haberi semper non potest, semper sibi adesse prophetiæ spiritum æstimat: cunque omne quod senserit, prophetiam putat, quia sibi hanc & cùm non habet tribuit, & inquantum habere potuit, amittit. Sic-

C que fit ut inde post aliorum merita tristis redeat: unde æstimationem omnium lætus præibat. Tentatio est ergo uita hominis super terram: quæ aut aliena à uirtutibus ad cœleste præmium surgere non ualet, aut ditata donis spiritalib. aliquando deterius ex occasione uirtutum ruit. Quia autem paulo superius 6
hoc esse tentationem quod militiam diximus: sciendum summopere est, quòd quidam nobis appellatione militiæ amplius quàm nomine tentationis innuitur. Hoc nanque nostro intellectui expressione militię augetur, quod nimi-

D rum per militiam ad finem quotidie tenditur, cunque per ordinem militię locus crescit, tota simul hominum militia deficit. Militia ergo est uita hominis super terram: quia sicut & superius diximus, unusquisque dum quotidie ad uitæ terminum per temporum augmentum tendit, augendo uitam uiuere desinit. Dies quippe expectantur ut ueniant: sed cũ ad augmentũ uitæ ueniunt: iã ab augmen

augméto uitæ subtrahũtur. qa & itinerãtis gressus dũ in anteriora proficit, qđ restat iter decrescit. Vita ergo nostra militia est: quæ quo ad augmentum ducitur, eo ut non sit finitur. Bene igitur dicitur: Militia est uita hominis super terram: quia dum per spacia temporum crescere appetit, ad eorum spatium quod perdendo colligit, crescendo pertransit. Vnde & aptè quoque ipse militiæ cursus exprimitur, cum protinus subinfertur: Et sicut dies mercenarij dies eius.] Dies suos mercenarius euolui citius exoptat: ut ad laboris sui præmium sine tarditate perueniat. Dies itaque hominis uera & æterna sapientis, rectè mercenarij diebus comparantur: quia præsentem uitam, uiam non patriam, militiam non palmam deputat: & eo se abesse longius à præmio conspicit, quo tardius ad finẽ uenit. Considerandum quoque est quòd mercenarius in alienis laboribus exudat: sed tamen sibi pręmium propriũ pręparat. Voce autem redemptoris nostri dicitur. Regnum meum non est de hoc mundo. Omnes ergo qui spe cœlestium præditi, exercitio uitæ præsentis atterimur: in alieno laboramus. Nam sæpe & reprobis seruire cogimur: mundo, quæ mundi sunt reddere coarctamur: & alieno quidem labore fatigamur, sed tamen præmia nostra percipimus: & per hoc peruenimus ad propria, quòd purè ministramus aliena. Quo contrà quibusdã ueritas dicit. Si in alieno fideles non fuistis: quod uestrum est, quis credet uobis? Sciẽdum quoque est quod mercenarius sollicitè curat inspicere: ne unquam dies uacuus labatur ab opere: & expectatus finis temporis, ne inanis ueniat ad remunerationem. In laboris nanque studio conspicit: quid percipere in tempore remunerationis possit. Nam cum opus crescit: præmij fiducia proficit, cum uerò opus torpuerit, spes à remuneratione lassescit. Vnde & electus quisque uitam suam quasi mercenarij dies pensans: tanto fidentius spe tendit ad præmium, quãto nunc robustius perdurat ad laboris incrementum. Qui sit decursus præsentis temporis pensat: dies cum operibus numerat, ne à labore uacua transeant uitæ momenta, formidat. Aduersis gaudet, passione reficitur, mœrore refouetur: quia subsequentis uitæ præmiis tanto se remunerari largius conspicit, quanto pro amore illius quotidianis se mortibus uerius impendit. Hinc nanque est quòd ciues supernæ patriæ, conditori eius, Psalmistæ uocibus dicunt: Propter te mortificamur tota die. Hinc Paulus ait: Quotidie morior propter gloriam uestram fratres. Hinc iterum dicit: Ob quam causam hæc patior, sed non confundor: scio enim cui credidi, & certus sum: quia potens est depositum meum seruare in illum diem. Sancti igitur uiri quot labores nunc ueritati commendantes exhibent, tot iam remunerationis suæ pignora, intra spei cubiculum clausa tenent. Sed grauius nunc sentitur æstus in opere: ut quandoque refrigerium percipiatur ex quiete. Vnde & aptè mox subditur:

Marginalia: Ioan. 18; Luc. 16. 7; Psal. 43.; 1. Co. 15.; 2. Tim. 1

Quod sancti uiri ex conscientia bonæ uitæ, fidenter expectant præmium retributionis æternæ. Cap. IIII.

SIcut seruus desiderat umbram & sicut mercenarius pręstolatur finẽ operis sui: sic & ego habui menses uacuos, & noctes laboriosas enumeraui mihi.] Vmbram quippe seruo desiderare: est post tẽtationis ęstum, sudoremque operis, ęterni refrigerij requiem quærere. Hanc nanque umbram seruus ille desiderauerat, qui dicebat: Sitiuit anima mea ad Deum fontem uiuum, quando ueniam & apparebo ante faciem Dei? Et rursum: Heu me, quia incolatus meus prolongatus est. Qui quasi à labore agri æstũ fugiẽs: atque ad obtinendam requiem refrigerij tegmen quærens, iterum dicit: Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei. Hanc umbram comprehendere Paulus anhelabat: desiderium habens dissolui, & cum Christo esse. Ad hanc umbram ex desiderij iam perfectione peruenerant qui dicebant: Nos qui portauimus pondus diei & æstus. Bene autem qui desiderare umbrã dicitur, seruus uocatur: quia electus quisque quousque infirmitatis conditione constringitur: sub dominantis corruptionis

Marginalia: Psal. 41; Psal. 119; Psal. 41; Philip. 1; Mat. 20

ruptionis iugo quasi sub æstus anxietate retinetur. Qui nimirum cùm à corruptione exutus fuerit: tunc sibimet ipsi liber & tranquillus innotescit. Vnde & Rom. 8. rectè etiam per Paulum dicitur: Ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Electos enim nunc pœna corruptionis aggrauat: sed tunc incorruptionis gloria exaltat: & quantum ad præsentis necessitatis pondera, nunc in Dei filiis de libertate nihil ostenditur: tantum uerò ad subsequentis libertatis gloriam, tunc in Dei famulis de seruitute nihil apparebit. Creatura ergo seruitute corruptionis exuta, & dignitate libertatis accepta, in filiorum Dei gloriam uertitur: quia unita deo per spiritum, quasi hoc ipsum quod creatura est, transisse ac subegisse declaratur. Sed quia adhuc umbrã desiderat, seruus est: quia quousq; æstũ tentationum tolerat, iugum miseræ conditionis portat: Vbi apte subditur:

Quòd spes remunerationis, alleuiet pondus laboris. *Cap. V.*

ET sicut mercenarius præstolatur finẽ operis sui.] Mercenarius etenim cũ facienda opera conspicit: mentem protinus ex longinquitate & pondere laboris addicit, cum uerò lassescentem animum, ad considerandum operis præmium reuocat, uigorem mox animi ad exercitium laboris reformat: & quod graue perpendit ex opere, leue exstimat ex remuneratione. Sic electi quique dũ mundi huius aduersa patiuntur: cum inhonestates, contumelias, rerum damna, cruciatus corporis tolerant, esse grauia quibus exercentur pensant: sed cum mẽtis oculum ad æternæ patriæ considerationem tendunt: ex comparatione præmij, quam sit leue quod patiuntur, inue-
1.Co. 12 niunt. Quod enim ualde esse importabile ex dolore ostenditur: consideratione prouida ex remuneratione leuigatur. Hinc est quòd Paulus semper seipso robustior contra aduersa erigitur: quia nimirum finẽ sui operis sicut mercenarius præstolatur. Graue nanque quod sustinet æstimat: sed leue hoc per præmij cō-

A siderationem pensat. Ipse quippe quam sit graue quod patitur indicat: qui in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter se fuisse testatur: qui à Iudæis quinquies quadragenas una minus accepit: qui ter uirgis cæsus, semel lapidatus est: ter naufragium passus, nocte & die in profundo maris fuit: qui pericula fluminum, latronum, ex genere, ex gentibus, in ciuitate, in solitudine, in mari, in falsis fratrib. pertulit: quia in labore & ærumna & ieiuniis multis, in fame & siti, in frigore &
B nuditate laborauit, qui foris pugnas, intus timores sustinuit: qui ultra uires grauatum se asserit dicens: Supra mo- 2.Cor. 1.
dum grauati sumus supra uirtutem: ita ut tæderet nos etiam uiuere. Sed quo modo remunerationis linteo sudores tãti laboris tergat, ipse denunciat dicens: Non sunt condignæ passiones huius tem- Rom. 8.
poris ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Finem itaque operis quasi mercenarius prestolatur, qui dum profectum remunerationis considerat, uile estimat quod penè deficiens laborat.
C Aptè autem subditur: Sic & ego habui menses uacuos:& noctes laboriosas enumeraui mihi.] Electi quippe conditori rerum seruiunt: & sepe rerum inopia coangustantur, per amorem Deo inherent: & tamen uitę presentis subsidiis egent. Qui igitur per actiones suas præsentia non quærunt, à mundi compendiis menses uacuos ducunt. Noctes quoque laboriosas tolerant: quia aduersitarũ tenebras non solum usque ad inopiã: sed sæpe ad corporis usque cruciatum portant. Despectum nanq; egestatemque
D perpeti, laboriosum bonis mentibus non est, sed cum usque ad afflictionem carnis aduersitas uertitur, labor proculdubio ex dolore sentitur. Potest etiam non inconuenienter intelligi, quòd sanctus quisq; 8
menses uacuos sicut mercenarius ducit, quia laborem iam sustinet, sed præmium necdum tenet: hoc tolerat, illud expectat. Noctes uerò laboriosas enumerat: quia aduersitates sibi præsentis temporis sese in uirtutibus exercendo coacervat. Nam si proficere in mente non appetit: minus fortasse aspera, quæ mundi sunt, sentit.

Quæ tamen sententia si ad uocem sanctę Ecclesiæ ducitur: intellectus eius paulo subtilius indagatur. Ipsa quippe uacuos menses habet: quę in infirmis suis membris terrenas actiones absq; uitę pręmio defluentes sustinet. Ipsa noctes laboriosas enumerat: quæ in membris fortibus multiplices tribulationes portat. In hac etenim uita quædam laboriosa sunt, quædam uacua, quædam uerò uacua simul & laboriosa. Amore quippe conditoris, præsentis uitæ tribulationibus exerceri, laboriosum quidem est, sed uacuum non est. Amore autem seculi uoluptatibus solui: uacuum quidem est, sed non laboriosum. Amore uerò eiusdem seculi aduersa aliqua pati: & uacuum simul est & laboriosum: quia ex aduersitate mens affligitur & remunerationis præmio non repletur. In his itaque sancta Ecclesia qui in ea iam positi, adhuc uoluptatibus defluunt: & proinde fructu boni operis non ditantur, menses uacuos ducit: quia uitæ tempora sine retributionis munere expendit. In his uerò qui æternis desideriis dediti, mundi huius aduersa patiuntur, laboriosas noctes enumerat: quia tribulationum tenebras quasi in caligine uitæ præsentis portat. In his autem qui & transeuntem mundum diligunt: & tamen eius contrarietate fatigantur: simul menses uacuos & noctes laboriosas tolerat: quia eorum uitam & retributio subsequens nulla remunerat: & pręsens tribulatio angustat. Rectè autem nequaquam dies, sed in eis menses uacuos habere se perhibet. Mensium quippe nomine, dierum collectio & summa signatur. Per diem ergo unaquæque actio exprimi potuit: per menses autem, actionum finis innuitur. Et sæpe cum in hoc mundo aliquid agimus: intenta spei alacritate suspensi, hoc ipsum quod agimus, uacuum non putamus: sed postquam ad actionum terminum peruenimus, nō obtinentes quod appetimus, laborasse nos in uacuum dolemus. Non solum igitur dies, sed & menses uacuos ducimus: cū nos in terrenis actibus sine fructu laborasse, non ex actionum principio, sed fine pensamus. Cū enim labores nostros aduersitas sequitur, quasi uitæ nostræ

A uacui menses arguuntur: quia ex completione actionum agnoscitur quam frustra in actionibus sudabatur. Sed quia in sacro eloquio nonnunquam nox pro ignorantia ponitur Paulo attestante, qui uenturam uitam scientibus discipulis dicit: Omnes uos filij lucis estis, & filij diei, non sumus noctis neq; tenebrarum: qui bus præmisit: Vos autē fratres non estis in tenebris, ut uos dies illa tanquam fur cōprehēdat: potest hoc in loco ex eorū persona, uox sanctę Ecclesię accipi: qui post ignorantię suæ caliginem, ad amorē — 1. Thes. 5

B rectitudinis redeunt: & ueritatis radijs illustrati, fletibus diluunt quod errauerūt. Illuminatus etenim quisq; respicit, quā turpe fuerit, quod pro præsentis uitæ amore laborauit. In eis ergo sancta Ecclesia in quibus ad uitam reuertitur, laborem suum æstuanti seruo, & desiderāti finem mercenario comparat, dicens: Sicut seruus desiderat umbram: & sicut mercenarius præstolatur finem operis sui: sic & ego habui menses uacuos, & noctes laboriosas enumeraui mihi.] In cōparatione etenim duo sunt quæ præ- — 9

C misit: in expressione etiam fatigationis duo protinus subdidit. Ad æstuantem quippe mēses uacuos reddidit: quia quo magis ęternum refrigerium quęritur: eo magis conspicitur quam uacuè pro uita ista laboratur. Ad præstolantem uerò laboriosas noctes subintulit: quia quo magis ex termino operis præmiū quod assequamur inspicimus: eo magis ingemisci mus diu nos nescisse quod quæreremus. Vnde & ipsa pœnitentis cura uigilanter exprimitur: ut laboriosas noctes enumerasse diceretur: quia quanto uerius ad

D Deum reuertimur, tanto subtilius labores quos per ignorantiam in hoc mundo pertulimus, dolendo pensamus. Nam quo unicuique plus dulce fit quod de æternis desiderat: eo magis ei graue ostenditur: quod pro præsentium amore tolerat. Si uero ad solam historiam sequentia uerba pensantur: per hæc proculdubio animus dolentis exprimitur: qualiter per diuersos motus desideria mœstitia impellente uariatur. Nam subditur: Si dormiero, dicam, quando consurgā? Et rursum expectabo uesperam.] In no-

ſte quippe dies quæritur: in die ueſpera deſideratur: quia nimirum dolor non permittit placere quæ aſſunt. Cunq; mẽtem per experimentum præſentium afficit: ſemper hanc, quaſi conſolante deſiderio, ad alia per expectationem tendit. Sed quia & afflicta mens per appetitum ducitur: & tamen dolor eius etiam ſeductus deſideriis non finitur, rectè ſubiungitur:

Replebor dolorib. uſque ad tenebras.] Cauſa autem eiuſdem doloris exprimitur, cum protinus ſubinſertur:

Quod uita carnalium, & cogitationum puluere, & operum putredine inquinatur.
Cap. VI.

INduta eſt caro mea putredine, & ſordibus pulueris. Cutis mea aruit, & contracta eſt.] Sed hæc ſubtilius congruentiuſq; differimus: ſi ad præmiſſæ expoſitionis ordinem redeamus. Somno nanque torpor ocij, ſurrectione autem exercitatio actionis exprimitur. Veſpere quoque nomine, quia ſomno congruit, rurſus ocij deſiderium figuratur. Sancta uerò Eccleſia quouſq; uitam corruptionis ducit: flere mutabilitatis ſuæ damna nõ deſinit. Ad hoc nanque homo conditus fuerat: ut ſtante mente, in arcem ſe contemplationis erigeret. & nulla hunc corruptio à cõditoris ſui amore declinaret. Sed in eo quòd ab ingenita ſtanti ſoliditate uoluntatis pedem ad culpam mouit à dilectione conditoris in ſemetipſo protinus cecidit. Amorem uerò Dei, ueram ſcilicet ſtationis arcem deſerens: nec in ſe conſiſtere potuit: quia lubricæ mutabilitatis impulſu, infra ſe per corruptionẽ proruens: etiam à ſemetipſo diſceſſit. D Qui nunc quia conditionis ſuæ ſoliditate non figitur, alternantis ſemper deſiderij motu uariatur: ut & quietus actionẽ deſideret, & occupatus ad ocium anhelet. Quia enim fixa mens ſtare cũ potuit noluit ſtare: iam non ualet, etiam cum uult. Conditoris quippe ſui contemplationem deſerens: ſalutis ſuæ fortitudinẽ perdidit: & quolibet poſita, ſemper ægra alium locum quærit. Varietatem ergo humanæ mentis exprimens dicat: Si dormiero, dicam, quando conſurgam? Et

A rurſum expectabo ueſperam. Ac ſi apertè diceret: Nihil perceptum menti ſufficit: quia ipſum qui uerè ſufficere potuit, amiſit. In ſomno nanque ſurrectionem deſidero, in ſurrectione ueſperam expecto: quia & quietus exercitium actionis appeto, & exercitatus ocium quietis quæro. Quod tamen intelligi & aliter poteſt. Dormire nanque, eſt in peccatis iacere. 10
Si enim ſomni appellatione culpa deſignata non eſſet, nequaquam Paulus diſcipulis diceret: Euigilate iuſti, & nolite peccare. *1. Co. 15* Vnde & auditorem ſuum admonet dicens: Surge qui dormis, & exurge B à mortuis: & illuminabit te Chriſtus. Et rurſum: Hora eſt iam nos de ſomno ſurgere. *Epheſ. 5.* *Rom. 13.* Vnde & Salomon peccantem increpat dicens: Vſquequo piger dormis? Electus igitur quiſque cum peccati ſomno premitur, ad iuſtitiæ uigilias exurgere conatur: ſed ſæpe cũm ſurrexerit, ipſa ſe extolli uirtutum magnitudine ſentit. *Prou. 24* Vnde & tentari ſe præſentis uitæ aduerſitatibus poſt uirtutes deſiderat: ne peius ex uirtutum confidentia cadat. Si enim ſeruari ſe melius per tentationem non co- C gnoſceret. nequaquam Pſalmiſta diceret: Proba me domine, & tenta me. *Pſal. 25.* Bene ergo nunc dicitur: Si dormiero, dicã, quando conſurgam? & rurſum expectabo ueſperam: quia & in peccati ſomno, lumẽ iuſtitiæ quæritur: & cum uirtutum proſpera mentem eleuant, adiutrix aduerſitas deſideratur: ut profectò animus cum uirtutum ſuarum gaudio pluſquam debet attollitur: per contrarietatem præſentis uitæ ædito mœrore ſolidetur. Vnde & nequaquam: Formidabo ueſperam, dicitur, ſed expectabo. Expectamus etenim proſpera: formidamus aduerſa. Vir igitur ſanctus ueſperam expectat, quia cum exerceri hunc tribulatione neceſſe eſt, ipſa ei ſit aduerſitas proſpera. Poteſt ueſperæ nomine, etiam peccati tentatio deſignari: quæ ſæpe tanto acrius mentem laceſſit, quanto & eandem mentem ſpiritus ad ſuperna altius euehit. Nequaquam enim ſic in uita per exercitationẽ iuſtitiæ, peccatum deſeritur: ut in eadem iuſtitia inconcuſſe maneatur: quia etſi iam à cordis habitaculo culpam rectitudo eliminat: ipſa tamen culpa quæ repellitur,

pellitur, cogitationis nostræ foribus a-
stans, ut sibi aperiatur, pulsat. Quod
Moyses quoque spiritaliter innuit, cum
facta corporaliter temporum momenta
narrauit, dicens: Facta est lux, atque
paulo post subiiciens: Factum est uespe-
re. Creator quippe omnium, humanæ
culpæ præscius, tūc expressit in tempore
quod nunc uersatur in mente. Lux quip
pe ad uesperum ducitur quia nimirum
lucem rectitudinis, umbra sequitur ten-
tationis. Sed quia electorum lux tenta
tione non extinguitur: nequaquam nox
sed uespera facta perhibetur: quia nimi
rum sæpe tentatio in corde electorum lu
men iustitiæ abscondit, sed non interi
mit: & quasi ad pallorem trepidationis
pertrahit, sed funditus non extinguit.
Electi ergo post somnum surrectionem
appetunt: post surrectionem uesperam
præstolantur: quia & de peccato ad iusti
tiæ lumen euigilant: & in ipso iustitiæ lu
mine positi, semper se contra illecebras
tentationum parant, quas nimirum nō
timent, sed expectant: quia utilitati suæ
rectitudinis, etiam tentamenta proficere
non ignorant. Quantalibet autem con
tra corruptionem suam uirtute conten
derint: habere integram salutē nequeūt,
quousque dies præsentis uitæ finiatur.
Vnde & subditur: Et replebor doloribus
usque ad tenebras.] Modo nanq; aduersa
irruunt: modo ipsa quoque prospera cal
lida hilaritate blandiuntur. Modo sur
gentia uitia bellum carnis excitant: mo-
do deuicta animum ad elationem uocāt.
Bonorum igitur uita usque ad tenebras
doloribus repletur: quia quousque tem-
pus corruptionis agit, interna externa
que afflictione concutitur: & salutis secu
ritatem non inuenit, nisi cum diem fun
ditus tentationis relinquit. Vnde bene
& hæc eadem dolorum causa protinus
11 subinfertur, cum dicitur. Induta est ca
ro mea putredine, & sordibus pulueris.]
Vt enim paulo superius diximus: solidi
tatem ingenitam uoluntariè homo de-
seruit, & sese in corruptionis uoraginē
mersit, unde nunc uel per immunda o-
pera labitur: uel per cogitationes illici-
tas fœdatur. Vt enim ita dixerim: culpæ
suæ pœnaliter subdita, ipsa iam natura

A nostra facta est extra naturam: & remissa
usque ad peruersa opera ducitur: restricta
autem peruersorum operum importuna
cogitatione fuscatur. Per expletionem
ergo actionis illicitæ, carnem putredo af
ficit: per leuitatem uerò cogitationis im
probæ, quasi ante oculos puluis surgit.
Consentiendo uitiis putredine atteri-
mur: uitiorum uerò imagines in corde to
lerando, sordibus pulueris fœdamur. Ait
ergo: Induta est caro mea putredine, &
sordibus pulueris.] Ac si apertè diceret:
Carnalem uitam quam patior, aut tabes
B lubricè operationis polluit, aut ex uitio-
rum memoria caligo miseræ cogitatio-
nis premit. Quod tamen si ex uoce Eccle
siæ uniuersalis accipimus, aliquando hāc
proculdubio carnis putredine, aliquan-
do autem grauari sordibus pulueris in-
uenimus. Multi quippe in ea sunt, qui
dum amori carnis inseruiunt, fœtore lu-
xuriæ computrescunt. Et sunt nonnulli
qui à uoluptate quidem carnis abstinēt:
sed tamen tota mente in terrenis actibus
iacent. Dicat ergo sancta Ecclesia unius
membri sui uocibus: dicat quid de utro-
C que genere hominum tolerat: Induta est
caro mea putredine, & sordibus pulue-
ris: ac si apertè insinuet dicens: Sunt ple
rique qui mihi per fidem membra sunt,
sed tamen sana uel munda per actionem
non sunt: quia aut uicti desideriis turpi-
bus ad corruptionis putredinem defluūt
aut terrenis actibus dediti, puluere terre-
næ cupiditatis consperguntur. In illis
enim quod lubricos tolero, carnem uide
licet putrescentem gemo: in istis autem
quos terrena quærētes patior, quid aliud
quàm fœdata puluere membra porto?
D Vnde & aptè simul de utrisq; subiungi-
tur: Cutis mea aruit, & contracta est.]
In sanctæ quippe Ecclesiæ corpore hi qui
solis exterioribus cutis inseruiunt, con-
gruè cutis uocantur. Quæ nimirum cu-
tis arescendo attrahitur, quia mentes car
nalium dum præsentia diligunt, & quasi
iuxta posita concupiscunt, ad futura ten
di per longanimitatem nolunt. Qui dū
internæ spei pinguedinem negligunt, ut
attrahantur arescunt: quia si eorum cor-
da desperatio non siccaret: nequaquam
æstus hæc pusillanimitatis attraheret.
Hanc

Hanc nanque attractionem Psalmista formidauerat, cum siccitatem mentis metuens dicebat: Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea. Adeps quippe pinguedinis animam replet: cum hanc contra pręsentium desideriorum ęstum supernę spei infusio refouet. Cutis ergo arescens attrahitur, cũ cor rebus exterioribus deditum, atque ex desperatione siccatum, in autoris sui amorem non tenditur, sed in semetipso, ut ita dixerim, rugosa cogitatione replicatur. Pensandum uerò est quòd carnales mentes idcirco pręsentia diligunt: quia uita carnis quàm fugitiua sit, minimè perpendunt. Nam si uelocitatem transitus eius aspicerent: hanc etiam prosperantem minimè amarent. Sancta autem Ecclesia in electis suis quotidie quantus sit rebus exterioribus cursus conspicit: & idcirco in intimis pedem sollicitę intentionis figit. Vnde & aptè subditur:

Psal. 62

Quòd uita carnalis non incongruè tale comparatur, quæ cum consummata fuerit, complicata succiditur. Cap. VII.

Dies mei uelocius transierunt, quam à texente tela succiditur.] Congrua ualde similitudine tempus carnis, telæ comparatur: quia sicut tela filis, sic uita mortalis dieb. singulis proficit: sed quo ad augmentum proficit, eo ad incisionẽ tendit: quia sicut & superius diximus, cũ tempora percepta prætereunt, uentura breuiantur: & de uniuerso uitæ spatio eo fiunt pauciora quę ueniunt, quo multa sunt quę transierunt. Tela quippe infra supraq; ligata, duobus lignis innectitur ut texatur: sed quo inferius texta inuoluitur, eo superius texenda deplicatur: & unde se ad augmentum multiplicat, inde fit minus quod restat. Sic nimirum uitę nostræ tempora & transacta quasi inferius inuoluimus, & uentura à superiori deplicamus: quia quo plus fiunt præterita, minus esse incipiunt futura. Sed quia nec tela ad expressionem nostri temporis sufficit, nam eius quoque festinationem, uitæ nostræ uelocitas transit, rectè nunc dicitur: Dies mei uelocius transierunt, quam à texente tela succidi-

A tur. Tela quippe tarditatem profectus habet: uita autem præsens mortis defectus non habet. In illa quoque cum laborantis manus figitur, aduentus termi nus elongatur, in ista uerò quia tempus semper desinens indesinenter consumimus: ad finem nostri itineris etiam quiescendo peruenimus: & per cursum nostri transitus, etiam dormientes imus. Electi igitur quia præsentis uitæ momenta decurrere sub festinatione conspiciuntur: nequaquam in hoc tantæ mobilitatis itinere, cordis intentione figunt. Vn-

B de & aptè protinus subditur. Et consumpti sunt absque ulla spe.] Reproborum mens erga dies uitæ præsentis tanto amore constringitur: ut sic semper hic appetant uiuere: quatenus si ualeant, uiuendi cursum desiderant nunquam finire. Cogitare quippe uentura despiciunt, spem totam in rebus transeuntibus ponunt: habere nulla nisi quæ prætereunt cõcupiscunt. Cunq; nimis transeuntia cogitãt, & mansura nullatenus sperant: sic cęcitate insensibili cordis oculus clauditur, ut ęternæ luci nullatenus intenda

7

C tur. Vnde fit ut sæpe iam corpus molestia quatiat, & uicina mors uirtutem uitalis spiritus incidat: nec tamen curare quæ mundi sunt desinant. Iamq; eos ultor ad iudicium pertrahit, & tamen ipsi ordinatione sollicita rebus transeuntibus occupati, nihil aliud cogitant, nisi in hoc mundo adhuc qualiter uiuant. Relinquendo omnia quasi possidendo disponunt: quia spes uiuendi non frangitur, etiam cùm uita terminatur. Iam ad iudicium trahuntur per sententiam: & tamen adhuc habendis rebus inhæ-

D rent per curam. Dura enim mente abesse mors longè creditur, etiam cum sentit. Sicq; carne anima soluitur, ut erga præsentia immoderato amore se retinens, cum ad æternũ supplicium ducitur, hoc ipsum quoq; nesciat quòd ducatur: & deserens quæ amare cum termino noluit, repentè sine termino inuenit, quæ nunquam præuidit. At contrà electorũ mẽs ad æternitatis intentionem tenditur, etiam cum præsens eam feliciter uita comitat. Magna carnis salute utitur: nec tamen eius fiducia animus retardatur.

Nullus

Nullus adhuc mortis articulus erũpit, & quasi præsentem hanc quotidie conspicit. Quia enim uita indesinẽter labit, spes ei uiuendi funditus amputatur. Bene ergo de diebus prætereuntibus dicit: Cõsumpti sunt absq; ulla spe. Ac si apertè diceretur: Mentis fiduciam in præsenti uita nõ posui: quia omne quod præterit, calcando despreui. Vnde & mox aptè subditur:

Quòd ad exhibenda recta opera, exuta carne anima non recurrat: & quòd Deus post mortem non liberat, quos ante mortem gratia ad ueniam non reformat. Cap. VIII.

MEmẽto quia uentus est uita mea.] Hi etenim uitam carnis quasi permanentem diligunt, qui quanta sit uitæ sequentis æternitas non attendũt: cumque soliditatem perennitatis non considerant, exilium patriam, tenebras lumẽ, cursum stationem putant: quia qui maiora nesciunt, iudicare de minimis nequaquam possunt, ordo quippe iudicij exigit, ut quod examinare nitimur, transcendamus. Si enim præesse rebus oĩbus animus non ualet, nequaquam de his certa à quibus uincitur uidet. Idcirco itaque mens reproba presentis uitæ cursum ęstimare non sufficit, quia admirationi illius ex amore succũbit. Sãcti aũt uiri qui ad ęterna cor eleuãt, quam breue sit quod fine claudit pensant, & eorũ sensibus uilescit quod pręterit: quo intellectu radiante interlucet quod acceptum nunquam recedit. Cũq; infinitatẽ perennitatis aspiciunt, nequaquam iam pro magno desiderant quicquid finis angustat. Sed subleuata mẽs extra temporum terminos ducitur, etiam cum carne in tẽpore tenetur: & tanto altius finienda despicit, quanto uerius infinita cognoscit. Sed hæc ipsa humanæ breuitatis consideratio, autori nostro magnæ uirtutis oblatio est. Vnde & rectũ nũc cũ deprecatione immolatio eiusdem uirtutis offertur, cùm dicitur: Memento quia uentus est uita mea.] Ac si apertè diceretur: Transeuntem uelociter benignus respice: quia tanto à te uideri misericordius debeo, quanto ipse à consideratione breuitatis meæ

A oculos non auerto. Sed quia dum tempus uitæ præsentis abscinditur, ad operationem promerendæ ueniæ ulterius nõ reditur, rectè subiungitur: Nec reuertetur oculus meus ut uideat bona.] Ad uidenda bona extincti oculus non reuertitur: quia ad exhibenda recta opera exuta carne anima non recurrit. Hinc est quòd diues quem inferni flamma cruciabat, quia semetipsum reparare operando non posse agnouerat: nequaquã iam sibi, sed relictis fratribus prodesse satagebat, dicẽs: Rogo te pater Abraham ut mittas eũ in *Luc. 16.*
B domum fratris mei: habeo enim quinq; fratres, ut testetur illis, ne & ipsi ueniant in locum hunc tormentorũ. Solet nanq; mœstum animũ spes uel falsa fouere. Sed ut pœnã suã reprobi grauius sentiãt, spẽ de uenia amittũt. Vnde flammis ultricibus traditus, non sibi, ut diximus, sed opitulari fratribus concupiuit: quia nunquã se ignium carere tormentis, adiũcto desperationis supplicio agnouit. Hinc Salomon ait: Quodcunq; potest manus *Eccl. 9.*
tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia
C erunt apud inferos, quò tu properas. Nequaquam ergo ad uidenda bona oculus reuertetur, quia retributionem suã mens inueniens, ad operationis usum nullatenus reuocatur. Quia igitur fugit omne quod cernitur, & mansura sunt quæ sequuntur, bene beatus Iob uno uersu utraque complexus est dicens: Memẽto quia uentus est uita mea, nec reuertetur oculus meus ut uideat bona.] Cursum quippe præsentiũ contemplatus ait: Memẽto quia uentus est uita mea. Aeternitatem uerò sequentium considerans, adiunxit:
D Nec reuertetur oculus meus ut uideat bona. Vbi aptè quoque uniuersi humani generis à redemptionis munere destituti uocem protinus sumit, dicens: Nec aspiciet me uisus hominis.] Visus quippe hominis, est misericordia redẽptoris, quæ insensibilitatis nostræ duritiam cum respicit emollit. Vnde teste quoque Euangelio dicitur: Respexit dominus Petrum *Luc. 22.*
& recordatus est Petrus uerbi quod dixerat Iesus, & egressus foras, fleuit amarè. Exutam uerò carne animam nequaquam iam uisus hominis aspicit, quia post mortem

tem non liberat, quam ante mortem gratia ad ueniam non reformat. Hinc etenim Paulus dicit: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Hinc Psalmista ait: Quoniam in secula misericordia eius. Quia nimirũ quē nequaquã modo misericordia eripit, sola post præsens seculum iustitia addicit. Hinc Salomõ ait: Quia lignũ inquocunq; loco ceciderit, siue ad Austrum, siue ad Aquilonem, ibi erit: quia cum humani casus tẽpore, siue sanctus, siue malignus spiritus egredientem animam claustra carnis acceperit: in æternum secum sine ulla permutatione retinebit, ut nec exaltata ad supplicium proruat, nec mersa ęternis suppliciis ultra ad remedium ereptionis ascendat. Vir igitur sanctus humani generis damna considerãs, quòd à præsenti seculo sine redemptoris cognitione subtrahitur: atq; in æternis ignibus irreparabiliter sepelitur, & eius uocem in se suscipiens, dicat: Nec aspiciet me uisus hominis, quia nimirum redemptoris gratia quem nunc intuetur ut corrigat, tunc respicit ut ab interitu abscondat. In iudicium quippe dominus ueniens, peccatorem uidet ut feriat, sed nõ uidet ut ad largiendam salutis gratiã recognoscat: culpas examinat, & uitam pereuntium ignorat. Vnde sanctus uir cum se post præsentem uitam respectu hominis uideri non posse fateretur, aptè mox subdidit:

1. Co. 6

Psa. 135

Eccl. 11

Quòd secundum Dei districtam iustitiam etiam qui sancti uidentur, macula peccati non carent. Cap. IX.

OCculi tui in me, & non subsistã.] Ac si apertè diceret: Districtus ad iudiciũ ueniens, & ad saluandum non uides, & ad feriendũ uides, quia quem in præsenti uita dispensationis tuæ miseratione nõ respicis, respiciendo postmodũ per iustitiã extinguis. Nunc enim peccator quisq; Deum nõ metuit, & uiuit: blasphemat, & proficit, quia scilicet misericors creator quẽ expectando uult corrigere. aspiciendo non uult punire, sic ut scriptum est: Dissimulans peccata hominum, propter pœnitentiam. Sed tunc peccator cum respicitur, non subsistit,

Sap. 11.

A quia cum districtus iudex merita subtiliter inquirit, reus ad tormenta non sufficit. Quamuis hoc etiam uoci iustorum congruit, quorum mens semper sollicita uenturo examini intendit. Omne enim quod agunt, metuunt, dum cautè considerant ante quantum iudicem stabunt. Intuentur potentiam illius magnitudinis, & pensant quanto reatu constricti sunt propriç infirmitatis. Enumerant mala proprij oneris, & contra hęc exaggerant bona gratię conditoris. Considerant praua quàm districtè iudicet, bona opera quã subtiliter penset, & perituros se absq; ambiguitate præsciunt, si

B remota pietate iudicentur: quia hoc ipsum quoq; quod iustè uidemur uiuere, culpa est, si uitã nostrã cùm iudicat, hanc apud se diuina misericordia nõ excusat. Hinc enim in hoc eodẽ libro scriptũ est: Astra nõ sunt mũda in conspectu eius: quia apud eũ districtè iudicati, ipsi quoq; maculas inquinationis habẽt, qui per munditiã sanctitatis lucẽt. Bene ergo dicitur: Oculi tui in me, & nõ subsistã. Ac si apertè iusti uoce diceretur: Si subtili examinatione discutior, ad perferendũ iudiciũ

C non assurgo, quia ad pœnam uitam non sufficit, si hanc immanitas iustæ retributionis premit. Bene autem eiusdem humani generis, & culpa breuiter, & pœna surrogatur, cùm protinus subditur:

Quòd quem semel culpa ad interitum pertrahit, misericordia ad ueniam non reducit. Cap. X.

SIcut cõsumitur nubes & pertransit, sic q descẽdit ad inferos, nõ ascẽdet.] 14
Nubes quippe ad altiora suspẽditur, sed

D densata uẽto impellitur ut currat, calore autẽ solis dissipatur ut euanescat. Sic nimirũ corda sunt hominũ, quæ per acceptæ rationis ingeniũ ad alta emigrãt, impulsa autem maligni spiritus flatu, prauis desideriorum suorum motibus huc illucque pertrahuntur, sed districto respectu superni iudicis quasi solis calore liquefiũt, & semel locis pœnalibus tradita ad operationis usum ultra nõ redeũt. Viri igitur sanctus elationis cursum, defectumq; humani generis exprimens dicat: Sicut consumitur nubes & pertransit,

sit. sic qui descendit ad inferos, non ascẽ A
det. Ac si apertè loqueretur dicens: In al
tum currendo deficit, qui superbiendo
ad interitum tendit: quem si semel cul
pa ad pœnam pertrahit, misericordia
ulterius adueniam non reducit. Vnde &
adhuc subditur: Nec reuertetur ultra in
domum suam.] Sicut domus est corpo
ris habitaculum corporale, ita unicuiq;
menti hoc domus fit, quod ex desiderio
inhabitare consueuit. Ad domum igitur
suã non reuertitur, quia semel quisque æ
ternis suppliciis traditus, ad hoc iã ubi
amore inhæserat, nullatenus reuocatur. B
Potest etiam inferni nomine, peccatoris
desperatio designari, de qua per Psalmi
stã dicitur: In inferno autẽ quis confite
bitur tibi? Vnde rursum scriptum est: Im
pius cum in profundum uenerit pecca
torum, contemnit. Quisquis autem im
pietati succumbit, uitam profectò iustitię
Psal.6. moriendo derelinquit. Qui uerò etiam
Prou.18 post peccatum mole desperationis obrui
tur: quid aliud quã post mortẽ in inferni
supplicio sepelitur? Bene ergo dicitur: Si
cut consumitur nubes & pertransit, sic
qui descẽdit ad inferos, nõ ascẽdet. Quia C
plerunque cum perturbatione nequitiæ
etiã desperatio sociatur, & uia iã reuersio
nis abscinditur. Rectè autem corda despe
rantium nubibus comparantur, quia &
caligine erroris obscura sunt, & peccato
rũ multiplicitate cõdensa, sed cõsumpta
pertranseũt, quia celeritate extremi iudi
cij irradiata dissipantur. Solet etiam do
mus, inhabitatio cordis intelligi. Vnde
sanato cuidã dicitur: Vade in domũ tuã:
quia nimirũ dignũ est ut peccator post
ueniã ad mentẽ suã redeat, ne iterũ quo
Mat.5. iustè feriatur admittat. Sed qui ad infer D
nũ descenderit, ad domũ suã ulterius nõ
ascendit: quia eũ quẽ desperatio obruit,
à cordis sui habitaculo foras mittit: & re
dire introrsus nõ ualet, quia fusus exte
rius, ad deteriora quotidie impulsus ca
dit. Ad contemplandũ quippe creatorẽ
homo conditus fuerat, ut eius semper
speciẽ quæreret, atque in soliditate illius
amoris habitaret, sed extra se per inobe
dientiam missus, mentis suæ loco perdi
dit, quia tenebrosis itineribus sparsus,
ab inhabitatione ueri luminis elonga
uit. Vnde & aptè adhuc subditur:
Neque cognoscet eum amplius locus
eius.] Locus quippe hominis, sed non lo
calis, ipse scilicet cõditor extitit, qui hũc
ut in semetipso consisteret creauit. Quẽ
nimirum locum tunc homo deseruit, cũ 15
seductoria uerba audiẽs, à cõditoris amo
re discessit. Sed cũ omnipotẽs Deus redi
mendo se homini etiã corporaliter osten
dit, ipse, ut ita dixerim, fugitiui sui uesti
gia subsequẽs ad retinendum quẽ amise
rit hominẽ, locus uenit. Si enim appella
ri locus nequaquã conditor posset, Deũ
laudans Psalmista nõ diceret: Filij seruo
rũ tuorũ habitabũt ibi. Ibi enim nõ dici
mus, nisi cùm locum specialiter designa
mus. Sed sunt pleriq; qui etiam post per
ceptum redemptoris auxilium, ad despe *Ps.101.*
rationis tenebras deuoluuntur, & tanto
nequius pereunt, quanto & oblata reme
dia misericordiæ contemnunt. Rectè er
go de damnato homine dicitur: Neque
cognoscet eũ amplius locus eius, quia à
cõditore suo tãto tũc districtius in iudi
cio nõ cognoscitur, quãto nũc ad repara
tionis gratiã nec per dona reuocatur. Vn
de & notandũ summopere est, quòd non
ait: Neq; cognoscet amplius locũ suum,
sed ait: Neq; cognoscet eũ amplius locus
eius. Dũ enim cognitio nõ homini, sed
loco tribuitur, patenter ipse cõditor loci
nomine designatur, qui districtus ad exa
men ultimũ ueniẽs, in iniquitate duran
tibus dicit: Nescio uos unde sitis. Sed ele
cti quiq; quod districtè reprobos repelli
cõsiderant, eo semetipsos quotidie à per
petratę nequitiæ sordibus sollicitus pur *Luc.13.*
gãt. Cumq; perituros alios frigescere à ui
tæ amore conspiciunt, studiose se ad pœ
nitentiæ lamenta succendunt. Vnde &
aptè subditur: Quapropter & ego non
parcã ori meo.] Ori etenim suo non par
cit, qui confiteri malũ quod fecit, nõ eru
bescit. In laborem quippe os mittere,
est ad hoc confessionem perpetratæ ini
quitatis occupare. Sed iustus ori suo
non parcit, quia iram iudicis distri
cti præueniens uerbis contra se propriæ
confessionis sæuit. Hinc Psalmista ait:
Præueniamus faciem eius in confessio
ne. Hinc per Salomonem dicitur: Qui
abscondit scelera sua non dirigetur, qui
autem

Psal. 94. autem confessus fuerit & dereliquerit ea, misericordiam consequetur. Hinc rur
Prou. 26 sum scriptum est: Iustus in principio accusator est sui: Sed nequaquam ad confessionem os panditur, nisi cum consideratione districti iudicij per pauorē spiritus
Prou. 19 angustatur. Vnde & aptè mox subditur:

De utilitate confessionis & pœnitentiæ. Cap. XI.

LOquar in tribulatiōe spiritus mei.] Tribulatio quippe spiritus linguam commouet, ut reatum praui operis uox confessionis impugnet. Sciendum quoque est, quia sępe & reprobi peccata confitentur, sed deflere contemnūt. Electi autem culpas suas quas uocibus confessionis aperiunt, districtæ animaduersionis fletib. insequuntur. Vnde beatus Iob bene postquam se ori suo non parcere spopondit, tribulationem mox spiritus subdidit. Ac si apertè fateretur, dicens: Sic reatum lingua loquitur, ut nequaquam expers à mœroris stimulo per alia spiritus uagetur, sed culpas loquens, uulnus aperio. Culpas uerò ad correptionem cogitans, salutem uulneris ex medicamine mœroris quæro. Qui enim mala quidem quæ perpetrauit insinuat, sed flere quæ insinuauerit recusat, quasi subducta ueste uulnus detegit, sed torpente mente medicamentum uulneri non apponit. Confessionis igitur uocem solus necesse est ut mœror excutiat, ne uulnus proditum, sed neglectum, quo licentius iam per humanam notitiam tangitur, deterius putrescat. Quo contra Psalmista plagam cordis non solum detexerat, sed detectæ etiā medicamentū mœroris adhibebat, dicens: Iniquitatē meam ego pronūciabo, & cogitabo pro peccato meo. Pronunciādo enim occultū uulnus dete
Psal. 37 git, cogitādo autē quid aliud quam medicamentum uulneri apponit? Sed afflictæ menti & sua sollicitè damna cogitan
16 ti, rixa pro semetipsa oritur contra semetipsam. Nam cum se ad lamenta pœnitentiæ instigat, occulta se increpatione dilaniat. unde & aptè mox subditur: Confabulabor cum amaritudine animæ meę.] Pauore nanque diuini iudicij afflicti dum quædam male gesta plā

A gimus, ipsa ui nostrę amaritudinis ad discutiendos nos uigilantius excitati, alia in nobis etiam quæ amplius defleamus inuenimus. Nam sępe quod torpētes latuit, flentibus subtilius innotescit, & afflicta mens certius inuenit malum quod fecerat & nesciebat, eiq; rixa sua uerius aperit, quantum à ueritatis pace deuiauit, quia reatum suum cuius secura non meminit, hunc in se commota deprehendit. Succrescens quippe amaritudo pœnitentiæ uerecundāti cordi importunè ingerit illicita quæ commisit, dictum
B contra hęc iudicem ostendit, suppliciorum minas incutit, pauore animam ferit, pudore confundit, motus illicitos increpat, quieten noxie securitatis turbat, quæ ei conditor bona contulit, quę ipse bonis illius mala respondit enumerat, quòd mirè ab eo conditus, quod gratuito nutritus, quòd rationis substantia in conditione ditatus est, quòd conditoris gratia uocatus, quòd sequi ipse & uocatus noluit, quòd uocantis misericordia nec surdum hunc renitentemq; despexit, ꝙ illuminatus donis, quòd sua spon
C te prauis actibus etiam post dona cæcatus est, quòd à cæcitatis suę errorib. paternæ sollicitudinis flagellis expiatus, quòd à flagellorum doloribus ad salutis gaudia misericordiæ medicamento reductus est, quòd quibusdam culpis & si non grauibus subditus, peccare tamen & inter flagella non desinit, quòd peccatorem suum superna gratia nec contempta dereliquit. Cum igitur afflictam mētem modo per replicationem donorum Dei, modo per improperia actionis suæ
D tanta seueritate increpat, habet in corde iustorum amaritudo animæ linguam suam, quæ tanto eis subtilius loquitur, quanto & interius auditur. Vnde & nequaquam dicitur: Fabulabor in amaritudine animæ meæ, sed confabulabor cū amaritudine animæ meæ: quia uis doloris quę peccata singula reputans, torpentem animum ad lamenta excitat quasi ad eum uerba confabulationis format, in quibus semetipsum correctus inueniat, & ad sui iam custodiam sollicito exurgat. Dicat itaque uir iustus ex uoce sua, & sanctæ Ecclesię typum tenens, di-

cat ex nostra: Confabulabor in amaritudine animę meę. Ac si apertius insinuet dicens: Intus contra me cum cordis mei dolore colloquor, & foris me à uerbere iudicis abscondo. Sed mens pœnitentię doloribus pressa, & in semetipsa constringitur, atque à cunctis delectationibus carnis forti cogitatione separatur, ad summa proficere appetit, & tamen adhuc de corruptione corporis contradictionem sentit. Vnde & aptè mox subditur: Nunquid mare sum ego aut cetus, qui circundedisti me carcere?] Carcere homo circumdatur, quia plerunque & uirtutum profectibus ad alta exurgere nititur, & tamen carnis suę corruptione

Ps. 141 præpeditur. qua bene exui Psalmista deprecatur, dicens: Educ de carcere animā meam, ad confitendum nomini tuo. Quid uerò appellatione maris nisi corda carnalium tumidis cogitationibus fluctuosa: quid autē ceti nomine, nisi antiquus hostis exprimitur? qui dum mentes secularium possidendo penetrat, quasi in eorum lubrica cogitatione natat. Sed cetus carcere constringitur, quia malignus spiritus in inferioribus deiectus, ne ad cœlestia euolare preualeat, pœnę suę pondere coarctatur, Petro attestante, qui ait: Deus angelis peccantibus non

2. Pe. 2. pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit, in iudicio cruciandos reseruari. Cetus carcere constringitur, quia tentare bonos quantum desiderat prohibetur. Carcere quoque mare circumdatur, quia carnalium mentium tumida insanaq; desideria ad peragenda mala quæ appetunt, impossibilitatis suæ angustia grauatur. Sæpe enim dominari melioribus concupiscunt, sed tamen eis diuino iudicio cuncta mirabiliter disponente substrati sunt. Nocere bonis elati desiderant, & tamen subiecti ab eis solatia sperant. Pro explendis uoluptatibus carnis, longæuitatē uitæ pręsentis capiūt, sed tamen ab ea sub celeritate rapiuntur.

Psal. 77 De quibus bene per Psalmistam dicitur: Statuit aquas quasi in utre. Aquę quippe in utre sunt, cùm lubrica eorū desideria, quia operis effectum nō inueniunt, sub carnali corde deprimūtur. Cetus ergo ac mare circundatione premitur carceris, A quia uel malignus spiritus, uel sequaces illius, in quorum se mentibus colligit, atq; in eis undas tumentium cogitationū uoluit, ut implere mala quæ appetūt, nequeāt, superna eos districtio angustat.

Quid iusti desiderio pacis æternæ faciant, si carceris huius egredi angustias concupiscunt. Cap. XII.

SAncti autem uiri quo mundiori corde cœlestium arcana considerant, auctis ad hæc quotidie ardoribus anhelant. Ibi iam plenè satiari desiderāt, unde adhuc parum aliquid ore contemplationis degustant. Pefectè cupiunt carnis stimulum subdere, nihil in cogitatione illicitum de eius iam corruptione tolerare, sed quia scriptū est: Corpus quod corrūpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem, intentione iam quidem ultra semet ipsos eminent, sed tamen adhuc infirmitatis suę incertis motib. subditi, corruptionis suæ se carcere clausos dolent. Ait ergo, Nunquid mare sum ego, aut cetus, qui circūdedisti me carcere?] Ac si apertè diceret: Mare uel cetus, iniqui uidelicet, eorūq; auctor malignus spiritus, quia effrenati ad solā perpetrādæ iniquitatis licentiā appetūt, rectè pœnę suæ carcere cōstringūtur. Ego aūt qui iā æternitatis tuæ libertatem desidero, cur adhuc meæ carcere corruptionis premor? Quod tamē nec à iustis superbè requirit, quia amore ueritatis accensi, infirmitatis suæ angustias trāsgredi perfectè cōcupiscūt. Nec ab autore iustorū iniustè disponitur quia electorū suorū uota differēs cruciat cruciās purgat, ut ad percipiendū qd desiderāt, quādoq; melius ex dilatione conualescāt. Electi autē quousq; ab intima quiete differūtur, ad cor suū redeūt, ibiq; à carnis suæ tumultib. absconsi, quasi amœnissimū secretū petūt. Sed in eo sæpe tētationis aculeos sentiūt, carnis incentiua patiuntur, & ibi grauissimos labores inueniūt, ubi magnā requiē à labore quęsierant. Vnde sanctus uir post insinuatū corruptionis suæ carcerē, ad quietā cordis patriam redire festinans, qui eandem rixam & in intimis inuenit, quam ab exterioribus fugit, protinus subdit dicens: Quid

(Margin: B, C, D beside the right column; 17 and Sap. 9. in the right margin.)

Quòd cùm ad silentium mentis nostræ reuertimur, intra nos in cogitationibus colloquimur, & quàm subtilia sint iudicia diuina, metuentes, quasi in lectuli requie somnij uisione turbamur. Cap XIII.

SI dixero, cōsolabit̃ me lectulus meus, & leuabor loquens mecum in stratu meo, terrebis me per somnia, & per uisiones horrore concuties.] In sacro nanque eloquio lectulus, cubile uel stratum, secretum solet cordis intelligi. Hinc est enim quòd sub uniuscuiusq; animæ specie sponsa occultis stimulis sancti amo-
Cant. 5. ris excitata, in Cāticis Cānticorū dicit: In lectulo meo per noctes quæsiui quem diligit anima mea. In lectulo quippe & per noctem dilectus quæritur: quia nimirum inuisibilis conditoris species, repressa omni corporeæ uisionis imagine, in cubili cordis inuenitur. Vnde & eisdem suis dilectoribus ueritas dicit: Regnum
Luc. 17. Dei intra uos est. Et rursum: Si ego non
Ioan. 16. abiero, paracletus non ueniet. Ac si apertè diceret: Si ab intentionis uestræ oculis corpus non subtraho, ad intellectum uos inuisibilem, per consolatorem spiri-
Ps. 149: tum nō perduco. Hinc de iustis per Psalmistam dicitur: Exultabunt sācti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis: quia scilicet cum mala ab exterioribus fugiunt, securi intra mentium secreta gloriātur. Sed tunc lętitia cordium perfecta erit, cum carnis ab exterioribus pugna nō fuerit. Nam quosq; caro illicit, quia quasi nostræ domus paries quatitur, etiā cubile turbatur. Vnde & rectè per eundē Psalmistam dicitur: Vniuersum stratum eius uersasti in infirmitate eius: qa dum nos tentatio carnis concutit, tremefacta nostra infirmitas etiā mētis cubile confundit. Quid uerò hoc loco somnia uel uisiones accipimus, nisi imaginationes ultimi districtiq; examinis? quod iam ut cūq; per timorem cernimus, sed tamen ut est ueraciter nō uidemus. Sācti iteq; uiri, ut diximus, ad cordis secreta semper redeūt, cū ab hoc mūdo uel ultra uotum prospera, uel ultra uires aduersa patiunt̃, atq; externis laboribus fessi, quasi stratum uel lectulum cubilia mentis petunt. Sed dum quibusdā imaginationi-

A bus cogitationū, quam sint subtilia diuina iudicia conspiciunt, quasi in ipsa stratus sui requie, somnij uisione turbantur. Contemplantur enim quàm districtus iudex ueniat, qui dum ui immensę magnitudinis cordium secreta illuminat, omnes ante oculos culpas reducit. Pensant quanta illa sit uerecundia, in conspectu tunc totius humani generis, angelorum omnium, archangelorumq́ue confundi. Perpendunt qui post confusionem cruciatus maneat, cū & reatus animum immortaliter morien-
B tem, & indesinenter deficientem carnem gehenna consumat. Cum itaque tam pauida imaginatione mens quatitur, quid aliud quàm in stratu triste somniū uidetur? Dicat ergo: Si dixero, consolabitur me lectulus meus, & releuabor loquens mecum in stratu meo, terrebis me per somnia, & per uisiones horrore concuties. Ac si apertè fateatur dicens: Si exteriora fugiens, introrsus redeo, & utcunque requiescere in cordis cubiculo concupisco, ibi mihi dum districtionis tuę, contemplationem obiicis,
C uehementer me per ipsas meæ prouidentiæ imaginationes terres. Bene autem dicitur: Et releuabor loquens mecum in stratu meo, quia nimirum cum ad mentis nostræ silentium fessi reuertimur, quasi in stratu colloquentes, occulta intra nos cogitationum uerba uersamus. Sed hæc ipsa nostra collocutio in pauorem uertitur, quia ex illa uehementius intellectus nobis, qui terrorem districti iudicis innotescat, in mente aperitur. Ne quis uerò hęc studeat iuxta li- 81
teram perscrutari, exquirendum magno
D pere est, quot modis tangant animum imagines somniorum. Aliquando nanque somnia uentris plenitudine uel inanitate, aliquando uerò illusione, aliquando cogitatione simul & illusione, aliquando reuelatione, aliquando autem cogitatione simul & reuelatione generantur. Sed duo quę prima diximus, omnes experimento cognoscimus, subiuncta autem quatuor, in sacræ scripturæ paginis inuenimus. Somnia etenim nisi plerūq; ab occulto hoste per illusionē fierent, nequaquā uir hoc sapiens indica-

Eccl. 34. ret, dicẽs: Multos errare fecerũt somnia & illusiones uanæ. Vel certè. Non augu
Leuit. 19 rabimini, nec obseruabitis somnia. Quibus profecto uerbis, cuius sint detestationis ostenditur, quæ auguriis coniunguntur. Rursum nisi aliquando ex cogitatione simul & illusione procederent, Salo-
Eccle 5. mon minimè dixisset: Multas curas sequuntur somnia. Et nisi aliquando somnia ex mysterio reuelationis orirentur,
Gen. 37. Ioseph præferẽdum se fratribus per som
Mat. 2 niũ non uideret: nec Mariæ sponsum ut ablato puero in Aegyptum fugeret, per somniũ angelus admoneret. Rursum nisi aliquando somnia cogitatione simul & reuelatione procederẽt, nequaquã Daniel propheta. Nabuchodonosor uisionẽ disserens, à radice cogitationis inchoas-
Dan. 2. set, dicens: Tu rex cogitare cœpisti in stratu tuo quid esset futurũ post hæc, & qui reuelat mysteria, ostendit tibi quæ uentura sunt. Et paulo post subiungit dicens: Videbas, & ecce quasi statua una grandis, statua illa magna & statura sublimis stabat contra te. Daniel itaque dũ somniũ & implendũ reuerẽter insinuat, & ex qua ortum sit cogitatione manifestat, patenter ostenditur: quia hoc plerunq; ex cogitatione simul & reuelatione generatur. Sed nimirum cùm somnia tot rerũ qualitatibus alternẽt, tanto eis credi difficilius debet, quanto & ex quo impulsu ueniant, facilius non elucet. Sæpe nanque malignus spiritus his quos amore uitæ præsentis uigilantes intercipit, prospera etiã dormientibus promittit, & quos formidare aduersa cõsiderat, eis hæc durius somnij imaginibus intentat: quatenus indiscreta mentẽ diuersa qualitate afficiat, eamq; aut spe subleuans, aut deprimens timore confundat. Sæpe autẽ etiã sanctorũ corda afficere somniis nititur, ut ab intentione cogitationis solidæ ad tẽpus saltẽ momentũq; deriuentur, quãuis ipsi protinus animum ab illusionis imaginatione discutiant. Sed hostis insidians quo eos uigilantes minimè superat, eo dormientes grauius impugnat. Quẽ tamen hæc malignè agere superna dispensatio benignè permittit, ne in electorũ cordibus ipse saltẽ à passionis præmio somnus uacet. Bene ergo rectori omniũ dr̃: Si dixero, consolabitur me lectulus meus, & releuabor loquens mecũ in stratu meo, terrebis me per somnia, & per uisiones horrore concuties: quia nimirũ Deus mirabiliter cũcta dispensat, & ipse facit quod malignus spiritus iniustè facere appetit, qui hoc fieri non nisi iustè permittit. Sed quia iustorum uita & per uigilias tẽtatione quatitur: & per somniũ illusione fatigatur, foris corruptionis suæ molestias tolerat, intus apud semetipsam grauiter illicitas cogitationes portat. Sed quid est quod faciat, ut pedẽ cordis à tot scandalorũ laqueis euellat? Ecce beatus uir quanta undique pressus sit perturbatione cognouimus: sed quod consiliũ cõtra hæc inueniat, audiamus. Sequit.

Quòd suspendium sanctorum sit extolli ad cœlestia, & mors ossium, terrenæ fortitudinis mortificatio. Cap. XIIII.

QVamobrem elegit suspendiũ anima mea, & mortẽ ossa mea.] Quid per animam, nisi mẽtis intentio-quid per ossa nisi carnis fortitudo designatur? Omne autẽ quod suspenditur, proculdubio ab imis eleuatur. Anima ergo suspendiũ eligit, ut ossa moriantur: quia dum mentis intentio ad alta se subleuat, omnem in se fortitudinem uitæ exterioris necat. Sancti enim uiri certissimè sciunt, quia habere in hac uita requiẽ nequaquã possunt, & idcirco suspendiũ eligunt, quia nimirũ desideria terrena deserentes ad alta animum tollunt. Suspẽsi autẽ mortem suis ossibus inferunt, quia amore supernæ patriæ in uirtutũ studiis accincti, hoc quod fortes prius in mundo fuerant, uinculo humilitatis insequuntur. Intueri libet quomodo animã suam Paulus suspenderat, qui dicebat: Vi Gal. 2.
uo autem iam non ego, uiuit uerò in me Christus. Et rursum: Desiderium habeo Phil. 1.
dissolui, & esse cum Christo. Et: Mihi uiuere Christus est, & mori lucrum. Qui gesta terrenæ fortitudinis ad memoriam reuocans, quasi quædam in se ossa numerabat, dicens: Hebræus ex Hebræis, secundum legem Pharisæus, secundum Phil. 3.
æmulationem persequens Ecclesiã Dei. Sed suspendio animæ quia hæc in se ossa interfe-

interfecit, protinus asserit qui subiungit: Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta: Quæ adhuc ossa in semetipso in sinuat uehementius extincta: cùm subdit: Propter quem omnium detrimentum feci, & arbitror ut stercora. Mortuis uerò ossib. quàm exanimis pendeat ostendit, qui ilicò subiungit, dicens: Vt Christum lucrifaciam, & inueniat in illo non habens meam iustitiam quæ ex lege est, sed eam quæ ex fide est Iesu Christi. Sed quia collatis eius testimoniis Paulum ad alta suspensum, mundo mortuum testati sumus, nunc beatum Iob si plenus eodem spiritu, exterioris uitę concupiscentiam fugiat, osten-
9 damus. Sequitur:

Quòd desperatio sanctorum, sit terrenarum abdicatio uoluptatum. Cap. XV.

19 DEsperaui, nequaquam ultra iam uiuam.] Sunt nonnulli iustorum, qui sic cœlestia appetunt, ut tamen à terrenorum spe minimè frangantur. Largita diuinitùs patrimonia ad necessitatis subsidium possident, honores sibi temporaliter impensos retinent, aliena non ambiunt, suis licitè utuntur. Qui tamen ab eisdem rebus quas habent, alieni sunt quia ad hęc ipsa quæ possident, ex desiderio non tenentur. Et sunt nonnulli iustorum, qui ad comprehendendum culmen perfectionis accincti, dum altiora interius appetunt, exterius cuncta derelinquunt: qui rebus se habitis nudant: gloria honoris exspoliant: qui internorum desiderio per assiduitatem se amici mœroris afficiunt, habere de exterioribus consolationem nolunt, qui internis gaudiis dum mente appropiant, uitam in se funditùs corporeæ delectatio-
Col. 3. nis necant. Talibus nanque per Paulum dicitur: Mortui enim estis, & uita uestra abscódita est cum Christo in Deo. Horum uocem Psalmista expresserat, cũ dicebat: Concupiscit & deficit: anima
Psal. 38 mea in atria domini. Concupiscunt enim, sed non deficiunt, qui iam quidem cœlestia appetunt, sed adhuc tamen à terrenorum delectationibus minimè

A lassantur. Concupiscit uerò & in atrio Dei deficit, qui cùm æterna desiderat, in amore temporalium non perdurat. Hinc Psalmista iterum dicit: Defecit in saluta-
ri tuo anima mea. Hinc per semetipsam Ps. 118
ueritas admonet, dicens: Si quis uult
post me uenire, abneget semetipsum. Et Luc. 14
rursum: Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Horum igitur numero sanctus uir diuisa à terrenis desideriis mente, se inserit, qui ait: Desperaui, nequaquam ultra iam uiuam. Iusti quippe
B desperare, est præsentis uitæ bona, æternitatis electione deserere, mansura quærere, & in rebus temporalibus fiduciam non habere. Qui hæc agens, nequaquam se ultra uiuere asserit, quia uidelicet uiuificatrice morte quotidie à uita se passionis occidit. Absit enim ne uir sanctus de diuinæ misericordiæ largitate desperet, ne gressum cordis à profectu intimi itineris subtrahat, ne amorem conditoris deserens, quasi à duce destitutus in uia remaneat, & confossus gladio latrocinantis desperationis ruat. Sed ne
C eius dicta ad nostri intellectus arbitrium uideamur uiolenter inflectere, debemus ex posterioribus præmissa pensare. Quo enim sensu hæc dixerit, ipse protinus indicat, qui subiungit:

Quòd in breuitate huius uitæ magnificatur homo dono uirtutum. Cap. XVI.

PArce mihi domine, nihil enim sunt dies mei.] Neque enim duo hæc uerba sibi conueniunt, desperaui, & parce:
D nam qui desperat, nequaquam iam sibi parci postulat, & qui adhuc sibi parci desiderat, profectò minimè desperat. Aliunde ergo est quòd desperat, aliundè uerò quòd parci sibi sanctus uir postulat: quia nimirum dum bona uitæ transeuntis per desperationem deserit, ad obtinenda quæ permanent, in spe robustior exurgit. Desperando itaque melius ad spem ueniæ ducitur, quia eo certius uentura appetit, quo præsentia uerius & ex desperatione derelinquit. Et notandum quòd uim nobis sui cordis insinuans,

unam quidem de se sententiam protulit, sed hāc tertiò insinuando replicauit. Quod enim superius dixerat. Elegit suspendium anima mea, hoc replicans addidit: Desperaui, atque ęterna concupiscendo, & temporalia postponendo, hoc postremo intulit. Parce mihi: & quod superius dixit, mortem ossa mea, hoc nimirum subdidit, nequaquam ultra iam uiuam. Hoc quoque ultimo protulit: Nihil enim sunt dies mei. Bene autem dies suos nihil esse considerat, quia, ut paulo superius sæpe iam diximus, sancti uiri quo uerius summa cognoscunt, eo sublimius terrena despiciunt: & idcirco præsentis uitæ dies nihil esse conspiciunt, quia illuminatæ mētis oculos in considerationem æternitatis figunt. De qua dum ad se redeunt, quid se esse nisi puluerem agnoscunt, & infirmitatis suæ conscij, districtè iudicari metuunt? Cunq; uim tanti uigoris aspiciunt, trepidant examinari quod sunt. Vnde & adhuc aptè subiungitur: Quid est homo quia magnificas eum, aut quid apponis erga eum cor tuum?] Hominem Deus magnificat, quia largitate rationis ditat, infusione gratiæ uisitat, honore collatæ uirtutis exaltat. Cunque per semetipsum nihil sit, esse tamen eum cognitionis suę participem, benignitatis munere concedit. Sed erga eundem magnificatum hominem cor suum dominus apponit: quia post dona iudicium exerit, merita subtiliter pensat, uitæ ponderat uehementer examinat, & tanto ab eo pòst districtius pœnas exigit, quanto hunc impenso munere largius præuenit. Vir igitur sanctus immensitatem supernæ maiestatis aspiciat, atque ad infirmitatem propriam considerationis oculum reducat. Videat, quia caro capere non ualet hoc quod de semetipsa ueritas per spiritum sanctum docet. Videat quia etiam subleuatus hominis spiritus iudicium tolerare non sufficit, quod Deus sub examine districtæ retributionis intendat, & dicat: Quid est homo, quia magnificas eum, aut quid apponis erga eum cor tuum? Ac si apertè clamet, dicens: Magnificatur homo spiritali munere, sed

A tamen caro est: & uias eius post munera districtè consideras, sed tamen si remota pietate iudicetur, pondus quod de tua subtilitate imminet, ferre nec subleuatus ad iustitiam spiritus ualet: quia & si hunc ultra se tua dona dilatant ad inquisitionem tamen tui districti examinis sua eum infirmitas angustat. Vnde & adhuc aptè subiungitur:

Quòd Deus uisitat hominem cùm in uirtutibus prouehit, & probat eum aliquando, cùm recedendo concuti tentatione permittit.

B *Cap. XVII.*

Visitas eum diluculo, & subito probas illum.] Quis nostrum nesciat quia diluculum dicitur, cùm iam nocturna tempora in claritatem lucis mutantur? Nos itaque noctis tenebris premimur, cum perpetratione iniquitatis obscuramur. Sed nox in lucem uertitur, cum erroris nostri obscuritas, ueritatis cognitione irradiatur. Nox in lucem uertitur, cum corda nostra iustitiæ

C fulgor illuminat, quæ cæcitas culpæ deprimebat. Hoc diluculum discipulorum mentibus oriri Paulus aspexerat, cum dicebat: Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Rom. 13 Diluculo ergo nos dominus uisitat, quia erroris nostri tenebras, luce suæ cognitionis illustrat, contemplationis munere subleuat, in arcem uirtutis exaltat. Sed notandum quod Deus postquam diluculo uisitat, subito hominem probat, quia & accedendo corda nostra ad uirtutes prouehit, & recedendo concuti tentatione

D permittit. Si enim post uirtutum munera, nulla tentatione concutitur, has se habere animus ex semetipso gloriatur. Vt ergo & firmitatis dona habeat, & infirmitatem suam humiliter agnoscat, per accessum gratiæ ad alta sustollitur, & per recessum quid ex semetipso sit, probatur. Quod bene nobis ex historia sacræ lectionis innuitur, quæ Salomon & diuinitus accepisse sapientiam, & tamen post acceptam eandem sapientiam, meretricum statim pulsatus quæstione memoratur. Mox enim ut

ut tantæ reuelationis gratiam accepit, certamen turpium mulierum pertulit: quia nimirum sæpe cum mentem nostrã concessis uirtutibus respectus intimæ largitatis illuminat, hanc protinus etiam lubricæ cogitationes turbant, ut quæ subleuata immenso munere exultant, etiam tentatione pulsata, quid sit, inueniat. Sic & Helias uisitatus diluculo, sermone cœlos aperuit, & tamen probatus subito, infirmus per deserta fugiens, unã mulierem expauit. Sic Paulus ad tertiũ cœlum raptus ducitur, paradisi penetrans secreta considerat: & tamen ad semetipsum radiens, contra carnis bellum laborat, legem aliam in mẽbris sustinet, cuius in se rebellione fatigari spiritus legem dolet. Diluculo ergo Deus hominẽ uisitat, sed subito post uisitationem probat, quia & collato munere subleuat, & obstracto ad paululum, ipsum sibi hominem demonstrat. Quod eo usq; proculdubio patimur, quo detersa funditus labe peccati, ad promissæ incorruptionis substantiam reformemur. Vnde & adhuc aptè subditur:

3. Re. 19
2. Co. 12

Quòd in hac uita saporem dulcedinis diuinæ gustamus, sed satiari nisi in regno beatitudinis illa omnino nõ possumus. Cap. XVIII.

21 VSquequo non parcis mihi, nec dimittis me ut glutiam saliuam meam?] Saliua in os ex capite delabitur, ab ore uerò ad uentrem deducitur cum glutitur. Quid itaque est caput nostrum, nisi diuinitas? per quam existendi principium sumimus, ut creatura simus: Paulo attestante, qui ait: Caput uiri Christus, caput autem Christi Deus. Quid autem uenter noster est nisi mens? quæ dum cibum suum supernum uidelicet intellectum suscipit, refecta proculdubio omnium membra actionum regit. Nisi enim sacra eloquia aliquando mentem nomine uentris exprimerent, Salomon utiq; non dixisset: Lucerna domini spiraculum hominis, quæ inuestigat omnia secreta uentris. Quia nimirum dũ non gratia superni respectus illuminat, cuncta etiam mentis nostræ nobis abscõsa manifestat. Quid ergo saliuæ nomine,

1. Cor. 11
Prou. 12

A nisi sapor intimæ contemplationis accipitur? quæ ad os à capite defluit, quia de claritate conditoris adhuc in hanc uita nos positos, uix gustus reuelationis tangit? Vnde & redemptor noster ueniens saliuam luto miscuit, & cæcinati oculos reparauit, quia superna gratia carnalem cogitationem nostram per admixtionem suæ contemplationis irradiat, & ab originali cæcitate hominem ad intellectum reformat. Nam quia è paradisi gaudijs expulsum, in hoc iam exilio natura ædidit, quasi à natiuitate homo sine oculis processit. B Sed sicut sanctus uir insinuat, hæc saliua ad os quidem labitur, ut uerò ad uentrem usque perueniat, non glutitur: quia diuinitatis contemplatio sensum tangit, sed plenè mentem non reficit: quoniam perfectè animus conspicere non ualet, quod adhuc quia caligo corruptionis ꝓpedit, raptim uidet. Ecce.n. electorum mens iam terrena desideria subiicit, iam cuncta quę considerat pręterire, transcendit, iam ab exteriorum delectatione suspenditur, & quę sint bona inuisibilia rimatur, atque hæc agens, plerunque C in dulcedinem supernæ contemplationis rapitur: iamq; de intimis aliquid quasi per caliginem conspicit, & ardenti desiderio interesse spiritalibus angelorum ministerijs conatur, gustu incircunscripti luminis pascitur: & ultra se euecta, ad semetipsam relabi dedignatur. Sed quia adhuc corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, inhærere diu luci non ualet, quam raptim uidet. Ipsa quippe carnis infirmitas transcendentem se animam retrahit, atque ad cogitanda ima ac necessaria suspirantem D reducit. Saliua ergo ex capite defluens nos tangit, sed ad uentrem minimè peruenit: quia liquore supernæ contemplationis iam quidem intellectus noster infunditur, sed nequaquam mens plenè satiatur. In ore etenim gustus, est in uentre satietas. Saliuam utique glutire non possumus, quia supernæ claritatis bono satiari non permittimur, quod adhuc ex tenuitate gustamus. Sed quia hoc ipsum quod utcunque iam super nos cognoscimus ex pietate parcentis est, quòd uerò hoc percipere perfectè non possumus,

Mar. 8

possumus, adhuc ex pœna uetustæ damnationis, rectè nunc dicitur: Vsquequo non parcis mihi, nec dimittis me ut glutiam saliuam meam? Ac si apertè diceretur: Tunc homini plenè parcis, cùm ad perfectionem tuæ cōtemplationis admiseris: ut claritatem tuam raptus interius uideat, & eum carnis suæ corruptio exterius non repellat. Tunc permittis ut saliuam glutiam, cum me sapore tuæ claritatis usq; ad abundantiam satietatis infuderis, ut nequaq̃ iam per indigentiam gestu oris esuriam, sed in te solidatus, irrigato mentis uentre subsistam. Sed qui promereri uult bonum quod expetit, debet malum confiteri quod fecit. Sequitur:

Quòd nisi misericordia Dei subueniat, qui per nos cecidimus, nostris resurgere uirtutibus non ualeamus. Cap. XIX.

PEccaui: quid faciam tibi o custos hominum?] Ecce fatetur malū quod fecit, sed bonum quod Deo in recompensationem debeat offerre non inuenit, quia ad abolendam culpam quælibet humanę actionis uirtus infirma est, nisi hāc misericordia parcentis foueat, & non iustitia rectè iudicantis premat. Vnde rectè per Psalmistam dicitur: Melior est misericordia tua super uitam, quia quamlibet uideatur innocens, apud districtum tamen iudicem nostra nos uita non liberat, si ei reatus sui debitum misericordiæ benignitas non relaxat.

Psal. 62

Vel certè cum dicitur: Quid faciam tibi? patenter ostenditur, quia hæc ipsa bona quæ agere præcipimur, non præceptori, sed nobis prosunt. Vnde rursum per Psalmistam dicitur: Quoniam bonorum meorum non indiges. Humilitas autem nostræ destitutionis exprimitur, cum Deus hominum custos uocatur, quia si eius nos custodia minimè protegit, ante occulti hostis insidias, nostræ sollicitudinis oculus uigilans dormit, Psalmista rursus attestante, qui ait: Nisi dominus custodierit ciuitatem, in uanum uigilāt q custodiunt eam. Per nos nanque cecidimus, sed nostris resurgere uiribus non ualemus. Culpa nos uoluntatis propriæ semel strauit, sed pœna culpæ deterius quotidie deprimit. Ad amissam rectitudinem resurgere studiorum conatibus nitimur, sed meritorum pondere grauamur. Vnde & aptè subditur:

Psal. 15. *Ps. 126*

Quanta sit miseria mutabilitatis humanæ. Cap. XX.

22 QVare posuisti me contrarium tibi, & factus sum mihimetipsi grauis?] Tunc sibi contrarium Deus hominem posuit, cum homo Deum peccando dereliquit. Serpentis quippe persuasionibus captus, hostis eius extitit, cuius præcepta contempsit. Iustus uerò conditor hunc sibi contrarium posuit, quia inimicum ex elatione deputauit. Sed hæc ipsa contrarietas culpæ, facta est homini pondus pœnæ, ut corruptioni suæ malè liber seruiat, qui bene seruus de incorruptionis libertate gaudebat. Salubrem quippe humilitatis arcem deserēs, ad infirmitatis iugum superbiendo peruenit, & ceruicem cordis erigendo supposuit, quia qui subesse diuinis iussionibus noluit sub suis se necessitatibus strauit. Quod melius ostendimus, si ea quæ deiectus sustinet, & prius carnis, & post pondera mentis exprimamus. Vt enim taceamus hoc quod dolores tolerat, quod febribus anhelat, sua quadam ægritudine constringitur. Ipsa hæc nostri corporis, quæ salus uocatur, ægritudo est. Nam ocio tabescit, opere deficit: inedia deficiens, cibo reficitur ut subsistat: refectione lassescens, abstinentia releuatur ut uigeat: aqua perfunditur, ne arescat: linteis tergitur, ne ipsa nimis perfusione liquefiat: labore uegetatur, ne quiete torpeat: quiete refouetur, ne laboris exercitatione succumbat: fatigatur uigilijs, somno reparatur: oppressa somno, uigilijs excutitur, ne sua peius quiete lassetur: uestibus tegitur, ne frigoris aduersitate penetretur: quæsito calore deficiēs, aurarum flatu refouetur. Cunque inde molestias inuenit, unde uitare molestias quæsiuit, malè sauciata, ut ita dixerim, de ipso suo medicamine languescit. Remotis ergo febribus, cessantibusq; doloribus ipsa nostra salus ægritudo est, cui curandi

curandi necessitas nunquam deest. Quot enim solatia ad uiuēdi usum quærimus, quasi tot nostræ ægritudini medicamentis obuiamus. Sed ipsum quoq; medicamen in uulnus uertitur, quia exquisito remedio paulo diutius inhærentes, ex eo grauius deficimus, quod prouidè ad refectionem paramus. Sic nimirum debuit præsumptio corripi, sic superbia sterni. Quia enim elatum semel sumpsimus spiritum, ecce defluens quotidie portamus lutum. Ipsa quoq; mens nostra à secreti interioris securo gaudio exclusa, modo spe decipitur, modo pauore uexatur, modo dolore deijcitur, modo falsa hilaritate releuatur: transitoria pertinaciter diligit, eorumq; amissione incessanter atteritur, quia & incessanter cursu rapiente permutatur. Rebus autem mutabilibus subdita, & à semetipsa uariatur. Nam quęrens qđ non habet, anxia percipit: Cumq; hoc habere cœperit, tędet hanc percepisse qđ quęsiuit. Amat sępe quod despexerat, despicit quod amauerat. Cum labore quæ ęterna sunt discit, sed horum repētè obliuiscitur, si laborare desierit. Diu quęrit ut parum quid de summis inueniat, sed ad consueta citius relabens, nec parum in his quę inuenerit perseuerat. Erudiri appetens, uix suam ignorantiam superat, sed erudita, grauius cōtra scientię gloriā pugnat. Vix carnis suę sibi tyrannidem subijcit, sed tamē adhuc intus culpę suæ imaginem tolerat, cuius iam foris opera uincendo restrinxit. In autoris sui inquisitione se erigit. sed reuerberatam hanc, corporearum rerum anima caligo cōfundit. Semetipsam qualiter incorporea corpus regat, intueri uult, & non ualet. Requirit mirè, quod sibi respondere nō sufficit, & sub eo ignara deficit, quod prudēter requirit. Amplam se simul & angustā considerans, qualem se ueraciter æstimet ignorat, quia si ampla non esset, nequaquam tam inuestiganda requireret: Et rursum si angusta non esset, hoc ipsum saltem quod ipsa requirit, inueniret. Bene ergo dicitur: Posuisti me contrarium tibi, & factus sum mihimetipsi grauis. Quia dū repulsus homo, & à carne molestias, & à mente quæstiones tolerat, graue nimirum pondus semetipsum portat.

A Vndiq; languoribus premitur, undique infirmitatibus urgetur, ut qui relicto deo, se sibi ad requiem sufficere credidit, nihil in se nisi tumultum perturbationis inueniret, inuentumq; se fugere quæreret: sed autore cōtempto, quo se fugeret, non haberet. Cuius infirmitatis pondera bene quidam sapiens contemplatus, ait: Graue iugum super filios Adā, à die exitus de uentre matris eorum, usque ad diem sepulturæ in matrem omnium. Eccl. 40 Beatus autem Iob ista considerans, & quare ita ordinata sint ingemiscens, non iusti-

B tiam redarguit, sed misericordiam inquirit, ut percontādo ipse humiliter pulset, quod parcendo diuina pietas immutat. Ac si apertè dicat: Cur quasi contrarium tibi hominē despicis qui certus scio, qa perire ipsum quem despicere crederis, nō uis? Vnde bene adhuc & humilitatem confessionis exprimit, & uocem liberæ inquisitionis adiungit, dicens: Cur non tollis peccatum meum, & quare non aufers iniquitatem meam?] 12 Quibus profectò uerbis quid aliud quàm desiderium pręstolati mediatoris innuitur? de quo

C Ioannes ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Ioan. 1. Vel certè ab humano genere tunc peccatum plenè tollitur, cum per incorruptionis gloriam nostra corruptio permutatur. Esse nanq; à culpa liberi nequaquam possumus, quousque in corpore mortis tenemur. Redemptoris ergo gratiam uel resurrectionis soliditatem desiderat, qui iniquitatem suā auferri funditus sperat. Vnde mox & pœnam præuaricationis culpæ, quam ex origine meruit, & iudicium quod ex propria actione pertimescit, adiungens sub-

D dit:

Quòd præsens mors sit pœna peccati, & in iudicio si à peccatore secundum districtionē operum ratio exigatur, non subsistit, nec habet quid respondeat iudici. Cap. XXI.

Ecce nunc in puluere dormiā, & si mane me quæsieris, non subsistā.] Peccāti primo homini dictum est: Puluis es, & in puluerem reuertis. Gen. 3 Mane autem dicitur illa tunc manifestatio mentium, quę in aduentu iudicis apertis cogitationibus

nibus quasi post noctis tenebras demonstratur. De quo nimirum mane per Psalmistam dicitur: Mane astabo tibi & uidebo. Quærere autem Dei, esto hominem subtili interrogatione discutere, & districtè discutiendo iudicare. Beatus igitur Iob humanæ deiectionis damna considerans, uideat quia & præsenti iam pœna premitur, & adhuc de futuris grauius urgetur, Et dicat: Ecce nũc subsistam. At si apertius deploret, dicens: In præsenti quidem mortem iam carnis patior, & tamẽ adhuc de futuro iudicio grauiorem morte, districtionis tuæ sententiam, pertimesco. Interitum pro culpa sustinens, sed adhuc ad iudicium ueniens, culpas restitui & post interitum formido. Exteriorẽ ergo mortẽ considerans, dicat: Ecce nunc in puluere dormiam, interiorem metuens adiungat: Et si mane me quæsieris, non subsistam. Quantalibet enim iustitia polleant, nequaquam sibi ad innocentiam uel electi sufficiunt, si in iudicio districtè requirant. Sed hoc nunc ad solatium suę ereptionis inueniunt, quòd nequaquam se posse sufficere humiliter sciunt. sub humilitatis ergo tegmine à gladio se tantæ animaduersionis abscondunt, & quo terrorem uenturi iudicis præstolantes cõtinuo timore trepidant, eo indesinenter agitur, ut paratiores fiant. Sequitur:

CAPVT OCTAVVM BEATI IOB.

24 Espondens autẽ Baldath Suites, dixit: Vsq; quo loqueris talia, & spiritus multiplex sermonis oris tui? Nunquid Deus supplantat iudicium, aut omnipotens subuertit quod iustum est: Etiam si filij tui peccauerunt, & dimisit eos in manu iniquitatis suæ, tu tamen si diluculo consurrexeris ad deum, & omnipotentem fuerit deprecatus, si mundus & rectus incesseris, statim

A euigilabit ad te, & peccatum reddet habitaculum iustitiæ tuæ, intantum ut si priora tua fuerint parua, & nouissima tua multiplicentur nimis. Interroga enim generationem pristinam, & diligenter inuestiga patrum memoriam. Hesterni quippe sumus, & ignoramus, quoniam sicut umbra dies nostri sunt super terrã. Ipsi docebunt te, loquentur tibi, & de corde suo proferẽt eloquia. Nunquid uirere potest scirpus absque humore, B aut crescere carectum sine aqua? Cum adhuc sit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas arescit. Sic uiæ omnium qui obliuiscuntur Deum, & spes hypocritæ peribit. Non ei placebit uecordia sua, & sicut tela aranearum fiducia eius. Innitetur super domum suam, & non stabit, fulciet eam, & non consurget. Humectus uidetur antequam ueniat sol, & in ortu suo germen eius egredietur. Super aceruũ C petratum radices eius densabuntur, & inter lapides commorabitur. Si absorbuerit eum de loco suo, negabit eum, & dicet: Non noui te. Hæc est enim lætitia uiæ eius, & rursum de terra alij germinentur. Deus non proiiciet simplicem, nec porriget manum malignis, donec impleatur risu os tuum, & labia tua iubilo. Qui oderunt te, induentur confusione, & tabernaculum impiorum non subsistet.

D *Caput* *XXII.*

REspondens autem Baldath Suites ait: Vsque quo loqueris talia, & spiritus multiplex sermonis oris tui?]Iniustis semper grauia sunt uerba iustorum, & quæ ad ædificationem prolata audiunt, hæc quasi sumperimpositum pondus ferunt. Quod de se apertè Baldath Suites indicat, dicens: Vsque quo loqueris talia? Qui enim usque quo dicit: quia ædificationis uerba iam portare non possunt, ostendit. Sed cum corrigi iniqui despiciunt,

despiciunt, bene prolata criminãtur: Vñ & protinus subiungit: Et spiritus multiplex sermonis oris tui. Cùm multiplicitas in sermone reprehenditur esse proculdubio intelligentię grauitas in sensu subdenegatur. Vis quippe summa loquentium, quadrifaria qualitate distinguitur. Nam sunt nõnulli quos sentiendi simul ac dicendi amplitudo dilatat, & sunt nõnulli quos sentiendi simul & dicẽdi inopia angustat. Sunt nõnulli qui efficaciã dicendi habẽt, sed acumen sentiendi nõ habent. Et sunt nõnulli qui acumine sentiendi subnixi sunt, sed ex inopia locutionis obmutescunt. Hoc nãq; in hominibus cernimus, quod in rebus sæpe insensibilibus uidemus. Nam plærunq; & abundans aqua ab intimis ducitur, & largis in superficiem meatibus deriuatur. Plærunq; augusta in intimis latet, & progrediendi rimas difficulter inueniens, foras angustior exundat. Plerunq; minima in absconditis oritur, cunque patenter qua exeat inuenit, ex largo foramine tenuis procedit, magnique se meatus dilatant, sed non est quod fundant. Plerunque uerò ampla in absconditis surgit, sed angustis pressa meatibus tenuissima profluit. Sic itaque in alijs os patens emanat, quod largus ingenij fons ministrat. In alijs intellectum nec sensus porrigit, nec lingua fundit. In alijs os quidẽm ad loquendum patet, sed ad reddendum parata à sensu lingua nihil accipit. In alijs uerò largus sentiendi fons à corde exuberat, sed hunc quasi meatus tenuis impar lingua coangustat. In quibus nimirum quatuor dicendi qualitatibus, sola crimini tertia subiacet, quæ hoc sibi per locutionem arripit, ad quod per ingenium non assurgit. Nam prima laudanda est, quæ utroque ualenter pollet. Secunda miseranda, quæ utroque humiliter caret. Quarta adiuuanda, quæ explere quod sentit non ualet. Tertia uerò despicienda atque reprimenda, quæ dum sermone se erigit, sensu iacet quæ membris inflatione tumentibus similis, ad aures audientium uasta, sed uacua procedit. Quod nunc Baldath Beato Iob crimen intorquet, dicens: Spiritus multiplex sermonis oris tui. Qui enim multi-

A plicitatem sermonis ori tribuit, profectò cordis inopiã reprehendit. Ac si apertè dicat: Abũdantia spiritus in sermone oris attolleris sed sensus indigentia coangustaris. Praui aũt cum recta reprehẽdũt, 25
ne ipsi quæ iusta sunt nescire uideantur, nota omnibus bona quæ audiendo didicerunt, quasi incognita proferunt. Vnde & Baldath protinus adiungit: Nunquid Deus supplantat iudicium, aut omnipotens subuertit quod iustum est? Hæc beatus Iob nec loquens negauerat, nec reticens ignorabat. Sed procaces quique, ut diximus, etiam nota iactanter
B proferunt, ut loquendo docti uideantur. Contemnunt moderatè conticescere, ne credantur ex imperitia tacuisse. Sciendum uerò est, quia tunc diuinæ iustitiæ rectitudinem laudant, cum se ad gaudium incolumitas subleuat, & alios flagella castigant, cum se conspiciunt rerum prosperitate perfrui, alios aduersitate fatigari. Nam dum peruersè agũt, sed tamen se rectos arbitrãtur, hoc quod sibi prospera suppetunt, deberi suis meritis credunt, eoque colligunt quòd
C Deus iniustè non iudicat, quòd quasi iustos se aduersitas nulla contristat. Sed si eorum uitam quamlibet breuiter uis supernę correptionis attigerit, pulsati protinus consilium diuini examinis increpant, quod paulò antè incolumes admirando præferebant, iustumque esse iudicium quod suis moribus aduersatur, negant, & dum de diuina ęquitate disputant, ad resultationis uerba prosiliũt, & correpti quia deliquerint, grauius delinquunt. Vnde bene etiam per Psalmistam contra peccatoris confessionem
D dicitur: Confitebitur tibi cum benefeceris ei. Psal. 48
Despecta quippe uox confessionis est quam format iocunditas prosperitatis. Sola autem confessio habet magni meritum ponderis, quam à ueritatis rectitudine nequaquam separat uis doloris, quam usque ad iudicium uocis exacuit aduersitas testis cordis. Non ergo mirum quod Baldath diuinam iustitiam laudat, qui nihil aduersi ab eadem iustitia tolerat. Sed quia amicos beati Iob, hæreticorum tenere speciem diximus, libet ut paucis, quõ Baldath uerba hæreticorum

hæreticorum surreptionibus congruant, demonstremus. Hi quippe dum sanctam Ecclesiam temporali corripi animaduersione conspiciunt, audacius in iactantia peruersæ prædicationis intumescunt, & superni examinis rectitudinem prætendentes, prosperari se ex meritis asserunt, illam uerò affligi dignis retributionibus attestantur, & uerbis blandientibus surreptionis aditum protinus inter dolores quærunt, atque aliorum uitam exprobrãtes, aliorum mortibus feriunt, ac si illi iam iuste defuncti sint, qui de deo credere digna noluerunt. Vnde Baldath Suites postquam diuinam iustitiam protulit ilico subiungit: Etiam si filij tui peccauerunt ei, & demisit eos in manu iniquitatis suæ, tu tamen si diluculo consurrexeris ad Deum, & omnipotentem fueris deprecatus: si mundus & rectus incesseris, statim euigilabit ad te, & pacatum reddet habitaculum iustitiæ tuæ.] Ac si afflictis catholicis errorum prędicatores dicant: Vitæ uestræ prouidete, & quàm puersa teneatis, ex eorum qui inter uos defuncti sunt damnatione cognoscite: quia conditori omnium nisi perfidia uestra displiceret, nequaquam à uobis tam numerosos populos, interitu sæuiente, subtraheret. Ait enim: Etiam si filij tui peccauerunt ei, & dimisit eos in manu iniquitatis suæ. Quasi aperte diceret: In iniquitatis suæ manu dimissi sunt, qui uitam nostræ rectitudinis imitari noluerunt. Tu tamen si diluculo consurrexeris ad Deum, & omnipotentem fueris de-
26 precatus. Quia enim se hæretici tenere lucem ueritatis æstimant, sanctam Ecclesiam quasi in erroris nocte positam, ad diluculum ueritatis uocant, quatenus & p cognitionem Dei, quasi per diluculum surgat, & per precem pœnitentiæ præterita diluat. Si mundus & rectus incesseris.] Mundus uidelicet in cogitatione, rectus in opere. Statim euigilabit ad te.] Ac si aperte dicũt: quia is qui nunc tribulationibus tuis uirtutem suæ protectionis non exerit, quasi ab adiutorio errantis dormit. Et pacatum reddet habitaculum iustitiæ tuæ.] Id est, præsentis uitę contrarietates amouet, & tranquillitatis protinus securitatem præbet. Quia enim peruersi quique temporale gaudium singulare æstimant, diuinæ remunerationis bonum quod ipsi anxiè ambiunt, hoc aliis pro magno pollicentur. Vnde plerunque fit ut aut amissa recuperari spondeãt aut ad maiora adhuc præsentis uitę præmia, auditorum suorum animos extendant. Quod patenter Baldath exprimit, cum protinus adiungit:

Intãtum ut si priora tua fuerint parua, & nouissima tua multiplicentur nimis.] Si uero habitaculũ iustitię, cõsilium mẽtis uocat, afflictis catholicis errorum magistri pacatum iustitię habitaculum promittunt, quia si eos ad sua pertrahunt, profecto à contentione conticescunt. Nanq; hi qui pertrahi ad peruersa potuerunt, tanto iam tranquilius temporali pace quieti sunt, quanto longius ab ęterna separantur. Opes quoq; intelligentię se sequentibus crescere spondent. Vnde & subditur: Intantum ut si priora tua fuerint parua, & nouissima tua multiplicentur nimis.] Sed quia eorum uerbis non facile creditur, quoniam sæpe uita contemptibilis demonstratur, antiquorum patrum sententias proferũt, earũq; rectitudinem in argumentum sui erroris inflectunt. Vnde & subditur:

Quòd antiquorum patrum exempla, ad insinuandam transitoriæ huius uitæ instabilitatem, intuenda sunt. Cap. XXIII.

INterroga enim generationem pristinam, diligenter inuestiga patrum memoriam.] Generationem pristinam, ac patrum memoriam nequaquam uideri, sed inuestigari admonet, quia hoc in ea nolunt conspici, quod liquidò cũctis patet. Nonnunquam uerò more bonorũ, quædam moraliter docent, & qualiter ex præteritis præsentia colligãtur insinuãt: atq; ex his quæ iam à nostris oculis pertranseundo subtracta sunt, quam nulla sint quæ uidentur demonstrant. Vnde & adhuc subditur: Hesterni quippe sumus, & ignoramus, quoniam sicut umbra dies nostri sunt super terram.] Generatio itaque pristina interroganda proponitur, ut transire tempus uitæ præsentis sicut umbra mõstretur: quia uidelicet si ea quę erant

erant & iam trāsacta sunt, ad memoriam reducimus, patenter cognoscimus q̄ celeriter hoc quoque fugiat quod tenemus. Sæpe uerò hæretici eosdem nobiscum patres quos ueneramur laudant, sed intellectu deprauato, ipsis nos eorum laudibus impugnāt. Vnde & adhuc subdit: Ipsi docebunt te, loquentur tibi, & de corde suo proferent eloquia.] Notandum quòd superius dixerat: Spiritus multiplex sermonis oris tui, nunc uerò reductis ad memoriam patribus dicit: De corde suo proferent eloquia. Ac si uitam sanctæ Ecclesiæ hæretici detestantes dicāt. Multiplicitatem spiritus in ore habes, in corde non habes. Sed illi contra te audiendi sunt, qui uerba ex corde proferentes, recta uiuēdo docuerunt. Sæpe autem praui dum suæ uitium tortitudinis ignorant, audenter aliorum, rectitudinē lacerant. Cunque contra bonos sibi autoritatem increpationis arripiunt, aut ea bona proferunt, quæ non uiuēdo, sed audiendo didicerunt, aut ea alijs mala mentientes ingerunt, quæ ipsi committunt. Sed cum ea bona proferunt, quæ seruare contemnunt, sciendum est quia plerunq; ueritas sic per ora aduersariorum sonat, ut eorum linguam mouēs, uitam feriat, quatenus culmē rectitudinis loquentes & ignorantes, ipsi sibi & uerbis iudices, & factis accusatores fiant. Vnde Baldath mira quidem contra hypocritas subdit, sed mucrone uerbi se impetit, quia simulator iustitiæ nisi ex aliquantulo ipse esset, docere iustum nequaquam tanta temeritate præsumeret. Et quidem fortia sunt ualde quæ dicit, sed hæc stultis, non autem sapienti: prauis, non recto dicere debuit: quia & uecordē se asserit, qui hortis sitientibus, in flumine aquam fundit. Sed interim postponētes cui dicitur, pensemus subtiliter quid dicatur, ut nos prolata instruant, quamuis meritum sui autoris impugnent. Sequitur:

Quòd sanctorum bona quia uera sunt permanent, hypocritarū uerò bona, quia falsa sunt, non perseuerant: & quòd superbi correctionis impatientes sunt. Cap. XXIIII.

NVnquid uiuere potest scirpus absq; humore, aut crescere carectum sine A aqua?] Cui Baldath scirpū uel carectum comparet, ipse protinus aperit, cum subiungit. Cum adhuc sit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas arescit: sic uiæ omnium qui obliuiscuntur Deum, & spes hypocritæ peribit.] Scirpi ergo uel carecti nomine, hypocritæ uitam signat, quę speciē quidē uiriditatis habet, sed ad humanos usus fructū utilitatis nō hēt, quę sterilitate operis arida permanens, 17 solo sanctitatis colore uiridescit. Sed neque sine humore scirpus, neq; sine aqua carectum proficit, quia hypocritarum ui-B ta ad bona opera infusionem quidem superni muneris percipit, sed in cūctis quę agit, exteriores laudes appetens, à fructu perceptę infusionis inanescit. Sępe nāq; mira signorum opera faciunt, ab obsessis corporibus spiritus pellunt, & per prophetię donum, uentura quęque sciendo pręueniunt, sed tamen à largitore tot munerum, cogitationis intentione diuisi sunt: quia per eius dona, non eius gloriam, sed proprios fauores quęrunt: cunque per accepta dona in sua laude se eleuant, ipsis muneribus contra largitorem C pugnant. Inde quippe contra dantem superbiunt, unde ei amplius humiles esse debuerunt. Sed eo postmodum eos districtior sententia percutit, quo nunc superna bonitas & ingratos largius infundit. Fitq; eis amplitudo muneris, incrementum damnationis, quia irrigati fructum non ferunt, sed sub uiriditatis colore uacui in altum crescunt. Quos bene per Euangelium ueritas exprimit, dicens: Multi dicent mihi in illo die, domine domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eieci-D mus, & in nomine tuo uirtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquam noui uos, discedite à me qui operamini iniquitatem. Scirpus igitur uel carectū absque humore uel aqua non uiuit, quia nimirum hypocritæ non nisi ex superno munere uiriditatē bonæ operationis accipiunt. Sed qa hanc in usum propriæ laudis arripiunt, in aqua quidē uirides, sed tamen inanes crescunt. Bene autem subdit: Cum adhuc sit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas arescit.] Scirpus in flore, est hypocrita in laude.

Mat. 7

de. Acutis uerò angulis surgens carectũ manu non carpitur, quia exasperatis per arrogantiam sensibus, de prauitate sua hypocrita corripi dedignat. In flore suo manum carpentis incidit, quia in laude hypocrita positus, ne hũc quisquam corripere audeat, asperitate sua protinus uitam corripientis secat. Sanctus nanq; esse non appetit, sed uocari: & cum fortasse corripitur, quasi in opinionis gloria detruncatur. Deprehensum se in prauitate irascitur, loqui sibi redarguentem prohibet, quia uelut in occulto uulnere tactus dolet. Qualis imperitis innotuit, talis uult ab omnibus æstimari, & paratior est mori quàm corripi. Redargutione deterior redditur, quia quasi diræ percussionis æstimat iaculum, puritatis uerbum. Vnde exasperatus protinus in contumelias surgit, & quæ mala exaggeret cõtra uitam correptoris, inquirit. Demonstrare longè incomparabiliter reum reprehensorem suum desiderat, ut innocẽtem se nõ suis actibus sed alienis criminibus ostendat, ita ut sæpe homo redargutionis aliquid se dixisse pœniteat, & quasi à carpentis manu, sic à corripientis animo quidam, ut ita dixerim, sanguis mœroris currat. Vnde bene per Salomonem dicitur: Noli arguere derisorem, ne oderit te. *Prou. 9* Neq; enim iusto timendum est, ne derisor cum corripitur, contumelias inferat, sed ne tractus ad odium, peior fiat. Inter hæc sciendum est, quod iustorum bona, quia ex corde incipiũt, usq; ad præsentis uitæ terminum crescunt. Hypocritarum uerò opera, quia nequaquam sunt in occulto radicata, sæpe ante deficiunt, quàm præsens uita finiatur. Nam plerunque studio sacræ eruditionis insistunt, & qa hãc non pręparandis meritis, sed promerendis fauoribus inquirunt, statim ut iudicium humanæ laudis arripiũt, & per hoc gratiam transitorij profectus assequuntur, tota mente secularibus curis inseruiunt, atq; à sacra funditus eruditione uacuantur, & agendo post indicãt, quantum temporalia diligant, quia sola prius æterna prædicabant. Plerunq; autem assumptæ speciem maturitatis ostendunt, quiete silentij, longanimitate patientiæ, continentiæ uirtute decorantur. Sed cũ per hæc quæsiti culmen honoris attigerint, cunq; sibi iam reuerentia à cunctis impenditur, protinus se in lasciuiam uoluptatis fundunt, & bona se non ex corde tenuisse ipsi sibi testes sunt, qui hæc citò dimiserunt. Nonnunquam uerò aliqui quæ possident tribuunt, atq; indigentibus cuncta largiuntur, sed tamen ante uitæ terminum, auaritiæ prurigine accensi, aliena appetunt, qui sua largiri uidebantur, & pertinaci post crudelitate ambiunt, quod ficta prius pietate reliquerunt. Vnde & rectè nunc dicitur: Cum 28
adhuc sit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas arescit.] Iuxta carnem quippe & iusti herba sunt, propheta attestante, qui ait: Omnis caro fœnum. Sed *Esai. 40* ante omnes herbas arescere scirpus dicitur, quia iustis in bono suo permanentibus, à uiriditate assumptæ rectitudinis hypocritarum uita siccatur. Arescũt herbæ etiam reliquæ, quia iustorum opera cum carnis uita deficiunt. Sed herbarum ariditatem scirpus præuenit, quia priusquam de carne hypocrita transeant, ea quæ in se ostenderat, uirtutum facta derelinquit. De quibus etiam bene per Psalmistam dicitur: Fiant sicut fœnum ædi- *Ps. 128* ficiorum, quod priusquam euellantur, exaruit. Fœnum quippe ædificij in alto nascitur, sed nequaquam pingui radice solidatur, quia & hypocrita summa quidem agere cernitur, sed non in eis ex cordis puritate roboratur. Quod nimirũ fœnum & non euulsum citius arescit, quia uidelicet hypocrita & in præsenti adhuc uita subsistit, & iã sanctitatis opera quasi uiriditatis speciem amittit. Quia enim sine intentione rectæ cogitationis bona studuit agere, hæc amittens, indicat se sine radice floruisse. Sed Baldath, sicut prędiximus, cui scirpum uel carectum comparet ilico aperi, cùm subiungit: Sic uiæ omnium qui obliuiscuntur Deum, & spes hypocritæ peribit.] Quid enim in cuncti huius operibus hypocrita sperat, nisi honoris reuerentiã, gloriam laudis, à melioribus metui, sanctus ab omnibus uocari? Sed permanere spes hypocritæ nõ ualet, quia æternitatẽ nõ quęrens, fugit quod tenet. Nequaquam quippe mentis eius intentio in illa gloria figitur, quę sine

no fine possidetur, sed cum transitorijs fauoribus inhiat, perdit percipiendo quod laborat, ueritate attestante, quæ ait: Amé dico uobis, quia receperunt mercedem suam. Sed hæc spes recipiendæ mercedis diu teneri non potest, quia pro ostensis operibus honor tribuitur, sed uita ad terminum urgetur: laudes resonant, sed ad finem cum laudibus tempora festinant: & quia nequaquam animus in æternitatis amore radicatur, cum ipsis profecto rebus quas diligit labitur. Nemo nanque ualet mobilia diligere, & ipse immobilis stare. Qui enim transeuntia amplectitur, eo ipso ad cursum ducitur, quo decurrentibus implicatur. Dicat ergo: Et spes hypocritæ peribit, quia humana laus quam magnis laboribus appetit, impulsa temporum momentis decurrit. Bene autem subditur:

Quòd uili precio opus magnum uẽdit, qui ideo in laboribus continentiæ seruit, ut laus ei ab hominibus impendatur, & cum tempus retributionis aduenerit, hæc quæ modo placet insania, in tormentis positis displicebit. Cap. XXV.

NOn ei placebit uecordia sua.] Magna quippe uecordia est, laboriosa agere, & auræ laudis inhiare, forti opere præceptis cœlestibus inseruire, sed terrenæ retributionis pręmium quęrere. Vt enim ita dixerim, qui pro uirtute quam agit, humanos fauores desiderat, rem magni meriti uili precio uenalem portat. Vnde cęli regnum mereri potuit, inde numum transitorij sermonis quęrit. Vili ergo precio opus uendit, quia magna impendit, sed minima recipit.

29 Quibus itaque hypocritæ similes, nisi fœcundis & neglectis uitibus existunt? quę per ubertatem fructum proferunt, sed nequaq̃ p studiũ à terra subleuantur. Quod pingues palmites germinant, errãtes bestię conculcant, & quo hoc uberius aspiciũt, ꝓiectũ in infimis, auidius cõsumũt: quia nimirũ hypocritarũ opera dũ clara mõstrantur, qua pinguia prodeũt, sed dũ humanas laudes appetũt, quasi in terra deserũtur. Quæ huius mundi bestiæ, maligni s. spiritus comedũt, q̃a hęc ad usum perditionis inflectũt, tãtoq; ardentius rapiũt, quãtò & magna clarius innotescũt. Vnde bene per prophetã dicitur: Culmus stans, nõ est in eo germẽ, & non faciet farinã, q̃ etsi fecerit, alieni comedent eam. Osee 8

A Culmus quippe germen non habet, cum uita meritis uirtutũ caret. Farinã culmus non facit, cum is qui in præsenti seculo proficit, nil subtilitatis intelligit, nullũ boni operis fructum reddit. Sed sæpe & cum fecerit farinã, hãc alieni comedunt, quia & cum bona opera hypocritæ ostendunt, de his malignorũ spirituũ uota satiantur. Qui. n. per hæc placere deo non

B appetunt, nequaq̃ agri dominũ, sed alienos pascũt. Fœcundo itaq; hypocrita & neglecto palmiti similis, seruare fructum non ualet, quia botrus boni operis in terra iacet. Sed tamen hac ipsa uecordia sua pascitur, quia pro bono opere à cunctis honoratur, cæteris præeminet, subiectas hominum mentes tenet, maioribus locis attollitur, fauoribus nutritur: Hæc uerò ei sua uecordia placet interim, sed nõ placebit, quia cum retributionis tempus aduenerit, in pœna displicet, q̃ uecors fuit. Tunc se stultè egisse intelliget, cum

C pro delectatione laudis, sententia diuinæ correptionis acceperit. Tunc se uecordẽ fuisse considerat, cum se pro temporali quam percepit gloria, perpetua tormenta castigant. Tunc ueram scientiam supplicia aperiunt: quia per hæc profecto colligitur, nihil fuisse omnia quæ transire potuerunt. Vnde & rectè subditur:

Quòd ad flatum mortis quasi ad uenti uehementis impetum hypocritarum textura rumpatur, & hi qui crucem in angaria portant, Christo non commoriantur. Cap. XXVI.

D ET sicut tela aranearum fiducia eius.] Bene hypocritarum fiducia, aranearum telis similis dicitur, quia omne quod ob obtinendam gloriam exudant, uentus uitæ mortalis dissipat. Nam quoniã æterna non quærunt, bona tẽporalia cum tempore amittunt. Pẽsandum quoq; est quòd filia araneæ per ordinem ducunt, quia sua hypocritæ quasi sub discretione opera disponũt. Araneatũ tela studiosè texitur, sed subito uẽti flatu dissipat: q̃a quicq̃d hypocrita cũ labore peragit, aura humanæ fauoris tollit, & dũ in

appetitu laudis opus deficit, quasi in uentum labor euanescit. Sæpe namque & usque ad præsentis uitæ terminum, hypocritarum facta perdurant, sed quia per hæc autoris laudem non quærunt, bona ante Dei oculos nunquam fuerunt. Plerunque enim, ut prædiximus, sacræ legis eruditione fulciuntur, doctrinæ uerba proferunt: omne quod sentiũt, testimonijs accingunt: nec tamẽ per hęc uitam audientium, sed proprios fauores quærunt: quia nec proferre alia nouerũt, nisi quæ auditorum corda ad reprendendas laudes excitent, non autem ad lachry-
30 mas accendant. Mens quippe concupiscentijs exterioribus occupata, igne diuini amoris non calet, & idcirco ad supernum desiderium inflammare auditores suos nequeunt uerba, quæ frigido corde proferuntur. Neq; enim res quæ in seipsa non arserit, aliud accẽdit. Vnde fit plerunq; ut hypocritarum dicta & audientes nõ erudiãt, & eosdẽ ipsos q ea proferunt, elatos laudibus deteriores reddant.
1.Cor. 8 Attestante enim Paulo, scientia inflat, charitas uerò ędificat. Quem enim charitas ędificando non erigit, scientia inflando peruertit. Plerunq; se hypocritę mira abstinentia affligunt, omne robur corporis atterunt, & quasi carnis uitam funditus in carne uiuentes extinguunt, sicq; per abstinentiam morti appropiant, ut penè quotidie morientes uiuant. Sed ad hęc humanos oculos quęrunt, admirationis gloriam expetunt, ueritate at-
Matt. 6 testante, quę ait: Exterminant facies suas ut appareant hominibus ieiunantes. Nam ora pallescunt, corpus debilitate quatitur, pectus interrũpẽtibus suspirijs urgetur. Sed inter hęc, ab ore proximorũ sermo admirationis quęritur, nihilq; tanto labore aliud, nisi æstimatio humana cogitatur. Quos nimirum bene Simon ille significat, qui dominicæ passionis tempore in angaria crucem portabat, de quo scriptum est: Inuenerunt D
Mat. 27 hominem Cyrenæum, uenientem obuiã sibi, nomine Simonem: hunc angariauerunt ut tolleret crucem Iesu. Quod enim per angariam agimus, non hoc ex studio amoris operamur. Crucẽ ergo Iesu in angaria portare, est afflictionem absti-
A nẽtiæ pro alia q̃ necesse est intẽtione tolerare. An non Iesu crucem portat in angaria, qui quasi ad præceptũ domini, carnẽ domat, sed tamen spiritalem patriam nõ amat? Vnde & Simon idem crucem portat, sed nequaquam moritur: quia omnis hypocrita corpus quidem per abstinentiam affligit, sed tamen per amorem
gloriæ, mundo uiuit. Quo cõtra per Pau 31
lum bene ex electis dicitur: Qui autem Gal. 5.
sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cũ uitijs & concupiscentijs. Cum uitijs quippe & concupiscentijs carnem crucifigimus, si sic gulam restringimus,
B ut iam de mũdi gloria nihil quæramus. Nam qui corpus macerat, sed honoribus anhelat, crucem carni intulit, sed mundo per cõcupiscentiam peius uiuit, quia & sæpe per sanctitatis imaginem locum regiminis indignus assequitur: quem nisi aliquid in se uirtutis ostenderet, nullo percipere labore mereretur. Sed transit qđ delectabiliter obtinet, & pœnaliter, quod sequitur, manet. Sanctitatis nunc fiducia in ore hominum ponitur: sed cum internus iudex secreta cordis examinat, testes uitæ exterius non quærit. Bene ergo dicitur. Sicut tela aranearum fiducia eius, quia apparente cordis teste, præterit omne quod exterius de humano
C fauore confidit. Vnde & adhuc aptè subiungitur.

Quòd instabilis sit domus quæ Christum non habet in fundamento, & quid sit quòd fatuæ uirgines oleũ mendicant. Cap. XXVII.

INnitetur super domũ suam, & nõ stabit.] Sicut domus exterioris conuersationis, est ędificium quod inhabitat corpus: ita domus nostræ cogitationis, est res quælibet quam per dilectionẽ inhabitat animus. Omne quippe qđ diligimus, quasi in hoc quiescentes habitamus. Vnde Paulus quia in supernis cor fixerat, in terra quidam positus, sed tamen à terra
extraneus, dicebat: Nostra conuersatio Phil. 3.
in cœlis est. Mens itaq; hypocritæ nihil aliud in omne quod agit, nisi opinionis suæ gloriam cogitat, nec curat quo post per meritum ducitur, sed quid interim dicatur. Domus ergo eius, est delectatio

lectatio fauoris, quã quasi quietus inha
bitat: quia per cũcta sua opera ad hãc se
intra animum reclinat. Sed stare domus
hæc non ualet, quia laus cum uita præte
rit, & humanus fauor in iudicio nõ sub-
sistit. Vnde & fatuæ uirgines quæ oleum
in uasis non sumpserant, quia in alienis
scilicet uocibus gloriam, & non in suis
cõscientijs habebant, turbatæ per sponsi
præsentiam dicunt: Date nobis de oleo
uestro, quia lampades nostræ extinguun
tur. Oleum quippe à proximis petere, est
gloriam boni operis, à testimonio alieni
oris implorare. Mens etenim uacua: cũ
cunctis suis laboribus nihil se intus te-
nuisse inuenerit, testimonium foris quę-
52 rit. Ac si apertè fatuæ uirgines dicant: Cu
nos repelli sine retributione conspicitis,
dicite in nostro opere quid uidistis.
Sed frustra tunc hypocrita super hanc
domum laudis innititur, quia nihil ei in
iudicio attestatio humana suffragatur,
quia eandem laudem quam post in testi-
monium exigit: prius in munere recepit.
Vel certè super domum suam hypocrita
innititur, cũ uanis fauoribus deceptus,
quasi de fiducia sanctitatis eleuatur.
Multa qppe hypocritæ in occulto mala
faciunt, quædam uerò bona in publico.
Cunq; ex bonis patentibus laudes reci-
piunt, ab occultis malis considerationis
oculos auertunt, talesque se existimant,
quales foris audiunt, non quales in-
tus nouerunt. Vnde fit plerunque ut
ad supernum quoq; iudicium cum fidu-
cia ueniant, quia tales se apud internum
arbitrum credunt, quales ab hominibus
foris habebantur. Sed stare domus hypo
critæ non ualet: quia in terrore districti
examinis, omnis anteactæ fiducia sancti-
tatis cadit. Cunq; sibi oris alieni testimo
nia deesse cognouerit, ad sua se opera enu
merãda cõuertit. Vnde & adhuc subdit:
Fulciet eam, & non consurget. Hoc nan-
que quod per se stare non ualet, fulcitur
ut stet. quia cum uitam suam hypocrita
labefactari in iudicio conspicit, hanc
fulciendo statuere operum enumeratio-
ne contendit. An non laudis suæ habi-
taculum hinc inde fulciũt, qui acta sua,
ut præfati sumus, in iudicio enumerãtes
dicunt: Domine domine, nonne in no-
A mine tuo prophetauimus, & in nomine
tuo dæmonia eiecimus, & in nomine
tuo uirtutes multas fecimus? Sed domus
laudis tot allegationibus fulta, minimè
consurgit, quia protinus iudex dicit:
Nunquam noui uos, discedite à me qui
operamini iniquitatem. Et sciendum est,
quia hoc quod surgit, ab infimis ad supe
riora se erigit. Domus ergo hypocritæ
surgere non ualet, quia per omne quod
iuxta præcepta cœlestia agere potuit, à ter
ra nunquã animum leuauit. Iure igitur
tunc nequaquã ad præmiũ retributionis
B erigitur, quia per hoc quod nũc exhibet,
in appetitu temporalis gloriæ iacet.

Quod illuscente sole iustitiæ, sicci erunt & ari di hypocritæ, qui uirides uidentur & humecti. Cap. XXVIII.

SEd quia uita hypocritæ scirpi appella 53
tione signata, qualiter in iudicio re-
probetur audiuimus: priusquam distri-
ctus iudex appareat, qualis ab homini-
bus habeatur audiamus. Sequitur:
Humectus uidetur scirpus antequam
ueniat sol.] Sæpe in sacro eloquio do-
minus, Solis appellatione figuratur, si-
C cut per prophetam dicitur: Vobis autem Mala. 4.
qui timetis nomen domini, orietur sol
iustitiæ: & sicut repulsi in iudicio impij
dicere in sapientiæ libro describuntur:
Errauimus à uia ueritatis, & lumen iu- Sap. 5.
stitiæ non luxit nobis, & sol non est or-
tus nobis. Ante solem igitur scirpus hu-
midus cernitur, quia priusquã diuina di
strictio in iudicio candeat, omnis hypo-
crita infusum se sanctitatis gratia osten-
dat: quasi uirens aspicitur, quia iustus
æstimatur: honoris locum obtinet, de
gloria sanctitatis pollet, à cunctis uenera
D tio defertur, opinio laudis extenditur.
Scirpus itaque iste in nocte humidus est,
sole autem ueniente siccatur: quia ni-
mirum hypocrita in tenebris uitæ præ-
sentis, sanctus ab omnibus creditur,
sed cum districtus iudex uenerit, quàm
sit iniquus apparebit. Dicat ergo: Hu-
mectus uidetur, antequam ueniat sol,
quia uirentem se nunc humanis oculis
exhibet, sed in calore tunc diuini iudi-
cij arescet. Sequitur: Et in ortu suo, ger-
men eius egreditur.] Herba quæli-
bet nascendo prius à terra produci-

tur, aura & æstibus tangit, sole ac pluuijs nutritur, & tūc demū ad proferendū sui seminis germē aperitur. Scirpus uerò cū flore suo nascitur, moxq; dum à terra surgit, qui secum seminis germen producit. Bene ergo per herbas reliquas sanctus quilibet, per scirpum uerò hypocrita desi gnatur: quia iusti uiri priusquam in opere sanctæ conuersationis oriūtur, huius uitæ hyemem tolerant, eosq; grauium persecutionum æstus fatigant. Sed cum recta faciunt, nequaq̄ hic suę rectitudinis remunerationem quærunt. Cum uerò à præsentis mundi laboribus exeunt, ad æternam patriam uenientes, expectata retributione perfruunt̄. At contrà hypocrita, q̄a mox ut in bono opere nascitur, præsentis mūdi recipere gloriā conatur, quasi scirpi more cum germine orit̄. Qui pro eo quod bene uiuere incipit, quærit statim, ut à cunctis honoretur. Germen itaq; in ortu, est remuneratio in inchoatione. Sæpe nāq; nonnulli apertè prauitatis uias deserūt, sanctitatis habitum sumūt, moxq; ut prima limina bene uiuendi contigerint, obliti qui fuerint, affligi iam per pœnitentiam de consummatis nequitijs nolunt, laudari aūt de inchoata iustitia appetunt, præesse cæteris etiā melioribus concupiscunt. Quos plerunq; dum iuxta uotum præsens prosperitas sequitur, multo quàm prius fuerant, de sanctitatis habitu peiores fiunt. Nam rebus multiplicibus occupati, atq; ipsa occupatione confisi, non solum perpetrata minimè deplorant, sed adhuc quæ deplorentur exaggerant.

Quid sit non operari in primogenito bouis, & lignorum auferre præputia. Cap. XXIX.

34 QVi enim mundum deserunt, ad exteriora officia prouehi non debent, nisi per humilitatē diutius in eiusdem mundi contemptu solidentur. Citius nanq; bona depereunt, quę hominibus ante tempus innotescunt, quia & arbusta plantata, priusquam fixa radice coalescant, si manus concutiens tangit, arefacit. At si in altum radix figitur, et terræ humoribus cōspersa solidatur, hæc & manus impellit, sed nō lædit: hæc & uentorū flatus inflectendo concutiunt, sed nō euertunt. Ne ergo eruetur uita cœpti operis, diutinè ac robustè in alto humilitatis figenda est radix cordis: ut cùm ab humano ore, detractionis aura uel fauoris flauerit, etsi in quamlibet partem utcūq; incuruat, animum funditùs nō euellat, sed ad statum suum protinus post inflectionē redeat, si apud se fortis in radice perdurat. Quid in rebus excrescentibus pariete surgente robustius? qui tamen si dum construitur, impellatur, statim sine labore destruitur: si autem per spatium tēporis ab humore suo exiccari permittitur, sæpe & arietum ictibus minimè quassatur. Sic sic uidelicet bona nostra & intempestiuè manifestata depereunt, & diutius occultata solidātur: quia humanæ occupationis manus cùm incipiētem conuersationis nostræ uitam contigerit, quasi recētem parietem impellit, eamq; facilè destruit, quia adhuc humorem infirmitatis propriæ nō amisit. Cū uero in longa quietis suæ adiectione se animus comprimit, quasi more exiccati parietis, contra ictus obdurescit & confractum protinus resilit, omne quod solidum impactum fuerit. Hinc est quòd uitam inchoātium Moyses humanis occupationibus exerceri prohibuit, dicens: Non operaberis in primogenito bouis, & non tondebis primogenita ouiū. In primogenito quippe bouis operari, est bonæ conuersationis primordia, in exercitio publicæ actionis ostendere. Ouiū quippe primogenita tōdere, est ab occultationis suæ tegmine, humanis oculis inchoantia bona opera nostra denudare. In primogenito ergo bouis operari prohibemur, atq; à primogenitis ouium detondendis compescimur, quia etsi quid robustū incipimus, exercere hoc in aperto citius nō debemus: Et cū uita nostra, simplex quid atq; innocuū inchoat, dignū est, ut secreti sui uelamina non relinquat, ne nudum hoc humanis oculis quasi subducto uellere ostēdat. Ad sola ergo diuina sacrificia boū primogenita ouiūq; proficiant, ut quicquid fortè, simplex, innocuūq; incipimus, hoc ad honorem in- 35

timi

timi iudicis, in ara cordis immolemus. Quod ab illo proculdubio tanto libentius accipit, quāto & ab hominib. occultatū, nulla laudis appetitione maculatur. Sæpe autē nouæ conuersationis primordia adhuc ex carnali uita sunt cōmixta, & idcirco innotescere citius nō debent, ne cùm laudantur bona quæ placēt, deceptus laude sua animus deprehendere in eis nequeat mala quæ latent. Vnde re-
Leuit. 19 ctè rursum per Mosen dicit: Quando ingressi fueritis terrā, quā ego daturus sum uobis, & plantaueritis in ea ligna pomifera, auferetis præputia eorū. Poma quæ germinant, immūda erūt uobis, nec edetis ex eis. Ligna quippe pomifera, sunt opera uirtutibus, fœcunda. Præputia itaque lignorū auferimus, cum de ipsa inchoationis infirmitate suspecti, primordia nostrorū operū nō approbamus. Poma aūt quę germināt, immūda ducimus, nostrisq; esibus nō aptamus: qa cū primordia boni laudant̄ operis, dignū est ut hoc animū nō pascat operātis, ne dū accepta laus suauiter carpit̄, fructus operis intēpestiuè comedat̄. Qui ergo inchoatæ uirtutis, ab humano ore laudem recepe-
Ps. 126 rit, quasi plantati ligni ante tempus pomū comedit. Hinc per Psalmistā ueritas dicit: Vanū est uobis ante lucem surgere, surgite postq̄ sederitis. Ante lucem quippe surgere, est priusq̄ claritas æternæ retributionis appareat, in præsentis uitæ nocte gaudere. Sedendum ergo prius est, ut post rectè surgamus: quia quisquis nunc sese sponte non humiliat, nequaquam hunc sequēs gloria exaltat. Quod ergo illic ante lucem surgere, hoc hic hypocritæ in ortu est germen proferre: qa humanas laudes desiderans, ubi ad opus bonum nascitur, ibi mox expetit, ut gloriā retributionis assequatur. An non in
Mar. 12 ortu suo hi germen protulerant, de quibus ueritas dicebat: Amant primos discubitus in conuiuijs, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & uocari hominibus Rabbi? Pro eo ergo q̄ bene agere incipiunt, quia honorē cōsequi ab hominibus conantur: quasi scirpi more ab ortu suo cum germine exurgunt. Hi nimirum cum recta operari appetunt, prius mente sollicita eius-

A dem operis sui testes quærunt, & tacita cogitatione pertractant, si sunt qui gerēda uideant, si dignè hæc eloqui, qui ui[...] rint, possint. Si uerò eorum facta n[...] lum fortasse hominum contingat aspi[...] re, hæc se proculdubio æstimant perdidi[...] se, & interni arbitri oculos quasi absentes deputant: quia ab eo uicem sui operis recipere in posterū recusant. Et quoniam cum rectum quod hypocrita egerit, uideri à multis quærit, bene adhuc de hoc scirpo subiungitur: Super aceruum petrarum radices eius densabūtur,
B & inrer lapides commorabitur.] Quid enim radicum nomine, nisi latentes cogitationes accipimus, quæ in occulto prodeunt, sed in ostensione operum per apertum surgunt, sicut & de uerbi semine per prophetam dicitur: Et hoc Esa. 37
quod saluatum fuerit de domo Iuda, & quod reliquum est, mittet radicem deorsum, & faciet fructum sursum. Radicem quippe deorsum mittere, est cogitationem bonam in abditis multiplicare. Fructum uerò sursum facere, est per efficaciā operis, recta quæ cogitauit ostendere. La-
C pidum uerò nomine in sacra scriptura homines designantur: sicut sanctæ Ecclesiæ per Esaiam dicitur: Ponam iaspidem Esa. 54
propugnacula tua, & portas tuas in lapides sculptos. Qui eodem lapides quid dixisset, aperuit cum subiungit: Vniuersos filios tuos doctos à domino. Et sicut admonente Petro apostolo dicitur: Et uos 1. Pet. 2
tanquam lapides uiui superædificamini domus spiritales. Hoc itaque loco quia lapides dicti sunt, sed tamē uiui minimè dicuntur, nuda appellatione lapidum permisti possunt reprobi & electi figu-
D rari.

Quòd in suam destructionē laborant, qui nuncijs regis Babylonis bona quæ agunt, quasi diuitias congregatas ostēdunt. Caput XXX.

SCirpus itaque iste qui inter lapides 36
commoratur, super aceruum petrarum radices pensat, quia omnis hypocrita cogitationes suas in exquirenda hominū admiratione multiplicat. Per oē.n. quod hypocritæ faciūt: qa occultis cogitationib. laudes hominū requirunt

quasi radices scirpi in aceruum petrarum mittunt. Operaturi quippe laudes suas cogitant, laudari autem has secum taciti in cogitationibus uersant. Gaudent se præcipuos in humana æstimatione claruisse. Cunque inflati fauoribus apud semetipsos intumescunt, sæpe mirantur ta citi etiam ipsi quod sunt. Videri quotidie semetipsis altiores cupiunt, ac miris inuentionibus in opere excrescunt, quia sicut uirtus humilitatis omne uitiũ eneruat, sic arrogantia roborat: Cogit nanq; uetulum iuuenescere, & cõtra uires ualementem iuuenescere, & cõtra uires ualere, quia & quod negat uigor ualetudinis re, quia & quod negat uigor ualetudinis amor imperat laudis. Vnde & factis suis, B ut diximus, arbitros inquirunt. Si uerò eorum operi testes deesse contingat, narrant ipsi quæ gesserint. Cunque efferri fauoribus cœperint, sæpe eisdem suis operibus quæ egisse se referunt, mentiendo aliquid adiungunt. Cum uerò & uera dicunt, hęc dicendo aliena faciunt, quia quæsitis remunerati fauoribus, ab eorum intima retributione uacuantur. In eo enim quòd bona sua patefaciunt, ostendunt malignis spiritibus, quasi insidiantibus hostibus, quæ prædentur. Quorum profectò uitam illa cunctis notissima Ezechiæ culpa figurauit, postquam una C prece, & sub unius noctis spacio, centũ octoginta quinque milia hostiũ angelo feriente prostrauit: postquam occasui proximum, ad altiora cœli spacia solem reduxit: postquam uitam propinquante iam termino coarctatam, in tempora longiora protelauit: susceptis Babylonici regis nuncijs, bona omnia quę possidebat ostẽdit: sed prophetæ uoce protinus audiuit:
4. Re. 20 Ecce dies uenient, & auferentur omnia quæ in domo tua sunt, in Babylonem: non relinquetur quicquam, dicit dominus. Sic sic nimirum hypocritæ postquã magnis uirtutibus excrescunt, quia caue D re malignorum spirituum insidias negligunt, & cœlari in eisdem uirtutibus nolunt, bona sua ostendendo, hostium faciunt: & prodentes subitò amittunt, quicquid diutius studentes operantur.
Psal. 77 Hinc per Psalmistam dicitur: Tradidit in captiuitatem uirtutes eorũ, & pulchritudines eorum in manus inimici. Virtus quippe & pulchritudo arrogãtiũ, inimici manibus traditur: quia omne bonũ quod per concupiscentiã laudis ostenditur, occulti aduersarij iuri mancipatur. Hostes nanq; ad rapinam prouocat, qui suas eorum notitię diuitias denudat. Quousque enim ab æternæ patriæ securitate disiungimur, per latronũ insidiantiũ iter ambulamus. Qui ergo in itinere deprædari formidat, abscõdat necesse est bona quæ portat. O miseri qui affectantes laudes hominum, in semetipsis dissipant fructus laborum, cunq; se ostendere alienis oculis appetunt, damnat quod agunt. Quos nimirum maligni spiritus cum ad iactantiam prouocant, eorum, sicut diximus, opera captiuantes denudãt. Vnde sub cuiusdã gentis specie, antiquorum hostium malignitatem signãs, per prophetã ueritas dicit: Posuit uineã meã in desertũ, decorticauit ficum meam, nudãs expoliauit eam, albi facti sunt rami eius: Insidiantibus quippe spiritibus, Dei uinea in desertũ ponitur, cũ plena fructibus anima, humanæ laudis cupiditati dissipat. Ficũ dei gens ista decorticat, quia seductam mentem, in fauoris appetitũ raprẽs, quo hanc ad ostentationem pertrahit, tegmen ei humilitatis tollit: eamq; nudãs expoliat, quia quousq; in bonis suis absconditur, quasi proprij tegminis cortice uestitur. Cum uerò mẽs hoc quod egerit, uideri ab alijs concupiscit, quasi expoliata ficus eum qui se texerat corticem amisit. Vbi aptè subditur: Albi facti sunt rami eius, quia ostensa humanis oculis eius opera candescunt, de sanctitate nomen sumitur, cum recta actio diuulgatur. Sed quoniã subducto cortice rami ficus huius arescunt, solerter intẽdendũ est: quia facta arrogantiũ humanis oculis ostẽsa, unde placere appetunt, inde siccantur. Mens itaq; quæ per iactantiam proditur, decorticata rectè ficus uocatur: quia & candida est per hoc quòd cernitur, & siccitati proxima per quòd tegmine corticis nudatur. Intus ergo sunt seruãda quæ agimus, si ab interno arbitro uicem recipere nostri operis expectamus. Hinc est enim quod per Euãgelium ueritas dicit: Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua: ut sit eleemosyna tua in abscondito, & pater tuus qui uidet in abscondito reddet tibi. Hinc est

Iohel.

Matt. 6.

Psal.44 est quod de electorum Ecclesia per Psalmistã dicitur: Omnis gloria eius filiæ regũ
2.Cor. 1 ab intus. Hinc Paulus ait: Gloria nostra hæc est, testimoniũ conscientiæ nostræ. Filia quippe regum Ecclesia, quæ in bono est opere spiritaliũ principũ prædicatione generata, gloriam intus habet: quia hoc quod agit, in ostentationis iactantia nõ habet. Gloriam suam Paulus testimoniũ conscientiæ memorat, quia fauores oris alieni non appetens, uitæ suæ gaudia extra semetipsum ponere ignorat. Occultanda sunt ergo quæ agimus, ne hæc in
38 huius uitæ itinere incautè portantes, la-
Matt. 5 trocinantium spirituum incursione perdamus. Et tamen ueritas dicit: Videant opera uestra bona, & glorificent patrem uestrũ qui in cœlis est. Sed aliud est profecto, cum in ostẽsione operis, gloria quæritur largitoris, aliud cùm laus priuata con-
Ibidem cupiscitur de dono largientis. Vnde & rursus in Euangelio hæc eadem ueritas dicit: Attendite, ne iustitiam uestram faciatis coram hominibus, ut uideamini ab eis. Opus ergo nostrum cum hominibus ostenditur, in cordis prius examinatione pensandum est, per eiusdem ostensionis studium quid quæratur. Si enim dantis gloriam quærimus, etiam publica nostra opera, in conspectu illius occulta seruamus. Si uerò per hęc nostram laudem concupiscimus, foras ab eius conspectu iam fusa sunt, etiam si à multis ignorentur. Sed ualde perfectorũ est, sic ostenso opere, autoris gloriã quærere, ut de illata laude priuata nesciant exultatione gaudere. Tunc solum nanq; innoxiè hominibus laudabile opus ostẽditur, cum per despectum mentis ueraciter laus impensa calcatur. Quam quia infirmi quiq; perfectè contemnendo non superant, restare necesse est, ut bonũ hoc quod operantur abscondant. Sæpe enim ab ipso ostensionis exordio, propriã laudem quærunt, sæpe uerò in ostensione operis, autoris patefacere gloriã cupiũt, sed excepti fauoribus, in laudis propriæ cupiditatem rapiũtur, cunq; semetipsos dijudicare interius negligunt, sparsi exterius ignorant quod agũt, eorumq; opus suæ elationi militãt, atque hoc se impendere obsequio largitoris putant. Scirpus

A ergo inter lapides commoratur, quia ibi hypocrita stat, ubi mentis suæ intentionem solidat. Nam cum attestationẽ percipere multorum ambit, quasi in lapidũ collectione subsistit. Sed iste hypocrita q scirpi appellatione signatur, cum corpus abstinentia domat, cum largiendo quæ possidet, studio pietatis exudat, cum notitia sacræ legis eruditur, cũ uerbo prædicationis utitur: quis hunc tanta plenũ largitate cõspiciens, à gratia æstimet largitoris alienum? Et tamen superna dispensatio largitur huic dona operis, &
B sortem denegat hæreditatis, operãdi munera cumulat, & tamẽ uitam operantis ignorat: quia cum perceptum munus ad laudem propriam trahitur, in conspectu lucis intimæ umbra elationis obscuratur. Vnde & bene subditur: Si absorbuerit eum de loco suo, negabit eum, & dicet: Non noui te.] De loco suo hypocrita absorbetur, cum à præsentis uitæ fauoribus morte interueniente separatur. Sed hunc absorbtum internus arbiter negat, seq; eum nescire denunciat, quia simula-
C toris uitã iustè reprobando ueritas ignorat, nec recognoscit eius bona quæ egit, *Mat.25*
quia hæc ex recta intentione non protulit. Vnde & fatuis uirginibus in iudiciũ ueniens dicit: Amen dico uobis, nescio uos. In quibus dum mentis corruptionẽ considerat, carnis etiam incorruptionem damnat. Sed utinam hypocritis sua peruersitio sola sufficeret, & nequaquã peruersa eorũ studia ardẽter alios ad uitam duplicitatis instigarent. Hoc nanq; uniuscuiusq; proprium esse solet, ut qualis ipse fuerit, tales sibi eiungit & alios uelit,
D diuersitatem uitæ refugiat, atq; hoc imitãdũ imprimat quod amat. Vnde & apud hypocritarum sensum simplicitas, omnis in crimine est. Apertas quippe mẽtes diiudicant, & puritatẽ cordis, hebetudinem appellãt, omnesq; quos sibi adhærere cupiunt, à simplicitatis itinere diuertunt, & quasi expulsa insipiẽtia eos erudisse se æstimant, in quibus puritatem mentis id est, artem sapientiæ debellãt.

Quia uerò non solùm ex sua peruersitate hypocrita, sed adiuncta etiam sequacium perditione reprobatur, postq̃ non cognosci à iudice dicitur: rectè protinus subinfertur.

subinsertur. Hęc est enim lętitia uiæ eius: ut rursum de terra alij germinentur.] Ac si apertè diceretur: Veniente iudice nequaquàm cognoscitur, sed multipliciter supplicia recipit, quia eo latius in sua iniquitate lætatus est: quo & in alijs mala propagauit. Cui enim hic non sufficit iniquitas propria, torqueatur illic necesse est, etiam ex merito reatus alieni. Nūc itaq; simulatores gaudeant, & humana iudicia se obtinuisse gloriētur. Despiciatur iustorum simplicitas: atq; à calliditate duplicium fatuitas uocetur. Cui despectus simplicium transit: citius duplicium gloria percurrit. Vnde & aptè subiungitur:

Quòd serui Dei quorum uita nunc æstimatur insania: in nouissimo ridebunt quando introibūt in gaudium domini sui. Cap. XXXI.

DEus nō proiiciet simplicem: nec porriget manū malignis.] Quia nimirū districtus in iudicio apparens, & despectum simplicium glorificando erigit, & malignorum gloriam reprobando constringit. Maligni.n. uocātur hypocritæ: qui bona nō bene faciūt, & recta q̄ agere uidētur, sub studio laudis operātur. Manū uerò cui porrigimus, hūc uidelicet ab imis eleuamus. Malignis ergo deus manū nō porrigit: qa quærētes terrenā gloriā in imo derelinquit: & quālibet recta uideantur esse quæ agunt, hos ad gaudia superna non prouehit. Vel certe ideo maligni appellantur hypocritæ, quia benignitatem erga proximos ostendunt, & dolos suæ iniquitatis operiunt. Per omne nanque quod uel faciūt, uel loquuntur, simplicitatē exterius exhibent, sed subtilitate interius duplicitatis callēt, puritatē superficie simulāt, sed semper malitiā sub specie puritatis occultāt. Quos cōtra bene per Moysen dr̄: Nō indues uestē (Deu. 22) ex lana, linoq; contextā. Per lanā quippe simplicitas, per linū uerò subtilitas designatur. Et nimirum uestis quæ ex lana linoq; conficitur, linum interius cælat, lanam in superficie demonstrat. Vestem ergo ex lana linoq; contextam induit, qui in locutione uel actione qua utit, in- (A) tus subtilitatem malitiæ operit, & simplicitatem fortis innocentiæ ostendit. Quia enim sub puritatis imagine deprehendi calliditas non ualet, quasi sub lanæ grassitudine linum latet. Bene aūt post reproborum supplicia, iustorum remuneratio demonstratur, cum protinus subditur: Donec impleatur os tuum risu, & labia tua iubilo.] Os quippe iustorum tūc risu replebitur, cum eorum corda finitis peregrinationum fletibus, æternæ lætitiæ exultatione satiabuntur. De hoc risu discipulis ueritas dicit: (Ioan. 16.) Mundus gau- (B) debit, uos autem contristabimini, sed tristitia uestra uertetur in gaudium. Et rursum: (Ibidem) Videbo uos, & gaudebit cor uestrum, & gaudium uestrum nemo tollet à uobis. De hoc risu sanctæ ecclesiæ Salo- (Prou. 31) mon ait: (Eccle. 1) Ridebit in die nouissimo. De hoc iterum dicit: Timenti dominum, bene erit in extremis. Non autem tūc risus erit corporis, sed risus cordis. Risus.n. nunc corporis de lasciuia dissolutionis: nam risus cordis tunc de lætitia nascetur securitatis. Cum ergo electi homines implentur gaudio manifestæ cōtemplatio- (C) nis: quasi ad hilaritatem risus exiliunt in ore mentis. Iubilum uerò dicimus, cum tantam lætitiā corde concipimus, quātam sermonis efficacia nō explemus, & tamen mente exultatio hoc quod sermone non explicat, ore sonat. Bene autem os risu impleri dicitur: & labia iubilo: quia in illa æterna patria, cum iustorū mens in exultationem rapitur, lingua in cantum laudis eleuatur. Qui quoniam tantum uident, quantum dicere non ualent, in risu iubilant: quia non explendo resonant quod amant. Donec autem (D) dicitur, non quòd omnipotens Deus cousque malignos non subleuet, quousque electos suos in iubilationis gaudia assumat: ac si pòst à pœna eripiat, quos antè in culpa deserens damnat: sed quòd hoc nequaquam uel ante iudiciū faciat, cum dubium hominibus uideri possit an fiat. Nam post electorum suorum iubilū quia malignis manum non porrigat, ex ipsa iam districtione ultimi examinis constat. Sic nanque & per Psalmistam dicitur: (Ps. 109) Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis: donec ponā inimicos

micos

micos tuos scabellum pedum tuorum: Non quòd à dextris Domini nequaquã Dominus sedeat, postquam inimicos illius feriens, eius potestati substernit: sed quòd in æterna cunctis beatitudine præsidet, & priusquã rebellium suorũ corda conculcet. In qua nimirum constat, quia subiectis hostibus sine fine & posterius regnat: sicut per Euangelium de Mariæ sponso dicitur: Et nõ cognouit eam donec peperit filium suum primogenitum: non quòd hanc post natiuitatem Dei cognouerit: sed quòd nequaquã illam contigit, etiam cùm cõditoris sui matrem esse nesciuit. Nam quia eam contingere nequaquam ualuit, postquam redẽptionis nostræ ex eius utero celebrari mysterium agnouit, de illo profecto tempore necesse erat ut Euangelista testimonium ferret, de quo propter Ioseph ignorantiã dubitari potuisset. Sic itaque nunc dicit: Deus non proijciet simplicem, nec porriget manũ malignis, donec impleatur risu os tuũ, & labia tua iubilo. Ac si apertè diceretur: Vitam simplicium nec ante iudiciũ deserit, & malignorum mentes percutere deserendo nec priusquam appareat prætermittit: nam quia sine fine reprobos cruciet, & electi eius in perpetuum postquã apparuerit, regnent, profecto dubium non est. Sequitur:

Mat. 1.

Quòd in die iudicij reprobi erubescent, quum in illa mundi ruina quam uanè laborauerint, tunc demum intelligent.

Cap. XXXII.

QVi oderunt te, induentur confusione.] Iustorum hostes in extremo examine confusio induit, quia cùm transacta mala redũdare sibi ante oculos mẽtis aspexerint, suus eos undiq; reatus deprimens uestit. Ad pœnam hi qppe tunc factorum suorũ memoriam tolerant, qui nunc quasi à sensu rationis extranei gaudentes peccant. Ibi uident quantum debuerint fugere quod amauerũt, ibi conspiciunt quam lugubre fuerit, quod nũc in culpa gratulãt. Tunc animum reatus obnubilat, & recordationis suæ iaculis ipsa se conscientia impugnat. Quis igit̃ dignè penset iniquorũ confusio quanta

A tunc erit, quando & foris æternus iudex cernit̃, & intus ante oculos culpa uersat̃? Qui ad hæc idcirco perueniunt, quia sola hic transeuntia dilexerunt. Vnde & aptè mox subdit̃: Et tabernaculum impiorum non subsistet.] Tabernaculum qppe construit̃, ut ab æstu corpus & frigore defendatur. Quid itaq; hoc loco tabernaculi nomine, nisi ædificatio terrenæ felicitatis exprimitur, per quam super se reprobi casura multiplicant, ut se à præsentis uitæ necessitatibus quasi ab æstu & imbribus defendat? Honoribus nanque

B excrescere ambiunt, ne despecti uideant̃. Terrena aggregando exaggerant, ne inopiæ frigore tabescãt. Contemnunt curare quod sequitur: & tota intentione satagunt, ne quid in præsentibus desit. Student nomen dilatare, ne lateãt, & si cuncta ad desiderium suppetant, munitos se in omnibus & felices putant. Vbi ergo mentis habitationẽ construunt, ibi procul dubio tabernacula fixerũt. Aduersa impatienter perferunt, remisse in prosperis lætantur. Sola quæ assunt cogitant, nec ad affectũ cœlestis patriæ ulla recor-

C datione respirant. Gaudent sibi suppetere bona quę cupiunt, atq; ubi carne requiescunt, ibi & mentẽ extinguendo sepeliũt: quia secularis curę telo trucidati, ternarum rerum agerem, quem foris exquirendo multiplicant, hunc semper interius per cogitationẽ portant. At contra iusti nec oblata bona hic pro magno 41
suscipiunt, nec illata mala ualde pertimescunt: sed cùm bonis præsentibus, utuntur, uentura mala metuũt, & cum de malis pręsentibus gemunt, bonorum sequentium amore consolantur: sicq; tẽ-

D porali refouentur subsidio, sicut uiator in stabulo utit̃ lecto, pausat, & recedere festinat, quiescit corpore, sed ad aliud tẽdit mente. Nunquam uero & aduersa perpeti appetunt, in transitorijs prosperari refugiunt, ne delectatione itineris, à patrię peruentione sequestrentur, ne gressum cordis in uia peregrinationis figant, & quandoq; ad conspectum cœlestis patrię sine mora perueniat. Gaudẽt despici, nec dolent se necessitatibus affligi. Qui ergo contra pręsentia se aduersa non muniunt, quasi contra æstus & pluuias

uias habere tabernaculum nolunt. Vnde & Petrus iure reprehẽditur, quia nec dũ mẽtis pfectione roboratus, ueritatis claritate cognita, in terra figere tabernaculũ conatur. Iusti itaque hic se construere negligunt, ubi peregrinos se & hospites nouerunt. Quia enim in propriis gaudere desiderant, esse in alieno felices recusant. Iniusti autem quanto longius ab æternę patriæ hæreditate diuisi sunt, tanto in terra altius fundamenta cogitationis figunt. Hinc est quòd ab ipso humanæ cõditionis exordio, in electa prole Enoch septimus nascitur: Hinc est quòd Cain primum filium suum Enoch uocat, atque ex eius nomine ciuitatem quam condidit, appellat. Enoch quippe dedicatio dicitur. Iniqui ergo se in primordiis dedicant, quia in hac uita, quæ ante est, cordis radicem plantant: ut hic ad uotũ floreant, & à sequenti patria funditùs arescant: Ex iustis uerò Enoch septimus oritur, quia eorum uitæ festa dedicatione in fine seruatur. Hinc est quòd attestante Paulo, Abraham in casulis habitat, quia habentem fundamenta ciuitatem quam supernus artifex construxit, expectat. Hinc est quòd Iacob greges ouium sequens humiliter graditur, atq; huic Esau obuiam ueniens, tumultu multiplicis comitatus eleuatur: quia nimirum & electi hic elationem non habent, & in bonis carnis reprobi læti tument. Hinc ad Israel dominus dicit: Si elegeris unum de populo terræ & constitueris principem super te, non faciet sibi equos & equites. Et tamen primus rex ab eodem populo electus, repentè ut culmen potestatis attigit, tria milia sibimet equites elegit, in elationem protinus prodiit, ad ædificationem percepti culminis erupit, quia foris restringere sub ęqualitate non poterat, quod intus animus super cęteros tumebat. Quasi munitum sibi diues ille tabernaculum construxerat, qui dicebat: Anima, habes multa bona reposita in annos multos: requiesce, comede, & bibe, & epulare. Sed quia eius tabernaculum in ueritatis fundamento non subsistit, ilico audiuit: Stulte, hac nocte repetunt animam tuam abs te? quæ autem parasti, cuius erunt? Bene ergo dicitur: Tabernaculum impiorum non subsistet, quia uitæ fugientis amatores, dum studiosè se in pręsentibus construunt, repentè ad æternam pœnam rapiuntur.

Mat. 17

Heb. 12

Gen. 33

Deut. 17

Luc. 12

A

BEATI GREGORII MORALIVM IN CAPVT NONVM Sancti Iob, Liber Nonus.

Cap. I.

B

PEruersæ mentes si semel ad studiũ contrarietatis eruperint, siue prauum, siue rectum quid à contradicentibus audiant, aduersis hoc responsionibus impugnant, quia cùm persona per contrarietatem displicet, nec recta quæ protulerit placent. At contra bonorum corda, quibus in odium non uenit persona, sed culpa, sic peruersa diiudicant, ut quæ recta dicuntur, assumant. Discernendis quippe contradicentium sensibus æquissimi arbitri resident, & sic malè prolata respuunt, ut tamen approbent quæ ex ueritate cognoscunt. Solet nanque inter spinarum multitudinem, etiam de frugis semine spica succrescere. Cauta ergo manu operantis agendum est, ut dum spina tollitur, spica nutriatur: quatenus qui studet eradicare quod pũgit, nouerit seruare quod reficit. Vnde & beatus Iob, quia Baldath Suites rectè per inquisitionem dixerat: Nũquid dominus supplãtat iudicium, aut omnipotẽs subuertit quod iustum est: quia uera in hypocritas robustaque protulerat, bene hæc & contra prauos generaliter prolata cõspiciens, studiũ propriæ defensionis calcat, atque audita protinus approbat, dicẽs:

C

D

LIBRI IOB CAPVT NONVM.

ET respōdens Iob ait: Verè scio quòd ita sit & quòd non iustificetur homo cō positus Deo. Si uoluerit contendere cum eo nō poterit respōdere ei unum pro mille. Sapiens corde est, & fortis robore. Quis restitit ei, & pacem habuit? Qui transtulit montes, & nescierunt hi quos subuertit in furore suo. Qui commouet terram de loco suo & columnæ eius concutiuntur. Qui præcipit Soli & non oritur, & stellas claudit quasi sub signaculo. Qui extendit cœlos solus, & graditur super fluctus maris. Qui facit arcturum & oriona & interiora Austri. Qui facit magna & incomprehensibilia & mirabilia, quorum non est numerus. Si uenerit ad me, non uidebo eum: si abierit, non intelligam. Si repentè interroget, quis respondebit ei? Vel quis dicere potest: cur ita facis? Deus cuius iræ nemo resistere potest, & sub quo curuantur qui portant orbem. Quantus ergo sum ego ut respondeam ei, & loquar uerbis meis cum eo? Qui etiam si habuero quippiam iustum, non respondebo: sed meum iudicem deprecabor. Et cùm inuocantem me exaudierit, non credo quòd audierit uocem meam. In turbine enim conteret me, & multiplicabit uulnera mea, etiam sine causa. Non concedit requiescere spiritum meū, & implet me amaritudinibus. Si fortitudo quæritur, robustissimus est. Si æquitas iudicij, nemo audet pro me testimonium dicere. Si iustificare me uoluero, os meum

A condemnabit me. Si innocentem ostendero, paruum me comprobabit. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea: & tædebit me uitæ meæ. Vnum est quod locutus sum, & innocentem & impium ipse consumit. Si flagellat, occidet semel: & non de pœnis innocentium rideat. Terra data est in manus impij, uultum iudicum eius operit. Quòd si non ille est, quis ergo est? Dies mei ueliciores

B fuerunt cursore, fugerunt, & non uiderunt bonum. Pertransierunt quasi naues poma portantes, sicut aquila uolans ad escam. Cùm dixero: Nequaquam ita loquar, commuto faciem meam, & dolore torqueor. Verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceres delinquenti. Si autem & sic impius sum, quare frustra laboraui? Si lotus fuero quasi aquis niuis, & fulserint uelut mundissimæ manus meæ, tamen sordi-

C bus intinges me: & abominabuntur me uestimenta mea. Neq; enim uiro qui similis mei est respondebo, nec qui mecum in iudicio ex æquo possit audiri. Non est qui utrunque ualeat arguere, & ponere manū suā in ambobus. Auferat à me uirgam suam, & pauor eius non me terreat. Loquar, & non timebo eum. Nec enim possum metuens respondere.

D *Quòd qui de uitæ perfectione se erigit, nec initium se habere ostendit.* *Cap. II.*

VErè scio quòd ita sit, & quod non iustificabitur homo cōpositus Deo.] Homo quippe Deo non compositus, iustitiam percepit, compositus amittit: quia quisquis se autori bonorum comparat, bono se quod acceperat priuat. Qui enim accepta bona sibi arrogat, sui contra Deum donis pugnat. Vnde ergo despectus erigitur, dignum est erectus inde destruatur. Sanctus autem uir quia

quia oē uirtutis nostræ meritū esse uitiū conspicit, si ab interno arbitro districtè iudicetur, rectè subiungit: Si uoluerit contendere cum eo, non poterit respondere ei unum pro mille.] In scriptura sancta millenarius numerus pro uniuersitate solet intelligi. Hinc etenim Psalmista
Ps. 194. ait: Verbi quod mandauit in mille generationes: cùm profectò constet quòd ab ipso mundi exordio usque ad redemptoris aduentum, per Euangelistam nō amplius quàm septuagintaseptem propagines numerentur. Quid ergo in millenario numero, nisi ad proferendam nouā sobolem, perfecta uniuersitas præscitæ
Apo. 20 generationis exprimitur? Hinc & per Ioannem dicitur: Et regnabunt cum eo mille annis, quia uidelicet regnum sanctæ Ecclesiæ, uniuersitatis perfectione solidatur. Quia uerò monas decies multiplicata in denarium ducitur: denarius per semetipsum ductus in centenarium dilatatur, qui rursus per denarium ductus in millenarium tenditur, cum ab uno incipimus, ut ad millenarium ueniamus, quid hoc loco unius appellatione, nisi bene uiuendi initium, quid millenarij numeri amplitudine, nisi eiusdem bonæ uitæ perfectio designatur? Cū Deo autem contendere, est non ei tribuere, sed sibi gloriam suæ uirtutis arrogare. Sed sanctus uir conspiciat, quia & qui summa iam dona percepit, si de acceptis extollitur, cuncta quæ acceperat amittit, & dicat: Si uoluerit contendere cum eo, non poterit respondere ei unum pro mille. Qui enim cum autore contendit, unum pro mille respondere non sufficit: quia qui de perfectione se erigit, habere se bene uiuendi nec initium ostendit. Vnum nanque pro mille respondere non possumus: quia cum de bonæ uitæ perfectione extollimur, hanc nos nec inchoasse monstramus. Sed tunc de nostra infirmitate uerius cō cutimur, si quàm sit immensa potentia iudicis, considerando pensamus. Vnde & subditur: Sapiens corde est, & fortis robore.] Quid mirum si conditorem sapientium, sapiētem dicimus, quē ipsam esse sapientiam scimus? Et quid mirum quòd fortem esse memorat, quem ipsam

A esse fortitudinem nullus ignorat? Sed sanctus uir duobus uerbis in laudem autoris prolatis, aliquid nobis intimat, unde nos ad cognitionem nostram trepidos reducat. Sapiens quippe Deus dicitur: quia occulta nostra subtiliter agnoscit: & esse fortis adiungitur, quia ualenter cognita percutit. Nec falli ergo à nobis, quia sapiens: nec uitari, quia fortis est. Nunc ut sapiens omnia inuisibilis aspicit: tunc ut fortis sine ullo obstaculo quos reprobat punit. Qui hoc quoque hic forti sapientia ordi
B nat, ut humana mens cum contra autorem se eleuat, ipsa se sua elatione confundat. Vnde & subditur: Quis restitit ei, & pacem habuit?] Qui enim cuncta mirabiliter creat, ipse ut creata sibimet conueniant ordinat. In quo ergo conditori resistitur, pacis conuentio dissipatur: quia ordinata esse nequeunt, quæ superni moderaminis dispositionē perdunt. Quæ enim subiecta Deo, in tranquillitate persistere nequeunt, ipsa se sibimet dimissa confundunt: quia in se pacem non inueniunt, cui uenienti
C desuper in autore contradicunt. Sic summus ille angelicus spiritus, qui subiectus Deo in culmine stare potuisset, semetipsum repulsus patitur: quia per naturæ suæ inquietudinem foris uagatur. Sic primus humani generis parens, quia autoris præcepto restitit, carnis protinus contumeliam sensit: & quia subesse conditori per obedientiam noluit, sub semetipso prostratus, & pacem corporis protinus amisit. Bene ergo dicitur: Quis restitit ei & pacem habuit? quia peruersa mens unde se contra autorem
D erigit, inde se in semetipsa confundit. Resistere autem Deo dicimur, cum repugnare eius dispositionibus conamur. Neque enim nostra infirmitas incommutabili eius sententiæ obuiat, sed tamen quod explere non ualet, tentat. Nam sæpe humana infirmitas occultè uim dispositionis agnoscit, & tamen hanc mutare si ualeat appetit. Contraire satagit, sed ipso se gladio contradictionis frangit. Ordini interno renititur, sed suis uicta conatibus ligatur. Habere ergo pacem resistens non potest: quia dum super-

superbiā confusio sequitur, quod stultè per culpam geritur, hoc in agentis pœnam mirabiliter ordinatur: Sed uir sanctus uirtute prophetici spiritus plenus, cum confusionem generaliter humanæ superbiæ conspicit, ad speciale malum protinus plebis Israeliticę oculos mentis tendit, & quæ pœna elatos omnes maneat, ex unius gētis interitu ostendit. Nam repentè subiungit, dicens: Qui transtulit montes, & nescierunt hi, qui subuertit in furore suo.] In scriptura sacra sæpe montium nomine, prędicantium altitudo designatur de quibus per Psalmistam
Psal. 71 dicitur: Suscipiant montes pacem populo tuo. Electi quippe prędicatores, ęternę patriæ non immeritò montes uocantur: quia per uitæ suę celsitudinem ima terrenorum deserunt, & cœlo propinqui fiunt. Sed montes ueritas transtulit, cum prędicatores sanctos à Iudææ obduratione subtraxit. Vnde rectè etiam
Psal. 45 per Psalmistam dicitur: Transferentur montes in cor maris. In cor enim maris montes translati sunt, cum prędicantes Apostoli à Iudæę perfidia repulsi, ad intellectum gentilium uenerunt. Vnde ipsi quoque in suis actibus dicunt: Vo-
Act. 13 bis oportebat primum loqui uerbum Dei, sed quia repulistis illud, & indignos uos iudicastis æternę uitę, ecce conuertimur ad gentes. Sed hanc eandem translationem montium hi ipsi nescierunt, qui in domini furore subuersi sunt, quia cum de suis finibus Hebręi Apostolos pellerent, lucrum se fecisse arbitrati sunt, quod prædicationis lumē amiserunt. Exigentibus quippe meritis, iusta animaduersione percussi, tanto intelligentiæ errore cæcati sunt, ut quòd lucem perderent, hoc esse gaudium putarent. Sed repulsis Apostolis, à Romano protinus principe Tito Iudæa destruitur, atque in cunctis gentibus sparsa, dissipatur. Vnde & translatis montibus rectè subiungitur. Qui commouet
3 terram de loco suo, & columnæ eius concutiuntur.] De loco quippe suo terra cōmota est; cum plebs Israelitica de Iudææ finibus euulsa, nimirum colla gentibus subdidit, quia subdi autori recusauit. Quæ scilicet terra colūnas habuit, quia in sacerdotes & principes legis doctores atque pharisæos ruitura eius fabricæ structura surrexit. In ipsis nanque literę ędificium tenuit, & tranquillitatis suæ tempore, sacrificium carnalium quasi super impositæ fabricæ onera portauit. Sed translatis montibus, columnæ concussæ sunt: quia subductis à Iudæa Apostolis, nec ipsi uiuere in illa permissi sunt, qui ab illa uitæ prędicatores expulerunt. Dignum quippe erat, ut terrenam patriā subacti perderent, cuius amore nequaquam ueriti sunt cœlestis patriæ milites impugnare. Sed expulsis sanctis doctoribus, Iudęa funditùs corruit, & iusto iudicantis examine, in erroris sui tenebris mentis oculos clausit. Vnde & adhuc subditur:

Quòd propter malitiam subditorum subtrahatur lux prædicationis, & claudat Deus ora sanctorum doctorum. Cap. III.

QVi præcepit soli, & non oritur: & stellas claudit quasi sub signaculo.] Aliquando nanque in sacro eloquio Solis nomine, prædicatorū claritas designatur: sicut per Ioannem dicitur: Factus est sol ut saccus cilicinus. In extremo quippe tempore Sol quasi cilicinus saccus est ostenditur: quia fulgens Apoc. 6.
uita prędicantium ante reproborum oculos aspera & despecta monstratur. qui stellarum quoque claritate figurantur, quia dum recta peccatoribus prædicant, tenebras nostræ noctis illustrant. Vnde & subtractis prædicatoribus, per prophetam dicitur: Prohibitæ sunt stellæ pluuiarum. quia uerò sol per diem fulget, Hier. 3.
stellæ obscuritatem noctis irradiant, & plerunque in sacro eloquio diei appellatione æterna patria, noctis autem nomine, pręsens uita signatur: prædicatores sancti, ut sol nostris oculis fiunt, cum contemplationem nobis ueræ lucis aperiunt: & uelut stellæ in tenebris lucent, cum per actiuam uitam profuturis necessitatibus nostris terrena disponūt. quasi in die ut Sol corruscat, cum ad contemplandam internæ claritatis patriam, mētis nostrę aciem subleuant: & quasi stellę in

lę in nocte resplendét: quia & cum terre
na agunt, offensurum iamiamque nostri
operis pedem, exemplo suę rectitudinis
dirigunt. Sed quia expulsis prædicatori
bus, non fuit qui plebi Iudaicæ in perfi-
diæ suę nocte remanenti, uel claritatem
contemplationis ostenderet, uel actiuę
uitę lumen aperiret: ueritas quippe, quę
hanc repulsa deseruit, subtracto prædica
tionis lumine, meritò suæ prauitatis ex-
cæcauit, rectè dicitur: qui pręcipit Soli,
& non oritur: & stellas claudit quasi sub
signaculo. Oriri quippe ei Solem noluit,
à qua prædicantium animum diuertit.
Et quasi sub signaculo stellas clausit, qui
dum prædicatores suos per silentium
intra semetipsos retinuit; cæcis iniquo-
rum mentibus cœleste lumen abscon-
dit. Pensandum uerò est, quia idcirco ali
4 quid sub signaculo claudimus ut hoc cũ
tempus congruit, ad medium proferã-
mus. Et sacro eloquio attestante didici-
mus: quòd Iudæa quæ nunc deseritur,
ad sinum fidei in fine colligatur. Hinc
Esa. 10. nanque per Esaiam dicitur: Si fuerit nu
merus filiorum Israel quasi arena maris,
reliquiæ saluæ fient. Hinc Paulus ait: Do
Rom. 11. nec plenitudo gentium intraret, & sic
omnis Israel saluus fieret. qui igitur præ
dicatores suos nunc Iudææ oculis sub-
trahit, sed postmodum ostẽdit, quasi sub
signaculo stellas clausit, ut absconsis
prius, & pòst coruscantibus astrorum
spiritalium radiis noctem perfidiæ suæ,
& nunc repulsa non uideat, & tunc illu-
minata deprehendat. Hinc est quòd duo
illi prædicatores eximij dilata morte sub
tracti sunt, ut ad prædicationis usum in
Apo. 11 fine reuocentur. De quibus per Ioannẽ
dicitur: Hi sunt duæ oliuæ, & duo can-
delabra in conspectu domini terræ astan
tes. Quorum unum in Euangelio per
semetipsam ueritas pollicetur dicens: He
Mat. 17 lias uẽturus est, & restituet omnia. Qua-
si ergo sub signaculo stellæ clausæ sunt,
quæ & nunc occultantur ne appareant,
& pòst ut prodesse ualeant, apparebunt.
Sed tamen plebs Israelitica, quæ uber-
tim in fine colligitur, in ipsis sanctæ Ec
clesiæ exordiis crudeliter obduratur. Nã
prædicatores ueritatis renuit, uerba ad-
iutorij spreuit. Quod tamen mira auto

A ris dispensatione agitur, ut nimirum
prædicãtium gloria quæ recepta in uno
populo latere poterat, in cunctis gen-
tibus repulsa dilatetur. Vnde & aptè
mox subditur.

Quòd cœli extensi sunt, quando dilatatum est Euangelium, & diffusa prędicatio in orbem terrarum. Cap. IIII.

QVi extendit cœlos solus.] Quid
nanque cœlorum nomine, nisi
hæc eadem cœlestis prædicantiũ
B uita designatur? De quibus per Psalmi- Psal. 18
stam dicitur: Cœli enarrant gloriã Dei.
Ipsi igitur cœli, ipsi sol esse memorãtur.
Cœli scilicet, quia intercedendo prote-
gunt. Sol autem: quia prædicando uim
luminis ostendunt. Commota igitur
terra cœli extensi sunt, quia cum Iudæa
ad uim persecutionis infremuit, Aposto
lorum uitam dominus in cunctarum gẽ
tium cognitionem dilatauit. Et dum il-
la per iudicium in mundum captiua di-
spergitur, isti ubique per gratiam in ho-
nore tenduntur. Angusti quippe cœli
C fuerant, cum una plebs tot egregios præ
dicatores tenebat. Quis enim gentilium
Petrum nosset, si in solius Israelitici po-
puli prædicatione remãsisset? Quis Pauli
uirtutes agnosceret, nisi hunc Iudæa ad
nostram notitiam persequendo transmis
sisset? Ecce iam qui plagis & contumeliis
ab Israelitica plebe repulsi sunt, per mun
di fines honorantur. Solus ergo domi-
nus cœlos tetendit, qui secreti mira di-
spensatione consilij, prædicatores suos
unde permisit in una gente opprimi, fe-
cit in mundi cardines inde dilatari. Sed
D neque ipsa hæc præsenti dedita mundo
gentilitas, cùm culpas eius Apostolorũ
lingua corripuit, uerba uitæ libenter ac
cepit. nam protinus in elatione contra
dictionis intumuit, atque ad crudelita-
tem se persecutionis excitauit. Sed
quę prædicationis uerbis con-
traire nititur, signorum ci-
tius admiratione tempe-
ratur. Vnde & aptè
quoque in autoris
laudem sub-
iũgitur.

Quod

Quod pauperes Christi, huius mundi potestates in miraculorum uirtute calcauerunt. Cap. V.

ET graditur super fluctus maris.] quid enim maris nomine, nisi in bonorum nece sæuiens mundi huius amaritudo signatur? De quo & Psalmista dicit: Congregans quasi in utrem aquas maris. Aquas etenim maris quasi in utrẽ dominus congregat, cum miro moderamine cuncta disponens in suis clausas cordibus carnalium minas frenat. Super fluctus ergo maris dominus graditur: quia cùm se procellæ persecutionis erigunt, miraculorum eius obstupefactione franguntur. qui enim tumores humanæ uesaniæ mitigat, quasi erectas in cumulo undas calcat. Nam cùm morem suum gentilitas destrui nouæ conuersationis prædicationes conspiceret: cum mundi huius diuites elationi suæ contraire uiderent facta pauperum: cum sapientes seculi aduersari sibi imperitorũ uerba pensarent, in persecutionis protinus tempestatem tumuerunt. Sed qui uerborum aduersitate commoti, ad persecutionis procellas insiliunt, signorũ, ut diximus, admiratione temperantur. Tot ergo in his fluctibus dominus gressus posuit, quot superbis persecutoribus miracula ostendit. Vnde bene rursum per Psalmistam dicitur: Mirabiles elationes maris, mirabilis in excelsis dominus: quia contra electorum uitam ad persecutionis undas mundus se mirabiliter extulit, sed has supernorum conditor, sub eleuata uirtute prædicantium mirabilius strauit, ministros etenim suos plus ostendit posse per miracula, quàm potestates terrenas quæ tumuerant per iram. quod bene etiam per Hieremiam dominus exteriora narrans, interiora denuncians, dicit. Posui arenam terminum mari, præceptum sempiternum, quod non præteribit, & commouebuntur, & non poterunt, & intumescent fluctus eius, & non transibunt illum. Arenam quippe dominus mari terminum posuit: quia ad frangendam mundi gloriam, abiectos & pauperes elegit. Cuius nimirum maris fluctus intumescunt: cũ potestates seculi ad commotionem persecutionis exiliunt. Sed transire arenam nequeunt: quia despectorum miraculis & humilitate franguntur. Sed dum mare sæuit, dum per insaniæ suæ fluctus erigitur, quia tamen uirtutis intimæ ostensione calcatur, sancta Ecclesia proficit, atque ad statum sui ordinis per temporum incrementa consurgit. Vnde & aptè mox subditur:

Psal. 23

B

Psal. 92

C

D

Hier. 5.

A

Quod fundata in fide Christi Ecclesia, in hyeme infidelitatis contra persecutorum procellas, primo martyres, deinde doctores effulserunt: quibus post laborum pressuras in interioribus Austri, id est, secreto cœlestis patriæ sinu, præparata est ab æterno cũ angelis sanctis hęreditas. Ca. VI.

QVi facit Arcturũ & orionas & hyadas, & interiora Austri.] Nequaquã sermo ueritatis uanas Hesiodi, Arati & Callimachi fabulas sequitur, ut arcturum nominans, extremam stellarũ septem caudam ursæ suspicetur, & quasi Orion gladium teneat, amator insanus Hæc quippe astrorum nomina, à cultoribus sapientiæ carnalis inuenta sunt, sed scriptura sacra idcirco eisdem uocabulis utitur: ut res quas insinuare appetit, notitia usitatæ appellationis exprimantur. Nam si astra quæ uellet per ignota nobis nomina diceret: homo pro quo hęc eadẽ scriptura facta est, nesciret proculdubio quid audiret. Sic igitur in sacro eloquio sapientes Dei sermonem trahunt à sapiẽtibus seculi, sicut in eo pro utilitate hominis, uocem in se humanæ passionis ipse conditor hominum sumit Deus, ut uidelicet dicat: Pœnitet me fecisse hominẽ super terram: cum profecto constet quia is qui cuncta prius quàm ueniat conspicit, nequaquã postquam aliquid fecerit, pœnitendo resipiscat. quid ergo mirum si spiritales uiri utuntur uerbis carnaliũ, quãdo ipse ineffabilis & creator omniũ spiritus, ut ad intellectum suum carnem pertrahat, in seipso carnis sermonem format? In scriptura igitur sacra dum nota astrorum nomina audimus, de quibus astris sermo mouetur, agnoscimus. Cum uerò quæ enarrentur astra ꝑpendimus, restat

stat ut ex eorũ motibus ad spiritalis intel A
ligētię arcana surgamus. Neq; enim iusta
literam mirũ aliquid dicitur, quòd Deus
arcturum, orionas, & hyadas fecit, de
quo nimirum constat, quia omnino in
mundo nihil sit, quod ipse non fecerit.
Sed sanctus uir hæc fecisse Deum dicit:
per quæ signari propriè ea quæ spiritali-
ter geruntur, intelligit. Quid nanq; ar-
cturi nomine, qui in cœli axe cōstitutus,
septem stellarum radijs fulget, nisi Eccle
sia uniuersalis exprimitur, quæ in Ioan-
nis Apocalypsi per septem Ecclesias se-
ptemq; candelabra figuratur? Quæ dum B
dona in se septiformis gratiæ spiritus cō
tinet, claritate summæ uirtutis irradiās,
qua ab axe ueritatis lucet.

7 Pensandum quoque est quòd arcturus
semper uersatur, & nunquam mergitur:
quia & sancta Ecclesia persecutiones ini
quorum sine cessatione tolerat, sed tamē
usq; ad mūdi terminum sine defectu per-
durat. Sæpe nanque eam reprobi, quia us
que ad internitionē persecuti sunt, quasi
hanc se funditùs extinxisse crediderunt:
sed eo multiplicius ad statũ sui profectus
redijt, quo inter manus persequentium C
moriendo laborauit. Arcturus ergo dum
uersatur erigitur: quia tunc sancta Eccle-
sia ualentius in ueritate reficitur, cum ar
dētius pro ueritate fatigatur. Vnde apte
quoque post arcturum protinus orionas
subditi. Oriones quippe in ipso pondere
tēporis hyemalis oriuntur: suo quoque
ortu tempestates excitant, & maria terras
que perturbant. Quid igitur post arctu-
rum per orionas, nisi martyres designan
tur? qui dum sanctam Ecclesiam ad sta-
tum prædicationis erigunt, pondus per-
sequentium. molestiasq; passuri, ad cœli D
saciem quasi in hyeme uenerunt. His ete
nim natis, mare terraq; turbata est: quia
dum gentilitas mores suos destrui, appa-
rēte illorum fortitudine doluit, in eorũ
necem non solũ iracundos ac turbidos,
sed etiam placidos erexit. Ex orionibus
itaque hyems inhorruit: quia clarescente
sanctorum constantia, frigida mens infi-
delium, ad tempestatem se persecutionis
excitauit. Orionas ergo cœlum ædidit,
cum sancta Ecclesia martyres misit. qui
dum loqui recta rudibus ausi sunt, omne
pondus ex frigoris aduersitate pertule-
runt. Bene autem protinus hyadas sub-
diti, quæ uirescente uerno ad cœli faciem
prodeunt, & cũ iam sol caloris sui uires
exerit, ostenduntur. Illius quippe signi
initijs inhærent, quod sapientes seculi,
Taurum uocant, ex quo augeri sol inci-
pit, atque ad extendenda diei spacia fer-
uentior exurgit. qui itaque post orionas
hyadum nomine, nisi doctores sanctæ
Ecclesiæ designātur? qui subductis mar-
tyribus, eo iam tempore ad mundi noti-
tiam uenerũt, quo fideles clarius elucet,
& repressa infidelitatis hyeme, altius per
corda fidelium sol ueritatis calet. qui re-
mota tempestate persecutionis, expletis
longis noctibus infidelitatis, tunc san-
ctæ Ecclesiæ orti sunt, cum ei iam per cre
dulitatis uernum lucidior annus aperi- 8
tur. Nec immeritò doctores sancti hya
dum nuncupatione signantur. Græco
quippe eloquio hyetos pluuia uocatur,
& hyades nomen à pluuijs acceperunt,
quia ortæ proculdubio imbres ferunt.
Bene ergo hyadum appellatione expres-
si sunt, qui ad statum uniuersalis Eccle-
się, quasi in cœli faciem deducti, super
arentem terram humani pectoris sanctę
prędicationis imbres fuderunt. Si enim
prędicationis sermo pluuia non esset,
Moyses minimè dixisset: Expectetur si-
cut pluuia eloquium meum: & nequa-
quam per Esaiam ueritas diceret: Man- *Deut. 37*
dabo nubibus meis ne pluant super eam
imbrem, atque hoc quod paulò ante pro
tulimus, quamobrem prohibitæ sunt
stellæ pluuiarum. Dum ergo hyades cum
pluuijs ueniunt, ad cœli spatia altiora
ducitur: quia apparente doctorum scien-
tia, dum mens nostra imbre prædicatio-
nis infunditur, fidei calor augetur. Et per
fusa tera ad fructum proficit, cum lumen
ætheris igne scit, quia uberius frugem
boni operis reddimus, dum per sacræ eru
ditionis flāmam, in corde clarius arde-
mus. Dumq; per eos diebus singulis ma-
gis magisq; scientia cœlestis ostenditur,
quasi interni nobis luminis uernum tē-
pus aperitur: ut nouus Sol nostri menti
bus rutilet, & eorum uerbis nobis cogni
tus, seipso quotidie clarior micet. Vrgen
te etenim mundi fine, superna scientia
proficit,

proficit, & largius cum tempore excre-
Dan. 12. scit. Hinc nanque per Danielem dicitur:
Pertransibunt plurimi, & multiplex erit
scientia. Hinc Ioanni in priori parte re-
Apo. 10 uelationis angelus dicit: Signa quæ lo-
cuta sunt septem tonitrua. Cui tamen in
eiusdem reuelationis termino præcepit,
dicens: Ne signaueris uerba prophetiæ li
bri huius. Pars quippe reuelationis ante-
rior signari præcipitur, terminus, prohi-
betur: quia quicquid in sanctæ Ecclesię
initiis latuit, finis quotidie ostendit. Nō
nulli uerò a Græca litera: quæ y dicitur
hyadas nuncupatas arbitrantur. quod si
ita est, significationi quam diximus, cō-
trarium non est. Doctores enim his stel-
lis non inconuenienter expressi sunt,
quæ à literis nomen trahunt. Sed quam-
uis hyades ab eiusdem literæ uisione nō
discrepent, certum tamen est, quia hye-
tos imber dicitur, eo quod exortæ plu-
uias apportant. Vir igitur sanctus redem
ptionis nostræ ordinem contemplatus
admiretur, atque admirans exclamet, di-
cens: Qui extendit cœlos solus: & gradi
tur super fluctus maris, qui facit arcturū
& orionas & hyadas. Extensis etenim cœ
lis, dominus formauit arcturum, quia
in honorem deductis Apostolis, in cœle
sti conuersatione fundauit Ecclesiā. For-
mato quoque arcturo, fecit orionas, quia
roborata fide uniuersalis Ecclesiæ, con-
tra procellas mundi ædidit martyres. Ae
ditis quoque orionibus protulit hyadas,
quia conualescentibus contra aduersa
martyribus, ad infundendam aridita-
tem humanorum cordium, doctrinam
contulit magistrorum. Isti itaque sunt
astrorum spiritalium ordines, qui dum
summis uirtutibus eminent, semper ex
supernis lucent. Sed post ista quid restat,
nisi ut sancta Ecclesia laboris sui fructum
recipiens, ad uidenda supernæ patriæ in
terna perueniat? Vnde & aptè, quia di-
xit: qui facit arcturum & orionas & hya
das, protinus addidit & interiora Austri.
9 Quid nanque in hoc loco Austri nomi-
ne, nisi feruor sancti spiritus designatur?
Quo dum repletus quisq; fuerit, ad amo
rē patriæ spiritalis ignoscit. Vnde & spon
Can. 4 si uoce in Canticorum Canticis dicitur:
Surge Aquilo & ueni Auster, persla hor-
A tum meum, & fluent aromata illius. Au-
stro quippe ueniente, Aquilo surgens re-
cedit. cum aduentu sancti spiritus expul
sus antiquus hostis, qui in corpore men
tem constrinxerat, deserit. Atq; hortum
sponsi Auster perflat, ut aromata defluāt,
quia nimirum dum sanctam Ecclesiam
donorum suorum uirtutibus spiritus ue
ritatis impleuerit, ab ea longè lateq; odo
res boni operis spargit. Interiora ergo
Austri, sunt occulti illi angelorum ordi-
nes, & secretissimi patriæ cœlestis sinus,
quos implet calor spiritussancti. Illuc
B quippe sanctorum animæ, & nunc cor-
poribus exutæ, & postea corporibus re-
stitutæ perueniunt, & quasi in Austri ab-
ditis occultātur. Ibi per diem quasi in me
ridiano tempore, ardentius solis ignis ac
cenditur, quia conditoris claritas morta
litatis nostræ iam pressa caligine, manife
stius uidet, & uelut sphere radius ad spa-
tia altiora se eleuat: quia de semetipsa nos
ueritas subtilius illustrat. Ibi lumen inti
mæ contemplationis sine interueniente
cernitur umbra mutabilitatis, ibi calor
summi luminis sine ulla obscuritate cor
poris, ibi inuisibiles angelorum chori
quasi astra in abditis emicant, quę eo
C nunc ab hominibus uideri nequeunt,
quo flamma ueri luminis altius perfun-
duntur. Valde itaque mirum est quod
missis Apostolis dominus cœlos teten-
dit, quòd temperatis persecutionum tu-
moribus maris fluctus gradiens repres-
sit quòd solidata Ecclesia arcturū statuit,
quòd roboratis contta aduersa martyri-
bus orionas misit, quòd repletis in tran-
quillitate doctoribus hyadas præbuit: sed
post hęc ualde est admirabile quòd sinum
nobis cœlestis patriæ quasi interiora Au
stri pręparauit. Pulchrum est hoc omne,
D quod quasi in cœli facie de diuina dispen
satione cernitur, sed longè illud & incō-
parabiliter pulchrius ad quod inuisibili-
ter peruenitur. Vnde bene iterum spon-
sus in sponsæ suæ laudibus dicit: Quàm Cant. 4.
pulchra es amica mea, quàm pulchra es.
oculi tui columbarum, absque eo quod
intrinsecus latet. Pulchram narrat, &
pulchram replicat: quia alia est ei pulchri
tudo morum in qua nūc cernitur, atque
alia pulchritudo præmiorū, in qua tunc

per conditoris sui speciem subleuabitur. Cuius membra, uidelicet omnes electi, quia ad cuncta simpliciter incedunt, eius oculis columbarum uocantur, qui magna luce irradiant, quia & signorum miraculis coruscãt. Sed quantum est omne hoc miraculũ quod uideri nunc potest? illud de internis miraculum est mirabilius, quod nunc uideri non potest De quo illic aptè subditur: Absq; eo quod intrinsecus latet. Magna quippe est gloria aperti operis, sed longe incomparabilis occultæ remunerationis quod ergo per beatum Iob astrorum nomine, hoc Salomonis uocibus oculorum appellatione signatur: & quod per Salomonem dicitur: Absq; eo quod intrinsecus latet, hoc nobis beatus Iob intimat, cum Austri interiora commendat. Sed ecce uir sanctus exteriora nominans, interiora considerans, apperta narrans, occulta penetrãs, omne quod interius exteriusq; agitur, dicere conat': sed opera summæ magnitudinis quando explicet lingua carnis? Vnde & aptè mox hæc eadem opera melius definiendo cõprehendit dicens:

Qui facit magna & inscrutabilia, quorũ
10 non est numerus.] Diuinæ fortitudinis
facta tũc uerius explere nõ posse cognoscimus, tunc facundius loquimur, cum ab his obstupescendo reticemus. Ad narranda quippe Dei opera habet defectus noster, quã sufficienter exerat linguã suã ut quæ comprehendere idonee mutus laudet. Vnde bene per Psalmistam dicitur: Laudate eum in pontenatibus eius, lau-
Ps. 150 date eum secundum multitudinem magnitudinis eius. Ille quippe dominum secundum multitudinem magnitudinis eius laudat, qui se succũbere in eius laudis expletione cõsiderant. Dicat ergo: Qui facit magna & inscrutabilia & mirabilia, quorũ non est numerus: uidelicet magna uirtute, inscrutabilia ratione, innumerabilia multiplicitate. Diuina ergo opera quæ explere dicendo non potuit, facundius deficiendo definiuit. Sed in cõsideratione rerũ cur longe extra nos ducimur, qui hoc ipsum quoq; quod erga nos agitur, ignoramus? Vnde & aptè subiungit.

A *Quòd exigentibus peccatis ita cæcum est genus humanum, ut sæpe quòd donum est gratiæ, iram putet: & quod ira est, gratiam æstimet. Cap. VII.*

SI uenerit ad me, non uidebo eum: & si abierit, non intelligam eum.] Seclusum quippe ab internis gaudiis genus humanum, exigente culpa mentis oculos perdidit: & quo meritorũ suorũ passibus graditur, nescit. Sæpe enim gratiæ est donum, quod iram deputat: & sæpe diuinæ districtionis ira est, quod gra-
B tiam deputat. Nam plerunque gratiam æstimat dona uirtutũ, & tamen de eisdẽ donis elatus corruit. Plerunque uelut irã metuit aduersa tentationũ, & tamẽ eisdẽ tentationibus pressus, ad uirtutũ custodiã cautior exurgit. Quis enim Deo se propinquare non estimet, cum supernis excrescere se muneribus agnoscit, cũ uel prophetiæ donum, uel doctrinæ magisterium percipit, uel ad exercendam curationum gratiam conualescit? Et tamen sæpe mens dum de uirtutis suæ securitate resoluitur, insidiante aduersario inopinatæ
C culpæ telo perforatur. Et inde à Deo in æternum longè fit, unde ei ad tempus si-
ne cautelæ custodia propinquauit. Et 11
quis se derelictum à diuina iam gratia non deputet, cum post experimentum munditiæ, lacessiri se carnis tentationibus uidet, inhonesta ad animum congeri & ante cogitationis oculos, nonnulla improba, & immunda uersari? Et tamen cum fatigant ista nec superant, nequaquam per pollutionem trucidant, sed per humilitatem seruant: ut infirmum se animus in tentatione deprehendens, totum
D se ad diuinitatis adiutorium conferat, & sui fiduciam funditus amittat. Sicq; fit, ut inde altius Deo inhæreat, unde se à Deo profundius cecidisse suspirabat. Accessus igitur recessusq; Dei, à mente nostra minimè cognoscit', quousq; rerum alternantiũ finis ignorat': quia & de tentatione incertũ est, utrũ probet an trucidet: & de donis nequaquã deprehendit', utrũ hic desertos remunerent: an in uia nutriant, ut ad patriam perducãt. Homo ergo ab internis gaudiis semel expulsus, clausas contra se ianuas secreti spiritalis aspi-

aſpiciat, atq; ad ſemetipſum foras proiectus in carne gemat, & cæcitatis ſuæ dãna conſiderans, dicat: Si uenerit ad me, non uidebo eum: & ſi abierit, non intelligam. Ac ſi apertè deploret, dicens: Postquam ſemel ſponte oculos perdidi, quoniam quæſitæ noctis cæcitatem patior, nec ortum iam, nec occaſum Solis agnoſco. Et tamen homo qui infirmitatis pœna premitur, & cæcitatis ſuæ caligine grauatur, ad ſupernæ lucis iudicium properat, ut ſuorum actuum rationem reddat. Vnde & mox ſubditur:

Quod magna ſuperbia ſit, in iudiciis diuinis rationem quærere. Cap. VIII.

SI repentè interroget, quis reſpondebit ei?] Repente Deus interrogat, cum nos ad diſtrictionem ſui examinis inopinatos uocat. Sed interrogationi illius homo reſpondere non ſufficit: quia ſi remota tunc pietate diſcutitur, in illo examine etiam iuſtorum uita ſuccumbit. Vel certè interrogat, cùm duris nos percuſſionibus pulſat: ut cùm mens noſtra magna de ſe in tranquillitate æſtimat: ſemetipſam ueraciter qualis ſit, in perturbatione deprehendat. Et plerunque quoniam percutitur gemit, ſed reſpondere non ſufficit, quia & ipſa ei percuſſionis ſuæ aduerſitas diſplicet: ſed tamẽ ſemetipſum homo conſiderans tacet, & diuina iudicia diſcutere metuit, qui eſſe ſe puluerem agnoſcit. Vnde & per Paulũ dicitur:
Rom. 9. O homo tu qui es qui reſpondeas Deo? Reſpondere Deo non poſſe conuincitur, qui homo nominatur: quia per hoc quod de homo ſumptus eſt, iudicia ſuperna diſcutere dignus nõ eſt. Vnde hic quoque aptè ſubiungitur: Vel quis ei dicere poteſt, cur ita facis?] Autoris facta ſemper indiſcuſſa ueneranda ſunt, quia iniuſta nequaquam eſſe poſſunt. Rationẽ quippe de occulto eius conſilio quærere, nihil eſt aliud quam contra eius conſilium ſuperbire. Cùm ergo factorum cauſa non deprehenditur, reſtat ut ſub factis illius cum humilitate taceatur: quia nequaquã ſufficit ſenſus carnis, ut ſecreta penetret maieſtatis. Qui ergo in factis Dei rationẽ non uidet, infirmitatẽ ſuam conſiderãs,

A cur nõ uideat rationẽ uidet. Vnde & per Paulum quoq; ſubſequenter adiungitur: Nunquid dicet figmentũ ei qui ſe finxit, quare me feciſti ſic? Rom. 9.
Quo enim ſe cernit figmentũ diuini operis, eo ſemetipſum redarguit, ne contra manum reſultet operantis: quia qui benignè quod non erat, fecit: quod eſt, iniuſtè non deſerit. Ad ſemetipſam ergo in percuſſione mens redeat, & quod apprehendere nõ ualet, nõ requirat: ne ſi diuinæ iræ cauſa diſcutitur amplius diſcuſſa prouocetur: & quã placare humilitas poterat, inextinguibiliter
B ſuperbia accendat. Vnde aptè quoq; de hac eadem ira protinus ſubditur.

Quomodo uerum ſit, quod nullus iræ Dei reſiſtat, cùm patens ſit, quod Moyſes & multi alij reſtiterint. Cap. IX.

DEus cuius reſiſtere iræ nemo poteſt, & ſub quo curuantur qui portãt orbẽ.] Mirũ ualde eſt, quòd iræ Dei nullũ poſſe reſiſtere dicitur, cùm multos indignationi ſupernæ animaduerſionis ob-
C uiaſſe, eloquia diuina teſtentur. An non iræ Dei Moyſes reſiſtit, qui pro cadente populo erectus, ipſum ſupernæ percuſſionis impetũ, mortis ſuæ oblatione reſtrinxit, dicẽs: Dimitte illis hãc noxã: alioqui dele me de libro tuo quem ſcripſiſti? Exo. 32. Nu. 16.
An non iræ Dei Aaron reſtitit, cum inter uiuentes ac mortuos thuribulum ſumpſit, atque animaduerſionis ignem, incenſi fumo temperauit? An non Phinees iræ Dei reſtitit, qui luxuriantes cum alienigenis, in ipſo coitu trucidans, zelum ſuum diuinæ indignationi obtulit, &
D furorem gladio placauit? An non iræ Nu. 25.
Dei Dauid reſtitit, qui angelo ferienti ſe offerens, placationis gratiam & ante tẽpus propoſitum exegit? An non Helias iræ Dei reſtitit, qui longo iam tempore terra arente, ſubductas de cœlo pluuias uerbo reuocauit? Quomodo ergo diuinæ iræ nullum poſſe reſiſtere dicitur, cum multos ſæpe reſtitiſſe exemplis exiſtẽtibus demonſtrat? Sed ſi ſubtiliter & hæc beati Iob eloquia, & illorũ facta penſamus: & uerũ cognoſcimus, quia diuinæ iræ non reſiſtitur: & uerũ, quia multi ſæ-

12 perstiterunt. Omnes etenim sancti qui iræ Dei obuiant, ab ipso accipiunt, ut contra impetum percussionis eius opponantur: atque, ut ita dixerim, cum ipso se erigunt contra ipsum, eosq; diuina uis sibi opponit secū: quia in eo quod aduersum sæuientis iram foris obtinent, intus eos gratia irascentis fouet: & famulantes interius leuat, quos quasi aduersantes exterius tolerat. Portat ergo contradictionem deprecantium quam aspirat, & uelut nolenti opponitur. quod ab ipso ut fiat, imperatur. Moysi enim dicit: Dimitte me ut irascatur furor meus contra eos & deleā eos, faciamq; te in gentem magnam. Quid est seruo dicere, dimitte me, nisi deprecādi ausum præbere? Ac si apertè ei diceretur: Pensa, quantum apud me ualeas, & cognosce, quia obtinere poteris quicquid pro populo exoras: quod quia hac mente agitur, statim uenia subiuncta testatur. Cum uerò supernā indignatio sese, ut ita dixerim, medullitus mouet: hanc oppositio humana non retinet: nec se utiliter cuiuslibet deprecatio obijcit, cum semel Deus aliquid ab intimis irascendo disponit. Hinc est enim quod Moyses qui reatū totius plebis apud Deum suis precibus tersit, dumq; se obicem obtulit, diuinę iracundiæ uim placauit: ad petram Oreb ueniens, & pro aquę exhibitione diffidens, repromissionis terram ingredi, domino irascente non potuit. Et sæpe hac de re affligitur, sæpe desiderio se excitante turbatur, & dispositæ ultionis iracundiam repellere à semetipso non ualuit, qui hanc uolente domino & à populo emouit. Hinc

2. Re. 24 Dauid, qui à prostrata plebe postmodum angeli gladium prece compescuit: prius plorans & eiulans, nudis pedibus filium fugit: & quousq; perpetrati facinoris ultionem ad plenum reciperet, iram Dei pro semetipso temperare nequaquam ua-

3. Re. 17 luit. Hinc Helias, ut sicut homo parum aliquid quasi de diuina animaduersione sentiret: qui uerbo cœlos aperuit, ante indignationem mulieris territus per desertum fugit: & pro semetipso infirmatur in formidine, qui furorem Dei placat alijs per interuentionem. Iræ Dei igitur & resisti ualet, quando ipse qui irascitur,

A opitulatur: & resisti omnino non ualet, quando se & ad ulciscendum excitat: & ipse precem quæ ei funditur, non aspirat. Hier. 7.
Hinc ad Hieremiam dicitur: Tu ergo noli orare pro populo hoc, & ne assumas pro eis laudem & orationem, quia non exaudiam te, in tempore clamoris eorum Hier. 15
ad me. Et rursum: Si steterint Moyses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum. Qua in re quęri utiliter potest, cur relictis tot antiquioribus patribus, ad effundendam precē Moyses & Samuel tantummodo prestantius elegan-
B tiusque nominantur? Quod tamen facile agnoscimus, si eius, qua diligere & inimicos præcipitur, charitatis merita pensamus.

13 Cōditoris nanque auribus maxime illa oratio commendatur, quæ pro inimicis quoque intercedere nititur. Vnde & per Luc. 6.
semetipsam ueritas dicit: Orate pro persequentibus & calumniantibus uos. Et rursum: Cum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersus alterum. Cum uerò patrum priorum facta sacro eloquio describente reuoluimus, Moy-
C sen & Samuelem exorasse pro aduersantibus inuenimus. Vnus quippe eorum sæuientis populi persecutiones fugit, & tamen pro uita sui persecutoris interuenit. Alter ex principatu populi deiectus, ipsis suis aduersarijs dicit: Absit à me hoc peccatum in Domino, quo minus cessem orare pro uobis. Quid est ergo in difficultate deprecandi, Moysen & Samuelem deducere, nisi apertius indicare: quia eius iræ, neque illi si astarent, obsisterent: qui idcirco pro amicis interuenire citius possent, quia
D apud hunc intercedere & pro inimicis solerent? Hinc ad eandem Iudæam di- Hier. 30
citur: Plaga inimici percussi te, castigatione crudeli. Et rursum. Quid clamas ad me super contritione tua? Insanabilis est dolor tuus. Vir igitur sanctus aspiciat: quia nullus interuentu diuina ira restringitur, cum implacabiliter excitatur, & dicat. Deus cuius resistere iræ nemo potest: Quod bene & ad specialem intellectum ducimus, si eiusdem plebis Isrealiticæ damna pensamus, quam redemptor, per dispensationis suæ

sinę mysterium ostensus, superbientem deseruit: atque ad cognitionis suæ gratiam gentes uocauit. Vnde & aptè mox subditur:

Quòd pondere diuino omnes curuantur, & nec ipsi perfecti uiri qui mundum regunt, nec ipsi angeli diuinitatis eius immensitatem comprehendant. *Cap.* X.

SVb quo curuantur qui portant orbem] Ipsi etenim orbem portant qui curam præsenti seculi tolerant. Tantorum quippe pondera unusquisq; sustinere compellitur, quantis in hoc mundo principatur. Vnde & terræ princeps non incongruè Græco eloquio Basileus dicitur. Laos enim populus interpretatur. Basileus igitur basis laou uocatur, quod Latina uidelicet lingua basis populi dicitur: quia uidelicet ipse super se populum sustinet, qui motus illius, potestatis pondere fixus regit. Quò enim subiectorum suorum onera tolerat, eo quasi superpositam columnam basis portat. Beatus igitur Iob uirtute prophetici spiritus plenus aspiciat quòd Iudæa deseritur: atq; ad diuinitatis cultum gentium principes inclinat, & dicat: Deus cuius resistere iræ nemo potest: sub quo curuantur, qui portant orbem. Ac si apertè fateatur dicens: Et subiectos quondam districtè deseris, & erectas potestates gentium misericorditer flectis. Quamuis per hoc
14 quod dicitur: Sub quo curuantur qui portant orbem, possint & angelicæ uirtutes intelligi. Ipsi enim orbem portant, qui regendi mundi curas administrant, Paulo atestante, qui ait: Nonne omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis? (Heb. 1) Ait ergo: Deus cuius resistere iræ nemo potest; sub quo curuantur qui portant orbem.] Ac si humilitatem omnis creaturæ conspiciat, & treme factus dicat: quis infirmorum hominum tuis nutibus obuiet, cuius so fortitudini & uirtutes angelicæ inclinant? Vel certè quoniam cùm curuamur, superiora non cernimus erecti essent illi subtilissimi spiritus, si plenè potentiam eius maiestatis attingerẽt. Sed qui urbẽ portant, sub Deo

A curui sunt: qa diuinitatis eius celsitudinem quamuis subleuati uideant, nec uirtutes tamen angelicæ comprehendunt. quam uir iustus præ infirmitate non penetrans: sed hãc utcũq; ex subiectis summorũ spirituum ministerijs pensans, ad consideratione͂ se propriam sollicita humilitate recolligit, sibiq; coram se præpotestate supernæ magnitudinis uilescit, dicens: quantus ergo ego sum ut respondeam ei, & loquar uerbis meis cum eo?] Ac si apertè dicat: Si creatura illa hunc considerate non sufficit, quæ carne non
B premitur: qua mente de eius ego iudiciis disputo, qui pondere corruptionis angustor? Sicut autem sæpe ad nos uerba Dei sunt iudicia illius, quæ nostrorum actuum sententiam loquuntur: ita uerba nostra ad Deum, sunt opera quæ exhibemus. Sed cum Deo loqui uerbi suis homo non ualet, qui apud subtile eius iudicium, nullam de suis actibus fiduciam tenet. Vnde & aptè subditur:

Quod ex iustitia non in nobis, sed in domino gloriandum est. *Cap.* XI.

C QVi etiam si habuero quippiã iustũ nõ respondebo, sed meũ iudice͂ deprecabor.] Vt enim sępe diximus: Omnis humana iustitia, iniustitia esse cõuincitur, si districtè iudicetur. Prece ergo post iustitiã indiget, ut quę succumbere discussa poterat, ex sola iudicis pietate conualescat. Quę cùm plenè a perfectioribus habetur, haberi de illa quippiam dicitur: quia mens humana & cõprehensa uix peragit, & ualde extrema sunt quę cõ-
D prehendit. Dicat ergo: Qui etiã si habuero quippiam iustum, nõ respõdebo, sed meum iudicem deprecabor. Velut, si apertius fateatur, dicens: Et si ad opus uirtutis excreuero, ad uitam nõ ex meritis, sed ex uenia cõualesco. Preci itaq; innitendũ est, cũ recta agimus: ut omne quod iustè uiuimus, ex humilitate condiamus. Sed 15
plerũq; ipsa nostra deprecatio tam multis tentationibus quatitur, ut penè à conspectu iudicis repulsa uideatur: & sępe hãc creator misericors respicit: sed quia illibatam se ut uult exerere nõ ualet, super se iudiciũ reprobationis pauet. Vnde & subditur:

subditur: Et cum inuocantem me exaudierit, non credo quod audierit uocem meam.] Plerunque etenim mens diuini amoris igne accenditur, atque ad intuenda cœlestia & arcana subleuatur. Ad summa iam rapitur, & perfecto desiderio compuncta, ab infimis alienatur: sed repentina tentatione percussa, quæ intentione forti erecta in Deū fuerat obortus cogitationibus transfixa curuatur: ita ut semetipsam discernere nequeat, atque inter uitia uirtutesque deprehensa, ex qua parte sit ualentior non agnoscat. Nam sæpe ad hoc usque perducitur ut miretur quomodo tam summa comprehendat, quam cogitatio illicita polluit. Et rursum: quomodo illicitas cogitationes recipiat, quam super se ualidè feruor spiritus rapit. quos alternātes co
Ps. 106 gitationum motus in animo bene Psalmista intuens, ait: Ascendunt usq; ad cœlos, & descendunt usque ad abyssos. Vsque ad cœlos quippe ascendimus, cū summa penetramus: sed ad abyssos usque descendimus, cū repentè à contemplationis culmine per turpia tentamenta deiicimur. Motus itaque animi dum inter uota & uitia alternant, nimirum sibi certitudinem exauditionis obnubilant. Rectè ergo dicitur: Et cum inuocantem me exaudierit, non credo quod audierit uocem meam: quia mens ex ipsa sua mutabilitate fit trepida: & per hoc quod nolens patitur, repulsam se abiectamque suspicatur. Libet intueri uir sanctus quanta se subtilitate diiudicat, ne quid in illo diuina iudicia reprehendant. Infirmitatem nanque suam intuens, ait:

Quod sancti etiam sine causa flagellantur, non ut puniantur, sed ut probētur. Cap. XII.

QVantus ego sum qui respondeam ei, & loquar uerbis meis cum eo?] De iustitiæ suæ meritis non confidens, sed ad solam se spem postulationis conferens, subdit: qui etiam si habuero quippiam iustum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor. Sed de ipsa quoque postulatione pauidus

A adiungit. Et cum inuocantem me exaudierit, non credo quod audierit uocem meam. Cur tanta circumspectione trepidat, cur tanta sollicitudine formidat, nisi quia terrorem iudicis in extrema districtione considerat, & uim discussionis illius non ferens: omne quod gerit, esse sibi insufficiens pensat? Vnde & protinus subdit:

In turbine enim conteret me. Peccator quisque in turbine atteritur, qui ere- 16
ctus in tranquillitate uidebatur: quia quem diu superna longanimitas tole-
B rat, extrema iudicij seueritas necat: quæ rectè turbo dicitur, quia in elementorū commotione reuelatur, Psalmista atte- Psal. 49
stante, qui ait: Deus manifestè ueniet, Deus noster, & non silebit. Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tempestas ualida. Vnde & propheta quo que alius dicit: Dominus in tempestate Num. 11
& turbine uiæ eius. In quo nimirum turbine idcirco iustus nequaquam conteritur, quia semper hic sollicitè metuit, ne conteratur. Perpendit nanque adhuc in præsentis uitæ itinere constitutus, huma
C nis actibus exactor operum quàm districtus appareat: qui quosdam tunc reatu culpæ originalis adstrictos, etiam sine operibus damnat. Vnde rectè uir sanctus ex humani generis uoce, protinus adiungit: Et multiplicabit uulnera mea, etiam sine causa.] Nōnulli etenim prius à præsenti luce subtrahuntur, quàm ad proferenda bona malave merita actiuæ uitæ, perueniant. Quos quia à culpa originis, sacramenta salutis non liberant: & hic ex proprio nihil egerunt, & illuc ad tormenta perueniunt. Quibus
D unum uulnus est, corruptibiliter nasci: aliud, carnaliter emori. Sed quia post mortem quoque æterna mors sequitur, occulto eis iustoq; iudicio, etiā sine causa uulnera multiplicātur. Perpetua quippe tormenta percipiunt, qui nihil ex propria uoluntate peccauerunt. Hinc nanq; scriptum est: Nō est mundus in conspectu eius, nec unius diei infans super terram. Hinc per semetipsam ueritas dicit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiri- Ioan 3.
tusancto, non potest introire in regnum Dei. Hinc Paulus ait: Eramus natura fi- Ephes. 2.
lij

lij iræ, ſicut & cæteri. Qui itaque nullum proprium adiungens, ex ſolo originis reatu perimitur: quid iſte in illo extremo examine, quantum ad humani ſenſus æſtimationem, niſi ſine cauſa uulneratur? Sed tamen ſub diuina diſtructione iuſtum eſt, ut propago mortalis, uelut in fructuoſa arbor, & in ramis ſeruet amaritudinem quam traxit ex radice. Ait ergo In turbine enim conteret me, & multiplicabit uulnera mea, etiam ſine cauſa. Ac ſi apertè humani generis damna conſiderans dicat: Diſtrictus iudex qua eos animaduerſione trucidat, quos culpa propriæ actionis damnat, ſi & illos in æternum percutit, quos reatus arbitrij non addicit? Quæ nimirum dicta, nec à beato Iob diſcrepare ſpecialiter cognoſcimus, ſi hæc quàm uerè prolata ſunt, indagamus. Semetipſum nanque ſubtiliter penſans, atque in omni actione diiudicans: ſupernæ diſtrictionis uim quanta ſollicitudine pertimeſcat, inſinuat dicens: In turbine enim conteret me. Ac ſi apertè dicat: Idcirco hunc ſemper & in tranquillitate timeo: quia per flagella qualis in turbine ueniat, non ignoro. Quæ flagella ſcilicet & metuens præuidit, & præuidens pertulit. Vnde ſubiungit: Et multiplicabit uulnera mea etiam ſine cauſa. Vt enim ſæpe iam diximus, nequaquã beatus Iob percuſſus eſt ut in eo percuſſio uitium tergeret, ſed ut meritũ augeret. Vulneratum ſe itaque ſine cauſa aſſerens, hoc de ſe foris loquitur, quod de illo ueritas in occulto teſtatur, dicens: Commouiſti me aduerſus eũ, ut affligerem eum fruſtra. Vir ergo ſanctus ſuperbè non dicit, quod ueraciter dicit: nec per hæc uerba à rectitudine diſcrepat, per quæ à iudice nõ diſcordat, qui eorundẽ peotinus uulnerũ continuationẽ exprimit, cùm ſubiungit: Non concedit quieſcere ſpiritũ meũ, & implet me amaritudinibus. Sępe iuſtis exercitiũ uirtutis eſt, ſola exterius aduerſa tolerare. Sed ut corũ uires certamen plenę probationis erudiat, hos nonnunquã & foris tormẽta lacerãt, & intus tẽtamẽta caſtigãt. Vnde uir ſanctus impletũ ſe amaritudinibus aſſerit, quia cum flagella exterius tolerat, illud eſt grauius quod de tenta-

17

A tione aduerſarij in intimis portat. Sed inter hęc mitigat uim doloris, conſiderata æquitas & potentia ſerientis. Vnde ſubiungit: Si fortitudo quæritur, robuſtiſſimus eſt: ſi æquitas iudicij, nemo pro me audet teſtimonium dicere.] Ille quippe uitæ cauſas examinat, qui has per alienũ teſtimoniũ nõ explorat: quia qui diſtrictus quandoq; oſtenditur illator pœnæ, ipſe diu tacitus extitit teſtis culpæ. Hinc enim per prophetam dicitur: Ego ſum iudex & teſtis. Hinc rurſum ait: Tacui, *Hier. 29* ſemper ſilui, patiẽs fui, ſicut parturiens B loquar. Parturiens nanque cum dolore eiicit, quod diu in abditis cũ põdere portauit. Poſt longũ ergo ſilentiũ, ſicut parturiens, dominus loquitur: quia quod apud ſe nunc tacitus tolerat, in ultione *Eſa. 41.* quandoq; iudicij quaſi cũ dolore manifeſtat. Sed requirendum nobis eſt, iſte uir iuſtus, ſi pro eo teſtimonium dicere quiſquã præſumeret, nunquid hunc à reatu liberaret? Et ſi huic alius teſtimoniũ nõ impendit, nunquid ad proferendũ pro ſe teſtimoniũ ſaltẽ ipſe cõualeſcit? Sequitur: Si iuſtificare me uoluero, os meũ cõ C dẽnabit me: ſi innocentẽ oſtẽdero, prauũ me comprobabit.] Ac ſi apertè dicat: Quid de aliis loquar, qui ipſe de me teſtimonium ferre non ualeo? Sed quia innocentiæ tuæ teſtificari non ſufficis, nunquid hoc ipſum quia innocentiam habeas ſcis? Subdit:

Quanta ſit homini in ſui cogitatione difficultas, & quod recta quæ agimus, ſciendo neſcire debeamus. Cap. XIII.

ETiam ſi ſimplex fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea.] Plerunque ſi D ſcimus bona quæ agimus, ad elationem ducimur: ſi neſcimus, minimè ſeruamus. Quis enim aut de uirtutis ſuæ conſcientia nõ quantulũcunq; ſuperbiat? Aut qs rurſum bonũ in ſe cuſtodiat, quod ignorat? Sed contra utraque quid ſupereſt, niſi ut recta quæ agimus, ſciendo neſciamus: ut hæc & recta ęſtimemus, & minima: quatenus & ad cuſtodiam ſenſificet animũ ſcientia rectitudinis, & in tumorẽ non eleuet æſtimatio minorationis? Sed ſunt nõnulla quæ ſciri à nobis facilè nequeunt, etiam cum geruntur. Nam 18

sæpe recto studio contra delinquentium culpas accendimur: & cùm ultra æquitatis metas per iram rapimur, hoc zelum iustæ districtionis æstimamus. Sæpe officium prædicationis assumimus: ut per hoc fraternæ utilitati seruiamus: sed nisi placeamus cui loquimur: nequaquam libenter accipitur quod prædicamus. Cunq; placere mens utiliter studet, ad amorē laudis propriæ turpiter defluit, & quæ à captiuitate uitiorū alios curabat eruere, ipsa suis fauoribus incipit captiua serui re. Quasi latrunculus quippe est appetitus laudis humanæ, qui recto itinere gradientibus ex latere iungitur, ut ex occultis educto gladio gradientium uita trucidetur. Cunq; propositæ utilitatis intentio ad studia priuata deducitur: horrendo modo unum idemq; opus culpa peragit, quod uirtus inchoauit. Sæpe & ab
19 ipsis exordiis aliud cogitatio expetit, aliud actio ostendit. Sæpe se fidelem sibi, nec ipsa cogitatio exhibet, quia aliud ante oculos mentis uersat, & lōgè ad aliud ex intentione festinat. Nā plerunq; non nulli terrena præmia appetunt, & iustitiā defendūt: seq; innocētes æstimant, & esse defensores rectitudinis exultāt. Quibus si spes nūmi subtrahitur, à defensione protinus iustitiæ cessatur: & tamē defensores iustitiæ se cogitant, sibique se rectos asserunt, qui nequaquā rectitudinē, sed nūmos quærunt. Contra quos bene
Deu. 10 per Moysen dicitur: Iniustè quod iustū est, exequeris. Iniuste quippe quod iustū est, exequitur, qui ad defensionē iustitiæ nō uirtutis æmulatione, sed amore præmij temporalis excitatur. Iniustè quod iustū est, exequitur, qui ipsam quam prætendit iustitiam uænundare minimè ueretur. Iustè ergo iustum exequi, est in assertione iustitiæ eandē ipsam iustitiam quærere. Sæpe recta agimus, & nequaquam præmia, nequaquam laudes ab hominibus expectamus: sed tamen mens in sui fiduciam erecta, his à quibus nihil expetit, placere contēnit, eorū iudicia despicit, seq; male liberam per abrupta elationis rapit: & inde sub uitio peius obruitur unde quasi deuictus uitiis nullis se appetitionibus subiacere gloriatur. Sæpe dum nosmetipsos plus iusto discuti-

A mus, de ipso discretionis studio indiscretius erramus, & mentis nostræ acies quo plus cernere nititur, obscuratur: quia & qui importunè Solis radios aspicit, tenebrescit: & inde nihil uidere compellitur, unde uidere amplius conatur. Quia igitur ab inquisitione nostra torpentes nos omnino nescimus, aut si subtili nos discutione requirimus, plærunque inter uitia uirtutesq; caligamus: rectè nunc dicitur: Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea.]

Ac si apertè diceretur: Conditoris cō
B tra me iudicia qua temeritate redarguo, qui ipsum me ex infirmitatis caligine ignoro? Vnde bene per prophetam dici- Aba. 5
tur: Dedit abyssus uocem suam ab altitudine phantasiæ suæ. Abyssus quippe phanthasiæ altitudinem portat, cùm humanus animus, immēsa cogitatione caliginosus, semetipsum etiā discutiendo non penetrat. Sed ab hac altitudine uocē dare, est: quia dū se deprehendere non potest, cogitur in admirationem consurgere, ut eo perscrutari non audeat, quod super ipsum est: quo incomprehensibilitatem suam ipse cogitans, non ualet in-
C uenire quod est. Sed iustorū corda, quia ad perfectū se examinare nequeūt, ægre hoc exilium cæcitatis ferunt. Vnde & bene subditur: Et tædebit me uitæ meæ.] Tædet iustum uiuere, quia & operando uitam non desinit quærere: & tamen eiusdem uitæ suæ meritum non ualet inueni re. Libram quippe examinis à sinu intimæ æquitatis trahit, & inde in se erga effectum inuentionis deficit, unde super se raptus ad uim inquisitionis excrescit. Sed est consolatio nostræ caliginis, re-
D ducta ad animum iusta & incomprehensibilis potentia conditoris: quæ & iniquos sine ultione non deserit, & rectorū iustitiam incomprehensibilitatis immēsitate trāscendit. Vnde & aptè subiungit.

Quod iudicium diuinum nec peccator nec iustus effugiat & quod quantalibet iusti simplicitas fuerit, ipsa diuinæ magnitudinis simplicitate superetur. Cap. XIIII.

VNum est quod locutus sum, & innocentem & impium ipse consumit.]

Inno-

Innocens à creatore consumitur: quia quantalibet eius simplicitas fuerit, diuinæ magnitudinis simplicitate deuoratur. Quamuis enim simplicitatem studiosè seruemus, ex consideratione tamẽ intimæ puritatis ostenditur, quòd hæc ipsa quam agimus, simplicitas non sit. Impius quoq; à conditore consumitur, quia Deo cuncta mirabiliter ordinante, ipsis suis uersutijs eius impietas ligatur. Nam inde se supplicijs & nesciens implicat, unde se aliquid facere scienter exultat. Quia igitur omnipotens Deus & bonorum innocentiam simplicitatemq; superat, & malorum astutiam penetrans damnat, rectè nunc dicitur: Vnum est quod locutus sum, & innocentrm & impium ipse consumit. Ac si apertè diceretur: Hoc apud me uerbum cogitationis protulit: quia nec innocens, si districtè discutior, apparebo: nec impius si apud me latere uoluero, à superni examinis acumine abscondor: quoniam districtus iudex cuncta comprehendens, occulta malitiæ mirabiliter penetrat, & suis hãc inuentionibus bene ordinans damnat. Vel certè & innocentem & impium ipse consumere dicitur: quia quamuis in meritis uitæ diuisi sint, primò tamen culpæ meritò aquæ ad carnis
Eccle. 2. interitum pertrahuntur. Vnde & per Salomonem dicitur: Moritur doctus similiter ut indoctus. Et rursum: Cũcta subiacent uanitati, & omnia pergunt ad unũ locum. De terra facta sunt, & in terram pariter reuertuntur. Sequitur:

Quòd cum sancti à pressuris liberari desiderant, Deus in eorum patientia & mortificatione delectatur. Cap. XV.

SI flagellat, occidat semel, & non de pœnis innocentum rideat.] Quis hæc non per superbiam prolata crederet, nisi sententiam iudicis audiret. qui ait: Non estis locuti coram me rectum, sicut seruus meus Iob? Restat ergo ut nullus auctoris uerba reprehendere audeat, quæ cõstat quia iudex laudat. Sed tanto in intimis suis cautius subtiliusque rimanda sunt, quanto durius foris sonãt. Vir etenim sanctus humani generis dãna consi-

A derãs, unde & quo uenerint pẽsas, quòd homo pollicente aduersario, boni maliq́ue scientiam appetens scire, perdidit etiam semetipsum, ita ut ueraciter dicat: Etiã si simplex fuero, hoc ignorabit anima mea: quòd post expulsionis pœnam flagella quoque corruptionis sustinet, & adhuc ad carnis uel certè ad mentis interitum etiam post tormentum tendit, ut rectè dicat: Et innocentem & impiũ ipse consumit: mediatoris contra hæc gratiam requirit, dicens: Si flagellat, occidat semel. Nos. n. quia & à Deo mente
B recessimus, & carne ad puluerẽ redimus, pœna duplæ mortis adstringimur. Sed uenit ad nos qui pro nobis sola carne moreretur, qui simplam suam duplæ nostræ iungeret, & nos ab utraq; morte liberaret. De qua per Paulum dicitur: Quòd
aũt mortuus est pro peccato, mortuus est *Rom. 6*
semel. Damna ergo uir sanctus nostræ corruptionis aspiciat, & unam quæ duas nostras destruat, mortẽ mediatoris quærat atq; hãc desiderãs dicat: Si flagellat, occidat semel. Sed ecce quasi humilitati renititur, quod protinus subinfertur: Et
C nõ de pœnis innocentum rideat. Quod tamen ualde humillimũ sine difficultate cognoscimus, si humili hoc mente pensamus. Cunctis etenim liquet, quòd omne desiderium pœna est, cum differtur: Salomone quoque attestante, qui ait: Spes
quæ differtur, affligit animã. Ridere aũt *Prou. 13*
Dei, est humanæ nolle afflictioni misereri. Vnde per Salomonẽ rursum dominus reprobis in culpa durantibus dicit:
Ego quoq; in interitu uestro ridebo, id *Prou. 1*
est, afflictioni uestræ nulla pietate compatiar. Ante redẽptoris igitur aduentũ, pœ
D nã suam electi omnes habuerunt: quia æstuante desiderio, incarnationis eius mysteriũ uidere cupierunt: ipso attestãte,
qui ait: Multi, dico uobis, iusti & pro- *Luc. 10*
phetæ uoluerũt uidere quæ uos uidetis, & nõ uiderunt. Pœnæ itaq; innocẽtum, sunt desideria iustorum. Quousq; ergo electorum suorum uota dominus nõ cõpatiens distulit, quid aliud quàm innocentum pœnas risit. Itaq; uir sanctus uẽturi redẽptoris dona cõsiderãs, & uotorũ suorũ dilationẽ grauiter tolerãs dicat: Si flagellat, occidat semel, & non de pœnis

nis innocentum rideat. Ac si apertè exoret, dicens: Quia uita nostra quotidie flagello uindictæ pro culpa atteritur: ille iã ueniat, qui pro nobis semel sine culpa moriatur: ut de innocentũ pœnis Deus ultra non rideat, si ipse carne passibilis appareat, in cuius se desiderijs mens nostra
21 castigat. Vel certè si risum Dei, eius lætitiam appellat: de innocentum pœnis ridere dominus dicitur, quia quo à nobis ardentius quæritur, eo de nobis suauius lætatur. Quasi quoddam quippe ei ex pœna gaudium facimus, cum per sancta desideria pro eius nos amore castigamus.

Ps. 117 Hinc Psalmista ait: Constituite diem solennem in confrequentationibus, usque ad cornu altaris. Solennem nanq; domino diem in confrequentationibus constituit, quisquis se assiduè in eius desiderio affligit. Qui nimirum solennitatis dies usque ad altaris cornu tendi præcipitur: quia tamdiu necesse est ut quisque se affliciat, quousque ad superni sacrificij altitudinem id est, ad æterna gaudia pertingat. Iustus igitur uir, quia impleri desiderium suum appetit, non differri, humiliter dicit: Non de pœnis innocentum rideat. Ac si diceret: Vota nostra libenter accipiẽs ultrà nõ differat, sed ostẽdendo exhibeat eũ, q nos in sua expectatione castigat. Quia uerò eum specialiter beatus Iob occidi semel petiuit, qui carnis solius mortem in mundi pro nobis fine tolerauit: protinus aperit, qui ipsum quoque ordinem eius passionis adiũgit, dicens: Terra data est in manus impij, uultum iudicium eius operit.] Quid nãque terræ nomine, nisi caro exprimitur? Quis appellatione impij, nisi diabolus designatur? Huius impij manus fuerũt hi qui in redẽptoris nostri morte grassati sunt. Terra itaq; data est in manus impij, quia antiquus hostis redẽptoris mentem corrumpere per se tentando non naluit: sed eius carnem per suos satellites ad triduum permissus extinxit, & dispensationem supernæ pietatis nesciẽs, ex hac ipsa permissione seruiuit. Tribus enim redemptorem nostrum tẽtationibus pulsans, cor Dei temerare non ualuit Sed Iudæ mentem ad mortem carnis eius excitauit, cunq; ei cohortem atque à Pontifi-

A cibus & Pharisæis ministros tradidit, nimirum iste impius manus ad terram tetendit. Huius terræ iudices, sacerdotes & principes, Pilatus atq; illusores milites fuerunt. Iste itaq; impius uultum iudicũ eius operuit, quia corda persequentium
ne autorem suum cognoscerent, malitiæ 2. Cor. 3
nubilo uelauit. Vnde & per Paulum dicitur: Vsque in hodiernum diem cum le-
gitur Moyses, uelamen est positum super 2. Cor. 2
cor eorũ. Qui rursus ait: Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent: Vultus ergo iudicum opertus extitit, quia mens persequentiũ eum quẽ
B carne tenere potuit. Deum nec per miracula agnouit. Quia uero antiquus hostis cum iniquis omnibus una persona est. sic plerunque scriptura sacra de iniquorum capite, id est, diabolo loquitur: ut re-
pentè ad eius corpus, id est, ad sequaces 22
illius deriuetur. Potest ergo nomine impij, infidelis ac persecutor populus designari, cui & hoc congruit omnino quod subditur: Quòd si non ille est: quis ergo est? Ac si apertè diceretur: Quis unquam impius esse putandus est, si ille populus qui ipsam pietatem persequutus est, impius non est? Sed considerata uir sanctus
C Iudaicæ plebis perfidia, ad semetipsum mentis oculos reuocat: dolet quòd uidere nequeat quem amat: mœrore affligitur, quia ex præsenti mundo antè subtrahitur, quàm salus mundi reueletur. Vnde & subdit:

Quòd antiqui patres fuerint quasi portatores pomorum, prænunciantes Christum, & odorem Euangelij futuris gentibus porrigentes. Cap. XVI.

Dies mei uelociores fuerunt cursore, fugerunt, & non uiderunt bonum.] Cursoris quippe officiũ est secutura nun-
D ciare. Omnes igitur electi, qui ante aduẽtum redemptoris orti sunt, quia hũc aut audiendo tantummodo, aut etiam loquẽdo nunciarunt, quidam quasi in mundo cursores fuerunt. Sed quia ante præstolatum redẽptoris tempus se subtrahi præuident, transire se cursore uelocius dolent: diesq; suos esse breues ingemiscũt, quia usque ad uidendam redemptoris lucem minimè tenduntur. Vnde aptè dicitur:

tur: Fugerunt, & non uiderunt bonum.
Gen. 1. Omnia quæ creata sunt, bona sunt: Moy
se attestante, qui ait: Vidit Deus cuncta
quę fecerat, & erant ualde bona. Sed hoc
solum bonum principaliter bonum est,
per quod hęc omnia bona sunt, quę bo-
na non principaliter existũt. De quo bo-
Luc. 18. no ueritas per Euangelium dicit: Nemo
bonis, nisi solus Deus. Quia igitur anti-
quorum patrum prius dies finiti sunt, q̃
mundo Deus in carne monstraretur, re-
ctè nunc de eisdem diebus dicitur: Fu-
gerunt, & non uiderunt bonum. Ac si
apertè diceretur: Ante expectatum tem-
pus elapsi sunt, qui ad redemptoris præ-
sentiam peruenire nequiuerũt. Vnde &
adhuc subditur: Pertransierunt quasi na
ues poma portantes.] Hi qui poma defe-
rentes maria transmeant: ipsi quidẽ fru
ctuum odore perfruuntur, sed eorũdem
fructuum alijs cibos ferunt. Quid igitur
antiqui patres, nisi naues poma portan-
tes extiterunt? Qui diuinæ incarnatio-
nis mysterium prophetantes, ipsi quidẽ
spei odore potiti sunt, sed nobis fructum
de eiusdem spei perfectione detulerunt.
Quod enim illi expectãdo odorati sunt,
hoc nos cernendo & percipiendo satia-
mur: Vnde & redemptor eisdem discipu
Ioan. 4. lis dicit: Alij laborauerunt, & uos in la-
bores eorum introistis. Quorum uideli-
cet dies comparantur nauibus: quia de
currunt. Et rectè poma portantibus: q̃a
electos omnes quos ante redemptoris
præsentiam gestauerunt: per prophetiæ
ualuerunt spiritum expectatione refoue-
re, non autem manifesta exhibitione re-
ficere. Vel certè, quia naues cum poma
portant, hæc paleis admiscent, ut ad ter-
ras illæsa perducant: rectè patrum præce
dentium dies describuntur nauibus po-
ma portantibus similes, quia antiquorũ
dicta, in eo quod mysteria spiritalis uitæ
denunciant, per interfusam hęc historiæ
stipulam seruant, & opertum nobis fru
ctum spiritus deferunt, cum carnalia lo-
quuntur. Sæpe nanque dum quædam
narrant propria, ad diuinitatis eleuãtur
arcana. Qui crebro etiam cum altitudinẽ
diuinitatis aspiciunt, ad incarnationis
eius mysterium repentè funduntur. Vn-
23 de adhuc aptè subiungitur: Sicut aquila
A uolans ad escam.] Moris quippe est aqui
læ, ut irreuerberata acie radios solis aspi
ciat: sed cum refectionis indigentia ur-
getur, eandem oculorum aciem quam ra
dijs solis intinxerat, ad respectum cada-
ueris inclinat: & quamuis ad alta euo-
let, pro sumendis tamen carnibus terrã
petit. Sic uidelicet antiqui patres fuerũt,
qui inquantum humanitatis infirmitas
admittebat, creatoris lucem erecta men-
te contemplati sunt: sed incarnandum
hunc in mundi fine præscientes, quasi à
solis radijs ad terram oculos deflexerũt.
B Et quasi de summis ad ima ueniunt, dũ
hunc Deum supra omnia, & hominem
infra omnia agnoscunt. Quem pro hu-
mano genere dum passurum moriturũq;
conspiciunt, qua scilicet morte semeti-
psos refici atq; reformari ad uitam noue-
runt, quasi more aquilæ post cõtempla-
tos solis radios in cadauere escam quæ-
runt. Libet spectare aquilam solis radios
intuentem, quæ ait: Deus fortis, pater *Esa. 9*
futuri seculi, princeps pacis. Sed ab alto
uolatu celsitudinis ad terras ueniat, escã
cadaueris inferius inquirat. Paulo post
C etenim subdidit, dicens: Disciplina pa-
cis nostræ super eum, & liuore eius sana-
ti sumus. Et rursum: Et homo est, & quis *Esa. 53*
cognoscet eum? Subleuata ergo in diui-
nitate mens iusti, cum dispensationis
gratiam ex eius carne considerat, quasi à
summis repentè ut aquila ad escam uo-
lat. Sed ecce ille Israeliticus populus im
menso dudum prophetię spiritu infu-
sus, eiusdem prophetiæ dona perdidit:
atque in ea fide quam præuidendo nun-
ciauerat, non permansit, & à sede redem
ptoris præsentiam negando repulit, quã
D cunctis se sequentibus pręnunciando de
clarauit. Vnde & aptè protinus per com
passionem ad eorum quoque duritiam
sermo conuertitur, atque ab eis quomo-
do prophetiæ gratia subtrahatur indica-
tur. Nam subditur: Cum dixero, nequa-
quam ita loquar, commuto faciem meã,
& dolore torqueor.] Plebs quippe Iudai
ca loqui ut prius noluit, quæ eum quem
prædixerat negauit. Sed cõmutata facie,
torquetur dolore, quia dum interni sui
hominis aspectum, quo agnosci à condi
tore poterat, fœditate perfidiæ polluit, à
præsen-

præsentibus malis incipiens, sub æterna
ultione se damnauit. Quasi enim com-
mutata facie ab autore non cognoscit,
quæ perdita bonæ conscientiæ fide repro-
batur. Sed nimirum restat ut suppliciorũ
dolor torqueat, quã suus nõ cognoscens
conditor ignorat. Quia igit hæc sub redẽ
ptoris nr̃i significatiõe trãscurrimus, nũc
moraliter discutiendo replicemus. Dies
mei ueLociores fuerunt cursore: fugerũt,
& non uiderunt bonum.] Sicut sæpe iam
diximus, sic primus homo cõditus fuit,
ut per augmenta temporũ tẽdi posset eius
uita tantummodo, non euolui: sed quia
spontè ad culpam decidit, quo attigit ue-
titũ, perculit discursum, quẽ nunc homo
præsentis uitæ desiderio oppressus, inde-
sinenter & tolerat & optat. Ne enim fi-
niat, uiuere appetit: sed per augmenta
uitæ quotidie ad finem tendit. Nec depre
hendi ualet, incrementa temporum q̃
nulla sint, nisi cum repentè transacta fi-
24 niuntur, quæ uenientia longa uideban-
tur. Vir igitur sanctus statum suæ condi-
tionis aspiciat, & ex humani generis uo
ce damna decursus ingemiscat, dicens:
Dies mei ueLociores fuerunt cursore: fu-
gerunt, & non uiderunt bonum.] Ac si
apertè dicat: Ad hoc homo cõditus fuit,
ut bonum quod Deus est, uidere potuis-
set: sed quia stare ad lucem noluit, fugiẽ-
do oculos amisit: quia quo per culpam
cœpit ad ima decurrere, eo secum cæcita-
tem pertulit, ne intimũ lumen uideret.
De quibus adhuc diebus aptè subiungi-
tur: Pertransierunt quasi naues poma
portantes.] Naues cùm portant, fructus
terræ uidelicet per fluctus ferunt, Terra
uerò hominis paradisus extitit, quæ hũc
inconcussum tenere potuit, si per inno-
centiam stare uoluisset. Sed quia ad mu-
tabilitatis undas per culpam cecidit, ad
præsentis uitæ maria post terram uenit.
Poma etiam terræ huius fuerunt manda-
ti sermo, concessa possibilitas operis, na-
turæ indita intelligentia conditoris. Sed
hæc poma quæ edere in terra renuimus,
per maria iam portamus: quia concessa
bona tot munerum inconcussi custodire
in paradiso noluimus, & seruare nunc
in tentationibus conamur. Tendentes
ad terminum aura uitæ præsentis impel
A limur, mutabilitatis nostræ fluctu fatiga
mur: sed quia per crucis mysterium ad in
genita naturæ bona restringimur, quasi
per lignum poma portamus. Quod ta-
men intelligi & aliter potest. Naues ete-
nim cum poma portant, suauitatem odo
ris habent, sed grauitatem ponderis non
habent: & humanũ genus à paradisi gau
dijs expulsum, uim contemplationis
perdidit, robur conditæ fortitudinis ami
sit: cumq; ad superna repetenda se erigit,
fragrat quidem odore memoriæ, sed di-
gne non exerit pondus uitæ. Pomorum
B ergo odoribus repletur, & tamen huc il-
lucq; leuiter mentis nostræ nauis impel
litur: quia & paradisi celsitudinem cum
odoris recordatio ne meminimus, & im
portunos tentationum fluctus ex carne
toleramus. unde: & aptè subiungitur: 25
Sicut aquila uolans ad escam.] Aquila
etenim alto ualde uolatu suspenditur, &
annisu præpeti ad æthera libratur, sed p
appetitum uentris terras expetit, seseque
à sublimibus repẽtè deorsum fundit. Sic
sic humanum genus in parente primo
ad ima de sublimibus corruit. Quod ni-
C mirum conditionis suæ dignitas in ra-
tionis celsitudine quasi in aeris libertate
suspenderat: sed quia cõtra præceptum,
cibum uetitum contigit, per uentris con
cupiscentiam ad terras uenit, & quasi
post uolatum carnibus pascitur, quia illa
libera contemplationis inspiracula, per-
didit, & deorsum corporeis uoluptatibus
lætatur. Sicut ergo uolans ad escam, dies
nostri ueLociter transeunt: q̃a quo ima
petimus, eo subsistere in uita prohibe-
mur. Sed cum hæc ante mentis oculos
continua cogitatione reuoluimus, du-
D ris taciti quæstionibus urgemur, cur om
nipotens deus condidit quem periturum
esse præsciuit? cur is qui summe potens
& summe bonus est, nequaquam uoluit
hominem talem facere, qui perire nõ pos
set? Cum uerò hæc tacita mens interro-
gat, pauet ne ipso interrogationis ausu
in superbiam erumpat, seq; humiliter cõ
primit, & cogitationes suas restringit.
Sed eo grauius affligitur, quo inter mala
quæ sustinet, etiam de conditionis suæ
abscondito intellectu cruciatur. Vnde
hic quoque aptè subiungitur; Cum di-

xero

xero, nequaquam ita loquar, commuto faciem meam, & dolore torqueor.] Nequaq̃ quippe nos ita debere loqui dicimus, cum nostræ infirmitatis modum ex inquisitione transeũtes, nosmetipsos pauore reprehendimus, & supernæ reuerentiæ consideratione refrenamus. In qua refrenatione scilicet mentis nostræ facies commutatur: quia quæ prius non capies audenter summa requirebat, infirmitatem suam postmodum agnoscens, uenerari inchoat quod ignorat. Sed in ipsa commutatione dolor est, quia ualde affligitur, quoniam primæ culpæ meritò ad intelligenda ea quæ de ipsa sunt cæcatur. Quæ patitur, iusta esse considerat. Pauet ne in dolore per licentiam locutionis excedat. Ori silentium indicit, sed tacitus dolor eo ipso quo restringitur, augetur. Dicat ergo: Cũ dixero, nequaquã ita loquar, commuto faciem meam, & dolore torqueor. Quia tunc grauius plerunq; affligimur, cum quasi per consolationis studium, afflictionis nostræ nobis conamur mala leuigare. Sed quisquis iã subtiliter parẽtis primi dãnatione propagata, humana generis dãna cõsiderat, superest ut his adiũgere propria metuat. Vnde uir sanctus postquam cõmunia intulit, repentè specialia subiungit dicens:

Quantum timere debeat qui scienter peccat, cum Iob tantis uirtutum testimonijs approbatus, sua opera uereatur, & quòd fraus tribus modis committatur. Cap. XVII.

VErebar omnia opera mea, sciens qa non parceres delinquenti.] Quæ beatus Iob opera exercuit, sacræ huius historiæ textus ostendit. Holocaustis quippe multiplicibus autorem placare studuit, qui iuxta filiorum numerum, ut scriptum est, consurgens diluculo, offerebat holocausta per singulos, eosq; non solum ab immundis actibus, sed à praua quoq; cogitatione mundabat. De quo scriptura teste perhibetur. Dicebat enim: Ne forte peccauerint filij mei, & benedixerint deo in cordibus suis. Affectũ ergo cõpassionis exercuit: quia ipse de se amicorũ quæstionibus exactus, dicit: Flebam quondã super eo qui afflictus erat. Ministeriũ pietatis impendit q ait: Oculus fui cæco, & pes claudo. Castitatis mũditiam in corde custodiuit, qui obtestando se aperit, dicens: Si deceptum est cor meũ super muliere. Humilitatis culmen medullitus tenuit, qui dicit: Si contempsi iudicium subire cum seruo meo & ancilla mea, cum disceptarent aduersum me. Beneficia largitatis impendit, q ait: Si comedi buccellam meã solus, & nõ comedit pupillus ex ea. Et rursum: Si non benedixerũt mihi latera eius, & de uellribus ouium mearũ calefactus est. Gratiã hospitalitatis exhibuit, qui dicit: Foris non mansit peregrinus, ostium meũ uiatori patuit. Et inter hæc ad uirtutũ cumulũ p excellentiorẽ uiã charitatis, & inimicos dilexit, qui ait: Si gauisus sum ad ruinam eius qui me oderat. Et rursum: Non.n. dedi ad peccandum guttur meũ, ut expeterem maledicens animã eius. Quid ergo uir sanctus sua opera uerebatur, qui illa semper exhibuit, ex quibus placari deus erga iniquitates soleti? quid ergo est, q mira opera faciens, hæc ipsa etiam ueretur paues, cum dicit: Verebar omnia opera mea, nisi quòd in sancti uiri actibus uerbisque colligimus, ut si placere deo ueraciter cupimus, postquã peruersa subigimus, ipsa in nobis etiam bene gesta timeamus. Duo quippe sunt quæ in bonis operibus necesse est 26
ut studiose formidentur, desidia uidelicet & fraus. Vnde & per prophetã apud uetustã translationem dicitur Maledictus oĩs qui facit opus dei fraudulenter & desidiose. Sed sciẽdũ magnopere est, qa desidia per turporem nascitur, fraus per priuatam dilectionem. Illam nãque minor Dei amor exaggerat, hanc aũt male mentẽ possidẽs proprius amor creat. Fraudẽ quippe in Dei opere perpetrat, quisquis semetipsum inordinate diligẽs, per hoc quod recte egerit ad remunerationis trãsitoria bona festinat: Sciendum quoq; est, q tribus modis fraus ipsa committitur, quia per hanc proculdubio aut tacita cordis humani gratia, aut fauoris aura, aut res quælibet exterior desideratur. Quo contra rectè de iusto per prophetã dicitur: Beatus qui excutit manus suas ab omni munere. Quia enim non solum fraus in acceptiõe pecuniæ est, munus p- Esai. 33.

culdubio

culdubio unum non est. Tres uerò sunt acceptiones munerum, ad quas ex fraude destinatur. Munus nanq; à corde est, captata gratia à cogitatione. Munus ab ore, est gloria per fauorem. Munus ex manu, est præmium per dationem. Sed iustus quisque ab omni munere manus excutit: quia in eo quod rectè agit, nec ab humano corde inanem gloriam, nec ab ore laudem, nec à manu recipere donationem quærit. Solus ergo in dei opere fraudem non facit, qui cum ad studia bonæ actionis inuigilat, nec ad corporalis rei præmia, nec ad laudis uerba, nec ad humani iudicij gratiam anhelat. Ipsa igitur bona nostra, quia insidiantis culpæ euadere gladiũ nequeunt, nisi sollicito quotidie timore muniãtur, per sanctum uirum nunc rectè dicitur: Verebar omnia opera mea. Ac si humili cõfessione diceretur: Quæ apertè egerim, uideo: sed quid in his latenter pertulerim, ignoro. Sæpe enim bona nostra
27 latrocinanti fraude pereunt, quia rectis se nostris actibus concupiscentiæ terrenæ subiungunt. Sępe desidia interuenien te deficiunt, quia à feruore quo cœpta sunt, frigescente amore tabescunt. Quia ergo culpæ surreptio uel in ipso uirtutis actu uix uincitur: quid ad securitatem superest, nisi ut studiose semper & in uirtute timeatur? Sed post hęc ualde scrupulosum cordi se obijcit, quod subiungit: Sciens ꝙ non parceres delinquenti.] Si enim delinquenti non parcitur, quis ab æterna morte eripitur, cum à delicto mũdus nemo reperitur? An pœnitenti parcit, & delinquenti non parcit? Quia cũ delicta plangimus, nequaquam iam delinquentes sumus. Sed quid est quod Petrus cum negat respicitur, & redemptoris negati respectu ad lacrymas uocatur? Quid ꝙ Paulus cum redemptoris nomẽ in terra conaretur extinguere, eius uerba de cœlo meruit audire? Sed tamen culpa in utroq; punita est: qa & de Petro teste Euangelio scriptum est: Recordatus
Luc. 22 est Petrus uerbi Iesu quod dixerat: & egressus foras, fleuit amarè. Et de Paulo hæc eadem quæ hunc uocauit, ueritas dicit: Ego ostendam ei, quanta eum
Act. 9 oporteat pro nomine meo pati. Delin-

A quẽti ergo dominus nequaquam parcit, quia delictum sine ultione non deserit. Aut enim ipse hoc homo in se pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine uindicans percutit. Nequaquam igitur peccato parcitur, quia nullatenus sine uindicta laxatur. Sic Dauid audire post confessionem meruit: Dominus transtulit peccatum tuum. Et tamen multis post cruciatibus afflictus ac fugiens, reatum culpæ quam perpetrauerat exoluit. sic nos salutis unda à culpa primi parentis absoluimur, sed tamen reatum eiusdem culpæ diluentes, absoluti quoque adhuc car-
B naliter obimus. Bene ergo dicitur: Sciẽs ꝙ non parceres delinquẽti, quia delicta nostra siue per nos, siue per semetipsum resecat, etiam cũ relaxat. Ab electis enim suis iniquitatum maculas studet temporali afflictione tergere, quas in eis in ppetuum non uult uindicare. Sed sæpe mẽs dum plus iusto trepidat, dum pauore quatitur, dum sinistris suspicionibus urgetur, tædet hanc uiuere, quæ se ad uitã uel per labores ambigit peruenire. Vnde & subsequenter adiungitur:

C *Quòd sancti uiri ita incerti sunt, ut confidant: ita confidunt, ut tamen ex securitate non torpeant.* *Cap. XVIII.*

SI autem & sic impius sum, quare frustra laboraui?] Si enim remota pietate discutimur, opus nostrum pœna dignum est, quod remunerari præmijs pręstolamur. Vir igitur sanctus sub occulto iudicio trepidãs dicit: Si autem & sic impius sum, quare frustra laboraui? Non ꝙ hunc laborasse pœnitet, sed ꝙ incertus esse de præmijs, & inter labores dolet.
D Sciendum uerò est, quòd uiri sancti ita incerti sunt ut confidant, atq; ita confidunt, ut tamẽ ex securitate nõ torpeant. Quia ergo plerunq; mens & impensa rectis actibus trepidat: restat ut postq̃ bonum opus agitur, lachrymæ expiationis exquirantur, quatenus ad æterna pręmia meritum recti operis subuehat humilitas postulationis.

Quòd quantalibet munditia sancti fulgeant, tamen ex hoc corpore quod corrumpitur in quo sunt, abominabiles se indicant, & ex concupiscen-

concupiscentiarum sordibus, sine quibus nō sunt, immundos se reputant. *Cap. XIX.*

28 SEd tamen sciendum est quia mundos nos ad perfectum reddere uel uita uel lachrymę non ualent, quousq; nos mortalitas nostræ corruptionis tenet. Vnde & aptè subiungitur: Si lotus fuero quasi aquis niuis, & fulserint uelut mundissimæ manus meæ, tamen sordibus intinges me, & abominabuntur me uestimēta mea.] Aquæ enim niuis, sunt lamēta humilitatis. Quæ profecto humilitas, quia ante districti iudicis oculos cæteris uirtutibus præeminet, quasi per magni meriti colorem candet. Sunt nanq; nonnulli qui lamenta habent, sed humilitatem non habent, quia afflicti plangunt: sed tamen in ipsis fletibus uel cōtra proximorum uitam superbiunt, uel contra ordinationem conditoris eriguntur. Hi nimirum aquas habent, sed niuis aquas non habent, & mundi esse nequeunt: quia humilitatis fletibus minime lauantur. Aquis autē niuis à culpa se lauerat, qui cōfidenter dicebat: Cor contritum
Psal. 50 & humiliatum Deus non spernit. Qui enim lamentis affligunt, sed murmurando rebelles sunt, mentem quidem conterunt, sed humiliari cōtemnunt. Quamuis aquæ niuis intelligi & aliter possint. Aqua enim fontis & fluminis ex terra oritur, aqua uero niuis ex aere proruit, & sunt pleriq; qui per orationum lamenta se cruciant, sed tamen totis lamentorum laboribus ad sola terrena desideria exudant: compunguntur in precibus, sed felicitatis transitoriæ gaudia requirunt. Hos itaq; niuis aqua non abluit, quia eorum fletus ab imis uenit. Quasi enim ex terra aqua perfusi sunt, qui pro terrenis bonis in precibus compunguntur. Qui uerò idcirco plorant, quoniam præmia æterna desiderāt, aqua niuis hos diluit, quia cœlestis compunctio infundit. Nam cum perennem patriam per lamenta appetūt, eiusq; accensi desiderijs plangunt, à summis accipiunt unde mūdentur. Per manus autem qd aliud quàm opera designantur. Vnde quibusdam per prophetam dicitur: Manus uestræ san-
Esai. 1 guine plenæ sunt, id est, opere crudelita-

A tis. Notandum uerò, quod uir sanctus non ait: Fulserint mundissimę manus meę, sed uelut mundissimę manus meę: quia quousq; pœna corruptionis adstrin gimur, quamlibet rectis operibus insu- demus ueram munditiam nequaquam apprehendimus, sed imitamur. Vnde & aptè subiungitur: Tamen sordibus intinges me.] Deus nos sordibus intingere dicitur, intinctos sordibus demonstrare: quia quanto ad illum uerius per bona opera surgimus, tanto subtilius uitæ nostræ sordes agnoscimus, quibus ab eius
B munditia discordamus. Ait ergo: Si lotus fuero quasi aquis niuis, & fulserint uelut mundissimæ manus meæ, tamen sordibus intinges me. Ac si apertè dicat: Quamuis lamentis supernæ cōpunctionis infundar, quamuis per studia rectæ operationis exercear, in tua tamen munditia uideo, quia mundus non sum. Intentam quippe deo animam, ipsa adhuc corruptibilis caro diuerberat, eiusq; amoris pulchritudinē obscœnis & illicitis cogitationum motibus fœdat. Vnde & subditur: Et abominabuntur me ue-
C stimenta mea.] Quid enim uestimēti nomine, nisi hoc terrenum corpus exprimitur, quo induta anima tegitur, ne in subtilitatis suæ substantia nuda uideatur? Hinc etenim Salomon ait: Omni tempore sint uestimenta tua candida, id est, membra corporis à sordidis actibus munda. Hinc Esaias ait: Vestimentum mixtum sanguine erit in cōbustionem. Sanguine quippe uestimentum miscere, est desiderijs carnalibus corpus inquinare. quibus nimirum se pollui Psalmista formidauerat, cum dicebat: Libera
D me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ. Hinc uoce angeli ad Ioannem dicitur: Habes pauca nomina in Sardis, quæ non inquinauerunt uestimenta sua. More autem sacri eloquij uestimēta nostra nos abominari referuntur, quia abominabiles reddūt: sicut p Petrū quoque de Iuda dicitur: Hic possedit agrum de mercede iniquitatis. Neque enim emptum precio sanguinis, agrum figuli Iudas possidere potuit, qui relatis triginta argenteis, traditionis crimen criminosiori in se protinus morte mulctauit: sed possedit

Margin notes (right column): 29 (beside "stimenta mea.] Quid enim uestimēti no-"); Eccle. 9 (beside "tempore sint uestimenta tua candida"); Esa. 9 (beside "mixtum sanguine erit in cōbustionem."); Psal. 50 (beside "me de sanguinibus Deus"); Apoc. 3 (beside "quæ non inquinauerunt uestimenta sua."); Act. 1. (beside "das possidere potuit, qui relatis triginta")

possedit dictũ est, possidere fecit. Ita hoc loco: Abominabuntur me uestimenta mea, dicitur, abominabilem facient, quia nimirum dum contra mentem membra superbiunt, dum sancti desiderij studia, tentationum suarum tumultibus interrumpunt, in ipso certamine posita anima agnoscit, quantum adhuc à diuinitate despicitur, quæ corruptionem suam plenè appetens transire, sed non ualens, fœdo puluere cogitationis inquinatur. Hanc uestimentorum abominationem

Rom. 7 senserat qui dicebat: Video aliam legẽ in membris meis, repugnantem legi mẽtis meæ: & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. Hęc etiam uestimenta in quibus perfectè placere non poterat, quandoq; melius resumenda deponere festinè cupiebat, dicẽs:

Ibidem Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Dicat ergo uir iustus: Si lotus fuero quasi aquis niuis, & fulserint uelut mũdissimæ manus meæ, tamen sordibus intinges me, & abominabuntur me uestimenta mea. quia quãtumlibet ad summa ex cõpunctione contemplationis ascenderit, quantumlibet in opere se per exercitium laboris accinxerit, indignum tamen adhuc aliquid de corpore mortis sentit, & abominabilem se esse considerat in multis, quæ de pondere corruptionis portat.

Quòd graue tormentum sit in cordibus electorum, quòd sensum sui reprehensoris non intelligunt. *Cap.* XX.

30 CVi hoc quoq; fit grauius, quòd sæpe neq; hoc intelligit, unde delinquit. Flagella suscipit, sed districtio iudicis quid in se maius, quidue minus displiceat, nõ agnoscit. Vnde & subditur: Neq; enim uiro qui similis mei est respondebo, neque qui mecum in iudicio ex æquo possit audiri.] Dum cum quolibet in iudicio ex æquo contendimus: & quid contra nos dicatur, agnoscimus: & in his quæ dicimus, audimur: & quo obiecta patẽter apprehendimus, eo audenter ad proposita respondemus: quia ergo inuisibilis iudex, quæ facimus uidet, quasi audit, quæ dicimus: sed qa id, quod ei displicet, nequaq̃ plenè cognoscimus, quasi quid

A ipse dicit ignoramur. Vir igitur sanctus uestimẽtorum suorum abominationem considerans, eo amplius timet, quo audiri in iudicio ex æquo nõ ualet: qa quousque corruptionis suæ põdere premitur, hoc in sua grauius pœna tolerat, ꝙ & sensum sui reprehensoris ignorat. Ac si apertè dicat: In hoc ex æquo nõ audior, quia & patet cuncta quæ facio, & tamen ipse nescio per quanta reprehendor. Sequitur: Non est qui utrunque ualeat arguere, & ponere manum suam in ambobus.] Durum sonat, ut quæratur qui

B deum arguat, sed durum non erit, si recurrat ad memoriam, quod ipse per aliũ prophetam dicit, per Esaiam quippe admonet dicens: quiescite agere peruersè, *Esai. 1* discite bene facere, quærite iudiciũ, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite uiduam: & uenite, & arguite me, dicit dominus. Et nanq; quem arguimus, rationis autoritate contraimus. Et quid est ꝙ dominus agere sancta nos admonens adiungit: Venite & arguite me: nisi ꝙ apertè insinuat, quantã bonis actibus fiduciam præstat. Ac si patenter di-

C cat: Recta agite, & animaduersionis meæ motibus num iam per deprecationis gemitum, sed per fiduciam autoritatis obuiate. hinc etiam Ioãnes dicit: Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam *Ioann. 3* habemus ad deum. Hinc est ꝙ Moyses, quia placet seruiens, auditur tacens, cum silenti dicitur: Quid clamas ad me? *Exod. 14* Hinc est ꝙ irascentem retinet, cum audit: Dimitte me, ut irascatur furor meus contra *Exo. 32* populum istum. Hinc est ꝙ arguentem dominus non habuisse se quæritur, cum per prophetam dicit: Quæsiui uirum qui *Ezec. 22*

D interponeret sepem, & staret oppositus contra me, ne dissiparẽ eam, & non inueni. Hinc est ꝙ grauiter Esaias deplorat dicẽs: Omnes nos cecidimus quasi *Esa. 64* folium, & iniquitates nostrę quasi uentus abstulerũt nos: non est qui inuocet nomen tuum, qui cõsurgat & teneat te. Sed possunt rectè quilibet per acceptæ * *al. innocentia.* pœnitẽtiæ meritum aliqñ præsentis motibus animaduersionis obuiare, nõ autẽ ualẽt uirtute propria ab humano genere supplicia secuturæ mortis expellere. Vir igitur sanctus humanum genus consideret

deret quò defluxit, æternæ mortis damna conspiciat, cui nimirum constat quia nequaquam iustitia humana contradicat: uideat quam peruersè homo deliquerit, uideat quam districtè conditor contra hominē irascatur, & mediatorem Dei & hominis, Deum & hominem requirat:

Quod Christus ad eos Deo patri placandus nouus homo uenerit, contradictor ad culpam amicus ad pœnā. Cap. XXI.

31 QVem quia lōge pòst uenturū cōsiderat, deplorās dicat: Nō est qui utrūq; ualeat arguere, & ponere manum suā in ambobus.] Redēptor quippe humani generis mediator dei et hominis per carnem factus, quia iustus in hominib. solus apparuit, & tamen ad pœnā culpæ etiam sine culpa peruenit, & hominem redarguit ne delinqueret, & Deo obstitit ne feriret: exempla innocētiæ prębuit, pœnā malitiæ suscepit. Patiendo ergo utrumq; arguit, qui & culpam hominis per iustitiam aspirādo corripuit, & iram iudicis moriēdo temperauit: atq; in utriusq; manu posuit, quia & exēpla hominibus quæ imitarent præbuit, & deo in se opera quibus erga homines placaret ostendit. Nullus quippe ante hūc extitit, qui sic pro alienis reatib. intercederet, ut proprios nō haberet. Aeternę igit morti tanto quis in alijs obuiare non poterat, quanto hunc reatus de proprijs astringebat. Venit itaque nouus homo ad homines, contradictor ad culpam, amicus ad pœnā: mira mōstrauit, crudelia pertulit. Manum ergo suā in ambobus posuit, quia unde reum recta docuit, inde iratū iudicem placauit. Qui hoc quoq; ipsis miraculis mirabilibus prębuit, quia corda delinquētiū māsuetudine potius quàm terrore correxit. Vnde & subditur:

Quod à timore legis in libertatem Euangelij antiqui sancti trāsire optabant: et quid sit quod Helisæus non per Giesi, sed per seipsum Sunamitis filium suscitauit. Cap. XXII.

AVferat à me uirgam suam, & pauor eius nō me terreat.] Per legem quippe uirgā Deus tenuerat, cùm dicebat: Si quis hęc uel illa fecerit, morte moriatur. Sed incarnatus uirgā abstulit, quia uias

A uitæ per mansuetudinē ostendit. Vnde ei per Psalmistā dicit. Intēde prospere, procede & regna: propter ueritatē & māsuetudinē & iustitiā. Timeri quippe quasi deus noluit, sed quasi pater ut amaretur inspirauit. Quod liquidò Paulus dicit: Non. n. accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritū adoptionis filiorū, in quo clamamus, abba pater. Vnde hic quoq; aptè subiungitur: Loquar, & non timebo eū: neq;. n. possum metuens respōdere.] Vir etenim sanctus quia humani generis redēptorē uenire mitē cōspicit, nō metū ad dominū: sed affectū ad patrē sumit, & timorem despicit, quia per adoptionis gratiam ad amorē surgit. Hinc Ioannes ait: Timor nō est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorē. Hinc Zacharias dicit: Vt sine timore de manu inimicorū nostrorū liberati seruiamus illi. A peccati igit morte timor nos suscitare non ualuit, sed ad statū uitæ aspirata māsuetudinis gratia erexit. Quod bene in Heliseo Sunamitis filiū suscitāte signatur: qui cū baculo puerū mittens, extincto filio uitā minimè reddidit: per semetipsum uerò ueniens, seseq; super mortuum sternens, atq; ad eius membra se colligens, huc illucq; deābulans, & in ore mortui septies aspirans, hunc ad rediuiuam lucem protinus per ministeriū cōpassionis animauit. Autor quippe humani generis Deus quasi mortuum puerum doluit, cùm extinctos nos iniquitatis aculeo miseratus aspexit. Et quia per Moysen terrorem legis protulit, quasi per puerum uirgam misit. Sed puer cum baculo mortuum suscitare non ualuit, quia Paulo attestante: Nihil ad perfectum duxit lex. Ipse autem per semetipsum ueniens, & super cadauer se humiliter sternens, ad exæquanda sibi mortui mēbra se colligit; quia cum in forma Dei esset, nō rapinā arbitratus est esse se æqualem deo, sed semetipsum exinaniuit formā serui accipiens, in similitudinē hominū factus, & habitu inuētus ut homo. Huc illucq; ambulat, quia & Iudæā iuxta & lōge positas gētes uocat. Sup mortuū septies oscitat, quia per apertionē diuini muneris, gratiæ septiformis spiritū in peccati morte iacētibus aspirat.

Psal. 44
Rom. 8
1. Io. 4
Luc. 1
4. Reg. 4
Heb. 7
Phil. 2

A Moxq; uiuens erigitur, quia is quem terroris uirga suscitare nõ potuit, per amoris spiritum puer ad uitam redijt. Dicat itaq; beatus Iob ex sua, dicat ex uoce humani generis: Auferat à me uirgam suã, & pauor eius non me terreat: loquar, & non timebo eum. Vbi aptè subiungit: Neq; enim possum metuens respondere. Respondere quippe cuilibet dicimur, cũ factis illius digna opera repẽsamus. Deo ergo respondere, est donis eius præcedentibus, nostra obsequia reddere. Vnde & psalmi quidem in quibus sancta operatio imitanda proponitur, ad respondendum B scripti prænotantur. Rectum itaq; deus hominem condidit, eumq; ad peruersa defluentem cum longanimitate tolerauit. Quotidie culpas aspicit, & tamen uiuendi spacia non citius abscindit: dona largitur benignitate sua, & erga malos utitur patientia sua. Respondere homo tot beneficijs debet, sed tamen respondere metuẽs, non ualet: quia humani generis conditorem qui adhuc seruiliter formidat, proculdubio non amat. Nã tunc solũ deo uera obsequia reddimus, cùm eum propter amoris fiduciã nõ time C mus, cùm nos ad bona opera affectus nõ metus dirigit, cùm malum nostræ menti iam non placet, etiam si licet. Nam qui à peruersitatis opere ex timore perstringitur, peruersa libenter ageret, si liceret. Nequaquã ergo ueraciter rectus est, qui adhuc prauitatis desiderio liber nõ est. Bene itaq; dicit. Neq; enim possum metuens respõdere: quia uera obsequia Deo nõ reddimus, si ex timore mãdatis illius, & non potius ex amore seruimus. Sed cũ menti nostrę eius dulcedinis amor accen D ditur, omne desiderium præsentis uitę leuigatur, in tędium delectatio uertit, atq; hanc cum mœrore mens tolerat, cui uicta prius reprobo amore seruiebat. Vnde & aptè subditur:

BEATI IOB CAPVT DECIMVM.

Taedet animã meã uitæ meæ, dimittã aduersum me eloquium meum. Loquar in amaritudine animæ meæ, dicã Deo: Noli me condemnare. Indica mihi, cur me ita iudices? Nunquid bonũ tibi uidetur, si calumnieris me, & opprimas me opus manuum tuarũ, & consiliũ impiorũ adiuues? Nunquid oculi carnei tibi sunt, aut sicut uidet homo, & tu uidebis? Nunquid sicut dies hominis dies tui, & anni tui sicut humana sunt tempora: ut quæras iniquitatem meam, & peccatum meum scruteris, & scias quia nihil impium fecerim? cùm sit nemo qui de manu tua possit eruere. Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me totum in circuitu: & sic repentè præcipitas me? Memento quæso quòd sicut lutum feceris me & in puluerem reduces me. Nónne sicut lac mulsisti me, & sicut caseum me coagulasti? Pelle & carnibus uestisti me, ossibus & neruis cõpegisti me. Vitã & misericordiã tribuisti mihi, & uisitatio tua custodiuit spiritũ meũ. Licet hæc cæles in corde tuo, tñ scio quia uniuersorũ memineris. Si peccaui, & ad horã pepercisti mihi, cur ab iniquitate mea mundum me esse non pateris? Et si impius fuero, uæ mihi est: & si iustus, non leuabo caput, saturatus afflictone & miseria. Et propter superbiã quasi leænã capies me, reuersusq; mirabiliter me crucias. Instauras testes tuos contra me, & multiplicas iram tuam aduersum me, & pœnæ militãt in me. Quare de uulua eduxisti me? qui utinam

utinam cōsumptus essem, ne oculus me uideret. Fuissem quasi nō essem, de utero translatus ad tumulum. Nunquid nō paucitas dierum meorum finietur breui? Dimitte ergo me ut plangā paululū dolorē meū, antequam uadam, & non reuertar ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine, terram miseriæ & tenebrarum, ubi umbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

Quòd sanctis præsens ita uilescit, cum conditoris dulcedinem senserint: & quanto plus ei propinquant, tanto se amplius accusant. Caput XXIII.

TAedet animam meam uitæ meæ.] Sed cum præsens uita uilescere, cū conditoris amor dulcescere cœperit, sese contra se animus accendit, ut accusare se de culpis debeat, in qbus se ante supnorū nescius defendebat. Vnde adhuc rectè subiungit: Dimittam aduersum me eloquium meum.] Quasi pro se eloquio suo utitur, qui praua quæ gessit, defendere excusationibus conat᷑. Sed aduersum se eloquium dimittit, qui accusare in se hoc incipit quod errauit. Sępe uerò & cū delinquimus, ea quoq; quæ agimus diiudicamus. Accusat mens ipsa quod perpetrat, sed quia hoc ex desiderio minimè deserit, erubescit cōfiteri quod fecit. Cū uero toto iā iudicio carnis delectationem premit audaci uoce in accusationis suæ cōfessione se erigit: Vnde rectè nunc dicitur: Dimittā aduersum me eloquiū meū: quia fortis mens relaxare cōtra se uerba detestationis inchoat, quæ apud semetipsam prius infirmè uerecūdata retinebat. Sed sunt nōnulli qui apertis uocibus culpas fatentur, sed tamen in cōfessione gemere nesciunt, & lugenda gaudentes dicunt. Vnde & adhuc aptè subiungitur:

Quòd iram Dei amaritudo præsentis pœnitentiæ extinguat. Capnt XXIIII.

LOquar in amaritudine animæ meę.] Qui culpas suas detestando loqui-

A tur, restat ut has in amaritudine animæ loquatur: ut hæc ipsa amaritudo puniat, quicquid lingua per mentis iudicium accusat. Sciendū uerò est, quia ex pœna pœnitentiæ quam sibi irrogat, aliquatenus securitatē percipit, atq; ad interrogationē superni iudicis fidētior exurgit, ut semetipsum subtilius inueniat, & erga se quęq; qūo disponātur agnoscat. Vnde & protinus addit᷑: Dicā Deo, noli me cōdēnare. Indica mihi, cur me ita iudices?] Qui peccatorē se in amaritudine aīæ asserit, qd deo aliud q̄ ne cōdēnetur dicit?

B qa amaritudo pręsentis pœnitētiæ extinguit supplicia sequētis iræ. Duobus aūt modis in hac uita hominē Deus iudicat: qa aut per mala p̄sentia irrogare iā tormēta sequentia incipit, aut tormēta sequentia flagellis p̄sentibus extinguit. Nisi.n. delictis exigētibus iustus iudex & nūc & postmodū quosdā percuteret, Iudas Apostolus minimè dixisset: Secūdo eos q̄ nō crediderūt p̄didit. Et de iniquis Psalmista nō diceret: Induantur sic ut diploide cōfusione sua. Diploidē quippe duplū uestimentū dicimus. Cōfusione ergo sicut

C diploide induti sunt, qui iuxta reatus sui meritū, & temporali & perpetua animaduersione feriūtur. Solos quippe pœna à supplicio liberat, quos immutat. Nam quos p̄sentia mala nō corrigūt, ad sequētia perducūt. Si aūt nequaq̄ quosdā pœna p̄sens à supplicio æterno defenderet, Paulus minimè dixisset: Cū iudicamur à domino, corripimur: ut nō cū hoc mūdo dānemur. Hinc uoce angelica ad Ioannē dicit᷑: Ego quos amo redarguo & castigo. Hinc etiam scriptū est: Quē diligit dominus, castigat: flagellat aūt omnē filium

D quem recipit. Sępe ergo mens iusti ut magis secura sit, altius trepidat, & cū flagellis cingit᷑, superni iudicij incertitudine turbatur. Pauet ne initiū sequentis dānationis sit omne quod patitur: & per cogitationē interrogat iudicē, qui de uitę suę meritis ambigit in pcussione. Sed uitæ uirtus cū ad oculos mētis reducitur, quasi consolatio à iudice respōdetur: quia nequaq̄ ad perdendū percutit, quē in actionis innocētia feriēdo custodit. Bene itaquę nunc dicat᷑. Indica mihi, cur me ita iudices.] Ac si aperte diceret᷑: quia flagellando

I. Co. 11
Apoc. 3
Heb. 12
34

lando me iudicas, ostende quòd ad iudicium per flagella securum reddas. quod tamen intelligi & aliter potest. Nam plerunq; uir iustus flagella ad probationem percipit, & uitam suam subtilissima inquisitione discutiens, quamuis se peccatorem & sentiat & fateatur: quo qua tamen specialiter culpa percutitur, minimè cognoscit: atque eo magis in percussione trepidat, quo causas suæ percussionis ignorat. Petit ut semetipsum sibi iudex indicet, quatenus quod ille animaduertendo percutit, hoc in se flendo & ipse castiget. Scit nanq; q æquissimus iudex iniustè quenq̃ nostrũ nullo modo affligit, & magno metu concutitur: quia & dolet in uerbere, & deprehendere in se perfectè non ualet quod deploret. Vnde adhuc subditur:

Quòd consilium diaboli totum sit in perditione generis humani. *Caput XXV.*

NVnquid bonum tibi uidetur si calumnieris & opprimas pauperem, opus manum tuarum, & consiliũ impiorum adiuues?] Hoc nimirum sic per interrogationem dicitur, ut negetur. Ac si apertè diceretur: Tu qui summè bonus es, noui quia bonum nõ æstimas, ut pauperem per calumniã premas. Et scio ergo quia nõ est iniustum quod patior, & eo magis doleo, quo causas iustitiæ ignoro. Notandũ uerò q non ait ut opprimas innocentem, sed pauperem. qui enim districtioni iudicis nequaq̃ innocentiam, sed paupertatem suam obijcit, non iam de uita audaciam arripit: sed q̃ se infirmũ conspiciat, ostendit. Vbi & congruè subiungit: Opus manuum tuarum. Ac si apertè dicat: Impie opprimere non potes, quem te fecisse gratuitò recordaris. Bene autem subditur: Et consilium impiorum adiuues? Quos nanque hoc loco impios, nisi malignos spiritus uocat? Qui cum redire ipsi ad uitam nequeũt, crudeliter socios ad mortem quærunt. Quorum nimirum cõsilium fuit, ut beatum Iob diuina correptio tangeret: ut qui in tranquillitate iustus extiterat, saltem per flagella peccaret. Sed impiorũ cõsilium dominus non adiuuit: quia eorũ tentationibus carnem iusti prodidit, animam negauit. Hoc indesinenter contra bonos consilium maligni spiritus ineũt: ut hi quos seruire Deo innocuè in tranquillitate conspiciunt, uexati aduersitatibus, ad uoraginem culpæ rapiãtur. Sed eorum consilij acumen destruitur, quia pius conditor cum uiribus flagella moderatur, ne uirtutem pœna transeat, & per astutiam fortium, humana infirmitas excedat. Vnde & bene per Paulum dicitur: Fidelis autem Deus, qui non patietur uos tentari suprà quàm potestis, sed faciet cum tentatione etiam prouentum, ut possitis sustinere. Nisi enim misericors Deus cum uiribus tẽtamenta modificet, nullus profectò est qui malignorum spirituum insidias non corruẽs portet: quia si mensuram iudex tentationibus non præbet, eo ipso protinus stantẽ deiicit, quo ultra uires onera imponit. Sic autem beatus Iob negãdo requisiuit ista quæ protulit: sicut & requirendo negat ea quæ ilico subiungit, dicens: 1. Co. 10

Quòd ante omne tempus, qui semper est, in præsentia sibi cuncta conspiciat. *Cap. XXVI.*

NVnquid oculi carnei tibi sunt, aut sicut uidet homo, & tu uidebis? Nunquid sicut dies hominis, dies tui? & anni tui sicut humana sunt tempora: ut quæras iniquitatem meam, & peccatum meum scruteris: & scias quia nihil impium fecerim?] Oculi carnei facta temporum non nisi in tempore agnoscunt: quia & ipsi ad uidendum cum tempore prodeunt, cum tempore clauduntur, & humanus uisus quodlibet opus sequitur, non præcurrit: quia uix existentia aspicit, & uentura nullo modo agnoscit. Dies quoque & anni hominis à diebus & annis discrepant æternitatis: quia uitã nostrã quæ tempore incipitur, tempore finitur, dum intra sinus sui latitudinẽ format, æternitas deuorat. Cuius nimirum immensitas quia ultra citraque super nos tenditur, sine inchoatione & termino eius æternum esse dilatatur: eiq; nec transacta prætereunt, nec adhuc uentura, quasi quę non apparent, desunt: quia is qui semper esse habet, cuncta sibi præsentia conspicit, cunq; aspicieda post & antè

& ante non tenditur, nulla intuitus mutatione uariatur. Dicat ergo: Nunquid oculi carnei tibi sunt, aut sicut uidet homo, & tu uidebis? Nunquid sicut dies hominis, dies tui, & anni tui sicut humana sunt tempora: ut quæras iniquitatem meam, & peccatum meum scruteris: & scias quia nihil impium fecerim?] Ac si humiliter requiens diceret: Cur me in tempore per flagella examinas, quē apud te perfectè & ante tempora scisti? Cur culpas meas uerberibus interrogas, qué per æternitatis tuæ potentiam nec priusquā conderes, ignoras? Cuius nimirum potentiæ mox pondus exprimit, cum subiungit: Cum sit nemo qui de manu tua possit eruere.] Ac si apertè dicat: Quid tibi restat nisi parcere, cuius uirtuti nullus uellet obuiare? Quo enim nemo est qui animaduersionem tuam ex merito suæ uirtutis retineat, eo à se facilius tua pietas exigit, ut parcat: quia autem nos in delictis concepti, in iniquitatibus æditi, aut noxiè praua perpetramus, aut incautè etiam recta agendo delinquimus, districtus iudex unde nobis fiat placabilis, non habemus. Sed cum nostrum opus eius obtutibus dignum exhibere nō possumus: restat ut ad placationem illius suū ei opus offeramus. Vnde & subditur:

Manichæorum error destruitur, & dignitas cōditionis humanæ cōmēdatur. ca. XXVII

MAnus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me totum in circuitu, & sic repentè præcipitas me?] Ac si ei humiliter dicat: Quia sub iusto examine dignum non est tua placatione quod feci, pensa misericorditer ne pereat quod fecisti. Quibus etiam uerbis peruersum Manichæi dogma destruitur, qui duo esse principia mentiens, a Deo spiritū à satana uero carnē conditā asserere conat. Sanctus etenim uir prophetici spiritus gratia plenus longè post uentura considerat, & errorum genimia præuidens calcat dicens: Manus tuæ plasmauerunt me, & fecerunt me totū in circuitu. Qui.n.& plasmatum se & factū totū in circuitu à Deo asserit, tenebrarū genti, nec in spiritu suo aliquid nec in carne derelinquit. Nā plasmatū se

A propter internā hominis imaginē retulit: factum uerò totū in circuitu, in eo ꝙ ex carnis constat indumēto memorauit. Notandum uerò est: quia per hoc quòd 36
se plasmatum Dei manibus asserit, misericordiæ iudicis, dignitatem suæ conditionis opponit. quamuis enim per coæternum patri uerbum cuncta creata sint: in ipsa tamen relatione creationis ostenditur quantum cunctis animalibus, quantum rebus uel cœlestibus, sed tamē insensibilibus homo præferatur. Cūcta quippe dixit & facta sunt. Cum uerò facere homi-
B nem decernit, hoc quod reuerenter pēsandum est præmittit, dicens: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Neq; enim de eo sicut de rebus cæteris scriptum est: Fiat, & factum est: neq; ut aqua uolatilia, sic terra hominem protulit: sed priusquam faceret, faciamus dicitur: uidelicet quia rationalis natura condebatur, quasi cum consilio facta uideretur. quasi per studiū de terra plasmatur, & inspiratione conditoris in uirtute spiritus uitalis erigitur, ut scilicet nō per iussionis uocem, sed per dignitatem ope-
C rationis existeret, qui ad conditoris imaginem fiebat. quod igitur per conditionē homo elegantius in terra creaturis cæteris accepit, hoc in flagello positus pietati sui opificis opponit dicens: Manus tuæ plasmauerunt me, & fecerunt me totum in circuitu, & sic repentè præcipitas me? Ac si apertè dicat: Cur tanta utilitate despicis, quem cum tanta dignitate condidisti? Et quem ratione rebus cæteris præfers, cur ex dolore supponis? Sed tamen hæc eadē nostra dignitas fulget per imaginem, & longè distat à beatitudinis per-
D fectione per carnē, quia dū spiritus miscetur pulueri, quodāmodo cōnectitur infirmitati. Quā scilicet infirmitatem beatus Iob pietati iudicis obijcit, cum subiūgit:

Gen. 1.

Quòd homo ad ueniam perueniat, cum irremissibile sit peccatum diaboli. cap. XXVIII

MEmento quæso ꝙ sicut lutum feceris me.] Angelorum spiritus idcirco irremissibiliter peccauerunt: quia tanto robustius stare poterant, quāto eos carnis commixtio non tenebat. Homo

uerò idcirco post culpam ueniam meruit: quia p carnale corpus aliquid quo semetipso minor esset accepit. Vnde & apud respectum iudicis argumentũ pietatis est hæc eadem infirmitas carnis, sicut per Psalmistam dicitur: Ipse autem est misericors, & propitius fiet peccatis eorum, & non disperdet eos. Et multiplicauit ut auerteret iram suã ab eis, & non accendit omnẽ iram suam, & rememoratus est quia caro sunt. Vt lutũ ergo homo factus est: quia de limo est ad cõditionem sumptus. Lutum quippe fit, cum se aqua terræ conspergit. Sicut lutum itaq; homo est cõditus: quia quasi aqua infundit puluerem, cum anima rigat carnem. Quod sanctus uir bene pietati iudicis obijcit, cum postulans dicit: Memento quæso q̃ sicut lutum feceris me. Ac si apertè dicat: Infirmitatem carnis considera, & reatũ iniquitatis laxa. Vbi aptè quoq; mors eiusdem carnis adiungitur, cum protinus subinfertur: Et in puluerem deduces me.] Ac si patẽter postulet, dicens: Memento quæso quòd per carnem à terra uenio, & per eius interitum ad terram tendo. Materiam itaq; originis, & pœnam finis aspice, & culpæ citius transeuntis parce.

Psal. 77

Quomodo Deus hominem plasmat, plasmatũ uiuificat, uiuificatum custodit: & quomodo hæc quæ hic de exteriori homine dicuntur, exteriori cõgruere possint. Cap. XXIX.

37 SEd quia qualitatem protulit hominis conditi, nunc subiungit ordinẽ propagati, dicens: Nonne sicut lac mulsisti me, & sicut caseum me coagulasti? Pelle & carnibus uestisti me, ossibus & neruis compegisti me.] Plasmatus quippe homo sicut lutum factus est, propagatus autem & sicut lac mulgetur semine, & sicut caseus coagulatur in carne. Carnibus & pelle induitur: ossibus neruisq; solidatur. Per lutũ ergo, primæ cõditionis qualitas, per lac uerò, sequẽtis ordo cõceptionis exprimitur: quia per coagulationis incremẽta ducitur, ut paulisper in osse roboretur. Sed angusta dei laus est descriptio creati corporis, nisi etiam subsequenter exprimatur mira aspiratio uiuificationis. Vnde & subditur: Vitam

A & misericordiam tribuisti mihi.] Sed in cassum nobis bona conditor tribuit, si non omne quod tribuit, ipse custodit. Sequitur: Et uisitatio tua custodiuit spiritum meum.] Hæc autem quæ de exteriori homine diximus, etiam interiori quemadmodum possit cõgruere, libet ut breuiter replicando monstremus: Memento quæso q̃ sicut lutum feceris me.] Sicut lutũ quippe homo noster interior existit: quia sancti spiritus gratia terrenæ menti infunditur, ut ad intellectum sui conditoris erigatur. Humana n anq; B cogitatio quę peccati sui sterilitate aruit, per uim sancti spiritus quasi irrigata terra uiridescit. Sed sępe dum perceptis superni doni uirtutibus sine interruptione utimur: ad priuatam fiduciam usu continuæ prosperitatis eleuamur: unde fit plerũq; ut idem qui subleuauerat, paulisper spiritus deserat: quatenus ipsum sibi hominẽ ostẽdat. Quod sanctus uir protinus exprimit, cũ subiũgit: Et in puluerem deduces me.] quia cũ per subtractionẽ spiritus, mẽs aliquãtulum in tẽtatione deseritur, quasi ab humore pri C stino terra siccatur: ut infirmitatẽ suam derelictus sentiat, & sine infusione supernæ gratię, quãtum homo aruit, agnoscat. qui aptè quoq; reduci ad puluerem dicitur: quia dimissus sibi, cuiuslibet tẽtationis aura raptatur. Sed dum relicti cõcutimur: ea quæ afflati cognouimus, subtilius iam dona cogitamus. Vnde subiungit: Nonne sicut lac mulsisti me, & sicut caseum me coagulasti? Mens etenim nostra cum per sancti spiritus gratiam ab usu uetustæ conuersationis abstrahitur, sicut lac mulgetur: quia D in quadam nouæ * inchoationis teneritudine & subtilitate formatur. Sicut caseus coagulatur: qa in cõstipatione pinguescẽtis cogitationis astringit, ut nequaq̃ iã p desideria diffluat, sed in uno amore se colligẽs, ad solidam reformationẽ surgat. Plerunq; uerò cõtra hęc 38 eadẽ rudimenta spiritalia, ex usu ueteri caro submurmurat, & mens bella tolerat ex homine quem foris portat. Vnde subiungit: Pellibus & carne uestisti me.] Pelle quippe & carnibus interior homo uestitur: quia in eo quòd ad superna erigitur,

al. coagulationis.

erigitur, carnalium motuum obsidione uallatur. Sed tendenté ad iustitiã nequaquã in tẽtatione cõditor deserit, qa per infusionẽ gratiæ etiam peccantẽ preuenit: sed subleuatam menté & ad bella exterius laxat, & interius roborat. Vnde adhuc aptè subiungitur: Ossibus & neruis compegisti me.] Carnibus & pelle uestimur, sed ossibus neruisq; compingimur: quia etsi tentatione foris irruente concutimur, intus tamen nos conditoris manus roborat, ne frangamur. Carnis itaque motibus nos humiliat ad dona, sed per ossa uirtutum roborat contra tentamenta. Ait ergo: Carne & pelle uestisti me, ossibus & neruis compegisti me. Ac si apertè dicat: Foris me ad probationem deseris: sed tamẽ intus ne pereã, uirtutibus astringẽdo custodis. qui idcirco nobis bene uiuendi rectitudinem tribuit, quia benignè præterita quæ deliquimus, parcit. Vnde & adhuc aptè subiungitur: Vitam & misericordiam tribuisti mihi.] Vita quippe tribuitur, cũ malignis mentibus benignitas aspiratur. Sed uita sine misericordia accipi nequaquam ualet: quia ad obtinẽda dominus iustitiæ bona non adiuuat, si prius misericorditer anteactas nequitias non relaxat. Vel certè uitã nobis & misericordiam tribuit: quia ea qua nos misericordia ad bene uiuendum præuenit, etiam subsequente custodit. Nisi enim misericordiam subroget, seruari non ualet uita quam præbet. Ipso quippe quotidie usu humanæ uitæ ueterascimus: & exterioris hominis impulsu, cogitatione lubrica ab interioribus eximus. Et nisi nos superna uisitatio uel ad amorem cõpungendo uiuificet, uel ad timorẽ flagellando restauret, repentino lapsu mens funditus tota destruitur, quæ longo uirtutis studio innouata uidebatur. Vnde subditur: Et uisitatio tua custodiuit spiritum meum.] Humanum quippe spiritum uisitatio superna custodit, cum hunc uirtutibus ditatum, uel flagello percutere, uel compungere amore non desinit. Nam si dona præstat, sed hunc continuè restaurando non subleuat, citius bonũ perditur, quod non à largẽte custoditur. Sed ecce uir sanctus dum se humiliter agnoscit, cõserẽda generaliter diuinę misericordiæ secreta apprehẽdit: cũq; infirmitatẽ suã ueraciter fatetur, repentè ad cognoscẽdã uacationẽ gentiũ sublimiter rapitur. Nam protinus subditur:

Quòd uocatio gentium, ab antiquo in Dei consilio abscondita sit. Caput XXX.

LIcet hæc cæles in corde tuo, tamen scio quia uniuersorum memineris.] Ac si apertè dicat: Cur de me trepido, qui & uniuersas gentes quia colligas, scio? Quod tamẽ in corde cœlas: quia hoc adhuc aperto sermone non indicas. Sed qui uniuersorum reminisceris, me proculdubio de uenia certũ facis. Scien- 39
dum uerò est, quia in quibusdam factis al. ĩcerti
& * certi de uenia reddimur, & post perpetratas culpas ad absolutionis nostræ fiduciam correctione & pœnitentia subsequente roboramur, perpetratæ tamen nostræ nequitiæ adhuc memoria tangimur, & cogitatione illicita auersi nolentesq; pulsamur. Vnde & aptè subiungit:

Quòd peccata præterita etiam cum per pœnitentiam abluta fuerint, importuna cogitatio recurrens nobis perducat ad mentem. Et quid sit quod per Moysen homo nocturno pollutus somnio, extra castra egredi iubetur, et non reuerti permittitur, nisi lotus aqua post solis occasum. Cap. XXXI.

SI peccaui, & ad horam pepercisti mihi, cur ab iniquitate mea mundum me esse non pateris?] Ad horam dominus peccatori parcit, cum reatũ culpæ cõcessis protinus fletibus diluit. Sed ab iniquitate nostra mũdos nos esse nõ patitur: quia uolentes quidem culpam fecimus, sed nõnunq̃ nolentes eius memoriam cum delectatione toleramus. Sæpe nanq; hoc quod à conspectu iã iudicis fletu interueniente deletum est, ad animum reddit, & deuicta culpa ad delectationẽ rursus inserpere nititur, atq; in antiquo certamine rediuiua pulsatione reparatur, ita ut quod prius egit in corpore, hoc importuna cogitatione postmodũ uerset in mente. Quod cautè il- Psal. 37
le conspicere athleta spiritalis nouerat, qui dicebat: Computruerunt & deteriorauerũt cicatrices meæ, à facie insipiẽtiæ meæ.

meæ. quid nãq; cicatrices, nisi sanationes sunt uulnerũ? Laxatas ergo nequitias ad delectationem memoriæ redire cõspexerat, q cicatrices deflebat. Cicatrices quippe computrescere, est sanata iã peccatorum uulnera, rursus in tentationẽ serpere, atq; ex eorũ suggestionibus post superductam cutem pœnitentiæ, fœtorem culpæ iterum, doloremq; sentire. Quia uidelicet in re & nihil foris opere agitur, & sola intus cogitatione peccatur: districtoq; se reatu mẽs obligat, nisi hoc sollicitis lamẽtis tergat. Vnde bene per Moysen dicit: Si fuerit inter uos homo qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra, & nõ reuertetur priusq̃ ad uesperũ lauetur aqua, & post Solis occasum regredietur in castra. Nocturnum quippe est somnium tentatio occulta, per quam tenebrosa cogitatione turpe aliquid corde concipitur: quod tamen corporis opere non expletur. Sed somnio nocturno pollutus, egredi extra castra præcipitur: quia uidelicet dignũ est, ut qui immũda cogitatione polluitur, indignũ se cunctorum fidelium societatibus arbitretur, culpæ suæ meritum ante oculos ponat, & ex bonorum se æstimatione despiciat. Pollutum ergo extra castra exire, est turpi impugnatione laborantem, sese ex continentiũ comparatione despicere. Qui ad uesperum lauatur aqua, cum defectum suũ conspiciens ad pœnitentiæ lamenta conuertitur, ut fletibus abluat omne quod in animo occulta inquinatio accusat. Sed post occasum solis ad castra redeat: quia deferuescente tentationis ardore, necesse est, ut iterum fiduciam erga societatem bonorum sumat. Post aquæ quippe lauationem, occumbente Sole ad castra reuertitur, qui post lamenta pœnitentiæ, frigescente flamma cogitationis illicitę, ad fidelium merita præsumenda reparatur: ut iam se à cæteris longè esse non æstimet, qui mundum se per obitum intimi ardoris gaudet. Sed inter hæc sciendum est, quòd idcirco nonnunquam impulsu illicitæ cogitationis affligimur: quia in quibusdã terrenæ cõuersationis actibus (quãuis licitis) libenter occupamur. Cũq; uel in minimis terrena actio

Deut. 23

A per desideriũ tangitur: crescente contra nos antiqui hostis fortitudine, mẽs nostra non minima importunitate tentationis inquinatur: Vnde & sacerdos legis, membra hostiæ per frustra concisa, caput itaq; ea quæ erga iecur sunt, iubetur ignibus cremare: pedes uerò atque intestina hostiæ, prius aqua diluere. Nos quippe ipsos sacrificiũ Deo offerimus, cum uitã nostrã cultui diuino dedicamus. Qui membra hostiæ per frustra cõcisa super ignem ponimus, cùm uitæ nostræ opera uirtutibus distinguentes immolamus. Caput atq; ea quæ iuxta iecur continentur, incendimus, cum in sensu nostro quo omne corpus regitur, atque in occultis desiderijs flamma diuini amoris ardemus. Et tamen præcipitur, ut pedes atq; intestina hostiæ lauẽtur. Pedibus enim terra tangitur, intestinis uerò stercora gestantur: quia plerunque iam ex desiderio in æternitatem succendimur, iam toto deuotionis sensu ad appetitum nostræ mortificationis inhiamus: sed q̃a adhuc terrenum præ infirmitate aliquid agimus, nonnulla etiam quæ iam infirmitate, illicita in corde toleramus. Cumq; cogitationes nostras immunda tentatio inquinat: quid aliud quàm intestina nostræ hostiæ, stercus portant? Sed ut comburi debeant, lauentur: quia nimirum necesse est ut immundas cogitationes timoris fletus diluat, quas in acceptione sacrificij supernus amor incẽdat. Et quicquid mẽs uel de in experto certamine, uel de conuersationis pristinæ memoria patitur, lauetur ut tanto suauius in conspectu sui spectatoris ardeat, quanto cum ei assistere cœperit, nil terrenum secum uel lubricum in ara suæ orationis imponit.

B

C

D

Vir igitur sanctus humanæ mentis damna conspiciat, quòd plerunq; se cogitatione illicita inquinat: & postquàm reatum operis iudex relaxat, & sua plorans, nostra quæ ploremus aperiat, dicens: Si peccaui, & ad horam percepisti mihi, cur ab iniquitate mea mundum me esse nõ pateris?] Ac si apertè dicat: Si culpam uenia abstulit, cur hanc & à memoria non detersit?

Leuit. 1

Quòd

Quòd uiri sancti in præsenti uita tentationũ miseria affíciũtur, impij uero non reluctantur, sed quiescunt in eis. Cap. XXXII.

41 SAepe autem ita mens in culpæ recordatione concutitur: ut ad perpetrationem illius longè grauius quàm prius, quando capta fuerat, urgeatur: & deprehensa trepidat, seq; ipsam uarijs motibus impulsa perturbat: metuit quidem ne uincatur tentationibus, sed resistēs, hoc ipsum quod longo labore certaminis affligitur, perhorrescit. Vnde & aptè subiungitur: Et si impius fuero, uæ mihi est: & si iustus, non leuabo caput, saturatus afflictione & miseria.] Impius nanq; uæ habet, iustus miseriam: quia & æterna dãnatio reprobũ sequitur, & electus quisque doloribus transitoriæ aduersitatis expiatur. Impius caput leuat, sed elatus euadere uę quod sequitur, nõ ualet. Iustus labore sui certaminis afflictus, caput leuare non sinitur: sed pressus à perpetua afflictione liberatur. Ille se in uoluptatibus erigit: sed supplicijs sequentibus mergit. Iste in dolore deprimit, sed tamẽ à pondere æternę animaduersionis abscondit. Consideret ergo uir sanctus ꝙ aut renitens homo uitijs, pręsenti labore afficitur: aut succumbens, perpetuæ afflictioni mancipatur, & dicat. Et si impius fuero, uæ mihi est: & si iustus, non leuabo caput: saturatus afflictione & miseria] Ac si apertè deploret, dicens: Aut substratus carnis desiderijs supplicio ęterno subijcior: aut repugnãs illicitis motibus, pœna pręsenti crucior: quia a labore certaminis liber non sum.

Quod aliquando iusti ne de sua iustitia intumescant, cadere permittuntur. Caput XXXIII.

SEd superna dispẽsatio idcirco nos tota sibi intentione seruientes, carnis nostrę permittit impugnationibus concuti, ne mens nostra in superbiam audeat præsumptione suæ securitatis eleuari, ut dum pulsata trepidat, in solo autoris adiutorio spei pedem robustius figat. Vnde & adhuc aptè subiungitur: Et propter superbiam, quasi leænã capies me.] Leęna cum escam catulis exquirit, inhianter in foueam captionis ruit. Sicut enim ex quibusdam regionibus fertur, fit

A in eius itinere fouea, in quam pecus deponitur, ut illuc se eius appetitu proijcere leæna prouocetur: quæ angusta simul & alta pręparatur ut in eam ruere ambiendo ualeat, sed hanc saliendo nullo modo euadat. Alia quoque fouea quæ priori cohæreat, effoditur: quæ tamen ei in qua pecus est, extremæ patris apertione coniungitur: in qua nimirum cauea ponitur, ut leæna coruens, quia de super terroribus urgetur, cùm quasi in secretiori parte foueæ occultare se appetit, caueam uolens intret: cuius iam sæuitia

B nequaquam pertimescitur, quia clausa in cauea leuatur. Quæ enim sua sponte in foueam corruit, ad superiores partes circumsepta uectibus redit. Sic sic nimirum humana mens capta est, quæ in libertate arbitrij condita, dum nutrire desideria carnis appetiuit: quasi leæna catulis escam quæsiuit, atque in deceptionis suæ foueam cecidit, quæ suadente antiquo hoste, ad cibum prohibitum manum intendit: sed in fouea protinus caueam inuenit, quia spõtè ad mortem ueniens, corruptionis suæ mox carcerem

C pertulit. Sed cum multa agere conatur, & non ualet: eiusdem corruptionis suæ obstaculis quasi caueæ uectibus ligatur, atq; ad auras liberas gratia interueniente reducitur. Iam quidem eam in quam ceciderat damnationis foueam euasit: quia secuturæ mortis supplicium, manu redemptoris adiuta, ad ueniam redeũdo superauit. Sed tamẽ coarctata caueam tolerat: quia supernæ quoq; disciplinæ nexibus cingitur, ne per carnis desideria uagetur. Quæ ergo spontè sua in foueam

D cecidit, ad auras liberas clausa redit: quia & per libertatem arbitrij in culpam corruit, & tamen hanc à suis motibus, cõditoris gratia coactam nolentemq; cõstringit. Post foueam itaq; caueam patitur, quæ erepta ex æterno supplicio, à prauæ uoluntatis motibus, sub cœlestis artificis dispensatione religatur. Rectè igitur dicitur: Et propter superbiam, quasi leænam capies me: quia & liber homo per cibum sibi mortem intulit, & reductus ad ueniam, sub disciplina melius clausus uiuit. Quasi leæna ergo propter superbiam captus est: quia inde nunc eum discipli-

disciplina suæ corruptionis deprimit, un
de transgressionem præcepti non timens
audacter in foueam saltum dedit.

42 Sed si parum per obtutus mentis à cul
pa primi parentis auertimus, nos adhuc
quotidie ut leænam capi per iuitium ela-
tionis inuenimus. Sæpe nanque homo
acceptis uirtutibus in audaciam suæ præ
sumptionis erigitur: sed mira dispensa-
tione pietatis, ante eius oculos res quæ
libet in quam corruat, ordinatur. Dumq;
per culpam aliquid appetit, quid aliud
quàm prædam in fouea concupiscit? Sua
sponte inhians cadit, sed suis surgere ui-
ribus non ualet. Qui cum se nihil ex se
esse consideret, discit proculdubio cuius
adiutorium requirat. Quem tamen su-
perna miseratio captum quasi à fouea
euehit: quia hunc infirmitate cognita ad
ueniam reducit. Leænæ itaque more, pro
pter superbiã ad superiores partes in ca-
uea remeat, qui cum de uirtute extolli-
tur, lapsus ad desideria in humilitate reli
gatur. Quia enim prius propria præsum
ptione perierat, mira pietate agitur, ut
infirmitatis suæ iam notitia clausus ui-
uat. Quod quia sanctus uir crebrò acci-
dere hominibus conspicit, nostri in se
periculi uocem sumit: ut cum eius fletus
agnoscimus, quæ in nobis sunt flenda,
discamus. Sed cum mentem nostra ela-
tio erigit, summi à nobis protinus com
punctio amoris recedit: cum uerò super-
na nos gratia uisitat, statim per lachry-
mas ad sua desideria instigat. Vnde &
aptè subiungitur:

*Quòd sancti uiri cum à Deo relinquuntur, rui-
næ suæ dispendia non sentiunt: cùm uerò
uisitans reuertitur ad eos Deus, mirabili
cruciatu compunctionis semetipsos, quales
fuerant, discutiunt. Cap. XXXIIII.*

REuersusq; mirabiliter me crucias.]
Cum ab autore relinquimur, nec
ipsa ullatenus destitutionis nostræ dam-
na sentimus. Quo enim longè nos con-
ditor deserit, eo mens nostra insensibi-
lius obdurescit, nulla quæ Dei sunt, dili-
git: nequaquam superna concupiscit: &
quia amoris intimi calorem non habet,
frigida deorsum iacet, ac miserando mo-

A do fit quotidie tanto securior, quanto
peior: cumq; unde sit lapsa, nõ meminit,
& supplicia secutura non metuit, quan-
tum lugenda sit, nescit: At si afflatu san-
cti spiritus tangitur, ad considerationem
protinus suæ perditionis euigilat: in cœ-
lestium inquisitione se excutit: amoris
summi æstibus inardescit: quæ se cir-
cumprimunt, damna considerat: & plo-
rat proficiens, quæ prius læta torpebat.
Bene ergo conditori dicitur: Reuersusq;
mirabiliter me crucias: quia omnipotens
Deus unde mentem nostram uisitans, ad
B amorem suum erigit, inde hanc per la-
chrymas grauius affligit. Ac si apertè di-
cat: Relinquendo me nequaquam affi-
cis: quia insensibilem reddis: sed cum
reuerteris, crucias: quia dum te insinuas
mihi me, quàm sim lugendus, demon-
stras. Vnde nequaquam se pœnaliter, sed
mirabiliter asserit cruciari: quia dum per
fletum mens ad summa rapitur, compun
ctionis suæ pœnam gaudens miratur: &
libet affici, quia afflictione sua se conspi
cit ad alta subleuari. Sæpe autem cum 45
nos à sancti desiderij exercitatione torpe
C scere superna pietas cernit, exempla se
quentium nostris obtutibus obiicit,
ut mens per ocium remissa, quo in aliis
uigilantiam profectus considerat, eo in
se pigritudinem torporis erubescat. Vn-
de & rectè subiungitur:

*Quòd electi contra nos testes Dei sunt, ut qui
negligimus præcepta, ex aduerso confun-
damur per sanctorum exempla.*
Caput XXXV.

D INstaturas testes tuos contra me, &
multiplicas iram tuam, & pœnæ mili-
tant in me.] Testes enim Dei sunt, qui
per exercitium sancti operis testantur
quæ electos secutura sint præmia uerita-
tis. Vnde hos quoque quos pro ueritate
passos agnoscimus, Græco eloquio mar
tyres, id est, testes uocamus. Et per
Ioannem uoce angelica dominus dicit:
In diebus meis Antipas testis meus fide
lis, qui occisus est apud uos. Sed testes
suos contra nos dominus instaurat, cum
electorum uitam prauitati nostræ cõtra-
riam, ad arguendos nos instruendosq;
multi-

multiplicat. Contra nos ergo testes illius instaurantur: quia cuncta quæ agũt, studiis nostrę prauitatis aduersa sunt. Vnde & sermo ueritatis aduersarius uocat: cum mediatoris uoce per Euãgelium: di-
Matt. 5 citur: Esto consentiens aduersario tuo citò, dum es cum illo in uia. Atq; de hoc eodem redemptore reprobi persequentes dicunt: Contrarius est operibus nostris. Et paulò post: Dissimilis est alijs uita illius. Testes itaque suos contra nos dominus instaurat: quia bona quæ facere ipsi negligimus, hæc ad correptionem nostrã, fieri ab alijs demõstrant: ut qui præceptis non accendimur, saltem exemplis excitemur: atque in appetitu rectitudinis nil sibi mens nostra difficilè æstimet, quod perfectè peragi ab aliis uidet. Et fit plærũque ut cum alienæ uitæ bona conspicimus, nostra sollicitus damna timeamus: & eo patescat quanto post pondere animaduersionis impetimur, quo nunc à bonorum moribus longè discrepamus. Vnde & testium instauratione memorata, protinus aptè subiungitur: Et multiplicas iram tuam.] Eo nobis multiplicari ira Dei dicitur, quo esse multiplex indicatur: quia ex ipsa nunc bonorum uita & labore cognoscimus, si emendari dum tẽpus est, nolumus, quanta pòst animaduersione feriamur. Electos quippe dei cernimus & pia agere & crudelia multa tolerare. Hinc ergo colligitur, districtus iudex quanta illic feriat districtione quos reprobat, si hic sic cruciat quos amat, Pe-
1. Pet. 4 tro attestante, qui ait: Tempus est ut iudicium incipiat de domo Dei: si autem primum à nobis, quis finis eorum, qui non credunt Dei euangelio? Omnipotens igitur Deus cum contra nos testes instaurat, irã multiplicat: quia quo bonorum uitam nostris oculis objicit, eo prauitatis perpetratę duritiam qua districtione in iudicio percutiat, ostendit. Nam cũ solis se sequentibus dona exaggerat, torpentes iam quia reliquerit, demostrant. Cum bona ergo in aliis cernimus, ualde necesse ut & exultationem nostræ formidini, & formidinem nostræ exultationi misceamus, quatenus & de alienis profectib. charitas gaudeat, & de suis infirmitatibus conscientia constricta con-

A tremiscat. Sed cum fraterno profectu resicimus, cum districtionem supernos interni iudicis ex ipso nostro torpore pensamus, quid restat nisi ut ad discutiendum se animus redeat, & quicquid in se reprobum, quicquid prauum deprehendit, affligat? Vnde & aptè subiungitur. Et pœnæ militant in me.] Consideratis quippe Dei testibus, pœnæ in nobis militant: quia dum miranda illorum facta conspicimus, uitam nostram, quæ ex eorum nobis compararione displicet, studiosa afflictione cruciamus, ut quicquid in nobis
B polluerunt opera, diluant lamenta: & si quid adhuc culpa delectationis inquinat pœna mœroris tergat. Beatus igitur Iob: quia uitam patrum pręcedentium conspicit, quid in se gemere debeat, subtilius agnoscit. Sed magni doloris magisterio, dum sua plangit, ad lamenta nos instruit: ut quo uirtutes in aliis cernimus, eo apud districtum iudicem nostra sollicitè delicta timeamus. Sequitur:

Quod cùm peccatum animam pulsat, si breuitas delectationis aspiciatur, non multum
C *innxt. Cap. XXXVI.*

QVare de uulua eduxisti me? Qui utinam cõsumptus essem, ne oculus me uideret.] Quod nimirum prima oratione iã protulit, dicens: Quare non in uulua mortuus sum? qui hoc quoque quod adiicit subdens: Fuissem quasi non essem, de utero translatus ad tumulum: illic uerbis aliis non aliter adiungit, dicens: Sicut abortiuum absconditum non subsisterem, uel qui concepti non uiderunt lucem.] Quia uerò hæc superius latè digessimus, pro uitan-
D do lectoris fastidio, exposita explicare declinamus. Sequitur ergo:

Nunquid non paucitas dierum meorum finiatur breui? Cautum se ac sollicitum uiuere ostendit, qui breuitatem præsentis uitæ considerans, non eius usum, sed terminum conspicit: ut ex fine colligat, nihil esse quod transiens delectat. Hinc nanque per Salomonem dicitur: Si annis multis uixerit homo; & in his omnibus lætatus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis & dierum multorum: qui cum uenerint, uanitatis arguentur præterita 44 *Eccle.* 11

Eccl.7. præterita. Hinc rursum scriptum est: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Igitur cum culpa animum tentat, mens necesse est ut breuitatem suæ delectationis aspiciat, ne ad uiuacem mortem iniquitas rapiat, cum constet quòd ad terminum citius mortalis uita præcurrat. Sed sæpe oculus contemplationis nostræ confunditur, dum dolor noster flagellis crebrescentibus aggrauatur.

Quod peccatum cui ex consuetudine obligati sumus, flendo dolere non possumus, nisi pietatis supernæ respectu compungamur. Caput XXXVII.

LIbet præsentis uitæ exilium gemere, sed præ ipsa afflictione mens non ualet damna suæ cæcitatis æstimare: unde protinus subdit: Dimitte ergo me ut plangam paululum dolorem meum.] Sicut enim moderata afflictio lachrymas exprimit, ita immoderata subducit: quia mœror ipse quasi sine mœrore fit: qui afflicti mentem deuorans, sensum doloris tollit. Vir igitur sanctus feriri plusquam sufficit, pertimescit, dicens: Dimitte ergo me ut plangam paululum dolorem meum. Ac si apertè dicat: Flagella tuæ percussionis tempera: ut moderatis doloribus, æstimare mala quæ patior, flendo conualescam. Quod tamen intelligi & aliter potest. Sæpe nanque peccator iniquitatis suæ uinculis ita constringitur, ut pondus quidem peccatorum toleret: sed tamen quia tolerat, ignoret. Sæpe autem si cognoscat, quanto reatu premitur, erumpere in lachrymas conatur & non potest, ut hunc in se mente libera, & conuersatione integra persequatur. Flere ergo dolorem suum non ualet, qui & iniquitatis suæ reatum considerat: & tamen præ terrenæ occupationis pondere, hunc & gemere nequaquam uacat. Flere dolorem suum non ualet, qui prauæ quidem consuetudini contraire nititur: sed tamen adhuc succrescentibus desideriis carnis grauatur. Huius doloris præsentia prophetæ mentem cruciauerat, cum dicebat: Dolor meus contra
Psal. 37 me est semper, quoniam iniquitatē meā ego pronunciabo, & cogitabo pro pecca-

A to meo. Sed solutis iniquitatis uinculis, dimissum se nouerat qui exultabat, dicens: Dirupisti uincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Tunc igitur ad plā- Ps. 115
gendum dolorem nos dominus dimittit cum & mala nobis quæ fecimus, demonstrat, atque ad hæc eadem flenda quæ cognoscimus, adiuuat. Culpas oculis obiicit, & pia manu gratiæ, uincula cordis soluit: ut ad uacationem pœnitentiæ mens nostra se erigat, & carnis soluta compedibus, in autorem suum libera gressum amoris tendat.

B Plærunque etenim uitam nostram ipsi reprehendimus, sed tamen libenter agimus hoc quod in nobis rectè reprobamus. Ad iustitiam spiritus nos erigit, ad consuetudinem caro restringit. Amori suo mens renititur, sed protinus delecta captiuatur. Bene itaque dicitur: Dimitte ergo me, ut plangam paululum dolorē meum.] Quia nisi à reatu culpæ quo nos ligauimus, misericorditer dimittamur, perfectè flere non possumus hoc quod in nobisipsis contra nosmetipsos dolemus. Sed tunc ueraciter reatus nostri dolor
C plangitur, cum tenebrosa illa inferni retributio intento timore præuidetur. Vnde aptè subiungitur:

Quod pœnæ infernales nec transitoriæ sint, nec fantasticæ, sed solidæ & perpetuæ. Caput XXXVIII.

ANtequam uadam & nō reuertar ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine.] quid enim terræ tenebrosæ nomine, nisi tetra tartari claustra signantur? Quæ æternæ mortis caligo operit,
D quia damnatos quosque in perpetuum à uitæ luce disiungit. Nec immerito infernus terra dicitur: quia quicunque ab eo capti fuerint, stabiliter tenentur. Scriptum quippe est: Generatio præterit, & Eccl.1
generatio aduenit, terra uerò in æternū stat. Rectè igitur inferni claustra, tenebrosa terra nominantur: quia quos puniendos accipiunt, nequaquam pœna transitoria, uel fantastica imaginatione cruciant: sed ultione solida perpetuæ damnationi seruant. Quæ aliquando tamen laci appellatione signantur: propheta attestante, qui ait: Portauerunt ignomi- Eze.16.
niam

niam suam cum his qui descendunt in lacum. Infernus ergo & terra nominatur, quia susceptor stabiliter tenet: & lacus dicitur, quia hos quos semel ceperit, semper fluctuantes & trepidos tormentis circumfluentibus absorbet. Sanctus autem uir siue sua siue humani generis uoce dimitti se postulat antequam uadat non quia ad terram tenebrosam qui culpam deflet iturus est: sed quia ad hãc proculdubio qui plangere negligit, uadit: sicut debitori suo creditor dicit: Solue debitum, priusquam pro debito constringaris, qui tamen non constringitur, si quod debet soluere, non moriatur. Vbi & rectè subditur: Non reuertar. Quia nequaquam ultrà misericordia parcentis liberat: quos semel in locis pœnalibus iusti-
46 tia iudicis damnat. Quæ adhuc subtilius loca describuntur, cum dicitur: Terram miseriæ & tenebrarum.] Miseria ad dolorem pertinet, tenebræ ad cæcitatem. Ea ergo quæ à conspectu districti iudicis expulsos tenet miseriæ & tenebrarum terra perhibetur: quia foris dolor cruciat, quos diuisos à uero lumine, intus cæcitas obscurat. Quamuis miseriæ & tenebrarum terra intelligi & aliter potest. Nam hæc quoque terra in qua nascimur, est quidẽ miseriæ, sed tenebrarum non est, quia multa hic corruptionis nostræ mala patimur, sed tamen adhuc in ea per conuersionis gratiam ad lucem redimus: ueritate
Ioan. 12. suadente, quæ ait: Ambulate dum lucem habetis, ne uos tenebræ comprehendant. Illa uero simul miseriæ & tenebrarum terra est: quia quisquis ad toleranda eius mala descenderit, nequaquam ulterius ad lucem redit. In cuius adhuc descriptione subiungitur: Vbi umbra mortis, & nullus ordo.] Sicut mors exterior ab anima diuidit carnem: ita mors interior à Deo separat animam. Vmbra ergo mortis est obscuritas diuisionis: quia damnatus quisque cum æterno igne succenditur, ab interno lumine tenebratur. Natura uerò ignis est, ut ex seipso & lucem exhibeat & concremationem. Sed transactorum ultrix illa flamma uitiorũ, concremationem habet, & lumen nõ habet. Hinc est enim quod reprobis ueri-
Mat. 25 tas dicit: Discedite à me maledicti in
A ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Quorum rursum omniũ corpus in unius persona significans di-
cit: Ligate ei manus & pedes, & mittite Mat. 22
eum in tenebras exteriores. Si itaque ignis qui reprobos cruciat, lumen habere potuisset, is qui repellitur, nequaquã mitti in tenebras diceretur. Hinc etiam
Psalmista ait: Super eos cecidit ignis, & Psal. 57
non uiderunt solem. Ignis enim super impios cadit, sed sol igne cadente non cernitur: quia illos quos gehennæ flamma deuorat, à uisione ueri luminis cæ-
B cat: ut & foris eos dolor combustionis cruciet, & intus pœna cæcitatis obscuret: quatenus qui autori suo corde & corpore deliquerunt, simul corde & corpore puniantur, & utrobique pœnas sentiant, qui dum hic uiuerent, prauis suis dele-
ctationibus ex utroque seruiebant. Vnde
bene per prophetam dicitur: Descende- Eze. 32.
runt in infernum cum armis suis. Arma quippe peccantium sunt membra corporis, quibus peruersa desideria quæ concipiunt, exequuntur. Vnde rectè per Paulũ
dicitur: Neq; exhibeatis membra uestra Rom. 6
C arma iniquitatis peccato. Cum armis ergo ad infernum descendere, est cum ipsis quoque membris quibus desideria uoluptatis expleuerunt, ęterni iudicij tormẽta tolerare: ut tunc eos undique dolor absorbeat, qui nunc suis delectationibus subditi, undique contra iustitiam iustè iudicantis pugnat.

Quomodo supplicia damnatorum ex iustitia iudicis ordinem habeant, in eis autem qui ea patiuntur confusionem.
Cap. XXXIX.

D MIrum uerò est ualde quod dicitur: 47
Vbi nullus ordo. Neque enim omnipotens Deus qui mala bene punit, inordinata esse nullo modo uel tormenta permittit: quia ipse quoq; supplicia quę ex lance iustitiæ prodeunt, inferri sine ordine nequaquam possunt. Quomodo nãque in suppliciis ordo non erit, dũ dãnatum quenque iuxta modũ criminis, retributio sequitur ultionis? Hinc quippe scri-
ptum est: Potentes potenter tormenta pa- Sap. 6.
tientur, & fortioribus fortior instat cru-
ciatio. Hinc in Babylonis damnatione Ap. 18.
dicitur:

dicitur: Quantum exaltauit se, & in deliciis fuit: tantùm date illi tormentum & luctum. Si igitur iuxta modum culpæ, pœna distinguitur: constat nimirũ quòd in suppliciis ordo seruatur. Et nisi tormentorum summam, meritorum acta de rimerent, nequaquam iudex ueniens di
Matt. 13 ctorum se messoribus esse perhiberet: Colligite primum zizania, & ligate ea in fasciculos ad comburendum. Si enim nullus in suppliciis ordo seruabitur, cur cõburenda zizania in fasciculos ligantur? Sed nimirum fasciculos ad comburendũ ligare, est hos qui æterno igni tradendi sunt, pares paribus sociare: ut quos similis culpa inquinat, par etiam pœna constringat: & qui nequaquam dispari iniquitate polluti sunt, nequaquam dispari tormento crucientur: quatenus simul dãnatio conterat, quos simul elatio sublevat, quosque non dissimiliter dilatauit ambitio, non dissimilis angustet afflictio & par cruciet flamma supplicij, quos in igne luxuriæ par succendit flamma peccati. Sicut enim in domo patris mansiones multæ sunt pro diuersitate uirtutis, sic damnatos diuerso supplicio gehennæ ignibus subiicit disparilitas criminis. Quę uidelicet gehenna quamuis cunctis una sit, non tamen cunctos una eademque qualitate succendit. Nam sicut uno sole omnes tangimur, nec tamen sub eo uno ordine omnes æstuamus: quia iuxta qualitatem corporis sentitur etiam pondus caloris: sic damnatis & una est gehẽna quæ afficit, & tamen non una omnes qualitate comburit: quia quod hic agit dispar ualetudo corporum, hoc illic exhibet dispar causa meritorum: Quomodo ergo nullus inesse ordo suppliciis dicitur, in quibus profectò quisque iuxta modum culpæ cruciatur? Sed sanctus uir
48 postquam umbram mortis intulit, quanta sit confusio in damnatorum mente subiungit: quia ipsa quoque supplicia quæ ordinata per iustitiam ueniunt, ordinata proculdubio in corde morientiũ non sunt. Vt enim paulò superius diximus, dum damnatur quisque foris flamma succẽditur, intus cæcitatis igne deuoratur, atq; in dolore positus, exterius interiusq; confunditur, ut sua deterius cõ-

A fusione crucietur. Repulsis ergo ordo in supplicio non erit: quia in eorum morte atrocius ipsa confusio mentis sæuit. Quam tamen mira potentia iudicantis æquitas ordinat, ut pœna animam quasi inordinata confundat. Vel certè abesse ordo supplicijs dicitur: quia quibuslibet rebus in pœnam surgentibus, propria qualitas non seruatur. Vnde & protinus subinfertur: Et sempiternus horror inhabitat.] In huius uitæ tormentis timor dolorem habet, dolor timorem non habet: quia nequaquam mentem metus cruciat cùm pati iã cœperit, quod metuebat. In-
B fernum uerò & umbra mortis obscurat, & sempiternus horror inhabitat: quia eius ignibus traditi, & in suppliciis dolorem sentiunt, & in doloris angustia pulsante se semper pauore feriuntur: ut & quod timent tolerent, & rursum quod tolerant, sine cessatione pertimescant. Esai. 66
De his etenim scriptum est: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Hic flamma quæ succendit, illuminat: illic, ut superius uerbis Psalmistæ docuimus, ignis q cruciat, obscurat. Hic metus amittitur, cùm tolerari iam cœperit quod timebatur: illic & dolor
C dilaniat, & pauor angustat. Horrendo igitur modo, erit tunc reprobis dolor cũ formidine, flamma cum obscuritate. Sic sic uidelicet à damnatis sentiri pondus summæ æquitatis debet: ut qui à uoluntate conditoris nequaquam sunt ueriti discrepare dum uiuerent, in eorum quãdoque interitu ipsa à suis qualitatibus etiam tormenta discordent: quatenus quo se impugnant, cruciatus augeant, & cùm uarie prodeunt, multipliciter sentiantur. Quæ tamen supplicia in se demersos & ultra uires cruciant, & in eis uitæ subsidium extinguendo seruant: ut
D sic uitam terminus puniat, quatenus semper sine termino cruciatus uiuat, qui & ad finem per tormenta properat, & sine fine deficiens durat. Fit ergo miseris mors sine morte: finis sine fine: defectus sine defectu: qui & mors uiuit, & finis semper incipit, & deficere defectus nescit. Quia igitur & mors perimit, & non extinguit: dolor cruciat, sed nullatenus pauorem fugat: flamma comburit, sed nequaquam

quaquam tenebras discutit: quantum
per notitiam præsentis uitæ colligitur,
supplicia ordinem non habent, quæ nõ
suam per omnia qualitatem tenent, quã-
uis illic ignis & ad consolationem non
49 lucet, & tamen ut magis torqueat, ad
aliquid lucet. Nam sequaces quoq; suos
secum in tormento reprobi flamma illu-
strante uisuri sunt, quorum amore deli-
querunt, quatenus qui eorum uitam car
naliter contra præcepta conditoris ama-
uerunt, ipsorum quoque eos interitus
Luc. 16 in augmentum suæ damnationis affli-
gat. Quod profectò Euangelio testante
colligimus, in quo ueritate nunciante,
diues ille quem contigit ad ęterna incen
dij tormenta descendere, quinque fra-
trum describitur meminisse, qui Abra-
ham petiit, ut ad eorum eruditionem
mitteret, ne illuc eos quandoque uenien
tes par pœna cruciaret. Qui igitur ad do
loris sui cumulum, propinquorum ab-
sentium memini: constat proculdubio
quia eos, ad augmentum supplicij, pau-
lopost potuit etiam præsentes uidere.
Quid autem mirum si secum quoque re-
probos aspiciat cremari, qui ad doloris
sui cumulum, eum quem despexerat, in
sinu Abrahæ Lazarum uidit? Si ergo ei
ut pœna cresceret, & uir electus appa-
ruit: cur non credendum sit quòd uide-
re in supplicio eos etiam quos contra
Deum dilexerat, possit? Qua ex re colli-
gitur, quòd eos quos inordinatè nunc
reprobi diligunt: miro iudicij ordine, se
cum tunc in tormentis uidebunt: ut pœ
nam propriæ punitionis exaggeret illa
autori præposita carnalis cognatio, pari
ante oculos ultione damnata. Ignis ita-
que qui in obscuritate cruciat, creden-
dum est quia lumen ad tormentum ser-
uat. Quod si approbare testimoniis in
sua expressione non possumus: superest
Dan. 3. ut è diuerso doceamus. Tres quippe He-
brææ gentis pueri, per Chaldæi regis
imperium succensis camini ignibus, li-
gatis manibus, pedibusq; proiecti sunt,
quos tamen cùm idem rex in camini in-
cendio miseratus exploraret, illæsis ue-
stibus deambulantes uidit. Vbi apertè
colligitur, quia mira dispositione condi
toris, ignis qualitas in diuersa uirtutę

A temperata, & uestimenta non attigit, &
uincula incendit, sanctisq; uiris & ad in
ferendum tormentum flamma friguit, &
ad solutionis ministerium exarsit. Sicut
ergo electis ignis ardere nouit ad sola-
tium, & tamen ardere ad supplicium ne-
scit: ita è diuerso gehennæ flamma repro
bis & nequaquam lucet ad consolatio-
nis gratiam, & tamen lucet ad pœnam
ut damnatorum oculis ignis supplicij
& nulla claritate candeat, & ad doloris
cumulum, dilecti qualiter crucientur,
ostendat. Quid autem mirum si gehen-
B næ ignem credimus habere supplicium
simul obscuritatis & luminis: quando
experimento nouimus: quia & tædarũ
flamma lucet obscura? Tunc edax flam-
ma comburit quos nunc carnalis delecta
tio polluit, tũc infinitè patens inferni ba
ratrum deuorat, quos nunc inanis elatio
exaltat: atque qui quolibet ex uitio hic
uoluntatem callidi persuasoris expleue-
runt, tunc cum duce suo reprobi ad tor-
menta perueniunt.

Et quamuis angelorum atq; hominũ 50
longè sit natura dissimilis, una tamen
C pœna implicat, quos unus in crimine
reatus ligat. Quod bene ac breuiter insi-
nuat propheta, qui ait: Ibi Assur & om- Eze. 32.
nis multitudo eius: & in circuitu eius se
pulchra illius. Quis nanque Assur super-
bi regis nomine, nisi ille per elationem
cadens antiquus hostis exprimitur, qui
pro eo quòd multos ad culpam pertra-
hit, cum cuncta sua multitudine ad in-
ferni claustra descendit. Sepulchra autem
mortuos tegunt. Et quis alius mortem
acrius pertulit, quàm is qui conditorem
suum despiciens, uitam reliquit? quem
D uidelicet mortuum cum humana corda
suscipiunt, eius proculdubio sepulchra
fiunt. Sed in circuitu illius sepulchra
eius sunt: quia in quorum se mentibus
nunc per desideria sepelit: hos sibi post
modum per tormenta coniungit. Et quo
niam nunc in semetipsis reprobi mali-
gnos spiritus illicita pperpetrando suscipiũt
tunc sepulchra cum mortuis ardebunt.

Quòd nihil prodest quæ maneant peccatores tormenta cognoscere, nisi ad hoc demus operam, ut possimus euadere. Cap. XL.

ECce quæ maneat damnatos pœna co-
gnouimus: & instruête nos sacro elo
quio, quantus in damnatione ignis,
quanta in igne obscuritas, quantusq; in
obscuritate pauor sit, nullatenus ambi-
gimus. Sed quid prodest ista prænosse,
si non contingat euadere? Tota ergo in-
tentione curandũ est, ut cum uacationis
tempus accipimus, bene uiuendi stu-
dio, malorum ultricia tormenta fugia-
mus. Hinc quippe per Salomonem dici-
tur: Quodcunque potest manus tua fa-
Eccle. 9. cere, instanter operare: quia nec opus,
nec ratio, nec sapientia, nec scientia
erit apud inferos, quo tu properas. Hinc
Esaias ait: Quærite dominum dum in-
Esa. 55. ueniri potest, inuocate eum, dum pro-
pè est. Hinc Paulus dicit: Ecce nunc tem
pus acceptabile, ecce nunc dies salutis.
2. Co. 6. Hinc rursum ait: Dum tempus habe-
Gal. 6. mus, operemur bonum ad omnes.

Sed plerunque se ad uiam rectitudi-
51 nis animus accendit, torporem discu-
tit, tantoque in cœlestibus desiderio ra-
pitur: ut penè nil ex eo inferius reman-
sisse uideatur. Et tamen cum ad carnis
curam reducitur, sine qua præsentis ui-
tæ uia nullo modo expletur, ita hunc in
ferius depressum tenet, ac si adhuc de
summis nulla contigisset. Auditis uer-
bis cœlestis oraculi, in amorem patriæ
cœlestis erigitur: sed resurgente præsen-
tis uitæ studio, sub terrenæ curæ aggere
sepelitur, atque in terra cordis nequaquã
supernæ spei semen proficit: quia cogita
tionis infirmæ spina densescit. Quam ui
delicet spinam per semetipsam ueritas
manu sanctæ exhortationis eradicat, di-
cens: Nolite solliciti esse in crastinum.
Matt. 6. Contra hanc quoq; per Paulum dicitur:
Carnis curam ne feceritis in concupiscẽ
Rom. 13 tijs. Sed in his nimirum ducis ac militis
uerbis agnoscimus: quia tunc ab ea mor
tifero uulnere animus pungitur, cum in
ea mensura æquitatis non tenetur. Ne-
que enim adhuc mortali in carne uiuen
tibus, funditus cura carnis abscinditur:
sed ut discretè animo seruiat, tempera-
tur. Nam quia sollicitos nos esse ueritas
in crastinum prohibet, habere utcunque
curam in præsentibus non negat, quam
tendi ad tempus quod sequitur, uetat. Et

A nimirum Paulus cum carnis curam fieri
in cõcupiscentia non sinit, proculdubio
in necessitate concedit. Discretione ergo
magni moderaminis carnis cura frenan
da est, ut seruiat, & minimè principetur,
ne quasi domina animum uincat, sed su-
bacta mentis dominio, quasi ancilla fa-
muletur: ut iussa assit atque ad nutum
cordis repulsa dissiliat: ut uix à tergo
sanctæ cogitationis appareat & nũquam
contra faciem recta cogitantis obsistat.
Quod benè nobis historia sacræ lectio-
nis innuitur, cum Abraham tribus ange
B lis occurrisse memoratur. Ipse quippe ue *Gen. 17.*
nientibus extra ostium occurrit, Sara ue
rò post ostium stetit, quia uidelicet ut uir
ac dominus domus spiritalis, noster sci-
licet intellectus debet in cognitione tri-
nitatis, claustra carnis excedere, & quasi
habitationis infirmæ ianuam exire: cura
autem carnis ut fœmina foris non ap-
pareat, & uidere iactanter erubescant: ut
quasi post tergum uiri sit sub discretione
spiritus, solis necessarijs intenta, nequa
quam sciat procaciter detegi, sed uerecũ-
dè moderari. Cui tamen sæpe cum dici-
C tur ut de se minimè præsumat, sed totã
se in diuinæ spei fiduciam transferat,
despicit, & cessante studio, adesse sibi ui-
tæ subsidia posse diffidit. Vnde & hæc
eadem Sara promissiones Dei audiens
ridet, sed ridens corripitur, correpta
autem protinus fœcundatur, & quæ
in iuuentute uigens fœcundari non
potuit, annis fracta senilibus, utero
marcescente concepit: quia cum cura
carnis sui confidentiam habere desie-
rit, contra spem ex diuina promissio-
ne accipit, quod habituram se ex hu-
D mana ratione dubitauit. Vnde & be-
nè Isaac, id est risus dicitur, qui genera-
tur: quia cum supernæ spei fiduciam con
cipit: quid mens nostra aliud quàm gau-
dium parit? Curandum itaque est ne aut
necessitatis metas cura carnis transeat,
aut in eo quod moderatè exequitur, de se
pręsumat. Sępe uerò animus fallitur,
ut quod uoluptuosè appetit, necessa-
rium suspicetur: quatenus omne quod-
libet, uitæ debitam utilitatem putet.
Et sæpe quia effectus prouidentiam se-
quitur, in sui fiduciam mens leuatur.
Cunque

Cunque sibi adesse quod deesse cæteris ui derit, cogitatione tacita de magnitudine suæ prouisionis hilarescit, tantoque iam à uera prouisione longè fit, quanto ipsam quoque elationem quam patitur, nescit. Vnde solerti semper custodiæ intentione pensandum est uel quid opere agimus, uel quid corde uersamus, ne aut mentem præpediens, foris se terrenæ cura multiplicet, aut saltem de eius moderamine intus se cogitatio exaltet, ut cum diuina iudicia temporali circumspectione metuimus, sempiterni supplicia horroris euadamus:

Libri noni Moralium Sancti Gregorij finis.

BEATI GREGORII IN VNDECIMVM CAPVT, textus beati Iob, LIBER DECIMVS.

Caput I.

QVoties In arenæ spectaculum fortis athleta descenderit, hi qui impares uiribus existunt, uicissim se ei expugnatiõe subiiciunt: & uno uicto contra hunc protinus alter erigitur: atque hoc subacto, alius surrogatur: ut luctantis uires quandoque molliores inueniãt, quas ipsa sua crebrescens uictoria fatigat: quatenus cũ nouus quisq, cõgreditur, is qui uinci uiriũ qualitate nõ ualet, personarũ saltem mutatione superetur. Sic sic in hoc hominum angelorumq; spectaculo beatus Iob fortis athleta prodijt, quantumque contra mutationes aduersantiũ ualeat, continuatione indefessi roboris ostẽdit. Cui primus se Eliphas, secundus autem Baldath obiicit, atque ad extremum se Sophar in eius expugnatione supponit, qui ad inferendus ictus totis se conatibus erigunt: sed tamen ad feriendam altitudinem robusti pectoris non pertingunt. Ipsa quippe eorum uerba patenter insinuant, quòd ictus in auras iactant: quia cum sanctum uirum non rectè redarguunt, expressa in uacuum uer-

A ba percussionis perdunt. Quod liquidò ostenditur, cum Sophar Naamathitis responsio à cõtumelijs inchoatur, qui ait:

BEATI IOB CAPVT VNDECIMVM.

RESPONDENS autẽ Sophar Naamathites, dixit: Nũquid multa loqtur q nõ audiet: aut uir uerbosus iustificabit? Tibi soli tacebunt homines, & cum cæteros irriseris, à nullo confutaberis? Dixisti enim: Purus est sermo meus: & mundus sum in conspectu tuo. Atq; utinam Deus loqueretur tecũ, & aperiret labia sua tibi, ut ostenderet tibi secreta sapiẽtiæ, & quòd multiplex esset lex eius: & intelligeres quòd multo minora exigaris ab eo quàm mere C tur iniquitas tua. Forsitan uestigia Dei comprehendes, & usq; ad perfectum omnipotentem reperies Excelsior cœlo est, & quid facies? Profundior inferno, & unde cognosces? Lõgior terra mẽsura eius, & latior mari. Si subuerterit omnia, uel in unũ coarctauerit: quis contradicet ei, uel quis dicere ei potest, cur ita facis? Ipse enim nouit hominum uanitatem & uidens iniquitatem nonne considerat? Vir uanus in superbiam erigi D tur, & tanquam pullum onagri se liberum natum putat. Tu autẽ firmasti cor tuum, & expandisti ad eũ manus tuas. Si iniquitatem quæ est in manu tua, abstuleris à te & non mãserit in tabernaculo tuo iniustitia: tunc leuare poteris faciem tuã absq; macula, & eris stabilis, & non timebis. Miseriæ quoq; obliuisceris, & quasi aquarum quæ præterierunt, non recordaberis: & quasi meridianus fulgor con surget tibi ad uesperam.

ram. Et cùm te consumptum putaueris, orieris ut lucifer & habebis fiduciam, proposita tibi spe, & defossus securus dormies. Requiesces, & non erit qui te exterreat. Et deprecabuntur faciem tuam plurimi. Oculi autem impiorum deficient, & effugium peribit ab eis: & spes illorum, abominatio animæ.

Quòd rectè dictis semper procaces ex aduerso respondeant. Cap. II.

NVnquid qui multa loquitur, nonne & ipse audiet? aut uir uerbosus iustificabit?] Mos esse procaciū solet, ut rectè dictis semper è diuerso respondeant, ne si ad prolata consentiant, inferiores esse uideantur. Quibus iustorum uerba quamlibet pauca sonuerint, multa sunt: quia quo eorū uitia resecant, auditū grauant. Vnde & ad crimen trahitur hoc quod recta prædicatione contra crimina profertur. Ipsum quippe qui ex ueritate fortes sententias dixerat, Sophar redarguens, uerbosum uocat: quia cum ab ore iustorū sapientia culpas increpat, stultorum auribus superfluitas loquacitatis sonat. Praui nanque nil rectum nisi quod ipsi senserint, putant: & iustorum uerba eo ociosa æstimant, quo suis hęc sensibus inueniūt diuersa. Ne fallacem quidem Sophar sententiam protulit, quod uir uerbosus iustificari nequaquā possit: quia dum quisque per uerba diffluit, perdita grauitate silentij, mentis custodiam amittit. *Esa. 32.* Hinc quippe scriptum est: Cultus iustitię, silentium. *Prou. 25* Hinc Salomon ait: Sicut urbs patens & absque murorum ambitu, ita uir qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum. *Prou. 10* Hinc rursum dicit: In multiloquio peccatum non deerit. *Ps. 139.* Hinc Psalmista testatur dicens: Vir linguosus non dirigetur super terram. Sed uirtus ueræ scientiæ perditur, quæ sub discretionis custodia non profertur. Certum itaque est quòd uerbosus iustificari uir nequeat. Sed bonum benè nō dicitur: quia non intenditur cui dicatur. Vera quippe contra malos sententia, si bonorum rectitudinem impetit, uim suam perdit, & eo retusa resilit, quo illud est fortè qđ ferit,

A *Quòd iusti ex reprehensione corrigantur, superbi uerò ad defensionis suæ insaniam erigantur. Cap. III.*

QVia autem praui audire bona patienter nequeunt: 5 & cum uitæ emendationem negligunt, ad uerba se responsionis accingunt: apertè Sophar insinuat, qui subiungit: Tibi soli tacebunt homines, & cum cæteros irriseris, à nullo confutaberis?] imperita mēs, ut diximus, ueritatis sententias grauiter tolerat, & silentium pœnam putat: atque B omne quod rectè dicitur, dedecus suæ irrisionis arbitratur: quia cum uera uox, prauorum se auribus admouet, memoriam culpa mordet, & in redargutione uitiorum, quo intus cognitione mens tāgitur, foris ad studium contradictionis excitatur. Ferre uocem non ualet: quia tacta in uulnere sui reatus dolet, & per hoc quod generaliter contra peruersos dicitur, se impeti specialiter suspicatur. Quod enim intus egisse se meminit, audire foris erubescit. Vnde mox se ad defensionem præparat, ut reatus sui uerecū- C diam per uerba prauę refutationis tegat. Sicut enim recti de quibusdam quæ ab eis non rectè gesta sunt, correptionis uocem, ministerium charitatis æstimant: sic peruersi contumeliam derisionis putant. Illi se protinus ad obedientiam sternūt, isti ad insaniam suæ defensionis eriguntur. Illi correptionis adiutorium, uitæ suæ patrocinium deputant, per quod dū præsentis uitij culpa corripitur, uenturi iudicis ira temperatur. Isti cum se impeti redargutione conspiciunt, gladium percussionis credunt: quia dum per corre- D ptionis uocem culpa detegitur, præsentis gloriæ opinio fœdatur. Hinc quippe in laudem iusti per Salomonem dicit ueritas. Doce iustum, & festinabit accipere. *Proue. 9* Hinc prauorum contumaciam despicit dicēs: Qui erudit derisorē, ipse sibi facit iniuriā. Nam fit plerunque ut cum correpta in se mala defendere nequeunt, ex uerecundia peiores fiant, ac sic in sua defensione superbiant, ut quædam uitia cōtra uitam corripientis exquirant, & eo se criminosos nō æstiment, si crimina & alijs imponant. Qui cum uera inuenire nequeunt,

queunt, fingunt: ut ipsi quoque habeant, quod non impari iustitia increpare uideãtur. Vnde & Sophar quia quasi irrideri se per increpationem doluit, protinus mentiendo subiungit: Dixisti enim, purus est sermo meus, & mundus sum in conspectu tuo.] Qui beati Iob dictorum meminit, quàm falso hoc uoci illius impingatur, agnoscit. Quomodo enim mundum se dicere potuit, qui ait: Si iustificare me uoluero, os meũ condemnabit me. Sed habet hoc prauorum malitia: ut cum uera in se flere mala tenuit, fingat aliena. Nam quasi solatio facinoris utitur, si falsis uocibus & uita corripientis inquinetur. Scien-
4 dum uerò est quòd plerunque peruersi uerbotenus bona optant, ut mala esse quæ in præsentibus habentur, ostendant: & quasi fauentes prospera expetunt, ut benigni uideantur. Vnde & Sophar protinus subijcit, dicens: Atque utinam Deus loqueretur tecum, & aperiret labia sua tibi.] Ipse quippe sibi homo loquitur, cum per hoc quod sentit, nequaquam diuinitatis spiritu à carnalis prudentiæ intellectu separatur, cum caro sensum exerit, & mentem quasi ad intelligentiam prouocans, foras mittit. Vnde & adhuc Petro terrena sapienti ueritas
Matt. 16 dicit: Non enim sapis quæ Dei sunt, sed quæ hominum. Cui tamen rectæ confitẽ-
Mar. 8. ti dicitur: Caro & sanguis non reuelabit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Quid autem Dei labia, nisi iudicia eius accipimus? Clausis nanque labiis uox premitur, & sensus tacentis ignoratur: apertis autem, sermo dũ promitur, animus loquentis innuitur. Labia itaque sua Deus aperit, cum uoluntatem suam hominibus per aperta iudicia ostendit. Quasi enim reserato ore loquitur, cum remota obscuritate dispositionis intimæ, renuit occultare quod uult. Nam uelut clausis labiis sensum nobis suum non indicat, cum per occulta iudicia cur quid faciat, cælat. Sophar itaque beatum Iob, ut de carnali intellectu redarguat, seq; ipsum quantæ sit benignitatis ostendat: ea bona optat, quæ & cum habentur, ignorat, dicens:

A *Quòd secreta sapientiæ Dei, nullus inquirendo ualet inuenire, & quòd charitas Dei cum misericordia eadem sit: quia ad innumera opera mentem multiformiter accendit. Cap. IIII.*

Atque utinam Deus loqueretur tecum, & aperiret labia sua tibi.] Ac si patenter dicat: Imperitiæ tuæ potius quàm pœnæ compatior: quia sola carnis prudentia præditum, à ueritatis te spiritu uacuum agnosco. Si enim Dei iudicia occulta cognosceres, tam procaces con-
B tra illum sententias non sonares. Et quia omnipotens Deus cum ad consideranda nos sua iudicia subleuat, ignorantiæ nostræ protinus cæcitatem fugat: quæ apertis eius labiis, ad nos eruditio prodeat, protinus adiungendo manifestat, dicens: Vt ostenderet tibi secreta sapientiæ, & quòd multiplex sit lex eius.] Publica sapientiæ supernæ sunt opera, cum omnipotens Deus regit quos creat, perficit bona quæ inchoat, & aspirando adiuuat, quos uisitationis suæ lumine illustrat. Cunctis etenim liquet, quia
C quos gratis condidit, benignè disponit. Et cum spiritalia dona largitur: ipse perficit quod ipse ex munere suæ benignitatis inchoauit. Secreta uerò sapientiæ supernæ sunt opera, cũ Deus quos creauit, deserit: cum bona quæ præueniendo cœperat, nequaquam prosequendo consummat, cum claritate nos suæ illustrationis illuminat: & tamen permissis carnis tentationibus tenebris cæcitatis pulsat, cum dona quæ contulit, minimè custodit, cũ & mentis nostræ ad se desideria excitat,
D & tamen occulto iudicio, difficultate nos nostræ imbecillitatis angustat. Quæ nimirum secreta eius sapientiæ pauci ualent inquirere, sed nullus inuenire: quia 5
quod super nos de nobis ab immortali sapientia non iniustè disponitur, iustum profectò est ut à nobis adhuc mortalibus ignoretur. *Sed hæc ipsa sapientiæ illius secreta conspicere*, utcunq; iam incõprehensibilitatis eius est potentiã uidere: quia etsi in ipsa consiliorũ eius inquisitiõe deficimus, deficiẽdo tñ uerius disci mus quẽ timeamus. Ad hęc se Paulus sa Rom. 11
piẽtiæ illius secreta tetẽderat, cũ dicebat

 O alti-

O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius. quis enim cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? Qui superius etiam ex ipsa inquisitione lassescens, sed tamen ad cognitionem infirmitatis propriæ lassescendo proficiens, præmittit dicens: O homo tu quis es, qui respondeas Deo? Nunquid dicet figmentum ei qui se finxit, quare me fecisti sic? Qui igitur ad occulta Dei pertingere non ualens, ad infirmitatis suæ cognitionem rediit, atque ad eruditionem se propriam deficiendo reuocauit, ut ita dicam, secreta sapientię non inueniens inuenit: quia cum ad superna consilia requirenda lassesceret, didicit ut humilius timeret: & quem sua infirmitas à cognitione intima repulit, hunc ei uerius humilitas iũxit. Sophar itaque & per scientiæ studiũ peritus, & per audaciam tumidæ locutionis ignarus: quia ipse grauitatem nõ habet, meliori optat quod habet, dicens: Atque utinam Deus loqueretur tecum, & aperiret labia sua tibi: ut ostẽderet tibi secreta sapiẽtiæ.] Qui eã quoq; qua se super amicum pollere æstimat, optando sapientiam ostentat: cum protinus subdit: Et quod multiplex sit lex eius.] Quid hoc loco Dei lex accipi, nisi charitas debet? per quam semper in mente leguntur præcepta uitæ qualiter in actione teneantur. De hac etenim lege ueritatis uoce dicitur: Hoc est præceptum meum, ut diligatis inuicem. De hac Paulus ait: Plenitudo legis est dilectio. De hac iterum dicit: Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Lex etenim Christi quid congruentius intelligi quam charitas potest? Quam tunc uere perficimus cum fraterna onera ex amore toleramus. Sed hæc eadẽ lex multiplex dicitur: quia studiosa sollicitudine charitas ad cuncta uirtutum facta dilatatur. Quæ à duobus quidem præceptis incipit: sed se ad innumera extendit. Huius nanque legis initium, dilectio Dei est & proximi.

Rom. 11.

Ioan. 15

Rom. 13

Galat. 6.

Sed Dei dilectio per tria distinguitur: quia ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota uirtute diligi conditor iubetur. qua in re notandum est quod diuinus

A sermo cum Deum diligi præcipit, non solum narrat ex quo, sed etiam informat ex quanto, cum subiungit, ex toto: ut uidelicet qui perfectè Deo placere desiderat, sibi de se nihil relinquat. Proximi autem dilectio ad duo præcepta deriuatur, cum & per quendam iustum dicitur: Quod ab alio tibi odis fieri, uide ne tu alteri facias. Et per semetipsam ueritas dicit: Quæ uultis ut faciant uobis homines, & uos facite illis. Quibus duobus scilicet utriusque testamenti mãdatis, per unum malitia compescitur, per aliud benignitas prærogatur: ut malum quod pati non uult quisque non faciens, cesset à nocendi opere: & rursum bonum quod sibi fieri appetit: impendens, erga utilitatem se proximi exerceat ex benignitate. Sed hæc nimirum duo dum sollicita intentione cogitantur, cor ad innumera uirtutum ministeria tenditur: ne uel ad inferenda quæ non debet, desideriis inquieta mens ferueat: uel erga exhibenda quæ debet, ocio resoluta torpescat. Nam cùm cauet alteri facere quod nequaquam uult ab altero ipsa tolerare, sollicita se intentione circunspicit, ne superbia eleuet: & usq; ad despectum proximi, animum deiiciens exaltet, ne ambitio cogitationem dilaniet: cunq; hanc ad appetẽda aliena dilatat, angustet: ne cor luxuria polluat, & subiectum desideriis per illicita corrũpat: ne ira exasperet, & usque ad proferẽdam contumeliam inflammet: ne inuidia mordeat, & alienis fœlicitatibus æmula, sua se face consumat: ne immoderatè linguam loquacitas pertrahat, eamq; usque ad lasciuiam obtrectationis extendat: ne odium malitia excitet, & os usq; ad iaculum maledictionis irritet. Rursum cum cogitat ut ea alteri faciat, quæ ipsa sibi fieri ab altero expectat, pensat nimirum ut malis bona, & bonis meliora respondeat: ut erga procaces mansuetudinem lõganimitatis exhibeat: ut malitiæ peste languentibus, gratiam benignitatis impendat: ut discordes pace uniat, & cõcordes ad cõcupiscentiã ueræ pacis accingat: ut indigẽtibus necessaria tribuat: ut errantibus uiã rectitudinem ostendat: ut afflictos uerbo & cõpassione mulceat:

Thob. 4.

Matt. 7

B

C

D

mulceat: ut accensos in huius mundi desiderijs increpatione restinguat: ut minas potentum ratiocinatione mitiget: ut oppressorum angustias, quanta preualet ope leuet, ut foris resistentibus opponat patientiam: ut intus superbientibus exhibeat cum patientia disciplinam: ut erga errata subditorum sic mansuetudo zelum temperet, quatenus à iustitiæ studio non eneruet: sic ad ultionem zelus serueat, ne tamen pietatis limitem seruēdo transcendat: ut ingratos beneficijs ad amorem prouocet: ut gratos quosque ministerijs in amore seruet: ut proximorum mala cùm corrigere non ualet, taceat: utque cum corrigi loquendo possunt, silentium cōsensum esse pertimescat: ut sic ea quæ tacet, toleret, ne tamē in animo uirus doloris occultet: ut sic maleuolis munus benignitatis exhibeat, ne tamen per gratiam à iure rectitudinis excedat: ut cuncta proximis quæ præualet impendat, sed hæc impendendo non tumeat: ut sic in bonis quæ exhibet, tumoris præcipitium paueat, ne tamen à boni exercitio torpescat: ut sic quę possidet, tribuat: quatenus quanta sit largitas remunerantis, attendat, nec cum terrena largitur, suam plusquam necesse est inopiam pertimescant, & in oblatione muneris, hilaritatis lumen tristitia ob

7 scuret. Bene ergo lex Dei multiplex dicitur: quia nimirum cum una eademque sit charitas, si mentem plenè cœperit, hāc ad innumera opera multiformiter accendit. Cuius diuersitatem breuiter exprimimus, si in electis singulis bona illius restringendo numeremus. Hæc nanque

Gen.4. primum per Abel & electa Deo munere obtulit, & fratris gladium non reluctando tolerauit. Hæc Enoch & inter homi- *Gen.5.* nes spiritaliter uiuere docuit, & ad sublimem uitam ab hominibus etiam corpo- *Gen.7.* raliter abstraxit. Hæc Noe despectis omnibus, solum Deo placabilem ostendit, atque in arcæ fabricam studio longi laboris exercuit, & mundo superstitem pio opere exercēdo seruauit. Hæc p Sem & Iaphet humiliter uerenda patris erubuit, *Gen.9.* & superiecto dorsis pallio quæ non uidebat, abscondit. Hæc Abrahæ dextram qa *Gen.22.* ad mortem filij obediendo extulit, hunc

A prolis innumeræ, gentium patrem fecit. Hæc Isaac mentem quem semper ad mūditiam tenuit, caligantibus ætate oculis, ad uidēda longè pòst uentura dilatauit. *Gen.27.* Hæc Iacob compulit & amissum bonum filium medullitus gemere, & prauorum *Gen.37.* filiorum præsentiam sub æquanimitate tolerare. Hæc Ioseph docuit à fratribus uenundatum, libertate animi infracta *Gen.42.* seruitium perpeti, & eisdem pòst fratribus mente non elata principari. Hæc Moysen delinquente populo & usq; ad *Exod.32* petitionem mortis in precibus strauit: &

B usq; ad interfectionem populi per zeli studium erexit: ut & pro pereunte plebe sese morti obijceret, & contra peccantem protinus uice Domini irascentis sæuiret. Hæc Phinees brachium in ultionem *Num 15* peccantium erexit: ut arrepto gladio coeuntes transfigeret, & iram Domini iratus placaret. Hæc Iosue exploratorem docuit: ut & prius cōtra falsiloquos ciues *Iosue 9.* ueritatem uerbo defenderet, & hanc postmodum gladio contra hostes allegaret. Hæc Samuel & principatu humilem præbuit, & integrum in deiectione seruauit: *1.Reg.3*

C qui cum persequentem se plebem diligeret, ipse sibi testimonium extitit, quia culmen ex quo deiectus est, nō amauit. Hæc Dauid ante iniquum regem & humilitate commouit ad fugam, & pietate reple- *1.Re.24* uit ad ueniam: qui persecutorem suum & timendo fugit ut dominum, & tamen cum potestatem feriendi reperit, non agnouit inimicum. Hæc Nathan & contra peccantem regem in autoritatem libe- *2.Re.21* ræ increpationis sustulit, & cum regis culpa deesset, in petitione humiliter strauit. Hæc per Esaiam nuditatem carnis

D in prædicatione non erubuit, & subducto carnali uelamine, superna mysteria penetrauit. Hæc Heliam: quia feruoris zelo uiuere spiritaliter docuit, ad uitam *3.Reg.2* quoque & corporaliter abstraxit. Hęc Heliseum, quia magistrum simpliciter dili- *Ibidem* gere instituit, magistri spiritu dupliciter impleuit. Per hāc Hieremias ne in Aegyptū populus descēderet, restitit: sed tamē *Hier.42* & inobedientes diligens, quò descendi prohibuit, & ipse descendit. Hæc Ezechielem, quia prius à terrenis desideriis sus- *Ezech.8* tulit, pòst per cincinnum capitis in aere

 libra-

Dan.14. librauit. Hæc in Daniele: quia à regiis dapibus gulam compescuit, ei & esurientium ora leonum clausit. Hæc tribus pue-
Dan.3. ris: quia in tranquillitate positis incendia uitiorum subdidit, tribulationis tempore & flammas in fornace temperauit.
Act.15. Hęc in Petro & minis terrentium principum fortiter restitit, & in circuncisione submouenda, minorum uerba humiliter audiuit. Hæc in Paulo & manus persequentium humiliter pertulit, & tamen in circuncisionis negocio longè se imparis prioris sensum audenter increpauit. Multiplex ergo ista lex Dei est, quæ singulis rerum articulis non permutata con-
8 gruit, & causis se uariantibus non uaria-
1.Co.13. ta coniungit. Cuius nimirum legis multiplicitatem benè Paulus enumerat dicens: Charitas patiens est, benigna est: non æmulatur, non inflatur, non agit perperam, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem ueritati. Patiens quippe est charitas: quia illata mala æquanimiter tolerat. Benigna uerò est: quia pro malis bona largiter ministrat. Non æmulatur: quia per hoc quòd in præsenti mundo nil appetit, inuidere terrenis successibus nescit. Non inflatur quia cum præmium internæ retributionis anxia desiderat, de bonis se exterioribus non exaltat. Non agit perperam: quia quo se in solũ Dei ac proximi amorem dilatat: quicquid à rectitudine discrepat, ignorat. Non est ambitiosa: quia quo ardenter intus ad sua satagit, foris nullatenus aliena concupiscit. Non quærit quæ sua sunt: quia cuncta quæ hic transitoriè possidet, uelut aliena negligit: cum nihil sibi esse proprium, nisi quod secum permaneat, agnoscit. Non irritatur: quia & iniuriis lacessita, ad nullos se ultionis suæ motus excitat: cum pro magnis laboribus maiora pòst præmia expectat. Non cogitat malum: quia in amore munditię mentem solidãs, dũ omne odium radicitus eruit, uersare in animo quod inquinet, nescit. Non gaudet super iniquitate: quia quo sola dilectione erga omnes inhiat, nec de perditione aduersantium exultat. Congau-

A det autem ueritati: quia ut se cæteros diligens, per hoc quod rectum in aliis conspicit, quasi de augmento proprii profectus hilarescit. Multiplex ergo ista lex Dei est, quæ contra uniuscuiusque culpę iaculum, quod perimẽdam mentem impetit, instructionis suæ munimine semper occurrit: ut quia antiquus hostis uaria circunfusione nos obsidet, ipsa hunc de nobis multipliciter expugnet. Quam nimirum legem si sollicita consideratione pensamus, autori nostro quantum quotidie delinquamus, agnoscimus. Si au-
B tem culpas perpendimus, profectò æquanimiter flagella toleramus: nec ex dolore charitas ad impatientiam proruit, cũ suo se iudicio conscientia addicit. Vnde Sophar quid diceret, sciens: sed cui diceret, nesciens: postquam præmisit dicens: Vt ostenderet tibi secreta sapientiæ: & quòd multiplex sit lex eius, protinus adiungit:

Quòd sæpe magnis doctoribus contingit ut nimia charitate feruentes, modum correctionis excedant, & quid sit quòd per Mosen
C *dicitur: Qui casu ferra de manubrio lapso nolens hominem occiderit, ad unam leuiticarum urbium confugiat.* Cap. V.

ET intelligeres quòd multo minora exigaris à Deo, quàm meretur iniquitas tua.] Dolor quippe, ut diximus, flagelli temperatur, cum culpa cognoscitur: quia tanto quisque patientius ferramentum medici tolerat, quanto putridum cõspicit esse quod secat. Qui igitur multiplicitatem legis intelligit, cuncta patił, quæ quàm sint minora perpendit: quia
D per hoc quòd culpæ pondus agnoscitur, 9
afflictionis pœna leuigatur. Sed inter hæc sciẽdum est quia sine magna iniquitate non fuerit quod Sophar uirum iustũ usque ad obiectionem iniquitatis increpauit. Vnde & eorum audaciam ueritas iustè redarguit, sed benignè ad gratiam reducit: quia apud misericordiam iudicem nequaquam sine uenia culpa relinquitur cum per feruorem zeli ex eius amore peccatur. Sæpe nanque magnis hoc doctoribus mirandisque contingit: ut quo alta charitate feruent, eo modum correptionis

nis exaggerent, & lingua aliquid quod non debet, dicat: quia mentem dilectio quantum debet, inflammat. Sed uerbum prolatæ contumeliæ tanto citius parcitur, quanto & ex qua radice prodeat, pensatur. Vnde & per Moysen dominus præcepit dicens: Si quis abierit cum amico suo simpliciter in siluam ad ligna cædende, & lignum securis fugerit manu, ferrumq; lapsum de manubrio amicum eius percusserit & occiderit, hic ad unam supradictarum urbium fugiet, & uiuet: ne fortè proximus eius cuius effusus est sanguis, doloris stimulo persequatur, & apprehendat eum, & percutiam animam eius: Ad siluam quippe cum amico imus, quoties cum quolibet proximo ad intuẽda delicta nostra conuertimur: & simpliciter ligna succidimus, cum delinquentium uitia pia intentione resecamus. Sed securis manu fugit, cum sese increpatio plusquam necesse est in asperitatem pertrahit. Ferrum de manubrio prosilit, cũ de correptione sermo durior excedit: & amicum percutiens occidit: quia auditorem suum prolata contumelia à spiritu dilectionis interficit. Correpti nanq; mens repentè ad odium proruit, si hanc immoderata increpatione plusquam debuit, addicit. Sed is qui incautè ligna percutit, & proximum extinguit, ad tres necesse est urbes fugiat, ut in una earum defensus uiuat: quia si ad pœnitentiæ lamenta conuersus, in unitate sacramenti sub spe, fide & charitate absconditur, reus perpetrati homicidij non tenetur: eumq; extincti proximus & cum inuenerit, non occidit: quia cum districtus iudex uenerit, qui sese nobis per naturæ nostræ consortium iunxit, ab eo proculdubio uindictam de culpæ reatu non expetit, quem sub eius uenia spes, fides & charitas abscondit. Citius ergo culpa dimittitur, quæ nequaquam malitiæ studio perpetratur. Vnde & Sophar iniquũ uocat, quem superna sententia laudauerat, nec tamen à uenia reprobatus excluditur, quia ad uerba contumeliæ, diuini amoris zelo permouetur. Qui pro eo quod beati Iob merita non agnoscit, ex imperita adhuc irrisione subiũgit dicẽs:

A *Quod in quibusdam donis suis, quasi ex uestigijs bonitatis conspicimus Deum. Cap. VI.*

FOrsitan uestigia Dei comprehendes, & usq; ad perfectam omnipotentem reperies.] Quid Dei uestigia, nisi benignitatem illius uisitationis uocat? Quibus nimirum progredi ad superna prouocamur, cum eius spiritus afflatu tangimur: & extra carnis angustias subleuati, per amorem agnoscimus contemplandam autoris nostri speciem, quam sequamur. Nam cum mentem nostram spiritalis patriæ amor inflammat, quasi sequẽtibus iter insinuat, & subiecto cordi uelut quoddam uestigium Dei gradientis imprimitur: ut ab eo rectis cogitationũ gressibus uia uitæ teneatur. Quem enim nec dum cernimus, restat necesse est ut per uestigia sui amoris indagemus: quatenus usq; ad contemplationis speciem quandoq; mens ueniat, quam nunc quasi à tergo subsequens, per sancta desideria explorat. Hæc Psalmista autoris nostri uestigia bene sequi nouerat, cum dicebat: Adhæsit anima mea post te. Quem reperire quoq; usq; ad uisionem suæ celsitudinis satagebat cũ dicebat: Sitiuit anima mea ad Deum fontem uiuum, quãdo ueniam & apparebo ante faciem Dei? Tunc quippe cognitione manifesta omnipotens Deus reperitur, cum mortalitatis nostræ funditus corruptione calcata, ab assumptis nobis in diuinitatis suę claritate conspicitur. Nunc autem à carnali cogitatione animum infusione spiritus gratia subleuat, & in contemptum rerum transeuntium exaltat, totumque mens quod appetebat in infimis, despicit: atque ad superna desideria ignescit, & contemplationis suæ ui extra carnem tollitur, quæ corruptionis suæ pondere adhuc in carne retinetur. Incircumscripti luminis iubar intueri conatur, & nõ ualet, quod infirmitate pressus animus & nequaquam penetrat, & tamen repulsus amat. Iam nanq; de se conditor per quod ametur, ostendit, sed uisionis suæ speciem amantibus subtrahit. Sola ergo eius uestigia conspicientes gradimur, qui hunc per donorum suorum signa sequimur, quem necdum uidemus.

Psal. 62

Psal. 41

Quòd Deus in naturæ suæ altitudine, humanæ simul atq; angelicæ subtilitati sit inuestigabilis. *Cap. VII.*

10 QVæ nimirum uestigia comprehendi nequeunt: quia unde, ubi, qui bus ve modis ueniāt eius spiritus
Ioan. 3. dona, nesciuntur: ueritate attestante, quę ait: Spiritus ubi uult, spirat, & uocem eius audis, & nescis unde ueniat aut quò uadat. In retributionis autem culmine reperiri omnipotens per contemplationis speciem potest, sed tamen ad perfectũ non potest: quia etsi hũc in claritate sua quandoq; conspicimus, non tamen eius essentiam plenè contuemur. Angelica etenim uel humana mens cùm ad incircunscriptum lumé inhiat, eo ipso se quo est creatura, coangustat: & super se quidé per prouectum tendit, sed tamen eius fulgorem comprehendere nec dilatata sufficit: qui & transcédendo & portando omnia & implendo cõcludit. Vnde & adhuc subditur. Excelsior cœlo est, & quid facies? Profundior inferno, & unde cognosces? Longior terra mẽsura eius, & latior mari. Quod Deus cœlo excelsior, inferno profundior, terra longior, mariq́ue latior esse describitur: tanto spiritaliter debet intelligi, quanto de eo quicquam nefas est iuxta corporea lineamenta sentire. Sed cœlo est excelsior: quia incircunscriptione sui spiritus cuncta transcendit. Inferno profundior: quia transcendendo subuehit. Terra longior: quia creaturę modum perennitate suæ æternitatis excedit. Mari latior? quia rerum temporalium fluctus sic regens possidet, ut hos sub omnimoda potentię suæ præsentia coangustando circundet. Quamuis possint & cœli appellatione angeli, & inferni uocabulo dæmonia signari, per terram uero iusti homines, per mare autem peccatores intelligi. Excelsior itaque est cœlo: quia ipsi quoque electi spiritus, uisionem tantæ celsitudinis perfectè non penetrant. Profundior inferno est: quia malignorum spirituum astutias longè subtilius quàm ipsi putauerant, iudicans damnat. Terra lõgior: quia longanimitatem nostram patientia diuinæ longanimitatis exuperat, quæ
A nos & peccantes tolerat, & conuersos ad præmia remunerationis expectat. Mari latior: quia ubique facta peccantium, retributionis suæ præsentia occupat, ut cùm nõ præsens p̄ specié cernit, pręsens per iudiciũ sentiatur. Cuncta tamẽ ad solum referri hominem possunt, ut ipse sit cœlum: cum iam per desiderium summis inhæret. Ipse infernus: cum tentationũ suarum caligine perturbatus in infimis iacet. Ipse terra: quia in bono opere fixe spei ubertate fructificat. Ipse mare: quia in quibusdam trepidus quatitur: & aura
B suæ mutabilitatis agitatur. Sed cœlo est excelsior Deus: quia potentię eius magnitudine uincimur, etiam cùm super nosmetipsos eleuamur. Inferno profundior: quia nimirum plus indicat, quam ipse se humanus animus in tentationibus inuestigat. Terra longior: quia fructus uitæ quos in fine retribuit, nequaquam nunc uel spes nostra comprehendit. Mari latior: quia humana mens fluctuans, multa de his quę uentura sunt, coniicit: sed cum iam cernere quæ æstimauerat cœperit, angustam se fuisse in
C sua æstimatione cognoscit. 11

Excelsior igitur cœlo fit, cum ipsa in eum nostra contemplatio deficit. Vnde & Psalmista cor in altum posuerat: sed necdum se eum contigisse sentiebat, di- *Ps. 138.*
cens: Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, nec potero ad eam. Inferno profundiorem nouerat, qui semetipsum discutiens, sed eius subtiliora iu- *1. Cor. 4*
dicia pertimescens, dicebat: Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum, qui autem iudicat me, dominus est. Longiorem terra uiderat, cum mino-
D ra ei esse humanæ mentis uota pensabat, *Ephe. 3.*
dicens: Qui potens est omnia facere superabundanter quàm primus aut intelligimus. Latioré mari cõspexerat, qui timendo pẽsabat: quia nequaquã mẽs humana immẽsitatẽ districtionis eius agnosceret, quãtumlibet inquiréndo fluctuaret *Psal. 89*
dicẽs: quis nouit potestatem irę tuæ, & præ timore tuo irã tuã dinumerare? Cuius benè potentiã egregius nobis doctor *Ephe. 3.*
insinuat, cum breuiter narrat: Vt possitis cõprehendere cũ omnibus sanctis, quæ sit latitudo, lõgitudo, sublimitas, & profundum

fundum. Habet quippe Deus latitudinẽ. quia dilectionem suam usque ad collectionem: persequentium tendit. Habet longitudinem: quia ad uitæ patriã nos longaminiter tolerando perduci. Habet sublimitatem, quia ipsorum quoque intelligentiam, qui recepti in supernam fuerint congregationem, transcendit. Habet profundum: quia damnatis inferius districtionis suæ iudicium incomprehensibiliter exerit. Quæ scilicet quatuor nobis in hac uita positis singulis exercet: quia & latitudinem amando, & longitudinem tolerando, & celsitudinem nõ solum nostram intelligentiam, sed etiam uota superando, & profunditatem suam exhibet, occultos & illicitos cogitationũ motus districtè iudicando. Sed eius celsitudo & profunditas quàm sit inuestigabilis, nullus agnoscit: nisi qui uel contemplatione ad summa prouehi, uel occultis motibus resistens, tentationum cœperit importunitate turbari. Vnde & beato Iob dicitur: Excelsior cœlo est, & quid facies? Profundior inferno, & unde cognosces? Ac si apertè despecto diceretur: Profunditatẽ eius atq; excellentiam quãdo tu cognoscere sufficis, qui uel uirtute ad summa euehi, uel temeipsum reprehẽdere in tentationibus nescis? Sequitur:

Quod cœlum, & infernus, & mare, & terræ coarctantur in unum, cum una eadẽq; mẽs & Deum per contemplationem intuetur: & ex carnis mole ad tẽtationũ tenebras redit, & quasi à tertio cœlo elapsa, lege membrorum & stimulo carnis fluctuans agitatur.
Cap. VIII.

SI subuerterit omnia, uel in unum coarctauerit, quis contradicet ei? uel quis dicere ei potest, cur ita facis?] Subuertit dominus cœlum, cum terribili & occulta dispensatione humanæ contemplationis celsitudinem destruit. Subuertit infernum, cum cuiuslibet mentem in suis tentationibus pauidam, cadere etiam ad deteriora permittit. Subuertit terrã, cũ fructificationẽ boni operis aduersis irruẽtibus intercidit. Subuertit mare, cũ fluctuationẽ nostrę titubationis emergẽte subito pauore confun-

A dit. Dubietate quippe sua cor anxiũ, hoc ipsum qa titubat, ualde formidat, & quasi mare subuertitur, cum ipsa in Deum nostra trepidatio, considerato eius iudicij terrore, turbatur. Quia igitur, quomodo cœlum uel infernus, terra uel mare subuertitur, breuiter diximus: nunc aliquantulum laboriosius restat, ut hæc qualiter in unum coarctari ualeant demonstremus. Sæpe nanq; cõtingit, ut ad summa iam mentem spiritus eleuet, sed tamẽ hanc importunis caro tentationibus impugnet. Cunque ad contemplanda cœle-
B stia animus ducitur, obiectis actionis illicitæ imaginibus reuerberatur. Nam carnis repente hunc stimulus sauciat, quem extra carnem contemplatio sancta rapiebat. Cœlum ergo simul infernusq; coarctatur, cum unam eandemq; mentem & subleuatio contemplationis illuminat, & importunitas tentationis obscurat: ut & uideat intendendo quod appetat, & succumbendo in cogitatione, toleret qđ erubescat. De cœlo quippe lux oritur, infernus autem tenebris possidetur. In unũ ergo cœlum infernusq; redigitur, cum
C mens quæ iam lucem patriæ supernæ cõsiderat, etiam de carnis bello tenebras occultæ tentationis portat. Certè iam Paulus tertij cœli culmen ascenderat, iam paradisi secreta cognouerat, & tamen adhuc carnis bella tollerãs gemebat, dicẽs: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuũ me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. Quid ergo in huius tanti prædicatoris pectore, nisi cœlum, Deus, infernumq; coarctauerat, qui & uisionis intimæ iam lumen acceperat, & tamen
D adhuc tenebras de carne tolerabat? Super se uiderat qđ lætus appeteret, in se cernebat quod metuens doleret. Iã cœlestis patriæ lux irradiauerat. sed adhuc tentationis obscuritas animũ confundebat. Cũ cœlo ergo infernum pertulit: quia & illuminatum securitas erexit, & tentatum gemitus strauit. Et sæpe contingit ut fides in mente iam uigeat, sed tamen ex parte aliquantula in dubietate contabescat: quatenus & certa se à uisibilibus eleuet, & ex quibusdam se incerta perturbet. Nam plerunque ad æterna appetenda se erigit,

Rom. 7

erigit, & subortis cogitationum stimulis
13 agitata, sibimetipsi contradicit. In unũ
ergo terra mareq; coarctatur, cum unam
eandemque mentem, & certitudo solidæ
fidei roborat, & tamen ex aliquãtula mu-
tabilitate perfidiæ aura, dubietatis uer-
sa. An non in suo pectore coarctari terrã
mareq; cognouerat, qui & per fidem spe
rans, & per infidelitatem fluctuans, dice
Mar.9 bat: Credo domine, adiuua incredulita-
tem meam? Quid itaq; est, quòd & se cre
dere asserit, & adiuuari in se incredulita-
tem quærit, nisi quòd coarctari in suis co
gitationibus terram cum mari deprehen
derat: qui & exorare certus iam per fidem
cœperat, & adhuc incertus undas perfi-
diæ ex incrudelitate tolerabat? Quod ta-
men occulta fieri dispensatione permitti
tur: ut cum mens iam surgere ad rectitu
dinẽ cœperit, prauitatis suę reliquis im
pugnetur: quatenus hæc ipsa impugna-
tio aut resistentem exerceat, aut delecta-
tionibus seductam frangat. Rectè itaque
nũc dicitur: Si subuerterit omnia, uel in
unum coarctauerit, quis contradicet ei?
uel quis dicere ei potest, cur ita fa-
cis? quia nimirum diuinum iudicium
nec aduersitate ualet imminui, nec inqui
sitione cognosci, cum uel uirtutes quas
tribuerat, subtrahit: uel has omnino nõ
adimens, uitiorum concuti impugnatio
ne permittit. Sæpe nanq; in elationẽ cor
attollitur, cum lętis successibus in uirtu-
te roboratur: sed dum latentes motus
audaciæ in cogitatione conditor conspi
cit, se sibi hominem ostendendo derelin-
quit: ut eius mens derelicta quid sit, in-
ueniat: quæ malè in se secura gaude-
bat. Vnde cum subuerti omnia, uel in
uuum coarctari dicerentur, protinus ad-
ditur:

Quòd ex uitijs uitia nascũtur, & qui minima negligit, paulatim cadit. *Cap. IX.*

IPse enim nouit hominum uanitatem,
& uidens iniquitatem nonne conside-
rat?] Ac si præmissa patefaciendo subiun
geret, dicens: Quia tolerando succresce
re uitia conspicit, iudicando dona cõfun
dit. Rectus uerò in descretione ordo ser-
uatur, cũ prius nosci uanitas, & post con
siderari iniquitas perhibetur. Omnis ꝗp-
A pe iniquitas uanitas, nõ tñ oĩs uanitas est
se iniquitas solet. Vana nanque agimus,
quoties transitoria cogitamus. Vnde &
euanescere dicitur, quod repentè ab in-
tuentium oculis aufertur. Hinc Psalmi-
sta ait: Vniuersa uanitas omnis homo Psal. 38
uiuens, quoniam per hoc ꝙ uiuendo ad
interitum tendit, recte quidem uanitas
dicitur: sed nequaquam recte etiam ini-
quitas appellatur: quia etsi de pœna est
culpæ quod deficit: non tamen hoc ip-
sum culpa est. quod à uita percurrit: Va-
na sunt itaque quæ transeunt. Vnde &
B per Salomonẽ dicitur. Omnia uanitas. Eccles. 1
Apte autem post uanitatem protinus ini
quitas subinfertur: quia dum per quædã
transitoria ducimur, in quibusdã noxiè
ligamur: cunq; mens incommutabilita
tis statum nõ tenet, à semetipsa defluẽs,
ad uitia prorumpit. Vanitas ergo ad ini-
quitatem labitur, quæ assueta rebus mu-
tabilibus dum ex aliis ad alia semper im
pellitur, suborientibus culpis inquina-
tur. Potest tamen & uanitas culpa intelli 14
gi, & iniquitatis nomine, reatus grauior
demonstrari. Si enim aliquando uanitas
C culpa non esset, Psalmista non diceret:
Quanquam in imagine Dei ambulet ho Psal. 38
mo, tamen uanè conturbatur. Thesauri-
zat, & ignorat cui congreget ea: quia
quamuis trinitatis imaginem in natura
seruemus, uanis tamẽ delectationis mo-
tibus perturbati, in cõuersatione nostra
deliquimus, ut modis nos semper alter-
nantibus cupido concutiat. metus fran-
gat, lætitia mulceat, dolor affligat. Ex ua
nitate ergo, ut & superius dictum est, ad
iniquitatem ducimur, cum prius per le-
uia delicta deflectimus, ut usu cuncta le-
D uigante, nequaquam post committere e-
tiam grauiora timeamus. Nam dum mo
derari lingua ociosa uerba negligit, more
inolitæ remissionis capta, audax ad no-
xia prorumpit: dum gulæ incumbitur,
ad leuitatis protinus insaniam proditur:
cunq; mens subigere delectationem car-
nis renuit, plerunque & ad perfidiæ uo-
raginem ruit. Vnde bene Paulus plebis
Israeliticæ damna conspiciens, ut immi-
nentia ab auditoribus mala compescere,
curauit ex ordine trãsacta narrare, dicẽs:
Neq; idololatrię efficiamini, sicut quidã 1. Co. 10
ex

ex ipsis, quemadmodum scriptum est: Sedit populus manducare & bibere & surrexerunt ludere. *Exod. 32.* Esus quippe potusque ad lusum impulit, lusus ad idololatriam traxit: quia si uanitatis culpa nequaquā caute compescitur, ab iniquitate protinus mens incauta deuoratur, Salomone attestante, qui ait: *Eccl. 19* Qui modica spernit, paulatim decidit. Si enim curare parua negligimus insensibiliter seducti, audenter etiam maiora perpetramus. Et notandum quod non uideri, sed considerari iniquitas dicitur: Studiosius quippe conspicimus, quæ consideramus. Deus itaque hominum uanitatem nouit, iniquitatem considerat: quia nec minora delicta inulta deserit, & ad maiora ferienda sese intentius accingit. Quia igitur à leuioribus malis incipitur, & ad grauiora peruenitur: uanitas mentem obnubilat, iniquitas cæcat. Quæ nimirum mens amisso mox lumine, tanto se altius per tumorem erigit, quanto & iniquitatis capta laqueis, à ueritate lōgius recedit. Vnde & apte quoq; quò uanitas cum iniquitate pertrahat, exprimit, cum repentè subiungit:

Quòd diuina miseratio, quasi domesticum animal loris aduersitatum electos plerunque ligat, ne per desideriorum siluam effreni libertate discurrant. Cap. X.

15 VIr uanus in superbiam erigitur.] Vanitatis quippe finis est, ut cum peccato mentem sauciat, hanc ex culpa audacem reddat: quatenus sui reatus oblita, quæ amisisse se innocentiam non dolet, iusto excæcata iudicio, simul & humilitatē perdat. Et fit plerunque ut prauis desiderijs seruiens, a iugo se diuini timoris excutiat, & quasi in malorū perpetratione iam libera, omne quod uoluptas suggerit, implere cōtendat. Vnde cū uir uanus se erigere in superbiam dicitur, ilico subinfertur. Et quasi pullum onagri se liberū natū putat.] Per pullum quippe onagri, omne agrestium genus exprimitur, quod naturæ dimissum motibus loris dominantiū non tenetur. Agri nanq; animalia libertatem habent, & ire appetunt, & quiescere cum lassantur. Et quamuis insensatis animalibus homo A longè sit melior. hoc tamen plerunq; homini non licet, quod brutis animalibus licet. Quæ enim ad aliud minimè seruantur, eorum motus proculdubio nequaq̄ sub disciplina restringitur. Homo autē quia ad sequentem uitam ducitur, necesse profectò est, ut in cunctis suis motibus, sub dispositione disciplinæ religetur, & quasi domesticum animal loris uinctum seruiat, atq; æternis dispositionibus restrictum uiuat. qui ergo implere cuncta quæ desiderat, per effrenatā libertatem quærit, quid aliud quàm pullo onagri esse similis B concupiscit: ut disciplinæ hūc lora nō teneant, sed audenter uagus per siluam desideriorum currat? Sæpe autem diuina miseratio quos prodire in effrenationem illicitæ libertatis conspicit, obiectione prosperæ aduersitatis frāgit: quatenus elisi discāt. quàm reproba erectione tumuerant: ut iam flagelli experimētis edomiti, quasi iumenta domestica præceptorum loris mētis colla subijciant, & uitæ præsentis itinere ad nutū præsidentis pergant. Quibus bene loris ligatum se nouerat, qui dicebat: Vt iumē C tum factus sum apud te, & ego semper tecum. *Psal. 7* Vnde & sæuus ille persecutor ab agro perfidæ uoluptatis ad domū fidei reductus, rectoris sui calcaribus punctus audiebat: Durum est tibi contra stimulū calcitrare. *Act. 6* Restat ergo ut si esse iam similes pullo onagri nolumus, in cūctis quæ appetimus, nutum prius intimæ dispensationis exquiramus: ut mens nostra in omne quod nititur, superni regiminis loro teneatur, & inde magis uota sua ad uitam impleat, unde uitæ suæ studia & D cōtra propriam uoluntatem calcat. Multa Sophar fortia protulit, sed quòd meliori se hęc loquitur, nescit. Vnde adhuc increpando subiūgit: Tu autem firmasti cor tuum, & expandisti ad eum manus tuas.] Firmari cor non hoc loco per uirtutem dicitur, sed per insensibilitatem. Omnis nanque animus qui districtionis intimæ cōsiderationi se subijcit, ex eius protinus timore mollescit, eumque sagitta diuinę formidinis penetrat: quia infirma uiscera per humilitatem gestat. Quisquis autē pertinacia insensibilitatis obdurescit, quasi cor firmat ne hoc iacu-

la

la timoris ſupni cõfodiãt. Vnde qbuſdã per prophetam dominus misericorditer
Ezec. 36 dicit: Tollam à uobis cor lapideũ, & dabo uobis cor carneum. Cor quippe lapideum tollit, cum à nobis ſuperbiæ duritiam ſubtrahit: & cor carneum tribuit, cum eandem protinus noſtram duritiã ad ſenſibilitatem uertit. Per manus uerò, ut iam crebrò docuimus, opera deſignantur. Cum culpa igitur manus ad Deum expandere: eſt contra largitoris gratiam de uirtute operũ ſuperbire. Qui enim in conſpectu æterni iudicis loquens ſibi bona quæ facit, tribuit: ad Deum manus ſuperbiens tendit. Sic profectò contra electos reprobi, ſic contra catholicos hæretici ſemper effrenantur: ut cum obiurgatre facta nequeunt, bonos reprehendere de factorum elatione moliantur: quatenus eos quos redarguere ex infirmitate actionis non ualent, ex crimine tumoris accuſent. Vnde & ea bona quæ exterius fiunt nequaquam bona eſſe iam cẽſent, quæ quaſi per ſtudium turgidæ cogitationis exhibentur: qui ſemper humilitate tumentes increpãt, & quod dictis ſuis ſemetipſos feriunt, ignorant. Sed quia iuſtum uirum Sophar hactenus reprehendendo corripuit, nunc uelut docendo ſubiungit:

Quòd in oratione faciem abſque timore leuamus, cum tales nos poſt orationem exhibemus, quales per orationis tempus iudici apparere optamus. Et quòd contemplatiua uita ſtabilitatem perdidiſſe dicenda non eſt, etiam ſi aliquando deficiat, cum ſemper id quod amittit, inquirat. Cap. XI.

16 SI iniquitatem quæ eſt in manu tua, abſtuleris à te: & non manſerit in tabernaculo tuo iuſtitia, tunc leuare poteris faciem tuam abſq; macula, & eris ſtabilis, & non timebis.] Omne peccatum aut ſola cogitatione committitur, aut cogitatione ſimul & opere perpetratur. Iniquitas ergo in manu eſt, culpa in opere. Iniuſtitia uerò in tabernaculo, iniquitas in mente. Mens quippe noſtra tabernaculum non incõgruè uocatur, in qua apud noſmetipſos abſcondimur, cum foris in opere non uidemur. Sophar itaque quia iuſti uiri amicus eſt, nouit quid dicat: ſed

A quia iuſtum increpat hæreticorum tenẽs ſpeciem, proferre rectè etiam quæ nouit, ignorat. Sed nos calcantes hoc quòd ab eo tumidè dicitur, penſemus eius uerba quàm uera ſint ſi rectè dicerentur. Prius enim à manu iniquitatem ſubtrahi, & poſt à tabernaculo admonet iniuſtitiam abſcindi: quia quiſquis iam praua à ſe opera exterius reſecat, neceſſe profectò eſt ut ad ſemetipſum rediens, ſolerter ſeſe in mentis intentione diſcernat, ne culpa quã iã in actione nõ habet, adhuc in cogitatione perduret. Vnde bene etiam
B per Salomonem dicitur: Præpara foris opus tuum, & diligenter exerce agrum tuum: ut poſtea ædifices domum tuam. Prou. 24
Quid nanque eſt præparato opere, agrũ diligenter exterius exercere, niſi euulſis iniquitatis ſentibus, actionem noſtram ad frugem retributionis excolere. Et qd eſt poſt agri exercitium, ad ædificium domus redire, niſi quòd plerunque ex bonis operibus dicimus: quantum uitæ munditiam in cogitatione conſtruamus? Penè cuncta nanque bona opera ex cogitatione prodeunt. Sed ſunt
C nonnulla cogitationis acumina quæ ex operatione naſcuntur. Nam ſicut ab animo opus ſumitur, ita rurſus ab opere animus eruditur. Mens quippe diuini amoris exordia capiens, imperat bona quæ fiant. Sed poſtquam fieri imperata cœperint, ipſis ſuis exercitata actionibus diſcit, cum imperare bona inchoauerat, quantum minus uidebat. Foris ergo ager excolitur, ut domus poſtmodum conſtruatur: quia plerunque ab exteriori opere uidemus, quantam ſubtilitatem rectitudinis in corde teneamus. Quẽ be-
D ne Sophar ſeruare ordinem ſtuduit, cum prius auferri iniquitatem à manibus, & poſt à tabernaculo iniuſtitiam dixit: quia nequaquam plenè animus in cogitatione erigitur, quando adhuc ab eo extrinſecus in opere erratur. Quæ ſi perfectè 17
duo hæc tergimus, ad Deum ſtatim ſine macula faciem leuamus. Interna quippe facies hominis, mens eſt: in qua nimirum recognoſcimur, ut ab autore noſtro diligamur. Quam ſcilicet faciem leuare, eſt in Deo animum per ſtudium orationis attollere. Sed eleuatam faciem

ciem macula inquinat, si intendentem
mentem reatus sui conscientia accusat:
quia ab spei fiducia protinus frangitur,
si intenta precibus, necdum deuictæ cul-
pæ memoria mordetur. Diffidit nan-
que accipere se posse quod appetit, quæ
profecto reminiscitur nolle se adhuc fa-
1.Ioan.3 cere, quod diuinitus audiuit. Hinc per
Ioannem dicitur: Si cor nostrum non
reprehenderit nos, fiduciam habemus
apud Deum, & quicquid petierimus, ab
Prou.28 eo accipiemus. Hinc Salomon ait:
Qui auertit aurem suam ne audiat legẽ,
oratio eius erit execrabilis. Cor quip-
pe nos in petitione reprehendit, cum
resistere se præceptis eius quem postulat,
meminit: & oratio fit execrabilis, cum à
censura auertitur legis: quia dignũ pro-
fectò est ut ab eius beneficijs sit quisque
extraneus, cuius nimirum iussionibus
non uult esse subiectus. Qua in re hoc
est salubre remedium, ut cum se mens ex
memoria culpę reprehendit: hoc prius in
oratione defleat quod errauit: quatenus
cum erroris macula fletibus tergitur, in
petitione sua cordis facies ab autore mũ
da uideatur. Sed curandum nimis, ne ad
hoc rursus proruat, quod se mundasse fle
tibus exultat: ne dum deplorata iterum
culpa committitur, in conspectu iusti iu
dicis ipsa etiam lamenta leuigentur. So-
Eccles.7 lerter quippe debemus meminisse quod
dicitur: Ne iteres uerbum in oratione
tua. Quo uidelicet dicto uir sapiens ne-
quaquam nos prohibet sæpe ueniam pe-
tere, sed culpas iterare. Ac si apertè dicat:
Cum malè gesta defleueris, nequaquã rur
sus facias quod in precibus iterum plan-
gas. Vt ergo ad precem facies sine macu-
la leuetur, ante orationis semper tempo-
ra debet sollicitè conspici, quicquid po-
test in oratione reprobari: talemq; se mẽs
cum ab oratione cessat, exhibere festinet,
qualis apparere iudici in ipso orationis
tempore exoptat. Sæpe nanque immun-
da quædam uel illicita in animo uersa-
mus, quoties à precibus uacamus. Sed
cum se mens studium orationis erexe-
rit, earum rerum imagines reuerberata
patitur, quibus libenter prius ociosa pre
mebatur: & quasi iam faciem anima ad
Deũ leuare nõ sufficit, qa in se nimirũ

A inquinata mente, maculas pollutæ cogi-
tationis erubescit. Sępe curis mundi libẽ
ter occupamur. Cunque post hæc stu-
dio orationis intendimus, nequaquam
se mens ad cœlestia erigit: quia pondus
hanc terrenæ sollicitudinis in profundũ
mersit: & in prece facies munda nõ ostẽ-
ditur, quia cogitationis infimæ luto ma 18
culatur. Nonnunquam uerò cor à cun-
ctis excutimus, & ab illicitis motibus e-
tiam cum à prece uacat, prohibemus:
sed tamen quia nos culpas rarius com-
mittimus, aliena pigrius delicta relaxa-
B mus, & quo peccare noster animus sol
citius metuit, eo districtius hoc quod
in se ab alio delinquitur, abhorrescit. Vn
de fit ut eo inueniatur quisq; tardior ad
ueniam, quo proficiendo factus est cau-
tus ad culpam: & qui ipse excedere in al
terum metuit, hoc quod in se exceditur,
puniri durius exquirit. Sed quid hac do-
loris macula reperiri deterius potest, quæ
in conspectu iudicis charitatem non in-
quinat, sed necat? Vitam quippe animæ
quælibet culpa polluit, seruatus uerò cõ-
tra proximum dolor occidit. Mente nan
C que ut gladius figitur, & mucrone illius
ipsa uiscerum occulta perforantur. Qui
scilicet à transfixo corde si prius nõ edu
citur, nihil in precibus diuinæ opis ob-
tinetur: quia & uulneratis membris im-
poni salutis medicamina nequeunt, nisi
ferrum à uulnere antè subtrahatur. Hinc Matt. 6
est enim quòd per semetipsam ueritas di-
cit: Nisi remiseritis hominibus peccata
eorum, nec pater uester qui in cœlis est,
remittet uobis peccata uestra. Hinc ad- Ibidem
monet dicens: Cum stabitis ad orandũ,
D dimittite si quid habetis aduersus alterũ. Luc. 6
Hinc rursum ait: Date, & dabitur uobis:
dimitte, & dimittetur uobis. Hinc con-
tra institutionem postulationis, condi- Mat.6
tionem posuit pietatis, dicens: Dimitte
nobis debita nostra, sicut & nos dimit-
timus debitoribus nostris: ut profectò
bonum quod à Deo compũcti petimus,
hoc primum cum proximo conuersi fa-
ciamus. Tunc igitur uerè sine macu-
la faciem leuamus, cum nec nos prohibi
ta mala committimus, nec ea quæ in nos
à proximis commissa sunt, ex proprio ze
lo retinemus. Graui nanque mens no-
stra

ſtra orationis ſuę tempore confuſione de
primitur, ſi hanc aut ſua adhuc operatio
inquinat, aut alienæ malitiæ ſeruatus do
lor accuſat. Quæ duo quiſque dum ter
ſerit, ad ea quę ſubnexa ſunt, protinus li-
ber exurgit. Et eris ſtabilis, & non time-
bis.] Quia nimirum tanto minus iudi-
cem trepidat, quanto in bonis actibus ſo
lidius ſtat. Timorem quippe ſuperat, qui
ſtabilitatem ſeruat: quia dum ſollicitus
ſtudet peragere quod manſuetè conditor
imperat: ſecurus etiam cogitat, quod ter-
ribiliter intentat. Sciendum præterea eſt
quòd nonnulla bona ſunt ad quæ inde-
feſſi perſiſtimus: & rurſum nõnulla ſunt
à quibus continuè deficientes labimur,
atq; ad hæc magnis conatibus per inter-
ualla temporum reformamur. In acti-
ua etenim uita ſine defectu mens figitur:
à contemplatiua autem infirmitatis ſuæ
pondere uicta laſſatur. Illa quippe tanto
19 firmius durat, quanto ad uicina ſe erga
utilitatem proximi dilatat. Hæc tanto ce
lerius labitur, quanto & carnis clauſtra
tranſgrediens, ſuper ſemetipſam ire cona
tur. Illa per plana ſe dirigit, & idcirco
pedem operis robuſtius figit. Hæc au-
tem quo ſuper ſe alta appetit, de ſe eo ci-
tius feſſa deſcendit. Quod bene ac breui-
ter Ezechiel inſinuat, cum eorum quæ ui
derat motus animalium narrat, dicens:
Non reuertebantur cum incederent.
Ezech. 1 Ac paulopoſt ſubijcit adiungens: Et ani
malia ibant & reuertebantur. Sãcta quip
pe animalia aliquando uadunt, & mi-
nimè redeunt: aliquando uadunt, & pro-
tinus reuertuntur: quia electorum men
tes cum per collatam ſibi actiuæ uitæ
gratiam erroris uias deſerunt, redire
ad mala mundi neſciunt, quæ relique-
runt: cum uerò per contemplationis
aciem, ab hac ſe eadem actiua uita ſu-
ſpendunt, eunt & redeunt: quia per
hoc quòd diu perſiſtere minimè in con-
templatione ſufficiunt, ſeſe iterum ad
operationem fundunt: ut in his quæ ſibi
iuxta ſunt, ſe exercendo refoueant, &
ſuper ſe rurſum ſurgere contemplando
conualeſcant. Sed dum hæc eadem con
templatio more debito per temporum in
terualla repetitur, indeficienter procul-
dubio & in eius ſoliditate perſiſtitur:

A quia etſi infirmitatis ſuæ pondere ſupera
ta mens deficit: hanc tamen iterum con
tinuis conatibus reparata comprehen-
dit. Nec ſtabilitatem ſuam in ea perdidiſſ
ſe dicenda eſt, à qua & ſi ſemper deficit,
hanc & cùm perdiderit, ſemper inquirit.
Sequitur:

Quod poſt tentationes huius ſeculi in quibus conſumpti uidemur electi, quaſi ſol repentè à tenebris erumpat. Cap. XI.

MIſeriæ quoque obliuiſceris, & qua-
ſi aquarum quæ præterierunt, non
recordaberis.] Mala uitæ præſentis tan
B to durius animus ſentit, quanto penſa-
re bonum quod ſequitur, negligit: &
quia non uult præmia conſiderare, quæ
reſtant, grauia æſtimat eſſe quæ tolerat.
Vnde & contra flagelli ictum, cogitatio
cæca conqueritur, & quaſi infinita cala-
mitas creditur, quæ diebus curſu laben-
tibus quotidie finitur. At ſi ſemel quiſ-
que ad æterna ſe erigat, atque in his
quæ incommutabiliter permanent, ocu-
lum cordis figat, propè nihil eſſe hoc
conſpicit, quicquid ad finem currit.
Præſentis uitæ aduerſa tolerat: ſed qua-
C ſi nihil eſſe omne quod labitur, penſat.
Quo enim ſe internis gaudiis robuſtius
inſerit, eo minus externis dolores ſen-
tit. Vnde Sophar nequaquam ueri-
tus auſu temerario docere meliorem, ex-
hortatur ad iuſtitiam, & demonſtrat
quàm nulla iuſti oculis uideatur pœna.
Ac ſi apertè dicat: Si deguſtas gaudium
quod intus permanet, leue fit protinus
omne quod foris dolet. Bene autem
præſentis uitæ miſerias aquis prætereun
tibus comparat: quia calamitas tranſiẽs,
electi mentem nequaquam ui concuſſio-
D nis obruit: ſed tantum tactu mæroris in-
fundit. Nam madet quidem per cruo-
rem uulneris, ſed à ſuæ certitudine non
frangitur ſalutis. Sæpe autem non ſo-
lum flagella atterunt, ſed in uniuſcuiuſ-
que iuſti animo malignorum quoque
ſpirituum tentamenta graſſantur, ut ex-
terius ex percuſſione doleat, & intus ali-
quatenus ex tentatione frigeſcat. Sed
nequaquam gratia deſerit: quæ quo nos
durius ex diſpenſatione percutit, eo am-
plius ex pietate cuſtodit. Nam cum te-
nebreſcere per tentationem cœperit, ſeſe
iterum

iterum lux interna succendit. Vnde & subditur: Et quasi meridianus fulgor consurgit tibi ad uesperum.] Fulgor qp pe meridianus in uespere, est uirtutis renouatio in tentatione, ut repentino charitatis feruore mens uigeat, quæ iam iamque lumen sibi gratiæ occubuisse formidabat. Quod adhuc Sophar subtilius aperit, cum subiungit. Et cum te consumptum putaueris, orieris ut lucifer.] Sæpe nanque tot tentamenta nos obsident, ut ipsa nos eorum numerositas penè ad lapsum desperationis inclinet.
Vnde plerunque cum mens in tædium uertitur, uix ipsa uirtutis suæ damna cōsiderat, & tota dolens quasi iam & à sensu doloris aliena frangitur, & enumerare non ualet, quanto cogitationum tumulto uastatur. Ruituram se per momenta conspicit, eique ne arma repugnationis arripiat, grauius mœror ipse contradicit. Circunductus quolibet oculos obscuritas obsidet, & cum uisum tenebræ semper impediant, mœsta mens nihil aliud quàm tenebras uidet. Sed apud miseri cordem iudicē sæpe hæc ipsa quæ ad uisum quoque orationis aggrauat, pro nobis subtilius tristitia exorat. Nam tunc mœroris nostri caliginem conditor conspicit, & subtracti luminis radios refundit: ita ut erecta protinus per dona mens uigeat, quam pauloantè decertantia uita superbiæ calce deprimebāt. Mox corporis pondus discutit atque ad contemplationis lumē post turbationis suæ tenebras erumpit. Mox in gaudium profectus attollitur: quæ inter tentamenta peius cadere ex desperatione cogebatur. Sine cogitationis certamine præsentia despicit, sine dubitationis obstaculo de uentura retributione confidit. Iustus ergo cum se consumptum putauerit, ut lucifer oritur: quia mox ut tenebrescere tentationum caligine cœperit, ad lucem gratiæ reformatur, & in se ipso monstrat diem iustitiæ, qui casurus pauloantè timuit noctem culpæ. Rectè autem lucife-
21 ro, iusti uita comparatur. Solem quippe præcurrens lucifer nunciat. Et quid nobis sanctorum innocentia, nisi sequētis iudicis claritatem clamat? In eorum nanque admiratione conspicimus,
A quid de maiestate ueri luminis æstimemus. Nec dum redemptoris nostri potentiam uidemus, sed tamen uirtutum illius in electorum suorum moribus admiramur. Quia igitur bonorum uita in consideratione sua oculis nostris uim ueritatis obijcit, clarus ad nos lucifer ante solem uenit. Sciendum uerò est quòd hæc quæ ex tētationum spiritalium aduersitate discussimus, iuxta exteriora quoq; mala nil obstat intelligi. Sācti etenim uiri quia summa medullitus diligunt, in infimis dura patiuntur: sed in fi-
B ne gaudij lumen inueniunt, quod habere in hoc spatio præcurrentis uitæ contemnunt. Vnde nūc per Sophar dicitur: Et quasi meridianus fulgor consurget tibi ad uesperum.] Peccatoris enim lumen in die, est obscuritas in uespere: quia in præsentis uitæ felicitate attollitur: sed aduersitatis tenebris in fine deuoratur. Iusto autem meridianus fulgor ad uesperum surgit: quia quanta sibi claritas maneat, cùm iam occumbere cœperit, agnoscit. Hinc nāq; scriptum est: Timenti Deum, bene erit in extremis. *Eccl. 1*
C Hinc per Psalmistam dicitur: Cum dederit dilectis suis somnum, hæc est hæreditatis domini. Qui in huius quoq; uitæ adhuc certamine positus, cum se consumptum putauerit, ut lucifer oritur: quia foris cadens, intus innouatur: & quo magis exterius aduersa tolerat, eo uberius uirtutum lumine interius coruscat: Paulo attestante, qui ait: Sed licet is qui foris est noster homo corrumpitur, tamen is qui intus est, renouatur de die in diem. Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis no- *Ps. 121* *2. Co. 4.*
D stræ, supra modum in sublimitate, æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Et notandum est quòd nequaquam cùm consumptus fueris: sed cùm te consumptum putaueris dicit: quia & quod uidemus, in dubietate est, & quod speramus, in certitudine. Vnde & idem Paulus nō se consumptum nō erat, sed putabat, qui & in aduersa tirbulationū corruens, ut lucifer respondebat dicens. Quasi morientes, & ecce uiuimus: quasi tristes, semper, autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes. *2. Co. 6*
Sciendum

Sciendum quoq; est quòd bonorum mẽs
22 quo duriora pro ueritate tolerat, eo æ-
ternitatis pręmia certius sperat. Vnde &
aptè subditur: & habebis fiduciam, pro
posita tibi spe.] Tanto nanq; spes in deũ
solidior surgit, quãto pro illo quisq; gra
uiora pertulerit: quia nequaquã retribu-
tionis gaudium de æternitate colligitur,
quod non hic prius pia tribulatione se-
Ps. 125 minatur. Hinc etenim per Psalmistam di
citur: Euntes ibant & flebant, mittentes
semina sua: uenientes autem uenient in
exultatione portantes manipulos suos.
2.Tim.2 Hinc paulus ait: Si commorimur, & con
uiuemus: si sustinemus, & conregnabi-
Act. 14 mus. Hinc discipulos admonet dicens:
per multas tribulationes oportet nos in
Apoc.7 trare in regnũ Dei. Hinc sanctorũ gloriã
Ioannis angelus indicans ait: Hi sunt
qui uenerunt de tribulatione magna, &
lauerunt stolas suas, & dealbauerunt
eis in sanguine agni. Quia igit' nũc per
tribulationem serit', ut post gaudij fru
ctus metatur, tanto maior fiducia men-
tem roborat, quãto hanc fortior pro ue-
ritate afflictio angustat. Vnde aptè proti
nus adiungitur: & defossus securus dor-
mies.] Sicut enim malis præsens secu-
ritas labor est, ita bonis præsens labor
2.Tim.4 perpetuam securitatem parit. Vnde &
defossum se securum dormire iam noue
rat, qui dicebat: Ego enim iã delibor, &
tempus meæ resolutionis instat: bonum
certamen certaui, cursum cõsumaui, fidẽ
seruaui, de reliquo reposita mihi est coro
na iustitiæ, quam reddet mihi dominus
in die illa iustus iudex. Quia enim cõtra
mala transeũtia sine defectu certauerat:
de mãsuris nimirum gaudijs sine dubie-
tate pręsumebat. Quanuis defossus & ali
ter intelligi potest. Sæpe nanq; rebus
transitorijs occupati, pensare negligi-
mus per quanta peccamus: sed si reducto
considerationis oculo, à sinu cordis ter-
renę cogitationis aper excutitur, quic-
quid in mente latebat, inuenitur. Vnde
sancti uiri animorum suorum latebras
perscrutati non desinũt, seseq; subtiliter
indagantes, terrenarum rerum curas abji
ciunt: & effossis plenè cogitationibus,
cùm nullo se reatu criminis morderi de-
prehendunt uelut in stratu cordis apud

A se securi requiescunt. Latere quoque ab
huius mundi actibus appetuũt, semper
sua considerant: & cùm loro regiminis
minimè constringuntur, iudicare quæ
aliena sunt, recusant. Defossi ergo securi
dormiunt: quia dum sua intima uigilã
ter penetrant, à laboriosis se huius mun-
di oneribus sub quietis ocio occultant.
Vnde & adhuc subditur: Requiesces,
& non erit qui te exterreat.] Quisquis
enim præsentẽ gloriam quærit, profectò
despectum metuit. Qui semper ad lucra
inhiat, semper iuste licet damna formi-
B dat. Cuius enim perceptione reficitur,
eius rei proculdubio & amissione saucia
tur: & quo obligatus mutabilibus ac pi-
turis inhęrit: eò longè in infirmis ab ar-
te securitatis iacet. At contra quisquis in
solo ęternitatis desiderio figitur, nec pro
speritate attollitur, nec aduersitate quas-
satur: dum nil habet in mundo quod
appetat, nihil est quod de mundo perti- Prou.11
mescat. Hinc etenim Salomon ait: Non Prou.16
contristabit iustum quicquid ei acciderit.
Hinc iterum dicit: Iustus quasi leo cõfi-
dens absq; terrore erit. Bene itaque nunc
C dicitur: Requiesces, & nõ erit qui te ex-
terreat. quia tanto quisq; à se plenius pa
uorẽ qui ex mundo est, abijcit: quanto in
semetipso uerius cõcupiscentiam mun-
di uincit. An non absq; terrore qui ex
mundo est, Paulus in corde requieuerat,
qui dicebat: Certus sum enim quia ne-
que mors, neq; uita, neq; angeli, neque
principatus, neq; instantia, neq; futura,
neq; fortitudo, neq; altitudo, neq; pro-
fundum, neq; creatura alia poterit nos
separare à charitate dei, quæ est in Chri-
sto Iesu domino nostro? Cuius uideli-
D cet fortitudo charitatis uera sanctę Ecce Cant.8
się uoce laudatur, cũ per Cãtica Cãticorũ
dicitur: Valida est ut mors dilectio. Vir-
tuti etenim mortis, dilectio comparatur:
quia nimirum mentem quam semel ce-
perit à delectatione mundi, funditus oc
cidit: & tãto hanc ualentius in autorita-
tem erigit, quanto & insensibilem cõtra
terrores reddit. Sed inter hęc sciendũ est, 25
quòd praui cùm recta prædicãt, ualde dif
ficilè est ut ad hoc quod taciti ambiũt,
non erũpant. Vnde & Sophar protinus
adiungit: Et deprecabũtur faciem tuam
plurimi.]

plurimi.] Neq;.n.iusti uiri idcirco se p innocentiæ itinera arcta custodiũt, ut ab alijs exorent. Sed siue hæretici seu puersi quilibet, per hoc quod inter homines quasi innocenter uiuunt, uideri intercessores pro hominibus uolunt, & cum sancta loquentes insinuant, quod ipsi appetunt, hoc alijs pro magno pollicentur: dumq; cœlestia prædicant, in suis repentè sponsionibus ostendunt, quod amẽt. Sed ne diu terrena pollicendo patescant quod sunt, ad uerba rectitudinis citius recurrunt. Vnde mox subditur:

Quòd in æterna miseria, nullum sit impijs effugium. Et quod abominatio sit sanctorum, delectatio peccatorum. *Cap. XIII.*

OCuli autem impiorum deficient, & effugium peribit ab eis.] Quòd oculorum nomine uera intentio exprimatur, per Euangelium ueritas attestatur, dicẽs: Si oculus tuus fuerit simplex, totũ
Mat. 6 corpus tuum lucidum erit: quia uidelicet si operationem nostram intentio mũda præuenerit, quamlibet aliter hominibus uideatur, interni tamen iudicis oculis mundum subsequentis actionis corpus ostenditur. Oculi ergo impiorum, intentiones sunt in eis carnalium desideriorũ. Qui idcirco deficiunt: quia æterna negligunt, & sola semper trãsitoria præstolantur. Adipisci quippe terrenã gloriã cogitant multiplicari rebus temporalibus exoptant, ad mortem quotidie cursu rerum labentium tendunt: sed cogitare mortalia mortaliter nesciunt. Carnis uita per momenta deficit, & tamen carnale desiderium crescit. Res habita instãti sine corripitur, & habendi anxietas non finitur. Sed cum mors impios subtrahit, eorum profectò desideria cum uita terminatur. Quorum scilicet oculi tunc superna ultione deficiunt: quia suo hic iudicio à terrena deficere delectatione noluerunt. Hos illorum oculos à iucunditate pristina claudi Psalmista conspexerat, cũ
Ps. 145 dicebat: In illa die peribunt omnes cogitationes eorum: quia æterna mala nunquam cogitata reperiunt, & subitò amittũt bona tẽporalia, quæ diu tractando tenuerunt. A quibus & omne effugiũ perit: quia eorum malitia ab animaduersione districti iudicis quò se ualeat occultare, non inuenit. Nam nunc iniqui cũ tristitia aliqua uel aduersa patiuntur, effugit, latebras inueniunt: quia ad uoluptatem protinus desideriorũ carnalium recurrunt. Ne enim paupertas cruciet, diuitiis animũ demulcent. Ne despectus proximorũ deprimat, sese dignitatibus exaltant. Si fastidio corpus atteritur, antepositis epularum diuersitatibus nutritur. Si quo animus mœstitiæ impulsu deiicit,
B mox per interposita iocorum blandimenta releuatur. Tot ergo hic habent effugia, quot sibi pręparant delectamẽta. Sed quandoq; ab eis effugiũ perit: quia eorũ mens amissis omnibus, se solummodo & iudicem conspicis. Tunc uoluptas subtrahitur, sed uoluptatis culpa seruatur, & repentè misceri pereundo discunt, quia peritura tenuerunt. Qui tamen quousque corporaliter uiuunt quærere nocitura non desinunt. Vnde adhuc subditur: Et spes illorũ abominatio animæ.] Quid hic peccator totius cogitationibus spe-
C rat, nisi ut potestate cæteros transeat: cũctos rerum multiplicitate trãscendat: aduersantes dominãdo subijciat: obsequentibus mirandus innotescat: iræ ad uotũ satisfaciat: benignũ se cũ laudatur, ostendat: quicquid gula appetit, offerat, ad hoc quod uoluptas imperat, operis expletione cõcurrat? Bene ergo spes illorum abominatio animę dicit: quia ea quæ carnales ambiũt, spiritales quiq; iudicio rectitudinis auersantur. Nam quod peccatores uoluptatẽ estimãt: hoc iusti proculdubio pœnã putant. Abominatio est igitur
D animæ, spes prauorũ, q̃a nimirũ spiritus deficit, ubi caro requiescit. Vt enim caro mollibus, sic anima duris nutrit: illa blãda refouẽt, hãc aspera exercent: illa delectationibus pascit, hæc amaritudinibus uegetat. Et sicut carnem dura sauciãt, sic spiritũ mollia necant: sicuti illã laboriosa interimũt, ita hunc delectabilia extingũt. Spes itaq; carnaliũ, abominatio animæ dicit: q̃a inde in perpetuũ spiritus interit, unde ad tẽpus caro suauiter uiuit. Sed hæc Sophar rectè diceret, nisi beatus Iob cuncta largius etiã uiuendo pṙdicasset.

ſet. At poſtquam ſanctiorem monere de uita nititur, doctioremq; ſe erudire ſapientię magiſterio conatur, ipſe doctorum ſuorum pondus leuigat, qui in diſcretione interpoſita, omne quod loquitur, deſtruit: quia liquorem ſcientię pleno uaſculo ſuperfundit. Sic nanque ab indiſcretis opes ſcientiæ, ſicut à ſtultis ſæpe opes corporalis ſubſtantiæ poſſidentur. Nonnulli enim q rerum terrenarum multiplicitate ſubnixi ſunt, aliquando multa & habentibus tribuunt: ut ipſi cunctis hæc largius habere uideantur: Ita peruerſi cùm uera ſapiunt, recta quędam etiam rectioribus loquuntur: non ut alios audientes doceant, ſed ut ipſi quāta doctrina polleant, innoteſcant. Præire ſe quippe ſapientia cunctos æſtimant, & idcirco nihil ſe cuilibet dicere, ultra menſuras ſuę magnitudinis putant. Sic praui quilibet, ſi omnes hęretici ſuperba uoce meliores docere non metuunt: quia omnes ſe inferiores arbitrantur. Sed ſancta Eccleſia, elatos quoſque ab æſtimationis ſuę culmine reuocat, & diſcretionis manu ad æqualitatis compagem reformat. Vnde beatus Iob qui eiuſdem ſanctæ Eccleſiæ membrum eſt, uidens quòd amicorum mens per uerba prolatæ eruditionis intumuit, ilico reſpondit dicens:

CAPVT DVODECIMVM

TEXTVS BEATI IOB.

Espondens autem Iob dixit: Ergo uos eſtis ſoli homines, & uobiſcum oritur ſapientia? Et mihi eſt cor ſicut uobis, nec inferior ueſtri ſum. Quis eñ hæc quæ noſtis, ignorat? Qui deridetur ab amico ſuo ſicut ego: inuocabit Deum, & exaudiet eum. De A ridetur enim iuſti ſimplicitas, lampas contempta apud cogitationes diuitum, parata ad tempus ſtatutũ. Abundant tabernacula prædonum, & audacter prouocant Deum, cum ipſe dederit omnia in manus eorũ. Nimirum interroga iumenta, & docebunt te, & uolatilia cœli, & indicabunt tibi. Loquere terrę, et reſpondebit tibi, & narrabunt piſces maris. Quis ignorat quòd omnia hæc manus domini fecerit? In cuius B manu anima omnis uiuentis, & ſpiritus uniuerſæ carnis hominis. Nónne auris, uerba dijudicat, & fauces comedentis, ſaporem? In antiquis eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia. Apud ipſum eſt ſapientia & fortitudo, & ipſe habet conſiliũ & intelligentiam. Si deſtruxerit, nemo eſt qui ædificet: ſi incluſerit hominem, nullus eſt qui aperiat. Si cōtinuerit aquas, omnia ſiccabũtur: & ſi emiſerit eas, ſubuertent terram. Apud ipſum eſt fortitudo & ſapien- C tia. Ipſe nouit & decipientem, & eũ qui decipitur. Adducit conſiliarios in ſtultum finem, & iudices in ſtuporem. Baltheum regum diſſoluit, & præcingit fune renes eorum. Ducit ſacerdotes inglorios, & optimates ſupplantat. Commutans labiũ ueracium & doctrinam ſenum auferens. Effundit deſpectionem ſuper principes, & eos qui oppreſsi fuerant, releuāt. Qui reuelat profunda de tenebris: & producit in lucem umbram D mortis. Qui multiplicat gentes, et perdit eas: & ſubuerſas in integrum reſtituit. Qui immutat cor principũ populi terrę: & decipit eos, ut fruſtra incedant per inuium. Palpabunt quaſi in tenebris: & non in luce, & errare eos faciet quaſi ebrios.

Caput

Caput XIIII. A

25 ERgo uos estis soli homines, & uobiscum oritur sapientia?] Quisquis se præire omnes ratione æstimat, quid iste aliud quàm solum se esse hominem exultat? Et sæpe contingit, ut cum per tumorem mens in altum ducitur, in despectu omniũ, sui admiratione subleuetur. In cogitatione etenim proprij fauores oriuntur: sibique de singularitate sapientiæ blandiuntur. Ipse fatuitas pensat ea quæ audierit, ac uerba quæ profert: & miratur sua, ridet aliena. qui ergo solum se sapere æstimat, quid aliud quàm hanc eandem secum oriri sapientiam putat? Nam quam adesse alijs abnuit, soli sibi hanc tribuens, profecto intra tempora suæ breuitatis claudit. Pensandum uerò est, uir sanctus quanta discretione utitur: ut amicorum superbientium arrogantia comprimatur, cũ protinus adiungit. Et mihi est cor sicut & uobis, nec inferior uestri sum.] quis enim nesciat, quãtum beati Iob uita atque scientia amicorum eius scientiam excedat? Sed ut eorum superbiam corrigat, esse se inferiorẽ negat, & ne suæ humilitatis limitẽ transeat, esse se superiorem tacet: nec præferẽdo se, sed conferendo indicat, quod de se hi qui sibi longè sunt impares, discant: ut dum sponte inflectitur sapientia quæ eminet, nequaquam se contra uires erigat scientia quæ iacet. quos bene mox ad æqualitatis sensum reuocat: quia tumere ualde quasi de singularitate magnitudinis pensat, cum subsequenter adiungit: quis enim hæc quę nostris ignorat.] Ac si apertè dicat: Cum cunctis sint nota quæ dicitis, de dictorum scientia singulariter cur tumetis? quia igitur elationẽ arrogantium ad ęqualitatis communionem reuocans, correptione perfecta redarguit, ad doctrinæ nunc sententias erũpit: ut amici eius humilitati, prius discerent ueritatis pondera, quàm reuerenter audirent. Sequitur:

Quòd uiri uirtutum cum deridentur ab impijs, ad testem conscientię Deum concurrãt, in quo gloriantur. *Cap. XV.*

QVi deridetur ab amico suo, sicut e- 26
go, inuocabit Deum, & exaudiet
eum.] Sæpe enim infirma mens
cum de bonis actibus aura humani fa-
uoris excipitur, ad gaudia exteriora deri-
uatur: ut postponat quod intus appe-
tit, & in hoc libenter resoluta iaceat, qđ
foris audit: ita ut beatam non tam fieri
quàm dici se gaudeat. Cunq; laudis suæ
uocibus inhiat, quod esse cœperat, relin-
quit. Inde ergo à deo disiungitur, unde
in deo laudanda uidebatur. Nonnun-
quam uerò recta operi animus constan-
B ter innititur, & tamen humanis irrisio-
nibus urgetur: miranda agit, & oppro-
bria recipit, & qui exire foras per laudes
potuit, repulsus contumeliis, ad semetip
sum redit: & eo seipsum intus robustius
in deo solidat, quo foris non inuenit in
quo requiescat. Tota enim spes in auto-
rem figitur, & inter irrisionum conuitia
solus interior testis imploratur: atque
afflicti animus fit deo tanto proximus,
quanto & à gratia humani fauoris alie-
nus, in precem protinus funditur: & pres
sus exterius, ad penetranda quæ intus
C sunt, mundius liquatur: Bene itaque
nunc dicitur: Qui deridetur ab amico
suo, sicut ego, inuocabit Deum, & exau-
diet eum: quia bonorum menti dum
praui exprobrant, ostendunt quem suo-
rum actuum testem quærant. Quæ dum
compuncta sese in precibus accingit: in-
de intra se supernæ exauditioni iũgitur,
unde extra se ab humana laude separa-
tur. Notandum uerò quàm prouidè
interponitur, sicut ego: quia sunt non- 27
nulli quos & humanæ irrisiones depri-
D munt, & tamen diuinis apibus exaudi-
biles non sunt. Nam cum derisio contra
culpam nascitur, profecto nullum uirtu-
tis meritum in derisione generatur.
Baal etenim sacerdotes clamosis hũc uo
cibus implorãtes, derisi ab Helia fuerãt,
cum dicebat. Clamate uoce maiori, Deus 2.Re.18
enim uester est, & forsitan loquitur, aut
in diuersorio est. Sed hæc eius irrisio ad
uirtutis usum non fuit, quia per culpæ
meritum fuit. Prouidè ergo nunc dici-
tur: qui deridetur ab amico suo sicut
ego, inuocabit Deum, & exaudiet eum:
quia illũ facit humana derisio deo proxi

mum, quem ab humanis prauitatibus ui A tæ innocentia seruat alienum. Sequitur:

De sapientia sanctorum, & prudentia filiorum huius seculi. *Caput XVI.*

DEridetur enim iusti simplicitas.] Huius mundi sapientia, est cor machinationibus tegere, sensum uerbis uelare, quæ falsa sunt, uera ostendere, quæ uera sunt, falsa demonstrare. Hæc nimirum prudentia usu à iuuenibus scitur, hæc à pueris precio discitur: hanc qui sciunt, cæteros despiciendo superbiunt: hanc qui nesciunt, subiecti & timidi in B alijs mirantur: quia ab eis hęc eadem duplicitas, iniquitatis nomine palliata diligitur, dum mentis peruersitas, urbanitas uocatur. Hæc sibi obsequentibus præcipit honorum culmina quærere, adepta temporalis gloriæ uanitate gaudere: irrogata ab alijs mala multiplicius reddere: cum uires suppetunt, nullis resistentibus cedere, cum uirtutis possibilitas deest, quicquid explere per malitiam nō ualēt, hoc in pacifica bonitate simulare. At contra sapientia iustorū, est nil per ostensionem fingere, sensum uerbis aperire: C uera ut sunt diligere, falsa deuitare, bona gratis exhibere, mala libentius tolerare quàm facere: nullam iniuriæ ultionem quærere, pro ueritate contumeliam lucrū putare. Sed hæc iustorum simplicitas deridetur: quia ab huius mundi sapiētibus puritatis uirtus, fatuitas creditur. Omne enim quod innocenter agitur, ab eis proculdubio stultum putatur, & quicqd in opere ueritas approbat, carnali sapientiæ fatuum sonat. Quid nanque stultius uidetur mūdo, quàm mentē uerbis ostēdere, nil calida machinatione simulare, D nullas iniurijs contumelias reddere, pro maledicentibus orare, paupertatem quærere, possessa relinquere, rapienti non resistere, percutienti maxillam alteram præbere? Vnde bene huius mundi dilectoribus ille egregius Dei sapiens dicit: Abominationes Aegyptorum immolabimus domino deo nostro? Oues quippe Aegyptij edere dedignatur: sed quod abominantur Aegyptij, hoc Israeltæ deo offerunt: quia simplicitatem conscientiæ quam iniusti quiq; uelut infirmam abiectamq; despiciunt, hanc iusti in uirtutis sacrificiū uertunt, & excolentes recti puritatem ac mansuetudinē Deo immolant, quā abominantes reprobos fatuitatem putant. Quæ nimirum iusti simplicitas breuiter, sed sufficiēter exprimitur, cum protinus subinfertur:

Exo. 8

Quod iustorum simplicitas, apud se intus quasi lampas fulgeat, ut superborum factus eorū humilitatem contemnat. *Cap. XVII.*

28 LAmpas contempta apud cogitationes diuitum.] Quid hoc loco significatur nomine diuitum, nisi elatio superborum: qui uenturi iudicis respectum non habent, dum superbis apud se cogitationibus tument? Nam sunt nonnulli quos census per tumorem non elatis, sed misericordiæ opera exaltant. Et sunt nōnulli qui dum terrenis se opibus abundare conspiciunt, ueras Dei diuitias non requirunt, atq; æternā patriā non amant: quia hoc sibi sufficere quòd rebus temporalibus fulciuntur, putant. Non est ergo census in crimine, sed affectus. Cuncta enim quæ Deus condidit, bona sunt: sed q bonis malè utitur: profecto agit, ut quasi per edacitatis ingluuiem, eo quo uiuere debuit, pane moriatur. Pauper ad requiē Lazarus uenerat, superbum uerò diuitem tormēta cruciabant. Sed tamen diues Abraham fuerat, qui in sinu Lazarum tenebat: qui tamen autori suo colloquens dicit: Loquar ad Deum meū, cum sim puluis & cinis? Quid itaq; iste diuitias suas æstimare nouerat, qui semetipsum puluerem cineuerat, qui semetipsum puluerem cinerem que pensabat? Aut quando hunc res possessæ extollerent, qui de se quoque, earum uidelicet possessore, tam abiecta sentiret? Atque iterum sunt nonnulli quibus & res terrenæ non suppetunt, & tamen apud se per factum tumoris eriguntur. Hos & census ad ostensionē potentiæ minimè subuehit, & tamē morū proteruia inter reprobos diuites addicit. quoscūq; ergo sequentis uitæ amor non humiliat: hoc in loco sacer sermo diuites appellat: quia in iudicij quoque ultione non discrepant, utrum rebus, an solis moribus intumescant. Qui cum uitam simplicium in mundo humilem abiectamque

abiectamque despiciunt, elatis protinus despectibus irrident. Nequaquam quippe his hoc exterius adesse considerat, ad quod ipsi totibus conatibus anhelant. Quasi stultos ergo despiciunt, qui scilicet ea non habent, quæ ipsi utiq; uel habēdo uel solummodo amando mirantur: & quasi mortuos deputant, quos nequaq̃ secū uiuere carnaliter pensant. Qui enim ab huius mūdi appetitu moritur, à terrenis mētibus profecto omni modo extinctus æstimatur. Quod bene nostri miraculū redemptoris signat, cum ab immundo spiritu hominem liberat, de quo ni-
Mar. 9 mirum scriptum est: Clamans & multū discerpens eum, exijt ab eo, & factus est sicut mortuus, ita ut multi dicerēt, quia mortuus est. Iesus autem tenens manum eius, eleuauit eum, & surrexit. Velut mortuus quippe ostenditur, qui à malignis spiritus potestate liberatur: quia quisquis iam terrena desideria subegit, uitam in se carnalis conuersationis extinguit, & mundo mortuus apparet, q̃a possessore prauo qui per immunda desideria se agitabat, caret. Quem multi mortuum dicunt, quia qui spiritaliter uiuere nesciunt, eum qui carnalia bona non sequitur extinctum funditus arbitrantur.

29 Sed quia ipsi quoq; derisores simplicium, Christianitatis nomine censentur, reuerentia religionis pressi, exhibere malum publicæ irrisionis erubescunt. Vnde fit ut apud se timidi tacentesque derideāt, quos abiectos ualde atque infirmos per simplicitatem putant. Bene ergo dicitur: Lampas contempta apud cogitationes diuitum.] quia superbi quique dum pensare bona sequentia, ut superius diximus, nesciunt: penè nihil esse æstimant, quem non uident habere quod amant. Sæpe nanque contingit ut electus quisque qui ad æternam felicitatem ducitur, continua hic aduersitate deprimatur, non hunc rerum abūdantia fulciat, non dignitatem gloria honorabilem ostendat, nulla ei obsequentium frequentia suppetat, nulla hunc humanis oculis uestium pompa componat: à cunctis uerò despicabilis cernitur, & huius mundi gloria indignus æstimatur: sed tamen ante occulti

A iudicis oculos uirtutibus emicat, uitæ meritis coruscat, honorari metuit, despici non refugit, corpus continentia affligit, sola in animo dilectione pinguescit, mentem semper ad patientiam præparat, & erectus pro iustitia, de perceptis contumelijs exultat, afflictis ex corde compatitur, de bonorum prosperitatibus quasi de proprijs lætatur, sacri uerba pabula, in mente sollicitus ruminat, & inquisitus quodlibet eloqui dupliciter ignorat. Bene itaque iusti simplicitas, & lampas esse dicitur, & contempta. Lampas,
B quia interius lucet, & contempta, quia exterius non lucet. Intus ardet flamma charitatis, foris nulla gloria resplendet decoris. Lucet ergo & despicitur, quia flagrans uirtutibus abiectus æstimatur. Mentes quippe carnalium pensare bona non ualent, nisi quæ carnaliter uident. Hinc est quòd Dauid sanctum pater ipse despexerat, quē prophetę Samuelis oculis præsentare recusabat. Qui ad unctionis gratiam dum septem filios deduxisset, à propheta requisitus an numerū so- 1. Re. 16
bolis explesset, cum magna despectione
C respondit: Est adhuc puer paruulus qui pascit oues. Quo deducto & electo protinus audiuit: Homo uidet in facie, Deus autem intuetur cor. Lampas ergo Dauid per innocentiam fuerat, sed tamen ualde contempta: quia exteriora cernētibus nō lucebat. Sciendum uerò est quòd iustus quisque aut temporalem gloriam non habet, aut hanc sub semetipso frangit si habet, ut honori suo liber emineat, ne ei uictus delectatione succumbat. Hinc enim est quòd ille prædicator egregius ante humanos oculos Apostolatus
D sui gloriam humiliauerat, qui dicebat: Non usi sumus hac potestate, cum possimus oneri esse, ut Christi Apostoli, sed facti sumus paruuli in medio uestrum. 1. The. 2
Eius uerò auditoribus nimirum tumor diuitum adhuc in corde remanserat, cum dicebant: Epistolæ graues sunt & fortes, præsentia autem corporis infirma, & sermo *contemptibilis*. Quem enim 2. Co. 10
talia dicere posse cognouerant, secum cōmuniter uiuere non posse iudicabant. Cunque eum & humilem uidendo cernerent, & altū sermone pensarent, sua eos

elatio compulit, ut quem per scripta timuerát, per præsenti e uerba despiceret. Quid igitur Paulus nisi contempta lampas apud cogitationes diuitum fuit, qa unde magisterium humilitatis exhibuit, inde à rudibus discipulis superbiæ contumelias recepit? Horrendo etenim modo languor superbientium unde detumescere debuit, excreuit, dum mens elata carnalium hoc quasi dedignabile repulit, quod magister imitabile ostendit. An contempta lampas non erat, qui tot uirtutibus emicans, tanta à persecutoribus aduersa tolerabat? Legatione in catena fungitur, eiusque uincula in omni prætorio manifestantur, uirgis cæditur, multisque ex genere, ex gentibus, periculis urgetur, lapidibus Lystris tunditur, pedibus extra urbem trahitur, quia extinctus æstimatur. Sed usquequo lampas ista contemnitur, usquequo despicabilis habetur: Nunquid non fulgorem suum nullatenus exerit, & nunquã quanta claritate candeat ostendit? Ostendit planè. Nam cum lampas contempta apud cogitationes diuitum diceretur, protinus additur: Parata ad tempus statutum.] Statutum quippe contemptæ lampadis tempus, est extremi iudicij prædestinatus dies, quo iustus quisque qui nunc despicitur, quanta potestate fulgeat, demonstratur. Tunc enim cum Deo iudices ueniunt, qui nunc pro deo iniustè iudicantur. Tunc eorum lux tanto latius emicat, quanto eos nũc manus persequentium durius angustat. Tunc reproborum oculis patescet quòd cœlesti potestate subnixi sunt, qui terrena omnia sponte reliquerunt. Vnde electis ueritas dicit: (Matt. 9) Vos qui secuti estis me in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & uos super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israel. Neq; enim plusquam duodecim iudices illa interni consessus curia non habebit, sed nimirum duodenario numero quantitas uniuersitatis exprimitur: quia quisquis stimulo diuini amoris excitatus, hic possessa reliquerit, illic proculdubio culmen iudiciariæ ptãtis obtinebit, ut simul tunc iudex cũ iudice ueniat, q nunc consideratione

A iudicij, sese spontanea paupertate castigat. Hinc est enim quod de sanctæ Ecclesiæ sponso per Salomonem dicitur: (Prou. 31) Nobilis in portis uir eius, quando sederit cũ senatoribus terræ. Hinc Esaias ait: (Esa. 3) Dominus ad iudiciũ ueniet cum senioribus populi sui. Hinc eosdem seniores ueritas non iam famulos, sed amicos denũciat, dicens: (Ioan. 15) Non iam dicam uos seruos: sed amicos meos. Quos nimirum Psalmista intuens ait: (Ps. 138) Mihi autem nimis honorati sunt amici tui Deus. Quorum dum celsitudinem cordis aspiceret, mundi gloriam qua calce calcarent, protinus addidit: B Nimis confortatus est principatus eorum. Ac ne paucos esse crederemus, quos proficere usq; ad summam tantæ perfectionis agnoscimus, ilico adiunxit. Dinumerabo eos, & super arenam multiplicabuntur. quot itaq; nunc pro amore ueritatis sese libenter humiliant, tot tunc in iudicio lampades coruscant. Dicatur igitur rectè: Lãpas contẽpta apud cogitationes diuitum, parata ad tempus statutum. Quia uniuscuiusq; iusti anima uelut abiecta contemnitur, cum degens inferius gloriam non habet, sed admira- C bilis cernitur, dum desuper fulget. Libet inter hæc ad redemptoris uias, mentis oculos tollere, sensimq; à membris ad caput peruenire. Ipse enim nobis lampas ueraciter extitit, qui pro redemptione nostra in cruce moriens, tenebrosis nostris mentibus lucem per lignum fudit. Hac nos lampade Ioannes illuminari conspexerat, cum dicebat. (Ioan. 1) Erat lux uera, quæ illuminat omnem hominem, &c. Quã tamen apud cogitationes diuitum contemptã uidit, cum paulopost subdit: (Ibidem) D In propria uenit, & sui eum non receperunt. Huius lampadis flammas Herodes explorare uoluit, cũ eius miracula uidere cõcupiuit, sicut scriptũ est: (Luc. 24) Erat enim ex multo tempore cupiens uidere eum, eo quòd audisset multa de illo, & sperabat signum aliquod uidere ab eo fieri.

Sed lampas hæc ante eius oculos nullo radio lucis emicuit: quia ei qui se non piè, sed curiosè quæsierat, nihil de se mirabile ostendit. Inquisitus quippe redemptor tacuit, expectatus miracula exhibere contempsit, seseq; apud se in occultis retinens,

retinens, eos quos exteriora quærere cœpe-
rit, ingrato foris reliq̃t: magis eligẽs aptè
à superbientibus despici, q̃ à non creden-
tibus uacua uoce laudari. Vnde & proti-
nus lampas ista contempta est, sicut illic
subditur: Spreuit autem illum Herodes
cum exercitu suo, & illusit indutum ue-
31 ste alba. Sed contempta lampas quę in
terra irrisiones tolerat, de cœlo luci-
dius per iudicium coruscat. Vnde
hic aptè subiungitur: Parata ad tempus
statutum.] De quo uidelicet tempore per
Psal. 74 psalmistam dicitur: Cum accepero tem-
pus, ego iustitias iudicabo. Hinc in E-
uangelio per semetipsam ueritas denun-
Ioan. 7 ciat, dicens: Tempus meum nondũ ad-
uenit. Hinc Petrus ait: Quem oportet
Act. 3 cœlum suscipere, usq; ad tempora restitu
tionis. Lampas ergo quæ nunc contem-
nitur, ad statutum tempus uentura præ-
paratur: quia ipse peccata in die ultimo
iudicat, qui nunc peccantium derisiones
portat. Et tanto tunc durius districtionẽ
exerit, quanto nunc uocandis peccatori-
bus suam lenius patientiam sternit. Qui
enim diu conuertendos expectat, nõ con
uersos sine retractatione cruciat. Quod
per prophetam scilicet breuiter insinuat,
dicens: Tacui, semper silui, patiens fui,
Esa. 42 sicut parturiens loquar. Vt enim iam præ
diximus, parturiens cum dolore ejcit
hoc quod in intimis tempore longo ge-
stauit. Qui ergo semper siluit, sicut partu-
riens loquitur: quia uenturus iudex qui
sine ultione diu facta hominum pertu-
lit, quandoq; cũ feruore examinis, quasi
cum dolore mentis, quantę animaduer
sionis sententiam intus seruauerit, osten
dit. Nemo igitur hanc lampadem cum
latet, despiciat, ne contemptores suos cũ
de cœlo fulserit, exurat. Cui enim nunc
non ardet ad ueniam, tunc proculdubio
ardebit ad pœnam. Quia ergo per super-
nam gratiam uocationis tempus accipi-
mus, dum adhuc licentia superest, eius
iram, qui ubiq; est, mores in melius com
mutando, fugiamus. Solum quippe ani-
maduersio illa non inuenit, quem corre-
ctio abscondit. Hæc nos largiente domi-
no in duobus iam corporibus transcur-
risse sufficiat. Quia enim sacri libri sequẽ
tia mysteriorum uirtutibus extensa, com

A plecti breuiter exponendo non possu-
mus, ea necesse est ut alijs uoluminibus
reseruemus, quatenus lector tanto fer-
uentior ad legendi studium redeat, quan
to ex lectionis quoque intercisione re-
spirat.

Finit liber decimus Moralium san-
cti Gregorij, & totius operis pars
secunda: nam quinque primi li-
bri partem primam explent.

B LIBER VNDECIMVS TOTIVS OPERIS, tertiam inchoans

PARTEM MORALIS *expositionis sancti Gregorij papæ, quo continuatur textus capitis duodecimi beati Iob.*

Caput I.

QVanuis in prolixo opere esse cul
pabilis stili mutabilitas non de
bet, ne quis tamen me ex locu-
C tionis meæ, immutatione re-
prehendat, in Epistola libris præmissa
causam reddidi, cur tertiam huius operis
partem ad aliarum usque similitudinem
minimè emendando perduxi quibus sci
licet exclusis, hoc quoque additur, quod
ab eo uersu quo dicitur: Abundant ta-
bernacula prædonũ, eiusdem partis ex-
positio incipit, & usque ad hoc quod
scriptum est: Dulcedo eorum uermis,
disserendo pertingit quæ nimirum tam
multa sunt ut in uno corpore comprehẽ
D di non possent, nisi sub magna breuitate
dicerentur: qui ergo ab alijs actibus ua
cat, legat cætera multipliciter dicta. Qui
uerò ad studiosè legendum non uacat,
huius partis ei breuitas placeat, in qua
non tam quæ sentimus dicimus, quàm
ea quæ sunt dicenda signamus. Igitur
quoniam in ea multa, sicut me loquente
excepta sunt, ita dereliqui: immutatio
nem styli lector meus æquanimiter acci
pe, quia & sæpe eosdem cibos edentibus,
diuersitas placet coctionis. Sed quoties
partes singulas ad legendum sumis, redu
cere semper ad memoriam eã quam pro-

posui causæ originem stude, quia & per
beatum Iob, qui dolēs dicitur passiones
domini eiusq; corporis, id est, sanctæ Ec-
clesiæ designantur, & amici eius hæreti-
corum tenent speciem: qui, ut sæpe iam
diximus, Deum dum defendere nitūtur,
offendunt. Qui dum fictè consulunt, san
ctorum mentem fortiter affligunt, nec ta
men per cuncta quæ loquuntur, à uerita-
tis cognitione desipiunt, sed plerunque
& stultis prudentiam, & fictis uera per-
miscent, ut dum ex ueritate aliquid
prærogant, facilè ad falsitatem trahant.
Vnde amici quoq; beati Iob modo despi
cabilia, modo autem mira sunt quæ lo-
quuntur, quæ tamen sanctus uir aliquan
do reprobando conuincit, aliquando ue
rò approbando suscipit, atq; ad usum re-
ctitudinis pertrahit etiam quæ ab eis re-
cta, sed non rectè proferuntur. Itaq; ino-
piam suam despicientes despicit, atq; in
sterquilinio corpore positus, in quanto
uirtutum culmine apud se sedeat, osten-
dit: cum nil esse præsentis uitæ diuitias
memorat, quas abundare & reprobis nar
rat, dicens:

Quòd aliud est quod omnipotens Deus miseri corditer tribuit aliud quod iratus haberi permittit. Cap. II.

1 ABundant tabernacula prædonum,
& audacter prouocant Deum, cum
ipse dederit omnia in manibus eorum.]
Facilè est hominem tunc diuitias despi-
cere cum habet, difficilè uerò est eas
cum non habet, uiles æstimare. Vnde
patenter ostenditur quantus contem-
ptus terrenarum rerum in beati Iob cogi
tatione fuerit, qui tunc dicit nulla esse
quæ abundant reprobis, quando omnia
amisit. Ait ergo: Abundant tabernacula
prædonum, & audacter prouocant Deū,
quia plerunque mali eo magis contra
Deū superbiunt, quo ab eius largitate &
contra meritum ditantur, & qui prouo-
cari bonis ad meliora debuerant, donis
peiores fiunt. Sed intelligendum nobis
est, quomodo prædones appellentur,
dum protinus additur:
Cū ipse dederit omnia in manibus eo-
rum.] Si.n. prædones sunt, uiolenter ab-
stulerunt. Et dubiū nō est, quia uiolētorū
A non sit adiutor Deus. Quomodo igitur
ipse dat, quod hi qui prædones sunt, ne-
quiter tollunt? Sed sciendum est, quia
aliud est quod omnipotens Deus miseri-
corditer tribuit, aliud quod iratus haberi
finit. Nam quod prædones peruersè fa-
ciunt, hoc dispensator æquissimus fieri
non nisi iustè permittit, ut & is qui rape
re finitur, cæcatus mente culpā augeat,
& is qui rapinam patitur, iam in eiusdē
rapinæ damno pro alia quam antè perpe
trauit culpa feriatur. Ecce enim quidam
B in montis fauce constitutus insidiatur
itinerantibus, sed is qui iter agit, iniqua
fortasse quædam aliquando perpetra-
uit, eiq; omnipotens Deus malum suum
in præsenti uita retribuens, atque hunc
insidiatoris manibus tradens, uel spo-
liari rebus, uel etiam interire permittit.
Quod ergo prædo iniustè appetijt, hoc
æquissimus iudex iustè fieri permisit, ut
& ille reciperet quod iniustè fecerat, &
iste grauius quandoq; feriatur, per cuius
nequissimam uoluntatem, culpam om-
nipotens Deus in alterum iustæ uindi-
C cauit. Ille purgatur qui opprimitur, in
isto reatus augetur qui opprimit: ut uel
de profundo nequitiæ quandoq; ad pœ-
nitentiam redeat, uel non reuertens, tan
to grauius æterna damnatione feriatur,
quanto diu est in sua iniquitate tolera-
tus. Cum illo ergo misericorditer agi-
tur ut peccatum finiat, cum isto distri-
ctè ut multiplicet, nisi ad pœnitentiam
recurrat. In illo mala purgantur, dū uim
sustinet, in isto cumulantur, dum facit.
Omnipotens itaq; Deus quod fieri pro-
hibet, iustū est ut fieri sinat, ut unde nūc
expectat, & nō cōuersos diu tolerat, quā
D doq; inde plus feriat. Bene ergo dicitur:
Abundant tabernacula prædonum, & au
dacter prouocant deum, cum ipse dede-
rit omnia in manibus eorū, qa quod ini-
qui tollūt, eis hoc ipse dat, qui illis ad ra-
pinā posset resistere, si misereri uoluisset.
Quod tamen intelligi de rebus quoque
spiritalibus potest. Nam plærunque 2
nonnulli doctrinæ dona percipiunt, sed
ex eisdem donis intumescunt, & magni
præ cæteris uideri uolūt. Atq; omnipo-
tentē deū prouocare, est de eius donis in
ter proximos superbire. Qui etiam præ-
dones

dones non immeritò uocantur, quia dū
loquuntur quæ non faciunt, in usum lo
cutionis suæ uerba iustorum tollunt.
Sed quia hæc ipsa uerba superna eis gra
tia tribuit, quorum tamen uitam in pra-
uis moribus relinquit, per semetipsos
quidem prædones sunt, sed tamen bona
quæ habent, diuinitus acceperunt. Se-
quitur: Nimirum interroga iumenta,
& docebunt te, uolatilia cœli, & indica-
bunt tibi. Loquere terræ, & respondebit
tibi: & narrabunt pisces maris.] quid per
iumenta nisi sensu pigriores, quid per cę
li uolatilia, nisi summa atq; sublimia sa-
pientes intelligere debemus? De iumen
tis quippe, id est, sensu pigrioribus scri-
Psal.67 ptum est: Animalia tua habitabunt in
ea. Et quia sublimia sapientes, in uer-
bis nostri redemptoris euolant, scriptum
est: Ita ut uolucres cœli ueniāt, & habi-
tent in ramis eius. quid uero per ter-
ram, nisi terrena sapientes? Vnde & pri-
mo homini cœlestia deserēti dictum est:
Gen.3 Terra es, & in terram ibis. quid per pi-
sces maris, nisi curiosos huius seculi de-
bemus accipere? de quibus Psalmista ait:
Psal.7 Pisces maris, qui perambulant semitas
maris. Qui in magnis rerum inquisi-
tionibus quasi in abditis fluctibus la-
tent. Quid autem cuncta hæc inquisi-
ta doceant, adiungit dicens: Quis igno
rat quòd omnia hæc manus domini fece
rit?] Ac si apertè dicat: Siue sensu tar-
diores, seu sublimia sapiētes, siue terrenis
actibus deditos, seu huius mundi occu-
patos inquisitionibus requiras, cuncta
hæc creatorem omnium deum fatentur,
& de potestate eius concorditer sentiunt,
quamuis sub ea non concorditer uiuāt.
quod enim iustus quisque etiam uiuen-
do loquitur, hoc iniustus plęrunque de
deo uel sola uoce compellitur fateri, fit-
que ut mali, autori omnium, cui operi-
bus resistunt, attestatione famulentur:
quia quē impugnare moribus ausi sunt,
creatorem omnium negare non possunt.
quod tamen intelligi etiam iuxta solam
speciem literæ utiliter potest, quia om-
nis respecta creatura quasi dat uocem at-
testationi: propriæ, ipsam quam habet
speciem suam. Iumenta uel uolatilia, ter-
rā uel pisces requirimus, dum considera-
A mus quæ nobis concorditer respondent,
quòd cuncta dominus fecerit, quia dum
nostris oculis suas species ingerunt,
semetipsis non esse testantur. Eo ipso
enim quòd creata sunt, per ostensam spe-
ciem creatori suo quasi uocem confessio
nis reddunt: quia omnia condidit, qua
liter etiam debeant administrari dispo-
suit. Vnde subditur:

*Quòd spiritus aliquando pro substantia ani-
mæ, aliquando pro efficientia spiritali po
natur.* *Cap.* III.

B IN cuius manu anima omnis uiuen-
tis, & spiritus uniuersæ carnis homi- 3
nis.] Per manum quippe potestas expri-
mitur. Anima igitur omnis uiuentis &
spiritus uniuersæ carnis hominis, in
eius potestate est à quo est, ut ipse proui-
deat qualiter sit. qui præstitit esse quod
non fuit. Potest uerò per animam omnis
uiuentis, iumentorum uita signari. Om
nipotens autem Deus iumentorum ani-
mam usque ad corporeos sensus uiuifi-
cat, hominum uerò spiritum usque ad
spiritalem intellectum tendit. In eius er-
C go manu est anima omnis uiuentis, &
spiritus uniuersæ carnis hominis, dū &
in illo hoc præstat animæ ut uiuificet car
nem, & in isto ad hoc uiuificat animam,
ut ad intelligendam perueniat æternita-
tem. Sciendum uerò est, quia in sacro elo
quio spiritus hominis duobus modis
poni consueuit. Aliquando nanq; spiri-
tus pro anima, aliquando pro effectu spi
ritali ponitur. Pro anima nanq; spiritus
dicitur, sicut de nostro capite scriptum
est: Inclinato capite tradidit spiritum. Si
enim aliud spiritum quàm animā Euan *Ioan.19*
D gelista diceret, exeunte utique spiritu,
anima remansisset. Pro effectu quoque
spiritali spiritus dicitur, sicut scriptum
est: qui facit angelos suos spiritus, & mi *Ps.103*
nistros suos ignem urentem. Angeli
quippe, id est, nuncij, in sacro eloquio
nonnunquam prædicatores uocantur,
sicut per prophetam dicitur: Labia sacer- *Mala.3*
dotis custodiunt scientiam, & legem re-
quirunt ex ore eius, quia angelus domi-
ni exercituum est. Omnipotēs ergo deus
angelos suos spiritus facit, quia prædica
tores suos spiritales efficit. Hoc autem
loco

loco anima omnis uiuentis ipsa corporis uita signatur, spiritu uniuersæ carnis hominis, effectus intelligentiæ spiritalis exprimitur. Sequitur:

Quòd electi, cibi diuini sentiunt saporem, reprobi uerò sonum eius audiunt, sed corde frigido qualiter sapiat, nesciunt.
Caput IIII.

NOnne auris uerba diiudicat, & fauces comedentis, saporem?] Penè nullũ latet quod quinq; sensus corporis nostri, uidelicet uisus, auditus, gustus, odoratus, & tactus, in omne quod sentiunt atque discernunt, uirtutem discretionis & sensus à cerebro trahunt. Et cum unus sit iudex sensus cerebri qui intrinsecus præsidet, per meatus tamen proprios sensus quinque discernit, Deo mira operante, ut neque oculus audiat, neque auris uideat, neque os olfaciat, neque naris gustet, neque manus odoretur. Et cum per unum sensum cerebri omnia disponantur, quilibet tamen horum sensus aliud facere nõ potest, præter id quod ex dispositione conditoris accepit. Ex istis ergo corporalibus exterioribus, interiora & spiritalia colligenda sunt, ut per id quod in nobis publicum est, transire debeamus ad
4 secretum, quod in nobis est & nosmetipsos latet. Intuendum quippe est, quia cum una sit sapientia, alium minus, alium magis inhabitat, alij hoc, alij illud præstat, & quasi cerebri more, nobismetipsis uelut quibusdam sensibus utitur, ut quamuis ipsa sibimet nunquam sit dissimilis, per nos tamen diuersa & dissimilia semper operetur, quatenus iste sapientiæ, ille scientiæ donum percipiat, iste genera linguarum, ille gratiam curationũ habeat. Sed in his uerbis beati Iob, quibus ait: Auris uerba diiudicat, & fauces comedentis, saporem: etiam de electis ac reprobis aliquid uidetur innuere: quia uerba sapientię quæ reprobi audiunt, electi non solum audiunt, sed etiam gustant, ut eis in corde sapiat, quod reproborum non mentibus, sed solummodo auribus sonat. Aliud nanque est nominatum cibum audire solummodo, aliud ue-
A rò etiam gustare. Electi itaque cibum sapientiæ sic audiũt, ut degustent, quia hoc quod audiunt, eis per amorem medullitus sapit. Reproborum uerò scientia usque ad cogitationem sonitus tenditur, ut quidem uirtutes audiant, sed tamẽ corde frigido qualiter sapiãt, ignorent. Quibus uidelicet uerbis beatus Iob amicorũ suorum imperitiam, & eorum qui de doctrina sapientiæ inflantur, arrogantiam reprobat: quia aliud est de Deo aliquid scire, aliud uerò hoc quod cognoscitur, fauce intelligentiæ gustare. Rectè ergo
B dicitur: Nonne auris uerba diiudicat, & fauces comedentis, saporem? Ac si apertè arrogantibus diceretur: Doctrinæ uerba quæ nobis usque ad aurem ueniunt, mihi etiam per saporem intimum intelligentiæ fauces tangunt. Quia uerò infirma ætas etiam cũ rectè sapit, ad prædicandum non debet incautè prosilire, subdit: In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia.] Illa enim dicta in sapientiæ radice solidata sunt, quæ per uiuendi usum, etiam actuum experimento conualescunt. Sed quia multis & longior uita tribuitur, & sapientiæ gratia nõ
C confertur, rectè adhuc in cuius iudicio ipsa dona pendeant, demonstratur, dum subditur: Apud ipsum est sapientia & fortitudo, ipse habet consilium & intelligentiam.] Hæc non incongruè de unigenito summi patris accipimus, ut ipsum esse Dei sapientiam & fortitudinem sentiamus. Nam Paulus quoque nostro in-
tellectui attestatur, dicens Christum Dei 1.Co.1.
uirtutem & Dei sapientiam, qui apud Ioan.1.
ipsum semper est, quia in principio erat uerbum & uerbum erat apud Deum, &
D Deus erat uerbum. Habet autem Deus consilium & intelligentiam consilium uidelicet, quia disponit sua: intelligentiam, quia cognoscit nostra. Po-
test quoque consilij nomine, ipsa oc- 5
culti iudicij mora signari, ut quòd aliquando tardius delinquentes percutit, non quia iniquorum culpa non cõspicitur, sed ut damnationis eorum sententia, quæ pro agenda pœnitentia differtur, quasi tarda ex consilio prodire uideatur. Quod ergo foris quandoque aperta sententia indicat, hoc apud omnipoten-

potentem dominum ante secula in consilio latebat. Sequitur:

Quòd illos includat Deus quibus non aperit, & illos destruat quos relinquit. Cap. V.

SI destruxerit, nemo est qui ædificet, si incluserit hominem, nullus est qui aperiat.] Omnipotens deus humanum cor destruit, cùm relinquit: ædificat, dũ replet. Neque enim humanam mentem debellando destruit, sed recedendo: quia ad perditionem suam sufficit sibi dimissa. Vnde plerunque fit ut cum audientis cor exigentibus culpis omnipotentis Dei gratia non repletur, incassum exterius à prædicatore moueatur, quia mutũ est os omne quod loquitur, si ille interius in corde non clamet, qui aspirat uerba quæ audientur. Hinc propheta ait: Nisi
Ps. 126: dominus ædificauerit domum, in uanũ laborant qui ædificant eam. Hinc Salo-
Eccle. 7: mon dicit: Cõsidera opera Dei, quod nemo possit corrigere quem ille despexerit. Nec mirum si à corde reprobo prædicator minimè auditur, dum nonnunquam ipse quoque dominus in his quæ loquitur, resistentium moribus impugnatur.
Gen. 4. Hinc est enim quòd Cain & diuina uoce admoneri potuit, & mutari non potuit, quia exigente culpa malitiæ, iam intus Deus cor reliquerat, cui foris ad testimonium uerba faciebat. Bene autem subditur: Si incluserit hominẽ, nullus est qui aperiat, quia omnis homo per id quod malè agit, quid sibi aliud quam consciẽtiæ suæ carcerem facit? ut hunc animi reatus premat, etiam si nemo exterius accuset. Qui cum iudicante Deo in malitiæ suæ cæcitate relinquitur, quasi intra semetipsum clauditur, ne euadendi locum inueniat, quem inuenire minimè meretur. Nam sæpe nonnulli à prauis actibus exire cupiunt, sed quia eorundẽ actuum pondere premuntur, in malæ cõsuetudinis carcere inclusi, à semetipsis exire non possunt. Et quidam culpas proprias punire cupientes, hoc quod rectè se agere æstimant, in grauiores culpas uertunt, fitq; modo miserabili, ut quod exitum putant, hoc inclusionem inueniant. Sic uidelicet reprobus Iudas cum mortem sibi contra peccatum intulit, ad

A æternæ mortis supplicia peruenit, & peius de peccato pœnituit quàm peccauit. Dicatur ergo: Si incluserit hominem, nullus est qui aperiat, quia sicut nemo obsistit largitati uocantis, ita nullus obuiat iustitiæ relinquentis. Includere itaque Dei, est clausis non aperire. Vnde & ad Moysen dicitur de Pharaone: Ego obdurabo cor eius. Obdurare quippe per *Exod. 4.*
iustitiam dicitur Deus, quando cor reprobum per gratiam non emollit. Recludit itaque hominem quem in suorum operum tenebris relinquit. Quasi enim
B aperire hanc inclusionem cum Isaac primogenito filio uoluit, cum hunc fratri præponere benedicendo conatus est. Sed filium quem pater uoluit, dominus reprobauit, & quem dominus uoluit, pater etiam nolendo benedixit, ut qui primogenita fratri pro esca uendiderat, primogenitorum benedictionem non acciperet, quam ex cupidine gulæ reliquisset: qui terrena ambiens, fugitiua sequens, hæreditare cupiens benedictionem, reprobatus est. Non enim inuenit pœnitentiæ locum, quanquam cum la-
C chrymis inquisisset eam: quia uidelicet fructum non habent lamenta, quæ student cum gemitu desiderare peritura. Aperire itaque Isaac nec filio potuit, quem Deus omnipotens iusto iudicio in suæ carcere malitiæ inclusit. Sequitur:

Quòd si cordi nostro spiritus sancti irrigatio defuerit, omnis terræ plantatio arescit. Cap. VI.

SI continuerit aquas, omnia siccabuntur. Si emiserit eas, subuertent ter-
D ram.] Si aqua scientia prædicationis accipitur, sicut scriptum est: Aqua profun- *Prou. 18*
da, uerba ex ore uiri, & torrens redundans fons sapientiæ, cum aqua continetur, cuncta siccantur: quia si scientia prædicatorum subtrahitur, eorum qui uirescere in spe æterna poterant, corda protinus arescunt, ut in desperata siccitate remaneant, dum fugitiua diligentes, nesciunt sperare mansura. Sin uerò aquæ nomine sancti spiritus gratia designatur, sicut ueritatis uoce in Euangelio dicitur: Qui credit in me, sicut dicit scri- *Ioan. 7.*
ptura,

ptura, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ, ubi statim Euãgelista subiũxit, hoc autem dixit de spiritu quem accepturi erant credentes in eum: cõgruus in his sermonibus intellectus patet, quibus ait: Si continuerit aquas, omnia siccabuntur: quia si sancti spiritus gratia ab audientis mente subtrahitur, arescit protinus intellectus, qui iam per spem uiridescere in audiente uidebatur. Quòd autem non aquam, sed aquas memorat, pluralitatis appellatione, ad septiformé donorum spiritalium gratiam recurrit: quia quasi tot aquis unusquisque infunditur, quot donis repletur. De quibus aptè subiungitur: Si emiserit eas, subuertent terram.] Quid enim terra, nisi peccator accipitur, cui per sententiam dictum est: Terra es, & in terram ibis? Manet itaque terra immobilis, cum præceptis dominicis peccator obedire contemnit, cum ceruicem superbiæ erigit, atque à ueritatis lumine oculos mẽtis claudit. Sed quia scriptum est: Pedes eius steterunt, & mota est terra: quia cum ueritas in corde figitur, mentis immobilitas agitatur, si sancti spiritus gratia superno munere iuxta uocem prædicantis infunditur, statim terra subuertitur: quia peccatricis mentis duritia ab immobilitatis suæ obstinatione permutatur, ut tantum se postmodũ præceptis dominicis flendo subiiciat, quantum superbiendo prius contra dominum ceruicem cordis erigebat. Videas nanque quòd terra cordis humani, aqua diuini muneris infusa, pòst libenter iniurias tolleret, quas prius uehementer irrogabat: pòst etiã sua tribuat, quæ prius & aliena rapiebat: pòst carnem abstinendo cruciet, quæ prius satietate carnis per mortifera turpitudinum oblectamenta defluebat: pòst etiam persecutores diligat quæ prius diligere etiam se amantes nolebat. Cum igitur mens humana diuino munere infusa, contra hoc quod consueuerat, agere cœperit, terra subuersa est], quia deorsum missa est quæ prius eminebat, & sursum leuata est facies quę prius in profunda premebatur. Libet in huius rei exemplum unum è multis ad mediũ, Paulum uocare, qui cum acceptis contra Christum epistolis Damascum pergeret,

Gen. 3.

7

A sancti spiritus gratia in itinere infusus, ab illa sua protinus crudelitate mutatus est, & postmodum plagas pro Christo accepit, quas ueniebat inferre Christianis: & qui prius carnaliter uiuens, in mortẽ conabatur sanctos domini tradere, gaudet post modum pro uita sanctorum suæ carnis sacrificium immolare. Illæ crudelitatis eius frigidæ cogitationes, uersæ sunt in ardorẽ pietatis. Et qui prius fuit blasphemus & persecutor, humilis pòst factus est priusq; prædicator. Qui lucrũ maximum putauit, se in discipulis Christum occidere, iam uitam suam Christũ B æstimat, & mori lucrũ. Emissa ergo aqua terra subuersa est, quia Pauli mens mox ut sancti spiritus gratiam accepit, statum suę immobilitatis atque crudelitatis immutauit. Quo contrà per prophetam dominus, contra Ephraim quæritur dicẽs: factus est subcinericius panis, qui non reuersatur. Panis nanque subcinericius super se cinerem portans, partem munsdiorem deorsum premit, partemq; superiorem tanto sordidiorem habet, quanto in ea cinerem tolerat. Mens itaque quæ C terrena cogitat, quid super se aliud quàm cineris molem portat? Sed si reuersari uoluerit, mundam faciem quam deorsum presserat, superius reducit, cum cinerem quem portabat, excusserit. Si igitur terrenarum cogitationum cinerem à mente excutimus, quasi panem subcinericium reuersamus: ut illa nostra intentio iam postponi debeat, quam prius cogitationis infimæ cinis premebat, & mũda facies ad superiora ueniat, ut recta nostra intentio mole iam terreni desiderij non prematur. Quod nequaquam agere D possumus, nisi sancti spiritus gratia perfundamur: quia uidelicet omnipotens Deus si aquas emiserit, subuertent terrã. Sequitur: Apud ipsum est fortitudo & sapientia. Paulò superius dictum fuerat: Apud ipsum est sapientia & fortitudo, nunc autem dicitur: Apud ipsum est fortitudo & sapientia. Quia enim omnipotens Deus cum pietatis suæ mysterio homo factus est, prius mansuetudinis doctrinam protulit & postmodum in iudicio, quantæ sit fortitudinis, ostendit, rectè superius sapientia ante fortitudinẽ memo-

1. Tim. 1

Osee. 7.

8

memoratur, cum de patris unigenito dicitur: Apud ipsum est sapientia & fortitudo. Quia uero iudicandum ueniens, in terrore suæ uirtutis apparebit, & repulsis reprobis, electis suis in regno perpetuo, qualiter sit sapientia patris, indicabit, rectè in subsequenti sententia apud ipsum esse prius fortitudo, & pòst sapientia dicitur. In uerbis itaque prioribus quibus ait: Apud ipsum est sapientia & fortitudo, apertè indicat quia hoc quod mansuetus edocuit, qualiter credendum fuerit, in iudicij uirtute terribilis ostendet. In uerbis uerò subsequentib. quib. ait: Apud ipsum est fortitudo & sapientia, luce clarius demonstrat, quod prius in iudicio per uirtutem reprobos destruet, & postmodum electorum mentibus æterni regni perfecto lumine infulgebit. Sed quia ante extremi diem iudicij, iudicare quotidie occultis dispositionib. facta mortalium non desistit, adhoc quod nūc agitur, reditur, cum subditur:

Quod sapientia huius mundi, stultitia est apud Deum. *Cap. VII.*

IPse nouit & decipientem, & eū qui decipitur. Adducit consiliarios in stultū finem, & iudices in stuporem.] Cum omnis qui proximum suum decipere conatur, iniquus sit, & iniquis ueritas dicat: Nunquam noui uos, discedite à me omnes qui operamini iniquitatem, qualiter hoc in loco dicitur, quia Dominus decipientem nouit? Sed quia scire dei, aliquādo cognoscere dicitur, aliquando approbare, & scit iniquum, quia cognoscendo iudicat: Neq; enim iniquum quempiam iudicasset, si nequaquam cognosceret: & tamen iniquum nescit, quia eius facta non approbat. Et nouit ergo, quia deprehendit: & non nouit, quia hunc in suæ sapientiæ specie non recognoscit, sicut de ueraci quolibet uiro dicitur, quia falsitatem nesciat: non quia cum uel ab alijs falsum dicitur, hoc reprehendere ignorat, sed eandem ipsam fallaciam & scit in examine, & nescit in amore, ut uidelicet ipse hanc non agat, quam actam ab alijs damnat. Et fit plærunq; ut nōnullis insidijs uacantes, alienæ uitæ peruersitatis

Matt. 7.

A suæ laqueos tendat: & cūquis nesciens, eisdem laqueis capi conspicitur, utrum hæc diuinitus uideantur, fortasse dubitatur, miranturq; homines si hęc Deus uideat, cur fieri permittat: sed ipse nouit decipientem, & eum qui decipitur. Nouit enim decipientem: quia plerunq; anteriora eius mala conspicit, & hunc iusto iudicio cadere etiam in alia peccata permittit. Nouit decipientem: quia in manu suorum operum dimissum hunc, ut ad peiora proruat deserit, sicut scriptum est: Qui nocet, noceat adhuc, & qui in sordibus est, sordescat adhuc. Nouit quo- Apo. 22

B que & eum qui decipitur, quia sæpe committunt homines mala quæ sciunt, & idcirco permittuntur decipi, ut cadant in mala etiam quæ nesciunt. Quod tamen deceptis aliquādo ad purgationē, aliquādo uerò ad ultionis initiū fieri solet. Adducit autem consiliarios in stultum finem cum etiam bonum quodlibet non bona intētione faciunt, sed ad temporalis muneris retributionem tendunt: Si enim ipse sūmi patris unigenitus, quia per hoc quod factus est homo, æterna nū-

C ciauit, magni consilij angelus est uocatus: rectè cōsiliarios prędicatores accipimus, qui suis auditoribus consilium uitæ præbent. Sed cum prædicator quisq, ideo æterna prędicat, ut temporalia lucra consequatur, profectò in stultum finem deducitur: quia illuc per laborem tendit, unde permētis rectitudinē fugere debuit.

Quòd qui de castimonia superbiunt, nonnunquam Deo dispensante, immunditiam carnis cadere permittuntur. *Cap. VIII.*

D BEne autem subditur: Et iudices in stuporem.] Omnes enim qui examinandis aliorum moribus præsunt, rectè iudices uocantur. Sed cum is qui præest subiectorum uitam nequaquam sollicitè discutit, nec quē qualiter corrigat agnoscit, in stuporem iudex deductus est: quia qui iudicare malè acta debuit, nequaquā ea quæ iudicanda sunt, deprehendit. Sequitur: Balteum regum dissoluit, & præcingit fune renes eorum.] Qui membrorum suorum motus bene regere sciunt, non immeritò reges uocantur. Sed cum 9

de ipsa continentia elatione mens tangitur. plerunq; omnipotens Deus eius superbiam deserens, hanc in immũditiam operis cadere permittit. Regum itaq; balteum dissoluit, quando in his qui bene regere sua membra uidebantur, propter elationis culpam, castitatis in eis cingulum destruit. Quid uerò in fune accipi-
Prou. 5. tur nisi peccatum? sicut per Salomonem dicitur: Iniquitates suæ capiunt impiũ, & funibus peccatorum suorum constringitur. Et quia in renibus carnis delectatio principatur, districtus conscientiarũ iudex, qui regum balteum, dissoluit, fune præcingit renes eorum, quatenus dissoluto castitatis cingulo, scilicet eorum membris delectatio peccati dominetur: ut quos in oculto superbia inquinat, quã sint detestabiles, etiam in publico ostendat. Sequitur.

Quòd apud Deum sine gloria sint, qui de prælatione sua ab hominibus gloriam quærunt. Cap. IX.

DVcit sacerdotes inglorios, & optimates supplãtat.] Magna sacerdotis gloria est rectitudo subditorum. Vnde
1. Thes. 2 bene egregius prædicator discipulis dicit. Quæ enim est nostra spes aut gaudiũ, aut corona gloriæ? nonne uos ante dominum? Sed cum sacerdotes uitam discipulorum negligunt, & nullum de eorum profectibus ante dominum fructum ferunt, quid aliud quàm inglorij ducuntur? quia ante districtum iudicem nimirum gloriam tunc non inueniunt, quã modo in subditorum suorum moribus prædicationis studio non exquirunt. Bene autem dicitur: Et optimates supplantat.] quia cùm mentem regentium iusto iudicio reserit, hæc internum retributionis præmium non requirit, & in eo supplantatur quo fallitur, ut pro æterna gloria de principatu temporali gratuletur. Supplantantur igitur optimates, quia dum uera cœlestis patriæ præmia negligunt, in suis hic uoluptatibus cadunt. Sequitur; Commutans labium ueraciũ, & doctrinam senum auferens.] Cum sacerdos non agit bona quæ loquitur, ei etiam sermo subtrahitur, ne loqui audeat quod non operatur, sicut per pro-

A phetam dicitur: Peccatori autem dixit Deus: quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuũ? Psal. 49
Vnde etiam deprecatus dicens: Et ne auferas de ore meo uerbum ueritatis usquequaque. Perpendit nanque quod omnipotens Deus, ueritatis uerbum facientibus tribuit, & non facientibus tollit. qui ergo hoc de ore suo non auferri petiit, quid aliud quam gratiam bonæ operationis quæsiuit? ac si apertè diceret: A bono opere errare me non sinas, ne dum amitto ordinem bene uiuendi, 10
B rectitudinem perdam loquendi. Et plærunque doctor qui docere audet quod negligit agere, cum desierit bona loqui quę operari contempsit, docere subiectos incipit praua quæ agit: ut iusto omnipotentis Dei iudicio, in bono iam nec linguam habeat, qui habere bonam uitam recusat, quatenus cum mens eius terrenarum rerum amore incenditur, de ter-
Mat. 12 renis reb. semper loquatur. Vnde in Euãgelio ueritas dicit: Ex abundantia cordis os loquitur. Bonus homo de bono thesauro profert bona, & malus homo
1. Ioa. 4
C de malo thesauro profert mala. Hinc etiã Ioannes ait: Ipsi de mundo sunt, ideo de mundo loquuntur. Bene ergo dicitur: Commutans labium ueracium, & doctrinam senum auferes: quia hi qui prius cœlestia prędicando ueraces erant, dum temporalia diligentes, ad terrena corruunt, labium ueracium commutatur & senum doctrina tollitur: quia diligentes temporalia, priorum suorum præcepta minimè sequuntur, ut locum regiminis quasi ad fructũ uoluptatis teneãt,
D non ad usum laboris. Quod tamen apertius de Iudæis ualet intelligi, qui ante incarnationem Domini ueraces fuerũt, quia hunc uenturum esse crediderunt atque nunciauerunt: sed postquam in carne apparuit, hũc esse negauerunt. Labiũ itaque ueracium mutatum est: quia quẽ uenturum dixerant, negauerunt præsentem. Et doctrina senum ablata est, quia nequaquam ea credendo secuti sunt, quę patres suos prædixisse meminerunt. Vn-
Mala. 4. de etiam Helia ueniente promittitur quòd reducat corda filiorum ad patres eorum: ut doctrina senum quæ nunc à

Iudæorum

Iudæorum corde ablata est, tunc miserã-
te Domino redeat, quando hoc intellige-
re de domino cœperint filij, quod prædi-
cauerunt patres. Sin uerò senes eosdem
quoq; Iudęos accipimus, qui suadente
perfidia, ueritatis uerbo contraire cona-
ti sunt, doctrina senum ablata est, post-
quam hanc Ecclesia ex gentibus uideli-
P. 118 cet iuuencula accepit, quæ per Psalmistã
dicit: Super seniores intellexi. Quam
quia operando tenuit, qualiter super se-
niores intellexerit ostendit, dum pro-
tinus subdit, dicens: Quia mandata
tua exquisiui. Quia enim studuit operan
do implere quod didicit, accepit intelli-
gere quod doceret. Vnde adhuc aptè sub
ditur: Effundit despectionem super prin
cipes, & eos qui oppressi fuerant, rele-
uat.] Cum enim Iudæorũ populus in le-
gis mandato permaneret, & cuncta gen-
tilitas nulla Dei præcepta cognosceret,
& illi per fidem principari uidebantur,
& isti in profundo pressi iacuerunt per
infidelitatem. Sed cum incarnationis
dominicæ mysterium Iudæa negauit, gẽ-
tilitas credidit, & principes in despectio
nem ceciderunt, & hi qui oppressi in cul
pa perfidiæ fuerant, in ueræ fidei liberta-
tem leuati sunt. Hunc uerò Israelitarum
Thren. 2 casum longè antè Hieremias intuens
ait: Factus est dominus uelut inimicus,
præcipitauit Israel præcipitauit omnia
mœnia eius, dissipauit munitiones eius.
11 Mœnia autem in urbibus pro ornamen-
to sunt, munitiones uerò in defensionẽ.
Et alia sunt dona quæ nos muniũt, alia
quæ ornant. Prophetica quippe doctri-
na, genera linguarum, curationum uir-
tus, quasi quædam mœnia mentis sunt.
quæ etsi quisq; non habeat, stare muni-
tus per fide & iustitiam potest, quamuis
ornatus uirtutum altitudine minimè es-
se uideatur. Spes uerò fides & charitas,
non nostra mœnia sed munitiones sunt,
quæ si habere negligimus, hostilibus in-
sidijs patemus. De Iudæa ergo quia pro
phetiam atq; doctrinam, uel miraculorũ
signa abstulit, mœnia præcipitauit.
Quia uerò spem, fidem, atque charita-
tem propter eius duritiam auferri permi
sit, munitiones eius dissipare studuit. Re-
ctus uerò ordo seruatus est, ut prius mœ

A nia; & pòst munitiones dissipatæ diceren
tur: quia cum peccatrix anima relinqui
tur, prius ab ea uirtutum dona quæ ad
manifestationem spiritus data sunt, &
postmodũ spei, fidei, atq; charitatis fun-
damenta destruuntur. Quæ cuncta domi
nus à perfidis ablata, gentilitati tribuit,
atque ex his quæ infidelibus abstulit, mẽ
tes fidelium ornauit: unde scriptum est:
Et speciei domus diuidere spolia. Cum
enim uirtutum spolia à Iudæis abstulit,
domui cordis gentilium quam per fidem Psal. 69
B inhabitare dignatus est, speciem dono-
rum dedit. Quod uidelicet gestum est,
cum uerba Dei, Iudæorum populus ad
solam literam, quæ occidit, acciperet,
& conuersa gentilitas per spiritum, qui
uiuificat, penetraret. Vnde mox subdit.

Quòd mira Dei dispensatione agitur, ut omnia in hac uita habeantur incerta, ne quis de accepta gratia intumescat, uel de peccatorum immanitate desperet. Cap. X.

QVi reuelat profunda de tenebris,
& producit in lucem umbrã mor-
C tis.] Cum enim quæque mystica
de occultis prophetarum uerbis à creden
tibus agnoscuntur, quid aliud quàm pro
funda de tenebris reuelantur? Vnde ipsa
quoq; ueritas discipulis in parabolis lo-
quens ait: Quod dico uobis in tenebris,
dicite in lumine. Cum enim mysticos al Mat. 10
legoriarum nodos per explanationem
soluimus, in lumine dicimus quod in te
nebris audiuimus. Vmbra autem mortis
erat legis duritia, quæ unumquenque
peccantem morte corporis puniri san-
D ciebat. Sed postquam redemptor noster
asperitatem legalis sanctionis per man-
suetudinem temperauit, nec iam pro cul
pa mortem carnis inferri constituit, sed
mors spiritus quantum timenda esset in
dicauit, in lucem proculdubio umbram
mortis produxit. Ista enim mors in qua 12
caro separatur ab anima, umbra illius
mortis est, in qua anima separatur à deo.
In luce ergo umbra mortis producitur,
cum intellecta morte spiritus, mors car-
nis minimè timetur. Quod tamen &
aliter intelligi potest. Principes etenim
non immeritò uocantur, qui magno cõ-
silij

filij iudicio suis cogitationibus semper principant, omnesq; stultos motus pote state sapiētiæ comprimunt. Sed sepæ contingit ut in occulto animus de ipsa sua sapientia in elationis fastum subleuetur, & sub eis uitiis corruat, de quibus se uictorem fuisse gaudebat. Rectè ergo dicitur: Effundit despectionem super principes.] Sed quia nonnunquam hi qui in uitiis iacere uidentur, ad pœnitentiæ lamenta currunt, seque contra culpas quibus subiacebant erigunt, aptè subiungitur: Et eos qui oppressi fuerant, releuat.] Nonnulli enim superno illustrati munere, aspiciunt in quanta peccatorū suorum turpitudine iacent, factorum maculas lachrymis lauant, & sub se post modum carnis suæ motus deprimunt, à quibus antè premebantur. Quod nimirum magna omnipotentis Dei dispensatione agitur, ut uidelicet in hac uita omnia habeantur incerta, & nullus ex habita castitate superbiat: quia effundit despectionem super principes. Nullus ex uitiorum suorum depressione desperet: quia eos qui oppressi fuerant, releuat. Et quoniam cum hæc aguntur, ex occultis Dei consiliis super unumquenque sententia aperta producitur, rectè subiungitur: Et reuelat profunda de tenebris.] Profunda enim de tenebris dominus reuelat, quando apertam sententiam ex occultis suis consiliis indicat, ut de unoquoque quæ sentiat, ostendat. Quia enim uidet nunc creator omnia, & ipse in consiliis non uidetur, rectè de illo per Psalmistam dicitur: Posuit tenebras latibulum suū. Sed quasi de istis tenebris ad lumen exit, quando quid de uniuscuiusque actibus sentiat, ostendit. Et quia cum is qui peccatorum suorum pondere premebatur, ad rectitudinis statum ducit, prius ipsam mortem conspicit, in qua & deficere consueuerat, & hanc considerare nesciebat, rectè additur: Et producit in lucem umbram mortis.] Vmbra enim mortis est praua operatio, quæ de imitatione antiqui hostis, quasi de corporis lineamentis exprimitur. De quo etiam sub cuiusdam significatione dicitur: Et nomen illi mors. Et plærunque eius maligna cogitatio mentes hominum latet, atq; per

Palſ. 17

Apoc. 6.

A hoc quòd nescitur, amplius præualet. Vmbra ergo mortis in lucem producitur, dum sanctorum mentibus maligna operatio antiqui hostis, ut destrui possit aperitur. Sequitur:

Quòd beatus Iob prophetiæ spiritu intellexit uocationem gentium, & reprobationem Iudæorum. Cap. XI. 13

QVi multiplicat gentes, & perdit eas, & subuersas in integrum restituit.] Intelligi fortasse ualet, quoniam gentes dominus multiplicat

B & perdit: quia nascuntur quotidie morituri. Et subuersas in integrum restituit, quia resurgent qui fuerint mortui. Quod tamen melius accipimus, si hoc qualiter in earum mentem agitur, sentiamus. Multiplicat enim gentes & perdit, quia eas & per fœcunditatem sobolis extendit, et tamen in propria infidelitate derelinquit. Sed subuersas in integrum restituit: quia quas in infidelitatis casu reliquerat, quandoq; ad fidei statum reducit. Quibus uidelicet in mentis integritatē restitutis, antiquus ille populus qui fidelis Deo esse uidebatur, reprobatus, cor

C de repulsus est, ut sua perfidia deceptus, contra ipsum pòst insurgeret quem antè prædicauit. Sequitur. Qui immutat cor principum populi terræ, & decipit eos, ut frustra incedant per inuium. Palpabunt quasi in tenebris, & non in luce, & errare eos faciet quasi ebrios.] Cor enim principum terræ immutatum est, cum in Iudæa summi sacerdotes & seniores populi, illi conabantur suo consilio obsistere, quem prius uenturum esse prædicabant. Cunq; eius nomen persequendo

D molirentur extinguere, decepit sua malitia, incedere per inuium frustra conabantur, quia crudelitati eorum patere uia non poterat, contra autorem omnium. Miracula cernebant uirtute terrebantur, sed credere renuentes, ad huc signa quærebant, cum dicerent: Quod ergo tu facis signum, ut uideamus & credamus tibi ~~quod tibi~~ quod operaris? Bene itaq; dicitur: Palpabunt quasi in tenebris, & nō in luce. Qui enim inter tot aperta miracula trepidat, quasi in tenebris palpat: quia quod tangit, nō uidet. Omnis uerò qui

Ioan. 6

qui errat, nunc huc, nunc illuc ducitur.
Et quia aliquando ostendebātur credere,
cum dicerent: Nisi esset hic à Deo, non
poterat facere quicquam: aliquando ue-
rò hunc à Deo esse negabāt, cum despi-
Mar.6. cientes dicerent: Nonne hic est fabri fi-
lius: nonne mater eius dicitur Maria, &
fratres eius Iacobus & Ioseph & Simon
& Iudas, & sorores eius nonne omnes
apud nos sunt? rectè subiungitur: Et erra
14 re eos faciet quasi ebrios. Videbant quip
pe eum & suscitare mortuos, & tamē esse
mortalem. Quis nō crederet Deum, quē
conspiciebant suscitare mortuū? Sed rur-
sum cum hunc mortalem conspicerent,
despiciebant credere hunc esse immorta-
lē Deū. Per hoc ergo quòd omnipotens
Deus talem se eorū oculis exhibuit, qui
posset & diuina ostendere, & humana pa
ti, errare eos quasi ebrios fecit: ut eorum
superbia quæ incarnationis eius myste-
rium despicere maluit quàm sequi, & cō-
tra humanitatem eius se extolleret, & in-
tus lucentem deitatis eius potentiam mi
raretur. Quæ cuncta quia beati Iob ocu-
lis præsentia per prophetiæ spiritum fa-
cta sunt, rectè subiungitur:

CAPVT DECIMVMTERTIVM BEATI IOB.

ECce omnia hæc uidit oculus meus, & audiuit auris mea, & intellexi singula. Secundum scientiam uestram & ego noui, nec inferior uestri sum. Sed tamē ad omnipotentem loquar, & disputare cū Deo cupio, prius uos ostendens fabricatores mendacij, & cultores peruersorū dogmatū. Atq; utinā taceretis, ut putaremini esse sapientes. Audite ergo correctiones meas, & iudiciū labiorū meorū attēdite: Nūquid Deus indiget uestro mēdacio, ut pro illo loquamini dolos? Nūquid faciē eius accipitis, & pro Deo iudicare A nitimini? Aut placebit ei quē celare nihil potest, aut decipietur, ut homo, uestris fraudulētiis? Ipse uos arguet, quoniā in abscondito faciē eius accipitis. Statim ut se commouerit, turbabit uos, & terror eius irruet super uos. Memoria uestra cōparabitur cineri, & redigentur in lutum ceruices uestræ. Tacete paulisper, ut loquar quodcunq; mihi mens suggesserit. Quare lacero carnes meas dentibus meis, & animam meam porto B in manibus meis? Etiam si occiderit me, in ipso sperabo. Veruntamē uias meas in cōspectu eius arguā, & ipse erit saluator meus. Non enim ueniet in conspectu eius omnis hypocrita. Audite sermonē meū, & ænigmata percipite auribus uestris. Si fuero iudicatus, scio quòd iustus inueniar. Quis est qui iudicetur mecum? Veniat. Quare tacens consumor? Duo tantū ne facias mihi, & tunc à facie tua non abscondar. Manum tuam lōgè fac à me, & formido tua non me C terreat. Voca me, & ego respondebo tibi: aut certè loquar, & tu responde mihi. Quantas habeo iniquitates & peccata, scelera mea & delicta ostende mihi. Cur faciē tuā abscondis, & arbitraris me inimicū tuū? Contra foliū quod uēto rapitur, ostendis potentiā tuā, & stipulā siccā persequeris? Scribis enim cōtra me amaritudines, & consumere me uis peccatis adolescentiæ meæ. Posuisti in neruo D pedē meū, & obseruasti omnes semitas meas, & uestigia pedum meorū considerasti. Qui quasi putredo consumendus sum, & quasi uestimentum quod comeditur à tinea.

Quod cùm aliquid ostenditur, cuius intellectus non tribuitur, prophetia non est. Caput XII.

ECce omnia.] In illo enim ea quæ secutura erant, uidebat assistentia, cui nec futura ueniūt, nec præterita discedūt, sed

cuncta simul ante eius oculos assistunt. Et quia ea ipsa quæ uentura erant, alia esse uidit in operibus, alia in dictis, rectè subiungitur: Et uidit oculus meus, & audiuit auris mea.] Sed utilitatem dicta nõ habent, si intellectu carent. Vnde apertè subditur: Et intellexi singulla.] Cũ enim aliquid ostenditur uel auditur, si intellectus non tribuitur, prophetia minimè est. Gen. 14. Vidit nanq; Pharao per somniũ quæ erant Aegypto uentura, sed quia nequiuit intelligere quod uidit, propheta non fuit. Dan. 5. Sic aspexit Balthasar rex articulum manus scribentis in pariete, sed propheta non fuit, quia intellectum rei quã uiderat, non accepit. Vt igitur beatus Iob prophetiæ spiritum se habere testetur, nõ solum uidisse se & audisse, sed etiã intellexisse omnia asserit. De quo intellectu, qa non extollitur, subiuncta eius uerba testantur, cum ait: Secundum scientiã uestrã & ego noui; nec inferior uestri sum.] Quibus uidelicet dictis innotuit, quantæ humilitatis fuit, qui se eis inferiorem negat, quorũ lõgè uitã sanctè uiuendo trãscenderat. Nã & secundũ eorũ scientiam se nosse confirmat: qui sciendo cœlestia, eorum terrenas cogitationes per prophetiæ quoq; spiritum transibat. Sequitur:

Quod loqui cum Deo, ut orare humiliter: disputare autem, ex conscientiæ confidentia, pro meritis postulare audacter. Cap. XIII.

SEd tamen ad omnipotentem loquar, & disputare cũ Deo cupio.] Cũ omnipotente loquimur, dum eius misericordiã deprecamur. Cũ eo uerò disputamus, dũ nos illius iustitiæ coniũgentes, facta nostra subtili indagatione discutimus. Vel certè cũ Deo disputare, est eum qui hic eius præceptis paruit, cũ illo postmodũ ad iudicandos populos iudicẽ uenire sicut cuncta relinquentibus prædicatoribus dicitur: Mat. 19 Vos qui secuti estis me in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & uos super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israel. Esa. 1. Vnde & per Esaiam dominus dicit: Eripite iniuriam accipiẽtem, iudicate pupillo, & iustificate uiduam, & uenite disputemus. Rectũ quippe est, ut cum Deo de populis in iudicio A disputent, qui ad uerba Dei, præsens seculum perfectè derelinquunt. Loqui ergo ad orationem, disputare ad iudicium pertinet. Vir igitur sanctus modo ad omnipotentem loquitur, ut cum omnipotente postmodum disputet: quia ille cũ Deo postmodum iudex ueniet, qui hic ei modo in prece familiaris extiterit. Sed sancta Ecclesia, cuius sæpe iam beatum Iob speciem tenere prædiximus, non solum tunc de iniquis iudicat, cum ultimi iudicij dies aduenerit: sed nunc etiam de cunctis prauè agentibus uel stultè sentiẽtibus iudicare non cessat. Vnde subditur: B Prius uos ostendens fabricatores mendacij, & cultores peruersorũ dogmatum.] 15 Quibus uidelicet uerbis apertè ostẽditur, quòd amici eius quasi ex hæreticorum specie, sancti uiri iudicis aduersantur. Liquet enim quia catholicorũ figuram non teneant, qui cultores peruersorum dogmatum uocantur. Qua in re hoc quoque oportet intendi, quòd mendacij fabricatores dicuntur. Sicut enim ædificium lapidibus, ita mendacium sermonibus fabricatur. Vbi enim non dolosa C locutio, sed sensus ueritatis est, quasi munita moles non ex fabrica, sed ex natura consurgit. Sequitur: Atque utinam taceretis, ut putaremini esse sapientes.] Sicut clausa ianua, in domo quæ intus membra lateant ignoratur, sic plærunque stultus si tacuerit, utrum sapiens sit an stultus, absconditur: si tamẽ nulla alia opera prodeant, quæ sensum etiam tacentis loquantur. Sanctus igitur uir amicos suos aspiciens uelle apparere quod non erant, eos ad tacendum admonuit, ne possent apparere quod D erant. Vnde & per Salomonem dicitur: Prou. 17 Stultus si tacuerit, sapiens putabitur. Sed quia stultus cum loquitur, per hoc quòd sua infert, sapientium uerba pensare non sufficit, rectè adhuc postquam silentium induxit, adiungit: Audite ergo correptiones meas, & iudicium labiorum meorũ attendite.] Bene autem prius correptionem, & postmodum iudicium intulit: quia nisi per correptionem prius tumor stulti deprimatur, nequaquam per intelligentiam iudicium iusti cognoscitur: Sequitur: Nunquid Deus indiget

diget uestro mendacio, ut pro illo loquamini dolos?] Deus mendacio non eget: quia ueritas fulciri non quærit auxilio falsitatis. Hæretici autem quia ea quæ prauè de deo intelligunt, ex ueritate tueri nō possunt: quasi ad probādū radiū luminis, umbram falsitatis requirunt. Et pro eo dolos loquuntur. dum infirmas mentes in intellectu illius stulta seductione decipiunt. Sequitur: Nunquid faciem eius accipitis, & pro deo iudicare nitimini?] Stulti cum prudentium facta conspiciunt, hæc eis omnia reprehensibilia esse uidentur, suæq; imperitiæ atq; infirmitatis obliti, tanto intentius de alienis iudicant, quanto sua profundius ignorant.
26 At contrà iusti cum prauorum facta redarguunt, semper suæ infirmitatis conscij, eos etsi exterius sæuiendo, tamen interius compatiendo reprehendunt: quia illius solius est peccata hominum sine compassione discutere, qui ex naturę suę omnipotentia ignorat peccare. Quia igitur amici beati Iob, ita eius facta reprehéderant, ac si in se ipsi reprehensibile nihil haberent, rectè nunc dicitur: Nunquid faciem eius accipitis, & pro deo iudicare nitimini? Faciem quippe eius accipere, est autoritatem illius in iudicio sumere, & quasi pro deo iudicare nititur, qui cū infirma quæque in altero reprehendit, apud se introrsus per compassionem non infirmatur. Sequitur: Aut placebit ei quē celare nihil potest, aut percipietur, ut homo, uestris fraudulentis?] Fraudem deo hæretici exhibent, quia ea astruunt quæ nequaquam ipsi pro quo loquuntur placent, eumq; dum quasi defendere nituntur, offendunt, dum in aduersitate eius corruunt, cui uidentur ex prædicatione famulari. Vnde & per Psalmistam dicitur: Vt destruas inimicum & defensorem. *Psal. 8.* Omnis quippe hæreticus omnipotenti deo inimicus & defensor est, quia unde hunc quasi defendere nititur, inde ueritati illius aduersatur. Quia autem latere Deum nihil potest, hoc in eis indicat, quod intus sentiunt, non quod famulari foris uidentur. Quia igitur eorū fraudulentijs Deus ut homo non fallitur, rectè subiungitur: Ipse uos arguet, quoniam in abscōdito faciē eius accipi-

A tis. Statim ut se commouerit, turbabit uos & terror eius irruet super uos.] Hoc quod in abscondito accipi asserit faciem dei, duobus modis ualet intelligi. Sunt nanque nonnulli qui & ueritatem in corde sentiunt, & tamen quæ falsa sunt, de Deo foris loquuntur. Ne enim uinci uideantur, & cognoscunt ueritatem interius, & tamē hanc exterius impugnant. Vnde & nunc bene dicitur: Ipse uos arguet, quoniam in abscōdito faciem eius accipitis. At si apertè diceretur: Tanto magis de falsitate apud eum estis repre-
B hensibiles, quanto & apud nosmetipsos quod uerum est uidetis. Et sunt nonnulli qui quando ad mentem redeunt, dei iustitiam & rectitudinem contemplantur, & orando ac flendo contremiscunt: sed postquam contemplationis hora transierit, sic audaces ad iniquitates redeunt, ac si post dorsum eius positi, à iustitiæ eius lumine minimè uideātur. Hi itaq; apud se in abscondito quasi corporaliter uidentem accipiunt faciem dei: quia ei & cum pręsentes fiunt, blandiunt̄ fletibus, & cū quasi à conspectu illius recedunt, mori-
C bus detrahunt. Qui tāto amplius de malis suis feriendi sunt, quanto & in occulto cogitationis, recta dei iudicia cognoscunt. Vnde & subditur: Statim ut se com-
mouerit, turbabit uos, & terror irruet su- 17
per uos.] Cum sit naturę incommutabilis omnipotens Deus, in ira iudicij perturbabilis nō est. Sed humano uerbo motus dei, dicitur ipsa rectitudinis eius districtio, qua humana prauitas feritur. Iusti autem uiri antè deū metuunt, quam eius contra eos ira moueatur: & ne commotum sentiant, tranquillū timent. At
D côtrà peruersi tunc iā feriri pertimescūt, cū feriūtur: eosq; tunc terror eius à somno suo torporis exsuscitat, cum uindicta perturbat. Vnde & per prophetā dicitur: Et tantū sola uexatio intellectū dabit auditui. *Esa. 28.* Cum enim de præceptis Dei contemptis atq; despectis uerberari per uindictā cœperint, tunc intelligūt quod audierunt. Et Psal. ait. Cum occideret eos, tunc inquirebant eum. *Psal. 77* Bene itaque dicitur: Statim ut se cōmouerit, turbabit uos, & terror eius irruet super uos: quia reprobis cordibus non timor re-

quiem, sed pœna timorē parit. Sequitur: A

Quòd superborum glor.a in fine luto & cineri comparetur. Cap. XIIII.

MEmoria uestra comparabitur cineri.] Omnes qui cogitatione terrena huic seculo conformant, ꝑ oē quod agūt, huic mūdo relinquere sui memoriā conā-tur. Alij bellorū titulis alij altis ædificiorum mœnibus, alij disertis doctrinarum secularium libris instanter elaborant si biq; memoriæ nomem ædificant. Sed cū ipsa ad finē celerius uita percurrat, quid in ea fixum stabit, quando & ipsa celeriter mobilis pertransit? Aura etenim cinerem rapit, sicut scriptum est: Non sic im-
Psal. 1. pij non sic sed tanquam puluis quem proijcit uentus à facie terræ. Rectè ergo stultorum memoria cineri comparatur: quia illic ponitur, ubi ab aura rapiatur. Quantumlibet etenim quisq; pro faciēda gloria sui nominis elaboret, memoriā suā quasi cinerē ponit, qui hanc citius uētus mortalitatis rapit. Quo cōtrà de iusto scriptum est: In memoria æterna erit iustus. Eo ipso enim quo facta sua solius
Ps. 111. Dei oculis imprimit, nomen suæ memoriæ in æternitate figit, Sequitur: Et redigentur in lutum ceruices uestræ.] Sicut per oculum uisus, sic per ceruicem solet superbia designari. Ceruix itaq; in lutū redigitur, cum superbus quisq; humiliatur in morte, & elata caro tabescit in putredine. Intueamur enim qualia in sepulchris iaceant diuitum cadauera, quæ illa in extincta carne sit imago mortis, quæ tabes corruptionis, & certè ipsi erant qui extollebātur honoribus habitis rebus tumebāt despiciebāt cæteros, & quasi solos D se esse gaudebant: & dū nō ꝑpenderent quò tendebant, nesciebant quid erant. Sed in lutum ceruix redacta est: quia despecti iacent in putredine, qui tumebant in uanitate. In lutum ceruix redigitur, quia quantum carnis potentia ualeat, tabes corruptionis probat. Sequitur: Tacete paulisper, ut loquar quodcunq; mihi mens suggesserit.] Sensu carnis locutos indicat, quos idcirco ad silentium restringit ut ea, quæ illi mens suggesserit dicat: Ac si apertè dicat: Non ego carnaliter, sed spiritaliter loquor, quia per sensum spiritus audio, quæ per ministeriū corporis profero. Vnde mox ad alta conscendit, seq; in mysterijs eleuat, & increpationem quam protulerat, ad mystica uerba permutat, dicens:

Quòd sancti uiri carnes suas dentibus lacerant, cùm internis sensibus carnalia opera sua discutiunt. Cap XV.

QVare lacero carnes meas dentibus meis, & animam meā porto in manibus meis?] In scriptura sacra 18
B dentes aliquādo sancti prædicatores: aliquando uerò interni accipi sensus solet. De sanctis enim prædicatoribus sponsæ dictum est: Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lauacro. Vnde Cant. 4
& uni eorum ostensis in figura gentibus dicitur: Macta & manduca, id est, uetustatem earum contere, & in corpus Ecclesiæ Act. 10
uidelicet in tua membra conuerte. Rursum quia dentes, interiores sensus accipi solent: Hieremias propheta testatur dicens: Fregit ad numerum dentes meos. Thren. 3
Per dentes etenim cibus frangitur, ut glu-
C tiatur. Vnde non immerito in dentibus inter.nos sensus accipimus qui singula quæ cogitant, quasi mandunt & comminuunt, atq; ad uentrem memoriæ transmittunt. Quos propheas ad numerum fractos dicit: quia iuxta mensurā uniuscuiusq; peccati, intelligētiæ cæcitas generat in sensibus, & secundū q͏ quisq; egit exterius, in eo obstupescit, quod de interius atq; inuisibilibus intelligere potuit. Eze. 18
Vnde rectè etiam scriptum est: Omnis et Hie. 31
homo qui comederit unam acerbam, obstupescent dentes eius. Quid nanq; uua acerba nisi peccatū est? Vua quippe acerba, est fructus ante tempus. Quisquis. n. præsentis uitæ delectationibus satiari desiderat, quasi fructus ante tempus comedere festinat. Qui igitur unam acerbam comedit, dentes eius obstupescunt: quia qui præsentis mundi delectatione pascitur, interni eius sensus ligantur, ut iam spiritalia mandere, id est, intelligere nequeant: quia unde in exterioribus delectati sunt, inde in intimis obstupescunt. Et dum peccato anima pascitur, panem iustitiæ edere non ualet: quo-

quoniam ligati dentes ex peccati consuetudine, iustum quod intus sapit, edere nequaquam possūt. Hoc igitur loco quia dentes, ut prædiximus, internos sensus accipimus, considerare magnopere quid agere iusti soleant, debemus. Qui plærunque si qua in se quamlibet leuiter carnalia esse deprehendunt, hæc in internis sensibus retractantes, uehementer in semetipsis insequuntur, afflictione se conterunt, magnisq; cruciatibus uel minima in se praua dijudicant, atq; hæc per pœnitentiam damnant. Quod idcirco agunt, ut in conspectu æterni iudicis & ipsi inueniri, inquantum est possibile, irreprehensibiles debeant: & hi qui eos sic se iudicare conspiciunt, emendare semet ipsos à culpis grauioribus inardescant. quod uidelicet beatus Iob, corā amicis suis temporalem gloriam tenentibus, & transeuntia bona laudantibus, fecerat: sed tamen eorum sensum ad cognoscendam utilitatem flagelli sui perducere nō ualebat: ut s. pensare possent, ꝙ quā nō solū prospera oīpotens Deus tribueret, sed nonnunquam etiam aduersa propitius irrogaret. Vnde bene nūc dicit: quare lacero carnes meas dentibus meis?] Ac si apertè dicat: Cur internis sensibus carnalia si qua fuerint in me facta discutio, si meis spectatoribus prodesse non possum? Vbi & aptè subditur:

Quòd sancti uiri animam suam in manibus portant, cùm bonorum operum exempla proximis ostendunt. *Cap. XVI.*

19 ET animam meam porto in manibus meis?] Animam in manibus portare, est intentionem cordis in operatione ostendere. Habent nanq; hoc iusti proprium, ut in omne quod dicunt, atq; omne quod agunt, non solum profectum suum, sed etiam proximorum ædificationem quærant. Et aliquando in quibusdā semetipsos dijudicant, ut pigros auditores ad considerandos semetipsos reuocent. Aliquando bona opera ostendunt, ut spectatores eorum erubescāt non imitari quod uident. Nam scriptum est: Videant uestra bona opera, glorificent patrem uestrum qui est in cœlis. Qui igitur intentionem suā per opera insinuat, Mat. 5.

A animam suam in manibus portat. Sed cùm iustus quisq; nec se dijudicādo, nec bona opera ostendendo, utilitati proximorum proficit, per hoc quod egerit, ad uerba doloris redit. Vnde rectè nunc dicit: Quare laceror carnes meas dentibus meis, & animam meam porto in manibus meis?] Id est, cur uel me districtè coram hominibus dijudico, uel quid appetam in opere ostēdo: si utilitati proximorū, nec mala diiudicando, nec bona ostēdendo proficio? Sed tamen iusti etiā cum hæc dicunt, nunquam à præbendo proxi-
B mis bono exemplo deficiūt. Vnde adhuc coram amicis suis beatus Iob uirtutem patientiæ exhibens & ostendens, ait:

Quod uirtus patientiæ non in prosperis, sed in aduersis agnoscatur. *Cap. XVII.*

ETiam si occiderit me, in ipso sperabo.] Nunquam est sapientiæ uirtus in prosperis. Ille autem uerè est patiens, qui & aduersis atteritur, & tamen ab spei suæ rectitudine non curuatur. De reprobis nanq; sensu scriptū est. Confitebitur
C tibi, cum benefeceris ei. Psal. 48
In hoc itaque mens iusta ab iniusta discernitur: quòd omnipotentis Dei laudem & inter aduersa confitetur, quòd non cum rebus frangitur, non cum casu gloriæ exterioris cadit: sed in hoc magis qualis cum rebus fuerit demonstrat: quæ & sine rebus robustior stat. Sequitur: Veruntamen uias meas in conspectu eius arguā: & ipse erit saluator meus.] Cum Paulus 1.Co.11
Apostolus dicat: Si nosmetipsos diiudicaremus: non utique iudicaremur: eo tunc dominus saluator inuenitur: quo
D nunc pro timore Dei peccatum nostrum à nobismetipsis redarguitur. Vnde electi quique culpis suis nunquam sciunt parcere, ut possint culparum iudicem placatum inuenire. Et uerè eum postmodum inuenire saluatorem credunt, quem districtè modo iudicem metuunt. Nam qui sibi nunc in culpa parcit, ei postmodum in pœna non parcitur. Dicit ergo: Veruntamen uias meas in conspectu eius arguam. quæ uerò utilitas de hac argutione sequatur, adiungat: Et ipse erit saluator meus. Sequitur:

Quòd hypocritæ dum hominum iudicia quærunt, diuino se iudicio non exhibent: nec ante Deum uenit, cuius uitam Deus moresq; contemnit: & quòd duobus modis sancti in conspectu Dei ueniant. Cap. XVIII.

NOn enim ueniet in conspectu eius omnis hypocrita.] Cum constet quod iudex ueniens agnos ad dexteram, hœdos uerò ad sinistram ponat: qua nũc ratione dicitur: in conspectu eius hypocritam non esse uenturũ: qui scilicet si inter hœdos erit, ad sinistram iudicis appa-
20 rebit? Sed sciendum est quòd duobus modis in conspectu domini uenimus. Vno quidem quo hic peccata nostra subtiliter perpendentes, in eius nos conspectu punimus: & flendo diiudicamus. Nam quoties conditoris nostri potentiam ad sensum reducimus, toties in cõspectu illius
toties
3.Re.17 stamus. Vnde rectè per uirum Dei Heliã dicitur: Viuit dominus Deus Israel, in cuius conspectu sto. Alio quoque modo in conspectu domini uenimus, cum in extremo iudicio ante tribunal eius assistimus. Hypocrita igitur per examen ultimum, ante conspectũ iudicis uenit: sed quia modo culpas suas considerare ac deflere dissimulat: in conspectu domini uenire recusat. Sicut enim iusti uiri cũ districtionẽ uenturi iudicis contẽplantur: peccata sua ad memoriã reducũt: deflent quæ cõmiserunt: & districtè se iudicãt ne iudicentur: ita hypocritæ quo exterius hominibus placẽt, eo se interius aspicere negligũt: totosq; se in uerbis proximorũ fundũt: & sanctos se esse æstimãt: quia sic se haberi ab hominibus pensant. Cumq; mentẽ per uerba suæ laudis sparserint: nunquã hanc ad cognitionẽ reducũt culpæ: nunquã considerant ubi internũ iudicẽ offendant: nihil de eius districtione metuũt: quia sic se placuisse ei, sicut hominibus credunt. Qui si terrorem eius ad mentẽ reducerent: hoc ipsum quod in mala intẽtione positi placẽt hominibus, plus timerent. Bene itaq; dicitur: Non enim ueniet in cõspectu eius omnis hypocrita: quia districtionẽ Dei ante oculos nõ ponit, dũ placere humanis oculis cõcupiscit. Qui si mentẽ suã discutiens, semetipsum in cõspectu Dei poneret: pro-
A fectò iã hypocrita nõ esset. Sequitur: Audite sermonem meum & ænigmata percipite auribus uestris.] Per hoc quod ænigmata nominat: figuratas se habere locutiones demonstrat. Vnde aptè quoque uoce fidelis populi subditur:

Quòd sancti etsi hoc agant, quòd exterius non labuntur in opere, nequaquam tamen hoc agunt, ut non labantur in cogitatione. Cap. XIX.

SI fuero iudicatus, scio quia iustus inueniar.] Quòd ab eiusdẽ etiã beati Iob
B persona non discrepat: quando hoc ipse foris de seipso loquitur: quod de illo ueritas hosti eius interius dixerat: Vidisti seruũ meũ Iob, quod nõ sit ei similis super terrã? Et quidẽ idẽ uir ualde est inferius quod de se memorat, quã quod de illo dominus dixerat. Aliud est enim iustũ esse, aliud est ei similẽ non esse. Humiliter igitur de semetipso sensit: qui dũ iustus sine cõparatione extitit: nõ se præ cæteris, sed iustũ tantũmodo inueniri posse memo-
rauit. Hoc tamẽ in eius uerbis uidetur ha- 21
bere quæstionis, quod qui superius dixit: Iob 1.
C Vias meas in conspectu eius arguã: & inferius dicit: Consumere me uis peccatis adolescentiæ meæ: & peccata sua subtiliter agnoscens, adhuc longè inferius adiũgit: Signasti quasi in sacculo delicta mea, nunc ait: Si fuero iudicatus, scio quia iustus inueniar. Neq; enim simul conuenire queunt peccata & iustitia. Sed sanctus uir sibi iniquitatẽ tribuens, & omnipotẽti domino purgationẽ suã: & peccatorẽ se cognoscit ex se, & iustũ se factum non ignorat ex munere. Qui in recto quoque opere positus, ex abundãti gratia meruit
D flagella sustinere. Iamq; se in iudicio iustũ inueniri gaudet: qui se ante iudicium percussum uidet. Vnde & cùm lõgè pòst dicat: Signasti quasi in sacculo delicta mea, statim subdit: Sed curasti iniquitatẽ meã. Qui ergo iustũ inueniri se in iudicio memorat: nequaquã se iustè flagellatũ negat: quamuis flagello eius dominus nõ peccata studuit tergere, sed merita augere. Sequitur: Quis est qui iudicetur mecũ? ueniat.] Sancti uiri ita se in operibus suis Deo autore custodiunt, ut omnino unde accusentur, exterius non inueniatur,

ueniatur: interius uerò in cogitationib. suis tanta se cautela circunspiciunt: ut si fieri ualeat, semper irreprehensibiles interni iudicis oculis assistant. Sed quantũ agere possunt, ne exterius labantur in opere, tantũ interius agere nequaquam possunt, ut nunquam labantur in cogitatione. Humana enim cõscientia eo ipso quo ab intimis recedit, semper in lubrico est. Vnde fit ut etiã sancti uiri frequenter labantur in corde. Beatus ergo Iob tam uoce sua, quã uoce electorũ loquẽs, dicat: Quis est qui iudicetur mecũ? ueniat. Quia enim in exterioribus actibus unde reprehendatur non habet: liberè accusatorem quærit. Quia uerò etiam iustorum corda semetipsa nonnunquam de stulta cogitatione reprehendunt: propter hoc fortasse subditur: quare tacens consumor?] Tacens enim consumitur, qui de stulta se cogitatione reprehendẽs, apud semetipsum dente conscientię mordetur. Ac si apertè dicat: sic uixi ut accusatorẽ exterius nullũ timerem: utinam sic uixissem, ut intra memetipsum accusatricem conscientiã non haberẽ. Tacens enim consumitur, qui intus in se inuenit unde uratur. Sequitur. Duo tantum ne facias mihi: & tunc à facie tua non abscondar.] Hoc loco quid Dei faciem, nisi animaduersionẽ debemus accipere? In qua dum peccata respicit, punit. A qua uidelicet nullus etiam iustus absconditur: si duo quę postulat, nõ admoueantur, de quib. subdit:

Quòd sancti patres ad eam legem uenire desiderabant, in qua non timore seruirent, sed more. Cap. XX.

22 MAnum tuam longè fac à me, & formido tua non me terreat.] In quib. uidelicet duobus quid aliud per prophetiæ uocem, quam tempus gratiæ & redẽptionis inquirit? Lex nanque sub percussione ultionis populum tenuit: ut quisquis sub illa peccaret, protinus morte puniretur. Nec plebs Israelitica ex amore domino, sed ex timore seruiebat. Nunquam uerò impleri iustitia per timorem

1. *Io*. 4. potest: quia iuxta Ioannis uocem, perfecta charitas foras mittit timorem. Et Pau

Rom. 8. lus quoq; adoptionis filios consolatur, dicens: Non accepistis spiritũ seruitutis

A iterum in timore: sed accepistis spiritum adoptionis filiorũ, in quo clamamus, abba pater: Ex uoce igitur generis humani, legalis percussionis duritiã transire cõcupiscens, atq; à formidine peruenire ad dilectionẽ appetens, quæ duo à se omnipotens Deus longè faciat exorat, dicens: Manũ tuã longè fac à me: & formido tua nõ me terreat, id est, percussionis duritiã remoue à me, formidinis pondus tolle: sed irradiante gratia dilectionis, spiritũ securitatis infunde: quia si lõgè à percussione & formidine non fuero: scio quia à

B districtione tui examinis non abscõdar: quoniã in conspectu tuo iustus esse non ualet, qui tibi non per dilectionem, sed per formidinem seruit. Vnde & ipsam conditoris sui præsentiam, quasi familiariter ac corporaliter quærit: ut per hanc & audiat quod ignorat, & in his audiat quæ nouit. Nã protinus adiungit: Voca me, & respondebo tibi: aut certè loquar: & tu responde mihi. Qui dum humanis oculis per assumptã carnẽ apparuit: sua hominibus peccata aperuit, quæ & perpetrabant & nesciebant. Vnde subditur:

C *Quòd à luce ueritatis in tantas ignorantiæ tenebras corruerimus, ut nosipsos ignoremus.* Cap. XXI.

QVantas habeo iniquitates & peccata, scelera mea & delicta ostende mihi.] Quamuis uocare ac respondere ĩtelligi & aliter possit. Vocare enim dei, est nos amando & eligendo respicere. Respõdere aũt nostrũ, est amore illius bonis operibus parere. Vbi aptè additur. Aut certè loquar, & tu responde mihi. Loquimur nanq; cũ eius faciẽ per desideriũ

D postulamus. Respondet uerò Deus loquentibus, cum nobis se amantibus apparet. Sed quia quisquis æternitatis desiderio anhelat: semetipsum subtiliter reprehendẽs, facta sua discutit: & ne quid in illo sit, in quo autoris sui faciem offendat quærit, rectè subiungit: quantas habeo iniquitates & peccata: scelera mea & delicta ostẽde mihi. Iste in hac uita iustorũ labor est: ut semetipsos inueniãt: & inuenientes, flendo atq; corrigendo ad meliora perducant. Et quãuis inter iniquitatem atq; peccatũ nihil distare perhibeat

1. Ioan. 3 Ioānes Apostolus, qui ait: Iniquitas pec-
catum est: ipso tamen usu loquēdi plus
iniquitas quam peccatum sonat: & om-
nis se homo liberè peccatorem fatetur:
iniquum uerò dicere nonnunquam eru-
23 bescit. Inter scelera uerò & delicta hoc di-
stat, quod scelus etiam pondus peccati
transit, delictum uerò pōdus peccati non
transit: quia & cum offerri sacrificiū per
legē iubetur: nimirū præcipitur sicut pro
peccato, ita etiā pro delicto. Et nonnun-
quam scelus in opere est: delictū uerò plæ
runque in sola cogitatione. Vnde & per
Psal. 18 Psalmistam dicitur: Delicta quis intelli-
git? Quia uidelicet peccata operis tanto
citius cognoscuntur, quanto exterius ui
dentur: peccata uerò cogitationis eo ad
intelligendū difficilia sunt, quo inuisibi-
liter perpetrantur. Quisquis igitur æter-
nitatis desiderio anxius, apparere uentu-
ro iudici desiderat mundus, tanto se sub-
tilius nunc examinat, quanto nimirum
cogitat, ut tunc terrori illius liber assi-
stat, & ostēdi sibi exorat ubi displicet: ut
hoc in se per pœnitentiam puniat, seque
hic diiudicans iniudicabilis fiat: sed in-
ter hæc intueri necesse est, quanta pere-
grinationis nostræ pœna nos percutit,
qui in eam cæcitatē uenimus ut nosipsos
ignoremus. Perpetramus mala, nec ta-
men hæc celerius deprehēdimus uel per-
petrata exclusa quippe mens à luce ueri-
tatis, nil in se nisi tenebras inuenit, &
plærunque in peccati foueam pedem por
rigit, & nescit. quod nimirum de sola exi
lij sui cæcitate patitur: quia ab illumina-
tione domini repulsa, & semetipsam ui-
dere perdidit, quæ autoris sui faciem non
amauit. Vnde & subditur: Cur faciē tuā
abscōdis, & arbitraris me inimicū tuū?]
Humanū genus cōtēplationē lucis inti
mæ habuit in paradiso: sed sibimetipsi pla
cēs, quo à se recessit, lumē cōditoris pdi-
dit eiusq́; faciē declinādo ad ligna paradi
si fugit: quia post culpā uidere metuebat,
quē amare cōsueuerat. sed ecce post culpā
uenit in pœnā: ex pœna aūt ad amorē re
dit q̄a quis fuerit culpæ fructus inuenit:
atq; illā faciē quā timuit in culpa, excita
tus requirit ex pœna: ut iā caliginē cæci-
tatis suæ fugiat, atq; hoc ipsum quòd au-
torē suū nō uidet, grauiter perhorrescat.

A Quo uidelicet desiderio compunctus san
ctus uir clamat: Cur faciē tuā abscōdis,
& arbitraris me inimicū tuū? quia si ut
amicum aspiceres, tuæ me uisionis lumi
ne non priuares. Qui mobilitatem quo-
que cordis humani subsequens adiūgit:

Quòd rectè homo folio comparetur, qui tenta tionibus suis, quasi uentorum flatibus agitatur. Cap. XXII.

CONtra foliū quod uēto rapitur osten
dis potentiā tuā, & stipulā siccā perse
queris?] Quid est enim homo nisi folium
qui uidelicet in paradiso ab arbore cecī-
B dit? quid est nisi foliū, qui tētationis uēto
rapitur, & desideriorū flatibus leuatur?
Mens quippe humana quot tentationes 24
patitur, quasi tot flatibus mouetur. Hāc
enim plærunq; ira perturbat: cùm rece-
dit ira succedit inepta lætitia. Luxuriæ sti
mulis urgeт, æstu auaritiæ lōgè lateq; ad
ambienda quæ terrena sunt tenditur. Ali
quādo hanc superbia eleuat, aliquādo ue
rò inordinatus timor in intimis depo-
nit. Quia ergo tot tentationū flatib. leua
tur & ducitur, rectè folio homo cōparat.
Vnde bene quoq; per Esaiā dicit: Cecidi-
C mus quasi foliū uniuersi: & iniquitates Esa. 64
nostræ quasi uētus abstulerunt nos. Quasi
uētus quippe nos iniquitas abstulit: quia
nullo fixos uirtutis pōdere in uanā ela-
tionē leuauit. Bene aūt post foliū etiā sti-
pulla appellatur homo. Qui enim arbor
fuit in conditione, folium à semetipso fa
ctus est in tentatione: sed pòst stipula ap-
paruit in deiectione. Quia enim de alto
cecidit: folium: quia uerò per carnem ter-
ræ proximus fuit, etiā cum stare uidebat,
stipula esse memorat. Sed quia uiriditatē
intimi amoris perdidit, iam stipula sicca
D est. Consideret itaq; uir sanctus, & homo
quantæ utilitatis sit, & Deus quantæ di-
strictionis, & dicat: Contra folium quod
uento rapit, ostēdis potentiam tuam, &
stipulam siccam persequeris? Ac si apertè
deploret dicēs Cur tanta rectitudine im-
petis eum, quem sic infirmum esse in ten
tatione cognoscis. Sequitur:

Quod peccata nostra Deus scribere dicitur, cùm ea uel diutius punit, uel retinet pu niendа. Cap. XXIII.

SCribis enim cōtra me amaritudines.]
Quia omne quod loqmur trāsit, quod
uerò

uerò scribimus manet: deus non loqui, sed scribere amaritudines dicitur: cum diu super nos eius flagella perdurant. Semel quippe peccanti homini dictum est: Terra es, & in terram ibis. Et sæpe apparentes angeli hominibus præcepta dederunt. Moyses legislator per districtionem peccata coercuit. Ipse unigenitos summi patris ad nos redimẽdos uenit: moriẽdo mortẽ absorbuit: uitã perpetuã denũciauit nobis, quã ostẽdit in se. Sed tamẽ illa quæ in paradiso data est de morte carnis nostræ sñia, ab ipso initio generis humani, usq; ad finẽ seculi nõ mutat'. Quis est enim homo q uiuit, & nõ uidebit mortẽ?
Psal. 57 qđ bene rursum Psalmista intuẽs ait: Tu terribilis es, & quis resistet tibi? ex tũc ira tua. Quia uidelicet peccanti in paradiso homini iratus semel de mortalitate carnis nostræ sententiã fixit: quæ nũc & usque ad ultimũ mutari nullo modo ualebit. Dicat ergo: Scribis contra me amaritudines. Vbi adhuc subditur:

Quòd grauia sint in cõspectu Dei peccata iuuenum & senum: si & iusti sic metuunt qui in adolescentiæ teneri udine deliquerunt. Cap. XXIIII.

25 ET consumere me uis peccatis adolescentiæ meæ.] Ecce uir iustus quia in iuuentute sua se peccasse nõ inuenit, adolescẽtiæ facta pertimescit. Sed sciendũ est, quia sicut in corpore, ita sunt etiã incremẽta ętatis in mẽte. Prima qppe hominis ætas infantia est, cũ etsi innocẽter uiuit, nescit tamẽ fari innocentiam quã habet. Ac deinde pueritia sequit': in qua iã ualet dicere quod uult, cui succedit adolescẽtia, q uidelicet prima est ætas in operatione, quã iuuẽtus sequitur, s apta fortitudini: ac postmodum senectus, etiam per tẽpus iã congrua maturitati. Quia igit' primã ætatẽ aptã bonis actibus adolescẽtiã diximus & iusti uiri cũ in magna mẽtis maturitate proficiunt, nõnunq̃ ad memoriã actionũ suarũ initiũ reducũt: seq; tantum de suis primordijs reprehendunt, quantũ ex grauitate mentis altius profecerunt: quia eo indiscretos se fuisse inueniunt, quo discretionis artẽ postmodũ plenius cõsequunt': rectè nũc per sancti uiri uocẽ, adolescẽtiæ peccata formi-

A dantur. Quod si ad ipsam literam est tenẽdum, hinc considerandum est, quantum sint grauia peccata iuuenum & senum: si illud sic iusti metuunt, quod in infirma ætate deliquerunt. Sequitur:

Quòd pes hominis in neruo ponitur, cum praua eius intentio districto iudicio punienda ligatur. Cap. XXV.

POsuisti in neruo pedẽ meũ, & obseruasti oẽs semitas meas, & uestigia pedum meorũ cõsiderasti.] In neruo deus
B pedẽ hominis posuit, quia prauitatem illius forti districtionis suæ sñia ligauit. cuius oẽs semitas obseruat, qa subtiliter singula eius quæq; diiudicat. Semita etenim angustior solet esse q̃ uia. Quia autẽ uias actiones, nõ immeritò semitas ipsas actionũ cogitationes accipimus. Deus itaq; oẽs semitas obseruat' quia in singulis quibusq; nostris actibus etiã cogitationes pẽsat. Et uestigia pedum considerat: quia intẽtiones nostrorũ operũ q̃ rectè ponãtur examinat: ne & hoc qđ bonũ agitur, nõ recto desiderio agatur. Pos-
C sunt quoq; per pedũ uestigia, quædã malè acta signari, nã pes in corpore, est uestigiũ in uia. Et plerũq; dũ quædã praua agimus, intuẽtib. hoc fratribus exẽplũ malũ præbemus: & quasi inflexo extra uiã pede, sequentibus uestigia distorta relinquimus: dum per nostra opera ad scandalum aliena corde prouocamus. Valde aũt laboriosum est custodire ne mala homo facere audeat, ne in bonis actibus per intẽtionem titubet: & inter recta opera sinistra eum cogitatio illudat. Quæ tñ cũcta omnipotens Deus subtiliter examinat:
D atq; in iudicio singula repensat. Sed qñ homo qui carnis suæ infirmitate cõstringitur, cõtra cuncta ualeat subtiliter assurgere: atque inconcussa cogitatione rectitudinẽ tenere? Vnde aptè subditur: Qui quasi putredo consumendus sum, & quasi uestimentum quod comeditur à tinea.] Sicut enim uestimentũ à de se exorta tinea comeditur ita homo in semetipso habet putredinẽ, de qua consumatur: atq; hoc est, quod est, unde cõsumatur ut non sit. Quod intelligi & aliter põt, si ex uoce tentati hominis dicat': qui quasi

putredo

putredo consumendus sum, & quasi uestimentum quod comeditur a tinea. Homo enim quasi putredo cõsumitur, dum carnis suæ corruptione conteritur. Cui quia immunda tentatio non aliunde, sed à semetipso nascitur: more tineæ carnem tentatio, quasi uestem de qua exijt consumit. In semetipso quippe habet homo unde tentetur. Quasi ergo tinea uestem consumit, quæ ex ueste eadem processit. Sciendum quoque ꝙ tinea sine sonitu perforat uestimentum, & plerunque cogitatio ita transfigit mentem, ut mens ipsa non sentiat, nisi postquàm fuerit eius aculeo transfixa. Bene ergo dicitur quòd homo tanquam uestimentum à tinea cõsumitur: quia nonnunquàm tentationum nostrarum uulnera non agnoscimus, nisi postquam ab eis confossi in mẽte fuerimus. Quam uidelicet infirmitatem nostram bene adhuc sanctus uir considerans, adiungit:

CAPVT DECIMVM-QVARTVM TEXTVS beati Iob.

HOMO natus de muliere, breui uiuens tempore, repletur multis miserijs. qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit uelut umbra, & nunq̃ in eodem statu permanet. Et dignum ducis super huiuscemodi aperire oculos tuos, & adducere eum tecum in iudiciũ? Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nónne tu qui solus es? Breues dies hominis sunt, numerus mensium eius apud te est: Constituisti terminos eius, qui præteriri non poterunt. Recede ergo paululum ab eo ut quiescat, donec optata ueniat sicut mercenarij dies eius. Lignũ habet spẽ. Si præcisum fuerit, rursum uirescit, & rami eius pullulant: si senu erit in

A terra radix eius, & in puluere emortuus fuerit truncus illius, ad odorẽ aquę germinabit: & faciet comam quasi cum primum plantatum est. homo uerò cum mortuus fuerit, & nudatus, atque consumptus, ubi quæso est? quomodo si recedant aquæ de mari, & fluuius uacue factus arrescat, sic homo cũ dormierit. nõ resurget. Donec nec atteratur cœlũ, non euigilabit, nec consurget dę somno suo. Quis mihi hoc tribuat,

B ut in inferno protegas me, & absconDas me donec pertrãseat furor tuus, & constituas mihi tempus in quo recorderis mei? Putasne mortuus homo rursum uiuat? cunctis diebus quibus nunc milito, expecto donec ueniat immutatio mea. Vocabis me, & ego respõdebo tibi. Operi manuũ tuarum porriges dexteram. Tu quidem gressus meos dinumerasti, sed parce peccatis meis. Signasti quasi in sacculo delicta mea, sed curasti

C iniquitatem meam. Mons cadens defluit, & saxum transfertur de loco suo. lapides excauãt aquæ, & alluuione paulatim terra consumitur: & homines ergo similiter perdes. Roborasti eum paululum, ut in perpetuum transiret. Immutabis faciem eius, & emittes eum. Siue nobiles fuerint filij eius siue ignobiles, nõ intelliget. attamen caro eius dum uiuet, dolebit: & anima illius super semetipso lugebit.

D

Humanę uitę breuitatem & calamitatem describit. Cap. XXVI.

HOmo natus de muliere, breui uiuẽs tempore repletur multis miserijs.] 26
In sacro eloquio mulier aut pro sexu ponitur, aut pro infirmitate. Pro sexu quippe sicut scriptũ est: Misit deus filiũ suũ factum ex muliere, factũ sub lege. Pro infirmitate uerò, sicut per quendã sapientem dicitur: Melior est iniquitas uiri, quàm bene faciẽs mulier. Vir n. fortis qlibet & discretus uocatᷓ: mulier uerò mens infirma

Gal. 4
Eccl. 42

ma uel indiscreta accipitur. Et sæpe contingit, ut etiã discretus quisq; subito labatur in culpã: atq; indiscretus alius & infirmus bonam exhibeat operationem.
Sed is qui indiscretus atq; infirmus est: nonnunquam de eo quod bene egerit, amplius eleuatur, atque grauius in culpã cadit: discretus uerò quisque ex eo quod malè se egisse intelligit, ad districtionis regulã arctius se reducit: & inde altius ad iustitiam proficit, unde ad tempus à iustitia cecidisse uidebatur. Qua in re rectè dicitur: Melior est iniquitas uiri, q̃ bene faciẽs mulier: quia nonnunq̃ etiã culpa fortiũ, occasio uirtutis fit: & uirtus infirmorum, occasio peccati. Hoc igitur loco mulieris nomine quid nisi infirmitas designatur, cũ dicitur: Homo natus de muliere? Ac si apertius dicatur: Quid in se habebit fortitudinis, qui natus est ex infirmitate. Breui uiuens tempore, repletur multis miserijs.] Ecce uiri sancti uocibus, pœna hominis breuiter est expressa: quia & angustatur ad uitam, & dilatatur ad miseriã. Si n. subtiliter consideret, omne quod hic agitur, pœna & miseria est.
Ipsi etenim corruptioni carnis seruire ad necessaria atque concessa, miseria est: ut contra frigus uestimenta, contra famem alimenta, contra æstum frigora requirantur. quòd multa cautela custoditur salus corporis, ꝙ etiã custodita amittitur, amissa cum graui labore reparatur: & tamen reparata in dubio semper est: quid hoc aliud q̃ mortalis uitæ miseria est? quòd amamus amicos, suspecti ne offendi ualeant: formidamus inimicos, atque securi de eis non sumus utiq;, quos formidamus: ꝙ plerunq; inimicis sic confidenter quasi amicis loquimur: & nonnunq̃ pura uerba proximorũ, & multũ nos fortasse diligẽtium, quasi uerba suscipimus inimicorum, & qui falli nunq̃ uel fallere uolumus, ex cautela nostra grauius erramus: quid itaq; hoc nisi humanæ uitę miseria est? Quòd amissa cœlesti patria repulsus homo delectatur exilio, grauatur curis, & tamẽ cogitare dissimulat q̃ graue sit, quia multa cogitãtur: ꝙ priuatus est interno lumine, & tamen in hac uita diu uult perpeti cæcitatẽ suam: quid hoc aliud q̃ de pœna nostra nata miseria est?

A Sed quãuis diu hic stare desideret, ipso tamẽ cursu mortalis uitæ impellit̃ ut egrediatur. Vnde uir sanctus rectè subiungit: Qui quasi flos egreditur & conteritur: & fugit uelut umbra, & nunquã in eodẽ statu ꝑmanet. quasi flos etenim egreditur, 27
quia nitet in carne: sed conteritur, quia redigitur in putredinem. Quid enim sunt nati homines in mundo, nisi quidã flores in campo? Tendamus oculos cordis in hanc latitudinẽ mundi pręsentis, & ecce quasi tot floribus, quot homini-
B bus plenus est. Vita itaq; in carne, flos in fœno est. Vnde bene ꝑ Psalmistã dicitur: *Ps. 102*
Homo sicut fœnũ dies eius, & flos agri, ita florebit. Esaias quoq; ait: Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius sicut flos agri. Homo etenim more floris procedit ex occulto, & subitò apparet in publico: qui statim ex publico per mortem retrahitur ad occultum. Carnis nos uiriditas ostendit, sed ariditas pulueris ab aspectibus retrahit. Quasi flos apparuimus qui non eramus: quasi flos arescimus, qui tẽporaliter apparebamus. Et quia per mo- *Esa. 40*
C menta homo quotidie compellitur ad mortem: rectè adiungit: Et fugit uelut umbra, & nunquam in eodem statu permanet.] Sed cum sol quoque indesinẽter cursum suum peragat: nunquamq; se in stabilitate figat: cur cursus uitæ hominis umbræ potius quàm soli comparatur, nisi quia amisso amore conditoris, calorem cordis perdidit & in solo iniquitatis suæ frigore remansit: Quia iuxta ueritatis uocem: Abundabit iniquitas, & refrigescet charitas multorum. Qui igitur in amore dei, cordis calorem non habet: *Matt. 24*
D nec tamen uitam quam diligit tenet scilicet uelut umbra fugit. Vnde recte quoque de illo scriptum est: quia secutus est umbram. Bene autem dicitur: Et nunquam in eodem statu permanet: quia dũ infantia ad pueritiam, pueritia ad adolescentiam, adolescentia ad iuuentutem, iuuentus ad senectutem, senectus transit ad mortem: in cursu uitæ præsentis ipsis suis augmentis ad detrimẽta impellitur: & inde semper deficit, unde se proficere in spatiũ uitæ credit. Fixũ etenĩ statũ hic habere nõ possumus, ubi transituri uenimus: atq; hoc ipsum nostrũ uiuere, quoti die

die à uita transire est. Quem uidelicet lapsum primus homo ante culpam habere non potuit, quia tempora eo stāte transiebant. Sed postq̄ deliquit in quodam se quasi lubrico temporalitatis posuit: & quia cibum comedit uetitum, status sui protinus impendit defectum. Quam tamē mutabilitatem nō solū exterius sed interius quoq; homo patitur, dū ad meliora opera exurgere conat͛. Mēs etenim mutabilitatis suæ pōdere ad aliud semp impellitur quàm est: & nisi in statu suo arcta custodiæ disciplina teneatur, semper in deteriora dilabitur. Quę enim semper stantem deseruit, statum quem habere potuit, amisit. Vnde nunc cùm ad meliora nititur, quasi contra ictum fluminis conatur. Cùm uerò ab intentione as-
28 cendendi resoluitur, sine labore ad ima
Luc. 13 reducitur. Quia enim in ascensu labor est, in descensu ocium: intraturos per angustam portam dominus admonet, dicens: Contendite intrare per angustam portam. Dicturus quippe angustæ portæ introitum, præmisit, contendite quia nisi mentis contentio ferueat, unda mundi non uincitur, per quam anima semper ad ima reuocatur. Quia igitur homo uelut flos nascitur & conteritur: quia sicut umbra fugit, atque in statu suo nunquam permanet, quid in hac consideratione subiungat, audiamus. Sequitur: Et dignum ducis super huiuscemodi aperire oculos tuos & adducere eum tecum in iudicium?] Considerauit quippe superius & omnipotentis Dei potentiam, & infirmitatem suam: deduxit ante oculos se & Deum, pensauit quis cum quo ad iudicium ueniat. Vidit hinc hominem, inde conditorem, id est puluerem & Deū & rectè ait: Et dignum ducis super huiuscemodi aperire oculos tuos? Omnipotenti Deo oculos aperire, est iudicia exercere, quem feriat uidere. Nam quasi clausis oculis non vult aspicere, quem non vult ferire. unde mox de ipso quoque iudicio adiungit: Adducere eum tecum in iudicium? Sed quia cōtemplatus est ad iudicium uenïētem deum, rursum considerat infirmitatem suam. Videtur quia mundus per semetipsum esse non possit, qui ut esse possit, de immunditia

A processit, atque subiungit. Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu qui solus es?] Is qui per se solus est mundus, mundare præualet immunda. Homo enim in corruptibili carne uiuens, habet tētationum immunditias impressas in semetipso: quia nimirum eas traxit ab origine. Ipse quippe propter delectationem carnis eis conceptio, immunditia est. Vnde & Psalmi- *Psal. 50*
sta ait: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Hinc est ergo quod plærunque
B tentatur & nolens. hinc est quòd immūda quædam in mente patitur, quamuis ex iudicio reluctetur: quia cōceptus de immunditia, dum ad munditiam tendit, hoc conatur uincere quod est. Quisquis autem occultæ tentationis motus, atque immunditiam cogitationis euicerit, nequaquam sibi suam munditiam tribuat: quia de immundo conceptum semine nullus facere mundum potest, nisi is qui mundus per semetipsum solus est. Qui ergo iam ad locū munditiæ mente peruenit: conceptionis suæ uiam re-
C spiciat per quam uenit: atque inde colligat, quia ex sua uirtute non habet munditiam uiuendi, cui de immunditia factū est initium subsistendi. Potest uerò hoc in loco intelligi, quia Beatus Iob incarnationem redemptoris intuitus, solum uidit in mundo hominem de immundo semine non esse conceptum: qui sic in mundum uenit ex uirgine, ut nihil haberet de immunda conceptione. Neque enim ex uiro & fœmina, sed ex sancto spiritu & Maria uirgine
D processit. Solus ergo in carne sua uerè mūdus extitit, q delectatione carnis tangi non potuit: quia nec per carnalem huc delectationem uenit.

BEATI

BEATI GREGORII MORALIVM

LIBER DVODECIMVS,

continnans decimumquartum caput textus Beati Iob.

Cap. I.

MOS iustorum est tanto solicitius præsentem uitam quàm sit fugitiua cogitare, quanto studiosius nouerint cœlestis patriæ bona æterna perpendere. Ex his enim quæ manentia intus aspiciunt, foris fugam rerum labentium subtilius attendunt. Vnde beatus Iob cùm de lapsu humani temporis sententiam protulisset, dicens: Homo natus de muliere, breui uiuens tempore. & rursum: Et fugit uelut umbra, & nunquam in eodem statu pmanet. adhuc de breuitate uitæ eius adiungit· Breues dies hominis sunt, numerus mensium eius apud te est.] Hoc etenim apud nos uelut non esse considerat, quod tanta uelocitate transcurrit. Quia uerò apud omnipotentem Deum etiam labentia stant, apud eum esse numerum nostrorum mensium prohibet. Vel certè in diebus breuitas temporis, in mensibus uerò quasi multiplicata dierum spatia designantur. Nobis ergo breues dies sunt. Sed quia uita nostra post tenditur, apud Deum numerus nostrorum mensium esse memoratur. Vnde & per Salomonem dicitur: Longitudo die-
Proue. 3 rum in dextera eius. Sequitur:

Quid sit quod Ezechiæ quindecim anni sunt additi ad uitam, cùm ei per Esaiam dictũ sit: Morieris tu, & non uiues. Cap. II.

COnstituisti terminos eius, qui præteriri non poterunt.] Nulla quæ in hoc mundo hominibus fiunt, absq; omnipotentis Dei occulto consilio ueniunt. Nam cuncta deus secutura præsciens, ante secula decreuit, qualiter per secula disponantur. Statutum quippe iā homini est, uel quantum hunc mundi prosperitas sequatur, uel quãtum aduer-

A sitas feriat, ne electos eius aut immoderata prosperitas eleuet, aut nimia aduersitas grauet. Statutum quoque est quantum in ipsa uita mortali temporaliter uiuat. Nā & si annos quindecim Ezechiæ 4. Re. 2
regi ad uitam addidit omnipotēs Deus, cùm eum mori permisit, tunc eum præsciuit esse moriturum. Quia in re quæstio oritur, quomodo ei per prophetam dicatur. Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & ^non uiues: cui cùm mortis sententia dicta est, portinus ad eius lachrymas est uita addita. Sed per prophetam domi-
B nus dixit, quo tempore mori ipse merebatur: per largitatem uerò misericordiæ illo eum tempore ad mortem distulit, quod ante secula ipse præsciuit. nec propheta igitur fallax, quia tempus mortis innotuit, quo uir ille mori merebatur, nec dominica statuta conuulsa sunt, qa ut ex largitate dei anni uitæ crescerent, hoc quoque ante secula præfixum fuit: atque spatium uitæ quod inopinatè foris est additum, sine augmento in præsciētia fuit intus statutum. Bene ergo dicitur: Constituisti terminos eius qui
C præteriri non poterunt.] Quod tamen intelligi etiam iuxta spiritum ualet: quia nonnunq̄ [redacted] in uirtutibus proficere conamur, & quædam dona percipimus, à quibusdā uerò repulsi in imis iacemus. Nemo enim est, qui tantum uirtutis apprehendat, quantum desiderat: quia omnipotens Deus interiora discernens, ipsis spiritalibus profectibus modum ponit: ut ex hoc homo quod apprehendere conatur & non ualet, in illis se non eleuet quæ ualet. Vnde ille quoque
D egregius prædicator, qui raptus ad tertiũ cœlum fuerat, paradisi arcana penetrauerat, esse post reuelationem tranquillus atque intentatus non ualebat. Sed quia omnipotens deus terminos constituit homini qui præteriri non poterunt, & eleuauit hũc ad cognoscenda sublimia: & reduxit iterum ad infirma tolerāda, ut modi sui mensuram aspiciens, dum securitatem comprehendere conaretur & non posset: ne per elationem extra se iret: per humilitatē cogeretur intra suos semper terminos redire, Sequitur:

Quòd

Quod sancti quasi mercenarij in laboribus huius mundi gemunt, & ad retributionis suæ denarium suspirant. *Cap. III.*

RΕcede paululum ab eo ut quiescat, donec optata ueniat sicut mercenarij dies eius.] Hoc loco recede dicitur, rerum flagelli amoue. quis.n.ualet deo recedente requiescere, cum solus ipse sit requies & à quo quisq; quanto longè fuerit, fit tanto & inquietus? Itaq; sic recede ab eo dicitur, ut intelligas feriendo. Aptè autem subiūgitur: Donec optata ueniat sicut mercenarij dies eius. Mercenarius quanto longè est à fine operis, tanto & à retributione mercedis. Ita uir quisq; sanctus in hac uita positus, dum longè se esse ab exitu uitæ præsentis conspicit, longè se esse ab æternis gaudijs gemit. quid est ergo dicere. Recede paululum ab eo ut quiescat: nisi iam flagella uitæ præsentis subtrahe, & bona æternæ quietis ostēde? Vnde etiam de ipsa quiete additur: Donec optata ueniat sicut mercenarij dies eius. Tunc nanq; homini optata sicut mercenarij dies eius uenit, quando æternam requiem pro recompensatione sui laboris acceperit. quantum uerò ad præsentis uitæ speciem spectat, adhuc beatus Iob humanum genus multis miserijs repletum, quàm sit despectum insinuat, quantumq; ipsa insensibilia ipsum præire uideantur narrat, cum dicit:

Quod sanctorum mors in nobis per exemplum fructificat. *Cap. IIII.*

LIgnum habet spem: si præcisum fuerit, si rursum uirescit, & rami eius pullulant: si senuerit radix eius in terra, in puluere mortuus fuerit trūcus illius, ad odorem aquæ germinabit, & faciet comam quasi cum primum plantatum est. homo uerò cū mortuus fuerit & nudatus atq; consumptus, ubi quæso est?] Sed quia hoc iuxta literam patet, debemus sensum ad interiora reducere, & qualiter hæc iuxta spiritum intelligi debeant, perscrutari. In scriptura etenim sacra ligni nomine aliquando crux, aliquando uir iustus, aut etiam iniustus, aliquando uerò incarnata dei sapientia figuratur: Crux etenim ligno signatur, cum

A dicitur. Mittamus lignum in panē eius. Hiere. 11 Lignum quippe in panem mittere, est dominico corpori crucē adhibere. Rursum ligni nomine uir iustus aut etiam iniustus exprimitur: sicut per prophetam dominus dicit: Ego dominus humiliaui lignum sublime, & exaltaui lignum humile. Ezec. 17 quia iuxta eiusdem ueritatis uocem: Omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Luc. 14 Salomon quoq; ait: Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem: in quocunque loco ceciderit, ibi erit. Ecc. 11 In die etenim mortis suæ iustus ad Austrum cadit, peccator ad B Aquilonem. quia & iustus per feruorem spiritus ad gaudia ducitur, & peccator cū apostata angelo, qui dixit: Sedebo in mōte testamenti, in lateribus Aquilonis, in frigido suo corde reprobatur. Esa. 14 Rursum per lignum incarnata dei sapientia figuratur: sicut de ea scriptum est: Lignum uitæ est his qui apprehenderit eam: Prou. 3 & sicut ipsa ait: Si in uiridi ligno hæc faciūt, in arido quid fiet? Luc. 23 Hoc itaque loco cum lignum præfertur homini, quid homo nisi carnalis quisque accipitur? Et quid C ligni nomine, nisi iusti uniuscuiusque uita designatur? Lignum etenim habet spem: si præcisum fuerit, rursum uirescit: quia cum in morte passionis pro ueritate iustus afficitur, in æternæ uitæ uiriditate recuperatur. Et qui hic uirebat per fidem, illic uirescit per speciem. Et rami eius pullulant: quia plerunque ex passione iusti, fideles quique ad amorem cœlestis patriæ multiplicantur, & uiriditatem uitæ spiritalis accipiunt, dum hic pro deo fortiter egisse gratulantur. Sequitur: Si senuerit in terra radix eius, D & in puluere mortuus fuerit truncus illius, ad odorem aquæ germinabit, & faciet comam quasi cum primum plantatū est.] Quid radix iusti, nisi sancta prædicatio: quia ab ipsa oritur, & in ipsa subsistit. & quid terræ uel pulueris nomine, nisi peccator accipitur? cui uoce conditoris dicitur: Terra es, & in terram ibis. Gen. 3 Vel certè sicut habet nostra trāslatio, Puluis es, & in puluerem reuerteris. Iusti igitur radix in terra senescit. & in puluere trūcus emoritur: quia apud corda prauorum, eius prædicatio despecta, cūctisque

uiribus

uiribus effœta creditur. Et in puluere trũcus emoritur: quia inter manus persequẽtium corpus illius exanimatur. Iuxta. Sapientiæ etenim uocem: Visi sunt oculis insipientium mori, & æstimata est afflictio exitus illorum. Sed iste cuius radix in terra senuit, & in puluere truncus mortuus est, ad odorem aquæ germinat, quia per afflatum sancti spiritus, in electorum cordibus exemplo sui operis germen uirtutis facit. Aquæ etenim appellatione nõnunq̃ sancti spiritus irrigatio designari
Ioan. 4 solet, sicut scriptum est: Si quis sitit, ueniat ad me & bibat, qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum. Et faciet comam quasi cum primum plantatum est.] Succiso trunco comam facere, est extincto corporaliter iusto, ipso suæ passionis exemplo multorum corda suscitare, & ex fide recta uiriditatem ueritatis ostendere. Bene autem dicitur: Quasi cùm primum plantatum est. Omne quod hic à iustis agitur, secunda plantatio est: quia prima uidelicet plantatio non opere iustorum, sed in præscientia conditoris est. Et quia cuncta quæ agunt electi, sicut prius interius conspiciuntur atque disponuntur, ita postmodum exterius perficiuntur, bene dicitur: Faciet comam quasi cum primum plantatum est, id est, uiriditatem suam ostendit in effectu operis, quam prius habuit in præscientia
4 conditoris. Potest etiam radix iusti, ipsa natura humanitatis intelligi, ex qua subsistit, quæ uidelicet radix senescit in terra, cum natura carnis deficit in puluerem redacta. Cuius in puluere truncus emoritur: quia extinctum corpus à sua specie dissipatur: sed ad odorem aquæ germinat, quia per aduentum sancti spiritus resurgit. Et faciet comam quasi cum primum plantatum est, quia ad illam speciem redit, ad quam percipiẽdam creatus fuerat, si in paradiso positus, peccare noluisset. quod fortasse etiam de domino ipso, scilicet bonorum omnium capite, ualet intelligi: iuxta hoc utiq; quod prædiximus, quia de semetipso ait: Si in uiridi ligno hæc faciũt, in arido q̃d fiet? Si. n. lignũ uiride, & nos lignũ aridum dixit: quia ipse in se uim diuini-

A tatis habuit, nos uerò qui puri homines sumus, lignũ aridum, appellamur. habet ergo lignum spem, si præcisum fuerit, q̃a rursum uirescit: quoniã & si occidi per passionem potuit, per resurrectionis gloriam rursus ad uitæ uiriditatem uenit. Huius rami pullulant, quia resurrectione illius multiplicati, longè lateq; fideles creuerunt. Huius radix in terra quasi senuit, quia eius prædicatio Iudæorum perfidiæ despecta fuit. Et in puluere truncus emortuus est: quia in corde persequentium, quod perfidiæ suæ uento leua
B batur, contemptibilis & despectus est habitus: q̃a carne potuit occidi. Sed ad odorem aquæ germinauit, quia per uirtutem dei, extincta caro illius ad uitam rediit, iuxta quod scriptum est. Quẽ Deus suscitauit à mortuis. Quia enim Deus trinitas est, extinctam carnem unigeniti filii *Act. 2* sancta trinitas, id est pater & idem filius & spiritus sanctus resuscitauit. Et fecit comam quasi cum primum plantatum est: quia illa Apostolorum debilitas quæ in morte illius expauit & negauit, & negando aruit: per resurrectionis eius glo-
C riam rursus ad fidem uiruit. In cuius ligni comparatione quid omnis homo nisi puluis est? Vnde & subdit: Homo uerò cum mortuus fuerit, & nudatus atq; cõsumptus, ubi quæso est?] Nullus homo 5 sine peccato est, nisi ille qui in hunc mundum non uenit ex peccato. Et quia omnes in culpa ligamur, ipsa amissione iustitiæ morimur: concessa prius in paradiso ueste innocentiæ nudamur: interitu carnis subsequente consumimur. Homo itaque peccator moritur in culpa, nudatur à iustitia, consumitur in pœna. Hanc
D nuditatem peccatoris filii tegere dignatus est pater, qui eo redeunte dixit: Cito proferte stolam primam. Prima quippe *Luc. 15* stola, est uestis innocentiæ, quam homo bene conditus accepit, male à serpente persuasus perdidit. Contra hanc rursum nuditatem dicitur: Beatus qui uigilat, & custodit uestimenta sua, ne nudus *Apoc. 16* ambulet. Vestimẽta quippe custodimus, cum præcepta innocentiæ seruamus in mẽte: ut cum nos iudici culpa nudat, ad amissam redeuntes innocentiã pœnitentia operiat. Bene autem dr̃: Vbi quæso est?

est: quia peccator homo illic stare noluit, ubi conditus fuit: hic uerò ubi cecidit, diu esse prohibetur. Patriam uolens perdidit: à peregrinatione uerò sua quam diligit, inuitus expellitur. Vbi ergo est q in eius amore nō est, ubi uerū esse est? Sequitur: Quomodo si recedant aquæ de mari, & fluuius uacuefactus arescat, sic homo cùm dormierit, non resurget.] Mare mens hominis, & quasi fluctus maris, sunt cogitationes mentis, quæ aliquando per iram tumescunt, per gratiā tranquillæ fiunt, per odium cum amaritudine defluunt. Sed cùm homo moritur, aquæ maris recedūt, quia iuxta Psal-
Ps. 145 mistæ uocem: In illa die peribunt omnes
Eccl. 9 cogitationes eorum. Et rursum de moriente scriptum est: Amor quoq; & odiū simul peribunt. Arescit ergo fluuius uacuefactus: quia subducta anima uacuum remanet corpus. Quasi enim alueus fluminis uacuus, est corpus exanime. Quia in re uigilanter intuendum est: quia uita pręsens, uidelicet quousq; anima moratur in corpore, mari comparatur & fluuio. Aqua enim maris amara est, fluminis dulcis. Et quia hic uiuentes modo quibusdam amaritudinibus afficimur, modo autem dulcedine tranquilli ac mites inuenimur, præsentis uitæ decursus comparatione exprimitur maris & fluminis.

Quòd nisi prius elementa ardore soluantur, resurrectio mortuorum non fit. Cap. V.

6 SEd in his durum ualde uidetur esse quod subditur: Sic homo cùm dormierit, non resurget.] Cur itaque laboramus, si in resurrectionis retributionem non tendimus? quomodo autem dici-
1.Co.15 tur non resurget, cùm scriptum sit Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur? Et rursum. Si in hac uita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Et per semetipsam ueritas dicit: Oēs
Ioan. 5 qui in monumentis sunt, audient uocē eius, & procedent qui bona fecerunt in resurrectionem uitæ. Sed subiuncta sententia indicat, quæ discretio in premissa lateat. Nam subditur: Donec atteratur cœlum non euigilabit, nec consurget
A de somno suo.] Liquet enim quia non resurget, scilicet donec atteratur cœlum: quia nisi mundi huius finis aduenerit, humanum genus à somno mortis ad uitam non euigilabit. Non ergo quia omnino nō resurgat, sed quia ante cōtritionem cœli humanum genus minimè resurgat, insinuat. Notandum quoque est, cur postquàm superius hominem mortuum dixit, inferius non mortuum, sed dormientem nominat, eumq; de somno suo minime resurgere, donec cœlum atteratur narrat, nisi quod patenter datur in-
B telligi: quia in comparatione ligni reuirentis, hominem mortuum peccatorem nominat, à uita scilicet iustitiæ extinctum. Vbi autem de morte carnis loquitur, non hanc mortem, sed somnum maluit uocare, spem proculdubio resurrectionis insinuans: quia sicut citius homo à somno euigilat, ita concitè ad conditoris nutum à morte corporis resurget. Vehementer enim ab infirmis mentibus nomen mortis pertimescitur, somni autem uocabulum non timetur. Vnde & Paulus discipulos admonet, di- 1.Thes.4
C cens: Nolumus autem ignorare uos fratres de dormientibus, ut non contristemini sicut & cæteri qui spem non habent. Si enim credimus quòd Iesus mortuus est & resurrexit, ita & Deus eos qui dormierunt per Iesum adducet cum eo. Quid est quod prædicator egregius mortem domini, mortem uocat: mortem seruorum domini, non mortem, sed somnum nominat, nisi quia infirma corda audientium respiciens, medicamentum prædicationis suę mira arte componit: & illū quem iam resurrexisse nouerant, eis mor-
D tuum insinuare non dubitat: eos uerò q needum resurrexerant, ut spem resurrectionis insinuet, non mortuos, sed dormientes uocat? Non .n. uerebatur dicere mortuum, quem auditores iam resurrexisse cognouerant: & uerebantur dicere mortuos, quos resurgere uix credebant. Beatus igitur Iob quia carne mortuos ad uitam rursus euigilare non dubitat: eos dormientes potius quam mortuos appellat. Sequitur:

Quòd

Quod ante aduentum Christi nemo tam probatæ uitæ fuit, quin ad infernum descenderet: & quod ibi loca sint, in quibus sancti Dei quiescebant: & item alia inferiora, in quibus mali puniebantur. Cap. VI.

7 QVis mihi tribuat, ut in inferno protegas me?] quia ante aduentum mediatoris Dei & hominis, omnis homo quamuis mundę probatæq; uitæ fuerit, ad inferni claustra descendit, dubium non est: quoniam homo q per se cecidit, per se ad paradisi requiē redire non potuit, nisi ueniret ille qui suæ incarnationis mysterio eiusdē nobis paradisi iter aperiret. Vnde & post culpam primi hominis, ad paradisi aditū rhomphæa flammea posita esse memoratur, quæ & uersatilis dicitur, pro eo qđ quādoq; ueniret tempus, ut etiam remoueri potuisset. Nec tamen ita iustorū animas ad infernum dicimus descendisse, ut in locis pœnalibus tenerentur. Sed esse superiora inferni loca, esse alia inferiora credenda sunt: ut & in superioribus iusti requiescerent, & in inferioribus iniusti cruciarentur. Vnde & Psalmista propter præuenientem se Dei gratiam dicit: Eripuisti animā meā ex inferno inferiori. Beatus igit Iob ante mediatoris aduētū ad infernum se descendere sciens, conditoris sui illic protectionem postulat, ut à locis pœnalibus alienus existat: ubi dum ad requiem ducitur, à supplicijs abscondatur. Vnde subiungit:

Gen. 3

Psal. 94

Quod furor districtionis diuinæ tūc pertransiit, cùm electorū animas in infernū descendens redemptor noster secum eduxit. Cap. VII.

ET abscondas me donec pertrāseat furor tuus.] Furor etenim omnipotentis Dei in hoc quotidie uim suæ districtionis peragit, quod uiuentes indignè dignis supplicijs demergit. Qui furor nunc quidem transit, sed in fine pertrāsit: quia modo agitur, sed in mundi termino consummatur, qui tamē iste furor, quantum ad electorum animas, in redemptoris nostri aduentu pertransijt, quia eas ab inferni claustris ad paradisi A gaudia mediator Dei & hominum, dum ipse illuc piè descenderet, reduxit. Inter hæc uerò sciendum est, quòd furoris nomen diuinitati non congruit: quia naturam Dei simplicem perturbatio nulla confundit, Vnde ei dicitur: Tu autē dominator uirtutis cum tranquillitate iudicas & cum magna reuerentia disponis nos. Sed quia iustorum animæ per mediatoris aduentum erant quandoq; ab inferni locis, quamuis nō pœnalibus, liberandæ: hoc quoque iustus uir præuidet, & petendo subiungit: B

Quod tempus in quo recordatus est nostri Deus, primus eius aduentus sit, in quo nos iustificauit: & secundus, in quo nos glorificabit. Capu. VIII.

ET constituas mihi tempus in quo recorderis mei?] At ubi uenit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, ut eos 8
qui sub lege erant redimeret. Hanc itaque redemptionē uir domini præsciens, in qua erāt multi ēt ex gētilitate liberandi, sicut ipse ait: Licet hæc cæles in corde tuo, tamen scio quia uniuersorum memineris: apud omnipotentem Deū tempus sibi cōstitui suæ recordationis petit. Hinc est enim quod in Euangelio dominus dicit: Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum: omnia uidelicet electa. Nō enim ab inferno redies dominus, electos simul & reprobos traxit, sed illa ex inde omnia sustulit, quę sibi inhæsisse præsciuit. Vnde etiam per Osee prophetam dicit: Ero mors tua ò mors, ero morsus tuus inferne. Quod.n. occidimus, agimus ut penitus nō sit. Ex eo.n.qđ mordemus, partē abstrahimus, partēq; relinquimus. Quia ergo in electis suis funditùs dominus occidit mortem, mors mortis extitit. Quia uerò ex inferno partem abstulit, partemq; reliquit, non occidit funditùs, sed momordit infernū. Dicit ergo: Ero mors tua ò mors, id est, in electis meis te funditùs perimo. Ero morsus tuus inferne: quia sublatis eis te ex parte trāsfigo. Sciens igitur beatus Iob hunc aduentum ad inferos redēptoris nostri, petat qđ futurū prçuidit, & dicat: Et cōstituas mihi tēpus in quo

Gal. 4.

C

Ioan. 12

D

Osee. 13

V recor-

recorderis mei. Sequitur: Putaſne mortuus homo rurſum uiuat?] Solent iuſti uiri in eo quod ipſi certum ac ſolidum ſentiunt, quaſi ex dubietate aliquid proferre, ut infirmorum in ſe uerba trāſferant. Sed rurſum per fortem ſententiā infirmanti dubietati omni modo cōtradicunt: quatenus per hoc quod dubiè proferre cernuntur, infirmis aliquatenus condeſcendant: & per hoc quod certam ſententiam proferunt, infirmorum mentes dubias ad ſoliditatem trahant. Quod nimirum dum faciunt, exemplum noſtri capitis ſequuntur. Paſſioni quippe dominus propinquās, infirmantiū in ſe uocē

Mat. 26 ſumpſit dicens: Pater mi, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte: eorumque timorem, ut abſtraheret ſuſcepit: & rurſus per obedientiam uim fortitudinis oſtendēs, ait: Veruntamen non ſicut ego uolo, ſed ſicut tu: ut cum hoc imminet quod fieri nolumus, ſic per infirmitatem petamus, ut non fiat; quatenus per fortitudinem parati ſimus, ut uoluntas conditoris noſtri contra uoluntatem noſtram fiat. Hoc igitur exemplo nonnunquam à fortibus infirmitatis uerba ſuſcipienda ſunt: ut per eorum poſt prædicamenta fortia, infirmorum corda gratius roborentur. Vnde beatus Iob cum quaſi dubitantis uerba protulit, dicens: Putaſne mortuus homo rurſum uiuat? ilico ſententiam ſuæ certitudinis adiunxit, qua ait:

Certitudinem ſuā de reſurrectione ſanctus Iob indicat, qui immutationem ſuam tanto deſiderio expectat. Cap. IX.

9 CVnctis diebus quibus nunc milito, expecto donec ueniat immutatio mea.] Qui itaque immutationem ſuam tanto deſiderio expectat, quàm ſit de reſurrectione certus inſinuat: & curſum uitæ præſentis quantū deſpiciat innoteſcit, quia hūc militiam appellat. Per militiam quippe ſemper ad finem tenditur, & quotidie cōcluſionis terminus expectatur. Curſum itaq; uitæ huius deſpicit, & ſtatū ſoliditatis requirit, qui per hoc q̄d mutabiliter militat, ad immutationem ſuam peruenire feſtinat. Iuſto quippe in hac uita ſarcina ſuæ corruptionis one-

A roſa eſt, quod uigiliæ deſatigāt. Somnus quærit, ut uigiliarū labor atq; anxietas tēperetur: ſed nonnunquā etiā ſomnus occidit. Fames corpus atterit, atq; ut eius neceſſitas repellatur, cibi requirūtur: ſed ſæpe & cibi grauāt, qui ad repellendū debilitatis grauamē quæſiti fuerāt. Grauis itaq; eſt ſarcina corruptionis, quæ niſi ita grauis eſſet, Paulus nequaquā diceret: Rom. 6
Vanitati creatura ſubiecta eſt, non uolēs, ſed propter eū qui ſubiecit eā in ſpe: quia & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorū

B Dei. Scimus enim quòd omnis creatura ingemiſcit & parturit uſq; adhuc. Sanctus ergo uir incorruptionis ſtatum deſiderans dicat: Cunctis diebus quibus nūc milito, expecto donec ueniat immutatio mea. In qua immutatione quid agatur, adiungit:

Quòd tunc uocanti Deo reſpondeat, quando in corruptione ſimilis ei erit: nunc autem corruptibilis incorruptibili non apertè reſpondet. Cap. X.

C VOcabis me, & ego reſpondebo tibi.] Reſpondere cuilibet dicimur, cum eius factis congrua ad uicem opera reddimus. In illa igitur commutatione uocat dominus, & reſpondet homo: quia ante incorrupti claritatem, incorruptus homo oſtenditur poſt corruptionem. Nunc etenim quouſque ſubditi corruptioni ſumus, autori noſtro minimè reſpondemus: quia dum corruptio ab incorruptione longè eſt, ſimilitudo apta noſtræ reſponſioni non eſt. De illa uerò immutatione ſcriptum eſt: Cum apparuerit, ſimiles ei erimus: quoniam uidebimus eum ſicuti eſt. Tunc ergo uocāti Deo ueraciter reſpondemus, quando ad ſummæ incorruptionis iuſſum incorruptibiles ſurgimus. Et quia hoc percipere creatura ex ſemetipſa non ualet, ſed ſolius omnipotentis Dei dono agitur, ut ad tantam incorruptionis gloriā permutetur, rectè ſubiungitur: 1. Ioa. 3

D 10

Quòd humana natura niſi Dei gratia erigatur, per ſe non conualeſcit. Cap. XI.

OPeri manuum tuarum porriges dexterā.] Ac ſi apertè dicat: Idcirco creatura

tura corruptibilis persistere ad incorruptionẽ poterit, quia tuæ potestatis manu erigitur, & tui respectus gratia ut persistat tenetur. Humana nanque creatura eo ipso quòd creatura est, in semetipsa habet sub se defluere: sed à conditore suo homo accepit, ut & super se cõtẽplatione rapiatur, & in semetipso in incorruptione teneat. Creatura ergo ne sub se defluat, sed in incorruptione persistat, ad incorruptibilitatis statum autoris sui dextera leuat. Põt quoq; dexteræ nomine, filius designari: quia oĩa per ipsum facta sunt. Operi igit manuũ suarũ porrexit oĩpotens Deus dexterã suã, quia ut abiectũ atq; in infimis iacens ad summa erigeret genus humanũ, incarnatum ad hoc unigenitũ misit. Ex cuius nobis incarnatione datũ est, ut qui uolũtate propria in corruptionẽ cecidimus, uocanti nos Deo quandoque ad incorruptionis gloriam, respondere ualeamus. Qua in re largitatẽ diuinæ misericordiæ pensare quis ualeat, quòd ad tantã perducit gloriã, hominẽ post culpã: pensat Deus mala, quæ facimus, & tamen per benignitatis suæ gratiam ea misericorditer relaxat. Vnde & subditur:

Quòd omnia nostra opera quasi in sacculo sigillata sunt: quamdiu non pœnitemus, donec excutiantur in iudicio: & quòd ea quæ pœnituimus, nequaquam Deus in ultimo examine iudicat. *Cap. XII.*

TV quidem gressus meos dinumerasti, sed parcis peccatis meis.] Gressus meos dinumerat cum singula quę nostra opera propter retributionem signat. Quid enim in gressibus, nisi unaquæque nostra actio designatur? Omnipotẽs itaque Deus & gressus dinumerat, & peccatis parcit: quia & subtiliter acta nostra considerat, & tamen hæc pœnitentibus misericorditer relaxat. Qui & duritiã in peccantibus conspicit, sed tamen hanc prępueniente gratia ad pœnitentiam emollit. Culpas ergo dinumerat, cum nosipsos ad singula quæ fecimus, deflenda conuertit: quas misericorditer relaxat: quia dum eas nos punimus, ipse nequaquam in extremo examine iudicat, Paulo attestãte, qui ait: Si nosmetipsos dijudicare-

A mus, non utiq; diiudicaremur. Vnde & adhuc subditur: Signasti quasi in sacculo delicta mea, sed curasti iniquitatem meam.] Signantur quasi in sacculo delicta nostra, quia hoc quod nos exterius agimus, nisi pœnitentia interueniente diluamus, in secreto iudiciorum Dei sub quadam occultatione seruatur: ut quandoque etiam de sigillo secreti extat ad publicum iudicij. Vnde etiam per Moysen dicitur: Nonne hæc congregata sunt apud me, & signata in thesauris meis? In die ultionis reddam illis. Cum B uerò pro malis quæ fecimus, disciplinæ flagello atterimur, & hæc per pœnitentiam deflemus, iniquitatem nostram signat & curat: quia nec inulta hic deserit, nec in iudicio punienda reseruat. Signat igitur delicta, quia ea hic subtiliter attendit ut feriat, curat uerò, quia hęc per flagellum funditus relaxat. unde iniquitatem quoque illius persecutoris sui quem in terra prostrauerat, signando curauit, cum de illo ad Ananiam dixit: Vas electionis mihi est iste, ut portet nomen meum coram gẽtibus & regibus & filijs C Israel. Ego enim ostendam illi, quanta eũ oporteat ꝓ nomine meo pati. Cui enim adhuc pro transactis excessibus uenturas passiones minatur: profectò hoc quod deliquerat, in corde signatum tenebat. Sed proculdubio delicta eius signando curauerat, quem uas electionis uocabat. Vel certè peccata nostra signantur in sacculo cum mala quæ fecimus, sollicito semper corde pensamus. Quid nanq; est cor hominis, nisi sacculus Dei? Vbi dũ studiosè cõspicimus per quanta deliqui- D mus, peccata nostra quasi in Dei sacculo signata portamus. An non peccatũ suum Dauid signatum tenebat in sacculo, qui dicebat: Iniquitatem meam ego agnosco, & delictum meum coram me est semper? Et quia culpas quas nos intuendo & pœnitendo cognoscimus, pius nobis conditor relaxat, rectè post signata in sacculo delicta, subiungitur: Sed curasti iniquitatem meam. Ac si apertè dicat: quæ modo signas ut pœnitendo uideam, agis proculdubio ne in retributione uideantur. Sequitur:

1. Co. 11
Deut. 32
Act. 9
Psal. 50

Quòd quibusdam subitis & repentinis tentationibus excellentes uiri, qui quasi montes sunt, aliquando ruant: & alij nonnulli lentis & mollibus blandimentis, quasi aquis fluxu continuo excauantibus fortè propositum montis usq; in luxuriam sibi permittente Deo dissoluatur. Cap. XIII.

MOns cadens defluit, & saxum transfertur de loco suo. Lapides excauant aquæ, & alluuione paulatim terra consumitur: & homines ergo similiter perdes.] Hoc crebro agitur, ut cadẽtibus rupibus, saxum ad loca alia transferatur: ut aquæ lapides excauent, & paulatim terra alluuionibus consumatur. Sed magna nobis intentione discutiendum est quod infertur: Et homines ergo similiter perdes. Quid est enim hoc quod cadenti monti, & saxo translato, quod excauato lapidi, & per alluuionem terræ consumptæ perditio humana comparatur, nisi hoc quod patenter datur intelligi: quia duo sunt genera tentationũ? Vnum quod in mente etiam iusti hominis per repentinum euentum agitur, quatenus sic subito tentetur, ut hunc inopinato prouētu concutiat & prosternat, casumq; suum non nisi postquam ceciderit uideat. Aliud uerò quod paulatim uenit in mẽtem sensibus & resistentem animum suggestionibus inficit: & omnes in eo uires iustitiæ non nimietate sua, sed assiduitate consumit. Quia ergo alia est tentatio, quæ iustos plerunq; subita inuasione prosternit, dicatur: Mons cadens defluit, & saxum transfertur de loco suo: id est, mens sancta, cuius locus iustitia fuerat, impulsu subito transfertur ad culpam. Rursum quia alia est tentatio quæ se cordi hominis leniter infundit, omnemq; duritiam fortitudinis corrumpit atque consumit, dicatur: Lapides excauant aquæ, quia uidelicet duritiam mentis absorbent assidua & mollia blandimenta libidinis, & lentum atque subtile uitium corrumpit durum & fortè propositum mentis. Vnde subditur:

12 Et alluuione paulatim terra cõsumit.] Sic ut. n. influente aqua paulatim terra cõsumitur: sic leniter surrepẽte uitio, mẽs ẽt fortis absorbet. Vnde bene subiungit:

A Et homines ergo similiter perdes.] id est, quia cum tentationẽ iusto iudicio eius menti, qui stare in alto cernitur, repentè dominari permittis, cadere ac defluere montem facis, & cùm uoluntas ad uitiũ commutatur, quasi ad locum aliũ transfertur saxum. Cum uerò tentationẽ lentam atque subtilem, sed tamen assiduã: eorum qui fortes esse creduntur, præualere mentibus sinis: quasi lapides excauãt aquæ, & alluuione paulatim terra consumitur: quia nimirum suggestione leni

B subacta mentis duritia mollitur. Videamus, Dauid ille quantum mons altus fuerit, qui tanta Dei mysteria prophetico spiritu ualuit contemplari: sed aspiciamus quàm subito casu defluxit, qui dum in solario deambulans, alienam coniugem concupiuit & abstulit: eiusq; uirum cum damno sui exercitus interemit, repentino casu mons cecidit, cum mens illa mysterijs cœlestibus assueta, inopinata tentatione deuicta est: tamque immanissimæ turpitudini subacta. Saxũ itaq; de loco translatum est, cum prophe- 1. Re. 11

C tæ animus à prophetiæ mysterijs exclusus, ad cogitandas turpitudines uenit. Videamus etiam qualiter lapides excauant aquæ, & alluione paulatim terra cõsumitur. Salomon quippe immoderato usu atque assiduitate mulierum ad hoc perductus est, ut templum idolis fabricaret: & qui prius Deo templum construxerat, assiduitate libidinis etiam perfidiæ substratus, idolis construere templa non timuit. Sicque factum est, ut ab assidua carnis petulantia, usque ad mentis perfidiam peueniret. Quid itaque aliud quàm 3. Re. 11

D aquæ excauarunt lapidem: & alluuione paulatim terra consumpta est? quia surrepente paulisper infusione peccati, terra cordis illius ad consumptionem defluxit. Consideret ergo beatus Iob utrasquè tentationes, uel subitam & immensam, uel lentam atque longiorem: consideret casus hominum, & ex his quæ exterius accidunt, rapiat interius contemplationem, dicens: Mons cadens defluit, & saxum transfertur de loco suo. Lapides excauant aquæ, & alluione paulatim terra consumitur, & homines ergo similiter pdes, id est. Sicut hæc sensibilia

modò

modò subito corruunt, modò paulisper infusa aquarum mollitie consumuntur, ita etiam eum quem rationabilem condidisti, uel subita tentatione deijcis, uel lõga ac lenta consumi permittis. Atq; mox eãdem rationabilẽ creaturã uerbis sequẽtibus explicat, dicens: Roborasti eum paululum, ut in perpetuũ transiret.] Paululum roboratus est homo: quia hic uiuendi uires ac modicum accepit, ut in perpetuum transeat, ubi eius uitam terminus non concludat. Sed in hac breuitate ubi roboratus est, colligat unde in perpetuitate inueniat uel ut semper gaudeat, uel ut susce pta supplicia nõ euadat. Qui pro eo quod paululum roboratus est, ut in perpetuum trãseat, apertè mox subditur:

Quòd sanctorum animæ quæ intus charitatem Dei uident, quod extra est non ignorant: carnalium uerò animæ utrum filij, uel cætera quæ maximè amauerunt, bene uel male se habeant nesciunt. *Cap. XIIII.*

IMmutabis faciẽ eius, & emittes eum.] Facies hominis immutatur, cum eius species morte atteritur. Emittitur uerò, quia ab his quæ uolens tenuit, transire ad æterna cogitur nolens: dũq; ad illa perducitur hæc quæ diu cogitata tenuit, qualiter sese habitura sint relicta, nescit. Vnde & additur: Siue nobiles
13 fuerint filij eius, siue ignobiles, non intelliget.] Sicut enim hi qui adhuc uiuentes sunt, mortuorum animæ quo loco habeantur, ignorant: ita mortui uitam in carne uiuentium post eos qualiter disponatur nesciunt: quia & uita spiritus, longè est à uita carnis: & sicut corporea atq; incorporea diuersa sunt genere, ita etiam distincta cognitione. Quod tamen de animabus sanctis sentiendum nõ est: quia quæ intus omnipotentis Dei claritatem uident, nullo modo credẽdum est quia foris sit aliquid quod ignorent. Sed carnales quiq; quia amorem præcipuum filijs impendunt, hoc eos beatus Iob nescire postmodũ asserit, quod hic uehemẽter amauerunt: ut siue nobiles, siue ignobiles sint filijs nesciãt, quorũ eos semper cura fatigabat quod tñ si intelligi spiritaliter debet, nõ incõgruè filiorũ nomine, opera designãtur: sicut de muliere Paulus

A dicit: Quia salua erit per filiorũ generationẽ. Neque enim mulier quæ continentiæ studens, nequaquam filios generat, salua non erit, sed per generationẽ filiorum saluari dicitur: quia per effectũ bonorum operum perpetuæ saluti sociatur. 1. Tim
Nobiles ergo sunt filij, recta opera: ignobiles autem, facta peruersa. Et sæpe homo agere quælibet bona intentione nititur: sed tamen pro multis quæ surrepũt, eius acta apud omnipotentem Deũ qualiter habeantur, incertum est. Siue itaq; nobiles fuerint filij eius siue ignobiles,
B non intelliget: quia subtili examine discussa, utrum approbentur eius opera an reprobentur, ignorat. Et hic ergo homo in dolore laboris est positus, & illuc ducitur in timore suspicionis. Vnde adhuc de ipso præsentis uitæ labore subiungitur: Attamen caro eius dum uiuit dolebit, & anima eius super semetipso lugebit.] De coniugibus Paulus dicit: Tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Sed tribulationem carnis hic pati possunt etiam iam qui spiritaliter uiuunt. Cur ergo inesse cõiugibus car- 1. Cor.
C nis tribulatio quasi specialiter dicit, quæ etiã à uita spiritaliũ lõgè nõ est, nisi quod hi frequenter maiores tribulationes ex carne suscipiũt, quia carnis uoluptatibus delectãtur? Bene autẽ dicitur Et anima eius super semetipso lugebit: quia quisquis gaudere in se appetit, eo ipso iã in luctu est, quo à uera lætitia recessit. Vera quippe lætitia mentis, creator est. Dignum itaque est, ut in se semper homo mœrores inueniat, qui derelicto creatore, in se gaudiũ
D quærebat. Sequitur:

CAPVT DECIMVMQVINTVM BEATI IOB.

RESPONDENS autẽ Eliphas Themanites, dixit: Nũquid sapiens respondebit quasi in uẽtũ loquẽs, & implebit ardore stomachũ suum? Arguis uerbis eum qui non est æqualis tibi: & loqueris quod

tibi non expendit. Quantum in te A
est, euacuasti timorē: & tulisti pre-
ces coram Deo. Docuit enim iniqui
tas tua os tuum: & imitaris linguam
blasphemantium. Condemnabit te
os tuum, & non ego: & labia tua re-
spondebunt tibi. Nunquid primus
homo tu natus es, & ante omnes co
les formatus? Nunquid consilium
Dei audisti, & inferior te erit eius sa
pientia? Quid nosti quod ignore-
amus: quid intelligis quod nescia- B
mus? Et senes & antiqui sunt in no-
bis: multo uetustiores quàm patres
tui. Nunquid grande est ut console-
tur te Deus? Sed uerba tua praua
hoc prohibēt. Quid te eleuat cor tu
um, & quasi magna cogitans, attoni
tos habes oculos? Quid tumet con-
tra Deum spiritus tuus, ut proferas
de ore tuo huiusmodi sermones?
Quid est homo ut imaculatus sit: &
ut iustus appareat natus de muliere?
Ecce inter sanctos eius nemo immu C
tabilis: & cœli, non sunt mundi in
conspectu eius: quanto magis abo-
minabilis & inutilis homo, qui bi-
bit quasi aquam iniquitatem? Osten
dā tibi, audi me: quid uidi narrabo
tibi. Sapientes cōfitentur: & non ab
scondunt patres suos. Quibus solis
data est terra, & non transiuit alie-
nus per eos. Cunctis diebus suis im
pius superbit, et numerusannorum
incertus est tyrannidis eius. Sonitus
terroris semper in auribus illius: & D
cū pax sit, ille semper insidias suspi-
catur. Non credit quòd reuerti pos
sit de tenebris ad lucem: circumspe
ctans undique gladium. Cùm se mo
uerit ad quærendum panem, nouit
quòd paratus sit in manu eius tene-
brarum dies. Terrebit eum tribula-
tio, & angustia uallabit eum: sicut re
gem qui præparatur ad prælium.
Tetendit enim aduersus Deū manū
suam, & contra omnipotentem ro-
boratus est. Cucurrit aduersus eum
erecto collo, & pingui ceruice arma
tus est. Operuit faciem eius crassi-
tudo, & de lateribus eius aruina de-
pendet: Habitabit in ciuitatibus de-
solatis, & in domibus desertis, quæ
in tumulos sunt redactæ. Non dita-
bitur, nec perseuerabit substantia e-
ius, nec mittet in terram radicem
suam. Non recedet de tenebris. Ra-
mos eius arefaciet flamma, & aufere
tur spiritus oris eius ab eo. Non cre
det frustra errore deceptus, quòd a-
liquo precio redimendus sit. Ante-
quam dies eius impleantur, peribit,
& manus eius arescent. Lædetur qua
si uinea in primo flore botrus eius,
& quasi oliua proijciens florem su-
um. Congregatio enim hypocritæ
sterilis, & ignis deuorabit taberna-
cula eorum, qui munera libenter ac
cipiunt. Concepit dolorem, & pepe
rit iniquitatem, & uterus eius præ-
parat dolos.

Quòd cùm peruersi uera mala contra bonos nō inueniunt, falsa fingunt, ut alijs derogando, ipsi iusti uideantur. Cap. XV.

RESpondens autem Eliphas Thema 14
nites, dixit: Nunquid sapiens re-
spōdebit quasi in uentum loquens, & im
plebit ardore stomachum suum?]
Crebro iam diximus beatum Iob typum
sanctæ uniuersalis Ecclesiæ, amicos uerò
illius hæreticorum speciem tenere: qui
quasi ex defensione domini, occasionem
stultæ locutionis inueniunt, & contu-
meliosa contra bonos uerba iaculātur.
quibus cuncta quæ à fidelibus sentiunt,
quasi in uentum prolata displicent. Vn-
de nunc dicitur: Nunquid sapiens respō
debit quasi in uentum loquens? Nec bo
norum uerba dicta rationis, sed stimulos
furoris existimant. Vnde & subditur: Et
implebit ardore stomachum suum. Quia
ea etiam quæ se sciunt contumeliose dice
re, student semper, ut dictum est, ex domi
ni defensione palliare. Vnde Eliphas sub-
dit:

dit: Arguis uerbis eum qui non est æqualis tibi, & loqueris quod tibi non expedit.] Nullum uerò existimant timorem domini habere, nisi eum quem potuerint ad suæ confessionis stultitiam trahere.
Vnde adiungit: Quantum in te est, euacuasti timorem, & tulisti preces coram Deo.] Tulisti dicitur, abstulisti: ac si apertè dicat: De tua iustitia præsumens, creatoris tui gratiam despicis deprecari. Cũ enim uera mala hæretici contra bonos non inueniunt, fingunt quæ redarguãt, ut iusti esse uideantur: & fit plerunque ut ad aperta contumeliarum uerba perueniant. Vnde adhuc subditur: Docuit enim iniquitas tua os tuum, & imitaris linguam blasphemantium.] Iniquitas os docet, quando ex mala uita concipitur, quod peius dicatur. Quia autem beatus Iob tanto in ore liber fuerat, quanto iustus in opere, ab amicis suis hæreticorum typum tenentibus, & de iniqua uita, & de audaci ore reprehenditur, ut dicatur: Docuit enim iniquitas tua os tuũ. Ac si apertè ei diceretur: Quod peruerse loqueris, ex peruersiore didicisti uita.
Sæpe uerò hæretici dum quasi uenerantur Deum, eius mysterijs contradicunt: & humilitatẽ putãt, si ueritatẽ denegãt. Sũt nanq; nõnulli qui deo se iniuriam irrogare existimant, si eum ueram carnem assumpsisse fateantur, aut si hunc ueraciter pro nobis carne mori potuisse crediderint. Cunque Deo quasi plus honoris conantur tribuere, coguntur laudes ueras bonitatis illius negare. Quid enim est in charitatis suæ laude potentius, quàm ut illa sibi pro nobis digna ad susceptionem assumptione faceret, quæ ei uidentur indigna? Sancta autem Ecclesia ueram carnem, ueram mortem illius confitetur, sed hæc dicens, ab hæreticis irrogare Deo contumeliam creditur. Vnde nunc dicitur: Et imitaris linguam blasphemantium. Cui si quid in hoc mũdo aduersitatis euenerit, hoc ei contingere ex ipsa hac iniuria suæ confessionis dicunt. Vnde adhuc subditur: Condemnabit te os tuum, & non ego, & labia tua respondebunt tibi. Quia enim ex errore confessionis existimant mala aduersitatis erumpere, labia sua ei asserunt respon-

A dere, ut culpa eloquij sit causa flagelli. Aliquando uerò eam comprimere quasi ratiocinantes uolunt. Vnde Eliphas 15
beatum Iob reprehendere quasi ex ratione conatur, dicens: Nunquid primus homo tu natus es, & ante colles formatus? Nunquid consilium Dei audisti, & inferior te erit eius sapientia?] Ac si uerbis apertioribus dicat: Qui de æterno loqueris, pensa quia temporalis es, qui de eius sapientia disputas, pensa quia eius consilium ignoras. Sed quia ad hoc hæretici uerba dominicæ defensionis assumunt,
B ut docti esse uideantur, & dum diuinam gloriam defendere uidentur, suam scientiam hominibus innotescunt, ipsa hoc Eliphas subiuncta uerba testantur, qui loqui quidem de sapientia Dei cœpit, sed statim ad suam elationem cecidit, dicẽs: Quid nosti quod ignoremus, quid intelligis quod nesciamus?] Quæ uidelicet dicta patenter ostendunt, ex qua mentis elatione prodeat, quicquid quasi ad dominicam defensionem sonat. Sequitur: Et senes antiqui sunt in nobis, multo uetustiores quàm patres tui.] Quia omnes
C hæretici à sua uniuersali Ecclesia sunt egressi, testatur Ioannes, qui ait: Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. 1. Ioa. 2
Sed ut ea quæ asserunt, commẽdare multis mentibus hominum, quasi de antiquitate possint, antiquos patres se habere testantur, atq; ipsos doctores Ecclesiæ, suæ professionis magistros dicũt. Cũq; præsentes prædicatores despiciunt, de antiquorum patrum magisterio falsa præsumptione gloriantur: ut ea quæ ipsi dicunt, etiam antiquos patres tenuisse fateãtur: quatenus hoc, quod rectitudine adstrue-
D re non ualent, quasi ex illorum autoritate confirment. Quia uerò scriptum est: Quem diligit dominus, castigat: flagellat autem omnem filium quem recipit, sæpe sancta Ecclesia multis in hoc uita aduersitatibus laborat, & reproborum uita tanto sine flagello dimittitur, quanto ad nulla præmia seruatur. Sed afflictiones sanctæ Ecclesiæ uidentes hæretici, eam despiciunt, & tot illam flagellis atteri, ex prauæ professionis meritò suspicantur. Vnde adhuc subditur: Nunquid grande est, ut console-

tur te Deus? Sed uerba tua praua hoc prohibent.] Ac si patenter dicat: Si professionem fidei corrigeres, iamdudum consolationem à flagellis habere potuisses. Sequitur: Quid te eleuat cor tuum, & quasi magna cogitans, attonitos habes oculos?] Sæpe iustorum mens ita ad altiora contemplanda suspenditur, ut exterius eorum facies obstupuisse uideatur. Sed quia hanc contemplationis uim in occulto agere hæretici ignorant, hoc à iustis & recta sapientibus fieri magis per hypochrisim, quàm per ueritatem putant: quia hoc quod ipsi habere nequeunt, inesse ueraciter alijs non suspicantur. Sequitur:

Quòd sæpe iustorum & iniustorum similia sint uerba & opera, intentio tamen diuersa. Nota in sequentibus hæresim Manichæorum. Cap. XVI.

16. QVid tumet contra Deum spiritus tuus, ut proferas de ore tuo huiusce modi sermones?] Plerunque iusti aliquibus necessitatibus afflicti, sua opera coguntur fateri: quod beatus Iob fecerat, quem post iustitiam flagella deprimebant: sed cùm eorum dicta iniusti audiunt, hæc per elationem potius quàm per ueritatem existimant prolata. Ex suis enim cordibus uerba iustorum pensant, & dici humiliter posse uerba bona non existimant. Sicut enim grauis culpa est, sibi hunc hominem arrogare quod non est: sic plerunque culpa nulla est, si humiliter bonum dicat quod est. Vnde sæpe contingit, ut iusti & iniusti habeant uerba similia, sed tamen semper cor longè dissimile: & ex quibus dictis dominus ab iniustis offenditur, in eisdem quoque à iustis placatur. Nam Pharisæus ingressus templum dicebat: Ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo: sed iustificatus magis publicanus, quàm ille exijt. Ezechias quoque rex cum molestia corporis afflictus, ad extremitatem peruenisset uitæ, in oratione compunctus dixit: Obsecro domine, memento quæso quomodo ambulauerim coram te

Luc. 18

Esai. 38

A in ueritate & in corde perfecto. Nec tamen dominus hanc confessionem perfectionis eius despexit, aut renuit, quem mox in suis precibus exaudiuit. Ecce pharisæus se iustificauit in opere, & Ezechias iustum asseruit etiam in cogitatione, atque unde ille offendit, inde iste dominum placauit. Cur itaque hoc? nisi quia omnipotens Deus singulorum uerba à cogitationibus pensat, & in eius auribus superba non sunt quæ humili corde proferuntur. Vnde beatus Iob cùm sua opera protulit, contra Deum B nullo modo tumuit, quia ea quæ ueraciter fecerat, humiliter dixit. Sed solent hæretici errorum suorum dictis, uera aliqua permiscere: & amici beati Iob quamuis in reprehensione eius omni modo fallantur, possunt tamen & quædam uera dicens, quæ ex illius assiduitate didicerunt. Quorum dicta si omnia refutanda essent, Eliphas sententiam Paulus Apostolus minimè protulisset, dicēs: Apprehendit sapientes in astutia eorum. Quia igitur & ea quæ recta dicunt, contra beatum Iob rectè non dicunt: nos C in eorum dictis & calcemus uitium indiscretionis, & discutiamus uires rectitudinis. Sequitur: quid est homo, ut immaculatus sit?] Eo enim ipso quod dicitur homo, terrenus exprimitur & infirmus: homo enim ab humo appellatus est. Et quomodo esse ualet sine macula, qui sponte sua ad infirmitatem concidit factus de terra? Vbi additur: Et ut iustus appareat natus de muliere.] Primam quippe uiro iniustitiam mulier propinauit in paradiso. Quomodo er-D go iustus apparebit, qui de illa natus est quæ in iustitiæ propinatrix extitit? Sequitur:

Quod sancti qui propter excellentiam uitæ, cœli dicuntur, ex semetipsis ante districtum Dei iudicium, ad perfectum mundi esse non possunt Cap. XVII.

ECce inter sanctos eius nemo immutabilis, & cœli non sunt mundi in conspectu eius.] Hoc cœlorum nomine repetiit, quod sanctorum prius appellatione signauit. Nam de eisdem sanctis scriptū est:

Psal. 18 est: Cœli enarrant gloriam Dei. Qui per naturam omnes in semetipsis propriam mutabilitatem habent, sed dum immutabili ueritati studiosè semper inhærere desiderant, inhærendo agunt, ut immutabiles fiant. Cunq; ad hanc toto affectu se tenent quandoque accipiunt, ut sú per semetipsos ducti, uincant hoc quòd in semetipsis mutabiles extiterunt. Quid enim mutabilitas, nisi mors quædã est? quæ dum rem quamlibet in aliam immutat, quasi occidit quod fuerat, ut incipiat esse quod non erat. Et de autore omniũ
1. Tim. 6 scriptum est. Qui solus habet immutabilitatem, qua uidelicet in semetipso solus immutabilis est. De quo per Iacobũ dicitur: Apud quem non est transmutatio, nec uicissitudinis obũbratio. Ipsa enim mutabilitas umbra est, quæ quasi obscuraret lucem, si hanc per aliquas uicissitudines permutaret: sed quia in Deo mutabilitas non uenit, nulla eius lumen umbra uicissitudinis intercidit. Bene autem
Iob 15 dicitur: Cœli non sunt mundi in conspectu eius: quia per semetipsos ante districtum Dei iudicium nec ipsi esse mundi ad perfectum possunt, qui munditiæ
1. Ioan. 1 prædicatores fiunt, Ioanne attestante, qui ait: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. Si igitur inter sanctos illius nemo immutabilis est, & cœli in conspectu eius non sunt mundi, qui apud se de iustitiæ opere præsumat? Vnde & subditur:

Quòd quasi aquæ homo iniquitatem bibit, cũ sine timoris obstaculo peccatum deglutit. Cap. XVIII.

QVãto magis abominabilis & inutilis homo, qui bibit quasi aquas iniquitatem.] Qui immaculatum prius hominem & iustum per se posse esse negauerat, hunc abominabilem & inutilem appellat: abominabilem scilicet peopter immunditiam maculæ, inutilem uerò propter iniustitiam imperfectæ uitæ. Qui tamen abominabilis & inutilis intelligi & aliter potest. Aliquando enim homo peruersus quædam rectè agere uidetur, sed per ea quæ iniqua sunt, etiam ea quæ eius recta sunt, destruun-

A tur. Et quia multum Deo displicent mala, neque illa placent quæ uidentur bona. qui ergo in malis suis Deo abominabilis est, in bonis est inutilis: quia dũ se per praua opera Deo execrabilem exhibet, nec illud de eo quod rectum uidetur placet. Bene autem dicitur: qui bibit quasi aquas iniquitatem. Hoc nanque quod comeditur, cum mora glutitur, quia manditur ut glutiatur. quod autem bibitur, tanto ad glutiendum moram non habet, quanto nullam & ad mandendum necessitatem habet. Culpa er-
B go quia * à stulto homine sine ulla retractatione perpetratur, quasi aqua iniquitas bibitur. al. ab iniusto. Quia enim illicita sine timore facit, quasi potum iniustitiæ sine obstaculo glutit. Sequitur: Ostendam tibi, & audi me: quod uidi, narrabo tibi.] Habent hoc omnes arrogantes proprium, ut cum rectum quid uel parum senserint, in usum hoc elationis inflectant, atque unde per intellectum sibimetipsis altiores fiant, inde per tumorẽ in foueam elationis cadant, seq; doctis doctiores existiment, reuerentiam sibi à
C melioribus exigant, & docere sanctiores quasi ex autoritate contendant. Vnde nunc dicitur: Ostendam tibi, & audi me. Et quia cum minore autoritate do- 18
cet is, qui audita, quàm is qui ea quæ uiderit loquitur, ut fortiorem sibimet autoritatem Eliphas arroget, dicit: quod uidi narrabo tibi. Quia uerò nonnunquam hæretici de damnatis suis patribus confunduntur, & tamen eorum sententias quasi cum autoritate ad medium proferunt, ex quorum stultitia iure reprobatur, rectè ipsa hæreticorum auda-
D cia subinfertur, cum dicitur: Sapientes confitentur, & non abscondunt patres suos.] In quorum & laudem prosiliunt, & eos uelut solos Ecclesiæ præfuisse gloriantur. Vnde adhuc subditur: Quibus solis data est terra, & non transiuit alienus per eos.] Solis suis patribus datam terram existimant, quia solos errorum suorum magistros rexisse ueraciter Ecclesiam putant. Quis uerò alienus, nisi apostata angelus uocatur? Vnde & per Psalmistam de cunctis simul malignis spiritibus dicitur: Quoniam alieni insur- Psal. 53
rexerunt

rexerunt in me, & fortes quæsierunt animam meam. Hæretici igitur quia doctorum suorum corda apostatæ angelo existimant non fuisse subiecta, transisse per eos alienum denegant. Cui uidelicet alieno per unumquenquam transire, est iniquas in corde eius cogitationes immittere. Vnde & per prophetæ uocem de malignis spiritibus contra stantem animam dicitur: Et dixerunt animæ
Esa. 51 meæ, incuruare ut transeamus. Sed Eliphas Themanites quia quædam narraturus audiri uult, quamuis multa quæ dicenda sunt sciat, sed quia beato Iob dicenda non erant nesciat: audiamus sententias quas contra beatum Iob protulit. Nec enim debemus cui, sed solum pensare quid dixit. Sequitur:

Quòd sancti etsi ad horam insolescant, nequaquam tamen in superbia perseuerant. Cap. XIX.

CVnctis diebus suis impius superbit.] Solent etiam electi in quibusdã suis cogitationibus atque actibus superbire. Sed qui electi sunt cunctis diebus suis superbire non possunt: quia prius quam uitam finiant, ad humilitatis mentum a b electione corda commutant. Impius uerò diebus suis omnibus superbit, quia sic uitam terminat, ut ab elatione minimè recedat Circumspicit quod temporaliter floret, & pensare negligit quò in æternam ducitur: In hac uita carnis fiduciam ponit, eaque diu permanere existimat, quæ ad præsens tenet. Solidatur in elatione animus, in despectum adducitur omnis propinquus: quàm repentina mors surrepat, nunquam considerat: quàm sit eius incerta felicitas, nũquam pensat. Qui si in certitudinem fugacis uitæ conspiceret, incerta pro certo nequaquam teneret. Vnde & bene subditur:

Quòd Deus non attendat quantum quisq; faciat, sed quantum uelit. Et quòd ideo finem nostrum latere nos uoluit, ut semper ad mortem parati simus. Cap. XX.

ET numerus annorum incertus est tyrannidis eius.] Superbire enim mi-A nimè debuisset, etiam si annorum suorũ numerum certum habere potuisset, ut sciens quantum uiueret, præsciret quando se ab elatione remoueret. At postquã præsens uita semper incerta est, tãto semper mors surripiens timeri debet, quãto nunquã præuideri ualet. Bene autẽ superbiã impij, tirãnidẽ uocat. Propriè.n. tyrãnus dicit, q̃ in cõmuni republica nõ iure principatur. Sed sciendum est, quia om- 19
nis superbus iuxta modum proprium tyrannidem exercet. Nam quòd nonnunquã alius in republica, hoc est per acceptã
B dignitatis potentiam, alius in prouincia, alius in ciuitate alius in domo propria, alius platentẽ nequitiã hoc exercet apud se in cogitatione sua. Nec intuet. Dominus quantum quisq; mali ualeat facere, sed quantum uelit. Et cùm deest potestas foris, apud se tyrannus est, cui iniquitas dominatur intus: quia & si exterius non affligit proximos, intrinsecus tamen habere potestatẽ appetit ut affligat. Et quia omnipotens Deus corda pensat, iam in eius oculis impius egit quod cogitauit. Ad hoc autem conditor noster latere
C nos uoluit finem nostrum, ut dum incerti sumus quando moriamur, semper ad mortem parati inueniamur. Vnde rectè postq̃ dictũ est: Cunctis diebus suis impius superbit, adiungit: Et numerus annorum incertus est tyrannidis eius. Ac si apertè diceret: Cur quasi de certo extollitur, cuius uita sub pœna incertitudinis tenetur? Sed omnipotens Deus prauè agentibus non solum uentura supplicia reseruat, sed eorum corda hic etiã ubi delinquunt, pœnis implicat, ut eo ipso quo peccant, semetipsos feriãt, ut sem-
D per trepidi semperq; suspecti mala ab alijs pati metuant, quæ se alijs fecisse meminerunt. Vnde adhuc de hoc impio subditur:

Quòd reprobi non tantum ad futura supplicia reseruantur, sed iam hic eorum corda conscientiæ igne torquentur Cap. XXI.

SOnitus terroris semper in auribus illius, & cum pax sit, ille insidias suspicatur.] Nil autẽ simplici corde fœlicius, quia quo innocentiam erga alios exhibet,

bet, nihil est quod pati ab alijs formidet. Habet enim quasi arcem quandam fortitudinis simplicitatem suam. Nec suspectus est, pati quod se fecisse non meminit. Vnde bene per Salomonem dici-
Prou.14 tur: In timore domini fiducia fortitudi-
Ibidem nis. Qui rursum ait: Secura mēs, quasi iuge conuiuium. Quasi enim continuatio refectionis est, ipsa tranquillitas securitatis. At contrà mens praua semper est in laboribus, quia aut molitur mala quæ inferat, aut metuit ne hæc sibi ab alijs inferantur. Et quicquid contra proximos excogitat, hoc contra se excogitari à proximis formidat. Fit undiq; suspecta, undique trepida. Omnis qui ad memoriam uenit, exquirere contraria creditur. Cui ergo tranquillitas securitatis deest, huic proculdubio terroris sonitus semper in auribus est. Et sæpe contingit, ut illi quilibet proximus suus simpliciter loquatur, nil aduersum cogitet. Sed cum pax sit, ille insidias suspicatur, quia qui sē per dolose agit, simpliciter erga se agi nō
Prou.18 æstimat. Et quia scriptum est: Impius cū in profundum uenerit peccatorum, contemnit: inuolutus iniquitatis suæ tenebris, iam de luce desperat. Vnde sequitur: Non credit quòd reuerti possit de tenebris ad lucem, circunspectans undique gladium.] Quia dum feriri se undiq; insidijs credit, salute desperata, semper
20 ad nequitiuam excrescit. Aliquando uerò iste peruersus etiam superna iudicia attendit, & super se hæc euenire metuit. Sed cùm stipendium uitæ præsentis quærit, hæc eadem iudicia quæ metuere cœperat, auaritiæ deuictus insania contemnit. Et quidem mori se posse in peccato existimat, sed tamen à peccato nō cessat. Vnde & subditur: Cū se mouerit ad quærendum panem, nouit quòd paratus sit in manu eius tenebratum dies.] Panis etenim, stipendium uitæ præsentis, tenebrarum uerò dies, tempus ultionis accipitur. In actu itaq; suo aliquādo iste peruersus irā superni iudicis perpēdi præsentē, sed à malo nō auertitur, ut etiam ipsa quoq; ab eius interitu ualeat auerti. Accusante se autem conscientia feriri metuit, sed tamen semper auget quo feriatur. Contemnit reditum suum, desperat

A ueniam, superbit in culpa, sed tamen testem suæ nequitiæ intus habet timorē. Et quamuis praua uideatur foris audacter agere, de his tamen apud semetipsū cogitur trepidare. Vnde scriptum est. Cū enim sit timida nequitia, dat testimoniū condemnationi, quia cum illicita quisquis perpetrat, pauet quod facit: & *Sap.17.* apertus damnationis testis, est ipse timor iniquitatis: quia & timetur quod agitur, & tamen malum non uincitur quod timetur. De quo & adhuc subdit: Terrebit eū tribulatio, & angustia ualla-
B bit eū, sicut rege q̄ præparat ad præliū.] In oē q̄d iniquus agit, tribulatione & angustia uallat̄ q̄a cor eius anxietate & suspicione cōfundit̄. Alius occultè appetit ui aliena diripere, q̄ laborat in cogitationibus ne deprehendi ualeat. Alius relicta ueritate mentiri deliberat, ut audientium animum fallat. Sed quantus labor est sollicitè custodire, ne ipsa eius fallacia deprehendi queat? Ponit quippe ante oculos quid sibi à ueritatem scientibus respōderi possit, & cū magno cogitatu pertractat, quomodo p argumēta falsitatis,
C documētū ueritatis exuperet. Hinc inde se circūtegit, & cōtra hoc ubi deprehēdi potuerit, ueritati similē respōsionē quærit: qui si uelit uerum dicere, utiq; sine labore potuisset. Plana quippe ueritatis *Hiere.9.* uia, & graue est iter mendacij. Vnde & per prophetam dicitur: Docuerunt enim linguam suam loqui mendacium: ut inique agerent, laborauerunt. Bene ergo dicitur: terrebit eum tribulatio, & angustia uallabit eum, quia apud semetipsum in labore timoris deficit, qui securitatis sociam uiam ueritatis relinquit. qui bene
D regi præparato ad prælium comparatur, quia in eo ipso malo quod agit, & terret̄, & festinat, & ex cōscientia trepidat, & ex desiderio anhelat, metuit & superbit, pauescit suspicionibus, & mentē p audaciā erigit. Sciēdū quoq; est, q̄a rex qui præparat̄ ad præliū, si de hoste suspectus est, ut eundē quoq; qué ducit exercitū metuat, ne labefactetur, ne destitutione militū, iaculis pateat inimicorum. Iniquus ergo angustia uallatur, sicut rex q̄ præparat̄ ad præliū: quia uidelicet falsa agēs, falsa loquens, formidat, ne suos amitat milites,

id est argumenta falsitatis, & ueritatis iaculis pateat, si ei fortasse desuerit quod ex fallacia opponat. Sed quamuis animus trepidet, quamuis conscientia accuset, cupiditate tamen sua iniquus uincitur, & suppresso pauore, audaciam de iniquitatibus sumit. Et sæpe etiam ultione menti proposita, se contra Deum erigit, quælibet ab eo aduersa perpeti deliberat, dummodo hic, dum ualet, omne quod placet agat. Vnde & subditur:

Quòd hi contra Deum manum tendunt, qui mala agentes Deum contemnunt: & pingui contra eum ceruice armantur, qui ex opulentia rerum secularium inflati, quasi ex pinguedine uitæ præsentis contra creatorem se erigunt. Cap. XXII.

TEtendit enim aduersus Deum manum suam, & contra omnipotentē roboratus est. Cucurrit aduersus eum erecto collo, & pingui ceruice armatus est.] Hæc de ipso iniquorum capite, scilicet antichristo, apertius sentiuntur, qui cō tra Deum manum erigens, roborari dicitur, quia paruo tempore permittitur exaltari, ut cùm ad modicum gloriari sinitur, eo in perpetuum atrocius puniatur. Sed quia eius membra sunt omnes iniqui, hoc quod in fine mundi ille tunc singulariter acturus est unus, uideamus modo qualiter à malis agatur singulis. Sunt nanque nonnulli, qui & si qua aliquando agere contra omnipotentis Dei iudicium nituntur, ipsa impossibilitate explendæ suæ uoluntatis fracti, ad semetipsos respiciunt, atque ad eum quē contemnere uoluerant, conuertuntur: & qui discedere longè poterant, si quod uellent implere ualuissent, per hoc aliquando saluantur, quia quod nequiter uoluerunt, implere nequiuerunt. Vnde ad se reducti, cuius sint conditionis aspiciūt, & plāgunt se contraria ueritati uoluisse. Et sunt nonnulli qui hoc quod peruersè contra Deum appetunt, iusto Dei iudicio, implere nequius permittuntur. Et cum eos malitia accendit, potentia roborat, tanto iam semetipsos in errore cognoscere nequeunt, quanto in rebus affluentibus extra se semper per potentiam

A trahuntur. De quorum nunc intentionē dicitur: Tetendit enim aduersus Deum manum suam, & contra omnipotentem roboratus est.] Contra Deum quippe manum tendere, est in operatione praua, despectis Dei iudiciis, perseuerare. Et quia tunc magis irascitur Deus, quando permittit impleri quod saltem concipi in cogitatione non debuit, contra omnipotentem iniquus iste roboratur: quia prosperari in mala sua actione permittitur, quatenus & peruersa faciat, & tamen fœliciter uiuat. De quo adhuc subditur.

B Concurrit aduersus eum erecto collo] Erecto collo contra Deum currere, est ea quæ creatori displicent cum audaciā perpetrare. De quo rectè dicitur: Cucurrit, id est, in malo opere obstaculum de aduersitate non habuit. De quo adhuc additur: Et pingui ceruice armatus est.] 24

Pinguis ceruix est opulenta superbia, affluentibus rebus quasi multis carnibus fulta. Potens igitur iniquus pingui ceruice contra Deum armatur, quia rebus temporalibus tumens, contra præcepta ueritatis, quasi de magnitudine carnis

C erigitur. Quid enim paupertas, nisi quædam macies, & quid rerum abundantia nisi pinguedo est uitæ præsentis? Pingui ergo ceruice se contra Deum erigit, qui temporalem abundantiam in superbiam assumit. Habent enim hoc potentes & iniqui proprium, ut fallacibus ditiis occupati ueras. Dei opes negligant, & quanto minus quod uerum est inquirunt, tanto amplius falsis diuitiis extollantur. Cura etenim multiplex terrenarum rerum quia occupat, excæcat. Vnde adhuc aptè subiungitur: Operuit

D faciem eius crassitudo.] Visus quippe in facie est in qua & prima corporis honorabilior pars est. Non ergo immeritò mē tis intentio per faciem designatur, quam quolibet uertimus, illuc uidemus. Faciem ergo crassitudo operit, quia desiderata terrenarum rerum abundantia oculos mentis premit, & hoc quod in eis esse honorabile debuit, ante Dei oculos fœdat, quia curis multiplicibus aggrauat. Quibus tamen nec solum sufficit ut ipsi superbiant, nisi & hi qui eis coniuncti sunt de eorum pinguedine etiam ipsi glorientur.

glorientur. Nam sunt nonnulli qui patronis maioribus adiuti superbiunt, & de eorum potentia contra inopes extolluntur. Vnde & adhuc subditur: Et de lateribus eius aruina dependet.] Quia aruina pinguedo carnis est, & latera dicere diuitum solemus hos quos eis coniunctos cernimus, aruina de eius lateribus dependet: quia quisquis potenti & iniquo adhæret, ipse quoque de eius potentia uelut ex pinguedine rerum tumet, ut patroni peruersi iniquitatem sequens Deum non timeat: quos ualet & quantum ualet pauperes affligat: de gloria tẽporali cor eleuet. Cum ergo talis est qui iniquo potenti adhæret, de eius profecto latere aruina dependet. De quibus adhuc subditur. Habitabit in ciuitatibus desolatis, & in domibus desertis, quæ in
23 tumulos sunt redactæ.] Quia enim à conuersatione conuentium ciuitas appellatur, ciuitates desolatæ sunt ipsi obsequẽtium cunei peruersorum, quorum clamoribus peruersus iste laudatur, cùm ad praua opera per nequitiam rapitur. Vnde
Psal. 9. scriptum est: Laudatur peccator in desiderio animæ suæ, & qui iniqua agit benedicitur. Domus uerò desertæ, sunt cogitationes prauæ, quas iniquus iste inhabitat, quia per omne quod agit, iniquorũ hominum placere cogitationibus appetit. Quæ ciuitates desolatæ, & domus desertæ rectè nominantur: quia nisi omnipotens Deus talium conuersationes cogitationesq́; præcedentibus eorum culpis relinqueret, ad grauiora perpetranda minime peruenirent. Bene autem dicit: Quæ in tumulos sunt redactæ. Ruentia nanque domorum atque ciuitatum ædificia tumulos faciunt, quoniam dum praui quique confusis actionibus sibimetipsis ad peruersa opera iunguntur; ostendunt proculdubio quia de ædificio uitæ ceciderunt. Sequitur: Non habitabitur, nec perseuerabit substantia eius nec mittet in terram radicem suam.] Quòd hic, non habitabitur, dictum est: in quibusdam codicibus reperi, non ditabitur: sed sensus non discrepat, quamuis à se sermo discordet. Ille enim uirtutibus ditatur, cuius mentem inhabitat omnipotens Deus. Sed quia superbi cogitatio

A ab autoris sui gratia non inhabitatur, profectò per hoc uirtutibus non ditatur. Propter hoc ergo quod interius est uacuus, dicatur, nō inhabitabitur: propter hoc uerò quod transitoriũ foris tumet, rectè subiungitur: Nec perseuerabit substantia eius. Ac si apertè dicatur: Hoc quod habere uidetur exterius, transit: & illud quod transire non poterat, interius non habet. Vnde & apte subiungitur: Nec mittet in terram radicem suam.] Quod si de hac terra dictum accipimus, liquet proculdubio, quia arbor quæ in
B terra radicem non habet, uel tenuissimis commota flatibus cadit. Et superbus quisque dum contra omnipotentem dominũ roboratur, dum currit erecto collo, & pingui ceruice contra autorem erigitur, stare quasi arbor uidetur. Sed status eius sine radice est: quia uelut ad lenem flatum sic ad motũ occultæ sententiæ uita eius eruitur. Sin uero hoc loco terram, æternæ uitæ retributionem accipimus, de qua propheta ait: Portio mea in terra ui- Ps. 141.
uantium, iniquus iste in terram radicem suam non mittit, quia nunquam ad æter
C næ uitæ desiderium, cordis sui cogitationes plantat. Quod enim radix arbori 24
hoc unicuique hominum cogitatio sua est: quia in hoc quod exterius uidetur, per illud tenetur quod exterius non uidetur. Vnde & per prophetam dicitur: Mittit radicem deorsum, & faciet fructũ Esa. 37.
sursum. Cum enim cogitationem nostrã ad compatiendum indigenti proximo tẽdimus, quasi radicem deorsum mittimus ut retributionis fructum superius faciamus. Sequitur: Non recedet de tenebris. Si superbus iste à culpa ad iustitiam redi
D re uoluisset, de tenebris recederet. Sed quia lucem iustitiæ non quærit, de tenebris non recedit. Cuius etiam exemplo hi qui ei adhærent, in terrenis profectibus anhelant, auaritiæ facibus accenduntur, desideriorum carnalium ignibus utũtur. Vnde & subditur: Ramos eius arefacit flãma.] Si enim sibi quosdam æternã patriã quærentes adiungeret, ramos in se uirides haberet. Sed quia ipsi quoque qui ei cõiuncti sunt, terrenis desiderijs æstuãt, dum desideriorum flãma, clientium eius animos accendit, scilicet ramos eius arefacit

facit, ut fructum boni operis non ferãt, quia ad appetenda infima per nequitiam anhelant. Bene autem subditur: Et auferetur spiritu oris sui.] Superbus etenim quisque quo in hac uita plus ualet, eo sibi linguæ frena audacius relaxat, ut loquatur peruersa quælibet, nullumq; de uerbis suis metuat, istos contumeliis feriat, illos maledictionibus iaculetur. Nonnunquam uerò in blasphemiam cõtra conditorem rapitur, sicut de talibus per Psalmistam dicitur: *Psal. 72* Posuerunt in cœlum os suum, & lingua eorum transiuit super terram. Vnde & diues in igne positus, *Luc. 16* stillari sibi aquam ex digito Lazari in linguam postulat. Qua ex re intelligitur, quia ubi amplius peccauerat, ibi atrocius uidebat. Rectè ergo nunc dicitur: Et auferetur spiritu oris sui: quia eo percussionis sententiam accepit, quo oris sui spiritum sub diuina formidine non restrinxit. Sequitur:

Quod eleemosynas ex rapinis pauperum, uel ex aliis malis operibus contractas non suscipiat Deus. Et qui in his diuites sunt, nullo precio redimantur. Cap. XXIII.

NOn credit frustra errore deceptus, quòd aliquo precio redimédus sit.] Quotiens post culpam eleemosynas facimus, quasi pro prauis actibus precium damus. Vnde & per prophetam de eo qui hæc non agit, dicitur: *Psal. 48* Non dabit Deo propitiationem suam, nec precium redemptionis animæ suæ. Nonnunquã uerò diuites elati, inferiores opprimunt, & aliena rapiunt: & tamen quasi quædã aliis largiuntur: & cum multos deprimant, aliquando quibusdam opem defensionis ferunt, & pro iniquitatibus quas nunquam deseruut dare precium uidentur. Sed tunc eleemosynæ preciũ nos à culpis liberat, cum perpetrata plangimus, & abdicamus. Nam qui & semper peccare uult, & quasi semper eleemosynam largiri, frustra precium tribuit, quia non redimit animam quam à uitiis non compescit. Vnde nunc dicitur. Nõ credat frustra errore deceptus quòd aliquo precio redimendus sit. Quia eleemosyna superbi diuitis eum redimere nõ ua-

A let, quam perpetrata simul rapina pauperis ante Dei oculos ascendere non permittit. Quod fortasse intelligi aliter po- 25
test, quia sæpe superbi diuites cum eleemosynam tribuunt, non hanc pro æternæ uitæ desiderio, sed pro extendenda uita temporali largiuntur, mortem se posse differre donationibus credunt. Sed non credat frustra errore deceptus, quòd aliquo precio redimendus sit, quia obtinere ex impenso munere non ualet, ut finem debitum euadat, cuius etiam nequitia intercidit uitam. Vnde & subditur:

B Antequam dies eius impleantur, peribit: & manus eius arescent.] Pręfixi dies singulis ab interna Dei præscientia nec augeri possunt, nec minui: nisi contingat ut ita præsciantur, ut aut cum optimis operibus longiores sint, aut cũ pessimis breuiores, sicut Ezechias augmentum dierum meruit impensione lachrymarum: & sicut de peruersis scriptũ est: Indisciplinatis obuiat mors. Sed sæpe iniquus quamuis in occulta Dei præsciẽtia longa uitæ eius tempora non sint prædestinata, ipse tamen quia carnaliter ui-

C uere appetit, longos animo dies proponit. Et quia ad illud tempus peruenire non ualet quod expectat, quasi antequã dies illius impleatur, perit. Quod tamẽ intelligere & aliter possumus. Plerunq; enim quosdam cernimus & peruersè agere, & usque ad senectutem ultimam peruenire. Quomodo enim dicitur: Antequam dies eius impleantur, peribit: cum in quibusdam sæpe uideamus, quia ætate longa iam membra deficiunt, & tamẽ prauitatem suam eorum desideria exequi non desistunt? Sunt nanque nonnulli

D qui post uitam perditam, ad semetipsos redeunt, & accusante se conscientia, peruersa itinera relinquunt, commutant opera, antiquæ suæ prauitati contradicunt, terrenas actiones fugiunt, desideria superna sectantur, sed priusquam in eisdem sanctis desideriis solidentur, per torporem mentis ad ea quæ diiudicare cœperant, redeunt: atque ad mala quæ fugere disposuerant, recurrunt. Quia enim sępe contingit ut pro utilitate multorum, etiam sancti uiri exterioribus actibus seruiant, & populorum gubernationi-

tionibus occupentur, hoc infirmi aspicientes, & per uetustam adhuc superbiã quærentes imitari, exterioribus se actionibus inserunt: sed quanto ad eas non eruditi spiritalibus ueniunt, tanto eas carnaliter exequuntur. Nisi enim prius cor longo studio, & diutina conuersatione in desideriis cœlestibus conualescat, cum ad exteriora agenda refunditur, ab omni statu boni operis eradicatur. Vnde rectè quoque de hoc iniquo dicitur. Antequam dies eius impleantur, peribit.] Quia & si quid boni fortasse cœpit agere priusquam in eo per longitudinem temporis conualescat, ad exteriora relabitur & peruersè deserit, quæ rectè inchoasse uidebatur. Vnde & aptè subditur: Et manus eius arescent.] Quia dum exterioribus actibus intempestiuè inuoluitur, ab omni nimirum bona operatione siccatur. Vnde adhuc bene subditur:

Quod hypocritæ ideo aridi & infœcundi sint in conspectu Dei, quia coram hominibus opera sua congregant. Cap. XXIIII.

Laedetur quasi uinea in primo flore botrus eius, & quasi oliua proiiciẽs florem suum. Congregatio enim hypochritæ sterilis.] Notandum quòd sic de hoc iniquo generaliter loquitur, ut tamen diuinus sermo ad specialem eius nequitiam deriuetur. Qui enim dicens: Lædetur quasi uinea in primo flore botrus eius, & quasi oliua proiiciens florẽ suũ, protinus subdit: Congregatio enim hypocritæ sterilis, patenter indicat, quia
26 in hoc iniquo reprobationis sententiam contra eius hypocrisin ferat. Sed nunc pensandum nobis est, qualiter hypocrita sicut uinea in primo flore, uel sicut oliua florem proiiciens lædatur. Si florentem uineam per inæqualitatem aeris immoderatum frigus attigerit, protinus ab omni humore uiriditatis arefacit. Et sunt nonnulli qui post peruersa itinera, sanctas uias sectari appetunt, sed priusquam in eis, ut diximus, desideria bona roborentur, quædam illos præsentis seculi prosperitas accipit, quæ eos rebus exterioribus implicat, & eorum mentẽ
A dum à calore intimi amoris retrahit, quasi ex frigore extinguit, & quicquid in eis de uirtutum flore apparere uidebatur, interficit. In terrenis quippe actibus ualde frigescit animus, si necdum fuerit per intima dona solidatus. Vnde necesse est ut loca maiora uel exteriora opera quę humanis sunt necessitatibus profutura, illi exercenda suscipiant, qui hæc diiudicare atque sub semetipsi premere ex uirtute intima nouerunt. Nam cum infirmus quisque uel ad locum regiminis, uel ad exteriora agenda trahitur, quo quasi extra se dicitur, eradicatur: quia & ar-
B bor quæ radices in altum prius non mittit, citius uentorum impetu sternitur. Si se ad altum uertice extollit, eo citius ad ima corruit, quo altius in aere sine radicibus excreuit. Nonnunquam uerò florentem uineam non frigus, sed ęstus arefacit. Cunq; immoderato calore tangitur, discusso flore botrus tabescit. Et plerunque contingit, ut hi qui ad bona opera recta intentione non ueniunt, cum placere se hominibus uident, ad exercenda hæc eadem opera uehementius accen-
C dantur, humanis placitura oculis agere anxiè studeant, & quasi in sancto studio feruescant. Quid itaque istos, nisi in flore æstus contingit, quos humanæ laudis appetitio à fructu alienos fecit? Vnde & bene subditur: & quasi oliua proiiciẽs florem suum. Oliua quippe cùm in flore est, si immoderata nebula tangitur, à plenitudine fructuum uacuatur. Et quotiẽs inchoantes quique bona opera, laudari ab aspicientibus cœperint, atque in suis laudibus delectari, fit caligo intelligentiæ in cogitatione, ut iam discernere ne-
D queant qua intentione quid faciant, & fructum perdant operis, uelut ex nebula fauoris. Vnde bene per Salomonem dici-
tur: Mane surgamus ad uineas, uideamus si floruit uinea, si flores fructus parturiunt. Florent quippe uineæ, cum mentes fidelium bona opera proponũt. Sed fructus non pariunt, si ab eo quod proposuerint, aliquibus uicti erroribus Cant. 7
infirmantur. Non ergo intuendum est si 27
uineæ floreant, sed si flores ad partum fructuum conualescant, quia mirum nõ est si quis bona inchoet, sed ualde mirabile

bile est, si intentione recta in bono opere perduret. Vnde fit plerunque ut si in bono opere recta intentio non tenetur, etiam ipsum hoc opus quod bonum creditur, amittatur. Nam quosdam sæpe uidimus terrena quæ possederãt reliquisse, & nil iam transitorium quærere, nullis pro hac uita iurgiis immisceri. Cum itaque hoc in se fidelis anima ostendit, quasi oliua florem protulit. Sed cum quidam ex talibus rursus cœperint mundi gloriam quam contempserant quærere, & terrenis rebus quas spreuisse uidebantur, insatiabiliter inhiare, uacare iurgiis, proximorum læsiones exquirere, nimirum proiecit oliua florem quem proposuit: quia rudimenta boni studij ad perfecta opera non perduxit. Sed sciendum est, quia hæc semper eis eueniunt, qui Deum puro ac simplici studio non sequũtur. Vnde rectè subditur: Congregatio enim hypocritæ sterilis. Cœpta enim bona non amitteret, si hypocrita non fuisset. Congregant uerò & hypocritæ bona opera, sed eorum sterilis est ipsa congregatio, quia per hoc quod agunt, fructũ recidere in æterna retributione non appetunt. Fœcundi ac uirides in suis operibus, humanis oculis uidentur: sed in conspectu occulti iudicis, infœcundi & aridi apparent. Sæpe uerò æstu auaritiæ accensi, eo maiora de se opera humanis oculis ostendunt, quo ampliora sibi ab hominibus offerri munera appetunt. Vnde adhuc subditur:

Quid sit munus ab ore & à manu percipere. Cap. XXV.

Et ignis deuorabit tabernacula corũ, qui munera libenter accipiunt.] Sicut enim corpus in tabernaculo, sic mẽs habitat in cogitatione. Sed ignis tabernacula deuorat, cum æstus auaritiæ cogitationes deuastat. Et fit plerunque ut hypocrita aurum uel quæque bona corporalia ab hominibus accipere contẽnat, sed quia hæc non accipit, maiores ab eis recipere laudes quærat, & fortasse munus se accepisse non æstimat, quia bona corporalia recipere recusat. Vnde sciendum est, quia aliquando munus à manu, aliquando uerò ab ore corrigitur. Nam qui nummum tribuit, munus ex manu dedit. Qui autem uerbum laudis impendit munus ab ore protulit. Hypocrita itaq; etsi exteriora dona quæ terrenæ forsitan necessitati congruunt, accipere recusat, plus est quod sibi retribui appetit, cum ultra meritum laudari desiderãs, munus ab ore quærit. Et quia in ipso laudis appetitu nimio cor ardore succenditur, dicatur rectè: Et ignis deuorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt. Sin uerò eorum tabernacula, corpora debemus accipere, in quibus illorũ animæ habitant, ignis eorum tabernacula deuorat, quia qui hic in mente ardent igne auaritiæ, illic etiam in carne concremantur ignibus gehennæ. Et quia mens hypocritæ nunquam uacat à militiæ cogitatione. nam siue terrena quæq; seu laudem appetat, hæc aliis inuidet quæ sibi tribui anhelat: & tanto cęteros ostendere peruersos molitur, quanto uideri sanctior omnibus appetit, ut ex eo quòd alij despicabiles fiunt, ipse reuerentior semper appareat. Vnde fit ut de opinione proximi ante humana iudicia, linguæ suæ laqueos prætendat, ut eorum quibus placere appetit, solus æstimationem capiat. Vnde & sequitur: Concepit dolorem, & peperit iniquitatem, & uterus eius præparat dolos.] Dolorem quippe concipit, cùm peruersa cogitat. Iniquitatem parit, cùm explere cœperit quod cogitauit. Inuidendo dolorem concipit, derogando iniquitatem parit. Grauis quippe est iniquitas, quando is qui peruersus est, ostendere alius peruersos molitur, ut inde ipse quasi sanctus appareat, quòd alios sanctos non esse docuerit. Sciendum uerò quòd in sacro eloquio, uentris uel uteri nomine mens intelligi. Hinc est enim quod per Salomonem dicitur. Lucerna domini spiraculum hominis, quæ inuestigat omnia secreta uentris. Lux enim gratiæ quæ desuper uenit spiraculum homini præstat ad uitã. Quæ uidelicet lux omnia secreta uentris inuestigare dicitur, quia occulta mentis penetrat, ut ea quæ de seipsa latebant animã, ante eius oculos flenda reducat. Hinc Hieremias ait: Ventrem meum uentrem meum

28

Prou. 20

Hie. 4.

meũ doleo. Qui ut uentrẽ ſuũ quid dixiſ- A ſet oſtenderet, adiunxit. Senſus cordis mei turbati ſunt. Ventri itaq; nomine, rectè mens accipitur, quia ſicut proles in utero concidit, ſic cogitatio in mente generatur, & ſicut in uentre cibi, ita continentur in mente cogitationes. Vterus itaque hypocritæ præparat dolos, quia tãto ſemper maiorẽ in malitiã contra proximos in mente concipit, quãto ſolus præ omnibus uideri innocẽtior quærit. Hæc idcirco Eliphas protulit, quia beatũ Iob tanto percuſſum uerbere propter hypocriſin putauit. Sed eius uerba etſi multis B cõgruũt, ab ipſo ſolo aliena ſunt, ꝓ quo ſolo dicebantur: q a ſãctus uir nihil in ſuis actibus duplicitatis habuit, quem teſtis ueritas de cordis ſimplicitate laudauit.

B. GREGORII EXPOSITIONIS MORALIS

LIBER DECIMVSTERTIVS

Exponens moraliter duo capita textus beati Iob, ſcilicet decimumſextum, & decimumſeptimum *Caput I.*

ESſe hoc peruerſorum propriũ ſolet, quòd ſua mala per conuitium bonis ingerũt, priuſquã de eis ipſi ueraciter accuſent, & dũ metuunt increpari de his quæ faciũt aduerſantes ſuis prauitatibus iuſtos hæc facere teſtantur. Sãcti autẽ uiri patiẽter audiũt etiam quæ nunquam feciſſe meminerũt, quamuis ea mala quę ſibi ingeri cõſpiciunt, ab ipſis ſuis criminatoribus nouerint perpetrata, & cùm eos prædicando corrigere nõ poſſunt, patiẽdo tolerãt, quatenus ſi fructũ cõuerſionis eorũ cõſequi nõ ualẽt, ex ipſis tamẽ præmiũ longanimitatis

Pſ. 128. acquirãt: Vnde & ſancta Eccleſia Dauid prophetę uocibus dicit: Supra dorſum meũ fabricauerũt peccatores: quia uidelicet dũ hæreticos uel quoslibet reprobos quos corrigere nõ ualet, tolerat, facta peccantiũ ſupra dorſum portat. Beatus itaq; Iob uidẽs Eliphas amicũ ſuũ multa contra ſe de hypocriſi conquerentẽ, qui ex conſolationis uerbo ad amaritudinẽ increpationis eruperat, & ſimulatus conſolator apparebat, per patientiã ſuã typum ſeruat Eccleſiæ, quę nouit talia audiendo tolerare, & cum eius ſermo admittitur, ratiocinando deſtruere, & dicit:

CAPVT DECIMVMSEXTVM BEATI IOB.

IOB aũt reſpondẽs dixit: Audiui frequẽter talia. Cõſolatores onerosi omnes uos eſtis. Nunquid habebunt finẽ uerba uẽtoſa, aut aliquid tibi moleſtum eſt ſi loquaris? Poterã & ego ſimilia ueſtri loqui. Atq; utinã eſſet anima ueſtra pro anima mea. Conſolarer & ego uos ſermonibus: & moueret caput meum ſuper uos. Roborarẽ uos ore meo, & mouerẽ labia mea, quaſi parcens uobis. Sed quid agam? Si locu- C tus fuero, non quieſcet dolor meus, & ſi tacuero, non recedet à me. Nũc autẽ oppreſſit me dolor meus, & in nihilum redacti ſunt oẽs artus mei. Rugæ meæ teſtimoniũ dicũt contra me, & ſuſcitatur falſiloquus aduerſus faciẽ meã, cõtradicens mihi. Collegit furorẽ ſuũ in me, & comminãs mihi, infremuit cõtra me dentibus ſuis. Hoſtis meus terribilibus oculis me intuitus eſt. Aperuerunt ſuper me ora ſua, & exprobantes percuſſe- D runt maxillam meã: ſatiati ſunt pœnis meis. Concluſit me Deus apud iniquũ, & manibus impierũ me tradidit. Ego ille quondã opulẽtus, repentè contritus ſum. Tenuit ceruicẽ meam confregit me, & poſuit me ſibi quaſi in ſignum. Circumdedit me lanceis ſuis, conuulnerauit lumbos meos.. Non pepercit, & effudit in terram uiſcera mea. Concidit me uulnere ſuper uulnus, irruit in me quaſi gigas. Saccum conſui ſuper cutem

meam, & operui cinere carnẽ meã. Facies mea intumuit à fletu, & palpebræ meæ caligauerunt. Hæc passus sum absque iniquitate manus meę cùm haberem mundas ad Deus preces. Terra, ne operias sanguinẽ meum, neque inueniat in te locum latendi clamor meus. Ecce enim in cœlo testis meus, & conscius meus in excelsis. Verbosi amici mei. Ad Deum stillat oculus meus. Atq; utinam sic iudicaretur uir cum Deo, quomodo iudicatur filius hominis cum collega suo. Ecce enim breues anni transeunt: & semitam per quã non reuertar, ambulo.

Caput II.

AVdiui frequenter talia.] Electi quippe frequenter aliena mala quasi sua audiunt, & ab his eis crimen impingitur à quibus crimina impincta perpetratur. Hac autem responsione beatus Iob illud Ecclesiæ tempus significat, quo oppressa ab aduersariis, temporali eorũ potentia quasi deiecta creditur. Vnde sequit: Consolatores onerosi oẽs uos estis. Siue enim hæretici seu praui quilibet, cùm laborare bonos in aduersitate cõspiciunt, in eo quòd illos consolari appetunt, mala eis persuadere conantur. Vnde nõ immeritò bonorũ mẽtibus onerosa fit eorũ cõsolatio, qa inter uerba dulcedinis, uirus propinare cupiũt erroris, & dum dictis lenibus dolores quasi leuigant, peccati onus imponere festinãt. Sed electi uiri etiã cũ tẽporali gloria priuant, interni gloriã iudicij nõ amittũt. Nã sciũt & foris aduersa perpeti, & tamẽ interius infracti, recta sine pauore defendere: Vnde subiungit. Nũquid habebũt finẽ uerba uẽtosa?] Vẽtosa .n. uerba sunt, quæ inflationi tẽporali potius quã rectitudini seruiũt. Sæpe aũt mali etiã bona dicunt, sed quia bene nõ dicunt, uẽtosa uerba proferũt. Nã dicta reorũ & si quando sana sunt per sententiã, inflata tamen sunt per elationem. In hoc uerò quod dictũ est: Cõsolatores onerosi oẽs uos estis: qd aliud beati Iob magisterio docemur, nisi ut quisq; perpẽdere sollicitè sciat, ne luctus tempore,

A uerba increpationis inferat? Si enim sunt quædã quæ increpari iure debeant, in afflictione postponẽda sunt, ne consolator increpando dolorẽ augeat, quem lenire proposuerat. Sequit: Aut aliquid tibi molestũ est si loquaris?] Mali uiri cum aliis sibi similibus conuitiosa uerba proferũt, eo citius obmutescũt quo de se talia mox audiunt, qualia suis auditoribus dicũt. Cum autẽ bonos uiros per conuitiosa uerba iaculantur, nil eis molestiæ ex cõuitio nascit, quia cõtra tacẽtes loquuntur, nec compelluntur audire quod sunt,
B quia iusti cõuitia non reddũt, etiã dũ coguntur audire quod nõ sunt. Bene ergo dicitur: Aut aliquid tibi molestum est si loquaris? Ac si ei apertè diceretur: Eo plus loqueris, quo à me molestũ aliquid de tua actione nõ audis. Vnde & subdit:

Quod pro qualitate personarum temperanda sit correctio doctorum. Cap. III.

POteram & ego similia uestri loqui.] Narrat iustus quid facere potuit, sed ne iustitiã deserat, quod facere potuit, de
C clinat. Sequit: Atq; utinã esset anima uestra pro anima mea, cõsolarer & ego uos sermonibus, & mouerẽ caput meũ super uos. Roborarẽ uos ore meo: & mouerem labia mea, quasi parcẽs uobis.] Aliquãdo necesse est: ut prauis mẽtibus quæ humana prædicatione corrigi nequeũt, diuina flagella optari benignè debeãt. Quod cũ magno fit amoris studio, uidelicet nõ errantis pœna, sed correptio quærit, & oratio potius quã maledictio esse monstrat. In his autẽ uerbis hoc beatus Iob monstrastratur intendere, ut amici qui dolori
D illius per charitatem compati nesciebãt, ab experimẽto discerẽt, alienæ afflictioni qualiter misereri debuissent, atque edomiti doloribus à sua passione traherẽt, consolationẽ aliis qualiter inferret, & tũc salubrius intrinsecus uiuerent, cum aliquid ex intrinsecus de infirmitate sentirẽt. Notandũ quòd nõ ait: Vtinam esset anima mea pro anima uestra, sed utinam esset anima uestra pro anima mea, qa profecto sibi malediceret, si se illis fieri similem optaret. Illis uerò meliora uoluit, quos sibi fieri similes quæsiuit. Consolamur

mur uerò prauos in flagello cõstitutos, cũ de exteriore percussione interiorẽ in eis conualescere salutem indicamus. Caput etiam mouemus, cum mentem, quæ principale nostrum est, ad compassionẽ inflectimus. Eosq; inter flagella roboramus, cum doloris eorũ nim uerbis mitibus lenimus. Sunt nãq; nonnulli qui dũ interna nesciunt, de malis exterioribus desperabiliter affliguntur, de quibus per Psalmistam dicitur. In miserijs nõ subsistent. Ille etenim bene nouit in exterioribus miserijs subsistere, qui scit semper de spe interna gaudere. Quòd uerò nõ ait parcens, sed quasi parcens nobis, nequaquam hoc negligenter prætereũdum puto: quia sancta Ecclesia disciplinæ uigorẽ cum permixtione mansuetudinis seruãs, aliquando malis & quasi parcens nõ parcit, aliquando uerò & quasi non parcens parcit. quod melius ostendimus, si ipsa quæ plerũq; accidunt, proferamus. Ponamus itaq; ante oculos mentis, duos prauos intra sanctam Ecclesiam esse constitutos, quorum sit unus potens & proteruus, alter mitis & subditus. Si qua miti & subdito culpa surripuerit, hanc protinus increpando prædicator insequitur & corripit, eumq; corripiendo à culpa liberat, atque ad uiam rectitudinis reformat. Quid itaq; huic nisi non parcens pepercit? quia dum correptionis uerbũ nõ distulit, citius hunc à culpa liberauit. Liberè enim arguens non pepercit, sed in eo ꝙ correxit, pepercit. At contrà potens & proteruus, cum aliquid perpetrasse cognoscitur, tempus quæritur ut de malo quod fecit increpetur. Nisi enim prædicator sustineat quando proferre congruè correptionem possit, auget in eo malum quod insequitur. Sæpe .n. contingit, ut talis sit, qui nulla increpationis uerba suscipiat. quid itaq; in huius culpa prædicatori agendum est, nisi ut in sermone admonitionis quẽ pro cõmuni salute omniũ auditorum facit, tales culpas ad medium deducat, quales eum perpetrasse cõsiderat, qui & præsto est, & de solo adhuc argui non potest, ne deterior fiat? Et cũ generaliter cõtra culpam inuectio intenditur, correptionis uerbũ libenter ad mẽtẽ ducitur, quia potens prauus ignorat,

Ps. 139.

A ꝙ sibi hoc specialiter dicatur. Quid itaq; isti prædicator suus nisi parcens minimè pepercit? cui & specialiter correptionis uerba nõ intulit, & tamen uulnus illius sub cõi admonitione percussit. Vnde fit plerunq;, ut eo uehementius perpetratã culpè lugeat, quo reatũ suũ & cum se percussum sentiat, nesciri putat. Magna itaque prædicationis arte agendum est, ut qui ex aperta correptione deteriores fiũt, quodã tẽperamento correptionis ad salutem redeant. Vnde etiã Paulus dicit: Quę putamus ignobiliora mẽbra esse corporis, his honorẽ abundantiorem circũdamus, & inhonesta nostra abundantiorẽ honestatem habent, honesta autem nostra nullius egent. Sicut enim inhonesta membra in corpore, ita quidam sunt intra sanctã Ecclesiã potentes & proterui. Quid dum aperta inuectione feriri nequeũt quasi honore tegminis uelantur. Sed hæc de occultis potẽtium delictis loquimur. Nã quãdo & alijs cognoscentibus peccant, alijs etiam cognoscentibus increpandi sunt: ne si prædicator tacet, culpam approbasse uideatur, atq; hæc crescens in exemplum ueniat, quam pastoris lingua nõ secat. Sancta ergo Ecclesia, cũ per prædicatores suos quædam facta malorum sub dispẽsatione inuectionis increpat, labia quasi parcẽs mouet, sed tamẽ parcẽdo nõ parcit, quia ab inuectione culpæ generaliter nõ tacet, quam specialiter tacet. Sequitur: Sed quid agam? Si locutus fuero, non qescet dolor meus, & si tacuero, non recedet à me.] Hoc personæ beati Iob qualiter congruat, nullus ignorat. Sed si ad sanctæ Ecclesiæ typum trahatur, hæc & cũ loquit̃, dolor minimè quiescit, quãdo locutione sua peruersos minimè corrigi cõspicit. Et cũ tacet, dolor minimè recedit, quia etsi aduersa conticuerit, hoc ipsum amplius quod tacet gemit, quia se tacente, peruersorum culpas excrescere conspicit. Sequitur:

1. Co. 12.

B C D

Quanta aduersitatum tempore à falsis & fictis fratribus patiantur electi. Caput IIII.

NVnc autẽ oppressit me dolor meus, & nihilũ redacti sunt omnes artus mei.] Dolore suo sancta Ecclesia premit̃, quando

quando in malitia sua crescere peruersos intuetur. Et quia dum praui crescunt, etiam infirmi qui in ea sunt, ad insequẽda studia prauitatis irritantur, rectè additur: Et ad nihilum redacti sunt omnes artus mei. Et sicut enim per ossa fortes, sic per artus, infirmi quique designari solent. Membra ergo Ecclesiæ ad nihilum rediguntur, quando ex imitatione prauorũ in hoc mundo crescentium, infirmi quiq; deterius infirmantur. Videntes etenim fœlicitatem malorum, sæpe ab ipso fidei statu delabuntur, bona temporalia appetunt, & ueluti in nihilum rediguntur: quia dum manentem Dei essentiam deserũt, diligentes transitoria, quasi ad nõ esse tendunt. Bene autem dicitur: Nũc autẽ oppressit me dolor meus: quia uidelicet tempus doloris Ecclesiæ modo est, & tẽpus gaudij postmodũ sequetur. Sæpe uerò cõtingit ut sancta Ecclesia nõ solũ infideles atq; extra positos aduersarios toleret, sed eorũ quoq; insidias atq; aduersitatẽ uix ferat, quos intus habet. Vnde beati uiri uoce aptè mox subditur:

5 Et rugæ meæ testimonium dicunt cõtra me.] quid per rugas, nisi duplicitas designatur? Rugæ itaque sunt sanctæ Ecclesiæ, omnes qui in ea dupliciter uiuunt, qui fidem uocibus clamant, operibus denegãt. Hi nimirũ pacis tempore, quia huius mundi potestatibus eandem fidem honori esse conspiciunt, fideles se esse mẽtiuntur. Sed cũ sanctã Ecclesiã subita aduersitatis procella turbauerit, ilico ostendũt, quid in perfida mẽte moliũtur. Has autẽ rugas in electis suis sancta Ecclesia non habet, quia uidelicet nesciũt aliud de se foris ostẽdere, & intus aliud habere. Vnde rectè egregius prædicator dicit:
Tit. 2. Vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiã non habentẽ maculã aut rugã. Maculam quippe & rugã nõ habet quæ & turpitudine operis, & duplicitate sermonis caret. Sed quia nunc intra sinum fidei multos etiã reprobos tenet, cũ tẽpus persecutionis exarserit, ipsos hostes patitur, quos prædicationis uerbis alere antè uidebatur. Dicat ergo: Rugæ meæ testimoniũ dicũt cõtra me, id est, ipsi me insequendo increpant, qui nunc in meo corpore positi, duplicitatis suæ in se malitiã nõ emẽdant.

A Vnde bene adhuc subditur: Et suscitatur falsiloquus aduersus faciẽ meã, contradicẽs mihi.] Etiã pacis suæ tempore sancta Ecclesia falsiloquium patitur, dum sunt in ea multi qui de æternitatis promissione diffidunt, & tamen se fideles esse mentiuntur. Qui dum prædicationi eius apertè contradicere non præsumunt, falsiloquium non contra faciẽ, sed quasi post dorsum patitur, Sed cum malitiæ tẽpus eruperit, is qui nunc metuens derogat, ad contradicendum ante faciẽ uenit quia uerbis ueræ fidei, apertis uocibus
B obsistit. Sciendum uerò est, quia cũ hæc à carnalibus patimur, non tam ipsi sunt qui in nostra morte sæuiunt, quam malignus spiritus, qui eorũ mentibus principatur, sicut per Paulum dicitur: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & Ephe. 6.
sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum. Vnde cum hic quoque de falsiloquio loqueretur, aptè mox ad describendum eius falsiloquij principẽ, uerba conuertit, dicens:

C *Quòd sicut pauperes spiritu & simplices ad prædicandum Christus elegit, ita astutos & duplices antichristus ad falsitatis prædicationem assumit. Cap. V.*

Collegit furorem suum in me: & 6
comminans mihi, infremuit contra me dentibus suis, hostis meus terribilib. oculis me intuitus est.] Quid aliud omnes iniqui quam membra sunt diaboli? Ipse itaque per eos agit, quicquid in eorum cordibus ut agere debeant immittit. Habet autem etiam nunc diabo-
D lus contra sanctam Ecclesiam furorem, sed sparsus eius furor est, quia occultas tentationes per singulos mouet. Cum uerò contra eam in aperta persecutione prorumperit, furorem suum in eam colligit, quia in afflictione illius tota se intentione constringit. Membra autem eius hoc pacis tempore idcirco contra electos collectum furorem non habent: quia malitiam suam minus se sentiunt posse implere quàm uolunt. Cum uerò sibi suppetere licentiam prauitatis aspexerint, tanto hanc audacius feriunt,

feriunt, quanto & contra illa ex unanimitate glomerantur. Rectè itaque nunc dicitur: Collegit furorem suum in me. Cuius adhuc furor ut latius exponatur dicitur: Et comminans mihi, infremuit contra me dentibus suis. De quo & subditur: Hostis meus terribilib. oculis me intuitus est.] Ille quippe antiquus hostis Ecclesiæ, contra hanc dentibus fremit, eamq; terribilibus oculis intuetur, quia per alios crudelia exercet, & per alios quę exerceat prouidet. Dentes nanq; huius hostis, sunt bonorum persecutores atque carnifices, qui eius membra laniant, dũ electos illius suis persecutionibus affligũt. Oculi uerò huius hostis, sunt hi qui contra eam prouident mala quæ faciant, suisq; consilijs persecutorum eius crudelitates inflammant. Antiquus ergo eius aduersarius fremit contra eam dentibus suis, dum per crudeles reprobos in ea insequitur uitam bonorum. Intuetur hanc terribilibus oculis, quia prauorum consiliis non cessat mala exquirere, in quibus hanc semper deterius affligat. Nam sicut incarnata ueritas in prædicatione sua pauperes idiotas & simplices elegit: sic econtrariò damnatus ille homo qué in fine mundi apostata angelus assumit, ad prædicandam falsitatem suam, astutos ac duplices, atque huius mundi
Esa. 18. 7 scientiam habentes electurus est. Vnde & per Esaiam dicitur: Væ terre cymbalo alarum quæ est transflumina Aethiopiæ, quæ mittit in mari legatos & in uasis papyri super aquas. Terra quippe cui uæ dicitur, ille principaliter homo damnatus est, qui alarum cymbalum uocatur: quia hi qui per superbiam in altitudiné cogitationis euolant, eundem peruersum hominem prædicando sonant. Quæ scilicet terra rectè trans flumina. Aethiopiæ esse perhibetur: Aethiopia etenim nigrum populum mittit, & omnem hominem mundus iste quia peccatorem profert, quasi nigrum Aethiopia populũ parit. Sed terra cui uæ dicitur, trans flumina Aethiopiæ esse perhibetur, quia dãnatus ille homo tanta immensitate initiquus est, ut omnium peccantium peccata transcendat. Qui mittit in mare legatos, quia prædicatores suos in seculum

A spargit. De quibus rectè subditur qualiter mittantur, dum dicitur: In uasis papyri super aquas. Ex papyro quippe charta est. Quid itaque per papyrum, nisi secularis scientia designatur? Vasa ergo papyri sunt corda doctorum secularium. In uasis igit' papyri super aquas legatos mittere, est prædicationem suam in sapiẽtum carnalium sensibus ponere, & defluẽtes ad culpam populos uocare. Qui ergo illic p uasa papyri, ipsi hic quia carnaliter uident, per oculos designantur. De quibus & adhuc subditur: Aperuerunt
B super me ora sua exprobantes.] Ora sua reprobri exprobrantes aperiunt, cum & erroris sui mala prædicare non metuunt & prædicamenta rectę fidei irrident. De quibus sciendum est, quia illos præcipuè in sancta Ecclesia persequuntur, quos multis conspiciunt esse profuturos, qui uitam carnalium uerbo correptionis cõterunt, eosq; in Ecclesiæ corpore spiritaliter uertunt. Vnde & subditur:

Quod Christi maxillam percutit, qui ueritatis persequitur prædicatores, & doctrinæ
C *Euangelicæ contradicit, & de uarijs pressuris Ecclesiæ.* *Cap. VI.*

PErcusserunt maxillam meam, satiati sunt pœnis meis.] Maxilla quippe Ecclesiæ, sancti prædicatores sunt, sicut sub Iudææ specie per Hieremiam dicitur: Plorans plorauit in nocte, & lachrymæ eius in maxillis eius: quia in aduersitate *Thren. 1*
Ecclesiæ illi amplius plangunt, qui uitã carnaliũ confringere prædicando nouerunt. Per ipsos quippe sancta Ecclesia iniquos à uitiis conterit, & quasi glutiens
D in sua membra conuertit. Vnde ipsi quoque primo prædicatori uelut maxillæ Ecclesiæ dicitur: Occide & manduca. Hinc est etiam quod Samson maxillam *8*
asini tenuit, & hostes perimit, quia re- *Iudic. 15*
demptor noster simplicitatem atque patientiam prædicantium, suæ manu uirtutis tenens, à uitijs suis carnales interfecit. Et maxilla in terram proiecta postmodum aquas fudit, quia data morti prędicatorũ corpora, magna populis mõstrauere miracula. Maxillã ergo Ecclesię peruersi feriũt, cũ bonos prædicatores

 inse-

insequuntur. Et quia tunc reprobi gran-
de se aliquid fecisse æstimant, cùm uitam
prædicatorum necant, post percussioné
maxillæ aptè subiungitur: Satiati sunt
pœnis meis.] Illa quippe eos pœna sa-
tiat, quæ mentem Ecclesiæ præcipuè ca-
stigat. Sequitur: Cõclusit me Deus apud
iniquum & manibus impiorum me tra-
didit. Electorum populus apud iniquum
concluditur, cum eius caro antiqui ho-
stis persecutionibus temporaliter datur:
qui non spiritui sed manibus impiorũ
traditur, quia quo hunc in mente capere
nequeunt, eo contra carnem illius crude
lius inardescunt. Sed sanctus Ecclesiæ
populus cum aduersa perpeti grauiter cœ
perit, & infirmos suos conspexerit ad de-
teriora delabi, pacis suę tempora ad men
tem reuocat, quando fideles suos prædi-
cationis suæ opulentia pascebat. Vnde
aptè subiungitur: Ego ille quõdam opu-
lentus, repentè contritus sum.] In eo
quòd se repentè contritum asseruit, infir
morum mentem improuidam designa-
uit. qui dum mala quæ uentura sunt præ
uidere nesciunt, tanto eis grauiora fiunt
quanto ab eis inopinata tolerantur. Fir-
mis autem mentibus repètè aduersa nõ
ueniunt, quia priusquam ueniant, præui
dentur. Quod tamen nunc quoq; sancta
Ecclesia in quibusdam retro labentibus
patitur, qui post doctrinæ opulentiam
subitis aliquando uitiis conteruntur, ut
sic in quibusdam malis coruant, ac si uer
bi pabulum nunquam habuissent. Sequi-
tur: Tenuit ceruicem meam, confregit
me, & posuit sibi quasi in signum.] Sicut
in malis ceruix superbiam, sic in bonis li
bertatis erectionem signat. Vnde nonnũ
quam ipsa quoque superbia pro erectio-
nis autoritatis ponitur, sicut per prophe
Esa. 60. tam dominus sanctæ Ecclesiæ pollicens
dicit: Ponam te in superbiam seculorum.
Et quia persecutionis tempore infirmi
liquidam uera quæ sentiunt, prædicare li-
bere non præsumunt, rectè de hoc hoste
9 dicitur: Tenuit ceruicem meam, confre-
git me. Fortasse autem hi ceruicis appel-
latione signati sunt, qui pacis eius tem-
pore plus quàm decet eriguntur, & sub
occasione defendendæ rectitudinis, uitio
deseruiunt elationis. Qui persecutionis

A tempore idcirco aduersa plus sentiunt,
quia de prosperis extolluntur. De qui-
bos bene dicitur: Tenuit ceruicem meã,
confregit me.] Id est, elationem quam in
infirmis habui, districtione suæ percussio
nis inclinauit. Et posuit sibi quasi in si-
gnum.] Constat nimirum quia idcirco
signum ponitur, ut sagittarum emissio-
ne feriatur. Fidelis itaque populus in si-
gnũ hosti suo est positus, quia eum sem
per suis ictibus impetit, eumq; suis perse
cutionibus affligit. Qui enim in hac ui-
ta assidua mala toleraret, uelut in signum
B positus, ictus excipit ferientis. Vnde &
prædicator egregius cùm persecutionũ
mala toleraret, atque sub persecutione ad
uersariorum gemeret, teneram discipu-
lorum mentem de suis afflictionibus cõ-
solans ait: Ipsi enim scitis quòd in hoc 1.The.3
positi sumus. Ac si eis apertè dicatur:
Quid in hoc tempore uulnera nostra mi-
ramini, qui si æterna gaudia quærimus,
huc ad hoc uenimus, ut feriamur? Sequi-
tur: Circumdedit me lanceis suis, con-
uulnerauit lumbos meos, non pepercit,
& effudit in terram uiscera mea.] Hæc
C iuxta literam beato Iob congruere posse
uidebantur, per hoc quod dicitur: Circũ-
dedit me lanceis suis conuulnerauit lũ-
bos meos, non pepercit, nisi subderetur
quod de eo minime scriptum legitur, ef-
fudit in terram uiscera mea. Ex qua re ne
cesse est ut dum hæc iuxta literam inueni
re non possumus, ea quæ in uerbis eius
secundum historiam sonant, iuxta spiri-
tum inquiramus. Sancta Ecclesia lanceis
ab hoste suo circumdatur, quando in mẽ
bris suis ab impugnatore callido tenta-
tionum iaculis impetitur. Bene autem
D circundari lanceis dicimur, quia anti-
quus hostis tentationis suæ uulnere ab
omni parte nos impetit. Sæpe enim dum
gula restringitur ut libido subigatur, ina
nis gloriæ aculeus mentem pulsat. Si au-
tem corpus abstinentiæ afflictione non
atteritur, contra mentem libidinis flam-
ma se excitat. Sæpe dum seruare parsimo-
niam nitimur, ad tenaciam labimur. Et
sæpe dum possessa effusè tribuimus, ad
auariciam ducimur, quia rursum collige
re quærimus quod tribuamus. Dum ergo
antiqui hostis iacula ubique nos impe-
tunt,

tunt, rectè nunc dicitur: Circumdedit
me lanceis suis. Et quia omne peccatum
hostis quidem callidus suadet, si nos eius
suasionibus consentiendo perpetramus,
aptè subiungitur: Conuulnerauit lum-
bos meos.] In lumbis quippe luxuria est.
Vnde & is qui cupiebat uoluptatem libi
dinis à corde extinguere, prædicauit di-
1.Pet.1. cens: Succincti lumbos mentis uestræ.
Cùm ergo antiquus hostis fidelem popu
lum ad luxuriam pertrahit, hunc procul
dubio in lumbis ferit. Vbi notandum
quoque est quòd non ait uulnerauit, sed
cõuulnerauit lumbos meos. Sicut enim
loqui aliquando unius est, colloqui uerò
duorum uel fortasse multorum sic anti-
quus hostis quia nos ad culpam sine no-
stra uoluntate non rapit, nequaquam
lumbos nostros uulnerare, sed conuul-
nerare dicitur: quia hoc quod nobis ille
male suggerit, nos sequentes ex uolunta
te propria implemus, & quasi cum ipso
nos pariter uulneramus, quia ad perpe-
trandum malum ex libero simul arbitrio
ducimur. Sequitur: Non pepercit.] Ac si
dicat, non destitit. Et effudit in terram
uiscera mea.] Quid aliud sanctæ Ecclesiæ
uiscera debemus accipere, nisi eorum mẽ
tes qui eius quædam in se mysteria conti
nent, qui ad intima sacramenta deser-
uiunt? Sed antiquus aduersarius cùm fi-
deles quosdam qui interioribus sacramẽ
tis deseruire uidebantur, ad secularia ne-
gocia pertrahit, eius proculdubio uiscera
in terram fundit: quia illos in rebus infi
mis conculcat, qui prius in occultis ac
spiritalib. actibus latebant. Sequitur:
Concidit me uulnere super uulnus.] In
infirmis suis sancta Ecclesia uulnere su-
per uulnus conciditur, quando peccatũ
peccato additur, ut culpa uehementius
exaggeretur. Quem enim auaritia pertra
hit ad rapinam, rapina ducit ad fallaciã,
ut perpetrata culpa ex falsitate etiam de-
fendatur: quid iste nisi super uulnus con
cisus est uulnere? Vnde bene quoque per
Oseæ 4. prophetam dicitur: Maledictum & men-
dacium & homicidium & furtũ & adul-
terium inundauerunt, & sanguis sangui
nem tetigit. Solet enim sanguinis no-
mine signari peccatum. Vnde is qui à
peccatis liberari desiderat, per pœniten-

A tiam clamat: Libera me de sanguinibus. Psal. 50
Sanguis ergo sanguinem tangit, cũ cul-
pa culpam cumulauerit. Et quia cũ uul-
nus uulneri additur, uires contra nos an
tiqui hostis uehementius excrescunt, re-
ctè subiũgitur: Irruit in me quasi gigas.]
Facilè quippe inimico resistitur, si non ei
uel in multis lapsibus uel in uno diutius
consentiatur. Sin uerò eius suasionibus
anima subesse consueuerit, quanto se ei
crebrius subiicit, tanto eum sibi intolera
biliorem facit, ut ei reluctari non ua-
leat: quia nimirum malignus aduersa-
B rius contra hanc ex praua consuetudine
deuictam, quasi more gigantis pugnat.
Sed tamen plærunque sancta Ecclesia
etiam post perpetratas culpas, mentes fi
delium ad pœnitentiam reuocat, & pec-
cata operis uirtute spõtaneæ afflictionis
mundat. Vnde bene subditur: Saccum
consui super cutem meam, & operui ci-
nere carnem meam.] Quid in sacco & ci-
nere nisi pœnitentia, quid in cute & car
ne nisi peccatum carnis debet intelligi?
Cùm ergo quidam post lapsum carnis ad
pœnitentiam redeunt, quasi saccus su-
C per cutem consuitur, & cinere caro ope-
ritur: quia culpa carnis per pœnitentiam
tegitur, ne indistricti iudicis examine ad
ultionem uideatur. Infirma autem mẽ-
bra sua sancta Ecclesia cùm à peccatis re-
trahit, atque ad pœnitentiæ remedium
reducit: hæc proculdubio fletibus adiuuat
ut ad recipiendam autoris sui gratiam cõ
ualescant, & per fortes plangit quod nõ
fecit, quod in membris suis debilibus
quasi ipsa fecit. Vnde bene adhuc subdit:

Quòd prælati sanctæ Ecclesiæ subditorum
D *peccata quasi propria plangunt, & dum*
uiderint aliquos pœnitentes, aliquos in ma
lis perseuerantes, iudicia diuina miran-
tur. *Cap. VII.*

Facies mea intumuit fletu.] Facies 11
quippe sanctæ Ecclesiæ sunt hi qui in
locis regiminum positi, apparent primi
ut ex eorum specie sit honor fidelis po-
puli, etiam si quid in corpore latet defor
me. Qui nimirum prælati plebibus plan
gunt culpas infirmantium, seq; sic de
alienis lapsibus, ac si de propriis affligũt.

Et sæpe dum quosdam uident aduenìam post culpas redire, quosdam in iniquitate persistere, occulta omnipotentis Dei iudicia mirantur, sed penetrare nequeũt. Obstupescunt enim quæ non intelligũt. Vnde & aptè subditur: Et palpebræ meæ caligauerunt.] Palpebræ enim recte appellati sunt, qui ad prouidenda pedum itinera uigilant. Sed quia occulta Dei iudicia nec præpositi uigilantes intelligunt, palpebræ sanctæ Ecclesiæ caligant. Sed ut sæpe iam me dixisse memini, beatus Iob sanctæ Ecclesiæ typum tenens, modo uoce corporis, modo autem uoce capitis utitur, & dum membris eius loquitur, repẽte ad uerba capitis leuatur. Vnde hic quoque subiungitur:

Quod sanguis Christi melius loquitur quam Abel: quia sanguis Abel ultionem, sanguis uero Iesu ueniã impetrat. Cap. VIII.

HAec passus sum absq; iniquitate manus meæ, cũ haberẽ mundas ad deũ preces.] Absq; iniquitate enim manus suæ pertulit, qui peccatũ nõ fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, & tamẽ dolorẽ crucis pro nostra redẽptione tolerauit. Qui solus præ omnibus mundas ad Deũ preces habuit: quia & in ipso dolore passionis pro persecutoribus orauit, dicens: Pater dimitte illis, non .n. sciunt quid faciunt. Quid enim dici, quid cogitari in prece mundius potest, quã cum & illis misericordia intercessionis tribuit, à quibus toleratˀ dolor? Vnde factum est, ut redemptoris nostri sanguinẽ, quẽ persecutores sæuientes fuderant, postmodũ credentes biberent, eumq; esse Dei filiũ prædicarent. De quo uidelicet sanguine aptè subiungitur: Terra, ne operias sanguinem meũ, nec inueniat in te latendi locũ clamor meus.] Peccanti homini dictũ est. Terra es, & in terrã ibis. Quæ scilicet terra redẽptoris nostri sanguinẽ non abscondit: quia unusquisq; peccator redẽptionis suæ preciũ sumens confitetur ac laudat, & quibus ualet proximis innotescit. Terra etiã sanguinẽ eius non operuit, quia sancta Ecclesia redẽptionis suæ mysteriũ in cũctis iã mũdi partibus prædicauit. Notandũ quod subditˀ: Neque in

Gen. 3.

12

A ueniat in te latẽdi locũ clamor meus. Ipse enim sanguinis redẽptionis qui sumitˀ, clamor nostri redẽptoris est. Vnde etiam Paulus dicit: Et sanguinis aspersionẽ melius loquẽtẽ quã Abel. De sanguine Abel dictũ fuerat: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Sed sanguis Iesu melius loquitˀ quàm Abel: quia sanguis Abel mortẽ fratricidæ fratris petiit, sanguis autẽ domini uitã persecutoribus impetrauit. Vt ergo in nobis sacramentum dominicæ passionis non sit ociosum, debemus imitari quod sumimus, & prædicare cæteris quod ueneramur. B Locũ enim latendi clamor eius in nobis inuenit, si hoc quod mẽs credidit, lingua tacet. Sed ne in nobis clamor eius lateat, restat ut unusquisque iuxta modulum suum, uiuificationis suæ mysterium proximis innotescat. Libet mentis oculos ad dominicæ passionis horam reducere, cum Iudæi persequentes sæuirent, discipuli timẽtes fugerent. Qui enim in carne mori uidebatur, nequaquam deus esse credebatur. Vnde hic aptè subditur:

Heb. 12.

Gen. 4.

C *Quod testis filij sit pater & conscius: quia in omni trinitatis opere unum consilium est, & una uoluntas. Cap. IX.*

ECce enim in cœlo testis meus, & conscius meus in excelsis.] Cùm enim filius labefactaretˀ in terra, erat ei testis in cœlo. Testis quippe filij pater est, de quo ipse in Euangelio dicit: Et qui misit me pater, ipse testimoniũ phibet de me. Qui rectè etiã cõscius dicitˀ: quia una uolũtate, uno cõsilio pater cũ filio semper operatˀ. Cuius etiã testis est, quia nemo nouit filiũ nisi pater. Tũc ergo in cœlo testẽ, & D consciũ in excelsis habuit quando hi qui eũ morientẽ in carne cernebãt, diuinitatis eius potentiã cõsiderare nesciebãt. Et cũ ignorarẽt homines, in morte tamen mediatoris Dei & hominũ nouerat qui cũ ipso operabatˀ pater. Quod fortasse ẽt ad uocẽ eius corporis referri ualet. Sãcta nanq; Ecclesia idcirco aduersa uitæ præsentis tolerat, ut hanc superna gratia ad 13 præmia æterna perducat. Carnis suæ mortẽ despicit, quia ad resurrectionis gloriã intẽdit. Et trãsitoria sunt quæ patitˀ, perpetua quæ præstolatur. De quibus nimirũ bonis

Ioan. 5.

bonis perpetuis dubietatem non habet, A quia fidele iam testimonium redemptoris sui gloriam tenet. Carnis quippe eius resurrectionem mente cospicit, atque ad spem fortiter conualescit: quia quod in suo uidet iam factum capite, sperat ut eius quoq; corpore, quod uidelicet ipsa est, absq; dubietate secuturum. Quam scilicet Ecclesiam Psalmista conspiciens in perpetua perfectione mansuram, sub appellatione lunæ describit. dicens: Luna

Psal. 88 perfecta in æternum. Quem quia ad resurrectionis spem dominica resurrectio roborat, rectè subiunxit: Et testis in cœlo B fidelis: quia ut de sua resurrectione non trepidet, iam eum in cœlo qui resurrexit à mortuis, testem habet. Fidelis itaque populus cum aduersa patitur, cum duris tribulationibus fatigatur, ad spem sequẽtis gloriæ mentem erigat, & de redẽptoris sui resurrectione confidens dicat: Ecce enim de cœlo testis meus, & conscius meus in excelsis. qui rectè conscius dicitur, quia naturam nostram non solum creando nouit, sed etiam assumendo. Scire enim eius, est nostra suscepisse. Vnde

Ps. 101 etiam per Psalmistam dicitur: Ipse enim C scit figmentum nostrum. Quid enim mirum si figmentum nostrum dicatur specialiter scire, dum constet mihi esse quod nesciat? Sed figmentum nostrum scire eius, est hoc in seipso ex pietate suscepisse. Quę tamen uox cum beato Iob congruere nobis etiam singulis potest. Omnis enim qui ex eo quod agit, humanas laudes appetit, testem in terra quærit.

Qui autem de actibus suis omnipotenti Deo placere festinat, testem in se cœlo habere considerat. Et sæpe contingit, ut ipsa D quoque in nobis bona opera ab incautis hominibus reprehendantur. Sed qui testem in cœlo habet, reprehensiones hominum metuere non debet. Vnde adhuc subditur: Verbosi amici mei, ad Deum

14 stillat oculus meus. Quid enim per oculum, nisi cordis intentio designatur? si-

Mat. 6 cut scriptum est: Si fuerit oculus tuus simplex totũ corpus tuũ lucidũ erit. quia cũ bona intẽtione quid agit, eius intentionis actio apud Deũ minimè fuscatur. Cũ ergo uerbosi amici sunt, id est, cũ & ipsi derogãt, qui in fide sociãtur, ad Deum necesse est ut oculus stilet, quatenus nostra intẽtio tota in amoris intimi cõpunctione defluat, & tãto subtilius se ad interiora erigat, quãto per exteriora opprobria repulsa, intus redire cogitur, ne foras euanescat. Sequit: Atq; utinã sic iudicaret uir cũ deo, quõ iudicat filius hominis cũ collega suo.] Peccatores qdẽ nos esse semper agnoscimus, sed tamẽ sępe in flagello positi, pro quo magis peccato flagellemur, ignoramus: & nosiipsos subtili inquisitione discutimus, ut si quo modo possimus, causam percussionis nostrę inuestigare ualeamus. Quæ dũ plerunq; nos latet, fit nobis oneri cæcitas nostra, & de eo qd patimur, plus dolemus. Quisquis uerò cũ collega suo ad iudiciũ accedit, & qd sentit dicit, & quicquid cõtradicit, agnoscit: & ꝙ uoluerit, pulsat: & nouit unde pulsatur. qui n. diuina animaduersione percutitur, dũ nouit quidẽ quia uapulat, sed cur uapulet ignorat, quasi dicit ipse qd sentit, sed quid contra se dicitur, nescit: quia ipse quidẽ ingemiscit in uerbere, sed Deus apertè non declarat pro qua eũ feriat ultione. Itaq; nunc dicitur: Atq; utinam sic iudicaretur uir cum Deo, quomodo iudicatur filius hominis cum collega suo.] Ac si apertè diceretur: Sicut in omni quod dico audior, sic omne quod de me dicitur, audirem. Quod tamen in hac uita fieri nullatenus potest: quia magna est interpositio oculis cordis nostri ad cõteplandã subtilitatẽ Dei, ipsa uidelicet infirmitas nostra. Sed tunc ad purum intuebimur eũ à quo nunc subtiliter intuemur, cum hac infirmitate deposita, ad contemplationis internæ gratiam uenerimus, de qua Paulus dicit: Tunc cognoscam sicut & cognitus sum: Vnde beatus Iob uidens eãdem cognitionem plenissimè hic perfici nullatenus posse, de cæcitate quidem uitæ præsentis gemit, sed tamen sede eius breuitate consolatur, dicens: Ecce enim breues anni trãseunt, & semitã per quam non reuertar, ambulo.] Omne quod transit, breue est etiam: & tardius terminari uideat. In mortis aũt semita per quã nõ reuertimur, ambulamus: non quò ad uitã carnis minimè resurgendo reducimur, sed quòd ad labores huius uitæ mortalis, *1. Cor.* 1

mortalis, uel ad conquirenda laboribus præmia iterum non uenimus.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM BEATI IOB.

PIRITVS meus attenuabitur, dies mei breuiabuntur:& solũ mihi superest sepulchrũ. Non peccaui, & in amaritudinibus moratur oculus meus. Libera me, et pone me iuxta te:& cuiusuis manus pugnet contra me. Cor eorũ longè fecisti à disciplina, propterea non exaltabuntur. Prædam pollicetur socijs:& oculi filiorum eius deficient. Posuit me quasi in prouerbium uulgi, & exemplum sum corã eis. Caligauit ad indignationẽ oculus meus & membra mea quasi in nihilum redacta sunt. Stupebant iusti super hoc: & innocens contra hypocritam suscitabitur. Et tenebit iustus uiam suam,& mundis manibus addet fortitudinem. Igitur omnes uos conuertimini & uenite, & non inueniam in uobis ullum sapiẽtem. Dies mei transierunt, cogitationes meæ dissipatæ sunt, torquentes cor meum. Noctem uerterunt in diem,& rursum post tenebras spero lucem. Si sustinuero, infernus domus mea est:& in tenebris straui lectulum meum. Putredini dixi, pater meus es, mater mea, & soror mea uermibus. Vbi est ergo nunc præstolatio mea: & patientiam meam quis considerat? In profundissimum infernum descendent omnia mea. Putásne saltem ibi erit, requies mihi?

Quòd timore iudicij, quanto finem suum magis propinquare cognoscunt electi, eo semetipsos terribilius discutiunt. Cap. X.

SPiritus meus attenuabitur.] Attenuatur spiritus timore iudicij, quia ele- A ctorum mentes quo amplius extremo iudicio 15 propinquare se sentiunt, eo ad discutiendas semetipsas terribilius contremiscunt, & si quas in se carnales unquam cogitationes inueniunt, pœnitentiæ ardore consumunt, ne ccogitationes suas dilatari carnali uoluptate permittunt, quia eo semetipsas dijudicantes subtilius feriũt, quo districtum iudicẽ præstolantur uicinum. Vnde fit ut propinquum sibi semper exitum suspicẽtur. Nam reproborum mentes idcirco multa nequiter agunt, quia hic se uiuere diu- B tius arbitrantur. Iustorum ergo attenuatur spiritus, sed crassescit iniquorũ. Quo enim per elationem tument, eo attenuationem spiritus non habent. Iusti uerò dum breuitatem suæ uitæ considerant, elationis & immunditiæ culpas declinant. Vnde & subditur: Dies mei breuiabuntur, & solum mihi superest sepulchrum.] Qui enim considerat qualis erit in morte, semper fit timidus in operatione, atq; unde in oculis suis iam quasi nõ uiuit, inde ueraciter in oculis sui conditoris uiuit. Nil quo transeat appetit cũ- C ctis præsentis uitæ desiderijs cõtradicit, & penè mortuum se considerat, quia moriturum minimè ignorat. Perfecta enim uita est mortis imitatio, quam dum iusti sollicitè peragunt, culparum laqueos euadunt. Vnde scriptum est: In omnibus operibus tuis memorare nouissima (Ecc. 7.) tua,& in æternum non peccabis. Vnde & beatus Iob quia dies suos considerat breuiari, & solũ sibi superesse sepulchrũ pensat, aptè subiungit: Non peccaui, & in amaritudinib. morat oculus meus.] D Ac si apertè dicat: Culpam non feci, & flagella suscepi. Sed hac in re animum mouet, quia in multis se huius historiæ locis peccasse confitetur. qua ratione peccasse se nunc abneget? Sed ad hæc ratio celeriter occurrit, quia nec tantum peccauit ut flagella mereretur, nec tamen esse sine peccato potuit. Nam quia non pro corrigenda culpa, sed pro gratia augenda percussus est, iudex ipse testatur, qui laudat & ferit. Et rursum quia sine peccato non fuerit, nec ipse negat, qui à iudice laudatur, atq; ideo laudatur, quia nõ negat. Sed credo quòd melius hæc uerba discutimus,

scutimus, si dicta ex uoce capitis sentia-
mus. Redemptor etenim noster ad ere-
ptionem nostram ueniens, & non pecca
16 uit, & amaritudinem pertulit, quia pœ-
nam culpæ nostræ sine culpa sua susce-
pit, de cuius uoce subditur: Libera me,
& pone me iuxta te, & cuiusuis manus
pugnet contra me. Ipse etenim non pec-
cauit in cogitatione uel opere, ipse in
amaritudine moratus est per passionem,
ipse liberatus est per resurrectionem, ipse
iuxta patrem positus est per ascensionẽ,
quia profectus in cœlum sedet ad dexte-
rem Dei. Et quia post ascensionis eius
gloriam Iudæa in discipulorũ eius perse
cutione commota est, rectè nunc dicitur:
Et cuiusuis manus pugnet contra me.]
Tunc quippe in membris illius furor
persequentium sæuijt, cum contra fide-
lium uitam flamma crudelitatis exarsit.
Sed quo irent iniqui, aut quid agerent,
dum is quem persequebantur in terra,
iam sedebat in cœlo? De quibus adhuc
subditur:

Quod reproborum corpus sub disciplina sit, mens uerò procul. Caput XI.

Cor eorum lōgè fecisti à disciplina.]
Si enim disciplinę custodiã nossent,
& nequaq̃ redẽptoris nostri præcepta cõ
temneret, ipsa eos carnis suæ mortalitas
ad amorem uitæ immortalis excitasset.
Hoc ipsum nanque, in hac uita, corru-
ptioni nos esse subiectos, iam de flagello
disciplinæ est. Aestu enim & frigore, fa-
me sitiq; turbari, morbis affici, quandoq;
etiã extingui, quid sunt hæc aliud, quàm
flagella peccati? Sed sunt nonnulli qui
& flagella tolerant, & tamen mentẽ ad fla
gellantis metum minimè reformant. Vn
de rectè nunc dicitur: Cor eorum longè
fecisti à disciplina.] quia etsi corpus sub
disciplina est, cor sub disciplina non est:
dum & flagellatur quisque, & tamen ad
humilitatem mentis non reducitur. Ne-
que ita hoc dicitur, ac si omnipotens &
misericors Deus longè cor hominis à di
sciplina faciat, sed q̃ spõte delapsum, ibi
remanere ubi cecidit iudicando permit-
tat: sicut ei in oratione quoque dicimus:
Mat. 6 Et ne nos inducas in tentationem, id est,
Luc. 10. induci minimè permittas. Sequitur: Pro-
A pterea non exaltabuntur.] Cor enim si
sub disciplina esset, superiora appeteret:
adipiscendis bonis transeuntibus non
inhiaret. Quorum igitur cor sub disci-
plina non est, rectè de illis dicitur: Pro-
pterea non exaltabuntur: quia dum in
infimis uoluptatibus dimissi, terrena bo-
na semper desiderant, cor ad superna gau
dia nunquam leuant. Exaltarentur quip-
pe, si mentem ad spem patriæ cœlestis eri
gerent. Sed qui per disciplinam custo-
dire uitam minimè student, sed ex deside
rio in imis iacent: &, quod est grauius,
B iacendo se erigunt, quia de rebus transi-
torijs extollũtur. Extolli autem possunt,
sed exaltari nequeunt, & inde profun-
dius in imo sunt, unde se apud se altio-
res fiunt. Cor itaq; quod sine disciplina
est, exaltari non ualẽt, quia humana mẽs
sicut malè eleuata in infimis premit, sic
bene pressa in sublimibus leuatur. Se-
quitur:

Quòd socij diaboli sint apostatæ angeli, qui cũ eo corruerunt: filij uerò, qui per dilectionem ab eo gignuntur. Cap. XII.

C
Prædam pollicetur socijs, & oculi 17
filiorum eius deficient.] Postquam
de multitudine iniquorum, id est, de anti
qui hostis corpore, beatus Iob sententiã
protulit, mox ad ipsum eorum princi-
pem, id est, caput omnium perditorum
sententiam uertit, atq; à plurali numero
ad singularem redit. Ita quippe unum
corpus sunt diabolus & omnes iniqui,
ut plærunque nomine capitis censeatur
corpus, & nomine corporis appelletur
caput. Nam capitis nomine censetur cor
D pus, cum de peruerso homine dicitur: Ex
uobis unus diabolus est. Et rursum no-
mine corporis appellatur caput, cũ de ip
so apostata angelo dicitur: Inimicus ho Mat. 13
mo hoc fecit. Iste igitur princeps omniũ
peruersorum alios socios habet, atque a-
lios filios. qui nanq; sunt eius socij, nisi
apostatæ angeli, qui cũ eo de cœlestis pa-
triæ sede ceciderunt? Vel quos alios fi-
lios habet, nisi peruersos homines, qui
de eius praua persuasione in malitiæ ope
ratione generantur? Vnde etiam uerita-
tis uoce infidelibus dicitur: Vos ex pa- Ioan. 8
tre

tre diabolo estis. Peruersus itaq; iste autor erroris prædam socijs policetur, quia malignis spiritibus prauorum promittit animas in eorum fine rapiendas. Et oculi filiorum eius deficient.] Quia dum intẽtiones hominum ad sola terrena sperãda excitat, hoc illos amare facit, quod diu tenere non possunt. Neq; enim ualet amoris praui intentio permanere, quãdo & hoc quod amat, ipsumq; qui amat, cõstat sub celeritate deficere. Possunt quoque & per socios fortasse intelligi crudelissimi quique & omni malitia iam repleti, per filios uerò hi q adhuc deceptorijs promissionibus illusi, augendæ prauitati nutriuntur: ut illos iam uelut ex meritò malitię diabolus quasi socios habeat, qui iam non habent in perditione quo crescant, istos autem quasi filios, quos promissionibus lactat ut ad peiora proficiãt. Sed oculi filiorum eius deficiẽt, quia prauorum intentiones cadunt, cum omne quod hic appetũt, deserunt: & illic quod doleant, sine fine patiuntur. Sequitur: Posuit me quasi in prouerbium uulgi, & exemplum sum coram eis.] Hæc beatus Iob dicat ex se, dicat ex uocibus omniũ electorum. Omnis quippe qui flagello percutitur, quasi in prouerbium ponitur uulgi, quia stultus quisque dum cuiquã maledicere appetit, ex illius similitudine maledictionem sumit, quem percussum temporaliter uidet, eamq; pœnam suo optet aduersario, quam euenisse conspicit iusto. Sicq; fit, ut non rectè sapientibus, in exemplum deducatur rectus, dũ & pœna iusti esse damnatio creditur, & quæ illi maneat gloria, nulla spe fidei prævidetur. Sequitur:

Quod iusti cum uident sanctorum innocentiã à peccatoribus opprimi, iudicia Dei mirantur, ad quorum secreta non penetrant. Cap. XIII.

18 CAligauit ad indignationem oculus meus, & membra mea quasi in nihilum redacta sunt.] Ad indignationem oculus caligat, quando ipsi quoque qui in dominico corpore, id est, in Ecclesia lumen ueritatis habent, dum se diutius à prauis despici ac dedignari conspi-

A ciunt, de occulti iudicij admiratione turbantur, & secretũ dei penetrare nequeũt, cur præualere peruersi contra bonorum innocentiam permittuntur. Quis etenim non obstupescat, cũ Herodias apud temulentum regem saltatu filiæ obtinet, ut caput amici sponsi, prophetæ, & plus quàm prophetæ, ante ora conuiuantium in disco deferatur? Sed cum iusti ad indignationem caligant, infirmi plerunque usque ad infidelitatem corruunt. Vnde subditur: Et membra mea quasi in nihilum sunt redacta.] Membrorum B quippe nomine, teneritudo exprimitur infirmorum, qui dum peruersos prospiciunt florere, iustosque cruciari, ad hoc nonnunquam perueniũt, ut se bona uel inchoasse pœniteant, atque ita ad agenda mala citius redeunt, ac si eorum uitæ nocuerit bonum quod inchoauerunt. Hoc autem quod ait: Caligauit ad indignationem oculus meus, uerbis planioribus aperit, adiungens:

Quòd contra hypocritas sancti suscitantur, cũ eorum gloriam honoremq; contemnunt, & ad sola bona cœlestia mentem erigunt, quæ C *sibi cum malis communia esse non possunt. Cap. XIIII.*

STupebunt iusti super hoc, & innocẽs contra hypocritam suscitabitur [Hoc loco innocens necdum perfectus iustus accipitur, qui bona adhuc inchoans, & si nocere alijs non nouit, perfecta tamen ipse agere nequaquam ualet. Et quia corda paruulorum, dum peruersos florere in præsenti uita conspiciunt, inuidiæ facibus succenduntur: tanto enim D quisque plus inuidet alijs bona præsentia, quanto ea ipse minus contempserit. Nam quod haberi ab omnibus non ualet simul totum, huic desit quod alter habuerit. Succenditur uerò contra hypocritam innocens, dum gloriæ simulatoris inuidet etiam qui nulli nocere solet. Sin uerò hoc in loco innocens quilibet in bono perfectus accipitur, contra hypocritam innocens suscitatur, quando hunc & florere conspicit, & tamen cum suo eũ flore contemnit: & prædicando quę recta sunt, tanto eum despiciendum cæteris esse denunciat, quanto eum conspicit illa anxiè quærere, quæ cum eo diu nõ ualeãt permanere.

permanere In quo adhuc sensu subiungitur: Et tenebit iustus uiam suam, & mundis manibus addet fortitudinem.] Cõsiderato quippe hypocrita, iustus uiã suam tenet, quia dũ illum ex peruersa uoluntate obtinere ea quæ mũdi non sunt intuetur, ipse ad amorem cœlestiũ robustius stringitur: sciens quia bonis desiderijs præmia æterna non deerunt, dum & prauis & duplicibus cordibus bona temporalia non negantur. Qua ex re mundis quoq; manibus addit fortitudinẽ: quia cõspiciẽs peruersos obtinere terrenã gloriã, bona sua opera prouehit ad perfectionem, & tanto altius temporalia despicit, quanto hæc abundare etiam malis cernit. Quàm enim sint despicienda considerat, quæ deus omnipotens etiam peruersis præstat. Si enim principaliter magna essent, nequaquam hæc conditor aduersarijs suis tribueret. Vnde & indignũ sibi esse perpendit, ut illa bona appetat, quæ abundare conspicit & malis, sed ad percipienda cœlestia mentem suam dirigit, quæ sibi cum reprobis cõmunia esse non possunt. Igitur postquam exteriores profectus malorum, bonorum uerò interiores intulit, exhortationis uerba protulit, dicens: Igitur uos omnes conuertimini & uenite.] Quæ uidelicet exhortationis uerba propriè ad electos format, quos ad æternitatem uocat. Qui duobus modis inuitantur, scilicet, ut conuertantur, & ueniant: conuertantur nimirum fide, ueniant opere. Vel certè conuertantur deserendo mala, & ueniant bona faciendo, sicut scriptum est: *Psal. 36* Declina à malo, & fac bonum. Mirandum uerò quod subditur: Et non inueniam in uobis ullũ sapientem.] Quid est quòd eos ad sapientiam uocat, & tamen optat ne illos sapientes inueniat, nisi quòd ad ueram sapientiam uenire non possunt, qui falsæ suæ sapientiæ fiducia decipiuntur? *Esa. 5* de quibus scriptum est: Væ qui sapientes estis in oculis uestris, & coram uobismetipsis prudentes: Et quibus rursum dicitur: *Rom. 12* Nolite prudentes esse apud uosmetipsos. Vnde idem prædicator egregius hos quos carnaliter sapientes inuenerat, ut sapientiam ueram perciperent, prius fieri stultus quærebat, dicẽs: Si quis

A uidetur inter uos sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat, ut sit sapiens. *1. Cor. 3* Et per semetipsam ueritas dicit: Confiteor tibi pater domine cœli & terræ, quia abscondidisti hæc à sapientibus & prudẽtibus, & reuelasti ea paruulis. *Mat. 11* *Luc. 10* Quia ergo hi qui apud semetipsos sapientes sunt, ad uerã sapientiam peruenire non possunt, rectè beatus Iob conuersionem auditorum desiderans, exoptat ne in eis ullum sapientem inueniat. Ac si eis apertè dicat: Stulti esse apud uosmetipsos discite ut in deo uerè sapiẽtes esse ualeatis. Sequitur.

B *Quòd cogitationes sanctorum siue in lucris animarum, siue in dispensatione rerum temporalium torqueant corda eorum, quia alternantibus prosperitatibus & in nocte timent ne ruant, & in die suspecti sunt ne præsumant.*

Caput. XV.

Dies mei transierunt, cogitationes meæ dissipatæ sunt, torquentes cor meum.] Sancta electorum Ecclesia per diurna & nocturna tempora conspicit uitæ suæ spatia transire, quia noctem in aduersitatibus, diem uerò in prosperitati- C bus habere consueuit. Quasi enim lux ei oritur ex tranquillitate pacis, & nox ex dolore persecutionis. Sed cũ post quietis ocia ad excrescẽtis cõtra se persecutionis laborẽ redit, dies suos transire testatur. In quibus tamen diebus solet tanto grauioribus curis premi, quanto à se de ipsa tranquillitate pacis subtiliores à iudice rationes cogitat exquiri. In tranquillitate enim pacis modò animarum lucra cogitat, modò terrenarum rerum dispensationes curat. Quæ uidelicet terrenorum actuum dispensationes tanto bonis mẽ- D tibus grauiores sunt, quanto earum intuitu ab intuendis cœlestibus uel ad modicum auelluntur. Vnde bene beatus Iob siue sua siue uoce uniuersalis Ecclesiæ, postquam dies suos transisse testatur, ilico subiunxit: Cogitationes meæ dissipatæ sunt, torquentes cor meũ.] Quia dum bonis mentibus temporalis felicitas transit, etiam cura eis terrenæ dispensationis subtrahitur, quæ eas in cogitationibus torquere uidebantur. Dum enim erectæ semper esse ad percipienda cœlestia appetũt, eo ipso quo aliquando

ex dispensatione terrena ad ima cogitan da descẽdunt, torqueri se sentiunt. Vnde fit ut ipsa quoque aduersitas persecutionis uertatur in magnam exultationem lætitiæ propter adeptam quietem cordis. Vnde & aptè subditur: Noctem uerterunt in diem.] Dissipatæ etenim cogitationes noctem in diem uertunt, quia nõnunquam iustis amplius placet ex aduersitate mala perpeti, quàm ex prosperitate terrenæ dispensationis cura fatigari. Sed quia nouerũt cautius & aduersa transire, & prospera rursus illucescere, aptè subiungitur: Et rursum post tenebras spero lucem.] Lux enim post tenebras speratur, quia uel post noctem uitæ præsentis æternum lumen percipitur, uel ita hic aduersitas atque prosperitas alternant, ut sibi succedere uicissim non desinant: Vnde fit ut in luce nox in suspicione sit, & in nocte lux in præsumptione, sicut scriptum est: In die bonorum ne immemor sis malorum, & in die malorum ne immemor sis bonorum. Sed ecce quia autoris nostri gratia redempti sumus, hoc iam cęlestis muneris habemus, ut cũ à carnis nostræ inhabitatione subtrahimur, mox ad cœlestia præmia ducamur: quia dum conditor ac redemptor noster claustra inferni penetrans, electorum exinde animas reduxit, nos illò ire non patitur, unde iam alios descendendo liberauit. Hi uerò qui ante eius aduentum in hunc mundum uenerunt, quantamlibet iustitiæ uirtutem haberent, ex corporibus educti in sinu cœlestis patriæ statim recipi nullo modo poterant: quia necdum ille uenerat qui inferni claustra sua descensione solueret, & iustorum animas in perpetua iam sede collocaret. Vnde beatus Iob & afflictionem sentiens, & adhuc differri retributionem iustorum sciens, aptè subiungit:

Eccl. 11

Quòd sancti licet ad infernum post mortem ab Adam usq; ad Christum descenderint, ibi tamen quasi in lectulo quiescebant, solas tenebras pro pœnæ habentes, & hoc eis summum tormentum erat, quòd expectatum saluatorem nondum uidebant. *Cap. XVI.*

21 SI sustinuero, infernus domus mea est, & in tenebris straui lectulum meũ.] A Priores etenim sancti & sustinere aduersa poterant, & tamen è corporibus educti, adhuc ab inferni locis liberari nõ poterant, quia necdum uenerat qui illuc sine culpa descenderet, ut eos qui ibi tenebantur ex culpa liberaret. Tunc uerò homo suum lectulum in tenebris strauit, quando lucem iustitiæ persuasori callido cõsentiẽdo deseruit. Et quia in ipsis quoque inferni locis iustorũ animæ sine tormento tenebantur, ut & pro originali culpa adhuc illuc descenderent, & tamen ex propriis actibus supplicium non haberent, B quasi in tenebris lectulum strauisse, est in inferno sibi requiem præparasse. Graue etenim tædium electis fuit, post solutionem carnis, adhuc speciem non uidere creatoris. Quod tædium non immeritò beatus Iob tenebras uocat. Sed quia hoc ex pœna infirmitatis uenit, rectè eandem mox infirmitatem subdit, dicens:

Quod natura corrupta & praua consuetudo uermes concupiscentiarum in nobis generant, & ex putredine huius carnis huiusmodi soboles oriatur. *Cap. XVII.*

C PVtredini dixi, pater meus es, mater mea, & soror mea uermibus.] Quid 4 est hoc quod dixit putredini, pater meus es, nisi quod omnis homo ab origine iã uitiata descendit? Vnde & additur: Mater mea & soror mea uermibus: quia uidelicet & ab ipsa putredine, & cum ipsa in hunc mundum uenimus. Quantum enim ad materiam corruptibilis carnis, mater nostra ac soror uermes sunt, quia & de putredine processimus, & cum putredine uenimus, quam portamus. Quod si intelligi spiritaliter potest, & D mater natura: & consuetudo non immeritò soror uocatur, quia ab illa cum ista sumus. Quæ uidelicet mater & soror uermes sunt, quia ex natura corruptibili & consuetudine peruersa cogimur, ut quasi quibusdam uermibus, sic inquietis cogitationibus in mente fatigemur. Carnis enim natura uitiata, & consuetudo peruersa, quia innumeras curas in corde infirmitatis nostræ generant, bene mater & soror uermes uocantur. Mordent enim animum curæ, dum inquietant. Non enim cessant iusti uiri

uel

uel sollicitè cogitare & perractare quid agant, uel prouidè inspicere quo post præsentem uitam ducendi sunt, quia ergo tunc electi ante aduentum domini & in labore uitæ præsentis se esse cernebãt, & tamen post pręsentem uitam necdum cœlestia bona percipere, multis cogitationib. uerebantur: expectabant enim gratiã redemptoris sui, nec tñ ad eam poterant in carne uiuendo peruenire. Vnde & aptè subditur: Vbi est ergo nunc prętolatio mea?] Quæ esse potuit pręstolatio iustorum, nisi iustus & iustificans deus? qui ad pœnas humani generis spõte descenderet, & captiuos mortis, iustitię suę uirtute liberaret: huius enim pręsentiam minimè cessabant intenta cogitatione præstolari, quam quandoq; esse uenturam nouerant, sed uenire citius quęrebant. unde non ait: Vbi est ergo pręstolatio mea? sed ait: Vbi est ergo nunc pręstolatio mea? Dũ enim addit nũc, ostendit quia quod quandoque uenturũ erat, uenire citius desiderabat. Sequitur: Et patientiam meam quis considerat?] Expressit desiderium quo festinat in carne positus redimi, & ab inferis ad superna reuocari. Et quidem paucorum hominum ista fuit perpendere, ut scirent de præsentis uitæ laboribus, uel de subsequenti post mortem dilatione cogitare. Quod utrumq; iusti ante aduentũ redẽptoris nostri se perpeti dolebant. Vnde & rectè dicitur: Et patientiam meã quis considerat? Et quidem non deest qui patientiam consideret, sed cùm citius non exaudit, quasi minus considerare Deus dicitur. Ipsa enim humani generis quæ uenit in mundi fine redemptio, ab his q à mundi initio præcesserunt, tarda credebatur: quia longo temporis spatio à cœlestium remuneratione disiuncti sunt, ueritate attestãte, quæ ait: Multi prophetæ & reges uoluerunt uidere quæ uos uidetis, & non uiderunt. *Luc. 10* Itaq; quod nunc dicit: Patientiam meam quis considerat? ardẽtis desiderij uota panduntur. Neq; enim, ut prædiximus, iustorum patientiam nõ considerat Deus: sed quasi non considerare dicitur, ad uotum desiderij minus citius apparere, & in prolixiora tempora dispensationis suæ gratiam differre. Dicat

A ergo: Patientiam meam quis considerat? quia quod disponenti breue est, longum est amanti. Vnde adhuc dilationis suæ damna considerans, hoc quod iam prędixerat, repetit: & descensurus adima, uocem doloris ingeminat, dicens: In profundissimum infernum descendent omnia mea.] Cùm constet quòd apud inferos iusti non in locis pœnalibus, sed in superiori quietis sinu tenerentur, magna nobis oboritur quęstio, quidnam sit ꝙ beatus Iob asserit dicens: In profundissimum infernum descendent omnia mea. B Qui & si ante aduentum mediatoris Dei & hominum in infernum descensurus erat, liquet tamẽ quia in profundissimũ infernum descensurus non erat. An ipsa superiora loca inferi, profundissimum infernum uocat? Quia uidelicet quantum ad sublimitatem cœli, iam huius aeris spatium non immeritò dici infernus potest. Vnde cùm apostatæ angeli à cœlestibus sedibus in hoc caliginoso aere sint demersi, Petrus Apostolus dicit: Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidit in iudicio cruciandos reseruari. *2. Pet. 2* C Si ita que quantum ad celsitudinem cœli, aer iste caliginosus infernus est, quantũ ad eiusdem aeris altitudinem, terra quæ inferius iacet, & infernus intelligi, & profundus potest: quantum uerò ad eiusdem terræ altitudinem, & illa loca inferi, quæ superiora sunt alijs receptaculis inferni, hoc loco non incongruè inferni profundissimi appellatione signantur: quia quod aer ad cœlum, terra ad aerem, hoc est ille superior infernorum sinus ad terram. Sed mirum ualde est quod adiun D git. Descendent omnia mea. Cùm enim sola anima descensura esset ad inferni loca, quid est quod sanctus uir illuc prohibet omnia sua descendere, nisi quòd ibi se esse totum uidit, ubi pondus suæ remunerationis intelligit? 23 Quia hoc quod ex se insensibile in terra deserit, quousq; ad incorruptionẽ resurrectionis redeat, se esse non sentit. Omnia itaq; sua in infernum profundissimum descensura perhibet, quò solam suam animam descensurã uidet, quia ibi totus est, ubi sentire posset quod reciperet. Vel certè in infernum omnia

omnia eius descendunt: quia laborum omnium retributio, adhuc in sola inferni quiete recipi pręstolabatur. Et quasi illuc descendit omne quod egit: quia ibi quietem retributionis, suæ ex omnibus inuenit. Vnde etiam ipsa quies præstolata subiungitur, cùm ilico subinfertur: Putas ne saltem ibi erit requies mihi?] In quibus nimirum uerbis & innotescit quod desiderat, & tamen esse se adhuc de suscipienda requie dubium, designat, ne cuius sctã opera tot flagella secuta sunt, occulto iudicio superni iudicis, post flagella temporalia etiam mansura torenta sequerentur. Qua in re cum magno nobis timore pensandum est, quis nostrũ iam de requie æterna securus sit, si de ea adhuc & ille trepidat, cuius uirtutis præconia & ipse iudex qui percutit, clamat. Si enim rursus uix salubitur, impias & peccator ubi parebunt? Beatus enim Iob ad requiem se post flagella peruenturum nouerat: sed ut nostra timore corda concuteret, ipse uisus est de æternæ quietis retributione dubitare, cùm dicit: Putas ne? ut nos uidelicet perpendemus quanta debemus formidine uenturum iudicium semper expauescere, quando & ille qui à iudice laudatus est, adhuc de retributione iudicij in suis uocibus securus nõ est:

B. GREGORII EXPOSITIONIS MORALIS in beatum Iob LIBER DECIMUS QUARTUS.

Caput I.

SVperiori huius operis parte tractauimus, quòd omnipotens deus ut mentes corrigeret sub lege positorũ, beati Iob uitam ad testimonium adduxit, qui legem non nouit, & tamen tenuit, qui pręcepta uitę quę scripto non acceperat, custodiuit. Huius prius actio deo attestante laudatur, & probari postmodum diabolo insidiante permittitur, ut per tentamenta tribulationis ostéderet, quantum prius in tranquilitate profecisset. Huius uitã inimicus generis humani more suo improbus, & laudari deo attestante cognouit, & tamen ad tentandum expetijt. Quem cùm tot damnis re- A rum, tot orbitatibus percussum sternere nequiuisset, uxorem ei in stimulum malæ suasionis excitauit: ut saltem per familiaria uerba corrũperet, quem per tot sternere nunciorum tormenta minimè ualeret. Sed quum adiutorio fœminæ, quod contra Adam prius in paradiso obtinuit, contra hunc secundum in sterquilinio positum, roborari non potuit, ad alia se tẽtandi argumẽta conuertit: ut amicos eius quasi consolantes adduceret, & tamen eorum mentes in asperitatem increpationis excitaret, quatenus B eum cuius patientiam flagela non uicerat, inter flagella saltem aspera uerba superarent. Sed inimicus callidè insidians, fraudem quam contra sanctum uirum parauerat, pertulit: quia sancto uiro quot occasiones perditionis intulit, tot causas uictoriæ ministrauit. Contra tormenta quippe patientiam, contra uerba sapientia tenuit: quia & dolores uerberum æquanimiter sustinuit, & stultitiam malè suadentium sapienter frenauit. Sed quia in ipsis passionibus doctisque loquutionibus sanctæ Ecclesiæ typũ C tenet, amicis eius, ut sæpe iam diximus, quædam recta, & quædam stulta loquentibus, non immeritò hęretici figurãtur: qui pro eo quòd sancto uiro sunt, multa de reprobis recta dicunt: sed pro eo quòd speciem hæreticorum tenent, plærunq; in oris sui excessu dilabuntur, & uerborũ suorum iaculis sancti uiri pectus feriũt, sed contra mentem inexpugnabilẽ ipsa sua percussione fatigantur. Nos igit subtili debemus discretione distinguere, & quid sit in eorum uerbis quod uerè de reprobis sentiunt, & quod contra bea- D tum Iob fatuum sonant.

CAPVT DECIMVMOCTAVVM BEATI IOB.

RESPONDENS autem Baldath Suites, dixit: Vsq; ad quẽ finẽ uerba iactabis? Intellige prius: & sic loquamur. Quare reputati sumus ut iumenta, & sorduimus coram

ram te? Quid perdis animam tuam in furore tuo? Nunquid propter te derelinquetur terra, & transferentur rupes de loco suo? Nónne lux impij extinguetur, nec splendebit flamma ignis eius? Lux obtenebrescet in tabernaculo illius, & lucerna quæ super eum est extinguetur. Arctabuntur gressus uirtutis eius, & præcipitabit eum consilium suum. Immisit enim in rete pedes suos, & in maculis eius ambulat. Tenebitur planta illius laqueo, & exardescet contra eum sitis. Abscondita est in terra pedica eius, & decipula illius super semitam. Vndique terrebunt eum formidines, & inuoluent pedes eius. Attenuetur fame robur eius, & inedia inuadat costas illius. Deuoret pulchritudinem cutis eius, & consumat brachia illius primogenita mors. Auellatur de tabernaculo suo fiducia eius, & calcet super eum quasi rex interius. Habitent in tabernaculo illius socij eius qui non est, aspergatur in tabernaculo eius sulphur. Deorsum radices eius siccentur, sursum autem atterratur messis eius. Memoria illius pereat de terra, & non celebretur nomen eius in plateis. Expellet eum de luce in tenebras, & de urbe transferet eum. Non erit semen eius neque progenies in populo suo, nec ullæ reliquiæ in regionibus eius, in die eius stupebunt nouissimi, & primos inuadet horror. Hæc sunt ergo tabernacula iniqui, & iste locus eius, qui ignorat Deum.

Quòd superbi cum se despici suspicantur, ad contumelias prosiliunt. Cap. II.

RESpondens autem Baldath Suites, dixit: Vsque ad quem finem uerba iactabis? Intellige prius, & sic loquamur] Omnes hæretici sanctam Ecclesiam in quibusdam incognitis superbire putant, quædam uero nec intelligere suspicantur. Vnde Baldath Suites beatum Iob quasi in superbia astruit erupisse, quem fatetur uerba iactare. Sed signat ipse quanta elatione tumuerat, qui beatum Iob loqui quæ non intelligeret, putabat. Et quia omnes hæretici in æstimatione sua à sancta se Ecclesia despici conqueruntur, aptè subiungitur: Quare reputati sumus ut iumenta, & sorduimus coram te?] Humanæ mentis est proprium, hoc sibi fieri suspicari, quod facit. Arbitrantur etenim se despici, qui bonorum mores despicere consueuerunt. Et quia in his quæ comprehendi ualent ratione, contra hæreticos ostendit Ecclesia rationabile non esse quod astruunt, æstimari se ab eius iudicio uelut iumenta suspicantur. Ex qua despectus sui suspicione protinus ad dedignationem prosiliunt, atque ad eiusdem Ecclesiæ contumelias excitantur. Vnde subditur: Quid perdis animam tuam in furore tuo?] Hæretici uel zelum rectitudinis, uel spiritalem gratiam sanctę prædicationis, non uirtutis pondus, sed insaniam furoris æstimant. Quo furore uidelicet perire fidelium animas arbitrantur, quia inde interire Ecclesiæ uitam credunt, unde eam contra se inseruere conspiciunt. Sequitur: Nunquid propter te derelinquetur terra?] Se enim undique Deum colere, se totum mundum existimant occupasse. Quid est ergo dicere: Nunquid propter te derelinquetur terra, nisi hoc quod sæpe fidelibus dicunt, quia hoc est uerum quod uos dicitis, omnis à deo terra derelicta est, quam iam præter multitudine nos tenemus. Sancta autem uniuersalis Ecclesia prædicat, saluari ueraciter nisi intra se non posse, asserens quòd omnes qui extra ipsam sunt, minimè saluabuntur. At contrà hæretici, qui etiam extra ipsam saluari se posse confidunt, in quolibet loco sibi diuinum adiutorium adesse profitentur. Vnde dicunt: Nunquid propter te derelinquetur terra: id est, ut quisquis extra te fuerit, minimè saluetur? Vnde etiam subditur: Et transferentur rupes de loco suo.] Hæretici rupes uocāt

eos, quos sublimibus in humano genere exercere sensibus æstimant, quos profectò se habere gloriantur. Cùm uerò sancta ecclesia peruersos quousque prædicatores intra sinum rectæ fidei colligere studet, quid aliud quàm de locis proprijs rupes mouet, ut intra eam recta sentientes humiliter iaceant, qui in peruersis suis sensibus prius ridigi stabant? Sed hoc fieri hæretici omnino contradicunt, & propter eius uocem rupes de loco proprio transferri renituntur: quia uidelicet nolunt ut ad eam ueniẽtes, uera humiliter sentiant hi, qui apud eos elatis sensibus falsa sapiebant.

Quòd & bona malis, & mala bonis in hac uita indifferenter eueniunt: in uita uerò æterna sola uera bona bonis, & uera mala malis seruantur. *Caput. III.*

3 PLærunque uerò hæretici cùm quosdam in sancta ecclesia, uel inopia, uel flagellis laborantes aspiciunt, semetipsos mox in arrogantiam iustitiæ extollunt, & quicquid aduersum fidelibus euenisse conspiciunt, hoc factum pro eorum iniquitatibus putant: nescientes nimirum quia actionum meritum præsentis uitæ qualitas nullatenus probat. Nam plærunque & bona malis, & mala bonis eueniunt, pro eo quod & uera bona bonis, & uera mala malis in æterna retributione seruantur. Baldath itaque typum hæreticorum de prosperitate uitę præsentis sese extollentium tenens, aduersus beati Iob flagella, quasi ex eorum uoce contra iustorum opprobra inflatur ac disertè quidem contra impios disputat, sed quàm peruersè contra iustum talia dicat ignorat: nam subiecit dicens: Nonne lux impij extinguetur, nec splendebit flãma ignis eius?] Hæc si in p̃sentis uitæ definitione denunciat, fallitur: quia plærunque & impijs inesse lumen prosperitatis cernitur, & pios tenebræ ignobilitatis ac paupertatis abscõdunt. Sin uerò ad hoc eius sermo dirigitur, ut ostendat quid in suo fine patiantur, ueraciter dicitur: Nonne lux impij extinguetur, nec splendebit flamma ignis eius? Quod si dici de impio rectè po- A tuit, contra sanctum tamen uirum in flagello constitutum dici non debuit. Sed nos uires brachiorum illius in suis potentijs perpendentes, pensemus quàm ualidè iacula intorquet, & desinamus aspicere intorquendo quem impetit, nimirum scientes quia frustratis ictibus lapidem feriat. Dicat ergo:

Quòd unusquisque reproborum flammam propriam habeat in corde illius concupiscentię à qua abstrahitur & illicitur. *Cap. IIII.*

B NOnne lux impij extinguetur?] Quia habent & impij lucem suam, prosperitatem scilicet uitæ præsentis. Sed lux impij extinguetur, quia fugitiuæ uitæ prosperitas cum ipsa citius uita terminatur, ubi aptè subditur: Nec splendebit flamma ignis eius. Omnis nanque impius habet flammam ignis proprij, quem in corde suo ex feruore desideriorum temporalium accendit, dum modò istis modo illis cupiditatibus æstuat, & cogitationes suas per multiplicia blandimenta seculi amplius inflammat. Ignis C autem si flammam non habet, nequaquã fuso lumine splendet. Flamma itaque ignis eius, est decor uel potestas exterior quæ de interno eius ardore procedit: quia quod anxiè in hoc mundo adipisci desiderat, plærunque ad cumulum per ditionis suæ obtinet: & siue in potestate culminis, siue in diuitijs multiplicatur, quasi per exteriorem gloriam lucet. Sed non splẽdebit flamma ignis eius, cùm in die exitus, omnis exterior decor subtrahitur, & solo suo intrinsecus ardore concrematur. Flamma ergo ab igne subtra- D hitur, cùm gloria exterior ab interno eius ardore separatur. Habent enim & iusti flammam ignis sui, sed nimirum quæ resplendeat, quia uidelicet eorum desideria in bonis operibus lucent. Iniquorum uerò flamma minimè splendet, quia per hoc quod mala appetunt, ad tenebras pertrahuntur. Vnde & sequitur: Lux obtenebrescet in tabernaculo illius. Si plęrunque tristitiam tenebras accipimus, non immeritò lucem accipere gaudium debemus. Lux ergo in tabernaculo illius tenebrescit, quia in eius consciẽtia

tia, quam malè inhabitat gaudium quod de temporalibus rebus fuerat, deficit. Vn
4 de & aptè subiungitur: Et lucerna quæ super eum est, extinguetur.] Vt enim de usu multorum loquar, lucerna lumen in testa est, lumen uerò in testa est gaudium in carne. Lucerna ergo quæ super eũ est, extinguitur; quia cùm malorum suorum retributio impium sequitur, in eius mente gaudium carnale dissipatur. Bene aũt de lucerna hac non dicitur, quæ apud eum est, sed q̃ sup eum est: quia iniquorum mentẽ terrena gaudia possident, sicq; eã in uoluptatibus absorbent, vt super ipsam sint, nõ apud ipsam. Iusti autem etiam cùm prosperitatem uitæ præsentis habent, eam sub semetipsis premere nouerunt, ut hoc quod apud se in bonis hilarescunt, grauitatis consilio transeant, & uirtutis regimine excedant. Lucerna ergo impij quæ super eũ est, extinguitur, quia citius eius gaudiũ deficit, quod eum totum in hac uita possedit. Et qui nunc malè se in uoluptatibus dilatat, eum post in supplicijs pœna coangustat. Vnde adhuc subditur: Arctabuntur gressus uirtutis eius.] Nũc enim quasi totiens uirtutis suæ gressus exerit, quotiens potestatis suæ uiolentias exercet. Sed gressus uirtutis eius arctabuntur, quia uires malitiæ illius quas nunc in uoluptate sua exhibet, postmodum pœna constringit. Sequitur.

Quòd sapientes huius seculi in proprium sensum præcipites ruunt. Caput V.

ET præcipitabit eum consilium suũ.] Habet nunc consilium omnis iniquus præsentia appetere, æterna deserere, iniusta agere, iusta deridere, sed cùm iudex iustorum iniustorumque uenerit, suo unusquisque consilio præcipitatur, quia per hoc quod hic appetere prauis cogitationibus eligit, in æterni supplicij tenebras mergitur. quem enim hic gloria temporalis extollit, illic sine termino pœna præmit. qui hic in uoluptate lætatus est, illic perpetua ultione cruciatur. Et fit plærunque ut in ipsa huius mundi prosperitas, quæ ab impijs inhianter appetitur, eorum gressus ita o-
A bliget, ut etiam cùm ad bona opera uoluerint redire, uix possint: quia recta agere non ualent, cùm huius mundi amatoribus displicere timent. Vnde agitur, ut per gloriam, quam impius ex peccato assequtur, eius adhuc peccata amplius multiplicentur: quod bene Baldath exprimit cùm subiungit.

Quòd dignitas ad quam ambitiose cum culpa peruenitur, sine culpa relinqui non possit. Caput VI.

B IMmisit enim in rete pedem suum, & in maculis eius ambulat.] Qui pedes in rete mittit, non cum uoluerit eijcit. Sic qui in peccatis se deijcit, non mox ut uoluerit surgit, & qui in maculis retis ambulat, gressus suos ambulando implicat, & cùm expedire ad ambulandum nititur, ne ambulet obligatur. Sæpe nanq; contingit, ut quis huius mundi delectatione persuasus, in eo ad honoris gloriã pertingat, ut ad desideriorum suorum effectũ perueniat, & peruenisse se ad quod expetijt lætetur. Sed quia bona mundi
C non habita, in amore sunt plærunque habita uilescunt, percipiendo discat, quã sit uile quod expetijt. Vnde reuocatus ad mentem exquirit, qualiter sine culpa fugiat, quod se cum culpa conspicit adeptũ sed ipsa eum dignitas quæ implicauit tenet, & sine culpis alijs fugere non ualet hoc, ubi non sine culpis peruenit Immisit ergo in rete pedes suos, & in maculis eius ambulat, quia cùm expedire nititur tunc ueraciter conspicit quàm duris nexibus tenetur. Neque enim uerè obligationem nostram cognoscimus, nisi
D cum euadere nitentes, quasi leuare pedes conamur. Vnde & hanc eandem 5
obligationem aptè subiungit: Tenebitur planta illius laqueo.] Quia uidelicet stringitur finis in peccato. Et quia hostis generis humani, cum uniuscuiusque uitam in culpa obligat, ad eius mortem anxius anhelat, rectè subiungitur: Et exardescet contra eum sitis.] Antiquus quippe noster inimicus, cum in peccato uitam illaqueat, siti: ut mortem peccatoribus bibat. Quod tamen & aliter intelligi potest. Nam peruer-

ſa mens cum in peccatum ſe ueniſſe conſpicit, quadam cogitationis ſuperficie euadere peccati laqueos quærit, ſed uel terrores uel opprobria hominum timés, eligit in æternum mori, quàm ad tempus aliquid aduerſitatis perpeti. Vnde totum ſe uitijs inſerit, quibus iam ſe ſemel obligatum ſentit. Cuius ergo uſque ad finem uita in culpa conſtringitur, eius planta laqueo tenetur. Sed quia ſe quo malis obligatum penſat, eo de ſuo reditu deſperat, ipſa iam deſperatione acrius ad huius mundi concupiſcentias æſtuat, fit deſideriorum feruor in mente, & peccatis præcedentibus irretitus animus, ad maiora etiam delicta ſuccenditur. Vnde & ſubditur: Et exardeſcet contra eum ſitis.] In eius quippe animo contra eum ſitis exardeſcit, quia quo agere peruerſa conſueuit, eo ad ebibenda mala uehementer accenditur. Impio quippe ſitire, eſt huius mundi bona concupiſcere. Vnde & redemptor noſter ante Phariſæi domum hydropicum curat: & cum contra auaritiam diſputaret, ſcriptum eſt: Audiebant autem omnia hæc Phariſei, qui erant auari, & deridebant illum. Quid eſt ergo quòd ante Phariſęi domum hydropicus curatur, niſi quòd per alterius ægritudinem corporis, in altero exprimitur ęgritudo cordis? Hydropicus quippe quo amplius biberit, amplius ſitit: & omnis amarus ex potu ſitim multiplicat, quia cum ea quæ appetit adeptus fuerit, ad appetenda alia amplius & amplius anhelat. Qui enim adipiſcendo plus appetit, huic ſitis ex potu creſcit. Sequitur:

Quòd honor temporalis, & amor lucri, & cætera huiuſmodi, quaſi eſca ſunt in laqueo, quibus cum appropinquauerit improuidè errans captus tenetur. Et quòd ſit quædam affinitas uitiorum & morum, ſecundum quã deceptiones ſuas diabolus optime conſiderat. *Cap. VII.*

ABſcondita eſt in terra pedica eius, & decipula illius ſuper ſemitam.] In terra pedica abſconditur, cum culpa ſub terrenis commodis occultatur. Inimicus quippe inſidians oſtendit humanæ menti in terreno lucro quid appetat, & A occultat peccati laqueum, ut eius animam ſtringat: quatenus uideat quid eſt quod concupiſcere ualeat, & tamen nequaquam uideat, in quo culpæ laqueo pedem ponat. Decipula uerò à decipiendo uocata eſt. Et tunc ab antiquo hoſte ſuper ſemitam decipula ponitur, quando in actione huius mundi, quam mens appetit, peccati laqueus paratur, quæ uidelicet non facilè deciperet, ſi uideri potuiſſet. Sic quippe decipula ponitur, ut dum eſca oſtenditur, nequaquam ipſa à tranſeunte uideatur. Quaſi eſca B quippe in laqueo eſt, lucrum cum culpa, & huius mundi proſperitas cum iniquitate. Dum itaque à concupiſcente lucrum appetitur, quaſi pedem mentis apprehendit decipula, quæ non uidetur. Sæpe ergo proponuntur animo cum culpa honores, diuitiæ, ſalus & uita temporalis, quę mens infirma dum quaſi eſcam uidet, & decipulam non uidet, per eſcam quam uidens appetit, in culpa conſtringitur quæ non uidetur. Exiſtunt etenim qualitates morum, quæ certis uitijs ſunt uicinæ. Nam mores aſperi, aut crude- C litati, aut ſuperbiæ ſolent eſſe coniuncti: mores autem blandi, & quam decet paulo amplius lætiores, nonnunquam luxuriæ & diſſolutioni. Intuetur ergo inimicus generis humani uniuſcuiuſq; mores, cui uitio ſint propinqui, & illa opponit ante faciem, ad quæ cognoſcit facilius inclinari mentem: ut blandis ac lætis moribus ſæpe luxuriam, nonnunquã uanam gloriam: aſperis uerò mentibus iram, ſuperbiam, uel crudelitatem proponat. Ibi ergo decipulam ponit, ubi eſſe ſemitam mentis conſpicit: quia illic peri- D culum deceptionis inſerit, ubi uiam eſſe inuenerit propinquæ cogitationis. Et quia peruerſus homo omne quod facit, etiam pati metuit: atq; hoc ſibi ab omnibus fieri æſtimat, quod ipſe omnibus quibus ualet, parat, rectè ſequitur: Vndique terrebunt eum formidines.] Tales enim contra ſe omnes eſſe ſuſpicatur, qualis ip-
ſe eſſe contra omnes nititur. Quæ nimi- 7
rum formidines quid in eius actione faciant, ſubinfertur, cum dicitur: Et inuoluerunt pedes eius.] Pedes quippe ſi inuoluti fuerint, greſſus liberos habere

non

non possunt, & nullum carpere iter ualent: quia sua eos inuolumenta retinent. Praua itaque desideria ad pessimam actionem trahunt, sed pessima actio restringit in formidine. quae uidelicet formido inuoluit pedes, ne in rectam exire ualeant actionem. Et saepe contingit, ut idcirco quisque bonus esse metuat, ne hoc à prauis ipse patiatur, quod se bonis fecisse reminiscitur: dumque hoc pati quod fecit metuit, undique territus, undique suspectus, quasi pedes inuolutos habet: qui timore irretitus, nil liberè agere praeualet, quia in bono opere quasi inde gressum perdidit, unde ad mala quae concupierat excessit. Sequitur: Attenuetur fame robur eius, & inedia inuadat costas illius.] Scripturae sacrae more, optare uidetur, quod futurum praeuidet, scilicet non maledicentis animo, sed praedicentis. Omnis itaque homo quia ex anima & carne consistit, quasi ex robore & infirmitate compositus est. Ex ea enim parte qua spiritus rationalis est conditus, non incongruè dicitur robustus: ex ea uerò qua carnalis, infirmus est. Robur ergo est hominis anima rationalis, quae impugnantibus uitijs resistere per rationem ualet. Vnde & superius per beati Iob dictum est: Roborasti eum paululum, ut in perpetuum pertransiret. Ex rationali quippe anima habet homo ut in perpetuum uiuat. Huius ergo iniqui robur fame attenuatur, quia eius anima nulla interni cibi refectione pascitur. De qua scilicet fame Deus per prophetam loqui-
Amos 8 tur. Emittam famem in terram, non famem panis, neq: sitim aquae, sed audiendi uerbum domini. Bene autem subditur: Et inedia inuadat costas illius. Costae enim uiscera constringunt, ut latentia intrinsecus earum soliditate muniantur. Costę ergo uniuscuiusque sunt sensus animi, qui latentes cogitationes muniunt. Inedia igitur inuadit costas, quñ oĩ spiritali refectione subtracta, sensus menti deficiunt, & cogitationes suas regere uel tueri non possunt. Inedia inuadit iniqui costas: quia fames interna sensus mentis extenuat, ut cogitationes suas nullatenus regant. Nam dum

A sensus mentis obtusi fuerint, cogitationes ad exteriora prodeunt, & quasi costis infirmantibus, ea quae in occulto sana latere potuerant, foras uiscera funduntur. Vnde fit ut cogitationibus exterius sparsis, exterioris gloriae specie deceptus appetat animus nihil diligatq́;, nisi quod pulchrum foris uiderit. Contra quem adhuc aptè subiungitur:

Quòd primogenita mors sit superbia. Et quòd multi diuites possent habere sine culpa opes & gloriam, si haec cum humilitate haberēt.
B *Cap. VIII.*

DEuoret pulchritudinem cutis eius, & consumat brachia illius primogenita mors.] Pulchritudo cutis est gloria temporalis, quae dum foris concupiscitur, quasi species in cute retinetur. Brachiorum uerò nomine non incongruè opera designantur, quia corporale opus brachijs agitur. Quid autem mors nisi peccatum est, quod ab anteriore uita animam occidit? unde scriptum est: Beatus & sanctus, qui habet partem in
C resurrectione prima, quia ille post in carne feliciter resurget, qui in hac uita positus, à mentis suae morte resurrexerit. Apo. 20
Si igitur peccatum mors, non incongruè primogenita mors, superbia ualet intelligi, quia scriptum est: Initium omnis peccati, superbia. Pulchritudinem igitur cutis eius, & brachia illius primogenita mors deuorat: quia iniqui gloriam uel operationem, superbia supplantat. Potuit enim etiam in hac uita sine culpa gloriosus existere, si superbus minimè fuisset: potuit autoris sui iudi- Eccl. 10
D cio, quibusdam suis operibus commendari, nisi haec ipsa opera ante eius oculos elatio supplantaret. Saepe enim quosdam diuites uidemus, q opes & gloriã habere sine culpa potuissent, si haec habere cum humilitate uoluissent. Sed extolluntur rebus, inflantur honoribus, dedignantur caeteros, omnemque uitae suae fiduciam in ipsa abundantia rerum ponunt. Vnde & quidam diues dicebat: Anima habes multa bona reposita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare. Quas cogitationes Luc. 12

dum supernus iudex aspicit, de ipsa hac eum sua fiducia euellit. Vnde hic quoq; aptè subditur.

Quòd possunt esse corda sanctorum sine regno peccati, licet sine peccato non possint. Cap. IX.

EVellatur de tabernaculo suo fiducia eius & calcet super eum quasi rex interitus.] Hoc loco interitus nomine, ipse hostis generis humani, qui interitum intulit, designatur: qui per suum quendam satellitem exprimitur, de quo
Apoc. 8 ad Ioannem dicitur: Nomen illi mors. Iste itaque interitus, in die exitus quasi rex super impium calcat: quia quem prius blandis persuasionibus decepit, ad extremum uiolentis nexibus ad supplicium rapit: tantoq; eum durius deprimit, quanto in prauis actibus uehementius astringit. Qui hic quoque reprobi mentem dum possidet, calcat: quia quoties eam delectationibus pressit, quasi toties super eam pedes suæ tyrannicæ dominationis posuit. Si uerò interitus no-
9 mine non apertè diabolus, sed peccatum debet intelligi, ex quo contingit reprobos ad interitum trahi: talis nimirum interitus quasi rex calcat mentem, cum eam non resistentem possidet. non enim potest in hac uita homini posito, tentatio deesse peccati: sed aliud est peccato tentanti resistere, aliud dominanti seruire. Iniquus autem quisque, quia resistere peccati suasionibus nescit, subiugari autem eius dominio non pertimescit, rectè de eo dicitur: Calcet super eum quasi rex interitus. Huius quippe interitus regnū à discipulorum cordibus repellebat Apo
Rom. 6. stolus, cum dicebat: Non regnet peccatū in uestro mortali corpore. Non enim ait, non sit, sed non regnet: quia non esse non potest, non autem regnare in cordibus bonorum potest. Quia ergo cum quælibet culpa cor iniqui pulsauerit, resistens illud non inuenit, sed suo dominio substernit, dicatur rectè: Euellatur de tabernaculo suo fiducia eius, & calcet super eum quasi rex interitus. De tabernaculo suo ergo fiducia eius euellitur, quādo peruersus quisque, qui multa sibi ad uotum in hac uita parauerat, repentina

A morte dissipatur. Et calcat super eum quasi rex interitus, quia uel hic uitijs premitur, uel mortis suæ tempore per hoc quòd ad supplicia rapitur, potestati dæmonicæ subiugatur. Quod idcirco ita in reproborum mentibus agitur: quia & cum occasio perpetrandi peccati deest, desideriorum cogitationes eorum cordibus nullatenus desunt. Et cum semper diabolum sequantur in opere, ualde tamen se illi obligāt in cogitatione. Prius ergo culpa in cogitatione est, postmodū uerò in opere. Vnde filiæ Babylon di- Esa. 47
B citur: Descende, sede in puluere uirgo filia Babylon, sede in terra. Cum enim semper puluis terra sit, non tamen terra semper est puluis. Quid ergo per puluerem, nisi cogitationes debemus accipere? quæ dum importunè ac silenter in mente euolant, eius oculos excæcant. Et quid per terram, nisi terrena actio designatur? Et quia reproborum mens prius ad praua cogitanda deiicitur, & postmodum ad facienda: rectè filiæ Babylon, quæ ab internæ rectitudinis iudicio descendit, per ferientem sententiam dicitur, ut prius in puluere, & post in terra sedeat: quia nisi se in cogitatione prosterneret, in malo
C opere non inhæsisset. Sequitur:

Quòd peccatum congruè incendio sulphuris comparetur, q̄ fœtet & ardet. Cap. X.

HAbitent in tabernaculo illius socij eius qui non est.] Id est, in mente eius, apostatæ angeli per cogitationes nequissimas conuersentur, eius uidelicet socij, qui idcirco iam non est, quia à summa essentia recessit, & p̄ hoc quotidie excrescente defectu quasi ad non esse tendit, quo semel ab eo qui uerè est cecidit:
D dit: qui rectè quoque non esse dicitur, quia bene esse perdidit, quamuis naturæ essentiam non amisit. Adhuc tamen easdem iniqui cogitationes subtilius exprimens subiungit, dicens: Aspergatur in habitaculo eius sulphur.] Sulphur quid aliud quàm fomentum ignis est? quod tamen sic ignem nutrit, ut fœtorem grauissimum exhalet. Quid itaque in sulphure nisi peccatum carnis accipimus? quod dum peruersis cogitationibus

nibus quasi quibusdam fœtoribus mentem replet, æterna ei incendia præparat, & dum fœtoris sui nebulam in mente reproba dilatat, contra eam flammis subsequentibus quasi nutrimenta subministrat. Nam quia per sulphur fœtor carnis accipit, ipsa sacri eloquij historia testatur, quæ contra Sodomam ignem ac sulphur pluisse dominũ narrat. Qui cũ carnis eius scelera punire decreuisset, ĩ ipsa qualitate ultionis notauit maculam criminis. Sulphur quippe fœtorem habet, ignis ardorem. Qui itaque ad peruersa desideria ex carnis fœtore arserant, dignum fuit ut simul igne & sulphure perirent: quatenus ex iusta pœna discerent, ex iniusto desiderio quid fecissent. Hoc ergo in tabernaculo iniqui sulphur aspergitur, quotiens peruersa carnis delectatio in eius mente dominatur. Quem quia indesinenter prauæ cogitationes possident, eumque ferre boni operis fructum uetant, rectè subiungitur: Deorsum radices eius siccentur, sursum autem atteratur messis eius.]

Gen. 19

Quid nanque radicum nomine, quæ in occulto sitæ sunt, & germen in apertum ferunt, nisi cogitationes accipimus? quę dum non uidentur in corde, uisibilia opera producunt? Vnde & messis nomine eadem aperta operatio signatur, quæ uidelicet ex latenti radice producitur. Et quia omnis iniquus prius in cogitationibus tentationum arescit, & postea à bonis actibus deficit, rectè per Baldath dicitur: Deorsum radices eius siccentur, sursum autem atteratur messis eius. quia dum prauus quisque cogitationes suas in infimis rebus ponit, & sempiternæ uiriditatis gaudia appetere negligit, quid aliud quàm radices suas deorsum siccari permittit? Cuius sursum messis atterit: qa oĩs eius opatio à superno iudicio quasi nihilum deputatur, etiam si ante humanos oculos bona uideatur. In imò itaque radices sunt, & superius messis: quia hic prius bonas cogitationes mittimus, ut quandoque bonorum operum fructum percipere in æterna retributione mereamur. Sed iniquus quisque cum bonas cogitationes deserit, & ad ea quæ sunt exterius se-

A metipsum fundit, deorsum siccantur radices eius. Sursum uerò messis eius atteritur: quia qui hic sterilis persistit, post hanc uitam ad nulla præmia uocatur. Sequitur:

De Antichristi damnatione, & de persecutione quàm facturus est, & de morte Enoch & Heliæ. *Cap. XI.*

MEmoria illius pereat de terra, & non celebretur nomen eius in plateis.] Intuendum est nobis, quia sic 11
B Baldath Suites de unoquoque iniquo loquitur, ut latenter ad caput omnium iniquorum eius uerba uertantur. Caput quippe iniquorum diabolus est. Ipse quippe in ultimis temporibus illud uas perditionis ingressus, quod Antichristus uocabitur, qui nomen suum longè lateq; diffundere conatur. Quod nunc unusquisque imitatur, cum de memoria terreni nominis gloriam laudis suæ extendere nititur, atque opinione transitoria lætatur. Sic ergo hæc uerba intelligantur de unoquoque iniquo, ut referri
C quoq; debeant ad ipsum specialiter caput iniquorum. Dicat itaque: Memoria illius pereat de terra, & non celebretur nomen eius in plateis. Plateæ quippe appellatione Græca, à latitudine sunt uocatæ. Memoriam uerò suam in terra statuere Antichristus conatur, cum in terena gloria appetit, si esset possibile, in perpetuum permanere. Nomen suum in plateis celebrari gaudet, cum longè lateque operationem iniquitatis extendit. Sed quia diu hæc eius iniquitas non finitur extolli, dicatur: Memoria
D illius pereat de terra, & non celebretur nomen eius in plateis: id est, citius laudem terrenę potestatis amittat, & omne gaudium sui nominis perdat, quod lõgè lateque in breui temporis prosperitate diffuderat. Sequitur: Expellet eum de luce in tenebras.] De luce ad tenebtas ducitur, cum de honore uitæ præsentis ad supplicia æterna damnatur. Vnde & apertius subditur: Et de orbe trãsferet eum.] De orbe quippe transfertur, cùm superno apparente iudice, de hoc mũdo tollitur, in quo per-

uersè gloriatur. qui pro eo ꝙ cum omnibus sequacibus suis, fine mundi interueniente, damnabitur: rectè subiungitur. Non erit semen eius neq; progenies in populo suo, nec ullæ reliquiæ in regionibus eius.] Scriptū quippe est: Quia dominus Iesus interficiet eū spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui. Dum

1. Thes. 2. ergo eius iniquitas cum mundi statu terminatur, progenies eius in populo suo non relinquetur: quia & ipse & eius populus cum eo ad supplicium pariter urgetur: & omnes iniqui qui de eius peruersa persuasione in prauis actionibus nati sunt, illustratione aduentus domini æterno interitu cum eodem suo capite ferientur. Ac nulla eius progenies in mundo remanet: quia districtus iudex iniquitates illius cum ipso mundi fine concludit. Quòd uerò hęc apertè de Antichristo intelligi debeant, demostratur cum subditur: In diebus eius stupebunt nouissimi, & primos inuadet horror.] Tanta enim tunc contra nos iniquitate effrenabitur, ut etiam electorum corda

12 non paruo pauore feriantur. Vnde scriptum est: Ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. Quod uidelicet dicitur, non quia electi casuri sunt sed magnis terroribus trepidaturi. Tunc uerò contra eum certamen iustitiæ, & nouissimi electi habere narrantur & primi: quia scilicet & hi qui in fine mundi electi reperiuntur, in morte carnis prosternendi sunt: & illi etiam qui à prioribus mundi partibus processerunt. Enoch scilicet & Helias ad medium reuocabuntur & crudelitatis eius sæuitiam in sua adhuc mortali carne passuri sunt, huius uires in tantam potestatem laxatas, nouissimi obstupescunt, & primi metuūt quia licet iuxta hoc quòd spiritu superbiæ subleuatur, omnem temporalem eius potestatem despiciunt: iuxta hoc tamē, quòd ipsi adhuc in carne mortali sunt, in qua cruciari temporaliter possunt, ipsa quæ fortiter tolerāt, supplicia perhorrescunt: ita ut in eis uno eodemq; tempore & cōstantia ex uirtute sit, & pauor ex carne: quia & si electi sunt, ut tormentis uinci nequeant: per hoc tamen quòd homines sunt, & ipsa metuunt tormenta, quę

A uincunt. Dicatur ergo. In diebus eius stupebunt nouissimi, & primos inuadet horror: quia uidelicet tanta tunc signa monstraturus, & crudelia ac dura facturus est, ut ad stuporem perducat, quos in fine mundi inuenerit, & priores patres qui in eius expugnationem seruati sunt, carnalis mortis dolore transfigat. Igitur quia de iniquis omnibus, uel de ipso iniquorum capite multa narrauit, generali mox definitione subiungit: Hæc sunt ergo tabernacula iniqui, & iste locus eius qui ignorat deum.] Superius

B enim dixerat: Expellet eum de luce ad tenebras, & de orbe transferet eū. Cuius cū mala subiungeret, adiunxit: Hæc sunt tabernacula iniqui, & iste locus eius qui ignorat Deum: uidelicet indicans, quia is qui nunc Deum ignorando extollitur tunc ad propria tabernacula peruenit, quando eum sua iniquitas in supplicia demergit: & locum suum quandoque inuenit tenebras, qui dum hic de falsa gauderet luce iustitiæ, locum tenebat alienū. Peruersi enim in omne quod per simulationem faciunt, nomen gloriæ iustorum

C quasi locum occupare alienum nituntur. Sed ad locum suum tunc perueniūt cū iniquitatis suæ meritò, perpetuo igne cruciantur. Hic nanque per omne quod agunt, percipiendæ laudis desiderio seruiunt: & per imaginem bonorum operum, sinum mentis ad auaritiam extendunt. Eat igitur nunc iniquus, & multis apparatibus tumidus, sua hic habitacula construat, nomen gloriæ extendat, rura multiplicet, seque abundantibus opibus delectet: cum uerò ad supplicia æterna peruenerit, p̄fectè cognoscet,

D quia hæc sunt tabernacula iniqui, & iste locus eius qui ignorat deum. Rectè uerò hæc Baldath dixerat, sed cui diceret, ignorabat. Vehementer autem iustum cor affligitur, quando contra illud sententiæ ex iniusta æstimatione proferuntur. Vnde beatus Iob protinus respōdit, dicens:

Caput

CAPVT DECIMVMNONVM TEXTVS BEATI IOB.

Espondens autē Iob, dixit: Vsquequo affligitis animā meā, & atteritis me sermonibus? En decies confunditis me, & non erubescitis opprimentes me. Nempe & si ignoraui, mecum erit ignorantia mea. At uos contra me erigimini, & arguitis me opprobriis meis. Saltem nunc intelligite, quia Deus non æquo iudicio afflixerit me, & flagellis suis me cinxerit. Ecce clamabo uim patiens, & nemo audiet. Vociferabor, & non est qui iudicet. Semitam meam circumsepsit, & transire non possum, & in calle meo tenebras posuit. Spoliauit me gloria mea, & abstulit coronam de capite meo. Destruxit me undique, & pereo, & quasi euulsæ arbori abstulit spem meam. Iratus est contra me furor eius, & sic me habuit quasi hostem suum. Simul uenerunt latrones eius, & fecerunt sibi uiam per me, & obsederunt in gyro tabernaculum meum. Fratres meos longè fecit à me, & noti mei quasi alieni recesserunt à me. Dereliquerunt me propinqui mei, qui me nouerant, obliti sunt mei. Inquilini domus meæ, & ancillæ meæ sicut alienum habuerūt me, & quasi peregrinus fui in oculis eorum. Seruum meum uocaui, & non respondit, ore proprio deprecabar illum. Halitū meum exhorruit uxor mea, & orabam filios uteri mei. Stulti quoque despiciebant me, & cum ab eis recessissem: detrahebant mihi. Abominati me sunt quondam consiliarij mei, & quem maximè diligebam, auersatus est me. Pelli meæ

A cōsumptis carnibus adhæsit os meū, & derelicta sunt tātūmodo labia circa dētes meos: miseremini mei, miseremini mei, saltem uos amici mei, quia manus domini tetigit me. Quare persequimini me sicut Deus, & carnibns meis saturamini? Quis mihi hoc tribuat, ut scribantur sermones mei? Quis mihi det, ut exarentur in libro stylo ferreo, & plumbi lamina, uel celte sculpantur in silice? Scio enim quòd redē-

B ptor meus uiuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea uidebo Deum. Quem uisurus sum ego ipse, & oculi mei cōspecturi sunt, & non alius. Reposita est hæc spes mea in sinu meo. Quare ergo nunc dicitis, persequamur eum, & radicem uerbi inueniamus contra eum? Fugite ergo à facie gladij, quoniam ultor iniquitatum gladius est, & scitote esse iudicium.

C

Caput XII.

Vsquequo affligitis animam meam, & atteritis me sermonibus?] Sancti uiri eloquia, ut sæpe iam diximus, aliquando ex persona propria, aliquando uerò ex uoce capitis, aliquando autem ex typo sunt uniuersalis Ecclesiæ sentienda. Valde uerò affligitur anima iustorum, quando illi contra bonos districtis sententias intorquent, qui bene

D uiuere ignorant: & ex uoce sibi iustitiam uendicant, quam moribus impugnant. Vnde amicis beati Iob, ut sæpe iam diximus, hæreticorum typum tenentibus, rectè ab eodem respondetur: Vsquequo affligitis animam meā, & atteritis me sermonibus? Atteruntur enim boni sermonibus iniquorum, quando contra eos illi in uerbis tument, qui aut in peruersa fide, aut in prauis moribus iacent. Sequitur: En decies confunditis me.] Numeratis uicibus locutionum amicorum Iob, adhuc nisi quinquies locutos eos cognoscimus

mus: sed propter hoc quod ab eis quinquies increpationes audierat, quorum increpationibus quinquies ipse respondit, decies se perhibet esse confusum: quia & in eo grauiter laborauit, quòd frustra increpatus est: & in eo confusionem pertulit, quòd uerba doctrinæ non audientibus dixit. Itaq; cum audiens taceret: & cum loquens non audiretur, ipse laborem pertulit: qui & tacendo patienter: & eis loquendo inutiliter, cordis dolorem sensit. Vnde & superius dicit: Quid agam? Si locutus fuero, non quiescit dolor meus: & si tacuero, non recedit à me. Sin uerò ad typum sanctæ Ecclesiæ hæc uerba referimus, liquet qđ magnum eius est gaudium, seruare decalogi præcepta. Sed hanc peruersi decies confundunt, quia per omne quod peccant prauis suis moribus, decalogi præcepta relinquunt, & toties bonis confusionem faciunt, quoties in suis actibus diuinis uocibus obsistunt. Sequitur: Et non erubescitis opprimentes me.] Sunt nonnulli quos ad perpetrandam nequitiam oborta subita malitia inuitat, sed tamen humana uerecundia reuocat. Et plærunque per hoc quod exterius erubescunt, ad interiora sua redeunt, & cōtra se internum iudicium sumunt: quia si propter hominem mala facere metuūt quanto magis propter Deum qui cuncta inspicit, nec appetere mala debuerūt? In quibus fit, ut mala maiora corrigant per bona minima, scilicet per exteriorem uerecundiam, interiorē culpā. Et sunt quidam qui postquam Deum in mente contempserint, multo magis humana iudicia spernunt: atq; omne malum quod appetunt, audacter peragere non erubescūt. Quos ad perpetrandum malum occulta iniquitas inuitat, & nulla aperta uerecūdia retardat, sicut & de quodam iniquo
Luc. 18 iudice dicitur: Deum non timebat, & hominem non uerebatur. Hinc est etiam quod de quibusdam impudenti fronte
Esa. 3. peccantibus dictum est: Et peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt. Plærunque ergo tales sunt aduersarij sanctæ Ecclesiæ, qui à perpetrandis malis, nec timore domini, nec hominum pudore refrenantur: quibus bene per beatum Iob

A dicitur: Et non erubescitis opprimentes quia & si prauum fuit mala uoluisse, peius est malè appetita non erubescere. Sequitur: Nempe & si ignoraui, mecū erit ignorantia mea.] Habent hoc hæretici proprium, ut de inani scientiæ suæ arrogantia inflentur: & rectè credentium simplicitatem sæpe derideant, & nullius esse meriti uitam humilium ducant. At contrà sancta Ecclesia in omne quod ueraciter sapit, sensum suum humiliter deprimit, ne scientia infletur, ne in requisitione occultorum tumeat: & perscrutari ali 14
B qua quæ ultra uires sunt illius, præsumat. Vtilius etenim studet nescire, quæ perscrutari non ualet, quā audacter definire quę nescit. Scriptum quippe est: Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum: sic qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria. Dulcedo etenim mellis, si plus quàm necesse est, sumitur: Prou. 25 unde delectatur os, inde uita comedētis necatur. Dulcis quoq; est requisitio maiestatis: sed qui plus hanc scrutari appetit, quàm humanitatis cognitio permittit, ipsa hunc eius gloria opprimit: quia
C uelut immoderatè mel sumptum, perscrutantis sensum dum non capitur, rūpit. Nobiscum uerò esse dicitur, quod pro nobis est. Et rursum, non nobiscum esse dicitur, quod contra nos est. Quia ergo scientia sua hæretici cor inflat: fideles autem cognitio ignorantiæ suæ humiliat, dicat beatus Iob uoce sua, dicat etiam confessione uniuersalis Ecclesiæ: Nempe & si ignoraui, mecum erit ignorantia mea. Ac si apertè hęreticis dicatur: Omnis uestra scientia uobiscum nō est:
D quia contra uos est, dum stulta elatione uos erigit. Mea uerò ignorantia mecum est, quia pro me est: quoniam dum perscrutari de deo aliquid superbè non audeo, in ueritate me humiliter seruo. Et quia hæc ipsa hęretici quę scire quęrunt ad usum solius elationis arripiunt: ut contra fideles & humiles docti uideantur rectè subiungitur:

Quod prius mundandi sunt hi, per quos aliorum peccata mundantur: & quid sit quod omnis Israel cum ad ulciscendum scelus Beniamin iubente domino ascendisset semel,

mel, & iterum cæsus est, & sic demum tertiò uictor extitit. *Cap.* XIII.

AT uos cõtra me erigimini.] Sed hæc fortasse melius uerba perpendimus, si ipsis specialiter amicis beati Iob quéadmodum congruant, demonstremus. Ipsi etenim percussũ iustum uidentes, ad sua intima redire debuerunt: & nequaquam beatum Iob uerbis increpationis premere, sed se deflere: quia si sic percussus fuerat, qui ita seruiebat, qua ultione feriri merebantur, qui non ita seruierant? Quibus bene dicit': At uos cõtra me erigimini. Ac si eis aptius dicat: Qui erigi cõtra
15 uosmetipsos, ex mea pcussione debuistis. Ordo qppe erectionis in bono iste est, ut primũ contra nos, postmodum cõtra malos erigamur. Nam qui contra bonos erigitur, per superbiam inflatur. Contra nosmetipsos enim erigimur, quando mala propria recognoscentes, districta nosmet ipsos pœnitentiæ ultione ferimus, quãdo nequaquam nobis in peccatis parcimus, & nullis erga nos cogitationũ blãdimẽtis inclinamus. qui si districtè prius nostra in nobis mala insequimur, iustũ quoque est, ut etiam contra aliena mala utiliter erigamur: & ea quæ in nobis punimur, etiã in alijs redarguendo superemus. Sed hanc erectionem mala nesciũt, quia se relinquunt, & bonos impetunt. Sibi se intra conscientiam suam mollitie blandæ adulationis inclinant, & contra bonorum uitam districtione prosperitatis eriguntur. Vnde amicis beati Iob in eius flagello tumentibus rectè nunc dicitur: At uos contra me erigimini, id est, uosmetipsos redarguendos relinquitis, & me districtis sententiis increpatis. qui enim semetipsum prius nõ iudicat, quid in alio rectum iudicet, ignorat. Et si nouit fortasse per auditum quòd rectè iudicare debeat, rectè tamen iudicare aliena merita non ualet, cui conscientia innocentiæ propriæ nullam iudicij regulam præbet. Hinc est enim quòd insidiantibus quibusdam, & puniendam adulteram deducentibus dicitur: Qui
Ioan. 8 sine peccato est uestrum, primus in illã lapidem mittat. Ad aliena quippe puniẽda peccata ibant, & sua reliquerant. Re-
A uocantur itaque intus ad conscientiam ut prius propria corrigant, & tunc aliena reprehendant. Hinc est quòd cum tribus Beniamin in carnis scelere fuisset obruta, collectus omnis Israel ulcisci iniquitatem uoluit, sed tamen semel & iterum in belli certamine ipse prostratus est. Consulto autem domino si ad ulciscendum ire debuissent, iussum est, qui iuxta diuinæ uocis imperium perrexit, & semel, & secundo perdidit, & tunc demum peccatricem tribum ualde feriẽs penè funditus extinxit. Quid est quòd in
B ultionem sceleris inflammatur, & tamen prius ipse prosternitur, nisi quòd prius ipsi purgandi sunt, per quos aliorum culpæ feriuntur: ut ipsi iam mundi per ultionem ueniant, qui aliorum uitia corrigere festinant. Vnde necesse est, ut cum contra nos ultio diuini examinis cessat, nostra seipsam conscientia reprehendat: atque ad lamenta pœnitentiæ ipsa se contra semetipsam erigat, nec contra bonos elata & sibi humilis, sed contra se rigida sit, bonis uerò omnibus submissa. Superbis ergo corripien-
C tibus rectè nunc dicitur: At uos contra me erigimini, & arguitis me opprobriis 16
meis. Omnes elati graue esse opprobriũ deputant mala temporalia: & tãto unũquemque esse à deo despectum credunt, quanto hunc afflictum percussionis flagello conspiciunt. Nil etenim in moribus, nil in actibus quærunt: sed quoslibet in hac uita percussos uiderint, esse iam diuino iudicio damnatos arbitrantur. Vnde bene nunc beati Iob uoce dicitur: Et arguitis me opprobriis meis:
D quia hi qui eum iustum ante flagella nouerant, iniustum esse ex ipsa iam sua percussione iudicabant. Vnde & sæpe hæretici, quia affligi quosdam intra sanctam Ecclesiam uident: scriptum quippe de
Deo est, Flagellat omnem filium quem *Heb.* 12.
recipit: tribulationes fidelium nos nisi ex peccato esse suspicantur, seque ideo iustos credunt, quia in prauitatis suæ sensu dimissi, sine flagello duruerunt. Sequitur:

Quòd ideo non iusto Dei iudicio se dicat afflictum, quia apud se afflictionis causam non

non inueniebat: non attendens flagello merita augeri, non peccata puniri.

Cap. XIIII.

SAltem nunc intelligite, quia Deus non æquo iudicio afflixerit me.] O quam durum sonat uox iusti uerberibus afflicti: quam tamen non elatio, sed dolor expressit. Sed iustus non est, qui iustitiam in dolore deserit. Beatus autem Iob, quia mite cor habuit, nec in dura uoce peccauit. Nam si hunc peccasse in hac uoce dicimus, implesse diabolum aditruimus quod proposuit, dicens: Tāge os eius & carnem, si non in faciem benedixerit tibi. Grauis itaque quæstio oritur, Si etenim non peccauit in eo quod dicit: Saltem nunc intelligite, quia Deus non æquo iudicio afflixerit me: Deum, quod dici nefas est, iniustè egisse aliquid consentimus. Si uerò peccauit, diabolus de illo quod promisit exhibuit. Adstruendum est igitur, quia & Deus rectè circa beatum Iob egerit: & tamen beatus Iob ex eo quod dicit se nō iusto Dei iudicio afflictum, mentitus non sit: & antiquus hostis in eo quod de beati uiri promiserat culpa, mentitus sit. Nonnunquam namque ideo praua creduntur uerba bonorum, quia interiori sua intelligentia minimè pensantur. Beatus enim Iob uitam suam attenderat, & ea quæ patiebatur, flagella pensabat, & uidebat æquū non esse, ut ad talem uitam talia flagella reciperet. Et cum dicit non æquo se iudicio afflictum, hoc libera uoce locutus est, quod in secreto suo dominus de illo aduersario eius dixerat: Commouisti me aduersus eum, ut affligerem eum frustra. quod enim dicit: Deus, quia frustra beatum Iob afflixerit, hoc rursum beatus Iob asserit, quia non æquo iudicio à domino sit afflictus. In quo itaque peccauit, qui à sententia autoris sui in nullo discrepauit? Sed fortasse aliquis dicat, id nos de nobis bonum dicere,
17 quod de nobis in occulto iudex dixerit, sine peccato esse non posse. nam quem iustus iudex laudat, esse hunc iure laudabilem non dubitatur. At uerò si se ipse laudauerit, iam eius iustitia laude digna esse non creditur. Quod uidelicet rectè dicitur: si quod iudex iustus per æquā
A sententiam perhibet, hoc de se is de quo agitur, præsumat pòst dicere per elatam mentem. Nam si ipse quoque in humili cogitatione permanens, exigente causa uel dolore, bona de se ueracia dixerit, intantum à iustitia non recessit, inquantū à ueritate nullo modo discrepauit. Vnde Paulus quoque Apostolus multa de se fortia pro discipulorum suorū ædificatione narrauit: sed hæc narrando minimè deliquit: quia à ueritatis tramite, & attestatione certa, & corde humili non recessit, Iustam itaque beatus Iob uitam
B suam sentiens, dicat non se esse iusto iudicio afflictum. Nec peccat in hac uoce in qua non discrepat ab autore: quia is quem Deus frustra percussit, ipse quoq; semetipsum asserit, non iusto iudicio afflictum. Sed rursus alia quæstio oritur, quam iam in huius operis memini exordio solutam: cùm omnipotens deus frustra nil faciat, cur beatum Iob frustra se afflixisse testetur? Iustus enim conditor noster tot uerberibus in beatum Iob, non uitia illius curauit extinguere sed merita augere. Aequum ergo fuit
C quod fecit per augmentum boni meriti: non tamen uidebatur æquum, quòd causas credebatur punire peccati. Beatus autem Iob peccata sua illis flagellis deleri credidit, non merita augeri: & idcirco non æquum iudicium uocat, qui uitam suam cum flagellis examinat. Ergo si uita & flagella pensantur, non æquū fuit quod beatus Iob, sicut dixi, per iram districtionis sibi fieri credidit. Si uerò misericordia iudicis attenditur, quia per pœnam iusti uiri uitæ eius merita cumulantur, æquum uel potius misericors
D iudicium fuit. Igitur & uera Iob dixit, dum uitam cum flagello pensauit: & Deus non iniusto iudicio Iob afflixit: quia merita ex flagello cumulauit: & diabolus quod promiserat, non impleuit, quia beatus Iob inter uerba quæ durum sonant, à uera sententia & mente humili non recessit. Sed hæc afflicti uerba minus fortasse intelligimus, nisi sententiā iudicis cognoscamus. Qui cùm inter utrasque partes sententiam daret, dicit amicis Iob: Non estis locuti coram me rectum, sicut seruus meus Iob. Quis ergo

go stulta mente beatum Iob in locutione sua peccasse fateatur, dum ipsa uoce iudicis rectè locutus asseritur? Quam quidem uocem si ad personam sanctæ Ecclesiæ referamus, infirmis eius membris non incongruè aptamus, quæ persecutionis eius tempore dum, & merita illius & flagella considerant, quia iniustos florere conspiciunt, & iustos interire: hoc iustum esse nullatenus suspicantur. Bene autem beati uiri uoce subditur:

18 Et flagellis suis me cinxerit.] Aliud quippe est flagellis percuti, aliud cingi. Flagellis nanque percutimur: cùm consolationem & in doloribus ex rebus alijs habemus. Nam cùm tanta nos afflictio deprimit, ut ex nullius rei consolatione respirare animus possit, non iam flagellis solummodo ferimur, sed etiam cingimur: quia tribulationum uerbere ex omni parte circũdamur. Cinctus enim flagellis Paulus fuerat, cùm dicebat: Foris pugnæ, intus timores. Cinctus flagellis fuerat, cum dicebat: In periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, & cæt. quæ ita enumerat, ut nusquam se habuisse requiem ostendat. Sancta uerò Ecclesia cum tribulationum suarum flagellis cingitur, in ea infirmi quinque in pusillanimitatis casu rediguntur: ita ut sero iam * desperatos extiment, quo exaudiri se tardius uident. Rectè adhuc etiam ex eorum typo sancti uiri uoce subiungitur: Ecce clamabo uim patiens, & nemo audiet: uociferabor, & non est qui iudicet.] Omnipotens Deus quid nobis profuturum esse ualet sciens, dissimulat exaudiri dolentium uocem, ut augeat utilitatem, ut purgetur uita per pœnam, & quietis tranquillitas quæ hic inueniri non ualet, alibi quæratur. Sed hanc dispensionis gratiam nonnulli etiam fidelium ignorant. Ex quorum etiam persona nunc dicitur: Ecce clamabo uim patiens, & nemo exaudiet: uociferabor, & non est qui iudicet. Non est enim qui iudicet dicitur, quando iudicare dissimulat ipse qui est, quia causam nostram cõtra aduersarium, præter eum qui iudicet non est. Nec tamen hoc sine iudicio est,

2.Co.7. 2.Co.11

al. despectos

A quod iudicium differtur: quia cum hæc beatus Iob diceret, & sancti uiri merita, aduersarij pœna crescebat. Hoc ipsum ergo iudicium differre iudici, est. Sed aliud est quod iustè intrinsecus disponit deus, alius quod foris flagellis attritus expetit animus. Vnde adhuc de ipsa uerberum depressione subiungit.

Quòd electi nonnunquam ignorantiam uel infirmitate peccant, sed ad amissam iustitiam per pœnitentiam redeunt. Cap. XV.

B

Semitam meam circumspexit, & transire non possum, & in calle meo tenebras posuit.] Circunspetam uepribus semitam suam uidit, cum transire ad securitatem cupiens, euadere flagella nõ potuit. Et quia se percuti aspexit, nec tamen percussione dignam uitam in semetipso reperit, quasi in calle cordis, ignorantiæ suæ tenebras inuenit: qui cur ita flagellaretur, penetrare non potuit. Quod ad infirma quoque membra sanctę Ecclesiæ non incongruè refertur, C quando per hoc quod prauè se egisse meminerunt, à bono quoque opere retardantur, & ex infirmitate propria timidi, bona cõtra hæc fortia aggredi non præsumunt. Timent enim magna bona incipere, qui se in suis actibus infirmos esse meminerunt. Et cum plærunque etiam bonum quod eligant nesciunt, quasi in calle suo positas tenebras perhorrescunt. Nam sæpe ita de suo opere fit animus incertus: ut ignoret omnino quid uirtus, quid culpa sit. In calle ergo suo tenebras inuenit, qui in his quæ agere appetit, quid elige-
D re debeat nescit. Quid igitur sæpe infir- 19
mitate, nonnunquam uerò ignorantia peccatur, ex infirmantibus membris dicitur: Semitam meam circumsepsit, & transire nõ possum. Ex eis uerò qui ad ipsum opus bonum quod eligant caligant, subditur: Et in calle meo tenebras posuit, Ex pœna etenim culpæ est, uidere bonũ quod agere debeat, & tamen implere non posse: & rursum, ex grauiori pœna culpę est, quod agere debeat, nec uidere: Vnde et contra hæc utranq; Psalmistæ uoce dicit: Dñs illuminatio mea, & salus mea, quẽ timebo? Psal.26

timebo? Contra, ignorantiæ enim tenebras illuminatio, contra infirmitatem uerò salus est dominus, quando & ostendit quid debeat ad agendum appeti, & uires præbet, ut quod ostenderit, possit impleri. Sequitur:

Quod corona à capite abstrahitur, cùm à præpositis bona spiritalia negliguntur.
Caput XVI.

SPoliauit me gloria mea, & abstulit coronam de capite meo.] Quòd cuncta hæc beati uiri in afflictione positi personę conueniant, dubium non est. Sed quia historiæ uerba patent, iuxta literam expositione non indigent. Oportet ergo ut per sensus debeant mysticos inuestigari. Ait nanque Spoliauit me gloria mea. Gloria quippe uniuscuiusque iustitia est. Sicut uerò uestimentum tegit à frigore, ita iustitia munit à morte. Vnde non immeritò iustitia uestimento cōparatur, cùm per prophetam dicitur: *Ps. 131.* Sacerdotes tui induantur iustitia. Quia uerò afflictionis suæ tempore hoc iustitiæ uestimentum, quod apud Deum protegit, sancta Ecclesia in membris suis infirmantibus amittit, dicatur rectè: Spoliauit me gloria mea, id est, iustitia ab infirmis ablata est, quæ ab eis auferri nō posset, si medullitus inhæsisset. Sed idcirco tolli potuit, quia more uestimenti exterius adhæsit. Qua in re quærendum est, quomodo sanctæ Ecclesiæ membra dici ualeant, qui potuerunt iustitiam perdere, quam tenere uidebantur. Sed sciendum est, quòd plærunque à membris eius infirmantibus iustitia ad tempus amittitur: sed cùm per cognitionem culpæ postmodum ad pœnitentiam redeunt, sese ad eandem iustitiam quam perdiderant, fortius quàm credebatur adstringunt. Vbi adhuc subditur: Et abstulit coronam de capite meo: Sicut caput corporis prima pars est, ita principale interioris hominis mens est. Corona uerò uictoriæ præmium est, quod desuper ponitur: ut qui certauerat, remuneretur Quia ergo multi aduersitatibus pressi, minimè in certamine perdurant, in eis sancta Ecclesia quasi coronam de capite A amittit. Corona quippe in capite, est superna remuneratio in mente. Et sunt plærique qui dum aduersitatibus effligūtur, superna præmia cogitare negligūt, & ad perfectionem uictoriæ peruenire non possunt. In his itaque corona de capite aufertur, quia supernum & spiritale præmium de mentis cogitatione tollitur, ut exteriora iam tranquilla appetant: & æterna præmia quæ cogitare cōsueuerant, non requirant. Vel certè caput fidelium non immeritò sacerdotes accipimus, qui pars membrorum domini prima sunt. B Vnde & per prophetam, caput & cauda exterminari dicitur: ubi uidelicet & capitis nomine sacerdotes, & caudæ appellatione prophetæ reprobi designantur. Corona ergo de capite aufertur, cùm supernæ remunerationis præmia etiam ipsi deserunt, qui in hoc Ecclesiæ corpore præesse uidebantur. Et plęrunque ducibus cadentibus, latius succumbit exercitus, qui sequebatur. Vnde mox post damna maiorum, de multimoda labefactatione Ecclesiæ subsecutus adiunxit: Destruxit me undiq; 10
C & pereo: & quasi auulsæ arbori abstulit spem meam. Quasi undique enim Ecclesia destruitur, atque in infirmis membris deperit, quando ipsa quæ uidebantur fortia, corruunt: quando corona de capite abstrahitur, id est, quando æterna præmia etiam à præpositis negliguntur. Bene autem de infirmis cadentibus subditur: Et quasi auulsæ arbori abstulit spem meam. Arbor quippe uento impellitur, ut cadat. Et quem minæ terrent, ut ad iniustitiam corruat: quid aliud quàm arbor flatum uenti pertulit, D & statum suæ rectitudinis amisit? Quasi enim ex uento spem perdidit, qui prauorum minis ac persuasionibus deuictus, æterna quæ sperabat prēmia reliquit. Et quia plęrunq; contingit, ut pœnas quis metuens iustitiam deserat, fit iudicante Deo, ut etiam iustitiam deserens, pœnas quas timuit, non euadat, & quis mentis interitum minimè timuit, etiā carnis mala tolerat, quę timebat. Vnde adhuc subditur:

Quòd

Quòd qui percussione flagelli superatur, non quasi filius, sed quasi hostis feritur. *Caput XVII.*

IRatus est contra me furor eius, & sic me habuit quasi hostem suum.] Prædicatore quippe egregio attestante didici-
1.Co.10 mus: quia fidelis est Deus, qui non patietur nos tentari supra id quod possumus ferre: sed faciet cum tentatione prouentum, ut possimus sustinere. Per prophetam quoque dominus dicit: Plaga
Hier.30 inimici percussi te, castigatione crudeli. Qui ergo ita percutitur, ut uires illius à percussione superentur, non hunc dominus iam quasi filium per disciplinam, sed quasi hostem per iram ferit. Cum ergo uirtutem nostræ patientię flagella trãseunt, ualde metuendum est ne peccatis nostris exigentibus, non iam quasi filij à patre, sed quasi hostes à domino feriamur. Et quia fit plærunque, ut etiã maligni spiritus afflictorum cordibus multa suadeant: atque inter flagella quæ exterius feriunt, cogitationes noxias in mentibus fundant, post furorem domini rectè subiungitur:

Quod diaboli, latrones Dei dicuntur: ideo latrones, quia semper nocendi uoluntatem habent: ideo Dei, quia etiam in hoc quod male uolunt, diuinæ seruiunt uoluntati, quæ per eorum ministerium iustè homines uel punit uel damnat. *Cap. XVIII.*

SImul uenerunt latrones eius, & fecerunt sibi uiam per me.] Latrones nanque eius, maligni sunt spiritus, qui exquirendis hominũ mortibus occupantur. Qui uiam sibi in afflictorum cordibus faciunt, quando inter aduersa quæ exterius tolerantur, cogitationes quoque prauas immittere non desistunt. De quibus adhuc dicitur: Et obsederunt in gyro tabernaculum meum.] In gyro enim tabernaculum obsident, quando ex omni latere suis tentationibus mentem cingunt. Quam modo lugere de tẽporalibus, modo desperare de æternis, modo in impatientiã ruere, atq; in Deum blasphemiæ uerba iaculari, pessima suggestione persuadent. Quæ tamen uerba, ut iam prædi-

A ximus, beato Iob etiam iuxta historiam congruunt: qui dum mala quę pertulit, ante oculos congessit: non quasi corrigẽdum filium, sed quasi hostem percussum se esse iudicauit. Per quem sibi etiam latrones eius uiam fecerunt, quia maligni contra eum spiritus licentiam percussionis acceperunt. Cuius in gyro tabernaculum obsederunt: quia sublatis rebus et filijs, etiam corpus eius omne uulneribus attriuerunt. Sed mirum ualde est, 21
cùm latrones diceret: cur addidit eius, ut uidelicet eosdẽ latrones Dei esse monstra-
B ret. Qua in re, si uoluntas ac potestas malignorum spirituum discernat, cur latrones dei dicantur, aperitur. Maligni quippe spiritus, ad nocendum nos incessabiliter anhelant: sed cùm prauam uoluntatẽ ex semetipsis habeant, potestatem tamen nocendi non habent, nisi eos uolũtas summa permittat. Et cum ipsi quidẽ iniustè nos lędere appetunt quemlibet tamen lędere, non nisi iustè à domino permittuntur. Quia ergo in eis uoluntas iniusta est, & potestas iusta: & latrones dicuntur, & Dei ut ex ipsis sit quod in-
C ferre mala iniustè desiderant, & ex Deo quòd desiderata iustè cousummant. Sed quia, ut sæpe iam diximus, sanctus uir positus in dolore pœnarum, modo suis modo Ecclesiæ, modo redemptoris nostris uocibus utitur: & plærunque sic sua narrat, ut tamen per typum ea quę sunt sanctę Ecclesię ac redemptoris nostri proferat: postposita paulisper cura historiæ, in his quæ subiungit, qualiter redemptoris nostri uocibus congruat, demonstremus. Sequitur:

D *Allegoricè ad Christum & synagogam deferuntur sequentia.* *Cap. XIX.*

FRatres meos longè fecit à me, & noti mei quasi alieni recesserunt à me. Dereliquerunt me propinqui mei: & qui me nouerant, obliti sunt mei.] Hoc melius ostendimus, si Ioannis ad medium testimonium proferimus, qui ait: In propria uenit, & sui eum non receperũt. Ab eo quippe fratres longè facti sunt, & noti recesserunt: quem tenentes legem prophetarũ Hebręi nouerant, & pręsentem

tem minimè recognoscebant. Vnde re- A ctè dicitur: Dereliquerunt me propinqui mei: & qui me nouerant, obliti sunt mei. Iudæi etenim propinqui per carnem, noti per legis instructionem, quasi obliti sunt quem prophetauerant, dum eum & incarnandum uerbis legis canerent, & incarnatum uerbis perfidiæ negarent. Sequitur: Inquilini domus meæ & ancillæ, sicut alienum habuerunt me.] Inquilini domus Dei fuerunt sacerdotes, quorum origo in Dei seruitio deputata iam per officiũ in conditione tenebatur. Ancillæ autem non immeritò intelliguntur leuitarum animę, ad secreta tabernaculi quasi ad interiora cubiculi familiarius seruientes. Dicat ergo de sacerdotibus sedula cura seruientibus, dicat de Leuitis ad interiora domus Dei obsequentibus: Inquilini domus meæ & ancillæ, sicut alienum habuerunt me: quia incarnatũ dominum quem dudum per legis uerba prędixerant, cognoscere ac uenerari noluerunt. Qui adhuc apertius, quòd ab eorum peruersa uoluntate non sit cognitus, manifestat, cum subdit: Et quasi peregrinus fui in oculis eorum.] Redẽptor etenim noster dum à synagoga cognitus nõ est, in domo sua quasi peregrinus extitit. Quod apertè propheta testatur, dicẽs:

Hier. 14 Quare sicut colonus futurus es in terra. & quasi uiator declinãs ad manendum? Quia enim ut dominus auditus non est: non possessor agri, sed colonus est creditus. Qui quasi uiator ad manendũ tantummodo declinauit: quia paucus ex Iudæa abstulit, & ad uocationem gentium pergens, iter cœptum peregit. Peregrinus ergo in eorũ oculis fuit: quia dũ sola quę uidere poterãt, cogitabant: nõ ualuerũt intelligere in domino, quod uidere non poterãt. Dũ enim despiciunt carnẽ uisibilẽ, nõ perueniunt ad inuisibilem maiestatẽ. Dicatur igitur rectè: Et quasi peregrinus fuit in oculis eorum. De quo adhuc populo aptè subiungitur: Seruũ meũ uocaui, & non respondit.] Quid enim Iudaicus populus nisi seruus fuit, qui non amore filij obsequebat domino, sed timore seruili? Quo cõtra nobis per Paulum

Rom. 8 dicitur: Non accepistis spiritũ seruitutis iterũ in timore, sed spiritũ adoptionis filiorum, in quo clamamus, abba pater. Hunc igitur seruum uocauit dominus, quia collatis muneribus quasi emissis eũ uocibus ad se ducere studuit. Sed non respondit, quia digna opera donis eius reddere contempsit. Vocat nos enim deus, cum muneribus præuenit: respõdemus uerò uocationi eius, cũ dignà iuxta percepta munera deseruimus. Quia ergo tot muneribus Iudaicum populũ pręuenit, dicat: Seruum meum uocaui. Sed quia etiam post tot eum munera contempsit, subiungat: Et non respondit. Sequitur:

B

Quod multipharie olim Deus locutus est patribus in prophetis, nouißimè ore proprio locutus est. Cap. XX.

Ore proprio deprecabar illum.] Ac si apertius diceret: Ego ille qui ãte incarnationem meam tot ei præcepta facienda per prophetarum ora mandaueram: incarnatus ad eum ueniens, ore eum proprio deprecabar. Vnde & Matthæus, cum præcepta ab eo dari in monte describeret, ait: Aperiens os suum dixit. Ac si patenter dicat: Tunc os suũ aperuit, qui prius aperuerat ora pro- 21

Mat. 5

C phetarum. Hinc est etiam quod de illo ab sponsa pręsentiam eius desiderante dicitur: Osculetur me osculo oris sui. Sancta quippe Ecclesia quot pręcepta ex eius prædicatione cognouit, quasi tot oris eius oscula accepit. Bene autem dicit deprecabar: quia in carne monstratus dũ mandata uitæ humiliter dixit quasi superbientem seruum ut uinceret, rogauit. Vbi & aptè subditur:

Cant. 1.

Quod halitus Christi odor sit carnis eius. Cap. XXI.

D Halitum meũ exhorruit uxor mea.] Quid uxor domini, nisi synagoga accipitur, in legis fœdere, carnali ei intelligentia subiecta? Halitus uerò ex carne est. Sed infidelis populus carnẽ domini carnaliter intellexit, quia purum hunc hominem credidit. Halitum ergo eius uxor exhorruit: quia synagoga eum quem uidebat hominem, deũ credere expauit: Cunque ab eius ore uerba corporaliter audiret: in eo intelligere diuinitatis arcana recusauit, & creatorem nõ esse credidit

credidit, quē creatum uidit. Carnis ergo halitum carnalis uxor exhorruit, quę carnalibus sensibus dedita, incarnationis eius mysterium non agnouit. Sequitur:

Quomodo Deus cùm spiritus sit, membra corporalia habere dicitur. Cap. XXII.

ET orabam filios uteri mei.] In Deo qui corporis forma non circumscribitur: membra corporis, id est, manus, oculus, uterus ita nominantur, ut ex membrorum uocabulis, effectus eius potentiæ designetur. Oculos quippe habere dicitur: quia cuncta uidet. Manus habere describitur, quia cuncta operatur. In utero autem proles concipitur, quæ in hac uita profertur. Quid ergo uterum Dei, nisi eius consilium debemus accipere, in quo ante secula per prædestinationem concepti sumus, ita ut creati per secula producamur. Deus ergo qui manet ante secula, uteri sui filios orauit: quia eos quos potenter per diuinitatem condidit, incarnatus ueniens humiliter rogauit. Sed quia in ipsa carne quæ apparuit, ab eorum æstimatione despectus est, subiungitur: Stulti quoque despiciebant me.] Sapientibus à ueritatis fide cadentibus, rectè de stultis quoq; additur: quia dum dominum Pharisæi ac legisperiti despicerent, eorum incredulitatem etiam populi turba secuta est: quæ in eo quòd hominem uidit, redemptoris mundi prædicamenta despexit. Nam sæpe stultorū nomine hi qui sunt in plebe pauperes, designantur. Vnde & per Hieremiam di-
Hiere. 5 citur: Dixi, forsitan pauperes sunt, & stulti, ignorantes uiam domini, & iudicium Dei sui. Relictis autem mundi sapientibus atque diuitibus, redemptor noster quærere pauperes, & stultos uenerat. Vnde nunc quasi in augmentum doloris dicitur: Stulti quoque despiciebant me. Ac si apertè diceretur: Ipsi etiam despexerunt, pro quibus sanandis stultitiam prædicationis assumpsi. Scriptum quip-
1. Cor. 1. pe est: Quia in Dei sapientia non cognouit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis saluos facere credentes. Verbum quippe Dei, sapientia est: sed stultitia huius sa-

A pientiæ dicta est caro uerbi: ut quia carnales quique per carnis suæ prudentiam pertingere non ualebant ad sapientiam dei: per stultitiam prædicationis, id est, per incarnationem uerbi sanarentur. Ait ergo: Stulti quoque despiciebant me. Ac si apertè diceretur: Et ab ipsis despectus sum, pro quibus stultus æstimari ueritus non sum. Et quia Iudæorum plebs cum miracula nostri redemptoris cerneret: hunc ex signis honorabat, dicens: Hic est Christus: cùm uerò humanitatis eius infirma conspiceret, eum creatorem cre-
B dere dedignabatur, dicens: Non, sed seducit turbas: rectè subiungitur: Et cùm ab eis recessissem, detrahebant mihi.] Quasi accedebat quippe ad corda populorum dominus, cum eis miracula demonstraret: & quasi recedebat, cum nulla signa ostenderet. Sed recedenti domino detrahebant, cum à miraculis quiescenti præbere fidem nolebant. Sed quid mirū eum perpeti ista à plebibus, cum ipsi quoque qui legis doctores esse uidebantur, qui eum uerbis propheticis incarnandū esse perhibebant, & incarnatum uiderūt,
C & ab eo tamen perfidiæ interruptione diuisi sunt? De quibus subditur: Abominati sunt me quondam consiliarij mei: & 23
quem maximè diligebam, auersatus est me. Cunctis liquet: quia Deus consiliariis non eget, qui ipsis quoque consiliariis hominum sapientiæ consilium præbet. De quo etiam scriptum est: Quis cognouit sensum domini, aut quis eius cōsiliarius fuit? Sed quemadmodum cum panis uel uestimentum egenti tribuitur: hoc se dominus accepisse testatur: ita cum nescienti cuilibet rectum consilium
D datur, hoc ipse accipit, cuius ille membrum est qui eruditur. Omnes etenim fideles membra nostri redemptoris sumus: & sicut ipse in nobis per misericordiam largitatis pascitur, ita ipse in nobis per doctrinæ consilium iuuatur. Scribæ itaque & legisdoctores qui erudire populos ad uitam consueuerant, quid aliud quam futuri redemptoris consiliarij fuerunt? Qui tamen dum incarna- Esa. 40
tum dominum conspicerent, consiliis Rom. 11
suis multos ab eius fide diuiserunt, quāuis prius ad credendū incarnationis e-

 ius

ius mysterium per prophetarum uerba multos docuisse uiderentur. Et quia ille apud Deum magis in amore est, qui ad eius amorem plurimos trahit: adhuc de eodem legisdoctorum atque Pharisæorū ordine subditur: Et quem maximè diligebam, auersatus est me. Ipse enim ordo suadente perfidia, à fide ueritatis auersus est, qui prius in labore prædicationis seuiens, maximè diligebatur: quem non solum ad non credendum, sed usq; ad persequendum quoque dominum populorum turba secuta est, & usque ad passionem illius sæuitiæ facibus accensa. In qua uidelicet passione discipulorum corda turbata sunt. Vnde & nunc subditur:

Quòd allegoricè passionis tempore adhærente Christo sexu infirmiori fugerunt apostoli: & dubitantibus de resurrectione discipulis, tantùm in eis supererant labia sermonis. Cap. XXIII.

PElli meæ consumptis carnib. adhæsit os meum.] In osse fortitudo, in carnibus uerò infirmitas corporalis designat. quia igitur Christus & Ecclesia una persona est: quid per os, nisi ipse dominus designatur? Quid per carnem, nisi discipuli, qui passionis eius tēpore infirma sapuerunt? Per pellem uerò quæ exterior carne manet in corpore, quid nisi illæ sanctæ fœminæ figurantur, quæ ad præparanda subsidia corporis, exterioribus domino ministeriis seruiebant? Nam cùm eius discipuli quamuis necdum firmi ueritatis fidem populis prædicarent, ossi suo inhærebant carnes. Et cùm sanctæ mulieres ea quæ necessaria erant, exteriora præpararent, quasi pellis exterius manebant in corpore. Sed cùm ad crucis horā uentum est, eius discipulos grauis ex persecutione Iudæorum timor inuasit: fugerunt singuli, mulieres adhæserunt. Quasi ergo consumpta carne, os domini pelli suæ adhæsit: quia fortitudo eius, passionis tēpore fugientibus discipulis, iuxta se mulieres inuenit. Stetit equidem aliquandiu Petrus, sed tamen pòst territus negauit. Stetit etiam Ioannes, cui ipso
Ioan. 19 crucis tempore dictum est: Ecce mater tua. Sed perseuerare minimè potuit: quia

A de ipso quoque scriptum est, quòd adolescens quidam sequebatur illum amictus syndone super nudo, & tenuerunt eum: Mat. 14
at ille reiecta syndone, nudus profugit ab eis. Qui etsi post, ut uerba redemptoris sui audiret, ad horam crucis rediit, prius tamen territus fugit. Mulieres autē non solùm non timuisse neque fugisse, sed etiam usque ad sepulchrum stetisse memorantur. Dicat ergo: Pelli meæ consumptis carnibus adhæsit os meum. Hoc est, hi qui meæ fortitudini propinquius inhærere debuerant, passionis meæ tem-
B pore timore consumpti sunt: & eas quas ad exteriora ministeria posui, in passione mea sine formidine inhærere mihi fideliter inueni. Vbi & apertè subintelligitur, quòd hæc uerba per mysterium dicantur dum sequitur: Et derelicta sunt tantum- 24
modo labia circa dentes meos.] Quid enim circa dentes aliud quam labia habemus, etiam si nulla flagella patiamur? Sed quid per labia, nisi locutio: quid per dentes, nisi sancti apostoli designantur? Qui in hoc Ecclesiæ corpore idcirco sunt positi, ut uitam carnalium correptione mor-
C deant, eamq; à suæ pertinaciæ duritia cōfringant. Vnde & eidem primo apostolorum, quasi denti in eius corpore posito dicitur: Macta, & manduca. Act. 10.
Sed quia passionis eius tempore, isti dentes præ timore mortis amiserunt morsum correptionis, amiserunt fiduciam roboris, amiserunt efficaciam omnimodæ operationis: ita ut duo ex illis ambulantes, post eius mortem ac resurrectionem in uia loquerentur & dicerent: Nos sperabamus quia Luc. 24.
ipse esset redempturus Israel, rectè nunc dicitur: Et derelicta sunt tantummodo
D labia circa dentes meos. Confabulabantur adhuc de illo, sed iam in illo minimè credebant. Tantummodo ergo labia circa dentes eius remanserant: quia uirtutem bonæ operationis amiserant, & sola de illo confabulationis uerba retinebāt. Perdiderant morsum correptionis, & habebant motum locutionis. Labia itaque tantummodo circa dentes relicta sunt, quia adhuc quidem confabulari nouerant: sed prædicare iam eum, aut mordere infidelium uitia formidabāt. Peractis itaque his quæ in uoce capitis dixit, ad

propria beatus Iob uerba reuertitur, dicens: Miseremini mei, miseremini mei, saltem uos amici mei, quia manus domini tetigit me]Hoc habere solum propriũ mens piorum, quòd cùm iniusta ab aduersariis patitur, non tam ad iram, quàm ad preces mouetur: ut si moderari eorũ prauitas placidè ualeat, plus deprecari eligant quàm irasci. Vnde rectè nunc dicitur: Miseremini mei, miseremini mei, saltem uos amici mei, quia manus domini tetigit me. Ecce eos à quibus se per cõtumelias affligi considerat, amicos uocat: quia bonis mentibus etiam ipsa fiũt prospera, quæ uidentur aduersa. Nam peruersi quiq; bonorum dulcedine aut conuertuntur ut redeant: & eo ipso amici sunt, quo boni fiunt: aut in malitia perseuerant: & in hoc quoque etiam nolentes amici sunt: quia si qua bonorum delicta sunt, ea suis persecutionibus etiam nescientes purgant. Notandũ quoq; quòd eis quæ secretò apud Deum gesta sunt, beati uiri in publico uerba concordant. A satan quippe percussus fuerat: nec tamen percussionem suam satanæ tribuit, sed tactum se manu domini appellat, sicut ipse quoque satan dixerat: Mitte manum tuam, & tange os eius & carnem, si non in faciem benedixerit tibi. Sciebat quippe uir sanctus, quia & per hoc ipsum quod peruersa uoluntate contra se satan egerat, potestatem non à semetipso, sed à domino habebat. Sequitur:

Quòd superbi rectores ita infirmos affligant, quasi ipsi de infirmitate nihil habeant: & quòd diuina manu afflictis non tam increpatio, quàm consolatio debeatur. Caput XXIIII.

25 QVare persequimini me sicut Deus & carnibus meis saturamini?]Nõ abhorret à locutione pietatis, ꝙ à Deo se perhibet persequi, Est nanque persecutor bonus, sicut de semetipso ore
Ps. 100. prophetico dominus dicit: Detrahẽtem occultè aduersus proximum suum, hunc persequebar. Cùm uerò sanctus quisque flagellari permittitur, scit quòd persecutionem contra commissa uitia ex interna dispensatione patiatur. Crudeles autẽ

A persecutorum mentes, cum potestatem feriendi appetunt, contra bonorum uitã non studio purgationis, sed liuoris facibus accenduntur. Et quidem hoc faciũt, quod Deus omnipotens fieri permittit. Sed dum una causa cum Deo, etiam per eos agitur: non tamen uoluntas una in eadem causa seruatur: quia cùm omnipotens Deus amãdo purgationem exhibet iniustorum prauitas sæuiendo malitiam exercet. Quod ergo dicitur: Quare persequimini me sicut Deus: ad exteriorẽ hoc percussionem retulit, non ad intimam in-
B tentionem: quia etsi hoc agunt exterius, quod Deus agi disposuit: non tamẽ hoc quod Deus, in sua actione appetunt, ut boni ex afflictione purgentur. Quod intelligi & aliter potest. Tãto enim omnipotens Deus iustius aliena uitia percutit, quãto in semetipso nihil habet uitiorũ. Homines uerò cùm per disciplinam alios feriunt, sic alienam infirmitatem debent percutere, ut etiam ad suam nouerint oculos reuocare: ut ex semetipsis cõsiderent, quantum aliis ferendo parcant, cũ se quoq; ipsos dignos percussionibus
C nõ ignorãt. Itaq; nũc dicit: Quare persequimini me sicut Deus? Ac si apertè diceret: ita me ex infirmitatibus meis affligitis, ac si ipsi more Dei de infirmitate nihil habeatis. Vnde considerandũ est, ꝙ si q fortasse sint qui asperitate correptionis indigeãt: tũc eis dura correptio à nobis admouẽda est, cũ dei manus cessat à uerbere. Cum uerò superna flagella insunt: non à nobis iam correptio, sed consolatio debetur: ne dũ in dolore increpationem iungimus, percussionẽ percussioni sociemus. Bene autè subditur: Et carni-
D bus meis saturamini?] Quorum mens proximorum pœnas esurit: saturari proculdubio alienis carnibus quęrit. Sciendum quoque est, quia hi etiam qui alienę uitæ detractione pascuntur, alienis proculdubio carnibus saturantur. Vnde per Salomonẽ dicitur: Noli esse in conuiuijs potatorum, neque comedas cum eis qui carnes ad uescendum conferunt. Carnes quippe ad uescendum conferre, est in collocutione derogationis uicissim proximorum uitia dicere. De quorum illic pœna mox subditur: Quia uacantes po-

tibus, & dantes symbolum consument, & uestietur pannis dormitatio. Potibus uacant, qui de opprobrio alienæ uitæ se debriant. Symbolum uerò dare, est, sicut unusquisque solet pro parte sua cibos ad uescendum, ita in confabulatione detractionis uerba conferre. Sed uacantes potibus, & dantes symbolum consumentur: quia sicut scriptum est: omnis detractor eradicabitur. Vestietur autẽ pannis dormitatio: quia despectum & inopem à cunctis bonis operibus mors sua inuenit, quem hic ad alienæ uitæ exquirenda crimina, detractionis suæ languor occupauit.
26 Sed tot dura quæ beatus Iob sustinet, dignum non est, ut per silentium trãseant, eaque à notitia hominum ignorãtiæ obscuritas tegat. Tanti quippe ædificari ad seruandã patientiam ualent, quãti implente se superna gratia eius patientiæ facta cognouerint. Vnde & idem beatus Iob in exemplum uult pertrahi flagella quæ sentit, qui statim subiungit, dicẽs:

Quòd per plumbi laminam, Iudæorum corda accipiantur, in quibus lex scripta diuinitus, cito deleri potuit. Per silicem uerò gentiles: in quib. lex magno labore sculpta perseuerat. Cap. XXV.

QVis mihi tribuat, ut scribantur sermones mei? Quis mihi det ut exarentur in libro stylo ferræo, & plũbi lamina uel celte sculpantur in silice?] Cuncta quę beatus Iob pertulit, quia forti patrũ sententia edoctus grauis ille Iudęorum populus agnouit, stylo ferreo & plumbi lamina scripta sunt. Quia uerò hæc etiã dura gentilium corda cognouerunt, quid ea in silice sculpta uidemus? Et notandum, quia in plumbo quod scribitur, ipsa metalli mollitie citius delet. in silice uerò tardius quidem ualent literæ imprimi, sed difficilius deleri. Non ergo immeritò per plumbi laminam Iudea exprimitur: quæ præcepta dei & sine labore percepit, & cũ celeritate perdit. Rectè per silicem gentilitas figuratur, quæ uerba sacri eloqui uix custodienda suscipere potuit, sed tamẽ fortiter suscepta seruauit. Per stylum uerò ferreũ, quid aliud quã fortis dei sententia designat? Vnde

A per prophetam dicitur: Peccatum Iudę scriptũ est, stylo ferreo in ungue adamantino. *Hier. 17* In ungue finis est corporis. Ita uerò lapis durus est adamas, ut ferro non ualeat secari. Per stylum uerò ferreum fortis sententia: per unguem uerò adamantium finis signatur æternus. Peccatum itaque Iudę stylo ferreo in ungue adamantino scriptum dicitur: quia culpa Iudęorum per fortem dei sententiam in fine seruatur infinito. Rectè quoque per plumbi laminam eos accipimus quos auaritiæ pondus grauat, B quibus per increpantem prophetam dicitur: Filij hominum usquequo graui corde? *Psal. 4.* Per plumbum nanque cuius natura grauis est ponderis, peccatum auaritiæ specialiter designatur: quod mentem quam infecerit, ita grauem reddit, ut ad petenda sublimia attolli nequaquam possit.

Quo sit quod in Zacharia scriptum est de talento plumbi, & massa plumbea missa in os amphoræ, super quam sedebat impietas, et de duabus mulieribus alas habentibus. C Cap. XXVI.

HInc enim in Zacharia scriptum est: *Zach. 5.* Leua oculos tuos, & uide. Quid est hoc quod egreditur? & dixi: Quidnam est? Et ait: Hæc est amphora egrediens. & dixi: Hæc est oculus eorum in uniuersa terra. 27 Et ecce talentum plumbi portabatur, & ecce mulier una sedens in medio amphoræ, & dixit: Hæc est impietas. Et proiecit eam in medio amphoræ, & misit massam plumbeam in os eius. D Qui de hac uisione amphoræ, & mulieris & plumbi, ut latius quid cognouisset, ostenderet: adhuc secutus adiunxit: Et leuaui oculos meos, & uidi: & ecce duæ mulieres egredientes, & spiritus in alis earum, & habebant alas quasi alas milui, & leuauerunt amphoram inter terram & cœlum. Et dixi ad angelum qui loquebatur in me. quò istæ deferunt amphoram. Et dixit ad me: Vt ędificetur ei domus in terra Sennaar. Quod prophetę testimonium inutiliter pro documento plumbi protulimus, si non etiam

etiam repetentes exponamus. Ait enim: Leua oculos, & uide. Quid est hoc quod egreditur? Et dixi: Quid nam est? Et ait: Hęc est amphora egrediens. Volens deus prophetę extendere humanum genus, ex qua ab eo maximè culpa dilabatur: per imaginem amphoræ quasi patens os auaritię designauit. Auaritia quippe uelut amphora est, quæ os cordis in ambitu apertum tenet. Et dixit: Hæc est oculus eorum in uniuersa terra. Multos obtusi sensus homines cernimus, & tamen eos in malis actibus astutos uidemus: propheta quoque attestante, qui ait: Sapientes sunt ut faciant mala, bene autem facere nesciunt. *Hiere.4* Hi itaque sensu torpent: sed in his quæ appetunt, auaritiæ stimulis excitantur: & qui ad bona uidenda cæci sunt, excitantibus pręmijs ad peragenda mala uigilantes fiunt. *Ps.109.* Vnde rectè de hac eadem auaritia dicitur: Hæc est oculus eorũ in uniuersa terra. Ecce talentum plumbi portabatur. Quid est talentum plumbi, nisi ex eadem auaritia pondus peccati? Et ecce mulier una sedẽs in medio amphoræ. Quam mulierẽ ne fortassis quę esset dubitare possimus, illico angelus innotuit. Nam illic mox sequitur: Et dixit: Hæc est impietas. Et proiecit eam in medio amphoræ. Impietas in medio amphoræ proijcitur: quia nimirũ in auaritia semper impietas tenetur. Et misit massam plumbi in os eius. Massa plumbi in os mulieris mittitur: quia scilicet impietas auaritiæ, peccati sui põdere grauatur. Si enim ad ea quæ deorsum sunt, non ambiret, erga deũ ac proximos

28 impia nequaq̃ existeret. Et leuaui oculos meos, & uidi, & ecce duæ mulieres egredientes, & spiritus in alis earum. Quid aliud in his duabus mulieribus accepimus, nisi duo principalia uitia, superbiã uidelicet et gloriã inanem? quæ impietati absq; ulla dubitatione coniuncta sunt. Quæ & in alis suis spiritum habere narrantur, quia in actionibus suis satanæ uoluntati deseruiunt. Ipsum quippe propheta spiritum appellat: de quo Salomon ait: Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris. *Mat.11* Et de quo in Euangelio dominus dicit: Cùm immundus spiritus exie-

A rit ab homine: ambulat per loca arida & inaquosa. Spiritus in alis earum est: quia superbia & inanis gloria per omne quod agunt, satanæ uoluntati famulantur. Et habebant alas, quasi alas milui. Miluus semper naturę studet insidiari pullorum. Istę ergo mulieres alas habent, quasi alas milui: quia actiones earum diabolo sunt proculdubio similes, qui insidiatur semper uitę paruulorum. Et leuauerunt amphoram inter cœlum & terram. Superbia & uanagloria habent hoc proprium: ut eum quem infecerint, in cogitatione

B sua super cæteros homines extollant: & modo per ambitũ rerum, modo per desiderium dignitatum, quem semel captum tenuerint, quasi in honoris altitudinem eleuent. Qui autem inter cœlum & terrã est, & ima deserit, & superiora minimè attingit. Leuant ergo istæ mulieres amphoram inter cœlum & terrã, quia superbia & inanis gloria mentem per auaritiam honoris captam ita eleuant; ut quoslibet proximos despicientes, quasi ima deserant, & alta gloriantes petant. Sed tales quiq; dum superbiunt, & eos mente tran

C seunt cum quibus sunt, & superioribus ciuibus minimè iunguntur: Amphora ergo leuata inter terram & cœlum dicit: quia auari quiq; per superbiam atq; inanẽ gloriã & proximos iuxta se despiciũt & superiora quæ ultra ipsos sunt, nullatenus apprehendunt. Inter terrã itaq; & cœlum feruntur: quia nec æqualitatẽ fraternitatis in infimis per charitatem tenent nec tamẽ summa pertingere sese extollẽdo præualent. Et dixi ad angelum qui loquebat in me: Quo istæ deferunt amphorã? Et dixit ad me: Vt ædificet ei domus

D in terra Sẽnaar. Eidẽ amphoræ ædificat domus in terra Sẽnaar: Sẽnaar quippe fetor eorũ dicit. Et sicut bonus odor ex uirtute est: Paulo attestante qui ait: Odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco, qa Christi bonus odor sumus Deo *2.Cor.2.* ita ecõtrariò fœtor ex uitio. Radix enim est omnium malorum cupiditas. Et quia quodlibet malũ per auaritiã gignitur, dignũ est ut domus auaritiæ in fœtore construat. Sciendum quoq; est, quòd Sẽnaar latissima uallis est, in qua turris à superbientibus ædificari cœperat, quę lingua-

rum facta diuersitate destructa est. Quç
scilicet turris Babylon dicta est: pro ipsa
uidelicet confusione mentium atque lin-
guarum. Nec immeritò ibi auaritiæ am-
phora ponitur, ubi Babylon, id est, con-
fusio ędificatur: quia dum per auaritiam
& impietatē certū est omnia mala exurge
re, rectè hęc ipsa auaritia atq; impietas in
confusione perhibentur habitare. Hæc
paucis per excessum diximus, ut peccati
pondus exprimi per plumbi laminā mon
straremus. Quę tamē beati Iob uerba san
ctæ quoque Ecclesiæ cōgruūt, quæ duo sa
cri eloquij testamenta custodiens, quasi
secundò sermones suos scribi expetit, di
cens: Quis mihi tribuat, ut scribentur ser
mones mei? quis mihi det ut exarētur in
libro? Quę quia forti sententia modo per
pondus auaritię grauibus, modo autem
duris cordibus loquitur, stylo ferreo in
plumbi lamina, uel celte in silice scribit.
Sed iure beatum Iob redemptoris nostri
eiusq; Ecclesię uti uocibus dicimus, si
quid de eodem redemptore nostro quod
29 apertè loquit, inuenimus. Quo etenim
pacto credendum est: quia ex eo aliquid
per figuram insinuat, si eum nobis aper-
tis uocibus non demonstrat? Sed iā quid
de eo sentit aperiat, omnesq; nobis am-
bages cogitationum tollat. Sequitur:
Scio enim quod redemptor meus uiuit.]
Qui enim non ait conditor, sed redem-
ptor: apertè eum denunciat, qui postquā
omnia creauit: ut nos de captiuitate redi
meret, inter nos incarnatus apparuit,
suaq; passione nos à perpetua morte libe
rauit. Et notandū quanta fide se in uirtu
te eius diuinitatis destringat. de quo per
Paulum dicit: quia etsi crucifixus est ex
2.Co.13 infirmitate, sed uiuit ex uirtute Dei. Ait
nanq;: Scio enim quod redemptor meus
uiuit. Ac si apertis uocibus dicat: Infide-
lis quisq; illū flagellatū, derisum, palmis
cęsum, corona spinea coronatum, sputis
illitum, crucifixum, mortuum nouerit:
ego illū post mortem uiuere certa fide cre
do, libera uoce profiteor: quia redemptor
meus uiuit, qui inter impiorum manus
occubuit. Sed quid beate Iob per resur-
rectionem illius, etiam de tuę carnis re-
surrectione confidis, aperta quæso uoce
profitere. Sequitur:

A *Quod multi puri homines quales nos sumus, cum Christo surrexerunt, ne de resurrectione nostra ulla dubitatio haberetur, & quod resurrectionem nostram etiam in elementis suis mundus imitatur. Cap. XXVII.*

ET in nouissimo die de terra surrectu-
rus sum.]Quia uidelicet resurrectio-
nē quā in se ostendit, in nobis etiam quā
doque facturus est. Resurrectionē quippe
quam in se ostendit, nobis promisit: quia
sui capitis gloriam sequuntur membra.
Redemptor ergo noster suscepit mortem
B ne mori timeremus. Ostendit resurrectio
nem, ut nos resurgere posse confidamus.
Vnde & eandem mortem non plusquam
triduanam esse uoluit, ne si in illo resur-
rectio differretur, in nobis omni modo
desperaretur. quod bene de illo per pro-
phetam dicitur: De torrente in uia bibit, Ps.109.
propterea exaltabit caput. Quasi enim
de quodam flumine nostræ passionis nō
in mansione bibere, sed in uia dignatus
est: quia mortem transitoriè, id est, ad
triduum contigit, atque in ea morte
quam contigit, nequaquam sicut nos
C usque ad finem seculi remansit.

Quod uirga Leui quæ floruit reliquis aridis permanentibus, Christus sit: qui primitiæ dormientium surrexit, reliquorum resurrectione in finem mundi dilata. Cap. XXVIII.

DVm ergo die tertio resurrexit: qui
in eius corpore, id est, Ecclesia se-
quatur, ostendit. Exemplo quippe mon
D strauit, quod promisit in præmio: ut si-
cut ipsum resurrexisse fideles agnoscerēt,
ita in seipsis in fine mundi resurrectio-
nis præmia sperarent. Ecce nos per mor
tem carnis usque ad finem mundi rema-
nemus in puluere: ille autem die tertia
ab ariditate mortis uiruit, ut diuinitatis
suæ nobis potentiam ipsa in nouatione
suę carnis ostenderet. ꝙ bene per Moysen Num.17
uirgis duodecim in tabernaculo positis
demonstratur. Nam cum Aaron sacer-
dotium, qui de tribu Leui fuerat, de-
spiceretur nec digna tribus quæ offerret
holocausta crederet: duodecim uirgæ, iu-
xta

xta duodecim tribus in tabernaculo po-
ni præceptæ sunt : & ecce uirga Leui ui-
ruit, & q̃cquid uirtutis in munere Aaron
haberet, ondit. Quo uidelicet signo quid
innuitur, nisi quod omnes qui usque ad
finem mundi iacemus in morte, quasi
uirgę reliquę in ariditate remanemus ?
Sed cunctis uirgis in ariditate remanen-
tibus. uirga Leui ad florem rediit : quia
corpus domini, ueri scilicet sacerdo-
tis nostri, in mortis ariditate positum, in
florem resurrectionis erupit. Quo flore
Aaron rectè sacerdos esse cognoscitur:
quia hac resurrectionis gloria redemptor
noster qui de tribu Iuda ac Leui ortus est
intercessor pro nobis esse monstratur. Ec
ce ergo iam uirga Aaron post ariditatem
floret : sed uirgæ duodecim tribuum in
ariditate remanent: quia iam quidē cor-
pus domini post mortem uiuit, sed no-
stra adhuc corpora usq; ad finem mundi
à resurrectionis gloria differuntur. Vnde
cautè hanc eandem dilationem intulit,
dicens : Et in nouissimo die de terra sur-
30 recturus sum.] Habemus ergo spem re-
surrectionis nostræ considerata gloria ca
pitis nostri. Sed ne quis uel cogitatione
tacita forsitan dicat, quòd idcirco ille re-
surrexit à morte : quia unus idemque
Deus & homo mortem quam ex huma-
nitate pertulit, ex diuinitate superauit :
nos uerò qui puri homines sumus, à
mortis surgere damnatione non possu-
mus : rectè in resurrectionis eius tempo
re etiam multorum sanctorum corpora
resurrexerunt : ut & in se nobis exemplū
ostenderet : & de aliorum qui nobis per
puram humanitatem similes fuerunt,
nos resurrectione roboraret : quatenus
cùm se homo desperaret percipere quod
in se ostenderat Deus homo : hoc in se
fieri posse præsumeret, quod in ipsis fa-
ctum cognosceret, quos puros fuisse ho-
mines non dubitaret. Sunt uerò non-
nulli qui considerantes quòd spiritus à
carne soluitur· quod caro in putredinem
uertitur, quòd putredo in puluerem redi
gitur, quòd puluis ita in elementa solui-
tur, ut nequaquam ab humanis oculis
uideatur, resurrectionem fieri posse de-
sperent : & dum arida ossa inspiciunt,
hęc uestiri carnibus, rursumq́ ad uitam
A uiridescere posse diffidant. qui si resurre
ctionis fidem ex obedientia non tenent,
certè hanc tenere ex ratione debuerant.
quid enim quotidie, nisi resurrectionem
nostram in elementis suis mundus imi-
tatur ? Per quotidiana quippe momenta
lux ipsa temporalis quasi moritur, dum
superuenientibus noctis tenebris, ea
quæ aspiciebatur, subtrahitur : & quasi
quotidie resurgit, dum lux ablata oculis
suppressa iterum nocte reparatur. Per
momenta quoque temporum cernimus
arbusta uiriditatem foliorum amittere,
B à fructuum prolatione cessare : & ecce su
bitò quasi ex arescenti ligno uelut quadā
resurrectione ueniente uidemus folia erū
pere, fructum grandescere, & totam arbo
rem rediuiuo decore uestiri. Indesinenter
cernimus praua arborum semina terræ
humoribus commendari : ex quibus nō
longè pòst aspicimus magna arbusta sur-
gere, folia, pomaq; proferre. Considere-
mus ergo paruum cuiuslibet arboris se-
men quod in terram iacitur, ut arbor ex
illo producatur : & comprehendamus, si
possumus, ubi in illa tanta breuitate se-
C minis, tam immensa arbor latuit, quæ
ex illo ꝓcessit: ubi lignū, ubi cortex, ubi
uiriditas foliorū, ubi ubertas fructuum.
Nūquid nā in semine tale aliquid uideba
tur cum in terram iaceretur ? Et tamen
occulto rerum omnium opifice cuncta
mirabiliter ordinante, & in mollitie se-
minis latuit asperitas corticis, & in tene
ritudine illius absconsa est fortitudo ro-
boris, & in siccitate eius ubertas fructifi
cationis. quid ergo mirum, si tenuissi-
mum puluerem, uel à nostris oculis in
elementis redactum, cum uult, in homi-
D nem, reformat, qui ex tenuissimis semini
bus immensa arbusta redintegrat ? quia
ergo rationales sumus conditi, spem re-
surrectionis nostræ ex ipsa debemus rerū
specie & contemplatione colligere. Sed
quia in nobis sensus torpuit rationis, ac
cessit in exemplum gratia redemptoris.
Venit nanque conditor noster, suscepit
mortem, ostendit resurrectionem: ut qui
resurrectionis spem ex ratione tenere no
luimus, hanc ex eius adiutorio & exem-
plo teneremus. Dicat igitur beatus Iob
Scio quòd redemptor meus uiuit, & in

nouissimo die de terra resurrecturus sū. Et quisquis resurrectionis in se uirtutem fieri posse desperat, uerba in gentilitate positi uiri fidelis erubescat, & penset quā to pœnæ sit pondere feriendus, si adhuc non credit suam, qui iam resurrectionē domini cognouit factam: si & ille suam credidit, qui adhuc domini Iesu spera-
31 bat esse faciendam. Sed ecce resurrectionem audio, effectum tamen eiusdem resurrectionis exquiro. Credo nanque, quia resurrecturus sim, sed uolo ut audiam qualis. Sciendum quippe mihi est utrū in quodā alio subtili fortasse uel aereo, an in eo quo moriar corpore resurgam. Sed si in aereo corpore surrexero, iam ego non ero qui resurgo. Nam quomodo est uera resurrectio, si uera esse non poterit caro? Apertè ergo ratio suggerit: quia si uera caro non fuerit, proculdubio resurrectio uera non erit. Nec enim rectè resurrectio dici potest, ubi non resurgit quod cecidit. Sed has nobis beate Iob dubietatis nebulas tolle: quia per acceptam sancti spiritus gratiā, de spe nobis loqui nostræ resurrectionis cœpisti: apertè indica, si caro nostra ueraciter resurgat. Sequitur:

Qualiter Euticius de resurrectione senserit, & quomodo per Gregorium præsente Tiberio Augusto conuictus sit & correctur. Caput XXIX.

ET rursum circumdabor pelle mea.] Dum apertè pellis dicitur: omnis dubitatio ueræ resurrectionis aufertur quia sicut Euticius Constantinopolitanæ urbis episcopus scripsit corpus nostrum in illa resurrectionis gloria erit impalpabile, uentis aereque subtilius. In illa enim resurrectionis gloria erit corpus nostrum subtile quidem per effectum spiritalis potentiæ, sed palpabile per ueritatem naturæ. Vnde etiam redemptor noster dubitantibus de sua resurrectione discipulis, ostendit manus & latus, palpanda
Luc. 24 ossa carnemq; præbuit, dicens: Palpate & uidete, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me uidetis habere. Qui cum eidem Euticio in Constantinopolitana urbe positus, hoc Euengelicæ ueri-

A tatis testimonium protulissem, ait: Idcirco dominus hoc fecit, ut dubitationem resurrectionis suæ de discipulorum cordibus amoueret. Cui inquam: Mira est res ualde quam astruis, ut inde nobis dubietas surgat, unde discipulorum corda à dubietate sanata sunt. Quid enim deterius dici potest, quàm ut hoc nobis de eius uera carne dubium fiat, per quod discipuli eius ad fidem ab omni sunt dubietate separati? Si enim non hoc habuisse astruitur quod ostendit, unde fides discipulis eius confirmata est, inde nostra
B destruitur. Qui adiungebat etiam, dicés: Corpus palpabile habuit quod ostendit: sed post confirmata corda palpantium, omne illud in domino quod palpari potuit, in subtilitatem est aliquam redactum. Ad hæc ipse respondi, dicens: Scriptum est: Christus resurgens à mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. *Rom. 6.* Si quid ergo in eius corpore post resurrectionem potuit immutari: contra ueridicam Pauli sententiam, post resurrectionem dominus rediit in mortem. Quod quis dicere uel
C stultus præsumat, nisi qui ueram carnis eius resurrectionem denegat? *1. Co. 15* Tunc mihi obiecit, dicens: Cum scriptum sit: Caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt, qua ratione credendum est resurgere ueraciter carnem? Cui inquam In sacro eloquio aliter caro dicitur iuxta naturam, atque aliter iuxta culpam uel corruptionem. Caro quippe iuxta naturam, *Gen. 2* sicut scriptum est. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: *Ioan. 1.* & , Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Caro uerò iuxta culpam,
D sicut scriptum est: *Gen. 6.* Non permanebit in hominibus istis spiritus meus, eo quod sunt caro. *Psal. 77* Et sicut Psal. ait: Memoratus est, quia caro sunt: spiritus uadens, & non rediens. *Gal. 4.* Vnde & discipulis Paulus dicebat: Vos autem in carne non estis, sed in spiritu. Neque enim in carne non erant, quibus epistolas transmittebat, sed quia passiones carnalium desideriorum uicerant, iam liberi per uirtutem spiritus in carne non erant. Quod ergo Paulus Apostolus dicit: quia caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt, carnem

nem uult secundum culpam intelligi, nõ carnem secundum naturam. Vnde & mox quia carnem secundum culpam diceret: ostendit subdens: Neq; corruptio incorruptelam possidebit. In illa ergo cœlestis regni gloria caro secundum naturam erit, sed secundum passionum desideria non erit, quia deuicto mortis aculeo, in æterna incorruptione regnabit.

32 Quibus dictis idem Euticius consentire se protinus respondit, sed tamen adhuc corpus palpabile resurgere posse denegabat. Qui etiam in libello quem de resurrectione scripserat: Pauli quoque Apostoli testimonium indiderat, di-
1.Co. 15 centis: Tu quod seminas, non uiuificatur, nisi prius moriatur: & quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum. Hoc nimirum ostendere festinans, quia caro uel impalpabilis uel ipsa non erit: dum sanctus Apostolus de resurrectionis agens gloria, non corpus quod futurum est seminari dixerit. Sed ad hæc citius respondetur: Nam Paulus Apostolus dicens: Non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum, hoc insinuat quod uidemus: quia granum cum culmo & foliis nascitur, quod sine culmo & folijs seminatur. Ille itaque in augmẽto gloriæ resurrectionis non dixit grano seminis deesse quod erat, sed adesse quod nõ erat: iste autem dum uerum corpus resurgere denegat, nequaquam dicit adesse quod deerat, sed deesse quod erat. Tunc itaq; de hac re in longa cõtentione perducti, grauissima à nobis cœpimus simulatione resilire, cum piæ memoriæ Tiberius Cõstantinus Imperator secretò me & illum suscipiens: quid inter nos discordiæ uersaretur agnouit, & utriusq; partis allegationem pensans, eundem librum quem de resurrectione scripserat: suis quoq; allegationibus destruens, deliberauit ut flammis cremari debuisset. A quo ut egressi sumus, me ægritudo ualida, eundem uerò Euticium ægritudo & mors protinus est secuta. Quo mortuo: quia penè nullus erat qui eius dicta sequeretur, dissimulaui cœpta persequi, ne in fauillas uiderer uerba iaculari. Dum tamen adhuc uiueret, & ego

A ualidissimis febribus ægrotarẽ, quicũq; noti mei ad eum salutationis gratia pergebant, ut eorum relatione cognoui, ante eorum oculos pellem manus suæ tenebat, dicens: Confiteor quia omnes in hac carne resurgemus. Quod, sicut ipsi fatebantur, omnino prius negare cõsueuerat. Sed nos ista postponentes, in beati Iob sermonibus subtiliter exquiramus, si uera erit resurrectio: uerumq; corpus in resurrectione. Ecce enim iam de spe 33
resurrectionis dubitare non possumus, dũ ait: Et in nouissimo die de terra surrecturus sum. Dubietatem quoq; de re-
B paratione uera corporis abstulit, qui ait: Et rursum circundabor pelle mea. Qui adhuc ad auferendas ambages nostræ cogitationis subdit: Et in carne mea uidebo Deum.] Ecce resurrectionem, ecce pellem, ecce carnem apertis fatetur uocibus. Quid ergo remanet unde possit mens nostra dubitare? si itaque iste uir sanctus ante effectum resurrectionis dominicæ, reducendam carnem in integro statu credidit, qui erit reatus nostræ dubitationis, si uera carnis resurrectio,
C nec post exemplum creditur redemptoris? Si enim post resurrectionem corpus palpabile non erit, profecto alius surgit quàm moritur, quod dictu nephas est credere, quia ego morior, & alius resurgat? Vnde quæso te beate Iob subiunge quæ sentis, & huius nobis quæstionis scrupulum tolle. Sequitur:

Quòd post resurrectionem caro nostra & eadem futura sit per naturam, & diuersa per gloriam.
Caput. XXX.

D

QVem uisurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius.] Si enim, sicut quidem errorum sequaces arbitrantur, post resurrectionẽ corpus palpabile non erit, sed inuisibilis corporis subtilitas caro vocabit: quãuis substantia carnis nõ sit, profectò alius est qui moritur, & alius qui resurgit. Sed beatus Iob hanc eis sententiam ueridica uoce destruit, qui ait: Quem uisurus sum ego ipse, & oculi mei cõspecturi sunt, & non alius. Nos autem beati

Iob

Iob fidem sequentes, & redemptoris nostri post resurrectionem corpus palpabile ueraciter credentes, fatemur carnem nostram post resurrectionem futuram, & eandem & diuersam: eandem per naturam, diuersam per gloriam: eandem per ueritatem, diuersamque per potentiam. Erit itaque spiritalis, quia & incorruptibilis. Erit palpabilis, quia non amittet essentiam ueracis naturæ. Sed sanctus uir eandem resurrectionis fiduciam qua spe teneat, quanta certitudine præstoletur, adiungit: Sequitur. Reposita est hæc spes mea in sinu meo. Nil nos habere certius credimus, quàm hoc quod in sinu tenemus. In sinu ergo suo spem repositam tenuit, quia uera certitudine de spe resurrectionis præsumpsit. Sed quia uenturum diem resurrectionis innotuit, iam nunc seu uoce sua, seu typo sanctæ & uniuersalis Ecclesiæ prauorum facta redarguit, & iudicium quod in resurrectionis die sequitur, prædicit. Nam protinus subdit. Quare ergo nunc dicitis persequamur eum, & radicem uerbi inueniamus contra eum? Fugite ergo à facie gladij, quoniam ultor iniquitatum gladius est, & scitote esse iudicium.] Priori quippe sententia iniquorum facta reprehendit: sequenti autem ex diuino iudicio pœnas innotuit. Ait enim: Quare ergo nunc dicitis: persequamur eum, & radicem uerbi inueniamus contra eum? Peruersi quilibet quia malo studio bene prolata audiunt, & in lingua iusti accusationis aditum inuenire appetunt, quid aliud quàm contrà eum uerbi radicem quærunt, ex qua uidelicet loquendi originem sumãt, & ramos prauæ loquacitatis in accusatione dilatent: Sed uir sanctus cũ à prauis talia sustinet, non contra eos, sed magis pro ipsis dolet, & male cogitata redarguit, ac mala eis quæ fugiant ostendit, dicens: Fugite ergo à facie gladij, quia ul-
34 tor iniquitatum gladius est: & scitote esse iudicium.] Omnis qui peruersa agit: eo ipso quo hoc despicit, esse Dei iudicium nescit. Si enim hoc timendum sciret, quæ in illo sunt punienda, nõ ageret. Nam sunt plerique qui extremum esse iudicium uerbotenus sciunt, sed peruersè agendo testantur quia nesciunt.

A Qui enim hoc non formidat ut debet, necdum cognouit cum quanto turbine terroris adueniat. Si enim pensare pondus tremendi examinis nosset, iræ diem utique timendo præcaueret. Faciem quoque gladij fugere, est animaduersionis districtæ sententiam prius quam appareat placare. Vitari nanq; terror iudicis non nisi ante iudicium potest. Modo non cernitur, sed precibus placatur. Cum uerò in illo tremendo examine sederit, & uideri potest, & placari iam nõ potest: quia facta prauorum quę diu sustinuit taci-
B tus, simul omnia reddet iratus. Vnde necesse est nunc timere iudicem, cum necdum iudicium exercet, cum diu mala sustinet, cum adhuc mala tolerat quæ uidet: ne cum semel manum in retributione ultionis excusserit, tanto in iudicio districtius feriat, quanto ante iudicium diutius expectat.

Liber decimiquarti Moralium sancti Gregorij finis.

C

BEATI GREGORII MORALIVM

LIBER DECIMVSQVINTVS,

Exponens consequenter duo capita textus sancti Iob: incipiendo à capite uigesimo.

RESPONDENS autem Sophar, Naamathites, di-
D xit: Idcirco cogitationes meæ uariè succedunt sibi, & mens in diuersa rapitur. Doctrinam qua me arguis, audiam. & spiritus intelligentiæ meæ respondebit mihi. Hoc scio à principio ex quo positus est homo super terram, quòd laus impiorum breuis sit: & gaudium hypocritæ ad instar puncti. Si ascenderit usque ad cœlum superbia

perbia eius, & caput eius nubes teti gerit, quasi sterquiliniū in fine perdetur: & qui eum uiderant, dicent: Vbi est? Velut somnium auolans nō inuenietur: transiet sicut uisio nocturna. Oculus qui eum uiderat, nō uidebit, neq; ultra intuebitur eum locus suus. Filij eius atterentur egestate: & manus illius reddent ei dolorem suum. Ossa eius implebuntur uitijs adolescentiæ eius, & cum eo in puluere dormient. Cum enim dulce fuerit in ore eius malum, abscondet illud sub lingua sua. Parcet illi, & non derelinquet illud, & cælabit in gutture suo. Panis eius in utero illius uertetur in fel aspidum intrinsecus. Diuitias quas deuorauit, euomet: & de uentre illius extrahet eas Deus. Caput aspidum suget: & occidet eum lingua uiperæ. Non uideat riuulos fluminis torrentis mellis & butyri. Luet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur. Iuxta multitudinem adinuentionum suarum sic & sustinebit, quoniam confringens nudauit pauperis domum, rapuit & nō ædificauit eam: nec est satiatus uenter eius. Et cum habuerit quæ concupierat, posśidere non poterit. Nō remansit de cibo eius, & propterea nihil permanebit de bonis eius. Cū satiatus fuerit, arctabitur: æstuabit, & omnis dolor irruet super eū. Vtinam impleatur uenter eius, ut emittat in eum iram furoris sui: & pluat super illum bellum suum. Fugiet arma ferrea, & irruet in arcum æreum. Gladius deductus & egrediens de uagina sua, & fulgurans in amaritudine sua. Vadent & uenient super eum horribiles, omnes tenebræ abscōditæ sunt in occultis eius. Deuorabit eum ignis qui non succēditur, affligetur relictus in tabernaculo suo. Reuelabunt cœli iniquitatem eius, & terra consurget aduersus eum. Apertum erit germen domus illius, detrahetur in die furoris

A Dei. Hæc est pars hominis impij à Deo, & hæreditas uerborum eius à domino.

Caput I.

QVia amici beati Iob nequaquā peruersi esse poterunt, Sophar Naamathitis uerba testantur, qui de ore eius terrorem uenturi iudicij audiens, protinus adiungit: Idcirco cogitationes meæ uariè succedūt sibi, & mens in diuersa rapitur.] Ac si ei apertis uocibus dicat: Quia extremi iu-
B dicij terrorem considero, idcirco cogitationum tumultibus in timore confundor. Tanto se quippe animus amplius cogitatione dilatat, quanto illud esse terribile quod imminet pensat. Et in diuersa mens rapitur, quando modo mala quę egit, modo bona quæ agere neglexit, modo reprehensibilia in quibus est, modo recta quæ sibi adhuc deesse conspicit, sollicito pauore perpendit. Sed amici beati Iob cum assiduitate uitæ illius edocti bene uiuere nouerint, pensare tamē subtiliter Dei iudicia nescientes, mala hic iu-
C storum quempiam posse recipere nō credebant. Vnde & eundem sanctum uirum iniquū esse suspicati sunt, quē flagellatū uiderūt, atq; ex hac suspicione agebatur, ut in eius quoq; increpationē dilaberētur: ad quam tamen increpationem quasi sub quadam reuerentia descendunt. Vnde Sophar subiicit, dicens: Doctrinam qua me arguis, audiam: & spiritus intelligentiæ meæ respondebit mihi.] Ac si apertè dicat: Tua quidem uerba audio, sed an rectè prolata sint, spiritu meæ intelligentiæ discerno. Nam qui dicentis uerba
D despiciunt, doctrinam eius non ad adiutorium, sed ad occasionem certaminis sumunt: ut audita potius iudicent quàm sequantur. His itaque sub quodam moderamine præmissis, in apertam iam beati uiri exprobrationem prosilit, cum subiūgit:

Quòd quicquid inter initium & finem clauditur, breue sit: & quòd in articulo mortis hypocritarum gloria euanescat. *Cap. II.*

HOc scio à principio ex quo positus est homo super terram, quod laus impiorum

impiorum breuis sit, & gaudium hypo-
critæ ad instar puncti.] Liquet nunc
quia suæ intelligentiæ spiritu inflatus,
eas quas contra impios sententias pro-
fert, in beati Iob redargutionibus infle-
ctit. Qué enim prius iusta agere, & post-
modum pœnas tolerare conspexit, omne
in illo hypocrisim æstimat fuisse quod ui
dit, quia uidelicet à iusto Deo iustum fa-
mulum affligi posse non credidit. Sed
nos easdem eius sententias quas non re-
ctè rectas protulit, sollicita intentione pé
santes exequamur: & contemnentes,
quod falsum contra beatum Iob loqui-
tur, intueamur quàm uera dicat, si hæc
contra impios loqueretur. Ait itaque:
Hoc scio à principio ex quo positus est
homo super terram, quòd laus impiorũ
2 breuis sit. Dicturus breuitatem uitæ
præsentis, cordis oculum ad exordium
reduxit originis: ut ex anteactis colligat,
quam nulla sunt, quæ uidentur aliqua
esse dum sunt. Si enim ab ipso humani
generis exortu usq; ad hoc tépus in quo
sumus, mentis oculos ducimus, omne
quod finiri potuit, quàm breue fuerit ui-
demus. Ponamus enim quemlibet ho
minem à primo die mundi conditum,
usque ad hodiernum diem uitam duce-
re, hodie tamen eandem uitam quã quasi
longam ducere uidebatur, finire: ecce fi-
nis adest, præterita iam nulla sunt, quia
cuncta transierũt. Futurum in hoc mun
do nihil est, quia nullam ad uitam uel
breuissimum restat momentum. Vbi est
ergo lõgum tempus quod inter initium
finemque deprehensum, ita consumitur,
ac si nec breue unquam fuisset? Impij
itaque quia præsentem uitam diligunt,
in ea proculdubio elati percipere laudem
quærunt. Linguæ fauoribus extollũtur,
nec esse boni, sed dici appetunt. Quam ui
delicet laudem longam esse existimant,
dum assequuntur: sed breuem intelligũt
fuisse, dum amittunt. In fine quippe eis
ostenditur, quàm nihil fuerit quod ama-
uerunt. Vnde rectè contra eosdem im
pios dicitur: Hoc scio à principio ex
quo positus est homo super terram, quòd
laus impiorum breuis sit. Vbi aptè sub-
iungitur: Et gaudium hypocritæ ad in-
star puncti.] Sæpe hypocrita dum san

A ctum se simulat, & iniquum exhibere mi
nimè formidat, ab omnibus honoratur,
eique sanctitatis gloria defertur ab his q
exteriora cernunt, sed interiora perspice-
re nequeunt. Vnde fit ut gaudeat in
prima sessione, hilarescat in primo recu-
bitu, infletur in prima salutatione, eleue
tur in reuerenti uoce obsequentium, &
superba cogitatione tumeat in famulatu
subditorum, sicut uoce quoque ueritatis
de talibus dicitur: Omnia uerò opera sua Mat. 23
faciunt ut uideant ab hominibus. Dila
tant enim phylacteria sua, & magnificãt
B fimbrias suas. Amant autem primos re-
cubitus in cœnis, & primas cathedras in
synagogis, & salutationes in foro, & uo
cari ab hominibus rabbi. Sed hoc eorum
gaudium æternitati comparatum, quid
erit quando irruente mortis, articulo ita
consumitur, ac si omnino non fuerit?
Cuius nimirum gaudij lætitia pertran-
sijt, & pœna permanet, & cum res amit-
titur, causa durat. Bene autem dicitur:
Gaudium hypocritæ ad instar puncti. In
pũcto enim stylus mox, ut ponitur, leua-
tur, nec mora ulla agitur, ut per exprimé
C dam lineam trahatur. Gaudium itaque
hypocritæ ad similitudinem puncti est,
quia apparet ad momentum, sed disparet
imperpetuum, & sicut stylus in puncto,
dum ponitur, leuatur, sic hypocrita præ-
sentis uitæ gaudia dum tangit, amittit.
De quo subditur:

*Quod huius seculi gloriam electi reputant si-
cut stercus, & quod non ex æstimatione hu
mana, sed ex diuino iudicio quisque sit san
ctus. Caput III.*

D SI ascẽderit usq; ad cœlũ superbia eius,
& caput eius nubes tetigerit, quasi ster
quiliniũ in fine perdet.] Superbia hypo
critæ usq; ad cœlum ascendere dicitur:
quãdo eius elatio cœlestem agere uitam
uidetur. Cuius etiam caput quasi nubes
tangit, quando principalis pars, uideli-
cet intellectus illius, sanctorum præcedé-
tium coæquari meritis creditur. Sed qua
si sterquilinium in fine perdetur, quia in
morte sua cum ad tormenta ducitur, ster
coribus uitiorum plenus, à malignis spi
ritibus conculcatur: Gaudia etenim ui 3
tæ

tæ præsentis, quæ iniusti æstimant magna bona, iusti stercora deputant. Vnde scriptum est: De stercora boum lapidatus est piger. Is ergo qui deum sequi noluerit, ab amore ęternę uitę pigrescit. Et quoties rerũ temporalium damno percutit, ex his nimirum affligitur, quæ isti uiri uelut stercora contemnunt. Qui ergo ex terrenarum rerum percussione atteritur, quid aliud quam ad boum stercore lapidatur? Et rectè hypocrita sterquilino similis dicitur: quia dum temporalē gloriam habere appetit, modo per cogitationem semetipsum tumet, modo eandem gloriam alijs inuidet, eamque alios ueraciter habentes irridet. Quot ergo uitijs plenus est, quasi tot stercoribus in conspectu æterni iudicis illius pectus fœtet. Dicatur igitur: Si ascenderit usque ad cœlum superbia eius, & caput eius nubes tetigerit: quasi sterquilinium in fine perdetur.] Qui etsi cœlestem uitam se agere simulat, etsi intellectum suum esse similem ueris prædicatoribus ostentat, quasi sterquilinium tamen in fine perdetur, quia mens illius pro uitiorum suorum fœtore damnabitur. Sequitur: Et qui eum uiderant, dicent: Vbi est?] Plærunque hypocritarum uita etiam ab omnibus reproba in fine cognoscitur: ut signis iam apertioribus, qui fuerint ostendantur. Qui ergo hunc elatum uiderunt, de extincto dicent: Vbi est? Quia neque hic ubi elatus fuerat apparet, neq; in ęternitatis requie, de qua esse putabatur. De cuius breuitate uitæ adhuc aptè subiungitur:

Eccl. 22

Quod sanctitas hypocritarum, somniantiũ similitudinē habeat, in quibus est ostensio phantasmatis, non certitudo uirtutis. Cap. IIII.

VElut somnium auolans nõ inuenietur, transiet sicut uisio nocturna.] Quid est uita hypocritæ, nisi quædã uisio phantasmatis, quæ hoc ostendit in imagine, quod non habet ex ueritate? Vnde rectè quoque somnio comparatur, quia ab eo omnis laus & gloria quasi dum tenetur, amittitur. Sæpe nanq; in nocturna uisione, nonnulli pauperes, factos se diuites admirantur, deferri sibi hono-

A res aspiciunt, diuitiarum moles, obsequẽtium multitudinem, pulchritudinem uestium, abundantiam ciborum sibimet adesse considerant, gaudent se euasisse penuriam, quam cum gemitu tolerabant: sed repentè cùm euigilant, inueniunt quam falsum fuerit quod gaudebant, eosq; euigilasse pœnitet: quia uigilantes inopia uera tenet. Sic hypocritarum mentes dum aliud est quod agunt, atque aliud quod hominibus ostendunt, laudes de ipsa sanctitatis ostentatione recipiunt: in æstimatione hominum multis

B melioribus pręferuntur, & cùm intus apud se tacita cogitatione superbiant, foris se humiles demonstrant. Cùm ab hominibus immoderatè laudant, tales se esse quoq; apud deum existimant, quales se gaudent hominibus innotuisse. Vnde fit ut etiam æternæ uitæ percepturos se præmia præsumant, & qui hic de humanis fauoribus exultant, illic se habituros requiem omnino non dubitẽt. Sed inter hæc occulta uocationis hora surrepit: & cùm carnis oculos claudunt, mentis aperiunt, moxq́; ut supplicia æterna recepe-

C rint, ibi uident: quia uirtutum æstimatione diuites in somnis fuerunt. Bene ergo de hoc hypocrita dicitur: Transiet uelut uisio nocturna.] Quia hoc quod se ad momentum diuitem humanis æstimationibus uidet de ostensione est phantasmatis, non de soliditate uirtutis. Nam cùm mens eius in morte carnis euigilat, cognoscit proculdubio quia faores circa se hominum dormiens uidebat. Sequitur.

Quod locus hypocritæ sit cor adulantium, & quod uitia adolescentiæ eius, cum eo in pul-

D *uerem deueniãt, cùm usq; ad mortem in iniquitate perseuerant. Caput V.*

OCulus qui eum uiderat, non uidebit: neque ultrà eum intuebitur locus suus.] quis est locus hypocritæ, nisi cor adulãtiũ? Ibi quippe requiescit, ubi fauores inuenerit. Oculus ergo qui eum uiderat, non uidebit: quia subtractus morte, stultis amatoribus suis absconditur: qui eum consueuerant admirando cõspicere. Nec ultrà eũ locus suus intuebitur, quia linguæ adulantiũ hunc

ad iu-

ad iudicium fauoribus non sequuntur. Sed tamen quosque uiuit, ea quæ ipse agit, etiam sequaces suos docere non desinit, & per erroris sui prauitatem, alios quoque ad eam quam exhibet, generat simulationem. De quibus hic aptè subditur. Filij eius atterentur egestate.] Scriptum est: In maliuolam animam, non introibit sapientia Et per Psalmistã dicitur: Diuites eguerunt & esurierunt. Si enim de exteriori fame egestas eorum, & esuries diceretur, profectò diuites non essent, qui pane corporis indigerent. Sed quia dum exterius multiplicantur, interius inanes fiunt, & diuites pariter & egentes esse memorantur: quia uidelicet pane sapientiæ satiari minimè merentur. Filij itaque huius hypocritæ atteruntur egestate, quia hi qui in hypocrisi ex eius imitatione nascuntur, dum ueritatis soliditatem non tenent, in cordis egestate deficiunt. Et manus illius reddent ei dolorem suum. Quid per manus nisi opera designantur? Manus itaque illius ei dolorem reddent quia damnationem iustam ex iniqua recipiet operatione. Bene autem non dabunt, sed reddent dicitur: quia peruersæ eius actiones æternum ei supplicium quasi quoddam debitum soluent. Sed prius quàm ad æterna supplicia perueniat, qualem se hic exhibeat, plenius adiungat.

Sapiẽ. 1 Psa. 33

4

Sequitur: Ossa eius implebuntur uitijs adolescentiæ eius, & cum eo in puluere dormient.] Origo prauæ inchoationis, causas culpæ etiam præsumendo multiplicat. Dum enim mala agere quisque cœperit: usu iam deterius in hoc quod inchoauerat excrescit. Quid itaque adolescentia huius hypocritæ, nisi inchoatio prauitatis est? In adolescentia quippe iam libido feruescere inchoat. Et tunc adolescentiam hypocrita habet: cum appetere & amplecti libidinem gloriæ cœperit. Quam in eo dum adulantium blanda fomenta multiplicant, robustiorem reddunt, & quasi in ossa conuertunt. Hoc enim quod malè cœpit, prius quotidie per consuetudinem roborat. Dicatur itaq;: ossa eius implebuntur uitijs adolescentiæ eius: quia duræ in eo prauitatum consuetudi-

A nes à uitio sumptæ, sunt pessimæ inchoationis. Vnde scriptum est in prouerbijs: Adolescens iuxta uiam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea. Quæ nimirũ ossa cum eo in puluere dormient, quia eousq; in illo iniquæ consuetudines perdurant: quo hunc ad mortis puluerem pertrahant. Cum eo enim in puluere ossa uel uitia dormire, est usq; ad puluerem eum non deserere, id est, usque ad mortẽ ab iniquitate minimè cessare. Tenent igitur illum prauæ consuetudines quæ semel cœperunt, atq; quotidie duriores existunt. B Et cum illo in puluere dormiunt, quia non nisi cum eius uita finiuntur.

Prou. 2

5

Sed hæc intelligi & aliter possunt. Habet namq; hypocrita nonnunquam fortè ac ualidum aliquid in operatione, sed dum multa bona se simulat habere quæ nõ habet, perdit etiam ea quæ habet. Vnde bene nunc dicitur: Ossa eius implebuntur uitijs adolescentiæ eius.] Quia cum leuis ac mobilis multa pueriliter facit, etiam in ijs quæ fortia egerit, in uitio mollescit. quę uidelicet eius ossa cum eo in puluere dormient, quia scilicet sicut C puluis, est omnis simulatio illa quam agit: ita & in illo si quid habet ualidum, omni soliditate uacuatur: ut per ueritatis arrogantiam hoc quoq; perdat, quod in eo potuit esse uirtutis. Ossa ergo cum eo in puluere dormire, est cũ prauis eius actibus etiam si qua sunt bene acta, deperire. Sequitur: Cum enim dulce fuerit in ore eius malum, abscondet illud sub lingua sua.] In ore hypocritæ malum dulce est, quia ei est iniquitas suauis in mente. Os quippe cordis, cogitatio est: de qua scriptum est: Labia dolosa, in corde & cor D de locuta sunt mala Sed hoc malũ quod in ore hypocritę dulce est. sub lingua eius absconditur, quia asperitas malitiæ quæ latet in mente, sub tegmine blandæ locutionis operitur. Malum nãq; in lingua, & non sub lingua esset, si loquens hypocrita malitiam suæ prauitatis aperiret. Sed sicut plęriq; iustorum, cum quosdam agere peruersè cõspiciunt, qui duris sunt increpationibus feriendi, in lingua asperitatem sumunt sed sub lingua mentis suæ benignitatem contegunt. Vnde & sanctæ Ecclesiæ sponsi uoce dicitur: Mel & lac

Psal. 11

Cant. 4

& lac sub lingua tua. Qui enim mentis suæ dulcedinem aperire infirmis nolunt, sed loquentes quadam eos asperitate feriunt, & tamen inter uerba aspera quasi latenter quiddam dulcedinis intermittunt, hi uidelicet non in lingua, sed sub lingua habent dulcedinem: quia inter dura quæ proferunt, emittunt quædam blanda & dulcia, quibus contristati mēs possit ex benignitate refoueri. Ita peruersi quique, quia malum non in lingua, sed sub lingua habent, sermonibus dulcia prætendunt, & cogitationibus peruersa moliuntur. Hinc est enim quod Ioab Amasæ mentum dextera tenuit, sed sini-
2.Reg.3 stram ad gladium latenter mittens, eius uiscera effudit. Dextera quippe mentum tenere, est quasi ex benignitate blandiri. Sed sinistram ad gladium mittit, qui latēter ex malitia percutit. Hinc de ipso quoque eorum capite scriptum est: Sub lin-
Psal.9 gua eius labor & dolor. Qui enim non apertè mala quæ cogitat ostendit, laborē ac dolorem eorum, quorum mortem appetit, non in lingua exerit, sed sub lingua premit. Bene autem de hoc hypocrita subditur:

Quòd peccatores abscondentes peccata sua, parcant sibi. & quòd scientia legis de qua gloriantur, non uiuificet eos: sed animam tanquam uenenum inficiat. Caput VI.

PArcet illi, & non derelinquet illud, & celabit in gutture suo.] Malo enim quod diligit parcit: quia non hoc in semetipsum pœnitendo persequitur. Vnde & additur. Non derelinquet illud. Si enim uellet relinquere, nequaquam parceret: quia persequeretur. Sed hoc celat in gutture, quia sic seruat in cogitatione, ut nunquam proferat in uoce. Sequitur: Panis eius in utero illius, uertetur in fel aspidum intrinsecus.] Quod panis in utero, hoc est satietas temporalis delectationis in mente. Satietur ergo nunc hypocrita illata laude, delectetur honoribus, panis eius in utero illius uertetur in fel aspidum intrinsecus: quia satietas transitoriæ delectationis, in retributionis fine ad amaritudinem uertetur: & fel aspidū, id est, malignorum spirituum, persuasio fuisse cognoscitur: quod hic laus glorię esse credebatur. Tunc enim iniqui uidēt

A quòd antiqui serpentis ueneno infecti sunt, dum flammis ultricibus traditi: cū eodem suo persuasore cruciantur. Panis itaque iste aliud in ore sapit, sed aliud in utero: quia transitoriæ delectationis lætitia dulcis est, cum hic quasi mandendo agitur: sed amarescit in utero: quia peracta lætitia deglutitur ad pœnam. Vel 6
certè quia panis, scripturæ sacræ intelligentia non inconuenienter accipitur, quæ mentem reficit, eiq; boni operis uires præbet, & plerunq; hypocrita etiam sacri eloquij erudiri mysterijs studet: nō
B tamen ut ex eisdem uiuat, sed ut cæteris hominibus quàm sit doctus appareat, panis eius in utero illius in fel aspidum intrinsecus uertetur: quia dum de sacræ legis scientia gloriatur, uitæ potum cōuertit sibi in ueneni poculum, & inde reprobus moritur, unde ad uitam erudiri uidebatur. Neque hoc autem inconuenienter accipitur, quòd nonnunquam hypocrita dum doctrinæ uerbo ad ostensionem studet, diuino iudicio cæcatus, hoc ipsum uerbum prauè intelligit, quod malæ quęrit. Cum in errorem hæreseos labitur, cō-
C tingit ei, ut sicut de felle aspidum sic infelix de pane moriatur: & in doctrina sua mortem inuenit: quia in uerbis uitæ, uitam minimè quæsiuit: Sæpe uerò euenit ut diuinæ admonitionis eloquia etiam rectè hypocrita intelligat: quia in opere nequaquā seruat, hæc etiam prius quàm præsentis uitæ cursum finiat, amittat: ut perdat scire, quod sciendo noluit agere. Vnde & subditur:

Quòd hypocritæ in reprobum sensum iustè traduntur: & quia contemnunt finem, quæ dicunt, ad ultimum nec dicunt, nec faciunt.
D Cap. VII.

DIuitias quas deuorauit, euomet, & de uentre illius extrahet eas deus.] uult hypocrita scire diuina eloquia, nec tamen facere. Vult doctè loqui, nec uiuere. Pro eo ergo ꝙ non agit quę nouit, etiam hoc quod nouit amittit: ut quia sciētiæ suæ puram operationem non sociat, contempta puritatē boni operis, & scientiam perdat Diuitias igitur sacræ legis quas legendo deuorauit, obliuiscendo euomit: easq; de uentre illius deus extrahit: quia quod obseruare noluit, iusto

sto iudicio de eius memoria euellit: ne præcepta dei saltem in lingua teneat, quę non seruauit in uita. Vnde per prophetã
Psal. 49 dicitur: Peccatori autem dixit deus quare tu enarras iustitias meas, & assumis testa mentum meum per os tuum? Quæ etiã uerba doctrinæ si quando contingat, ut hypocrita usq; ad finem uideatur in ore retinere, inde magis damnabitur: unde bono dei munere etiam malus minimè priuatur. Scriptum quippe est: Memoria
Ps. 102 retinẽtibus mandata eius, ut faciant ea. Qui ergo mandata illius memoria retinet, sed nequaquam facit, hic in doctrinæ uerbis sententias quibus damnetur tenet.

Quid sit quòd Zacharias uolumen uolans uidit, cuius longitudo uiginti cubitorum, & latitudo decem cubitorum erat. Cap. VIII.

HInc quippe in Zacharia scriptũ est: Quid tu uides Zacharia? Et dixi:
Zach. 5. Ego uideo uolumẽ uolãs, lõgitudo eius uiginti cubitorũ & latitudo eius decem cubitorum. Et dixit ad me: Hæc est male dictio quæ egredietur super faciem uniuersæ terræ: quia omnis fur, sicut ibi scri ptum est, iudicabitur. Quid nanq; est uo lumen uolans nisi scriptura sacra? Quæ dum de cœlestibus loquitur, ad superiora mentis nostræ leuat intentionem, quia dum illam super nos esse aspicimus, ima attendere, id est, cõcupiscere deuitamus.

Quæ latitudinem decem cubitorum, longitudinem uerò uiginti habere perhibetur, quia latitudo operationis nostræ simpla est, & longanimitas spei in duplum tenditur, quoniã pro bono, & nostro, & hic nobis mentis requies, & illic gaudia æterna præparantur, ueritate atte stante, quæ ait: Si quis reliquerit domum aut agros, & c. centuplum in hoc seculo recipiet, & in futuro uitam æternã possi-
Matt. 9 debit. Centenarius quippe numerus de-
Mar. 10 cemplicato denario fit perfectus. Hic ita-
Luc. 18 que centuplum recipit, qui etsi nihil habuerit, ipsa tamen perfectione mentis iã in hoc seculo habere nihil quærit: Quia ergo per hanc duplum nobis pro simplo redditur, rectè hoc uolumen per uiginti cubitos in longum tenditur, quod per decẽ dilatatur. Sed quia hæc ipsa sacra eloquia ad ęternam damnationem sunt eis,

A quia illa uel scire nolunt, uel certè sciendo contemnunt, rectè de hoc uolumine dicitur: Hæc est maledictio quæ egredietur super faciem uniuersæ terræ. Et cur Zach. 5
maledictio dicatur adiungit: quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, iudicabitur. Hypocrita igitur: quia secundũ uerba legis quæ nouit, uiuere cõtemnit, & de doctrina fauores quærit, fur iudicabit: quia per hoc quòd iusta loquitur, laudem sibi uitę iustorum rapit. De quo adhuc bene subditur:

B *Quod qui suggestionem diaboli, quasi leniter ab initio suadentis libenter accipit, postmodum captus ueneno tentationis uiolente necatur. Caput IX.*

CAput aspidum suget, & occidet eũ lingua uipæ. Aspis prius est serpẽs, uipera uerò ꝓlixioris est corporis: & aspides oua gignũt, atq; ex ouis eorum filij procreantur: uiperæ autem cùm conceperint, filij earum in uentre sæuiunt, qui ruptis lateribus matrum ex earum uentribus procedũt. Vnde & uipera, eo quòd ui pariat, nominatur. Vipera itaq; sic nascitur ut uiolenter exeat, & cum matris
C suæ extinctione producatur. Quid ergo per aspides paruos, nisi latentes suggestiones immundorum spiritum figurantur, qui cordibus hominum parua prius persuasione surrepunt. Quid uerò per linguam uiperæ, nisi uiolenta diaboli tentatio designatur? Prius enim leniter surrepit: postmodum uerò etiam uiolenter trahit. Caput itaque aspidum sugit: quia initium suggestionis occultæ paruum prius in corde nascitur, sed occidit eum lingua uiperæ: quia post modum capta mens ueneno uiolentę tentationis necatur. Pri
D mùm subtilibus consilijs ad cor hominis immundi spiritus loquunť, qui dũ leniter persuadent, quasi uenenũ aspidum fundunt. Vnde scriptum est: Oua aspidũ ruperunt, & telas araneæ texuerunt. Qui comederit de ouis eorum, morietur: & quod confotum est, erumpet in regulum. Oua quippe aspidum prauis hominibus rumpere, est malignorum spirituum consilia, quæ in eorum cordibus latent, peruersis operib. aperire. Telas quoque araneæ texere, est pro huius mundi concupiscentia, temporalia quælibet operari.

operari. quæ dũ nulla stabilitate solidata sunt, ea proculdubio uentus uitæ mortalis rapit. Bene autem additur: Qui comederit de ouis eorum, morietur: quia qui immundorum spiritum consilia recepit, uitã in se animæ occidit: Et quod confotum est, erumpet in regulum: quia consilium maligni spiritus quod corde tegitur, ad plenã iniquitatem nu tritur. Regulus nanque serpentum rex dicitur. Quis uerò reproborum caput est, nisi antichristus? Quod ergo cõfotũ fuerit, erũpet in regulum: quia is qui in se enutrienda aspidis consilia recipit, membrum iniqui capitis factus, & ĩ corpus antichristi accrescit. De hoc itaq; hypocrita dicitur: Caput aspidum suget, & occidet eum lingua uiperæ, quia cùm iniquã suggestionem antiqui hostis libenter suscipit, uiolentis se postmodum eius tentationibus deuictus tradit. Vnde & in paradiso quoq; stanti homini uerba blandæ persuasionis intulit: sed quem semel rapuit ad consensum, iam nunc etiam renitentem trahit, & corruptionis suæ delectationibus deuictum, penè uiolenter inficit. Sed fortasse hæc ipsa intelligere etiã per contrariam interpretationem ualemus. Nã qui ueneno suo aspis concitè, uipera autem tardius occidit, per aspidẽ uiolenta & subdita, per uiperam uerò lenis & diuturna tentatio designatur. Vnde & illi mors in suctione capitis, uiperæ autẽ in lingua esse perhibet: quia repentina tentatio sæpe inopinatam mentem mox ut sugit interficit, longa uerò tentatio quia praua diutius persuadendo suggerit, uelut ex lingua uipera, occidit. Et quia omnis hypocrita immũdorũ suggestione spirituum, quasi serpentum ueneno, penetratus, quæ sunt superna sancti spiritus dona, nequaquam considerat, dum intentionem cordis in exterioribus fauoribus diuulgat, rectè subiungitur:

Quòd per mel dulcedo diuinitatis, per butyrũ dulcedo misericordiæ, quam Christus Deus & homo nobis ostendit, non incongrue accipiatur.

Caput X

Ioan. 7. NOn uideat riuulos fluminis torrentis & butyri.] In Euãgelio dñs dicit: Qui credit in me sicut dicit scriptura, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuę. Vbi Euãgelista subiungit dicens: Hoc autem dixit de spiritu quem accepturi erãt, credentes in eum. Riuuli ergo sunt fluminis, dona spiritusancti. Riuulus est fluminis charitas, riuulus est fluminis fides, riuulus est fluminis spes. Sed quoniã omnis hypocrita, nec deum nec proximum diligit, cùm trãsitoriã mundi gloriam quęrit, riuulus fluminis non uidet: quia irrigatione non infunditur charitatis. Hypocrita dũ pręsentia lucra quærit, munera futura despicit, & fidem non habens, riuulum fluminis mente non uidet: quia est fides, rerum argumentum non apparentium. Et dum retinet hypocrita quæ uidentur, spem negligit eorum quæ nõ uidentur. Riuulũ ergo fluminis per desiderium non uidet: quia solis uisibilibus intẽdit. Et scriptũ est: Quod enim uidet quis, quid sperat? Rom. 8 Riuulos ergo fluminis uidisset, si à præsentis mundi gloria oculos clauderet eosq; ad cœlestis patriæ amorem aperiret. Et notandum quod non riuos, sed riuulos dicit. Accipi enim riuuli fluminis possunt ea dona spiritalia, quæ in amantis mentem ita de cœlestibus, subtiliter currunt, ut per os carnis expleri nõ possint. Sæpe nãque amantis animus tanto contemplationis munere repletur, ut uidere ualeat quod loqui non ualet. Fluminis autem torrens, est ipsa inundatio spiritus sancti, quæ in contemplantis animum exuberanti infusione colligitur, cùm mens plusquam intelligere sufficit repletur.

Et sciẽdum quia cùm nos spiritus sancti gratia infundit, melle nos pariter & butyro replet. Mel enim desuper cadit. butyrum uerò ex animalium lactè colligitur. Mel itaq; ex aere, butyrum uerò ex carne est. Summi autẽ patris unigenitus, cum sit Deus super omnia, homo est factus inter omnia. Qui cùm nos dulcedine diuinitatis suæ, & mysterio incarnationis repleuit, melle nos pariter & butyro satiauit. Quia ergo spiritus Christi mentem quam repleuerit, & diuinitatis eius dulcedine, & incarnationis fide lætificat: isti riuuli torrentis fluminis mellis simul & butyri esse

memorantur, quia & de cognitione Dei
alta mentem suauitate reficiunt, & de in
carnationis gratia charismatis hanc my-
sterio perungunt. Sed iste hypocrita quia
in exterioribus fauoribus fusus, hæc in-
terna dona non percipit, ad quæ post sup
plicia tendat, adiungit, cum subditur:

*Quòd peccatores in morte ideò non consumun-
tur, ut semper supersit in eis quod consuma
tur. Caput XI.*

LVet quæ fecit omnia, nec tamen con
sumetur.] Persoluit enim in tormen
to ea quæ hic illicita seruauit desideria, &
flāmis ultricibus traditus, semper morti,
quia semper in morte seruatur. Nō enim
in morte consumitur: quia si cōsumere-
tur uita morientis, cum uita etiam pœna
finiretur. Sed ut sine fine crucietur, uiue-
re sine fine in pœna compellitur, ut cuius
uita hic mortua fuit in culpa, illic eius
mors uiuat in pœna. Dicat ergo: Luet
quæ fecit omnia, nec tamen cōsumetur:
quia cruciatur, & non extinguitur: mo-
ritur, & uiuit: deficit, & subsistit: fini-
tur semper, & sine fine est. Hæc solo audi
tu ualde sunt terribilia, quāto magis pas
sione? Sed quia multitudo iniquitas eius
exigit, ut carere supplicijs nunquam pos
sit, aptè subiungitur: Iuxta multitudinē
adinuentionum suarum, sic & sustine-
bit.] Qui enim multa inuenit ad cul-
pam, nouis inuentionibus cruciatur in
pœna. Nam quod hic suspicari non po-
tuit, hoc illic ultioni traditus sentit. Si-
cut enim exercitati in bonis operibus ele
cti, nonnunquam plus student agere, q̄
eis dignatus est dominus iubere: carnis
enim uirginitas nequaq̄ iussa est, sed tan
tummodo laudata: nam si illa iuberetur,
nimirum coniugium iam culpa credere-
tur: & tamen multi uirtute uirginitatis
pollent, ut uidelicet plus impendant ob-
sequio, quàm acceperunt præcepto: sic
plerunque peruersi quiq; in prauis acti-
bus exercentur, ut plus inueniant in per-
uersa operatione quod faciant, quàm ex
usu reproborum iniquitatis accipere exē
pla potuerunt. Vnde & amplioris retri-
butionis tormento feriuntur: quia & ip
si ex semetipsis amplius actiones prauas,
de quibus feriri debeant, inuenerunt. Be
ne itaq; dicitur:

A *Quòd licet omnium damnatorum immania sint
tormenta, grauius tamen puniuntur adin-
uentores malorum, qui studio malignitatis
ea flagitia ex se excogitauerunt, quorū exē-
pla in alijs reprobis nō inuenerūt. Cap. XII*

IVxta multitudinem adinuentionum 10
suarum, sic & sustinebit.] Non enim
inueniret iniquitatem nouam, nisi &
quæreret, & non quæreret, nisi ex studio
perpetrare festinaret. Pensatur ergo in
tormento eius nimietas malæ cogitatio-
nis: & dolorem recipit dignæ retributio
B nis. Et quamuis damnatorum omnium
sit dolor infinitus, grauiora tamen tor-
menta recipiunt, qui multa in iniquita-
tibus, ex suis quoque desiderijs inuene-
runt. Sed quia Sophar huius hypocritæ
intulit pœnam, protinus adiungit cul-
pam, nec unam quamlibet narrat, sed eā
de qua omnes oriuntur. Scriptum quip-
pe est: Radix omnium malorum est cu- 1. Tim. 6
piditas. Cui ergo cupiditas dominari di-
citur: subiectus proculdubio malis om-
nibus demonstratur. Nam subiungit:
Quoniam confringens nudauit paupe-
C ris domum, rapuit & non ædificauit eā:
nec est satiatus uenter eius.] Domū pau-
peris confringit & nudat, qui eū quē per
potentiam conterit, spoliare quoq; per
auaritiam non erubescit. Rapit eā & non
ædificat. Ac si apertè diceretur: Qui hanc
ædificare debuit, insuper rapit. Venturus
nanque in iudicio dominus dicturus est
reprobis: Esuriui, & non dedistis mihi Mat. 25
manducare: sitiui, & non dedistis mihi
potum: hospes eram, & non collegistis
me: nudus, & non operuistis me, &c. Ex
qua culpa subiungitur: Discedite à me
D maledicti in ignem æternum, qui para-
tus est diabolo & angelis eius. Si igitur
tanta pœna mulctatur, qui non dedisse
sua conuincitur, qua pœna feriendus est,
qui redarguitur aliena abstulisse? Rapuit
ergo & non ædificauit eam, quia non so-
lum de suo nil tribuit, sed etiam quod
erat alienū, tulit. Bene aūt subditur: Nec
est satiatus uenter eius.] Venter quippe
iniqui auaritia est, quia in ipso colligi-
tur, quicquid peruerso desiderio glutitur.
Liquet uerò quia auaritia desideratis re-
bus non extinguitur, sed augetur. Nam
more

more ignis cũ ligna quæ cõsumat acceperit, accrescit: & unde uř ad momentũ flamma comprimi, inde paulò post cernitur dilatari. Et sępe omnipotens Deus cũ auaræ menti uehementer irascitur: prius ei permittit ad uotum cuncta suppetere, & postea per ultioné subtrahit, ut pro eis debeat supplicia æterna tolerare. Vnde & subditur: Et cum habuerit quæ concupierat, possidere non poterit.] Maioris quippe iracundiæ est, cum hoc tribuitur quod male desideratur, atq; inde repentina ultio sequitur: quia hoc quoque obtinuit, quod Deo irascente concupiuit. Vnde & per Psalmistam dicitur: cum escam carnis mala populus desiderasse perhibetur? Adhuc esca eorum erat in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos, & occidit plurimos eorum. Solent nanque tardius apparere diuina iudicia, cum præpediuntur, ne impleri debeant mala uota. Nam quãto citius malum uotum impleri permittitur: plerunque tanto celerius punitur. Vnde ergo hypocrita festinè multiplicatur ut potens sit, inde agi cum celeritate ne fit: quia & arbusta quæ tardius crescunt, annosa perdurant: & quæ in temporis breuitate proficiunt, celerius arescunt: & quasi cum festinant esse, tendunt ad non esse. Sequitur: Nec remansit de cibo eius.] Cibus eius, est omne hoc quod peruerso desiderio concupiuit. Sed percusso hypocrita, de cibo suo nil remanet, quia cum ipse ad æterna supplicia ducitur, à cũctis bonis quæ hic possederat, alienať. Vñ adhuc subditur: Propterea nihil pmanebit de bonis eius.] Si enim de bonis suis ei aliquid pmaneret, secum quæ habuerat tolleret. Sed quia omnia ambiens, timere iudicem noluit, ex hac uita subtractus, ad iudicem nudus uadit. Cui tamen iniquo ad retributionẽ minus est, quòd in subsequenti pęna cruciatur, si in hac saltem uita liber esse permittitur. Sed nulla est libertas in culpa, quia scriptum est: Vbi spiritus domini, ibi libertas. Et plerunque peruersæ menti, ipsa sua culpa fit pœna. Vnde & rectè subiungitur:

Psal. 77

11

Quod auaritia ex copia non extinguitur, sed augetur, & quod ea quæ auaris Deus ad tẽpus habere permittit, postmodum subtrahat, ut iam hæc ultio incipiat à uiuis, quæ perficietur in mortuis. Cap. XIII.

A

CVm satiatus fuerit, arctabiť.] Prius quippe anhelat per auaritiam concupita congregare. Et cum quasi in quodã uentre auaritiæ multa congesserit, satiatus arctatur: quia dum anxiatur qualiter acquisita custodiat, ipsa eum sua satietas angustat. Diuitis enim cuiusdam uberes fructus ager attulerat, sed quia ubi eos tantos reponeret non habebat, dixit: Quid faciam, quia non habeo quò congregem fructus meos? Et dixit: Hæc faciam. Destruam horrea mea, & maiora ædificabo. Qui ergo ex abundãtia coangustatus dicebat: Quid faciam, quasi multo cibo pressus æstuabat. Pensemus quot uotis appetijt, ut uberes fructus ager illius afferret. Ecce autem uota completa sunt, quia fructus uberes ager attulerat. Sed quia ad recondendum loca non sufficiunt, multiplicatus diues quid faciat ignorat. O angustia ex satietate nata. De ubertate agri, angustatur animus auari. Dicens nanque quid faciam, profectò indicat: quia uotorum suorum affectibus pressus, sub quodam rerum fasce laborabat. Bene ergo dicitur: Cum satiatus fuerit, arctabitur: quia mens auari quæ prius ex abundantia requiem quęsierat, post ad custodiã grauius laborabat. Vnde hic quoq; adhuc subditur: Aestuabit, & omnis dolor irruet in eum.] Prius nanq; dolorem habuit in ipsa suæ concupiscentiæ fatigatione, qualiter concupita raperet, quomodo alia blãdimẽtis alia terroribus auferret: ut postquam acquisitis rebus peruenit ad desiderium, alius hunc dolor fatigat, ut eum sollicito timore custodiat, quod cum graui labore meminit acquisitum. Hinc inde insidiatores metuit, atq; se hoc perpeti quod ipse fecit alijs pertimescit. Formidat potentiorem alterum, ne hunc sustineat uiolentum: pauperem uerò cum cõspicit, suspicatur furem. Ipsa quoq; quæ congesta sunt, curat magnopere ne ex naturæ propriæ defectu per negligentiã consumantur. In his itaque omnibus, quia timor ipse pęna est, tanta infœlix pati-

B Luc. 12

C

D

 tur,

tur, quanta pati timet. Post hoc quoque A
ad gehénam ducitur, & æternis cruciati-
bus mancipatur. Omnis ergo dolor su-
per eum irruit, quem & hic prius pœna
concupiscentiæ. postmodum uerò cura
custodiæ, & illic quandoq; pœna ultio-
nis cremat. Mira autem est securitas
cordis aliena non quærere: sed uniuscu-
iusq; diei uictu contentum manere. Ex
qua uidelicet securitate etiam perennis
requies nascitur, quia à bona & tranquil
la cogitatione ad gaudia æterna trāsitur.
Quo cōtrà reprobi & hic fatigētur in de-
siderijs, & illic in tormentis, eisq; de la- B
bore cogitationis, labor doloris nasci-
tur, dū ab æstu auaritiæ trahūtur ad ignē
gehennæ. Et quia ut supra iam diximus,
sæpe peruersus quisq; quanto citius per-
uenit ad desiderium, tāto facilius rapitur
ad tormentū, optando subiungitur: Vti-
nam impleatur uenter eius, ut emittat in
eum iram furoris sui, & pluat super illū
bellum suum.] Super hunc hypocritam
bellum suum dominus pluit, cum iudi-
ciorum suorum gladijs eius opera percu
tit. Bellum nanq; Deo pluere, est iniqui
tatem districtis sententijs desuper ad in- C
teritum urgere. Bellum Deo pluere, est su
perbientia contra se corda percutere, &
mentem aridam quasi quibusdam guttis
pluuiæ densescentibus, iudiciorum suo-
rum iaculis ferire: ut cum iam ad iudi-
cium rapitur, modo meminerit quia ma
le concupiuit, & cōcupita peius congre-
gare studuit, modo doleat quòd cōgrega-
ta deserit, quandoque autem & ultionis
ignem sentiat, quem ne bene uiueret, prę
uidere contempsit. Sequitur:

*Quòd qui pręsentes necessitates, quæ sunt qua-
si arma ferrea, metuentes, multa per auari- D
tiam rapiunt, arcum æneum diuinæ ultionis
incurrunt. Cap XIIII.*

FVgiet arma ferrea, & irruet in arcum
æreum.] Sciendum quòd auaritia
aliquando per elationem surrepit, aliquā
do uerò per timorem. Sunt nanq; non-
nulli qui dum potiores uideri appetunt
ad alienarum rerum ambitum succēdun
tur. Et sunt nonnulli qui dum sibi subsi-
diorum necessaria deesse timent, mentē
ad auaritia relaxant, & aliena ambiunt,
cū sua sibi sufficere nō posse suspicantur.
Omnis uerò necessitas nō incongruè fer
rū uocatur, quia uitam inopis mœroris
uulnere cruciat, sicut de eius quoq; neces
sitatibus scriptum est, qui à fratribus uen
ditus afflictam uitam ducebat: Ferrum Ps. 104
pertransiuit animam eius. Quid ergo
sunt arma ferrea, nisi necessitates uitæ
præsentis, quę duræ premunt, & uitā ino
pis insequuntur? Ferrum quippe ærugo
consumit, æs autem cōsumere difficilius
solet. Ferro ergo necessitas præsens quæ
transitoria est: ære autem sententia ęterna
figuratur. Et quia iudicium supernum ab
iniqui mente non attenditur, iustè arcui
comparatur, quoniam uelut ex insidijs
percutit, dum illud is qui percutitur, nō
attendit. Fugiet ergo arma ferrea, & ir-
ruet in arcum æreum, quia dum præsen-
tes necessitates metuens, multa per aua-
ritiam rapit, extremi iudicij districtis se
percussionibus anteponit. Et cum fugit
arma ferrea, ab arcus ærei sagittis inueni
tur? quia mala tēporalia stultæ præcauēs
sentētia ęterna percutitur. Qui n hic ino
piæ duritiā cū culpa fugit: illic perpetui-
tatē iustæ ultionis inuenit. Sed priusquā 15
ad iudiciū rapiatur, adhuc quæ iniquus
iste hic operetur, insinuat. Sequitur:

*Quòd qui diabolo tentanti consentit, de uagina
cogitationis educitur per suggestorem, & ul
tro egreditur per liberam uoluntatem.
XV.
Cap.*

EDuctus & egrediens de uagina sua,
& fulgurans in amaritudine sua.]
Iniquus iste insidiatur depræcationibus
proximorum, sed dum praua in cogita-
tione machinatur, quasi adhuc gladius
in uagina est: dum uerò malum quod co
gitauit, iniquè pficit, de uagina sua egre-
ditur: quia de occultatione cogitationis
suę per iniquitatē malè operationis ape-
ritur. Ostenditur in opere, qualis latuit
in cogitatione. Et notandum quòd ait:
Eductus & egrediēs de uagina sua, edu-
ctus scilicet per seductorē, egrediēs uerò
per propriā uoluntatē. Nā is qui ducitur,
ducentem proculdubio sequitur: qui aūt
egreditur, secundum suam pergere uolū-
tatem uidetur. Qui ergo ad mala quęque
opera, & ab antiquo hoste trahitur, &
tamen suo libero arbitrio in eorum desi-
derijs obligatur, de uagina sua edu-
ctus

ctus & egrediens dicitur: quoniam hoc quòd ex parua cogitatione exit pessimā operationē, & illius est spiritus qui suggessit, & eius nequitiæ qui ex propria uoluntate consensit. Cuius adhuc potentiæ terror ostenditur, cùm protinus subinfertur. Et fulgurans in amaritudine sua] Fulgur quippe cùm repēte desuperuenit, cum terrore ante oculos clarescit, claritatem ostendit: & anteposita percutit. Sic si uidelicet iniquus cùm gloria uitæ præsentis assumpserit, unde in hoc mundo per potentiam clarus ostenditur, inde agitur ut in ultimo feriatur. Quasi fulgurare iniqui est, in huius uitæ honore clarescere. Sed quia splendor gloriæ illius æternis gehennæ supplicijs māc ipatur, rectè nunc dicitur: Fulgurans in amaritudine sua. Qui enim modo quasi ex terrore & claritate feriens gaudet, inde pòst supplicia in perpetuum sustinet. Et quidem de quodam diuite scriptum est: quia epulabatur quotidie splendidè. Sed aliud est splendere, atque aliud fulgurare. Nonnunquam quippe splendor sine percussione est, fulguris uerò nomine splendor exprimitur cum percussione. Qui itaque in potestate positus alijs nocet, non incongruè fulgurans, dicitur: quia unde ipse contra bonos quasi ex luce gloria extollitur, inde bonorum uita cruciatur. Sequitur:

Quod horribiles diaboli dicūtur, qui uadunt & ueniūt, dū uitia uitiis occurrētia, adinuicē sibi in corde captiuo succedūt. Cap. XVI.

VAdent & uenient super eum horribiles.] Qui hoc loco horribiles, nisi maligni spiritus appellantur, bonis uidelicet mentibus pauendi atque fugiendi? Et quia ijdem maligni spiritus certis quibusq; uitijs singuli obsequi sunt credendi: cum peruersus iste alia quidem uitia ad momentum deserere uidetur, sed alia agere incipit, super hunc profectò horribiles uadunt & ueniunt: quia peruersi mentem etsi alia mala deserūt alio occupant. Sępe nanq; uideas iniquum in terrena potestate constitutum, graui furore commoueri, quicquid ira suggesserit exequi: & cum furor abscesserit: mox eius mētē luxuria deuastat: cū luxuria ad tēpus intermittitur, elatio protinus quasi de cōtinentia in eius cogitatione subrogat, atque ut à cæteris timeatur, appetit uideri terribilis. Sed cùm res exigit ut loqui quid humiliter debeat, quasi postposito terrore superbiæ, remissa locutione blanditur, & cùm superbus uideri desierit, duplex effici non pertimescit. In cuius ergo mentem uitia uitijs succedunt rectè de eo dicitur: Vadent & uenient super eum horribiles, quia quo uitijs decedentibus & succedētibus premit, tot malignis spiritibus eius animus quasi euntibus ac redeuntibus deuastat. Sed hæc quæ agit, extrinsecus per partes prodeunt: nam menti eius simul omnia mala colligātur. Vnde & subditur: Omnes tenebræ abscōditæ sunt in occultis eius.] Quamuis enim hypocrita actiones bonas in superficie ostendat, quædam tamen in eo malorum operum tenebræ apparent: sed tamen minus prodit in opere, quā in eius latet cogitatione. Nam qui cuncta simul in effectu non explet, cuncta quæ noceant, in mente tacitus tenet. Omnes ergo tenebræ in occultis eius absconditæ dicuntur, quia etsi in se mala omnia non ostendit, omnia tamen inferre proximis appetit.

Quod ab ipsa mundi origine ignis gehennæ creatus est in quo qui in carne & anima peccauerūt, in utroque ardebūt. Cap. XVII.

SEd mēs ista sic reproba qua ultione sit feriēda subiungit. Sequit: Deuorabit 14
eum ignis qui non succendetur.] Miro ualde modo paucis uerbis expressus est ignis gehennæ. Ignis nanque corporeus ut esse ignis ualeat, corporeis indiget fomentis. Qui cùm necesse est ut seruetur, per congesta ligna proculdubio nutrit: nec ualet nisi succensus esse, & nisi refotus subsistere. At contrà gehennæ ignis cùm sit incorporeus, & in se missos reprobos corporaliter exurat, nec studio humano succendit, nec lignis nutritur, sed creatus semel durat inextinguibilis, & succēsione non indiget, & ardore non caret. Bene ergo de hoc iniquo dicitur: Deuorabit eum ignis qui nō succendet, quia omnipotētis iustitia futurorū prescia, ab ipsa mūdi origine gehennæ ignē

 creauit,

creauit, qui in pœna reproborum esse semel inciperet: sed ardorem suum etiam sine lignis nunq̃ finiret. Sciendum uerò est quod omnes reprobi, quia ex anima simul & carne peccauerunt, illic in anima pariter & carne cruciantur. Vnde per Psal. 20 Psalmistam dicitur: Pones eos ut clibanum ignis, in tempore uultus tui: dominus in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis. Clibanus nanque intrinsecus ardet, is uerò qui ab igne deuoratur, ab exteriori incipit parte concremari. Vt ergo sacra eloquia, ardere & exterius & interius reprobos, demonstrarent, eos & ab igne deuorari, & sicut clibanum poni testantur, ut per ignem crucientur in corpore, & per dolorem ardeant in mente. Vnde hic quoque cum de hoc impio diceretur: Deuorabit eum ignis qui non succendetur, protinus de eius spiritu additur:

Quòd amatores huius uitæ, & hic de corpore nolentes educuntur, & in inferno in corpore tenentur inuiti. Cap. XVIII.

AFfligetur relictus in tabernaculo suo.] Iniqui enim tabernaculũ caro est, quia ipsam lætus inhabitat, & si fit possibile, optat ut eam nunquam relinquat. Iusti uerò quia gaudium suum in spe cœlestium ponunt, eorumq; conuersatio in cœlis est, cum adhuc in carne sunt, quasi in carne iam non sunt: quia nulla carnis delectatione pascuntur. Vnde & quibusdam dicitur: Vos autem nõ estis in carne, sed in spiritu. Neq; enim in carne non erant, qui per magistri epistolas exhortationis eloquia suscipiebãt: sed quasi iam nõ in carne esse, est de amore carnalium nihil habere. At contrà iniquus iste, quia omne gaudium suum in carnali uita posuit, in tabernaculo carnis habitauit. Quam uidelicet carnem cum in resurrectione receperit, cum ea gehennę igni traditus ardebit. Tunc ab ea educi appetit: tunc eius tormenta euadere, si ualeat, quærit: tunc incipit uelle uitare quod amauit. Sed quia eandem carnem Deo præposuit, iudicante Deo agitur, ut ex ea amplius in igne crucietur. Hic itaque eã relinquere non uult, & tamen ab ea abstrahitur: illic eam relinquere appe-

A tit, & tamen in ea propter supplicia seruatur. Ad augmentum itaq; tormenti, & hic de corpore nolens educitur, & illic in corpore tenetur inuitus. Quia ergo eius spiritus carnem quam sibi malè amando præposuit, euadere in tormento uolet & non ualet, rectè nunc dicitur: Affligetur relictus in tabernaculo suo.] De cuius accusatione mox dicitur:

Quòd hypocritarum malæ quæ modo uidentur abscondita, & angelis & hominibus in fine patebunt. Cap. XIX.

15 B REuelabunt cœli iniquitatem eius, & terra consurget aduersus eum.] Quid per cœlos, nisi iustos: & quid per terrã, nisi peccatores accipimus? Vnde & in dominica oratione petimus: Fiat uoluntas Mat. 6 tua sicut in cœlo & in terra: ut uidelicet Luc. 11. uoluntas nostri conditoris sicut in omnibus iustis perficitur, ita & in omnibus quoq; peccatoribus impleatur. De iustis Psal. 18 quoq; scriptum est: Cœli enarrant gloriam Dei. Et peccanti homini sententia infertur, qua dicitur: Terra es, & in terram ibis. Huius itaq; impij ad illud terri- C bile iudicium deducti, reuelant cęli iniquitatem, & terra consurgit aduersus eũ, ut qui hic nec bonis unquam nec malis pepercit, in illo eum tremendo examine, & iustorum uita & peccatorum pariter accuset. Et grauius quidem est, si quis iustis potius quàm peccatoribus noceat. Ezec. 24 Vnde per prophetam dicitur: Sanguis eius in medio eius est, super lympidissimam petram effudit illum, non effudit illum super terram, ut possit operiri puluere. Per terram uidelicet & puluerem peccatores, per petram uerò lympidissimam D iustum signans, qui grauibus peccatorũ contagijs non exasperatur: Sanguis ergo super lympidissimam petram effuditur, quando malitia cruentæ mentis in afflictione iustæ animæ grassatur. Cum ergo sit grauius iustos, quàm iniustè iniustos affligere, multo tamen est grauius & iustis pariter & iniustis nocere. Quia ergo hic iniquis, & iustis pariter nocuit & iniustis, in accusatione condemnationis reuelabunt cęli iniquitatem eius, & terra consurget aduersus eum, quia & illis obstitit, qui cęlestia, & eos pressit, qui ima sapuerunt.

sapuerunt. Possunt uerò per terram non
solum peccatores & reprobi, sed & hi qui
terrenis actibus occupati eleemosynarũ
& lachrymarum ope ad æternam uitam
perueniunt, designari: de quibus per Psal
Psal. 49 mistam dicitur: cum uenire dominus ad
iudicium nunciaretur. Aduocauit cœlos
sursum & terram, ut discerneret populũ
suum. Cœlos quippe sursum aduocat, cũ
hi qui sua omnia relinquẽtes, conuersa-
tionem cœlestis uitæ tenuerunt, ad con-
sedendum in iudicio uocantur, atq; cum
eo iudices ueniunt. Terra etiam sursum
uocatur, cum hi qui terrenis actibus obli
gati fuerant: in eis tamen plus cœlestia
quàm terrena lucra quæsierunt, quibus
dicitur: Hospes eram, & collegistis me:
Matt. 2 nudus, & operuistis me. Hypocritæ itaq;
huius, cœli iniquitatem reuelant, atque
aduersus eum terra consurgit: dum & hi
qui cum Deo iudices ueniunt, & hi qui
per iudicium liberantur, prauitatis illius
testes existunt. Nihil ergo de his quæ
egit, in tempore damnationis eius abscõ
ditur & si quidem acta illius modo ho-
minibus per duplicitatem multa celan-
tur: sed in damnationis die quicquid in
eo intrinsecus latebat, ostenditur. Vnde
16 aptè subiungitur: Apertum erit germen
domus illius, detrahetur in die furoris
Dei.] Tunc germen domus illius aperi-
tur, cum omne malum quod in conscien
tia illius nascebatur, ostenditur. Modo
quippe germen domus hypocritæ manet
occultũ, quia etsi bona in imagine appa
ret eius operatio, sed latet intẽtio. Aliud
est nanq; quod agit, aliud quod intendit.
Sed cum adueniente iudice, uniuscuius-
que conscientia ad testimonium fuerit
Roma. 2 deducta: unde scriptum est: Cogitationi-
bus accusantibus aut etiam defendenti-
bus: in hoc hypocritæ germẽ domus ape
ritur: quia in eius mente cogitatio per-
uersa detegitur. Et in die furoris Dei de-
trahitur: quia ostensa ira iudicis, flam-
mis ultricibus traditus, ab eius conspe-
ctu separatur. Qui enim summa cogitare
dum uiueret noluit, peccatorum suorum
pondere depressus, à facie iudicis in ima
suppliciorum cadet. Nunc autem & pec-
cantem considerat iudex & tolerat, atque
ad conuersionem singulos, quia dies pa-

A tientiæ, & nec dum est dies furoris, expe-
ctat. Sed in hoc die patientiæ quasi immo
bilis manet hypocrita, dum & multa ma
la perpetrat, & hunc flagella nulla casti-
gant. Sed in furoris die detrahetur, quia
uindictæ tempore raptus ad supplicia,
ab æterni iudicis uultu separatur. Se-
quitur:

Quòd sancti partem suam non à domino, sed ipsum dominũ accipiunt, peccatores uero quia extra Deum partem quærunt, partem suam ignem inueniunt. Cap. XX.

B HAec est pars hominis impij à Deo,
& hæreditas uerborum eius à domi
no.] Si enim bene agere in hac posi-
tus uita uoluisset, partem apud dominũ
cœlestis regni consortium haberet. Sed
quia prauis subdi desiderijs elegit, par-
tem suam à domino in tormentis inue-
nit, quia eiusdem domini participare gra
tiam non quæsiuit. Bene autem dicitur:
Et hæreditas uerborum eius à domino.
Qui enim pro magnis malis in suppli-
cium mergitur, fortasse credebatur quòd
pro uerbis quæ malè dixerat, minimè iu-
C dicaretur. Sed cum districta Dei omnipo
tentis iustitia supplicium à reprobis pro
peruersis actibus exigit, eis mala usque ad
uerborum retributionem reddit, ut qui
de magnis malis debitores sunt, suppli-
cis traditi, etiam nouissimum quadran-
tem soluant. Illis enim minima parcun-
tur, q maiora in se districtè mala defleue
runt. Nam quos magna premunt, etiam
mala minima in gehenna pariter affli-
gunt. Sancti autem uiri non partem à do
mino accipere, sed partem suam ipsum
dominum habere desiderant. Vnde pro-
D pheta deprecatur dicens: Portio mea do
minus. Iniquus uerò quia portionem Ps. 118
suam habere ipsum dominum non quæ-
siuit, partem suam extra dominum ignẽ
inuenit, ut ab eius facie exclusus, quia
gaudere in ipso non appetit, sub ipso cru
cietur. Hæc Sophar ita intulit, ut per ea
quæ cõtra hypocritam dixerat, beati Iob
uitam feriret, existimans, quòd is qui à
domino percussus esset, cuncta bona quę
egerat, mente simplici non egisset. quem
enim percussum uidit, Deo displicuisse
credidit. Sed amici beati Iob etiam in

hac re hæreticorum speciem tenent, qui in sancta Ecclesia dum quosdã bene agentes, aspiciũt sub flagellis gemere, eos existimant bona merita in bonis actibus nõ habere: & malos credunt, quòd affligi uerbere diuino conspiciunt, uidelicet nescientes, quia multæ tribulationes iustorum: & flagellat omnem filium quem recipit. Sed beatus Iob more sanctæ & uniuersalis Ecclesiæ, quæ à peruersis uerborum iacula æquanimiter tolerat, & cum superborum dicta audit, humilitatis suæ tramitem non relinquit, cum magna cordis humilitate subiunxit, dicens:

CAPVT VIGESIMVM PRIMVM, TEXTVS SANCTI IOB.

Espondens autem Iob, dixit: Audite q̃so sermones meos: & agite pœnitentiam. Sustinete me, ut ego loquar, & post mea, si uidebitur, uerba ridete. Nunquid contra hominem disputatio mea est: ut meritò non debeam contristari? Attendite me & obstupescite, & superponite digitum ori uestro. Et ego quando recordatus fuero, pertimesco: & concutit carnem meam tremor. Quare ergo impij uiuunt, subleuati sunt, confortatiq; diuitijs? Semen eorum permanet coram eis: propinquorum turba & nepotum in conspectu eorum. Domus eorum securæ sunt, & pacatæ: & non est uirga Dei super illos. Bos eorum concepit, & non abortiuit. uacca peperit, & non est priuata fœtu suo. Egrediunt̃ quasi greges paruuli eorum, & infantes eorum exultãt lusibus. Tenet tympanum & cytharam, & gaudent ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos, & in pũcto ad inferna descendunt. Qui dixerunt deo: Recede à nobis, sciẽtiam uiarum tuarum nolumus. Quis est

A omnipotens, ut seruiamus ei? Et quid nobis prodest si orauerimus illum? Verumtamen quia non sunt in manu eorum bona sua, consiliũ impiorum longè sit à me. Quoties lucerna impiorum extinguetur, & superueniet eis inundatio: & dolores diuidet furoris sui. Erunt sicut paleæ ante faciem uenti, & sicut fauilla quam turbo dispergit. Deus seruabit filijs illius dolorem patris, & cũ rediderit, tunc sciet. Videbunt ocu-
B li eius interfectionem suam, & de furore omnipotẽtis bibet. Quid enim ad eum pertinet de domo sua post se? Et si numerus mensium eius dimidietur: nunquid Deum docebit quispiam scientiam, qui excelsos iudicat? Iste moritur robustus & sanus diues & felix: uiscera eius plena sunt adipe, & medullis ossa illius irrigantur. Alius uerò moritur in amaritudine animæ suę absque ullis opibus: & tamen simul in puluere
C dormient, & uermes operient eos. Certè noui cogitationes uestras, & sententias contra me iniquas. Dicitis enim: Vbi est domus principis, & ubi tabernacula impiorum? Interrogate quemlibet de uiatoribus, & hæc eadem illum intelligere cognoscetis. Quia in diem perditionis seruatur malus, & ad diem furoris ducetur. Quis arguet coram eo uiã eius, & quæ fecit quis reddet illi? Ipse ad sepulchra ducetur, & in congerie mortuorũ uigilabit. Dulcis fuit
D glareis cocyti: & post se oẽm hoiem trahit: & añ se innumerabiles. Qũo igit̃ cõsolamini me frustra, cũ rñsio uestra repugnare oñsa sit ueritati?

Quod boni in locutionibus suis aut sibi aut suis auditoribus prodesse intendunt. Cap. XXI.

AVdite quæso sermones meos: & agite pœnitentiam.] Qui enim cum diceret: audite, addidit, quæso, cũ quanta humilitate loquatur insinuat: dum contra se superbientes rogat, ut eorum sensum ad salutis doctrinam reducat. Sancti

cti autem uiri dum intra uniuersalem Ecclesiam non solum docere recta, sed etiã peruersa tolerare parati sunt, irrideri nõ metuunt. Vnde & subdit: Sustinete me, ut & ego loquar: & pòst mea si uidebitᶜ, uerba ridete.] Boni etenim cùm loquuntur, duo sunt quę in suis locutionibus attendunt, ut uidelicet aut sibi & auditoribus suis: aut sibimet solis prosint, si auditoribus prodesse nõ possunt. Cum enim bene audiuntᶜ bona quæ dicũt, sibi simul & auditoribus prosunt. Cùm uerò ab auditoribus deridentur, sibi proculdubio profuerunt, quos à culpa silentij liberos fecerunt. Beatus itaq; Iob ut sibi & suis auditoribus prosit, dicat: Audite quæso sermones meos, & agite pœnitentiam. Vt autẽ ipse quod debet, exoluat, etiam si auditoribus prodesse nõ ualeat, adiungit: Sustinete me, ut & ego loquar: & post mea, si uidebitᶜ, uerba ridete. Et notandũ quia dum subiungeret: agite pœnitentiã præmisit, audite: cùm uerò subderet: post mea, si uidebitur, uerba ridete: præmisit, sustinete me. Audite quippe uolentis est, sustinere nolentis. Amici ergo eius si doceri appetunt, audiant: si autem irridere parati sunt, sustineant quæ dicuntur: quia uidelicet superbis mentibus pondus graue est oneris, doctrina humilitatis. Sequitur:

Quòd Iob quia inter flagella Deo displicuisse se credidit, ideo tristabatur. Et quod qui Deo placet, licet hominibus displiceat, non est unde contristetur. Cap. XXII.

NVnquid contra hominẽ disputatio mea est, ut meritò nõ debeã cõtristari?] Omnis qui deo placẽs, hominib. displicet: causas tristitiæ nullas habet. Qui autẽ aut hominib. placẽs, deo displicet, aut simul deo & hominib. displicere se credit: si hunc tristitia nõ afficit, à uirtute sapientiæ alienus existit. Beatus autẽ Iob displicuisse deo inter flagella se credidit: & idcirco animũ ad tristitiã reuocauit: quia despiciendus nõ erat, cui se displicuisse formidabat. Si autem de uitæ suæ meritis contra hominem disputaret, nequaquam contristari debuisset: sed quia per flagella præsentia anceps factus de anteacta uita fuerat: in flagello tristi-

A tiã iure requirebat. Vnde etiã subdit: Attẽdite me & obstupescite.] id est, considerate quæ egi, & admiramini in hac percussione quæ patior. Qui adhuc rectè infert dicens: Et superponite digitum ori uestro.] Ac si apertè dicat: Scientes bona quæ egi, & considerantes mala quæ patior: uosmetipsos etiam à uerborũ culpa cõpescite: atq; in meis percussionibus uestra damna formidate. Vel certè quia digitis quæq; discernimus, non incõgruè per digitum discretio designatur. Vnde & per Psalmistam dicitur: Benedictus do- *Ps. 143.*
B minus deus, qui docet manus meas ad præliũ: & digitos meos ad bellũ. Per manus uidelicet operationẽ, per digitos uerò discretionẽ signans. Digitus ergo ori
18 superponitur, cũ per discretionẽ lingua refrenatᶜ: ne per hoc quod loquitᶜ, in stultitiæ culpã delabatᶜ. Ait ergo: Superponite digitũ ori uestro, id est, locutioni uestræ discretionis uirtutẽ adiungite: ut p hæc quæ recta contra hypocritã dicitis, quibus sint dicẽda, uideatis. Sequitᶜ: Et ego quando recordatus fuero, pertimesco: & concutit carnẽ meã tremor.] Quia
C beatus Iob actuũ suorũ oblitus non fuerat, extrema locutio eius ostendit. Quia ex re hoc quod ab eo nunc amicis dicitᶜ: Et ego quando recordatus fuero, pertimesco: & cõcutit carnem meam tremor: constat nimirum quod per irrisionem dicatᶜ. Ac si apertè diceretᶜ: Si me aliquid hypocritæ habuisse meminero, in pœnitentiæ mox fletu contremisco. Carnem uero suam, si recordatus fuerit, tremore perhibet concuti, id est, infirmitatem operis ultionis pauore fatigari. Sed quia multa Sophar de subita damnatione impij,
D in quibus beati Iob potentiam momordit, asseruit: sanctus uir contra eius dicta subiungit, dicens:

Felicitatis huius uitæ enumerat gaudia. Cap. XXIII.

QVare ergo impij uiuunt, subleuati sunt, confortatiq; diuitiis?] Nisi enim eos patientia diuina toleraret, nequaquã diu uitã in peccatis ducerent. Subleuantᶜ nanq; diuitiis, cũ esse potẽtes incipiũt: confortantᶜ uerò, cũ diu in hac uita subsistere permittuntᶜ. Quos .n. substan-

ſubſtantia eleuat, in ſuę faſtu potentiæ dierum longitudo confortat. Vel certè ſubleuati & confortati referuntur: quia ſubleuantur honoribus, confortantur rebus. Sed ſunt plærique qui & honoribus ſubleuati, & diuitiis confortati, ea quę in hac concupiſcunt uita accipiunt: ſucceſſione autem ſobolis priuantur. Iſtis nimirum ipſa ſua potentia pœna eſt, cum & magnam ſe habere hæreditatem conſiderant: & hæredes non habent quibus relinquant. Quid itaque prodeſt ſi aſſint omnia: & deſint filij qui ſucceſſores fiãt? Sequitur: Semen eorum permanet corã eis. In augmentum magnæ felicitatis, cum magno patrimonio dantur & hæredes: ac ne qua neceſſitas ſaltem temporalis, ab oculis ſubtrahat eos, in quibus animus exultat, de hoc eorum ſemine dicitur: Permanet coram eis. Quid autem ſi filii dati ſunt, ſed ipſi ſterilitate feriunt? Sic in eis genus extinguitur, ſicut parentum ſterilitate extingui timebatur. Sequitur. Propinquorum turba & nepotum in conſpectu eorum.] Ecce adeſt uita, aſſunt honores & diuitiæ, aſſunt filij, aſſunt nepotes. Quid ſi qua mentem inteſtina cogitatio exurat, & ſecuritatis gaudia domeſtica dixi tranſuerberet? Quæ eſt mũdi huius felicitas, ſi læta non eſt? Sequitur: Domus eorum ſecurę ſunt & pacatæ, & non eſt uirga Dei ſuper illos.] Securæ & pacatæ ſunt: quia peccantes uiuunt, lugenda agunt, & gaudia non relinquũt. Virga eos ſupernæ diſciplinæ non percutit: & tanto amplius in culpa proficiunt, quanto minus ex culpa feriuntur. Sed quia intus quæ proſperantur audiuimus in agris quoq; quæ proſperitas arrideat, uideamus. Sequitur: Bos eorum concepit, & non abortiuit: uacca peperit, & non eſt priuata fœtu ſuo.] Vulgaris locutionis uſus eſt, ut bouem maſculum, & uaccam fœminam uocent: ſed literaturæ locutio bouem communis generis appellat. Vnde nunc dicitur: Bos eorum concepit, & non abortiuit: uacca peperit, & non eſt priuata fœtu ſuo. Dominis gregum prima felicitas eſt, ſi grex ſterilitatẽ non habens concipit: ſecunda, ſi conceptus ad partum uenit: tertia autẽ ſi hoc quod partum eſt, per nutrimenta ad pro-

A uectum ducatur. Vt ergo tota ſimul adeſſe impiis demonſtraret, eorum greges beatus Iob aſſerit concepiſſe, & nõ abortiſſe: peperiſſe, & fœtu proprio non eſſe priuatos. Minor autem eſt felicitas, ſi cum greges creſcunt, cuſtodes quoque gregum non proficiunt. Vnde & ad fœcunditatem gregum, mox fœcunditas familiæ ſubrogatur. Nam dicitur: Egrediuntur quaſi greges paruuli eorum: & infantes eorum exultant luſibus.] Vt ſicut maiora ad habendum conceſſa ſunt: ita multi germinent ad cuſtodiendum.

B Sed quia dixit: Exultant luſibus, ipſum quoq; infantum luſum in domo iniquorum ne uilem ualde eſſe crederemus, ſubiungens ait: Tenent tympanum & citharam: & gaudent ad ſonitum organi.] Ac ſi patenter dicat: Cum domini honoribus & rebus tumẽt, ſubiecti in ludichris actibus gaudent. Sed ò beate uir, quid tam multa nobis de iniquorum uoluptatibus narras? Iam diu eſt quod in eorum deſcriptione loqueris, poſt multa breuiter diſtingue quæ ſentis. Sequitur:

C *Quicquid temporale eſt, ſubitum eſt: & ad inſtar puncti momentaneum. Cap. XXIIII.*

DVcunt in bonis dies ſuos: & in puncto ad inferna deſcendunt.] Ecce 19
beate uir eorum gaudia diu narraueras: quomodo nunc aſſeris quod in puncto ad inferna deſcendant, niſi quòd omnis longitudo temporis uitæ præſentis punctus eſſe cognoſcitur, cum fine terminatur? Cum enim ad extremum quiſque perducitur, de præterito iam nil tenet,

D quia tempora cuncta delapſa ſunt, in futuro nil habet: quia unius horæ momẽta non reſtant. Vita ergo quæ ſic anguſtari potuit, punctus fuit. Vt enim prædiximus in puncto ſtylum ponimus & leuamus. quaſi ergo in puncto uitam tetigit. qui hanc accepit & amiſit. Poteſt in puncto hoc quoque intelligi: ꝙ ſępe hi qui diu in iniquitate tolerati sũt, ſubita morte rapiatur: ut nec flere ante mortem liceat quæ peccauerunt. Sed qa nonnunquam etiam uita iuſtorum ſubito fine terminatur: melius illud accipimus, ſi hoc de eorum temporali uita ſentia-

tiamus: quia quicquid transire potuit, subitum fuit. Amicis autem beati Iob, qui idcirco hunc iniustum esse crediderunt: quia flagellatum uiderunt, rectè eiusdē sancti uiri uoce de iniquorum flore & perditione ostensum est: quia præsentis uitæ prosperitas innocentiæ testis non est: quia multi ad perennem uitam per flagella redeunt: & plærique ad infinita supplicia perducendi sine flagello moriuntur. De quibus adhuc subditur:

Quod ideo peruersi Deo dicunt: Recede à nobis: quia eius doctrinam & regulam charitatis contemnunt. Cap. XXV.

QVi dixerunt deo, recede à nobis.] Hæc uerbis dicere uel stulti minimè præsumunt: sed tamen peruersi omnes deo, recede, non uerbis sed moribus, dicunt: Qui enim illa agunt quæ Deus omnipotens prohibet: quid aliud faciunt quam suum animum contra omnipotentem claudūt? Sicut enim eius præcepta cogitare, eum ad se introducere est: ita eius mandatis obsistere, eum à cordis inhabitatione repellere est. Dicunt ergo: Recede à nobis: qui ei ad se aditum præbere recusant, eumq; prauis actibus impugnant: etiamsi uerbis laudare uideantur. Dicunt etiam: Scientiam uiarum tuarum nolumus: eo ipso quo eius scientiam apprehēdere contēnunt. Sunt nanque nonnulli qui ex eo quod

Luc. 12 ueritas dicit: Seruus qui non cognouit uoluntatem domini sui, & facit digna plagis, uapulabit paucis: & seruus sciēs uoluntatem domini sui, & non faciens iuxta eam, uapulabit multis: nolunt scire quod faciant, & quasi minus se uapulaturos existimant, si nesciant quid operari debuerunt. Sed aliud est nescisse, aliud scire noluisse: Nescit nanque qui apprehendere uult & non ualet. Qui autem ut nesciat, aurem à uoce ueritatis auertit, iste non nesciens, sed contem-

20 ptor addicitur. Via autem Dei pax, uia Dei humilitas, uia Dei patientia est. Sed quia hæc omnia iniqui despiciunt, dicunt: Scientiam uiarum tuarum nolumus. Dum enim in præsenti uita superbiunt: dum honoribus inflantur: dum etiam si non habent, appetunt: uias Dei in sua cogitatione contemnunt. Quia enim uia Dei in hac uita humilitas fuit: ipse hic Deus dominus redemptor noster ad probra, ad contumelias, ad passionem uenit: & aduersa huius mundi æquanimiter pertulit, prospera fortiter uitauit: ut & prospera doceret æternæ uitæ appeti, & aduersa præsentis uitæ nō formidari. Sed quia iniqui gloriam uitæ præsentis appetunt, ignominiam fugiunt: dicere memorantur: Scientiam uiarum tuarum nolumus. Scire quippe

B nolunt, quod facere contemnunt. Quorum adhuc uerba subduntur, cum dicit:

Quod si inuisibilia uisibilibus in ordine creaturarum præstant: quanto ergo magis inuisibilis omnium uisibilium & inuisibilium conditor, omnia superat. Cap. XXVI.

QVis est omnipotens ut seruiamus ei?] Mens enim hominis malè exterius fusa: sic in rebus corporeis sparsa est, ut neque ad semetipsam intus redeat, neque eum qui est inuisibilis, cogitare sufficiat. Vnde carnales uiri iussa

C spiritalia contemnentes: deum quia corporaliter non uident, quandoq; ad hoc perueniunt, ut etiam non esse suspicentur. Vnde scriptum est: Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. Vnde nunc quoque dicitur: Quis est omnipotens ut seruiamus ei? Plærunque enim plus Psal. 13

appetunt homines seruire hominib. quos corporaliter uident, quam seruire deo quem non uident. Per omne enim quod faciunt, ad finem oculorum tendunt: & quia in deum oculos corporis

D tendere non possunt, ei obsequia præbere uel despiciunt, uel si cœperint, fatigantur. Esse enim, sicut dictum est, nō credunt, quem corporaliter non intuentur. Qui si autorem omnium deum humiliter quærerent, id quod non uidetur esse, ea re quæ uidetur melius, in semetipsis inuenirent. Ipsi quippe ex anima inuisibili & corpore uisibili subsistunt: & si hoc ab eis quod non uidetur abstrahitur, ilico corruit quod uidetur. Et patent quidē carnis oculi: sed uidere quicquam uel sentire non possunt. Sensus uisionis periit: quia habitator recessit, & domus carnis remanet uacua: quia abscessit

scessit ille inuisibilis spiritus, qui per eius respicere fenestras solebat. Quia ergo rebus uisibilibus inuisibilia prętantiora sunt, carnales quique ex semetipsis pensare debuerunt: atque per hanc, ut ita dixerim, scalam considerationis tendere in Deum: quia eo est, quo inuisibilis permanet: & eo summus permanet, quo comprehendi nequaquam potest. Sunt uerò nonnulli qui Deum & esse, & incomprehensibilem esse non ambigunt: qui tamen ab eo non ipsum, sed dona exteriora quærunt quæ cùm ei seruientibus de esse conspiciunt, ipsi seruire contemnũt. De quorum adhuc uerbis adiungitur:

Quę in oratione postulanda sint & quomodo. Cap. XXVII.

ET quid nobis prodest si orauerimus illum?] Cùm deus in oratione non quæritur, citius in oratione animus lassatur: quia cum illa quisque postulat, quæ fortasse iuxta occultum iudicium deus tribuere recusat: ipse quoque uenit in fastidium, qui non uult dare quod amat. Sed se magis dominus quam ea quæ cõdidit uult amari, æterna potius quam terrena postulari: sicut scriptum est. Quærite primum regnum dei & iustitiã eius, & hęc omnia adiiciẽtur uobis. Qui enim non ait dabuntur, sed adiicientur: profectò indicat aliud esse quod principaliter datur, aliud quod superadditur. Quia enim nobis in intentione æternitas, in usu uerò temporalitas esse debet: & illud datur, & hoc nimirum ex abundanti superadditur. Et tamen sæpe homines dum bona temporalia postulant, æterna uero pręmia non requirunt, petũt quod adiicitur, & illud non desiderant ubi adiiciatur. Nec lucrum suæ esse petitionis deputant, si hic sint temporaliter pauperes, & illic beatitudine diuites in æternum uiuant: sed solis, ut dictũ est, uisibilib. intenti, labore postulationis re nuunt inuisibilia mercari. Qui si superna quærerent, iam cum fructu laborem exhiberent: quia cum mens in precibus ad autoris sui speciem anhelat, diuinis desideriis inflammata, supernis coniungitur: ab inferioribus separatur: amore feruoris sui se aperit ut capiat: & capiens

Mat. 6

A inflammat: & superiora amare iam sursum ire est, dumque magno desiderio ad cœlestia inhiat, miro modo hoc ipsum quod accipere quærit degustat. Sequitur:

Quòd sancti habeant in manu bona temporalia qui ita ut res postulat, hilari animo tribuunt: reprobi uerò non tam ea habent, quam ab eis capti mente tenentur. Cap. XXVIII.

VErumtamen quia non sunt in manu eorum bona sua, consilium eorum longè sit à me.] Bona in manu habet, qui despiciendo temporalia sub dominio mentis premit. Nam quisquis ea nimie diligit, se magis illis quã sibi ipsa supponit. Multi etenim iustorum in hoc mundo diuites fuerunt, rebus & honoribus fulti: habere multa uidebantur: quorum mentem quia eorum quæ aderant delectatio nimia non possidebat bona illorum in manu erant: quia potestati animi subiecta tenebantur. At contra iniqui ita se totis desideriis in exteriorum rerũ appetitionibus fundunt: ut non magis habita teneant: sed ab his quæ habent, captiua mente teneantur. Quia igitur non sunt in manu eorum bona sua, rectè subiungitur: Consilium eorum longè sit à me. Quid nanque est iniquorum consilium, nisi terrenam gloriam quærere: æternam negligere: salutem tẽporalem cum damno interiori appetere: & dolores transitorios ad æternos gemitus commutare? Vir igitur sanctus has iniquorum cogitationes intuens aspernetur, & dicat: Consilium eorum longè sit à me. Quia nimirum esse bonum incomparabiliter uidet: ad breue tempus eligit hic sub flagello gemere, quàm ęternæ ultionis supplicia tolerare. Sed neq; in hac uita hi qui in ea prosperari appetunt, continue prosperantur. Nam plærunque eorum gaudia, suborti gemitus interrumpunt. Vnde & subditur: 21

(B, C, D in margin)

Quòd lucerna carnalium extinguitur, quoties diuitiis uel honoribus uel gloria priuantur. Cap. XXIX.

QVoties lucerna eorum extinguetur.] Sæpe impius lucernam suã, filiorum uitam æstimat: sed cum filius

filius qui nimie amatur subtrahitur: lucerna impij quæ uidebatur extincta est. Sæpe impius præsentis honoris gloriam lucernam putat, sed dum sublata dignitate deiicitur, lucerna extincta est, quæ ei iuxta desiderium lucebat. Sæpe impius opes terrenæ substantiæ adesse sibi, quasi magnam luminis lucernam putat, sed cum irruente damno diuitias quas plus se amabat perdiderit, quid iste aliud quã lucernam in cuius lumine gaudebat amisit? Qui ergo gaudere de æternis non appetit, neque hic ubi solidari uult, potest continuè lætari: Nam quoties lucerna impiorum extinguetur: & superueniet eis inundatio, & dolores diuidet furoris sui. Inundatio impiis superueniet, cum dolorum fluctus ex aliqua aduersitate patiuntur. Omnipotens enim deus cum se despici, & in terrena uidet concupiscentia lętari, hoc quoque doloribus percutit, quod sibi uidet in cogitatione impij pręferri. Bene autem dicitur: Et dolores diuidet furoris.] Qui enim ęternos dolores impio per retributionem seruat, & aliquando eius mentem etiam temporali dolore transuerberat, quia hic quoque & illic percutit, furoris sui super impiũ dolores diuidit. Neque enim pœna pręsens quę iniusti animum à prauis desideriis non immutat, ab ęternis suppliciis li-
Psal. 10 berat. Vnde per Psalmistam dicitur. Pluit super peccatores laqueos, ignis, sulphur & spiritus procellarum, pars calicis eorum. Dicendo etenim laqueos ignis, sulphur & spiritus procellarum, multos is nimirũ dolores intulit. Sed quia ab eis doloribus peccator qui non corrigitur, ad æterna supplicia uocatur, eosdem dolores non iam totum calicem, sed partẽ calicis dixit: quia uidelicet eorum passio hic quidem per dolores incipitur: sed in ultione perpetua consummatur. De quorum adhuc fine subiungitur:

Quod reproborum uita fauilæ et paleæ comparetur. Caput XXX

ERunt sicut paleæ ante faciem uenti.] & sicut fauilla quam turbo dispergit.
22 Iniquus cũm in potestate conspicitur: cum ualde in oppressionibus & uiolentijs effrenatur, ab infirmorum cogitatio-

A nibus grauis nimium & quasi in hoc mũdo radicatus æstimatur. Sed cũ districti iudiciũ sententia uenerit, omnes iniqui quasi paleæ ante uentum erunt: quia, ut ita dicam, iræ flatu subito leuantur atq; asportantur ad ignem: quos hic in sui quondam præiudicijs quasi duri ponderis superiacentem molem indigentium lachrymæ mouere non poterant. Et ad rapientis iudicij manus leues sunt: qui per iniustitiam proximius graues fuerunt. Et sicut fauilla quam turbo dispergit.] Ante omnipotentis dei oculos ini-
B qui uita fauilla est: quia etsi apparet ad momentum uiridis, ab eius tamen iudicio iam consumpta cernitur: quia consumptioni est æternæ deputata. Hanc fauillam turbo dispergit: quia Deus manifestus ueniet: Deus noster: & non silebit. Ignis in conspectu eius ardebit: & in circuitu eius tempestas ualida. Huius enim tempestatis turbine ab æterni conspectu eius iudicia iniqui rapiuntur: & qui hic mentem desiderio peruerso solidauerant, ibi paleæ & fauillæ uidebunt: quia eos ad æterna supplicia turbo rapiẽs
C asportat. Sequitur:

Quod peccata patrum redundant in filios usq; ad tertiam quartam progeniem. Cap. XXXI.

DEus seruabit filijs illius, dolorem patris: & cùm reddiderit, tunc sciet.] Scriptum nouimus: qui reddis peccata patrum in filios ac nepotes in tertiam et quartam generationem. Et rursum scriptum est: Quid est quod inter uos parabolam uellitis in prouerbium istud in terra Israel, dicẽtes: Patres comederunt uuã acerbam: & dentes filiorũ obstupescunt? Exo. 20. Eze. 18
D Viuo ego dicit dominus Deus: si erit uobis ultra parabola hæc in prouerbium in Israel. Ecce oẽs animæ meę sũt: ut anima patris, ita & aĩa filij mea est. Anima, quæ peccauerit ipsa morietur. In utraq; igitur hac sententia dum dissimilis sensus inuenitur, auditoris animus ut discretionis uiam subtiliter requirat instruitur. Peccatum quippe originale à parentibus trahimus: & nisi per gratiam baptismatis soluamur etiã parentum peccata portamus: quia unum adhuc uidelicet cum illis sumus. Reddit ergo peccata parentum in filios,

filios, dum pro culpa parentis, ex originali peccato anima polluitur prolis. Et rursum non reddit parentum peccata in filios: quia cum ab originali culpa per baptismum liberamur, iam non parentum culpas, sed quas ipsi committimus, habemus. Quod tamẽ intelligi etiam aliter potest: quia quisquis praui parentis iniquitatem imitatur, etiam ex eius delicto constringitur. Quisquis autem parentis iniquitatem non imitatur, nequaquã delicto illius grauatur. Vnde fit ut iniquus filius iniqui patris non solum sua quæ addidit, sed etiam patris peccata persoluat: cum uitijs patris, quibus iratum dominum non ignorat, etiam suam adhuc malitiam adiungere non formidat. Et iustum est ut qui sub districto iudice uias parentis iniqui non timet imitari: cogatur in uita præsenti etiam culpas parentis iniqui persoluere. Vnde & illic dictum est: Anima patris mea est, & anima filij mea est. Anima quæ peccauerit, ipsa morietur: quia in carne nonnunquã filij etiam ex patris peccato perimuntur. Deleto autem originali peccato, ex parẽtum nequitia in anima nõ tenent̃. quid enim est quod paruuli filij plerunque à demonib. arripiuntur, nisi quod caro filij ex p̃ris pœna mulctatur? in semetipso.n. pcutit̃. p̃r iniquus: et pcussionis uim sentire contemnat. Plerunque percutitur in filijs, ut acrius orat̃: & dolor patris carni filiorum redditur, quatenus per filiorũ pœnas mens patris iniqui puniatur. Cũ uerò non paruuli sed iam prouectiores filij ex parentum culpa feriuntur, quid aliud apertè datur intelligi, nisi quod illorum etiam pœnas luunt. quorum facta secuti sunt? Vnde & rectè dicitur: Vsque ad tertiam & quartam progeniẽ. Quia enim usque ad tertiam & quartam progeniem, ea quam imitantur filij parentum uitam possunt uidere: usque ad eos ultio
23 extenditur, qui uiderunt quod malè sequerentur. Et quia impiorum oculos culpa claudit, sed in extremum pœna aperit, rectè subiungitur. Et cum reddiderit, tũc sciet. Nescit enim impius mala quę fecit, nisi cum pro eisdem malis puniri iã cœperit. Vnde & per prophetam dicit̃: Et tantummdo sola uexatio intellectum

A dabit auditui. Tunc nanque intelligit quod audiuit, cùm se iam pro contemptu uexari doluerit. Hinc per Balaam de semetipso dicitur: Dixit homo cuius obturatus est oculus: dixit auditor sermonum Dei, qui uisionem omnipotentis intuitus est, qui cadet: & sic aperientur oculi eius. Consilium quippe contra Israelitas p̃buit: sed post in pœna uidit quid prius ex culpa commiserit. Electi autẽ quia nec peccare debeant præuident: eis uidelicet oculi ante casum patent. Iniquus uero post casum oculos aperit: quoniam post culpam iam in pœna sua conspicit: quia malum debuit uitare quod fecit. De cuius inutili iam tunc sentẽtia subinfertur: Videbunt oculi eius interfectionẽm suam: & de furore omnipotẽtis bibet.] Qui si in hac uita positus, culpam suam uidere uoluisset, de omnipotentis postmodum furore non biberet. Sed qui hic auertit oculos à respectu criminis, illic declinare non ualet sententiam damnationis. Sæpe uerò hi qui supplicia ęterna nõ metuunt, praua agere pro temporali saltem percussione pertimescunt. Sed sunt nonnulli qui ita in iniquitate duruerunt: ut nec in ipsis metuãt feriri quæ amant, dũmodo quæ peruersè cogitauerint expleant. Vnde hoc in loco de iniqui huius obduratione subiungit̃: Quid enim ad eum pertinet de domo sua post se: aut si numerus mensium eius dimidietur?] Neque enim sic debemus accipere: ut iniquus iste postea quàm damnatus æternis supplicijs fuerit, de domo sua, idest, cognatis quos reliquerit minimè cogitabit: cum per semetipsam ueritas dicat: quia diues qui in inferno sepultus fuerat, de quinque fratribus quos reliquerat, etiã in supplicio positus curã gerebat. Oĩs nanq; peccator prudẽs erit in pœna, qui stultus fuit in culpa, qui ibi iam dolore constrictus ad rationem oculos aperit, quos hic uoluptati deditus clausit, & pœna torquente exigitur ut sapiat qui hic execæcante se superbia desipiebat. Cui tamen sua sapientia iam tunc minime proderit, quia hoc ubi operari iuxta sapientiam debuit, tempus amisit. Pro summo hic nanque bono concupiscit germen generis habere: domum familia

Num. 24.
B
C
Luc. 16.
D

milia & opibus replere, & diu in hac car
nis corruptione uiuere. Sed si fortasse ali
quid ad eius desiderium ueniat, quod ta-
men obtinere non possit, nisi cum offen-
sione conditoris: eius animus ad paulu-
lum perturbatus cogitat: quia si hoc ege-
rit hic unde offensam sui conditoris in-
currat: in domo, in filiis, in uita percuti-
tur. Sed superbia sua protinus instigatus
obdurescit & quamlibet in domo & quā-
libet in uita percussionem sentiat nequa
quam curat, dummodo quæ cogitauerit
expleat: & quousque uiuit uoluptates
suas perficere non desistit. Ecce enim do-
mus eius pro culpa percutitur: sed quid
ad eum pertinet de domo sua post se? Ec-
ce pro ultione praui operis ea quę esse po
tuit uitæ longitudo breuiatur: sed quid
ad eum pertinet si numerus dierum eius
dimidietur? Et in hoc ergo se peccator
contra Deum erigit, ubi Deus omnipo-
tens eius erectionem frangit: & nec illa-
ta percussio mentem humiliat, quam in
deliberatione contra dominum obstina-
tio obdurat. Et notandum quam grauis
culpę reatus sit, & pœnam pro culpa men
ti proponere: & tamen nec tormenti me
tu sub iugo conditoris ceruicem cor-
dis inclinare.

Quod secreta dei iudicia nemo ad plenum intelligat. Cap. XXXII.

24 SEd ecce cùm hæc audimus, cordi no-
stro quæstio oritur, cur omnipotēs &
misericors Deus in tantam cæcitatem ca
dere rationem mentis humanæ permise-
rit. Nec uerò quisquam ultra quam de-
bet occulta dei iudicia discutere præsu-
mat, rectè subiungitur: Nunquid deum
quispiam docebit scientiam, qui excelsos
iudicat?] Cum de his quæ de nobis agun
tur ambigimus, debemus alia quæ nobis
sunt certa conspicere, & eam quæ de no-
stra nobis incertitudine surrexerat, cogi-
tationis querelam placare. Ecce enim qđ
electos ad uitā flagella reuocāt, & à ma
lis actibus reprobos nec flagella compe-
scunt, omnipotentis dei iudicia super
nos ualde occulta sunt, & iniusta non
sunt. Sed si tendamus oculum mentis
ad superiora, in illis aspicimus quia de
nobis quid iuste conqueri non habemus
Omnipotens enim deus angelorum me

A rita discernens, alios in æterna luce sine
lapsu permanere constituit, alios sponte
lapsos à statu suæ celsitudinis, in æternæ
damnationis ultione prostrauit. Nobi-
scum igitur iniustè nil agit, qui & subti-
liorem nobis naturam iustè iudicauit.
Dicat ergo: Nunquid deum quispiam
docebit scientiam, qui excelsus iudicat?
Qui enim super nos mira facit, constat
proculdubio quia de nobis scienter om-
nia disponit. His itaque præmissis adiū-
gitur, ubi humanus animus in requisi-
tione fatigatur. Nam subditur: Iste mo-
B ritur robustus & sanus, diues & felix, ui-
scera eius plena sunt adipe: & medullis
ossa illius irrigantur: alius uerò moritur
in amaritudine animæ suæ absque ullis
opibus.] Ista cum ita sint, quis omnipo-
tentis dei secreta discutiat, cur hæc ita es
se permittat. Sed electis & reprobis uita
quidem dispar est, carnis autem in mor-
te corruptio dispar non est. Vnde subiun
gitur, Et tamen simul in puluere dormiēt
& uermes operient eos.] Quid ergo mirū
si prosperitate uel aduersitate præsentis
seculi dissimiliter ad momentum currūt:
C qui per corruptionem carnis ad terram si
militer redeunt. Illa est ergo solummodo 25
uita cogitanda: in qua cum resurrectio-
ne carnis ad finem dissimilem pertingit
retributionis. Quæ est enim iniquis ia-
lus aut robur, qui adeps & diuitiæ: dum
totum hic cum celeritate relinquitur, &
illic retributio quæ nunquam relinqui
possit, inuenitur. Sicut autem huius ini-
qui lætitia transit ad pœnam, ita afflicti
innocētis pœna transit ad lætitiam. Nec
diuitiæ ergo debent mentem extollere,
nec inopia perturbare. Vnde beatus Iob
D inter damna rerum nulla admittit ad ani
mum damna cogitationum: sed ad eos
qui se in percussione despiciunt redar-
guendo subiungit dicens:

Quod hæretici de sanctis sentiant iniqua, qui nequaquam eos flagellari à Deo nisi propter peccata existimant: & quod uermis terrenæ sollicitudinis non rodat iustum, qui deuorat impium. Cap. XXXIII.

CErtè noui cogitationes uestras, & sē
tentias contra me iniquas. Dicitis
enim:

enim: Vbi est domus principis: & ubi tabernacula impiorum?] Impium enim crediderant, quem ablatis rebus temporaliter destructum uidebant. Sed sanctus uir tanto eos alta consideratione diiudicat, quanto inter damna quæ pertulerat, infracta rectitudine stabat. quid enim ei foris rerum, damna nocuerant, qui illũ non amiserat quem interius amabat? Hoc uerò quòd dicitur: Simul in puluere dormient, & uermes operient eos: si quis forsitan accipere per allegoriam uelit, explere breuiter possumus: si de iniquo hoc diuite ea quæ sunt iam dicta replicemus. Dicitur nanque uiscera eius plena sunt adipe. Sicut enim ex abundãti cibo adeps, ita ex abundantia rerum superbia nascitur: quæ impinguat mentem diuitis, dum eleuatur animus superbientis. Superbia quippe cordis, quasi quædam pinguedo est crassitudinis: Vnde quia plæriq; ex abundantia peccata perpetrant, per prophetam dicitur: Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorũ. Sequi-
Psal. 27 tur: Et medullis ossa illius irrigantur. Amatores huius seculi quasi ossa habẽt, quando in hoc mundo fortitudinem dignitatum possident. Sed si in exteriori dignitate desint terrenæ & domesticæ diuitiæ, qnantum ad iudicium suum, ossa quidem habent, sed medullus in ossib. non habent. Quia ergo sic iste amator huius seculi exteriori potestate fulcitur, ut etiam interiori terrenæ domus abundantia saginetur, dicitur: Et medullis ossa illius irrigantur. Vel certè ossa sunt huius diuitis prauæ & duræ consuetudines: medullæ uerò in ossibus, sunt ipsa desideria malè uiuendi: quæ neque ex prauitatis satisfactione satiantur. Quæ medullæ quasi ossa irrigant, cùm praua desideria peruersas consuetudines suas in uoluptatum delectatione conseruant.

Quòd peccatores hoc scient in pœnis, quòd excæcati in superbia dum uiuerent scire nolebant: sed quia tempus operandi tunc non erit, nihil eis hæc scientia proderit.
Capus XXXIIII.

26 ET sunt nonnulli qui in hoc mundo diuitias nõ habent, sed habere concupiscunt, elati esse appetunt, quãuis in A hoc mundo quod cupiũt, obtinere non possint: & cũ nullis rebus uel honoribus fulti sunt, per mala tamen desideria in conspectu interni iudicis reos conscientia addicit. Talis etenim quisq; plærunque ideo affligitur, quia ditescere ac superbire non præualet. De quo & subdit: Alius uerò morit in amaritudine animę suæ absq; ullis opibus: Ecce unde diues superbo corde & inaniter gaudet, inde pauper alius superbo corde inanius affligitur. Bene autem de utrisq; subiungit: Et tamen simul in puluere dormient: & B uermes operiẽt eos. In puluere enim dormire, est in terrenis desideriis oculos mẽtis claudere. Vnde unicuiq; peccanti & in culpa sua dormiẽti dicitur: Surge qui dormis, & exurge à mortuis: & illumina- Ephe. bit te Christus. Vermes uerò, qui de carne nascunt, eos simul operiũt: quia siue diuitis siue pauperis superbiẽtis animũ curæ carnales præmũt. In rebus etenim terrenis pauper & diues reprobus, quãuis non pari prosperitate fulciantur, pari tamen anxietate turbant: quia quod ille iam cũ metu habet, iste cum anxietate C appetit: & quia habere non ualet, dolet. Dicat ergo. Simul in puluere dormient, & uermes operient eos: quia etsi non simul rebus temporalib. subleuant, simul tamen in cura rerũ temporaliũ mentis torpore sopiuntur. Simulq; eos uermes operiũt: quia uel istum ut concupita habeat, uel illũ ne habita amittat, carnales cogitationes premũt. Beatus aũt Iob qui nec habitis rebus elatus fuerat: nec amissas cum anxietate requirebat: quia nullis exterioris dãni cogitationib. mordebat, cum uermes cordis nõ operuerãt. Et D quia in terrena cura mentẽ suã non deiecerat, nequaquã in puluere dormiebat. Sequit: Certè noui cogitationes uestras & sentẽtias cõtra me iniquas.] Cùm scri- 1. Co. 2 ptum sit: Quis scit hominũ quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? qua ratione nũc dicit: Certe noui cogitationes uestras? Sed tunc spiritus hominis ignorat ab altero, cum uerbis uel operibus non demonstratur. Nam cum scriptum sit: Ex fructibus eorũ cognoscetis eos: per hoc qđ foris agitur, quicquid Mat. 7. intus latet, aperitur. Vnde rectè quoque per

per Salomonem dicitur: Quomodo in aquis resplendent uultus prospicientium sic corda hominum manifesta sunt prudentibus. Proinde beatus Iob cum amicorum colloquentium cogitationes nosse se diceret, adiunxit: Et sententias contra me iniquas: ut ex patenti re ostenderet, quia hoc quod in eis latebat, inuenisset. Vnde ipsa quoq; eorum iniquas sententias adiungit, dicens:

Quod impij in hoc seculo sibi tabernacula figant, & domus & principatus constituant: sancti uero, uiatores dicuntur, & pertranseunt, nec in hoc mundo radices sui amoris figere dignatur. *Cap.* XXXV.

Dicitis enim. Vbi est domus Principis, & ubi tabernacula impiorum? infirmi quique qui in hoc mundo florere appetunt: & sicut magna mala, sic flagella pertimescunt, in eis quos flagellatos aspiciunt, culpas ex pœna metiuntur. Quos enim percussos cernunt, Deo displicuisse suspicantur. Vnde amici beati Iob quem percussum uiderunt, impium fuisse crediderunt: uidelicet æstimantes quia si impius non fuisset, eius tabernacula permanerent. Sed ista non cogita, nisi qui adhuc infirmitatis tædio laborat, qui in præsentis seculi delectatione gressum cogitationis figit: qui trãsire ad æternam patriam perfectis desideriis nescit. Vnde bene subiungitur: Interrogate quemlibet de uiatoribus, & hęc eadem illum intelligere cognoscetis: quia in diem perditionis seruatur malus
27 & ad idem furoris ducitur. Sæpe etenim diu diuina patientia tolerat, quos iam ad supplicia præscita, condemnat, permittit florere, quos adhuc cernit deteriora perpetrare. Quia enim uidet ad quam damnationis foueam tendant: hoc eis pro nihilo esse existimat, quod hic peruersi relinquenda multiplicant. Sed quisquis præsentis uitæ gloriam diligit, magnam esse fœlicitatem deputat hic secundum uotum florere: quamuis cogatur post modum supplicia æterna tolerare. Solus ergo ille conspicit nil esse quod iniquus floret, qui iam gressum

A cordis ab amore præsentis seculi amouit. Vnde rectè cùm de subsequenti damnatione impij diceretur, præmittitur: Interrogate quemlibet de uiatoribus: & hæc eadem illum intelligere cognoscetis. Viator quippe dicitur, qui præsentem uitam, uiam sibi esse, & non patriam attendit: qui in dilectione prætereuntis seculi cor figere despicit: qui nõ remanere in transeuntibus, sed ad æterna peruenire concupiscit. Qui enim in hac uita uiator esse non appetit, huius uitæ prospera minimè contemnit: & ea
B quæ ipse desiderat, cùm abundare aliis uiderit, miratur. Vnde Dauid propheta quoniam à dilectione præsentis seculi iam corde transierat, iniqui gloriam describens dicebat: Vidi impium super exaltatum & eleuatum sicut cedros Libani. Sed quia cor huic mundo non subdidit, hunc iure despexit, dicens: Transiui, & ecce non erat. Esset quippe aliquid in eius æstimatione impius, si ipse ab hoc seculo per intentionem minimè transisset. Sed is qui non transeunti magnum aliquid esset, transeunti animo
C quam nihil esset apparuit: quia dum æterna retributio cogitatur, præsens gloria quàm sit nulla cognoscitur. Hinc Moyses cum supernæ contemplationis gloriam quæreret, dixit: Transiens uidebo uisionem. Nisi enim gressum cordis à seculi amore remouisset, nequaquã intelligere superna potuisset. Hinc Hieremias propheta luctum cordis sui considerari deposcens, ait: O uos omnes qui transitis per uiam, attendite & uidete, si est dolor sicut dolor meus. Qui enim præsentem uitam non quasi uiam
D transeunt: sed quasi patriam attendunt, luctum corbis electorum considerare nesciunt. Illos ergo ut dolorem suum considerent exquirit: quos in hoc mundo contigit animum non fixisse. Hinc per Salomonem dicitur: Aperi os tuum muto, & causis omnium filiorum qui pertranseunt. Muti enim dicuntur qui prædicatorum uerbis contradicendo minimè resistunt. Qui etiam pertranseuntes sunt, quia intentionem mentis in amore uitæ præsentis figere dedignant. Igitur quia malus ad diem perditionis

Psal. 36 *Exod. 3.* *Thren. 1.* *Prou. 41*

seruatur, & ad diem furoris dicitur: hoc non nisi qui est uiator, intelligit: quoniam qui cor in præsentibus fixit, quæ iniquo seruantur supplicia non deprehendit. De quo adhuc subditur:

Quòd antichristū in fine seculi Deus interficiet spiritu oris sui: & destruet illustratione aduentus sui. *Cap.* XXXVI.

QVis arguet coram eo uiam eius: quæ fecit, quis reddet illi?] Sæpe malus indignationem conditoris sui quam in æternum passurus est, & in hac quoque uita positus experitur: dum prosperitatem quam amat amittit, & aduersitatem quam formidat inuenit. Et quamuis increpari de suis prauitatibus à iustorum lingua etiam in prosperis ualeat: scimus tamen quòd cū facta sua per uersum quéq; deiiciūt, iustorū īcrepatio cōualescit. Qua autē ratione nunc dicit: Quis arguet coram eo uiam eius dum etiam iustis tacentibus hoc quoq; notum sit: quia toties hic iniqui uia arguitur, quoties eius prosperitas interueniente
28 aduersitate turbatur? Sed beati Iob dū
de omnium malorum corpore loqueret, subitò ad omnium iniquorum caput uerba cōuertit. Vidit enim quòd in fine mūdi satan hominem egrediens, quem sacra scriptura antichristū appellat: tāta elatione extollitur: tanta uirtute principatur: tantis signis & prodigijs in sanctitatis ostensione eleuatur: ut argui ab homine eius facta non ualeant: quia cum potestate terroris adiungit etiam signa ostensæ sanctitatis, & ait: Quis arguet coram eo uiam eius? quis uidelicet hominum illū increpare audeat: cuius uisum ferre pertimescit? Sed tamen eius uiam non solū Helias & Enoch, qui in eius exprobrationem ad medium seducuntur: sed etiā omnes electi arguunt dum contemnunt, dū uirtute mentis eius malitiæ resistunt. Sed quia hoc ex diuina gratia & non suis uiribus faciunt, rectè nunc dicitur: Quis arguet coram eo uiā eius? Quis etenim nisi Deus, cuius adiutorio electi ut resistere ualeant fulciuntur? Aliquando enim innitur scriptura sacra cū interrogando quis ponitur, omnipotens designatur. Vnde scri-
A ptum est: Quis suscitabit eum? De quo per Gen.49
Paulum dicitur: Quem Deus suscitauit Gal.1.
a mortuis. In eo ergo quòd sancti uiri eius iniquitati contradicunt, non ipsi sunt qui uiam eius arguunt: sed ille est ex cuius gratia confortantur. Et quia pręsentia eius qua in homine uenturus est, multo atrocior in persecutione erit, quā nunc cùm minimè cernitur: quia specialiter adhuc illo uase suo proprio non gestatur: bene dictum est: Coram eo. Multi enim nunc uias antichristi dijudicātes corripiunt, sed hoc quasi in eius absentia
B faciunt: dum illum arguunt, quem adhuc specialiter non intuentur. Cùm uerò in illo damnando homine uenerit, quisquis eius præsentiæ resistit: corā eo uiam eius arguit, cuius uires & cōspicit & contemnit. Vel certe uiam eius arguere, est prosperitatem cursus eius æterno supplicio interueniente turbare. Quod quia solus dominus propria uirtute fa-
cturus est: de quo scriptum est: quem dn̄s 2.Thes.2
Iesus interficiet spiritu oris sui: & destruet illustratione aduentus sui, rectè dicitur: Quis arguet coram eo uiam eius.
C Vnde & sequitur: Et quæ fecit, quis reddet illi?] Quis nimirum nisi dominus. Qui solus illo perdito homini quæ fecit reddet, dum potestatem eius tam ualidam per aduentum suum æterna damnatione contriuerit. Sed elatus iste princeps malorum, in hac uita quamdiu est positus, quid agat audiamus. Sequitur:

Quòd congeries mortuorum sit multitudo peccantium: in quorum mentibus, quasi in sepulchris suis, satan uigilat. *Cap.* XXXVII.

D
IPse ad sepulchra ducetur: & in conge- 29
rie mortuorum uigilabit.] Quia sepulchra mortuos tegunt: quid aliud per sepulchra, quàm reproborum corda signātur: in quibus extinctæ à uita beatitudinis animæ uelut in sepulchris latent? Iniquus ergo iste ad sepulchra ducetur: quia in prauorum cordibus recipietur, quoniam soli eum illi suscipiunt in quibus mortuæ à deo animæ reperiuntur. De quo rectè etiam dum eius sup-
plicia describuntur, per prophetam di- Ezec.32
citur

citur: In circuitu illius sepulchra eius, A omnes interfecti, & qui ceciderunt gladio. Illi quippe in inferno iuxta ipsum sunt: in quibus idem malignus spiritus mortuus iacet. qui iniquitatis eius gladio percussi ceciderunt. Vnde scriptum
Ps. 143. est: Qui liberasti Dauid seruum tuum de gladio maligno. Rectè autem dicitur. Et in congerie mortuorum uigilabit: quia nunc in congregatione peccãtium astutię suæ insidias exerit. Pro eo autem quia in mundo raritas bonorum est, & multitudo malorum: rectè mortuorum congeries nominatur, ut ipsa iniquo-
Mat. 7. rum multitudo signetur. Lata enim uia est, quæ ducit ad perditionẽ, & multi sunt qui ingrediuntur per eam. Satanæ itaque in congerie mortuorum uigilare, est in reproborum cordibus malitiæ suæ astutias exercere. De quo adhuc subditur:

Quòd diaboli suggestiones dulces sunt his, quos amor huius mundi uoluit in profundum damnationis. Cap. XXXVIII.

DVlcis fuit glareis cocyti.] Græca lingua cocytus luctus dicitur: qui tamen luctus fœminarum quorumlibet infirmantium solet intelligi. Sapientes uerò huius seculi à luce ueritatis exclusi, quasi umbras quasdam ueritatis inquisitione tenere conati sunt. Vnde cocyton fluuium currere apud inferos putauerunt: uidelicet designantes, quod hi qui digna doloribus opera faciunt, in infernum ad luctum decurrunt. Sed nos despiciamus umbram carnalis sapiẽtiæ, qui iam de ueritate lucem tenemus: & cognoscamus uoce beati uiri cocyton luctum infirmantium dici. Scriptum
Psal. 30 quippe est: Viriliter agite, & confortetur cor uestrum. Qui enim in deo confortati renuunt, ad luctum per animi infirmitatem tendunt. Glareas uerò lapillos fluminum appellare consueuimus: quos aqua defluens trahit. Quid ergo per glareas cocyti, nisi reprobi designantur, qui suis uoluptatibus dediti, quasi semper à flumine ad ima detrahuntur. Qui enim contra uoluptates huius seculi stare fortiter nolunt, glareæ cocyti fiunt: quia suis quotidie lapsibus ad luctum tendunt: ut in æternum pòst lugeant, qui modo se in suis uoluptatibus delectabiliter relaxant. Et quia antiquus hostis suum uas illum reprobum hominem ingressus, dum dona peruersis tribuit, dum eos in hoc mundo honoribus extollit, dum eorum oculis prodigia ostendit, dum fluxæ mentes hunc in suis prodigiis admirantur & sequuntur, bene de eo dicitur: Dulcis fuit glareis cocyti. Cùm enim hunc electi despi-
B ciunt, cùm mentis calce contemnunt, illi eum sequentes diligunt, qui uelut aqua uoluptatis ad perpetuum luctum trahuntur, qui per terrenam concupiscentiam more glareæ quotidianis lapsibus ad ima dilabuntur. Aliis nanque gustum suæ dulcedinis per superbiam: aliis per auaritiam, aliis per inuidiam, aliis per fallaciam, aliis per luxuriam porrigit, & ad quanta uitiorum genera pertrahit, quasi tot suæ dulcedinis potus propinat. Nam cum aliquid superbum in mentem persuadet, fit dulce
C quod dicit: quia uideri prælatus cæteris hominibus peruersus appetit. Dum menti auaritiam infundere molitur, fit dulce quod occultè loquitur, quia per abundantiam necessitas uitatur. Dum aliquid de inuidia suggerit, fit dulce quod dicit, quia peruersa mens dum alium decrescere uiderit, exultat se eo minorem minimè uideri. Cùm aliquid de fallacia persuadet, fit dulce quod suggerit: quia eoipso quo fallit cæteros, prudens uidetur sibi. Cùm luxuriam deceptæ menti loquitur, fit dulce quod
D suadet, quia in uoluptate animum resoluit. Quot ergo uitia carnalium cordibus inserit, quasi tot potus suæ eis dulcedinis porrigit. Quam tamen, ut prædixi, eius dulcedinem non percipiũt nisi qui pręsentibus uoluptatibus dediti, ad perpetuum luctum trahuntur. Bene ergo dicitur: Dulcis fuit glareis cocyti: quia amarus electis, & suauis est reprobis. Illos enim solummodo suis delectationibus pascit, quos quotidianis lapsibus ad gemitum impellit. Sequitur:

Quod diabolus ab initio mundi multo plures ante se traxit, quam finis mundi habeat, cũ antichristus uenerit. Cap. XXXIX.

ET post se omnem hominem trahit, & ante se innumerabilis.] Hoc loco homo, humana sapiens dicitur. Sed cùm plus sint omnes quàm innumerabiles, quærendum est nobis, cur ante se innumerabiles & post se omnes trahere dicatur, nisi quòd antiquus hostis reprobum, tunc hominem ingressus, cunctos quos carnales inuenerit, sub suæ iugum ditionis rapit? Qui & nunc priusquam appareat, innumerabiles quidem, non tamen omnes carnales trahit: quia quotidie à carnali opere ad uitam multi reuocantur: atq; ad statum iustitiæ alij per breuẽ, alij uerò per longam pœnitentiã redeũt. Et nunc innumerabiles rapit, cùm falsitatis suæ stupenda hominibus signa nõ exhibet. Cũ uerò coram carnalium oculis mirãda eis prodigia fecerit: post se tũc non innumerabiles, sed omnes trahit: quia qui bonis præsentibus pelectantur, potestati illius se absq; retractatione sub ijciunt. Sed sicut præfati sumus: quia plus est omnem hominem quàm innumerabiles trahit: cur prius dicitur quia omnem hominem trahit, & pòst in augmento innumerabiles subijciuntur? Ratio nanque expetit, ut prius quod minus est, & pòst in augmento quod plus est diceretur. Sed sciendum quia hoc loco plus fuit innumerabiles dixisse quã omnes. Pòst se enim omnem hominẽ trahit: quia in tribus annis & dimidio omnes quos in studijs uitæ carnalis inuenerit, iugo suæ dominatiõis astringit. Ante se uerò innumerabiles traxit: quia per quinque milia & adhuc amplius annorum curricula, quamuis carnales omnes trahere minimè potuit, multo tamen plures sunt in tam longo tempore hi, quos ante se innumerbiles rapit, quam omnes quos in tam breui tempore rapiendos inuenerit. Bene ergo dicitur: Post se omnem hominem trahit, & ante se innumerabiles, quia & tunc minus tollit, cùm omnes tulerit, & nunc amplius diripit, cum corda omnium inuadit. Hæc, beatus Iob, quia contra iniquorum principem mirè disseruit, qui

A in hac uita extolli permittitur, sed in aduentu domini destruetur, de se patenter ostendit, quia flagella dominica non ex offensione susceperit, quoniam si iniquus quisque in hac uita permittitur prosperari, necesse est ut electus dei debeat sub flagelli freno retineri. Ex qua re amicus arguit dicens: quomodo igitur consolamini me frustra, cùm responsio uestra repugnare ostensa sit ueritati.] Amici beati Iob eum consolari non poterant, in quo suis sermonibus ueritati contraibant. Cumque hunc hypocritam uel

B impium dicerent, per hoc quòd ipsi mentientes perpetrabant culpam, augebant proculdubio pœnam iusti uulneribus afflicti. Nam sanctorum mentes quia ueritatem diligunt, etiam culpa fallaciæ torquet alienæ. Quanto enim graue mendacij esse crimen aspiciunt, tanto hoc non solum in se, sed etiam in aliis oderunt.

BEATI GREGORII
MORALIVM

C CAPVT VIGESIMVM-
secundum textus libri
beati Iob:

PRINCIPIVM VERO LIbri decimisexti expositionis in eundem librum.

RESPONDENS antẽ Eliphas Themanites dixit: Nunquid Deo comparari potest homo, etiã

D cùm perfectæ fuerit scientiæ? Quid prodest Deo si iustus fueris: aut quid ei confers si immaculata fuerit uita tua? Nunquid timens arguet te: & ueniet tecum in iudicium, & non propter malitiam tuam plurimam, & infinitas iniquitates tuas? Abstulisti enim pignus fratrum tuorum sine causa: & nudos spoliasti uestibus. Aquam lasso non

non dedisti: & esurienti subtraxisti panem. In fortitudine brachij tui possidebas terram: & potentissimus obtinebas eam. Viduas dimisisti uacuas: & lacertos pupillorum comminuuisti. Propterea circundatus es laqueis: & conturbat te formido subito. Et putabas tenebras te non uisurum: & impetu aquarum inundantiũ non oppressum iri. An cogitas quòd deus excelsior cœlo sit, & super stellarũ uerticem sublimetur? Et dicis: Quid enim nouit Deus? Et quasi per caliginem iudicat. Nubes latibulum eius, nec nostra cõsiderat. & circa cardines cœli perambulat. Nunquid semitam seculorum custodire cupis, quã calcauerunt uiri iniqui: qui sublati sunt ante tẽpus suũ: & fluuius subuertit fundamentum eorum? Quid dicebant Deo: Recede à nobis: & quasi nihil posit facere omnipotens, æstimabant eum: cùm ille impleßet domos eorum bonis. Quorum sententia procul sit à me. Videbunt iusti, & lætabuntur: & innocẽs subsannabit eos. Nónne succisa est erectio eorum, & reliquias eorum deuorauit ignis? Acquiesce igitur ei: & habeto panem, et per hæc habebis fructus optimos. Suscipe ex ore illius legẽ, pone sermones eius in corde tuo. Si reuersus fueris ad omnipotentem ædificaueris: & longe facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro terra silicẽ: & pro silice torrentes aureos. Eritque omnipotẽs contra hostes tuos, & argentũ coaceruabitur tibi. Tũc super omnipotentem delicijs afflues: & eleuabis ad deum faciem tuam. Rogabis eum: & exaudiet te: & uota tua reddes. Decernes rem, & ueniet tibi, & in uijs tuis splendebis lumen. Qui enim humiliatus fueris, erit in gloria: & qui inclinauerit oculos suos, ipse saluabitur. Saluabitur innocẽs: saluabit aũt mũditia manuũ suarũ.

A

Quod iustitia nostra non indigeat Deus. Cap. L.

QVi contra ueritatis uerba in allegatione deficiunt: sæpe etiã nota replicant, ne tacendo uicti uideantur. Vnde Eliphas beati Iob sermonibus pressus, ea dicit quæ nullus ignorat. Ait enim. Nunquid Deo comparari potest homo, etiam cum perfectæ fuerit scientiæ? In comparatione enim Dei scientia nostra igno-

B rantia est. Ex Dei nanque participatione sapimus: non comparatione. Quid ergo mirum cum illud quasi per doctrinam dicitur: quod sciri potuit etiam si taceretur? Qui adhuc Dei potentiam quasi defendendo subiungit: Quid prodest Deo si iustus fueris: aut quid ei confers, si immaculata fuerit uita tua?] In omni quippe quod bene agimus, nosmetipsos, non autem Deum iuuamus. Vnde & per Psalmistam dicitur: Dixi domino, Deus meus es tu: quo- *Psal. 15*

niam bonorum meorum non eges. Ipse

C enim uerè nobis dominus: quia & utique Deus est: qui bono non indiget sercientis: sed bonitatem confert quam reprius accipientibus, & post reddentibus prosit. Nam etsi in iudicio dominus ueniens dicit: Quamdiu fecistis uni de his fratribus mei minimis, mihi fecistis, mira hoc pietate loquitur ex suorum compassione membrorum. Et ipse nos per hoc quòd caput nostrum est, adiuuat: qui per nostra bona opera in suis membris adiuuatur. Adhuc adiũgit Eliphas *Mat. 25*

D quod nullus ignorat, dicens: Nunquid timens arguet te & ueniet tecum ad iudicium?] Quis hoc uel desipiens sentiet, quod dominus ex timore nos arguat: & ex metu iudicium contra nos suum proponat? Sed qui uerba sua metiri nesciũt, proculdubio ad ociosa dicta dilabuntur. In quibus si se minimè reprehendunt: statim ad noxia & cõtumeliosa uerba prosiliunt. Vnde Eliphas quia ociosa intulit, ad cõtumeliosa protinus uerba prorupit, dicẽs: Et nõ propter malitiã tuã plurimam, & infinitas iniquitates tuas.] Ecce à turpẽti

corde ad uerba uenit ociosa : ab ociosis
autem uerbis per crimen fallaciæ & con-
tumelias exarsit. Isti quippe sunt casus
culpæ crescentis, ut lingua cum non re-
stringitur, nequaquam ubi ceciderit ia-
ceat : sed semper ad deteriora descendat.
Ea uerò quæ subiuncta sunt, quia ualde
iuxta historiam patent, exponenda ad li-
teram non sunt. Sed quia amicos beati
Iob hæreticorũ speciem tenere diximus,
ipsum uerò significationem sanctæ Eccle
siæ gerere, iam nunc Eliphas uerba quo-
modo hæreticorum falsitati congruant,
demonstremus. Nam sequitur:

Quid sit quod per Moysen iubetur, ut ante solis occasum debitori fratri pignus restituatur. *Cap. II.*

ABstulisti enim pignus fratrum tuo-
rum sine causa : & nudos spoliasti
uestibus. Aquam lasso non dedisti: & esu
rienti subtraxisti panem. In fortitudine
brachij tui possidebas terram : & poten
2 tissimus obtinebas eam. In scriptura sa-
cra pignoris appellatione aliquando do-
na spiritussancti, aliquando uerò signa-
tur confessio peccati. Pignus nanque ac-
cipitur donum spiritussancti : sicut per
2.Co. 1 Paulum dicitur: qui dedit nobis pignus
spiritus. Ad hoc enim pignus accipi-
mus, ut de promissione quæ nobis fit, cer
titudinem teneamus. Donum ergo san-
cti spiritus pignus dicitur : quia per hoc
nostra anima ad interioris spei certitu-
dinem roboratur. Rursum pignoris no-
mine, peccati confessio solet intelligi : si-
Exo. 22 cut in lege scriptum est : Cum debet tibi
quippiam frater tuus, & abstuleris pi-
gnus ab eo, ante solis occasum pignus
restitue. Frater etenim noster debitor no-
bis efficitur : cum quilibet proximus in
nos aliquid deliquisse monstratur. Pec-
Mat. 18 cata quippe debita uocamus. Vnde pec
catori seruo dicitur : Omne debitum di-
misi tibi. Et in dominica oratione quo-
Mat. 6 tidie precamur: Dimitte nobis debita no
stra: sicut & nos dimittimus debitoribus
nostris. A debitore autem nostro pignus
accipimus, quando ab eo qui in nos pec
casse cognoscitur, peccati eius iam con-
fessionem tenemus : ꝑ quã relaxare pecca
tum quod in nos perpetratum est postu-
A lamur. Qui enim peccatum quod com-
misit fatetur, & ueniam petit : iam quasi
pro debito pignus dedit. Quo nimirum
pignus ante solis occasum reddere iube-
mur : quia priusquam in nobis per dolo
rem cordis sol iustitiæ occidat, debemus
ei confessionem ueniæ reddere, à quo cõ-
fessionem accipimus culpæ: ut qui se de-
liquisse in nos meminit, à nobis mox re-
laxatum sentiat, quod deliquit. Quia er-
go sancta Ecclesia quoslibet ab hæreticis
ad ueritatem fidei reuertentes recipit,
prius ut confiteri erroris sui culpam de-
B beant persuadet : quasi sub hæreticorum
specie per Eliphas dicitur : Abstulisti e-
nim pignus fratrum tuorum sine causa,
id est ab his qui à nobis ad te ueniunt,
inutiliter confessionem erroris exegisti.
Si uerò, ut prædiximus, pignus sancti spi
ritus dona sentiamus, hæretici sanctam
Ecclesiam fratrum suorum pignus dicũt
abstulisse : quia eos qui ad illam ueniũt,
dona spiritalia suspicantur amittere. Vn
de & sequitur:

Quod hæretici in catholica Ecclesia panem sanæ doctrinę, & uestimenta disciplinæ ne-
C *gant esse, apud se esse affirmant, ideoq; catholicis insultant.* *Cap. III.*

ET nudos spoliasti uestibus.] Eos
quos hęretici peruersis prædicatio-
nibus trahunt, præcepta doctrinæ suæ
quasi quædam uestimenta habere existi-
mant : & tamdiu illos uestitos putant,
quamdiu hæc quæ ipsi prædicauerunt,
ab illis seruari considerant : ex quibus
cum quidam ad sanctam Ecclesiam re-
D deunt, eos protinus doctrinæ uestimen-
ta perdidisse suspicantur. Sed cum nu
dus expoliari nequeat, quærendum no-
bis est : quomodo prius nudi, & post spo
liatj memorantur ? Sed sciendum est qa
omnis qui cordis puritate perfruitur, eo
ipso quo duplicitatis in se tegumentum
non habet, nudus est. Et sunt nonnul
li apud hæreticos, qui cordis quidem pu
ritatem habent, sed tamen doctrinæ eo-
rum dogmata peruersa suscipiunt. Hi ni
mirum & ex sua puritate nudi sunt : &
quasi ex eorum prædicatione uestiuntur.
Et qa tales quiq; facilè ad sanctã Ecclesiã
redeũt, eo quòd duplicitatis malitia non
utuntur, eos hæretici nudos fatentur,
quos

quos ab ea dicunt uestibus expoliatos: quia simplices quosq; pigros, atq; hebetes putant, quos praua sua dogmata perdidisse considerant. Sequitur: Aquam
3 lasso non dedisti, & esurienti subtraxisti panem.] Hæretici quoq; quo ueritatis soliditatem non tenent, eo nonnunquam student ut loquaciores appareant: & contra catholicorum fidem quasi de doctrinæ scientia gloriantur. Cunctos quos aspiciunt, prauis ad se trahere sermonibus quærunt: & unde sibi alios ad interitum sociant, inde se agere aliquid uiuaciter putant. Eos uerò lassos dicimus, qui sub huius seculi onere laborioso fatigantur. Vnde & per semetipsam ueritas dicit: Venite ad me omnes qui laboratis &
Mat. 11 onerati estis, & ego reficiam uos. Hæretici igitur, quia sua dogmata prædicare nõ cessant, sanctam Ecclesiam quasi de imperitia irrident, dicentes: Aquam lasso non dedisti, & esurienti panem subtraxisti. Se enim aquam lasso dare existimant, cum quibusdam sub terreno fasce laborãtibus sui poculum erroris præbent. Et panem se esurientibus non subtraxisse suspicantur, quia etiam de inuisibilibus atque incomprehensibilibus requisiti, cũ superba audacia respondent. Et nunc se doctos præ omnibus credunt, cùm loqui de incognitis infœlicius præsumunt. Sãcta uerò Ecclesia dum quempiam uidet esurire, quod ei non prosit accipere: aut si iam sunt sibi cognita, modestè supprimit: aut si adhuc uidentur incognita, humiliter fatetur: eosque ad ordinatæ humilitatis sensum reuocat, cũ per suũ illius prædicatorem dicit: Non plus sa-
Rom. 12 pere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Et rursum: Noli altum sa-
Rom. 11. pere, sed time. Atq; iterum: Altiora te
Eccle. 3. ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris. Et rursum: Mel inuenisti, come-
Prou. 25 de qđ sufficit tibi, ne fortè satiatus euomas illud. Mel quippe inuenire, est sancti intellectus dulcedinem degustare. Quod tunc sufficienter comeditur, quãdo nostra intelligentia iuxta mensuram sensus sub moderamine tenetur. Nam satiatus mel euomit, qui plus appetens penetrare quam capit, & illud perdit unde potuit nutriri. Quia ergo sancta Ec-

A clesia ab infirmis mentibus prohibet alta perscrutari, beato Iob dicitur: Esurienti subtraxisti panem. Et quia eius quoque magnitudini hæretici inuident, quòd in
fide uera populos uniuersaliter tenet, cũ 4
terrenæ prosperitatis tempus inueniunt contra eam in superbis uocibus excedũt & exprobrantes aperiunt, quantũ prius eius potentiæ latenter inuidebant. Nam sequitur: In fortitudine brachij tui possidebas terram, & potentissimus obtinebas eam.] Ac si patenter dicant: quod in prædicatione tua terram uniuersaliter oc
B cupasti, potentia fortitudinis, non ratio ueritatis fuit. Quia enim Christianos principes prædicationem eius tenere cõspiciunt, hoc quod ei à populis creditur, non uirtutem rectitudinis, sed causam secularis potentiæ esse suspicantur. Sequitur: Viduas dimisisti uacuas: & lacertos pupillorum comminuisti.] Plebes quæ hæreticis prædicantibus sunt subiectæ, ex carnali intelligentia errorum eorum semina peruersa concipiunt, eisque in sua damnatione sociantur. Sed cùm sancta Ecclesia ipsos errorum prędican-
C tores uel ratione uictos ad se suscipit: uel studio peruersitatis obduratos sub disciplinæ suæ uincula restringit: destituti hæretici cùm remanere apud se plebes sine prædicatoribus uident: quia aliud à sancta Ecclesia quàm uiduas uacuas relictas dolent? Et quia subtractis hæreticorum magistris, eorum discipulos in suo opere infirmari suspicantur, quæ si lacertos pupillorum comminutos ab Ecclesia esse cõquerunt. Vel certè qa sãcta Ecclesia dum quosdam ab hæreticis uenientes suscipit: liquet nimirum quòd pristino eo-
D rum errori contradicit. Nam sunt nonnulli qui ita uirginitati carnis student, ut nuptias damnent: & sunt nonnulli qui ita abstinentiam laudant, ut sumentes alimenta necessaria detestentur. De quibus per Paulum dicitur, Prohiben-
tium nubere: iubentium abstinere à ci- 1. Tim. 4
bis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus. Quia ergo eos à carnali intentione suæ superstitionis reuocat: hęretici cum hos aspiciũt aliter uiuere quã docuerũt: lacertos eorum ab operatione quam prius tenue

runt, comminutos esse ab Ecclesia detestantur. Vnde & in hoc tempore disciplinæ si quid ei aduersitatis euenerit, hoc euenisse ex digna peccatorum retributione suspicantur. Nam subditur: Propterea circundatus es laqueis, & conturbat te formido subita.] Illum formido subita conturbat, qui considerare negligit quid ex districtione iudicis uenientis immineat. Quia ergo fidelem populum hæretici culpis perfidiæ oppressum credunt circumdatum laqueis accusant. Et quia existimant quod futura nō præuideat, in percussione sua hūc subita formidine conturbatū putant. Qui adhuc insultātes adiungunt: Et putabas te tenebras non uisurum, & impetu aquarum innundantium non oppressum iri:] Ac si apertè dicat: Securitatem pacis in spe tibi proposueras: & idcirco de pręsumptione tua quasi de luce gaudebas: nec te unquam opprimi tribulationibus existimasti. Sed eccce dum superuenientibus malis affligeris: an sint recta quæ tenes, ipsæ quæ te opprimunt tribulationum tenebræ ostendunt. Quas uidelicet tribulationes Eliphas aquis inundantibus comparat: quia dum aliæ super alias irruunt, quasi aquis tumentibus undæ undas sequuntur. Sequitur: An cogitas quòd Deus excelsior cœlo sit: & super stellarum uertices sublimetur? & dicis: Quid enim nouit Deus? & quasi per caliginem iudicat. Nubes latibulum eius: nec nostra considerat: & circa cardines cœli perambulat.] Sunt plærique ita hebetes, ut formidare nesciant, nisi quod corporaliter uident. Vnde fit, ut Deum non metuant quem uidere non possunt. Hęretici autem quia se esse sapientes arbitrantur, uerba contra catholicos irrisionis proferunt, atque ab eis illum non timeri suspicantur, quem uidere corporaliter nequeunt: ut quasi per torporem sensus autorem suum existiment, quia cœlo excelsior est, & super stellarum uertices sublimatur, ex longinquo uidere non posse, & quia inter nos & cœlestem sedem partes aereę intersunt, quasi in nube latens per caliginem iudicet: & superioribus intentus, minus ima perpendat, & dum cœli cardines ambiendo constringit, in-

A feriora non uideat. Sed quis de deo ista uel desipiens suspicetur: Qui nimirum cum sit semper omnipotens, sic intendit omnibus, ut assit singulis: sic adest singulis, ut simul omnibus nunquam desit. Nam & si quosdam peccantes deserit, eisdem tamen ipsis adest per iudicium, quibus deesse cernitur per adiumentum. Sic itaque exteriora circundat, ut interiora impleat: sic interiora implet, ut exteriora circundet, sic summa regit, ut ima non deserat, sic imis pręsens est, ut à superioribus non rece-

B dat, sic latet in sua specie, ut tamen cognoscatur in operatione: sic cognoscitur in suo opere, ut tamen comprehendi non ualeat à cognoscentis æstimatione, sic adest, ut uideri nequeat, sic uideri non ualet, ut tamen eius pręsentiam ipsa sua iudicia testentur, sic se nobis intelligendum prębet, ut tamen ipsum nobis radium sui intellectus obnubilet: & rursum sic caligine nos ignorantię reprimit, ut tamen menti nostræ radiis suę claritatis intermicet, quatenus & subleuata quippiam uideat, & reuerberata

C contremiscat, & quia eum sicuti est uideri non potest, aliquatenus uidendo cognoscat. Sed hęc hæretici sanctam Ecclesiam scire non ęstimant: quia stulto iudicio solos se esse sapientes putant. Ex quorum adhuc typo subiungitur: Nunquid semitam seculorum custodire cupis quam calcauerunt uiri iniqui?] Sicut semita redemptoris nostri humilitas, ita semita seculorum superbia. Seculorum itaque semitam uiri iniqui calcant, quia per huius uitę desideria in elatione perambulant. De quibus adhuc iniquis

D subditur:

Deus mutat sententiam, consilium uero immobiles manet. Cap. IIII.

QVi sublati sunt ante tempus suū: & fluuius subuertit fundamentum eorum.] Cum tempus uitæ à diuina nobis pręscientia sit proculdubio pręfixum, quęrendum ualde est qua ratione nunc dicit: quod iniquis, præsenti seculo ante tempus proprium subtrahantur. Omni-

Omnipotens enim Deus & si plærunq; mutat sententiam, consilium nunquã. Eo ergo tẽpore ex hac uita quisque subtrahitur, quo ex diuina potẽtia ante tẽpora præscitur. Sed sciendũ quia creans & ordinans non omnipotẽs Deus iuxta singulorum merita, disponit & terminum: ut uel malus ille breuiter uiuat, ne multis bene agentibus noceat: uel bonus iste diutius in hac uita subsistat, ut multis boni operis adiutor existat: uel rursum malus longius differat in uita, ut praua adhuc opera augeat, ex quorum tentatione purgati iusti uerius uiuant: uel bonus citius subtrahatur, ne si hic diu uixerit, eius innocentiam malitia corrumpat. Sciendũ tamẽ quia benignitas Dei est, peccatoribus spatiũ pœnitentiæ largiri. Sed quia accepta tempora nõ ad fructum pœnitentiæ, sed ad usum iniquitatis uertunt, quod à diuina misericordia mereri poterant, amittunt. Quamuis omnipotens Deus illud tẽpus uniuscuiusque ad mortem præsciat, quo eius uita terminatur: nec alio tempore quisquã mori potuit, nisi ipso quo moritur.
4.Re.20 si Ezechiæ anni additi ad uitam quindecim memorantur: tempus quidem uitæ creuit ab illo termino, quo mori ipse merebatur. Nam diuina dispositio eius tempus tunc præsciuit: quo hunc postmodũ ex præsenti uita subtraxit. Cùm ergo ita sit, quid est quod dicitur, quia iniqui sublati sunt ante tẽpus suum, nisi quòd omnes qui præsentem uitam diligunt, longiora sibi eiusdẽ uitæ spatia promittũt? Sed cùm eos mors superueniens à præsenti uita subtrahit, eorum uitæ spatia quæ sibi longiora quasi in cogitatione tẽdere consueuerant, intercidit. De quibus rectè dicitur: Et fluuius subuertit fundamentum eorum.

Quòd reprobi in hac uita ciuitates ædificant, & delectationum suarum solennia dedicant: sancti uerò dedicationem sabbati sui expectant. Cap. V.

INiqui enim dum corde transire ad ęterna negligunt, & cuncta præsentia fugitiua esse non intuentur: mẽtem in amore præsentis uitæ figunt: & quasi longæ A habitationis in ea sibi fundamentum cõstruũt: quia in terrenis rebus per desiderium solidãtur. Sic primus in terra Cain ciuitatem cõstruxisse describitur: qui uidelicet peregrinus apertè monstrat: quia ipse in terra fundamentum posuit, qui à soliditate æternæ patriæ alienus fuit. Peregrinus quippe à summis, fundamentũ in infimis posuit, qui stationẽ cordis in terrena delectatione collocauit. Vnde & in eius stirpe Enoch, qui dedicatio interpretatur, primus nascit in electorũ uerò progeniè Enoch septimus fuisse memo- Gen. 4
B ratur: quia uidelicet reprobi in hac uita quæ antè est semetipsos ædificando dedicant, electi uerò ædificationis suæ dedicationem in fine temporis, id est, in septimo tempore expectant. Videas nanque plurimos temporalia sola cogitare, honores quærere, ambiendis rebus inhiare, nil post hanc uitam requirere. Quid itaque isti nisi prima se generatione dedicant? Videas electos nil præsentis gloriæ quærere, libenter inopiam sustinere, mala mũdi æquanimiter perpeti, ut possit in fine coronari. Electis ergo Enoch in septima
C generatione nascitur: quia sui dedicationem gaudij ĩ extremæ retributionis gloria requirunt. Et quia quotidiano temporis lapsu ipsa præsentis uitæ mortalitas decurrit: atque reproborum dedicationem eosdem reprobos subtrahendo destruit: rectè de iniquis dicitur, Et fluuius subuertit fundamẽtum eorum: id est, ipse cursus mutabilitatis statum in eis subruit peruersæ constructionis. Sequitur: Qui dicebant Deo, Recede à nobis.] Hęc etiam beatum Iob dixisse
D quis ambigat? Sed quæ in eius dictis exposuimus, propter legentis fastidiũ replicare deuitamus. Sequitur: Et quasi nihil possit facere omnipotens, æstimabant eum.] In his quoque sermo, & non sententia immutatur. Nam quod per beatũ Iob dictum est: quis est omnipotens ut seruiamus ei? hoc per Eliphas dicitur: Et quasi nihil possit facere omnipotens, æstimabant eum. Sequitur: Cum ille impleslet domos eorum bonis.] Malorũ domos Dominus bonis implet: quia etiam ingratis sua dona non denegat: ut aut benignitatẽ cõditoris erubescãt, & ad boni-

ad bonitatem redeant: aut redire omnimodo contemnentes, inde illic grauius puniantur, unde hic & bonis Dei largioribus mala reddiderunt: ut duriora eos tunc supplicia puniant, quorum hic malitiam nec dona uicerunt. Sequitur: Quorum sententia procul sit à me.] Hoc etiã per beatum Iob dictum est. Ait nanque: Quorum consilium longè sit à me. quãuis aliud sententia, atq; aliud consilium possit intelligi. Sententia quippe in ore est, consilium in cogitatione. Dum ergo Eliphas longè se à malorum sententia, beatus uerò Iob à consilio optauit: constat nimirum, quia iste malorum uerbis, ille uerò etiam cogitationi desiderat esse dissimilis. Sequitur:

Quòd iusti in hac uita in peccatis reproborum tabescunt, adhuc de suo fine incerti, postmodum uerò iam non habentes quod metuant, in interitu eorum gaudebunt, unaq; erit eis cum iudice & districtio & uoluntas. Caput VI

VIdebunt iusti, & lætabuntur, & innocens subsanabit eos.] Iusti cum hic iniustos errare conspiciunt, de errore pereuntium lætari non possunt. Si enim gaudent erroribus, iusti non sunt. Rursum si per insultationem lætantur, eo ꝙ sum si per insultationem lætantur, eo ꝙ ciunt, omnino supbi sunt. Vnde & Pharisæus iustificationem perdidit: quia publicani meritis gaudendo se prætulit, dicens: Gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, uelut etiam hic publicanus. Rursum si dicimus quòd perfecto gaudio exultare iusti possunt de morte prauorum: quale est in hoc mundo gaudiũ de ultione peccantium, in quo adhuc incerta est uita iustorum? Discernamus igitur tempora tremoris & exultationis. Vident etenim nũc iniustos iusti, & de eorum nequitia tabescunt. Cumq; eos perire conspiciunt, de sua quoq; uita suspecti fiunt. quando ergo uidebunt iusti iniquorum interitum & lætabuntur, nisi cũ districto iudici perfecta iã securitate exultationis inhæserint, cum in illo extremo examine illorum damnationem conspiciunt, & de se iam quod metuant non ha-

A bebunt? Nunc itaq; reprobos aspiciunt & gemunt, tunc aspiciunt & subsanant: quia eos exultando conspiciunt, quos modò nec sine gemitu iniqua perpetrantes, nec sine metu uident pro iniquitate morientes. Vnde per hoc quod subditur: quia de damnatione eorum ultima dicatur, ostenditur. nã protinus subinfertur:

Quod gloria peccatorum succidetur in fine, & ipsas carnis reliquias quas in sepulchro deseruerat, anima rursum accipiet, ut pariter flamma gehennæ corpus & animam affligat. Cap. VII.

B NOnne succisa est erectio eorum, & reliquias eorum deuorauit ignis?] Hic nanq; iniqui erecti sunt: quia hic prauis actionibus extolluntur, quia & peruersè agunt, & tamen pro peruersis actibus minimè feriuntur. Peccant & florent, peccata augẽt, & terrena bona multiplicant. Sed eorum erectio tunc succiditur, cum uel à præsenti uita ad interitum, uel à conspectu æterni iudicis ad æternum gehennæ incendium pertrahũtur. qui etsi hic mortuam suam carnem relinquunt, ipsam quoq; in resurrectio-
C ne recipiunt, ut cum carne ardeãt, in qua peccauerunt. Sicut enim eorum culpa in mente fuit & corpore, ita eorum pœna in anima erit pariter & carne. quia ergo nec hoc eis erit à tormento liberũ, quod hic mortuum relinquunt, rectè nunc dicitur: Reliquias eorum deuorabit ignis. Sequitur: Acquiesce igitur ei, & habeto pacem, & per hæc habebis fructus optimos. Suscipe ex ore illius legem, & pone sermones eius in corde tuo.] Culpa superbiæ est, docere meliorem. quàm sæpe hæretici perpetrant, qui de his quæ prauè sentiunt, quasi docere catholicos præ-
D sumunt. Tunc enim eos putant Deo acquiescere, si illos contigerit eorum peruersitatibus consentire. Et acquiescentibus pacem promittunt: quia contra eos qui sibi consentiunt, iam iurgari desistũt. Fructus autem optimos sibi consentientibus pollicentur: quia eos solos bona opera agere existimant, quos ad sua dogmata se trahere exultant. Quibus & hoc congruit quod adiungit: Suscipe ex ore illius legem. Quia ea quę ipsi sentiunt, ex ore Dei procedere suspicantur. Et pone

ne sermones eius in corde tuo: ac si apertè æstruat, dicens: quos nunc usque in ore, & non in corde tenuisti. Quia enim eorum peruersa dogmata respuit, non eum uerba Dei in sensu, sed in ostensione habuisse criminantur. Vnde quasi sub quadam specie dulcedinis infundunt uirus pestiferæ persuasionis, ut uerba Dei Ecclesiam in corde suo ponere admoneant. Quæ si unquam à corde illius recessissent, ab illis talia nullatenus audiret. Sequitur: Si reuersus fuerit ad omnipotentem, ædificaberis, & longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo.] Fidelem populum hæretici à Deo discessisse existimāt: quia eum suis prædicationibus resistentem uident. Quē cum malis præsentibus afflictum conspiciūt, quasi per admonitionem ad conditoris gratiam trahere conantur, dicentes: Si reuersus fueris ad omnipotentem, ædificaberis. Ac si apertè dicant: Quia nostris dogmatibus resistendo à domino recessisti, idcirco à iustitiæ ædificatione destructus es. Tabernaculum uerò aliquando accipimus habitaculū corporis, aliquando uerò habitaculum cordis. Nam sicut anima habitamus in corpore, ita per cogitationes habitamus in mente. Iniquitas ergo in tabernaculo mentis, est peruersa intentio in studio cogitationis. Iniquitas autem in tabernaculo corporis, per expletionem operis actio carnalis. Eliphas itaque quia amicus beati uiri extitit, quædam uera sentiens, & tamē in his in quibus à rectitudine deuiat, hæreticorum speciem tenens, beatū Iob ex uirtutibus flagellatum nesciens, errasse credidit, quem percussum uidit, eique si reuersus ad omnipotentem fuerit, pollicetur dicens: Longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. ac si patenter dicat: quisquis ad Deum post errata reuertitur, in cogitatione simul & in opere mundatur. Sequitur:

Quòd infirmi sanante Deo ita conualescant, ut postmodum doctrinæ claritate effulgeant. Cap. VIII.

Dabit pro terra silicem, & pro silice torrentes aureos.] Quid per terrā, nisi infirmitas actionis: quid per duritiam silicis, nisi fortitudo signatur? quid per torrentes aureos, nisi doctrinam intimæ claritatis accipimus? Omnipotens autem Deus ad se conuersis pro terra dat silicem: quia pro infirma actione fortitudinē tribuit robusti operis. Dat etiā pro silice torrētes aureos: quia ꝓ robusto opere doctrinam multiplicat claræ prædicationis, ut peccator quisque conuersus, & ex infirmo fortis existere ualeat, & in sua fortitudine usq; ad proferenda uerba intimæ claritatis exurgat, quatenus in eo & infirmitas actionis in qua uelut terra soluit̃, bene uiuēdi fortitudine solidet̃, & rursus cū sensus ex uita trahit̃, ex ipsa fortitudine torrentes aurei defluāt: q̃a in ore bene uiuētiū doctrinæ claritas inundat. Sequitur: Eritq; omnipotens contra hostes tuos, & argentum coaceruabitur tibi.] Quos magis alios hostes patimur quàm malignos spiritus? Qui in nostris nos cogitationibus obsident, ut ciuitatem ualeant nostræ mentis irrumpere, eamq; sub sui iugo dominij captam tenere. Argenti autem nomine, sacra eloquia designari testatur Psalmista, qui ait: Eloquia Domini eloquia casta, argentū igne examinatum. Et sæpe cùm eloquijs sacris intendimus, malignorum spirituū insidias grauius toleramus: quia menti nostræ terrenarum cogitationum puluerem aspergunt, ut intentionis nostræ oculos à luce intimæ uisionis obscurent. Quod nimirum Psalmista pertulerat, cū dicebat: Declinate à me maligni, et scrutabor mandata Dei mei. uidelicet patenter insinuans: quia mandata Dei perscrutari non poterat, cùm malignorum spirituum insidias in mente tolerabat. Quod etiā in Isaac opere sub Allophylorū prauitate cognoscimus designari, qui puteos quos Isaac foderat, terræ congerie replebāt. Hos enim nos nimirū puteos fodimus, cū in Scripturæ sacræ abditis sensibus alta penetramus. Quos tamen occultè replent Allophyli, quando nobis ad alta tendentibus, immundi spiritus terrenas cogitationes ingerunt, & quasi inuentam diuinæ scientiæ aquam tollunt. Sed quia nemo hos hostes sua uirtute superat, per Eliphas dicit̃: Eritq; omnipotēs contra hostes tuos, & argentū coaceruabit̃ tibi. Ac si apertè diceret̃,

Dum

Ps. 11.

Ps. 118

Gen. 26

Dum malignos spiritus Dominus sua à te uirtute repulerit, diuini intus eloquij talentū lucidum excrescit. Sequitur:

Quod diuitibus affluunt multiplices intellectus, qui in Scripturis sanctis discernere sciunt. Cap. IX.

10 TVnc super omnipotentē delicijs affl ues.] Super omnipotentem delicijs affluere, est in amore illius Scripturæ sacræ epulis satiari. In cuius nimirū uerbis tot delicias inuenimus, quot ad profectum nostrum intelligentiæ diuersitates accipimus, ut modò nuda nos pascat historia, modò sub textu literæ uelata medullitùs nos reficiat moralis allegoria, modò ad altiora suspendat cōtemplatio, in præsentis uitæ tenebris iam de lumine æternitatis intermicans. Et sciendum quod quisquis delicijs affluit, ī quadam sui remissione soluitur. atq; à laboris studio quasi ex lassitudine relaxatur: quia nimirum anima, cùm internis delicijs abundare cœperit, terrenis iam operibus incubare minimè consentit, sed amore conditoris capta, & sua captiuitate iam libera, ad comtemplandā eius speciem deficiendo suspirat, & quasi lassescēdo conualescit, quia dum sordida onera portare iam non ualet, ad illum per quietem properat quē intus amat. Hinc etiā in admiratione sponsæ scriptum est: Quę est ista quæ ascendit de deserto delicijs affluens? Quia nimirum sancta Ecclesia nisi uerborū Dei delicijs afflueret, de deserto uitæ præsentis ascendere ad superiora nō posset. Delicijs ergo affluit, & ascendit: quia dum mysticis intelligentijs pascitur, ad superna quotidie contemplanda subleuantur. Hinc etiā Psalmista ait: Et nox illuminatio mea ī delicijs meis: quia dum per intellectum mysticum studiosa mens reficitur, iam in ea uitæ præsentis obscuritas fulgore diei subsequentis illuminatur, ut etiam in huius corruptionis caligine in intellectū illius uis futuri luminis erumpat, & uerborum delicijs pasta prægustando discat, quid de pabulo ueritatis esuriat. Sequitur: Et leuabis ad Deum faciem tuam.] Ad Deū faciem leuare, est cor ad sublimia inuestiganda attollere. Nam sicut per corporis faciem homini, ita per interiorem ima-

Cant. 8

Psa. 138

A ginem Deo noti atque conspicabiles sumus. Cū uero reatu culpæ deprimimur, ad Deum leuare cordis nostri faciem ueremur. Dum enim nulla bonorum operum confidentia fulcitur, intueri summa mens trepidat: quia ipsa se conscientia accusat. Cùm uerò iam pœnitentiæ lamētis culpa diluitur, & sic perpetrata plangūtur, ut plangenda minimè perpetrentur, magna menti fiducia nascitur, & ad conspicienda supernæ retributionis gaudia cordis nostri facies leuatur. Sed hæc Eliphas rectè diceret, si infirmum moneret.

B Cùm uerò iustum uirū propter flagella despicit, quid aliud quam uerba scientiæ nesciens fundit? Quæ nimirum dicta si ad hæreticorum typum ducimus, ipsi falsis promissionibus ad Deū nos faciem leuare pollicentur. Ac si fideli populo patenter dicant: Quamdiu prædicationem nostram non sequeris, cor in infimis premis. Quia uerò Eliphas beatum Iob ad Deum reuerti admonuit, à quo uidelicet idē uir beatus nunq̄ recessit, adhuc polliicendo subiungit: Rogabis eum, & exaudiet te. Rogant quippe Dominū, sed ex-

C audiri minimè merentur, qui iubentis Domini præcepta contemnunt. Vnde scriptum est: Qui declinat aurem suam ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Quandiu ergo Eliphas beatū Iob non exaudiri credidit, hunc nimirum in suo opere errasse iudicauit. Vnde & adhuc subdit: Et uota tua reddes.] Qui uota uouit, sed hæc præ infirmitate soluere nō ualet, ei ex peccati pœna agitur ut uolenti bonū posse subtrahatur. Cùm uero in cōspectu intimi iudicis ea quæ obstitit culpa detergitur, fit protinus ut uotū possibilitas sequatur. Sequitur: Decernes

D rem, & ueniet tibi.] Hoc esse proprium infirmantiū iudicium solet, ut tanto quē piam existiment iustum, quāto hunc adipisci conspiciunt omne quod appetit: cū uidelicet nouerimus nonnunquā bona terrena iusti subtrahi, quæ largo munere tribuuntur iniustis: quia & desperatis ægris medici quicquid poposcerint, dari præcipiunt, & eis quos reduci posse ad salutem præuident, quæ appetunt dari contradicunt. Sed si dicta hæc Eliphas de bonis spiritalibus intulit, sciendum quòd

Prou. 28

11

Cur uolenti bonum posse subtrahatur.

Cur bona iustis subtracta, tribuantur iniustis

quòd res decernitur & uenit, cum uirtus quæ ex desiderio appetitur, largiẽte Deo etiam effectu prosperatur. Vnde & adhuc subditur:

Quòd apud Deum nulla est iustitia hominis, si eam extollit arrogantia mentis. Cap. X.

ET in uijs tuis splendebit lumen.] In uijs quippe iustorum lumen splendere, est per mira opera uirtutum signa suæ claritatis aspergere, ut quocunque per intentionem pergunt, ab intuentium cordibus peccati noctem excutiant, & exemplo sui operis in eis iustitiæ lumen fundant. Sed quantalibet sit iustitia operis, apud internum iudicem nulla est, si hanc eleuat tumor mentis. Vnde & subditur: Qui enim humiliatus fuerit, erit in gloria, & qui inclinauerit oculos suos, ipse saluabitur.] quæ nimirum sententia à

Luc. 14 ueritatis ore non discrepat, dicentis: Omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se

Prou. 18 humiliat, exaltabitur. Vnde & per Salomonem dicitur: Antequam conteratur, exaltatur cor hominis, & antequam glorietur, humiliatur. Rectè autem dicitur: qui inclinauerit oculos suos, ipse saluabitur: quia quantum per membrorum ministerium deprehendi potest, prima superbiæ ostensio esse in oculis solet. Hinc enim scriptum est: Et oculos su-

Psal. 17 perborum humiliabis. Hinc de ipso su-

Iob. 41 perbientium capite dicitur. Omne subli-

Prou. 30 me uidet. Hinc de illa quæ ei per infidelitatem adhæsit, scriptum est: Generatio cuius excelsi sunt oculi, & palpebræ eius in altum surrectę. Oculos ergo inclinare, est nullum respiciendo despicere, sed se minorem atque imparẽ cunctis quos aspicit, æstimare. Saluabitur itaque qui oculos inclinat: quia qui falsum superbiæ uerticem deserit, ueritatis altitudinem ascendit. Sequitur: Saluabitur innocens, saluabitur autem munditia manuum suarum.] quę scilicet sententia si de cœlestis regni retributione promit-

Rom. 2 titur, ueritate fulcitur: quia cum de Deo scriptum sit, Qui reddit unicuique secundum opera eius: illum in extremo examine iustitia æterni iudicis saluat, quem hic eius pietas ab immundis operibus liberat. Sin uerò ad hoc saluari quisque hic munditia manuum suarum creditur, ut suis uiribus innocens fiat, proculdubio erratur: quia si superna gratia innocentem non pręuenit, nunquã profectò inueniet quem remuneret innocentem. Vnde ueridici Moysis uoce dicitur: Nullusque apud te per se innocẽs Exo. 34

est. Superna ergo pietas prius agit in nobis aliquid sine nobis, ut subsequente quoq; nostro libero arbitrio, bonũ quod iam appetimus, agat nobiscum: quod tamen per impensam gratiam in extremo iudicio ita remunerat in nobis, ac si solis processisset ex nobis. Quia enim 12

diuina nos bonitas, ut innocentes faciat, pręuenit, Paulus ait: Gratia autem 1. Co. 15

Dei sum id quod sum. Et quia eandem gratiam nostrum liberum arbitrium sequitur, adiungit: Et gratia eius in me uacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboraui. Qui dum se de se nihil esse conspiceret, ait: Non autem ego. Et Ibidem

tamen quia se esse aliquid cum gratia inuenit, adiunxit: Sed gratia Dei mecum. Nõ.n. diceret Mecum, si cum præueniente gratia subsequens liberum arbitrium non haberet. Vt ergo se sine gratia nihil esse ostenderet, ait: Non ego. Vt uerò se cum gratia operatum esse per liberum arbitrium demonstraret, adiunxit: Sed gratia Dei mecum. Munditia itaq; manuum suarum innocens saluabitur: quia qui hic præuenitur dono, ut innocens fiat, cum ad iudicium ducitur, ex merito remeratur. Quæ cuncta Eliphas, sicut prædictum est, etsi rectè protulit, cui tamen proferret ignorauit: quia docere meliorem non debuit, sed audire. Quæ tamẽ omnia per typum, hæreticorum promissionibus congruunt: qui cũ fideles quosque in præsenti uita afflictos inueniũt, eos ex culpa perfidiæ percussos arbitrantur, eisque si sua dogmata sequãtur, salutem innocentiæ per bonorum operum munditiam promittunt. Sed mens fidelium tanto eos altius despicit, quanto illos innocentiam non uidet habere quam pollicentur. Vnde bene per Salomonem dicitur: Frustra iactatur rete ante oculos pennatorum. Pennati Prou. 1

quippe sunt bonorum spiritus, qui dum

ad

ad altiora per spem ueritatis euolant, ap posita prauorum hominum deceptionis retiacula declinant. Sequitur:

CAPVT VIGESIMVMTERTIVM BEATI IOB.

ESPONDENS autem Iob ait: Nunc quoq; in amaritudine est sermo meus, & manus plagæ meæ aggrauata est super gemitũ meũ. Quis mihi tribuat ut cognoscam & inueniam illum, & ueniam usque ad solium eius? Ponam corã eo iudicium, & os meum replebo in crepationibus, ut sciam uerba quæ mihi respondeat, & intelligam quid loquatur mihi. Nolo multa fortitudine contendat mecum, nec magnitudinis suæ mole me premat. Proponat æquitatem contra me, perueniet ad uictoriam iudicium meum. Si ad Orientem iero, non apparet. Si ad Occidentem, non intelligam eum. Si ad sinistram, quid agam? Non apprehendam eum. Si me uertam ad dexteram, non uidebo illum. Ipse uerò scit uiam meam, & probabit me quasi aurũ quod per ignem transit. Vestigia eius secutus est pes meus, uiam eius custodiui, & non declinaui ex ea. A mandatis labiorum eius non recessi, & in sinu meo abscondi uerba oris eius. Ipse enim solus est, & nemo auertere potest cogitationem eius, & anima eius quodcunq; uoluit hoc fecit. Cum expleuerit in me uoluntatem suam, & alia multa similia præstò sunt ei. Et idcirco à facie eius turbatus sum, & considerans eum, timore sollicitor. Deus molliuit cor meum, & omnipotens conturbauit me. Non enim perij propter imminentes tenebras, nec faciem meam operuit caligo.

A *Quòd iusti quanto plus in hoc mundo laborant, tanto amplius contemplari Deum desiderant.* *Cap. XI.*

RESpondens autem Iob dixit: Nunc quoque in amaritudine est sermo meus, & manus plagæ meæ aggrauata est super gemitum meum.] More suo beatus Iob planioribus uerbis inchoat, sed dicta sua alta mysterij prosecutione cõsummat. Mederi quippe dolor afflicti ex amicorum consolatione debuerat: sed quia consolatio ad blandimenta fallaciæ erupit, afflicti dolor inhorruit. Quia enim
B Eliphas spondere conuerso meliora non timuit, quasi ex noxio medicamine uulnus creuit. Vnde rectè dicitur: Nunc quoq; in amaritudine est sermo meus, & manus plagę meæ aggrauata est super gemitum meum: quia uidelicet inordinatæ consolationis intentio, percussionem quam minuere debuit, multiplicauit. In quibus nimirum uerbis per typum sanctæ Ecclesiæ etiam fidelium dolor exprimitur, qui eo amplius gemunt, quo malos blandiri conspiciunt, qui iuxta Pauli uocem: Per dulces sermones & be-
C nedictiones seducunt corda innocentiũ. (Rom. 15) quæ etiam uerba ad considerandam subtilius mentem fidelium rectè referuntur. qui esse sine amaritudine nesciunt, etiam si in hoc mundo prosperari uideantur. quibus cum aduersitas euenit, eum quẽ inuenit, ingeminat dolorem. Vnde rectè dicitur: Nunc quoq;.] ut apertè monstretur: quia electorum mens sine amaritudine & in prosperitate non fuerit. Bene autem dicitur: Et manus plagæ meæ aggrauata est super gemitum meum. Manus quippe plagę est fortitudo percussio-
D nis. Primam nanq; percussionem suam electi considerant: quia à conditoris sui uisione diuisi sunt: quia nequaquam illuminationis intimæ claritate perfruuntur, sed in præsentis uitę exilio quasi in cæcitatis loco relegati gemunt. Semper ergo habent in hac manu plagæ gemitũ suum. Sed cum adhuc etiam aduersa in hac uita accidunt, manus plagæ eorum etiam super gemitum grauatur. Erat enim plagæ gemitus etiã cũ præsentis uitæ aduersa deessent. Sed amaritudo primę percussionis, ex tentatione crescit ad

uersitatis

uersitatis Dicit ergo: Et manus plagæ A meæ aggrauata est super gemitum meũ: quia iustum quemq; in hac uita aduersitas non lætum perculit, sed in eo dolorẽ uulneris multiplicauit. Fit tamen miro omnipotentis Dei moderamine, ut cum in hoc mundo mens iusti aduersitatibus plus laborat, autoris sui cõtemplandam faciem amplius sitiat. Vnde hic aptè subiungitur:

Quòd electi dum Deum cognoscunt per fidem, desiderent uidere per speciem: & cum fidei oculis eum præsentem angelis quasi in solio suo intuentur, inueniunt apud ipsum causas rationabiles & iustas quæ extrinsecus uidentur iniustæ. B *Cap. XII.*

QVis mihi tribuat, ut cognoscam & inueniam illum, & ueniam usq; ad solium eius?] Electus quisq; nisi Deum cognouisset, utiq; nõ amaret. Sed aliud est cognoscere per fidẽ, atq; aliud p speciẽ: aliud inuenire per credulitatem, aliud per contemplationem. Ex qua re agitur, ut electi omnes eũ quẽ fide cognouerunt, uidere quoq; per speciem anhelẽt. Cuius amore flagrantes æstuant: quia C eius dulcedinis suauitatem iam in ipsa suæ fidei certitudine degustant. quod bene ille in Gerasenorum regione sanatus à dæmonibus designat, qui uult abire cũ Iesu: sed ei à magistro salutis dicitur, Redi in domum tuam, & narra quanta tibi
Luc. 1 fecerit Deus. Amanti enim adhuc dilatio imponitur, ut ex dilati amoris desiderio, meritum retributionis augeatur. Fit ergo nobis omnipotẽs Deus dulcis in miraculis, & tamen in sua celsitudine manet occultus, ut & quiddam monstrando de se, occulta nos inspiratione in suo amore succendat, & tamen in abscõdendo D maiestatis suæ gloriam, amoris sui uim per ęstũ desiderij augeat. Nisi enim
14 sanctus uir uidere hunc in sua maiestate quæreret, non utiq; subinferret: Et ueniã usq; ad soliũ eius. quid nãq; est solium Dei, nisi illi angelici spiritus, qui Scriptura teste, throni uocati sunt? Qui ergo usq; ad soliũ Dei uenire uult, quid aliud q̃ interesse angelicis spiritibus concupiscit? ut nulla iam defectiua temporũ momenta sustineat, sed ad permanẽtem gloriam in contemplatione æternitatis exurgat. Quæ tamen uerba etiam in hac uita positis iustis conueniunt. Nam cũ cõtra uotũ suum atq; desiderium quodlibet agi conspiciunt, ad occulta Dei iudicia recurrũt, ut in eis uideant quia inordinatè intus non disponitur, quod inordinatum foris currere uidetur. Cum enim præsidentem angelicis spiritibus creatorem omnium, fidei oculis contemplantur, ad eius nimirum solium ueniunt. Et quia considerant quoniam is qui mirè angelos regit iniustè homines non disponit, profectò inueniunt causales rationes q̃ iustę sint, dum ipsæ causæ extrinsecus uideantur iniustæ: dumq; id humiliter faciunt, semetipsos sæpe in sua uoluntate reprehendunt, sua in se nonnunquam uota dijudicant, dum meliora esse ea quę disponit conditor, pensant. Vnde bene adhuc subditur:

Quòd qui subtile Dei iudicium intuetur, amaritudine pœnitentiæ seipsum persequitur. Cap. XIII.

POnam coram eo iudicium, & os meũ replebo increpationibus.] Corã Deo iudiciũ ponere, est intra secretum mẽtis per fidei cõtẽplationẽ ad tremendũ examen maiestatis illius, oculos nostræ cõsiderationis aperire, quid peccator homo mereatur attendere, & occultus nunc & tacitus iudex q̃ terribilis post appareat cõsiderare. Ex qua re agetur ut ad cognitionẽ sui aĩa subtilius reuocetur, & quo occultũ iudicẽ suũ magis terribilẽ uidet, eo de suis actibus formidolosius angustetur. Anxiè trepidat, culpas suas lamentis insequit̃, pœnitẽdo increpat, qualẽ fuisse se meminit. Vnde nunc quoq; postquã dictũ est: Ponã corã eo iudiciũ, rectè subiungitur: Os meũ replebo increpationibus. Qui.n. sibi in cõspectu Dei iudiciũ ponit, os suũ increpationibus replet: qa dũ subtile examẽ tremẽdi cõtra se iudicis cõtemplat̃, amaræ se pęnitẽtiæ inuectione persequit̃. Sæpe aũt dũ culpas nostras pensare negligimus, quæ earũ reprehensio in iudicio sequatur, ignoramus: dum uerò eas pœnitendo persequimur, quid nobis de eis iudex in suo examine dicere possit, inuenimus. Vnde adhuc aptè subiun-

subiungitur Vt sciam uerba quæ mihi respondeat, & intelligã quid loquat mihi.] Tunc enim culpas plangimus, cùm pensare cœperimus. Sed tunc subtilius pensamus, cùm sollicitus plangimus, atque ex lamentis in corde nostro plenius nascitur, quid peccantibus diuina districtio nominatur, quæ erunt illa reproborũ improperia, qui terror, quæ implacabilis maiestatis animaduersio. Tanta enim tunc Dominus reprobis iratus dicit, quãta eos pati ex æquitate permiserit. Quæ nimirum uerba animaduersionis illius, iusti dummodo sollicitè metuunt, euadunt. Sed quis in illo examine inueniri iustus ualeat, si secundum suæ fortitudinis maiestatem, uitam hominum discutiat Deus? Aptè ergo subiungitur:

Quòd nihil nobis fortitudo diuina prodesset, nisi nobis per assumptam humanitatem congrueret. Cap. XIIII.

15 NOlo multa fortitudine contendat mecum, nec magnitudinis suæ mole me premat.] Mens etenim quamlibet iusti, si ab omnipotente Domino districtè iudicatur, mole magnitudinis præmitur. In quibus nimirũ uerbis hoc quoque intelligendum est, quod sanctus uir dum Dei fortitudinem deuitat, quid eius aliud quam infirmitatem desiderat? Et scriptũ est: quod infirmũ est Dei, fortius
1.Cor.1 est hominibus. Vnde & protinus adiungit: Proponet æquitatem contra me, & perueniet ad uictoriam iudicium meum. Quis enim alius nisi mediator Dei & hominũ homo Christus Iesus æquitatis nomine designatur? de quo scriptum est: Qui factus est sapiẽtia nobis à Deo, & iu-
Ibidem stitia. Quæ.s. iustitia dũ in hunc mundũ cõtra uias peccatorũ uenit, antiquuũ hostẽ uincimus, à quo capti tenebamur. Dicat ergo: Nolo multa fortitudine contendat mecum, nec magnitudinis suæ mole me premat: proponat æquitatem contra me, et perueniet ad uictoriam iudicium meum: id est, ad redarguendas uias meas incarnatum filium mittat, & tunc insidiantem aduersarium per absolutionis meæ iudiciũ uictor excludã. Si enim in diuinitatis fortitudine sic unigenitus filius inuisibilis maneret, ut nil de nostra

A infirmitate susciperet, infirmus homo ad eum inuenire accessum gratiæ quando potuisset? Consideratum quippe pondus eius magnitudinis opprimeret potius quam iuuaret. Sed fortis super omnia, apparuit infirmus inter omnia, ut dum nobis ex assumpta infirmitate congrueret, ad permanentem nos suam fortitudinem eleuaret. In altitudine enim sua diuinitas à nobis utpote paruulis apprehendi non poterat, sed strauit se hominibus per † humilitatem, & quasi in iacẽtem ascendimus: surrexit, & leuati su- aliàs, humanitatem
B mus. Vnde hoc quoq; mox subditur, per quod diuinitas inuisibilis atque incõprehensibilis demonstretur. Nam sequitur:

Quòd Deus implens omnis, si in parte quæritur, non inuenitur. Caput XV.

SI ad orientem iero, non apparet: si ad occidentem, non intelligam eum: si ad sinistram, quid agam? Non apprehendam eum. Si me uertã ad dexterã, non uidebo illum.] Creator quippe omnium in parte non est: quia ubique est. Et tunc minus inuenit, quãdo is qui totus ubiq; est, in parte quæritur. Incircumscriptus
C nanq; spiritus omnia intra semetipsum hẽt, quæ tñ & implendo circundat, & circũdando implet, & sustinẽdo trãscendit, et transcendendo sustinet. Bene autẽ postquam dictum est: Si ad orientem iero, nõ apparet: si ad occidentem, nõ intelligam eum: si ad sinistram, quid agam? Non apprehendam eũ: si me uertam ad dexterã, non uidebo illum, illico adiunxit, Ipse uerò scio uiam meam. ac si apertè dicat: Videre non ualeo uidentem me, et eum qui me subtiliter intuetur, intueri non possum: ut uidelicet, ostendat quia tanto
D cautius formidandus est, quanto conspicabilis non est. Qui enim ita nos aspicit, ut à nobis aspici nequeat, eo magis timẽdus est, quo cuncta uidens minimè uidetur. Cùm enim contra nos latere quempiam in insidijs credimus, eo illum amplius metuimus, quo minimè uidemus. Cumque eius insidias nequaquam deprehendimus ubi sunt, et ibi eas metuimus ubi non sunt. Creator autem noster qui ubique totus est, et cernens cuncta nõ cernitur, tanto magis metuendus est, quanto inuisibilis permanens, de nostris

stris

ſtris actibus quãdo & quid decernat ignoratur. Quæ tamen uerba intelligi & aliter poſſunt. Ad orientẽ q̃ppe imus, cũ mẽtẽ in conſideratione maieſtatis eius attollimus. Sed non apparet: quia qualis in natura ſua eſt, à cogitatione mortali uideri non præualet. Si ad occidentem, non in
16 telligam eum. Ad occidentem imus, cùm ſubleuatum in Deo cordis oculum, ſed ipſa immenſitate luminis reuerberatum, ad noſmetipſos reducimus, & laſſati diſcimus ualde ſuper nos eſſe quod quærebamus, noſtramq; mortalitatem conſiderantes, indignos nos adhuc eſſe deprehẽdimus, qui immortalem uidere ualeamus. Si ad ſiniſtram, quid agam? Non apprehendam eum. Ad ſiniſtram ire, eſt peccatorum delectationibus conſentire. Et nimirum conſtat, quia Deum apprehendere non ualet, qui adhuc in delectatione peccati per ſiniſtram iacet. Si me uertam ad dexteram, non uidebo illum. In dexteram proculdubio uertitur, qui de uirtutibus eleuatur. Sed Deum uidere non ualet, qui priuata lætitia de bonis actibus gaudet: quia in eo cordis oculum tumor elationis premit. Vnde
Deut. 17 bene aliàs dicitur: Non declines ad dexteram aut ad ſiniſtram. In quibus cunctis plerunque ſe anima diſcutit, nec tamen plenè deprehendere ſemetipſam ualet. Vnde hic aptè ſubditur: Ipſe uerò ſcit uiam meam.] ac ſi patenter dicat: Ego me & diſtrictè diſcutio, & perfectè ſcire non poſſum: & tamen ille quem uidere non ualeo, uidet ſubtiliter cuncta quæ ago. Sequitur: Et probabit me quaſi aurum quod per ignem tranſit.] Aurum in fornace ad naturæ ſuæ claritatem proficit, dum ſordes amittit. quaſi aurum ergo quod per ignem tranſit, probantur animæ iuſtorũ, quibus exuſtione tribulationis & ſubtrahuntur uitia, & merita augentur. Nec elationis fuit, quod ſanctus uir in tribulatione ſe poſitum auro comparauit: quia qui Dei uoce iuſtus ante flagella dictus eſt, non idcirco tentari permiſſus eſt, ut in eo uitia purgarentur, ſed ut merita creſcerent. Aurum uerò igne purgatur. Minus ergo de ſeæſtimauit ipſe quam erat, dum tribulationi traditus, purgari ſe credidit, qui purgandum in ſe

A aliquid non habebat. Sciendum uerò eſt, quia quamuis de ſe humilia ſentiat animus iuſtorum, ea tamen quæ agunt, quã ſint recta conſpiciunt, ſed de eorum rectitudine non pręſumunt. Vnde adhuc ſubditur: Veſtigia eius ſecutus eſt pes meus. Viam eius cuſtodiui, & non declinaui ex ea. A mandatis labiorum eius non receſſi, & in ſinu meo abſc di uerba ori eius.] Sed in his omnibus an ſe eſſe aliquid exiſtimet, uideamus. Sequitur:

B *Quod ſolus Deus principaliter & immobiliter eſt, de quo per Moyſen dictum eſt, Qui eſt, miſit me ad uos. Cap. XVI.*

Ipſe enim ſolus eſt.] Qua ſententia ſubiũcta oſtendit: quia in tot bonis quæ egerat, nil eſſe ſe credidit. Sed hæc ipſa ſuperius uerba repetẽtes, ut poſſumus perſtringamus. Veſtigia eius ſecutus eſt pes meus. quaſi quidam namque greſſus Dei ſunt quas cernimus operationes eius, quibus bonus quiſque malusq́ue regitur, quibus iuſti iniuſtiq́ue ſuis ordinibus diſponuntur, quibus & ſubiectus
C quiſque ad meliora quotidie ducitur, & aduerſus ad deteriora corruens toleratur. De quibus nimirũ greſſibus propheta dicebat: Viſi ſunt greſſus tui Deus. Nos itaque cùm uirtutem longanimitatis atque pietatis eius intuemur, & intuẽtes imitari contendimus, quid aliud quã greſſuum eius ueſtigia ſequimur? quia extrema quædam eius operationis imitamur. Hęc enim patris ſui ueſtigia ueritas admonebat imitari cum diceret: Orate pro perſequentibus & calumniantibus Matt. 5
uos, ut ſitis filij patris ueſtri qui in cœlis
D eſt, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper malos & bonos. Poteſt tamen beatus Iob 17
qui certa fide iam dixerat, Scio quod redemptor meus uiuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſũ, ſic in futura operatione incarnandæ ſapientiæ intendere ſicut nos eiuſdem ſapientiæ iam præterita opera p̃ fidẽ uidemus, quod mediator Dei & hominum benignus ad tribuendum, humilis ad ſuſtinendum, patiens ad exemplum præbendum fuerit. Cuius nimirum uitam dum beatus Iob ſuperno ſpiritu repletus, ſollicita

intentione conspiceret, futuram mansuetudinis illius humilitatem præuidens, quasi ad exẽplum sibi propositum recurrit, ut quicquid in hac uita ageret, ad imitationis illius uestigia ligaret, quatenus qui occultæ dispositionis eius sublimia uidere non poterat, quasi in terra conspiciens ad imitationem eius uestigia teneret. De quibus eius uestigijs per Petrum
1. Pe. 2. dicitur: Christus passus est pro nobis, uobis relinquens exemplum, ut sequamini uestigia eius. De quo adhuc subditur: Viam eius custodiui, & non declinaui ex ea.] Custodit etenim & non declinat, qui hoc ubi intendit operatur. Custodire quippe per intentionem, est non declinare per operationem. Hæc nanq; est sollicitudo iustorum, ut actus suos quotidie iuxta uias ueritatis examinent, & eas sibi in regulam proponentes, à rectitudinis earum tramite non declinent. Super semetipsos quippe quotidie ire cõtẽdunt, & ꝙ in uirtutum uerticem proueheuntur, cauta reprehensione dijudicant quicquid de eis ex semetipsis remanet infra semetipsos, & totos se illo festinant trahere, ubi se inueniunt ex parte peruenisse. Sequitur: A mandatis labiorum eius non recessi.] Sicut bene obsequentes famuli dominorũ suorum uultibus semper intenti sunt, ut ea quæ præceperint, festinè audiant & implere contendant: sic iustorum mentes per intentionẽ suã omnipotenti Domino assistunt, atq; in scriptura eius quasi os eius intuentur: ut quia per eam Deus loquitur omne quod uult, tanto à uoluntate eius non discrepent, quanto eandem uoluntatem illius in eius eloquio agnoscunt. Vnde fit, ut eius uerba non per eorum aures superuacuè transeãt, sed hæc in suis cordibus figant. Vnde hic subditur: Et in sinu meo abscondi uerba oris eius.] In sinu etenim cordis uerba oris eius abscõdimus, quando mandata illius non transitoriè, sed implenda opere audimus. Hinc est ꝙ de
Luc. 2 ipsa matre uirgine scriptum est: Maria autem cõseruabat omnia uerba hæc, conferens in corde suo. Quæ nimirum uerba & cum ad operationem prodeunt in sinu cordis abscondita latent, si per hoc quod foris agitur, intus agentis animus non ele-

A uatur. Nam cũ conceptus sermo ad opus ducitur, si per hoc humana laus quæritur, sermo Dei in sinu mentis proculdubio non occultatur. Sed nosse uelim beate uir, cur te tanta intentione examines, cur tanta sollicitudine astringas. Sequi- 18
tur: Ipse enim solus est, & nemo auertere potest cogitationes eius.] Nunquid namq; non sunt angeli & homines, cœlũ & terra aer & maria, cuncta uolatilia, quadrupedia, atq; repentia? Et certè scriptum est: Creauit, ut essent omnia. Cum Gen. 1
ergo in rerum natura tam multa sint, cur
B beati uiri uoce nunc dicitur: Ipse enim solus est? Sed aliud est esse, aliud principaliter esse, aliud mutabiliter, atq; aliud immutabiliter esse. Sunt enim hæc omnia, sed principaliter non sunt: quia in semetipsis minimè subsistunt, & nisi gubernantis manu teneantur, esse nequaq̃ possunt: Cuncta namq; in illo subsistũt, à quo creata sunt, nec ea quæ uiuunt, sibimetipsis uitam tribuunt, neq; ea quæ mouentur & non uiuunt, suis nutibus ad motum ducuntur: sed ille cuncta mouet, qui quędam uiuificat, quædam uerò
C non uiuificata in extremam essentiam mirè ordinans seruat. Cuncta quippe ex nihilo facta sunt, eorumq; essentia rursum ad nihilum tẽderet, nisi eam author omnium regiminis manu retineret. Omnia itaq; quæ creata sunt, per se nec subsistere præualent, nec moueri, sed in tãtum subsistunt, in quantum ut esse debeãt acceperunt: in tantum mouentur, in quantum occulto instinctu disponuntur. Ecce enim peccator flagellandus est de rebus humanis. Arescit in eius laboribus terra, concutitur in eius naufragijs mare, igne-
D scit in eius sudoribus aer, obtenebrescit cõtra eum inundationibus cœlum, inardescunt in eius oppressionibus homines, mouentur in eius aduersitate & angelicę uirtutes. Nunquid nam hæc quæ inanimata, uel quæ uiuentia diximus, suis instinctionibus, & non magis diuinis impulsionibus agitantur? quicquid est itaq; quod exterius sæuit, per hoc ille intuendus est qui hoc interius disponit. In oĩ igitur causa solus ipse intuendus est, qui principaliter est, qui etiã ad Moysen dicit: Ego sum q̃ sum. Sic dices filijs Israel:

Israel: Qui est, misit me ad uos. Cum itaq; flagellamur per ea quæ uidemus, illum debemus sollicitè metuere, quem non uidemus. Vir itaq; sanctus despiciat quicquid exterius terret, quicquid per essentiam suam nisi regeretur, ad nihilum tenderet, & mentis oculo suppressis omnibus intueatur unū, in cuius essentiæ cōparatione esse nostrum non esse est, & dicat: Ipse enim solus est. de cuius mox immutabilitate aptè subiungitur:

Quod sententiam Dei licet quidam deprecando auerterint, hoc ipsum erat apud eius clementiam, ut sic fieri posset. Caput XVII.

ET nemo auertere potest cogitationem eius.] Sicut enim immutabilis natura est, ita immutabilis cogitatione. Cogitationem quippe eius nullus auertit: quia nemo resistere occultis eius iudicijs præualet. Nam & si fuerunt quidam qui deprecationibus suis eius cogitationem auertisse uideantur, ita fuit eius interna cogitatio, ut sententiam illius auertere deprecando potuissent, & ab eo acciperent quod agerent apud ipsum. Dicat ergo: Et nemo auertere poterit cogitationem eius: quia semel fixa iudicia mutari nequaquam possunt. Vnde scriptum *Psa. 148* est: Præceptum posuit, & non præteribit. *Luc. 21* Et rursum: Cœlum & terra transibunt, *Esa. 55* uerba autem mea non transibunt. Et rursum: Non enim cogitationes meæ, sicut cogitationes uestræ: neque uiæ meæ, sicut uiæ uestræ. Cùm ergo exterius mutari uidetur sententia, interius consilium non mutatur: quia de unaquaque re immutabiliter intus constituitur, quicquid foris mutabiliter agitur. Sequitur:

Quòd etiam quæ contra uoluntatem Dei fieri uidentur, uoluntati eius non obsistunt. Et quòd eo ordine uoluntas peruersa diaboli in hoc utilitati sanctorum seruiat, ut purget
19 *eos. Caput XVIII.*

ET aīa eius quodcūq; uoluit hoc fecit. Cū sit cūctis corporib. exterior cūctis mentibus interior Deus, ea ipsa uis eius qua omnia penetrat, cunctaque disponit, anima illius appellatur. Cuius uidelicet uoluntati nec illa obsistunt quæ contra uoluntatem illius fieri uidentur: quia ad hoc nonnunquam permittit fieri etiam A quod non præcipit, ut per hoc illud certius impleatur quod iubet. Apostatæ quippe angeli peruersa uoluntas est, sed tamen à Deo mirabiliter ordinatur, ut ipsæ quoque eius insidiæ utilitati bonorū seruiant, quos purgant dum tentāt. Sic itaque eius anima quodcunque uoluit hoc fecit, ut inde quoque uoluntatem suam impleat, unde uoluntati illius repugnari uidebatur. Terreatur ergo uir iustus, & tantæ maiestatis pondus considerans, infirmum se esse deprehendat. Sed inter uerba hæc percunctari libet, ac dicere: O beate Iob inter tot flagella positus, cur adhuc aduersa formidas? B Iam tribulationibus cingeris, iam innumeris afflictionibus angustaris. Malum timeri debet, quod necdum susceptum est: tu in tāto positus dolore quid metuis? Sed ecce uir iustus nostris inquisitionibus satisfaciens adiungit: Cùm expleuerit in me uoluntatem suam, & alia multa similia præstò sunt ei.] ac si apertè dicat: Iam perpendo quæ patior, sed adhuc formido quæ pati possum: Explet enim in me uoluntatem suam: quia multis me persecutionibus affligit. Sed multa similia præstò sunt ei: quia si ferire cogitat, ad C huc inuenit ubi plaga crescat. Hinc itaque pensandum est quàm pauidus ante flagellū fuit, qui etiam percussus adhuc metuit ne feriatur. Incomprehensibilem quippe uim ei inesse considerans & potestatis & examinis, esse uir iustus noluit nec de flagello securus. Vnde adhuc metuens adiungit: Et idcirco à facie eius turbatus sum, & considerans eum timore sollicitor.] Bene à facie Domini turbatur, qui terrorem maiestatis illius cordis sui obtutibus proponit, & eius rectitudinis pauore concutitur, dum se redde D dis rationibus conspicit idoneum non esse, si districtè iudicetur: Rectè autem dicitur: Et considerans eū, timore sollicitor: quia diuinæ animaduersionis uim cùm minimè quisque considerat, minimè formidat, & tanto magis in hac uita quasi securus est, quanto à consideratione internæ districtionis alienus. Semper etenim iusti uiri ad cordis secretarium redeunt, uim occultę districtionis intuentur, maiestatis intimæ iudicio assistunt,

ut eo magis quandoque securi sint, quo
hic quàm diu uiuerét, securi esse nolue-
runt. Nã malorum mentes cum renuunt
considerare quod timeant, ad hoc quan-
doq; gaudentes perueniunt, quod timen
tes nullo modo euadant. Sed ecce de bea
to Iob nouimus ꝙ crebris Dei sacrificijs
deditus, ꝙ hospitalitatibus, ꝙ indigẽtijs
pauperum impẽsus, ꝙ suis etiã subditis
humilis. ꝙ sibi aduersantibus benignus
fuit, & tamen tot flagella suscepit, nec iã
securus extitit inter flagella: sed adhuc
metuit, adhuc diuinę districtionis uim cõ
siderans cõtremescit. Quid nunc itaq; mi
seri, quid peccatores dicemus, si sic timet
qui sic egit? Sed tanti timoris pondus an
20 à semetipso habeat, innotescat Sequitur:
Deus molliuit cor meum, & omnipotẽs
conturbauit me.] Ex diuino munere cor
iusti molliri dicitur: quia superni iudicij
timore penetratur. Molle est enim quod
penetrari potest, durum quod penetrari
nõ potest. Vnde per Salomonem dicitur:
Prou. 28 Beatus homo qui semper est pauidus, qui
uerò mentis est duræ, corruet in malum.
Virtutem ergo suæ fortitudinis non sibi,
sed authori tribuit, qui ait: Deus molli-
uit cor meum, & omnipotens conturba
uit me. Non autem secura, sed perturba-
ta sunt corda bonorum: qui dum futuri
examinis pondus considerant, quietem
hic habere non appetunt, securitatẽ suã
districtionis intimę consideratione per-
turbant. Qui tamen inter ipsa timoris
supplicia sępe animum reuocãt ad dona,
& ut semetipsos consolatione refoueãt,
inter hoc quod metuunt, reducunt oculũ
ad bona quæ acceperũt, ut spes subleuet,
quem timor premit. Vnde & sequitur:

Quid in corde iustorum in ipso orationis sacrificio sępe carnales se cogitationes ingerant, & ea polluant. *Cap. XIX.*

NOn enim perij propter imminẽtes
tenebras nec faciem meam operuit
caligo.] Ille enim in flagello positus,
à salute corporis propter imminentes te-
nebras perit, qui idcirco pro transactis
percutitur, ut à futuris supplicijs abscon
datur. Flagella quippe bonorum aut uitia
perpetrata purgant, aut ea quę poterant
perpetrari futura deuitãt. Beatus aũt Iob
A qa in flagello positus, nec à peccatis prę-
cedentibus purgabatur, nec ab imminen
tibus tegebatur, sed eius tantummodo in
flagello uirtus augebatur, fiducialiter di-
cit: Non enim perij propter imminen-
tes tenebras, nec faciem meam operuit
caligo. Qui enim semper diuinæ formidi
nis pondus aspexit, eius cordis faciem ca
ligo peccati non operuit. Et is quem sup
plicia nulla sequebantur, salutem corpo-
ris propter imminentes tenebras nõ ami
sit. Et notãdũ ꝙ ipse priora denuncians,
nequaquam ait: Faciem meam non teti-
B git, sed non operuit caligo. Sæpe enim
etiam corda iustorum subortæ cogitatio-
nes pollunt, terrenarum rerum delecta-
tionibus tangunt: sed dum citius manu
sanctæ discretionis abiguntur, festinè
agitur ne cordis faciem caligo operiat,
quę hanc ex illicita delectatione tãgebat.
Nam sępe in ipso orationis sacrificio
importunè se cogitationes ingerunt, quę
hoc rapere uel maculare ualeant, quod
in nobis Deo flentes immolamus. Vnde Gen. 15
Abraham cum ad occasum solis sacrifi-
cium offerret, insistentes aues pertulit,
C quas studiosè, ne oblatum sacrificium ra
perent, abegit. Sic nos cum in ara cordis
holocaustum Deo offerimus, ab immun
dis hoc uolucribus custodiamus, ne mali
gni spiritus & peruersæ cogitationes ra-
piant quod mens nostra offerre se Domi
no utiliter sperat. Sequitur:

CAPVT VIGESIMVM-QVARTVM TEXTVS beati Iob.

D
B omnipotente 21
non sunt abscõ-
dita tempora:
qui autem no-
uerunt eũ, igno
rant dies illius.
Alij terminos
transtulerunt,
diripuerunt greges, & pauerũt eos.
Asinũ pupillorũ abegerũt, & abstule
runt pro pignore bouẽ uiduæ. Sub-
uerterunt pauperum uiã, & oppres-
serunt,

ferunt, pariter mansuetos terræ. Alij quasi onagri in deserto egrediuntur ad opus suum, uigilantesq; ad prædam præparant panem liberis. Agrũ non suum demetunt, & uineam eius quem ui oppresserant, uindemiant. Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes, quibus non est operimentum in frigore, quos imbres montium rigant, & non habentes uelamen, amplexantur lapides. Vim fecerunt deprædantes pupillos, & uulgum pauperem spoliauerunt. Nudis & incedentibus absque uestitu & esurientibus tulerunt spicas. Inter aceruos eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sitiunt. De ciuitatibus fecerunt uiros gemere, & anima uulneratorum clamauit, & Deus inultum abire nõ patitur. Ipsi fuerunt rebelles lumini. Nescierunt uias eius, nec reuersi sunt per semitas illius. Mane primo consurgit homicidia, interficit egenum & pauperem: per noctem uerò erit quasi fur. Oculus adulteri obseruat caliginem, dicens: Non me uidebit oculus, & operiet uultum suum. Perfodiunt in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi, & ignorauerunt lucem. Si subitò apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis, & sic in tenebris quasi in luce ambulant. Leuis est super faciem aquæ. Maledicta sit pars eius in terra, nec ambulet per uiam uinearum. Ad nimium calorem transeat ab aquis niuium, & usque ad inferos peccatum illius. Obliuiscatur eius misericordia. Dulcedo illius uermes. Non sit in recordatione, sed conteratur sicut lignum infructuosum. Pauit enim sterilem, & quæ non parit, & uiduæ bene non fecit. Detraxit fortes in fortitudine sua: & cum steterit, non credet uitæ suæ. Dedit ei Deus locum pœnitentiæ,

A & ille abutitur eo in superbia: oculi autem eius sunt in uijs illius. Eleuati sunt ad modicum, & non subsistent, & humiliabuntur sicut omnia, & auferentur, & sicut summitates spicarum conterentur. Quod si non est ita, quis me potest arguere esse mentitum, & ponere ante Deum uerba mea?

B *Quòd omnipotentem Deum fideles quique & sciunt per fidem, & nesciunt per speciem. Magnoque moderamine attendendum est, in naturæ circumscriptione non plus sapere quàm oportet sapere.* *Cap. XX.*

AB omnipotente non sunt abscondita tempora: qui aũt nouerunt eũ, ignorant dies illius.] Quid dies Dei, nisi ipsa eius æternitas appellantur? quę nonnunquam unius diei pronunciatione exprimitur, sicut scriptum est: Melior est dies una in atrijs tuis super millia. *Psal. 83* Nonnunquam uerò pro sua longitudine, dierum multorum appellatione signatur, de quibus scriptum est: In secu- C lum seculi anni tui. *Psa. 101* Nos itaque intra tempora uoluimur, per hoc quod creatura sumus: Deus autem quia creator est omnium, æternitate sua tempora nostra cõprehendit: Ait ergo: Ab omnipotente nõ sunt abscondita tempora: qui autem nouerunt eum, ignorant dies illius. Quia ipse quidẽ nostra cõprehẽsibiliter cõspicit, nos aũt ea q̃ eius sunt cõprehẽdere nullatenus ualemus. Sed natura Dei cùm simplex sit, mirandum ualde cur dicit: qui nouerunt eum, ignorant dies illius. Neque enim aliud ipse, atq; aliud dies eius D sunt. Deus namque hoc est quod habet, Aeternitatem quippe habet, sed ipse est æternitas. lucem habet, sed lux sua ipse est. claritatem habet, sed ipse est claritas sua. Non est ergo in eo aliud esse, & aliud habere. quid est itaq; dicere, qui nouerũt eum, ignorant dies illius: nisi quia & qui cognoscunt eum, adhuc nesciunt? nam & qui iam eum fide tenent, adhuc per speciem ignorãt. Et cùm ipse sibi sit ęternitas, quę ueraciter credimus qualiter tamen sit ipsa eius æternitas ignoramus. In hoc nãq; q᷑ de diuinę naturę potẽtia

audimus, ea nonnunq̃ cogitare cõsueui mus, quæ per experientiam scimus. Omne enim quod cœpit & desinit, initio & fine concluditur. Quòd si mora aliquantula differtur ut finiatur, longum dicitur in qua uidelicet longinquitate cum quisque mẽtis oculos reducit retrò p memoriam, tendit antè per expectationẽ, quasi per spatiũ tẽporis dilatat in mente. Cũq; audit æternitatem Dei, humano more intendenti animo longa uitæ spatia proponit, in quibus metiatur semper & q̃d abijt retrò quod retineatur in memoria, & quid antè restat, quod expectetur ex intẽtione. Sed quoties in æternitate ista cogitamus, æternitatem necdum cognouimus. Ibi quippe est quod nec initio incipitur, nec fine terminatur, ubi neque expectatur quod ueniet, neq; percurrit q̃d debeat recordari, sed est unum quod semper esse est. quod & si nos & angeli cum initio esse uidere incipimus, esse tamen hoc sine initio uidemus, ubi sic semper sine fine esse est, ut nunquam se animus tendat ad sequentia, ac si multiplicentur quæ sunt, & longa fiant. Nam & si per prophetiæ spiritum dictum est: Domine qui regnas in æternum, & in seculum, & adhuc: more sacri eloquij, humano modo spiritus hominibus est locutus, ut ibi adhuc diceret, ubi expectatio nõ inesset. Adhuc enim æternitas non habet, quæ semper esse habet, in qua nulla pars suæ longitudinis præterit, ut pars alia succedat, sed totum simul esse est, & nil deest quod cernat: in qua omne quod est, animus uidet, & tardum non esse, & longum esse. Sed hæc de æternitatis diebus loquentes, conamur magis uidere aliquid q̃ uidemus. Dicatur igitur rectè: Qui autem nouerunt eum, ignorant dies illius: quia & si iam Deum per fidem nouimus, qualiter tamen sit eius æternitas sine præterito ante secula, sine futuro post secula, sine mora longa, sine præstolatione perpetua, non uidemus. Beatus itaque Iob sanctæ Ecclesiæ typum tenẽs, quia sub magno se scientię freno moderatur, ne plus sapiat q̃ oportet sapere, & dies Dei non posse comprehendi testificãs, ad hæreticorũ mox superbiã respectũ mentis reducit, qui alta sapere appetunt,

A & quod capere utcunq; nõ possunt, perfectè se scire gloriantur. Nam sequitur:

Quòd hæretici patrum instituta transgrediuntur, & actiuos uiros à ministerio sanctorum auertunt. *Cap. XXI.*

ALij terminos transtulerunt, diripuerunt greges, & pauerunt eos.]Quos aliorum nomine, nisi hæreticos designat, qui à sanctę Ecclesiæ gremio extranei existunt? Ipsi enim terminos transferunt: quia constitutiones patrum præuaricando transcendunt. De quibus nimirũ con

B stitutionibus scriptum est: Ne trãsgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. Qui greges diripiunt & pascunt: quia imperitos quosq; peruersis ad se persuasionibus trahunt, & doctrinis pestiferis ad interficiendum nutriunt. Nam quòd gregum nomine imperiti populi designentur, sponsi uerba testantur, qui spõsam suam alloquitur, dicens: Nisi cognoueris te ò pulchra inter mulieres, egredere & abi post uestigia gregum. id est, nisi honorem tuum, quo ad similitudinem Dei es condita, bene uiuendo co-

C gnoueris, à conspectu meæ contẽplationis egredere, & imperitorum uitã imitare populorum. Sequitur: Asinum pupillorum abegerunt, & abstulerunt pro pignore boue uiduæ.]Quos hoc loco pupillos accipimus, nisi electos Dei, in mẽtis teneritudine positos? q̃ magna fidei gratia nutriuntur, & patris sui iã pro se mortui faciẽ necdum uidẽt. Et sunt pleriq; in Ecclesia, qui quosdam conspiciunt cœlestia appetere, terrena omnia despectui habere, quamuis ipsi in huius mundi laboribus insudent, eis tamen quos ad cœle-

D stia anhelare conspiciunt, de rebus quas in hoc mundo possidẽt, huius uitæ adiutorium ferunt. Et quamuis ipsi agere spiritalia nequeant, ad summa tamen tẽdentibus libenter subsidia ministrant. Portare enim asinus onera hominum solet. Quasi ergo quidam asinus electorum est, qui terrenis actibus deseruiens, deportat onera usibus hominum. Et sæpe cum hæretici quemlibet talem à sanctæ Ecclesiæ gremio auertunt, quasi pupillorum asinũ abigunt: quia cum hunc ad perfidiam suã pertrahunt, à ministerio bonorum repel-

Prou. 22

22

Cant. 1

repellunt. Quæ autem uidua, nisi sancta Ecclesia debet intelligi, quę occisi uiri sui interim uisione priua a est? Bos autem huius est uiduæ, unusquisque prædicator. Et sæpe contingit ut hæretici peruersis suis dogmatibus ipsos etiā qui prę dicatores uidebantur, trahant. Bouem ergo uiduæ auferunt, cùm de sancta Ecclesia etiam prædicantem tollunt. Vbi rectè est adiunctum: Pro pignore. Pignus nāque cùm tollitur, aliud quidem est quod tenetur, sed tamē adhuc aliud quæritur. Et plerunque hæretici ideo eos conantur auferre qui prædicant, ut eorum etiā sequaces trahant. Pro pignore ergo bos uiduæ tollitur, quando idcirco ipse qui prædicabat rapitur, ut alij sequantur. Ex cuius ruina plerunque agitur, ut hi quoque sanctæ Ecclesiæ gremio exeant, qui in ea bonis moribus præditi, mites atq; humiles esse uidebantur. Vnde & subditur: Subuerterunt pauperum uiam, & oppresserunt pariter mansuetos terræ.] Paupertatis namq; nomine, sæpe humilitas designari solet. Et nonnunquam hi qui mansueti atque humiles uidentur, si seruare discretionem nesciūt, exemplis aliorum cadunt. Sunt uerò nonnulli hæretici, qui populis admisceri fugiunt, sed secessum uitæ secretioris petunt, qui plerūque eos quos inueniunt, eo amplius peste suæ persuasionis inficiunt, quo quasi ex uitæ meritis reuerentiores uidentur. De quibus subditur:

Quòd hęretici, ut sanctiores æstimentur, solitariam sibi uitam eligunt: & sanctorum uerba suo sensu exponentes, auditoribus suis panem præbent erroris. *Cap.* XXII.

23 ALij quasi onagri in deserto egrediūtur ad opus suum.] Onager enim agrestis est asinus. Et rectè hoc in loco onagris comparantur hæretici: quia in suis uolūtatibus dimissi, à uinculis sunt fidei & rationis alieni. Vnde scriptū est:
Hier. 2 Onager assuetus in solitudine, in desiderio animæ suæ atraxit uentum amoris sui. Onager quippe in solitudine assuetus est, quia dum terram cordis sui disciplinæ uirtute nō excolit, ibi habitat ubi fructus non est. qui in desiderio animæ suæ uentum amoris sui attrahit; quia ea

A quæ ex desiderio scientiæ in mente concipit, inflare præualent, & non ædificare. Contra quos dicitur: Scientia inflat, charitas uerò ædificat. Vnde hic quoque congruè infertur: Egrediuntur ad opus suum. Nō enim Dei sed suum opus peragunt, dum non recta dogmata, sed propria desideria sequuntur. Scriptum quippe est: Ambulans in uia immaculata, hic mihi ministrabat. Psa. 100 Qui ergo non in uia immaculata ambulat, sibi magis quā Domino ministrat. Sequitur: Vigilantes ad prædam preparant panem liberis] Ad
B prædam uigilant, qui uerba iustorum ad ad sensum proprium semper rapere conātur, ut per hæc peruersis filijs panem erroris parent. De quo uidelicet pane apud Salomonem uerbis mulieris, prauitatis hæreticæ typum gerentis, dicitur: Aquæ Prou. 9 furtiuæ dulciores sunt, & panis absconditus suauior. Sequitur: Agrum non suū demetunt, & uineam eius quem ui oppresserant, uindemiant.] Potest agri nomine, Scripturę latitudo signari, quam hæretici non suam demetunt: quia ex ea sententias longè à suis sensibus diuersas tollunt.
C Quæ uineæ quoque appellatione exprimitur, quia per ueritatis sententias botros uirtutum profert. Cuius uineæ dominū, idest Scripturę sacrę conditorem, quasi ui opprimunt: quia eius sensum in uerbis sacri eloquij inflectere uiolenter conantur, qui dicit: Seruire me Esa. 43 fecisti in peccatis tuis, præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis. Et eandem uineam uindemiant, qui ex ea sententiarum botros pro suę intelligentiæ intentione coaceruant. Potest agri uel uineæ
D nomine, uniuersa Ecclesia designari, quā peruersi prędicatores demetunt, & authorem eius in membris suis opprimendo uindemiant: quia creatoris nostri gratiā persequentes, dum quosdam de illa qui recti uidebantur rapiunt, quid aliud quā spicas uel botros animarum tollunt? De quibus adhuc subditur: Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes, quibus non est operimentum in frigore.] Sicut uestimenta corpus, sic bona opera protegunt animam. Vnde cuidam dici- Apoc. 16 tur, Beatus qui uigilat, & custodit uestimenta sua, ne nudus ambulet. Hæretici

itaque cùm in quorundam mentibus bona opera destruunt, nimirum uelamina indumentorum tollunt. Bene autem dicitur: quibus non est operimentum in frigore. *Ibidem* Operimentum quippe ad iustitiam pertinet, frigus ad culpam. Et sunt nonnulli qui in quibusdam rebus peccata faciunt, in quibusdam uerò recta opera sequuntur. Qui ergo ex alijs actiuus. delinquit, atque ex alijs iustitiam peragit, quid iste nisi in frigore uestitur? Et alget & tegitur: quia ex alio opere feruescit ad iustitiam, & ex alio frigescit ad culpam. Sed cũ hæretici bona opera talibus subtrahunt, agunt ne in frigore habeãt quo uestiantur. Rectè ergo dicitur: Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes, quibus non est operimentum in frigore: ut uidelicet solum culpæ frigus interimat, quos calor alterius operis ex parte

24 aliqua tegebat. Potest uero per frigus desiderium, per uestimentum operatio signari. Et sunt pleriq; qui adhuc peruersis desiderijs æstuant, sed contra se spiritaliter decertantes, rectis sibi operibus repugnant: & bonis actibus tegunt hoc quod sinistrum sibi resultare per tentationem sentiunt. Hi itaque unde mala desiderant, inde algent: unde autem bona operantur, inde uestiti sunt. Cum uerò hæretici peruersis allegationibus rectę fidei eis opera subtrahunt, quid agunt, nisi ut hi qui adhuc desideriorum carnalium frigora sentiunt, sine bonorum actuum uestimento moriantur? Sequitur: Quos imbres montium rigant, & non habentes uelamen, amplexantur lapides.] Imbres montium sunt uerba doctorum. De quibus montibus uoce sanctæ Ecclesiæ dicitur: Leuaui oculos meos ad montes. Hos itaq; imbres montium rigant, quia sanctorum patrum fluenta satiant. *Ps. 120* Velamen autem, ut iam prædiximus, boni operis tegmen accipimus, quo quisq; tegitur, ut ante omnipotentis Dei oculos, prauitatis eius fęditas operiatur. Vnde scriptum est: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt *Psal. 31* peccata. Quos autem lapidum nomine, nisi fortes in sancta Ecclesia uiros accipimus? quibus per primum pastorem dicitur: Et uos tanquam lapides uiui super-

A ędificabimini. Hi itaque qui de nullo suo opere confidunt, & ad sanctorum martyrum protectionem currunt, atque ad sacra eorum corpora fletibus insistũt, promereri se ueniam eis intercedentibus deprecantur. Quid ergo isti in hac humilitate faciunt, nisi quia bonę actionis uelamen non habent, lapides amplexantur? Sequitur:

Descriptio persecutionis, quam in membris suis sancta Ecclesia ab hæreticis patitur.

Cap. XXIII.

B VIm fecerunt deprædantes pupillos, & uulgum pauperem spoliauerunt.] Cum prosperitatem uitæ præsentis hæretici non habent, infirmis mẽtibus uerbis blandioribus peruersa persuadent. Si qua uerò illis prosperitas temporis præsentis arriserit, etiam uiolenter trahere quos præualent, non desistunt. Pupillorum itaque nomine designantur hi qui adhuc sunt teneri intra sanctam Ecclesiã constituti, quorum uitam misericors pater moriendo seruauit: qui ad bonam iã intentionem deducti sunt, sed adhuc in

C bonis actibus nulla uirtute roborantur. Hæretici igitur deprędantes pupillos uim faciunt: quia contra infirmas fideliũ mentes, uerborum & operum uiolentia grassantur. Vulgus autem pauper, est populus indoctus: qui si ueræ sapientiæ diuitias haberet, uestimentum suæ fidei nequaquam amitteret. Quasi quidam quippe intra sanctam Ecclesiã senatores sunt uiri doctiores: qui cum scientiam in corde multiplicant, ueris apud se diuitijs abundant. Sed hæretici uulgum pauperẽ spoliant: quia dum doctos non præua-

D lent, indoctos quosque à uelamine fidei prędicatione pestifera denudant. Sequitur: Nudis & incedentibus absq; uestitu, & esurientibus tulerunt spicas.] Quod ait nudis, hoc replicat absq; uestitu. sed aliud est nudum esse, aliud nudũ incedere. Omnis enim qui nec bona nec mala operatur, nudus est & ociosus: qui autẽ mala agit, nudus incedit: quia siue uelamine boni operis per iter prauitatis pergit. Sunt uerò nonnulli qui malũ suæ nequitiæ cognoscentes, satiari pane iustitiæ festinãt, percipere sacri eloquij dicta desiderant

rant qui quoties patrum sententias pro ædificandis mētibus in cogitatione uersant, quasi de bona segete spicas portant. Hæretici igitur nudis & incedentibus absq; uestitu, & esurientibus spicas tollunt: quia siue quidam ociosi sint, & in nullis se bonis exerceant, seu per iter impudicitiæ absque uelamine boni operis pergāt, etiam si quando iam ad pœnitentiā redire cupiunt, & pabulum uerbi concupiscunt, eis esurientibus spicas tollūt: quia in eorum mente perniciosis persuasionibus patrum sententiam destruunt. Nec immeritò spicas signare patrum sententias dicimus, quia sæpe dum per figurata eloquia proferuntur, ab eis tegmen literæ quasi aristarū paleas subtrahimus, ut medulla spiritus reficiamur. Sequit: Inter aceruos eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sitiunt.] Omnes qui sanctam Ecclesiam persequuntur, quid aliud quam torcular calcant? quod diuina agi dispositione permittitur, ut animarum botri in spiritale uinum defluant, quæ carne corruptibili exutæ, ad regna cœlestia uelut in apothecam currant. Nam iniusti dum iustos deprimūt, quasi botros sub pedibus mittunt. Compressi autem botri ad superni conuiuij satietatem exuberāt, qui prius quasi in huius aeris libertate pendebant. Vnde Dauid propheta sanctæ Ecclesiæ afflictionē conspiciens, psalmum pro torcularibus scribit. Sed omnes qui uitam fideliū persequuntur, calcant & sitiunt: quia agendo crudelia ferociores fiunt, & impietatis suæ meritis cæcati, eo ambiunt grauiora facere, quo iam grauia fecerūt. Hæretici autem cùm per se potestatem persecutionis non habent, huius seculi potētes commouent, eorumq; mentes ad persequendum trahunt, & quibus ualent persuasionibus accendunt. Quos cum crudelia agere contra catholicorum uitam conspiciunt, quasi in ipso solis feruore requiescunt. Bene ergo nunc dicit: Inter aceruos eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sitiunt, quia eorū se multitudini adiuugunt, quos iam uident grauia agere, & adhuc sitire grauiora. Quorum feruor dum eorum desideria satiat, in eorum actibus, quasi in meridie

A quiescunt. Sequitur: De ciuitatibus fecerunt uiros gemere.] Quia ciuitates à conuiuentibus populis appellantur, nō immeritò ciuitatum nomine ueræ sunt fidei Ecclesiæ designatæ quæ in singulis mundi partibus positæ, unam catholicā faciunt, in qua fideles omnes de Deo recta sentientes concorditer uiuunt. Hanc itaq; in Euangelio Dominus conuiuantium populorum etiam per locorum distinctionem concordiam designauit, cū satiaturus de quinq; panibus populum, quinquagenos per turmas uel centenos B discumbere præcepit, ut uidelicet turba fidelium escam suam & locis disiuncta, & moribus cōiuncta perciperet. Iubilæi quippe requies quinquagenarij numeri mysterio continetur, & quinquagenarius bis ducitur, ut ad centenarium perducatur quia ergo prius à malo quiescitur opere, ut post anima plenius quiescat in cogitatione, alij quinquageni, alij autem centeni discumbunt, quoniam sunt nonnulli qui iam à prauis actibus habēt requiem operis, & sunt nonnulli qui à peruersis cogitationibus habent iam re- C quiem mentis. Hæretici igitur quia peruersis sæpe huius mundi potentibus adhærentes, bonorum socialem uitam atque concordiam persequuntur, rectè nūc dicitur: De ciuitatibus fecerunt uiros gemere. Quos rectè beatus Iob memorat uiros, quia illos magis hæretici extinguere ambiunt, qui perfectis gressibus per uiam Dei nō fluxè & eneruiter, sed uiriliter currunt. Qui cum uulnus perfidiæ ingeri in paruulorū fidelium mente cōspiciūt, semper ad clamorem & gemitus redeunt. Vnde & rectè dicitur: Et anima D uulneratorum clamabit, & Deus inultū abire non patitur. Vlneratur quippe anima iustorū, cùm fides turbatur infirmorum, quibus iam hoc ipsum clamare, est de alieno lapsu tabescere. Sed Deus inultum abire nō patitur: quia etsi iusto ordine iniustum aliquid fieri iustè permittit, inultum tamen abire non sinit iniustum quod iustè fieri permisit: quia & per reproborum iniustitiam quasdam quas inesse considerat culpas percutit electorū, & tamen æterna iustitia ferire non negligit iniustitiam ferientiam. Sequitur:

Margin: 26 — *Mat. Mar. 6. Luc. 9. Ioan.*

Quod

*Quòd hæretici qui bona quæ intelligunt, malè
interpretando peruertunt, & facere contem
nunt, postmodum ita dantur in reprobum
sensum, ut faciant ea quæ non conueniunt,
nec hoc ipsum intelligunt, quod male agunt.
Caput XXIIII.*

IPsi fuerunt rebelles lumini.] Plerun-
que peruersi & cognoscunt recta quæ
sequi debeant, & tamen sequi despiciunt
quę cognoscunt. Lumini ergo rebelles
sunt, quia sua desideria sequendo, bonũ
despiciunt quod nouerunt. Qui ergo nõ
per ignorantiam, sed per superbiam de-
linquunt, elationis suæ scutum iaculis
ueritatis obijciunt, ne salubriter in cor-
de feriantur. Ex qua uidelicet eorum
superbia agitur, ut quia uolunt facere
quæ cognoscũt, nec cognoscant iã bona
quæ faciant, sed sua eos cæcitas à uerita-
tis lumine funditus excludat. Vnde &
aptè subditur: Nescierunt uias eius, nec
Rom. 1. reuersi sunt per semitas illius.] Qui
enim prius sciendo rebelles sunt, post-
modum cæcantur ut nesciant, sicut de
quibusdam dicitur: Quia cum cogno-
uissent Deum, non sicut Deum glorifi-
cauerunt, aut gratias egerunt. De quibus
paulo pòst additur: Tradidit illos Deus
in reprobum sensum, ut faciant ea quæ
non conueniunt. Quia enim glorificare
noluerunt quem cognouerant, reprobo
sensui traditi, ad hoc relicti sunt, ut nesci
rent iã pensare mala quæ faciebant. Bene
27 autem dicitur: Nescierunt uias eius,
nec reuersi sunt per semitas illius. Angu
stior quippe est semita quam uia. Qui au
tem bona manifestiora agere cotemnũt,
nequaquam ad subtiliora intelligẽda per
ueniunt. Expectauit autẽ omnipotens
Deus ut per eius semitas pergerent: sed
utinam per eas uel reuerti noluissent, ut
uitæ itinera quæ noluerunt per innocen
tiam, saltem per pœnitentiam tenerent.
Qua in re quanta sint misericordiæ uisce
ra Dei omnipotentis ostenditur, qui eos
quos à se discedentes aspicit, ut reuertan
tur quærit. Vnde post enumeratas culpas
delinquentium, synagogam per uocem
Hier. 3. propheticam reuocat, dicens: Ergo saltẽ
amodò uoca me, pater meus, dux uirgini
tatis meæ tu es. Sequitur:

A *Quod qui in fraterno odio sunt, homicidæ dicã-
tur. Caput XXV.*

MAne primo consurgit homicida, in-
terficit egenum & pauperem, per no
ctem uerò erit quasi fur.] Cum homicida
in nece proximorum per nocturnum ma
ximè silentium soleat grassari, cur hoc in
loco mane primo consurgere ad interfi-
ciendum egenum & pauperem dicitur,
in nocte uerò quasi fur esse perhibetur?
Sed ipsis uerbis literę dum sibi non con
gruunt, ad indaganda spiritus secreta re
B uocamur. In scriptura sacra mane aliquã
do aduentus dominicæ incarnationis,
aliquando aduentus iam terribilis & di
stricti iudicis, aliquando uerò præsentis
uitæ prosperitas poni consueuit. Mane
etenim aduentus dominicæ incarnatio
nis extitit, sicut Propheta dicit: Venit Esa. 21.
mane & nox, quia & nouæ lucis primor
dia in redemptoris præsentia fulserunt,
& tamen à persecutorum cordib. perfidiæ
suæ tenebræ non sunt detersæ. Rursum
per mane aduentus iudicis designatur.
Vnde per Psalmistam dicitur: In matuti Ps. 100
C nis interficiebam omnes peccatores ter
ræ. sicut & electorum quoque personam
exprimens, ait: Mane astabo tibi, & uide Psal. 5.
bo. Rursum per mane præsentis uitæ pro
speritas designatur, sicut per Salomonem Eccl. 10
dicitur, Væ tibi terra, cuius rex est puer,
& cuius principes mane comedunt.
Quia enim mane primum diei tempus
est, & uesperæ extremum, nequaquam re-
ficiendi sumus de huius uitæ prosperita
te quæ præuenit, sed de his quæ in fine
diei, id est, in mundi termino sequuntur.
Mane ergo comedunt, qui de huius mũ
D di prosperitatibus extolluntur, & dum
præsentia uehementer curant, futura nõ
cogitant. Omnis enim qui odit fratrem 1. Ioan 3
suum, homicida est. Mane itaque primo
consurgit homicida, quia in pręsentis ui
tæ gloria puersus quisq; erigitur, & illo-
rum uitã deprimit, qui dum sequentem
gloriã sitiunt, quasi satiari in uespere ex-
quirunt. Prauus etenim quisq; in hoc
mundo dignitatem transitoriæ potesta
tis arripiẽs, tanto se acrius ad peragenda
mala dilatat, quanto per charitatis uisce
ra nullũ amat. Quoties enim cogitationi
bus

bus contra bonos sæuit, totiens innocentium uitam interimit. qui si disponēte Deo subitò gloriam acceptæ potestatis amiserit, locum mutat, sed mentē nō mutat, quia ad hoc protinus dilabitur,
28 quod subinfertur: Per noctem uerò erit quasi fur.] In nocte quippe tribulationis atque delectionis suæ, & si exerere crudelitatis manum non ualet, eis tamē quos præualere conspicit, consilia peruersitatis præbet. Huc istucque discurrit, & quęque potest in bonorum læsionem suggerit. Qui rectè quasi fur dicitur, quia in ipsis suis peruersis consiliis metuit ne deprehendatur. qui ergo contra egenum & pauperem mane homicida est, per noctem quasi fur absconditur, quia peruersus quisque qui in prosperitate uitę præsentis humilium uitam deprimendo interimit, in aduersitate atque deiectione positus, per iniqua consilia latenter lædit, atque id quod per se explere non ualet, adhærendo huius mūdi potentibus exercet. Sequitur: Oculus adulteri obseruat caliginem, dicens: Non me uidebit oculus.] Hoc etiam iuxta literam nil obstat intelligi, quia qui adulterium perpetrare desiderat, tenebras exquirit. Sed quia contra hæreticos sententia promit, dignum est ut hoc quod dicitur, mysticè sentiatur. Nam Paulus ait: Non enim sumus sicut plurimi adulterantes uerbū Dei. Adulter quippe in carnali coitu nō prolem, sed uoluptatem quærit. Et peruersus quisque ac uanæ glorię seruiens, rectè adulterari uerbum Dei dicitur: quia per sacrum eloquium non Deo filios gignere, sed suam scientiam desiderat ostēdere. Quem enim libido gloriæ ad loquēdum trahit, uoluptati magis quam generationi operam impendit. Vbi & aptè subditur: Non me uidebit oculus. quia adulterium quod in mente agitur, ualde est difficile ut ab humano uisu penetretur. quod peruersa mens tanto securius perpetrat, quanto se ab hominibus uideri non metuit quos erubescat. Sciendum quoque est, quia sicut is qui adulterium facit, carnem alienę coniugis sibi illicitè coniungit, ita omnes hęretici cum fidelem animam in suo errore rapiunt, quasi coniugem alienam tollunt, quia uidelicet mens Deo spiritaliter inhęrens, & ei quasi in quodam amoris thalamo coniūcta, cum peruersis persuasionibus ad prauitatem dogmatis perducitur, quasi aliena coniunx à corruptore maculatur. Bene aūt subditur: Et operiet uultū suū.] Idcirco faciem suam adulter operit, ne cognoscatur. Omnis autem qui sentiendo uel agendo nequiter uiuit, uultum suum operit, quia ad hoc peruersitate dogmatis uel operis tendit, ut ab omnipotente Deo in iudicio recognosci non possit. Vnde quibusdam in fine dicturus est: Nunquam noui uos, discedite à me qui operamini iniquitatem. Quid autem uultus cordis humani est, nisi similitudo Dei? Quem uidelicet uultum peruersus operit, ut cognosci nequeat, cùm uitam suam uel malis actibus, uel perfidię errore confundit. Sed talis quisque cum prosperitate uitę præsentis iustos fulciri conspicit, eis peruersa suadere minimè præsumit, si qua uerò illos procella aduersitatis inuenerit, ad uerba protinus pestiferę persuasionis erumpit. Vnde & subditur: Perfodiunt in tenebris domos, sicut in die condixerāt sibi, & ignorauerunt lucem.] Quid namque hoc loco domorum nomine, nisi conscientię designantur in quibus habitamus, cum tractando quid agimus? Vnde cuidam sanato dicitur: Vade in domum tuam ad tuos, & annuncia illis quanta tibi dominus fecerit, id est à peccati iam uitio securus ad conscientiam reuertere, & in uocē pędicationis excitare. Iusti itaque cum in pręsenti seculo die prosperitatis clarescunt, eis errorum magistri peruersa suadere metuunt. Sed consilia exquirunt, deiectionem prosperitatis eorum summopere pręstolantur, ut aduersitatis tenebris eorum mentes suadendo perfodiāt, quibus prospere uiuentibus peruersa loqui minimè audebant. quos mox in aduersitate ut uiderint, exurgunt & non nisi ex peccati merito talia illos perpeti asserunt, quia solam præsentis uitæ gloriā diligentes, flagellum damnationem credūt. In tenebris ergo domos perfodiunt, quia bonorum mentes ex ipsa corū corrumpere aduersitate moliuntur. Bene autem dicitur: Sicut in die condixerant sibi.

Marginal notes: 2. Co. 4 · Mat. 7 · Luc. 8.

sibi. quia cum iustos conspicerent prospe
ritatis luce claruisse, quoniam loqui non
poterant, ad maligna solummodo con-
29 tra eos consilia uacabant. Siue autem hę
retici siue peruersi quilibet, cùm iustos in
deiectione conspiciunt, gaudent, cum
uerò eos ad regendæ potestatis uiderint
culmē erūpere, pturbant᷑, metuūtq; afflictio
nibus tabescūt. Vnde & subdit᷑: Si subitò
apparuerit aurora, arbitrantur umbram
mortis. Iniqui semper afflictionem fide-
lium expectant, eosq; in tribulatione ui
dere desiderant. Et in tenebris domos per
fodiunt, dum cor innocentium, sed tamē
infirmorum, deiectionis tēpore pessima
collocutione corrūpunt. Sed plerunq; cō
tingit ut dum bonos quosq; in deiectio-
ne conspiciunt, subitò occulta dispensa-
tione diuina iustus quispiam qui uideba
tur oppressus, aliqua seculi potestate ful-
ciatur, eique prosperitas uitæ præsentis
arrideat, quem prius aduersitatis tenebræ
premebant. Quam nimirum prosperitatē
illius cum peruersi conspiciunt, sicut di-
ctum est, perturbantur. Mox enim ad cor
da sua redeūt, ante mentis oculos reuo-
cant quicquid se peruersè egisse memine
runt, uindicari in se omne uitium formi-
dant, & unde lucet ille qui potestatem su
scipit, inde peruersus quisque qui corrigi
metuit, in tristitia tenebrescit. Bene ergo
dicitur: Si subitò apparuerit aurora, arbi-
trantur umbram mortis. Aurora quippe
mens iusti est, quæ peccati sui tenebras de
serens, ad lucem iam erumpit æternita-
tis, sicut de sancta quoque Ecclesia dicit᷑:
Cant. 6. Quæ est ista quæ progreditur quasi auro-
ra consurgens? Quo igitur iustus quisq;
iustitiæ luce irradians, in præsenti uita
honoribus sublimatur, eo ante peruerso
rum oculos tenebræ mortis fiunt, quia
qui peruersa se egisse meminerunt, corri-
gi pertimescunt. Semper nanque deside-
rant in suis prauitatibus relaxari, incor-
recti uiuere, & de culpa gaudium habere.
Quorum ipsa lethalis lætitia conuenien-
ter exprimitur, cum protinus subinfert᷑:
Et sic in tenebris quasi in luce ambulant.
Peruersa etenim mente gaudent in faci-
noribus, per culpam suam quotidie ad
supplicium trahuntur, & securi sunt. Vn
de & per Salomonem dicitur: Sunt im-

A pij qui ita securi sunt, quasi iustorum fa- Eccle. 8.
cta habeant. De quibus rursum scriptum
est: Qui lætantur cum malè fecerint, & Prou. 2.
exultant in rebus pessimis. Sic itaque in
tenebris quasi in luce ambulant: quia
ita gaudent in nocte peccati, ac si eos lux
iustitiæ circunfundat. Vel certè quia te-
nebræ uitam præsentē non inconuenien
ter exprimunt, in qua alienæ conscientię
non uidentur. Lux uerò nostra, patria æ-
terna est, in qua dum uultus aspicimus,
corda in nobis nostra uicissim uidemus.
Iniqui autem qui uitam præsentem iā
B diligunt, atque hæc exilij tempora com-
plectuntur, ac si iam in patria regnent,
rectè dicitur: Sic in tenebris quasi in luce
ambulant, quia sic in præsenti cæcitate
læti sunt, ac si iam æternæ patriæ luce per
fruantur. Sequitur: Leuis est super faciē 30
aquæ.] A plurali numero ad singularem
redit: quia plerunq; unus mala inchoat,
& imitando multi subsequuntur. Sed
eius principaliter culpa est, qui peruersis
sequētibus exempla prębuit iniquitatis.
Vnde ad illum redit crebrò sentētia, qui
author extitit in culpa. Aquæ autem su-
C perficies huc illucque aura impellitur, &
nulla stabilitate solidata passim mouet᷑.
Iniqui igitur mens plus quàm aquæ su
perficies leuis est, quia quælibet hanc au
ra tentationis attigerit, sine tarditate ali
qua retractationis trahit. Si enim cor
fluxum cuiuslibet peruersi cogitamus, qd
aliud quàm in uento positam aquæ super
ficiem cernimus? Nunc namque illum
aura superbiæ impellit, nūc aura luxuriæ
nunc aura inuidiæ, nunc aura fallaciæ
pertrahit. Super faciem ergo aquæ leuis
est is, quem quilibet erroris uentus cùm
D uenerit impellit. Vnde bene quoque per
Psalmistam dicitur: Deus meus pone il Psal. 82.
los ut rotam, & sicut stipulam ante faciē
uenti. Vt rota quippe ponuntur iniqui,
quia in circuitu laboris missi, dū ea quæ
antè sunt negligunt & ea q̄ deserēda sunt
sequunt᷑, ex posterioribus eleuant᷑, & in
anterioribus cadunt. Qui rectè quoq; sti
pulæ ante faciē uēti cōparātur qa irruēte
aura tētationis, dū nulla subnixi sunt ra
tiōe grauitatis, eleuant᷑ ut corruāt, & sępe
eo se alicuius meriti existere ęstimāt, quo
eos in alta flatus erroris portat. Sequit᷑.

Quod

Quod hæretici quia nec in fide Ecclesiæ, nec in uia charitatis ambulant, etsi ab hominibus ad tempus uidentur benedicti, ipsi tamen maledictione æterna damnantur. Cap. XXVI.

A MAledicta sit pars eius in terra, nec ambulet per uiam uinearũ.] Quisquis in uita præsenti recta agit, & aduersa sustinet, laborare quidem in aduersitate cernitur, sed ad benedictionem hæreditatis perpetuæ cõsumatur. quisquis uerò peruersa agit, & tamen prospera recipit, seq; à malis nec acribus donorũlargitate compescit, prosperari quidem conspicit, sed reatu perpetuæ maledictionis ligat. Vnde rectè nũc dicit: Maledicta sit pars eius in terra. quia etsi ad tempus benedicitur, in reatu tamen maledictionis tenetur. De quo & aptè subditur: Nec ambulet per uiam uinearum. Via nanque uinearum est rectitudo Ecclesiarum. Qua in re siue hæreticum siue carnalem quempiam nil obstat intelligi, quia uia uinearum, id est rectitudo Ecclesiarum amittitur, dum uel fides recta, uel rectitudo iustitiæ non tenetur. Ille namque per uiam uinearum ambulat qui sanctæ uniuersalis Ecclesiæ prædicationem pẽsans, neque à fidei, neque à bonorum actuum rectitudine declinat. In uia quippe uinearum ambulare, est sanctæ Ecclesiæ patres uelut dependentes botros aspicere, quorum uerbis dum intendit in labore itineris, amore debriatur æternitatis. Sequit:

Quod quidam sicut in peccato immoderati fuerunt, & ultra modum frigidi, ita cum calescere incipiunt, nimij sunt, nec in aliquo habẽt mensuram. Cap. XXVII.

AD nimium calorẽ transeat ab aquis niuium.] Idcirco iniquitas frigori comparatur, quia peccantis mentem torpore constringit. Vnde scriptum est: Sicut frigidam facit cisterna aquam suam, sic frigidam fecit malitiam suam. Quo cõtrà charitas calor est: quia uidelicet mentem accendit quam replet. De quo calore scriptum est: Abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Et sunt nonnulli qui dum iniquitatum suarum frigora declinant, ad ueram fidem uel ad sanctitatis habitum ueniunt. Sed quia ... quam necesse est de suis sensibus p... mittunt, sæpe in fide quam accip... ea quæ non capiunt perscrutari uo... ut ratione magis in Deo quàm ... teneantur. Quia uerò humana mens perscrutari non ualet diuina secreta: omne quod ratione perscrutari non possunt, credere contemnunt, & per inquisitionem nimiam in errorem labuntur. Hi itaque cum needum crederent, uel adhuc ad iniquitatis opera uacarent, aquæ niuium fuerunt. Sed cum carnalia facta deserentes, in fide ad quam perducti sunt, plus appetunt perscrutari quam capiunt: amplius profectò calent, quàm calere debuerunt. Bene ergo de hoc peruerso quolibet prophetantis duntaxat sententia, non optantis dicitur: Ad nimium calorem transeat ab aquis niuium. ac si aperte diceretur: Qui humiliter sub disciplinæ uinculo non restringitur, ab infidelitate sua, uel peruersi operis frigore, per immoderatam sapientiam in errorem labitur. Vnde bene quoque egregius prædicator discipulorum suorum cordibus hunc exquisitæ sapientiæ nimium calorem deuitans, ait: Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Rom. 12. Ne fortasse nimius calor interimeret, quos prius aquæ niuium, id est, infidelitas uel torpentium actionum frigora morituros tenebant. Et quia ualde difficile est, ut is qui se sapientem æstimat, mentem ad humilitatem reducat, & recta prædicantibus credat, sensumque suæ peruersitatis abiiciat, rectè subiungitur:

Hier. 6 (margin); Mat. 24 (margin)

Quod peccatum usq; ad inferos dicitur, quod ante mortem per pœnitentiam non emendatur. Cap. XXVIII.

ET usque ad inferos peccatum illius.] Peccatum quippe usq; ad inferos ducit, quod ante finem uitæ præsentis per correctionem ac pœnitentiam non emẽdatur. De quo uidelicet peccato per Ioannem dicitur: Est peccatum ad mortem, non pro illo dico ut roget quis. 1. Ioan 5 Peccatũ nanque ad mortem, est peccatum usque ad

ad mortem : quia scilicet peccatum quod A
hic non corrigitur, eius uenia frustra
postulatur. De quo adhuc subditur:
Obliuiscatur eius misericordia.] Omnipotentis Dei misericordia obliuisci eius
dicitur, qui omnipotentis Dei iustitiæ
fuerit oblitus : quia quisquis eum nunc
iustum non timet, postea inuenire non
ualet misericordem. Quæ nimirum sententia non solum ei intenditur, qui ueræ
fidei prædicamenta deserit, sed etiam qui
in fide recta positus carnaliter uiuit: quia
ultio æternæ animaduersionis non euaditur, utrum in fide, an in opere pecce- B
tur. nam etsi damnationis dispar est qualitas, culpæ tamen quæ nequaquam per
pœnitentiam tergitur, nulla absolutionis suppetit facultas. Sequitur:

Quòd carnalis dulcedo delectationis in cõsciẽtia nutrit uermen doloris & tota carnalis uoluptas ad putredinem fœtoris festinat. Cap. XXIX.

DVlcedo illius uermis.] Qui in hoc
appetit mundo prosperari, cæteros
excedere, rebus & hominibus tumere C
huic nimirum cura secularis in delectatione est, & quies in labore. Valde etenim fatigatur, si desit cura seculi qua fatigetur. Quia autem naturæ est uermiũ,
momentis singulis incessanter moueri,
nó immeritò signatur nomine uermium
inquietudo cogitationũ. Peruersæ itaque
mentis dulcedo uermis est: quia inde delectabiliter pascitur, unde per inquietudinem incessanter agitatur. Potest quoq;
apertius uermis nomine caro designari.
Vnde & superius dicitur: Homo putredo, & filius hominis uermis. Luxuriosi D
igitur cuiuslibet atque carnis uoluptatibus deditì, quanta sit cæcitas demonstratur, cum dicitur: Dulcedo illius uermis. Quid nanque caro, nisi putredo ac
uermis? Et quisquis carnalibus desideriis anhelat, quid aliud quam uermen
amat? quæ enim sit carnis substantia, testantur sepulchra. Quis parentum, quis
amicorum fidelium, quamlibet dilecti
sui tangere carnem scaturientem uermibus potest? Caro itaque cum concupisci
tur, penseturquis sit exanimis, & intelligitur quid amatur. Nil quippe sic ad edomandum desideriorum carnalium appetitum ualet, quam ut unusquisque hoc
quod uiuum diligit, quale sit mortuum
penset. Considerata etenim corruptione
carnali, citius cognoscitur, quia cum illicite caro concupiscitur, tabes desideratur.
Bene ergo de laxuriosi mente dicitur: Dulcedo illius uermis, quia is qui in desiderio carnalis corruptionis æstuat, ad fœtorem putredinis anhelat. Hęc, sicut in huius partis tertię initio promisisse me memini, sub breuitate transcurri, ut ea quę
in hoc opere sequuntur, quia magna obscuritate implicata sunt, opitulante Deo
latius disserantur.

Libri decimisexti Moralium sancti Gregorij, tertiæ partis Operis totius finis.

B. GREGORII EXPOSITIONIS MORALIS

LIBER DECIMVSSEPTIMUS, continuans textum capitis XXIIII. sancti Iob.

Caput I.

QVotiens in sancti uiri historia
per nouum uolumen enodare
mysterium typicę expositionis
aggredimur, oportet ut ex eiusdem uiri uel nomine uel passione significationem mysticam principaliter proferamus : quatenus habitaculorum more,
dum superscriptionem tituli in ipsa postis fronte præfigimus, quia cuius est domus agnoscitur, securius intretur. Crebrò autem dixisse me memini, quoniam
beatus Iob passiones redemptoris nostri
eiusq; corporis, id est sanctæ Ecclesiæ, &
passione sua signauit, & nomine. Iob
quippe interpretatur dolens. Et quis
alius in hoc dolente figuratur, nisi is de
quo scriptum est: Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse Esa. 54
portauit? De quo rursum dicitur: Liuore
eius sanati sumus. Amici uerò eius, hæ- Ibidem
reticorum speciem tenent, qui, ut sæpe
iam diximus. Deum dum defendere nitun-

tuntur, offendunt. Sanctus ergo uir per uulnera & uerba sic loquatur sua, ut etiã nostra significet, & plerunque per prophetiæ spiritum uentura narret, præsentia transcendat: nonnunquam uerò sic de præsentibus disserat, ut de futuris reticescat. Cognita itaque discretionis huius custodia, cum immutatione uocis illius nostra quoque intelligentia alternet, ut tanto uerius eius sensibus congruat, quanto se & cum eius uocibus immutat. Verbis itaque præcedentibus sanctus uir per disertas prudentiæ arte sententias iniqui cuiuslibet culpas protulit, & quàm sit dãnanda eius actio expressit. De cuius pœna mox subiicit, dicens:

Quod malorum uiam in eo uidet Deus, quod iudicat: in eo quod non miseretur, ignorat. Cap. II.

NOn sit in recordatione, sed conteratur quasi lignum infructuosum.] In recordationem enim conditoris non reducitur, quisquis usque ad finem uitæ uitiis subiugatur. Nam si hunc superni respectus memoria tangeret, proculdubio ab iniquitate reuocaret. Eius quippe merita exigunt, ut funditùs ab authoris recordatione deleatur. Sciendum uerò est, quòd recordari Deus nequaquam propriè dicitur. Qui enim obliuisci nõ potest, quo pacto recordari potest? sed quia eos nos, quorum recordamur, amplectimur: ab his autem quorum obliuiscimur, elongamur, humano usu & recordari Deus dicitur, cum dona tribuit: & obliuisci, cùm in culpa derelinquit. Sed quia cuncta pensat, cuncta sine intermissionis alternatione considerat, & recordatur bonorum, quorum tamen nunquam obliuiscitur, & nullatenus recordatur malorum, quos tamen per iudiciũ semper intuetur. Quasi enim redit ad bonorum memoriam, quam tamen nunquam deseruit, & quasi nequaquam malos respicit: quorum tamen facta considerat, sed super hæc damnationis iudicium in ultimis seruat. Hinc enim scriptum est: Oculi Domini contemplantur bonos & malos. Hinc per Psalmistam

A dicitur: Vultus Domini super facientes mala: ut perdat de terra memoriam eorum. Considerat igitur quos puniat, sed eosdem ipsos antè non uidit, quos nescit. Nam quibusdam in fine dicturus est: Nescio uos unde sitis: discedite à me omnes operarij iniquitatis. Miro igitur modo prauorum uitam & intuetur & obliuiscitur: quia quos per districtionẽ sententiæ iudicat, quantum est ad memoriam misericordiæ ignorat. Qui quoniã in eius recordationem non ueniunt, quasi infructuosum lignum ex eius iudi- *Mat. 7.*

B cio conteruntur. Terra quippe eos temporali sumptu aluit, prædicationis desuper pluuia infudit. Sed quia eorum uita nequaquam fructum boni operis protulit, iratus hanc agricola abscidit, ut iuxta ueritatis sententiam locum non occupet, quem tenere alius ad fructum ualet. De hoc infructuoso ligno per Ioannem dicitur: Iam securis ad radicem arboris posita est. Omnis ergo arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Hoc autem loco ut æterna reprobi supplicia designentur,

C nequaquam lignum dicitur abscondi, sed cõteri, quia uidelicet reprobos mors quidem carnis abscindit, sed pœna subsequens conterit. Quasi enim hic inciditur, cùm à præsenti uita separatur. Sed in gehenna conteritur, cùm perpetua dãnatione cruciatur. Vir autem sanctus, quia districtam peruersi pœnam protulit, protinus ad culpam recurrit: ut ex iniustitiæ immensitate edoceat, quòd tãta eius damnatio non sit iniusta. Sequit:

D *Quod reprobi infructuosam carnem in huius mundi delitijs enutriunt, & animam Christo marito uiduam contemnunt. Cap. III.*

PAuit enim sterilem, & quæ non parit, & uiduæ bene non fecit.] Quæ hoc loco sterilis, nisi caro nominatur? quæ dum sola præsentia appetit, bonas gignere cogitationes nescit. Quæ autem uidua, nisi anima nuncupatur? quã quia sibi conditor coniungere uoluit, ad thalamum uteri uirginalis uenit, Psalmista attestante, qui ait: Et ipse tanquam sponsus, procedens de thalamo suo. Quæ re-

ctè uidua dicitur: quia eius uir pro ea mortem pertulit, & nunc in cœli penetralibus ab eius oculis occultus, quasi in parte alterius regionis uiuit. Iniquus er-
2 go sterilem pascit, & uiduæ bene facere negligit: quia carnis desiderijs seruiens, curam animæ uitamq; contemnit. Tota namque intentione omnique studio cogitat, quomodo sine ullis necessitatibus caro moritura subsistat, & curare animæ uitam despicit, quæ uel in morte, uel in beatitudine proculdubio in perpetuum uiuit. Rectè autem diceretur: Pauit sterilem, protinus adiungitur: Et quæ non parit. quasdam namque ex sacra historia fœminas nouimus steriles extitisse, & tamen in tempore extremo peperisse. Caro autem non solum sterilis, sed etiam quæ non parit dicitur: quia suo sensu bonas cogitationes gignere, nec in ultimis ualet à uigore enim iam proprio deficit, & tamen adhuc transitoria concupiscere non desistit: iamq; à pristino robore lassata, penè ab ipso quem diligit mundo repellitur, & tamen adhuc an nisu reprobo obtinere tēporalia conatur. Agere iam peruersa sufficit, sed tamen cogitare uel quæ non agit, nequaquam desistit. Rectè ergo non solum sterilis, sed rtiam non pariens dicitur, quia suo sensu, ut diximus, ad bonæ cogitationis prolem, nec cum infirmata fuerit, fœtatur. Quod tamen intelligi etiam de hæreticis prædicantibus potest. Vnusquisque enim prædicator erroris, dum plebem extra unitatem Ecclesiæ positam docet, profectò sterilem & eam quæ pare non ualet pascit: quia & ei usum sui re non ualet pascit: quia & ei usum sui laboris impendit, quæ spiritales fructus nequaquam reddit. Bene autem uiduæ non facit, quia uidelicet sanctæ uniuersali Ecclesiæ, cuius uir aduersa mortis pertulit, uiuere ac deseruire contemnit. Viduæ enim benefacere, est in eius quæ mortui uiri sui amore conteritur, conso-
Psal. 68 latione laborare. Vnde & Psalmistæ uoce eadem hæc uidua scilicet sancta Ecclesia, queritur dicens: Consolantem me quæsiui, & non inueni. Tunc solum quippe consolantem inuenit, cum ex ea morte, quam uir eius pertulit, multos intra semetipsam surgere ad uitam cernit. Sæpe autem prædicator erroris, huius mūdi diuitibus iungit' qui, pro eo quod terrenis occupationibus incubant dictorum deprehendere astutias ignorant, & cùm potentes esse exterius amant, & cùm potentes esse exterius ambiunt, peruersæ prædicationis laqueo sine labore capiuntur. Vnde & subditur: Detraxit fortes in fortitudine sua.] In fortitudine quippe suæ prauitatis fortes quosq; detrahit, cùm per sui erroris astutiam mundi huius potentes rapit Quos contra per Paulum dicitur. Infirma mūdi elegit Deus, ut confunderet fortia. Fortitudo autem peruersi prædicatoris, est elata scientia locutionis, qua inflatus, cæteros despicit, atque in contemptu omnium, quasi singulariter apud se peritus intumescit. Qui magna de se sentiēs, sed uera de Domino ignorans, longè à fidei cognitione disiungitur, & tamen uideri fidei prædicator conatur. Vnde adhuc subditur: Et cum steterit, non credet uitæ suę.] Stat in hoc mundo petuersus quisque prædicator, quousque terreno ui uit in corpore. Sed uitæ suæ credere renuit, quia de Deo uera cognoscere contemnit. Vitæ enim suæ crederet, si de cōditoris sui substantia rectè sentiret. Hæc itaque superius de quolibet iniquo prolata dicebamus, sed repentè ad erroris prædicatorem intellectum uertimus, quomodo peccator diu toleratur. Vnde sciendū est, quia sic ad speciem ducimur, ut nequaquam tamen à genere funditus euellamur. Nam peruersus quisque etiam si rectam fidem in sinu uniuersalis Ecclesię tenere uideatur, stat, & uitę suæ non credit: quia recta quidem sunt quæ per fidem de conditore intelligit, sed tamen fidei opera tenere contemnit, & incredulitatis redarguitur, qui ab eo quod se ostendit credere, uiuendo reprobatur. Hinc enim per Ioannem dititur: Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est. Hinc Paulus ait: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Hinc Iacobus dicit: Fides sine operibus mortua est. Sed inter hæc conditor mira dispensatione consilij & culpas respicit, & uiuendi tempora impendit: ut longiora temporalis uitæ spatia, aut conuerso fiant in adiutorium muneris, aut

aut non conuerso ad augmentum damnationis. Vnde adhuc subditur:

Quod multum timere debent hi quos ad pœnitentiam Deus expectat, & quod contemptus clementiæ prouocat iram. Cap. IIII.

DEdit ei Deus locum pœnitentiæ, & ille abutitur eo in superbia.] Quisquis delinquit & uiuit, idcirco hunc diuina dispensatio in æquitate tolerat, ut ab iniquitate compescat. Sed qui diutius toleratur, nec tamen ab iniquitate compescitur, munus quidem supernæ patientiæ percipit, sed reatus sui uinculis ex ipso se munere arctius astringit. nam quia accepta pœnitentiæ tempora diuertit ad culpam, districtus in ultimis iudex impensa argumenta misericordiæ conuertit ad pœnam. Hinc namque per

Rom. 2. Paulum dicitur: An ignoras quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autem secundum duritiam tuam & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij

Esa. 56. Dei. Hinc Esaias ait: Puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus erit, ac si apertè nos deterreat, dicens: Vita quidem pueri in longum trahitur, ut à factis puerilibus corrigatur: sed si à peccati perpetratione nec temporis longinquitate cōpescitur, hæc ipsa uitæ longinquitas quam per misericordiam accepit, ei ad cumulum maledictionis crescit. unde necesse est, ut cùm nos diutius expectari conspicimus, ipsa prærogatæ pietatis tempora, quasi damnationis argumenta timeamus, ne ex clementia iudicis crescat supplicium peccatoris, & unde quisque eripi à morte poterat, inde grauius ad mortem tendat. quod idcirco plerunque agitur, quia nequaquam à pręsentibus mentis oculus separatur. Considerare namque peccator redemptoris uias negligit, & idcirco in suis itinerib. sine cessatione ueterascit. Vnde subditur:

Quod peccatores non uias Dei, sed suas suspiciunt. Cap. V.

A OCuli enim eius sunt in uiis illius.] 4 Vias enim suas peccator intuetur: quia sola cogitare, sola cernere nititur, quę sibi ad commodum temporale suffragentur. Hinc etenim Paulus dicit: Omnes quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. Via namque elati, superbia: uia raptoris, auaritia: uia est lubrici, concupiscentia carnalis. In uiis ergo suis iniquus quisque oculos deprimit: quia solis uitiis ut per hęc animo satisfaciant, intendit. Vnde per Salomonem dicitur: Oculi stultorum

Phil. 2. 1. Co. 11

B in finibus terræ: quia hoc solum tota cordis intentione conspiciunt, per quod ad finem terreni desiderij perducantur. Nequaquam uerò suæ considerationis obtutum in terra peccator figeret, si ad sancta sui redemptoris itinera mentis oculos leuaret. Vnde per Salomonem rursum dicitur: Oculi sapientis in capite eius: quia uidelicet sapiens quisque illum tota intentione considerat, cuius se membrum esse per fidem pensat. Has namque humanæ conuersationis uias uidere contempserat, qui dicebat: In

Prou. 17 Eccl. 2.

C mandatis tuis exercebor, & considerabo uias tuas. ac si apertè spondeat, dicens: Quæ mea sunt, iam uidere refugio: quia per imitationis tuæ uiam pergere conuersionis gressibus inardesco. Qui enim pręsenti iam mundo contradicit, amoris excitatione continua, redemptoris sui uias cordis oculis obiicit, ut mens prospera fugiat, ad aduersa pręparetur, nihil quod demulcet appetat, nihil quod deterrere creditur, pertimescat, mœrorem gaudium deputet, præsentis uitę gaudia, damna

Ps. 118

D mœroris putet, abiectionis detrimenta non timeat, sed per hęc manentis glorię locum quęrat. Has etenim uias sequentium monstrabat oculis ueritas, cùm dicebat: Si quis mihi ministrat, me sequatur. Ad has uias tumentia discipulorum corda reuocabat, cùm locum iam gloriæ quærerent, sed eiusdem glorię iter ignorarent, dicens: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Confessionis quippe illius celsitudinem à dextris sinistrisque quæsierant, sed quanta

Ioan 12 Mat. 20

ad hanc esset itineris angustia non uidebant. Vnde & eorum mox oculis imitandus passionis calix obiicitur, ut uidelicet si ad sublimitatis gaudia tēderent, prius uiam humilitatis inuenirent. Quia igit̄ considerare peccator uias Dei negligit, sed solis in quibus carnaliter delectetur intendit, rectè nunc dicitur: Oculi enim eius sunt in uiis illius. Sequitur: Eleuati sunt ad modicum, & non subsistent.] Iniquorum gloria cum plerunque in annorum multitudinem tenditur, ab infirmorum mentibus esse longa & quasi stabilis æstimatur. Sed cum repentinus hanc finis intercipit, breuem proculdubio fuisse redarguit, quoniam determinans innotescit: quia quòd præterire potuit, modicum fuit. Eleuantur ergo ad modicū, & minimè subsistunt: quia eo ipso quo uideri alti appetunt, à uera Dei essentia longè per elationem fiunt. Subsistere etenim nequeunt, quia ab æternæ essentię soliditate diuiduntur, atque hanc primā ruinam tolerant, quia per priuatam gloriam in semetipsis cadunt. Hinc enim per Psalmistam dicit̄: Deiecisti eos cùm

Psal.72 alleuarentur, quia eo intrinsecus corruūt quo malè extrinsecus surgunt. Hanc breuitatem gloriæ temporalis aspiciens, iterum dicit: Vidi impium superexaltatum,

Psa.36. & eleuatum super cedros Libani: transiui, & ecce non erat. Hinc iterum ait: Pusillum adhuc & non erit peccator.

Ibidem Hinc Iacobus dicit: Quæ est enim uita uestra? Vapor est ad modicum parens.

Iac. 4. Hinc propheta breuitatem gloriæ carnalis pensans, denunciat dicens: Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius sicut

Esa.40. flos fœni. Iniquorum quippe potentia fœni floribus comparatur: quia nimirū carnalis gloria dum nitet, cadit: dū apud se extollitur, repentino intercepta fine terminatur. Sic namque aurarum flatu in altum stipula rapitur, sed casu concito ad ima reuocatur. Sic ad nubila fumus attollitur, sed repentè in nihilum tumescendo dissipatur. Sic ab infimis nebula densescendo se erigit: sed exortus hanc solis radius, ac si non fuerit abstergit, sic in herbarum superficie nocturni roris humor aspergitur, sed diurni luminis subito calore siccatur. Sic spumosæ aquarum

A bullæ inchoantibus pluuiis excitatæ, ab intimis certatim prodeunt, sed eo celerius diruptæ depereunt, quo inflatæ citius extenduntur. Cumq; excrescunt ut appareant, crescendo peragunt ne subsistant. De iniquis igitur temporalis gloriæ elatione tumentibus, sed tamen nulla in hac soliditate durantibus, dicatur rectè: Eleuati sunt ad modicum, & non subsistent. De quibus adhuc subditur: Et humiliabuntur sicut omnia, & auferentur.] Sic prouectus esse contemplationis debet, ut ex paucis ad multa, ex multis ad

B omnia consideranda rapiatur, quatenus gradatim educta proficiat, & transitoria omnia comprehendendo diiudicans, ipsa pene incomprehensibiliter excrescat. Vnde sanctus uir cùm prauorum gloriam defectumq; discuteret, ad cuncta protinus mentis oculum tetendit, dicens: Humiliabuntur sicut omnia, & auferentur. Omnia profectò terrena ac si aperte dicat. Stare ullo modo nequeunt, quia ipsa quoque fugiunt quibus innituntur, dumq; temporalia diligunt, cū his ex temporis uolubilitate percurrūt.

C Sed quæri potest cum per Salomonem dicitur: Generatio præterit, & generatio *Eccl. 1.* aduenit: terra uerò in æternum stat: cur beatus Iob omnia humiliari asserat, & *Quæstio* auferri? Quod tamen facile discutimus, *Responsio* si terra & cœlum uel qualiter transeat, uel qualiter maneat, distinguamus. Vtraque namque hæc per eam quam nunc habēt imaginem transeunt, sed tamen per essentiam sine fine subsistunt. Hinc namque per Paulum dicitur: Præterit enim figu- *Col. 7.* ra huius mundi. Hinc per semetipsam ueritas dicit: Cœlum & terra transibunt, *Mat. 24*

D uerba autem mea non transibunt. Hinc ad Ioannem angelica uoce perhibetur: Erit cœlū nouū, & terra noua. Quæ qui- *Apoc. 21* dē non alia condenda sunt, sed hæc ipsa renouantur. Cœlum igitur & terra transit & erit: quia & ab ea quā nūc habet specie per ignē tergit̄, & tamen in sua semper natura seruatur. Vnde per Psalmistā dicit̄: Mutabis ea, & mutabuntur. Quam quidem ultimam commutationem suā *Psa. 101* ipsis nobis nunc uicissitudinibus nunciant: quibus nostris usibus indesinenter alternant. Nam terra à sua specie, hyemali

mali arditate deficit, uernali humore uiridescit. Cœlum quotidie à caligine noctis obducitur, & diurna claritate renouatur. hinc ergo fidelis quisque colligat, & interire hæc, & tamen per innouationem refici, quæ constat nunc assiduè uelut ex defectu reparari.

Quòd in die iudicij impij quasi aristis proiectis in ignem, iustitiæ sanctorum quantus sit candor patebit. *Cap. VI.*

INter hæc igitur uir sanctus cùm prauorem cursum conspicit, quanta quandoq; animaduersione deficiant, innotescit, dum protinus subdit: Et sicut summitates spicarum conterentur.] Spicarũ quippe summitates, aristæ sunt. aristę autem coniunctæ in spica prodeunt, sed crescendo paulisper à se hirsutæ & rigidę disiunguntur. Sic nimirum sic ad huius mundi gloriam praui diuites surgunt. Naturæ enim sibi communione coniuncti sunt, sed contra se uicissim crescendo diuiduntur. Alius quippe alium despicit, & alter in alterum inuidiæ facibus ignescit, qui ergo ex tumore mentis à charitate unitatis se separant, quasi aristarum more contra se rigidi stant. Quid ergo prauos huius mundi diuites dixerim, nisi aristas quasdam generis humani? qui dum contra se superbiunt, sed bonorum uitam unanimiter affligunt: aduersum se quidem diuisi sunt, sed tamen concorditer grana deorsum premunt. Nunc igitur aristæ ad alta prosiliunt, grana latent: quia & reproborum potentia eminet, & electorum gloria nõ apparet. Illi se honorum fascibus ostendunt, isti in humilitate se deprimũt. Sed trituræ tempus aduenict, quod & aristarum rigiditatem frangat, & solida grana non conterat. Tunc quippe superbia iniquorum comminuitur, tunc electorum uita quanta integritate fulgeat declaratur: quia cùm iniusti deficiũt, ex hac ipsa aristarum contritione agitur ut grana appareant, quæ latebant. Cumque aristę franguntur, granorum candor ostendit: quia iniquis in supplicia æterna cadentibus, sanctorum iustitia quanta ueritate candeat, demonstratur. Vnde rectè quo- A que per Ioannem dicitur: Cuius uentilabrum in manu sua est, & permundabit aream suam: & triticum quidem recondet in horrea sua, paleas autem comburet igni inextinguibili. Mat. 3. Luc. 3 Beatus igitur Iob prauorum elatio quanta animaduersione frangatur aspiciat, eosq; aristis pereuntibus comparans dicat: Sicut spicarum summitates conterentur: quia nimirum rigiditas superborum trituræ ultimæ fortitudine frangitur, quæ nunc electorum uitam despiciens eleuatur. Sequitur:

B

Quòd sit indignum & iniustum ut sancti si in aliquo offendant, a male uiuentibus increpentur. *Cap. VII.*

QVod si non ita est, quis me arguere poterit esse mentitum, & ponere ante Deum uerba mea?] Si ita non est ut loquitur, profectò de falsitate hunc omnes arguere possunt. Cur ergo dicitur: Etsi non ita est, quis me arguere poterit esse mentitum: dum scilicet nouerimus quòd fallacem cuilibet reprehen- C dere licet. Sed si loquentis sensum subtili interrogatione discutimus, quam sint recta quæ protulit, citius inueniemus. Iustus nanq; & si quid unquã delinquendo loquitur, dignum non est ut ab iniustis & praue uiuentibus iudicetur. Vnde sanctus uir amicorum superbiam deprimens, non solum si ita est, uerumetiam si non est ut protulit, nequaquam se reprehendi posse confidit quia nimirum illi rectè redarguere falsa possunt, qui falsa agere nesciunt. Nam correptionis au- D sum contra fallaciam perdunt, qui adhuc fallaciter uiuunt: ait ergo: Quod si ita non est, quis me poterit arguere esse mentitum. ac si aperte dicat: Ita sunt cuncta ut protuli: quæ tamen si ita non essent, à uobis redargui nequaquam possem: quia dum adhuc propriæ succumbitis, alienam reprehendere fallaciam non ualetis. Vbi & apte subditur: Et ponere ante Deum uerba mea. Quisquis enim dicta fallacia ueraciter reprehẽdit, audita cogitans, aut hæc ex regula ueritatis pẽsans, uerba ante Deum ponit: quia apud se in conspectu ueritatis examinat quid

foris contra fallaciam decertat. Ante Deum quippe uerba ponere, est considerato intimo iudice, exteriora dicta pensare. Vir autem sanctus ab amicis superbientibus uerba sua ante Deum poni posse nō æstimat. ac si apertè dicas: Idcirco quæ loquor, ponere ante iudicem nō ualetis, quia eius uobis faciem peccantes absconditis Quod tamen & ex typo sanctæ Ecclesię nil obstat intelligi, quæ cum de infirmis suis ab hæreticorum irrisione reprehenditur, ipsam irrisionis eorum astutiā dedignatur: quia tolerabilius Deo est, ut in infirmitate quis atque ignorantia cū humilitate iaceat, quàm cum elatione alta comprehendat. Sed quia sanctus uir multa contra eos protulit, qui fugitiua potestate superbiunt, & uentosis honoribus intumescunt: Baldath Suites ex eius correptione proficiens, apud quem uera sit potentia, agnoscit, dicens.

CAPVT VIGESIMVM-QVINTVM BEATI IOB.

Espondens autē Baldath Suites dixit: Potestas & terror apud eum est, qui facit concordiam in sublimibus suis. Nunquid est numerus militum illius? Et super quē nō surget lumē illius? Nunquid iustificari pōt homo comparatus Deo: aut apparere mundus natus de muliere? Ecce luna etiā nō splendet, & stellæ non sunt mundæ in conspectu eius: quanto magis homo putredo, & filius hominis uermis?

Quòd angeli præpositi gentibus inter se non dissident, dum pro meritis singulorum, quisq; sui ministerij opus implet, in quibus noluntati diuinæ obsequitur. Cap. VIII.

7 Potestas & terror apud Deum est, qui facit cōcordiā in sublimibus suis.] Ac si aperte dicat: Solus corda mortalium ueraciter terret, qui ex diuinitatis suæ potētia ueraciter hæc possidet Humana.n. potētia quē terrorē incutit, quæ

A iure eiusdē potētiæ quādo careat nescit? Rectè autē dicit: qui facit cōcordiam in sublimibus suis: quia multa sibimet inferius dissident, sed ad concordē supernorū plenitudinē currunt: & ex internæ pacis causa agit, ut sæpe ea quæ sunt exterius, sine pace disponant. Nā bonos omnipotēs Deus ad meritū prouehit, cū cōtra eorū uitā malos sæuire permittit. Atque in cōcordia cōponunt summa, dū confundūtur infima: quia inde in cœlestibus electos suos angelorū choris sociat, unde in terrenis & infimis reproborū mētes suis B nutibus aduersātes portat. Sed inter hęc libet inquirere, si pax in sublimibus summa retinet, quid est quod per angelū Danieli dicitur: Ego ueni pp sermones tuos princeps autē regni Persarū restitit mihi uiginti & uno diebus: & ecce Michael unus de principibus primis, uenit in adiutoriū mihi: Et paulò post: Nūc reuertar ut prælier aduersum principē Persarum. Dan.10. Cū .n. egrederer, apparuit princeps Græcorū adueniens. quos itaq; alios principes gentiū, nisi angelos appellat, qui sibi resistere exeūti potuissent? Quæ ergo esse C pax in sublimibus potest, si inter ipsos quoq; angelicos spiritus præliandi certamē agit, qui semper cōspectui ueritatis assistūt? Sed quia certa angelorū ministeria dispensandis singulis quibusq; gentibus sunt prælata, cū subiectorum mores ad uersum se uicissim præpositorū spiritum opē merent, ipsi qui præsunt spiritus, cōtra se uenire referunt. Is nāq; angelus q Danieli loquebat, captiuis Israelitici populi in Perside cōstitutis prælatus agnoscit. Michael autē eorū qui ex eadē plebe in Iudææ terra remāserant, præpositus in D uenit. Vnde & ab hoc eodē angelo paulo pòst Danieli dicitur: Nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps uester. De quo & hoc quod præmisimus dicit: & ecce Michael unus de principibus primis uenit in adiutoriū mihi. Qui dū nequaquā simul esse, sed uenire in adiutoriū dicitur, aperte ei populo prælatus agnoscit, q captiuus in alia parte tenebatur. quid est ergo angelū dicere, Ego ueni pp sermões tuos: princeps aūt regni Persarū restitit mihi: nisi sua subditis opa nūciaret: ac si aptè dicat: Precū qdē tuarū merita

merita exigunt, ut Israeliticus populus à iugo suæ captiuitatis exuatur, sed est adhuc quod in eodem populo, Persarũ domino purgari debeat: unde ereptionem illius, Persarum princeps mihi iure contradicat, quamuis preces tuas eorũ quoque lachrymæ qui in Iudæa relicti sunt, adiuuent. Vnde hoc quoque diximus quod subiungit: Michael princeps uester uenit in adiutorium mihi. Cumq; ut aduersus principem Persarum prælietur, egreditur: Græcorum sibi princeps aduenïens apparet. Qua ex re innuitur quod aduersum Græcos quoque aliquid Iudæa commiserat, quorum profectò causa ereptioni illius resistebat. Prophetæ igitur preces angelus exaudit, sed Persarum princeps resistit: quia etsi iam uita iusti deprecantis ereptionem populi exigit, eiusdem tamen populi adhuc uita contradicit, ut quia necdum hi qui in captiuitatem fuerant ducti, plenè purgati sunt: iure eis adhuc Persæ dominentur. Michael adiuuat, sed Græcorum princeps ad prælium uenit: quia mereri quidem ueniam tam longa oppressorum captiuitas poterat, sed ereptionis eorum beneficio hoc quoque quod in Græcos deliquerant, obuiabat. Rectè ergo dicitur, quod contra se angeli ueniunt, quia subiectarum sibi gentium uicissim merita contradicunt. Nam sublimes spiritus eisdem gentibus principantes nequaquam pro iniusta agentibus decertant, sed eorum facta iuste iudicantes examinant. Cumque uniuscuiusq; gentis uel culpa uel iustitia ad supernę curiæ consilium ducitur, eiusdem gentis præpositus uel obtinuisse in certamine, uel non obtinuisse perhibet̃. Quorum tamen omnium una uictoria est sui super se opificis uoluntas summa, quam dum semper aspiciunt, quod obtinere non ualent, nunquam uolunt. Bene ergo dicitur: Qui facit concordiam in sublimibus suis. Sequitur:

Quod sancti angeli contra diabolum potestatiuè decertant: & quæcunque contra eum appetunt, possunt. *Cap. IX.*

NVnquid est numerus militũ eius?] In cognitione humanæ rationis supernorum spirituum numerus non est: quia quanta sit illa frequentia inuisibilis A exercitus, nescit. De quo per Danielem dicitur: Milia milium ministrabant ei, & decies milies centena milia assistebãt ei. Dan. 7. Supernorum ciuiũ numerus infinitus & definitus exprimit̃: ut q̃ Deo est numerabilis, esse hominib. innumerabilis demõstretur: quamuis aliud est assistere, aliud ministrare. Assistunt enim illæ proculdubio potestates, quæ ad quædam hominibus nuncianda non exeunt. Ministrant uerò hi, qui ad explenda officia nunciorum ueniunt, sed tamen ipsi quoq; contemplatione ab intimis non recedunt. B Et quia plures sunt qui ministrant, q̃ hi qui principaliter assistunt: assistentium numerus quasi definitus, ministrantium uerò infinitus ostenditur. Angelicos uerò spiritus rectè Dei milites dicimus, quia decertare eos contra potestates aereas non ignoramus. 8 Quæ tamen certamina non labore, sed imperio peragunt: quia quicquid agendo contra immundos spiritus appetunt, ex adiutorio cuncta regentis possunt. De hac nanque militia, nascente rege nostro scriptum est: Subitò facta est cum angelo multitudo C militiæ cœlestis. Luc. 2. Cui tamen militiæ electorum quoq; hominum numerus iungitur, qui per sublime mentis desideriũ, à terrenæ conuersationis seruitute liberantur. De quibus per Paulum dicitur: Nemo militans Deo, implicat se negociis secularib. 2. Tim. 2 Qui licet nunc pauci appareant, in inuisibili tamen patria innumerabiles regnant: quia etsi ex comparatione prauorum pauci sunt, in congregationis suæ frequentia metiri nequaquam possunt. Quia uerò corundem militum uirtus non propriis uiri- D bus, sed supernæ gratię infusione roboratur, rectè subiungitur: Et super quem non surget lumen illius.] Lumen quippe Dei, est gratia præueniens. quę si in nostro corde nequaquam gratuita cõsurgeret, profectò mẽs nostra in peccatorũ suorum tenebris obscura, remaneret. Vnde & subditur:

Quòd quandiu sumus in corpore huius mortis, à peccato immunes esse non possumus Caput X.

A NVnquid iustificari potest homo cóparatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere?] Versus iste superius à beato Iob dicitur: & nunc in eius exprobratione replicatur. Omnis namque uir iustus, Dei illustratione iustus est, non comparatione. Humana quippe iustitia authori cōparata, iniustitia est: quia etsi in ipsa sui conditione homo persisteret, creatori non posset æquari creatura. Cui tamen ad grauiora defectus pondera, accessit & culpa, quam serpens insidians intulit, & mulier infirmata persuasit. Vnde nunc quia homo per mulierem culpæ subditam nascitur, reatus primi infirmitas in prole propagatur. Et quia in radice putruit humani generis ramus, in conditionis suę uiriditate minimè subsistit. Vnde rectè nunc dicitur: Nunquid iustificari potest homo comparatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? ac si apertè diceretur: Ne contra authorem suum homo superbiat, consideret unde huc uenit, & intelligat quid sit. Sed ecce nonnulli per donum spiritus adiuti, cōtra infirmitatem suæ carnis eriguntur, uirtutibus emicant, signorum quoq; miraculis coruscant, nullus tamē est qui sine culpa uitam transeat, quousque carnē corruptionis portat. Vnde adhuc subdit: Ecce etiam luna non splendet, & stellæ non sunt mundæ in conspectu eius.] Quid per lunam, nisi cuncta simul Ecclesia: quid per stellas, nisi singulorum bene uiuentium animæ designantur: qui inter prauorum hominum cōuersationes, dum magnis uirtutibus eminent, quasi in tenebris noctis lucent? Vnde per Paulum quoq; discipulis dicitur: Inter quos

Phil. 2. lucetis sicut luminaria in mundo. Quia enim sancta Ecclesia lunæ appellatione exprimitur, propheta testatur, dicens: Ele

Abac. 3. uatus est sol, & luna stetit in ordine suo. Eleuato eñ sole, in suo ordine luna statuitur: quia ascēdente ad cœlos Domino, sancta protinus Ecclesia in prædicationis authoritate roborat. Et quia stellarū nomine electi signantur, rursum Paulus insinuat, dicens: Stella enim à stella differt 9

in claritate. Luna ergo non splendet, & 1. Co. 15

stellæ non sunt mundæ in cōspectu eius: quia nec sancta Ecclesia uirtute propria tot miraculis emicat, nisi hanc præueniētis gratiæ dona perfundant, nec singulorum bene uiuentium mentes à peccatorū maculis mundæ sunt, si remota pietate iudicētur: quia apud districti iudicis oculos, sua unumquenq; corruptibilitas inquinat, nisi hūc quotidie gratia parcētis tergat. Electorum quippe animus prodire ad libertatem iustitiæ nititur, sed adhuc compede infirmitatis tenetur: & cul

B pas quidem subigere perfectè desiderat, sed quousq; corruptione carnis astringitur, eius uinculis etiam cum non uult ligatur. Hinc itaque colligat, quanto peccatorum pondere pressi sunt, qui contra hæc decertare negligunt, si plenè culpam nec illi superant, qui contra hanc uiriliter pugnant. Vnde & postquam dictum est: Ecce enim luna non splendet, & stellæ non sunt mundæ in conspectu eius, protinus additur: Quanto magis homo putredo, & filius hominis uermis?] ac si

C apertè diceretur: Si ipsi quoque esse sine contagio non ualent, qui inter pręsentis uitæ tenebras uirtutibus lucent: quanto reatu iniquitatis obstricti sunt, qui adhuc carnaliter uiuunt? Si à peccato esse liberi nequeunt, qui iam in cœlestibus desideriis conuersantur: quæ peccatorū pondera tolerant, qui carnis suæ uoluptatib. dediti, adhuc putredinis iugum portant? Hinc Petrus ait: Si iustus uix 1. Pet. 4

saluabitur, impius & peccator ubi parebunt? Hinc per Esaiam dicitur: Super Esa. 32

humum populi mei spinę & uepres ascē-

D dent, quanto magis super omnem domū gaudij ciuitatis exultantis? Humum quippe populi sui Dominus electorum omnium mentem uocat, super quam spinas ac uepres ascendere perhibet, quia nec ipsam quoq; esse absque punctionibus uitiorum uidet. Domus uerò gaudij ciuitatis exultantis, est mens prauorum, quæ dum uentura supplicia cōspicere negligit, in carnis uoluptate se deferēs, inaniter hilarescit. Ait ergo: Super humum populi mei spinæ & uepres ascendent, quanto magis super omnem domum gaudij

gaudij ciuitatis exultantis? ac si apertè dicat: Si & illorum mentem uitia deprimunt, qui se pro cœlestis patriç desiderio affligunt: quibus culpis substrati sunt, qui sine ulla formidine sese in carnis uoluptate derelinquunt? Notandum uerò in sermone suo quantum Baldath ordinem conditionis nostræ tenuit & natiuitatis, qui hominem non uermen, sed putredinem: filium uerò hominis uermem uocat. Primus nanque humani generis parens, homo nō filius hominis, ex quo quisquis prodiit, non solum homo, sed filius quoque hominis fuit. Sicut ergo ex homine filius, ita ex putredine nascitur uermis. Vnde rectè homo putredo, filius uerò hominis uermis uocatur. Primus quippe homo putredo, non uermis: quia etsi per mortem putruit, non tamen ex putredine per natiuitatem uenit: qui autem hominis est filius, uermis dicitur: quia iam ex mortalium corporum corruptione propagatur. Igitur quia amicorũ uerba finita sunt: beatus Iob altiori acumini prosecutionis innitur, eiusq; dicta tam sunt ualida quàm extrema: quia & sic usus esse Iurisperitorum solet, ut argumentum quo aduersariis suis eminere se præuident, ad prosecutionis conclusionem seruent.

CAPVT VIGESIMVMSEXTVM BEATI IOB.

RESPONDENS autem Iob dixit: Cuius adiutor es? nunquid imbecillis, & sustẽtas brachium eius qui non est fortis? Cui dedisti consilium? Forsitan illi qui non habet sapientiam: & prudentiã tuã ostendisti plurimã. Quẽ docere uoluisti? Nonne eum qui fecit spiramẽtũ? Ecce gigantes gemunt sub aquis & qui habitant cũ eis. Nudus est infernus coram illo: & nullum est operimentum perditioni. Qui extendit A aquilonem super uacuum: & appendit terram super nihilum. Qui ligat aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum. Qui tenet uultum solij sui, & expandit super illud nebulam suam. Terminum circumdedit aquis, usque dum finiatur lux & tenebræ. Columnæ cœli contremiscunt & pauent ad nutum eius. In fortitudine illius repentè maria cõgregata sunt, & prudentia eius percussit superbum. Spiritus eius ornaB uit cœlos: & obstetricante manu eius eductus est coluber tortuosus. Ecce hæc ex parte dicta sunt uiarũ eius. Et cum uix paruam stillam sermonis eius audierimus: quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri?

Caput XI.

RESpondens autem Iob dixit: Cuius adiutor es? Nunquid imbecillis, & sustentas brachium eius qui non est forC tis?] Adiuuare imbecillem, charitatis est adiuuare potentem uelle, elationis. Quia igitur amici eius hæreticorum speciem tenentes, quasi adiuuantes Deum, sapiẽtiam suam ostendere conabantur, iustè Baldath reprehendit, ut dicatur: Cuius adiutor es? Nunquid imbecillis, & sustẽtas brachium eius qui non est fortis? ac si apertè dicat: Dum eum iuuare niteris, sub cuius magnitudine succumbis, omne quod impendis solatium, de ostentatione est, non de pietate. Sed inter hæc sciendum est quòd plerunque etiã Deũ, D qui uidelicet imbecillis non est, humiliter agentes adiuuamus. Vnde & per Paulum dicitur: Adiutores enim Dei sumus. *1. Cor. 3* Nam cum ei quem ipse per internam gratiam infundit, nos exhortationis uoce concurrimus, hoc quod ille per Spiritũ sanctum agit intrinsecus, nos exterius ministerio uocis adiuuamus, & tunc solam nostram exhortatio ad persecutionẽ ducitur, cum in corde Deus fuerit qui adiuuetur. Vnde & aliàs dicit: Neq; qui *Ibidem* plantat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Plantare quippe

quippe & rigare, adiuuare est. Quod utrunque uacuum erit ministerium, si in corde Deus non dat incrementum. Sed qui de sensu suo alta sapiunt, esse humiliter Dei adiutores nolunt, quia dum se Deo utiles esse æstimant, à fructu se utilitatis alienant. Vnde & ueritatis uoce Luc. 17. discipulis dicitur: Cum feceritis omnia quę præcepta sunt uobis, dicite: Serui inutiles sumus quod debuimus facere, fecimus. Sequit: Cui dedisti cõsiliũ forsitã illi qui nõ habet sapientiã?] Dare stulto cõsilium, charitatis est: dare sapienti, ostentationis: dare uerò ipsi sapientiæ, peruersitatis. Et quia hi quos tenere hæreticorum speciem diximus, per locutioné suã ostentationi potius quã utilitati seruiebant, rectè adhuc contra Baldath subditur: Et prudentiam tuam ostendisti plurimam. Omnis cui prudentia recta est, plu Rom. 12 rima non est: quia iuxta Pauli uocẽ, non plus appetit sapere quam oportet sapere. Cui uerò est plurima, non est recta: quia dum ultra modum tenditur, in quolibet latere culpę declinatur. Prudentiã uerò suã plurimam ostendunt, qui uideri præ alijs prudentiores appetunt. Vnde fit plerunq; ut cũ moderatè sapere nesciũt, etiam fatua loquantur. Pro qua re ipse adhuc excessus prudentię subiungit, ut dicatur: Quem docere uoluisti? nõne eum qui fecit spiramentum? per spiramentum uiuimus, per prudentiam sapientes sumus. Prius autem nostrum est uiuere, postmodum sapere: quia ut sapientes esse ualeamus, prius agitur ut simus. Qui ergo uitam dedit, ipse procul dubio & prudentiam contulit. Baldath autem quia beatum Iob flagellatum pro culpa credidit, occultum Dei iudicium, quod humiliter uenerari debuit, superba nisus est temeritate penetrare. Ipsi ergo se per prudentiam prætulit, cuius iudicium non intelligendo iudicauit. Ipsi se per prudentiam prætulit, à quo uiuendi spiraculum accepit, ac si plus ipso esset sapiens, à quo habebat ut esset. Sed quia beatus Iob sanctæ Ecclesiæ typũ tenens, pauca in superborum correptione protulit, quos tenere hæreticorum speciem nõ ignorauit, sicut superius dixit: Disputare cum Deo cupio, prius uos ostendens

A fabricatores mendacij, & cultores peruersorum dogmatum: repentè se ad doctrinam erigit, & contra elatorum imperitiam, scientiæ suæ latitudinem per sententias expandit, dicens:

Quod potentes huius seculi quasi gigantes ex propria superbia confunduntur, & ideo magis suppositi sunt, unde tumidè appetunt multis præesse. Cap. XII.

Ecce gigantes gemunt sub aquis.] Dignum quippe erat, ut per increpationem prius tumorem sapientiæ terrenæ B retunderet, & per doctrinam postmodũ ad plena mysteriis uerba transiret. Gigãtes enim, uel apostatas angelos, uel superbos quosque homines, nil obstat intelligi. Hinc enim per prophetam dicit: Mortui non uiuent, gigantes non resur Esa. 26. gent. Quos nanque mortuos, nisi peccatores nominat? Et quos gigantes, nisi eos qui de peccato etiam superbiunt, appellat? Illi autem non uiuunt, quia peccando uitam iustitiæ perdiderunt. Isti etiam resurgere post mortem nequeunt, quia post culpam suam inflati per super- C biam, ad pœnitentiæ remedia non recurrunt. Hinc rursum scriptum est: Vir qui errauerit à uia doctrinæ, in cœtu gigantũ Prou. 21 commorabitur: quia quisquis iter rectitudinis deserit, quorum se numero nisi superborum spirituũ iungit? Bene autẽ contra elatos dicitur: Ecce gigantes gemunt sub aquis. ac si aperte diceretur: Cur de scientia homo superbiat, cũ ignorantię abyssus & ipsos superbissimos angelorum spiritus premat? Si autẽ gigantum nomine, potentes huius seculi designatur, in aquis possunt populi figurari, D Ioanne attestante, qui ait: Aquæ enim Apoc. 17 sunt populi. Bene autẽ contra superbientem dicitur: Ecce gigantes gemunt sub aquis. quia elati omnes dum in hac uita assequi honorum celsitudinem cupiunt, sub ponderibus populorum gemunt. Nam quanto quis hic altius erigitur, tãto curis grauioribus oneratur, eisq́ue ipsis populis mente & cogitatione supponitur, quibus superponitur dignitate. Et bene his uerbis ac breuiter indicat, qa oĩs supbia eo ipso in imo iacet, quo in alta se erigit, ut ide magis cũctis supposita sit,

ta sit, unde cunctis expetit superesse. Homo quippe in sublimib. eleuatus, tantos super se sustinet, quantos suppositos regit. Hi autem qui talibus sociantur, ipsi etiam laboris eorum participatione deprimuntur. Nam cum eis laborem etiam tolerant ponderis, dum pariter gloriam affectant honoris. Vnde cùm diceret: Ecce gigantes gemunt sub aquis, protinus adiunxit: Et qui habitant cum eis. ac si dicat: Pariter gemunt, qui eorũ gloriæ ex delectatione sociantur. Ipsa autem occupatio secularium dignitatum tanto facilioribus uitijs premitur, quanto maioribus curis grauatur. Humanus nanque animus uidere & deuitare peccata utinam ualeat uel quietus. Quia ergo uidit desideratas rerũ celsitudines absq; peccatis ministrari non posse: & quia diuinæ iræ non absconditur quicquid illicitum perpetratur, aptè secutus adiunxit: Nudus est infernus coram illo, & nullum est operimentum perditioni.] quod
Heb.4 Paulus apostolus quoq; ait: Omnia n. nuda & aperta sunt oculis eius. Inferni uerò & perditionis nomine, diabolum omnesque damnationis eius socios designauit. Quis uerò ille sit coram quò infernus est nudus, sequitur dicens:

Quod iustè Deus diaboli potestatem super corda uacua extendat: & item ex gratia, cui uult, miseretur. Cap. XIII.

QVi extendit Aquilonem super uacuum.] Aquilonis nomine, in sacro eloquio appellari diabolus solet, qui ut corporis frigore gentium corda constringeret, dixit: Sedebo in monte
Esa.14 testamenti in lateribus Aquilonis. Qui super uacuum extenditur: quia illa corda possidet, quæ diuini amoris gratia non replentur. Sed tamen omnipotenti Deo suppetit, etiam uasa diaboli cunctis uirtutibus uacua suę gratiæ munere implere, in eisque diuini † amoris soliditatem ponere, quos nulla cõspicit rectitudinis actione roborari. Vnde aptè subiũgitur: Et appendit terram super nihili.] quid enim terræ nomine, nisi sancta Ecclesia designatur, quæ dum uerba prædicationis suscipit, fructum boni operis reddit?

al. timoris

A De qua per Moysen dicitur: Audiat terra uerba ex ore meo, expectet sicut pluuia Deut.32
eloquiũ meũ. Et qd per nihilũ nisi gentiles populi designatur? De quibus per pro Esa.40
phetam dicitur: Omnes gentes uelut nihilum & inane reputatæ sunt. In eo ergo nihilo terra suspenditur, quod prius uacuũ ab Aquilone tenebat: quia illa corda 11
gẽtiliũ repleta sunt charitate Dei q̃ pressa prius fuerant torpore diaboli. Potest uerò & per hoc uacuum Iudeæ infidelitas, & per terram, sicut diximus, sanctę Ecclesiæ fructificatio designari. Vir ergo
B sanctus Iudeæ pereuntis casum aspiciat, & gentilitatis merita ad ueniam redeuntis cernat, ac dicat: Qui extendit Aquilonem super uacuum, & appendit terram super nihili. Nam quia Iudæorum corda fide uacua, diabolo sunt subdita, extendit Aquilonem super uacuum. quia uerò nullis existentibus meritis, sicut dictũ est: Pro nihilo saluos facies eos, super gẽ Psal.55
tes Dominus fundauit Ecclesiam suam, quæ per prophetam nihilum sunt uocatæ, aptè secutus adiunxit: Appendit terram super nihili. Hoc uerò quo ordine
C factum sit, mirifica subdens ratione contexit. Ait enim:

Quòd secundum capacitatem audientium contemperare se debeãt lingua doctorum. Et quid sit quod in lege scriptum est, quòd qui foderit cisternam & non operuerit eam, si ceciderit in eam bos uel asinus, dominus cisternæ reddet preciũ iumẽtorũ. Cap. XIIII.

QVi ligat aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum.] quid hoc loco aquã nisi scientiã: quid nubes, nisi prædicatores appellat? Nam quia in sacro eloquio aliquando
D aqua scientia dicitur, Salomone attestante didicimus, qui ait: Aqua profunda uer Prou.17
ba ex ore uiri, & torrens redundans fons sapiẽtię. Aqua signari sciẽtiã Dauid propheta testat, dicẽs. Tenebrosa aqua ĩ nubi Psal.17
bus aeris, id est occulta sciẽtia ĩ ꝓphetis, qui ante aduentum Domini dum occultis sacramentis grauidi, mysteria immensa gestarent, intuentium oculis, eorum intelligentia caligabat. Nubium uerò nomine quid hoc in loco aliud, quàm pṙdicatores sancti, id est Apostoli designantur, qui per mundi partes circumquaque trans-

transmissi, & uerbis nouerant pluere, & miraculis coruscare? Quos Esaias propheta longè antè intuens, dixit: Qui
Esa. 60 sunt isti qui ut nubes uolant? Quia igitur uir iste prophetico plenus spiritu, in hac locutione sua ad laudem Dei initia nascentis Ecclesiæ desiderat exordiri, studet eius ordinem ab Apostolorum prędicatione narrare, qui curauerunt summopere rudibus populis plana & capabilia, non summa atque ardua prędicare. Nam si scientiam sanctam, quæ hic aquæ nomine designatur, ut hauriebant corde, ita ore funderent, immensitate eius auditores suos opprimerent potius quàm rigarent. Vnde religata intrinsecus scientia, ut non pariter deorsum erumperet, auditores suos destillatione uerborum nutriens, nubes illa loquebatur dicens: Nō
1. Cor. 3 potui loqui uobis quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, tanquam paruulis in Christo lac uobis potum dedi, non escā. Quis enim ferre potuisset, si raptus ad tertium cœlum, raptus in paradisum, etiam arcana uerba audiens, quæ loqui homini non liceret, tam immensos supernæ sciētiæ sinus aperiret? Aut cuius non uirtutem auditoris opprimeret, si ea quæ intrinsecus haurire poterat, in quantum carnis lingua sufficeret, extrinsecus inundans aquæ huius immensitas emanasset? Vt uerò auditores rudes non inundatione scientiæ, sed moderata prædicationis distillatione foueantur, ligat Deus aquas in nubibus, ut non erumpant pariter deorsum, quia doctorum prædicationem temperat, ut auditorum infirmitas, doctorum rore nutrita conualescat. Quod
Luc. 5. bene in Euangelio mystica descriptione narratur, dum dicitur. Ascendit Iesus in nauiculā Petri, & rogauit ut à terra reduceret pusillum, & ita sedens prędicabat turbis. Per nauem Petri, quid aliud quàm commissa Petro Ecclesia designatur? De qua ut Dominus turbis confluentibus prædicet, eam à terra paululum reduci iubet. quam nec in altum duci, & tamen à terra pręcipit remoueri, profectò significans prædicatores suos rudibus debere populis, nec alta nimis de cœlestibus, nec tamen terrena prædicare. Aqua itaque ligatur in nubibus, quia prædicatorū sciē-

A tia infirmorum mentibus loquēs, quantum sentire ualet, docere prohibetur. Nā plerunque si auditorū cor uerbi immensitate corrumpitur, lingua docentium in
12 discretionis pœna mulctatur. Vnde scriptum est: Si quis aperuerit cisternam, &
Exo. 21 foderit, & non operuerit eam, cecideritque bos uel asinus in eam, dominus cisternę reddet precium iumentorum. Quid est enim aperire cisternam, nisi intellectu ualido Scripturæ sacræ arcana penetrare? Quid autem per bouem & asinum, mundum scilicet, & immundum animal, nisi
B fidelis quisque & infidelis accipitur? qui ergo cisternam fodit, cooperiat, ne illuc bos uel asinus ruat: id est, qui in sacro eloquio iam alta intelligit, sublimes sensus coram non capientibus per silentium tegat, ne per scandalum mentis, aut fidelem paruulum, aut infidelem qui credere potuisset, interimat. Ex morte enim iumentorum debet precium: quia illud scilicet admisisse conuincitur, unde ad agendam pęnitentiam reus tenetur. Quisquis namque ad alta scientia fluenta perueniens, cum hæc apud bruta audientium
C corda non contexerit, pœnæ reus addicitur, si per uerba eius in scandalum siue munda seu mens immunda capiatur. Operiēda est itaque cisterna: quia coram paruulis mentibus tegenda est alta scientia, ne unde cor docentium ad summa attollitur, inde infirmitas auditorum ad ima dilabatur. Dicatur igitur rectè: Qui ligat aquas in nubibus, ut non erumpāt pariter deorsum. Pariter nanque aquæ erumperent, si coram infirmis auditoribus, quanta est scientia, ex ore loquentis emaneret: si simul se omnis plenitudo
D prędicationis effunderet, & nil sibi cum proficientibus reseruaret. Dignum quippe est ut qui prædicat, audientis modum consideret: quatenus ipsa prędicatio cū auditoris sui incrementis crescat. Sic quippe agere unusquisque prædicator debet, sicut cum illo diuinitus agitur, ut nequaquam cūcta quę sentit, infirmis insinuet: quia & quousque ipse carne mortalitatis infirmus est, ea quæ superna sunt cuncta non sentit. Prædicare ergo rudibus non debet quantum cognoscit, quia & ipse de supernis mysterijs cognoscere non ualet quanta

quãta sunt. Hinc est enim ꝙ Paulus apostolus, postquam mysterijs cœlestibus interfuit, dicit: Videmus nunc per speculũ in ænigmate, tunc autem facie ad faciẽ. Vnde & continuè hic sequitur: 1.Co. 13

Quòd in hac uita gloria Dei ex parte cognoscitur, sed sicut est, nondũ uidetur. Cap. XV.

QVi tenet uultum solij sui, & expandit super illud nebulam suam.] In uultu solet cognitio demonstrari. Solij ergo eius uultus tenetur: quia à nobis in hac uita regni eius gloria, non quãta intrinsecus habet agnoscit. Super quod rectè expandi nebula dicitur: quia sicut est illa cœlestis regni gloria, non uidetur. Nam corpus quod corrumpitur, aggrauat animã, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. A uidẽdo ergo eo nebula aspergimur: quia ipsa nostræ ignorantiæ obscuritate caligamus. Vnde rectè per Psalmistam dicitur: Caligo sub pedibus eius, & ascẽdit super Cherubin, & uolauit, uolauit super pennas uentorum, & posuit tenebras latibulum suum. Caligo nanque est ei sub pedibus, quia non in ea claritate ab inferioribus cernitur, qua in superioribus dominatur. Ascendit enim super Cherubin, & uolauit. Cherubin quippe plenitudo scientiæ dicitur. Proinde super plenitudinem scientiæ ascendisse perhibetur, & uolasse: quia maiestatis eius celsitudinem scientia nulla comprehendit. Volauit igitur, quia longè in altum ab intellectu nostro se rapuit. Volauit super pennas uentorum, quia scientiam transcendit animarum. Qui posuit tenebras latibulum suum: quia dum caligine nostræ infirmitatis obscuramur, per ignorantiã nostram nobis absconditur, ne à nobis modò in æterna & intima claritate uideatur. Vnde ei & in Canticis canticorũ à sponsa dicitur: Fuge dilecte mi, fuge. Fugit nos, dicimus, quoties mẽti nostræ id quod reminisci uolumus, non occurrit. Fugit nos, dicimus, quoties id quod reminisci uolumus, memoria non tenemus. Sancta ergo Ecclesia postquam mortem ac resurrectionem Domini, ascensionemq; describit, clamat ei prophetico plena spiritu: Fuge dilecte mi, fuge. ac si diceret: Tu qui ex carne comprehensibilis factus es, ex diuinitate tua, intelligentiam nostri sensus excede, & in teipso nobis incomprehensibilis permane. Tenet ergo uultum solij sui, qui maiestatis suæ potentiam mortalibus abscondit. Sed si eius solium angelicas uirtutes accipimus, ipsis quippe uelut sedi regiæ præsidet, sui nobis solij uultum tenet: quia quandiu in hac mortali carne subsistimus, quæ quantaq; sint illa angelorum ministeria, non uidemus. Et expandit super illud nebulam suam, quia proculdubio & cor nostrum ad quærendum subleuat: & tamen occulta moderatione agitur, ut ipsa requisitionis suæ immensitate reprimatur. Vnde scriptum est: Dedit abyssus uocem suam ab altitudine phantasiæ suæ. Exclamare enim mens humana in admiratione compellitur, dum altitudine considerationis in requisitionibus suis eo ipso quo latius extenditur, angustatur. Vel certè, quia solium Dei ipsi nos sumus, uultum solij sui non immeritò tenere dicitur, dum nostra scientia progredi ad altiora prohibetur. Super quod solium suum nebulã Deus aspergere dicitur: quia inuisibilis manens, occulta super nos iudicia exerit, ut & fiat in promptis quod uidere possimus: & tamen origo facti lateat in abditis, ut cur fiat, nescire debeamus. Vnde & aptè subditur:

Margin notes: Sap. 9 · Psal. 17 · Cant. 8 · 13 · A · B · Abac. 3 · C

Quòd nulli æternitatis scientia tribuatur, quandiu uita hæc transitoria agitur. Cap. XVI.

D TErminum circumdedit aquis, usque dum finiantur lux & tenebræ.] Quia plerunque in sacro eloquio, ut supra diximus, aquarum nomine populi designãtur, aquas Dominus termino circundat: quia humani generis ita scientiam moderatur, ut quousq; uicissitudines alternantium temporum transeant, perfectè ad cognitionem claritatis intimæ non pertingat. Sin uerò lucis nomine iustos accipimus, tenebrarum uerò appellatione peccatores: unde & Paulus dicit: Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino: hoc ipsum quod diximus, sentiri nil Ephe. 5.

nil obstat: quia perfecta æternitatis scien A tia nulli tribuitur, quousq; cursus iustorum, iniustorumq; finiatur. Sed quia mirum nō est carnales populos superna nescire, sanctus uir in eiusdem diuinæ potentiæ admiratione se erigit: & quòd ipsam quoque angelorum, perfectorumq; hominum scientiam transeat, intuetur dicens:

Quòd electi, & ipsi angeli maiestatem diuinā quam assiduè uident, contremiscunt, non timore, sed admiratione. *Caput XVII.*

COlumnæ cœli contremiscunt, & pa uent ad nutum eius.] Quid aliud B columnas cœli, quam uel sanctos angelos uel summos Ecclesiæ prædicatores appellat? Super quos in cœlestibus crescens uniuersalis spiritalis fabricæ structura surrexit: sicut aliàs sancta Scriptura *Apoc. 3* testatur, dicens: Qui uicerit, faciam illū columnā in templo Dei mei. Nam quisquis in Dei opere recta intentione firmatur, colūna in structura fabricæ spiritalis erigitur: ut in hoc templo quod est Ecclesia, positus, & utilitati sit & decori. Eos uerò Iob columnas cœli, quos Apo- *Galat. 2* stolus columnas uocat Ecclesiæ, dicens: Petrus, & Iacobus, & Ioannes qui uidebantur columnæ esse, dextras dederunt mihi. Possumus etiam columnas cœli, & ipsas Ecclesias non inconuenienter accipere, quæ multæ unam catholicam faciunt, toto terrarum orbe diffusam. Vnde & septem Ecclesiis scribit Ioānes apostolus, ut unam catholicam septiformis gratiæ plenam spiritu designaret. Et de Domino nouimus dixisse Salomonem: Sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem. Qui ut se id de *Prou. 9* septem Ecclesiis dixisse innotesceret, se- D cutus etiam sacramenta ipsa, diligenter *Ibidem* inseruit, dicens: Immolauit uictimas, miscuit uinum, & proposuit mensam, misit ancillas suas, ut uocarēt ad arcem & mœnia ciuitatis: Si quis est paruulus, ueniat ad me. Immolauit enim Dominus uictimas, seipsum offerēdo ꝓ nobis. Miscuit uinum, præceptorum suorū poculum ex narratione historica, & intelligentia spiritali cōtemperans. Vnde aliàs dictum est: Calix in manu Domini, uini meri, *Psal. 74* plenus est mixto. Et posuit mensam, id est Scripturā sacram: quæ fessos ad se, atque à seculi oneribus uenientes, pane uerbi nos reficit, & contra aduersarios sua refectione nos roborat. Vnde & aliàs ab *Psal. 22* Ecclesia dicitur: Posuisti in conspectu meo mensam, aduersus eos qui tribulāt me. Misit ancillas suas, Apostolorum uidelicet animas, in ipso suo initio infirmas, ut uocarent ad arcem, & mœnia ciuitatis: quia dum æternam uitam denunciant, ad alta nos mœnia supernæ ciuitatis leuant: quæ profectò mœnia, nisi humiles non ascendunt. Vnde illic ab eadē Sapientia subditur: Si quis est paruulus, ueniat ad me. ac si apertè dicat: Quisquis se apud se magnum æstimat, aditum sibi mei accessus angustat: quia tanto ad me altius pertingitur, quanto uniuscuiusq; mēs apud se uerius humiliatur. Sed quātalibet quisque uirtute proficiat, quantalibet scientia excrescat, penetrare nō sufficit, quò nos conditor moderamine iudiciorum regit. Dicat ergo: Columnæ cœli contremiscunt, & pauēt ad nutum eius. 41 Quia in plerisque nec ipsi pertingere ad uoluntatis eius celsitudinem præualent, C qui eiusdem uoluntatis præmia denunciantes uident. Quod, sicut superius diximus, de sanctis quoq; angelis nil obstat intelligi: quia ipsæ quoque uirtutes cœlestium, quæ hunc sine cessatione cōspiciunt, in ipsa sua contemplatione contremiscunt. Sed idem tremor ne eisdem pœnalis sit, non timoris est, sed admirationis. Quia uerò quantus pauor sit admirationis eius intulit, nunc ordinem nostræ salutis. Sequitur:

Quòd incarnato Domino secularium corda concorditer crediderunt: & superbus diabolus sapientia, non uirtute superatus est: quoniā dum eum in quem nihil habebat, iniustè appetiit, quem iure tenebat, amisit. *Cap. XVIII.*

IN fortitudine illius repentè maria cōgregata sunt, & prudentia eius percussit superbum.] Quid aliud maris nomine, quàm præsens seculum designatur, in quo corda hominum terrena quærentium, diuersis cogitationum fluctibus

bus intumescunt: qui elatione superbiæ concitati, dum alterna intentione se impetunt, quasi aduersante se unda collidunt? Sed iam in fortitudine illius maria congregata sunt: quia incarnato Domino, discordantia secularium corda cõcorditer credunt. Iam Petrus in mari ambulat: quia nimirum Christi prædicatoribus, illa quondam tumida humili auditu corda substrata sunt: ut rectè etiam in Euangelio huius mundi mansuetudinẽ figurauerit, quòd procellosa maris aqua Domini pedib. presso tumore calcata est. Sed quonam modo id actum sit, aperitur, dum dicitur: Et prudentia eius percussit superbum. Quis hic superbus alius appellatur, nisi ille qui dixit: Ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo? Et de quo uoce Dei dicitur: Qui factus est ut nullum timeret, & ipse est rex super omnes filios superbiæ. De quo etiam huic sententiæ Dauid propheta concordat, dicens: Tu humiliasti, sicut uulneratũ, superbũ. Sed quamuis simplici naturæ diuinitatis non sit aliud esse, & aliud sapere: nec aliud sapere, & aliud fortem esse: quippe quia ipsa fortitudo quæ sapiẽtia, & ipsa sapiẽtia q̃ diuinitatis essentia est: uigilanter tamen intuendum puto, quod uir iste prophetico plenus spiritu, superbum diabolum, prudentia Dei potius maluit dicere, quam fortitudine esse percussum. Non enim ait fortitudo, sed prudentia eius percussit superbum. Nam quamuis, sicut dictum est, pp naturã simplicẽ Dei fortitudo sapiẽtia sit: Dominus tamen diabolum, quantum ad faciem spectat, non uirtute, sed ratione superauit. Ipse namq; diabolus in illa nos parentis primi radice supplantans, sub captiuitate sua, quasi iustè tenuit hominem, qui libero arbitrio conditus, ei iniusta suadenti consensit. Ad uitam nanq; conditus in libertate propriæ uoluntatis, sponte sua factus est debitor mortis. Delenda ergo erat talis culpa: sed nisi per sacrificium deleri non poterat. quærendum erat sacrificium. Sed quale sacrificiũ poterat pro absoluendis hominib. inueniri? Neque etenim iustum fuit, ut pro rationali homine brutorum animalium uictimæ cæderentur. Vnde ait Apostolus: Necesse est ergo exemplaria cœlestiũ his mundari, ipsa autem cœlestia melioribus hostijs quam istis. Ergo si bruta animalia propter rationale animal, id est, pro homine dignæ uictimæ non fuerũt: requirendus erat homo qui pro hominib. offerri debuisset, ut pro rationali peccante rationalis hostia mactaretur. Sed quid, quod homo sine peccato inueniri non poterat, & oblata pro nobis hostia quando nos à peccato mundare potuisset, si ipsa hostia peccati contagione non careret? Inquinata quippe inquinatos mundare non potuisset. Ergo ut rationalis esset hostia, homo fuerat offerendus: ut uerò à peccatis mundaret hominem, homo, & sine peccato. Sed quis esset sine peccato homo, si ex peccati commixtione descenderet? Proinde uenit pp nos in uterum uirginis filius Dei, ibi pro nobis factus est homo. Sumpta est ab illo natura, non culpa. Fecit pro nobis sacrificiũ, corpus suum exhibuit pro peccatorib. uictimam sine peccato, quæ & humanitate mori, & iustitia mũdare potuisset. Hunc 15
ergo cùm post baptisma uidit antiquus hostis mox tentationibus impetijt, & per diuersos aditus interiora eius molitus irreppere, uictus est, atque ipsa inexpugnabilis mentis eius integritate prostratus. Sed quia ad interiora non ualuit, ad eius se exteriora conuertit: ut quia mentis uirtute uictus est, eũ quem decipere tentatione non ualuit, carnis saltem uideretur morte superare: atque, ut ante nos dictũ est, permissus est in illud quod ex nobis mortalib. mediator acceperat. Sed ubi potuit aliquid facere, ibi ex omni parte deuictus est: & unde accepit exterius potestatem Dominicę carnis occidendæ, inde deterior potestas eius qua nos tenebat, occisa est. Ipse nanque interius uictus est, dum quasi uicit exterius: & qui nos iure debitores mortis tenuit, iure in nobis ius mortis amisit: quia per satellites suos eius carnem perimendã appetijt. in quo nil ex culpæ debito inuenit. Dñs ergo noster pro nobis mortem soluit indebitã, ut nobis mors debita nõ noceret. Bene itaq; dictũ est: Prudentia eius pcussit superbũ: qa antiquus hostis p excessum pręsumptionis suę eũ ẽt pdidit, quẽ

Margin: A, B, C, D; Heb. 9; Esa. 14; Iob. 41; Psal. 88; Matt. 4.

quē iniquæ persuasionis lege possedit: & dum audacter eum in quo nihil sibi competebat, appetit: iure illū quem quasi iustè tenebat, amisit. Prudentia itaque, non uirtute percussus est, qui dū ad tentandū Deum soluitur, ab homine possidendo religatur: ut inde eum qui sub ipso erat, perderet, unde cum illo qui super ipsum est, congredi præsumpsisset. Occiso autem carne Domino, quæ prædicatores eius uirtutum gloria sit secuta narratur, cùm subditur:

Quod Apostoli accepto Spiritu sancto, ornati sint miraculis, & constanter obedire Deo magis quàm hominibus parati fuerint. *Cap. XIX.*

SPiritus eius ornauit cœlos.] Quos cœlos, nisi eos de quibus scriptū est: *Psal. 18* Cœli enarrant gloriā Dei? Quos tunc ornauit spiritus, cùm repleuit. *Acto. 2* Quod Luca referente didicimus, qui ait: Factus est repentè de cœlo sonus, tanquam aduenientis spiritus uehementis, & repleuit totā domum ubi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispertitę linguę tanquā ignis, seditque super singulos eorum. Et repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperūt loqui uarijs linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis. Ex eo ergo acceperunt ornamenta uirtutis, quos immensa antè possederat fœditas timoris. Scimus enim quòd ille Apostolorum, id est, cœlorum primus, ante acceptam huius spiritus gratiam, quoties dum mori timuit, uitam negauit. Qui non pœnis, non afflictionibus, non terribili potestate cuiusquam, sed unius mancipij sola est interrogatione prostratus. Et quidem mancipium, ne sexus firmior terribile demonstraret, ancilla est inquirente tentatus. Rursusque ut talis sexus infirmitas, etiā officij sui deiectione uilesceret, non ab ancilla tantummodo, sed ab ostiaria est ancilla requisitus. Ecce quàm uilis est ad tentandum persona requisita: ut apertè proderetur, quanta eum timoris infirmitas possideret, qui nec ante uocem ostia-
16 riæ ancillæ subsisteret. Sed iam hic paulo antè timidus, qualis post aduentum spiritus extiterit, uideamus. Certè Luca testante didicimus, contra sacerdotes ac principes quanta Dominum autoritate

A prædicauit. Nam cùm facto miraculo quæstio fuisset exorta, & sacerdotum principes, seniores ac scribæ in Apostolorum persecutionem concurrerent, eos in medio statuentes: in qua uirtute miraculum fecerint, percunctari curauerūt. *Acto. 4* Quibus repletus Spiritu sancto Petrus dixit: Principes populi & seniores, si nos hodie diiudicamur in benefacto hominis infirmi, in quo iste saluus est factus: notum sit omnib. uobis, & omni plebi Israel: quia in nomine Iesu Christi Nazareni, quem uos crucifixistis, quem Deus B suscitauit à mortuis, in hoc iste astat corā uobis saluus. Cumq; erga hæc persequentium furor excresceret, eosque sacerdotes ac principes Iesum prædicare prohiberent, contra iram principium qua autoritate Petrus excreuerit, indicatur, cùm illic protinus subditur: Petrus uerò & Apostoli dixerunt: Obedire oportet Deo magis quam hominib. Sed cùm autoritatem prædicantium, resistentium præcepta non premerent, ad flagella peruenitur. Nam subditur: Tunc principes sacerdotum cæsis denunciauerunt, ne C loquerentur in nomine Iesu, & dimiserūt eos. Sed quia Apostolorum uirtutem premere nec flagella ualuerunt, patenter ostenditur cùm protinus subinfertur: Et illi quidem ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Mox etiam post flagellorum gaudia quid agerent, indicatur Omni autem die in templo & circa domos non cessabant docentes & euangelizantes Christum Iesum. Ecce ille paulo antè timidus, iam linguis loquitur, corruscat mira- D culis, infidelitatem sacerdotum ac principum libera uoce increpat, ad prædicandum Iesum exemplum autoritatis cæteris præstat: ne in nomine eius loqui debeat, uerberibus prohibetur, nec tamē compescitur. Contemnit flagella cædentium, qui paulo antè requirentium uerba timuerat: & qui ancillæ uires requisitus expauit, uires principum cæsus premit. Sancti enim spiritus iam uirtute solidatus, huius mūdi altitudines libertatis calce deprimebat: ut in imo esse decerne-
ret, qcqd cōtra creatoris gratiā altū tume 17
ret.

ret. Hęc sũt ornaméta cęlorũ, hæc sũt dona spiritus, quæ diuersis manifestari uirtutibus solent, quas occultæ dispésationis munere diuisas, Paulus enumerat dicens: Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alij gratia sanitatum in uno spiritu, alii operatio uirtutum, alij prophetia, alij discretio spirituũ, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. Quæ mox generali diffinitione cõcludens, ait: Hæc autem omnia operatur unus atque idem spiritus, diuidens singulis prout uult. De his etiam cœlis in Psalmo dictum est: Verbo Domini cœli firmati sunt. De his quoque ornamentis spiritus subditur: Et spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Bene itaq; dicitur: Spiritus eius ornauit cœlos: quia prędicatores sancti nisi ꝓmissa paracleti dona perciperent, nullo fortitudinis decore claruissent. Sed quia sanctis Apostolis uirtutum gratia decoratis, uitæ prædicatio contra infidelium corda conualuit: & antiquus hostis obsessas infideliũ mẽtes prædicatorum uocibus expulsus reliquit, post ornamenta cœlorum aptè subiungitur.

1. Cor. 12 · *Psal. 32*

Quòd mediante manu diuina antiquus hostis à peccatorum cordibus quasi de cauernis suis eiectus est. Cap. XX.

ET obstetricante manu eius eductus est coluber tortuosus.] Quis enim colubri appellaẽ nomine, nisi antiquus hostis & lubricus & tortuosus, qui decipiendo homini colubri ore locutus est? De quo per prophetam dicitur: Leuiathan serpentem, uectem tortuosum. Qui idcirco loqui serpentis ore permissus est, ut ex ipso uase eius homo cognosceret, qualis esset qui intus habitaret. Serpens quippe non solum tortuosus est, sed etiã lubricus. qui ergo in rectitudine ueritatis nõ stetit, tortuosum animal intrauit. Quia igitur suggestioni eius, si primo nõ resistitur, repentè totus ad interiora cordis dum non sentitur, illabitur: uerba ad hominem per animal lubricum fecit. Cauernæ uerò huius colubri, corda fuerant

Esa. 27

A iniquorum. Quæ quia ad prauitatẽ propriam traxit, quasi in eorum habitatione requieuit. Sed obstetricante manu Domini, tortuosus coluber de proprijs cauernis expulsus est: quia dum nobis diuina gratia medetur, is qui nos tenuerat antiquus à nobis hostis eiicitur, sicut incarnata ueritas dicit: Nunc princeps huius mundi eiicietur foras. Vnde iam nunc sanctos omnes non tuendo possidet, sed tentando persequitur. Nam quia non in eis intrinsecus regnat, cõtra eos pugnat extrinsecus: & quia intus dominium
B perdidit, bella molitur foris. Ille enim eum de carnalibus hominum cordibus expulit, qui propter homines ad incarnationem uenit: dumq́ue corda infidelium tenuit, quasi manum ad latibula serpentis misit. Vnde rectè per prophetam dicitur: Delectabitur infans ab ubere super foramine aspidis: & in cauerna reguli qui ablactatus fuerit, manum suã mittet. Non nocebunt, & non occident in uniuerso monte sancto meo. Quem nanque infantem ab ubere, uel eum qui ablactatus fuerit, nisi Deum appellat? Quid ue-
C rò foramine aspidis & cauernis reguli, nisi corda signauit iniquorum? quia antiquus hostis dum totum in se eorum cõsensum contulit, quasi in foramine proprio coluber tortuosus, sinus astutiæ colligendo glomerauit. Quem & aspidis nomine appellat occultè sæuientem, & reguli apertè ferientem. Manum ergo suã Dominus in foramine reguli atque aspidis misit, quando iniquorum corda diuina potestate tenuit: & comprehensum exinde aspidem uel regulum, id est, captiuum diabolum traxit: ut in monte san-
D cto eius, quæ est Ecclesia, electis fidelibus non noceret. Hinc nanque in Canticis canticorum sponso uenienti dicitur: Coronaberis de capite Amana, de uertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonũ. Quid aliud leonum nomine, quàm dæmonia designantur, qui ira contra nos atrocissimæ crudelitatis insæuiunt? Et quia peccatores ad fidem uocati sunt, quorum quõdam corda, leonum cubilia fuerunt, dum uicisse mortem Dominus eorũ confessione creditur, quasi de leonum cubilibus coronatur. Remuneratio quippe uicto-

Ioan. 12 · *Esa. 11* · *Can. 4*

uictoriæ corona est. Toties ergo ei coronã fideles offerunt, quoties hunc uicisse mortẽ ex resurrectione confitent'. Leo er go de cubilib. suis pellitur: quia obstetricante manu Domini, tortuosus coluber in cauernis quas tenuerat, habitare phibetur. Nam uictus à fideliũ cordib. exiit, qui super hæc antea sceptro perfidiæ regnauit. Ecce in paucis breuibusq; sententiis sanctus uir aduentus Dominici ordinem retulit, pondera expressit: quid ex eius incarnatione fieri potuit, admirãdo narrauit.

A

Quàm terribilis erit Deus in iudicio, qui etiã cùm iudicandus uenit, una uoce suos persecutores strauit: & quanta sit eius ira, cuius intolerabilis est etiam mansuetudo.

Cap. XXI.

B

28 SEd qui mira fecit in humilitate ueniẽs, considerari non põt, cũ quãto terrore uenturus est, in maiestatis suæ fortitudine apparens. Ordo primi aduentus illius pensari, & conspici in tantum potuit, in quantum ad redimendos carnales ueniens, diuinitatis suæ magnitudinẽ carnalib. oculis tẽperauit. Quis uerò eius celsitudinis terrorẽ ferat, cũ secundi aduentus potentia p ignem iudiciũ exercens, in potestatis suæ maiestate candecens, in potestatis suæ maiestate canduerit? Vnde uir sanctus aduentũ illius narrat primũ, sed lassatur ad secundũ, dicẽs: Ecce hæc ex parte dicta sunt uiarũ eius. Et cũ uix paruã stillã sermonũ eius audierimus, quis poterit tonitruũ magnitudinis illius intueri? Quid hoc loco uiarum nomine, nisi actiones Domini appellat? Vnde & p prophetã Dominus dicit: Nõ Esa. 55 eñ sunt uiæ meæ sicut uiæ uestræ. Aduentum ergo Domini narrans, uias Dei ex parte retulerat: qa alia eius actio fuit qua nos cõdidit, alia qua redemit. Et itaque quæ de Domini actiõe narrauit, extremi iudicij cõparatione leuigans, ait: Ecce hæc ex parte dicta sunt uiarũ eius. Quod & paruã stillã sermonũ eius appellat: qa quicquid altũ, quicquid terribile in hac uita positũ, de eius cõsideratione cognoscimus ex immẽsitate cœlestiũ secretorũ, uelut tenuis ad nos gutta superni liquoris emanat: Et quis poterit tonitruũ magnitudinis eius intueri?] Ac si apertè dicat. Si humilitatis eius admiranda uix ferimus: horrendum atque terribilem maiestatis eius aduentũ, qua uirtute tolerabimus? Hunc tonitruũ aduẽtus illius ẽt Psalmista insinuat, dicens: Deus manifestè ueniet, Deus noster, & non silebit. Psal. 49 Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tẽpestas ualida. Hunc Sophonias propheta denunciat, dicens: Iuxta est dies Domini magnus, iuxtà & uelox Soph. 1 nimis. Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies illa dies iræ, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies turbæ & clãgoris. Terrorem ergo districti examinis, quẽ Sophonias tubã, beatus uerò Iob tonitruũ appellat: Iohel quoq; considerãs, Iohel. 2 ait: Conturbent oẽs habitatores terræ: quia uenit dies Domini: quia propè est dies tenebrarũ & caliginis, dies nubis & turbinis. Magnus eñ dies Domini, & terribilis ualde, & quis sustinebit eum? Sed quã incõprehensibilis sit atq; inconsiderabilis illa magnitudo, qua in secunda ostensione uenturus est: bene utcunque perpendimus, si primi aduentus põdera sollicita consideratione pensamus. Certè ut nos à morte redimeret, mori Dominus uenit, & defectũ nostrę carnis in suo corpore pęnasq; tolerauit. Qui priusquã ad crucis patibulũ perueniret, teneri, cõspui, illudi, & alapis cædi se pertulit. Ecce ad quãta propter nos uenire probra consensit: & tñ priusquã se teneri permitteret, persecutores suos requisiuit, dicens: Ioan. 18 Quẽ quæritis? Cui ilicò responderunt: Iesum Nazarenum. Quib. cũ repentè diceret: Ego sum: uocẽ solũmodo mitissimæ responsionis edidit, & armatos persecutores suos protinus in terrã strauit. Quid ergo facturus est cũ iudicaturus uenerit, qui una uoce hostes suos perculit, etiam cùm iudicandus uenit? Quod est illud iudiciũ quod immortalis exerit, qui in una uoce nõ potuit ferri moriturus? Qui eius irã toleret, cuius & ipsa non potuit mansuetudo tolerari? Consideret ergo uir sanctus, & dicat: Cùm uix paruã stillam sermonũ eius audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri?

C

D

BEATI GREGORII

MORALIVM.

LIBER DECIMVSOCTAVVS.

Caput I.

PLerunq; in sacro eloquio sic nonnulla mystica describuntur, ut tamen iuxta narrationem historicam prolata uideantur. Sed sæpe dicta talia in eadem historica narratione permixta sunt, per quæ superficies historiæ cuncta cassetur: quæ dũ nil historicũ resonat, aliud in eis inquirere lectorem cogunt. His enim dictis quæ aperta credimus, cum interiecta aliqua obscurius inuenimus, quasi quibusdam stimulis pungimur: ut ad aliqua altius intelligenda uigilemus, & obscurius prolata sentiamus, ea etiam quæ apertè dicta putauimus. Cum ergo beatus Iob de sermone Domini, & de magnitudine tonitrui loqueretur, eisdem uerbis protinus subinfertur.

VIGESIMVMSEPTIMVM CAPVT TEXTVS beati Iob.

ADDIDIT quoque Iob assumẽs parabolam suam, & dixit: Viuit Deus qui abstulit iudiciũ meũ, & omnipotens, qui ad amaritudinem adduxit animam meam: quia donec superest halitus in me, & spiritus Dei in naribus meis, non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur mendacium. Absit à me ut iustos uos esse iudicem. Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea. Iustificationem meam quam cœpi, tenere non deseram. Neque enim reprehendit me cor meum in om-

A ni uita mea. Sicut impius inimicus meus, & aduersarius meus quasi iniquus. Quæ est enim spes hypocritæ, si auare rapiat, & non liberet Deus animam eius? Nunquid Deus audiet clamorem eius, cum uenerit super eum angustia? Aut poterit in omnipotente delectari, & inuocare Deum omni tempore? Docebo uos per manum Dei, quæ omnipotens habeat, nec abscondam. Ecce uos omnes nostis: & quid sine causa ua-
B na loquimini? Hæc est pars hominis impij apud Deum, & hæreditas uiolentorum, quam ab omnipotente suscipient. Si multiplicati fuerint filij eius, in gladio erunt, & nepotes eius non saturabuntur pane. Qui reliqui fuerint ex eo sepelientur in interitu, & uiduæ illius non plorabũt. Si comportauerit quasi terram argentum, & sicut lutum præparauerit uestimenta: præparabit quidem, sed iustus uestietur illis, & argentum in-
C nocens diuidet. Aedificauit sicut tinea domum suam, & sicut custos fecit umbraculũ. Diues cũ dormierit, nihil secum auferet: aperiet oculos suos, & nihil inueniet. Apprehendet eũ quasi aqua inopia, nocte opprimet eũ tẽpestas. Tollet eum uentus urens, & auferet, & uelut turbo rapiet eum de loco suo. Emittet super eum, & non parcet. De manu eius fugiens, fugiet: stringet super eum manus suas, & sibilabit super illum,
D intuens locum eius.

Caput II.

ADdidit quoq; Iob assumens parabolam suam, & ait.] Quo profectò uersu ostenditur huius sanctissimi uiri dicta quàm misticè sint prolata: dum parabola, id est, similitudo assumpta narratur ab eo, qui nihil inferius per comparationem uel similitudinem loquitur. Absit enim ne hoc loco parabolam illud musicæ organum sentiamus, Neq; enim

Ee fas

fas est credere, quòd in afflictione pœnarum musicis uteretur, cum per scripturã sua ueritas dicat: Musica in luctu importuna narratio est. Nominata ergo parabola, ex textu ipso loquente iam discimus, ne iuxta textum tantummodo eius uerba pensemus. Ad eam itaque similitudinem cuncta trahenda sunt, qua figuratè Ecclesia designatur. Et in ipso quidem locutionis exordio dicta apertè prolata sunt, sed subiunctis obscuriorib. implicãtur. Nam plana ut solet, locutione inchoat: sed uerba sua per mysticos sensus grauida narratione consummat. itaque ait:

Eccl. 22

Quòd sancti contra uerba detrahentia, utuntur sapientia: contra persecutorum gladios, patientia. *Cap. III.*

VIuit Deus qui abstulit iudiciũ meũ, & omnipotens q ad amaritudiné adduxit animam meam.] Quibus nimirũ uerbis beatus Iob & sua narrat, & sanctæ Ecclesiæ tempora afflictæ significat, in quibus aperta infidelium preuicacia premitur, & persecutionis amaritudine perturbatur. Duobus nanq; modis Ecclesia tentari ab aduersarijs solet: ut uidelicet persecutionem aut uerbis patiatur, aut gladijs. Sancta uerò Ecclesia summopere habere sapientiã & patientiam studet, Sed exercetur eius sapientia cùm tentatur uerbis, & exercetur eius patientia cũ tentatur gladiis. Nũc uerò de ea persecutione loquitur, in qua non gladijs, sed falsis assertionibus lacessitur. Multos enim nouimus, qui cum in hac uita aliqua aduersa patiuntur, Deum esse non credunt. Nõnulli uerò Deum esse æstimãt, sed res humanas minimè curare. De illis quippe per Dauid dicitur: Dixit insipiens in corde suo, non est Deus, Isti uerò apud se dicunt: quomodo scit Deus, & si est scientia in excelso? Et rursus: Et dixerũt, non uidebit Dominus, nec intelliget Deus Iacob. Vir ergo iste sanctæ Ecclesiæ typum gestans, in ipsa afflictionis suæ amaritudine constitutus, cõtra utrosq; respondit. Nam quia essentiam uita habet, mors nõ habet, ut Deũ esse fateretur, ait: Viuit Deus. ut uerò eum res humanas

Psal. 13
Psal. 27

A curare perhiberet, subdidit: Qui abstulit iudicium meum, & ad amaritudinem adduxit animam meam. Ista etenim quæ patitur, non casu se perpeti, sed Deo omnia disponente testatur: nec tentatori suo amaritudinis suæ potestatem tribuit, sed authori. Scit nanq;, quia diabolus licet afflictionem iustorum semper appetat: tamen si ab authore nostro potestatem non accipit, ad tentationis articulum nullatenus conualescit. Vnde & omnis uoluntas diaboli iniusta est, & tamen permittente Deo omnis potestas iusta. Ex se

B enim tentare quoslibet iniustè appetit, sed eos qui tentandi sunt, prout tentandi sunt, non nisi tentari Deus iustè permittit. Vnde etiam in libris Regum, de diabolo scriptum est: Quia spiritus Domini malus irruebat in Saul. Vbi iustè quæritur: si Domini, cur malus: & si malus, cur Domini dicatur? Sed duobus uerbis comprehensa est potestas iusta in diabolo, & uoluntas iniusta. Nam & ipse dicitur spiritus malus, per nequissimam uoluntatem: & idem spiritus Domini per acceptam iustissimam potestatem. Bene

2 1. Re. 18

C ergo dicitur: Viuit Deus, qui abstulit iudicium meum: & omnipotens qui adamaritudinem adduxit animam meam: quia etsi hostis sæuit, qui ferire appetit, creator tamen est qui eum ad aliquid præualere permittit. Sed quia sanctus uir ad aliquid inuocata Dei uita se constrinxit: audiamus quid sese cõstringendo subiungit. Sequitur:

Quòd illud genus mendacij in quo quis uitam prestãdo mentitur, facillimè relaxari credẽdum sit: & de mendació obstetricum Aegypti. *Cap. IIII.*

D

QVia donec superest halitus in me, spiritus Dei in naribus meis: non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur mendaciũ.] quod prius iniquitatẽ, hoc postmodũ repetens, mendaciũ dicit. Nã & oẽ mendaciũ iniqtas est, & oĩs iniqtas mendaciũ: quia profectò ab æquitate discrepat, quicquid à ueritate discordat. Sed inter hoc quod ait, loqui & postmodum subdit, meditari: magna distantia est. Nonnunquam enim peius est mendacium meditari,

meditari, quam loqui. Nã loqui plerunque pręcipitationis est, meditari uerò studiosæ prauitatis. Et quis ignoret in quãta distãtia culpa distinguitur: utrum præcipitatione aliquis, an studio mentiatur? Sed uir sanctus, ut perfectè adhæreat ueritati, nec studio se perhibet, nec præcipitatione mentiri. Summopere enim cauendum est omne mendacium: quanuis nonnunquam sit aliquod mendacij genus culpæ leuioris, si quisquam uitã præstando mentitur. Sed quia scriptum est: *Sapien. 1* Os quod mentitur, occidit animam: &, *Psal. 5* Perdes omnes qui loquuntur mendaciũ: hoc quoque mendacij genus perfecti uiri summopere fugiunt, ut nec uita cuiuslibet per eorum fallaciam defendatur: ne suæ animæ noceant, dum pręstare uitam carni nituntur alienæ. quanquam hoc ipsum peccati genus facillimè credimus relaxari. Nam si quælibet culpa sequenti solet pia operatione purgari, quanto magis hæc facillimè abstergitur, quam *Exod. 1* mater boni operis pietas ipsa comitatur? Nonnulli uerò de obstetricum fallacia conantur asserere hoc mendacij genus nõ esse peccatũ: maximè quòd illis mentientibus scriptum est: quia ædificauit illis Dominus domos. In qua magis recompensatione cognoscitur, quid mendacij culpa mereatur. Nam benignitatis earum merces, quæ eis in æterna potuit uita retribui: pro admissa culpa mendacij, in terrenam est recompensationem declinata: ut in uita sua quã mentiendo tueri uoluerũt, ea quæ fecerũt bona reciperét: & ulterius quod expectarent, mercedis suæ præmium non haberent. Nam si subtiliter perpendatur, amore uitæ præsentis mentitæ sunt, non intentione mercedis. Parcendo quippe conatæ sunt infantiũ uitam tegere, mentiendo suam. Et licet in testamento ueteri nonnulla possint talia reperiri, penè nunquam tamen hoc uel tale genus mendacij à perfectis admissum, studiosus ibi lector inueniet: q̃uis mendacium quandam tenere ueritatis imaginem uideatur, & sub ueteri forsitam testamento minoris culpæ esse potuit, in quo per taurorum hircorumq; uictimas, sacrificium non fuit ipsa ueritas, sed umbra ueritatis. Nam in testamento

A nouo præceptis altioribus manifestata per carnem ueritate proficimus: iustumque est, ut facta quędã quæ in illo populo umbræ ueritatis deseruierant, deseramus. Si quis uerò per testamentum uetus uult suũ tueri mẽdaciũ, quia minus illic quibusdã fortasse nocuerit: dicat necesse est, rerum alienarum raptum & retributionẽ iniuriæ, quæ infirmis illic concessa sunt, sibi nocere non posse. Quæ omnia cunctis liquet, quãta animaduersione ueritas insequitur, quæ nobis iã significationis suæ umbra postposita, in uera carne de-

B claratur. Sed quia sanctus uir nec loqui se nec meditari mendaciũ spondet: hæc ipsa in quibus ueritati congruit, exequẽdo subiungit: Absit à me, ut iustos uos esse iudicem. Donec deficiam, non recedã ab innocentia mea.] Ab innocentia quippe recederet, si bona de malis æstimaret: Salomone attestante, qui ait: Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, *Prou. 17* uterq; abominabilis est ante Deum. Sunt nãq; nonnulli qui dum malè facta hominum laudibus efferunt, augent quæ increpare debuerũt. Hinc enim per prophetã

C dicitur: Væ qui consuunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia sub capite uniuersæ ætatis. Ad hoc quippe puluillus ponit, ut mollius quiescat. Quisquis ergo malè agentibus adulatur, puluillum sub capite uel cubito iacentis ponit: ut qui corripi ex culpa debuerat, in ea fultus laudibus molliter quiescat. Hinc rursum scriptum est: Ipse ædificabat parietem, illi autem liniebant eũ. Parietis quippe nomine peccati duritia designatur. Aedificare ergo parietẽ, est contra se quempiã obstacula peccati

D construere. Sed parietem liniunt, qui peccata perpetrantibus adulantur: ut quod illi peruersè agentes ædificant, ipsi adulãtes quasi nitidũ reddãt. Sed sanctus uir, sicut mala de bonis non æstimat, ita iudicare bona de malis recusat, dicẽs: Absit à me ut iustos uos iudicẽ, donec deficiã, nõ recedã ab innocẽtia mea. Vbi aptè subiũgit: Iustificationẽ meã q̃ cœpi, tenere non deserã.] Cœptã nãq; iustificationẽ desereret, si in peccãtiũ laudẽ declinaret. Sed q̃a tũc uerius à peccatis alienis abstinemus, cum prius nos à proprijs custodimus:

mus: cur de eis peccare pertimescat, ratio A nis causam insinuat, cùm subiungit:

Quòd sanctos cor suum non reprehendit, quos peccati consensus non accusat. Cap. V.

NEque enim reprehēdit me cor meũ in omni uita mea.] Ac si apertè dicat: Pro uobis non debeo ad culpam pertrahi, qui peccare in proprijs formidaui. Sciendum uerò est, quòd quisquis à præceptis Dominicis discordat opere, quotiens ea audit, à corde suo reprehenditur, atq; confunditur: quia id quod nõ fecerit, memoratur. Nam in quo se errasse considerat, ipsa se latenter conscientia B accusat. Vnde Dauid propheta deprecatur, dicens: Tunc non confundar dum respicio omnia mãdata tua. Grauiter nãque unusquisque confunditur, quando mandata Dei uel legendo uel audiendo respicit, quæ uiuendo comtempsit. Hinc enim Ioannis uoce dicitur: Si cor nostrũ non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum: & quicquid petierimus ab eo, accipiemus. ac si diceret: Si id quod præcipit, facimus: id quod petimus, obtinebimus. Valde nanque apud Deum utraque hæc sibi necessariò cõgruunt, ut C & oratione operatio, & operatione fulciatur oratio. Hinc enim Hieremias ait: Scrutemur uias nostras, & quæramus & reuertamur ad Dominum. Leuemus corda nostra cum manibus ad Deum in cœlos. Vias etenim nostras scrutari, est cogitationũ interna discutere. Corda uerò cũ manibus leuat, qui orationem suam operibus roborat. Nam quisquis orat, sed operari dissimulat: cor leuat, & manus nõ leuat. Quisquis uerò operatur & non orat: manus leuat & cor non leuat. Iuxta ergo Ioannis uocem, tunc cor fiduciam D in oratione accipit, cum sibi uitæ prauitas nulla cõtradicit. De qua rectè fiducia à sancto uiro nunc dicitur: Neque enim reprehendit me cor meum in omni uita mea. ac si aperte dicat: Nequaquam se fecisse reminiscitur, unde in suis precibus cõfundatur. Sed quæri potest quo pacto à corde suo reprehendi se denegat, qui se peccasse superius accusat, dicens: Peccaui: quid faciam tibi ò custos hominum? Vel certè: Si iustificare me noluero, os meum condemnabit me. Sed sciendum

Ps. 118

1. Ioan. 3

Thren. 3

est, quòd sunt peccata quę à iustis uitari possunt & sunt nonnulla quę etiam à iustis uitari non possunt. Cuius enim cor in hac corruptibili carne consistens, in sinistra cogitatione non labitur, uel si usque ad consensus foueã non mergatur? Et tamen hæc ipsa praua cogitare, peccare est. Sed dũ cogitationi resistitur, à confusione sua animus liberatur. Mens ergo iustorum, et si libera est à peruerso opere, aliquando tamen corruit in peruersa cogitatione. Et in peccatum ergo labitur: quia saltem in cogitatione declinatur: & tamẽ unde semetipsam postmodum flendo reprehendat, non habet: quia antè reparat, quàm per consensum cadat. Rectè ergo is qui peccatorem se confessus est, nequaquam se à suo corde reprehendi confitetur: quia etsi qua illicita fortasse cogitando defuit unquam rectitudini, forti tamen mentis certamine restitit cogitationi. Sequitur.

Quòd sanctis pessimorũ consortia execrantur. Cap. VI.

SIcut impius inimicus meus, & aduersarius meus quasi iniquus.] In sacro eloquio, sicut & quasi aliquando nõ pro similitudine ponitur, sed pro ueritate. Ioan. 1
Vnde est illud: Vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a patre. Vnde & hic quoque, sicut & quasi pro affirmatione potius quam pro similitudine dictũ uidetur. Inter impium uero & iniquum hoc distare nonnunquam solet, quia oĩs impius iniquus nõ tamẽ omnis iniquus est impius. Impius nanque pro infideli ponitur, id est, à pietate religionis alienus. Iniquus uerò dicitur, qui prauitate operis ab æquitate discordat, uel si fortasse Christianę fidei nomen portat. Beati igitur Iob uoce typica, sancta Ecclesia, quia alios rectæ fidei contradicentes tolerat, impium se habere fatetur inimicũ. Quia uero alios sub prætextu fidei intus positos in prauis operibus patit, iniquũ suũ aduersariũ detestat. Si aũt sicut & quasi oportet magis, ut pro similitudine positum sentiamus: sancta Ecclesia eos quos uiuentes carnaliter intra se tolerat, de similitudine impiorum notat. Intus quippe ei inimicus est, qui fidelem se dum affirmat uocibus moribus negat.

Et

Et quia eum uelut infidelem æstimat, qui illam specietenus intus positus uitio prauæ actionis impugnat: rectè dicit: Sicut impius inimicus meus, & aduersarius meus quasi iniquus. ac si apertè dicat: A me etiam fide discrepat, qui mihi opere non concordat. Sequitur.

Quòd sancti non per hypocrisin fauorem hominum rapiant, licet aliquando ad eruditionem proximorũ bona sua ostendant. Ca. VII.

QVæ enim spes est hypocritę, si auarè rapiat, & non liberet Deus animã eius?] Hypocrita q Latina lingua dicitur simulator, iustus esse nõ appetit, sed uideri. Et idcirco auarus raptor est: quia dum iniquè agens desiderat de sanctitate uenerari, laudẽ uitæ rapit alienæ. Studium uerò esse hypocritarũ solet, ut & quod sunt, supprimant: & hoc quod nõ sunt, esse se hominib. innotescãt: quatenus mensurã suam p æstimationẽ transeant, & præire se cæteros actionis nomine ostendant. Refugiunt uideri qđ sunt, & ante oculos hominũ superducta quadam innocentiæ honestate se uestiunt. Vnde rectè per Euangeliũ uoce nostri redemptoris increpantur, cum eis dicitur: Væ uobis hypocritæ, quia similes facti estis sepulchris dealbatis: quæ foris quidẽ apparent hominib. speciosa, intus uerò sunt plena ossib. mortuorum, & omni spurcitia. ita & uos foris quidẽ apparetis hominib. iusti, intus uerò pleni estis auaritia & iniquitate. Quo cõtrà oẽs ueraciter sancti, non solũ gloriã supra modum suũ omnino non appetunt: sed ẽt hoc ipsum uideri refugiunt, quod esse meruerunt. Vnde ille pdicator egregius ueritatis, contra pseudoapostolos loquens, dũ uirtutes eximias operationis suæ pro discipulorũ eruditione narraret, dum tot se pericula tolerasse coaceruata psecutione describeret: & post hæc usq; ad tertiũ cœlum, rursumq; in paradisum raptũ se eẽ memoraret, ubi tãta cognoscere potuisset, quanta loqui omnino nõ posset: erat de se adhuc fortasse admirabiliora locuturus, sed ab humana laude alta se cõsideratione tẽperans, subdit: Parco aũt, ne quis me existimet supra id qđ uidet in me, aut audit aliquid ex me. Habebat ergo adhuc

Mat. 23
Luc. 11
2. Co. 12

A dicendũ de se aliquid, q parcit dicere: sed egit utrunq; doctor egregius, ut & loquẽdo q̃ egerat, discipulos instrueret, & tacendo sese intra humilitatis limitẽ custodiret. Nimis namq; esset ingratus, si de se discipulis tota reticeret: & fortasse nimis incautus, si de se tota uel discipulis pderet: sed mirabiliter, ut dictũ est, egit utrunq;: ut loquendo erudiret uitã audientiũ, & tacendo custodiret suã. Sciendũ uerò est, q sancti uiri quoties de se aliquid sequẽtib. innotescunt, morẽ creatoris sui imitant. Nã Deus qui nos prohibet, ne proprio ore laudemur, p Scripturã sacrã laudes suas loquit: non quia ipse eis indiget qui proficere laudib. nescit: sed dũ suã nobis magnitudinẽ narrat, nostrã ad se imperitiã subleuat: & bona sua loquẽdo nos edocet, quẽ omnino homo nõ cognosceret, si de se tacere uoluisset. Idcirco ergo laudes suas indicat, ut ualeamus eũ audiẽtes cognoscere cognoscẽtes amare, amãtes sequi, sequẽtes adipisci, adipiscentes uerò eius uisione pfrui. Vñ Psal. ait: Virtutẽ operũ suorũ annunciabit populo suo, ut det illis hæreditatem gentium. ac si apertè dicat: Idcirco fortitudinem B suæ operationis insinuat, ut eum qui audierit, donis ditescat. Morem ergo sui C creatoris imitantes sancti uiri, nonnunquam quædam de se ut audientes instruant, non ut ipsi proficiant, manifestãt: & tamen in his alta se consideratione custodiũt, ne dũ alios à terrena intentione erigũt, ipsi in terrenę laudis appetitione mergantur. Quorũ plerunq; dicta imitantur hypocritæ, sed dictorum sensum penitus ignorant: quia quod iusti agunt ad utilitatem proximi, hoc ipsi faciũt ad extensionem nominis sui. D Sanctus autem uir hypocritas intuens, nequaquam gloriam futuram appetere, sed cupere præsentem tenere, ait: quæ. n. spes est hypocritæ? quia dũ pręsentia diligit, futura minimè sperat. Scriptũ namq; est: Quod. n. uidet quis, quid sperat? Idcirco ergo ab hypocrita ad æterna præmia per spe minimè tẽdit, qa q aliò quærendum fuerat, hic se tenere gloriat. Cuius qa culpa plata est, etiã pœna subiũgit, cũ protinus subinfert: Nunquid clamorẽ eius audiet Deus, cum uenerit super illum

Psa. 110
Rom. 8

angustia?] Clamore eius angustiæ tempo A re Deus nō audit, quia tranquillitatis tē pore in præceptis suis ipse clamantē Do
Prou. 28 minū nō audiuit. Scriptū quippe est: qui auertit aurē suā ne audiat legē, oratio eius erit execrabilis. Sanctus itaq; uir intuens, quia oēs qui nunc operari recta cōtemnunt, extremo se tēpore ad petitiōis uerba conuertunt, dicit: Nunquid clamorem eius audiet Deus? Quibus profectò uerbis, uocibus nostri redemptoris obse-
Matth. 25 quitur qui ait: Nouissimè ueniunt & fatuæ uirgines dicentes: Domine domine, aperi nobis. Et respondetur eis: Amen dico uobis, nescio uos: quia tanto magna tunc exercet seueritas, quāto nunc maior B misericordia prorogat: & districtè tunc iudiciū non correctis exerit, qui pietatem nunc delinquentibus patienter impen-
Esa. 55 dit. Hinc etenim propheta ait: Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum propè est. Modò enim non uidetur: & propè est: tunc uidebitur, & propè non erit. Necdū in iudicio apparuit: & si quæritur, inuenitur. Nā miro modo cū in iudicio apparuerit, & uideri pōt, & nō
6 potest inueniri. Hinc Salomon sapientiā refert, & suauiter blandientē, & terribiliter iudicantē, dicens: Sapiētia foris præ C dicat, in plateis dat uocem suam. Cuius uocem quoq; insinuat, subdēs: Vsq; quo paruuli diligitis infantiā, & stulti ea quæ sibi sunt noxia cupient, & imprudentes odibunt scientiam? Cōuertimini ad correctionem meam: en proferam uobis spiritum meum, & ostendam uerba mea. En uidimus qualibus uerbis expressa est dulcedo uocantis. Videamus nūc quibus insinuatur modis seueritas increpantis, ut in fine quandoque se exerceat districtio punientis. Quia uocaui, inquit, & renuistis: extendi manum meam, & non fuit D qui aspiceret: despexistis omne cōsilium meum, & increpationes meas neglexistis. Dicat iam qualiter feriat, quos ad se nullatenus reuertentes tanta longanimitate sustentat. Ego quoque in interitu uestro ridebo, & subsannabo cùm uobis quod timebatis aduenerit, cum irruerit repentina calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit, quando uenerit super uos tribulatio & angustia. Tunc inuocabunt me, & non exaudiā: mane consurgēt, & non inuenient me. Ore itaque sapiētissimi Salomonis cuncta de superno iudicio diligenter expressa sunt: quia & prius dulciter uocat, & postmodum terribiliter increpat, & ad extremū irretractabiliter dānat. Bene ergo dicitur: Nunquid clamorē eius audiet Deus, quādo uenerit super illū angustia? Quia nimirū omnis hypocrita tunc remediū in clamore non inuenit, qui nunc tēpus congruū clamoris perdit. De cuius adhuc prauitate subiungit.

Quòd qui in hoc mundo delectatur, in Deo delectationem habere non possit. Cap. VIII.

AVt poterit in omnipotente delectari?] Qui enim terrenarum rerum amore uincitur, in Deo nullatenus delectatur. Esse quidem sine delectatione anima nunquā potest. Nam aut infimis delectatur, aut summis: & quanto altiori studio exercetur ad summa, tanto maiori fastidio torpescit ad infima: quātoq; acriore cura inardescit ad infima, tanto tēpore dānabili frigescit à summis. Vtraq; enim simul & æqualiter amari nō possunt. Vnde Ioannes apostolus sciens inter spinas amorum secularium, supernæ charitatis messem germinare non posse, priusquam æterni amoris semina proferat, de audiētium cordibus sancta uerbi manu, amorum secularium spinas eradicat, dicens: Nolite diligere mundum, neq; ea quæ in mundo sunt. Moxq; subiungit: Quia si 1. Ioan. 2 quis diligit mundū, non est charitas patris in eo: ac si apertè dicat: Vtriq; se amores in uno corde non capiunt, nec in eo seges supernæ charitatis pullulat, in quo illā spinæ infimæ delectationis necant. Atq; illas ex hac infima delectatione nascentes enumerat punctiones, dicens: Quia omne quod in mundo est, cōcupiscentia carnis est, & cōcupiscentia oculorum, & superbia uitæ: quæ non est ex patre, sed ex mundo est: & mundus trāsit & concupiscentia eius. Delectari ergo in Deo hypocrita nō ualet: quia in eius mēte desideria superna nō prodeunt, quā profectò spinæ terreni amoris premunt. De quo aptè subditur: Et inuocare Deum in omni tēpore?] Tunc quippe hypocrita Deum inuocat, cùm hunc terrenarum rerum

rerũ tribulatio angustat. Nã cũ in hoc se-
culo effectũ quæsitæ fœlicitatis inuene-
rit, authorẽ qui hanc ipsam fœlicitatem
tribuit, non requirit. Quia uerò, ut prædi
ximus, esse ars docentium debet, ut in
auditorum suorum mentibus prius stu-
deant peruersa destruere, & postmodum
recta prædicare, ne bonum sanctæ prædi-
Hier. 1 cationis semen plena malis corda non ca
piant: unde ad Hieremiam dicitur: Ec-
ce constitui te hodie super gentes & re-
gna, ut euellas, & destruas, & disperdas,
& dissipes, & ædifices, & plantes. Prius
itaque iubetur ut destruat, & postmodũ
ædificet: prius ut euellat, & postmodum
plantet: quia nequaquam rectè ueritatis
fundamentum ponitur, nisi prius erroris
fabrica destruatur. B. Iob postquam cau-
sas uniuersalis Ecclesiæ, amicorũ suorũ
dictis quasi contra hæreticorum uerba re
spondit, eorumq; elationem multimoda
respõsione destruxit, iam docere se perhi-
bet: ut uidelicet apertè uideatur in his
quæ subdidit, recta plantare: in his uerò
quæ præmisit, euulsisse peruersa. Sequi-
tur:

Quòd superbi sibi attribuunt quod sapiunt, sancti uero totum Deo asscribunt. Cap. IX.

DOcebo uos per manũ Dei quæ om-
nipotens habeat, nec abscondam.]
Sic beatus Iob loquitur uerbis suis, ut
aliquid signet ex nostris. Nam sancta
Ecclesia docens, in quantum cognoscere
expedit, nihil ueritatis abscondit. Quia
enim manus Dei uocatur filius, omnia
quippe per ipsum facta sunt, per manum
Dei docere se perhibet eos quos in pro-
pria sapientia remanere fatuos uidet. ac
si apertè dicat: Ego ex me aliquid nescio:
sed quicquid de ueritate sentio, hoc ex
eiusdem ueritatis largitate comprehen-
do. Vos idcirco recta non sapitis: quia
hanc eandem uestram sapientiam non
Dei manui, sed uobismetipsis datis. Nam
hostes sanctæ Ecclesiæ si quid ueri ali-
quando sentiunt, id proprijs uiribus tri-
buunt: & tanto magis se priuant super-
na sapientia, quãto illam quasi ex suo in-
genio habere priuatam uolunt. Quibus
aliquando datur ad iudicium ut suum, re

A ctè quidem aliqua sciant, sed ex ipsa hac
hac scientia obligatiores ad pœnã fiunt.
Vnde aptè subditur: Ecce nos omnes no 7
stis: & quid sine causa uana loquimini?]
Scriptum est: Seruus qui cognouit uolũ-
tatem domini sui, & non paruit, & non Luc. 12
fecit, secundum uoluntatem eius, plagis
uapulabit multis. Qui autem non cogno
uit, & fecit digna plagis, uapulabit pau-
cis. Rursumq; scriptum est: Scienti igitur
bonum facere, & non facienti, peccatum Iac. 4.
est illi. Ad maioris ergo culpæ cumulum
hostes suos sancta Ecclesia perhibet, &
B scire quod sequi debeant, & sequi nolle
quod sciant. De quibus aliàs dictum est:
descendant in infernum uiuentes. Viui Psal. 54
sunt qui sentiunt quæ erga illos fiunt.
Mortui enim nec sciunt omnino, nec
sentiunt. Mortui itaque qui non sentiũt,
pro nesciẽtibus: uiuẽtes uero qui sentiũt
pro scientibus poni solent. Viuentes er-
go in infernum descendere, est scientes
sentientesq; peccare. Sequitur:

Quòd hæretici & successores eorum iudicium Dei euadere non possunt: quibus in errore suo sepultis, gaudent hi quos illi corrũpũt, cum ad uiam ueritatis reducunt. Cap. X.

C

HAec est pars hominis impij apud
Deum, & hæreditas uiolentorũ quã
ab omnipotente suscipient.] Quam pro-
fectò partem hæreditatemq; protinus in
sinuat, cum subiungit: Si multiplicati
fuerint filij eius, in gladio erunt, & nepo
tes eius non saturabuntur pane.] Non
absurdè impii uocantur hæretici, qui per
errorem praui dogmatis à cognitione
sunt ueritatis alieni, quos sequenti uer-
bo etiam uiolentos appellat: quippe qui
D Scripturæ sacræ sententias recta dogma-
ta continentes, ad intellectum prauum
conantur uiolenter inflectere. Violenti
ergo sunt, etsi non rebus hominum, cer-
tè sensibus præceptorum. Filii autẽ uio-
lentorum sunt sequaces hæreticorum,
qui dum eorum errori consentiunt, qua-
si ex eorum prædicatione generantur.
Sed multiplicati gladio erunt: quia quã-
uis modò immensa multitudine in per-
dita libertate succrescunt, uenturi tamen
iudicis sententia feriuntur. unde p Moy-
sen Dominus dicit: Gladius meus man

 ducabit.

ducabit carnes. Dei enim glaudius carnes comedit: qa in extremo iudicio eius sententia eos qui carnaliter sapiunt, occidit. Qua in re quærendum est, cur dicatur quòd hanc partē atque hæreditatem suā praui ab omnipotente percipiunt? Sed rectè considerantibus liquet: quia etsi à seipsis habuerunt iniustè agere, supernæ tamen æquitati suppetit, iniustè acta iustè iudicare: ut diuina sententia ordinet in pœnā, quos inordinata sua actio traxit ad culpam. De quibus aptè subiungitur: Et nepotes eius nō saturabuntur pane.] Nepote quippe hæreticorū sunt qui de errantium filiorum prædicatione nascuntur. Quos nequaquam panis satiat: quia dum in sacri uerbi pabulo plus quęrunt sentire quàm capiunt, semper à ueritatis cognitione ieiunant: & prædicamēta doctrinæ quæ student ad quæstionem quærere, habere nō ualent ad refectionē. quia uerò nōnullos ex eisdem hæreticis sancta Ecclesia colligit, nōnullos in malitia sua pertinaces relinquit, protinus additur: Qui reliqui fuerint ex eo, sepeliētur in interitu.] Ex eo uidelicet hæreticorum populo derelicti sepeliuntur in interitu: quia dum ad lucem ueritatis non redeunt, profectò in pœna perpetua intelligentia terrena deprimuntur. Et quia nōnunquā dum autor errantium plebiū rapitur ad pœnā, seductæ plebes reformantur ad ueritatis scientiam: & tunc ad ueram cognitionem redeunt subditi, cū ad æterna supplicia perueniūt qui male fuerant prælati: aptè subiungitur: Et uiduæ illius non plorabunt.] Quas uiduas eius accipimus, nisi subiectas plebes morte illius fœliciter destitutas? Quia sæpe, ut dictum est, dum prædicator erroris ad æterna supplicia rapitur, subiectæ plebes illius ad cognitionis ueræ gratiam reuertuntur. His enim plebibus peruersus prędicator quasi maritus præfuit: quia malè eis coniunctus inhæserat corruptor mentis. Nequaquam ergo uiduæ uel destitutæ plorant: quia morte praui doctoris uiam ueritatis inueniunt, ex cuius interitu affligi posse uidebant. Vel certè nō plorāt uiduæ: quia in suo errore remanētes, dū sanctū fuisse æstimāt ꝓdicatorem suū, spe falsa ne lugeāt cōsolant. Sequit.

Quòd catholici hæreticos eisdem authoritatibus quas proferunt, superant, & quasi Goliam proprio gladio detruncant.

Cap. XI.

SI comportauerit sicut terram argentum, & sicut lutum præparauerit uestimenta: præparabit quidem, sed iustus uestietur illis, & argentum innocens diuidet.] Argentum intelligi sacri eloquij claritas solet, sicut aliàs dicitur: Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum. Et quia nonnulli eloquiū Dei non interius per exhibitionem, sed exterius per ostensionem habere concupiscunt: idcirco per prophetam dicitur: Disperierunt omnes inuoluti argento: hi nimirum, qui eloquio Dei non interiori refectione se replent, sed exteriori ostensione se uestiunt. Vnde & horum argentum, id est, hæreticorum eloquium terræ comparatur: quia de Scriptura sacra ut aliquid sciant, ex appetitu terrenæ laudis elaborant. Qui etiam sicut lutum præparant uestimenta: quia fluxè & inquinabiliter ea quibus se tueri uolunt, Scripturæ sacræ contexunt testimonia. Præparabit quidem, sed iustus uestietur illis: quia uir recta fide plenus, quæ sanctis solet ad iustitiam deputari, ea ipsa Scripturæ sacræ quæ hæreticus affert, testimonia colligit, & erroris eius pertinaciam inde conuincit. Contra nos nanque dum sacræ legis testimonia apportant, secum nobis afferunt unde uincantur. Vnde & Dauit typum Domini, Golias uerò hæreticorum superbiam signans: hoc rebus locuti sunt, quod nos uerbis aperimus. Golias quippe cum gladio, Dauid uerò cum pera pastorali uenit ad prælium. Sed eundem Goliam Dauid superans, suo gladio occidit. Quod nos quoque agimus, qui promissa Dauid membra ex eius fieri dignatione meruimus. Nā cùm superbientes hæreticos & sacræ Scripturæ sententias deferentes, eisdem uerbis atque sententiis quas proferunt, uincimus, quasi relatum Goliam suo gladio detruncamus. Iustus ergo uestitur eis uestimentis quæ præparat iniustus: quia uir sanctus eisdem sententijs ad ueritatem

tem utitur, quibus se peruersus quisque rea utitur, quibus se peruersus quisq; doctum ostendere contra ueritatem conatur: Et argentum innocens diuidet.] Argentũ innocentem diuidere, est eloquia Domini minutè discretèq; exponere, & unicuique quid dignè congruat coaptare. Nam eloquium Domini quod hic argentum uel uestimenta, hoc alibi spolia nominatur. Quod etiam Psalmista testatur per comparationem, dicens: Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa. Quæ spolia idcirco
Ps. 118 uocata sunt: quia ad fidem Domini gentilitate transeunte, Iudęi sacris eloquijs quibus induti fuerãt, exuuntur. De hac quoque argenti uel spoliorum diuisione aliàs dicitur: Beniamin lupus rapax:
Gen. 49. 9 mane comedet prædam, uespere diuidet spolia. Quibus profectò dictis Paulus apostolus designatur, de Beniamin stirpe progenitus, qui mane prædam comedit: quia in primordijs suis fideles quos potuit rapiens, crudelitati propriæ satisfecit. Vespere spolia diuisit: qa fidelis post modum factus, sacra eloquia exponendo distribuit. Quamuis hoc argentum quod diuidit innocens, intelligi & aliter potest. Hęretici nanque, ut facilè ualeãt peruersa suadere, dictis suis quædam recta permiscent, ut animos audientium ex rectis sensibus trahant, ex peruersis feriant. Qui in præceptis Dei, quia sana insanaque locutione uariantur: bene in Euangelio decem leproso-
Luc. 17. rum sunt specie designati, quorum colori sano dum uitiosus candor aspergitur, immoderato candore fœdantur. Vnde admonemur nõ plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatẽ. Quia
Rom. 12 etiam quia nec Deum diligunt, de quo male sentiunt: nec proximum a quo diuidũtur, decalogi præceptis aduersi sunt atque ideo ad deprecandum Dominum decem ueniunt. Pro eo autem quod sanis insana miscuerunt, coloris diuersitate uariantur. Sed quia in eius præceptis offenderant, id illum unde offenderant, uocant, dicentes. Iesu præceptor: unde & mox curari meruerunt. Ergo quia uir catholicus quæ ab eis rectè uel quæ prauè sentiuntur, intelligit: argentum inno-

A cens diuidit, id est, quæ ab eis salubriter, uel quæ pestiferè fuerint dicta, discernit. Sequitur: Aedificauit sicut tinea domum suam, & sicut custos fecit umbraculum.] Tinea sibi domum corrumpendo ædificat. Nec meliori potuit comparatione hæreticus demonstrari, qui locũ suæ perfidiæ, non nisi in mentibus quas corruperit, facit: qui etiam sequaces suos ab æterno igne liberos esse pollicetur. Spondet quippe eis refrigerium quietis æternæ, sed nerua eius soliditatem non habent, quia plenitudine ueritatis carẽt.
B Vnde subiungitur: Et sicut custos fecit umbraculum.] Vmbraculum nanque custodis nullo fundamento solidatur. sed tempore mox transeunte destruitr: & promissa ab hæreticis requies, cum tempore destruitur, quæ post hanc uitam nullatenus inuenitur. Et quia sæpe hæretici in contemptu uniuersalis Ecclesiæ, potentum seculi patrociniis fulciuntur, eisq; diuites protectione atque administratione quanta præualent opitulari non cessant: ipse etiam quilibet diues contra cõditorem suum rebus temporalibus intumescens, sancti uiri nunc sententia tan-
C gitur, atq; ab speciali hæreticorum interitu, ad generalem elatorum omnium diffinitioné sermo deriuatur, cum subditur: Diues cùm dormierit, nihil secũ auferet: aperiet oculos suos, & nihil inueniet.] Cui nimirum sententiæ Psalmista concinens dicit: Turbati sunt omnes insipientes corde, dormierunt somnũ suum, & nihil inuenerunt omnes uiri diuitiarum in manibus suis. Vt enim in sua manu diuites post mortem quicquam inueniant, eis ante mortem dicitur, diuitias suas in quorum manibus
D ponant: Facite uobis amicos de mammona iniquitatis: ut cum defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula.

Quòd præsentes diuitię somno comparantur, quæ subitò marcescunt: & quod superbi in nouissimo ad inopiam redacti, impellente diabolo quasi uento urente à fornace uitiorum impelluntur incendia tormentorum.
Cap. XII.

Diues cum dormierit, nihil secũ auferet.] Res suas cũ moreretur, secũ tolleret,

leret, ſi ad petentis uocem cùm uiueret, ſibi tuliſſet. Nam terrena omnia quæ ſeruando amittimus, largiẽdo ſeruamus: patrimoniumq́ue noſtrum retentum ꝑditur, manet erogatum. Diu enim cum rebus noſtris durare non poſſumus: quia aut nos illas moriendo deſerimus, aut illæ nos uiuentes quaſi deſerunt pereundo. Agendum ergo nobis eſt, ut res abſolute perituras, in non pereuntem cogamus tranſire mercedem. Sed mirandum ualde eſt quod dicitur: Cùm dormierit, aperiet oculos ſuos, & nihil inueniet. Vt dormiamus quippe, oculos claudimus, & euigilantes aperimus. Sed hac in re, quia homo ex anima conſtat & corpore, cùm unius rei ſomnus dicitur, alterius uigiliæ demonſtrantur: quia cum corpus obdormiſcit in morte, tunc anima euigilat in uera cognitione. Et dormit ergo diues, & oculos aperit: quia cum carne moritur, eius anima uidere cogit̃, quod prouidere contempſit. Tunc profectò in uera cognitione euigilat, tunc nihil eſſe conſpicit quod tenebat. Tunc ſe uacuã inuenit, quæ plenam rebus præ cæteris ſe hominibus eſſe lætabatur. Dormit, & nihil ſecum aufert: nihil nimirum de rebus quas tenuit. Nam culpa rerum ſimul ducitur, quamuis hic omnia pro quibus culpa perpetrata eſt, relinquãtur. Eat ergo nunc, & acceptis rebus tumeat, ſeſeq; ſuper cæteros extollat, glorietur ſe habere quod proximus non habet. Veniet quandoque tempus ut euigilet: & tunc cognoſcat quàm uacuum fuerit, quod in ſomno tenuerat. Sæpe nanque contingit dormienti inopi, ut ſe per ſomnium diuitem uideat, atq; ex eiſdem rebus animũ extollat, lætetur ſe habere quod non habuit, iamq; dedignari quęrat à quibus de dignatum eſſe ſe doluit. Sed repentè euigilans, euigilaſſe ſe doleat, qui interim diuitiarum imaginem, uel dormiens tenebat. Gemit enim protinus ſub paupertatis pondere, & inopiæ ſuæ anguſtiis premitur: & eo peius, quo ad tempus breuisſimum, uel uacuè diues fuit. Sic ſic nimirum huius mundi ſunt diuites, qui rebus acceptis tument. Bene operari de ſua abundantia neſciunt, quaſi dormientes ſunt diuites, ſed paupertatem ſuam

A euigilantes inueniunt, quia nihil ſecum ad illum iudicium quod permaneat, ferunt: & quanto nunc ad breue tempus ſublimius elati ſunt, tanto contra ſe in perpetuum grauius ingemiſcunt. Dicat ergo: Aperiet oculos ſuos, & nihil inueniet: quia illic aperit ad ſupplicia, quos hic ad miſericordiam clauſos tenebat. Aperit oculos ſuos, & pietatis fructum non inuenit, quos hic clauſos tenuit cũ uiueret. Tardè quoque illi oculos aperiunt, qui teſte Sapientia, damnationis ſuæ tempore dicturi referuntur: Quid no

B bis profuit ſuperbia, diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Tranſierunt omnia illa tanquam umbra, & tanquam nũcius percurrens. *Sap. 5.* Vilia & fugitiua fuiſſe quę tenuerant, iam amiſſa cognoſcunt: quę quamdiu aderant, ſtultis eorum cordibus magna & manſura uidebantur. Sero diues aperuit oculos, quando Lazarũ requieſcentem uidit, quem iacentem ante ianuam uidere contempſit. Intellexit ibi quod hic facere noluit: in damnatione ſua cognoſcere cõpulſus eſt quid fuit quod perdidit, quando indigentem pro-

C ximum nõ agnouit. De quo adhuc ſubditur: Apprehendet eum quaſi aqua inopia, nocte opprimet eum tempeſtas.] Videamus nunc inopiam ardentis diuitis, cuius tanta abundantia fuit epulantis. Ait enim: Pater Abraham miſerere mei; *Luc. 16.* & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti ſui in aquam, & refrigeret linguã meam, quia crucior in hac flamma. Quibus uerbis nobis non hoc innoteſcitur, quia illic in tanto ardore una tunc ad ſufficientiam refrigerij aquæ ſtilla requirat̃: ſed quòd is qui de abundantia peccaue-

D rit, illic æſtuanti nimis cremetur inopia. Videmus enim in uerbis diuitis ex ſubtiliſſimo Dei iudicio, quam digna tali culpæ pœna reſponderit. Agente nanque inopia, illic uſque ad minima petenda cõpulſus eſt, qui hic agente tenacia uſq; ad minima negãda peruenit. Quid retribui ſubtilius, qd diſtrictius põt? Guttã aquæ petiit, q̃ micas panis negauit. Apprehẽdit eum quaſi aqua inopia. Non immeritò aquæ tunc illa inopia comparatur: quia in inferno cruciat, qui ſuſceptos in profundis abſorbens, ſolet lacus nomine deſignari.

ſignari. Vnde per prophetam quoque hu
mani generis uoce dicitur: Lapſa eſt in la
cum uita mea. Ereptorum uerò exulta-
Thren. 3 tione cantatur: Domine Deus meus cla-
maui ad te, & ſaluaſti me. Domine abſtra
Pſal. 29 xiſti ab inferis animam meam, ſaluaſti
me à deſcendentibus in lacum Nocte op
primet eum tempeſtas] quid hoc loco
11 noctem, niſi abſconditum tempus repen
tini exitus appellat? Tempeſtatis uerò no
mine, iudicij turbinem deſignat. Quod
etiam Pſal. teſtatur, dicens: Deus mani-
Pſal. 49 feſtè ueniet, Deus noſter, & non ſilebit:
ignis in conſpectu eius ardebit, & in cir-
cuitu eius tempeſtas ualida. De qua tem-
peſtate etiam Sapientia per Salomonem
Prou. 1. dicit: Ego quoq; in interitu ueſtro ride-
bo, & ſubſannabo cum uobis quod time
batis aduenerit: cum irruerit repentina
calamitas, & interitus quaſi tempeſtas in
gruerit. Et quia ipſa uenturi exitus igno
rantia nox uocatur, nocte opprimit eum
tempeſtas: id eſt, turbo eum diuini iudi
cij dum ignorat apprehendit. Hinc eſt
nanque quod per ſemetipſam Veritas di
Mat. 24 cit: Si ſciret paterfamilias qua hora fur
ueniret, uigilaret utique, & non ſineret
perfodi domum ſuam. Et uos eſtote pa-
rati: quia qua hora non putatis, filius ho
minis ueniet. Hinc etiam contra malum
ſeruum dicitur: Si autem dixerit malus
ſeruus ille in corde ſuo, Moram facit Do
Ibidem minus meus uenire, & cœperit percutere
conſeruos ſuos: manducet autem & bi-
bat cum ebriis: ueniet Dominus ſerui il-
lius in die qua non ſperat, & hora qua
ignorat. Hinc Paulus diſcipulis dicit:
Vos autem fratres non eſtis in tenebris,
ut uos dies illa tanquam fur comprehen
1. Theſſ. 5. dat. Omnes enim uos filij lucis eſtis, &
filij diei: non ſomus noctis, neque tene-
brarum. Hinc ſuperbienti diuiti Dei uo-
ce dicitur: Stulte, hac nocte animam
tuam repetunt à te: quæ autem præpara-
Luc. 12. ſti, cuius erunt? Nocte animam reddere
perhibetur, qui mortem non prouidens,
in tenebris cordis abſtrahitur. Ait ergo
Nocte opprimet eum tempeſtas. quia
enim nõ uult agere bona quæ uidet, de
prehenditur interitus ſuis tempeſtate
quam non uidet. De quo adhuc ſubdi-
tur: Tollet eum uentus urens, & auſe-

A ret:] Quis hoc loco uentus urens, niſi
malignus ſpiritus uocatur, qui deſiderio
rum flammas in corde excitat, ut ad ęter
nitatẽ ſuppliciorum trahat? Peruerſum
ergo quemlibet uentus urens tollere di-
citur: quia inſidiator malignus ſpiritus
qui uiuentem quemque accendit ad ui-
tia, morientem trahit ad tormenta. Nam
quia uentus urens immundus ſpiritus
ſolet intelligi, qui malæ ſuggeſtionis fla-
tu ad terrena deſideria iniquorum corda
ſuccendit: Hieremias propheta teſtatur,
dicens: Ollam ſuccenſam ego uideo, &
B faciem eius à facie Aquilonis. Olla nan-
que ſuccenſa eſt cor humanum, ſeculariũ *Hier. 1.*
curarum ardoribus, deſideriorumque an
xietatibus feruens: quę à facie Aquilonis
ſuccenditur, id eſt, diaboli ſuggeſtioni-
bus inflammatur. Ipſe enim uocari no-
mine Aquilonis ſolet, qui dixit Sedebo
in monte teſtamenti, in lateribus Aqui-
lonis, aſcendam ſuper altitudinem nu-
bium. Ab huius igitur urentis uenti, *Eſa. 14.*
uniuſcuiuſque electi mens aduſtione tẽ-
peratur: quando in ea uitiorum feruor
extinguitur, & deſideriorum carnalium
C flamma frigeſcit. Vnde & ſancta Eccleſia
in ſponſi ſui laudibus læta clamat: Sub
umbra illius quem deſideraueram ſedi. *Cant. 2*
De huius ardoris temperie ei per Eſaiam
promittente Domino dicitur: Pro ſaliũ-
ca aſcendet abies, & pro urtica creſcet
myrtus. Pro ſaliunca nanque in ea aſcẽ-
dit abies, dum in ſanctorum corde pro
abiectione terrenæ cogitationis, altitu-
do ſupernæ contemplationis exoritur.
Vrtica uerò igneæ omnino naturæ eſt.
Myrtus autem temperatiuæ fertur eſſe
uirtutis. Pro urtica igitur creſcit myrtus
D cùm iuſtorum mentes à prurigine & ar-
dore uitiorum, ad cogitationum tempe-
riem tranquillitatemq; perueniunt, dũ
iam terrena nõ appetunt, dum flammas
carnis deſideriis cœleſtibus extinguunt.
Propter hoc quoq; mentis refrigerium
cœlitus datum Mariæ dicitur: Virtus al-
tiſſimi obumbrabit tibi. Quamuis hac 12
in re per obumbrationis uocabulum, in- *Luc. 1.*
carnandi Dei utraque potuit natura ſi-
gnari. Vmbra enim à lumine formatur,
& corpore. Dominus autem per diuini-
tatem lumen eſt: qui mediante anima,
in

in eius utero fieri dignatus est per humanitatem corpus. Quia ergo incorporeũ lumen in eius erat utero corporandum, ei quæ incorporeum concepit, ad corpus, dicitur: Virtus altissimi obumbrabit tibi: id est, corpus in te humanitatis accipiet incorporeum lumen diuinitatis. Sed iam de iniquo quolibet quòd cœpimus, exequamur. Tollit ergo eum uentus urens: quia uidelicet malignus spiritus eum quem nunc succẽderit igne peruersæ concupiscentię, rapit postmodum ad flammas gehennæ. Sequitur: Et uelut turbo rapiet eum de loco suo.] Locus peruersorum est temporalis uitæ delectatio, & carnis uoluptas. Quasi turbine igitur unusquisque de loco suo rapitur, cum à cunctis suis delectationibus extremo territus die separatur. De quo extremo die aptè mox subditur:

Quòd Deus cùm sanctos flagella, parcit: eis reproborum uerò flagella præsentia, sunt initia tormentorum. Cap. XIII.

EMittet super eum, & non parcet.] Peccatorem Deus quotiens feriendo corrigit, ad hoc flagellum emittit, ut parcat. Cum uerò eius uitam in peccato per manentem feriendo concludit, flagellũ emittit, sed nequaquam parcit. Qui enim flagellum emisit ut parceret, ad hoc emittit quãdoq; ut non parcat. In hac namq; uitã Dominus tanto magis studet, ut parcat, quanto magis expectando flagellat: sicut ipse uoce angeli ad Ioãnem ait: Ego quos amo, arguo & castigo. Et sicut alias dicitur: Quem diligit Dominus, castigat:
Apoc. 3 flagellat autem omnem filium quem reci
Heb. 12. pit. Econtrà autem de flagello damnationis scriptum est: In operibus manuum suarum comprehensus est peccator. De
Psal. 91 quo per Hieremiam Dominus dicit: dũ incorrigibiliter delinquentes populos uidet, quos non iam sub disciplina filios, sed sub districta percussione hostes intuetur: Plaga inimici percussi te, castigatione crudeli. Et quod hic dicitur: Non
Hier. 30 parcet, ibi quoque uerbis aliis declarat: quid clamas super contritione tua? insanabilis est dolor tuus. Vnde hoc semper electi prouident, ut antè ad iustitiam redeant, quam sese ira iudicis inextinguibiliter accendat, ne ultimo flagello deprehensis simul eis finiatur uita cum culpa. Flagellum nanque nunc diluet culpam, cum mutauerit uitam. Nam cuius mores non mutat, non expiat actiones. Omnis ergo diuina percussio, aut purgatio in nobis uitæ pręsentis est, aut initiũ pœnæ sequentis. Propter eos enim qui ex flagello proficiunt, dictum est: Qui fingis dolorem in præcepto. Quia dum flagellatur iniquus, & corrigitur: audire præceptum noluit, audit dolorem. Dolor ergo in præcepto fingitur ei qui à malis operibus quasi præcepti uice, dolore cohibetur. De his uerò quos damnant flagella & non liberant, dicitur: Percussisti eos, nec doluerunt: attriuisti eos, & renuerunt accipere disciplinam. His flagella ab Hier. 5. hac uita inchoant, & in æterna percussione perdurant. Vnde per Moysen Dominus dicit: Ignis exarsit ab ira mea, & ardebit usque ad inferos deorsum. Quantũ Deut. 32 ad præsentem etenim percussionem spectat, rectè dicitur. Ignis exarsit ab ira mea quantum uerò ad æternam damnationẽ aptè mox subditur: Et ardebit usque ad inferos deorsum. Licet à quibusdam dici soleat illud quod scriptum est: Non iudicat Deus bis in idipsum. Qui tamen hoc quod per prophetam de iniquis dicitur, non attendunt: Et duplici contritione Naum. 1 contere eos. & quod aliàs scriptum est: Iesus populum de terra Aegypti saluans: secundò eos qui non crediderunt, perdidit. Hier. 7. Quibus tamen si consensum præbe- Iud. 1. mus, quamlibet culpam bis feriri nõ posse, hoc ex peccato percussis atque in peccato suo morientibus debet æstimari: quorũ percussio hic cœpta, illic perficitur: ut in correctis unum flagellum sit quod temporaliter incipit, sed in ęternis suppliciis consummatur: quatenus eis qui omnino corrigi renuunt, iam pręsentiũ flagellorum percussio, sequentium sit initium tormentorum. Emittet ergo super eum, & non parcet. Sequitur: De manu eius fugiens fugiet.] Ille etenim de manu fugit ferientis, qui suę prauitatẽ corrigit actionis. Vel certè quia in sacro eloquio

quio manus operatio solet intelligi, de manu percussi fugit, qui dum praui interitum conspicit, uias prauitatis relinquit. Vnde adhuc subditur: Stringet super eum manus suas.] Manus quippe stringere, est uitæ suæ opera in rectitudi-
Heb. 12. ne confirmare. Vnde etiam Paulus ait: Remissas manus & dissoluta genua erigite. Dum itaque alienum interitum conspiciunt, reuocantur ad cor, ut recogitẽt suum: & unde alius ad tormenta ducit, à tormento alius inde liberatur. Stringit ergo super eum manus suas: quia conspicit in aliena pœna quid timeat, & dum delinquentem sic percussum conspicit, dissoluta sua opera, iustitiæ uigore constringit. Sicq; fit ut qui iniquus uiuens, multos ad culpam traxerat delectatione peccati, quosdam moriens à culpa reuocet terrore tormenti. Quod etiam prouenire
Ps. 57. bonis Psalmista testatur: dicens: Lætabitur iustus cùm uiderit uindictam impiorum, manus suas lauabit in sanguine peccatorum. In peccatorum morientiũ sanguine iusti lauantur manus: quia dũ eorum pœna conspicitur, conspicientis uita mundatur. Sequitur. Et sibilabit super illum, intuens locum eius. Quid in sibilo, nisi intentio admirationis exprimitur? Si uerò in sibilo alia fortasse significatio quæritur, moriente peccatore, hi qui interitum eius aspiciunt, os in sibilo stringunt: dum ad ea quæ contempserant, uerba spiritalia conuertuntur: ut iã credere & prædicare incipiant, quæ prius dum iniquus florere cernerent, non credebant. Nam fit plerunque ut infirmorũ animus eo magis de aditu ueritatis trepidet, quo florere contemptores ueritatis uidet. Sed dum iusta ultio iniustus subtrahit, alios à prauitate compescit.
Prou. 21 Vnde per Salomonem dicitur: Mulctato pestilente, sapientior erit paruulus. Vir igitur sanctus postquam potentum pœnas, qui extolluntur in seculo, sufficienter expleuit: rursus ad hæreticorũ superbiam qui extollunt in eloquio uerba cõuertit.

A TEXTVS BEATI IOB CAPVT VIGESIMUMOCTAUUM.

HABET argentum uenarum suarũ principia, & auro locus est in quo conflatur. Ferrum de terra tollitur, & lapis solutus calore,
B in æs uertitur. Tempus posuit tenebris, & uniuersorum finem ipse considerat. Lapidem quoq; caliginis & umbram mortis diuidit torrens á populo peregrinante, eos quos oblitus est pes egentis hominis, & inuios. Terra de qua oriebatur panis, in loco suo igni subuersa est. Locus sapphiri lapides eius, & glebæ illius aurum. Semitam ignorauit auis, nec intuitus est oculos uulturis. Non calcauerunt eam filij institorum, nec per-
C transiuit per eam leæna. Ad silicem extendit manum suam, subuertit à radicibus montes. In petris riuos excidit, & oẽ preciosum uidit oculus eius. Profunda quoq; fluuiorum scrutatus est, & abscondita produxit in lucem. Sapientia uerò ubi inuenitur, & quis est locus intelligentiæ? Nescit homo precium eius nec inuenitur in terra suauiter uiuẽtium. Abyssus dicit, Non est in me: & mare loquitur, Non est mecum. Non
D dabitur aurum obrysum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione eius. Non conferetur tinctis Indiæ coloribus, nec lapidi sardonyco preciosissimo, uel sapphiro. Non adæquabitur ei aurum uel uitrum, nec commutabuntur pro ea uasa auri excelsa & eminentia, nec commemorabuntur in comparatione eius. Trahitur autem sapientia de occultis: non adæquabitur ei topazium de Aethiopia, nec tincturæ mundissimæ

ſimæ componentur. Vnde ergo ſa-
pientia uenit, & quis eſt locus intel-
ligentiæ? Abſcôdita eſt ab oculis om
niū uiuentiū, uolucres quoque cœli
latet. Perditio & mors dixerunt:
Auribus noſtris audiuimus famam
eius. Deus intelligit uiam eius, &
ipſe nouit locum illius. Ipſe enim fi
nes mundi intuetur, & omnia quæ
ſub cœlo ſunt, reſpicit. Qui fecit
uentis pondus, & aquas appendit
menſura. Quando ponebat pluuiis
legem, & uiam procellis ſonanti-
bus: tunc uidit illam, & narrauit,
& præparauit, & inueſtigauit, & di-
xit homini: Ecce timor Domini ipſa
eſt ſapientia, & recedere à malo, in-
telligentia.

Quòd hæretici de ſanctis libris aſſertionum ſuarum principia aſſumunt, ſed miſcent mendacia. Et quòd fruſtra extra unitatem Eccleſiæ quaſi pro Eccleſia pœnas patiantur; cum martyrium non faciat pœna, ſed cauſa; nec clareſcere poteſt aliquis fulgore uirtutis, qui non arſerit in officina charitatis. Cap. XXIIII.

HAbet argentum uenarum ſuarum
14 principia, & auro locus eſt in quo
conflatur. [In argento eloquium, in au-
ro uitæ uel ſapientiæ claritas deſignari ſo
let. Et quia hæretici ſic de eloquii ſui ni-
tore ſuperbiunt: ut nulla ſacrorum libro
rum authoritate ſolidentur, qui libri ad
loquendum nobis quaſi quædam argen-
ti uenæ ſunt: quia de ipſis locutionis no
ſtræ originem trahimus, eos ad ſacræ au-
thoritatis paginas uocat: ut ſi uere loqui
deſiderent, inde ſumere debeant quid lo-
quantur. Et ait: Habet argentum uena-
rum ſuarum principia. ac ſi aperte dicat:
Qui ad ueræ prædicationis uerba ſe præ-
parat, neceſſe eſt aut cauſarum origines a
ſacris paginis ſumat: ut omne quod lo-
quitur, ad diuinæ authoritatis fundamē
tum reuocet, atque in eo ædificium locu
tionis ſuæ firmet. Vt enim prædiximus,
ſæpe hæretici dum ſua ſtudent peruerſa a
ſtruere ea proferunt quæ profectò in ſa-
crorum librorum paginis non tenentur.

A Vnde & diſcipulum ſuum prædicator e-
gregius admonet, dicens: O Timothee,
depoſitum cuſtodi, deuitans prophanas
uocum nouitates: quia dum laudari hæ
retici tanquam de excellenti ingenio cu- 1. Tim. 6
piunt, quaſi noua quædam proferunt,
quæ in antiquorum patrum libris uete-
ribus non tenentur: ſicque fit ut dum ui
deri ſapientes deſiderant, miſeris ſuis au
ditoribus ſtultitiæ ſemina ſpargant. Be-
ne autem ſubditur: Et auro locus eſt in
quo conflatur.] Ac ſi aperte dicat: Vera
fidelium ſapientia, cui uniuerſalis Eccle
B ſia locus eſt, tribulationem uobis perſe-
quentibus patitur, ſed a cunctis peccato-
rum ſordibus perſecutionis ueſtræ igne
purgatur. Vnde ſcriptum eſt: In igne pro
batur aurum & argentum, homines uerò
receptabiles in camino humiliationis. Prou. 17
Quo in loco poteſt hoc quoque conue-
nienter intelligi, ut de ſua hæretici incre
pari ſtulta paſſione uideantur. Nam ſæpe
pro Ieſu Chriſti, domini ac redemptoris
noſtri nomine multa patiuntur, ſeſeque
eiſdē paſſionibus eius fieri martyres ſpe-
rant. quibus ſancti uiri uoce nunc dici-
C tur: Auro locus eſt in quo conflatur. Nā
iuxta hoc quod iam, & ante nos dictum
eſt, quiſquis extra unitatem Eccleſiæ
patitur, pœnas pati poteſt, martyr fieri
non poteſt: quia auro locus eſt in quo cō
flatur. quid itaque ad hæc hæretici dici-
tis? Conflari per afflictionem carnis, uel
etiam per martyrium uultis: ſed locum
in quo debeatis conflari, neſcitis. Audite
quid ſancti prædicatoris uoce dicitur:
Auro locus eſt in quo cōflatur. Hunc er-
go conflationis locum quærite, hanc for
nacem qua aurum apte purgari ualeat, in
D uenite. Vna eſt Eccleſia in qua qui confla
ri uoluerint, ab omni etiam poterit pec-
catorum ſorde purgari. Si quid pro Deo
amaritudinis, ſi quid tribulationis extra
hanc poſiti ſuſtinetis, incendi poteſtis tā Hier. 6.
tummodo, nō purgari. Dicat Hieremias,
dicat quomodo cōflationis ueſtræ ignis
omni uirtute ſit uacuus: Fruſtra confla-
uit conflator. Malitiæ enim eorum non
ſunt conſumptæ. Ecce ignis exterius con
flans, & duræ poſitionis admouet pœnā,
& tamen erroris non excoquit culpam,
& tormenta crudelium dat pœnarum, &
bono-

bonorum non facit incrementa meritorum. Huius etiam cõflationis ignis qui extra catholicam toleratur Ecclesiam, quam nullius omnino uirtutis sit, Pau-
1.Co.13 lus apostolus insinuat, dicens: Si tradidero corpus meum ita ut ardeant, charitatem autem non habeam, nihil mihi
15 prodest. Ad quippe praua de Deo sentiunt, alij recta de authore tenent: sed unitatem cum fratribus non tenent. Illi errore fidei, isti uerò schismatis perpetratione diuisi sunt. Vnde & in ipsa prima parte decalogi utrarunque partium culpæ reprimuntur, cùm diuiua uoce dicit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto
Deut. 6. corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota uirtute tua. Atque mox subditur: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Qui enim de Deo peruersa sentit, liquet profectò quia Deum non diligit. qui uerò de Deo recta sentiens, à sanctæ Ecclesiæ unitate diuisus est, constat quia proximum non amat, quem habere socium recusat. Quisquis ergo ab hac unitate matris Ecclesiæ siue per hæresin de Deo peruersa sentiẽdo, seu errore schismatis proximum non diligendo diuiditur, charitatis huius gratia priuatur: de qua hoc quod præmisimus, Paulus dicit: Si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest: ac si aperta uoce diceret: Extra locũ suum conflationis mihi ignis adhibitus tormento me cruciat, mundatione non purgat. Hunc omnes sanctæ pacis amatores, summo studio locum quærunt, hunc quærentes inueniunt, hunc inuenientes tenent: scientes, peccatorum remissio uel ubi uel quando uel qualibus detur. Vbi quippe, nisi in Ecclesiæ matris sinu? Quando, nisi ante uenturi exitus
2.Cor.6 die? Quia ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis: &, quærite Do-
Esa. 55. minum dum inueniri potest, inuocate eum dum propè est. Qualibus, nisi conuersis, qui ad paruulorum imitationem, magistra humilitate formantur? quibus dicitur: Sinite paruulos uenire ad me, talium enim est regnum cœlorum: &,
Mat.19 Nisi conuersi fueritis, & efficiamini si-
Mat.18 cut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum.

A *Quòd reprobi dum seruos Dei præditos uirtutibus uident: quia de præsentibus non possunt, de præteritis eos accusant. Cap. XV.*

QVia ergo non nisi in catholica Ecclesia ueri martyres fiunt, dicitur rectè: Auro locus est in quo conflatur. quia non clarescet anima in fulgore æternæ pulchritudinis: nisi, ut ita dicam, prius hic arserit in officina charitatis. Pensandum præterea est quòd occulto cõsilio omnipotens Deus quosdã ab ipsis exordiis suis innocentes custo-
B diens, usque ad uirtutum prouehit culmen: ut ætate crescente, simul in eis proficiat & annorum numerositas, & celsitudo meritorum. Alios uerò in exordiis suis deserens, scaturientibus uitiis, ire per abruta permittit. Plerunque tamen etiam eos respicit, & ad sequendum se, sancti amoris igne succendit: atque insolitas in eorũ cordibus prurigines uitiorum uertit in feruorem uirtutum, & eo magis ignescunt ad desiderium requirendæ pietatis Dei, quo magis erubescunt memoriam iniquitatis suæ: sicut sæpe
C contigit, ut in pugnæ certamine miles ante ducis sui oculos constitutus, hostili uirtuti turpiter cedat, & eneruiter præbens terga feriatur: qui tamẽ hoc ipsum quod turpiter cessit erubescens, ante ducis sui oculos, maiores ex ipsa uerecundia uires sumit: tantaq; post fortia exercet quantis & præsentem gloriam uirtutis peragat, & præteritæ ignominiam debilitatis tegat. Sic ergo nonnunquam quidã in Dei seruitio ex anteacta acrius debilitate roborantur, eosque ad custodienda mandata & futurorum trahit de-
D siderium, & impellit memoria præteritorum: ut hinc ad uentura amor prouocet illinc de præteritis uerecundia instiget. Quos tamen aduersarij Ecclesiæ dũ summis præditos uirtutibus uiderint, eisque in præsenti uita unde derogent quia inuenire nequaquam possunt, accusare illos de præteritis moliuntur, sicut Moysen nostrũ Manichæus impetit, in quo sequentiũ uirtutũ gratiam, transacti homicidij conatur culpa fœdare. In quo non attendit postmodum quàm patiens ad sustinendum, sed prius quam præceps ad

ad feriendum fuerit. Talibus ergo aduersariis beatus Iob subtilissima͂ consideratione obuians, postquam dixit: Habet argentum uenarum suarum principia, & auro locus est, in quo conflatur, aptè subditur:

Quòd contemni non debeat, qui se à terrenis occasionibus separauit. Cap. XVI.

FErrum de terra tollitur.] Solent hæretici de iustitiæ suæ contra nos elatione gloriari, atque opera sua ostentationis inflatione iactare: nosq́; iniquos, ut diximus, aut esse aut fuisse criminant̃. Per humillimam ergo confessionem & ueracem defensionem contra eos uir sanctus loquitur, dicens: Ferrum de terra tollit̃: ac si apertè dicat: Fortes uiri qui acutissimis linguarum gladiis in hac acie defendendæ fidei ferrum fiunt, aliquando
Gen. 2. terra in infimis actionibus fuerunt. Peccanti quippe homini dictum est: Terra es, & in terram ibis. Sed de terra ferrum tollitur, cum fortis propugnator Ecclesiæ, à terrena quam prius tenuit, actione separatur. Non ergo in eo debet despici quicquid fuit, qui iam cœpit esse, quod non fuit. An non Matthæus in terra inuentus est, qui terrenis negociis implicatus telonij usibus seruiebat? Sed de terra sublatus in fortitudinem ferri conualuit: cuius uidelicet lingua quasi acutissimo gladio, Euangelij administratione Dominus infidelium corda transfixit, & qui infirmus prius despectusq́; fuerat per terrena negocia, fortis postmodum factus est ad cœlestia prædicamenta. Vnde adhuc subiungitur:

Quòd corda dura cũ diuini amoris igne tacta fuerint liquefiunt, & quæ credere noluerant prædicare incipiunt. Cap. XVII.

ET lapis solutus calore, in æs uertit̃.] Tunc lapis calore soluitur, cum cor durum, atque à diuini amoris igne frigidum, eodem diuini amoris igne tangit̃, & in feruore spiritus liquat̃: ut ad sequentem uitam desideriorum æstu ardeat, quã prius audiens, insensibilis manebat. Ex quo ardore scilicet & emollitur ad amorẽ
A & roboratur ad operationẽ: ut sicut prius durus fuerat: in amore seculi, ita se postmodum fortem exerat in amore Dei, & quod antè audire renuebat, iam & crede-
re & prædicare incipiat. Lapis ergo solu- 17
tus calore, in æs uertitur: quia dura mẽs superni amoris igne liquefacta, ad uerã fortitudinẽ commutatur: ut peccator qui prius insensibilis extiterat, postmodũ & per authoritatem fortis, & per prædicationem sonorus fiat. Quod bene per Esaiam dicitur: Qui confidunt in Domino, mutabunt fortitudinem. Fortitudi- *Esa. 40.*
B nem mutamus, cum conuersi tanta uirtute præsens seculum fugimus, quanta hoc antè quærebamus. Quia autem malè ab aduersariis catholicorum moribus anteacta uita reputatur, rectè subditur: Tempus posuit tenebris, & uniuersorum finẽ ipse considerat.] Ipse posuit tempus tenebris, iniquis uidelicet modũ, quo iniqui esse desistant. Vnde eis per Apostolum di- *Ephe. 5.*
citur: Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Sicut aliis quoque discipulis idem doctor egregius dicit: Nox præcessit, dies autẽ appropinqua- *Rom. 13*
C uit. Abiiciamus ergo opera tenebrarum, & induamus nos arma lucis: sic ut in die honestè ambulemus. Vnde & in Cãticis *Cant. 8*
canticorum Ecclesia ueniente dicitur: Quę est ista quę progreditur quasi aurora consurgens? Aptè enim Ecclesia Auroræ comparata describitur, quę per cognitionem fidei, à peccatorum suorũ tenebris in clara luce iustitię commutatur. Tempus ergo posuit tenebris, & uniuersorũ finẽ ipse considerat. Vniuersorum nomine, & electos uoluit & reprobos comprehendi. Nam bona faciens & ordinans.
D Deus, mala uerò non faciens, sed ab iniquis facta ne inordinatè eueniant, ipse disponens, considerat uniuersorum finẽ & patienter tolerat omnia, atque intuet̃ electorum terminum, quòd ex malo mutentur ad bonum. Intuetur etiam reproborum finẽ, quòd de malo opere dignum se trahantur ad supplicium. Vidit finem persequentis Sauli, quo prostratus dice- *Act. 9.*
ret: Dñe, quid me uis facere? Vidit finẽ quasi obsequentis discipuli, quòd pro cõmisso scelere guttur laqueo stringeret, seque & peccantem puniret, & deterius puniendo

niendo deciperet. Vidit Niniuitas delinquētes, sed cōsiderauit finē delinquentiū pœnitētia correctorū. Vidit quoq; Sodomam delinquentem, sed considerauit finem ardoris luxuriæ, ignem gehennæ. Vidit gentilitatis finem, quod possessa iniquitatum tenebris, quandoq; fidei luce clarescceret. Vidit etiam Iudææ terminum, quòd ab ea luce fidei quam tenebat obduratæ perfidię se tenebris cæcaret. Vnde adhuc congruè subditur:

Quòd inter sanctos & reprobos ignis diuinus in iudicio diuidet. Cap. XVIII.

LApidem quoque caliginis & umbrā mortis diuidit torrens à populo peregrinante.] quid durus ille perfidia Iudæorum populus, qui authorem uitę per fidem uidere noluit, quem per prophetiā prędixit, nisi lapis caliginis fuit: quia & crudelitate durus extitit, & infidelitate nebulosus? Qui alio quoque uocabulo umbra mortis dicitur. Vmbra quippe talis exprimitur, qualia eius rei de qua trahitur, fuerint lineamenta. Quis autem mortis nomine, nisi diabolus uocatur? De quo per quandam ministri sui significationem dicitur: Et nomen illi mors. *Apoc. 6.* Cuius ille populus umbra extitit: quia iniquitatem illius sequens, eius in se imaginem expressit. Quid uerò torrentis nomine, nisi ille à conspectu tremendi iudicis per ultimum examen egrediens, atq; electos & reprobos diuidens ignis uocatur? unde per prophetam dicitur: Fluuius igneus rapidusq; egrediebatur à facie eius. *Dan. 7.*

Quòd Iudæa quæ apud se panem legis habuerat, & quæ regibus claruerat & prophetis quasi sapphiris & glebis aureis: quia mortem & resurrectionem Christi credere noluit, igne inuidiæ succensa, funditus periit. Caput XIX.

18 QVis autem in hoc mundo peregrinatur populus, nisi qui ad sortem electorū currens, habere se patriā nouit in cœlestibus, & tanto magis se illic sperat inuenire propria, quanto hic cuncta quæ prætereunt, esse à se deputat

A aliena? peregrinus itaq; est populus, omnium numerus electorū qui hanc uitam quoddā sibi exiliū deputātes, ad supernā patriā tota cordis intentione suspirant, de quibus Paulus dicit: Confitentes quia peregrini & hospites sunt super terram. *Heb. 11.* Qui enim hæc dicunt, significant se patriā inquirere. Hanc peregrinationē idē quoq; Apostolus tolerabat, cum diceret: Dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino. *2. Cor. 5.* Per fidem enim ambulamus, & non per speciem. Huius peregrinationis ærumnā satagebat euadere, cum dicebat:
B Desideriū habeo dissolui, & cum Christo esse. *Phil. 1.* Et rursum: Mihi uiuere Christus est, & mori lucrū. Huius peregrinationis pondus graue sentiebat Psalmista, cū diceret: Heu me, quia incolatus meus prolongatus est: habitaui cū habitantibus Cedar *Ps. 119* multū incola fuit anima mea. Ab hac eripi quanto cyus anhelabat, cum supernis desideriis flagrans diceret: Sitiuit anima mea ad Deū fontē uiuū, quando ueniam *Ps. 141.* & apparebo ante faciē Dei? Sed hoc desideriū nesciunt, qui cor in terrenis uoluptatibus defigūt. Dū enim sola quæ sunt
C uisibilia diligunt, profectò inuisibilia uel si credūt esse, nō diligūt: quia dū nimis se exterius sequunt, etiā mēte carnales fiūt. Simul enim in hac uita uterque populus currit, sed non simul ad perpetua peruenit: quia lapidē caliginis & umbram mortis diuidit torrens à populo peregrinante ac si apertè dicat: Eos quos modo uel infidelitas excæcat, uel crudelitas obdurat: flammarū fluuius à conspectu æterni iudicis exiens, ab electorū tunc populo separat: ut tūc à bonis ignis districti examinis diuidat, quos nūc in suis concupi
D scentiis tenebræ uitiorū excæcant. Potest fortasse in torrentis nomine, ipsa irrigatio sanctæ prædicationis intelligi: iuxta id quod per Salomonē dicit: Oculū qui subsannat patrē, & qui despicit partū matris suæ, effodiant illū corrui de torrentibus. *Prou. 30* Peruersi quippe dum diuina iudicia reprehendunt, subsannāt patrem. Et quilibet hæretici dū prædicationē sanctæ Ecclesiæ, fœcunditatemque illius deridendo contemnunt, quid aliud quàm partum matris despiciunt? Quam non immeritò eorū quoq; matrē dicimus, qa de

ipsa exeunt, qui contra ipsam loquũtur: A
1. Ioã. 2 Ioanne attestante, qui ait: A nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum. Corui uerò de torrentibus ueniunt, cum prædicatores uiri ad defensionem sanctæ Ecclesiæ, à sacrorũ librorum fluentis procedunt. Qui etiam rectè corui uocati sunt: quia nequaquam de iustitiæ luce superbiunt, sed per humilitatis gratiam, peccatorum in se nigredinem confitentur. Vnde etiam ab electorum Ecclesia dicitur: Nigra sum, sed for-
Canti. 1 mosa. Et Ioannes ait: Si dixerimus, quia B
1. Ioã. 1 peccatum non habemus, nosipsos seducimus. qui uidelicet corui subsannantis oculum effodiunt: quia prauorum ac pertinacium hominum intentionẽ uincunt. Ex hoc itaque testimonio si hic quoque torrens prædicatio debet intelligi, lapidem caliginis & umbram mortis diuidit torrens à populo peregrinante: quia sanctorum prædicatio obduratas mentes reproborum deserit, & ad pia humilium se corda conuertit. Vnde adhuc subditur: Eos quos oblitus est pes egentis hominis, & inuios.] quis hoc loco C
alius accipitur egens homo, nisi ille de
19 quo per Paulum dicitur: qui propter
2. Cor. 8 nos egenus factus est, cum diues esset? Cuius uidelicet egentis hominis pedes, sancti prædicatores fuerunt, per quorum præsentiam gentilitatem circũiens, mundum perambulauit uniuersum. De quibus per prophetam dicitur: Et inambulabo in eis. An pes eius non erat, qui tẽtus
Ephes. 6 in compedibus dicebat: Pro quo legatione fungor in catena? Sed eorum qui umbra mortis & lapis caliginis extiterunt, pes hominis egentis oblitus est: D
quia in ipso initio nascentis Ecclesiæ, dũ sancti Apostoli cœlorum regnum Iudeæ prædicare uoluissent: uidentes quòd eis nihil omnino proficerent, ad prædicãdum gentibus defluxerunt, sicut ipsi in suis
Act. 13 actibus dicunt: Vobis oportebat primũ loqui uerbum Dei, sed quoniam repellitis illud, & indignos uos iudicatis æter-
Psal. 45 næ uitæ, ecce conuertimur ad gentes. De quibus & per Psalmistam dicitur: Trãsferentur montes in cor maris: quia repulsi sunt à Iudæa Apostoli, in hoc gentilitatis salum translati sunt. Qui sunt ergo qui immensa duritia pro obscuritate cordis, quasi quidam lapis caliginis, & umbra mortis à peregrinante sanctorum populo diuiduntur, nisi hi quos pes egentis hominis est oblitus: id est, quos prædicatores Domini, uidelicet per humilitatem pauperis, pro superbiæ suæ tumore reliquerunt, eorumque omnino obliti sunt, dum prædicationis suæ semina ad solam fructificationem gentium transitu lerunt? quos rectè quoque & inuios uocat: quia dũ in infidelitate sua obdurati sunt, uerbis uitæ ad cor uiã pbere noluerũt. Sed Iudæa hæc quæ sic obduruit, uel qualis dudũ fuerit, uel quid post pertulerit, audiamus. Sequit: Terra de qua oriebatur panis, in loco suo igne subuersa est.] Panem Iudæa dare consueuerat, quæ legis uerba proferebat. Quam uidelicet legem, quia intelligere iam reprobi atq; explanare non poterant, propheta Hieremias in lamẽtis deplorat, dicens: Paruuli petierũt panẽ, & q frãgeret eis, nõ erat. Sed hæc terra in loco suo igne subuersa est: quia fidelium signa conspiciens, inuidiæ se face cõcremauit. Quia enim semper inuidia de superbia nasci solet, in loco suo igne perijt: quæ idcirco arsit inuidia, quia superbiam non reliquit. Terra ergo quæ prius panem habuit, pòst igne subuersa est: quoniam synagoga quæ mandata Dei per legem protulit, nascentẽ Ecclesiam persequens, inuidiæ se igne cõsumpsit. An non æmulationis suæ facibus ardebat, cùm redemptoris nostri signa cõspiciens, per quosdã suos diceret: Quid facimus, quia hic Ioan. 11
homo multa signa facit: uel certè, Videtis quia nihil proficimus, ecce totus mundus post eũ uadit? Videbant unde conuerti debuerant, atque exinde peruersiores fiebant, Quærebãt extinguere, quem cernebant mortuos uiuificare. In ore tenebãt legem, sed legis persequebantur authorem. Terra ergo de qua oriebat panis, in loco suo igne subuersa est: quia Iudæa in semetipsa & prius habuit legẽ quæ reficeret, & pòst inuidiã quæ cõcremaret. De cuius adhuc descriptione subiungitur: Locus sapphiri lapides eius, & glebæ illius aurum.] Auget

get reatum culpæ sequentis, præconium gloriæ præcedentis. Nam uniuscuiusque casus tanto maioris est criminis, quanto priusquam caderet, maioris potuit esse uirtutis. Dicatur ergo de Iudæa, dicatur quid fuerit, & præcedentium magnitudo uirtutum crescat ad cumulum sequentiũ delictorum Locus sapphiri lapides eius, & glebæ illius aurum. Quid enim hoc loco per lapides, nisi sanctorum ac fortiũ
20 mentes accipimus. In Scriptura etenim sacra aliquando lapides in malo, aliquando uerò in bono accipi solent. Nam cum lapis pro insensibilitate ponitur, dura per lapides corda signantur. Vnde & per
Mat. 3. Ioannem dicitur: Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. qui uidelicet nomine lapidum corda gentilium designat, dura tunc atque insensibilia per infidelitatem.
Ezec. 11 Et per prophetam Dominus pollicetur dicens: Auferam cor lapideum de carne uestra, & dabo uobis cor carneum. Rursum per lapides, mentes fortium designari solent. Vnde
1. Pet. 2 & per Petrum sanctis dicitur: Et uos tanquam lapides uiui superædificamini domus spiritales. Et per prophetam Dominus uenienti Ecclesiæ pollicetur, dicens: Ecce ego sternam per ordinem lapides
Esa. 54. tuos, & fundabo te in sapphiris, & ponã iaspidem propugnacula tua, & portas tuas in lapides sculptos, & omnes terminos tuos in lapides desiderabiles, uniuersos filios tuos doctos à Domino. Strauit nanq; in illa per ordinem lapides: quia ea sanctas animas meritorum diuersitate distinxit. Fundauit eam in sapphiris, qui scilicet lapides, coloris aerei in se similitudinem tenent: quia robur Ecclesiæ in animabus cœlestia appetentibus solidatur. Et quoniam iaspis uiridis est coloris, iaspidem propugnacula eius posuit: quia illi contra aduersarios pro sanctæ Ecclesiæ defensione obiecti sunt, qui internis desideriis uirentes, nulla temporis reproba ariditate marcescunt. Portas uerò eius posuit in lapides sculptos Hi quippe portæ sunt Ecclesiæ, per quorum uitam atque doctrinam intrat in eam multitudo credentium. Qui pro eo etiam quod magnis operib. pollent, & id quod loquentes asserunt, uiuentes

A ostendunt, non puri, sed sculpti lapides esse memorantur. In quorum enim uita recta operatio cernitur, quasi in eisdem ipsis exprimitur, quod egerunt. Vbi omnem quoque sanctorum numerum generali collectione concludens, subdidit: Omnes terminos tuos in lapides desiderabiles. Et tanquam si audientes ista peteremus, ut hos lapides quos diceret, indicaret, adiunxit dicẽs: Vniuersos filios tuos doctos à Domino Quia igitur de Iudæa nunquam sanctæ animæ quæ cœlestem uitam ducerent, de
B fuerunt, dicitur: Locus sapphiri lapides eius. Et quia magna uitæ ac sapientiæ claritate per fidem fulsit, adiungitur: Et glebæ illius aurum. quid per glebas, nisi collectiones singulorũ ordinem ac multitudines designantur? Glebæ autem ex humore & puluere constringuntur. Omnes ergo qui rore gratiæ infusi, ex mortis debito se puluerem esse ueraci cognitione confessi sunt, dum uitæ uirtute clarescerent, quasi aureæ in illa glebæ iacuerunt. Glebas hæc terra habuit in prophetis, glebas in doctoribus, glebas in
C patribus antiquis, qui magna se infusione gratiæ in professionis & operis unanimitate tenuerunt. Dicat ergo: Et glebæ illius aurum. quia in ea multitudo spiritalium tanto maior uirtute claruit, quanto se in Deum ac proximum maiori unanimitate constrinxit. Sed hoc aurum perfidiæ est postmodum tenebris obscuratum. Cuius profectò nigredinem Hieremias propheta intuens deplorat, dicens: Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus? *Thren. 4*
Aurum nanque obscuratum est: quia in eis
D antiquus ille fidei atq; innocentiæ splendor, irruente perfidia malitiæ se nocte fuscauit. Quia igitur quid fuit, audiuimus: locus scilicet sapphiri lapides eius, & glebæ illius aurum: nunc iam dilectus ille Deo populus, cur tanta hæc bona perdiderit, audiamus: Sequitur: Semitam ignorauit auis, nec intuitus est ocu 21
los uulturis.] Quis hoc loco auis nomine, nisi ille signatur, qui corpus carneũ quod assumpsit, ascendendo ad æthera librauit? Qui aptè quoque etiam uulturis appellatione exprimitur. Vultur quippe

dum uolat, si iacens cadauer conspicit, A ad esum se cadaueris deponit, & plerunque sic in morte capitur, dũ ad mortuũ animal de summis uenit. Rectè ergo mediator Dei & hominum, redemptor noster uulturis appellatione signatur, qui manens in altitudine diuinitatis suæ, quasi quodam uolatu sublimi cadauer mortalitatis nostræ conspexit in infimis & sese de cœlestibus ad ima submisit. Fieri quippe propter nos homo dignatus, est, & dum mortuum animal petijt, mortem apud nos, qui apud se erat immortalis, inuenit. Sed huius uulturis oculus B fuit ipsa intentio nostræ resurrectionis: quia ipse ad triduũ mortuus, ab æterna nos morte liberauit. Ille ergo perfidus Iudææ populus mortalem uidit, sed quomodo morte sua nostram mortem destrueret, minimè attendit. Conspexit quidem uulturem, sed oculos uulturis non aspexit. Qui dum humilitatis eius uias quibus nos ad alta subleuauit, considerare noluit, semitam auis ignorauit. Neq; enim pensare studuit, q̃ eius nos humilitas leuaret ad cœlestia: & mortis eius intentio reformaret C ad uitam. Semitam igitur ignorauit auis, nec intuitus est oculos uulturis: quia etsi uidit eum quem in morte tenuit, uidere noluit quanta uitæ nostræ gloria de eius morte sequeretur. Vnde & ad crudelitatem quoque persecutionis exarsit, uerba uitæ recipere renuit: prædicatores regni cœlorum prohibendo, sæuiendo, feriẽdo repulit. Qui scilicet repulsi Iudæam ad quam missi fuerant deserentes, in gentilitatis collectionem dispersi sunt. Vnde adhuc subditur:

Quòd Apostolis & successoribus eorum quasi Ecclesiasticis negociatoribus a Iudæa repulsis, ad gentes, quasi silices duros, manus prædicationis conuersa est. *Cap.* XX.

NOn calcauerunt eam filij institorum, nec pertransiuit per eam leæna.] In cunctis Latinis codicibus institores positos reperimus, in Græcis uerò negociatores inuenimus. Ex qua re colligi ualet, quòd hoc in loco pro negociatoribus institores, scriptores ignorando posuerunt. Institores enim negociatores dicimus, pro eo quod exercendo operi insistunt. Sed uterque sermo licet in uoce dissonet, in intellectu non discrepat: quia omnes qui fidelium mores instituunt, spiritale negocium gerunt: ut cùm prædicationem suis auditoribus præbent, ab eis fidem & opera recta percipiant, sicut de sancta Ecclesia scriptum est: Sindonem fecit, & uendidit: de qua & paulo pòst illic dicitur: Vidit quòd bona est negociatio eius. Qui hoc loco institores, nisi prophetę sancti uocati sunt, q̃ synagogæ mores ad fidẽ instituere curauerunt prophetando? Quorum nimirum filij, sancti Apostoli nuncupantur, qui ut Deum hominem crederent, ad eãdem fidem ex eorum sunt prædicatione generati. De quibus Ecclesiæ per Psalmistam dicitur: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram. Sed quia repulsi Apostoli à synagogæ finibus sunt egressi, rectè nunc dicitur: Non calcauerunt eam filij institorum. Calcarent quippe eam institorum filij, si prædicatores sancti eiusdẽ synagogę uitia calce uirtutis p̃merent. Si autem institores eosdem sanctæ Ecclesiæ prædicatores accipimus: institorum filios, pastores & doctores, qui Apostolorum uitam secuti sunt, nil obstat intelligi. Qui synagogam minimè calcauerunt: quia dum eorum patres, id est, Apostoli ab illa repulsi sunt, ipsi quoque ab eius uocatione cessauerunt. Per quam uidelicet synagogam leæna non pertransit: quia sancta Ecclesia collectioni gentium dedita, nequaquam sese ad illum D Iudææ populum diutius occupauit. Rectè autem Ecclesia leæna nuncupatur: quia malè uiuentes in uitijs, ore sanctæ prædicationis interficit. Vnde & ipsi primo pastori quasi huius leænæ ori dicitur: Macta & manduca, Quod mactatur quippe, à uita occiditur: id uerò quod comeditur, in comedentis corpore commutatur. Macta ergo & manduca dicitur, id est, à peccato eos in quo uiuunt interfice: & à seipsis illos in tua mẽbra conuerte. Et quia hęc Ecclesia corpus est Domini: ipse etiã Dominus Iacob uoce leo uocat̃ ex se, leęna uocat̃ ex corpore, dũ ei sub

Prou. 31

Psal. 44

Act. 10.

ei sub Iudæ specie dicitur: Ad prædã fili mi ascendisti, requiescens accubuisti ut leo, & quasi leæna. quis suscitabit eum? Hæc igitur leæna nequaquam dicitur: quia per Iudæam transijt, sed non pertransijt. Apostolis nanque prædicantibus prius ex illa tria milia, postmodũ quinq; milia crediderunt. Ecclesia itaq; per synagogam transijt, sed non pertransijt: quia ex illa ad fidem paucos rapuit, sed tñ illũ infidelem populum à pfidia funditùs non extinxit. Sed quod sæpe iã diximus, repulsa ab infidelitate Iudæorum, deflexit ad uocationem gentium. Vnde adhuc de eadem leæna dicitur: Ad silicem extendit manum suam, subuertit à radicibus montes.] Manum quippe ad silicem extendit: quia ad duritiam gentium suæ brachiũ prædicationis misit. Vnde & idem beatus Iob passionis suæ historiam præsciens gentibus innotescẽdam, dicit: Scribantur hæc stilo ferreo in plumbi lamina, uel certe sculpantur in silice. Quid uerò hoc in loco montes nisi huius seculi potentes accipimus, qui pro terrena substantia in altum tument? De quibus Psalmista ait: Tange montes, & fumigabũt. Sed montes à radicibus sunt euersi: quia prædicante sancta Ecclesia, summæ huius seculi potestates in adoratum omnipotentis Dei ab intima cogitatione ceciderunt. Radices enim montium cogitationes sunt intimæ superborum. Et à radicibus montes cadunt: quia ad colendum Deum, potestates seculi ab imis cogitationibus prosternuntur. Rectè etenim per radicẽ cogitatio occulta signatur: quia per hoc quod intus non cernitur, erumpit quod uideatur foris. Vnde & in bonam partẽ per prophetam dicitur: Emittet id quod saluatum fuerit de domo Iuda, & quod reliquum est, mittet radicem deorsum, & faciet fructum sursum. ac si apertè diceretur: In imis cogitatio nascitur, ut in summis retributio reddatur. Dicat ergo: Ad silicem extendit manum suam, subuertit a radicibus montes: quia dum duritiam gentium sancta prædicatio petijt, superborum altitudinem funditùs strauit. Quia uerò eos quos à cogitationibus terrenis euacuat, donis cœlestibus replet, & quos infimis curis exhaurit, supernis rigat fluentis, mox subditur: In petris riuos excidit.] id est, In duris gentilium cordibus fluuios prædicationis aperuit, sicut per propheta quoque de irriganda dicitur ariditate gentilium: Posuit desertum in stagna aquarum, & terram sine aqua in exitus aquarum. Atque in Euangelio promittit Dominus, dicens: qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina aquæ uiuę de uentre eius fluẽt. Quod promissum tunc audiuimus, etiam nũc completũ uidemus, Ecce enim in sanctis prædicatoribus, & non ex Iudæa progenitis, per cunctam Ecclesiam in toto orbe diffussam, fluenta cœlestium mandatorum ubertim manant ore gentilium. Quia enim in petris riuos aperuit, ex duris quoque cordibus fluuius sanctæ prædicationis emanauit. Sequitur: Et omne preciosum uidit oculus eius.] Sciendum magnopere est: quia tanto unaquęque anima fit preciosior ante oculos Dei, quanto præ amore ueritatis despectior fuerit ante oculos suos. Hinc ad Saul dicitur: Nònne cùm paruulus esses in oculis tuis, caput te constitui in tribubus Israel? ac si apertè diceret: Magnus mihi fuisti, quia despectus tibi: sed nunc quia magnus tibi es, factus es despectus mihi. Vnde & per prophetam dicitur: Væ qui sapientes estis in oculis uestris, & coram uobisme tipsis prudentes. Tanto ergo fit quisq; uilior Deo, quanto preciosior sibi: tanto preciosior Deo quãto propter eũ uilior sibi: quia humilia respicit, & alta à longè cognoscit. Omne itaq; preciosum uidit oculus eius. In Scriptura sacra uidere Dei, aliquando pro eligere ponitur, sicut in Euangelio scriptũ est: Cùm esses sub ficu, uidi te: id est, positum te sub umbra legis elegi. Vidit ergo preciosum: quia humilia elegit. Infirma enim mundi elegit Deus, ut confunderet fortia. Vidit preciosum, cùm humanam animam de se abiectam sapientiæ gratiæ suæ illustratione respexit. De qua uidelicet anima per prophetã dicitur. Si separaueris preciosum à uili, quasi os meũ eris. Vilis. quippe Deo est mũdus pręsens preciosa uerò ei est anima humana. Qui ergo preciosum

Marginalia: Gen. 49 · Psa. 143 · Esa. 43. · A · B · C · D · Psa. 106 · 1. Re. 15 · Esa. 5 · Psa. 137 · 23 · Ioan. 1 · 1. Cor. 1 · Hier. 15

ciosum à uili separat, quasi os Domini uocatur: quia per eum Deus uerba sua exerit, qui ab amore præsentis seculi, loquendo quę potest, humanam animam euellit. Et quia testamenti noui doctores ad hoc usque perducti sunt, ut occultas quoque allegoriarum caligines in ueteri testamento rimentur, rectè subditur:

Quòd populus Christianus, in fluuiis legis & prophetarum, reuelante Christo, scrutatus sit profundos intellectus, & produxerit in lucem quæ Moyses uelata facie absconderat. *Cap.* XXI.

PRofunda quoq; fluuiorum scrutatus est, & abscondita produxit in lucē.] Quid nanque hic aliud flumina, nisi antiquorum patrum dicta nuncupantur? Quis enim pensare sufficiat, quàm uehemens fluuius dum legem conderet, ex pectore Moysi erupit? quàm uehemens fluuius ex Dauid corde desfluxit? quanta à Salomonis ore atq; omnium prophetarum fluminum fluenta manarunt? Sed horum fluminum Iudæa speciem tenuit, dum literæ superficiem seruans, eorum profunda nesciuit. Nos uerò qui ueniente Domino in eius internū spiritalia quęrimus, eorum profunda rimamur. Quod ipse Dominus facere dicitur: quia id nos ipso donante præualemus. Per nos ergo, qui non literam quæ occidit, sed spiritū qui uiuificat, sequimur: profunda fluuiorum Dominus scrutatur, & abscondita in lucem producit: quia dicta legis quæ caligosa nimis historia obscurat, nunc expositio spiritalis illuminat. Vnde & loquens in parabulis per Euangelium ueritas discipulis præceptis dicens: Quod dico uobis in tenebris, dicite in lumine: &
Mat. 10 quod in aure auditis, prædicate super tecta. Apertè nanque dicta exponentium fecerunt nobis esse iam conspicuas sententias antiquorum patrum. Vnde Esaias propheta plana sanctæ Ecclesiæ expositionis uerba conspiciens, & non allegoriarum tenebris obscura, exclamauit dicēs: Locus fluuiorū riui latissimi patētes.
Isa. 33. Testamenti enim ueteris dicta quasi angusti & clausi riui fuerant, qui immensas scientiæ suę sententias collectione obscurissima constringebant. At contrà do-

A ctrina sanctæ Ecclesiæ riui & lati & patentes sunt: quia eius dicta & inuenientibus multa sunt, & quærentibus plana. Ait ergo: Profunda fluuiorum scrutatus est, & abscondita produxit in lucem. Quia dū suis expositoribus intelligentiæ spiritū infundit, antiquas prophetantiū obscuritates aperuit. Et hoc iam sancta Ecclesia per spiritum agnoscit, quod synagoga prius per literam intelligere omnino nō ualuit. Vnde & Moyses cum populo loqueretur, faciem uelabat: ut uidelicet Exo. 34
designaret quòd ille Iudæorum populus
B legis uerba cognosceret, sed eiusdem claritatem legis omnimodo non uideret. Vnde rectè per Paulum dicitur: Vsq; in 2. Cor. 3.
hodiernū enim diem cum legitur Moyses, uelamen est positum super cor eorū. Sed quia dicta Dei nullatenus sine eius sapientia penetrantur: nisi enim qui spiritum eius acceperit, eius nullo modo uerba cognoscit: sanctus uir de inuestigāda eadē Dei sapientia uerba subiūgit dicēs:

Quòd nihil Deo dignè recompensari potest, cuius gratia est, quòd inuenimus à nobis, & quod passus est pro nobis. *Cap.* XXII.

C

SApientia uerò ubi inuenit, & quis est 24
locus intelligētiæ? Nescit homo precium eius, nec inuenitur in terra suauiter uiuentium. Abyssus dicit, Non est in me: & mare loquitur, Nō est mecū. Non dabitur aurum obrysum pro ea, nec appēdetur argentū in cōmutatione eius.] Notandū prius est, quòd duo sibi proposuit & duo subdidit respōdendo. Ad id nanq; quod superius dixit: Sapientia uerò ubi inuenitur, & quis est locus intelligentię:
D isto uersu respondit. Abyssus dicit, Non est in me: & mare loquitur, Non est mecū. Ad id uerò quòd dixerat: Nescit homo precium eius, nec inuenitur in terra suauiter uiuentium: inferiorem uersum reddidit, dicens: Non dabitur aurum obrysum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione eius. Ad utraque ergo respondit, sed augendo quod obiecerat, non soluendo. Cùm sapientiæ nanque locum quæreret, ac deinde inferius responderet Abyssus dicit, non est in me non ubi esset, sed ubi nō esset, indicauit. Rursus cum ab homine eius preciū diceret

ret ignorari, atque ad hoc inferius redderet, Non dabitur aurum obrysum pro ea: non quid esset eius precium, sed quid nō esset, ostendit. Cunctis autem liquet, quòd neque hæc humana sapientia uel tenere loco, uel emi diuitijs potest. Sed uir sanctus mysticis sensibus plenus, ad alia nos intelligenda transmittit, ut non creatam sed creantem sapientiam requiramus. Nam nisi in uerbis istis allegoriarū secreta, riuemur, ea utique quæ sequuntur, omnino sunt, digna despectu, si ex sola historica narratione pensentur. Paulo pòst nanq; dicit: Non adæquabitur ei aurum uel uitrum. Et cùm, sicut nouimus, uitrum longè atque dissimiliter auro sit uilius: cur post auri nomen, metalli utique preciosi, pro immensa laude uitrum quoque dixit sapientiæ non æquari? Ipsa ergo literæ difficultate compellimur, ut ad sententias horum uerborum mysticas uigilemus. Vir itaque sanctus quam
1. Cor. 1 sapientiam contemplatur, nisi eam de qua Paulus apostolus dicit: Christū Dei uirtutem, & Dei sapientiam? De qua per
Prou. 9 Salomonem scriptum est: Sapientia ædifi
Psa. 103 cauit sibi domum. & de qua Psalmista ait: Omnia in sapientia fecisti. Huius nimirum sapientiæ homo precium nescit: quia nihil dignum æstimationi illius inuenit. Non autem hoc sapientiæ preciū & esse dicitur, & nesciri: sed idcirco nesciri, quia deest: eo scilicet loquēdi genere, quo in angustijs quisq; deprehēsus, cùm remedium subuentionis non inuenit, fateri solet: quia quid faciat, nescit. Huius ergo sapientiæ precium nescire, est digni operis meritum, quo illam percipiat, non inuenire. Ad hoc nanque precium damus, ut eius uice rem quam appetimus, possidere debeamus. Quid autem nos dedimus, ut hanc sapientiam,
Rom. 11 quæ Christus est, percipere mereamur? Gratia quippe redempti sumus. Illa nāq; sola opera malè uiuendo dedimus, quibus si iusta retributio seruaretur, non Christus, sed supplicia redderentur. Sed aliud homo per iustitiam meruit: illud per gratiā accepit. Testatur Paulus, prius-
1. Tim. 1 quam mens illius semen gratuitæ ueritatis acciperet, quibus sentibus premebatur erroris: Qui prius, inquit, fui blas-

A phemus & persecutor & contumeliosus, sed misericordiam consecutus sum: quia ignorans feci in incredulitate. Testatur pro qualibus Christus mori digna-
tus est: Cùm adhuc, inquit, peccatores essemus, secundum tempus Christus pro impijs mortuus est. Qui ergo ueniente sapientia impij inuenti sumus, quid boni operis dedimus, quo accipere eandem sapientiam meremur? Huius itaque sapientiæ homo precium nescit: quia quisquis à brutis animalibus rationis intellectu discretus est, quoniam quòd suis me-
B ritis non sit saluatus, intelligit: nihil se dedisse boni operis ut ad fidem ueniret, agnoscit. Quasi enim ad percipiendum sapientiam precium dare, est cognoscendum Deum actionis suæ mercede peruenire. Non esse huius sapientiæ precium cognouerat, qui dicebat: Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Hinc iterum scriptum est: Gratia salui facti estis per fidem & hoc non ex uobis, sed Dei donum est, non ex operibus, ut ne quis glorietur. Hinc de semetipso iterum loquitur, dicens: Gratia Dei sum id quod sum. Ex
C huius nimirum aspiratione gratiæ, quia uirtutum opera protinus in corde generantur, ut ex libero quoq; arbittrio subsequatur actio, cui post hanc uitam retributio ęterna respondeat, illicò adiecit: Et gratia eius in me uacua non fuit. Sed sunt nonnulli qui saluos se suis uiribus exultant, suisque præcedentibus meritis redemptos se esse gloriantur. Quorum profectò assertio inuenitur sibimetipsi contraria: quia dum & innocentes se asserunt, & redemptos, hoc ipsum in se redemptionis nomen euacuant. Omnis
D nanque qui redimitur, ex aliqua proculdubio captiuitate liberatur. Vnde ergo quilibet iste redemptus est, si prius non fuit sub culpa captiuus? Liquet itaque, quia multum desipit quisquis hæc sapit. Hominis quippe meritū superna gratia non ut ueniat, inuenit: sed postquam uenerit, facit: atque & ad indignam mentem ueniens Deus dignā sibi exhibet ueniendo, & facit in ea meritum quod remuneret, qui hoc solum inuenerat, quod puniret.

Rom. 5
Rom. 11.
Ephe. 2.
1. Cor. 15
25

Quòd latro in cruce subita repletus gratia, habuit fidē spem, & charitatem. Cap. XXIII.

LIbet inter hæc mentis oculos ad illū latronem reducere, qui de fauce ascēdit crucem, de cruce paradisum. Intueamur qualis ad patibulū uenerit, & à patibulo qualis abscesit. Venit reus fraterno sanguine, uenit cruētus, sed interna gratia est mutatus in cruce: & ille qui mortē fratri intulit, moriētis Dñi uitā prædicauit, dicens: Memēto mei Dñe dum ueneris in regnum tuum. In cruce claui manus eius pedesque ligauerant, nihilque in eo à pœnis liberum nisi cor & lingua remanserant. Inspirante Deo totum illi obtulit, quod in se liberū inuenit, ut iuxta hoc quod scriptum est: Corde crederet ad iustitiam, ore confiteretur ad salutem. In corde autem fidelium tres summopere manere uirtutes testatur Apostolus, dicens: Nunc autem manent fides, spes, charitas. Quas cunctas subita repletus gratia, & accepit latro, & seruauit in cruce. Fidem nanque habuit, qui regnaturū Dominum credidit, quem secum pariter morientē uidit. Spem habuit, qui regni eius aditum postulauit, dicens: Memento mei Domine, dum ueneris in regnum tuum. Charitatem quoque in morte sua uiuaciter tenuit, qui fratrem & collatronem pro simili scelere morientem, & de iniquitate sua arguit, & ei uitam quam non cognouerat, prædicauit, dicens: Neque tu times Deum, qui in eadem es damnatione, & nos quidem iustè: nam digna factis recipimus: hic uerò nihil mali gessit. Ille qui talis ad crucem uenit ex culpa, ecce qualis à cruce recedit ex gratia. Confitebatur Dominum, quem uidebat secum humana infirmitate morientem, quando negabant Apostoli eū, quem miracula uiderant diuina uirtute facientem. Sed hi qui saluari hominem
26 propriis uiribus astruunt, candē confessionem hominem proprijs uiribus astruunt, eandem confessionem hominis ab ipsius esse hominis uirtute suspicantur. Quod si ita esset, in Dei laude Psamista non diceret: Confessio & magnificentia opus eius. Ab eo itaque accipimus recta confiteri, à quo nobis & magna dantur operari. Quia ergo nil boni operis, dedimus, quo hāc sapientiam percipere mereremur: dicatur rectè: Nescit homo preciū eius. quoniam quisquis iam ratione utitur, tanto altius sub huius sapientiæ intellectu se despicit, quanto eiusdem sapiētiæ uerius interna cognoscit, ut indignū se ad hanc peruenisse uideat, per quā gratuitò agitur, ut dignus fiat. De qua bene mox subditur:

Luc. 23. — Rom. 10 — 1. Co. 13 — Psa. 110

Quòd qui huius mundi suauitatibus se exponunt, & inter blandimenta uoluptatum uersantur, ab intellectu sapientiæ & cognitione diuina penitus alieni sunt. Ca. XXIIII.

NEc inuenitur in terra suauiter uiuentium.] Quid hoc in loco terræ signatur nomine, nisi anima humana? De qua Psalmista dicit: Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Hæc autē sapientia inueniri in terra suauiter uiuentium non ualet: quia quisquis adhuc huius uitæ uoluptatibus pascitur, ab æternę sapiētię intellectu separatur. Nam si uerè saperet, expulsus ab internis gaudijs, de ea in quam cecidit, exilij sui cæcitate lugeret. Hinc nanque per Salomonem dicitur: Qui apponit scientiam, apponit & dolorem: quia quanto plus homo cœperit scire quid perdidit, tanto plus lugere incipit corruptionis suæ sententiam quam inuenit. Considerat nanque unde quò lapsus est: quòd à paradisi gaudijs ad ærumnas uitæ præsentis, ab angelorum societatibus uenit ad curas necessitatum: pensat in quot iam periculis iacet, qui prius sine periculo stare contempsit: luget exiliū quod damnatus patit, & suspirat ad cœlestis gloriæ statum, quo perfrui securus posset, si peccare noluisset. Quod bene Psalmista considerās ait: Ego dixi in pauore meo, proiectus sum à uultu oculorū tuorū. Contemplatus quippe interna gaudia uisionis Dei & socialem frequentiam angelorum persistentium, reduxit oculos ad ima: uidit quò iaceret qui ad hoc conditus fuerat, ut in cœlestibus stare potuisset: pensauit ubi esset, & quò deesset, ingemuit: proiectumque se à uultu oculorum Dei doluit: quia in comparatione lucis intimæ, grauiores sentiebat exilij sui tenebras quas tolerabat. 27
Hinc est quòd ad animum suum ex præsenti

Psa. 142 — Eccle. — Psal. 30

senti uita nullius gratiæ consolationem A
Psal. 76 admittit, dicens: Negaui consolari animam meam. Nam plerunque huius seculi diuites solent mentis tædio affecti, bona temporaliter accepta conspicere, & tristitiam delinire. Cum enim mœrore quodam se tangi sentiunt, equos aspiciunt, auri argentiq; sui uascula contemplantur, prædia circumeunt. Cum per hæc temporalia oculos libenter trahunt, obortum animæ mœrorem uincunt.
Luc. 6 Vnde eis & in Euāgelio ueritas dicit: Væ uobis diuitibus, qui hic habetis cōsolationem uestram. Sed sanctus uir qui hoc B luget, quia ab æternis gaudiis cecidit, consolationem de temporalibus non admittit, dicens: Negaui consolari animā meam. ac si apertè dicat: Qui de temporalium amissione non lugeo, de temporalium abundantia consolari nequaquam possum. Cui tanquam si nos audientes ista diceremus: quid igitur quæris, qui
Psal. 76 consolari in his quę mundi sunt, renuis? ilicò adiecit: Memor fui Dei, & delectatus sum. ac si apertè dicat: Terrenarum rerum me nec abundantia resouet. autoris autem mei quem adhuc uidere non C ualeo, uel sola memoria delectat. Hæc est igitur amaritudo sapientium: quia dum spe in alta erecti sunt, nullis hic gaudiis animum sternunt. Hinc enim scriptum
Eccles. 2 est: Cor sapientium, ubi tristitia est: & cor
Iaco. 4 stultorum, ubi lætitia. Hinc Iacobus dicit: Miseri estote, & lugete & plorate, & risus uester in luctum conuertatur, & gaudium in mœrorem. Hinc per semetip
Matt. 5 sam ueritas attestatur dicens: Beati qui lugent nunc, quoniam ipsi consolabuntur. Inueniri ergo sapientia in eorum terra non potest, qui suauiter uiuunt: quia D tanto uerius stulti sunt, quanto maiora perdentes, in minimis lætantur. Hinc Petrus eandem prauorum stultitiam repre-
1. Pe. 2. hendit, dicens: Voluptatem existimantes diei delicias coinquinationis & ma-
Eccles. 2 culæ. Hinc Salomon ait: Risum deputaui errorem, & gaudio dixi, quid frustra deciperis? Dicat itaq; uir sanctus de sapiētia: Nec inuenitur in terra suauiter uiuentiū: quia nimirum qui in hoc mundo suauiter uiuunt, ita adhuc stulti sunt, ut hoc ipsum quoq; nesciant, unde ceciderūt. Sequitur:

Quòd filij huius seculi dum carnaliter sapientes esse appetunt, Deum in se esse nequaquā ostendunt: quia duplicium & fictorum corda quasi abyssi sunt, & amaras & inquietas animas Spiritus sanctus minimè inhabitat. *Caput XXV.*

Abyssus dicit, non est in me.] Quid hoc loco abyssum nisi corda hominum uocat: quæ & per lapsum fluida, & per duplicitatis sunt caliginem tenebrosa. Quæ nimirum abyssus non esse in se hanc sapientiam profitetur: quia iniqua mens dum esse sapiens carnaliter appetit, stultam se ad spiritalia ostendit. Nam 1. Cor.
quia teste Paulo, sapientia huius mundi 13.
stultitia est apud Deum: tanto quisq; amplius intus stultus fit, quanto conatur exterius sapiens uideri. De hac abysso p Ioannem dicitur: Vidi angelum descēdētem de cœlo, habentem clauem abyssi, & catenam magnam in manu sua, & apprehendit draconem serpentem antiquum, qui est diabolus & satanas, & ligauit eum p annos mille, & misit in abyssum, & clausit, & signauit super illū, ut nō seducat amplius gentes, donec consummentur mille anni. Millenario etenim numero non quantitatem temporis, sed uniuersitatem qua regnat Ecclesia, designauit. Antiquus autem serpens ligatus catena in abyssum mittitur: quia relegatus à bonorum cordibus, apud reproborum mentes reclusus eis atrocius dominatur. Qui paulò post quoq; de puteo abyssi educi describitur: quia de iniquorum cordibus, non occultè sæuientibus tunc accepta contrā Ecclesiam potestate, in uim apertè persecutionis erumpet. Hæc itaq; abyssus in qua nunc diabolus seruatur occultus non esse in sapientiam dicit: quia alienam se à uera sapientia iniquis operibus ostendit. Dum enim malitiam quisq; tegit in corde, ore autem blandimenta exhibet, dum cogitationes suas duplicitate obnubilat, dū puritatis uerba quasi fatuitatem deuitat, dū uias simplicis innocentiæ declinat, quasi habere abyssus Dei sapientiā recusat. Et quia huic mundo mentes deditæ, pręsentis uitę curis & sollicitudinibus perturbant: & idcirco eiusdē sapientiæ trāquillitate perfrui nequaquam possunt,

sunt, rectè subiungitur: Et mare loquitur, non est mecum.] Quid enim maris nomine, nisi secularium mentium amara inquietudo signatur? Quæ dum se uicissim inimicitijs impetunt, quasi aduersantes se unde collidunt. Rectè etenim mare uita secularium dicitur: quia dum procellosis actionum motibus concitatur, ab internæ sapientiæ quiete atque sta-
Esa. 66 bilitate disiungitur. Quo cõtrà bene per prophetam dicitur: Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum & trementem sermones meos? A terrenis autem mentibus tanto lõgius spiritus fugit, quanto apud has quietem non inuenit. Hinc est enim quod de qui-
Psal. 13 busdam per Psalmistam dicitur: Contritio & infelicitas in uijs eorum, & uiam pacis non cognouerunt. A qua nimirum
Mat. 11 contritione perturbationis nos Dominus reuocat, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego uos reficiam: tollite iugum meum super uos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris. Quid enim in hac uita laboriosus, quam terrenis desiderijs æstuare: aut quid hic quietius, q̃ huius seculi
28 nihil appetere? Hinc est q Israeliticus
Exo. 16 populus custodiã sabbati accepit in munere: hinc econtrà est Aegyptus muscarum multitudine percussa. Populus nanque qui Deum sequitur, accipit sabbatũ, id est, requiem mentis: ut nullo in hac uita desideriorum carnalium appetitu fatiget. Aegyptus uerò quæ huius mũdi speciem tenet, muscis percutitur. Musca enim nimis insolens & inquietum animal est. In qua quid aliud, quàm insolentes curæ desideriorum carnalium designãtur? Vnde alias dicitur: Muscæ morientes perdunt suauitatem unguenti: quia cogitationes superfluæ quæ assiduè in animo carnalia cogitante & nascunt & deficiunt, eam suauitatem qua unusquisque intrinsecus per spiritum unctus est, perdunt: quoniam integritate eius perfrui non permittunt. Aegyptus ergo muscis percutitur: quia eorum corda qui terrenam uitam diligunt, dum desideriorum suorum inquietudinibus feriuntur, turbis cogitationum carnalium ad ima depressa sunt: ut ad quietis intimæ desi-

A derium non leuentur. Vnde cum mira ope pietatis ad cor ueritas uenit, prius ab eo cogitationum carnalium æstus eijcit, & post in eo uirtutum dona disponit. Quod benè nobis sacra Euangelii historia innuit in qua dum ad resuscitandam filiam, principis inuitatus Dominus duceretur, protinus additur: Et cum eiecta Matt. 9
esset turba, intrauit: & tenuit manum eius, & surrexit puella. Foràs ergo turba eiicitur, ut puella suscitetur. quia si non prius à secretioribus cordis expellitur importuna secularium multitudo curarum, anima quæ intrinsecus iacet mortua, nõ
B resurgit. Nam dum se per innumeras terrenorum desideriorum cogitationes spargit, ad considerationem sui sese nullatenus colligit. In his itaque inquietudinũ fluctibus habitare sapientiam non posse cognoscens, ait: Et mare loquitur, non est mecum. Nullus quippe eam plene recipit, nisi qui ab omni se abstrahere actionum carnalium fluctuatione contendit. Eccl. 38
Vnde & alias dicitur: Sapientiam scribe in tempore ocii, & qui minoratur actu, ipse percipiet eam. Et rursum: Vacate Psal. 45
& uidete, quoniam ego sum Deus. Sed 29
C quid est quòd plerosque antiquorum patrum nouimus hanc sapientiam & intrinsecus uiuaciter tenuisse, & curas mũdi extrinsecus solenniter ministrasse? An perceptione huius sapientiæ Ioseph priuatum dicimus, qui famis tempore totius Aegypti curas suscipiens, non solũ Aegyptiis alimenta præbuit, sed uitam quoque exterorum aduenientium ministerii sui arte seruauit? An ab hac sapientia Daniel alienus extitit, qui à Caldæorum rege in Babylonia princeps magistratuũ effectus, tanto maioribus curis
D occupatus est, quanto & sublimiori dignitate omnibus prælatus? Cum igitur constet plerunque etiam bonos non terreno studio terrenis curis implicari: patẽter agnoscimus, quia sic nonnunquam ciues Hierusalem angarias soluunt Babyloniæ, sicut sæpe ciues Babyloniæ impendunt angarias Hierusalem. Nã sunt nonnulli qui uerbum uitæ pro sola sapientiæ ostentatione prædicant, eleemosynarum operam pro appetitu uanæ gloriæ subministrant. Et quidem Hierusalẽ uidentur esse quæ agunt, sed tamen Babyloniæ

loniæ ciues sunt Sic itaque aliquando
contingit, ut qui solam cœlestem patriā
diligunt, terrenæ patriæ curis subiacere
uideantur. Quorum tamen ministerium
à prauorū operibus plerunque in actu,
nonnunquā uerò ante supernū iudicē in
sola cogitatione discernitur. Pleni quip-
pe superna sapientia discernunt qualiter
debeant & ad aliud uacare intrinsecus,
& ad aliud extrinsecus occupari : ut si
fortè occulta Dei ordinatione aliquid
eis non appetentibus de huius seculi cu
ris imponitur, cedant Deo quem dili-
gunt:& præ amore eius intrinsecus so-
lam illius desiderent uisionem, præ timo
re uero eius impositam sibi extrinsecus
humiliter expleant actionem: ut & uaca
re Deo apetāt ex gratia dilectionis, & rur
sum curas superimpositas ex conditione
expleant seruitutis. Cunque occupatio-
nes extrinsecus perstrepunt, intrinsecus
in amore pacatissima quies tenetur, atq;
occupationem tumultus exterius perstre
pentis, dispensat interius presidens iu-
dex ratio, & tranquillo moderamine ea
quæ circa se minus sunt tranquilla, dispo
ni. Sicut enim uigor mentis frenādis prę
est motibus carnis, sic sępe superimposi-
tos tumultus occupationis bene regit
amor quietis: quia exteriores curæ si per
uerso amore non appetuntur, non con-
fuso, sed ordinato animo ministrari
queunt. Sancti etenim uiri nequaquā eas
appetunt, sed occulto ordine sibi superim
positas gemunt: & quāuis illas per melio
rem intentionem fugiant, tamē per sub-
ditam mentem portant. Quas quidē sum
mopere, si liceat, uitare festinant: sed ti-
mentes occultas dispensationes Dei, te-
nent quod fugiunt, & exercent quod ui-
tant. Intrant enim ad cor suum, & ibi cō-
sulunt quid uelit occulta uoluntas Dei:
seseque subditos debere esse summis ordi
nationibus cognoscentes, humiliant cer
uicem cordis iugo diuinæ dispensatio-
nis. Quisquis uero talis est, quilibet tu-
multus uersentur extrinsecus, nunquam
ad eius interiora perueniunt. Itaque agi
tur ut aliud intrinsecus uoto, aliud ex-
trinsecus teneatur officio, & hac sapien-
tia non iam turbulenta atque confusa,
sed tranquilla corda repleantur. Bene er-
A go de ea dicitur: quia abyssus dicit, non
est in me, & mare loquitur, non est mecū.
ac si apertè diceretur: Perturbatæ men-
tes secularium eo ipso clamant, quoniā à
uera sapientia longe diuisæ sunt, quo ge-
tæ non sunt. Quia uero hæc Dei sapien-
tia manes cum patre ante secula, incarnā
da erat in fine seculorum, ut ad redimen-
dum genus humanum, non sanctos an-
gelos, non iustos homines mitteret, sed
in manifestione uisionis per semetipsam
ueniret, rectè subiungitur:

B *Cur ad redimendum hominem non misit Deus angelum, sed ipse uenit.* Cap. XXVI.

NOn dabitur aurū obrysum pro ea.]
Quid nanque per aurum obrysum,
nisi sancti angeli designantur? qui rēcte
& aurum uocantur, & obrysum: aurum,
quia fulgent claritate iustitiæ : obry-
sum, quia nullum habuerunt unquam
contagium culpæ. Homines uero iusti
quandiu in hac carne corruptibili morta
liter uiuunt, aurum quidem esse possunt,
obrysum omnino non possunt: quia cor *Sap. 9*
C pus quod corrumpitur, aggrauat animā,
& deprimit terrena inhabitatio sensum
multa cogitantem. Nam quamuis in hac
uita ex magnæ iustitiæ claritate resplen-
deat, nequaquam tamen ad purum pecca
torum sordibus carent: Ioanne apostolo
attestante, qui dicit: Si dixerimus quia
peccatum non habemus, nosmetipsos se *1. Ioan.*
ducimus, & ueritas in nobis non est. &
affirmante Iacobo qui astruit, dicens In
multis enim offendimus omnes. Prophe *Iacob. 3*
ta etiam deprecante, qui ait: Ne intres in *Ps. 142*
iudicium cum seruo tuo: quia non iustifi
cabitur in conspectu tuo omnis uiuens.
Aurum ergo obrysum illi nuncupātur,
qui in ea qua conditi sunt innocentia
per durantes & fulgent claritare iustitiæ,
& nullis uel minimis maculantur sordi-
bus culpæ. Sed quia pro hac sapiētia nul-
lus angelorum redemptor humani gene- 30
ris mittendus fuit, ne quis spem in his,
quos in adiutorio hominum sæpe appa-
ruisse dicimus angelis poneret, dictū est:
Non dabitur aurum obrysum pro ea. ac
si aperte diceretur: Per semetipsam sapien
tia manifestabitur, ut humanum genus à
culpa

culpa redimatur. Nullus uice eius angelus mittitur: quia per creatorem necesse est ut creatura liberetur. Vnde & in Euangelio Dominus dicit: Si uos filius liberauerit, uere liberi eritis. Sed uir sanctus spiritu eiusdem sapientiæ repletus, quosdam in Iudea præuidit non esse defuturos, qui spem in legislatore ponerent, & suæ salutis auctorem Moysen putarent: sicut & cuidam sanato maledicentes dicũt:
Ioan. 9. Tu discipulus sis eius: nos enim Moysi discipuli sumus. Vnde adhuc cõgrue subinfertur: Nec appendetur argentum in commutatione eius.] quia enim argento sæpe eloquia diuina signãtur, põt argẽti uocabulo etiã eiusdẽ eloquij scriptores intelligi, quorũ uita inter turbas hominum resplenduit luce uirtutum. Sed quia lex peccata indicare potuit, non auferre: non quisquam ueterum patrum, nõ legislator Moyses humani generis redẽptor extitit. Argentum ergo in commutatione huius sapientiæ non appenditur: quia quilibet sancti esse potuerunt, in comparatione unigeniti filij nullius meriti fuisse pensantur: qui nisi huius sapiẽtiæ seruos se cognoscerent, sancti nullatenus fuissent. Adhoc quippe illi missi sunt, ut in cordibus hominum uiam huic sapientiæ prædicando præpararent, neque ut pro ea, sed per eam subiectos populos regerent. quia enim certum erat quòd per acessum temporum, deficiẽtis seculi languores excrescerent, actum est ut æterna Dei sapientia in fine seculorũ per semetipsam ueniret ad grandem hũc & nimiæ infirmitatis ægrotum, id est, p totum mundum iacens languidum genus humanum: ut transmissis prius prædicatoribus, quasi quibusdam uisitatoribus, tanto postmodũ maior fieret potentia medici, quanto magis morbus creuisset ægroti. quia uero nullus uice eius ad saluandos nos mittitur, dicatur recte. Nec appendetur argentum in commutatione eius: quoniam uita iustorum prædicantium quantalibet sanctitatis luce polleat, aduentum nobis supernæ sanctitatis per suam præsentiam nõ commutat. Sed fuere multi gentilium, qui mundi huius sapientum disciplinis dediti, ea quæ sunt inter homines honesta seruarent, & sal-

A uãdos seruata honestate se crederent, nec iam mediatorem Dei & hominum quærerent, cùm quasi sufficientem sibi philosophorum doctrinam tenerent. In quorum despectu mox subditur:

Quòd sapientia huius seculi quæ tincta est coloribus rhetorum, Christo comparata nihil sit: & nulla philosophiæ honestas ad salutem sine Christo proficiat. Caput XXVII.

NOn conferetur tinctis Indiæ coloribus.] Quid enim per Indiam quæ
B nigrum populum mittit, nisi hic mundus accipitur? in quo uita hominum per culpam obscura generatur. Tincti autem colores Indiæ, sunt huius mundi sapientes: qui quamuis per infidelitatem, & plerunque per actionem fœdi sunt, ante humanos tam oculos supinductæ honestatis color fucantur. Sed coæterna Dei sapientia tinctis Indiæ colorib. non confertur: quia quisquis hanc ueraciter intelligit, ab his hominibus quos mundus sapientes coluit, quàm longè distet, agnoscit. Ipsaque eius mandatorum uer
C ba ab huius mundi sapientibus differũt: qui dum intendunt eloquentiæ, eorum dicta quasi pulchra apparent specie & fucatione tincturæ, & cum uirtute rerum careant, aliud se esse quàm sunt, uerborum cõpositionibus quasi superdictis coloribus mentiuntur. At contrà doctrina sapientiæ & prædicatione pulchra est, & pura ueritate conspicua, nec aliud se per fallaciam prætendit exterius, & aliud reseruat interius, neque in dictis suis pulchra uideri appetit nitore sermonis, sed integritate ueritatis. In mandatis igitur
D suis Dei sapientia non confertur tinctis Indiæ coloribus: quia dum fucata eloquẽtiæ ornamenta non habet, quasi uestis sine tinctura placet. Quam fucationem tincturæ bene Paulus despexerat, cum di- 1. Cor. 2.
cebat: quæ & loquimur non in doctis humanæ sapientiæ uerbis, sed in doctrina spiritus. Malebat quippe hanc sapientiam sola puritatè ueritatis ostendere, nõ autem eloquij tinctione fucare. Sequitur: Nec lapidi sardonyco preciosissimo uel sapphiro.] Sardonycum uel sapphirum lapides preciosos esse quis nesciat? Et dũ multi

multi alij preciosi sint lapides, qui longè istos æstimatione magnitudinis antecellãt, cur sapphyrus uel sardonycus potissimũ preciosus nominatus est, cũ uterq; lapis iste aliorũ lapidũ cõparatione uilissimus sit? nisi ut eos lapides q preciosi describunt, dũ preciosos nõ esse cognoscimus in eorũ intelligẽtia aliud exquiramus. Sardonycus qppe terræ rubræ similitudiné tenet: sapphyrus uerò aereã hẽt speciẽ. Possunt ergo in sardonyco per terrã rubrã homines, in sapphiro autẽ per aereã uisionẽ angeli designari. Nã cũ rubræ terræ speciẽ lapis sardonycus habeat,

Adam nõ immeritò hominẽ designat: qa & Adã qui primus est cõditus, Latino sermone terra rubra nominantur. Quid est ergo qd dicit, quia hæc sapientia lapidi sardonyco uel sapphiro nõ confert: nisi q is qui est Dei uirtus & Dei sapiẽtia, mediator scilcet Dei & hominum homo Christus Iesus, tãta magnitudine excellat oĩa, ut ei

Psal. 88 nec in terra primi homines, nec in cœlo angeli comparentur? Unde & per Psalmi-
31 stã dicitur: Quis in nubib. æquabitur Domino, aut quis similis erit Deo inter filios Dei? Possunt aũt per sardonycũ lapidẽ patres testamenti ueteris, per sapphirũ uerò prædicatores exprimi testamenti noui. Illi quippe quãuis magnã iustitiæ uitã tenerent, carnali tamẽ propagini seruiebant. Quia igit constat quòd quædam terrena agerent, non immeritò per sardonycum lapidem, qui ut prædiximus, terræ rubræ tenet speciem, designantur. Per sapphirum uerò qui ætherei est coloris, testamenti noui congruè prædicatores accipimus, qui carnalis propaginis desideria postponentes, cœlestia sola sectati sunt. Unde & propheta conspiciens cuncta carnis desideria sanctos Apostolos

Esa. 60 spiritali ardore transcendere, admiratus ait: Qui sunt hi qui ut nubes uolant? ac si apertè dicat: Nos per terrã gradimur, qui adhuc coniugijs implicamur, & propagandæ soboli opera carnis impendimus: isti uerò in terra non ambulãt, sed ut nubes uolãt, qui dũ cœlestia appetũt, de terrenis desiderijs nihil tãgunt. Ait ergo: Quia dei sapiẽtia sardonyco uel sapphiro lapidi nõ confert. ac si patẽter insinuet dicẽs: Ei qui homo inter homines

A cernit, nec in antiquis quisquã nec in nouis patribus æquatur. quia ex deitate hẽt quod in humanitate quenquã similẽ nõ habet. Unde adhuc subditur: Non adæquabit ei aurũ uel uitrũ.] Quis hoc sanũ sapiens iuxta literã sentire dignetur? Vitrũ quippe, ut superius diximus, auro lõgè est uilius, & postq̃ dictũ est, q aurum huic sapiẽtiæ nõ adæquatur, adhuc quasi crescẽdo subiungit: q ei quoq; nec uitrũ possit æquari. Sed ipsa nos litera ab historico intellectu deficiens, ad indagandum allegoriæ mysteriũ mittit. Auri nanq; me-

B tallum nouimus potiori metallis omnibus claritate fulgere. Vitri quoq; natura est, ut extrinsecus uisu pura, intrinsecus perspicuitate perluceat. In alio metallo quicquid intrinsecus continetur, absconditur: in uitro uerò quilibet liquor qualis continetur interius, talis exterius demonstratur: atq;, ut ita dixerim, omnis liquor in uitreo uasculo clausus patet. Quid ergo aliud in auro uel uitro accipimus, nisi illam supernam patriam, illam beatorum ciuium societatem, quorum corda sibi inuicem & claritate fulgent,

C & puritate translucent: Quam Ioannes in Apocalypsi conspexerat, cum dicebat: *Apoc. 21*
Et erat structura muri eius ex lapide iaspide: ipsa uerò ciuitas aurum mundum, similis uitro mundo. Quia enim sancti omnes summa in ea beatitudinis claritate fulgebunt, instructa auro dicitur. Et quoniam ipsa eorum claritas uicissim sibi in alternis cordibus patet, & cũ uniuscuiusq; uultus attenditur, simul & conscientia penetratur: hoc ipsum aurũ uitro mundo simile esse memoratur. Ibi quip-

D pe uniuscuiusq; mentem ab alterius oculis, membrorum corpulenta non abscondet, sed patebit animus: patebit corporalibus oculis ipsa etiam corporis harmonia, sicq; unusquisq; tunc erit cõspicabilis alteri, sicut nũc esse non potest conspicabilis sibi. Nunc autẽ corda nostra quã- 32
diu in hac uita sumus, quia ab altero in alterum uideri non possunt, non intra uitrea, sed intra lutea uascula concluduntur: cui scilicet luto per passionem mentis inhærere propheta formidabat, cum diceret: Eripe me de luto, ut non inhæream: Quod nimirum habitaculũ

corpo-

Psal. 68 corporum Paulus domum terrestrem no A
2. Cor. 5 minat, dicens: Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam æternam in cœlis. In hac itaque terrestri domo quousque uiuimus, ipsum (ut ita dicam) corruptionis nostræ parietem méntis oculis nullatenus peneteramus, & uicissim in alijs uidere oculta non possumus. Vnde sancta ecclesia sponsi sui speciem uidere in diuinitate desiderans, nec tamen ualens: quia æternitatis illius formam quam intueri concupiuerat, ab B eius oculis assumpta humanitas abscon-
Canti. 2 debat in Canticis canticorum mœrens dicit: En ipse stat post parietem nostrum. ac si apertè dicat: Ego hunc in diuinitatis suæ iam specie uidere desidero, sed adhuc à uisione illius per assumptæ carnis parietē excludor. Quousque itaque in hac corruptibili carne uiuimus, cogitationes nostras in alterutrum non uidemus. Vnde rursum per eundem Paulum dicitur:
1. Cor. 2 quis scit hominum quæ sunt hominis,
1. Cor. 4 nisi spiritus hominis qui in ipso est? Et rursum: Nolite iudicare añ tēpus, donec C ueniat Dñs, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Illa itaque ciuitas quæ sua uicissim singulis corda manifestat, ex auro dicitur similis uitro mundo: ut designetur auro clara, uitro perspicua. Sed quãuis in ea sancti omnes tãta claritate fulgeant, tanta perspicuitate transluceant, ei tamen sapientiæ de cuius imagine habent omne quod sunt, æquari non possunt. Bene ergo dicitur: Non adæquabitur ei aurum uel uitrum. Ad hoc enim sancti omnes ad illa gaudia æterna per- D ueniunt, ut esse Deo similes possint, sicut
1. Ioã. 3 scriptum est: Cùm apparuerit, similes ei erimus, quoniam uidebimus eum sicuti
Psal. 34 est. Et tamen scriptum est: Domine Deus uirtutum quis similis tibi? Et iterum: Aut quis erit similis Deo inter filios Dei? Vnde ergo similes, & unde non similes nisi quia huic sapientiæ & similes erunt ad imaginem, & tamen non erunt similes ad æqualitatem? Aspiciendo quippe æternitatem Dei, fit eis ut æterni sint, & dum uisionis eius donum percipiunt, ex perceptione beatitudinis imitantur quod uident. & similes ergo sunt, quia beati fiunt: & tamen creatori similes non sunt, quia creatura sunt. & habent itaque quandam Dei similitudinem, quia non habent finem: & tamen incircumscripti æqualitatem non habent, qui habent circumscriptionem. Dicatur igitur rectè: Nõ adæquabitur ei aurum uel uitrum. quia quan talibet sancti claritate & perspicuitate fulgeaut: aliud est homines esse sapientes in Deo, atque aliud esse hominem sapientiam Dei. Quam profectò sapientiã ille ueraciter agnouit, qui mediatori Dei & hominum aliquem comparare sanctorum minimè præsumpsit. Vnde & subiditur: Nec commutabuntur pro eo uasa au 33
ri excelsa & eminentia.] Excelsum quippe uas auri Helias extitit, excelsum uas auri Hieremias, excelsa atque eminentiã auri uasa priores patres fuere. Sed hac dei sapientia, ut à carnali nos conuersatione redimeret, apparuit in carne, & qui illam ueraciter non agnouit, mediatorem Dei & hominum, hominem Iesum Christũ unum esse ex prophetis putauit, quem electorum oculi fide tenuerunt Deum, cum uiderent hominem. Vnde ab eo sanctis Mat. 16
discipulis dicitur: Quem dicunt homines esse filium hominis? Cui cùm protinus rñderent: Alij Ioãnē Baptistã, alij Heliã, alij uerò Hieremiam, aut unum ex prophetis: de suo mox sensu requiruntur. Vos aũt quem me esse dicitis? Cui protinus Petrus totius Ecclesiæ uoce respondens, ait: Tu es Christus filius Dei uiui. Quia igitur iuxta pauli uocem, Christũ nouimus Dei uirtutem & Dei sapientiã, 1. Cor. 1
Petrus pro hac sapientia uasa auri excelsa & eminentia commutare noluit: quia de illa non aliud quàm erat, intellexit Manum quippe, ut dictum est, uas auri Ioannes: magnum uas auri Helias uel Hieremias fuit. Sed quisquis eundem Deum quemlibet eorum esse crediderit, uas auri excelsum & eminens pro sapientia commutauit. Ecclesia uerò pro hac sapientia uasa auri excelsa & eminentia non commutat: quia Christum filium Dei non unum esse prophetarum, sed unum prophetarum hominum credit. Ipsam quippe ad se uenisse sapientiam uidens, noluit

luit se in illis aureis nasis figere, sed in eũ A studuit fide certissima pertransire. Vnde
Cant. 3 in Canticis canticorum dicit: Inuenerũt me uigiles qui custodiunt ciuitatem. Nũ quem diligit anima mea, uidistis? Paululum cum pertransissem eos, inueni quem diligit anima mea. Quos enim uigiles qui custodiunt ciuitatem, nisi priores patres uel prophetas accipimus: qui studuerunt ad custodiam nostram sanctæ prædicationis uoce uigilare? Sed cum redemptorem suum Ecclesia quæreret, in B ipsis antiquis prædicatoribus spem figere noluit, cum dixit: Paululum cum pertransissem eos, inueni quem diligit anima mea. Illum quippe inuenire non posset, si istos pertransire noluisset. In istis se custodibus infideles fixerant, qui Christum Dei filium unumquemlibet esse illorum credebant. Voce igitur ac fide Petri inuentos uigiles sancta Ecclesia transiit, quæ prophetarum Dominũ unumquemlibet ex Prophetis credere contempsit. Dicatur ergo: Nec commutabuntur pro ea uasa auri excelsa & eminentia: C quia electi quique sanctorum uitam & uenerantur ex sublimitate, & tamen nõ suscipiunt ad errorem. quos enim puros homines esse sciunt, Deo homini omnino non conferunt. Vnde adhuc subditur: Nec commemorabuntur in comparatione eius.] Omnes enim supernæ patriæ electi, sancti quidem & iusti sunt: sed participatione sapientiæ, non comparatione. quid enim sunt homines Deo comparati? Lumen autem, sapientia: lumen & serui sapientiæ uocari solent. Sed illa lumen illuminans, isti lumen il- D
Ioan. 1 luminatum, sicut scriptum est: Erat lux uera quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Istis au-
Matth. 5 tem tantummodo dicitur: Vos estis lux mundi. Iustitia quidem sapientia, iustitia & serui sapientiæ nuncupantur: sed ista iustitia iustificans, isti autem iustificata. De Deo quippe qui sapientia est, dicitur: Vt sit ipse iustus & iustifi-
Rom. 3 cans. isti uerò dicunt: Vt nos efficere-
1. Cor. 5 mur iustitia Dei in ipso. Aliter ergo uenerandum est lumen illuminans, aliter lumen illuminatum: aliter iustitia iustificans, aliter iustitia iustificata. Sapientia

uerò est, & sapit: nec habet aliud esse, 14
aliud sapere: serui autem sapientiæ esse quidem sapientes possunt, nec tamẽ hoc habent esse quod sapere: nam esse possunt, & sapientes non esse. Habet uitam sapientia, sed non aliud habet, & aliud est: quippe cui hoc est esse quod uiuere. Serui autem sapientię cum habent uitã, aliud sunt, & aliud habent: quippe quibus non est hoc ipsum esse quod uiuere: nam possunt iuxta aliquid esse, nec uiuere. Aliud quippe illis est esse, aliud uiuere: quia in ipso parente primo essentiam habuere p initium, uitam per accessum: quoniam prius de terra factus est homo, & postmodum, sicut scriptum est: Inspira
uit in faciem eius spiraculum uitæ, & fa- *Gen. 2*
ctus est homo in animam uiuentem. Sapientia uerò habet essentiam, habet uitam: sed hoc quod habet, ipsa est. proinde incommutabiliter uiuit: quia non ex accidenti, sed essentialiter uiuit. Sola ergo cum patre & sancto spiritu ueraciter est: cuius essentiæ comparatum esse nostrum non esse est. Huic si coniungimur, sumus, uiuimus, sapimus: huic si comparamur, nec sapimus, nec uiuimus, omnino nec sumus. Hinc est q sancti omnes quando in Dei uisione proficiunt, quanto magnis diuinitatis interna conspiciunt, tãto magis se nihil esse cognoscũt. Nusquam quippe legitur quòd Abrahã cinerem & puluerem se esse professus est, nisi cum habere Dei meruit collocutionem. Ait enim: Loquar ad Dominum
meum, cum sim puluis & cinis? Esse *Gen. 18*
enim se aliquem fortasse crederet, si ueracem essentiam quæ super ipsum est, minimè sensisset. At uerò ubi ad immutabilẽ contemplandum super se raptus est, impletus tantæ contemplationis potentia, dum uideret illum, nil se esse nisi puluerem uidit. Hinc est etiam q propheta repletus eadem sapientia, exclamat: Memẽto Domine quòd puluis sumus. Qui rursus eiusdem incommutabilitatem essen-
tiæ contemplatus, ait: Omnes sicut ue- *Ps 101*
stimentum ueterascent, & sicut opertoriũ mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idẽ ipse es, & anni tui nõ deficient. Hinc
ad Moysen dicit: Ego sum q sum: & di- *Exod. 3*
ces filijs Israel: Qui e, misit me ad uos. Solus

lus qppe ueraciter est, q solus incõmuta- A biliter permanet. Nam omne quod modò sic & modò aliter est, iuxtà nõ esse est. Permanere .n. in statu suo non potest. Atque aliquo modo ad non esse itur, dũ ab eo quod fuerat, semper ad aliud per momenta temporum ducitur. Vt ergo in participatione illius essentiæ aliquid simus, cognoscamus nosmetipsos: qa propè nihil sumus. Bene itaque dicitur: Nec cõmemorabuntur in comparatione eius: quia uasa auri excelsa & eminentia, quæ ex participatione sapientiæ nobis ueneráda sunt, in comparatione sapientiæ etiam memoranda non sunt. Quia uerò hæc sapientia humanis cordibus latenter infunditur, sicut de sancto Spiritu quoq; *Ioan. 3* dictum est: Spiritus ubi uult, spirat: & uocem eius audis, & nescis unde ueniat, aut quò uadat: idcirco subiungitur: Trahitur enim sapientia de occultis.] De occultis sapientia trahitur: quia cùm sit inuisibilis, non nisi inuisibiliter inuenitur. Quæ rectè quoque trahi dicitur: quia sicut flatũ trahimus, ut corpus uiuat: sic ab intimis sapientiæ spiritus ducitur, ut ad uitã anima subsistat. *Ps. 118* Vñ Psalmista ait. Os meũ C aperui, & attraxi spiritũ. Quæ nimirum sapientia, humana carne cũ anima rationali suscepta, dum ab intimis apparuisset in promptu, mundus hic quia auctorem suum inuisibilem uidere non potuit, quẽ uisibilem cõspexit hominẽ, eũ quoq; & inuisibilẽ agnouit Deũ. Conuersa est ab infidelitatis suæ tenebris superba prius sua auersione gentilitas, ostensis signis atque prodigijs creuit fides, propagata autẽ fide, in ueneratione omnium sanctæ Ecclesiæ culmen emicuit. Cui cùm deessent D aperti aduersarij, tentari cœpit à suis. Nã multę quoque in ea hæreses exortæ, cõtra eam duri certaminis bella parauerunt. Exercenda quippe est hoc tempore per laborem, quæ sequenti tendit ad remunerationem. Qua ex re factum est, ut in ea nonnulli prodirent, qui in mediatorem Dei & hominũ hoiem Christũ Iesũ, purũ hoiem creatũ dicerẽt sed gratia deificatũ: tãtũq; ei sanctitatis tribuerent quantum de sanctis cæteris, eius uidelicet famulis, agnouissent. Quos beatus Iob prophetiæ spiritu afflatus, sententię suę

definitione redarguit, dicens: Non adæquabitur ei topazium de Aethiopia.] 35
Quid per Aethiopiam nisi præsentem mundum accipimus? quæ coloris nigredine designat peccatorum populum, fœditatemque meritorum. Aliquando uerò Aethiopiæ nomine specialiter gentilitas designari solet, infidelitatis prius nigra peccatis, quam ueniente Domino Abacuc propheta uidit timore perterritã, & ait: Tabernacula Aethiopum expauescent, tabernacula terræ Madian. Dauid quoque propheta uidens quòd ad Iudæã redimendam ueniret Dominus: sed antè *Rom. 11* gentilitas crederet. & postmodum Iudæa *Psal. 67* sequeretur, sicut scriptum est: Donec plenitudo gentium introiret, & sic omnis Israel saluus fieret, dicit: Aethiopia præueniet manus eius Deo: id est, Priusquã Iudęa credat, saluandam se offert omnipotenti Domino peccatis nigra gentilitas. Topazium uerò preciosus lapis est: & quia Gręca lingua pan omne dicitur, pro eo quod omni colore resplẽdet, topazium quasi topandium uocatur: Dum uerò in Deum conuersa gentilitas credidit, ex ea multi ita sunt dono spiritus locupletati, ut quasi multis coloribus, sic multis uirtutibus luceant. Sed ne acceptis quisquam uirtutibus extollatur, à sancto uiro nunc dicitur: Non adæquabitur ei topazium de Aethiopia. ac si apertè dicat: Nullus sanctorum quibuslibet uirtutibus plenus, ex ista tamen nigredine mundi *Luc. 1* collectus, æquari ei potest de quo scriptũ est: Quod nascetur ex te sanctum, uocabitur filius Dei. Nos quippe etsi sancti efficimur, non tamen sancti nascimur: quia ipsa naturæ corruptibilis conditione constringimur, ut cum propheta dica- *Psal. 50* mus: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis peperit me mater mea. Ille autem solus ueraciter sanctus natus est, qui ut ipsam conditionẽ naturæ corruptibilis uinceret, ex commixtione carnalis copulæ conceptus nõ est. Huic se sapientiæ quasi quoddam topazium de Aethiopia æquari uoluit, cùm quidam hæresiarches dixit: Non inuideo Christo Deo facto, quoniam si uolo, & ipse possum fieri. Qui Iesum Christũ Dominum nostrum non per mysterium con-

conceptionis, sed per profectum gratiæ Deũ putauit, peruersa allegatione astruẽs eũ purum hominem natum, sed ut Deus esset, per meritum profecisse: atq; ob hoc æstimans & se & quoslibet alios posse ei coæquari, qui filij Dei per gratiam fiunt: non intelligens, non attendens, quia nõ adæquabitur ei topazium de Aethiopia. Aliud est enim natos homines gratiam adoptionis accipere, aliud unum singulariter per diuinitatis potentiam deum ex ipso conceptu prodijsse. Nec æquari potest gloria unigeniti habita per naturam, alijs accepta per gratiam. Mediator quippe dei atque hominum homo Christus Iesus, non, sicut iste hæreticus desipit, alter in humanitate, alter in deitate est. Non purus homo conceptus atque editus, post per meritum ut deus esset, accepit: sed nunciante angelo, & adueniente spiritu, mox uerbum in utero, mox intra uterum uerbum caro, & manente incommutabili essentia, quæ ei est cum patre & cum sancto spiritu coæterna, assumpsit intra uirginea uiscera: unde & impassibilis pati, & immortalis mori, & æternus ante secula, temporalis posset esse in fine seculorum: ut per ineffabile sacramentum, conceptu sancto, & partu inuiolabili, secundum ueritatem utriusq; naturæ, eadem uirgo & ancilla Domini esset & mater. Sic quippe ei ab Elizabeth dicitur: *Luc. 1* Vnde hoc mihi, ut ueniat mater Domini mei ad me? Et ipsa uirgo concipiens dixit: Ecce ancilla Dñi, fiat mihi sedm uerbũ tuũ. Et q̃uis ipse aliud ex patre aliud ex uirgine, nõ tamen alius ex patre, alius ex uirgine: sed ipse ẽ ęternus ex patre, ipse tpalis ex mře, ipse q fecit, ipse q factus ẽ, ipse speciosus forma p̃ filiis hominũ p diuinitatẽ, & ipse de quo dictũ ẽ: *Esa. 53.* Vidimus eum, & non erat aspectus, & non est species ei neq; decor, per humanitatem. Ipse ante secula de patre sine matre: ipse in fine seculorum de matre sine patre. Ipse conditoris templum, ipse conditor templi: ipse auctor operis, ipse opus auctoris: manens unus ex utraq; & in utraq; natura, nec naturarum copulatione confusus, nec naturarũ distinctione geminatus. Sed quia nõ

A hæc tractanda suscepimus, ad exponẽdi ordinem redeamus. Notandum nobis est q̃ sanctus uir ut longè distare ab hac sapientia angelos demonstraret, dicit: Non dabitur aurum obryzum pro ea. Qui ut antiquos etiam patres sacri eloquii tractatores inferiores ostenderet, adiunxit: Nec appendetur argentum in commutatione eius. Vt philosophorũ quoq; sapientiã huic monstraret longè subesse, intulit: Non conferetur tinctis Indiæ coloribus: atq; subiunxit: Nec lapidi sardonyco preciosissimo uel sapphi B ro. Vt in illa quoq; superna ciuitate nullum peruenire ad æqualitatem unigeniti demonstraret, addidit: Nõ adæquabit ei aurum uel uitrũ. Vt prophetas quoq; ei subesse ostenderet, adiunxit: Nec commutabuntur pro ea uasa auri excelsa & eminentia, nec commemorabuntur in cõparatione eius. Trahitur enim sapientia de occultis. Ad extremum uerò ut ipsos quoq; in Ecclesia hæreticos increparet, qui à gentilitatis errore uenientes, fidem quam percipiunt, per superbiam scindunt, addidit: Non adæquabitur ei topaziũ de Aethiopia. ac si patenter insi C nuet, dicẽs: Hi qui ex peccati nigredine ad cõuersionẽ ueniunt, æquari Deo[homini] omnino non possunt, quãuis multis colorũ uirtutibus resplendere uideãtur. Quorum ut superbia refutetur, aptè subiungit: Nec tincturę mũdissime componentur. Tincturæ enim mundissimæ, uocantur hi qui ueraciter sunt humiles a & ueraciter sancti: qui sciunt quidẽ quia ex semetipsis uirtutum speciem non habent: sed hanc ex dono gratiæ desuper uenîẽtis tenent. Tincti enim nõ essent, si sanctitatem naturaliter habuissent. Sed D mundissimæ tincturæ sunt: quia humiliter custodiunt superuenientẽ in se uirtutum gratiam quam acceperunt. Hinc est enim quòd sponsi uoce de sancta Ecclesia dicitur: Quæ est ista quæ ascendit dealbata? quia enim sancta Ecclesia cœ *Cant. 6* lestem uitam naturaliter non habet, sed superueniente spiritu pulchritudine donorum componitur, non alba, sed dealbata memoratur. Et notandum quòd superius cum dixisset, Non conferetur tinctis Indiæ coloribus: eosdẽ colores non

intulit mundos. Hoc uerò in loco ut tincturam ueracium uirtutum ab illa philosophorum fucatione distingueret, tinctu ras dicens, addidit mundissimas. Tinctu ræ enim mundissimæ rectè nominantur hi qui prius per praua opera fœdi fuerāt, superueniente tamen spiritu, nitore gratiæ uestiuntur: ut longè aliud appareant esse q̄ erant. Vnde etiam baptisma, id est, tinctio dicitur ipsa nostra in aquam descensio. Tingimur quippe, & qui prius indecori eramus deformitate uitiorum, accepta fide reddimur pulchri gratia & ornamento uirtutum. Sequitur:

Quòd quandiu mortaliter uiuitur, per quasdā imagines, non in propria natura potest uideri Deus. *Cap. XXVII.*

VNde ergo sapientia uenit, & quis est locus intelligentiæ? Abscondita est ab oculis omnium uiuentium.] Pensandum magnopere est quod à sancto uiro requiritur, unde sapientia ueniat. Ab eo etenim uenit à quo orta est. Sed quia ab inuisibili & coæterno patre nascitur, eius uia occulta est. Vnde & per prophetam di
Esa. 53 citur: Generationem illius quis enarrabit? Locus uerò intelligētiæ eius est mēs humana, quam hæc Dei sapientia dum repleuerit, sanctam facit. Quia ergo & inuisibilis est de quo prodijt, & incertum nobis est in cuius mente intellecta requiescat, & rectè nunc dicitur: Vnde ergo sapientia uenit, & quis est locus intelligen
37 tiæ? Sed hoc ualde mirum est quod protinus subinsertur: Abscondita est ab oculis omnium uiuentium.] Sapientia quippe quæ Deus est, si omnium uiuentium oculis occulta esset, hanc proculdubio sanctorum nemo uidisset. Sed ecce huic
1. *Ioan.* 4 sententiæ Ioannem audio concordantē, qui ait: Deum nemo uidit unquam. Rursumq; cum testamenti ueteris patres intueor, multos horum, teste ipsa sacræ lectionis historia, Deum uidisse cognosco. Vidit quippe Iacob Dominum, qui ait:
Gen. 32 Vidi Dominum facie ad faciem, & salua
Exo. 33 facta est anima mea. Vidit Moyses Deū, de quo scriptum est: Loquebatur Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut loqui solet homo ad amicum suum. Vidit

A idem Iob Dn̄m, qui dicit: Auditu auris audiui te, nunc autem oculus meus uidet te. Vidit Esaias Dominum, qui ait: Anno *Esa.* 6.
quo mortuus est rex Ozias, uidi Dominum sedentem super solium excelsum & eleuatum. Vidit Micheas Dominum, qui 3. *Re.* 22
ait: Vidit Dominum sedentē sup solium suum, & omnem exercitum cœli assistentem ei à dexteris & à sinistris. Quid est ergo q̄ tot testamenti ueteris patres Deum se uidisse testati sunt, & tamen de hac sapientia quæ Deus est, dicitur: Abscōdita est ab oculis omnium uiuentiū: & Ioan-
B nis ait: Deum nemo uidit unquam. nisi hoc quod patenter datur intelligi: quia quandiu hic mortaliter uiuitur, uideri p quasdam imagines Deus potest, sed per ipsam naturæ suæ speciem non potest: ut anima gratia spiritus afflata, per figuras quasdam Deum uideat, sed ad ipsam uim eius essentiæ non pertingat. Hinc est. n. quòd Iacob qui deum se uidisse testatur, hunc non nisi in angelo uidit. Hinc est quòd Moyses qui cum deo facie ad faciē loquebatur, sicut loqui solet homo cum amico suo, ei inter ipsa uerba quæ locu-
C tionis dicit: Si inueni gratiam in con- *Exo.* 33
spectu tuo, ostēde mihi temetipsum manifestè, ut uideam te. Certè enim si deus non erat cum quo loquebatur, Ostende mihi deum diceret: & non, Ostende temetipsum. Si autem deus erat cum quo facie ad faciem loquebatur, cur petebat deum uidere quem uidebat? Sed ex hac eius petitione colligitur: quia eū sitiebat per incircumscriptæ naturæ suæ claritatē cernere, quem iam cœperat per quasdam imagines uidere: ut sic superna essentia mētis eius oculis adesset, quatenus ei ad
D æternitatis uisionem nulla imago creata tēporaliter interesset. Et uiderūt ergo patres testamenti ueteris dominū, & tamen iuxta Ioānis uocem: deū nemo uidit unquā. & iuxta beati Iob sn̄iam: Sapientia quæ deus est, abscondita est ab oculis omnium uiuentium: quia in hac mortali carne consistentibus & uideri potuit per quasdam circumscriptas imagines: & uideri non potuit p incircumscriptū lumē æternitatis. Sin uerò à quibusdam potest in hac adhuc corruptibili carne uiuentibus, sed tamen inæstimabili uirtute, crescentibus,

ſcentibus, quodam contemplationis acumine æterna Dei claritas uideri, hoc quoque à beati Iob ſententia non abhorret, qui ait: Abſcondita eſt ab oculis omniũ uiuentium. quoniam quiſquis ſapientiam, quæ Deus eſt, uidet: huic uitæ funditus moritur, ne iam eius amore teneatur. Nullus quippe eam uidit, qui adhuc carnaliter uiuit: quia nemo poteſt Deum ſimul amplecti, & ſeculum. Qui enim Deum uidet, eo ipſo moritur, quo uel intentione cordis uel effectu operis ab huius uitæ delectationibus tota mente ſeparatur. Vnde adhuc ad eundem quoque B Moyſen dicitur: Nõ enim uidebit me homo, & uiuet. ac ſi apertè diceretur: Nullus unquam Deum ſpiritaliter uidet, & mũdo carnaliter uiuit. Vnde Paulus quoque apoſtolus qui adhuc Dei inuiſibilia, ſicut ipſe teſtatur, ex parte cognouerat, iam huic mundo totum ſe mortuum eſſe perhibebat, dicens: Mihi mũdus crucifixus eſt, & ego mundo. Sicut enim iam longè ſuperius diximus, non ſufficit ut diceret, Mundo crucifixus ſum: niſi etiam pręmitteret, Mihi mũdus crucifixus eſt: ut non ſolum ſe mundo mortuum, ſed C etiam mundum ſibi mortuũ eſſe teſtaretur: quatenus nec ipſe mũdũ, nec ipſum iam mundus appeteret. Si enim duo fortaſſe in uno loco ſint, quorũ vnus uiuus, alter uerò ſit mortuus, etſi mortuus uiuẽtem non uidet, uiuus tamen mortuum uidet. Pręedicator autem Dei ut oſtenderet, quia per abiectionem qua ſe humiliando deiecerat, talis iam factus eſſet, ut nec ipſe mundum, nec mundus ipſum concupiſceret, non ſolum ait ſe mundo crucifixum, ut ipſe mundi gloriam quã apperteret, tanquam mortuus non uide D ret: ſed etiam mundum ſibi aſſeruit crucifixũ, in quo tanta ſe humilitate deiecerat, ut & ipſe mundus tanquam ad eum mortuus Paulum humilem atque deſpectum iam uidere nequaquã poſſet. Sciendum uerò eſt quòd fuere nonnulli qui Deum dicerent etiam in illa regione beatitudinis in claritate quidẽ ſua conſpici, ſed in natura minimè uideri. Quos nimirum minor inquiſitionis ſubtilitas fefellit. Neque enim illi ſimplici & incommutabili eſſentiæ aliud eſt claritas, &

Ibidem.

Gal. 6.

A aliud natura: ſed ipſa ei natura ſua claritas ipſa claritas natura eſt. Quia.n. ſuis dilectoribus hæc Dei ſapientia ſe quandoq; oſtenderet, ipſe pollicetur dicens: Qui diligit me, diligetur à patre meo: & ego diligam eum, & manifeſtabo meipſum illi. ac ſi patenter dicat: Qui in ueſtra me cernitis, reſtat ut in mea me natura uideatis. Hinc rurſus ait: Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum uidebũt. Matt. 5

Hinc Paulus dicit: Nunc uidemus per 1.Co.13 ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognoſco ex patre, tunc autem cognoſcã ſicut & cognitus ſum. Sed quia de Deo per primum Eccleſiæ prædicatorem dicitur: In quem deſiderant angeli proſpicere: ſunt nonnulli q 59 1.Pet.1. nequaquam Deum uidere uel angelos ſuſpicantur: & tamen dictum per ueritatis ſententiam ſcimus: Angeli eorum in cœlis ſemper uident faciem patris mei Mat. 18 qui in cœlis eſt. Nunquid ergo aliud ueritas, aliud prędicator inſonat ueritatis? Sed ſi ſententia utraque confertur: quia ſibi nequaquam diſcordet, agnoſcitur. Deum quippe angeli & uident, & uidere deſiderant, & ſitiunt intueri, & intuẽtur. Si enim ſic uidere deſiderant ut effectu ſui deſiderij minimè perfruantur, deſiderium ſine fructu anxietatem habet, & anxietas pœnam. Beati uerò angeli ab omni pœna anxietatis longè ſunt: quia nũquam ſimul pœna & beatitudo conueniunt. Rurſum cùm eos dicimus Dei uiſione ſatiari, quia & Pſalmiſta ait: Satiabor dũ manifeſtabitur gloria tua: conſiderandum nobis eſt quoniam ſatietatẽ ſolet faſtidium ſubſequi. Vt ergo rectè ſibi utraque conueniant, dicat ueritas, Quia ſemper uident: dicat prędicator egregius, Quia ſemper uidere deſiderant. Ne enim ſit in deſiderio anxietas, deſiderantes ſatiãtur: ne aũt ſit in ſatietate faſtidium, ſatiati deſiderant. Et deſiderant igitur ſine labore, quia deſiderium ſatietas comitatur: & ſatiantur ſine faſtidio, quia ipſa ſatietas ex deſiderio ſemper accenditur. Sic quoq; & nos erimus quando ad ipſum fontem uitæ uenerimus. Erit nobis delectabiliter impreſſa ſitis ſimul atque ſatietas. Sed longè abeſt ab iſta ſiti neceſſitas, lõgè à ſatietate faſtidium: quia Pſal. 16

& sitiẽtes satiabimur, & satiati sitiemus. Videbimus igitur Deum, ipsumq́ue erit præmium laboris nostri, ut post mortalitatis huius tenebras, accessa eius luce gaudeamus. Sed cum eius lucẽ dicimus 1.Tim.6 accessam, obsistit animo quod Paulus dicit: Qui lucem habitat inaccessibilẽ, quẽ uidit nullus hominum, sed nec uidere potest. Et rursum audio quod Psalmista Psal.33 ait: Accedite ad eum, & illuminamini. Quomodo ergo accedẽdo illuminamur, si ipsam lucẽ qua illuminari possumus, non uidemus? Si uerò accedendo ad eũ ipsam qua illuminamur, lucẽ uidemus: quomodo inaccessibilis esse perhibetur? Qua in re pensandum est quòd inaccessibilẽ dixit, sed oĩ homini, sed humana sapienti. Scriptura quippe sacra omnes carnalium sectatores, humanitatis nomine notare solet. Vnde idem Apostolus 1.Cor.3. quibusdam discordantibus dicit: Cùm enim sit inter uos zelus & contentio, nonne carnales estis, & secundum homi- 1.Cor.2. nem ambulatis? Quibus paulo pòst subijcit: Nonne homines estis? Et unde aliàs testimonium protulit, quòd oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Et cum hoc hominibus dixisset absconditum, mox subdidit: Nobis autem reuelauit Deus per spiritum suum: ipsum se ab hominis uocatione discernens, qui raptus supra hominẽ diuina iam saperet. Ita etiam hoc loco cũ lucem Dei inaccessibilem perhiberet, ut ostenderet quibus subdidit: Quem uidit nullus hominum, sed nec uidere potest, more suo homines uocans omnes humana sapientis: quia qui diuina sapiunt, uidelicet supra hoĩes sunt. Vidimus igitur Deum, si per cœlestem conuersationem supra homines esse mereamur. Nec tamen ita uidebimus sicut uidet ipse seipsum. Longè quippe dispariliter uidet creator se quàm uidet creatura creatorẽ. Nam quantum ad immensitatem Dei quidam nobis modus figitur contemplationis: quia eo ipso pondere circumscribimur, quo creatura sumus. Sed profectò non ita conspicimus Deum sicut ipse conspicit se, sicut nõ ita requiescimus in Deo, quemadmodum ipse requiescit in

A se. Nam uisio nostra uel requies erit, ut cũque similis uisioni uel requiei illius: sed æqualis non erit. Ne enim iaceamus in nobis, ut ita dicam, contemplationis pẽna nos subleuat, atque à nobis ad illum erigimur intuendum, raptiq́ue intentione cordis & dulcedine contemplationis, aliquo modo à nobis imus in ipsum: & iam hoc ipsum ire nostrum minus est requiescere, & tamen sic ire perfecte requiescere est. Et perfecta ergo requies est, qua deus cernitur, & tamen adæquanda non est requiei illius: quia nõ à se in aliũ B transit, ut quiescat. Est itaque requies, ut ita dicam, similis atque dissimilis: quia quod illius requies est, hoc nostra imitat; Nam ut beati atque æterni simus in æternum, imitamur æternũ. Et magna nobis est ęternitas, imitatio ęternitatis. Nec exortes sumus eius quẽ imitari possumus: qa & uidẽtes participamur, & participantes imitamur. Quæ nimirũ uisio nunc fide inchoatur, sed tunc in specie perficitur, quando coæternam deo sapientiam quam modò per ora prædicantium quasi per decurrentia flumine sumimus, in C ipso suo fonte biberimus.

B. GREGORII EXPOSITIONIS MORALIS.

LIBER XIX.

Continuans caput uigesimumoctauum textus beati Iob. *Caput I.*

QVid mirum si æterna dei sapientia conspici non ualet, quando ipsa quoque inuisibilia quę per eam condita sunt, humanis oculis comprehendi non possunt? In rebus D ergo creatis discimus creatorem omniũ quanta humilitate ueneremur: ut in hac uita usurpare sibi de omnipotentis dei specie mens humana nil audeat, quod solum electis suis pręmium in subsequenti remuneratione seruat. Vnde bene postq̃ dictũ est: Abscondita est ab oculis omniũ uiuẽtiũ, illicò subinfertur: Volucres quoque cœli latet. In Scriptura enim sacra uolucres aliquando in malo, aliquando in bono dantur intelligi. Per uolucres quippe nonnunquam potestates aeriæ designantur, bonorum studijs aduersæ. Vnde

Matt.13 Vnde ueritatis uoce dicitur: Quoniam semen quod secus uiam cecidit, uenerunt uolucres, & comederunt illud: quia nimirum maligni spiritus humanas mentes obsidentes, dum cogitationes noxias ingerunt, uerbum uitæ à memoria euellũt. Hinc rursum cuidam diuiti superba sapienti dicitur: Vulpes foueas habent, & uolucres cœli nidos: filius autẽ hominis non habet ubi caput suum reclinet. Vulpes ualde fraudulenta sunt animalia, quæ in fossi uel specubus se abscondunt: cumq; apparuerint, nunquã rectis itineribus, sed tortuosis anfractibus currũt. Volucres uerò, ut nouimus, alto uolatu se in aera subleuant. Nomine ergo uulpium, dolosa atque fraudulenta: nomine autem uolucrum, hæc eadem superba dæmonia designantur. ac si dicat. Fraudulenta & elata demonia in corde uestro, id est, in cogitatione superbiæ inueniunt habitationem suam: filius autem hominis ubi caput suum reclinet non habet: id est, humilitas mea requiem in superba mente uestra non inuenit. Quasi enim quodam uolatu uolucris illa prima se extulit, quæ per elatam cogitationem dixit:

Esa.14. In cœlum conscendam, super astra cœli exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis, ascedam super altitudinem nubium, & ero similis altissimo. Ecce quàm alta superbè uolando petijt. quem etiam uolatum & primis hominibus persuasit. Ipsi quippe uolando quasi super se ire conati sunt, quando eis dictũ est, ut gustarent, & essent sicut dij. Cumque similitudinem diuinitatis appetunt, immortalitatis munera perdiderunt. Qui in terram moriendo non issent, si super terram humiliter stare uoluissent. At contrà in bono uolucres poni solent, sicut in Euangelio Dominus cùm similitudinem regni cœlestis

Matt.13 ex grano sinapis denunciaret, dixit: Cui simile est regnum Dei, & cui simile æstimabo illud? Simile est grano sinapis quod acceptum homo misit in hortum suum, & creuit, & factum est in arborem magnam, & uolucres cœli requieuerunt in ramis eius. Ipse quippe est granum sinapis, qui in horti sepultura plantatur, arbor magna surrexit. Granum nãque fuit, cùm moreretur: arbor, cum resurgeret. Granum per humlitatem carnis, arbor per potentiam maiestatis. Granum, quia uidimus eum, & non erat aspectus: arbor autẽ quia speciosus forma præ filijs hominum. Huius arboris rami sancti prędicatores sunt. Et uideamus quàm latè tendantur. Quid enim de eis dicitur? In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum. In Psal.18 istis ramis uolucres requiscunt: quia sanctæ animæ quæ quibusdam uirtutum pẽnis à terrena cogitatione se subleuant, in eorum dictis atque consolationibus ab huius uitæ fatigatione respirant. Hoc igitur in loco postquam de sapientia dictũ est: Abscondita est ab oculis omnium uiuentium: rectè subiungitur: Volucres quoque cœli latet. quia in hac corruptibili carne constituti, naturę eius potẽtiam ipsi quoque uidendo non penetrant, qui iam per meritum sanctæ contemplationis uolant. Vbi aptè subiungitur:

Quòd maligni spiritus famam tantum de Deo per Scripturas sanctas & miracula audiũt, sed de eius sapientia nihil intelligunt. Cap. 11.

PErditio & mors dixerunt, Auribus nostris audiuimus famam eius.] Qui perditionis & mortis nomine, nisi maligni spiritus designãtur? Qui inuentores mortis & perditionis extiterunt, sicut de ipso eorum principe sub ministri eius specie p Ioannẽ dicit: Et nomen illi mors. Cui subiecti omnes superbi spiritus, de hac sapientia, quę Deus est, dicũt: Apoc. 6 Auribus nostris audiuimus famam eius: quia nimirum uisionem illius plena beatitudine habere nequierunt. Videre quippe perfectè coæternam Deo sapientiam, hoc est quod habere. Vnde ad Ioannem Apoc. 2 de munere uincẽtis dicitur: Dabo illi calculum candidũ, & in calculo nomen nouum scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit. In hac enim uita scire aliquid uel uidere possumus, etiã quod non accipimus habere. Nomen uerò nouum in calculo scriptum, id est in æterno præmio notitiã Dei humanis mẽtibus inusitatã scire nemo põt, nisi qui hanc etiã acceperit habere. Quia itaq;, ut diximus, uidere Deũ, hoc est quod habere: ideo iniqui

ſpiritus hanc ſapientiã nõ uidẽt: q̃a repulſi per ſuperbiã nequaquã eam habere potuerunt. Ad lucem quippe eius clauſerunt oculos cordis, ſuperfuſis eius radijs repugnantes, ſicut intelligi etiã de eiſdẽ malignis ſpiritibus poteſt, quod ſcriptũ eſt: Ipſi rebelles fuerunt lumini. Famam ergo ſapientiæ malignis ſpiritibus audiſſe, ſed eandem ſapientiam non uidiſſe, eſt & eius potentiam ex uirtute illius cognouiſſe, & tamen ſub ea humiliter ſtare
Ioann. 8 noluiſſe. Vnde & ueritatis uoce de ipſo malignorum ſpirituum capite dicitur: Ille homicida erat ab initio, & in ueritate non ſtetit. Sequitur:

Quòd ſolius Dei eſt ſcire ſeipſum, & quot prædeſtinauerit, & ad quos ueniat, & in quibus quieſcat. *Cap. III.*

DEus intelligit uiam eius, & ipſe nouit locum illius.] Hæc coæterna Deo ſapientia aliter uiam habet, atque aliter locum. Locum uerò, ſi quis intelligit non localem. Nam teneri corporaliter non poteſt Deus: ſed, ut dictum eſt, locus intelligitur non localis. Locus ſapientiæ pater eſt, locus patris ſapientia, ſicut ipſa ſapientia atteſtante dicitur:
Ioan. 14 Ego in patre, & pater in me. Aliter ergo ipſa ſapientia habet uiam, atq; aliter lo-
3 cum. Viam per humanitatis tranſitum, locum uerò per ſtatum diuinitatis. Inde enim non tranſit, unde æterna eſt: ſed inde tranſit, unde propter nos apparuit tẽporalis. Sic nanque in Euangelio ſcriptũ
Mar. 10 eſt: Quia egrediens ab Hiericho Dominus tranſibat. Duo autem cæci ſedentes iuxta uiam, clamauerunt dicentes: Domine miſerere noſtri, fili Dauid. Ad quorum uocem, ſicut illic ſcriptum eſt, ſtetit Ieſus, & lumen reddidit. Quid eſt autem tranſeundo audire, ſtando lumen reſtituere, niſi quòd per humanitatem ſuam nobis miſertus eſt, qui per diuinitatis ſuæ potentiã, à nobis mentis noſtræ tenebras excludit? Qui enim propter nos natus & paſſus eſt, qui reſurrexit, aſcẽdit in cœlum, quaſi tranſit Ieſus: quia hæc nimirum actio temporalis eſt. Sed ſtans eos tetigit, & illuminauit: quia non ſicut illa diſpenſatio temporalis ita uerbi æternitas tranſit, quæ in ſe manens innouat omnia. Stare enim Dei, eſt incom-

A mutabili cogitatione mutabilia cuncta diſponere. Qui ergo clamorem petẽtium tranſiens audiuit, ſtans lumen reddidit. quia etſi propter nos temporalia pertulit, inde tamen nobis lucem tribuit, unde habere mutabilitatis trãſitum neſcit. Quia igitur quando per carnem appareret hominibus incertum fuit, rectè nunc dicitur: Deus intelligit uiam eius, & ipſe nouit locum illius. ac ſi apertè diceretur: Humanæ cogitationi occulta ſunt, uel quando per carnem ad homines ſapientia ueniat, uel quomodo apud patrem in
B uiſibilis, etiam cũ foris apparuerit, perſiſtat. quamuis hoc intelligi & aliter poteſt. Nam uia eius non inconuenienter accipitur hoc ipſum quod uenit ad cor, ſeſeque nobis intrinſecus infundit. Locus uerò eius fit cor, ad quod ueniẽs permanet. De hac quippe uia illius dicitur:
Vox clamantis in deſerto, parate uiam Domino: id eſt, in corde ueſtro uenienti ſapientiæ aditum reſerate, ſicut alias dicitur: Iter facite ei, qui aſcendit ſuper oc- Matth. 3
caſum. Super occaſum fuit aſcendere, ipſam mortem quam pertulerat, reſurgẽdo Pſal. 67
C ſuperaſſe. Ait ergo: Ei qui aſcendit ſuper occaſum, iter facite: id eſt, reſurgenti Domino in ueſtris cordibus per fidem uiam præbete. Hinc Ioanni per ſpiritum dici-
tur. Præibis ante faciem Domini parare Luc. 1
uias eius. Quiſquis etenim prędicando à ſordibus uitiorum corda audientiũ mundat, uenienti ſapientiæ uiam præparat. Habet ergo uiam iſta ſapientia, habet & locum. Viam qua uenit, locum quo manet, ſicut ipſa ait: Si quis diligit me, ſer- Ioan. 14
monem meum ſeruabit: & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & man
D ſionem apud eum faciemus. Via eſt igitur qua uenit, locus quo manet. Sed quãdo uenit quæ ubiq; eſt? Venire eſt ſapientiæ, per illuminationem mentis noſtræ, indicare præſentiam maieſtatis ſuæ. Et quia hominibus incertũ eſt, uel in cuius corde ueniat, uel in quo poſtquam uenerit, permanendo requieſcat, rectè nunc dicitur: Deus intelligit uiam eius, & ipſe nouit locum illius: quia ſolius diuinæ uiſionis eſt, cernere uel quibus modis intellectus ſapientiæ ad cor hominis ueniat, uel cuius mens intellectum uitæ quem

quem perceperit, mortiferis cogitationibus non amittat. Et quia hæc eadem sapientia per humanitatis gratiam manifestata, in cunctis mundi partibus electorũ fuerat corda repletura, rectè subditur: Ipse enim fines mundi intuetur, & omnia
4 quæ sub cœlo sunt, respicit.] Respicere quippe Dei, est ea quæ amissa ac perdita fuerant, ad suam gratiam reformare. Vnde scriptum est: Rex qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malũ intuitu suo. Prou. 20
Respiciendo namq; leuitatis nostræ mala coercuit, & magna merita maturitatis dedit. Vnde adhuc subditur:

Quòd animas uagas & mobiles, diuina gratia uirtute constantiæ & stabilitate iustitiæ stabilit, & aliquando ne extollantur, reprimit tẽtationibus, quos sublimat uirtutibus. Caput IIII.

QVi fecit uentis pondus.] Velocitate enim ac† subtilitate uentorum in Scriptura sacra solent animæ designari, sicut per psalmistam de Deo dicitur: Qui ambulat super pennas uentorum, id est, qui transgreditur uirtutes animarum. Fecit ergo uentis pondus: quia dum superna sapientia replet animas, eas maturitate indita graues reddit: non illa grauitate qua dicitur: Filij hominum usq; quo graui corde? Aliud namq; est grauem esse per consiliũ aliud p peccatum: aliud est grauẽ esse p cõstantiam, aliud p culpam. Ista enim grauitas pondus habet oneris, illa uirtutis. Pondus ergo accipiunt animæ, ut ab intentione Dei nõ iam leui motu dissiliant, sed in eum fixa constantiæ grauitate consistant. Adhuc ille populus leuiter mouebatur, de quo p prophetam dicitur: Abijt uagus in uiam cordis sui: uiam eius uidi, & dimisi eũ. Graue autem consilium cordis omnem inconstantiam uagationis expellit. Et quoniam sunt animæ quæ leui motu nũc ista, nunc illa desiderent: omnipotens Deus quia ipsas leues fluctuationes mentium non leuiter pẽsat, uagationem cordis relinquendo diiudicat. Sed cum per gratiam respicit uagam mentem, in consilij stabilitatem figit. Rectè ergo nunc dicitur: Qui fecit uentis pondus: quia cũ leues motus animi misericorditer dignatur aspicere, hunc protinus ad constantię

(al. sublimitate. — Psal. 17 — Psal. 4 — Esa. 57)

A maturitatem format. Vel certè uẽtis pondus facere, est concessam hic electis de uirtutibus gloriam permixta infirmitate temperare. Vnde & subditur: Et aquas appendit mensura.] Aquæ in Scriptura sacra aliquando Spiritum sanctum, aliquando scientiam sacram: aliquando sciẽtiam prauam, aliquando tribulationem, aliquando defluentes populos, aliquando mentes bonorum fidei prædicamenta sequentium, designare solent. Per aquam quippe sancti Spiritus infusio designatur, sicut in Euangelio dicitur: Qui cre-
B dit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de uentre eis fluent aquæ uiuæ. Vbi Euãgelista secutus adiunxit: Hoc autem dixit de spiritu quem accepturi erant credẽtes in eum. Rursum per aquam sacra de scientia designatur, sicut dicitur: Aqua sapientiæ salutaris potabit eos. Per aquam quoque praua scientia appellari solet, sicut apud Salomonem mulier quæ typum hæreseos tenet, callidis suasionibus blanditur, dicens: Aquæ furtiuæ dulciores sunt. Aquarum etiam nomine nonnunquam solent tribulationes intelligi, sicut
C per Psalmistam dicitur: Saluum me fac deus, quoniam intrauerunt aquæ usque ad animam meam. Per aquam populi designantur, sicut per Ioannem dicitur: Aquæ uerò sunt populi. Per aquam quoque non solum fluxus decurrentium populorum, sed etiam bonorum mentes fidei prædicamenta sequentium, designantur, sicut propheta ait: Beati qui seminatis super omnes aquas. Et per Psalmistã dicitur: Vox Domini super aquas. Hoc ergo in loco, quid aquarum nomine nisi electorum corda signantur, quæ per intel-
D lectum sapientiæ, auditum iam supernæ uocis acceperunt? De quibus rectè dicitur:

(Ioan. 7 — Eccle. 15 — Prou 9 — Psal. 68 — Apoc. 17 — Esa. 32 — Psal. 28)

Cur ipsi sancti qui ad summa rapiuntur, tentationibus reprimuntur. Caput V.

ET aquas appendit mensura.] Quia sancti ipsi qui sancto subleuante Spiritu ad summa rapiũtur, quandiu in hac uita sunt, ne aliqua elatione superbiant, quibusdam tentationibus reprimuntur: ut nequaquam tantum proficere ualeãt,

 quan-

quantũ uolunt. sed ne extollantur superbia, fit in eis ipsarũ quædã mensura uirtu-
3. Re. 19 tum. Hinc est enim quòd Helias dũ tot uirtutibus in alta profecisset, quadã mẽsura suspensus est, dum Iezabel postmodum quamuis reginam, tamen mulierculam fugit. Perpendo quippe hunc miræ uirtutis uirum, ignem de cœlo trahere, & secundò quinquagenarios cum suis omnibus petitione subdita concremare, uerbo cœlos à pluuijs claudere, uerbo cœlos ad pluuias aperire, suscitantem mortuos, uẽtura quoq; præuidentem: & ecce rursus animo occurrit, quo pauore ante unam mulierculam fugerit. Considero uirum timore perculsum, de manu Dei mortem petere, nec accipere: de manu mulieris mortẽ fug:ẽdo uitare. quærebat
Ibidem enim mortem dum fugeret, dicens: Sufficit mihi, tolle animam meã: neq; enim melior sum quàm patres mei. Vnde ergo sic potens, ut tot illas uirtutes faciat? unde sic infirmus, ut ita fœminam pertimescat: nisi quia aquæ appenduntur mensura: ut ipsi sancti Dei homines & multũ ualeant per potentiã Dei, & rursum quadam mensura moderati sint per infirmitatem suã? In illis uirtutibus Helias quid de deo acceperat, in istis infirmitatib. q d de se esse poterat agnoscebat. Illa potẽtia uirtus fuit, ista infirmitas custos uirtutis. In illis uirtutibus ostẽdebat, quid acceperat: in istis infirmitatibus hoc quod acceperat custodiebat. In miraculis monstrabat Helias, in infirmitatib. seruabat. Sic Paulum uideo fluminũ & latronũ, ciuitatis & solitudinis, maris ac terræ pericula sustinentẽ, frenantẽ ieiunijs ac uigilijs corpus, sustinentẽ frigoris & nuditatis ærumnã, ad Ecclesiarũ custodiã uigilanter se ac pastoraliter exerentẽ, ad tertiũ cœlũ raptũ, rursumq; eũ in paradisum raptũ, & audisse arcana uerba quæ nõ licet homini loqui: & tñ satanæ angelo ad tẽtandũ concedit, orat ut eximi debeat, & nõ exauditur. Cuius cum ipsa initia conuersionis aspicio, perpendo quòd ei superna pietas cœlos aperit, seseque illi Iesus de sublimibus ostendit. Qui lumen corporis ad tempus perdidit, lumen cordis in perpetuum accepit. Ad Ananiã mittit, uas electionis uocat: & tamen

A de ciuitate eadem quã post uisionẽ Iesu ingressus fuerat, fugiẽs recedit, sicut ipse Cor. 2
testat, dicẽs. Damasci ꝑpositus gẽtis Arethæ regis custodiebat ciuitatẽ Damascenorũ, ut me cõprehenderet: & per fenestrã in sporta dimissus sum per murũ, & sic effugi manus eius. Cui licenter dicã: O Paule in cœlo iã Iesum cõspicis, & in terra adhuc hominẽ fugis? In paradisum duceris, secreta Dei uerba agnoscis, & adhuc à satanæ angelo tẽtaris? Vnde sic fortis ut ad cœlestia rapiaris? unde sic infirmus, ut in terra hominẽ fugias, & adhuc
B à satanæ angelo aduersa toleres: nisi quia ipse qui te subleuat, rursum subtilissima te mensura moderatur: ut & in miraculis tuis nobis prædices uirtutẽ Dei, & rursum in timore tuo reminisci nos facias infirmitatis nostræ? Quæ tamen infirmitas ne in desperationem nos pertrahat, cum pulsat, dum de infirmitate tua Dominum rogares, quia auditus non es, nobis quoq; locutus es quid audisti: Sufficit tibi gratia mea: nam uirtus in infirmitate perficitur. Aperta ergo uoce Dei ostenditur, quia custos est uirtutis infirmitas.
C Tunc quippe bene interius custodimur, cum per Dispensationem Dei tolerabiliter tentamur exterius, aliquando uitijs, aliquando pressuris. Nam eis quoq; quos uiros nouimus fuisse uirtutum, tẽtationes atq; certamina non defuere uitiorũ. Hinc est enim quòd ad consolationem nostram idem prædicator egregius de se Rom. 7
quædam talia prodere dignatur, dicens: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuũ me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. Ad ima quippe pertrahit
D caro, ne extollat spiritus: & ad alta sustollit spiritus, ne prosternat caro. Spiritus leuat, ne iacemus in infimis: caro aggrauat, ne extollamur ex summis. Si non subleuante spiritu nos caro tentaret, perfectione proculdubio tentationis suæ in ima deijceret. Rursum uerò si nõ tentante carne ad summa nos spiritus subleuaret, in superbiæ casu ipsa nos peius subleuatione ꝓsterneret. Sed fit certo moderamine, ut dũ unusquisq; sanctorũ iã quidẽ interius ad summa rapit, sed adhuc tẽtat exterius, nec desperationis lapsum, nec

nec elationis incurrat: quoniam nec tẽtatio exterior culpam perficit, quia interior intentio sursum trahit: nec rursum interior in superbiam eleuat, quia tentatio exterior humiliat dum grauat. Sicque magno ordine cognoscimus, in interiori profectu quid accipimus, in exteriori defectu quid sumus. Et miro modo agitur, ut nec de uirtute quisquam extolli debeat, nec de tentatione desperare: quia dũ spũs trahit, & caro retrahit, subtilissimo iudicij interni moderamine, infra summa, & supra infima in quodã medio aĩa libratur Bene ergo dicitur: Et aquas appẽdit mensura. Sequitur: Qñ ponebat pluuijs legem, & uiam procellis sonantibus, tunc uidit illam, & enarrauit, & præparauit, & inuestigauit.] Solent per pluuias
Deut. 23 prædicantium dicta signari. Vnde per Moysen dicitur: Expectetur sicut pluuia eloquium meum. Quorum uidelicet uerba cùm blandè persuadent, pluuiæ sunt: cùm uerò terribilia de uenturo iudicio intonãt, sonantes procellę. Et notandum quod pluuijs lex ponitur: ut uia procellis sonantibus aperiatur. Lex quippe est ipsis prædicatoribus posita, ut uiuendo impleant quod loquendo suadere festinant. Nam loquendi authoritas perditur, quãdo uox opere non adiuuatur. Hinc enim per Psalmistam dicitur: Peccatori autem
Psal. 49 dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu uerò odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos post te. Sermones etenim Dei post se prædicator proijcit, cùm hoc quod dicit, facere contemnit Quando autem dictis eius alter obediat, dum ipse respuit opere quod prædicat uoce, & dissimulat obedire quod narrat? De
Mat. 5. ista prædicationis lege scriptum est: qui soluerit unum de mãdatis istis minimis, & docuerit sic hoĩes, minimus uocabit in regno cœlorum. qui autem fecerit & docuerit sic magnus uocabitur in regno cœlorum. Regnum cœlorum, uidelicet
Mat. 13 Ecclesiam præsentem appellat, de qua scriptum est: Et colligent de regno eius omnia scandala. In superno etenim regno scandala quæ ex eo colligi debeant, nõ habentur. qui ergo soluit opere, & sic docet uoce: in isto regno cœlorum erit minimus, in illo nec minimus. Viam autem procellis sonantibus posuit, cum prædicatoribus suis ad corda hominum terrore uenturi iudicij perculsa. aditum fecit. Prius itaque lex ponitur, ut postmodum uia pandatur: quia illa uox cor audientis penetrat, quę hoc quod sonuerit, opere conseruat. Tũc aũt cum legem pluuijs & uiam procellis sonantibus poneret, hanc sapientiam Deus uidit, enarrauit, præparauit, & inuestigauit. Vsitata sacri eloquij locutione uidere Dei dicitur, uidere nos facere, sicut iusto uiro Dominus dicit: Nunc cognoui quòd timeas Deum. Et Israelitæ præmonentur: Gen. 22.
Tentat uos Dominus Deus uester, ut sciat diligitis eum: id est, ut scire uos faciat. Tunc ergo cùm legem pluuijs poneret, hoc est mandatum custodiæ prædicatoribus daret, hanc incarnatam sapiẽtiam uideri & enarrari à prædicatoribus, Deut. 13
præparari & inuestigari ab auditoribus fecit. Sibi quippe illam præparat, quisquis illam bene uiuendo in diem iudicij propitiam parat. Et notandum quòd de ea quatuor dicta sunt. Ait enim: Vidit, enarrauit, præparauit inuestigauit. Vidit namque, quia species est: enarrauit, quia uerbum: præparauit, quia remedium: inuestigauit, quia occultum. Sed hoc quod æterna Dei sapientia species patris & uerbum dicitur, quando ab humana mente penetratur? Quis namque intelligat uel uerbum sine tempore, uel speciem sine circunscriptione? Dicendũ ergo erat, aliquid, quod de illa homo cognosceret in se. Vnde aptè subditur.

Quòd in eo sapientiam Domini se habere potest homo cognoscere, si timeat Deum: & quem in sua natura non intelligit, in se quo dammodo cognoscit. Cap. VI.

ET dixit homini: Ecce timor Domini ipsa est sapientia, & recedere à malo, intelligentia.] ac si apertè diceretur: Ad temetipsum homo reuertere, cordis tui secreta perscrutare. Si Deum te timere deprehendis, ꝑfectò cõstat quia hac sapientia plenus es. Quam si adhuc cognosce-

cognoscere no potes quid sit in se, iam co gnosces interim quid sit in te. Quæ enim apud se ab angelis metuitur, apud te timor Domini uocatur: quia hanc habere te certum est, si timere te Deum incertũ non est. Hinc etiam per Psalmistam dicitur: Initium sapientiæ timor Domini: quia tunc penetrare cor inchoat, cũ hoc extremi iudicij pauore perturbat. Ad par uitatem igitur nostram diuinus sermo se attrahit: sicut cum pater cum paruulo filio loquitur, ut ab eo possit intelligi, spõte balbutit. Quia enim naturam sapientiæ penetrare non possumus quid sit in se ex condescensione Dei audiuimus quid sit in nobis, cum dicitur: Ecce timor Domini, ipsa est sapientia. Sed quia ille uera citer uim diuini timoris intelligit, qui se à cunctis prauis operibus custodit, rectè dicitur: Et recedere à malo, intelligentia Ea igitur quæ sequuntur, quia propheticę spiritu plena sunt, ipsa sacræ historiæ uerba testantur, cum dicitur:

Ps. 110

CAPVT VIGESIMVM-NONVM BEATI IOB.

Ddidit quoq; Iob assumẽs parabolam suam, & dixit: Quis mihi tribuat ut sim iuxta mẽses pristinos, secundum dies quibus Deus custodiebat me? Quando splẽdebat, lucerna eius super caput meũ, & ad lumẽ eius ambulabã in tenebris. Sicut fui in diebus adolescentiæ meę quãdo secretò Deus erat in tabernaculo meo. Quando erat omnipotẽs mecum, & in circuitu meo pueri mei. Quando lauabam pedes meos butyro, & petra fundebat mihi riuos olei. Quando procedebam ad portã ciuitatis, & in platea parabant catedram mihi. Videbant me iuuenes, & abscondebãtur, & senes assurgentes stabant. Principes cessa- D

A bant loqui, & digitũ superponebãt ori suo. Vocem suam cohibebant duces, & lingua eorum gutturi suo adhærebat. Auris audiens beatificabat me, & oculus uidens testimonium reddebat mihi, eo quòd liberassem pauperem uociferantem, & pupillũ cui non esset adiutor. Benedictio perituri super me ueniebat, & cor uiduæ cõsolatus sum. Iustitia indutus sum, & uestiui me sicut uestimento & diademate iudicio meo. Oculus
B fui cæco, & pes claudo. Pater eram pauperũ, & causam quam nesciebã, diligentißimè inuestigabam. Conterebam molas iniqui, & de dẽtibus illius auferebam prædam. Dicebam que, in nidulo meo moriar: & sicut palma multiplicabo dies. Radix mea aperta est secus aquas, & ros morabitur in messione mea. Gloria mea semper innouabitur, & arcus meus in manu mea instaurabitur. Qui me audiebant expectabant sententiam, &
C intenti tacebant ad consilium meũ. Verbis meis addere nihil audebãt, & super illos stillabat eloquiũ meũ. Expectabant me sicut pluuiam, & os suum aperiebant quasi ad imbrem serotinum. Si quando ridebam ad eos, nõ credebant: & lux uultus mei non cadebat in terram. Si uoluissem ire ad eos, sedebam primus. cumq; sederem quasi rex circumstãte exercitu, eram tamen mœrentium consolator.

Caput VII.

ADdidit quoque Iob assumens parabolam suam.] Quia enim parabola similitudo nominatur, apertè constat quòd per exteriorum uerborum formam mysteria loquitur, qui ad loquendum parabolam assumpsisse memoratur. Cum etenim sua narrat, quęcunque sint sanctę Ecclesię uentura denunciat: & per hoc hoc quod ipse patitur, indicat quid illa patiatur. Nonnunquam uerò sic suæ historiæ uerba permiscet, ut nil allegoricũ insonet:

insonet: nonnunquam uerò sic suos dolores loquitur, ac si ex uoce dolentis Ecclesiæ loquatur. In hac uerò ultima sui parte sermonis, ultimum tēpus designat Ecclesiæ: quando aduersarios suos, id est carnales quosque uel hæreticos atque gētiles, quos nunc studet sapientiæ authoritate comprimere, effrenata iactantia elatos cogitur irrisa tolerare. Vnde in hoc quoque sermone dicitur: Nunc autē derident me iuniores tempore, quorum nō dignabar patres ponere cum canibus gregis mei. Et ipsa ordinis ratio exposcit, ut per uerba beati Iob ultima, extremi sanctæ Ecclesiæ designentur dies, quādo persecutione crescente, apertas hæreticorum uoces tolerare compellitur, cum motus cordis sui, quos nunc intra cogitationū sinus cōtegunt, tunc in uoce manifestati

Apoc. 20 erroris aperiunt. Nunc enim, sicut per Ioānem dicitur, draco in abysso clausus tenetur: quia diabolica malitia in eorū subdolis cordibus occultatur. Sed sicut illic scriptum est: Educetur draco de puteo abyssi: quia quod modò præ timore tegitur, tunc contra Ecclesiam publicè de iniquorum cordibus omne serpentinū uirus aperitur. Nunc enim abscondit se sublandiente lingua sæuiens conscientia, & malitia calliditatis, quasi quadam se tegit abysso simulationis: nunc Dominus, sicut Psalmistæ uoce dicitur: Cōgre-

Psal. 32 gat sicut in utre aquas maris. Vter quippe, carnalis est cogitatio. Aquæ ergo maris in utre congregatæ sunt, cum amaritudo peruersæ mentis non erumpit exterius in uocem prauæ libertatis. Veniet profectò tempus, quando contra hanc peruersi atque carnales aperta uoce prædicent, quod nunc occulta cogitatione moliuntur. Veniet tempus, quando catholi D cam Ecclesiam non solum iniustis uocibus, sed etiam crudelibus plagis premāt. Ab aduersariis namque suis duobus modis Ecclesia persecutionem patitur, scilicet aut uerbis, aut gladiis. Sed cum uerbis persecutionē sustinet, exercetur eius sapientia: cùm uero gladiis, exercet eius patientia. Sed uerborum persecutiones ab hæreticis nunc etiam quotidie toleramus, cū ipsi hæretici linguis nobis subdolis & falsa humilitate blandiunt. Per-

A secutiones uerò gladiorum iuxta finem mundi secuturæ sunt: ut grana cœlestibus horreis recondenda, tanto uerius à peccatorum paleis exuant, quanto acrius affliguntur. Tunc electi omnes qui in illa fuerint tribulatione comprehensi, reminiscuntur horum temporum, in quibus nunc Ecclesiæ fidei pacem tenet, & superba hæreticorum colla comprimit, non potentatu culminis, sed iugo rationis. Reminiscuntur nostri, qui quieta fidei tempora ducimus: qui etsi in bellis coarctamur gentium, non tamen in di-

B ctis expugnamur patrum. Beatus ergo Iob sanctæ Ecclesiæ typum tenens, quæ tunc in illis angustiis inuenitur: & tamen nostræ, ut dixi, quietis reminiscitur: sua transacta narrat, & aliis uentura denunciat, dicens:

Tantas tribulationes Ecclesiæ in fine mundi uenturas, per spiritum prophetiæ sanctus Iob præuidit, ut comparatione earum, huius temporis pressuræ desiderari non immeritò uideantur. *Cap. VIII.*

C QVis mihi tribuat, ut sim iuxta mēses pristinos?] Multa enim talia sancta Ecclesia doloribus pressa dictura est. Tantis quippe illam futurū est tribulationibus angustari, ut hæc tempora cū magno suspirio desideret, quæ nos cum magno dolore toleramus. Dicat ergo, dicat per uocem beati Iob: Quis mihi tribuat, ut sim iuxta menses pristinos? Quia enim statutus dierum numerus, mēses uocantur: quid aliud nomine signatur mensium, nisi collectiones animarum? Dies quippe dum colliguntur in mensibus, subtrahuntur: quia & in hoc tempore sancta Ecclesia dum ueritatis luce splēdentes animas colligit, in intimis abscōdit. Aliquando etiam mensis pro perfectione ponitur, sicut propheta ait: Erit mensis ex mense: perfectio uidelicet eis in Esa. 66. requie, quibus nunc perfectio fuerit in operatione. Reminiscatur ergo pfectio- 9 nis pristinæ, reducat ad memoriam quanta prædicatione sua collectis animabus reportabat lucra, & angustata tribulationibus dicat: Quis mihi tribuat, ut sim iuxta menses pristinos: In quibus profectò

cto mensibus qualis fuerit, enumerando subiungit, dicens: Secundum dies quibus Deus custodiebat me, quando splendebat lucerna eius super caput meum, & ad lumen eius ambulabam in tenebris.] Tunc quippe uidet ex se, persecutione cogente, infirmorum multos cadere, quos nūc ut mater intra pacis sinum paruulus fouet, & intra tranquillas fidei cunas continet: quia admixti fortibus, ipsa fidei trāquillitate nutriuntur. Tunc uerò tales multi casuri sunt, & per uiscera charitatis quicquid in damno paruulorum sustinet se perpeti animus perfectorum dolet. Infirmorum etenim damna ad corda fortiū per compassionem transeunt. Vnde per

2.Co.11 Paulum dicitur: Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror? Tanto enim quisque perfectus est, quātò perfectè sentit dolores alienos. Vnde sancta Ecclesia infirmis tunc cadentibus angustata, cum horum reminiscitur temporum, iure dictura est: Secundum dies quibus Deus custodiebat me: quia se tunc in illis æstimat cadere, quæ se nunc in istis respicit custodiri. Bene autem dicitur: quando splendebat lucerna eius super caput meum, & ad lumen eius ambulabam in tenebris. Lucernæ enim nomine, lumen signatur Sacræ scripturæ, de qua ipse Ecclesiæ pastor dicit:

2.Pet.1 Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus uestris. Et psalmista ait: Lucerna pedibus meis uerbum tuū Domine.

Psa.118 Quia autem principale nostrum mens est, appellatione capitis mens uocatur. Vnde per Psalmistam dicitur: Impinguasti in oleo caput meum. ac si apertè dicat: Charitatis pinguedine replesti mentem meam. Nunc ergo lucerna super caput Ecclesiæ splendet: quia sacra eloquia tenebras nostræ mentis irradiant, ut in hoc caliginoso uitæ præsentis loco, dum uerborum Dei lucem percipimus, quæ sunt agenda, uideamus. Nunc ad lumen in tenebris ambulat: quoniam sanmen in tenebris ambulat: quoniam sancta uniuersalis Ecclesia etsi alienæ occulta cogitationis non penetrat, quia quasi faciem non cognoscit in nocte: tamen

A ponit gressus boni operis directa lumine supernæ locutionis. Sequitur:

Reminiscitur Ecclesia fœcunditatis suę, quam in primo tempore habuit, quamuis circa mundi finem maxima prædicationis uirtute roboretur. Cap. IX.

Sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quādo secretò Deus erat in tabernaculo meo.] Sicut uniuscuiusq; hominis, sic sanctæ Ecclesiæ ætas describitur. Paruula quippe tunc erat, cum à natiuitate re-

B cens uerbum uitæ prædicare non poterat. Hinc enim de illa dicitur: Soror nostra paruula est, & ubera non habet: quia nimirum sancta Ecclesia prius quàm pro ficeret per incrementa uirtutis, infirmis quibusque auditoribus præbere non potuit ubera prædicationis. Adulta uerò Ecclesia dicitur, quando Dei uerbo copulata, sancto repleta spiritu, per prædicationis ministerium in filiorum conceptione fœcundatur, quos exhortando parturit, conuertendo parit. De hac eius ætate Domino dicitur: Adolescen- Cant.8.

C tulæ dilexerunt te. Vniuersæ quippe Ecclesiæ, quæ unam catholicam faciunt, adolescentulæ uocantur: non iam uetustæ per culpam, sed nouellæ per gratiam non senio steriles, sed ætate mentis ad spiritalem congruæ fœcunditatem. Tūc ergo cum in diebus illis Ecclesia quasi quodam senio debilitata, per prædicationem parere filios non ualet, reminiscitur fœcunditatis antiquæ, dicens: Sicut fui in diebus adolescentiæ meæ. quamuis post eosdem dies quibus deprimitur, iam tamen circa ipsum finem temporum, grā- Cant.1.

D di prædicationis uirtute roboretur. Nam susceptis ad plenum gentibus, omnem Israeliticum populum, qui tunc inuentus fuerit, in fidei signum trahit. Scriptum quippe est: Donec plenitudo gentium introiret, & sic omnis Israel saluus fieret. Sed ante illa tempora erunt dies, in quibus ab aduersariis paululum uidebitur oppressa, cum & horum dierum reminiscitur, dicens: Sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quando secretò Deus erat in tabernaculo meo. Quid hoc loco tabernaculum, nisi habitationem mentis Rom.11

tis accipimus? Quia per omne quod cogitando agimus, in consilio nostri cordis habitamus. Quisquis autem mandata Dei tacitus cogitat, secretò illi Deus in tabernaculo est. Habitationem etenim cordis sui ante Dei esse oculos uiderat, qui dicebat: Et meditatio cordis mei in conspectu tuo semper. Exteriora namq; opera patent oculis hominum: longè uerò incomparabiliter interiores ac subtilissimæ cogitationes nostræ patent oculis Dei. Omnia enim, sicut scriptum est, nuda & aperta sunt oculis eius. Et sæpe in exteriori opere ante oculos hominum inordinati apparere metuimus: & in interiori cogitatione illius respectum non metuimus, quem uidentem omnia non uidemus. Multo enim magis intrinsecus Deo, quàm extrinsecus hominibus conspicabiles sumus. Vnde & sancti omnes foris se intusque circumspiciunt, & uel reprehendendos se exterius, uel iniquos se interius uideri inuisibiliter timent. Hinc est quòd animalia quæ per prophetam uidentur, in circuitu & intus plena oculis esse memorantur. Quisquis enim exteriora sua honestè disponit, sed interiora negligit, in circuitu oculos habet, sed intus non habet. Sancti uerò omnes quia & exteriora sua circumspiciunt, ubi bona de se exēpla fratribus præbeant & interiora sua uigilanter attendūt, quia sese irreprobabiles interni iudicis obtutibus parant, & in circuitu oculos & intus habere perhibentur: magisq; se quo Deo placeant, in sua interna componūt, sicut per Psalmistam quoque de sancta Ecclesia dicitur: Omnis gloria eius filiæ regis ab intus. Sed quia exteriora sua etiam irreprehensibilia custodit, iure de ea subdidit: In fimbriis aureis circumamicta uarietatibus: ut & pulchra sibi intus sit, & aliis foris, & se prouehens per internam gloriam, & alios erudiens per exteriora operum exempla. Beatus igitur Iob dicat ex se, dicat ex persona uniuersalis Ecclesiæ: Quando secretò Deus erat in tabernaculo meo. Vt enim demōstret quātum intus profecerit, secretò Deum fuisse in suo tabernaculo perhibet. Vt etiam ostendat rectitudinis opera quantum extrinsecus custodiuit, adiungit: Quando

Psal. 18

Heb. 4.

Ezec. 10

Psal. 44

A erat omnipotens mecum, & in circuitu meo pueri mei. Omnes enim qui diuina præcepta metuunt, Dei tabernacula fiūt. Vnde, ut suprà iam diximus, per semetipsam ueritas dicit de eo qui illius mandata custodit: Ego & pater meus ueniemus, & mansionem apud eum faciemus. Quo contra peruersi quiq; dum interna non appetunt, in suis se cogitationibus foràs fundunt. Vnde eis per prophetam dicitur: Redite præuaricatores ad cor, & rursum. Væ qui cogitatis inutile. In actionibus quippe suis uerentur homines, B quos corporaliter uident: & Deum sibi præsentem non æstimant esse, quem non uident. Quo contrà in laude iusti dicitur, dum Aegypti regem contemneret, & Dei mandatis obediret: Quia inuisibilem tanquam uidens sustinuit. Peruersum quippe terrę principem quasi non uidit, quem ab oculis sui cordis abiecit. Regem uerò inuisibilem tanquam uidens sustinuit, quia ab eius timoris intuitu, mentis oculos non deflexit. Sancta itaque Ecclesia in magnis tunc tribulationibus dephensa, cum multos à Deo conspicit praua cogitatione discedere, uidet profectò mentis eorum habitaculum discedente Deo uacuum remanere, & iure deplorans, dicit: Quando secretò Deus erat in habitaculo meo. Quibus uerbis non immeritò etiam simulatio religionis plāgitur, quia nonnulli etiam nunc Christiani esse non appetunt, sed uideri. His uidelicet Deus in publico est, non in secreto. Sed sancta Ecclesia Deum in secreto habere desiderat, quia illos uerè fideles respicit, quos ad fidei uitam corde pleno permanere cognoscit. Quæ iuxta exteriorem quoq; uigoris sui rectitudinem dicit: Quando erat omnipotens mecum, & in circuitu meo pueri mei.] Pueri scilicet uocantur, qui cœlestibus mandatis inseruiunt. Vnde per prophetā Dominus dicit: Ecce ego & pueri mei, quos mihi dedit Deus. Et rursus in Euangelio. Pueri, nunquid pulmentarium habetis? Nunc ergo in circuitu eius sunt pueri, quia in cunctis ferè gentibus reperiuntur, qui cœlestia mādata custodiunt, & spiritalis disciplinæ regulis obsequuntur. Qui profectò tunc ad obsequium pueri deerunt, quando praui qui reperti

Ioan 14.

Esa. 46.

C

11

D

Esa 8.

Ioan. 21

reperti fuerint, spiritalia eius mandata cõtemnunt. Sequitur:

Quòd tunc Ecclesia pedes prædicatorum butyro lauabat, cùm beatorum operum pinguedine & obedientiæ adipe collectum de gloria prædicationis puluerem eis detergebat. Cap. X.

QVando lauabam pedes meos butyro.] quia Christum & Ecclesiam unam esse personam crebrò iam diximus, illum uidelicet huius corporis caput, hanc autem illius capitis corpus: aliter hæc uerba iuxta uocem capitis accipi, atque aliter iuxta uocem corporis debent. quos ergo pedes Domini, nisi sanctos prædicatores accipimus? De quibus dicit: Et ambulabo in eis. Butyro ergo pedes lauantur: quia prædicatores sancti bonorum operũ pinguedine replentur. Et enim, ut supra iam diximus, uix ipsa prædicatio sine aliquo transitur admisso. Nam quilibet prædicans, aut ad quantulamcunque indignationem trahitur, si contemnitur: aut ad quantulamcunque gloriam, si ab audientibus ueneratur: Vnde & Apostolis pedes loti sunt, ut à quālibet paruo contagio in ipsa prædicatione contracto, quasi à quodam itinere collecto puluere mundarentur. Et beatus Iacobus dicit: Nolite plures magistri fieri fratres mei. Et paulo pòst: In multis etiã offendimus omnes. Pedes ergo lauantur butyro: quia pinguedine boni operis infunditur atque mundatur collectus pulnis de gloria prædicationis. Vel certè butyro pedes lauantur, dum sanctis prædicatoribus debita ab audientibus stipendia conferuntur, & quos fatigat iniunctus prædicationis labor, exhibita à discipulis pinguedo boni operis fouet: non quòd ideo prædicent ut alantur, sed ideo alantur ut prædicent: id est ut prædicare subsistant, non ut intentionem sumendi uictus transeat actio prædicationis, sed ad utilitatem prædicationis deseruiant ministeria sustentationis. Vnde à bonis prædicatoribus non causa uictus prædicatio impenditur, sed causa prædicationis accipitur uictus. Et quoties prædicantibus necessaria ab audientibus conferuntur, non solent de rerum munere, sed con-

Iacob. 3.

A ferentium gaudere mercede. Vnde per paulum dicitur: Non quæro datum, sed requiro fructum. Datum quippe est res ipsa quæ impenditur: fructus uerũ dati est, si benigna mente futuræ mercedis studio aliquid impendatur. Ergo datum in re accipimus, fructum in corde. Et quia discipulorum suorũ Apostolus mercede potius quàm munere pascebatur, nequaquam datum, sed fructum se quærere fatetur. Vnde & subdidit protinus dicens: Habeo autem omnia, & abundo. Butyro ergo lauãtur pedes, cùm prædica-

B tores sancti, ut diximus, ipsa prædicatione fatigati, auditorum suorũ bonis operibus fouentur. Fessos namque pedes butyro unxerat ille qui audiebat: Viscera sanctorũ requieuerunt per te, frater. Hoc butyro unctus fuerat pes qui in catena tenebatur, dicens: Det misericordiã Dominus Onesiphori domui: quia sæpe me refrigerauit, & catenam meam non erubuit. Si ergo ex uoce capitis hæc pensamus, rectè pedes, sicut dictum est, prædicatores accipimus. Si aũt sentire ista ex uoce solius corporis debemus, nimirum

C pedes Ecclesiæ sunt inferiorum operum ministri: qui dum ad usus necessarios ea sunt exterius exercent, per extremum ministerium uelut pedes terrę inhærent. Sed debent hi qui præsunt, qui doctrinæ studio inuigilant, solerti cura occupatorum corda requirere, eisque eam quã ipsi uacãdo percipiunt, crebræ admonitionis uoce, infusionem pinguedinis ministrare. Nam quia in uno corpore inuicé pro se membra sollicita sunt, sicut illorum ministerijs nostra extrema fulciuntur: ita ne-

D cesse est ut nostris studijs illorũ interiora repleantur. Quando igitur sancti doctores quibusdã ad externa ministeria deditis, unctionẽ Dominicę incarnationis ꝑdicãt, butyro eloquij pedes lauãt. Solẽt et pedes ipsa itineris asperitate lacerari. Vnde & omnino difficile est in terrenis actionibus huius uitę iter agere, & nulla ex labore itineris uulnera sustinere. Cũ ergo uigilãtes pręposіti auditores suos curis exterioribus intẽtos ad cor reuocant, ut quæ ipsa licita opera admiserint mala cognoscant, & quæ cognouerint, defleant, pedes butyro lauant: quia eorum uulneribus

Phil. 4

Ibidem

2. Tim. 1

neribus pœnitentiæ unguenta subministrant. Reminiscatur igitur tunc Ecclesia uehementer afflicta, quomodo pacis suæ tempore per exhortationis uerbum membra in se etiam extrema mundabat, & dicat: quando lauabam pedes meos butyro. Quod de beato Iob admirabiliter libet intueri, qui inter tot curas rerum, inter tot affectus pignorum, inter tot studia sacrificiorum, subiectis suis quamlibet extremis, bona sequentis uitæ prædicabat: ut eos de cœlestibus imbueret, qui sibi ad terrena opera deseruirent. Quid ad hæc nos episcopi dicimus, qui commissis nobis uerbum uitæ impendere nō curamus, quando coniugatum uirum prohibere non ualuit à butyro prædicationis, uel secularis habitus, uel magnæ occupatio facultatis.

Quòd petra riuos olei fundebat, cum corda discipulorum Spiritus sancti unctione Christus impleuit. *Cap.* XI.

SEd seruata ueritate historiæ, ad sanctæ Ecclesiæ iā uerba redeamus, quæ per beatum Iob, id est per os membri sui loquitur, quāta sint quæ tempore extremo patietur, cum transactorum suorum reminiscitur, ut per eam uidelicet uerbi pinguedine operantium uita lauaretur. Quæ ipsam quoque prædicatorum suorum uigilantiam plenius exequens, subdit: Et petra fundebat mihi riuos olei.] Quia petræ nomine Christus accipitur, prædica- 2.Co.10 tor egregius fatetur, dicens: Petra autem erat Christus. Quæ uidelicet petra nunc ad usum sanctæ Ecclesiæ olei riuos fundit: quia in ea loquens Dominus prædicamenta unctionis intimæ emanat. De hac petra olei riuus exiit, liber Matthæi, liber Marci, liber Lucæ, & liber Ioannis. In diuersis huius mundi partib. quod prædicamenta ædidit, tot petra hæc per ora Apostolorum omnium olei riuos fudit, toties adhuc de petra hac olei riuus funditur, quoties à sancto Spiritu ungendis mentibus auditorum, ea quę in libris ueteribus de Christo dicta sunt, explanātur. Et riui uocantur olei: quia decurrūt & ungunt. In qbus quisqs tingit, qsquis 13 ungit interius impinguat. De qua nimirū pinguedine Psalmista ait: Sicut adipe & pinguedine repleatur aīa mea. Potest Psal.62 nomine olei, ipsa sancti Spiritus unctio designari, de qua per prophetam dicitur: Computrescit iugum à facie olei. Iugum Esa.10. quippe à facie olei computrescit: quia dū sancti Spiritus gratia ungimur, à captiuitatis nostræ seruitute liberamur: dumque maligni spiritus dominatio superba repellitur, iugum conteritur, quo libertatis nostræ colla premebantur. De hoc rursus oleo scriptum est: Vinea facta est dilecto Esa.5. meo in cornu filio olei. Filius quippe olei, fidelis populus dicitur, qui ad fidem Dei interna sancti Spiritus unctione generatur. Multis ergo tunc sancta Ecclesia tribulationibus depressa, dona spiritus, & mira quæ nunc habet prædicamenta, ad memoriam reuocet, & suum silentium deploret, dicens: Petra fundebat mihi riuos olei. Quibus uerbis congruè subiicit: Quando procedebam ad portā ciuitatis, & in platea parabāt mihi cathedram. Videbant me iuuenes, & abscondebantur: & senes assurgentes stabant. Principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo. Vocem suam cohibebant duces, & lingua eorum gutturi suo adhærebat.] Mos ueterum fuit, ut seniores in porta consisterent, & causas introeuntiū iudicarent, quatenus tanto esset pacificus urbis populus, quanto ad hanc discordes ingredi non liceret. Sed nos sacram historiam uenerantes, hæc egisse beatum Iob pro cultu iustitiæ certum tenemus, atque ad indaganda allegorię mysteria ducimur. Quid ergo per ciuitatis portam, nisi bona quæque actio designatur, per quam anima ad conuentum regni cœlestis ingreditur? Vnde & propheta ait: qui exaltas me de portis mortis, ut annunciem omnes laudationes tuas Psal.9. in portis filiæ Sion. Portæ quippe mortis, sunt actiones prauæ, quæ ad interitū trahunt. Quia autem Sion speculatio dicitur, portas Sion, actiones bonas accipimus, per quas supernam patriam ingredimur, ut regis nostri gloriam contemplemur. Quid uerò per cathedram, nisi magisterij authoritas designatur? Græca autem lingua platea pro latitudine dicitur. Nunc ergo sancta Ecclesia ad ciuitatis

tis

tis portam procedit: quia ut aditum cœlestis regni percipiat, in sanctis se actionibus exerit. Cui in platea paratur cathedra: quia in magnæ authoritatis latitudine sui magisterij exhibet libertatem. Quæ enim recta quæ sentit, publica uoce prædicat, quasi in platea super cathedram sedet, cum nullum de sua prædicatione metuit, nullius pressa terroribus se sub silentio abscondit. An non in publico ad docendum præsidet, quam simul & sentiēdi ueritas, & docendi potestas fulcit? Sed cùm ad portam procederet, & in platea super cathedram sederet, quid à leuibus, quidue à grauibus ageretur adiungit, dicens: Videbant me iuuenes, & abscondebantur: & senes assurgentes stabant. Si historiæ intēdimus, quæ dixit credimus: si allegoriæ, quæ prædixit uidemus. Iuuenes namque dici solent qui nulla consilij grauitate fulciuntur. Senes uerò non eos Scriptura sacra uocare consueuit, qui sola quantitate temporum, sed morum grandæuitate maturi sunt. Vnde per
Sapien. 4 quendam sapientem dicitur: Senectus enim uenerabilis est, non diuturna, neq; numero annorum computata. Cani autem sunt sensus hominis, & ætas senectutis uita immaculata. Vnde rectè quoque Dominus ad Moysen dicit: Congrega mihi septuaginta uiros de senioribus Israel, quos tu nosti quòd senes populi sunt. In quibus quid aliud quàm senectus cordis requiritur, cùm tales iubentur eligi, qui senes esse sciuntur? Si enim senectus in eis corporis quæreretur, à tātis sciri poterant à quantis uideri. Dum uerò dicitur: Quos tu nosti quòd senes populi sunt, profectò liquet, quia senectus mentis, non corporis eligenda nun-
14 ciatur. Sanctam ergo Ecclesiam uident nunc iuuenes & absconduntur, senes uerò ei assurgentes assistunt: quia uigorem eius atque rectitudinem immaturi formidant, grandæui glorificant. Leues quippe sunt qui fugiunt, graues uerò atque perfecti hanc uitæ suæ meritis assurgendo uenerantur. Disciplinam quippe illius perfecti diligunt, imperfecti reprehendunt. Vident ergo hanc iuuenes, & absconduntur: quia deprehendi in suis occultis actibus metuunt. Senes uerò as-

A surgentes stant: quia perfecti quique ex humilitate indicant, quantum in bona operatione profecerunt. Sed quia hæc de suis loquitur, narret quoque qualiter ab exteris timeatur. Principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo. Vocem suam cohibebant duces, & lingua eorum gutturi suo adhærebat.] Qui hoc loco alij duces intelligi uel principes possunt, nisi hæreticæ prauitatis authores? De quibus per psalmistam dicitur: Ps. 106
Effusa est contentio super principes eorum, & seduxerunt eos in inuio, & non
B in uia. Ipsi etenim dum dispensationem Dei peruersè interpretari non metuunt, profectò plebes subditas non in eā uiam quæ Christus est, sed in inuium trahunt. Super quos rectè quoque effusa contentio dicitur: quia suis sibi uicissim allegationibus contradicunt. Arius quippe tres personas in diuinitate suscipiens, tres etiam deos credidit. Quem contra Sabellius unum Deum suscipiens, unā credidit esse personam. Inter quos sancta Ecclesia rectum prædicationis suæ tramitem indeclinabiliter tenens, & unum
C Deum prædicans, tres personas contra Sabellium asserit, & tres personas asserēs unū Deū contra Arium confitetur. Quia autem in sacro eloquio Manichæus uirginitatem laudari comperit, coniugia dānauit. At contrà Iouinianus quia concedi coniugia cognouit, uirginitatis munditiam despexit. Vnde fit ut semper hæreticis peruersa intelligentia confusis, uicissim sibi eorum nequitia & in culpa cōcordet, & in sententia discrepet. At cōtrà sancta Ecclesia per medias utrarumq; partium lites, ordinata pace graditur, & sic
D scit superiora bona suscipere, ut nouerit etiam inferiora uenerari, quatenus nec summa æquet infimis, nec rursum ima despiciat, cùm summa ueneratur. Nunc ergo hæreticarum plebium principes, authoritatem sanctæ Ecclesiæ perpendentes cessant loqui, & quasi ori suo digitum superponunt, dum falsis querelis non ratione uocis se reprimi, sed uirtutis manu significant. Vocem suam duces cohibent: quia nimirum hi qui post se errantes populos trahere conantur, ne loqui peruersa nunc audeant, & authoritatis frenan-

frenantur pondere, & uirtute rationis.
Quorum lingua suo gutturi adhæret: qa
etsi peruersa loqui libera uoce nō audeat,
intus tamen apud se contegunt cuncta,
quæ contra ueram fidem proponere fal-
sa moliuntur. Horum ergo temporum,
sequenti tribulatione deprehensa, remini
scens Ecclesia deplorat, dicens: quando
procedebam ad portā ciuitatis, & in pla-
tea parabant catedram mihi. Videbāt me
iuuenes, & abscōdebantur: & senes assur-
gentes stabant. Principes cessabāt loqui,
& digitum superponebant ori suo. Vocē
suam duces cohibebant, & lingua eorum
gutturi suo adhærebat. ac si apertè dicat:
Cum prædicare mihi uoce publica licuit
omnis qui meæ ueritati non fuit subie-
ctus, expauit. Illo namque tempore cum
sancta Ecclesiæ ex aduersitate premitur,
prauis quibusque prædicatoribus licen-
15 tia locutionis datur. Quod longè antè
Hieremias intuens ait: Sed & lamiæ nu-
dauerunt mammam, lactauerunt catulos
suos. Quid namque lamias nisi hæreti
cos appellat, humanam quidem faciem,
sed beluina per impietatem corda gestan
tes? qui tunc mammam nudant, cum er-
rorem suum liberè prædicant. Tunc ca-
tulos lactant: quia malè sequaces paruu
lorum animas dum peruersa insinuant,
ad impietatem nutriendo confirmat.
Sequitur:

Quòd rectoribus Ecclesiæ summopere attendendum est, quòd in disciplinæ rigore mansueti sint. *Cap.* XII.

AVris audiēs beatificabat me, & ocu-
lus uidens testimoniū reddebat mi-
hi.] Dum beatificari se ab audientibus
sibiq; testimonium reddi à uidentibus fa
tetur, beatus Iob qualis in sermone, qua-
lis in opere fuerit, ostenditur. Neq; enim
aut in opere iam perfectus est, cui adhuc
linguæ prauitas cōtradicit: aut in sermo-
ne laudabilis, qui hoc quod loquitur, ope
re non ostendit. Vt igit̃ beatus Iob ami-
corum suorum increpationibus exactus,
utraq; se habuisse perhibeat, sese & audiē
tibus & uidētibus ueneratione fuisse ma
nifestat. quod si ad uocem sanctę Ecclesię
referamus, ille eius uerba beatificat, qui
A ea quæ audierit, opere consummat. Ille
enim testimonium reddit, qui exemplis
uitæ illius bene uiuendo respondet. San-
ctam etenim Ecclesiam ille ueraciter ui-
det, cuius testatur uita quia uidet. Ad
hoc namque bonorum intra eam rectitu
do cernitur, ut quique hanc uiderint, à
suis prauitatibus corrigantur. Necdū er-
go intra sanctam Ecclesiam uidet bonos
qui non est emendatus à malis. Sed unde
ei testimonium reddatur, ostenditur cum
subiungit: Eo quod liberassem pauperē
uociferantem, & pupillum cui non erat
B adiutor. Benedictio perituri super me ue
niebat, & cor uiduæ consolatus sum.] Ma
gnæ misericordiæ ista sunt opera, libera-
re uociferantem pauperem, pupillo adiu
torium ministrare, periturum eripere, cor
uiduæ consolari. Superius enim dictum
est quid exhibuit per doctrinam. Ait nam
que: Auris audiens beatificabat me. Nūc
autem narrat quæ per misericordiam im-
pendit, dicens Eo quòd liberassem paupe
rem uociferantem, & pupillum cui non
erat adiutor. Vox quippe cum opere sibi
necessariò concordat. Hæc beatus Iob &
C exhibuit subditis, & tamen per sanctam
Ecclesiam exhibenda signauit. Quæ uiū
que nunc incessabiliter exercet, ut uideli-
cet filios suos & loquendo pascat, & de-
fendendo protegat, quatenus & per uer-
ba bonos satiet, & per patrocinia tueatur
à malis. Bene autem scriptum est: Germi
net terra herbam uirentem & facientem *Gen.* 1.
semen, & lignum fructiferum faciens fru
ctum iuxta genus suum. Quod sic est ue-
raciter factum, ut significaret faciendum.
Per terram quippe figuratur Ecclesia, quę
& uerbi nos pabulo reficit, & patrocinij
D umbraculo custodit, quæ & loquendo pa
scit, & opitulando protegit: ut non solū
herbam refectionis proferat, sed & in fru
ctu operis, arborem protectionis. Perpen
dendum quoque uideo his qui plebium 16
gubernationibus pręsunt, quod superius
dicens: Videbant me iuuenes, & abscon-
debantur: nunc abstruit: Cor uiduæ con
solatus sum. quanta disciplina regimi-
nis, ut ante eum iuuenes abscondantur:
quanta mansuetudo pietatis, ut per
eum uiduarum corda consolentur. Sunt
namque nonnulli ita districti, ut om-

nem etiam mansuetudinem benignitatis amittant: & sunt nonnulli ita mansueti, ut perdant districti iura regiminis. Vnde cunctis rectoribus utraque summopere sunt tenenda, ut nec in disciplinæ uigore benignitatem mansuetudinis, nec rursum in mansuetudine districtionem deserant disciplinæ, quatenus nec à compassione pietatis obdurescant, cùm contumaces corrigunt, nec disciplinæ uigorem molliant, cum infirmorum animos consolantur. Regat ergo disciplinę uigor mansuetudinem, & mansuetudo ornet uigorem, & sic alterum commendetur ex altero, ut nec uigor sit rigidus, nec mansuetudo dissoluta. Hæc autem quæ suprà diximus pietatis opera, sancta Ecclesia & corporaliter exhibet, & spiritaliter exhibere non cessat. nam pauperem uociferantem liberat, cum peccatori ueniam deprecanti, eas quas commiserat culpas relaxat. De talibus quippe pauperibus dicitur: Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Et talium pauperum clamor est, Psalmistæ uoce dicentium: Citò nos anticipet misericordia tua: quia pauperes facti sumus nimis. Pupillum uerò cui non est adiutor liberat, dum unusquisque mortuo antiquo patre diabolo, ad sanctæ Ecclesię sinum currẽs, in ea exhortationis adiutorium inuenit, qui iam desideria mundi persequentis fugit. Potest pupilli nomine, fidelis quisq; etiam propter mortem boni patris intelligi, cuius ad tempus uisione destitutus est, quamuis solatio destitutus non est. Benedictio etiam perituri super eam uenit, cùm peccatoris interitũ pręuenit, & cum sanctis exhortationibus à culpæ fouea reducit. Vnde scriptũ est: Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore uię suæ, saluabit animam eius à morte, & operit multitudinẽ peccatorum. Si enim magnæ mercedis est à morte eripere carnem quandoque moriturã: quanti est meriti à morte animam liberare, in cœlesti patria sine fine uicturam? Cor aũt uiduæ consolatur, dum fideli cuique animę qui æternas Domini retributiones narrat, quasi uiri sui bona ad memoriam reuocat. Cui quia spiritaliter anima iuncta est, eo mortuo uidua dicitur, sed sanctæ Ecclesiæ uocibus

Matth. 5
Psal. 78
Iac. 5

A ex eius resurrectione resonetur. Magnam ergo consolationem cor uiduæ suscipit, quando fidelis anima in uerbis Ecclesiæ de aduentu illius aliquid cui spiritaliter est coniuncta, cognoscit. Sequitur: Iustitia indutus sum, & uestiui me sicut uestimento.] Vestimento utique cum uestimur, ex omni parte circundamur. Ille ergo iustitia sicut uestimento uestitur, qui se undique bono opere protegit, & nullam partem actionis suæ peccato nudam relinquit. nam qui in alijs actionis suæ actionibus iustus est, in alijs iniustus: B quasi hoc latus cooperuit, illud nudauit: nec iam bona sunt opera quæ subortis alijs prauis operibus inquinantur. Hinc enim per Salomonẽ dicitur. qui in uno offenderit, multa bona perdet. Hinc Iacobus dicit: Quicunque totam legem seruauerit, offendat autem in uno, factus est omnium reus. Quam uidelicet sententiã suam ipse diligẽter exposuit, cum subiunxit: Qui enim dixit, Non mœchaberis, dixit &, Non occides. Quod si non mœchaberis, occidas autem, factus es transgressor legis. Cordis ergo oculis circumquaque porrectis, undique nobis adhi- C benda custodia est. Vnde rectè quoque per Salomonem dicitur: Omni custodia serua cor tuum, quia ex ipso uita procedit. Dicturus enim custodia, pręmisit omni: ut uidelicet unusquisque hinc inde diligenter inspiciat, & quàm diu in hac uita est, contra spiritales inimicos in acie se positum sciat, nec mercedem quam per has actiones colligit, per alias amittat, ne hinc hosti fores obstruat, & aliunde aditum pandat. Si qua etenim ciuitas contra insidiantes inimicos magno uallD letur aggere, fortibus cingatur muris, ex omni parte insomni muniatur custodia: unum uerò in eo foramen tantummodo immunitum per negligentiam relinquatur, inde proculdubio hostis ingreditur, qui undique exclusus uidebatur. Pharisæus namque ille qui in templum oraturus ascendit, ciuitatem mentis suæ quanta munitione uallauerit, audiamus: Ieiunio, inquit, bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo. Qui præmisit: Gratias ago tibi, magna certè munimina adhibuit. Sed uideamus ubi insidianti hosti

Eccl. 9.
Iac. 2.
17
Prou. 4
Luc. 18

hosti immunitum foramẽ reliquit: Quia non sum sicut publicanus iste. Ecce ciuitatem cordis sui insidiantibus hostibus per elationem aperuit, quam frustra per ieiunium & eleemosynas clausit. Incassum munita sunt cætera, cum locus unus de quo hosti patet aditus, munitus non est. Gratias rectè egit, sed peruersè se super publicanum extulit. Ciuitatem cordis sui extollendo prodidit, quam abstinendo & largiendo seruauit. Victa est per abstinentiam gula, destructa uentris ingluuies, superata est largitate tenacia, auaritia depressa quibus hoc laboribus actum credimus? Sed ò quot labores uno uitio percussi ceciderunt, quanta bona unius culpæ gladio sunt perempta? Vnde magnopere oportet & bona semper agere, & ab ipsis nos bonis operibus caute in cogitatione custodire: ne si mentem eleuant, bona non sint, quæ non authori militant, sed elationi.

Quòd qui uitia superant, cùm de uictoria sua superbiunt, ipso hoste super se ruente intereunt. Cap. XIII.

DE qua re non inordinatè agimus, si ex libris licet non canonicis, sed tamen ad ædificationem Ecclesiæ æditis, te-
1 Mac. 6 stimonium proferamus. Elazar namque in prælio elephantem feriens strauit, sed sub ipso quem extinxit occubuit. Quos ergo iste significat quem sua uictoria oppressit, nisi eos qui uitia superant, sed sub ipsa quæ subiiciunt superbiendo succumbunt? Quasi enim sub hoste quem prosternit moritur, qui de culpa quam superat eleuatur. Pensandum ergo magnopere est: quia bona prodesse nequeunt, si mala quæ subrepunt non cauentur. Perit omne quod agitur, si non sollicitè in humilitate custoditur. Vnde bene quoq; de
Gen. 2. ipso primo parente dicitur: Posuit eum Dominus in paradiso uoluptatis, ut operaretur & custodiret. Operatur quippe qui agit bonũ quod præcipitur, sed quod operatus fuerit, nõ custodit, cui hoc subrepit quod prohibetur. Beatus igitur Iob quia ex omni parte bono se opere texerat dicat: Iustitia indutus sum, & uestiui me sicut uestimento. ubi protinus subdidit:

A Et diademate iudicio meo.] Iustorum iudicia rectè diademati comparantur: quia per magni operis gloriã ad retributionis ducunt coronã. Quæ nimirum iudicium secũ quotidie introrsus agunt: quid Deo quid proximo debeant, solerter aspiciunt atq; ad agenda bona se uehementer accẽdunt, & de perpetratis malis districtè redarguunt. Vnde bene quoq; per Salomonẽ dicitur: Cogitationes iustorũ iudicia. Iusti quippe ab omni strepitu seculari ad corda sua redeũt, ibiq; ascendunt tribunal mentis, atque ante oculos se & proxi-
B mũ statuunt, deducunt ad mediũ regulã testamenti, qua dicitur: Quæ uultis ut faciant uobis homines, & uos eadem facite illis. Transferunt in se personã proximi, & sollicitè attendunt, quid sibi si ita essent, fieri uel non fieri iustè uoluissent: sicque districto iure atq; iudicio causam suã & proximi iuxta tabulas diuinæ legis in foro cordis examinant. Bene ergo dicit: Cogitationes iustorum iudicia: quia ipse eorũ intimus motus cordis quasi quædã libra est iudiciariæ potestatis. Quibus peractis, quia retributionem inferius nõ requirunt, rectè eorum iudicia diademati
C comparantur. Diadema quippe in superiore parte corporis ponitur: Iustorum ergo iudicium diadema dicitur: quia per hoc non in terrenis & infimis, sed sursũ remunerari concupiscunt. Sequitur:

Prou. 11 · Matt. 7

Quòd in proferenda sententia nihil perperam agendum sit, ne quælibet temerè dicta indiscussa & imperita reddamur. Cap. XIIII.

OCulus fui cæco, & pes claudo. Pater eram pauperum, & causam quã nesciebam, diligentissimè inuestigabã.] In-
D ter hæc lectoris animus forsitan quærat, cur beatus Iob suas tam subtiliter uirtutes enumeret. Sanctorum quippe uirorũ est, bona quæ fecerint occultare, ne contingat eos lapsum elationis incurrere. Vnde per semetipsam ueritas dicit: Attẽdite ne iustitiam uestram faciatis coram hominibus, ut uideamini ab eis. Hinc est etiam quod duos cæcos iuxta uiã sedentes illuminans præcepit dicens: Videte ne quis sciat. De quibus ilicò scriptum est: Abeuntes diffamauerunt eum per to-

Mat. 6 · Matt. 9

tam terram illam. Sed quærendum nobis
est, quid sit hoc quòd ipse omnipotens,
cui hoc est uelle quod posse, & taceri uir
tutes suas uoluit, & tamen ab his qui il-
luminati sunt, quasi inuitus iudicatur:
nisi quòd seruis suis se sequentibus exem
plum dedit, ut ipsi quidem uirtutes suas
occultare desiderent, & tamen ut alij eo-
rum exemplo proficiant, prodantur in-
uiti, & facta quidem sua occultando se-
ipsos custodiant: sed dum produntur
inuiti, bona ad proximos suos exempla
transmittant. Occultentur ergo studio,
necessitate publicentur: & eorum oc-
cultatio sit custodia propria, eorumque
publicatio sit utilitas aliena. Rursum
Matth. 5 quia scriptum est: Neque accendunt lu-
cernam, & ponunt eam sub modio, sed
super candelabrum, ut luceat omnibus
qui in domo sunt. Sic luceat lux uestra
coram hominibus, ut uideant opera ue-
stra bona, & glorificent patrem uestrum
qui in cœlis est. Aliquando sancti uiri
& coram hominibus compelluntur bo-
na facere, aut eadem hominibus sua fa-
cta narrare, sed ad eum finem omnia re-
ferentes, ut non ipsi eisdem operibus,
sed pater eorum qui in cœlis est, debeat
glorificari. Dum enim sancta prædicant,
ipsa prędicatio eorum fortasse despici-
tur, quorum uita nescitur. Compellun-
tur ergo uitam suam dicere, ut audito-
rum suorum ualeant uitam mutare. Et
facta sua referunt, ut uenerationi sint: ue-
nerari appetunt, ut reuerenter audian-
Ezec. 1 tur. Scriptum quippe est: Cum eleuaren-
tur animalia de terra, eleuabantur pari-
ter & rotæ: quia uidelicet cum audito-
rum mentes prædicantium uitam suspi-
ciunt, necessario utique etiam uim prę-
19. dicationis admirantur. Hinc est ergo
quòd prędicatores boni & honorem pro
pter elationem fugiant, & honorari ta-
men propter imitationem uelint. Sic
1. Thes. 2 nimirum Paulus apostolus discipulis lo-
quens & honorem fugit, & tamen quan
tum esset honorandus ostendit. Nā cum
Thessalonicensibus diceret: Neq; enim
aliquando fuimus in sermone adulatio-
nis, sicut scitis, neque in occasione auari
tiæ, Deus testis est: secutus adiūxit: Neq;
quærentes ab hominibus gloriam, neq;
A à uobis, neq; ab aliis, cum possimus one-
ri uobis esse ut Christi Apostoli, sed facti
sumus paruuli in medio uestrum. Rursus
Corinthiis, honorem fugiens, dicit: Non 2. Cor. 4
enim nosmetipsos prædicamus, sed Iesū
Christum Dominum nostrum, nos autē
seruos uestros per Iesum Christū. Quos
tamen uidens falsorum Apostolorū per-
suasionibus à ueræ fidei tramite deuiare
eis se summoperè quantum esset uenerā-
dus ostendit, dicens: In quo quis audet,
in insipientia dico, audeo & ego. Hebræi
sunt, & ego. Israelitæ sunt, & ego. Semen
B Abrahæ sunt, & ego. Ministri Christi
sunt, & ego. Vt minus sapiens dico, plus
ego. quibus etiā subiungit: quod ei quo-
que tertij cœli secreta patuerint, quòd ra-
ptus etiam paradisi arcana penetrauit. Ec
ce honorem fugiens, seruum se discipulo
rū prædicat: ecce honorē pro utilitate au
dientium quærens, falsis Apostolis uitæ
suæ merita superponit. Egit quippe do-
ctor egregius, ut dū ipse qualis esse agno-
scitur, & uita & lingua malè prædicantiū
eius comparatione uilesceret: illos uideli
cet commendaret, si se absconderet, cum-
C que se non ostenderet, errori locum dedis
set. Miro igitur modo & humilitatis ex-
hibet gratiam, & utilitatis quærit incre-
mentum, ut & seruum se discipulorū prę
dicet, & aduersarijs potiorem demon-
stret. Ostendit discipulis quid humilita-
tis acceperit: ostendit aduersariis, quid
sublimitatis. Innotescit discipulis, qua-
lis apud se maneat in cogitatione: inno-
tescit aduersariis, qualis foris appareat in
operatione. Sancti ergo uiri cum cogunt
bona narrare quæ faciunt, non elationi
seruiunt, sed utilitati. Vnde beatus Iob
D amicis suis se iniustè increpantibus, atq;
idcirco nescientibus bona sua, loquendo
aperit, ut nimirum discerent, non contra
eius uitam increpantes erigi, sed hanc ta-
centes imitari, quamuis, ut supra iam di-
ximus, hunc ad memoriam facta sua re-
ducere inuicta ab increpantibus despera
tio compellebat. Nam inter tot dolores
uulneris & uerba desperationis, cū bona
quæ fecit narrat, quasi collapsū uerbis &
uerberibus ad spē animū reformat. Dicat
ergo bona quæ fecit, ut nō cogatur inter
tot mala de se desparare quę audit. Oculus
fui

fui cæco, & pes claudo. Cum sancti ope A
ris exempla pensamus, intuendum no-
bis prius est quam rectè narrandi ordo
seruetur, ut antè iustitiæ, & pòst miseri-
cordiæ opera describantur. Ille quippe
bene agit quæ pia sunt, qui scit prius ser-
uare quæ iusta: ut collatus in proximis
riuus misericordiæ, de iustitiæ fonte du-
catur. Nam multi proximis quasi opera
misericordiæ impendunt, sed iniustitię
20 facta non deserunt. Qui si ueraciter pro-
ximis misericordiam facere student, sibi-
ipsis prius debuerant iustè uiuendo mise
reri. Vnde scriptum est: Miserere animę
tuę, placens Deo. Qui ergo misereri uult
Eccle.30 proximo, à se trahat necesse est originem
miserendi. Scriptum namque est: Diliges
proximum tuum sicut teipsum. quomo-
Deut.6 do ergo alteri miserendo pius est, qui ad-
huc iniustè uiuendo sit impius sibimet-
ipsi? Vnde per quendam sapientem dici-
tur: Qui sibi nequam est, cui bonus erit?
Ad exhibendam quippe misericordiam
Eccl.14 ut indigentibus plenè exterius ualeat im
pendi, duo sibi necessaria congruunt: id
est homo qui præbeat, & res quę prębea-
tur. Sed longè incomparabiliter melior C
est homo quàm res. qui itaque indigenti
proximo exteriorem substantiam prębet,
sed uitam suam à nequitia non custodit,
rem suam Deo tribuit, & se peccato. Hoc
quod minus est, obtulit authori: & hoc
quod maius est, seruauit iniquitati. Bene
itaque per beatum Iob prius dicitur: Iu-
stitia indutus sum, & uestiui me sicut ue-
stimento, & sicut diademate iudicio meo.
Ac deinde subiungitur: Oculis fui cęco,
& pes claudo. quia tunc est apud Deum
oblatio ueræ rectitudinis, cum de radice
iustitiæ prodeunt rami pietatis. Sed quia D
in ipso misericordiæ opere plus solet
apud internum iudicem animus pensari
quàm factum, notandum quòd cæci ocu
lum fuisse se asserit, pedem claudi. Hæc
etenim dicens, profectò indicat quia & il
li per semetipsum manum præbuerat, &
hunc portando sustinebat. Ex qua re col
ligitur, super egenos ac debiles quantum
misericordiæ illius uiscera fundebantur.
Vnde & subditur: Pater eram pauperũ.
Quæ uidelicet uerba si ad uocem sanctæ
Ecclesiæ typica interpretatione resera-
mus, ipsa est oculus cæco, quia per uerbũ
lucet: ipsa pes claudo, quia per adiuto-
rium continet. Cæcos enim prædican-
do illuminat, claudos uerò opitulando
sustentat. Cæcus quippe est, qui adhuc
quò pergat non uidet. Claudus autem
est, qui non potest ire quò uidet. Crebrò
namque peccatum aut ignorantia aut in
firmitate perpetratur, ut uel nesciat ho-
mo quid uelle debeat, uel nõ omne quod
uoluerit possit. Quo contrà rectè per *Psal.26*
Psalmistam dicitur: Dominus illumina-
tio mea & salus mea. Quia enim Domi B
nus & scientiam & uirtutem præbet, &
contra ignorantiam illuminatio, & con- *Psal.24*
tra infirmitatem salus uocatur. hinc
etiam de iniquis dicitur: Fiant uiæ eo-
rum tenebræ & lubricum, ut scilicet per
tenebras quò ire debent non uideant:
qui etsi recta uiderent, in eis tamen per
lubricum stare non possent. Isti itaque
per lubricum inter bona claudicant, illi
per tenebras quæ bona sequantur igno-
rant. Sancta itaque Ecclesia extremis tri-
bulationibus deprehensa, antiquorum
reminiscitur temporum, quando & do-
cendo illuminare consueuerat, & adiuuã
do firmare, & præcedentis membri sui
ore loquitur, dicens: Oculus fui cæco, 22
& pes claudo. Quæ quia duos in se po-
pulos collegit, Iudaicum scilicet atque
Gentilem, rectè etiam potest cæco Gen-
tilis, claudo autem Iudaicus populus de
signari. Gentilis quippe quasi oculos nõ
habuit: quia non recepta lege non uidit
quò ire debuisset. At contrà Iudaicus ha-
bens oculos, claudus fuit: quia legem
quidem sciendo tenuit, sed in ea gres-
sum recti operis non tetendit. Si enim
Gentilis populus cæcus minimè fuisset,
propheta non diceret: Populus qui sede- *Esa.9.*
bat in tenebris, uidit lucem magnam.
Rursum si Israeliticus populus à bono
opere minimè claudicasset, nequaquam
uoce Domini Psalmista dixisset: Filij *Psal.17.*
alieni mentiti sunt mihi, filij alieni inue
terati sunt, & claudicauerunt à semitis
suis. qui nimirum populus claudus id-
circo nominatur: quia sanum gressum
in operatione non habuit, quippe qui
utroque pede uti noluit, dum unum
testamentum recepit, aliud spreuit. Quẽ

cum ad se uenientem sancta Ecclesia suscipit, quia ei iam uetus tenenti, & nouum testamentum inserit, ad dirigendos gressus illius quasi alterum pedem iungit. Qui fidelis sanctæ Ecclesiæ populus adhuc rectè subiungit: Pater eram pauperum: quia uidelicet humiles qui pauperes spiritu dicti sunt, ex eius prædicatione generantur. Sed oportet ut in his omnibus ipsa historiæ subtiliter uerba pensemus. ait enim: Pater eram pauperum & causam quam nesciebam, diligentissimè inuestigabam. Plerunque enim multa homines pauperibus largiuntur, non quia eosdem pauperes diligunt, sed quia si minimè tribuant, iram iudicij superni formidant: qui si Deum non metuerent, quæ habent dare noluissent. Et quidem in bono opere primus incipiẽtium gradus est, ut qui adhuc proximum sicut se nescit diligere, iam tamen incipiat iudicia superna formidare. Quia igitur aliud est bonum opus ex præcepto, aliud uerò etiam ex affectu facere: sanctus uir ut mentem nobis suæ operationis insinuet, dicat: Pater eram pauperum. Non enim patronum se uel proximum uel adiutorem pauperum, sed patrem fuisse testatur: quia nimirum magno charitatis officio studium misericordiæ uertit in affectum naturæ, ut eos quasi filios cerneret per amorem, quibus quasi pater præerat per protectionem. Quia igitur uis misericordiæ illius naturam fuerat imitata, patrem se pauperum fuisse comemorat. Vbi etiam subdit: Et causam quam nesciebam, diligentissimè inuestigabam. In quibus uidelicet uerbis pensanda sunt omnia quàm distinctè narrentur, quòd nulla ab eo merces prętermittitur. Iustus quippe est in actionibus suis, pius in infirmitatibus proximorum, strenuus in negociis pauperum. Qui enim æternę retributionis bona cogitat, necesse est ut ad omnem se causam secuturę mercedis extendat Hinc enim per Salomonẽ dicitur: Qui Deũ timet, nihil negligit. Hinc etiam Paulus ait: Ad omne opus bonum parati. Sed inter hęc sciendum est, quia aliquando in actionibus nostris minora bona prętermittenda sunt pro utilitate maiorum. Nã quis ignoret esse boni ope-

Eccle. 7
2. Tim. 3

A ris meritum, mortuum sepelire? Et tamẽ cuidam qui ad sepeliendum patrem se dimitti poposcerat, dictum est: Sine ut mortui sepeliant mortuos suos: tu autem uade & annuncia regnum Dei. Postponendum namque erat obsequium huius ministerij officio prædicationis: quia illo carne mortuos in terram conderet, isto autem anima mortuos ad uitam resuscitaret. Per prophetam quoque primatibus synagogę dicitur: Quęrite iudicium, subuenite oppresso. Et tamen Paulus apostolus dicit: Contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicandũ. Auditores etenim suos ad uirtutem sapientiæ, ad linguarum genera, ad prophetiæ quoque indaganda mysteria succendebat dicens: Aemulamini spiritalia, magis autem ut prophetetis. Sed quia spiritalia dona non caperent, si terrena eos negocia depressissent, longè antè pręmisit, dicens Contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicandum. ac si apertè dicat: Qui minoris meriti sunt in Ecclesia, & nullis magnorum donorum uirtutibus pollent, ipsi de terrenis negociis iudicent, quatenus per quos magna nequeunt, bona minora suppleantur. quos & contemptibiles nominat, & tamen sapientes uocat, cùm dicit: Sic non est sapiens inter uos quisquam, qui possit iudicare inter fratrem suum? Qua ex re quid colligitur, nisi ut hi terrenas causas examinent, qui exteriorum rerum sapiẽtiam perceperunt? qui autem spiritalibus donis ditati sunt, profectò terrenis non debent negociis implicari, ut dum non coguntur inferiora bona disponere, excitati ualeãt hõinis supioribus deseruire. Sed curandum magnopere est, ut hi qui donis spiritalibus emicant, nequaquam proximorum infirmantium negocia funditùs deserant, sed hæc aliis quibus dignum est tractanda committant. Vnde Moyses quoque ad populum uiros pro se septuaginta constituit, ut quanto se ab exterioribus causis absconderet, tanto ardentius interna penetraret. Sicque fit ut summi uiri magis ad spiritalia dona proficiant, dum eorum mentes res infimæ non conculcant: & rursum uiri in Ecclesia ultimi sine bono opere non

Luc. 9.
Esa. 1.
1. Cor. 6.
1. Co. 12.
22

B, C, D (margin letters)

non uiuant, dum in rebus exterioribus inueniunt recta quæ agant. Sancta quippe Ecclesia sic consistit unitate fidelium, sicut corpus nostrũ unitum est compage membrorum. Alia namque sunt membra in corpore quæ intuendæ luci deseruiũt, alia quæ à terreno actu minimè disiunguntur. Oculus quippe luci intenditur, & ne cæcari ualeat, à puluere custoditur. Pes uerò tunc suum officium rectè peragit, cùm suscipiendum terræ puluerẽ nõ refugit. quæ tamen corporis membra uicissim sibi sua officia impartiendo copulantur, ut pes oculis currat, & oculus pedi prospiciat. Sic itaque sic sanctæ Ecclesiæ membra debent & officio esse distincta, & charitate coniuncta, ut summi uiri eorum uiam prouideant, qui in terrenis negocijs uacant: quatenus uelut ad lumen oculorum pes ambulet, & rursum quicquid terrenis negocijs implicati agunt, hoc ad maiorum utilitatem referãt, ut pes cuius uia prospicitur, non sibi tantummodo, sed etiam oculis gradiatur. Dum itaque sibi inuicem alterna administratione cõueniunt, miro modo agitur, ut quia electi quique uicissim sibimet impendendo quod ualent faciunt, eorum fiant opera etiam quę facere nõ possunt. Sed inter hæc sciendum est, quia cùm proximũ causis exterioribus qui aptè deseruiant desunt, debent hi quoque qui spiritalibus donis pleni sunt, eorum infirmitatibus condescendere, terrenisque illorum necessitatibus in quantum decenter ualeant, charitatis condescensione seruire. Nec tædere animum debet, si sensus eius contemplationi spiritalium semper intentus, aliquando dispensandis rebus minimis quasi minoratus inflectitur, quãdo illud uerbũ per quod constat omnis creatura, ut prodesset hominibus, assumpta humanitate uoluit paulo minus ab angelis minorari. Quid ergo mirum si homo se propter hominem attrahit, dum creator hominum & angelorum, formam hominis propter hominem suscepit? Nec tamen minoratur sensus cũ sic attrahitur: quia tanto subtilius superiora penetrat, quanto humilius pro amore cõditoris nec inferiora cõtemnit. Quid indignum nobis uel difficile est, si

A supra infraque animum ducimus, qui eadem manu corporis lauamus faciẽ, qua etiam calceamus pedem? Beatus igitur Iob quia cùm magna ageret, minima nõ despexit, dicat: Et causam quam nesciebam, diligentissimè inuestigabam.] Qua 13
in re notandum uideo, ne ad proferendã sententiam unquam pręcipites esse debeamus, ne temerè in discussa iudicemus, ne quælibet mala audita nos moueant, ne passim dicta sine probatione credamus. Quod profectò perpetrare pertimescimus, si autoris nostri subtilius facta pensamus.
B Ipse quippe ut nos à præcipitata sententiæ prolatione compesceret, cùm omnia nuda & aperta sint oculis eius, mala tamen Sodomæ noluit audita iudicare, qui ait: Clamor Sodomorum & Gomorreorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggrauatum est nimis: descẽdam & uidebo, utrum clamorem qui uenit ad me, opere compleuerint, an nõ est ita, ut sciam. *Gen. 18* Omnipotens itaque Dominus & omnia sciens, cur ante probationem quasi dubitat, nisi ut grauitatis nobis exemplum proponat, ne mala hominum antè præsumamus credere quam
C probare. Et ecce per angelos ad cognoscenda mala descendit, moxque facinorosos percutit: atque ille patiens, ille mitis, ille de quo scriptum est: Tu autem Domine cum tranquillitate iudicas: *Sap. 12* ille de quo scriptum est rursum: Dominus patiens est redditor, in tanto crimine inuolutos inueniens, quasi patientiam prætermisit, & diẽ extremi iudicij expectare ad uindictã noluit, sed eos igne iudicij diẽ ante iudicij pũenit. Ecce malũ quasi cũ difficultate credidit cũ audiuit, & tamen sine tar
D ditate percussit cùm uerum agnoscendo reperit: ut nobis uidelicet daret exemplũ quod maiora crimina & tardè credenda sunt cũ audiunt, & citius punienda sunt cũ ueraciter agnoscũtur. Huius ergo diligentiæ beatus Iob sollicitudinẽ gerens, ait: Et causam quã nesciebã, diligẽtissimè inuestigabã. Quæ scilicet uerba etiam per uocẽ Ecclesiæ ad interpretationẽ typicã possumus non inconuenienter referre. Ipsa quippe per electos suos cũ mala carnaliũ iudicat, hoc quod nescit inuestigat: quia mala quæ nescit operãdo, inue

stigat per iudicium corrigendo. Sancta itaque Ecclesia cùm iniustorum fuerit ad tempus improbitate compressa, reminiscitur dicens: Causam quam nesciebam, diligentissimè inuestigabam. ac si apertè dicat: Mala quæ in electis meis agendo non noueram, in iniquis hominibus districtè iudicãdo plectebam. Et quia nunc uirtute prædicationis suæ diabolum conterit, atque ex eius ore uniuscuiusque quẽ suscipit animam rapit. Sequitur:

Quòd dentibus diaboli prædam eripit, qui ab errore uel malitia aliquem prædicando conuertit. *Cap. XV.*

CONterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam.] O qualem de ore diaboli prædam tulit, quando ipsum raptorem Saulum conuertendo rapuit, quando ad huc spirans minarum, acceptis epistolis pergebat Damascum, & dum persequendo fideles, congregaret plebem diabolo, cognoscendo fidem ipse aggregatus est Christo. Toties ex iniqui dẽtibus Ecclesia prædam tulit, quoties ex erroris morsu animam prædicãdo diripuit. Quis namque iniquus uerius dici potest quam diabolus? cuius molas cõterimus, quoties disserẽdo contra eius insidias, occulta illius machinamenta monstramus, ac sic de eius dentibus prædam tollimus: quia mentem quam iam ad peccatũ frangendo momorderat, ad salutem uitæ conuertendo reuocamus. Per molas quippe occultæ eius insidiæ, per dentes uerò aperta iam culpæ perpetratio demonstratur.
Psal. 57 De quibus nimirum molis ac dentibus per psalmistam scriptum est: Deus uerò cõteret dentes eorum in ore ipsorum, molas leonum confringet Dominus. Sed sanctus uir antè se asserit molas conterere, ut pòst de dentibus illius prædam potuisset auferre: quia tunc ueraciter prædam de eius dentibus tollimus, cum prius molas illius conterere scimus. Prius enim necesse est occulta consiliorum illius machinamenta prodere, ut auditoris nostri animũ ualeamus postmodum ab aperto lapsu reuocare. Huius iniqui molas ipse summus pastor Ecclesiæ prædicando conterebat, cũ
1. Pet. 5 diceret, Sobrij estote, & uigilate, quia aduersarius uester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret: cui resistite fortes in fide. Contra hunc leonẽ sancta Ecclesia quia eius insidias conspicit, fidei caulas munit. Cuius toties molas frangit, quoties hæreticorum argumẽta destruit: totiesque ab eius dentibus prędam diripit, quoties ab errore quempiam prædicando conuertit. Et quia plerique iustorum tunc erunt qui se Ecclesiasticæ pacis tempore ab hoc mundo exituros esse crediderũt, beatus Iob dum sua narrat, uoces quoque iustorum sequentium indicat, dicens:

Quòd sancta Ecclesia filios suos in nido pacis nutriat. Caput. *XVI.*

DIcebamque: In nidulo meo moriar, & sicut palma multiplicabo dies.] Quid hoc loco per nidi nomen exprimitur, nisi tranquilla quies fidei, qua unusquisq; infirmus nutritur? Multitudo quippe illa bonorum quæ persecutionum temporibus fuerit deprehensa, nutrimentorũ suorum dies quasi in nido sic in loco quietis, explere se credidit. Nam nisi sancta Ecclesia infirmos quosq; filios nũc ĩ nido pacis enutriret, Psalmista nõ diceret: Etenim passer inuenit sibi domum, & turtur nidum, ubi reponat pullos suos. Iã quippe domum inuenit sibi passer: quia æternum cœli habitaculum noster redemptor intrauit. Et turtur inuenit nidum: quia sancta Ecclesia amore conditoris affecta crebris gemitibus utitur, & uelut nidũ sibi, id est pacatissimã fidei quietẽ cõstruit, in qua crescẽtes filios quasi plumescẽtes pullos quousq; ad superiora euolẽt, charitatis gremio calefacto fouet. Igitur qui tunc erunt, qui pacis tpe se ad superna migrare, id est à nido euolare crediderũt, eorum uox beati Iob uoce præuenitur, cum ait: Dicebamque, In nidulo meo moriar. Quia uerò hoc ipsum sibi pacis ocium ex multorum dierum longitudine promittebant, rectè subiungit, dicens: Et sicut palma multiplicabo dies.] Palma enim tardè proficit, sed diu in uiriditate subsistit. Cum multis autem difficultatibus sancta Ecclesia ad fidei statũ uenit, & pro collectione plurimorum in

eiusdem

eiusdem fidei gloria diutius stare concupiscit. Sicut palma ergo multiplicare se dies credidit, quæ emergente subitæ tẽtationis articulo, pacis suæ gratiam & tardè à fidelibus adeptam, & citius ab infidelibus interceptam dolet. Nec im-
25 meritò iustorum uita palmæ comparatur: quia scilicet palma inferius tactu aspera est, & quasi aridis corticibus obuoluta: superius uerò, & uisu & fructibus pulchra: inferius corticum suarum inuolutionibus angustatur, sed superius amplitudine polchræ uiriditatis expanditur. Sic quippe est electorum uita, despecta inferius, superius pulchra: in imo ista quasi multis corticibus obuoluitur, dum innumeris tribulationibus angustatur: in summo uerò illa quasi pulcaræ uiriditatis folijs amplitudine retributionis expanditur. Habet quidem aliud palma, quo à cũctis arborum generibus differt. Omnis namq; arbor in suo robore iuxta terram uasta subsistit, sed crescendo superius angustatur, & quanto paulisper sublimior, tanto in altum subtilior redditur. Palma uerò minor ab imis inchoat, & iuxta ramos ac fructus ampliori robore exurgit: & quæ tenuis ab imis proficit, uastior ad summa succrescit. Quibus itaque alia arbusta nisi terrenis mentibus inueniuntur esse similia, inferius uasta, superius angusta? quia nimirum omnes huius seculi dilectores in terrenis rebus fortes sunt, in cœlestibus debiles. Nam pro tẽporali gloria usq; ad mortẽ desudare appetunt, & pro spe perpetua, ne parum quidẽ in labore subsistũt. Pro terrenis lucris quaslibet iniurias tolerant, & pro cœlesti mercede uel tenuissimi uerbi ferre cõtumelias recusant: terreno iudici toto etiam die assistere fortes sunt, in oratione uero coram Domino uel unius horæ momento lassant. Sæpe nuditatem, deiectionem, famem pro acquirendis diuitijs atq; honoribus tolerãt, & earũ rerum se abstinẽtia cruciãt, ad quas adipiscẽdas festinant: superna aũt laboriosè quærere tanto magis dissimulant, quanto ea tribui tardius putant. Hi itaq; quasi aliarũ arborũ more deorsum uasti sunt, sursum angusti: qa fortes in inferiora subsistunt, sed ad supiora deficiũt. At cõtra ex quali-

A tate palmarum designatur proficiens uita iustorũ, qui nequaquã sunt in terrenis studijs fortes, & in cœlestibus debiles: sed longius atq; distantius studiosos se deo exhibent, quàm seculo fuisse meminerunt. Nam cum quibusdam per prędicatorem nostrum dicitur: Humanum dico, propter infirmitatem carnis uestræ: sicut enim exhibuistis membra uestra seruire immunditię & iniquitati ad iniquitatẽ, ita nunc exhibete mẽbra uestra seruire iustitiæ in sanctificationem: eorum proculdubio infirmitati cõdescenditur,
B ac si eis apertius diceret: Si nequaquã amplius potestis, saltẽ tales estote in fructu bonorũ operum, quales fuistis dudum in actione uitiorum: ne debiliores uos habeat sancta libertas charitatis, quàm in carne ualidos habuit usus terrenæ uolu- 26
ptatis. Sunt uerò nonnulli qui cum cœlestia appetunt, atque huius mundi noxia facta derelinquunt, ab inchoatione sua quotidie inconstantiæ pusillanimitate deficiunt. Quibus hos nisi arbustis reliquis similes dixerim, qui nequaquã tales superius surgunt, quales interius oriuntur?
C Hi quippe ad conuersionẽ uenientes, nõ tales quales cœperunt perseuerãt, & quasi more arborũ, inchoatione uasti sunt, sed tenues crescunt. quia paulisper p augmenta temporum patiuntur detrimenta uirtutum. Sensim quippe in eis desideria superna languescunt, & qui robusta ac fortia proposuerant, debilia atq; infirma consummant, dumq; ætatis augmento proficiunt, quasi flexibiles crescunt. Palma uerò, sicut dictũ est, uastior in summitate est quàm esse cœperit ex radice: quia
D sæpe electorũ cõuersio plus finiendo peragit, quàm proponit inchoando, & si tepidius prima inchoat, feruentius extrema consummat: uidelicet semper inchoare se æstimat, & idcirco infatigabilis in Esa. 40.
nouitate perdurat. Hanc scilicet iustorũ constantiam Propheta intuens ait: Qui confidunt in Domino, mutabunt fortitudinẽ suã, assument pennas ut aquilæ, currẽt & non laborabunt, ambulabũt & non deficient. Mutant quippe fortitudinẽ: qa fortes studẽt esse in spũali opere, q dudũ fuerãt fortes in carne. Assumũt aũt pẽnas ut aquilæ: qa cõtemplando uolãt.

Currunt

Currunt & non laborant: quia ueloci bus magna celeritate prædicant. Ambulant & non deficiunt: quia intellectus sui uelocitatem retinent, ut tardioribus condescendant. In cunctis uerò bona quæ accipiunt, quanto aliis libenter accommodant, tanto ipsi incommutabiles in nouitate perdurant, & qui tenues à radice inchoationis exeunt, fortes in culminis perfectione conualescunt. Dicat itaque beatus Iob ex persona sua, dicat ex uoce sanctæ Ecclesiæ his quos pacis tempore ad se conuersos habuerat, atque in bonis moribus perseueraturos credebat: Dicebamque, In nidulo meo moriar, & sicut palma multiplicabo dies. quasi enim palmam multiplicare se dies credidit, quæ mentes fidelium ad extremum usque robustiores exurgere putabat. Cum enim multorum corda persecutionibus cœperint lassata mollescere, dolet iam in se quasi ad debilitatem tendere, quos mirabatur fortia proposuisse. Et quia mẽte semper spiritali scientiæ intendit, rectè subiungitur: Radix mea aperta est secus aquas.] Iuxta aquas enim radix aperitur, quãdo ad percipienda ueritatis fluenta latenter cogitatio mentis expanditur. Vt enim in superiori libro iam diximus, solet in sacro eloquio radicis nomine, occulta cogitatio designari. Radicem igitur nostrã secus aquas aperimus. cum infusioni intimæ cogitationem taciti cordis intendimus. Quæ scilicet uerba si ad uocem sanctæ Ecclesię ducimus, radix illius ipsa debet incarnatio redemptoris intelligi: quę iuxta aquas aperta est, dum Deus inuisibilis per assumptionem humanitatis suæ patuit aspectibus uisionis nostræ. Creator quippe qui in diuinitate uideri non poterat, assumpsit à nobis unde uideretur à nobis. Radix ergo secus aquas aperitur: quia author humani generis p humanitatem suam hominibus demonstratur. Vnde
Psal. 1 rectè quoq; p Psalmistam dicitur: Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum. Decursus quippe aquarum sunt quotidiani transitus deficientium populorum. Et de semetipsa ueritas dicit: Si in ligno uiridi hæc faciũt, in arido quid fiet? Lignum ergo secus de-

A cursus aquarum, est qui fructum & protectionem sui nobis umbraculi proferens, apparuit creator in carne, ut humanum genus p resurrectionem robustum figeret, quod per defectum quotidie ibat in mortem. Sequitur: Et ros morabitur in messione mea.] Subadis, dicebã. Messio enim sanctæ Ecclesię non inconuenienter accipitur, cùm perfectæ animæ corporibus abstractæ, uelut maturæ segetes à terra decisæ, ad cœlestia horrea demigrant. quod quia non nostra uirtute, sed cœlesti gratia largiente agitur, bene
B ait: Et ros morabitur in messione mea. Ros nanq; desuper cadit, messis deorsum colligitur. Ergo ros morabitur in messione: quia gratia desuper ueniens agit, ut digni simus qui de inferioribus colligamur. Ipsa quippe nos desuper infundente, fructum bonorum operum ferimus. Vnde rectè quoque per Paulum dicitur: Gratia Dei sum id quod sum, & gratia eius in me uacua non fuit. Si enim quæratur quid si ros desuper ueniens, ait: Gratia dei sum id quod sum. Si intueamur messem sub rore crescentem, ait: Et 1. Co. 15
C gratia eius in me uacua non fuit, sed ambundantius illis omnibus laboraui. Sequitur: Gloria mea semper innouabitur, & arcus meus in manu mea instaurabitur.] Subaudis, dicebam. Superiori quippe sententiæ coniungitur, quod locutione continua subinsertur, cum ait: Dicebamque, In nidulo meo moriar, & sicut palma multiplicabo dies. ac deinde subiungitur: Radix mea aperta est secus aquas, & ros morabit in messione mea. Gloria mea semper innouabitur, & arcus meus in manu mea instaurabitur.
D Cunctis uera scientibus liquet quòd ad uetustam uitam uitia pertinent, uirtutes ad nouam. Hinc enim Paulus dicit: Exuẽtes uos ueterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum. Hinc rursus ait: Vetus homo noster simul crucifixus est. Hinc Psalmista ex typo humani generis loquens, inter malignos spiritus deprehensus dicit: Inueteraui inter omnes inimicos meos. A feruore etenim mentis uel inter spiritales inimicos, uel inter carnales quosque proximos, ipso aliquo modo uiuendi usu ueterascimus, Col. 3. Rom. 6 Ps. 6

rascimus, & assumptæ nouitatis speciem fuscamus. A qua tamen uetustate quotidie si studio circumspectionis inuigilamus, orando, legendo, bene uiuendo renouamur: quia uita nostra dum lachrymis lauatur, bonis operibus exercetur, sanctis meditationibus tenditur, ad nouitatem suam sine cessatione reparatur. Beatus igitur Iob sic sua narrat, ut nostra significet: quia sancta Ecclesia cum fideles suos conspicit ad uitæ ueteris culpas redire, eos quos nouitatem mentis intuetur perdere, cogitur plorare. Prædicator quippe egregius discipulis suis dicit: Quæ est enim nostra spes aut gadiũ aut corona gloriæ? Nonne uos ante Dominum? Sancta ergo Ecclesia quasi amissam gloriam deplorat, cum fideles suos ad uitam ueterem redire considerat. Ait enim: Dicebam, gloria mea semper innouabitur: quia eos quos in se nouæ uitæ militare credidit, uetustis desiderijs seruire cognoscit. Arcus autem nomine in sacro eloquio aliquando malorum insidiæ, aliquando dies iudicij, aliquando uerò ipsa eadem sacra eloquia designantur. Per arcum quippe insidiæ figurantur, sicut per Psalmistam dicitur: Intenderunt arcum suum, rem amaram. Per arcũ quoque dies extremi iudicij designatur, sicut per eundem rursum Psalmistam dicitur: Ostendisti populo tuo dura, potasti nos uino compunctionis. Dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant à facie arcus. In arcu enim quanto longè trahitur chorda, tanto de eo districtior exit sagitta. Sic nimirum sic extremi iudicij dies quanto longè differtur ut ueniat, tanto cum uenerit, de illo districtior sententia procedit. Idcirco autem diuersis nũc cladibus percutimur, ut his correcti, paratiores tunc inueniri ualeamus. Vnde illic præmissum est: Ostendisti populo tuo dura, flagella uidelicet seculi quæ secuturum grauius iudicij diem præcurrunt. potasti nos uino compunctionis, ut terrena gaudia in lachrymas uerterentur. Dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant à facie arcus. ac si diceret: Hoc tempus misericordiæ est, illud tempus iudicij erit. Per ista ergo huius temporis flagella significans, quomodo

1.Thes.2

28

Psal.63

Psal.59

A tunc percussurus es quando non parcens iudicas, qui sic districtè modò percutis quando parcis. Aliquando autem per arcum etiam sacra Scriptura signatur. Ipsa quippe arcus est Ecclesiæ, ipse arcus est Domini, de qua ad corda hominum sicut ferientes sagittæ, sic terrentes sententiæ ueniunt. Vnde rectè quoq; per Psalmistã dicitur: Arcum suum tetendit & parauit illum, & in ipso parauit uasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit. Arcũ namque suum Dominus tetendit: quia cunctis peccatoribus per Scripturam sacram B minas exhibuit. In quo arcu scilicet uasa mortis præparauit: quia secundum eloquij sui sententiam, eos qui nunc corrigi negligunt reprobos damnat. In quo etiam sagittas suas ardentibus effecit, qa in eos quos per terrorem corrigit, accensas uerborũm sententias emittit. De hoc prædicatorum arcu per Esaiam dicitur: Cum sagittis & arcu egrediuntur illic: quia nimirum sancti Apostoli ad feriendam gentilis uitæ duritiam cum districtis uerborum spiculis uenerunt. quid igitur hoc in loco arcus nomine, nisi sa- C crum eloquium debet intelligi? In corda etenim testamentum nouum, in cornu uerò testamentum uetus accipitur. In arcu autem dum chorda trahitur, cornu curuatur. Sic in hoc eodem sacro eloquio dum testamentum nouum legitur, duritia testamẽti ueteris emollitur. Ad eius nanque spiritalia & blanda præcepta illius literæ se rigor inclinat: qa testamentum nouum dum quasi quodam bonæ operationis brachio trahit, in testamento ueteri seueritatis iura flectuntur. Nec indecenter dicimus chordam testamen- D to nouo congruere, quod de incarnatione Dominica certum est extitisse. Quasi ergo chorda trahitur, & cornua curuantur: quia dum in testamento nouo incarnatio mediatoris agnoscitur, ad spiritalẽ intelligentiam rigor testamenti ueteris inclinatur. Ait igitur sanctus uir: Dicebam, gloria mea semper innouabitur, & arcus meus in manu mea instaurabitur. Arcus in manu, est Scriptura sacra in operatione. In manu etenim arcũ tenet, qui diuina eloquia quæ intellectu cognoscit, operatione perficit. Instauratur ergo arcus

Psal.7

Esa.7.

arcus in manu, dum quicquid in sacro eloquio studendo cognoscit, uiuẽdo completur. Hinc etiã Salomõ dũ fortes spũalis
Cant. 4. pugnæ describeret bellatores, ait: Omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi. Quid nanque in diuina scriptura per gla
Ephe. 6. dium figuretur, Paulus aperuit, dicens:
29 Et gladium spiritus, quod est uerbũ Dei. Salomon autem non ait: Omnes habentes gladios, sed tenentes: quia uidelicet uerbum Dei non est mirabile solum modo scire, sed facere. Habet quippe, sed non tenet gladium, qui diuinum quidem eloquium nouit, sed secundum illud uiuere negligit. Et doctus esse ad bella iam non ualet, qui spiritalem quem habet gladiũ minime exercet. Nam resistere tẽtationibus omnino non sufficit, qui hunc uerbi Dei tenere gladium malè uiuendo postponit. Sancta itaque Ecclesia quæ subsequenti persecutione deprimitur, malorũ abundantiam & bonorum inopiam pensans, beati Iob uocibus damna sua prænunciat, dicens. Dicebamque, in nidulo meo moriar, & sicut palma multiplicabo dies. Radix mea aperta est secus aquas, & ros morabitur in messione mea. Gloria mea semper innouabitur, & arcus meus in manu mea instaurabitur. Quæ uidelicet cuncta considerans, nequaquam spe cassa fallebatur. Nam perfecti quique multos nunc eius conspiciunt adiutores, sed pensant proculdubio quòd emergente persecutionis articulo, ex his plerique hostes illius fiunt, qui esse pacis tempore eius ciues uidentur. Non autem de omnibus ita desperant: sed tamen plerunque contingit, ut hi de quibus maiorem fidei fiduciã habuerant, ipsi eiusdem fidei hostes atrociores fiant: ut eos tunc uideant contra sacra eloquia agere, ex quorum se operatione crediderant hæc eadem sacra eloquia ad prædicationis gratiam restaurare. Quę tamen tempora iam nunc inchoasse ingemiscimus, cùm multos intra Ecclesiam positos cernimus, qui aut nolunt operari quod intelligũt, aut hoc ipsum quoque sacrum eloquiũ intelligere ac nosse contemnunt. A ueritate etenim auertentes audi tus, ad fabulas conuertuntur, dum omnes quæ sua sunt quærunt, non quæ sunt Iesu Christi. Scripta Dei ubíque reperta

A oponuntur oculis, sed hæc cognoscere homines dedignantur. Penè nullus quærit scire q̃ credidit. Multitudo ergo bonorum præcedentiũ arcum suum destrui dolebat, quæ sacrum eloquium restaurari semper per studium subsequentium credebat.

B. GREGORII EXPOSITIONIS MORALIS.

LIBER VIGESIMVS

B *Continuans reliqua capitis uigesiminoni textus beati Iob. Caput I.*

QVamuis omnem scientiam atq; doctrinam Scriptura sacra sine aliqua comparatione transcendat, ut taceam quòd uera prædicat, quòd ad cœlestem patriam uocat, q̃ à terrenis desiderijs ad superna amplectenda cor legentis immutat, quòd dictis obscurioribus exercet fortes, & paruulis humili sermone blanditur: quòd nec sic clausa est ut pauesci debeat, nec sic patet ut
C uilescat: quòd usu fastidium tollit, & tãto amplius diligitur, quanto amplius meditatur: ut quòd legentis animum humilibus uerbis adiuuat, sublimibus sensib. leuat: quòd aliquo modo cum legentibus crescit: quòd à rudibus lectoribus, quasi recognoscitur, & tamen doctis semper noua reperit: ut ergo de rerum pondere taceã, scientias tamen omnes atque doctrinas ipso etiam locutionis suæ more transcendit: quia uno eodéq; sermone dum narrat textum prodit mysterium, & sic scit pręterita dicere, ut eo ipso nouerit futura
D prædicare, & non immutato dicendi ordine, eisdem ipsis sermonibus nouit & ante acta describere, & agenda nunciare: sicut hæc eadem beati Iob uerba sunt, qui dum sua dicit, nostra prædicit, dumque lamenta propria per sermonem indicat, sanctæ Ecclesiæ causas per intellectum sonat. Ait enim: Qui me audiebãt, expectabant sententiam, & intenti tacebant ad consiliũ meum. Verbis meis addere nihil audebãt, & super illos stillabat eloquium meum. Expectabant me sicut pluuiam, & os suũ aperiebãt quasi ad imbrẽ serotinum. Hãc

etenim.

etenim apud beatum Iob fuisse subiectorum reuerētiam, indubitanter credimus. Sed sicut iam sæpe diximus, sancta Ecclesia hæreticorum uel carnalium tribulationibus pressa, præteritorum reminiscitur temporum, in quibus omne quod ab ea dicitur, cum metu à fidelibus auditur, & aduersariorum suorum proteruiam deplorans, dicit:

Quantæ reuerentiæ Iob fuerit apud auditores suos, & quantæ discretionis in sermonibus proferendis. Cap. II.

QVi me audiebant, expectabat sententiam, & intenti tacebant ad consilium meū.] Ac si apertè dicat: Non ut hi proterui ac tumidi, qui dum ueritatis uerba suscipere renuunt, prædicationis meæ sententias quasi docendo præcurrunt. Cuius nunc discipuli intenti ad eius consilium tacent: quia uerba eius nō audent impugnare, sed credere. Vt enim proficere ex ipsis possint, ea proculdubio non iudicaturi, sed secuturi audiunt. De quibus rectè subiungitur: Verbis meis addere nihil audebant, quia nimirum hæretici cum contra hanc libertate pessima fuerint effrenati, dictis eius addere aliqd præsumunt, cum prædicamentorum eius rectitudinem quasi emendare moliuntur. Quæ adhuc de bonis auditoribus subdit: Et super illos stillabat eloquium meum.] In hac stillatione eloquij, quid aliud quàm mensura prædicationis accipitur? quia oportet ut exhortationis gratia singulis iuxta capacitatem ingenij conferatur. Per hoc ergo quod dicitur: Verbis meis addere nihil audebant: reuerentia laudatur audientium. Per hoc uerò quod subditur: Et super illos stillabat eloquium meum: indicatur dispensatio magistrorum. Debet enim subtiliter is qui docet perspicere, ne plus studeat, quam ab audiente capiatur, prædicare. Debet enim ad infirmitatem audientium semetipsum contrahendo descendere: ne dum prauis sublimia, & idcirco non profutura loquitur, se magis curet ostendere, quàm auditoribus prodesse. Iubente autem Domino nō solum phialæ ad mēsam tabernaculi, sed etiam cya-

A thi præparantur. Quid enim per phialas, Exo. 37
nisi larga prædicatio: quid uerò per cyathos, nisi minima & tenuis de Deo locutio designatur? In mensa igitur Domini & phialæ præparantur, & cyathi: quia uidelicet in doctrina sacri eloquij non solum exhibenda sunt magna & arcana quæ deebriant, sed etiam parua & subtilia quæ quasi per gustum notitiam præstant. Huius ergo discretissimæ dispēsationis suæ, sancta Ecclesia extremis pressa temporibus, reminiscatur, & dicat: Super illos stillabat eloquium meū.
B Vbi aptè quoque subiungitur: Expectabant me sicut pluuiam, & os suum aperiebant quasi ad imbrem serotinum.] Verba quippe sanctæ prædicationis sicut pluuiā sustinemus: cū uera humilitate ariditatē nostri cordis agnoscimus, ut potu sanctæ prædicationis irrigemur. Vnde
Deo rectè per Psalmistam dicitur: Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Ps. 142
His doctrinæ fluentis infundi propheta nos admonet, dicēs: Sitiētes uenite ad aquas. Esa. 55
Qui dum in extrema parte iam seculi uerba sanctæ prædicationis accipimus, qua-
C si ad imbrem serotinum os cordis aperimus. Nam si os in corde non esset, Psal. 11
misla non diceret: Labia dolosa in corde, & corde locuti sunt mala. Os igitur cordis quia uerbis intendimus ultimæ prædicationis, hoc uelut serotinis aperimus fluētis. quæ nimirum prædicatio ex eius
ad nos sacrificio prodijt, qui per Psalmistam dicit: Eleuatio manuum mearum sacrificium uespertinum. Psal. 14
Quia.n. redēptor noster iuxta mundi finem uim persequētium pertulit, semetipsum pro nobis sacrificium uespertinum dedit. De hoc
D imbre serotino aliàs scriptum est: dabo uobis pluuiam temporaneam & serotinam. Hier. 5
Temperaneam quippe pluuiam dedit: quia electis suis priori tempore legis intellectum contulit. Serotinam quoque pluuiam tribuit, quia prædicari diebus ultimis incarnationis suæ mysterium fecit. quod quia sancta Ecclesia quotidie annunciare non desinit, ora cordis audiētium uelut ex imbre serotino infundit. Sequitur,

Quod prælatus quisque ea circa subditos suos debet uti censura, ut eis pro tempore sic se

grauem

grauem exhibeat, ut non reddat odiosum, sic hilarem, ut non faciat uilem. *Cap. III.*

SI quando ridebam ad eos, non credebant, & lux uultus mei non cadebat in terram.] Hæc si iuxta historiæ uerba percipimus, credi necesse est q uir sanctus talem se exhibuerit subditis, ut etiã ridens timeri potuisset. Sed cum superius patrem se pauperum, uiduarum uerò consolatorem fuisse perhibet, magna ualde discretione res indiget, quomodo in tanto terrore regiminis, tanta quoque affuerit lenitas & mansuetudo pietatis. B Sine magna enim benignitatis lenitate non fuit hoc, q se patrẽ pauperũ, & uiduarum consolatorem dicit. Sed rursum sine magna seueritate non potuit etiam ridens timeri. Qua in re quid aliud docemur, nisi quòd talis debet esse dispẽsatio regiminis: ut is qui pręest, ea se circa subditos mensura moderetur, quatenus & arridens timeri debeat, & iratus amari? ut eum nec nimia lætitia uilem reddat, nec immoderata seueritas odiosum. Sæpe enim subiectos frangimus, dum plus iusto uigorem iustitiæ tenemus. Qui ipse C cto uigor iam iustitiæ non erit, si se sub iusto moderamine non custodit. Et sæpe à disciplinæ metu resoluimus subditos, si nostro regimini hilaritatis frena relaxamus, quia dum nos quasi licenter lætos aspiciunt, audacter ipsi ad illicita resoluuntur.
3 Sed ut rectoris uultus etiam lætus debeat timeri, necesse est ut ipse uultum sui cõditoris sine cessatione timeat. Illi etenim menti difficile de lætitia creditur, quæ quòd se pro amore Domini cõtinuè affligat, à subditis scitur. Qui enim D incessanti æstu spiritalis desiderij superna appetit, ualde de ea in dubium uenit hoc quod aliquando ante homines hilarescit. Vnde & idem beatus Iob non longè pòst dicturus est: Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum. Sic quippe metuebat iudicem suum, quasi imminentes impetus fluctuum, iã iãq; moriturus. Cuius ergo ita mentem mœror diuini timoris infuderat, rectè hilaritati illius subditi non credebant: quia cogebantur ridenti non credere, cuius cor in timore conditoris nouerant quàm A continua mœstitia tenebat. Hoc quoque iuxta historiam non inconuenienter accipitur, quod protinus subinfertur:

Quòd sanctorum lux in terrenorum desiderijs non est, quorum conuersatio in cælis est. *Cap. IIII.*

ET lux uultus mei con cadebat in terrã.] Scriptum quippe est: Oculi stultorum in finibus terræ. Rursumque per eundem Salomonẽ dicitur: Oculi sapientis in capite eius. Paulus quoq; ait: Caput uiri Christus. Oculi ergo sapientis in capite eius sunt, dum redẽptoris sui sem- 1. Co. 11
per opera quæ imitari debeat, contemplatur. Lux ergo uultus eius in terram non cecidit: quia ea quæ terrena sunt, per cõcupiscentiã nõ aspexit. Sed quia superficiem historiæ sub breuitate discussimus: quid in his intellectu mystico lateat, perpendamus. Vnam esse personam Christũ & Ecclesiam, plerunq; iam diximus: & sępe uox capitis ad uocem corporis, sæpe uox corporis ad uocem capitis transit. Qui enim sunt in carne una, nil obstat ut conueniant etiam in uoce una. Dicat ergo uoce capitis de electis suis, dicat Ecclesia: Si quando ridebam ad eos, non credebant. Ridere etenim Dei, est sanctorum uias prosequenti fauore prosperari: sicut de his quoq; per usum dicitur, quos in hoc seculo fœlicitatis blandimenta comitantur: Arrisit illis tempus. Vnde ecõtrà ira appellatur Domini, à bonis actionibus infirmari: sicut scriptum est: Ne quando irascatur Dominus, & pereatis de uia iusta. Si igit irasci Dominus perhibetur, cũ uiam iustitiæ homines perdunt: rectè arridere Dominus dicitur, cum bona nostra opera fauor gratiæ supernæ comitatur. Psal. 2

Quòd graue peccatum sit incauta securitas & ualde utile sit, etiam cum stamus, formidare ruinam. *Caput V.*

SEd electi quique quandiu in hac uita sunt, securitatis sibi confidentiam nõ promittũt. Horis.n. oĩbus cõtra tẽtamenta suspecti, occulti hostis insidias metuũt qui etiã tẽtatione cessante, uel sola grauiter suspicione turbantur. Nam sæpe multis graue periculũ incauta securitas fuit: ut callidi hostis insidias nõ tẽtati, sed iã prostrati cognoscerẽt. Vigilandũ quippe semper

ſemper eſt, ut mens cõtinuè ſollicita nũquam relaxetur intentione ſuperna: ne laborioſa deſerens, in cogitationibus fluxis, quaſi in quibuſdam mollibus ſtramẽtis iacens, uenienti corruptori diabolo mens ſe reſoluta proſtituat. Semper uerò eſt ad certamen aduerſarij erigendus animus: ſemper cõtra occultas inſidias cautela prouidẽda. Hinc etenim Abacuc propheta ait: Super cuſtodiã meã ſtabo. Hinc rurſum ſcriptum eſt: Statue tibi ſpeculã: pone tibi amaritudines, qui euangelizas Sion. Hinc per Salomonem dicitur: Beatus uir qui ſemper eſt pauidus: qui autem mentis eſt duræ, corruet in malum. Hinc iterum dicit: Vniuſcuiuſque enſis ſuper femur ſuũ, pp timores nocturnos. Nocturni quippe timores ſunt inſidiæ tentationis occultæ. Enſis autem ſuper femur, eſt cuſtodia uigilans, carnis illecebras premens. Ne ergo nocturnus timor, id eſt, oculta & repentina tentatio ſubrepat: ſemper neceſſe eſt ut femur noſtrum ſuper

Abac. 2

Hier. 31

Prou. 28

4 po ſitus cuſtodiæ enſis premat. Sancti etenim uiri ſic de ſpe certi ſunt, ut tamen ſemper ſint de tentatione ſuſpecti: quippe quibus dicitur: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore: ut & de ſpe exultatio, & de ſuſpicione naſcatur tremor. Quorum uoce iterum Pſalmiſta ait: Lætetur cor meum ut timeat nomen tuum. Qua in re notandum quod nõ ait: Lætetur ut ſecurum ſit: ſed Lætetur ut timeat. Meminerunt nanque quamuis eorum actio proſperetur, quia adhuc in hac uita ſunt: de qua per eundem Iob dicitur: Tentatio eſt uita humana ſuper terram. Meminerunt rurſum quod ſcriptum eſt: Corpus quod corrumpitur, aggrauat animum: & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem. Meminerunt & metuunt: & certitudinem ſibi in ſe promittere non præſumunt: ſed poſiti inter gaudium ſpei, & tentationis metum, cõfidunt & timent, confortantur & titubãt, certificantur & ſuſpecti ſunt. Bene ergo per uocem electi membri ſub figura noſtri capitis dicitur: Si quando ridebã ad eos, non credebant mihi: quia redemptori noſtro quaſi arridenti non credimus: dũ multis iam eius donis teſtantibus & gratiam fauoris eius accipimus: & tamen adhuc ſub eius iudicio de noſtra infirmitate titubamus. Videamus qualiter Paulo & arridetur iam per ſupernam gratiam: & ipſe adhuc quaſi nõ credit per ſuſpicionis metum. Iam è cœlo illi Dominus loquẽs, eiuſque interius oculos aperiens, exterius claudens, potentiam ſuæ maieſtatis oſtenderat: iam de eo Ananiæ dixerat: Vas electionis mihi eſt: iam ad tertium cœlum ſuper ſe raptus fuerat: iam in paradiſum ductus, arcana uerba quæ dicere non poſſet audierat: & tamen adhuc timidus dicit: Caſtigo corpus meum, & in ſeruitatẽ redigo: ne fortè alijs prædicans, ipſe reprobus efficiar. Ecce arridenti ſibi diuinæ gratiæ iam credit per ſpem: & nec dum tamen credit per ſecuritatem. Iam quia bene hęc uerba redemptoris noſtri uocibus congruunt: etiam ſubiuncta teſtantur, cùm dicitur: Et lux uultus mei non cadebat in terram. Qui nãque terra niſi peccator uocatur: cui prima ſententia dictum eſt, terra es, & in terram ibis: Lux ergo uultus Domini in terram nequaquã cadit: quia uiſionis eius claritas peccatoribus non apparet. Scriptum namq; eſt: Tollatur impius, ne uideat gloriam Dei. Quaſi enim lux in terram caderet, ſi in extremo iudicio ueniens, claritatẽ maieſtatis ſuæ peccatoribus aperiret. Quòd ſi hęc uerba ex ſanctę Eccleſiæ uoce ſuſcipimus, non incongrue intelligere poterimus, lucem uultus eius in terram non cadere: quia occupatis in terrenis actionibus, uetat ſumma contemplationis ſuæ myſteria prædicare. Dici enim infirmis fortia prohibet, ne dũ incapabilia audiunt, prædicationis uerbis qbus ſubleuari debuerãt, opprimãtur. Lux quippe ipſa corporea quæ oculos ſanos irradiat, infirmos obſcurat & dũ lippiẽtibus oculis claritati ſolis intendit, plerunque eis cæcitas ex luce generatur. Sancta itaque Eccleſia oppreſſa perſecutionis tempore, memor autem præteritæ diſcretionis ſuæ dicat: Lux uultus mei non cadebat in terram. Sed quia ex eius capite hæc uerba intelligere cœpimus, in ipſo adhuc quod ſequitur exequamur. Nam ſubditur:

Pſal. 2

Pſa. 85

Sap. 9

Eſa. 26

Act. 9

1. Cor. 9.

Gen. 3.

Eſa. 26.

Quòd

Quòd in eorum cordibus qui carnem animæ præponunt, Christus non primum locum habet, sed ultimum. Cap. VI.

SI uoluissem ire ad eos, sedebam primus.] quia in corde reproborum priori loco actiones carnis sunt, & posteriori actiones animæ: in eorum proculdubio cogitationibus Christus non primus, sed ultimis sedet. Sed electi quiq; quia ea præ omnibus quæ æterna sunt, cogitant, & posteriori cura ac minima si qua sunt
Matth. 6 temporalia disponunt, quibus & magistra uoce ueritatis dicitur: Quærite primum regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur uobis: in eorum corde dominus primus sedet. Vbi aptè
Ephes. 1 præmittitur: Si uoluissem ire ad eos. quia enim, sicut scriptum est, omnia operatur secundum consilium uoluntatis suæ, nõ secundum nostrum meritum: sed quia ipse ita ut uult, uisitatione sua nos Dominus illustrat. Itaq; & cum uult, uenit: & cum uenerit, primus sedet: quia & aduentus eius in corde nostro gratuitus est: & appetitus eius desiderij, in cogitatione nostra æqualis cæteris desiderijs non est. Sequitur.

Quòd prædicator circumstantem Ecclesiæ exitum quem regit, diuinarum promissionum authoritatibus debeat consolari. Cap. VII.

CVmq; sederẽ quasi rex circunstante exercitu: eram tamen mœrentium cõsolator.] Quasi rex Dominus sedet in corde: quia circũstrepentes regit animorũ motus in nostra cogitatione. In mente quippe quã inhabitat, dũ torpẽtia excitat, inquieta frenat, frigida accẽdit, accensa moderatur, emollit rigida, fluxa restringit: ex ipsa hac diuersitate cogitationum quasi quidam illũ exercitus circũstat. Sic certè quasi rex sedet circũstante exercitu: qa præsidentẽ illum mentibus electorũ circũstat turba uirtutũ. qui etiã mœrentiũ consolator est, ex ea promissione qua dicit: Beati qui lugent, quoniam ipsi
Mat. 5. cõsolabunt. & rursus: Iterũ uidebo uos, & gaudebit cor uestrum: & gaudium uestrũ nemo tollet à uobis. Ea uerò quæ de sanctæ Ecclesiæ capite diximus, nil obstat

A si ad uocẽ quoq; eiusdẽ Ecclesiæ referamus. In ea quippe ordo doctorum quasi rex præsidet, quẽ fideliũ suorũ turba circumstat. quæ s. multitudo fidelium rectè quoq; exercitus dicitur: quia in procinctu bonorum operum indesinenter quotidie contra tentationum bella præparatur Corda quoq; mœrentium sancta Ecclesia consolatur, dum per præsentis peregrinationis ærumnas afflictas mentes electorum pensat: & has æternæ patriæ promissione lætificat. Considerat etiam quòd cogitationes fidelium diuino sint
B timore percussę: & quos de Deo cõspicit districta audisse ut timeant, agit quoque quatenus & mãsuetudinem pietatis eius audiant ut præsumant. Sic nanq; sancta Ecclesia fidelibus suis de pietate & iustitia redemptoris in prædicationis serie spem miscet & metum: quatenus nec incautè de misericordia confidant, nec desperatè iustitiam timeant. Nam uerbis sui capitis formidantes refouet, dicens: Luc. 12.
Nolite timere pusillus grex: quia complacuit patri uestro dare uobis regnum.
Atq; iterum præsumentes terret, cum di- Luc. 22.
C cit: Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem. Rursum formidantes refo- Luc. 10.
uet, dicens Gaudete, quia nomina uestra scripta sunt in cœlo. Sed in semetip- Ibidem
sis præsumentes deterret, cum ait, Videbam satanam sicut fulgur de cœlo cadentem. Formidantes refouet, cum dicit: Ioan. 10.
Oues meæ uocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me, & ego uitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea. Sed in semetipsis præsumentes deterret, dicens, Dabunt signa magna Mat. 24
D & prodigia, ita ut in errorem inducãtur, si fieri potest, etiam electi. Formidantes Ibidem
refouet, dicens, Qui perseuerauerit usque in finem, hic saluus erit. Præsumentes deterret, dicens, Cum uenerit filius hominis, putas inueniet fidem in terra? Metuentes refouet, cum latroni dicit, Ho- Luc. 23
die mecum eris in paradiso. Sed terret præsumentes, dum Iudas ex Apostolatus gloria in tartarum labitur. De quo per sententiæ diffinitionem dicitur, Duodecim uos elegi, & unus ex uobis diabolus est. Formidantem refouet, cùm dicit: Ioan. 6

Si

Si dimiserit uir uxorem suam, & recedẽs ab eo duxerit uirum alterum, nunquid
Luc. 16 reuertetur ad eam ultrà? nunquid non
Hier. 3 contaminata & polluta erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus tuis multis: tamen reuertere ad me, dicit Dominus. Sed præsumentem deter-
Hier. 30 ret, cùm dicit: Quid clamas super contritione tua? insanabilis est dolor tuus. For
Hier. 3. midantem refouet, dicens: Ergo saltem amodò uoca me, pater meus: dux uirginitatis meæ tu es. Sed præsumentem deter
Ezec. 16 ret, dicens: Pater tuus Amorrhæus: & mater tua Cethea. Formidantem refouet, cũ ait: Reuertere aduersatrix Israel: & nõ
Hier. 3. auertã faciem meã à uobis: quia sanctus ego sum, dicit Dominus: & non irascar in perpetuum. Sed præsumentem deterret, cùm prophetam suum ab intercessione prohibet, dicens: Non assumas pro
Hier. 7. eis laudem & orationem: quia non exaudiam clamorem eorum in tempore afflictionis: quia si steterint coram me Moyses & Samuel, non est anima mea ad populum istum.

Quòd in prælatis ecclesiæ sese complecti debeant & affectus misericordiæ & districtio disciplinæ. Cap. VIII.

SAnctæ itaque Ecclesia auditorum suorum mentem & de misericordiæ benignitate subleuat, & de iudicij districtione perturbat: quatenus in prædicatione sua dum bene utrunque permiscet, electi eius nec de exhibita iustitia præsumant, nec de præterita iniquitate desperent. Sed hoc quod ait: Cùm sederem quasi rex circumstante exercitu, eram tamen mœrentium consolator: sciendum nobis est quòd ualde lectorem ædificare etiam iuxta historiam potest, si perpendat quomodo bonis rectoribus mixta sit & regendi authoritas, & benignitas consolandi. Ait enim: Cumque sederem quasi rex circumstante exercitu: ecce authoritas regiminis. Eram tamen mœrentium consolator: ecce ministerium pietatis. Discipli-
6 na enim uel misericodia multũ destituitur, si una sine altera teneatur. Sed circa subditos suos inesse rectoribus debet & iustè consolans misericordia, & piè sæ-

A uiens disciplina. Hinc est quòd semiuiui illius uulneribus qui à Samaritano in Luc. 10.
stabulum ductus est, & uinum adhibetur & oleum: ut per uinum mordeantur uulnera, per oleum foueantur: quatenus unusquisque qui sanandis uulneribus præest, in uino morsũ districtionis adhibeat, in oleo mollitiem pietatis: per uinum mundentur putrida, per oleum sananda foueantur. Miscenda est ergo lenitas cum seueritate, faciendúmque quoddam ex utraque temperamentum: ut neque multa asperitate exulcerẽtur subditi:
B neque nimia benignitate soluãtur. Hoc nimirum illa tabernaculi arca significat: in qua cum tabulis uirga simul ac manna est: quia cum Scripturæ sacræ scientia est in boni rectoris pectore, si est uirga districtionis, sit & manna dulcedinis. Hinc etiam Dauid ait: Virga tua & baculus
tuus ipsa me cõsolata sunt. Virga etenim Psal. 22.
percutimur: & baculo sustentamur: Si ergo est districtio uirgæ quæ feriat, sit & consolatio baculi quæ sustentet. Sit itaq; amor, sed non emolllliens: sit rigor, sed non exasperans: sit zelus, sed non immo
C deratè sæuiens: sit pietas, sed non plus quàm expediat parcens. Intueri libet in Moysi pectore misericordiam cum seueritate sociatam. Videamus amantem piè, & districtè sæuientem. Certè cùm Israeliticus populus ante Dei oculos penè inueniabilem contraxisset offensam, ita ut
eius rector audiret: Descende, peccauit Exod. 32
populus tuus, ac si ei diuina uox diceret, Qui in tali peccato lapsus est, iam meus non est, atque subiungeret, Dimite me, ut irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem ma-
D gnam, ille semel & iterum pro populo cui præerat, obicem se ad impetum Dei irascentis opponens ait: Aut dimitte eis hãc noxã: aut si nõ facis, dele me de libro tuo quẽ scripsisti. Pẽsemus ergo quibus uisceribus eundem populum amauit: pro cuius uita de libro uitæ deleri se petijt. Sed tamen iste qui tanto eius populi amore constringitur, contra eius culpas pensemus quanto zelo rectitudinis accendatur. Mox enim ut petitione prima, ne delerent, culpæ ueniã obtinuit, ad eundẽ populũ ueniens ait: Ponat uir gladiũ

suum super femur suum, ite & redite de porta usq; ad portam per medium castrorum: & occidat unusquisque fratrem & amicum & proximum suum. Ceciderūtque in die illo quasi uigintitria milia hominum. Ecce qui uitam omnium etiam cum sua morte petijt, paucorum uitam gladio extinxit. Intus arsit ignibus amoris: foris accensus est zelo seueritatis. Tanta fuit pietas, ut se pro illis coram Domino morti offerre nō dubitaret: tanta seueritas, ut eos quos diuinitus feriri timuerat ipse iudicij gladio feriret. Sic amauit eos quibus præfuit ut pro eis nec sibi parceret: & tamen delinquentes sic persecutus est quos amauit, ut eos ēt dño parcēte prosterneret. Vtrobiq; legatus fortis, utrobique mediator admirabilis: causam populi apud Deum precibus, causam Dei apud populum gladijs allegauit. Intus amans diuinæ iræ supplicando obstitit: foris sæuiens culpā feriendo consumpsit. Succurrit citius omnibus ostensa morte paucorum. Et idcirco omnipotens Deus fidelem famulum suū citius exaudiuit agentem pro populo: quia uidit quid super populum acturus esset ipse pro Deo. In regimine ergo populi utrunque Moyses miscuit, ut nec disciplina deesset misericordiæ, nec misericordia disciplinæ. Vnde hic quoq; iuxta utranque uirtutem dicitur: Cumque sederem quasi rex circumstante exercitu, eram tamen mœrentium consolator. Sedere quippe circumstante exercitu, uigor est ac disciplina regiminis: mœrentium uerò corda consolari, ministerium pietatis. Sed quia inter hæc necesse est, ut expositionis sermo ad spiritalem intelligentiam recurrat: sancta Ecclesia ab aduersarijs suis extremis temporibus pressa, reminiscitur transacti iura regiminis: reminiscitur & quanta afflictis exhibuerit beneficia pietatis. Cuius uidelicet disciplina & misericordia tunc à leuibus irridetur. Vnde & subditur:

A

CAPVT TRIGESIMVM

TEXTVS BEATI IOB.

NVNC autem derident me iuniores tempore, quorum non dignabar patres ponere cū canibus gregis mei. Quorum uirtus manuum mihi erat: pro nihilo: & uita ipsa putabantur indigni. Egestate & fame steriles: qui rodebant in solitudine, squalentes calamitate & miseria. Et mandebant herbas & arborum cortices: radix iuniperorum erat cibus eorum. Qui de conuallibus ista rapientes, cum singula reperissent, ad ea cum clamore currebant. In desertis habitabant torrentium, & in cauernis terræ, uel super glareā. Qui inter huiusscemodi lætabant: & esse sub sentibus delicias computabāt. Filij stultorū & ignobiliū, & in terra penitus nō parentes. Nunc in eorum canticum uersus sum: & factus sum eis in prouerbium. Abominantur me, & longè fugiunt à me: & faciem meam cō spuere nō uerentur. Pharetrā enim suam aperuit, & afflixit me: & frenū posuit in os meū. Ad dextrā Oriētis calamitates meæ ilicò surrexerunt. Pedes meos subuerterūt: & oppresserunt quasi fluctibus semitis suis. Dissipauerūt itinera mea, insidiati sunt mihi, & præualuerunt: & non fuit qui ferret auxiliū. Quasi rupto muro & aperta ianua irruerunt super me: & ad meas miserias deuoluti sunt. Redactus sum in nihilum. Abstulit quasi uentus desiderium meū: & uelut nubes pertransijt salus mea. Nunc autem in memetipso marcescit anima mea, & posident me dies afflictionis. Nocte os meum perforatur doloribus: & qui me comedunt,

B

C

D

dunt, non dormiunt. In multitudine eorũ consumitur uestimentũ meũ: & quasi capitio tunicæ succinxerũt me. Comparatus sum luto, & assimilatus sum fauillæ & cineri. Clamo ad te, & non exaudis me: sto, & non respicis me. Mutatus es mihi in crudelem: & in duritia manus tuæ aduersarius mihi. Eleuasti me, & quasi super uentum ponens elisisti me ualidè. Scio quia morti trades me: ubi constituta est domus omni uiuenti. Veruntamen non ad consumptionẽ emittis manum tuã: & si corruerint, ipse saluabis. Flebã quondã super eo qui afflictus erat & compatiebatur anima mea pauperi. Expectabam bona, & uenerũt mihi mala: præstolabar lucẽ, & eruperunt tenebræ. Interiora mea efferbuerũt absque ulla requie, præuenerũt me dies afflictionis. Mœrens incedebã: sine furore consurgens in turba clamabam. Frater fui draconum: & socius struthionum. Cutis mea denigrata est super me: & aruerunt ossa mea præ caumate. Versa est in luctum cithara mea: & organum meum in uocem flentium.

Quòd hæreticorum derisio nullius est inter patres authoritatis. Cap IX.

NVnc autem derident me iuniores tempore.] Omnes hæretici ætati uniuersalis Ecclesiæ comparati iuniores, tempore congruè uocantur: quia ipsi ab ea, non autem ipsa egressa est ab illis. Vnde rectè quoq; per Ioannem dicitur: A nobis exierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum. (1. Ioan. 2) Iuniores ergo tempore sanctam Ecclesiam irrident: cum hi qui ab ea egressi sunt, doctrinæ eius uerba despiciunt, de quibus adhuc subditur: Quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei.] Quis est grex sanctæ Ecclesiæ, nisi multitudo fidelium? Vel qui alij huius gregis canes uocãtur, nisi doctores sancti: qui eorundem fide-

A lium custodes extiterunt? Qui dum pro Domino suo diurnis nocturnisque uigilijs intenti clamauerunt: magnos, ut ita dixerim, latratus prædicationis dederũt. De quibus eidem Ecclesiæ per Psalmistã dicitur: Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso. (Psal. 67) Nonnulli quippe ab idolorũ cultib. reuocati, facti sũt pdicatores Dei. Lingua ergo anum Ecclesiæ ex inimicis prodit: quia conuersos gẽtiles Dominus etiam prædicatores facit. Vnde Iudęorum tarditas, qui pro Deo loqui noluerunt, increpante Propheta repre-
B henditur, qui ait: Canes muti, non ualentes latrare. (Esa. 56.) Patres uerò hæreticorum, dicimus eos uidelicet quos hæresiarchas uocamus: de quorum peruersa prædicatione, id est, locutionis semine, sequentes sunt populi in errore generati. Sancta ergo Ecclesia cum canibus gregis sui hæreticorum patres ponere dedignatur: quia inuentores errorum dijudicando respuit, eosque inter ueros patres numerare contemnit. Qui etsi quosdam uisi sunt à gentilitatis errore reuocasse, quorundã mores ad honesta agenda docuisse: pro
C eo tamen quòd de Deo recta non senserunt, eos cum canibus gregis sui non ponit: quia cum rectis prædicatoribus nõ asscribit. Liquet enim quòd Arrius, Fotinus, Macedonius, Nestorius, Euthychius, Dioscorus, Seuerus, multique his similes docendo atque suadendo conati sunt patres uideri: sed errores eorum sancta uniuersalis Ecclesia districta seueritate diiudicans, eos inter custodes gregis sui non numerat, quos eiusdem gregis unitatem dissipantes damnat. De quibus uoce Pauli Ephesijs dicitur: Scio
D quia post discessum meum ingredientur ad uos lupi graues, non parcentes gregi. (Act. 20.) Et quia nonnunquam hæretici quanto magis in perfidiæ errorẽ dilabunt, tanto amplius in exteriori sese operatione custodiũt, ita ut agere p cæteris magna uideantur: sancta uniuersalis Ecclesia cuncta eorum opera despicit, quæ ex authoritate fidei non prodire perpendit. Vnde rectè quoque beati Iob uoce subiungitur: Quorum uirtus manuum erat mihi pro nihilo: & uita ipsa putabantur indigni.] Virtus quippe in manu, est ma-

 gnitudo

gnitudo in operatione. Sed uirtus manuum hæreticorum sanctæ Ecclesię pro nihilo ducitur: quia nullius esse meriti conspicit uera fide perdita quicquid operantur. Charitatem quippe Dei & proximi deserunt, qui & de Deo falsa sentiũt, & à proximis iurgando diuiduntur. Sed uirtutem manuum sine charitate testatur prædicator egregius non ualere, qui ait: Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperũ & si tradidero corpus meũ ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Nonnunquam

8 uerò hæretici signa quoque ac miracula faciunt: sed ut hic præmia afflictionis suæ, abstinentiæque recipiant, uidelicet

Matt. 7 laudes quas quærunt. Vnde & redemptoris uoce dicitur: Multi mihi dicent in illa die, domine domine, nonne in nomine tuo ꝓphetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo uirtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis: quia non noui uos: discedite à me qui operamini iniquitatem. Qua nimirum sententia quid datur intelligi, nisi ut in hominibus charitatis humilitas non autem debeant uirtutum signa uenerari? Vnde nunc sancta Ecclesia etiam si qua fiant hæreticorum miracula despicit: quia hæc sanctitatis specimẽ nõ esse cognoscit. Probatio qppe sctitatis non est signa facere, sed unumquenque ut se diligere: de Deo autem uera cognoscere, de proximo uerò meliora quàm de semetipso sentire. Nam quia uera uirtus in amore est, non autem in ostensione miraculi: ueritas demonstrat, quę ait: In hoc

Ioan. 13 cognoscent omnes quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis adinuicẽ. Qui enim non ait, In hoc cognoscetur quia mei discipuli estis, si signa feceritis: sed ait, Si dilectionem habueritis adinuicem: apertè indicat, quia ueros Dei famulos non miracula, sed sola charitas probat. Testimonium ergo superni discipulatus, est donum fraternæ dilectionis. Quam uidelicet dilectionem quia omnes hæretici habere refugiunt, dum ab uniuersalis Ecclesiæ unitate diuiduntur, iure de eis dicitur: quorum uirtus manuum erat mihi pro nihilo. Et quia ad eadem signa quæ exhibent, nulla hu-

A militate concordant, rectè subditur: Et uita ipsa putabantur indigni. Vel certè omnes hæreticos sancta Ecclesia uita ipsa fatetur indignos: quia nimirum sub nomine Christi militant contra nomen Christi. De quibus adhuc subditur:

Quòd hæretici quo de Deo plus uolunt sapere, eo plus amittunt. *Cap. X.*

EGestate & fame steriles.] Omnes hæretici dum in sacro eloquio plus se-

B creta Dei studẽt perscrutari quàm capiũt, fame sua steriles fiunt. Neq; enim ea quęrunt ex quibus semetipsos ad humilitatẽ erudiant, mores in tranquillitate disponant, patientiam seruent, longanimitatem exhibeant: sed ea solummodo, quæ eos doctos atq; loquaces demonstrent: illa scire appetunt, ex quibus singulariter eruditi uideantur. Plerunque enim audacter de natura diuinitatis tractant, cum semetipsos miseri nesciant. Egestate ergo ac fame sua steriles fiunt: quia ea perscrutari desiderant, ex quibus bonæ uitæ ger-

C mina non producant. Vltra se quippe sunt quæ perscrutantur: dumque ad hoc tendunt quod comprehendere nequeũt, ea cognoscere negligunt ex quibus erudiri potuerant. Quam bene eorum audaciam prædicator egregius refrenat, dicens: Non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Hinc Sa- Rom. 12.
lomon ait: Prudentiæ tuæ pone modũ. Prou. 23
Hinc rursum dicit Mel inuenisti, come- Prou. 25
de quod sufficit tibi: ne forte saturatus euomas illud. Dulcedinem quippe spiritalis intelligentiæ, qui ultra quàm capit

D comedere appetit, etiam quod comederat euomit: quia dum summa intelligere ultra uires quærit, etiam quæ bene intellexerat amittit. Hinc rursum dicit Sicut qui mel multum comedit, nõ est ei bonũ: sic qui perscrutator est maiestatis, opprimitur à gloria. Gloria quippe inuisibilis conditoris, quæ moderate inquisita nos erigit, ultra uires perscrutata premit. Itaque hæretici quia de sublimitate intelligentiæ quanto amplius repleri ambiunt, tanto amplius inanescunt, bene de eis dicitur. Egestate & fame steriles.

Immo-

Immoderatis nanq; ausibus cognitionis supernæ scientiam quo plus appetunt,
9 plus amittunt. At contrà hi qui in sancta Ecclesia ueraciter sunt humiles, & ueraciter docti, norunt de secretis cœlestibus & quædam considerata intelligere, & quædam non intellecta uenerari, ut & quæ intelligunt, ueneranter teneant: & quæ necdum intelligunt, humiliter expectent. Vnde nobis per Moysen dicitur:
Exo.12. Vt comedentes agnum, quicquid de eo reliquum fuerit, igni comburamus. Agnum quippe comedimus, cum multa Dominicæ humanitatis intelligendo recondimus in uentrem mentis. Ex quo quædam nobis remanent quæ comedi nequeunt, quia multa adhuc de illo restant quę intelligi nequaquam possunt. quæ tamen igne comburenda sunt: quia ea quæ capere de illo non possumus, humiliter sancto Spiritui reseruamus. quæ plerunq; humilitas ea etiam electorum sensibus aperit, quę ad intelligendum impossibilia esse uidebantur. Nam peruersæ hæreticorum mentes dum sibi superbè intellectum tribuunt, quasi certas dare sententias etiã de incognitis præsumũt. unde fit ut ipsa eos elatio quę intus apud semetipsos eleuat, à ueritate foras reppellat: uixque in dictis Dei exteriora capiãt, qui se secreta spiritalia penetrasse singulariter putabant: Vnde hic quoq; subditur:

Quòd hæretici ad medullam Scripturæ sacræ non perueniãt, sed corticem eius rodant: & uix exteriora eius agnoscant. Caput XI.

QVi rodebant in solitudine, squalentes calamitate & miseria: & mandebant herbas & arborum cortices.] Rodi solet quod comedi nõ potest. Hæretici autem quia Scripturam sacram intelligere sua uirtute moliuntur, eam proculdubio apprehendere nequaquam possunt: q̃ dũ non intelligunt, quasi nõ edunt. Et quia per supernam gratiam nõ adiuti hanc comedere nequeunt, quasi quibusdam illam nisibus rodunt. Exterius quippe illam contrectant, cum quidem conantur: sed non ad eius interiora perueniunt. Qui quia ab uniuersalis Ecclesiæ societate disiuncti sunt: non quoli-

A bet rodere, sed in solitudine memorantur. Ad quam nimirũ solitudinem quia prædicatores falsi sequaces suos traherẽt, longè antè ueritas præmonuit, dicens: Si dixerint uobis: ecce in deserto est, nolite exire. Mat.24 Qui rectè perhibentur calamitate & miseria squalidi: quia & morum sunt pernicie, & sensuum prauitate despecti. qui herbas quoque & arborum cortices mandunt: quia elationis suæ obice repulsi, in sacro eloquio magna & intima percipere nequeunt: sed uix in illo quædam tenera & exteriora cognoscunt. Per
B herbas quippe dicta planiora: per arborũ cortices patrum eloquia exteriora signantur. qui ergo ea scire appetunt, ex quibus docti nequaquam sint, sed esse uideãtur: dum in sacris uoluminibus uim charitatis erga Deum ac proximum medullitus non exquirunt, quasi herba uel cortice pascuntur: quia uel ima uel exteriora sunt, quæ mentes superbientiũ nutriũt. Vel certè herbas mandere, est de Scriptura sacra minima præcepta seruare, maiora contemnere. Quos bene ueritas increpat, dicens: Væ uobis Scribæ & Pharisæi
C hypocritæ, qui decimatis mentam & anethum & cuminum: & reliquistis quæ grauiora sunt legis. Mat.23 Qui arborum quoq; cortices mandunt: quia sunt nonnulli qui in sacris uoluminibus solam literę superficiem uenerantur, nec quicquam de spiritali intellectu custodiunt: cum nihil in uerbis Dei amplius nisi hoc qd' exterius audierint, esse suspicantur. Quos tamen in cunctis erroribus suis inanis gloriæ appetitus possidet, eosq; honoris ambitus captiuos tenet: & plerunq; per ipsa quæ loquuntur, nihil aliud quàm terre-
D na lucra appetunt. De quibus per Paulũ dicitur: Huiusmodi enim Christo Domino non seruiunt, sed suo uentri. Rom.16 Phil.3 Vnde rectè quoque subiungitur:

Quòd hæreticorum intentio in auaritia sit: de cuius radice punctiones peccatorum nascuntur. Cap. XII.

ET radix iuniperorum erat cibus eorum.] Arbor namq; iuniperi pro folijs pũctiones habet. Sic quippe sunt hirsuta q̃ p̃fert, ut spinis similia cõtrectantẽ

pungere ualeant. Spina uerò est omne
peccatum: quia dum trahit ad delectatio-
nem, quasi pungendo lacerat mentem.
Vnde iusti uoce & pœnitentis dicitur:
Psal. 31 Conuersus sum in ærumna mea, dum
confringitur spina: quia scilicet mens ad
lamentum uertitur, ut peccati punctio
pœnitendo frangatur. In translatione ue-
rò alia non cõfrigi spina phibetur: q ui-
delicet ab eodem sensu non dissonat. qa
pœnitẽtis animus ad luctum dicitur, dũ
perpetrata culpa in memoria fixa retine-
10 tur. Quid ergo per radicem iuniperi, nisi
auaritia designatur, ex qua peccatorum
omnium spinæ producuntur? De qua
1. Tim. 6 per Paulum dicitur. Radix omnium ma-
lorum est cupiditas. Ipsa quippe latenter
oritur in mente, sed punctiones peccato-
rum omnium patenter producit in ope-
re. Quas uidelicet punctiones ab hac ra-
dice surgentes statim prædicator egre-
gius insinuat, cùm subdit: Quam quidã
appetentes errauerunt à fide, & inserue-
runt se doloribus multis. Qui enim mul-
tos dolores dixit, quasi nascẽtes innotuit
ex hac radice punctiones. In iuniperis er
go peccata: in radice uerò iuniperorum
quid aliud quàm auaritiam, id est mate-
riam intelligimus peccatorum? Quia igi-
tur plerunque hæretici sola in uerbis
suis exteriora lucra sectantur: nec igno-
rant quia peruersa astruunt, sed erroris
prædicamenta non deserunt, dum sum-
ptus percipere quasi doctorum uolunt:
bene de eis sancti uiri nunc uoce dicitur,
Et radix iuniperorum erat cibus eorum:
quia dum totis mentis suæ sensibus aua
ritiam cogitant, quasi eo alimento uescũ
tur, de quo nasci proculdubio peccatorũ
sequentium punctiones solent. Qui si
quando in sacro eloquio quædam quasi
prudenter inueniunt, quæ dum non in-
telligunt, pro suis esse assertionibus su-
spicantur: mox miseris auditoribus suis
quorum non animas sed substantias ap-
petunt, hæc uociferantes aspergunt. Vn-
de congruè subinfertur:

*Quod hæretici de humilitate sanctæ Scri-
pturæ aliqua testimonia extorquentes, quasi
uictores exclamant: & ubi deest auctorita-
tis occasio, quæ male sentiant, clanculo per-
suadent.* Caput XIII.

A QVi de cõuallibus ista rapientes, cũ
singula reperissent, ad ea cum cla-
more currebant.] De conuallibus
illa rapiunt: quia hæc de humilibus di-
ctis patrum, superbo spiritu colligunt,
quæ dum pro suis se partibus inuenisse
gloriantur, ad ea cum clamoribus cur-
runt: quia uidelicet omne quod sentiũt,
appetitu laudis ad aures hominum diffa
mare conantur. Sequitur: In desertis ha-
bitabant torrentium, & in cauernis ter-
ræ uel super glaream.] Torrentes dici-
mus riuos qui aquis hyemalibus colligũ-
B tur: quia certis etiam temporibus arescũt.
Iure itaque inuentores peruersorum dog
matum torrentes uocantur: quia à calo
re charitatis frigidi, quasi in torpore tem
poris hyemalis excresunt: quia non per-
petua plenitudine profluunt, sed catholi
corum allegationibus quasi æstiuis soli-
bus exciccantur. Et quidem inuentores
peruersorum dogmatum contra sanctam
Ecclesiam exorti, feruore iam ueritatis ex
tincti sunt: sed tamen eorum discipuli ea
quæ illi docuerunt, tenere ac defendere
non desistunt. Hi ergo qui illorum se-
C quuntur errores, in desertis torrentium
habitant: id est in eorum prædicatione
confidunt, quorum eloquia catholi corũ
iam responsione & rationacione siccata
sunt. Quid uerò aliud cauernas terræ quã 11
occultas hæreticorum prædicationes ac-
cipimus? Sic enim hæretici inter se clan-
destinis conuenticulis coeunt: ut errori
suo reuerentiam, quam ex ratione non
ualent, præbeant ex occultatione: & in
firmis animabus prauitatis sermo tanto
reuerendus appareat, quanto secretus.
Vnde apud Salomonem mulier ex typo Prou. 9.
D hæreseos dicit: Aquæ furtiuæ dulciores
sunt, & panis absconditus suauior, quæ
occulta scilicet prædicamenta detestatur
ueritas dicens: Si quis uobis dixerit ecce
hic est Christus, aut ecce illic, nolite crede Mat. 24
ri. Et rursum: Si dixerint uobis: ecce in
deserto est, nolite exire: ecce in pene-
tralibus, nolite credere. Sicut enim ful-
gur exit ab oriente, & paret usque in oc
cidentem: ita erit & aduentus filij homi-
nis. Hoc itaque illic in penetralib. quod
hic dicitur in cauernis. In cauernis ergo
hæretici habitant: quia plerunque erro-
rem

rem suum secretis prędicationibus occultant: ut quo se doctioribus prudentoribusque non indicant, eo ad se uehementius imperitos trahant. Vnde bene etiam subinfertur: Vel super glaream.] Glareā quippe illos minutissimos lapides dicimus, quos aqua pluuialis trahit. Doctores igitur peruersorum dogmatum super glaream habitant: quia illas hominum mentes trahunt, quæ nulla grauitatis stabilitate solidant: quas uelut de loco semper ad locū flumina errorū ducunt. Vnde prædicator egregius cum auditores suos non temporaliter duci, sed forti cuperet grauitate solidari, admonuit dicēs: Vt iā non simus paruuli fluctuantes, nec circūferamur omniuento doctrinæ. Sancta itaque Ecclesia ab aduersarijs ad modicum depressa, cum sibi audaces errantium mētes insultare conspexerit: quæ eorum conuersatio fuerit, ad memoriam reducit, dicens: In desertis habitant torrentium: & in cauernis terræ, uel super glaream. quia enim eorum peruersa prædicatio amisso igne chatitatis ex frigore mentis conualuit, profectò in torrentium desertis habitauit. quia uerò aperta & libere non fuit, in cauernis latuit. Quia autem plebem non fixam sed mobilem tenuit: non super petra, sed super glaream mansit. De quibus adhuc subditur:

Quòd heretici delicias æstimant, cum errori suo quos dicipiunt assciant, Cap. XIIII.

QVi inter huiuscemodi lætabantur: & esse sub sentibus delicias computabant.] quid nomiue sentium, nisi eas quas iam supra diximus, punctiones peccatorum intelligimus? quia autem peruersæ mentes gaudent in iniquitatibus quas flere debuerunt: omnes hæretici tanto se inani lætitia extollunt, quanto magis ad peiora conualescunt, atque esse sub sentibus delicias deputant: quia inde peruersam mentem ad gaudium subleuant, unde spinas peccatorum portant. Nam si quando ad errorem suum ualuerint quempiam trahere, sese per lætitiam iactant: atque unde sibi peccata quotidie etiam alios perdendo congregant, inde se esse quasi duces ad iustitiam exultant. Bene ergo dicit: qui inter huiuscemodi

A lætabantur: & esse sub sentibus, delicias computabāt. Trahunt enim quos ualēt ad perditionem suam: & se sub peccatis esse, uel culpis culpas addere non credūt: sed uirtutum opulentiam cumularet:

Quòd imitatores reproborum filij eorum dicantur stulti, quia erronei: ignobiles, quia à generositate cœlesti immunes, Cap. XV.

FIlij stultorum & ignobilium: & in terra penitus non parentes.] Eorum uidelicet filij, qui fuerūt errorum magistri.
B Filij igitur dicuntur, non de eorum semine, sed de imitatione generati: qui docendo peruersa, stulti fuerunt per ignorantiā uiuēdo nequiter, ignobiles p actioné. qui redēptori nr̄o nulla sapiētiæ nulla uitæ cognati e cōiūcti sunt. De quo Salomonis uoce in laude sanctæ Ecclesiæ dicitur: Nobilis in portis uir eius. Hi itaque Prou. 31
quia peruersa errantium exempla secuti
C sunt, filij stultorum & ignobilium esse memorantur. Rectè autem subiungitur: Et in terra penitus non parentes, Quia dum hic uideri aliquid appetunt, nimirū à terra uiuentium exortes fiunt. Sed hoc quod in hæreticorum typo diximus: omnino nil obstat si etiam de peruersis atque carnalibus, quamuis in recta fide positis, sentiamus. Neque enim sancta electorum Ecclesia solos sibi aduersarios deputat, qui ab eius fide positi extra dissentiunt, sed eos quoque qui uitam illius malè uiuendo interius premunt. Contempletur
D igitur ærumna irruentis aduersitatis afflicta, quomodo prosperitatis suæ tempore, iniquorum & intra se uiuentium prauitate grauata sit. Contēpletur quòd exigentibus meritis quorundam non iniustè in illa uita turbata sit omnium, & dicat: Qui rodebant in solitudine: squalentes, calamitate & miseria.] Sicut in prima huius operis parte præfatus sum: per uirtutem contemplationis non nunquā solet intelligi solitudo mentis. Sed hoc in loco cum solitudo per obiurgationem dicitur: quid aliud quam boni destitutio demonstratur? Vnde & sub Iudææ typo Hieremias peccatoris animam deplorat, dicens: Quomodo sedet sola ciuitas

Thren. 1 plena populo? Sed cum per beatum Iob de prauis dicitur Rodebāt in solitudine: Psa. 72 libet intueri hoc etiam quod per Psalmistam dictum est: Inimici eius terram lingent. Duo quippe sunt genera hominum 12 ambitioni suæ seruientium: unum uidelicet quod semper ad auaritiam blandimentis utitur linguæ, aliud uerò quod aperta ui intendit rapinę. Nam rodimus, cum aliquid exterius forti adnisu atterimus. Lambitur enim quando hoc quod edi facile non potest, impressa linguæ lenitate gustatur. Omnes igitur etiam sub specie fidei prauè uiuentes, qui aliena appetunt, sed ea quæ appetunt rapere nequaquam possunt: blandis enim sermonibus, & quasi mollitie dulcedinis concupita abstrahere conātur: quid aliud quàm terram lingunt? quia terrena quæq; quæ uirtute nequeunt auferre, mollitie linguę moliuntur. qui uerò in hoc mundo aliqua potestate suffulti sunt, & cōcupiscentes aliena, blandiri quidem ex fraude despiciunt, quia etiam iniusto robore possunt implere quod uolunt: hi hoc quod appetunt, non lambunt, sed rodunt: quoniam propinquorum uitam fortitudine uirium uelut adnisu dentium demoliuntur. Conspiciat itaque sancta Ecclesia ueras diuitias æternæ patriæ: conspiciat frequentiam supernorum ciuium: cōspiciat in electis suis cultum mentis, & innumerabilium dona uirtutum: atque ab eis ad prauorum uitam omni bono destitutam, mentis oculum reuocet: & ex illorū comparatione uideat, qualiter ista cunctis uirtutibus sit uacua: quia superna deseruit, & infima concupiuit. Videat quō plerunque id quod appetit, si fortasse præualeat, etiam uiolenter rapit. Videat tales se quasi intra se positos diu tolerasse: atque ex eorum culpis usq; ad bonorum quoque pericula ac detrimenta peruenisse, & dicat: qui rodebant in solitudine. ac si apertè conqueratur dicens: Aliena etiā uiolenter rapiendo nō roderēt, nisi prius ipsi in interioribus suis soli ac uacui à uirtutum cultura remanerent. Bene autem eorum qualitatem explicat dicens: Squalentes calamitate & miseria. Aegra nāque caro si studiosè curari negligitur, squalore desuper ducto in infirmitate de

A terius grauatur: & dum calamitati ægritudinis negligentiæ miseria additur, grauior molestia oborto squalore toleratur. Natura igitur humana bene condita, sed ad infirmitatem uitio propriæ uoluntatis lapsa in calamitatem cecidit, qua pressa innumeris necessitatibus, nihil in hac uita nisi unde affligeretur, inuenit. Sed cum eisdem naturæ nostræ necessitatibus plerunque plusquam expedit deseruimus, mentisque curam negligimus, ex miseria negligentiæ, infirmitati nostræ addimus squalorem culpæ. Ne B cessitates nanque naturales hoc habere ualde periculosum solent, quod sæpe in eis minimè discernitur, quid circa illas per utilitatis studium, & quid per uoluptatis uitium agatur. Crebrò enim occasione seductionis inuenta, dum necessitati debita reddimus, uoluptatis uitio deseruimus, & infirmitatis uelamine ante discretionis oculos excusatio nostra se palliat, ac quasi sub patrocinio explendæ utilitatis occultat. Infirmitatem uerò naturæ nostræ per negligentiam relaxare, nihil C est aliud quàm calamitati miseriam addere, ac uitiorum squalorem ex eadem miseria multiplicare. Vnde sancti uiri in omne quod agunt, studiosissima intētione discernunt, ne quid plus ab eis naturę suæ infirmitas quàm sibi debetur exigat: ne sub necessitatis tegmine in eis uitium uoluptatis excrescat. Aliud enim ex infirmitate, aliud ex tentationis suggestione sustinent, & quasi quidam rectissimi arbitri inter necessitatem uoluptatemq; constituti, hanc consolando subleuant, illam premendo frenant: Vnde fit, ut & si infir D mitatis suæ calamitatem tolerent, tamen ad squalorem miseriæ per negligentiam nō descendant. Hoc ipsum enim esse in calamitate, est necessitates naturæ ex carnis adhuc corruptibilis infirmitate sustinere. Quas uidelicet necessitates cupiebat euadere qui dicebat, De necessitati- Psal. 70 bus meis eripe me. Sciebat enim plerunque uoluptatum culpas ex necessitatum occasione prorumpere, & ne quid sponte illicitum admitteret, hoc ipsum satagebat euelli quod nolens ex radice tolerabat. At contrà praui gaudent in his corru-

corruptionis suæ necessitatibus: quia nimirum eas ad usum uoluptatum retorquent. Cum enim reficiendis cibo corporibus naturæ seruiunt: per delectationem gulæ, in uoluptatis ingluuie distēduntur. Cum tegendis membris uestimēta quærunt, non solum quę tegant, sed etiam quę extollant expetunt: & contra torporem frigoris non solum quæ per pinguedinē muniant, sed etiam quę per mollitiem delectent: nō solum quæ p mollitiem tactum mulceant, sed etiam quæ per colorem oculos seducant. Necessitatis igitur causam in usum uoluptatis uertere, quid est aliud quam calamitati suæ squalorem miserię sociare? Pressa itaque tempore aduersitatis Ecclesia, reminiscatur eorum ex quorum merito talia sustinet, & dicat: qui rodebant in solitudine, squalentes calamitate & miseria. Calamitate scilicet non squalerent, si in istis necessitatibus uoluptatum miseriam non superadderent. quas uidelicet necessitates ex parentis primi culpa meruimus. Hi uerò qui calamitati suæ miseriā adiungunt: ex cruciatu pœnæ ad augmenta prorumpunt culpę. Sed utinam tales cum ad melius permutari despiciunt: ita peruersa agerent, ut non ea etiam alijs propinarent. Vtinam illis mors sua sola sufficeret: & non uirulentis persuasionibus alienam etiam uitam necarent. Inuident enim alios esse quod non sunt: dolent alios adipisci quod perdunt. Nam si qua fortè in aliorū actibus exoriri bona cōspiciūt: mox ea manu pestiferæ exprobrationis euellunt. Vnde & sequitur:
13 Et mandebant herbas & arborum cortices] Quid enim per herbas nisi tenera ac terræ proxima bene inchoantium uita? & quid per arborum cortices nisi exteriora opera eorum qui iam sublimia appetunt, designantur? Praui nanque cum recta incipientes aspiciunt, aut ridendo, aut quasi consulendo contradicunt. Cum uero iam quosdam pensant ad summa proficere: quia eorum profectus funditus dissipare nequeunt, à quibusdam illos suis operibus diuertunt. Herbas itaque eis & arborum cortices mandere, est, uel studia bene inchoantium uel operationes quorundam iam more arborum ad superiora tendentium, pestiferis persuasionibus quasi quibusdam malitiæ suæ dentibus dissipare. Herbas mandunt reprobi, cum infirmorum initia irridendo cōsumunt. Arborum quoque cortices mandunt, cum manu peruersi consilij à uita rectè credentium, tegmen bonorum operum subtrahunt. Hos autem in quibusdam actibus uelut arbores expoliant, illos uerò uelut herbas) quia despicientes trahunt) quasi quæ calcant comedunt. Quorundam iam fortitudinem in alta resurgentem ex parte demoliuntur, quorundam uerò teneritudinem adhuc in imis positam penitus conterunt. Dicat igitur: Mandebant herbas & arborum cortices: quia prauis irrisionibus in nonnullis exteriora opera, in nonnullis autem per spem uirentia corda dissipabant. Vel certè herbas mandere, est leuia quædam ac tenera de antiquis patribus imitari. Arborum uerò cortices edere, est eorum opera superficie tenus agere, sed intentionem rectam in eisdem operib non tenere. Sunt enim nonnulli, qui dum præsentis mundi gloriam eiusdem mundi actionibus adipisci non possunt, speciem sanctitatis appetunt, habitum uenerationis sumūt, imitatores antiquorum patrum uideri concupiscunt: & quædam quidem parua ac leuia peragunt, sed eorum fortia & quæ ex solius charitatis radice prodeunt, imitari contemnunt. Hi uidelicet herbas edunt: quia magna negligunt, & uilibus satiantur. Plerunque tamen etiam quædam quasi robustiora opera exercent: sed intentionem rectam in eisdem operibus non tenēt. Quibus profectò arborum cortices mandere, est exteriores electorum actus assumere: & intentionem bonam in bonis actibus non habere. Dum enim pro humana laude recta opera exquirunt: sed imitari cor rectè operantium negligunt, ex solis arborum corticibus replentur. Toto nanque desiderio præsentis uitæ gloriā uel abundantiam quærunt. Vnde & rectè subiungitur: Et radix iuniperorum erat cibus eorum.] Intus enim quamuis per fidem positi, dum plerunque auaritiæ cogitationibus seruiunt, quasi illud comedunt unde in extremo uitæ suppliciorum aspera profe

proferuntur. Qui dum frugem diuini eloquij non concupiscunt, sed ad rerum temporalium ambitum seruiunt: nequaquam pane tritici, sed radice iuniperi satiantur. Ipsi quippe eos ab imis atque infimis oborta occupant, quæ illos more iuniperi postmodum ex duritia tribulationum uelut ex asperitate foliorum pungant. Contemnentes nanque Deũ hic, minimè sentiunt quantum sit malum quod agunt. Adhuc enim iuniperi radicem comedunt: sed huius radicis quàm sint rami asperi, non attendunt: quia nimirum praua actio modò quasi ex radice delectat in culpa, sed postmodum quasi ex ramis pungit in pœna. Vbi & bene subiungitur: Qui de conuallibus ista rapientes, cum singula reperissent, ad ea cũ clamore currebant.] In comparatione uidelicet supernorum, omnis præsens uita conuallis est. Hi autem quia sublimia montium, id est fortia acta sanctorum cõtemplari nesciunt: semper in oblectatione infima quasi in conuallibus conuersantur: & dum quodlibet lucrum uel praui stipendij inueniunt, cum clamore currunt: quia hoc abstrahere etiam iurgando moliuntur. In conualle enim repertis singulis cũ clamore currere, est subortis causarum occasionibus etiam pro parua stipe litigare. Plerunque autem quem sanctum bona actio ostentat, oborta terreni commodi occasio examinat. Videas nanque nonnullos iam sublimia agere, iam in abstinétiæ, iam in doctrinæ opere patrum præcedentium exempla sectari: sed cùm repentè præsentis uitæ lucrum, quasi fructum conuallis inuenerint, ad hoc cum clamore currunt: quia quasi dirupta ad illud superductæ sanctitatis trãquillitate prosiliunt. Possunt quoque
14 per herbas atq; arborum cortices non solum, ut prædictum est, bonorum opera, sed in hac uita consolationes ac prosperitates intelligi. Sæpe enim omnipotens Deus electos suos cum donis interioribus ditat, exterioribus etiam honoribus subleuat. Cunq; eos præferendo cæteris honorabiles reddit, latius imitabiles ostẽdit: & nonnunquam praui eorum quidẽ uitam despiciunt, sed felicitatem in hoc mundo assequi concupiscunt. Quia igi͛ blandimenta hic transitoriæ consolationis quærunt, herbas comedunt: quia in cogitationibus suis exteriorem eorum gloriam meditantur, arborum cortices mandunt. Et quoniam in his omnibus soli auaritiæ rota intentione deseruiunt, radice iuniperi replentur. Quæ cuncta de conuallibus rapiunt: quia ex amore huius infimæ & corruptibilis uitę immẽsis cupiditatibus inardescunt. Et cum singula rapiunt, ad ea cum clamoribus currunt: quia uidelicet sanctorum patrum quorum merita adipisci non quærunt, loca eorum atque regimina apprehendere satagunt: & cum tranquillè nequeunt, hæc plerunque assequi, etiam dirupta cõcordiæ pace moliuntur. Qui pro eo quòd longè à patrum præcedentium actione disiuncti sunt, rectè subiungitur: In desertis habitabant torrentium: & in cauernis terræ, uel super glaream.] In bona etenim parte rectè torrentes, sanctos prædicatores accipimus: qui dum in præsenti uita diuinis nobis eloquiis influunt, aquarum multitudine quasi in hyeme colliguntur. Qui & æstiuo sole aduenien te se subtrahunt, quia cum æternæ patriæ lux emicuerit, prædicare cessabunt. Horum torrentium deserta, sunt uitæ temporalis commoda. Ea namque deserunt, & ad lucra se cœlestia adipiscenda conuertunt. Cuncta autem hæc torrens ille reliquerat, qui dicebat: Propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora. *Phil. 4.* Sed quia prauorum mentes ea in hac uita adipisci appetunt, quæ despiciẽtes iusti derelinquunt, in desertis torrentium habitare referuntur. Illa enim quæ sanctis indigna sunt, ipsi percipere pro magno concupiscunt. Cauernæ autem terræ, sunt cogitationes prauæ, in quib. se ab humanis oculis abscondunt. Praui quippe ut sunt, ab hominibus uideri refugiunt: dumque aliud quàm sunt simulant, sese in conscientię suæ latibulis quasi in cauernis occultant. Qui cuncta hęc non agerent, nisi de ęterna & solida uita desperarent, nisi in hoc incerto temporalitatis animum figerent. Vnde bene subditur: Vel super glaream. Glarea nanque est uita pręsens, quę indesinenter ad terminum suum ipso defectu mutabilitatis

tatis, quasi impulsu fluminis ducitur. Super glaream itaque habitare, est fluxui uitæ præsentis inhęrere: & ibi intentionem ponere, ubi gressum nequeat fixè stādo solidare. Est aliud in glarea quod nequaquam debeat tacendo prętereiri: quia cum pes in eius superficie ponitur, ipsa eius uolubilitate labitur, atque ad ima deuoluitur. Cui uidelicet rei in nullo discrepat uita prauorum: quia cum pro amore mundi aliqua student licita atque honesta agere, quasi planum in superficie pedem ponunt, sed repentè pes ad ima labitur: quia eorum actio dum plura semper appetit, usque ad iniqua & illicita descendit. Cum ergo sancta Ecclesia huius temporis contraria tolerat, ad uitam carnalium quos aduersos sibi etiam in prosperis sustinuit, per memoriam recurrat, & quorum merito hęc patiatur, agnoscat dicens: In desertis habitabant torrentium, & in cauernis terræ, uel super glaream. Quia enim patrum doctrinis destituti sunt, in desertis torrentium quia in occultis se cogitationibus tegūt: in cauernis terræ: quia uerò in pręsentis, seculi mobilitate intentione suam figere appetunt, super glaream habitare referuntur. Sed utinam tales, quia peccata nolunt impugnare tentantia, flendo tergerent uel commissa: utinam mala sua saltē perpetrata cognoscerent, atque sterili ficulneę cophinum stercoris, id est, infructuosę menti pinguedinem lamentationis admouerent. Sed habet hoc plerun-
15 que humanus animus proprium, quod mox ut in culpam labitur, à sui adhuc longius cognitione separet. Hoc ipsum nanque malum quod agit, menti se obicem ante oculum rationis interserit. Vnde fit ut anima prius uoluntariis tenebris obsessa, postmodum bonum iam nec quod quęrat agnoscat. quanto enim magis malis adhæret, tanto minus intelligit bona quę perdit. Lux quippe ueritatis quia subtiliter reproborum culpas examinat: quo habita negligitur, eo permittit districtus iudex ut nec amissa requiratur. & cum ab actu repellitur, fugit à sensu: ut cuius quasi facies in opere cōtemnitur, eius per recordationem iam nec terga uideantur. Hinc itaq; est quòd

A reprobi subiecti flendis sceleribus gaudent, de quibus per Salomonem dicitur: Qui lætantur cum malefecerint: & exultant in rebus pessimis. Hinc est quòd lachrymarum causas tripudiantes peragunt. Hinc est quòd mortis suę negocium ridentes exequuntur. Vnde hic quoque aptè subiungitur: Prou. 2.

Quòd peccatores flagitiorum consuetudinem quæ utique animam crebris punctionibus cruentant & lacerant, deliciosam putant. Caput XVI.

B QVi inter huiuscemodi lętabantur & esse subsentibus delicias computabant] Inter huiuscemodi lętantur: quia nimirum attendunt transitoria quę percipiunt, & intueri negligunt permanentia bona quæ perdunt. Cumq; amore temporalium flagrant, ueram lætitiam uolentes ignorant. Quam si studiosè cognoscere quęrerent, quam flenda sunt gaudia quę appetunt, uiderent. Sed dum meliora scire contemnunt, sola sibi uelut summa eligunt, quę uisibiliter ocu-
C lis fugaci seductione blandiuntur. Visibilia scilicet sequentes cor figunt: & tanto extrinsecus gaudent, quanto recordationem sui intrinsecus non habent. Miscentur tamen eorum gaudiis plerunque tri- 16
bulationes: atque ex rebus ipsis ex quibus superbiunt, flagellantur. Neq; enim sine grauibus curarum molestiis possunt temporalia quę appetunt, uel non habita quęrere, uel quæsita seruare: inter ęquales præstantiorem gloriam appetere: à minoribus reuerentiam plusquam opor-
D tet exigere, & minus quam debent eandem minoribus exhibere: plerunque potentiam per iniustitiam ostendere: semper praua agere: & tamen ne opinionem prauitatis habeant, formidolosè custodire. Hæc profectò omnia miseros pungunt: sed easdem punctiones ipso rerum temporalium uicti amore non sentiunt. Vnde & rectè nunc dicitur: Et esse sub sentibus delicias computabant: quia peccatorum delectationibus pressi, ex affectu uitæ præsentis quàm sint aspera quæ patiuntur, ignorant. Lætantur itaq; sub sentibus: quia rebus quidem temporalibus

bus gaudent: sed tamen dum dispensare sine tribulatione eadem temporalia non ualent, ea cura punguntur miseri qua premuntur. Manent sub sentibus, & hoc ipsum delicias æstimant: quia & dura quidem ex præsentis uitæ amore tolerãt: & tamen affectu nimiæ cupiditatis obligati, laborem eiusdem tolerantiæ uoluptatem putant. Vnde rectè Hieremias totius in se humanæ conuersationis speciem sumens, per lamentum queritur dicens: Inebriauit me absynthio. Vt enim in superiori iã parte prædiximus, ebrius quisque quod patitur nescit. Qui uerò absynthio inebriatur, & hoc quod sumpsit amarum est: & tamen non intelligit eandem amaritudinem qua repletur. Humanum igitur genus recto Dei iudicio in uoluptatibus suis sibi dimissum, atq; per easdem uoluptates spontaneis tribulationibus traditum, absynthio est ebriũ quia & amara sunt quæ pro huius uitæ amore tolerat: & tamen eandem amaritudinem cæcitate cupiditatis quasi insensibilitate ebrietatis ignorat. Mundi enim gloriam sitiens, dum multas pro ea tribulationes reperit, amarum est quod bibit. Sed quia hoc nimis inhianter sumpsit, eiusdem amaritudinis malum discernere iam præ ipsa ebrietate non sufficit Amãt
16 enim peruersi homines pro huius mundi gloria etiam tribulationes, cunctisque pro ea sudoribus libenter seruiunt, & grauium laborum iugo deuotissimè colla submittunt. quod bene sub Ephraim specie Oseę prophetante describitur, qui ait: Ephraim uitula docta diligere trituram. Vitula enim trituræ laboribus assueta, relaxata plerunq; ad eundem laboris usum etiam non compulsa reuertitur. Ita prauorum mens huius mundi seruitiis dedita & rerum temporalium fatigationibus assueta, etiam si sibi liberè uacare liceat, subesse tamen terrenis sudoribus festinat & usu miseræ conuersationis trituram laboris quærit: ut à iugo mundanæ seruitutis cessare non libeat, etiã si liceat. Quod uidelicet iugum Dominus à discipulorũ ceruice subleuans, cum dicit: Attendite uobis ne fortè grauentur corda uestra in crapula & ebrietate: ilico adiunxit: Et in curis huius uitæ: & superueniat in uos

Thren. 3

Oseæ 10.

Luc. 21.

A repentina dies illa. Et rursus: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis: & ego reficiam uos. Tollite iugum meũ super uos: & discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Quid est enim Dominum mitem se in magisterio atque humilem dicere: nisi relictis exercendæ elationis difficultatibus, plana quædam bene uiuendi itinera demonstrare? Sed quia prauorum mentes plus per aspera elationis, quàm per blanda humilitatis ac mãsuetudinis delectantur: esse sub sentibus delicias deputant. Dura enim præ amore
B seculi quasi quædam mollia ac delectabilia ferre parati sunt, dum in hac uita rerũ culmina apprehendere conantur. Cessationem Dominus à mundi laboribus imperat, sanctæ quietis dulcedinem persuadet: & tamen uesana iniquorum mens plus se assequi aspera carnaliter, quam tenere blanda spiritaliter gaudet: plus acerbitate fatigationis, quam quietis dulcedine pascitur: Quod apertè in semetipso nobis Israeliticus populus ostendit: qui dum refectionem mannæ desuper perciperet, ab Aegypto ollas carnium, pepo-
C nes, porros cepasq; concupiuit. Quid enim signatur in manna, nisi esca gratiæ suaue sapiens, ad refectionem interioris uitæ, bene uacantibus desuper data? Et quid per ollas carnium, nisi carnalia opera uitæ, in tribulationũ laboribus quasi ignibus excoquenda? quid per pepones nisi terrenæ dulcedines? Quid per porros ac cepas exprimitur, quę plerunque qui comedunt lachrymas emittunt, nisi difficultas uitæ præsentis, quæ à dilectoribus suis & non sine luctu agitur, & tamen cũ lachrymis amatur? Manna igitur deserẽ-
D tes, cum peponibus ac carnib. porros cepasq; quæsierunt: quia uidelicet peruersę mentes dulcia per gratiam quietis dona despiciunt: & pro carnalibus uoluptatibus laboriosa huius uitæ itinera etiam lachrymis plena concupiscunt: contemnunt habere ubi spiritaliter gaudeant, desideranter appetunt ubi & carnaliter gemant. Horum itaque uęcordiam ueridica uoce Iob reprehendat: quia nimirum peruerso iudicio, perturbata tranquillis, dura leuibus, aspera mitibus, transitoria ęternis, suspecta securis anteponunt. Horum

Mat. 11

Exod. 16

rum uæcordię sancta Ecclesia recordetur, cum ſęuis extrinsecus aduersitatib. premitur, quos intra se uelut fideles continuit: sed eorum uitam aduersantem fidei diu tolerauit, & dicat: Qui inter huiusce modi lætabantur, & esse sub sentibus delicias computabant: quia nimirum mala quæ agunt, ex iniquorum præcedentium prauitate didicerunt. Vnde & rectè subiungitur. Filij stultorum & ignobiliũ.] Sciendum nobis est quòd alij intra sanctam Ecclesiam uocantur stulti, sed tamè nobiles: alij uerò stulti, & ignobiles. Stul
17 ti nanque dicuntur, sed esse ignobiles nequeunt: qui carnis prudentiam contemnentes, profuturam sibi stultitiam appetunt: & ad nobilitatem internæ prolis, uirtutis nobilitate subleuantur: qui stultã sapientiã mũdi despiciunt, & sapienté Dei stultitiam concupiscunt. Scriptum quippe est: Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus. Hanc nos stultitiam Paulus comprehendere admonet, dicens: Si quis uidetur inter uos sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat, ut
1. Cor. 1 sit sapiens. Hanc stultitiam qui perfectè secuti sunt, uoce sapientiæ audire meruerunt: Vos qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ: sedebitis & uos super sedes duodecim, iudi-
Matt. 19 cantes duodecim tribus Israel. Ecce relinquentes temporalia, gloriam potestatis ęternę mercati sunt. Quid itaque in hoc mundo stultius, quàm sua deserere? Et quid in æternitate nobilius, quàm cum Deo iudices uenire? Horum scilicet iudicum nobilitas Sa-
Prou. 31 lomo teattestante memoratur: cum hoc quod iam pręfatus sum dicitur: Nobilis in portis uir eius, quando sederit cum senatoribus terræ. Valde quippe nobiles considerat quos senatores uocat. Hanc in se nobilitatem Paulus aspexerat, cũ cognitioni cõditoris per spiritum iunctus dicebat: Genus ergo cum simus Dei, non debemus æstimare auro uel argento, aut lapidi sculpture artis & co-
Act. 17 gitationi hominis diuinum esse simile. Genus uidelicet Dei dicimur: non ex eius natura ęditi, sed per spiritum illius & uoluntariè conditi, & adopti-

uè recreati. Tanto ergo ad hanc nobilitatem quisque erigitur: quanto per acceptam imaginem ad similitudinem illius ex imitatione renouatur. At contra sunt stulti & ignobiles, qui dum supernã sapiẽtiã semetipsos sequẽtes fugiũt, in sua ignorantia quasi in abiectæ prolis uitate sopiuntur. Quo enim id ad quod cõditi sunt, non intelligunt: eo etiam cognationem acceptæ per imaginẽ generositatis perdunt. Stulti sunt ergo & igno- Ioan. 18
biles, quos ab æternæ hæreditatis consortio repellit seruitus mẽtis. Scriptũ quip- 1. Cor. 3
pe est: Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Et uoce egregij prædicatoris dicitur: Sapiẽtia huius mundi stultitia est apud Deum. Qui ergo dũ terrena saperent, ab intima generositate repulsi sunt, stulti simul & ignobiles fuerunt. Quorũ dum pleriq; actus imitantur, filij stultorũ & ignobilium fiunt: dumq; eos sensibus ac moribus sequuntur, stulti sunt, quia ueram sapientiam non intelligũt: & ignobiles, quia nulla spiritus libertate renouãtur. Sed hi quamuis iniquorũ actus exerceant: plerunque tamen in hac uita occupant loca iustorum. atq; eorum se filios æstimãt, quorũ per honoris concupiscentiam officia exterius administrant. Quos sancta Ecclesia correptionem ad cognitionem sui reuocat: ut uidelicet in prauis desiderijs positi, quorum sint filij attendant. Non enim eorum sunt filij, quorum loca tenent: sed quorum opera exercent. Dicatur igitur rectè: Filij stultorum & ignobilium. Vbi aptè subiungitur: Et in terra penitus non parentes.] Sicut enim plerique in terra sunt, & à cognitione hominum abiectione utilitatis suæ, quasi quadam superductione uelaminis absconduntur: ita sunt nõnulli in Ecclesia, qui dum abiectioni se prauorum operum subdunt, diuino conspectui noti nõ Mat. 25
sunt. Quibus & quandoque dicendum est: Amen dico uobis, nescio uos. Esse ergo in terra & apparere, est in fide recta per uirtutem operis nobilitatem mentis ostẽdere. Esse uerò in terra, & penitus non apparere, est in Ecclesia quidem per fidem consistere: sed nil dignum fidei in opere demonstrare. Hi itaque intra sanctam Ecclesiam diuinitatis oculis & uident per iudi-

per iudicium, & tamen per bonæ uitę me
ritum non uidentur: quia ea quæ confi-
tendo tenent, uiuendo non exhibent. De
ad Tit. 1 quibus Paulus dicit: Confitentur se nos-
se Deum, factis autem negant. Hi in san-
cta Ecclesia fidem quam tenere se asserūt,
premunt potius quàm uenerantur: dum
sua magis illius nomine, quàm eius adi-
18 pisci lucra concupiscunt. Electi ergo
dum seruare fidei meritum rectis operi-
bus curant, ad authoris sui notitiam etiā
inter reproborum tumultus appropin-
Luc. 8 quant. Quod bene in Euangelio in
muliere sanguinis fluxu laborante si-
gnatum est: de qua cum Dominus dice-
ret: Quis me tetigit? Petrus ratioci-
nando respondit: Turbæ te compri-
munt & affligunt: & dicis, quis me teti-
git? Sed audire causas ueræ rationis me-
ruit, cum ei Dominus dixit: Tetigit me
aliquis. Nam & ego noui uirtutem exijs-
se de me. Ecce turbæ premebant Domi-
num: sed tamen sola tetigit quæ ad illum
humiliter uenit: quia nimirum multi ét
in sancta Ecclesia reprobi ueritatem co-
gnoscendo premunt, quam bene uiuen-
Eccl. 4. do tangere negligunt. Premūt & longè
sunt: quia diuinam notitiam professi uo
cibus sequuntur, moribus fugiunt. Pre-
munt inquam: sed longè sunt: quia ei-
dem fidei quam loquendo astruunt, agen
do malè contradicunt. Sicut ergo hoc te-
stimonio docemur, quia nonnulli Domi
num tangendo non tangunt, ita nonnu
li uidentur à Domino etiam cum non ui
dentur: quia occultis eius obtutibus &
ad damnationis supplicium apparent, &
ad electionis meritum non apparent. Di
catur igitur rectè: Et in terra penitus nō
parentes: quia etsi illos specietenus Ec
clesia tenuit: eos tñ intra illam conditos
quasi nō uidit quos ignorauit. Qui tran
quillitatis tempore idcirco fidem uerbo-
tenus tenent: quia eandem fidem florere
generaliter uident. Sed cum repentina
contra illam procella aduersitatis obori-
tur, mox ab ea negatione publica disiun-
guntur: & quicquid prius quasi uene-
rantes tenuerant, contra hoc postmo-
dum deridentes pugnant. Vnde aptè
subditur:

A *Quod hæreticorum opprobria & contemptus ad patientiam sanctorū cooperātur in bonū: & frenum silentij oportere imponi, ubi prædicatio uidetur contemni. Cap. XVII.*

NVnc in eorū canticum uersus sum: & factus sum eis prouerbium.]
Quibus uidelicet uerbis illud sanctæ Ec-
clesiæ tempus exprimitur, quo publicè à
reprobis irridetur: quando iniquis cre-
scentibus, in opprobrium fides, & ueri-
tas erit in crimen. Tanto quippe despe-
ctior unusquisque erit, quanto iustior es-
B se potuerit: tanto abominabilis, quanto
laudabilis. Sancta itaque electorum Ec-
clesia afflictionis tempore prouerbium
prauis efficitur: quia cum bonos mori p
tormenta conspiciunt, ab eis similitudi-
nem maledictionis sumunt. Quo enim
transitoriam mortem uident, sed perma-
nentem non uident: tanto magis deridē-
do mala præsentia fugiunt, quanto per
intellectum intrinsecus ad bona perma-
nentia non pertingunt. Sed ea quæ sub-
iuncta sunt, quia obscurioribus senten-
tijs implicata non sunt, debemus sub bre
C uitate trāscurrere: ut ad ea in quibus labo
randum est, ualeamus citius peruenire.
Sequitur: Abominantur me, & longè fu-
giunt à me: & faciem meam conspuere
non uerentur.] Longè à sancta Eccle-
sia fugiunt omnes iniqui, non passibus
gressuum, sed qualitatibus morum: lon-
gè fugiunt non loco, sed merito: dū cre-
scente superbia, apta eā exprobratione con
temnunt. Faciem nanque eius conspue-
re, est non tantum in absentia bonis de-
trahere, sed unumquemque iustum etiā
in præsentia confutare. Quos tunc praui
D dum apertè irridēdo despiciūt, in eorum
contumelijs fluxa uerba quasi defluentes
saliuas emittunt. Sed scit sancta Ecclesia
in passionibus crescere, atque inter op-
probria honorabilem uitam tenere: scit
nec aduersis deijci, nec de prosperis glo-
riari: nouit contra prospera mentem
suam in deiectione sternere: nouit con-
tra aduersa animum ad spem superni cul
minis exaltare: scit bona sua misericor-
diæ redemptoris, scit mala sua iustitiæ
tribuere iudicis: quod & bona illo lar-
giente habeat, & mala illo permittēte pa-
tiatur:

tiatur. Vnde & mox de Domino subiungit dicens: Pharetram enim suã aperuit, & afflixit me.] Quid per pharetram Dei, nisi occultum consilium designatur? Sagittam uerò de pharetra Dominus iacit, quando de occulto consilio apertam sententiam emittit. Quia enim flagellatur quis, cognoscimus: sed qua ex causa flagellum ueniat, ignoramus. Cùm uerò post flagella, uitæ correctio sequitur: etiã ipsa consilij uirtus aperitur. Pharetra .n. clausa, est consilium occultum. Sed aperta pharetra affligimur, quando per id qd post flagellum sequitur, quo cõsilio flagellamur uidemus. Cũ peccata Dominus uidet, & tamen manum ad uindictam non commouet, quasi clausam pharetram tenet. Sed feriendo indicat, quantum ei in nobis displicuit hoc quod diu uidẽdo tolerauit. Sancta itaque electorum Ecclesia tribulationibus pressa dicat: Pharetrã .n. suam aperuit, & afflixit me. quæ aduersariorum uoces insolentes sustinens, dum cernit quòd eius prædicatio non admittitur, quorundam duritiam deserens, prædicationis suæ uerba moderatur. Perpendens etenim persecutores suos ad exhortationis suæ uocem deteriores existere, magis eligit tacere. Cumq; indignos qui audiant conspicit, prædicationem suam obducto silentio astringit. Vnde aptè subiungit: Et frenũ posuit in os meũ.] Frenum sibi apud quosdam positum cognouerant, qui dicebant: Vobis oportebat primum loqui uerbum Dei, sed quoniam repellitis illud, & indignos uos iudicatis æternæ uitæ, ecce conuertimur ad gentes. Frenum silentij sibi superimpositum sancti uiri apud dura reproborũ corda conspiciunt, qui per prophetã dicũt: Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Frenum poni etiã Paulus admonuit, qui discipulo præcepit, dicens: Hæreticum post primam & secundam correptionem deuita: sciens quia subuersus est qui eiusmodi est, & delinquit proprio iudicio condemnatus. Sancti quippe doctores plerunque alta consideratione resistentium corda conspiciũt, & dum ea derelicta diuinitùs uident, afflicti gementesq; conticescunt. An non aliquando frenum. Salomõ doctoribus

Act. 13. *Ps. 136* *ad Tit. 3*

A imponit, qui dicit: Noli arguere derisorem, nec oderit te? Sed si ab increpatione idcirco reticemus, quia contra nos insurgere derisoris odia formidamus: non iã lucra Dei, sed nostra quærimus. qua in re sciendum est, quòd nonnunquam cùm redarguntur praui, deteriores existunt. Ipsis ergo & non nobis parcimus, si ab eorum redargutione pro eorum amore cessamus. Vnde necesse est, ut aliquando toleremus tacendo quòd sunt, quatenus in nobis discant uidendo quòd nõ sunt. Quia igitur sancta Ecclesia quę uerba sua B semper per charitatem exerit, ea etiã nõnunquam ex charitate restringit, dicat: Frenum posuit in os meum, ac si apertè fateatur dicens: Quia in quibusdam profectum non uidi prædicationis, ab eis impetum temperaui, ut uitam meam saltem per patientiam discerent, cum uerba mea admittere per oblatam prædicationem uollent. Sed plus nobis hoc plerunque in tribulationibus dolet, quòd eas ab illis patimur, in quibus germano amore confidebamus. Vnde & subditur:

Prou. 9.

C *Quòd nonnunquam qui in Ecclesia sub nomine Christi militant, Christi in eadem nomen impugnant. Cap. XVIII.*

AD dextrã Orientis calamitates meæ ilico surrexerunt.] Ad sinistrã quippe calamitatis surgerent, si à quibuslibet extra religionem positis, & apertè Christum negantibus, persecutionis aduersa sustineret. Cum uerò ab aliquibus quasi fidelibus tentationem cruciamentorum patitur, quasi ad dextram illi calamitates oriuntur: quia hi qui sub Christi nomi- D ne militant, Christi in ea nomen impugnant. Ipso enim locutionis usu, pro dextro habere dicimur quod pro magno pẽsamus, pro sinistro uerò id quod despicimus: quod Zacharias apertè insinuat, dicens: Et ostendit mihi Iesum sacerdotẽ magnum, stantem coram angelo Domini, & Satan stabat à dextris eius, ut aduersaretur ei. qui ut patentius hoc quod præmisit ostenderet, secutus adiunxit: Et dixit Dominus ad Satan. Increpet Dominus in te Satan, qui elegit Hierusalem. Nunquid non est iste torris erutus de igne?

Zach. 3.

igne? Et Iesus indutus erat uestibus sordidis. Sordidis enim uestibus Iesus indutus erat: quia quamuis alienus ab omni peccato, tamen in similitudine uenit carnis peccati. Cui uenienti Satan à dextris stetit. Pro magno nanque Dominus Iudaicum populum, & pro nihilo gentes habere uidebatur. Sed postquam incarnatus apparuit, gentilitas quæ pro sinistro habita fuerat, credidit: Iudaicus uerò populus ad perfidiam declinauit. Satan ergo illi à dextris stetit: quia illum ei populum rapuit, qui dudum dilectus fuit. Sed quia ipse Iudaicus populus modò perditus, in fine est quandoque crediturus, Propheta testante, qui ait: Reliquiæ saluæ fient: Satan à dextris suis Dominus remouit, dicens: Increpet Dominus in te Satan: & eiusdem populi liberationem indicans, subdit: Qui elegit Hierusalem. Qui nimirum populus quia ad gehennæ incendia perfidia duce defluebat, sed dum ad fidem reducitur, ab eodem æterni ignis incendio liberatur, statim de eo illic subditur: Nunquid non est iste torris erutus de igne? Sicut ergo illic pro dextra plebs Iudaica, ita hoc in loco dextræ uocabulo, fidelis populus
Mat. 25 sanctæ Ecclesiæ designatur. Vnde & uenturus iudex hœdos ad sinistram, agnos ad dextram ponit. Sed cum sanctam Ecclesiam aduersitatis tempore ipsi quoque lacessunt, qui fideles esse uidebantur, ei proculdubio calamitates ad dextram sur-
21 gunt. Bene autem hæc ipsa dextra Orientis uocatur. De ipso quippe eiusdem capite scriptum est: Oriens est nomen eius.
Zach. 6. Nam quia ab Oriente lux surgit, rectè Oriens dicitur, cuius iustitiæ lumine, nostræ iustitiæ nox illustratur: Ad Orientis ergo dextram calamitates surgunt: quia hi quoque ad persecutionem prosiliunt, qui electa membra redemptoris nostri esse credebantur. Iuxta quam uidelicet calamitates rectè ilico asserit surgere: quia dum non erant extranei qui persequuntur, ab eis repentè mala & ilico fiunt. Si uerò dextra, hi qui ueraciter fideles sunt, appellantur, calamitates ad dextrã Oriétis surgunt: quia erumpente persecutionis articulo, crudeles prauorum impetus iusti patiuntur. Sequitur:

Quod dum maligni spiritus uel peruersi homines extrema Ecclesiæ membra persequuntur, uidetur Deus non ferre auxilium, cum statim non eripit: cum eos quos amat, aliquando utiliter derelinquat. Cap. XIX.

Pedes meos subuerterunt, & oppresserunt quasi fluctibus semitis suis.] Quid per pedes Ecclesiæ, nisi extrema illius membra signantur? quæ dum ad opera terrena deseruiunt, tanto celerius ab aduersariis falli possunt, quanto sublimia minus intelligunt. Hos itaque pedes aduersarij subuertunt, uidelicet cum extrema membra illius ad sui dogmatis errorem trahunt. Subuersi pedes uiam tenere nequeunt, cum infirmi quiq; persecutorum suorum uel promissionibus persuasi, uel minis territi, uel cruciatib. fracti, ab itinere recto deuiant. Bene autem aduersariorum semitæ fluctib. comparantur cum dicitur: Et oppresserunt quasi fluctibus semitis suis: quia scilicet uita prauorum insolenti inquietudine molesta, ab obruendam, ut ita dixerim, nauem cordis quasi tempestas illabitur. De qua uidelicet tempestate per Salomonem dicitur: Quasi tempestas transiens Prou. 10
non erit impius. Cumque infirmus quisque peruersos florere conspicit, hunc in peruersitatis pelagus unda miseræ imitationis mergit. Sequitur: Dissipauerunt itinera mea, insidiati sunt mihi, & præualuerunt, & non fuit qui ferret auxilium.] Dicat hæc beatus Iob de malignis spiritib. uidelicet hostibus occultis: dicat uniuersa Ecclesia de prauis persecutoribus, scilicet aduersariis apertis. Ipsi quippe eius itinera dissipant, cum in quorundã infirmorum mentibus, ueritatis uias callida persuasione perturbant. Ipsi insidiantes præualent, cum eos quos apertè ad malum trahere nequeunt, bona simulando peruertunt. Sed mirum ualde quod subiicit: Non fuit qui ferret auxilium: dum de diuino adiutorio Psalmista clamet: Adiutor in opportunitatibus, in
tribulatione. Et, Sperent in te qui no- Psal. 9
uerunt nomen tuum, quoniam non derelinques quærentes te Domine. Et cum rursum scriptum sit: Quis sperauit in Domino, & confusus est: permansit in mã-

datis

datis eius, & derelictus est? Et: Quis inuocauit illum, & despexit eum? Qua itaque ratione nunc dicitur: Non fuit qui ferret auxilium: nisi quia omnipotens Deus eos quos in æternum diligit, aliquando ad tempus relinquit. Vnde
Esa. 54 scriptum est: Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te. In momento indignationis abscondi faciem meam parumper à te, & in misericordia sempiterna misertus sum tui. Hinc etiam Psalmista de-
Ps. 118. precabitur, dicens: Non me derelinquas usquequaque. Derelinqui igitur se, sed ad modicum posse utiliter nouerat, qui ne usquequaque relinqueretur, petebat. Sanctos etenim suos Dominus ueniendo adiuuat, derelinquendo probat, donis firmat, tribulationibus tentat. Vnde rectè quoque per quendam sapien-
Eccle. 4. tem dicitur: In primis elegit eum, timorem & metum & probationem inducet super illum, & excruciabit illum in tribulatione doctrinæ suæ, donec tentet illum in cogitationibus illius. Iusti quippe animam gratia uocat, tentatio interrogat. Et omnipotens Deus electorum suorum aduersarios temporaliter permittit excrescere, ut per malorum sæuitiam purgetur uita bonorum. Nunquam quippe Dominus aduersus bonos eos sæuire permitteret, nisi etiam quantum prodessent uideret. Nam dum iniusti sæuiunt, iusti purgantur, & utilitati innocentium militat uita prauorum, dum hanc & premendo humiliat, & humiliando semper ad melius format. Vnde rectè quoque per Salomonem dicitur: Qui
Prou. 11 stultus est, seruiet sapienti. Et tamen sæpe conspicimus sapientes subesse, stultos uerò arcem dominij tenere: sapientes seruiliter obsequi, stultos tyrannica elatione dominari. Quomodo igitur definitione diuinæ sententiæ sapienti stultus seruit, dum plerunque hunc iure tẽporalis dominij comprimat? Sed sciendum est: quia contra sapientis uitã dum stultus præeminens terrorem potestatis exercet, dum hunc laboribus fatigat, cõtumelijs lacerat, profectò hunc ab omni uitiorum rubigine urendo purgat. Stultus ergo sapienti etiam dominando

A seruit, quem ad meliorem statum premendo prouehit. Sic nonnunquam pupillis dominis ad disciplinę magisterium serui præsunt, terrent, premunt, feriunt, & tamen esse serui nullo modo desistunt, quia ad hoc ipsum ordinati sunt, ut proficientibus dominis etiam feriendo famulentur: Quia igitur mala reproborum bonos dum cruciant purgant, utilitati iustorum militat etiam potestas iniquorum. Sed plerunque iusti tribulatione deprehensi, tardam manum subuenientis æstimant, cum se persequentium immanitas paulo longius angu-
B stat. Et concita quidem sunt ereptoris remedia, sed hoc quod ab ereptore citius agitur, dolori tardum uidetur. Cumque adesse postulationi auxilium quæritur, si uocem non statim sequitur, quia desit æstimatur. Vnde nunc dicitur: Et non fuit qui ferret auxilium. Qua uidelicet in uoce ipsa uis passionis exprimitur, qui supernum auxilium etsi adest quantum ad ordinatam prouidentiã protectoris, deesse tamen creditur quantum ad concita uota patientis. Sequitur:

C *Quòd miserias errantium sancti suas reputãt cum eorum corda rupto fidei muro persuasione hæretica uident dissipata. Cap.* XX.

QVasi rupto muro & apta ianua irruerũt super me, & ad meas miserias deuoluti sunt.] Quid hoc loco muri nĩe, nisi redẽptor humani generis appellat? De quo pro sanctæ Ecclesiæ 22
ædificatione per Prophetam dicitur: Ponetur in ea murus & antemurale. Ipse enim nobis murus est, qui ad corda no-
D stra pertingere malignorum spirituum Esa. 26.
cursum uetat. Qui nostræ quoque fidei etiam antemurale posuit: quia priusquam se per carnem ostenderet, prædicatores sui mysterij prophetas misit. Rectè quippe antemuralis nomine uocantur: quia dum subsequentem prædicauerunt Dominũ, quasi ante murum steterunt. Sed quasi murus rumpitur, cũ prauorum persuasionibus fides quæ in redemptore nostro est, in quorundam corde dissipatur. Cumque peruersis in hac

 uita

uita potestas tribuitur, quid aliud quàm ianua erroris aperitur? quasi rupto ergo muro & aperta ianua super bonos irruũt mali, cùm accepta temporaliter potestate, peruersi ipsa quoque in quorundam corde destruere munimina fidei conant. De quibus aptè dicitur: Et ad meas miserias deuoluti sunt: quia uidelicet prius ad suas. Nisi enim peruersè uiuendo ad suas antè miserias caderent, nequaquam ad eas postmodum & alios suaderẽt. Sed post suas reprobi & ad nostras miserias deuoluuntur, quando ad ea mala in quibus iam ipsi implicati sunt, etiam quosdam nobis unitos trahunt. Potest quoque intelligi muri nomine, munitio disciplinæ, Salomone attestante, qui ait:
Prou. 24 Per agrum hominis pigri transiui, & per uineam uiri stulti: & ecce totum repleuerant urticæ, operuerant superficiem eius spinæ, & maceria lapidum destructa erat. Per agrum enim hominis pigri, atque per uineam uiri stulti transire, est cuiuslibet uitã negligentis inspicere, eiusq; opera considerare. Quam urticæ uel spinæ replent: quia in corde negligentium prurientia terrena desideria, & punctiones pullulant uitiorum, quippe quia scriptum est: In desideriis est omnis ociosus. Maceria lapidum destructa erat: id est, disciplina patrum ab eius corde dissoluta. Nam quia destructam maceriam lapidum, dissolutam esse disciplinam uidit, protinus illic secutus adiunxit: Quod cùm uidissem, posui in corde meo, & exẽplo didici disciplinam. Quasi rupto ergo muro hostis ingreditur, cùm uel malignorum spirituum uel prauorum hominum persuasione callida disciplinæ munimina in corde dissipantur. Sed cum eiusdem disciplinæ uigor in corde reproborum soluitur, ante eorum oculos cuncta bonorum opera despectui habentur, nihilque esse æstimant, quicquid de uirtutibus electorum uident. Vnde & subditur: Redactus sum in nihilum.] Apud æstimationem quippe malorum in nihilum redigimur, quando ea quæ ipsi quasi summa diligunt, bona temporalia non tenemus. Despectis nanque supernis promissionibus terrena desiderant: etsi quando in eorum mente aliquid de ap-

A petitu æternitatis oritur, suborta citius transitoria delectatione dissipatur. Vnde & statim subiungitur: Abstulit quasi uentus desiderium meum. Fidelis quippe populus se pati denũciat, quod eos quos diligit pati dolet. Ventus ergo desideriũ tollit, cùm res quælibet transitoria æternitatis appetitum destruit. Vnde adhuc congruè subinfertur: Et uelut nubes pertransiit salus mea. Nubes quippe in alto eminet, sed hanc ad cursum flatus impellit. Sic nimirum sic sunt temporalia iniquorum bona. Velut in alto qui-
B dem per honoris celsitudinem degere uidentur, sed ad cursum uitæ quotidie quasi quibusdam mortalitatis suæ flatibus impelluntur. Salus ergo ut nubes transit: quia peruersorum gloria quæ alta est, fixa non est: sed expletis desideriis actibusq; infirmantium, ad electorum uocem sermo conuertitur, cùm protinus subinfertur: Nunc autem in memetipso marcescit anima mea & possident me dies afflictionis.] Electorum quippe anima nunc marcescit, quia in illa postmodum æterna exultatione uiridescit. Modò eos dies afflictionis possident, quia dies lætitiæ pòst sequuntur. Scriptum Ecc. 1
quippe est: Timenti Deum bene erit in extremis. Et rursum de Ecclesia dicitur: Prou. 31
Ridebit in die nouissimo. Nunc enim tempus afflictionis est bonis, ut sequatur eos exultatio quandoque sine tempore. Hinc ab eis alias dicitur: Humiliasti nos in loco afflictionis. Locus nanque afflictionis est uita præsens. Iusti ergo hic, id est, in loco afflictionis humiliati sunt: quia in æterna uita, id est, in loco gaudij sublimantur. Cum uerò mar-
D cescere animam diceret, rectè etiam præmisit, In memetipso: quia in nobismetipsis quidem afficimur, sed in Deo mens nostra refouetur: tantoq; à uiriditate gaudij longè fit, quanto adhuc ab authoris repulsa lumine ad se redit. Tunc uerò ad ueræ lætitiæ uiriditatẽ peruenit, quando per æternę contemplationis gratiã sublevata etiã semetipsam trãsit. Sed hæc quæ allegorica indagatione transcurrimus, oportet ut per omnia etiam iuxta historiam teneamus. Quæ tamen nunc idcirco prætereo, qa hæc aperta esse legẽtibus non

nõ ignoro. Diebus aũt persecutionis ultimæ, quia multi qui pereunt, & pauci sunt qui saluantur: idcirco uir sanctus passionis suę tempore & pauca de bonis, & multa de peruersis loquitur. Vnde & mox ad eorum personam qui corruunt, uerba conuertit, sicq; sua insinuat, ut audientibus possint congruere quæ narrat. Nam sequitur:

Quòd in nocte tribulationum huius seculi, etiã qui perfecti uidebantur, & quasi ossa carnalium, aliquando lassitudine succumbant, & sanctorum infestatione maligni spiritus nũquã quiescãt.
Ca. XXI.

23 NOcte os meum perforatur doloribus: & qui me comedunt, non dormiunt.] Si ipsi historiæ intendimus, pater causa: quoniam sancti uiri corpus per sinus ulcerum scaturiens uermiũ multitudo lacerabat. Si uerò allegoriæ mysterium perscrutamur, quid per ossa nisi fortes quiq; in sanctæ Ecclesiæ corpore designantur? Qui quasi suo robore membra continent, dum mores infirmantium stabiliter portant. Sed cum tribulationis ultimæ contra eã feruor excreuerit, in nocte os illius perforatur doloribus: quia nonnunquã tormentes uicti, etiam ipsi ad perfidiam defluunt, qui ad fidem alios tenere uidebantur. Ait ergo: Nocte os meum perforatur doloribus. ac si apertè dicat: Tribulationis tenebris pressi, ita afflictione tenebrantur, ut & ipsi qui in me habebant uigorem fortitudinis, quasi iam quoddam habeant foramen timoris. Bene autem dicitur: Et qui me comedũt, nõ dormiunt: quia maligni spiritus qui carnales quosque de Ecclesia consumunt, tanto magis quiescere a tentatione nesciunt, quanto nullo carnis pondere grauantur. Sed persecutores sanctę Ecclesiæ quia ualde peruersi sunt, essent utinam pauci. Sequitur:

Quod immensitate percussionum sancti qui Christo quasi uestimentum ad hærent, uicti tormentis deficient, & constricto capitio libertas prædicationis suffocata extinguetur. A *Cap. XXII.*

IN multitudine eorum consumitur uestimentum meum, & quasi capitio tunicæ succinxerunt me.] Si historiæ intendimus, quid aliud uestimentum beati Iob quàm eius corpus accipimus? cuius uidelicet uestimentum consumitur, dum caro cruciatur. Iuxta allegoriæ uerò mysterium, uestimentum est sanctæ Ecclesiæ, fidelium uita. Nam sicut tota simul Ecclesia uestimentum Christi, ita fideles quique eiusdem Ecclesiæ uestimenta deputant. Si enim sancta Ecclesia uestimentum Christi non esset, Paulus profectò non diceret: Vt exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam neque rugam: id est, nec per peccatum habentem maculam, nec per duplicitatem rugam: quia & per iustitiam munda est, & per simplicem intentionem tensa. Quę igitur abluta est ne habeat maculã tensa est ne habeat rugam, utique uestis est. Sicut ergo indumentum Christi tota generaliter Ecclesia dicitur: sic indumentum sunt Ecclesiæ, singulorum animæ quæ ab errore conuersę eandem Ecclesiã credendo, eamque fideliter inhærendo circundant. De quibus eidem Ecclesiæ per Prophetam Dominus dicit: Viuo ego, quia omnibus his uelut ornamento uestieris. Sed cum procella sæue persecutionis oboritur, plerique fidelium ab eius amore separantur, qui ei sedulo inhærere uidebantur. Dicat ergo: In multitudine eorum consumitur uestimẽtum meũ: quia dum multi sunt qui cruciant, destruntur plurimi qui ei connexione amoris in hærebant. Bene autem subditur: Et quasi capitio tunicæ succinxerunt me. Tunicæ quippe capitium collum circundat induentis. Collum uerò si stringitur, uocis usus & uitalis flatus necatur. Sanctã ergo Ecclesiã reprobi quasi capitio tunicæ constringunt: quia in ea persecutionibus suis uitam fidei, & prædicationis uocem extinguere conantur. Hoc quippe conari persecutores eius specialiter solent, ut ab ea ante omnia uerbum prædicationis tollant. Vnde & hi qui sanctę fidei

(Margin letters: B, C, D; marginal notes: *Ephes. 5*, *Tit. 2*, *Ecc. 4*)

dei primordiis resistebant, cæsis Apostolis denunciabant, dicentes: Præcipiendo præcepimus uobis ne doceretis in nomine isto, & ecce replestis Hierusalem doctrina uestra. Corpus ergo

Act. 5. sanctæ Ecclesiæ quasi capitio tunicæ cinxerant, qui constrictis prædicatoribus uelut eius collum prementes in ea claudere iter uocis uolebant. Sed electi quique persecutionis suæ tempore paratiores sunt mori quàm tacere. Qui dum in morte temporaliter corruunt, à stultis quibusque & carnalibus despecti ac uiles æstimantur: quia cum uidere reprobi nequeunt, quæ electi bona spiritaliter teneant, quos carnaliter extingui conspiciunt, infelices arbitrantur. Vnde & subditur: Comparatus sum luto, & assimilatus sum fauillæ & cineri. In reproborum quippe iudicio sancta electorum Ecclesia luto comparatur: quia temporaliter conculcata despicitur. Fauillæ assimilatur & cineri: quia dum bona eius interiora non uident, ad sola hanc mala peruenisse æstimant quæ in ea exhiberi corporaliter uident. Fidelis tamen electorum populus cum multos ex se cadere conspicit: optat, si obtinere ualeat, aduersitatis suæ tempora mutari. Huius quia oratio differtur gemitus augetur. Vnde adhuc subditur: Clamo ad te, & non exaudis: sto,

24 & non respicis me.] Sancta quippe Ecclesia persecutionis suæ tempore fide stat, desideriis clamat. Sed dolet se quasi non respici, dum sua uidet in tribulationibus uota differri. Alto namq; consilio omnipotens Deus cum sancti eius aduersariorum persecutionibus comprimuntur, cumque assiduis ut liberentur interpellationibus clamant, differre solet uoces petentium, ut merita patientium crescant, quatenus eo magis exaudiantur ad meritum quo citius non exaudiuntur ad uotum.

Psal. 21 Vnde aliàs scriptum est: Deus meus clamabo per diem, nec exaudies, & nocte. Atque ipsa utilitas de exaudiendi mora mox subditur, cum illic protinus subinfertur: Et non ad insipientiam mihi. Ad multiplicandam quippe sanctorum sapientiam proficit, quòd postulata tardè percipiunt, ut ex dilatione crescat desiderium, ex desiderio intellectus augeatur. Intellectus uerò cum intenditur, eius in Deum ardentior affectus aperitur. Affectus autem ad promerenda cœlestia tanto fit capax, quanto fuerit expectando longanimis. Sed tamen inter hæc sanctorum patientiam dolor urget ad uocem, & cum dilati proficiunt, metuunt ne deficientibus uiribus despecti reprobentur. Sequitur:

Quòd impropriè Deus dicatur zelare, & irasci, & pænitere, & misereri, & cetera huiusmodi: & quod crudelis dicatur tunc cum districtè peccata ulciscitur.

Cap. XXIII.

MVtatus es mihi in crudelem, & in duritia manus tuæ aduersaris mihi.] Longe ab hac sententia uetusta translatio dissonat, quia quod in hac de Deo dicitur, hoc in illa de aduersariis ac persecutoribus memoratur. Sed tamen quia hæc noua translatio ex Hebræo nobis Arabicoque eloquio cuncta uerius transfudisse perhibetur, credendum est quicquid in ea dicitur: & oportet ut uerba illius nostra expositio subtiliter rimetur. Ait ergo: Mutatus es mihi in crudelem, & duritia manus tuæ aduersaris mihi. In Scriptura sacra cum de Deo aliquid indignum dicitur, monetur legentis animus, uelut si aliquando de Deo aliquid indignum dicatur. Penè omne quippe quod de Deo dicitur, eo ipso iam indignum est, quod potuit dici. Nam cuius laudi non sufficit obstupescens conscientia, quando sufficiet loquens lingua? Sanctus ergo spiritus hoc ipsum hominibus intelligentibus insinuans, quam sint ineffabilia summa etiam uerba diuina, his uerbis nonnunquam de Deo utitur, quæ apud homines habentur in uitio, ut ex his quæ indigna uidentur hominibus, & tamen dicuntur de Deo, admoneantur scire homines

mines quod nec illa iam Deo digna sint, quæ dum digna habentur apud homines, digna putantur Deo: Dicitur enim *Exo. 34.* Deus zelans, sicut scriptũ est: Dominus zelotes nomen eius. Dicitur iratus, unde scriptũ est: Iratus est Dominus contra Is *Num. 11* rael. Dicitur Deus pœnitens, sicut scrip *Gen. 6.* tum est: Pœnitet me fecisse hominem su *1. Re. 15* per terram. Et rursus: Pœnitet me quod constituerim Saul regem in Israel. Dicitur misericors, sicut scriptum est: Miseri *Psal. 85* cors & miserator Dominus, patiens & multum misericors. Dicitur præscius, si *Rom. 8* cut de illo ait Apostolus: Quos præsciuit & prædestinauit conformes fieri in aginis filij sui: dum nec zelus, nec ira, nec pœnitentia, nec propriè misericoidia, nec præscientia esse possit in Deo. Hæc nanq; omnia ab humanis in illum quali tatibus tracta sunt, dum ad nostræ infirmitatis uerba descenditur, ut quasi quibusdam nobis gradibus factis, & iuxta nos positis, per ea quæ nobis uicina con spicimus, ad summa eius ascendere quan doq; ualeamus. Zelare enim dicit, qui cũ cruciatu mentis castitatẽ custodit uxo ris. Irasci dicitur, qui feruore animi con tra puniendũ uitium accendit. Pœnitere dicitur, cui id quod fecit, displicet, & econtra mutando aliquid aliud facit. Misericors dicitur, qui pietate ad proximũ promouetur. Misericordia autem à misero corde uocata est, eo quod unusquisq; intueatur quempiam miserũ, atq; ei com patiẽs, dũ dolore animi tãgitur, ipse cor miserum facit ut eum à miseria liberet cui intendit. Præscire dicitur, qui unam quanq; rem antequam ueniat uidet, & id quod futurũ est, priusquam præsens fiat, præuidet. Deus ergo quomodo zelans est, qui in custodienda castitate nostra nullo mentis cruciatu tangitur? Quomodo ita scitur qui in ulciscendis uitijs nostris, nulla perturbatione animi commouetur? Quomodo est pœnitens, qui id ꝙ semel fecerit, se fecisse nequaquam dolet? Quomodo habet misericordiam, qui cor nũquam miserum habet? Quomodo est præscius, dũ nulla nisi quæ futura sunt, præsciantur? Et scimus quia Deo futurũ nihil est, ante cuius oculos præterita nulla sunt, præsentia nõ transeunt,

A futura non ueniunt, quippe quia omne quod nobis fuit & erit, in eius prospectu præstò est, & omne quod præsens est, scire põt potius quã præscire: Et tamẽ dicit zelans, dicitur iratus, dicitur pœnitens, dicitur misericors, dicitur præscius: ut quia castitatem animæ uniuscuiusque custodit, humano modo zelans uocetur quamuis mentis cruciatu non tangatur. Et quia culpas percutit, dicitur irasci, quamuis nulla animi perturbatione moueatur. Et quia ipse immutabilis id quod uoluerit mutat, pœnitere dicitur, B quãuis rẽ mutet, consiliũ nõ mutet. Cũ miseriæ nostræ subuenit, misericors uocat quãuis miseris subueniat, & cor miserum nunq̃ habeat. Et qa ea quæ nobis futura sunt uidet, quæ tamẽ ipsi semp præstò sũt præscius dicitur, quamuis nequaquã futurũ præuideat, quod præsens uidet. Nã & quæq; sunt, nõ ab æternitate eius ideo uidentur quia sunt, sed ideo sunt quia ui dentur. Dum ergo ad uerba mutabilitatis nostræ descenditur, ex eis quibusdã gradibus factis ascẽdat qui potest ad incommutabilitatem Dei, ut uideat sine C zelo zelantem, sine ira irascentem, sine dolore & pœnitentia pœnitentem, sine misero corde misericordem, sine præuisionibus præscientẽ. In illo enim nec præterita, nec futura reperiri queunt, sed cũcta mutabilia immutabiliter durant, & quæ in se ipsis simul existere nõ possunt, illi simul omnia assistunt, nihilq; in illo præterit quod transit: quia in æternitate eius modo quodam incomprehensibili, 25 cuncta uolumina seculorum trãseuntia manẽt, currentia stant. Sicut ergo accipimus sine zelo zelantem, sine ira irascentẽ D ita à sancto Iob etiam sine crudelitate, dici potuit crudelis. Crudelis quippe dicitur, qui districtè feriendo non parcit, ut uidelicet hoc loco crudelis districtè feriens possit intelligi, & ulciscendæ culpæ non parcens. Vnde Esaias quoque cum uideret ultimi iudicij diem nõ iam cum *Esa. 13.* uenia sed cum districtione esse uenturũ, ait: Ecce dies Domini uenie t crudelis & indignationis plenus, & iræ furorisque eius, ad deponendam terram in solitudine, & peccatores eius conterendos de ea. Sanctus igitur uir ut hanc can

dem crudelitatem sibi potius assereret cõgruere posse quam Deo, ait: Mutatus es mihi in crudelem. ac si apertè dicat: Qui in teipso crudelitatis nihil habes, mihi quem respirare à persecutione non finis, crudelis uideris. Ita enim Deus crudelis esse non potest, sicut nec mutari ullatenus potest. Sed quoniam in Deo nec crudelitas nec mutabilitas unquam uenit, dum Mihi dicit, quod in semetipso Deũ nec crudelem nec mutabilẽ sentiat, ostendit. Nam dum circa nos quædam prospera & aduersa uariantur, in eo quòd nos mutamur, quasi eius circa nos mutatum animum suspicamur. Ipse uerò in se incommutabilis permanens, aliter atque aliter in cogitatione sentitur hominum, pro qualitate meritorum. Nam & lux solis cùm nequaquam est sibimetipsi dissimilis, infirmis aspera, sanis autem oculis lenis uidetur: eorum uidelicet immutatione, non sua. Vnde ut prædiximus dicens: Mutatus es, adiunxit Mihi: ut ipsa hæc crudelitas atque mutatio, non sit in qualitate iudicis, sed mente patientis. Quod uerbis quoque aliis retexit dicens: Et in duritia manus tuæ aduersaris mihi.] Manus etenim Dei dura creditur, cũ uoluntati nostræ contraria, hoc quod ei in nobis displicet, feriendo persequitur & flagella ingeminat, cùm dolentis anima clementiam expectat. Quæ tamen iuxta allegoriæ mysterium, bene sanctæ Ecclesiæ uerbis congruunt ex uocibus infirmorum, qui plerunq; se plus feriri æstimant quam mereri putant, & quasi crudelitatem arbitrantur iudicis, districtionem æquissimam sectionis: quia & cum uulnus ægri medicinali feramento abscinditur, medicus crudelis uocatur, qui tamen per secantis manus duritiam aduersatur uulneri, sed concordat saluti. Sequitur:

Quòd quasi super uentum fundati repentè sternuntur, qui transitoriorum bonorum successionibus delectantur. Cap. XXIIII.

ELeuasti me, & quasi super uentum ponens, elisisti me ualide.] Quia præsentis uitæ gloria quasi in alto cernitur, sed nulla stabilitate solidatur, uelut eleuatus

A super uentum ponitur, qui prosperitate transitoria lætatur, quando ad hoc solum hunc fugitiuæ fœlicitatis aura subleuat, ut repentè deterius in infimis sternat. Quia enim sancta Ecclesia, cunctis in honore est, infirmi quique in ea qui transitoriis successibus lætantur, quò nisi super uentum positi uidẽtur eleuati? quia subsequente persecutionis tempore, dum prosperitatis aura pertransit, eorum protinus eleuatio corruit, & repẽtè cadentes discunt, quia eleuati prius in uentum sederunt. Quæ uidelicet uerba

B etiam sancti uiri personæ specialiter congruunt, nõ ad id quod erat, se ad id quod esse uidebatur. Neque enim mentem illius prosperitas fugitiua leuauerat, quam inter tot rerum affluentias, miro semper uirtutis pondere premebat. sed iuxta hoc quod uideri exterius potuit, qui in suis humilis, in alienis oculis eleuatus fuit, & quasi super uentum positus, elisus est ualidè: quia rebus exterioribus fultus, unde æstimabatur surgere, uidebatur inde cecidisse. Quem uidelicet casum sanctus uir in mente non pertulit: quia

C nulla aduersitas deiicit, quem prosperitas nulla corrumpit. Qui enim ueritati inhæret, uanitati nullo modo succumbit: quia dum forti pede cogitationis intus intentionem fixerit; omne quod foràs mutabiliter agitur, ad arcem mentis minimè pertingit. Sequitur:

Quòd sancti mortem præsentem non ad consumptionem sibi esse intelligunt, qui de resurrectione sua confidunt: qui & si aliquando peccant, per pœnitentiam reformantur. Capus XXV.

D

SCio quia morti trades me, ubi constituta est domus omni uiuenti.] In 26
superiori huius operis parte tractatum est, quod ante aduentum Domini ad inferni receptacula etiam iusti descenderũt quam non in suppliciis, sed in requie seruarentur. Quod nunc testimoniis edocere negligimus: quia id iam sufficienter probatum putamus. Hoc ergo quod dicitur: Scio quia morti trades me, ubi cõstituta domus est omni uiuenti: rectè beato Iob etiam iuxta historiam congruit, dum

dum nimirum constat, quia ante redemptoris gratiam, ad inferni claustra etiam iusti descenderent. Ipsa quippe inferni receptio, domus omnium uiuentium dicitur: quia nullus huc uenit qui ante mediatoris aduentum non illuc ipsa corruptionis suæ conditione pertransiit. Nullus huc uenit, qui ad carnis mortem eiusdem corruptionis suæ gressibus non tendit. De qua uidelicet morte per Psalmistam dicitur: quis est homo, qui uiuit,

Psal. 88 & non uidebit mortem? Nam etsi ad cœlum raptus Helias esse perhibetur, mortem tamen distulit, non euasit. de ipso B quippe ore ueritatis dicitur: Helias qui-

Mat. 17 dem uenturus est, & restituet omnia. Venit enim restiturus omnia, quia ad hoc nimirum huic mundo restituitur, ut & prædicationis munera impleat, & carnis debitum soluat. quæ tamen sancti uiri sententia iuxta allegoriæ mysterium, sanctæ Ecclesię uocibus ex persona congruit infirmorum, qui fidē uerbotenus tenēt, sed contra præcepta fidei suis desideriis famulantur. Ait etenim: Scio quia morti trades me, ubi constituta domus est omni uiuenti. Quia enim multos in se uoluptatibus deditos conspicit, eorumque iam interitum præscit, pensat quod in uia uitæ præsentis suis quidem desideriis seruiunt, sed tamen ad mortis domū perueniunt omnes qui in ea carnaliter uiuunt. Sunt uerò nonnulli qui in uoluptatum suarum foueam corruunt, sed tamen per lamenta pœnitentiæ ab imis citius pedem reducunt, quos supernæ percussionis uerbera ad eruditionem potius quam ad extinctionem secant. Ex quibus aptè subiungitur: Veruntamen non ad consumptionem eorum emittis manum tuam, & si corruerint, ipse saluabis.] In quibus profectò uerbis hoc solerter debet intelligi, quod beati Iob dum sua narrat, in se alios transfigurat. Velut enim de se specialiter dicebat: Eleuasti me, & quasi super uentum ponens elisisti me ualidè: scio quia morti trades me, ubi constituta est domus omni uiuenti. & tamen non de se, sed de aliis adiungit: Veruntamen non ad consumptionem eorū emittis manum tuam. Dū enim de se loquens ratiocinando causas de aliis subdit, quā

A multorum personas in se significet, ostendit. Manum itaque suum Dominus ad consumptionem peccantium non emittit cum feriendo à peccatis corripit: & corruentes saluat, dum cadentes ad culpam in salutem corporis uulnerat, ut prostrati exterius, interius surgant: quatenus iacentes corpore, ad interiorem statum redeant, qui stantes exterius, ab statu mentis iacebant. Sequitur:

Quòd compassio quam afflictioni proximorum debemus, non tam fit in largitione exteriorum quàm in mentis affectu: quia extra nos sunt quæ damus, affectus autem intus ex nobis. Caput XXVI.

FLebam quondam super eum qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi.] Quamuis uera compassio est passioni proximi ex largitate concurrere, nonnunquam tamen cum exteriora quæque abundè ad largiendum suppetunt, celerius dantis manus dationem inuenit, quam animus dolorem. Vnde scire necesse est, quia ille perfectè tribuit,

C qui cum eo quod afflicto porrigit, afflicti quoque in se animum sumit, ut prius in se dolentis passionem transferat, & tunc contra dolorem illius per ministerium concurrat. Nam sæpe, ut prædiximus, largitorem muneris, rerum facit abundantia, & nō uirtus compassionis. Qui enim afflicto perfectè compatitur, plerunque & hoc indigenti tribuit, in quo ipse qui dederit angustatur. Et tunc plena est cordis nostri compassio, cum malum inopię pro proximo suscipere nō metuimus, ut illū à passione liberemus.

D Quam uidelicet pietatis formam mediator nobis Dei & hominum dedit. Qui cum posset nobis etiā nō moriendo concurrere, subuenire tamē moriendo hominibus uoluit: quia nos uidelicet minus amasset, nisi & uulnera nostra susciperet, nec uim nobis suæ dilectionis ostenderet, nisi hoc quod à nobis tolleret, ad tempus ipse sustineret, passibiles quippe mortalesque nos reperit, & qui nos existere fecit ex nihilo, reuocare uidelicet etiam sine sua morte potuit à passione. Sed ut quanta esset uirtus compassionis ostenderet,

 deret,

deret, fieri pro nobis dignatus est, quod
esse nos uoluit: ut in semetipso tēpora-
liter mōtem susciperet, quam à nobis in
perpetuum fugaret. An non diuinitatis
suæ diuitiis nobis inuisibilis permanēs,
miris nos potuit uirtutib. ditare? Sed ut
ad internas diuitias rediret homo, foràs
apparere dignatus est pauper Deus. Vnde
27 & prædicator egregius ut ad largitatis
gratiam uiscera nostræ compassionis ac-
2.Cor.8. cenderet, dixit: Propter nos egenus fa-
ctus est, cùm diues esset. Qui etiam dicit:
Non ut aliis sit remissio, uobis autem tri
bulatio: hæc proculdubio condescenden
do infirmis intulit, quoniam quibusdā
inopiam ferre non ualentibus, tolerabi-
lius est minus tribuere, quam post largi-
tatem suam ex inopiæ angustia murmu-
rare. Nam ut ad magna largiendi studia
audientium mentes accenderet, paulo
pòst intulit, dicens: Hoc autem dico.
Qui parcè seminat, parcè & metet. Plus
ergo nonnunquam esse dicimus compa-
ti ex corde quam dare: quia quisquis per
fectè indigenti compatitur, minus æsti-
mat omne quod dat. Nisi enim dantis
manum bona uoluntas uinceret, eisdem
prædicator egregius discipulis non dixis
set: Qui non solum facere, sed & uelle cœ
pistis ab anno priori. Facile quippe est in
bono opere obedire etiam uolentem. Sed
hæc magna in discipulis uirtus extiterat
eos bonum quod illis præceptum est, &
antè uoluisse. Quia itaque uir sanctus
apud omnipotentem Deum, aliquando
maius datum nouerat mentis esse quam
muneris, dicat: Flebam quondam super
eo qui afflictus erat, & compatiebatur
anima mea pauperi. Exteriora etenim
largiens, rem extra semetipsum præbuit
Qui autem fletum & compassionē proxi
mo tribuit, ei aliquid etiam de semetipso
dedit. Idcirco autem plus compassionem
quā datū dicimus, quia rē qualibet plerū
que dat etiā qui nō cōpatit', nunquā autē
q uerè compatit', quod necessariū proxi-
mo cōspicit, negat. Quæ nimirū senten-
tia bene quoq; sanctæ Ecclesiæ uocibus
cōgruit, quæ dū afflictos quosq; per lamē
ta pœnitētiæ conspicit, suos ei oratione
cōtinua fletus iūgit, & totiēs egeno com
patit', quotiēs meti uirtutibus nudatæ, in

A teruētionis suæ precibus opitulat'. Super
afflictū quippe compatientes plāgimus,
quādo aliena dāna nostra deputamus, &
culpas delinquentiū nostris mūdare fleti
bus nitimur. Quod uidelicet agētes, plus
plerunq; nobis quā his pro quibus agit'
subuenimus: quia apud intimū arbitrū
& gratiā charitatis aspirantē, commissa
quæque perfectè diluit propria, qui purè
plāgit aliena. Persecutionis igit' ultimæ
sancta Ecclesia tribulatione deprehensa,
reducat ad memoriam pacis tēpore bona
B quæ gessit, dicēs: Flebā quondā super eo
qui afflictus erat, & compatiebatur ani-
mea mea pauperi. Quæ internæ lucis gau
dia æterna desiderans, sed tamen adhuc
dilata, quia malis exterioribus premitur
sancti uiri uocibus adiungat:

*Quòd sancta Ecclesia ab ipsis quos per chari-
tatis gratiā quasi uiscera sua antè gestaue-
rat, psecutionis impetū ferat. Cap. XXVII.*

EXpectabā bona, & uenerūt mihi ma-
la præstolabar lucē, & superūt tene-
bræ.] Fidelis .n. populus expectat bona,
sed mala suscipit, præstolat' lucē, & tene-
bras incurrit: quia p remunerationis gra
C tiā interesse iā iamq; angelorū se gaudiis
sperat, & tamen hic diutius dilatus, ma-
nus persequentiū tolerat, & q se quanto-
cyus æstimat æternæ lucis retributione
pfrui, hic adhuc cōpellit' psecutorū suorū
tenebras pati. Quæ uidelicet mala perse-
quentiū minus dolerēt, si ab infidelibus
aduersariisq; consurgerent. Sed eo dete-
rius mentē electorū cruciant, quo ab illis
ueniūt de qbus bona præsumebāt. Vnde
adhuc subdit': Interiora mea efferbuerūt
absq; ulla requie.] Sāctæ quippe Ecclesiæ
interiora efferuescere, est ipsos quoque
D quos p amorē fidei uelut uiscera antè ge-
stauerat, in persecutionis atrocitate tole-
rare. Qui secreta prius illius cognoscētes
quāto sciūt ubi magis doleat, tanto dete
rius ab afflictione eius minimè quiescūt.
Quos tñ & pacis suæ tēpore grauiter to-
lerat, quia suis prædicationibus eorum
mores cōtrarios pēsat. Gemit .n. cū eorū
uitā sibi dissimilē cōspicit. De quibus &
aptè subiungit': Præuenerūt me dies affli
ctionis. Scit nāq; sancta electorū Ecclesia
q psecutione ultima mala multa passura
sit, sed hanc afflictionis suæ dies præue-
niūt:

niũt: quia malorum uitã intra se grauiter etiã tẽpore pacis portat. Nam quamuis diebus ultimis aperta infideliũ pſecutio sequať, hanc tamẽ & priusquã appareat, hi qui in ea uerbotenus fideles sunt, prauis moribus antecurrunt. Sequitur:

Quòd sancti in culmine honoris, statum custodiunt humilitatis, & potestati semper amica sit impatientia, mansuetè tolerant ipsos qui ex officio suo increpant. Cap. XXVIIII.

Psa. 50 MOerens incedebam, sine furore consurgens in turba clamaui.] Notandũ sollicitè iuxta historiam uideo, quod sanctus uir qui paulo superius dixit: Eleuasti me, inferius adiungit: Mœrens incedebam. Miro enim ordine, uno eodemq; tempore conuenire in actibus bonorum solet, & foris honor culminis, & intus afflictæ mœror humilitatis. Vnde sanctus quoque uir eleuatus rebus & honoribus, mœrens incedebat: quia etsi hunc prælatum hominibus gloria potestatis ostẽderat, interius tamen mœrore suo secretum sacrificium Domino cõtriti cordis offerebat. Sacrificiũ quippe Deo est spiritus cõtribulatus. Sciunt autẽ electi quique consideratione intima contra exterioris excellentiæ tentamenta pugnare. Qui si ad exteriorem felicitatem suam cor apponerẽt, iusti profectò non essent. Sed quia hoc humanum non potest de ipsis prosperitatibus rerum quãtulacunque gloria nullo modo tentari, contra ipsam prosperitatem suam sancti uiri intrinsecos dimicant. Non dico in elatione, sed ne in eius saltem amore succumbant. Cui ualde succubuisse. Quis autem terrena sapiens, temporalia amplectens, beatum Iob inter tot prospera lætum nõ crederet, cùm ei suppeteret salus corporis, uita filiorum, incolumitas familiæ, integritas gregum? Sed quia in his omnibus non gaudebat, ipse sibi testis est, quia ait: Mœrens incedebam. Sancto enim uiro adhuc in hac peregrinatione posito, quod sine uisione Dei abundat, inopia est: quia cùm sibi omnia electi adesse uident, gemunt quòd omnium authorem non uident, eisque totum sicque eos foris exaltat gratia supernæ dispensationis, ut tamen intus sub disciplina teneat mœror magistræ charitatis. Per quam

A uidelicet discunt, ut de his quæ exterius accipiunt, apud semetipsos semper amplius humilientur, mentem sub iugo teneant disciplinæ, nunquam ex potestatis licentia ad impatientiam erumpant. Vnde & aptè subiungitur: Sine furore consurges in turba clamaui.] Sæpe nanque seditiosorum tumultus hominum, præpositorum suorum mentem lacessunt, suiq; ordinis limitem inordinatis motibus excedunt. Et plerunque qui præsunt nisi in ore cordis Spiritus sancti freno teneantur, in iratæ retributionis atrocitatem

B prosiliunt, quãtumque præualent agere, tantum in sibi subditis æstimat licere. Amica etenim potestati penè semper impatientia est, eique etiam malè subiectæ imperat, quia quod ipsa sentit, potestas exequitur. Sed sancti uiri plus se interius patientiæ iugo subiiciunt quam foris hominibus præsunt, & eo ueriorum principatum foris exhibent, quo humiliorem Deo intrinsecus famulatum tenent: atq; idcirco sæpe plus quosdam tolerant, quo se de eis ulcisci amplius possunt: ac ne unquam ad illicita transeant, plerunque no

C lunt pro se exequi etiam quod licet, subiectorum strepitus sufferunt, per amorem increpant, quos per mansuetudinem portant. Vnde nunc rectè dicitur: Sine furore consurgens in turba clamaui: quia nimirum boni contra tumultus insolentium clamorem habent, & furorem non habent, quoniam eos quos clementer tolerant, docere non cessant. Sed hæc quę iuxta historiam de uno diximus, iuxta allegoriam necesse est ut de diuersis electis Ecclesiæ sentiamus. Ipsa quippe in electis suis etiam per prospera incedit

D mœrens, quia nil sibi uerè prosperum deputat, quousque bonum quod singulariter quærit, apprehendat. Fideles quippe illius temporali quidem pace perfruuntur, sed perpetuè suspirant, honorantur, & afflicti sunt: quia plerunque ibi uidentur in culmine, ubi ciues non sunt. Ipsa etiam in turba siue furore consurgit, & clamat: quia prauorũ uitam studio rectę æmulationis, non autem uesania furoris insequiť. Irasciť & amat, sæuit & trãquilla est, quatenus infirmos suos corrigat ex æmulatione, foueat ex pietate. Sequitur:

Quod

Quòd uerè sancti sunt, qui inter malos conuersa-
ri innocenter possunt. Cap. XXIX.

FRater fui draconũ, & socius struthio
num.] quid draconum nomine nisi
malitiosorum hominum uita signatur?
De quibus & per prophetam dicitur: Tra
xerunt uentum quasi dracones. Peruersi
etenim quique uentum quasi dracones
trahunt, cùm malitiosa superbia inflan-
tur. Qui autem struthionum appellatio-
ne intelligi, nisi simulatores solent? Stru-
thio etenim pennas habet, & uolatum
non habet: quia simulatores quique spe-
ciem sanctitatis habent, sed uirtutem san
ctitatis non habent. Visio quippe eos bo-
næ actionis decorant, sed à terra mini
mè pena uirtutis leuat. Electus itaque
sanctæ Ecclesiæ populus quia pacis suæ
tempore intra se quosdam malitiosos
ac simulatores patitur, dicat: Frater fui
draconum, & socius struthionum. Quod
beati quoque Iob uocibus specialiter con
gruit, qui ad culmen magnæ fortitudi-
29 nis, bonus inter malos fuit. Nullus quip
pe perfectus est, qui inter proximorum
mala patiens non est. Qui enim æquani-
miter aliena mala non tolerat, ipse sibi
per impatiẽtiã testis est, qa a boni pleni-
tudine lóge distat. Abel qppe esse renuit,
quem Cain malitia nõ exercet. Sic in tri
tura areæ grana sub paleis premunt. sic
flores inter spinas prodeunt, & rosa quæ
redolet, crescit cum spina quæ pungit.
Duos nanque filios habuit primus ho-
mo, sed unus electus, alter reprobus fuit.
Tres quoque filios Noe arca continuit,
sed duobus in humilitate persistentibus,
unus ad patris irrisionem ruit. Duos
Abraham filios habuit, sed unus inno-
cens, alius uerò fratris persecutor fuit.
Duos quoq; Isaac filios habuit, unus in
humilitate seruatus, alter uerò & priuſ-
quam nasceretur, reprobatus est. Duo-
decim Iacob filios genuit, sed ex his unus
per innocentiam uenditus, cæteri uerò
per malitiam uenditores fratris fue-
runt. Duodecim quoque Apostoli in san
cta Ecclesia sunt electi, sed ne improbati
remanerent, unus eis admixtus est, qui
eos persequens probaret. Sic nanque
iusto peccator cum malitia iungitur, si-
cut in fornace auro palia cũ igne sociat,
A ut quo ardeat palea, purgetur aurum. Hi
ergo ueraciter boni sunt, qui in bonitate
persistere etiam inter malos possunt.
Hinc etiam sponsi uoce sanctæ Ecclesiæ Can. 2
dicitur: Sicut lilium inter spinas, sic ami Ezech. 2
ca mea ĩter filias. Hinc ad Ezechielẽ dñs
dicit: Filij hoĩs increduli & subuerso-
res sunt tecum, & cum scorpionibus ha 2. Pet. 2
bitas. Hinc Petrus uitam B. Loth glorifi
cat, dicens: Et iustum Loth, oppressum à
nefandorum iniusta conuersatione eri-
puit. Aspectu enim & auditu iustus erat,
habitans apud eos, qui quotidie animã
B iusti iniquis operibus cruciabant. Hinc Phil. 2
Paulus discipulorum uitam glorificat, &
glorificando confirmat, dicens: In me-
dio nationis prauæ & peruersæ, inter
quos lucetis sicut luminaria in mundo, Apoc. 2
uerbum uitæ continentes. Hinc Ioan
nes per angelum Pergami Ecclesiæ attesta
tur, dicens: Scio ubi habitas, ubi sedes
est Satanæ, & tenes nomẽ meum, & non
negasti fidẽ meã. Beatus igit Iob ut osten
dat cuius fortitudinis fuerit, insinuet cũ
quibus uixit, dicens: Frater fui draconũ,
& socius struthionum. Quia minus esset
C quòd ipse bona ageret, nisi & ad bonita-
tis suæ cumulum, ab alijs mala toleraret:
Sequitur:

Quòd sancti in apostatatione reproborum tabe-
scunt, & denigrãtur, & arescunt, dum zeli
sui ardore torquentur. Ca. XXX.

CVtis mea denigrata est super me, &
ossa mea aruerunt præ caumate.]
Hęc iuxta historiam pensare negligi-
mus, quia uidelicet sermonis uirtus patet Thren. 5
ex pœna passionis. Sed quia, ut sæpe iam
diximus, plerũque B. Iob sic narrat gesta,
ut gerenda prænunciet, bene hoc sanctæ
D Ecclesiæ uocibus congruit, quæ dolorem
persecutionis ultimæ in infirmis graui
sentit. Cumque ab illa alij pereunt, ualen
tiores quique mœrore cruciantur. Exte
rior quippe causa eius est terrena dispen
satio: interior uerò, cura cœlestis. Cutis
ergo nomine firmi signantur, qui nunc
in ea exteriori utilitati deseruiunt: per os
sa uerò fortes eius figurati sunt, in qui-
bus corporis illius tota compago solidat.
Qui igit aut puocati muneribus, aut per
secutionib. afflicti, multi in ea ab statu fi-
dei infirmi cadũt, eã q; ipsi postquã cecide
runt

runt persequuntur: quid aliud quã cutis suæ nigredinẽ patit, ut in ipsis postmo modũ fœda appareat, in qbus prius pulcha uidebatur? Dum enim hi qui prius exteriora bene dispensare consueuerant, contra electos Dei postmodum sæuiunt, quasi cutis Ecclesiæ anteactę iustitiæ colorem perdidit, qui ad nigredinem iniquitatis uenit. Quod Hieremias etiam sub (Thren. 4) præcipui metalli specie deplorat, dicens: Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus? Peruersi ergo dum ab eius sacramentis exeunt, plerunque inter reprobos locũ honoris sumũt, ut ipsi contra sanctam Ecclesiam ex authoritate sæuiant, qui hanc atrocius quasi sciendo contemnunt. Vnde & cum diceret: Cutis mea denigrata est: addidit, Super me: quia hos quos prius ad decorem iustitiæ quasi candidos habuit, post deterius nigros portat. Sed cum cutis ad nigredinem uertitur, fortes qui in illa sunt zelo fidei contabescunt. Vnde aptè subiungit: Et ossa mea aruerunt præ caumate. Sic nanque & priori tempore os (2.Co. 11) fortissimum sanctæ Ecclesiæ, quadam ariditate tædij Paulus æstuabat, cum quibusdam cadentibus diceret: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror? Cutis ergo denigratur, & ossa præ caumate arescũt: quia dum infirmi ad iniquitatem prosiliunt, fortes quique zeli sui igne cruciantur. Sequitur:

Quòd abstinentia & doctrina sanctorum in luctum eis uertatur, cum se ab eis contemni uident, quibus uerbo & exemplo prodesse studebant. *Cap. XXXI.*

30 VErsa est in luctum cithara mea, & organum meum in uocem flentium.] Quia organum per fistulas, & cithara per chordas sonat, potest per citharam recta operatio, per organum uerò sancta prædicatio designari. Per fistulas quippe organi, ora prędicantium, per chordas uerò citharæ, intentionem rectè uiuentium non inconuenienter accipimus. Quæ dũ ad uitam aliam per afflictionem carnis tenditur, quasi extenuata chorda in cithara per intuentium admirationem sonat. Siccatur etenim chorda ut congruum in cithara cantum reddat, quia & sancti uiri castigant corpus suũ, & seruituti subijciunt, atque ab infimis ad superiora tẽdunt. Pensandum quoque est quòd chorda in cithara si minus tẽditur, nõ sonat: si amplius, raucum sonat: quia nimirum uirtus abstinentię aut omnino nulla est, si tantum quisque corpus non edomat, quantum ualet: aut ualde inordinata est, si corpus atterit plusquam ualet. Per abstinentiam quippe carnis uitia sunt extinguenda, non caro: & tanto quisque sibimet debet moderamine præesse, ut & ad culpam caro non superbiat, & tamen ad effectum rectitudinis in operatione subsistat. Intueri inter hæc egregium prędicatorem libet, quanta arte magisterij fidelium animas uelut in cithara cordas tensas, alias amplius tendendo extenuat, atque alias à tensione sua relaxando conseruat. Aliis etenim dicit: Non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitijs. (Rom. 15) Et rursus ait: Mortificate membra uestra quæ sunt super terram. (Col. 3) Et tamẽ prædicatori charissimo scribit, dicens: Noli adhuc aquam bibere, sed modico uino utere, propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates. (1.Tim 5) Illas ergo chordas attenuando tendit, ne non tensæ omnimodo non sonẽt. hanc uerò à tensione temperat, ne dum plus tenditur, minus sonet: siue autem sancti prædicatores in Ecclesia, seu quilibet simplices & abstinentes, prout uires accipiunt, in ea proximis suis canticum bonæ exhortationis reddunt. Nam & prudentes quique ad prædicationis fructum solerter inuigilant, atq; ut alios ad uitã pertrahant, sono magnæ persuasionis elaborant, & qui in ea tardioris ingenii uidentur, ex ipso suæ uitę merito in quantum se posse conspiciunt, exhortationis erga alios authoritatem sumunt, atq; ad cœlestem patriam quos ualent trahere nõ desistunt. Sed sancta Ecclesia extremis psecutionibus pressa, cum uerba sua à reprobis contemni considerat, amoris sui gratiam ad sola lamenta format. quia nimirum deflet, quos exhortando trahere non ualet. Dicat ergo: Versa est in luctũ cithara mea, & organum meum in uocẽ flentium. ac si apertè fateatur dicens: Pacis quidem meæ tempore per alios parua mo-

A

Quòd uerè sancti sunt, qui inter malos conuersari innocenter possunt. Cap. XXIX.

FRater fui draconū, & socius struthionum.] quid draconum nomine nisi malitiosorum hominum uita signatur? De quibus & per prophetam dicitur: Traxerunt uentum quasi dracones. Peruersi etenim quique uentum quasi dracones trahunt, cùm malitiosa superbia inflantur. Qui autem struthionum appellatione intelligi, nisi simulatores solent? Struthio etenim pennas habet, & uolatum non habet: quia simulatores quique speciem sanctitatis habent, sed uirtutem sanctitatis non habent. Visio quippe eos bonæ actionis decorant, sed à terra minimè pena uirtutis leuat. Electus itaque sanctæ Ecclesiæ populus quia pacis suæ tempore intra se quosdam malitiosos ac simulatores patitur, dicat: Frater fui draconum, & socius struthionum. Quod beati quoque Iob uocibus specialiter congruit, qui ad culmen magnæ fortitudi-
29 nis, bonus inter malos fuit. Nullus quippe perfectus est, qui inter proximorum mala patiens non est. Qui enim æquanimiter aliena mala non tolerat, ipse sibi per impatiētiā testis est, qa a boni plenitudine lōge distat. Abel qppe esse renuit, quem Cain malitia nō exercet. Sic in trituta areæ grana sub paleis premunt. sic flores inter spinas prodeunt, & rosa quæ redolet, crescit cum spina quæ pungit. Duos nanque filios habuit primus homo, sed unus electus, alter reprobus fuit. Tres quoque filios Noe arca continuit, sed duobus in humilitate persistentibus, unus ad patris irrisionem ruit. Duos Abraham filios habuit, sed unus innocens, alius uerò fratris persecutor fuit. Duos quoq; Isaac filios habuit, unus in humilitate seruatus, alter uerò & priusquam nasceretur, reprobatus est. Duodecim Iacob filios genuit, sed ex his unus per innocentiam uenditus, cæteri uerò per malitiam uenditores fratris fuerunt. Duodecim quoque Apostoli in sancta Ecclesia sunt electi, sed ne improbati remanerent, unus eis admixtus est, qui eos persequens probaret. Sic nanque iusto peccator cum malitia iungitur, sicut in fornace auro palia cū igne sociať, ut quo ardeat palea, purgetur aurum. Hi ergo ueraciter boni sunt, qui in bonitate persistere etiam inter malos possunt. Hinc etiam sponsi uoce sanctæ Ecclesiæ dicitur: Sicut lilium inter spinas, sic amica mea ĩter filias. Hinc ad Ezechielē dñs dicit: Filij hoīs increduli & subuersores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas. Hinc Petrus uitam B. Loth glorificat, dicens: Et iustum Loth, oppressum à nefandorum iniusta conuersatione eripuit. Aspectu enim & auditu iustus erat, habitans apud eos, qui quotidie animā
B iusti iniquis operibus cruciabant. Hinc Paulus discipulorum uitam glorificat, & glorificando confirmat, dicens: In medio nationis prauæ & peruersæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo, uerbum uitæ continentes. Hinc Ioannes per angelum Pergami Ecclesiæ attestatur, dicens: Scio ubi habitas, ubi sedes est Satanæ, & tenes nomē meum, & non negasti fidē meā. Beatus igiť Iob ut ostendat cuius fortitudinis fuerit, insinuet cū quibus uixit, dicens: Frater fui draconū, & socius struthionum. Quia minus esset
C quòd ipse bona ageret, nisi & ad bonitatis suæ cumulum, ab alijs mala toleraret: Sequitur:

Quòd sancti in apostatatione reproborum tabescunt, & denigrantur, & arescunt, dum zeli sui ardore torquentur. Ca. XXX.

CVtis mea denigrata est super me, & ossa mea aruerunt præ caumate.] Hęc iuxta historiam pensare negligimus, quia uidelicet sermonis uirtus patet ex pœna passionis. Sed quia, ut sæpe iam diximus, plerūque B. Iob sic narrat gesta, ut gerenda prænunciet, bene hoc sanctæ
D Ecclesiæ uocibus congruit, quæ dolorem persecutionis ultimæ in infirmis graui sentit. Cumque ab illa alij pereunt, ualentiores quique mœrore cruciantur. Exterior quippe causa eius est terrena dispensatio: interior uerò, cura cœlestis. Cutis ergo nomine firmi signantur, qui nunc in ea exteriori utilitati deseruiunt: per ossa uerò fortes eius figurati sunt, in quibus corporis illius tota compago solidať. Qui igiť aut ꝑuocati muneribus, aut persecutionib. afflicti, multi in ea ab statu fidei infirmi cadūt, eā q; ipsi postquā ceciderunt

runt persequuntur: quid aliud quã cutis suæ nigredinẽ patit, ut in ipsis postmodũ fœda appareat, in qbus prius pulcha uidebatur? Dum enim hi qui prius exteriora bene dispensare consueuerant, contra electos Dei postmodum sęuiunt, quasi cutis Ecclesiæ anteactę iustitiæ colorem perdidit, qui ad nigredinem iniquitatis uenit. Thren. 4 Quod Hieremias etiam sub præcipui metalli specie deplorat, dicens: Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus? Peruersi ergo dum ab eius sacramentis exeunt, plerunque inter reprobos locũ honoris sumũt, ut ipsi contra sanctam Ecclesiam ex authoritate sæuiant, qui hanc atrocius quasi sciendo contemnunt. Vnde & cum diceret: Cutis mea denigrata est: addidit, Super me: quia hos quos prius ad decorem iustitiæ quasi candidos habuit, post deterius nigros portat. Sed cum cutis ad nigredinem uertitur, fortes qui in illa sunt zelo fidei contabescunt. Vnde aptè subiungit: Et ossa mea aruerunt præ caumate. Sic nanque & priori tempore os 2. Co. 11 fortissimum sanctæ Ecclesiæ, quadam ariditate tædij Paulus æstuabat, cum quibusdam cadentibus diceret: quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror? Cutis ergo denigratur, & ossa præ caumate arescũt: quia dum infirmi ad iniquitatem prosiliunt, fortes quique zeli sui igne cruciantur. Sequitur:

Quòd abstinentia & doctrina sanctorum in luctum eis uertatur, cum se ab eis contemni uident, quibus uerbo & exemplo prodesse studebant. *Cap. XXXI.*

30 VErsa est in luctum cithara mea, & organum meum in uocem flentium.] Quia organum per fistulas, & cithara per chordas sonat, potest per citharam recta operatio, per organum uerò sancta prædicatio designari. Per fistulas quippe organi, ora prędicantium, per chordas uerò citharæ, intentionem rectè uiuentium non inconuenienter accipimus. quæ dũ ad uitam aliam per afflictionem carnis tenditur, quasi extenuata chorda in cithara per intuentium admirationem sonat. Siccatur etenim chorda ut congruum in cithara cantum reddat, quia & sancti ui-

A ri castigant corpus suũ, & seruituti subijciunt, atque ab infimis ad superiora tẽdunt. Pensandum quoque est quòd chorda in cithara si minus tẽditur, nõ sonat: si amplius, raucum sonat: quia nimirum uirtus abstinentię aut omnino nulla est, si tantum quisque corpus non edomat, quantum ualet: aut ualde inordinata est, si corpus atterit plusquam ualet. Per abstinentiam quippe carnis uitia sunt extinguenda, non caro: & tanto quisque sibimet debet moderamine præesse, ut & ad culpam caro non superbiat, & tamen B ad effectum rectitudinis in operatione subsistat. Intueri inter hæc egregium prędicatorem libet, quanta arte magisterij fidelium animas uelut in cithara cordas tensas, alias amplius tendendo extenuat, atque alias à tensione sua relaxando conseruat. Aliis etenim dicit: Non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitijs. Rom. 13 Et rursus ait: Mortificate membra uestra quæ sunt super terram. Col. 3 Et tamẽ prædicatori charissimo scribit, dicens: 1. Tim. 5 Noli adhuc aquam bibere, sed modico uino utere, propter stomachum tuum, C & frequentes tuas infirmitates. Illas ergo chordas attenuando tendit, ne non tensæ omnimodo non sonẽt. hanc uerò à tensione temperat, ne dum plus tenditur, minus sonet: siue autem sancti prædicatores in Ecclesia, seu quilibet simplices & abstinentes, prout uires accipiunt, in ea proximis suis canticum bonæ exhortationis reddunt. Nam & prudentes quique ad prædicationis fructum solerter inuigilant, atq; ut alios ad uitã pertrahant, sono magnæ persuasionis elaborant, & qui in ea tardioris ingenii ui- D dentur, ex ipso suæ uitę merito in quantum se posse conspiciunt, exhortationis erga alios authoritatem sumunt, atq; ad cœlestem patriam quos ualent trahere nõ desistunt. Sed sancta Ecclesia extremis persecutionibus pressa, cum uerba sua à reprobis contemni considerat, amoris sui gratiam ad sola lamenta format, quia nimirum deflet, quos exhortando trahere non ualet. Dicat ergo: Versa est in luctũ cithara mea, & organum meum in uocẽ flentium, ac si apertè fateatur dicens: Pacis quidem meæ tempore per alios parua mo-

A more citharæ, per alios uerò more organi magna & sonora prędicabam: sed nūc uersa est in luctum cithara, & organum in uocem flentium uersum est: quia dum me contemni conspicio, eos qui prædicationis cantum non audiunt, deploro. Hæc per quosdam sancta Ecclesia in fine factura est, hæc per quosdam in suis iam exordiis fecit. Primus quippe martyr Stephanus Iudæis persequentibus prodesse prædicando conatus est, quos tamen post uerba prædicationis, dum uideret ad iacendos lapides conuolasse, fixis genibus
B orabat, dicens: Domine Iesu, ne statuas illis hoc peccatum. Quid ergo huic q diu & parua & magna narrauerat, nisi iā suæ citharæ atque organi cantus silebat, atq; in luctum uersa fuerant: quia eos quos prædicando nō traxerat, amando flebat? Quod nimirum quotidie sancta Ecclesia agere non desistit, quæ prædicationis uerbum penè ubique conticuisse iam conspicit. Alii nanque loqui dissimulant, alii recta audire contemnunt. Sed electorum mens dum tacere cantum prædicationis conspicit, gemens ac tacita ad fletus redit. Dicat ergo: Versa est in luctum cithara mea, & organū meum in uocē flentiū: quia electus quisq; quo sanctæ prædicationis uox siluit, damna Ecclesia grauius plangit. Hucusque B. Iob descripsit mala quæ pertulit, hoc uerò ex loco incipit narrare subtilius bona quæ fecit. Sed doloris uerba historica atque allegorica expositione trāscurrimus, uirtutum uerò opera ex magna parte iuxta solius historiæ textum tenemus, ne si hęc ad indaganda mysteria trahimus, ueritatem fortasse operis uacuare uideamur.

Act. 7.

BEATI GREGORII MORALIVM.

LIBER VIGESIMVS PRIMVS.

Quod sit quòd Iacob uirgas populeas & amygdalinas decorticauit, & in canalibus in quibus greges bibebant, posuit. Cap. I.

INtellectus sacri eloquij inter textum & mysterium tanta est libratione pēsandus, ut utriusque partis lance moderata, hunc neque nimię discussionis pondus deprimat, neque rursus torpor incuriæ uacuum relinquat. Multæ quippe eius sententiæ tanta allegoriarum conceptione sunt grauidæ, ut quisquis eas ad solam tenere historiam nititur, earum notitia per suam incuriam priuetur. Nonnullæ uerò ita exterioribus præceptis inseruiunt, ut si quis eas subtilius penetrare desiderat, intus quidem nihil inueniat, sed hoc sibi etiam quod foris loquuntur, abscondat. Vnde bene quoque narratione historica per significationem dicitur: *Tollens Iacob*
C uirgas populeas uirides & amygdalinas & ex platanis, ex parte decorticauit eas, detractisque corticibus, in his quæ spoliata fuerant candor apparuit, illæ uerò quæ integræ erant, uirides permanserūt, atque in hoc modum color effectus est uarius. Vbi & subditur: Posuitque eas in canalibus in quibus effundabatur aqua, ut cum uenissent greges ad bibendum, ante oculos haberent uirgas, & in aspectu earum conciperent. Factumque est ut in ipso calore coitus oues intuerentur uirgas, & parerent maculosa & uaria, & diuerso colore respersa. quid est enim uirgas uirides amygdalinas atque ex platanis ante gregum oculos ponere, nisi per Scripturæ sacræ seriem, antiquorum patrum uitas atque sententias in exemplū populis præbere? Quæ nimirum quia iuxta rationis examen rectę sunt, uirgæ nominatur. Quibus ex parte corticem subtrahit, ut in his quę expoliantur, intimus candor appareat: & ex parte corticem seruat, ut sicut fuerant exterius, in uiriditate permaneāt: uariusq; uirgarum color

Gen. 30.

D

lor efficitur, dum cortex ex parte subtrahitur, ex parte retinetur. Ante considerationis enim nostræ oculos, præcedentiũ patrum sententiæ, quasi uirgę uariæ ponuntur. In quibus dum plerunque intellectum literæ fugimus, quasi corticẽ subtrahimus: & dum plerunque intellectũ literæ sequimur, quasi corticem reseruamus. Dumque ab ipsis cortex literæ subducitur, allegoriæ candor interior demonstratur: & dum cortex relinquitur, exterioris intelligentię uirentia exempla monstrantur. Quas bene Iacob in aquæ canalibus posuit, quia & redemptor noster in libris eas sacræ sciẽtiæ quibus nos intrinsecus infundimur, fixit. Has aspicientes arietes cum ouibus coeunt: quia rationales nostri spiritus dum in earum intentione defixi sunt, singulis quibusque actionibus permiscentur, ut tales fœtus operum procreent, qualia exempla pręcedentium in uocibus pręceptorum uident, & diuersum colorem proles boni operis habeat: quia & nonnunquã subtracta literæ cortice, acutius interna considerat, & seruato nonnunquam historiæ tegmine, bene se in exterioribus format. Nam quia diuinæ sententiæ aliquando interius rimandæ sunt, aliquando exterius obseruandæ, per Salomonem quoque dicitur: Qui fortiter premit ubera ad eliciendum lac, exprimit butyrum: & qui uehementer emungit, elicit sanguinem. Vbera quippe fortiter premimus, cum uerba sacri eloquii subtili intellectu pensamus: qua pressione dum lac quærimus, butyrum inuenimus: quia dum nutriti uel tenui intellectu quærimus, ubertate internæ pinguedinis ungimur. Quod tamen nec nimiè nec semper agendum est, ne dum lac quæritur ab uberibus, sanguis sequatur. Plerique etenim quidam dum uerba sacri eloquii plusquam debent discutiunt, in carnalem intellectum cadunt. Sanguinem quippe elicit, qui uehementer emungit: quia carnale efficitur hoc quod ex nimia spiritus discussione sentitur. Vnde necesse est ut beati Iob opera, quæ inter increpantium amicorum uerba idcirco narrat, ne afflicta mens illius in desperatione deficiat, iuxta pondus historiæ perscrutemur: ne

Prou. 30

A si hæc animus plusquam necesse est spiritaliter inuestiget, à uerborum eius uberibus sanguis nobis pro lacte respondeat. Si quando uerò quædam mystica in suorum operum narratione permiscet, ad hæc necesse est ut mens cõcita redeat, ad quæ hãc ipse ut datᷣ intelligi ordo loquentis uocat. Nã sanctus uir postq̃ ea quæ sibi ꝑ flagellũ dñi fuerãt inflicta narrauit, nunc per ordinẽ proprias enumerando uirtutes qualis ante flagellum fuerit innotescit, sic uitæ suæ historiã texens, ut ei perrarũ aliquid quod allegoricè intel-B ligi possit interserat: quatenus & ex magna parte historica sint quæ memorat, & tamen aliquando per hæc eadem ad spiritalem intelligentiam consurgat. Qua itaque fortitudine ab omni lapsu exteriora sua custodiæ interioris disciplina constrinxerit, insinuat dicens:

CAPVT TRIGESIMVM-PRIMVM TEXTVS

Beati Iob.

C

EPIGI fœdus cũ oculis meis, ut ne cogitarẽ quidem de uirgine. Quam enim partem haberet ĩ me Deus desuper, & hereditatem omnipotens de excelsis? Nunquid non perditio est iniquo, & alienatio operantibus iniustitiã? D Nonne ipse considerat uias meas, & cunctos gressus meos dinumerat? Si ambulaui in uanitate, & festinauit in dolo pes meus, appẽdat me in statera iusta, & sciat Deus simplicitatẽ meã. Si declinauit gressus meus de uia, & si secutus est oculus meus cor meũ, & si in manibus meis adhæsit macula: serã, & alius comedat: & ꝓgenies mea eradiceᷣ. Si deceptũ est cor meũ super muliere, & si ad ostiũ inimici mei insidiatus sum: scortum

tum alterius sit uxor mea, & super illam incuruentur alij. Hoc enim nephas est, & iniquitas maxima. Ignis est usq; ad perditionem deuorans, & omnia eradicans genimina. Si contempsi subire iudicium cum seruo meo & ancilla mea, cum disceptarēt aduersum me. Quid enim faciam cū surrexerit ad iudicandnm Deus, & cum quæsierit, quid respondebo illi? Nunquid non in utero fecit me, qui & illum operatus est, & formauit me in uulua unus? Si negaui qđ uolebant pauperibus, & oculos uiduæ expectare feci. Si comedi bucellū meā solus, & nō comedit pupillus ex ea. Quia ab infantia mea creuit mecum miseratio, & de utero matris meæ egressa est mecum. Si despexi prætereuntem eo quòd non habuerit indumentum, & absque operimento pauperem. Si non bene dixerunt mihi latera eius, & de euellribus ouium mearum calefactus est. Si leuaui super pupillum manum meam, etiam cum uiderem me in porta superiorem: humerus meus à iunctura sua cadat, & brachiū meū cum ossibus suis confringatur. Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui. Si putaui aurum robur meum, & obryso dixi, fiducia mea. Si lætatus sum super multis diuitijs meis, & quia plurima reperit manus mea. Si uidi Solem cum fulgeret, & lunam incedentem clarè, & lætatum est in abscondito cor meū, & osculatus sum manum meam ore meo, quæ est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum. Si gauisus sum ad ruinam eius qui me oderat, & exultaui quòd inuenisset eum malum. Non enim dedi ad peccandum guttur meum, ut expeterem maledicens animam eius. Si non dixerunt uiri tabernaculi mei, qurs dat de carnibus eius ut saturemur? Foris non mansit peregrinus, ostium meum uiatori patuit. Si abscondi quasi homo peccatu meū, & cœlaui in sinu meo iniquitatem meam. Si expaui ad multitudinem nimiam, & despectio propinquorū terruit me, & non magis tacui, nec egressus sum ostium. Quis mihi tribuat auditorem, ut desideriū meum audiat omnipotens, & librum scribat ipse qui iudicat, ut in humero meo portem illum, & circundem illum quasi coronam mihi? Per singulos gradus meos pronunciabo illū, & quasi principio offeram eum: si aduersum me terra mea clamat, & cum ipsa sulci eius deflent: si fructus eius comedi absque pecunia, & animam agricolarum eius afflixi, pro frumēto oriatur mihi tribulus, & pro hordeo spina.

Quòd serui Dei non solum ad munditiam carnis, sed etiam ex proposito & pacto ad puritatem cordis operam dare debeant. Cap. II.

PEpigi fœdus cum oculis meis ut ne cogitarem quidem de uirgine.] Cum sit inuisibilis anima, nequaquam corporearum rerum delectatione tangitur, nisi quòd inhærens corpori, quasi quædam egrediendi foramina eiusdem corporis sensus habet. Visus quippe, auditus, gustus, odoratus & tactus quasi quædā uiæ mentis sunt quibus foras ueniat, & ea quæ extra eius sunt substantiam, concupiscat. Per hos etenim corporis sensus quasi per fenestras quasdam exteriora quæque anima respicit, respiciens concupiscit. Hinc etenim Hieremias ait: Ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domos nostras. Mors quippe per fenestras ascēdit, & domum ingreditur, cum per sensus corporis concupiscentia ueniens habitaculum intrat mentis. Quo contrà hoc quod iam sæpe diximus de iustis, per Esaiam dicitur: Qui sunt hi qui ut nubes uolant, & quasi columbæ ad fenestras suas? Iusti nanq; uolare ut nubes dicti sunt, qui à terrenis contagijs subleuantur:

Hier. 9

Esa. 60.

uantur: & quasi columbæ ad fenestras suas sunt, quia per sensus corporis exteriora quæque intentione non respiciunt rapacitatis, eosque foras non rapit concupiscentia carnalis. Quisquis uerò per has corporis fenestras incautè exterius respicit, plerunque in delectationem peccati, etiam nolens rapitur, atque obligatus desideriis, incipit uelle quod noluit. Præceps quippe anima dum antè non prouidet ne incautè uideat quod concupiscat, cæca post incipit desiderare qđ uidit. Vnde & prophetæ mens quæ subleuata sępe mysteriis internis intererat,
2. Re. 11
B qui alienam coniugem incautè uidit, obtenebrata postmodum sibimet illicitè coniunxit. Sanctus autem uir qui acceptis corporis sensibus uelut subiectis ministris quidam æquissimus iudex præest, culpas conspicit anteq̃ ueniant, & uelut insidianti morti fenestras corporis claudit, dicens: Pepigi fœdus cũ oculis meis, ut ne cogitarem quidem de uirgine. Vt enim cogitationes cordis castè seruare potuisset, fœdus cum oculis pepigit, ne prius incautè aspiceret, quod postmodũ inuitus amaret.
C Valde nanque est graue quod caro deorsum trahit, & semel species formæ cordi per oculos illigata, uix magni luctaminis manu soluitur. Ne ergo quædam lubrica in cogitatione [illegible] semus, prouidendum nobis est quia [illegible] ri non decet qđ non licet concupisci. Vt enim munda mens in cogitatione seruetur, à lasciuia uoluptatis suę deprimẽdi sunt oculi, quasi quidam raptores ad culpam. Neque enim Eua lignum uetitũ contigisset, nisi hoc prius incautè conspiceret. Scriptum quippe est: Vidit mulier
Gen. 3.
D ꝙ bonum esset lignum ad uescendum, & pulchrum oculis, aspectuque delectabile: & tulit de fructu illius, & comedit. Hinc ergo pensandum est, quanto debeamus moderamine erga illicita uisum restringere nos qui mortaliter uiuimus, si & mater uiuentium per oculos ad mortẽ uenit. Hinc etiã sub Iudæę uoce quæ exteriora uiuendo concupiscens, bona interiora perdiderat, propheta dicit: Oculus meus deprædatus est animam meam.
Thren. 3
concupiscẽdo enim uisibilia, inuisibiles uirtutes amisit. Quæ ergo interiorem fructum per exteriorem uisum prodidit, per oculũ corporis pertulit prædam cordis. Vnde nobis ad custodiendã cordis munditiam, exteriorum quoq; sensuum disciplina seruanda est. Nam quantalibet uirtute mens polleat, quantalibet grauitate uigeat: carnales tamen sensus puerile quiddam exterius perstrepunt: & nisi interioris grauitatis pondere, & quasi iuuenili quodam uigore refrenentur, ad fluxa quæq; & læuia mentem eneruem trahũt. Videamus igitur quomodo beatus Iob id quod in eo fluxum ac puerile caro sapere potuit, iuuenili sapientiæ uigore restrinxit. Ait enim: Pepigi fœdus cum oculis meis. Et quia non in re actionẽ tantũmodo, sed & cogitationẽ luxuriæ extinxit, secutus adiunxit: Vt ne cogitarem quidem de uirgine. Sciebat nimirum luxuriam esse in corde refrenandam, sciebat per sancti spiritus donum, ꝙ redemptor noster ueniens, legis præcepta transcenderet, & ab electis suis non solum luxuriam carnis, sed etiam cordis aboleret, dicens: Scriptum est, Non adulterabis. Matt. 5.
ego autem dico uobis, quoniam omnis qui uiderit mulierem ad concupiscendũ eam, iã mœchatus est eam in corde suo. Per Moysen quippe luxuria perpetrata, p autorem uerò munditiæ, luxuria cogitata damnatur. Hinc est enim ꝙ discipulis primus ecclesiæ pastor dicit: Propter qđ 1. Pet. 1
succincti lumbos mentis uestræ, sobrii pfectè sperate in eã quæ offert᷑ uobis gratia. Lumbos enim carnis succingere, est luxuriam ab effectu refrenare. Lumbos autẽ mentis succingere, est hanc etiam à cogitatione restringere. Hinc est quòd angelus qui Ioannem alloquitur, zona aurea super mamillas cinctus esse perhibetur. Quia enim testamenti noui munditia etiam cordis luxuriam frenat, angelus qui in eo apparuit, in pectore cinctus uenit. Quem bene zona aurea stringit: quia quisquis supernę patriæ ciuis est, non iã timore supplicii, sed amore charitatis immunditiam deserit. Malum uerò luxuriæ aut cogitatione perpetratur, aut opere. Callidus nanq; aduersarius noster cum ab effectu operis expellitur, secreta polluere cogitationis molit᷑. Vnde & serpenti à Domino dicitur: pectore & uẽtre repes.

Serpens

Serpens uidelicet uentre repit, quando
hostis lubricus per humana membra si-
bimet subdita usque ad expletionem ope
ris luxuriam exercet. Serpens autem repit
pectore, quando eos quos in opere luxu-
riæ non ualet, polluit in cogitatione.
Alius itaque luxuriā iam perpetrat actio-
ne, huic serpens repit ex uentre. Alius
autem perpetrandam uersat mente, huic
serpens repit ex pectore. Sed quia per co
gitationem ad explenda opera perueni-
tur, rectè serpens prius pectore, & post-
modum repere uentre describitur.

Quòd uirtutes inuicem se complectuntur, nec castitas sine humilitate, nec humilitas sine castitate aliquid ualet. *Cap. III.*

VNde beatus Iob quia disciplinam
etiam in cogitatione tenuit, una cu
stodia serpentis pectus uentrêque supera-
uit, dicens: Pepigi fœdus cum oculis
meis, ut ne cogitarem quidem de uirgi-
ne. Quam nimirum cordis munditiam
quisquis adipisci non appetit, quid aliud
quàm eiusdem à se munditiæ autorem re
3 pellit? Vnde & beatus Iob protinus sub-
dit: Quam enim partem Deus haberet in
me desuper, & hæreditatem omnipotens
de excelsis?] Ac si apertè dicat: Si mentē
in cogitatione polluero, eius qui mundi-
tiæ autor est, esse hæreditas nequaquam
possum. Nulla enim bona sunt cætera, si
occulti iudicis oculis castitatis testimo-
nio non approbantur. Omnes quippe
uirtutes in conspectu conditoris sui uita
ria ope se subleuant, & quia una uirtus
sine alia uel nulla est oīno uel minima,
uicissim sua coniunctione fulciantur: Si
enim uel castitatem humilitas deserat,
uel humilitatē castitas relinquat, apud au
thorē humilitatis & munditiæ prodesse
quid præualet uel superba castitas, uel hu
militas inquinata? Sanctus igitur uir ut
ab autore suo in bonis reliquis possideri
mereatur cordis munditiam custodiens
dicat: Pepigi fœdus cum oculis meis, ut
ne cogitarem quidem de uirgine. Quam
enim partem haberet Deus in me desu-
per, & hæreditatem omnipotens de ex-
celsis? ac si apertè fateatur dicens: Habe-
re me possessionem suam cœlorum con-
ditor renuit, si mens mea ante conspectū

A illius in infimis desiderijs tabescit. Sed in
ter hæc sciendum est aliud esse quod ani-
mus de tentatione carnis patitur, aliud
uerò cū p cōsensum delectationibus obli
gatur. Plerunque enim cogitatione pra
ua pulsatur, sed renititur: plerunque au-
tem cùm peruersum quid concipit, hoc
intra semetipsum etiam per desiderium
uoluit. Et nimirum mentem nequaquam
cogitatio immunda inquinat cùm plu-
sat, sed cum hanc sibi per delectationē
subiungit. Hinc etenim prædicator egre-
gius dicit: Tentatio uos non apprehen-
B dat, nisi humana. Humana quippe tenta-
tio est, qua plerunque in cogitatione tan
gimur etiam nolentes: quia ut nonnun-
quam & illicita ad animum ueniant, hoc
utique in nobismetipsis ex humanitatis
corruptibilis pondere habemus. Iam ue-
rò dæmoniaca est, & non humana tenta-
tio, cum ad hoc quod carnis corruptibi-
litas suggerit, per consensum se animus
astringit. Hinc iterum dicit: Non regnet 1.Co.10
peccatum in uestro mortali corpore. Pec-
catum quippe in mortali corpore non es
se, sed regnare prohibuit, quia in carne
C corruptibili non regnare potest, sed non
esse non potest. Hoc ipsum namque ei de
peccato tentari peccatum est, quo quia
quandiu uiuimus perfectè omnimodo
non caremus. Sancta prædicatio quoniā
hoc expellere plenè non potuit, ei de no-
stri cordis habitaculo regnum tulit: ut
appetitus illicitus & si plerunque bonis
nostris cogitationibus occultè se quasi
fur inserit, saltem si ingreditur, non do-
minetur. Vir igitur sanctus dicēs: pepigi
fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem
quidem de uirgine: nequaquam uult in-
D telligi quia eius animum culpa in cogita
tione non contigit, sed quia nunquam
hunc ex consensu superauit. Nam uelut
integerrimam possessionē Dei, mentem
suam contra aduersarij deprædationem
uendicat, qui protinus adiungit: Quam
enim partem haberet Deus in me desu-
per, & hæreditatē omnipotens de excel
sis? ac si apertè dicat: Carne quidem mor
tali corruptionis cōditioni subiaceo, sed
autori unde seruio, si ei integrum à con-
sensu culpæ animum non defendo?
Sequitur:

Quòd

Quòd iusti dum temporaliter flagellantur, probantur: reprobi uerò qui in laboribus hominum modò non sunt, æterno anathemate condemnantur. *Cap. IIII.*

NVnquid non perditio est iniquo, & alienatio operantibus iniquitatẽ?] O quanta consolatio ægrotis, & quantus mœror sanis. Festina consolatio bonorum, est consideratus finis malorum. Dum enim ex eorum interitu malum conspiciunt, quod euadunt, leue existimant quicquid aduersum in hac uita patiuntur. Eant ergo nunc reprobi, & delectationum suarum desideria cõpleãt: in finis sui damnatione sensuri sunt, quia mortem malè uiuentes amauerũt. Transitorio autem hic uerbere affligantur, electi, ut à prauitate flagella corrigãt, quos paterna pietas ad hæreditatẽ seruat. Nũc etenim flagellatur iustus, & uerbere disciplinæ corrigitur, quia ad æternæ hæreditatis patrimonium præparatur. In suis autem uoluptatibus relaxatur iniustus, quia tanto ei temporalia bona suppetũt, quanto æterna denegantur. Iniustus ad debitam mortem currens, effrenatis uoluptatibus utitur, quia & uituli qui mactãdi sunt, in liberis pastibus relinquuntur. At contra iustus à delectationis trãsitoriæ iocunditate restringitur, quia & nimirum uitulus ad laboris usum uitæ deputatus sub iugo retinetur. Negantur electis in hac uita bona terrena: q̃a & ægris q̃bus spes uiuendi est, nequaq̃ à medico cuncta quæ appetunt, conceduntur. Dantur autem reprobis bona quæ in hac uita appetunt: quia & desperatis ægris omne quod desiderant, non negatur. Perpendant igitur iusti quæ sint mala quæ iniquos manent, & nequaquam eorum felicitati inuideant quæ percurrit. Quid est enim quòd de eorum gaudijs admirentur, quando & ipsi per iter asperum ad salutis patriam, & illi quasi per amœna prata ad foueam tendunt? Dicat ergo uir sanctus: Nunquid non perditio est iniquo, & alienatio operantibus iniquitatem? Quòd uidelicet & alienationis uerbum durius sonaret, si hoc interpres in suæ linguæ uoce tenuisset. Quod enim apud nos alienatio, hoc apud He-

A bræos anathema dicitur. Tũc ergo alienatio erit reprobis, cũ ab hæreditate districti iudicis se anathema esse cõspiciũt: quia hic eum peruersis moribus contempserũt. Floreant iniqui, à flore æternæ hęreditatis alieni: Iusti uerò semetipsos solerter inspiciant & in cunctis actionibus suis à Domino se uideri pertimescant. Vnde & aptã mox subditur: Nonne ipse considerat uias meas, & cunctos gressus meos dinumerat?] Quid uiarum nomine, nisi actiones denunciat? Hinc enim per Hieremiam dicitur: Bonas facite uias uestras & studia uestra. *Hier. 7* B Quid uerò gressuum appellatione, nisi uel motus mentium, uel profectus accipimus meritorum? Quibus profectò gressibus ad semetipsam nos ueritas uocat, dicẽs. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis. *Matt. 11* Ad se quippe uenire nos dominus præcipit, nimirum non gressibus corporis, sed profectibus cordis. Ipse nanque ait: Veniet hora quando neque in monte hoc neque in Hierosolymis adorabitis patrem. *Ioan. 4.* Et paulo post: Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu C & ueritate. Nam & pater tales quærit qui adorent eũ. In corde ergo esse gressus insinuat, quando & ut ueniamus uocat, & tamen motu corporis nequaquam nos ad alia transire denunciat. Sic autem Dominus unuscuiusq; considerat uias, *5* sic dinumerat gressus, ut ne minutissimæ quidem cogitationes eius iudicio, ac uerba tenuissima quæ apud nos usu uiluerunt, indiscussa remaneant. Hinc enim dicit: Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. *Matth. 5* Qui dixerit fratri suo racha, reus erit concilio. Qui dixerit fa- D tue, reus erit gehennæ ignis. Racha quippe in Hebręo eloquio uox indignantis est, quæ quidem animum irascentis ostendit, nec tamen plenum uerbum iracundiæ exprimit. Prius ira reprehenditur sine uoce, postmodum uerò ira cum uoce, sed needum pleno uerbo formata: ad extremum quoque cum dicitur fatue ira redarguitur, quæ cum excessu uocis expletur etiam perfectione sermonis. Et notandum quòd in ira perhibet reum esse iudicio, in uoce iræ quod est racha, reum concilio, in uerbo uocis

quod est fatue, reum gehennæ ignis. Per gradus etenim culpæ creuit ordo sententiæ, quia in iudicio adhuc causa discutitur, in concilio aũt iã causæ sentẽtia definitur. In gehenna uerò ignis ea quæ de concilio egreditur sententia expletur. Quia igitur humanorum actuum Dominus subtili examine gressus enumerat, ira sine uoce iudicio, ira in uoce cõcilio, ira uerò in uoce atq; sermone gehennæ ignibus mancipatur. Hanc subtilitatem cõsiderationis eius propheta aspexerat,

Hier. 32 cum dicebat: Fortissime, magne, potens exercituum nomen tibi, magnus concilio, incomprehensibilis cogitatu, cuius oculi aperti sunt super omnes uias filiorum Adam, ut reddas unicuiq; secũdum uias suas, & secundum fructum adinuentionum manuum eius. Sic easdem uias Dominus subtili examinatione considerat, ut in unoquoq; nostrum nec ea quæ remuneret bona prætereat, nec mala quæ uidelicet displicent, sine increpatione derelinquat. Hinc est enim quòd angelum Ecclesiæ Pergami, & in quibusdam laudat, & in quibusdam redarguit, dicens:

Apoc. 2. Scio ubi habitas, ubi sedes est Satanæ, & tenes nomen meum, & non negasti fidẽ meam. Et paulo pòst: Sed habeo aduersum te pauca, quia habes illic tenentes doctrinam Balaam. Hinc angelo Thyatiræ dicitur: Noui opera tua & charitatem tuam, & fidem, & ministerium, & patientiam tuam, & opera tua, nouissima plura prioribus: sed habeo aduersum te pauca, quia permittis mulierem Hiezabel quæ se dicit propheten, docere, & seducere seruos meos, & fornicari, & manducare idolothytum. Ecce bona memorat, nec tamen resecanda mala sine pœnitentia relaxat: quia scilicet sic singulorum uias considerat, sic gressus enumerãs pensat ut subtili examine perpẽdat, uel quantum quisq; ad bona proficiat uel quantum ad mala deuians suis profectibus contradicat. Incrementum quippe meritorum quòd bonæ uitæ studijs augetur, plerunq; mali admixtione retrahitur: & bonum quod animus operãdo cõstruit, hoc alia perpetrando peruertit. Vnde sancti uiri tanto se subtilius in cogitatione constringunt, quanto à superno iudice

A districtius considerari conspiciunt. Mentem quippe discutiunt, inuenire si qua deliquerint, quærunt, ut tanto fiant irreprehensibiles iudici, quanto semetipsos quotidie & sine cessatione reprehendũt: nec tamen hac de re iam gaudia securitatis sumunt, quia ab illo se uideri considerant, qui in eis & illa uidet quæ uidere ipsi in semetipsis non ualent. Et quidem beatus Iob perfectionis uitam inter ueteres tenuit, sed quia eius intentio ad redemptoris aduentum prophetico spiritu erumpit in illius præceptis, pensat ipse

B quàm multa de perfectione minus habeat. Vnde & subdit: Si ambulaui in uanitate, & festinauit in dolo pes meus, appendat me in statera iusta, & sciat Deus simplicitatem meam.

Quòd sancti uiri utrum amore an odio digni sunt, non satis intelligunt, sed reuelari sibi à Deo utrum simpliciter an aliter ambulent, humiliter postulant. Cap. V.

Scire Deus dicit, scire nos facere, usitato nostræ locutionis modo, qui læ-

C tum diem dicimus ex quo contingit ut lætemur. Hinc est enim quòd ad Abrahã Dominus dicit: Nunc cognoui quòd timeas Deum. Neque enim creator temporum quicquam cognouit ex tempore, sed cognoscere eius est, ex cuiuslibet causæ emergentis articulo nobis cognitionem præbere. Quis uerò stateræ nomine, nisi mediator Dei & hominum designatur? In quo æqua lance omnia merita nostra pensantur, & in cuius præceptis agnoscimus quid in nostra uita minus habeamus. In hac autem statera appendimur, Gen. 22.

D quotiens ad uitæ eius exempla prouocamur. Hinc nanque scriptum est: Christus pro nobis passus est, uobis relinquens exemplum, ut sequamini uestigia eius q peccatũ non fecit, nec inuẽtus est dolus in ore eius. qui cũ malediceret, nõ maledicebat: dũ pateretur, nõ cõminabatur. 1. Pet. 2

Hinc per Paulum dicitur: Per patientiam curramus ad propositum nobis certamẽ Heb. 12.

aspiciẽtes in autorẽ fidei & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio, sustinuit crucem, confusione contempta. Ad hoc itaque Dominus apparuit in carne,

ne, ut humanā uitā admonendo excitaret, exempla præbendo accenderet, moriendo redimeret, resurgendo repararet. Cum ergo nulla in se beatus Iob iure redarguenda reperit, ad excedentem omnia redemptoris uitam mentis oculos tendit, ut in illa cognoscat ipse quid minus habeat, cum dicit: Si ambulaui in uanitate, & festinauit in dolo pes meus, appendat me in statera iusta, & sciat Deus simplicitatem meam. ac si apertè dicat: Si qua unquam leuiter, si qua perniciosè perpetraui, Dei & hominum mediator appareat, ut in eius uita cognoscam, an ego ueraciter simplex fuerim. Qui enim, ut diximus, suorum temporum uiros excesserant, mediatorem Dei & hominum quærebat, ut in illo pensatus agnosceret, si uitam simplicem uerò tenuisset. Dicat ergo: Appendat me in statera iusta, & sciat Deus simplicitatem meam. Quod est, scire me faciat. ac si patenter fateatur dicens: quantum ad humanæ uitæ modum, nulla in me reprehendenda iam uideo: sed nisi mediator Dei & hominum cum subtilioris uitæ præceptis appareat, quantum adhuc à uera simplicitate discrepem non cognosco. Rectus uerò ordo seruatur, si prius in uanitate, & postmodum pes in dolo festinasse dicatur. Vanitas quippe ad leuitatem, dolus uerò ad malitiam pertinet. Et nonnulli plerunque ad quædam post malitiosa perueniunt, quia prius leuia non declinant. Sequitur:

7 Si declinabit gressus meus de uia.] Totiens gressus de uia declinat, quotiens nostra cogitatio iter rectitudinis p cōsensum relinquit erroris. Quasi uerò tot gressus extra uiam ponimus, quot peruersis desiderijs ab cœlestis uitæ delectatione separamur. Vt enim præfati sumus, adhuc carnis corruptibilis pondere grauati, nequaquam ualemus sic uiuere, ut nulla nos possit culpæ delectatio pulsare. Sed aliud est nolentem tangi, aliud consentientem animum perimi. Sancti autem uiri tanto uigilantiori se circunspectione custodiunt, quanto se pulsari sinistris motibus uel transitoriæ delectationis dedignantur. Vnde & adhuc subdit:

A

Quanta sollicitudine sancti cor suum custodiant, & exteriora membra ab illicito tactu uel aspectu auertant. Cap. VI.

SI secutus est oculus meus cor meum.] Ecce iterū per interioris uigoris custodiā, ad exteriorum membrorū disciplinā redit, ut si quid fortasse cor illicitum concupisceret, pressus disciplinæ magisterio oculus uidere recusaret. Sicut sæpe tentatio per oculos trahitur, sic nonnunquam concepta intrinsecus, compellit sibi extrinsecus oculos deseruire. Nam plerunque res quælibet innocenti mente respicitur, sed ipso conspectu animus concupiscentiæ gladio confoditur. Non enim, ut exempli causa iam diximus, Dauid Vriæ coniuge ideo studiosè respexit, quia concupierat, sed potius ideo concupiuit, quia incaute respexit. Fit uerò rectę retributionis examine, ut qui exteriori negligenter utitur oculo, interiori non iniustè cæcetur. Sæpe autem intrinsecus concupiscentia dominatur, & illecebratus animus ad usus suos sensus corporeos famulari more tyrannidis exigit, suisq; uoluptatibus oculos seruire cōpellit, atque, ut ita dicam, fenestras luminis ad tenebras aperit cæcitatis. Vnde sancti uiri cùm sinistra pulsari delectatione se sentiunt, ipsa per quæ formæ species ad mentem ingreditur, disciplinæ magisterio lumina restringunt, ne prauæ cogitationis uisio lenocinata famuletur. Quę si unquam subtiliter custodiri negligitur, cogitationis immunditia protinus ad operationem transit. Vnde & mox subditur:

B

C

D

Quòd nisi festinè resistatur tentationi nascenti, in corde, subitò ita roboratur, ut ipsam mentem membrorum dominam teneat captiuam. Cap. VII.

ET si in manibus meis adhæsit macula.] Sanctus ergo uir sciens, quod plerunque praua cogitatio per oculos ueniat ad mentē, paulo superius dixit: Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de uirgine. Perpendens

etiam quòd nonnunquam in mente oritur, sed huic obortæ oculi peruersè famulantur, ait: Si secutus est oculus meus cor meum. ac si apertè dicat: Nec passim uidere uolui quæ concupiscerem, nec uidendo unquam secutus sum quæ concupiui. Dicat ergo, Si secutus est oculus meus cor meum: quia & si quid unquam illicitum mens eius, ut uidelicet humana, concepit, altioris disciplinæ magisterio constrictus, se per illicita ducere, sibique famulari oculus noluit. Pensemus ad hæc conscientias nostras & quanti culminis uir iste fuerit, ex nostri cordis deiectione uideamus. Ecce si qua illicita aliquando cogitauit: quia ea citius inter arcana cordis gladio sancti uigoris extinxit, peruenire illa usque ad opera non permisit. Vnde ut præmisimus, ilicò subiungit: Et si in manib. meis adhæsit macula. Quomodo enim macula in manibus, id est culpa in actionib. inhæreret, quam censura disciplinæ non sinebat in cogitatione proficere? Neque enim culpa ad opus prodire permittitur, si intus ubi nascitur extinguatur. Si autem tentationi in corde nascenti festinè non resistitur, hac eadem qua nutritur mora roboratur, & existens foris in operibus, uinci uix præualet, quia ipsam intus membrorum dominam mentem captiuam tenet. Quia uerò uir sanctus superiora omnia sub conditione intulit, si hæc unquam perpetrauerit, sententia se maledictionis astringit, dicens:

Quòd doctor Ecclesiæ si aliter docet quàm uiuat, ipso ieiuno, alius quod seminatum est comedit, & sæpe quod gignit uerbo, occidit exemplo. Et de iudicio Salomonis, in quo mulier quæ filium suffocauerat, ab ea cuius filius uiuebat, subtilissimo examine distincta.

Cap. VIII.

SErã, & alius comedat, & progenies mea eradicetur.] More sacri eloquij serere dicimus, uerba uitæ prædicare. Hinc etenim propheta ait: Beati qui seminatis super omnes aquas. Sanctæ quippe Ecclesiæ prædicatores super omnes aquas semi- *Esa. 32*

A nare conspexit, quia cunctis latè populis uerba uitæ quasi cœlestis panis grana tradiderunt. Comedere autem est bonis operibus satiari. Vnde per semetipsam ueritas dicit: Meus cibus est, ut faciam uoluntatem eius qui misit me. Si ergo ea quæ protulit, facere prætermisit ait: Seram, & alius comedat, ac si apertè dicat: Quod os meum loquitur, non ego sed alter operetur. Prædicator quippe qui à suis uocibus morib. discrepat, ieiunus serit, quod alius manducet: quia suo semine ipse non pascitur, quando à uerbi sui B rectitudine praua actione uacuatur. *Ioan. 4*

Et quia plerunque discipuli incassum bona audiunt, cùm ex magistri uita, operum exemplo destruuntur, rectè subiungitur: Et progenies mea eradicetur. Doctoris enim progenies eradicatur, quando is qui per uerbum nascitur, per exemplum necatur: quia quem lingua uigilans gignit, uitæ negligentia occidit. Neque enim torpenti nobis est mente transeundum, quod apud Salomonem mulier quem uigilãs lectare consueuerat, dormiens interemit: quia C nimirum magistri uigilantes quidẽ scientia, sed uita dormientes, auditores suos quos per uigilias prædicationis nutriunt, dum quod dicunt facere negligunt, per somnum torporis occidunt, & negligendo opprimunt, quos alere uerborum lacte uidebantur. Vnde plerunque dum ipsi reprehensibiliter uiuunt, & habere discipulos uitæ laudabilis nequeunt, alienos sibi attrahere conantur: quatenus dum bonos se habere sequaces ostendunt, apud iudicia hominum excusent mala quæ agunt, & quasi D per subditorum uitam mortiferam tegant negligentiam. Vnde illic mulier filium quia extinxit proprium, quæsiuit alienum. Sed tamen ueram matrem Salomonis gladius inuenit quia uidelicet cuius fructus uiuat, uel cuius intereat, extremo examine ira districti iudicis demonstrat. Vbi & illud est solerter intuendum, quòd uiuens filius prius diuidi præcipitur, ut soli postmodum matri reddatur: quia in hac uita quasi partiri conceditur uita discipuli, dum ex illa nonnunquam alter apud Deum meritum, alter *3. Reg. 3*

uerò

uerò apud homines laudem habere permittitur. Sed falsa mater eum quem non genuit, occidi non metuit: quia arrogantes magistri & charitatis ignari, si plenissimum nomen laudis ex alienis discipulis consequi nequeunt, eorum uitam crudeliter insequuntur. Inuidiæ enim face succensi, nolunt alijs uiuere, quos se conspiciunt non posse possidere. Vnde illic peruersa mulier clamat: Nec meus sit, nec istius. ut enim diximus, quos sibi obsequi non uident ad gloriam temporalem, eos alijs inuident uiuere per ueritatem. Vera autem mater satagit, ut eius filius saltem apud extraneum sit ut uiuat. quia concedunt ueraces magistri ut ex eorum discipulis alij quidem magisterij laudem habeāt, si tamen integritatem uitæ ijdem discipuli non amittant. Per quæ pietatis uiscera hæc eadem uera mater agnoscitur, quia omne magisterium in examine charitatis approbatur: & sola recipere totum meruit quæ quasi totum concessit: quia fideles præpositi pro eo quòd ex bonis discipulis suis non solum alijs laudem non inuident, sed utilitatem eis etiam profectus exorant, ipsi & integros & uiuentes filios recipiunt, quando in supremo examine ex eorum uita perfectæ retributionis gaudia consequuntur. Hæc paucis per excessum diximus, ut auditorum progenies per doctorum negligentiam qualiter extinguitur, monstraremus: quia quisquis iuxta hoc quod loquitur non uiuit, quos uerbo genuit, à stabilitate rectitudinis opere euellit. Sed beatus Iob quos prædicatione uigilans edidit, nequaquam actione dormiens extinxit, atque ideo fidenter dicit: Si quo minus predicta compleui, seram, & alius comedet, & progenies mea eradicetur. Qui adhuc se de inquinatione praui operis discutiens, subdit: Si deceptum est cor meum super muliere, & si ad hostium inimici mei insidiatus sum.]

Quòd in sacro ordine constitutos, ita studiosa concupiscentia, sicut seculares adulterij inquinat culpa: et quòd scelus luxuriæ omnia bona opera euacuat, & uirtutum omnium plantaria eradicat. Cap. IX.

A QVamuis nonnunquam à reatu adulterij nequaquā discrepet culpa fornicationis, cùm ueritas dicat: Qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iā mœchatus est eam in corde suo. 9 Matth. 5 Quia enim Græco uerbo mœchus adulter dicitur, cùm non aliena coniunx, sed mulier uideri prohibetur, apertè ueritas ostendit, quia etiam solo uisu cùm turpiter uel innupta concupiscitur, adulterium perpetratur. Quod tamen plerunque ex loco uel ordine cōcupiscentis discernitur: quia scilicet sic hunc in sacro ordine stu-
B diosa concupiscentia, sicut illum adulterij inquinat culpa. In personis tamen nō dissimilibus idem luxuriæ distinguitur reatus, in quib. fornicationis culpa quia ab adulterij reatu discernitur, prædicatoris egregij lingua testatur: quæ inter cætera asserit, dicens: Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri regnum Dei possidebunt. 1. Cor. 6. quod enim disiunctæ reatui sententiæ subdit, quā ualde à se dissideat ostendit. Per hoc ergo quod dicitur: Si deceptum est cor meū super muliere, neque cogitasse uir sanctus
C de fornicationis macula demostratur, Per hoc autem quod subijcit. Et si ad ostium inimici mei insidiatus sum, patenter innotescit quod à reatu adulterij liber fuit. Sed ad hæc fortasse aliquis dicat: Quid de se mirum sanctus uir asserit, si non solum ab adulterij crimine, uerumetiam à fornicationis inquinatione se liberum seruauit? Hæc autem paruipendimus, si uirtutum eius tempora minimè pensamus. Necdum enim ad restrictionem carnis, reuelatæ gratiæ districtior censura processerat, quæ non solam corporis, sed & cor-
D dis lasciuiam reprehendit. Necdum multorum continentium castitatis bona imitanda prodierant, & tamen beatus Iob exempla munditiæ quæ non acceperat, tradebat. A multis autem nunc etiam post prohibitionem Dei, carnis immunditia perpetratur. Hinc ergo colligendū est, cum quanta culpa nunc etiam post præceptum in grauibus delinquitur, cùm tanta laude antè à grauibus abstinebatur. Qui si hoc unquam fecerit eandem culpam uerti sibi expetit in pœnam, dicens: Scortum sit alterius

uxor mea, & super illã incuruentur alii.] Et quia plerunque hoc quod faciendo nõ perpendimus quàm graue sit, patiendo pensamus, eiusdem uim facinoris quod se pati si reus sit, debere denunciat, exprimendo manifestat dicens: Hoc enim nefas est, & iniquitas maxima, ignis est usque ad perditionem deuorans, & omnia eradicans genimina.] Hoc inter peccatũ distat & crimen, quòd omne crimen peccatum est, non tamen omne peccatum crimen est. Et in hac uita multi sine crimine, nullus uerò esse sine peccatis ualet. Vnde & prædicator sanctus cum uirum dignum gratia sacerdotali scriberet, nequaquam dixit, Si quis sine peccato: sed, Si quis sine crimine est. Quis uerò esse sine peccato ualeat cum Ioannes dicat: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & ueritas in nobis non est? In qua uidelicet peccatorum & criminum distinctione pẽsandum est, quia nonnulla peccata animam polluunt quam crimina extingũt. Vnde beatus Iob crimen luxuriæ diffiniens ait: Ignis est usque ad perditionem deuorans: quia nimirum reatus huius facinoris non solum usque ad inquinationem maculat, sed usque ad perditionẽ uorat. Et quia quamlibet alia fuerint bona opera, si luxuriæ scelus non abluitur, immensitate huius criminis obruuntur, secutus adiunxit: Et omnia eradicans genimina. Genimina quippe sunt animæ operationes bonæ. Cui tamen si peruerso ordine caro dominatur, igne luxuriæ omnia bene prolata concremantur. Nulla quippe ante omnipotentis Dei oculos iustitiæ pietatisque sunt opera, quæ corruptionis contagio monstrãtur immunda. Quid enim prodest si piè q̃squam necessitati compatitur proximi, quando impiè in semetipso destruit habitationem dei? Si ergo per cordis munditiam, libidinis flamma non extinguitur, incassum quælibet uirtutes oriuntur, sicut per Moysen dicitur: Ignis exarsit ab ira mea, & ardebit usque ad inferos deorsum, comedet terram & nascentia eius. Ignis quippe terram atque eius nascentia comedit, cum libido carnem atque per hanc omnia bene acta cõsumit.

1. Ioan. 1

A Nam quicquid procedit ex fruge rectitudinis, hoc nimirum concremat flamma corruptionis. Dicat ergo: Ignis est usque ad perditionem deuorans, & omnia eradicans genimina: quia si corruptionis malo non resistitur, & illa proculdubio pereunt, quę bona uidebantur. Sed solent nonnullos ad humilitatem uitia sternere, atque ad tumorem mentis, uirtutes eleuare. Quærendum ergo nobis est, si beatus Iob in tanta castitatis munditia etiam humilis fuit? Sed sanctus uir cũ alta uirtutum teneat, quàm de se humilia sentiat, repentè aperit, cum subiungit: B Si contempsi iudicium subire cum seruo meo & ancilla mea, cum disceptarent aduersum me.] qui enim iudicari cum seruis ancillisque non renuit, liquidò indicat ꝙ contra nullum unquam proximum apud se tumidus fuit. Inter hæc autem libet intueri, uitam suam in omnibus quanta uir sanctus discretione custodiuit. Non enim longè superius dixit: Videbant me iuuenes, & abscondebantur, & senes assurgentes stabãt, principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo, C uocem suam cohibebant duces, & lingua eorum gutturi suo adhærebat. Nunc uerò ait:

Quòd sublimibus uiris multum prosit ad custodiam humilitatis considerata æqualitas humanæ conditionis. Et quod homo à principio non hominibus sed animalibus prælatus est. *Cap. X.*

SI contempsi iudicium subire cum seruo meo & ancilla mea, cum disceptarent aduersum me.] quis dignè considerare ualeat D huius uiri tam sublimia uirtutũ moderamina? In quo tanta est authoritas regiminis, ut ad silentium restringantur duces: tanta humilitas cordis, ut ex æquo ad iudicium uenire permittantur ancillæ. Ecce apparet miro modo in potestate principibus potentior, in certamine seruus æqualis: in cœtu principum memor regiminis, in certamine famulorum memor conditionis. Se quippe sub uero domino famulum conspicit, ideoq; cordis altitudine se super famulos non extollit. Vnde & protinus subdit: Quid enim

enim faciam cum surrexerit ad iudicandum Deus, & cum quæsierit, quid respondebo illi?] Qui uenturum iudicem cogitat, indesinenter quotidie rationum suarum in melius causas parat: quia dũ æternum Dominũ timore cordis intuetur, iura temporalis dominij super subiectos moderari compellitur. perpendit enim nil esse ꝙ tẽporaliter præest cæteris, quãdo illi ad reddendam rationem subest, qui sine fine dominat. Sæpe nanq; transitoria potestas animum per abrupta elationis rapit. Et quia eo quisque extollitur, quo se esse super alios uidet, illũ oportet qui super se est semper aspiciat, ut eius metu qui supra omnia est, crescentem intrinsecus animi tumorẽ premat. Intueatur enim qui sub ipso sint, sed consideret sub quo ipse sit, ut ex consideratione ueri domini, decrescat tumor falsæ dominationis. Vnde beatus Iob quia eius iudicium, qui super omnia est, metuit: hic ad temporale iudiciũ famulis ęqualis uenit, dicens: Si contempsi iudicium subire cũ seruo meo & ancilla mea, cum disceptarent aduersum me. quid enim faciã cum surrexerit ad iudicandum Deus, & cum quæsierit, quid respondebo illi? qui ut semper cor in humilitate deprimat, nequaquam in eisdem famulis conspicit: quòd sibi status est dispar, sed quòd natura communis. Vnde etiam subdit: Nunquid non in utero fecit me qui & illum operatus est, & formauit in uulua unus?] Potentibus uiris magna est uirtus humilitatis, considerata æqualitas cõditionis. Omnes nanque homines natura æquales sumus, sed accessit dispensatorio ordine, ut quibusdã prælati uideamur. Si igitur hoc à mente deprimimus quod temporaliter accessit, inuenimus citius quod naturaliter sumus. Plerunq; enim se animo accepta potestas obiicit, eumq; tumidis cogitationibus fallit. Manu ergo humillimæ considerationis deprimendus est tumor elationis. Si enim apud semetipsam mens descendit de uertice culminis, citius planitiem inuenit naturalis æqualitatis. Nam, ut præfati sumus, omnes homines natura æquales genuit, sed uariante meritorum ordine, alios aliis dispensatio occulta postponit. Ipsa autẽ

A diuersitas quę accessit ex uitio, rectè est diuinis iudiciis ordinata, ut quia omnis homo iter uitæ ęquè non graditur, alter ab altero regatur. Sancti autem uiri cum præsunt, non in se potestatẽ ordinis, sed æqualitatem conditionis attendunt: nec præesse gaudent hominibus, sed prodesse. Sciunt enim quod antiqui patres nostri, non tam reges hominum, quàm pastores pecorum fuisse memorantur. Et cũ Noe Dominus filiisq; eius diceret: Crescite & multiplicamini & implete terrã, subdit: Et terror uester ac tremor sit su- *Gen. 9.*
B per cuncta animalia terrę. Non. n. ait, Sit super homines qui futuri sunt: sed, Sit super cuncta animalia terræ. Homo quippe animalibus irrationalibus, nõ autem cæteris hominibus natura prælatus est: & idcirco ei dicitur, ut ab animalibus & non ab homine timeatur: quia contra naturam superbire est, ab æquali uelle timeri, quamuis plerunque à subditis etiã sancti uiri timeri appetunt, sed quando ab eisdẽ subditis Deũ minimè timeri deprehendunt: ut humana saltem formidine peccare metuant, qui diuina iudicia
C non formidant. Nequaquam ergo præpositi ex hoc quæsito timore superbiunt. in quo non suam gloriam, sed subditorum iustitiam quærunt. In eo enim quòd metum sibi à peruersè uiuentibus exigunt, quasi non hominibus sed brutis animalibus dominantur: quasi uidelicet ex qua parte bestiales sunt subditi, ex ea etiam debeant formidini iacere substrati. Cum uerò deest uitium quod corrigatur, non de excellentia potestatis, sed de æqualitate conditionis gaudent: & non solum ab eis metui, sed etiã plus quàm necesse est
D honorari refugiunt. Neq; enim leue se pati damnum humilitatis credunt, si ab eis pro merito fortasse ordinis pluris æstimentur. Hinc est enim quòd primus pastor Ecclesiæ. cum adorante se Cornelio super se sibi honorem uideret oblatum, ad æqualitatem conditionis suę citius recurrit, dicens: Surge, & ipse ego homo sum. Quis enim nesciat quòd conditori suo homo debeat, & non homini prosterni? quia ergo humiliari sibi plus quàm debui ꝓximũ uidit, ne ultra humanitatis metas mens intumesceret, esse se *Act. 10*

hominem recognouit, quatenus illati sibi honoris elationem frangeret, ex considarata æqualitate conditionis. Hinc à Ioanne angelus adoratus creaturam se esse cognouit, dicens: Vide ne feceris, cõseruus tuus sum & fratrum tuorũ. Hinc propheta cum ad uidenda sublimia rapitur, filius hominis uocatur: ut ductus ad cœlestia, hominem se esse meminerit. Ac si eum diuina uox uerbis apertioribus admoneat, dicens: Memento quid sis, ne de his ad quæ raperis extollaris, sed altitudinem reuelationis tempera memoria conditionis. Ex eo ergo colligendum est, quanta communis naturæ memoria in corde deprimi debeat terrenæ potestatis tumor, si ex humanitatis uocabulo agitur, ne cogitationis elatio ex secretis cœlestibus generetur. Cuius uidelicet humanitatis bene beatus Iob semper recordationem tenuit, qui ait: Nunquid non in utero fecit me qui & illum operatus est, & formauit in uulua unus? ac si apertè dicat: Cur non æquè debeamus in cuiuslibet negocii iudicio discuti, qui per conditoris potentiam sumus æqualiter facti? Sed quia castitatis eius atq; humilitatis acta cognouimus, nunc liberalitatis opera cognoscamus. Sequitur:

Apo. 19 & 22.

Quod hi qui claritatem Dei habent, secundum facultatis suæ mensuram pauperibus spiritu, qui non ex desiderio, sed ex necessitate postulant, nihil negare debent. *Cap. XI.*

12 SI negaui quod uolebant pauperibus, & oculos uiduæ expectare feci.] per hæc dicta uir sanctus ostenditur, non solum ad inopiam pauperibus, sed etiã ad habẽdi desiderium deseruisse. Sed quid si ipsa uellent pauperes, quæ fortasse accipere nõ expediret? An quia in Scriptura sacra dici pauperes humiles solent, ea sola æstimandi sunt accipere pauperes, quæ humiles petunt? Et proculdubio oportet ut incunctanter detur quidquid cum uera humilitate requiritur, id est, quod non ex desiderio, sed ex necessitate postulatur. Nam ualde superbire est extra metas inopiæ aliquid desiderare. Vnde & superbè petentibus dicitur: petitis & non accipitis, eo quòd malè petatis. quia ergo illi sunt ueraciter pauperes qui inflati per superbiç spiritum non sunt, quos apertè ue-

A ritas exprimit, cum dicit: Beati pauperes spiritu: rectè nunc per sanctũ uirũ dicit: Si negaui quod uolebant pauperibus: quoniam qui ea uolunt quæ profectò liquet quòd eis non expediunt, eo ipso ꝙ superbiæ abundant spiritu, iam pauperes non sunt. Sed beatus Iob dum pauperes humiles appellat, quicquid ab eo accipere pauper uoluit, non negauit: quia ueraciter quisque humilis quod non potuit obtinere nec uoluit. Sed cum largitatem mentis suæ indicat, quia ad uotũ se pauperibus concurrisse manifestat, necesse

Mt. 5

B est ut quæramus ne lumen misericordiæ dationis tarditate fuscauerit. Vnde & subiungit: Et oculos uiduæ expectare feci. Petentem se uiduam expectare noluit, ut non solum ex munere, sed ex celeritate quoq; muneris bonorum operum merita augeret. Vnde alias scriptum est: Ne dicas amico tuo, uade & reuerte, & cras dabo tibi, cum statim possis dare. Sed nonnulli solent exterius multa largiri, communis autem uitæ gratiã reppellentes, habere pauperes socios in domestica conuersatione refugiunt. Vnde beatus

Pro.

C Iob ut non solum se insinuet exterius multa præbuisse, sed apud se quoq; inopes etiam in domestica conuersatione recepisse, protinus adiungit:

Quod serui Dei cum pupillis & uiduis subsidia temporalia & mensam debeant habere communem. *Cap. XII.*

SI comedi bucellam meam solus, & nõ 13
comedit pupillus ex ea.] Scilicet pietati se præiudicium facere æstimans, si solus comederet quod Dominus omnium communiter creasset. quæ profectò communio conuersationis esse cum talibus

D intra domesticos parietes debet, ex quibus æternæ proficiant merita retributionis. Vnde sanctus uir non quemlibet, sed ad manducandum socium pupillum se habuisse perhibet: sed tanta hæc pietatis uiscera, utrum à semetipso habuerit, an conditoris sui gratia sit consecutus innotescit. Sequitur:

Quod sancti non sibi, sed conditori suo tribuãt, si quid boni habeant. *Cap. XIII.*

QVia ab infantia mea creuit mecum miseratio, & de utero matris meæ egressa est mecum.] Miseratio etenim

nim etsi eius fuerit arbitrij ut cum ipso proficeret, liquet tamen quia eius arbitrij non fuit, ut cũ ipso de utero exiretur. Cõstat ergo quia suæ uirtuti nil tribuit, q profectò testatur, quia hoc ex conditoris munere accepit. Bonum igitur quod à cõditore habuisse se intimat, liquet proculdubio quia ad laudem cõditoris narrat, indicãs ab ipso se accepisse ut pius esset à quo accepit ut esset: quia sicut suo opere in utero cõditus non fuit, ita nec sua uirtute ab utero pius fuit. Sed pensandum nobis est, quod asserit, Creuit mecum. Nonnulli enim quo ad ætatem crescunt, ab innocentia decrescũt. Electis uerò cũ foris ætas corporis, intus si dici liceat, crescit ætas uirtutis. Sequitur:

Quòd opera misericordiæ cũ benignitate et hilaritate debeãt fieri: quia qui fastu elationis aliquid dat, amplius ex contemptu culpã quã ex munere meretur mercedẽ. Ca. XIIII

SI despexi prætereuntẽ, eo quod nõ habuerit indumentũ, & absq; operimento pauperẽ, si non benedixerunt mihi latera eius, & de uelleribus ouium mearũ calefactus est.] Quod pauperẽ non despexit, uirtutẽ humilitatis exhibuit: quod autẽ operuit, pietatis. Duæ quippe istæ uirtutes ita sibimet esse connexæ debent, ut uicario semper opere fulciantur, quatenus nec humilitas cum ueneratur proximũ, largitatis gratiã deserat, nec pietas cum largitur, intumescat. Erga indigentiam itaque proximi humilitatem pietas fulciat, humilitas pietatem: ut cum indigentẽ rebus necessarijs naturæ tuæ consortem uideris, nec per impietatem desinas tegere, nec per superbiam negligas D uenerari quem tegis. Nam sunt nonnulli qui mox ut ab egenis fratribus fuerint necessaria postulati, pòst dona largituri in eos prius contumeliosa uerba iaculantur. Qui etsi rebus ministeriũ pietatis perficiũt, uerbis tamẽ gratiã humilitatis pdũt ita ut plerũq; uideat: quia illatę iã iniuriæ satisfactionẽ soluunt, cum post cõtumelias dona largiuntur. Nec magni est operis quod postulata tribuunt, quia ipso donationis suæ munere, uix eandem excessum sermonis tegunt. Quibus bene per Ecclesiasticum librum dicitur: Omni dato non des tristitiam uerbi mali. Et rursum: Adde uerbũ super datũ bonum, & utraque cum homine iustificato: uidelicet ut datum exhiberi debeat per pietatẽ, & bonum uerbum tribui per humilitatẽ. At contrà alij egenos fratres non student rebus fulcire cum possint, sed blandis tantũ sermonibus fouere. Quos uehementer Iacobi prędicatio sancta reprehendit, dicẽs: Si autem frater aut soror nudi sunt, & indigent uictu quotidiano, dicat autem aliquis ex uobis illis: Ite in pace, calefiamini & saturamini: non dederitis autem eis B quæ necessaria sunt corpori, quid uobis proderit? Quos Ioannes quoq; apostolus admonet, dicens: Filioli mei, non diligamus uerbo nec lingua, sed opere & ueritate. Dilectio nanque nostra semper exhibẽda est: & ueneratione sermonis, & ministerio largitatis. Multũ uerò ad edomandam dantis superbiã ualet, si cum terrena tribuit, uerba sollicitè magistri cœlestis pẽset, qui ait: Facite uobis amicos de mãmona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula. Si enim eorũ amicitijs æterna tabernacula acquirimus, dantes proculdubio pensare debe C mus: quia patronis potius munera offerimus, quã egenis dona largimur. Hinc per Paulum dicitur: Vestra abundantia illorũ inopiã suppleat, ut & illorũ abundantia nestrę inopiæ sit supplementum. Vt uidelicet sollicitè perpendamus, quia eos quos nunc inopes cernimus, abundantes quandoq; uidebimus: & qui abũdantes aspicimur, si largiri negligimus, quandoq; inopes erimus. Qui itaq; nũc temporale subsidium pauperi tribuit, ab eo postmodũ perpetua recepturus, ut ita dicam, quasi ad frugẽ terrã excollit, quæ quod acceperit, uberius reddit. Restat ergo ut nunquã elatio surgat ex munere, quando uidelicet diues ex eo qđ pauperi tribuit agit ut in perpetuũ pauper nõ sit. Beatus igitur Iob ut diligenter ostenderet, humilitas atq; misericordia quãta in eo fuerit cõsideratione sociata, ait: Si despexi prætereuntẽ, eo quod nõ habuerit indumẽtũ, & absq; operimẽto pauperẽ, si nõ bñdixerũt mihi latera eius, & de uelleribus ouiũ mearũ calefactus est. ac si aptè diceret: In amore ꝓximi uno eodẽq; ordine

Eccl. 18 — Iacob. 2. — 1. Ioan. 3 — 14 — Luc. 16 — 2. Cor. 8.

ordine, & superbiæ uitium & impietatis premens, prætereuntem quempiã & humiliter aspiciens non despexi: & misericorditer calefeci. Quisquis enim super eũ cui aliquid tribuit, fastu se elationis extollit, maiorem culpã intrinsecus superbiendo peragit, quàm extrinsecus largiendo mercedem: fitq; ipse bonis interioribus nudus, cùm nudum despicit uestiens, eo que agit ut se ipso deterior fiat, quo se indigẽti proximo meliorem putat. Minus quippe inops est qui uestem non habet, quam qui humilitatẽ. Vnde necesse est ut cum naturæ nostræ consortes exteriora non habere conspicimus, quam multa nobis desint bona interiora pensemus, quatenus sese super in opes cogitatio nostra non eleuet, cum solerter uidet quia nos tanto uerius, quanto & interius inpigentes sumus. Et quia sunt nonnulli qui pietatis suæ uiscera tendere usque ad incognitos nesciũt, sed solis quos per assiduitatem notitiæ didicerint miserentur, apud quos nimirum plus familiaritas quã natura ualet, dum quibusdam necessaria non quia homines, sed quia noti sunt largiuntur, bene nunc per beatum Iob dicitur: Si despexi prætereuntem, eo quòd non habuerit indumentum. Ignoto enim proximo misertum se indicat, quem prætereuntem uocat quia uidelicet apud piam mentem plus natura ualet, quam notitia. Nam & unusquisque qui indiget, eo ipso quo homo est, ei iam incognitus non est. Sequitur:

Quòd sancti in proprijs causis ius habentes cũ inferiorib. personis, grauari se etiam iniuste aliquando patiuntur. Cap. XV.

SI leuaui super pupillum manũ meam, etiam cùm uiderem me in porta superiorẽ.] Mos apud ueteres fuit, ut ad portã seniores sederent, qui certantiũ iurgia iudiciaria examinatione discernerẽt, quatenus urbem in qua concorditer oporteret uiuere, discordes minimè intrarent.
Amos 5. Vnde & per prophetam Dominus dicit: Constituite in porta iudicium. Hoc itaque loco quid portæ nomine exprimitur, nisi id quod agebatur in porta? Sicut A enim pugnare castra dicimus, pro eo ꝙ pugnatur ex castris: ita iudicium quod in porta agi consueuerat, porta nominatur. In porta ergo se superiorem uidet, qui se melioris partis esse in iudicio æquitatis merito conspicit. Beatus igit̃ Iob q̃a nec tũc cõtra pupillũ manũ exercuit cùm se etiam per iustitiæ meritum potentiorem uidit, nobis timoris regulam insinuans, dicit: Si leuaui super pupillum manum meam, cum uiderem me in porta superiorem. ac si patenter dicat: Neque tunc utilitatis meæ negocia uirtute contra pu- B pillum exequi uolui, quando me in iudicio etiam ex iustitia potiorẽ uidi. Sancti 15
etenim uiri quando cum personis minoribus contentionum negocia subeunt, dum grauare uel minimis timent, ipsi cõtra iustitiã grauari nequaquã refugiunt. Sciũt quippe q̃a omnis humana iustitia iniustitia esse deprehenditur, si diuinitus districtè iudicetur. Vnde hoc quod sibi competit, cauent uehementer exigere, ne eorum actus supernam rectitudinem cõtingant subtiliter examinare. Sed ut in- C ueniri iusti in diuino examine ualeant, plerunq; apud humana iudicia grauari se iniustè patiuntur. Beatus autem Iob uitæ suæ celsitudinem narrans, & multa sunt & mira quæ dixit. Sed quia plerunque humana mens renuit bona credere, quæ nescit operari, maledicti sibi sententiam protinus subijcit, si qua horum quę dixerat, opere non impleuit: dicens:

Quòd bonum concordiæ per patientiam conseruetur, sine qua socialis uita non perseuerat: & quod quando per discordiam homines dissident, quasi membra à corpore cadant. Cap. XVI.

D

HVmerus meus à iunctura sua cadat, & brachium meum cum ossibus suis conteratur.] Quia operatio corporea per humerum ac brachium agitur: bona quæ ore protulit, si opere non impleuit, cadere sibi humerum, & conteri brachium exoptat. ac si apertè dicat: Si ea quæ dixi, operari renui, ipsum quod mihi ad operandũ datum est corporis membrum, perdam: ut uidelicet cadat à corpo

re quòd exercere nolui ad utilitaté. Si uero hæc maledicti sententia ad spiritalem est intelligentiam referenda, liquet profectò quod brachium corpori per humerũ iungitur: & sicut per brachium bona operatio, ita per humerum socialis uitæ coniunctio designatur. Vnde propheta quoque intuens sanctos uniuersalis Ecclesiæ populos Deo concorditer seruituros, ait:
Sopha. 5 Et seruient ei in humero uno. In eo ergo quod dicit: Si leuaui super pupillũ manũ meam, cum uiderem me in porta superiorem: miram uirtutem patientiæ seruasse se asserit, qui grauari se à personis B minimis, nec contra hoc quod sibi iustè competere poterat, declinauit. Quod tamen si minimè fecerit, adiungit: Humerus meus à iũctura sua cadat.] quia nimirum qui patientiam seruare contemnit, socialem uitam citius per impatientiam deserit. A iunctura etenim humerus cadit, cum aduersitatis aliquid ferre animus non ualens, fraternam concordiam relinquit: & quasi membrum separatur à corpore: cum is qui operari bona poterat, à bonorum omnium abscinditur uniuersitate. Neque enim unquam seruari concordia nisi per solam patientiam ualet. Crebrò nanque in humana actione nascitur, unde mentes hominum uicissim à sua unitate ac dilectione separentur: & nisi ad aduersa toleranda se animus præparet, proculdubio humerus corpori nõ inhæret. Hinc etenim Paulus ait: Inuicé
Galat. 6. onera uestra portate, & sic adimplebitis legem Christi. Hinc per semetipsam ueritas dicit: In patientia uestra possidebitis animas uestras. Rectè autem humero ca-
16 dente subiungitur: Et brachium meum cum ossibus suis conteratur: quia nimirum cuncta nostra operatio cum quibuslibet uideatur esse fulta uirtutibus, soluit, nisi per charitatis uinculum patientia cõseruetur. Sua enim bona perdit operari, qui aliena mala renuit perpeti. Feruore quippe iracundi spiritus læsus quisque à dilectione resilit, & cum se exterius grauari non tolerat, intus se per amissum lumé charitatis obscurat: nec uidet iam quò té dat pedem boni operis, qui oculum perdidit dilectionis. Sed sancti uiri humerus à iunctura sua nõ cadit: quia uidelicet eius A dilectio à socialis uitæ concordia per impatientiam non recedit. Eiusque brachiũ minimè frangitur: quia omnis eius operatio in coniunctione humeri, id est, in charitatis connexione custoditur. Sed quia consideratione bona hæc tanta egerit, atque à malis omnibus sese abstinuerit, adiungit dicens:

Quantum sancti, & unde, præsentium tribulationum fluctus tantum metuant.
Cap. XVII.

SEmper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui.] A pauore tantæ similitudinis pensemus, si possumus, quanta in sancto uiro fuerit uis timoris. Fluctus etenim cum tumentes desuper imminét, cumque eam quam deferunt mortem minantur, nulla tunc nauigantibus rerum cura temporaliũ, nulla carnis delectatio ad mentem reducitur: ea ipsa quoque ex naui proiiciunt pro quibus longa nauigia sumpserunt, cunctæ res in despectum mentis ueniunt, amore uiuendi. Quasi C ergo tumentes super se fluctus Deum metuit: qui dum ueram uitam desiderat, omnia despicit quæ hic possidentes portat. Nam uelut tempestate deprehensi põdus nauis abiicimus, quando ab oppressa mẽte desideria terrena remouemus. Fitq; ut subleuata nauis enatet, quæ mergebatur onerata: quia nimirum curæ quæ in hac uita deprimunt, mentem in profundum trahunt. Quæ uidelicet mens tanto altius inter tentationum fluctus attollit, quanto sollicitius ab huius seculi cogitatione uacuatur. Est uerò & aliud, quod D de maris concussione debeat solerter intueri. Tempestas quippe cũ oritur, prius lenes undę, & postmodum uolumina maiora concitantur, ad extremum fluctus se in alta erigunt, & nauigantes quosque ipsa sua altitudine subuertunt. Sic nimirũ extrema illa properat, quæ uniuersum mundum subruat tempestas animarum. Nunc enim bellis & cladibus quasi quibusdam undis sua nobis exordia ostendit & quanto ad finem quotidie propinquiores efficimur, tanto grauiora irruere tribulationum uolumina uidemus. Ad extremum

mum uerò commotis omnibus elementis superueniens iudex finem omniũ apportat: quia uidelicet tunc tempestas fluctus in cœlũ leuat. Vnde & dicit: Adhuc modicũ, & ego mouebo non solum terrã, sed etiam cœlum. *Aggæi 2* Quam scilicet tempestatem quia sancti uiri uigilanter aspiciunt, quasi tumentes super se quotidie fluctus expauescunt, atq; ex his tribulationibus quæ mundum feriunt, præuident quæ sequantur. Bene autem subditur: Et pondus eius ferre non potui. quoniam qui extremi iudicij aduentum intenta mente considerat, profectò uidet quia tantus pauor imminet, quantum non solum tunc uidere, sed se etiam nunc præuidere pertimescat. Consideratione nanque tanti terroris metu animus palpitat, & intentionis suæ oculos declinans, intueri quod præuidet recusat Bene ergo dicitur: Et põdus eius ferre non potui. quia cùm supernæ maiestatis uim ad iudicium ueniẽtis, terroremq́ue tanti examinis considerando animus conatur exquirere, mox ad semetipsum refugiens, sese expauescit inuenire. Sed inter hæc pensandum est, quia beatus Iob ista de se loquatur laudatus & flagellatus. Si igitur saltem ad meritorũ profectum ita percussus est qui sic timuit quomodo feriendus est qui contemnit? quomodo depressura sunt Dei iudicia eos, qui se eleuant, si & illos ad tempus deprimunt, qui hęc semper in humilitate formidant? Quomodo pondus Dei poterit ferre qui despicit, si hoc & ille in uerbere pertulit, qui per timorem præuidit? Vnde summopere formidandum nobis est illud tantæ districtionis examen. Constat autem quia in hac uita cum percurit, si percussionem correctio sequitur, disciplina patris est, non ira iudicis: amor corrigentis est, non districtio punientis. Ex ipso ergo præsenti uerbere, iudicia æterna pensanda sunt. Hinc etenim perpendere summopere debemus, quomodo ferat illa quæ reprobat si ferri modò uix ualet eius ira q̃ purgat.

A

B. GREGORII EXPOSITIONIS MORALIS LIBER XXII.

continuans caput trigesimumprimum textus beati Iob.

Caput I.

QVod antè sæpe iam dictum est, hoc me crebrò repetere onerosum non est, quia & prædicator egregius dicit: Eadem uobis scribere mihi quidem non pigrum, uobis autem necessarium. B Beatus Iob idcirco gestas uirtutes narrat, quia inter increpationis uerba & percussionis uerbera deprehensus, à spei fiducia mentem suam labefactari considerat. Multa quippe & egisse se mala ab increpantibus amicis audierat & ne uerbis pariter & flagellis pressa in desperationem mens corruat, hanc per suarum uirtutum memoriam ad spem reformat, ut nequaquam se debeat in calamitate deiicere, quæ tranquillitatis suæ tempore se meminerat tam sublimia egisse. Quia igitur intentionis eius causam diximus, C restat ut auditas uirtutes illius subtiliter perpendamus. Hoc autem primum sciendum est, quia quisquis uirtute aliqua pollere creditur, tunc ueraciter pollet, cum uitiis ex aliqua parte non subiacet. Nam si ex alio uitiis subditur, nec hoc est solidũ ubi stare putabatur. Vnaquæque enim uirtus tanto minor est, quanto desunt cæteræ. Nam sæpe quosdam pudicos quidẽ uidisse nos contigit, sed non humiles: quosdam uerò quasi humiles, sed non misericordes: quosdam quasi misericordes, sed nequaquam iustos: quosdã uerò quasi D iustos, sed in se potius quàm in Domino confidentes. Et certum est quia nec castitas in eius corde uera est, cui humilitas deest, quippe quia superbia se intrinsecus corrumpente fornicatur, si semetipsum diligens, à diuino recedit amore. Nec humilitas uera est, cui misericordia iũcta nõ est: nec debet humilitas dici, quæ ad compassionem fraternæ miseriæ nescit inclinari. Nec misericordia uera est, quæ à rectitudine iustitiæ existit aliena: quia quæ potest per iniustitiam pollui, nescit proculdubio sibimetipsi misereri. Nec iustitia

uera

uera est quæ fiduciam suam non in conditore omnium, sed in se fortasse, aut in rebus conditis ponit: quia dum à creatore spem subtrahit, ipse sibi principalis iustitiæ ordinem peruertit. Vna itaque uirtus sine aliis aut omnino nulla est, aut imperfecta. Vt enim sicut quibusdam uisum est, de primis quatuor uirtutibus loquar, prudentia, temperantia, fortitudo atq; iustitia: tanto perfectæ sunt singulæ, quanto uicissim sibimet coniunctæ. Disiunctæ autem perfectæ esse nequaquam possunt: quia nec prudentia uera est, quæ iusta, tēperans, & fortis non est: nec perfecta temperantia, quæ fortis, iusta, & prudens nō est: nec fortitudo integra, quæ prudens, temperans, & iusta non est: nec uera iustitia, quæ prudens, fortis, & temperans nō est. Beatus itaque Iob quod non unam sine alia, sed coniunctas in se uirtutes habuerit, enumerando singulas innotescit. nam bona pudicitiæ insinuans dicit: Si deceptum est cor meum super muliere. Atque ut eidē pudicitiæ demonstraret humilitatis gratiā nullatenus defuisse, post cætera subiungit: Si contēpsi iudiciū subire cū seruo meo. Qui ut humilitati suę ostēderet misericordiā fuisse coniunctā, paulo post dicit: Si negaui quod uolebant pauperibus. Atq; ut misericordiā suā ostenderet de iustitiæ radice descendere, paulo superius præmisit dicēs: Si ambulaui in uanitate, & festinauit in dolu pes meus. Atque ut monstraret quā fuerit ad cuncta pauidus, & ad omnia circumspectus, inferius asserit dicens: Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Dominū. Qui scilicet in prosperis positus, atq; abūdantia rerū fultus, si spē aut in suis actibus, aut in circumfluentibus rebus poneret, profectò iustus non esset. Sed quando iste uir sanctus in se spem posuit qui apertè dicit: Ecce non est auxiliū mihi in me?

Quòd non in defluentibus diuitiis, sed in Deo qui stat in æternum, confidendum sit. Caput II.

2 QVid ergo nūc superest, nisi ut ipsas quoq; diuitias qua mēte possideret innotescat? Ait enim: Si putaui aurum robur meum, & obryso dixi, fiducia

A mea.] Obrysum dicimus obrude aurum. Sanctus ergo uir nec aurū robur, nec sibi esse obrysum, id est, rudis auri molē fiduciā credidit: quia spē atq; delectationem suā in solius gratia conditoris figēs, neq; de quātitate auri, neq; de specie peccauit. De creatore quippe desperasse fuerat, spē in creatura posuisse. In rebus autē dubiis spem dixerat diues ille qui dicebat: Anima, habes multa bona reposita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare. Sed hunc superna uox increpat, dicēs: Stulte, hac nocte animā tuam repetunt à te, quæ autem parasti, cuius erunt? Eadem enim nocte sublatus est, qui in rerum sibi abundantia multa tēpora fuerat præstolatus: ut scilicet qui in longum sibi subsidia colligendo prospiceret, subsequentē diem uel unū minimè uideret. Quasi in aquis enim defluentibus fundamentū ponere, est in rebus labētibus spei fiduciam uelle solidare. Stante enim in perpetuum Deo, transeunt omnia. Quid ergo ab stante fugere est, nisi transeuntibus rebus inhærere? Quis nanque unquā decurrentiū fluminū tumidis uorticibus raptus, manere ipse fixus potuit, deorsum unda defluente? Quisquis ergo defluere deuitat, superest ut quod defluit fugiat, ne per hoc quod amat, in hoc cogatur peruenire quod uitat. Qui enim rebus labentibus inhæret, illò uidelicet trahitur, quò tendit quod tenet. Prius itaq; curandū est, ne quis tēporalia diligat, ac deinde in eisdē tēporalib. quæ nō ad delectationē sibi, sed ad usum retinet, fiduciam ponat: quoniam coniūctus decurrentibus, mox statū suum animus perdit. Nam uitæ præsentis fluctus trahit quē leuat: & ualde demens est qui in unda uoluitur, & plantā figere conatur. Sed sunt pleriq; qui etsi in rebus trāseuntibus fiduciam nequaquam ponunt, cum tamen sibimet ad usus necessarios abūdè assunt, mente tacita lætantur. Qua in re dubium non est, quia tanto quisq; minus dolet quod desint æterna, quanto magis gaudet quod assint temporalia: & qui minus dolet quod desint tēporalia, certius expectat ut assint æterna. Hoc itaq; de terrenis rebus gaudium beatus Iob non se habuisse testificās subiūgit, dicēs: Si lætatus sum super multis diuitiis meis, & quia pluri- Luc. 12 B C D

plurima reperit manus mea.] Sancti quippe uiri in huius peregrinationis æ-
5 rumna, quoniam eam quam appetunt adhuc creatoris sui speciem contemplari minimè sinuntur, omnem præsentis uitę copiam, inopiam deputant: quia uidelicet nil extra Deum sufficit menti, quæ ueraciter Deum quærit, & plerunque eis ipsa sua abundantia fit uehementer onerosa: quia hoc ipsum grauiter tolerãt, quòd festinantes ad patriam in itinere multa portant. Vnde fit ut hæc cum indigentibus proximis deuotè partiantur, quatenus dum sumit iste quod non habet, deponat ille quod amplius habebat nec cõuiator uacuus ambulet, nec eum quem retardare in uia poterat, nimium onus grauet. Electi ergo de multa abundantia minimè letantur, quã uidelicet pro amore cœlestis patrimonij aut largiendo dispergunt, aut despiciendo deserunt. Sequitur: Si uidi solem cum fulgeret, & lunam incedentem clarè, & letatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo, quæ est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum.] Incertum non est quòd utraque hæc luminaria humanis ministerijs deputata cœli militiæ uocantur. In quorum cultum multos nouimus, scriptura
4.Re.17 teste, cecidisse sicut scriptum est: Adorauerunt uniuersam militiam cœli. Et quia Sol & Luna aliter uidentur ad usum, aliter ad uenerationem: eo more quo à cultoribus suis uenerari solent, Solem & Lunam beatus Iob nequaquam uidisse se perhibet, nec lætatum fuisse cor suũ, nec osculatum manum ore suo. In qua uidelicet osculatione, quid aliud quàm gratia uenerationis exprimitur? Quod si fecisset unquam, hoc iniquitatem maximã & Dei negationem uocat. Sed postquam tanta de se locis superioribus uirtutum culmina narrauit quid nunc mirum memorat, si Solem ac Lunam non se adorasse manifestat? Vnde pensandum est quòd postquam in auro non habuisse fiduciã, nec in multis diuitijs lætatum se fuisse testatur, adhuc ad sublimiora ducitur, ut tanto nos magis erudiat, quanto de se alia subtilius narrat. Ait enim: Si uidi solem cum fulgeret & lunam incedentem
A clarè, & lætatum est in abscondito cor meũ. Quid hoc in loco uidere dicitur, ni-
si desideranter intueri? Vnde Psalmista Psal.
ait: Iniquitatẽ si conspexi in corde meo, non exaudiat Deus. quæ nimirum iniquitas in ore exprimi non posset, si non conspiceretur in corde. Sed aliud est uidere per iudicium, aliud per appetitum. Beatus ergo Iob fulgentem Solem & clarè incedentẽ Lunã nequaquã uidisse se perhibet, ut se demonstret præsentis lucis speciem non appetisse. Ac si post despectum terrenæ suæ abundantiæ, patenter insi-
B nuet: Quid dicã: quia nequaquam in auro lętatus sum, qui in ipsa quoq; luce corporea delectatus non sum? Sancti.n. uiri postquã oĩa præsentis uitæ oblectamẽta despiciunt, præ illius lucis internæ dulcedine, ab hac exteriori animũ luce quasi à tenebris auertunt: multumq; secum intrinsecus contendunt, ne huius lucis quæ fulget extrinsecus, delectatione rapiantur. Lux quippe uisibilis si incautè diligitur, à luce inuisibili cor cæcatur: quia quanto extra se inhians animus funditur, tanto amplius in internis obtutibus reuerberatur. Vnde solertes quiq; ne cor-
C poreis sensibus nimis ad exteriora dilabantur, continuo studio intra mentem suam occulta custodiæ disciplina se colligunt: ut tanto magis inueniantur interius integri, quanto minus sunt exterius fusi. Hoc enim uigore disciplinæ intra mentis suæ se arcana constrinxerat, qui exterioris uitæ appetitum fugiens, dicebat: Diem hominis non concupiui,
tũ scis. Quod ergo apud prophetam dici- Hier. 17
tur: Diem hominis non concupiui, tu scis: hoc de semetipso beatus Iob uerbis alijs asserit, qui fulgẽtem Solem & Lunã
D incedentẽ clarã non uiderit, atque ex his in cordis abditis lætatus non sit: quia nimirum gaudere non poterat de his, quæ per delectationis desideriũ non uidebat. Si uerò cuncta hæc quæ iuxta historiam
tractãdo discurrimus, per allegorię quoq; 4
mysteria perscrutemur, quid hoc in loco aurum accipimus, nisi præclari intellectus ingenium, quid obrysum, nisi humanã mentẽ? quæ dũ igne amoris excoquitur, semp in se seruat claritatẽ pulchritudinis quotidiana innouatione feruoris. Nescit

Nescit enim mens per torporem uetera- A scere, quæ studet per desiderium semper inchoare. Hinc namque per Paulum dicitur: Renouamini spiritu mentis uestræ. Hinc Psalmista qui ad perfectionis iam culmen peruenerat, quasi inchoans, dicebat: Dixi, nunc cœpi: quia uidelicet si lassescere ab inchoatis bonis nolumus, ualde necesse est ut inchoare nos quotidie credamus. nec abhoret a rationis ordine, quod auro dicimus ingeniũ designari: qa sicut in ornamento aurũ supponitur, ut gemmarum desuper ordo disponatur, ita clara sanctorum ingenia diuinis muneribus humiliter substernuntur, & distin- B cta super se gratiarum dona percipiunt. Et nisi quid simile aurum cum sapientia haberet, quidam sapiẽs minimè dixisset: Sapientia absconsa & thesaurus inuisus, quæ utilitas in utrisq;? Sancti autem uiri robur suũ non deputant: quia quantolibet ingenio fulgeant, nihil se esse ex suis uiribus pensant. Et cum sentire omnia ualenter possunt, prius intelligere semetipsos cupiunt, quatenus lumen ingenij more solis prius illustret locum in quo oritur, & postmodum cætera ad quæ procedendo dilatetur: ne si intendendo co- C gnoscendis aliis semetipsos nesciant, ibi solis radius ubi oritur obtenebrescat. Ingenij itaq; uirtutẽ ad cognoscẽdam propriam infirmitatem dirigunt, atq; ex infirmitatis suæ melius cognitione conualescunt. Aurum ergo robur non creditur, si in accepto ingenio fiducia non habet. Quod bene Salomon admonens ait: Habe fiduciã in Domino in toto corde tuo, & ne innitaris prudẽtiæ tuæ. Dicat ergo: Si putaui aurum robur meum: & obryso dixi, fiducia mea. ac si apertè fateatur, dicens: Nec quæ ueraciter intellexi, meo in- D genio tribui: nec mẽti propriæ, si qua egisse me bona contigit, hæc principaliter deputaui. qui adhuc subtilius humilitatẽ nobis sui cordis insinuãs, adiũgit dicens:

Ephes. 4

Eccl. 20 & 41

Prou. 3.

Quid sit quòd filiis prophetarum ligna cædentibus, ferrum de manubrio lapsum disparuit, quod Heliseo lignum aquis immergente reuersum est. Cap. III.

SI lætatus sum super multis diuitiis meis, & quia plurima reperit manus mea.] Quid multas diuitias appellatas per significationem credimus, nisi abundantia acumina consiliorum? quæ quærẽtis manus inuenit, cum hæc cogitatio tractantis gigni. Has etenim Salomõ sapientiæ diuitias contemplatus ait: Corona sapientium diuitiæ eorum. Qui quia diuitias non metalla terrena, sed prudentiam nominat, ilico per contrarietatem subdit: Fatuitas stultorum imprudentia. Si enim coronam sapientium terrenas diuitias diceret, proculdubio fatuitatem stultorum, paupertatem potius quam imprudentiã fateretur. Sed dum fatuitatem stultorum imprudentiam subdidit, sapientum diuitias quia prudentiam dixerit, indicauit. Has in se Paulus scientiæ diuitias contẽplatus, & contemplationem suam consideratione humanæ fragilitatis humiliãs, ait: Habemus thesaurum istum in uasis fictilibus. Multas itaque apud nos diuitias reperimus, cum dona abundantis intelligentiæ, sacra eloquia inuestigando percipimus, atq; in his plura, nec tamen sibimet diuersa sentimus. Non est autem secura lætitia, in diuinis paginis uel fortia uel multa cognoscere, sed cognita custodire. Nam qui bene intelligit, quid intelligendo operari debeat, agnoscit. Quanto enim intellectu latius extenditur, tanto ad explenda opera enixius ligatur. Vnde in Euangelio ueritas dicit: Cui multũ datum est, multum quæretur ab eo: & cui commendauerunt multum, plus repetẽt ab eo. Deputemus igitur intelligentiam datam quasi pecuniam mutuã: quia quo plus nobis creditur ex benignitate, eo debitores amplius tenemur in opere: & plerunque eadem intelligentiæ accepta pecunia cum ad usuras auditoribus dat, amittitur, nisi cautè tribuatur. Neque enim negligenter intuendum est, in Regum uolumine, quod prophetarum filij cum in Iordane ligna cæderent, uni eorum securis ex manubrio in profundum lapsa disparuit. Ferrum quippe in manubrio, est donum intellectus in corde. Ligna uerò per hoc cædere, est prauè agentes increpare. quod nonnunquam dum fluxè agitur, dũ lapsus uanæ gloriæ in accepta eadem sapientia non uitatur, ferrum in aqua perditur: quia ex dissoluto opere intelligentia

Prou. 14

2. Cor. 4

Luc. 12.

5

tia fatuatur. Quam profectò intelligentiam ad hoc nouimus dari, ut ante dantis oculos ex bona debeat actione restitui. Vnde rectè is qui ferrum amiserat, 4. Reg. 6 clamabat: Heu heu heu Domine mi, & hoc ipsum mutuo acceperam. Habent enim hoc electi proprium, ut si quando eis in sua scientia furtiua uanæ gloriæ culpa surrepit, ad cor uelociter redeant, & quicquid in se ante districti iudicis oculos damnabile inueniunt, lachrymis insequantur. Qui flentes non solū cautè inspiciunt mala quæ cōmiserunt sed ex accepto munere quæ reddere etiam bona debuerunt: quia nimirum tanto se amplius peccatores sentiunt, quanto ex neglectis bonis quæ agere poterant debitores tenentur. Rectè ergo qui ferrum perdidit. clamabat: Heu heu heu, & hoc ipsum mutuo acceperam. ac si dicat: Illud per dissolutionem negligentiæ perdidi, quod ut per bona opera redderē, ex gratia cōditoris accepi. Sed nunquā Deus mentem deserit, quæ in peccatis se ueraciter agnoscit. unde & mox Heliseus ueniens lignum deorsum mittit, & ferrum in superficiem attolit: quia uidelicet redemptor noster piè nos respiciens, cor peccatoris humiliat, & ei quam amiserat intelligentiam reformat, lignū mergit, & ferrum releuat: quia cor affligit, & scientiā reparat. Vnde bene alia translatione dicitur. quòd confregit lignum atq; iactauit, & sic ferrum sustulit. Lignum namq; cōfringere, est cor ab elatione conterere. Lignū ad ima iactare, est elatum cor in cognitione, ut diximus, propriæ infirmitatis humiliare. Atque illico ferrum ad superficiem redit quia ad usum exercitationis pristinæ intelligentia recurrit. Igitur quoniam donum intellectus quod accipitur, uix cum tot difficultatibus custoditur, curandum quippe est, ne ocio torpeat, curandum ne in exercitatione operis, uitio elationis euanescat. Sancti uiri minimè exultant, cum cognoscunt quæ faciant: sed cùm faciunt quæ cognouerant, & si intelligendo congaudent muneri largitoris, mœrentes tamen considerant debitum operis: ut uidelicet actione persoluant, quod eis prærogatū est in cognitione. Stultus namque est debitor, qui gaudens pecunias mutuas accipit, & tempus quo reddere debeat non attendit. Moderatur autem lætitia accipiendi, quando solerti prouidentia etiā constitutum tempus reddendi cogitatur. Quia igitur uiri iusti in his quæ uigilanter intelligunt, secura lætitia non extolluntur, dicatur rectè: Si lætatus sum super multis diuitijs meis, & quia plurima reperit manus mea. ac si apertè diceretur: Nequaquam me in eo locupletem ex iustitia credidi, quo recta quæ agere debui etiam multa cognoui: nec intelligentia cor extulit, quia illud consideratio debitæ operationis pressit. Sciendum uerò est quòd plerunque contingit ut cùm intelligentię altitudo percipitur, circa semetipsum animus ualde sollicitus ab elationis lapsu teneatur. Sed cùm mira quę intelligit, etiam operari cœperit, eo ipso nonnunquam quo foras ostēditur, labitur, atq; in suis actibus se cæteros præire gloriatur. Beatum igitur Iob sicut intelligentiæ aurum non extulit, nec lumen quoque ante humanos oculos miræ operationis eleuauit. Vnde & aptè subiungit:

Quòd sancti nec de bono opere, nec de fama, nec coram hominibus, nec in conscientia gloriantur. *Cap. IIII.*

SI uidi solem cùm fulgeret.] Sol quippe in fulgore, est bonum opus in manifestatione. Scriptum namq; est: *Luceat lux uestra corā hominibus, ut uideāt opa uestra bona, & glorificent patrem uestrū qui in cœlis est.* Et rursum: *Sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ ardentes.* Quod enim hoc in loco fulgente sole, in Euangelio lucernis ardentibus designa. Bonum quippe opus cum in medio perfidorum lucet, lucerna ardet in nocte: cùm uero in Ecclesia resplendet, sol fulget in die. Bonum opus si adhuc tale est quod soli mali mirentur, lucerna uidelicet in nocte est: si autē ita proficit ut mirari à bonis ac perfectioribus possit, nimirum sol est in die. Bonum opus cum per actiuam uitam in corporibus lucet, quasi lucernæ more lumen ex testa resplēdet. Cum uero per solam uirtutem men tis

tis in contemplatione attollitur, quasi more solis de cœlo ueniens lux uidetur. Quia igitur multa beatus Iob hospitalitatis ac misericordiæ de se bona narrauerat, quæ profectò tanto adhuc minima, quanto & corporaliter nouerat gesta, ad uirtutum spiritaliũ culmen mentis oculum reuocans, perfectionis suæ meminit & lucem exemplorum quam de se aliis tribuit, solem uocauit.

Quòd electi in malis præteritis sæpius oculos mentis figunt, quàm in bonis quæ agunt: & soli bona sua non uident, quæ alijs ad exemplum uidenda præbent. Cap. V.

SVnt uerò nonnulli, qui cùm bona aliqua faciũt, iniquitatũ suarũ protinus obliuiscuntur, & cordis oculum in consideratione bonorum operũ quæ exhibent figunt: atq; eo se iam sanctos existimant, quo inter bona quæ agunt, malorum suorum, in quibus & fortasse adhuc implicati sunt, memoriam declinant. Qui scilicet si districtionem iudicis uigilanter attenderent, plus de malis suis metuerent quã de imperfectis bonis exultarent: plus inspicerent quod de his quæ adhuc eis agẽda sunt debitores tenentur, quam quòd operãtes quædã, iam debiti partẽ soluũt. Neq; enim absolutus est debitor qui multa reddit, sed qui omnia: nec ad brauium uictorię peruenit, qui in magna parte spectaculi uelociter currit, si iuxta metas ueniens, in hoc quod est reliquum deficit. Nec ad quælibet destinata loca pergentibus inchoando prodesset longũ iter carpere, si nõ etiã totũ ualerent cõsummare. Qui ergo æternam uitã quærimus, quid aliud quã quædã itinera agimus, per quæ ad patriã festinamus? Sed quid prodest ꝙ carpimus multa, si ea quæ ad perueniendũ restãt, negligimus reliqua? More itaq; uiatorũ, nequaquã debemus aspicere quãtum iã iter egimus, sed quantũ superest ut peragamus: ut paulisper fiat præteritũ, quod indesinenter & timidè adhuc attenditur futurũ. Ampilus igitur debemus inspicere quæ bona necdũ fecimus, quàm ea quæ iã nos fecisse gaudemus. Sed habet hoc humana infirmitas propriũ: ut plus ei intueri libeat ꝙ sibi in se placet, quã ꝙ sibi in se displicet. Aeger quippe oculus

A cordis, dum laborare in consideratione sua metuit, quasi quoddam stratum delectationis in animo ubi molliter iaceat requirit: atque idcirco quę commoda de peractis bonis sit assecutus intelligit: sed quæ damna de neglectis patitur, nescit. Plerunq; enim hoc uitio tentãtur etiam electi. Plerunq; eorum cordi suggeritur, ut bona quæque quæ fecerunt, ad animũ reuocent, & securitatis iam lætitia exultent. Sed si uerè electi sunt, ab eo in quo sibi placent, mẽtis oculos diuertunt, omnem in se de peractis bonis lætitiã depri-
B munt: & de his quæ seminus egisse intelligunt, tristitiam requirunt, indignos se æstimant, & penè soli bona sua non uident, quæ in se uidenda omnibus ad exẽplũ præbent. Hinc est quòd Paulus dum expleta in se bona postponeret, & sola adhuc reliqua quæ essent explenda cogitaret, dixit: Ego me non arbitror apprehendisse. Phil. 3.
Hinc est quòd ut posset se de bonis quæ agebat humiliare, studebat ad animũ præterita mala reducere, dicẽs: Qui prius fui blasphemus, & persecutor, & contumeliosus. Qui & si aliquando dixit: Bonũ
C certamen certaui, cursum consummaui, 7
fidem seruaui: intuendum summopere est, quia eo illud tempore intulit, quo iã ex corpore discessurum se esse cognouit. Ibi quippe præmisit, dicens: Ego enim iam delibor, & tempus meæ resolutionis instat. 2.Tim. 4
Tunc ergo ad memoriam perfectionem reduxit operis, cum iam præuidit ad largitatis spacium minimè subesse tempus operationis. Sicut enim dum uiuimus, debemus bona nostra à memoria repellere ne extollant: ita appropinquante exitu, plerunque ea ad memoriam iu-
D stè reuocamus, ut uidelicet fiduciam præbeant, & desperatum timorem premant. Qui & si Corinthiis bona sua enumerando narrauit, illos confirmare studuit, nõ se ostendere. Nam quia eadem bona non in se attenderet, patefacta tribulatione propriæ tentationis edocuit, qua expresse subiunxit: Propter quod placeo mihi infirmitatibus meis. Vt ergo discipulos instrueret, de se summa referebat: ut uerò se in humilitate custodiret, considerationis oculum non in uirtutibus suis, sed in infirmitatibus fixerat.

xerat. Habent itaq; propriũ sancti uiri, ut bona quidem quæ agunt, uideant: & tamen cùm peregerint, ab eorum memoria oculos auertant. Vnde rectè per beatum Iob dicitur: Si uidi solem cùm fulgeret. ac si apertè diceret: Opus meum etiam cùm alijs exemplorum lucem tribueret, ad præsumptionis gratiam non attendi: quia dum de eo extolli timui, ab intuendo eo oculos auerti. Sequitur: Et lunam incedentem clarè.] Post præmissum solem, aptè quoq; incedentem clarè lunã subdidit: quia uidelicet post opus bonũ fama laudabilis sequitur, per quam celebre nomen in hac præsentis uitæ nocte possidetur. Si enim uerum est, quod quidam putant, illustrationem lunam per occultum circulum à radio solis accipere, ut possit lucem nocturnis cursibus exhibere: ab huius significationis ordine hæc quoq; suspicio non abhorret. Fama quippe à bono opere uires accipit, & fauoris gratiam quasi claritatem luminis aspergit. Est & aliud in luna, quod per similitudinem bonam spargenti famæ conueniat. Lux namq; eius etiam in tenebrarum tempore iter ambulantibus ostendit: quia & dum de aliena uita lux laudis emicat, alios ad exercenda bona opera illustrat. Cumque illius opinio clara cognoscitur, huic quasi pergenti in itinere exempli lumen præbetur. Sed non nunquam opus quod ab aliena opinione sumitur, minus mundo desiderio in animo formatur. Nam infirmæ mentes cùm bona de alijs audiunt, aliquando se ad operationem rectam non amore uirtutis, sed delectatione laudis accedunt. Et profectò liquet: quia sicut naturæ solis est ut quæque attigerit, accendat & siccet: ita lunaris ignis est propriũ, ut quicquid contigerit exurat quidem, sed exurendo humidum reddat. Ad uitam igitur bonam alios pro amore Dei affectus recti operis, alios uerò amor laudis inflammat. Sed cùm recti operis affectu accendimur, quasi per ignem solis à uitiorum humore siccamur. Eum uerò quem ad opus bonum laudis amor prouocat, concupita fama quasi luna attingit, quia uidelicet eius animũ & accendit & resoluit. Accendit, scilicet ad exercitiũ operis:

A resoluit uerò ad concupiscentiã fauoris. Plerunq; tamen ad exercenda bona opera, aliena nos utiliter exempla persuadẽt. Et cùm mente humili opinionis alienæ bona suscipimus, nostra uel ad melius bona producimus, uel ad bonum mala permutamus. Cumq; nos de uita proximi famæ splendor irradiat, mens nostra, ut prædiximus, quæ ad obtinendum uirtutis iter se dirigit, quasi in lunæ lumine gressus ponit. Sed sicut ex aliena opinione proficimus, sic plerunque si famæ nostræ laudibus inhiamus, à uirtute uacua-

B mur: quia cùm delectatur animus in hoc quod de se extrinsecus haberi considerat, illud obliuiscit ad quod introrsus anhelabat. Quia igitur sanctum uirum intelligentia scientiæ non corrumpit, de multis diuitijs gaudere despexit. quia uerò eum magnitudo operis non inflauit, solem fulgentem non uidit. Quia autem illum nec fama laudis extulit, clarè incedentem lunam minimè attendit. Sunt enim nonnulli qui eo in elationem corruunt, quo per subtilem intelligentiam, uel quæ non faciunt bona, cognoscunt.

C Hi nimirum super multis diuitijs lætantur, cùm quælibet summa intelligendo reperiunt, atque in elatione ipsis inuentionibus corrumpuntur. Sunt uerò nonnulli quos intelligentia quidem non eleuat, sed exhibita operatio exaltat. Qui dũ actiones suas respiciunt, apud mentem suam sibi cæteros dedignando postponunt. Hi uidelicet etsi in multis diuitijs non gaudent, solem tamen fulgentem uident: quia de sola boni operis magnitudine quasi alios despiciendo tument. Et sunt nõnulli quos nec operatio propria

D extollit: sed cum laudari ab hominibus pro hac eadẽ bona operatione cœperint, ipsis hominum fauoribus deuicti, quasi magnos se quosdam in sua cogitatione conspiciunt, atq; à cordis custodia dissoluuntur. hi profectò etsi fulgentẽ solẽ uidere noluerunt, lunã tñ clarè incedẽtem respiciunt: qa inter huius uitæ tenebras dũ in opinionis suæ claritate animũ desigunt, humilitatis gratiã quasi ex nocturno lumine amittũt: & intuentes lunã, se nõ uidẽt q semetipsos nescire incipiunt dũ mẽtis oculos in trãsitoriũ fauorem figunt.

gũt.sic aũt ꝓfectus est hoĩum sicut incre A mẽta esse cõspicimus arbustorũ. Vis qppe futurę arboris prius ĩ semine, est post modũ in ortu, atq; ad extremũ producit in ramis. Sic nimirum sic uniuscuiusque uirtus succrescit operantis. Seminatur namq; in intelligentia, oritur in operatione, atq; ultimũ conualescit usque ad profectus magni latitudinem. Sed cum quemlibet sua intelligentia extollit, arbor quæ oriri poterat, in semine putrescit. Cùm uerò post operationem bonã elationis peste corrumpitur, quasi iam orta siccatur. Cùm autem neq; intelligentia neq; operatio corrumpit, sed excrescẽte magnitudine, dum fauor laudantium sequitur, atque ab statu suo bene operantis animum euertit: linguarum uentos arbor pertulit, & omne quod in ea robustum creuerat, tempestas famæ radicitùs euulsit. Quo enim arbor altius ad superiora surrexerit, eo uentorum uim uehementius sentit: quia quo plus quisq; in bonis operibus attollitur, eo ampliori ab ore laudantium flatu fatigatur. Si itaque adhuc arbor in semine est, metuendum est, ne ipsa scientiæ cognitione putrefiat. Si iã ad uirgultũ prodijt, curandũ est, ne hanc manus elationis tangat, atq; à uiriditate suæ actionis arefaciat. Si autẽ ualenti robore iam ad alta se subleuat: ualde formidandum est, ne hanc admotę laudis uentus grauior radicitus euellat.

9 Sed inter hæc sciendum est, quia ne immoderatis laudibus erigamur, plerunq; miro rectoris nostri moderamine, etiam detractionib. lacerari permittimur, ut cũ nos uox laudantis eleuat, lingua detrahentis humiliet: quia & arbor sæpe quæ unius uenti impulsu ita impellitur, ut penè iam erui posse uideatur, alterius è diuerso uenientis flatu erigitur: & quæ hac ex parte inflexionem pertulit, ab alia ad statum redit. Vnde & illa arbor altè radicata, quasi inter aduersantes uentos fi-

2.Co.6 xa steterat, quæ dicebat: Per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam. Sæpe enim laus bene agentis auribus insolenter admota, dum foris sermonibus perstrepit, intus quandam mẽti tacitam elationis tempestatem gignit: fitque ut hoc quod animus de humanis fauoribus gaudet, non facile exterius ostendat, sed tamẽ corruptionis uim nõ tenuiter interius sentiat. Et sunt nonnulli, quos ita laus inflat, ut usque ad uerba elationis pertrahat. Quidam uerò, ut prædiximus, hoc ipsum patefacere quod eleuantur, erubescunt, atque auditis suis præconijs extolluntur: sed tamen usque ad elationis uerba non exeunt, & gaudere se in talibus non ostendant. Vnde beatus Iob, quia nouerat arrogantem se nõ solum nullo modo in uerbis, sed etiã in cogitatione quoque tacita minimè fuis-

B se, postquam dixit: Si uidi solem cum fulgeret, & lunam incedentem clarè, illico subdidit: Et lætatum est in abscondito cor meum. Qua uidelicet attestatione quid nobis innuitur, nisi quòd nobis magno metu & circumspectione opus est, ne mens nostra unquã de suis laudibus uel tacita lætetur? Quisquis enim quasi claritatem lunæ, famæ suæ magnidinem conspicit, sibi in occulto mentis gaudiũ facit: cui iste nisi authori se prætulit, cuius dono ut bene operaretur, percepit, & tamen in eius munere de gratia

C suæ laudis hilarescit? Despecto enim honore conditoris, semetipsum plus amare conuincitur, cuius præconijs lætat. Quãuis nonnunquam etiam sancti uiri de bona sua opinione gaudeant: sed cùm per hanc ad meliora proficere audientes pensant, nõ iam de opinione sua, sed de proximorum gaudent utilitate: quia aliud est fauores quærere, & aliud de profectibus exultare. Qua in re necesse est, ut cũ audientium utilitati non proficit, mentem nostram fama laudabilis non eleuet, sed fatiget. Cùm enim humanæ linguæ

D attestatione laudamur, occulta pulsatione requirimur, quid de nobisipsis sentiamus, ut in hoc humiles permaneamus. Superba etenim mens etiam cum de se falsa bona dicuntur exultat: quia non apud Deum qualiter uiuat, sed apud homines qualiter innotescat excogitat. Iudicium enim de se omnipotentis Dei despiciẽs, & solummodo hominum quærens, inter auditas laudes extollitur: & quæ hoc solum quæsierat, quasi de brauio operis lætatur. At contrà, si cor ueraciter humile est, bona quæ de se audit,

aut minimè recognoscit: & quia falsa di
cuntur, metuit: aut certè si adesse ea sibi
ueraciter scit, eo ipso formidat, ne ab æter
na Dei retributione sint perdita, quo hęc
considerat hominibus diuulgata: pauet-
que uehementer ne spes futuri muneris
in mercedem permutetur transitorij fauo
ris. Qua ex re agitur, ut electorum ani-
mus magno laudum suarum igne crucie-
tur, atq; ab omni torporis sui rubigine
mœrore cogitationis excoquat. Cauta.n.
consideratione trepidat, ne aut de his in
quib. laudatur, & non sunt, maius Dei iu
dicium inueniat: aut de his in quib. lau-
datur & sunt, competens præmiū perdat.
Vnde plerunq; fit, ut sicut iniustus ex lau
de sua polluitur, ita uir iustus audita sua
lauda purgetur. Nam dū bona quæ egit,
ab hominib. proferri cognoscit: subtile
cōtra se, ut dictū est, extremi iudicij exa-
men metuit, ac trepidus ad conscientiā
recurrit: & quicquid illic inest reprehensi
bile, corrigit. Dum enim bona sua innoto-
tuisse formidat, subtilitatem secuturi exa
minis pertimescens, si qua in se mala oc-
culta sunt, amputat. Pauet namq; si saltē
talis Deo non ostenditur, qualis ab ho-
minib. putat: & neq; contētus est ut in
quo potuit innotescere, in hoc debeat re
manere. Iam enim de bonis suis quasi re-
tributionē sibi factam æstimat, nisi eis &
Pro. 17 alia quæ ab hominib. nesciunt, adiun-
gat. Vnde bene per Salomonē dicit: Sicut
probatur in conflatorio argentū, & in for-
nace aurū, ita probatur homo ore laudā-
tis. Argentum quippe uel aurū si reprobū
est, igne consumitur: si probū uerò, igne
declaratur. Sic nimirum est & sensus ope
rantis. Nam qualis sit in eo quod laudat,
ostēditur. si enim se auditis suis laudib.
extollit, quid iste aliud quā aurum uel ar
gentum reprobum fuit, quem uidelicet
fornax linguæ consumpsit? Si aūt fauo-
res suos audiens, ad superni iudicij cōsi-
derationem redit, ac ne de his apud oc-
cultū arbitrum grauetur metuit: quasi ex
purgationis igne ad magnitudinē clari-
tatis excrescit: & unde incendiū trepida-
tionis sustinet, inde clarius fulget. B. igi-
tur Iob, qa nequaquam de operatione se
prætulit, fidenter dicit: Si uidi solem cū
fulgeret. Quia uerò hunc à iudicii inte-
A rioris intuitu fama laudabilis non diuer
tit, adiungit: Et lunam incedentem cla-
re. Quia autem opinionis suæ gratia ani
mum deuinci, nec tacita cogitatione per
misit, protinus subdidit: Et si lætatū est
in abscondito cor meum. Et quia plerun 10
que incōsiderata mens, dum transitorio
fauori non renititur, ad hoc usque per-
trahitur, ut laudet ipsa quod facit, condi-
tioni quæ præmissa est, qua dicitur: Si læ-
tatū est in abscondito cor meum, con-
gruè subinfertur: Et osculatus sum ma-
num meam ore meo. Per manum quip
B pe operatio, per os autem locutio de-
signatur: sicut per Salomonem dicitur Pro. 19
Abscondit piger manū suā sub axilla sua
& laborat si ad os suum porrigat eam.
Pigro labor est manum suam ad os por
rigere: quia desidiosus quisque prædica-
tor hoc uult operari quod dicit. Manum
quippe ad os porrigere, est uoci suæ ope-
re concordare. Manum ergo suam oscu-
latur ore suo, qui laudat quod facit, & te-
stimonio propriæ locutionis sibi uirtutē
tribuit operis. Qua in re quis despicitur,
nisi is qui ipsa operandi munera largit?
C Vnde bene per egregium prædicatorem
dicitur: Quid autem habes quod non ac-
cepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris
quasi non acceperis? Sancti autem uiri
sciunt post primi parentis lapsum, de cor
ruptibili stirpe se editos, & non uirtute
propria, sed præueniente superna gratia
ad meliora se uota uel opera commuta-
tos: & quicquid sibi mali inesse cogno-
scunt, de mortali propagine sentiunt me
ritum: quicquid uerò in se boni inspiciūt
immortalis gratiæ cognoscūt donum: ei-
que de accepto munere debitores fiunt,
D qui & præueniēdo dedit eis bonum uel-
le quod noluerāt, & subsequendo conces Apoc. 4
sit bonum posse quod uolunt. Vnde be-
ne per Ioannem dicitur: Adorauerunt ui
uētem in seculo seculorum, mittentes co
ronas suas ante thronū Dñi. Coronas nā
que suas ante thronum Domini mitte-
re, est certaminum suorū uictorias nō si-
bi tribuere: sed authori, ut ad illū referāt
gloriā laudis, à quo se sciūt uires accepis-
se certaminis. Beatus ergo Iob qa sic bo-
na q̄ operatus est, narrat: ut tamen hæc
suæ operationi nō tribuat, sed ad autho-
ris

ris laudem recurrat, manum suam ore suo osculatum fuisse se denegat. ac si patẽter dicat: Ego mea opera tanquam mea non profero: quia authoris sui gratiam negare conuincitur, quisquis sibi tribuit quod operatur. Vnde & protinus subdit: Quę est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum. Liquet etenim, quia illum negat, cuius despecta gratia, sibi uires boni operis arrogat. quod rectè quoque & infirmitas maxima uocatur: quoniam omne peccatum quod ex infirmitate est, spem nequaquam perdit, quia à superno iudice ueniam requirit. Præsumptio autem uirtutis propriæ, tanto grauius in desperatione est, quanto longius ab humilitate. Cumque uires sibi tribuit operis, ad adiutorium nõ recurrit authoris: fitque ut eo grauius peccator pereat, quo & ipsum hoc quia est peccator ignorat. Sequitur:

Quòd summa sit perfectio charitatis, diligere inimicos & de eorum profectu gaudere, & de ruina dolere. *Cap. VI.*

Ioan. 15 SI gauisus sum ad ruinam eius qui me oderat, & exultaui quod inuenisset eũ malum.] Omnipotentis Dei nos esse discipulos, sola custodia charitatis probat. Hinc est enim quod per semetipsam ueritas dicit: In hoc cognoscent omnes, quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Quæ nimirum dilectio si cor nostrum ueraciter replet, duobus modis ostendi solet: scilicet si, & amicos in Deo, & inimicos diligimus propter Deum. Sed sciendum est: quia inimici dilectio tunc ueraciter custoditur, cum nec de profectu adducimur, nec de ruina illius lætamur. Nam sæpe in dilectionis imagine erga inimicum animus fallitur, seque hunc diligere æstimat, si eius uitæ contrarius non existat. Sed dilectionis uim, occultè & ueraciter, aut profectus inimici, aut casus interrogat. Hac etenim de re ad plenum semetipsam mẽs hominis nescit, nisi eum quẽ sibi aduersarium credit, in defectu uel profectu mutasse modũ sui status inuenerit. Si enim de prosperitate addicitur, & de calamitate se odientis lætatur: constat quia non

A amat quem non uult esse meliorem: eũq; etiam stantem uoto persequitur, quem cecidisse gratulatur. Sed inter hæc sciendũ 11 est, quia euenire plerunque solet, ut nõ amissa charitate, & inimici nos ruina lætificet, & rursum eius gloria sine inuidię culpa cõtristet: cũ & ruente eo, quosdam bene erigi credimus: & proficiẽte illo, plerosq; iniustè opprimi formidamus. Qua in re mẽtẽ nostrã, nec eius iã defectus erigit, nec eius ꝓfectus addicit, si recta nr̃a cogitatio, nõ quid in ipso, sed quid de ipso circa alios agatur, attendit. Sed ad hæc B seruanda ualde est necessarium subtilissimæ discretionis examen: ne cum nostra odia exequimur, fallamur sub specie utilitatis alienæ. Si enim de inimici morte gaudendum omnino non esset, Psalmista non diceret: Lætabitur iustus cum uiderit uindictam impiorum. Sed aliud est Psal. 57 impium, aliud uerò inimicum perpeti. Nam sunt plerique inimici, qui non sunt impij: & sunt nonnulli impij, qui nobis specialiter non uidentur inimici. Humana autem mẽs omnem inimicum quem tolerat, etiam impium & iniquũ putat: C quia eius culpas apud cogitationem suã liuor accusator exaggerat. Quibuslibet uerò flagitiis prematur, minus iniquus creditur, si aduersarius minimè sentitur. Qua in re discernendum est, aliud esse q̃d nobis, aliud uerò quod sibi & cæteris noster inimicus nocet. Nam si aliis bonus est, sine nostra forsitan culpa esse non potest nobis malus: nec omnino iã de eius ruina gaudendum est, cuius nos solos certum est aduersa tolerasse. Cum uerò noster ac multorum hostis perimitur, de ereptione proximorum potius quam de ini D mici interitu necesse est, ut animus lætetur. Oportet namq; ut pereunte aduersario subtiliter pensare debeamus, & quid debemus ruinæ peccatoris, & quid iustitiæ ferientis. Nam cum peruersum quemque omnipotens percutit: & condolendũ est miseriæ pereuntis, & congaudendum iustitiæ iudicis: ut nobis & in luctu sit pœna moriẽtis proximi, & rursus in gaudiũ ueniat exhibita æqtas iudicãtis Dei: quatenus nec pereũti homini existamus aduersarij, nec iudicanti Deo inueniamur ingrati. Beatus igit̃ Iob, q͞a cũcta in

 aduersi-

aduersitate odia perfectè calcauit, dicat: Si gauisus sum ad ruinam eius q̃ me oderat, & exultaui quòd inuenisset eum malum: qui uidelicet & inimicum diligens, dum aduersario ruenti condoluit, in malis illius ipse ad bonũ creuit, ut inde iste ad benignitatem cresceret, unde illum mala quæ merebatur inuenissent. Quia uerò sæpe nonnulli eos quos sibi aduersarios æstimant, maledictione feriunt, quoniam uirtute nequaquam possunt: in quibus patenter apparet, quæ mala si possent facerent, qui ea quæ facere nequeũt, imprecari minimè desistunt: beatus Iob ostendens se à culpa etiam maledictionis alienum, secutus adiunxit: Non enim dedi ad peccandum guttur meum, ut expeterem maledicens animam eius.] Peccaret quippe, si hoc optaret à Deo fieri, q̃d ipse facere uel omnino non posset: uel si posset, minimè deceret. Nam qui maledictionibus inimicũ impetunt, quid aliud in illo facere Deum uolunt, nisi quod ipsi facere aut nequeunt, aut erubescunt? Mortem namque aduersario exoptant, quam & si possunt, inferre metuunt: ne aut perpetrati homicidij rei teneantur, aut inimici appareant, etiam cum sint. Quid est ergo Deo dicere: Occide quem odi, nisi apertis ei uocibus clamare: Hoc fac meo aduersario quod me in illum facere nec peccatorem decet? In quibus profectò uerbis pensandum nobis est, ubi iste uir legerat: Diligite inimicos uestros. Et ubi legerat: Benedicite, & nolite maledicere. Et rursum: Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto. Sed exterius non audita supernæ gratiæ præcepta seruabat, quia hæc in mente illius sancti spiritus afflatus scribebat. Cui tamen minus esset, quod positos extrà diligeret, nisi & interius uiuentes, secumque quotidie conuersantes, etiam familiares aduersarios toleraret. Vnde subiungit:

Luc. 6. 1. Pet. 3

Quòd sancti uiri multos ex domesticis suis, exoptatores mortis suæ æquanimiter tolerant. Cap. VII.

SI non dixerunt uiri tabernaculi mei, quis det de carnibus eius ut saturemur?] Quę nimirum sententia potest quoque per mysterium ex uoce redemptoris intelligi. Viri quippe eius tabernaculi de carnibus illius saturari cupierunt: uel Iudæi scilicet persequentes, uel Gentiles credentes: quia & illi moliti sunt corpus illius quasi consumendo extinguere: & isti esurientem mentem suam desiderant quotidianæ immolationis sacrificio de eius carnibus satiare. Sed nunc solius historiæ uirtutem sequentes, pensemus quanta fortitudine sancti uiri animus extrà intraque solicitus ad omnia paratur. qui si iniustè agentibus aut unquam per silentium cederet, aut per rectitudinem non contrairet, profectò aduersarios non habuisset. Sed in eo quòd uias uitæ tenuit, exoptatores suæ mortis inuenit. Foris patentes aduersarios pertulit, intus latẽtes. Minor est autem uirtus certaminis, foris quempiam uidere mala quæ superet & intus quod toleret non habere. Perfectæ autem magnitudinis laus est aduersa perpeti: & exterius fortiter, & interius clementer. Nam sunt nonnulla quæ in ipsa quoque familiarium conuersatione corrigi nequeunt, sine culpa corrigẽtis: atq; ideo cùm uel corrigentem inquinant, uel omnimodo hæc agentem grauant, magna magisterij arte dissimulanda sunt, ipsaque hac dissimulatione toleranda. Quæ contra nos illata citius à corde laxamus, si nostra circa proximos errata cognoscimus. Vnde bene quoque per Salomonem dicitur: Cunctis sermonibus qui dicuntur ne accommodes cor tuum, ne fortè audias seruum tuum maledicentem tibi. Scit enim tua conscientia, quia & tu crebrò maledixisti aliis. Dum enim pensamus quales erga alios fuimus, esse erga nos tales alios minus dolemus: quia aliena iniustitia in nobis uindicat, quod in se iustè nostra conscientia accusat. Sequitur:

Eccl. 7.

Quantæ hospitalitatis sanctus Iob fuit, cuius ostium patens peregrinus & uiator inuenit. Cap. VIII.

FOris non mansit peregrinus, ostium meum uiatori patuit.] Quia teste Paulo, charitas patiens & benigna describitur per patientiam aliena mala æquanimiter tolerat, per benignitatem quoque bona

1. Co. 13

bona misericorditer impendit sua. Vnde A
beatus Iob & patienter domesticos male
maledicentes pertulit, & uiatores atque
peregrinos apud se benignè suscepit: il-
lis morũ exempla tribuens, istis exterio-
rũ ope concurrens: illis per mansuetudi-
nẽ non concitus ad irascendum, istis per
misericordiam ad subueniendum para-
tus. Vir etenim sanctus redemptorem ge
neris humani per prophetiæ spiritum in
tuens, prædicamenta quoque illius in
opere seruabat: quibus nos admonet, di-
Luc. 6 cens: Dimittite, & dimittet̃ uobis: date, &
dabitur uobis. Dare namq; ad res ptinet
quas exterius habemus: dimittere autem
ad relaxandum dolorẽ quem interius ex
aliena culpa contrahimus. Sed sciendũ,
quia q̃ oĩno dimittit & nõ dat, etsi non
plenè operatus est, meliorem tamen par
tem misericordiæ tenuit. qui autem dat,
& minimè dimittit, omnino misericor-
diam nullam facit: quia ab omnipotente
Deo munus ex manu non accipit, quod
corde obligato in malitia profertur. Mũ
dari etenim prius debet animus qui elee
mosynam præbet: quia omne quod da-
tur Deo, ex dantis mente pensat. Cuncta
itaq; malitiæ macula ab interiori nostro
homine cogitationis immutatione ter-
genda est: quia iram iudicis placare ne-
scit oblatio, nisi ex munditia placeat offe
rentis. Vnde scriptum est: Respexit Deus
ad Abel, & ad munera eius, ad Cain autẽ
Gen. 4 & ad munera eius non respexit. Neque
etenim sacrum eloquium dicit: Respexit
ad munera Abel, & ad Cain munera non
respexit: sed prius ait, Quia respexit ad
Abel: ac deinde subiunxit: Et ad munera
eius. Et rursum dicit, Quia non respexit,
ad Cain: ac deinde subdidit, Nec ad mu-
nera eius. Ex dãtis quippe corde id quod
datur accipitur. Idcirco non Abel ex
muneribus, sed ex Abel munera obla-
ta placuerunt. Prius namque ad eum
legitur Dominus respexisse qui dabat,
quàm ad illa quæ dabat. Vnde bene bea-
tus Iob dicturus nobis in hospitalitatis
gratia largitatem suã, prius circa aduer-
sarios protulit patientiam & benignita-
tem suam: quod de ruina non exultauit
inimici, quod uerbis maledicis persecu-
tores suos non impetijt, quod seruientes
intrinsecus æquanimiter tolerauit, &
tunc demum hospitalitatis suæ munifi-
centiam protulit: ut audito scilicet nar-
rationis eius ordine discamus, quia exte
riora munera ex interna cordis mundi-
tia condiuntur: ut uirtutum eius contex
tio lectorem doceat, qualis apud se esse
debeat, cum exteriora bona alijs submini
strat. Sed quis se inter tanta uirtutum cul
mina sanctum esse non crederet? quis nõ
utcunque ipsis tot meritis tentaretur: ut
si quando ut homo delinqueret, delictũ
suum hominib. nollet innotesci: & leue
B esse crederet, si quid in minimis pecca-
ret, culpamque suam mallet silentio tene
re quam uoce confessionis aperire? Sæpe
namque contingit, ut elatus uirtutibus
animus, dum multa bona in æstimatio-
ne proximorum de se spargi cognouerit,
agnosci non uelit, si quid est quod repre-
hensibiliter facit. Quas uidelicet erroris
tenebras idcirco mens tolerat, quia cor-
dis oculum tumor grauat. Vnde beatus
Iob inter tot eximia facta uirtutum, qui
tam summus extitit in operatione, ut de
C monstraret quam humilis fuerit in men
te, protinus adiunxit: Si abscondi quasi
homo peccatum meum, & cælaui in si-
nu meo iniquitatem meam.

Quod quasi homo abscondit peccatum, qui ad imitationem primi hominis uel erubescit confiteri quod malè fecit, uel defendit. Cap. IX.

HAec sunt namque ueræ humilitatis 13
testimonia, & iniquitatem suam
quemque cognoscere, & cognitam uo-
D ce confessionis aperire. At contrà usita-
tum humani generis uitium est, & laten-
do peccatum committere, & commissum
negando abscondere, & conuictum de-
fendendo multiplicare. Ex illo quippe la
psu primi hominis hæc augmenta ne-
quitiæ ducimus, ex quo ipsam radicem
traximus culpæ. Sic namque ille dum li-
gnum uetitum contigisset, abscondit se à
facie Domini inter ligna paradisi. In qua
absconsione scilicet quia Deum latere nõ
poterat, non latendi effectus describitur,
sed affectus notatur. Qui cùm argueret-
tur à Domino, quod de ligno uetito con

tigisset, ilico respōdit: Mulier quā dedisti mihi sociā, ipsa mihi dedit de ligno, & comedi. Ipsa quoq; mulier inquisita respōdit dicēs: Serpēs decepit me, & comedi. Ad hoc quippe requisiti fuerant, ut peccatū quod transgrediendo cōmiserant, confitēdi, deleret. Vnde & serpēs ille psuasor, qui non erat reuocandus ad ueniam, nō est de culpa requisitus. Interrogatus itaq; homo ubi esset, ut perpetratam culpam respiceret, & cōfitendo cognosceret, quā longè à conditoris sui facie abesset. Sed adhibere sibimet utriq; defensionis solatia, quam confessionis elegerunt. Cumq; excusare peccatum uoluit uir per mulierem, mulier per serpentem: auxerunt culpam, quā tueri conati sunt: obliquè Adā Dominum tangens, quòd ipse peccati eorum actor extiterit, qui mulierem fecit: & Eua culpam ad Dominum referens, qui serpentem in paradiso posuisset. Qui enim ore diaboli fallentis audierant: Eritis sicut dij: quia Deo esse similes in diuinitate nequiuerunt, ad erroris sui cumulum Deum sibi facere similē in culpa conati sunt. Sic ergo reatum suum dum defendere moliuntur: addiderunt, ut culpa eorum atrocior discussa fieret, quam fuerat perpetrata. Vnde nunc quoque humani generis rami ex hac adhuc radice amaritudinem trahunt: ut cum de uitio suo quisq; arguitur, sub defensionum uerba quasi sub quædam se arborum folia abscondat: & uelut ad quædam excusationis suæ opaca secreta faciem conditoris fugiat, dum non mult cognosci quod fecit. In qua uidelicet occultatione non se Domino, sed Dominum abscondit sibi. Agit quippe ne omnia uidentem uideat, non autem ne ipse uideatur. quo contrà cuique peccatori iam exordium illuminationis est humilitas confessionis: quia sibimetipsi iam parcere renuit, qui malū non erubescit fateri quod fecit: & qui defendendo accusari potuit, accusando se celerrimè defendit. Vnde & mortuo Lazaro, qui mole magna premebatur, nequaquā dicitur: Reuiuisce: sed, Veni forās. Ex qua scilicet resurrectione, quæ gesta in illius est corpore, signatur qualiter nos resuscitemur in corde, cum uidelicet mortuo dicitur: Veni forās: ut nimirū homo

Gen. 3

Ioan. 11.

A in peccato suo mortuus, & per molē malæ consuetudinis iam sepultus, quia intra conscientiam suam absconsus iacet per nequitiam, à semetipso forās exeat per confessionem. Mortuo enim, Veni foras dicitur: ut ab excusatione atque occultatione peccati ad accusationem suā ore proprio exire prouocetur. Vnde Dauid propheta ab illa tanti mole facinoris reuiuiscens: ad uocem Domini quasi foras exiit, dum per Nathan correptus, quod fecerat accusauit. quia igitur hæc occultationis culpa in humano genere uehementer excreuit, bene beatus Iob cum

2. Reg. 12

B diceret: Si abscondi peccatum meum, interposuit: quasi homo. Hominis quippe esse propriū cōspicit, quod ex parentis ueteris imitatione descēdit. Vbi aptè subdit:

Quod perfectæ humilitatis indicium sit, peccata & ultrò accusare, & alijs accusantibus non negare. Cap. X.

ET celaui in sinu meo iniquitatem meam.] Scriptura etenim sacra plerunque sinum ponere pro mente consueuit: sicut uoce Ecclesiæ de persecutoribus nostris, qui nobis natura quidē coniun-

C cti sunt, sed uita disiūcti, per Psalmistā dicit: Redde uicinis nostris septuplum in sinu eorū. ac si apertè diceret: In mente sua recipiant hoc, quod in nostris corporibus sæuientes operantur: ut dum nos exterius ex parte puniunt, ipsi interius perfectò puniantur. quia igitur sinus secretum mentis accipitur, in sinu iniquitatem cælare, est hanc in conscientiæ latibulis occultare, nec per confessionem detegere, sed per defensionem uelare. Quo contrà Iacobus dicit: Confitemini alterutrum peccata uestra, & orate pro inuicē,

Psal. 78

Iac. 5.

Prou. 28

D ut saluemini. Salomon quoq; ait. qui abscondit scelera sua, nō dirigetur: qui autē confessus fuerit & dereliquerit ea, misericordiam consequetur. Sed inter hæc sciēdum est, quòd plerunque homines & culpas confitentur, & humiles nō sunt. Nā multos nouimus, qui arguēte nullo, peccatores se esse confitentur: cum uero de culpa sua fuerint fortasse correpti, defensionis patrocinium quærunt, ne peccatores esse uideantur. Qui si tunc cum id sponte dicunt, peccatores se esse ueraci humilitate cognoscerent: cum arguuntur

guuntur ab alijs, esse se quod confessi fuerant, nõ negarent. Qua in re indicia ueræ cõfessionis sunt, si cùm quisque se peccatorem dicit, id de se dicenti etiam alteri non contradicit. Nam quia scriptũ
Prou. 18 est: Iustus in principio accusator est sui: non magis peccator, sed iustus uideri appetit, cùm peccatorem se quisque nullo arguente confitetur: sed confessionis ueritatem probat, cùm alter malum quod fecimus increpat. quod si supbè defendimus, liquet quia peccatores nos ex nobis fictè dicebamus. unde summopere curandum est, ut mala quæ fecimus & sponte
B fateamur, & hæc alijs arguentibus non negemus. Superbiæ quippe uitium est, ut quod de se fateri quisque quasi sua sponte dignatur, hoc sibi dici ab alijs dedignetur. Beatus itaque Iob quantæ fuerit humilitatis ostendit, qui se & inter aduersarios nouerat uiuere, & tamen non uerebatur, culpas uoce confessionis aperire. Sed notandum, quòd superius uirtutes suas loquitur, inferius peccatum fatetur. Hinc enim liquidò demõstrat, quàm uera de bonis suis dixerat, qui noluit tacere de malis. Modò uirtutes suas indicat, modò culpam: quia & perpetrauerit peccatum, & nõ tacuerit, manifestat. Vnde certissimè apparet quantæ munditiæ in omnipotentis Dei oculis fuerit, qui & uitauit mala ne committeret: & tamen quæ eum committere contigit, hominibus non abscondit, quatenus ei & iustitiæ sit gloria, declinasse peccatum, & iustitiæ custodia, quod non potuit declinare, prodidisse. Videatur uir iste cuilibet magnus in uirtutibus suis, mihi certè sublimis apparet, etiam in peccatis suis. Mirentur in eo qui uolunt castitatis continentiam, mirentur integritatem iustitiæ, mirentur uiscera pietatis: ego in eo non minus admiror confessionem humillimam peccatorum, quàm tot sublimia gesta uirtutum. Scio enim quòd per infirmitatis uerecundiam plerunque grauioris est certaminis commissa peccata prodere, quàm non admissa uitare: & unumquodque malum quamuis robustius uitetur, tamen humilius proditur. Beatus ergo Iob qui tot magnis operibus fultus confiteri culpam non erubuit, ostẽdit in

A uirtutibus quàm humilis fuit. Sed quia ex humilitate uera secura semper authoritas nascitur: ut tanto foris nil metuat, quanto ad rerum culmina animus per elationis desiderium non anhelat, expressa confessione peccati, rectè subiungitur: Si expaui ad multitudinem nimiam, & despectio propinquorum terruit me: & nõ magis tacui, nec egressus sum hostium.] Magna est securitas cordis, nil concupiscentiæ habere secularis. Nam si ad terrena adipiscenda cor inhiat, securum trãquillumque esse nullatenus potest: quia aut non habita concupiscit ut habeat, aut adepta metuit ne amittat: & dum in aduersis sperat prospera, in prosperis formidat aduersa: huc illucque quasi quibusdam fluctibus uoluitur, ac per modos uarios rerum alternantium mutabilitate uersatur. Si uerò semel in appetitione 15
supernæ patriæ forti stabilitate animus figitur, minus rerum temporalium perturbatione uexatur. A cunctis quippe externis motibus eandem intentionem suam, quasi quendam secretissimum secessum petit: ibique incommutabiliter in-
C hærens, & mutabilia cuncta transcendens, ipsa iam tranquillitate quietis suę in mundo extra mundum est. Excedit profectò ima omnia intentione summorum: & cunctis rebus quas non appetit, libertate quadam se superesse sentit, nec tempestatem rerum temporaliũ intus sustinet, quam intuetur foris: quia terrena omnia quę concupita opprimere mentem poterant, despecta subteriacent. Vnde be- Hier. 31
ne per prophetam dicitur: Statue tibi speculam, ut dum quisque speculatur summa, supereminear infimis. Hinc etiam Abac. 2
D Abacuc dicit: Super custodiam meam stabo. Stat quippe super custodiam suam, qui per solertiam disciplinæ terrenis desiderijs non succumbit, sed supereminet: ut dum semper stantem appetit æternitatem, infra se sit ei omne quod transit. Tamen quia sanctus uir quantalibet uirtute profecerit, cum in hac uita positum adhuc extrinsecus carnis infirmitas premit, ut scriptum est: Quanquam in ima- Psal. 38
gine Dei ambulet homo, tamen uanè conturbatur: plerunq; agit, ut & turbetur exterius, & imperturbabilis duret interius

terius:& quod uanè conturbari potest, de infirmitate carnis sit, quamuis in imagine Dei ambulet de uirtute mentis: quatenus & roboretur intus diuino adiutorio,& tamen adhuc foris sarcina prematur humana. Vnde bene Abacuc iterum unam sententiam protulit ad utraq; seruientem. Ait enim: Et introiuit tremor in ossa mea, & subtus me turbata est uirtus mea. Ac si diceret: Non mea uirtus est,in qua superius raptus imperturbabilis maneo: sed meæ infirmitatis est, in qua inferius turbor. Ipse ergo super se imperturbabilis est, ipse sub se perturbabilis: quia super se ascenderat, in quantum rapiebatur ad summa: & sub semetipso erat, in quantum adhuc reliquias trahebat in infima. Ipse super se imperturbabilis est quia in Dei iam contemplationem transierat: ipse sub se perturbabilis, quia sub semetipso adhuc īfirmus homo remanebat. Huic sententiæ Dauid propheta concinens, ait: Ego dixi in excessu mentis meæ, omnis homo mendax. Cui responderi potest: Si omnis,& tu. Falsaq;
Ps. 115 iam erit sententia quam mēdax ipse protulisti. Si uerò ipse non es mendax, uera iam sententia non erit: quia dum tu uerax es, non omnis homo cognoscit mendax. Sed notādum est, quod præmittitur: Ego dixi in excessu mentis meæ. Per excessum ergo mētis, etiam semetipsum transiit, cum de hominis qualitate definiuit: ac si patenter dicat: De falsitate omnium hominum inde ueram sententiam protuli, unde ego ipse super hominem fui. In tantum uerò & ipse mendax, in quantum homo: in tantum autem omnino non mendax, in quantum per excessum mentis super hominem. Sic itaque sic perfecti omnes, quāuis adhuc aliquid turbulentum de infirmitate carnis tolerant, iam tamen intrinsecus tranquillissimo secreto perfruuntur per contemplationem mentis: ut quicquid acciderit exterius, in nullo turbet interius. Vnde beatus Iob securitatem in se esse mētis ostendens, postquam de se tot uirtutum prædicamenta protulit, hoc quod præmisimus secutus adiunxit:

Quod sancti eos non timeāt, à quibus nihil expectant: & contempti à proximis cum omni patientia sustinentes, ad contumelias nec uerbum reddunt. *Cap. XI.*

16 SI expaui ad multitudinem nimiam, & despectio propinquorum terruit me, & non magis tacui, nec egressus sum ostium.] Ac si apertius dicat: Turbatis contra me extrinsecus aliis, ipse in me intrinsecus imperturbabilis mansit. Quid namque in hoc loco ostium, nisi os debemus accipere? Per hoc quippe quasi egredimur, dum uerbis quibus possumus, secreta nostri cordis aperimus: & quales intus manemus in conscientia, tales foras egredimur per linguam. Sunt uerò nonnulli qui omnino despici metuunt, ac ne uiles fortasse iudicentur, sapientes uideri appetunt. Hi coguntur ostium egredi: quia pulsati contumeliis, quàm magni apud se lateant, loquentes denunciant. Dumque per impatientiam uicti, quædā de se quæ nesciebantur, produnt, tanquam per oris ostium egrediuntur. Vnde beatus Iob dicturus, quòd oris ostium non fuisset egressus, bene præmisit, Tacui: quia uidelicet impatientia turbatus, à domo conscientiæ exisset, si tacere nescisset.

Quod exemplo Domini, ibi de doctrina cælesti silendum est, ubi auditores non ad ædificationem, sed ad curiositatem conueniunt. *Cap. XII.*

SAncti etenim uiri in commotionis tentatione semetipsos ostendere omnino refugiunt, & cum audientibus prodesse nequeunt, etiam despici tacentes uolunt, ne de sapientiæ suę ostentatione glorientur. Cūq; aliquid dicunt prudenter, non quærunt gloriam suam, sed auditorum uitam: cum uerò conspiciunt, quia auditorum uitam loquendo lucrari non possunt, tacendo abscondunt scientiam suam. Ad imitandū quippe uiā Domini, quasi ad quoddam nobis propositum signum currimus. Ipse enim, quia Herodem uidit non profectum quærere, sed signa uel scientiam uelle mirari, requisitus ab eo tacuit? & quia constanter tacuit, ab eo irrisus exiuit. Scriptum namque est: Herodes autem uiso Iesu, gauisus est ualde: erat enim cupiens ex mul- Luc. 23.
to

to tempore uidere eum, eo quòd audiret multa de illo, & sperabat signum aliquod uidere ab eo fieri. Vbi subditur: Interrogabat autem illum multis sermonibus: at ipse nihil respondebat. Tacens uerò
Luc. 23 Dominus quàm sit despectus ostenditur, cum illic protinus subinfertur: Spreuit autem illum Herodes cum exercitu suo, & illusit. Quod uidelicet factum oportet nos audientes discere: ut quoties auditores nostri nostra uolunt quasi laudanda cognoscere, non autem sua peruersa mutare, omnino taceamus: ne si ostentationis studio uerbum Dei loquimur, & illorum culpa quę erat, esse non desinat: & nostra quæ non erat, fiat. Dicat fortasse
17 aliquid: Vnde nouimus quo corde quis audiat? Sed multa sunt quæ audiẽtis animum produnt: maximè si auditores nostri & semper laudant quod audiunt, & nunquam quod laudant sequuntur. Hãc inanem loquendi gloriam prædicator egregius fugerat, cum dicebat: Nõ enim sumus sicut plurimi, adulterãtes uerbum Dei: sed ex sinceritate sicut ex Deo coram
2. Cor. 2 Deo in Christo loquimur. Adulterari nãque uerbum Dei, est aut aliter de illo sentire quàm est, aut ex eo non spiritales fructus, sed adulterinos fœtus quærere laudis humanæ. Et sinceritate uerò loqui, est nil in eloquio extra quàm oporteat quærere. Sicut ex Deo autem loquitur, qui scit non se à se habere, sed ex eo accepisse quod dicit. Coram Deo uerò loquitur, qui in omni quod dicit, non humanos fauores appetit, sed omnipotentis Dei præsentię intendit: non suam, sed authoris gloriam requirit. Qui autẽ scit quidem ex eo se accepisse quod dicit, & tamẽ dicendo propriam gloriã quærit: sicut ex Deo loquitur, sed non coram Deo: quia eum quem cordi non proponit cum prædicat, quasi absentem putat. Sed sancti uiri & ex Deo loquuntur, & coram deo: quia ab eo se sciunt habere quod dicunt, & ipsum suis sermonibus adesse iudicem auditoremq; considerant. Vnde fit, ut cum se à proximis despici agnoscunt, suaq; dicta uitæ audientium non prodesse, abscondant quantæ uirtutis sint: ne si secretum cordis inutiliter sermo prolatus aperiat, ad inanem gloriam prorumpat. Beatus igitur Iob inter obstinatas mẽtes nõ appetens ex uirtutis suæ patefactione clarescere, ait: Si despectio propinquorum terruit me, & non magis tacui, nec egressus sum ostium. Qui enim per humilitatem solidus, nequaquam despici timuit: hunc ut forans lingua eijceret, impatientia non euicit. Vbi bene præmittitur: Si expaui ad multitudinem nimiã: ut cuius constantiæ fuerit, agnoscatur, quia uidelicet nequaquam terret exterius numerus hominum, quem non deuastat interius turba uitiorum. In hac etenim uita qui nulla prospera appetit, nulla proculdubio aduersa pertimescit. Quæ scilicet uerba si ad intellectum mysticum pertrahimus, in eis citius operationem nostri redemptoris inuenimus. Ipse quippe ad multitudinem nimiam non expauit, qui persecutores suos cum gladijs & fustibus uenientes, una tantum responsione perculit, dicens: Ego sum. Ipsum despectio propinquorum non terruit, qui nos ab æternis supplicijs liberans, palmas in facie æquanimiter accepit. Ipse tacuit, & ostium egressus non est: qui sub ipsa iam hora passionis cum humanitatis infirma pateretur, diuinitatis potentiam exercere noluit. Mediatori quippe dei & hominum quasi egredi ostium fuisset: si cum teneretur ut homo maiestatis suæ potentiam uoluisset ostendere: & per diuinitatis magnitudinem, susceptæ carnis infirma transire. Vt autem apertius homo mori posset, Deus mansit occultus: quia si cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. 1. Co. 2
Non est ergo egressus ostium, qui & requisitus à Pilato, tacuit: atq; inter persecutorum manus & corpus passioni obtulit, quod pro electis assumpserat, & resistentibus noluit demõstrare quod erat. Vnde etiam per Psalmistam dicitur: Posuerunt me in abominationem sibi, traditus sum, & non egrediebar. Psal. 87
Cum enim despiceretur, quia homo uidebatur, egressus esset, si occultã maiestatem suam ostentare uoluisset. Sed quia infirmitatem prodidit, potentiam abscõdit: in eo quòd persecutoribus suis incognitus mansit, ad eos minimè exiuit. Qui tamen ad electos exit: quia diuinitatis suæ suauitatem quærentibus aperit.

Abac. 3 Vnde ei per prophetam dicitur: Existi in salutem populi tui, ut saluos facias Christos tuos. Sequitur:

Quòd efficaciores uoces in auribus Dei habeat desideria sancta, quàm uerba clamorosa. Cap. XIII.

18 QVis mihi tribuat adiutorem, ut desiderium meū omnipotens audiat?] Sanctus uir postquam tot uirtutum suarū sublimia gesta narrauit, sciēs quòd suis meritis ad summa peruenire nequeat, adiutorem quærit. Et quem nimirum nisi unigenitum dei filium contemplatur, qui humanam naturam in hac mortalitate laborantem dum suscepit adiuuit? Ipse quippe adiuuit hominem factus homo: ut quia puro homini uia redeundi non patebat ad Deum, uia redeundi fieret per hominem deum. Longè quippe distabamus à iusto & immortali, nos mortales & iniusti. Sed inter & immortalē iustum, & nos mortales iniustos apparuit mediator dei & hominū, mortalis & iustus, qui & mortem haberet cum hominibus, & iustitiam cū deo: ut quia per ima nostra longè distabamus à summis, in seipso uno iungeret ima cū summis: atque ex eo nobis uia redeundi fieret ad deum, quo summis suis ima nostra copularet. Hunc ergo beatus Iob per totius Ecclesiæ significationem loquens, mediatorem requirit. qui cum dixisset: quis mihi tribuat adiutorem, aptè subdidit: Vt desiderium meum omnipotens audiat.] Sciebat quippe quòd ad requiem liberationis æternę, humanæ preces nisi ꝑ aduocatum suum audiri non possent. De quo per Ioannem apostolum dicitur: Si quis peccauerit aduocatū habemus apud

1. Ioan. 2 patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: nō ꝓ nostris aūt tantū, sed etiā pro totius mūdi. De quo Paulus apostolus dicit: Chri-

Rom. 8 stus Iesus qui mortuus est ꝓ nobis, imò qui & resurrexerit, qui est in dextera Dei, qui etiā interpellat pro nobis. Vnigenito enim filio pro homine interpellare, est apud coæternum patrem seipsum hominem demonstrare: eique pro humana natura rogasse, est eandem naturam in diuinitatis suæ celsitudine suscepisse. Interpellat igitur pro nobis dominus non uoce, sed miseratione, quia quod damnari in electis noluit, suscipiendo liberauit.

A

Adiutor ergo quæritur, ut desideriū exaudiatur, quia nisi pro nobis interpellatio mediatoris intercederet, ab aure Dei proculdubio nostrarum precum uoces silerent. Notandum quoque est, quòd nequaquam dicitur preces, sed desiderium meū omnipotens audiat. Vera quippe postulatio non in oris est uocib. sed in cogitationibus cordis. Valentiores nanque uoces apud secretissimas aures Dei non faciunt uerba nostra, sed desideria. Aeternam etenim uitam si ore petimus, nec tamen corde desideramus, clamantes tacemus. Si uerò desideramus ex corde, etiā cum ore conticescimus, tacentes clamamus. Hinc est ꝙ in eremo populus uocibus perstrepit, & Moyses à strepitu uerborum tacet: & tamen silens aure diuinæ pietatis auditur cum dicitur: quid clamas ad me? Intus ergo in desiderio est clamor secretus, qui adhuc ad humanas aures non peruenit, & tamen auditū conditoris replet. Hinc est ꝙ Anna ad templum pergens, ore quidem tacuit, & tamen tot sui desiderij uoces emisit. Hinc in Euangelio Dominus dicit: Intra in cubiculum tuum, & clauso ostio tuo ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus qui uidet in abscondito, reddet tibi. Clauso quippe ostio petit in cubiculo, qui tacente ore in conspectu supernæ pietatis fundit affectum mentis. Et uox auditur in abscondito, cum per sancta desideria silenter clamatur. Vnde recte quoque per Psalmistam dicitur: Desiderium pauperum exaudiuit Dominus: præparationem cordis eorum audiuit auris tua Sed beatus Iob quem sibi in exaudiendo desiderio adiutorem quarat, subiunctis uerbis aperit, dicens: Et librum scribat ipse q; iudicat.] Quia enim timenti adhuc populo lex transmissa per seruū: diligentibus uerò filijs Euangelij gratia est collata per Dominum, qui ad redemptionem nostram ueniens, nouum nouis testamentum condidit: sed de eiusdē nos testamenti mandato discutiēs, quandoq; etiam iudex uenit: necessarium non est ut per expositionem clarescat: quia librum

B C Mat. 6 Psal. 9 D 19

brum scribit ipse qui iudicat. Ipsa enim per se ueritas dicit: Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio.
Ioan. 5. Erit ergo tunc autor iudicij, qui nūc est conditor libri: ut tunc districtus exigat, quod modò mansuetus iubet. Sic nanque quotidie conspicimus, quod magistri pueris elementa literarum blandientes imponunt, sed hæc ab eis sæuientes exigunt: & quæ dant cum mansuetudine, cum uerbere requirunt. Blanda namque nunc sonant eloquij diuini mandata sed erunt aspera in exactione sentienda. Mansueta modò est admonitio uocantis, sed tunc districta uentura est iustitia iudicis: eo quod certum est, quia nihil uel minimi mandati sine discussione prætereat. quo uidelicet constat, quia librum scripsit ipse qui iudicat. Quem scilicet librum noui testamenti, quia ipse per se humani generis redemptor in extremo conderet, bene Ezechiel propheta denunciat, dicens:
Ezec. 13 Ecce sex uiri ueniebant de uia portæ superioris quæ respicit ad aquilonem, & uniuscuiusque uas interitus in manu eius. Vir quoque unus in medio eorum uestitus lineis, & atramentarium scriptoris ad renes eius. Quid namque aliud in sex uiris uenientibus, nisi sex ætatis humani generis designantur? qui de uia portæ superioris ueniunt: quia à cōditione paradisi, sicut ab ingressu mundi, à superiorib. generationibus euoluuntur. Quæ porta ad aquilonem respicit: quia uidelicet mens humani generis uitijs aperta, nisi calorem charitatis deserens, torporem mentis appeteret, ad hāc mortalitatis latitudinem non exisset. Et uniuscuiusque uas interitus in manu eius: quia unaquæque generatio singulis quibusque ætatibus euoluta, ante redemptoris aduentum in sua operatione habuit, unde pœnam damnationis sumpsit. Vir quoque unus in medio eorum uestitus lineis: quia redemptor noster etiam de sacerdotali tribu iuxta carnem parentes habere dignatus, uestitus lineis uenire perhibetur. Vel certè quia linum de terra, non autem sicut lana de corruptibili carne nascitur: quia indumentum sui corporis ex matre uirgine, non autē ex corruptione cōmixtionis sumpsit, pro

A fectò ad nos uestitus lineis uenit. Et atramentarium scriptoris ad renes eius. In renibus posterior pars corporis est. Et quia ipse Dominus postquam pro nobis mortuus est, & resurrexit, & ascendit in cœlum: tunc testamentum nouum per Apostolos scripsit, uir iste atramantariū ad renes habuit. Qui enim scripturam testamenti noui postquā decessit condidit, atramentariū quasi à tergo portauit. Hoc ergo atramētariū uiro lineis uestito inhærere cōsiderat, q dicit: Et librū scribat ipse q iudicat. Sed cur beatę Iob ab eo
B q iudex ē, librū scribi desideras? Sequit.

Quòd noui testamenti librū antiqui sancti legere desiderabant, in quo est & doctrina perfectorū operum, & certitudo præmij post completionem præceptorū. Cap. XIIII.

VT in humero meo portem illū, & circūdem illū quasi coronā mihi.] 10
Librū quippe in humero portare, est scripturā sacrā operādo perficere. Et notādū quam ordinatè describit, & prius in humero portare, & postmodū sicut corona circūdari: quia uidelicet sacri eloquij mādata, si modò bene portant in opere, post nobis coronā uictoriæ exhibēt in retributione. Beatus autē Iob cur scribi librū
C à iudice postulat, qui ad testamenti noui peruenire tempora non ualebat? Sed sicut sæpe iā dictum est, electorū uocibus utit, atq; ex eorū significatione postulat, qd profuturū eis p oīa puidebat. Ipse nāque per spiritū hūc apud se librū iam dudum tenebat, quē p gratiam aspirationis acceperat, & uiuēdo cognoscere, & præuidendo nunciare. Sed inter hæc sciendū est, quia cū eiusdē sacri eloquij præcepta
D cogitamus, cumq; mentē à uitæ corruptibilis amore diuertimus, quasi quibusdā cordis passibus ad interiora properamus. Nemo autē infima deserens, repētè fit summus: quia ad obtinendū perfectionis meritum dū quotidie mens in altū ducit, adhuc pculdubio uelut ascēsionis cuiusdā gradibus peruenit. unde hic quoque aptè subiungit: Per singulos gradus meos pronunciabo illum.] De his quippe meritorum gradibus p Psalmistā dicit: Ambulabūt de uirtutē in uirtutē. Psal. 8. De his iterum sanctam Ecclesiam contemplatus, ait: Deus in gradibus eius dinoscitur, dum

dum suscipiet eam. Neque enim, sicut dictum est, repentè ad summa peruenitur, sed ad uirtutum celsitudinem per incrementa mens ducit. Hinc nanq; est, quòd prophetam idem iterum dicit: Exercitatus sum, & defecit paulisper spiritus meus. Quid est itaque quod ait, Spiritus meus, nisi spiritus hominis, uidelicet spiritus elationis? Et quia per occultã gratiam ad amorem Dei temperata desuper mẽsura proficimus, quãto in nobis quotidie de Dei spiritu uirtus crescit, tãto noster spiritus deficit. Qui spũs erroris q̃a non à nobis subitò penitus amputatur, bene paulisper defecisse perhibetur. Tũc uerò in Deo plenè proficimus, cum à nobisipsis funditus defecerimus. Hæ itaque crescentium mensuræ uirtutum sancti uiri uocibus gradus dicuntur. Electus etenim quisque à rudimenti sui prius teneritudine inchoans, ad robusta postmodũ & fortia cõualescit. Qđ apertè in Euãgelio demõstrat ueritas dicẽs: Sic est regnũ Dei, quemadmodum si iaciat homo sementem in terram, & dormiat: & exurgat nocte & die, & semen germinet, & in crescat dum nescit ille. Cuius nimirum seminis incrementa denuncians adiungit? Vltrò enim terra frutificat primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica. Cuius profectus quoque etiam finem subrogat dicens: Et cum ex se produxerit fructus, statim mittit falcem, quoniam uenit tempus messis. Ecce ueritatis uoce per qualitates frugum, distincta sunt incrementa meritorum. Ait enim: Primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentũ in spica. An non herba adhuc tunc fuerat Petrus, cum ab ancillæ ore subitò unius flatu sermonis inflexus est: iam quidem per deuotionem uiridis, sed adhuc per infirmitatem tenet? Plenum uerò frumentũ in spina inuentus est, quando persequentibus principibus resistebat dicens: Obedire oportet magis Deo quam hominib. Plenum uerò frumentum in spica inuentus est, quando in tritura persecutionis tot uerbera pertulit: & tamen nequaquã palearum more imminutus est, sed granum integrum mansit. Paulisper quippe in unaquaque anima, ut ita dicam, internæ gratiæ humor exuberat, ut herba in frugem crescat. Nemo ergo quemlibet proximum, cum adhuc herbam uidet, de frumento desperet. Ab herbarum quippe folijs, quæ huc illucq; molliter defluunt, surgentia frugum grana solidantur. Bene autem Daniel propheta loquente ad se Domino, dum positionem nobis sui corporis insinuare studuit, hæc meritorum incrementa signauit. Ait enim: Audiui uocem uerborum eius, & audiens iacebã consternatus super faciem meam, uultusque meus hærebat terræ. & ecce manus tetigit me, & erexit me super genua mea, & super articulos manuum mearum & dixit ad me: Daniel uir desideriorum, intellige uerba quæ ego loquor ad te, & sta in gradu tuo: nunc.n.missus sum ad te. Cumque dixisset mihi sermonem istum, steti tremens, & ait ad me: Noli metuere. Quam uidelicet positionem sui corporis, dum uerba intrinsecus loquentis audiret, nequaquam nobis tanta cura exprimeret, si à mysterijs uacare cognouisset. In scriptura enim sacra iusti uiri non solum quod dicunt prophetia est, sed etiã plerunque quod agunt. Vir itaq; sanctus internis mysterijs plenus, per positionẽ quoq; corporis exprimit uirtutem uocis: & per hoc ꝙ primum in terra prostratus iacuit, ac ꝑ hoc ꝙ se postmodũ in manuũ suarum articulis & in genibus erexit: per hoc quod ad extremum erectus quidem, sed tremens consistit, in semetipso nobis omnem ordinem nostri profectus innotescit. Verba enim Dei in terra iacentes audimus, cum in peccatis positi, terrenæ pollutioni coniuncti, sanctorũ uoce spiritalia præcepta cognoscimus. Ad quæ præcepta quasi super genua & super manuum nostrarum articulos erigimur: q̃a à terrenis contagijs recedentes, quasi iam ab infimis uentrem leuamus. Sicut enim totus terræ inhæret qui consternatus iacet: ita qui in genibus & manuum suarum articulis incuruatur, inchoante profectu ex magna iam parte à terra suspenditur. Ad extremum uerò uoce dominica erecti quidem, sed trementes assistimus, cũ à terrenis desiderijs perfectè subleuati, uerba Dei quo plenius cognoscimus, plus timemus. Adhuc enim quasi in ter-

Marginalia: A; B; C; D; Mar. 4.; Mar. 14; Act. 5.; 21; Dan. 10

A in terra iacet, qui ad cœlestia erigi terrenorum desiderijs negligit. Quasi subleuatus autem adhuc manibus & genibus incumbit: qui quædam iam contagia deseruit,
4. Reg. 6 sed quibusdam adhuc terrenis operibus non contradicit. Iam uerò ad uerba Dei erectus assistit, qui perfectè mentem ad sublimia erigit, & per immunda desideria incuruari contemnit. Bene autem trementem se stetisse indicat: quia examen subtilitatis internæ quo plus ad illud pficitur, amplius formidatur. Vbi aptè diuina uoce subiungitur: Noli metuere: quia cum plus ipsi quod timeamus agnoscimus, plus nobis de Deo per internã gratiam infunditur quod amemus: quatenus & contemptus noster paulisper transeat in timorem, & timor transeat in charitatem: ut quia quærẽti nos Deo per contemptum restitimus, per timorem fugimus, & contemptu quandoque & timore postposito, solo ei amore iungamur. Paulisper enim etiam timorem eius discimus, cuius solius dilectioni inhæremus. Appositis igitur quasi quibusdã gradibus profectus nostri, mẽtis pedẽ prius per timorem in imo ponimus, & postmodum per charitatem ad alta amore leuamus: ut ab eo quo qsq; tumet reprimatur ut timeat: & ab eo quod iam metuit, subleuetur ut præsumat. Hos autẽ uirtutum gradus non magni laboris est prendere, cum ab una ad alteram transitur. sed subtilissima disputatione res indiget, cũ mens pensare nititur, in una eademque uirtute quibus profectus sui gradibus eleuetur. Vt enim prima elementa uirtutũ, fidem scilicet & sapientiam loquar, obtineri singula perfectè nequeũt, nisi ad hęc distinctis ordinatisque modis quasi quibusdam gradibus ascendamus. Ipsa enim fides quæ ad bona alia capessenda nos imbuit, plerunque in exordijs suis & nutat, & solida est, & iam certissimè habetur: & tamen de eius fiducia adhuc sub dubitatione trepidatur. Pars namq; eius prius accipitur, ut in nobis postmodum perfectè compleatur. Si enim certo gradu in credentis mente non proficeret, requisitus in Euangelio pater sanandi pueri non dixisset: Credo Domine, adiuua incredulitatem meam. Adhuc ergo ascendebat ad fidem quam iam perceperat, qui uno eodemque tempore clamabat se etiam credere, & adhuc ex incredulitate dubitare. Hinc est etiam, quòd redẽptori nostro à discipulis dicitur: Auge nobis fidem: ut quæ iam accepta per initium fuerat, quasi per augmenta graduum ad perfectionẽ ueniret. Ipsa quoq; sapiẽtia 22
quæ esse bonorum operũ solet magistra, anhelãti mẽti per incrementa tribuitur: ut ad eam proculdubio magni moderaminis gradib. ascendat. Quod bene Ezechiel propheta figurata narratione denũ-
B ciat, qui de Deo uiro quẽ in excelso monte uiderat, narrat dicens: Mensus est cubitos mille, & transduxit me per aquam usque ad talos. Rursumque mensus est mille, & transduxit me per aquam usque ad genua. Et mensus est mille, & transduxit me per aquam usq; ad renes. Et mensus est mille, & trãsduxit me per torrentẽ quem non potuit pertransire: quoniam intumuerunt aquæ profundæ torrentis, qui non potest transuadari. Quid nanq; millenario numero, nisi collati muneris plenitudo signatur? Vir itaque qui appa- Eze. 47.
C ruit, mille cubitos metitur, & propheta per aquas usque ad talos ducitur: quia redemptor noster cum nobis ad se cõuersis boni exordij plenitudinem tribuit, dono spiritalis sapientiæ, prima nostri operis uestigia infundit. Aquam quippe usq; ad talos uenire, est iam nos per acceptam sapientiam desideratę rectitudinis uestigia tenere. Qui rursum mille metitur, & propheta usque ad genua per aquam ducitur: quia cum boni operis plenitudo tribuitur, ad hoc usque nostra sapientia au-
D getur, ut in prauis iam actibus minimè flectatur. Hinc namque per Paulum dicitur: Remissas manus & dissoluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus uestris. Aqua ergo ad genua peruenit, cum nos percepta sapientia, perfectè ad boni operis rectitudinem stringit. Qui iterum metitur mille, & propheta per aquam usque ad renes ducitur: quia uidelicet tunc in nobis plenitudo operis excrescit, quando in nobis percepta sapientia omnem quoque in quantum est possibile, delectationem carnis extinserit. Nisi enim carnis delectatio esset in renibu- Heb. 12

nibu-

nibus. Psalmista minimè dixisset: Vre renes meos & cor meũ. Aqua igit' ad renes
Psal. 25 uenit, cùm dulcedo sapientiæ, etiam incentiua carnis interimit: ut ea quæ urere mentem poterant, delectationis incendia frigescant. Qui adhuc mensus est mille, torrentem uidelicet quem propheta pertransire non potuit: de quo etiam dicit: Quoniam intumuerunt aquæ profundæ torrentis, qui nõ potest transuadari: Percepta namque perfectione operis, ad cõtemplationem uenitur. In qua scilicet contemplatione dum mens in altum ducitur, subleuata uidet in Deo: quia non potest penetrare quod uidet: & quasi tangit aquam torrentis quam pertransire nõ ualet: quia & intuetur speculando quod libeat, & tamen hoc ipsum perfectè non ualet intueri quod libet. Propheta ergo quandoque ad quam peruenit quam nõ pertransit: quia ad contemplationem sapientiæ cum ad extremum ducimur, ipsa eius immensitas quę ex se hominem subleuat ad se, humano animo plenam cognitionem negat: ut hanc & tangendo amet, & tamen nequaquam pertranseundo penetret. Beatus igitur Iob hæc incrementa uirtutum, quia distinctè hominibus superno munere tribui conspexit, gradus uocauit: quoniam per ipsa ascenditur, ut ad cœlestia obtinenda ueniatur. Sacri itaque libri, id est, diuini eloquii memoriam faciens dicit: Per singulos gradus meos pronunciabo illum: quia nimirum ille ad doctrinam Dei ueraciter ascẽdit, qui ad obtinendam hanc gradibus sanctæ operationis eruperit. Et quasi per singulos gradus suos librum pronũciat, qui percepisse se eius scientiam non per uerba tantummodo, sed etiam per opera demonstrat. Vnde adhuc subditur: Et quasi principi offeram eum. Omne enim ꝙ offerimus, in manibus tenemus. Veniẽti ergo ad iudicium principi librum offerre, est uerba præceptorum illus in actione tenuisse. Sequitur:

Quòd aduersus præpositos Ecclesiæ terra clamat cum sulcis suis, quando deesse sibi doctrinæ seminarium subditi conqueruntur, uel cum eis à prælatis peccati exempla monstrantur. Caput XV.

A SI aduersum me terra mea clamat, & cum ipsa sulci eius deflẽt: & si fructus euis comedi absque pecunia, & animam agricolarum eius afflixi: pro frumento oriatur mihi tribulus, & pro hordeo spina.] quid est clamare terram, deflere sulcos, & fructus proprios emendo comedere? Cui unquam necesse est sua emere? quis clamantem audiuit terram? Quis sulcos deflentes uidit? Et cùm sulci terræ semper ex terra sint, quid est quod pronunciatione distincta & clamasse terra, & sulci eius cum ea deflesse denegantur? Cũ
B enim nihil sit aliud sulcus terræ quam terra, magnæ distinctionis ratione non caret, dum subiungit: Et cum ea sulci eius deflent. Qua uidelicet in re, quia ordo historiæ deficit, sese nobis intellectus mysticus, quasi apertis iam foribus ostendit. ac si patenter clamet: quia rationem literæ defecisse cognoscitis, nimirum restat, ut ad me sine dubitatione redeatis. Omnis enim qui uel priuato iure domesticam familiam regit, uel pro utilitate communi fidelibus plebibus præest: in
C hoc quod iura regiminis in commissis sibi fidelibus possidet, quid aliud quàm terram incolendam tenet? Ad hoc quippe diuina dispensatione cæteris unusquisque præponitur, ut subiectorum animus quasi subacta terra prædicationis illius semine fœcũdetur. Sed terra contra possessorem clamat: si cõtra eum qui sibi præest, aliquid iniustum, uel priuata domus uel sancta Ecclesia murmurat. Clamare quippe terram est, contra regẽtis iniustitiam rationabiliter subiectos dolere. ubi rectè subiungitur. Et cum ea sulci eius
D deflẽt. Terra enim etiam nullis operibus exculta, plerunque ad usum hominis aliquod alimentum profert, exarata uerò fruges ad satietatem parit. Et sunt nonnulli qui nullo lectionis, nullo exhortationis uomere proscissi, quædam bona, quamuis minima, tamẽ ex semetipsis proferũt, quasi terra necdũ exarata. Sunt uerò nõnulli qui ad audiendum semper, atq; retinendũ sanctis prędicationibus ac meditationibus intenti, à priori mẽtis duritia, quasi quodã linguę uomere scissi, semina exhortationis accipiũt, & fruges boni operis per sulcos uoluntariç afflictionis

ctionis reddunt. Sæpe uerò contingit, ut A hi q̃ præsunt, iniusta aliqua faciant: fitq; ut ipsi subiectis noceant, qui prodesse debuerant. Quæ dum rudes quique conspiciunt, commoti contra rectorem murmurãt, nec tamen ualde proximis per cõpassionem dolẽt. Cum uerò hi qui iã aratro lectionis attriti sunt, atque ad frugẽ boni operis exculti, grauari uel in minimis innocentes aspiciunt, per compassionẽ protinus ad lamenta uertuntur: quia uelut sua plangunt ea quæ proximi iniustè patiuntur. Perfecti namque cum semper de spiritalibus moueantur, tanto sciunt B de alienis corporalibus damnis ingemiscere, quanto iam edocti sunt non dolere de suis. Omnis ergo qui præest, si peruersa in subditis exercet, contra hunc terra clamat, & sulci deflent: quia contra eius iniustitiam rudes quidem populi in murmurationis uocibus erumpunt: sed perfecti quique pro prauo eius opere se in fletibus affligunt: quodq; imperiti clamant & dolent, hoc ꝓbatioris uitæ subiecti deflent & tacent. Cum clamante ergo terra sulcos plangere, est per hoc unde multitudo fidelium iustè contra rectorẽ C queritur, uberioris uitæ homines ad lamenta peruenire. Sulci itaque & ex terra sunt, & tamen à terræ uocabulo distinguuntur: quia hi qui in sancta Ecclesia mentem suam labore sanctæ meditationis excolunt, cæteris fidelibus tanto meliores sunt, quanto per accepta semina fęcundiores operũ fruges reddunt. Et sunt nonnulli qui sanctis plebibus prælati, uitæ quidem stipendia ex Ecclesiastica largitate consequuntur, sed exhortationis ministeria debita non impendunt. Contra quos adhuc exemplum sancti uiri rectè subiungitur, D cum ab eo protinus subinsertur:

Quòd absque pecunia fructus Ecclesiæ comedit, qui Ecclesiastica commoda accipiens, prædicationis debitum non impendit. Caput XVI.

SI fructus eius comedi absq; pecunia.] Fructus etenim terræ absque pecunia comedere, est ex Ecclesia quidẽ sumptus accipere, sed eidem Ecclesiæ prędicationis precium non præbere. De qua uidelicet prædicatione authoris uoce dicitur: Oportuit te committere pecuniam meã Mat. 25 nummularijs: & ueniens ego recepissem utique quod meum erat cum usura. Terræ igitur fructus absque pecunia comedit, qui Ecclesiastica cõmoda ad usum corporis percipit, sed exhortationis ministerium populo non impendit. Quid ad hæc nos pastores dicimus, qui aduentum districti iudicis præcurrentes officium quidem præconis suscipimus, sed alimenta Ecclesiastica muti manducamus? Exigimus quod nostro debetur corpori sed non impendimus qd' subiectorum debemus cordi. Ecce uir sanctus tot in hoc seculo pignoribus obstrictus, inter occupationes innumeras, liber ad studium prædicationis fuit. Qui fructus terræ nunquam sine pecunia comedit: quia nimirum subditis uerbum bonæ admonitionis reddidit, à quibus fructus corporeæ seruitutis accepit. Hoc nanq; debet omipotenti Deo omnis qui præest populo, hoc qui multis, hoc qui paucioribus præest: ut sic debita ministeria à subditis exigat, quatenus subditis ipse etiam quid semper admonitionis debeat, sollicitus attendat. Omnes nanq; qui sub dispensatione conditoris uicario nobis ministerio iungimur, sub uno ac uerò dño: quid nobis aliud nisi inuicem serui sumus? Cùm igitur, is qui subest, seruit ad obsequium: restat proculdubio, ut is qui præest, seruiat ad uerbũ. Cũ is q̃ subest, iussis obtẽperat: oportet ut is qui ꝑest, curã sollicitudinis ac pietatis impendat. Sicq; fit ut dũ studiosè nunc seruire nobis inuicẽ per charitatẽ nitimur, quãdoq; cũ uero dño cõi exultatione dominemur. Sed sunt nõnulli qui in eo ꝙ offi- 24 cium prædicationis exhibent, alijs inuident bonum quod habent, atq; ideo iam ueraciter non habent. Quibus rectè per Iacobum dicitur: Quòd si zelum amarũ Iacob. 3. habetis inter uos, & contentiones sunt in cordibus uestris: non est ista sapientia desursum descendẽs, sed terrena, animalis, diabolica. Vnde hic quoq; cũ dictum est: Si fructus eius comedi absq; pecunia: rectè subiungitur: Et animam agricolarũ eius afflixi. Agricolæ quippe huius terræ sunt hi q̃ minori loco positi, quo ualent

zelo, quãto possunt opere, ad eruditionẽ sanctæ Ecclesiæ in prædicationis gratia cooperantur. quos uidelicet terræ huius agricolas hoc est non affligere, eorum laboribus non inuidere: ne rector Ecclesiæ dum soli sibi ius prædicationis uendicat, etiam alijs rectè prædicantibus inuidia se mordente contradicat. Pia etenim pastorum mens, quia non propriam gloriam, sed authoris quærit, ab omnibus uult adiuuari quod agit. Fidelis nanque prædicator optat, si fieri ualeat, ut ueritatẽ quã solus loqui nõ sufficit, ora cunctorũ sonẽt. Vnde cũ Iosue duobus in castris remanẽtib. atq; ꝓphetãtib. uellet obsistere, rectè per Moysen dicitur: Quid æmularis pro me? Quis tribuat ut omnis populus prophetet, & det eis dominus spiritum
Num. 11 suum? Prophetare quippe omnes uoluit, qui bonum quod habuit, alijs non inuidit. Quia igitur beatus Iob cuncta hæc suspensa intulit: & si ea minimè fecerit, sententiam se maledictionis adstringit. Sequitur:

Quòd contra negligentes præpositos, non immeritò à subditis murmuratur. Cap. XVII.

PRo frumẽto oriatur mihi tribulus, & pro hordeo spina.] Ac si apertè dicat: Si iniustum quid erga subditos gessi: si exegi debita, & ipse quod debui, non impendi: si exercitationem boni operis alijs inuidi: pro bonis quæ in æternum reficiunt, retribuantur mihi in iudicio mala quæ pungunt. Pro frumento quippe tribulus, & pro hordeo spina oritur, cum in retributione ultima, de qua remuneratio laboris quæritur, punctio doloris inuenitur. Et notandum, quòd sicut à frumento hordeum distat, quamuis utrunque reficiat: sic à tribulo spina, quamuis sit utrunque quod pungat: quia tribulus mollior, & ad pungendum semper durior est spina. Ait ergo: Pro frumento oriatur mihi tribulus, & pro hordeo spina, ac si patenter dicat: Egisse quidem & magna me bona & minima scio: sed si non ita est, pro bonis magnis mala minima, & ꝓ bonis minimis mihi respondeant mala maiora. quamuis hoc intellgi & aliter potest. In frumento quippe spiritale opus quod mentem refi-

A cit in hordeo autem terrenarum rerum dispensatio figuratur. In qua sæpe dum seruire infirmis atque carnalibus cogimur, quasi sua iumentis alimenta præparamus, atque ipse nostrorũ usus operum quasi more hordei habet aliquid de admixtone palearum. Et plerunque contingit ut rector qui præest, dum iniusta contra subditos exercet, dum nullo bonos blandimento refouet, dum quod grauius est, bene operantes quosque ex inuidia affligit, etiam quædam bona aliquando faciat, ac si frumentum serat, seseque in dispensandis terre-
B nis rebus nonnunquam in auaritiæ studio, pro utilitate carnalium misceat: & sic eiusdem laboris fructum uelut messem hordei expectet. Sed subiecti quique pro eo quòd in maximis grauantur, gaudere in eius bonis minimis nequeunt, quia nec hoc opus coram Deo placet quod alterius operis iniustitia polluit: nec ipsa terrenarum rerum dispensatio pro utilitate subditorũ suscipi creditᷣ, qñ is qui præest, anhelare per auaritiã uidetur. Vnde fit ut ad ipsa etiam pauca bona quæ fieri inter multa mala considerant, non laudes, sed
C gemitus reddant, atque infirmantes murmurent: dum perpendunt, puri operis nõ esse quod uident. Ait ergo: Si aduersum me terra mea clamat, & cum ipsa sulci eius deflent: si fructus eius comedi absque pecunia, & animam agricolarum eius afflixi: pro frumento oriatur mihi tribulus, & pro hordeo spina. ac si apertè dicat. Si magna quæ debui, sollicitè non feci, punctiones murmuris à subiectis recipiam, etiam de bono quod feci. Si neglexerim exhibere quod foueat, iuste in querelam prosiliens eorum lingua me pungat. qua in re
D semper sollicita consideratione pensandũ est, ne aut hi qui præsunt, exempla mali operis subiectis præbeant, eorumque uitam suæ gladio prauitatis extinguant: aut hi qui alieno regimini subiacẽt, facile iudicare audeant facta rectorum: atque per hoc quod de his qui sibi prælati sunt, murmurãt, nõ humano, sed ei qui cuncta disponit, diuino ordini contradicant. Illis nanque dicitur: Oues meæ his quæ conculcata pedibus uestris fuerunt pascebantur, & quæ pedes uestri turbauerant, hęc Ezec. 34
bibebant. Oues enim turbata pedibus bibunt,

bibunt, cum subiecti ea ad exemplum uiuendi appetunt, quæ prælati quiq; prauo opere peruertunt. At contrà à prælatis hi audiunt: Nos enim quid sumus? Nec contra nos est murmur uestrum, sed contra Dominum. qui.n. contra superpositā sibi potestatem murmurat, liquet ꝙ illū redarguit, qui eandem homini potestatē dedit. Tandem beati Iob plenas mystica uirtute sententias, in quibus cōtra amicorum uerba respondit, Deo largiente digessimus: nunc superest ut ad Heliu uerba ueniamus, quæ tanto grauiori circumspectione pensanda sunt, quanto & per iuuentutis audaciam spiritu feruentiore proferuntur.

Quartæ partis finis.

BEATI GREGORII EXPOSITIONIS MORALIS

LIBER VIGESIMVSTERTIVS, & totius operis pars quinta.

Caput I.

PRæfationem huius operis totiens necessariò repeto quotiens hoc in distinctione uoluminum locutionis meæ pausatione succido: ut cum legendi exordium sumitur, prius ipsa memoriæ lectionis causa renouetur, & tanto robustius surgat doctrinæ ædificium, quanto ex considerata causæ origine studiosius ponitur in mente fundamentum. Beatus Iob Deo soli sibique cognitus in tranquillitate ad nostram noticiam perducendus tactus est uerbere, ut odorem suarum uirium tanto latius spargeret, quanto more aromatum melius ex incensione fragraret. Nouerat in bonis piè subditos regere, & à malis se districtè custodire. Nouerat bene uti rebus habitis: sed nesciebamus si patiens permaneret ablatis. Nouerat quotidiana deo ꝓ sanis pignoribus sacrificia soluere: sed incertum erat si ei gratiarum sacrificium & orbatus immolaret. Ne quid ergo uitij salus tegeret. dignum fuit ut hoc dolor aperiret. Data itaque est contra sanctum uirum hosti callido tentanti licentia. A Qui dum bona eius multis cognita intērimere appetit, etiam bonum patientiæ quod latebat ostendit: & quem se angustare persequendo credidit, flagellis auctū & in exemplo dilatauit. Nec sine graui arte exercuit licentiam quam accepit. Nam cōbussit greges, extinxit familias, obruit hæredes, percussit salutem corporis, & ad intorquendum grauioris tentationis iaculum linguam seruauit uxoris, quatenus sancti uiri forte ac solidum pectus & per damna rerum dolore sterneret, & per uerba coniugis maledictione perforaret. B Sed quot uulnera sæuiens intulit, tot sancto uiro nesciens uictorias ministrauit. Nam fidelis Dei famulus, uno eodemque tempore inter uulnera & uerba deprehensus, & dolentem carnem æquanimiter pertulit, & desipientem cōiugem prudenter increpauit. Antiquus itaque hostis, quia uinci se in domesticis doluit, protinus exteriora requisiuit. Amicos nanque eius de locis singulis, quasi pro exercenda charitate commouit, eorumque ora sub specie consolationis aperuit: C sed per hæc iacula increpationis intorsit, quæ eo durius cor securè audientis infigerent, quo inter ostensæ & non seruatæ charitatis tenebras improuisè uulnerarent. Post hos quoque ad contumelias etiam Heliu iunior excitatur, ut trāquillitatem tantæ mansuetudinis saltem dedignata leuitas perturbaret ætatis. Sed contra tot antiqui hostis machinas stetit inuicta constantia: stetit ęquanimitas infracta. Nam uno eodemque tempore uerbis aduersantibus opposuit prudentiam, rebus uitam. Nemo igitur sanctum uirum quamuis de illo apertè post D flagella scriptum sit: In omnibus his nō peccauit Iob labijs suis: saltem postmodum in contentione amicorum æstimet inter uerba deliquisse. Satan quippe tentationem illius expetijt, sed Deus qui hunc laudauerat, in seipso eius intentionem certaminis accepit. Quisquis ergo beatum Iob deliquisse in suis sermonibus quæritur, quid aliud quàm Deum qui pro illo proposuit, perdidisse confitetur? Quia uerò antiqui patres fructiferis arboribus similes, non solum pulchri sunt per speciem, sed etiam utiles ꝑ

ubertatem: sic eorũ uita pẽsanda est, ut cũ miramur quæ sit uiriditas in historia, inueniamus & quanta sit ubertas in allegoria: quatenus cum blandum est quod in folijs redolet, cognoscamus & quàm dulce sit quod in fructibus sapit. Nullus quippe supernæ adoptionis gratiam habuit, nisi qui hanc per cognitionem unigeniti accepit. Dignum itaque est ut ipse in eorum uita & lingua resplendeat, qui eos ut resplendere mereantur illustrat. Nam cum in tenebris lucernæ lumen accenditur, prius lucerna eadem quæ uideri cætera efficit uidetur. Vnde necesse est ut si uerè intedimus illuminata cernere, studeamus mentis oculos ad ipsum illuminans lumen aperire. Quod & in eisdem beati Iob sermonibus etiam remotis allegoriarum umbris, quasi depressis altæ noctis tenebris corusci more pertranseuntis intermicat, cum dicitur: Scio quòd redemptor meus uiuit, & in carne mea uidebo Deum. Hoc nimirum in nocte historiæ Paulus lumen inuenerat,
1.Co. 10 cum dicebat: Omnes in Moyse baptizati sunt, in nube & in mari, & omnes eandem escam spiritalem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritalem biberunt. Bibebant autem de spiritali consequente eos petra: petra autem erat Christus. Si igitur redemptoris speciem petra tenuit, cur non figuram illius beatus Iob insinuet, qui eum quem uoce prætulit, etiam passione signauit? Vnde & non immeritò, Iob uidelicet dolens dicitur: quia illius in se imaginem exprimit, de
Esa. 53. quo per Esaiam lõgè antè annũciatur, quòd dolores nostros ipse portauit. Sciendum quoque est, quòd redemptor noster unam se personam cum sancta Ecclesia quam assumpsit exhibuit. De
Ephe. 1. ipso enim dicitur: Qui est caput, Chri-
Col. 1. stus. Rursumque de eius Ecclesia scriptum est: Et corpus Christi, quod est Ecclesia. Beatus igitur Iob qui mediatoris typum eo uerius tenuit, quo passionem illius non loquendo tantummodo, sed etiam patiendo prophetauit, cum in dictis factisque suis expresioni redemptoris innititur, repentè ad significationem corporis aliquando deriuatur: ut quo Christum & Ecclesiam unam

A personam credimus, hoc etiam unius personæ actibus significari uideamus. Vxor uerò eius quæ eum ad maledicendum prouocat, quid aliud quàm prauitatem carnalium signat? Qui intra sanctam Ecclesiam incorrectis moribus positi, eo durius uitam fidelium, qui uicinus premunt: quia dum uitari à fidelibus quasi fideles nequeunt, tãto grauius, quanto & interius tolerantur. Amici uerò eius qui quasi dũ consulunt inuehuntur, hęreticorũ figuram exprimunt, qui sub specie cõsulendi agunt negocium se-
B ducendi. Vnde & ad beatum Iob dũ pro domino uerba faciunt, a domino reprobantur: quia uidelicet omnes hæretici dum Deum defendere nitũtur, offendũt. Vnde eis aptè & ab eodem uiro sancto dicitur: Disputare cum deo cupio, prius uos ostendens fabricatores mendacij, & cultores peruersorum dogmatum. Constat ergo eos hęreticorum typum gerere, quos sanctus uir redarguit cultui peruersorum dogmatum deseruire. Quia igitur Iob interpretatur dolens, quo nimirũ dolore uel mediatoris passio, uel sanctæ Ec-
C clesiæ labor exprimitur, quæ multiplici præsentis uitæ fatigatione cruciatur, amici quoq; eius ex uocabulo nõis meritum suæ indicant actionis. Nã Eliphas Latina lingua dicitur Dei contemptus. Et quid aliud hæretici faciunt, nisi quòd dũ falsa de Deo sentiunt, eum superbiendo contẽnunt? Baldath interpretatur uetustas sola. Bene autem omnes hæretici in his quæ de domino loquuntur, dum nõ intentione recta, sed appetitione temporalis gloriæ uideri prædicatores appetũt, uetustas sola nominantur. Ad loquendũ
D quippe non zelo noui hominis, sed uitæ ueteris prauitate concitantur. Sophar quoq; Latino sermone dicitur dissipatio speculæ, uel speculationem dissipans. Mentes nãque fideliũ ad contẽplanda superna se erigunt, sed dum hæreticorum uerba peruertere recta contemplantes appetunt, speculam dissipare conantur. In tribus itaque amicorũ Iob nominibus, tres in hæreticis perditionum casus exprimuntur. Nisi enim Deum contemnerent, nequaquam de illo peruersa sentirent: & nisi uetustatem contraherent, in

nouæ

nouæ uitæ intelligentia non errarent: & nisi speculationem bonorum destruerēt, nequaquā eos superna iudicia tam districto examine pro uerborum suorū culpa reprobarent. Contemnēdo igit Deum, in uetustate se retinent: sed in uetustate se retinēdo, prauis suis sermonibus speculationi rectorū nocent. Post hos quoq; Heliu iunior in beati Iob exprobratione subiungit, ex cuius persona uidelicet species quorundam doctorum fidelium, sed tamen arrogantium designatur. Cuius uerba non facilè intelligimus, nisi ea ex subsequēti dominica correptione pēsemus. Ait nāq; de illo Dominus: Quis est iste inuoluens sententias sermonibus imperitis? Cùm uerò dicit sentētias, sed non addit protinus quales, uult procul dubio bonas intelligi. Nā cùm sentētiæ nominantur, nisi etiam malè dicantur, malæ sentiri non possunt. In bono enim semper sentētias accipimus, quæ sine reprobationis adiectione ponuntur, sicut scriptum est: Sapientior sibi uidet piger,
Prou. 26 septem uiris loquentib. sentētias. Quòd uerò dicit, quia eius sentētiæ imperitis sermonibus inuoluunt, hoc summopere ostenditur: quia ab eo cum elationis fatuitate proferūtur. Magna quippe in eo imperitia est, humiliter dicere nescire quod dicit: & ueritatis sensibus elationis
5 uerba miscere. Omne enim quod dicit, quadripertita potest qualitate distingui: si aut mala malè, aut bona bene, aut mala bene, aut bona malè dicantur. Malè enim malum dicitur, cùm res peruersa suadetur, sicut scriptum est: Benedic Deo, & morere. Bonū bene dicitur, cùm rectè
Matth. 3 recta prædicātur, sicut Ioannes ait: Agite pœnitentiam, appropinquauit enim regnum cœlorum. Malum bene dicitur, quando per os dicentis idcirco uitium exprimitur, ut reprobetur, sicut Paulus
Rom. 1 ait: Fœminę eorum immutauerunt naturalem usum, in eum qui est cōtra naturam. quo loco execranda quoq; uirorum facinora subdidit: sed honestè inhonesta narrauit, ut multos ad honestatis formā inhonesta narrādo reuocaret. Malè autē bonum dicitur, cùm rectum aliquid recto studio nō profertur, sicut illuminato cæco pharisæi dixisse perhibentur: Tu

A sis discipulus eius. Quod maledictionis utiq; dixerunt studio, non orationis uoto. Vel sicut Caiphas ait: Expedit unū hominem mori pro populo, ut non tota gens pereat. Bonum quippe, sed nō bene locutus est: quia dum crudelitatem necis appetijt, redemptionis gratiā prophetauit. Hoc igitur modo Heliu quoq; dicere non bene bona reprehenditur: quia in his quæ ueraciter loquitur, arroganter inflatur. Qui in eo speciem arrogantium signat, quo per sensum rectitudinis in tumoris uerba se eleuat. Sed quid est quòd
B tres amicos reconciliari per septem sacrificia diuina uox præcipit, Heliu uerò sub unius tantummodo sententiæ increpatione derelinquit: nisi quòd nonnunquā hæretici diuinæ gratiæ largitate perfusi, ad unitatem sanctę Ecclesiæ redeunt? Quod bene ipsa amicorū recōciliatione signat, pro quibus tamē beatus Iob exorare pręcipitur: quia nimirum hæreticorum sacrificia accepta Deo esse nō possunt, nisi pro eis uniuersalis Ecclesiæ manibus offerātur: ut eius meritis remedium salutis inueniant, quam uerborum suorum iacu
C lis impugnando feriebant. Vnde & septē pro eis sacrificia memorātur oblata: quia dum septiformis gratiæ spiritum confitentes accipiunt, quasi septem oblationibus expiantur. Hinc in Ioannis Apocalypsi per septenarium Ecclesiarum numerū, uniuersalis Ecclesia designatur. Hinc per Salomonem de sapientia dicitur: Sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem. Ipso ergo sacrificiorū numero recōciliati hæretici, quid prius fuerint exprimunt, qui perfectioni septiformis gratiæ non nisi redeundo iungūtur.
D bene autem tauros pro se & arietes obtulisse describuntur. In tauro quippe ceruix superbiæ, in ariete autem ducatus gregū sequentium designatur. Quid itaque est pro eis tauros arietesq; mactare, nisi eorum superbum ducatum interficere: ut de se humilia sentiant, & post se corda innocentium iam non seducant? Ceruice enim tumenti ab Ecclesiæ uniuersitate resilierant, & infirmos post se populos, quasi sequentes greges trahebant. Veniant igitur ad beatum Iob, id est reuertantur ad Ecclesiam, & septenario sa-

Ioan. 9. Ioan. 11 Apo. 1 Prou. 9

crificio tauros, & arietes mactandos offerant: quia ut uniuersali Ecclesiæ coniungantur, humilitate interueniente interficiant quicquid prius tumidum de su
4 perbo ducatu sapiebant. Heliu uerò per quem uanæ gloriç amatores signati sunt, etiam intra sanctã Ecclesiam constituti, qui ea quæ rectè sentiunt, humiliter proferre contemnunt, nequaquam per sacrificium reconciliari præcipitur: quia arrogantes quidem, sed tamen fideles, pro eo quòd iam intus sunt, per septem sacrificia reuocari non possunt. Quos tamen sub Heliu speciè sententia diuina redarguit, atque in eis non ueritatis sententias, sed elationis mentem ac uerba tumida reprehendit. Quæ nimirum reprehensio quid aliud signat, nisi quòd eos intrà positos supernæ districtionis increpatio, uel per flagellum corrigit, uel per iustum examẽ sibimetipsis relinquit? Tales quippe intra sanctam Ecclesiam recta quidem prædicant, sed tamen Deo iudice audire merentur aduersa: quia per ea bona quæ non propria proferunt, non authoris sui gloriam, sed propriam laudem quærunt. Vnde hoc quoque cautè pensandum est, quod diuina uoce de Heliu dicitur: Quis est iste? Prima quippe exprobatio, est talis interrogatio. Nam quis est iste non dicimus, nisi de eo utique quem nescimus. Nescire autem Dei, reprobare est: unde quibusdam quos reprobat, in fine dicturus est: Nescio uos unde sitis, discedite à
Luc. 13. me omnes operarij iniquitatis. Quid est ergo de hoc arrogante requirere, quis est iste, nisi apertè dicere: Ego arrogantes nescio, id est, eorum uitam in sapiẽtiæ meæ uirtute non approbo: quia laudibus humanis dum inflantur, à uera gloria æternæ retributionis inanescunt. Cuius dum sententias minimè respuit, sed tamen eũ ipsum qui illas protulit reprehẽdit, quasi apertè insinuat dicens: Noui quæ dicit, sed ignoro qui dicit: quia ueraciter prolata approbo, sed eum qui de bonis quæ profert extollitur, non agnosco. Vt uerò apertius ostendamus in elationis iactantia Heliu quàm turpiter defluat, formam prius ostendere boni prædicatoris debemus, quatenus ex statu huius rectitudinis, monstretur liquidò tortitudo q̃

A praua sit incuruationis. Sanctæ uniuersalis Ecclesiæ spiritalis quisque prædicator, in cunctis quæ dicit, solerti cura se inspicit: ne in eo quòd recta prædicat, uitio se elationis extollat, ne uita à lingua discordet: ne pacem quam in Ecclesia annunciat, in seipso dum benedicit, & malè uiuit, amittat. Sed studet summopere contra maledicos rumores aduersantium, & defendere loquendo quod uiuit, & ornare uiuendo quod dicit. Nec in his omnibus suam, sed authoris gloriã quærit: atque omnem sapientiæ gratiam quã ut loqueretur accipit: nõ suis se æstimat meritis, sed eorum intercessionibus pro quibus loquitur accepisse. Sicq; dum se

B infrà deijcit, superest, quia suæ nimirum magis mercedi proficit: eo quòd bona quæ exercere præualet, alienis meritis reddit. Indignum se omnibus iudicat, etiam cum dignius cunctis uiuat. Scit enim quòd bona quæ innotescunt hominibus, sine periculo esse uix possunt: Et quamuis sapientem se esse sentiat: uellet tamen esse sapiens, non uideri, atque hoc sibi omnimodo quod loquẽdo proditur pertimescit, & si liceat, tacere appetit, dum esse multis tutius silentium cernit: eosque se fœliciores putat, quos intra sanctam Ecclesiam locus inferior per silentium occultat: & tamen ut sanctam

C Ecclesiam defendat, quia ad loquendum ui charitatis impellitur, ex necessitate quidem officium locutionis suscipit: sed ex magno desiderio ocium taciturnitatis quærit. Hoc seruat uoto, illud exercet ministerio. Hanc autem dicendi formulam arrogantes ignorant. Neq; enim loquuntur quia causæ eueniunt, sed causas euenire appetunt loquãtur. Quorum nunc Heliu speciem signat, qui in locutione sua im-

D menso se uitio elationis exaltat. Igit finitis beati Iob sermonibus subditur:

Caput

CAPVT TRIGESIMVMSECVNDVM BEATI IOB.

MISERVNT autem tres uiri isti respondere Iob, eo ꝙ iustus sibi uideretur. Et iratus indignatusque est Heliu filius Barachel Buzites de cognatione Ram. Iratus est autem aduersum Iob, eo quòd iustum se esse diceret coram Deo. Porrò aduersum amicos eius indignatus est, eo quòd non inuenissent responsionem rationabilem, sed tantummodo condemnassent Iob. Igitur Heliu expectauit Iob loquentem, eo quòd seniores essent qui loquebantur. Cum autem uidisset quòd tres respondere non potuissent, iratus est uehementer. Respondensque Heliu filius Barachel Buzites dixit: Iunior sum tempore, uos autem antiquiores. Idcirco demisso capite ueritus sum indicare uobis meam sententiam. Sperabam enim quòd ætas prolixior loqueretur: & annorum multitudo doceret sapientiam. Sed ut uideo, spiritus est in hominibus, & inspiratio omnipotentis dat intelligentiam. Non sunt longæui sapientes, nec senes intelligunt iudicium. Ideo dicam: audite me, & ostendam uobis etiam ego meam sapientiam. Expectaui enim sermones uestros: audiui prudentiam uestram. Donec disceptaretis sermonibus uestris, & donec putabam uos aliquid dicere, considerabam. Sed ut uideo, non est qui arguere posit Iob: & respondere ex uobis sermonib. eius. Ne fortè dicatis: inuenimus sapientiã: Deus proiecit eum: non homo. Nihil locutus est mihi, & ego non secun-
A dum sermones uestros respondebo illi. Extimuerunt, nec responderunt ultrà, abstuleruntque à se eloquium. Quoniam igitur expectaui, & non sunt locuti: steterunt, nec responderunt ultrà: respondebo & ego partem meam, & ostendam scientiam meam. Plenus enim sum sermonibus, & coarctat me spiritus uteri mei. En uenter meus quasi mustum absque spiraculo, quod lagunculas nouas dirumpit. Loquar, & re-
B spirabo paululum; aperiam labia mea, & respondebo. Non accipiam personam uiri, & Deum homini nõ æquabo. Nescio enim quandiu subsistam: & si post modicum tollat me factor meus.

Quòd nomen Heliu & loci & cognationis eius intentionem ipsius denotant. Caput II.

OMiserunt autem tres uiri isti respon-
C dere Iob, eo quòd iustus sibi uideretur.] Hoc quod de eo dicitur, Eo quòd iustus sibi uideretur, sacræ huius scriptor historiæ ad amicorum iudicium retulit, non autem beatum Iob de elationis tumore reprobauit. Sequit: Et iratus indignatusq; est Heliu filius Barachel Buzites de cognatione Ram.] Bene hæc ipsa uel eius, uel parentis, uel loci, uel cognationis nomina notã propriæ exprimunt actionis. Heliu quippe interpretatum sonat Deus meus iste, uel Deus Dominus. Per quẽ, sicut superius diximus;
D designatur recta fides arrogantium intra Ecclesiam positorum. Vnde eis & hoc ipsum eius etiam nomen congruit. Nam quamuis iuxta dominica præcepta non uiuunt, Deum tamen dominum esse recognoscunt: quia in ueritate carnis etiam formam deitatis intelligunt, sicut per prophetam dicitur: Scitote quoniam Dominus ipse est Deus. Barachel uerò *Psal. 99* interpretatum, dicitur benedictio Dei: Buzites autem, contemptibilis. Quod arrogantes prædicantibus bene utrunque concordat: quia in prædicationis facundia benedictionem quidem gratiæ di

uinæ percipiunt, sed in elatis suis moribus esse iam contemptibilem ostendunt. Ipsa quippe quæ acceperunt bona, eo despicabilia faciũt, quo nequaquã eis bene uti nouerũt. Aptè autẽ etiã de cogitatione Ram dicitur: Rã quippe interpretatur excelsus. Excelsus nanq; est fideliũ populus, qui huius uitæ infima & abiecta contemnit. Excelsi sunt qui dicere cum Paulo
Phil. 3 nouerunt: Nostra conuersatio in cęlis est. Heliu itaq; de cogitatione Ram dicitur: quia unusquisq; prædicator arrogãs intra uniuersalem Ecclesiam positus, sanctis populis fidei ueritate sociatur, quãuis ab eorum uita elationis prauitate disiungitur. Sequitur:

Quòd sectatores uanæ gloriæ, dum se omnib. præferunt, alios nihil scire, nec rectè uiuere iudicant. *Caput* III.

IRatus est autẽ aduersus Iob, eo quòd iustum se diceret corã Deo. Porrò aduersus amicos eius indignatus est, eo ꝙ nõ inueuissent responsionem rationabilem, sed tantummodo condemnassent Iob.] Solerter intuendum est quòd beatũ Iob ideo reprehendit, quòd coram Deo se iustum esse dixerit: amicos uerò eius ideo redarguit, quòd condemnantes eum, responsionem contra illum rationabilem non dederunt. Istis nanque indicijs apertè colligitur, quòd per eum species amatorum uanæ gloriæ designatur. Iob quippe de præsumpta iustitia, amicos uerò eius de stulta responsione redarguit. Cuncti enim uanæ gloriæ sectatores, dum se omnibus præferunt, alios quidem de fatuis sensibus, alios autem de indignis meritis reprehendunt: id est alios censent nihil scire, alios non bene uiuere. Et quamuis iustè omnes extra ecclesiam positos praua sentire redarguunt, tamen etiam eos qui intus sunt, pro uitæ despectu contẽnunt, & contra illos ex magnitudine rectè sentiendi, contra istos uerò quasi
6 ex merito bene uiuendi superbiunt. Bene autem Heliu modò beatum Iob, modò amicos eius increpare perhibetur: qa amatores uanæ gloriæ aliquando intra sanctam Ecclesiam constituti, & aduersarios premunt dũ uera prædicant, & eiusdem sanctæ Ecclesiæ moribus contradicunt, dum de ipsa prædicatione glorian-

A tur. Premunt aduersarios uirtute dicti, premunt sanctam Ecclesiam qualitate dicendi. Illos prædicatione ueritatis, istam uitio elationis impugnant. Sequitur: Igitur Heliu expectauit Iob loquentem, eo quòd seniores essent qui eloquebantur. Cùm autem uidisset quòd tres respondere nõ potuissent, iratus est uehementer.] Quamuis sancta Ecclesia sit proculdubio aduersarijs suis antiquior, quia de illa ipsi, non autem exiit ipsa de illis: sicut de eis per Ioannem dicitur: Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: rectè tamen
B eisdem aduersarijs Heliu iunior fuisse describitur: quia nimirũ post exorta hæreticorum bella, esse intra sanctam Ecclesiam fastu scientiæ inflati arrogantes cœperũt. Cùm enim grauiora hostium prodiere certamina, tunc sunt profectò subtiliora sensuum spicula requisita, tunc argumẽtorum obstacula, tunc perplexior indago uerborum quæ sępe uiri feruentes ingenio, dum congruè inueniunt, arroganter intumescunt, & quod per elationis uitiũ plerunque contingit, ijsdem acutis sensibus quibus hostem feriunt, prosternuntur:
C dum in his quæ rectè de Deo sentiunt, non Dei, sed suam gloriam quærunt. Vnde Heliu quoque multa quidem rectè loquitur: & tamen diuina uoce ac si peruersa dixerit, increpatur. Cum uerò dicitur, quia Heliu expectauit Iob loquentem, eo quod seniores essent qui loquebantur: apertè beato Iob non pro sua, sed pro antiquorum reuerentia honorẽ reseruasse monstratur: quia uidelicet arrogantes intrà positi eandem sanctam Ecclesiam quam defendunt despiciunt: & plerunque contingit ut plus ingenia male sapientium, quã
D simplicem uitam innocentium uenerentur: plus reseruẽt linguis extrà loquentiũ, quàm meritis intrà positorum: quamuis utrisque ex diuerso obuient, cùm & ab illis rectitudine sensuum, & à sancta Ecclesia morum prauitate discordent. Sequit: Respondensque Heliu filius Barachel Buzites dixit: Iunior sum tempore, uos autẽ antiquiores. Idcirco demisso capite ueritus sum indicare uobis meam sententiã. Sperabam enim ꝙ ætas prolixior loqueretur, & annorũ multitudo doceret sapientiã.] Cũcta hęc quę ab eo ꝑ tumorẽ supbiæ proferuntur,

proferuntur, cursim potius perstringenda sunt, quàm attentius exponenda. Quę enim soliditate grauitatis carent, expositionis subtilitate non indigent. Sed solū puto breuiter intimandum, quòd Heliu quamdiu pro ætatis suæ respectu tacuit, sapientior fuit: cùm uerò in aliis annorum multitudinem semetipsum præferēs despicit, quàm pueriliter desipiat ostendit. Nam contra eius sententiam, & ætas prolixior loquitur, & per annorū multitudinem sapientia docetur: quia etsi longæuitas sensum non præbet, usum tamē uehementer exercet. Sequitur:

Quòd quatuor modis arrogantium tumor dignoscitur. Cum aut bonum à seipsis habere se æstimant, aut à Deo, sed meritis suis, aut cū se iactant habere quod non habent, aut cum ex eo quod singulariter sibi habere uidētur cæteros contemnunt. Cap. IIII.

SEd ut uideo, spiritus est in hominibus, & inspiratio omnipotētis dat intelligentiam.] Hæc rectè diceret, si eandē intelligentiam sibi præ cæteris non arrogaret. Neque enim parua condemnatis est eo bono quod communiter datur, priuatè gloriari, scire bonum unde acceperit, & nescire quomodo bono uti debeat,
7 quod accepit. Quatuor quippe sunt species quibus omnis tumor arrogantium demonstratur, cum bonum aut à semetipsis habere se æstimant, aut si sibi datum desuper credunt, pro suis se hoc accepisse meritis putant, aut certè cùm iactant se habere quod non habent, aut despectis cæteris singulariter uideri appetunt habere quod habent. A semetipso enim bonū se habere iactabat, cui per Apostolū dicitur: (1.Cor.4.) Quid autem habes quod non accepisti? Si autē accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Rursum ne dari nobis bonū gratiæ pro nostris præcedentibus meritis crederemus, idem Apostolus admonet dicens: (Ephes.2) Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex uobis, sed Dei donum est, non ex operibus, ut ne quis glorietur. (1.Tim.1) Qui etiam de semetipso ait: Qui prius fui blasphemus, & persecutor, & contumeliosus: sed misericordiam cōsecutus sum: quibus uerbis apertè declarat, quòd gra-

A tia non meritis tribuatur, dum ex seipso docuit, & quid de malitia meruit, & quid de beneuolentia accepit. Rursum nonnulli iactant se habere quod non habent, sicut diuina uoce per prophetā de Moab dicitur: (Hier.48) Superbiam eius & arrogantiam eius ego noui & quòd non sit iuxta eum uirtus eius. Et sicut angelo Ecclesiæ Laodiciæ dicitur: Quia dicis quòd diues sum & locupletatus, & nullius egeo: (Apoc.3.) & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Rursum nonnulli despectis cæteris uideri appe-
B tunt singulariter bonum habere quod habent. Vnde & Pharisæus idcirco de templo absque iustificatione descendit: quia bonorum operum meritū sibi quasi singulariter tribuens oranti publicano se prætulit. Sancti quoque Apostoli ab hoc elationis uitio reuocantur, qui de prædicatione redeuntes, cum elati dicerent: Domine in nomine tuo etiam dæmonia nobis subiecta sunt: ne de hac miraculorum singularitate gauderent, ilico eis respondit Dominus, dicens: Videbā Satanam, uelut fulgur de cœlo cadētem. (Luc.9.)
C Ipse quippe singulariter elatus dixerat: (Esa.14.) Super astra cœli exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti in lateribus Aquilonis: similis ero altissimo. Et mirè Dominus ut in discipulorum cordib. elationem premeret, mox iudicium ruinæ retulit, quod ipse magister elationis accepit: ut in authore superbiæ discerēt, quid de elationis uitio formidarent. In hac itaque arrogantiæ quarta specie crebrò humanus animus labitur: ut id quod habet, habere se singulariter glorietur. In qua tamen similitudini diabolicæ uici-
D nius appropinquat: quia quisquis bonū se habere singulariter gaudet, quisquis uideri sublimior cæteris quærit, illum uidelicet imitatur, qui despecto bono societatis angelorum, sedem suam ad Aquilonē ponens, & altissimi similitudinem superbè appetens, per iniquum desideriū quasi ad quoddam culmen conatus est singularitatis erumpere. Heliu ergo quamuis dari à domino sapientiam cōfitetur, in hac tn̄ elationis specie labit', ut sapiētiorē se cęteris gaudeat, & quasi de singulari bono sese inaniter extollat. Quod uerbis sequētibus

tibus indicat, dicens: Non sunt longæui sapientes, nec senes intelligunt iudicium ideo dicam: Audite me, ostendam uobis & ego meam sapiētiam. Expectaui enim sermones uestros, audiui prudentiam uestram donec disceptaretis sermonibus, & donec putabam uos aliquid dicere, considerabam.] Quantum ad intentionem literæ spectat, loquens Heliu indicat quàm superbè tacuerit. Cùm enim dicit: Expectaui enim sermones uestros, & putabam uos aliquid dicere: apertè declarat se ad uerba senum iudicantis potius studio, quàm tacentis uoto tacuisse. Quamuis hæc melius uitam arrogantium designāt qui aliquando intra sanctam Ecclesiam positi, cum eiusdem sanctæ Ecclesiæ aduersarios conspiciunt, non in eis annos temporum, sed intentionem solent pensare uerborum. Nam quantolibet sint eisdem arrogantibus antiquiores hæretici, eos audacter comprimunt, in quorum uerbis dogmata peruersa reprehendunt. Sequitur: Sed ut uideo, non est qui arguere possit Iob, & respondere ex uobis sermonibus eius: ne fortè dicatis: Inuenimus sapientiam, Deus proiecit eū, non
8 homo.] Sæpe hæretici per hoc quòd esse & hominibus despicabiles solent, cum à cunctis ferè gentibus sanctam Ecclesiam uenerari conspiciunt, opinionem eius quibus ualent obtrectationibus lacerare contendunt, dicentes: Idcirco illi cuncta temporalia suppetunt: quia ei præmia æternorum munerum subtrahūtur. Quorum uocibus Heliu obuiat, dicens: Ne fortè dicatis, Inuenimus sapientiā, Deus proiecit eum, non homo. ac si arrogantes intra sanctam Ecclesiam, sed tamen fideles contra hęreticos dicant Per hoc quòd sanctam Ecclesiam in honore hominum florere temporaliter cernitis, proiectam eam à domino non credatis. Scit enim redemptor eius, & in hoc itinere solatia uenienti tribuere, & peruenienti ad æternam patriam superna præmia reseruare. Incassum igitur dicitis: quia Deus eam, & non homo proiecerit, cùm uenerari illam a cunctis ferè hominibus uidetis, qa sic ei terrenæ gloriæ adiumentum tribuitur, ut per hoc multiplicius etiam ad cœlestia subuehatur. Sequitur: Nihil locu-

A tus est mihi, & ego non secūdum uestros sermones respōdebo illi.] Quid est quod ait: Nihil locutus est mihi? Nunquid sancta Ecclesia per prædicatores iustos cum intra se arrogantes conspicit, erudire ac redarguere prætermittit? Exercet hæc, & quotidie exercere non cessat. Sed Heliu qui loquenté publicè beatum Iob audierat, dicat: Nihil locutus est mihi: quia nimirum omnes arrogantes uoces quidē sanctæ Ecclesiæ audiunt, sed sibi eas dici dissimulant, quando elationis uitiū emēdare contemnunt. Nec se de superbia re-
B dargui æstimant, quia esse se humiles putant, qui etiam redargui despiciunt, dum sapientiores se & ipsis redarguentibus arbitrantur. Quod uerò ait: Et ego non secundum sermones uestros respondebo ei: bene beato Iob non secundum sermones eorum respondere se dicit. Arrogantes enim intra sanctam Ecclesiam positi, respondent contra eam: sed non sicut hæretici exterius constituti. Neque enim contradicunt ei praua prædicando, sed peruersè uiuendo: quia nec de Deo ut hæretici indigna sentiunt, sed de se plus
C quàm necesse est, digna suspicantur. Sequitur: Extimuerunt nec responderunt ultrà, abstuleruntque à se eloquium.] Bene ad Heliu uerba amici Iob extimuisse referuntur: quia nonnunquam arrogantes Ecclesiæ defensores, quamuis ordinē dicendi non teneant, tamen aduersarios ipsa dictorum uirtute perturbant. Sequitur: Quoniam igitur expectaui, & non sunt locuti steterunt, nec responderunt ultrà.] Finis esse locutionis sapientiū solet, ut eousque dicant quo aduersariis silentium imponant. Non enim se osten-
D dere, sed praua docentes compescere cupiūt. Postquam uerò de amicis Iob dictū est: Extimuerunt, nec responderunt ultrà, abstuleruntq; à se eloquium: Heliu subiungens, ait: Expectaui, & non sunt locuti: steterunt, nec responderunt ultrà. Et illis iam silentib. adhuc uerba multiplicat: quia uidelicet uir arrogans, & formā in se arrogantiū intentans, nō aduersariorum dicta superare, sed suam sapientiam ostētare festinat. Vnde & sequitur: Respondebo & ego partem meam, & ostendam scientiā meā. Hanc enim partem

tē ſuam omnis arrogans æſtimat, ſi ſcientiam non tam habeat quàm oſtendat: quia nimirum omnes elati ſcientiam habere non appetunt, ſed oſtendere. Quo contrà benè per Moyſen dicitur: Vas quod non habuerit operculum nec ligaturam deſuper, immundum erit. Tegmen quippe operculi uel ligatura, eſt cenſura diſciplinæ: qua quiſquis non premitur, quaſi uas immundum polluitúmque reprobatur. An non uas ſine operculo Heliu fuerat, qui hanc eſſe partem ſuam æſtimauerat, ſi oſtenderet ſciētiam quam habebat? Quaſi enim uas ſine operculo uel ligatura polluitur, qui per ſtudium oſtentationis patens, nullo
10 uelamine taciturnitatis operitur. Prædicatores autem ſancti partem ſuam reputant, ſi intus quidē ipſi de ſapientia gaudeant, foris autem alios ab errore compeſcant: neq; à ſe ipſi ita loquendo exeūt, ut gaudium mentis in oſtenſione ponāt diſertæ locutionis: ſed bonum ſcientiæ in cordis ſecreto meditantur, & ibi gaudent ubi hoc percipiunt, non ubi inter tot tentationū laqueos innoteſcere compelluntur: quamuis cùm bonum quod accipiunt, innoteſcunt: media interueniente charitate, ex profectu audientiū & non ex propria oſtenſione gratulantur. Arrogantes enim cùm ſcientiā accipiunt, nihil ſe accepiſſe æſtimant, ſi hāc eos occultam habere contingat. Nuſquā quippe ſuum gaudium, niſi in ore homi
Matt. 25 num ponunt. Vnde & fatuæ uirgines in uaſis ſuis oleum non ſumpſiſſe referuntur: quia arrogantes omnes cùm ſe ab aliquibus fortaſſe uitijs continent, bonum gloriæ intra conſcientias habere non poſſunt. In uaſe autem proprio ſum
2. Cor. 1. pſerat Paulus oleum, qui dicebat: Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Inane ergo uaſculum ferre, eſt intus corde uacuo, foris humani fauoris iudicium quærere. Heliu itaq; quia gloriam dū exterius quærit, intra uas oleū non habet, dicit: Reſpondebo & ego partem meam, & oſtendam ſcientiam meā. Vnde & hoc ipſum quod de feruore uanæ gloriæ intus patitur, uerbis ſequentibus aperit, dicens:

A *Quòd ſuperbi, ſpiritu ſancto plenos ſe eſſe aſſerunt, cuius feruor in uirtute minoris intelligentiæ animos ſuperat & tranſcendit.*
Caput V.

Plenus ſum ſermonibus, & coarctat me ſpiritus uteri mei. En uēter meus quaſi muſtum abſque ſpiraculo, quod lagunculas nouas diſrumpit. Loquar & reſpirabo paululum, aperiā labia mea, & reſpondebo.] Nonnunquam arrogantes uiri, dum prædicatores ſanctos magna eloqui, ac pro locutione ſua uenera-
B ri conſpiciunt, locutionis eorum celſitudinem & non utilitatem intentionis imitantur: neque hoc amant quod illi appetunt, ſed hoc ſummopere appetunt quod clari hominibus oſtendantur. Nā ſæpe contingit ut ſapientes uiri cū ſe nō audiri conſiderant, ori ſuo ſilentium indicant: ſed dum plerunq; conſpiciunt quòd iniquorum facinora ipſis tacentibus, & non corripientibus creſcūt, uim quandam ſpiritus ſuſtinent, ut in locutionē apertæ correptionis erumpāt. Vnde propheta Hieremias cum prædicatio
C nis ſibi ſilentium indixiſſet dicens: Non *Hier. 20*
recordabor eius, neque loquar ultrà in nomine illius, illico adiunxit: Et factus eſt in corde meo quaſi ignis exæſtuans, clauſuſq; in oſſibus meis, & defeci ferre non ſuſtinens. Audiui enim contumelias multorum. Pro eo enim quòd ſe minimè audiri conſpexit, ſilentium appetiit: ſed cum creſcentia mala cerneret, in eodē ſilētio nō permanſit. Quia enim foris tacuit, ex tędio locutionis intus ignē pertulit de zelo charitatis. Inflammantur quippe corda iuſtorum, cum non cor
D repta creſcere conſpiciunt acta malorū: eorumque culpæ ſe participes credunt, quod in iniquitate creſcere ſilendo per mittunt. Dauid propheta poſtquam ſibi *Pſal. 38*
ſilentiū indixerat dicens: Poſui ori meo cuſtodiam, dum conſiſteret peccator aduerſum me: obmutui & humiliatus ſum, & ſilui à bonis: in ipſo ſuo ſilentio, iuſto zelo charitatis exarſit, qui illico ſubdidit: Et dolor meus renouatus eſt. Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis. Intus ergo cor concaluit, quia dilectionis ardor per

per admonitionem locutionis exterius
emanare recusauit. Ignis in meditatione
cordis exarsit: quia increpatio delinquen
tium à correptione oris refrixit. Charita-
tis enim zelus consolatione admirabili
augendo se temperat: quando contra ini
quorum opera per uocem correptionis
emanat: ut & quæ corrigere non ualet,
increpare non desinat: ne se participem
delinquentium, ex consensu taciturnita-
11 tis addicat. Sed quia sæpe nonnulla uitia
uirtutes se esse mentiuntur, sicut effusio
nonnunquam misericordia: & tenacia,
nonnunquam parsimonia: & crudelitas
aliquando iustitia uult uideri: ita plerun-
que mentem ad loquẽdi impetum, uanæ
gloriæ anxietas nequaquam se intra silen
tium capiens, quasi zelus charitatis in-
flammat: atque appetitæ ostensionis uis
ad effrenationem locutionis impellit, &
quasi sub studio consulendi libido erum-
pit apparendi. Non enim curat loquen-
do quid prosit, sed quid appareat: nec stu-
det ut malum quod cernit corrigat, sed
bonum quod sentit ostendat. Vnde &
Heliu quoque spiritu elationis extẽsus,
& sese intra silentij claustra non capiens
ait: Plenus sum enim sermonibus, & coar
ctat me spiritus uteri mei. En uẽter meus
quasi mustum absque spiraculo, quod la-
gunculas nouas disrumpit. Quod si in-
telligere spiritaliter debemus, hoc loco ui
delicet uentrem sinum cordis appellat. In
musto uerò sancti spiritus feruor accipi-
Mat. 9 tur, de quo in Euangelio dominus dicit:
Vinum nouum mittunt in utres nouos.
Ex quo dum repentè replerentur Aposto
li, dum linguis omnibus loquerentur, à
Iudæis nescientibus, sed tamen uera atte
Act. 2. stantibus dictum est: Hi musto pleni
sunt. Lagunculas uerò infirmas ipsa hu-
manitate conscientias, uel certè hæc ter-
rena corporum uascula, non inconueniẽ
2. Cor. 4 ter accipimus: de quibus Paulus Aposto-
lus ait: Habemus thesaurum istum in ua
sis fictilibus. Heliu autem, quia, sicut su-
perius diximus, sic inflatione elationis
extenditur, ac si ad loquendum per cha-
ritatis gratiam ardore spiritus sancti ac-
cendatur. sensus sui spiritum in eo quod
tacuit, quasi musto absque spiraculo com
parauit. Et bene ait: Quod lagunculas no
A uas disrumpit: quia sancti spiritus fer-
uor non solum ueteri, sed etiam noua ui-
ta uix capitur. Mustum ergo lagunculas
nouas disrumpit: quia feruoris eius po-
tentia etiam spiritalia corda transcẽdit.
Loquar & respirabo paululum, aperiam
labia mea, & respondebo. Bene ait, respi-
rabo: quia sicut labor iustorum est uide-
re praua nec corrigere: ita grauis est labor
arrogantium, si quod sapiunt non osten-
dunt. Vim quippe intrinsecus æstuantem
ferre uix possunt, si omne quod sentiunt
paulo tardius innotescunt. Vnde necesse
B est ut cum res bona agitur, prius eius ela
tio in corde uincatur, ne si à radice mise-
ræ intentionis prodeat, amaros nequi-
tiæ fructus producat.

*Quòd hi qui adhuc uitijs impugnari se sen-
tiunt, aliorum curam suscipere omnino non
præsumant. Cap. VI.*

HI ergo qui adhuc uitiorũ bello sub- 12
iacent, nequaquam per prædicatio-
nis usum præesse magisterio cæterorum
debent. Hinc est enim quod iuxta diuinę
C dispensationis uocem, ab anno uigesimo
& quinto Leuitæ tabernaculo seruiunt,
sed à quinquagesimo custodes uasorum
fiunt. Quid enim per annum quintum
ac uigesimum in quo flos iuuẽtutis obo-
ritur, nisi ipsa contra unumquodque ui-
tium bella signantur? Et quid per quin-
quagesimum, in quo & iubilei requies cõ
tinetur, nisi interna requies edomito bel
lo mentis exprimitur? Quid uerò perua-
sa tabernaculi, nisi fidelium animæ figu-
rantur? Leuitæ ergo ab anno uigesimo
& quinto tabernaculo seruiunt, & à quin
D quagesimo custodes uasorum fiunt: ut ui
delicet qui adhuc impugnantium uitio-
rum certamina per consensum delecta-
tionis tolerant, aliorum curam suscipe-
re non præsumant: cum uerò tentatio-
num bella subegerint, quo apud se iam
de intima tranquillitate securi sunt, ani-
marum custodiam sortiantur. Sed quis
hæc tentationũ prælia sibi perfectè subi-
gat, cum Paulus dicat: Video aliam legẽ
in membris meis, repugnantem legi mẽ-
tis meæ: & captiuum me ducentem in le
ge peccati? Sed aliud est bella fortiter per-
peti:

peti: aliud, bellis eneruiter expugnari. In istis exercetur uirtus, ne extolli debeat: in illis omnimodo extinguitur, ne subsistat. Qui igitur scit fortiter tentationẽ ferre certaminis, & cum tentatione concutitur, in alta arce præsidet quietis: quia etiam apud semetipsum sub seipso esse contentiones uitiorum conspicit, quibus nulla fractus delectatione consentit Sequitur: Non accipiam personam uiri, & Deum homini non æquabo. Nescio enim quandiu subsistam, etsi post modicum tollat me factor meus.] Recta consideratio quòd Deum homini idcirco non æquat: quia quandiu hic subsistat, uel quando ad Dei iudicium tollatur, ignorat. Et bene ait: Post modicum tollat me factor meus: quia quamlibet longũ fuerit tempus uitæ præsentis, eo ipso breue est, quo permanens non est. Neq; enim dignum est ut diutinum iudicetur, quicquid fine circumscribitur. Sed inter has sententias quas ex ueritate solidas profert, ad uerba rursum elationis erumpit, dicens:

TEXTVS CAPITIS TRIGESIMITERTII libri beati Iob.

AVDI igitur Iob eloquia mea & omnes sermones meos ausculta. Ecce aperui os meum: loquatur lingua mea in faucib. meis. Simplici è corde sermones mei & sententiam labia mea puram loquentur. Spiritus Dei fecit me, & spiraculum omnipotentis uiuificauit me. Si potes, responde mihi: & aduersus faciem meam consiste. Ecce & me sicut & te fecit Deus, & de eodem luto ego quoque formatus sum. Veruntamen miraculũ meũ non te terreat, & eloquentia mea non sit tibi grauis. Dixisti ergo in auribus meis: &

A uocem uerborum tuorum audiui. Mundus sum ego, & absque delicto immaculatus: & non est iniquitas in me. Quia querelas in me reperit, ideo arbitratus est me inimicũ sibi. Posuit in neruo pedes meos, custodiuit omnes semitas meas. Hoc est ergo in quo non es iustificatus. Respondebo tibi, quia maior sit Deus homine. Aduersus eum contendis, quòd non ad omnia uerba responderit tibi. Semel loquitur Deus: & se-

B cundò idipsum non repetit. Per somnium in uisione nocturna: quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo: tunc aperit aures uirorum, & erudiens eos instruit disciplina: ut auertat hominem ab his quæ fecit, & liberet eum de superbia, eruens animã eius à corruptione, & uitam illius ut non transeat in gladium. Increpat quoque per dolorem in lectulo: & omnia ossa eius

C marcescere facit. Abominabilis ei fit in uita sua panis, & animæ illius cibus antè desiderabilis. Tabescet caro eius: & ossa quæ tecta fuerant, nudabuntur. Appropinquabit corruptioni anima eius, & uita illius mortiferis. Si fuerit pro eo angelus loquens unum de similibus, ut annũciet hominis æquitatem: miserebitur eius, & dicet: Libera eum, & nõ descendat in corruptionem. Inueni in quo ei propitier. Consumpta est

D caro eius à suppliciis: reuertatur ad dies adolescentiæ suç. Deprecabitur Deum, & placabilis erit ei: & uidebit faciem eius in iubilo: & reddet homini iusticiam suam: Respiciet homines, & dicet: Peccaui, & uerè deliqui: & ut erã dignus, non recepi. Liberauit animã suã ne pergeret in interitũ, sed uiuens lucem uideret. Ecce hæc omnia operatur Deus tribus uicib. per singulos: ut reuocet animas eorum à corruptione, & illuminet luce uiuentium. Attende

Iob

Iob & audi me, & tace dum ego loquar. Si autem habes quid loquaris: responde mihi. Loquere. Volo enim te apparere iustum. Quòd si non habes, audi me & tace: & docebo te sapientiam:

Quod superbi ea ipsa quæ rectè sentiunt, rectè proferre non possunt: unde eos quos infra se uident, non consulendo, sed dominando alloquuntur. Cap. VII.

AVdi ergo Iob eloquia mea, & omnes sermones meos ausculta. Ecce aperui os meum, loquatur lingua mea in faucibus meis.] Pensemus de qua elatione descendit, quòd beatum Iob audire se admonet, quod os aperuisse se perhibet, quod linguam suam in faucibus loqui promittit. Hoc enim habet proprium doctrina arrogantium, ut humiliter nesciant inferre quod docent, & recta quæ sapiunt, rectè ministrare non possint. In uerbis enim eorum proditur, quòd cum docent, quasi in quodam sibi uidentur sublimitatis culmine residere, eosque quos docent ut longè infra se positos, ueluti in imo respiciunt: quibus non consulendo loqui, sed uix dominando dignantur. Rectè autem his per prophetam Dominus
Eze.37. dicit: Vos autem cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia. Cum austeritate enim & potentia imperant, qui subditos suos non tranquillè ratiocinãdo corrigere, sed asperè inflectere dominando festinant. At contrà uera doctrina tanto ue-
13 hementius hoc elationis uitium fugit per cogitationem, quanto ardentius uerborum suorum iaculis ipsum magistrum elationis insequitur. Cauet enim ne eum magis elatis moribus prædicet, quem in corde audientium sacris sermonibus insectatur. Humilitatem nanque quæ magistra est omnium materque uirtutum, & loquendo dicere, & uiuendo conatur ostẽdere: ut eã apud discipulos ueritatis plus moribus quam sermonibus eloquatur. Vnde Paulus Thessalonicensibus loquẽs quasi culminis proprij apostolatus obli-
1.The.2 tus, ait: Facti sumus paruuli in medio
1.Pet.3 uestrum. Vnde Petrus apostolus cum di-
A ceret: Parati semper ad satisfactionẽ omni poscenti uos rationem, de ea quæ in uobis est spe, in ipsa doctrinæ sciẽtia qualitatem docendi asseruit esse seruandam subdens: Sed cum modestia & timore, conscientiam habentes bonam. Hoc autem quod discipulo Paulus ait: Præcipe
hæc & doce cum omni imperio, non do- 1.Tim.4
minationem potentiæ, sed authoritatem suadet uitæ. Cum imperio quippe docetur, quod prius agitur quàm dicatur. Nã doctrinæ subtrahit fiduciam, quando cõscientia præpedit linguam. Non ergo ei
B potestatem elatæ locutionis, sed bonæ fiduciam insinuauit actionis. Vnde etiã Mat.7.
de domino scriptum est: Erat enim docens sicut potestatem habens, non sicut scribæ & pharisæi. Singulariter nanque ac principaliter solus ex potestate bona locutus est: quia ex infirmitate mala nullã commisit. Ex diuinitatis quippe potentia habuit id quod nobis per humanitatis suæ innocentiam ministrauit.

C *Quòd rectus ordo sit in doctrina, ut consideremus in primis quales sumus & quales fuimus. Si nec sumus, nec fuimus, quales illi sunt quos emendare curamus, non extollamur. Item si nulla bona in eis sunt, quorum mala corrigimus, summopere attendendum est, quod ita illos potest diuina gratia permutare, ut nos posterius in bonis quæ ante accepimus, præueniant. Cap. VIII.*

NOs enim quia infirmi homines su- 14
mus, cum de Deo hominib. loquimur, debemus primum meminisse quod
D sumus, ut ex propria infirmitate pensemus quo docendi ordine infirmis fratribus consulamus. Consideremus igitur, quia aut tales sumus, quales nonnullos corrigimus, aut tales aliquando fuimus, etsi iã diuina gratia operante nõ sumus: ut tanto temperantius humili corde corrigamus, quanto nosmetipsos uerius in his quos emendamus agnoscimus. Si autem tales nec sumus nec fuimus, quales adhuc illi sunt quos emẽdare curamus: ne cor nostrũ fortè superbiat, & de ipsa innocentia peius ruat, quorum mala corrigimus, alia eorum bona nobis ante oculos

los reuocemus. Quæ si omnino nulla sunt, ad occulta Dei iudicia recurramus: quia sicut nos meritis nullis hoc ipsum bonum quod habemus, accepimus: ita illos quoq; potest gratia supernæ uirtutis infundere, ut excitati posterius etiā ipsa possint bona quæ nos antè recepimus præuenire. Quis enim crederet ꝙ per Apostolatus meritum Saulus lapidatum Stephanum præcessurus erat: qui in morte eius lapidantium uestimenta seruabat? His ergo primùm cogitationibus humiliari cor debet, & tunc demum delinquentium iniquitas increpari. Sed hunc, ut sæpe dictum est, locutionis modum Heliu ignorare ostenditur, qui in locutione sua elationis typo quasi potentia cuiusdam authoritatis inflatur, dicens: Audi igitur Iob eloquia mea, & omnes sermones meos ausculta. Ecce aperui os meum, loquatur lingua mea in faucibus meis.] In faucibus uerò loqui, est silenter dicere, & non clamoribus uociferari. Quibus uerbis arrogantes intra sanctam Ecclesiam positos signat. Hi enim uelut in faucibus loqui dicuntur, quando non contra aduersarios extrà uiuentes clamant: sed quosdam intra sinū sanctæ Ecclesiæ quasi uicinos, ac iuxtà positos increpant. Sæpe uerò arrogantes eandem quam tenent arrogantiam se fugere ostendunt, & dum sic cuncta agunt ut nullum lateant, hæc priuatè singulis quasi latenter narrant: quatenus non solum de sensu intelligentiæ, sed de ipso apud homines & arrogātiæ cōtemptu glorientur. unde nunc dicitur: Loquatur lingua mea in faucibus meis. ac si apertè dicatur: Quæ contra te prudenter sentio, ecce silenter narro. Aliquando autem in tantam impudentię elationē prosiliunt, ut alijs tacentibus, ipsi soleant laudare quod dicunt. Vnde subiungit: Simplici è corde meo sermones mei, & sententiā labia mea puram loquentur.] Magnæ uirtutis laus est, simplicitas locutionis. quam quia arrogantes non habent, habere se hanc solicitius asserunt, ut securius audiantur. Et purè se locuturos denunciant: quia duplicitatis suæ malitiā deprehendi formidant. Sæpe autem & falsis uera permiscent: ut inde eorum mē

A dacio citius credatur, unde in esse eis assertio ueritatis agnoscitur. Quia igitur Heliu & purè se locuturum perhibuit, & dicta sua appellando sententias fauore præcucurrit, eandem iam sententiā quā præmisit adiungit, dicens:

Quòd sermo inordinatè prolatus, scientiam quam in audientium sensibus gignere debuerat, fœdat: & quid sit, quod uir qui seminis fluxum sustinebat, immundus erat. Caput IX.

B Spiritus Dei fecit me, & spiraculum omnipotentis uiuificauit me.] Subditurus uera præmisit elata, & dicturus hoc quod rectè saperet, antè innotuit quantum tumeret. Sic nimirum sic arrogantium mentes insaniunt, ut & in eis quæ rectè sentiunt, elationis suę tortitudine deprauentur. Vnde fit ut etiam eorum recta auditores nequaquā instruāt: quia profectò illos per ea quæ tumidè sentiunt, non ad sui reuerentiam, sed ad contemptū uocāt. Dumque à dictis prudentibus stultitiæ uerba miscent, quia stultitia ab audiente despicitur, etiā prudentia non tenetur. Hinc enim per Moysen dicitur: Vir qui fluxum seminis sustinet, immundus erit. Quid est enim sermo, nisi semen? qui dum ordinatè emittitur, audientis mens quasi concipientis uterus ad boni operis prolem fœtatur. Si uerò importunè defluit, emittentem polluens, generandi uirtutem perdit. Nam si sermo semen non esset, de prædicante Paulo nequaquam Athenienses dicerent: Quid uult sibi seminiuerbius hic dicere? De quo & Lucas dicit: Ipse enim erat dux uerbi. Semen ergo D usui propaginis dicatum incompetenter fluens, cætera membra coinquinat: cùm sermo per quem in audientium sensibus nasci scientia debuit, si inordinatè prodeat, etiam quæ rectè senserit fœdat. Vnde Heliu quoque etiam quæ rectè potest sentire, commaculat, dum cui uel quid loquatur ignorat: & quasi fluxum seminis sustinet, cùm linguam utilitati congruam, per uerba uanæ locutionis mouet. Bono autem ordine & factum se astruit, & animatum. Per spiritum factū, & per spiraculum se narrat animatum.

15 (beside "Spiritus Dei fecit me")

Leu. 15. (beside "Hinc enim per Moysen dicitur")

Act. 1[4] (beside "prædicante Paulo nequaquam Athenienses")

Facto

Gen. 2 Facto quippe Adam, scriptum est: Inspirauit in faciem eius spiraculum uitæ, & factus est homo in animam uiuentem. Sed hæc quæ rectè astruit, utrum rectè exequatur, audiamus. Sequitur: Si potes, responde mihi: & aduersus faciem meam resiste.] Ecce dum narrat ordinē ueræ conditionis, in fastum subito superbæ elationis erumpit, atque alijs uerbis hoc idem replicat, dicens: Ecce & me sicut & te fecit Deus: & de eodē luto ego quoq; formatus sum. Verūtamē miraculū meū nō te terreat, & eloquentia mea non sit tibi grauis.] Quid est hoc quòd Heliu ordinem ueræ conditionis agnoscit, & modum rectæ locutionis ignorat? Quid est quòd se beato Iob & conditus exequat, & locuturus exaltat: nisi hoc quod arrogantes omnes cunctis quidem hominibus se æqualiter conditos meminerunt, sed per fastum scientiæ auditores suos æquales sibi uel esse uel credere dedignātur: eisque se per naturę cōditionem conferunt, sed per tumorem scientiæ superponunt? Aequales quidem se indicante extitisse nascendo, sed non C æquales remansisse uiuendo. Atque in eo quòd æquales quasi uiuendo iam non sunt, illud ad maius miraculū reuocant, quòd æquales nascendo fuerunt. Vnde inflatus Heliu dicit: Ecce & me sicut & te fecit Deus, & de eodem luto ego quoque formatus sum. Veruntamen miraculum meum non te terreat, & eloquen-
16 tia mea non sit tibi grauis. Habent hoc etiam arrogantes proprium quòd prius quam dicant, mira se dicere semper existimant, & locutionem suam admirando præueniunt: quia uel in acutis sen D sibus ipsa elatio quanta sit fatuitas, ignorant. Notandum quoque est quòd
Heb. 13. Paulus dum mirè Hebræos admoneret, adiunxit: Rogo autem uos fratres ut sufferatis uerbum solatij: etenim perpaucis scripsi uobis. Heliu autem inania protulit, & quasi consolando subiunxit: Miraculum meum non te terreat, & eloquentia mea non sit tibi grauis. Ille dicta sua uerbum solatij: hic uero eloquentiam & miraculum uocat. Ecce quam distincti sapores prodeunt fructuum ex diuersa radice cogitationum.

A Ille de magnis humiliter sensit: iste de minimis se inaniter erigit. Quid ergo inter hæc nisi hoc solerter est intuendum, quòd & ascensuri in imo se esse considerāt, & casuri semper in præcipiti stāt? Salomone attestante, qui ait: Ante ruinam exaltatur cor, & ante gloriam humiliatur. Sequitur:

Quòd superbi non tam consolari, quam increpare desiderant. Cap. X.

DIxisti ergo in auribus meis: & uocē uerborum tuorum audiui.] Atque B eandem uocem subiungens, ait: Mundus sum ego, & absque delicto immaculatus, & non est iniquitas in me. Quia querelas in me reperit: ideo arbitratus est me inimicum sibi. Posuit in neruo pedes meos, custodiuit omnes semitas meas.] Moxque contra hæc uerba quæ beatum Iob dixisse narrauit, sententiam suam proferens, ait: Hoc est ergo in quo non es iustificatus.] Profectò beatus Iob ueraciter dixerat, quòd absq; culpa fuerit flagellatus. Hoc enim ipse de se quod de illo ad diabolum Dominus dixit: Commouisti me aduersus eum, ut affligerem illum frustra. Sed Heliu non credidit cessante culpa potuisse eum etiam pro gratia flagellari. Nesciebat enim flagellis eius non deleri uitium, sed meritum augeri: & pro eo quòd sine delicto se dixerat flagellatum, hac eum sentententia increpat, dicens: Hoc est ergo in quo non es iustificatus. Habent enim hoc arrogantes, proprium, ut plus arguere appetant, quàm consolari: & quæque hominibus euenire cognoscūt, ex solis euenisse iniquitatibus arbitrenť. Nesciūt quippe occulta iudicia subtiliter quærere, atq; id ꝙ nō intelligūt, humiliter pscrutari: qa eos sæpe à secretis inuestigationibus iudiciorū Dei, ipsa sciētiæ suæ elatio deijcit dū extollit. Obstaculum nanque ueritatis est tumor mentis: quia dum inflat obnubilat. Qui etsi quādo scientiā uidētur adipisci, quasi de quodā rerū cortice, & non de secretæ dulcedinis medulla pascunť, micantibusq; ingenijs sæpe exteriora tantummodo attingūt, sed interni gustum saporis ignorant: uidelicet foris acuti, sed intus cæci sunt. Neq; id de

Deo

Deo sentiunt quod dulcè interius sapiat sed quod excussum exterius sonet. Qui etsi secreta quædam intelligendo percipiunt, eorum dulcedinem experiri non possunt: etsi nouerunt quomodo sunt, ignorant, ut dixi, quomodo sapiunt. Et
17 fit plerunque ut fortiter dicant: sed tamen iuxta ea quæ dicunt, uiuere nesciāt. Vnde bene quidam sapiens dixit: Mihi autem det Deus, hæc dicere ex sententia. Sententia quippe à sensu uocata est. Et recta quæ intelligit, non ex sola sciētia, sed ex sententia dicere appetit, qui nequaquā tantummodo sciendo dicere, sed sentiendo desiderat experiri quod dicit. Sed mēs arrogantium dictorum suorum sensum non penetrat: quia ab interno gustu recto iudicio in eos fauores redigit, quos foris amat. Vera autem scientia afficit, non extollit: nec superbientes quos repleuerit, sed lamentantes facit. Qua quisque cùm repletus fuerit primo loco se scire appetit, & iam sui conscius, tanto per illam robustius sapit, quanto se infirmum in illa uerius recognoscit, atque ampliorem uiam huius scientiæ ipsa ei humilitas aperit: dumque imbecillitatē suam conspicit, ipsa ei cognitio secretorum sublimium absconditos sinus pandit: qua cognitione pressius subtilior redditur, quod ad occulta rapiatur. Heliu ergo in flagellis beati Iob idcirco ueracē rationem non inuenit: quia eam quærere humiliter nescit, & increpare potius quàm consolari paratior dicit: Hoc est ergo in quo non es iustificatus. Notandū quoque est, quòd beatus Iob in neruo pedem suum positum dixit: sed nequaquam mundum se hoc modo quo ei obiicitur, absque peccato uel immaculatum & sine iniquitate fuisse memorauit. Sed Heliu dum cum austeritate studuit increpare quæ dicta sunt, mentiens addidit quæ dicta non sunt. Qui enim semper increpare appetunt, & nunquam fouere multa plerunque increpando mentiuntur. Nam ut arguere doctè uideantur, fingunt nonnunquam quæ redarguant: & cùm ipsi equino more in cursum suæ ostētationis inferueant, in subiectorum inuectionibus ex fictis sibi iniquitatibus campum parant. Sciendum prætereà est,

A sicut & superius dixi, quod arrogantes uiri inflatis suis sermonibus sæpe fortia dicta permiscent, nec considerant aliquā do qd inuent, sed pensant studiosè quid doceant. quorum nūc Heliu speciem tenet, qui non rectè uiuere appetit, sed docere. quia ergo sciens, sed arrogans loquitur, taceamus iam quod tumidum uiuit, & audiamus quod solidum dicit. Post tot itaq; elationis uerba, tandem scientiam suam ostendere inchoans, ait: Respondebo tibi quòd maior sit Deus homine.] Dicatur fortasse ab aliquo: quis istud uel
B cùm non audit, ignorat? Sed nimirū hæc sententia uilis creditur, si non ex ipsa intentionis suæ radice pensetur. Flagellato uidelicet loquebatur, qui & percussionis uerbera acceperat, & causas uerberum nesciebat. Idcirco ergo intulit: Respondebo tibi quòd maior sit Deus homine: ut flagellatus homo considerans quia illo maior est Deus, in omne quod patitur, eius iudicio se postponat, cui se minorem esse non dubitat: & quod à meliore patitur, iustum credat, etiamsi eiusdē iustitiæ causas ignorat. Quisquis enim etiā pro pec-
18
C cato percutit', nisi murmurando renitat', eo ipso iam iustus esse inchoat, quo feriētis iustitiā non accusat. Homo nanq; sub Deo est cōditus: & ad conditionis ordinē reddit', quando sibi æquitatē iudicis sui etiā quā nō intelligit ante ponit. Bene ergo dicit': Respondebo tibi quòd maior sit Deus homine: ut cōsiderata potētia creatoris, deferueat tumor mentis per memoriam conditionis. Vnde Dauid propheta cùm percussionis pōdere in excessum uocis erumpere cogeretur, ad considerationem conditionis suæ se recolligens, ait:
D Obmutui, & non aperui os meū: quoniā tu fecisti me. Pensauit enim conditionis suæ ordinem, & iustitiam percussionis inuenit: quia qui benignè eum qui non erat condidit, eum profectò qui erat, non nisi iustè percussit. Sequitur: Psal. 37

Quod in scriptura sancta semel dixit Deus quicquid expedit homini: nec singulis cogitationibus hominum per prophetarum uoces uel angelorum ministeria interrogatus respondeat. *Cap. XI.*

ADuersus eum contendis, quòd non ad omnia uerba responderit tibi.

Semel loquitur Deus & ſecũdo idipſum nõ repetit.] Afflicti cordis eſt propriũ, ut in omne quod appetit, & tamen rerũ ordinem contrarium ſentit, ſi poſſit fieri, cur ita uel non ita ſit, diuinis ſibi reſponderi uocibus uelit: ut Deum de cuncta rerum controuerſia conſulat, & reſponſionis eius cognita ratione cõquieſcat Heliu antè prçuidens quòd ſcripturã ſaciam Dominus conderet: ut in ea uel publicis uel occultis cunctorum quæſtionibus reſponderet ait: Aduerſus eum cõtendis, quòd non ad omnia uerba reſponderit tibi. Semel loquitur Deus, & ſecundo idipſum non repetit. ac ſi diceret: Deus ſingulorum cordibus priuatis uocibus non reſpondet, ſed tale eloquium conſtruit, per quod cunctorum quæſtionib. ſatisfacit. In ſcriptura quippe eius eloquio cauſas noſtras ſinguli ſi requirimus, inuenimus: nec opus eſt ut in eo quod ſpecialiter quiſque tolerat, reſponderi ſibi diuina uoce ſpecialiter quærat: Ibi enim nobis omnibus in eo ꝙ ſpecialiter patimur, cõmuniter reſpondetur: ibi uita præcedentium, fit forma ſequentium. Vt enim unum è pluribus proferamus: ecce dum paſſione aliqua uel moleſtia carnis afficimur, ſcire fortaſſe occultas cauſas paſſionis eiuſdem uel moleſtiç optamus, quatenus in eo quod patimur, ex ipſa rerum ſcientia conſolemur. Sed quia de ſpecialibus tẽtationibus noſtris nequaquam nobis ſingulis ſpecialiter re-

39 ſpondetur, ad ſcripturam ſacram recurrimus. Ibi uidelicet inuenimus quòd Paulus carnis ſuæ infirmitate tentatur, audiuit: Sufficit tibi gratia mea: nam uirtus in infirmitate perficitur. Quod idcirco illi in infirmitate propria dictum eſt, ne ſigillatim nobis omnibus diceret. In ſcriptura igitur ſacra uocem Dei afflicto Paulo audiuimus, ne cùm fortaſſe affligimur, ſinguli audire eam priuata conſolatione quæreremus. Non ergo Dominus ad omnia uerba nobis reſpondet: quia ſemel loquitur, & ſecundò idipſum non repetit: id eſt in his quæ per ſcripturam ſacram ad patres noſtros protulit, non erudire curauit. Diſcant itaque ſanctæ doctores Eccleſiæ, diſcant & arrogantes cùm intra eam laborare quoſdam

A puſillanimitate conſpiciunt: quia nobis Deus ad uerba omnia non reſpondet, quia ſemel loquitur Deus, & idipſum ſecundò non repetit, id eſt cogitationibus uel tentationibus ſingulorum non iam paſſim per prophetarum uoces, non iam per angelica officia ſatisfacit: quia in ſcriptura ſacra quicquid poteſt ſingulis euenire comprehendit: atque in illa per exẽplet præcedentiũ, etiam uitam ſequentiũ informare curauit. Quamuis quod ait: Semel loquitur Deus, & ſecundò idipſum non repetit, hoc intelligi ſubtilius po-

B teſt, quòd pater unigenitum conſubſtantialem ſibi filium genuit. Loqui enim Dei, eſt uerbum genuiſſe. Semel autem loqui Dei, eſt uerbum aliud præter unigenitum non habere. Vnde & aptè ſubditur: Et ſecundò idipſum nõ repetit: quia uidelicet hoc ipſum uerbum, id eſt, filiũ non niſi unicum genuit. Quod autẽ nõ ait: Locutus eſt, ſed loquitur: non uidelicet tempus præteritum nec futurum ponens: liquet omnibus, quia Deo nec præteritum tempus congruit, nec futurum. Tãto ergo in eo quodlibet tempus poni-

C tur liberè, quanto nullum uerè. Neque enim quodlibet liberet dici poterat, ſi ſaltem unum propriè diceretur. Inde itaq; dici in Deo tempus audaciter quodlibet licet, unde in eo dici propriè nullum licet. Verbum namq; pater ſine tempore genuit. Et quis dignè fari queat illam ineffabilem natiuitatẽ, quòd de æterno natus eſt coæternus, quod exiſtens ante ſecula genuit æqualem, quòd gignente natus poſterior non eſt? quæ uidelicet nos mirari poſſumus, ſed intueri minimè ualemus. Illius aũt natiuitatis uim iã mira-

D poſſe, aliquatenus uidere eſt. Sed quomodo uidemus quod nequaquã comprehendimus? Eſt autem quod de uſu carnis pertrahere ad ſenſum ſpiritus debemus. Nam ſi quis in tenebris clauſis oculis iaceat, atque ante eum ſubitum lucernæ lumen erumpat, clauſi eius oculi ipſo aduentu luminis feriuntur ut pateſcant, Cur ergo turbati ſunt, ſi clauſi nihil uiderunt? Nec tamen aliquid perfectũ, fuit ꝙ uidere clauſi potuerunt. Nam ſi perfectè totum uidiſſent: cur aperti quærerent quod uiderent? Sic itaque ſic ſumus

cum

cum de incomprehensibili natiuitate intueri aliquid conamur. Eo ipso enim quod fulgoris admiratione percutit animus, & quasi uidet quod uideri non ualet: uelut in tenebris positus, uim lucis oculus clausus uidet. Heliu nanq; ait: Semel loquit Deus, Dauid uerò uerbi unigeniti natiuitaté intuens ait: Semel locutus est Deus. quia.n. unigenitus filius idem uerbum patris & perfectione natus dicitur, & pro æternitate semper nasci perhibetur: sacra scriptura liberè dicere de Deo consueuit: quia locutus est, & loquitur. In eo enim quòd perfectum uerbum genuit, & locutus est pater: in eo autem quòd semper gignit, utiq; loquit: quamuis hoc quod perfectum diximus, propriè uon dicamus. neq; enim quod factum non est, propriè dicitur esse perfectum: sed eius plenitudinem per quandam angustiam nostræ locutionis exprimimus sicut etiam de patre Dominus dicit: Estote perfecti sicut & pater uester cœlestis perfectus est. Quia uerò hæc diuinæ naturæ secreta admiratio non facilè occupatis per terrena desideria mentibus innotescit: aptè Dei locutio qualiter ad nos fiat insinuat dicens: Per somnium in uisione nocturna: quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo.]

Mat. 5

Quòd in nocte uitæ præsentis diuina natura ad plenum non agnoscitur: & idipsum quod quasi in caligine conspici potest, tunc demum uidemus, cum ab huiusmodi mundi tumultuosa concupiscentia segregati, quasi clausis corporalibus sensibus in quiete contemplationis diuinæ dormimus.

Caput XII.

20 QVid est quòd per somnium nobis locutio diuinitatis innotescit, nisi q Dei secreta non cognoscimus, si in terrenis desideriis uigilemus. In somnio enim exteriores sensus dormiũt, & interiora cernunt. Si ergo interna cõtẽplari uolumus, ab externa implicatione dormiamus. Vox uidelicet Dei quasi p somnium audit, quando tranquilla mente ab huius seculi actione quiescit: & in ipso mentis silentio diuina pręcepta pensant. Cùm enim ab externis actionibus mens

A sopit, tunc plenius mandatorũ Dei pondus agnoscitur. Tunc uerba Dei mẽs uiuacius penetrat, cũ ad se admittere curarũ secularium tumultus recusat. Malè autẽ homo uigilat, quando eũ seculariũ negociorũ æstus insolẽter inquietat. Aurem quippe cordis terrenarũ cogitationũ turba dũ perstrepit claudit: atq; in secretario mentis, quanto minus curarũ tumultuantium sonus cõpescit, tanto amplius uox præsidentis iudicis nõ audit. Neq; enim perfectè homo sufficit ad utraque diuisus: sed dũ sic interius erudiri appetit ut

B tamẽ exterius implicetur: unde exterius auditũ aperit, inde interius obsurdescit. Moyses admixtus Aegyptiis quasi uigilabat: & idcirco uocem Domini in Aegypto positus non audiebat. Sed extincto Aegyptio postquam in desertum fugit, illic dum quadraginta annis degit, quasi ab inquietis terrenorum desideriorum tumultibus obdormiuit, atque idcirco diuinam uocem percipere meruit: quia per supernam gratiam quanto magis ab appetendis exterioribus torpuit, tanto uerius ad cognoscenda interiora

Exod. 3.

C uigilauit. Rursus Israelitici populi turbis prælatus, ut legis præcepta percipiat, in montem ducitur: atque ut interna penetret, ab externis tumultibus occultatur. Vnde & sancti uiri qui exterioribus ministeriis deseruire officij necessitate coguntur, studiosè semper ad cordis secreta refugiunt: ibique cogitationis intimæ cacumen ascendunt & legem quasi in monte percipiunt: dum postpositis tumultibus actionum temporalium, in contemplationis suæ uertice supernæ uoluntatis sententiam perscrutantur. Hinc

Exod 19.

21

D est quod idem Moyses crebrò de rebus dubiis ad tabernaculum redit: ibiq; secretò Dominum consulit, & quid certi decernat agnoscit. Relictis quippe turbis ad tabernaculum redire, est postpositus exteriorum tumultibus, secretum mentis intrare. Ibi enim Dominus consulitur: & quod foris agendum est publicè, intus silenter auditur. Hoc quotidie boni rectores faciunt, cùm se res dubias discernere non posse cognoscunt: ad secretum mentis uelut ad quoddam tabernaculum reuertũtur: diuinaq; lege per-

perspecta, quasi coram posita arca Dominum consulunt: & quod prius intus tacentes audiunt, hoc foris postmodũ agẽtes innotescunt. Vt enim exterioribus officiis inoffensè deseruiant, ad secreta cordis recurrere incessabiliter curant: & sic uocem Dei quasi per somnium audiunt, dum in meditatione mentis à carnalibus motibus abstrahuntur. Hinc est quòd sponsa in Canticis canticorum sponsi uocem quasi per somnium audierat, quæ dicebat: Ego dormio, & cor meum uigilat. Ac si diceret: Dũ exteriores sensus ab huius uitæ sollicitudinibus sopio, uacante mente uiuacius interna cognosco. Foris dormio, sed intus cor uigilat: quia dũ exteriora quasi non sentio, interiora solerter apprehendo. Bene ergo Heliu ait: Quia per somnium loquitur Deus: atque aptè subdidit, In uisione nocturna. Nocturna enim uisio apparere contemplationi mẽtis sub quibusdam imaginibus solet. In diurna autem luce certius cernimus, in nocturna uerò uisione cunctanter uidemus. Et quia sancti omnes quãdiu in hac uita sunt, diuinæ naturæ secreta quasi sub quadam imaginatione conspiciũt; quia uidelicet necdum sicut sunt, ea manifestius contemplantur, bene Heliu postquam dixit Deum nobis per somnium loqui, subdit: In uisione nocturna. Nox quippe est uita præsens: in qua quãdiu sumus, per hoc quod interna conspicimus, sub incerta imaginatione caligamus. Propheta nanque ad uidendũ Dominũ quadã se premi caligine sentiebat, dicens: Anima mea desiderauit te in nocte. Ac si apertè diceret: In hac obscuritate uitæ præsentis uidere te appeto, sed adhuc infirmitatis nubilo circumscribor. Dauid quoque huius noctis caliginẽ uidens, claritatem ueri luminis prçstolatus ait: Mane astabo tibi, & uidebo. Adhuc ergo in nocte minus se uidere conspicit: q ad uidendum Deum futurum mane concupiscit. Quia uerò, ut diximus, ab exteriori actione cessare dormire est: bene Heliu subdit: Quando irruit sopor super homines. Quia autem sancti uiri cum exteriori actioni non deseruiunt, intra mentis cubilia conquiescunt, aptè subiungit. Et dormiunt in lectulo. Sanctus enim

Cant. 5

Esa. 26.

Psal. 5

A uiris dormire in lectulo, est intra mentis suæ cubile quiescere. Vnde scriptum est: Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis. Dicatur ergo quod semel nobis loquitur Deus per somnium in uisione nocturna, quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo: quia nimirum tunc secreta diuinitatis agnoscimus, cum ab huius mundi tumultuosa concupiscentia intra mentis nostræ cubilia segregamur. Quia uerò, ut sæpe iam diximus, aurem cordis tumultus secularium negociorum claudit: B & qui es secretæ considerationis aperit, aptè subiungit: Tunc aperit aures uirorum, & erudiens eos instruit disciplina. Cum enim ab exterioribus actionibus sopiuntur, aperta aure interni examinis causas adiunt. Qui dum subtiliter uel flagella publica uel iudicia occulta considerant, semetipsos afficere flendo non cessant. Vnde bene dictum est:

Ps. 149

Quòd quatuor modis in compunctione afficimur. Cap. XIII.

ET erudiens eos instruit disciplina: quia consideranti mẽti & sese per pœ C nitentiam laceranti, quasi quædam plagæ percussionis, sunt lamenta compunctionis. Vnde etiam Salomon rectè uim percussionis utriusque coniungens, ait: Liuor uulneris abstergit mala, & plagæ in secretioribus uentris. Per liuorem quippe uulneris, disciplinam insinuat corporeæ percussionis. Plagæ uerò in secretioribus uentris, sunt interna mentis uulnera, quæ per compunctionem fiũt. Sicut. n. uenter cibis repletus extenditur: ita mens prauis cogitationibus dilatata subleuatũr. Abstergunt igitur mala & D liuor uulneris & plagæ in secretioribus uentris: quia & disciplina exterior culpas diluit, & extensam mentem compunctio pœnitentiæ ultione transfigit. Sed hoc inter se utraque hæc differunt: quod plagæ percussionum dolent, lamenta compunctionum sapiunt. Illæ affligentes cruciant: ista reficiunt dum affligunt. Per illas in afflictione mœror est: per hæc in mœrore lætitia. Quia tamen ipsa compunctio mentem laceat: eandem compunctionem non incongruè disciplinam uocat. Quatuor quippe sunt

Prou. 20

sunt qualitates quibus iusti uiri anima in compunctione uehementer afficitur. Cum aut malorũ suorum reminiscitur, considerãs ubi fuit: aut iudiciorum Dei sententiã metuens & secum quęrens, cogitat ubi erit: aut cùm mala uitæ præsentis solerter attendens, mœrẽs considerat ubi est: aut cùm bona supernę patriæ contemplatur: quæ quia necdũ adipiscitur, lugens conspicit ubi non est. Malorum suorum Paulus meminerat, & ex eis se in quibus fuerat affligebat, cum diceret: Non sum dignus uocari Apostolus: qa persecutus sum Ecclesiam Dei. Rursum diuinum iudicium subtiliter pensans, in futuro malè esse metuebat dicens: Castigo corpus meum, & seruituti subijcio: ne fortè alijs prædicans ipse reprobus efficiar. Rursus mala præsentis uitæ pensabat cùm diceret: Dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino. Et, Video aliã legem in membris meis, repugnantẽ legi mẽtis meæ: & captiuũ me ducentem in lege peccati quæ est in membris meis. Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et rursum bona æternæ patriæ considerabat dicens: Videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc autẽ facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum. Atq; iterũ: Scimus quoniã si terrestis domus nostra huius habitationis dissoluatur, ꝙ ædificationẽ ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cœlis. Cuius domus bona intuens, Ephesijs dicit: Vt sciatis quæ sit spes uocationis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in sanctis: & quæ sit supereminens magnitudo uirtutis eius in nos qui credidimus. Mala uitæ præsentis B. Iob considerans ait: Tentatio est uita humana super terrã. Vnde Dauid quoque ait: Vniuersa uanitas omnis homo uiuens. Et quanquam in imagine Dei ambulet homo: tamen uanè conturbabit. Qui rursum æternã patriam contemplatus, & hæc mala pẽsans in quibus erat, atq; illa bona considerans in quibus adhuc non erat, ait: Heu me, qa incolatus meus prolongatus est. Et, Ego dixi in pauore meo: proiectus sum à uultu oculorũ tuorũ. Subleuatus in ecstasi, ꝙ nostri interpretes pauorem non propriè uocauerũt, à uultu oculorũ Dei uidit se esse proiectũ. Post interni quippe luminis uisionem, quæ in eius anima per contemplationis gratia radio claritatis emicuit, ad semetipsum redijt, & cognitione percepta, uel quibus illic bonis deesset, uel quibus malis hic adesset, inuenit. Neq; enim quis præsentis uitæ mala sicut sunt conspicere præualet, si bona æternæ patriæ per contemplationis gustum contingere necdũ ualet. Vnde & à uultu oculorum Dei proiectũ se esse cognouit. Subleuatus quippe uidit, quod se hic uidere non posse ad se relapsus ingemuit. Perfectam scilicet animam ista compunctio afficere familiarius solet, qua omnes imaginationes corporeas insolenter sibi obuiantes discutit, & cordis oculum figere in ipso radio incircunscriptæ lucis intendit. Has quippe figurarum corporalium species, ad se intus ex infirmitate corporis traxit. Sed perfectè compuncta hic summopere inuigilat: ne cum ueritatem quærit, eam imaginatio circumscriptæ uisionis illudat: cunctasque sibi obuiantes imagines respuit. Quia enim per illas infra se lapsa est, sine illis super se ire conatur, & postquam per multa indecenter sparsa est, in unum se colligere nititur: ut si magna ui amoris præualet, esse unũ atque incorporeum contempletur. Vnde aliquando ad quandam inusitatam dulcedinem interni saporis admittiť, ac raptim aliquomodo ardenti spiritu afflata renouatur: tãtoq; magis inhiat, quanto magis quod amet degustat. atque hoc intra se appetit, quod sibi dulce sapere intrinsecus sentit: quia uidelicet eius amore dulcedinis sibi coram se uiluit: & postquam hanc utcunque percipere potuit, quid sine illa dudũ fuisset inuenit.. Cui inhærere conať sed ab eius fortitudine, sua adhuc infirmitate repellitur: & quia eius munditiæ contemperari non ualet, flere dulce habet, sibique ad se cadenti infirmitatis suæ lachrymas sternere. Neque enim mentis oculum potest in id quod intra se raptim conspexerit figere: quia ipso uetustatis suæ usu deorsum ire compellitur. Inter hæc anhelat, æstuat, super se irę conatur: sed ad familiares te-

tenebras suas uicta fatigatione relabitur. Quia ergo sic affecta anima contra semetipsam graue certamen tolerat, & quia omnis hæc de nobis controuersia cum nos afficit, affligit: quamuis delectatione permixta non modicum dolorem parit: Heliu postquam dixit Deũ nobis per somnium loqui, & locutione eius nostras aures aperiri, non immeritò eandem appetitionem aurium disciplinam uocat: quia eo magis nos afficiẽdo conterit, quo magis ad nos per occultam eius inspirationis gratiam internæ intelligentiæ sonus erumpit. Neq; enim fleret extrinsecus quisque quod est: si non intrinsecus potuisset sentire quod nondum est. Nanque cum nosmetipsos inspicimus bene conditos, sed ad persuasioné diabolicam pestifera consensione deceptos, in nobismetipsis attendimus aliud esse quod fecimus, aliud quod facti sumus conditione nos integros, sed culpa uitiatos. Proinde compuncti appetimus uitare quod fecimus: ut ad id quod facti fuimus, reformemur. Vnde & aptè sequi-

22 tur: Vt auertat hominem ab his quæ fecit, & liberet eum de superbia.] Quid enim homo de seipso nisi peccatum fecit? Et scriptum est: Initium omnis pec-

Eccl. 10 cati superbia. Bene ergo dicitur: Quia homo cum ab his quæ fecit auertitur, de superbia liberatur. Contra conditorem quippe superbire, est præcepta eius peccando transcendere: quia quasi à se iugũ dominationis eius excutit, qui per obedientiam subesse contemnit. At contrà qui id quod fecit uitare appetit, id quod à Deo factus est recognoscit: & ad conditionis sui ordinem humiliter redit, dum sua opera fugiens, talem se esse qualiter à Deo factus est diligit. Quia uerò per hãc intelligentiam gloria sempiterna recipit, supplicia æterna uitant, aptè subiungit:

Quòd de corruptione transeunt ad gladium, qui de peccato ad supplicia rapiuntur. Caput XIIII.

ERuens animam eius de corruptione & uitam illius ut non transeat in gladium.] Omnis quippe peccator ab hac corruptione uitiorum illuc ad gladium

A compellitur transire pœnarum: ut unde hic iniquè delectatus est, inde illic iustè crucietur. Notandũ est ergo quòd Deus nobis per somnium loquens, prius nos à corruptione & postmodum à gladio liberat: quia nimirum illius uitam illic eripit ab ultione supplicij, cuius hic mẽtem subtrahit à delectatione peccati. Neque enim illic habet quod formidare debeat de gladio sententiæ, quem hic post emendationem suam pollutio non corruperit culpæ. Bene ergo dicitur: Eruens animam eius de corruptione, & uitam il-

B lius ut non transeat in gladium. De corruptione namque ad gladium transire, est post peracta uitia ad toleranda supplicia peruenire. Sequitur:

Quod occulto Dei iudicio agitur, ut in cuiusq; ordinis loco, in cuiusque secreti recessu homo sine tentationibus non uiuat: & plerumque quod sibi ad requiem parat, mutetur in perturbationum. Cap. XV.

INcrepat quoque per dolorem in lectulo, & omnia ossa eius marcescere facit. 23

C In scriptura sacra lectus siue grabbatus seu stratum, aliquando uoluptas carnis, aliquando repausatio in bonis operibus aliquando requies temporalis accipitur. Quid est enim quod in Euangelio sanato cuidam Dominus dicit: Surge, tolle grabbatum tuum, & uade in domum tuam: Ioan. 4 nisi quòd per grabbatũ uoluptas corporis designatur? Et iubetur utique ut hoc sanus portet, ubi infirmus iacuerat: quia nimirum omnis qui adhuc uitiis delectatur, infirmus iacet in uoluptatibus carnis. Sed sanatus hoc portat, ubi infirmus

D iacuerat: quia diuino adiutorio ereptus à uitiis, eiusdem carnis contumelias postmodum tolerat, in cuius prius desideriis requiescebat. Rursum per lectum uel stratum repausatio in bonis operibus designatur. Vnde in Apostolorum actibus Petrus apostolus dicit: Aenea sanet te Dominus Iesus Christus: surge & sterne tibi. Act. 4 Quid est dicere, surge: nisi mala quæ perpetrasti derelinque? Et quid est dicere, sterne tibi: nisi mercedis causas in quibus requiescere debeas operare? ut & deserat resurgendo quæ fecit, & inueniat sternendo

sternendo quid fecerit. Quod utrunque propheta breuiter comprehendit dicens:
Psal. 36 Declina malo, & fac bonum. Declinare quippe à malo, est ab eo quo iacuit surgere: bonum uerò facere, est mercedis opera in quibus requiescere debeat præparare. Qui enim declinat à malo, sed bona adhuc non facit: surrexit quidem ab eo quo iacuit: sed ubi requiescere debeat nondũ strauit. Et rursum lectus uel stratum requies temporalis accipitur, sicut scriptũ
Psal. 40 est: Vniuersum stratum eius uersasti in infirmitate eius. Cùm enim quisque curis secularibus fatigatus, deserere per diuinam gratiam huius mundi itinera laboriosa compungitur: cogitare solet quo modo præsentis uitæ desideria fugiat, & ab eius laboribus requiescat: sibiq; mox desideratæ quietis ordinem quærit, & uelut quoddam stratum sicut à cunctis laboribus cessationis locum inuenire concupiscit. Sed quia in hac uita adhuc homo positus in cuiuslibet ordinis loco, in cuiuslibet secreti secessu uiuere sine tentationibus nullatenus potest: plerunque in id quod ad requiem construitur, maior dolor tentationis inuenitur. Vnde rectè per prophetam dicitur: Vniuersum stratum eius uersasti in infirmitate eius. ac si diceret: Omne quod hic sibi parauit ad requiem, hoc ei mutasti occulto iudicio ad perturbationem. quod pio quidem Dei consilio agitur, ut huius peregrinationis tempore electorum uita turbetur. Via quippe est uita præsens, qua ad patriam tendimus: & idcirco hic occulto iudicio frequenti perturbatione conterimur, ne uiam pro patria diligamus. Solent etenim nonnulli uiatores cùm amœna fortasse in itinere prata conspiciunt, pergendi moras innectere, & à cœpti itineris rectitudine declinare: eorumq; gressus tardat pulchritudo itineris dum delectat. Electis ergo suis ad se pergentibus Dominus huius mundi iter asperum facit: ne dum quisque uitæ præsentis requie, quasi amœnitate uiæ pascitur; magis eum diu pergere quam citius peruenire delectet: ne dum oblectatur in uia, obliuiscatur quod desiderabat in patria. quia ergo in hac uita omnis nostra quam fortasse parauimus requies turbatur, rectè dicitur: Increpat quoque per dolorem in lectulo: id est in præsentis uitæ requie, uel tentationis nos stimulis, uel flagelli afflictione conturbat. Nam sæpe humanus animus quamlibet breui tempore sine tentatione in bonis studiis fuerit, mox de eisdem studiis, in quibus quiescendo se exerit de ipsis uirtutibus quibus multiplicari nititur, dum proficere se sentit eleuatur. Vnde pio rectoris nostri moderamine, impulsu tentationis afficitur, ut in eo ipsa profectus sui elatio comprimatur. Quapropter postquam dixit: Increpat quoque per dolorem in lectulo, aptè subiunxit:

Quod tentationum profectus sit, cum infirmitatem nostram recolimus, & cognoscimus quid diuino munere possumus, & quid ex nobis sumus. Cap. XVI.

ET omnia ossa eius marcescere facit.] Ossa in scriptura sacra uirtutes accipimus: sicut scriptum est: Dominus custodit omnia ossa eorum, unum ex eis non conteretur. Psal. 33
quod utique non de ossibus corporis, sed de uiribus dicitur mentis. Nam certè nouimus quod & multorum martyrum corporaliter ossa confracta sunt: & persecutores Domini, latronis illius cui dictum est, Hodie mecum eris in paradiso, sicut latronis alterius in cruce crura fregerunt. Cum ergo increpat per dolorem in lectulo, omnia ossa facit marcescere: quia cùm in ea requie quam nobis ab hoc seculo præparamus, flagello tentationis afficimur: qui fortasse de uirtutibus nostris inflari potuimus, cognitæ infirmitatis nostræ tædio extenuamur. Cùm enim sicut cupimus ad Deum proficimus: si profectum nostrum tentatio nulla pulsaret, alicuius nos fortitudinis esse crederemus. Sed quia nobiscum superna dispensatione agitur, ut infirmitatis nostræ quia proficientes obliuiscimur, tentati recolamus: & in profectu nostro quid de diuino munere, & in tentatione cognoscamus, quid de propriis uiribus sumus. Quæ nos profectò tentatio ad plenum raperet, nisi protectio superna seruaret. Sed pulsat, nec frangit: impellit, nec mouet: quatit

tit, nec deiicit: ut de nostra infirmitate sentiamus esse quod quatimur, & de diuino munere esse quod stamus. Et quia sæpe anima alicuius boni sibi conscia, cùm uirtutes suas sibi ad memoriam reuocat, quadam delectatione pascitur, & quasi gratulatione propriæ plenitudinis impinguatur: bene dicitur, quod tentatione pulsante marcescunt ossa: quia dũ propria infirmitas tentatione interrogãte cognoscitur, omnis illa nostrarum uirium uelut pinguis uiridisque gratulatio, subito anxietatis mœrore siccatur: & qui nos alicuius esse momenti bona nostra pẽsando credidimus, pulsati paulo amplius perituros nos iam iamq; formidamus. Tunc omne bonorum nostrorum gaudium uertitur in pauorem pœnarum. Tunc iniquos nos esse deprehendimus, qui sanctos paulo antè credebamus. Tabescit mens, stupent oculi: omne quod prius prosperum irridebat euanescit, lux ipsa fastidio est: & solæ se in animo tenebræ mœroris effundunt: nihil quod delectet aspicitur, triste est quicquid occurrit. Vnde & aptè sequitur:

Quod homini in tentationibus constituto præsentis uitæ dulcedo amarescit: & nihil aliud quàm gemere & flere delectat. Cap. XVII.

ABominabilis ei fit in uita sua panis, & animæ illius cibus antè desiderabilis. Ac si apertè dicat: Afflicta mens sibi in amaritudinem uerti cõsiderat, quicquid se antea blandè libenterque satia-
25 bat. In scriptura enim sacra panis, aliquando ipse Dominus, aliquando spiritalis gratia, aliquando diuinæ doctrinæ eruditio, aliquando hæreticorum prædicatio, aliquando subsidium uitæ præsentis, aliquando iocunditas humanæ delectationis accipitur. In pane Dominus signatur: sicut ipse in Euangelio di-
Joan 6. cit: Ego sum panis uiuus, qui de cœlo descendi. Rursum per panem gratia doni spiritalis accipitur: sicut per prophe-
Esa. 33 tam dicitur: Qui obturat aures suas ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos ne uideat malum, iste in excelsis habita-
A bit: munimẽta saxorum sublimitas eius panis ei datus est. Quid est enim obturare aures suas ne audiat sanguinem: nisi peccatis suadentibus, quæ de sanguine & carne nascuntur, non præbere consensum? Et quid est, ne malum uideat, oculos claudere: nisi omne quod rectitudini aduersum est, non approbare? Iste in excelsis habitabit: quia quamuis eum adhuc caro in inferioribus retinet, mentẽ iam in sublimibus fixit. Mumimenta saxorum sublimitas eius: quia qui obiecta desideria terrenæ conseruationis calcat,
B ad supernam patriam per præcedentium patrum exempla se subleuat. Et quia per contemplationis donum gratia spiritali satiatur, aptè subiungitur: Panis ei datus est, id est, refectionẽ spiritalis gratiæ percipit: quia se à bonis infimis cœlestia sperando suspendit. Hinc etiam de sancta
Ecclesia per Dauid Dominus dicit: Pau- Ps. 131
peres eius saturabo panibus: quia in illa mentes humilium positæ, spiritalium implentur refectione donorum. Rursum per panem diuinæ doctrinæ eruditio designatur: sicut per prophetam dicitur: Qui
C habitatis in terra Austri, cum panibus Esa. 21.
occurrite fugienti. In terra quippe Austri habitant: qui in sancta Ecclesia positi, superni spiritus charitate perflantur. Fugit autem, q huius mundi mala euadere cõcupiscit. Qui ergo in terra Austri habitat, fugiẽti cũ panibus occurrat, id est, is qui iã sancto spiritu intra Ecclesiã plenus est eũ qui mala sua euadere nititur, eruditionis alloquio consoletur. Fugiẽti scilicet cũ panibus occurrere, est metuenti æterna supplicia, doctrinæ sacræ escas offerre. & modò tumorem terrore cõprimere, modò pa-
D uorẽ exhortatione refouere. Quia panis refectio scripturæ sacræ nõ incõueniẽter accipitur: per eundẽ prophetam Iudæis
solam literam seruantibus dicitur: Qua- Esa. 55
re appenditis argentum, & non in panibus? ac si diceret: Pensatis sacra eloquia, sed non in refectione: quia dum solã literæ speciem custoditis, de spiritali intelligentia pinguedinem internæ refectionis amittitis. Vnde illic aptè subiungitur:
Et laborem uestrum non in saturitate. 26
Rursum per panem hæreticorum prædicatio designatur: sicut per Salomonẽ mulier

lier hæreticæ Ecclesiæ typum gestans & A stultos conuocans dicit: Panes occultos
Prou. 9 libenter edite. Vel sicut in nostra translatione scriptum est: Aquæ furtiuæ dulciores sunt, & panis abscóditus suauior. Sunt enim nonnullæ hæreses quæ apertè metuunt prædicare quod sentiunt: & apud infirmorum mentes uerba sua tanto magis cōdiunt, quanto quasi amplius reuerenter abscondunt. Vnde non immeritò dicitur: Panes occultos libenter edite. Miseris enim cordibus occulta hæreticorum uerba eo magis sapiunt, quo cum reliquis communiter non habentur. Rur B sum per panem subsidium præsentis ui-
Gen. 28. tæ accipitur: sicut Iacob ad Laban trāsiēs ait: Domine Deus si dederis mihi panē ad manducandum, & uestē ad induendū. Et sicut in Euangelio dn̄s turbis se sequē-
Ioan. 6 tibus dicit: Quæritis me, non quia uidistis signa: sed quia manducastis ex panibus meis, & saturati estis. De septem enim panibus fuerant satiati. Et per eorum personam dominus illos intra sanctam Ecclesiam detestatur, qui per sacros ordines ad dominum propinquantes, non in eisdem ordinibus uirtutum meri C ta, sed subsidia uitæ præsentis exquirunt: nec cogitant quid uiuendo imitari debeant, sed quæ compendia percipiendo satientur. Satiatos quippe de panibus dominum sequi, est de sancta Ecclesia temporalia alimenta sumpsisse. Et non pro signis est dominum, sed pro panibus quærere: ad religionis officium non pro augendis uirtutibus, sed pro requirendis subsidijs inhiare. Rursum per panem iocunditas humanæ delectationis accipitur. Vnde Hieremias propheta cum synagogæ perditos mores defleret, dixit: D Omnis populus eius gemens & quęrens
Thren. 3 panem: dederunt preciosa quæq; pro cibo ad refocillandam animam. Gemens enim populus quærit panem, dum praua hominum multitudo affligitur: quia non ad uotum de præsentis uitæ iocunditate satiatur. Sed & preciosa quæque pro cibo dat: quia uirtutes mentis in appetitū delectationis transitoriæ inclinat. Et refocillare animā nititur: quia peruersis suis desiderijs satisfacere conat᷑. Vnde bene mox ex uoce illic electæ multitudinis subdit: Vide domine, & cōsidera: quia facta sum uilis. Vilis quippe plebs Dei efficitur, quando prauorum numero crescente in eis non summa & cœlestia, sed abiecta & terrestria sectatur. Heliu itaq; quid aliud panem quàm præsentis uitæ delectationem uocat᷑ qui postquam uim tentationis expressit, ilico subdidit: Abominabilis ei fit in uita sua panis, & animæ illius cibus ante desiderabilis: quia uidelicet omne quod prius de ipsa prosperitate uiuendi dulce sapiebat, postmodum per uim tentationis amarescit. Nōnunquam uerò quicquid gaudij, quicquid uirtutis fauere uidebatur, subitò in pauore tētationis amittitur, & quasi euacuatus eisdē uirtutibus tristis animus solo mœrore possidetur. Cum enim paulo uehementius impulsū tentationis afficitur, quia exerere uim solitæ fortitudinis non ualet, eam iam uelut perditā dolet: seq; ex se uacuū sentiens, infirmitatē suā ex ipsa sua uanitate recognoscit. Vnde ab omni mox iocunditate quasi frangitur: & escas prioris lætitiæ respuens, eo quē solū libenter appetit, luctu satiat᷑. Vnusquisq;. n. cum sibi bene uiuēdi prosperitas arridet, hilarescit: atque ipsa hilaritas animum uelut desiderabilis cibus reficit. Sed cum tentatione paulo amplius imminente pulsatur, a mente eius per mœroris fastidium gaudium omne respuitur, quæ prius eodem gaudio quasi saciata lætabatur. Quia igitur homo tentatus, ab ore cordis omnem cibum respuit delectationis, nihilq; ei aliud q̄ semetipsum & cognoscere & flere delectat, bene dicit᷑: Abominabilis ei fit in uita sua panis, & animæ illius cibus antè desiderabilis. Sed sicut superius diximus idcirco moderamine occultæ dispensationis ita tentari permittimur: ut qui ex diuino munere in uirtute proficimus, etiā quid sumus ex propria infirmitate memoremur: & qui ex perceptione muneris opera uirtutis inferimus, ex infirmitatis nostræ memoria sacrificiū humilitatis offeramus. Aliquando autem post profectū uirium non solum tentant uitia, sed etiā flagella castigāt. Cū aūt tētamur uitijs, pia dispēsatione nobiscū agit᷑: ne his uirtutibus quib. ꝓficimus extollamur. Cū uerò flagellis

flagellis atterimur, malis increpantib. admonemur, ne mundo blādiente seducamur. Vitia dum nos tentant, proficientes in nos uirtutes humiliant: flagella dum tentant, surgentes in corde huius mundi uoluptates eradicant. per tentantia uitia discimus, quid de nobis simus: per ferientia flagella cognoscimus, quid de hoc mūdo fugiamus. Per illa restringimur ne intrinsecus extollamur: per ista comprimimur ne quid extrinsecus appetamus. In hac ergo uita dum sumus & flagellis, atteri, & aliquando tentari uitijs necesse est. Siue enim in laboribus flagellorum seu in certamine uitiorum, nō solum nobis nostra infirmitas innotescit, sed etiam in quāta uirtute profecerimus agnoscimus.

De utilitate tentationis: & quod in aduersis magis se agnoscat homo quam in prosperis. Cap. XVIII.

NEmo quippe uires suas in pace cognoscit. Si enim bella desunt, uirtutum experimenta non prodeunt. Improuidus miles est, qui fortem se in pace gloria-
28 tur. Quia ergo sæpe uirium merita per flagellorum aduersa patefiunt, aptè Heliu subiungit dicens: Tabescet caro illius: & ossa quæ tecta fuerant nudabuntur.] Cùm enim flagellis prementibus omnis exterior uoluptas atteritur, internæ fortitudinis ossa nudantur. Quid autem hoc loco carnis nomine, nisi ipsa delectatio carnalis accipitur? Vel quid per ossa nisi uirtutes animæ designantur? Tabescit ergo caro, & ossa nudantur: quia dum flagellis arguentibus carnali delectatio extenuatur, ea quæ dudum quasi sub carne latuerāt uirtutum fortia patefiunt. Nemo quippe quantum profecerit, nisi inter aduersa cognoscit. Cùm enim assunt prospera, cerni uirium documenta non possunt. Vnde aliàs scri-
Psal. 41 ptum est: In die mandauit Dominus misericordiam suam, & nocte declarauit: quia uidelicet unusquisque superni doni gratiā in tranquillitate quietis percipit: sed quātum perceperit, in aduersitate perturbationis ostendit. Tabescat ergo caro, ut nudètur ossa. Feriamur paternis perturbationibus, ut quantum proficimus agnoscamus. Flagellis enim Domini, pinguedo carnalis delectationis atteritur: sed uirtutum nostrorum ossa patefiunt. Decus nostrum exterius ipsa huius mundi aduersitate fœdatur: sed quid in nobis intrinsecus latebat ostenditur. Cæsis nanque Apostolis denunciatum est, ne loquerentur ultrà in nomine Iesu: sed magna exultatione gauisi sunt, quòd digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati: suisque aduersarijs cum fiducia respon-
derunt: Obedire oportet Deo magis quā Act. 5
hominibus. Ecce inter aduersa ualidius fidei robur emicuit, ecce concisa est integritas carnium: sed patefacta sunt ossa uirtutum. Hinc de eis per sapientiam dici- Sap. 3.
B tur: Deus tentauit illos, & inuenit illos dignos se. Tentati sunt quippe aduersitaté plagarum: sed digni inuenti sunt nudatione ossium. Nam quia hoc illorum illa tentatio est, quæ ex flagellis adhibetur, illic apertè declaratur, dum sequitur: Tāquam aurum in fornace probauit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos. Quia ergo uniuscuiusque uires non nisi per aduersa patefiunt, bene dicitur: Tabescet enim caro eius: & ossa quæ tecta fuerant, nudabuntur. Tabescit enim caro dum omne quod fluxum infirmumque
C est, flagellis atteritur. Nudantur ossa, dum per hæc in nobis etiam quod ualidum latet aperitur. Quia uerò sicut & superius dictum est, in ipsa aduersitate tentationis non solum detegitur robur fortitudinis, sed etiam cognoscitur infirmitas humanitatis: & tentatus quisque ostendit quidem quantum de Deo profecerit: sed in ipsis flagellorum afflictionibus etiā quātum de semetipso sit infirmus agnoscit: quia non tantummodo nudantur ossa, sed etiā tabescit caro, aptè subiungitur:

D *Quòd qui tentantur, corruptioni & morti appropinquant, nisi per Dei gratiam liberentur, quæ utiliter plerunque se subtrahit: & quàm nihil sit homo sine illa, ex propria infirmitate intelligit. Cap. XIX.*

APpropinquabit corruptioni anima eius, & uita illius mortiferis.] Tentati enim uniuscuiusque iusti anima corruptioni appropinquare dicitur: qm̄ ne eā uirtus possit extollere, p flagella cōpellit. quid sit ex ꝓpria infirmitate, sentire. Corruptioni uidelicet appropinquat: qui ex suis seuiribus pditioni proximum non ignorat:

ignorat: ut hoc quod à perditione longè est, non sibi, sed Domino tribuat. Appropinquat uerò mortiferis: quia ex infirmitate carnis proximum se peccatis mortem ferentibus respicit: à quibus diuino munere tanto magis longè fit, quanto se eis proximum ex suis meritis, deprehendit. Per contemplationem conditionis suæ Dauid corruptioni appropinquauerat, cum dicebat: Memento Domine quia puluis sumus: homo sicut fœnum dies eius. Per contemplationem quoq; infirmitatis propriæ Paulus mortiferis appropinquauerat, cum dicebat: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentē in lege peccati quæ est in membris meis. Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Corruptioni ergo & mortiferis appropinquare, est considerata infirmitate humanitatis suæ peccatorem se ex suis meritis cernere, atque apud se arrogantiam ex proprijs uiribus non habere. Quid enim sumus, si à cōditoris nostri protectione deseramur? Quæ nimirum protectio minus necessaria creditur, si semper habeatur. Sed utiliter plerunque subtrahitur, ut sibimetipsi homo quàm sine illa nihil sit ostendatur. Manus igitur Dei aliquando nos nobis per aduersa insinuat: quæ etiam nescientes nos in prosperis portàt. Qua destituti dum cadere incipimus, & tamen adiuti retinemur: & doctrina fit quòd in lapsu trepidamus, & custodia quòd in statu permanemus. Nemo ergo se alicuius uirtutis æstimet, etiam cum quid fortiter potest: quia si diuina protectio deseret, ibi repentè eneruiter obruitur, ubi se ualenter stare gloriabatur. Quid est enim quòd uir Dei contra altare Samariæ ad prophetandum directus, præsente rege authoritatem liberæ uocis exercuit; eiusdemque regis extensum brachium in rigorem miserabiliter astrinxit: quod tamen mox misericorditer saluti restituit? Cuius in domo inuitatus comedere noluit: quia ne in uia comederet, prohibitionis dominicæ præcepta seruauit. Qui tamen in eadem uia & seductus comedit, & pastus interiit. qua in re quid subtili consideratione colligimus: quid, ut

Ps. 102.

Rom. 7

B

C

3. Re. 13

D

A ita dixerim, formidandum suspicamur: nisi quòd forsitan quia apud semetipsum tacitus, pro præceptis dominicis regem se contempsisse gloriabatur, ab interna mox soliditate quassatus est: & inde ei in opere culpa surrepsit, unde gloria in corde surrexit: ut prophetæ falsi uerbis deceptus disceret, quia nequaquam propriæ fortitudinis fuerit, quòd regis uerbis restitisset? Bene autem ex eius ore mortis sententiam accepit, cuius seductione à uitæ præcepto deuiauit: ut inde pœnam ueraciter sumeret, unde culpam negligenter admisisset. quia igitur unumquenq; electum suum diuina gratia tunc magis erudiendo custodit, cum quasi percutiēs deserit, dicatur rectè: Appropinquabit corruptioni anima eius, & uita illius mortiferis; ut quo se suis uiribus uicinū morti per aduersa considerat, eo in cunctis quæ fortiter egerit, ad diuinæ spei munimen fugiens solidius uiuat.

BEATI GREGORII MORALIVM

LIBER XXIIII.

continuans textum capitis trigesimitertij.

Caput I.

HEliu uim supernæ dispensationis insinuans, de electi uniuscuiusque percussione intulit dicens: Appropīquabit corruptioni anima eius, & uita illius mortiferis. Et dum tentatum hominem demonstrat unum, in qua tentatione sit positum humanum genus ostendit uniuersum: dumq; narrat quid specialiter agatur in singulis, liquidò intimat quid generaliter agatur in cunctis. Sic enim tentationem expressit quorundam, propriè singulorum: ut possit intelligi & uniuersaliter omnium. Cunctum quippe electorum genus in hac uita huius tędio laboris afficitur. Vnde & mox huic generali pestilentiæ generale subintulit remedium medicinæ, dicens:

Quòd Christus, magni consilij angelus, similis nobis locutus est, æquitatem homo pro homi-

hominibus interpellans: & impetrauit indulgentiam, exauditus pro sua reuerentia. Cap. II.

SI fuerit pro eo angelus loquēs unum de similibus, ut annunciet hominis æquitatem, miserebitur eius.] Quis enim est iste angelus, nisi ille qui per propheta dicitur magni consilij angelus? Quia.n. Greca lingua euangelizare denunciare dicitur: semetipsum nobis annuncians Dominus, angelus uocatur. Et bene ait: Si fuerit pro eo angelus loquens: quia sicut ait Apostolus, etiam interpellat pro nobis. Sed quid pro nobis loquatur, audiamus: Vnum de similibus. Mos medicinæ est, ut aliquando similia similibus, aliquando contraria contrarijs curet. Nã sæpe calida calidis, frigida frigidis: sæpe autem frigida calidis, calida frigidis sanare consueuit. Veniens ergo ad nos desuper medicus noster, tantisque nos inueniens languoribus pressos: quiddam nobis simile, & quiddam contrarium apposuit. Ad homines quippe homo uenit, sed ad peccatores iustus: concordauit nobis ueritate naturæ, sed discrepauit à nobis rigore iustitiæ. Vitiosus enim homo corrigi non poterat, nisi per Deum. Videri autem debuit qui corrigebat: ut præbendo imitationis formam, anteactæ malitiæ mutaret uitam. Sed uideri ab homine non poterat Deus: ergo homo factus est, ut uideri potuisset. Iustus igitur atque inuisibilis Deus apparuit similis nobis homo uisibilis, ut dum uideretur ex simili, curaret ex iusto: & dum ueritate generis concordat conditioni, uirtute artis obuiaret ægritudini. Quia ergo in carne ueniens dominus non culpam nostram ex uitio, non pœnam ex necessitate suscepit: nulla enim labe peccati pollutus, reatus nostri tenere conditione non potuit, atque ideo mortem nostram omni necessitate calcata, cum uoluit, sponte suscepit: rectè dicitur quòd pro tentato homine iste angelus unum de similibus loquitur: quia nec ita natus ut reliqui, nec ita mortuus, nec ita resuscitatus. Non enim cooperante coitu, sed spiritu sancto superueniente conceptus est. Natus autem materna uiscera & fœcũda exhibuit, A & incorrupta seruauit. Rursum nos omnes cum nolumus morimur: quia ad soluendæ pœnæ debitum culpæ nostræ conditione coarctamur. Ille autem quia nulli admixtus est culpæ, nulli est necessitate succubuit pœnæ. Sed quia culpam nostram dominando subdidit, pœnam nostram miserando suscepit, sicut ipse ait: Potestatem habeo ponendi animã meã: & potestatem habeo iterum sumendi eã. Qui etiam præmisit: Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à meipso. Rursum non ut reliqui suscitatus est: quia nostra B resurrectio in seculi finem dilata est: illius uerò die tertio celebrata. Et nos quidem per illum resurgimus: nã ipse p se. Neq;.n.q Deus erat, sicut nos ab alio ut resuscitari potuisset indigebat. In eo ergo eius resurrectio distat à nostra: non q̃ p nosmetipsos resurgimus, sicut ipse. Pro eo enim quòd simpliciter homines sumus, superiori adiutorio ut resurgere ualeamus indigemus. Ille autem eiusdem resurrectionis uim cum patre & spiritu sancto deus exhibuit: quam tamen solus in humanitate percepit. Quia igitur do- C minus uerè natus, uere mortuus, uere suscitatus, in omnibus tamen distat à nobis magnitudine potentiæ, sed sola concordat nobis ueritate naturæ: bene dicitur quia pro nobis angelus iste unum de similibus loquitur. Cum enim in cũctis operationibus suis immensa nos uirtute transcendat: in uno tamen à nobis, id est, in formæ ueritate non discrepat. Per hoc pro nobis patri loquitur, per qđ semetipsum nobis similem ostendit. Loqui qppe eius uel interpellare, est ipsum se pro hominibus hominem demonstra- D re. Et bene cum dixisset, Vnum de similibus loquitur: ilico adiunxit: Vt annunciet hominis æquitatem.] Quia nisi ille hominibus similis fieret, æquus homo ante deum nõ appareret. Inde quippe annunciat æquitatem nostram, unde suscipere dignatus est infirmitatem nostram. Omnes uidelicet nos inimica illa persuasio in culpæ contagio ab ipsa radice polluerat: nullusque erat qui apud deum p peccatoribus loquens, a peccato liber appareret: quia ex eadem massa editos æque cunctos par reatus inuoluerat. Proinde uenit

Marginal notes: *Esa. 11.* (beside "dicitur magni consilij angelus"); *Ioan. 10* (beside "Potestatem habeo ponendi").

uenit ad nos unigeninur patris: assumpsit ex nobis naturam, non perpetrans culpam. Sine peccato quippe esse debuit, qui pro peccatoribus interuenire potuisset: quia nimirum alienæ polutionis contagia non tergeret, si propria sustineret. Bene ergo dicitur: Quia in eo quòd similis apparuit, æquitatem hominis annunciauit. Intercedens enim pro peccatoribus, semetipsum iustum hominem qui pro alijs indulgentiam mœrereru ostendit. Sequitur:

Quòd in eo quòd uerbum caro factum est, & in proprio sanguine Christus introiuit in sancta, nostra redemptio inuenta est. Cap. III.

MIserebitur eius, & dicet: Libera eũ, ut nõ descendat in corruptionem: inueni in quo ei propitier.] Mediator Dei & hominum homo Christus Iesus in eo miseretur homini, quo formam hominis sum psit: qua misericordia pro redempto homine dicit patri: Libera eum ut non descendat in corruptionem. Sicut iam suprà diximus, dicere eius est liberare hominem: naturam hominis assumendo liberam demonstrare. Ex ea quippe carne quam sumpsit, etiam hanc ostendit liberam quam redemit. Quæ redempta uidelicet caro nos sumus, qui cognitione nostri reatus astringimus: Sed mediatoris tanti æquitate liberamur: sicut ipse ait: Si uos filius liberauerit, uerè liberi eritis. Et bene pro hoc redempto homine dicitur: Non descendat in corru- *Ioan. 8*
4 ptionem. Superius enim dictum fuerat: Appropinquabit corruptioni aĩa eius: postmodum dicitur: Non descendat in corruptionem: ac si diceret: Quia cognoscendo infirmitatẽ suã, esse se corruptioni proximũ nõ ignorat: idcirco ad corruptionis interitum non descendat. Ad corruptionẽ n. iustè descẽderet, si suis uirib. lõgè se à corruptione esse iudicaret. Sed quia corruptioni appropinquauit humiliter, debet ab ea misericorditer liberari: ut eo contra impugnãtia uitia fortis sit, quo se suis meritis agnoscit infirmum. Quisquis. n. supra se extollit, ipso elationis suæ põdere grauat: & eo se in infimis mergit, quo in superbiæ uitiũ proruẽs, ab eo qui uerè excelsus est elõgauit. atq; inde magis ima appetit, unde se coniunctũ summis æstimauit: sicut per prophetam extollenti se animæ dicitur: Quo pulchrior es descende, & dormi cum incircumcisis. *Ezec. 32* Omnis enim qui fœditatem infirmitatis suæ considerare negligit, sed ꝑ elationis fastũ uirtutis suæ gloriã attendit, unde pulchrior est, inde descendit: qa extollẽdo se de suis meritis, inde in ima deterius corruit, unde gloriosum se esse iudicauit. qui descendens cum incircumcisis dormit: quia in æterna morte cũ cæteris peccatoribus deficit. Quia ergo homo iste humiliter corruptioni se propinquum esse cognouit, bene de eo dicitur: Libera eũ ut nõ descendat in corruptionẽ, ut eo magis euadat pœnã, quo oculos suos nõ auertit à culpa. Quia uerò nullus erat cuius meritis nobis Dominus ꝓpitiari debuisset: unigenitus patris formam infirmitatis nostræ suscipiens, solus iustus apparuit, ut pro peccatoribus intercederet. Et bene pro redempto homine isto loquens angelus dicit, Inueni in quo propitier ei. ac si apertè mediator Dei & hominum dicat, Quia nullus hominum fuit, qui coram Deo intercessor iustus pro hominibus appareret, memetipsum ad propitiandum hominibus hominem feci, & dum me hominem exhibui, in quo iustà hominibus propitiarer inueni. Et quia infirmitatem suscipiens Dominus dum pœnam nostram moriendo tolerauit, corruptionem nostram resurgẽdo mutauit. Bene ergo iste angelus mortalitatis nostræ flagella subiũgit, eorumq; miseretur, dicẽs: Cõsumpta est caro eius à supplicijs, reuertat ad dies adolescentiæ suæ.] In illo quippe primo homine à deo recedente, repulsi à paradisi gaudiis, in hanc mortalis: uitæ ærumnã cecidimus, & quam grauem culpã serpentis suasione cõmisimus, pęna nostræ ultionis sẽtimus. Huc. n. lapsi nihil extra deũ nisi quo affligeremur inuenimus. Et quia ꝑ oculorum uisum carnem secuti sumus, de ipsa carne quã præceptis dei præposuimus flagellamur. In ipsa quippe quotidie gemitum, in ipsa cruciatum, in ipsa interitum patimur, ut hoc nobis mira dispositione dominus in pęnam uerteret, per quod fecimus culpam, nec aliunde

aliunde esset interim censura supplicij, nisi unde fuerat causa peccati: ut eius carnis amaritudine homo erudiretur ad uitã, cuius oblectatione supbię puenit ad mortem. Quia ergo innumeris humanum genus carnalis uitæ supplicijs premebatur: sed redemptore nostro ueniente, & uitia corruptionis nostræ & tormenta deleta sunt, dicat de hoc redempto homine:

Quòd Christo interpellante pro nobis, genus humanum tentationum tormentis consumptum, reuersum est ad id unde ceciderat antequam peccaret. Cap. IIII.

5 CONsumpta est caro eius à supplicijs: reuertatur ad dies adolescentiæ suę.] Ac si diceret: Mortalitatis suæ pœna in quadam uetustatis suæ senectute deiectus est: reuertatur ad dies adolescentiæ suę, id est, prioris uitę integritate renouetur: ut non eo maneat quo lapsus est, sed ad hoc redemptus redeat, ad quod percipiendum côditus fuit. Scriptura.n.sacra sæpe adolescentiã pro nouitate uitæ ponere consueuit. Vnde ueniẽti sponso dicitur: Adolescentulæ dilexerunt te, id est, electorũ animæ gratia baptismatis renouatæ: quæ non in uitæ ueteris usu deficiunt, sed noui hominis conuersatione decorantur. Senectutem quippe ueteris hominis inter uitia tabescentem deflebat ille, qui ait: Inueteraui inter omnes inimicos meos. Econtrà alius gaudere in uirtutibus admonet, dicens: Lætare iuuenis in adolescentia tua. ac si diceret: Fortis quisque gaudeat in renouatione sua, id est, lætitiã suam non in uitæ ueteris uoluptate, sed in conuersationis nouæ uirtute constituat. quia uerò ad hoc nouitatis robur non nostris uiribus, sed redemptore interueniente reuocamur: pro hoc flagellato homine deprecans angelus dicat: Reuertatur ad dies adolescentiæ suæ. Et quia dũ redemptor noster patrem pro nobis interpellat: nos quoque uitæ pristinæ torpore discusso, ad sitim orationis accendimur, aptè de hoc homine redempto subiungitur: Deprecabitur Deum, & placabilis ei erit] Prius enim postulare angelum, & postmodum hominem dicit: quia nisi ante ipse Dominus per incarnationem suã

Can. 1.
Psal. 6.
Eccl. 11

A interpellans patrem, uitam nostram peteret: nunquam se insensibilitas nostra ad postulanda ea quæ æterna sunt excitaret. Sed incarnationis eius præcessit oratio, ut torporis nostri euigilatio subsequatur.

Quòd post labores tentationum, orationum instantiam, placato Deo serui Dei quasi in excessu mentis suspensi, dum præsentia contemnunt, quædam de Deo sentiunt, quæ tamen effari non possunt. Cap. V.

B QVia uerò post tentationes sæpe post immensas amaritudines mẽti 6
nostræ in oculto gaudio lux ueritatis erumpit: bene de hoc tentato homine & deprecante subiungitur: Et uidebit faciem eius in iubilo.] Superius dictum est quomodo Deus innotescendo afficit: nunc uerò dicitur, quomodo dum innotescit exhilarat. Aliter enim quisque compungitur, cùm interna intuens, malorũ suorũ pauore terretur: aliter uerò côpungitur, cùm gaudia superna conspiciens, spe quadam & securitate roboratur. Illa C compunctio afficientes & tristes, hæc uerò lætas lachrymas mouet. Iubilum nanque dicitur, quando ineffabile gaudium mente concipitur, quod nec abscondi possit, nec sermonibus aperiri: & tamen quibusdam motibus proditur, quamuis nullis proprietatibus exprimatur. Vnde Psal. 88
Dauid propheta intuens electorum animas tantum gaudium mente concipere, quantum sermone nô ualent aperire, ait: Beatus populus qui scit iubilationem. Non enim ait, qui loquitur: sed, qui scit: quia sciri quidem iubilatio intellectu potest, sed dicto exprimi non potest. D Sentitur per illam quippe quod ultra sensum est. Et cum uix ad hoc contemplandum sufficiat conscientia sentientis: quomodo ad hoc exprimendum sufficiat lingua dicentis? Quia ergo cordibus nostris lux se ueritatis insinuans, modo districtam iustitiam prætendendo contristat, modò interna gaudia aperiendo lætificat, post tentationum amaritudines, post tribulationum luctus, aptè subiungitur: Videbit faciem eius in iubilo.] Menti enim nostræ de côsideratione cęcitatis suæ prius ignis

ignis tribulationis immittitur, ut om- A
nis uitiorum ærugo concremetur, & tũc
mundatis oculis cordis, illa lætitia pa-
triæ cœlestis aperitur, ut prius purgemus
lugendo quod fecimus, & postmodum
manifestius contemplemur per gaudia
quod quæramus. Prius à mentis acie exu
rẽte tristitia interposita malorum caligo
detergit, & tũc resplẽdẽte raptim corusca
tione ĩ circũscripti lumins illustrat. Quo
utcunque conspectu in gaudio cuiusdam
securitatis absorbetur, & quasi post defe
ctum uitæ pręsentis ultra se rapta, in qua
dam nouitate aliquo modo recreatur: B
Ibi mens ex immenso fonte infusione
su perni roris aspergitur; ibi non se suf-
ficere ad id quod rapta est contem-
platur, & ueritatẽ sentiẽdo uidet, q̃a quã-
ta est ipsa ueritas, non uidet. Cui uerita
ti tanto magis se longè existimat, quanto
magis appropinquat, q̃a nisi illã utcũque
cõspiceret, nequaquã eam conspicere se
non posse sentiret. Adnisus ergo animi
dum in illam intenditur, immensitatis
eius coruscante circumstantia reuerbera
tur. Ipsa quippe cuncta implens, cuncta
circumstat: & idcirco mens nostra ne- C
quaquam se ad comprehendendam incir
cumscriptam circumstantiã dilatat: quia
eam inopia suæ circumscriptionis angu-
stat. Vnde & ad semetipsam citius labi-
tur, & prospectis quasi quibusdam ueri-
tatis uestigiis, ad sua ima reuocatur. Hęc
ipsa tamen per contemplationem facta
non solidè & permanẽs uisio: sed ut ita
7 dixerim, quasi quædam uisionis imitatio,
Dei facies dicitur. Quia enim per faciẽ
quemlibet agnoscimus, non immeritò
cognitionem Dei, faciem eius uocamus.
Vnde Iacob postquam cum angelo lucta
Gen. 32. tus est, ait: Vidi Dominũ facie ad faciẽ. D
ac si diceret: Cognoui Dominum: quia
me cognoscere ipse dignatus est. Quam
cognitionẽ plenissimè fieri Paulus testat
1. Co. 13 in fine, dicens: Tunc cognoscam sicut &
cognitus sum. Quia ergo post laborum
certamina, post tentationum fluctus sæ-
pe in excessu anima suspenditur: ut co-
gnitionem diuinæ presentiæ contemple-
tur, quam tamen præsentiam & sentire
possit, & explere non possit: rectè post
tot labores de hoc tentato homine dici-
tur: Videbit faciem eius in iubilo. Quia
uero unusquisque quanto amplius cœle-
stia contemplatur, tanto magis à terrena
operatione corrigitur: bene post gratiam
contemplationis, iustitiam subdidit ope-
rationis, dicens: Et reddet homini iusti-
ciam suam. Iustitia nostra dicitur, nõ quę
ex nostro nostra est, sed quæ diuina largi-
tate fit nostra, sicut in dominica oratio-
ne dicimus, Panem nostrum quotidianũ *Mat. 6.*
da nobis hodie. Ecce & nostrũ dicimus,
& tamen ut detur oramus. Noster quippe
fit cum accipitur, qui tamen dei est, quia
ab illo datur. Et Dei ergo est ex munere,
& noster fit ueraciter per acceptionem.
Ita ergo hoc loco homini suam iustitiam
dominus redit, non quam ex semetipso
habuit, sed quam conditus ut haberet ac-
cepit, & in qua lapsus perseuerare noluit.
Illam ergo iustitiam reddet Deus homi-
ni, ad quam conditus fuit, ut inhærere
deo libeat, ut minacem eius sententiam
pertimescat, ut serpentis callidi blã dis iã
promissionibus non credat. Quod enim
in paradiso egit, hoc quotidie antiquus
hostis agere non desistit. Verba quippe
dei de cordibus hominum mollitur euel
lere, atque in eis ficta promissionis suæ
blandimenta radicare, quotidie hoc q̃d
deus minatur leuigat, & ad hoc creden-
dum quod falsum promittit inuitat. Fal-
so enim pollicentur temporalia, ut men-
tibus hominum ea supplicia leuiget, quę
deus minatur æterna. Nam cum præ-
sentis uitæ gloriam spondet, quid aliud
dicit quàm gustate & eritis sicut dij? ac
si apertè dicat: Temporalem concupi
scentiam tangite, & in hoc mundo sub- 8
limes apparete. Et cum timorem diuinæ
sententiæ amouere conatur, quid aliud
loquitur quam id quod primis homini-
bus dixit, Cur præcepit uobis Deus, ut
non comederitis de omni ligno paradi- *Gen. 3*
si? Sed quia diuino munere redemptus
homo iustitiam recepit, quam dudum
conditus amisit, robustiorem se iam con-
tra blandimenta callidæ persuasionis exer
cet, quia experimento didicit quantum
obediens debeat præcepto. Et quem tunc
culpa duxit ad pœnam, nunc pœna sua
restringit à culpa: ut tanto magis delin
quere metuat, quanto cogente supplicio
&

& ipse iam quod perpetrauit accusat. Vnde & sequitur:

Quòd qui sanctorum patrum exempla respicit eorum comparatione se inferiorem cognoscit. Cap. VI.

RESpiciet homines, & dicet: peccaui.] Sed peccatorem se nõ cognosceret, si iustitiam non haberet. Nemo quippe tortitudinem suam nisi cum rectus esse cœperit, deprehendit. Nam qui omnino peruersus est, neque hoc potest uidere ꝙ est. Qui uerò peccatorem se intelligit, iam ex parte aliqua iustus esse inchoauit: atque id quod non iustis fecerat, ex eo ꝙ iustus est accusat. Qua accusatione sua Deo inhærere inchoat, dum rectum contra se iudicium proferens, hoc in se quod illi sentit displicere, condemnat. Recepta ergo iustitia sua dicit homo iste: Peccaui, Et notandum quod præmittitur, Respiciet homines: & tunc deinde subiungitur, Et dicet, Peccaui. Ideo enim nonnulli peccasse se nesciunt: quia homines non attendunt. Nam si considerarent homines, citius agnoscerent quantum peccando infra homines cecidissent. Et quãuis scriptura sacra aliquando homines ponere soleat humana sapientes, sicut ait Apostolus: Cum enim sit inter uos zelus &
1. Cor. 3 contentio, nonne carnales estis? & paulo pòst subijcit dicens: Nonne homines estis? nonnunquam tamen homines dicit eos quos à bestijs ratio distinguit, id est, quos nõ atteri bestiali passionum motu demonstrat. Quibus per prophetam
Ezec. 34 Dominus dicit. Vos autem greges pascuæ meæ homines estis: quia illos nimirum Dominus pascit, quos uoluptas carnis iumentorum more non afficit. At cõtrà hi qui carnali affectione succũbũt, non iam homines sed iumenta nominãtur: sicut de quibusdam qui in peccato
Iohel. 1. suo moriuntur, per prophetam dicitur: Computruerunt iumenta in stercore suo. Iumenta quippe in stercore suo cõputrescere, est carnales homines in fœtore luxuriæ uitam finire. Non enim esse homines, sed iumenta declarantur: de qui-
Hier. 5. bus per prophetam dicitur: Vnusquisque
Ezec. 23 ad uxorem proximi sui hinniebat. Et de

A quibus propheta alius dicit: Vt carnes asinorum, carnes eorum: & fluxus equorum, fluxus eorum. Vnde & per Dauid di- Psal. 4
citur: Homo cùm in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Cùm ergo uocentur homines hi qui iustitiæ ratione suffulti sunt: & irrationabilia iumenta nominetur hi qui carnali delectationi deseruiunt: rectè de hoc pœnitente dicitur: Respiciet homines, & dicet, Pec- 9
caui.] ac si dicatur: Sanctorum uirorum exempla conspicit: atque eorum comparatione se pensans, iniquum se esse depre-
B hendit. Qui enim plenissimè intelligere appetit qualis est, tales nimirum debet conspicere qualis non est: ut ex bonorum forma metiatur, quanto ipse deserto bono deformis est. Ex his quippe quibus plenissimè bona assunt, perpendit rectè quæ sibi minus sunt: atque in illorũ pulchritudine conspicit fœditatem suam, quã in semetipso & potest perpeti, & sentire non potest. Lucem nanque debet conspicere, qui uult de tenebris iudicare, ut in illa uideat quid de tenebris æstimet, per quas uidere præpeditur. Peccator nanque si incognita uita iustorum semet-
C ipsum conspicit, peccatorem se nullatenus comprehendit. Videre enim se non potest, quia fulgorem lucis nesciens, cum semetipsum conspicit, quid aliud quàm tenebras attendit? Iustorum ergo debemus uitam conspicere, ut subtiliter deprehendamus nostram. Illorum uidelicet species quasi quædam forma nobis imitãda proponitur, quia uiua lectio est uita bonorum. Vnde & non immeritò Apoc. 20
ijdẽ iusti in sacro eloquio libri nominantur, sicut scriptum est: Libri aperti sunt,
D & alius liber apertus est, qui est uitæ, & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris. Liber nanque uitæ est ipsa uisio aduenictis iudicis. In quo quasi scriptum est omne mãdatum: quia quisquis eum uiderit, mox teste conscientia quicquid non fecit intelligi. Libri etiam aperti referuntur: quia iustorum tunc uita conspicitur, in quibus mandata cœlestia opere impressa cernunt. Et iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris, quia in ostẽsa uita iustorum quasi in ex-

p ansione

pansione librorum legunt bonum quod A
agere ipsi noluerunt, atq; ex eorum qui fe
cerunt comparatione damnantur. Ne er-
go unusquisque tunc uidens eos, quod
non fecit defleat nunc in eis quod imite-
tur attendat. Quod quidem facere electi
non cessant. Meliorem nanque uitam
considerant, & deterioris usus conuersa-
tionem mutant. Vnde sponsi uoce san-
ctæ Ecclesiæ in Canticis canticorum di-
10 citur: Duo ubera tua sicut duo hinnulli
Cant. 4. capreæ gemelli, qui pascuntur in lilijs,
donec aspiret dies, & inclinentur umbrę.
quæ enim sunt duo ubera, nisi ex Iudeæ
ac Gentilitate ueniens uterque populus, B
qui in sanctæ Ecclesiæ corpore per inten-
tionem sapientiæ arcano est cordis infi-
xus? Ex quo populo hi qui electi sunt,
idcirco capreæ hinnulis comparantur:
quia per humilitatem quidem paruos se-
se ac peccatores intelligunt, sed eis per
charitatem currentibus, si qua obstacula
de impedimento temporalitatis obuiãt,
transeunt, & datis contemplationis sal-
tibus, ad superna transcendunt. Qui ut
hæc agant, præcedentium sanctorum
exempla conspiciunt. Vnde & in lilijs pa C
sci referuntur. Quid enim per lilia, nisi
illorum uita declaratur, qui ueraciter di-
cunt: Christi bonus odor sumus Deo?
2. Cor. 2 Electi ergo ut assequi summa præualeãt,
conspecta odorifera, & candida iusto-
rum uita satiantur. Iam quidem uidere
Dominum sitiunt, iam de eius contem-
platione satiari charitatis æstibus inarde
scunt. Sed quia in hac uita positi, nec-
dum ualent, per præcedentium interim
patrum exempla pascuntur. Vnde &
aptè illic tempus de ipso liliorum pastu
diffinitur, dum dicitur: Donec aspiret D
dies, & inclinentur umbræ. Tamdiu
quippe refici iustorum exemplis indige-
mus, donec præsentis mortalitatis um-
bras æterno die aspirante transeamus.
Cum enim huius temporalitatis umbra
transacta hac mortalitate fuerint inclina
nata, quia ipsius diei internum lumen
cernimus, nequaquam iam appetimus,
ut ad amorem eius per aliorum exempla
flagremus. Nunc autem quia needum
eum intueri possumus, summopere ne-
cesse est, ut eorum qui illum perfectè secu
ti sunt, conspectis actionibus incitemur.
Intueamur ergo quàm pulchra est agili-
tas sequentium, & uideamus quàm tur-
pis sit hebetudo pigrorum. Statim nan-
que ut bene agentium gesta respicimus,
nosmetipsos confusione intima ulciscen
te iudicamus: mox uerecundia mentem
concutit, mox iustè sequens reatus addi-
cit, & uehementer hoc etiam displicet,
quod adhuc fortasse turpiter libet. Vnde Eze. 14.
per Ezechielem dicitur: Fili hominis
ostende domui Israel templum, ut cõfun
dantur ab iniquitatibus suis: & metian
tur fabricam, & erubescant ex omnibus
quæ fecerunt. Templum quippe Dei fi-
lijs Israel ad confusionem ostenditur,
quando uniuscuiusque iusti anima quam
inspirando Deus inhabitat, quanta san-
ctitate fulget, ad confusionem suam pec-
catoribus demonstratur: ut in illa bonũ
quod negligunt uideant, & in seipsis ma
lum quod operantur erubescant. Metiri
uerò fabricam, est pensare subtiliter iu-
storum uitam. Sed dum metimur fabri-
cam, necesse est ut ex cunctis quę facimus
erubescamus: quia bonorum uitã quan-
to subtilius pensando discutimus, tanto
seuerius in nobis omnia iniquæ gesta re
probamus. Bene autem prophetæ dici-
tur, ut ostendat templum. Quia enim iu-
storum rectitudinem considerare pecca-
tor dissimulat: saltem hanc ex uoce præ-
dicantis agnoscat. Templum quippe
peccatoribus ostendere, est sponte sua
considerare nolentibus rectorum opera
narrare. Qui itaque sicut diximus, per-
duci ad summa desiderant, semper neces-
se est ut meliorum profectibus intendãt:
quatenus tanto districtius in se culpas iu
dicent, quanto in illius altius quod ad-
mirentur uident. Sed quid ista de
peccantibus dicimus, cum ipsos quoque
operatores iustitiæ tanta prouehi dispen
satione uideamus? Alius nanque donum
scientiæ accipit: & tamen ad uirtutem
mitæ abstinentiæ non pertingit. Alius
magna abstinẽtiæ uirtute accingit̃: nec tñ
in summa sciẽtiæ cõtẽplatione dilata-
tur. Alius per prophetiæ spiritũ ualet oĩa
uentura præuidere: sed tñ per curationis
gratiã nõ ualet p̃sentis molestiæ mala sub
leuare. Alius per curationis gratiã mala

præsentis molestiæ subleuat: sed tamen A
quia prophetiæ spiritum non habet, qd
sequatur ignorat. Alius indigentibus
multa iam propria largiri potest: sed ta-
mē iniustè agētib. obuiare liberè nō pōt.
Alius iniustè agētib. audacter pro Deo
obuiat: sed tamē indigentibus quæ habet
tribuere omnia recusat. Alius iam & ab
ocioso se sermone restringens, linguæ la
sciuiam superat: sed tamen adhuc insur-
gentes iræ stimulos perfectè non cal
cat. Alius insurgentem iram iam perfe-
ctè edomat: sed tamen adhuc linguam in B
lætitiam relaxat. Quid est hoc quod iste
eo bono indiget quo alius pollet: & ille
cùm multis polleat, abundè alijs bonum
adesse considerat, quod sibi deesse suspi-
rat? nisi quòd mira nobiscum dispensatio
ne agitur, ut per hoc quod alter habet &
iste non habet, unus altero melior osten-
datur, quatenus tanto ardentius ad humi
litatem quisque proficiat, quāto ex bonis
quæ non habet, inferiorem se habenti-
bus pensat. Sicque fit, ut dum ille in isto
atque hic in illo respicit quod admiretur,
distincta bona & ab altitudine elationis
reprimant, & ad studium profectus accen C
dant. Magna nanq; sollicitudine ad curā
nostræ meliorationis accingimur, quādo
Ezech. 3 id uirtutis in alijs cernimus quod nō ha
bemus. Vnde Ezechiel propheta cū uo-
lantia animalia descripsisset, adiunxit: Et
audiui post me uocem commotionis ma
gnæ, benedicta gloria Domini de loco
sancto suo: & uocem alarum animalium
percutientium alteram ad alteram. Quid
nanque alas animalium nisi uirtutes de-
bemus sentire sanctorum. qui dū terrena
despiciunt, ad cœlestia uolando subleuā D
11 tur, Vnde rectè etiam per Esaiam dicit:
Esa. 40. Qui confidunt in Domino, mutabūt for
titudinem: assument pennas ut aquilæ.
Volantia itaque animalia alis suis se ui-
cissim feriunt: quia sanctorum mentes in
eo quod superna appetunt, consideratis
inuicem alternis uirtutibus excitantur.
Ala enim sua me percutit, qui exemplo
sanctitatis propriæ me ad melius accen-
dit. Et ala mea uicinum animal ferio, si
aliquando alteri opus bonum quod imi
tetur ostendo. Sed quia sanctorum
uitā significari istis animalibus diximus,
libet in ipso uolatu animalium oculos
mentis attollere, & quanta uicissim ala-
rum percussione se excitent, subtili con-
sideratione pensare. Paulus nanque cum
cæterorum sanctorum sollicitudinem in
prædicatione robustius laborando tran-
scenderet, ut ab elatione se premeret, &
uires suas in humilitatis gremio nutri-
ret, crudelitatis suæ antiquæ non imme-
mor, Apostolorum omnium innocen- 1.Co.15
tiam contemplatus ait: Ego enim sum
minimus Apostolorum, qui non sum di-
gnus uocari Apostolus, quia persecutus
sum Ecclesiā Dei. Et tamē eorūdē omniū
Apostolorum primus quasi accepti prin-
cipatus oblitus, ac si minus ipse aliquid
saperet, in Paulo sapientiam miratur di- 2.Pet.3
cens: Sicut & charissimus frater noster
Paulus secundum datam sibi sapien-
tiam scripsit uobis, sicut & in omnibus
epistolis, loquens in eis de his, in quibus
sunt quædam difficilia intellectu. Ecce
Paulus in Apostolis miratur innocen-
tiam. Ecce Apostolorum princeps mi- 12
ratur in Paulo sapientiam. Quid est hoc
nisi quòd sancti uiri dum uirtutum con-
sideratione uicissim sibi alios præferunt,
uolantia animalia alarum percussione se
tangunt: ut eo ad uolatum se altius exci
tent, quo humilius alter in altero, quod
admiretur uidet? Hinc itaque colligen-
dum est, quanta debemus sollicitudine
meliorum uitam conspicere, nos qui in
infimis iacemus, si & hi qui iam tanta
sanctitate sublime sunt, ut per humilita-
tis gressum ad maiora proficiant, ad hoc
quærunt in alijs quod imitantes admi-
rentur. Sed hæc reprobi nesciunt: quia
mentis oculos semper in infimis pre-
munt, qui & si quando in uiam Domini
ueniunt, non ad meliorum uestigia, sed
ad intuenda semper deteriorum exempla
uertuntur. Neque enim eorum uitam
considerant, quibus se humiliando post-
ponant, sed quibus superbiendo se præfe
rant. Deteriores nanque respiciunt, qui
bus meliores se esse gloriantur: & ideir-
co proficere ad meliora non possunt: quia
hoc sibi sufficere ad æstimant, ꝙ possimus
antecedunt. O miseri, uiam pergunt, & in
terga respiciunt. Per spem quidem quasi
ante se pedem proferunt, sed per conside-
ratio-

tationem prauorum hominum, post se A oculos tendunt. Recti uideri appetunt, sed ad inueniendum se tortam regulam sumunt. Si enim semetipsos quales sunt cognoscere appetunt, non deteriorũ conspicere, sed meliorum exempla debuerãt. Idcirco ergo peccatores se esse non intelligunt, quia homines non attendunt. Nam si homines attenderent, quantum peccando distarent à bonis hominibus, inuenirent. De hoc ergo pœnitente qui idcirco bonorum exempla considerat, ut sibimetipsi quantum à bono recessit innotescat, bene dicitur: Respiciet homi- B nes, & dicet: Peccaui, & uerè deliqui, & ut eram dignus non recepi.] Peccatores se esse plerunque confitentur, etiam qui se peccasse non credunt. Nam sæpe contingit, ut passim se homines iniquos esse fateantur: sed cum peccata sua ueraciter alijs arguentibus audiunt, defendunt se summopere, atque innocentes uideri conantur. Vnusquisq; ergo cum talis est, si deliquisse se dicit, uerè non dicit: quippe qui peccatorem se non ex cordis intimo, sed uerbotenus asserit. Quia enim scriptum est: Iustus in principio accusator C est sui: iste de confessione peccati ornari uoluit, non humiliari: per accusationem suam humilis appetijt uideri, non esse. Nam si confitendo peccatum esse humilis ueraciter appeteret, de perpetratione peccati arguentes se alios non impugnaret. Itaque iustus uitam suam iudicans, per exempla meliorum ex corde intimo cognoscit se esse quod dicit Ait enim: Peccaui & uerè deliqui: atque de eo ipso quod tolerat flagello subiungit: Et ut eram dignus non recepi. Vnusquisque enim in flagello positus, minus adhuc D peccata sua considerat: si uel tantum, uel amplius se percussum quàm merebatur existimat. Iste autem quia quanto maiorum exempla considerat, tanto districtiori examinatione se pensat, minus se percussum quàm merebatur agnoscit: quia in illorum iustitia conspicit quàm grauis sibi culpa fuerit quòd errauit, & idcirco hoc quod patitur, districtum esse non sentit: quia districtè nouit pensare quod fecit. Valde autem facile est ut peccatorem se quisque cum nihil pro peccato suo patitur, fateatur. Securè uidelicet iniquos nos dicimus, cum uindictam nullam de iniquitate sentimus. Nam peccatores nos quidem in tranquillitate loquimur, sed cum de peccatis ipsis flagello interueniente corripimur, murmuramus. Pœna ergo nos interrogat, si ueraciter cognoscimus culpam, Vir itaque iustus qa clupam suam districtè considerat, etiam in flagello positus dicat. Et ut dignus eram, non recipi. Sequitur. Liberauit.n. animam suam, ne pergeret in interitum. Quia præueniente diuina gratia in operatione bona nostrum liberum arbitrium sequimur, nosmetipsi nos liberare dicimur, qui liberanti nos Domino consentimus. Vnde Paulus cum diceret: Abundantius illius omnibus laboraui: ne labores suos sibi tribuisse uideretur, ilico adiunxit: Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Quia enim præuenientem Dei gratiam, etiam ipse per liberum arbitriũ fuerat subsecutus, aptè subiungit: Mecũ, ut & diuino muneri non esset ingratus, & tamen à merito liberi arbitrij non remaneret extraneus. De hoc autem qui liberatori suo semetipsum cognoscendo consensit, rectè dicit: Liberauit animam suam, ne pergeret in interitum. Sequitur: Sed uiuens lucem uideret.] Lucem scilicet ueritatis, quam corde mortuus uidere nõ posset. Vel etiam certè quia Dominus dixit: Ego sum lux mundi, uidebũt lucem etiam mortui: quando omnes iniusti eum uenire ad iudicium in humanitatis forma conspexerint. Sed uiuens tunc lucem respicit, qui liberis oculis cordis in forma eum diuinitatis attendit. Sequitur:

1.Co.15

Ioan. 8.

Quòd illa tentationum genera quæ numerata sunt, operatur Deus in nobis: ut labore conuersionis, & prouocatione tentationis, & timore mortis attriti purgemur, & post amaritudines gaudia subsequantur. Cap. VII.

HAec omnia operatur Deus tribus uicibus per singulos.] De hoc tenta-

to flagellatoque homine dictum supe- A rius fuerat: Abominabilis ei fuit in uita sua panis, & appropinquauit corruptioni anima eius, & uita illius mortiferis. Inferius uerò subnexum est: Deprecabitur Deum, & placabilis ei erit, & uidebit faciem eius in iubilo, & liberauit animam suam ne pergeret in interitum, sed uiuens lucem uideret. In his itaque iam collectis coaceruatisq́; sententijs & supra mœror amaritudinis, & infra subiuncta est lætitia securitatis. mosque post hæc dicitur: Hæc omnia operatur Deus tribus uicibus per singulos: acsi diceret: B Quod semel de uno dixi, hoc tribus uicibus per singulos agitur. Sed solerter intuendum est, quæ tres iste uices sint, quibus unusquisque homo anxietate mœroris afficitur, & post mœrorem protinus ad securitatem lætitiæ reuocatur. Id enim superius, sicut iam dixi, narrauerat, quòd & grauis prius mœror afficit, & magna postmodum lætitia attollit. Igitur si uigilanter intendimus, has tres uices mœroris & lætitiæ in uniuscuiusque electi animo istis alternari modis inuenimus: id est, conuersione, ten- C tatione, & morte. In prima quippe quam diximus conuersionis uice, grauis mœror est, cum sua unusquisque peccata considerans, curarum secularium uult compedes rumpere, & uiam Dei per spacium securæ conuersationis ambulare, desideriorum temporalium onus graue abijcere, & lene iugum Domini libera seruitute portare. Cogitanti enim ista, occurrit illa familiaris sua delectatio carnalis, quæ inueterata dudum, quanto eum diutius tenuit, tanto arctius astringit, atque à se tardius abire permittit. D Et quis ibi mœror, quæ anxietas cordis, quando hinc spiritus ueritas uocat, hinc caro reuocat: hinc amor nouæ conuersationis inuitat, hinc usus uetustæ peruersitatis impugnat: hinc desiderio ad cœlestem patriam flagrat, & hinc in semetipso carnalem concupiscentiam tolerat, quæ eum etiam aliquo modo inuitum delectat? Rectè ergo de hoc amarescente homine dici potest, Abominabilis ei fit in uita sua panis, & appropinquauit corruptioni anima eius, & uita illius mortiferis. Sed quia diuina gratia diu nos istis difficultatibus affici non permittit, ruptis peccatorum nostrorum uinculis citius nos ad libertatem nouæ conuersationis consolando perducit, & præcedentem tristitiam subsequens lætitia resouet: ita ut conuersi uniuscuiusque animus eo magis ad uotum suum perueniendo gaudeat, quo magis se pro illo meminit laborando doluisse. Fit cor di immensa lætitia: quia ei quem desiderat, iam per spem securitatis propinquat, ut rectè de hoc dici debeat: Deprecabitur Deum, & placabilis ei erit, & uidebit faciem eius in iubilo: uel certè liberauit animam suam ne pergeret in interitum, sed uiuens lucem uideret. At ne conuersus quisque iam sanctum se esse credat, & quem mœroris pugna superare non ualuit, ne ipsa postmodum securitas sternat, dispensante Deo permittitur, ut post conuersionem suam tētationum stimulis fatigetur. Iam quidem per conuersionem rubrum mare transitum est, sed adhuc in eremo uitæ præsentis ante faciem hostes occurrunt. Iam peccata præterita uelut extinctos Aegyptios post terga relinquimus, sed adhuc nocentia uitia quasi alij hostes obuiant, ut ad terram promissionis pergentibus cœptum iter intercludāt. Iā priores culpæ uelut insequentes aduersarij sola diuina uirtute prostratæ sunt, sed tentationū stimuli quasi hostes alij contra faciem ueniunt, qui & cum nostro labore superentur. Conuersio uidelicet securitatem parit: mater autem negligentiæ solet esse securitas. Ne ergo securitas negligentiam generet, scriptum est: Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem. Non enim ait ad requiem, sed tentationem: quia hostis noster adhuc in hac uita nos positos, quanto magis nos sibi rebellare conspicit, tanto amplius expugnare contendit: Eos enim pulsare negligit, quos quieto iure possidere se sentit. Contra nos uerò eo uehementius incitatur, quo ex corde nostro quasi Eccle. 2

quasi ex iure propriæ habitationis expellitur. Hoc enim in seipso Dñs sub quadam dispensatione figurauit, qui diabolum non nisi post baptisma se tentare permisit: ut signum nobis quoddam futuræ conuersionis innueret, quòd membra eius postquam ad Deum proficerent, tũc acriores tentationum insidias tolerarẽt. Post primam igitur uicem mœroris atque lætitiæ, quam unsquisque per studium conuersionis agnoscit, hęc secunda suboritur: quia ne securitatis negligentia dissoluatur, impulsu tentationis efficitur. Et quidem quisque in ipso cõuersionis initio magna plerunque excipitur dulcedine consolationis, sed durum labore postmodum experitur probationis. Tres quippe modi sunt conuersorum: inchoatio medietas, atque perfectio. In inchoatione, autem inueniunt blandimenta dulcedinis, in medio quoque tempore certamina tentationis, ad extremum uero perfectionẽ plenitudinis. Prius ergo illos dulcia suscipiunt, quæ consolentur: postmodum amara, quæ exerceãt: & tũc demum suauia atque sublimia, quæ confirmẽt. Nam & sponsam suam uir quisque prius dulcibus blandimentis fouet, quam tamen iam coniunctam asperis increpationibus probat, probatam uerò securis cogitationibus possidet. Vnde & plebs Israelitica cũ despondente se Deo ad sacras mentis nuptias ex Aegypto uocaretur, quasi arrarum uice prius accepit blandimẽta signorum: coniuncta aũt probationibus exercetur in eremo, probata uerò in repromissionis terra uirtutis plenitudine confirmatur. Antè igitur in miraculis degustauit ꝙ appeteret, postmodum in labore tentata est, si custodire nouerit quod gustasset. Ad extremum quoque plenius accipere meruit, quod laboribus probata custodiuit. Ita ergo uitam uniuscuiusque conuersi, & inchoatio blanda permulcet, & aspera medietas probat, & plena pòst, ꝑfectio roborat. Nã sæpe cõuersi quique in ipso adhuc aditu inchoationis suæ, uel tranquillitatem pacatissimam carnis, uel dona prophetiæ, uel prædicamenta doctrinæ, uel signorũ miracula, uel gratiam curationis accipiunt: post hæc autem duris tentationũ

13

A probationibus fatigantur, à quibus tentationibus adhuc cum inciperent, ualde liberos se esse crediderunt. Quod diuinæ gratiæ dispensatione agitur, ne in inchoatione sua tentationum asperitate frangantur: quia si eorum initia amaritudo tentationis exciperet, tam facilè ad ea quæ reliquerant redirent, quàm nec longius discesserant: nam contemptis prius uitijs quasi iuxtà positis replicarentur. Vnde & scriptum est: Cum emisisset Pharao populum, non eos duxit dominus per uiam terræ Philistijm, quæ uicina est: reputans ne fortè pœniteret eum si uidisset aduersum se bella consurgere, & reuerteretur in Aegyptum. Ex Aegypto itaque exeuntibus è uicino bella subtrahuntur: quia derelinquentibus seculũ quædam prius tranquillitas ostenditur: ne in ipsa sua teneritudine atque inchoatione turbati, ad hoc territi redeant quod euaserunt. Prius ergo suauitatem securitatis sentiunt: prius pacis quiete nutriuntur: post cognitam uerò dulcedinem tanto iam tolerabilius tentationum certamina sustinent, quanto in Deo altius cognouere quod ament. Vnde & Petrus prius in montem ducitur: prius claritatem transfigurationis dominicæ contemplatur, & tunc demum tentari ancilla interrogante permittitur: ut per tentationem factus sibi ex infirmitate conscius, ad illud flendo & amando recurreret quod uidisset: & cum eum timoris unda in peccati pelagus raperet, esset prioris dulcedinis anchora quæ retineret. Sæpe etenim tam diutina sunt tentationum certamina, quam longa inchoationum fuerant blandimenta. Sæpe uerò maius datur in inchoatione dulcedinis, minus autem in labore probationis. Sæpe minus in inchoatione dulcedinis, maius in labore probationis. Nunquam uerò laborem tentationis dispar sequitur perfectio firmitatis: quia iuxta summam certaminis, remuneratur quisque plenitudine perfectionis. Plerunque autem in eo quisque conuersus labitur, quod dũ quibusdã donis gratiæ dulcedine inchoationis excipitur, cõfirmationẽ accepisse se perfectionis arbitratur, & plenitudinis consummationem æstimat quæ adhuc

Exod. 13

B

C

Mar. 9.

Matt. 26

D

uibus quibusq; contagiis, ipso sæpe mortis pauore purgantur, & æternæ retributionis gaudia iam ab ipsa carnis solutione percepiunt, plerunq; uerò contemplatione quadam retributionis internæ etiã priusquam carne expoliantur, hilarescũt: & dum uetustatis debitum soluunt, noui iam muneris lętitia perfruuntur, rectè dicitur: Videbit faciem eius in iubilo. Vel certè liberauit animam suam ne pergeret in interitum, sed uiuens lucem uideret. Iusti itaque anima in iubilo faciem Dei conspicit: quia tantum de lætitia interna præcipit, quantum capere uel assumpta uix possit. Ibi igitur lucem uiuens uidet: quia spiritalem oculum in radios interni solis infigit. Ibi lucem uiuens uidet: quia omni iam mutabilitatis uicissitudine atq; umbratione calcata, ueritati ęternitatis inhęret, eiq; inhęrendo quem cernit ad similitudinem incommutabilitatis assurgit, atque in semetipsam authoris sui inconuersibilem speciem dum respicit assumit. Quę enim ad mutabilitatem per semetipsam lapsa est, ad immutabilitatis statum immutabilem uidendo formatur. Igitur Heliu de afflicto hoc liberatoq; homine: quia prius mœroris amaritudinem, & postmodũ gaudia consolationis expressit, aptè subiunxit: Hæc omnia operatur Deus tribus uicibus per singulos, uidelicet conuersionis, probationis, & mortis: quia per tria hæc, & duris prius stimulis mœroris afficitur, & magnis postmodum securitatis gaudijs refouetur. Et quia electi uniuscuiusque mens ijsdem tribus uicibus, id est, uel labore conuersionis, uel tentatione probationis, uel formidine solutionis atteritur, atque ipsa attritione purgata liberatur, aptè subiungitur: Vt reuocet animas eorum à corruptione, & illuminet

Epilogus

19 luce uiuentium.] Lux quippe morientiũ est, quã corporeis oculis cernimus. Qui autem adhuc huic mundo uiuunt, luce morientium tenebrescunt. Illuminãtur autem luce uiuentiũ, qui despecto temporali lumine, ad splendorem internæ claritatis recurrunt, ut ibi uiuant, ubi uerum lumen sentiendo uideant: ubi non aliud lumẽ, atq; aliud uita, sed ubi ipsa lux uita sit: ubi sic nos lux exterius circũscribat, ut

A interius impleat: sic interius impleat, ut incircumscripta exterius circumscribat. Illuminantur ergo hac luce uiuentium, quam tanto tunc subtilius conspiciunt, quanto nunc ad illam purius uiuunt. Magna Heliu ac ualde fortia protulit, sed hoc unusquisque arrogans habere ꝓpriũ solet, q dum uera ac mystica loquitur, subitò per tumorem cordis quædam inania & superba permiscet. Foris enim placere appetit in hoc quod ueraciter sentit, & inde mox inanescit, à uero, unde per elationis typum recedit ab intimo.

B Quia enim approbari doctus exterius quærit, intus plenitudinem qua docebatur amittit. Vnde & Heliu quem tenere arrogantium typum sæpe iam diximus, postquam multa sapientiæ profunda digessit, subitò post easdem sententias ueraces ac mysticas, fastu scientiæ inflatus extollitur, cuius mox inflationis merito eius sensus ad inania uerba deriuatur, Nam subdidit dicens: Attende Iob, & audi me, & tace dum ego loquor. Si autem habes quod loquaris, responde mihi. Loquere. Volo enim te apparere iu-

C stum. Quod si non habes, audi me, tace, & ego docebo te sapientiam.] qualem se apud se habeat, hac locutione manifestat qua dicit: Attende Iob, & audi me, & tace dum ego loquor.] Immensa enim superbia est, à seniore sibi reuerentiam exigere, & silentium imperare meliori se. 20
Quia autem prædicatores iusti dũ quoslibet corripiunt, sæpe per humilitatis gratiam ad cogitationum suarum intima reuertuntur, atque in eo ipso quod corripiunt, ne quid fortasse fallantur exquirunt, correptisque licentiam tribuunt, ut

D si quid pro seipsis iustius sentiant, fateantur, hoc nonnunquam etiam arrogantes imitari appetunt. Paulisper enim in uerbis elatione postposita, quasi eorum quos corripiunt, si fortè reperire potuerint, iustitiam quærunt: non quia ita sentiunt, sed quia ornari per humilitatis speciẽ concupiscunt. Metuunt.n. ne superbi ac tumidi, quia sunt, esse uideantur, Vnde Heliu statim subdidit, dicens: Si aũt habes qd' loquaris, respõde mihi. Loquere. Volo enim te apparere iustum. Sed quia hæc ex corde non protulit, audi

re

re quod quæsierat non expectauit. Nã ilicò subiunxit: Quòd si non habes, audi me, tace, & docebo te sapientiam. Qui enim ueraciter quærunt audire quod iustum est, æquanimiter expectant audire quod quærunt. Heliu autem qui ueraciter requisitionis uerba non protulit, dici quod quæsierat non permisit, sed mox q̃d intrinsecus gestabat erupit, qualemq; se in oculis suis habebat ostendit, dicens: Tace, & docebo te sapientiam. Arrogantes enim uiri quando aliquid humiliter sonant, diu in eiusdem humilitatis specie non perdurant. Cum fortasse quærũt ut audiant, mox loquendo obuiant ne doceantur: quia superficiem uocis quam protulerant, citius ostentationis intentio comprimit, quæ ex radice cordis exurgit: atque eandem humilitatis formam specietenus sumptam, eo celerius probant, quia aliena est, quo illam diutius tenere non possunt. Ecce Heliu iustitiam cùm requirit ut discat, promittit quia doceat. Ecce quasi requirendo quod iustum est, aliquid planum sonuerat lingua, sed mox cælare non potuit hoc quod altum tumebat conscientia. Nam repentè subiunxit: Tace, & docebo te sapientiam. Quia uerò arrogantes omnes in eo quod proferunt typo superbiæ inflantur, & ueluti in alto positi, sic doctorum speciem sumunt, ac si eorum uerba dignatione quadam super indignos homines cœlitus effundantur, benè à scriptore huius historiæ uersus interponitur quo dicatur.

TEXTVS CAPITIS TRIGESIMIQVARTI libri beati Iob.

PRONVNCIANS itaque Heliu etiam hæc locutus est: Audite sapiẽtes uerba mea, & eruditi auscultate me. Auris enim uerba probat, & guttur escas gustu diiudi-

A cat. Iudicium eligamus nobis, & inter nos uideamus quid sit melius: quia dixit Iob: Iustus sum, & Deus subuertit iudicium meum. In iudicãdo enim me, mendacium est, & uiolẽta est sagitta mea absq; ullo peccato. Quis est uir ut est Iob, qui bibit subsannationem quasi aquam, qui graditur cum operantibus iniquitatem, & ambulat cum uiris impijs? Dixit enim: Non placebit uir Deo, etiam si cucurrerit cũ eo. Ideo

B uiri cordati audite. Absit à Deo impietas, & ab omnipotente iniquitas. Opus enim hominis reddet ei, & iuxta uias singulorum restituet eis. Verè enim Deus nõ condẽnabit frustra, nec omnipotens subuertet iudicium. Quem constituit alium super terram, aut quem posuit super orbẽ quem fabricatus est? Si direxerit ad eum cor suum, spiritum illius & flatum ad se trahet. Deficiet omnis caro simul, & homo in cinerem reuer-

C tetur. Si habes ergo intellectum, audi quod dicitur, & ausculta uocem eloquij mei. Nunquid qui non amat iudicium sanari potest? Et quomodo tu eum qui iustus est, in tantum condemnas? Qui dicit regi apostata, qui uocat duces impios. Qui non accipit personas principum, nec cognouit tyrannum cum disceptaret contra pauperem. Opus enim manuum eius sunt uniuersi. Subitò morientur, & in media nocte turbabun-

D tur populi, & pertransibunt & auferent uiolentum absq; manu. Oculi enim eius super uias hominum, & omnes gressus eorum considerat. Non sunt tenebræ, & non est umbra mortis, ut abscondantur ibi qui operantur iniquitatem. Neque enim ultrà in hominis potestate est, ut ueniat ad Deum in iudicium. Conteret multos & innumerabiles, & stare faciet alios pro eis. Nouit enim opera eorum, & idcirco inducet.

inducet noctem & conteretur. Quasi impios percussit eos in loco uidentiũ. Qui quasi de industria recesserunt ab eo, & omnes uias eius intelligere noluerunt, ut peruenire facerent ad eum clamorem egeni, & audiret uocem pauperum. Ipso enim cõcedente pacem, quis est qui condemnet? Ex quo absconderit uultum, quis est qui contempletur eũ? Et super gentes & super omnes homines. Qui regnare facit hominem hypocritam, propter peccata populi. Quia ergo ego locutus sum ad Deum, te quoque non prohibebo. Si erraui, tu doce me. Si iniquitatem locutus sum, ultrà non addam. Nũquid à te Deus expetit eam quia displicuit tibi? Tu enim cœpisti loqui, & non ego. Quòd si quid nosti melius, loquere. Viri intelligentes loquantur mihi, & uir sapiens audiat me. Iob autem stultè locutus est, & uerba illius non sonant disciplinam. Pater mi probetur Iob usq; ad finem. Ne desinas ab homine iniquitatis qui addidit super peccata sua blasphemiam. Inter nos interim constringatur, & tunc ad iudicium prouocet sermonibus suis Deum.

Caput VIII.

PRonuncians quoque Heliu etiã hæc locutus est.] Quid enim per huius pronunciationis uocabulum, nisi inflatio elationis ostenditur? ut uerba quæ de alta superbiæ radice ueniebant, cum quadam quasi altitudine & distinctione procederent. Ita uidelicet prædicare omnes arrogantes solent. Cum quodam enim fastu proferunt hoc quod singulariter intellexisse se credunt: & fortasse tunc humilitatem prædicant, cum per elationis typum exempla superbiæ ostentant. Vnde fit ut eorum prædicatio concors sibi manere non possit: quia id quod rectum loquentes seminant, peruersè tumentes impugnant. Humilibus namque auditoribus uerba sua non compatiendo, sed uix dedignando largiuntur. Longè quippe se in altum positos æstimant, & super eosdem auditores suos quasi præcedentes doctrinæ respectum uix de summo dignanter inclinant. At contrà uerba iustorum ex radice ueniunt humilitatis, ut fructum ualeant ferre pietatis: & quicquid salubre potuerint, non tumendo, sed compatiendo subministrant. Per uerba quippe charitatis uel se in auditoribus suis, uel auditores suos in se ita transformant, ac si & illi per istos hoc quod audiunt doceãt, & isti per illos hoc quod docendo proferunt discant. Heliu ergo typum arrogantium tenens, & cum pronunciationis ostentatione inchoans, quid dicat audiamus. Sequitur: Audite sapientes uerba mea, & eruditi auscultate me. Auris enim uerba probat, & guttur escas gustu diiudicat.] Ac si diceret: Sicut nec auris escas, nec guttur uerba cognoscit, ita nec stultus quisque sententiam sapientis intelligit. Sapientes ergo atque eruditi audite quod dico, qui potestis ea quæ fuerint dicta cognoscere. Videamus igitur quantum tumeat, qui uerba sua non nisi à sapientibus audiri decẽter existimat. Verus autem sapientiæ prædicator dicit: Sapientibus & insipientibus debitor sum. *Rom. 1* At con trà arrogans in prædicatione sua aures tantummodo sapientium expectat: quia non ideo prædicat, ut possit quoslibet sapientes efficere, sed ideo sapientes quærit, ut possit quod senserit superbiendo monstrare. Sicut enim superius dictum est, non illos appetit erudire, sed se ostendere: nec intuetur quam iusti quia audiunt fiant, sed ipse quam doctus cum audit appareat. Quia uerò prædicationem arrogantium nullus admitteret, si non aliquid de humilitatis imagine permiscerent: bene Heliu postquam pertumida uerba se extulit, rursum quasi ad æqualitatis concordiam condescendit, dicens: Iudicium eligamus nobis, & inter nos uideamus quid sit melius.] Sed utrũ hoc iudiciũ ex humili corde quæsierit, facilè cognoscimus si subsequẽtia eius uerba pẽsemus. Sequitur: Quia dixit Iob: Iustus sũ, & Deus subuertit iudiciũ meum. In iudicando enim me men-

mendacium est, & uiolenta sagitta mea A
absque ullo peccato.] Hæc beatum Iob
dixisse queritur, quæ tamen quia minimè
dixerit, requisita sacræ historiæ uerba te-
stantur. Sed qui iudicium æquè quæsie-
rat, ex culpa quam finxit protinus senté-
tiam promulgat. Nam sequitur:

Quid superbi sine ullo timore Deum derideãt, ita blasphemias pro nihilo habentes sicut aquam deglutiens, in sorbendo non moratur. *Cap IX.*

QVis est uir ut est Iob, qui bibit sub B sannationem quasi aquã, qui gra ditur cum operantibus iniquitatem & ambulat cum uiris iimpijs?] Ecce iudicium quærens, iudicium protulit & post allegationem suam nulla beati Iob expectata sententia, eum damnatione dignum ex reproborum societate iudicauit. Ait enim: quis est uir ut est Iob? Vt utique sub audiamus, nullus. Atque subiungit: Qui bibit subsannationé quasi aquam. Aqua autem cùm bibitur, ita liquidè sumitur, ut ad sorbendũ nulla sui pinguedine retardetur. Subsanna- C tionem uerò ut aquam bibere, est Deum sine aliquo obstaculo cogitationis irridere, ut in eo quòd superbit lingua uel conscientia, nulla trepidatio contradicat. Hæc autem eius sententia super beatum Iob quantam à tramite ueritatis exorbitet, illa Domini attestatione cognoscimus, qua ad diabolum dicit: Nunquid considerasti seruum meum Iob, quod nõ sit ei similis in terra? Ecce quem ueritas dicit absque comparatione iustum, eum Heliu asserit absque comparatione peccatorem. Sed hæc esse propria arrogantium D prædicatorum solent, ut etiam afflictos auditores suos magis districtè corripere appetant, quam blandè refouere. Plus.n. student ut mala obiurgando increpent, quàm bona laudando confirment. Superiores quippe uideri desiderant, & magis gaudent cùm eorũ animum ira eleuat, quàm cùm charitas exæquat. Semper inuenire optant quæ increpando rigidè feriant. Vnde scriptum est: In ore stulti
Prou. 14 uirga superbiæ: quia uidelicet percutere rigidè scit, sed compati humiliter nescit.

Solent etiam prædicatores iusti auditores suos obiurgando corripere, solent in eorũ uitijs districta increpatiõe sæuire. Vnde scriptũ est: Verba sapientium, quasi
stimuli, & sicut claui in altum defixi. Re- Eccl. 12.
ctè autem eorũ uerba claui uocati sunt: quia culpas delinquentium nesciunt palpare, sed pungere. An Ioannis uerba claui non erant, cùm dicebat: Progenies ui-
perarum, quis uobis demonstrauit fuge- Matth. 3
ab ira uẽtura? An uerba Sthephani claui nõ erãt, cũ dicebat: Vos semper Spiritui
sancto resistitis? An uerba Pauli claui nõ Acto. 7
erãt, cũ dicebat: O insensati Galatæ, quis Galat. 3.
uos fascinauit? Et rursum cùm Corin-
thijs diceret: Cum enim sit inter uos ze- 1. Cor. 3
lus & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Sed necesse est ut cautè uideamus: quia prædica-
tores iusti in ipsis quos corrigunt, cum 23
ex parte alia fortasse aliquid bonæ operationis inueniunt, ad eadem obiurgatio
nis uerba cum quanta dispensatione de- 1
scendunt. Ecce Paulus Corinthios docens, eosque in culpa diuisionis aspiciẽs exorsus est, dicens: Gratias ago Deo meo semper pro uobis, in gratia Dei quæ da-
ta est uobis in Christo Iesu: quia in omni 1. Cor. 2
bus diuites facti estis in illo. Multũ profectò laudauit quos in Christo diuites in omnibus dixit. Et ecce adhuc blandimẽ
ta multiplicat, dicens: In omni uerbo &
in omni scientia, sicut testimonium Chri 1. Cor. 1
sti confirmatum est in uobis. Testimonium Christi confirmatum est in uobis dixit, ac si opere peregrissent, quod doctrina didicerant. Et mox in laudis consummatione subiunxit: Ita ut nihil uobis desit in ulla gratia, expectantibus reuelationem Domini nostri Iesu Christi. quæso te paule istis tot fauoribus iam quò tendas insinues. Et ecce paulo pòst sequitur: Obsecro uos autem fratres per misericordiam Domini nostri Iesu Christi, ut idipsum dicatis omnes, & non sint in uobis schismata. Significatum est enim mihi de uobis fratres mei, ab his qui sunt Cloes: quia contentiones inter uos sunt. De quibus contentionibus paulo post subdidit, dicens: Cum enim sit inter uos
zelus & contentio, nonne carnales estis, 3
& secundum hominem ambulatis? Ecce

quibus laudibus ad aperta correptionis
uerba descendit: ecce in corde audientiũ
quàm blanda fauoris manu uiam distri-
ctæ increpationis aperuit. Prius nanque
superborum brachia studuit per blandi-
mentorum uincula religare, ut postmo-
dum potuisset uulnus superbiæ ferro cor
reptionis incidere. Erant profectò in Co
rinthijs & quæ laudari debuissent, erant
& quæ argui. Peritus itaque medicus
prius sana membra quę circa uulnus erãt
laudando palpauit, & postmodum putri
dum sinum uulneris feriendo transfixit.
Habet ergo in sanctis prædicatorib. ad
utraque aptum doctrinæ regula pondus
suum, ut & recta faciẽtes nutriant, & per
uersa animaduertentes abscindant.

Quomodo iusti aliquando seuerè corrigunt, & quanto moderamine sancti in correctione utantur. Cap. X.

24 NOnnunquam uerò etiam prædica-
tores iusti rigidè feriunt. Sed aliud
est cum iustitia stimulat, aliud cum super
bia inflat. iusti cum seuerè corrigunt, in-
ternę dulcedinis gratiam non amittunt.
Nam sæpe pro inquietudine refrenanda
prauorum, duritiam districti rigoris assu
munt: sed intus charitatis igne lique-
fiunt, atque eorum amore ardet, in quos
aspera correptione sæuiunt: seque etiam
eis intrinsecus in secreto cordis humi-
liant, quos foris duris animaduersionũ
stimulis quasi despiciendo castigant. Ple
runque autem & non despiciendo despi
ciunt, & nõ desperãdo desperant: ut tan
to eos celerius à culpa reuiuiscere ac resi
lire faciant, quãto iã quasi uicinius mor
tis foueam ostentant. Sæpe etiam quodã
decenti moderamine suas culpas coram
discipulis indicant, ut illi audientes di
scant, quomodo semetipsos de suis actio
nibus subtiliter reprehendant. Tanta au
tem dispensatione se temperant, ut neq;
cùm se erigunt, intrinsecus rigidi sint, ne
què rursum cùm se humiliant, extrinse-
cus remissi: quia & in disciplina humili-
tatem custodiunt, & in humilitate disci
plinam. Paulus disciplinam tenuit, cum
1. Cor. 3 Corinthijs diceret: Cùm enim sit inter
uos zelus & contentio, nonne carnales
A estis, & secundum hominem ambulatis?
Sed humilitatem in disciplina non per-
didit: quia deprecando præmisit, dicens:
Obsecro uos fratres per misericordiam 1. Cor. 1
Dei, ut idipsum dicatis omnes, & non
sint in uobis schismata. Rursum humili-
tatem tenuit, cum eisdem Corinthijs lo-
quens paulo latius fortasse quàm uolue-
rat, semetipsum reprehendit, dicens: Fa-
ctus sum insipiens. Sed disciplinã in hac 2. Co. 12
humilitate non perdidit: quia illico ad-
iunxit: Vos me coegistis. Exemplum ma
gnæ humilitatis exhibuit, cum discipu-
B lis dixit: Non enim nosmetipsos prædi- 2. Cor. 4.
camus, sed Iesum Christum Dominum
nostrum, nos autem seruos uestros per
Christum. Sed in hac humilitate discipli
nam iustitiæ non amisit, qui eisdem de-
linquentibus dicit: Quid uultis, in uirga 1. Cor. 4.
ueniam? &c. Sciunt ergo prædicatores
sancti utroque moderamine artem ma-
gisterij temperare, & cũ delinquentium
reatus inueniũt, sciunt modò seuerè cor
ripere, modò humiliter deprecari. Sed
cum arrogãtes uiri eos imitari appetũt,
sumũt ab eis aspera uerba correctionis,
C & sumere ab eis ueraciter nesciũt preces
humilitatis. Magis enim terribiles uo-
lunt esse quàm mites: & idcirco discunt
ut se erigãt, & discere negligũt, ut animũ
submittant. Cunque admonere delin-
quentes placidè nesciunt, nimio rigoris
usu per inuectionis iracundiam etiam
contra rectè agentes effrenantur. Quo-
rum iste Heliu speciem tenens, beatum
Iob non refouet, sed obiurgat, dicens:
Quis est uir ut est Iob, qui bibit subsanna
tionem quasi aquam, qui graditur cum
operantibus iniquitatem, & ambulat cũ
D uiris impijs. Et quia aliena semper est à
ueritate superbia, mox & ad falsa prorũ-
pit, dicens: Dixit enim: Non placebit 25
uir Deo, etiam si cucurrerit cũ eo. Quod
profectò quia minimè dixerit, quisquis
beati Iob uerba legit agnoscit. Sed qui id
circo loquitur, ut semtipsum ostenden-
dendo superbiat, quid mirum si in altero
fingit quod reprehendat? Quomodo
enim ueritati cohæreat in uerbis increpa
tionis, quem intra semetipsum longè ab
eadem ueritate dirimit tumor mentis?
Sequitur: Ideo uiri cordati audite me.]
Ecce

Ecce iterum fastu superbiæ inflatus, eos tantummodo qui quasi dignè intelligendo se assequi ualeant quærit: & sic quod sentiebat erumpit, dicens: Absit à Deo impietas, & ab omnipotente iniquitas. Opus enim hominis reddet ei, & iuxta uias singulorum restituet eis.] Bene dixit: quia in omnipotente Deo iniquitas uel impietas non est. Sed in hac uita nequaquam semper hoc agitur quod subiunxit: quia iuxta opus suum singulis, & iuxta uias proprias reddit. Nā & multos illicita ac peruersa perpetrantes gratuito præuenit, atque ad opera sancta cōuertit, & nonnullos rectis actibus deditos, flagello interueniente corripit, ac si placentes quasi displiceant affligit, Salo
Eccl. 8. mone attestante qui ait: Sunt iusti quibus multa eueniunt, quasi opera egerint impiorum: & sunt impij qui ita securi sunt, ac si iustorum facta habeant. Quod nimirum omnipotens Deus inæstimabili pietate dispensat, ut & iustos flagella crucient, ne opera extollant, & iniusti saltem sine pœna hanc uitam peragant: quia ad tormenta quæ sine fine sunt, malè agendo festinant. Nam quia aliquādo iusti nequaquam iuxta opera flagellantur, hac ipsa historia quā tractamus ostēditur. Neque enim idem beatus Iob pro culpa fuerat flagellatus, qui ante flagelli stimulum ipso iudice attestante laudatus est. Verius ergo Heliu diceret, si dixisset, Quia in omnipotente Deo impietas atque iniquitas non est, etiam cū iuxta uias proprias hominibus reddere non uidetur. Nam & quod à nobis non intelligitur, ex occulti iudicij non iniusta lance profertur. Quia uerò prædicatores arrogantes dum multa inania spargunt, et sæpe uera ac solida proferunt, Heliu re
26 ctè subiungit: Verè enim Deus non cōdemnabit frustra, nec omnipotens subuertet iudicium.] Ad diabolum Dominus dixit: Commouisti me aduersus eū, ut affligerem eum frustra. Heliu autem dicit: Quia non condemnabit Dominus frustra. Quod utique discordare dictis ueritatis redit, nisi subtili consideratione pensetur. Aliud nanq; est dānare, aliud affligere. Affligit ergo iuxta aliud frustra sed frustra nō dānat. An nō iuxta aliquid frustra Iob afflixerat, cum non delebatur uitium, sed meritum augebatur? Frustra enim condemnare non potest: quia damnatio fieri non ex parte ad aliquid potest, quæ uidelicet in extremo punit omne quod hic quisq; iniquè commiserit. Nec omnipotens Deus subuertit iudicium: quia etsi minus recta uidentur esse quæ patimur, rectè tamen in occulto examine decernuntur. Sequitur:

Quod ad amorem suum nonnullos Deus et corpore & spiritu trahit, ut nihil caro, nihil mens de exterioribus appetat.
Cap. XI.

QVem constituit alium super terrā, aut quē posuit super orbē quē fabricatus est?] Vt uidelicet subaudias, nullū. Per se quippe mundū regit, quē per se condidit: nec eget alienis adiutorijs ad regendum, qui non eguit ad faciendum. Sed hæc idcirco colliguntur, ut liquidò indicet: quia omnipotens Deus si per semetipsum regere non negligit ꝙ creauit, quod bene creauit, utique bene regit: quia quod piè condidit, impiè non disponit, & qui needum facta curauit ut essent, quæ sunt facta non deserit. Quia ergo præsens est in regimine, qui author extitit in creatione, ideo curā nostri non prætcrit. Vnde & aptè subiungit: Si direxerit ad eum cor suum, spiritum illius & flatum ad se trahet.] Curuum cor est, cum ima appetit: dirigitur, cum ad superna subleuatur. Si ergo homo cor suū ad Dominum dirigit, spiritum & flatum illius Dominus ad se trahit. Spiritum uidelicet pro internis cogitationibus, flatū uerò qui per corpus trahitur, pro externis actionibus ponit. Deo ergo spiritū hominis & flatum ad se trahere, est ad cōuersionem sui desiderij & interiora nostra & exteriora commutare, ut nihil iam menti exterius libeat, nihil caro inferius uel si appetit adipisci, conetur, sed omne quod homo est, ad eum uidelicet à quo est & interius desiderando ferueat, & exterius se edomando constringat. Vnde & apte subiungit:

Quod sancti, spiritu humilitatis tacti, in nulla uoluptate obediũt carni: & hic moriendo, mũdo uitiorũ appetitus consideratione dissolutionis suæ in cinerem redigũt. Cap. XII.

DEficiet omnis caro simul, & homo in cinerem reuertetur.] Simul.n. omnis caro deficit, quando iam nullis suis motibus seruit: quia præsidens spiritus cuncta eius fluxa restringit, & quodã districtionis suæ gladio omne quod in illa malè uiuebat interficit. Hoc nimirum disciplinę gladio semetipsum Hieremias interfecerat, cum dicebat: Postquam conuertisti me, egi pœnitentiam: & postquam ostendisti mihi, percussi femur meum. Quid enim in femore nisi uoluptas carnis accipitur? Et quid est quod ait: Postquam ostendisti mihi, percussi femur meum? nisi quod postquam superna spiritaliter uidit, omne quod in se inferius carnaliter uiuebat extinxit: ut quanto magis summa patescerent, tanto amplius ima quæ tenuerat non liberent. Nã quanto incipit quisque superius uiuere, tanto & inchoat inferius interire. Iuxta affectum nanque carnalis operationis, omnis caro Pauli simul interierat, cum dicebat: Viuo autem iam non ego: uiuit
27 uerò in me Christus. Bene etiam Heliu hoc loco subdidit: Et homo in cinerem reuertetur. In peccato enim quisque positus, mortalitatis suæ obliuiscitur: & terram se esse non meminit, dum adhuc per superbiã inflatur. Post conuersionis uerò suæ gratiã, cũ humilitatis spiritu tangit, quid esse se aliud q̃ cinerẽ recordat? Iam in cinerem Dauid reuersus fuerat, cum dicebat: Memento Domine quòd puluis sumus. Abraham in cinerem reuersus fuerat, dicens: Loquar ad Dominum meum, cum sim puluis & cinis? Et si uiuentem carnem necdũ in terra mors soluerat, hoc tamen apud se erant quod se futuros absque dubitatione præuidebant. Hinc alias dicitur: Auferes spiri- Ps. 103.
tum eorum & deficient, & in puluerem suum reuertentur. Qui autem eorum spiritus, nisi spiritus superbiæ nominatur? Tollatur ergo spiritus eorum ut deficiant: id est, subducto superbiæ spiritu, nihil se de se esse cognoscant. Et

A reuertantur in puluerem: id est, humilientur ex infirma conditione. Propter hunc puluerem, ad cuius memoriam qui semetipsos considerant reuocantur, per sapientiam dicitur: Iusti fulgebunt, Sapien.
& sicut scintillæ in arundineto discurrẽt. Sancti enim uiri dum peccatoribus permiscentur, eos exemplorum suorũ igne succendunt, atque per omne quod nitent, in cinerem redeunt: quia pietatis flamma consumpti, dum infirmitatem conditionis suæ conspiciunt, nihil aliud quam fauillam se esse cognoscunt, ut à
B superbiæ suæ duritia resoluti, per pœnitentiam dicant id quod suprà protulimus: Memento Domine quia puluis sumus. Bene ergo dicitur: Quia cùm ad se spiritum hominis Dominus trahit, deficiet omnis caro simul, & homo in cinerem reuertetur.

Quòd superbia ubi nasci intelligitur, eradicanda est: quia difficilè inueterata deprehenduntur. Cap. XIII.

HAec Heliu & uera sunt & magna
C quæ dicit: sed quia malè mox ex eo quod bene sensit intumuit, uerbis sequentibus prodit dicens: Si habes ergo intellectum, audi quod dicitur: & ausculta uocem eloquij mei. Habent hoc proprium omnes arrogantes, ut cum fortasse acutum aliquid sentiunt, inde mox ad 28
uitium elationis erumpant, sensusque omnium in sui comparatione despiciant seque in suo iudicio aliorum meritis anteponant. Quibus contingit miseris, ut plus uidendo tenebrescant: quia dum subtilia attendunt, semetipsos intueri
D nesciunt, & quo intelligentiam acutius percipiunt, eo per superbiam deterius cadunt. Qui bene quidem subtilia conspicerent, si in eo quod proferunt se uiderent. Superius namque Heliu dixerat: Si habes quod loquaris, responde mihi. Loquere: uolo enim te apparere iustũ. Nunc autem ait: Si habes intellectũ, audi quod dicitur. Ecce quomodo paulisper elatio per uerborum incrementa proficit. Superius dubitauit si posset beatus Iob proferre quod iustum est: nunc uerò discutit, si hoc quod dicitur, saltẽ possit audire. Ibi dixit

dixit: Si habes quod loquaris, responde mihi. ac si diceret: Dic aliquid, si tamen dignus poteris esse qui dicas. Hic autem ait: Si habes intellectum, audi quod dicitur, ac si apertè dicat: Audi me, si tamen dignus poteris esse qui audias. Isti sunt quotidiani defectus qui in cordibus reproborum fiunt, quibus indesinenter ad deteriora descendunt: quia dum minora incautè negligunt, ad maiora perniciosè prorumpunt. Iam & hoc de superbia fuerat, quod beatum Iob id quod iustum est, loqui posse dubitabat. Sed dum hanc in semetipso considerare negligit, ad nequiora peruenit, ut non solum posse ab eo dici quod iustum est dubitet, sed etiam dicentem se iusta ab eo intelligi posse desperet. Vnde uitium superbiæ ab ipsa mox radice secandum est, ut cùm latenter oritur, tunc uigilanter abscindatur, ne prouectu uigeat, ne usu roboretur. Difficile enim in se quisque inueteratam superbiam deprehendit: quia nimirum hoc uitium quanto magis patimur, tanto minus uidemus. Sicquippe in mente superbia, sicuti in oculis caligo generatur. Quo se hæc latius dilatat, eo uehementius lumen angustat. paulisper ergo elatio in præcordiis crescit: & cùm se uastius extenderit, oppressæ mentis oculum funditùs claudit, ut captiuus animus typum elationis & pati possit, & tamen id quod patitur, uidere non possit. Sed quia arrogantes uiri aliquando ut diximus, recta non rectè sentiunt, & bona inuenire nouerunt, sed hæc bene proferre contemnunt; Heliu post elationis typum quo dixerat: Si habes intellectum audi quod dicitur, subdit dicens:

29 Nunquid qui non amat iudicium, sanari potest? Quomodo tu eum qui iustus est, in tantum condemnas?] Bonā quidem sententiam protulit, sed beato Iob proferenda non fuit. In omni enim quòd dicitur, summopere intuendum est quid dicat, cui dicat, quando dicat, quomodo dicat. Heliu autē attēdit qd diceret: sed cui diceret nō attēdit. Beatus qppe Iob amabat iudicium: quia causas suas cum Domino pensare subtiliter nouerat. Nec condemnauerat eum qui iustus est, sed cur sine peccato percussus fuerat, in dolore positus cum humilitate requirebat. Amat iudicium quisquis uias suas subtiliter discutit, & secretarium cordis ingressus, quid Dominus ipsi tribuat, quid ipse Domino debeat pensat. Quod beatus Iob quomodo non fecerat, qui tam crebra sacrificia in expiatione filiorum etiam pro cogitationibus offerebat? Quia ergo Heliu dixit, quod is qui iudicium non amat, sanari non possit, arguens beatum Iob quòd iudicium non amaret: & quia eum qui iustus est condemnasset, illicò eiusdem iusti, id est, Domini iustitiam, subdit dicens:

Quòd ex imitatione diaboli apostasiæ culpam incurrunt, qui honoris sui gloriam lætantes, præesse hominibus potestate & dominatione delectantur. *Cap.* XIIII.

QVi dicit regi apostata, qui uocat duces impios.] Sæpe nouimus quod plerique qui præsunt, inordinatum sibi metum à subditis exigunt, & non tam propter Dominum, quàm pro Domino uenerari uolunt. Intus enim se tumore cordis extollunt, cunctósque subditos in sui comparatione despiciunt, nec condescendendo consulūt, sed dominando premunt: quia uidelicet alta cogitatione se erigunt, & æquales se illis quibus eos præesse contigit, non agnoscunt. Contra hunc tumorem per Ecclesiasticum librum dicitur: Ducē te constituerunt, noli extolli, sed esto in illis quasi unus ex illis. *Eccl. 32* Hunc tumorem Dominus per prophetam in pastoribus increpans, ait: Vos autem cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia. *Ezec. 34* Ipsa enim bona quæ subditis dicunt, dominādo potius quam consulendo proferunt: quia uidelicet quicquā eis quasi ex æquo dicere, semetipsos existimant deiecisse. Singularitate enim gaudent culminis, & non æqualitate conditionis. Sed quia hæc tumentia corda rectorum subtiliter Dominus pensat, bene contra eos dicitur: qui dicit regi, apostata. Vnusquisque enim superbus rector toties ad culpam apostasiæ dilabitur, quoties præesse hominibus delectatus, honoris sui singularitate lætatur. Sub quo enim sit non consi-

siderat, & quod æqualibus quasi non sit æqualis exultat. Vnde autem hæc uitiorum radix pullulat in corde regentium, nisi ex imitatione illius, qui despectis an- *Esa.14.* gelorum societatibus dixit: Ascendam super altitudinem nubium, & similis ero altissimo? Quia ergo unusquisque rector quoties extollitur in eo quòd cæteros regit, toties per lapsum superbiæ à summi rectoris seruitio separatur: & cum æquales sibi subditos despicit, eius super se dominium sub quo omnes æquales sunt non agnoscit, rectè dicitur: Qui dicit regi, apostata.

Quòd impij duces sint qui uerbo & exemplo ducatum præbent erroris. Cap. XV.

30 QVia uerò cum dominãdo præsunt, exemplo suæ superbiæ subditos ad impietatem trahunt, aptè subiungitur: Qui uocat duces impios.] Ad uiã nanque pietatis ducerent, si subditorum oculis humilitatis exempla monstrarent. Dux autem est impius qui à tramite ueritatis exorbitat, & dum ipse in præceps ruit, ab abrupta sequentes inuitat. Dux est impius qui per tumoris exemplum uiam ostendit erroris. Paulus dux esse im- *1.Thes.2* pietatis metuebat, cum potestatis suæ celsitudinem reprimebat dicens: Nec quærentes ab hominibus gloriam, neque à uobis, neque ab alijs, cum possimus oneri esse ut Christi Apostoli, sed facti sumus in medio uestrum paruuli. Paruulus in medio eorum factus fuerat: quia timebat ne si inter discipulos honorem suæ celsitudinis uendicaret, exempla elationis ostenderet. Timebat nimirum ne dum ipse sibi potestatem pastoralis potentiæ quæreret, grex subditus per abrupta sequeretur, & ad impietatem sequentes duceret, qui pietatis officium suscepisset. Vnde necesse est ut is qui præest, quæ exẽpla subditis præbeat, solerter attendat, & tantis se sciat uiuere, quantis præest: ac uigilanter inspiciat, ne in eo quod prælatus est intumescat, ne iura debitæ potestatis immoderatius exigat, ne disciplinæ ius mutetur in rigorem superbiæ: & unde à peruersitate subditos restringere poterat, inde magis intuentium corda peruertat, ne, ut dictum est, impietatis dux p officium pietatis existat. Non autem debet hominum ducatum suscipere, qui nescit homines bene uiuendo præire, ne qui ad hoc eligitur, ut aliorum culpas corrigat, quod resecare debuit, ipse committat. Hinc inde ergo se qui præsunt circumspiciant, ut sibi & subditis uiuant, ut bonũ quod faciunt, & intra sinũ mentis abscondant, & tamen ex eo ad profectum sequentium exempla rectæ opera- B tionis impertiant: & subditorum animaduertentes culpas corrigant, nec tamen per uim eiusdem animaduersionis intumescant: ut quædam leniter correpta tolerent, nec tamen disciplinæ uincula eadem lenitate dissoluant: ut quædam tolerando dissimulent, nec tamen ea crescere dissimulando permittant. Laboriosa sunt ista, & nisi diuina gratia fulciat, ad custodiendum difficilia. Rectè uerò de aduentu districti iudicis per sapientiæ librum dicitur: *Sap.6.* Horrendè & citò apparebit, quoniam iudicium durissimum his C qui p̄sunt, fiet. Quia ergo plerunq; per potestatem regiminis ad culpam prorumpitur elationis, atque apud districtum iudicem ipsa elatio impietas æstimatur, bene de Domino per Heliu dicitur: Qui uocat duces impios. De ipso quippe ducatu dum superbiunt, exemplo suo subditos ad impietatem trahunt. Vnde magnopere curandum est ut qui regendis hominibus præfertur, apud se intra secretarium mentis in cathedra præsideat humilitatis. Cũque iudicanti ei à cæteris foris assistitur, uigilanti oculo incessanter aspiciat, cui quandoque iudici ipse de his iudicantibus assistat, ut quanto nunc ante eũ quẽ D non uidet, sollicitius trepidat, tanto eũ cum uiderit securior cernat.

Quòd rectores Ecclesiæ sollicitè cogitare oporteat, quoniam de animabus eorum qui sibi commissi sunt, in iudicio reddent rationem. Cap. XVI.

PEnset ergo qui ad satis faciendum districto iudici de sua tantummodo anima fortasse uix sufficit: quia quòd regendi

gendis ſubditis præeſt, reddēdæ apud eū rationis tēpore, ut ita dicā, tot ſolus animas habet. Quæ nimirū cogitatio ſi aſſiduè mentē excoquit, omnē ſuperbiæ tumorē premit. Et rector prouidus tanto iā neq; rex apoſtata, neq; dux impius uocabit, quāto ei cogitatione ſollicita poteſtas quæ accepta eſt, nō honor, ſed onus æſtimat. Nam cui eſſe nunc iudicē libet, huic uidere tunc iudicē nō libet. Numerari. n. culpæ nequeūt, quæ habēdæ poteſtatis amore perpetrant. Tūc ſolū uerò poteſtas bene gerit, cū nō amādo, ſed timēdo retinetur. quæ ut miniſtrari rectè ualeat, oportet primū ut hāc nō cupiditas ſed neceſſitas imponat. Percepta autē nec pro formidine debet deſeri, nec ex libidine amplecti: ne aut peius quis quaſi ex humilitate ſuperbiat, ſi diuinæ diſpenſationis ordinē fugiendo contēnat, aut eo iugū ſuperni rectoris abiiciat, quo eū ſuper cæteros priuatū regimē delectat. Poteſtas ergo cū percipit, nō ex libidine amādo eſt, ſed ex lōganimitate tolerāda, ut inde tūc ad iudiciū ſalubriter leuis ſit, unde nunc ad miniſteriū patiēter grauis innoteſcit.

Libri uigeſimiquarti finis.

BEATI GREGORII
MORALIVM
LIBER VIGESIMVS QVINTVS

continuans caput trigeſimumquartum textus beati Iob.

Caput I.

Quòd perſonam hominis Deus non accipiat, & oppreſſores pauperum in tremendo iudicio non agnoſcat.

IPſa humanæ compunctionis qualitas indicat, quam longè rebus cæteris præſtat. Nam collata homini ratio aſſerit, quantum omnia quę uel uita uel ſenſu uel ratione carent, natura rationalis antecedit. Et tamen quia ab internis atque inuiſibilibus oculos claudimus, & uiſibilibus paſcimus, plerunque hominem non ex eo quod ipſe eſt, ſed ex his quæ circa ipſum ſunt, ueneramur. Cūque non intuemur quid ipſe ſit, ſed quid poſſit, in acceptione perſonarum, non ex perſonis, ſed ex rebus adiacentibus duci-

A mur. Sicque fit, ut is quoque apud nos intus in deſpectionem ueniat, qui foris honoratur: quia dum pro his quæ circa illum ſunt honorabilis habetur, rebus ſuis in examine noſtro poſtponit. Sed omnipotens Deus uitam hominum ex ſola qualitate interrogat meritorum, & ſæpe inde plus punit, unde huic maiora ad miniſterium contulit, ueritate atteſtāte quæ ait: Cui multum datum eſt, multum quęritur ab eo. *Luc. 12.* Vnde bene nunc per Heliu dicitur: qui non accipit perſonam principum, nec cognouit tyrannum, cum di-
B ſceptaret contra pauperem.] Poteſt autē per principem uel tyrannum quiſque ſuperbus intelligi: per pauperem uerò humilis deſignari. Tyrannum ergo diſceptantem contra pauperem non cognoſcit: quia ſuperbos omnes uitam nunc humilium deprimentes, in iudicio neſcire ſe perhibet, dicens: Neſcio uos unde ſitis. *Luc. 13.* Et quia ſic potenter cum uult deſtruit, ſicut cum uoluit potenter creauit, aptè ratiocinando ſubiungitur:

Quòd ſubita & impræmeditata mors, incuruatus & huius mundi amore captos rapiat.

C *Caput II.*

OPus enim manuum eius ſunt uniuerſi.] Atque mox ſubditur: Subitò morientur, & in media nocte curuabuntur populi, & pertranſibunt. quamlibet ſerò de hac uita tollantur iniqui, ſubitò & repentè tolluntur: quia finem ſuum cogitando præuidere neſciunt. Subitum eſt homini quod antè cogitare non potuit. Subitò diues ille ſtultus raptus eſt, qui horrea quæ præparabat deſeruit, & inferni locum quem non præuidebat inuenit. Ad aliud exercebat animā p cogitatio-
D nē, ſed ad aliud emiſit p ſentētiam. Aliud dum uiueret contemplatus eſt, aliud dū moreretur expertus. Reliquit enim diu tractata temporalia, & inopinata inuenit æterna. Vnde ei propter hanc ignorantiam cæcitatis ſuæ bene per diuinam ſententiam dicitur: Hac nocte repetunt animam tuam à te. *Luc. 14.* In nocte quippe ablata eſt, quæ in obſcuritate eſt cordis amiſſa. In nocte ablata eſt, quæ conſiderationis lucem habere noluit, ut quod poterat pati præuideret. Vnde bene diſcipulis futura cogitantibus, Paulus apoſtolus

 dicit:

dicit: Vos autem fratres non estis in tenebris, ut uos dies illa tanquam fur comprehendat. Omnes enim uos filij lucis estis & filij diei: non sumus noctis neque tenebrarum. Dies enim exitus tanquam fur in nocte ita comprehendit, quando stultorum animas futura non præuidentes eiicit. Vnde hic quoq; aptè subiungitur: Et in media nocte curuabuntur populi, & pertransibunt.] In media enim nocte curuati pertranseunt, qui obscuritate suæ negligentiæ humiliati rapiuntur. Tunc curuabuntur per sententiam iudicis, qui nunc curuari negligunt per humilitatem cordis. Electi autem ne inuiti curuentur in morte, sponte curuantur in humilitate. Vnde sanctæ

Psal. 85 Ecclesiæ de conuersa prole persecutorum dicitur: Venient ad te curui filij eorum, qui humiliauerunt te. Et bene de morientibus populis non ait: Transibunt, sed pertransibunt: quia etiam uiuendo temporaliter quotidie ad finem tendimus, & præsentem uitam quasi quandam uiam subigendo transimus. Hoc ipsum enim morituros uiuere, quasi ad mortem ire est. Et quot dies uitæ peragimus, quasi in itinere ad locum propositum tot passibus propinquamus. Ipsa quippe augmẽta, detrimenta sunt temporum: quia uitæ nostræ spatia quanta esse cœperint, incipiunt iam tanta non esse. Primus uerò homo ita conditus fuit, ut manente illo decederẽt tẽpora, ne cũ temporibus ipse transiret. Stabat enim momentis decurrẽtibus: quia nequaquam ad uitæ terminũ quia per dierum incrementa tẽdebat. Stabat tanto robustius, quanto semper stanti ardentius inhærebat. At ubi uetitum contigit, mox offenso creatore cœpit ire cum tempore. Statu uidelicet immortalitatis amisso cursus eum mortalitatis absorbuit. Et dum iuuentute ad senium, senio traheretur ad mortem transeundo didicit, stando quid fuit. Cuius nos quia de propagine nascimur, radicis amaritudinem quasi in uirgulto retinemus. Nam quia ex illo originem ducimus, eius cursum nascendo sortimur, ut eo ipso quotidiano momento quo uiuimus, incessanter à uita transeamus, & uiuendi nobis spatium unde crescere creditur, inde de-

A crescat. Quia ergo ad summam moriendi quotidie tendimus per incrementa uiuendi, bene de morientibus nequaquã transibunt dicitur, sed pertransibũt: quia transeunt etiam dum uiuunt, sed pertranseunt dum moriuntur. Sequitur:

Quòd dum patientia Dei peccatores ad pœnitentiam expectat, ipsi contemnentes, & rapientis diaboli non uident manum, & uiolentia malitiæ uiolenter trahuntur in gehennam. *Cap. III.*

ET auferent uiolẽtum absque manu.] Subaudis, diuina iudicia. Absque ma-

B nu uerò auferent eum qui manu uiolentus fuit. Absque manu auferent: quia uidelicet subito exitu urgente inuisibiliter rapitur, qui uisibiliter rapiebat. Vidit ipse quos rapuit, sed quis illum in morte rapiat non uidet. Absque manu ergo uiolentus aufertur: quia & raptorẽ suũ non intuetur, & tamen ducitur. Quem tanto sequitur districtior sententia, quanto peccanti ei magna est patientia prorogata: qa diuina seueritas eo iniquũ acrius punit, quo diutius pertulit. Sæpe uerò euenit, ut dum peccatores superni clemẽ-

C tia expectat, in maiorem cordis cæcitatẽ prosiliant. Vnde scriptũ est: An ignoras, quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autem secundum duritiam tuam & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei. Et ecce dum uiolentus quisque quos ualuerit rapit, dum inualidos opprimit, & dum diu omne quod nequiter concupiscit exercet: quia non subitò percutitur, sed eius in finem pœna differtur, nequissima eius actio à Deo uideri nõ creditur. Vnde aptè postquam eius narrauit

D interitum, ilicò de domino adiungit dicens: Oculi enim eius super uias hominum, & omnes gressus eorum considerat. Tunc enim nequaquam considerare credebatur, quando uiolentus iste omne malum quod poterat inultè perpetrabat. Aestimabatur Deus iniustè acta non cernere, quia differebat iustè damnare & magna eius patientia quasi quædam negligentia putabatur. Iniquus quoque ipse toties se in peccatis suis nõ uideri à Deo credidit, quoties inultè peccauit. Cui p quendã sapientẽ dicit: Ne dicas, peccaui, Eccl.

&

A & quid accidit mihi triste? Emendare nō uult nequitiam, pro qua dignam non pertulit pœnam. Qui quo pie expectatus est, eo est ad peccandū nequiter instigatus: & patientiæ supernæ longanimitatē despiciens, unde corrigere culpā suam debuit inde cumulauit, sicut per eundē Iob dicitur: Dedit ei Deus locum pœnitentiæ & ille abutitur eo in superbia. Sæpe etiam quia pœnam quam meretur repentè non suscipit, hoc ipsum Deo non æstimat displicere quod facit. Eat itaq; nūc, & ad quaslibet blasphemias præsumendo prorumpat. Voluptatum suarum nequitias impleat, aliena rapiat, innocentium oppressione satietur. Et quia needū percutitur, uias suas à Domino aut non uideri æstimet, aut quod peius est, approbari. Veniet profectò, ueniet æterna & repentina percussio, & tunc cognoscet à Deo cuncta conspici, quando se improuiso exitu uiderit procunctorum retributione damnari. Tunc in pœna sua oculos aperiet, quos diu tenuit clausos in culpa. Tunc considerasse omnia uerum iudicem sentiet, quando malorum suorum meritum iam euadere sentiendo non possit. Iniquus ergo qui diu expectatus est, idcirco est repentè sublatus quia oculi Domini super uias hominū, & omnes gressus eorum considerat. ac si diceret: Quia ea quæ diu patienter conspicit, quandoque inulta non deserit. Nam ecce subitò uiolentū rapuit, & mala eius quæ expectando pertulit, animaduertendo resecauit. Nemo igitur tum dicat humana facta Deum non cernere, cum iniquum quempiam iniquitates suas liberè p rospicit cumulare. Subitò enim tollitur, qui diu toleratur. Gressus uerò hominum uocat uel singulas operationes quibus innitimur, uel alternantes motus intimę cogitationis, quibus quasi passibus uel longè à Domino recedimus, uel piè Domino propinquamus. Ad Deum enim quasi tot gressibus mens accedit, quot bonis motibus ꝑficit. Et rursum tot gressibus lōge fit, quot malis cogitationibus decrescit. Vnde plerunq; cōtingit, ut needum procedat in opere motus mentis: & tamē perfecta iam culpa sit ex ipso reatu cogitatiōis, sicut scriptū est: Manus in manu Pro. 11

non erit innocens malus. Manus enim manui iungi solet quādo quiescit in ocio & nullus eam usus laboris exercet. Manus ergo in manu non erit innocens malus. ac si diceret: Et cum manus cessat ab iniquo opere, malus tamen non est innocens per cogitationem. Quia ergo nouimus quòd districtè omnia non solum facta, sed saltem cogitata pensentur: quid faciemus de incessu mali operis, si sic subtiliter Deus iudicat gressus cordis? Ecce occulta mentis nostræ itinera nullus hominū uidet, & tamē ante Dei oculos tot
B gressus ponimus, quot affectus mouemus. Toties ante illum labimur, quoties à recto itinere infirmæ cogitationis pede claudicamus. Nisi enim in conspectu eius iste assiduus nostrarū mentium lapsus increresceret, per prophetam scilicet nō clamaret: Auferte malum cogitationum uestrarum ab oculis meis. Hæc nimirum dicens, uim coopertæ nostræ malitiæ quasi ferre se non posse testatur. Quæ coo perta illi essenō potest: quia uidelicet importunè eius conspectui ingerit, quicqd à nobis illicitū occultè cogitat. Omnia
C enim, sicut scriptum est, nuda & aperta sunt oculis eius. Vnde hic quoque apte subiungitur: 4 Esa. 1. Heb. 4

Quod nihil Deus ignorat, nihil obsciuscitur, ut ab eius iudicio aliquis possit abscondi.
Caput IIII.

NOn sunt tenebræ & non est umbra mortis, ut abscōdantur ibi qui operantur iniquitatem.] Quid per tenebras nisi ignorantiam, & qd per umbrā mortis, nisi obliuionem studuit designare? De quorundā quippe ignorantia dicit: Tenebris obscuratum habentes intelle-
D ctum. Et rursum de obliuione quæ in morte contingit, scriptum est: In illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Quia ergo per mortem funditus obliuioni traditur quicquid uiuendo cogitatur, quasi quædā umbra mortis obliuio est. Sicut enim agit mors interueniens non esse quod fuit in uita, ita iteruenien agit obliuio non esse quod fuit in memoria. Rectè itaque umbra eius dicit: quia uelut de ipsa exprimitur, dum uim illius sopiēdo sensus imitatur. Deus aūt quia mala hominū nec cogitata ignorat, nec perpe- Ephe. 4 Psa. 145

trata obliuiscitur, nisi ab eius oculis pœnitendo deleantur, congruè dictum est: Non sunt tenebræ, & non est umbra mortis, ut abscondantur ibi qui operantur iniquitatem. ac si diceret: Idcirco eius iudicio nullus absconditur: quia nullatenus potest aut nō uidere quod facimus, aut obliuisci quod uidet. Quamuis intelligi tenebræ uel umbra mortis etiam aliter possunt. Omnis nanque immutatio uelut quædam mortis imitatio est. Id enim quod mutat, quasi ab eo quod erat interficit, ut desinat esse quod fuit & incipiat esse quod non fuit. Lumen igitur uerum, creator uidelicet noster: quia nulla mutabilitatis uicissitudine tenebrescit, nullis naturæ suæ defectibus obumbratur, sed eius esse sine mutabilitate fulgere est, tenebræ uel umbra mortis dicitur ei nō inesse. Vnde alias scriptū est: Apud quem non est transmutatio nec uicissitudinis obumbratio. Et unde rursus Paulus apostolus dicit: Qui solus habet immortalitatem, & lucem habitat inaccessibilem. Sed cùm cuncti nouerimus, ꝙ & humana anima & angelici spiritus sint immortales instituti, cur ab Apostolo solus Deus immortalitatem habere ꝓhibetur, nisi quia solus Deus uerè non moritur, qui solus nunquam mutatur? Humana quippe anima in lapsum non caderet, si mutabilis non fuisset, quæ à paradisi quoque gaudijs expulsa, si mutabilis non esset, ad uitam nunquam rediret. In hoc ipso uerò quod ad uitam redire nititur, defectus suos cogitur alternante semper mutabilitate tolerare. Quia ergo ex nihilo est condita, ex se nihilominus infra se tendit, nisi ad boni desiderij statū artificis sui manu teneatur. Ex eo itaq; quod creatura est, deorsum ire habet. Virtute nanque propria in præceps posse se ire considerat: sed ad creatorē sui amoris manu se retinet, ne cadat quousque ad immutabilitatem transeat, & eo uerè immortaliter, quo immutabiliter uiuat. Ipsi quoque angelici spiritus mutabiles ex natura sunt conditi, quatenus aut sua spōte caderent, aut ex arbitrio starent. Sed quia humiliter elegerunt ei inhærere à quo creati sunt, hanc ipsam in se mutabilitatem suā standi iam

Iac. 1.

1. Tim. 6

A immutabilitate uicerunt, ut hoc ipsum metò transcenderent, qđ naturę suæ ordine mutabilitati subesse potuissent. Quia ergo solius diuinæ naturæ est, umbras ignorantię mutabilitatis ꝗ nō pati, dicatur rectè: Non sunt tenebræ, & non est umbra mortis, ut abscondantur ibi qui operantur iniquitatem. Lux enim æterna, quæ Deus est, quanto immutabiliter fulget, tanto penetrabiliter uidet: & neque occulta nescit, quia cuncta penetrat: neque penetrata obliuiscitur, quia incommutabilis durat. Proinde B quotiens indignum aliquid corde concipimus, totiens in luce peccamus: quia ipsa nobis & non sibi præsentibus præstò est, & peruersè gradientes in ipsam impingimus, à qua per meritum longè sumus. Cùm uerò nos uideri non credimus, in sole clausos oculos tenemus. Illum uidelicet nobis abscondimus, non nos illi. Nunc ergo dum possumus, à cōspectu æterni iudicis & malè cogitata, & peius perpetrata deleamus, reuocemus ante oculos cordis quicquid peruersè egimus per nequitiam præsumptionis. Ni-C hil sibi nostra blandiatur infirmitas, atque in his quæ recolit, semetipsam delicatè non palpet, sed quanto sibi mali sit cōscia, tanto in se benignius sit seuera, proponat contra se futurum iudicium: & quæque in se sentit districtè ferienda per sentētiā iudicis, hæc in se piè feriat ꝑ pœnitentiam cōuersionis. Vnde aptè postquam uiolenti huius pœna descripta est, sequitur:

Quod nemo post mortē ad illud iudiciū reduci possit, de quo Apostolus ait: Si nosmetipsos iudicaremus, nō utiq; iudicaremur. Cap. V.

D

NEque enim ultrà in hominis potestate est, ut ueniat ad Deum in iudiciū.] Versus iste tanto maiore disputatione indiget, quanto hoc quod dicit si negligitur acrius dolet. Hic nimirum non illud iudiciū designatur quod per æternam retributionem punit, sed quod mente conceptum per conuersionem diluit. Ad illud quippe uenire nō desiderat quisquis se ꝑ illud damnati formidat. Dū ergo dicitur: Neque .n. ultra in hominis potestate est, ut ueniat ad Deum in iudicium:

cium: profectò ostéditur, esse quoddam iudicium quod quandoque etiam à damnatis ac reprobis desideretur. Et quod est illud, nisi hoc de quo Paulus apostolus dicit: Si nosmetipsos dijudicaremus, non utique iudicaremur? & de quo per prophetam dicitur: Nõ est iudicium in gressibus eorum. Et de quo Dauid ait: Homo regis iudicium diligit: ut uidelicet qui iam Deum honorat ex fide, sollicitè iudicet quid ei debeat in operatione. Vnde rursum scriptum est: Iudicare coram Domino, & expecta eum. Coram Domino scilicet iudicatur, qui corde Dominũ conspicit, & actus suos sub eius præsentia sollicita inquisitione discernit. Quem tanto quis securius expectat, quãto quotidie uitam suam suspectus examinat. Qui enim ad extremum eius iudicium uenit, non iam coram illo, sed ab illo iudicatur. De hoc quoque mentis iudicio obliuiscenti animæ per prophetam Dominus dicit: Reduc me in memoriam, ut iudicemur simul. Narra si quid habes, ut iustificeris.

1. Cor. 11 — *Esa. 59* — *Psal. 98* — *Iob. 53* — *Esa. 43*

Quòd in iudicio mentis nullum causæ mysterium desit: ubi & conscientia accusat, & ratio iudicat. Cap. VI.

DEbet enim uniuscuiusque mens & causas suas apud Dominum, & causas Domini contra se sollicita inquisitione discutere: debet cautè pensare, uel quæ ab eo bona perceperit, uel quæ mala bonis illius peruersè uiuendo responderit. Quod electi quidem quotidie facere omnino non cessant. Vnde bene Salomon ait: Cogitationes iustorum iudicia. Accedunt enim ad secretarium iudicis intra sinum cordis: cõsiderant quam districtè quandoque feriat, qui diu patiẽter expectat: metuunt in his quæ se egisse meminerunt, & puniunt flendo quod perpetrasse se intelligunt: timent subtilia diuina iudicia etiam de his quæ in semetipsis intelligere fortasse non possunt. Vident enim uideri diuinitus quod ipsi in se per humanitatem non uident, conspiciunt districtum iudicé, qui quo tardius uenit, eo seuerius percutit: sanctorũ etiã

Prou. 11

A patrum residere cõuentum cum eo pariter contemplantur, eorumq; uel exempla uel dicta se contempsisse reprehendunt, atque in hoc secreto interioris iudicij ipsa mentis suæ executione constricti pœnitendo feriunt, quod superbiendo commiserũt. Ibi nanque aduersum se quicquid se impugnat enumerant, ibi ante oculos suos omne quod defleant coacervant: ibi quicquid per iram districti iudicis decerni possit intuentur, ibi tot patiuntur supplicia, quot pati timent: nec B deest in hoc iudico mente concepto, omne ministerium quod punire reos suos plenius debeat. Nam conscientia accusat, ratio iudicat: timor ligat, dolor excruciat. Quod iudicium eo certius punit, quo interius sæuit: quia uidelicet ab exterioribus non accedit. Vnusquisque enim cùm causam huius examinis contra se aggredi cœperit, ipse est actor qui exhibet, ipse reus qui exhibetur: odit se qualẽ fuisse se meminit, & ipse qui est, per semetipsum insequitur illum fuit: atque ab ipso homine aduersus semetipsum fit quæ C dam rixa in animo, parturiens pacem cum Deo. Hanc cordis rixam Dominus requirebat, cum per prophetam diceret: Attendi & auscultaui, nemo quod bonũ est loquitur, nullus est qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens: quid feci? Ista cordis humani rixa placata est, cũ prophetæ suo de Achab rege semetipsum reprehendẽte loqueretur, dicens: Vidisti Achab humiliatum coram me? Quia igitur humiliatus est mei causa: non inducam malum in diebus eius. Quia ergo nunc in potestate est, internum mentis D nostræ contra nos subire iudicium, recognoscendo accusemus nosmetipsos, & quales fuimus pœnitendo torqueamus, non cessemus dum licet iudicare quod fecimus, audiamus cautè quod dicitur: Neque enim ultra in hominis potestate est, ut ueniat ad Deum in iudicium. Reproborum nanque esse proprium solet, semper praua agere, & nunquam quæ egerint retractare. Omne enim quod faciũt, cæca mente pertranseunt, factumque suum nisi cùm puniti fuerint, non agnoscunt. At contra electorum est, actus suos quotidie ab ipso cogitationis fonte discu-

Hier. 8 — *3. Re. 21*

te discutere, & omne quod turbidum profluit ab intimis exsiccare. Sicut enim non sentimus quomodo crescunt membra, proficit corpus, mutatur species, nigredo capillorum albescit in canis, hæc quippe omnia nobis nescientibus aguntur in nobis: ita mens nostra per momenta uiuendi ipso curarum usu à se metipsa permutatur, & non agnoscimus, nisi uigilanti custodia ad interiora nostra residentes, profectus nostros quotidie defectusque pensemus. Hoc ipsum enim in hac mortali uita consistere, quasi ad uetustatem ire est, & cùm indiscussa mens relinquitur, in quodam senio torporis sopitur: quia sui negligens, & propositum robur insensibiliter perdens, à forma prioris fortitudinis dum nescit se nescit. Vnde & per prophetam sub
Oseæ 7. Ephraim specie dicitur: Comederunt alieni robur eius, & nesciuit: sed & cani effusi sunt in eo, & ipse ignorauit. Cùm uerò semetipsam quærit, & subtiliter pœnitendo se discutit: ab ipsa hac uetustate sua lota lachrymis & mœrore incensa renouatur, & quæ iam penè inueterata frixerat, per subministrata interni amoris studia nouum calet. Vnde Paulus apostolus usu mortalis uitæ ueterascentes
Ephes. 4 discipulos admonet, dicens: Renouamini spiritu mentis uestræ.

Quid sit quod per Moysen dicitur: Ignis in altari semper ardebit, quem sacerdos nutriet, subiiciens mane ligna per singulos dies: & quod patrum exempla ad formam bene uiuendi multum nos adiuuent. *Cap. VII.*

Sed ad hæc agenda ualde exempla patrum & sacri eloquij præcepta nos adiuuant. Si enim sanctorum opera inspicimus, & diuinis iussionibus aurē præbemus, alia nos contemplata, alia audita succendunt, & cor nostrum torpore non constringitur, dum imitatione prouocatur. Vnde bene ad Moysen di-
Leuit. 6 citur: Ignis in altari semper ardebit, quē nutriet sacerdos, subiiciens mane ligna per singulos dies. Altare quippe Dei est cor nostrum, in quo iubetur ignis semper ardere: quia necesse est ex illo ad Do-

A minum charitatis flammam indesinenter accendere. Cui per singulos dies sacerdos ligna subiiciat, ne extinguatur. Omnis enim Christi fide præditus, membrum utique summi sacerdotis effectus est, sicut cunctis fidelibus Petrus apostolus dicit: Vos autem genus electum, re- 1. Pet. 2
gale sacerdotium. Et sicut Ioannes apostolus dicit: Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotium. Sacerdos ergo in altari ignem nutriens, quotidie ligna subiiciat: id est, fidelis quisque ne in eo charitatis flamma deficiat, in corde suo
B tam exempla præcedentium, quàm sacræ scripturæ testimonia congerere non desistat. Nam quasi quædam fomenta igni dare, est in excitatione charitatis, uel exempla patrum, uel præcepta dominica ministrare. Quia etenim interna nouitas nostra ipsa quotidie huius uitæ conuersatione ueterascit, ignis iste adhibitis lignis nutriendus est: ut dum per usum se nostræ uetustatis extenuat, per patrū testimonia & exempla reuiuiscat. Et bene illic præcipitur, ut mane ligna per dies singulos congerantur. Hæc
C quippe non fiunt, nisi cùm mox cæcitatis extinguitur. Vel certè, quia mane prima pars diei est, postpositis cogitationibus uitæ præsentis, hoc priori loco quisque fidelium cogitet, ut quod in se iam iamque quasi deficit, quibus ualet nisibus studium charitatis inflammet. Ignis enim iste in altari Domini, id est, in corde nostro citius extinguitur nisi solerter adhibitis exemplis patrum & dominis testimoniis reparetur. Bene autem illic subiungitur: Et imposito holocausto desuper adolebit adipes pacificorum.
D Nam quisquis in se ignem hunc charitatis accendit, semetipsum utique holocaustum desuper imponit: quia omne uitium quod in se malè uiuebat exurit. Cùm enim cogitationum suarum interna considerat, & uitam reprobam per immutationis gladium mactat: in ara se sui cordis imposuit, & igne charitatis incendit. De qua hostia pacificorum adipes redolent: quia interna nouæ charitatis impinguatio pacem inter nos & Deum faciens, odorem de nobis suauissimum reddit. Quia uerò eadem

dem charitas in cordibu s electorum inex
tinguibilis manet, aptè illic subditur:
Ignis est iste perpetuus, qui nunquam de
ficiet de altari. Nunquam profectò de al-
tari ignis iste deficiet: quia etiã post hanc
uitam eorum mentibus feruor charitatis
accrescit. Aeterna quippe contemplatio-
ne agitur, ut omnipotens Deus quo ma-
gis uisus fuerit, eo amplius diligatur. Qđ
8 autem diuinis admonitionibus & pręce
dentium exemplis adiuti, de huius uitæ
profundo liberamur bene etiam per pro-
Hier. 38 phetam Hieremiam in puteum missum
signatum est qui ut leuetur ex puteo, fu-
nes ad eum & panni ueteres deponunt.
Quid enim funibus nisi præcepta domi-
nica figurantur? Quæ quia nos in mala
operatione positos, & conuincunt, & eri
piunt, quasi ligant & trahunt, coarctant
& leuant. Sed ne ligatus his funibus dũ
trahitur incidatur, simul etiam panni ue-
teres deponuntur: quia ne diuina præce-
pta nos terreant, antiquorũ patrum nos
exempla confortant: & ex eorum compa
ratione facere nos posse præsumimus, ꝙ
ex nostra imbecilitate formidamus. Si er
go leuari de hoc profundo festinamus, li
gemur funibus, id est, præceptis domini-
cis astringamur. Intersint etiam panni ue
teres, cum quibus melius teneantur fu-
nes: id est, præcedentium confortemur
exemplis, ne infirmos nos ac timidos
pręcepta subtilia uulnerent, dum leuant.
quasi quosdam pannos ueteres Paulus
apostolus subiungebat, cùm leuandis di-
scipulis suis, præceptis spiritalibus exem
Heb. 11. pla ueterum commodaret dicens: Iusti
ludibria & uerbera experti, insuper & uin
cula & carceres. Lapidati sunt, secti sunt,
tentati sunt, in occisione gladij mortui
Heb. 12. sunt. Et paulo pòst: Habentes itaq; tan-
tam impositam nubem testium, deponen
tes omne pondus, & circũstans nos pec-
catum, per patientiam curramus ad pro-
positum nobis certamen. Et iterum: Me-
Heb. 13. mentote præpositorum uestrorum, qui
nobis locuti sunt uerbum Dei. Quorum
intuentes exitum conuersationis, imita-
mini fidem. Superius uidelicet dum spi-
ritalis præcepta loqueretur, quasi funes
miserat, postmodum uerò memorans exẽ
pla maiorum quasi ueteres pannos adhi-
A bebat. Excitati ergo tot uocibus præce-
ptorum, adiuti tot comparationibus exẽ
plorum, ad corda nostra redeamus: discu
tiamus omne quod agimus, & quicquid
in nobis diuinæ rectitudinis regulam of
fendit, accusemus: ut apud districtum iu
dicem ipsa nos accusatio excuset. In hoc
enim mentis nostræ iudicio tanto citius
absoluimur, quanto nos districtius reos
tenemus. Nec ad hæc agenda prætermit-
tenda sunt tempora quibus uacat: quia
ad hæc agenda post huius uitæ tempora
non uacat. Vacuè quippe non dicitur.
B Neque enim ultrà in hominis potesta te
est, ut ueniat ad Deum in iudicium. Id-
circo nanque memoramur quod tũc non
possumus, ne nunc quod possumus ne-
gligamus. Sed ecce negocia occupant,
quæ nobis incessanter apposita, à consi-
derandis nobismetipsis mentis nostræ
oculum declinant. In istis nanque uisibi
libus quæ intuetur cor nostrum, extra se
spargitur: & quid de se intrinsecus aga-
tur obliuiscitur, dum extrinsecus occu-
patur. Diuina autem uox terribilibus sen
tentiis suis quasi quibusdam clauis illud
C pungit ut euigilet: ut homo occulta su-
per se iudicia quæ pressus torpore dissi-
mulat, terrore saltem pulsatos expaue-
scat. Vt enim superius diximus, ipso usu
uitæ ueteris mens malè assueta deprimi-
tur, & in hæc quæ spectat exterius, quasi
dormiens sopitur: quia postquam semel
se ad appetenda uisibilia foràs fudit, à cõ-
templandis inuisibilibus intus euanuit.
Vnde nunc necesse est, ut quæ per uisibi-
lia spargitur, de inuisibilibus iudiciis fe-
riatur: & quia in ijs se exterioribus malè
delectata prostrauit, saltem percussa requi
D rat quod deseruit. Ecce autem scriptura
sacra terrore quodam torpentia corda
transfigit: ne in his inhæreant quæ exte
rius defluunt, sed quæ interius æterna
perdiderunt. Indicat quid sententia oc-
culta decernitur, ne immoderatè à nobis
hæc publica cogitentur. Dicit quid super
nos agatur de nobis, ut ab hoc publico
temporalitatis, colligamus oculum cor-
dis ad secretum internæ dispositionis.
Nam postquam multa narrata sunt de
pœna malorum, subitò infertur occul- 9
tum iudiciũ, quod piè super nos iusteq;

disponitur, quomodo alij perdunt A
quod tenere uidebantur, & alij accipiunt
quod alij ex meritis perdunt. Ait enim:
Conteret multos & innumerabiles, & sta
re faciet alios pro eis. Hoc quotidie agi-
tur. Sed quia adhuc finis partium utrarũ
q́ue non cernitur, minus timetur. Nun-
quam enim culpam suam reprobi nisi in
pœna cognoscunt. Et quia pœna differ-
tur, culpa despicitur. Labuntur uerò à
statu iustitiæ, & locum uitæ illis caden-
tibus alij sortiuntur. Sed eo lapsum suũ
negligunt quo interitum qui se in æter-
num maneat non attendunt. Si enim ad B
illud quod illic passuri sunt, oculos suos
mitterent, hoc quod hic faciunt time-
rent. Cunctis autem liquet, quòd in illa
extrema requisitione examen publicum
facturus est omnipotens Deus: ut alios
ad tormẽta deserat, alios ad participatio-
nẽ regni cœlestis admittat. Sed hoc nũc
secreto iudicio quotidie agitur, quod tũc
in publico demonstratur. Non iustè ac
misericorditer singulorum corda uel exa
minans, uel disponens, alios in exteriora
respuit, alios ad ea quæ sunt intrinsecus
trahit: hos accendit interna appetere, il- C
los pro uoluptatibus suis deserit exterio-
ra cogitare: horum mentem ad superna
erigit, illorum per superbiam in infimis
desideriis mergit. Aliena autem corda hu
manis oculis clausa sunt, & nescitur qui
repellitur: quia penetrare nequeunt quæ
ab unoquoq; cogitantur. Nã sæpe de cor-
de peruerso, necdum processit usq; ad ef-
fectum operis deliberatio cogitationis,
& adhuc fortasse per habitũ intus astrin-
gitur, qui iam mente foris uagatur. Sed
talis quilibet iste tunc ante oculos inter-
ni iudicis cecidit, cùm ab appetendis in- D
terioribus per desideriũ exiuit. Nonnun-
quã uerò alij post malæ operationis usũ,
ad spem cœlestem subito amore reuiui-
scunt, & qui in peruersa actione se sparse-
rant, ad sinum internæ retractationis se-
metipsos increpando recolligunt. Hos
adhuc respicientes homines, quales du-
dum in opere nouerant, tales putant. At
contrà illi per districtæ considerationis
examen, uitam suam qualem fuisse reco-
lunt insequuntur: sciturq; quid fuerunt,
sed quid iam cœperint esse, nescitur. In

hoc ergo utroque genere hominum sæpe
contingit, ut & qui uidentur stare huma-
no iudicio, iam in conspectu æterni iudi
cis iaceant: & qui adhuc coram homini-
bus iacent, iam in conspectu æterni iudi-
cis stent. Quis enim hominum æstimare
potuisset, Iudam uiuendi sortem etiam
post ministerium Apostolatus amittere?
Et quis cõtra latronem crederet causam
uitæ etiam in ipso articulo mortis inue-
nire. Occultus autem Iudex præsidens,
& utrorumq; corda discernens, alterum
piè statuit, alterum iustè confregit. Illum
districtè exterius repulit, hunc introrsus
misericorditer traxit. Vnde bene etiam Ps. 101
per prophetam casuros alios passionis
suæ tempore atque alios resurrecturos an
nuncians, ait: Potum meum cum fletu
temperabam. Potus quippe ab exteriori-
bus interius trahitur, fletus autem ab in-
terioribus exterius emanat. Potum ergo
Domino cum fletu temperare, est alios
ab exterioribus introrsus trahere, alios
ab interioribus in exteriora reprobare.

Quòd superbi perdant quæ acceperunt, dum ex gratia intumescunt, & humiles quorum uita ex peccato contemptibilis erat, eorũ loco per eandem gratiam statuantur: unde & illud est: Qui stat, uideat ne cadat. Cap. VIII.

CONteret ergo multos & innumerabi 10
les, & stare faciet alios pro eis.] Sicut
autem superius diximus, hæc contritio
prius intus agitur, ut post extrinsecus
ostendatur. Hac cõtritione nonnunquã
adhuc quorundam exteriora quasi sana
sunt: & iam interiora putruerunt. Scri-
ptum namque est: Ante ruinam exalta- Pro. 16.
tur cor. Ibi ergo feriuntur, ubi super- Ezec. 6
biunt. Vnde scriptum est: Contriui cor
eorum fornicans & recedens à me. In-
terius enim fornicari, est exterius ueti-
tis delectari. Magna autẽ cõtritio cordis
est hæc eadẽ elatio superbientis. Eo quip
pe ipso ab integritate salutis corruit, quo
iactantia cuiuslibet uirtutis intumescit.
Superbiẽtes.n. Deum despiciũt, & relicta
creatoris sui gloriã propriã quærũt. Qui-
bus iã hoc ipsũ cecidisse, est amissa supe-
rioris

rioris sui potẽtia in se uenisse. Cõterunť A etiam, quia relictis cœlestibus terram quęrunt. Quæ autem maior poterit esse contritio, quàm deserto creatore creaturam quęrere: desertis supernis gaudijs, infimis
Ps. 146 rebus inhiare? Vnde bene per prophetam dicitur: Humiliat autem peccatores usque ad terram. Amissis enim cœlestibus, terrenum est omne quod sitiunt: & dum plus uidere conantur, minus est quod appetunt. De quibus rectè per Hieremiam
Hier. 17 dictum est: Recedentes à te, in terra scri-
Luc. 10. bentur. At contrà de electis dicitur: Gaudete, quia nomina uestra scripta sunt B in cœlis. Ista ergo contritio prius serpit in mente, ut postmodum præcedat in opere: prius fundamentum cogitationis concutit, ut postmodum fabricam operationis allidat. Vnde summa est cura satagendum ut illic uitetur, ubi oritur. Scriptum
Prou. 4. nanque est: Omni custodia serua cor tuũ, quoniã ex ipso uita procedit. Et rursum
Mat. 15 scriptum est: Ex corde exeunt cogitationes malæ. Intus ergo uigilandum est, ne mens dum extollitur cadat. Intus seruemus omne quod foris agimus. Si enim semel medullam cordi elationis putredo C consumpserit, citius corruit cortex uacua externæ uisionis. Notandum uerò est, quia dum alijs cadentibus ad standum alij solidari perhibentur, electorum numerus certus ac definitus ostenditur. Vnde etiam Philadelphiæ Ecclesiæ per angelum dicitur: Tene quod habes, ne
Apoc. 3. 11 alius accipiat coronam tuam. Hac ergo sententia qua narratur aliorum erigi, aliorum autem uita confringi, & spes nutritur humilium, & elatio premitur superborum, dum & illi bona possunt amittere de quibus superbiunt, & isti ea percipere quæ quia non habebant contem D nuntur. Formidemus igitur in his quæ accepimus, nec eos qui illa nec dum assecuti sunt, despiciamus. Quid enim sumus hodie, nouimus: quid autem post paululum possimus esse, nescimus. Hi uero quos fortasse despicimus, & tardè possunt incipere: & tamen uitam nostram feruentioribus studijs anteire. Timendum itaque est, ne etiam nobis cadentibus surgat, qui à nobis stantibus irridetur, quamuis stare iam non nouit, qui non stantem nouit irridere. Hunc autem supernorum iudiciorum metum Paulus apostolus discipulorum cordibus incutiens, ait: Qui se existimat stare, 1. Cor. 10
uideat ne cadat. Quod autem dicens, Conterit multos, ilico adiunxit Innumerabiles, uel multitudinem exprimere studuit reproborum, quæ humanæ rationis numerum transit: uel certè indicare uoluit, quòd omnes qui pereunt, intra electorum numerum non habentur: ut eo sint innumerabiles, quo extra numerum currunt. Vnde propheta intuens tantos hoc Ecclesiæ tempore specietenus credere, quantos nimirum certum est electorum numerum summamq́; transire, ait: Multiplicati sunt super nu- Psal. 39
merum. ac si diceret: Multis Ecclesiam intrantibus, etiam hi ad fidem specietenus regni ueniunt, qui à numero regni cœlestis excluduntur: quia electorum summã, sua uidelicet multiplicitate transcendunt. Vnde & per Hieremiam prophetam dicitur: Aedificabitur ciui- Hier. 31.
tas Domino à turre Ananehel usque ad portam anguli, & exibit ultra normam mensuræ. Ciuitatem quippe esse Domini sanctam Ecclesiam, nullus ignorat: Ananehel uerò Dei gratia interpretatur. In angulo autem duplex paries iũgitur. Ciuitas ergo Domini à turre Ananehel usque ad portam anguli ædificari perhibetur: quia sancta Ecclesia à celsitudine supernæ gratiæ inchoans, usq; ad ingressum susceptionemq́ue construitur, utrorumq́ue populorum, Iudaici uidelicet atque Gẽtilis. Sed quia in ea crescente multitudine etiã reprobi colligunť, aptè subditur: Et exibit ultra normam mensuræ: quia usque ad eos quoque extenditur, qui normam iustitiæ transeuntes intra mensuræ cœlestis numerum non sunt. Vnde per Esaiam quoque eidem Ecclesiæ dicitur: Ad dexteram enim & ad læuam dilataberis, & semen tuum gentes Esa. 54
hæreditabit. In tanta quippe multitudine gentium ad dexteram extendiť, dum quosdã iustificãdos suscipit. Ad lęuã quoque dilatatur, dũ ad se quosdã etiã in iniquitate permansuros admittit. Propter hãc multitudinẽ quæ extra electorũ numerũ iacet, in Euãgelio Dñs dicit: Multi Mat. 20
sunt

sunt uocati, pauci uerò electi. Sed quia hoc quod electis alijs cōteruntur, de merito patientis est, non de iniquitate punientis: non enim iniquus Deus qui infert iram: aptè subiungitur:

Quòd exigentibus præcedentibus peccatis peccatores excæcantur, ut lumen iustitiæ uidere non possint, quod cum possent uidere contempserunt: & quod idem peccatum interdum & peccatum sit, & causa peccati, & pœna peccati. Cap. IX.

NOuit enim opera eorum, & idcirco inducet noctem, & conterentur.] Sciendum summopere est, quod iniquus quisque duobus modis in nocte conteritur: uel cùm exterioris pœnæ tribulatione percutitur, uel cum oculta sententia interius cæcatur. In nocte corruit, cum p extremum iudicium uiuendi lumen in
Mat. 22 perpetuum amittit. Vnde scriptum est: Ligate ei manus & pedes, & mittite eum in tenebras exteriores. Tunc enim coactus in tenebras exteriores mittitur, quia nūc in interioribus excæcat uoluntariè. Rursum in nocte iniquus conteritur: cùm peccatorum præcedentiū cōfusione damnatus, ueritatis lumen non inuenit, & quid deinceps agere debeat, non agnoscit. Omne quippe peccatum quod tamé
12 citius pœnitendo non tergitur: aut peccatum est, & causa peccati: aut peccatum, & pœna peccati. Peccatum nanque quod pœnitentia non diluit, ipso suo pondere mox ad aliud trahit. Vnde fit ut non solum peccatum sit, sed peccatum & causa ut peccati. Ex illo quippe uitio culpa subsequens oritur, ex quo cæcata mēs ducitur, ut per ius ex alio legetur. Sed peccatum quod ex peccato oritur, non iam peccatum tantum modo, sed peccatum est, & pœna peccati: quia iusto iudicio omnipotens Deus cor peccantis obnubliat, ut præcedentis peccati merito etiam in alijs cadat. Quem enim liberare nouit, deserendo percusit. Non ergo immeritò pœna peccati dicitur, quod iusta desuper irrogata cæcitate, ex precedentis peccati ultione perpetratur. Quod uidelicet agitur dispositione superius ordinata, sed inferius iniquitate confusa, ut & præcedens culpa sit causa subsequentis: & rursum culpa

(A) subsequens sit pœna præcedentes. Quod bene ī infidelibus & lubricis, Paulus quasi quoddam semen erroris aspexerat, cùm dicebat: Qui cum cognouissent Deum, *Rom. 1.* non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt: sed euanuerunt in cogitationibus suis. Sed quod ex huius erroris semine pullulauit, illico adiungit, dicés: Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum in immunditiam: ut contumelijs afficiant corpora sua in semetipsis. Quia enim cognoscentes Deū, peccatum superbiæ intelligendo commi-

(B) serunt, cæcantur etiam ne intelligant quod committunt. Et qui intelligentiam uolunt in peccato & causa peccati: & ipsum lumine intelligentiæ perdunt in peccato & pœna peccati. Prioris ergo peccati merito, peccatorum subquentium souea tegitur: ut qui malū sciēs perpetrat, deinceps iustè in alijs ēt nesciēs cadat. Hoc quippe agitur ut culpæ culpis feriantur, quatenus supplicia fiant peccantium ipsa incrementa uitiorum. Nam quia omnipotens Deus ad pœnitentiam tempus indulget: quod tamen humana malitia ad

(C) usum suæ iniquitatis intorquet: nimirū iusto Dei iudicio augeri culpa permittitur, ut ad feriendum altius quandoque cumuletur. Hinc enim rursum de quibusdam Apostolus didicit: Vt impleant pec- *1. Thess. 2* cata sua semper. Hinc uoce angelica Ioanni dicitur: qui nocet, noceat adhuc: & q *Apo. 22* in sordibus est, sordescat adhuc, Hinc Dauid ait: Appone iniquitatem super ini- *Psa. 68* quitatem eorum, ut non intrent in iustitiam tuam. Hinc rursum de Domino ab eodem Psalmista dicitur: Immissiones 13 per angelos malos. Viam fecit semitæ iræ *Psal. 77*

(D) suæ. Cor quiupe Dominus prioribus meritis aggrauatum iustè permittit etiam subsequentibus malignorum spiritū persuasionibus falli: quod cum dignè in culpa trahitur, reatus eius in pœna cumulatur. Vnde & iræ suæ Dominus uiam de semita fecisse perhibetur. Latior enim est uia quam semita. Ex semita uerò iræ suæ uim facere, est iræ causas districtè iudicando dilatare: ut qui illuminati agere rectè noluerūt, iuste cæcati adhuc faciāt, unde amplius puniri merebuntur. Hinc *Gen. 15* per Mosen dicitur: Nondum completa sunt

Deut. 32 sunt peccata Ammoræorum. Hinc per eundem Moysen Dominus dicit: Ex uinea enim Sodomorum uitis eorũ, & propago eorum ex Gomorra: Vua eorũ uua fellis, & botrus amaritudinis in ipsis. Furor draconum uinum eorum, & furor aspidum insanabilis. Nonne hæc omnia congregata sunt apud me, & signata in thesauris meis? In die ultionis reddã eis. Quàm multa eorum mala narrauit, & tamen ilico adiungit: In tempore quo lapsus fuerit pes eorum. Ecce atrocissima illorum facinora describuntur, & tamen ad ultionis diem adhuc subsequens lapsus aspicitur, quò eorum culpæ cumulentur. Habent iam quidem unde feriri mereantur: sed sustinetur tamen adhuc peccatum crescere, ut peccãtes possit atrocior pœna cruciare. Iam meretur supplicium peccatum, & causa peccati: sed expectatur adhuc ut augmentum supplicij subroget peccatum & pœna peccati. Plerunque uerò unum atque idem peccatũ; & peccatum est, & pęna & causa peccati. Quod melius ostendimus si res ipsas ad medium deducamus. Effrenata enim uentris ingluuies in feruorem luxuriæ plenitudinem carnis instigat. Perpetrata autem luxuria sæpe aut periurio, aut homicidio tegitur, ne humanarum legum ultione puniatur. Ponamus ergo ante oculos quòd quidam uoracitatis sibi frena laxauit, qua uoracitate superatus, adulterij facinus admisit: deprehensus autem in adulterio, latenter uirum adulterę, ne ad iudicium traheretur occidit. Hoc igitur adulterium inter uoracitatem & homicidium positum, de illa uidelicet nascens, hoc generans: peccatum est, & pęna & causa peccati. Peccatum profectò est per semetipsum: pęna uerò peccati est, quia culpam uoracitatis auxit: causa autem peccati est, quia subsequens etiam homicidium genuit. Vnum ergo idemq; peccatum est, & pęna præcedentis, & causa culpæ subsequentis: quia & transacta dum exaggerat, damnat: & adhuc sequentia quæ damnari debeant, seminat. Igitur quia peccatis præcedentibus cæcatur oculus cordis, ipsa cæcitas quæ peccãtis animum ex anteactæ culpæ damnatione confundit, meritò nox uocatur: quia per

A hanc ab oculis delinquentis lumen ueritatis absconditur. Bene itaque dicitur: Nouit enim opera eorum, & idcirco inducet noctem & conterentur: quia, ut sæpe dictum est, præcedentia nimirũ mala faciunt, ut ad peccandum iterum tenebris subsequentibus inuoluantur: ut eo iam lumen iustitiæ uidere non possint, quo illud & quando poterant uidere noluerunt. Inducere autem noctem Dominus dicitur: non quòd ipse tenebras inferat, sed quòd obscura corda peccantiũ misericorditer non illustret: ut hoc ipsum in nocte cæcasse sit à cæcitatis tenebris liberare noluisse. Sequitur:

B

Quòd locus uidentium Deum, sit sancta Ecclesia: à quo iusto iudicio falsi & ficti repelluntur, quia ueritatem fidei scientes contemnunt. Cap. X.

QVasi impios percussit eos in loco uidentium.] In scriptura sacra, quasi aliquando pro similitudine, aliquãdo pro ueritate poni consueuit. Pro similitudine enim quasi ponitur, sicut

C Apostolus dicit: quasi tristes, semper autem gaudentes. Pro ueritate uerò ponitur, sicut Ioannes ait: Vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à patre. Hoc autem loco nihil differt utrum pro similitudine, an pro ueritate sit positum: quia quolibet dicatur ordine, apertè praua malorum uita signatur. Impios uerò scriptura sacra propriè infideles appellat. Hac nanque distantia peccatores ab impijs discernuntur: quia cum omnis impius sit peccator, non tamen omnis peccator est impius. Peccator enim dici etiã

2. Cor. 6

Ioan. 1

D qui in fide prius est potest Vnde Ioannes ait: Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. Impius uerò propriè dicitur, qui à religionis pietate separatur. De talibus enim propheta ait: Non resurgent impij in iudicio. Locus autem uidentium, sancta Ecclesia uocatur. In ipsa enim rectè consistitur, ut lumen uerum quid Deus est, uideatur. Vnde ad Moysen dicitur: Est locus penes me, & stabis supra petram cum transeat mea maiestas. Et post paulum: Auferã manum meã, & uidebis posteriora mea. Per

1 Ioan. 1

Psal. 1. 14

Exo. 33.

Per locum quippe Ecclesia, p petram Dominus, p Moysen uerò multitudo plebis Israeliticæ figurat͛, quę Domino in terra prædicante non credidit. Ipsa ergo in petra stetit, terga Domini transeuntis aspiciēs: quia uidelicet post passionem ascensionemq; dominicam, intra sanctā Ecclesiam deducta, fidem Christi percipere meruit: & cuius præsentiam non uidit, eius posteriora cognouit. Dicatur ergo de his quos intra sanctam Ecclesiam diuina ultio inuenit, in iniquitatibus perdurantes: dicatur de his quorum uitam Paulus

ad Tit. 1

apostolus notat, qui confitent͛ se nosse Deum, factis autem negant: Quasi impios percussit eos in loco uidentium. Ibi quippe stabant ubi Deum uidere uidebātur. Ibi tenebras dilexerunt, ubi lumen ueritatis aspicitur. Et quanuis apertos habuerunt oculos in fide, tenuerunt tamē eos clausos in opere. Vnde bene & de Iudæa dicitur: Speculatores eius cęci: quia

Esa. 56.

uidelicet non uidebant opere, quod professione cernebant. Vnde etiam de Balaā scriptum est: Qui cadens apertos habet

Nu. 24.

oculos. Cadens quippe in opere, apertos tenuit oculos in contemplatione. Ita ergo hi etiam oculos aperientes in fide, & non uidentes in opere, intra Ecclesiam positi pia specie, extra Ecclesiam inuenti sunt impia conuersatione. De q̄bus aliàs bene scriptum est: Vidi impios

Ecc. 8.

sepultos, qui cùm adhuc uiuerent, in loco sancto erant, & laudabantur in ciuitate quasi iustorum operum. Multos enim peste ꝓpriæ prauitatis obsessos sub Christiano nomine, ipsa tranquillitas Ecclesiasticæ pacis abscōdit. Quos tñ si leuis ꝑsecutionis aura pulsauerit, mox extra areā uelut paleas tollit. Quidam uerò idcirco Christianitatis uocatione signant͛: quia Christi noīe sublimiter exaltato, penè oēs iā uideri fideles aspiciūt: & pro eo ꝙ hoc uocari alios cernūt, ipsi nō uideri fideles erubescūt, sed esse negligūt quod dici gloriant͛. Rē.n. uirtutis intimæ ad decorem sumunt uisionis externæ: & qui ante supernū iudicē nudi cōscientię infidelitate consistunt, ante humanos oculos professione sancta uerbotenus pallian͛t. Nōnulli aūt fidē medullitus tenēt, sed uiuere fideliter nullatenus curāt. Insequuntur.n.

A moribus qd͛ credulitate uenerātur. Quibus diuino iudicio sæpe contingit, ut per hoc quod nequiter uiuunt, & illud perdant quod salubriter credunt. Incessanter nanq; se prauis actionibus polluunt, & super hoc uindictam iusti iudicij retribui posse diffidunt: & sæpe cū bene uiuere negligūt, etiā persequente nullo usq; ad perfidiā dilabuntur. Nā qui imminere districtū iudiciū non credūt, qui inultè se peccare suspicantur, quo pacto uel esse uel dici fideles possunt? Fidem quippe perdidisse, est in correctis malis

B operibus, digna supplicia reddi posse nō credere. Quia ergo digna fidei opera seruare cōtēnunt, etiā fidē perdūt quā tenere uidebantur. Super quos bene per prophetam sub Hierusalem specie inimico- Ps. 136

rum destruentium uerba memorantur, à 1. Cor. 3.

quibus scilicet dicitur: Exinanite usq; ad fundamentum in ea. Paulus quippe ait: Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, qd est Christus Iesus. Inimici ergo destruentes, usq; ad fundamentum Hierusalē exinaniunt, quando peruersi spiritus à corde fideliū

C destructo prius ædificio boni operis, sodalitatē quoq; exhauriunt religionis. Sicut enim supra fundamentum fabrica, sic super fidem opera construuntur. Vsq; ad fundamentum ergo exinanisse, est euerso Hier. 2

bene uiuendi opere, etiā robur fidei dissipasse. Hinc etiam ad Iudæam per Hieremiam dicitur: Filij quoq; Mempheos & Taphneos constuprauerunt te usque ad uerticē. Vsq; ad uerticē quippe constuprari, est post malæ operationis usum etiā in ipsa fidei sublimitate corrumpi. Cū.n. nequissimi spiritus uniuscuiusq; animam

D in prauis operibus inuoluunt, sed integritatem fidei uitiare non possunt, quasi adhuc inferiora mēbra polluunt, sed ad uerticē non pertingunt. Quisquis autem in fide corrūpitur, iā usq; ad uerticē constuprat͛. Malignus.n. spiritus quasi ab inferioribus mēbris usq; ad summa pertingit, quādo actiuā uitā polluens, castā celsitudinem fidei diffidentiæ morbo corrūpit. Quia igitur cūcta hæc humanis oculis abscondita sunt, sed diuinis obtutibus patent, & multi in hac domo fidei sine fide moriūtur, dicatur rectè: Quasi impios

per-

percussit eos in loco uidentium. Pios.n. se in Ecclesia hominibus ostendunt, sed quia diuina iudicia laterè non possunt, quasi impij feriuntur: quibus hoc magis ad supplicij cumulū crescit, φ unusquisq; eorū in Ecclesia fidelib. admixtus, ueritatē fidei sciēdo contēnit: atq; eo grauior ultio sequit, quo per exēpla rectorū ēt bene uiuēdi eos sciētia comitat. Quot enim eis modò recti ac fideles fratres ostēdunt, tot in futuro iudicio testib. impugnantur. Sciunt ergò quod sequi negligunt. Vnde & aptè subiungitur:

Quòd tribus modis peccatur, ignorātia, infirmitate, & studio: et φ ex industria peccare sit, cum quis quod scit & pōt, contēnit. Cap. XI.

26 QVi quasi de industria recesserunt ab eo.] Sciēdū qppe est φ peccatū trib. modis cōmittit. Nā aut ignorātia, aut infirmitate, aut studio ppetrat: Et grauius quidē infirmitate q̃ ignorantia: sed multo grauius studio q̃ infirmitate peccat. Ignorātia Paulus peccauerat, cū dicebat: Qui prius blasphemus, & psecutor,

1. Tim. 1 cōtumeliosus: sed misericordiam consesecutus sum, qa ignorās feci in incredulitate Petrus uerò ĩfirmitate peccauit, quādo in eo omne robur fidei quod Domino perhibuit, una uox puellæ cōcussit, & Deum quē corde tenuit, uoce denegauit. Sed qa infirmitatis culpa uel ignorantiæ eo facilius tergitur, quo nō studio perpetratur: Paulus quæ ignorauit, sciēdo correxit: & Petrus motā & quasi arescētē iā radicem fidei lachrymis rigando solidauit. Ex industria uerò peccauerūt ij de qbus ipse per se magister dicebat: Si nō uenissem, & locutus fuissem eis, peccatum

Ioan. 15 non haberent: nunc autem excusationē non habēt de peccato suo. Et paulo post: Et uiderūt & oderūt me & patrem meū. Aliud est enim bona non facere, aliud bonorum odisse doctorē: sicut aliud est præcipitatione, aliud deliberatione peccare. Sæpe enim peccatū præcipitatione cōmittitur, quod tamen consilio & deliberatione damnatur. Ex infirmitate enim plerunque solet accidere amare bonum, sed implere non posse. Ex studio uerò peccare, est bonum nec facere nec amare. Sicut ergo nōnunq̃ grauius est peccatū diligere, q̃ ppetrare: ita nequius est odisse iu-

A stitiā, q̃ nō fecisse. Sūt ergo nōnulli in Ecclesia q no solū bona nō faciūt, sed etiā psequunt, & quæ ipsi facere negligūt, etiā in alijs detestant. Horū peccatum scilicet nō ex infirmitate uł ignorātia, sed ex solo studio perpetrat, quia uidelicet si uellent implere bona, nec tñ possent, ea quæ in se negligūt, saltē in alijs amarent. Si.n. ea ipsi uel solo uoto appeterēt, facta ab alijs non odissent: sed quia bona eadem audiendo cognoscunt, uiuendo despiciūt, animaduertendo persequuntur, rectè dicitur: Qui ex industria recesserunt ab eo.

B Vñ & apte subiūgit: Et oēs uias eius intelligere noluerūt] Nō.n. ait: Infirmitate non intelligūt, sed intelligere noluerūt: quia sæpe quæ facere despiciunt, etiam scire contemnunt. Quia enim scriptum est: Seruus nesciens uoluntatem Domini Luc. 12. sui, & faciēs digna plagis, uapulabit paucis: & seruus sciens uoluntatem Domini sui, & non faciens iuxta eam, plagis uapulabit multis: impunitatem peccandi existimant remedium nesciendi. Qui nimirū sola superbiæ caligine tenebrescunt: atq; ideo nō discernunt, quia aliud

C est nescisse, aliud scire noluisse. Nescire.n. ignorātia est: scire noluisse, superbia. Et tanto magis excusationem non possunt habere, quia nesciant, quanto magis eis etiā nolentibus opponitur quod cognoscant. Vnde per Salomonem dicitur: Nūquid non sapiētia clamitat. & prudentia Prou. 8 dat uocē suā in summis excelsisq; uerticib. super uiam in medijs stans semitis? Trāsire fortasse per uiam uitæ temporalis, cum eius ignorantia poteramus, si hæc eadem sapientia in semitæ angulis constitisset. Inuestiganda fuerat, si occul

D tari noluisset. Sed postquam incarnationis suæ mysteria publicè ostendit, postquam humilitatis exempla superbientibus præbuit. semetipsam nobis quasi trāseuntibus in medijs semitis fixit: ut uidelicet in eam quam quærere nolumus impingamus: & quam transeuntes uidere negligimus, tāgamus offendentes. Dicatur itaq;: Et omnes uias eius intelligere noluerunt. Via qppe est incarnatæ sapiētię oīs actio quā tēporaliter gessit. Viæ eius sunt uiuendi ordines, quos ad se uenientibus strauit. Tot itaque ad se uenientibus

25 niētibus uias præbuit, quot bene uiuen-
di exēpla monstrauit. Humilitatis eius
uias propheta aspexerat, cū suspirabat, di
Ps.118 cēs: In mādatis tuis me exercebo, & cōsi-
derabo uias tuas. Hīc rursū de unoquoq;
iusto dicit, qui curat ut per dñica exem-
Ps.111 pla gradiatur: A Domino gressus homi-
nis diriguntur, & uiam eius cupit nimis.
Quia ergo superbi quique humilitatis do
minicæ facta contemnunt, rectè dicitur:
Vias eius intelligere noluerunt. Viæ .n.
istæ uisione despectæ sunt, sed intellectu
reuerendæ. Aliud quippe est in eis quod
cernitur, aliud quod expectatur. quid .n.
in hac uita aliud quam deiectionem, spu
ta, ludibria, mortemque intuentium ocu
lis ostendit? Sed per hæc infima transitur
ad summa: per hæc dedecora quæ præce-
dunt, æterna nobis & gloriosa pollicen-
tur. Viderunt ergo superbi uias Dei, sed
intelligere noluerunt: quia dum abiecta
quæ in se ille ostendit despiciunt, perdide
runt iustè sublimia quæ promittit. Vias
itaque Dei intelligere, est & humiliter to
lerare transitoria, & perseueranter expe-
ctare mansura, ut exemplo Domini coæ-
terna quæratur gloria opprobrijs tempo-
ralibus comparata, & non quod hic quis
que tolerat, sed id quod expectat, intēdat.
Ad hæc ergo superbi clausos oculos te-
nuerunt: quia dum in gloria præsentis ui
tæ superbiunt, humilitatis dominicæ cel
situdinem non uiderunt. Lumen enim
intelligentię humilitas aperit, superbia
abscondit. Nam secretum quoddam pie-
tatis est, & tanto minus ad illud animus
peruenit, quanto magis intumescit: quia
eo ipso foras repellitur, quo insanius in-
flatur. Sequitur:

Quòd egeni & pauperes ad Deum clamant, cū præpositi curis secularibus dediti, prædicationis officium deserunt. Cap. XII.

VT peruenire facerent ad eum clamo
rem egeni, & audiret uocem paupe-
rum.] Cùm enim isti superbiunt, clamāt
ad Deum hi qui ab ipsis superbientibus
opprimuntur. Vnde certè idcirco dicitur
quod ad Deum fecerunt clamorem paupe
rum peruenire: quia istis cadentibus, in
eorum locum pauperes, id est spiritu hu
miles subrogantur, & quia hoc eorum
casu factum est, ipsi fecisse referuntur: eo
A uidelicet locutionis genere, quo pugna-
re castra dicimus, quia pugnatur ex illis.
Vel certè quia cunctaque superius dicta
sunt, referri etiam ad rectores ecclesiasti-
cos possunt, qui relicto prædicationis stu
dio, sub occasione regiminis terrenis ne-
gocijs inuoluuntur, aptè subiungitur: Vt
peruenire facerent ad eum clamorem ege
ni, & audiret uocē pauperum: quia nimi
rum dum ipsi curis secularibus occupati,
prædicationis officium deserunt, gregem 11
subditum in querelarum prorumpere cla
morem compellunt ut quasi iure unus-
B quisque subiectus de uita ficti pastoris im
murmuret, cur teneat magistri locum qui
non exercet officium. Quamuis fortasse
melius per rumorem potentium, super-
bia Iudæorum, & per clamorem paupe-
rum, desideria gentium figurantur: sicut
attestante ueritate per epulantem splendi-
de diuitem Iudaicus populus designatur:
copiam scilicet legis non ad necessita-
tem salutis, sed ad pompam elationis as-
sumens, atque in præceptorum uerbis
non semetipsum ordinate reficiens, sed
iactantur ostendens: & per uulneratum
C Lazarum, qui interpretatur adiutus, for-
ma populi gentilis exprimitur, quem di-
uinū adiutoriū tanto magis erigit, quan
to minus de suarum uirium facultate cō-
fidit. Qui pauper & plenus ulceribus esse
describitur: quia gentilitas corde humilis
peccatorum suorum aperuit confessio-
nes. Nam sicut in uulnere ab internis tra
hitur uirus in cute, ita in confessione pec
cati dum in publicum secreta pāduntur,
quasi mali humores à uisceribus intimis
foras prorūpunt. Illis ergo peccantibus
pauperum clamor auditur: quia dum Iu-
D dæi contra Deum superbiunt, ad Deum
uota gentilum peruenerūt. Vnde & mox
hæc ipsa immensa ac profunda iudicia
perhorrescens, non ea curat ratione discu
tere, sed admiratione uenerari, atque ait:

Quòd temerè discutitur, quare hunc Deus trahat, illum repellat: cum de beneplacito eius ratio non reddatur. Cap. XIII.

IPso enim concedente pacem, quis est
qui condemnet: & ex quo absconderit
uultum suum, quis est qui contempletur
eum?] Nemo ergo discutiat cur stante
Iudaico populo, dudum in infidelita-
te

te gentilitas iacuit : & cur ad fidē gētili- A
tate surgente, Iudaicū populum infideli-
tatis culpa ꝓstrauit. Nemo discutiat cur
alius trahat ex dono, alius repellat ex me
rito. Si enim gentilitatem miraris assum
ptam, ipso concedente pacem, quis est q
condemnet? Si Iudæam obstupescis per-
Mat. 11 ditam, ex quo abscōderit uultum suum,
quis est qui contempletur eum? Itaque
consilium summæ & occultæ uirtutis, sa
tisfactio sit apertè rationis. Vnde & in
Euangelio Dominus cum de huius rei
causa loqueretur, ait : Confiteor tibi pa-
ter Domine cœli & terræ, quia abscondi- B
sti hæc à sapientibus & prudentibus, &
reuelasti ea paruulis. Ita pater. Atq; mox
tanquam rationem quandam absconsio-
nis ac reuelationis adiungens, ait : Quia
sic fuit placitum ante te. Quibus nimirū
uerbis exempla humilitatis accipimus,
ne temerè discutere superna consilia de
aliorum uocatione, aliorum uerò repul-
sione præsumamus. Cum enim intulisset
utrunque, non mox rationem reddidit,
sed sic Deo placitum dixit : hoc uidelicet
ostendens, quia iniustum esse non potest
quod placuit iusto. Vnde & in uinea la- C
borantibus mercedem reddens, cū quos-
Mat. 20 dam operarios inæquales in opere, æqua-
ret in præmio, & plus in mercede quære-
ret, qui labori amplius insudasset, ait :
Nonne ex denario conuenisti mecum?
Volo autem & huic nouissimo dare, si-
cut & tibi. An non licet mihi quod uolo
facere? In cunctis ergo quæ exterius di-
sponuntur, aperta causa rationis est oc-
19 cultæ iustitia uoluntatis. Dicatur itaque:
Ipso enim concedente pacem, quis est qui
condemnet? Ex quo absconderit uultum
suum, quis est qui contempletur eum? Et
quia sic minima sicut maxima, sic singu- D
la Deus iudicat sicut cuncta, aptè subiun
gitur : Et super gentem, & super omnes
homines.] Ac si apertè admoneamur intē
dere, quia hoc iudicium quod super unā
gentem describitur, etiam super omnes
homines inuisibili examinatione cele-
bratur : ut alius eligatur, alius repellatur
occultè, sed nullus iniustè. Hoc ergo qđ
in maximis fieri cernimus, etiam in no-
bis singulis cautè timeamus. Sic enim in
tendantur diuina iudicia super unā ani-
mam, sicut super unam urbem : sic super
unam gentem, sicut super uniuersam ge-
neris humani multitudinem : quia & sic
intendit Dominus singulis, ac si uacet à
cūctis, & sic simul intēdit oībus, ac si ua-
cet à singulis. Qui.n. omnia administran
do implet, regit implendo : nec uniuer-
sis deest cum disponit unū, nec uni deest,
cum disponit uniuersos, cuncta scilicet
naturæ suæ potentia quietus operatur.
Quid ergo mirum, quia non angustatur
intentus, qui operatur quietus? Dica-
tur itaque quia hoc subtile iudiciū exer-
cet, & super gentem, & super omnes ho-
mines.

Quòd secundum merita subditorum dentur sæpe rectores, & pro iniquitate mali gregis, delinquat uero boni uita pastoris, & quod uirtutis est meritum, dum salua fide res agitur, tolerare & celare mala rectorum.
Cap. XIIII.

QVia igitur de specie transiuit ad ge-
nus, nunc de genere se cōuertit ad 20
speciem, & quid Iudæa propriè
mereatur ostendit dicens : Qui regnare
facit hominem hypocritam, propter pec-
cata populi. Verum nanque regem super *Ioan.* 5.
se Iudæa regnare noluit, & idcirco exi-
gentibus meritis hypocritam accepit, si- *2.Thes.2.*
cut ipsa quoque ueritas in Euangelio di-
cit : Ego ueni in nomine patris mei, &
non accepistis me : si alius uenerit in no
mine suo, illum accipietis. Et sicut Pau-
lus ait : Pro eo quòd charitatem ueritа-
tis non receperunt, ut salui fierent : ideo
mittet illis Deus operationem erroris,
ut credant mendacio. In eo ergo quod di
citur : Qui regnare facit hominem hypo
critam propter peccata populi, potest ip-
sum omnium hypocritarum caput anti-
christus designari. Seductor quippe ille
tunc sanctitatem simulat, ut ad iniquita-
tem trahat. Sed propter peccata populi
regnare permittitur : quia nimirum tunc
ipsi sub illius regimine præordinant, qui
eius dominio digni ante secula præsciun
tur, qui peccatis subsequentibus exigūt,
ut sub illo iudicijs præcurrentibus dispo
nantur. Quod ergo tunc antichristus su
ꝑ impios regnat, non est ex iniustitia iudi
cantis, sed ex culpa patientis : quamuis
plerique & principatum illius non uide-
runt,

runt, & tamen eius principatui peccatorum suorum conditione deseruiũt: quia & quem dominantem sibi minime conspiciunt, eũ proculdubio puerse uiuẽdo uenerantur. An non eius membra sunt, qui per affectatæ sanctitatis speciem appetunt uideri quod non sunt? Ille nanque principaliter hypocrisim sumit, qui cum sit damnatus homo & nequaquam spiritus, Deum se esse mentitur. Sed proculdubio ex eius nunc corpore prodeunt qui iniquitates suas sub tegmine sacri honoris abscondunt, ut professione uideri appetant quod esse operibus recusant.

Ioan. 8. quia enim scriptum est: Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati: quanto nũc liberius peragunt peruersa quæ uolunt, tanto eius seruitio obnoxius obligãtur. Sed nullus qui talem rectorem patitur, eum quem patitur accuset: quia nimirũ sui fuit meriti, peruersi rectoris subiacere ditioni. Culpam ergo proprij magis accuset operis, quàm iniustitiam gubernantis.

Osee 13 Scriptum nanque est: Dabo tibi reges in furore meo. Quid ergo illos nobis præesse despicimus, quorum super nos regimina ex Domini furore suscipimus? Si igitur irascente Deo secundum nostra merita rectores accipimus, in illorum actione colligimus, quid ex nostra æstimatione pensemus quamuis plerunque & electi subiacent reprobis. Vnde & diu

1.Re.18 Dauid Saulem pertulit, sed subsequente culpa adulterij proditur: quia dignus tũc fuit qui tanta præpositi asperitate premeretur. Sic ergo secundũ merita subditorũ tribuuntur personæ regentium, ut sæpe qui uidentur boni, accepto mox regimine permutentur: sicut scriptura sacra de eodem Saule intulit, qui cor cum dignitate mutauit. Vnde scriptum est: Cum es

1.Re.15 ses paruulus in oculis tuis caput te constitui in tribubus Israel. Sic pro qualitatib. subditorum disponuntur acta regentiũ: ut sæpe pro malo gregis etiam uerè boni delinquat uita pastoris. Ille enim Deo attestante laudatus, ille supernorum myste

2.Re.24 riorum conscius Dauid propheta, tumore repentinè elationis inflatus, populum numerando peccauit, & tamen uindictã populus Dauid peccante suscepit. Cur hoc quia uidelicet secundum meritum

A plebium disponuntur corda rectorum. Iustus uerò iudex peccantis uitium ex ipsorũ animaduersione corripuit, ex quorum causa peccauit. Sed quia ipse scilicet sua uoluntate superbiẽs, à culpa alienus non fuit: uindictã culpæ ẽt ipse suscepit. Nã ira sæuiẽs quæ corporaliter populũ perculit, rectorem quoq; populi intimo cordis dolore prostrauit. Certum uerò est, quòd ita sibi inuicem & rectorum merita connectantur & plebium: ut sæpe ex culpa pastorum deterior fiat uita plebium, & sæpe ex plebium merito mu-

B tetur uita pastorum. Sed quia rectores habent iudicem suum, magna cautela subditorum est non temerè uitam iudicare regentium. Neq; enim frustra per semetipsum Dominus æs nummulariorum *Mat.21* fudit, & cathedras uendentium columbas euertit: nimirum significans quia p magistros quidem uitam iudicat plebiũ, sed per semetipsum facta examinat magistrorum. Quamuis etiam subditorum uitia quæ à magistris modò uel dissimulantur iudicari uel nequeunt, eius proculdubio iudicio reseruantur. Igitur dum sal-

C ua fide res agitur, uirtutis est meritum, si quicquid prioris est toleratur. Debet tamen humiliter suggeri, si forrasse ualeat quod displicet emendari. Sed curandum summopere est, ne in superbiam transeat iustitiæ inordinata defensio: ne dum rectitudo incautè diligitur, ipsa magistra rectitudinis humilitas amittatur, ne eũ sibi preesse quisq; despiciat, quem fortasse contingit ut in aliqua actione reprehẽdat. Cõtra hũc tumorẽ superbię, subditorũ mẽs ad custodiam humilitatis edomatur, si infirmitas propria incessanter attẽ-

D dit. Nã uires nostras ueraciter examinare negligimus, & qa de nobis fortiora credimus, idcirco eos qui nobis prælati sunt, districtè iudicamus. quo enim nosmetipsos minus agnoscimus, eo illos quos reprehendere nitimur, plus uidemus. Communia hæc mala sunt quæ sæpe à subditis prælatos, sæpe à prælatis in subditos committuntur: quia & omnes subditos hi qui præsunt, minus quàm ipsi sunt sapientes arbitrantur, & rursum qui subiecti sunt, rectorum suorum actiones iudicant, & si ipsos regimen habere contingeert

geret, se potuisse agere melius putãt. Vnde plerũque fit ut rectores minus prudenter ea quæ agenda sunt uideant, quia eorum oculos ipsa nebula elationis obscurat, & nonnunquam is qui subiectus est, hoc cum prælatus fuerit faciat, quod dudũ fieri subiectus arguebat: & pro eo quòd illa quæ iudicauerat perpetrat, saltem quia iudicauit erubescat. Igitur sicut prælatis curandum est, ne eorum corda æstimatione singularis sapientiæ locus superior extollat, ita subiectis prouidendum est, ne sibi rectorum facta displiceãt.

22 Si autem magistrorum uita iure reprehẽditur, oportet ut eos subditi etiam cum displicent uenerentur.

Quod mali pastores non semper imitandi sunt, tamen necesse est uenerari. Cap. XV.

SEd hoc est solerter intuendum, ne aut quem uenerari necesse est, imitari appetas: aut quem imitari despicis, uenerari contemnas. Subtilis etenim uia tenenda est rectitudinis & humilitatis: ut sic reprehensibilia magistrorum facta displiceant, quatenus subditorum mens à seruanda magisterij reuerentia non recedat. quod bene in Noe debriato exprimitur, cuius nudata uerecũda boni filij auersi ueniendo texerunt. Auersari quippe dicimur, quod reprobamus. Quid est ergo quòd filij uerecũda patris superiecto dorsis pallio euersi uenientes aperiunt: nisi quòd bonis subditis sit præpositorũ suorum mala displicent, ut tamen hæc ab alijs occultent? Operimentum auersi deferunt, quia iudicantes factum, & uenerantes magisterium, nolunt uidere quod tegunt.

Quod multi dum sibi iusti uidentur, in eo quòd rectores suos secularibus negocijs occupatos iudicant, Deum accusant: & cum ipse per Moysen pellibus & cilicijs tabernaculum operiri præcepit, quasi hæc detrahentes, diuinis dispositionibus contradicunt. Cap. XVI.

SVnt uerò nonnulli qui si parum quid de spiritali conuersatione inchoant, cum rectores suos temporalia agere, & terrena cõsiderant, mox ordinem supernæ

A dispositionis accusant, quòd nequaquam bene ad regendum prælati sint, per quos conuersationis infimæ exẽpla monstrantur. Sed hi nimirum dum temperare se à rectorum suorum reprehensione negligunt, culpæ suæ exigentibus meritis, usque ad reprehensionem conditoris excedunt: cuius profectò dispensatio inde ab humilibus rectior agnoscitur, unde ab elatis non rectè iudicatur. quia enim potestas regiminis ministrari non potest sine studio curæ temporalis, aliquando omnipotens Deus mira dispẽsatione pie-

B tatis ut teneræ spiritalium mentes à terrena cura disiunctæ sint, onus regiminis duris ac laboriosis cordibus iniungit: ut tãto illæ ab hoc mundo securius lateant, quanto hæc in terrenis sollicitudinibus ualenter elaborant. In exhibitione quippe suscepti oneris pro ipsis quoq; utilitatibus subditorum duræ uitæ sunt mundanæ seruitutis. Et sæpe, ut dictum est, misericors Deus quo suos tenerè diligit, eo sollicitè ab externis actionibus abscondit. Nam & plerunq; paterfamilias ad eũ laborem seruos dirigit, à quo subtilius fi-

C lios suspendit: & inde filij sine uexatione decori sunt, unde serui in puluere fœdantur. Qđ q̃ rectè in Ecclesia diuinitus agit, ipsa tabernaculi cõstructione signatur. Ad Moysen q̃ppe diuina uoce præcipit, ut ad tegenda interius sancta sanctorũ ex bysso, cocco atq; hyacintho uela texantur, iussumq; est ut ad protegendũ tabernaculũ, uel a cilicina & pelles extẽderet, quę nimirũ uel pluuias uel uẽtos uel puluerẽ tolerarẽt. Quid ergo per pelles, & cilicia quibus tabernaculũ tegit, nisi grossas hominũ mentes accipimus: quæ aliquando in Exec. 26

D Ecclesia occulto Dei iudicio quãuis duræ sint præferuntur? quæ quia seruire curis tẽporalibus nõ timẽt, oportet ut tentationum uentos & pluuias de huius mundi contrarietatibus portent. Quid uerò per hyacinthum, coccũ byssumq; signat, nisi sanctorũ uita tenera, sed clara? quæ dum cautè in tabernaculo sub cilicijs & pellibus absconditur, sua integra pulchritudo seruatur. Vt enim in interiora tabernaculi byssus fulgeat, coccus coruscet, hyacinthus, ceruleo colore resplendeat: desuper pelles & cilicia, imbres, uentos & pul-

& puluerem portant. Qui igitur magnis uirtutibus in sanctæ Ecclesiæ sinu proficiunt: præpositorum suorum uitam despicere nō debent, cùm uacare eos rebus exterioribus uident: quia hoc quòd ipsi securi intima penetrant, ex illorum adiumento est, qui contra procellas huius seculi exterius laborant. Quam enim candoris sui gratiam retineret, si byssum pluuia tangeret? Aut quid fulgoris atq; claritatis coccus uel hyacinthus ostenderet: si hæc susceptus puluis fœdaret? Sit ergo desuper textura cilicij fortis ad puluerem: sit inferius color hyacinthinus aptus ad decorem. Ornent Ecclesiam qui solis rebus spiritalibus uacant, tegant Ecclesiā quos & labor rerum corporalium non grauat. Nequaquam ergo contra rectorē suum exteriora agētem murmuret is qui intra Ecclesiam sanctam iam spiritaliter fulget. Si enim tu securè interius ut coccus rutilas, cilicium quo protegeris cur accusas?
23 Sed à quibusdam quæritur, quia dum saltem pro utilitate subditorum rectores nimium temporalibus curis inseruiunt, plerique in Ecclesia eorum exemplo deterescunt. quod uerum ualde esse quis abneget, cum curari à pastoribus terrena quàm cœlestia sollicitius uidet? Sed neq; hæc iniusta sunt, sicut superius diximus, si mores præsidentium iuxta subditorum merita disponuntur. Occultæ nāque & spontè perpetratæ culpæ exigunt, ut praua & à pastoribus exempla præbeātur, quatenus iusto iudicio is q de uia Dei superbus exorbitat, in uia qua graditur, etiam per ducatum pastoris offendat. unde per prophetam quoque prænunciātis studio dicitur, non maledicentis uoto:
Ps. 68 Obscurentur oculi eorum ne uideant, & dorsum eorum semper incurua. ac si dicat: qui humanæ uitæ actionibus quasi præuidendis itineribus præsunt, ueritatis lucem non habeant, ut & qui sequūtur subditi, iniquitatum suarum onerib. incuruati, omnem statum rectitudinis amittant. Quod factum proculdubio in Iudæa nouimus, cum in ipso nostri redemptoris aduentu Pharisæorum turba atque sacerdotum à uero lumine mentis oculos clausit, & per præpositorum exempla gradiens, in infidelitatis tene-

A bris populos errauit. Sed quæri rationabiliter potest quomodo hoc in loco dicitur, quòd regnare hypocritam Dominus facit, cum de hac re specialiter per prophetam conqueritur, dicens: Ipsi regnauerunt, & non ex me: principes extiterunt, & non cognoui. Osee 8.
Quis enim rectè sentiēs dicat: quia facit Dominus quod minimè cognoscit? Sed quia scire Dei approbare est, nescire reprobare, unde quibusdam quos reprobat dicit: Nescio uos unde sitis, discedite à me omnes operarij iniquitatis: & aliquando facere Dei Luc. 13.
B est id quod fieri prohibet, irascendo permittere: unde & regis Aegypti cor se obdurare asseruit, quia uidelicet obdurari permisit: Exod. 3
miro modo hypocritas Dominus & regnare facit, & nescit: facit sinēdo, nescit reprobando. Vnde necesse est ut ad omne quod in hac uita concupiscitur, prius uoluntas interna requiratur. Quam cum humani cordis auris percipere appetit, sciat quia hæc non uerbis, sed rebus sonat. Locus ergo regiminis cum regendus offertur, in se prius necesse est ut quisque discutiat, si loco uita cōgruit,
C si ab honore actio non dissentit: ne iustus omnium rector eo post in tribulatione preces non audiat, quo ipsa quoq; eius de quo tribulatio oritur, exordia honoris ignorat.

BEATI GREGORII EXPOSITIONIS Moralis

LIBER VIGESIMVS SEXTVS.

Quòd proprium sit superborum doctorum dū bene locutos se nouerint, quasi pro æquitate inquirere ab auditoribus suis utrum in aliquo offenderint: ut eo modo laudem ab eis extorqueant. D *Cap. I.*

IN locutionibus suis hoc arrogantes uiri habere inter alia proprium solent, quòd ab auditoribus suis ne qd fortasse inordinatum dixerint, tunc requirunt, cum se laudabiliter aliquid dixisse cognoscunt. Hæc uidelicet faciunt, non quo de dictis suis ambigant, sed quo ab audientium iudicio fauores quærant. Nam

A Nam inueniri facilè poterunt quo animo pecrunctantur, si quisquam cum eorum bona laudat, etiam mala reprehendat. Certum quippe est, quia sicut inflantur laudibus, ita correctionibus inflammantur, & à quolibet se uel iustè reprehendi despiciunt, moxq; in malis suis fomitem defensionis exquirunt. Quomodo ergo de bonis suis humiliter ambigunt, qui mala sua defendere etiã peruersè moliuntur? Ille est enim uerè humilis in bonis, qui non est defensor in malis. Nam qui de malis suis arguitur, & contra uerba arguentis accenditur, quando de bonis suis quasi humiliter titubat, per humilitatis uocem ornari appetit, non doceri. Heliu itaque uitam arrogantium signans, postquam multa interna & sublimia intulit, ecce in uerbis formam humilitatis assumit, & æquitate proposita sub quadam discipulatus imagine beatum Iob alloquitur, dicens: Quia ego locutus sum ad Deum, te quoque non prohibebo. Si erraui, tu doce me: si iniquitatem locutus sum, ultrò non addam.] Sicut sæpe contingit ut bona loquantur & mali, multa Heliu fortia paulo superius se dixisse meminerat, & securus idcirco ne fortasse errauerit requirebat. Neque enim requireret, si se errasse credidisset. Est nanque, ut dixi, propria arrogantium fraus, ut tunc de errore requirere studeãt, quando se nouerint non errasse. Qui rursum requirere uel argui de errore despiciunt, si quando se errasse ueraciter præcognoscunt. Non enim esse, sed uideri humiles appetunt, & tunc requirendo speciem humilitatis assumunt, quando de ipsa magis requisitione laudantur. Sed quia omnino difficile est, ut elatio quæ regnat in corde, non erumpat in uoce: auditores arrogantium si eorum dicta paulisper taciti expectant atque considerant, citius corde illorum subsequentia uerba manifestant. Diu quippe morari non possunt in ipsa humilitatis imagine quam specietenus sumant. Superbis enim mentibus humilitas alta est, & cum eius formam conscendere ambiunt, lassatis animi gressibus quasi à cliuosis atque asperis itineribus dilabuntur. Alienum est scilicet quod uideri appetunt, & idcirco eius imagini diu inhærere nequaquam possunt. Graue pondus æstimant, cum eam saltem specietenus portant, & quousque hanc abijciant, uim quandam in corde patiuntur: quia uidelicet elationis usui malè dominanti deseruiunt, atque eius imperio semetipsos quales sint prodere compelluntur, ne diu possint uideri quod non sunt. Vnde Heliu quoque postquam de errore doceri se petijt, postquam iniquitatem non se ultrà locuturũ promisit, subitò ad humilitatis specie ad uerba tumidæ excusationis exiliuit. Nam
B subdidit dicens: Nunquid à te Deus expetit eam: quia displicuit tibi?] Ac si diceret: Ego coram Domino rationes positurus sum, cur modò iniquitas mea à te reprehenditur, quæ constat quòd in iudicio à te non requiratur.

Quòd sancti humanum iudicium non timeãt, sed diuinum: cum econtrario superbi iudicium Dei non metuunt, & ab hominibus iudicari erubescunt. *Cap. II.*

C Recti uiri cum iniustè ab hominibus impetuntur, ad supernum iudicium recurrunt. Vnde & ab eodem ad beatum Iob dicitur: Ecce in cœlo testis meus & conscius meus in excelsis.] Et quia ei placere summopere cupiunt, eius solius testimonium requirunt. Peruersi quoque quia iustorum uitam deserunt, sed nonnunquam eloquia sequuntur, cum de suis malè gestis increpantur, hoc assumũt in argumentum defensionis, quod iusti proferunt cum testimonio puritatis. Vn-
D de eis consuetudo iam facta est, ut si quis eos de factis suis arguat, Dei magis iudicium quàm hominum quærant. A Deo enim & cum se damnandos nouerint, iudicari non metuunt, & iudicari ab hominibus erubescunt. Proponũt ergo maius quod non metuunt, ut minus declinare ualeant, quod erubescunt. Scriptum quippe est: Vnusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo. Quia ergo *Rom. 14*
tunc damnatio uniuscuiusque manifesta est, exinde modò iniqui colligunt, ut iam peruersa uniuscuiusque actio sit secura, ne modò eam quilibet iustus arguendo

 discutiat,

discutiat, à qua constat quod in iudicio alienus existat. At contra piorum conscientiæ grande sibi conferri præmium credunt, cũ de quibusdam modò suis actionibus illicitis arguuntur. Proponunt etenim ante oculos cordis, quia districtũ Dei iudicium tanto uerius tunc super eo mitigabitur, quanto nunc acrius arguente homine præuenitur: & temporalem iram super se lucrum computant, per quã se æternam posse euadere non ignorant. Heliu ergo typum cunctorum arrogantium tenens, & magis eligens æterna inuectione percutit, quàm temporaliter increpari, dicat: Nunquid à te Deus expetit eam quia displicuit tibi?] quia uerò esse culpabiliores solent hi qui loqui in contentione inchoant, quam qui respondent, subdit dicens: Tu enim cœpisti loqui, & non ego. Eo se innocentem credidit, quo pulsatus erupit, nimirum nesciens quia innocentia non tempore defenditur, sed ratione. quid enim eius defensionibus adminiculatur, quod etsi tacenti nulla intulit, recta tamen inchoanti praua respondit? Postquam uerò in uerbis elationis ostenditur, ecce iterum sub requisitionis uelamine palliatur, atque infert dicens: Quod si quid melius nosti, loquere. quamuis dum non ait: Quia melius nosti, sed si quid melius nosti loquere: nimis hoc ipsum superbisse, est de melioris scientia dubitasse. Hoc tamen quod beato Iob locum loquendi tribuit, humilitatem se exhibuisse iudicauit. Sed sicut supra dictũ est, qa in actione arrogantium omne quod superducto sermone tegitur, prorumpente rursum intentione elationis aperitur, citius Heliu innotuit qua mente beatum Iob loqui postulauit. Nam sequitur:

Quod Heliu uerba Iob non intellexerit, quæ sine disciplina fuisse æstimabat. Cap. III.

Viri intelligentes loquantur mihi, & uir sapiens audiat me. Iob autem stultè locutus est, & uerba illius non sonant disciplinam,] Ecce dum quasi humiliter beato Iob loqui tribuit, quod intrinsecus gestaret ostendit, dicens. Viri intelligentes loquanť mihi: dedignatus uidelicet si beatus Iob loqui præsumeret, qui quasi eius intelligere uerba nõ pos-

A set. Et quia non solum ad loquendum, sed etiam ad audiendum beatum Iob indignum fuisse iudicauit, ilicò adiunxit: Vir sapiens audiat me. ac si diceret: Huic loqui iniustè conceditur, qui etiam audire uerba sapientium non meretur. Atque mox apertè quàm despecta de illo sentiat, manifestat, dicens: Iob autem stultè locutus est, & uerba illius non sonant disciplinam, Sine disciplina locutum beatũ Iob credidit, quia iustum se in suis operibus fuisse memorauit. Vera fortasse Heliu diceret, si ea quæ beatus Iob de seipso narrauerat, non de illo hæc eadem ipse disci-

B plinæ author æstimasset. Innocenter .n. Iob se asseruit flagellatum, quem Deus etiam perhibuit frustra percussum. Quid ergo uox percussi superbum sonuit, quæ à sententia ferientis nullatenus discrepauit? Incautè sunt humiles qui se mendacio illaqueant, dum arrogantiam uitant, imò mentiendo superbiunt, quia contra ueritatem se erigunt quam relinquunt. Qui enim necessitate cogente uera de se bona loquitur: tanto magis humilitati iungitur, quanto & ueritati sociatur. An 1. Tim. 1 & Act. 19. 610

C Paulus humilis non fuit, quando æmulatione ueritatis contra falsos Apostolos tot de se discipulis fortia gesta narrauit? qui nimirum ueritati inimicus existeret, si abscondendo uirtutes proprias, prædicatores errorum præualere permisisset. Sed quia arrogantes uiri in eo quod bonorum dicta superbè examinant, uerborum magis superficiem, quàm rerum cardinem pensant, Heliu beati Iob sententias disciplinã credidit non sonasse. quia uerò sæpe asperitas superborum usq; ad duritiam maledictiones extenditur, ilicò

D contra beatum Iob, quasi ad Deum faciens uerba, subiungit:

Quod superbi afflictorum tribulationibus nulla compassione condescendunt, sed super dolorem uulnera addunt, & elisos confringunt. Cap. IIII.

Pater mi probetur Iob usque ad finẽ.] Ecce hoc quod quasi de arrogantiæ tumore conceperat, in uerbis etiam maledictionis exaltat. Sed fortasse beneuolæ uim ꝓbationis optaret, si stetisse eũ in probatione iudicasset. Vt ergo aptè malitia eius crudelitatis appareat, probari cum

eum adhuc per flagella deprecatur, quem inter flagella lapsum fuisse iam quæritur. Præmisit quod sensit, ut apertius cognosci debeat quod optauit. Adhuc feriri postulat, quem iam peccasse sub manu ferientis accusat. Propria hæc arrogantium uota sunt, ut uitam dolentium examinari acrius deprecentur: quia quanto sibimetipsis iustiores sunt, tanto alienis doloribus duriores existunt. Nesciunt enim in se passionem alienæ infirmitatis trahere, & sicut suæ, ita etiam proximi imbecillitati misereri. Quia enim de se alta sentiunt, idcirco humilibus nullatenus condescendunt. Heliu beatum Iob pro culpa percussum credidit, atq; ideo exhibenda ei pietatis uiscera, nec inter tot dolores æstimauit. Viri autem ueraciter sancti cum flagellari quempiam etiam pro culpa cognoscunt: etsi quædam eius inordinata corripiunt, ad quædam tamen dolentia compatiuntur: & sic sciunt tumentia premere, ut sciant etiam cruenta refouere: quatenus in eis cum dura emolliuntur, infirma roborentur.

Quòd sancti doctores ex quibusdam signis, sicut boni medici, solent etiam occulta rimari, ut cognita castigent & sanent. Vnde ad Ezechielem dicitur: Fili hominis fode parietem, &c. Et quid sit quòd Ezechiel sumere laterem iubetur, & describere in eo ciuitatem Hierusalem. *Caput V.*

4 AT contrà arrogantes uiri, quia charitatis uiscera non habent, non solum non compatiuntur etiam iustis dolentibus, sed eos insuper sub specie iustæ increpationis affligunt: & uel si qua in eis sunt, parua mala exaggerant: uel ea quæ uerè bona sunt, malè apud se interpretando commutant: quamuis etiam sancti doctores sæpe exaggerare soleant delinquentium uitia, & ex quibusdam signis publicis occulta rimari, ut possint ex minimis maiora cognoscere. Vnde ad Ezechielem dicitur: Fili hominis fode parietem. Vbi mox subdidit: Et cum fodissem parietem, apparuit ostium unum, & dixit ad me: Ingredere, & uide abominationes pessimas quas isti faciunt hic. Et ingressus uidi, & ecce omnis similitudo reptilium, & animalium abominatio, & uniuersa idola domus Israel depicta erant in pariete. Per Ezechielem quippe præpositorum persona signatur, per parietem duritia subditorum. Et quid est parietem fodere, nisi asperis correptionibus duritiam cordis aperire: Quem cum perfodisset, apparuit ostium quia cum cordis duritia asperis correptionibus aperitur, quasi quædam ianua ostenditur: ex qua omnia in eo qui corripitur, cogitationũ interiora uideantur. unde & bene illic sequitur: Et dixit ad me: Ingredere, & uide abominationes pessimas quas isti faciunt hic. Quasi ingreditur, ut abominationes aspiciat, qui discussis quibusdam signis exterius apparẽtib. ita corda subditorum penetrat, ut cuncta ei quæ illicitè cogitantur innotescant. unde & subdidit: Et ingressus uidi, & ecce omnis similitudo reptilium & animalium abominatio. In reptilibus cogitationes omnino terrenæ signantur: in animalibus uerò iam quidem aliquãtulũ à terra suspensæ. sed adhuc terrenæ mercedis præmia requirentes. Nam reptilia toto ex corpore terræ inhærent: animalia autem uentre à terra suspensa sunt, appetitu tamen gulæ ad terram semper inclinantur. Reptilia itaque sunt intra parietem, quando cogitationes uoluuntur in mente, quæ à terrenis desiderijs nunquam leuantur. Animalia quoque sunt intra parietem, quando & si qua iam iusta, si qua honesta cogitantur, appetendis tamen lucris temporalibus honoribusq; deseruiũt: & per semetipsa quidem iam quasi à terra suspensa sunt: sed adhuc per ambitum quasi per gulæ desiderium sese ad ima submittunt. unde & bene subditur: Et uniuersa idola domus Israel depicta erant in pariete. Scriptum quippe est: Et auaritia, quæ est idolorum seruitus. Rectè ergo post animalia, idola describuntur: quia etsi honesta actione, quasi à terra se erigunt, ambitione tamen inhonesta semetipsos ad terram deponunt. Bene autem dicitur: Depicta erant: quia dum exteriorum rerum intrinsecus species attrahuntur, in corde quasi depingitur, quicquid fictis imaginibus cogitatur. Notandum itaque est, quia prius 5

foramen in pariete, ac deinde ostium cernitur, & tunc demum occulta abominatio demonstrat: quia nimirũ uniuscuiusq; peccati prius signa forinsecus, deinde ianua aptæ iniquitatis ostenditur: & tũc demum omne malũ quod intus latet, aperitur. Idcirco ergo solent etiam sancti doctores grauiter minuta discutere, ut ab externis erroribus ad occulta possint maiora peruenire. Verba asperæ increpationis mouent, ut spinas mortiferæ cogitationis eradicent: & hæc cùm agunt, charitatis amore sæuiũt, non inflatione elationis intumescunt. mori enim pro ipsis paratisunt, quos quasi usque ad mortem sequientes affligunt. Seruant in cogitatione quod diligunt, sumũt in specie quod persequuntur. Bona prædicantes insinuant, mala autem cauentes pręnunciant, non ut Heliu desiderantes exorant. Erga commissos sibi ita nonnunquam in correptione seruent, ac si de tranquillitate nihil habeant: sed ita in dilectione trãquilli sunt, ac si nullus eos feruor accendat. Valde. n. metuunt, ne si à prauorum correptione cessauerint, ipsi pro eorum damnatione puniantur, & cùm ad uerba inuectionis inflammantur: inuiti quidem ad hæc ueniũt, sed tamẽ hæc defensionẽ sibi apud districtum iudicem præparant. Vnde & eidem rursus Ezechieli dicitur: Fili hominis sume tibi laterẽ, & pones eum coram te, & describes in eo ciuitatem Hierusalem, & ordinabis aduesus eam obsidionem, & ædificabis munitiones, & cõportabis aggerem, & dabis contra eam castra & pones arietes in gyro. Et sume tibi sartaginem ferream & pones eam in murum ferreum inter te & inter ciuitatem. Cuius enim Ezechiel, nisi magistrorum speciem tenet? cui dicitur: Sume tibi laterem, & pones eum coram te, & describes in eo ciuitatem Hierusalem. Doctores qppe sancti sibi laterem sumunt, quãdo terrenum cor auditorum ut doceant, apprehendunt. Quem laterem coram se ponunt, quia tota illud sollicitudinis intentione custodiunt. In quo & ciuitatem Hierusalem iubentur describere: quia prędicando terrenis cordibus curãt summopere quanta sit supernæ pacis uisio demonstrare. Cui bene etiam dicitur: Et ordinabis aduersus eam obsidionem, & ædificabis munitiones. Sancti enim prædicatores obsidionem circa laterem in quo Hierusalem ciuitas descripta est, ordinãt quando terrenæ menti, sed iam supernã: patriam requirenti, quãta eam in huius uitæ tempore uitiorum impugnet aduersitas demonstrant. Cùm enim unumquodque peccatum quomodo menti insidiet, ostẽditur, quasi obsidio circa Hierusalẽ ciuitatem uoce prędicatoris ordinatur. Sed quia non solum insinuant quomodo mentem insidiantia uitia expugnẽt, sed etiam quomodo custoditæ uirtutes roborent, rectè subiungitur: Et ædificabis munitiones. Munitiones quippe sanctus prædicator ædificat, quando quæ uirtutes quibus uitijs obuient, insinuare non cessat. Et quia uirtutibus crescentibus plerunque bella tentationis augentur, rectè adhuc additur: Et comportabis aggerẽ, & dabis contra eam castra, & pones arietes in gyro. Aggerem nanq; comportat, quando prædicator quisq; molem crescentis tentationis indicat. Et contra Hierusalem castra erigit, quando rectè intentioni audientium, hostis callidi circunuentiones quasi incomprehensibiles insidias prædicit, Atq; in gyro arietes ponit, quãdo tentationum aculeos in hac uita nos undique circundantes, & uirtutum murum perforantes innotescit. ubi bene additur: Et tu sume sibi sartaginem ferreã, & pones eam murum ferreum, inter te & inter ciuitatem. per sartaginem nanque frixura, per ferrum uerò fortitudo ostenditur. Quid autem ita magistri atque doctoris mentem, quàm zelus domini frigit & excruciat? Vnde paulus huius sartaginis incendebatur frixura, cum diceret: quis infirmatur, & ego non infirmor? & quis scandalizatur, & ego non uror? Et quia quisquis zelo dei contra peccantes accenditur, forti in perpetuum custodia munitur, ne ex neglecta prædicationis & regiminis cura damnetur, rectè dicitur: Pones eam murum ferreum inter te & inter ciuitatem. Sartago enim ferera, murus ferreus inter prophetam & ciuitatem ponitur: qa cũ nunc fortem zelum doctores exhibent eundem zelum postmodum inter se,

Marginal notes: Eze. h. 4; 1. Cor. 11

se,& auditores suos fortem munitionem tenent: ne tunc ad uindictam destituti sint, si nunc fuerint in correptioni dissoluti. Hanc sartaginem propheta idem, ut inter se & auditores suos murum sumeret, audiebat, cum ei diuina uox præmitteret, dicens: Si tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua, & à uia sua impia: ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu autem animã tuam liberasti. Hanc sartaginem inter se & discipulos murum Paulus posuerat, cum dicebat: Mundus sum à sanguine omnium uestrum: non enim subterfugi quo minus annunciarẽ oẽ consilium Dei uobis. Nunc ergo doctores necesse est ut appetant zeli ardoribus frigi, ne cogãtur post de torpore negligentiæ igne gehennæ cruciari. Sed aliud est quod iniustis & subditis, aliud quod iustis & non subditis debemus. Ad illorum correptionem atque custodiam reddendarum rationum debet timor accendere: ad istorũ uerò uenerationem ipsa cõsiderata æquitas inclinare. Sed arrogantes uiri, quia huius formam discretionis ignorãt, hoc iustis & nõ subditis exhibent, quod à bonis prędicatoribus fieri, & iniustis & subditis uident. Qui cum ad feruorem inuectionis iniustè prosiliunt, etiam per uerba maledictionis excedunt: Qui enim nequaquam proximos sicut se diligũt, proximis optare non desinunt, qđ ipsi sibimet euenire pertimescunt. Vnde Heliu occultum odium in manifestatione maledictionis exudans ait: Pater mi, probetur Iob usq; ad finem ne desinas ab homine iniquitatis. Hominẽ iniquitatis uocat, quem Deus iustum præ omnibus superna attestatione denunciat. Et quia multa adhuc sub hac indiscretione subiũcta sunt, breuiter ea æstimo trãscurrenda. Dicta.n. quæ grauitate carẽt, intenta expositione non indigent. Sequitur:

Ezec. 3.

Act. 20

6

Quòd in usu & consuetudine habeant superbi derogando mentiri. Cap. VI.

QVi addit super peccata sua blasphemiã.] Accusat eũ & pro peccatis flagella meruisse, & post flagella peccasse. Longè uerò aliter Dominus iudicat, qui & frustra flagellatum insinuat, & bona duplicia post flagella retribuit. Pœna enim debetur culpæ, non præmium. Beatus ergo sine culpa locutus ostenditur, quem post locutionẽ præmia subsequuntur. Heliu itaque, quia pro Domini defensionibus loquens, de beato Iob aliud quàm Dominus sentit, quasi dum pro ueritate uerba multiplicat, à ueritate discordat. Sequitur Inter nos interim constringatur, & tunc ad iudicium prouocet sermonibus suis Deum. ac si diceret: Ex nostra assertione cognoscat: quia nequaquam diuinæ examinationi sufficiat. Et quia arrogantes uiri non solum student inepta dicere, sed etiam multa: uersus qui sequitur, bene de illo frequenter infertur.

A

B

CAPVT TRIGESIMVM-QVINTVM beati Iob.

IGITVR Heliu hæc rursum locutus est: Nunquid æqua tibi uidetur tua cogitatio, ut diceres: Iustior Deo sum? Dixisti enim: Nõ tibi placet quod rectũ est: uel quid tibi proderit si ego peccauero? itaq; ego respondebo sermonibus tuis, & amicis tuis tecum, Suspice cœlum, & intuere, & comtẽplare æthera, ꝙ altior te sit. Si peccaueris, quid ei nocebis? Et si multiplicatę fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra eũ? Porrò si iustè egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? Homini qui similis tui est, nocebit impietas tua: & filium hominis adiuuabit iusticia tua.] Propter multitudinẽ calumniatorum clamabunt, & eiulabunt propter uim brachij tyrannorum. Et non dixit: Vbi est Deus qui fecit me, qui dedit carmina in nocte? Qui docet nos super iumenta terræ, & super uolucres cœli erudit nos. Ibi clamabunt, & non exaudiet propter superbiã malorũ.

C

D

Non ergo frustra audiet Deus, & omnipotens singulorum causas intuebitur. Etiam cùm dixeris: Non considerat, iudicare coram illo, & expecta eum. Nunc enim nō infert furorem suum, uec ulciscitur scelus ualde. Ergo Iob frustra aperit os suum, & absq; scientia uerba multiplicat.

Caput VII.

7 IGitur Heliu hæc rursum locutus est.] Omnis qui multa loquitur, in locutione sua semper incipere studet: quatenus inchoatione ipsa suspensos auditores faciat: ut eo attentius taceant, quo quasi nouum audire aliquid expectant. Heliu uerò alia finiens, alia incessanter exorditur: ut immensa loquacitas per subiuncta semper initia continuetur. Sequitur: Nunquid æqua tibi uidetur tua cogitatio, ut diceres: Iustior sum Deo?] Quia beatus Iob iustiorem se Deo non dixerit, omnis qui textum historie legit, agnoscit, sed ait: Proponat æquitatem contra me, & perueniet ad uictoriam iudicium meum. Vitam suam uidelicet pensans, & causas percussionis ignorans, ut sæpe iam dictum est, pro diluendis peccatis se credidit, & non augendis meritis flagellari: & idcirco iudicium suum ad uictoriam peruenire confisus est, quia culpam in se pro qua debuisset percuti, non inuenit. Quod quidem de illo & Dominus ad diabulum dixit: Commouisti me aduersus eum, ut affligerem eum frustra. Quid ergo hæc loquendo peccauit, qui uerbis istis diuinæ de se & occultæ sententiæ etiam nesciendo consensit? Aut quid obest, si à rectitudine ueritatis humano iudicio uerba nostra superficietenus discrepant, quando in cordis cardine ei compaginata concordant? Humanæ aures uerba nostra talia iudicant, qualia foris sonant: diuina uerò iudicia talia ea audiunt, qualia ex intimis proferuntur. Apud homines cor ex uerbis, apud Deū uerò uerba pensantur ex corde. Beatus ergo Iob dum hoc ait exterius quod interius Dn̄s dixit: Omne q̄ loquutus est A tanto iustè exterius intulit, quāto piè ab interna sententia non recessit. Quamuis prophetico spiritu repletus, in eo quod ait: proponat æquitatem contra me, & perueniet ad uictoriam iudicium meum: intueri redemptoris nostri præsentiam potuit. Ipse enim quiest uirtus patris & sapientia, etiam eius æquitas non inconuenienter accipitur. Vnde scriptum est: Qui factus est nobis à Deo sapientia, & iustitia, & sanctificatio. quam scilicet *1. Cor. 1.* B æquitatem quia Deus iniquis fugientibus incarnatam ostendendo cōtrà posuit: eos protinus ab iniquitate reuocauit, & humanum genus eo in iudicio antiquū aduersarium uicit, quo æquitatem Dei aduersantem suis itineribus inuenit. Sequitur: Dixisti, enim non tibi placet q̄ rectum est: uel quid tibi proderit, si ego peccauero?] Si tota libri series attenditur, nihil horum beatus Iob dixisse monstratur. Sed arrogantes uiri, sicut & superius diximus, habere hoc proprium solent, ut dum in nimia inuectione prodeunt, etiam inuehendo mentiantur: & cum non possunt reprehendere iustè quæ sunt, reprehendunt mentiendo quæ non C sunt. Sequitur. Itaque ego respondebo sermonibus tuis, & amicis tuis tecum.] Dictis superioribus, quasi beati Iob culpabilia uerba narrauit, atque ex eis sibi materiam loquendi proposuit: sed uerbis subsequentibus forti acumine discutit hoc quod sibi ad dicendi materiam fallaciter finxit. Et fortes quidem sunt sententiæ quæ sequuntur, sed beati Iob personæ nō congruunt: tantoq; eum increpationis huius tela non feriunt, quanto contra eū iniustè mittuntur. Sequitur.

D *Quòd ex ipsa creaturæ dispositione, & altitudine ad quam non attingere possumus, quia supra nos est, considerare debemus quantum supra intellectum sit creator: cuius omnipotentiam nec augent bona nostra, nec minuunt mala.*

Cap. VIII.

SVspice cœlum, & intuere, contemplare æthera, quòd altior te sit. Si peccaueris, quid ei nocebis: & si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies

cies contra eum? porrò si iustè egeris, qd donabis ei, aut qd de manu tua accipiet?] Quãuis beato Iob scienti maiora, nequaquam dici ista debuerint: uera tamẽ sunt quæ dicunt, ꝙ uidelicet Deo nec peccata nostra noceant, nec bene gesta concurrãt. Vnde subsequutus adiunxit: Homini qui similis tui est, nocebit impietas tua, & filium hominis adiuuabit iustitia tua] Sed inter hæc illud est solerter intuendũ quod ait: Suspice cœlum, & intuere, contemplare æthera, quod altior te sit. Hæc enim dicens, nimirum colligit, ut considerare debeat quanto minus Deo actione sua aut prosit, aut noceat, qui altitudini cœli atque ætheris prodesse uel nocere non possit. quamuis in cœlo uel æthere possimus supernas potestates accipere, diuinis semper obtutibus inhærentes, ut cũ angelicos spiritus longè adhuc à nobis distare cõspicimus, ipsi creatori atque dominatori spirituũ quãto distamus, inferius agnoscamus: corpoream tamen cœli ætherisque materiam

I hoc loco sentiri nil obstat. Nam si uigilãter exteriora conspicimus, per ipsa eadẽ ad interiora reuocamur. Vestigia quippe creatoris nostri, sunt mira opera uisibilis creaturæ. Ipsum namque adhuc uidere non possumus, sed iam ad eius uisionem tendimus, si eum in his quæ fecit miramur. Eius ergo uestigia creaturam dicimus, quia per hæc quæ ab ipso sunt, sequendo imus ad ipsum. Vnde Paulus

Rom. 1 ait: Inuisibilia eius per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna

Sap. 6 quoque uirtus eius & diuinitas. Vnde & in libro Sapientiæ scriptum est: Per magnitudinem enim creaturæ & speciẽ potest intelligibiliter creator uideri. Menti enim nostræ peccato suo exterius sparsæ, necdum Deus sicut est, interius innotescit: sed dum facturæ suæ decus foris proponit, quasi quibusdam se nobis nutibus innuit, & quæ intus sequamur, ostendit: ac miro modo ipsis formis exterioribus nos ad interiora perducit: innuit immensa admiratione quod est, mira hæc exterius ostendendo quæ non est. Hinc enim de sapientia scriptum

Sap. 13 est: In uijs ostẽdit se illis hilariter, & omni prouidentia occurrit illis. Viæ quip-

A pe ad creatorem sunt, opera considerata creatoris. Quæ dum facta cernimus, potentiam factoris miramur. In istis uijs à sapiẽtia omni nobis prouidentia occurritur: quia factoris nobis uirtus inquirenda proponitur in omne quod mirabiliter factum uidetur: & quocunque se uerterit anima, si uigilanter intendit, in ijsdem ipsis Deũ inuenit per quę reliquit, eiusque potentiam ex eorum consideratione cognoscit, quorum amore deseruit: & per quæ peruersè cecidit, per hæc conuersa reuocatur. Vbi enim lapsi su-

B mus, ibi incumbimus ut surgamus: & quasi ibi surgendo manũ considerationis figimus, ubi pede amoris lubrici corruentes negligendo iacebamus. Quia.n. ab inuisibilibus per uisibilia cecidimus, dignum est ut ad inuisibilia ipsis rursum uisibilibus innitamur: ut quo casu anima uenit ad infima, eo gradu reuertatur ad summa, atque eisdem quibus corruit passibus surgat: dum, sicut dictum est, illa nos ad Deum bene considerata reuocant, quæ nos ab eo malè electa diuiserunt. Heliu itaque ut uim consideratio-

C nis admoueret, atque ex corporeis rebus ostenderet, quanto sit homine excelsior Deus, bene intulit: Suspice cœlum, & intuere, & contemplare æthera, quod altior te sit. Ipsis enim rebus creatis atque corporeis agnoscimus, quãtum à creatoris nostri sublimitate distamus: quia per omne quod cernimus, esse humiles admonemur: ut quasi quædam sit lectio mentis nostræ, species considerata creaturæ. Dicat ergo: Suspice cœlum & intuere contemplare æthera, quòd altior te sit. Si peccaueris, quid ei nocebis?

D & si multiplicatę fuerint iniquitates tuę, quid facies contra eum? Porrò si iustè egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? ac si diceret: Ex ipsis creaturis intellige, quas altiores te esse corporaliter uides, quantum à diuinæ potentiæ sublimitate disiungeris: atque ex hac tua consideratione collige, quia Deum nec bene uiuendo adiuues, nec rursus malis actionibus graues. si uerò, sicut superius diximus, in cęlo uel æthere supernas potestates accipimus, uerbis istis Heliu considerare nos admonet: quia ipsi angelici

angelici spiritus creatoris nostri potentiam plenè contemplari non possunt: de quibus tamen certum est, quia nobis eo ipso altiores sunt, quo lapsi in infimis nō sunt: ut uidelicet colligamus quāto Deo inferiores existimus quia etiam creaturis sublimibus, sed longè illo inferioribus subiaceamus. ac si diceret: Vide quātum à diuina celsitudine separaris, à cuius potentia etiam potestates illæ humilitate contremiscunt, quæ te immensa sublimitate transcendunt: & quanto ipso summo inferior es, qui inferiorem te esse etiam in inferioribus deprehendis. Ostēdendo uerò summa reducit ad æqualia, atque ait: Homini qui similis tui est, nocebit impietas tua: & filium hominis adiuuabit iusticia tua.] Humana impietas ei nocet, quem peruertendo inquinat: & rursus, eum adiuuat nostra iusticia, quem à prauis actionibus mutat. Nocere enim uel iuuare nesciūt ea quæ uel à bono corrumpere, uel à malo permutare non possunt. Supernæ igitur potestates eo lædi uel iuuari nequeunt, quo esse iam incōmutabiles acceperunt. Sed considerare hæc nequeunt, qui terrenis desideriis implicantur. Sparsis enim foris mentibus ad semetipsas redire difficile est: quia praua itinera semel captas tanto delectabiliter tenent, quanto in eis omne quod libuerit licet. Nullus quippe disciplinæ murus obuiat qui constringat, nulla retributionis prospicitur pœna quæ terreat: sed clausis oculis cordis eo anima præcipitatur in infimis, quo obscuratur à summis: & tanto securius mala temporalia perpetrat, quanto durius bona æterna desperat.

Quod in hac uita iusti ab impijs affligi permittuntur, sicut Moyse uocante ad promissionis terram, urgente Pharaone de Aegypto egredi compellitur plebs inuita.

Caput IX.

9 SEd ista reproborum nequitia trituræ more electorum uitam, quasi grana à paleis separans premit ut purget. Mali enim bonos magis ab huius mundi desiderijs expediunt dum affligunt: quia dū multa eis hic uiolenta ingerunt, festina

A re illos ad superna compellunt. Quod bene de Israelitico populo uocante Moyse, & Pharaone rege sæuiente signatum est. Tunc nanque Moyses ad uocandum missus est, cum iam Pharao duris operibus ad opprimendū fuerat excitatus: ut Israelitarum mentes Aegypto deformiter inhærentes, alius dum uocaret quasi traheret, alius quasi impelleret dum sæuiret: & plebs in seruitio turpiter fixa, uel prouocata bonis, uel malis impulsa moueretur. Hoc quotidie agitur, dum prædicatis cœlestibus præmiis, sæuire in electos B reprobi permittuntur: ut si ad repromissionis terram uocati exire negligimus, pressuris saltem sæuientibus impellamur atque hæc Aegyptus, uidelicet uita præsens quæ nos oppressit blandiens, adiuuet premens: & quæ dum fouit, seruitutis iugo contriuit, libertatis uiam dum cruciat, ostendat. Hæc utique causa est, quòd ab iniustis iusti sinuntur affligi: ut scilicet dum futura audiunt bona quæ cupiant, patiantur etiam mala præsentia quæ perhorrescant, atque ad faciliorem exitum dum amor prouocat, cruciatus C impellat. Vnde Heliu eosdem labores electorum sub oppressionibus reproborum exequens, ait: Exod. 3.

Quòd reprobi bona nostra calumniantur, dum detrahunt, & in nos tyrannide utuntur.

Caput X.

PRopter multitudinem calumniatorū clamabunt, & eiulabūt propter uim brachij tyrannorum.] Calumniatores rectè dicere possumus omnes iniquos: non solum qui exteriora bona rapiunt, D sed etiam qui malis suis moribus, & uitæ reprobæ exemplo interna nostra dissipare contendunt. Illi nanque ea quæ nobis extrà sunt, inuadere ambiunt, isti uerò nos prædari interius quærūt. Illi amore rerū, isti non cessant odiis sæuire uirtutū. Illi inuident quod habemus, isti quod uiuimus. Illi student rapere bona exteriora quia placent, isti satagunt interiora bona dissipare, quia displicent. quanto igitur morum uita à rerum distat substantia, tāto grauior calumniator est, qui malè uiuendo uim nostris infert moribus, quam

qui

qui uiolenter opprimendo damna inge-
rit rebus. Nihil iste de nostra sustentatio-
ne subtraxit, sed exempla nobis perditio-
nis apposuit. Eo ergo grauiorem calum-
niam intulit, quo quietum cor in tenta-
tione commouit. Qui & si nequaquam
nobis actionis suæ opera persuasit, pu-
gnam tamen tentationis ingessit. Graue
igitur de uita eius calumniam sustine-
mus: quia nimirum intus patimur, quod
cum labore uincamus. Et quia in hoc
mundo abundat malorum uita quæ cru-
ciet, rectè dicitur: Propter multitudinẽ
calumniatorum clamabunt. Quia uerò
ea quæ uerbis suadere non ualent, extor
quere nonnunquam etiam effrenatis ui-
ribus student, aptè subiungitur: Et eiula
bunt propter uim brachij, tyrannorum.
10 Quisquis enim malè uiuere suo nos exẽ-
plo compellit, adhuc in nobis uoce calũ-
niatoris utitur. Quisquis uerò peccatum
suadens etiam terrere nos appetit, iam
contra nos brachio tyrannidis sæuit.
Aliud est enim uitia suadere uiuendo,
aliud iubere terrendo. Dum ergo exem-
pla malę actionis aspicimus, quasi adhuc
strepitum calumniatoris audimus: dum
uerò ui peccare cogimur, iam tyrannum
in corde sustinemus. Sed robustorum mẽ
tes in Deo immobiliter fixæ, tanto ista
despiciunt, quanto cernunt quòd contra
præcepta conditoris excrescunt. Aeterni
tatis quippe præmia præstolantes, uires
ex aduersitatibus sumunt: quia crescen-
te pugna gloriosiorem sibi non ambigũt
manere uictoriam. Sic itaque electorum
desideria dum premunt, aduersitate profi
ciunt, sicut ignis flatu premitur ut cre-
scat: & unde quasi extingui cernitur, inde
roboratur. In eo namque ostendimus
quanta ad dominum cupiditate flagra-
mus, si non solum ad eum per tranquilla
Psal. 17 & mollia, sed etiam per aspera & dura trã
simus. Hinc nanque propheta ait: Qui
perfecit pedes meos quasi cerui. Ceruus
enim cùm montium iuga conscendit,
quæque aspicit aspera, quæque se obii-
ciunt sentib. illigata, dato saltu trãsgredi
tur, & absque ullo cursus sui obstaculo
in superioribus eleuatur. Ita etiam electo
rum mentes quæque sibi in hoc mundo
obsistere atque obuiare conspiciunt, con-
A templationis saltu transcendunt: & mo-
re ceruorum despectis terrenorum senti-
bus in superna se euehunt. hinc rursum
dicit: Et in Deo meo transgrediar mu- Ibidem
rum. Murus quippe est omne quod itine
ri nostro obiicitur, ne ad eum qui diligi-
tur, transeatur. Sed murum transgredi-
mur, cũ præ amore supernæ patriæ quæ-
que in hoc mundo fuerint obiecta calca-
mus. Hinc per eundem prophetam cer- Psal. 80
tanti animæ Dominus dicit: Exaudiui
te in abscondito tempestatis, probaui te
ad quas contradictionis. Absconditum
B quippe tempestatis est, cum in corde cõ-
trito cogitationum tentantium fluctus
intumescunt, cum contrà amoris sancti
studia curarum secularium se tumultus
illidunt. In abscondito ergo tempestatis
auditur: quia clamor deprecantis est hęc
ipsa tribulationis fluctuatio. Quia uerò
omnino non desunt, qui bona quærenti
bus suadere peruersa moliantur, aquæ cõ
tradictionis sunt populi resistentes. Et
quia tunc probatur desiderium, cùm ali-
qua ei aduersitate resistitur, rectè dicitur:
Probaui te ad aquas cõtradictionis. His
C itaque uirtutum nisibus robusti ex aduer
sitate proficiunt. sed infirmi sæpe in desi-
deriis suis si qua eis fuerint ex aduerso
obiecta languescunt: & cum ualida tri-
bulatione pulsantur, pusillanimitate defi
ciunt. Vnde Heliu beato Iob probra pu-
sillanimitatis impingens, præmissis ma-
lorum oppressionibus, infirmorum mox
pusillanimitates exequitur, dicens:

Quòd ideo tentationibus quilibet frangitur, quia factorem & liberatorem desperans, non contemplatur. Cap. XI.

D

ET non dixit: Vbi est Deus qui fecit
me?] Mos Sacræ scripturæ est, ut à sin
gulari numero ad pluralem subitò tran-
seat, atque à plurali sæpe se ad singularem
uertat. Atq; inde Heliu cùm diceret: Cla-
mabunt & eiulabunt, nequaquam subdi-
dit: Non dixerunt, ubi est Deus: sed, Non
dixit ubi est Deus. A plurali quippe nu-
mero in singularem ueniens, ad personã
subitò infirmi uniuscuiusque transiit:
fortasse quia à singulis melius recogno-
scitur quicquid de eis singulariter audit,
ut

ut ad cor suum quisque redeat, & in se-
metipso hoc quod de unoquoque dici-
tur, reprehendat. Singularem igitur nu-
merum tenuit, dicens: Non dixit ubi est
Deus qui fecit me? Quisquis enim aduer
sitatum tribulatione frangitur, à quo fa-
ctus est minimè contemplatur. Nam qui
quod non erat, fecit, factum sine guber-
natione non deserit: & qui benignè ho-
minem condidit, nequaquam iniustè cru
ciari permittit: nec sinit neglectè perire
quod est, qui hoc etiam quod non fuit,
creauit ut esset. Cùm ergo causam tribu-
lationis nostræ requirimus, & fortasse
tardius inuenimus: est ista consideratio
quòd nihil iniustè patiamur: quia si Deo
authore sumus quod non fuimus, Deo
regente non affligimur iniustè qui su-
mus. Sequitur:

Quòd in nocte tribulationum huius uitæ car-
men habemus lætitiæ, diuinam consolatio-
nem. *Cap. XII.*

11 QVi dedit carmina in nocte.] Car-
men in nocte, est lætitia in tribula
tione: quia & si pressuris tempora- C
litatis affligimur, spe iam tamen de æter-
nitate gaudemus. Carmina Paulus in no
Rom. 12 cte prædicabat, dicens: Spe gaudentes, in
Psal. 31 tribulatione patientes. Carmen in nocte
Dauid sumpserat, qui dicebat: Tu mihi
es refugium à pressura quæ circumdedit
me, exultatio mea, redime me a circum-
dantibus me. Ecce noctem pressuram no
minat, & tamen liberatorem suum inter
angustias exultationem uocat. Foris qui
dem nox erat in circumdatione pressuræ,
sed intus carmina resonabant de consola
tione lætitiæ. Quia enim ad æterna gau-
dia redire non possumus, nisi per tempo-
ralia detrimenta: tota sacræ scripturæ in-
tentio est, ut spes manentis lætitiæ nos
inter hæc transitoria aduersa corroboret.
Ezec. 2. Vnde & Ezechiel propheta librum se ac-
cepisse testatur, in quo scriptæ erant lamé
tationes, carmen, & uæ. Quid enim libro
hoc nisi diuina eloquia figurantur? Quæ
quia nobis lachrymas luctusque præci-
piunt, lamentationes in eo scriptæ refe-
runtur. Carmen quoque & uæ continét:
quia sic de spe gaudium prædicant, ut in

A præsenti tamen pressuras atq; angustias
indicent. Carmen & uæ continent: quia
& si illic dulcia appetimus, prius necesse
est ut hic amara toleremus. Carmen &
uæ discipulis prædicabat Dominus, cùm
dicebat: Hæc loquutus sum uobis, ut in Ioan. 16
me pacem habeatis: in mundo pressuram
habebitis. ac si apertè diceret: Sit uobis
de me interius quod consolando reficiat,
quia erit de mundo exterius quod sæuié-
do grauiter premat. Quia ergo infirmus
quisque cùm premitur, à spe gaudij ni-
mia pusillanimitate lassatur: & dum fo-
B ris aduersa tolerat, intus obliuiscitur quo
gaudebat, bene dicitur: Non dixit, ubi est
Deus qui fecit me, qui dedit carmina in
nocte? Si enim ista diceret, uim quam pa
titur temperaret: & per hoc quod mansu
rum intus quæreret, id quod foris tran-
sitorium sustinet, esse intolerabile non
æstimaret. Sequitur:

Quòd doctrina Euangelica abstrahat hominé
a uitijs in quibus putrescebat, ne ambulet
in mirabilibus super se, & ut immundi-
tiam carnis per castitatem refrenet.
Caput XIII.

QVi docet nos super iumenta terræ,
& super uolucres cœli erudit nos.]
Iumenta terræ sunt, qui usu uitæ
carnalis ima appetunt: uolucres uerò cœ
li sunt, qui superbæ curiositatis studio
sublimia perscrutantur. Illi uiuendo se
deponunt infrà quàm sunt: isti inquiren
do se eleuāt ultrà quàm possunt. Illos in
infimis uoluptas deiicit carnis: istos
quasi in superioribus erigit libido curio-
sitatis. Illis per sacra eloquia dicitur: No-
D lite fieri sicut equus & mulus, quibus nō Psal. 31
est intellectus. Istorum superbus labor in
crepatur, dum dicitur: Altiora te ne quæ-
sieris, & fortiora te ne scrutatus fueris. Il- Eccl. 3
lis dicitur: Mortificate mébra uestra quæ Coloss. 3
sunt super terram: fornicationem, immū
ditiam, libidinem, concupiscentiā malā.
Istis dicitur: Nemo uos decipiat per phi Ibidem
losophiam & inanem fallaciam. Docet
igitur nos Deus super iumenta terræ, &
uolucres cœli: quia dum hoc quod su-
mus, agnoscimus, nec carnis nos infir-
mitas deiicit, nec superbiæ spiritus ele-
uat,

uat, nec defluendo imis subiicimur, nec superbiendo de sublimib. inflamur. Qui enim carne labitur, iumentorum appetitu prosternitur, qui uerò extollitur mente, more uolucrum quasi leuitatis penna
12 subleuatur. Sed si uigilanter intenditur, ut & mentis humilitas, & carnis castimonia teneatur, citò cognoscimus, quia alterum custoditur ex altero. Nam multis sæpe superbia luxuriæ seminarium fuit: quia dum eos spiritus quasi in altum erexit, caro in infimis mersit. Hi enim prius secretò eleuantur, sed postmodum publicè corruunt: quia dum occultis intumescunt motibus cordis, apertis cadunt lapsibus corporis. Sic sic elati iusta fuerant retributione feriendi: ut quia superbiendo se hominibus præferunt, luxuriando usque ad iumentorum similitudinem deuoluantur Homo quippe cùm in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. quasi scientiæ enim illos in altum penna subleuauerat: de quibus Paulus hoc quod & superius protulimus, dice-
Rom. 1. bat: Quia cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis. quomodo autem in iumentorum, aut plus quàm in iumentorum uoluptatem deciderint, subdidit dicēs: Tradidit eos Deus in desideria cordis sui, in immunditiam. Ecce caro mersit, quos superba scientia subleuauit, & à uolatu uolucrum ultra appetitum lapsi sunt iumentorum: atque inde sub se prostrati sunt, unde super se ire uidebantur. Curandum itaque est, & omni custodia mens à superbiæ tumore seruanda. Non enim ante oculos Dei uacuæ transuolant cogitationes nostræ, & nulla momenta temporis per animum transeunt sine statu retributionis. Intus ergo uidet Deus quod mentem eleuat, & idcirco permittit foris inualescere quod deponat. Intus prius extollitur, quod foris postmodum luxuriæ corruptione feriatur. Occultam uidelicet culpam sequitur aperta percussio, ut malis exterioribus interiora puniantur, & cor publicè corruat, quod latenter tumebat. Hinc quippe per Osee cōtra Israe-
Oseæ 5 litas dicitur: Spiritus fornicationis in

A medio eorum, & Dominum non cognouerunt. Qui ut ostenderet, quòd causa libidinis ex culpa prorumperet elationis, mox subdidit dicens: Et respondebit arrogantia Israel in faciem eius. ac si diceret: Culpa quæ per elationem mentis in occulto latuit, per carnis luxuriam in aperto respondit. Proinde per humilitatis custodiam seruanda est munditia castitatis. Si enim piè spiritus sub Deo premitur, caro illicitè sup spiritū nō leuat. Habet qppe spiritus commissum sibi do-
B minium carnis, si tamē sub Deo recognoscit iura legitimæ seruitutis. Nam si authorem suum superbiendo contemnit, iure & à subiecta carne prælium suscipit. Gen. 3.
Vnde & ille primus inobediens mox ut superbiendo peccauit, pudenda contexit quia enim contumeliam spiritus Deo intulit, mox contumeliam carnis inuenit. Et qui authori suo esse subditus noluit, ius carnis subditæ quam regebat amisit: ut in seipso uidelicet inobedientiæ suæ confusio redundaret, & superatus disce- 13
ret, quid elatus amisisset. Nullus ergo qui postquam superna appetere cœperit,
C carnis uoluptate prosternitur, tunc se uictum iudicet, cum apertè superatur. Si enim plerunque uirus libidinis de radice nascitur elationis, tunc caro uicit, cum spiritus latenter intumuit: iam tunc anima per originem culpæ in petulantiam iumentorum cecidit, cum efferendo se more uolucrum ultrà quàm debuit, euolauit. Hinc est enim, quòd longa continentia repentè soluitur, hinc quòd plerunque & usque ad senium uirginitas seruata uitiatur. Quia enim negligitur humilitas cordis, rectus iudex despicit
D etiam integritatem corporis: & quandoque per apertum malum reprobos annūciat, quos dudum reprobos in occulto tolerabat. Nam qui diu seruatum bonum subitò perdidit, apud semetipsum intus aliud malum tenuit, ex quo aliud subitò erupit: per quod ab omnipotente Deo ēt tūc alienus extitit, quādo se ei per munditiam corporis inhęrere mōstrauit. Quia igitur mētis elatio ad pollutionem pertrahit carnis, reproborū cor a uolatu uolucrum ad petulantiam mergitur iumētorū. Sācti aūt uiri nec appetitu bestiali

ad

ad luxuriæ uoraginem deuoluantur, sollicitæ cogitationes mentis à superbię uolatu custodiunt: ac ne in infima desipiendo corruant, omne quod sublimiter sapiunt, humiliter premunt. Rectè itaque dicitur: Qui docet nos super iumenta terræ, & super uolucres cœli erudit nos: subaudis, hoc quoque non dixit. Hoc itaque quod iumentis ac uolucribus antecellit, eum non dicit in tribulatione memorari ac si diceret: Infirmus quisque idcirco nequaquam se in perturbatione corroborat, quia & in tranquillitate non temperat: & ideo nescit aduersa tolerare: quia constitutus in prosperis, cogitatione se non nouit à uolatu uolucrum premere, nec carnales motus à iumentorum ingluuie subleuare. Sed hoc beato Iob tanto inconuenienter dicitur, quanto uita eius inter alta & infima mirabiliter temperatur, quod quidem intelligi & aliter potest. Qui docet nos super iumenta terræ, & super uolucres cœli erudit nos. Nam sicut iumentorum uocabulo signatur uita hominum carnis adhuc motibus subditorum, ita appellatione uolucrum figuratur elatio spirituum superborum: ut per iumenta quidem terreni homines, per uolucres uerò dæmonia designentur. Vnde cùm semina Dominus iuxta uiam diceret cecidisse, subiungit: Venerunt uolucres cœli, & comederunt ea: nimirum per uolucres
Mat. 13
significans aereas potestates. Sancti autem uiri, quia nec infima hominum exempla appetunt, nec rursum dęmoniaca subtilitate falluntur, & super iumenta terrę, & super cœli uolucres uirtute eruditionis excrescunt. Super iumenta enim terrę edocti sunt: quia quicquid in imis potest ambiri, despiciunt. super uolucres quoque cœli eruditi sunt: quia omnes immundorum spirituum insidias coprehendunt. super iumenta terræ edocti sunt: quia nihil in hac uita quod pręterit quęrunt. super uolucres cœli eruditi sunt: quia potestates aereas quas adhuc per carnis infirmitatem tolerant, iam uitæ meritis calcant. Paulus iam super iu-
Philip. 3
menta terrę edoctus fuerat, dicens: Multi enim ambulant. Et paulo pòst: Quorũ finis interitus, quorum Deus uenter est,

A & gloria in confusione ipsorum qui terrena sapiunt. Nostra autem conuersatio in cœlis est. Et rursum, super uolucres cœli eruditum se nouerat, cùm dicebat: Nescitis quoniã angelos iudicabimus? Sub 1. Cor. 6
se iumenta cernebat: quia uidelicet in terra adhuc positus calcabat mores hominum qui in infimis conuersabantur. Et rursum uolatum uolucrum meritorum dignitate transcenderat: quia subiturus cœlestia, iudicaturum se angelos nõ ignorabat. In illis immundorum infima, in istis superborum summa calcabat. Mentes quippe sanctorum transitoria cuncta 14
B despiciunt: & sub se labi quicquid superbit, quicquid præterit contemplantur: & quasi in quodam rerum uertice constitutę, tanto sibi omnia subesse conspiciunt, quanto semetipsas uerius authori omnium subdunt: atque inde cuncta transcendunt, unde creatori cunctorum uera se humilitate substernunt. Dicat ergo: Qui docet nos super iumenta terrę, & super uolucres cœli erudit nos. ac si diceret Infirmus pusillanimitate uictus ista non dicit: & idcirco eum aduersitas tentationis perculit, quia tranquillitatis tempo-
C re hęc cuncta transeuntia nulla perfectione superauit. Huius enim uitæ aduersa non perhorresceret, si perfectionis merito etiam secunda calcasset. Sequitur:

Quòd omnipotens Deus clamantes ad se seruos suos ideo de tribulatione non eripit, quia & ipsi ex aduersis proficiunt: & reproborum malitiæ tanto in iudicio districtius punitur, quanto hic in sanctos exarsit crudelius. Cap. XIII.

D IBi clamabunt, & nõ exaudiet propter superbiam malorum.] Ibi uidelicet in tribulatione, ut contrà de gaudio scri-
Psal. 101
ptum est: Filij seruorum tuorum habitabunt ibi. Sed uidetur incertum, utrum dicat, Propter superbiam malorum non exaudiet: an, Propter superbiam malorũ clamabunt. Intelligi autem melius potest, si non exaudiri potius propter malorum superbiam quam clamare referantur. Nam quod propter malorum superbiam clamant, iam suprà dictum est, eo uersu quo dicitur: Propter multitudinem uiolen-

uiolentorum clamabunt. Aliquid ergo nobis hoc uersu innuitur, quod paulo subtilius attendatur: quia sæpe oppressi quidam dum clamauerint, ex se quidem merentur audiri, sed tamen eorum desideria propter opprimentium superbiam differuntur. Iustus quippe Deus, & suos permittit temporaliter opprimi, & uiolétorum malitiam nequiter augeri: ut dum horum uita in purgatione teritur, illo-
15 rum nequitia consummetur. Plerunque uerò accidit, ut iusti in tribulatione deprehensi, supernum solatium etiam temporaliter percipiant: quod tamen non tẽporaliter implorant. Saluari enim non propter se, sed propter aduersariorum salutem concupiscunt: ut dum illos omnipotens Deus ab immensis periculis facto quodam miraculo liberat, uirtutem suam ipsis etiam persecutorib. innotescat. atque inde aduersarios ad æternitatem redimat, unde suos temporaliter saluat: sicut propheta quoque uocem martyrum suscipiens, ait: Propter inimicos meos eripe me. ac si diceret: Propter me quidem eripi de temporali tribulatione non appeto, sed tamen eripi propter aduersarios meos concupisco: ut dum mea uita saluari mirabiliter cernitur, ipsa miraculorum uisu inimicorum duritia conuertatur. Sicut ergo sæpe Dominus suorum uitam temporaliter pro inimicorũ conuersione eripit: ita sæpe suorum uoces propter damnationem persequentiũ non exaudit: ut uidelicet inde reatũ suũ cumulent, unde præualuisse se nequiter gaudent. Nam qui inuisibilia despiciũt, moueri nonnunquam uisibilibus miraculis possunt. Sed idcirco cum iustis plerunque nil mirum uisibiliter agitur: quia eorum aduersarij illuminari uisibiliter non merentur. Dicatur ergo, Ibi clamabunt, & non exaudiet propter superbiam malorum. ac si diceret: Reatus opprimentium audiri uoces prohibet oppressorũ. Nec eripiuntur uisibiliter iusti: quia saluari inuisibiliter non merentur iniusti: Vnde rursum per prophetam dicitur: Cùm uiderit sapientes morientes, simul insipiens & stultus peribunt. Quos enim uisibiliter mori conspiciunt, inuisibiliter uiuere posse non credunt; atque eo rea-

Psal. 68 *Psal. 48*

A tum infidelitatis suæ cumulant, quo uisa morte fidelium de æternitate desperãt. Igitur uiolenti quique inde interius desiciunt, unde contra uitam innocentiũ exterius conualescunt: tantoque illos intima ueritas à se foràs eijcit, quanto eos contra suos temporaliter quod uolunt posse permittit. Quisquis itaque bonorũ uitam persequitur, tunc peiore ultione damnatur, cum nulla ei aduersitate resistitur: & tunc fortioris iræ periculis subiacet, cum prosperè peragit, quod nequiter concupiscit: quia uidelicet uindicta
B superni iudicij ad futurum eum supplicium reseruando deseruit, cui hic in malo obuiare contempsit. Hinc enim per prophetam Dominus dicit: Dimisi eos secundum desideria cordis eorum, & ibunt in uolũtatibus suis. Hinc rursum dicitur: Non est uirga Dei super illos. Hinc etiam de ipso eorum capite scriptũ est: Faciet, & prosperabitur. Hinc rursus de eodem dicitur: Et dolus in manu eius dirigetur. In manu quippe Antichristi dolus dirigitur: quia hoc quod contra bonos proposuerit, implere temporaliter nulla aduersitate præpeditur. Hinc
C rursus per Salomonem dicitur: Prosperitas stultorum perdet illos. Ma- *Prou. 1*
nifestum ergo perditionis indicium est, 16
quando affectatis iniquitatibus subsequens fauet effectus: & nulla contrarietas impedit, quod mens peruersa concepit. Nam sæpe prauorum hominum dũ tardantur, uota mutantur: & dum difficultatẽ perfectionis sentiunt, reatum malæ actionis agnoscunt: & quibus prius inuitis contradicitur, uolentes postmodum hoc quod conceperant, auersant.
D Quia igit malos cùm deserit Dominus præualere permittit, & unde superborũ nequitia perficitur, inde humiliũ longanimitas consummat, dicatur rectè: Ibi clamabunt, & nõ exaudiet propter superbiam malorum. Sequitur:

Quod Deus non frustra nos audiat, quos ilico non adiuuat: cum desideria dilatione proficiant ut exerceatur uirtus certamine.

Caput. XV.

NEque enim frustra audiet Deus, & omnipotens singulorum causas intuebitur.] Notandum quod duo sunt dicta:

dicta: quia & clamantem non frustra audit, & tamen quod patitur, respicit, & exaudire uoces dissimulat: & quod unusquisque tolerat, non ignorat. Nemo ergo qui tardius audit, credat quòd à superna cura negligatur. Sæpe enim nostra desideria quia celeriter non fiunt, exaudiuntur: & quod impleri concitè petimus, ex ipsa melius tarditate prosperatur. Sæpe uox nostra eo perficitur quo differtur: & cùm superficietenus petitio negligitur, uota nostra altius in cogitationum radice cóplentur, sicut & semina messiũ gelu pressa solidantur: & quo ad superficiem tardius exeunt, eo ad frugem multipliciora cõsurgunt. Desideria itaq; nostra dilatione extenduntur, ut proficiant: proficiunt ut ad hoc quod perceptura sunt, conualescant: exercitantur in certamine, ut maioribus cumulentur præmiis in retributione: labor protrahitur pugnæ, ut crescat corona uictoriæ. Suos ergo Dominus cùm uelociter non exaudit, quo repellere creditur, trahit. Internus quippe est medicus, & peccatorum in nobis contagia quæ inesse medullitùs reprobat, secat, abscindit uirus putredinis ferro tribulationis: & quo uoces ægri audire dissimulat, eo ægritudinis finem procurat.
Psal. 21 hinc enim propheta ait: Deus meus clamabo per diem, & non exaudies: & nocte & non ad insipientiam mihi. ac si diceret: Nequaquam mihi ad insipientiã proficit, quòd die ac nocte clamantem me cotinuò non exaudis: quia unde me in temporali tribulatione quasi deseris, inde ad æternam sapientiã plus erudis. hinc etiã dicit: Adiutor in opportunitatibus, in tri-
Psal. 9 bulatione. Tribulationem quippe dicturus, opportunitatem præmisit: quia sæpe & tribulatione conterimur, & tamen opportunum nondum est, ut desiderio ereptionis adiuuemur. Dicatur ergo: Neq; enim frustra audiet Deus, & omnipotẽs singulorum causas intuebitur. Sed quia plerunque nonnulli ab ipsa adiutorij tarditate franguntur, aptè subiungit:

Quòd qui facta sua discutit & diiudicat, etiamsi quasi non considerans de tribulatione, non statim eum Deus eripiat, nequaquam tamen de clementia diuina desperet. Caput XVI.

17 ETiam cum dixeris, non considerat, iudicare coram illo, & expecta eum.] Fortasse enim dum clamor noster quasi negligitur, spes quæ cordi inerat, infirmatur, & superna adiutoria defutura credimus, quia tardius impetramus: ac penè inconsiderata Deo esse ingemiscimus, quæ inulta toleramus. Sed cum ista nos desperationis procella conturbat, concussa mens citius in portum spei se collocat si causas suas cum Domino subtiliter pensat, si bona eius ad memoriam reuocat: si mala quæ bonis eius reddidit, apud semetipsam callidè non excusat: si perpẽdit quid ab eo iustè meruit, & quid clemẽter accepit, si uitam suam uiuaciter discutit: si ante Dei oculos oẽ quod agit examinans semetipsam sibimet non abscondit, si factam quæ non erat meminit: si illuminatam se atque subleuatam quæ in tenebris iacebat, agnoscit. Hæc ergo in semetipsa cuncta recolligens, dum bona accepta considerat, aduersa quæ tolerat, non accusat: nec desperatione frangitur, quæ tantorum munerum consolatione roboratur: quia spem de futuris recipit, dum transacta beneficia recognoscit. dicat itaque: Etiam cum dixeris, non considerat, iudicare coram eo, & expecta eum. ac si diceret: Cum idcirco Deus considerare non creditur, quia tardè miseretur, intima cogitationis ingredere, atq; illic coram eius oculis causæ tuæ iudicium suscipe: & quæ ipse uiuendo contulisti, uel quæ misericorditer percepisti, discerne: & tunc ad spei fiduciam redis, dum bona tantæ benignitatis erubescis, quatenus inter aduersa fidenter expectes, quẽ & post delicta propitium recolis. Speranda enim fuerãt superna adiutoria, etiam si nulla beneficia præcessissent. Sciendum que, quia Deus hominem quem benignè condidit, iniquè non spernit. Pensandũ est igitur, quanti est periculi trãsacta munera cernere, & futura desperare: quanti est periculi si in hac procella tribulationum, desperationis naufragio frangimur, qui ad portum spei uelut immensis funibus præteritis donis ligamur. Dicat itaque

itaque rectè: Iudicare coram Deo, & ex-
pecta eum. Nam qui semetipsum coram
Deo non iudicat, eum dum affligitur,
non expectat. Cuius enim bona præces-
sisse dissimulat, adiutoria subsequi pos-
se desperat: & cum præteritorum obliui-
scitur, etiam subsequentium largitate
fraudatur. Sed ecce dum nos affligimur,
dum consolationis gratiam longanimi-
ter sustinemus, mali ad peiora prorum-
punt: atque eo iniquitatis aggregatione
proficiunt, quo sine uerbere relinquun-
tur. Et tamen omnipotens Deus peccan
tes misericorditer expectat, tempus ad
pœnitentiam tribuit, quod non conuer
sis ad grauioris reatus testimonium uer-
tit, patienter iram retinet, quam quan-
doque irretractabiliter effundit. Vnde
aptè subiungitur:

*Quòd in hoc mundo non omnia impiorum sce-
lera punit Deus, quorum tormenta exami-
ni supremo reseruat.* *Cap. XVII.*

18 NVnc enim non infert furorẽ suum,
nec ulciscitur ualde Deus.] Diu
quippe Deus tolerat, quia in perpetuum
damnat: & furorem nunc inferre dissi-
mulat, quia effundendum sine fine in
posterum seruat. Electorum nanque est
hic conteri, ut ad præmia debeant æter-
næ hæreditatis erudiri. Nostrum est hic
flagella percipere, quibus seruatur de
æternitate gaudere. Hinc enim scriptum
est, Flagellat omnem filium quem reci-
Apoc. 3. pit. Hinc ad Ioannem dicitur: Ego
quos amo, arguo & castigo. Hinc Pe-
1. Pet. 4 trus ait: Tempus est ut incipiat iudi-
cium de domo Dei. Vbi mox admiran-
do subiungit: Si autem primum à no-
bis, quis finis eorum qui non credunt
Dei Euangelio? Peccata quippe nequa-
quam diuina seueritas inulta remanere
permittit: sed iram iudicij à nostra hic
correptione inchoat, ut in reproborum
damnatione conquiescant. Eant ergo
nunc reprobi, & uoluptatum suarum
desideria inulta iniquitate consumment,
atque eo temporalia flagella non sentiant
quo æterna eos supplicia expectant. Bene
autem inulta eorum nequitia Cham pec
cante signata est, cui à patre dicitur: Ma-
A ledictus Chanaan puer, seruus erit fra- *Gen. 3.*
tribus suis. Chanaan uidelicet Cham fi-
lius fuit. Et quid est quòd Cham peccan
ter, Chanaam eius filius sententiam ul-
tionis accipit? quid est quòd non in se,
sed in posteritate percutitur: nisi quòd re-
proborum nequitiæ hic quidem inultæ
proficiunt, sed in posterum feriuntur?
Dicatur ergo: Nunc enim non infert fu
rorem suum, nec ulciscitur ualde scelus.
Notandum uerò est, quòd subintulit ual
de: quia etsi quædam longanimiter tole-
rat. quædam tamen etiam in hac uita fla
B gellat: & hic nonnunquam ferire in-
choat, quos æterna damnatione consum
mat. Ergo & nonnulla percutit, & non-
nulla inulta derelinquit: quia si nulla re-
secaret, quis Deum res humanas cura-
re crederet? Et rursus: Si hic cuncta per-
cuteret, extremum iudicium unde resta-
ret? Quædam igitur feriuntur, ut recto-
ris nostri super nos sollicitudinem for-
midemus; quædam uerò inulta seruan-
tur, ut adhuc iudicium restare sentiamus.
Bene ergo dicitur: Nec ulciscitur ualde
C scelus: quia dum exiguum quiddam de
iniquitate percutitur, inconuersis men-
tibus æterni iam iudicij sententia propi-
natur. Totum itaque hoc ab Heliu re-
ctum dicitur, si rectè diceretur: Scit enim
quid loqui debeat, sed cui loquatur igno
rat. Vera sunt nanque quæ dixit, sed à bea
ti Iob increpationibus aliena: quia tanto
hac correptione non eguit, quanto nec
aliqua pusillanimitate peccauit. Sed quia
iustis uiris solet occasio esse uirtutum, 19
elatio superborum, occulto iudicio cum
beato Iob agitur: ut post flagella pœna-
rum, etiam per uerba arrogantium cre-
D scat. Ecce enim tanto magis à superbiæ
ministro despicitur, quanto à ueritate in-
trinsecus, id est humilitatis magistra reso
uetur. Nam Heliu postquam tot fortia se
dixisse cognouit, quid elationis gestaret,
aperuit: atque beatum Iob alta de se sen-
tiendo despexit, dicens: Ergo Iob fru-
stra aperit os suum, & absque scientia
uerba multiplicat. Hæc nimirum infe-
rens, beatum Iob & nil scisse asserit, &
multa dixisse: & cum ipse quæ sentit lo-
quaciter inferat, hunc de uitio loquaci-
tatis accusat. Sed hoc quoque esse pro-

prium arrogantium uitium solet: ut & pauca credant, quæ ipsi multa dixerint, & multa credant quæ ipsis pauca dicuntur. quia enim sua dicere semper uolunt aliena audire non possunt: uim se pati existimant, si ea quæ immoderatè sentiunt, immoderatius non effundant. Et quamuis beatus Iob ad eius uerba tacuerit Heliu tamen de locutione illius quã amicis responderat, causam inuectionis inuenit: ut sibi exhibere latius eius silentium possit, atque ut ipse multa respondeat, illum uerba multiplicasse confirmat. nam & mox initia prolixæ locutionis exorditur: & quasi adhuc nihil dixerit, inchoare conatur. Vnde subditur:

TEXTVS CAPITIS TRIGESIMISEXTI libri beati Iob.

ADDENS quoque Heliu hæc loquutus est: Sustine me paululũ, & indicabo tibi. Adhuc enim habeo, quod pro Deo loquar. repetã scientiam meam à principio, & operatorem meum probabo iustum. Verè enim absq; mendacio sermones mei, & perfecta scientia probabitur tibi. Deus potentes non abijcit, cùm & ipse sit potens: sed non saluat impios, & iudicium pauperibus tribuit. Non aufert à iusto oculos suos, & reges in solio collocat in perpetuum, & illic eriguntur. Et si fuerint in catenis, & uinciantur funibus paupertatis, indicabit eis opera eorum, & scelera eorum, quia uiolenti fuerunt. Reuelabit quoque aurem eorum, ut corripiat, & loquetur ut reuertantur ab iniquitate. Si audierint & obseruauerint, complebunt dies suos in bono, & annos suos in gloria. Si autem non audierint, transibunt per gladium, & consumentur in stul-

A titia. Simulatores & callidi prouocãt iram Dei, neque clamabunt cùm uicti fuerint. Morietur in tempestate anima eorum, & uita eorum inter effœminatos. Eripiet de angustia sua pauperem, & reuelabit in tribulatione aurẽ eius. Igitur saluabit te de ore angusto latissimè, & non habente fundamentum subter se. Requies autem mensæ tuæ erit plena pinguedine. Causa tua quasi impij iudicata est, causam iudiciumq; recipies. Non te ergo superet ira, ut

B aliquem opprimas, nec multitudo donorum inclinet te. Depone magnitudinem tuam absque tribulatione, & omnes robustos fortitudine. Ne protrahas noctem, ut ascendant populi pro eis. caue ne declines ad iniquitatem. hanc enim cœpisti sequi post miseriã. Ecce Deus excelsus in fortitudine sua, & nullus ei similis in legislatoribus. Quis poterat scrutari uias eius, aut quis audet ei dicere: Operatus es iniquitatem? Memento quòd ignores

C opus eius, de quo cecinerunt uiri. Omnes homines uident eum, & unusquisque intuetur procul. Ecce Deus magnus uincens scientiam nostram. Numerus annorum eius inæstimabilis. Qui aufert stellas pluuiæ, & effundit imbres ad instar gurgitum, qui de nubibus fluunt, quæ prætexunt cuncta desuper. Si uoluerit extendere nubes quasi tentorium suum, & fulgurare lumine suo desuper, cardines quoque maris operiet. Per hæc etenim iudi-

D cat populos, & dat escas multis mortalibus. Immanibus abscondit lucem, & præcipit ei ut rursus adueniat. Annunciat de ea amico suo, quod possessio eius sit, & ad eam possit ascendere.

Cap. XVIII.

ADdens quoque Heliu, etiam hæc locutus est: Sustine me paululum, & indicabo tibi.] Multa iam dixerat, & sustineri

stineri adhuc paululum postulat: quia uidelicet arrogantes graue se damnum perpeti iudicant, si scientiam suam loquendi breuitate constringant. Tanto enim semetipsos credunt doctiores ostendere, quanto se potuerint multiplicitate loquacitatis aperire. Sed quia sæpe sibi sentiunt silentij reuerentiam non deferri: domini nonnunquam potentiam de quo quasi loquuntur, insinuant, ac sub prætextu illius sibi silentium exigunt, quod minimè merentur: & dum tenus Deum proferunt, auditum sibi ex reuerentia eius exigentes se student magis ostendere, quàm illius facta prædicare. Vnde & Heliu subiungit, dicens: Adhuc enim habeo quod pro Deo loquar.] Quia uerò nonnunquam doctores sancti crebrò repetunt, si qua obscurius dicunt, ut quæ occulta prædicant, auditorum cordibus uoce hæc iterationis infundāt, plerunque hoc appetunt etiam arrogantes imitari: & insolenter ea quæ dixerint replicant: non quo auditorum cordibus insinuare res appetant, sed quo eorum iudicio uideri eloquentes uolunt. Vnde Heliu subiungens, ait: Repetam scientiam meam à principio.] Sed quia nominata scientia, tumor cordis in uoce claruerat: arrogans apertè cognoscitur, si non citius aliquo uelamine pallietur. Vnde mox in occultatione suæ arrogantiæ Domini iustitiam subinferens ait: Et operatorem meum probabo iustum.] Vt dum quasi pro Dei iustitia loquitur, apud humana iudicia quicquid arroganter effluit, excusetur. Sequitur: Verè enim absque mendacio sermones mei. Cùm ab infirmis auditoribus se intelligi non posse conspiciunt, solent plerunq; etiam iusti laudare bona quæ dicunt: non quo ipsi suis laudibus inhient, sed quo auditores suos ad audiendi sollicitudiné accendant: ut dum eorum uoce proferuntur. ab illorum cordibus ardentiori affectu rapiantur. Vnde Paulus cum mira Corinthiis & multa dixisset, adiungit: Os nostrum patet ad uos, ò Corinthij, cor nostrum dilatatum est. Sed arrogantes dum cor bonorum nesciunt, & solas aliquando uoces imitantur: efferunt laudando quæ dicunt, non quo eis torpor audientium displicet, sed quo sibi inhianter placent. Iustorum uocem imitantes simulant, sed uim uocis ignorant. Vident quòd iusti iusta proferunt, sed nesciunt quid requirunt. Cum enim sancti doctores laudem prædicationis exaltant, quasi manu uocis ab imis cogitationibus corda audientium leuant, ut excussa ueloci ter dictis sequentibus uelut in itinere occurrant: & tanto ea intelligentiæ amplexu constringant, quanto illa & quasi priusquam cernerent in uoce laudantis amauerant. Sed hæc, ut dixi, arrogantes nesciunt. Quia enim foris est quod appetunt: quid sit intus desiderabile, sentire non possunt. De electorum quippe Ecclesia scriptum est: Omnis gloria eius filiæ regum ab intus. Et sapientes uirgines in uasis oleum portare referuntur. Vnde & sanctorum uoce dicitur: Gloria nostra hæc est, testimoniū conscientiæ nostræ. Arrogantes autem, quia coram Deo conscientiæ suæ testimonium non habent, quærunt coram hominibus testimonium uocis alienæ. quā cum tardè reperiunt, ipsi etiam in impudentiam sui fauoris erumpunt. Si enim non inueniunt uoces hominum quas inhianter expectant, ipsi scientiam suam laudantes prædicant. Vnde & Heliu subdit, dicens: Et perfecta scientia probabitur tibi.] Nimirum sensit se magna dicturum, sed tumenti corde hoc quod de semetipso sublimiter æstimauit, tacere non potuit: & idcirco quod rectum sensit, laudando præcucurrit. Quia iam quidem diuino iudicio reus esset, si magna de se saltem silendo sensisset. Ante subtile enim ueritatis examen securi omnimodè non sumus: etiam si humano iudicio quod in nobis reprehendi debeat non habemus. Nam plerunque negligentius cogitantes elatione pulsamur, quam tamen tacentes premimus. Sed nisi retractatione concita tumor occultus in ipso cubili cordis in quo oritur, suffocetur, coram districto iudice omne meritum nostræ actionis extinguitur. Hinc ergo pensandum est, illa cordis elatio quanta animaduersione damnabitur,

2.Cor.1. Psal.44 2.Cor.1.

que usque ad audaciam uocis nutrit: si
neque hæc est excusabilis, quæ in cor-
de latenter oboritur. Considerandũ quo-
que qualis intrinsecus regnat, quæ eous-
12 que seruata est, ut etiam forás erumpere
non erubescat. Heliu ergo, quia magna
sensit, semetipsum humiliter temperare
nesciuit, scientiæ celsitudinem tenuit,
humilitatis gratiam recusauit: & dum se-
quitur bonum quo bene dicere appe-
tijt, bonum quo bene uiuere potuisset,
amisit. Scientia quippe inflat, charitas
uerò ædificat. Sed iam nunc rectum di-
cat, quod tamen rectè dicere ignorat. Nã
postquam inflatas animi cogitationes
per uerba elationis exhalauit, fortem sen
tentiam subdidit, dicens:

Quod rei immensæ uirtutis sit in honore premere gloriam, & in potentia se nescire esse potentem: & quod in crimine sit fastus elationis, non ordo potestatis. Cap. XIX.

Deus potentes non abijcit, cùm & ip
se sit potens.] In usu uitæ morta-
lis quædam ex semetipsis sunt noxia,
quædam uerò ex his quæ circa ipsa uer-
santur. Ex semetipsis quædam sunt no-
xia, sicut peccata atque flagitia. quædam
uero nonnunquam nobis ex his quæ cir
ca ipsa sunt, nocẽt: sicut temporalis potẽ
1.Cor. 7 tia, uel copula coniugalis. Bonum nam
que est coniugium, sed mala sunt quæ cir
ca illud ex huius mundi cura succrescũt.
unde Paulus ait: qui autem cum uxore
est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo
placeat uxori. Vnde & quibusdam melio
ra persuadens, eos à coniugio reuocat,
dicens: Hoc autem dico, non ut laqueũ
uobis inijciam, sed ad id quod honestum
est, & quod facultatem præbeat sine im-
pedimento Dominum obsecrandi. Dum
ergo tenetur quod non nocet, ex rebus
iuxtà positis committitur plerunque ꝙ
nocet: sicut sæpe rectum mundumque
iter pergimus, & tamen ortis iuxta uiam
uepribus, per uestimenta retinemur. In
uia quidem munda non offendimus, sed
à latere nascitur quo pungamur. Magna
est etiam potentia temporalis, quæ habet

A apud Deum meritum suum de bona ad-
ministratione regiminis: nonnunquam
tamen eo ipso quo præeminet cæteris,
elatione cogitationis intumescit: & dum
ad usum cuncta subiacent, dum ad uotũ
uelociter iussa complentur, dum omnes
subditi si qua bene gesta sunt, laudibus
efferunt: malè gestis autem nulla autho-
ritate contradicunt, dum plerunque lau-
dant, etiam quod obiurgare debuerunt,
seductus ab his quæ in tra subduntur, su
per se animus tollitur: & dum foris im-
menso fauore circundatur, intus uerita-
B te uacuatur, atque oblitus sui, in uoces se
spargit alienas: talemq́ue se credit, qualẽ
foris audit, non qualem intus discernere
debuit: subiectos despicit, eosq́ue æqua-
les sibi naturæ ordine non agnoscit: &
quos sorte potestatis excesserit, transcen
disse se etiam uitæ meritis credit: cunctis
se æstimat amplius sapere, quibus se ui- Iob.41
det amplius posse. In quodam quippe
se constituit culmine apud semetipsum:
& qui æqua cæteris naturæ conditione
constringitur, ex æquo respicere cæteros Prou.30
dedignatur: sicque usque ad eius similitu
C dinem ducitur, de quo scriptum est: Om-
ne sublime uidet, & ipse est rex super uni
uersos filios superbiæ. Et de cuius corpo- Esa.14
re dicitur: Generatio eius excelsi sunt o-
culi, & palpebræ eius in altum surrectæ.
Ad eius similitudinem ducitur, qui sin-
gulare culmen appetens, & socialem an-
gelorum uitam despiciens, ait: Ascendã
super altitudinem nubium, similis ero al
tissimo. Miro ergo iudicio intus foueam
deiectionis inuenit, dum foris se in cul-
mine potestatis extollit. Apostatæ quip-
pe angelo similis efficitur, dum homo 1.Re.15
D hominibus esse similis dedignatur. Sic
Saul ab humilitatis merito in tumorem
superbiæ culmine potestatis excreuit. Per
humilitatem quippe prælatus est, per su-
perbiam reprobatus: Domino attestante
qui ait: Nonne cũ esses paruulus in ocu
lis tuis, caput te constitui in tribubus
Israel? paruulum se ante potestatem uide
rat, sed fultus temporali potentia, iam se
paruulum non uidebat. Cæterorum nan
que comparatione se preferens, ma-
gnũm se apud se esse indicabat. Miro autẽ
modo

modo cũ apud se paruulus, apud Dominum magnus: cũ uerò apud se magnus apud Dominum, paruulus fuit. Magnos
Esaiæ 5. nos Dominus apud nos esse prohibet p prophetam, dicens: Væ qui sapiẽtes estis in oculis uestris, & coram uobismetipsis
Rom. 12. prudentes. Ne magni apud nos esse debeamus. Paulus admonens, ait: Nolite prudentes esse apud uosmetipsos. Plerunque ergo dum ex subiectorum affluentia animus inflatur, in luxum superbiæ ipso potentiæ fastigio lenocinante corrũpitur. Sed aliud est quælibet bona non esse, aliud bona bene habere nescire. Bona nã que est ordine suo potentia, sed cauta reque est ordine suo potentia, sed cauta regentis indiget uita. Igitur bene hanc exercet, qui & retinere illam nouerit, & impugnare. Bene hanc exercet, qui scit per illam super culpas erigi, & scit cum illa cęteris ęqualitate componi. Humana enim mens plerunq; extollitur, etiam cum nulla potestate fulcitur: quanto magis in altum se erigit, cum se etiam ei potestas adiungit? Et tamen corrigendis aliorum uitiis apta executione præparatur. Vnde &
Rom. 13. per Paulum dicitur: Minister enim Dei est, uindex in iram ei qui malum agit.
22 Cum ergo potentiæ temporalis ministerium suscipitur, summa cura uigilandum est, ut sciat quisque & sumere ex ea quod adiuuat, & expugnare quod tentat: & æqualem se cum illa cæteris cernere, & tamen se peccantibus zelo ultionis præferre. Quam discretionem plenius cognosci mus, si etiam potestatis Ecclesiasticæ exẽpla cernamus. Petrus nanque authore Deo Ecclesiæ principatum tenens, à bene agente Cornelio, & sese ei humiliter prosternente, immoderatius uenerari recusauit, seq; illi similem recognouit, di-
Act. 10. cens: Surge, ne feceris, & ego ipse homo
Act. 5. sum. Sed cum Ananiæ & Saphiræ culpã repetit, mox quanta super cæteros potentia excreuisset, ostendit. Verbo enim eorum uitam perculit, quam spiritu perscrutante deprehendit: & summum se intra Ecclesiam contra peccata recoluit, quod honore sibi uehementer impenso, coram bene agentibus fratribus non agnouit. Illic communionem æqualitatis meruit sanctitas actionis, hic zelus ultionis ius aperuit potestatis. Paulus bene agenti-

A bus fratribus prælatum se esse nesciebat, cum diceret: Non quia dominamur fidei 2. Cor. 1.
uestræ, sed adiutores sumus gaudij uestri. Atque ilico adiunxit: Fide enim statis. ac si diceret: Ideo non dominamur fidei uestræ, quia fide statis. Aequales enim nobis sumus, ubi uos stare cognoscimus. quasi prælatum se fratribus esse nesciebat, cum
diceret: Facti sumus paruuli in medio ue 1. The. 2
strum, &: Nos autem seruos uestros per 2. Co. 14
Iesum Christum. Sed cum culpam quæ corrigi debuisset, inuenit: ilico magistrũ
se esse recoluit, dicens: Quid uultis? In 1. Cor. 4.
B uirga ueniam ad uos? Summus itaque locus bene regitur, cum is qui præest, uitiis potius quàm fratribus dominatur. Cunctos quippe natura æquales genuit. Vt autem alij ad regendum aliis committantur, non eos natura, sed culpa postponit. Vitiis ergo se debent rectores erigere, quorum & causa præferuntur: & cum delinquentes corrigunt, sollicitè attendant, ut per disciplinam culpas quidem iure potestatis feriant, sed per humilitatis custodiam æquales se ipsis fratribus
C qui corriguntur, agnoscant. Quamuis plerunque etiam dignum est, ut eosdem quos corrigimus, tacita nobis cogitatione præferamus. Illorum namque per nos uitia disciplinæ rigore feriuntur, in his uero quæ ipsi committimus, ne uerbi quidem ab aliquo inuectione laceramur. Tanto ergo apud Dominum obligatiores sumus, quanto apud homines inultè peccamus. Disciplina autem nostra sub-
ditos tanto diuino iudicio liberiores red- 23
dit, quanto hic eorum culpas sine uindicta non deserit. Seruanda itaque est & in
D corde humilitas, & in opere disciplina. Atque inter hęc solerter intuendum, ne dum immoderatius custoditur uirtus humilitatis, soluantur iura regiminis: & dum prelatus quisque plus se quam decet deiicit, subditorum uitam stringere sub disciplinę uinculo non possit. Teneamus ergo exterius, quod pro aliorum utilitate suscipimus: teneamus interius quod de nostra ęstimatione sentimus. Sed tamẽ decẽter qbusdã erũpentibus signis tales nos apud nos esse ipsi nos etiam q nobis commissi sunt, non ignorẽt: ut de authoritate nostra qđ formidẽt, uideant

& de humilitate quod imitentur, agnoscant. Seruata autem autoritate regiminis, ad cor nostrum sine cessatione redeamus, & consideremus assiduè quòd sumus æqualiter cum cæteris conditi, non quòd temporaliter cæteris prælati. Potestas enim quanto exterius eminet, tanto premi interius debet: ne cogitationem uincat, ne in delectationem sui animum rapiat, ne iam sub se mens eam regere nõ possit, cui se libidine dominandi supponit. Bene Dauid regni potentiam regere nouerat, qui elationem eiusdem potentiæ semetipsum premendo uincebat, dicens: Domine non est exaltatum cor meum. Quique in eius humilitatis augmento subiungit: Neque elati sunt oculi mei. atque addidit: Neque ambulaui in magnis. Et adhuc subtilissima semetipsum inquisitione discutiens ait: Neq; in mirabilibus super me. Omnesq; etiã cogitationes suas à fundo cordis exhauriens, subiungit, dicens: Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animã meam. Ecce humilitatis hostiam ab intimo cordis oblatam crebrò replicat, & iterum atque iterum confitendo offerre non cessat: eamque multipliciter loquens, iudicis sui oculis ostentat. quid est hoc? Et quomodo istud sacrificium Deo placere cognouerat, quod in conspectu eius tanta iteratione uocis immolabat? nisi quod uicina esse superbia potentibus solet, & penè semper rebus affluentibus elatio sociatur: quia & sæpe humoris abundantia duritiam dat tumoris. Mirum uero ualde est cum in cordibus sublimium regnat humilitas morum. Vnde pensandum est: quia potentes quippe cum humiliter sapiunt, culmẽ extraneæ & quasi longè positæ uirtutis attingunt: & rectè hac uirtute Dominum quantocyus placant, quia illud ei sacrificium humiliter offerunt, quod potentes inuenire uix possunt. Subtilissima nanque ars uiuendi est culmen tenere, gloriam premere, esse quidem in potentia, sed potentem se esse nescire: ad largienda bona potentẽ se cognoscere, ad rependenda noxia omne quod potenter ualet ignorare. Rectè itaque de talibus dicitur: Deus potentes non abiicit, cum & ipse sit potens. Deũ

A quippe imitari desiderat, qui fastigium potentiæ alienis intentus utilitatibus, & non suis laudibus elatus administrat, qui prælatus cęteris prodesse appetit, non præesse. Tumoris nanque elatio, non ordo potestatis in crimine est. Potentiam Deus tribuit, elationem uero potentię malitię nostrę mentis inuenit. Tollamus ergo quod de nostro contulimus, & bona sunt quę Deo largiente possidemus. Quia enim nequaquam iusta potentia, sed actio praua damnatur, aptè subiũgit:

Ps. 130

B

Quòd alij iudicentur & pereant, alij non iudicentur & regnent. Cap. XX.

SEd non saluat impios, & iudicium pauperibus tribuit] Scriptura sacra plerunque pauperes humiles uocare consueuit. Vnde in Euãgelio cum adiectione spiritus nominantur, dum dicit: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Quos enim diuitię uisibiliter potentes ostendunt, apud semet ipsos pauperes sunt, qui elati in suis conscientiis non sunt. Eos uero impios uocat, qui aut à fidei pietate disiuncti sunt, aut in hoc quod fideliter credunt, prauis sibi moribus cõtradicunt. Quia ergo omnipotens Deus malitiæ superbiam, non potentię celsitudinem damnat, postquam dictum est: Deus potentes non abiicit: cum & ipse sit potens, rectè subiungitur: Sed non saluat impios, & iudicium pauperibus tribuit: id est elatos destruit, humiles uerò per iudicium liberos reddit, uel certè iudicium pauperibus tribuit: quia hi qui nunc nequiter opprimuntur: ipsi tunc super oppressores suos iudices ueniunt. Duæ quippe sunt partes, electorum scilicet atque reproborum. Sed bini ordines eisdem singulis partibus cõtinentur. Alij nanq; iudicantur & pereũt, alij non iudicantur & pereunt. Alij iudicantur & regnant, alij non iudicantur & regnant. Iudicantur & pereunt, quibus dominica uoce in damnatione dicit: Esuriui, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis mihi potum: hospes eram, & non collegistis me: nudus, & non operuistis me: æger & in carcere, & non

Math. 5

C

24

D

Mat. 25

non uisitastis me. quibus præmittitur: Discedite à me maledicti in ignem æternũ, qui paratus est diabolo & angelis eius. Alij uero in extremo iudicio non iudicãtur & pereunt, de quib. propheta ait: Nõ resurgunt impij in iudicio. & de quibus Dominus dicit: Qui autem non credit, iam iudicatus est. & de quibus Paulus

Rom. 2 ait: qui sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Resurgunt ergo etiam omnes infideles, sed ad tormentum, non ad iudicium. Non enim eorum tunc causa discutitur: quia ad conspectum districti iam iudicis cum damnatione suæ infidelitatis accedunt. Professionem uerò fidei retinentes, sed professionis opera non habentes, redarguunt ut pereant. Qui uerò nec fidei sacramenta tenuerunt, increpationem iudicis in extrema examinatione non audiunt: q̃a præiudicati infidelitatis suæ tenebris, eius quem despexerant inuectione redargui non merentur. Illi saltem iudicis uerba audiunt: quia eius fidei saltem uerba tenuerunt. Iste in dãnatione suę ęterni iudicis nec uerba p̃cipiunt: quia eius reuerentiam nec uerbotenus seruare uoluerunt. Illi legaliter pereunt, quia sub lege positi peccauerunt: istis in perditione sua de lege nihil dicitur, quia nihil legis habere conati sunt. Princeps nanq; ter-

25 renam rempublicam regens, aliter punit ciuem interius delinquentem, atque aliter exterius hostem rebellantem. In illo iura sua consulit, eumque sub uerbis dignæ inuectionis addicit: contra hostem uerò bella mouet, instrumenta perditionis exercet, dignaque eius malitiæ tormenta retribuit, de malo uerò eius quid lex habeat, non requirit. Neque enim lege necesse est perimi, qui lege nunquam potuit tenere. Ita ergo in extremo iudicio & legalis illũ inuectio percutit, qui ab eo quod professione tenuit, actione declinauit: & iste sine iudicij inuectione perimitur, qui lege fidei non tenetur. Ex electorum uerò parte alij iudicantur & regnãt, qui uitæ maculas lachrymis tergunt, qui mala præcedentia factis sequentibus redimentes, quicq̃d illicitũ aliquãdo fecerũt, ab oculis iudicijs eleemosynarũ superductione cooperiunt. quibus iudex ueniẽs

A in dextera cõsistentibus dicit: Esuriui, & dedistis mihi mãducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes erã, & collegistis me: nudus, & operuistis me: infirmus, & uisitastis me: ĩ carcere erã, & uenistis ad me. *Mat.* 25

Quibus præmittit, dicens: Venite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum à constitutione mundi. Alij autem non iudicantur & regnant: qui ẽt præcepta legis perfectione uirtutũ transcendũt, qui nequaquam hoc solũ quod cunctis diuina lex præcipit, implere contenti sunt, sed præstantiori desiderio plus

B exibere appetunt, quàm præceptis generalibus audire potuerunt. Quibus dominica uoce dicitur: Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, cũ sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & uos super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israel. Et de quibus propheta ait: Dominus ad iudicium ueniet cũ senioribus populi sui. Et de quibus Salomon cùm de sanctæ Ecclesię spõso loqueretur, intulit dicens: Nobilis in portis uir eius, quãdo sederit cũ senatoribus terræ. Hi itaque in extremo iudicio *Matt.* 19 *Esd.* 3 *Prou.* 31

C nõ iudicantur, & regnant: quia cum authore suo etiam iudices ueniunt. Relinquentes quippe omnia plus prompta deuotione executi sunt, quàm iubere generaliter audierunt. Speciali nanque iussione paucis perfectioribus, & non generaliter omnibus dicitur hoc quod adolescens diues audiuit: Vade & uende omnia quæ habes, & da pauperibus: & habebis thesaurum in cœlo, & ueni & sequere me. Si enim sub hoc præcepto cunctos iussio generalis astringeret, culpa profectò esset aliquid *Mat.* 19 *Mar.* 10 *Luc.* 18

D nos de hoc mundo possidere. Sed aliud est quod per sacram scripturam omnibus generaliter præcipit᷑: aliud q̃ specialiter p̃fectioribus imperat᷑. Hi ergo rectè sub generali iudicio nõ tenent᷑, qui & præcepta generalia uiuendo uicerunt. Sicut. n. non iudicantur, & pereunt, qui suadente perfidia legem tenere contemnunt: ita non iudicantur & regnant, qui suadente pietate etiam ultra generalia diuinæ legis præcepta proficiunt. Hinc est quòd Paulus etiam specialia præcepta transcendens, plus opere exhibuit quàm

institutione permissionis accepit. Cum enim accepisset ut Euangelium prædicans de Euangelio uiueret, & Euangelium audientibus contulit, & tamen Euangelij sumptibus sustentari recusauit. Cur ergo iste iudicetur ut regnet, qui minus quod seruaret, accepit: sed maius quod uiueret inuenit? Dicatur igitur rectè: Iudiciũ pauperibus tribuit: quia quanto huic mundo magna humilitate despecti sunt, tanto tunc acceptis sedibus maiore culmine potestatis excrescunt. Vnde & sequitur:

Quod sanctos in persecutionibus & laboribus tunc maximè Dominus uidet, cum eorum patientia delectatur. Cap. XXI.

NOn aufert à iusto oculos suos, & reges in solio collocat in perpetuũ, & illic eriguntur.] Abstulisse enim à iustis oculos suos fortasse Dominus creditur, quia iniustorum crudelitatibus hic sine uindicta lacerantur: sed famulos suos tunc magis respicit, cùm iniustè eos nequitia persequentis affligit. Vidẽs enim quid hic humiliter tolerent, nimirum iam præuidet quid illic eis misericorditer recompenset. Non ergo aufert à iusto oculos suos. Ecce iste humiliter ingemiscit, ille superbit & nequiter floret. Iste cor conterit, ille se de gloria iniquitatis extollit. Horũ ergo quis diuinis obtutibus longè est, qui iniustitiam pertulit, an qui eam patientibus irrogauit, qui supernam gratiam inter mœroris tenebras tenuit: an qui inter exteriora gau-
26 dia lumen iustitiæ intus amisit? Bene autem sancti uiri scripturæ sacræ testimonio reges uocantur: quia prælati cunctis motibus carnis modò luxuriæ appetitũ frenant, modò æstum auaritiæ temperant, modò gloriam elationis inclinant, modo suggestionẽ liuoris obruunt, modò ignem furoris extinguunt. Reges ergo sunt: quia tentationum suarũ motibus non consentiendo succumbere, sed regendo præesse nouerunt. Quia igitur ab hac potestate regiminis ad potestatẽ transeunt retributionis, dicat rectè: Reges in solio collocat in perpetuum. Semetipsos enim regendo, ad tempus fati-

A gati sunt, sed in regni erectionis internę solio in perpetuum collocantur, & eo illic accipiunt alios dignè iudicare, quo hic nesciunt sibimetipsis nequiter parcere. Hinc enim aliàs dicitur: Donec iusti- Psal. 93
tia conuertatur in iudicium. Paulus de se suisque consortibus dicit: Vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso. 2. Cor. 5 Iustitia ergo in iudicium uertitur: quia hi qui nunc iustè atque irreprehensibiliter uiuunt, tunc iudicandi potentiã nanciscuntur. Apoc. 3
Hinc Laodiciæ Ecclesiæ Dominus dicit: Qui uicerit, dabo ei sedere mecũ in thro-
B no meo, sicut & ego uici, & sedi cum patre meo in throno eius. Vincens Dominus in throno cum patre sedisse se asserit: quia post passionis certamina, post resurrectionis palmã, clarius se omnibus quòd potestati patris esset æqualis indicauit, eique se non disparem calcato mortis aculeo innotuit. Vnde & Mariæ necdum credenti se patri similem dicit: Noli Ioan. 20
me tangere: nondum enim ascendi ad patrem. Nobis enim in throno filij sedere est, ex eiusdẽ filij ptãte iudicare. Quia n. 27
iudicij principatũ ex eius uirtute percipi-
C mus, uelut ĩ throno eius residemus. Nec abhorret uero q aliàs sup duodecim thronos uẽturos testat esse discipulos, hic uerò in throno suo perhibet esse sessuros. Per thronos qppe duodecim uniuersale iudicium, per thronum uerò filij singulare culmen iudiciariæ potestatis ostenditur. Hoc ergo duodecim thronis, quod uno throno filij designatur: quia uidelicet uniuersale iudicium ex mediatoris nostri interuentione percipitur. Dicatur ergo: Reges in solio collocat in perpetuum. Apte autem in perpetuum sub-
D dens, apertè quid dicat insinuat. Si enim de terreni regni solio diceret, nullatenus in perpetuum subdidisset: quia quique illud arripiunt, profectò non in eo in perpetuum, sed temporaliter collocantur. bene autem subdidit: Et illic eriguntur. ac si intentioni audientis innueret dicens: Quia qui hic humiliati sunt, illic eriguntur. Sanctis namque uiris iste locus humilitatis est, ut ille sit celsitudinis. Vnde aliàs scriptum est: Psal. 43
Humiliasti nos in loco afflictionis. Locus quippe afflictionis est uita præsens.

Qui

Qui ergo ad æternam patriam tendunt, A nũc semetipsos temporaliter in afflictionis loco despiciunt, ut tunc in loco gaudij ueraciter sublimentur. Sequitur:

Quòd sancti cum huius mundi habitationem quasi catenas & uincula sua perfectè oderint, tunc maximè intelligunt quales essent, cum mundum amarent. Cap. XXII.

ET si fuerint in catenis, & uinciantur funibus paupertatis, indicabit eis opera eorum & scelera eorum: quia uiolenti fuerint.] Catenæ obligationis sunt, ipsa adhuc retentio peregrinationis. Ligatum se his catenis Paulus aspexerat, Philip. 1 cum dicebat: Desiderium habens dissolui, & cum Christo esse. Paupertatis funibus uinctum se esse cernebat, quando ueras diuitias intuens, eas etiam discipulis enarrabat, dicens: Vt sciatis quæ sit Ephe. 1. spes uocationis eius, quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in sanctis. Bene autem post ista subditur: Indicabit eis opera eorum & scelera eorum, quia uolenti fuerint. Cum enim supernam gloriam magis amando cognoscimus, tũc mala quæ egimus, grauiora fuisse sentimus. Vnde & Paulus post perceptam gratiam supernorum, ea quæ in se studia uirtutum crediderat fuisse, iam scelera cognoscebat, di 1. Tim. 1 cens: Qui prius fui blasphemus & persecutor & contumeliosus, sed misericordiam consecutus sum: quia ignorans feci in incredulitate. Vel certè: Sed quæ Philip. 3 mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta. Vnde & aptè subditur? reuelabit quoque aurem eorum ut corripiat, & loquetur, ut reuertantur ab iniquitate.] Aurem ab iniquitate reuelare, est intellectum cognitionis aperire. Reuelata uerò aure unusquisque corripitur, quando intrinsecus æternorum bonorum desiderium percipit, & quę mala extrinsecus perpetrauit, agnoscit. Potest uerò in catenis & funibus paupertatis, pœna etiam temporalis afflictionis intelligi: quia sæpe qui iubentis uerba non audiunt, ferientis uerberibus admonentur, ut ad bona æterna saltem pœnæ trahant, quos præmia non inuitant. Vnde per prophetam dicitur: In chamo & freno maxillas eorum constringere, qui non approximant ad te. Psal. 31 Si uerò etiam flagella despiciunt, constat nimirum quòd tanto illic grauioris uindictæ supplicia sentiant, quanto hic maioris prouidentiæ gratiam calcant. Vnde & sequitur: Si audierint & obseruauerint, complebunt dies suos in bono, & annos suos in gloria. Si autem non audierint, transibunt per gladium, & consumentur stultitia.] Per bonũ recta actio, per gloriã uerò superna retributio designatur. Qui B ergo obedire præceptis cœlestibus studẽt, dies suos in bono complent, annos in gloria: quia & cursum præsentis temporis in recto opere, & consummationẽ suã perficiunt fœlici retributione. Si uerò non audierint, transibunt per gladium, & consummentur stultitia: quia & uindicta eos in tribulatione percutit, & finis in fatuitate concludit. Sunt enim nonnul- 28 li, quos à perditis moribus nec tormenta compescunt. De quibus per prophetam dicitur: Percussisti eos, nec doluerunt: fla- Hier. 5. gellasti eos, & renuerunt accipere disciplinam. Et de quibus sub Babylonis specie C dicitur: Curauimus Babylonem, & non est sanata. De quibus rursum dicitur: In- Hier. 51 terfeci & perdidi populum meum, & tamẽ à uijs suis nõ sunt reuersi. Hi nõnun Hier. 15 quam deteriores existunt ex uerbere: quia pulsati doloribus, aut contumaci pertinacia duriores existunt aut, quod peius est, in blasphemiæ etiam exasperationẽ prosiliunt. Bene ergo dicitur quòd per gladiũ transeunt, & stultitia consumuntur: quia peccata quæ flagellis emendare debuerãt, flagellis exaggerant. Et hic nanque pœ- D nas percussionis sentiunt, & illic iustæ retributionis supplicia non euadunt. Fatuitas quippe stultitiæ est quòd illos sic iniquitas obligat, ut à culpa eos nec pœna compescat. Sequitur:

Quòd hypocritæ nec etiam tunc cum uincti ad pœnas inferni trahuntur, confiteri peccata sua hominibus uolunt, quæ sciunt tamen Deũ latere non posse. Cap. XXIII.

SImulatores & callidi prouocant iram Dei.] Cum simulatores diceret, aptè subiun-

subiunxit & callidi: quia nisi ingenio calleant, quod uideri appetunt, congruè simulare non possunt. Sunt enim nonnulla uitia quæ etiam à sensu tardioribus facilè pperrant. Elatiõe nanq; intumescere, auaritiæ æstibus inhiare, luxuriæ pulsanti succumbere, etiam quilibet obtusis sensibus potest: simulationis uerò falsitatem exequi, nisi qui subtilioris ingenij fuerit, non potest. Quisquis enim talis est, ad custodienda duo uidelicet continua obseruatione diuiditur, ut callidè nouerit & occultare quod est, & ostentare quod non est, & uera mala premere, & falsa bo-B na monstrare: nec se apertè in hoc quod uidetur extollere atque ut maiorem gloriam teneat, sæpe se simulat gloriam declinare. Quia enim ante oculos hominum sequendo eam apprehendere non potest, studet plerunque gloriam tenere fugendo. Hæc itaque simplicibus minimè congruunt: quia si congruunt, iam simplices non sunt. Bene autem cùm diceret simultaores & callidi, non subdidit, merentur: sed, prouocant iram Dei. iram quippe Dei mereri, est etiam nesciendo peccare, Prouocare uerò, est mandatis C illius sciendo contraire, scire bonum, sed despicere: facere posse, nec uelle. Hi enim perpetratione nequitiæ intrinsecus tenebrescunt, & ostentatione iustitiæ superficietenus dealbantur. Quibus uoce dominica dicitur: Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ: quia similis estis sepulchris dealbatis, quæ foris parent hominibus speciosa, intus uerò plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia: ita & uos quidem foris apparetis hominibus iusti, intus autem pleni estis hypocrisi & iniquitate. Foris ergo ostendendo ser-D uant, quæ uiuendo intus impugnant. Intus uerò mala cogitantes exaggerant, quæ foris alia superducentes ocultant. Ante districtum itaque iudicem excusationem iam de ignorantia habere non possunt: quia iam ante oculos hominum omnem modum sanctitatis ostentant, ipsi sibi sunt testimonio, quia bene uiuere non ignorant. Dicatur igitur rectè: Simulatores & callidi prouocãt iram Dei. Quid uerò eos ad extremum sequatur, addiungit dicens: Neq; clamabunt cùm

Mat. 23 (margin note beside "dominica dicitur")

A uincti fuerint.] Omnis iniquus qui cùm iniquus sit, sanctus uideri non appetit, in flagelli percussione deprehensus, fateri quod iniquus sit, non erubescit. Qui uerò iniqua agens, humana de se iudicia sub specie sanctitatis intercipit, etiam cùm flagello percutitur iniquum se prodere refugit: quia sanctus uideri consueuit. Si quando autem grauiter corctatur, iniquum se uix superficietenus confitetur: quia interna sua detegere, ueraci confessione confunditur. Quasi liberi uerò sumus, cùm nulla correptione castigamur: quasi autem uincimur, cùm flagello percussionis astringimur. Vincti igitur tanto clamamus altius, quanto in percussione positi, peccata nostra ueracius confitemur. Apud aures quippe Dei uox ualida deuota confessio est. Quia ergo simulatores quosque etiam cùm percussionis flagella corripiunt, ad confesionem simplicem non perducunt. agnosci enim peccatores refugiunt: quia sancti omnium opinione ferebantur: quamuis eos ad extremum iam flagella feriant, quamuis duci se ad æterna supplicia non ignorent, tales tamen cupiunt apud humana iudicia remanere, quales se studuerant semper ostendere. Deprehensi ergo etiam flagella percussionis extremæ, quia confessionem puram uel afflicti exerere negligunt, quasi uincti clamare contemnunt. Bene ergo dicitur: Neque clamabunt cùm uincti fuerint. Quamuis intelligi etiam aliter potest Omnis enim qui cùm iniquus sit, dici sanctus ab hominibus non pertimescit, etsi iniquum se tacita cogitatione reprehendit, tamen dum sæpius sanctum audire se cœperit, hoc quod de se intrinsecus tenebat, amittit. Cor quippe exterius fundit, & quia libenter foris falsum de se testimonium recipit qualem se intus habeat, non requirit. Vnde fit ut uacuæ laudis fomenta etiam cũ defuerint, quærat, & oblitus quod est,
appetat uideri ꝙ non est. Igit qui tales 26
sunt dũ iustos se ante humana iudicia simulant, dũ actiones suas laudibus dignas intuentium oculis ostentant, occulta cum eis iustitia agitur: ut quo nituntur foris alios fallere, eo de se intus etiã ipsi fallant. Nam omnẽ circa se sollicitæ

inuestigationis

inuestigationis oculum perdunt. Vitam enim suam discutere & perscrutari dissimulāt, sed tales se quales audiunt, putāt: sanctosq; se esse, non quia ita uiuunt, sed quia ita dicuntur, existimant. Subtile autem Dei iudicium seque ipsos intueri negligunt: quia fidem sui meriti in attestatione ponunt oris alieni. Cum uerò subita percussione feriuntur, iniquos se uel ueraciter fateri, uel sicut sunt deprehendere omnino non possunt: quia uidelicet sanctos se humana professione crediderunt. Bene ergo dicitur, Nec clamabunt cum uincti fuerint. Spe enim uacua tales se ante supernum iudicem uenire confidunt, quales se hominibus innotuisse cognoscunt, seque ipsos miseri nec inter tormenta deprehendunt, & dum testimoniū falsæ laudis aspiciunt, remedium ueræ confessionis amittunt. Etiam uincti ducuntur, & non clamant: quia humanæ laudis importunitate superati, sanctos se miseri & cum in peccatis moriuntur, putant. Quibus bene per prophetam dicit:

Esa. 46 Redite præuaricatores ad cor. Si enim ad cor redirent, per exterioris attestationis se uerba non funderent. Nam quid uicinius nobis est corde nostro? Quid uicinius nobis est ea re quæ intra nos est? Et tamen cum per prauas cogitationes spargitur, à nobis cor nostrum longius euagatur. Longè ergo propheta præuaricatorem mittit, cum eum ad cor suum redire compellit: quia quo se exterius fudit, eo ad se unde possit redire uix inuenit. Quia uerò simulatorum mens pro eo φ ab una æternitatis intentione diuiditur, cogitationū multiplicium inundatione uastatur, rectè subiungitur: Morietur in tempestate anima eorum. Quasi tranquillè nanque uidebantur uiuere, cum de sanctitatis curarent laude gaudere. Sed tempestate subita eorum anima moritur, quæ humanæ laudis pessima tranquillitate lætabatur. Plerunque subitò inopinata tempestas omne quod aer serenus blanditur, immutat: & eo periculum uitari nō potest, quo nec potuit præuideri. Vnde simulatores qui uitæ suæ custodiam negligunt, in tēpestate mori referuntur. Hinc quippe eos turbo subitus internæ percussionis eijcit, quos arrogantia externi fauoris extollit:

A & dum amplectuntur in laude quod non sunt, repentè inueniunt in ultione quod sunt. Bene autem per Salomonem di- 30

citur: Quomodo probatur in conflatorio argentum, & in fornace aurum, sic pbatur homo ore laudantis: Prou. 17

Laus quippe sua iustos cruciat, iniquos exaltat. Sed iustos dum cruciat, purgat. iniquos dum lætificat, reprobos monstrat. Isti enim sua laude pascuntur: quia authoris sui gloriam non requirunt. Illi autem qui authoris gloriam quærunt, sua laude cruciātur, ne non sit intus quod foris dicitur: ne si

B est etiam quod dicitur, ante Dei oculos ipsis fauoribus uacuetur, ne humana laus robur mentis emolliat, eamque in sui delectatione prosterat, & quæ adiumentum debet esse augendi operis, iam retributio sit laboris. Cum uerò sua præconia in Dei laudem tendere sentiunt, ea etiam desiderabiliter amplectuntur. Scriptum nanque est: Videant opera uestra bona, & glorifi- Mat. 5.

cent patrem uestrum qui est in cœlis. Quiā se ergo hominibus faciunt, quoties in se aliquid quo Deus cognoscat, ostendunt: quia nō student in se humanam laudem

C figere, sed quærunt eam per se medios ad auctoris gloriam pertransire. Arrogantes autem humanis laudibus mollia corda prostituunt, quia suis amoribus corrumpuntur. De quibus alias dicitur: Erunt homines seipsos amantes. 2. Tim. 3

Aptè uerò hic de hac eorum corruptione subiungitur: Et uita eorum inter effœminatos. Si enim uiriliter uiuerent laus transitoria nulla eos corruptione uitiaret. Vnde electus propheta persuadet dicens: Viriliter agite, & confortetur cor uestrum. Psal. 26

Dicens enim uiriliter agite, & confortetur cor uestrum, quod illicò subdidit: quasi sexum cordis munire curauit. Luxuriosi quippe mens corrumpitur, si rebus transi

D torijs delectatur. Igitur simulatorum uita inter effœminatos moritur: quia laudis luxuria corrupta reperitur. Translatione uerò alia non habetur, Vita eorum inter effœminatos: sed, Vita eorum uulneretur ab angelis. Vtrunque tamen & si sermone discrepat, ratione cōcordat. quia effœminatorum uitam angeli uulnerant, dum nuncij ueritatis eam iaculis sanctæ prædicationis imponant. Quia igitur de dam-

damnatione reproborum quid agatur audiuimus: de ereptione humiliũ qđ sequaẽ audiamus. Eripiet pauperem de angustia sua.] Pauper de angustia sua eripitur, cum unusqsq; humilis de hac peregrinationis suæ afflictione liberaẽ. Nã & assiduis hic tribulationib. premiẽ, ut ad requirendũ ueræ consolationis gaudium prouocetur. Vnde & sequitur. Et reuelabit in tribulatione aurem eius.] Aurem in tribulatione reuelare, est auditum cordis uerberum plagis aperire. Cum enim præcepta despicimus, pia districtione nobiscum agitur, ut flagella timeamus. Aurem itaque cordis tribulatio apperit, quam sæpe

Prou. 1. huius mundi prosperitas claudit. Per Salomonem nanque dicitur: Auersio paruulorum interficiet eos, & prosperitas stultorum perdet illos. Sequitur:

Quòd peccatum latum os habeat, cum in ipsum descenditur: arctissimum uerò, cum quis de eo egredi conatur. *Cap. XXIIII.*

IGitur saluabit te de ore angusto latissimè.] Ominis qui uitæ uiam deserẽs, in peccatorum se tenebras deijcit, semetipsum quasi in puteum uel foueam mergit. Si uerò diutina perpetratione etiam consuetudine iniquitatis opprimitur, ne ad superiora iam possit exurgere, quasi angusti ore putei coarctatur. Vnde Dauid propheta sub specie peccantium exorat, di-

Psal. 68 cens: Non me demergat tempestas aquę, neque obsorbeat me profundum, neque urgeat super me puteus os suum. Quem enim mali operis iniquitas à bona stabilitate commouit, quasi tempestas aquæ rapuit: sed si adhuc longa consuetudine nõ præualuit, non demersit. Iam in puteum cecidit, qui hoc quod diuina lex prohibet, perpetrauit. Sed si adhuc longa consuetudo non deprimit, nequaquam os suum puteus coangustauit. Tanto ergo facilius egreditur, quanto minori consuetudine coarctatur. Vnde Hieremias propheta dum Iudæam iniquitatibus longa consuetudine obrutam fuisse conspiceret, in lamentis suis sub eius specie semet ipsum deplorat, dicens: Lapsa est in lo-

Thren. 3 cum uita mea, & posuerũt lapidem super me. In lacum quippe uita labitur, cùm la-

A be iniquitatis inquinatur. Lapis uerò superponitur, cum etiam dura consuetudine mens in peccato deuoratur, ut etsi uelit exurgere, iam utcunque non possit: quia moles desuper malæ consuetudinis premit. Sed quia diuinæ potentiæ subiacet, & post angustiam prauæ consuetudinis ad bonæ actionis amplitudinem reuocatur, idcirco dicitur: Saluabit te de ore angusto latissimè.] Latissimè quippe de o-

B re angusto saluatur, qui & post iniquitatis iugum, ad libertatem boni operis pœnitendo reducitur. quædam nanque quasi conclusionis angustia est, ab opprimente mala consuetudine exurgere uelle, nec posse: iam quidem desiderio ad superna tendere, sed adhuc actu in infimis remanere, præire corde, nec tamen sequi opere, atque in semetipso contradictorem perpeti semetipsum. Cùm uerò ita tendens anima manu gratiæ exaltantis adiuuatur, ab angusto ore ad latitudinem peruenit: quia uictis difficultatibus, opera bona perficit, quæ cõcupiscit. Dauid propheta conclusionem angusti oris conspexerat, cum dicebat: Saluam fecisti de ne- Psal. 30

C cessitatibus animam meam, nec conclusisti me in manus inimici. Latissimè autẽ saluatum se nouerat, cum subdidit dicẽs. Ibidem.

Statuisti in loco spatioso pedes meos. In spatioso quippe loco pedes stabiliti sunt, quãdo & ad cõgruentia bona tendimus, & nulla difficultate præpedimur. Quasi enim per latum locum quo uolumus, pergimus: quia nullis obiectis difficultatib. angustamur. Sed hæc Heliu rectè diceret, si beato Iob eius sententia conueniret. Pro culpa enim flagella tum credidit, & idcirco eum in os angustum cecidisse

D iudicauit. Quo enim ualidioribus uidit eum plagis affici, eo deterioribus credidit iniquitatibus prægrauari, profecto nesciẽs quòd flagella eius augmẽtum essent meriti, non pœna peccati. Cùm uerò eũ in os augustum cecidisse fateatur, adhuc quasi latius exequitur in quanta Iob profunditate teneatur, dicens: Et non habente fundamentum subter se.] Omne peccatum fundamentum non habet: quia non ex propria natura subsistit. Malum quippe sine substantia est. Quod tamẽ utcunque sit, in boni natura coalescit. Igitur

tur os angustũ nullũ subter se dicitur habere fundamentum: quia peccati inquinatio subsistendi ius non habet proprium. Quia uerò à fundo dicitur fundamentũ, possumus etiam fundamentum pro fundo positum non inconuenienter accipere: sicut auditus ab aure dicitur, & tamen plerunque ipsa auris auditus nomine designatur. Cùm ergo diceret os angustum, explere profundi uoraginem uolens subdidit: Et non habente fundamentum subter se. Quem enim rapit iniquitas, infernus absorbet. Infernus uerò rectè fundum non habere creditur, quia quisquis ab illo rapitur, in immenso profundo deuoratur. Immensam nanque eius explere latitudinem uolens propheta ait: Dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque ullo termino. Sicut ergo sine termino dilatatus dicitur, qui ad se plurimos trahit: ita sine fundo altus non incongruè creditur: quia eos quos in se suscipit, quasi in quadam abysso suę immensitatis absorbet. Itaque cùm diceret: Saluabit te de ore angusto latissime, aptè subiunxit: Et non habente fundamentum subter se. ac si diceret: De ore angusto saluabit, quod sub se fundum nõ habet. Quia enim per peccatum tenditur ad infernum, quem à peccato saluat, de ore angusto liberat. Quem uerò de ore angusto eripit, ab inferni profundo subducit. Quamuis etiam aliter intelligi potest. Nam sicut qui in puteum mergitur, putei profundo retinetur: ita corruens quasi in quodam fundi loco consisteret anima, si semel lapsa in aliqua se peccati mensura retineret. Sed cùm peccato in quo labitur, non potest esse contenta, dum quotidie ad deteriora deijcitur, quasi in puteo quo cecidit, fundum non inuenit quo figatur. Esset enim fundus putei, si fallet mensura peccati. unde bene alias dicitur: Peccator conuenerit in profundum malorum, contemnit. Redire nanque dissimulat: quia misereri sibi posse desperat. Sed cùm desperando amplius peccat, quasi puteo suo fundum subtrahit, ne ubi retineri possit, inueniat. Sequitur: Requies autem mensæ tuæ erit plena pinguedine.] Requies mensæ, est refectio satietatis internæ. quę pinguedine plena

Esa. 5

Prou. 18

A dicitur: quia in æternæ uoluptatis delectatione, præparatur. Huius mensę epulas esuriebat propheta, cùm diceret: Satiabor dũ manifestabitur gloria tua. Huius mensæ pocula sitiebat, dicens: Sitiuit anima mea ad Deũ uiuum, quãdo ueniam & apparebo ante faciẽ Dei? Heliu itaque beatum Iob in temporali uerbere, æternorum uolens retributione consolari, quod iure ei debebatur ex meritis, ex semetipso quasi gratuitò promittit, dicens: Requies autem mensæ tuæ erit plena pinguedine. Sequitur:

Psal. 16
Psal. 41

B

Quod sancti quasi impij ab hoc mundo iudicentur, apud Deum uero iustitiæ suæ coronam accipiant. Cap. XXV.

CAusa tua quasi impij iudicata est, causam iudiciumque recipies.] Bonorum causa iustitia est. Quorum causa quasi impij iudicatur: quia eorum hic iustitia paterno flagello fatigatur, ut ad ampliorem uigilantiam præceptione non solum mandatorum, sed etiam uerborum percussione doceantur. Sed causam iudi-
C ciumque recipiunt: quia ex ea iustitia qua modò uiuunt, tũc in culmine iudiciariæ potestatis enitescunt, ut tanto tũc potentius cuncta iudicent, quanto nũc in eis subtilius cuncta iudicantur. Hæc Heliu quasi noua spondendo intulit, quę beatus Iob semper credendo stabiliter tenuit. Habent profectò hæc propria omnes arrogantes, ut & malum mentientes exaggerent, & si quod forsitan bonum dicunt, hoc uelut incognitum proferant. 33
Vnde fit ut etiam doctiores se docere au-
D deãt: quia uidelicet se scire talia solos putant. Cùm uerò ad aliqua consolationis uerba descendunt, statim uiluisse se æstimant, & per increpationis tumidæ asperitatem quasi quoddam sibi ingenium reformant: ut qui condescendisse blandimentis uisi sunt, exorta subito increpatione timeantur. Vnde & mox Heliu subdidit, dicens:

Quod qui hominibus placere uolunt, crudelitatem iudicãt & iram, quicqd à doctoribus sanctæ Ecclesiæ zelo agitur disciplinæ: & dũ benigni uolunt uideri, neminẽ cẽsent seueritatis districtione coercendũ. Cap. XXVI.

Non

NOn te ergo superet ira, ut aliquem opprimas: nec multitudo locorum inclinet te. Depone magnitudinem tuam absque tribulatione, & omnes robustos fortitudine. Ne protrahas noctẽ, ut ascendant populi pro eis. Caue ne declines ad iniquitatem. Hanc enim cœpisti sequi post miseriam.] In plerisque codicibus, donorum: in paucis uerò, sed antiquiorib. locorum inuenimus. Sed quia expositione non indiget si dicatur: Nec multitudo donorum inclinet te: hoc magis exponi placuit, quod cum difficultate aliquantula uidetur aperiri. Hæc autem quantæ elationis uerba sint, ipse qui ea formauit tumor ostendit. Sed quia Heliu arrogantiũ, & beatum Iob tenere typum diximus electorum, si ea subtilius descernimus, etiam nunc intra Ecclesiam quomodo arrogantibus congruant demostramus. Sancti uiri aliena opera etiam parua mirantur, sua uerò etiam magna despiciunt. At contra arrogantes aliena etiam magna despiciũt, sua uel quæ parua sunt admirantur: & plerunque de suis malis bona æstimant, de alienis autem bonis mala sentire non cessant. Nam dum propriam gloriam quærunt, perniciosè student ut quicquid uirtutis ab alijs agitur iniquitatis nota laceretur, & bonę pondus actionis uertunt in maculam criminis. Sæpe enim cum uidẽt ab Ecclesia districtè prauos corrigi, quasi querunt iniustè nocentes affligi, & nitorem disciplinæ eius commutant appellatione nequitiæ. Vnde Heliu figuram arrogantium seruans, beatum Iob quasi admonens ait: Non te ergo superet ira, ut

34 aliquem opprimas. Arrogantes enim iræ motum deputant, quicquid à sanctis geritur censura disciplinæ. Et quia humanę laudis appetitu benigni student semper apparere, nullos censent districtione seueritatis corrigendos. Vnde & à bonis rectoribus, sicut superius dictum est, opprimi æstimant, quos inuitos cernunt à uitijs coerceri. Authore autem Domino, quia in cunctis mundi partibus sancta Ecclesia culmine religionis excreuit, hãc ipsam temporalem potentiam qua quidem bene utitur, obtrectãdo in uitium elationis inflectunt. Vnde Heliu subiungit dicens:

A *Quòd ueneratio sanctis uiris impensa non debeat illos in aliquam extollentiam eleuare. Cap. XXVII.*

NEc multitudo locorum inclinet te.] Ac si eidem sanctæ Ecclesiæ humilitatem magis inter prospera conseruanti, arrogantium uoce dicatur: quia ubique fidei reuerentia coleris, caue ne eiusdem reuerentiæ fastibus extollaris. Quosdam quippe conspiciunt qui sub religionis obtentu, uitio elationis intumescunt, & quod in quibusdam iure reprehendunt, hoc iniustè ac crimen omniũ pertrahunt:

B nequaquam uidelicet perpendentes quòd sint in ea qui & despicientes nouerint pfectè temporalia regere, & amantes æterna plenis desiderijs expectare, & dispensationem potestatis acceptæ peragere, & humilitatis insitæ ministeriũ custodire: ut nec humilitatis cã curas suscepti regiminis negligant, nec rursum occasione regiminis in eis humilitas intumescat. Et si quidam fortasse intra ipsam sunt, qui nõ Dei, sed suæ gloria sub religionis prætextu deseruiunt: studet tamen eos, aut, si ualet, districtè corrigere, aut, si non ualet,

C æquanimiter tolerare: & uel corrigendo illos quasi filios amplectitur, uel tolerando quasi ab hostibus exercetur. Scit namq; ꝙ per eorum superbiam laceretur uita iustorum, scit ꝙ in eius crimen extenditur quicquid talium prauitate peccatur: sed notam alieni criminis sustinere tanto minus metuit, quanto & caput suum talia tolerasse cognoscit. De illo quippe scriptũ est: Et cum iniquis deputatus est. De illo rursum dicitur: Languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Eãt ergo arrogantes, & æstimatione prauorũ Mar.15 Esa.53.

D uitam mordeant innocentum. Scit.n. electorum Ecclesia, & illorum facta & horũ uerba tolerare, scit prauorum mentes tolerando conuertere. qui etsi conuerti nequiuerint, eorum tamen ignominiam æquanimiter suffert. Perpendit quippe quia ad duplex eius præmium proficit, quòd ex eorum meritis foris despicitur, quorum & intus uita laceratur. Notandum uerò quòd non ait: Nec multitudo locorum extollat te: sed ait: Nec multitudo locorum inclinet te. Omnis enim qui temporaliter extollitur, eo ipso quo extollitur inclina-

inclinatur: quia cum se exterius erigit, intus cadit. Heliu itaque casum cordis in elatione intuens, ait: Nec multitudo locum inclinet te. ac si uoce arrogantium contra Ecclesiæ diceretur: Caue ne si uniuersitatis ueneratione extolleris, ab interna intentione curueris. Sequitur:

Quòd arrogantes se solos sapientes & dignos honore æstimant, eos uero qui pro patribus in Ecclesia doctores positi sunt illudunt, et quasi idiotas æstimant.

Cap. XXVIII.

DEpone magnitudinem tuam absque tribulatione, & omnes robustos fortitudine.] Quos alios sanctæ Ecclesiæ robustos accipimus, nisi eos qui ad uincenda mundi huius desideria & cœptis sublimibus & consummatis profectibus conualescunt? Magnitudo itaque eius in robustorum suorum uita consistit: quia tunc gloriosior redditur cum pro defensione ueritatis ad mortem usq; ab electis illius constanti uirtute certatur. Arrogantes igitur uiri subductis de hoc mundo Apostolis, subductis ad superna martyribus: quia fortasse doctores ualentioresq; præpositos abundè deesse conspiciunt, quasi solos se remansisse intra ecclesiam suspicantur. Vnde dum se præferunt, ei uelut consulentes illudunt, dicentes: Depone magnitudinem tuam absque tribulatione, & omnes robustus fortitudine. ac si apertis exprobrationib. dicant: Nequaquam te magnitudinem habere confidas, quia subductis prioribus patribus, iam non habes de quorum uita glorieris. Dicunt hæc profectò, nescientes quia omnipotens Deus Ecclesiam suam digna fine administratione non deserit. Nam cum fortes ad præmium uocat, eorum uice debiles ad certamina roborat: cum illos suscipiendo remunerat, istis laborum uires quas remuneret subministrat. De quibus eidem sanctæ Ecclesiæ dicitur: Pro patri- *Psal. 44* bus tuis nati sunt tibi filij, cõstitues eos principes super omnem terram. In uirtute quippe antiquorum patrũ, hi qui postmodum prælati sunt subrogantur: quia & cum annosa arbusta succiduntur, in eorũ robore tenera uirgulta succrescunt. Sed ar-

A rogantes uiri conualescere non credunt, quos infirmos aliquando nouerant: & permutatos uenerari despiciunt, quos despicabiles fuisse meminerunt. Quia uerò in 35
ea iustiores paucos, iniquos autem numerosiores aspiciunt, sicut & in tritura frugum maior est multitudo palearum, etiã iustorum uitam ex iniquorum æstimatione contemnunt. Vident profectò ꝙ nonnulli rectores illius temporali potestate subnixi, eiusdem potestatis elatione pascuntur. Vident ꝙ religiones reuerentiã quam huic mundo patres moriendo ser- B uerunt, hi exultando in terrenis gaudijs metunt, & perpendunt quidem quia robusti sunt, sed non fortitudine. Nam dũ temporali potestate fulciuntur, quasi quadam debilitate roborantur. Quanto enim exterius fortes sunt, tanto à cunctis fortitudinis uiribus intus inanescunt. Et idcirco ab arrogantibus ei dicitur: Depone robustos fortitudine. ac si apertè dicatur: Illi tibi ueraciter robustè inhærerẽt, qui in te hoc quod docendo locuti sunt, uiuendo tenuerunt: nunc uerò hi qui tibi præsident, uisione robusti sunt, nõ for- C titudine: quia honorabiles quidã se ostentare non desinunt, sed tanto imbecilliores & contemptibiliores sunt, quanto honoris sui gloriam despici pro ueritate pertimescunt. Quod arrogantes quidem de plerisque ueraciter sentiunt, sed eo in elationis uitium corruunt, quo omnes quos præesse conspiciunt tales arbitrantur. Neque enim debet plurimorum malũ tendere in æstimationem cunctorum: quia etsi iniqui sunt quos cognoscentes diiudicant, nonnulli tamen sancti sunt quos ignorant. Trituræ quippe tempus est, & D adhuc grana sub paleis latent. Nullus ergo ex area fructus expectabitur, si hoc solum in ea esse creditur quod superficietenus uidetur. Igitur quia quos cernunt despiciunt, & in antiquorum patrum ordinibus hos quos norunt subrogari cõtemnunt, aptè subiungitur: Ne protrahas noctem, ut ascendant populi pro eis.] ac si aperte arrogantes dicant: Ignorantiæ tuæ obscuritate non agas, ut in loco fortium numerositatem subroges infirmorum. Populi quippe nomine designantur, qui quasi uulgari consuetudini dediti, in cunctis

ctis quæ appetunt, passim uiuunt. Noctē uerò protrahere, est ut pro robustis populi ascendant, si per negligentiam agitur, ut doctorum & fortium loca indocti ac debiles sortiantur. Populi pro robustis ascēdunt, quando hi qui uiuere iniquè didicerunt, pastorum locum percipiunt. Quod rectè quidem dici poterat, si humiliter diceretur. Arrogantes enim etiam cum bona admonent, superstitionis suæ uitium exercent. Nam plus, sicut & superius dictum est, increpando ferire appetūt, quàm consolando refouere. Vnde mox subiungitur: Nec declines ad iniquitatem: hāc enim cœpisti sequi post miseriam.] Hoc profectò arrogantes Ecclesiæ miseriam uocant, quòd despectam Deo eius multitudinem suspicantur, & eo illam altiori elatione contemnunt, quo & despectā Deo funditus suspicantur. His igitur figurata expositione transcursis, iam nunc inferenda sunt quæ moraliter sentiuntur, ut figura Ecclesiæ cognita, quam expressam generaliter credimus, audiamus etiam quid ex uerbis in singulis specialiter colligamus. Ait itaque: Non te ergo superet ira, ut aliquem opprimas.] Omnis per quem necesse est aliena uitia corrigi, semetipsū prius debet solerter intueri, ne dum aliorū culpas ulciscitur, ipse ulciscendi furore superetur. Plerunq; enim mentem sub obtentu iustitiæ, iræ immanitas uastat, & dum quasi sæuit zelo rectitudinis, rabiem explet furoris, iusteq; se facere æstimat, quicquid ira nequiter dictat. Vnde & modum sæpe ulciscendi transgreditur: quia mensura iustitiæ non frenatur. Dignum quippe est ut cum aliena corrigimur, prius nostra metiamur, ut prius mens à sua accensione deferueat, prius intra semetipsam zeli sui impetum tranquilla æquitate cōponat, ne si animaduertenda uitia abrupto furore trahimur, peccatum corrigendo peccemus, & qui culpam diiudicando insequimur, immoderatè feriendo sæuiamus. Non autem iam correctio delinquentis, sed magis oppressio sequitur, si in ultione ira ultrà quàm culpa meretur, extenditur. In correptione quippe uitiorū subesse menti debeat iracundia, non præesse: ut executionem iustitiæ non dominando præueniat, sed famulando subsequatur: & notum iudicium possessa impleat, non possidens præcurrat. Bene itaque dicitur: Non te ergo superet ira, ut aliquem opprimas: quia uidelicet si is qui corrigere nititur, ira superatur, opprimit antequam corrigat. Nam dum plus quàm debet, accenditur, sub iustè ultionis obtētu ad immanitatem crudelitatis effrenatur. Quod plerunque idcirco euenit: quia corda rectorum minus amori sunt solius creatoris intenta. Nam dum multa in hac uita appetunt, innumeris cogitationibus disperguntur: & cum subitò subditorum culpas reperiunt, dignè cum Deo eas iudicare nequeunt: quia corda sua in curis transitorijs sparsa, ad discretionis culmen colligere repentè non possunt. Commoti ergo tanto minus ad ulciscenda peccata libram æquitatis inueniunt, quanto eā tranquillitatis suæ tempore nō requirūt. Vnde cum Heliu diceret: Non te superet ira, ut aliquem opprimas: quatenus easdem causas iniustitiæ & iræ superantis exprimeret, ilicò adiunxit: Nec multitudo locorum inclinet te. In tot quippe locis inclinamur, in quot superuacuis curis extendimur. Nam sicut locus est corporis spatium corporale: ita locus est mentis unaquæque intentio cogitationis. Quæ dum huc illucque pellitur, si delectatione aliqua cogitationis suæ libenter occupatur, uelut in quodam loco ponitur ut requiescat. Nam quoties uicti tædio à cogitatione in cogitationem ducimur, quasi fessa mente de loco ad locum migramus. Tot itaque loca culmen mentis inclināt, quot subortæ cogitationes unitatem bonæ intentionis dissipant. Recta etenim mens staret, si uni cui debuerat cogitationi semper inhæreret. Recta mens staret, si non se innumeris motibus fluxa mutabilitate prosterneret. Sed dum nunc ista pertractat, nunc ad alia labitur, quasi per locorum multitudinem, à statu suæ rectitudinis inclinatur: & dū per plura se tendit, ab una cui adhærere debuit, intentione se deijcit. Qui tamen mutabilitatis usus ex primæ præuaricationis uitio, iam quasi in naturam uenit. Nam cum stare animus in semetipso nititur, à semetipso aliquo motu etiam nesciendo deriuatur. Humana nanque anima ab unaquaque re cui intenditur,

tenditur, fastidio impellente remouetur. A Sed dũ inhianter cogitanda appetit, & repentè cogitata fastidit, docet qđ aliundè pendet, quæ quolibet posita non requiescit. Ad illum quippe suspensa est à quo formata. Et quia ad Deum solum appetendum facta est, omne autem quod infra appetit, minus est, iure ei non sufficit, quod Deus non est. Hinc est quod huc illucque spargitur, & ab unaquaque re, ut diximus, fastidio impellente remouetur. Delectationis uidelicet auida, quærit quo pauset: unum uerò quem sufficienter habere poterat, amisit. Vnde nunc per multa ducitur: ut quia qualitate rerum non potest saltem uarietate satietur. Sancti autem uiri quia cauta se obseruatione custodiunt, ne ab intentione sua mutabiliter dissoluantur, & quia idem esse appetunt, ac cogitationem qua Deum diligũt. se solerter astringunt. In contemplatione nanque creatoris hoc accepturi sunt, ut una semper mentis stabilitate perfruantur. nulla eos tunc mutabilitas dissipat: quia scilicet eorum cogitatio sibimetisi semper indissimilis perseuerat. Hoc ergo cum labore nunc conantes imitantur, quod post in munere gau-
Psal. 26 dentes accipiunt. Cui se propheta immutabilitati uirtute amoris astrinxerat,
Phil. 3 cum dicebat: Vnam petii à Domino, hanc requiram ut inhabitem in domo Domini. Huic Paulus unitati intentione adhæserat, dicens: Vnum autem quæ retrò sunt oblitus, ad ea quæ antè sunt extentus, sequor ad palmam supernæ uocationis Dei in Christo. Nam si quid in eorum corde humanitus diffluit, mox hoc discussio seuera restringit, & cum quasi pueriliter cogitatio labitur, iuuenili mox coerctione refrenatur. Vnde fit ut sparsam mentem continuò colligant, & in una quantum præualent cogitatione componant. Quia igitur status mentis cogitationum mutabilitate curuatur, rectè ab Heliu dicitur: Nec multitudo locorum inclinet te Sed sæpe dum uiri iusti animus in ipsa intentionis suę arce consistit, dum ab omni mutabilitatis se sparsione colligit, dum quicquid in se superfluè oboritur, premit, ipsa suæ rectitudinis gloria tangitur, & in tumore propriæ præsumptionis eleuatur. Qui enim magna agit, quamuis de se humilia sentiat, scit tamen magna esse quæ agit. Nam si magna esse nescit, ea proculdubio minimè custodit. Quę dum custodire negligit, aut in eis minus proficit, aut ea funditus amittit. Dum ergo bona nostra opera scire necesse est ut custodiamus, ex ipsa eorum scientia elationis aditus panditur, & ad operantis cor culpæ manus admittitur, qua uastante rapiantur. Mira autem dispensatione agitur, ut con-B ditor noster subleuatum prosperis animum subita concuti tentatione permittat: quatenus semetipsum in infirmitate uerius uideat, & ab eo quem de uirtutibus sumpserat, iam seipso melior elationis fastu descendat. Vnde & bene nunc subditur: Depone magnitudinem tuam absque tribulatione, & omnes robustos fortitudine.] Robusti quippe sunt motus cordis, cum nulla nisi quæ uirtutis sunt sentiunt. Sed magnitudinem & robustos motus deponimus, quando pulsante uitio cogimur pensare C quid sumus. Robustos motus deponimus, quando iam non de uirtute attollimur. sed in culpa consentiendo, obrui de ipsa quam patimur infirmitate formidamus. Multum nanque de se animus confidit, quando sibi ad uotum uires suppetere conspicit. Iam sibi fiduciam sanctitatis arrogat, iam se idoneum etiam ad cuncta uirtutum culmina quę sola cogitatione conceperit, putat. Sed cum hunc tentatio subitò oborta transuerberat, eas quæ natæ de uirtutibus fuerant, elatas cogitationes funditus turbat. Quasi secu-D ram quippe urbem inopinatus hostis ingreditur: & repentino gladio superborum ciuium colla feriũtur. Nihil ergo tũc nisi continuus luctus agitur, dum capta urbs animi, à magnatum suorum gloria cæde interueniente uacuatur. Vnde nunc dicitur: Depone magnitudinem tuã absq; tribulatione, & omnes robustos fortitudine ac si apertè diceret: Oẽ qđ intrinsecus de bona actione intumueras, reprime, & cordis motus quos ex rectò opere robustos habueras depone: quia iam in ipsa aduersitatis tentatione consideras, quam

frustra prius de te magna elatus æstimabas. Quæ uidelicet magnitudo idcirco absque tribulatione deponenda dicitur: quia nimirum cum per tentationem humilitas ꝓficit, prospera est ipsa aduersitas quæ mentem ab elatione custodit. Sed tamen sine magna tribulatione non agitur, cùm tranquilla mens irruente tentatione quasi repentino hoste turbatur. Ipsa nanque tentationis aduersitas dum se menti inserit, quasdam in illa tenebras gignit, eamque obscuritate suæ amaritudinis turbat, quæ apud se dudum uirtutum dulcedine irradiante claruerat. Vnde & aptè subiungitur: Ne protrahas noctem, ut ascendant populi pro eis.] Nox quippe protrahitur, cum suborta de tentatione tristitia consolatione concita non finitur. Nox protrahitur: quia mœror animi confusis cogitationibus elongatur. Nam dum mens posita in tentatione considerat quòd à uirtutis suæ pristina soliditate repellit, superductis mœroribus quasi quibusdam tenebris cæcatur: atque ab omni luce gaudij eius oculus clauditur, dum sollicita trepidat, ne hoc quod esse dudum cœperat, funditùs amittat. Vnde bene dicitur quòd in hac nocte pro robustis populi ascendunt: quia uidelicet in hoc mœrore tentationis pro robustis motibus indignæ cogitationes & multiplices in corde prosiliunt. Nam dum se in perturbatione cõspicit iam penè amisisse quod fuerat, fluctus in se innumeros tumultusque coacervat, modo tranquillitatem suam quia perdidit, dolet modò ne usque ad praua opera corruat, pertimescit: modo in quo culmine steterat, meminit: modò in quo uitiorum profundo per delectationem iaceat, attendit: modò ad resumendas uires se reparat: modò se eas posse resumere quasi uictus iam fractusque desperat. Cum ergo ad supradictam mentem tam multiplices cogitationes prodeunt, hanc quasi in nocte populi consurgentes premunt. Quos nimirum populos non per se, sed per diuinæ protectionis auxilium Propheta subigere se posse præsumpserat, cum dicebat: Protector meus, & in ipso sperabo, subiiciẽs populos sub me. Sanctis quippe mentibus populi subiguntur, cum ab eis per districtæ seueritatis præsentiam, cogitationes stultæ dissiliunt, ut non per abrupta phantasmatum rapiant, sed rationi subditæ, à corde humiliter conquiescant. Quia ergo positus in tentatione animus qui de se in prosperis maiora præsumebat, tumultus spei desperationisque tolerat, recte nunc dicitur: Ne protrahas noctem, ut ascendant populi pro eis. ac si aperte diceretur: In tentatione deprehẽsus citius tenebras mœroris incide, ne qui in tranquillitate de te alta senseras, in perturbatione quoque deterius cogitationũ te caligine confundas. Quod recte Heliu diceret, si tamen cui diceret, sciret, Nam hæc beato Iob tanto minus congruunt, quãto ab illo omnia altius sciuntur. Quia uerò, ut sæpe diximus, arrogantes dum præsumunt docere quos non debent, usque ad contumeliosa increpationum uerba dilabuntur, subditur:

A — Ps. 14

B

Quòd iniquitatem post miseriam sequitur, qui post correptionem uitium incurrit impatientiæ: & de modo corigendi arrogantium. Cap. XXIX.

C

Caue ne declines ad iniquitatem: hanc enim cœpisti sequi post miseriam.] Iniquitatem post miseriam sequitur, qui post mala quæ pro correctione sustinet, feruenti corde impatientiæ se facibus inflammat. Quod beatum Iob perpetrasse Heliu credidit, qui eum inter flagella positum, liberis effari uocibus audiuit: uidelicet nesciens quia omne quod dixit, non hoc de iniquitate impatientię, sed de uirtute ueritatis protulit: quia ab interni iudicis sententia nec cum se iustificaret, errauit. Sed considerandum ualde est quomodo cum diceret, Ne declines ad iniquitatem, de eadem iniquitatem protinus subdidit: Hanc enim cœpisti sequi post miseriam. Quid est hoc, quòd dum ad eam delcinare uetat, de ea protinus quasi ad quam declinatum iam fuerit, damnat: nisi quòd arrogantes uiri plus uideri iudices quam consolatores uolunt? Vnde & nonnunquam

D

ea districtis sententijs feriunt, quæ nata in corde suspicantur, & priusquam certa sit culpa delinquentium, profertur inuectio districta uerborum, & antè per sententiam percutitur, quàm prodeat quod feriatur. quamuis & iusti uiri plerunque prauis & occultis cogitationibus arguendo obuiant, sed cum per easdem cogitationes aliqua quæ præeunt opera demõstrant, plerunque ad auditorum suorum cordibus ea uitia quæ necdum prolata sunt, manu correctionis eradicant, sed iam illa subsequi conspiciunt ex alijs quę præcedunt. Sicut enim corporales medici quasdam ægritudines iam uenisse inueniũt, quasdam uerò ne ueniant medẽtur: ita doctores sancti aliquãdo inuenta uulnera saluti restituunt, aliquando uerò agunt in mentibus ne uulnerentur. In quibus hoc solerter intuendum est: quia sicut certa plerunque cum asperitate redarguunt, ita incertis uitijs & cum tranquillitate contradicunt, certa ferientes increpant incerta præmunientes deuitant. Quam quia arrogantes uiri discretionis regulam nesciunt, sententiarum suarum iaculis sicut nota, sic incognita, sicut certa, sic etiam incerta configunt. Vnde nũc ab Heliu dicitur: Caue ne declines ad iniquitatem: hanc enim cœpisti sequi post miseriam. Quia uerò ea quæ subnexa sunt, longiori allegatione protrahuntur, istum libellum hoc fine constringimus, ne immoderatios extendamus.

Libri uigesimisexti Moralium sancti Gregorij finis.

BEATI GREGORII EXPOSITIONIS Moralis

LIBER VIGESIMVSEPTIMVS.

Quòd multi prophetiæ spiritum accipiunt, sed tamen ad sanctitatis meritum non attingũt. Cap. I.

A Quisquis de magnis dictis arrogantium sumere scientiam nititur, prouidere solerter debet, ne hoc quod eorum scientia al tum tumet, imitetur: ne cum uirtutum flore, morum uitia colligat, & in eo quod loquendi notitiam assequitur, uiuendi se imperitia transfigat. Hos nanque cum fortia dicere audimus, sed tamen de dictis fortibus tumere conspicimus, quasi doctrinæ hortum ingressi, de spinis rosas attingimus. Discreta ergo nobis sollicitudine opus est & carpere quod redolet, & cauere quod pungit: ne si fortasse improuidè dictorum flos legitur, incautè legentis manus morum spina laceretur.
B Heliu itaque doctus & arrogans, profert aliquando quod redoleat, aliquãdo quod pungat. sic igitur sumendum est de eius doctrina quo fragat: ut tamen sollicitè cauendum sit de elatione quod uulnerat. Qui multa quidem superius moraliter intulit, sed in uerbis sequentibus ad sola se prophetiæ arcana sustulit. Ima enim iam mortalitatis deserit, & ad prophetiæ summa conscendit. Nec mirandum quòd uir arrogans impleri prophetico spiritu potuit, cum Saul etiam in numero prophetarum fuit. 1. Re. 10 Sed hoc de Saule cur dicimus, cum ex uisione angeli accepisse Num. 22
C uerba rationabilia & asinam nouerimus? Sed sicut irrationale animal rationis uerba edidit, nec tamen ad permutationem naturæ rationalis accessit: ita sæpe quilibet indignus sancta uerba per prophetiæ spiritum accipit, sed tamen ad promerendam sanctitatis gloriam non pertingit: ut & supra se loquendo emineat, & infra se uiuendo torpescat. Vnde nunc Heliu redemptoris nostri aduentum humilem non humilis conspicit, & eum prophetando prædicat, quem elatis moribus impugnat, dicens: Ecce Deus excelsus in
D fortitudine sua, & nullus ei similis in legislatoribus. ac si apertè dicat: Qui humilis uidebitur in infirmitate, excelsus manet in fortitudine, Paulo hoc etiam attestante, qui ait: Quia & si crucifixus 2. Cor. 14 est ex infirmitate, sed uiuit ex uirtute Dei. De quo rectè subiungitur: Nullus ei similis in legislatoribus. Legislator Moses, legislator Iosue, legislatores etiam prophetæ, legislatores cunctos dicere possumus, quos ex lege admonuisse recta populum scimus. Sed huic mediatori in legislatoribus similis nullus

 est:

est: quia isti gratuitò uocati ex peccatis ad innocentiam redeunt, & ab his quæ intra semetipsos experti sunt, prædicando alios reducunt. Redemptor autem noster sine peccato est, homo filius sine adoptione: nec perpetrauit unquam quòd redarguit, & sic mundo ex humanitate lo quitur, ut tamen eidem mundo ante secula ex diuinitate dominetur. Hunc mediatorem Dei & hominum quidam legislatoribus similem fuisse crediderunt. Nam requirenti quem dicunt, homines esse filium hominis, responderunt discipuli dicentes: Alij Ioannem Baptistam, Alij Heliam, alij Hieremiam, aut unum ex prophetis. Sed nimirum Petrus quàm excelsus in fortitudine esset, apparuit, cũ eum ueraciter intuens, à legislatorum æqualitate discreuit, dicens: Tu es Christus filius Dei uiui. Vnde rectè de illo sponsa in Canticis canticorum dicit: In lectulo meo per noctes quæsiui quem diligit anima mea, quæsiui illum, & non inueni. Et paulo post: Inuenerunt me uigiles qui custodiunt ciuitatem. De quibus rursum dicit: Vulnerauerunt me, tulerunt pallium meum. Quos iterum percunctatur, dicens: Num quem diligit anima mea uidistis? Paululum cum pertransissem eos, inueni quem diligit anima mea. Dilectus namque per noctes in lectulo quæritur: quia intra secreta cordis cubilia tribulatione spiritus desideratur. Quem tamen quærens sponsa non inuenit, quia electa quæque anima iam quidem amoris eius facibus flagrat, sed adhuc quæsiti negatur species, ut amantis desiderium crescat, & quasi in siti aqua subtrahitur, ut eiusdem sitis æstus augeatur, & quo hanc diutius sitiens desiderat, eo quandoque cum inuenerit, auidius sumat. Sed hanc quærentem uigiles inueniunt, eamque uulnerant, & eius pallium tollunt: quia unamquanque animam redemptoris sui iam speciem requirentem, cum solliciti doctores inueniunt, hanc per prædicationis uerbum cœlestis amoris spiculis uulnerant: & si quod ei adhuc de uetusta conuersatione tegmen inest, subtrahunt, ut quo exuta ad huius mundi onere redditur, eo is qui quæritur, ab illa citius inueniaA tur. Bene autem subditur: Paululum cum pertransissem eos, inueni quem diligit anima mea: quia uisionis eius mens auida, nisi prophetarum æstimationem, nisi patriarcharum celsitudinem, nisi cunctorum hominem mensuram transcenderet, eum qui est super homines non inueniret. Transire ergo est uigiles, etiam eos quos miratur anima, in eius comparatione postponere. Et tunc is qui quærebatur, cernitur, si homo quidem, sed tamen extra mensuras hominum credatur. Vnde bene nunc dici-

B tur: Nullus ei similis in legislatoribus. Sed is uidelicet per infirmitatem carnis, nostris obtutibus apparens, dum alios reprobat, alios uocat, mira iudicia exhibuit, quæ à nobis & cogitari possint, & comprehendi non possint. Ait nanque. In iudicium ergo in hunc mundum ueni, ut qui non uident, uideant: & qui uident, cæci fiant. Et rursum: Confiteor tibi Domine pater cœli & terræ: quia abscondidisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. In quibus nimirum iudicijs Iudæa repel-

Ioan. 9

Mat. 11

C litur, Gentilitas aggregatur. Quod uidelicet factum mirari possumus, sed perscrutari nullatenus ualemus. Vnde & bene nunc ab Heliu subditur: Quis poterit scrutari uias eius, aut quis audet ei dicere, operatus es iniquitatem? ac si dicat: Cuius perscrutari actio non potest, quo pacto reprehendi potest? Nemo enim bene iudicat quod ignorat. Tanto ergo debemus sub eius iudicijs silendo quiescere, quanto & rationem iudiciorum illius nos cernimus non uidere. Vnde & bene subditur:

D

Quod nostræ scientiæ mensuram Christi opera excedant. *Cap. II.*

MEmento quòd ignoras opus eius de quo cecinerunt uiri.] In scriptura sacra aliquando uiri angeli, aliquando autem perfectè uitæ homines memorantur. Nam quia aliquando uir angelus dicitur, Daniel propheta testatur, dicens: Ecce uir Gabriel. Rursum quia uirorum nomine perfectæ uitæ homines exprimũtur,

Prou. 8. tur, in prouerbijs sapientia loquitur, dicens: O uiri, ad uos clamito. De Domino igitur uiri canunt, tum eius nobis potentiam uel superni spiritus, uel perfecti quique doctores innotescunt. Sed tamen opus eius ignoratur: quia nimirum iudicia illius ipsi etiam qui hunc prædicant, impenetrata uenerantur. Et sciunt ergo quem prædicant, & tamen eis opera ignorant: quia cognoscunt per gratiam eum à quo facti sunt, sed eius iudicia comprehendere nequeunt, quæ ab illo etiam super ipsos fiunt. Quòd enim omnipotẽs Deus perspicuè in sua actione nõ cernitur, Psalmista testatur, dicens: Qui posuit tenebras latibulum suum. Et rursum: Iudicia tua abyssus multa. Atque iterum: Abyssus sicut pallium amictus eius. Vnde bene etiã per Salomonem dicitur: Sicut ignoras quæ sit uia spiritus, & qua ratione compingantur ossa in uentre prægnantis, sic nescis opera Dei, qui fabricator est omnium. Vt enim unum è multis loquar, duo ad hanc lucem paruuli ueniunt, sed uni datur, ut ad redemptionem per baptisma redeat, alter antè subtrahitur, quàm hunc regenerans unda perfundat. Et sæpe fidelium filius sine fide rapitur, sæpe infidelium concesso fidei sacramento renouatur. Sed fortasse aliquis dicat, quòd hũc Deus acturum prauè etiam post baptisma nouerat, & idcirco eũ ad baptismatis gratiam non perducat. Quod si ita est, peccata quorundam proculdubio priusquã sint perpetrata puniuntur. Et quis ista rectè sentiens dixerit: quia omnipotens Deus qui alios à perpetratis facinoribus liberat, hæc in alijs etiam non perpetrata condemnat? Occulta itaque sunt eius iudicia: & quanta obscuritate nequeunt conspici, tanta debent humilitate uenerari. Dicat ergo: Memento quòd ignoras opus eius, de quo cecinerunt uiri. ac si apertè diceret: De quo fortes quiq; locuti sunt, eius opera tuæ mentis oculis absconduntur: quia mensuram tuæ notitiæ eo ipso quo humanitate circumscriberis, transeunt. Sequitur:

Psal. 17 / Psal. 35 / Eccl. 11

Quod Deum quidem esse scimus, quod maius est: & eius iudicia ignoramus, quod minus est. *Cap. III.*

A Omnes homines uident eum, & unusquisque intuetur procul.] Omnis homo eo ipso quo rationalis est conditus, debet ex ratione colligere eum qui se condidit Deum esse. Quem nimirum iam uidere, est dominationẽ illius ratiocinãdo cõspicere. Cum uerò dictũ sit, Oẽs homines uident eum, rectè subiungitur: Vnusquisque intuetur procul. Procul quippe eum intueri, est non iam illum per speciẽ cernere, sed adhuc ex sola operũ suorum admiratione pensare. Procul illum hic etiam electi conspiciunt: quia necB dum claritatem illius per acumen intimæ uisionis apprehendunt. Cui etsi iam per amorem iuxta sunt, adhuc tamen ab illo terrenæ inhabitationis pondere disiungũtur: & quamuis bene uiuendo inhæreant, à contemplationis eius specie longe se esse suspirant. Quem nimirum reprobi etiam cùm ad iudicium uenientem uiderint, procul intuentur: quia non eum in diuinitatis forma, sed in sola qua comprehendi potuit humanitate conspiciunt: quia uidelicet eorum oculos reducta tunc ad memoriam suam malè gesta reC uerberant, & dum eius humanitatem uident cuius diuinitatis claritatem non uident, miro modo ab eius uisione quẽ conspiciunt, longe fiunt. Sed cum dicitur: Memẽto quod ignores opus eius, ac deinde subiungitur: Omnes homines uident eum, quem sicut diximus, uidere, est transcẽdẽtem omnia eius essentiam ex ratione colligere, ualde mirandum est quòd & ipsum cernimus, & eius opus ignoramus. Dubii quippe de eius essentia non sumus, & tamen in eius iudiciis incerti remanemus. Patet nobis quod summum D est, absconditur quod minimum. Minus quippe sunt eius opera quàm ipse, & agentem cernimus, sed in actione caligamus: quia uidelicet cur quid fiat, incertũ est: sed quis sit qui hæc incerta faciat, incertum non est. Dicat ergo: Mementò quòd ignores opus eius de quo cecinerũt uiri, omnes homines uident eum. unusquisque intuetur procul, quia eum cuius iudicia minimè comprehendimus, esse per rationem uidemus: quem tanto adhuc procul cernimus, quanto ab eius fortitudine nubilo infir-

mitatis nostræ separamur. Sequitur:

Quòd infirmum Christi secundum carnem fortius est hominibus: nec in hac humana natura aliquis ei uel in patribus uel prophetis possit æquari. Cap. IIII.

ECce Deus magnus uincens scientiam nostram.] Superius dixerat: Ecce Deus excelsus, nunc iterum dicit: Ecce Deus magnus. Quid est ꝙ de Deo loquēs, ecce dicit, & ecce repetit: nisi ꝙ ecce dicimus de ea re quā in præsenti monstramus? & quia Deus ubique præsens est, cum de illo ecce dicitur: etiam non uidentibus adesse memoratur. Bene autem B eum uincere scientiam nostram narrat, quem uideri ab omnibus dixerat: quia & sic ex ratione conspicitur, ut magnitudo tamen illius nulla nostri sensus subtilitate penetretur. Quicquid nanque de claritate eius magnitudinis scimus, infra ipsum est: et tanto ab eius scientia longè repellimur, quanto eius potentiam nos comprehendisse suspicamur. Nam quam C uis in altum mens nostra rapiatur, eius tamen magnitudinis immensitate transcenditur. Cuius tunc aliquid quasi ex parte cognoscimus, quando eum nos digne cognoscere non posse sentimus. Sequitur: Numerus annorum eius inæstimabilis.] Dicere utcunque æternitatem noluit, & ipsam æternitatis longitudinem annos uocaui. Cum enim breuitatem temporis dilatare uolumus, momenta per horas, horas per dies, dies p mēses, menses autem per annos extendimus. Quia ergo per amplum quiddam dicere D uoluit, sed quid diceret, latius non inuenit: ideo annos sine æstimatione numeri multiplicauit, dicens: Numerus annorum eius inæstimabilis: ut dum ea quæ apud se sunt prolixa multiplicat, æternitatis longitudinem se metiri non posse infirmitas humana cognoscat. Tende itaque oculum in æternitatem, ut uideas Deum uel quando est à principio, uel quousque: & nusquam finis superior, quia esse nō incipit nusquā finis inferior, quia esse non desinit. Intra ipsum omnia coangustantur, ipse uerò circa omnia sine spatio extenditur, sine loco dilatatur.

A Ecce cuncta quę facta sunt, ea ipsa circūscriptione qua creata sunt, superiori & inferiori fine cinguntur. Lege enim sua qua ante esse incipiunt, festinant non esse. Sed quædam mirabiliter acceperunt, ut quamuis ea finis superior inchoat, finis tamen inferior non constringat: & licet esse incipiant, esse in perpetuū non desistant Horum uerò ęternitas idcirco summæ est æternitati dissimilis: quia æterna esse cœperunt. Cum ad extrema prospicimus, horum finem qui omnino deest, non comprehendimus: eorum tamen initia cernimus, cùm mentem retrò reuocamus: & dum in eis infra supraque animum ducimus, non capimus omnino quousq; sunt, sed uidemus ex quo. Deus autem quia quasi quiddam in eo per ęternitatem longum est, quod nec initio oritur, nec fine terminatur, nec ex quo in semetipso recipis, nec quousque, dicatur ergo: Numerus annorum eius inæstimabilis. Per hoc ergo quòd annorum illius numerus dicitur diutinum eius esse ostenditur. Per hoc uerò quod inæstimabilis memoratur, hoc ipsum esse infinitum & incomprehensibile demonstratur. Sed quia humanis mētibus innotescat, agnouimus, dum omnes homines uidēt eū: & quia eius magnitudinem admiranter cernimus, dum annorum eius numerus inæstimabiles habetur: restat iam ut etiā quid agat, audiamus. Sequitur:

Quòd ablatis prophetis, & ueteris testamenti authoribus, Ecclesiastica doctrina multiplicitèr exponēs quod illi sub breuitate locuti sunt, quasi ex guttis gurgites fecit. Ca. V.

QVi aufert stellas pluuiæ, & effundit imberes ad instar gurgitum.] Duo in hac uita sunt genera iustorum. Vnum uidelicet bene uiuentium sed nulla docentium: aliud uerò recte uiuentium: & eadē recta docentium: sicut & in cœli facie aliæ stellæ prodeunt quas nullæ pluuię subsequunt aliæ prodeūt quę arentē terrā magnis imbribus infundūt. Igitur quoties in sctā Ecclesia recte quidā uiuunt, sed tamen prædicare eandem rectitudinem nesciunt, stellæ quidem sunt, sed in siccitate aeris natæ: quia per exemplum

plũ bene uiuendi lucere cęteris possunt, A sed per prædicationis uerbum pluere nequeunt. Cum uerò in ea quidem & rectè uiuunt, & in alijs eandem rectitudinem uerbis prædicationis influunt, quasi ad proferẽdas pluuias in cœlum stellæ producuntur, quæ sic uitæ suæ meritis luceant, ut etiam sermone prædicationis pluant. An nõ in hoc cœlo astrũ pluuię Moyses extitit, qui cum de supernis emicuit, corda peccantium quasi arentem inferius terrã sanctę exhortationis pluuia ad ubertatem geminis infudit? An non Esaias astrum pluuiæ ostensus est, qui in eo quòd lucem ueritatis præuidens tenuit, siccitatem infidelium prophetãdo annuncians rigauit? An non Hieremias & prophetæ cæteri uelut in cœlo positi astra pluuiæ fuerunt, qui in prædicationis culmine erecti, dum prauitatem peccantium liberè increpare ausi sunt, quasi uerborum guttis obcæcationis humanæ puluerem rigando presserunt? Quorum uidelicet animas ab hac corruptibili carne susceptas, quia ex pręsenti uita superna iudicia auferunt, quasi à cœli facie stellæ pluuiæ subtrahuntur, & ad occultum astra redeunt, dum peractis suis cursibus sanctorũ animæ in thesauris dispositionis intimæ reconduntur.

Sed quia terra aresceret, si subductis stellis pluuiæ superna funditus fluenta cessarent, rectè dicitur: Qui aufert stellas pluuiæ, & effudit imbres ad instar gurgitum. Nam cum prophetas abstulit, eorũ uice Dñs Apostolos misit, qui in similitudinem gurgitum pluerent, postquam subductis antiquis patribus exteriora legis prædicamenta tacuissent. Stellas ergo pluuiæ abscondit, & ad instar gurgitum imbres fudit: quia dum prædicatores legis ad secreta & intima retulit, per dicta sequentium uberior uis prædica-
5 tionis emanauit. Possunt quoq; per stel-
Hier. 3. las pluuiæ, sancti Apostoli designari, de quibus Iudææ reprobatæ per Hieremiã dicitur: Prohibitæ sunt stellæ pluuiarũ, & serotinus imber nõ fuit. Stellas ergo pluuiæ Dñs abstraxit, atq; ad instar gurgitũ imbres fudit: quia cũ de Iudæa prædicantes Apostolos abstulit, doctrina nouæ gratiæ mundũ rigauit. Qđ utrũq; factum in Ecclesia potest non incõuenienter intelligi: quia cũ solutis corporib. ad secretos supernorũ sinus Apostolorum animas retulit, quasi à cœli facie stellas pluuiæ abscõdit. Sed ablatis stellis pluuiæ, in morẽ gurgitũ imbres dedit: quia etiã reductis ad superna Apostolis, ꝑ expositorum sequentium linguas, diuinæ fluenta scientiæ diu abscondita largiori effusione patefecit. Nã quod illi sub breuitate locuti sunt, hoc exponendo isti multipliciter auxerunt. Vnde & non immeritò ipsa expositorum prędicatio gur-
B gitibus comparatur: quia dum multorum præcedentiũ dicta colligunt, ipsi in eo quod astruunt, profundius dilatãtur. Nam dum testimonia testimonijs iũguntur, quasi ex guttis gurgites faciunt. Quorum uerbis dum quotidie gentilitas docetur, quia peccatorum mens cœlestẽ scientiã accipit, quasi stans in terra aqua gurgites ostendit. Sed nequaquam se eisdem Apostolis expositores in scientia præferant, cũ exponendo latius loquuntur. Meminisse quippe incessanter debẽt, per quos eiusdem scientiæ inuentiones
C acceperunt. Vnde & aptè subiungitur: Qui de nubibus fluunt.] Hi quippe de nubibus gurgites fluunt: quia si ex sanctis Apostolis uis intelligentiæ non inciperet, nequaquam per doctorum ora largior maneret. In scriptura enim sacra aliquando per nubes mobiles quiq; homines, aliquando prophetæ, aliquando autem Apostoli designantur. Per nubes quippe mobilitas humanæ mentis exprimitur. sicut Salomon ait: Qui uentũ ob- *Eccl.* 11
seruat, non seminat: & qui considerat nubes, nunquã metit. Ventũ proculdubio
D immundũ spiritũ, nubes uerò subiectos ei homines appellat, quos toties huc illucq; impellit & reuocat, quoties tentatione eius ĩ eorũ cordib suggestionũ flatibus alternat. Quia igiť uentũ obseruat nõ seminat: quia qui tẽtationes uenturas metuit, cor ad bona opera nõ proponit. Et qui cõsiderat nubes, nõ metit: qa is q ante humanæ mutabilitatis terrorẽ non trepidat, mercedis æternæ retributione se priuat. Per nubes prophetæ figurantur, sicut per psalmistam dicitur: Te- *Psal.* 17
nebrosa aqua in nubibus aeris, id est, oc-

6 culta scientia in prophetis. Per nubes quoque Apostoli designantur, sicut per Esaiam dicitur: Mandabo nubibus, ne pluant super eam imbrem. Ipsi igitur stellæ, quia uitæ meritis lucent: ipsi nubes, quia arentem nostri pectoris terram cœlestis intelligentiæ fluentis rigant. Si enim nubes non essent, nequaquam eos intuens propheta dixisset: Qui sunt isti qui ut nubes uolant? Imbrium itaque gurgites de nubibus fluũt: quia profundæ prædicationes sequentium, intelligentiæ originem à sanctis Apostolis acceperunt. De quibus adhuc nubibus aptè subiungitur: Quæ prætexunt cuncta desuper.] Nubes cùm desuper aerem prætexunt, si in cœlum oculos attollimus, non cœlum sed ipsas intuemur, nec uisus noster æthereas plagas penetrat quia ei illas ipsa sua infirmitas occultat, & cum de cœlo sol rutilat, prius interfuso aere pascitur, ut post in cœlo solis radios contempletur. Quia ergo carnales homines sumus, cum superna appetere nitimur, quasi in cœlum oculos leuamus, & uelut in cœlum aciem intendimus: quia pressi usu rerum corporalium, docere spiritalia conamur. Sed quia transire intellectus noster ad diuina non sinitur, nisi prius per sanctorum præcedentium exempla formetur, quasi iam cœlum noster oculus suspicit, sed nubes uidet: quia comprehendere ea quæ Dei sunt, appetit, sed uix mirari ea quæ hominibus collata sunt, potest. Vnde & alias dicitur: Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis. Qui enim orientem solem contemplari non ualet, irradiatos montes aspicit: & quia sol ortus sit, deprehendit. Ex æternis ergo montibus nos Deus illuminat: quia per admiratam uitam patrum præcedentium, radio nos suæ claritatis illustrat. Ecce in studio deuotionis dominicæ & charitatis accendimur, sed in hac deuotione atque charitate melius harum nubium contemplatione formamur. Quid enim deuotius Petro? quid charius Ioanne? Ille per deuotionem fluida maris dorsa calcare non timuit: iste per amorem in ipso autoris nostri pectore requieuit: & qui ad corporalis cœnę refectionem uenerat, spiritale pabulum de sinu redemptoris sumpsit: ed

Margin notes: Esa. 5 — Esa. 60 — Psal. 75 — Matt. 14. — Ioan. 3.

A quia signari per nubes etiam prophetas necesse diximus, est ut adhuc ad medium superiorum patrum exempla deducamus. Ecce cùm præceptis cœlestibus subdi per obedientiam cupimus, consideratis antiquorum patrum uestigijs iuuamur. Quid enim Abraham obedientius, qui ad unam uocẽ dominicam cognatos ac patriam deserit: & pro adipiscẽda ęternæ hæreditate ipsam ferire non trepidat, quem senex iam & penè moriturus acceperat hæredem? Cùm patientiæ uirtutem apprehendere conamur, precedentiũ exẽ-
B pla conspicimus. Quid enim Isaac patientius, qui ligna portat, de holocausto interrogat, atque post paululum ligatur, & non loquitur, arę superponitur, & non reluctatur? Quid ergo isto uiro dici patientius potest? q quasi ad solatiũ ducitur & requirit, ad feriendum ligatur & conticescit & oblaturus holocaustũ interrogat, offerendus in holocaustum tacet. Cùm accingi ad laborum tolerantiam nitimur, exemplis pręcedentium informamur. Quid enim Iacob laboriosius. quia apud
C Laban tam longo tempore propinquus iure cognationis, opera exercuit seruitutis, & uice obsecutus est famuli, ut pfrueretur præmiis hæredis? Cum arcem continentiæ & castitatis ascendere nitimur. exemplis præcedentium subleuamur. Quid enim Ioseph castius, qui ad desiderium petulantis dominæ iugo luxuriæ premi non potuit etiam captiuus? Et quidem hominibus extitit seruus, sed contra dominantem nequitiam & in seruitio liber fuit. Cùm mansuetudine repleri concupiscimus, præcedentium exẽ-
D plis adiuuamur. Quid enim Moyse mansuetius, qui commissi sibi populi seditionem tolerat, & tamen irascentem Dominum pro eisdem suis persecutoribus rogat, seque pro illis diuino furori obijcit: quia in sancto eius pectore etiam ex persecutione charitas ignescit? Cùm contra aduersa mundi firmare mentem per constantiam nitimur, præcedentium consideratione fulcimur. quid enim Iosue constantius, qui ad explorandam gentium qualitatem missus, nec proceritatis magnitudinem, nec numerositatis multitudinem expauit? Vnde & easdem gentes

Margin notes: Gen. — Gen. 2 — Gen. 2 — Gen. 3. — Exod. — Iosue. 10

gentes quas explorando, non timuit, etiã prœliando prostrauit. Cum benignitatis culmen apprehendere conamur, præcedétium exemplis instruimur. Quid enim Samuele benignius, qui de principatu regendi populi deiectus, successorem sibi humiliter requirit, inuentumque ungit in regem, unctum mox tolerat persecutorem? A quo ne moriatur, trepidat: & tamen ne ei Dominus irascatur, rogat. Ipse quippe cum mitteretur, ait: Audiet Saul, & interficiet me. Et ei per semetipsam ueritas dicit: Quousque tu luges Saulem, cum ego abiecerim eum? quid ergo isto uiro benignius dici potest, qui & hunc non uult diuinitus percuti, à quo formidat occidi? Cum ad pietatis atque humilitatis celsitudinem tendimus, præcedentium exemplis leuamur. Quid enim Dauid misericordius, quid humilius dici potest, qui à rege reprobo pro uictoriis contumelias recipit, qui de manu hostili Israeliticam gentem fortis eripuit: & tamen ipse ne moriatur, quasi debilis fugit? qui & se electum diuino iudicio, & persecutorem suum reprobum agnoscit, & tamen eidem persecutori suo crebræ satisfactionis humilitate se subiicit: qui persecutoris lanceam tollit, oram chlamydis detruncat, atque ad cacumen montis protinus properat, & uno eodemq; tempore quia occidendi potestatem habuerit ostentat, & ne occidatur rogat. quia ergo in cunctis quæ spiritaliter appetimus, exemplis præcedentibus informamur, bene de his nubibus dicitur: quæ prætexunt cuncta desuper. More enim nubium extensa super nos patrum uita tegimur, ut ad fructum fœcundi germinis infundamur. Et quasi intuentes cœlum prius nubes aspicimus: quia antè bonorum facta admirando cernimus, & post illa quæ sunt cœlestia experiendo penetramus. Sed quia nequaquam harum nubium, id est antiquorum patrum uita nobis uirtusq; patesceret, nisi eam nubes aliæ, id est sancti Apostoli lumine suæ prędicationis aperirent: ad has nubes quæ prædicando mundum circumeunt, sermo redeat, & quid per illas Dominus in mundo egerit, ostendat. Sequitur:

1.Re.16

A *Quòd diffusis per orbem prædicatoribus, mansio præparata est Deo in credentium cordibus, & clarescentibus miraculis, usque ad terminos mundi nomen Christi peruenit.*

Caput VI.

SI uoluerit extendere nubes quasi tentorium suum, & fulgurare lumine suo desuper, cardines quoq; maris operiet.] Extẽdit nubes Dominus, dum ministris suis uiam prędicationis aperiens, eos in mundi latitudinem circumquaq; diffundit. Bene autem dictum est: Quasi tentorium suum. Tentorium quippe in itinere poni solet. Et cum prædicatores sancti in mundo mittuntur, iter Deo faciunt. Vnde scriptum est: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuam ante te. Et unde rursum per Psalmistam dicitur: Iter facite ei qui ascẽdit super occasum. Et rursum: Deus cum egredereris coram populo tuo, dum transgredereris per desertum, terra mota est. Deus enim qui per semetipsum non localiter ubique est, per prædicatores suos in mundi partes localiter ambulat. Vnde etiam per prophetam dicitur: Et inambulabo in eis. Iter quippe per eos agit, dum humanis cordibus eorum se eloquio infundit. Atque in hoc itinere tentoria Dei sunt hęc eadem corda sanctorum: quibus quasi in uia quiescendo tegitur, dum per hæc ad mentes hominum ueniens agit quæ disposuit, & non uidetur. Hinc est quòd simul omnis synagoga tentorium uocatur, cum cessasse à prædicatione sacerdotes Dominus per Hieremiam queritur, dicens: Non est qui extendat ultra tentorium meum, & erigat pelles meas. Hinc rursum de exterminatione eius dicitur: Dissipauit quasi hortum tẽtorium suum, demolitus est tabernaculum suum. Quia enim in unius populi cultu tunc Dominus inter homines latuit, eundem sibi populum tentorium uocauit. Vnde & rectè nunc nubes istæ eius tentorium dicuntur: quia ad nos Deus per gratiam ueniens, intra prædicatorum suorum mẽtes operitur. An paulus eius tentorium non erat, cum ab Hierusalem per circuitum usq; ad Illyricum ad corda mortalium ueniens, in eius mente Dominus quiescebat? Nubes qppe erat hominibus, ten-

B Mala.3
Psal.67
C 8
Hier.10
D Thren.2
Act.14

tentorium Deo: quia quem prædicando infundebat audientibus, hunc inuisibiliter in mente retinebat. Idem rursus dũ catenis uinctus Romam peteret Paulus occupaturus mundum, latens in eius pectore quasi sub tentorio ibat Deus: quia & occultus uideri non poterat, & per uerba prędicationis proditus iter inchoatę gratię sine cessatione pagebat. Nubes eius Moyses extitit, cũ priusquã plebi Israeliticæ ducatũ pberet, quadraginta annis ĩ deserto permanẽs, & sublimia appetens, à conuersatione populi segregatus uixit. Sed tentorium Dei factus est, cùm ad reuocandum populum in Aegyptum missus ibat, portans inuisibilem in corde ueritatem, cum omnipotens Deus qui patescebat in opere, latebat in corde. Et ubique præsens omnia continens, iter in suo famulo in Aegyptum ueniens faciebat. Vnde scriptum est: Iuit Deus in Aegyptum ut redimeret sibi populũ. Ecce ire dicitur per cuius incircumscriptam præsentiam cuncta continentur: quia is qui ubique ex maiestate est, quasi in uia gressus ponit ex prædicatione. Sed eisdem sanctis prædicatoribus nequaquam ad persuadendum uerba sufficiunt, nisi etiam miracula addantur. Vnde cum dictum sit: Si uoluerit extẽdere nubes quasi tentorium suum, rectè subiungitur: Et fulgurare lumine suo desuper. Quid enim sentire fulgura nisi miracula debemus? de quibus per Psalmistam dicitur: Fulgura multiplicabis, & conturbabis eos. Per has ergo nubes lumine suo desuper fulgurat: quia per prædicatores sanctos insensibilitatis nostræ tenebras etiã miraculis illustrat. Cumque nubes istæ uerbis pluunt, cumque miraculis nim coruscæ lucis aperiunt, extremos etiam mundi terminos in diuino amore conuertunt. Vnde rectè subditur: Cardines quoque maris operiet.] Quod faciendũ quidem Heliu uocibus audiuimus, sed authore Deo iam factum cernimus. Omnipotens enim Dominus coruscantibus nubibus cardines maris operuit: quia emicantibus prædicatorum miraculis, ad fidem etiam terminos mundi perduxit. Ecce enim penè cunctarum iam gentium corda penetrauit: ecce in una fide

Act. 19.

Exod. 15

Psa. 143

A Orientis limitem Occidentisque coniũxit: ecce lingua Britanniæ quæ nil aliud nouerat quam barbarum frendere, iam dudum in diuinis laudibus Hebræum cœpit halleluia resonare. Ecce quondam tumidus iam substratus sanctorum pedibus seruit Oceanus, eiusque barbaros motus quos terreni principes edomare ferro nequiuerant, hos pro diuina formidine sacerdotum ora simplicibus uerbis ligant: & qui cateruas pugnantium infidelis nequaquam metuerat, iam nunc fidelis humilium linguas timet. Quia. n.

B perceptis cœlestibus uerbis clarescentibus quoque miraculis, uirtus ei diuinæ cognitionis infunditur, eiusdem diuinitatis terrore refrenatur, ut praua agere metuat, ac totis desiderijs ad æternitatis gratiam peruenire concupiscat. Vnde hic quoque conuenienter adiungitur: Per hæc enim iudicat populos, & dat escas multis mortalibus.] Per hæc nimirum uerba prædicatorum, id est guttas nubium, per hæc fulgura miraculorum Deus populos iudicat: quia eorum corda territa ad pœnitentiam uocat. Nam

C dum superna audiunt, dum mira opera attendunt, mox ad corda sua redeunt, & se de antè actis prauitatibus affligentes, æterna tormenta pertrimescunt. Sed per easdem nubes per quas terror infligitur, etiam esca datur: quia magna prædicatorum dispensatio est, ut sic sciant superbientium mentes affligere, ut etiam afflictas nouerint cõsolationis eloquio nutrire: quatenus & peccãtes de æternis supplicijs terreant, & pœnitentes de superni regni gaudijs pascant. Vnde bene ipse dispẽsationis ordo seruatus est, ut ordinate

D Heliu diceret quòd per has nubes prius iudicat populos, & postmodũ escas præbet: qa nimirum omnipotẽs Deus p prædicatores suos prius nos de praua actione corripiens cõcutit, & postmodũ p spẽ consolans nutrit. Si. n. diuina dispẽsatio per has nubes iudiciũ modò nõ ageret, nequaquã eisdẽ nubibus dixisset: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt. Et rursum si per eas ieiuna nostra corda non pasceret, nequaquam de esurientibus populis discipulis

Ioan. 20

ſcipulis Dominus diceret: Date illis uos A
Mat.14 manducare. Quod ſic tunc eorum mani-
bus factum credimus, ut hoc eorum uer
bis quotidie fieri ſine ceſſatione uidea-
mus. quid enim agit Petrus, cum per
epiſtolas loquitur, niſi ut uerbi pabulo
corda noſtra malè ieiuna ſatientur? Quid
Paulus, quid Ioannes per epiſtolas loquẽ
tes operantur, niſi ut mentes noſtræ cœ-
leſtia alimenta percipiant, & inediæ ſuæ
faſtidium quo moriebantur, uincant?
Dicatur ergo: Si uoluerit extendere nu-
bes quaſi tentorium ſuum, & fulgurare
lumine ſuo deſuper, cardines quoq; ma-
ris operiet. Per hæc enim iudicat popu-
los, & dat eſcas multis mortalibus. ac ſi
apertè diceret: Si ſanctos ſuos in miniſte
rio prædicationis extendit, eorumque
uerba miraculis adiuuat, totius mundi
limites ad fidem uocat, per quæ & prius
ſuperbientes iudicat, & pòſt per uerbum
conſolationis nutriens in ſpe humiles
9 roborat. Sed cum eſcas dare mortalibus
diceret, notandum quòd non ait omni-
bus, ſed multis: quia uidelicet ſcriptum
1.Tim.3 eſt: Non omnium eſt fides. Et quibuſ-
Ioan 8. dam dicitur: Propterea uos non auditis: C
Ioan 6. quia ex Deo non eſtis. Et rurſum: Nemo
poteſt uenire ad me, niſi pater qui miſit
me, traxerit eum. Et rurſum: Nouit
Dominus qui ſunt eius. Vnde in ipſa
quoque ſancta Eccleſia plurimi fidem te-
nent, & uitam fidei non tenent: humili
tatis dominicæ ſacramenta percipiunt,
ſed humiliari dominica imitatione con-
temnunt: blanda diuini eloquij prædi-
camenta communicant, ſed apud ſe im-
manes in tumore perſeuerant. Vnde hic
quoque poſtquam per cardines maris ag
gregatæ Eccleſiæ latitudo ſignata eſt, D
aptè ſubiungitur:

Quòd ſuperbis cognitio denegatur ueritatis: & quid ſit quod filij Ruben & Gad & dimidia tribus Manaſſe ultra Iordanem ad alenda pecora campeſtria concupiſcant, & in terra promiſſionis hæreditatem non uelint, cum tamen ante fratres ad bellum armati præcedant. *Cap. VII.*

IMmanibus aſcondit lucem.] Imma-
nes quippe ſunt qui de ſe elatis cogita-
tionibus extollunt. Quos contra per
Eſaiam dicitur: Væ qui ſapientes eſtis in
oculis ueſtris, & coram uobiſmetipſis Eſa.5.
prudentes. quos contra etiam Paulus Rom.12
ait: Nolite prudentes eſſe apud uoſmet-
ipſos. Sed his immanibus lux abſcondi
tur: quia nimirum ſuperbientibus ueri-
tatis cognitio denegatur. Vnde per ſe-
metipſam ueritas dicit: Confiteor tibi Luc.10.
pater Domine cœli & terræ: quia abſcon Mat.11
diſti hæc à ſapientibus & prudentibus, &
reuelaſti ea paruulis. Sapientes & pruden
tes uidelicet ſuperbientes uocans. Qui
enim non ſubiunxit, Reuelaſti ea ſtultis
B ſed paruulis: tumorem ſe damnaſſe inno
tuit, non acumen. Vnde & aliàs dicitur: Pſ.114.
Cuſtodiens paruulos Dominus. Atq; ut
oſtendatur hæc eadem paruitas quid uo-
catur, adiungitur: Humiliatus ſum, &
liberauit me. Quia ergo ſunt multi in
Eccleſia qui paruuli eſſe deſpiciũt, etiam
in humilitatis loco immanes apud ſe eſ-
ſe minimè deſiſtunt. Hos plerunque ui-
deas honoribus extolli, uoluptatibus per
frui, rerum multiplicitate dilatari. Hi ſæ-
pe nil præcipuè niſi præeſſe cæteris appe-
tunt, à multis timeri gratulantur: rectè
uiuere negligunt, & rectæ uitę famam
habere concupiſcunt, adulationes quę-
runt, fauoribus intumeſcunt. Et quia
in rebus ſibi copioſe pręſentibus prom-
pti ſunt, uentura gaudia non requirunt.
Cumque eos multiplex actio occupat,
etiam à ſemetipſis alienos demonſtrat.
Et tamẽ ſi qua fidei tentatio exurgat: quia 10
in ea ſaltem ſpecietenus continent, hanc
uerbis, hanc laboribus defendunt, & pa-
triam cœleſtẽ uindicant, nec tamẽ amãt.
quos beneapud Moyſen filij Ruben & Ioſuæ 3.
Gad & dimidia tribus Manaſſe exprimũt
qui multa pecora & iumenta poſſidentes
dum extra Iordanem ea quę uiderant, cã
peſtria concupiſcunt, in repromiſſionis
terra hęreditatem habere noluerunt, di-
centes: Terra quam percuſſit Dominus
in conſpectu filiorum Iſrael, regio uber-
rima eſt ad paſtum animalium: & nos
ſerui tui habemus iumenta plurima, pre-
camurque ſi inuenimus gratiam corã te,
ut des nobis famulis tuis eam in poſſeſ-
ſionem, nec facias nos tranſire Iordanẽ.
Qui igitur iumenta plurima poſſident,
Iordanem tranſire refugiunt: quia quos
multa

multa mundi implicamenta occupant, habitationem cœlestis patriæ non requirunt. Sed ipsa eos quam specietenus tenent, fides increpat: ne ocij delectatione torpescant, atque exemplo suo alios à laboris tolerantia & studio longanimitatis frangant. Vnde eis per Moysen dicitur: Nunquid fratres uestri ibunt ad pu
Num. 32 gnam, & uos hic sedebitis: Cur subuertitis mentes filiorum Israel? Sed quia erubescũt non defendere quod confitentur, pro eadem fide quam professi sunt, ad certamen properant, eamque non sibi sed proximis uendicant. Vnde & ad Moysen dicunt: Caulas ouium fabricabimus, & stabula iumentorum, paruulisque nostris urbes munitas: nos autem ipsi armati & accincti pergemus ad prælium ante filios Israel. Qui mox fortes pro aliis ueniunt, & repromissionis terram ab hostibus liberant, & relinquunt: atque ad pascenda armenta extra Iordanē redeunt. Multi quippe quamuis fideles curis præsentibus occupati, quasi armenta extra Iordanem pascunt: quia contra fidē baptismatis tota mente omniq; desiderio rebus perituris inseruiunt. Qui tamen, ut diximus, cum fidei tentatio oritur, defensionum armis accinguntur. Hostes fidei superando trucidant, & hæreditatem terræ repromissionis, id est, fructum fidei nō amant, sicque pro illo pugnant, ut tamen sua pignora extra illam deponant. Quia enim paruulos foris habent, affectum in eius habitatione non habent. Vnde ad campestria redeunt: quia ab altis cacuminibus montium quasi à spe cœlestium dilabuntur, ut extra repromissionis terram bruta animalia nutriant: quia ad pascendos uariis desideriis irrationabiles animi motus elaborant: quia æternæ lucis quāta sit claritas nesciunt, qui transitoriis occupationibus obcæcantur, & dum de terrenis rebus superbiunt, cœlestis sibi luminis aditum claudunt. Vnde rectè nunc
11 dicitur: Immanibus abscōdit lucem. Sed tamen aliquando hos immanes superna gratia respicit, atque ipsis rerum abundātium occupationibus affligit, eorumque prosperitatibus, aduersas quidem sed utiles tribulationes interserit, ut contristati ad cor redeant, atque in perituris rebus
A quam inaniter occupentur, agnoscant. Vnde hic quoq; postquam subtracta lux dicitur, aptè subiungitur. Et præcipit ei ut rursus adueniat.] Quia ueritatis lumē quod elatis occupatisque mentibus absconditur, afflictis humilitatisque reuelatur. Lux quippe aduenit, cū afflicta mēs ipsas quas deperituris rebus tribulationum tenebras tolerat, agnoscit: quia nisi aliquid ex lumine interno perciperet, nec hoc ipsum quia lumen perdiderat, uideret. Quod intelligi specialiter etiam de Iudæis potest, qui idcirco redemptori no
B stro in carne uenienti contradicere ausi sunt: quia apud semetipsos immanes extiterunt. Sed his immanibus lux absconsa est: quia superbi lumen ueritatis dum persequuntur, amiserunt. Sed quia in fine mundi ad fidem recipiendi sunt, rectè subiungitur: Et præcipit ei ut rursus adueniat. Vnde etiam per Esaiam dicitur: Si fuerit numerus filiorum Israel quasi
arena maris, reliquiæ saluæ fient. Tunc *Esa. 1*
quippe ad eos lux reuertitur, cum ipsi ad confitendam redemptoris nostri potentiam reuertuntur. Si autem in manibus
C nequaquam per datiuum casum unum nomen, sed duas partes orationis accipimus, potest intelligi quia in manibus lux absconditur, cum apud rectum iudicem iniqui quique in suis operibus cęcantur. Cui tamen præcipitur ut rursus adueniat quia dum peccatores se suis uiribus saluari non posse cognouerint, gratiæ lumen accipiunt, & protectionis intimæ radiis illustrantur, ut maiore ardore postmodū cœlestem patriam diligant quam prius in terrena delectatione flagrabant. Sed hæc cum de cœlesti patria loquimur, cui inesse
D mira claritate prædicta angelorum agmina audimus: cui rerum omnium conditor præsidet, quam uisione sua reficiens replet, cui uera hæreditas lux est, & defectus eiusdem luminis nullus est: ad nosmetipsos mentē reducimus, & quod terrena gestemus membra cogitamus, pensamus quod nati in tenebris, atque à radiis intimæ lucis alieni, tanto nequius uiximus, quanto rebus corporalibus dediti, à spiritalibus longius degebamus. Qua consideratione permotum cor ac malè sibi conscium trepidat, & tātæ illius quam audit

audit patriæ ciuem se fieri posse desperat. Vnde hic quoque aptè subiungitur, quo mens pauida ad fiduciam reducatur. Nã de hac luce mox subditur:

Quod omnipotens Deus patriam cœlestem possessionem nostram fecit, & nos amicos & choæredes Christi constituit. Cap. VIII.

ANnunciat de ea amico suo quod possessio eius sit, & ad eam possit ascendere.] Amicus ueritatis est rectę amator actionis. Vnde et ipsa ueritas discipulis
Ioan. 15 dicit: Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio uobis. Amicus quippe animæ custos dicitur. Vnde non immeritò qui custodire uoluntatem Dei in præceptis illius nititur, eius amicus uocatur. Hinc est quòd rursum eisdem discipulis ueritas dicit: Vos autem dixi amicos: qa omnia quæcunque audiui à patre meo, nota feci uobis. De hac igitur luce ęternę patriæ amico suo Deus annunciat quòd possessio eius sit, ut nequaquam infirmitatis suæ fragilitate desperet, nequaquam hoc quod creatus, sed quòd recreatus est penset, sed tanto certius sciat quia illius lucis claritatem possideat, quanto nunc uitiorum pulsantium tenebras uerius calcat. Bene autem in promissione subiũgitur: Et ad eam possit ascendere. Quid enim difficilius quã homini in terre edito terrena & fragilia membra gestanti cœlorum alta conscendere, supernorum spirituum arcana penetrare? Sed eorundem spirituũ ad nos conditor, uenit seque hominem etiam sub ipsis exhibuit, sicut
Psal. 8 de illo patri per prophetam dicitur: Minuisti eum paulo minus ab angelis. Et quia inter nos & eosdem spiritus discordantis uitæ scandalum reperit, mira potentia, mirabiliori etiam pietate summa creans, ima suscipiens, ima cum summis iunxit. Hinc est quod de eodem rege nato angelorum chori in eius annunciatione prodeũt, hymnũ dicũt, & deuicta prauę uitæ discordia hos quos dudũ despexerãt, ciues agnoscũt, cõsono ore prædicãtes: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uolũtatis. ac si apte dicant: Quos à nobis malitia disiũxerat, iam nunc in terra nata bonitas iungat.

A Hinc est quod ante incarnationem eius in testamento ueteri adorasse homo angelum legitur: nec tamen adorare prohibetur, sed post mediatoris aduentum, cùm se Ioannes adorãdo angelo prostrauisset, audiuit: Vide ne feceris, cõseruus tuus sum & fratrum tuorum. Quid est Apoc. 19 & 22
enim quod prius æquanimiter se concedebant, adorari pòst ab homine angeli recusant: nisi quod prius hominem carnalibus corruptionibus deditum, nec ab eisdem carnalibus corruptionibus redẽptum, quo abiectiorem nouerant, iustius
B contemnebant: postmodum uerò humanam naturam eo iam substratam habere non poterant, quo hanc in authore suo etiam super semetipsos ductam uidebãt? Neque enim debebat in membris subiecta despici, quæ in ipso membrorum capite meruit prælata uenerari. Is ergo qui propter nos minor angelis extitit, æquales nos angelis uirtute suæ minorationis fecit. Vnde & moriendo docuit mortem non metui, resurgendo de uita confidi. ascendendo de cœlestis patriæ hæreditate gloriari, ut quò caput præisse con
C spiciunt, illuc se subsequi & membra gratulentur. Vnde bene ab eodem nostro capite dicitur: Vbicunque corpus fuerit, illuc congregabuntur & aquilæ. Vnde Petros ait: In hæreditatem incorruptibilem & incontaminatam & immarcescibilem conseruatam in cœlis. Vnde Paulus dicit: Scimus enim quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus domum non manu factam, æternã in cœlis. Sed si nos quoque qui editi in terra sumus, cœlum conscendimus, ubi
Matt. 24
1. Pet. 1
2. Cor. 5
D est quod rursum ueritas dicit: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit, filius hominis qui est in cœlo? Cui nimirum sententiæ statim obuiat quod hæc eadem ueritas dicit: Pater, uolo ut ubi ego sum, & illi sint mecũ. Quæ sibi in uerbis suis non discrepat, sed ad inquirenda hæc quasi discordantia studium nostræ mentis inflammat. Omnes enim nos qui in eius fide nati sumus, eius proculdubio corpus existimus. Quia igitur mira dispensatione pietatis membrorum suorum Dominus
Ioan. 3
Ioan. 17

nus caput factus est: repulsa reproborum multitudine, solus est etiam nobiscum. Nemo igitur ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis qui est in cœlo: quia dum nos unum cum illo iam facti sumus, unde solus uenit in se, illuc solus redit etiam in nobis: & is qui in cœlo semper est, ad cœlum quotidie ascendit: quia qui diuinitate super omnia permanet, humanitatis suæ compage sese quotidie ad cœlos trahit. Ergo si desperet humana fragilitas, unigeniti sanguinem consideret, & in precio suo conspiciat quàm magna est quæ tanti ualet. Perpendat sollicitè quo caput processit, & quo ad uiuendum præceptis astringitur, ad sperandum exemplo roboretur confidat cœlos, speret supernam patriam angelorum se sociam sciat, atque in suo capite prælatam se etiam angelis gaudeat. Dicatur igitur rectè de hac luce æternæ patriæ: Annunciat de ea amico suo quòd possessio eius sit, & ad eam possit ascendere. Sed ualde mira sunt ista, ualde terribilia, quòd homo in terra editus, atq; à cœlesti patria exigentibus meritis longè damnatus, non solum ad statum conditionis reducitur, sed etiam gloriosius exaltatur: ut qui paradisum perdidit, cœlum recipiat: & non solum hunc debiti sui reatus non teneat, sed huic post culpam dona cumulatius excrescant, ut ille contemptor Dei, ille imitator diaboli, si ad fructum pœnitentiæ redeat, usque ad celsitudinem contemplandæ intimę lucis ascendat. Cuius itaq; cor non in huius pietatis admiratione exiliat? Cuius torpor nō in subleuatione tantę cōsiderationis expauescat. Vnde & aptè subiūgit:

CAPVT TRIGESIMVM-SEPTIMVM TEXTVS libri beati Iob.

VPER hoc expauit cor meum & motum est de loco suo. Audiet auditionem in terrore uocis eius, & sonum de ore illius procedentem. Subter omnes cœlos ipse

A considerat, & lumen illius super terminos terræ. Post eum rugiet sonitus, tonabit uoce magnitudinis suæ, & non inuestigabitur cum audita fuerit uox eius. Tonabit Deus in uoce sua mirabiliter, qui facit magna & inscrutabilia. Qui præcipit niui ut descendat in terram, & hyemis pluuiis, & imbri fortitudinis suæ. Qui in manu omnium hominum signat, ut nouerint singuli opera sua. Ingredietur bestia latibulum suum, & in
B antro suo morabitur. Ab interioribus egredietur tempestas, & ab arcturo frigus. Flante Deo concrescit gelu, & rursum latissimè funduntur aquæ. Frumentum desiderat nubes, & nubes spargunt lumen suum. Quæ lustrant cuncta per circuitum, quocunque eas uolontas gubernantis duxerit, ad omne quod præceperit illis, super faciem orbis terrarum, siue in una tribu, siue in terra sua, siue in quocunque loco misericordiæ suæ
C eas iusserit inueniri. Ausculta hæc Iob: Sta, & considera mirabilia Dei. Nunquid scis quando præcepit Deus pluuiis ut ostenderēt lucem nubium eius? Nunquid nosti semitas nubium magnas, & perfectas scientias? Nonne uestimenta tua calida sunt, cum perflata fuerit terra Austro? Tu forsitan cum eo fabricatus est cœlos, qui solidissimi quasi ære fusi sunt. Ostende nobis quid dicamus illi. Nos quippe inuoluimur tenebris. Quis
D narrabit ei quæ loquor? Etiam si locutus fuerit homo deuorabitur. At nunc non uident lucem. Subitò aer cogitur in nubes, & uentus transiens fugabit eas. Ab Aquilone aurum uenit, & à Deo formidolosa laudatio. Dignè eum inuenire non possumus. Magnus fortitudine & iudicio & iustitia, & enarrari non potest. Ideo timebunt eum uiri, & non audebunt contemplari omnes qui sibi uidentur esse sapientes.

Cap.

Caput IX.

SVper hoc expauit cor meum, & motũ est de loco suo.] Quia pauor dum mentem percutit, hanc à semetipsa alienam reddit, nonnunquam Latini interpretes exstasim pauorem uocant, sicut per Psalmistam dicitur: Ego dixi in pauore meo proiectus sum à uultu oculorum tuorũ. Psal. 30 Vbi uidelicet non pauor, sed excessus dici poterat. Sed pauor illic pro excessu ponitur: quia sicut in excessu, ita in pauore alienatur animus. Vnde hic quoque considerata luce æternæ patriæ rectè subiungitur: Super hoc expauit cor meum. ac si dicat: In admirationis excessu se transtulit, & quia nouæ spei spiritu mens afflata est, semetipsam qualis in uetusta cogitatione fuerat, reliquit. Bene autem dicitur: Et motum est de loco suo. Locus quippe humani cordis est delectatio uitæ præsentis. Sed cum diuina aspiratione tangit' locus nostri cordis, fit amor æternitatis. Consideratione igitur æternæ patriæ de loco suo animus mouetur: quia derelictis infimis, in supernis cogitationibus ponitur. Prius enim quæ essent æterna nesciebat, in præsentium delectatione torpuerat, simulque ipse transiens, amore transeuntia tenebat. Sed postquã quæ essent æterna cognouit, postquam supernæ lucis radios raptim contemplando contigit, admiratione summorum sese ab infimis suscitatus eleuauit, ut nulla iam ei nisi quæ æterna sunt, libeant: & despectis transeuntibus, sola quæ permanent, requirat. Bene ergo dicitur: Super hoc expauit cor meum, & motum est de loco suo: quia pigrum cor & terrenis dudum cogitationibus deditum, cum repentè per excessum se ad summa suspendit, cogitationis infimæ locum mutauit. Sed quia per semetipsam in amore præsentis seculi prostrata mens dormitat, & nisi diuinæ gratiæ aspiratione pulsetur, in suis delectationibus frigida insensibilisque torpescit: necesse est ut quomodo interna cogitatione tangatur, uel qualiter ad spiritalia sensificetur, adiungat. Sequitur:

Quòd superbus quisque prius timore iudicij concutitur, deinde data indulgentia Deo familiarius inhæret, & unctus gratia Spiritus sancti, deinde amat & prædicat.

A

Caput X.

AVdiet auditionem in terrore uocis eius, & sonum de ore illius procedẽtem.] Mos sacri eloquij est, ut cum audiri aliquid per auditum insinuat, audiri eundem auditum dicat, sicut Abacuc ait: Domine audiui auditum tuum, & timui Vnde hic quoque dicitur: Audiet auditionem in terrore uocis eius. Notandum Abac. 3 uerò est quòd uox Dei non in gaudio, sed

B in terrore audiri perhibetur: quia nimirum peccator quisque dum sola quę terrena sunt, cogitat: dum cor oppressum infimis cogitationibus gestat, si repentè diuinę gratię aspiratione tangitur, hoc ante omnia intelligit, quod cuncta quę ait, districta ęterni iudicis animaduersione puniantur. Auditio igitur uocis Dei prius in terrore fit, ut post uertatur in dulcedinem: quia ante nos districti iudicis timore castigat, ut iam castigatos supernę dulcedinis castigatione reficiat. Nã cum nos uiolenta rerum temporalium delecta

C tio possidet, & mentis nostræ oculos in somno torporis premit, si manu subita superni respectus excitamur, diu clausos, mox eosdem ad ueritatis lucem oculos mentis aperimus, quę egimus, mala meminimus: quam districtus iudex contra hęc ueniat, uidemus: uersatur in mente quantus ille sit tanti iudicis aduentus, quæ tunc illa sit hominum angelorumq; frequentia, quanta ui contra reprobos & ardentia pugnent elementa, quàm terribiliter æterna ꝓdeat de districti iudicis ore

D sententia, qua reprobis dicitur: Discedite à me maledicti in ignem ęternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Eorumdem pœna reproborum ante oculos Mat. 25 uoluitur, & quæ sint gehennæ tenebrę, cum graui amaritudinis obscuritate pensatur. Quia ergo superbum cor prius terrore concutitur, ut concussum in amore solidetur, rectè nunc dicitur: Audiet auditionem in terrore uocis eius. ubi & bene subiũgitur: Et sonum de ore illius procedentem. Sonus ex Dei ore, est uis timoris de superna irruens aspiratione: quia cum nos de uenturis Dominus aspi-

aspirando replet, proculdubio de malè gestis præteritis terret. Potest autem per os Dei, unigenitus designari filius, qui sicut brachium eius dicitur, quia per eum cuncta pater operatur, de quo propheta ait: Et brachium Domini cui reuelatum est? de quo Ioannes dicit: Omnia per ipsum facta sunt: ita etiam os dicitur. Hinc est enim quod propheta ait: Os enim Domini locutum est hæc. Per quem nobis omnia loquitur, ac si oris nomine patenter diceretur uerbum, sicut nos quoque pro uerbis linguam dicere solemus, ut cũ Græcam uel Latinam linguam dicimus, Latina uel Græca uerba monstramus. Os ergo Domini non immeritò ipsum accipimus. Vnde & ei sponsa in Canticis canticorum dicit: Osculetur me osculo oris sui. ac si dicat: Tangat me dulcedine præsentiæ unigeniti filij redemptoris mei.

Esa. 53 · Ioan. 1 · Esa. 58 · Cant. 1

14 Per somnum uerò oris potest eiusdē Domini sanctus Spiritus designari. Vnde & aliàs in eiusdem spiritus significatione scriptum est: Factus est repentè de cœlo sonus tanquam aduenientis spiritus uehementis. Sonus igitur de ore Domini procedit, cum substantialis ei spiritus ad nos per filium ueniens, surditatem nostræ insensibilitatis rumpit, sicut de eodē sono incircumscripto atque incorporeo os Domini loquitur, dicens: De meo accipiet, & annunciabit uobis. Potest ergo & per terrorem uocis uis formidinis, & per sonum oris dulcedo consolationis intelligi: quia quos Spiritus sanctus replet, prius eos de terrena actione terrificat, & postmodum spe cœlestium consolatur: ut tanto pòst confitēdo de præmijs gaudeant, quanto prius sola supplicia cōspiciendo metuebant. Hinc est quod de unigeniti spiritu quasi de hoc oris sono Paulus dicit: Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timorem, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater. Hinc per semetipsam ueritas dicit: Accipite Spiritũ sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Ecce conuersorũ terror uertitur in potestatem: quia dum mala sua pœnitendo puniunt, usque ad exercendum iudicium ascendunt, ut hoc in Deo possе accipiant, quod prius de Deo ipsi metuebant. Iudices quippe fiunt qui super num iudicium perfectè timuerunt: & aliena iam peccata incipiunt dimittere, qui prius formidauerant ne retinerentur sua. Sed quia hoc ipsum iudicium quod spiritaliter agitur, modò à carnalibus nõ uidetur, sunt nonnulli qui Deum res humanas curare non æstimant, & eas ferri fortuitis motibus putant. Contra quos rectè subditur:

Act. 2 · Ioan. 16 · Rom. 8 · Ioan. 20

De Dei æqua in omnia prouisione: & quòd prìmitiua Ecclesia miraculorum adiutorijs indiguit, quam persecutionis tribulatio pressit, nunc uerò sola exigat operum merita, nõ uirtutum signa. Cap. XI.

SVbter omnes cœlos ipse considerat & lumen illius super terminos terræ, Ac si apertè diceretur: Qui summa regit, etiam extrema non deserit: quia sic impenditur maximis, ut tamen hæc eadem cura regiminis non præpediatur à paruis. Qui enim ubique præsens & ubique æqualis est, etiã in dissimilibus sibijpsi dissimilis non est. Aequè ergo omnia respicit, æquè cuncta disponit, qui in omnibus locis præsens, nec localiter tenetur, nec uaria curando uariatur. Si autem cœlos sanctos prædicatores accipimus, Propheta attestante, qui ait: Cœli enarrant gloriam Dei: postquam per sonum oris aduentus Spiritus sancti, designatur, rectè subiũgitur: Subter omnes cœlos ipse cōsiderat, & lumē illius sup terminos terræ. Sunt nanque nonnulli qui cum mira Apostolorum opera audiunt, quòd accepto Spiritu sancto mortuos uerbo suscitarent, ab obsessis dæmonia pellerent, umbra infirmitates amouerent, uentura quæque prophetando prædicerent, & unigenitum uerbum Dei omnium gētiũ loquẽtes lingua prædicarẽt: quia has uirtutes nunc in Ecclesia non uident, subtractam iam ab Eccleasi supernã gratiam suspicantur, nescientes pensare quod scriptum est: Adiutor in opportunitatibus, in tribulatione. Tunc quippe sancta Ecclesia miraculorum adiutorijs indiguit, cùm eam tribulatio persecutionis pressit. Nam postquam superbiã infidelitatis edomuit, non iam uirtutum

Psal. 18 · Psal. 9

tam signa, sed sola merita operum re- A
quirit: quamuis & illa per multos cum
opportunitas exigit, ostēdit. Scriptū quip
1.Co.14 pe est: Linguæ in signum sunt non fideli
bus, sed infidelibus. Vbi ergo omnes fide-
les sunt quæ causa exigit ut signa mōstrē
tur? Vnde citius fortasse satisfacimus, si
quid de ipsa Apostolica dispēsatione me-
moremus. Paulus nanq; egregius pdica-
tor Melitē ueniens, & plenā infidelibus
insulam sciens, patrē Publij dysenteria fe
bribusque uexatum, orando saluauit, &
tamen ægrotanti Timotheo præcepit, di-
1.Tim.5 cens: Modico uino utere, propter stoma-
chum tuum, & frequentes tuas infirmita
tes. Quid est Paule quòd ægrum infidelē
orando ad salutem reuocas, & tantū ad-
iutorem Euangelij more medici per ali-
menta curas, nisi quòd idcirco fiunt exte
riora miracula, ut mentes hominum ad
interiora perducantur: quatenus per hoc
quod mirum uisibiliter ostenditur, ea quę
admirabiliora sunt inuisibilia credantur?
Signo quippe uirtutis pater Publij sanan
dus fuerat, ut mente reuiuisceret, dum mi
raculo ad salutem rediret. Timotheo au-
tem adhibendum foris miraculum non
erat, qui iam totus intus uiuebat. Quid
est ergo mirum si propagata fide, crebrò
miracula non fiunt, quando hæc ipsi quo
que Apostoli in quibusdam iam fidelibus
non fecerunt? Eleuatis ergo cœlis, Domi
15 nus inferiora considerat: quia & ablatis
summis prædicatoribus incessanter etiā
infima nostræ infirmitatis curat. Et quasi
subter cœlos lumen illius terræ terminos
respicit: quia post sublimem uitam pręce-
dentium, etiam peccatorum mores actus
que gratiæ suæ illustratione comprehen- D
dit. Qui etsi uirtutum signa nunc per ui-
tam fidelium crebrò non exerit, ab eis-
dem tamen fidelibus per uirtutem ope-
rum nunquam recedit. Potest etiam lu-
men illius super terminos terræ ita intel-
ligi, quod prædicatio supernę gratię dum
gentes ad fidem collegit, intra semeti-
psam mundi limites clausit. Vel cer-
tè termini terræ sunt fines hominum pec
catorum. Et sæpe contingit ut pleri-
que Deum deserant, & uitæ suæ tempo-
ra in desiderijs carnalibus expendant: sed
tamen superna gratia respecti, in extre-

mis suis ad Deum redeunt, quæ sint iudi-
cia æterna cognoscunt, cunctaque quę se
peruersè egisse meminerint, fletibus pu-
niunt, atque hæc uerè se insequi rectis
operibus ostendunt. Quibus subsequen
te iustitia profectò totū dimittitur, quod
ante deliquerunt. Hinc enim per prophe
tiæ spiritum Anna dicit: Dominus iudi-
cabit fines terræ: quia nimirum anteactā
uitam Deus non iudicat, quando poste-
riora peccatorum respectu supernæ pieta
tis illustrat. Hinc Moyses ait: Primogeni-
ta asini mutabis oue. Per asinum quippe Exod.13
B immunditia, per ouem uerò innocentia
designatur. Asini ergo primogenita oue
mutare est, immundæ uitæ primordia in
innocentiæ simplicitatem conuertere: ut
postquam illa peccator egit, quæ ut im-
munda Dominus respuit: ea iam agen-
da proferat quæ Dei sacrificio imponat.
Quia ergo post praua opera peccator con-
uertitur, & ab actionum suarum tenebris
iuxta finem aliquando reuocatur, rectè
nunc dicitur: Et lumen illius super termi-
nos terræ. Sed graui luctu afficit eadem
gratia, quæ post facinora mentem replet.
C Nam male gesta ad memoriam reducit, si-
bique hominem quam sit iuste damnan-
dus ostendit. Vnde fit ut peccatum om-
ne quod se egisse reminiscitur, quotidia-
nis fletibus insequatur: & quo magis ua-
let iam quod iustum est cernere, eo arden-
tius appetit iniustum sese gemitibus pu-
nire. Vnde aptè subiungitur.

Quòd cùm mentem hominis Deus ingreditur, continuò pęnitentiæ gemitus sequatur. Cap. XII.

POst eum rugiet sonitus.] Quem enim Dominus illustrando repleuerit, eius uitam proculdubio in lamentum uertit, atque illuminatę menti quo magis æterna supplicia insinuat, eo hanc durius de transacta nequitia gemitibus fatigat, & dolet homo quod fuit: quia bonum iam incipit uidere quod non fuit: odit qualem se fuisse meminit, amat qualem se esse debuisse cognoscit, & solā iam pœnitentię amaritudinē diligit: qa cautè cōsiderat in quātis uoluptatibus sua delecta

tione peccauit. Bene ergo dicitur: post
eum rugit sonitus: quia cum mentem
Deus ingreditur, constat proculdubio
quòd mox pœnitentię gemitus sequatur
ut ei iam salubriter flere libeat, quæ prius
de iniquitatibus flenda iucunditate gau-
16 debat. Sed quo uberius culpa fletur, eo
altior cognitio ueritatis attingitur: quia
ad uidendum internum lumen polluta
dudum conscientia lachrymis baptizata
renouatur. Vnde post pœnitentię rugi-
tum aptè subiungitur.

Quòd actionem Spiritus sancti siue effectum eius nemo ad plenum inuestigat: cùm eadẽ actio per eundem spiritum ordinata, alijs in resurrectionem, alijs fit in ruinam.

Cap. XIII.

TOnabit uoce magnitudinem suę.]
Voce enim magnitudinis suę Deus
tonat, cum se nobis bene iam per lamen-
ta præparatis, quã sit magnus in supernis
insinuat. Quasi enim de cœlo tonitrus
procedit, cùm nos incuria negligentiaq;
torpentes respectus gratiæ pauore subito
percutit, atque in terra positi, sonum de
superioribus audimus: quia terrena cogi
tantes, superni terroris sententiam repen
te pertimescimus, & mens bene iam de
summis sollicita trepidat, quæ prius ĩ in-
fimis malè secura torpescat. Sed istius ui
sitationis occultæ quibus modis se nobis
insinuet terror, ignoratur: neque ipsius
mentis acie comprehẽditur, cuius ad me-
lius intentio commutatur. Vnde aptè
subiungitur: Et non inuestigabitur, cùm
audita fuerit uox eius.] Vox Domini au
ditur, cùm gratiæ eius aspiratio mente
concipitur, cùm insensibilitas occultæ
surditatis rumpitur, & cor ad studium
summi amoris excitatum, uirtutis inti-
mæ clamore penetratur. Sed istam uocem
superuenientis spiritus quæ se in aures
cordis insinuat, nec ipsa mens quæ per
hanc illustrata fuerit, inuestigat. Pen-
sare enim non ualet, inuisibilis uirtus
quibus sibi meatibus influat, quibus ad
se modis ueniat, quibus recedat. Vnde
Ioan 3. & bene per Ioannem dicitur: Spiritus ubi
vult, spirat & uocem eius audis, sed ne-
A scis unde ueniat, & quo uadat. Vocem
enim spiritus audire, est uim compũctio-
nis intimæ in amorem inuisibilis condi-
toris assurgere. Sed nemo scit unde ue-
niat: quia ignoratur, per ora prædicantiũ
quibus se ad nos occasionibus fundat. Et
nemo scit quo uadat: quia cum unam
prædicationem multi audiunt, intelligi
proculdubio non potest quem deserens
abijciat, aut cuius ingrediens in corde re-
quiescat. Vna quippe res foris agitur,
sed non per hanc uno modo intuentium
corda penetrantur: quia qui inuisibiliter
B uisibilia modificat, in humanis cordibus
causarum semina incomprensibiliter plã *Ioan. 11*
tat. Hinc est quòd resuscitato Lazaro mul
ti crediderunt, sed tamen Iudæorum plu-
rimi ad persecutionis zelum ex hac ipsa
resuscitatione commoti sunt. Vnum ergo
idemque miraculum quod alijs lumen fi-
dei præbuit alios per inuidiæ tenebras à
lumine mentis excæcauit. Hinc est quod
uterque latro & eandem & suæ morti si-
milem mortem redemptoris uidit: sed eũ
superbiendo alter contumelijs lacessere
non timuit, quem timendo alter honora-
C uit, atque in una re una utriusque cogita
tio non fuit: quia hanc internus arbiter
inuisibiliter modificando distinxit. Sed
hic occultæ aspirationis modi quia com-
prehendi nostra cogitatione nequeunt,
nimirum diuinæ uocis uestigia nesciun-
tur. Bene ergo dicitur: Et non inuestiga-
bitur cum audita fuerit uox eius. Vnde
& adhuc subiungitur. Tonabit Deus uo
ce sua mirabiliter.] Voce sua deus mi-
rabiliter tonat: quia occulta ui corda no-
stra incomprehensibiliter penetrat.
quæ dum latentibus motibus premit
D in timore, & format in amore, quan-
to ardore sequendus sit, aliquo modo si-
lenter clamat, & fit cuiusdam impulsionis
nimietas in mente, cum nihil sonet in uo
ce. Quæ tanto apud nos ualentius perstre
pit, quanto & ab omni exteriori strepitu
aurem nostri surdescere cordis facit. Vn-
de & anima ad semetipsam mox hoc inti
mo clamore collecta miratur, quod audit:
quia uim compunctionis incognitæ per-
cipit. Cuius ipsa admiratio bene apud
Moysen manna desuper ueniente signa-
tur. Dulcis enim cibus qui de supernis
acci-

accipitur, manhu uocatur. Manhu enim dicitur, quid est hoc? Et quid est hoc dicimus, quando hoc quod cernimus, nescientes admiramur. Supernum igitur manna anima percipit, cum per uocem compunctionis eleuata, nouam speciem internæ refectionis obstupescit, ut diuina dulcedine repleta, iure respondeat, quid est hoc? quia dum ab infima cogitatione suspenditur, ea quæ de supernis conspicit, insolitè miratur. Et quia cum hac uoce torporis nostri surditas rumpitur, uetustæ uitæ protinus usus mutatur: ut anima superno spiritu afflata, & in summis appetat quæ contempserat, & contemnat in infimis quę appetebat, rectè subiungitur: Qui facit magna & inscrutabilia:] Vt enim homo terrenis usibus deditus, inquis desideriis, pressus, subitò ad noua efferueat, atque ad consueta frigescat, exterioribus curis renunciet, in internis cõtemplationibus anhelet: quis hanc uirtutem supernæ uocis considerare sufficiat? Quis considerando comprehendat? Magna sunt quæ per uocem suā Dominus facit, sed minus magna essent, si perscrutari potuissēt. Facit ergo magna & inscrutabilia: quia ostendit foris perfectionem operis, sed latet intus ipsa qualitas operationis. Voce sua foris etiam per Apostolos insonat sed corda audientium per seipsum interius illustrat: Paulo
1. Cor. 3. attestante, qui ait: Ego plantaui, Apollo rigauit: Deus autem incrementum dedit. Neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementū dat Deus. Quanuis ergo nostris mentibus supernæ uocis auditum non ipsi præbeant, missi tamen sunt, ut uerbis nobis exterioribus condescendant. Vnde aptè subiungitur.

Quòd uiri contemplatiui quorum conuersatio in cælis est, infimis fratribus condescendunt, & in eorum amore liquefiunt, irrigantes arida corda eorum, ut & ipsi fructificent Deo. Cap. XIIII.

QVi præcipit niui ut descendat in terram, & hyemis pluuijs, & imbri fortitudinis suæ,] Quia Psalmista
Psal. 50 ait: Lauabis me, & super niuem de albabor: quid hoc loco niuem, nisi per lucem iustitiæ candida accipimus corda sanctorum? Aquæ autem ductæ in superioribus constipantur, ut niues fiant. Sed cum hæ ipse niues ad terram ueniunt, in aquarū iterum liquorem uertuntur. Aquæ igitur sunt prædicatorum mentes: quæ dum ad contemplanda superna se erigunt, altiori intellectu solidantur. Cumque in summa consideratione rapiuntur, uirtutem confirmationis accipiūt. Sed quia adhuc in terris fraterna dilectione retinentur, se metipsas ab alto intellectu modificant, & infirmis humiliter prædicantes, more niuium corda arentium liquatæ rigant. Niues ergo ad terram de cœlestibus ueniunt, cum sublimia corda sanctorum quę iam solida contemplatione pascuntur, pro fraterna charitate ad humilia prædicationis uerba descendunt. Sicut enim nix terram cum iacet 18
operit, cū uerò liquatur, rigat: ita sanctorū uirtus per firmitatem suam apud Deum uitam peccatorum protegit, & per condescensionem suam, quasi liquefacta arentem terram ut fructus proferat, infundit. Et quia aqua prius ab infimis trahitur, ut post à superioribus sparsa reddatur: sancti quique etiam cum in uirtutis arce consistunt, unde eleuati sunt considerant, ne alienæ infirmitatis abiecta contemnant. Quasi ergo aquæ ad terras de quibus subleuatæ sunt, redeunt: dum condescendentes iusti peccatoribus, reminisci non desinunt, quod fuerunt. Certè aqua in terris adhuc Paulus fuerat cum legem carnaliter sapiebat: sed ductus ad cœlestia, in niuem uersus est: quia quod prius infirmum sapuit, ad soliditatem ueræ intelligeniæ commutauit: & tamen condescendens fratribus, quasi nix ima repetijt, quia & post uirtutum culmina, quàm fuerat indignus agnoscit, dicens, Qui prius 1. Tim. 1
fui blasphemus & persecutor, &c. Ecce quàm clemēter suę imbecillitatis reminiscitur, ut aliorum æquanimiter infirma patiatur. Quasi enim ad terram de qua sumpta fuerat post cœlum aqua redit dū post tantæ suę contemplationis arcana peccatorem se Paulus meminit, ut prodesse humiliter peccatoribus possit.

 Videa-

Videamus itaque, aqua hæc in niuis soliditatem uertenda, qualiter trahatur ad summa, ait: Siue mente excedimus Deo. Videamus qualiter ad ima nix redeat, ut dum loquatur infundat, ait: Siue sobrij sumus uobis. Videamus qua manu ducitur ut & iacens eleuari ualeat, & subleuata reuocari, ait: Charitas .n. Christi urget nos. Quia igitur charitas Christi quæ sanctorum mentes ad superna subleuat, eas pio moderamine pro fraterna dilectione etiam ad humilitatem condescēsionis format, rectè dicitur: Qui præcipit niui ut descendat in terram. Vbi & aptè subiungitur: Et hyemis pluuijs, & imbri fortitudinis suæ. Hyems quippe est uita præsens, in qua nos etsi iam spes ad superna erigit, adhuc tamen mortalitatis nostræ frigidus torpor astringit: quia scriptū est: Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena habitatio sensum multa cogitantem. Habet autem hæc hyems pluuias, rectorum proculdubio prædicationes. De quibus uidelicet pluuijs per Moysen dicitur: Expectetur sicut pluuia eloquium meum, & descendant sicut ros uerba mea. Hæ nimirum pluuię hyemi congruunt, ęstate cessabūt, quia cum nunc carnalium oculis uita cœlestis absconditur, necesse est ut sanctorū nobis prædicationibus irroretur. Cum uerò æterni iudicij æstus incaduerit, nullus uerba prædicantium necessaria tunc habebit: quia ueniente iudice, ad cor suum quisque reducitur, ut sancta iam cum agere non ualet, sentiat: & rectum quod sequi debuit, ex fortitudinis suæ pœna cognoscat. Vnde bene per prophetam dicitur: Congrega eos quasi gregem ad uictimā, & sanctifica eos in die occisionis. In die enim occisionis sanctificant reprobi: quia tunc sancta quæ debuerunt, agere consentiunt: cum digna prauitatis suæ supplicia iam declinare non possunt. Quia autem prædicationes sanctæ cum uita præsenti, id est pluuiæ cum hyeme cessabunt, rectè exeunti animæ atque ad æternæ felicitatis æstiua properanti, sponsi uoce suadentis dicitur: Surge propera amica mea, formosa mea, & ueni. Iam enim hyems transiit, imber abijt & recessit. Transeunte quippe hyeme, imber recedit: quia cum

2. Cor. 5

Sap. 9

Deut 32

Hier. 21

Cant. 2.

A uita præsens peragitur, in qua nos ignorantiæ nubilo, carnis corruptibilis torpor astrinxerat, omne ministeriū prædicationis cessat. Clarius quippe per nos tunc uidebimus hoc quod sanctorum uocibus nunc obscurius audimus. Præcepit, igitur Dominus niui & hyemis pluuijs ut in terram descendant, dum aspiratione sancti Spiritus pro corrigendis peccatoribus corda sanctorū ad ministeriū prædicationis humiliat. ubi rectè additur:

B *Quod alia sit prædicatio de infirmitate humanitatis, alia de fortitudine diuinitatis. Cap. XV.*

ET imbri fortitudinis suæ.] Imber quippe fortitudinis Dei, est prædicatio diuinitatis. Nam imber infirmitatis, est prædicatio eius incarnationis, de qua per Paulum dicitur: Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Et rursum: Si crucifixus est ex infirmitate, sed uiuit ex uirtute Dei. Sic autem sancti uiri humanitatis eius infirma prædicant, ut auditorum suorum cordibus etiam diuinitatis C fortia infundant. Audiamus per tonitruum nubis, imbrem fortitudinis: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum. Audiamus etiam imbrem infirmitatis: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Audiamus imbrem fortitudinis: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est. In ipso uita erat. Audiamus etiam imbrem infirmitatis: In propria uenit, & sui eum non receperunt. Imbri ergo fortitudinis suæ præcipit, ut in terram descendat: quia D sanctorum suorum uocibus sic nobis humanitatis suæ infirma prædicat, ut nobis etiam mira & fortia suæ diuinitatis innotescat. Sed cum uirtutem nostri conditoris audimus, statim ad corda nostra formidine compellente reducimur, & tantū super nos iudicem perpendentes, quę digne quæue egimus indignè, pensamus. Vnde bene subiungitur:

1. Cor. 1

2. Cor. 13

Ioan. 1

Quod naturali ratione, quæ est lex mentis, & lege prædicationis, homini Deus quid agat & quid mereatur, insinuat. Cap. XVI.

Qui

QVi in manu omnium hominũ signat, ut nouerint singuli opera sua.] Mala enim quæ agunt homines, pensare contemnunt. Sed cum uirtutem supernæ districtionis audiunt, prauorum operum hoc quod se deprimit pondus agnoscunt. Prædicationis quippe uerbis pulsati euigilant, ut pensent ad quæ supplicia sese antiquæ actionis meritum trahat. Dum ergo imber fortitudinis in terram descendit, in manu uniuscuiusque signatur, ut sua opera sciat: quia dum uirtus incõprehensibilis maiestatis agnoscitur, ab unoquoque subtilius sua uita pensatur. Quod tamen intelligi & aliter potest. Creator nanque omnipotens à cunctis insensibilibus irrationabilibusque distinctam rationabilẽ creaturã hoĩem cõdidit: quatenus quod egerit, ignorare non possit. Naturę enim lege scire compellitur, seu prauum siue rectum sit quod operatur. Nam ad iudicium pro actione cur uenit, si potuit nescire quod egit? Et ipsi ergo qui præceptis dominicis erudiri contemnunt, utrum bona an mala sint quæ faciunt, sciunt. Nã si bona se facere nesciunt, cur de aliquibus factis in ostentatione gloriantur? Rursum si malè se agere ignorant, cur in eisdem factis alienos oculos declinant? Ipsi enim sibi testes sunt: quia sciunt malũ esse quod agunt, quod uideri ab alijs uerẽtur. Si enim ueraciter malum esse non crederent, nequaquam hoc ab alijs uideri formidarent. Unde & bene per quendã sa-

Sap. 17 piẽtẽ dicit: Cũ sit timida nequitia, dat testimonium condemnationi: quia dum de facto suo conscientiam pulsans timor redarguit, ipsa ipsi testimonium perhibet damnabile esse quod agit. Quo contrà per Ioannem dicitur: Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus apud Deum. Fugiant ergo iniqui humanos oculos, semetipsos certè fugere non possunt. Quia enim malum quod faciũt nouerunt, habent testem conscientiam, habent iudicem rationem suam. In peccato igit quod cõmittũt, prius contra se iudicium suæ rationis inueniunt, & pòst ad districtionem æterni examinis perducuntur. Et hoc est fortasse quod per Psalmi-

Psal. 41 stam dicitur: Abyssus abyssum inuocat in uoce cataractarum tuarum: quia dum miro ordine dispositionis occultæ malum non permittitur nesciri, quod agitur, & suo se iam iudicio peccator in conscientia condemnat, & post condemnationẽ propriam ad æterni iudicis sententiam properat. Abyssum ergo abyssum inuocare, est de iudicio ad iudicium peruenire. Eant ergo prędicatores sancti, redarguant facta peccantium: auditores autem praui contemnant uerba iustorum, defendant quantum uoluerint prauitates suas, atque impudenter gestas, impudentius defendendo multiplicent, certè ipsi sibi in conscientia testes sunt, quia excusabiles non sunt. Eo enim ipso quo rationabilem creaturam Deus hominem condidit, in manu omnium hominum signat, ut nouerint singuli opera sua. Sed quia Heliu de prauitate singulorum sententiam protulit, ilicò ad ipsum prauitatis authorem per quem unumquodque malum oboritur, mentis oculos deflecti: ut quia uno hoc uersu praui capitis membra perstrinxerat, etiam hoc ipsum membrorum caput sub breuitate describat. Vel certè, quia superius nubium Dei uirtutes intulerat, agit nunc ut contra bonorum uitam aduersarij impugnationes innotescat. Nam sequitur:

Quod in reproborum cordibus diabolus quasi in antro suo lateat. *Cap. XVII.*

INgreditur bestia latibulum suum, & in antro suo morabitur.] Quis alius nomine bestiæ nisi antiquus hostis accipit, qui deceptionem primi hominis sæuus impetijt, & integritatem uitæ illius malè suadendo laniauit? Contra quem prophetæ uocibus de sancta electorum Ecclesia in antiquum statum restauranda promittitur: Et mala bestia non transibit per eam. Sed hæc bestia cùm post redemptoris aduentum post prædicatorum uoces, quasi post tonitruum nubium in fine mũdi illum damnatum hominem qui Antichristus uocatur, inuaserit: quid aliud quam latibulum suum ingreditur, ut in antro proprio demoretur? Vas quippe illud diaboli, antrum ac latibulum 19

Esa. 53

bestiæ est, ut insidians hominibus uiam huius uitæ carpentibus, in illo & per signa lateat, & per malitiam occidat. Qui tamen omnium reproborum corda etiā nunc priusquam apertus appareat, possidet: eaque per occultam malitiam quasi proprium antrum tenet, atque ad omne quod nocere bonis appetit, in eorum se obscuris mentibus abscondit. An Iudæorum persequentium corda, antrum huius bestiæ non fuerunt, in quorum diu consiliis latuit, sed repentè uocibus erupit clamantium, Crucifige crucifige?
Ioan. 19 Et quia ad lacerationem mentis pertingere tentando non potuit, in redemptore nostro ad mortem carnis anhelauit. Hæc nimirum bestia multa electorum corda tenuit, sed hanc ab illis moriens
Ioan. 12 agnus excussit. Vnde & in Euangelio dicit: Nunc princeps huius mundi eiicietur forâs. Qui miro rectoque iudicio dum confessiones humilium illuminās suscepit, superborum oculos deserens
Ps. 103. clausit. Vnde ei per psalmistam dicitur: Posuisti tenebras, & facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestiæ syluarum catuli leonum rugientes ut rapiant, & quærant à Deo escam sibi. Tenebras quippe Dominus ponit, cum peccatis iudicia rependens, lumen suæ intelligentiæ subtrahitur: Et nox efficitur: quia prauorum mens ignorantiæ suæ erroribus cæcatur. In qua omnes bestiæ syluæ pertranseunt, dum maligni spiritus sub opacitate fraudis latentes, in reproborum cordibus prauitates suas explendo percurrunt. In qua & catuli leonum rugiunt: quia nequissimarum, sed tamen eminentium potestatum ministri spiritus importunis tentationibus insurgunt. Qui tamen à Deo escam appetunt: quia nimirum capere animas nequeunt, nisi iusto iudicio præualere diuinitus permittantur. Vbi & aptè subiungitur: Ortus est sol, & congregati sunt, & in cubilibus suis se collocauerunt: quia ueritatis lumine per carnem apparente, à fidelium mentibus excussi, quasi ad cubilia sua reuersi sunt, dum sola infidelium corda tenuerunt. Quod igitur illic leonum cubile, hic antrum bestiæ dicitur. Notandum uerò magno-

A pere æstimo, quòd bestia hæc non solum antrum suum ingredi, sed in eo etiam morari perhibetur. Aliquando namq; etiam bonorum mentes ingreditur, illicita suggerit, tentationibus fatigat, rectitudinem spiritus ad delectationem carnis deflectere conatur, delectationem quoque ad consensum perducere nititur: sed tamen resistente superno adiutorio præualere prohibetur. Intrare ergo in mentes bonorum potest, sed in eis morari non potest: quia cor iusti huius bestiæ antrum non est. Quos enim quasi pro-
B prium antrum possidet, eorum mentes proculdubio immorans tenet: quia & prius in eis cogitationes usq; ad iniqua desideria, & post iniqua desideria usq; ad nequissima opera perducit. Neque enim student reprobi suggestiones eius recta iudicij manu repellere, cuius uoluptatibus appetunt subdita delectatione seruire. Cumq; in eorum cordibus prauum quid oritur, mox per studium delectationis enutritur: & cum sibi minimè resistitur, protinus ex consensu roboratur, statimque consensus ad opus perducitur, opus ne-
C iò etiam consuetudine grauatur. Rectè ergo in antro suo morari hæc bestia dicitur, quæ tam diu cogitationes reproborum tenet, quousque eorum uitam etiam aculeo praui operis perforet. Vnde bene ad Iudæam Dominus per prophetam dicit: quousque morabuntur in te cogitationes noxiæ? Neque enim reprehendit, cur ueniant, sed cur morentur. Et in bonis enim cordibus cogitationes illicitæ ueniunt, sed tamen morari prohibentur: quia recti quiq; ne captiuandam domum conscientiæ præbeant, ab ipso cordis li- Hier. 4.
D mine hostem fugant. Qui etsi quando repentinis suggestionibus usque ad primū uestibulum irrepserit, ad consensus tamen ianuam non pertingit. Huic nimirum bestiæ impulsu subitæ formidinis uictus ianuam cordis Petrus negando aperuit, sed citius cognoscendo restituit, flendo clausit. Quia uerò antiquus hostis per securorum corda non solum intrando tenuit, sed etiam tenendo possedit, dicatur: rectè: Ingredietur bestia latibulum suum & in antro suo morabitur. Quantum nāque in Iudæorum mentibus demorata sit disci- Mat. 26 20

discimus, cum illorum consilia attestatione Euangelicæ narrationis audimus. In illa nanque describitur cum redemptorem nostrum uiuificare mortuos cerneret in morte eius quanta anxietate crudelitatis insanirent, quot explere contra illum praua desideria ardenter uellent, sed tamen populum timerent: quot occasiones occidendi quærerent, & inuenire non possent: quot ad uotum suæ sæuitiæ alienigenarum manibus usi sunt: quia eum quem legaliter interimere ipsi non poterant, feriendum gentibus tradiderunt, ut ex sola potestate Romanus præses age- B ret. quod ex sola malitia ut agi debuisset, ipsi anhelarent. Vnde & aptè subiungit:

Quòd Christus Iudæis qui zelo legis feruere uidebantur, scandalum fuit: gentibus uerò infidelitatis frigore torpentibus, stultitia. Cap. XVIII.

AB interioribus egredietur tempestas & ab arcturo frigus.] Scriptura sacra cum contra arcturum interiora memorat, diuersam Aquilonis partibus Austri plagam designat. Vnde in hoc eodem libro scribitur: qui facit arcturum & orionas & interiora Austri. Quia igitur interiora Austri sol feruentior tenet, in arcturo uerò cursum omnimodo non habet: interiorum nomine plebs Iudaica, arcturi autem uocabulo, hoc in loco populus gentilis exprimitur. Hi enim qui unum atque inuisibilem Deum nouerant, eiusdemque legi saltem carnaliter seruiebant, quasi sub meridiano sole feruentes in fidei calore tenebantur. Gentiles autem quia nullam scientiam supernæ cognitionis attigerant, uelut sine sole frigidi sub Aquilone remanebant. quia uerò tempestas impellit, frigus autem torpore opprimit, rectè nunc dicitur: Ab interioribus egredietur tempestas, & ab arcturo frigus ac si apertè diceretur: A Iudæis surgit malitia persequens, & à gentilibus potestas premens. Neque enim miracula fieri legis præcepta uetuerant, & tamen Iudæi pro eisdem miraculis interimere humani generis redemptorem quærebant. Vnde explere hoc quod cœperant non ualentes, ad Pilati prætorium cucurrerunt, ut

A ipse hunc perimeret, quem iniustè perimere lex nulla exhiberet. Ab interioribus ergo tempestas, atque ab arcturo frigus prodiit, dum quod Iudæa ex inuidia petiit, hoc gentilis iudex ex Romana authoritate perpetrauit. Vnde bene contra hanc eandem adhuc inuidiam subditur: Flante Deo concrescit gelu.] Quia 21
quo fidelium cordibus Spiritus sanctus aspirauit, quo maiora uirtutum miracula contulit, eo infidelium mentibus grauioris inuidiæ torpor excreuit, atque inde contra Deum plebs infidelis obduruit, unde humilis populus ante actam duritiam qua se astrinxerat, emolliuit. Deo enim stante in gelu uersi fuerant, qui uisis miraculis inuidentes dicebant: Ecce totus mundus post eum abiit. Conspi- Ioan. 2.
ciebant signa, cernebant per ministros eius miracula, totum iam mundum secuturum fidei, prædicamenta præuidebant: & tamen quo sanctus Spiritus mundum repleuerat, eo illorum mentes arctius inuidiæ malitia ligabat. Aqua ergo in gelu uersa fuerat, dum eunte post Deum mundo, Iudæa in inuidia pigra C remanebat. Sed quia supernæ potestati suppetiit etiam tantæ crudelitatis duritiam soluere, atque ad amandum se corda infidelium liquare, post hoc gelu mox bene subditur: Et rursum latissimè funduntur aquæ.] Post gelu quippe Dominus latissimas aquas fudit: quia postquam Iudæorum sæuitiam usque ad mortem pertulit, eorum corda protinus ab infidelitatis duritia, amoris sui aspiratione liquefecit, ut tanto post desiderabilius ad obediendum currerent, quanto præceptis illius prius obstinatius re- D stitissent. Vnde bene per quendam sapientem dicitur: Sicut glacies in sereno, Eccl. 3.
sic resoluentur peccata tua. Ab hoc frigidi torporis gelu solui propheta desiderauerat, cum dicebat: Conuerte Domine captiuitatem nostram, sicut torrens Ps. 125.
in Austro. De his aquis, id est, ad Deum cōcurrentibus populis rursum dicit: Mittet uerbū suum & liquefaciet ea, flabit spi- Ps. 147.
ritus eius, & fluent aquæ. Aquæ de gelu currunt: quia plerique ex duris persecutoribus magni prædicatores fiunt. Gelu igitur in aqua liquatur, cùm torpor in-

terni frigoris ad irrigationem uertitur Act. 9. prædicationis. An Paulus gelu non erat, qui acceptis epistolis Damascũ pergens, in corde fidelium quasi in terra Dei iactata uerbi semina, ne ad perfectionem operum surgerent, restringere quærebat? Sed gelu hoc in aquam rediit quia quos persequẽdo prius premere studuit, hos post modum fluentis sanctæ exhortationis infudit, ut tanto uberior electorum messis exurgeret, quanto hanc imber Dei etiã ab ore persecutoris irrigaret. Vnde & bene subditur:

Quod messis Ecclesiastica operarios desiderat, quorum compluatur doctrina, & exemplis proficiat. Cap. XIX.

22 Frumentum desiderat nubes.] Quid enim electi quique sunt, nisi frumenta Dei cœlestibus horreis recondenda? Quæ nunc in tritura areæ paleas tolerant: quia in hac purgatione sanctæ Ecclesiæ mores contrarios reproborum portant, quo usq; hanc internus agricola uẽtilabro iudicij dirimat, & in superna habitacula electos suos quasi munda iam Mat. 3. grana suscipiens, æternis paleas ignibus tradat. Vnde bene per Ioannem dicitur: Cuius uentilabrum in manu sua, & permundabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem cõburet igni inextinguibili. Sed hoc frumentum quousque ad perfectionem fructuum ueniat, nubium pluuias expectat ut crescat: quia bonorum mens prædicantium uerbis infunditur, ne ab humore charitatis desideriorum carnalium sole siccetur. Hoc frumentum supernus agricola in mundo surgere ac nubes desiderare cõspexerat, cum dicebat: Messis quidem Mat. 9. multa, operarij autem pauci. Rogate autem Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam. Qui igitur hic frumentum, illic messis, qui uerò hic nubes, illic operarij uocantur: quia prædicatores sancti & nubes sunt: & operarij: nubes uidelicet per doctrinam, operarij per uitam: nubes quia uerbis influunt, operarij quia non desinunt agere quod loquuntur. Vnde & subditur: Et nubes spargunt lumen suum.] Nubes enim A lumen spargere, est prædicatores sanctos exempla uitæ & loquendo & agendo dilatare. Sed quamuis annunciationis intimæ lumen spargant, non tamen ad conuertenda omnium quæ appetunt corda perueniunt. Nam sequitur: Quæ lustrant cuncta per circuitum, quocunque eas uoluntas gubernantis duxerit,] Sæpe enim prædicatores sancti exhortari quosdam uolunt, sed nequeunt. Sæpe quosdam declinare appetunt, sed tamen internæ instigationis impulsu exhortari eos instantissimè compelluntur. Videa- B mus nubem Dei quomodo gubernantis manu & ad ea quæ non appetit ducitur, atque ab impulsu suo iterum gubernantis manu retinetur. Certè Paulus cùm uestimenta sua excutiens, à Corinthijs Act. 18 discedere uellet, audiuit: Noli timere, sed loquere, & ne taceas, propter quod ego tecum sum, & nemo apponetur tibi ut noceat te, quoniam multus est mihi populus in hac ciuitate. Rursum cùm ad Thessalonicenses uoluisset ire, 2. Thes. 2 retentus est, dicens: Volui uenire ad uos ego quidem Paulus, & semel, & C iterum, sed impediuit me satanas. Neque enim per semetipsum satan præpedire tanti Apostoli uias potuit, sed occultæ dispensationis usibus dum aduersatur, nesciens deseruiuit: ut nimirum Paulus dum ad alios uellet accedere nec ualeret, eis à quibus recedere non poterat, aptius prodesset. Nubes igitur Dei cuncta per circuitum lustrant: quia prædicationis luce mundi fines illuminant. Sed quia diuinis nutibus subditæ nequeunt explere quod uolunt, ire non possunt, nisi quo eas uoluntas guber- D nantis duxerit. Vnde & adhuc subiungitur: Ad omne quòd præcipitur eis super faciem orbis terræ.] Sæpe enim cùm gubernantis uoluntate perducuntur, aliter agere appetunt, sed aliter disponuntur. Nam plerunque quosdam auditores suos student blandè corrigere, & tamen eorum sermo in asperitatem ducitur. Plerunque quosdam resecare asperè appetunt, sed tamen eorum rigor per mansuetudinis spiritum refrenatur. Sicut ergo non possunt ire quà nolunt, ita etiam nequeunt agere sicut nolunt.

sunt. Quia enim eos internus arbiter tenet cum mittit, ita illos etiam modificās suscipit cum perducit, ut aliquando in cogitatione alia disponant, sed alia in opere peragant, aliquando aliter inchoent, sed aliter consumment. quia igitur iuxta hoc quod sibi præcipitur seruiunt, dicatur rectè: Quocunque eas uoluntas gubernantis duxerit, ad omne quòd præceperit illis super faciem orbis terrę. Eo enim apertiorem uiam prædicationis inueniūt, quo ad hanc non suis, sed præceptoris sui nutibus ducuntur. Vnde adhuc subditur:

Quòd secundum gratiam Dei, uerbum fidei ad omnes peruenit, & profectus iustitiæ, neque uiolentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Cap. XX.

SIue in una tribu, siue in terra sua, siue in quocunque loco misericordiæ suæ eas iusserit inueniri.] Vna tribus profectò Iuda intelligit, quæ in scriptura sacra clara ac multiplex præ ceteris memoratur. Quæ in hoc quod ex se redemptoris nostri carnem protulit, speciale præ omnibus munus accepit. Terra autem Dei, simul omnis Iudæa nominatur. Quæ tunc ei fidei suæ fructum protulit, cum totus sub idolorum cultu delapsis gentibus mundus errauit. Locus autem misericordiæ Dei est ipsa gentilitas, cuius culpas districtius iudex si iustè animaduerteret, ad reconciliationem gratiæ nunquam ueniret. Quæ cum nulla apud Deum merita habuit, reconciliationis tamen gratiam ex sola misericordia accepit. Vnde per Paulum dicitur: Gentes autem super misericordia honorare Deum. Vnde rursus scriptum est: Qui quondam non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiā consecuti. Nubes ergo suas Deus ducit, siue in una tribu, siue in terra sua, seu in quocunque loco misericordiæ suæ eas iusserit inueniri: quia prædicatores ueteris nouique testamenti aliquando soli tribui Iudæ contulit, & Israel penè totum ex praua regum gubernatione reprobauit. Aliquando & in terra sua has pluere nubes facit: quia eundem Israeliticum populum ad antiquam gratiam post

Rom 16.
1. Pet. 2

A correptionem captiuitatemque reuocauit. Aliquando de loco suæ misericordiæ eas clarescere uoluit: quia per prædicatores sanctos etiam gentibus uirtutum miracula ostendit, ut sola misericordia à iugo erroris absolueret quos ingenitæ perfidiæ ira deprimebat. Sed ecce Heliu quia futura per propheticum spiritū sensit, quia multa sublimiter protulit, uir arrogans elationis suę pondere lassatus nō ualet portare quæ dicit. Nam per iactantiam protinus adiungit: Ausculta hæc Iob, sta & considera miracula Dei.] quasi

B in comparatione sui iacentem uidit, quē ad uerba tantę prædicationis ut staret admonuit. Quamuis & per hoc quod dicit: Ausculta, grauem beato Iob contumeliam irrogat: quia, sicut iam de illo & superius diximus, arrogantia minoris est, auditum sibi uelle extorquere maioris. Sed licet Heliu bona quę dicit, nesciat pēsare cui dicit, nos qui erudiri ab hominibus quęrimus, indagare uerba doctrinę illius subtiliter debemus. Nā magna fortassis uirtutibus arte dicitur: Sta & cōsidera miracula Dei. Sunt nonnulli quippe qui

C Dei miracula iacentes considerant: quia operationis eius potentiā nō sequētes admirantur. Stare quippe est recta agere. Vnde & per Paulum dicitur: qui se existimat stare, uideat ne cadat. Et sępe quidē superna iudicia mirantur, prædicamenta cœlestis patrię cum audiunt diligunt, mira opera internæ dispositionis obstupescūt: sed tamē amando & uiuendo ad hæc eadē opera assurgere negligūt. Iacētes ergo Dei miracula cōsiderat, qui eius potentiā sciēdo pensant, sed uiuendo non amant. Per contemplationē quidē in consideratione

D oculos tendunt, sed tamen per intentionem sese a terra non erigunt. Vnde bene in Balaam exprobatione dicitur: Qui cadens apertos habet oculos. Multa nanq; de aduentu redemptoris dixerat, & quę in nouissimis temporibus erant uentura prę uidebat: sed tamen ei uiuendo assurgere noluit, quem præuidendo prædicauit. Iacens ergo apertos oculos habuit, cū eius mentem & prophetia ad cœlestia tenderet, & auaritia in terra retineret. Iacens apertos oculos habuit: quia eum uidere de superioribus potuit, quem prostratus

in

in infimis non amauit. Heliu itaque qui A beatum Iob nequaquam credidit uiuendo tenuisse quod dixit, quasi admonens dicit: Sta, & considera miracula Dei. Quę adhuc de uenturis discutit, & quasi de ignorantia humilians adiungit:

Quòd nisi prædicatores loquendo prodant quales intus sint, aut reliquis hominibus similes, aut longè despectiores uideantur. Cap. XXI.

NVnquid scis quando præceperit B Deus pluuijs ut ostenderent lucem nubium eius?] Si nubes sancti prædicatores sunt, pluuiæ nubium sunt uerba prędicatorum. Sed nubes cum per aera transuolant, nisi pluuiæ deorsum ueniant, nescitur quantam aquarum immensitatem portant. Nisi coruscus sol inter pluuias erumpat, intelligi non ualet quid in eis etiam claritatis lateat: quia nimirum prædicatores sancti si taceant, & nequaquam loquentes ostendant, quanta sit cœlestis spei claritas quã in cordibus gestant, aut reliquis hominibus similes, aut longè his C despectiores uidentur. Cum autem aperire per prædicationem cœperint quæ sit supernæ patriæ remuneratio, quam intrinsecus tenent, cum persecutione pressi, in qua uirtutis arce profecerint innotescunt, cum uisione despecti loquendo insinuant unde timeantur, ipsæ quæ de nubibus influũt pluuiæ, lucem nobis earundem nubium ostendunt. Per uerba enim prædicatorum agnoscimus, ut in eis claritatem uitæ quam appetunt, cum magna humilitate ueneremur. Hanc nimirum lucem Paulus discipulis ostendebat, cum D

Ephes. 1 diceret: Vt sciatis quæ sit spes uocationis eius, quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in sanctis, & quæ sit supereminens magnitudo uirtutis eius in nos q credimus. Hanc lucem Corinthij per scriptorum uerba quasi per pluuiæ guttas agnouerant, cum dicebant: Epistolæ graues sunt & fortes, præsentia autem corporis

2. Cor. 10 infirma, & sermo contemptibilis. Sed plerunque prædicatores sancti ostendere semetipsos ut prosint cupiunt, nec tamen possunt. Plerunque latere ut quieti sint appetunt, nec tamen permittuntur. Nemo igitur scit quando lucem nubium ostendant: quia nemo comprehendit quando Deus uirtutem prędicationis præbeat ut prędicantium gloria clarescat. Dicit ergo: Nunquid scis quando præceperit Deus pluuijs, ut ostenderent lucem nubium eius? ac si apertè dicat nunquid si uenturos in mundo prędicatores iam conspicis, quando eos ad prędicandum Dominus repletione sancti Spiritus impellet, quibusuè modis eorũ uitę claritatem mundo innotescat, apprehendis? Vnde adhuc aptè subiungitur:

Quòd in doctrina Euangelica angustiæ semitę sunt regulæ continentiæ, & perfecta scientia sit de profectu uirtutum, non in se, sed in Domino gloriari. Cap. XXII.

NVnquid nosti semitas nubium magnas & perfectas scientias?] Habent istæ nubes semitas subtilissimas, scilicet sanctæ prædicationis uias. Angusta quippe porta est quæ ducit ad uitam. Eos ergo per semitas astringunt, qui ab intentionis eorum tramite, per lata mundi desideria euagando non exeunt. Arcta enim bene uiuendi censura non est ampla uia, sed semita, in qua prædicator quisque studiosè constringitur: quia sub præceptorum custodia sollicitè coangustatur. An non quasi quædam angustia est itineris, in hoc quidem mundo uiuere, sed de huius mundi concupiscentia nihil habere, aliena non appetere, propria non tenere, laudes mundi despicere, & pro Deo opprobria amare, gloriam fugere, despectum sequi, adulantes despicere, despicientes honorare, mala nocentium ex corde dimittere, & erga eos dilectionis gratiam immobilem in corde retinere? Quæ uidelicet omnia semitæ sunt, sed magnæ: quia quanto in præsenti uita pro ipsa uiuẽdi custodia angustæ sunt, tãto amplius in æterna retributione dilatãtur. Vnde & bene subdit: Et perfectas sciẽtias. Perfecta quippe scientia est, & cuncta hæc sollicitè agere, & se de suis meritis scire nihil esse. Vnde & ipsæ nubes de hac perfecta scientia docentur, cum eis uoce ueritatis dicitur: Dum feceritis omnia

Luc.17. nia quæ præcepta ſunt nobis, dicite, Serui A inutiles ſumus. perfecta ſcientia eſt ſcire omnia, & tam iuxta quendam modum ſcientem ſe eſſe neſcire: quia etſi iã Dei præcepta nouimus, etſi iam uirtute uerborum illius ſollicita intentione penſamus, etſi iam quæ intellexiſſe nos credimus agimus: adhuc tamen acta eadem qua diſtrictione examinis ſint diſcutienda neſcimus, necdum Dei faciem cernimus, necdum occulta eius conſilia uidemus. Quanta ergo eſt noſtra ſcientia, quę quoſque mortalitatis noſtræ pondere reprimitur, ipſo ſuæ incertitudinis nubilo cæcatur? De qua bene per Paulum dicitur: qui ſe exiſtimat ſcire aliquid, non- 1.Cor.3 dum cognouit quemadmodum oporteat B eum ſcire. In hoc itaque mundo dum uiuimus, tunc perfectè quæ ſcienda ſunt ſcimus, cum proficientes per intelligentiam, nihil nos perfectè ſcire cognoſcimus. Dicitur igitur: Nunquid noſtri ſemitas nubium magnas & perfectas ſcientias? ac ſi apertè dicat: Nunquid iã ſumma acta prædicantium conſpicis, q̃ poſtquam per ſcientiam ad alta ſe eleuãt, deorſum ſe humiliter per cognitionem ſuæ ignorantię inclinant? quod quia ſolo ſancti ſpiritus dono agitur ut humanum cor non ſolum de ſcientia, ſed etiam de ipſa ſua ignorantia perfectè doceatur, & C calore amoris ad ſuperna ferueat, dum minora eſſe quæ cognouit in infimis penſat, rectè ſubiungitur:

Quòd doctorum & auditorum concordia quæ mutua charitate coaleſcit, ex Spiritu ſancto eſt. *Cap.XXIII.*

NOnne ueſtimenta tua calida ſunt, cum perflata fuerit terra Auſtro?] Sæpe beatum Iob figuram ſanctæ Eccleſię tenere iã diximus. veſtimẽta uerò Eccleſiæ ſunt omnes qui ei fidei adunatione iunguntur. De quibus eidem Eccleſiæ p̃ D prophetam Dominus dicit: Viuo ego: Eſa.49. quia omnibus his uelut ornamento ueſtieris. per auſtrum uerò qui nimirum calidus uentus eſt, non immeritò Spiritus ſanctus deſignatur, quo quiſque dum tangitur, ab iniquitatis ſuæ torpore liberatur. Vnde bene in Canticis canticorum Cant.4. dicitur: Surge Aquilo, & ueni Auſter, perfla hortum meum, & fluant aromata illius. Aquilo enim iubetur ut ſurgat, ut nimirum is qui mortalium corda reſtringit aduerſarius ſpiritus fugiat. Auſter enim uenit & hortum perflat, ut eius aromata diffluant: quia per aduentum ſancti ſpiritus dum mens hominum repletur, ex ea mox opinio uirtutum aſpergitur, ut iure iam ſanctorum lingua quaſi hortus Auſtro p̃ flatus dicat: Chriſti bonus odor 2.Cor.2 ſumus Deo. Veſtimenta ergo ſanctæ Eccleſiæ calida ſunt dum terra Auſtro perflatur: quia hi qui ei per fidem inhærent, feruentibus charitatis ſtudijs inardeſcunt, dum eorum mens ſancti ſpiritus afflatu perfunditur. Quod quidem de eodem beato Iob nil obſtat intelligi: quia ſic hæc generaliter in ſancta Eccleſia dicimus, ut tamen per membra eius ſingula ſpecialiter teneamus. Vnuſquiſque enim qui rectè uiuit, atque hoc & alios docere cõſueuit, quaſi tot ueſtimenta habet, quot auditores ei concorditer inhærent. Natura nanque ueſtimentorum eſt, ut per ſemetipſa calere non poſsint, ſed adiuncta ui- 25 uenti corpori, dum exhalantes membrorum poros contegunt, emanantem ab intimis calorem premunt, quo nimirum calore hæc eadem ueſtimenta caleſiunt, ſed caleſacta calorem quem acceperint, retinendo ad corpus reddunt. Quid ergo per ueſtimenta uiuenti corpori adhærentia, niſi diſcipulorum uita magiſtris bene uiuentibus coniuncta ſignatur? Quæ quaſi per poros calorem accipit: quia ad amorem Dei & exemplo actionis & impulſu exhortationis igneſcit. Quæ uelut frigus proprium expellit dum à priſtina iniquitate diſcedit, calorem quem accepit retinet: quia in eo quem prędicando ſumpſerit feruore conualeſcit. Doctores autem ſancti dum auditores ſuos in amorem Dei proficere ſentiunt, ipſi amplius in doctrinæ uirtute ferueſcunt, & quia eos ad ſumma inardeſcere & ferueſcere cõſpiciunt, ad prædicanda bona cœleſtis patriæ ualidius ſuccenduntur. Qui etſi quãdo pro eo quòd adhuc uitam corruptibilem humanæ infirmitatis agunt, de qualibet culpa ſaltem tenuiter in opere, in locutione, in cognitione tentantur, diſcipulorum ſuorum profectum conſpiciunt, & ipſi

ipsi uel in minimis esse reprehensibiles erubescunt, ne qua fortè exempla tortitudinis præbeãt eis quos prædicationis uoce ad regulam intimæ rectitudinis uocãt. Dum ergo uerbo doctorum accendantur auditores, quasi ex uiuenti corpore uestimenta calefaciunt. Sed dum ex profectu auditorum etiam uita docentium proficit, quasi ex calefactis uestimentis calor ad corpus redit. Sed nequaquam sibi doctores tribuant quod per exhortationem suã ad summa proficere auditores uidẽt: quia nisi Spiritus sanctus eorũ corda repleat, ad aures corporum uox docẽtiũ incassum sonat. Formare enim uocem magistri exterius possunt, sed hanc imprimere interius non possunt. Neque enim qui plantat est aliquid neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Dicatur ergo: Nõne uestimenta tua calida sunt, cum perflata fuerit terra Austro? Quia nimirũ tunc auditores qui iam bene uiuentibus doctoribus inhærent, calorem superni amoris accipiunt, cum per afflatum sancti spiritus excitantur. ac si apertè beato Iob diceret: Incassum tibi tribuis si quos per te profecisse in uirtutibus cõtemplaris: quia hi quos per te incaluisse æstimas, nisi eos Spiritus sancti feruor attingeret, frigidi in sua insensibilitate remanerent. Postquã uerò hæc fortiter dixit, per arrogantiam leuiter motus, irrisionis ilico uerba subiũgit dicens:

1. Cor. 3

Quòd sancti angeli hoc in munere retributionis acceperunt à Deo, ut ad peccatum ultra moueri non possint. Cap. XXIIII.

TV forsitan cum eo fabricatus es cœlos, q̃ solidissimi quasi ære fusi sunt.] Possunt per cœlos hi qui in cœlestibus sunt conditi, angelici spiritus designari. Vnde & in oratione nostra dicere uoce ueritatis instruimur: Fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra: ut nimirum uoluntas Dei, sicut à superiori creatura agitur, ita in omnibus etiam ab humana infirmitate seruetur. De quibus bene dicitur: qui solidissimi quasi ære fusi sunt. Naturæ nanque æris est rubigine difficilè cõsumi. Et uirtutes angelicæ quæ in diuino amore fixæ persliterunt, lapsis superbientibus angelis, hoc in munere retributionis acceperunt, ut nulla iam rubigine surripientis culpæ mordeantur, ut in cõtemplatione conditoris sine felicitatis fine p̃maneant, & in hoc quod sunt conditæ, æterna stabilitate subsistant. Quod bene apud Moysen ipsa de mundi origine historiæ uerba testantur, cum & prius factũ cœlum dicitur, & hoc idem postmodum firmamentum uocatur: quia uidelicet natura angelica, & prius subtilis est in superioribus condita, & post ne unquam potuisset cadere, mirabilibus confirmata. Possunt etiã per cœlos, ut sæpe diximus, electorum mentes exprimi, à cunctis terrenis contagijs intimo amore suspensæ. qui quamuis corpore denegant in infimis: quia tamen corde iam inhærent summis, ueraciter dicunt: Nostra conuersatio in cœlis est. qui solidissimi ut ære fusi sunt: quia ab integritate cœptæ fortitudinis, nulla mutabilitatis rubigine consumuntur. Quibus & fortiter contra aduersa durantibus authoris uoce dicitur: Vos estis amici mei, qui permansistis mecum in tentationibus meis. Sed quamuis doctus & arrogans cum irridere sanctum uirum nititur, irrisioni suæ fortia dicta p̃misceat, à dictis tamen fortibus semper ad superuacua uerba relabitur. Nam iterum cum deridendo subiungit: Ostende nobis quid dicamus ei, nos quippe inuoluimur tenebris.] Ac si dicat: Tu qui iam magna intelligentiæ luce perfrueris, docere nos qui ignorantiæ tenebris inuoluimur, debes. Qui mox ab irrisione resiliens, despiciendo subiungit: quis narrabit ei quæ loquor?] Ac si apertè dicat: quæ ego ei de suis laudibus acutè sentiẽs non audita loquor, quis hæc narrare uel postquam audierit potest? Sed quia cum doctrina & arrogantia in unius mentis habitatione confligit, à loquentis ore non solum sonat uiuendi leuitas, sed etiam grauitas sentiendi, postquam Heliu per arrogantiam leuiter intumuit, dicens: quis narrabit ei, uæ loquor, mox per doctrinam subdidit:

A Gen. 1. B Matth. 6 C D

Quòd ineffabilis sit Deus, & scrutator maiestatis opprimatur à gloria. Cap. XXV.

26 Etiam si locutus fuerit homo, deuorabitur.] Omne quod aliquid deuorat, hoc introrsus trahens, ab intuentium oculis occultat, & rem quæ uideri in superficie potuit, in profundum rapit. Homo igitur cum de Deo tacet, per rationem in qua est conditus, esse aliquid uidetur. At si loqui de Deo cœperit, ilico quam sit nihil ostenditur: quia magnitudinis illius immensitate deuoratur, & quasi in profundum raptus absconditur: quia fari ineffabilem cupiens, ipsa suæ ignorantiæ angustia deglutitur. Loquitur enim caro de spiritu, circunscriptus spiritus de incir B cumscripto, creatura de creatore, temporalis de ęterno, mutabilis de immutabili, mortalis de uiuificante, & cum in tenebris positus internum lumen sicut est nesciat, homo de æternitate disserere cusciat, homo de æternitate disserere cupiens, cæcus de luce loquitur. Si ergo locutus fuerit homo, deuorabitur: quia si effari homo ęternitatem sicut est appetit, etiam hoc sibi subtrahit quod de illa uel tacitus sentit. Sed ecce ęternitas tunc hominibus uerè innotuit, cùm se eis humanitate suscepta monstrauit. quę quia necdum reuelata fuerat, de eisdem hominibus rectè subiungitur: At nunc non uidēt lucem.] De qua nimirum luce etiam per prophetam dicitur: populus qui ambulat in tenebris, uidit lucem magnā. Sed hęc

Esa. 9. eadem lux qualiter ab hominib. uideatur insinuat, cum protinus subdit: Subitò aer cogitur in nubes.] Aer quippe ipsa sua tenuitate spargitur, ut nulla firmitate solidetur. Nubes autem tanto firmiores sunt, quanto densiores. quid ergo per aerem nisi mentes secularium designantur, quæ in numeris huius uitę desiderijs deditę, huc D illucque more aeris fluidæ disperguntur? Sed aer in nubes cogitur, cum fluxæ mentes per superni respectus gratiam, uirtutis soliditate roborantur, ut intra sinum cordis recta sentiendo se colligant, & in uanis cogitationibus non liquescant. Aer Petrus fuerat, cum per terrena desideria

Mat. 4 sparsum, eum quasi aura transiens pro uita carnis cura piscationis agitabat. Aer etiam Apostoli omnes extiterant, qui iam per legem alta didicerant, sed needum per fidem firma sapiebant. Subito autem aer in nubes coactus est: quia per respectum A supernæ gratiæ, fluxa corda piscantium in soliditatem uersa sunt prædicatorum, ut eorum infirmæ cogitationes fortia sentiendo densescerent, ac more nubium aquas scientiæ caperent, & subter iacentem terram uerbis prædicationis irrigarent, quo peracto ministerio, ad cœli secreta recurrerent, atque ad æternam requiem finito labore peruenirent. Vnde & bene mox subditur: Et uentus transiens fugabit eas.] Ventus quippe est transiens, uita præsens. Ventus ergo transiens nubes fugat: quia mortalis uita percurrēs prædicatores sanctos à nostris oculis corporaliter occultat. Ventus ergo transiens nubes fugat: quia uitæ temporalis excursus à carne Apostolos subtrahit, & eos à terræ superficie in secreta requie quasi in cœlorum cardine abscondit. Sed quia usque ad mortem prædicare non desinunt, & præsentis uitæ spatium more nubium cum uerborum pluuia excurrunt, quid eorum laboribus in sancta Ecclesia agatur, adiungit cum protinus subdit:

C *Quòd filijs regni in tenebras exteriores proiectis, multi ab Oriente & Occidente quasi aurum in thesauros uenerunt: & multus ex hoc nobis sit timor, quoniam non intelligimus cur reprobato trunco, in ramis insitis complacuit ei. Caput* XXVI.

Ab Aquilone aurum ueniet.] Quid per Aquilonem nisi peccati frigore constricta gentilitas designatur? quam ille sub iugo suæ tyrannidis tenuit, qui superbiens dixit: Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo. quid uerò auri nomine, nisi animę Esa. 14. fideles exprimuntur? De quibus per Hieremiā dr̄: quō obscuratū est aurū, mutatus est color optimus? Aurum quippe obscu Thren. 4. ratum doluit: quia in quibusdam claritatem innocentię uersam in culpę nigredinem uidit. Ab Aquilone ergo aurum uenire dicitur: quia per respectum gratiæ redemptoris, à gentilitate dudum perfidiæ torpore frigida, intra sanctam Ecclesiam preciosa Deo uita fidelium multiplicatur. Ab Aquilone etenim aurum uenit cū ab ipsis idolorum cultoribus uera in Domino fides clarescit. Sed conuersis ad fidem genti-

gentibus, Iudæa contradicit, & ad præ-
miorũ retributionem cœlestium dedigna
tur suscipere eos qui dudum fuerant cul-
tores idolorum. Vnde post conuersionem
Act. 11. gentium Petro dicitur: Quare introisti
ad uiros præputium habentes, & comedi-
sti cum eis? Quo contra rectè per Esaiam
Esai. 43 Dominus dicit: Dicam Aquiloni, da: &
Austro, noli prohibere. Sicut enim per
Aquilonem Gentilitas, sic per Austrum
Iudæa signatur. Quæ quasi meridiano so-
le incaluit: quia redemptore in carne ap-
parente, feruorem fidei prima suscepit.
Aquiloni ergo da dicitur, cũ offerre Deo
suæ fidei munera gentilitas imperatur.
Austro autem iubetur ne prohibeat: quia
Hebræis in fide consistentibus præcipitur
ne uitam gentium repellendo condem-
nent. Vnde hic quoque quia dictum est:
Ab Aquilone aurum ueniet, aptè subiun-
gitur: Et à Deo formidolosa laudatio.]
Sic enim formidolosa laudatio à Deo ue-
nire dicitur, ac si ab his qui in parte Dei
sunt, id est, à fidelibus uenire diceret. Au-
ro igitur ab Aquilone ueniente, à Deo for
midolosa laudatio prodijt: quia dum cla
ritatem suæ fidei gentilitas obtulit, multi-
tudo Hebræorum fidelium diuina iudicia
pertimescendo laudauit. Sed quomodo
ab Aquilone ueniat aurum, quomodo ab
his qui sub Deo sunt formidolosa lauda-
tio erumpat, ipsa nobis historia sacri elo-
Act. 10. qui ostendit. Scriptum quippe est: Corne-
lius Centurio cohortis quæ dicitur Itali-
ca, religiosus & timens Deum cum om-
ni domo sua, faciens eleemosynas multas
plebi, & deprecans Deum semper, uidit in
uisu manifestè quasi hora diei nona, ange
lum Dei introeuntem ad se, & dicentem
sibi: Corneli. At ille intuens eum, timore
correptus dixit: Quis es domine? Dixit
autem illi: Orationes tuæ & eleemosynæ
tuæ ascenderunt in memoriam in conspe
ctu Dei. Aurũ ergo ab Aquilone uenit, dũ
in cõspectu ex gentib. cũ eleemosynis ue-
niens oratio ascendit. Quod cum Petrus
fratribus retulisset, quomodo uel Corne-
lius angelũ, uel ipse de cœlo submitti ad
se linteum cum bestijs reptilibus ac uola-
tilibus uidisset, uel quomodo Spiritus san
ctus etiã ante baptisma gentiliũ corda perfu
derit, qui nunq̃ in Iudæorũ mentibus ni-

A si post aquã baptismatis uenit, protinus
scriptum est: His auditis tacuerũt, & glo-
rificauerunt Deum dicentes: Ergo & gen
tibus Deus pœnitentiã ad uitã dedit. Mul
titudo ergo fidelium formidolosam Deo
laudem obtulit, quæ saluatis gentibus à
suo se murmure, dona cœlestis gratiæ ad-
mirãdo, cõpressit. Vnde ipse quoq; Petrus
miratur dicens: In ueritate cõperi, ꝙ nõ est
personarum acceptor Deus. Sed cum gen
tes fidem suscipiunt, cur ab eis qui iam fi
deles sũt, formidolosa uenire laudatio di-
citur cũ lęta uenirẽ potiusq̃ formidolosa de
B buisset? Sed idcirco cõuersis gentib. ab He
bræis iam fidelibus formidolosa laudatio
prodijt: quia nimirum iustè Iudæa repul
sa est, dum piè est gentilitas uocata: & dã
na suæ repulsionis timuit, dum lucra alie-
næ uocationis uidit. Vnde nos quoque
quotidie dum iniquos quosq; ad inopina
tam uitæ celsitudinem prouehi repentè
conspicimus, sub occultis Dei iudicijs ti-
mendo gaudemus: ne per occulta iudicia
quosdam Deus qui digni putantur dese-
rat, qui per hæc ad se eos qui indigni æsti-
mantur uocat. Sequitur: Dignè eum inue
C nire non possumus, & si inuenire iam cũ
possimus, non tamẽ dignè.] Quia quicquid
in illo sentimus, ex fide est, & non ex spe-
cie. Hoc tamẽ ꝙ iam se inuenisse conside-
rat, adiũgit dicens: Magnus fortitudine &
iudicio & iustitia, & enarrari non potest.]
Magnus quippe est fortitudine: quia forte
aduersariũ superat, & de domo illius uasa
contumeliæ auferens, in misericordiæ ua-
sa permutat. Magnus iudicio: quia & si
hic electos suos per aduersa deprimit, eos
quandoq; in gloria æternæ prosperitatis
extollit. Magnus iustitia: quia etsi hic diu
D tolerat quandoque tamen reprobos sine
termino dãnat. Bene aũt subditur: Et enar
rari nõ potest. Qui. n. sentiri dignè nõ ua-
let, quanto minus dici? Sed melius hunc
utcũq; dicimus, si sub cõsiderationis eius
formidine admirãdo taceamus. Sequitur:

Quòd Deum contemplari non possunt qui humi les non sunt: & quid sit quod Dauid cum reduceret arcam Dei in Hierusalem, nudus saltabat. Cap. XXVII.

IDeo timebunt eum uiri, & non aude-
bũt contemplari oẽs qui sibi uidentur
esse

esse sapientes.] Hoc loco Heliu uiros eos qui ad intelligentiam sunt fortes appellat. Et notandum quod non ait: Et non audebunt contemplari sapientes: sed, qui sibi uidentur esse sapientes. Quibus uidelicet uerbis peritos quidem, sed arrogantes insinuat. Heliu ergo dum multa fortiter sentit, in locutionis suæ fine se tetigit. Viri nanque arrogantes & docti cum rectè nō uiuunt, sed tamen recta dicere doctrinæ impulsionibus compellūtur, ipsi damnationis suę aliquo modo pręcones fiunt: quia dum ea quę agere respuunt, pręicantes insinuant, suis se uocibus damnatos clamant. Contra quos bene per Psalmistam dicitur: Conuersi sunt in arcum peruersum. Arcus quippe peruersus ipsum à quo intenditur percutit. In dictis autem suis arrogantium linguę arcui peruerso sunt similes, quia dum contra elationem uerba faciunt, in suis autoribus sagittas figunt. Vnde summa cura prouidendum est, ne accepta sapientia cum ignorantię tenebras illuminat, lumen humilitatis tollat, ut iam sapientia esse nequeat. quæ etsi uirtute locutionis fulgeat, elationis tamen uelamine cor loquentis obscurat. Alia nanque sunt bona summa, alia bona media. Bona enim summa sunt, fides, spes, charitas. quæ cum ueraciter habentur, in malum inflecti non possunt. Bona autem sunt media: prophetia, doctrina, curationum uirtus, & cætera: quæ ita intra utrunque sunt posita, ut aliquando per hæc sola ęterna patria, aliquando uerò gloria terrena requiratur. Medias ergo has uirtutes dicimus, quas ad quodcunque mens appetit inclinamus. Quibus perceptis ita uti animus sicut terrenis diuitijs potest. Per terrenas nanq; diuitias alij in gloriæ ostentatione superbiūt, alij erga proximorum indigentiam ministeria pietatis operantur. Cum per doctrinam igitur atque prophetiam laus exterior quęritur, quasi per corporales diuitias terrenę glorię culmen ambitur. Cum uerò doctrina atque prophetia lucrandis animabus impenditur, quasi acceptæ diuitię egenis fratribus largiuntur. Quia ergo sępe per ipsa dona quę se pcipere exultet, à manu dantis incautus animus elongat: uigilanti prouisione curandum est, ut

A & prius subigantur uitia, & post circumspectione dona teneantur. Nam si in eis mens incautè se deserit, non per hęc adiuta subuehitur, sed quasi pro anteactis laboribus remunerata reprobatur. Vnde fit etiam ut accepta uirtus dum in usu transitoriæ laudis assumitur: quia uitio militat, uirtus non sit. Quia enim origo uirtutis humilitas est, illa in nobis uirtus ueraciter pullulat, quæ in radice propria, id est, in humilitate perdurat. A qua nimirum si abscinditur, arescit quia uiuificantem se in intimis humorem charitatis pdit. B Sed quia per hoc quod ab Heliu dicitur: Non audebūt contemplari omnes qui sibi uidentur esse sapientes, occulta cordis elatio reprobatur: intueri libet, quanta uirtutum numera Dauid perceperat, atq; in his omnibus quàm forti se humilitate seruabat. Quem enim non extolleret ora leonum frangere, ursorum brachia dissipare, despectis prioribus fratribus eligi, reprobato rege ad regni gubernacula ungi, timendum cunctis uno lapide Goliam sternere, à rege proposita extinctis allophylis numerosa præputia C reportare, promissum tandem regnū percipere: cunctumq; Israeliticum populum sine ulla cōtradictione possidere? Et tamē cum arcam Dei in Hierusalem reuocat, quasi oblitus prælatum se omnibus, admixtus populis ante arcā saltat. Et quia coram arca saltare, ut creditur, uulgi mos fuerat: rex se in diuino obsequio per saltum rotat. Ecce quem Dominus cunctis singulariter prætulit, sese sub Domino, & exæquando minimis, & abiecta exhibendo contemnit. Non potestas regni ad memoriam reducitur, non subiectorū D oculis saltando uilescere metuit: non se honore prælatum cæteris, ante eius arcā qui honorem dederat recognoscit. Coram Deo egit uilia uel extrema: ut illa ex humilitate solidaret, quæ coram hominib. gesserat fortia. quid de eius factis ab alijs sentiatur ignoro: ego Dauid plus saltantem stupeo quàm pugnantem. Pugnando quippe hostes subdidit: saltando autem coram Domino semetipsum uicit. Quem Michol filia Saul adhuc ex tumore regij generis insana, cum humiliatum despiceret dicens: Quàm gloriosus fuit hodie 2. Reg. 6

rex Israel discooperiens se ante ancillas seruorum suorum, & nudatus est quasi si nudetur unus de scurris, protinus audiuit: Viuit Dominus, quia ludam ante Dominum qui elegit me potius quàm patrem tuum. Ac paulo post ait: Et ludam, & uilior fiam plus quam factus sum, eroque humilis in oculis meis. ac si apertè dicat: Vilescere coram hominibus appeto: quia seruare me coram Domino ingenuum per humilitatem quæro. Sunt uerò nonnulli qui de semetipsis humilia sentiunt: quia in honoribus positi nil se esse nisi puluerem fauillamque perpendunt, B sed tamen coram hominibus despecti apparere refugiunt: & cõtra hoc quod de se interius cogitant, quasi rigida exterius uenustate palliantur. Et sunt nonnulli qui uiles uideri ab hominibus appetunt, atque omne quod sunt, deiectos se exhibendo contemnunt, sed tamen apud se introrsus quasi ex ipso merito ostensæ uilitatis intumescunt, & tanto magis in corde elati sunt, quanto amplius in specie elationem premunt. Quæ utraque unius elationis bella, magna Dauid circumspectio ne deprehendit, mira uirtute superauit. C Quia enim de semetipso intus humilia sentiens, honorem exterius non quærit, insinuat dicens: Ludam & uilior fiam. Et quia per hoc quòd uilem se exterius præbuit, nequaquam interius intumescit, adiungit: Eroque humilis in oculis meis. ac si dicat: Qualẽ me exterius despiciens exhibeo, talem me & interius attendo. Quid ergo acturi sunt quos doctrina eleuat, si Dauid ex carne sua uenturum redemptorem nouerat, eiusque gaudia prophetando nunciabat, tamen in semetipso ceruicem cordis ualida discretionis calce de- D primebat, dicens: Eroque humilis in oculis meis? Bene ergo per Heliu dicitur: Ideo timebunt eum uiri, & non audebunt contemplari omnes qui sibi uidẽtur esse sapientes. Contemplari enim Dei sapientiam non possunt, qui sibi sapientes uidentur: quia tanto ab eius luce longè sunt, quanto apud semetipsos humiles non sunt: quia in eorum mentibus dum tumor elationis crescit, aciem contemplationis claudit. & unde se lucere præ cæteris æstimant, inde se lumine ueritatis pri-

A uant. Si igitur ueraciter sapientes esse, atque ipsam sapientiam contemplari appetimus, stultos nos humiliter cognoscamus. Relinquamus noxiam sapientiam, discamus laudabilem fatuitatem. Hinc quippe scriptum est: Stulta mundi elegit Deus, ut confundat sapientes. Hinc rursum dicitur: Si quis uidetur inter uos sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat ut sit sapiens. Hinc Euangelicæ historiæ uerba testantẽ: quia Zacchæus cũ uidere præ turba nihil posset, sycomori arborẽ ascẽdit, ut transeuntem Dominum cerneret. Sycomorus quippe ficus fatua dicitur. Pusillus itaq; Zacchæus sycomorum subiit, & Dominũ uidit: quia qui mundi stultitiam humiliter eligũt, ipsi dei sapientiam subtiliter contemplantur. Pusillitatem namq; nostram ad uidendum dominum turba præpedit. quia infirmitatem humanæ mentis ne lucem ueritatis intendat, curarum secularium tumultus premit. Sed prudenter sycomorum ascendimus, si prouidè eam quæ diuinitùs præcipitur stultitiam mente tenemus. Quid .n. in hoc mundo stultius quam amissa non quærere, possessa rapientibus relaxare, nullam pro acceptis iniurijs iniuriam reddere, imò adiunctis alijs patientiam præbere? Quasi enim sycomorum nos ascendere Dominus præcipit, cum dicit: Qui aufert quæ tua sunt, ne repetas. Et rursum: Si quis te percusserit in dextram maxillã, præbe illi & alteram. Per sycomorum Dominus transiens cernitur: quia per hanc sapientem stultitiam etsi necdum ut est solidè, iam tamen per contemplationis lumen Dei sapientia quasi in transitu uidetur. quam iuxta Heliu uerba uidere nequeunt, qui sibi sapientes esse uidentur: quia ad conspiciendum Dominum in elata cogitationum suarum turba deprehensi, adhuc sycomori arborem nõ inuenerũt.

1. Cor. 1. Ibidem. Luc. 19. Luc. 6. Matt. 5.

BEATI GREGORII IN IOB EXPOSItionis moralis

LIBER XXVIII.

Caput I.

POst damna rerum, post funera pignorum post uulnera corporis, post uerba malè suadentis uxoris, post contumeliosa dicta consolantium, post suscepta fortiter iacula tot dolorum, de tanta uirtute constantiæ laudādus à iudice beatus Iob fuerat, si iam de præsenti seculo esset euocandus. At postquam hic adhuc duplicia recepturus est, postquam saluti pristinæ restituitur ut rebus redditis diutius utatur, ne per elationis gladium ipsa illum sua uictoria sternat, debet omnipotens Deus increpare per districtam iustitiam quem seruat ad uitam. Quid enim peius plerunq; animam quàm conscia uirtus interficit? Quæ illā dum consideratione sua inflat, à plenitudine ueritatis euacuat: & dum se ad percipienda præmia sufficere suggerit, eam à meliorationis intentione distendit. Iustus igitur Iob ante flagella extitit, sed iustior post flagella permansit: & laudatus antea Dei uoce, postmodum creuit ex uerbere. Profectò uelut tuba ductilis ex percussione producta, in laudem Dei tanto altius eleuatus est, quanto maiori est castigatione percussus. Sed humiliandus erat iste qui prostratus ulceribus sic uirtutibus stabat. Humilandus erat, ne tam robustissimum pectus elationis tela confoderent, quod constabat certè quia & illata uulnera non uicissent. Requirendus nimirum fuit homo cuius debuisset comparatione superari. Sed quid est quod de eo uoce domini dicitur: Vidi seruum meum Iob ꝙ non sit ei similis uir super terram? Cuius ergo comparatione poterat uinci, de quo Deo attestante dicitur quia nullius hominis comparatione possit æquari? quid itaque agendum est nisi ut ex persona sua ipse Dominus suas illi uirtutes narret, & dicat ei? Nunquid producis luciferum in tempore suo, & uesperum super filios

A terræ consurgere facis?] Et iterum: Nunquid apertæ sunt tibi portæ mortis, & ostia tenebrosa uidisti? Vel certè: Nunquid post ortum tuum præcepisti diluculo: & ostendisti auroræ locum suum? Quis uerò ista nisi Dominus potest? Et tamen interrogatur homo, ut cognoscat quia ista non potest, quatenus uir qui tam immēsis uirtutibus creuit, & nullius hominis exemplo uincitur, ne extolli debeat, Dei comparatione superetur. Sed ò quam potenter erigitur, qui tam sublimiter humiliatur. O quanta est hominis uictoria, hanc

B ex Dei comparatione perdidisse. O quanto hominibus maior est, qui testimonijs conuincitur Deo minor. Multum quippe potens est qui tali interrogatione ostenditur quia potens nō est. Sed quia ad obscura nimis differenda ducimur, ad eiusdem textus iam uerba ueniamus.

TEXTVS CAPITIS TRIGESIMIOCTAVI LIbri B.Iob.

C RESPONDENS autē Dominus Iob de turbine, dixit: Quis est iste inuoluēs sentētias sermonibus imperitis? Accinge sicut uir lumbos tuos, interrogabo te, & responde mihi. Vbi eras quando ponebam fundamenta terræ? Indica mihi si habes intelligentiam. Quis posuit mēsuras eius, si nosti, uel quis tetēdit super eā

D lineā? Super quo bases illius solidatæ sunt? Aut quis demisit lapidem angularem eius cum me laudarent simul astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei? Quis conclusit ostijs mare, quando erumpebat quasi de uulua procedens, cum ponerē nubem uestimentum eius, & caligine illud quasi pannis infantiæ obuoluerem? Circundedi illud terminis meis, & posui uectem & ostia, & dixi: Hucusq; uenies, & nō procedes amplius, & hic cōfringes

ges tumentes fluctus tuos. Nunquid post ortum tuum præcepisti diluculo: & ostendisti auroræ locum suũ, & tenuisti concutiẽs extrema terræ, & excussisti impios ex ea? Restituetur ut lutum signaculũ, & stabit sicut uestimentũ. Auferetur ab impijs lux sua, & brachium excelsum confringetur. Nunquid ingressus es profundũ maris, & in nouissimis abyssi deãbulasti? Nunquid apertæ sunt tibi portæ mortis, & ostia tenebrosa uidisti? Nũquid considerasti latitudinem terræ? Indica mihi si nosti omnia, in qua uia lux habitet, & tenebrarum quis locus sit, ut ducas unũquodq; ad terminos suos, & intelligas semitas domus eius? Sciebas tunc quod nasciturus esses, & numerum dierum tuorum noueras? Nunquid ingressus es thesauros niuis, aut thesauros grãdinis aspexisti, quæ præparaui in tempus hostis, in diẽ pugnæ & belli? Per quam uiam spargitur lux, diuidit̃ æstus super terrã? Quis dedit uehementissimo imbri cursum, & uiã sonantis tonitrui, ut plueret super terrã absq; homine in deserto, ubi nullus mortalium commoratur, ut impleret inuiam & desolatã, & produceret herbas uirentes? Quis est pluuiæ pater, uel quis genuit stellas roris? De cuius utero egressa est glacies, & gelu de cœlo quis genuit? in similitudinem lapidis aquæ durantur, & superficies abyssi constringitur. Nunquid coniungere ualebis micantes stellas pleiades, aut gyrum arcturi poteris dissipare? Nunquid producis luciferum in tempore suo, & uesperum super fines terræ consurgere facis? Nunquid nosti ordinẽ cœli, & pones rationem eius in terra? Nunquid eleuabis in nebula uocem tuam, & impetus aquarũ operiet te? Nunquid mittes fulgura, & ibunt, & reuertentia dicent tibi assumus? Quis posuit in uisceribus hominis sapientiã? uel quis dedit gallo intelligentiã? Quis enarrabit cœlorum rationem,

A & concentum cœli quis dormire faciet? Quando fundabatur puluis in terram, & glebæ compingebantur? Nunquid capies leænæ prædam, & animam catulorũ eius implebis, quando cubãt in antris, & in specubus insidiantur? Quis præparat coruo escã suam, quando pulli eius clamant ad Deum, uagantes eo quòd nõ habeant cibos?

Quibus modis hominibus loquatur Deus. Cap. II.

B Respondens autem Dominus Iob de turbine dixit.] Notandum uideo: quia si sano atque incolumi loqueretur, ex tranquillitate dominica locutio facta diceretur: sed quia flagellato loquitur, de turbine locutus fuisse describitur. Aliter enim Dominus seruis suis loquitur, cum eos intrinsecus per compũctionem prouehit, aliter cum per districtionem ne extollantur premit. Per blandam enim locutionẽ Domini amanda dulcedo eius ostẽ-
C ditur? per terribilem uerò potestas eius metuenda monstratur. In illa persuadetur animæ ut proficiat, in ista reprimitur quæ proficit. In illa discit quod appetat, in ista quod metuat. Per illam dicit: Gaude & lætare filia Sion: quia ecce uenio & habitabo in medio tui. Per istam dicitur: Dominus in tempestate ueniet, & in turbine uiæ eius. Blandus quippe est, qui ut in medio inhabitet uenit. Cum uerò se per tempestatem & turbinem insinuat, nimirum quæ tangit corda perturbat, atque ad edomandam elationem se exerit, quando po-
D tens & terribilis innotescit. Sciendum præterea est quia duobus modis locutio diuina distinguitur. Aut per semetipsum nanque Dominus loquitur, aut per creaturam angelicam eius ad nos uerba formantur. Sed cum per semetipsum loquitur, sola nobis uis internæ inspirationis aperitur. Cum per semetipsum loquitur, de uerbo eius sine uerbis ac syllabis cor docetur: quia uirtus eius intima quadam subleuatione cognoscitur. Ad quam mens plena suspenditur, uacua grauatur. Pondus enim quoddam est, quod omnem

Zach. 2. Esa. 66.

omnem animam quam replet leuet. Incorporeum lumen est, quod & interiora repleat, & repleta exterius circumscribat. Sine strepitu sermo est, qui & auditum aperit, & habere sonitum nescit. Quod enim de aduentu sancti spiritus scriptũ est: Factus est repentè de cœlo sonus tanquam aduenientis spiritus uehementis & repleuit totam domum ubi erant sedẽtes, & apparuerunt illis dispertitæ linguæ quasi ignis, seditq; supra singulos eorum per ignem quidem Dominus apparuit, sed per semetipsum locutionem interius fecit. Et neque ignis Deus, neque ille sonitus fuit: sed per hoc quod exterius exhibuit, expressit hoc quod interius gessit. Quia enim discipulos & zelo succensos, & uerbo eruditos intus reddidit, foris linguas igneas ostendit. In significatione igitur admota sunt elementa, ut ignem & sonitum sentirent corpora, igne uerò inuisibili, & uoce sine sonitu docerentur corda. Foris ergo fuit ignis qui apparuit, sed intus qui scientiam dedit. Et cum reginæ Candacis eunuchus currui præsidens iter caperet, atque Esaiam non intelligens in manibus haberet, in corde nimirum spiritus Philippo dixerat: Adiunge te ad currum. Et cum ad uocandum Petrũ timentes Deum milites Cornelius dimisisset, in mente proculdubio à spiritu Petrus audiuit: Ecce tres uiri quærunt te. Surge itaque, descende & uade cum eis. Spiritum enim Dei quasi quædam nobis uerba dicere, est occulta ui ea quæ agenda sunt intimare, & cor hominis ignarum non adhito strepitu & tarditate sermonis, peritum repentè de absconditis reddere. Nam quia auditus ea quæ ad se fiunt non simul omnia dicta comprehẽdit, quippe qui & causas per uerba, & particulatim uerba per syllabas percipit, uisus autem noster in eo quòd se dirigit, totum subitò & simul apprehendit. Dei locutio ad nos intrinsecus facta uidetur potius quam audiatur: quia dum semetipsum sine mora sermonis insinuat, repentina luce nostræ ignorantiæ tenebras illustrat. Vnde & Baruch Neriæ filius cum requisitis exponeret, quemadmodum uerba Hieremiæ prophetantis audisset, ait: Ex ore suo loquebatur quasi legens, & ego scribebam. Qui

Act. 2.

Act. 8.

Act. 10.
Ibidem

A enim legens loquitur, aliò intendit, sed aliò uerbum facit: quia quod uidet dicit. Prophetæ ergo Dei quia eius uerba uidẽt potius in corde quàm audiunt, quasi legẽtes loquuntur. Cùm uerò per angelum uoluntatem suam Dominus indicat, aliquãdo eam uerbis, aliquãdo rebus demõstrat, aliquando simul uerbis & rebus, aliquando imaginibus cordis oculis ostensis, aliquando imaginibus & ante corporeos oculos ad tempus ex aere assumptis, aliquando cœlestibus substantijs, aliquando terrenis, aliquando simul terrenis & cœlestibus. B Nonnunquam uerò etiam per angelũ humanis cordibus ita loquit̃ Deus, ut ipse quoq; angelus mentis obtutibus præsentetur. Verbis nanq; per angelum loquitur Deus, cum nil in imagine ostenditur, sed supernæ uerba locutionis audiũtur, sicut dicente Domino: Pater clarifica filium tuum, ut & filius tuus clarificet te, protinus respondetur: Clarificaui, & iterum clarificabo. Neq; enim Deus qui sine tempore ui impulsionis intimæ clamat, in tempore per suam substantiam illam uocem edidit, quam circumscriptam C tempore per humana uerba distinxit: sed nimirum de cœlestibus loquens, uerba sua quæ ab hominibus audiri uoluit, rationali creatura administrante formauit. Aliquando rebus per angelos loquitur Deus, cum nil uerbo dicitur, sed ea quæ futura sunt, assumpta de elementis imagine nunciantur: sicut Ezechiel nil uerborum audiens, electri speciem in medio ignis uidit, ut uidelicet dum solam speciẽ aspiceret, quæ essent in nouissimis uentura sentiret. Electrum quippe ex auri argẽtiq; metallo miscetur, in qua permixtio- D ne argentum quidem clarius redditur, sed tamen fulgor auri temperatur. Quid ergo in electro nisi mediator dei & hominum demonstratur? qui dum semetipsum nobis ex diuina atque humana natura composuit, & humanam per deitatem clariorem reddidit, & diuinam per humanitatem nostris aspectibus temperauit. Quia enim uirtute diuinitatis eius tot miraculis humanitas fulsit, ex auro creuit argentum: & quòd per carnem Deus cognosci potuit, quodque per carnem tot aduersa tolerauit, quasi ex argento temperatum

Baruch 1

Ioan. 17

Ezec. 1.

 est

est aurum. Quod bene & in medio ignis
ostenditur: quia incarnationis eius mysterium subsequentis iudicij flamma co-
Ioan. 5. mitatur. Scriptum quippe est: Pater non
iudicat quenquam, sed omne iudicium
3 dedit filio. Aliquando per angelos uerbis simul & rebus loquitur Deus, cum quibusdam motibus insinuat hoc quod sermonibus narrat. Neque enim Adam post culpam in diuinitatis substantia uidere Dominum potuit, sed increpationis uerba per angelum audiuit, de quo scriptum est: Cum audisset uocem Domini Dei
Gen. 3. deambulantis in paradiso ad auram post meridiem, abscondit se inter ligna paradisi. Quid est enim quòd post peccatum hominis in paradiso Dominus iam nõ stat, sed deambulat: nisi ꝙ irruente culpa se à corde hominis motum demõstrat? Quid est, ꝙ ad auram post meridiem, nisi ꝙ lux feruentior ueritatis abscesserat, & peccatricem animam culpæ suæ frigora cõstringebant? Increpauit ergo Adam deambulans, ut cæcis mentibus nequitiam suam non solum sermonibus, sed etiam rebus aperiret, quatenus peccator homo & per uerba quod fecerat audiret, & per deambulationem amisso æternitatis statu mutabilitatis suæ inconstantiam cerneret, & per auram feruore charitatis expulso, torporem suum animaduerteret, & per declinationem solis cognosceret quòd ad tene-
4 bras propinquaret. Aliquando imagini-
Gen. 28. bus cordis oculis extensis per angelos lo-
Act. 10. quitur Deus: sicut Iacob subnixam cœlo scalam dormiens uidit: sicut Petrus linteum reptilibus ac quadrupedib. plenũ in ecstasi raptus aspexit, qui nisi in corporeis oculis hæc cerneret, in ecstasi nõ fuis-
Act. 16. set: sicut Paulo in uisione noctis uir Macedo apparuit, qui transire eum in Macedoniam rogauit. Aliquando imaginibus & ante corporeos oculos ad tempus ex aere assumptis per angelos loquitur Deus: sicut Abraham non solum tres uiros uidere potuit, sed etiam habitaculo terreno suscipere, & nõ solum suscipere, sed eorum usibus etiam cibos adhibere. Nisi enim angeli quædam nobis interna nunciantes ad tempus ex aere corpora sumerent, exterioribus profectò nostris obtutibus non apparerent: nec cibos cum Abrahã

A caperẽt, nisi propter nos solidum aliquid ex cœlesti elemento gestarent. Nec mirum ꝙ illic ipsi qui suscepti sunt, modò angeli, modò Dominus uocantur: quia angelorum uocabulo exprimuntur qui exterius ministrabant, & appellatione Domini ostenditur, qui eis interius præerat: ut per hoc præsidentis imperium, & per illud clarescceret officium ministrantium. 5
Aliquando cœlestibus substantijs per angelos loquitur Deus, sicut baptizato Do-
mino scriptum est: quia de nube uox so- *Matt.* 3
nuit, dicens: Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui. Aliquando
terrenis substantijs per angelos loquitur *Num.* 22
B Deus: sicut cum Balaam corripuit, in ore asinæ humana uerba formauit. Aliquando simul & terrenis cœlestibus substãtijs per angelos loquitur deus: sicut ad Moysen in monte cum iussionis suæ uerba ededit, ignem rubumque sociauit, atque aliud superius, aliud inferius iunxit, quod tamen tunc solum agitur, cum ex
ipsa aliquid coniunctione signatur. Nam *Exod.* 3.
per succensum rubum Moysen alloquẽs, quid aliud ostenditur, nisi quòd eius populi ductor fieret, qui & legis flammam perciperet, & tamen peccati spinam nequaquam uitaret: uel quòd ex illo popu-
C lo exiret qui in igne deitatis carnis nostræ dolores quasi rubi spinas susciperet, & ĩcõsumptam humanitatis nostræ substan-
tiam, etiam in ipsa diuinitatis flamma 6
seruaret? Nonnunquam uerò humanis
cordibus etiam per angelos deus, secreta *Zach.* 1
eorum præsentia, uirtutem suæ aspirationis infundit. Vnde & Zacharias ait: Et dixit ad me angelus qui loquebatur in me. Dum ad se quidem, sed in se tamen loqui angelum dicit, liquidò ostendit quòd is qui ad ipsum uerba faceret, per corpoream speciem extrà non esset. Vnde & pau-
D lo post subdidit: Et ecce angelus qui loquebatur in me, egrediebatur. Sæpe enim non exterius apparent, sed sicut sunt angelici spiritus, uoluntatem Dei prophetarum sensibus innotescunt, atque eos ita ad sublimia subleuant, & quæque in rebus futura sunt, in caussis originalibus præsentia demonstrant. Humanum nãq; cor ipso carnis corruptibilis pondere grauatum, hanc ipsam corpulentiam suam

quasi

quasi obicem sustinens, interna non penetrat, & graue exterius iacet: quia leuãtem manum interius non habet. Vnde fit, sicut dictum est, ut prophetarum sensibus ipsa ut est subtilitas angelicæ uirtutis appareat, eorumq; mens quo subtili spiritu tangitur leuetur, & non iam pigra torpensque in imis iaceat, sed repleta intimis afflatibus, ad superna conscendat, atque inde quasi de quodam rerum uertice quæ infra se uentura sunt uideat. Sed ne quis in prædictis Zachariæ uerbis angeli designatum nomine uel patrem uel filium uel spiritum sanctum putet, si textum scripturæ sacræ considerat, quod sentit uelociter emendat, quæ nunquam patrem, nunquam spiritum sanctum, & nõ nisi per incarnationis suæ prędicationem filium angelum uocat. Vnde & in eiusdẽ Zachariæ uerbis apertè ostenditur quòd in illo uerè angelus, id est, creatura loqueretur, cum diceret: Et ecce angelus qui loquebatur in me, egrediebatur. Statimque subiungitur: Et alius angelus egrediebatur in occursum eius, & dixit ad eum: Loquere ad puerum istum, dicens: Absq; muro habitabitur Hierusalem. Non est itaque Deus angelus qui mittitur, cui uerba ab angelo quæ dicere debeat iubentur.

Sed quia in conspectu conditoris angelica ministeria ordinata graduum positione distincta sunt, ut & pro communi fœlicitate beatitudinis opificem suum simul uidentes gaudeant, & tamen pro dispositione dignitatis alijs alij subministrent, ad prophetam angelus angelum mittit, & quem secum de Deo gaudere communiter conspicit, & docet & dirigit: quia eum & per superiorem scientiam uirtute cognitionis, & per præstantiorem gratiã culmine potestatis excedit. Hæc igitur dicta sunt, ut quibus modis loquatur Deus hominibus demonstraretur. Cum uerò beato Iob respondisse Dominus de turbine dicitur, utrum per semetipsum, an ei p angelum sit locutus ambigitur. Potuerũt quippe per angelum commotiones aeris fieri, & hæc ei quę subiuncta sunt per eum uerba mandari. Rursumq; potuit & exterius angelus in turbine aere excutere, & tamẽ interius p semetipsum dñs uim suæ sñiæ cordi eius sine uerbis insonare: ut credat ꝙ dicta dominica quæ sequuntur, ipse iam per uerba protulit, qui repletus Deo, hæc sine uerbis audiuit.

Quòd arrogantes Deus se nescire dicit cum improbat. Cap. III.

7 ITaque dicitur: Quis est iste inuoluens sententias sermonibus imperitis?] Sicut & superiori parte iã diximus, prima exprobratio est talis interrogatio qua dicitur, quis est iste? Heliu. n. arrogãter locutus fuerat. Et quis est iste non dicimus, nisi de eo utiq; quem nescimus. Scire autem Dei, approbare est: nescire, reprobare. Vnde quibusdam quos reprobat dicit: Nescio uos unde sitis. Discedite à me omnes operarij iniquitatis. Quid est ergo de hoc arrogante requirere, quis est iste: nisi apertè dicere, ego arrogantes nescio, id est, eorum uitam in sapientiæ meæ arte non approbo? Quia dum laudibus humanis inflantur, à uera gloria æternæ retributionis inanescunt. In eo uerò quod ait sententias, & non addidit quales, bonas utique accipimus, quas quidem imperitis asserit sermonibus inuolutas, quia cum uerbis iactantiæ fuerant prolatę. Imperitiæ quippe uitium est, rectum non rectè sapere, id est cœleste donum ad appetitũ terenæ laudis inclinare. Sicut enim sæpe contingit ut & bona malè, & mala bene proferantur, ita Heliu arrogans recta nõ rectè protulit, quia humiles in dei defensione sententias non humiliter dixit.

Vnde & eorum qui intra chatolicam Ecclesiam inani gloriæ student, non immeritò typum tenet, qui dum se præ cæteris peritos credunt, diuino iudicio de imperitia redarguũtur, quia sicut Apostolus ait, Si quis se existimat scire aliquid, nõdum cognouit queãdmodũ oporteat eũ scire. Quia. n. prima stultitia angeli elatio cordis fuit, uera sapiẽtia efficit hominis, humilitas suæ æstimationis. Quã quisqs uel magna sapiendo deserit, eo ipso uehemẽter desipit, quo semetipsum nescit. Vnde Heliu & suas protulit, & imperitis sermonibus inuolutas, quia & de deo rectũ quod diceret nouerat, & tamen de semetipso dicta illius elatio stulta infatuabat.

Matt. 25
Luc. 13.
1. Cor. 8.

bat. Hoc itaq; despecto, ad erudiendũ Iob uerba uertuntur, ac dicitur:

Quòd res perfectæ uirtutis sit non esse castum tantum corpore, sed etiam mente, Cap. IIII.

ACcinge sicut uir lumbos tuos.] Scriptura sacra uiros uocare consueuit, qui nimirum uias Domini fortib. & non dissolutis gressibus sequuntur. Vnde per Psalmistam dicitur: Viriliter agite, & confortetur cor uestrum. Vnde Paulus ait: Remissas manus & dissoluta genua erigite. Vnde & sapientia in Prouerbijs dicit: O uiri ad uos clamito, ac si apertè diceret: Ego non fœminis sed uiris loquor: quia hi qui fluxa mente sunt, mea uerba percipere nequaquam possunt. Lũbos uerò accingere, est uel in opere luxuriam, uel in cogitatione laudis appetitũ refrenare. Delectatio nanque carnis in lumbis est. Vnde & sanctis pdicatorib. dr: Sint lũbi uestri pręcincti, & lucernę ardentes. per lumbos enim luxuria, per lucernas autem bonorum operum claritas designatur. Iubentur ergo lumbos accingere, & lucernas tenere, ac si apertè audiant: Prius in uobismetipsis luxuriam restringite, & tunc de uobis alijs bonorum operum exẽpla monstrate. Sed cùm beatum Iob tanta præditum castitate nouerimus, cur ei post tot flagella dicitur: Accinge sicut uir lumbos tuos, id est, sicut fortis restringe luxuriam: nisi quia alia est luxuria carnis qua castitatem corrumpimus, alia uerò luxuria cordis est, qua de castitate gloriamur? Dicitur ergo ei, Accinge sicut uir lumbos tuos, ut qui prius luxuriam corruptionis uicerat, nunc luxuriam restringat elationis: ne de patientia uel castitate superbiens, tanto peius intus ante Dei oculos luxuriosus existeret, quanto magis ante oculos hominum & patiens & castus appareret. Vnde bene per Moysen dicitur, Circumcidite præputia cordis uestri: id est, postquam luxuriam à carne extinguitis, etiam superflua cogitationũ resecate. Sequitur:

Psal. 26
Heb. 12.
Prou. 8
Luc. 12.
Deut. 10

Quibus modis Deus hominem interroget. Cap. V.

INterrogabo te, & respõde mihi.] Trib. modis nos conditor noster interrogare

A consueuit, cum aut flagelli districtione nos percutit, & quanta nobis insit uel desit patientia ostendit, aut quædam quæ nolumus præcipit, & nostram nobis obedientiam uel inobedientiam patefacit, aut aliqua nobis occulta aperit, & aliqua abscondit, & nobis mensuram humilitatis nostræ innotescit. Flagello nanq; interrogat, cum mentem bene sibi per tranquillitatem subditam, afflictionibus pulsat, sicut idem Iob & laudatur attestatione iudicis, & tamen ictibus concidit percussoris, ut eius patientia tanto uerius

B clarescerest, quanto inquisita durius fuisset. Præcipiendo autem dura nos interrogat, sicut Abraham terram suam iubetur egredi, & pergere quò nesciebat, in montem unicum filium ducere, & quem ad cõsolationem senex acceperat, immolare. Cui nimirum ad interrogationem bene respondenti, id est, ad iussionem obedienti dicitur, Nunc cognoui quia times Deũ, uel sicut scriptum est, Tentat uos Dominus Deus uester, ut sciat si diligitis eum. Tentare quippe Dei, est magnis nos iussionibus interrogare. Scire quoque eius,

C est nostram obedientiam nosse nos facere. Aperiendo uerò nobis quædam, atque claudẽdo quædã, nos interrogat Deus, sicut per Psalmistam dicit, Palpebræ eius interrogant filios hominũ. Palpebris quippe apertis cernimus, clausis nihil uidemus. Quid ergo per palpebras Dei, nisi eius iudicia accipimus? quæ iuxta aliqd clauduntur hominibus, & iuxta aliquid reserantur, ut homines qui se nesciunt, sibimetipsis innotescãt, quatenus dũ quædã intelligendo comprehendunt, quædã uerò cognoscere omnino non possunt,

D eorũ corda sese latenter inquirant, si illos diuina iudicia uel clausa non stimulant, uel aperta non inflant. Hac enim interrogatione Paulus probatus est, qui post perceptam internam sapientiam, post aperta claustra paradisi, post ascensum tertij cœli, post supernæ locutionis mysteria adhuc dicit: Ego me non arbitror comprehendisse: Et rursum: Ego sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus uocari Apostolus. Et rursum: Non quia sufficientes sumus aliquid cogitare à nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex

Gen. 22.
Ibidem
Deut. 13
Psal. 10
Philip. 3
1. Co. 15
1. Co. 3.

ex Deo est. Apertis ergo palpebris Dei interrogatus Paulus, rectè respondit: qui & superna secreta attigit, & tamen in humilitate cordis humiliter stetit. qui rursum cùm secreta Dei iudicia de repulsione Iudæorum, & gentium uocatione discuteret, atque ad ea peruenire non posset, quasi clausis Dei palpebris interrogatus est. Sed rectum ualde responsum reddidit, qui Deo se in ipsa sua ignorantia scienter inclinauit, dicens: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius. quis enim cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? Ecce enim ab scōsis mysterijs quasi clausis palpebris inquisitus, placita ac recta respondit, qui secreti aditum pulsans, quia per cognitionem intromitti ad interiora non ualuit, per confessionem ante ianuas humilis stetit: & quod intus comprehendere non potuit, foris timendo laudauit. Vnde nunc quoque beatus Iob post interrogationem uerberis discutitur interrogatione sermonis, ut quæ sint superna consideret, quæ dum minimè comprehendit, ad semetipsum redeat, & quam sit iuxta nihilum in supernorum comparatione agnoscat. Audiat itaque: Interrogabo te, & responde mihi. ac si apertius dicatur: Verbis meis ad sublimia considerata te excito, & dum ea quæ super te sunt, nescire te perspicis, tibimetipsi te notiorem reddo. Tunc enim mihi uerè respondes, si quæ ignoras intelligis. Sequit.

Rom. 11.

Quòd fundator mundi sit Deus, & mensuram & lineas super eum ponat, cum diuidēs singulis prout uult, constituit ut non pro suo nutu, sed secundū mensurā donationis eius quisque proficiat. Cap. VI.

VBi eras quando ponebam fundamenta terræ? Indica mihi si habes intelligentiam. Quis posuit mensuras eius si nosti, uel quis tetendit super eam lineam? Super quo bases illius solidatæ sunt?] Ecce omnia quasi de mundi origine narratione historica contexuntur. Repentè uerò subiungitur quod non de mundi, sed de Ecclesiæ dictum conditione uideatur. Nam dicitur: Aut quis dimisit lapidem angularem eius? Per hoc enim quod non in mundi origine factum est, & illud

A superius ostenditur, quia de mundi origine dictum non est Idcirco nanque rebus planis ac patenibus obscura quædam ac dissona permiscentur, ut per hoc quod intellectu literæ discrepat, & illud inquiratur misticè quod dictum iuxta literam sonat. Nanque sicut alijs apertis rebus, alia clausa cognoscimus, ita alijs clausis compellimur & illa altior iintellectu pulsare quæ aperta credebamus. Dicat ergo: Vbi eras quando ponebam fundamenta terræ? In scriptura sacra quid aliud fundamenta quam prædicatores accipimus?

B Quos dum primos Dominus in sancta Ecclesia posuit, tota in eis sequentis fabricæ structura surrexit. Vnde & sacerdos cum tabernaculum ingreditur, duodecim lapides portare in pectore iubetur quia uidelicet semetipsum pro nobis sacrificium offerens pontifex noster, dum fortes in ipso exordio prædicatores exhibuit, duodecim lapides sub capite in prima sui corporis parte portauit. Sancti itaque Apostoli & pro prima ostensione ornamenti lapides sunt in pectore, & pro prima soliditate ædificij in solo fundamenta. Vnde Dauid

Exod. 28

C propheta cum sanctam Ecclesiam in sublimibus Apostolorum mentibus poni ædificarique conspiceret: Fundamanta eius, inquit, in montibus sanctis. Cum uerò in sacro eloquio non fundamenta sed singulari numero fundamentum dicitur, nullus alius nisi ipse Dominus designatur, per cuius diuinitatis potentiam, nutantia infirmitatis nostra corda solidantur. De quo & Paulus ait: Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Ipse quippe fundamentum fundamentorum

Psal. 86

1. Cor. 3.

D est: quia & origo est inchoantium, & constantia robustorum. Quia igitur fundamenta nostra sunt hi qui iniquitatum nostrarum pondera portauerunt: ne beatus Iob in superbia de uirtutum suarum potentia subleuetur, in ipsa dominici prima parte sermonis de sanctorum prædicatorum commemoratione discutitur: ut quanto illos admirabiles uenire consp iceret, tanto in eorum comparatione de se uilius æstimaret. Quod idcirco à Domino iam quasi præteritum describitur: quia quicquid foris futurum est in opere, intus

iam factum est in prædestinatione. Dicitur itaque ei: Vbi eras quando ponebam fundamenta terræ? ac si apertè diceretur: Virtutem fortium considera, meque eorum ante secula authorem pensa: & cum eos quos in tempore condidi, mirabiles suspicis, perpende quantum mihi subdi debeas, quem authorem mirabilium sine tempore esse cognoscis. Sequitur: Indica mihi si habes intelligentiam, quis posuit mensuras eius si nosti: uel quis tetendit super eam lineam?] Mensurarum lineæ in terrarum partitione tenduntur, ut dimensionis æquitas ex ipsa linearum tensione teneatur. In carne autem Dominus in Ecclesiam ueniens, mensuras terræ, lineis mensus est: quia fines Ecclesiæ occulti iudicij subtilitate distinxit. Huius terræ occultæ mensuræ uel lineæ tendebantur, quando prædicatores sancti agente spiritu in alias partes mundi uocabantur ut irent: ab aliis uerò partibus arcebantur ne accederent. Paulus namq; apostolus cum Macedoniæ prædicare negligeret, per uisum illi apparuit Macedo, qui diceret: Transiens in Macedoniam adiuua nos. At cõtrà sicut scriptum est: Tentabant Apostoli ire in Asiam, & non permisit eos spiritus Iesu. Dum ergo prædicatores sancti & uocantur ad Macedoniam, & ab Asia prohibentur: ista occultarum mensurarum linea illic ducta est, hinc reducta illic tenditur, ut Macedonia intra sanctæ Ecclesiæ spacia colligatur: hinc attrahitur, ut extra fines fidei Asia relinquatur. Erant quippe tunc in ea qui colligendi non erant: quibus iuxta meritum suum perditis, iam nunc Asia intra mensuras Ecclesiæ Deo largiente suscepta est. Intra has ergo mensuras sunt omnes electi, extra has omnes reprobi: etiam si intra fidei limitem esse uideantur. Vnde & in Apocalypsi scriptum est: Atrium quod foris templum est, eiice foras: & ne metiaris illud. Quid enim aliud atrium quàm latitudinem significat uitæ præsentis? Et rectè foris templum sunt, qui per atrium designantur: atq; ideo metiendi non sunt, quia angusta est porta quæ ducit ad uitam: & latitudo uitæ prauorum non admittitur ad mensuras & regulas electorum. Istæ spiritales

Act.16. *Ibidem.* *Apoc.11*

A lineæ occulto iudicio tendebantur, quando cuidam dicenti: Magister, sequar te quocunque ieris: eiusdem magistri uoce responsum est: Vulpes foueas habent, & uolucres cœli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. Istæ mensuræ & lineę tendebantur cum cuidam dicẽti: Domine, permitte me primum ire sepelire patrem meum: eiusdem magistri uoce responsum est: Sine, ut mortui sepeliant mortuos suos: tu autem uade, annuncia regnum Dei. Ecce alius secuturum se promittit, & repellitur: alius
B relaxandum se postulat, & retinetur. Vnde hoc, nisi quia super occulta cordis spatia supernorum iudiciorum lineæ tendebantur, ut & hunc intus incomprehensibiles mensuræ cõstringerent, & ille foris non iniustè remaneret? Sed cũ nullus nesciat quia Deus has occultorũ iudiciorũ lineas tendat, cur ad Iob dicitur: Indica mihi si habes intelligentiam, quis posuit mensuras eius si nosti: uel quis tetendit super eam lineam? An idcirco requiritur ut quod nosse, sed tamen prætermittere poterat memoretur, quatenus pondus secre-
C torum Dei sollicitius penset: dispensationem uidelicet hominis nõ in humanis uiribus, sed in manu consistere conditoris: ut dum considerat inuisibiliter ista quis agat, suæ uirtuti nihil tribuat: nec iam de se audeat aliquid, cum Dei iudicia occulta formidat: sed perpendens desuper mensuras & lineas incomprehensibiliter tensas, tãto magis in humilitate formidinis consistat, quanto magis pẽdere uidet oĩa in potestate mensoris. Sequitur: Super quo bases illius solidatæ sunt? Quid aliud huius terræ bases, q̃ sanctæ Ecclesię docto-
D res accipimus? In basibus quippe columnæ, in columnis autem totius fabricæ põdus erigitur. Non ergo immeritò doctores sancti basium nomine designantur: quia dum recta prædicant, & prædicationi suæ uiuendo concordant, omne pondus Ecclesiæ fixa morum suorum grauitate sustentant: asperas ab infidelibus tentationes ferunt: & quæq; in præceptis Dei uelut difficilia à fidelibus formidantur, exemplis operum facilia ostẽdunt. Vnde & bene cum in typo Ecclesię tabernaculũ figeretur, ad Moysen dicitur: Facies columnas

Matt.8 *Luc.19.*

lumnas quatuor, & bases earum uesties ar- A gento. In argento enim quid aliud q̃ claritas diuini sermonis accipitur? sicut scriptum est: *Psal. 11* Eloquia Domini eloquia casta: argentum igne examinatum, probatum terrę, purgatum septuplum. Bases ergo argento uestitæ quatuor columnas tabernaculi sustinent: quia prædicatores Ecclesiæ diuino eloquio decorati, ut cunctis se exemplum præbeant, quatuor Euangelistarum dicta & ore & operibus portant. Possunt per bases etiam prophetæ signari: qui dum primi apertè de dominica incarnatione locuti sunt, quasi quasdam bases eos conspicimus a fundamento consurgere, & superpositæ fabricæ pondere sustinere. *Exod. 26* Vnde ad Moysen rursum Dominus cum tabernaculi tabulas erigi præcepit, fundi earum bases argenteas iubet. Quid enim per tabulas, nisi Apostoli extenta in mundum prædicatione dilatati: quid per bases argenteas, nisi prophetæ signantur? qui superimpositas tabulas ipsi firmi ac fusiles sustinent: quia Apostolorum uita dum eorũ prædicatione instruitur, eorum & authoritate solidatur. Vnde & coniunctæ binæ bases singulis tabulis superponuntur: quia dum prophetæ sancti in uerbis suis de mediatoris incarnatione concordant, subsequentes prędicatores Ecclesiæ indubitanter ædificãt: ut cum a semetipsis non discrepant, illos in se robustius figant. Nec immeritò bases quibus prophetæ signantur, ut ex argento fundi debeant præcipitur. Argenti quippe claritas ex usu seruatur: sine usu autem in nigredinem uertitur. Prophetarum quoque dicta ante mediatoris aduentum quia in usu spiritalis intelligentiæ non erant, dum conspici præ obscuritate non poterant, quasi nigra remanebant. At postquam mediator ueniens, ea ante oculos nostros incarnationis suæ manu tersit, quicquid in eis lucis latebat inclaruit: sensusque patrum præcedentium in usum dedit, quia uerba rebus exposuit. Siue itaque prophetas seu doctores extremis temporibus subsequẽtes basium appellatione significet, dicat: Super quo bases illius solidatæ sunt? subaudis, nisi super me, qui cuncta mirabiliter teneo, & bonis exterioribus intus principaliter originem pręsto. Qui enim sibi quod bonum est tribuit, solida basis non est: quia dum fundamento non innititur, ipso suo pondere in ima præcipitatur. Sed cum iam multa de sanctæ Ecclesiæ constructione referantur, audire mens appetit, inimicæ nationes qua uirtute cõiunctæ sint: id est, diuersa huius domus ædificia qua sibi arte concordent. Sequitur:

Aut quis dimisit lapidem angularẽ eius?]

Iam per diuinam gratiã omnibus liquet, quem scriptura sacra angularem lapidem uocet: illum profectò qui dum in se hinc B Iudaicum, illinc gentilem populum suscipit, in una Ecclesiæ fabrica quasi duos parietes iungit, illum de quo scriptum est: Fecit utraque unum, Qui angularem se lapidem non solum in inferioribus, sed & in supernis exhibuit: quia in terra plebi Israeliticæ nationes gentium, & utranq; simul angelis in cœlo sociauit. Eo quippe nato clamauerunt angeli: In terra pax hominibus bonę uoluntatis. *Luc. 2.* In ortu enim regis nequaquam pro magno offerrẽt hominibus pacis gaudia, si discordiam non haberent. De hoc lapide per prophetam *Ps. 117.* C dicitur: Lapidem quẽ reprobauerunt ędificantes, hic factus est in caput anguli. Huius lapidis typum Iechonias rex tenuit, quem Matthęus dum quaterdenas generationes *Matt. 1.* describeret, secundò numerauit. Quem enim fini secundę, ipsum rursum initio tertię generationis inseruit. Ipse namque in Babyloniam cum Israelitica plebe migratus est, qui dum ab aliis ad alia ducitur, pro utriusque parietis latere non immeritò secundò numeratur. Cuius migrationis fluxu angularem lapi- D dem designat. Vbi enim ordo a rectitudine flectitur, ut eat in diuersum, tanquam angulum facit. Rectè ergo numerari bis potuit: quia per utrunque parietem quasi duo in se latera ostendit: unde & eius bene imaginem tenuit, qui in Iudęa ortus, gentilitatem colligens, quasi ab Hierosolymis Babyloniam uenit, atq; hanc in semetipso fidei fabricam prius discordię studio scissam, arte charitatis intexuit. Sed hęc quæ de significatione sanctæ Ecclesię dicta sunt, placet ut breuiata replicatione moraliter disserantur. Dignum namque est ut per ea quę beato Iob dici cogno-

cognoscimus, ad corda nostra reuocemur quia uerba Dei tunc mens uerius intelligit, cum in eis semetipsam quærit. Ecce enim dicitur: Vbi eras quando ponebam fundamenta terræ? Si pectoris animus puluis est, quia in superficie attollitur, & tentationis aura raptatur: unde scriptum est: Non sic impij non sic: sed tanquam puluis quem proiicit uentus à facie terræ: nil obstat terram intelligi animam iusti, de qua scriptum est: Terra enim sæpe uenientem super se bibens imbrem, & generans herbã, opportunã illis à quibus colitur accipit benedictionẽ. Sed huius terræ

Psal. 1. *Heb. 6*

10 fundamentum fides est. Huius terræ fundamentum iacitur, quando in occultis cordis prima soliditatis causa diuinus timor inspiratur. Iste necdum credit æterna quæ audit: huic cùm fides datur, ad ædificium subsequentis operis iam fundamẽtum ponitur. Ille æterna iam credit, nec tamen metuit, uenturi iudicij terrorem despicit, peccatis se carnis & spiritus audenter inuoluit. Huic repentè cùm futurorum timor infunditur, ut bonæ uitæ surgat ædificium, iam fundamenta construuntur. Posito itaque prosperæ fortitudinis fundamento, cum uirtutum fabrica in altum ducitur, necesse est ut unusquisque proficiens uires suas cautè metiatur: ut cùm diuina constructione magnus esse iam cœperit, semetipsum respiciat sinę cessatione quod fuit: quatenus attendens humiliter quod per meritum inuentus est, nequaquam sibi arroget quod per gratiam factus est. Vnde & nunc beatus Iob per supernam uocem ad semetipsum reducitur: & ne de uirtutibus gloriari audeat, de anteacta uita memoratur, eiq; dicitur. Vbi eras quando ponebam fundamenta terræ? Ac si iustificato peccatori apertè ueritas dicat: Virtutes à me acceptas tibi nõ tribuas, noli cõtra me de meo munere extolli. Recole ubi te inueni, quãdo meo timore prima in te fundamẽta uirtutũ posui. Recole ubi te inueni, quando meo te timore solidaui. Vt ergo ego in te nõ destruam quod construxi, ipse non cesses cõsiderare quod reperi. Quem enim ueritas nisi aut in flagitijs, aut in excessibus inuenit? Sed post hęc bene possumus seruare quod sumus, si nunquam negligimus

A pensare quod fuimus. Nonnunquam tamen clãdestina elatio etiam sollicitis cordibus surrepere solet: ut bonorum cogitatio licet subtilis sit ac pressa, cum ualde in uirtutibus crescit, oblita infirmitatis propriæ nequaquam ad memoriam reuocet quid in uitiis fuerit. Vnde & omnipotens Deus quia augeri infirmitatem etiã de remediis salutis conspicit, mensuram ipsis nostris profectibus imponit: ut habeamus quędam uirtutem bona quę nunquam quæsiuimus, & quæramus quædã nec tamen habere ualeamus: quatenus mens nostra dum hæc non potest habere quæ appetit & illa se intelligat de semet-

B ipsa non habere quæ habet: & per ea quæ assunt, considerentur illa quæ desunt: & per ea quæ utiliter desunt, seruentur humiliter bona quæ assunt. Vnde & rectè pro huius terræ, id est, iustæ animæ dispẽsatione subiungitur: Indica mihi si habes intelligentiam: quis posuit mẽsuras eius si nosti: uel quis te tendit super eam lineam? quis enim nisi conditor noster huius terrę mensuras ponit? qui interni iudicii secreto moderamine, alij sermonem sapientiæ, alii sermonem scientiæ, alii plenam fidem, alii gratiam sanitatũ, alii operationem uirtutum, alii prophe-

C tiam, alii discretionem spirituum, alii genera linguarum, alii interpretationem sermonem tribuit: quatenus in uno eodemque spiritu iste uerbo sapientiæ polleat, nec tamen sermone scientiæ id est, doctrinæ fulciatur, quia sentire atque inuenire sufficit etiam quod per discendi studium non apprehendit. Ille sermone scientiæ fulgeat nec tñ in uerbo sapientiæ conualescat: quia & explere sufficit quantum dicit, & tamen ad sentiendum ex semetipso subtile aliquid non assurgit. Iste per fidem elementis imperat: nec tamen per

D sanitatum gratiam infirmitates corporum curat. Ille orationis ope morbos subtrahit: nec tamen arenti terræ uerbo pluuias reddit. Iste operatione uirtutum ad præsentem uitam etiam mortuos reuocat & tamen prophetiæ gratiam non habens, quæ sibi uentura sunt ignorat. Ille uentura quæque uelut præsentia attendit & tamen in nulla signorum operatione se exerit. Iste per discretionem spirituum

tuum in factis subtiliter mentes conspicit, sed tamen diuersi generis linguas nescit. Ille diuersi generis linguas examinat: sed tamen in rebus similibus dissimilia corda non pensat. Alius in una lingua quam nouit, sermonem pondera interpretando prudenter discutit: & tamen reliquis bonis quæ non habet patienter caret. Sic itaque creator noster atque dispositor cuncta moderatur: ut qui extolli poterat ex dono quod habet, humilietur ex uirtute quam non habet. Sic cuncta moderatur ut cùm per impensam gratiam unumquemque subleuat, etiam per disparem alteri alterum subdat, & meliorem quisque dono alio eum qui sibi subiicitur attendat, ac licet se præire & aliis sentiat, eidem tamen, quem superat, se in aliis postponat. Sic cuncta moderatur, ut singula quæ sunt omnium, interposita quadã charitatis necessitudine fiant omnia singulorum: & unusquisque sic quod non accipit, in altero possideat, ut ipse alteri possidendum quod accepit, humiliter impendat. Hinc enim per Petrum

11 1. Pe. 5. dicitur: Vnusquisque sicut accepit gratiam, in alterum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. Tunc nanque bene multiformis Dei gratia dispensatur, quãdo acceptum donum & eius qui hoc non habet creditur, quando propter eum cui impenditur,

Gal. 5. sibi datum putatur. Hinc per Paulum dicitur: Per charitate seruite inuicem. Tunc enim nos charitas à iugò culpæ liberos reddit, cùm uicissim nos nostro per amorem seruitio subiicit: cùm & aliena bona nostra credimus, & nostra aliis quasi sua offerentes exhibemus. Hinc rursum per

1. Cor. 12. Paulum dicitur: Nam & corpus non est unum membrum, sed multa. Si dixerit pes, quoniam non sum manus, non sum de corpore: non ideo non est de corpore. Et si dixerit auris, Quoniam non sum oculus, non sum de corpore, non ideo non est de corpore. Si totum corpus oculus, ubi auditus? si totum auditus, ubi odora-

Ibidem. tus? Et paulo pòst: quòd si essent omnia unum membrum, ubi corpus? Nunc autem multa quidem membra, unum uerò corpus. Quid enim sancta ecclesia, nisi superni sui capitis corpus est? In qua

A alius alta uidendo oculus, alius recta operando manus, alius ad iniuncta discurrendo pes, alios præceptorum uocem intelligendo auris, alius malorum fœtorem, bonorumque fragrantiam discernendo naris est. Qui corporalium more membrorum, dum uicissim sibi accepta officia impendunt, unum de semetipsis omnibus corpus reddunt, & cùm diuersa in charitate peragunt, diuersum esse prohibent ubi continentur. Si autem unum quid cuncti agerent, corpus utique quod ex multis continetur non

B essent, quia uidelicet multipliciter compactum non existeret, si hoc concors mẽbrorum diuersitas non teneret. Quia ergo sanctis membris ecclesiæ uirtutum dona Dominus diuidit, terræ mensuras ponit. Vnde iterum Paulus dicit: Vnicuique sicut Deus diuisit mensuram fidei. Ro. 12.

Et rursum: Ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam subministrationis secundum operationem in mensura uniuscuiusque membri augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate. Sed cùm

C miro consilio author ac dispositor noster huic illa largitur, quæ alii denegat, alii hæc denegat, quæ isti largitur, mensuras sibi positas egredi nititur, quisquis posse plus quam acceperit conatur, ut si fortasse is cui tantummodo datum est præceptorum occulta disserere, tentet etiam miraculis coruscare, aut is quem supernæ uirtutis donum ad sola miracula roborat, etiam diuinæ legis pandere occulta contendat. In præcipitio enim pedem porrigit, qui mensurarum suarum limitem non attendit. Et plerunque amit-

D tit & quod poterat, qui audacter ea ad quæ pertingere non ualet, arripere festinat. nam & membrorum nostrorum tunc bene ministeriis utimur, cum sua eis officia distincte seruamus. lucem quippe oculis cernimus, uocem uerò auribus audimus. Si quis autem mutato ordine uoci oculos, luci aures accommodet, huic incassum utraque patent. Si quis odores uelit ore discernere, sapores nare gustare utriusque sensus sibi ministerium quia peruertit interimit. Dum enim propriis hæc usibus non aptantur, & sua officia

cia deserunt, & ad extranea nõ assurgunt Bene itaque Dauid propheta intra acceptas ex diuina largitate mensuras pedem cordis presserat, cum dicebat: Neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus
Ps.130. super me. Super se quippe in mirabilibus ambularet, si apparere magnus ultrà quã poterat quæreret. Super se namque in mirabilibus attollitur, qui & in his ad quæ non sufficit, uideri idoneus conatur. Bene intra has mensuras etiam in ipsa Paulus prædicationis suæ se latitudine coarctabat, cum diceret: Non enim audeo ali
Rom.15. quid loqui eorum quæ per me non efficit Christus. Tunc autem rectè accepta mensura seruatur, cum anteposita oculis uirorum spiritualium uita respicitur. Vnde & sequitur: Vel quis tetendit super eam lineam?] Super hanc enim terram linea tẽditur, quando electæ unicuique animæ ad sumendam uiuendi regulam patrum præcedentium exempla monstrantur: ut ex illorum uita consideret, quid in suis actibus seruet: quatenus respecto iusti limitis tramite, nec infra minima negligens deficiat, nec ultra maxima superbiens tendat: nec minus conetur explere quàm sufficit, nec plus arripiat quàm accepit: ne aut ad mensuram quam debet, non perueniat, aut eandem mensuram deserens extra limitem cadat. Angusta quippe porta
Matt.7. est quæ ducit ad uitam: & ille hanc ingreditur, qui in cunctis quæ agit discretionis subtilitate propter hanc sollicitè coarctatur nam qui per uoluntates proprias secura mente se dilatat, angustæ sibi portæ aditum damnat. Vt ergo huius terræ mensura seruetur, super eam diuinitus linea tenditur, quia ut nostra opera uel minora proficiant, uel maiora moderentur, per sacra eloquia subtilis ante nos sanctorum uita expanditur, & quid nobis quantumque agendum sit, ostensa illorum discretione
12 definitur. Ecce aliquis uel damna rerum uel afflictionem corporis metuẽs, minas terrenæ potentiæ pertimescit, & cõtra uim resistentium ueritatem defendere non præsumit. Hunc Petrus quia in timore angustum respicit, ostensa exemplorum suorum linea, ad uirtutis latitudinem tendit
Act. 5. Ipse quippe flagellatus à principibus populi, cùm idcirco se relaxari conspiceret,

A ut à prædicatione cessaret: cùm prohiberetur loqui in posterum, nequaquam saltẽ in præsens cessit. Nam respondens protinus dixit: Obedire oportet Deo magis quam hominibus. Et rursum: Non enim possumus quæ uidimus & audiuimus, nõ loqui. At ille dudum debilis & præsentia damna formidans, dum exempla tantæ fortitudinis contemplatur, in auctoritate uerbi iam Petri lineam sequitur: iam nil aduersitatis metuit: iam resistẽtes Deo potestates seculi etiam cum corporis laceratione contemnit. Sed tamen tanto ui-
B res persequentium patiendo fortiter destruit, quanto inter aduersa nullis terroribus cedit. Alius plerunque & in his etiam quæ inter fideles positus senserit, se cæteris præponit, sua magis consilia eligit, & sibi potius quàm aliis credit hic nimirum dum iniustis obiectionibus non cedens, in uirtute se exerit, etiã recta aliorum consilia non recipiens, pedem extra limitem tendit. Hunc Petrus intra mensuræ lineam reuocat, qui postquam libertate uocis auctoritatem principium pressit, Act.5.
C per humilitatem cordis de non circumcidendis gentibus Pauli consilium audiuit. Sic enim semetipsum contra aduersarios ex authoritate curabat erigere, ut tamen sibimetipsi non crederet in his quæ non rectè sentiret, ut & libertate fortitudinis tumentes potestates excederet, & humilitate mansuetudinis obedientiam in recto consilio etiam minoribus fratribus exhiberet: & modò per semetipsum aliis, & modò sibimetipsi cum aliis obuiaret.
In factis igitur Petri quædam ante oculos nostros authoritatis & humilitatis linea tẽditur, ne mens nostra aut per timo-
D rem ad mensuram non perueniat, aut per tumorem limitem excedat. Dictũ est quo modo linea tẽditur, ne per alterius actionis formidinem, ad alterius causæ uitium transeatur, dicatur nunc quemadmodum in una eademque uirtute discretionis lineam deserimus: si hanc & aliquando agere, & aliquando postponere nesciamus. Non enim res eadem semper est uirtus: quia per momenta temporum sæpe merita mutantur actionum. Vnde fit ut cùm quid bene agimus, plerunque melius ab eius actione cessemus: & laudabilius

bilius ad tempus deserat, quod in suo tẽ- A pore laudabiliter mens tenebat. Nam si pro nostris bonis minimis, quibus actis proficimus, nec tamen intermissis interimus, maiora laborum mala proximis imminent, necessariò nos uirtutum augmenta se ponimus, ne infirmioribus proximis fidei detrimenta generemus: ne tanto iam quod agimus uirtus non sit, quanto per occasionem sui, in alienis cordibus fundamenta uirtutum destruit. Quam discretionis lineam bene ante intuentium oculos Paulus tetendit, qui & Gentiles ad libertatem fidei uenientes cir B cumcidi prohibuit, & tamen Listris at-

Ibidem que Iconium transiens, ipse Timotheum qui Gentili patre editus fuerat, circumcidit. Videns enim quòd nisi se mandata literæ seruare ostenderet, Iudæorum rabiem etiam in his qui sibi tunc comites aderant excitaret, assertionis suę uim proposuit, & sine damno fidei se suosque comites à persecutionis immanitate custodiuit. Fecit quod fieri fidei amore prohibuit, sed ad fidei retorsit ministerium, quod quasi non fideliter fecit. Plerunque C enim uirtus cum indiscretè tenetur, amittitur: cumque discretè intermittitur, plus tenetur. Nec mirum si in corporeis intelligimus, quod agi & in corporeis rebus uidemus. Ex studio nanque arcus distenditur, ut in suo tempore cum utilitate tendatur. Qui si ocium relaxationis non accipit, feriendi uirtutem ipso usu tẽsionis perdit. Sic aliquando in exercitatione uirtus cum per discretionem præter mittitur, reseruatur, ut tanto post uitia ualenter feriat, quanto à percussione interim prudenter cessat. Subtili igitur di- D scretione super hanc terram linea tenditur, quando ostensis unicuique animæ exemplis præcedentium patrum, & utiliter ad operationem uirtus accenditur, & nonnumquam utilius temperatur.

13 Sed cũ parumper ab opere zeli fortitudo seponitur, alta consideratione opus est, ne fortasse nequaquam communis boni consilio, sed timore proprio, uel cuiuslibet ambitionis studio à uirtutis exercitatione cessetur. Quod nimirum cum agitur, iam non dispensationi, sed culpæ seruitur. Vnde curandum sollicitè est, ut cum quis susceptum negocium cum uirtutis cessatione dispensat, semetipsum prius in radice cordis inspiciat: ne sibi per hoc aliquid auarus appetat, sibi per hoc soli timidus parcat: & eo fiat prauum quod in opere sequitur, quo non ex recta cogitationis intentione generatur.

Vnde bene in Euangelio ueritas dicit: *Mat. 6* Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit. Quid enim per oculum exprimitur, nisi opus suum præueniens cordis intentio? quæ priusquam se in actione exerceat, hoc iam quod appetit, contemplatur: Et quid appellatione corporis designat, nisi unaquæq; actio quæ intentionem suam quasi intuentem oculum sequitur? Lucerna itaque corporis est oculus: quia per bonæ intentionis radium merita illustrantur actionis. Et si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit, quia si rectè intendimus per simplicitatem cogitationis bonum opus efficitur, etiam si minus bonum esse uideatur. & si oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit, quia cum peruersa intentione quid uel rectum agitur, & si splendere coram hominibus cernitur, apud examen tamen interni iudicis obscuratur. Vnde & rectè subiungitur: Vide ergo ne lumen *Ibidem* quod in te est, tenebræ sint. Si lumẽ quod in te est, tenebræ sunt, ipsę tenebræ quãtæ erũt? qa si hoc quod bene agere credimus, ex mala intẽtione fuscamus: quanta ipsa mala sunt, quæ mala esse etiam cum agimus non ignoramus? Et si ibi nil cernimus, ubi quasi discretionis lumen tenemus: qua cæcitate in illa offendimus quæ sine discretione perpetramus? Vigilanti igitur cura per cuncta opera intentio nobis nostra pensanda est, ut nil temporale in his quæ agit appetat, totam se in soliditate æternitatis figat, ne si extra fundamentum actionis nostræ fabrica ponitur, terra dehiscente soluatur. Vnde hic quoque aptè subiungitur. Super quo bases illius solidatæ sunt? Bases quippe uniuscuiusque sunt animæ, intentionis suæ. Nam sicut fabrica colũnis

nis, columnæ autem basibus innituntur: ita uita nostra in uirtutibus, uirtutes uerò in intima intentione subsistunt. Et quia
1. Cor. 3. scriptum est. Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus: tunc bases in fundamento sunt, cùm intentiones nostræ in Christo roborantur. Incassum uerò alta super se bases ędificia erigunt, si non ipsæ in fundamento solidatę consistunt, qa nimirum quamlibet summa opera inaniter faciunt, si intentiones cordium extra æternitatis certitudinem deflectuntur, & uitæ ueræ præmia non requirunt: tantoque grauiora ruinæ super se damna ædificant, quanto altiora ædificia extra fundamentum portant: quia cùm æternæ uitæ pręmiis non intendunt, quo plus se quasi in uirtutibus erigũt, eo in gloriæ inanis foueam profundius cadunt. Non ergo pensandum est, bases quid sustinent sed ubi sustinentur, quia profectò humana corda diuinitùs perscrutantur nõ solum quæ faciunt, sed quid in operibus quærunt. Vnde cùm districtum iudicem Paulus describeret, atque actionum bona narraret dicens: qui reddet unicuique secun
Rom. 2. dum opera eius: his quidem secundum patientiam boni operis, gloriam & incorruptionem, quia nominata boni operis patientia, quasi totam electæ actionis fabricam dixerat, subtiliter ilico ubi bases eiusdem fabricæ consisterent exquisiuit, dicens: Gloriam & honorem & incorruptionem quærentibus uitam æternam. ac si apertè diceret: Et si quidam patientiam boni operis ostendunt, gloriam & incorruptionem non recipiunt: si intentiones cordis, id est bases fabricę in fundamento non figunt: quia uidelicet Deus uel honestę uitæ ædificium non inhabitat, quod extra se positum non ipse sustentat. Quia igitur intentiones electæ uniuscuiusque animæ, spei æternitatis innituntur, rectè uoce dominica de hac terra dicitur: Super quo bases illius solidatæ sunt? ac si apertè diceret: nisi super me. Cui dũ iusta quæque anima intendit, omne quod temporaliter facit, in me proculdubio nõ temporaliter construit. Quia uerò tunc robustius in fundamento solidamur, cũ uerba Dei & in exterioribus præceptis se-

A quimur, & in intimis sensibus subtilius intelligendo pensamus, rectè subiungitur. Vel quis dimisit lapidem angularem eius?] Lapis quippe angularis est ad sacra eloquia intellectus duplex. Qui tunc diuinitùs dimittitur, quando nequaquã districto iudicio ignorantiæ suæ tenebris illigatur, sed quadam libertate perfruitur dum in præceptis Dei sufficit uel exequẽdo exteriora agere, uel contemplando interna sentire. ad quod nunquam noster intellectus assurgeret, si ad suscipiendam naturam nostram ipse noster conditor nõ
B ueniret. Qui aliter angularis lapis dicitur, quia duos in se populos iunxit, atque aliter, quia coniunctæ utriusque uitæ actiuæ uidelicet & contemplatiuæ in se exempla monstrauit. Ab actiua enim uita longe contemplatiua distat, sed incarnatus redemptor noster ueniens, dum utranq; exhibuit, in se utranque sociauit. Nam cùm in urbe miracula faceret, in monte Luc. 6. uerò orando continuè pernoctaret: exemplum suis fidelibus præbuit, ut nec contemplationis studio proximorum curam negligant, nec rursum curam proximo-
C rum immoderatius obligati, contemplationis studia derelinquant: sed sic in utrisque mentem partiendo coniungant, quatenus nec amorem Dei præpediat amor proximi, nec amorem proximi, quia transcendit, abiiciat amor Dei. Quia igitur humano cordi quid ageret ignorãti, Dei atque hominis mediator apparuit, qui & agendo transitoria disponeret, & contemplando ostenderet unde cuncta penderent, rectè dicitur: Vel quis dimisit lapidem angularem eius? ac si apertè Dominus diceret: Nisi ego, qui unicum quem
D sine tempore genui, seruandis hominibus cum tempore ostendi: in cuius uita discerent etiam diuersa uiuendi studia non discrepare? Et notandum quòd cum non se emisisse, sed dimisisse asserit: quia pfectò humanã naturã filius suscipiens, adima de sublimibus uenit. Cuius incarnationis mysterii quia & electi angeli mirati sunt, qui eodem mysterio redempti non sunt, rectè subiungitur.

Quid

Quòd angeli a mane creationis suæ laudent Deum, iubilent uerò homines sancti, qui præ angustia interius deficiunt, nec quòd affectant hoc possunt. Cap. VII.

CVm me laudarent simul astra matutina.] Quia enim prima in tempore cõdita natura rationabilium spirituum creditur, non immeritò matutina astra angeli uocantur. Quod si ita est, dum terra esset inuisibilis & incomposita, dum tenebræ essent super abyssum, uenturum diem sub sequentis seculi per lucem sapientiæ existendo prçuænerunt. Nec negligenter audiendum est quod additur. Simul: quia nimirum astra matutina etiam cum uespertinis redemptoris potentiam laudant, dũ electi angeli etiam cum redemptis in mũdi fine hominibus largitatem gratiæ supernæ glorificant. Ipsi quippe ut nos ad laudem conditoris accenderent, hoc qđ superius diximus, orta per carnem luce

Luc. 2. clamauerunt: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Simul ergo laudant: quia redemptioni nostræ uoces suę exultationis accommodant. Simul laudant: quia dum nos conspiciunt recipi, suum numerum gaudent repleri. Qui & fortasse ideo matutina astra memorantur: quia sępe ad exhortandos homines missi sunt, & dum uenturum mane nunciant, ab humanis cordibus præsentis uitæ tenebras fugant. Sed ecce angeli diuinam potentiam laudant: quia ipsa eos tantæ claritatis uisio delectat. Nos autem qui redimimur, sed tamen corruptione adhuc carnis grauamur, donum quod percipimus, qua uirtute laudamus? Quomodo enim ualebit lingua dicere, quod non sufficit mens nostra sentire? Sequitur: Et iubilarent omnes filii Dei.] Iubilatio quippe dicitur, cùm cordis lætitia oris efficacia non expletur, sed quibusdam modis gaudium prodit, quod ipse qui gaudet nec tegere prçualet, nec explere. Laudent itaque angeli qui iam tantæ terræ claritatis altitudinem in sublimibus uident. Iubilent uerò homines, qui adhuc in inferioribus oris sui angustias sustinent. Quę quia certò futura

1. Cor. 10 Dominus nouerat, non tam facienda insinuat, quàm facta narrat. Sed quid agi-

A mus, quòd cùm boni de redemptionis suæ mysterio iubilant, malos inuidia inflammat: dum electi proficiunt, reprobi ad rabiem furoris excitantur: & bona nascentia quia nolunt imitari, persequuntur? Sed tamen inter hęc etiam qui redemit, non relinquit. Scriptum quippe est: Fidelis autem Deus qui nõ patietur uos tentari suprà quàm potestis: sed faciet cũ tentatione etiam prouentum, ut possitis sustinere. Nouit enim conditor noster quando exurgere persecutionis procellã sinat: quando exurgentem reprimat. No-

B uit pro custodia nostra restringere, quod contra nos egredi pro nostra exercitatione permittit: ut sæuiens nos diluat procella, & non mergat. Vnde & sequitur.

Quòd miraculis sanctorum fracta est uiolentia tyrannorum. Caput VIII.

QVis conclusit ostiis mare, quando 15
erumpebat quasi de uulua ꝓcedẽs?] Quid enim mare nisi seculum: quid uuluam nisi conceptum carnalis cogitationis accipimus? Hoc enim loco uuluæ no-

C mine occulta & malitiosa carnalium cogitatio designatur. Quæ uulua non ad proferendam prolem concipit substantiã corporis, sed ad explendam nequitiam causam doloris. De hac uulua cordis iniquorum aliàs dicitur: Concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Per hanc uuluam praui concipiunt, cum mala cogitant. Psal. 7.
Per hanc uuluam pariunt, cùm mala quæ cogitauerint operantur. Erumpebat ergo mare quasi de uulua procedens, cùm miseriarum secularium fluctus de carnalis cogitationis iniquitate concepti, in sanctæ

D Ecclesię interitum sæuirent. Sed authore Deo ostiis hoc mare conclusum est: quia contra tumores persequentium sancti uiri quasi quædam ostia oppositi sunt: ut eorum miraculis atque reuerentia iræ persequentium frangerentur. Humiliatis quippe Dominus terrenis principibus ꝑ eos sanctam ecclesiam supra mundi culmen euexit: & sęuientis maris impetus erecta eiusdem ecclesiæ potestate coercuit. Sed huic sæuienti mari quid Dominus fecerit audiamus. Sequitur:

Quid persecutorum malitiæ puerili insipientia uestita, id est, pannis infantiæ obuoluta constringatur, cum sæuire in sanctos diuinæ dispensatione prohibetur. *Cap. IX.*

CVm ponerem nubem uestimentum eius, & caligine illud quasi pannis infantiæ obuoluerem.] Mare sæuiens nube induitur: quia crudelitas persequentium stultitiæ suæ uelamento uestitur. Interposita enim caligine infidelitatis suæ perspicuam ueritatis lucem uidere non sufficit: & id quod agit per crudelitatis impulsum, per cæcitatis suæ meritum nō agnoscit. Nam si cognouissent, ut ait Apostolus, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Hæc nubes non solum solet infideles extra positos premere: sed quosdam etiam uiuentes carnaliter intra Ecclesiam tenebrare. Vnde sancti uiri qui etiam alienæ negligentiæ compatiuntur, & se pati æstimant quod perpeti alios sentiunt, Deo orantes dicunt: Opposuisti nubem ne transeat oratio. ac si apertè dicant: Menti nostræ terrenis uoluptatibus assuetæ curarum suarum phantasmata iusto iudicio obijcis, quibus eam in ipsa orationis suæ intentione confundis: & quā desiderijs infirmis deditam non ignoras rectè cæcatam ab intuenda lucis tuæ perspicuitate reuerberas: ut cùm in te intenditur, ipso à te cogitationum suarum nubilo reflectatur: & quæ terrena hæc assiduè cogitat quia uult, hæc etiam toleret in oratione cùm non uult. Quia igitur ipsa persecutorum nequitia superna dispensatione cōstringitur, ne contra sanctos uiros in quantum uoluerit effrenetur, postquam dixit: cùm ponerem nubem uestimentum eius, aptè subdidit: Et caligine illud quasi pannis infantiæ obuoluerem. Pannis quippe infantiæ pedes ac brachia constringuntur, ne huc atque illuc dissoluta libertate iactentur. Quia ergo persecutores sanctę Ecclesiæ instabilitate cordis inquieti, atque huic seculo dediti, nō grandæua sed puerilia sapiunt: qui quidē obscuritate atque caligine, non intellecti superni iudicij constringuntur: ne tantū persequi ualeant quantum uolunt, pannis infantię referuntur obuoluti: quia sic ut dictum est, puerilia quidē sapiunt, sed diuina dispensatione constricti, ad quod uolunt brachia non extendunt: & si cuncta mala leuiter perpetrare appetunt, nequaquam tamen implere cuncta quæ appetunt permittuntur. Sequitur: Circumdedi illud terminis meis.] Terminis suis Dominus mare circundat, quia iras persequentium, iudiciorum suorum dispensatione modificat: ut insani tumida unda feruoris plano frangatur littore occultæ dispensationis. Sequitur. Et posui uectem & ostia, & dixi Hucusque uenies, & non procedes amplius & hic confringes tumentes fluctus tuos.] Quid per ostia, nisi prædicatores sancti: quid per uectem nisi incarnatus Dominus designatur? qui hæc uidelicet ostia contra sæuientis maris impetum tanto ualentiora opposuit, quāto ea sua obseratione roborauit. Quia enim ista sanctæ Ecclesiæ ostia uectis huius oppositione solidata sunt: potuerunt quidem tundi fluctibus, sed effringi nequiuerunt, ut ea exterius unda persecutionis illideret, sed nequaquam cordis eorum interna penetraret. Et quia doctores sancti prædicatione quidem sequentibus aperti sunt authoritate autem sua resistentibus clausi, non immeritò ostia uocantur: id est aperta conuersationi humilium, & clausa terroribus superborum. Non immeritò ostia uocantur: quia & ingressum fidelibus aperiunt, & rursum sese perfidis ne ingrediantur opponunt. Pensemus quale Ecclesiæ ostium extitit Petrus, qui inuestigantem fidem Cornelium recepit, precio quærentem miracula Simonem repulit, illi dicens: In ueritate comperi quoniam non est personarum acceptor Deus: secreta regni benignè aperuit, huic inquiens: Pecunia tua tecum sit in perditionem, per districtæ damnationis sententiam cœlestis aulæ aditum claudit. Quid cuncti Apostoli, nisi sanctæ Ecclesiæ ostia existunt, cum uoce redemptoris sui audiant: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis & quorum retinueritis, retenta sunt? ac si illis apertè diceretur: Per uos ingredientur ad me hi quibus uosmetipsos panditis, & repellentur quibus obseratis. Igitur dum mare sęuit, Dominus uectem & ostia opponit: quia

ab

Marginalia: 1. Cor. 2. — Thren. 3 — 16 — B — C — D — Act. 10. — Ioan. 20.

ab amaris & perfidis cordibus dum perse A cutionis procella se dilatat in mundo, Deus unigeniti sui gloriam, prædicatorumque eius reuerentiam exaltat: & dum innotescit mysteria diuinæ fortitudinis, frangit in impijs fluctus furoris. Bene aût dicitur: Hucusque uenies, & non procedes amplius: quia nimirum diuini iudicij occulta mensura est, & quando persecutionis procella prosiliat, & quando conquiescat: ne aut non exagitata electos nõ exerceat, aut immoderata in profundum mergat. Cùm uerò noticia fidei usque ad persequentes extenditur, turbati maris tumor sedatur, ibique fluctus suos mare frãgit: quia ad cognitionem ueritatis ueniẽs omne quod nequiter egit, erubescit. Fracta quippe unda in se reliditur: quia uicta nequitia etiam per cogitationem sui cordis accusatur, & quasi ipsam uim quam intulerat recipit: quia de prauitate quam gesserat, reatus sui stimulos sentit. Vnde quibusdam per Paulum dicitur. Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? ac si diceretur: Quid se in altum fluctus uestræ prauitatis extulerunt, qui nunc in semetipsis fracti, unde peruersos uos inflauerant, côuersos inde confundunt? rectè itaque dicitur: Et hic confringes tumentes fluctus tuos. Quod uerò in hac conclusione maris secũdo de ostijs dicitur, more sacri eloquij res semel dicta pro confirmatione replicatur. Si autem hoc in loco mare accipere non specialiter turbam persequentium, sed generaliter seculum debemus: secundò contra hoc mare Dominus ostia opposuit, quia & prius humano generi præcepta legis, & postmodum nouę gratię testamentum dedit. Secundò obiectis ostijs huius maris impetum clausit: quia eos quos ad obsequium sui cultus assumpsit, & prius ab idolis data lege coercuit, & pòst ab intellectu carnali gratia reuelata correxit. Secundo mare ostia accepit: quia humanum genus prius Deus ab operib. iniquitatis prohibuit, postmodum uerò etiam à cogitationis culpa constrinxit. Videamus quemadmodum prima tumẽti mari Dominus ostia imponat. Ecce enim per legem dicitur. Non occides, non mœchaberis, non furtum facies, non fallum testimonium dices. Videamus quemadmodum secundis hoc mare Dominus ostijs claudat. Ecce in Euangelio dicit: Audistis quia dictũ est antiquis, Nõ mœchaberis: ego autem dico uobis, quoniam omnis qui uiderit mulierem ad cõcupiscendũ eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Rursumque dicitur: Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum: ego autem dico uobis, diligite inimicos uestros, & benefacite his qui oderunt uos. Qui igitur prius nequitias operis prohibuit, & postmodum culpas B cordis exhaurit, nimirum tumenti mari, ne circumducta iustitiæ littora transeat, bis ostia imponit. Bene autem cum diceret: Quis conclusit ostijs mare: ilico & tempus adiunxit, dicens: Quando erumpebat quasi de uulua procedens: quia uidelicet tunc humano generi præceptis legis obuiauit, quando adhuc seculum suæ origini uicinum, quasi ab ortu proprio ad profectum uitæ carnalis exhibat. De uulua quippe procedere, est in lucem præsentis gloriæ carnaliter apparere. Et rectè subiungitur: Cum ponerem nubem uesti C mentum eius.] Quia nimirum Deus hominibus non tunc aperta ostensione se intulit, sed dum eos ab errore perfidiæ eripuit, nec tamen illis claritatem sui luminis patefecit, quasi ex tenebris eos abstulit, sed adhuc nube uestiuit: ut & pristina prauitatis acta relinquerent, & tamen uentura bona adhuc certius non uiderent. Vbi & aptè subditur: Et caligine illud quasi pannis infantiæ obuoluerem.] Dum enim rudes populos non aperta spiritus prædicatione edocuit, sed figurata locutione præceptis li- D teræ astrinxit: adhuc infirma sapientes, uerborum suorum caligine quasi pannis infantiæ obuoluit: ut mandatis grossioribus ligati crescerent, ne malè liberi in suis uoluptatibus perirent. quos ad uiam iustitiæ dum non iam charitas, sed adhuc timor astringeret, diuina dispensatio quasi pressit ut nutriret. Infirmus nanque populus cum præceptorum pannos nolens pertulit, ad firmiorem statum ex ipsa sua ligatione peruenit: quia enim timor eum prius à culpa coercuit, competenter postmodum in liberta-

Matt. 5.

17

Exo. 20.

libertatem spiritus exiuit. Hos pannos infantiæ quos inchoantibus dedit, ipse per prophetam Dominus reprehendit, dicēs,
Ezec. 20 Ego dedi eis præcepta non bona Mala .n. quasi mala esse desinunt comparatione peiorum, & bona quasi bona non sunt comparatione meliorum. Nam sicut peius delinquenti Iudææ de Sodoma atq; Samaria dicitur.
Ezec. 16 Iustificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es: ita melioribus noui testamenti præceptis subsequentibus præcepta bona quę rudibus data sunt, non bona esse memorantur. Neque enim mentes usui uitæ carnalis inhærētes, euelli ab infimis possent, nisi gradatim ducta prædicatione proficerent.
Exod. 3. Hinc quippe est ꝙ in Aegypto positis pio iustoq; moderamine latēti eorum concupiscentiæ condescenditur, & uicinorum suorum uasis aureis argenteisq; sublatis discedere iubentur. qui ad Sina montem ducti, accepta lege mox audiūt:
Exod. 21 Non concupisces rē proximi tui. Et hinc est quòd in eadem lege oculum pro oculo, dentem pro dente præcipiuntur exigere: & quandoque tamen reuelata gratia, percussi maxillam alteram iubentur præbere. Quia enim plus semper ira in uindicta exigit, quàm iniuria accepit: dum discunt mala non multiplicius reddere, quandoque discerent ea & multiplicata sponte tolerare. Hinc est quòd eundem rudem populum a quibusdam prohibuit, quædam uerò ei in usum pristinum seruauit, sed hæc ipsa tamen in melioris uitæ figura composuit. Bruta namque animalia idolis in Aegypto mactabant: eisq; in usum post modum animalium mactationem retinuit, sed idolorum cultum uetuit: ut dum de usu suo aliquid amitteret, consolaretur eius infirmitas per hoc quod de usu suo aliquid haberet. Mira autem dispēsatione consilij: quod ei Dominus de cōsuetudine carnali retinuit, hoc in figuram spiritus potētius uertit. Quid enim sacrificia illorum animalium, nisi unigeniti mortem designant? quid sacrificia illorum animalium, nisi extinctionē carnalis nostræ uitæ significant? Vnde ergo imbecillitati populi rudis condescēditur, inde ei per obumbratas allegoriarum species maior fortitudo spiritus nun-

A ciatur. Rectè itaque dicitur: Et caligine illud quasi pannis infantiæ obuoluerem: quia unde eius teneritudinis infirma pertulit, inde altam significationum spiritalium nubem fecit. quæ quia præceptorum limite ab immoderatis animi euagationibus cinxit, rectè subiicit: Circumdedi illud terminis meis.] Et quia huius humani generis motus misso mediatore coercuit, aptè subiungit: Et posui 18
B uectem & ostia.] Vectem quippe & ostia posuit: quia redemptore nostro contra culpas delinquentium misso, nouæ uitæ prædicamenta firmauit. Clausa nanque ostia opposito uecte roborantur. Vectē ergo Deus opposuit: quia contra lasciuos motus humani generis unigenitum misit: qui præcepta spiritalia quæ loquendo docuit agendo solidauit. Bene autem subditur: Et dixi: Hucusque uenies, & non procedes amplius: & hic confringes tumentes fluctus tuos.] Hoc quippe mare ostia priora transcenderat, quia clau-
C stra legis oppositæ humani tumoris unda transiliebat at postquam mundus oppositum sibi unigenitū reperit, elationis suæ impetum fregit, & transire non ualuit: quia eius fortitudine furoris sui terminū clausum inuenit, unde rectè per prophetam dicitur: Mare uidit & fugit. Possunt etiam per ostia apertæ passiones eius non Ps. 113 inconuenienter intelligi. Quibus ex occulto uectem posuit: quia eas ex inuisibili diuinitate roborauit. Contra quas mūdi fluctus ueniunt, sed fracti dissiliunt, quia superbi eas uiuendo despiciunt, sed
D earum uires experiendo pertimescunt. Nam dum passiones unigeniti humanū genus prius irrisit, postmodum expauit, quasi contra opposita ostia more elidendi maris & tumore elatum mare uenit, & fractum uirtute dissiluit. Sed quia idcirco hoc ad beatum Iob dicitur, ut de tot uirtutibus cordis eius gloria premeretur, ne sibi fortasse tribuat qd' se stare sublimiter non ignorat: cum quanta eius ædificatio ne sint dicta perpendimus, si hæc ēt moraliter disseramus. Dicat itaq;: Quis cōclusit ostijs mare?] Quid est mare, nisi cor nr̄m furore turbidum, rixis amarū, elatione superbiæ tumidum, fraude malitiæ obscurum? quod mare quantum sæuiat atten-dit

dit, quisquis in se occultas cogitationum tentationes intelligit. Ecce enim iam peruersa relinquimus, iam desiderijs rectis inhæremus, iam praua opera foris abscindimus, sed tamen latenter intus ea cum qua huc uenimus, uitæ ueteris procella fatigamur quam nisi respectu iudicij, & æterni pauore tormenti, immensi timoris claustra constringerent: cuncta in nobis penitus superædificati opis fundamenta corruissent. Si enim quod per suggestionem sæuit intrinsecus, per delibera B tionem foras erumperet, uitæ nostræ fabrica funditus euersa iacuisset. In iniquitate nanque concepti, & in delicto editi, p insitæ corruptionis molestias pugnãno biscũ huc deferimus, quã cũ labore uincamus. unde & rectè de hoc mari dicit: Quando erumpebat quasi de uulua procedens. Vulua enim prauæ cogitationis

Gen. 8. adolescentia est. De qua per Moysen Dominus dicit: Sensus enim & cogitatio humani cordis prona est in malum ab adolescentia sua. Corruptionis nanque malum quod unusquisque nostrum ab ortu C desideriorum carnalium sumpsit, in prouectu ætatis exercet, & nisi hoc citius diuinæ formidinis manus reprimat, omne conditæ naturæ bonum repente culpa in profundum uorat. Nemo igitur sibi cogitationum suarum uictoriam tribuat, cum ueritas dicat: quis conclusit ostijs mare quando erumpebat quasi de uulua procedens? Quia nisi ab ipso cogitationis primordio cordis fluctus gratia diuina retineret, tentationem procellis mare sæuiẽs terram proculdubio humanę mentis obruisset: ut salsis fluctibus perfusa arescere D ret, id est perniciosis carnis uoluptatibus delectata deperiret. Solus ergo Dominus ostijs mare cõcludit, qui prauis motibus cordis claustra inspiratæ formidinis obijcit. Quia uerò ea quę cernimus, sequi prohibemur, quia à corporearum rerum delectatione retundimur, libet etiã ad inuisibilia oculos mentis attollere, atque hæc ipsa quę sequi præcipimur uidere. Sed quid agimus? Infirmis illa obtutibus needum patent. Ecce ad eorum amorem uocamur, sed tamen à uisione restringimur: quia etsi quando aliquid furtim parumque aspicimus, sub incerto nimis

A adhuc uisu caligamus. unde aptè subiungitur. Cum ponerem nubem uestimentum eius, & caligine illud quasi pannis infantiæ obuoluerem.] Hoc mare tumultuosum uidelicet cogitationibus fluctuans cor nostrum nube uestitur, quia ne internam quietem purè conspiciat, inquietudinis suæ confusione tenebratur. 19

Hoc mare caligine quasi pannis infantię obuoluitur, quia à contemplandis sublimibus adhuc teneris sensibus suæ infirmitatis ligatur. Videamus Paulum quadam caligine quasi infantię pannis obuolutum, dum ait. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum. 1. Co. 13

Qui si se ad contemplanda cœlestia infantem non cerneret, ætatis suæ ad hæc comparationem nullo modo præmisisset, dicens. Cum essem paruulus, loquebar ut paruulus, sapiebam ut paruulus, cogitabam ut paruulus. Tunc ergo ad robur iuuenile conscendimus, cum forti sensu eam ad quam tendimus uitam uidemus, nunc autem quia intentionis nostræ acies per infirmitatem suam ab interna luce retunditur, mens nostra ligata infantiæ pannis tenetur. ut aptè subiungitur: Circumdedi illud terminis meis. Ibidem

Terminis enim sui: Dominus hoc mare circundat, quia cor nostrum adhuc corruptionis suæ molestia & cura turbulentum sub mensura contemplationis humiliat, ut licet plus appetat, ultra tamen quàm sibi conceditur, non ascendat. Vel certè terminis suis Dominus hoc mare circundat, quia cor nostrum tentationibus tumidum, occultis donorum distributionibus mitigat, modò agens ne praua suggestio ad delectationem ueniat, modò ne praua delectatio usque ad consensum prorumpat. Qui ergo illicitos motus cordis respicit, & in quibusdam eos usque ad consensum uenire prohibet, in quibusdam uerò illos etiam à delectatione restringit, nimirum furenti mari terminos imponit, ut nequaquam in opere exeat, sed intra sinum mentis tentationum submurmurans se unda collidat. Quæ quia tunc ualenter restringitur, cum ei

dilectione Dei atque inspiratis uirtutibus obuiatur, rectè subiungitur: Et posui uectem & ostia, & dixi: Hucusque uenies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos.] Quid enim moraliter per ostia nisi uirtutes, quid per uectem nisi robur charitatis accipimus? Hæc itaque ostia, scilicet operationum uirtutes, mare sæuiens dissipat, nisi eas ex occulto mentis opposita charitas adstringat. Facilè autem omne uirtutum bonum tentatione cordis irruente destruitur, nisi ab intimis fixa charitate solidetur. Vnde & Paulus in suis prædicationibus dum quædam uirtutum ostia mari tentationis opponeret, ilico eisdem ostijs quasi robur uectis adiunxit, dicens: Super omnia autem hæc charitatem habentes, quod est uinculum perfectionis. *Coloss. 3* Perfectionis enim uinculum charitas dicitur: quia omne bonum quod agitur, nimirum per illam ne pereat ligatur. A tentatore nanque citius quodlibet opus euellitur, si solutum à uinculo charitatis inuenitur: si autem mens Dei ac proximi dilectione constringitur, cùm tentationum motus quælibet ei iniusta suggesserint, obicem se illis ipsa dilectio opponit, & prauæ suasionis undas uirtutum ostijs

20 ac uecte intimi amoris frangit. Quia ergo Dominus per inspiratæ charitatis fortitudinem nascentia in corde uitia reprimit, insurgentis maris impetu per obserata claustra compescit. Ira fortasse in occulto exasperat: sed ne quis superna perdatur, perturbationi mentis officium linguæ subtrahitur, ne usque ad uocem exeat, quod in sinu cordis tumultuosum sonat. Luxuria in occultis cogitationibus accenditur: sed ne superna munditiam mens amittat, conceptę immunditiæ ea quæ famulare poterant, membra castigat, ne usque ad corruptionem exhalet corporis fœtor cordis. Auaritia stimulat: sed ne cœlesti regno mens careat, intra claustra se parsimoniæ contenta proprijs ligat, ne in prauo se opere dilatet, & usque ad exteriores actus internæ concupiscentiæ æstus exudet. Superbia inflat: sed ne ueram celsitudinem amittat, considerando

A quisque quia puluis est, ab altitudine se conceptæ elationis humiliat: certans nimirum ne quod in suggestione cogitationis tolerat, in exercitationem operis erum pat. Bene ergo dicitur: Posui uectem & ostia, & dixi: Hucusque uenies, & non procedes amplius: & hic cōfringes tumētes fluctus tuos: quia dum electus quisq; & tētatur uitijs, & tamen facere malè suggesta renitit, quasi mare clausum tenetur. Quod etsi intus tumultuosis cogitationum fluctibus mentem percutit, statuta tamen bene uiuendi littora non excedit. B Quod mare quidem in tumorem se erigit, sed dū fixa deliberatione cordis illiditur, fractum redit. Beatus igitur Iob ne sibi tribuat quòd contra procellas cordis stat, uoce diuina audiat: Quis conclusit ostijs mare quando erumpebat quasi de uulua procedens, & cæt. ac si ei apertè diceretur: Incassum te exterius in bonis operibus pensas, si non me interius qui in te tentationis undas compesco consideras. Vt enim tu fluctus ferre possis in opere, meæ uirtutis est, qui fluctus frango tentationis in corde.

C

BEATI GREGORII IN IOB EXPOSITIONIS Moralis.

LIBER VIGESIMVS NONVS.

Caput. I.

DOMINVS Deus noster Iesus Christus in eo quòd uirtus & sapientia Dei est, de patre ante tempora natus est: uel potius quia nec D cœpit nasci nec desiit, dicamus uerius semper natus. Non autem possumus dicere, semper nascitur: ne imperfectus uideatur. At uerò ut æternus designari ualeat & perfectus, semper dicamus & natus: quatenus & natus ad perfectionem pertineat, & semper ad æternitatem: ut quocunque modo illa essentia sine tempore, temporali ualeat designari sermone: quamuis hoc ipso quòd perfectum dicimus, multū ab illius ueritatis expressione deuiamus: quia quod factum non est, non potest dici perfectum. Et tamen infirmitatis

infirmitatis nostræ uerbis Dominus con
Mat. 6 descendens ait: Estote perfecti, sicut & pater uester cœlestis perfectus est. In illa itaque natiuitate diuina aq humano genere cognosci non poterant: proinde in humanitate uenit ut uideretur, uideri uoluit ut imitaretur. Quæ carnis natiuitas despecta uisa est sapientibus mundi: contempserunt nanque infirma humanitatis eius, Deo hæc indigna iudicantes. Cui tanto magis homo debitor fuit, quāto pro illo Deus etiam indigna suscepit.
1. Cor. 1. quia enim non cognouit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiā prædicationis saluos facere credentes. ac si diceret: Cum deum qui est sapientia, nequaquam per sapientiam suam mundus inueniret, placuit ut deum hominem factum per humanitatis stultitiam cognosceret: quatenus eius sapientia ad nostrā stultitiam descenderet, & lucem supernæ prudentiæ luto suæ carnis illuminata nostra cæcitas uideret. Natus igitur ex patre sine tempore, ex matre nasci est dignatus in tempore, ut per hoc quòd ortum suum inter initium finemque concluderet, humanæ mentis oculis ortum qui nec initio sumitur, nec fine angustatur aperiret. Vnde bene nunc ad beatum Iob dicitur:

Quòd nato in carne Domino sancta Ecclesia de tenebris noctis egrediens quærit suum locū in luce beatitudinis æternæ. Cap. II.

NVnquid post ortum tuum præcepisti diluculo, & ostendisti auroræ locum suum? Subaudis, ut ego. Ortus quippe diuinitatis eius antè & post nō habet. Cui dum semper esse est per æternitatem, dum omne quod labitur circumscribit, intra semetipsum temporum discursus claudit. Ortus uerò humanitatis eius quia & cœpit & desiit, & ante & post habere à tempore accepit. Sed quia dum ipse umbras nostræ temporalitatis suscepit, lumē nobis suæ æternitatis infudit: rectè per hunc ortum quem creator sibi in tempore condidit, locum suum sine tempore aurora cognouit. Quia enim diluculum uel aurora à tenebris in lucem uertitur, non immeritò diluculi uel auroræ nomine, omnis electorum Ecclesia designatur, Ip-

A sa nanque dum ab infidelitatis nocte ad lucem fidei dicitur, uelut auroræ more in diem post tenebras splendore supernæ claritatis aperitur. Vnde & bene in Canticis canticorum dicitur: Quę est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens? Gen. 6.
Sancta enim Ecclesia cœlestis uitæ præmia appetens, aurora uocata est: quia dum peccatorum tenebras deserit, iusticiæ luce fulgescit. Habemus tamen subtilius aliqd
quod cōsiderata qualitate diluculi uel auroræ pensemus. 2
Aurora nanque uel diluculum noctem quidē præterisse nunciant,
B nec tamen diei claritatem integram ostentant: sed dum illam pellunt, hanc suscipiunt, lucem tenebris permixtam tenēt. Quid itaque in hac uita omnes qui ueritatem sequimur, nisi aurora uel diluculū sumus? quia & quædam iam quæ lucis sunt agimus: & tamen in quibusdam adhuc tenebrarum reliquiis non caremus.
Per prophetam quippe deo dicitur: Non Ps. 142.
iustificabitur in conspectu tuo omnis ui- Iac. 3.
uens. Rursumque scriptum est: In mul- Rom. 7.
tis offendimus omnes. Paulus quoq; ait: Video aliam legem in membris meis re-
C pugnantem legi mentis meæ, & captiuū me ducentem in lege peccati quæ est in membris meis. Vbi ergo lex peccati cum lege mentis contendit, profectò adhuc aurora est: quia lux quæ iam emicuit, necdū prætereuntes funditus tenebras pressit. Adhuc aurora est: quia dum lex carnis legem mentis, & lex mentis legem carnis percutit, inter se uicissim lux & umbra cōfligit. Vnde rursum Paulus cum diceret: Nox præcessit, nequaq̄ subdidit, dies ue- Rom. 13.
nit: sed, dies autem appropinquauit. Qui enim post discessum noctis iam non ue-
D nisse, sed appropinquasse diem insinuat, esse se proculdubio ante solem post tenebras adhuc in aurora demonstrat. Tunc autem plenè sancta electorū ecclesia dies erit, cum ei admixta peccati umbra iam non erit. Tunc plenè dies erit, quando interni luminis perfecto feruore claruerit. Tunc plenè dies erit, quando nullā malorū suorū tentantem memoriam tolerans, oēs à se tenebrarum etiam reliquias abscondit. Vnde & bene hæc aurora quasi adhuc in transita demonstratur, cum dicitur: Et ostendisti auroræ locu suum.

Cui enim locus situs ostenditur, profectò ex alio ad aliud uocatur. quid est enim locus auroræ, nisi perfecta claritas uisionis internæ? Ad quem cùm ducta uenerit, iam de transactæ noctis tenebris nihil habebit. Nunc autem adhuc tentationum molestias sustinet: quia per intentionem cordis ad aliud festinat Ecclesia, ad locum suum tendit aurora. quem locum si mente non cerneret, in huius uitæ nocte remaneret. Sed cùm quotidie contendit perfici, & in lucem quotidie augeri, locum suum iam conspicit, & plenè sibi clarescere solem quærit. Locum suum aurora considerat: quando sancta anima ad contemplandam conditoris sui speciem flagrat. Ad locum suum pertingere aurora satagebat, cum Dauid diceret: Sitiuit anima mea ad Deum fontem uiuum, quando ueniam & apparebo ante faciem Dei? Locum suum ueritas auroræ monstrabat, cùm per Salomonẽ diceret: Quid habet amplius sapiens à stulto, & quid pauper, nisi ut pergat illuc ubi est uita? quem profectò locum etiam præcedentibus incarnationem suam patribus post ortum suum Dominus ostendit: quia nisi per prophetiæ spiritum incarnandum supernæ patriæ regem cognoscerent, bona eiusdem patriæ quam essent desiderabilia non uiderent. Locum suum ueritas auroræ patefecit, cùm patrem coram discipulis petijt, dicens: Pater quos dedisti mihi, uolo ut ubi ego sum, & illi sint mecum. Locum suum auroræ monstrauit, cùm diceret: Vbicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. Ad hunc locum quem cognouerat, peruenire aurora festinabat, cùm Paulus desiderium habere se diceret dissolui, & cum Christo esse. Et rursum: Mihi uiuere Christus est, & mori lucrum. Et rursum: Scimus quoniã si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus: domũ non manu factam, æternam in cœlis. Benè aũt post ortum suum locum propriũ auroræ ostendisse se perhibet: quia futuræ retributionis beatitudinem prius q̃ per corpus ipse innotesceret in paucorũ intellectu cõtinuit. Cùm uerò humanæ natiuitatis infirma suscepit, uenturæ claritatis noticiam in multitudinis innumeræ amore dilatauit. Sed cũ diuini operis mysteriũ sic misericordia pãgat, ut tamẽ & ira comitetur, quatenus occultus arbiter alios respiciens redimat, alios deserẽs perdat: qa cognouimus quomodo per incarnationem suam electos illuminet, audiamus nũc quomodo reprobos damnet. Sequitur:

Psal. 41 · Eccl. 6 · Ioan. 17 · Mat. 24 · Luc. 17 · Phil. 1 · 2. Cor. 5

Quod Iudaica perfidia uiso Christo concussa est: & alijs sic, alijs aliter de eo sentiẽtibus, paucis ex illa tãta plebe assumptis, Scribas et Pharisæos merito reprobauit. Cap. III.

NVnquid tenuisti concutiens extrema terræ, & excussisti impios ex ea? Extrema terræ Dominus tenuit, quia in fine seculorum ad destitutam iam & alienigenis regibus subditam synagogam uenit, atq; ex illa impios excussit: quia spiritalia fidei prædicamẽta renuentes, etiã à carnalis sacrificij gloria repulit. Vel certè extrema terræ tenuit: quia ex Iudæa paucos abiectos & humiles elegit. Extrema terræ tenuit: quia legis doctores deserẽs, piscatores assumpsit. Dumque eius extrema tenet, ex ea impios excutit: quia dum infirmos fideles roborat, fortes in illa infideles dãnat. Rectè uerò et cõcutiens addidit: quia per aduentum suum immensa formidine etiam reproborum corda commonit. Concussi quippe fuerant qui dicebant: Nihil proficimus, ecce totus mundus post eum abijt. Res autem quæ concutitur, huc illucque ducta fatigatur. Concussa ergo Iudæa fuerat, quæ de Christo per alios dicebat: Quia bonus est, & per alios resistebat, dicens: Non, sed seducit turbas. Per alios dicebat: Nisi hic esset à Deo, non poterat facere quicquam. Atq; ad extremum per alios clamat. Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum. Concussi quidem, sed non prostrati sunt reprobi, cùm modò miracula obstupescentes cernerent, modò infirmitatis opprobria despicientes irriderent. An non concussi fuerant qui dicebãt: quousque animam nostram tollis? si tu es Christus dic nobis palam. Vel certè extrema terræ concussit & tenuit: quia cum infirma corda humiliũ pio timore terruit, nequaquam ea iudicio districto dereliquit.

Ioan. 12 · Ioan. 7 · Ioan. 9 · Ioan. 18 · Ioan. 10

quit. Inde enim multitudo credentium A in Deum robustius stetit, unde in se humiliata trepidauit. Nam quia eum Deus quem concutit tenet, isinuat per prophetam dicens: Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietũ, & trementem sermones meos? Quia eum quem concutit tenet, Salomone attestante intimatur, qui ait: Beatus uir qui semper est pauidus, qui autem mentis est duræ, corruit in malum. Igitur quia extrema Iudææ Dominus in apostolis tenuit, atque ex illa scribas & Pharisæos ac pontifices impietatis suæ merito exigente reprobauit: quid adhuc de eorum damnatione subdatur audiamus. Sequitur: Restituet ut lutum signaculum, & stabit sicut uestimentum.] Quid aliud Dominus plebem Israeliticam, nisi lutum reperit, quã obsequijs gentilium deditam, ĩ Aegypto seruientem lateribus inuenit? Quam dũ tot miraculis ad terrã repromissionis duxit, dum perductam cognitionis suæ sciẽtia impleuit, dum tot arcana secretorum ei per prophetiam contulit: quid eã aliud quàm seruandi mysterij signaculum fecit? Ipsa quippe diu in prophetia clausum cõtinuit, quicquid de se ueritas in fine reuelauit. Sed dum post tot diuina secreta, post tot percepta miracula in redemptoris sui aduentu, plus terram quàm ueritatem dilexit, per sacerdotes dicens: Si dimittimus eum sic, omnes credent in eũ, & uenient Romani, & tollent nostrum locum & gẽtem: quasi ad eos quos in Aegypto reliquerat lateres redijt; & quæ facta iam Dei signaculum fuerat, ad hoc se iterum quod deseruerat inflexit: lutumque se post signaculum in oculis ueritatis exhibuit, cum p impietatis maliciã accepti uerbi mysteria perdidit, & sola terrena sapere quę inquinant eligit. Vbi aptè subiũgit: Et stabit sicut uestimentum. Impolita namque & grossiora uestimenta etiam cum inducta fuerint quia inductis membris bene applicata non inhærent, stare feruntur. Iudæa igitur circa ueritatis notitiam etiam cum seruire uideretur, sicut uestimentum stetit, quia per exteriora mãdata seruire se Domino ostẽdit, sed adhærere ei per charitatis intelligentiam noluit. Dum solam in præceptis Dei lite-

Prouer. 28

Ioã. 11.

ram tenuit, & nequaquam se per spiritum sensibus intimis iunxit, quasi ei qui se induerat non adhæsit. Vbi & aptè subiungitur. Auferetur ab impijs lux sua] Quia dum uiuere ueritati renuunt, cognitionẽ legis in perpetuum amittunt: & dum de accepta lege superbiunt, nimirum de sciẽtię suæ gloria cæcantur. Scriptum quippe est: Obscurentur oculi eorum, ne uideãt. Rursumque scriptum est: Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua. Et rursum scriptum est: In iudicium ego in hũc mundum ueni, ut qui non uident, cæci B fiãt. Et quia semetipsos de legis operibus contra cõditorẽ legis extulerunt, aptè subditur: Et brachiũ excelsum cõteretur.] Excelsum quippe brachium cõteritur, qñ prędicata fidei gratia, superba legis operatio reprobatur, cùm dicitur. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Cuncta tamen hæc intelligi & aliter possunt. Terram quippe scriptura sacra uocare consueuit Ecclesiam. Extrema igitur terræ Dominus tenet & concutit: quia Ecclesiæ suę ultima per aduentum Antichristi persecutione immanissima C turbari permittit, nec tamen permittendo deserit. Hanc terram aliquando Dominus tenet & non concutit, aliquando tenet & concutit: quia modò eam tranquilla pace fidei possidet, modo commoueri impetu persecutionis iubet. Bene autem cum diceret. Nunquid tenuisti concutiens extrema terrę, illico adiunxit. Et excussisti impios ex ea? Attestante enim Paulo, plerique in ea sunt qui cõfitentur se nosse Deum, factis autem negant. Impios ergo ex ea Dominus excutit: quia hi quos nunc intima uitia possident, tunc D in uoraginem apertæ infidelitatis cadẽt, atque in aceruum palearum transeunt, cum tentationis illius aura commouentur. Et quamuis se nunc sub specie fidei intra areæ sinum tegant, tunc nimirum extra granorum cumulũ districti examinis uentilabro resilient. Vnde & aptè subiungitur:

Ps. 68. *Esa. 6* *Ioan. 9* *Rom. 3.* *Tit. 1.*

Quòd Iudæi qui legis seruandæ signaculum acceperant, in indicio tanquam lutum restituentur, quia quod terrena sapuerint, omnibus demonstrabitur. *Caput IIII.*

RESTITUETUR ut lutum signaculum.] ac si aperte diceret: Hi qui nunc uidentur in Ecclesiæ sinu signaculum, tunc ante oculos omnium restituentur ut lutum id est, nequaquam iudicia hominum de professione religionis fallunt, sed quòd terrena sapiant demonstrantur. Solet enim scriptura sacra pro iniquitate lutum. Nam
Luc. 15. filius iunior qui consumpta substantia ad patrem redit, in munere annulum accepit. Gentilis enim populus qui immortalitate perdita, ad Deum pœnitendo reuertitur, per fidei signaculum munitur. Vnde & à sponso suo Ecclesiæ dicitur: Pone me ut signaculum super cor tuum. Idcirco nanque signaculum rebus ponitur, ne qua diripientium præsumptione temeretur. Sponsus ergo in corde signaculum ponitur, quando fidei eius mysterium in custodiam nostræ cognitionis imprimitur. ut ille infidelis seruus nimirum, noster aduersarius, cùm signata fide corda considerat, tentando ea irrumpere non præsumat. Per lutum uero quia terrena contagia demonstrantur, attestante Psalmista, qui ait:
Psal. 39 Eduxisti me de lacu miseriæ, & de luto fecis. quia igitur multi in terrenis contagiis inuenti, perducti ad Ecclesiam, cœlestis fidei sacramento signantur, & tamen ab iniquis operibus non recedunt, seque nunc fidei uelamine contegunt, sed cùm tempus inuenerint, quid sint ueraciter ostendunt, rectè dicitur. Restituetur ut lutum signaculum: quos enim non fideles credimus, ipsos tunc fidei hostes inueniemus: & quamuis appareant non tentati signaculum, erunt proculdubio tentati lutum. Vnde & recte dicitur, Restituetur, quia qualis eorum conscientia esse ante fidem potuit, tales eos postmodum reproba uita conuincit. De quibus aptè subiungitur: Et stabit sicut uestimentum.] Tot nunc quasi uestibus sancta Ecclesia induitur, quot fidelium generatione decoratur. Vnde & ei ostensis gentilibus à Domino per prophetam dicitur.
Esa. 49. Viuo ego, dicit Dominus, quia omnibus his uelut ornamento uestieris. Multis tamen quasi fidelibus nunc specietenus induitur: sed pulsante persecutionis impetu, tunc eis exuta nudabitur, de quorum sorte hic dicitur: Et stabit sicut uestimentum. Stare uerò hoc loco ponitur in peccato persistere, Vnde scriptum est: Et in uia peccatorum non stetit. Vel certè reprobus quisque sicut uestimentum stare dicitur, ut non posse stare monstretur, quia sicut induta uestis in uisionis suæ specie per corpus tenditur, exuta autem fracta complicatur, ita unusquisque qui à sanctæ Ecclesiæ tunc statu recesserit, tensus ac decorus quasi dum indueretur fuit, sed exutus postmodum confractus atque abiectus iacebit. Si uero stare intelligimus perdurare, sicut uestimentum stat quisque reprobus, qui in hac uita quam diligit, breuiter durat. Vnde & per prophetam dicitur: Omnia sicut uestimentum ueterascent, & sicut opertoriũ Ps. 101.
mutabis ea & mutabuntur. Hæc itaque quæ allegoriarum nube tecta intulit, nũc uerbis apertioribus innotescit, subdens.

Quòd impiorum lux sit, hoc quod eis ex fide lucet: quæ tunc aufertur, quando pulsante persecutionis articulo, quod rectum credere uidebantur amittunt. *Cap. V.*

AVferetur ab impiis lux sua. Neque enim eos nunc Dei lumen illustrat qui iniquitatis suæ malitiam fidei nomine palliant: Nam dum iuxta prædicationem fidei uiuere negligunt, & tamen eandem fidem specietenus uenerantur, honorem uitæ præsentis ex nomine religionis quærunt. Hocque eis ex fide lucet, quòd eos fides coram hominibus refouet. Sunt uerò nonnulli qui æterna quæ audiunt ueraciter credunt, & tamen eidem quam tenent fidei malè uiuendo contradicunt. Habent hi quoque in tenebris lucem suam, quia dum peruersa agunt, & tamen de Deo recta sentiunt, ne tenebrescant funditur, ex quadam parte fulgore luminis illustrantur. Qui dum plus terrena quàm cœlestia, plus quæ uident quã quæ audiunt diligunt, pulsante persecutionis articulo, quod rectum credere uidebantur

bantur amittunt. quod illo maximè tempore multiplicius agitur, quando surgente ipso iniquorũ capite, in sancta Ecclesia persecutione ultima liberis suis uiribus eius fortitudo grassat. Ibi tunc cor uniuscuiusque ostenditur, ubi quicquid in occultis latebat aperitur: & qui nunc ore sunt pij, & corde sunt impij, publicata malitia corruunt, & lucem fidei quam specie tenus tenuerant, perdunt. Sed inter hæc necesse est ut unusquisq; nostrum ad cordis sui secretum redeat, & actionis suę dãna pertimescat, ne exigentibus meritis per districtam iusticiam iudiciorum Dei in talium hominum numerum incurrat.

Quod omnia moraliter ad Antichristum tempora referuntur, in quibus concussio persecutionũ erit: & fictos quosq; qui modo in Ecclesia sunt infideles, etiam nunc reproba uita cõuincit. *Cap. VI.*

NEmo autem sibi incautè blandiat & idcirco se à tali occasu extraneum credat, quia ad illius tempestatis procellã peruenire se non existimat. O quanti illius tentationis tempora non uiderunt, & tamen in eius tentationis procella uersantur. Cain tempus Antichristi non uidit, & tamen membrum Antichristi per meritum fuit. Iudas sæuitiam persecutionis illius ignorauit, & tamen uiribus crudelitatis eius auaritia suadẽte succubuit. Simon diuisus longè ab Antichristi temporibus extitit, & tamen eius se superbiæ miraculorum potentiam peruersè appetẽdo coniunxit. Sic iniquũ corpus suo capiti, sic membris membra iunguntur, cùm & cognitione se nesciunt, & tamen praua sibi actione copulãtur. Neq; enim Pergamus Balaam libros aut uerba cognouerat, & tamen eius nequitiam sequens, uoce supernę increpationis audiebat: Habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere scandalũ coram filijs Israel, edere & fornicari. Thyatiræ quoque Ecclesiam ab Hiezabel noticia & tempora & loca diuidebant: sed quia eam par uitæ reatus astrinxerat, inesse ei Hiezabel dicitur, atque operib. peruersis insistere, angelo attestante qui ait: Habeo aduersus

Apoc. 2

Ibidem

A te aliqua: quia permittis mulierem Hiezabel, quæ se dicit prophetam docere, & seducere seruos meos, fornicari, & manducare de idolothytis. Ecce quia reperiri potuerunt qui Hiezabel uitã reproba actione secuti sunt, Hiezabel illic inuenta memoratur: quia uidelicet paruum corpus coniuncti mores unum faciunt, etiam si hoc loca uel tempora scindunt. Vnde fit ut in peruersis suis imitatoribus & iniquus quisque maneat qui iam præterijt, & in suis operatoribus ipse iniquorum author iam appareat, qui necdum uenit.

B Hinc Ioannes ait: Nunc Antichristi multi facti sunt, quia iniqui omnes iam eius membra sunt, quæ scilicet peruersè edita caput suum malè uiuendo præuenerunt. Hinc Paulus ait: Vt reueletur in suo tempore. Nam mysterium iam operatur iniquitatis ac si diceret: Tunc Antichristus manifestus uidebitur: nam in cordibus iniquorum secreta sua iam nunc occultus operatur. Vt enim de apertioribus criminibus taceã, ecce alius fratri in corde suo tacitus inuidet, & si occasionem reperiat eum supplantare contendit. Cuius alte-

Ioan. 2

2. Thes.

C rius membrum est, nisi eius de quo scriptum est: Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum? Alius magni meriti esse se æstimans, per tumorem cordis cunctis se præferens, omnes semetipso inferiores credit: Cuius alterius membrum est, nisi eius de quo scriptum est: Omne sublime uidet, & ipse est rex super uniuersos filios superbiæ? Alius mundi huius potentiã quærit, non quo alijs prosit, sed quo ipse alteri subditus non sit. Cuius alterius membrum est, nisi eius de quo scriptum est qui ait: Sedebo in monte testa-

Sap.

Iob. 41

Ezec. 1

Esa. 14

D menti, in lateribus Aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo? Solus quippe altissimus ita dominator super omnia, ut alteri subesse nõ possit. quẽ diabolus imitari peruersè uoluit, cùm suum dominium quærens, ei subesse recusauit. Imitatur ergo diabolum quisquis idcirco potestatem suam appetit: quia ei qui sibi est superna ordinatione præpositus, subesse fastidit. Sunt prę- 4
terea plurima quæ quosdam in ipsa pace Ecclesiæ constitutos, infideles esse renunciant. Video nanque nonnullos ita

per

personam potētis accipere, ut requisiti ab eo, pro fauore eius non dubitent in causa proximi ueritatem negare. Et quis est
Ioan. 14 ueritas, nisi ille qui dixit: Ego sum uia, ueritas & uita? Neque enim Ioannes Baptista de confessione Christi, sed de iusticiæ ueritate requisitus occubuit: sed quia Christus est ueritas, ad mortem usque idcirco pro Christo, quia uidelicet pro ueritate peruenit. Ponamus ergo ante oculos, quòd aliquis percunctatus personam potentis accepit, & ne uerbi saltem iniuriam pateretur, ueritatem negauit. Quid rogo iste faceret in dolore pœnarum, qui
B Christum erubuit inter flagella uerborū? Ecce & post hæc ante oculos hominum adhuc Christianus est, & tamen si eum Dominus districtè disposuit iudicare, iam non est. Video autem alios quibus per locum magisterij exhortandi sunt officia arguendique commissa, qui uident aliqđ illicitum admitti, & tamen dum quorundam potentum offendere gratiam metuunt, arguere non præsumūt. Quisquis iste est, quid aliud facit, nisi uidit lupum uenientem, & fugit? Fugit, quia tacuit: tacuit, quia despecta æterna gratia, temporalem gloriam plus amauit. Ecce ante potentis faciem intra sui se latebras silentij abscondit, & sicut persecutioni publicè, sic occultè locum dedit timori. Bene de ta-
Ioan. 11. libus dicitur: Dilexerunt gloriam hominum magis quàm Dei. Quisquis igitur talis est, si hæc districtè iudicantur, etsi persecutio publica defuit, tamen tacendo Christum negauit. Non ergo desunt uel in pace Ecclesiæ Antichristi tentamenta. Nemo itaque illa persecutionis extremę tempora quasi sola perhorrescat. Apud iniquos nanque quotidie res Antichristi agitur, quia in eorum cordibus mysteriū suum iam nunc occultus operatur. Etsi multi nunc specietenus intra Ecclesiam cōstituti simulant se esse quod non sunt, in aduentu tamen iudicis prodentur qđ
Eccl. 8 sunt. De quibus bene Salomon ait: Vidi impios sepultos, qui etiam cum adhuc uiuerent, in loco sancto erant, & laudabantur in ciuitate quasi iustorum operum. Igitur postquam de iniquis dictum est: Restituetur ut lutum signaculum, & stabit sicut uestimentum, & auferetur ab im-

A pijs lux sua: quod utique in illa est Antichristi persecutione nos consolans ait: Et brachium excelsum confringetur.] Quid nanque aliud excelsum brachium accipitur, nisi superba Antichristi celsitudo, quæ super reprobas mentes hominum fastu gloriæ secularis erigitur, ita ut homo peccator, & tamen æstimari homo despiciens, Deum se super homines mētiatur? Vnde & Paulus apostolus dicit: Ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus. Cuius ut tumorem plenius ostē- 2. Thes. 2
deret, præmisit: Qui aduersatur & extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. Deus enim dici aliquando & homo potest, iuxta quod ad Moysen dicitur: Ecce constitui te deum Pharaonis. Exod. 7
Deus uerò coli purus homo non potest. Quia uerò se Antichristus & super sanctos quosque homines, & super ipsius potentiam diuinitatis extollit per exactum sibi nomen gloriæ, & hoc quod deus dicitur, & hoc quod deus colitur transire conatur. Notandum uerò est in quantam superbiæ foueam cecidit, qui in mensura ruinæ quā lapsus est, non permansit. Diabolus quippe uel homo à statu conditionis propriæ elata mente corruerunt, ut uel ille diceret: Ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo: uel Esa. 1.
iste audiens crederet: Aperientur oculi Gen. 3.
uestri, & eritis sicut dij. Idcirco ergo uterque cecidit: quia esse Deo similis non per iusticiam, sed per potentiam concupiuit. Sed homo per gratiam liberatus, qui Dei similitudinem peruersè appetendo ceciderat, in reatu criminis sui longè Deo imparem se esse cognoscens clamat: Domine quis similis tibi? Diabolus uerò in Psal. 34
D lapsu sui criminis iustè dimissus, in mensura ruinæ suæ minimè permansit: sed quanto diutius ab omnipotentis gratia defuit, tanto magis reatum criminis cumulauit. Nā qui ideo cecidit, quia peruerso ordine Deo esse similis uoluit: eousque perductus est, ut in Antichristum ueniēs, uideri Deo similis dedignetur, atque eum quem habere non potuit superbus æqualem, damnatus inferiorem putet. Nam cum de illo hoc quod iam præmisimus dicitur: Extollens se super omne qđ dicitur Deus, aut quod colitur: apertè monstra-

monstratur, quia appetendo dudum Dei similitudinem, quasi iuxta Deum erigere se uoluit, sed in superbiæ culpa crescēdo iam se supra omne quod Deus dicitur & colitur, extollit. Quia ergo hæc eius superbia districti iudicis erit aduentu ferien-
1. The. 2 da, sicut scriptum est: Quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui, rectè dicitur: Et brachium excelsum confringetur. Cūcta tamen hæc quæ bis discussa sunt, adhuc intelligi & alter possunt. Verba enim Dei quasi pigmenta quædam nostri sunt adiutorij. Et sicut pigmentum quanto plus teritur, tanto plus in poculo eius uirtus augetur: ita diuina eloquia quo magis exponendo conterimus, eo audientes amplius quasi bibentes iuuamur. Quia
5 igitur misericors Deus diu peccata hominum tolerat, & cùm iam uicinum finem respicit, plerunque mentes peccantium immutat, rectè de se uim tantæ pietatis insinuans ait: Nunquid tenuisti concutiens extrema terræ, & excussisti impios ex terra?] Per terram quippe homo infima sapiens designatur, cui peccanti dictū est:
Gen. 3. Terra es, & in terram ibis. Sed quia pius conditor facturam suam non deserit, mala hominum & per suam patientiam tolerat, & per eorum quandoque conuersionem relaxat. Cum autem duras atque insensibiles mentes respicit, modò eas minis, modò uerberibus, modò reuelationibus terret, ut quę pessima securitate duruerant, salubri timore mollescant, quatenus uel serò redeant, & hoc ipsum saltem quod diu expectati sunt erubescant. Scit enim Dominus, quia extrema uitæ nostrę plus indicat, & idcirco electos suos in fine sollicitius purgat. Scriptum quippe est: Deus iudicabit fines terræ. Tanto ergo im-
1. Reg. 2 pensius ultimis nostris inuigilat, quanto in ipsis pendere initia uitæ sequentis pensat. Quod quia misericorditer facit pietate sua in medium deducta, qua etiam serò conuersos pecatores recipit, beati Iob iustitiam erudit dicens: Nunquid tenuisti concutiens extrema terræ, & excussisti impios ex ea? subaudis, ut ego, qui in suis ultimis sæpe peccatores terrendo concutio, couertendo teneo, atque ab eorū cordibus impios cogitationum motus euel-

A lo. Et rectè beato Iob Dominus, quomodo iuxta finem peccatores conuertat, insinuat, ac si apertè dicat: Misericordiæ meę potentiam respice, & tuæ iustitiæ elationem preme. Quæ extrema hominis quia etiam cùm conuertitur per carnis mortem, illa antiquæ culpæ uindicta comitatur, protinus insinuat cùm dicit: Restituetur ut lutum signaculum, & stabit sicut uestimentum.] Hominem quippe Dominus quem ad suam similitudinem condidit, quasi quoddam suæ potentię signaculum fecit. Quod tamen ut lutum restitue-
B tur: quia licet ęterna supplicia per conuersionem fugiat, in ultione tamen perpetratę superbiæ carnis morte damnatur. Ex luto quippe homo conditus, & mentis accepta ratione, similitudine diuinę imaginis decoratus, elatione cordis intumescens, quod de infimis formatus esset oblitus est. Vnde mira conditoris iusticia actum est, ut quia per sensum intumuit, quem rationabilem accepit, rursus terra per mortem fieret, quam esse se considerare humiliter noluit: & quia peccando Dei similitudinem perdidit, moriendo uerò
C ad limi sui materiam redit, rectè dicitur: Restituetur ut lutum signaculum. Et quia de corpore dum spiritus uocatur, quodā quasi inuolucro suæ carnis exuitur, aptè de eodem luto subiungitur: Et stabit sicut uestimentum.] Lutum nanque nostrum sicut uestimentum stare, est usque ad resurrectionis tempus inane exutumq; perdurare. Sed quia hanc pœnam superbiæ nec illi transeunt, qui & eandem superbiam uiuendo humiliter uincunt, quæ sit superbientium specialis pœna, subiungit dicens: Auferetur ab impijs lux sua, &
D brachium excelsum confringetur.] Mors enim carnis electos luci suæ restituit, lucem suam reprobis tollit. Lux nanque superbientis est gloria uitæ præsentis. Quę ei lux tunc subtrahitur, cùm per carnis interitū ad retributionum suarum tenebras uocatur. Ibi tunc excelsum brachium confringitur: quia celsitudo cordis ultra naturę ordinem uiolenter arrepta, opprimentis se diuinę iusticię mole dissipatur: ut quia se peruersè in breui erexerat, per pondus iudicij in ęternum fracta cognoscat. Nullus autem nostrū quid post mortem.

tem sequeretur agnosceret, nisi uitæ nostræ conditor ad pœnam usque mortis nostræ ueniret. Nisi enim ipse misericorditer infima peteret, nequaquam nos post suam imaginem perditos iustè ad summa reuocaret. Vnde & rectè subiungitur:

Quòd Dominus ad inferna descendens, carcerē gehennæ uiam & transitum fecit: ipse uerò liberans alligatos, liber deambulauit, & apertis portis mortis, exitum de tenebris ad lucem fecit. *Cap. VII.*

NVnquid ingressus es profundum maris, & in nouissimis abyssi deambulasti?] Ac si dicat: Vt ego, qui non solum mare, id est seculum per assumptam humanam carnem atque animam petij, sed etiam per eam sponte in morte positus, usque ad ultima inferni quasi ad maris profunda descendi. Si enim mare, more diuini eloquij, seculum debet intelligi, nil prohibet profunda maris, inferni claustra sentiri. quod profundum maris Dominus petijt, cum inferni nouissima electorū suorū aīa erepturus intrauit. Vnde &
Esa. 51. per prophetam dicitur: Posuisti profundum maris uiam, ut transirent liberati. Hoc nanque profundum maris ante redemptoris aduentum non uia, sed carcer fuit: quia in se etiam bonorum animas, quamuis non in locis pœnalibus clausit. Quod tamē profundum uiam Dominus posuit: quia illuc ueniens electos suos à claustris inferni ad cœlestia transire concessit. Vnde & aptè illic dicitur: Vt transirent liberati. quòd uerò profundum maris dixerat, hoc alijs uerbis replicans, abyssi nouissimum uocat: quia sicut aquarū abyssus nulla nostra uisione comprehenditur, ita occulta inferni nullo à nobis cognitionis sensu penetrantur. qui enim hinc subtrahantur cernimus, sed quæ illos iuxta meritum retributio suppliciorum maneat, non uidemus. Vigilanti ne
6 rò est cura pēsandum, quòd in nouissimo abyssi deambulasse se perhibet. Deambulare quippe non constricti, sed liberi est. Quem enim uincula stringunt, eius nihilominus gressus impediunt. Quia igitur Dominus nulla peccati uincula pertu... in inferno deambulauit. liber quippe ad ligatos uenit. Vnde scriptum est: Factus sum sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber. Psal.
In nouissimis ergo abyssi Dn̄o deābulare, est in loco dānationis nil suæ retentionis inuenire, attestante Petro, qui ait: Solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Act.
Vel certè quia deambulando nos cum de loco ad locum ducimur, hic illucque præsentes inuenimur: deambulasse in inferno Dominus dicitur, ut electis animabus in locis singulis per diuinitatis potentiam præsens fuisse monstraretur. Vnde & spiritus sapientiæ mobilis describitur, ut per hoc quod nusquam deest, ubique nobis occurrere designetur. Sap. 7.
quam descensionem suam Dominus tanto mirabilem respicit, quanto eam redempto homini crebrius infundit. Eam nanque adhuc replicans subdit: Nunquid apertæ sunt tibi portæ mortis, & ostia tenebrosa uidisti?] Portæ enim mortis sunt potestates aduersæ. Quas descendens Dominus aperuit, quia earum fortitudinē moriendo superauit. quæ appellatione quoque alia tenebrosa ostia uocantur: quia dum per occultationis suæ insidias non uidentur, deceptis mentibus uiam mortis aperiunt. Quæ tenebrosa ostia Dominus uidet: quia immundorum spiritum fraudulentam malitiam & respicit & premit. Quos nisi ipse nobis nescientibus uidendo prohibere prohiberet, & nil de insidijs eorum mens nostra cognosceret, & eisdē insidijs capta deperiret. Quæ tenebrosa etiam nos ostia cernimus, quando supernæ lucis radijs illustramur. Vnde & per prophetam dicitur: Dominus mihi adiutor est, & ego uidebo inimicos meos. Hostes igitur nostros ipse uidet, qui suo eos munere nobis uisibiles facit. Vel certè tenebrosa tunc ostia Dominus uidit, cum Ps. 117.
claustra inferni penetrans, crudeles spiritus perculit, & mortis præpositos moriendo damnauit. Quod idcirco hic non adhuc de futuro, sed iam de præterito dicitur: quia hoc quod facturus erat in opere, nimirum iam fecerat in prædestinatione. quia uerò post mortem resurrectionemque eius creuit Ecclesia, atque in cunctis est gentibus dilatata, aptè subiungitur: Nunquid considerasti latitudinem 7
terræ?]

terrę?]Dum enim Dominus angustias A mortis petijt, fidem suam in gentibus dilatauit, atque ad innumera corda credentium, sanctam Ecclesiam extendit. Cui
Esa. 54. per prophetam dicitur: Dilata locum tentorij tui, & pelles tabernaculorum tuorũ extende, ne parcas. Longos fac funiculos tuos, & clauos tuos consolida. Ad dexteram enim & ad læuam penetrabis, & semen tuum gentes hæreditabit. Quæ latitudo terrę profectò non fieret, nisi ipse prius & uitam quam nouimus moriendo despiceret, & uitam quam non nouimus, resurgendo monstraret. In morte quippe sua B nostræ oculos mentis aperuit, & quę esset uita quæ sequeretur ostendit. Vnde & hũc
Luc. 24. in Euangelio ordinem tenens discipulis dicit: Sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum per omnes gentes. Pauci enim ex plebe Israelitica ipso prædicante crediderunt, innumeri uerò gentium populi uiá uitæ moriente illo secuti sunt. Superbos nanq; dum adhuc passibilis uiueret, pertulit, a passibili uerò uita multos dum moreretur strauit. Quod bene Sam C
Iudi. 16 son in semetipso dudum figuraliter expressit, qui paucos quidem dum uiueret interemit, destructo autem templo, hostes innumeros cum moreretur occidit. Quia nimirum Dominus ab elatione superbiæ paucos cum uiueret, plures uerò cũ templum sui corporis solueretur extinxit, atque electos ex gentibus quos uiuendo sustinuit, simul omnes moriendo prostrauit. Rectè itaq; postquã inferna penetrasse se docuit, considerandam mox terrę latitudinem subiunxit: ac si flagellato homini diceret: Perpende quid pertuli, & D pensa quod emi: nec quęraris ipse de uerbere, dum nescis quæ te præmia maneant in retributione. Inter hæc itaq; uerba creatoris operæprecium puto, si à bono communi ac publico parumper oculos flectimus, & quid in singulis nobis latenter agat, intuemur. Dicit enim:

Quod moraliter mentem humanam Deus in profundo uitiorum immersam uisitando ingreditur, & cor quasi abyssum obscuram illustratione sua irradians, uitijs calcatis uictor ingreditur. *Cap. VIII.*

NVnquid ingressus es profundum maris?] Mare quippe est mens humana, cuius profunda Deus ingreditur, quando per cognitionem suam ad lamenta pœnitentiæ ab intimis cogitationibus perturbatur, quando prioris uitæ nequitias ad memoriam reducit, fluctuantem in confusione sua animum concutit. Profundum maris Deus penetrat, quando etiam desperata corda permutat. Ipse enim mare intrat, quando cor seculare humiliat: profundum maris ingreditur, quãdo uisitare mentes etiam pressas sceleribus non dedignatur. Vnde & rectè percũctando subiungitur: Et in nouissimis abyssi deambulasti?] Quæ enim est abyssus nisi mens humana, quæ dum semetipsam comprehendere nonualet, sese in omne quod est, uelut obscura abyssus latet? Vnde bene per Prophetam dicitur: Dedit abyssus uocem suam ab altitudine phantasiæ suæ: quia dum semetipsam Abac. 3.
mens humana non penetrat, ex comparatione sui, diuinæ naturæ potentiam quã comprehendere non sufficit, humilius laudat. In nouissimis ergo abyssi Deo deãbulare, est etiam nequissimorum corda hominum conuertere, & desperatas mentes uisitationis suæ uestigiis tangendo mirabiliter reformare. Cum enim post immẽsa scelera unusquisq; compungitur, quid aliud q̃ in nouissimis abyssi Deus deambulãs uidetur? Quasi in abysso nãq; Deus deãbulat, cũ obscurũ cor penetrãs, fluctus inuisibiles uitiorũ calcat. Plerũq;.n. prætérita alia plangimus, & alijs præsentib. urgemur: ut modò superbia, modò ira, modò luxuria, modò auaritia tentante fatigemur. Sed cum cuncta hæc in corde nostro Dominus occultæ uisitationis suę timore reprimit, quid aliud q̃ in abysso gressus ponit? Quos gressus mente conspicimus, quando contra insurgentia uitia quomodo timoris eius obuient dona pensamus. Hos nanq; gressus propheta conspexerat, cum dicebat: Visi sunt ingressus tui Deus, Psal. 67
ingressus Dei mei, Regis mei, q̃ est in sancto ipsius. Qui enim inordinatos motus animi, diuinorum iudiciorum memoria in se reprimi conspicit, quasi deambulantis in se gressus Dñi uidet. Dicat ergo beato Iob: Nunquid ingressus es profundũ maris,

maris, & in nouissimis abyssi deambulasti? subaudis, ut ego, q mira misericordia in peccatorũ cordibus modò iram, modo luxuriã, modo auaritiã, modò surgẽtẽ supbiã calco? ac si ei apertè diceretur: Si latentia cordis uitia me solum reprimere conspicis, tu extolli de propria iustificatione cessabis. Et quia cùm diuinitùs uisitamur, etiam de occultis & illicitis motibus mentis ad confessionem ducimur, rectè subiungitur: Nunquid apertæ sunt
8 tibi portæ mortis?] Portæ enim mortis sunt cogitationes prauæ quas Deo pandimus, quando eas in pœnitentia flendo confitemur. Quas etiam non confessas intuetur, sed confessas ingreditur. Tunc quippe uiam sibi in portis mortis aperit, quando solutis prauis cogitationibus, ad nos post confessionem uenit. Quæ portę mortis idcirco uocatæ sunt: quia profectò uia ad interitum per iniquas semper cogitationes aperitur. quod adhuc replicatur cùm subditur: Et ostia tenebrosa uidisti?] Tenebrosa nanque ostia sunt latentia mentis mala, quæ & haberi intrinsecus possunt, & tamẽ ab altero uideri non possunt. quæ tamen Dominus cernit, quando ea occulto respectu gratiæ destru-
Pro. 20. xit. Scriptum quippe est: Rex qui sedet in solio iudicij dissipat omne malum intuitu suo. Et quia omne uitium angustat, omnis uerò uirtus animum dilatat, post destructa uitia rectè subiungitur: Nunquid considerasti latitudinem terræ?] Nisi enim uirtus animum dilataret, nequa-
2. Cor. 6 quam Paulus Corinthijs diceret: Dilatamini & uos, & nolite iugum ducere cum infidelibus. Solerter uerò intuendum est quod dicitur: Considerasti latitudinem terræ? Latitudo nanque bonorom interiorum nequaquam comprehenditur, nisi cautè consideretur. Nam plerunque eos exterius inopia humiliat, pœnæ cruciatus angustat, sed tamen inter hæc semper interior fortitudo se usque ad speranda cœlestia dilatat. Angustati Apostoli exterius fuerant, quando flagella sustinebant: sed in magna stabant intus latitudine liberi, qui apud se hæc eadem flagella in
Act. 5. gaudium uerterant. Scriptum nanq; est: Ibant Apostoli gaudentes à conspectu cõsilij, quoniam digni habiti sunt pro no-

A mine Iesu contumeliã pati. Hanc latitudinem inter angustias Paulus inuenerat, qui dicebat: Scire autem uos uolo fratres, Philip. 1
quia quæ circa me sunt, magis ad profectum uenerunt Euangelij, ita ut uincula mea menifesta fierent in omni prætorio. Hanc latitudinem Dauid inter angustias obtinebat, dicens: In tribulatione Psal. 4
dilatasti me. Tunc itaque hæc terra, id est, sanctorum conscientia dilatatur, cùm mundi huius aduersitatibus exterius premitur. Nam cùm à præsentis uitæ securitate repellitur, intus ad se impingitur ut ad speranda superna tendatur. Cumque euagari exterius non permittitur, quasi
B in sinum suum reuocata dilatatur. Nos autem quæ boni uiri aduersa tolerent cernimus, sed intus quantum gaudeant non uidemus. Mentis eorum latitudinem modò in uerbis, modò in operibus considerando cognoscimus, sed tamen quanta in eis amplitudo sit eiusdem latitudinis ignoramus. Audiat ergo humana sapientia, & se insipientem dicat: Nunquid considerasti latitudinem terræ? ac si dicat, ut ego, qui flagellis cinctam, occultam iustorum lætitiam solus planè considero, quia solus misericorditer firmo. Vel certè idcirco beatus Iob utrum terrę latitudinem
C considerauerit inquiritur, ut exemplo alienę latitudinis humilietur. ac si apertè diceretur: Eos quos innumera mala pręsentis uitę nequeunt angustare, considera, & de statu cordis tui inter uerba gloriari cessa. Sequitur:

Quod iudicia Dei nemo in hac uita intelligat, cum latro de patibulo in regnum transeat, Iudas de apostolatu mergatur in tartarum: nec aliquis sciat qui redeant de bonis ad mala, uel qui conuertantur de malis ad bona. Cap IX.

D INdica mihi si nosti omnia, in qua uia habitet lux, & tenebrarum quis locus 9
sit, ut ducas unumquodque ad terminos suos, & intelligas semitas domus eius?] Beatus Iob graui quæstione discutitur, ut & de uia lucis & tenebrarũ loco requiratur, ut unumquodque ad suos terminos ducat, ac semitas domus eius intelligat. Quid enim lucis nomine nisi iustitia accipitur? Et quis per tenebras nisi iniqui-

Ephe. 5. iniquitas designatur? Vn de quibusdam cõuersis à peccatorum nequitia dr̃: Eratis 1.Thes. 5 aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Et de quibusdam in peccato manentibus memoratur. Qui dormiunt, nocte dormiunt. Beato itaque Iob dicitur: Indica mihi si nosti omnia, in qua uia habitet lux, & tenebrarum quis locus sit? ac si dicatur ei: Si plenam te habere scientiam suspicaris, dic uel in cuius corde ea quæ nunc deest innocentia ueniat, uel in cuius corde ea quæ nunc est malitia perseueret. In qua uia habitet lux, id est, cuius mentem ueniens iustitia impleat: & tenebrarum quis locus sit, id est, in quo iniquitas cæca perduret: ut ducas unumquodque ad terminos suos, id est, ut diiudices si uel is qui nunc iniquos cernitur, in iniquitate uitam finiat, uel is qui iustus cernitur, extremitatem uitæ suæ cũ iustitiæ perfectione concludat: & intelligas semitas domus eis, id est, consideres atque discernas uel cui bona actio perseuerans æternam mansionem præstet in regno, uel quem usq; ad terminũ suũ actio praua constringens in æternum damnet supplicium. Domus quippe pio mansione ponitur, semita pro actione. Semita igit̃ ad domũ ducit, quia actio ad mãsionẽ pertrahit. Sed quis hominum ista discussus dicat? quis ista saltem imperterritus audiat? Multos enim uidemus quotidie qui iustitię luce resplendent, & tamen ad finem suum nequitiæ obscuritate tenebrantur & multos cernimus peccatorũ tenebris obuolutos, & tamen iuxta uitæ suæ terminum repentè reddi luci iustitiæ liberos. Multos etiam nouimus semel inuentam uiam iustitiæ illibatè usque ad mortem tenuisse, & plerosque conspeximus usque ad exitum cœpta semel crimina sine cessatione cumulasse. Quis uerò inter ista occultorum iudiciorum nubila, mentis suæ radium mittat, ut aliqua cõsideratione discernat uel quis perduret in malo, uel quis perseueret in bono, uel qs ab infimis conuertat̃ ad summa, uel qs à summis reuertatur ad infima? Latent hæc sensus hominum, nec quicquam de cuiuslibet fine cognoscitur, quia diuinorum iudiciorum abyssus, humanæ mentis oculo nullatenus penetratur. Videmus

A namque quòd illa aduersa Deo gentilitas iustitiæ luce perfusa est, & Iudæa dudum dilecta, perfidiæ est nocte cæcata. Scimus etiam quòd latro de patibulo transiuit ad regnum, Iudas de Apostolatus gloria est lapsus in tartarum. Rursumque quia aliquando sortes quæ cœperint non mutantur, & latronem nouimus alium peruenisse ad supplicium, & Apostolos scimus cepisse propositum quod desiderauerant regnum. Quis ergo discutiat in qua uia habitet lux, & tenebrarum quis locus sit, ut ducat unumquodque ad terminos suos, & intelligat semites domus Act. 9.
B eius? Video Paulum ex illa persecutionis sæuitia, ad gratiam Apostolatus uocatum: & tamen sic inter iudicia occulta formidat, ut reprobari se etiam postquam uocatus est timeat. Ait enim: Castigo cor 1.Cor. 9.
pus meum, & in seruitutem redigo, ne fortè aliis prædicans, ipse reprobus efficiar. Philip. 3
Et rursùm. Eo me non arbitror comprehendisse: unum autem, quæ quidem retrò sunt oblitus, ad ea uerò quæ sunt priora extendens me ipsum ad destinatum, se
C quor ad palmam supernæ uocationis Dei in Iesu Christo. Sequor autem si comprehendam in quo & comprehensus sum. Et certè iam de illo uoce Dominica dictum Act. 9.
fuerat: Vas electionis mihi est: & tamen adhuc castigans corpus suum metuit ne reprobetur. Væ miseris nobis, qui de electione nostra nullam adhuc dei uocem cognouimus, & iam in ocio quasi de securitate torpemus. Debet profectò debet in spe esse non solum securitatis, sed etiam timor in conuersatione, ut & illa certantes foueat, & iste torpentes pungat. Vnde re-
D ctè p prophetã dr̃: Qui timẽt dñm, sperẽt in domino ac si apertè diceret: De spe incassum præsumit, qui timere Deum in suis operibus renuit. Sed curbeatus Iob de tam ualida quæstione requiritur, quæ omnino ab hominibus ignoratur, ut iustorũq; iniquorũq; terminũ comprehendat, nisi ut aliorum finem cognoscere nõ ualens, ad suum recurrat: qa sicut aliorũ, sic etiam suũ nesciat, & nesciens timeat, timens humilietur, humiliatus iam de operibus suis extolli non debeat, & nõ elatus, in gratiæ arce persistat? Dicatur ergo ei: Indica mihi si habes intelligentiam in qua

qua uia habitet lux, & tenebrarum quis locus sit, ut ducas unumquodque ad terminos suos?] ac si diceretur: Sicut qui de malis conuertantur ad bona, uel qui de bonis ad mala redeant nescis, ita etiam nec de te quid tuis meritis exigentibus agatur, intelligis. Et sicut alienum nullatenus comprehendis, ita etiam tuum terminum prænoscere non uales. Iam enim quantum ipse profeceris scis, sed quid adhuc de te ego in occultis sentiam nescis. Iam iustitiæ tuæ acta cõsideras, sed quàm districtè apud me pensetur ignoras. Væ etiam laudabili uitæ hominum, si remota pietate iudicetur: quia districtè discussa, inde ante oculos iudicis, unde se placere suspicatur, obruitur.
Ps. 142. Vnde rectè Deo per prophetam dicitur? Non intres in iudiciũ cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens.
Eccle. 9. Vnde bene per Salomonem dicitur: Sunt iusti atque sapientes, & opera eorum in manu Dei, & tamen nescit homo utrum amore an odio dignus sit, sed omnia in futurum seruantur incerta.
Prou. 20 Hinc rursum per eundem Salomonem dicitur: Quis hominũ intelligere poterit uiam suam? Et nimirum bona malave quis faciens conscientia attestante cognoscitur. Sed idcirco dicitur quòd uia sua ab hominibus nesciatur: quia etiam si recta se quisque opera agere intelligat, sub districto tamen examine quò tendat ignorat.

Quod sicut nemo nouit suum initiũ, ita nec etiã exitum. *Cap. X.*

10 IGitur postquam illum de ista finis sui consideratione perterruit, ad examinãdum eius exordium redit: ac ne conqueratur cur finem suum nesciat, commemoratur etiam quia nec quo huc initio accessit intelligat. Nã sequit: Sciebas tũc ꝙ nasciturus esses, aut numerum dierũ tuorũ noueras? ac si illi apertè diceret: quid mirũ si terminum tuum non intelligis, qui nec initium comprehendis? Et qui ignoras quo huc initio ueneris, quid mirum si nescias quo fine subtraharis? Si ergo meum fuit te per initium ex occultis ad prompta producere, meum quoq; erit etiam te ex promptis ad occulta reuocare. Cur de

A uitæ tuæ dispensatione aliquid quereris, qui in manu artificis temetipsum nescies teneris? Extolli itaq; tanto magis non debes in eo quod agis, quanto intra signum æternitatis clausus, nec quo huc ordine ueneris, nec quando uel quomodo hinc educaris agnoscis. Hæc tamen intelligi & aliter possunt. Sciebas tunc quòd nasciturus esses, & numerum dierum tuorum noueras? subaudis, ut ego: qui me nasciturum noui, qui & ante humanitatis ortum in diuinitate semper substantialiter uixi. Homines quippe tunc esse incipiũt, B cum in matrum suarum uentre nascuntur. Nam ipsa quoque conceptio natiuitas dicitur, iuxta hoc quod scriptum est: quod in eo natum est, de Spiritu sancto est. Mat. 1. Et idcirco se nascituros nesciunt: quia nec priusquam creentur existunt. Deus uerò qui sine initio semper extitit, præsciuit de se hoc quod in utero uirginis per initium sumpsit: & quia præsciuit, disposuit: quia disposuit, nihil profectò in humana forma sine sua uoluntate tolerauit. Conuincatur ergo cur de flagellis suis homo queritur, qui ortum suum præscire C non potuit, si ipse etiam qui ortum suum præsciendo disposuit, se inter homines ad flagella præparauit. Sequitur:

Quod Deus peccatores in malis congelatos, tanquam in niue uel grandine thesauros habeat, quos à uita peruersa ad medium educens fidei constituit defensores, *Cap. XI.*

NVnquid ingressus es thesauros niuis, aut thesauros grandinis aspexisti, quæ præparaui in tempus hostis, & in diem pugnæ & belli:] Quid aliud niue D uel grandine nisi frigida ac dura intelligenda sunt corda prauorum? Sicut enim feruore charitas, sic solet in sacro eloquio frigore malitia designari. Hier. 6. Scriptum namque est: Sicut frigidam facit cisterna aquã suam, sic frigidam facit animam malitia sua. Mat. 24 Et rursum: Abundabit iniquitas, & refrigescet charitas multorum. In frigore ergo niuis uel in duritia grandinis quid accipi aptius potest quàm uita prauorũ, quæ & per torporem frigescit, & per duritiam malitiam percutit? Quorum tamen uitam Dominus tolerat, quia eos ad iustorum

ctorum suorum probationem seruat: Vn
de & rectè subiunxit: Quæ præparaui in
tempus hostis, in diem pugnæ & belli:
ut cum aduersarius noster diabolus ten-
tare nos nititur, eorum moribus quasi
suis contra nos armis utatur. Per ipsos
quippe nos sæuiens cruciat, sed nesciens
purgat. Peccatis nanque nostris ipsi fla-
gella fiunt, de quorum tali uita dum per-
cutimur, ab æterna morte liberamur.
Vnde agitur ut electorum uitæ proficiat
etiam perdita uita reproborum, & utilita
ti nostræ dũ illorum perditio militat, mi-
ra dispensatione fiat quatenus electis dei
11 non pereat etiam omne quod perit. Intel
ligi hoc quoque aliter potest, ut quia uer-
bis præcedentibus uidetur annexum, à su
perioris uersus expositione non discre-
pet. Nam quia indicauerat uel bonos ad
malum, uel malos ad bonum posse con-
uerti ilicò secutus adiunxit: Nunquid in
gressus es thesauros niuis, aut thesauros
grandinis aspexisti, quæ præparaui in tẽ-
pus hostis in diem pugnæ & belli? In ni-
ue uel grandine frigida uel dura, ut dictũ
est, accipimus corda prauorum. Sed quia
omnipotens Deus sanctos suos de talib.
eligit, & quàm multos electos adhuc in-
ter prauorum uitam repositos habeat no-
uit, aptè in niue uel grandine thesauros
habere se perhibet. Thesaurus quippe ἀπὸ
τῆς θέσεως, id est, à positione nominatur.
Et plerosque in uita frigida diu latenter
respicit, quos ad medium cum iubet pro-
ducit, & iustitiæ nitore candidos per su
pernam gratiam ostendit. Scriptum
Psal. 50 quippe est: Lauabis me, & super niuem
dealbabor. quos ad diem belli pugnæque
præparatos, diu intra suæ præscientiæ si-
num tegit, sed cùm repentè eos eduxerit,
resistẽtia aduersariorum pectora illorum
uerbis ac redargutionibus, quasi quibus-
dam grandinibus percutit. Vnde aliàs scri
Psal. 17 ptum est: Præ fulgore in conspectu eius
nubes transierunt, grando & carbones
ignis. Præ fulgore in conspectu eius nu-
bes transierunt: quia prædicatores sancti
uniuersa mundi spatia miraculorum cha
ritate percurrunt. Qui etiam grando &
carbones ignis uocati sunt: q̃a & per cor-
reptionem feriunt, & per flammã charita
tis accendunt. Ipsa quoq; libera sanctorũ

A increpatio natura grandinis conuenien-
ter exprimitur. Grando enim ueniens p-
cutit, liquata rigat. Sancti autem uiri cor-
da audientium & terrentes feriunt, & blã
dientes infundunt. Nam quemadmodũ
feriant propheta testatur dicens: Virtutẽ Ps. 144
terribilium tuorum dicent, & magnitudi
nem tuam narrabunt. Et quemadmodum
blandientes rigent, secutus adiunxit: Me Ibidem.
moriam abundantiæ suauitatis tuæ eru-
ctabunt, & iustitia tua exultabunt. In
niue ergo uel grandine habentur thesau-
ri: quia plerique iniquitatis torpore frigi-
B di, à superna gratia assumpti, in sancta Ec
clesia iustitiæ luce fulgescunt, & prauam
aduersariorum scientiam doctrinæ suæ
ictibus tundunt. Vnde & aptè subditum
est. Quæ præparaui in tempus hostis, in
diem pugnæ & belli. Nix quippe uel gran 12
do fuerat Saulus per frigidam insensibili
tatẽ: sed nix & grãdo contra aduersariorũ
pectora factus est uel candore iustitiæ, uel
districti eloquij correptione. O qualem
hunc thesaurum in niue & grandine ha-
buit, quãdo illum inter prauorum uitam
positum, iam tũc electum suum dominus
C latenter uidit. O ad quanta aduersariorũ
pectora ferienda hanc in manu sua gran-
dinem sumpsit, per quam tot sibi resisten-
tia corda prostrauit. Nemo itaque de suis
operibus extollatur, nemo desperet eos
quos adhuc frigidos uidet: quia thesau-
ros dei in niue & grandine non uidet.
Quis.n crederet quod p Apostolatus gra-
tiã lapidatũ Stephanũ ille præcederet, q in
morte eius omniũ lapidantiũ uestimenta
seruauit? Si ergo ad ista dona uel iudicia
occulta recurrimus, nullos omnino despe
rantes, nec illis nos in corde nostro præse
D rimus, quibus pro tempore prælati su-
mus: quia & si iam uidemus quantum
præcessimus, nescimus quantum cum cur
rere cœperint præcedamur. Bene ergo
ad beatum Iob dicitur: Nunquid ingres-
sus es thesauros niuis, aut thesauros gran
dinis aspexisti, quæ præparaui in tempus
hostis, in diem pugnæ & belli? ac si aper-
tè diceretur: Nulli te de operibus tuis
præferas, quia de his quos intueris ad-
huc per culpam frigidos, quantos opera-
tores iustitiæ, & defensores rectæ fidei
sim facturus, ignoras. Quos quia per

aduentum mediatoris agitur, rectè subiungitur:

Quòd sparsis per mūdum fidei prædicatoribus, æstus persecutionis incaluit. Cap. XII.

Ioan.14. PEr quam uiam spargitur lux?] Ipse
quippe uia est qui ait: Ego sum uia,
ueritas & uita. Per hanc ergo uiam lux
spargitur: quia per eius præsentiam cuncta
gentilitas illustratur. Spargitur autem
conuenienter dixit: quia per Apostolorū
uoces non angustata atq; coarctata, sed la
tè fulgēs lux prædicationis emicuit. Quia
uerò accepta luce conuersionis, inardescit
intrinsecus uis amoris, ut uel transacta
mala anxiè lugeantur, uel uentura bona
flagrantissimè requirantur, competenter
adiungitur: Diuiditur æstus super terrā.]
Sparsa enim luce æstus super terram diuiditur:
quia per apertum orbem iustitia prę
dicata, ad requirendum Deum cordis anxietas
in uirtutum exercitatione dilatatur,
ut iste in sermone sapientiæ, ille in ser
mone scientię fulgeat: hic in curationum
gratia, ille in uirtutum operatione conualescat:
& dona sancti spiritus dum dispariliter
singuli accipiunt, necessario sibimet
iuncti omnes unanimiter accendan-
15 tur. Sed postquam spargi lux dicitur,
potest conuenienter intelligi quòd per æstum
persecutio designatur: quia ut lux
prædicationis inclaruit, mox à perfidorū
cordibus ardor persecutionis exarsit. Nā
quòd per æstum persecutio exprimitur,
Dominicus sermo testatur, de iactatis se-
Mat.13 minibus super petrosam terram dicens.
Sole orto æstuauerunt omnia, & quia nō
habebant radicem aruerunt. Quod paulo
post cum exposuit, ęstum persecutionem
uocauit. Sparsa igitur luce æstus super ter
ram diuisus est: quia clarescente uita fidelium,
accēsa est crudelitas perfidorum.
Diuisus nanq; æstus erat, qn̄ nūc Hieroso
Act.8. lymis, nunc Damasci, nunc in alijs longè
regionibus psecutio sæuiebat. Scriptū
quippe est: Facta est in illa die psecutio ma
Act.9. gna in Ecclesia quæ erat Hierosolymis,
& omnes dispersi sunt per regiones Iudææ
& Samariæ. Rursumq; scriptum est
Saulus adhuc spirans minarum & cædis

A in discipulos Domini, accessit ad principem
sacerdotum, & petijt ab eo epistolas
quas deferret in Damascum ac synagogas,
ut si quos inuenisset huius uię uiros
ac mulieres, uinctos deduceret in Hierusalem.
Quia ergo nunc hic, nunc illic persecutio
excreuerat, hi qui lucem ueritatis
agnouerant, quasi sub ardore diuisi æstus
anhelabant. Sed quia beatum Iob de occultis
iudicijs requisitum superioribus
dictis audiuimus: oportet ut quod de sparsa
luce uel diuiso æstu dictum est, subtilius
perscrutemur. Adhuc enim alta interroga
B tione discutitur, ut saltē q̄a nesciat doceatur,
eique dicatur. Per quam uiam spargitur
lux, diuiditur æstus super terrā? Quid
enim lucis nomine nisi iustitia designat?
De qua scriptum est: populus qui sedebat
in tenebris, uidit lucem magnam. Omne
autem quod spargitur, non continuè, sed
sub quadam intermissione iactatur. Et
idcirco spargi lux dicitur: quia etsi iā quędam
ut sunt perspicimus, quædam tamen
ita ut uidenda sunt, non uidemus. Cor
nanque Petri lux sparsa tenuerat, qui tanto
fidei, tanto miraculorum fulgore cla-
C ruerat, & tamen conuersis gentibus dum
circuncisionis pondus imponeret, quid
rectum diceret nesciebat. Lux ergo in hac
uita spargitur: quia ad omnis rei intelligentiā
cōtinua non habetur. Dū. n. aliud
sicut est comprehendimus, & aliud ignoramus,
quasi sparsa luce, & ex parte cernimus,
& in obscuritate ex parte remanemus.
Tunc uerò lux nobis sparsa iā non
erit, quando mens nostra ad deū funditus
rapta fulgescet. Et quia hęc eadem lux q̄bus
modis humano cordi insinuet ignoratur,
rectè in percunctatione dicitur:
D Per quam uiam spargitur lux? ac si apertè
diceretur: Dic quo ordine iustitiam
meam occultis finibus cordium infundo
cum & per accessum non uideor, & tamē
uisibilia opera hominū inuisibiliter immuto,
cū unā eandḗq; mentē modo hac,
modò illa uirtute iradio, & tñ per sparsam
lucē adhuc ex parte aliqua eā in tentationis
tenebris remanere permitto. Requirat
homo nesciens per quā uiam spargit
lux. ac si patenter dicat: Dum dura corda
emollio, dum rigida inflecto, dum aspera
mitigo, dum frigida accendo, dū debilia
roboro,

roboro, dum uaga stabilio, dum nutantia confirmo: intuere si uales incorporaliter ueniens quibus ea meatibus illustro. Hęc quippe omnia nos facta cernimus: nam qualiter intrinsecus efficiant, ignoramus. Hanc uiam lucis esse nobis inuisibilē in
Ioan. 3 Euangelio ueritas ostendit dicens: Spiri-
14 tus ubi uult, spirat, & uocē eius audis, & nescis unde ueniat & quò uadat. Sed quia cum lux spargitur, mox ab occulto aduersario contra fulgentem mentem tē tamenta succrescunt, rectè subiungitur: Diuiditur æstus super terram.] Hostis nāque callidus quos iustitiæ luce enitescere conspicit, eorum mentes illicitis desiderijs inflammare contendit, ut plerunque plus se urgeri tentationibus sentiant, quā tunc cum lucis internæ radios non uidebant. Vnde & Israelitæ postquā uocati sunt, contra Moysen & Aron de excrescē
Exod. 5. te labore conqueruntur, dicentes: Videat Dominus & iudicet, quoniam fœtere fecistis odorem nostrum coram Pharaone & seruis eius, & prębuistis ei gladiū ut interficeret nos. Volentib. quippe ex Aegypto discedere, Pharao paleas subtraxerat, & tamen eiusdem mensuræ opera requirebat. Quasi ergo contra legem mens submurmurat, post cuius cognitionē tentationū stimulos acriores portat: & cum sibi labores crescere conspicit, in eo quod aduersario displicet, quasi fœtere se in oculis Pharaonis dolet. Post lucem ergo æstus sequitur: quia post illuminationem diuini muneris, tentationis certamen augetur. Rectè uero etiam diuidi æstus dicitur: quia nimirum non singuli omnibus, sed quibusdā uicinis, ac iuxta positis uitijs fatigantur. Prius. n. conspersionem uniuscuiusque antiquus aduersarius perspicit, & tunc tentationis laqueos apponit. Alius nanq; lætis, alius tristibus, alius timidis, alius elatis moribus existit. Quo ergo occultus aduersarius facilè capiat, uicinas cōspersionib. deceptiones parat. Quia etenim lætitiæ uoluptas iuxta est, lætis moribus luxuriam proponit. Et quia tristitia in iram facile labitur, tristibus poculum discordiæ porrigit. Quia timidi supplicia formidant, pauentibus terrores intentat. Et quia elatos extolli laudibus conspicit, eos ad quæque uoluerit blandis fa-

A uoribus trahit. Singulis igitur hominibus uitijs conuenientibus insidiatur. Neque enim facile captiuaret, si aut luxuriosis præmia, aut amaris scorta proponeret, si aut uoraces de abstinentiæ gloria, aut abstinentes de gulæ imbecillitate pulsaret, si mites per studium certaminis, aut iracūdos capere per fauorem formidinis quęreret. Quia ergo in tentationis ardore callidè singulis insidians, uicinos moribus laqueos abscondit, rectè dicitur: Diuiditur æstus super terram. Sed cùm præmittitur: Per quam uiam spargitur lux, statimque subiungitur: Diuiditur æstus super terram, nimirum per eandem uiam per quā lux spargitur, etiam diuidi æstus indicatur. Alta quippe atque incomprehensibilis Spiritus sancti gratia cùm luce sua nostras mentes irradiat, etiam tentationes aduersarij dispēsando modificat, ut simul multæ non ueniant, aut ipsæ tantummodo quæ ferri possunt, illustratam iam à Deo animam tangant, ut cum tactus sui ardore nos cruciant, perfectionis incendio non exurant. Paulo attestante qui ait:
Fidelis autem Deus, qui non patietur 1.Cor.10
uos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam exitum, ut possitis sustinere. Hunc ergo æstum aliter di-
C uidit callidus supplantator, aliter misericors conditor. Ille diuidit ut per illum citius interimat, iste ut eum tolerabilem reddat. Et quia cum tentatione fatigamur, non solum interno Dei spiritu instruimur, sed etiā exterioribus prædicantium uerbis adiuuamur, rectè post diuisum ęstū subditur:

Quod Euangelica tonitrua & nubes Apostolicæ doctrinæ currunt usq; ad fines terræ, nec impediri potuit ab hominibus consiliū Dei.
Cap. XIII.

QVis dedit uehementissimo imbri 15
cursum?] Si uero ut superius diximus, diuisi æstus nomine illa in Iudææ regionibus persecutio designaē, ut ipsa persecutionis asperitas pręedicatores sāctos superno munere adiutos, à pręedicationis suæ ministerio nullo timore compescuit, aptè subiungit: Quis dedit uehementissimo imbri cursum? ac si diceret, Nisi ego. Diuiso enim æstu, cursum uehementissimo imbri dedisse, est inter ipsas

 perse-

persecutionis angustias prædicationis impetum roborasse: ut tanto magis uirtus prędicantium cresceret, quanto magis persequentium credulitas obuiaret, quatenus arentia corda audientiũ pluuię guttis infunderent, & siccitatem perfidiæ uberius irrigarent, ut quamuis cõtra eos sæuitiæ æstus candesceret, per eos tamen uox gratiæ non taceret. Hunc persecutionis æstum Paulus & tolerabat & irrigabat cum diceret: Laboro usque ad uincula quasi malè operans, sed uerbum dei nõ est alligatum. De hoc imbre alias dicitur; Mandabo nubibus ne pluant super iam imbrem. De hoc cursu imbris qui in electorum cordibus agitur, Psalmista testatur dicens: Velociter currit sermo eius. Plerunque uero imber est, & cursum nõ habet quia p̄dicatio ad aures uenit, sed cessante interna gratia, ad corda audiẽtiũ nõ ptrãsit. De cuius prędicationis uerbis propter electos dicitur: Etenim sagittæ tuę pertransierunt. Sagittæ quippe dei pertranseunt, quando uerba prædicationis eius ab auribus ad corda descendunt. Quod quia solo diuino munere agitur, imbri cursum dominus se dedisse testatur. Sed notandum uideo quòd eundem imbrem non uehementem, sed uehementissimum uocat. Imber uehemens est uis magna: imber uero uehementissimus, uis immensa prędicationis. Vehemens nanque imber erat, cum prædicatores sancti credere gaudia æterna suadebant: imber autem uehementissimus, quando propter spem admonebant rem deseri, cuncta uisibilia propter inuisibilia contemni, & propter audita gaudia, pręsentis seculi pœnas cruciatusque tolerari. Sed cum fide cognita sæuiente ęstu persecutionis, tot electi possessa reliquerunt, carnalis affectus obliti sunt, & prę gaudio spiritus in cruciatibus membra posuerunt. quid aliud dominus fecit, nisi etiam uehementissimo imbri cursum præbuit, qui usque ad exequẽda summa præcepta per uerba corporis inuisibilia cordis irrigauit? Vbi & aptè subiungitur: Et uiam sonantis tonitrui.] Quid enim per tonitruum nisi prædicatio superni terroris accipitur? Quem terrorem dũ percipiunt humana corda quatiuntur.

1. Tim. 1 — *Esa. 5.* — *Ps. 147.* — *Psal. 76*

A Aliquando uero in tonitruo ipse incarnatus Dominus figuratur, qui ex antiquorum patrum conueniente prophetia ad notitiam nostram quasi ex nubium concursione prolatus est. Qui inter nos uisibiliter apparens, ea quæ super nos erant, terribiliter sonuit. Vnde & ipsi sancti Apostoli de eius gratia generati, boanerges, id est filij tonitrui sunt uocati. Aliquando autem, sicut dictũ est, tonitruus ipsa eius prædicatio accipitur, per quam supernorum iudiciorum terror auditur. Sed quia quilibet prædicator uerba dare B auribus potest, corda uerò aperire non potest: & nisi per internam gratiam solus omnipotens Deus prædicantium uerbis ad corda audiẽtium inuisibiliter aditum præstet, incassum prædicatio aure audientis percipitur, quæ peruenire ad intima corde surdo prohibetur: se Domius uiã sonantis tonitrui dare asserit, qui cùm prędicationis uerba tribuit, per terrorem corda compungit. Hanc uiã Paulus prędicator egregius dum superna mysteria terribiliter intonaret, se à se habere non C posse conspiciens, discipulos admonebat dicens: Orantes simul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium uerbi, ad loquendum mysterium Christi. Qui ergo loquebat mysteria, sed in corde audientiũ eisdem mysterijs à Domino aperiri ostiũ precabatur, habebat quidẽ iam tonitruũ, sed dari ei desuper uiam quærebat. Hanc uiam nequaquam se Ioannes dare posse cognouerat, qui dicebat: Non necesse habetis ut aliquis doceat uos, sed unctio eius docet uos de omnibus. Hanc uiam rursum Paulus quis daret intimabat di- D cens: Neque qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementũ dat Deus. Accepta igitur uia quid iste imber ac tonitruus agat audiamus. Sequitur:

Marc. 3 — *Col. 4.* — *1. Io. 2* — *1. Cor. 3.*

Quod gentibus ad fidem Christi cõuersis, plebs Iudaica siccas rodens legis stipulas, ad uiriditatem spiritalis intellectus peruenire non præualens, in sua cæcitate permansit.
Cap. XIIII.

VT plueret super terrã absq; homine in deserto, ubi nullus mortaliũ commorat.] Super terram absque homine in deserto

deserto pluere, est uerbum Dei gentilitati prædicare. Quæ dum nullum cultum diuinitatis tenuit, nullamque in se speciem boni operis ostendit, uidelicet desertũ fuit. In qua quia legislator non fuit, & qui rationabiliter Deum quæreret non fuit, quasi hominum nullus fuit, & uelut solis bestijs occupata, uacua à mortalibus extitit. De hac deserti terra aliàs dicitur: Posuit in deserto uiam. De hac prædicatione gentilitati concessa Psalmista testatur dicens: Posuit flumina in deserto. Notandum uerò est, quòd postquam æstus super terram diuisus est, cursum uehementissimus imber accepit, ut in deserto plueret: quia postquam in Iudæa asperitas persecutionis inhorruit, ut non solum fidẽ minimè reciperet, sed etiam eam gladijs impugnaret, ad Israel missus quisque prædicator, ad uocandas gentes deflexit. Vnde sancti Apostoli Hebræis persequentibus quos deserunt dicunt: Vobis oportebat primum loqui uerbum Dei: sed quia repulistis illud, & indignos uos iudicastis æternæ uitæ, ecce conuertimur ad gentes Diuiso igitur æstu, deserta & absque homine terra cõpluitur: quia dispersa in Iudææ regionibus persecutione fidelium, derelicta dudum & quasi ab infusione rationis aliena, prædicationis guttis gentilitas irroratur. Quæ gentilitas qualis adhuc à prædicatoribus sit inuenta ostenditur, cum subditur: Vt impleret in uiam & desolatam.] Quid uerò compluta reddidit, monstratur cum illico adiungitur: Et produceret herbas uirentes.] Inuia nanque dudum gentilitas fuit, ad quam uia Dei verbo nõ patuit. Redẽptore quippe nostro ueniente sic accepit uocationem gratiæ, ut non in ea prius fuerit uia prophetiæ. Desolata etiam rectè uocata est: uel ratione uidelicet consilij, uel fructu boni operis destituta. Dedit ergo Dominus uehementissimo imbri cursum, & uiam sonantis tonitrui, ut in deserto plueret, & impleret inuiam & desolatam, & produceret herbas uirentes: id est, exteriori prædicationi internam aspirationem contulit, ut corda gentilium arentia uirescerẽt, clausa patescerent, inania complerentur, infœcunda germinarent. In scriptura enim

18 sacra aliquando herba uiror gloriæ temporalis accipitur aliquando refectio diaboli, aliquando sustentatio prædicatorum, aliquando bona operatio, aliquando æternæ uitæ scientia atque doctrina. Viror nanque gloria temporalis accipitur, sicut propheta ait: Mane sicut herba transeat, mane floreat & pertranseat. Mane nanque sicut herba florere atque transire, est in prosperitate huius seculi temporalis gloriæ decus uelociter arescere. Herba refectio diaboli accipitur, sicut de illo à Domino dicitur: Huic montes herbas ferunt. ac si diceret: Superbi ac tumidi dum se illicitis cogitationibus atque actionibus efferunt, suis illum iniquitatibus pascunt. Herba sustentatio prædicãtium demonstratur, cum dicitur: Producit in montibus fœnum & herbam seruituti hominum. In montibus quippe fœnum & seruituti hominum herba producitur, cum sublimes huius seculi ad fidei cognitionem uocati, sanctis prædicatoribus in huius uitæ itinere transitoria alimenta largiuntur. Herba bona operatio ponitur, sicut scriptum est: Germinet terra herbam uirentem, Quod licet in conditione mundi ita historicè factum teneamus, terram tamen Ecclesiam figurasse non inconuenienter accipimus, quæ in eo germinauit herbam uirentem, in quo ad uerbum Dei fœcunda misericordiæ opera protulit. Herbam aliquando scientiam atque doctrinam æternæ uiriditatis accipimus, sicuti per Hieremiam dicitur: Onagri steterunt in rupibus, traxerunt uentos quasi dracones, defecerunt oculi eorum quia non erat herba. Quo dicto superba ac nequissima Iudæorum est persecutio prophetata. Ipsi quippe onagri pro mentis elatione, ipsi dracones pro uirulenta cogitatione uocati sunt. Qui steterunt in rupibus, quia non in Deo, sed in summis potestatibus huius mundi confisi sunt, dicentes: Regem non habemus nisi Cæsarem. Traxerunt uentos quasi dracones: quia spiritu elationis inflati, superbia malitiosa tumuerunt. Defecerunt oculi eorum, quia scilicet spes eorum ab eo quod intendebat corruit. Qui temporalia diligens, præstolari æterna neglexit, & terrena ideo quia,

Margin notes: Esa. 43. Ps. 106. Act. 13. Psa. 89. Iob. 40. Ps. 146. Gen. 1. Hier. 14 Ioan. 19

Ioan. 11. Deo præposuit amisit. Dixerunt enim: Si
dimittimus eum, sic omnes credent in
eum, & uenient Romani, & tollent no-
strum locum & gentem. Timuerunt ne lo
cum non occiso domino perderent, & ta-
men occiso perdiderunt. Sed cur ista mise
ris euenerint subdit. Quia non erat her-
ba: id est, quia eorum cordibus defuit
æternitatis scientia, & nullo eos refecit pa
bulo uiriditatis internæ doctrina. Hoc
igitur loco quid aliud uirentes herbas, ni
si sanctæ doctrinæ scientiam, uel cõgruas
operationes accipimus? Deserta igitur ter
ra compluitur, ut ab ea uirentes herbæ p-
ducantur: quia dum sanctæ prædicatio-
nis imbrem gentilitas percepit, & uitæ
opera & doctrinæ uerba germinauit. Ista
uiriditas uoce prophetica desertæ terræ
pollicetur, cum dicitur: In cubilibus in
quibus prius dracones habitabant, orie-
Esa. 35. tur uiror calami & iunci. Quid enim per
calamum nisi prędicatores, quid per iun-
cum qui iuxta aquæ humorem semper na
scitur, nisi pusilli ac teneri auditores sacri
eloquij designantur? In draconum ergo
cubilibus uiror calami & iunci oritur: qa
in eis populis quos antiqui hostis mali-
tia possidebat, & doctorum scientia, & au
19 ditorum obedientia coaceruatur. Hæc ta-
men quæ generaliter de gentilitate dicta
sunt si solerter inspicimus, intra sinũ san-
ctæ Ecclesiæ agi in singulis uidemus.
Sunt enim plerique ad uerba dei ualde
insensibiles, qui fidei quidem nomine cẽ-
sentur, uerba uitæ auribus audiunt, sed ea
transire usque ad interna cordis minimè
permittunt. Hi quid aliud quàm deserta
terra sunt? Quæ scilicet terra hominem
non habet: quia eorum mens sensu ra-
tionis caret. Et nullus mortalium in hac
terra commoratur: quia & si quando in
eorum conscientia rationabilium sensuũ
cogitationes ueniunt, non persistunt.
Praua enim desidera in eorum cordibus
sedem inueniunt, recta uerò si quando ue
nerint, ac si impellantur decurrunt. Sed
cum misericors Deus imbri suo cursum
& sonanti tonitruo uiam dare dignatur,
compuncti per internam gratiam uerbis
uitæ aures cordis aperiunt. Et impletur
terra in uia: quia dum præbet auditum
uerbo, cumulatur mysterio. Et producit

A herbas uirentes: quia per gratiam com-
punctionis infusa prædicationis turba nõ
solum libenter recipit sed etiam ubertim
reddit: ut quod audire non poterat, iam
loqui concupiscat: & quæ non audiendo
etiam intrinsecus aruerat, iam loquendo
quæ sancta sunt, uiriditate sua quoslibet
esurientes pascat. Vnde bene per prophe-
tam dicitur: Emitte spiritum tuum & crea Ps. 103.
buntur, & renouabis faciem terræ. Sic e-
nim sic facies terræ uirtute renouationis
immutatur, dum sicca dudum mens gra-
tia ueniendo compluitur, & post ariditatẽ
B pristinam quasi productis herbis scientiæ
uiriditate uestitur. Quæ conditoris nostri
gratia adhuc nobis altius commendatur,
cum subditur:

Quod à Deo patre & gratia est & doctrina, & ipse omnis creaturæ sit conditor, non tantum hominum sed angelorum non tantum sancto rum angelorum, sed malignorum spirituum. Cap. XV.

C QVis est pluuiæ pater, uel quis genuit 10
stellas roris?] Ac si diceret, nisi ego:
qui siccam terram humani cordis
guttis scientiæ gratuitò aspergo. De hac Psal. 67.
enim pluuia alias dicitur: Pluuiam uolun
tariam segregabis deus hæreditati tuæ.
Voluntariam quippe pluuiam hæredita-
ti suæ Dominus segregat: quia non eam
nobis pro nostris meritis, sed pro suæ mu
nere benignitatis præstat. Et idcirco hoc
loco pater pluuiæ dicitur, quia superna
nobis prædicatio non de nostro merito,
sed de eius gratia generatur. Stellæ enim
roris ipsi sancti prædicatores sunt, qui
D arua pectoris nostri inter mala uitæ præ-
sentis, quasi inter tenebras siccæ noctis
arentia, gratia supernæ largitatis infun-
dunt. De his stellis contumaci Iudææ Hier. 3.
dicitur: Propterea prohibitæ sunt stellæ
pluuiarum, & serotinus imber non fuit.
Ipse quippe stellæ roris sunt, quæ stellæ
pluuiarum. Quando enim dispensatione
aliqua prædicationem temperant, quasi
rorem tenerum aspergunt. Quando uerò
ea quæ de supernis sentiunt, uirtute qua
prępualent loquuntur, quasi ubertim ma-
nantem pluuiam fundunt. Rorem asper
gebat Paulus cum Chorinthijs diceret: 1. Cor. 2.
Non

Non enim iudicaui scire me aliquid inter A
uos, nisi Christum Iesum, & hunc crucifi-
xum. Et rursum pluuiã manabat dicens:
2. Cor. 6 Os nostrum patet ad uos Corinthij, cor
nostrum dilatatũ est. Hinc est quòd Moy-
ses q & ualida fortibus & tenera infirmis
dicturum se nouerat dicebat: Expectetur
Deu. 32 sicut pluuia eloquium meum, & descen-
dent sicut ros uerba mea. Sed ecce audiui
mus quo munere gentilitas uocatur: au-
diamus nunc qua districtione Iudęa repel
litur. Audiuimus quomodo deserta exco-
lat, arentia infundat: audiamus nũc quo-
modo ea quæ quasi uidentur interna proij
ciat. Neque enim sic colligit electos
suos, ut non etiam iudicet reprobos,
neque sic quibusdam culpas relaxat, ut
non & in quibusdam feriat. Scriptum
Eccl. 5 quippe est: Misericordia n. & ira ab illo.
Vnde huic quoq; postq̃ tot dona gratiæ
intulit, et iræ suæ iudicia nõ abscõdit. Nã
21 sequit: De cuius utero egressa est glacies,
& gelu de cœlo quis genuit?] Quid enim
aliud in gelu uel glacie, nisi frigida & per
fidiæ torpore constricta accipimus corda
Iudæorum? Qui quondã per acceptionẽ
legis, per custodiam mandatorum, per my C
nisteria sacrificii, p mysteria ꝓphetiæ, sic ĩ
tra signũ gratię, quasi intra uterũ creato-
ris habebant. Sed quia ueniente Domino
constricti frigore perfidiæ, feruorem fidei
& charitatis amiserunt, à secreto gratiæ
sinu proiecti, quasi glacies de utero creato
ris egressi sunt. Et gelu de cœlo quis ge-
nuit? quid hic aliud cœlum, nisi subli-
mis debet intelligi uita sanctorum? cui
cœlo dicitur: Attende cœlum, & loquar.
Deut. 32 Non enim insensibili, sed rationabili crea
turæ loquebatur. De hoc cœlo dominus D
ait: Cœlum mihi sedes est De qua se de
aliàs scriptum est: Anima iusti sedes sapiẽ
Esa. 66. tiæ est. quia ergo sapientia est Deus, si
sedes Dei cœlum est, & anima iusti sedes
est sapientiæ, cœlum est utique anima iu-
sti. Cœlum fuit Abraham, cœlum Isaac,
cœlum Iacob. Sed quia persecutores Do-
mini pontifices Iudæorum perfidiæ tor-
pore frigidi, de illorum patrum proge-
nie processerunt, quasi de cœlo gelu exijt:
quia de sublimi prole sanctorum proces-
sit frigida plebs infidelium. Cum enim
de Abraham natus est Caiphas, quid

aliud nisi gelu de cœlo processit?
Quod tamen gelu idcirco Dominus ge-
nuisse se dicit: quia Iudæos quos natu-
raliter ipse bonos condidit, iusto iudicio
per eorum malitiam frigidos à se exire p-
mi sit. Dominus. n. autor est naturæ, nõ
culpæ. Genuit ergo creando naturaliter,
quos iniquos permisit uiuere tolerando
patienter. Et quia illa quondam tenera ac
fidei penetrabilia corda Iudæorum, in per
fidię postmodũ obstinatione durata sunt
rectè subiungitur: In similitudinem lapi-
dis aquæ durantur.] Aquas enim popu-
B los accipi, iam sæpius edocu isse memi-
ni. In lapide uerò pro ipsa duritia aliquan
do gentiles populi designantur. Ipsi quip
pe lapides coluerunt. Et de his p prophe- Ps. 113
tam dictum est: Similes illis fiant qui fa-
ciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.
Vnde Ioannes Iudæos aspiciens se de stẽ
mate generationis extollere, & gentiles
præuidens ad Abrahæ prolem fidei cogni Mat. 3
tione transire, ait: Ne uelitis dicere intra
uos, patrem habemus Abraham. Dico. n.
uobis, quia potens est Deus de lapidibus
istis suscitare filios Abrahæ. Lapides uti-
que duros perfidia gentiles uocans. quia
ergo primum Iudæa Deo credidit, genti-
litate omni in perfidiæ suæ obstinatione
remanente: postmodum uerò ad fidem
gentilium corda mollita sunt, & Iudęo-
rum infidelitas obdurata, bene dictum est
In similitudinem lapidis aquæ durantur.
ac si diceret: Illa molia ac penetrabilia fi-
dei corda Iudæorum, in insensibilitatem
uertuntur gentium. Cum enim miseri-
cors Deus gentes traxit, iratus Iudęam
repulit: actumq́ue est ut sicut dudum ad
percipiendam fidem gentilitas fuerat ob-
durata, ita postmodum ad fidem gentili-
litate suscepta Iudęę populus perfidię tor
pore duresceret. Vnde Paulus apostolus Rom. 11
eisdem gentibus dicit: Sicut aliquando
uos non credidistis Deo, nunc autem mi
sericordiã consecuti estis pp illorũ incre-
dulitatem: ita & isti non crediderunt in
uestra misericordia, ut & ipsi misericor
diam consequantur. Conclusit enim
Deus omnia in incredulitate, ut omniũ
misereatur. Quam sententiam suam pri-
mum quidem de uocatione Iudæorum &
repulsione gentium, postmodum uerò de

 uocatione

uocatione gentium & repulsione Iudæo-
rum subtiliter pensant seque occulta Dei
iudicia comprehendere non posse consi-
derans, exclamando subiunxit: O altitu-
do diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei,
quàm incomprehensibilia sunt iudicia
eius, & inuestigabiles uiæ eius. Vnde hic
quoque cum de Iudæorum perfidia Do-
minus diceret: In similitudinem lapi-
dis aquæ durantur, ut de repulsione
eorum occulta esse sua iudicia demon-
straret, aptè subdidit: Et superficies
22 abyssi constringitur.] Quia superie-
cto quodam ignorantiæ nostræ uela-
mine, incomprehensibilitatem diuini
iudicij humanæ mentis oculus nulla-
tenus penetrat. scriptum quippe est: Iu-
Psal. 33 dicia tua abyssus multa. Nemo ergo
perscrutari appetat cur cũ alius repellit a-
Rom. 11 lius eligatur, alius repellatur: quia superfi
cies abyssi constringitur, & attestante
Paulo: Inscrutabilia sunt iudicia eius,
& inuestigabiles uiæ eius. Per hoc
uerò quod dictum est: De cuius ute-
ro egressa est glacies, & gelu de cœ-
lo quis genuit: etiam satan in gelu &
glacie nil obstat intelligi. Ipse quippe
quasi de Dei utero glacies processit: quia à
calore secretorum eius malitiæ torpo-
re frigidus, magister iniquitatis exiuit.
Ipse gelu de cœlo est genitus: quia con-
stricturus corda reproborum, à summis
cadere est ad ima permissus. Qui bene
in cœlestibus conditus, in culpæ frigo-
re mentes sequacium quasi gelu dum
cecidit astrinxit. Qui ad terram ue-
niens, quid in hominibus egerit, ex-
pletur cum subditur: In lapidis simi-
litudinem aquæ durantur.] Per aquas
namque populi, per lapidem uerò eius-
dem satanæ duritia designatur. Illo
igitur ad ima ueniente, in similitudi-
nem lapidis aquæ duratæ sunt: quia eius
malitiam imitati homines, mollia ui-
scera charitatis amiserunt. Cuius frau-
dulenta consilia quia à seductis homi-
nibus deprehendi non possunt, rectè
subiungitur: Et superficies abyssi con-
stringitur. Aliud quippe ei intrinse-
cus latet, atque aliud extrinsecus osten-
dit. Transfigurat enim se uelut an-
gelum lucis, & callida deceptionis ar
A te plerunque proponit laudabilia, ut
ad illicita pertrahat. Abyssi ergo su-
perficies constringitur: quia dum qua-
si bona persuasionis eius species ue-
lut solida desuper glacies ostenditur, in
profundo latens eius malitia non uide-
tur. Cuncta tamen hæc intelligere &
aliter possumus, si moraliter exquiramus.
Mentes nanque hominum omnipotens 23
Deus dum in suo timore format, qua-
si concipit, easque ad apertas uirtutes dũ
B prouehit gignit, sed si de acceptis uirtuti-
bus extolluntur, relinquit. Et sæpe quos-
dam cognouimus malorum suorum con
sideratione compungi, diuini terro-
ris pauore feruescere, & per pauoris
exordia usque ad uirtutum summa perue
nire, sed dum de eisdem uirtutibus quas
accipiunt extolluntur, inanis gloriæ
laqueo astricti, ad antiquum torporem
redeunt. Rectè ergo cum tales domi-
nus proiicit, dicit. De cuius uterò
egressa est glacies? quasi enim de dei
uero glacies egreditur, quando hi qui
iam intus incaluerant, ex uirtutum do
C no frigescunt: & inde exteriorem glo
riam torpentes appetunt, unde ad in-
terna diligenda ardentius flagrare de-
buerunt. Dumque iste signis, ille scien-
tia, iste prophetia, ille magnis operi-
bus pollet, atque per hæc dona placere
hominibus appetit: omne quod prius
intimum caluerat, exteriorem laudem
diligens, in torporem uertit. quasi er-
go glacies de utero egreditur, dum post
donorum beneficia à uisceribus pieta-
tis supernæ separatur. An non sunt
D glacies qui in uirtutibus quas acci-
piunt, laudes ab hominibus quærunt?
Et tamen uenienti iudici dona sua
ad eius memoriam reuocantes dicunt:
domine, domine: nonne in nomi-
ne tuo prophetauimus, & in nomine *Matt. 7.*
tuo dæmonia eiecimus, & in nomine
tuo uirtutes multas fecimus? Sed quo-
modo hanc glaciem dominus proiiciat
ostendit, dicens: Nescio uos unde sitis,
discedite à me omnes operarij iniquita-
tis. Hanc glaciem nunc in utero do-
minus portat, quia intra sinum Eccle-
siæ tolerat. Sed tunc apertè eiicit, cum
tales à secretis cœlestibus per extremum

&

& publicum iudicium repellit. His ita-
que uerbis quid apertè agitur, nisi ut
beatus Iob de summis suis uirtutibus
humilietur, ne in hoc quod bene ui-
uendo caluerat, superbiendo frigescat,
& à diuinitatis utero repulsus exeat, si
intra sinum sui cordis se tumidus extol-
lat? Et quia iusto iudicio superbas men-
tes ad culpam egredi ex accepta uirtu-
te permittit, rectè adhuc subiungitur:
Et gelu de cœlo quis genuit?] plerun-
que enim sacri eloquij scientiam præ-
stat, sed dum de eadem scientia is qui
accipit extollitur, ira districti iudicis in
ipso sacro eloquio cæcatur, ut exterio-
res fauores per illam sequens, eius iam
interna non uideat, & qui intus manens
calere poterat, exeundo frigescat, du-
ratusque in ima corruat, qui ad cogni-
tionem dei prius tractabilis in summis
liquidus stabat. An sacrum eloquium
cœlum non est, quod diem nobis in-
telligentiæ aperiens, sole nos iustitiæ
illustrat, quod dum nos uitæ præsentis
nox continet, stellis nobis mandato-
rum fulget? Sed quia oportet esse hæ-
1.Co.11 reses, ut probati manifesti fiant, cum
ab intellectu sano mens superba repel-
litur, ultione districti iudicis gelu de
cœlo generatur: ut cum ipsa scriptura
sacra in electorum cordibus caleat, eos
qui se superbæ scire appetunt, à se frigi-
dos emittat. Ibi quippe errant, ubi
corrigere errata debuerant, & dum à su-
perna intelligentia resplendentis eloquij
& obdurati ipsi & seducturi cęteros cor-
ruunt, ad ima uenientes ut gelu & a-
lios astringunt. Semetipsum tamen
Dominus hoc gelu gignere perhibet,
non quo prauorum mentes ipse ad cul-
pam format, sed quo à culpa non libe-
rat, sicut scriptum est: Ego obdurabo
Exod.10 cor Pharaonis. Quod quia misericor
diter emollire noluit, profectò se obdu-
rare nunciauit. Quia uero cum inchoa
ta diuini timoris uirtus amittitur, pro-
pter humanas laudes uirtutis imago re-
tinetur, rectè subiungitur: In similitu
dinem lapidis aquæ durantur, & superfi-
cies abyssi constringitur.] Aquæ enim
per glaciem in superficie durescunt, sed
fluidæ in intimis remanent. Et quid

A per aquas nisi fluxa accipimus corda re-
proborum? Quæ cum ex proposito uir-
tutem deserunt, fortes se in bonis ope
ribus per hypocrisim ostendunt: dumque
in intimis suis ad uitia defluunt, & fo-
ris se sanctorum ac fortium imitatores fiu
gunt, aquæ in similitudinem lapidis
durantur: & superficies abyssi constrin-
gitur, quia per superductam sanctita-
tis speciem fluxa ac instabilis eorum con
B scientia hominibus tegitur. Nam cum
sibimetipsis intrinsecus turpes sint, an-
te alienos tamen oculos quadam uiuen-
di uenustate uestiuntur. Sed ne quis
hæc uerba Domini in bonam intelligi
partem uelit, debemus sic etiam quæ-
rentibus astruere, dummodo minime iu
dicemur quæ perscrutanda fuerant ne-
glexisse. Superiori enim uersu dici-
tur: quis est pluuiæ pater, uel; Quis
genuit stellas roris? statimque additur:
De cuius utero egressa est glacies, &
gelu de cœlo quis genuit? Si ergo di-
C ctis præcedentibus sequens sententia
non dispari sensu coniungitur, profe-
ctò & in bonam partem nobis eius in-
telligentia sine obstaculo difficultatis
aperitur. Terra enim cum complui- 25
tur, iactata in eam semina feracius ri-
gantur. Sed rursum si illam pluuia
immoderatius irrigat, in culmi pingue-
dinem frumenti uirtutem mutat. Sin
uerò iactatum semen post pluuiam ge
lu premitur, quo foris citius apparere
repellitur, eo intus fœcundius radica-
tur, & quo uetatur progredi, cogitur
D multiplicari: quia cum ab immaturo or-
tu restringitur, ex conceptionis suæ
tarditate laxatum ad fructum uberius
impletur. Quid est ergo quòd Domi-
nus prius quidem patrem se pluuiæ in-
sinuat, postmodum uerò de suo egredi
utero glaciem narrat, seque gelu gi-
gnere de cœlo pronunciat: nisi quòd
miro modo nostri pectoris terram ad su-
scipienda uerbi semina & prius per occul
tæ gratiæ pluuiam infundit, & postmo-
dum ne in conceptis uirtutibus immode
ratius profluat, disciplina intimæ dispen-
sationis premit: ut quam acceptæ gra-
tiæ pluuia irrigat, etiam disciplinæ rigor
astringat, ne si aut antequā debet aut plus
quàm

quàm necesse est conceptas uirtutes proferat, fruges in herbam uertat? Plerunq; .n. ab inchoantibus opus bonũ dũ priusquam oportet ostenditur, à grano perfectionis inanitur, & plerunque uirtutes dum plus quàm necesse est exuberãt, exhalant. Vnde & electorum suorum Dominus uel ante tempus desideria renuit, uel rursum in tempore ultra mensuram profectus premittit: ne si aut antè quàm debent, aut plus quàm debent proficiãt, per profectus sui magnitudinem in elationis defectum cadant. Nam cum cor post peccata cõpungitur, terra quæ aruerat, infusione pluuiæ rigatur, & cum relictis iniquitatibus bona exequi opera proponit, quasi post infusionem semen accipit. Et plerique cùm desideria sancta cõcipiunt, in summis iam exerceri uirtutibus inardescunt, ut non solum culpa operationem non inquinet, sed nec cogitationem pulset. Et adhuc quidem in corpore positi sunt, sed nil iam perpeti de cõmunione præsentis uitæ uolunt: imitari per intentionem internam mentis stabilitatem appetũt, sed interueniẽtibus tentationibus reuerberãtur: ut uidelicet infirmitatis suæ meminerint, & elati de uirtutibus quas accipiunt non sint. Quod dum mira disciplinæ repressione agitur, quid aliud quàm super infusam terram gelu de cœlo generatur? quid aliud quàm de Dei utero glacies producitur, quando de interno secreto dispensatio egreditur, & uoluntates nostræ etiam in bonis desiderijs frenantur? Videamus Paulus infusa uidelicet terra, quanta disciplinæ glacie prematur, dum ait: Velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. Qui enim uelle habere se asserit, iam per infusionem gratiæ quæ in se lateant semina, ostendit. Sed dum perficere bonum non inuenit, profectò indicat quanta illum dispensationis supernæ glacies premat. An ista glacies eorum corda non presserat quibus dicebat: Vt non quæcunque uultis, illa faciatis? ac si apertè diceret: Occulta cordis uestri semina iã prodire in frugem quærunt, sed superni moderaminis gelu premuntur, ut tanto post fœcundius exeant, quanto diuini iudicij prementia pondera patientius portant.

Rom. 7.

A Et quia plerunque humana corda quoniam erumpere ad uirtutes quas appetũt non ualent, eo ipso quo ab intentionis suæ perfectione resiliunt, tentationum stimulis fatigantur, sed tamen easdem tentationes cogitationum comprimunt, seque per exercitationis usum in quodam uiuendi rigore componunt, bene subditur: In similitudinem lapidis aquæ durantur: Quia etsi fluxę cogitationes interius lacessunt, nequaquam tamẽ usque ad consensum praui operis trahunt. Sed mens sub inolita bene uiuendi consuetudine quasi sub quadam duritia exterius 26

B abscondit, quicquid intus ex tentationis pulsatione mollescit. Vnde & bene subiungitur. Et superficies abyssi constringitur. Quia praua cogitatio & si usque ad suggestionem uenit, usque ad consensum non prosilit, quia fluctuantes motus animi superductus rigor sanctæ deliberationis premit. Potest etiam in gelu uel glacie præsentis uitæ aduersitas designari, quæ dum asperitate sua sanctos cõprimit ualentiores reddit. Dum enim nos omnipotens molestijs exerceri per-

C mittit, atque ad melioris uitæ statum interueniente tristitia prouehit, miro consilio super futuram frugem gelu & glaciem gignit, ut electus quisque in hac uita tanquam in hyeme aduersa uentorum & frigorum toleret, & uelut in æstiua serenitate postmodum fructus quos hic conceperit demõstraret. Vnde & sponsi uoce unicuiq; animæ post huius mundi turbines, ad illa æternitatis amœna pperanti dicit: Surge, propera amica mea, formosa mea, & ueni iam enim hyems transijt, imber abijt & recessit. Et quia si sola nobis as- Cant 2.

D sunt prospera, soluimur, ad uirtutem uero melius per aduersa solidamur, rectè subiungitur. In similitudinem lapidis aquæ durantur. Mentes enim quæ per prospera mollitur fluerent, constrictæ aduersitatibus durescunt, & ad similiudinẽ lapidis aqua perducitur, quando infirmus quisque per acceptam desuper tolerantiam passiones sui redemptoris imitatur. In similitudinem quippe lapidis aqua duruerat, cùm ille prius impatiens persecutor postmodum Paulus dicebat: Impleo ea quæ desunt passionum Christi Col. 1.

sti in carne mea. Et quia cùm deprimuntur aduersis, solertius interna dona custodiunt, rectè additur: Et superficies abyssi constringitur. Solet enim lætitia arcana menti apperire, atque aperiendo amittere: aduersa uerò cùm nos exterius deprimunt, interius cautiores reddunt. Post gelu itaque uel glaciem superficies abyssi cõstringitur: quia mẽs nr̃a ad cõseruanda profunda dona quæ acceperit, ipsis aduersitatibus munitur. Abyssi enim suæ
Esa. 24. superficiem Esaias constrinxerat, cùm dicebat: Secretum meum mihi, secretum meum mihi. Abyssi suæ superficiem Paulus constrinxerat, qui tot periculis ac aduersitatibus insudans, sub prætextu cuiusdam de semetipso loquitur, dicens: Audiuit arcana uerba, quæ non licet homini loqui. Et rursum. Parco autem, ne quis me existimet supra id quod uidet in me, aut audit aliquid ex me. Qui igitur foris aduersa tolerans, ne fortasse in laudibus deflueret, arcana sua aperire metuebat, quid aliud quàm secretorum suorum abyssum per constrictam superficiem presserat? Sequitur.

Quod arcturum & pleiades Dominus iungit, cùm de diuersis mundi partibus unit Ecclesiam, & sanctorum uatiticia licet diuersa, una eademque intentione prolata ostendit. Caput. XVI.

NVnquid cõiũgere ualebis micantes stella pleiades, aut gyrum arcturi poteris dissipare?] Pleiades stellæ ἀπὸ τοῦ πλεῖστου, idest, à pluralitate uocatæ sunt. Ita autem uicinæ sibi & diuisæ sunt conditæ ut & simul sint, & tamen coniungi nequaquam posint, quatenus uicinitate quadam coniunctæ sint, sed tactu disiunctę. Arcturus uerò ita nocturna tempora illustrat, ut in cœli expositus per diuersa se uertat, nec tamen occidat. Neque enĩ extra se currens uoluitur, sed in loco situs, in cunctis mundi partibus nequaquam casurus inclinatur. Quid ergo est quòd homo ex terra factus, atque in terra positus de cœlesti administratione discutitur: quia pleiades coniũgere non ualet, quas uicinas sibimetipsis conditas & penè coniunctas uidet, quia arcturi gyrum dissipare non potest, quem tamẽ

A cernere ipsa sua uertigine penè dissipatum potest? An ut in istis ministerijs authoris potentiam pensans, infirmitatis suæ memineris, & eum quem adhuc in maiestate sua uidere non poterat quàm sit inæstimabilis, in ipsa ministeriorum cœlestium gubernatione perpendat? Sed cur ista loquimur qui stimulo rationis urgemur, ut hæc uerba mysticis sensibus 28
grauida cognoscamus? Quid enim micantes pleiades, quæ & septem sunt, aliud quàm sanctos omnes denunciãt, quæ inter præsentis uitæ tenebras septiformis
B spiritus gratiæ nos lumine illustrant, qui ab ipsa mundi origine usque ad eius terminum diuersis temporibus ad prophetandum missi & iuxta aliquid sibi coniuncti sunt, & iuxta aliquid disiuncti? Stellæ enim pleiades, sicut supra dictum est, uicinitate sibi coniunctæ sunt, & tactu disiunctæ. Simul quidem sitæ sunt & tamen lucis suæ uariatim radios fundunt. Ita omnes sancti alijs atque alijs ad prædicandum temporibus apparentes & disiuncti sunt per uisionem suæ imaginis, & coniuncti per intentionem men-
C tis. Simul micant, quia unum prædicãt sed nõ semetipsos tangunt, quia in diuersis temporibus partiuntur. Quàm diuersis temporibus Abel, Esaias & Ioannes apparuerunt. Diuisi quidem fuerunt tẽpore, sed non prædicatione. Nam Abel redempotoris nostri passionem significãs Gene. 4.
agnum in sacrificio obtulit, de cuius passione Esaias ait. Sicut agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os Esa. 53.
suum. De quo Ioannes quoque ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Ecce diuisis quidem temporibus mis Ioan. 1.
D si, & tamen concorditer de redemptoris nostri innocentia sentientes, eundem agnum Ioannes ostendendo, Esaias præuidendo, Abel offerendo locutus est: & quem Ioannes in ostensione, quem Esaias in locutione, hunc Abel significando in manibus tenuit. Quia igitur quomodo pleiades stellæ de humanitate, redẽptoris sibi concinant diximus: nunc quomodo in ostẽdẽda unitate trinitatis cõcorditer luceãt demõstremus. Diuersis q̃ppe temporibus huic mundo Dauid, Esaias, Paulus apparuit, sed tamen nullus eorũ alteri

alteri diuersum sensit: quia etsi semetipsos
non nouerant facie, unum tamen didi-
cerant ex diuina cognitione. Dauid quip-
pe ut authorem omnium Deum in trini-
Psal. 66 tate ostenderet, dixit: Benedicat nos Deus
Deus noster, benedicat nos Deus. Ac ne
tertio Deum nominans, tres Deos dixisse
putaretur ilico unitatem eiusdem trini-
tatis insinuans addidit: Et metuat eum
omnes fines terræ. Qui enim non eos, sed
eum subdidit, unum tria quæ dixerat inti
mauit. Esaias quoque cum laudem de uni
tate trinitatis aperiret, Seraphin uoces
Esa. 6. exprimens, ait: Sanctus sanctus sanctus.
ac ne tertiò sanctum nominans, unita-
tem diuinæ substantiæ scindere uideretur,
adiunxit: Dominus Deus sabaoth. Qui
ergo nō Domini dij, sed Dominus Deus
addidit, unum existere quod tertiò san-
ctum uocauerat indicauit. Paulus quoque
ut operationem sanctæ trinitatis osten-
Rom. 11. deret, ait: Ex ipso & per ipsum, & in ipso
sunt omnia. atq; ut unitatem eiusdem tri-
nitatis intimaret, protinus addidit: Ipsi
gloria in secula seculorum, amen. Qui
igitur non ipsis, sed ipsi subdidit, unum
naturaliter, tria secundum personas in-
notuit, quod superius tertiò idipsum di-
xit. Quasi ergo & uno in loco pleiades fi-
tæ sunt, quia de Deo concorditer sen-
tiunt, & tamen semetipsas non tangunt:
quia sicut dictum est, per huius mundi
tempora diuersa patiuntur. quod bene ac
breuiter Ezechiel propheta describit, qui
cum diuersi generis animalia uidere se di-
Ezech. 1. ceret, adiunxit. Iunctæque erant pennæ
eorum alterius ad alterū. Pennæ quippe
animaliū alterius ad alterū iunctæ sunt:
quia etsi dissimilia sunt quę agunt, tamen
uno eodemque sensu sibi sanctorum uo-
ces uirtutesque sociantur. Et quamuis
alius rationabiliter cuncta agendo sit ho-
mo, alius in passionibus fortis aduersa
mundi non timendo sit leo, alius per ab-
stinentiam semetipsum uiuam hostiam
offerēdo sit uitulus, alius se in alta rapien
do contemplationis uolatu sit aquila:
pennis se tamen dum uolant tangunt,
quia & confessione uocum & uirtutum si
bi unanimitate iunguntur. Quod quia so
lius diuinæ uirtutis est & disiunctis tem
poribus, missos in fidei prædicatione con

A iungere, & dissimilibus uirtutibus præ-
ditos fulgore intentionis unire, rectè di-
citur: Nunquid coniungere ualebis mi-
cantes stellas pleiades?] Ac si dicat, ut
ego, qui unus omnia impleo, atque in
unitatis sensu electorū mētes implēdo
coniungo. In arcturo autem qui, per gy
rum suum nocturna spatia non occasu-
rus illustrat, nequaquam particulatim
edita uita sanctorum, sed tota simul Eccle
sia designatur: quæ fatigationes quidem
patitur, nec tamen ad defectum proprij
status inclinatur, gyrum laborum tole
B rat, sed ad occasum, cum temporibus
non festinat. Neque enim ad ima poli ar-
cturus cum nocturno tempore ducitur,
sed dum ipse uoluitur, nox finitur. Quia
nimirum dum sancta Ecclesia innume-
ris tribulationibus quatitur præsentis ui
tæ umbra terminatur, eaq; stante nox præ
terit: quia illa in sua incolumitate perdu-
rante, mortalitatis huius uita percurrit.
Est in arcturo quod cōsideratius possimus 29
intueri. In septē quippe stellis uoluitur,
& modo quidem tres ad summa eleuat,
atq; ad ima quatuor inclinat, modo qua-
C tuor superius erigit, & tres inferius pmit.
Sancta quoq; Ecclesia cum modò infide-
libus trinitatis notitiam, modò autem fi-
delibus uirtutes quatuor, id est, pruden
tiam, fortitudinem, temperantiam, iusti-
tiam prędicat, quasi rotatu prædicationis
status sui speciem quodammodo immu-
tat. Nam cum quibusdā de operibus suis
gloriantibus confidentiam proprij labo-
ris euacuat, & fidem trinitatis exaltat, qd
aliud facit nisi tres stellas arcturus eleuat,
D quatuor inclinat? Et dum quosdam bona
opera non habentes de sola fide præsume
re prohibet, sed operari enixius quæ præ-
cepta sunt iubet, quid aliud arcturus fa-
cit, nisi quatuor stellas erigit, tres depo-
nit? Videamus quomodo tres eleuet, qua
tuor deponat. Ecce per Paulum contra fi
dem de opere superbientibus dicitur: Si *Rom. 4.*
Abraham ex operibus iustificatus est, ha-
bet gloriam: sed non apud Deum. Quid
enim scriptura dicit? Credidit Abraham *Gen. 15.*
Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Vi
deamus quomodo quatuor eleuet, tres de
ponat. Ecce per Iacobum de fide sine ope
re superbientibus dicitur: Sicut corpus si- *Iac.*
ne

ne spiritu mortuum est, ita fides sine operibus mortua est. Arcturus itaque uoluitur: quia sancta Ecclesia iuxta auditorum suorum mentes in diuerso latere prædicationis arte uersatur. Arcturus uoluitur: quia hæc in noctis huius tribulationibus rotatur. Sed hunc arcturi gyrum quandoque Dominus dissipat, quia labores Ecclesiæ ad requiem permutat. Tunc & pleiades plenius iungit, cum gyrum arcturi destruit: quia tunc nimirum sancti omnes etiam uisionis sibi specie copulantur, quando in fine mundi sancta Ecclesia ab his quos non sustinet laboribus sol B uitur. Dicat ergo: Nunquid coniungere ualebis micantes stellas pleiades, aut gyrum arcturi poteris dissipare? subaudis, ut ego, qui tunc sanctorum uitam etiam per speciem unio, cùm gyrum uniuersalis Ecclesiæ corporaliter soluo. Et quis hominum solius diuinæ hoc esse uirtutis ignorat. Sed ut cognoscat homo quid ipse sit, memoretur assiduè quid solus Dominus possit. Habemus adhuc quod de stellis pleiadibus atque arcturo aliud sentiamus. Pleiades quippe ab Oriente, arcturus uerò ex parte Aquilonis surgit. C Quocunque autem se per gyrum suum arcturus uerterit, pleiades ostendit: & cum lux diei iam uicina efficitur, stellarum eius ordo distenditur. Potest igitur per arcturum qui à plaga frigoris nascitur, lex per pleiades uerò quæ ab Oriente surgunt, stamenti nouigratia designari. Quasi enim ab Aquilone lex ueneratur, quæ tanta subditos rigiditatis asperitate terrebat. Nam dum pro culpis suis alios præciperet lapidibus obrui, alios gladij morte mulctari, plaga torpens & uelut à sole charitatis aliena, præceptorum suorum semina plus premebat ex frigore, quàm ex calore nutriebat. Cuius oppressionis pondus Petrus horruerat

Act. 15. cum dicebat: Quid tentatis Deum, imponere iugum super ceruicem discipulorum, quod neque patres nostri, neq; nos portare potuimus? Nec mirum quod per arcturi septem stellas testamentum uetus exprimitur, quia & ueneratione legis dies septimus extitit uenerabilis, & per hebdomadam integram constituti sacrificij uota tendebantur. Pleiades uerò quæ ipsæ

A quoque, sicut superius diximus, septem sunt, testamenti noui gratiam tanto apertius indicant, quanto cuncti liquido cernimus, quòd per illam fideles suos spiritus sanctus septiformis muneris lumine illustrat. Quaqua igitur se arcturus uertit, pleiades ostendit, quia per omne quod testamentum uetus loquitur, testamenti noui opera nunciantur. Sub textu enim literæ, terigit mysterium prophetiæ. Et quasi inclinat se arcturus & demonstrat, quia dum ad spiritalem intellectum flectitur, significata per illud lux gratiæ septiformis aperitur. Et propinquante diei luce stellarum eius ordo distenditur, quia postquam per semetipsam nobis ueritas innotuit, ab obsequijs carnalibus literæ præcepta laxauit. Redemptor autem noster in carne ueniens, pleiades iunxit, 30

quia operationes septiformis spiritus simul in se & cunctas & manentes habuit De quo per Esaiam dicitur: Egredietur Esa. 11.

uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. De quo Zacharias ait; Super lapidem unum septem oculi sunt. Atque iterum: Et in candelabro aureo lucernæ septem. Nullus uerò hominum operationes sancti spiritus simul omnes habuit, nisi solus mediator Dei & hominum, cuius est idem spiritus qui de patre ante secula procedit. Bene ergo dicitur: Super lapidem unum septem oculi sunt. Huic enim lapidi septē oculos habere, est simul omnem uirtutem spiritus se D ptiformis gratiæ in operatione retinere. Alius nanque prophetiam, alius scientiam, alius uirtutes, alius genera linguarum, alius interpretationes sermonū iuxta distributionem sancti spiritus accipit ad habenda uerò cuncta eiusdem spiritus munera nemo pertingit. At uero conditor noster infirma nostra suscipiens quia per diuinitatis suæ potentiam simul se habere omnes sancti spiritus uirtutes edocuit, micantes proculdubio pleiades iunxit. Dum uerò pleiades iungit, arcturi gyrum dissipat, quia dū semetipsum factū hominē habere cūctas sancti

Zach. 3. & 4.

1. Cor. 2.

sancti spiritus operationes innotuit, in testamēto ueteri literæ laborem soluit, ut fidelis quisque iam cum libertate spiritus illud intelligat, cui prius in formidine inter tot discrimina seruiebat. Audiat itaque beatus Iob: Nunquid cōiungere ualebis micātes stellas pleiades?] Ac si aperta diceretur: Habere quidem lumina quarundam uirtutum potes, sed nunquid exercere simul omnes operationes sancti spiritus sufficis? Me ergo coniungentem pleiades in cunctis uirtutibus contemplare & tu de paucis ab elatione compescere. Audi quod dicitur: Aut gyrum arcturi poteris dissipare?] Ac si ei apertè diceretur: Et si ipse iam quæ recta sunt sentis, nunquid uirtute tua etiam in alienis cordibus laborem grossioris intelligentię destruis? Me itaque considera, qui carnalium stultitiam corrigo, dum me per carnis stultitiam manifesto: ut tanto magis hæc quæ putas uirtutum tuarum fortia humilies, quanto nec uestigia meæ infirmitatis apprehendis. Quia uerò in ipso dominicæ incarnationis mysterio alij lux ueritatis ostenditur, aliorum uerò per scandalum corda tenebrantur, rectè subiungitur.

Quòd cum uenit plenitudo temporis, misit Deus filium suum natum ex muliere, factum sub lege: & eo apparēte in fine mundi, reuelabitur homo peccati, filius perditionis.

Caput XVII.

NVnquid producis luciferum in tempore suo, & uesperum super filios terræ consurgere facis?] Pater quippe in tēpore suo luciferum produxit, quia scriptum est: Cum uenit plenitudo tempo-
Galat. 4 ris, misit Deus filium suum natum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret. Qui natus ex uirgine, uelut lucifer inter tenebras nostrę noctis apparuit, quia fugata obscuritate peccati, æternum nobis mane nunciauit. Luciferum uerò se innotuit: quia diluculo ex morte surrexit, & fulgore sui luminis mortalitatis nostræ terram caliginem pressit. Cui bene per Ioannem dicitur: Stella
Apoc. 22 splendida & matutina: Viuus quippe apparens post mortem, matutina nobis stella factus est, quia dum in semetipso exem-

A plum nobis resurrectionis præbuit, quæ lux sequatur indicauit. Vesperum uerò super terræ filios Dominus consurgere facit: quia infidelibus Iudæorum cordibus dominari antichristum eorum merito exigente permittit. Qui idcirco Domino huic uesperi iustè subdūtur, quia ipsi spōte sua filij terræ esse uoluerunt. Terrena quippe & non cœlestia requirentes, à perspicienda luciferi nostri claritate excecati sunt: & dum præesse sibi uesperum expetunt, subsequentis damnationis æterna nocte merguntur. Hinc in Euangelio Do-
B minus dicit: Ego ueni in nomine patris Ioan. 5.
mei, & non accepistis me: alius ueniet in nomine suo, & ipsum recipietis. Hinc 2. Thes. 2.
Paulus ait: Eo quòd charitatem ueritatis non receperunt ut salui fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut iudicentur omnes qui non crediderunt, ueritati, sed consenserunt iniquitati. Nequaquam ergo super eos uesper consurgeret, si cœli filij esse uoluissent. Sed dum uisibilia appetunt, amisso cordis lumine, sub noctis duce tenebrescunt. Quod tamen si moraliter discu- 31
C timus, quomodo quotidie agatur inuenimus, quia nimirum & electis lucifer oritur, & reprobis Deo permittēte uesper dominatur. Vnus enim atque idem sermo Dei est in ore prædicantis. Quem dum isti gaudendo, illi uerò inuidendo audiunt, claritatem sibi luciferi in uesperi tenebras uertunt. Dum isti humiliter uocem sanctæ prædicationis accipiunt, quasi ad stellæ lucem oculos cordis aperiunt, dum uerò illi bene dicenti inuident, & non salutis causam, sed elationis gloriam quærūt, prorumpente iniquitatis suæ uespere, in
D somnum mortis oculos claudunt. Per occultum ergo iudicium is qui electis est lucifer, reprobis auditoribus fit uesper, quia exhortatione sancta qua boni ad uitam redeunt, praui deterius in culpa moriuntur. Vnde bene per Paulum dicitur: Chri- 2. Cor. 2.
sti bonus odor sumus Deo, in his qui salui fiunt, & in his qui pereunt, alijs quidem odor mortis in mortem, alijs autem odor uitæ in uitam. Verbum itaque suum auditoribus esse luciferum simul & uesperum uidit, per quod & alios ab iniquitate suscitari, & contrà alios sopiri

ri iniquitate conspexit. Quod quia occultis Dei iudicijs agitur, quæ in hac uita ab hominibus comprehendi non possunt, rectè illic subdidit: Et ad hæc quis tam idoneus?] Ac si diceret: Idonei quidē sumus ad hæc consideranda quæ fiunt, sed idonei non sumus ad hæc inuestiganda cur fiant. Vnde hic quoque Dominus quia alijs produci luciferū, alijs uerò cōsurgere uesperū dixerat, ne pscrutari homo occulta Dei iudicia audeat, ilicò subiungit:

Quòd causas iudiciorū Dei, uel prędestinationē eius in hac uita nemo cognoscat. Cap. XVIII.

32 NVnquid nosti ordinem cœli, & pones rationem eius in terra?] Ordinem cœli nosse, est supernarum dispositionum occultas prædestinationes uidere. Rationem uerò eius in terra ponere, est ante humana corda talium secretorum causas aperire. Rationē uidelicet cœli in terra ponere, est supernorum iudiciorum mysteria uel considerando discutere, uel loquendo manifestare. Quod utique facere in hac uita positus nullus potest. Vt enim à paruis ad maiora ueniamus, quis intelligat quæ esse secretorum subtilitas potest, ꝙ sæpe uir iustus à iudicio nō solū non uindicatus, sed ēt punitus redeat: & iniquus eius aduersarius non solū nō punitus, sed etiā uictor abscendat? Quis intelligat cur uiuit alius insidians mortibus proximorum, & moritur alius qui profuturus esset uitæ multorum? Alius culmen potestatis assequitur, qui non nisi lædere studet: alius tātummodo lęsos defendere concupiscit, & tamen ipse oppressus iacet. Alius uacare appetit, & innumeris negocijs implicatur: alius negocijs implicari desiderat, & coactus uacat. Alius malè inchoans, usque ad uitæ suæ terminū ad peiora protrahitur: alius bene incipiens, per longitudinem temporum proficit ad augmenta meritorum. At contra malè uiuens diu reseruatur ut corrigat: alius uerò bene quidem uidetur uiuere, sed in hac uita eousque durat quoad in peruersa prorumpat. Alius in errore infidelitatis natus, in errore deficit: alius in catholicę fidei rectitudine genitus in catholicæ fidei rectitudine consummatur.
A Et contrà uerò alius catholicæ matris uentre editus, iuxta uitæ terminum erroris uoragine deuoratur: alius autem uitam suam in catholica pietate consummat, qui ortus in perfidia cū lactè matris hauserat uirus erroris. Alius celsitudinem bene uiuendi appetere & uult & ualet, alius nec uult nec ualet. Alius uult & non ualet, alius ualet & nō uult. Quis ergo ista iudiciorum cœlestium secreta discutiat? Quis intelligat discretam lancem æquitatis occultæ? Ad cognoscendos quippe istos iudiciorum secretorum si-
B nus, nullus ascendit. Dicatur ergo homini ut se nescire cognoscat: nescientem uerò se cognoscat ut timeat: timeat ut humilietur, humilietur ne præsumat in se: non præsumat in se, ut conditoris sui auxiliū requirat: & qui in se fidens mortuus est, authoris sui adiutorium appetens uiuat. Audiat itaque uir iustus iam quidem se sciens, sed adhuc quæ supra se sunt nesciens: Nunquid nosti ordinem cœli, & pones rationes eius in terra? id est, Nunquid occultos ordines iudiciorum cœlestium comprehendis, aut aperire huma-
C nis auribus sufficis? Beatus igitur Iob de indiciorum incomprehensibilium inuestigatione requiritur, ac si ei apertè diceretur: Cuncta quæ pateris, tanto tolerare patientius debes, quanto secretorum cœlestium ignarus, cur hæc pateris nescis.

BEATI GREGORII EXPOSITIONIS Moralis.

D *LIBER TRIGESIMVS continuans trigesimumoctauum Caput beati Iob.*

Quòd Iudæis in ænigmatibus & nebula multipliciter per patres locutus sit Deus: & quòd contra illum sæuiens populorum turba surrexerit, clamaueritque, Crucifige. Cap. I.

BEatus Iob talia utrum ne fecerit Domino interrogante requiritur, qualia utique facere non potest homo: ut dum se ista facere, non posse deprehendit, ad eum refugiat quem solū talia

talia

talia quia facere possit intelligit, atque ante oculos iudicis sui magis potens appareat, si sua uerius infirma cognoscat. Quod ergo mirè à Domino fieri nõ ignoratur, de eo diuina Iob uoce requiritur. diciturque ei: Nunquid eleuabis in nebula uocem tuam, & impetus aquarum operiet te?] Vocem quippe suam in nebula Dominus leuat, quando per prædicatorum suorum linguas ad caliginosa corda infidelium exhortationem format: eumque aquarum impetus operit, dum bene agentia membra eius turba resistentium populorum premit. Hinc est enim quod scriptum est. Factum est uerbum Domini

Hier. 26 ad Hieremiam prophetam, dicens: Sta in atrio domus Domini, loquens ad omnes ciuitates Iuda, de quibus ueniunt ut adorent in domo Domini, uniuersos sermones quos ego mandaui tibi. Et paulo post: Et audierunt sacerdotes & prophetę & omnis populus Hieremiam loquentem uerba hæc in domo Domini. Cumque compleuisset Hieremias loquens, apprehenderunt eum sacerdotes & prophetæ & omnis populus, dicens: Morte moriatur. quare prophetauit in nomine Domini? Ecce in nebula Dominus uocem leuauit, quia obscuras mentes superbientium directò propheta corripuit. Ecce aquarum impetus eum protinus operuit, quia ab insurgentibus populis & causa suæ correptionis instigatis, ipse in Hieremia cuncta pertulit, qui correptionis uerba mandauit. Per semetipsum quoque Dominus in nebula uocem leuauit, quando præsentem se etiam assumpto corpore exhibens, multa suis persecutoribus, sed figuris ęnigmatum uelata prędicauit. In nebula autem uocem leuauit, quia ueritatem suam non secuturis infidelibus quasi per caliginem sonuit. Vnde & bene in libris

3. Reg. 8 Regum scriptum est: Nebula impleuit domum Domini, & non poterant sacerdotes ministrare propter nebulam. Exigentibus enim meritis, dum superbi Iudæorum pontifices diuina mysteria per parabolas audiunt, sacerdotes in domo Domini quasi ꝑpter nebulã ministrare nequiuerũt. Qui & ĩ testamẽto ueteri dũ sensus mysticos literæ uelamine coopertos inter obscuras allegoriarũ caligines inuestigare

A despiciunt, debitum fidei suæ ministerium propter nebulam perdiderunt. quibus & tunc in nebula doctrinæ suæ uocẽ Dominus protulit, cùm de se etiam aperta narrauit. quid est enim apertius quã, Ego & pater unum sumus? quid apertius diceret quàm: Antequam Abraham fieret, ego sum? Sed quia auditorum mentes infidelitatis caligo repleuerat, quasi emissum solis radium nebula interiacens abscondebat. Ad hanc nanque eleuationem uocis eũ aquarum impetus operuit, quia contra illum mox sæuiens populorum turba surrexit. Scriptum quippe est: propterea ergo quærebant eum Iudæi interficere, quia non solum soluebat sabbatũ, sed & patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. De hoc aquarum impetu per prophtam clamat: Circumdederunt me sicut aqua tota die, circundederunt me simul. Et rursum: Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ usque ad animam meam. Quas profectò aquas

Ioan. 10 · Ioan. 8 · Ioan. 5 · Psal. 78 · Psal. 68

C in semetipso ante mortem, in suis autem & post ascensionẽ pertulit. Hinc est enim quòd de superioribus clamat: Saule, Saule, quid me persequeris? Ecce iam cœlum conscenderat, & tamen adhuc eum Saulus aquarum infidelium impetu persequens, & tumidior cæteris unda tangebat. Ipse quippe est qui per bonos recta loquitur, ipse qui in bonorum passione laceratur. Vt ergo mirifica Dominus charitatis unitate monstraret se esse, qui indignis auditoribus per sanctorum suorum ora prædicaret, ait: Nunquid eleuabis

Act. 9.

D in nebula uocem tuam? Vt uerò ostenderet se esse q in sanctis suis omnia aduersa pateretur, subdidit: Et impetus aquarum operiet te? subaudis, ut me: quem iniqui omnes neq; per prædicantes sanctos loquentem intelligunt, neque per morientes patientem uident. Narrat ergo Dominus, quod ab hominibus patitur, ut dolor afflicti hominis mitigetur. ac si illi apertè dicat: Mea subtiliter pensa, & tua æquanimiter tempera. Multo enim minus est te uulnera quam me humana tolerare. Adhuc tamen uerba hæc subtilius perscrutari possumus, si inter dona cœlestia nostra sollicitè corda pensamus. Iam quidem fideles sumus, iam

quæ

quæ audimus, superna credimus iam quæ credimus, amamus. Sed dum quibusdam superuacuis curis premimur, obducta confusione caligamus, & cum nobis etiam talibus mira quędam Dominus de se sentienda insinuat, quasi in nebula uocem leuat. Dum caliginosis nostris mẽtibus per semetipsum loquitur, uelut in nebula is qui non cernitur auditur. Summa sunt nanque quæ de illo cognoscimus sed tamen adhuc eum in secreta inspiratione qua instruimur non uidemus. Qui igitur cordibus nostris præbet quidem locutionem, sed occultat speciem, uelut in nebula format uocem. Sed ecce iam uerba Dei intrinsecus per semetipsum loquẽtis audimus, iamque amori eius qua continuatione, quo studio inhærere debeamus agnoscimus, & tamen ab internæ cõsiderationis culmine ad consueta nostra ex ipsa mortalitatis huius mutabilitate relabimur, & imminentium peccatorum mole sedula importunitate tentamur. Cùm ergo cæcis nostris mentibus subtilia de semetipso insinuat, in nebula uocem
3 leuat. Cum uerò tentatione uitiorum ipse de Deo noster intellectus opprimitur, quasi aquarum impetu in uoce sua Deus operitur. Tot enim super illum aquas admittimus, quot post in separationem eius gratiæ, cogitationes illicitas in corde uersamus. Nec tamen nos uel oppressos deserit. nam ilico ad mentem reddit, tentationum nebulas discutit, imbrem compunctionis infundit, & subtilis intelligentiæ solem reducit, atque sic ostendit quantum nos diligit, qui nos nec cum respuitur relinquit: ut saltem erudita humana conscientia ad se tentationes erubescat admittere, quam redemptor suus & uagãtem non cessat amare. Hoc in nobis per semetipsum tolerat, hoc ab infidelibus per suos quotidie prædicatores portat. Eius enim donum suborta in nobis tentatione repellitur, & tamen ab infundendo intrinsecus munere nequaquam nostra infirmitate reuocatur. Eius publicè uerba respuuntur, & tamen ab erogandæ gratiæ largitate nulla infidelium iniquitate compescitur. Nam cum praui homines prædicamenta despiciunt, adiungit etiam miracula quæ uenerentur. Vnde post editam

A uocem, post inundantium aquarum impetum aptè subiungitur.

Quòd prædicatores sancti à Deo missi non sibi sed Deo profectum prædicationis ascribunt. *Cap. II.*

NVnquid mittes fulgura, & ibunt, & reuertentia dicent, tibi assumus?] Fulgura quippe ex nubibus exeunt, cum mira opera ex sanctis prædicatoribus ostẽ
B duntur. Qui, ut sæpe diximus, idcirco nubes uocari solent: quia & coruscant miraculis, & uerbis pluunt. Et quia humana corda postquam per prædicationem mota non fuerint, istis miraculorum fulgoribus conturbantur, propheta attestante didicimus, qui ait. Fulgura multiplicabis & conturbabis eos ac si diceret: Dum uerba prædicationis tuæ non audiunt, per prædicantium miracula perturbantur. Vnde aliàs scriptum est: In lumine iacula tua ibunt, in splẽdore fulgoris armorum tuorum. Iacula Dei in lumine ire, est uerba
C eius aperta ueritate resonare. Sed quia sæpe homines uerba uitæ etiam intellecta despiciunt, adiunguntur etiam miracula. Vnde illic subdit: In splendore fulgoris armorum tuorum.] Fulgor quippe armorum est claritas miraculorum. Armis nanque nos tuemur, iaculis aduersa destruimus. Arma ergo cum iaculis, sunt miracula cum prædicamentis. Sancti enim prędicatores uerbis suis quasi quibusdam iaculis aduersarios feriunt: armis uerò id est miraculis, semetipsos tuentur, ut & quantum sint audiendi, sonent per impe-
D tum iaculorum, & quantum sint reuerendi, clarescant per arma miraculorum. Dicitur ergo ad beatum Iob: Nunquid mittes fulgura, & ibunt, & reuertentia dicent tibi, assumus? subaudis, ut mihi. 4
Vadunt enim fulgura, cum prædicatores miraculis coruscant, & superna reuerentia auditorum corda transfigunt. Reuerentia uerò dicunt assumus, cum nõ sibi, sed Dei uirib. tribuũt, quicquid se fortiter egisse cognoscunt. Quid est enim Deo dicere assumus? quoddam nanq; in hoc uerbo obsequiũ declarat. Reuertẽtes ita-

que prędicatores sanctos dicere assumus,
est illi laudem tribuere gratiæ à quo se ac
cepisse sentiunt uictoriam, pugnę, ne sibi
tribuant quod operantur. Et ire quidem
fulgura operando possunt, sed reuerti su-
perbiendo non possunt. Videamus ita-
que fulgur uadens. Claudo cuidam ait
Act. 3. Petrus: Argentum & aurum nō est mihi,
quod autem habeo hoc tibi do. In noīe Ie
su Christi Nazareni surge & ambula. Et ap
prehensa eius manu dextra alleuauit eū,
& protinus consolidatæ sunt bases eius
& plantę, & exiliens stetit & ambulabat.
Sed cùm hoc de facto Iudæorum fuisset
turba commota, uideamus nunc fulgur re
diens quod ait: Viri Israelitæ quid admi-
Ibidem ramini in hoc, aut nos quid intuemini
quasi nostra uirtute aut potestate feceri-
mus hanc ambulare? Deus Abraham
Deus Isaac, Deus Iacob, Deus patrum no
strorum glorificauit filium suum Iesum. Et
paulo post: Cuius nos testes sumus, & in
fide nominis eius hunc quem uidistis &
nostis, confirmauit nomen eius, & fides
quæ per eum est, dedit integram sanita-
tem istam in conspectu omnium uestrum.
Iuit ergo fulgur cùm Petrus miraculum
fecit, rediit cùm non sibi tribuit, sed au-
thori quod fecit. Vadunt fulgura cum prę
dicatores sancti mira opera ostendunt,
sed reuertendo dicunt assumunt, cum
in eo quod faciunt ad potentiam au-
thoris recurrunt. Quod tamen intelligi
& aliter potest. Fulgura etenim, sicut su-
perius dictum est, sancti uiri mittuntur &
eunt, cùm à secreto contemplationis in
publicum operationis exeunt. Mittun-
tur & uadunt, cum de abscondito specula
tionis intimæ in actiuæ uitæ latitudi-
nem diffundūtur. Sed reuertentes dicunt
Deo, assumus: quia post opera exteriora
quæ peragunt, semper ad sinum contem-
plationis recurrunt, ut illic ardoris sui
flammam reficiant, & quasi ex tactum su-
pernæ claritatis ignescat. Citius enim
inter ipsa licet bona exteriora frigescе-
rent, nisi intentione sollicita ad contem-
plationis ignem incessanter redirent.
Vnde bene per Salomonem dicitur:
Ad locum de quo exeunt flumina reuer-
Eccles. 1 tuntur, ut iterum fluant. Ipsi quippe
illic flumina, qui hic fulgura sunt uocati.

A Quia enim corda audientium rigant; di-
cuntur flumina: quia uerò accendunt, ful Psal. 9
gura uocantur. De quibus alias scriptum Psal. 9
est: Eleuauerunt flumina Domine, ele-
uauerunt flumina uoces suas. Et rursum:
Illuxerunt fulgura eius orbi terræ. Ad lo-
cum ergo de quo exeunt flumina reuer-
tuntur: quia sancti uiri etsi à conspectu
creatoris sui cuius claritatem mente
conspicere conantur, foràs propter ad acti
uæ uitæ ministerium ueniunt, incessanter
tamen ad sanctum contemplationis stu-
dium recurrunt: & si in prędicatione sua
B exterius nostris aurib. p corporalia uerba
se fundant, mente tamen tacita ad consi
derandum semper ipsum fontem lumi-
nis reuertuntur. De quibus & bene dici-
tur: Vt iterum fluant. Nisi enim ad con-
templandum Deum sollicita semper men
te recurrerent, nimirum interna cæcitas
etiam exteriora prędicationis eorum uer-
ba siccaret. Sed dum uidere Deum in-
desinenter sitiunt, quasi decursura foràs
flumina intus semper oriuntur, quatenus
illic amando sumant, unde ad nos prę-
dicando defluant. Dicatur igitur rectè:
C Nunquid mittes fulgura, & ibunt, & re-
uertentia dicent tibi, assumus?] Subau-
dis, ut ego, qui prædicatores meos cum
uoluero post contemplationis gratiam
ad actiuæ uitę ministerium compono:
quos tamen semper à bonis exterioribus
ad internum culmen contemplationis
reuoco, ut modo iussi ad exercenda ope-
ra exeant, modo reuocati ad speculatio-
nis studium apud me familarius ui-
uant. Reuertentes itaque dicunt, assu-
mus: quia quamuis per exteriora acta pa-
rum quid contemplationi deesse uidean-
D tur, per ardorem tamen desiderij quem
in mente sua continuè accendunt, obse-
quentes Deo suam præsentiam osten-
dunt. Assumus namque dicere, est præ-
sentes se amando monstrare. Sequi
tur:

Quod sapiemia uel doctrinæ sanctorum à Deo est. Cap. III.

QVis posuit in uisceribus hominis
sapientiā, uel q̄s dedit gallo intelli
gentiā?] Qui hoc loco alij galli no
mine

mine designantur, nisi modo alio repetiti iidem prædicatores sancti, qui inter tenebras uitæ præsentis student uenturam lucem prædicando quasi cantando nunciare? Dicunt enim: Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Qui uocibus suis somnum nostri torporis excitant, clamantes: Hora est iam nos de somno surgere. Et rursum: Euigilate iusti, & nolite peccare. De hoc gallo rursum scriptum est: Tria sunt quæ bene gradiuntur, & quartum quod feliciter incedit, Leo fortissimus bestiarum qui ad nullius pauebit occursum. Gallus succinctus lumbos, & aries, nec est rex qui resistat ei. Ipse quippe hoc loco ponitur, de quo scriptum est: Vicit leo de tribu Iuda. Qui fortissimus bestiarũ dr̃, q̃a in illo hoc qđ infirmũ ẽ Dei, fortius est hominibus. Qui ad nullius pauet occursum. Dicit enim Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Gallus succinctus lumbos, id est prædicatores sancti, inter huius noctis tenebras uerum mane nunciantes. qui succincti lumbis sunt, qui à membris suis luxuriæ fluxa restringunt. In lũbis quippe luxuria est, Vnde & eisdem à Domino dicitur: Sint lumbi uestri præcincti. Et aries, nec est rex qui resistat ei. quem alium hoc loco arietem accipimus, nisi primum intra Ecclesiam ordinem sacerdotum? De quibus scriptum est: Afferte domino filios arietum, qui per exempla sua gradientem populum quasi subsequentem ouium gregem trahunt. quibus spiritaliter recteque uiuentibus nullus rex sufficit omnino resistere: quia quilibet persecutor obuiet, intentionem eorum non ualet præpedire. Sciunt enim ad eũ quẽ desiderant & anxiè currere, & moriendo peruenire. Ponitur ergo, primus leo, secundus gallus, tetius aries. Apparuit enim Christus, deinde sancti prædicatores Apostoli, & tunc demum spiritales patres Ecclesiarum præpositi, uidelicet duces gregum quia doctores sequentium populorum. Sed hæc adhuc melius affirmamus, si eiusdem loci etiam reliqua exponendo subijcimus. Nam quia post hæc & Antichristum apparebit hoc illic quartum subdidit, dicens: Et qui stultus apparuit, postquam eleuatus est in sublime. Si

Rom. 13
Prou. 30
Apoc. 5.
1. Cor. 1.
Ioan. 14
Luc. 12.
Psal. 28

A enim intellexisset, ori imposuisset manum.] Ipse quippe in sublime eleuabitur, cùm Deum se esse mentietur. Sed eleuatus sublime stultus apparebit, quia in ipsa eleuatione sua per aduentum ueri iudicis deficiet. Quod si intellexisset, ori imposuisset manum: id est, si supplicium suum cùm superbire exorsus est, præuidisset, bene aliquando conditus, in tantæ iactationem superbiæ non fuisset elatus. De quo nequaqua moueat quod superius dictum est: quartum quod incedit feliciter.

B Tria quippe incedere bene dixit, & quartum feliciter. Non enim omne quod feliciter, bene: neque in hac uita omne quod bene, feliciter. Nam leo, gallus & aries bene incedunt sed non hic feliciter: quia persecutionum bella patiuntur. Quartum uerò feliciter & non bene incedit: quia in fallacia sua Antichristus graditur, sed iuxta breue tempus uitæ præsentis ipsa illi fallacia prosperatur, sicut de eo sub Antiochi specie per Danielem dictum est: Robur datum est ei contra iuge sacrificium, propter peccata. & prosternetur ueritas in terra, & faciet & prosperabitur. Quod Salomon ait, Incedit feliciter, hoc Daniel dicit, Prosperabitur Iuxta hoc itaque testimonium quod per Salomonem dicitur Gallus succinctus lumbos, apte etiã hoc loco gallũ sanctos prædicatores accipimus. Ad se ergo cũcta referens dñs dicit Quis posuit in uiscerib. hoĩs sapiẽtiam uel quis dedit gallo intelligentiam? Ac si diceret: In cor hominis humana sapiẽtis supnę sapiẽtię gratiã q̃s infundit? uel ipsis sanctis p̄dicatoribus quis nisi ego intelligentiam dedit, ut sciant quando uel quibus debeant uenturum mane nunciare? Idcirco enim quando & quid agant sentiunt, qui hoc intrisecus me reuelante cognoscunt. Notandum uerò est quod sapientia diuinitùs inspirata inuisceribus hominis ponitur: quia nimirum quantũ ad rectorum numerum spectat, non in solis uocibus, sed etiam in sensibus datur, ut iuxta q̄ loquitur lingua, uiuat cõscientia, ut lux eius tãto clarius resplendeat in superficie, quanto uerius inardescit in corde.

Dan. 8.

Quod pro qualitate audientium formari debeat sermo doctorum: & pro personis & officijs & ætatibus aliter atque aliter admonendi sint homines. *Caput IIII.*

MAgni autem laboris est hoc quod additur: Vel quis gallo dedit intelligentiam, subtiliori adhuc expositione discutere. Intelligentia quippe doctorum tanto esse subtilior debet, quanto se ad penetrãda inuisibilia exercet, quã to nil materiale discutit, quanto & per uocem corporis loquens, omne quod est corporis transit. Quæ profectò nullatenus summis congrueret, nisi cantanti eam gallo, id est, prædicanti doctori ipse summorum conditor ministraret. Intelligentiam quoque gallus accepit ut prius nocturni temporis horas discutiat, & tũc demum uoces excitationis emittat: quia uidelicet sanctus quisque prædicator in auditoribus suis prius qualitatẽ uitæ cõsiderat, & tunc demum ad erudiendum cõgruam uocem prædicationis format. Quasi enim horas noctis discernere, est prædicatorum merita dijudicare: quasi horas noctis discernere, est actionum tenebras apta increpationis uoce corripere. Gallo itaque intelligentia desuper tribuitur, quia doctori ueritatis, uirtus discretionis ut nouerit quibus, quid, quando, uel quomodo inferat, diuinitus ministratur. Non enim una eademque cunctis
6 exhortatio conuenit, quia nec cunctos par morũ qualitas adstringit. Sæpe enim alijs officiunt quę alijs prosunt. Nam & plerunque herbæ quæ hæc animalia reficiunt, alia occidunt: & lenis sibilus equos mitigat, catulos instigat: & medicamentum quod hunc morbum imminuit, alteri uires iungit: & panis qui uitam fortium roborat, paruulorum necat. Pro qualitate igitur audientium formari debet sermo doctorum, ut & ad sua singulis congruat, & tamen à communis ædificationis arte nunquam recedat. Quid enim sunt intentæ mentes auditorum, nisi quasi quædam in cithara tensiones stratæ chordarum? quas tangendi artifex, ut non sibimetipsis dissimile canticum faciant, dissimiliter pulsat. Et ideirco chor

A dæ consonam modulationem reddunt, quia uno quidem plectro, sed non uno impulsu feriuntur. Vnde & doctor quisque ut in una cunctos uirtute charitatis ædificet, ex una doctrina nõ una eademque exhortatione tangere corda audientium debet. Aliter nanque uiri, aliter admonendæ sunt fœminæ: aliter iuuenes, aliter senes: aliter inopes, aliter locupletes: aliter læti, aliter tristes: aliter subditi, aliter prælati: aliter serui, aliter domini: aliter huius mundi sapientes, aliter hebetes: aliter impudentes, aliter uerecundi:
B aliter proterui, aliter pusillanimes: aliter impatientes, aliter patientes: aliter beneuoli, aliter inuidi, aliter simplices, aliter impuri: aliter incolumes, aliter ægri: aliter qui flagella metuunt, & propterea innocenter uiuunt: aliter qui sic in iniquitate duruerunt, ut nec per flagella corrigantur: aliter nimis taciti, aliter multiloquio uacantes: aliter timidi, aliter audaces: aliter pigri, aliter pręcipites: aliter mansueti, aliter iracundi: aliter humiles, aliter elati: aliter pertinaces, aliter inconstantes: ali-
C ter gulæ dediti, aliter abstinentes: aliter qui sua iam misericorditer tribuunt, aliter qui aliena rapere contendunt: aliter qui nec aliena rapiunt nec sua largiuntur, aliter qui & ea quæ habent sua tribuunt, & aliena rapere non desistunt: aliter discordes, aliter pacati, aliter seminantes iurgia, aliter pacifici: aliter admonendi sunt qui sacræ legis uerba non rectè intelligunt, aliter qui rectè quidem intelligũt, sed hæc humiliter non loquuntur: aliter qui cum prædicare digna ualeant, præ nimia humilitate formidant, aliter quos à prædicatio-
D ne imperfectio uel ætas prohibet, & tamẽ præcipitatio impellit: aliter qui in hoc quod temporaliter appetunt prosperantur, aliter qui quidem quæ mundi sunt concupiscunt, sed tamen aduersitatis labore fatigantur, aliter coniugijs obligati, aliter à coniugij nexibus liberi, aliter commixtionem carnis experti, aliter ignorantes, aliter qui peccata deplorant operum, aliter qui cogitationum, aliter qui commissa plangunt, nec tamen deserunt, aliter qui deserunt, nec tamen plangũt, aliter q̃ illicita quæ faciunt, etiam laudant, aliter q̃ accusant praua, nec tñ deuitant, aliter

ter qui repentina concupiscentia superantur: aliter qui in culpa ex consilio ligantur, aliter qui licet minima, crebrò tamẽ illicita faciunt, atque aliter qui se à paruis custodiunt, sed aliquando in grauibus demerguntur: aliter qui bona nec inchoant, aliter qui inchoata minimè consummant: aliter qui mala occultè agunt, & bona publicè, aliter qui bona quæ faciunt abscondunt, & tamen quibusdam factis publicè, malè de se opinari permittunt. Et quidem de singulis quis sit admonitionis ordo, subtiliter insinuare debuimus, sed formidata locutionis prolixitate præpedimur. Aothore autem Deo in alio opere id explere appetit animus, si tamen laboriosæ huius uitæ adhuc aliquantulũ tempus restauerit.

7 Habemus uerò aliud quod de galli huius intelligentia considerare debeamus quia profundioribus horis noctis ualentiores ac productiores ædere cantus solet, cum uerò matutinum iam tempus appropinquat, leniores & minutiores omnimodo uoces format. In quibus galli huius intelligentia quid nobis innuat, considerata prædicatorum discretio demonstrat. qui cum iniquis adhuc mentibus prædicant. altis & magnis uocibus æterni iudicij terrores intimant, quia uidelicet quasi in profundæ noctis tenebris clamant. Cum uerò iam auditorum suorum cordibus ueritatis lucem adesse cognoscunt, clamoris sui magnitudinem in lenitatem dulcedinis uertunt, & non tam illa quæ sunt de pœnis terribilia quàm ea quæ sunt blanda de præmijs proferunt. Qui etiam minutis tunc uocibus cantant: quia appropinquante mane, subtilia quæque de mysterijs prædicant, ut sequaces sui eo minutoria quæque de cœlestibus audiant, quo luci ueritatis appropinquant, & quos dormientes longus galli clamor excitauerat, succisior uigilantes delectet, quatenus correcto cuilibet de regno cognoscere subtiliter dulcia libeat, q̃ prius aduersa iudicij formidabat. Quod bene per Mosen exprimitur, cum ad producendum exercitum tubæ clangere concisius iubentur. Scriptum nanque est: Fac

Num. 10 tibi duas tubas argenteas ductiles. Et paulo post: Cum concisus clangor increpuerit, mouebuntur castra. Per duas enim

A tubas exercitus ducitur, quia per duo præcepta charitatis ad procinctum fidei populus uocatur. quæ idcirco argenteę fieri præcipiuntur, ut prędicatorum uerba lucis nitore pateant, & auditorum mentem nulla sui obscuritate confundant. Idcirco autem ductiles: quia necesse est ut hi qui uenturam uitam prædicant, tribulationum præsentium tunsionibus crescãt. Bene autem dicitur: Cum concisus clangor increpuerit, mouebuntur castra: quia nimirum prędicationis sermo cum subtilius ac minutius agitur, auditorum corda

B contra tentationum certamina ardentius excitantur. Est adhuc aliud in gallo solerter intuendum: quia cum iam ædere cantus parat, prius alas excutit, & semet ipsum feriens, uigilãtiorem reddit. Quod patenter cernimus, si sanctorum prædicatorum uitam uigilanter uidemus. Ipsi quippe cum uerbum prædicationis mouent, prius se in sanctis actionibus exercent, ne in semetipsis torpentes opere, alios excitent uoce, sed antè se per sublimia facta excutiunt, & tunc ad bene agendum alios sollicitos reddunt. Prius cogitatio-

C num alis semetipsos feriunt, quia quicquid in se inutiliter torpet, sollicita inuestigatione deprehẽdunt, destricta animaduersione corrigunt. Prius sua punire fletibus curant, & tunc quæ aliorum sunt punienda denunciant. Prius ergo alis insonant quàm cantus emittant, quia antequam uerba exhortationis proferant, omne quod locuturi sunt, operibus clamant & cum perfectè in semetipsis uigilant, tũc dormientes alios ad uigilias uocant. Sed unde tanta hæc doctori intelligentia, ut & sibi perfectè uigilet, & dormientes ad ui-

D gilias sub quibusdam clamoris profectibus uocet. ut & peccatorũ tenebras prius cautè discutiat, & discretè postmodum lucem prædicationis ostendat, ut singulis iuxta modum & tempora congruat, & simul omnibus quæ illos sequantur ostendat? Vnde ad tanta & tam subtiliter tenditur, nisi intrinsecus ab eo à quo est conditus doceatur? Quia ergo laus tantæ intelligentiæ non prædicatoris uirtus est sed authoris, rectè per eundem authorem dicitur: Vel quis dedit gallo intelligentiam? ac si diceret: Nisi ego,

qui doctorum mentes quas mirè ex nihilo condidi, ad intelligenda quæ occulta sunt, mirabilius instruxi. Vnde bene ut in dictis prædicantium non solum inspiratorem se intelligentiæ, sed etiam autorem locutionis ostendat, adiungit.

Quòd redemptor cum in sua maiestate uidebitur, silebit omnis doctrina: & quomodo unũ diuisibiliter tria sint, & indiuisibiliter tria unum, & manifestato ipso qui est causa causarum, creaturarum ratio palã erit. Cap. V.

QVis enarrabit cœlorũ rõnem?] Quorum tamen uerba quia cũ sese nobis per speciem ostenderit, subtrahit, protinus subdidit. Et concentum cœli quis dormire faciet?] In hac enim uita infirmitati nostræ Dominus non aperta specie maiestatis suæ, sed prædicatorum suorum uoce locutus est, ut corda adhuc carnalia carnalis lingua pulsaret, & tanto facilius insueta perciperent, quanto ea per sonitum consuetæ uocis audirent. At postquam per mortem in puluerem caro resoluitur, & per resurrectionem puluis animatur, tunc de Deo audire uerba non quærimus, quia unum ipsum quod implet oĩa, iam per speciem Dei uerbũ uidemus. Quod nobis tãto altius sonat, quanto & mentes nostras ui intimæ illustrationis penetrat. Sublatis nanque orientibus & occidentibus uerbis, quasi quidã sonus æternæ prædicationis fit ipsa imago internæ uisionis, Vnde & rectè nunc ad beatum Iob Dominus dicit: Quis enarrabit cœlorum rationem, & concentum cœli qs dormire faciet? Quid eñ cœlorum ratio accipitur, nisi uis superna secretorũ? Quid per cœli concentum, nisi concors prædicantium sermo signatur? Conditor igitur noster cum cœlorum rationem narrare cœperit, dormire cœli concentum facit, quia cum iam nobis per speciem ostẽ-

Hier. 31. ditur, nimirum prædicantium uerba subtrahuntur. Hinc eñ per Hieremiã Dominus dicit. Non docebit ultra uir proximũ suum, & fratrem suum dicens. Cognosce dominum. Omnes enim cognoscent me à minimo eorum usque ad maximum dicit Dominus. Hinc Paulus ait. Siue prophetiæ euacuabuntur, siue linguæ cessabunt, siue scientia destruetur. Vel certè cœlorum ratio, est ipsa uiuificatrix uirtus quæ spiritus format angelorum. Deus enim sicut est causa causarum, sicut uita uiuentium, ita etiam ratio rationabilium creaturarũ. Tunc ergo cœlorum rationem dominus narrat, cum semeipsum nobis quomodo electis spiritibus præsit insinuat. Tunc cœlorum rationẽ narrat cum detersa mentis nostræ caligine, clara se uisione manifestat. Vnde & in Euangelio dominus dicit: Venit hora cum iã non in prouerbijs loquar uobis sed palàm de patre annunciabo uobis. Palàm quippe de patre annunciare se asserit, q̃a per patefactam tunc maiestatis suæ speciem, & quomodo ipse genitori non impar oriatur, & quomodo utrorumq́ue spiritus utrique coæternus procedat, ostendit. Apertè nanque tunc uidebimus, quomodo hoc quod oriundum est, ei de quo oritur, subsequens non est, quomodo is qui per processionem producitur, à proferentibus non præitur. Apertè tunc uidebimus quomodo & unum diuisibiliter tria sint & indiuisibiliter tria unum. Lingua ergo tunc narrantis Dei, est uisa claritas subleuantis. Et concentus cœli tunc dormiet, quia apparente in iudicio retributore operum, exortationum iam uerba cessabunt. Vnde & apertè ipsum resurrectionis tempus adiũgitur, cum ilico profertur. Quando fundabatur puluis in terram, & glebæ cõpingebantur?] More eñ suo quæ adhuc futura sunt, quasi iam prę terita diuinus sermo describit, hoc in se uidelicet seruans, qđ per eũ dicit: Qui fecit quæ futura sunt. Puluis itaque tunc in terram fundatur, quia in solida membra corpus reducitur. Et glebæ compinguntur, quia nimirum firma corpora ex puluere collecta consurgunt. Sed postquàm uerba hæc dominica quomodo de futuro intelligenda sint diximus, nunc etiam quid de præsenti insinuent indicemus. Quis enarrabit cœlorum rationem & concentum cœli quis dormire faciet?] Cœlorum rationẽ dominus narrat dum nunc insinuãdo superna secreta, electorũ suorum mentes illuminat. Concentum uerò cœli dormire facit, dum concordes angelorum hymnos, atque illa cœlestiũ uirtu-

uirtutum gaudia reproborum cordibus iu sto iudicio abscondit. Qui concentus cœli quamuis, in se intrinsecus uigilet, in ipsa tamen reproborum ignorantia extrinsecus dormit. Enarratur ergo secreti cœlestis ratio, & tamen concentus cœli dormire permittitur: quia & alijs per inspirationem supernæ retributionis scientia panditur, & alijs quæ sit internę laudis suauitas occultatur. Narratur cœlorum ratio, qui electorum mentibus quę sit supernorum retributio indesinenter aperitur: ut nimirum sine cessatione proficiant, & transcurrentes uisibilia, se se ad inuisibilia extendant. Omne n uisibile quod in hac uita reprobos figit, hoc electos ad alia impellit: quia dum bona quæ facta sunt respiciunt, in eum à quo facta sunt inardescũt: tantoque eum præstantius amant, quanto illum hoc quod ipse bonum condidt præire considerant. Loquitur quippe hoc eis intrinsecus, quod silenter sonat inuisibilis lingua compunctionis. quam tanto plenius intus audiunt, quanto ab exteriorum desideriorum strepitu persectius auertuntur. His itaque concentus cœli non dormit: quia eorum mens quæ sit laudis supernæ suauitas, apposita amoris aure cognoscit. Intus enim quod appetunt audiunt, & de cœlestium bonorum præmijs ipso desiderio diuinitatis instruuntur. Vnde & præsentem uitam non solum aduersantem, sed etiam fauentem grauiter tolerant: quia eis onerosum est omne quod cernitur, dum ab eo quod intus audiunt differunt. Omne quod sibi præstò est, graue æstimant: quia illud non est ad quod anhelant. Indesinenter autem eorum mens ipsis temporalitatis laboribus fessa, in illud cœleste gaudium resumendo suspenditur, dum in aure cordis intrò erumpente concentu cœli, societatem sibi quotidie supernorum ciuium prę stolantur. Iste concentus supernæ laudis in aurem illius eruperat, qui dicebat:
Psal. 41 Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei. In uoce exultationis & confessionis, sonus ciuitatis epulantis. Qui igitur intus uocẽ exultationis & confessionis ac sonũ ciuitatis epulantis audierat, quid illum aliud nisi cœli concentus excitabat? qui tamen concentus reprobis dormit, quia eorum cordibus nequaquam per uocem compunctionis innotescit. Non enim considerare illam desiderabilem supernorum ciuium frequentiã student, nullo ardoris radio illa solennitatis internæ festa conspiciunt, nulla in intimis contemplationis penna subleuantur. Solis nanque uisibilibus seruiunt, & idcirco nil supernæ suauitatis intrinsecus audiunt: quia eos, sicut superius diximus, in aure cordis curarum secularium surdi tumultus premunt. Quia igitur occulta dispensatione iudicij quod alijs aperitur, alijs clauditur, quod alijs detegitur, alijs occultatur, dicatur rectè: Quis enarrabit cœlorum rationem, & concentum cœli quis dormire faciet? Quod tamẽ tunc nobis latius innotuit, cum redemptor noster per dispensationis mysterium apparens, & indignis misericordiam præbuit, & eos à se qui digni uidebantur exclusit. Vnde hic quoque aptè subiungitur:

Quod peccatores ad Ecclesiam uocati, per Spiritus sancti gratiam infusi, in collectione sunt charitatis uniti: & quod in diuersis Ecclesiasticis ordinibus peccatores conuersi tanquam diuersæ glebæ in unitatis sacramenti concordiam conuenerunt. *Cap. VI.*

QVando fundabatur puluis in terrã, & glebæ compingebantur.] Quid 10
in puluere nisi peccatores accipimus? qui nullo rationis pondere solidati, cuiuslibet tentationis flatu rapiuntur. De Psal. 1
quibus scriptũ est: Non sic impij non sic, sed tanquam puluis quẽ proijcit uentus à facie terræ. Puluis ergo in terram fundatus est, cum peccatores uocati in Ecclesia, traditæ fidei sunt ratione solidati, ut qui prius inconstantia mobiles tentationis aura leuabantur, immobiles postmodum contra tentamenta consisterent, & Deo perseuerãter inhærentes, fixum bene uiuendi pondus tenerent. Glebæ uerò ex humore coagulantur & puluere In hac itaque terra glebæ compactæ sunt: quia uocati peccatores & per Spiritus sancti gratiam infusi, in collectione sunt charitatis uniti. Istæ glebæ in terra compactæ sunt, quando populi qui prius quasi in dispersione pulueris diuersa sentiebant, postmodum sancti Spiritus

tus gratia accepta, in illa pacatissima unanimitatis concordia conuenerunt: ut cum essent tria milia, uel rursum quinque milia, scriptura teste diceretur, quia erat in eis cor unum & anima una. Has glebas ex uno quidem puluere, sed quasi diuersa mole distinctas quotidie Dominus in terra compingit: quia seruata unitate sacramenti, iuxta uarietatem morum atque linguarum fideles in Ecclesia populos colligit. Has glebas iam tunc Dominus designauit, quando ad esum panis & piscium quinquagenos discumbere uel centenos iussit. Quas tamen glebas si in Ecclesia ex diuersitate meritorum attendimus, fortasse adhuc distinguere subtilis ualemus. Nam dum alius est ordo prædicantium, alius auditorum, alius regentium, atque alius subditorum; alius coniugum, alius continentium: alius pœnitentium, alius uirginum: quasi ex una terra est diuersa glebarum forma distincta, dum in una fide, in una charitate disparia demonstrantur bene operantium merita. Has glebas populus ille significauit, qui ad constructionem tabernaculi sub uno studio diuersa donaria obtulit, de quo scriptum est: Quicquid in cultum tabernaculi & ad uestes sanctas necessarium erat, uiri cum mulieribus præbuerunt, armillas & inaures, annulos & dextralia. Omne uas aureum in donaria Domini separatum est, si quis habuit hyacinthum, purpuram, coccumque bis tinctum, byssum & pilos caprarum. In ornamento ergo tabernaculi uiri dona cum mulieribus offerunt: quia in explendo cultu sanctæ Ecclesiæ, & fortium facta sublimia, & infirmorum opera extrema numerantur. Quid autem per armillas quæ lacertos astringunt, nisi præpositorum ualidè laborantium opera demonstrantur? Et quid per inaures, nisi subditorum obedientia exprimitur? quid per annulos, nisi signaculum secretorum? Plerunque enim magistri signant quod ab auditoribus capi non posse considerant. Et quid per dextralia, nisi primæ operationis ornamenta memorantur? Quid per uas aureum in donaria Domini separatum, nisi diuinitatis intelligentia accipitur? quæ tanto

Mat. 14

Exod. 35

A ab inferiorum amore disiungitur, quanto ad sola quæ æterna sunt amanda subleuantur. Quid per hyacinthum, nisi spes cœlestium? Quid per purpuram, nisi cruor ac tolerantia passionum, amore regni perpetui exhibita? Et quid per bis tinctum coccum, nisi charitas demonstratur, quæ pro perfectione bis tingitur, quia Dei & proximi dilectione decoratur? Quid per byssum, nisi immaculata carnis incorruptio? Et quid per pilos caprarum, ex quibus cilliciorum asperitas texitur, nisi dura pœnitentium afflictio designatur? Dum igi alij per armil-

B las & annulos forte magisterium exercent: alij per inaures & dextralia deuotam obedientiam rectamque operationem exhibent: alij per separatum uas aurerum præclaram subtilioremque Dei intelligentiam tenent: alij per hyacinthum purpuram & coccum, audita cœlestia sperare, credere, amare non desinunt, etiam quæ adhuc subtiliori intellectu minime cognoscunt: alij per byssum incorruptionem carnis offerunt: alij per caprarum pilos deplorant asperè, quod libenter cō-

C miserunt: quasi ex una terra innumeræ glebæ proferuntur, quia ex uno & pari obsequio facta fidelium disparia procedūt. quæ nimirum glebæ nequaquam concretæ ex puluere surgerent, nisi aquam prius puluis acciperet, & concepto se humore solidaret: quia nisi peccatores quosque sancti spiritus gratia infunderet, constrictos eos ad fidei opera charitatis unitas non teneret. Quando igitur Dominus enarrabit cœlorum rationem, uel concentum cœli dormire faciet, aperiat. Ait

D enim: Quando fundabatur puluis in terram, & glebæ compingebantur.] ac si diceret. Tunc primum uocatione & discretione manifesta secreta spiritalia & non sine misericordia alijs aperui, & non sine iustitia alijs clausi, cum alios respuerem, & alios intra Ecclesiam concordia charitatis adunarem: Quæ sancta Ecclesia quia perfidia Iudæorum repulsa, ad rapiēdas gētes se cōtulit atq; in suo corpore conuertendas, quod quidem non suis sed Domini uiribus fecit, aptè subiungitur.

Quod

Quòd catuli Ecclesiastici noui testamenti prædicatores intelligantur. Cap. VII.

11 NVnquid capies leænæ prædam, aut animam catulorum eius implebis?] Ista nimirum illa leæna est de qua Iob dicebat, cum superbientem Iudæam cerneret prædicante Ecclesia prætermissam: Non calcauerunt eam filij institorum: nec pertransiuit per eam leæna. Huic ergo leænæ dominus prędam capit, ut animam catulorum eius impleat: quia ad augmentum huius Ecclesię, innumeros de gentilitate diripuit, & per animarum lucrum esurientia Apostolorum uota satiauit. Ipsi quippe catuli pro mentis teneritudine & formidinis infirmitate uocati sunt, qui passo Domino clausis foribus residebant, sicut de illis scriptum est: Cum esset sero die illo una sabbatorum, & fores essent clausę ubi erant discipuli congregati pp metum Iudæorum, uenit Iesus, & stetit in medio eorum. Vnde hic quoq; de eisdem catulis aptè subiungitur: Quando cubāt in antris, & in specubus insidiantur.] Cum enim nequaquam sancti Apostoli contra membra diaboli in uoce liberæ prædicationis exurgerēt, & necdum post passionem domini sancti Spiritus effusione solidati, redemptorem suum firma authoritate prædicarent, adhuc cōtra aduersarios suos quasi in antris insidiabantur. Clausis quippe foribus quasi in quibusdā abditis specubus suis catuli rapturi mundum cubabant, ut animarum prædā postmodum præsumentes diriperent, de quibus tunc certum est quòd mundi impetum etiam sibimetipsis latendo formidarent. Illis foribus clausis isti catuli mortem mortis nostræ insidiati quęsierunt, ut culpam nostram interficerent, omnēq; in nobis peccati uitam necarent. Horum primo illi esurienti catulo, sed iam ualenti, ostensa per linteum gentilitate, quasi monstrata præda dicitur: Macta & manduca. His catulis uelut adhuc infirmis, ut cubare in antris debeant iubetur, cum eis Dominica uoce dicitur: Sedete hic in ciuitate quoadusq; induamini uirtute ex alto. An non rectè leænæ catuli uocantur, qui in Ecclesia editi, aduersantē mundū ore rapuerūt? Et hæc quidē facta à sanctis Apostolis nouimus, hæc nunc etiam fieri à perfectis doctoribus uidemus. Ipsi enim etsi subsequentium populorum patres sunt, tamen præcedentium filij, unde & non immeritò catuli uocantur. Vel certè quia etsi quorundam fidelium magistri sunt, uniuersalis tamen Ecclesiæ discipulos se esse gloriantur. Leænæ itaque prędam dominus capit: quia uirtute suæ inspirationis ab errore uitam delinquentiū diripit: & animas catulorum illius replet, quia conuersione multorum pijs doctorum desiderijs satisfacit. De quibus catulis bene subiungitur: Quando cubant in antris, & in specubus insidiantur.] Neque.n. cuncta tempora doctrinæ sunt congrua. Nam plerūque dictorum uirtus perditur, si intempestiuè proferantur. Sæpe uerò & quod lenius dicitur, conuentu temporis congruentis animatur. Ille ergo scit rectè dicere, qui & ordinatè nouit tacere. Quid enim prodest eo tempore irascentem corripere, quo alienata mente non solum aliena uerba percipere, sed setipsum uix ualet tolerare? Furentem quippe qui per inuectionem corripit, quasi ei qui non sentiat plagas ebrio imponit. Doctrina itaque ut peruenire ad cor audiētis ualeat, quæ sibi congrua sint temporū momenta perpendat. Bene ergo de his catulis dicitur: quando cubant in antris, & in specubus insidiantur.] Doctores enim sancti quando & arguenda conspiciunt, & tamen se per silentium in cogitationibus retinent, quasi in specubus latent, & uelut in antris se contegunt, quia in suis cordibus occultentur. Sed cum oportunum tempus inuenerint, repentè prosiliunt, nulla quæ dicenda sunt reticent, & ceruicem superbientem morsu asperæ increpationis tenent. Siue itaque per Apostolos siue doctores quos in Apostolorū locum subrogauit, huic leænæ dominus quotidie prædam capit, & per eos quos cepit, alios etiam capere non desistit. Ad hoc quippe iusti huius mundi peccatores rapiunt, ut per conuersos eos etiam alij ex mundo rapiantur. Vnde & ipsa gentilitas quæ pio Apostolorum ore rapta est, tanta tunc fame alios esurit, quanta se ab Apostolis concupitam fuisse cognoscit. Proinde & aptè subiungitur:

Quod

Quod non tantum ex Iudæis, sed etiã ex gentibus Ecclesia doctores accepit, quorum pulli in discussione Euangelij longè lateque euagati sunt. *Cap. VIII.*

12 QVis præparat coruo escam suam, quando pulli eius ad Deum clamant, uagantes eo quod non habeant cibos?] Quid.n.corui pullorumque eius nomine, nisi peccatis nigra gentilitas designat? De qua per prophetam dicitur: Qui dat iumentis escam ipsorum & pullis coruorum inuocantibus eum. Iumenta quippe escam accipiunt, dum sacræ scripturæ pabulo mentes dudum brutæ satiantur. Pullis uero coruorum, filijs scilicet gentium esca datur, cum eorum desiderium nostra conuersatione reficit. Iste coruus esca fuit, dum ipsum sancta Ecclesia quæreret. Sed nunc escam accipit, quia ipse ad conuersionem alios exquirit. Cuius uidelicet pulli, id est, prædicatores ex eo editi, non in se præsumunt, sed in uiribus redemptoris sui. Vnde bene dicitur: Quando pulli eius ad Deum clamant. Nihil enim sua uirtute posse se sciunt. Et quamuis animarum lucra pijs uotis esuriant, ab illo tamen qui cuncta intrinsecus operatur, hæc fieri exoptant. Vera enim fide comprehendunt, quia neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Qd uero dictum est: Vagantes eo quod non habeant cibos, in hac uagatione nihil aliud quàm æstuantium prædicatorum uota signantur. qui dum in Ecclesiæ sinũ recipere populos ambiunt, magno ardore succensi, nunc ad hos, nunc ad illos colligendos desiderium mittunt. quasi quædam quippe uagatio est ipsa cogitationis æstuatio, & uelut ad loca uaria mutantis nutibus transeunt, dum pro adunandis animab. in modos innumeros, ac in partes diuersas esuriente mente discurrunt.

13 Hanc uagationem pulli coruorũ, id est, filij gentilium ab ipso gentium magistro didicerunt. Ipse quippe quã ualida charitate flagrat, tam nimia ex locis ad loca se uagatione permutat, transire ad alia ex alijs appetit: quia ipsa eũ quæ implet, charitas impellit. Longè nanq; à

Rom. 1 Romanis positus scribit: Memoriã uestri

A facio semper in orationib. meis, obsecrans si quomodo tandem aliquando prosperum iter habeam in uoluntate Dei ueniendi ad uos: desidero. n uidere uos. Retentus Ephesi Corinthijs scribit: Ecce tertiò paratus sum uenire ad uos. Rursum Ephesi commorans Galatis loquitur, dicens: Vellẽ modo esse apud uos, & mutare uocẽ meã. Romę quoq; custodia carceris clausus, quia ire ad Philippenses per semetipsum nõ permittitur, transmittere se discipulum pollicetur, dicens: Spero in

2. Co. 12

Gal. 4

Phil. 2

B Domino Iesu Thimotheũ me citò mittere ad uos, ut & ego bono animo sim cognitis quæ circa uos sunt. Cõstrictus est uinculis atque Ephesi retentus, Colossensibus scribit: Nam si corpore absens sum, sed spiritu uobiscum sum. Ecce quomodo sancto desiderio quasi uagatur: hic corpore tenetur, illuc spiritu ducitur: & paterni amoris affectum istis præsentib. exhibet, illis absentibus ostendit: corã positis impendit opera, audiẽtibus exprimit uota, efficaciter præsens eis cum quibus erat, nec tamen illis absens cum quibus non

Col. 2

C erat. Cuius uagationem melius cognoscimus, si eius adhuc ad Corinthios uerba pensamus. Ait enim: Veniam ad uos cum Macedoniã pertransiero. nam Macedoniam pertransibo. apud uos autem forsitan manebo, uel etiam hyemabo. Perpendamus quæso quæ sit ista uagatio: Ecce alio interim manet, alio se iturum perhibet, atque alio deflexurum promittit. Quid est quod tam anxiè per tot loca partitur, nisi quod circa omnes una charitate constringitur? Charitas enim quæ diuisa

1. Cor. 16

D unire consueuit, unum cor Pauli per multa diuidi compellit. quod tamen tanto artius in Deo colligit, quãto latius per sancta desideria spargit. Prædicando igit Paulus uult simul omnia dicere, amãdo uult simul omnes uidere: quia & in carne permanendo, uult omnibus uiuere, & de carne transeundo, per sacrificium fidei uult omnibus prodesse. Vagentur itaque pulli coruorũ, id est, magistrũ suum imitentur filij gentiũ, torporem mentis excutiant, & cum animarum lucrum, id est, cibum suũ minimè reperiunt, non quiescant: ad profectũ se ex profectibus extendãt, & æstuãtes in utilitate multorũ, refectionẽ suam

quasi

quasi uagantes esuriant. Quia uerò per p̄-
dicationum opera discurrendo, refectione
fidei gentilitatem satiare non cessant, di-
catur rectè: Quis præparat coruo escam
suã, quando pulli eius ad Deum clamant,
14 uagantes eo quòd nõ habeant cibos? Põt
etiam corui nomine, nigra per infidelita-
tis meritum plebs Iudaica designari. Nã
pulli eius ad Deum clamare referuntur,
ut eidem coruo à Domino esca præpare-
tur: quia nimirum sancti Apostoli plebis
Israeliticæ carne generati, dum pro gente
sua preces ad Dominum funderent, quasi
pulli coruorum eum de quo carnaliter
editi sunt, spiritali intelligentia parentẽ
populum pauerunt. Igitur dum pulli eius
clamant, coruo esca præparatur: quia
dum Apostoli exorant, plebs dudum per-
fida ad cognitionem fidei ducitur, & ex
prædicatione filiorum quasi ex pullorum
uoce satiatur. Illud tamen in hoc uersu
debemus solerter intueri, ꝙ huic coruo
esca dicit̃ primũ pullis clamantib. & post-
modũ uagantib. præparari. Clamantibus
nãq; pullis coruo esca præparata est, cum
prædicantibus Apostolis uerbum dei Iu-
dæa audiens, modò in tribus milibus, mo
dò in quinque milib spiritali est intelligẽ
tia satiata. Sed cum reproborum multitu-
do crudelitatem suam contra prædicantes
exerceret, & quasi pullorum uitam neca-
ret, ijdem pulli in uniuersa mundi spatia
dispersi sunt. Vnde & eisdem carnalibus
patribus spiritali prædicationi resistenti-
Act. 13. bus dicunt: Vobis oportebat primum lo-
qui uerbum Dei, sed quia repellitis illud,
& indignos uos iudicatis æternæ uitæ,
ecce conuertimur ad gentes: scientes ꝓ-
fectò, ꝙ postq̃ gentilitas crederet, etiam
Rom. 11. Iudæa ad fidem ueniret. Vnde & scriptum
est: Donec plenitudo gentium introiret,
& sic oĩs Israel saluus fieret. Quia igitur
summopere sancti Apostoli, & studuerũt
prius audientibus prędicare, & postmodũ
resistentibus exempla cõuersæ gẽtilitatis
ostẽderet: quasi esuriẽtes pulli huic coruo
escã suã prius clamãdo, & postmodũ ua-
gãdo quæsierunt. Vnde n. uagant̃ pulli, in
de escã coruus inuenit: quia dum per labo
rẽ prædicantium cõuersam ad deum gen-
tilitatẽ Iudaicus populus respicit, ad ex-
tremum quãdoq; stultitiã suæ infidelita-

A tis erubescit: & tunc scripturæ sacræ sente
tias intelligit, cum priusquã sibi gentibus
innotuisse cognoscit, atq; expleta uaga-
tione pullorum, ad percipienda sacra elo-
quia os cordis aperit: quia peractis in
mundum cursibus Apostolorum, serò ea
spiritaliter percipit, à quibus diu se perfi-
dia astringente ieiunauit. quæ quia oĩa so
lius diuinæ potentiæ uirtus operatur, re-
ctè dicit̃: quis præparat coruo escam suã,
qñ pulli eius ad deum clamãt, uagãtes eo
ꝙ non habeant cibos? Subaudis, nisi ego,
qui infidelẽ populum filijs suis & exhorã
B tibus tolero, & prædicantib. parco, atq; ad
alia uagãtibus conuertendum quãdoq; in
fine sustineo. Est adhuc aliud quod de cor 15
uo moraliter possit intelligi. Editis nãq;
pullis, ut fert̃, escã plenè præbere dissimu-
lat priusquã plumescẽdo nigrescãt: eosq;
inedia affici patitur, quoadusque in illis ꝑ
pennarum nigredinem sua similitudo ui-
deat̃. Qui huc illucque uagantur in nido,
& ciborum expetunt aperto ore subsidiũ.
At cum nigrescere cœperint, tãto eis præ-
bẽda alimẽta ardentius requirit, quãto il
los alere diutius distulit. Coruus profectò
C est doctus quisque prædicator, qui magna
uoce clamat dũ peccatorũ suorũ memo-
riã atque cognitionẽ infirmitatis ꝓpriæ,
quasi quandã coloris nigredinẽ portat.
Cui quidã nascuntur in fide discipuli, sed
fortasse adhuc cõsiderare nigredinem in-
firmitatis propriæ nesciũt: fortasse à pecca
tis præteritis memoriã auertunt, & ꝑ hoc
eã quam assumi oportet cõtra huius mũ-
di gloriam, humilitatis nigredinem non
ostẽdunt. Hi uelut ad accipiẽdas escas os
aperiũt, cũ doceri de secretis sublimibus
quærũt. Sed eis doctor suus alimẽta p̄dica
D mentorũ sublimiũ tanto minus tribuit,
quãto illos peccata p̄terita minus dignè
deflere cognoscit. Expectat quippe atq; ad
monet, ut à nitore uitæ p̄sentis prius per
pœnitẽtiæ lamẽta nigrescãt, & tũc demũ
cõgrua prædicationis subtilissimę nutri-
mẽta pcipiãt. Coruus in pullis ora inhiã-
tia respicit, sed antè in eis pennarum ni-
gredine indui corpora quærit. Sic & di-
scretus doctor interna mysteria eorum
sensibus non ministrat, quos adhuc ab
hoc seculo nequaquam se abiecisse consi-
derat. Quãto igitur discipuli exterius per
cultum

cultum uitæ præsentis minus quasi nigri sunt, tanto per cibum uerbi interius minus replentur: & quo se à corporali gloria non euacuant, eo à spiritali refectione ieiunant. Si uerò in confessione uitæ præteritæ lamenti sui gemitus uelut nigrescētes pulmas proferant, ilicò in contemplationem doctor ad escam de sublimibus deferendam quasi pullorum refectionem cogitans coruus uolat: eisque hiantibus in ore cibum reuocat, dum ex ea intelligentia quam cęperit, esurientibus discipulis alimenta uitæ loquendo subministrat.

B Quos tanto ardentius de supernis reficit, quanto uerius à mundi nitore nigrescere pœnitentiæ lamentatione cognoscit. Pulli autem dum nigro se pennarum colore uestiunt, de se etiam uolatum promittunt: quia quo magis discipuli abiecta de se sentiunt, quo magis sese despicientes affligunt, eo amplius spem profectus sui in altiora pollicentur. Vnde & curat doctor festinantius alere, quos iam per quædam indicia prouidet posse & alijs prodesse. Hinc enim Timotheum Paulus admonet, uelut plumescentes pullos sollicitius nutrire, dum dicit: Quæ audisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt, & alios docere. (2. Tim. 2) Quæ doctrinæ discretio dum cautè à prędicatore custoditur, ei diuinitus largior copia prædicationis datur. Dum enim per charitatem compati afflictis discipulis nouit, dum per discretionem congruum doctrinæ tempus intelligit, ipse non solum pro se, sed etiā pro eis quibus laboris sui studia impendit, maiora intelligentiæ munera percipit. Vnde hic quoque aptè dicitur: Quis præparat coruo escam suam quando pulli eius ad deum clamant, uagantes eo q non habeant cibos?] Cum enim pulli ut satientur clamant, coruo esca præparatur: quia dum uerbum dei boni auditores esuriunt, pro reficiendis eis maiora doctoribus intelligentiæ dona tribuunt. Sequit:

A TEXTVS CAPITIS TRIGESIMINONI beati Iob.

NVNQVID nosti tēpus partus ibicum in petris, uel parturientes ceruas obseruasti? Dinumerasti menses conceptus earum, & scisti tēpus partus earum? Incuruant ad fœtum, & pariunt, & rugitus emittunt, Separantur filij earum, & pergunt ad pastum: egrediuntur, & non reuertuntur ad eas. Quis dimisit onagrum liberū, & uincula eius quis soluit? Cui dedi in solitudine domum, & tabernacula eius in terra salsuginis. Contemnit multitudinem ciuitatis, clamorem exactoris non audit. Circū-
C spicit montes pascuæ suæ, & uirentia quæq; perquirit. Nunquid uolet rhinoceros seruire, aut morabitur ad præsepe tuum? Nunquid alligabis rhinocerotem ad arandum loro tuo, aut cōfringet glebas uallium post te? Nunquid fiduciam habebis in magna fortitudine eius, & derelinques ei labores tuos? Nunquid credes illi quoniā sementem reddat tibi, & aream tuam congreget? Penna struthionis similis est pennis herodij & accipitris. Quā-
D do derelinquit oua sua in terra, tu forsitan in puluere calefacies ea. Obliuiscitur quòd pes conculcet ea, aut bestia agri conterat. Duratur ad filios suos quasi non sint sui, frustra laborauit, nullo timore cogente, Priuauit enim eam Deus sapientia, nec dedit illi intelligentiam. Cùm tempus fuerit, in altū alas erigit, deridet equitē & ascensorem eius. Nunquid præbebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo eius hinnitum? Nunquid suscitabis eum quasi locustas? Gloria narium

narium eius terror, terram ungula fodit. Exultat audacter, in occursum pgit armatis. Contemnit pauoré, nec cedit gladio. Super ipsum sonabit pharetra, uibrabit hasta & clypeus. Feruens & fremens sorbet terram, nec reputat tubæ sonare clangorem. Vbi audierit buccinã, dicit uah. Procul odoratur bellum, exhortationem ducum, & ululatum exercitus. Nunquid per sapientiam tuam plumescit accipiter, expandens alas suas ad Austrum? Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila, & in arduis ponet nidum suum? In petris manet, & in præruptis silicibus commoratur, atq; inaccessis rupibus. Inde contemplaẽ escam, & de longè oculi eius prospiciunt. Pulli eius lambunt sanguinem, & ubicunque cadauer fuerit, statim adest. Et adiecit Dominus, & locutus est ad Iob: Nunquid qui contendit cum Deo, tam facilè cõquiescit? Vtique qui arguit Deum, decet & respondere ei. Respondens autem Iob Domino dixit: Qui leuiter locutus sum, respondere quid possum? Manum meam ponam super os meum. Vnum locutus sum, quod utinam non dixissem, & alterum, quibus ultrà non addam.

Quòd præpositi sanctæ Ecclesiæ, quia eorum onera portant, quos affectu nimio Deo pariunt, ceruæ uocãtur: ibices uero auditores, qui patrum prouocati exemplis, scili et patiẽtia Dauid, castitate Ioseph, abstinentia Danielis, quasi in huius mundi petris sanctabit similia parturiunt opera. *Cap. IX.*

16 NVnquid nosti tempus partus ibicũ in petris, uel parturientes ceruas obseruasti?] Meridiana pars ibices aues uocat, quæ Nili fluentis inhabitant. Oriẽtalis uerò Occidẽtalisq; plaga parua quadrupedia ibices nominat, quibus & moris est in petris parere, quia neque sciunt nisi in petris habitare. Quæ si quando etiam de altis saxorũ cacuminibus ruũt,

A in suis se cornibus illæsa suscipiũt. Caput quippe ruentes feriunt, cuius dum prima cornua opponunt, fit omne corpus à iactura casus alienum. Ceruarum uerò moris est, inuentos serpentes extinguere, eorumq; mẽbra morsibus dilaniare. Fertur autem, quia si quando flumina transeũt capitum suorum onera dorsis præcedentium superponunt, sibique inuicem succedentes, laborem ponderis omnino non sentiunt. Quid est ergo quòd beatus Iob de partu ibicum ceruarumq; discutitur, ni

B si quia in ceruis uel ibicibus magistrorum spiritalium persona signatur? Ipsi quippe uelut ibices in petris pariũt: quia in doctrina patrum, qui petræ pro soliditate uocati sunt, ad conuersionẽ animas gignunt. Ipsi uelut ibices nullius casus damna sentiunt, dum in suis cornibus excipiuntur: quia quicquid eis ruinæ tẽporalis accesserit, in testamentis sacræ scripturæ se suscipiunt, & quasi cornuum exceptione saluantur. De his enim testamẽtis dictum est: Cornua sunt in manibus eius. Ad scripturam ergo consolationem *Abac. 3.*

C refugiunt, dum aliqua temporalis casus iactura feriuntur. An non more ibicum huius mũdi aduersitatibus, quasi in suis se cornibus cadens excipiebat Paulus, cum diceret: Quæcunq; scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus? Ipsi etiam ceruæ uocati sunt, sicut per Hieremiam de doctoribus genitos filios incautè deserentibus dicitur: Cerua in agro peperit, & reliquit. Ipsi more ceruarum interemptis uitijs, quasi extinctis serpentibus uiuũt: *Rom. 13.*

D & de ipsa extinctione uitiorum, ad fontem uitæ acrius inardescunt. Vnde Psalmista ait: Sicut seruus desiderat ad fontes aquarũ, ita desiderat aĩa mea ad te Deus. Ipsi ẽt dũ labẽtia huius tẽporalitatis momenta, quasi quædã flumina transeunt, compatientes charitate onera sua sibi inuicẽ superponũt: quia cauta obseruatione custodiũt, id quod scriptum est: Inuicem onera uestra portare, & sic adimplebitis legẽ Christi. Quia uerò post aduentũ Domini spiritales magistri per mundum sparsi sunt, qui auditorum animas in conuersione parere prædicando potuis- *Psal. 41* *Galat. 6*

potuissent: & quia hoc idem tempus in-
carnationis Domini ante prophetarum
uoces cognitum non fuit, quamuis futu-
ra ipsa incarnatio pręcognita omnib. ele-
ctis fuit: bene beatus Iob de tempore par
tus ibi cum ceruarumq; discutitur, eique
dicitur: Nunquid nosti tempus partus
ibi cum in petris, uel parturientes ceruas
obseruasti?] Ac si dicatur ei: Ideirco te
egisse aliquid sublimiter credis, quia illud
tempus necdum præuides, quo spiritales
magistri in mundum missi, per doctrinam
antiquorum patrum filios generāt, suisq;
laboribus animarum mihi lucra compor
tant. Nam si illorum fructum quasi ibicū
ceruarumq; partus aspiceres, ualde humi
liter de tua uirtute sentires. Magna quip-
pe quæ agimus, quasi minima ducimus,
cum hæc per fortia exempla pensamus.
Sed tunc apud Deum crescunt per meri-
tum, cum apud nosmetipsos per humili-
17 tatem decrescunt. Possunt uerò ceruarum
significatione doctores, appellatione au-
tem ibicum, qui animalia sunt minima,
auditores intelligi. In petris uerò ibices
pariunt: quia ad exercenda sancta opera
per exempla patrum præcedentiam fœcun
dantur, ut cum fortasse præcepta sublimia
audiunt, & infirmitatis propriæ conscij,
ea se implere posse diffidunt, maiorum ui
tam conspiciant, atque in eorum conside-
rata fortitudine bonorum operum fœtus
ponant. Vt enim pauca de multis loquar,
quatenus studiosus lector multa in pau-
cis intelligat, iste uerborum contumelijs
pressus, cum uirtutem patientiæ seruare
non sufficit, Dauid factum ad memoriam
reducit, quem cum tot Semei conuitijs ur
geret, & armati proceres ulcisci contende
rent, ait: Quid mihi & uobis filij Saruię?
2.Re.14 Dimitte eum ut maledicat: dominus e-
nim præcepit ei ut malediceret Dauid.
Et quis est qui audeat dicere, quare sic fece
rit? Et paulo post: Dimitte eum ut male
dicat iuxta pręceptum domini: si fortè re
spiciat dominus afflictionem meam, &
reddat mihi bonum pro maledictione hac
hodierna. Quibus profectò uerbis indicat
quia pro perpetrato Bersabeæ scelere, exur
gentem contra se filium fugiens, reduxit
ad animum malum quod perpetrauit, &
æquanimiter pertulit quod audiuit, &

A contumeliosa uerba non tam conuitia, quàm
adiutoria credidit, quibus se purgari, sibi
que misereri posse iudicauit. Tunc enim
illata conuitia bene toleramus, cum in se
creto mentis ad mala perpetrata recurri-
mus. Leue quippe uidebitur, quod iniuria per-
cutimur, dum in actione nostra conspici-
mus, quia peius est quod meremur: sicque
fit, ut contumelijs gratia magis quàm ira
debeatur, quarum interuentu Deo iudice
pœna grauior declinari posse confiditur.
Ecce alius dum mundi huius successibus 15
proficit, lenocinante cordis lætitia tenta-
B ri se luxuriæ stimulis sentit: sed si Ioseph
factum ad memoriam reuocat, in arce se
castitatis seruat. Qui dū sibi à domina con
spiceret pudicitiæ damna suaderi, ait: Ec-
ce dominus meus omnibus mihi tra- Gen.39.
ditis, ignorat quid habeat in domo sua:
nec quicquam est quod non in mea sit po
testate, uel non tradiderit mihi præter te,
quæ uxor eius es: quomodo ergo possum
hoc malum facere, & peccare in dominū
meum? Quibus uerbis ostenditur, quia
bona quæ assecutus fuerat, repentè memo
riæ intulit, & malum quod se pulsabat,
C eiecit: & quia perceptæ gratiæ meminit,
uim culpæ imminentis fregit. Cum enim
uoluptas lubrica tentat in prosperis, hæc
ipsa sunt prospera aculeo tentationis op-
ponenda: ut eo erubescamus praua com-
mittere, quo nos à Deo meminimus gra-
tuitò bona percepisse, & illatam gratiam
exteriorum munerum uertamus in arma
uirtutum, ut sint ante oculos quæ perci-
pimus, & quæ nos alliciunt, subigamus.
Quia enim uoluptas ipsa ex prosperitate
nascitur, eiusdem prosperitatis est consi-
deratione ferienda, quatenus hostis no-
D ster unde oritur, inde moriatur. Conside-
randum quippe est, ne acceptum munus
uertamus in uitium, ne per fauorem uitæ
nos obsorbeat uorago nequitiæ. Iram nā-
que contra nos superni iudicis inextin-
guibiliter accendimus, si contra benigni-
tatem illius, etiam ex ipsa sua largitate pu
gnamus. Alius internæ scientiæ dulcedi-
nem quærens, nec tamen secreta eius con
tingere prænalens, Danielis uitam ad Dan.10.
imitandum conspicit, & desideratum sciē
tiæ culmen apprehendit. Ille quippe qui
postmodum uoce angelica pro cognitio-
nis

uis internæ concupiscentia uir desideriorum dicitur, prius in aula regia carnis in se desideria edomuisse memoratur: ut nil ex delectabilibus cibis attingeret, sed lautis ac mollioribus duriora atque asperiora cibaria præferret: ut dum sibi exterioris cibi blandimenta subtraheret, ad interni pabuli delectamenta perueniret: & tanto auidius gustum sapientiæ intus acciperet, quanto saporem carnis pro eadē sapientia foris robustius repressisset. Si enim à carne hoc quod libet abscindimus, mox in spiritu quod delectet, inuenimus. Intentioni quippe animę, si exterior euagatio clauditur, interior secessus aperitur. Nam quo extra se spargi propter disciplinam mens non potest, eo super se tendere per prospectum potest: quia & in altum crescere arbor cogit', quæ p ramos diffundi prohibetur. Et cum riuos fontis obstruimus, fluenta surgere ad superiora prouocamus. Igitur dum studiosi quique sanctorum uitam imitando conspiciunt, in petris ibices fœtus ponunt. Hinc est quod auditores suos quasi ibices in petris parere Paulus admonet, cum enumeratis
Heb. 12 maiorum uirtutibus diceret: Habentes tantam impositam nubem testium: deponentes omne pondus, & circunstans nos peccatum, per patientiam curramus ad pro-
Heb. 13 positum nobis certamen. Et rursum: Quorum intuentes exitum conuersationis,
19 imitamini fidem. Sed cum diuina præcepta corde concipimus, non statim quasi iam solidè cogitata parturimus. Vnde & beatus Iob non de partu ibicum, sed tempore partus inquiritur. Quod uidelicet tempus, dum in nosmetipsis uix comprehendimus, multo magis in aliena mente nescimus. Prius enim superni timoris semina utero cordis suscepta, per meditationem studij coagulantur ut maneant: postmodum stricta intentione cogitationis afflixa, dū ad discretionē rationis tendūt, quasi in mēbrorū distinctionē formātur: dehinc usu perseuerantiæ confirmata uelut in soliditatē ossium ueniunt: ad extremū uerò perfecta authoritate roborata, quasi in partum procedunt. Quæ incremēta diuinorū seminum nullus in aliena mēte considerat, nisi ipse qui creat. Nam etsi quemlibet iam uim supernæ cō-

A cupiscentiæ concepisse quarundam rerum attestatione cognoscimus: quando tamen in partu erumpat, ignoramus. Sæpe autem concepta mente semina peruenire ad perfectionem nequeunt, quia oriēdo tempus partus antecedunt. Et qa necdum plene in cogitatione formata ante humanos oculos prodeunt, uelut ab ortiua moriuntur. Bona quippe adhuc tenera plerunque humana lingua, dum iam quasi fortia laudat, extinguit. Tanto enim celerius occidunt, quanto ad fauoris notitiam intempestiuè prorumpunt. Non-
B nunquam uero imperfecta nostra cogitatio necdum roborata, dum citius hominibus ostenditur, resistentium aduersitate dissipatur: & cum conatur ante tēpus uideri quia sit, quasi agitur ut non sit. Sancti aūt uiri, quia cūcta quæ bene cogitāt, student ut occulte conualescant, & quasi processuros fœtus prius intra uterum mētis formant: rectè B. Iob de partus tempore discutitur, quod uidelicet unicuique quando sit congruum, nisi à creatore nescitur. qui dum penetralia cordis aspicit, quando ad humanam notitiam bona
C nostra congruè nascantur, apprehendit. Bene itaque dicitur: Nunquid nosti tempus partus ibicum in petris?] Ac si aperte dicat: ut ego, qui idcirco electorum fœtus uiuaces facio, quia præscito in tempore produco. Bene autem expleto fœtu auditorum subditur: Vel parturientes ceruas obseruasti? Parturientes enim ceruas obseruare, est illos labores patrum qui spiritales filios generant, cauta consideratione pensare. Solerter quippe intuendum
D est, quod hic sermo tam uigilanter imprimitur, ut dicatur Obseruasti: quia utique perpaucorum est pensare quis labor sit in prędicationibus patrum: quantis doloribus, quasi quibusdam conatibus animas in fide & conuersatione parturiunt, quā cauta se obseruatione conspiciunt: ut sint fortes in præceptis, conpatientes in infirmitatibus, in minis terribiles in exhortationibus blandi, in ostendendo magisterio humiles, in rerum temporalium contemptu dominantes, in tolerandis aduersitatibus rigidi, & tamen dum uires suas sibimet non tribuunt infirmi: quantus sit eis dolor de cadentibus, quantus sit de stanti-

ſtantibus timor, quo feruore alia adipiſci appetunt, quo pauore alia adepta conſeruant. quia igitur perpaucorum eſt iſta pẽſare, bene ei dicitur: Vel parturientes cer-
20 uas obſeruaſti? Nil uero obſtat, quod uerba Deus de doctoribus faciens, non ceruorum, ſed ceruarum eos ſpecie deſignat: quia nimirum illi ueri doctores ſunt, qui cum per uigorem diſciplinæ patres ſunt, per pietatis uiſcera eſſe matres nouerunt. qui labores ſanctæ conceptionis tolerãt, & proferendos Deo filios intra uterum charitatis portant. In edenda enim prole amplius matres laborant, quæ creſcentẽ intra uterum conceptionem longo menſium tempore ſuſtinent: & quæ ex utero procedentem non ſine magnis doloribus deponunt. Vnde & hic apta conſideratione ſubiungitur:

Quod diſcreti uiri non paſſim ad prædicandũ exiliunt, ſed in tempore menſuram tritici erogandam per conceptum deſiderium intra ſe fouent, donec congrue forment, ſimilem in omnibus formam iuſtitiæ præbentes: quorũ non ſolum fructus, ſed etiam pios conatus iuſtus dinumerat arbiter. Cap. X.

DInumeraſti menſes cõceptus earũ?] Sancti enim uiri cum de profectu auditorum cogitant, quaſi iam in utero conceptionem portant. Sed cum nonnulla quæ dicenda ſunt, differunt, & aptũ ſuis exhortationibus tempus quærunt, uelut à partu quem fieri appetunt, in menſium prolixitate dilatantur. Et ſæpe dum quædam quæ ſentiunt, intempeſtiuè dicere audientibus nolunt: in ipſa tarditate proferendæ ſententiæ, ſiue ad hæc quæ ſuadẽda ſunt, ſeu ad illa q̃ increpanda, cõſilio altiori firmantur. Et dum cogitatur uita filiorum, nec tamen ante tempus lingua conſilium mentis eijcit, quaſi iam concepta ſoboles intra uterum creſcit: ut ad auditorum notitiã tunc ſententia cordis exeat, quando prolata utiliter, quaſi p congruum tempus partus uiuat. Et quia hæc homines in magiſtrorum mẽte, quãdo uel quomodo agantur, ignorant: deus uerò ad retributionis gloriam non ſolũ effectum conſiderat, ſed etiam momenta

A cogitationum ſignat, rectè ad B. Iob dicitur: Dinumeraſti menſes conceptus earũ? Subaudis: ut ego, qui in ſanctis prædicatoribus non ſolum fructus exteriorum operum, ſed ipſas diutinas cogitationes numero, qui & eas ad retributionem ſer- 21
uo. Poſſunt per menſes, quia congeſti dies ſunt, etiam multiplicatæ uirtutes intelligi. In menſibus quoque Luna renaſcitur, nilq; obſtat, ſi per menſes noua regenerationis creatura ſignetur. De qua Paulus (Gal. 5. & 6.) apoſtolus dicit: In Chriſto Ieſu neque circũciſio aliq̃d ualet, neq; præputiũ, ſed B noua creatura. Sancti igit᷑ uiri cũ ſe ad prædicandum parant, prius ſe interius uirtutibus innouãt ut ad hoc ꝙ loquẽdo docent, uiuendo cõcordent. Prius ſua interna conſiderant, atque à cunctis ſe uitiorũ ſordibus emundant: curantes ſummopere ut contra iram patientiam luce reſplendeant, contra carnis luxuriam, etiam cordis munditia fulgeſcant, contra torporem zelo candeant, contra confuſos præcipitationis motus ſerena grauitate rutilent, contra ſuperbiam uera humilitate luceãt, C contra timorem radijs authoritatis clareſcant. quia ergo tãta in ſe prius ſtudia cõgerunt, quaſi in conceptu ſanctæ prædicationis menſes uirtutum fiunt. Quos menſes Dominus ſolus dinumerat: quia eadẽ bona in eorum cordibus non niſi qui dedit, penſat. Et quia iuxta menſuram uirtutum, effectus etiam ſubſequitur fructuum, rectè ſubiungitur: Et ſciſti tempus partus earum?] Subaudis: ut ego, qui dum in cogitatione uirtutum menſes dinumero, quãdo hoc ꝙ implere appetunt, parere ualeant, ſcio: quia nimirum dum cordis oc- D culta conſpicio, futurum foris effectum operis, intus in pondere cogitationis penſo. Sequitur: Incuruantur ad fœtum, & pariunt, & rugitus emittunt.] Rugiunt quippe dum per incuruationem ſuam in conuerſatione lucis adiutorum animas gignunt: quia ab æternis nos ſupplicijs remouere, niſi flendo & dolendo non poſſunt. Prædicatores enim ſancti nunc in lachrymis ſeminant, ut ſegetem poſtmodum gaudiorum metant. Nunc quaſi ceruæ in dolore partus ſunt, ut ſpiritali prole poſtmodum ſint fœcundi. Vt enim unum de multis loquar, uideo Paulum quaſi

quasi quandam ceruam quosdam in partu suo magni doloris rugitus emittentem. Ait enim: Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Christus in uobis: uellem esse apud uos modo, & mutare uocem meam, quoniam confundor in uobis. Ecce mutare uult uocem in partu suo, ut prædicationis sermo in rugitum uertatur doloris. Vult mutare uocem suam: quia quos iam prædicando pepererat, reformando gemens iterum parturiebat. Qualem rugitum hæc cerua pariens emittebat, quando eisdem post se redeuntibus exclamare cogebatur, dicens: O insensati Galatæ, quis uos fascinauit: & sic stulti estis, ut cum spiritu cœperitis, nunc carne consumamini? Vel certè: Currebatis bene, quis uos impediuit ueritati non obedire? Qualis in huius ceruæ partu rugitus fuit, quæ diu conceptos filios cum tot difficultatibus peperit, & quandoq; partos ad malitiæ uterum redisse cognouit? Consideremus quid doloris habuerit, quid laboris, quæ & postquam potuit concepta edere, rursum compulsa est

Gal. 4

Gal. 3

Gal. 5

22 extincta suscitare. Notandum uerò summopere est, quod istæ ceruæ incuruantur ut pariant: quia nimirum si erectæ starent, parere non ualerent. Nisi enim prædicatores sancti ab illa immensitate contemplationis internæ quam capiunt, ad infirmitatem nostram humillima prædicatione quasi quadam incuruatione descenderēt, nunquam utique in fide filios procrearent. Nobis quippe prodesse non possent, si in suæ altitudinis erectione persisterent. Sed uideamus ceruam sese ut pariat incuruantem: Ego, inquit, non potui uobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus: tanquam paruulis in Christo lac uobis potum dedi, non escam. Atque mox eiusdem incuruationis causas exequitur, dicens: Nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis. Sed hanc ceruam quæ propter nos incuruata est, quæso uideamus erectam. Ait: Sapientiam loquimur inter perfectos. Et rursum: Siue mente excedimus Deo. Cum uero mente excedit Deo, excessum eius nos omnino non capimus. Vt ergo nos lucretur, incuruatur ad nos. Vnde illic aptè subiungit: Siue sobrij sumus uobis. Si

1. Cor. 3

1. Cor. 2

2. Cor. 5

A enim sancti uiri ea nobis prædicare uellent quæ capiunt, cum in superna contēplatione debriantur, & non magis scientiam suam quodam moderamine & sobrietate temperarent, adhuc angusto intelligentiæ sinu illa superni fontis fluenta quis caperet? Incuruatæ autē istæ ceruæ, alias cœli uocati sunt, de quibus dicitur: Domine inclina cœlos tuos, & descende. Cum enim inclinantur cœli, descendit Dominus: quia cum se in prædicatione Ps. 143

B sua sancti doctores attrahunt, diuinitatis notitiam nostris cordibus infundunt. Nequaquam quippe ad nos Dominus descēderet, si prædicatores eius in contemplationis rigore inflexibiles permanerent. Inclinantur ergo cœli ut descendat Dominus, incuruantur ceruæ ut nos in noua fidei luce nascamur. Istæ incuruatæ ceruæ in Canticis canticorū sponsæ ubera sunt uocatæ, sicut scriptum est: Meliora sunt ubera tua uino. Ista enim sunt ubera quæ in arca pectoris fixa, lacte nos potant: quia Cant. 1

C ipsi arcanis summæ contemplationis inhærentes, subtili nos prædicatione nutriunt. Vt igitur ab æterno gemitu & dolore nos retrahant, nunc incuruantur ceruæ, atque in partu rugitus emittunt. Quia uero ipsi qui sancta patrum prædicatione nascuntur, aliquando doctores suos patiendo præueniunt, ut eis adhuc in hac uita durantibus ipsi iam martyrio cōsummentur, aptè sequitur:

Quod qui ad pascua æternæ uitæ fuerint separati, doctrina temporali ultra non indigent, quibus in ipso uitæ libro cuncta perspicua

D *erunt.* *Cap. XI.*

SEparantur filij earum, & pergunt ad pastum: egrediuntur, & non reuertuntur ad eas.] Pastum scriptura sacra illud uiriditatis æternæ pabulum uocat, ubi iā nostra refectio nullius defectus ariditate marcescet. De quo pastu per Psalmistam dicitur: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit. Et Psal. 22

rursum: Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius. De quibus nimirum pascuis ueritas per semetipsam dicit: Psal. 94

Per me si quis introierit, saluabitur & ingredietur, & egredietur, & pascua inueniet. Pergunt ergo ad pastum: quia de corporibus exeuntes, illa pabula in- Ioan. 10

ternæ uiriditatis inueniunt. Egrediuntur & non reuertuntur ad eas: quia in illa suscepti contemplatione gaudiorum iã nullatenus indigent uerba audire docentiũ. Egressi itaque ad eas iam nõ redeũt: quia angustias uitæ præsentis euadentes, ultrà à doctoribus prædicationem uitæ accipere non requirunt. Tunc quippe impletur

Hier. 31 quod scriptum est: Non docebit ultra uir proximum suum, & uir fratrem suum dicens: Cognosce Dominum: omnes enim cognoscent me à minimo eorum usq; ad maximum, dicit Dominus. Tunc imple-

Ioan. 39 tur quod in Euangelio ueritas dicit: Palã de patre meo annunciabo uobis. Filius quippe de patre palam annunciat: quia sicut superius diximus, per hoc quòd uerbũ est, ex natura nos diuinitatis illustrat. Verba enim tunc docentium, quasi quosdam humanæ linguæ riuulos non quærunt, quando de ipso iam ueritatis fonte debriãtur. Igitur postq̃ figurata incuruatione ceruarum, multa de magistrorum uirtute narrata sunt: nunc ad eorum uitam qui remotę conuersationis secreta appetunt, uerba uertuntur: quia & ipsa uacandi ocio, quia diuino adiutorio & non suis uiribus assequuntur, de eis à Domino dicitur:

Quod uiri contemplatiui solitudinem mentis inhabitent, & liberi à secularium negociorum tumultibus, Deum sitiant. Caput XII.

23 QVis dimisit onagrum liberum in solitudinem, & uincula eius quis soluit?] Subaudis, nisi ego. Onager enim qui in solitudine commoratur, non incongruè uitam eorum significat, qui remoti à turbis secularibus conuersantur. Qui aptè etiam liber dicitur: quia magna est seruitus secularium negociorũ, quibus mens uehementer atteritur, quãuis in eis sponte desudet. Cuius seruitutis conditione carere, est in mundo iam nil concupiscere. Quasi enim quodam iugo seruitutis premunt prospera dum appetunt, præmũt aduersa dũ formidant. At si quis semel à dominatione desideriorum temporalium colla mentis excusserit: quadam iam etiam in hac uita libertate perfruitur, dum nullo desiderio felicitatis afficitur, nullo aduersitatis ter-

A rore coarctatur. Hoc graue seruitutis iugum, Dominus uidit secularium ceruicibus impressum, cum diceret: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos. Tollite iugum meũ super uos, & discite à me quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiẽ animabus uestris. Iugum meum suaue est, & onus meum leue. Asperum quippe iugum & duræ, sicut diximus, seruitutis pondus est, subesse temporalibus, ambire terrena, retinere labentia, uelle stare in non stantibus, appetere quidem transeuntia, sed

Matt. 11

B cum transeuntibus nolle transire. Dum enim contra uotum cuncta fugiunt, quæ prius mentem ex desiderio adeptionis afflixerant, post ex pauore amissionis premunt. Liber ergo dimittitur, qui calcatis terrenis desiderijs, ab appetitione rerum temporalium securitate mentis exoneratur. Et uincula eius quis soluit?] Subaudis, nisi ego. Soluuntur uerò uniuscuiusque uincula, dum diuino adiutorio interna desideriorum carnalium retinacula dirumpuntur. Cum enim pia intentio ad conuersionem uocat, sed adhuc ab hac intentione carnis infirmitas reuocat, quasi

C quibusdam uinculis anima ligata prępeditur. Multos enim sępe uidemus uitam quidem sanctæ conuersationis appetere: sed ne hanc assequi ualeant, modò irruentes casus, modo futura aduersa formidare. Qui incerta mala dum quasi cauti prospiciunt, in peccatorum suorum uinculis incauti retinentur. Multa enim ante oculos ponunt, quę si eis in conuersatione eueniant, subsistere se non posse formidant. De quibus bene Salomon ait: Iter pigrorum, quasi sepes spinarum. Prou. 15

D Nam cum uiam Dei appetunt, eos uelut spinæ obstantium sepium, sic formidinũ suarum oppositę suspiciones pungunt. Quod quia electos prępedire non solet, bene illic secutus adiungit: Via iustorum absq; offendiculo. Iusti quippe in conuersatione sua quodlibet eis aduersitatis obuiauerit, non impingunt: quia temporalis aduersitatis obstacula æternæ spei & internæ contemplationis saltu trãscendũt. Soluit itaque Deus onagri uincula, quando ab electi uniuscuiusque animo, infirmarum cogitationum nodos rumpit; & propi-

propitius dissipat omne quod illectã mẽtem ligabat. Sequitur: Cui dedi in solitudine domum, & tabernacula eius in terra salsuginis.] Hoc loco pro solitudine corporis debemus intelligere solitudinẽ cordis. quid.n.prodest solitudo corporis, si solitudo defuerit cordis? qui enim corpore remotus uiuit, sed tumultib. conuersationis humanæ, terrenorum desideriorum cogitationibus se inserit, non est in solitudine. Si uerò prematur aliquis corporaliter popularibus turbis, & tamẽ nullos curarum secularium tumultus in corde patiatur, non est in urbe. Itaque bene conuersantibus primum solitudo mẽtis tribuitur, ut exurgentem intrinsecus strepitũ terrenorũ desideriorũ premant: ut ebulliẽtes ab infimis curas cordis per superni gratiã restringant amoris, oẽsq; motus importunè se offerentiũ leuiũ cogitationum, quasi quasdam circumuolãtes muscas ab oculis mentis abigant manu grauitatis, & quoddam sibi cum Domino intra se secretum quærant, ubi cum illo exteriori cessante strepitu, per interna
24 desideria silenter loquantur. De hoc secre-
Apoc. 8. to cordis, alias dictum est: Factum est silentium in cœlo, quasi dimidia hora. Cœlũ quippe Ecclesia uocatur electorum, quæ ad æterna sublimia dum per subleuationẽ contemplationis intendit, surgentes ab infimis cogitationum tumultus premit, atq; intra se Deo quoddam silentium facit. Quod quidem silentium contemplationis, quia in hac uita non potest esse pfectum, factum dimidia hora dicitur. Nolenti quippe animo dum cogitationũ tumultuosi se strepitus ingerunt, etiam sublimibus intendentem, rursum ad respicienda terrena cordis oculum uiolenter trahunt. Vnde scriptum est: (Sap. 9.) Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Bene ergo factum hoc silentium nõ integra, sed dimidia hora describitur quia hic contemplatio nequaquã perficitur, quamuis ardenter inchoetur. Quod etiam per Ezechielem prophetam congruenter exprimitur, qui pro mẽsura ciuitatis in monte conditæ, in manu uiri calamũ sex cubitorũ, & palmi se uidisse testat. In mõte quippe electorũ Ecclesia sita est, quia fundata in infimis desiderijs nõ est. Qnid aũt per cubitũ nisi operatio, quid per senarium numerum nisi perfectio operationis ostenditur: quia & sexto die cuncta opera Dominus explesse memoratur? quid ergo super sex cubitos palmus insinuat, nisi contemplationis uim, quæ iam initia æternæ & septimæ quietis demonstrat? quia enim æternorum contemplatio hic minimè perficit, mensura septimi cubiti non expletur. Electorum itaque Ecclesia, quia cuncta quæ operando sunt perficit, in sex cubitis sese in monte posita ciuitas ostendit. Quia uerò hic adhuc sola initia contemplationis inspicit, de septimo cubito non nisi palmũ tangit. Sciẽdũ uerò est, quia nequaquam culmen contemplationis attingimus, si non ab exterioris curæ oppressione cessemus. Nequaquam nosmetipsos intuemur, ut sciamus aliud in nobis esse rationale quod regit, aliud animale quod regitur, nisi ad secretum huius silentij recurrentes, ab omni exterius perturbatione sopiamur. Quod silentium nostrũ bene etiam Adam dormiens figurauit, (Gen. 2.) de cuius mox latere mulier processit: quia quisquis ad interiora intelligenda rapit, à rebus uisibilibus oculos claudit & tunc in semetipso uel quæ præesse uiriliter debeant, uel quæ subesse possint, infirma distinguit: ut aliud in illo sit quod regere ualeat tanquam uir, aliud tãquam fœmina quod regatur. In hoc itaq; silentio cordis, dum per contemplationem interius uigilamus, exterius quasi obdormiscimus. Quia ergo remoti uiri, id est, à desiderijs carnalib. alieni, hoc silentiũ mentis inhabitant, huic onagro dñs in solitudine domũ dedit, ut turba desideriorũ tẽpora-
liũ nõ premat. Sequit. Et tabernacula eius 25
in terra salsuginis. Salsugo accẽdere sitim solet. Et qa sancti uiri quãdiu in huius uitæ tabernaculis degũt, ad supernã patriã desiderii sui quotidianis æstibus accẽduntur, in terra salsuginis tabernacula habere perhibent. Incessanter quippe accendũtur ut sitiant, sitiunt ut satient: sicut scriptum est: Beati qui esuriunt & sitiũt iustitiã, quoniã ipsi saturabuntur. Sequitur: Contemnit multitudinem ciuitatis.] Multitudinem ciuitatis contemnere, est

humanæ conuersationis praua studia deuitare, ut iam non libeat terrenorum hominum, qui præ abundantia iniquitatis multi sunt, perditos mores imitari. Cum paucis nanque ingredi angustam portam desiderant: non cum multis lata itinera ingredi appetunt, quæ ad interitum ducunt. Solerter, quippe à quo & ad quid sunt creati, conspiciunt: & recta consideratione acceptæ imaginis, sequi uulgi multitudinẽ dedignãtur. Vnde & spõsi uoce sponsæ in Canticis canticorũ dr̃: Nisi cognoueris te, ò pulchra inter mulieres, egredere & abi post uestigia gregũ, & pasce hœdos tuos. Semetipsam nanque ea quæ est pulchra inter mulieres cognoscit, quando electa quęque anima etiam inter peccantes posita, quia ad authoris sui imaginem ac similitudinem sit condita meminit, & iuxta pceptæ similitudinis ordinem incedit. quæ si se non cognoscit, egreditur: quia à secreto sui cordis expulsa, in exterioribus concupiscentijs dissipatur. Egressa uerò abit post uestigia gregum: quia sua interna deserens, ad latam uidelicet uiam ducitur, & sequitur exempla populorum. Nec iam agnos, sed hædos pascit: quia non innoxias cogitationes mentis, sed nutrire prauos motus carnis intendit. Quia ergo electus quisque ac continens abire post gregũm uestigia despicit, dicatur rectè: Contẽnit multitudinem ciuitatis. Vbi & aptè subiungitur:

Cant. 1.

Quod uiri abstinentes uentris garritus non audiunt, sed gulæ flammam, quæ si nutriatur, omnem uirtutum messem exurit, studiose restringunt: scientes quod Nabuchodonosor uincente princeps cocorum Hierusalem muros destruxerit. Caput. XIII.

CLamorem exactoris non audit. Quis intelligi exactor alius nisi diabolus potest, qui semel in paradiso homini malæ persuasionis nummum contulit, & quotidie ab eo huius debiti exigere reatum quærit? Huius exactoris sermo est malæ suggestionis inchoatio. Huius exactoris clamor est iam non leuis sed uiolenta tentatio. Hic exactor loquitur, cum leniter suggerit. Hic exactor clamat, cum fortiter tentat. clamorem ergo exactoris non audire, est uiolentis tentationum motibus minimè consentire. Audiret enim si ea quæ suggerit faceret. Sed cum peruersè agere despicit, rectè dicitur: Clamorem exactoris non audit. 26 Nonnulli uerò hoc loco per exactorem intelligi uentrem uolunt. Ipse namque à nobis quoddam debitum exigit: quia quotidianum fructum sibi humani laboris impendi etiam per naturam quærit. Abstinẽtes igitur uiri (qui hoc loco onagri uocabulo figurantur) dum uiolenta gulæ desideria reprimunt, quasi clamantis exactoris uerba contemnunt. Sed cum continenti uiro contra innumera uitia multa uirtutũ certamina suppetant, cur sub exactoris clamore contempto de solo hic uentre dicitur quòd eius impetum impulsumque restringat: nisi quòd nullus palmam spiritualis certaminis apprehendit, qui non in semetipso prius per afflictam uentris concupiscentiam, carnis incentiua deuicerit? Neque enim ad conflictum spiritalis agonis assurgitur, si non prius intra nosmetipsos hostis positus, gulæ uidelicet appetitus edomatur: quia si non ea quæ nobis sunt uiciniora prosternimus, nimirũ inaniter ad ea quæ longius sunt impugnãda transimus. Incassum nanq; contra exteriores inimicos in campo bellum geritur, si intra ipsa urbis mœnia ciuis insidians habetur. Mens quoque ipsa certantis sub graui confusionis dedecore à spiritalis certaminis congressione repellitur, quando infirma in carnis prælio, gulæ gladijs confossa superatur. Nam cum se paruis prosterni cõspicit, cõfligere maioribus erubescit. Nõnulli uerò ordinẽ certaminis ignorantes, edomare gulã negligũt, & iã ad spiritalia bella consurgũt. Qui aliquando multa etiã quæ magnæ sunt fortitudinis, faciũt: sed dominãte gulæ uitio, per carnis illecebram omne quod fortiter egerint perdũt: & dum uenter non restringitur, per carnis concupiscentiam simul cunctæ uirtutes obruuntur. Vnde & Nabuchodonosor uincente scribitur: Princeps cocorum destruxit muros Hierusalem. Quid. n. per muros Hierusalem significans scriptura exprimit, nisi uirtutes animæ, quæ ad pacis uisionem tendit? Aut quis cocorum prin-

princeps nisi uenter accipitur: cui dili-
gentissima à coquentibus cura seruitur?
Muros igitur Hierusalem princeps coco-
rum destruit: quia uirtutes animæ dum
non restringitur uenter, perdit. Hinc est ꝙ
Paulus contra Hierusalem mœnia decer-
tanti uires cocorum principi subtrahe-
bat, cum diceret: Castigo corpus meum,
& seruituti subijcio: ne fortè alijs prædi-
cans, ipse reprobus efficiar. Hinc etiam
præmisit dicens: Sic curro, non quasi in
incertum: sic pugno, non quasi aerem uer
berans. Quia cum carnem restringimus,
ipsis abstinentiæ nostræ ictibus non aerẽ,
sed immundos spiritus uerberamus: & cũ
hoc quod est intra nos subijcimus, extra
Dan. 3. positis aduersarijs pugnas damus. Hinc
est quòd cum rex Babylonis succendi for-
nacem iubet, naphthæ, stuppæ, picis &
malleoli ministrari congeriem præcepit:
sed tamen abstinentes pueros hoc igne
minimè consumit: quia antiquus hostis
licet innumeras ciborum concupiscẽtias
nostris obtutibus opponat, quibus libidi
nis ignis crescat, bonis tamen mentibus
superni spiritus gratia insibilat, ut à carna
lis concupiscentiæ æstibus illæsæ perdu-
rent: ut etsi usque ad tentationem cordis
flamma ardeat, usque ad consensum tamẽ
27 tentatio non exurat. Sciendum prœte-
rea est quia quinque nos modis gulæ ui-
tium tentat. Aliquando nanque indigen-
tiæ tempora præuenit: aliquando uerò tẽ
pus non præuenit, sed cibos lautiores quę
rit: aliquando quælibet sumenda sint præ
parari acuratius expetit: aliquando autem
& qualitati ciborum & tempori cõgruit,
sed in ipsa quantitate sumẽdi mensuram
moderatæ refectionis excedit. Nonnun
quam uerò & abiectius est quod desiderat:
& tamen ipso æstu immensi desiderij dete
1. Re. 14. rius peccat. Mortis quippe sententiam pa
tris ore Ionathas meruit: quia in gustu
mellis constitutum edendi tempus ante-
Num. 11 cessit. Et ex Aegypto populus eductus, in
eremo occubuit: quia despecto manna, ci
bos carnium petijt, quos lautiores puta-
1. Re. 2. uit. Et prima filiorum Heli culpa suborta
est, quòd ex eorum uoto sacerdotis puer
non antiquo more coctas uellet de sacrifi
cio carnes accipere, sed crudas quæreret,
Eze. 16. quas accuratius exhiberet. Et cum ad Hie

A rusalem dicitur: Hęc fuit iniquitas Sodo
mæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis,
& abundantia: apertè ostenditur, quòd
idcirco salutem perdidit, cum superbiæ ui
tio mensuram moderatæ refectionis ex-
cessit. Et primogenitorum gloriam Esau
amisit: quia magno æstu desiderii uilem
cibum, scilicet lenticulam concupiuit:
quam dum uendendis etiam primogeni-
tis prætulit, quo in illam appetitu anhela
ret iudicauit. Neque enim cibus, sed appe
titus in uitio est. Vnde & lautiores cibos
plerunq; sine culpa sumimus, & abiectio-
B res nõ sine reatu cõscientiæ degustamus.
Hic quippe quem diximus, Esau prima-
tum per lenticulam perdidit: & Helias in
eremo per uirtutem spiritus carnes eden-
do seruauit. Vnde & antiquus hostis quia
non cibum, sed cibi concupiscentiam esse
causam damnationis intelligit: & primũ
sibi hominem non carne sed pomo subdi-
dit, & secundum non carne, sed pane ten-
tauit. Hinc est, quòd plerunque Adam cul Gen. 3.
pa committitur, etiam cum abiecta & ui-
lia sumuntur. Neq;. n. Adam solus ut à ue Matt. 4.
C tito se pomo suspenderet, præceptũ prohi
bitionis accepit. Nã cũ alimenta quædã
saluti nostræ Deus contraria indicat: ab
his nos quasi per sententiam uetat. Et
dum concupiscentes noxia attingimus:
profectò aliud quid q̃ uetita degustamus?
Et itaque sumenda sunt, quæ naturæ ne-
cessitas quærit, & non quę edendi libido
suggerit.

Quod summa discretione moderandum sit, non carnem, quis sed uitia carnis occidat: &
D *sic parcat ciui, ut eum hostem non nutriat. Cap. XIIII.*

SEd magnus discretionis labor est huic
exactori & aliquid impendere, & ali-
quid denegare: & non dando gulam
restringere, & dando naturam nutrire.
Quæ fortasse discretio subinfertur, cum di
citur: Clamorem exactoris non audit. Ser
mo nanque huius exactoris, est necessaria
postulatio naturæ. Clamor uero eius,
est mensuram necessitatis transiens appe-
titus gulæ. Hic itaq; onager exactoris
huius sermonem audit, clamorem nõ au-
dit: quia discretus uir ac cõtinẽs & usq; ad

temperandam necessitatem uentrem resi-
28 cit, & à uoluptate restringit. Sciendum uerò est quia sic uoluptas sub necessitate se palliat, ut uix eam perfectus quisque discernat. Nam dum solui debitum necessitas petit, uoluptas explere desiderium suppetit: & tanto gula securius in præceps rapit, quanto sub honesto nomine necessitas explendæ se contegit. Sæpe autem in ipsa edendi uia furtiuè adiuncta uoluptas subsequitur: nonnunquam uerò impudenter libera etiam præire conatur. Facile autẽ est deprehendere cum uoluptas eius necessitatem præuenit: sed ualde est difficile discernere, cum in ipso esu necessariò se occulta subiungit. Nam quia præeuntem naturæ appetitum sequitur, quasi à tergo ueniens tardius uidetur. Eo enim tempore quo necessitati debitũ soluitur, quia per esum uoluptas necessitati miscetur, quid necessitas petat, & quid, sicut dictum est, uoluptas suppetat, ignoratur. Sæpe uerò & discernimus: & quia utrãq; per experientiam sibi coniunctam nouimus, in hoc quod extra metas rapimur, liberè reficiendo fallimur. & dum sibi mens ex necessitate blanditur, ex uoluntate decipitur. Scriptum quippe est: Carnis curam ne feceritis in desiderijs.
Rom. 13 Quæ igitur fieri in desiderio prohibetur, in necessitate conceditur. Sed sæpe dum incautè necessitati condescendimus, desiderijs deseruimus. Nonnunq̃ uerò dũ desideriis immoderatius obuiare nitimur, necessitatis miserias augemus. Sic enim necesse est ut artem quisque continentiæ teneat, quatenus non carnem, sed uitia carnis occidat. Nam plerunque dum plus iusto caro restringitur, etiã ab exercitatione boni operis eneruatur: ut ad orationem quoque uel prædicationẽ non sufficiat, dum incẽtiua uitiorum in se funditus suffocare festinat. Adiutorem quippe habemus intentionis internæ, hunc hominem quem exterius gestamus: & ipsi insunt motus lasciuiæ, ipsi effectus suppetunt operationis bonę. Sæpe uerò dum in illo hostem insequimur, etiam ciuem quem diligimus trucidamus: & sæpe dum quasi conciui parcimus, ad prælium hostem nutrimus. Eisdem nanq; alimentis uitia superbiunt, quibus nutritæ uirtutes uiuunt. Et cum

A uirtus aliter, plerunq; uires uitiis augetur. Cum uerò immensa continentia uitiorum uires extenuat: etiam uirtus deficiens anhelat. Vnde necesse est ut interior homo noster æquus quidam arbiter præsideat inter se & eum quem exterius gestat: quatenus ei homo suus exterior & semper ad debitum ministerium seruire sufficiat, & nunquam superbè libera ceruice contradicat: nec moueat si quid suggerendo submurmurat, dum modò eum semper superposita calce dominationis premat. Sicque fit ut dum repressa uitia reniti
B quidem nobis patimur: & tamen hæc nobiscum congredi ex æquo prohibemus, nec uitia contra uirtutem præualeant, nec rursum uirtus cum uitiorum omnimoda extinctione succumbat. Qua in re sola elatio funditus extinguitur: quia quamuis uictoriæ seruiat, ad edomandam tamen cogitationum superbiam continua nobis pugna seruatur. Vnde bene hic q[ui]a unusquisq; uir continens, & debitæ necessitati congruit, & uiolentæ uoluptati contradicit, uoce Dominica dicitur: Clamorem exactoris non audit. Quia autem di-
C seretus uir eo ad intelligenda superiora se eleuat, quo in se carnis incentiua castigat: rectè post contemptum exactoris clamorem subditur:

Quòd uiri sancti incentiuis carnis ieiuniorum uirtute extinctis, cælesti dulcedine pascantur. Cap. XV.

CIrcumspicit montes pascuæ suæ.] Montes pascuæ sunt altæ contemplationes internæ refectiones. Sancti n. uiri quanto magis se exterius despiciẽdo
D deijciunt, tanto amplius interius reuelationũ contẽplatione pascũtur. Vnde scri- Psal. 83
ptũ est: Ascẽsus in corde eius disposuit in conualle lachrymarum: quia quos exterius in fletu continet conuallis humilita- 29
tis, eos interius subleuat ascensus contẽplationis. Montes etiam pascuæ sunt sublimes uirtutes angelorum. Quæ idcirco hic nos ministrando & adiuuando reficiunt: quia illic interno contemplationis rore pinguescunt. Quæ quia largiẽte Deo in omni nos certamine protegunt, rectè nobis circumspici dicuntur. Vndiq; enim nobis adesse

adesse circumspicimus, quorum defensione contra aduersarios ex omni latere munimur. Possunt adhuc montes pascuæ accipi altæ sententiæ scripturæ sacræ, de
Ps. 103 quibus per psalmistam dicitur: Montes excelsi ceruis: quia hi qui iam dare contẽplationis saltus nouerunt, altos sententiarum diuinarum uertices quasi cacumina montium ascendunt: ad quæ profectò cacumina, quia infirmi peruenire non ualent, rectè illic subdit: Petra refugiũ erinacijs: quia uidelicet inualidos nõ sublimiter intelligentia exercet, sed sola in Christo fides humiliter continet. Sequitur. Virentia quæque perquirit. Arentia quippe sunt omnia quæ temporaliter condita, uenturo fine à iocunditate uitæ præsentis quasi æstiuo sole siccantur. Virentia autem sunt uocata, quæ nulla temporalitate marcescunt. Huic ergo onagro uirentia perquirere, est sancto unicuique uiro despectis rebus transitorijs in æternum mansura desiderare. Cuncta uero hæc quæ de onagro dicta sunt, intelligi etiam & aliter possunt. Quæ repetito superiori uersu exponimus, ut lectoris iudicio quod eligendum crediderit, relinquamus. Igitur postquam prædicatorum dispensatio sub ceruarum prætextu descripta est, ut ostenderetur per quem hæc eadem uirtus prædicationis datur: ilico cõmemoratio de Dominica incarnatione subnectitur, ut dicatur: Quis dimisit onagrum liberum?] Nec indignum quis iudicet per tale animal incarnatum Dominum posse figurari: dum constat omnibus quia per significationem quandam in scriptura sacra & uermis & scarabeus ponatur, sicut scriptum est: Ego autem
Psal. 21 sum uermis, & non homo. Et sicut apud septuaginta interpretes per prophetam dicitur: Scarabeus de ligno clamauit. Cum ergo nominatis rebus tam abiectis & uilibus figuratur: quid de illo contumeliosè dicitur, de quo constat quod propriè nihil dicatur? Vocatur etenim agnus, sed propter innocentiã. Vocatur leo, sed propter potentiam: Aliquando ẽt serpenti comparatur, sed propter sapientiam. Atque ideo per hæc omnia dici figuraliter potest: quia de his omnibus credi aliquid essentialiter non potest. Si

A enim unum horum quodlibet essentialiter existeret, alterum iam dici non posset. Nam si agnus propriè diceretur, leo iam uocari non poterat. Si leo proprie diceretur, per serpentem signari non posset. Sed hæc in illo omnia dicimus tanto latius in figura, quanto longius ab essentia. Potest ergo onager incarnatum Dominum designare. Agreste quippe animal est onager. Et quia incarnatus Dominus gentilitati magis quam Iudææ profuit, animale corpus assumens, quasi non in domum, sed potius in agrum uenit. De quo agro gen-
B tilitatis per psalmistam dicitur: Species agri mecum est. Incarnatus itaque Dominus qui in forma Dei æqualis est patri, in forma serui minor est patre, qua minor est etiam seipso. Dicatur ergo à patre de filio secundum formam serui: Quis dimisit onagrum, liberum, & uincula eius quis soluit? Omnis quippe qui peccat, seruus est peccati. Et quia incarnatus Dominus particeps nostræ factus est naturæ, nõ culpæ, liber dimissus dicitur quia sub peccati dñio non tenetur. De quo aliàs scriptũ est: Inter mortuos liber. Dimissus dicitur,
C quia naturam nostram suscipiens, iniquitatis iugo nullo modo tenetur. Quem quamuis macula culpæ nostræ non attigit, passio tamẽ nostrę mortalitatis astrinxit. Vnde & postquam liber dimissus dicitur, rectè de illo adiungitur: Et uincula eius quis soluit?] Vincula quippe eius tunc soluta sunt, cũ infirmitates passionis illius in resurrectionis sunt gloriam commutatæ. Quasi quædam uincula Dominus habuit, ea quæ nos nequitiæ merito patimur, nostræ mortalitatis infirma, quibus & usque ad mortem sponte
D ligari se uoluit, & quæ per resurrectionem mirabiliter soluit. Esurire.n. sitire, lassescere, teneri, flagellari, crucifigi, nostræ mortalitatis uinculum fuit. Sed cum expleta morte uelum templi rumperetur, scinderentur petræ, monumenta panderentur, inferni claustra patescerent: quid aliud tot argumentis tantæ uirtutis ostenditur, nisi quod illa infirmitatis uincula soluebantur: ut is qui ad suscipiendam serui formam uenerat, in ipsa serui forma ab inferni uinculis absolutus ad cœlum etiam cum membris liber rediret?

Psal. 49
3
Psal. 78

1. Pet. 1 ret? De quibus eius uinculis Petrus apostolus attestatur, dicens: Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat illum teneri ab eo. Et quia post mortem suam atque resurrectionem ad gratiam fidei gentilitatem uocare dignatus est, postquam dicta sunt soluta eius uincula, aptè subiungitur: Cui dedi in solitudine domum, & tabernacula eius in terra salsuginis.] In gentilitate.n. in qua patriarcha non fuit, propheta nô fuit: quia ad intelligendum Deum qui ratione uteretur non fuit, homo penè nô

Esa. 35 fuit. De hac solitudine per Esaiam dicitur: Lætabitur deserta & inuia, & exultabit solitudo, & florebit quasi filium.

Esa. 51 Et rursum de Ecclesia dicitur: Ponet desertum eius quasi delicias, & solitudinem eius quasi hortum Domini. Terra uerò salsuginis hæc eadem solitudo repetita est, quæ priusquam ueram Dei sapientiam cognosceret, salsuginem protulerat: quia nullam uiriditatem boni intellectus proferens, peruersa sapiebat. Domum ergo in solitudine, & tabernaculum in terra salsuginis accepit: quia incarnatus pro hominibus Deus, derelicta Iudæa, gẽtilitatis corda possedit. Vnde ei patris uo

Psal. 2 ce per prophetam dicitur: Postula à me, & dabo tibi gentes hęreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Qui iuxta hoc quòd Deus est, cum patre dat omnia: iuxta hoc uerò quòd homo est, à pa-

Ioan. 5 tre accipit omnia, sicut scriptum est: Potestatem dedit ei & iudicium facere, quia filius hominis est. Et rursum scriptum est:

Ioan. 13 Sciens quia omnia dedit ei pater in ma-

Ioan. 6 nus. Vel sicut ipse dicit. Omne quod dat mihi pater, ad me ueniet. Iam uerò si quęritur quid inter domum ac tabernaculum distet: domus in habitatione est, tabernaculum in itinere. Corda itaque gentilium quasi quędam tabernacula habuit ueniendo, sed ea per iustitiam firmans, domum fecit habitando. Et quia eorum uitam ad quos uenerat, imitari despexit, rectè dicitur: Contemnit multitudinem ciuitatis.] id est mores despicit humanæ conuersationis. Homo quippe inter homines factus, usum tenere hominum noluit. Idcirco nanque inter nos homo factus est: ut non

A solum nos sanguine fuso redimeret, sed etiam ostenso exemplo commutaret. In conuersatione igitur nostra & ueniendo alia inuenit, & uiuendo alia docuit. Studebant enim omnes superba Adã stirpe progeniti, prospera uitæ præsentis appetere, aduersa deuitare, opprobria fugere gloriam sequi. Venit inter eos Dominus incarnatus aduersa appetẽs, prospera spernens, opprobria amplectens, gloriam fugiens. Nam cum Iudæi illum regem sibi constituere uoluissent, fieri rex refugit. cũ

B uero eum interficere molirentur, sponte ad crucis, patibulum uenit. Fugit ergo quod omnes appetunt, appetijt quod omnes fugiunt. Sed cum fugit quod omnes appetunt, appetijt quod omnes fugiunt, fecit quod omnes mirarentur: ut & mortuus ipse resurgeret, & morte sua alios de morte resuscitaret. Duæ quippe uitæ sunt 51

hominis in corpore consistentis, una ante mortem, alia post resurrectionem: quarum unam omnes agendo nouerant, alteram nesciebant, & humanum genus soli huic quam nouerat intendebat. Venit

C per carnem Dominus, & dum suscepit unam, alteram demonstrauit. Dum hanc nobis cognitam suscepit, illam quæ nobis est incognita ostendit. Moriendo quippe uitam exercuit quam tenemus, resurgendo aperuit quam quæramus: exemplo suo nos docens quod hæc uita quam ante mortem ducimus, non propter se amanda sit, sed propter alteram toleranda. Quia ergo noua conuersatione usus inter homines, mores Babyloniæ secutus non est, bene de eo scriptum est: Contemnit multitudinem ciuitatis.

D Vel certe quod multos per spatiosam uiam uagantes deseruit, & per angustam gradientes paucos elegit. Multitudinem nanque ciuitatis contemnere, est humani generis partem quæ latam uiam ingreditur, quæ & pro abundantia iniquitatis multa est, à regni sui sorte reprobare. Sequitur: Clamorem exactoris non audit.] Sicut supra dictum est, quis hoc loco exactor accipi nisi diabolus potest? qui malè suadendo spem côtulit immortalitatis, se decipiẽdo exigit tributum mortis: qui suadẽdo intulit culpã, sæuiẽdo exigit pœnã. Huius exactoris

ſermo, eſt ante mortem hominis aſtuta perſuaſio. Clamor uerò eius, eſt uiolenta iam rapina poſt mortem. Quos enim ante mortem latenter intercipit, hos ad ſupplicij ſui conſortium poſt mortem uiolenter rapit. Sed quia ad mortem ueniens Dominus huius exactoris uiolentos impetus non expauit, ſicut ipſe ait: Venit enim princeps huius mundi, & in me nõ habet quicquam, bene dicitur: Clamorem exactoris nõ audit. Venit quippe ad eum exactor humani generis, quia illum hominem uidit. Sed quem infirmitate deſpectum hominem credidit, uirtute ſupra hominem ſenſit.

Quid ſit quod Laban idola apud Iacob poſita non reperit. Caput. XVI.

Gen. 32. HVius nimirum exactoris typum Laban tenuit quando cum furore ueniens, ſua apud Iacob idola requiſiuit. Laban quippe interpretatur dealbatio. Dealbatio autem non inconuenienter diabolus accipitur, qui cùm ſit tenebroſus ex merito, transfigurat ſe uelut angelum lucis. Huic ſeruiuit Iacob, id eſt ex parte reproborum Iudaicus populus, cuius ex carne incarnatus Dominus uenit. Poteſt ẽt per Laban mundus hic exprimi, qui cum furore Iacob perſequit̃, quia electos quoſque qui redemptoris noſtri membra ſunt, perſequendo opprimere conatur. Huius filiam, id eſt ſiue mundi ſiue diaboli Iacob abſtulit, cum ſibi Chriſtus Eccleſiam ex gẽtilitate coniunxit. Quam & de domo patris abſtrahit, quia ei per prophetam dicit:
Pſal. 44 Obliuiſcere populum tuum & domum patris tui. Quid uerò in idolis niſi auaritia
Col. 3. deſignatur? Vnde per Paulum dicitur: Et auaritia, quæ eſt idolorum ſeruitus. Laban ergo ueniens apud Iacob idola non inuenit, quia oſtenſis mundi theſauris, diabolus in redemptore noſtro ueſtigia cõcupiſcentię terrenæ non reperit. Sed quæ Iacob non habuit, ea Rachel ſedendo cooperuit. Per Rachel quippe quæ & ouis dicitur, Eccleſia figuratur. Sedere autem eſt humilitatem pœnitentiæ appetere, ſicut ſcriptum eſt: Surgite poſtquam ſederitis.
Pſ. 126 Rachel ergo idola ſedendo operuit: quia ſancta Eccleſia Chriſtum ſequens, terrenæ concupiſcentiæ uitia pœnitendo texit.
De hac cooperatione uitiorum per Pſalmiſtam dicitur: Beati quorum remiſſæ ſunt Pſal. 31
iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Nos igitur Rachel illa ſignauit, qui idola ſedendo premimus: ſi culpas auaritiæ pœnitendo damnamus. quę utique auaritia illis non ſolet euenire qui in uia Domini uiriliter currunt, quibus dicitur. Viriliter agite, & confortetur cor ueſtrum, Pſal. 30
ſed his maximè qui quaſi effeminato greſſu gradientes, per blandimenta ſeculi reſoluuntur. Vnde & illic eiuſdem Rachelis hæc uerba ſunt: Iuxta conſuetudinem Gen. 31
fœminarum nunc accidit mihi. Apud Iacob ergo idola Laban non reperit, quia exactor callidus quid in redemptore noſtro reprehenderet non inuenit. De quo exactore redemptori noſtro gentilitatem ab eius dominio liberanti per prophetam dicitur: Iugum enim oneris eius & uirgam humeri eius, & ſceptrum exactoris Eſa. 9
eius ſuperaſti, ſicut in die Madian. Eripiens quippe gentilitatem Dominus ſuperauit iugum oneris: eius cùm eam aduentu ſuo ab illa dæmoniacæ tyrannidis ſeruitute liberauit. Superauit uirgam humeri eius, cùm percuſſionem illius quæ ex peruerſo opere grauiter deprimebat, ab humano genere redemptor compeſcuit. Superauit ſceptrum exactoris eius, cùm regnum eiuſdem diaboli qui pro peſtifera perpetratione uitiorum exigere conſueuerat debita tributa pœnarum, de fidelium corde deſtruxit.

Quid ſit quòd Gedeon contra Madian dimicaturus, per præceptum Domini quoſcunq; flexis genibus ad bibendum aquas haurire conſpexit, repulit à conflictu: eos uerò qui ſtantes manibus aquas quaſi canes lambebant, tubis & lampadibus & lagænis armauit. Caput. XVII.

SEd quomodo hæc acta ſunt audiamus. 32
Subiunctum eſt illico: Sicut in die Madian. Non ab re arbitror ſi hoc Madianitarum bellum quod in comparatione aduẽtus Dominici à propheta uigilanter illatum eſt, aliquanto latius diſſeramus.
In libro quippe Iudicum, Gedeon contra Madianitas dimicaſſe deſcribitur. Is- Iudic. 7.
cùm

cùm exercitus multitudinem ad bella produceret, diuina illi admonitione præceptum est, ut ad fluuium ueniens, omnes quos flexis genibus aquas haurire conspiceret, à bellorum conflictu remoueret. Actumque est ut trecenti uiri tantummodo qui stantes manibus aquas hauserant, remanerent. Cum his ad prælium pergit, eosque non armis, sed tubis, lampadibus & lagænis armauit. Nam sicut illic scriptum est: Accensas lampades miserunt intra lagúnculas: & tubas in dextra, lagenas autem in sinistra tenuerunt: & ad hostes suos cominus uenientes cecinerunt tubis, confregerunt lagunculas, lampades aperuerūt: & hinc tubarum sonitu, illinc lampadū coruscatione territi hostes sunt in fugam conuersi. Quid hoc est quòd tale bellum per prophetam ad medium adducitur, & aduentui redéptoris nostri istius pugnæ uictoria comparatur? An indicare propheta nobis studuit quòd aduentum redemptoris nostri contra diabolum illa sub Gedeon duce pugnæ uictoria designauit? Talia illic nimirum acta sunt: quæ quanto magis usum pugnādi transeunt, tanto amplius à prophetandi mysterio non recedunt. quis enim unquam cum lagænis & lampadibus ad prælium uenit? Quis contra arma ueniens, arma deseruit? Ridicula nobis hęc profectò fuerāt, si terribilia hostibus non fuissent. Sed uictoria ipsa testante didicimus, ne parua hæc quæ facta sunt perpendamus. Gedeon itaque ad prælium ueniens, redemptoris nostri signat aduentum: de quo scriptum

Psal. 23 est: Tollite portas principes uestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis & potens, dominus potens in prælio. Hic redemptorem nostrum non solum opere, sed etiam nomine prophetauit. Gedeon nanque interpretatur circumiens in utero. Dominus enim noster per maiestatis potentiam omnia complectitur, & tamen per dispensationis gratiā intra uterum uirginis humanitatem sumens uenit. Quis est ergo circumiens in utero, nisi omnipotens Deus sua dispensatione nos redimens, diuinitate cuncta complectens, & humanitatem intra uterum sumens? in quo utero & incarnatus est, & clausus non est: quia & intra uterum fuit per infirmitatis substantiam, & extra mundum per potentiam maiestatis. Madian uerò interpretatur de iudicio. Vt enim hostes eius repellendi destruendique essent, non de uitio repellentis, sed de iudico iustè iudicantis fuit. Et idcirco de iudicio uocantur: quia alieni à gratia redemptoris, iustæ damnationis meritum etiam in uocabulo nominis trahunt. Contra hos Gedeon cum trecen- 33

tis pergit ad prælium. Solet in centenario numero plenitudo perfectionis intelligi. Quid ergo per terductum centenarium numerum designatur, nisi perfecta cognitio trinitatis? Cum his quippe Dominus noster aduersarios fidei destruxit: cum his ad prædicationis bella descendit: qui possunt diuina cognoscere, qui sciunt de trinitate (quæ Deus est) perfecta sentire. Notandum uerò est quia iste trecentenarius numerus in Tau litera continetur, quæ crucis speciem tenet. Cui si super transuersam lineam id quod in cruce eminet, adderetur, non iam crucis species, sed ipsa crux esset. quia ergo iste trecentorum numerus in Tau litera continetur: & per Tau literam, sicut diximus, species crucis ostenditur: non immeritò in his trecentis Gedeonem sequentibus illi designati sunt, quibus dictū est:

Si qs uult post me uenire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Luc. 9

Qui sequentes Dominum tanto uerius crucem tollunt, quanto acrius & se edomant: & erga proximos suos charitatis compassione cruciantur. Vnde & per

Ezechielem prophetam dicit: Signa Tau super frontes uirorum gementium & dolentium. Ezech. 9

Vel certe in his trecentis qui in Tau litera continentur, hoc exprimitur, quòd ferrum hostium crucis ligno superetur. Ductique, sunt ad fluuium ut aquas biberent, & qui aquas flexis genibus hauserunt, à bellica intentione remoti sunt. Aquis nanque doctrina sapientiæ, stantte autem genu recta operatio designatur. qui ergo dum aquas bibunt genu flexisse perhibentur, à bellorum certamine prohibiti recesserunt: quia cum illis Christus contra hostes fidei pergit ad prælium qui cum doctrinæ fluenta hau-

hauriunt, rectitudinem operum non iuflectunt. Omnes quippe tunc bibisse aquam sed non omnes recto genu stetisse narrati sunt. Reprobatique sunt, qui genua dum aquas biberent inflexerunt: quia attestan-
Rom. 2 te Apostolo, non auditores legis iusti sunt apud Deũ, sed factores legis iustificabunt. Quia enim, ut diximus, dissolutio operũ
Heb. 12. in ipso genuum incuruatione signatur, recte rursum per Paulum dicitur: Remissas manus & dissoluta genua erigete, & gressus rectos facite pedibus uestris. Hi ergo Christo duce ad bellum procedunt, qui hoc quod ore annunciant, opere ostendunt, qui fluenta doctrinæ spiritaliter hauriunt, nec tamen in prauis operibus
Eccl. 15. inflectuntur carnaliter, quia sicut scriptũ est: Non est speciosa laus in ore peccatoris. Itum ergo est ad prælium cum tubis, cum lampadibus, cum lagænis. Inusitatus iste ut diximus, fuit ordo prælandi. Cecinerunt tubis, & sinistris lagænæ tenebantur: intra lagenas autem sunt missæ lampades, confractis uerò lagænis lampades ostensæ sunt, quarum coruscante luce, hostes territi in fugam uertuntur. Designatur itaque in tubis clamor prędicantium, in lampadibus claritas miraculorum, in lagænis fragilitas corporum. Tales quippe secum dux noster ad prædicationis prælium duxit, qui despecta salute corporum, hostes suos moriendo prosternerent: eorumque gladios non armis, non gladijs, sed patientia superarent. Armati enim uenerunt sub duce suo ad prælium martyres nostri, sed tubis, sed lagænis, sed lampadibus. Qui sonuerunt tubis dum prædicant: cõfregerunt lagænas, dũ soluenda in passione sua corpora hostilibus gladijs supponunt: resplenduerunt lampadibus, dum post solutionem corporum, miraculis coruscauerunt. Moxq; hostes in fugam conuersi sunt: quia dum mortuorum martyrum corpora miraculis coruscare conspiciunt, luce ueritatis fracti qđ impugnauerunt crediderunt. Cecinerunt ergo tubis, ut lagænæ frãgerent, lagænæ fractæ sunt, ut lampades apparerent, apparuerunt lampades, ut hostes in fugam uerterentur, id est prædicauerunt martyres, donec eorum corpora in morte soluerent, corpora eorũ in morte soluta sunt, ut miraculis coruscarent, coruscauerunt miraculis, ut hostes suos ex diuina luce ꝓsternerent: quatenus nequaq̃ Deo erecti resisterent, sed eũ subditi formidarent. Et notandum quòd steterunt hostes ante lagænas, fugerunt ante lampades quia nimirum persecutores sanctæ Ecclesiæ fidei prædicatoribus adhuc in corpore positis restiterunt, post solutionem uerò corporum apparentibus miraculis in fugam uersi sunt quia pauore conterriti, à persecutione fidelium cessauerunt. Prædicatione scilicet tubarum, fractis lagenis corporum, uisis timuerũt lampadibus miraculorum. Intuendum est etiam id quod 34
illic scriptum est, quia in dextera tubas, lagenas autem in sinistra tenuerunt. Pro dextero enim habere dicimur, quicquid pro magno pensamus, pro sinistro uerò, quod pro nihilo ducimus. Bene ergo illic scriptum est quòd in dextera tubas, lagenas autem in sinistra tenuerunt: quia Christi martyres pro magno habent prędicationis gratiam, corporum uerò utilitatem pro minimo. Quisquis enim plus facere utilitatem corporis, quàm gratiam prædicationis, in sinistra tubam, atque in dextera lagænam tenet. Si enim priori loco gratia predicationis attenditur, & posteriori utilitas corporis, certum est quia in dextris tubæ & sinistris lagænæ teneantur, Hinc Dominus in Euangelio, ait: Mat. 5
Neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum. In modio enim commodum temporale, in lucerna aũt lux prędicationis accipit. Lucernam ergo sub modio ponere, est propter temporale commodum gratiam prædicationis abscondere, quod nemo utiq; electorum facit. Et bene illic additur: Sed super candelabrum. In candelabro enim status corporis designatur, cui lucerna superponitur. dum eidem corpori cura prædicationis ante fertur. Bene itaque per Esa. 9
prophetam dictum est: Sceptrum exactoris eius superasti, sicut in die Madian. Sed quia exponendi prophetici testimonij gratia longè digressi sumus, ad operis nostri ordinem reuertamur.

Quòd onager iste ad Christum referatur, qui uocem exactoris diaboli non audiuit quia in illo nil malignus inuenit. Cap. XVIII.

Igitur

IGitur postquam dictum est: Clamorem exactoris non audit, quia uidelicet antiqui hostis insidias Dominus in carne manifestatus despexit, quid etiam de electis suis fecerit, rectè subiungit, dicens: Circumspicit montes pascuę suæ.] Montes accipimus omnes elatos huius seculi, qui in corde suo altitudine terrena tumuerunt. Sed quia etiam tales Dominus Ecclesię suæ corpori conuerso: in uiscerat, eosque à priori elatione commutans, in sua membra transformat, isti montes pascuæ eius sunt: quia nimirũ de conuersione errantium, & de superborum humilitate satiatur, sicut ipse ait: Meus cibus est, ut faciam uoluntatem eius qui me misit. Et sicut Apostolis ad prædicationem missis præcepit, dicens: Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in uitam æternam. De his montibus per prophetam dicitur: Non repellet Dominus plebem suam, quoniam in manu eius sunt omnes fines terræ, & altitudines montium ipse conspicit. Altitudines enim montium elationes sunt utique superborum. Quas Dominus conspicere dicitur, id est, ab iniquitate sua in melius commutare. Conuertit nanque Dominus eum quem conspicit. Vnde scriptum est: Conuersus Dominus respexit Petrum, & recordatus est Petrus uerbi Domini sicut dixerat: Quia priusquam gallus cantet, ter me negabis: & egressus foràs fleuit amarè. Et sicut Salomon ait: Rex qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo. De hoc respectu montiũ rursum per prophetam dicitur: Montes sicut cera fluxerunt à facie Domini: quia post peruersitatis suæ duritiam, diuina formidinæ liquefacti, ab illo prius rigido tumore subtracti sunt. Intuendum etiam quòd non ait inspicit, sed circumspicit montes pascuæ suæ. In Iudæa quippe incarnatus est Dominus: quæ posita in medio gentium fuit. Atque inde circumspexit montes: quia elatos huius seculi circumquaque positos ex gentilitatis uniuersitate collegit. In his itaque montibus pascitur, quia bonis operibus conuersorum quasi herbis uirentibus satiatur. Hinc est quòd ei sponsæ uoce in Canticis canticorum dicitur: Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in

Ioan. 4. — *Ioan. 6.* — *Ps. 114.* — *Mat. 26* — *Pro. 20.* — *1. Cāt. 1*

A meridie. Pascitur quippe Dominus, cum bonis nostris actibus delectatur, cubat uerò in meridie, cum ex desiderijs carnali apud ele
Vus ardenti corde reproborum, apud ele
ctorum suorum pectora refrigerium inue
nit cogitationis bonæ. Mons enim qui- *Luc. 5*
dam Matthæus fuerat, quando in telonij
lucris tumebat, de quo & scriptum est,
Quia postquam credidit, inuitato in do-
mum suam domino, conuiuium magnũ
fecit. Mons itaque iste huic onagro uiren
tis pascuæ herbas protulit, quia & foris
B cum conuiuio, & intus epulis uirtutum
pauit. Quod adhuc plenissimè expletur,
cum subditur: Virentia quæque perqui-
rit.] Arentia enim deserit, & uirentia quæ
que perquirit. Arentia nanque corda sunt
hominũ, quę in huius seculi spe peritura
plantata, æternitatis fiduciam non ha-
bent. Virent autem quæ illi hæreditati in *1. Pet. 1.*
hærent, de qua Petrus apostolus dicit,
In hæreditatem incorruptibilem & incon
taminatam & immarcessibilem. Tanto
enim uerius quique uirentes sunt, quan-
to in hæreditatis immarcessibilis forte
C cogitationis radicem figunt. Quisquis ita
que intrinsecus arere formidat, arentia ex
trinsecus mundi huius desideria fugiat.
Quisquis à domino perquiri desiderat,
æternam patriam appetens, in internam
cordis plantatione uiridescat. Hæc autem
de onagro exposita sub duplici intellectu
sufficiant. Lectoris uerò iudicio relinquẽ
dum est, quid magis duxerit eligendum.
Et si utriusque expositionis intelligentiam
fortasse dispexerit, libenter ipse lectorem
meum subtilius ueriusque sentientem ue
lut magistrum discipulus sequar, quia mi
D hi ꝓpriè donatũ credo, quicquid illũ me 35
melius sentire cognosco. Omnes n. qui
fide pleni de deo aliquid sonare nitimur,
organa ueritatis sumus, & in eiusdem ue
ritatis potestate est, utrum per me sonet
alteri, an per alterum mihi. Ipsa quippe
medio nostri, etiam non æquè uiuenti-
bus omnibus æqua est, & sæpe alium tan
git, ut bene audiat, quod per alium ipsa
sonuerit, sæpe uerò alium tangit, ut bene
quod ab alijs audiatur sonet. Sæpe docto
ri uerbum pro gratia tribuitur auditoris,
& sæpe propter auditoris culpam subtra-
hitur sermo doctori. In his ergo quæ uber
tim

tim prędicat doctor, nulla elatione se effe rat ne fortasse non pro sua, sed pro audito ris gratia eius repleatur lingua: & in his quæ doctor steriliter dicit, auditor nō suc cēseat, ne fortasse doctoris lingua nō pro sua, sed pro auditoris reprobatione torpescat. Pro auditoris nāq; gratia datur bonus etiam malis sermo doctoribus, sicut potuerunt pharisæis suppetere uerba prædicationis, de quibus scriptum est: Omnia ergo quæcunque dixerint uobis, seruate & facite: secundum uerò opera eorum nolite facere. Propter auditorum uerò reprobationem bonis etiam doctoribus sermo subtrahitur, sicut ad Ezechielem contra Israel dicitur: Linguam tuam adhærere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi uir obiurgans, quia domus exasperans est. Aliquando autem sermo prædicationis propter utrosque datur, aliquando propter utrosque subtrahitur. Propter utrosq; enim datur, sicut diuina uoce Paulo apud Corinthios dicitur: Noli timere, sed loquere. Et paulo post Quia populus multus est mihi in hac ciuitate. Propter utrosque uerò subtrahitur: sicut Heli sacerdos & prauam filiorum cognouit actionem & dignam increpationis non exercuit uocem, cum profecto futurum esset ut in mortis supplicio, & istos reatus flagitij, & illum silentij pœna mulctaret. Inter hæc igitur cùm uel pro quo sermo detur, uel propter quem subtrahatur ignoramus: unum est salubre remedium, nec de his quæ alijs magis accepimus, nosmetipsos extollere, nec de eo alterum quòd minus acceperit irridere, sed fixo humilitatis pede, grauiter & constanter incedere: quia in hac uita tanto ueracius docti sumus, quanto doctrinam nobis à nobismetipsis suppetere non posse cognoscimus. Cur ergo quilibet de doctrina superbiat, quæ occulto iudicio, uel cui quando detur, uel quando cui subtrahatur ignorat? quamuis enim securitati timor semper longè uideatur abesse, nobis tamen nihil est securius, quam sub spe semper timere, ne incauta mens aut desperando se in uitijs deijciat, aut extollendo de donis ruat. Ante districti enim ac pij iudicis oculos quanto de se sub spe humilius trepidat, tanto in illo robustius stat.

Mat. 23.

Ezec. 3.

Act. 18.

1. Reg. 3.

A BEATI GREGORII

IN IOB EXPOSITIONIS

Moralis

LIBER TRIGESIMVS PRIMVS.

IN paradiso sano homini diabolus inuidens superbiæ uulnus inflixit, ut qui mortem non acceperat conditus, moreretur elatus. Sed quia diuinæ potentiæ suppetit non solum bona de nihilo facere, sed ea etiam ex malis quæ diabo- B lus perpetrauerat reformare: contra hoc inflictum uulnus superbientis diaboli, medicina apparuit inter homines humilitas Dei, ut authoris exemplo humiliati surgerent, qui imitatione hostis elati ceciderant. Contra ergo superbientem diabolum apparuit inter homines homo factus humilis Deus. Hunc potentes huius seculi, id est membra diaboli superbientis, eo despicabilem crediderunt, quo humilem conspexerunt. Vulnus enim cordis eorum quanto magis tumuit, tanto amplius medicamentum C uitæ despexit. Repulsa igitur à uulnere superborum medicina nostra peruenit ad uulnus humilium. Infirma quippe mundi elegit Deus ut confundat fortia, actumque est cum pauperibus, quod post etiam diuites elati mirarentur. Nam dum nouas in illis uirtutes aspiciunt, eorum quorum prius contempsere uitam, postmodum obstupuere miracula. Vnde mox pauidi ad sua corda redeuntes, extimuerunt sanctitatem in miraculis, quam despexerunt in præceptis. Per infirma ergo confusa sunt for- D tia: quia dum in uenerationem uita surgeret humilium, elatio cecidit superborũ. Igitur quia beatus Iob sanctæ Ecclesiæ typum tenet, & omnipotens Deus præuidit quòd in primordijs nascentis Ecclesiæ, potentes huius seculi leue eius iugum suscipere crassa cordis ceruice recusarent, dicat: Nunquid uolet rhinoceros seruire tibi? Rhinoceros .n. indomitæ omnino naturæ est, ita ut si quãdo captus fuerit, teneri, nullatenus possit. Impatiens quippe, ut fertur, ilico moritur. Eius uerò

uerò nomen Latina lingua interpretatũ sonat, in nare cornu. Et quid aliud in nare nisi fatuitas, quid in cornu nisi elatio designatur? Nam quia in nare fatuitas solet intelligi, Salomone attestante didicimus, qui ait: Circulus aureus in naribus suis mulier pulchra & fatua. Hæreticam nanque doctrinam nitore uidit eloquij resplendere nec tamen sapientiæ apto intellectu congruere, & ait Circulus aureus in naribus suis id est, pulchra & circumflexa locutio in sensibus mentis stultæ: cui ex eloquio aurum pendet, sed tamen ex terrenę intentionis pondere, more suis, ad superiora non respicit. Quod secutus exposuit, dicens: Mulier pulchra & fatua id est, doctrina hæretica, pulchra per uerbum, fatua per intellectum. In cornu uerò quia elatio frequenter accipitur, popheta attestante didicimus, qui ait: Dixi iniquis, nolite iniquè agere, & delinquentibus, nolite exaltare cornu. Quid ergo in rhinocerote hoc, nisi potentes huius seculi designantur, uel ipsæ in eo summæ principatuum potestates, qui typo fatuæ iactationis elati dũ falsis exterius inflantur honoribus ueris miserijs intus inanescunt? Quibus bene dicitur, Quid superbis terra & cinis? in ipsis uerò initijs nascentis Ecclesiæ, dum contra illam diuitum se potestas extolleret, atque in eius necem immensitate tantæ crudelitatis anhelaret, dum tot cruciatibus anxia tot persecutionibus pressa succumberet, quis tunc credere potuit quod illa erecta & aspera superborum colla sibi subijceret, & iugo sancti timoris edomita, mitibus fidei loris ligaret? Diu quippe in exordis suis rhinocerotis huius cornu uentilata, & quasi funditus interimenda percussa est. Sed diuina gratia dispensante, & illa moriendo uiuificata conualuit, & cornu suum rhinoceros iste feriendo lassatus inclinauit, quodque impossibile hominibus fuit, Deo difficile non fuit, qui potestates huius mundi rigidas non uerbis, sed miraculis fregit. Ecce enim quotidie seruire rhinocerotes agnoscimus, dum possentes mundi huius qui in uiribus suis fatua dudũ fuerant elatione confisi, Deo subditos iam uidemus. Quasi de quodam indomito rhinocerote Dominus

Prou. 11 — Psal. 74 — Eccl. 10

A loquebatur, cum diceret: Diues difficile intrabit regnum cœlorum. Cui cum responsum esset: Et quis poterit saluus fieri? ilico adiunxit: Apud homines hoc impossibile est, apud Deum autẽ omnia possibilia sunt. ac si diceret: Rhynoceros iste humanis uiribus mansuescere non potest, sed tamen diuinis subdi miraculis potest. Vnde hic quoque apte beato Iob sanctæ Ecclesiæ typum tenenti, dicitur.

Mat.

B

Quod potestates huius seculi in statu suo elatæ nec doctrina, nec ratione, sed miraculis conuersæ sunt ad fidem Christi. Cap. II.

NVnquid uolet rhinoceros seruire tibi? Subaudis: ut mihi, qui eum prædicamentis quidem hominum diu resistere pertuli, sed tamen repentè cum uolui miraculis straui. ac si apertius dicat: Nunquid hi qui fatua elatione superbiunt, sine meis adiutorijs tuæ prædicationi subduntur? Per quem itaq; præualeas cõsidera, & in omne q̃ præuales, elationis sensum inclina. Vel certè ad beati Iob notitiã pro humilianda eius uirtute deducit, quã mira quandoq; per Apostolos agant, qui mundũ Deo subijciunt, eiq; edomitã pœnitẽdo potẽtũ huius seculi sũpbiã flectũt, ut tanto de se beatus Iob minus æstimet, quãto aggregari Deo tã difficiles animas per alios uidet. Dicat ergo: Nunquid uolet rhinoceros seruire tibi? Subaudis, sicut p̃ eos quos misero seruit mihi. Sequitur: Aut morabitur ad præsepe tuũ?] Præsepe hoc loco ipsa scriptura sacra nõ incõuenienter accipit, in qua uerbi pabulo animalia sãcta satiãtur, de quibus p̃ prophetã dicitur: Animalia tua habitabunt in ea. Hinc etiã natus Dominus à pastoribus in præsepi reperitur: quia eius incarnatio in ea qua nos reficiunt prophetarum scriptura cognoscitur. Rhinoceros itaque iste, uidelicet omnis elatus in primordijs nascentis Ecclesiæ cum patriarcharum dicta, cum prophetarũ mysteria, cum Euangelij arcana audiret, irridebat: quia tanto in prædicatorum præsepi claudi satiarique contempserat, quanto in uoluptatibus proprijs dimissus desperatiõis suæ

C — 2 — D — Psal. 7.

suæ campum tenebat. Quem superborũ campum bene Paulus insinuat, dicens:
Ephe. 4. Qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiæ in operationem immũditiæ omnis, in auaritiam. Tanto enim se quisque in malis præsentibus latius relaxat, quanto post hanc uitam se assequi bona æterna desperat. Sed omnipotens Deus diu quidem rhinocerotẽ hunc per prauæ uoluptatis campum uagantem pertulit, & tamen cum uoluit, repentè ad suum præsepe religauit ut uitæ pabulum bene clausus accipiat, ne uitam funditus malè liber amittat. Ecce enim iam cernimus quòd potentes huius seculi eiusque principes prædicamenta dominica libenter audiunt, constanter legunt, pastiq; à præsepi non exeunt, quia præcepta Dei quæ aut legendo aut audiendo cognoscunt, nequaquam uiuendo transcendunt, sed ad uerbi papulum quasi clausi stare æquanimiter tolerant, ut edendo & permanendo pinguescant. Quod cùm Deo agente concupiscimus, quid aliud quàm rhinocerotem hunc ad præsepe morantem uideamus? Quia uerò post acceptum pabulum prædicationis rhinoceros iste fructum debet ostendere operis, rectè subiungitur:

Quòd fidei persecutores facti sunt prædicatores, & principes mundi iam subditi nomini christiano rebelles quosque qui quasi glebæ in Ecclesiæ campo alios impediunt ne fructificent Deo, pede potestatis terrenæ premunt, quos Ecclesiæ frangere nõ potuit disciplina Cap. III.

3 NVnquid alligabis rhinocerotem ad arandum loro tuo?] Lora sunt Ecclesiæ, præcepta disciplinæ: arare uerò est, per prędicationis studium humani pectoris terram uomere linguæ proscindere. Hic igitur rhinoceros quondam superbus ac rigidus, iam nunc loris fidei tenetur ligatus, atque a præsepi ad arandum ducitur, quia eam prædicationem qua ipse refectus est innotescere & aliis conatur. Scimus enim rhinoceros iste, terrenus uidelicet princeps, quanta prius cõtra Dominum crudelitate seuierit, & nũc agente Domino cernimus quãta se ei humilitate substernit. Hic rhinoceros non solum ligatus, sed etiam ad arandum ligatus est: quia uidelicet disciplinæ loris astrictus non solum se à prauis operibus retinet sed etiam in sanctæ fidei prædicationibus exercet: Ecce enim sicut superius dictum est, ipsos humanarum rerum rectores ac principes dum metuere Deum in suis actionib. cernimus, quid aliud q̃ loris ligatos uidemus? Cum uerò eam fidẽ quam dudum persequendo impugnauerant, nunc prolatis legibus prædicare nõ cessant, quid aliud faciunt nisi aratri laboribus insudant? Libet uidere hunc rhinocerotem, id est, terræ principem fidei loris ligatum, quemadmodum & cornu portat per potentiam seculi, & iugum fidei sustinet per amorem Dei. Timeri iste rhinoceros ualde poterat, nisi ligatus esset. Cornu quippe habet, sed ligatus est. Habent ergo in loris eius quod humiles diligant, habent in cornu eius quod elati pertimescant. Strictus enim loris seruat pietatem mansuetudinis, sed fultus cornu terrenæ gloriæ, exercet dominium potestatis. Plerunque autem cum exigente ira ad feriendum rapitur, diuino timore reuocatur. Et quidem per exasperatam potentiam in furorem se eleuat, sed quia æterni iudicis reminiscitur, cornu ligatus se inclinat. Sæpe ipse uidisse me memini, quòd cum ad se feriendum grauiter hic rhinoceros accenderet, & quasi eleuato cornu bestiolis minimis mortes, exilia, damnationesq; subiectis immensis terroribus intentaret, repentè fronti signo crucis impresso, omne in se incendium furoris extinxit, conuersus minas deposuit, & quia ad deliberata progredi non posset, ligatus agnouit. Et non solum in se iras edomat, sed in subiectorum etiam sensibus omne quod rectũ est, inserere festinat, ut quia oẽs sanctam Ecclesiam ex intima cogitatione uenerentur exemplo ipse suæ humilitatis demonstret. Dicatur igitur beato Iob: Nunquid alligabis rhinocerotem ad arandum loro tuo? ac si apertè dicat: Nunquid potentes huius seculi in sua fatua elatione confidentes, ad laborem prædicationis dirigis, & sub disciplinę uinculo restringes Subaudis, ut ego: qui id egi cum uolui, qui persecutores meos quos prius hostes pertu-

pertuli, ipsos postmodum rectæ fidei defensores feci. Sequitur: Aut confringet glebas uallium post te?] Solent excultę terræ superiacentes glebæ iactata semina premere, & nascentia suffocare. Quibus glebis hoc loco illi signantur, qui per duritiam suam atque pestiferam uitam, nec ipsa semina uerbi recipiunt, nec receptorum seminum fructus alios ferre permittunt. Sanctus enim quisque prædicator in mũdum uiniens euangelizando pauperibus quasi molles uallium terras arauerat sed quorundam duritiam electorum Ecclesia rumpere non ualens, eos quasi superiectas labori suo glebas oppressa tolerabat. Multi enim peruersæ mentis ipsa terrenorum principum infidelitate confisi, surgẽtem Ecclesiam malè uiuendi pondere premebant, cum diu quos possent modò dãnabilibus exemplis, modò minis, modò blandimentis destruerent, ne terra cordis auditorum, ad spiritalis seminis fructum exculta perueniret. At cum omnipotẽs Deus hunc rhinocerotem loris suis subdidit, per eum ilico glebarum duritiam fregit. Mox quippe terrenum principatũ suæ fidei subiugauit, dura persequentium corda contriuit, ut quasi confractæ glebæ non iam obturatæ premerent, sed ad percepta uerbi semina resolutæ germinarent. Vnde rectè nunc ait: Aut confringet glebas uallium post te? ac si diceret: Sicut post me, qui postquam mentem cuiuslibet elatæ potestatis ingredior, non solum eam mihi subditam reddo, sed etiam ad conterendos fidei hostes exerceo, ut potentes huius seculi meæ formidinis loris ligati, non solum in me credentes permaneant, sed & pro me alieni cordis duritiã zelantes frangant. Hoc autem quod de infidelibus diximus, in plerisque etiam qui fidei nomine censentur, uidemus. Multi nanque in medio humilium fratrum positi, fidem uerbotenus tenent, sed dum elationis typum nõ deserunt dum quos possunt illatis uiolentijs premunt, dum fructificantibus alijs, ipsi nequaquam semina uerbi recipiunt, sed ab exhortantis uoce aurem cordis auertunt: isti quid aliud quàm obduratæ glebę in exaratis uallibus iacent? Qui eo nequiores sunt, quo nec ipsi humilitatis fructum proferunt, & A quod est deterius, proferentes humiles premunt. Ad horum duritiam dissoluendam nonnunquam sancta Ecclesia, quia propria uirtute non sufficit, rhinocerotis huius, id est terreni principis opitulationem quærit, ut ipse superiacentes glebas conterat, quas Ecclesiarum humilitas quasi planities uallium portat. Has itaque glebas rhinoceros pede premit ac cõminuit: quia prauorum potentiumque duritiam cui Ecclesiastica humilitas resistere non ualet, principalis religio ex potestate dissoluit. B Quod quia sola diuina uirtute agitur, ut terreni regni culmina ad perfectum regni cœlestis inclinentur rectè nunc dicitur: Aut confringet glebas uallium post te? Vt uerò de suis uirtutibus beatus Iob humilia sentiat, adhuc de huius mundi potestatibus sub rhinocerotis nomine sublimia cognoscat, sequitur. Nunquid habebis fiduciam in magna fortitudine eius, & derelinques ei labores tuos?] In rhinocerotis fortitudine fiduciam Dominus habere se asserit, quia uires quas temporaliter terreno principi cõtulit, C ad cultum suæ uenerationis inclinauit: ut ex accepta potestate per quam dudum contra Deum tumuerat, religiosum nunc Deo obsequiũ latius impẽdat. quo enim in mundo plus potest, eo pro mundi authore plus præualet. Nam qui à subiectis ipse metuitur, tanto facilius persuadet, quanto & cum potestate indicat qui uerè metuatur. Dicat ergo: Nunquid habebis fiduciam in magna fortitudine eius? Ac si diceretur, ut ego, qui uires terrenorum principum meo cultui seruituras aspicio. D Tanto enim ea quæ nunc agis minora æstimo, quanto iam præuideo, quia & maiores huius mundi mihi potestates inclinabo. Bene autem subditur: Et derelinques ei labores tuos?] Labores enim suos huic rhinocerotι Dominus reliquit: quia cõuerso terreno principi eam quam sua morte mercatus est Ecclesiã credidit: quia uidelicet in eius manu quanta sollicitudine pax fidei sit tuenda commisit. Sequitur.

Quod principes huius mundi semen uerbi diuini multiplicant, dum pro Ecclesia contra hæreticos & tyrannos leges promulgant. Caput. IIII.

Nun-

NVnquid credes ei quòd reddat sementem tibi, & aream tuam congreget?] Quid aliud semen nisi uerbum prædicationis accipitur: sicut in Euangelio ueritas dicit: Exijt qui seminat seminare. Et sicut propheta ait: Beati qui seminatis super omnes aquas. Quid aliud area, nisi Ecclesia debet intelligi? De qua præcursoris uoce dicitur: Et permundabit areā suam. Quis ergo in initio nascentis Ecclesiæ crederet, dum contra eam ille in domitus principatus terræ tot minis & cruciatib. sçuiret: quia rhinoceros iste Deo sementem redderet, id est acceptum prædicationis uerbum operibus repensaret? Quis posset tūc infirmorum credere, quòd eius aream congregaret? Ecce enim modò pro Ecclesia leges promulgat, qui dudum contra eam per uaria tormenta sæuiebat. Ecce quaslibet gentes capere potuerit, ad fidei illius gratiam suadendo perducit, eisque æternam uitam indicant, quibus captis præsentem seruat. Cur hoc? quia uidelicet aream nunc congregat, quam aliquan do superbo cornu dispergēdo uentilabat. Audiat igitur beatus Iob quid gentilitatis principes faciant, & nequaquam se apud semetipsum de gloria tantæ suæ uirtutis extollat Audiat & rex potens, potentiores huius mundi reges quanta Deo deuotione famulentur, & uirtutem suam quasi pro singularitate non trahat in elationis uitium qui habent in alijs exemplum: quia & si, tunc ei similem Dominus non uidit, multos tamen per quos eius gloriā retunderet, præuidit. Igitur quia terreni principes magna se Deo humilitate substernunt, praui homines qui dudum contra Ecclesiam in infidelitate positi, aperta aduersitate sæuiebant, nunc ad alia fraudis argumenta uertuntur. quia enim illos religionem uenerari conspiciunt, ipsi cultum religionis assumunt, & bonorum uitam sub despectis uestibus iniquis moribus premunt. Mundi quippe dilectores sunt, hocque in se quod homines uenerentur ostendunt, atque eis qui uerè semetipsos despiciunt, non mente, sed ueste copulantur. Quia enim præsentem gloriam amantes assequi non possunt, quasi despicientes sequuntur. Qui quid sentirent contra bonos ostenderent, si aptum nequitiæ tempus inuenirent. Sed hæc 6 etiam argumenta prauorum ad electorum salutem proficiunt. Sancta enim Ecclesia sine labore tentationis nō potest tempora peregrinationis, quæ etsi foris apertos hostes non habet, intus tamen tolerat fictos fratres. Nam contra uitia semper in acie est, & habet etiam tempore bellum suum: & fortasse grauius affligitur, cum non extraneorum ictibus, sed suorum moribus impugnantur. Siue itaque illo seu isto tempore, est tamen semper in labore. Nam & in persecutio- B ne principum timet ne amittant boni quod sunt, & in conuersione principum tolerat, quia mali simulant bonos se esse quod non sunt. Vnde omnipotens Deus quia rhinocerotem hunc loris ligatum dixit, ilico prauorum hypocrisim subdidit, dicens:

Mat. 13 | Esa. 35. | Matt. 3.

Quòd hypocritæ sanctitatis speciem habeant, sed charitatem supernam non habent: & in his quos uerbo doctrinæ gignunt quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. C

Cap. V.

PEnna struthionis similis est pennis herodij & accipitris?] Quis herodium & accipitrem nesciat, aues reliquas quanto uolatus sui uelocitate transcendant? Struthio uerò pennæ eorum similitudinē habet, sed uolatus eorum celeritatē non habet. A terra quippe eleuari non ualet, & alas quasi ad uolatum specie tenus erigit, sed tamē nunquā se a terra uolando suspendit. Ita sunt nimirum oēs hy- D pocritæ, qui dum bonorum uitam simulant, imitationem sanctæ conuersationis habent, sed ueritatem sanctę actionis non habent. Habent quippe uolandi pennas per speciem, sed in terra repunt per actionem: quia alas per figuram sanctitatis extendunt, sed curarum secularium pondere prægrauati, nullatenus a terra subleuantur. Speciem nanque Pharisæorum reprobans Dominus, quasi struthionis pennam redarguit, quæ in opere aliud exercuit, & in colore aliud ostendit, dicens: Væ uobis scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia similes estis sepulchris dealbatis, Mat. 23

quæ foris quidé apparent hominibus speciosa, intus uerò sunt plena ossibus mortuorum: ita & uos foris apparetis hominibus iusti, intus uerò pleni estis auaritia & iniquitate, ac si diceret, Subleuare nos uidetur species pennæ, sed in infimis uos deprimit pondus uitæ. De hoc pondere

Psal. 4. per prophetam dicitur, Filij hominum usquequo graui corde? Huius struthionis conuersurum se hypocrisim Dominus pollicetur, cùm per prophe

Esa. 43 tam dicit. Glorificabunt me bestiæ agri, dracones & struthiones. quid enim draconum nomine, nisi in aperto malitiosæ mentes exprimuntur, quæ per terram semper in infimis cogitationibus repunt? quid uerò per struthionum uocabulum, nisi hi qui se bonos simulant, designantur, qui sanctitatis uitam quasi uolatus pennam per speciem retinent, sed per opera non exercent? Glorificari itaque se Dominus à dracone uel struthione asserit, quia & apertè malos, & fictè bonos plerunque ad sua obsequia ex intima cogitatione conuertit. Vel certè agri bestiæ Dominum, id est dracones struthionesque glorificant, cum fidem quæ in illo est, ea quæ in hoc mundo dudum membrum diaboli fuerat gentilitas exaltat. Quam & propter malitiam draconum nomine exprobrat, & propter hypocrium uocabulo struthionum uocat. quasi enim pennas accepit gentilitas, sed uolare non potuit, quæ & naturam rationis habuit & actionem rationis ignorauit. Habemus adhuc quod in consideratione struthionis huius de accipitre & herodio attentius perpendamus. Accipitris quippe & herodij parua sunt corpora, sed pennis densioribus fulta, & idcirco cum celeritate transuolant: quia eis parum inest quod aggrauat, multum quod leuat. At contra struthio raris pennis induitur, & immani corpore grauatur: ut etsi uolare appetat, ipsa pennarum paucitas molem tanti corporis in aere non suspendat. Bene ergo in herodio & accipitre electorum persona signatur, qui quam diu in hac uita sunt, sine quantulocunque culpæ contagio esse nō possunt. Sed cū eis parū quid inest quod deprimit, multa uirtus bonæ actionis suppetit quæ illos in superna sustollit.

A At contra hypocrita etsi facit pauca quæ eleuent, perpetrat multa quæ grauent. Neque enim nulla bona agit hypocrita, sed quibus ea ipsa deprimat, multa peruersa committit. Paucæ igitur pennæ corpus struthionis non subleuant: quia paruum bonum hypocritæ multitudo prauæ actionis grauat. Hæc quoque ipsa struthionis penna ad pennas herodij & accipitris similitudinem coloris habet, uirtutis uerò similitudinem non habet. Illorum namque conclusæ & firmiores sunt, & uolatu aerem premere uirtute suæ soliditatis possunt. At contra struthionis pennæ dissolu

B tæ, eo uolatum sumere nequeunt, quo ab ipso quem premere debuerant, aere transcenduntur. Quid ergo in his aspicimus, nisi quòd electorum uirtutes solidæ euolant, ut uentos humani fauoris premant? Hypocritarum uerò actio quamlibet recta uideatur, uolare non sufficit: quia uidelicet fluxæ uirtutis pennam humanæ laudis aura pertransit. Sed ecce cū unum 7
eundemque bonorum malorumque habitum cernimus, cum ipsam in electis ac reprobis professionis speciem uidemus, unde nostræ intelligentiæ suppetat,

C ut electos à reprobis, à falsis ueros comprehendendo discernat? quod tamen citius agnoscimus, si intemerata in memoriam præceptoris nostri uerba signamus, Matth. 6
qui ait: Ex fructibus eorum cognoscetis eos. Neque enim pensanda sunt quæ ostēdūt in imagine, sed quę seruāt in actione. Vnde hic postquā speciem struthionis huius intulit, mox facta subiungit, dicens: Quæ derelinquit in terra oua sua. Quid enim per oua nisi tenera ad-

D huc proles exprimitur, quæ diu fouenda est, ut ad uiuum uolatile perducatur? Oua quippe insensibilia in semetipsis sunt, sed tamen calefacta, in uiuis uolatilibus conuertuntur. Ita nimirum paruuli auditores ac filij certum est quòd frigidi insensibilesque remaneant, nisi doctoris sui sollicita exhortatione calefiant. Ne igitur derelicti in sua insensibilitate torpescant, assidua doctorum uoce fouendi sunt, quousque ualeant & per intelligentiam uiuere, & per contemplationem uolare. Quia uerò hypocritæ quāuis peruersa semp operentur, loqui tamen recta non desinunt, bene

ne autem loquendo in fide uel conuersatione filios pariunt, sed eos bene uiuendo nutrire non possunt, rectè de hac struthione dicitur: Quę derelinquit in terra oua sua. Curam nanq; filiorum hypocrita negligit: quia ex amore intimo rebus se exterioribus subdit: in quibus quanto magis extollitur, tanto minus de prolis suæ defectu cruciatur. Oua ergo in terra dereliquisse, est natos per conuersionē filios nequaquam à terrenis actibus interposito exhortationis nido suspendere. Oua in terra dereliquisse, est nullū cœlestis uitæ filijs exemplum præbere. Quia enim hypocritæ per charitatis uiscera nō calent, de torpore prolis editæ, id est de ouorum suorum frigore nequaquā dolēt: & quāto se libentius terrenis actibus inserunt, tanto negligentius eos quos generant, agere terrena permittunt: sed quia derelictos hypocritarū filios superna cura non deserit: nonnullos nanq; etiā ex talibus intima electione præscitos, largitæ gratiæ respectu calefacit, rectè subiungitur:

Quòd eos quos prauorum doctorum negligentia puluere peccati inuisitatos deserit, gratia Dei calefacit: et sine hominū ministerio, multos desperatos per se Deus uisitat & uiuificat. Caput VI.

TV forsitan in puluere calefacies ea?] Ac si dicat: ut ego, qui illa in puluere calefacio: quia scilicet paruulorum animas & in medio peccātium positas, amoris mei igne succendo. Quid enim puluis nisi peccator accipitur? Vnde & ille hostis huius peccatoris perditione satiatur, de quo per prophetam dicitur: Serpenti puluis panis eius. Quid per puluerem, ni si ipsa iniquorum instabilitas demonstratur? De qua Dauid ait: Non sic impij, nō sic, sed tanquam puluis quem proijcit uē tus à facie terræ. Oua ergo Dominus in puluere derelicta calefacit: quia paruulorum animas prædicatorum suorum sollicitudine destitutas, etiam in medio peccā tium positas amoris sui igne succendit. Hinc est ꝙ plerosque cernimus & in medio populorum uiuere, & tamen uitam torpentis populi non tenere. Hinc est ꝙ

Esa. 65.
Psal. 1

A plerosq; cernimus & malorum turbas nō fugere, & tamen superno ardore flagrare. Hinc est ꝙ plerosq; cernimus, ut ita dixerim, in frigore calere. Vnde enim nonnulli in terrenorum hominum torpere positi, supernæ spei desiderijs inardescūt, unde & inter frigida corda succensi sunt: nisi quia omnipotens Deus derelicta oua scit etiam in puluere calefacere, & frigoris pristini insensibilitate discussa per sensum spiritus uitalis animare, ut nequaquam iacentia in infimis torpeant, sed in

B uiuis uolatilibus uersa, sese ad cœlestia cō templando, id est uolando suspendant? Notandum uerò est, quòd in his uerbis non solum hypocritarum actio peruersa reprobatur, sed bonorum etiam magistrorum si qua fortasse subrepserit elatio premitur. Nam cum de se Dominus dicit, ꝙ derelicta oua in puluere ipse calefaciat: profectò apertè indicat, quia ipse operatur intrinsecus per uerba doctoris, qui & sine uerbis ullius hominis calefacit quos uoluerit in frigore pulueris. ac si apertè

C doctoribus dicat: Vt sciatis quia ego sum qui per uos loquentes operor, ecce cum uoluero, cordibus hominum etiam sine uobis loquor. Humiliata igitur cogitatione doctorum, ad exprimendum hypocritam sermo conuertitur, & qua fatuitate torpeat, adhuc sub struthionis facto plenius indicatur. Nam sequitur: 8

Quòd hypocritæ nulla sollicitudine infirmis prouideant, nec aliquam charitatis affectionem impendāt his quos bestiarum morsibus expositos uident: sed duri ad filios, quasi sui non sint, reputant alienos. Cap. VII.

D OBliuiscitur quòd pes conculcet ea, aut bestia agri conterat.] quid in pede nisi transitus operationis accipitur? quid in agro nisi mundus iste signatur? de quo in Euangelio Dominus dicit: Ager autem est mundus. quid in bestia, nisi antiquus hostis exprimitur, qui huius mundi rapinis insidians, humana quotidie morte satiatur? De qua per prophetam pollicente Domino dicitur: Et mala bestia non transibit per eā. Struthio itaq; oua sua deserens, obliuiscitur ꝙ pes conculcet ea: quia uidelicet hypocritæ

Matt. 13
Esa. 35.

eos quos in conuersatione filios generant derelinquunt, & omnino non curant ne aut exhortationis sollicitudine, aut disciplinæ custodia destitutos, prauorum operum exempla peruertant. Si enim oua quæ gignunt diligerent, nimirum metuerent ne quis ea peruersa opera demonstrando calcaret. Hunc Paulus pedem infirmis discipulis, quasi ouis quæ posuerat metuebat, cum diceret: Multi
Phil. 3. ambulant quos sæpe dicebam uobis, nũc autem & flens dico inimicos crucis Christi. Et rursum: Videte canes, uidete malos
2. Thes. 3 operarios. Et rursum: Denunciamus uobis fratres in nomine Domini nostri Iesu Christi, ut subtrahatis uos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundum traditionem quam acceperunt à nobis. Hunc pedem Ioannes Gaio formidabat, qui cum multa Diotrephis mala præmisisset, adiunxit: Charissime, noli imitari malum, sed quod bonum est. Hunc ipse synagogæ dux infirmo suo gregi metuebat, dicens: Quando ingressus
Deut. 18. fueris terram, quam Dominus Deus dabit tibi, caue ne imitari uelis abominationes illarum gentium. Obliuiscitur etiam quòd bestia agri conterat, quia nimirum si diabolus in hoc mundo sæuiens editos in bona conuersatione filios rapiat, hypocrita omnino non curat. Hanc autem agri bestiam Paulus ouis quæ po-
2. Cor. 11 suerat metuebat dicens: Timeo ne sicut serpens Euam seduxit astutia sua, ita corrũpantur sensu uestri à charitate, quæ est in Christo Iesu. Hanc agri bestiam disci-
1. Pet. 5. pulis metuebat Petrus, cum diceret: Aduersarius uester diabolus, quasi leo rugiens circuit, quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide. Habent ergo ueraces magistri super discipulos timoris uiscera ex uirtute charitatis: hypocritę autem tanto minus commissis sibi metuũt, quanto nec sibimetipsis quid timere debeant deprehendunt. Et quia obduratis cordibus uiuunt, ipsos etiam quos generant filios, nulla pietate debiti amoris agnoscunt. Vnde adhuc sub struthionis specie subditur: Duratur ad filios quasi nõ sint sui.] Quem enim charitatis gratia nõ infundit, proximum suum etiam si ipse hunc Deo genuit, extraneum respicit, ut

A profectò sunt omnes hypocritæ, quorum uidelicet mẽtes dum semper exteriora appetunt, intus insensibiles fiunt: & in cunctis quæ agunt, dum sua semper expetũt, erga affectum proximi nulla charitatis cõpassione mollescunt. O quam mollia uiscera gestabat Paulus, quando circa filios suos tanto æstu amoris inhiabat, dicens. Nos uiuimus, si uos statis in Domino: Phil. 1.
& testis mihi est Deus, quomodo cupiam omnes uos in uisceribus Christi. Romanis quoque ait: Testis est mihi Deus cui Rom. 1.
B seruio in spiritu meo, in Euangelio filij eius, quòd sine intermissione memoriam uestri semper facio in orationibus meis: obsecrans si quo modo tandem aliquando prosperum iter habeam in uoluntate Dei ueniendi ad uos: desidero enim uidere uos. Timotheo quoque ait: Gratias 2. Tim. 1
ago Deo meo, cui seruio à progenitoribus meis in conscientia pura, quia sine intermissione habeam tui memoriam in orationibus meis, nocte ac die desiderans te uidere. Thessalonicẽsibus quoque amo 1. Thes. 2
rem suum indicans dicit: Nos autem fratres desolati à uobis ad tempus horæ, a-
C spectu non corde, abundantius festinauimus faciem uestram uidere cum multo desiderio. qui duris persecutionibus pres 1. Thes. 3
sus & tamen de filiorum salute sollicitus adiunxit: Misimus Thimotheum fratrẽ nostrum, & ministrum Dei in euangelio Christi, ad confortandos uos, & exhortandos pro fide uestra, nemo moueatur in tribulationibus istis. Ipsi enim scitis quòd in hoc positi sumus. Ephesis quoq; ait: Peto ne deficiatis in tribulationibus Ephes. 3.
D meis pro uobis, quæ est gloria uestra. Ecce in tribulatione positus, alios exhortatur: & in hoc quod ipse sustinet, alios roborat. Non enim filiorum suorum fuerat more struthionis oblitus, sed metuebat nimis, ne eius discipuli in prædicatore suo tot persecutionum probra cernentes, fidem in eo despicerent, contra quam innumeræ passionum contumeliæ præualerent. Et idcirco minus dolebat in tormentis, sed magis filijs de tormentorum suorum tentatione metuebat. Paruipendebat in se plagas corporis, dum formidaret in filijs plagas cordis. Ipse patiẽdo suspiciebat uulnera tormentorum, sed filios conso-

consolando, curabat uulnera cordium. Pensemus ergo cuius charitatis fuerit inter dolores proprios aliis timuisse pensemus cuius charitatis fuerit, filiorum salutem inter sua detrimenta requirere, & statum mentis in proximis etiam ex sua de-
9 iectione custodire. Sed hæc hypocritæ charitatis uiscera nesciunt: quia eorum mens quanto per mundi concupiscentiã in exteriora resoluitur, tanto per inaffectionem suam interius obduratur: & torpore insensibili friges cit intrinsecus, quia amore damnabili mollescit foris: seque ipsam considerare non ualet, quia cogitare se minimè studet. Cogitare uerò se mens non potest, quæ tota apud semetipsam non est. Tota uerò esse apud semetipsum non sufficit: quia per quot concupiscentia rapitur, per tot à semetipsa species dissipatur, & sparsa in infimis iacet, quę collecta si uellet, ad summa consurgeret. Vnde iustorum mens quia per custodiam disciplinæ, à cunctorum uisibilium fluxo appetitu constringitur, collecta apud semetipsam intrinsecus integratur: qualisque Deo uel proximo esse debeat, plenè conspicit, quia nihil suum exterius derelinquit: & quanto ab exterioribus abstracta compescitur, tanto aucta in intimis inflammatur: & quo intus magis ardet, eo ad deprehendenda uitia amplius lucet. Hinc est enim quòd sancti uiri dum se intra semetipsos colligunt, mira ac penetrabili acie occulta etiam aliena delicta deprehendunt. unde be-
Ezec. 8. ne per Ezechielem prophetam dicitur: Emissa similitudo manus apprehẽdit me in cincinno capitis mei, & eleuauit me spiritus inter terram & cœlum: & adduxit me in Hierusalem in uisione Dei iuxta ostium interius quod respiciebat ad Aquilonem: ubi erat statutum idolum zeli, ad prouocandam æmulationem. Quid est enim cincinnus capitis, nisi collectæ cogitationes mentis: ut non sparsæ diffluant, sed per disciplinam constrictæ subsistant? Manus ergo desuper mittitur & propheta per cincinnum capitis eleuatur: quia cum nostra mens sese per custodiam colligit, uis superna sursum nos ab infimis trahit. Bene uerò inter terram & cœlum sublatum se asserit: quia quili-

A bet sanctus in carne mortali positus, plenè quidem adhuc ad superna non peruenit, sed iam tamen ima derelinquit. In uisione uerò Dei in Hierusalem ducitur: quia uidelicet unusquisque proficiens per charitatis zelum, qualis esse Ecclesia debeat contemplatur. Bene quoque additur: Quia iuxta ostium interius ductus est, quod respiciebat ad Aquilonem, quia nimirum sancti uiri dum per aditum internæ contemplationis aspiciunt, plus praua inter ecclesiam fieri quàm recta deprehendunt: & quasi in Aquilonis parte
B oculos, id est ad solis sinistram flectunt: quia contra uitiorum frigora, charitatis se stimulis accendunt. Vbi & rectè subiungitur: Quia illic erat statutum idolum zeli ad prouocãdam æmulationem. Dum enim intra sanctam Ecclesiam à nonnullis specie sola fidelibus, rapinas & uitia perpetrari considerant, quid aliud quàm in Hierusalem idolum uident? quod idolum zeli dicitur: quia per hoc contra nos æmulatio superna prouocatur: ut tanto districtius delin-
C quentes feriat, quanto nos charius redemptor amat. Hypocritæ igitur quia 10
cogitationes mentis non colligunt, per cincinnum capitis minimè tenentur. Et qui sua nesciunt, commissorum sibi quando delicta deprehendunt? Hi itaque torpent à cœlestibus, ad quæ flagrare debuerant, & flagrant terrenis rebus anxiè, à quibus laudabiliter torpuissent. Postposita quippe filiorum cura, sæpe eos uideas se contra pericula immensi laboris accingere, maria transmeare, adire iudicia, pulsare principatus, palatia
D irrumpere, iurgantibus populorum cuneis interesse, & terrena patrimonia laboriosa obseruatione defendere. quibus si fortasse dicatur: Cur ista uos agitis, qui seculum reliquistis? respondent ilico Deum se metuere, & idcirco tanto studio defendendis patrimonijs insudare. unde bene adhuc de struthionis huius stulto labore subiungitur:

Quòd hypocritæ animarum damna non curant, sed temporalium rerum iactura anxiè perturbantur. Caput VIII.

Psal. 13 FRustra laborauit, nullo timore cogente.] Illic nanq; trepidauerunt timore ubi non erat timor. Ecce eñi diuina uoce Mat. 5 præcipitur: Si quis tibi tulerit tunicam, & uoluerit tecum iudicio contendere, dimitte illi & pallium. Et rursum: Si quis quod tuum est tulerit, ne repetas. Paulus quoque apostolus discipulos suos cupiēs exteriora despicere, ut ualeant interna ser 1. Cor. 6. uare, admonet dicens: Iam quidem omnino delictum est in uobis, quòd iudicia habetis inter uos: quare non magis iniuriā accipitis, quare non magis fraudem patimini? Et tamen hypocrita assumpto sanctæ conuersationis habitu, filiorum custodiam deserit, & temporalia quæque defendere etiam iurgijs quærit. Exemplo suo eorum perdere corda non trepidat, & quasi per negligentiam amittere patrimonia terrena formidat. In errorem discipulus labitur, & tamen cor hypocritæ nullo dolore sauciatur. Ire in iniquitatis uoraginem commissos sibi conspicit, & hæc quasi inaudita pertransit: at si quod sibi leuiter inferri temporale damnum senserit, in ultionis iram repentè ab intimis inardescit. Mox patientia rumpitur, mox dolor cordis in uocibus effrenatur, quia dū animarum damna æquanimiter tolerat, iacturam uerò rerum temporalium repellere, etiam cum spiritus commotione festinat, cunctis ueraciter indicat teste mentis perturbatione quid amat. Ibi quippe est grande studium defensionis, ubi & grauior uis amoris. Nam quanto magis terrena diligit, tanto priuari eis uehementius pertimescit. qua enim mente aliquid in hoc mundo possidemus, non docemur, nisi cum amittimus. Sine dolore nanque amittitur, quicquid sine amore possidetur. Quæ uerò ardenter diligimus habita grauiter suspiramus ablata. Quis autem nesciat quia nostris usibus res terrenas Dominus condidit, suis autem animas hominum creauit? plus ergo Deo se amare conuincitur, qui neglectis his quæ eius sunt, propria tuetur. Perdere nanque hypocritæ ea quæ Dei sunt, id est animas hominum non timent, & ea quæ sua sunt, amittere: uidelicet res cum mundo transeuntes, quasi districto iudici posituri rationes timent, ac si placatum inueniāt,

A cui desideratis rebus, id est rationabilibus perditis, insensibilia, & non quæsita conseruant. Possidere aliquid in hoc mundo uolumus, & ecce ueritas clamat Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, nō potest meus esse discipulus. Perfectius igitur Christianus quomodo debet res terrenas iurgando defendere, quas nunc præcipitur non possidere? Itaque cum res proprias amittimus, si perfectè Deum sequimur, in huius uitæ itinere à magno onere leuigati sumus. Cum uerò curam rerum, eiusdem nobis B itineris necessitas imponit, quidam dum eas rapiunt, solummodo tolerandi sunt: quidam uerò conseruata charitate prohibendi, non tamen sola cura ne nostra subtrahant, sed ne rapientes non sua, semetipsos perdant. Plus quippe ipsis raptoribus debemus metuere, quam rebus irrationabilibus defendendis inhiare. Ista namque etiam non rapta moriētes amittimus, cum illis uerò & nunc conditionis ordine, & si corrigi studeant, post perceptionem muneris unum sumus. Quis autem nesciat, quia minus ea quibus uti- C mur, & plus debemus amare quod sumus? Si ergo & pro sua utilitate raptoribus loquimur, iam non solum nobis quæ temporalia, sed ipsis etiam quæ sunt æterna uendicamus. Qua in re illud est solerter intuendum, ne per necessitatis metū, cupiditas surrepat rerum: & zelo succensa prohibitio, impetu immoderatiore distensa, usque ad odiosa uerba & turpitudinem contentionis erumpat. Dumque pro terrena re pax à corde cum proximo scinditur, liquidò apparet, quia D plus res quàm proximus amatur. Si enim charitatis uiscera etiam circa raptorem proximum non habemus, nosmetipsos peius ipso raptore persequimur, grauiusque nos quàm alter poterat deuastamus: quia dilectionis bonum sponte deserentes, à nobisipsis intus est quod amittimus, qui ab illo sola exteriora perdebamus, sed hanc hypocrita formam charitatis ignorat: quia plus terrena quàm cœlestia diligens contra eum qui tēporalia diripit, sese in intimis immani 11
odio inflammat. Sciendum uerò est, quia sunt nonulli quos charitatis gremio nutriens

triens mater Ecclesia tolerat, quousque ad spiritalis ætatis incrementa perducat, qui nonnunquam & sanctitatis habitum tenent, & perfectionis meritum exequi non ualent. Ad dona nanque spiritalia minimè assurgunt, & idcirco his qui sibi coniuncti sunt, ad tuenda ea quæ terrena sunt, seruiunt, & nonnunquā in defensio nis eiusdem iracundia excedunt. Hos nequaquam credendum est hypocritarum numerum incurrere: quia aliud est infirmitate. aliud malitia peccare. Hoc itaque inter hos & hypocritas distat, quòd isti infirmitatis conscij malunt à cunctis de culpa sua redargui, quam de ficta sanctitate laudari: illi uerò & iniqua se agere certi sunt, & tamē apud humana iudicia de nomine sanctitatis intumescunt. Isti nō metuunt prauis hominibus etiam de bona actione displicere, dum supernis tantummodo iudicijs placeant: illi uerò nunquam quid agant, sed quomodo de actione qualibet hominibus possint placere considerant. Isti iuxta modum suæ intelligentiæ, etiam in rebus seculi militant causis Dei: illi uerò pro causis Dei, intentioni deseruiunt seculi: quia inter ipsa quoque quæ se agere sancta opera ostendunt, non conuersionem quærunt hominum, sed auras fauorum. Igitur dum quosdam non despectæ conuersationis uiros, iracundè uel nimiè defendere terrena conspicimus, debemus hoc in illis per charitatem reprehendere, nec tamen eos reprehendendo desperare: quia plerunque uni eidemque homini & insunt quædam iudicabilia quæ apparent, & magna quæ latent. In nobis autem sæpe magna in facie prodeunt, & nonnunquam quæ reprehendenda sunt, occultantur. Hinc ergo humilianda est nostræ mentis elatio: quòd & illorum infirma sunt publica, & nostra secreta: & rursum fortia illorum secreta sunt, & in publico nostra uulgantur. Quos ergo de aperta infirmitate reprehendimus, superest ut de occultæ fortitudinis æstimatione ueneremur: & si de aperta se firmitate nostra mens eleuat, occulta sua infirma considerans, sese in humilitate premat. Sæpe enim nonnulli multis præceptis obsequuntur & quædam pauca prętereunt: & nos multa prętermittimus,

A cùm pauca seruamus. Vnde fit plerunque, ut quia quod seruare nos nouimus, hoc præterire alios uidemus, ilico nostra se in elatione mens eleuet, obliuiscens quam multa prętereat, cum ualde sint pauca quę seruat. Necesse est igitur ut in quibus alios reprehendimus, elationem solicitè nostræ cogitationis inclinemus: quia si sublimiorem se cæteris noster animus conspicit, quasi in pręcipitio singularitatis ductus, eo peius ruit. Sed cur hypocrita cœlestia lucra deserens, terrena elaboret, sub struthionis adhuc nomine subiun-
B git, dicens:

Quòd hypocritis dedit Deus in reprobum sensum: & ita excæcati sunt mente, ut electorum sanctitatem, & eorum rectorem Deum contemnant. Cap. IX.

PRiuauit eam Deus sapientia, nec dedit illi intelligentiam.] Quamuis aliud sit priuare, aliud non dare: hoc tamen repetijt subdendo, non dedit, quod præmisit, priuauit, ac si diceret: Quod di-
C xit priuauit, non iniustè sapientiam abstulit, sed iustè non dedit. Vnde & Pharaonis cor Dominus obdurasse dicitur, non quòd ipse duritiam contulit, sed quòd exigentibus eius meritis, nulla illud desu per infusi timoris sensibilitate molliuit. Sed nunc hypocrita quòd sanctum se simulat, quòd sub imagine boni operis occultat, sanctæ Ecclesiæ pace premitur, & idcirco ante nostros oculos religionis ui sione uestitur. Si qua ergo tentatio fidei erumpat, statim lupi mens rabida, habitu se ouinę pellis expoliat: quantumque con-
D tra bonos sæuiat, persequens demonstrat. Vnde & rectè subditur: Cum tempus fuerit, in altum alas erigit, deridet equitem & ascensorem eius.] Quid enim alas huius struthionis accipimus, nisi pressas hoc tempore quasi complicatas hypocritæ cogitationes? Quas cum tēpus fuerit, in altū eleuat: qa opportunitate cōperta eas superbiēdo manifestat. Alas in altum erigere, est p effrenatā superbiā cogitationes aperire. Nunc autem quia sanctum se simulat, quia in semetipso stringit quæ cogitat, quasi alas in corpore per humilitatem plicat. Notandum uerò est quòd

Exod. 7.

non ait: Deridet equum & ascensorem, sed equitem & ascensorem eius. Equus quippe est unicuique sanctæ animę corpus suum, quod uidelicet nouit, & ab illicitis continentiæ freno restringere, & rursum charitatis impulsu in exercitatione boni operis relaxare. Equitis ergo nomine anima sancti uiri exprimitur, quæ iumentum corporis bene subditum regit. Vnde & Ioannes apostolus in Apocalypsi Dominum contemplatus ait: Et exercitus qui sunt in cœlo sequebantur eum in equis albis. Multitudinem quippe sanctorum quæ in hoc martyrij bello B sudauerat, rectè exercitum uocat, qui idcirco in equis albis sedere referuntur: quia nimirum eorum corpora & luce iustitiæ, & castimoniæ candore claruerunt. Deridet ergo hypocrita equitem: quia cum ipse in aperto iniquitatis eruperit, electorum despicit sanctitatem: & elatus fatuos appellat, quos pace pressus fidei, callida arte simulabat. Quis uerò alius huius ascensus est equitis, nisi omnipotens Deus, qui & ea quæ non erant preuidens condidit, & ea quę sunt possidens regit? Ascendit quippe equitem: quia iusti uniuscuiusq; uiri animum possidet, sua bene membra possidentem. Huic ergo hypocritæ deridere est equitem, sanctos despicere, deridere uerò est ascensorem equitis, prosilire usq; ad iniuriam creatoris. Quia enim in unoquoque lapsu à minimis semper incipitur, & succrescentibus defectibus ad grauiora peruenitur, rectè hypocritæ huius iniquitas per supposita detrimenta distinguitur, ut dicatur prius bonum se quod non sit ostendere, postmodum uerò bonos apertè despicere, ad extremum quoque usque ad iniuriam conditoris exilire. Nunquam quippe illic anima quò ceciderit iacet, quia uoluntariè semel lapsa ad peiora pondere suæ iniquitatis impellitur, ut in profundum corruens, semper adhuc profundius obruatur. Eat ergo hypocrita, & nunc suas laudes appetat, post modum uitam proximorum premat, & quandoque se in irrisione sui conditoris exerceat: ut quo elatiora semp excogitat, eo se supplicijs atrocioribus immergat. O quam multos tales nunc sancta Ecclesia tolerat, quos cum tempus eruperit, tentatio aperta manifestat. Qui uoluntates suas quia contra eam modò non exerunt, quasi complicatas interim alas cogitationum premunt. Quia enim à bonis malisque hæc uita communiter ducitur, nunc Ecclesia ex utrorumque numero uisibiliter congregatur, sed Deo inuisibiliter iudicante discernitur, atque in exitu suo à reproborum societate separatur. Modò uerò esse in ea, nec boni sine malis, nec mali sine bonis possunt. Hoc enim tempore coniuncta utraque pars sibi necessariò congruit, ut & mali mutentur per exempla bonorum, & boni purgentur per tentamenta malorum. Atque ideo Dominus postquam sub struthionis specie multa de hypocritarum reprobatione intulit, mos ad electorum sortem uerba conuertit, ut qui in illis audierant quod fugientes tolerent, in istis audiant quod imitantes ament. Sequitur.

Apoc. 19

Iacob. 3

Quòd ea quæ de rhinocerote dicta sunt, intelligi, & aliter possunt.

C *Caput. X.*

NVnquid præbebis equo fortitudinem, aut circundabis collo eius hinnitum?] Sed fortasse prius quam huius equi fortitudinem hinnitumque disseramus, ab aliquibus quæritur, ut aliter etiam moralitate pòstposita, & rhinocerotis uirtus, & struthionis huius fatuitas exponatur. Manna quippe est uerbum Dei, & quicquid bene uoluntas suscipientis appetit, hoc profectò in ore comedentis sapit. Terra est uerbum Dei, quam quãto labor inquirẽtis exigit, tãto largius D fructum redit. Debet ergo intellectus sacri eloquij mutiplici inquisitione uentilari, quia & terra quę sępius arando uertitur, ad frugem uberius aptatur. Quæ igitur & aliter de rhinocerote ac struthione sentimus, sub breuitate perstringimus, quia ad ea quæ obligatoria sunt, enodanda properamus. Rhinoceros iste, qui etiam 15 monoceros in Græcis exemplaribus nominatur, tantę esse fortitudinis dicitur, ut nulla uenantium uirtute capiatur. Sed sicut

cut hi asserunt, qui describendis naturis A animalium laboriosa inuestigatione sudauerunt, uirgo ei puella proponitur, quæ uenienti sinum aperit, in quo ille omni ferocitate postposita caput deponit, sicque ab eis à quibus capi quæritur, repentè uelut inermis inuenitur. Buxei quoque coloris esse describitur, qui etiam cum elephantis quando certamen aggreditur, eo cornu quod in nare singulariter gestat, uentrem aduersantium ferire perhibetur, ut cum ea quæ molliora sunt uulnerat, impugnantes se facilè sternat. Potest ergo per hunc rinocerotem uel certè monocerotẽ, scilicet unicornem, ille populus intelligi, B qui dum accepta lege, non opera, sed solâ inter cunctos homines elationem sumpsit, quasi inter cæteras bestias cornu singulare gestauit. Vnde passionem suam dominus propheta canente pronunciãs ait:
Psal. 21 Libera me de ore leonis, & de cornib. unicornium humilitatem meam. Tot quippe in illa gente unicornes, uel certè rhinocerotes extiterunt, quot contra prædicamenta ueritatis de legis operibus singulari, & fatua elatione confisi sunt. Beato igitur Iob sanctæ Ecclesiæ typum tenenti dicitur: Nunquid nolet rhinoceros seruire C tibi? ac si apertè dicatur: Nunquid illum populum quem superbire in nece fideliũ stulta sua elatione consideras, sub iure tuæ prædicationis inclinas: subaudis, ut ego, qui & contra me illum singulari cornu extolli conspicio & tamen mihi cum uoluero, protinus subdo. Sed hoc melius ostendimus, si de genere ad speciem trãseamus. Ille ergo ex hoc populo & prius in superbia, & postmodum præcipuus testis in humilitate nobis ad medium Paulus ducatur, qui dum contra Deum se quasi de custodia legis nesciens extulit, cornu in nare gestauit. Vnde & hoc ipsum naris cor- D nu per humilitatem postmodum inclinãs
1. Tim. 1 dicit. Qui prius fui blasphemus, & persecutor, & contumeliosus, sed misericordiã consequutus sum, quia ignorans feci. In nare cornu gestabat, qui placiturum se Deo de crudelitate confidebat, sicut ipse postmodum semetipsum redarguens di-
Gal. 1. cit: Et proficiebam in Iudaismo supra multos coætaneos meos in genere meo, abundantius æmulator existens paternarum mearum traditionum. Huius autem rhinocerotis fortitudinem omnis uenator extimuit: quia Sauli sæuitiam unusquisque prædicator expauit. Scriptum Act. 9.
nanque est: Saulus adhuc spirans minarum & cædis in discipulos Domini, accessit ad principem sacerdotum, & petijt ab eo epistolas in Damascum ad synagogas, ut si quos inuenisset huius uiæ uiros ac mulieres, uinctos perduceret in Hierusalem. Cum flatus nare reddendus trahitur, spiratio uocatur: & illud sæpe per odorem nare deprehendimus, quod oculis non uidemus. Rhinoceros ergo iste nare gestabat cornu quo percuteret: quia minarum & cœdis in Domini discipulos spirans, postquam præsentes interfecerat, absentes quærebat. Sed ecce omnis ante illum uenator absconditur: id est omnis homo rationale sapiens opinione timoris eius effugatur. Vt ergo hunc rhinocerotem capiat, sinum suum uirgo, id est secretum suum ipsa per se inuiolata in carne Dei sapientia expandat. Scriptum quippe est, quòd cum Damascum pergeret, su- Ibidem.
bitò circumfulsit illum die media lux de cœlo, & uox facta est dicens: Saule Saule quid me persequeris? qui prostratus in terra respondit: Quis es domine? Cui ilico dicitur: Ego sum Iesus Nazarenus quem tu persequeris. Virgo nimirum rhinoceroti sinum suum aperuit, cum Saulo incorrupta Dei sapientia incarnationis suæ mysterium de cœlo loquendo patefecit: & fortitudinem suam rhinoceros perdidit: quia prostratus humi, omne quod superbum tumebat amisit. Qui dum sublato oculorum lumine, manu ad Ananiam ducitur, patet iam rhinoceros iste quibus Dei loris astringitur: quia uidelicet uno in tempore cæcitate, prædicatione, baptisma religatur. Qui etiam ad Dei præsepe moratus est: quia ruminare uerba Euangelij dedignatur non est. Ait enim: Ascendi Hierosolymam cum Barnaba assumpto & Tito. Gal. 2.
Ascendi autem secundum reuelationem & contuli cum illis Euangelium. Et qui Act. 9.
prius ieiunus audierat. Durum est tibi contra stimulum calcitrare: mira postmodum uirtute præsidentis pressus, ex uerbi pabulo uires obtinuit, & calcem superbiæ ami-

amisit. Loris quoque Dei non tantum à A
feritate restringitur, sed quod magis sit mi
rabile, ad arandum ligatur: ut non solum
homines crudelitatis cornu non impetat,
sed eorum etiam refectioni seruiens, ara-
trum prædicationis trahat. Ipse quippe
de euangelizantibus quasi de arantibus di
cit: Debet enim in spe qui arat arare, &
& qui triturat, in spe fructus percipiendi.
1.Cor. 9 Qui igitur tormenta prius fidelibus irro-
gauerat, & pro fide postmodum flagella li-
benter portat, qui scriptis etiam epistolis
humilis ac despectus prædicat quod du-
dum terribilis impugnabat: profectò be-
ne ligatus sub aratro desudat ad segetem,
qui uiuebat in campo malè liber à timo-
re. De quo rectè dicitur: Aut confringet
glebas uallium post te?] Iam scilicet Do
14 minus quorundam mentes intrauerat,
qui illum ueraciter humani generis redé-
ptorem credebant. qui tamen cum nequa-
quam à pristina obseruatione recederent,
cum dura literæ prædicamenta custodirét,
eis prædicator egregius dicit: Si circunci-
Gal. 5. damini, Christus uobis nihil proderit.
Qui ergo in humili mente fidelium legis
duritiam redarguendo contriuit, qd aliud
quàm in ualle post Dominum glebas fre-
git? ne uidelicet grana seminum, quæ ex-
cisus aratro fidei sulcus cordis exciperet,
per custodiam literæ pressa deperirent.
De quo bene adhuc subditur: Nunquid fi
duciam habebis in magna fortitudine
eius, & derelinques ei labores tuos? In
rhinocerotis huius fortitudine fiduciam
Deus habuit: quia quanto illum crude-
lius sibi dura inferentem pertulit, tanto ꝓ
se constantius tolerantem aduersa præsci-
uit. Cui labores etiam quos ipse in carne
pertulerat dereliquit: quia conuersum il-
lum usque ad imitationem propriæ pas-
sionis traxit. Vnde & per eundem rhino-
cerotem dicitur: Suppleo ea quæ desunt
passionum Christi in carne mea. De quo
Col. 1. adhuc subditur: Nunquid credes ei quòd
reddat sementem tibi, & aream tuam con-
greget? Consideremus Saulum quis fue-
Act. 7. rit, cum ab ipsa adolescentia lapidantium
& 8. adiutor existeret, cum alia Ecclesiæ loca ua
staret, & acceptis epistolis uanstada alia pe
teret, cum mors ei fidelium nulla suffice-
ret, sed semper ad aliorum interitum alijs
extinctis anhelaret: & profectò cognosci-
mus quia nullus tunc fidelium crederet,
ꝙ ad iugum Deus suæ fortitudinis, tum
tãtæ elationis inclinaret. Vnde & Ananias
uoce dominica hunc & postquam conuer
sum audiuit extimuit, dicens: Domine au
diui à multis de uiro hoc, quanta mala
sanctis tuis fecerit in Hierusalem. Qui ta- Act. 9.
men repentè commutatus ab hoste prædi-
cator efficitur, & in cunctis mundi parti-
bus redemptoris sui nomen insinuat, sup-
plicia pro ueritate tolerat, pati se quæ irro
gauerat exultat, alios blandimentis uo-
B cat, alios ad fidem terroribus reuocat. Istis
regnum pollicetur cœlestis patriæ, illis mi
natur ignes gehennæ. Hos per authorita-
tem corrigit, illos ad uitam rectitudinis
per humilitatem trahit, atque in omni la-
tere ad manum se sui rectoris inclinat: &
tanta arte Dei aream congregat, quanta
illam prius elatione uentilabat. Sed ne-
que hoc abhorret à Paulo, quòd rhinoce-
ros buxei coloris dicitur, & elephãtorum
uentres cornu ferire perhibetur. Quia 15
enim uiuere sub rigore legis assueuit, ar-
ctius cæteris in illo custodia uniuscuiusq;
C uirtutis inoleuit. quid enim per colorem
buxeum nisi abstinentiæ pallor exprimi-
tur? Cui ipse se tenaciter adhærere testatur
dicens: Castigo corpus meum, & seruitu-
ti subijcio, ne fortè alijs prædicans, ipse re
probus efficiar. qui diuinæ legis eruditio- 1.Cor. 9
ne præditus, dum aliorum ingluuiem re-
darguit, cornu elephantes in uentrem fe-
rit. In uentrem quippe elephantes percus
serat, cum dicebat: Multi ambulant quos
sæpe dicebam uobis: nunc autem & flens
dico inimicos crucis Christi, quorum fi-
nis interitus, quorum Deus uenter est, & Phil. 3.
D gloria in confusione ipsorum. Et rursum.
Huiusmodi Christo Domino nõ seruiũt,
sed suo uentri. Cornu suo igitur rhinoce-
ros iste non iam homines, sed bestias
percutit: quando illa Paulus doctrinæ
suæ fortitudine nequaquam perimendos
humiles impetit, sed superbos uentris cul
tores occidit. quę ergo in Paulo scripta co
gnouimus, superest ut facta & in alijs cre-
damus. Multi quippe ad humilitatis gra-
tiam ex eius populi elatione cõuersi sunt,
quorum sæuitiam dominus dum sub iu-
go inspirati timoris edomuit, nimirum
rhino-

rhinocerotis sibi fortitudinem subegit. Sed quia mira Dei potentia quid de electis egerit audiuimus, nunc mira eius patientia in his quos reprobat quid tolerauerit audiamus. Penna struthionis similis est pennis herodij & accipitris.] Quid struthionis nomine, nisi synagoga signatur? quæ alas legis habuit, sed corde in infimis repens, nunquam se à terra subleuauit? Quid uerò per herodium & accipitrem, nisi antiqui patres exprimuntur, qui ad ea quæ potuerunt intelligendo perspicere, ualuerunt etiam uiuendo peruolare? Penna igitur struthionis, herodij & accipitris pennæ est similis: quia synagogæ uox priorum doctrinam loquendo tenuit, sed uiuendo nesciuit. Vnde & eiusdem synagogæ populos de pharisæis atq; scribis ueritas admonet dicens: Super cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisæi. Omnia ergo quæcunque dixerint uobis, seruate & facite: secundum opera uerò eorum nolite facere. *Mat. 23* Multa autem dicere de herodij uita potuimus, sed quia penna eius tãtummodo ad memoriam deducitur, de uita loqui prohibemur. Quando derelinquit in terra oua sua, tu forsitan in puluere calefacies ea?] 16 In ouis aliud est quod cernitur, aliud quod speratur: & uideri spes non potest, Paulo attestante qui ait: Quod enim uidet quis, quid sperat? *Rom. 8.* Quid ergo per struthionis oua, nisi de synagogæ carne editi Apostoli designantur? qui dum se in mundo despectos atque humiles exhibent, sperare gloriam in supernis docent. Abiecti nanque & quasi nullius momenti apud elatos habiti, in terra uelut oua iacuerunt: sed intus in eis latebat unde uiuerent, & subleuati spei pennis ad cœlestia uolarent. Quæ oua struthio in terra derelinquit: quia eos quos carne genuerat synagoga Apostolos audire contemnens, uocandæ gentilitati deseruit. Mira autem potentia Dominus hęc eadem in puluere oua calefacit: quia uiuos Apostolorum fœtus in illa abiecta dudum gentilitate suscitauit: & quos synagoga uelut insensatos inuiuificatosq; despexerat, ipsi nunc in ueneratione gentium per doctrinæ magisterium uiuentes uolant. Oua sua struthio in puluere derelinquit: quia omnes quos prædicando synagoga ge-

A nuit, à terrenis desiderijs minimè suspendit. quæ nimirum desideria quia antiquus hostis concepta in corde inuenit, obsessas mentes etiam in sceleribus rapit. Vnde & subditur: Obliuiscitur quod pes conculcet ea, & bestia agri conterat.] Tunc oua pes calcat, & bestia agri conterit, cum in terra deseruuntur: quia uidelicet humana corda dum semper terrena cogitare, semper quæ ima sunt agere appetunt, ad conterendum se agri bestiæ, id est diabolo sternunt: ut cum diu in infima cogitatio- B ne abiecta sunt, quandoque etiam maiorum criminum perpetratione frangantur. Synagoga ergo oua quæ genuit, à terra suspendere bene uiuendo neglexit. Sed omnipotens Deus multos eius filios quamuis in terrenis desideriis mortuos ac frigidos reperit, calore tamen sui amoris animauit. Sed uitam quam filiis synagoga nõ dedit, hanc postmodum inuidit, dum molitur persequendo extinguere, quos se ad bona opera non meminerat fouendo genuisse. Vnde & aptè de hac struthione subditur. Duratur ad filios quasi non sint C sui.] Quasi non suos despicit, quos aliter uiuere quàm docuit ipsa deprehendit: & durescente sæuitia terrores admouet, seque in eorum cruciatibus exercet, atque inuidiæ facibus inflammata, in quibus non laborauit ut possint uiuere, laborat ut debeant interire: & cum Domini membra persequitur, placere se per hoc Domino suspicatur. Vnde & eisdem struthionis ouis ueritas dicit: Venit hora ut omnis qui interficit uos, arbitretur obsequium se pręstare Deo. quia ergo dum crudelita- D te ad persequendum synagoga ducitur, *Ioan. 16* hoc se agere impulsu diuini timoris arbitratur, rectè subiungitur: Frustra laborauit, nullo timore cogente.] In labore quippe persecutionis illam anhelare non timor sed crudelitas coegit. Sed quia plerunque uitia colore uirtutum tincta, tanto nequiora sunt, quanto & esse uitia minimè cognoscuntur: eo in persecutione synagoga durior extitit, quo religiosiorẽ se fieri fidelium mortibus æstimauit: & idcirco quæ ageret, discernere omnino nõ potuit: quia lumen sibi intelligentiæ per superbiæ abiectionem clausit. Vnde & bene subditur: Priuauit eam Deus sapientia,

ria, nec dedit illi intelligentiam.] Districtum quippe est occultæ retributionis examen: & quia sciens humilitatem perdidit etiam ueritatis intelligentiam nesciens amisit. Valde autem minora sunt uulnera quæ in redemptoris aduentu fidelibus intulit, quam ea quibus sanctam Ecclesiam adhuc per aduentum Antichristi sti ferire contendit. Ad illud nanque se tēpus præparat, ut uitam fidelium coaceruatis uiribus premat. Vnde & aptè subdi-
37 tur: Cum tempus fuerit, in altum alas erigit: deridet equitem & ascensorem eius.] In altum struthio alas erigit, quando suo conditori synagoga non ut antea formidando, sed apertè iam repugnando contradicit. In membra quippe diaboli transiens, & mendacij hominem Deum credens: contra fideles tanto in altum extollitur, quanto & Dei corpus se esse gloriatur. Quæ quia non solum humanitatem Domini, sed ipsam etiam diuinitatem despicit, non tantum equitem, sed ascensorem etiam equitis irridet. nam custodita unitate personæ ualet intelligi: quia uerbum Dei tunc equitem ascendit, quando animatam carnem sibi intra uterum uirginis condidit. Tunc equitem ascendit, quando humanam animam propriæ carni præsidenté, diuino cultui semetipsum creā do subiugauit. Carné quippe diuinitatis anima mediante suscepit, & per hoc totū simul equitem tenuit: quia in semetipso non solum illam quæ regebatur, sed hanc etiam quæ regebat astrinxit. Iudæa igitur per aduentum superbientis, Antichristi laqueo seductionis capta, quia redemptoré nostrum humilem fuisse inter homines despicit, deridet equitem: quia eius in omnibus diuinitati contradicit: deridet nihilominus & ascensorem. Sed redemptor noster unus idemque & eques & equitis est ascensor: & cum in mundum uenit, fortes contra mundum prędicatores exhibuit. & cum in mundi termino Antichristi fallaciam tolerat, uirtutem pro se certātibus subministrat: ut cum antiquus hostis in illa sua citius finienda libertate laxatur, fideles nostri tanto maiores uires accipiant, quanto contra aduersarium solutum pugnant. Vnde hic cum struthio alas eleuare, ascensorem & equitem deri-

A dere describitur, ilico fortium prædicatorum memoria subrogatur, & dicitur: Nūquid præbebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo eius hinnitum?] In scri- 18
ptura sacra equi nomine aliquando lubrica uita prauorum, aliquando dignitas tēporalis, aliquando hoc ipsum præsens seculum, aliquando præparatio rectæ intentionis, aliquando sanctus prædicator exprimitur. Equi enim nomine lubrica prauorum uita signatur, sicut scriptū est: Nolite fieri sicut equus & mulus. (Psal.) Et sicut B per prophetam dicitur: Equi amatores & emissarij facti sunt: unusquisque ad uxorē proximi sui hinniebat. (Hier.) Equi nomine dignitas temporalis accipitur, Salomone attestante, qui ait: (Eccl. 10) Vidi seruos in equis, & principes ambulantes quasi seruos super terram. Omnis quippe qui peccat, seruus est peccati: & serui in equis sunt, cùm peccatores præsentis uitæ dignitatibus efferuntur. Principes uero quasi serui ambulant, cum multos dignitate uirtutum plenos nullus honor erigit: sed summa hic aduersitas, uelut indignos, deorsum premit. (Psal. 77) C Hinc rursum dicitur: Dormitauerunt qui ascenderunt equos: id est, in morte animæ mentis oculos à ueritatis luce clauserunt, qui in præsentis uitæ honore confisi sunt. Equi nomine hoc ipsum præsens seculum designatur, sicut Iacob uoce dicitur: (Gen. 49) Fiat Dan coluber in uia, cerastes in semita, mordens ungulas equi, ut cadat ascensor eius retrò. Quo in testimonio quid equus significet melius ostēdimus, si & ea quæ circumstant, paulo subtilius exponamus. Nonnulli enim de tribu Dan uenire Antichristum ferunt: pro D eo quod hoc loco Dan & coluber asserit & mordens. (Num. 2) Vnde & non immeritò dū Israeliticus populus terras in castrorum partitionem susciperet, primus Dan ad Aquilonem castrametatus est: illum scilicet signans, qui in corde suo dixerat: (Esa. 14) Sedebo in monte testamēti, in lateribus Aquilonis: ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo. De quo & per prophetam dicitur: (Hier.) A Dan auditus est fremitus equorum eius. Qui non solum coluber, sed etiam cerastes uocatur. Cerata enim Græcè cornua, dicuntur, serpensq; hic cornutus esse perhibetur: per quem

quem dignè Antichristi aduentus asseritur: quia contra fidelium uitam cum morsu pestiferæ prædicationis, armatur etiam cornibus potestatis. Quis autem nesciat semitam angustiorem esse quam uiam? Fit ergo Dan coluber in uia: quia in præsentis uitæ latitudine eos ambulare prouocat, quibus quasi parcendo blanditur: sed in uia mordet: quia eos quibus libertatem tribuit, erroris sui ueneno consumit. Fit cerastes in semita: quia quos fideles reperit, & sese ad præcepti cœlestis angusta itinera constringentes, non solum nequitia callidæ persuasionis impetit, sed et terrore pātis premit: & in persecutionis languore post beneficia fictæ dulcedinis exercet cornua pātis. Quo in loco equus hūc mundū insinuat, q per elationē suā in cursu labentium tpum spumat. Et qa Antichristus extrema mundi apprehendere nititur, cerastes iste equi ungulas mordere perhibetur. Vnugulas quippe equi mordere, est extrema seculi feriendo contingere. Vt cadat ascensor eius retrò. Ascensor equi est quisquis extollitur in dignitatibus mundi. Qui retro cadere dicitur, & non in faciem: sicut Saulus cecidisse memoratur. In faciem enim
Act. 9 cadere, est in hac uita suas unumquenque culpas agnoscere, easque pœnitendo deflere. Retrò uerò quo non uidetur cadere, est ex hac uita repentè decedere, & ad quæ supplicia ducatur ignorare. Et quia Iudæa erroris sui laqueis capta, pro Christo Antichristum expectat: bene Iacob eodem loco repentè in electorum uoce conuersus est, dicens: Salutare tuum expecta-
Gen. 49 bo Domine: id est, non sicut infideles Antichristum, sed eum qui in redemptionem nostram uenturus est, uerum credendo fideliter Christum. Equi nomine præparatio rectæ intentionis accipitur, sicut scri-
Prou. 21 ptum est: Equus paratur in diem belli, sed Dominus salutem tribuit quia contra tentationem quidem se animus præparat, sed nisi adiuuetur desuper, salubriter non decertat. Equi nomine sanctus quisque prædicator accipitur, propheta attenstante, qui ait: Misisti in mare equos tuos, turbantes aquas multas. Quietæ quippe aquæ iacuerūt: qa humanæ mētes diu sub uitiorum suorum torpore sopitæ sunt.

A Sed equis Dei mare turbatum est: quia missis sanctis prædicatororibus omne cor quod postifera securitate torpuit, impulsu salutiferi timoris expauit. Hoc itaque loco equi nomine sanctus prædicator accipitur, cum beato Iob dicitur:

Quòd prædicatores à Deo & uitam habeant & doctrinam. *Caput XI.*

NVnquid præbebis equo fortitudinem, aut circundabis collo eius hinnitum?] Sed quid est quòd huic equo Dominus se prius dare fortitudinem, & post 19
B modum collo eius hinnitum circundare asserit? Hinnitu enim uox prædicationis exprimitur. Verus autem quisque prædicator ante fortitudinem & post hinnitum accipit: quia cum se prius uitia extinxerit, tunc pro erudiendis alijs ad uocem prædicationis uenit. Equus iste habet fortitudinem: quia aduersa constanter tolerat. Habet hinnitum: quia ad superna blandiens uocat. Huic equo, Dominus & fortitudinem & hinnitum se dare testatur: quia in prædicatore eius nisi & uita & sermo conuenerint, nequa-
C quam uirtus perfectionis apparebit. Non enim multum prodest, si sublimis uitæ operatione suffultus sit, si tamen loquendo nō ualet ad hoc alios excitare qd' sentit. Vel quid prodest bene loquendo alios accendere, si semetipsum indicat malè uiuendo torpuisse? Quia ergo in prædicatore necesse est ut ad perfectionem utraque conueniant, equo suo Dominus & cum actionis fortitudine hinnitum uocis, & cum hinnitu uocis fortitudinem ministrat actionis. Et notandum cur hin-
D nitus qui interius nimirum per guttur, dicitur, equi collo circundari, id est, quasi per gyrum trahi exterius dicatur: quia uidelicet prædicationis uox, de internis emanat, sed extra circūdat. Nā quo alios ad bene uiuendum suscitat, eo ad bene agēdum & opera prædicantis ligat: & ne extra sermonem actio trāseat, ne uoci uita contradicat. Collo ergo equi hinnitus circunducitur: quia ne ad peruersa opera prodeat, suis uocibus etiam uita prædicantis obsidet. Hinc est enim quod potenter dimicantibus in munere torques dantur, ut quia signa uirutum gestant, maiora semper exerceant, & debili-

debilitatis crimen incurrere metuant, dũ in semetipsis iam fortitudinis est præmiũ quod ostentant. Vnde & rectè in laude sapientiæ auditori cuilibet per Salomonem dicitur: Coronam gratiarum accipitis capiti tuo & torquem aureum collo tuo. Sequitur:

Eccl. 33.

Quod sancti uiri in tentationum ardoribus feruentiores inueniuntur, & impellentes se ualidis conatibus ad cœlestia rapiuntur.

Cap. XII.

NVnquid suscitabis eum quasi locustas?] Locustarum nomine aliquando Iudaicus populus, aliquando conuersa gentilitas, aliquando adulantium lingua, aliquando uerò per comparationem resurrectio dominica uel prædicatorum uita signatur. Quia enim Iudæorum populum locustæ exprimant, uita Ioannis signat, de quo scriptum est: Locustas & mel syluestre edebat. Ioannes quippe eum quem prophetiæ authoritate pronunciat, etiam specie ciborum clamat. In semetipso enim designauit Dominum, quem præuenit. Qui nimirum in redemptionem nostram ueniens, quia infructuosæ gentilitatis dulcedinẽ sumpsit mel syluestre edit. Quia uerò Iudæorum plebem in suo corpore ex parte conuertit, in cibo locustas accepit. Ipsos nanque locustæ significant, subitos saltus dantes, sed protinus ad terram cadentes. Saltus enim dabant, cũ præcepta Domini se implere promitterent: sed citius ad terram cadebant, cum p praua opera hæc se audisse denegarent. Videamus in eis quasi quendam locustarum saltum: Omnia uerba quæ locutus est Dominus, & faciemus & audiemus. Videamus autem quomodo citius ad terram ruunt. Vtinam mortui essemus in Aegypto, & non in hac uasta solitudine. Vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram istam. Locustæ ergo erãt: quia habebãt saltem per uocem, & casum per actionem. Locustarum quoque nomine gentilitas designatur, Salomone attestante, qui ait: Florebit amygdalum, impinguabitur locusta, dissipabitur capparis. Amygdalum quippe florem prius cunctis arboribus ostendit. Et quid in flore amygdali, nisi sanctæ Ecclesiæ primordia designantur? quæ in prædicatoribus suis primitiuos uirtutum flores aperuit, & ad inferenda poma bonorum operum, uenturos sanctos quasi arbusta sequentia præuenit. In qua mox locusta impinguata est: quia sicca gentilitatis sterilitas pinguedine est gratiæ cœlestis infusa. Capparis dissipatur: quia cum gratiam fidei uocata gẽtilitas attigit, Iudæa in sua sterilitate remanens, bene uiuendi ordinem amisit. Hinc rursum per eundem Salomonem dicitur: Regem locusta non habet, & egreditur uniuersa per turmas suas: quia uidelicet derelicta gentilitas, aliena dudum à diuino regimine extitit: sed tamen ordinata postmodum contra aduersantes spiritus ad fidei bellum processit. Locustæ uocabulo lingua adulantis exprimitur: quod exhibitæ cœlitus Aegyptiæ plagæ testantur: quæ exigentibus meritis corporaliter semel illatæ sunt, sed quæ mala prauas mentes quotidie feriant, spiritaliter signauerũt. Scriptum nanque est: Ventus urens leuabat locustas, quæ ascenderunt super uniuersam terram Aegypti: operueruntque uniuersam faciem terræ, uastantes omnia. Deuorata est igitur herba terræ, & quicquid pomorum in arboribus fuit. His enim Aegyptus plagis affecta est, in quibus exteriori percussione commota dolensq; perpenderet, quæ deuastationis dãna interius negligens toleraret, ut dum foris perire minima, sed amplius dilecta cerneret, per eorum speciem quæ intus pertulerat grauiora sentiret. Quid autem per significationem locustæ portendunt, quæ plus quàm cætera minima quæq; animantia humanis frugibus nocent: nisi linguas adulantium, quæ terrenorum hominum mentes si quando bona aliqua proferre cõspiciunt, hęc immoderatius laudando corrumpunt? Fructus quippe Aegyptiorum est operatio cenodoxorum, quam locustæ exterminant, dum adulantes linguæ ad appetendas laudes transitorias cor operantis inclinant. Herbam uerò locustæ comedunt, quando adulatores quique uerba loquentium fauoribus extollunt. Poma quoque arborum deuorant, quando uanis laudibus quorundam iam quasi fortium & opera eneruant. Locustæ nomine per

Matt. 3.
Exo. 24.
Num. 14
Eccl. 12
Prou.
Exod. 10

per comparationē redēptoris nostri resur
21 rectio designatur. Vnde & uoce eius per prophetam dicitur: Excussus sum sicut lo
Ps. 108. custa. Teneri enim à persecutoribus usque ad mortem pertulit: sed sicut locusta excussus est: quia ab eorum manibus saltu subitæ resurrectionis euolauit. Quod referri quoque ad prædicatorum numerū potest. In ipsis quippe sicut locusta excussus est: quia Iudæa in sua persecutione sęuiente, dū per diuersa fugiunt, quasi quosdam recessionis suæ saltus dederunt. Quia uero ille prædicator ad perfectionis culmen erigitur, qui non actiua solummodo, sed etiam contemplatiua uita solidatur: rectè ipsa prædicatorum perfectio locustis exprimitur: quæ quoties se in aera attollere conantur, primum se cruribus impellentes subleuant, & postmodū alis uolant. Ita nimirum sunt sancti uiri: qui dum superna appetunt, primùm quidem actiuæ uitæ bonis operibus innituntur, & tunc demum se ad sublimia per cōtemplationis saltū uolando suspendunt. Crura figunt, & alas exerunt: quia rectè agendo stabiliuntur, & alta uidendo subleuantur. Qui in hac uita positi, diu in diuina contemplatione manere non possunt: sed quasi locustarum more, à saltu quem dederant, in pedibus suis se excipiunt, dum per contemplationum sublimia, ad necessaria actiuæ uitæ opera reuertuntur: nec tamen in eadem uita actiua remanere cōtenti sunt. Sed dum ad contemplationē desideranter exiliunt, quasi rursus aera uolantes petunt, uitamque suam quasi locustæ ascendentes descendentesque peragūt, dum sine cessatione semper & summa uidere appetunt, & ad semetipsos naturę corruptibilis pondere reuoluuntur. Est adhuc aliud quod locustæ simile sanctis prædicatorib. gerunt. Matutinis nanque horis, id est tēporis tempore uix à terra se subleuant: cum uero æstus exarserit, tanto altius, quanto alacrius uolant. Sanctus autem quisque prædicator dum quieta fidei tempora conspicit, humilis ac despectus aspicitur, & locustæ more quasi uix à terra subleuatur. Si autem persecutionis ardor incandeat, corde cœlestibus inhærens, mox quantę sit sublimitatis ostendit: & pulsatus alis in altum ra-

A pitur, qui quietus in imis torpuisse uidebatur. De hoc ergo equo, id est prædicatore suo beato Iob Dominus dicit: Nūquid suscitabis eum quasi locustas? Subaudis, ut ego: qui eo illum ad altiora excitando subleuo, quo grauiori persecutionis æstu excruciari permitto: ut tunc in illo robustior uirtus euigilet, cum se ei ardentior infidelium crudelitas illidit. Sed cum multa exterius sanctus prædicator patitur, cum dira persequentium uexatione cruciatur: quis intueri ualet quid est id quod intus conspicit, qui tot sua exterius
B damna non sentit? Nisi enim essent mira quæ salubriter intus pascerent, ea procul dubio quæ admouentur exterius, usque ad cor tormenta peruenirent. Sed in arce spei se animus subleuat, & idcirco obiectę seditionis iacula minimè formidat. Vnde & hoc loco Dñs ut ostendat, equus iste quam suauia iam de internis odoretur, cū tot aduersa in exteriorib. patitur, rectè subiungit: Gloria narium eius terror.] In scriptura sacra uocabulo narium aliquando fatuitas, aliquādo antiqui hostis instigatio, aliquādo uerò pręscientia solet in-
C telligi. Naribus nanq; fatuitas designatur sicut iā superius Salomone attestante didicimus, q ait: Circulus aureus in naribus suis mulier pulchra & fatua. Narium nomine exhalantes insidiæ atque instigatio antiqui hostis accipitur, qđ in hoc eodē libro de illo Dñs attestatur, dicens: De naribus eius procedit fumus. ac si dicat: De peruersa instigatione illius in humanis cordibus caligo nequissimæ cogitationis surgit, per quam uidentiū oculi tenebrescant. Naribus quoq; pręscientia designatur, sicut per prophetā dicitur: Quiescite
D ab hoīe, cuius spiritus est in naribus eius: quia excelsus reputatus est ipse. Sæpe enim id quod nō uidemus, odore cōprehēdimus, ita ut nonnullæ res etiam cum lōgè iaceant, fragrātiam nobis suæ qualitatis innotescant: dumque per nares spiritum ducimus, plerunque aliqua & inuisa præscimus. Redemptoris ergo nostri spiritus esse in eius naribus dicitur, ut uidelicet scientia illius esse in præsciētia designetur: quia quæcunq; se scire in natura humanitatis innotuit, hęc nimirū ante secula ex diuinitate pscivit, qui unde spiritum

Pro. 11
Iob. 41.
Esa. 2.

spiritum in naribus habuerit, mox per prophetam subiungit, dicens: Quia excelsus
Ibidem reputatus est ipse. ac si diceret: in inferioribus uentura desuper præsciuit: quia ad ima de cœlestibus uenit. Sancti etiam uiri quia ab illo audita crediderunt, ipsi quoque iam uentura præsciunt: dumq; eius fideliter præceptis inseruiunt, aduentum illius spe certa præstolantur. Vnde & hoc loco equi huius naribus prædicatoris sancti præscientia ac præstolatio designatur. Dum enim uenire extremum iudicium, ostendi cœlestem patriam, persolui iustis præmia appetit, quasi per nares spiritum de futuris trahit. Sed gloria narium eius terror est: quia uisionem districti iudicis, quam iustus uehementer expectat, iniustus uenire formidat. Iste nanque labores suos considerans, mercedem retributionis quærit: & causæ suæ meritum sciens, præsentiam iudicis expetit: eumq; ut ueniat in flamma ignis dans uindictam impijs, & contemplationis suæ speciem in retributione referens, pijssimo ardore concupiscit. Ille uerò qui iniustitiæ suæ meminit, uenire in iudicium perhorrescit, actusque suos examinari metuit: quia dãnari si examinentur nouit. Gloria ergo narium eius terror est: quia iustus inde gloriatur, unde peccator pœnæ addicitur. Videamus equum quomodo de his quæ adhuc nnu uidet, iam per nares spiritum trahit. Videamus quanta gloria attollitur, cum iam uentura præstolatur. Ecce labores suos intuens prædicator egregius dicit: Ego iam delibor, & tempus meæ resolutionis instat. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. De reliquo posita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in die illa iustus iudex. Vbi & aptè subiungit: Non solum autem mihi, sed & his qui diligunt aduentum eius. ac si dicat: Sed & omnib. qui sibi de bona operatione sunt conscij. Aduentum enim iudicis non diligunt, nisi qui in causa sua se habere iustitiæ meritum sciunt. quia igitur unde gloriatur iustus, inde terretur iniustus, dicatur rectè: Gloria narium eius terror.] Sed sanctus iste prædicator dum uenturam gloriã præstolatur, dum uenire ante faciem iudicis nititur, dumq; à laboris sui adhuc merce-

A de differtur, in hac uita interim positus quid agat, audiamus. Sequitur.

Quod sancti uiri quasi fodientes puteos terrenas cogitationes de cordibus auditorum eijciunt, nec Allophylis uolentibus implere quæ effodiunt, ab ipsa effossione quiescunt. Cap. XIII

TErram ungula fodit.] Solet in equi ungula laboris fortitudo cognosci. Quid ergo per ungulam, nisi in prædicatore sancto uirtutum perfectio designatur? Qua uidelicet ungula terram fodit, cum
B de corde audiẽtium exemplo suorum operum terrenas cogitationes eijci. Vngula terram fodit: quia auditorum corda a secularibus curis euacuat, cum doctor bonus contemni seculum opere ostentat. Videamus Paulum terram cordis audientium, qua ostensæ uirtutis ungula fodiat. Ipse nanque discipulis dicit: Hæc cogitate quæ didicistis & accepistis, & audistis, & uidistis in me, hæc agite: & Deus pacis erit uobiscum. Et rursum: Imitatores mei estote fratres, sicut & ego Christi. Qui igi-
C tur exemplo sui operis alios corrigit, nimirum ungula terram fodit. Habemus 12
aliud quod adhuc subtilius de huius ungulæ effusione tractemus. Sancti enim uiri quamuis intento mentis oculo supernis euigilent, quamuis cuncta quæ in ima præterfluunt, pede rigidi contemptus calcent: ex corruptione tamen terrenæ carnis cui adhuc alligati sunt, plerunque cogitationum puluerem in corde patiuntur. Cumque foris alijs ad appetenda cœlestia persuadent, semetipsos semper intrinsecus subtili inquisitione discutiunt: ne qua
D immorante in se diu infima cogitatione polluãtur. Equus ergo iste ungula terram fodit, cum prædicator quisque inquisitione forti terrenas in se cogitationes discutit? Equus ungula terram fodit, quando is cui iam Dominus præsidet, quæ sibi moles congeritur ex uetusta cogitatione considerat, seque ab illa flendo euacuare non cessat. Vnde bene & Isaac apud alienam Gen. 26.
gentem puteos fodisse describitur. Quo uidelicet exemplo discimus, ut in hac pe- Ibidem
regrinationis ærumna positi, cogitationum nostrarum profunda penetremus: & quousque nobis ueræ intelligentiæ

aqua respõdeat, nequaquã nostræ inquisi-
tionis manus exhaurienda cordis terra torpescat. quos tamẽ puteos Allophyli insidiantes replent: quia nimirum immundi spiritus cum nos studiosè cor fodere cõspiciunt, congestas nobis tentationũ cogitationes ingerunt. Vnde semper mens euacuanda est, incessanterq; fodienda: ne si indiscussa relinquitur, usque ad tumoré peruersorum operum cogitationum super nos terra cumuletur. Hinc ad Ezechie-
Ezech. 8 lem dicitur: Fili hominis, fode parieté: id est, cordis duritiam crebris perscrutatio-
Esa. 2. nũ ictibus rumpe. Hinc ad Esaiam Dominus dicit: Ingredere in petram, abscondere fossa humo à facie timoris Domini, & à gloria maiestatis eius. Petram quippe ingredimur, cum cordis nostri duritiam penetramus: atque à facie timoris Dñi fossa humo abscondimur, si terrenas cogitationes egerentes, ab ira districti iudicis in humilitate nostrę mentis celamur quo enim plus terra fodiendo proijcitur, eo pauimentum semper inferius demonstratur. Vnde & nos si à nobis studiosius terrenas cogitationes eijcimus, quo apud nosmetipsos abscõdamur, humilius inuenimus. Ecce enim quia diuini iudicij dies imminet, quasi ipsa iam timoris eius facies apparet: tantoque magis necesse est ut unusquisque illum terribilius timeat, quanto iam gloria maiestatis eius appropinquat. Quid ergo agendum est, quo ue fugiendum? quo enim quis latere potest eum q ubiq; est? Sed ecce petrã ingredi, fossa humo occultari præcipimur: ut uidelicet cordis nostri duritiam dirumpentes, eo iram inuisibilem declinemus, quo ab amore rerum uisibilium apud nosmetipsos in corde subtrahimur: ut cum prauæ cogitationis terra eijcitur, mens apud semetipsam tanto tutius, quanto & humilius absconditur. Hinc Israelitico populo per Moy-
Deut. 23 sen à Domino iubetur, ut cum egreditur ad requisita naturæ, mittat paxillũ in balteo: & fossa humo abscondat quæ egesta fuerint. Naturæ enim corruptibilis pondere grauati, à mentis utero quædã cogitationum superflua, quasi uentris grauamina erumpunt. Sed portare paxillũ sub balteo debemus, ut uidelicet ad reprehendendos nosmetipsos semper accincti, acutum

A circa nos stimulũ compunctionis habeamus: q incessanter terrã mẽtis nostræ pœnitentiæ dolore confodiat, & hoc quod à nobis fœtidũ erumpit abscondat. Ventris quippe egestio, fossa humo per paxillum tegitur: cum mentis nostræ superfluitas subtili redargutione discussa, ante Dei oculos per compunctionis suæ stimulum celatur. quia igitur sancti uiri quæque nõ inutilia cogitant, reprehendere ac dijudicare non cessant, de quo Dominus dicat: Terram ungula fodit: id est, quicquid in
B mente sua terrenum uersari cõspicit, hoc nimirum superductæ pęnitẽtiæ duris percussionibus rumpit. Cùm uerò se interius districta subtilitate dijudicant, iam nihil est quod exterius pertimescant. Tanto enim minus ad mala præsentia trepidant, quanto semetipsos plenius bonis uenturis parant. Vnde & subditur:

Quòd sancti uiri cùm locus & causa exigit, pro defensione pietatis debent semet ipsos persecutoribus obijcere, & etiam cùm non quæruntur obuiare. *Cap. XIIII.*

EXultat audacter, in occursum pergit 25
C armatis.] Exultat audacter: quia sic aduersis non frangitur, sicut nec prosperis eleuatur. Aduersa nanque non deijciunt, quem prospera nulla corrumpunt. Equus itaq; iste & fortis & sub freno est. Ne ergo prematur aduersis habet uim fortitudinis ne eleuet̃ ꝓsperis, habet pondus desuper insidentis. De currunt quippe tempora, sed idcirco iustum trahere non ualent: quia leuare non possunt. Illos nimirum trahunt, quos leuant: irata
deijciunt, quos blanda iustollunt. Vir 5
autem bene Deo subditus scit inter transeuntia stare, scit inter lapsus decurren-
D tium temporum mentis gressum figere, scit nec ad subiecta se erigere, nec ad obiecta trepidare. Plerunque autem quia exerceri se utilius contritionis suæ laboribus nouit, in aduersis hilarescit: quæ dum constanter pro ueritate tolerat, augeri sibi uirtutis meritum lætatur. Hinc est quod tunc Apostolos exultasse legimus, cum pro Christo illos contigit flagella tole-
rasse, sicut scriptum est: Ibant gaudentes Act. 5.
à conspectu concilij: quoniã digni habiti sunt pro noĩe Iesu àcõtumelia pati. Hinc Paulus cum duris in Macedonia fuisset ꝑ-

secutionibus pressus, in eo quòd se afflictum insinuat, etiam iocundatum demonstrat, dicens: Nam cum uenissemus Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra. ac si apertè diceret: Quia spiritus requiem habuit, dum per profectum animæ, persecutionum supplicia caro tolerauit. Contra hūc itaque equum ab aduersarijs sanctæ Ecclesiæ parantur gladij de dolore pœnarum, parantur arma de patrocinijs secularium potestatum. Solent nanque hæretici potentum mundi defensionib. quasi quibusdam armis se tegere, solent omnes infideles prædicationem fidei excitatis etiam seculi potestatibus impugnare. Sed equus Dei exultat audacter, & exteriora tormenta non metuit: quia internam delectationem quærit, potestatum mundi iracundiam non formidat: quia ipsius quoque uitæ præsentis desiderium per mentis excessum calcat. Hinc per Salomonem dicitur: Non contristabit iustum quicquid ei acciderit. Hinc in eo rursum scriptū est: Iustus quasi leo confidens absque terrore erit. In occursum bestiarum idcirco leo nō trepidat: quia præualere se omnibus non ignorat. Vnde iusti uiri securitas rectè leoni comparatur: quia contra se cum quoslibet insurgere conspicit, ad mentis suæ confidentiam redit: & scit quia cunctos aduersantes superat, quia illum solum diligit quem inuitus nullo modò amittat. Quisquis enim exteriora quæ & nolenti subtrahuntur appetit, sua se sponte extraneo timori substernit. Infracta autem uirtus est concupiscentia uitæ æternæ, terrenæ contemptus: quia & in alto mens ponitur, cum à rebus infimis spei suæ iudicio subleuatur, atque à cunctis aduersantibus tanto minus attingitur, quanto in supernis sita tutius munitur. Equus itaque iste non solum contra se uenientes minimè metuit, sed eis etiam in occursum pergit. Vnde bene hic additur: In occursum pergit armatis. Plerunq; enim quieti atq; inconcussi relinquimur, si obuiare prauis p iustitiam non curamus. Sed si ad æternæ uitæ desiderium animus exarsit, si iam uerum lumen intrinsecus respicit, si in se flammam sancti feruoris accendit, in quātum locus admittit, in quantum causa exigit, debemus pro defensione iustitię nosmetip

2. Cor. 7

Prou. 12

Prou. 28

A sos obijcere, & peruersis ad iniusta erūpentibus, etiam cum ab eis non quęrimur obuiare. Nam cū iustitiam quam nos amamus, in alijs feriunt, nos nihilominus sua persecutione confodiunt, etiam si uenerari uideantur. Quia ergo uir sanctus prauis ac malè agentibus sese etiam cum non quæritur opponit, rectè de equo dei dicitur: In occursum pergit armatis. Intueri libet illum sessoris sui calcaribus excitatum contra amatos hostes, quantus Paulum seruor accenderat, quando cum B Ephesi ad irrumpendas theatri turbas zeli flamma rapiebat. Scriptum quippe est: Repleti sunt ira, & exclamauerunt dicentes: Magna Diana Ephesiorum: & impleta est ciuitas confusione, & impetum fecerūt uno animo in theatrum, rapto *Gaio* & *Aristarco* Macedonibus, comitibus *Pauli*. Atque mox subditur: Paulo autem *uolente* intrare in populum, non per*miserunt* discipuli. Quidam autem & de Asiæ principibus qui erant amici eius *miserunt* ad eum, rogantes ne se daret in theatrum. in quibus profectò uerbis agnoscimus quo C impetu cōtra cuneos aduersantes irrueret nisi eum per amicos & discipulos charitatis frena tenuissent. Sed si obuiare hostibus, si ultrò pugnam petere, si nosmetipsos semper relinquere in cursu nostri feruoris debemus, quid est quòd idem prædicator egregius de semetipso fatetur dicens, Damasci præpositus gentis Arethæ regis custodiebat ciuitatem Damascenorum, ut me comprehenderet, & per fenestram in sporta dimissus sum per murum, & sic effugi manus eius? Quid est q᷑ equus D iste modò spōte armatos cuneos impetit, & modò se ab armatis hostibus quasi trepidus abscondit, nisi hoc quòd necesse est ut in eius artificio a uirtute discamus aduersariorū pugnam & constanter aliquando appetere, & prudenter aliquādo declinare? Necesse quippe est ut per omne qđ agimus in mentis trutina positum hinc pōdus, illinc fructum nostri laboris æstimemus: & cū pōdus fructū superat, laborē qsque innoxie declinet, dūmodo se ī alijs exerceat, in quibus lucro fructuum pondus laboris uincat. Cū uerò subsequēti quantitate fructuū, mēsura laboris aut æquatur aut uincitur, labor nō sine graui culpa declina-

clinatur. Vnde prædicator sanctus cũ Damasci ualde obstinatas mentes persequentium cerneret, eorum noluit aduersitati confligere: quia & semetipsum quem profuturum multis nouerat, uidit posse deficere, & aut nullis se ibi aut paucis prodesse. Successum ergo à certamine petijt, & pugnaturum fœlicius ad alia se bella seruauit. Non enim loco uirtus, sed locus uirtuti defuit: & idcirco fortissimus miles ab obsidionis angustia, certaminis cāpum quæsiuit. Vbi autem subiuganda regi proprio multa aduersariorum colla conspexit, subire bellum uel cum morte non timuit: sicut ipse cum Hierosolymam pergeret, eumque discipuli passione illius per prophetiam præscita prohiberēt, sibimetipsi attestatur dicens: Ego non solum alligari, sed & mori in Hierusalem paratus sum pro nomine Domini Iesu. Neque enim facio animam meam preciosiorem quàm me. Qui igitur hic hostiles cuneos etiam præscita passione sua imperterritus petijt, illic de dispensatione fuisse edocuit, non de timore quòd fugit. Qua in re pensandum est: quia ille labores quosdam per dispensationis iudicium laudabiliter declinat, qui pro Deo maiores alios fortiter tolerat. Nam sæpe ab hominibus timor debilis cauta dispensatio uocatur: & quasi prudenter impetum declinasse se asserūt, cum fugientes turpiter in terga feriuntur. Vnde necesse est ut in causa Dei cum res dispensationis agitur, metus cordis subtilissima libratione pensetur: ne per infirmitatem timor surrepat, & sese per dispensationis imaginem, rationem confingant, ne culpa se prudentiam nominet: iamque nec ad pœnitentiam animus redeat, quando hoc quod iniquè perpetrat, uirtutem uocat. Restat igit ut in dubijs quisq; deprehēsus, cū quęlibet sibi aduersitas immínet, prius intra semetipsum contra formidinem & præcipitationem pugnet, quatenus nec formidolosè se subtrahat, nec prę cipitanter opponat. Vald e enim præceps est qui semper se aduersis obijcit, & ualde pauidus qui semper abscondit. Sed hæc melius in bellis spiritalibus discimus, si formam exercitii à corporalibus bellis trahamus. Non enim ille dux sapiens est, qui semper contra hostiles cuneos exercitum

Prouer. 3

Act. 21.

A pceps admouet, neq; ille dux fortis, q semper hunc ab hostis facie cauendo subducit. Scire nanque dux debet modò ab hostili impetu exercitum cautè subtrahere, modo hostem circunfusis cornibus coarctare. Quod nimirum sollicitè perfecti prædicatores exhibent: cum modò persecutionis rabiem declinantes, nouerunt sapienter sed non eneruiter cedere: modo autē persecutionis impetum contemnentes, nouerunt ei fortiter, sed non præcipitanter obuiare. quia autem sanctus uir cum congruum cernit, ictibus pectus objicit, & ue-

B nientia iacula uel moriens retundit, rectè dicitur: In occursum pergit armatis. De quo adhuc bene subditur: Contemnit pauorem, nec cedit gladio.] Videamus quomodo pauorem despiciat, qui ipsos aduersariorum gladios enumerans calcat. Ait enim: Quis nos separabit a charitate Dei: tribulatio, an angustia, an fames, an persecutio? In pauore autem uentura pœna metuitur: in gladio uerò iam dolor de præsenti percussione sentitur. quia ergo uir sanctus uentura aduersa non metuit, pauorem despicit: quia uerò nec superue-

Rom. 8.

C niente percussione uincitur, nequaquam gladiis cedit. Contra hunc itaque equum tot sunt gladii hostium, quot genera persecutionum, quæ cuncta obuians superat: quia amore uitę sese ad interitum parat. Sad quia tam robustissimum pectus quomodo se iaculis opponat audiuimus: nunc qd ab aduersariis agatur audiamus: Sequitur: Super ipsum sonabit pharetra.] In scriptura sacra pharetræ nomine aliquādo iustum Dei occultumq; consilium, aliquando uerò clandestina prauorum machinatio designatur. Per pharetrā iustum Dei occultumq; consilium exprimitur, si-

D cut idem beatus Iob superiore parte testatur dicens: Pharetram enim suam aperuit, & afflixit me: id est, occultum suum consilium detexit, & publica me percussione uulnerauerit. Sicut enim in pharetra sagittæ, sic in occulto Dei consilio latent sententiæ, & quasi ex pharetra sagitta educitur, quanto ex occulto consilio apertam deus sententiam iaculatur. pharetræ quoque nomine prauorū machinatio designatur, sicut per prophetam dicitur: parauerunt sagittas suas in pharetra, ut sagittēt

25 in obscuro rectos corde. Iniqui enim secrecum dolos quos bonis excogitant, secretis machinationibus occultant, quasi in pharetra sagittas parant, & in hac præsentis uitæ caligine uelut in obscuro rectos corde feriunt: quia malitiosa eorum iacula & sentiri per uulnus possunt, & tamen uenientia deprehendi non possunt. Igitur quia equus Dei nulla aduersitate terretur, eique quo magis obuiatur, eo ui intentionis suę super armatos hostes feruentior ducitur: persecutores eius qui se etiam ferientes uinci sentiunt, turbati ad consiliũ reuertuntur, dolos præparant, & uelut ex longinquo mittendo uulnera occultant. Vnde nunc rectè dicitur:

Quod sancti uiri nec insidijs, nec minis, nec disputationibus, nec pœnis terrentur.
Cap. XV.

SVper ipsum sonabit pharetra.] Vt eum ex absconsa machinatione longè feriant, cui apertis congressionibus inaniter appropinquant. Hæc tunc super equũ Dei pharetra sonuerat, cum quadraginta uiri qui in eius mortem coniurauerant, educi de carcere Paulũ quærebant: ut consiliorum ictibus, quasi clam sagittarum dolo interficerent, quem congressione persecutionis publicæ superare nequaquam possent. Pharetra ergo sonuit: quia occultæ machinationis ad Paulum causa peruenit. Quamuis si uigilanter quærimus, adhuc in pharetræ sonitu aliquid subtilius inuenimus. Sæpe enim aduersarij consilia contra bonos ineunt, prauis inuentionibus innituntur, ad excogitandos dolos se conferunt: sed tamen qui eosdem dolos prodere bonis debeant, ipsi instituunt latenter, ipsi transmittunt: ut crudelis suppliciorum præparatio dum quasi furtim innotescitur, amplius timeatur: & audientis animum plus suspecta uulnera quàm percepta perturbent. In pharetra enim sagittæ dum latent & sonant, mortem etiam non uisæ denunciant. pharetra ergo contra equum sonitu reddit, cum contra prædicatorem sanctum occulta prauorum machinatio consilium suum quod fraudulenter operit, fraudulentius innotescit; ut præmissis minis quasi ex sonitu pharetræ terreat, cum prædicator Dei apertas contumelias uelut cominus ferientia iacula non formidat. Cum uero eisdem minis minimè terretur, mox persecutorum crudelitas ad supplicia manifesta perducitur. Vnde bene postquam dictum est: Super ipsum sonabit pharetra, ilicò additur: Vibrabit hasta.] Cõtra prædicatorẽ Dei post pharetræ sonitum hasta uibratur, quando post terrores exhibitos è uicino iam feriens aperta pœna producitur. Prædicatores autem sancti cum pro defensione fidei supplicia subeunt, ad eandem fidem quos ualent, rapere & inter uerbera non desistunt: & cum patienter uulnera suscipiunt, prudenter contra corda infidelium sagittas prædicationis reddunt. Vnde nonnunquam agitur ut ipsi qui in persecutione sæuiunt, non tam doleant quòd cor prædicatoris non emolliunt, quàm quòd per eius uerba etiam alios amittant. Quia igitur eum feriendo non superant, ne fortasse & alij qui illum audiunt, se derelinquant: mox contra loquentis uerba scutum responsionis parant. Vnde cum diceret: Vibrabit hasta, rectè subiungit, Et clypeus. persecutor enim sæuiens postquam prædicatoris corpus supplicio percutit, auditorum cor quasi clypeo uerbis suæ disputationis munit. Vir igitur sanctus ut ferire debeat, hasta uibratur, sed ne audiri possit, clypeus opponitur. Habent nanque defensores Dei in prælio sagittas suas: quas eo citius auditorum cordibus injiciunt, quos illas de spiritali arcu, id est, de intima cordis tensione distringunt. His quippe se in bello fidei Paulus armauerat, dum dicebat: Laboro usque ad uincula quasi malè operans, sed uerbum Dei non est alligatum. ac si diceret: Hasta quidem suppliciorum ferior, sed tamen uerborum sagittas emittere non desisto. Vulnera crudelitatis accipio, sed cor infidelium uera loquendo transfigo. Dicatur ergo: Super ipsum sonabit pharetra, uibrabit hasta & clypeus. Contra equum quippe Dei quia prauorum consilia perstrepunt, pharetra sonat: quia

Act. 23

2. Tim. 2

A quia aperta pœna exquiritur, hasta uibratur: quia uerò ei etiam disputatione resistitur, clypeus antefertur. Sed nunquid à feruore suo per ista compescitur? Vir enim sanctus quo maiore persecutione premitur, eo ad prædicandam ueritatem acrius instigatur: & cum patienter persecutores tolerat, ardenter ad se auditores trahere festinat. Vnde & bene adhuc de equo Dei subditur: Feruens & fremens sorbet terram: nec reputat tubæ sonare clangorem.] Primo nāq; peccāti hoīni dictū est: Terra es, & in terram ibis. (Gen. 3.) Tubæ autem clangunt, cum huius seculi potestates loqui sanctos terribiliter prohibent. B Quia igitur prædicator zelo sancti spiritus inflammatus, uel inter supplicia positus, quoslibet peccatores ad se trahere non desistit, feruens proculdubio terram sorbet: quia uerò persecutorum minas minime formidat, clangorem tubæ sonare non reputat. Tuba enim quę discrimen belli denunciat, quid est aliud quàm uox secularium potestatū: quæ contempta resistentibus mortis certamen parat? Hæc à principibus sacerdotum tuba sonuerat, cum flagellatos Apostolos de Deo loqui prohibebāt, sicut scriptum est: Cæsis denunciauerunt, ne loquerentur in nomine Iesu. (Act. 5.) C Sed uideamus quomodo equum Dei clangor tubæ terreat. Ait Petrus? Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. (Ibidem) Qui alijs quoq; persequentibus dicit: Non enim possumus quæ uidimus & audiuimus, non loqui. (Act. 4.) Equus ergo clangorem tubæ non metuit: quia prædicator egregius despectis potestatibus seculi, nullos minarum sonitus pertimescit. Videamus alium æquum Dei quomodo terram sorbeat, quomodo D nullus eum tubæ terror attingat, sicut scriptum est: Superuenerunt autem quidam ab Antochia & Iconio Iudæi: & persuasis turbis lapidantes paulū traxerunt extra ciuitatem, æstimantes eum mortuum esse. (Act. 14.) Circundantibus autem eum discipulis, surgens intrauit ciuitatem, & postero die profectus est cum Barnaba in Derben. Cumque euangelizassent ciuitati illi, & docuissent multos, reuersi sunt Lystram & Iconium & Antiochiam, confirmantes animas discipulorum. Perpendamus ergo quæ hunc possent equum minæ compescere, quando cum ab intentione sua nō ualet mors ipsa prohibere. Ecce lapidibus obruitur, nec tamen à ueritatis sermone remouetur. Occidi potest, superari nō potest: ueluti extinctus extra urbem proijcitur, sed intra urbem die alio illæsus prædicator inuenitur. O quàm fortis huic uiro inest infirmitas: o quàm uictrix pœna: ò quàm dominatrix patientia. Ad arguendū repulsione prouocatur, ad prædicandam salutem plagis erigitur, ad propellendam laboris lassitudinem pœna refouetur. Quæ ergo hunc aduersitas superet, quem pœna fouet? Sed equus Dei est, & pharetræ sagittas despicit: quia malitiæ consilia contemnit. Vibratam hastam superat, quia & contra apertæ persecutionis uulnera pectus firmat. Oppositum clypeum rumpit, quia disputationem resistentium ratiocinando subigit. Terram sorbet, quia peccatores in suo corpore exhortando conuertit. Clangorem bucinnæ sonare non reputat: quia uocem quamlibet terribilis prohibitionis calcat. Minus est autem quod dicitur, quia fortis perseuerat in laboribus: adhuc, quod maius est, exultat in aduersis. Vnde sequitur:

Quod sancti absque ulla formidine etiam inter tormenta sint: & potestatibus huius seculi prædicare prohibentibus, non desistunt: nec tam terrentur periculo, quàm gloriantur uictoriæ triumpho: & quasi odorantes bellum præparant se in persecutionis occursum. Caput XVI.

VBi audierit buccinam, dicit uah.] Quibus profectò uerbis & illud ostēditur quòd hoc loco à Domino de equo irrationabili nil dicatur. neq;.n. uah dicere brutum animal potest. sed dum asseritur dicere quod omnino dicere non ualet, innuitur quem designet. Vah quippe sermo exultationis est. Equus ergo cū audit buccinā, uah dicit: quia fortis quisq; prædicator cū certamen passionis sibi propinquare considerat, de exercitio uirtutis exultat: nec terretur pugnæ periculo, quia uictorię lætatur triumpho. Equo itaque est uah dicere, prædicatorē sanctum de uentura passione gaudere. Sed si prædicator fortis glo-

26 riã passionis appetit, si discrimen mortis subire pro Domino lætus quærit, quid est quod ipsi fortissimo prædicatori qui ex robusto corde uirtutem traxit nominis, Petro ueritas dixit: Cũ senueris, extẽdes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò nõ uis? quõ de passione gaudet, qui cinctus ab alio ire quò ducit nõ uolet? Sed si pẽsamus qualiter animus appropinquãte passione & mortis metu quatit, & tamen de uenturo regni præmio lætatur, intelligimus quomodo gloriosi certaminis subire periculum uolens nolit: quia & in morte considerat quod tolerans paueat, & in fructu mortis aspicit quod appetens quærat. Videamus Paulum quomodo amet quod refugit, quomodo refugiat quod amat. Ait enim: Desiderium habens dissolui, & cũ Christo esse: & mihi uiuere Christus est & mori lucrũ, & tamẽ dicit: Qui sumus in hoc habitaculo, ingemiscimus grauati, eo ꝙ nolumus expoliari, sed supuestiri: ut obsorbeat quod mortale est à uita. Ecce & mori desiderat, & tamẽ carne expoliari formidat. Cur hoc? quia etsi uictoria in perpetuum lætificat, ipsa nihilominus ad pręsens pœna perturbat: & quamuis uincat amor subsequentis muneris, tangit tamen non sine mœrore animum pulsus doloris. Sicut. n. uir fortis cũ uicino iam belli certamine armis accingitur, & palpitat & festinat, tremit & sęuit: quasi pauere per pallorem cernitur, sed per iram uehementer urgetur: ita uir sanctus cum passioni se propinquare conspicit, & naturæ suæ infirmitate concutitur, & spei suæ soliditate roboratur, & de uicina morte trepidat, & tamen quam moriẽdo uerius uiuat, exultat. Ad regnum quippe non potest nisi interposita morte transire: & idcirco confidendo quasi ambigit, & quasi ambigendo confidit, & gaudens metuit, & metuens gaudet: quia scit quod ad brauium quietis non perueniat, nisi hoc quod inter iacet cum labore transcẽdat. Sic nos cum morbos à corpore repellere cupimus, tristes quidẽ amarum purgationis poculum sumimus, certi autem de subsequenti salute gaudemus. Quia enim peruenire corpus aliter ad salutem non ualet, in potu libet etiam quod tædet. cumque amaritudini inesse uitã animus

Ioan. 21
Philip. 1
2. Cor. 5

A conspicit, mœrore turbatus hilarescit. Dicatur ergo: Vbi audierit buccinam, dicit uah: quia prædicator fortis cognito certaminis nuncio, etsi ut homo ad uim percussionis trepidat, per spei tamen certitudinem ad præmiũ remunerationis exultat. Sed nequaq̃ ad hoc passionis bellũ inconcussus existeret, nisi eandẽ passionẽ intenta cogitatione meditando præueniret. Malum nanq; quod cõsilio præuenit, de certanti cõtra se animo ex ratione subijcitur: qa tãto quisq; minus aduersitate uincit, quanto contra illã pręsciendo paratus B inuenit. Sępe enim graue timoris põdus usus leuigat: sæpe mors ipsa sicut inopinata perturbat, ita deliberatione præuenta lętificat. Vnde & rectè de hoc equo subiũgitur: Procul odoratur bellum.] Ac si apertius dicatur: Idcirco quodlibet certamen exuperat: quia mentem certamini ante certamen parat. Bellum quippe procul odorari, est aduersa quæque longè adhuc posita cogitando prænoscere, ne fortasse ualeant improuisa superare. Hoc bellum procul odorari discipulos Paulus admo- C nebat, cum diceret: Vosmetipsos tentate si estis in fide, ipsi uos probate, ac si aperte præciperet dicens. Persecutionum certamina ad mentem reducite, & cordis uestri intima atque occulta pensantes, quales inter supplicia existere ualeatis inuenite. Hoc bellum sancti uiri procul odorãtur, quando & in pace uniuersalis Ecclesiæ positi, uel hæreticorum bella, uel imminentia ab infidelibus persecutionum tormenta conspiciunt. Qui dum rectè uiuunt, sæpe pro bonis mala recipiunt, detractionũ cõtumelias æquanimiter ferunt: ut si per- D secutionis occasio suppetat, tanto illos fortiores aperti hostes inueniant, quanto eos & intra Ecclesiam falsorum fratrum iacula non expugnant. Nam qui à statu patientiæ ante linguarum uulnera corruit, ipse sibi testis est quia contra manifestæ percussionis gladios non subsistit. Quia ergo uir Dei exercitatus præsentibus contra uentura, & exercitatus minimis contra maiora nititur: rectè de equo Dei dictum est quod bellum procul odoratur. Sequitur: Exhortationem ducum, & ululatum exercitus.] Duces aduersæ partis sunt erroris autores: de quibus

2. Cor. 13

Ps.106. quibus per Psalmistam dicitur: Effusa est contentio super principes eorum, & seduxerunt eos uana eorum, & errare fecit eos in inuio, & non in uia. De quibus per se
Matt.15 metipsam ueritas dicit: Cæcus si cæco ducatum præbet, ambo in foueam cadunt. Hos autem duces exercitus sequitur, prauorum, scilicet turba quæ iniquis eorum præceptionibus famulatur. Notandum quoque quòd duces exhortari, exercitum uerò dicit ululare: quia uidelicet hi cui infidelibus uel hæreticis præsunt, praua quę teneri præcipiunt, quasi ex ratione persuadent. Turba uerò eis subdita, quia sine iudicio eorum uoces sequitur, dum per confusionis insaniam perstrepit, bestiali mente ululare perhibetur. Lupis quippe propriè ululatus conuenit. Et quia cateruæ re
27 proborum contra uiam moresq; fideliū soli rapacitati inhiant, quasi per ululatū clamant. Equus ergo Dei exhortationem ducum & ululatum exercitus procul odoratur, dum sanctus quisque prædicator lōgè antè considerat, quid uel authores errorum contra electos ualeant præcipere, uel turba eis subdita quàm possint immani-
Rom.16 ter insanire. Hanc exhortationem ducum odorabatur Paulus, cum diceret: Per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium. Hunc ululatum exer-
Act.20 citus odorabatur dicens: Intrabunt post discessionem meam lupi graues in uos. Exhortationem ducum odoratus est Petrus, cum de quibusdam discipulos admo-
2.Pet.2. neret dicens: In auaritia fictis uerbis de uobis negociabuntur. Vlulatum quoque exercitus odorabatur, cum prætermitteret dicens: Et multi sequētur eorum luxu-
Ibidem rias, per quos uia ueritatis blasphematur.

Quod ea quæ de equo Dei dicta sunt, moraliter ad unumquenq; militem Christi referri possunt. *Cap. XVII.*

IGitur quia sanctus quisque prædicator atque in persecutionis bello dux fidei, qualem se possit exhibere narrauimus: nunc sub huius equi specie unumquemq; Christi militem describamus: ut & qui ad prædicationis culmen necdum se peruenisse considerat, hac tamen uoce dominica, si iam bene uiuere cœperit, expressum

A se esse cognoscat, quatenus hinc colligat quantum Deo notus sit, si ad maiora peruenerint, quem signāter Deus eloqui nec in minimis prætermittit. Singula itaque quæ de equo dicta sunt repetentes, intimemus quomodo miles Dei à primæua conuersatione proficiat: quomodo à minimis ad maiora succrescat, uel quibus gradibus ab infimis ad superna perueniat.

Dicatur ergo: Nunquid præbebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo eius hinnitum? Vnicuique animæ cui Dominus misericorditer præsidet, ante omnia si
B dei fortitudinem præbet: de qua Petrus 2.Pet.5
ait: Aduersarius uester diabolus sicut leo rugiens circuit, quærens quem deuoret: cui resistite fortes in fide. Huic autem fortitudini hinnitus iungitur, dum fit quod
scriptum est: Corde creditur ad iustitiam, Rom.10
ore autem confessio fit ad salutem. Sequi- 28
tur: Nunquid suscitabis eum quasi locustas? Vnusquisque qui Deum sequitur, in ipso suo exordio ut locusta suscitatur: qa etsi in quibusdam actionibus locustarum more flexispoplitibus terræ inhæret, in quibusdam tamen expansis alis sese in ae-
C ra suspendit. Conuersionum quippe initia, bonis moribus malisque permixta sunt: dum & noua iam per intentionem agitur, & uetus adhuc uita ex usu retinetur. Tanto autem minus permixtis interim malis lædimur, quāto cōtra illa quotidie sine cessatione pugnamus. Nec suos nos iam culpa uendicat, cuius prauo usui nostra sollicita mens resultat. Minus itaque nobis inchoantibus terrena opera officiunt: quia in nobis diutius demorari prohibentur. Proinde quoniam in ipso nostræ conuersationis initio infirma quę-
D dam piè de nobis Dominus tolerat, ut nos quandoque ad cœlestia ex perfectione perducat, quasi locustas nos in exordio suscitat: quia etsi in uolatu uirtutis subleuat, non tamen de terreni operis casu desperat. Sequitur: Gloria narium eius terror.] Pro eo quòd non uisa res odore deprehenditur, non immeritò narium nomine, spei nostræ cogitationes exprimuntur, qbus uenturum iudicium quod etsi oculis adhuc non cernimus, iam tamen sperando præuidemus. Omnis autem qui bene uiuere incipit, audiens quòd per extremū

A sed quia quædam mala adhuc ex reliquijs sibi inesse considerat, hoc ipsum iudicium de quo exultare inchoat, appropinquare formidat. Vitam quippe suam bonis malisque permixtam conspicit, & cogitationes suas aliquo modo spe & timore confundit. Nã cum audit quæ sint regni gaudia, mox mentem lætitia subleuat: & rursum cum respicit quæ sint gehēnæ tormēta, mox mentē formido perturbat. Bene ergo gloria nariũ eius terror dicit: quia inter spē & metum positus, dũ futurum iudiciũ mente cõspicit, hoc ipsum timet unde gloriatur. Ipsa ei sua gloria terror est: quia inchoatis iam bonis, spe de iudicio lætus est: & necdum finitis omnibus malis, perfectè securus non est. Sed inter hęc sollicitè ad mentem reuertitur, & procellas tantæ formidinis renuens, seque in solius pacis tranquilitate disponens totis uiribus à districto iudice inueniri liber conatur. Seruile quippe ęstimat dominicã pręsentiã formidare: ac ne conspectum patris metuat, illa agit per quæ se filium recognoscat. Discit ergo iudicem tota expectatione diligere: atque, ut ita dixerim, timendo renuit timere. Oriri autem cordi formidinem pro carnali actione considerat, & idcirco ante omnia carnē forti edomatione castigat. Vnde postquam dictum est Gloria narium eius terror, rectè subiūgitur: Terram ungula fodit.] Vngula nanque terram fodere, est districta abstinētia carnem edomare. Quo autem plus caro premitur, eo de cœlesti spe animus securius lætatur. Vnde effossa terra aptè subnectitur: Exultat audacter.] Quia enim ualenter reprimit quod impugnat, audacter exultat de his quæ in æterna pace desiderat: tantoque mens melius ad superna appetenda componitur, quanto ab illicitis arctius corpus edomatur. Vnde re-

Prou. 24 ctè per Salomonem dicitur: Diligenter exercem agrum tuum, ut postea ædifices domum tuam. Illa quippe bene mentis domũ ædificat, qui prius agrum corporis à spinis uitiorum purgat: ne si desideriorum sentes in carnis agro proficiant, intus tota uirtutum fabrica fame boni operis crescente destruatur. In ipso autem quisque belli certamine positus, tanto subtilius fraudem hostium conspicit, quãto & districtius corpus propriũ quasi quendã hostiũ adiutorē premit. Vnde & post contritionem corporis, post lætitiam cordis rectè subiungitur: In occursum pgit armatis.] Hostes armati sunt immundi spiritus, innumeris contra nos fraudibus accincti. Qui cum suadere nobis iniqua nequeunt, ea sub uirtutum specie nostris obtutibus opponũt, & quasi sub quædã arma se contegunt, ne in sua malitia à nobis nudi uideant. Quibus armatis hostibus in occursum pergimus, quando eorum

B insidias longè præuidemus. Effossa igit terra, armatis hostibus in occursum pergere, est edomita carnis superbia, dolos immundorum spirituum mirabiliter explorare. Effossa terra armatis hostibus in occursum pergere, est deuicta carnali nequitia, contra spiritalia uitia certamen subire. Nam qui adhuc secum eneruiter pugnat, frustra contra se bella extrà posita suscitat. Qui. n. semetipsum carnalibus subiugat, quomodo spiritalib. uitijs resultat? Aut qũo de labore externi certaminis triumphare appetit, qui adhuc apud seme-

C tipsum domestico libidinis bello succumbit? Vel certè armatis hostibus in occur- 19
sum pergimus, quando per exhortationis studium, eorum insidias & in alieno corde præuenimus. Quasi. n. ex loco in quo sumus, ad locum alium obuiam hostibus uenimus, quando nostra cura ordinatè postposita, accessum immundorum spirituum à proximi mente prohibemus. Vnde fit plerunque ut hostes callidi militem Dei iam etiam de intestino bello uictorem, tanto de semetipso terribilius tē-

D tent, quanto illum contra se & in alieno corde præualere fortiter uident: ut dum illum ad se tuendum reuocant, aliena corda liberius quæ exhortatione eius protegebantur, inuadant. Cumque eum superare non possint, saltem occupare conantur, quatenus dum miles Dei de semetipso concutitur, nõ ipse sed is quem defendere consueuerat, perimatur. Sed mens in Deum immobiliter fixa, tētationum impetum despicit: nec cuiuslibet terroris iacula pertrimescit. Supernę. n. gratiæ fretus auxilio, sic uulnera infirmitatis suæ curat, ut aliena nõ deserat. Vnde & bene de hoc equo subiungit: Contemnit pauorem.

A uorem, nec cedit gladio.] Contemnit pauorem: quia nullius tentationis formidine ad hoc usq; terretur ut taceat. Nec cedit gladio: quia etsi uiolenta illum tentatio percutit, à cura tñ proximi non repellit. Vñ & Paulus exemplum nobis inuictæ conuersationis insinuans, & quos ab hoste gladios suscipiat dicit, & qũo eisdẽ gladiis non cedat ostendit. omni.n.iã carnalis operis pugna superata, carnalis tentationis gladium ab hoste susceperat, qui dicebat: *Rom. 2.* Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & B captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. Sed eidẽ gladio quem in se uicerat, ẽt in aliis nõ cedebat, cum profectò proximis diceret: *Rom. 6.* Nõ regnet peccatũ in uestro mortali corpore, ad obediendum desideriis eius. Et rursum: *Col. 3.* Mortificate membra uestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam. Grauis illum tentationum gladius feriebat, de quibus ipse ait: *2. Cor. 11.* In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra mo- C dum, in mortibus frequenter. A Iudæis quinquies quadragenas una minus accepi: ter uirgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte & die in profundo maris fui: &c. quæ ipse tolerare potuit, & nos enumerare lassamur. Sed qũo eidem gladio in proximi dilectione non cedat, post multa ipse subiungit: *Ibidem.* Præter illa quæ extrinsecus sunt: instantia mea quotidiana, sollicitudo oĩum Ecclesiarũ. Equus ergo Dei & gladio percutitur: nec tamen percussione eadem à cursu prohibetur, dum fortis spiritalis certaminis D miles, & ipse uulnera ab hoste suscipit, & tamen ad salutem alios stringit. Sed erga tam durum cœlestis militis pectus antiquus hostis tanto acutiora spicula perquirit, quanto se despici robustius conspicit. Vnde & sequitur. Super ipsum sonabit
30 pharetra: uibrauit hasta & clypeus.] Quia enim uidet sanctæ mentis studium contra se & aliis prodesse: multiplicata hanc satagit tentatione confodere. Vnde sæpe contingit ut hi qui regendis aliis præsunt, tẽtationum certamina fortiora patiantur: quatenus corporalium more bellorum dum dux ipse ad fugam uertitur resistẽtis exercitus constipata unanimitas sine labore dissipetur. Hostis itaque callidus contra cœlestem militem diuersa percussionũ uulnera exquirens, modò ex pharetra per insidias eum sagitta uulnerat, modò ante eius faciem hastam uibrat: quia uidelicet uitia & alia sub uirtutum specie contegit, & alia ut sunt aperta eius oculis opponit. Vbi enim infirmari Dei militem conspicit, illic fraudis uelamina non requirit. Vbi autem sibi resistere fortem considerat, illic contra uires proculdubio dolos parat. Nam cum infirmum quempiam in carnis illecebra uidet, apertè speciem corporis quæ concupisci ualeat, eius obtutibus obiicit. Si autem fortasse ualidum contra auaritiam cernit, importunè eius cogitationibus domesticorum suorum inopiam suggerit: ut dum mens ad prouisionis curam quasi piè flectitur, seducta furtim in rerum ambitu iniquè rapiatur. Equum ergo Dei sagitta per insidias impetit, quando ei hostis callidus sub uirtute uitium abscondit. Hasta autem cominus uulnerat, cum manifesta nequitia ẽt scientem tentat. Sæpe uerò cœlesti militi uno eodemq; tempore utrunque ab hoste obiicitur: ut in qualibet una percussione perimatur. Dolosus namque aduersarius simul ferire nititur & apertè sæuiens, & in insidiis latens: ut dum de occulto sagitta metuitur, minus ante faciem hasta timeatur: uel dum ante faciem hastæ resistitur, nequaquam ex occulto ueniens sagitta uideatur. Sæpe enim tentationem proponit de libidine: & subitò fraudulentius cessans, elationem suggerit de seruata castitate. Et sunt nonnulli qui dum multos ex castitatis arce in elationis foueam cecidisse conspiciunt, uitæ suæ custodiam negligentes in immunditiam libidinis demerguntur. Sunt uerò e diuerso nonnulli qui dum libidinis immunditiã fugiunt, per castitatis culmen in uoraginem elationis ruunt. Quasi ergo apertè feriens hasta, est culpa de uitio: & quasi ex occulto uulnerans de pharetra sagitta, est culpa de uirtute. Sed equus Dei & ante faciem hastam superat, cum libidinem calcat: & à latere sagittam circumspicit, cum in castitatis mũditia se ab elatione custodit. Vñ & bene inter utraq; certanti per Salomonẽ dicitur:

dicitur: Dominus erit in latere tuo, & custodiet pedem tuum ne capiaris. Pes nanque in anteriora tendit. Anteriora autem non uidet, qui ea quæ sunt à latere conspicit. Rursumque qui pedis custodiam præuidens anteriora cernit, circumspectionem lateris deserit. Dum uerò antè faciem positę uirtutis aliquid agimus, quasi quò pes debeat poni prouidemus, sed dum ex uirtute eadem furtim culpa suboritur, quasi dum in anteriora respicitur, ad sagittam latus nudatur. Sæpe uerò dum suborientem culpam metuimus, uirtutem quæ agenda est declinamus, & quasi dum latus circumspicitur, nequaquã cernitur pes in anteriora quomodo ponatur. Bene ergo dr̃: Dominus erit in latere tuo, & custodiet pedẽ tuũ ne capiaris: quia miles Dei diuinę gratiæ clypeo protectus, & quę ex latere possint prodire circũspiciendo considerat, & gressum ante faciem ferre proficiendo non cessat. Cui fraudulẽtus hostis inuidens quia per pharetram & hastam nequaquam se præualere conspicit, clypeum opponit, ut si resistentis pectus feriendo non perforat, saltem quibusdam obiectionibus proficientis iter intercludat. Quasdam nanque difficultates ipsis eius conatibus obijcit: & cum superare non ualet, uel resistit. Sed quid contra tot argumenta bellorum equus Dei agat audiamus: Feruens & fremens sorbet terram, nec reputat tubæ sonare clangorem.] Contra equum clangor tubæ insonat, quando electi mentem in eo quod agit fortiter, è uicino quædam posita culpa terribiliter tentat. Sed feruens & fremens sorbet terram: quia nimio ardore semetipsum discutit: & quicquid in se terrenum reperit, quotidie proficiendo consumit. Et clangorem tubæ sonare non reputat: quia consideratione forti omne uitium quod de uirtutis gloria nascitur, sollicitus declinat. Sonare enim clangorem tubæ reputaret, si fortasse propter aliud quod prauè suboritur, alia agere recta metueret. Quia ergo ad agenda fortia ante insonantia tentamenta non trepidat: in feruore suo positus, clangorem tubæ minimè formidat. Sæpe autem dum prosperari se uirtutibus conspicit: ne ipsa illum uirtutum prosperitas eleuet, pulsari se tentationibus gaudet. Vnde & aptè subiungitur: Vbi audierit buccinam, dicit uah.] Multos enim peius sua fœlicitas strauit, multos diuturna pax inertes reddidit, eoque illos inopinatus hostis grauius perculit, quo longo quietis usu negligẽtes inuenit. Vnde sancti uiri cùm multa se proficere uirtutum prosperitate considerant, quodam dispensationis supernæ moderamine, exerceri se etiam tentationibus exultant: quia tanto robustius acceptam uirtutum gloriam custodiunt, quanto tentationis impulsu concussi, infirmitatem suam humilius cognoscunt. Equus ergo audita bucina uah dicit: quia uidelicet pręliator Dei cũ uim tentationis incumbere conspicit, utilitatem supernæ dispensationis considerans, ex ipsa ualidius aduersitate confidit. Cuius aduersitatis certamina idcirco illum non superant: quia nunquam improuisa tentant. Longè quippe prænotat ex unaquaque re cuius uitij pugna succrescat. Vnde & sequitur: Procul odoratur bellum.] Bellum nanq; procul odorari, est ex causis præcedentibus quæ uitiorum pugnæ subsequantur agnoscere. Quia enim sicut iam sæpe dictum est, odore res non uisa cognoscitur: bellum, procul odorari est sicut flatu narium, sic prouisione cogitationum nequitias latentes indagare. De quo odoratu Dominus rectè in ecclesiæ suæ laudibus dicit: Nasus tuus sicut turris quæ est in Libano. Per nasum quoque odores fœtoresque discernimus: Et quid per nasum nisi sanctorum prouida discretio designatur? Turris uerò speculationis in altum ponitur, ut hostis ueniẽs longè uideatur. Rectè ergo nasus Ecclesię turri in Libano similis dicitur: quia sanctorum prouida discretio dum sollicitè circunquaque conspicit in altum posita, priusquam ueniat culpa deprehendit eãque quo uigilanter prænotat, eo fortiter declinat. Hinc Abacuc ait: Super custodiam meam stabo. Hinc uniuscuiusque electi animam Hieremias admonet dicens: Statue tibi speculam, pone tibi amaritudines. Speculam quippe sibi statuere, est uentura uitiorum certamina exaltata consideratione prænoscere. Sibique electi mens amaritudines ponit, quando

Prouer. 3 — Cant. 7 — Abac. 2 — 31 Hier. 31

do & in uirtutum pace constituta, dum mala insidiantia conspicit, secura quiescere non consentit. Primo autem ne mala quælibet, secundo uerò loco considerat, ne bona incautè faciat, & postquam praua subegerit, ipsa etiam sibi subijcere recta contendit, ne si mentis dominium transeant, in elationis culpam uertantur. Quia enim, sicut superius dictum est, plerunque ex bonis per incuriæ uitium mala nascuntur: uigilanti studio contemplatur, quomodo ex doctrina arrogantia, ex iustitia crudelitas, ex pietate remissio, ex zelo ira, ex mansuetudine torpor oriatur. B Cunque bona hæc agit, quòd hi contra se hostes per hæc exurgere ualeant, conspicit. Nam cum adipiscendis doctrinæ studijs elaborat, mentem solicitè contra certamen arrogantiæ præparat. Cum culpas delinquentium iustè ulcisci desiderat: sagacissimè euitat, ne modum iustitiæ crudelitas uindictæ transcendat. Cùm pietate frenare se nititur: solerter prospicit ne qua disciplinæ dissolutione uincatur. Cùm se recti zeli stimulis excitat: summopere prouidet ne plus quàm necesse est iræ se flamma succendat. Cum magna mansuetudinis tranquillitate se temperat: uigilanter obseruat ne torpore frigescat. Quia ergo spiritalis militis cogitatione omne uitium priusquam surripere possit aspicitur, rectè de equo Dei dicitur: Procul odoratur bellum. Perpendit etiā quæ turba iniquitatum proruat, si mala ad se ingredi uel pauca permittat. Vnde & sequitur: Exhortationem ducum & ululatum exercitus.] Tentantia quippe uitia quæ inuisibili contra nos prælio regnanti super se superbiæ militant, alia more ducum præeunt, alia more exercitus subsequuntur. Neque enim culpæ omnes pari accessu cor occupant. Sed dum maiores & paucæ neglectam mentem præueniunt, minores & innumeræ ad illam se cateruatim fundunt. Ipsa nanque uitiorum regina superbia cum deuictum plenè cor cœperit: mox illud septem principalibus uitiis, quasi quibusdam suis ducibus deuastandum tradit. Quos uidelicet duces exercitus sequitur: quia ex eis proculdubio importunæ uitiorum multitudines oriuntur. Quod melius ostendimus, si ipsos duces atque exercitum specialiter, ut A possumus, enumerando proferamus. Radix quippe cūcti mali superbia est, de qua scriptura attestante dicitur: Initium omnis peccati est superbia. Primæ autem eius soboles, septem nimirum principalia uitia, de hac uirulenta radice proferuntur: scilicet inanis gloria, inuidia, ira, tristitia, auaritia, uentris ingluuies, luxuria. Nam quia his septem superbiæ uitiis nos captos doluit, idcirco redemptor noster ad spiritale liberationis prælium, spiritu septiformis gratiæ plenus uenit. Sed habēt contra nos hæc singula exercitum suum. Nam de inani gloria, inobedientia, iactantia, hypocrisis contentiones, pertinaciæ, discordiæ, & nouitatum præsumptiones oriuntur. De inuidia odium, susurratio, detractatio, exultatio in aduersis proximi, afflictio autem in prosperis nascitur. De ira rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blasphemiæ proferuntur. De tristitia, malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor, circa præcepta, uagatio mentis erga illicita nascitur. De auaritia proditio, fraus, fallacia, periuria, C inquietudo, uiolentiæ, & contra misericordiam obdurationes cordis oriuntur. De uentris ingluuie inepta lætitia, scurrilitas immunditia, multiloquium, hebetudo sensus circa intelligentiam propagantur. De luxuria cæcitas, mentis, inconsideratio, incōstantia, præcipitatio, amor sui, odium Dei, affectus præsentis seculi, horror autem uel desperatio futuri generantur. Quia ergo septem principalia uitia tā tam de se uitiorum multitudinem proferunt, cum ad cor ueniunt, quasi subsequētis exercitus cateruas trahunt. Ex quibus uidelicet septem quinq; spiritalia, duoq; D carnalia sunt. Sed unumquodque eorum tanta sibi cognatione iungitur, ut non nisi unum de altero proferatur. Prima nanque superbiæ soboles inanis est gloria, quæ dum oppressam mentem corruperit, mox inuidiam gignit: quia nimirum dū uani nominis potētiam appetit, ne quis hanc alius adipisci ualeat tabescit. Inuidia quoque iram generat: quia quanto interno liuoris uulnere animus sauciatur, tanto etiam mansuetudo tranquillitatis amittitur: & quia quasi dolens membrum tangitur:

Eccl. 10.

tangitur, idcirco oppositæ actionis manus uelut grauius pressa sentitur. Ex ira quoque tristitia oritur: quia turbata mens quo se inordinatè concutit, eo addicendo confundit: & cum dulcedinem tranquillitatis amiserit, nihil hanc nisi ex perturbatione subsequens mœror pascit. Tristitia quoque ad auaritiam deriuatur: quia dum confusum cor bonum lętitiæ in semetipso intus amiserit, unde consolari debeat foris, quærit: & tanto magis exteriora bona adipisci desiderat, quanto gaudiũ non habet ad quod intrinsecus recurrat. Post hæc uerò duo carnalia uitia, id est uẽtris ingluuies & luxuria supersunt. Sed cunctis liquet quòd de uentris ingluuie luxuria nascitur, dum in ipsa distributione membrorum uentri genitalia subnexa uideantur. Vnde dum unum inordinatè reficitur, aliud proculdubio ad contumelius excitatur. Bene autem duces exhorta
32 ri dicti sunt, exercitus ululare, quia prima uitia deceptæ menti quasi sub quadam ratione se inserunt, sed innumera quæ sequuntur, dum hanc ad omnem insaniam pertrahunt, quasi bestiali clamore confundunt. Inanis namque gloria deuictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Debes maiora appetere, ut quo potestate ualueris multos excedere, eo etiam ualeas multis ꝓdesse. Inuidia quoq; deuictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cũ dicit: In quo illo uel illo minor es? cur ergo eis uel ęqualis uľ superior nõ es? Quanta uales quæ illi non ualent? Non ergo tibi aut superiores esse aut etiam ęquales debent. Ira etiam deuictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Quę erga te aguntur, ęquanimiter ferri non possunt, imo hæc patienter tolerare peccatum est quia etsi non eis cum magna exasperatione resistitur, contra te deinceps sine mensura cumulantur. Tristitia quoque deuictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Quid habes unde gaudeas, cum tanta mala de proximis portas? Perpende cum quo mœrore omnes intuendi sunt, qui in tanto contra te amaritudinis felle uertuntur. Auaritia quoque deuictum animum quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Valde sine culpa est, quòd quædam habenda concupiscis: quia

A non multiplicari appetis, sed egere pertimescis, & quod malè alius retinet, ipse melius expendis. Ventris quoque ingluuies deuictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Ad esum Deus omnia munda condidit: & qui satiari cibo respuit, quid aliud quam muneri concesso contradicit? Luxuria quoque deuictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Cur te in uoluptate tua modò non dilatas, cum quid te sequatur ignoras? Acceptum tempus in desiderijs perdere non debes: quia quã citius pertranseat nescis.
B Si enim misceri Deus hominem in uoluptate coitus nollet, in ipso humani generis exordio masculum & fœminam non fecisset. Hæc est ducum exhortatio, quæ dum incautè ad secretum cordis admittitur, familiarius iniqua persuadet. quam uidelicet exercitus ululatus sequitur: quia infelix anima semel principalibus uitijs capta, dum multiplicatis iniquitatibus in insaniam uertitur, ferali iam immanitate uastatur. Sed miles Dei quia solerter prouidere uitiorum certamina nititur, bellum procul odoratur: quia mala præeuntia quid menti persuadere ualeant, cogi-
C tatione sollicita respicit. Exhortationem ducum naris sagacitate deprehendit, & quia longè præsciendo subsequentium iniquitatum cõfusionem conspicit, quasi ululatum exercitus odorando cognoscit. Igitur quia uel prædicatorem Dei uel quemlibet spiritalis certaminis militem descriptũ equi narratione cognouimus, nunc eundem iterum in auis significatione uidemus, ut qui per equum didicimus eius fortitudinem, etiam per auem discamus illius contemplationem. Quia
D enim per descriptam equi magnitudinem audiuimus quantum contra certamina uitiorum uir sanctus per patientiam tolerat, nunc per auium speciem cognoscamus, quantum per contemplationem uolat. Sequitur.

Quòd non est ex homine, sed ex gratia Dei, quod ueteris uitæ pennas peccator conuersus ad Deum, abijciat. Cap. XVIII.

NVnquid per sapientiã tuam plumescit accipiter, expandens alas suas ad Austrum?] quia per annos singulos pennam

pennam ueterem accipiter noua nascente proijciat, ac sine intermissione plumescat, penè nullus ignorat. Non autem hic illud plumæ tempus dicitur, quo in nido uestitur: quia tunc nimirum adhuc uidelicet pullus ad Austrum alas expandere non ualet: sed illa annua pluma describitur, quæ laxata ueteri penna renouatur. Et quidem domesticis accipitribus quo melius plumescere debeant, humida ac tepentia loca requiruntur. Agrestibus uerò moris est ut flante Austro alas expandant, quatenus eorum membra ad laxandam pennam ueterem uenti tepore concalescant. Cum uerò uentus deest, alis cōtra radios solis expansis atque percussis, tepentem sibi auram faciunt, sicque capto tepore apertis poris uel ueteres exiliunt, uel nouæ succrescunt. Quid est ergo accipitrem in Austro plumescere, nisi quòd unusquisque sanctorum tactus flatu sancti spiritus concalescit, & usum uetustæ conuersationis abijciens, noui hominis
Col.3. formam sumit? Quod Paulus admonet dicens: Expoliantes uos ueterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum
Ephes. 4 Et rursum: Licet is qui foris est noster homo corrumpatur, tamen is qui intus est, renouatur de die in diem. Vetustam autem pennam proijcere, est inueterata studia dolosæ actionis amittere: & nouā pennam sumere, est mitem ac simplicem bene uiuendo sensum tenere. Pennam nanque ueteris conuersationis grauat, & pluma nouæ mutationis subleuat, ut ad uolatum tanto leuiorem, quanto nouio-
33 rem reddat. Et bene ait: Expandit alas
suas ad Austrum. Alas quippe nostras ad Austrum expandere, est per aduentum sancti spiritus nostras confitendo cogitationes aperire, ut iam non libeat defendendo nos tegere, sed accusando publicare. Tunc ergo accipiter plumescit, cum ad Austrum alas expanderit: quia tunc unusquisque se uirtutum pennis induit, cum sancto spiritui cogitationes suas confitendo substernit. Qui enim uetera fatendo nō detegit, nouæ uitæ opera minimè producit: qui nescit lugere quod grauat, non ualet proferre quod subleuat. Ipsa nanque compunctionis uis poros cordis aperit, & plumas uirtutum fundit: cūq; se studiosè mens de pigra uetustate redarguit, alacri nouitate iuuenescit. Dicatur ergo beato Iob: Nunquid per sapientiam tuam plumescit accipiter, expandens alas suas ad Austrum? id est, Nunquid cuilibet electo tu intelligentiam contulisti, ut flante sancto spiritu, cogitationum alas expādat, quatenus pondera uetustæ conuersationis abiiciat, & uirtutū plumas ī usum noui uolatus sumat? vt hinc uidelicet colligat: quia uigilantiā sensus in semetipso ex se nō habet, qui hanc ex se cōferre aliis
B nequaquam ualet. Potest etiam per hunc accipitrem, renouata gentilitas designari, ac si beato Iob apertè diceretur: Futuras uirtutum plumas in gentilitate respici, & uetustas superbiæ pennas amitte. Sequit̃.

Quòd uiri contemplatiui cum mente Deo excedunt, uniuersam corpoream creaturam transgrediuntur. *Cap.* XIX.

NVnquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila & in arduis ponet nidū
C sibi?] In scriptura sacra uocabulo aquilæ, aliquando maligni spiritus, raptores animarum, aliquando præsentis seculi potestates, aliquando uerò uel subtilissimæ sanctorum intelligentiæ, uel incarnatus Dominus ima celeriter transuolans, & mox summa repetens designatur. Aquilarum nomine insidiatores spiritus expri- *Thren. 4*
muntur, Hieremia attestante, qui ait: Velociores sunt persecutores nostri aquilis cœli. Persecutores enim nostri aquilis cœli ueloc iores sunt, cùm tanta contra nos
D maligni homines faciunt, ut ipsas etiam aereas potestates inuentionibus malitiæ præire uideantur. Aquilæ etiam uocabulo *Ezec. 17*
potestas terrena figuratur. Vnde per Ezechielem prophetam dicitur: Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis & uarietate, uenit ad Libanum, & tulit medullam Cedri, & summitatem frondiū eius euulsit. Quæ uidelicet aquila quis alius q̃ Nabuchodonosor rex Babyloniæ designatur? Qui pro immensitate exercitus, magnarum alarū? pro diuturnitate temporum, longo membrorū ductu: pro multis uerò diuitiis, plenus plumis: pro innumera aūt terrenæ gloriæ compositione, plenus uarietate describi-

describitur. Qui uenit ad Libanum & tulit medullam Cedri: & summitatem frondium eius euulsit: quia Iudeæ celsitudinē petens, nobilitatem regni eius quasi medullam Cedri abstulit, & dum tenerrimā regum prolem à regni sui culmine captiuando sustulit, quasi summitatem frondium eius euulsit. Aquilæ uocabulo uel subtilis sanctorum intelligentia, uel uolatus dominicæ ascensionis exprimitur. Vnde idem propheta dū sub animalium specie Euangelistas quatuor se uidisse describeret, in eis sibi hominis, leonis, bouis, & aquilæ faciem apparuisse testatur. quartū procul dubio animal Ioannem per aquilā designans, qui uolando terram deseruit: quia per subtilem intelligentiam interna mysteria uerbi uidēdo penetrauit. Cui nimirum propheticæ sententiæ, ipse quoq; Ioannes in reuelatione sua de semetipso non dissonat, dicens: Animal primum simile leoni, secundum animal simile uitulo, tertium animal habens faciem quasi hominis, quartum animal simile aquilæ uolanti. Et quamuis singula ad unumquēque Euangelistam rectè conueniant, dum alius humanæ natiuitatis ordinem, alius per mundi sacrificij mactationem quasi uituli mortem, alius potestatis fortitudinē quasi leonis clamorem insinuat, alius natiuitatem uerbi intuens quasi ortum solē aquila aspectat? possunt tamen hæc quatuor animalia ipsum suum caput cuius sint membra signare. Ipse nanque & homo est quia naturam nostram ueraciter suscepit, & titulus quia pro nobis patienter occubuit, & leo quia per diuinitatis fortitudinem susceptæ mortis uinculum rupit, & ad extremum aquila, quia ad cœlū de quo uenerat rediit. Homo ergo nascendo, titulus moriendo, leo resurgēdo, aquila ad cœlos ascendendo uocatus est. Sed

Ezech. 1

Apoc. 4.

24 hoc loco aquilæ nomine, subtilis sanctorum intelligentia, & sublimis eorum contemplatio figuratur. Cunctarum quippe auium uisum acies aquilæ superat, ita ut solis radius fixos in se eius oculos nulla lucis suæ coruscatione reuerberans claudat. Ad præceptū ergo Dei eleuatur aquila, dum iussionibus diuinis obtemperās, in supernis suspēditur fidelium uita. Quæ & in arduis nidum ponere dicitur: quia

A desideria terrena despiciens, spe iam de cœlestibus nutritur. In arduis nidum ponit: quia habitationem mentis suæ in abiecta & infima conuersatione non construit. Hinc est q Cineo Balaam prophetāte dicitur: Robustum quidem est habitaculum tuum, sed si in petra posueris nidum tuum. Cineus nanque possessor interpretatur. Et qui sunt qui præsentia possidēt, nisi hi qui ingenio sapientiæ secularis callent? Qui in hoc ueraciter robustum sibi habitaculum construunt, si per humilitatē paruuli apud semetipsos facti, in Chri-

Num. 24.

B sti sublimitate nutriantur: si semetipsos infirmos sentiant, & in excelsa humilitate cogniti, redemptori fouendam mentis fiduciam ponant: si ima nō appetant, si omne quod præterit, cordis uolatu transcendant. Videamus aquilam nidum *spei sibi in arduis* construentem, qui ait: *Nostra cōuersatio in cœlis est.* Et rursum: *Qui conresuscitauit & consedere nos fecit in cœlestibus.* In arduis habet nidum: quia profectò in supernis figit consilium. Non uult mentem in ima deiicere, non uult per ab-

Phil. 3.
Ephe. 2.

C iectionem conuersationis humanæ in infimis habitare. Tunc Paulus fortasse in carcere tenebatur, cum se consedere Christo in cœlestibus testaretur. Sed ibi erat, ubi ardentem iam mentem fixerat, non illic ubi illum necessariò pigra adhuc caro retinebat. Hoc nanque esse speciale specimen electorum solet, q sic sciunt præsentis uitæ iter carpere, ut per spei certitudinem nouerint iam se ad alta peruenisse, quatenus cuncta quæ præterfluunt, sub se esse uideant, atque omne quod in hoc mūdo eminet, amore æternitatis calcent.

D Hinc est enim q sequēti se animæ per prophetam Dominus dicit: Sustollam te super altitudines terræ. Quasi quædam nanque inferiora terræ sunt, damna, contumeliæ, egestas, abiectio, quæ ipsi quoque amatores seculi dum per latæ uiæ planitiem ambulant, uitando calcare non cessant. Altitudines autem terræ sunt, lucra rerū, blandimenta subditorū, diuitiarum abundantia, honor & sublimitas dignitatum: quæ quisquis per ima adhuc desideria incedit, eo ipso alta æstimat, quo magna putat. At si semel cor in cœlestibus figitur, mox quàm abiecta sint cernitur quæ alta uidebantur.

Esa. 58.

uidebantur. Nam sicut qui in montem A consċendit, eo paulisper cætera subteriacētia despicit, quo ad altiora gressum amplius tendit: ita qui in summis intentionem figere nititur, dum annisu ipso nullā præsentis uitæ gloriam esse deprehendit, super terræ altitudines eleuatur, & quod prius in imis desideriis positus super se credidit, post ascendendo proficiens sibi subesse cognoscit. Quæ ergo illic Dominus facturum se esse pollicetur dicens: Sustollā te super altitudines terræ: hæc apud beatum Iob solum sese facere posse testatur, dicens: Nunquid ad præceptū tuum B eleuabitur aquila, & ponet in arduis nidū sibi? ac si diceret: Vt ad meum, qui quod exterius præcipio hoc intrinsecus gratia occultæ largitatis inspiro. Sequitur: In petris manet] In sacro eloquio cum singulari numero petra nominatur, quis alius quàm Christus accipitur? Paulo atte-

1.Cor.10 stante, qui ait: Petra autem erat Christus. Cum uerò petræ pluraliter appellantur, membra eius, uidelicet sancti uiri, qui illius robore solidati sunt, exprimuntur. Quos nimirum Petrus apostolus lapides

1.Pet. 2 uocat, dicens: Vos tanquam lapides uiui C coædificamini domus spiritales. Ista itaque aquila quæ ad ueri solis radios cordis oculos exerit, in petris manere dicitur: quia in dictis antiquorum & fortium patrum mentis statione collocatur. Eorum quippe uitam quos in uia Dei præisse conspicit, ad memoriam reducit, atque in celsitudine illorum fortitudinis studendo, nidum sibi construit sanctę meditationis. Cumque eorum acta dictaq; tacitè cogitat, cum præsentis uitæ gloriam in comparatione æternæ excellentiæ quàm sit abiecta considerat, quasi sua se esse ima terrarum in petris residens obseruat. Possunt D etiam petræ sublimes uirtutum cœlestiū potestates intelligi, quas non iam quasi more arborum huc atque illuc uentus nostræ mutabilitatis inclinat: quia uelut petræ in arduis sitæ, ab omni motu mutabilitatis alienæ sunt, & ad soliditatem fixæ celsitudinis, ipsa cui inhærent æternitate duruerunt. Vir itaque sanctus cum terrena despicit, more se aquilæ ad altiora suspendit, & per contemplationis spiritum subleuatus, perennem angelorum gloriā præstolatur, atque huic mundo hospes, illa appetendo quæ aspicit, iam in sublimibus figitur. Rectè ergo dicitur: In petris manet, idest, intentione cordis inter illas cœlestes uirtutes residet, quæ & per æternitatis suæ fortitudinem tanta iam soliditate fixæ sunt, ut in illo culpæ latere mutabilitatis uarietate flectantur. Vnde & aptè sequitur: Et in præruptis silicibus cōmoratur, atque inaccessis rupibus.] Qui enim sunt alij prærupti silices, nisi illi fortissimi angelorum chori, qui quamuis nō integri, sed tamen in proprio statu fixi, cadente cum suis angelis diabolo remanserunt? prærupti enim sunt: quia pars eorum cecidit, pars remāsit Qui integri quidem stant per qualitatem meriti, sed per numeri quantitatem prærupti. Hanc præruptionem restituere mediator uenit, ut redempto humano genere, illa angelica danna sarciret, & mensuram cœlestis patriæ locupletius fortasse cumularet. Propter hāc præruptionem de patre dicitur: Proposuit in eo in dispensatione plenitudinis temporū instaurare omnia in Christo, quæ in cœlis & quæ in terra sunt in Ephe ipso. In ipso quippe restaurantur ea quæ in terra sunt, dum peccatores ad iustitiam conuertūtur. In ipso restaurantur ea quæ in cœlis sunt, dum illuc humilitati homines redeunt, unde apostatę angeli superbiendo ceciderunt. Quod uerò ait: Inaccessis rupibus: nimirum qui prærupti silices, ipsi sunt inaccessæ rupes. Cordi enim peccatorum hominum ualde inaccessa est claritas angelorum: quia quo ad pulchra corporalia cecidit, eo à spiritali specie oculos clausit. Sed quisquis ita contemplatione rapitur, ut per diuinam gratiam subleuatus intentionē suam iā angelorū choris interserat, & fixus in subiimibus, ab omni se infima actione suspendat, non ei sufficit gloriam angelicæ claritatis aspicere, nisi eum etiam qui est super angelos, ualeat uidere. Sola nanque eius uisio, uera mentis nostræ refectio est.

Vnde cum dixisset hanc aquilam in petris manere, & in præruptis silicib. atque in inaccessis rupibus commorari, ilico subdidit.

Quòd

Quòd quantumlibet quis in hac uita per speculum in ænigmate Deum uideat, & eum degustet, suauitatem tamen illius dulcedinis esuriat adhuc. Cap. XX.

INde contemplatur escam.] id est, ex illis choris angelicis tendit oculum mẽtis ad contemplandam gloriam supernæ maiestatis, qua non uisa, adhuc esurit, qua Esa. 53. tandem uisa satiatur. Scriptum quippe est: Pro eo quod laborauit anima eius, uidebit Matth. 5 & saturabitur. Et rursum: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Quis uerò mentis nostræ cibus sit, indicatur apertè cum dicitur: Beati mundo corde, quoniam ipsi Ibidem. Deum uidebunt. Et quia interpositione corruptibilis carnis grauati, Deum sicut est uidere non possumus, rectè subiungitur: Oculi eius de longè prospiciũt. Quãtumlibet enim in hac uita positus quisque profecerit, necdum Deum per speciem, sed per ęnigma & speculum uidet. E uicino autem cum respicimus, uerius cernimus, cum uerò longius aciem tendimus, sub incerto uisu caligamus, quia igitur sancti uiri in alta se contemplatione erigunt, & tamen Deum, sicut est, uidere non possunt, bene de hac aquila dicitur: Oculi eius de longè prospiciunt. ac si diceret: Intentionis aciem fortiter tendunt, sed necdum propinquam aspiciunt cuius claritatis magnitudinem penetrare nequaquam possunt. A luce enim incorruptibili caligo nos nostræ corruptionis obserat, cumque & uideri aliquatenus potest, & tamen uideri lux ipsa, sicut est non potest, quàm longe sit indicat. quam si mens utcunque non cerneret, nec quia longe esset uideret. Si autem perfecte tam cerneret, profectò hanc quasi per caliginem non uideret. Igitur quia nec omnino cernitur, nec rursum omnino non cernitur, recte dictum est quia à longe Deus uidetur. Libet ad medium Esaiæ uerba deducere, atque hæc & illa quia uno spiritu proferantur indicare. Qui cum actiuæ uitę uirtutes exprimeret dicens: Qui am- Esa. 33. bulat in iustitijs & loquitur ueritatem, qui projicit auaritiam ex calumnia, & excutit manus suas ab omni munere, qui obturat aures suas ne audiat sanguinem,

A & claudit oculos suos ne uideat malum: ilico ab eiusdem actiuæ uitæ gradibus ad quæ contemplationis culmina ascendatur, adiunxit dicens: Iste in excelsis habitabit, munimenta saxorũ sublimitas eius, panis ei datus est aquæ eius fideles sunt. Regem in decore suo uidebũt oculi eius, cernent terram de longe. In excelsis nanque habitare, est cor in cœlestibus ponere. Et munimenta saxorum sublimitas nostra est, cum fortium patrum præcepta & exempla respicimus, atque ab infima cogitatione separamur. Munimenta saxo- B rum sublimitas nostra est, cum mẽte choris castrisque cœlestibus iungimur, & insidiantes malignos spiritus stantes in arce cordis quasi subterpositos expugnamus. Tunc nobis etiam panis datur: quia in supernis erecta intentio æternitatis contemplatione reficitur. Aquæ enim nostræ fideles sunt: quia doctrina Dei quod hic per spem promittit, hoc illic in munere exhibet. Sapientia nanque huius mundi infidelis est: quia mansura post mortẽ non est. Aquæ nostræ fideles sunt, quia C uerba uitæ quod ante mortem insinuant, hoc etiam post mortem demonstrant. Regem in decore suo oculi nostri conspiciunt: quia redemptor noster in iudicio & à reprobis homo uidebitur, sed ad diuinitatis eius intuendam celsitudinem, soli qui electi sunt subleuantur. Quasi. n. quandam fœditatem regis uidere, est solam seruilem formam in qua ab iniquis despectus est cernere. Sed ab electis in decore suo rex cernitur: quia ultra semetipsos rapti in ipso diuinitatis fulgore oculos cordis figunt. Qui quandiu in hac ui- D ta sunt, quia illam uiuentium patriam, sicut est, uidere non possunt, recte adiungitur: Cernent terram de longe. Quod ergo hic ait: Eleuabitur aquila, & in arduis ponet nidum sibi, hoc illic dicitur: In excelsis habitabit. Quod hic dicitur: In petris manet, & in præruptis silicibus commoratur, atque in inaccessis rupibus, hoc illic subijcitur. Munimenta saxorum sublimitas eius. Quod rursus hinc subinfertur: Inde contemplatur escam, hoc illic quoque subdit: Panis ei datus est, aquæ eius fideles sunt, regem in decore suo uidebunt oculi eius. Et quod hic subiungitur:

tur: Oculi eius de longè prospiciunt, A
hoc illic aptè subijcitur: Cernent ter-
36 ram de longè. Cōsideremus quam subli-
mis aquila fuerit Paulus, qui usque ad ter
tium cœlum uolauit, sed tamen in hac ui
1.Cor.14 ta positus, è longinquo adhuc Deum pro
spicit, qui ait: Videmus nunc per specu-
lum in ænigmate, tunc autem facie ad fa
ciem. Et rursum: Ego me non arbitror
comprehendisse. Sed quamuis æterna ual
de minus quàm sunt ipse conspiciat,
quamuis ea se cognoscere perfectè non
posse cognoscat: infirmis tamen audito-
ribus ea ipsa infundere prædicando non
potest, quæ uidere saltem per speculum & B
imaginem potest. De semetipso quippe
1.Cor.12 tanquam de alio loquitur, dicens: Audi-
uit arcana uerba quæ non licet homini
loqui. Interna ergo quamuis minima &
extrema uideantur, fortibus tamen præ-
dicatoribus summa sunt, infirmis uerò au
ditoribus incapabilia. Vn̄ & prædicatores
sancti cū auditores suos diuinitatis verbū
capere non posse conspiciūt, ad sola incar
nationis dominicę uerba descendunt. Vn
de bene hic dum subleuata in arduis aqui
la longè uidere dicitur, ilico subinsertur:

Quòd dum in hac uita uiuimus, nos pulli sanctorum, sanguine crucifixi & morte saluatoris nutrimur. Cap. XXI.

PVlli eius lambunt sanguinem.] Ac si
apertè diceretur: Ipsa quidem diui
nitatis contemplatione pascitur, sed quia
auditores eius diuinitatis percipere ar-
cana nequaquam possunt, cognito cru-
cifixi Domini cruore satiantur. Sangui
nem namque lābere, est passionis domini
cæ infirma uenerari. Hinc est quod idem
Paulus, qui sicut paulo antè iam dixi-
mus, ad tertij cœli secreta uolauerat disci-
2.Cor.2 pulis dicebat: Non enim iudicaui me
scire aliquid inter uos, nisi Christum Ie-
sum, & hunc crucifixum. ac si apertè hæc
aquila diceret: Ego quidem escā meam, di
uinitatis eius potentiam de longè prospi
cio, sed uobis adhuc paruulis incarnatio-
nis eius tantummodo lambendum san-
guinem trado. Nam qui per prædicatio-
nem suam tacita diuinitatis celsitudine,
infirmos auditores de solo cruore crucis
edocet, quid aliud quam sanguinem pul-
lis præbet? Quia uerò uniuscuiusque
sancti prædicatoris anima corruptione
carnis exuta, ad eum mox ducitur qui pro
nobis sponte sua in mortem cecidit, & de
morte surrexit, aptè de hac aquila subdi-
tur:

Quòd in Christo sancti uiuificabuntur: & illuc tendit humilitas gregis, ubi secundum carnem est celsitudo pastoris. Caput XXII.

ET ubicunque cadauer fuerit, statim
adest.] Cadauer quippe à casu dicitur.
Et non immeritò corpus Domini pro-
pter casum mortis cadauer uocatur.
Quod autem hic de hac aquila dicitur:
Vbicunque cadauer fuerit, statim adest:
hoc de egredientibus animabus fieri ueri
tas spopondit, dicens: Vbicunque fue- Matth.
rit corpus, illic congregabuntur & aqui- 24.
lę. ac si apertè dicat: Qui cœlesti sede
incarnatus redemptor uester præsideo,
electorum quoque animas cum carne
soluero ad cœlestia subleuabo. Sed 37
hoc quod de hac aquila dicitur: Vbi-
cunque fuerit cadauer, statim adest: in-
telligi & aliter potest. Omnis enim qui
in peccati mortem ceciderit, non incon-
C uenienter poterit cadauer uocari. Quasi
exanimis nanque iacet, qui iustitiæ uiui-
ficantem spiritum non habet. Quia er-
go sanctus quisque prædicator ubi pecca-
tores esse considerat, illuc anxiè peruolat,
ut in peccati morte iacentibus lucem ui-
uificationis ostendat, bene de hac aquila
dicitur: Vbicunque cadauer fuerit, statim
adest, id est illuc tendit ubi utilitatem præ
dicationis prospicit: ut ex eo quòd iam
D spiritaliter uiuit, alijs in morte sua iacen
tibus prosit, quos corripiendo quasi edit,
sed ab iniquitate ad innocentiam permu-
tando, in sua membra quasi edendo con-
uertit. Ecce ipse, quem ad testimonium
iam sæpe deduximus, Paulus cum nunc
Iudæam, nunc Corinthū, nunc Ephesum,
nunc Romam, nunc Hispanias peteret,
ut in peccati morte iacentibus, æternæ ui
tæ gratiam nunciaret, quid se aliud quàm
esse aquilam demonstrabat, quæ ueloci-
ter omnia transuolans, ubicunque ia-
cens cadauer quærebat: ut dum uoluntatē

Dei lucratis peccatoribus faceret, quasi A escam suam in cadauere reperiret? Esca quippe iustorum est conuersio peruersorum, de qua dicitur: Operamini non cibũ qui perit, sed qui permanet in uitam æternam. Auditis itaque tot sanctorum uirtutibus, beatus Iob obstupuisse intelligitur, & sub admirationis terrore siluisse. Nam sequitur:

Ioan. 6.

Quod consideratio meliorum multum proficiat ad humilitatem sanctorum. Cap. XXIII.

ADiecit Dominus, & locutus est ad B Iob: Nunquid qui contendit cum Deo, tam facilè conquiescit? Vtique qui arguit Deum, debet & respondere illi.] Vir sanctus tanta hac districtione flagelli non æstimauit augeri sibi merita, sed uitia resecari. quæ quia in se nulla cognouit percussum iniustè se credidit: & percutientem prorsus arguere, est de pcussione murmurare. Considerans autem Dominus q ea quæ protulit, non ex tumore superbiæ, sed ex qualitate collegerat uitæ, piè illum increpat dicens: Nunquid qui contendit cum Deo, tam facilè conquiescit? Vtique C qui arguit Deum, debet & respondere illi. ac si apertius diceret: Qui tãta de tua actione locutus es, cur audita sanctorum uita siluisti? Me enim fuit arguere, de percussione mea an fuerit iusta dubitasse. Et bona qdẽ tua ueraciter ptulisti, sed hæc quo tẽderent flagella nesciuisti: qui etsi nõ habes iam quod corrigas, habes adhuc tamen quo crescas. In quanta uerò uirtutis arce quam plurimos subleuem, me ecce narrante cognouisti. Ipse considerabas tuam, sed D aliorum celsitudinem nesciebas. Auditis igitur alienis uirtutib. si quid uales, respõde de tuis. Scimus autem quòd cordis sui oculum per elationis tenebras extinguit, qui cum recta agit, considerare meliorum merita negligit. At contrà magno humilitatis radio sua opera illustrat, qui aliorum bona subtiliter pensat: quia dum ea quæ ipse fecerit, facta foris & ab alijs conspicit, eum qui de singularitate intus erumpere nititur, superbiæ tumorem premit. Hinc est quòd uoce Dei ad Heliam solum se æstimantem dicitur: Reliqui mihi septem millia uirorum qui non curuauerunt genua ante Baal: ut dum non solum se remansisse cognosceret, elationis gloriam quæ ei de singularitate surgere poterat, euitare posset. Beatus itaque Iob nihil peruersè egisse reprehenditur, sed de aliorum etiam bene gestis docetur, ut dum se æquales & alios habere considerat, ei qui singulariter summus est, se humiliter subdat.

3. Re. 19

BEATI GREGORII EXPOSITIONIS MORALIS
In Iob
LIBER XXXII.

Quod sancti ea quæ cum maiori sollicitudine attendunt quando cogitat uel agunt, & quasi leuia negligunt, cum fuerint compuncti diuinitus, quasi grauia illa & mortifera perhorrescunt. Cap. I.

SAncti uiri quo apud Deum altius uirtutum dignitate proficiunt, eo subtilius indignos se esse deprehendũt: quia dum proximi luci fiunt, quicquid eos in seipsis latebat inueniunt, & tanto magis foris sibi deformes apparent, quanto minus pulchrum est quod intus uident. Vnusquisque enim sibi dum tactu ueri luminis illustratur ostenditur, & unde agnoscit quid est iustitia, inde eruditur ut uideat quid est culpa. Hinc est quòd sæpe mens nostra quamuis frigida in conuersationis humanæ actione torpescat, quãuis in quibusdã delinquat & nesciat, quãuis peccata quædam quasi nulla perpendat, cum tamen ad appetenda sublimia orationis compunctione se erigit, ipso suę compunctionis oculo excitata, ad circumspiciendam se post fletum uigilantior redit. Nam cum neglectam se deserit, & noxio tẽpore torpescit, uel ociosa uerba uel inutiles cogitationes minoris esse reatus pœnimodo credit. At si igne cõpunctionis incalescens, à torpore suo tacta subito afflatu cõtẽplationis euigilet, illa quæ leuia paulo antè credidit, mox ut grauia ac mortifera perhorrescit. Cuncta. n. uel in minimis noxia quasi atrocissima refugit: quia uideli-

uidelicet per conceptioné spiritus grauida, introire ad se iã inania nulla pmittit. Ex eo enim quod intus conspicit, quàm sint horrenda hæc quæ exterius perstrepunt sentit, & quanto amplius subleuata profecerit, tanto magis refugit infima in quibus prostrata defecit. Nihil quippe eam nisi id quod interius uiderat pascit, atque eo grauius tolerat, quicquid se ei extrinsecus ingerit, quo illud nõ est ꝙ interius uidit, sed ex his interiorib. quæ raptim uidere, potuit, ad exteriora quæ tolerat iudicandi regulam sumit. Super se. n. rapitur dũ sublimia contemplatur, & semetipsam iam liberius excedendo conspiciens, quicquid ei ex se ipsa remanet, subtilius comprehendit. Ex qua re miro modo agitur, ut sicut superius dictũ est, unde dignior efficitur, inde sibimet indigna uideatur, & tũc rectitudini se longè esse sentiat, cùm appropinquat. Vnde Salomon ait: Cuncta tentaui in sapientia, & dixi: Sapiens efficiar, & ipsa longius recessit à me. quæsita enim sapientia longè recedere dicitur: quia appropinquanti altior uidetur. Qui uerò hanc nequaquã quærũt, tanto se ei propinquos æstimant, quanto & eius rectitudinis regulam ignorãt: quia siti in tenebris, mirari lucis claritatem nesciunt quam nunquam uiderunt, cumq; in forma eius pulchritudinis non tendũtur, in semetipsis libenter quotidie deformiores fiunt. Nam quisquis eius radijs tangitur, sua illi manifestius tortitudo monstratur: & eo uerius inuenit quantũ flectatur in uitio, quo sagacius summa cõsiderãs, conspicit quantum distat a recto. Vnde B. Iob humanum genus uirtutibus transiens, amicos loquendo superauit, sed loquente Deo, sublimius eruditus semetipsum cognoscendo reticuit. Illos nanque iniustè loquentes subdidit, sed ad uerba locutionis intimæ reum se iustè cognouit. Et quidem cur flagellatus sit nescit, sed tamen cur flagella ueneratus diuina non sit, silendo redarguit. Diuina enim iudicia cum nesciuntur, nõ audaci sermone discutiẽda sunt, sed formidoloso silentio ueneranda: quia & cũ causas rerũ cõditor in flagello non aperit, eo iustas uindicat, quo se eas facere qui summè iustus est demonstrat. Vir ergo sanctus & prius de locutione, & post de silentio reprehensus, quid de semetipso sentiat innotescat. Ait enim:

Eccl. 7

Quod de uerbo ocioso nec sancti possunt excusari, licet manu operis in conspectu Dei studeant operire. Cap. II.

QVi leuiter locutus sum, respondere quid possum? ac si dicat: Sermoné meum defenderem, si hunc cum rationis pondere protulissem. At postquam lingua leuitate usa conuincitur, qd restat nisi ut conticendo refrenetur? Sequitur: Manum meam ponam super os meum.] Vsu sacri eloquij in manu operatio, in ore locutio solet intelligi. Manum ergo super os ponere est uirtute boni operis culpas tegere incautę locutionis. quis uero inueniri potest qui quamlibet perfectus sit, de ocioso tamen sermone non peccet? Iacobo attestante, qui ait: Nolite plures magistri fieri: in multis enim offendimus omnes. Et rursum: Linguam nullus hominum domare potest. Cuius culpas redarguens per semetipsam ueritas dicit: Dico autem uobis, qm̃ omne uerbũ ociosum quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationé in die iudicij. Sed sancti uiri ante Dei oculos student culpas linguæ tegere meritis uitæ, student bonorũ operũ pondere premere immoderata uerborum. Vnde in sancta Ecclesia manus super os ponitur, dum in electis eius quotidie ociosæ locutionis uitiũ bonę actionis uirtute operit. Scriptum namque est: Beati quorũ remissæ sunt iniquitates, & quorũ tecta sunt peccata. Sed rursum cum scriptũ sit: Omnia nuda & aperta sunt oculis eius quomodo tegi possunt quę eius oculis cui cuncta nuda sunt, abscondi nequaquam possunt? Sed quia hoc quod tegimus inferius ponimus, atque hoc unde tegimus nimirum superducimus, ut quod est subter positum tegamus, tegere peccata dicimur, quæ quasi subterponimus dum abdicamus, eisque aliud superducimus dum bonæ actionis opus ad hoc post eligimus ut præferamus. Qui ergo priora mala deserit, & bona posterius facit,

Iacob. 3
Mat. 12
Psal. 31
Heb. 4

per hoc quod addit, transactam nequitiam tegit, cui boni operis merita superducit. Beatus igitur Iob sanctæ Ecclesiæ typum tenens, & in uerbis suis sua allegans, nostra designans, dicat ex se, dicat ex nobis, manum meam ponā super os meum: id est, hoc quod districto iudici de sermone meo in me displicuisse cōsidero, ante eius oculos sub uelamine recti operis abscondo. Sequitur:

Quid Iob correctus non defendit, sed humiliter confitetur se peccasse in eo quod se credidit iustum & frustra percussum: & innocentia propriæ conscientiæ contentus, districtionem superni examinis attendit. Cap. III.

VNum locutus sum, quod utinā non dixissem, & alterum, quibus ultra nō addam.] Si transacta B. Iob uerba discutimus, nihil eum nequiter dixisse reperimus. Si uerò dicta eius quæ cum ueritate ac libertate prolata sunt, in aliquo superbiæ uitio flectimus, duo iam solummo C do non erunt: quia multa sunt. Sed quia loqui nostrum, est hominibus occultum sensum uerbis aperire, loqui uerò nostrū ad diuinas aures, est motum mentis etiā expressione actionis ostendere: B. Iob ad libram se subtilissimi examinis pensans, locutione sua secundò se deliquisse confitetur. Vnum enim loqui illicitè, est res flagello dignas agere: aliud loqui illicitè, est etiam de flagello murmurare. qui ergo ante increpationē dominicam in omni opere hominibus prælatus fuit, ipsa in altum increpatione proficiens, & minus se re- D ctum prius in opere, & minus se patientem post in uerbere agnouit. Vnde semetipsum redarguit dicens: Vnum locutus sum, quod utinam non dixissem, & alterum, quibus ultrà non addam ac si dicat: Rectum me quidem inter homines credidi, sed te loquente, & ante flagella prauum, & post flagella me rigidum inueni. quibus ultra non addam: quia iam quanto nunc te loquentem subtilius intelligo, tanto meipsum humilius inuestigo.

A *Quid sit quòd per Moysen agnum uel capram iubetur offerre qui bene uel malè se facturum iuramento protulerit, & hoc ipsum obliuione transcendit.* Cap. IIII.

ET quia B. Iob sanctæ Ecclesiæ typum tenet, possunt electis omnibus hæc eius uerba congruere, qui cognoscentes Dominum in uno & alio deliquisse se sentiunt: quia se intelligunt uel in cogitatione & opere, uel in Dei ac proximi neglecta dilectione peccasse. quibus se promit- 2
B tunt ultrà nil addere: quia per conuersionis gratiam curant pœnitendo quotidie etiam transacta purgare. Per hoc tamen ꝙ B. Iob de duobus se pęnitendo redarguit, liquidò ostendit quòd peccator omnis in pœnitentia duplicem habere gemitum debet: nimirum quia & bonum quod oportuit non fecit, & malum quod non oportuit fecit. Hinc est enim ꝙ per Moysen de eo qui iuramentum protulit ut uel malè quid uel bene faceret, & hoc ipsum obliuione transcendit dicitur: Offerat agnam de gregibus siue capram, orabitq; pro eo sacerdos & pro peccato eius. Sin aūt non potuerit offerre pecus, offerat duos turtures uel duos pullos columbarum, unum pro peccato, & alterum in holocaustum. Iuramentum namque proferre, est uoto nos diuinæ seruitutis alligare. Et cùm bona opera promittimus, bene nos facere spondemus. Cùm uerò abstinentiam cruciatumque carnis nostræ uouemus, malè ad præsens nos nobis facere iuramus. Sed quia nullus in hac uita ita perfectus est, ut quamlibet Deo deuotus sit, inter ipsa quantumcunque pia uota non peccet, pro peccato agna offerri de gregibus siue capra præcipitur. Quid enim per agnam nisi actiuæ uitæ innocentia, quid per capram quæ in summis sæpe extremisq; rupibus pendens pascitur, nisi contemplatiua uita signatur? qui ergo se conspicit promissa ac proposita non implesse, ad sacrificium Dei sese studiosius debet uel innocentia boni operis, uel sublimi pastu contemplationis accingere. Et bene agna de gregibus, capra uerò offerri de gregibus non iubetur: quia actiua uita multorum est, cōtemplatiua paucorum. Et cùm hæc agimus

Leui. 5.

agimus quæ multos agere & egisse conspicimus, quasi agnam de gregibus damus. Sed cum offerentis uirtus ad agnam capramque non sufficit, in remedio pœnitentis adiungitur, ut duo pulli columbarum uel duo turtures offerantur. Scimus quia columbarum pulli uel turtures pro cantu gemitus habent. quid ergo per duos columbarum pullos uel duos turtures, nisi duplex pœnitentiæ nostræ gemitus designatur? ut cum ad offeranda bona opera non assurgimus, nosmetipsos dupliciter defleamus: quia & recta non fecimus, & praua operati sumus. Vnde & unus turtur pro peccato, alter uerò offerri in holocaustum iubetur. Holocaustum namque totum incensum dicitur. Vnum ergo turturem pro peccato offerimus, cum pro culpa gemitum damus: de altero uerò holocaustum facimus, cum pro eo quòd bona neglximus, nosmetipsos funditus succendentes igne doloris ardemus. Quia igitur duplex in pœnitentia gemitus debetur, B. Iob diuinæ uocis increpatione proficiens, atque in sua reprehensione succrescens, dixisse se unum & alterum pœnitẽs fatetur. ac si apertè dicat: Et erga bona per negligentiam torpui, & ad mala per audaciam prorupi.

TEXTVS CAPITIS QVADRAGESIMI

BEATI IOB.

ESPONDENS autem Dominus Iob de turbine dixit: Accinge sicut uir lumbos tuos, interogabo te, & indica mihi. Nunquid irritum facies iudicium meum, & condemnabis me ut tu iustificeris? Si habes brachium sicut Deus, & voce simili tonas, circunda tibi decorem, & in sublime erigere, & esto gloriosus, & speciosis induere uestibus. Disperge

A superbos, in furore tuo, & confunde eos, & respiciens omnem arrogantem humilia. Respice cunctos superbos, & confunde eos, & contere impios in loco suo. Absconde eos in puluere, simul & facies eorum demerge in foueam, & ego confitebor quod saluare te possit dextera tua. Ecce Behemoth quem feci tecum, fœnũ quasi bos comedet. Fortitudo eius in lumbis eius, & uirtus illius in umbilico uentris eius. Stringit caudam suam

B quasi cedrum, nerui testiculorũ eius perplexi sunt. Ossa eius uelut fistulæ æris, cartilago illius quasi laminæ ferreæ. Ipse est principium uiarum Dei. Qui fecit eum, applicabit gladium eius. Huic montes herbas ferunt. Omnes bestiæ agri ludent ibi. Sub umbra dormit, in secreto calami, in locis humentibus. Protegũt umbræ umbram eius, circundabunt eum salices torrentis. Ecce absorbebit fluuium, & non mirabitur, & habet fiduciam quòd influat Iordanis in os eius.

C In oculis eius quasi hamo capiet eum, & in sudibus perforabit nares eius. An extrahere poteris Leuiathan hamo, & fune ligabis linguam eius? Nunquid pones circulum in naribus eius, aut armilla perforabis maxillam eius? Nunquid multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia? Nunquid feriet tecum pactũ, & accipies eum seruum sempiternum? Nunquid illudes ei quasi aui, aut ligabis eũ ancillis tuis? Concident eum amici, diuidẽt illum

D negociatores. Nunquid implebis sagenas pelle eius, & gurgustium piscium capite illius? Pones super eũ manum tuam. Memento belli, nec ultrà addas loqui. Ecce spes eius frustrabitur eum, & uidentibus cunctis præcipitabitur.

Quòd qui in flagellis positus murmurat, iustitiam ferientis accusat. Cap. V.

3 RESpondens autem Dominus Iob de turbine dixit: Accinge sicut uir lumbos tuos, interrogabo te, & indica mihi.] Quid sit Dominum de turbine respondere quid beatum Iob lumbos accingere, quid interrogare Dei, quid hominis indicare, primo iam domini sermone tractatum est. Quia ergo lectoris tædio parcimus, curamus summopere ne dicta replicemus. Sequitur: Nunquid irritum facies iudicium meũ, & condemnabis me ut tu iustificeris?] quisquis contra Domini flagella semetipsum defendere nititur, flagellantis iudicium euacuare conatur: Nam cum culpa sua feriri se denegat, quid aliud quàm iustitiam ferientis accusat? Beatum itaque Iob non idcirco flagella cœlestia percusserunt ut in eo culpas extinguerẽt, sed potius ut merita augerent, quatenus qui tranquillitatis tempore in tanta sanctitate claruerat, & ex percussione patesceret quæ in eo etiam patientiæ uirtus latebat. Qui quidem culpam suam inter flagella non inueniens, nec tamen flagella eadem causam sibi esse augendi meriti deprehendens, iniustè se feriri credidit, cum quid in se debuisset corrigi non inuenit. Sed ne ipsa innocẽtia in tumorem elationis inflectur, diuina uoce corripitur, & mens eius ab iniquitate libera, sed uerberibus pressa, ad iudicia occulta reuocatur: ut superna sententia, et si non est cognita, non tamen credatur iniusta, sed eo saltem iustum credat omne quod patitur, quo nimirum constat quia Deo authore patiatur. Magna enim satisfactio percussionis est, uoluntas iusta conditoris: Quæ cum iniustum facere nil solet, iusta agnoscitur etiam si latet. Nam cũ pro iniustitiæ peccato percutimur, si in percussione nostra diuinæ uoluntati coniũgimur mox à nostra iniustitia ipsa coniunctione liberamur. Quisquis enim iam percussionem tolerat, sed adhuc causas percussionis ignorat, si iustum credens hoc ipsam contra se iudicium amplectitur, eo ipso ab iniustitia sua iam correctus est, quo percussum se iuste gratulatur.

A In uindicta enim sua Deo se socians, sese contra se erigit, & magna est iam iustitia quòd uoluntati iudicis concordat in pœna, cui discrepauit in culpa. Vir igitur sanctus quia in nulla Deo culpa discrepauerat, quasi cum difficultate ei inter supplicia concordabat. Neque enim credidit quòd flagella quæ solẽt uitia extinguere, in illo sola merita augerent. Vnde nunc iustè corripitur, ut occultis iudicijs & nesciens subderetur, eique dicitur: Nunquid irritum facies iudicium meum, & con-
B demnabis me ut tu iustificeris? ac si apertè diceretur: Tua quidem bene acta consideras, sed mea occulta iudicia ignoras. Si ergo ex tuis meritis contra mea flagella disputas, quid aliud quam me de iniustitia addicere te iustificando festinas? Sequitur:

Quòd ex considerata magnitudine & iustitia creatoris, cuiusque meriti sint homines, infirmos se cognoscant & peccatores: & quòd Anthropomorphitarum hæresis sit Deum
C *æstimare in sua natura secundum membra humana & lineamenta corporea. Cap. VI.*

SI habes brachium sicut Deus, & si uoce simili tonas.] Quia humanum 4 genus B. Iob meritis transcendebat, eum pius conditor & eruditor ad considerandam similitudinem suæ magnitudinis prouocat, ut cognita tanta dissimilitudine, in humilitate se premat. Sed cum in Deo uox & brachium dicitur, cauendum summopere est, ne quid in eo mens corporeum suspicetur. In Anthropomorphita-
D rum nanque hæresim cadere est eum qui incircunscriptè implet & circumplectitur omnia, intra corporalia lineamenta concludere. Sed omnipotens Deus ad sua nos trahens, usque ad nostra se humiliat, atque ut alta insinuet, humilibus condescendit: quatenus paruulorum animus rebus cognitis enutritus, ad inquirenda exurgat incognita, atque ab eo qui longè super ipsum est, quædam iuxta se audiens, quasi quibusdam ad illum passibus moueatur. Vnde fit ut per scripturam suam aliquando à corporibus hominum, aliquando à mentibus, aliquando uero ab

ab auibus, aliquando etiam ab insen- A
satis rebus quasdam longè dissimiles in
se similitudines trahat. Plerunque enim à
corporibus hominum in se similitudinē
trahit, sicut de eo propheta ad Israelitas
Zach. 2. dicit: qui tetigerit uos, tanget pupillam
oculi eius. Et sicut de eo rursum speranti
Psal. 90 homini per prophetam dicitur: In scapu-
lis suis obumbrabit tibi. Constat nimirū
quòd in natura sua nec oculum Deus nec
scapulas habeat: sed quia nos per oculum
cernimus, in scapulis uerò onera sustine-
mus, Deus q̄ omnia uidet, oculum habe
re perhibetur, q̄ uerò nos tolerat atque eo
ipso quo tolerat seruat, obumbrare nobis B
in scapulis dicitur. Ait enim: In scapulis
suis obumbrabit tibi. Ac si diceretur pec-
catori homini, & post peccatum ueniam
deprecanti: Ea pietate Dominus te prote-
git, qua te pietate tolerauit. Obumbrat
enim in scapulis suis: quia dum portat de
5 fendit. Aliquando uerò à mentibus in se si
militudinem trahit, sicut per prophetam
Hier. 2. ad Israel dicit: Recordatus sum tui, mise-
rans adolescentiam tuam. Et rursum per
Esa. 49. sponsæ comparationem loquens ait: Et si
illa oblita fuerit, ego tamen non obliui-
scar tui. Quis enim nesciat quia Dei me- C
moria nec obliuione rumpitur, nec recor-
datione sarcitur? Sed dum aliqua deserens
prætermittit, more mentium obliuisci di-
citur: & cum post lōgum tempus quæ uo
luerit uisitat, nostræ mutabilitatis consue
tudine recordatus uocatur. Quo enim pa
cto diuinitatis eius uim obliuio dissipat,
cui ipsa quoque laudabilis memoria essen
tialiter concordat? Nulla nanque nisi aut
præterita aut absentia recordantur. Quo-
modo ergo Deus præteritorum reminisci D
tur, cū ipsa quæ in semetipsis prætereunt,
eius nutui semper præsentia assistūt? Aut
quomodo absentium recordatur, dū om-
ne quod est, per hoc illi præstò est quod in
ipso est? quod si ei præsto non esset, omni
no non esset: nam non existentia uiden-
do creat, existentia uidendo continet.
Quicquid ergo creator non uidet, essentia
subsistendi caret. Aliquando autem ab
auibus in illum similitudo trahitur, sicut
Deut. 32 per Moysen dicitur: Expandit alas suas,
Psal. 16 & assumpsit eos. Et sicut propheta ait:
Sub umbra alarum tuarum protege me.

Quia enim nos paruulos dum protegit
nutrit, & non graui atque onerosa, sed le
ui & blanda protectione nos refouet, dū
suas in nos misericordias exerit, quasi
more super nos auium alas tendit. Ali-
quando etiam insensatis rebus propter in
firmitatem nostram alta condescensione
se comparat, sicut per prophetam dicit:
Ecce ego stridebo super uos sicut stridet *Amos 2*
plaustrum onustum fœno. Quia enim fœ
num est uita carnalium, sicut scriptum
est: Omnis caro fœnum: in eo quòd Do *Esa. 40.*
minus uitam carnalium patitur, more
plaustri fœnum se portare testatur. Cui
sub fœni onere stridere, est pondera &
iniquitates peccantium cum querela to-
lerare. Cùm ergo longè dissimiles in se
similitudines trahat solerter intuendum
est quòd quædam talia aliquando dican-
tur in Deo propter effectum operis, ali-
quando autem ad iudicandam eius sub-
stantiam maiestatis. Nam cum in Deo
oculus, scapulæ atque alæ nominantur,
effectus quidam operationis ostenditur.
Cum uerò manus, brachium, dextera
uel uox in Deo dicitur, per hæc uocabu-
la consubstantialis eius filius demonstra-
tur. Ipse quippe est & manus & dextera,
de cuius ascensione per Moysen pater lo-
quitur dicens: Tollam in cœlum manum *Deut. 32*
meam, & iurabo per dextram meam. Ipse
brachium, de quo propheta ait: Et bra- *Esa. 53.*
chium Domini cui reuelatum est? Ipse
uox: quia eum pater gignendo dixit: Fi-
lius meus es tu, ego hodie genui te. Et de *Psal. 2.*
quo scriptum est: In principio erat uer- *Ioan. 1.*
bum, & uerbum erat apud Deum, & Deus
erat uerbum. Per hoc uerbum fecisse patrē
omnia Dauid asserit dicens: Dixit, & facta
sunt. Deum ergo brachiū habere, est ope- *Psal. 32*
rantem filium gignere. Voce tonare, est cō
substantialem sibi filium mundo terribili
ter demonstrare. Beato igitur Iob cum di-
cit Dominus: Si habes brachium sicut
Deus, & si uoce simili tonas, mira di-
spensatione pietatis eum dum in-
crepat exaltat: quia eum quem
sua comparatione superat, su-
periorem cunctis demon-
strat. Cui in hac pro
positione sub-
iungit.

Quod sancti in conspectu Dei gloria & honore & speciosis uirtutum uestibus induantur, superbos uero extremæ confusionis nuditas maneat. *Cap. VII.*

CIrcunda tibi decorem, & in sublime erigere & esto gloriosus, & speciosis induere uestibus.] Subaudis, ut ego: Ipse enim sibi circundat decorem, de quo
Psal. 92 scriptum est: Dominus regnauit, decorem induit. Ipse apud nos in sublime erigitur cum nostris mentibus in natura sua esse impenetrabilis demonstratur. Ipse uerò gloriosus est, qui dum seipso perfruitur, accendentis laudis indigens non est. Ipse speciosis induitur uestibus: quia sanctorum angelorum choros quos condidit, in usum sui decoris assumpsit, & uelut quandam uestem gloriosam sibi Ecclesiam exhibet, non habentem rugam aut maculam. Vnde ei per prophetam di-
Ps. 103 citur: Confessionem & decorem induisti, amictus lumine sicut uestimento. Hic quippe confessionem induit, illic decorem: quia quos hic per pœnitentiã confitentes fecerit, illic fulgentes per decorem iustitiæ ostendet. Luce ergo sicut uestimento amictus est: quia sanctis om-
Matth. 5 nibus, quibus dictum est: Vos estis lux mundi, in illa æterna gloria uestietur.
Mar. 9 Vnde per Euangelium dicitur, quia transfigurato in monte Domino, uestimenta eius facta sunt candida sicut nix. In qua transfiguratione quid aliud quàm resurrectionis ultimæ gloria nunciatur? In monte enim uestimenta eius sicut nix facta sunt: quia in supernæ claritatis culmine sancti omnes ei luce iustitiæ fulgentes adhærebunt. Sed quia speciosarum uestium nomine iustos sibi quomodo adiungat insinuat, iniustos etiam quomodo à se disiungat ostendit. Sequitur: Disperge superbos in furore tuo.] Subaudis, ut ego: qui eos & tranquillitatis tempore unitos contra me tolero, & districtus quandoque ueniens, in meo eos furore dispergo. Sed inter hæc solerter intuendum est, quod grauis perfidiæ error admittitur, si forsasse quis æstimet, quòd in illa diuinitatis substantia, furor & tranquillitas uarietur. Creator nanque omnium eo summè

A immortalis est, quo creaturæ more mutabilis non est. Hinc de illo per Iacobum di- Iaco. 1.
citur: Apud quem non est transmutatio nec uicissitudinis obumbratio. Hinc rursum scriptum est: Tu autem Domine, cum Sap. 12.
tranquilitate iudicas. Hinc propheta ait: Deserta facta est terra à facie iræ columbæ, Hier. 25
à facie furoris Domini. Quod iram columbæ prædixerat, hoc furorem Domini subiunxit. Columba nanq; ualde simplex est animal: & quia in Deũ nulla furoris inæqualitas serpit. furorem Domini iram columbæ nominauit. Vt enim diuinæ di-
B strictionis uim imperturbabilem demonstraret, & iram dixit, & columbæ. ac si apertius diceret: Districtum iudicium incõcussus exerit, qui permanens mansuetus iniustos punit. Vñ & in extremo iudicio in semetipso incommutabilis manẽs, nulla uicissitudine ac mutabilitate uariatur, sed tamen electis ac reprobis nequaquam sub specie eiusdem incommutabilitatis ostenditur: quia & tranquillus iustis, & iratus apparebit iniustis. Teste enim conscientia, intra semetipsos desce-
C runt, unde eorum mentes æquè unum respiciant, sed non æqualiter modificentur: quia & istis eum benignum ostendit ante acta iustitia, & illis terribilem culpa. Quorum pauorem quis explicet, cum contigerit miseris & intra se culpas cernere, & ante se iudicem iustum uidere? Hoc nimirum quotidie in usu uitæ præsentis agitur, ut de qualitate uenturi iudicis mortalium corda doceantur. Nam cum duo ad iudicium pergunt, alius innocentiæ sibi conscius, alius culpæ: ante prolatam sententiam adhuc tacentem iu-
D dicem utrique conspiciunt, & tamen culpæ debitor grauem contra se iram hoc ipsum iudicis silentium suspicatur, quam iram sibi non denunciat perturbatio iudicis, sed recordatio prauitatis: quia etsi adhuc foris reum sententia non clamat, intus tamen grauiter conscientia accusat. Ac contrà iustitiæ amicus decernentis uultum conspicit, sed intus de testimonio bonæ recordationis hilatescit & quo apud se quod metuat, nõ habet, omne quod erga semetipsum est, blandum uidet. Hoc itaq; loco furor Domini dicitur nõ perturbatio diuinæ substantiæ, sed su-

per

per peccatores malè sibi conscios examinatio iusta uindictæ. Quamuis enim eum tranquillum in iudicio uideant, tamen quia feriendos se ab illo non dubitant, cum suis moribus perturbatum putant. Sequitur: Et respiciens omnem arrogantem humiliat.] Ac si dicat, ut ego. Aptè autem ad uindictæ ordinem arrogantibus, superborum culpa præponitur: quia nimirum non superbia de arrogantia, sed generatur arrogantia de superbia. Duobus autem modis à Domino peccator unusquisque respicitur, cum aut à peccato conuertitur, aut ex peccato punitur. De respectu enim conuersionis dicitur: Quia respexit Dominus Petrum, & recordatus Petrus uerbi Iesu
Luc. 12 fleuit amarè. De respectu ultionis rursus dicitur: Vultus autem Domini super facientes mala: ut perdat de terra memoriam eorum. Vtrisque autem modis in humilitate arrogans sternitur: quia aut pœnitendo cognoscit culpam, aut pereundo percipit pœnam. Sequitur: Respi
7 ce cunctos superbos; & confunde eos, & contere impios in loco suo.] Subaudis, ut ego. Superbi enim ex respectu Domini confunduntur, aut hic de pietate domini cognoscentes & damnantes crimina, aut illic supplicia de iustitia sentientes. Impiorum uerò locus ipsa super-
Eccl. 10 bia est: quia cum scriptum sit: Initium omnis peccati superbia, unde oritur impietas, ibi continetur: quamuis nec quicquam à superbia distat impietas. Valde enim superbire est impia de authore sentire. Impius ergo in loco suo conteritur: quia ipsa superbia qua eleuatur opprimitur: cumq; efferendo se in cogitationibus erigit, lumen sibi iustitiæ quod inuenire debuisset abscondit. Sępe autem dum contra deum falsa gloria exterius profi-
Psal. 72 cit, uera miseria interius inanescit. Vnde propheta ait: Deiecisti eos dum alleuarentur. Non.n.ait: Deiecisti eos postquam eleuati sunt, sed dum alleuarentur: quia hoc ipsum fit superbis interius deijci, ꝙ eis falsa cõtingit gloria exterius eleuari. Ordinante.n.diuino iudicio, non eis hic aliud culpa est, atq; aliud pœna, sed sua illis in pœnam uertitur culpa, ut elatis fastu supbiæ, hoc ipsum sit uerè intus cadere, ꝙ

A foris ostenditur profecisse. Sequitur: Absconde eos in puluere, simul & facies eorum demerge in foueam.] Ac si dicat, ut ego. Superbos enim atq; impios iusto iudicio Dominus in puluere abscondit: quia eorum corda ipsis, quæ despecto amore creatoris eligunt, terrenis primi negocijs permittit. Vnde illorum uitam cum in extremo iudicio discutit, tanquam sibi absconditam non agnoscit, dicens: Nescio qui estis. Vita *Luc.* 13.
prauorum sub puluere absconditur: quia abiectis & infimis desiderijs grauatur.
B Quisque enim adhuc ea quæ mundi sunt appetit, quasi ante faciem ueri luminis nõ apparet: quia nimirum sub puluere terrenæ cogitationis latet. Hunc prauarum cogitationum puluerem oppressa mens tolerat, quem uentus nequissimæ tentationis apportat. Hinc est enim quod 8
de unaquaque anima terrenis desiderijs aggrauata sub Ephraim specie per prophetã dicit: Factus est Ephraim panis sub- *Oseæ* 7.
cinericius, q nõ reuersat. Ex natura quippe bene condita est nobis intentio quæ surgat in Deum, sed ex conuersatione
C nequiter assueta inest uoluptas, quæ præsens premat in seculum. Panis autem subcinericius ex ea parte est mundior, quam inferius occultat, atque ex ea parte sordidior, qua desuper cinerem portat. Quisquis ergo intentionẽ qua Deum debuisset quærere negligit, quasi more panis subcinericij mundiorem partem inferius premit, & cum curas seculi libenter tolerat, quasi congestum cinerem superius portat. Reuersaretur autem panis subcinericius, si desideriorum carnalium cinerem repelleret, & intentionem bonam quam in se dudum despicien
D do oppresserat, superius ostentaret. Sed reuersari renuit, cum mens amore curarum secularium pressa, molem superpositi cineris abijcere negligit: dumque assurgere in intentionem bonam non appetit, quasi mundiorem faciem subter premit. Aptè autem subiungitur: Simul & facies eorum demergere in foueam. ac si dicat, ut ego. Iusto nanque iudicio superborum facies Dominus in foueã mergit: quia intentionem cordis eorum sese ultra homines erigentem infe-

rius deijcit. Ima. n. respicit cuius facies foueam attendit. Et bene de superbis dicitur quòd eorum facies in foueam demerguntur: quia ima petũt, dum superbiendo altiora appetunt, & quo magis extollendo se erigunt, eo magis ruendo inferius tendunt. Terrenam quippe gloriam quærunt, & infima sunt quæ prospiciunt dum superbiendo alta sequuntur. Vnde miro & diuerso modo res agitur, ut humiles cœlum petant, dum se inferius deijciunt: superbi infima appetant, dũ despiciendo cæteros quasi in altioribus extolluntur. Isti se dum despiciunt, cœlestibus iunguntur: illi dum se erigunt, à superioribus diuiduntur: atque, ut ita dixerim, illi se eleuantes deprimunt, isti deprimentes eleuant. Et bene de superbientibus per Psalmistam dicitur: Humiliat autem peccatores usque ad terram: quia ea quæ infra sunt ambientes, dum extollendo se erigunt, amisso cœlo quid aliud quàm terram petunt? Quibus hoc ipsum iam in imis cecidisse, est relictis superioribus ima quæsisse. Rectè ergo eorum facies in foueam demergi perhibentur, quia sequentes infima ad inferni barathrum tendunt. Iusto enim iudicio agitur, ut quos hic uoluntaria auersio excæcat, illic ab intuitu ueri luminis digna supplicij fouea abscondat. Igitur quia uir sanctus tanto diuinæ potentiæ terrore discussus est, ut ei diceretur: Si habes brachium ut Deus, & si uoce simili tonas, disperge superbos in furore tuo, & respiciens omnem arrogantem humilia, & cætera quæ Deus quidem facere, sed homo uix sufficit audire: cuncta hæc qua Dominus intentione præmiserit, fine subditæ conclusionis ostendit, dicens:

Ps. 146

Pelagianorum hæresis præsenti capite destruitur, qui sine adiutorio gratiæ, propria uirtute quenquam posse saluari affirmant.
Cap. *VIII.*

9 ET ego confitebor quòd saluare te possit dextera tua.] Ac si aperte diceret: Si potes terribilia hæc facere, ipse quæ protuli, tibi & non mihi deputo bona omnia quæ fecisti. Si uero peccantes alios respiciendo non potes perdere, liquet quòd

A à reatu nequitiæ tua te non uales uirtute liberare. Ecce diuina uoce ad beatum Iob dicitur quòd sua dextera non saluetur: & tamen nonnulli hominum qui ab huius uiri uiribus longè sunt, despecto Dei adiutorio, sua se fortitudine saluari posse cõfidunt. Pro quibus quid deprecari aliud debemus, nisi ut si iam dona bonorum operum perceperunt, hoc quoque donũ accipiant, ut à quo hæc acceperin discãt? Quia autem præmissis uerbis Dominus potentiam suæ magnitudinis intu it: nũc B in subsequentibus nequitiam antiqui hostis ostendit ut bonus famulus & auditis prius uirtutibus Domini sciret quantum diligeret, & cognita post calliditate diaboli, disceret quantum timeret. Vnde bene per prophetam dicitur: Leo rugiet: quis non timebit? Dominus Deus locutus est: quis non prophetabit? Postquam enim uirtus ei sui conditoris innotuit, nequaquam illum uires aduersarij latere debuerunt: ut eo magis defensori suo se humilius subderet, quo hostis sui nequitias C subtilius agnouisset: protectoremque suũ tanto ardentius quæreret, quanto terribiliorem hostem cognosceret quem uitaret. Certum quippe est quia minus diligit erep torem suum, qui minus intelligit periculum quod euasit: & uile solatium deputat defensoris, qui uirutem aduersarij debilem putat. Vnde bene ereptionem suã Domino tribuens propheta dicebat: Diligam te Domine uirtus mea: apertè uidelicet dicens, eo te magis diligo, quo infirmi tatem propriam sentiens, uirtutem meã te esse cognosco. Hinc rursum ait: Mirifi- D ca misericordias tuas, qui saluos facis sperantes in te: quia tunc nimirum misericordiæ Domini miræ apud nosmetipsos qui eripimur fiunt, cum per easdem misericordias quã grauia fuerint pericula quæ euasimus agnoscimus. Et quia sermone præcedenti Dominus beato Iob mira opera sanctorum sequentiũ patefecit, ut his auditis disceret, de uirtutum suarum culminæ quam humilia sentire debuisset, nunc ei cum quo hoste bellum gerat ostenditur, & uires fraudesque illius subtilius indicantur, ut qui ad colloquium authoris sui perductus est, argumenta aduersarij aperte cognoscat. Verbis enim sequentibus

Amos 3.

Psal. 17

Psa. 16.

tibus fideli famulo dominus cunctas hoſtis callidi machinationes inſinuat, omne quod opprimendo rapit, omne quod inſidiando circumuolat, omne quod minando terret, omne quod ſuadendo blāditur, omne quod deſperando frangit, oē quod promittendo decipit. Cuncta ergo tergiuerſationis eius certamina exorditur dicens: Ecce Behemoth quem fecit tecum.

Quod Manichæorum hæreſis qui aſtruunt duo principia, Deum ſcilicet, & neſcio quam tenebrarum gentem, conuincatur: cum maniſeſtum ſit quod in principio Deus omnem ſpiritalem & corporalem creaturam fecerit, primo in ſubſtantia materiæ, deinde in formarum diſtinctione. *Cap. IX.*

10 QVem ſub Behemoth nomine, niſi antiquum hoſtem inſinuat? qui interpretatus ex hebræa uoce in Latina lingua animal ſonat. Cuius inferius dum malitia ſubdit̃, patenter pſona monſtrat̃. Sed cum de Deo ſcriptum ſit, quia fecit omnia ſimul: cur hoc animal cum homine feciſſe ſe indicat, dum cūcta quia ſimul fecerit conſtat? Rurſum quærendum eſt, quomodo deus cuncta ſimul condidit, dū Moyſes ſex dierum mutatione uariante diſtinctè creata deſcribat? Quod tamen citius agnoſcimus, ſi ipſas cauſas originum ſubtiliter indagamus. Rerum quippe ſubſtantia ſimul creata eſt, ſed ſimul ſpecies formata non eſt: & quod ſimul extitit per ſubſtantiam materiæ, non ſimul apparuit per ſpeciem formæ. Cum enim ſimul factum cœlum terraq; deſcribitur, ſimul ſpiritalia atq; corporalia, ſimul quicquid de cœlo oritur, ſimul factum quicquid de terra producitur indicat̃. Sol quippe, luna & ſidera quarto die in cœlo facta perhibentur: ſed quod quarto die proceſsit in ſpecie, primo die in cœli ſubſtantia extitit per conditionem. Primo die creata terra dicitur, & tertio arbuſta condita, & cuncta terræ uirentia deſcribuntur, ſed hoc quod die tertio ſe in ſpecie protulit, nimirum primo die in ipſa de qua ortum eſt terrę ſubſtantiam conditū fuit. Hinc eſt quod Moyſes & diſtinctè per dies ſingulos condita omnia retulit, & tamen ſimul omnia creata ſubiunxit, dicēs: Iſtæ ſunt generationes cœli & terræ, quando creatæ ſunt in die quo fecit Dominus cœlum & terram, & omne uirgultum agri antequam oriretur in terra, omnemq; herbam regionis. Qui enim diuerſis diebus creatum cœlum & terram, uirgultum, herbamque narrauerat, nunc uno die facta manifeſtat: ut liquidò oſtenderet quòd creatura omnis ſimul per ſubſtantiam extitit, quamuis non ſimul per ſpeciem proceſſit. Hinc illic quoque ſcriptum eſt: Creauit Deus hominem ad imaginem ſuam, ad imaginem Dei creauit illum, maſculū & fœminam fecit eos. Necdum enim Eua facta deſcribitur, & iam homo maſculus & fœmina perhibetur. Sed quia ex Adæ latere proculdubio fœmina erat proceſſura, in illo iam computatur per ſubſtantiā, à quo fuerat producenda per formam. Conſiderate tamen hæc in minimis poſſumus, ut ex minimis maiora penſemus. Herba namque cum creatur, necdum in illa fructus, necdum fructus ſui ſemen oſtenditur. Ineſt uerò ei etiam cum non apparet fructus & ſemen: quia nimirum ſimul ſunt in radicis ſubſtantia, quæ non ſimul procedunt per temporis incrementa. Sed quia hæc ſimul creata per ſubſtantiam dicimus, quæ prodire alia ex alijs inuenimus: quo pacto cum beato Iob Behemoth creatus aſſeritur, cum neq; una ſit ſubſtantia angeli & hominis, neq; homo ex angelo, neq; angelus ex homine proferatur? Si uerò propter hoc factus Behemoth cum beato Iob dicitur, quòd creatura omnis ab authore, qui in actione ſua nequaquam temporis protelatione diſtenditur, ſimul condita non dubitatur, cur de Behemoth ſpecialiter dicitur, quod commune cum creaturis omnibus generaliter habetur? Sed ſi rerum cauſam ſubtili diſcuſſione pēſamus, ſimul angelum factum hominemque cognoſcimus: ſimul uidelicet non unitate temporis, ſed cognitione rationis, ſimul per acceptam imaginem ſapientiæ, & nō ſimul per cōiunctā ſubſtantiam formę. Scriptum nanque de homine eſt: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Et per Ezechielem ad ſatan dicitur: Tu ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſapientia & perfectus decore in

Marginal notes: A (at "tamen ſimul omnia"); Gen. 2. (at "cœlum & terram, & omne uirgultum agri"); B (at "& fœminam fecit eos"); Gen. 1. (same line); C (at "cimus, quæ prodire"); D (at "ſpecialiter dicitur"); Eze. 28 (at "nis, plenus ſapientia").

in delicijs paradisi Dei fuisti. In cuncta igitur creatura, homo & angelus simul conditus extitit: quia ab omni creatura irrationabili distinctus processit. Quia ergo in cuncta conditione rerum nullam rationale animal nisi angelus & homo est, quicquid ratione uti non potest, cum homine factum non est. Dicatur itaque homini, dicatur de angelo, qui etsi potentiam sublimitatis perdidit, subtilitatem tamen naturæ rationalis non amisit: Ecce Behemoth quem feci tecum: ut dum homo eum qui in ratione secum factus est perisse considerat, uicinum sibi casum superbiæ ex ipsa propinqui sui perditione pertimescat. In his autem uerbis solerter intuendum est, quòd apertè uoce dominica nefarium Manichæi dogma reprehenditur, qui dum duo principia loquitur, tenebrarum gentem non factam asserere conatur. Quomodo enim non facta gens nequissima dicitur, cum Behemoth istum, uidelicet autorem nequitiæ per naturam bene conditum se Dominus fecisse testat? Sed quia Behemoth iste cum quo sit factus audiuimus, perditus quid agat audiamus. Sequitur:

Quod escæ diaboli electæ sint, & hypocritarum simulatione maximè saturetur. Cap. X.

FOenum sicut bos comedet.] Si prophetarum sollicitè uerba discutimus, hæc & illa uno spiritu prolata reperimus. Esaias nanque cum cerneret uitam peccantium ab antiquo & insatiabili hoste desiderari, ait: Leo sicut bos comedet paleas.
Esa.11. Quid autem fœni palearumq; nomine nisi carnalium uita signatur? De qua per
Esa.40. prophetam dicitur: Omnis caro fœnum. Qui ergo hic Behemoth, illic leo: qui hic fœnum, illic paleæ nominantur. Sed perscrutari mens nititur cur iste uel apud Esaiam leo, uel hic dominica uoce Behemoth, in comestione fœni uel paleę, utroque loco non equo, sed boui comparetur. Quod tamē citius agnoscimus, si in utrisque animalibus quæ sit nutrimentorum distantia perpendamus. Equi namque fœnum quamlibet sordidū comedunt, aquā uerò non nisi mundam bibunt. Boues

A autem aquam quamlibet sordidam bibūt sed fœno non nisi mundo uescuntur. Quid est ergo quod boui qui mundo pabulo pascitur, Behemoth iste comparatur, nisi hoc quod de isto antiquo hoste per prophetam alium dicitur: Esca eius electa? Neque enim se eos gaudet rapere, quos prauis ac sordidis actionibus implicatos in imis secum respicit uoluntariè iacere. Fœnum ergo comedere sicut bos appetit quia suggestionis suæ dente conterere mūdam uitam spiritalium quærit. Sed quærē
B dum uideo quomodo Behemoth iste fœnum sicut bos comedens, uitam spiritalium cōsumere dicitur, cum supradictum est, fœni nomine uita carnalium designatur. Esca quoque eius electa iam nō erit. si fœnū comedēs, carnales rapit. Sed ad hæc citius occurit: quia nonnulli hominum & apud Deum fœnum sunt, & apud homines sanctitatis nomine censentur: cum & ante humanos oculos aliud ostendit uita, & ante diuina iudicia aliud intendit cōscientia. Ii itaque apud humana iudicia electi sunt, sed apud subtile Domini exa-
C men fœnum. An ante diuinos oculos Saul fœnum non erat, de quo Samuel propheta populo dicebat: Certè uidetis quē 1.Re.10
elegit Dominus: & de quo paulo superius dicitur: Electus & bonus? Quem enim peccans populus meruit, & apud Deum reprobus extitit, & tamen causarum ordine electus & bonus fuit. Quia multi fœnum 11
sunt, & electos se ex humana æstimatione suspicantur, bene per Salomonem dicit: Vidi impios sepultos, qui etiam dum adhuc uiuerent, in loco sancto erant, & lau- Eccl.8.
dabantur in ciuitate quasi iustorum operum. Quia multi fœnum sunt, sed ta-
D men sanctitatis fauore uallantur, bene q- dem sapiens indicat dicens: Trāsi hospes, Eccl.29
& orna mensam. Transeundo nanque hospes, ornare mensam dicitur: quia si ad altare Dei quis positus per bona opera gloriam propriam quærit: & de ostentatione sanctitatis eius laus altaris extenditur, & ipse tamen apud deum in numero ciuiū non habetur. Alijs eius opinio proficit, & tamen à deo extraneus ipse pertransit. Mensam itaque transeundo decorauit: quia stare ad sacra noluit, qui per omne quod agere studuit, ad humanas laudes mente

mente decurrit. Quia ergo nonnulli mundam quidem uitã per studium ducunt, sed ex illa intus placere nõ appetunt, rectè & esca eius electa dicitur: & tamen fœnum sicut bos comedere Behemoth iste perhibetur. Quasi. n. ante os Behemoth istius mundum fœnum in terra, atque in infimis iacet, cum & uita quasi innocens per mandatorum custodiam agitur, & tamen inter actionem quæ bona ostenditur, cor ad appetẽda sublimia non eleuatur. quid itaque utilitatis agit qui in se munditiam uitæ custodit, si per intentionem infimam in ore Behemoth huius inueniendum se in terra derelinquit? Quia igitur omnipotẽs Deus quid hostis noster agat insinuat, nunc quomodo præualeat innotescit, ut calliditatis eius nequitia quo apertius cognoscitur, eo facilius superetur. Sequitur:

Quod malorum mentes diabolus in uirtute possideat. *Cap. XI.*

FOrtitudo eius in lumbis eius, & uirtus eius in umbilico uentris eius.] Seminaria coitus uiris in lumbis esse, inesse autem fœminis in umbilico perhibent.
Luc. 12. Hinc est enim quod ueritas discipulis dicit: Sint lumbi uestri præcincti. Hinc
1. Pet. 1 Petrus cùm luxuriam à corde restringeret, admonebat dicens: Succincti lumbos mentis uestræ. Hinc paulus cũ per Abrahæ sacrificium Melchisedech tpe Leui sacerdotium diceret decimatum, ubi tunc
Heb. 7 in Abrahæ corpore Leui lateret ostendẽs, ait: Adhuc enim in lumbis patris erat. Quia uerò seminarium luxuriæ fœminis in umbilico continetur, propheta testat,
Ezec. 16 qui sub specie fœminæ prostitutæ Iudææ petulantiã increpans, ait: In die ortus, tui non est præcisus umbilicus tuus. In die quippe ortus umbilicum præcidere, est cõuersionis tempore carnis luxuriam resecare. Quia enim difficile est malè inchoata corrigere, & semel formata deformiter in melius reformare: de ortu suo Iudæa reprehenditur, quæ dum in Deo nata est, impræcisum umbilicum retinuit: quia fluxa luxuriæ non abscidit. Quia igitur potestate diaboli utriusque generis sexus ualde ex luxuriæ infirmitate substernitur, & fortitudo eius in lumbis contra masculos, uirtus illius contra fœminas in umbilico perhibetur. Sed cur cum Behemoth istum fœnum comedere intulit, prima deceptionis eius argumenta luxuriæ damna subiunxit: nisi quòd liquidò omnibus patet, quia postquam semel hominis spiritũ superbia ceperit, mox se ad corruptionem *Gen. 3*
carnis extendit? Quod in ipsis quoque hominibus primis agnoscimus, qui dum post perpetratam superbiam pudenda mẽbra contegunt, patenter indicarunt, quia postquam apud semetipsos intus arripere alta conati sunt, mox in carne foris erubescenda pertulerunt. Behemoth itaque iste insatiabiliter sæuiens, & deuorare totum simul hominem quærens, modò in superbiam mentem erigit, modò carnem luxuriæ uoluptate corrumpit. Bene autem nequaquam fortitudo eius in lumbis uel umbilico eorum dicitur, qui prosternuntur: sed fortitudo eius in lumbis eius, & uirtus illius in umbilico uentris eius. ac si apertè diceretur: Fortitudo eius in lumbis suis, & uirtus illius in umbilico uentris sui: quia nimirum eius propriè corpus fiunt, qui suggestionum turpium blandimentis decepti, ei per luxuriæ fluxa succumbunt. Sequitur:

Quod tota uirtus diaboli in Antichristo stringatur: qui in fine huius mundi causa omnis erit malitiæ, & quasi esset Deus, immensitate prodigiorum sublimis apparebit. Ca. XII.

STringit caudam suam quasi cedrum.] Multa in his suppetunt quæ instruendis moribus proferantur: sed prius Behemoth istius uiolenta discutimus, ut post subtilius astuta detegamus. In scriptura sacra cedri nomine aliquando alta excellentia gloriæ cœlestis exprimitur: aliquando autem prauorum rigida elatio designatur. Cedri nomine cœlestis gloriæ celsitudo exprimitur, sicut Psalmista testatur. Iustus ut palma florebit, sicut cedrus Libani multiplicabitur. Cedri rursus nomine superba prauorum potentia designatur, sicut per eundẽ prophetã dicit *Psal. 91*
Vox Domini confringentis cedros. Quid aũt cauda Behemoth istius, nisi illa antiq *Psal. 28*
hostis

hostis extremitas dicitur, cum nimirum
uas proprium illum perditum hominem
ingreditur, qui specialiter Antichristus
nuncupatur. Qui quoniam modò honori
bus seculi, modò signis & prodigijs fictæ sã
ctitatis in tumorem potentiæ eleuari per-
mittitur, rectè uoce dominica cauda illius
cedro comparatur. Sicut enim cedrus ar-
busta cætera in altum crescendo deserit,
ita tunc Antichristus mundi gloriam tem
poraliter obtinens, mensuras hominum
& honoris culmine & signorum potesta-
te transcendit. Spiritus quippe in illo est
qui in sublimibus conditus, potentiam
naturæ suæ non perdidit uel deiectus. Cu-
ius idcirco uirtus nunc minimè ostendi-
tur, quia dispensatione diuinæ potentiæ
Apo. 20 ligatur. Vnde per Ioannem dicitur: Vidi
angelum descendentem de cœlo, haben-
tem clauem abyssi, & catenã magnam in
manu sua, & apprehendit draconem ser-
pentem antiquum, qui est diabolus & sa-
tanas: & ligauit eum per annos mille, &
misit eum in abyssum, & clausit & signa-
uit super eum. Ligatus quippe missus in
abyssum perhibetur: quia retrusus in pra-
uorum cordibus, potentia diuinæ dispen
sationis astringitur, ne in quantum noce-
re ualet, effrenetur: ut quamuis per eos oc
cultè sæuiat, ad uiolentas tamen rapinas
superbia non erumpat. Sed illic quomo-
do in mundi fine sit soluendus intimatur
Ibidem. cum dicitur: Et postquam consummati
fuerint mille anni, soluetur satan de carce
re suo, & exhibit, & seducet gentes. Mile-
nario nanque numero uniuersum pro p-
fectione sua hoc quantumlibet sit Ecclesię
sanctæ tempus exprimitur. Quo peracto
antiquus hostis suis uiribus traditus, pau
co quidem in tempore, sed in multa con-
tra nos uirtute laxatur. Quem quamuis sę
uitia ad crudelitatem dilatet, superna ta-
men misericordia dierum breuitate coan-
gustat. Hinc enim ueritas per semetipsam
Mat. 24 dicit: Erit tunc tribulatio magna, qualis
non fuit ab initio mundi usque modò, ne
que fiet. Hinc rursum ait: Nisi breuiati
fuissent dies illi, non fieret salua omnis
caro. Quia enim & superbos nos & infir-
mos Dominus conspicit, dies quos singu
lariter malos intulit, misericorditer bre-
uiatos dicit: profectò ut & superbiam ter-

A reat de aduersitate temporis, & infirmi a-
tem refoueat de breuitate. Sed consideran 3
dum ualde est, cum Behemoth iste caudã
suam sicut cedrum subleuat: in quo tunc
atrocior quàm nunc se exerit surgat. Quæ
enim pœnarum genera non nouimus, q̃
non iam uires martyrum exercuisse gau-
demus? Alios nanque improuiso ictu im
mersus iugulo gladius strauit, alios crucis
patibulum affixit: in quo & mors prouo-
cata repellitur, & repulsa prouocat. Alios
hirsutis serra dentibus attriuit: alios ar-
B mato ferro insulcãs ungula carpsit: alios
beluina rabies morsibus detruncando cõ
minuit: alios ab intimis uiscerum per cu
tem pressa uis uerberum rupit: alios effos-
sa terra uiuentes operuit: alios in altum
demersos in mortem præcipitium fregit:
alios in se proiectos aqua replendo absor
buit: alios edax flamma usque ad cineres
depasta consumpsit. Cũ igitur Behemoth
iste caudam suam in fine mundi nequius
dilatat, quid est quod in his tormẽtis tũc
atrocius crescat, nisi hoc quod in Euange *Mat. 24*
lio ueritas per semetipsam dicit: Surgent
C pseudochristi & pseudoprophetę, & dabũt
signa magna & prodigia, ita ut in errorem
mittantur, si fieri potest etiam electi? Nũc
enim fideles nostri mira faciunt, cum per
uersa patiuntur: tunc autem Behemot hu
ius satellites etiam cum peruersa inferũt,
mira facturi sunt. Pensemus ergo quæ erit
humanæ mentis illa tentatio, quando
pius martyr & corpus tormentis subijcit,
& tamen ante eius oculos tortor miracu-
la facit? Cuius tunc uirtus non ab ipso
cogitationum fundo quatiatur, quando
D is qui flagris cruciat, signis coruscat? Di-
catur igitur rectè: Stringit caudam suam
quasi cedrum: quia nimirum & altus tunc
erit ueneratione prodigij, & durus crude- 14
litate tormenti. Non enim sola tunc po-
testate erigitur, sed etiam signorum osten
sione fulcitur. Vnde & per Dauid dici-
tur: Insidiatur in occulto, quasi leo in cu-
bili suo. Ad apertam nanque potentiam
suffecisset ut leo esset, etiã si insidians non
fuisset: rursumque ad occultas uersutias
suffecisset, ut insidians surriperet, etiam si
leo nõ esset. Sed quia hic antiquus hostis
in cunctis suis uiribus effrenatur, sæuire
per utraque permittitur: ut contra electos
in

in certamine & fraude & uirtute laxetur: A uirtute per potentiam, fraude per signa. Rectè ergo & leo & insidians dicitur: insidians per miraculorum speciem, leo per fortitudinem secularem. Vt enim eos qui apertè iniqui sunt pertrahat, secularem potentiam ostentat: ut uero iustos etiam fallat, signis sanctitatem simulat. Illis enim suadet elationē magnitudinis, istos decipit ostensione sanctitatis. De hac cauda Behemoth istius sub draconis specie per Ioannem dicitur: Et cauda eius trahebat tertiam partem stellarum cœli, & misit eas in terram. Cœlum nanque est B Ecclesia, quæ in hac nocte uitæ præsentis dum in se innumeras sanctorum uirtutes continet, quasi radiantibus desuper sideribus fulget. Sed draconis cauda in terram stellas deijcit: quia illa satanæ extremitas per audaciam assumpti hominis erecta, quosdam quos uelut electos Dei in Ecclesia inuenit, obtinendo reprobos ostēdit. Stellas itaque de cœlo in terram cadere, est relicta nonnullos spe cœlestium illo duce ad ambitum gloriæ secularis inhiare. Hinc Daniel sub Antiochi specie con- C tra hāc draconis caudam loquitur, dicēs: Deiecit de fortitudine & de stellis, & conculcauit eas, & usque ad principem fortitudinis magnificatus est, & ab eo abstulit iuge sacrificium, & deiecit locum sanctificationis eius. Robur autem datum est ei contra iuge sacrificium propter peccata, & prosternetur ueritas in terra, & faciet, & prosperabitur. De fortitudine quippe & de stellis deiicit, cum nonnullos & luce iustitiæ resplendentes, & uirtute operis robustos frangit. Qui usque ad principē fortitudinis magnificatur, quia contra D ipsum authorem uirtutis extollitur. Iuge uerò sacrificium tollit, quia studium conuersationis Ecclesiæ in eis quos ceperit interrumpit. Robur uerò ei propter peccata contra iugē sacrificium datur: quia nisi pereuntium merita exigerent, eos qui recti credebantur, obtinere aduersarius nequaquam posset. Veritas in terra prosternitur, quia fides tunc rerum cœlestium ad desiderium uitæ temporalis inclinatur. Et faciet, & prosperabitur, quia tunc non solum in reproborum mentibus, sed etiam in electorum corporibus crudelitate inæstimabili, sine qualibet obiectione grassatur. Hinc rursum per Danielem dicitur: Consurget rex impudens facie, & intelligens propositiones, & roborabitur fortitudo eius, sed non in suis uiribus. Illius nanque hominis fortitudo non in suis uiribus roboratur: quia satanæ uirtute in gloriam perditionis attollitur. Hinc rursum ait, Interficiet robustos & populum sanctorum secundum uoluntatem suam, & dirigetur dolus in manu eius. Robustos nanque interficit, cū eos qui mente inuicti sunt, corporaliter uincit. Vel certè robustos & populum sanctorum secundum uoluntatem suam interficit, cum eos qui robusti ac sancti credebantur, ad nutum suæ uoluntatis trahit. In cuius manu dolus dirigitur, quia in illo fraus per opus adiuuatur. Quod enim fallendo dicit, hoc mira faciendo asserit, nam quicquid mendax lingua simulat, hoc quasi uerum esse manus operis ostentat. Hinc rursum dicit, Contra principem principum consurget, & sine manu conteretur. Hinc Paulus ait, Ita ut in templo dei sedeat, ostendens se tanquam sit deus. Hinc rursum ait: Quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui. Quod enim per Danielem dictum est, Contra principem principum consurget, hoc per Paulum dicitur, Ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus. Et quod per Danielem subiungitur, Sine manu conteretur, hoc per Paulum exprimitur, Quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui. Sine manu quippe conteretur, quia non angelorum bello, non sanctorum certamine, sed per aduentum iudicis solo oris spiritu æterna morte ferietur. De huius Behemoth elatione item per Paulum dicitur, Qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur deus, aut quod colitur. De quo Daniel cum quartam bestiam diceret decem cornibus fultam, protinus adiunxit, Considerabam cornua, & ecce cornu aliud paruulum ortum est medio eorum, & tria de cornibus primis euulsa sunt à facie eius, & ecce oculi quasi oculi hominis erant in cornu isto, & os loquens ingentia. Vndecimum quippe huius bestiæ cornu esse scri-

Apoc. 12
Dan. 8.
Ibidem
1. Thes. 2
Ibidem
Dan. 7.

scribitur: quia regni eius potentia iniqui tate roboratur. Oē n. peccatum undena
15 rium est, quia dum peruersa agit, præcepta decalogi transit. et quia in cilicio plangitur, hinc est quòd in tabernaculo uela cilicina undecim fiunt. Hinc per undecimū
Dan. 31. psalmum dicitur, Saluum me fac Domine, quoniam defecit sanctus. Hinc in undenario numero remanere Apostolos Petrus metuens, Mathiam duodecimum sorte missa requisiuit. Nisi enim signari culpam p undenarium cerneret, impleri Apostolorum numerum tam festinè duodenario nō curaret. Quia ergo per undenarium transgressio exprimitur, huius bestiæ cornu undecimo ipse author transgressionis indicatur. Quod uidelicet paruulum oritur, quia purus homo generatur: sed immaniter crescit, quia usque ad cōiunctam sibi uim angelicæ fortitudinis proficit. Quod tria cornua quæ ei ante faciem sunt, euellit: quia ditioni suæ regna totidem quæ sibi uicina sunt subigit. Cuius oculi sunt ut oculi hominis, sed os ingenta loquitur: quia in illo humana quidem forma cernitur, sed uerbis suis ultra homines eleuatur. Quod ergo per Paulum dicitur: Extollens se super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, hoc Daniel propheta testatur dicens: Os loquens ingentia. Quod uerò illum uel Daniel ingentia loqui, uel Paulus perhibet supra cultum deitatis extolli: hoc est quòd apud beatū Iob diuino eloquio cedro comparatur. More enim cedri ad alta nititur, dum in omni fastu fallaciæ & uirtutis robore & culminis elatione prosperatur. Bene autem stringere caudam dicitur: quia tota eius uirtus in uno illo damnato homine congesta densatur, ut tanto per illum fortia ac mira faciat, quanto illum collectis suis uiribus instigat. Sed quia quale sit in iquorum caput audiuimus: nunc huic capiti quę membra adhęreant, agnoscamus. Sequitur:

Quod multiplicia sint argumenta diaboli, quibus animas prostratas sibi polluit & corrumpit. *Cap XIII.*

NErui testiculorum eius pplexi sunt.] Tot iste Behemoth testes habet, quot

A iniquitatis suæ prædicatores possidet. An eius testes non sunt, qui prauis persuasionibus corda hominum uirulenta erroris sui semina fundendo corrumpunt? Aptè autem dicitur, quòd testiculorum eius nerui perplexi sunt: quia uidelicet prædicatorum illius argumenta dolosis assertionibus innodantur, ut recta esse simulent quæ peruersa persuadent: aut allegationum implicatio quasi neruorum perplexitas etsi uideri possit, solui non possit. Neruos eius testiculi perplexos habent:
B quia acumina prædicatorum illius sub argumentis duplicibus latent. Plerunque autem cum uerbis corda inficiunt, in opere innocentiam ostendunt. Neque enim ad se bonos persuasione sua traherent, si se & in actionibus peruersos exhiberent. Sed quia testes sunt huius beluæ, & perplexis neruis illigantur, & rectos se ostentant ut lateant, & peruersa prædicant ut corrumpant: ipsum nimirum suum caput imitātes, qui quasi leo in insidijs & sæuit per potentiam terreni culminis, & blanditur per speciem sanctitatis. Sed hæc belua utinam
C tunc solum talia ageret, & nunc quoq; ad corrumpenda fidelium uiscera, hos luxuriæ testiculos non haberet. Neque enim malum sola locutione oris infunditur, sed peius & à pluribus operis exemplo propinatur. Quàm multi enim Antichristū non uiderunt, sed tamen testiculi eius sunt: quia corda innocentium actionis suæ exēplo corrumpunt. Quisquis nanque in superbia extollitur, quisquis auaritiæ desiderijs cruciatur, quisquis luxuriæ uoluptatibus soluitur, quisquis iniustè atque immoderatæ iræ flagris ignitur: quid aliud
D quàm Antichristi testis est? qui dum se libēter eius usib. implicat, exēplo suo alijs erroris fœtus ministrat. Iste praua agit, ille praua agentib. adhæret, & nō solū nō obuiat, sed etiā fauet. Quid ergo aliud quàm Antichristi testis est, qui perdita authoritate promissæ deo fidei, testimonium perhibet errori? Quos tamen si quis redarguat, mox se sub quodam uelamine defensionis occultant: quia uidelicet eorum nerui perplexi sunt & male impliciti, correptione solui nequaquam possunt. Sequitur:

Quòd

Quod ossa diaboli hæresiarchæ sint & principes malitiæ, qui fistulis æreis comparantur: quia bene quidem & sonorè loquuntur, sed quæ dicunt, hæc nec agunt, nec sentiunt. Caput XIIII.

16 OSsa eius uelut fistulæ æris.] In corpore ossa sunt quæ continent membra, & quæ continentur. Habet ergo carnes hæc belua, habet & ossa: quia & iniqui sunt alii, qui tamen ab aliis in errore retinentur: & nequiores alii, qui in errore & alios retinent. Quid itaque aliud ossa Antichristi, quàm quoslibet in eius corpore ualentiores accipimus. In quorum
Matth.7 corde iniquitas dum uehementer induruit; per eos tota eius corporis compago subsistit. Multi nanque in hoc mundo diuites uidentur, qui dum rebus opibusque subnixi sunt, quasi ex fortitudine solidantur: sed largiendo hæc ipsa quibus fulti sunt, ad suum alios errorem trahũt. Modò nonnullos ut praui fiant, donis illiciunt: modo nonnullos ut praui permaneant, muneribus astringunt. Quid itaque hi nisi Antichristi ossa sunt: qui dum malos continendo multiplicant, in eius corpore carnes portant? Hi nonnunquã in decipiendis auditoribus exhibent linguæ dulcedines, quia & spinæ proferunt flores: & apparet quidem in eis quod oleat, sed latet quod pungat. Amaris dulcia, noxiis blanda permiscent, & potestate quidẽ admirãdi uideri appetũt, sed fallẽdi arte p remissa colloquia quasi humiliter substernuntur: & per sermonem de se insinuant, quod per exhibitionẽ negãt. Vnde & rectè ossa Behemoth istius æris fistulis comparantur: quia nimirũ more metalli insensibilis, sonũ bene loquendi habẽt, sed sensum bene uiuẽdi nõ habent. Hoc nãq; quasi humiliter loquendo asserunt, quod elatè uiuendo contemnunt.
1.Cor.13 Vnde bene per Paulũ dicitur: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem nõ habeam, factus sum uelut æs sonans, aut cymballum tinniens. Bona quippe loquens, sed per amorem eadẽ bona non sequens, uelut æs aut cymbalũ
17 sonitũ reddit: quia ipse non sentit uerba quæ ipse facit. Sunt uerò nonnulli huius beluæ corpore nõ honorib. clari, non diuitiis fulti, non uirtutum specie decorati non scientia calliditatis periti: sed tamen uideri quales non sunt ambiunt. & idcirco contra bonorum uitã nequiores fiunt. De quibus & sequitur:

Quod quidam cum membra diaboli sint, quia ad seditiones neque per miracula, neque per argumenta sufficiunt, in contumelias & mortes sanctorum ferro armantur. Cap. XV.

CArtilago illius quasi laminæ ferreæ.] Cartilago nanque ossis quidem speciem habet, sed ossis fortitudinem nõ habet. Quid est ergo quòd cartilago eius laminis ferreis comparatur, nisi quòd hi q in illo debiliores sunt ad perpetranda mala nequiores existunt? Ferro quippe cætera metalla conciduntur, & cartilago eius ferro similis dicitur: quia hi qui in eius corpore ad ostensionem uirtutum nõ sufficiunt, contra necem fidelium acrius accendũtur. Quia enim cum eo se facere signa & prodigia non posse considerant, fideles se illi per crudelitatem probant: & pro eo quòd innocentium corda corrumpere persuadendo non possunt, multiplicius cæteris bonorum corpora se extinguere gloriantur. Bene ergo dicitur: Cartliago eius ut laminæ ferreæ: quia in eius corpore quo infirmius quisque crediderit, eo nequius incidit. Qui rectã non ferro tantummodo, sed laminis ferreis comparantur: quia dum se circumquaque in crudelitate dilatare ambiunt, quasi in ferri se laminas extendunt.

Quod ea quę de Behemoth dicuntur, etiam alio intellectu accipi possint, & ad sanctorum tẽtamenta referri. Cap. XVI.

LIbet arctiori inquisitionis manu hæc eadem uerba conditoris, quæ iam uidentur discussa, distinguere, atq; uberiores intelligentiæ fructus instruendis moribus apportare. Nam quia antiquus hostis quid per assumptum hominem contra homines agat audiuimus: superest ut nunc quid in hominibus etiam per semetipsum sine homine moliatur, exploremus. Ecce enim dicitur: Stringit caudã

suam quasi cedrum.] Prima quidem serpentis suggestio mollis ac tenera est, & facile uirtutis pede conterenda: sed si hæc inualescere negligenter permittitur, eiq; ad cor aditus licẽter præbetur, tanta se uirtute exaggerat, ut captam mentem deprimens, usque ad intolerabile robur excrescat. Caudam itaq; quasi cedrum stringere dicitur: quia semel eius in corde recepta tentatio, in cunctis quæ subsequenter intulerit, uelut ex iure dominatur. Huius ergo Behemoth caput herba est, cauda cedrus: quia ex prima quidem suggestione blandiens substernitur, sed per usum uehementer inualescens, succrescente tentationis fine roboratur. Superabile nanque est omne quod initio suggerit, sed inde sequitur quod uinci uix possit. Prius enim quasi consulens blanda ad animũ loquitur: sed cum semel dentem delectationis infixerit, uiolenta post consuetudine pœnæ insolubiliter innodatur. Vnde & bene stringere caudam dicitur. Dente enim uulnerat, cauda ligat: quia suggestione prima percutit, sed percussam mentem ne euadere ualeat, inualescente fine tentationis astringit. quia enim peccatum tribus modis admittitur, cum uidelicet serpẽtis suggestione, carnis delectatione, spũs cõsensione ppetrat: Behemoth iste prius illicita suggerens, linguã exerit, post ad delectationem pertrahens, dentem figit: ad extremum uerò per consẽsionem possidẽs, caudam stringit. Hinc est enim quòd nõnulli peccata longo usu perpetrata, in semetipsis ipsi reprehendunt, atque hæc ex iudicio fugiunt, sed uitare opere nec decertantes possunt: quia dum Behemoth istius caput non conterunt, plerunq; cauda & nolentes ligantur. quæ contra eos cedri more induruit: quia à blanda uoluptate exordij usque ad uiolentiam tentationis excreuit. Dicatur ergo: Stringit caudam suam quasi cedrum: ut tanto quisque debeat initia tentationis fugere, quãto finẽ eius ĩtelligit citius solui nõ posse.

28 Sciendum quoque est, quòd plerunque eis quos ceperit, tunc grauiores culpas ingerit, cum præsentis uitæ termino illos propinquare cognoscit, & quo se consummaturum tentationem considerat, eo eis iniquitatum pondera grauiora coaceruat. Behemoth igitur caudam suam quasi cedrum stringit, quia quos per praua initia ceperit, ad finem deteriores reddit: ut tentamẽta eius quo citius cessatura sunt, eo ualentius compleantur. Quia enim suis pœnis eorum satagit æquare supplicium, in eis ardentius ante mortem nititur omne exaggere peccatum. Plerunque uero Behemoth iste iã cor malè subditũ possidet, sed tamen diuina illum gratia repellit: & manus misericordiæ eiicit, quẽ ad se captiua uoluntas introduxit. Cumque à corde expellitur, acriores infigere iniquitatum stimulos conatur, ut eos tentationum fluctus mens ab illo impugnata sentiat, quos etiam possessa nesciebat. Quod bene in Euangelio exprimitur, cum exire ab homine immundus spiritus Domino iubente narratur. Nam cum dæmoniacus puer fuisset oblatus, scriptum est: Comminatus est Iesus spiritui immũdo, dicens: Surde & mute spiritus, ego tibi præcipio, exi ab eo, & amplius ne introeas in eum: & exclamans, & multum discerpens eum, exiuit ab eo. *Mar. 9.* Ecce eum non discerpserat cum tenebat, exiens discerpsit: quia nimirum tunc peius cogitationes mentis dilaniat, cum iam termino egressus sui diuina uirtute compulsus appropinquat. Et quem mutus possederat, cum clamoribus deserebat: quia plerunque cum possidet, minora tentamenta irrogat: cum uerò de corde pellitur, acriori infestatione perturbat. Bene itaq; dicitur: Stringit caudam suam quasi cedrum: quia & cor possidẽs semper in malitia ex posterioribus crescit, & cor deserens uehementioribus cogitationum stimulis percutit.

Quod quædam peccata ita perplexa sint, ut ea si fugere appetas, tamen sine alio peccati laqueo non euadas. Cap. XVII.

ADhuc autem Behemoth istius mira pietate conditoris astutiora argumẽta panduntur, cum subditur: Nerui testiculorum eius perplexi sunt.] Nerui testiculorum eius sunt pestifera argumenta machinationum. Per ipsa quippe calli-

calliditatis suæ uires exerit, & fluxa mor- A
talium corda corrũpit. Testiculi eius sunt
suggestiones prauæ, quibus in mentis cor
ruptione feruescit, atque in construpata
anima iniqui operis prolem gignit. Sed
horum testiculorum nerui perplexi sunt:
quia suggestionum illius argumenta im-
plicatis inuentionibus illigantur: ut ple-
rosque ita peccare faciant, quatenus si for
tasse peccatum fugere appetant, hoc sine
alio peccati laqueo non euadant: & cul-
pam faciant dum uitant, ac nequaquam
se ab una ualeant soluere, nisi in alia con
19 sentiant ligari. Quod melius ostendi-
mus si qua ex conuersatione hominum
illigationis huius exempla conferamus.
Quia uerò in tribus ordinibus sancta Ec-
clesia constat, coniugatorum uidelicet,
continentium, atque rectorum. unde &
Ezec. 14 Ezechiel tres uiros liberatos uidit, uideli-
cet Noe, Daniel, & Iob. & in Euangelio
Mat. 24 Dominus dum alios in agro, alios in le-
cto, atq; esse in molendino alios perhibet
tres proculdubio in Ecclesia ordines ostẽ-
dit: liquidò satisfacimus si singula ex sin-
gulis exquiramus. Ecce enim quidam dũ C
mundi huius amicitias appetit, cuilibet
alteri similem sibi uitam ducenti, quòd se
creta illius omni silentio contegat, se iu-
reiurando constringit: sed is cui iuratum
est, adulterium perpetrare cognoscitur, ita
ut etiam maritum adulteræ occidere cone
tur. Is autem qui iusiurandum præbuit,
ad mentem reuertitur: & diuersis hinc in-
de cogitationibus impugnatur, atq; hoc
silere formidat, ne silentio adulterij simul
& homicidij particeps fiat: & prodere tre-
pidat, ne reatu se periurij obstringat. Per- D
plexis ergo testiculorum neruis ligatus
est: quia in quamlibet partem declinet, me
tuit ne à transgressionis contagione liber
non sit. Alius cuncta quæ mundi sunt de-
serens, atq; per omnia frangere proprias
uoluntates quærens, alieno se subdere re-
gimini appetit: sed eum qui sibi apud
Deum præesse debeat, minus cauta inqui
sitione discernit. Cui fortasse is qui sine
iudicio eligitur, cùm præesse iam cœpe-
rit, agi quæ Dei sunt prohibet, quæ mũdi
sunt iubet. Pensans itaque subditus uel
quæ sit culpa inobedientiæ, uel ꝙ conta-
gium secularis uitæ, & obedire trepidat,
& non obedire formidat: ne aut obediens
Deum in suis præceptis deserat, aut rur-
sum non obediens Deum in electo priore
contemnat: & aut illicitis obtemperans,
hoc quod pro Deo appetit, contra Deum
exerceat, aut rursum non obtemperans,
eum quem suum iudicem quæsierat, suo
iudicio supponat. Apertè ergo iste per di-
scretionis suæ uitium perplexis testiculo-
rum neruis astringitur: quia aut obtempe
rans, aut certè non obtemperans, in cul-
pa transgressionis ligatur. Studebat pro-
B prias uoluntates frangere, & curat eas
etiam contempto priore solidare. Decre-
uit mundum funditùs relinquere, & ad
mundi curas uel ex aliena uoluntate com
pellitur redire. Perplexi ita nerui sunt,
cum sic nos argumenta hostis alligant,
ut culparum nodi quo quæruntur solui,
durius astringant. Alius pensare pondus
honoris Ecclesiastici, negligens, ad locum
regiminis præmijs ascendit. Sed quia om
ne quod hic eminet, plus mœroribus affi
citur, quàm honoribus gaudet, dum cor
tribulationibus premitur, ad memoriam
culpa reuocatur: doletque se ad laborem
cum culpa peruenisse, & quàm sit ini-
quum quod admiserit, ex ipsa fructus dif-
ficultate agnoscit. Reum igitur se cum im
pensis præmijs agnoscens, uult adeptæ su-
blimitatis locum deserere, sed timet ne
grauius delictum sit suscepti gregis custo-
diam reliquisse: uult suscepti gregis curã
gerere, sed formidat ne deterior culpa sit
regimina pastoralis gratiæ empta posside-
re. Per honoris ergo ambitũ ligatum cul-
pa hinc inde se conspicit. Esse quippe si-
ne reatu criminis neutrum uidet, si aut
susceptus semel grex relinquatur, aut rur
sum sacra actio seculariter empta teneatur
Vndiq; metuit, & suspectus latus omne
pertimescit, ne aut stans in empto regi-
mine non dignè lugeat, quod non etiam
deserens, dum aliud emendat, aut certè re
gimen deserens, flere nititur, rursus aliud
de ipsa gregis destitutione cõmitat. Quia
ergo Behemoth iste ita inexplicabilibus
nodis ligat, ut plerunq; mens in dubium
adducta, unde se à culpa soluere nititur,
inde in culpa arctius astringatur, rectè di-
citur: Nerui testiculorum eius perple-
xi sunt. Argumenta nanque machi-

 nationum

nationum eius quasi quo laxantur ut re-
linquant, eo magis implicãtur ut teneãt.
20 Est tamen quod ad destruendas eius uer-
sutias utiliter fiat, ut dum mens inter mi-
nora & maxima peccata constringitur, si
omnino nullus sine peccato euadendi adi
tus patet, minora semper eligantur: quia
& qui murorum undique ambitu ne fu-
giat clauditur, ibi se in fugam præcipitat,
ubi breuior murus inuenitur. Et Paulus
dum quosdam in Ecclesia incontinentes
aspiceret, concessit minima, ut maiora
declinarent, dicens: propter fornicatio-
nem autem unusquisque uxorem suam
habeat. Et quia tunc solum coniuges in
1.Cor.7 admixtione sine culpa sunt, cùm non
pro explenda libidine, sed pro suscipien-
da prole miscentur: ut hoc etiam quod
concesserat sine culpa quamuis minima
non esse monstraret, ilicò adiunxit: Hoc
autem dico secundum indulgentiam, nõ
secundum imperiũ. Non enim est sine ui-
tio quod ignoscitur, & non præcipitur.
Peccatum profectò uidit, quod posse in-
dulgeri preuidit. Sed cùm in dubijs con-
stringimur, utiliter minimis subdimur,
ne in magnis sine uenia peccemus. Itaq;
plerunque neruorum Behemoth istius
perplexitas soluitur, dum ad uirtutes ma-
ximas per commissa minora transitur. Se-
quitur: Ossa eius sicut fistulæ æris.] Quid
per ossa Behemoth istius nisi consilia desi
gnantur? Nam sicut in ossibus positio
corporis roburque subsistit, ita in fraudu-
lentis consilijs tota se eius malitia erigit.
Neque enim quempiam premit, sed calli-
ditate pestiferæ persuasionis interficit. Et
rursum, sicut ossa quæ irrigant medullæ
confortant, ita eius consilia per spiritalis
naturæ potentiam infusa ingenij subtili-
tas roborat. Hoc uerò testiculi eius ab
ossibus, id est, suggestiones à consilijs di-
stant: quòd per illas apertè noxia inserit,
per hæc autem quasi ex bono consulens
ad culpam trahit: per illas pugnando su-
perat, per hæc uelut consulendo sup-
plantat. Vnde & bene eius ossa, id est,
hæc eadem consilia, æris fistulis com-
parentur. Aeris quippe fistulæ sonoris
aptari cantibus solent, quæ admotæ
auribus dum blandum carmen subti-
liter concinunt, interiora mentis in exte-
A riora delectationis trahunt: & dũ dulce
est quod auribus sonant, uirilitatẽ cordis
in uoluptatis fluxu debilitant: cumque
auditus ad delectationem trahitur, sensus
ab statu suę fortitudinis eneruat. Ita quo-
que astuta eius consilia dum quasi blanda
prouisione consulunt, cor à forti inten-
tione inuertunt: & dum dulcia resonant,
ad noxia inclinant. Quasi ergo æris fistu
læ sunt, quæ dum libenter audiuntur, ab
interna intentione animum in exterio-
B ris uitæ delectationem deijciunt. Hoc. n.
Behemoth iste magnopere ad exequen-
dam deceptionem satagit, ut dum peruer-
sitatis suæ consilium quasi utile ostendit,
suauiter ualeat sonare quod dicit, quate-
nus & ostensa utilitate mentem mulceat,
& absconsa iniquitate corrumpat. Quæ 21
apertius in cunctis ostendimus, si pauca
breuiter consiliorum eius argumenta pã-
damus. Ecce enim quidam rebus con-
tentus proprijs, decreuit nullis mundi
huius occupationibus implicari, ualde
formidans quietis suæ commoda perdere
C & ualde despiciens cum peccatis lucra cu
mulare. Ad hunc hostis callidus ueniens,
ut intentionẽ bonæ deuotionis subruat,
quasi utilitatis consilium subministrat, di
cens: Ea quidem quæ sunt in præsenti suf-
ficiunt: sed his deficientibus quid acturus
es? si enim post hæc nulla prouidentur, as
sunt quæ ad præsens impendenda sunt fi-
lijs, sed tamen paranda sunt quę seruent.
Deesse potest citius etiam quod adest, si
sollicitudo prouida cesset parare quod de
est. An non & terrena potest actio pera-
gi, & tamen in actione culpa declinari:
quatenus & exteriora stipendia præbeat,
D & tamen internam rectitudinem non in-
flectat? Hæc interim blandiens insinuat,
& seorsum iam in negocio terreno quod
prouidet, peccati laqueos occultat. Os-
sa itaque eius sicut fistulæ æris sunt: quia
perniciosa eius consilia auditori suo con
sulentis uocis suauitate blandiun. Alius
quoque non solum decreuit terrena cõ
moda non quærere, sed etiam cunctis
quę possidet renunciare: ut in discipulatu
cœlestis magisterij tãto se liberior exerceat
quãto & expeditior redditus ea quæ possi-
dentem premere poterant, deserens cal-
cat. Huius cor hostis insidians occulta
suggestio-

suggestione alloquitur, dicens: Vnde hæc temeritatis tantæ surrexit audacia, ut credere audeas quòd omnia relinquendo subsistas? Aliter te creator condidit, atque aliter tu teipsum disponis: ualentiorem te robustioremque faceret, si sequi te sua uestigia cum inopię necessitate uoluisset. An non plerique & terrena patrimonia nequaquam deserunt, & tamen ex his per misericordiæ opera supernæ sortis bona æterna mercantur? Hæc blandiens suggerit: seorsum uerò in eisdem rebus quas retinere admonet, ante retinētis oculos delectationes pestiferas decipiens apponit, quatenus seductum cor ad blandimenta exteriora pertrahat, & intima perfectionis uota peruertat. Ossa itaque eius sicut fistulæ ęris sunt, quia dolosa eius consilia dum blandum de exterioribus sonum reddunt, perniciosum dispēdium de interioribus ingerunt. Alius relictis omnibus quæ exterius possederat, ut ordinem sublimioris discipulatus apprehendat, etiam intimas frangere uoluntates parat, ut rectioribus se alterius uoluntatibus suadens, non solum prauis desideriis, sed ad perfectionis cumulum etiā in bonis uotis sibimetipsi renunciet, & cuncta quæ sibi agenda sunt, ex alieno arbitrio obseruet. Hunc hostis callidus tanto mollius alloquitur, quanto ab excellentiori deijcere ardentius conatur, moxq; uirulenta suggestione blandiens dicit: O quanta per temetipsum miranda agere poteris, si nequaquā te iudicio alterius subditis. Cur profectum tuum sub studio meliorationis imminuis? Cur intentionis tuæ bonum, dum ultra q̄ necesse est extendere niteris frangis? quæ.n. dum uoluntate propria usus es, peruersa perpetrasti? Qui ergo tibi plene ad bene uiuendū sufficis, alienum super te iudicium cur requiris? Hæc blandiens intimat, seorsum uerò in uoluntatibus eius proprijs exercendæ superbiæ causas parat: & dum laudat cor de intestina rectitudine, inuestigat callide ubi subruat in prauitate. Ossa itaque eius sicut fistulæ æris sunt: qa clādestina eius consilia unde quasi animū blandeq; delectant, inde perniciose à recta intentione dissipant. Alius fractis plenè uoluntatibus suis, multa iam uetusti hominis uitia & mutatione uitæ, & lamentatione pœnitentiæ correxit: & tanto maiori zelo contra aliena peccata accenditur, quanto sibimetipsi funditus mortuus iniquitatibus proprijs non tenetur. Hunc hostis callidus, quia zelo iustitiæ etiam cæteris prodesse cognoscit, quasi prospere consulentibus uerbis: impetit, dicens: Quid te ad aliena curāda dilatas? Vtinā tua cōsiderate cōualescas. An nō sunt ppēdis, qa cū ad aliena extēderis, erga ea curāda quę tua sunt minor inueniris? Et quid prodest alieni uulneris cruorem tergere, & putre-

B dinem proprij negligendo dilatare? Hęc dum quasi consulens dicit, zelum charitatis adimit, & omne bonum quod prodire ex charitate poterat, gladio subintroducti torporis extinguit. Si.n. proximos sicut nosmetipsos diligere præcipimur, dignum est ut sic eorum zelo cōtra uitia, sicut & nostro flagremus. Quia igitur dum suauiter consulit, mentem ab intentione propria alienam reddit, recte dicitur: Ossa eius sicut fistulæ æris. Quando enim per fraudulenta consilia audientis animo blandum sonat, quasi cum fistula æris cantat, ut unde mulcet, deci-

C piat. Sed Behemoth iste ualde mollius certamen mouet, quāto se in insidiis sub prætextu infirmitatis exercet. Tunc autē duriores tentationes excitat, quando ante tentati oculos iniquitatis laqueos sub specie uirtutis occultat. Vnde & recte subiungitur: Cartilago eius quasi lamine ferreæ.] Quid enim per cartilaginem nisi simulatio eius accipitur? Cartilago nanque ossis ostendit speciem, sed ossis non habet firmitatem. Et sunt nonnulla uitia quæ ostendunt in se

D rectitudinis speciem sed ex prauitati prodeunt infirmitate Hostis enim nostri malitia tanta se arte palliat, ut plerūq; ante deceptæ mentis culpas uirtutes fingat: ut inde quisque quasi expectet præmia, unde dignus est æterna inuenire tormenta. Plerunque enim in ulciscendis uitijs crudelitas agitur, & iustitia putatur: atque immoderata ira, iusti zeli meritum creditur: & cum à distortis moribus peccantes dirigi caute debeant, uiolenta inflexione franguntur. Plerunque dissoluta remissio quasi mansuetudo ac pietas habe-

habetur: & dum plus quam decet delinquentibus temporaliter parcitur, ad æterna supplicia crudeliter reseruantur. Nonnunquam effusio misericordia creditur: & dum malè seruare culpa sit, peius spargi quod acceptum est, non timetur. Nonnunquam tenacia parcitas putatur: & cũ graue sit uitium non tribuere, uirtus creditur accepta retinere. Sæpe malorum pertinacia constantia dicitur: & dum mens à prauitate sua flecti non patitur, quasi ex recti defensione gloriatur. Sæpe inconstantia quasi tractabilitas habetur: & quo quisque fidem integram nulli seruat, eo amicum se omnibus æstimat. Aliquando timor incompetens humilitas creditur: & cum temporali formidine pressus quisq; ad defensionem ueritatis tacet, arbitratur quòd iuxta Dei ordinem humilem se potioribus exhibeat. Aliquando uocis superbia, ueri libertas æstimatur: & cum per elationem ueritati contradicitur, loquendi procacitas, ueritatis defensio putatur. Plerunque pigritia quasi cõtinentia quietis attenditur: & cum grauis culpæ sit, recta studiosè non agere, magnæ uirtutis meritum creditur, à praua tantum actione cessare. Plerunque inquietudo spiritus uigilans sollicitudo nominatur: & cum quietem quisq; non tolerat, agendo quæ appetit, uirtutis debitæ implere se exercitium putat. Sæpe ad ea quæ agẽda sunt, incauta præcipitatio, laudandi studij feruor creditur: & cum desideratum bonum intempestiua actione corrumpitur, eo agi melius quo celerius æstimatur. Sæpe accelerandi boni tarditas consilium putatur: & cum expectatur ut ex ratione proficiat, hoc insidias mora supplantat. Igitur cum
23 culpa uelut uirtus aspicitur, necessariò pẽsandum est, quia tanto tardius mens uitium suum deserit, quanto hoc quod perpetrat non erubescit: & tanto mens tardius uitium deserit, quanto per uirtutis speciem decepta, præmiorum etiam de eo retributionem quærit. Facilè autem culpa corrigitur quæ & erubescitur, quia esse culpa sentitur. Quia itaque error cum uirtus creditur, difficilius emendatur, rectè dicitur: Cartilago eius quasi laminæ ferreæ. Behemoth enim iste quo sub prætextu boni calliditatem suam fraudulentius

A exhibet, eo in culpa mẽtem durius tenet. Hinc est quòd nonnunquam hi qui quasi uiam sanctitatis appetunt, in errorem lapsi tardius emendantur. Rectum quippe æstimant esse quod agunt, & sicut excolẽdæ uirtuti, sic uitio perseuerantiam iungunt. Rectum existimant quod agunt, & idcirco suo iudicio enixius seruiunt. Vnde bene Hieremias cum diceret, Candidiores Nazaræi eius niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, sapphiro pulcriores, denigrata est super carbones facies eorum, & non sunt cogniti in *Thren. 4*
B plateis: ilico adiunxit, Adhæsit cutis eorũ ossibus, aruit, & facta est quasi lignum. Quid enim Nazaræorum nomine, nisi abstinentium & continentium uita signatur, quæ niue & lacte nitidior dicitur? Nix enim ex aqua congelascit, quæ desuper uenit: lac autem ex carne exprimitur, in inferiobus nutritur. Quid ergo per niuem, nisi candor uitæ cœlestis: quid per lac, nisi temporalis dispensationis administratio demonstratur? Et quia plerunque continentes uiri in Ecclesia tam mi-
C ra opera faciunt, ut ab eis multi qui cœlestem uitam tenuerunt, multi qui terrena bene dispensauerunt superari uideantur, & candidiores niue, & nitidiores lacte referuntur. Qui ẽt quia per feruorum spiritus antiquorum ac fortium patrum nonnunquam uincere uitam uidentur, rectè subiungitur: Rubicundiores ebore antiquo. Dum enim ruboris nomen imprimitur, sancti desiderij flamma signatur. Ebur uerò esse os magnorum animalium non ignoramus. Ebore itaque antiquo rubicundiores sunt: quia sæpe ante huma-
D nos oculos nonnullis præcedentibus patribus studij feruentiores existunt. De quibus ut totum simul ostendatur adiungitur: Sapphiro pulchriores. Aetheri quippe coloris est sapphirus. Et quia præcedentes multos, atque ad superna tendentes per cœlestem conuersationem uidentur uincere, narrantur sapphiro pulchriores extitisse. Sed plerũque dum uirtutum copia etiam plus quàm expedit prosperatur, in quandam sui fiduciam mens adducitur, & decepta præsumptione propria repentè peccato surripiente fuscatur. Vnde rectè subiungitur: Denigrata est super carbones

bones facies eorum. Nigri enim post candorem fiunt: quia amissa Dei iustitia, cum de se præsumunt, in ea etiam quæ non intelligunt peccata dilabuntur: & quia post amoris ignem ad frigus torporis neniũt, extinctis carbonibus ex cõparatione præferuntur. Nonnunquam enim dum timorem Dei per suam fiduciam deserunt, etiã frigidis mentibus frigidiores fiunt. De quibus rectè subiungitur: Non sunt cogniti in plateis. platea quippe sermonis Græci ratione pro latitudine dicitur. Quid uerò est humanæ menti angustius quàm uoluntates proprias frangere? De qua fractione ueritas dicit: Intrate per an B gustam portam. Quid autem latius quàm nullis propriis uoluntatibus reluctari, & quaqua uersum impulsus arbitrij duxerit se sine retractatione diffundere? Qui ergo per fiduciam sanctitatis postposito meliorum indicio se sequuntur, quasi per plateas pergunt. Sed non sunt cogniti in plateis: quia de uita sua aliud ostenderant, quando frangendo uoluntates proprias in angusto se calle retinebant. Et bene additur: Adhæsit cutis eorum ossibus. Quid in osse nisi duritia fortitudinis, quid in cute nisi mollities exprimitur infirmitatis? Cutis ergo eorum adhærere ossibus di C citur: quia ab eis praua sentientibus infirmitas uitij duritia uirtutis putatur. Infirma enim sunt quę faciunt, sed elationis fiducia decepti, fortibus ea suspicionibus iungunt, & quo de se magna sentiunt, eo de sua nequitia emendari contemnũt. Vnde & rectè adiungitur: Aruit, & facta est quasi lignum. Culpa quippe eorum tanto insensibilior redditur, quanto apud eos etiam laudabilis habetur. Quam rectè ari D dam asserit: quia nulla sui cognitione uiri descit. quod ergo apud Hieremiam per infirmitatem cutis, hoc apud B Iob per fragilitatem dicitur cartilago: & quod illic ossa per duritiam, hoc hic laminæ ferreæ
24 dicuntur. Sed Behemoth iste qui per membra sua extremo tempore contra electos Dei tanta se arte iniquitatis exercet, qui etiam per semetipsum ad decipiendas mẽtes in tanta insidiarum tergiuersatione se exhibet, cuius naturæ cuius sit conditionis audiamus. Neque enim tam mira uel magna operari posset, si non ex magna

Matth. 7

A conditione subsisteret. Vnde & mox mira pietate Dominus ac si causas tantæ astutiæ tantæque fortitudinis redderet, adiunxit dicens.

Quod prima creatura Dei sit angelus: & quanto subtilior est illa spiritalis creatura, tanto in illa similitudo Dei plenius est expressa. Cap. XVIII.

IPse est principium uiarum Dei.] Velut si aperte diceret: Idcirco ad tam multa fortiter sufficit, quia in natura rerum hũc creando per substantiam conditor primum fecit. Quid enim uias Dei, nisi eius actiones accipimus? De quibus per prophetam dicit: Non enim sunt uiæ meæ sicut uiæ uestræ. Et principium uiarum Dei Behemoth dicitur: quia nimirum cum cuncta creans ageret, hunc primum condidit, quem reliquis angelis eminentiorem fecit. Huius primatus eminentiã conspicit propheta cum dicit: Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei, abietes non adæquauerunt summitatem eius platani nõ fuerunt æquę frondibus illius. Omne lignum paradisi Dei non est assimilatum illi & pulchritudini eius: quoniam speciosum fecit eũ in multis condensisq; frondibus. Qui nanque accipi in cedris, abietibus & platanis possunt, nisi illa uirtutum cœlestium proceræ celsitudinis agmina, in æternæ lætitiæ uiriditate plantata? quæ quãuis excelsa sunt condita, huic tamen nec prælata sunt, nec æquata. qui speciosus factus in multis condensisque frondibus esse dicitur: quia prælatum cæteris legionibus tanta illum species pulchriorem reddidit, quanta & supposita angelorũ multitudo decorauit. Ista arbor in paradiso Dei tot quasi condensas frondes habuit, quot sub se positas supernorum spirituum legiones attendit. qui idcirco peccans sine uenia damnatus est: quia magnus sine comparatione fuerat creatus. Hinc ei rursum per eundem prophetam dicitur: Tu signaculum similitudinis Dei plenus sapientia & perfectus decore, in delicijs paradisi Dei fuisti. Multa enim de eius magnitudine locuturus, primo uerbo cuncta complexus est. Quid nanq; boni non habuit, si signaculũ Dei similitudinis fuit? De sigillo quippe annuli talis si-

Esa. 55.

Ezec. 31.

Ezec. 28

similitudo imaginaliter exprimitur, qualis in sigillo eodem essentialiter habetur. Et licet homo ad similitudinem Dei creatus sit, angelo tamen quasi maius aliquid tribuens, non eum ad similitudinem Dei conditum, sed ipsum signaculum Dei similitudinis dicit: ut quo subtilior est in natura, eo in illo similitudo Dei plenius credatur expressa. Hinc est quòd primatus eius potentiam adhuc insinuans, idē
25 propheta subiungit. Omnis lapis preciosus operimentum tuum, sardius & topazius & iaspis, chrysolitus, onyx, & berillus, sapphirus, carbunculus, & smaragdus. Nouem dixit genera lapidum: quia nimirum nouem sunt ordines angelorū. Nam cum per ipsa sacra eloquia, angeli, archangeli, throni, dominationes, uirtutes, principatus, potestates, Cherubin, & Seraphin, aperta narratione memorātur: quantæ sint supernorum ciuium distinctiones ostenditur. Quibus tamen Behemoth iste opertus fuisse describitur: quia eos quasi uestem ad ornamentum suum habuit, quorum dum claritatem transcenderet, ex eorū comparatione clarior fuit. De cuius illic adhuc descriptione subiungit: Aurum opus decoris tui, & foramina tua in die qua cōditus es præparata sunt. Aurum opus decoris eius extitit: quia sapientiæ claritate canduit, quam bene creatus accepit. Foramina uerò idcirco in lapidibus fiunt, ut uinculati auro, in ornamenti compositione iungantur, & nequaquam à se dissideant, quos interfusum aurum repletis foraminibus ligat. Huius ergo lapidis in die conditionis suæ foramina præparata sunt: quia uidelicet capax charitatis est conditus. Quia si repleri uoluisset, stantibus angelis tanquam positis in regis ornamento lapidibus potuisset inhærere. Si enim charitatis auro sese penetrabilem præbuisset, sanctis angelis sociatus in ornamento, ut diximus, regio lapis fixus maneret. Habuit ergo lapis iste foramina, sed per superbiæ uitium charitatis auro non sunt repleta. Nam quia idcirco ligantur auro ne cadant, idcirco iste cecidit, quia etiam perforatus manu artificis, amoris uinculis ligari contempsit. Nunc autem cæteri lapides qui huic similiter fuerant perforati, penetranti se

A inuicem charitate ligati sunt: atque hoc in munere, isto cadente, meruerunt, ut nequaquam iam de ornamento regio cadendo soluantur. Huius principatus celsitudinem adhuc idem propheta intuens,
adiungit: Tu Cherub extentus & prote- *Eze. 28*
gens in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum perfectus ambulasti. Cherub quippe plenitudo scientiæ interpretatur, & idcirco iste Cherub dicitur: quia transcendisse cunctos scientia non dubitatur. Qui in medio ignitorum lapidū
B perfectus ambulauit: quia inter angelorum corda charitatis igne succensa, clarus gloria conditionis extitit. Quem bene extentum ac protegentem dicit. Omne enim quod extenti protegimus obumbramus. Et quia comparatione claritatis suæ, cæterorum claritatem obumbrasse creditur, ipse extentus & protegens fuisse perhibetur. Reliquos enim quasi obumbrando operuit, qui eorum magnitudinē excellentia maiore transcendit. Quod ergo illic speciosus in multis frondibus, quod illic signaculum similitudinis, quod illic
C Cherub, quod illic protegens dicitur: hoc in uoce dominica Behemoth iste uiarum
Dei principium uocatur. De quo idcirco 26
tam mira in quibus fuit, & quæ amisit insinuat, ut territo homini ostendat, quid ipse si superbiat, de elationis suæ culpa passurus sit, si feriendo illi parcere noluit, quem creando in gloriam tantæ claritatis eleuauit. Consideret ergo homo quod elatus in terra mereatur, si & prælatus ange-
lis, angelus in cœlo prosternitur. Vnde & *Esa. 28.*
bene per prophetam dicitur: Inebriatus
D est in cœlo gladius meus. ac si apertè diceret: qua ita feriam superbos terræ, perpēdite, si ipsos etiam quos in cœlo iuxta me condidi, pro elationis uitio percutere nō peperci. Tot itaq; hostis antiqui uirtutibus auditis, tanta conditionis eius magnitudine cognita, quis non immēsa formidine corruat, quis non desperationis percussione succumbat? Sed quia elationem nostram ostensa hostis nostri potentia reprimit, etiam infirmitatem nostram Dominus patefacta gratiæ suæ dispensatione fouet. Vnde cum eum principium uiarum Dei diceret, ilico adiunxit:

Quod

Quòd diaboli malitia dispensatione diuina cohibetur, ne quantum uult, mentes hominum ferire permittatur. Cap. XI.

QVi fecit eum, applicauit gladium eius.] Gladius quippe Behemoth istius ipsa nocendi malitia est. Sed ab eo à quo bonus per naturam factus est, eius gladius applicatur: quia eius malitia diuina dispensatione restringitur, ne ferire tantum mentes hominum quantum appetit, permittatur. Quia ergo hostis noster & multum potest, & minus percutit, eius gladium pietas cõditoris astringit: ut replicatus intra eius conscientiam lateat & ultrà quàm desuper iustè disponitur, sese in mortes hominum eius malitia non extendat. Quod igitur ad multa forti ter præualet, hoc de principio magnæ cõditionis potest: quod uerò à quibusdam uincitur, eius nimirum gladius ab authore replicatur. Iste nanque Behemoth qui principium uiarum Dei est, cum contra sanctum uirum licentiam tentationis accepit, gẽtes mouit, greges abstulit, ignem de cœlo deposuit, perturbato aere uentos excitauit, domum concutiens subruit conuiuantes filios extinxit, uxoris mentem in dolo prauę suasionis exercuit, matrem...

Iob 2. ...riti carnem inflictis uulneribus confodit: sed eius gladius à conditore replicatur, cum dicitur: Animam illius serua. Qui replicato gladio quantæ sit infirmitatis, Euangelista testante describitur: quia nec manere in obsesso homine potuit, nec rursus inuadere bruta animalia non iussus præsumpsit, dicens: Si eijcis nos, mitte nos in gregẽ porcorum. Malitiæ quippe eius gladius quàm sit replicatus ostenditur, cui si potestas summa licentiam non præberet, nec grassari in porcorum gregem ualeret. Quando ergo iste sua sponte nocere factis ad Dei imaginem hominibus audeat, de quo nimirum constat quòd non iussus contingere nec porcos præsumat? Notandum quoque est, quòd dum uiarum Dei principium Behemoth dicitur, uesanum dogma Arij aperta ratione dissipatur. Facturam quippe Dei filium fatetur, & ecce Behemoth in factura rerum primus creatus ostenditur. Superest ergo ut Arius aut non factum filium prædicet, aut eum post Behemoth conditum stultus patet. Quia uerò omne quod applicatur, in semetipsum reducitur, rectè applicatus Behemoth gladius dicitur. In semetipsa nanque se eius malitiæ decoquit, cum ad notum suum sese contra electorum uitam prohibita non exercet. Multos autem exigentibus meritis ferire permittitur, ut cum Deum deserunt, damnato hosti famulentur. Ab electis uerò eo ualentius uincitur, quo soli authori omnium humilius substernuntur. Quia igitur per hoc quod uiarum Dei principium dicitur, per hoc quod permittente Domino ualde intolerabilis demonstratur: apertè cognoscimus cum quanto hoste pugnemus. Superest igitur ut unusquisque nostrum tanto se plenius authori subijciat, quando contra se uerius uiolentas aduersarij uires pensat. Quid nanque nos nisi puluis sumus? Quid uerò ille nisi unus ex cœlestibus spiritibus, & quod adhuc maius est, summus? Quid ergo de propria uirtute audeat, quando contra angelorum principem puluis pugnat? Sed quia supernorum spirituum conditor terrenum corpus assumpsit, rectè iam superbientem angelum humilis puluis uincit. Inhærendo quippe uerę fotitudini uires accipit, quas transfuga spiritus cum semetipsum sequitur amisit. Et dignum est ut uincatur à puluere, qui fortem se credidit deserto creatore, ut superatus inueniat quia deficit elatus. Valde autem anhelat sæuiens, quod cum ipsum iam cruciant, homo ad summa conscendat: quod in illa celsitudine subuecta caro permanet, a qua tantus ipse spiritus sine fine proiectus iacet. Sed loca mentium mutauit ordo meritorum. Sic est superbia meruit deiici, sic humilitas exaltari: quatenus & cœlestis spiritus erigendo se, tartarum toleret & terra humilis sine termino super cœlos regnet.

BEATI

BEATI GREGORII EXPOSITIONIS Moralis,

LIBER TRIGESIMVS tertius, continuans caput quadragesimum B. Iob.

Quòd in superborum lubricis mentibus pastus sit dæmonum. Cap. I.

Antiquo hosti qui sub behemoth nomine dominica uoce describitur, superbi quiq; tãto familiarius seruiunt, quanto huius uitæ successibus apud semetipsos altius intumescũt. His nanq; cum gloria augetur elatio, cũ elatione uerò addit̃ cura: huc illucq; animus tendit̃, quia & desideria cũ reb. crescũt. Cumq; cogitationes innumeras quasi agri fœnũ proferunt, eisdẽ cogitationibus uelat desiderato pabulo behemoth istius famẽ pascunt. Vñ nunc rectè dicitur: Huic montes herbas ferunt.] In scriptura sacra cũ numero singulari mons ponit̃, aliquando incarnatus Dñs, aliquã do sancta Ecclesia, aliquando testm̃ Dei, aliquando apostata angelus, aliquãdo quilibet hæreticus designatur. Cum uerò mõtes plurali numero nominant̃, aliquando celsitudo Apostolorum atque prophetarum, aliquando uerò secularium potestatum tumor exprimitur. Mons nanq; Dominum designat, sicut scriptũ est: Et erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini in uertice montiũ. Mons quippe est in uertice mõtium incarnatus Dominus transcendens celsitudinem prophetarum. Rursum per montem sancta designatur Ecclesia, sicut scriptũ est: Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion. Sion nanque speculatio dicitur, per quam scilicet speculationem contemplans Deũ Ecclesia figuratur. Rursum per montem testamentum Dei exprimitur, sicut Abacuc ait: Deus à Libano ueniet, & sanctus de monte umbroso & condenso. Qui enim uenturum se per testamenti sui paginas spopondit, quasi inde uenit, unde uelut sub promissione se tenuit. Quod uidelicet testamentum bene mons umbrosus

Esa. 2.

Ps. 144.

A & condensus dicitur: quia spissis allegoriarum obscuritatibus opacatur. Rursum per montem angelus apostata designatur, sicut sub babylonis regis specie de antiquo hoste prædicatoribus dicitur: Super montem caliginosum leuate signum. Prædicatores quippe sancti super caliginosum montem signum eleuant, quando cõtra satanæ superbiam qui sæpe sub nebula simulationis absconditur, uirtutem crucis exaltant. Rursum per montem hæreticus quilibet exprimitur. sicut ex uoce Ecclesiæ Psalmista ait: In Domino confido, quomodo dicitis animę meæ, transmigra in montem sicut passer? Cum enim fideli animæ unitate relicta intumenti doctrina confidere hæretici prædicatoris dicitur, deserto Domino quasi in montem transmigrare suadetur. Rursum per montes Apostolorum atque prophetarum celsitudo designatur, sicut scriptum est: Iustitia tua sicut montes Dei. Et uoce Pauli dicitur: Vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso. Vel sicut iterum uoce sperantis Ecclesiæ Psalmista ait: Leuaui oculos meos in montes, unde ueniet auxilium mihi. Rursum per montes secularium potestatum tumor exprimitur, de quibus Psalmista ait: Montes sicut cera fluxerunt à facie Domini: quia multi qui prius alta rigiditate tumuerant, Deo in carne apparente, magno sunt per pœnitentiam timore liquefacti. Vel sicut idem propheta iterum dicit: Ascendunt montes, & descendunt campi. Plerique enim persecutores Domini superbi cõtra eum ueniunt, sed ab eo humiles reuertuntur. Qui montes ascendunt per tumorem potentiæ, sed campi descendunt, plani uidelicet facti per cognitionem culpæ. Sed quia nonnulli in elationis suæ altitudine remanent, & ad diuina obsequia flecti humiliter dedignantur, eo quòd iuxta desiderium antiqui hostis praua cogitare ac perpetrare non desinunt: rectè hoc loco de behemoth dicitur: Huic montes ferunt herbas.] Elati nanque seculi huic behemoth herbas ferunt: quia ex eo illum reficiunt, quòd nequiter operantur. Huic behemoth herbas ferunt quia suas illi offerunt fluxas & lubricas uoluptates. Erunt enim ait Apostolus, homines

Esa. 13.

B Psal. 10.

Ps. 13. 2. Cor. 5.

C Ps. 120.

Psal. 96.

Ps. 103.

D

2. Thim. 3.

homines seipsos amantes. Qorum descri A ptionem complexus est dicens: Voluptatum amatores magis quam Dei. Quæ est ergo herba montium, nisi uoluptas fluxa, quæ ex corde gignitur superborum? Quia nisi Deum superbiendo contemnerent, nequaquam tot lubrica lasciuiendo perpetrarēt. Quibus nimirum herbis iste Behemoth pascitur: quia in eis pœnam æternæ mortis esuriens, eorum perditis moribus saciatur, Superbi enim huius seculi etsi quando supernæ dispensationis ordine præpediti, ab expletione prauorū operū cessant, praua tñ in cogitatione multi- B plicant, modò ut se potentiores cæteris rebus & honoribus ostēdant, modo ut eandem suam potentiam in studio alienæ læsionis exerceant, modò ut lubricis motib. ducti, per leuia se facta uoluptatesque dissoluant. qui dum rebus diuinitus acceptis nequaquam recta, sed praua semper agere cogitant, quid aliud faciunt nisi suis contra Deum donis pugnant? quia igitur Behemoth iste in superborum mētibus sua semper desideria recognoscit, quasi herbas in montibus inuenit, quib. refectum suæ malitiæ uentrem tendit. Be C ne autem subditur:

Quod ludus dæmonum sit, cum uagas & instabiles animas de uitio rotant in uitium Ca. II.

OMnes bestiæ agri ludent tibi.] quid per bestias, nisi immundi spiritus: quid per agrum, nisi præsens seculum designatur? Vnde de ipso malignorum spirituum principe cōtra Ehpraim dicitur: Bestia agri scindet eos. Vel sicut Esaias

Oseæ 13 ait: Et mala bestia non ascendet per eam.

Esa. 35. Quia autem agri nomine mundus accipitur, dominicus per Euangelium sermo te D statur, qui ait: Ager autem est mundus.

Matt. 13 Agri ergo bestiæ in herbis montium ludunt: quia proiecta de superioribus in hoc mundo dæmonia, prauis superborū operibus delectantur. Bestiæ in herbis ludunt, cum reprobi spiritus humana corda illicitas cogitationes pertrahunt. An non immundis spiritibus ludere, est mentes hominum ad imaginem Dei conditas, modò ficta promissione decipere, modò uacuis terroribus irridere, modò eis transitoria gaudia quasi mansura imprimere, modò mansuras pœnas quasi transitotias leuigare? Harum proculdubio bestiarum illusionem pertimuerat qui dicebat: Deus meus in te confido, non erubescam: neque irrideant me inimici mei. Psal. 24

quia igitur superborum cor ad omne uitium sternitur, ut cuilibet maligno spiritui irruenti praua cogitatione præparetur, recte de herbis montium dicitur: Omnes bestiæ agri ludent ibi. Pro eo enim quòd superbi quique nullum malum cogitando prætereunt, nulla est agri bestia quæ non horum montium herbis satietur. Nam etsi quando carnis luxuriam fugiunt, interioris luxuriæ uitium de ipsa castitate gloriando committunt. Si quando nil auarè exterius rapiunt, nequaquā ab illecebra auaritiæ mundi sunt: quia et si res nullas ambiunt, fauore tamen hominum laudem de continentia rapere conantur. Huic ergo Behemoth montes herbas ferunt, & omnes bestiæ agri ludunt ibi: quia in superborum corde quilibet malignus spiritus tanto latius pascitur, quanto & omne uitium de superbia generatur. Sed quia audiuimus quid iste Behemoth comedat: nunc audiamus necesse est, ubi interim per prauum desiderium requiescat. Sequitur:

Quòd in illis mentibus satanas dormiat, quas uel nequitiæ torpor obumbrat, uel temporalis altitudo inflat. Cap. III.

SVb umbra dormit, in secreto calami, in locis humentibus.] obumbratio in sacro eloquio aliquando incarnatio Domini ponitur, uel mentis refrigerium à feruore carnalium cogitationum unde appellatione umbræ ex superna protectione hoc ipsum refrigerium cordis insinuari solet. Aliquando uerò umbra recedente charitate torpor frigidæ mentis accipit. Nam quod dominica incarnatio seruata ueritate historiæ obumbrationis appellatione signetur, angelicus sermo testatur, qui ad Mariam ait: Virtus altissimi obumbrabit tibi. Quia enim umbra non aliter exprimitur nisi per lumen & corpus, uirtus ei altissimi obumbrauit: quia in eius utero lux incorporea corpus sumpsit. Ex qua-

qua uidelicet obumbratione omne in se
refrigerium mentis accepit. Rursum per
umbram ex superna protectione refrige-
rium cordis exprimitur, sicut Psalmista
Psal. 16 ait: Sub umbra alarum tuarum protege
me. Vel sponsa in Cãticis canticorum ad
uentum sponsi præstolata prænunciat di-
Can. 2. cens: Sub umbra illius quem desiderauc-
ram sedi, ac si dicat: Ab æstu desideriorum
carnalium sub aduentus illius protectio-
ne requieui. Rursum per umbram recedẽ
te charitate, torpor frigidæ mentis expri-
mitur, sicut de peccante homine scriptum
est, quia secutus est umbram. Calorem
enim charitatis fugiens ueritatis solem
homo deseruit, & sub umbra se interni fri
goris abscondit. Vnde & uoce eiusdem ue
Matth. 24. ritatis dicitur: Abundabit iniquitas, & re
frigescet charitas multorum. Vnde pri-
Gen. 3. mus homo post culpam inter arbores pa-
radisi ad auram post meridiem absconsus
inuenitur. Quia enim meridianum chari-
tatis calorem perdiderat, iam sub peccati
umbra quasi sub frigore auræ torpebat.
Iste igitur Behemoth quia in illis quasi
quandam requiem inuenit, quos à ueri
Solis ardore subtrahendo frigidos facit,
sub umbra dormire perhibetur. Nonnun
quam uerò per umbram, si tamen cum ad
iectione mortis ponatur, uel mors carnis
exprimitur, uel quilibet reprobi qui anti-
Psal. 34 qui hostis tenebras studio prauæ operatio
nis imitantur. Vnde uoce martyrum per
Psalmistam dicitur: Humiliasti nos in lo-
co afflictionis, & cooperuit nos umbra
mortis. umbra enim mortis electos Dei
opprimit, cum mors carnis, quæ imago
mortis æternæ est, ab hac eos uita disiun-
git: quia sicut illa animam a Deo, ita hæc
ab anima separat corpus. Vel certè umbra
eos mortis opprimit, quia de antiquo ho
Apoc. 6. ste scriptum est: Nomen illi mors. Vmbra
ergo mortis sunt omnes reprobi: quia il-
lius nequitiam elationis imitantur, eius-
que imaginem quasi umbram exprimunt,
dum eius in se malitiæ similitudinem tra
hunt. Qui electos Dei operiunt, dum con
tra illos in atrocitate persecutionis tem-
poraliter conualescunt. Hoc autem loco
umbra nequitiæ torpor accipitur, in qua
iste Behemoth dormit: quia contra corda
charitate calentia sollicitus uigilat, in fri

A gidis autem mentibus securus iacet. Dor-
mire enim in sanctorum mentibus non
potest: quia etsi quando se in eis ad breue
momentum collocat, ipse eum desiderio-
rum cœlestium æstus fatigat, & quasi to-
tiens ut recedat pungitur, quotiens ab eis
amore intimo ad ęterna suspiratur. Tan-
tæ eum uoces excitant, quantæ ex illorum
mentibus sanctæ cogitationes ad cœlum
clamant. Vnde fit ut bonarum actionum
armis territus, ac suspiriorum spiculis per
cussus fugiat, & ad corda reproborum fri
B gida rediẽs, eam quam securus possideat,
malitiæ umbram quærat. Quæ ubi ab illo
inueniatur ostenditur, cum protinus sub
infertur: In secreto calami. In sacro elo- 4
quio calami uel arundinis appellatione
aliquando uerbum manens, aliquando
doctorum peritia, aliquando mobilitas
mentis, aliquando nitor gloriæ tempora-
lis accipitur. Per calamum quippe uerbi
æternitas designatur, cùm uoce patris per
Psalmistam dicitur: Lingua mea calamus Psal. 44
scribæ, uelociter scribentis. quia enim
C quod loquimur transit, quod scribimus
permanet, lingua patris scribæ calamus
dicitur: quia ab eo est uerbum illi coæter-
num, ac sine transitu generatum. Rursum
per calamum scriptorum doctrina expri-
mitur: sicut de sancta Ecclesia propheta Esa. 35.
pollicetur, dicens: In cubilibus in quibus
dracones prius habitabant, orietur uiror
calami & iunci. Qua nimirum sententia
sicut in hoc opere longè superius dixi-
mus, per calamum exprimitur doctrina
scribentium, per iuncum uiriditas audito
rum. Rursum per calamum seu certè arun
D dinem mentis mobilitas designatur: sicut
Iudæorum turbis in Ioannis laude à Do-
mino dicitur: Quid existis in desertum ui
dere? arundinem uento agitatam? ut uide- Matth. 11
licet subintelligatur, non. Ioannes quip-
pe arundo uento agitata non erat, quia
eius mentem Spiritu sancto solidam per
diuersas partes nullus linguarum flatus
inclinabat. Rursum per calamum uel arũ
dinem nitor gloriæ temporalis exprimi-
tur, sicut de iustis per sapientiam dicitur:
Fulgebunt iusti, & tanquam scintillę in Sap. 3.
arundineto discurrẽt. Arundinetum nan
que uitam secularium appellat: qui more
arundinum per temporalem gloriam fo-
ris

ris quasi ad alta proficiunt, sed intus à soliditate ueritatis inanescunt. Vnde & Iudæorum regnum calamo cōparatur, cùm
Esa. 42. per prophetam apparente in ueritate carnis Domino dicitur: Calamum quassatū non confringet, & linum fumigans non extinguet. Quid enim calami nomine nisi Iudaici populi temporale regnum denūciat? uirens quidem exterius, sed interius uacuum. Et quia in eodem populo genus iam regale defecerat, & regnum eius alienigena possidebat aptè hoc idem regnum calamum quassatum uocat. quid uerò per per linum nisi eius sacerdotium exprimitur, quod lineis nimirum uestibus utebatur? quod quia in aduentu Domini charitatis ardorem perdidit, quasi amisso iam igne fidei, non ardens sed fumigans fuit. Incarnatus autem Dominus calamum quassatum non confregit, & linum fumigans non extinxit: quia Iudææ regnum quod penè destructum iam fuerat, eiusq; sacerdotium quod ignem fidei non tenebat, non potestate iudicij perculit, sed cum patientiæ longanimitate tolerauit, Hoc ergo loco quid aliud appellatione calami, nisi mentes sæcularium temporali gloriæ deditæ designantur? qui tanto apud semetipsos intus inanescunt, quanto alti & nitidi exterius ostenduntur: quia dum ad exteriorem gloriam per superficiem defluūt, nulla intus firmitate solidantur. More quippe calami intus sunt quidem per fatuitatem uacui, sed foris per speciem & ostentationem pulchri: sed quanto ab eis exterior gloria studiosius quęritur, tanto eorum corda grauioribus cogitationum stimulis agitantur. Vnde rectè nunc Behemoth iste in secreto calami dormire perhibetur: quia quorum studia ad appetitum temporalis nitoris atque altitudinis commouet, eorum corda tenacius tenet, & quasi ipse ibi quietus dormit, ubi eos quos possidet quiescere non permittit. Dum enim excedere cæteros bonorum altitudine ambiunt, dum more calami per nitorem exterioris munditiæ, iustorum speciem quasi solidarum arborum corticem uincunt: in hoc quod ipsi interius uacui remanent, locum Behemoth isti, ubi apud se requie-
5 scere debeat præbent. Vnde & in Euan-
Matt. 12 gelio Dominus dicit quòd spiritus exiens

A qui in locis aridis & inaquosis requiem non inuenit: quia domum quam reliquerat, uacuam, scopisque mundatam reperit, hāc multiplicior intrauit. Quia enim fluxa fit terra quæ infunditur, loca arentia atque inaquosa sunt corda iustorum, quæ per disciplinæ fortitudinem ab omni carnalis concupiscentiæ humore siccantur. Vnde hic quoque adhuc ubi Behemoth iste dormiat, necessariò demonstratur, cum protinus subditur: In locis humentibus. Loca enim humentia sunt terrenorum hominum mentes: quas hu-
B mo carnalis concupiscentiæ quia replet, fluidas facit. In quibus Behemoth iste iniquitatis suæ uestigia tanto altius imprimit, quanto in eisdem mentibus pertransitus illius quasi in fluxa terra descendit. Loca quippe humentia sunt opera uoluptuosa. Pes quippe in arida terra non labitur: fixus uerò in lubrica uix tenetur. In locis ergo humentibus iter uitæ præsentis faciunt, qui in hac ad iustitiam recti stare non possunt. In his itaq; locis humentibus Behemoth dormit: quia in re-
C proborum hominum lubrica operatione requiescit. Nonnulli uero loca humentia membra genitalia suspicantur. Quod si ita est, quid apertè aliud locis humentib. nisi luxuria designatur: ut & per calamum gloriæ superbia, & per loca humentia luxuria corporis exprimatur? Duo quippe hæc sunt uitia quæ humano generi immaniter dominantur, unum uidelicet spiritus, atq; aliud carnis. Elatio nanq; spiritū erigit, luxuria carnem corrūpit. Antiquus itaq; hostis humanum genus uel per elationem præcipuè, uel per luxuriam pre-
D mens, in secreto calami atq; in locis humentibus dormit: quia hominē damnatū subditione suæ dominationis aut per elationem spūs, aut per carnis corruptionē tenet. Quosdā uero in utroque possidet: quia cum eos superbiæ spiritus eleuat, à tumore suę altitudinis nec uerecūdia corruptionis inclinat. Sed nūquid cōtra hos intra sanctam Ecclesiam incessanter quotidie uirtutum magistri non uigilāt? Nunquid redarguere uoluptates infimas, & suadere gaudia patrię cœlestis cessant? Sed prauorum mentes tāto obstinatius summa non audiunt, quanto arctius infimis inhæse-

& Luc. 11

inhæserunt. Quibus neque hoc sufficit ut ipsi pereant, sed adhuc quod est deterius, cum quoslibet argui emendarique conspiciunt, iustorum increpationibus obuiant, ne saltem alij corrigantur. Vnde bene subditur:

Quòd reprobi in quibus est imago diaboli, similibus suis patrocinia parant, & se inuicem defendentes, nullum correctioni locum relinquunt. Cap. IIII.

PRotegunt umbræ umbram eius.] Vmbræ quippe sunt diaboli omnes iniqui, qui dum imitationi iniquitatis eius inseruiunt, quasi ab eius corpore imaginis speciem trahunt. Sicut autem umbræ eius sunt pluraliter reprobi: ita singulariter umbra eius est unusquisque peccator. Sed dum doctrinæ iustorum mali contradicunt, dum ab eis iniquum quemlibet corrigi non permittunt, umbræ Behemoth istius umbram eius protegũt: quia peccatores quique in quo sibi malè sunt conscij, in eo & alium peccantem defendunt. Vmbræ umbram eius protegunt, dum nequissimorum facta nequiores peruersis patrocinijs tuentur Quod hoc nimirum studio faciunt: ne dum culpa in qua & ipsi obligati sunt, in alijs corrigitur, ad ipsos quandoque ueniatur. Se igitur tegunt dum alios protegunt: quia suam uitam præuident impeti, unde alios considerant libera correctione confundi. Sicque fit ut summa criminum dum defenditur augeatur, & uniuscuiusque nequitia eo fit ad perpetrandum facilis, quo difficilis ad puniendum. Scelera quippe peccantium tanto maiora incrementa percipiunt, quanto per defensionē potentium diu inulta tolerantur. Sed tales quique seu extra seu intra sanctam Ecclesiam esse uideantur, tanto se apertiores Dei hostes exhibent, quanto maiores sunt patroni uitiorum. Contra illum quippe suis defensionibus pugnant, cui ea quæ displicent, defendendo multiplicant. Quod factum bene per prophetam Dominus sub Babylonis specie redarguit, dicens: Oriuntur in domibus eius spinæ & urticæ & paliurus in munitionibus eius. Quid namque per urticas, nisi cogitationum prurigines: quid uerò per spinas, nisi uitiorum punctiones accipimus? In domibus igitur Babylonis urticæ & spinæ pullulant: quia in confusione mentis reprobæ & desideria cogitationum surgunt quæ exasperant, & operum peccata q̃ pugnũt. Sed hæc agẽtes habẽt etiam nequiores alios defensores suos. Vnde illic aptè protinus subdidit: Et paliurus in munitionibus eius. Paliurus quippe tãta spinarum circumdatione densescit, ut pre asperitate tangi uix possit. Intus igiť urtica & spina nasciť, sed utrunq; hoc exterius per paliurum munitur: quia uidelicet minores iniqui mala quælibet faciunt, sed ea nequissimi maiores tuentur. Vnde bene & hic dicitur: Protegunt umbræ umbram eius.] Dum enim malum peior uendicat, quasi sub umbra umbram ne à ueritatis lumine irradietur obscura. Sequitur:

(Esa. 34.)

Quod amatores huius seculi licet speciē sanctitatis in populo quasi uirentia folia habeant, fructum tamen eius non habent. Cap. V.

6 CIrcundabunt eum salices torrentis.] Infructuosæ quidem arbores sunt salices, sed tamen tantæ uiriditatis sunt, ut arescere uel abscissæ radicitùs & proiectæ uix possint. Vnde in sacro eloquio salicum nomine, aliquando pro uiriditate boni, aliquando pro sterilitate reprobi designantur. Nisi enim electorum uitam per constantiam suæ uiriditatis exprimerẽt, nequaq̃ de sanctæ Ecclesię filijs propheta dixisset. Germinabũt inter herbas, sicut salices iuxta præterfluentes aquas. Sanctę enim Ecclesiæ filij inter herbas sicut salices germinant, dum inter arescentem uitam carnalium hominum, & multiplici numerositate, & perpetua mentis uiriditate perdurant. Qui bene iuxta præterfluentes aquas germinare perhibentur: quia unusquisque eorum ubertatem ad fructum percipit, ex doctrina sacri eloquij quæ temporaliter percurrit. Et rursum nisi per sterilitatem salicum, uita peccantium signaretur, nequaquam ex uoce prædicantium contra Babiloniam Psalmista dixisset: In salicibus medio eius suspendimus organa nostra. Babylonis quippe medio inesse salices describuntur:

(Esa. 44. — Ps. 13.)

tur: quia nimirum infructuosi quique atque ab amore patriæ cœlestis alieni totis uisceribus cordis in hac seculi confusione radicantur. Vnde & prædicatores sancti in istis salicibus non exercent organa, sed suspendunt: quia cum infructuosas ac reprobas mentes aspiciunt, uim suæ prædicationis non exhibent, sed potius lugentes silent. Quid enim etiam per torrẽtem, nisi huius mortalis uitæ cursus exprimitur? De quo rursum per prophetam dicitur: De torrente in uia bibet, propterea exultabit caput. quia uidelicet redemptor noster mortalis uitæ pœnam in quodam transitu attigit, & idcirco diu eidem morti cui sponte succubuit, non inhæsit. Vnde die tertia hoc quod moriẽdo posuerat, resurgendo caput eleuauit. Quid est ergo quod de Behemoth isto dicitur: Circundabunt eum salices torrentis: nisi quod amatores uitę mortalis, à bonis actibus quasi à fructibus alieni, tanto illi arctius inhærent, quanto eos largius delectatio transitoriæ uoluptatis infundit? Hos enim quasi in radicibus torrens rigat, dum in suis cogitationibus amor uitæ carnalis inebriat. qui scilicet more salicum fructus non ferunt, sed in foliis uiridescunt: quia ea quæ grauia ad dicendum non sunt, aliquando honestatis uerba proferunt, sed nullum uitæ pondus ex bonis operibus ostendunt. Bene igitur dicitur: Circundabunt eum salices torrẽtis: quia infructuosi quique dum amori uitæ temporalis inseruiunt, antiquo hosti peruersis morib. familiarius obsequuntur. Sed quia quid ei à suis clientibus impendatur audiuimus: nunc etiam quid in illis agat ipse, audiamus. Sequitur:

Ps. 109 (margin)

A, B, C, D (margin)

Quod non solum ante aduentum Christi diabolus ad se rapuerit infideles, sed etiam multos ex his qui renati sunt in Christo, deglutire se posse confidat. *Cap. V.*

ABsorbebit fluuium, & non mirabit, & hẽt fiduciã quod influat Iordanis in os eius.] Quid enim hoc loco fluuij nomine, nisi humani generis decursio designatur? quæ uelut à fontis sui origine nascendo surgit, sed quasi ad ima defluens moriẽdo pertransit. Qui autem signantur appellatione Iordanis, nisi qui iam imbuti sunt sacramento baptismatis? Quia enim redẽptor noster in hoc flumine baptizari dignatus est, eius nomine debent omnes baptizati exprimi: in quo hoc ipsum contigit sacramentum baptismatis inchoari. Quia igitur Behemoth iste à mundi origine exortum (uix paucis electis euadentibus) humanum genus in ima defluens, usque ad redemptoris tempora quasi quendam in se fluuium traxit, bene nunc dicitur: Absorbebit fluuium, & non mirabitur. Quia uerò & post mediatoris aduentum quosdam qui rectè uiuere negligunt etiam fideles rapit, rectè subiungitur: Et habet fiduciam quod influat Iordanis in os eius. ac si apertè diceretur: Ante redemptorem mundi mundum non miratus absorbuit, sed quod est grauius, etiam post redẽptoris aduentum quosdam qui baptismatis sacramento signati sunt, deglutire se posse confidit. Alios nanque sub Christianitatis nomine positos deuorat. quia in ipso eos fidei errore supplantat. Alios à rectitudine fidei nequaquam deuiat, sed ad usum prauæ operationis inclinat. Alios quantum uult in operatione immunditię inflectere non ualet, sed apud semetipsos intus in studio intentionis intorquet: ut dum à charitate mentem diuidunt, rectũ non sit quicquid intrinsecus operentur. Et fidem tenent, sed uitã fidei non tenent: quia aut apertè illicita faciunt, aut ex peruerso corde quæ agunt, praua sunt, etiam si sancta uideantur. Quia enim nonnulli confitendo fideles sunt, nõ uiuendo, hinc est quod uoce ueritatis dicitur: Non omnis qui dicit mihi Domine Domine, intrabit in regnum cœlorum. Hinc rursum ait: Quid autem uocatis me Domine Domine, & non facitis quæ dico? Hinc Paulus ait: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Hinc Ioannes dicit: Qui dicit se Deum nosse, & mandata eius non custodit, mendax est. Hinc est quod de ipsa sua prima plebe Dominus conqueritur dicens: Populus hic labiis me honorat cor autem eorum longè est à me. Hinc etiam Psalmista ait: Dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei. Sed minimè mirum fuit quod Behemoth iste ante lauacri undam, ante sacramenta cœlestia,

Matt. 7. / Luc. 6. / ad Tit. 1 / 1. Ioan. 2 / Mar. 7. / Psal. 77 (margin)

stia, ante corpoream præsentiam redem-
ptoris humani generis fluuium hiatu pro
fundę persuasionis absorbuit: sed hoc ual
de mirum, hoc ualde terribile est, quia
multos aperto ore etiam post cognitionē
redemptoris suscepit, post lauacri undam
polluit, post sacramenta cœlestia ad infer-
ni profundum rapit. Dicatur ergo, dica-
tur terribiliter uoce ueritatis. Absorbebit
fluuium, & non mirabitur, & habet fidu-
ciam ꝙ influat Iordanis in os eius. Neque
enim pro magno diabolus habuit ꝙ infi-
deles tulit, sed toto nunc annisu in illorū
mortem se erigit, quos contra se regenera
tos tabescit. Nemo igitur sibi fidem sine
operibus sufficere posse confidat, cum sci
Iacob 2. mus quòd scriptum sit: Fides sine operi-
bus mortua est. Nullus Behemoth mor-
sum ex sola confessione fidei plenè euasis
se se existimet: quia iam quidem fluuium
absorbuit, sed adhuc Iordanem sitit, & to
tiens in os illius Iordanis fluit, quotiens
Christianus quisq; ad iniquitatē defluit.
Os quidem eius iam fide non subleuante
fugimus: sed magno studio curandum est,
ne in hac lubrica operatione dilabamur.
Si ambulādi cautela negligitur, incassum
credendo rectum iter tenetur: quia uia
quidem fidei ad cœlestem patriam profi-
8 cit, sed offendentes minimè perducit. Ha
bemus adhuc quod hac in re subtilius per
pendamus. Hi enim quos per Iordanem
diximus exprimi, possunt per fluuium de
signari. qui enim fidem iam ueritatis a-
gnouerunt, sed uiuere fideliter negligunt,
rectè fluuius dici possunt: quia uidelicet
deorsum fluunt. Iordanis uerò Hebræo
uocabulo descensio eorum dicitur. Et sunt
nonnulli qui uiam ueritatis appetentes
semetipsos abijciunt, atque à uitæ ueteris
elatione descēdunt: cumq; æterna cupiūt,
ualde se ab hoc mūdo alienos reddūt, dū
non solum aliena non appetunt, sed etiā
sua derelinquunt, & non solum in eo glo-
riam non quærunt, sed hāc cum se obtule
Luc. 9. rit etiam contemnunt. Hinc est enim ꝙ
uoce ueritatis dicitur: Si quis uult ue-
nire post me, abneget semetipsum. Se-
metipsum enim abnegat, qui calcato ty-
pho superbiæ, ante Dei oculos esse se a
se alienum demonstrat. Hinc Psalmista
Psal. 41 ait: Memor ero tui de terra Iordanis &

A Hermonijm Iordanis quippe, ut dixi, de
scensio: Hermonijm autem anathema, id
est alienatio interpretatur. De terra igi-
tur Iordanis & Hermonijm Deo remini-
scitur, qui in eo quod semetipsum deijcit,
atque à se alienus existit, ad conditoris
sui memoriam reuocatur. Sed antiquus
hostis hoc pro magno non habet, quòd
sub iure suę tyrannidis terrena quærentes
tenet. Propheta quippe attestante cogno
uimus, quia escā eius, electa. Neque enim
mirū deputat, si eos absorbeat, quos sup
B bia erigit, auaritia tabefacit, uoluptas di-
latat, malitia angustat, ira inflammat, di-
scordia separat, inuidia exulcerat, luxu-
ria inquinans necat. Absorbebit ergo
fluuium, & non mirabitur: quia pro ma
gno nō æstimat cū eos deuorat, ꝙ per ipsa
suæ uitæ studia deorsum currunt, sed il-
los magnopere rapere nititur, quos de-
spectis terrenis studijs, iungi iam cœlesti
bus contemplatur. Vnde absorpto flu-
uio rectè subiungitur: Et habet fiduciam 9
quòd influat Iordanis in os eius.] Quia
illos insidiando rapere appetit, quos pro
C amore supernæ patriæ à præsentis uitæ glo
ria semetipsos deijcere agnoscit. Nonnul
li quippe mundum deserunt, honore tran
seuntium uana derelinquunt, & ima hu-
militatis appetentes, humanæ conuer-
sationis morem bene uiuendo transcen-
dunt atque in tanta studiorum arce pro-
ficiunt, ut signorum iam uirtutes ope-
rentur: quia semetipsos circumspiciendo
tegere negligunt inanis gloriæ telo per-
cussi, peius de alto ruunt. Hinc est enim
quod æternus iudex qui occulta cordis exa
D minat, eiusdem ruinæ casum prænun-
cians intentat, cum dicit: Multi dicent
mihi in illa die: Domine Domine non Matt. 7.
ne in nomine tuo prophetauimus, & in
nomine tuo dæmonia eiecimus, & in tuo
nomine uirtutes multas facimus? Et tūc
confitebor illis, quia nunquam noui uos:
discedite à me qui operamini iniquitatē,
nescio qui estis. Hinc etiam per prophe- Amos 7.
tam dicitur: Vocauit Dominus iudicium
ad ignem, & deuorabit abyssum multam,
& comedet partem domus Domini. Iudi-
cium quippe ad ignem uocatur, cum iu
stitiæ sententia ad pœnam iā æternæ con
cremationis ostenditur. Et multam abys
sum

ſum deuorat, quia iniquas atq; incompre hen ſibiles hoĩum mentes concremat, quę nunc ſe hoĩbus ẽt ſub ſignorum miraculis occultant. Pars autem domus Domini comeditur: quia illos quoq; gehenna deuorat, qui nunc quaſi in ſanctis actibus de electorum numero ſe eſſe gloriantur. Qui ergo hic Iordanis, ipſi illic pars domus Dñi uocantur. Antiquus ergo hoſtis habet fiduciam ꝙ in os eius & Iordanis influat: quia nõnunquam calliditatis ſuæ inſidiis eos etiam qui iam electi putantur necat. Sed cuius cordis duritiam non iſta
10 Domini uerba perturbent? cuius mentis conſtantia non ab intimis cogitationum radicibus quatiatur, cum hoſtis noſter tantæ eſſe contra nos fortitudinis demonſtratur? Nullum ne erit conſolationis adiutorium? Erit certè. Nam ſubditur:

Quòd in carne ſua Chriſtus diuinitatem abſcondit, & quod hamo captus ſit diabolus in oculis.
Cap. VII.

IN oculis eius quaſi hamo capiet eum.] Notãdum ualde eſt quòd ſcripturæ ſuæ uerba miſericorditer temperãs Deus, modo nos aſperis incitationibus terret, modo blandis conſolationibus refouet, & terrorem fomentis miſcet, & fomenta terrori: ut dum circa nos utrunque mira magiſterij arte temperatur, nec deſperatè inueniamur territi, nec incautè ſecuri. Nam cum Behemoth aſtutas inſidias atque effrenatas uires multiplicibus ſententiis indicaſſet: protinus unigeniti filij ſui redemptoris noſtri commendat aduentum, & quo ab illo ordine Behemoth iſte ſit perimendus inſinuat: ut quia cor noſtrum narrata illius uirtute perculerat, mœrorem noſtrum citius indicata eius perditione releuaret. Igitur poſtquam dixit: Abſorbebit fluuium & non mirabitur, & habet fiduciam quod influat Iordanis in os eius: ipſum ilico dominicæ incarnationis aduentum annunciat, dicens: In oculis eius quaſi hamo capiet eum. Quis neſciat quòd in hamo eſca oſtenditur, aculeus occultatur? Eſca enim prouocat, ut acu-

A leus pungat. Dominus itaque noſter ad humani generis redemptionem ueniens, uelut quendam de ſe in necem diaboli hamum fecit. Aſſumpſit enim corpus, ut in eo Behemoth iſte quaſi eſcam ſuam mortem carnis appeteret. Quam mortem dum in illo iniuſtè appetit, nos quos quaſi iuſtè tenebat amiſit. In hamo ergo eius incarnationis captus eſt: quia dum in illo appetit eſcam corporis, transfixus eſt aculeo diuinitatis. Ibi quippe inerat humanitas quæ ad ſe deuoratorem duceret, ibi diuinitas quæ perfo-
B raret, ibi aperta infirmitas quæ prouocaret, ibi occulta uirtus quæ raptoris faucẽ trãſigeret. In hamo igitur captus eſt: quia inde interiit unde deuorauit. Et quidem Behemoth iſte filium Dei incarnatum nouerat, ſed redemptionis noſtræ ordinem neſciebat. Sciebat enim quòd pro redemptione noſtra incarnatus Dei filius fuerat, ſed omnino quòd idem redemptor noſter illum moriendo transfigeret, neſciebat. Vnde & bene dicitur. In oculis eius quaſi hamo capiet eum. In oculis quippe
C habere dicimus, quod coram nobis poſitum uidemus. Antiquus uerò hoſtis humani generis redemptorem ante ſe poſitum uidit, quem cognoſcendo confeſſus, confitendo pertimuit dicens: quid nobis & tibi fili Dei? Veniſti ante tempus torquere nos? *Matth.* 8 In oculis itaq; ſuis hamo captus eſt: quia & nouit & momordit, & cognouit prius quem pertimeſceret: & tamẽ poſt non timuit, cum in illo quaſi eſcam propriam mortem carnis eſuriret. Igitur quia caput noſtrum per ſe quid fecit audiuimus: nunc per membra ſua quid faciat 11
D audiamus. Sequitur:

Quod ſubtiliſſimas aſtutias dæmonum perforare poſſit & penetrare acutiſſima intentio & infatigabilis repugnantia ſanctorum.
Cap. VIII.

ET in ſudibus perforabit nares eius.] Quid aliud ſudes, id eſt palos accipimus, qui uidelicet acuuntur ut figantur: niſi acuta ſanctorum conſilia: Quæ huius Behemoth nares perforant, dum

sagacissimas eius insidias & uigilando circunspiciunt, & superando transfigunt. Per nares uerò odor trahitur, & deducto flatu hoc agitur, ut res etiam quæ longè est posita, cognoscatur. Naribus ergo Behemoth callidæ eius insidiæ designantur, per quas sagacissimè nititur, & occulta cordis nostri bona cognoscere, & hæc pessima persuasione dissipare. In sudibus itaque Dominus nares eius perforat: quia callidas eius insidias acutis sanctorum sensibus penetrans eneruat. Sæpe aũt bonorum uias tanta insidians arte circũuolat: ut per ea quæ ab eis bene gesta cognouerit, ad malitiam aditum quærat. Nam unde alium largiri quid conspicit, inde aliũ in discordiæ flamma succendit, & cũ hũc respicit misereri, illi persuadet irasci: ut dũ bonum quasi non communiter factum insinuat concordes animos à bono gratiæ communis abscindat. Quia.n. iustorum mentes ad mala suadendo non ualet frangere, bonis satagit actibus inter eas mala seminare. Sed sancti uiri has eius insidias tanto celerius uincũt, quanto & subtilius deprehendunt. Quod melius ostendimus, si unum è multis assertoribus ueritatis in testimoniũ Paulũ uocemus, sub quo quidam Corinthius dũ incesti facinus perpetrasset, eũ doctor egregius in carnis interitum ad satisfactionem pœnitẽtiæ satanæ tradidit, & in diem Dñi saluum eius spũm reseruauit. Magna quippe arte magisterij ipsi est traditus coactus in pœnã, cui sponte est substratus in culpa: ut qui author fuerat ad uitium nequitię, ipse flagellum fieret disciplinæ. Qua tamen bene gesta pęnitentia, dũ cognouisset Corinthios super eũ iam misericorditer motos, ait: Cui aliquid donastis, & ego: nam & ego quod donaui, si quid donaui, pp uos in persona Christi. Cõionis uerò gratiam cogitãs ait: Cui aliquid donastis, & ego. ac si diceret: A bono uestro non dissentio, meũ sit quicquid ipsi fecistis. Atq; mox subdidit: Et ergo si quid donaui, pp uos. ac si diceret: Vestris actibus bonum addidi, quicqd pp uos misericorditer feci. Vestra ergo est utilitas, bonitas mea: mea est utilitas, bonitas uestra. Qui ipsam mox compagem cordium, in qua sic tenetur, adiungẽs subdidit: In persona Christi. Cui uelut si dicere præsumamus, quare te ita cautè discipulis copulas? quare uel te illorum, uel illos tuis actionibus tam sollicita mente conformas? ilicò subiunxit: Vt non circumueniamur à satana. Cuius sagaces insidias quàm acuto sensu transfigat, insinuat subdens: Non enim ignoramus cogitationes eius. ac si uerbis aliis dicat: Acuti authore Domino sudes sumus, & nares Behemoth istius subtiliter circunspiciẽdo penetramus: ne hoc q̃ bene mẽs inchoat, ipse in malitiæ finem uertat. Possunt per sudes acuta ipsius per carnem manifestatæ sapientiæ uerba signari: ut qa naribus odor trahitur, per Behemoth nares illa antiqui hostis exploratio figuret. Qui cum Deũ incarnatũ esse dubitaret, hoc expetitis miraculis uoluit tentando cognoscere, dicens: Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Quia ergo signorũ indiciis odorẽ diuinitatis eius cognoscere concupiuit, quasi flatum narib. traxit. Sed dum ei protinus respondetur, Nõ in pane solo uiuit homo: &, Nõ tentabis Dominum Deum tuum: quia sententiarum suarũ acuminib. indagationem antiqui hostis ueritas pculit, quasi nares eius sudib. perforauit. Sed quia Behemoth iste per uaria fraudũ argumẽta distẽdit, adhuc adiuncto & alio noie notatur. Nã subdit.

1. Cor. 5 | 2. Cor. 2 | 12 | Matt. 4

Quòd per incarnationem Christi captus sit diabolus: & lingua totius falsitatis ad Euangelij ueritatem ligata & coniuncta contineat. Cap. IX.

AN extrahere poteris Leuiathan hamo?] Leuiathan quippe additamẽtũ eorum dr. Quorum uidelicet, nisi hoĩum? quib. semel culpam præuaricationis intulit, & hanc usq; ad æternam mortem quotidie pessimis suggestionib. extendit. Quibus dũ reatũ fœnore peccati multiplicat, pœnas proculdubio sine fine coaceruat. Potest quoq; Leuiathan ẽt perirrisionẽ uocari. Primo quippe homini psuasione callida diuinitatẽ additurũ se perhibuit, sed immortalitatẽ tulit. Additamentum ergo hominum per irrisionem dici põt, quibus dum hoc quod non erant se addere spopõdit, etiam hoc quod erãt fallẽdo subtraxit. Sed Leuiathan iste hamo captus est: quia in

in redemptore nostro dum per satellites A suos escam corporis momordit, diuinitatis illum aculeus perforauit. quasi hamus quippe fauces glutientis tenuit: dum in illo & esca carnis patuit quam deuorator appeteret, & diuinitas passionis tempore latuit quæ necaret. In hac quippe aquarum abysso, id est in hac immensitate generis humani, ad omnium mortem inhians, uitam penè omnium, uorans, huc illucque aperto ore cetus iste ferebatur, sed ad mortem ceti istius hamus in hac aquarum profunditate caligi nosa, mira est dispositione suspensus. Huius hami linea illa est per Euangelium antiquo B rũ patrũ propago memorata. Nam cũ di-
Matt. 1. citur: Abrahã genuit Isaac: Isaac genuit Iacob: cumque cæteri successores interposito Ioseph nomine usque ad Mariam uirginem desponsatam describuntur, quasi quædam linea torquetur, in cuius extremo incarnatus Dominus, id est hamus iste ligaretur: quem in his aquis humani generis dependentem aperto ore iste cetus expeteret, sed eo per satellitum suorum sæuitiam morso, mordendi uires ulterius non haberet Ne ergo iste humanis morti bus cetus insidiãs, quos uellet ultra deuo C raret: hamus hic raptoris fauces tenuit, & sese mordentem momordit. Incarnationẽ igit' unigeniti filij fideli famulo indicãs Deus, ait: An extrahere poteris Leuiathan hamo? Subaudis, ut ego: qui ad raptoris mortẽ incarnatũ unigenitũ filiũ mitto, in quo dũ mortalis caro cõspicit', & immortalitatis potentia non uidetur: quasi hamus quidam inde deuorantem perimit, unde acumen potentiæ quo transfigat occultat. Sequitur: Et fune ligabis linguam eius.] Subaudis, ut ego. Scriptura enim sacra fune aliquãdo dimensionum sortes, aliquan D do peccata, aliquando fidem designare consueuit. Nam propter hæreditarias di-
Psal. 15 mensionum sortes dicitur: Funes ceciderunt mihi in præclaris: etenim hæreditas mea præclara est mihi. Funes quippe in præclaris cadunt, dum per humilitatem uitæ, sortes nos patriæ melioris excipiũt. Rursum qa fune peccata signant', p pro
Esa. 5. phetã dicit'. Væ q trahitis iniquitatem in funiculis uanitatis. Iniqtas nanq; in funiculis uanitatis tarhit', dũ per augmentũ culpa protelatur. Vnde & per psalmistam dicitur: Funes peccatorum circumplexi sunt me. Quia enim funis addendo torquetur ut crescat, non immerito peccatum in fune figuratur, quod peruerso corde sæpe dum defenditur, multiplicatur. Rursum fune fides exprimitur: Salo mone attestante, qui ait: Funiculus triplex difficile rumpitur: quia fides uidelicet quæ de cognitione trinitatis ab ore prædi cantium texitur, fortis in electis permanens, in sole reproborum corde dissipatur. Hoc itaque loco funis nomine siue peccatum siue fidem nil obstat intelligi. Incarnatus etenim Dominus noster fune Leuiathan linguam ligauit: quia in simili tudine carnis peccati apparuit, & omnia errorum eius prædicamenta damnauit. Vnde Paulo attestante dicitur: Et de pecca to damnauit peccatum. Fune linguam ligauit. quia per similitudinem carnis peccati, ab electorum suorum cordibus cũcta eius fallaciæ argumenta destruxit. Ecce n. apparẽte in carne Dño, Leuiathã lingua ligata est. quia eius ueritate cognita ill[?]fal sitatis doctrinæ tacuerunt. Vbi enim nũc est Academicorum error: qui certè conan tur astruere certum nil esse, qui impudenti fronte assertionibus suis fidem ab audi toribus exigunt, cum uera esse nulla testantur? Vbi mathematicorum superstitio: qui dum signorum cursus suspiciunt uitas hominum in siderum momenta suspendunt? Quorum apertè doctrinam sæpe geminorum natiuitas dissipat, qui cũ uno codẽque momento horæ prodeant, non in una conuersationis qualitate perdurant. Vbi tot prædicamenta falsitatis quæ numerare fugimus: ne ab exponendi ordine longè recedamus? Sed cuncta iam erroris doctrina cõticuit: quia Leuiathan linguam Dominus incarnationis suæ fune constrinxit. Vnde bene etiam per prophetam dicitur: Et desolabit Dominus linguam maris Aegyptij. Lingua quippe maris est scientia doctrinæ secularis. Bene autem mare Aegyptium dicitur: quia peccati obscuritate fuscatur. Linguam ergo maris Aegyptij Dominus desolauit: quia huius mundi falsum sapientiam per carnem se ostendendo destruxit. Fune ergo Leuiatahan lingua constringit: quia

Marginal notes (right column): Ps. 118; Eccle. 4.; 13; Rom. 8.; Esa. 11.

per similitudinem carnis peccati, ligata est
prædicatio uetusti peccatoris. Si autem fi-
des fune signatur, idem nobis iterum in
tellectus innuitur: quia dũ ꝑ prędicatores
sanctos in mundo fides trinitatis inno-
tuit, contra electorum mentes erumpere
mundi doctrina cessauit. Vnde bene Do-
Psal.73 mino per prophetam dicitur: Tu dirupui
sti fontes & torrentes: tu siccasti fluuios
Ethan. Ethan quippe interpretatur fortis.
Et quis est hic fortis, nisi de quo per Euã-
Mar. 3. gelium Dominus dicit: Nemo potest ua-
sa fortis ingressus domum diripere, nisi
prius fortem alliget? Fontes itaque & tor
rentes Dominus dirupit, dum in Aposto-
lorum suorum cordibus fluenta ueritatis
aperuit De quibus rursum per prophetam
Esa.12. alium dicitur: Haurietis aquas in gaudio
de fontibus saluatoris. Ad eorum quippe
doctrinã sitientes pergimus, ut ueritatis
plenas cordium nostrorum langunculas
reportemus. Sed emanantibus suis fonti-
bus Ethan fluuios exiccauit, dum doctri-
nam fortis & maligni spiritus ostenso ra-
dio suæ ueritatis arefecit. Leuiathan ergo
lingua fune stringitur: quia extensa fide
trinitatis, errorum prædicamenta silue-
runt. Sed quia iam se apertè extollere non
ualet, huc illucque circumiens per insi-
dias mordet. Mira autem misericordia cõ
14 tra hunc pro nobis Dominus uigilat, at-
que eum & in hoc quod fraudibus molit̃
expugnat. Vnde subditur:

Quod astutiam diaboli per quam humani gene ris fragilitatem explorat & odoratur, Deus omnipotens iudicij sui potestate confringat, & perforata eius maxilla homines quos iam per peccata commissionem inter fauces tenebat, inde extrahat: si per pœnitentiam exitũ & reditum ad uitam aperiat. Cap. X.

NVnquid pones circulum in naribus
eius?] Sicut per nares insidię, ita per
circulum diuinæ uirtutis omnipotentia
designatur. Quæ cum apprehendi nos ten
tationibus prohibet, miris ordinibus an-
tiqui hostis insidias circumplectens te-
net. Circulus ergo ei in naribus ponitur,
dum circũducta protectionis supernæ for
titudine, eius sagacitas retinetur: ne cõtra
infirmitatem hominum tantum præua-
A leat, quantũ perditionis argumenta latẽ-
ter explorat. Potest et circuli nomine, oc-
culti iudicij adiutoriũ designari, quod in
huius Behemoth naribus ponitur, cum à
callida sua crudelitate refrenat̃. vnde bene
per prophetã cũ ab Israelitarũ læsione ꝓ-
hibetur, regi Babyloniæ dicit̃: Ponã circu *Esa. 37.*
lũ in naribus tuis. ac si apertè diceretur:
Cogitando insidias suspiras: sed explere
quod appetis non ualendo omnipotentię
meæ circulum in naribus portas, ut cum
bonorum mortem ardentius anhelas, ab
eorũ uita uacuus redeas. quod uerò hoc
B loco circulum, hoc scriptura sacra per
Ioannem in Apocalypsi falcem uocat. Ait *Apo. 14*
enim: Vidi, & ecce nubem candidam: &
super nubem sedentem similem filio ho-
minis, habentem in capite suo coronam
auream, & in manu sua falcem acutam.
Potestas enim diuini iudicij, quia undiq;
stringit, circulus dicitur: & quia intra se
omnia incidendo amplectitur, falcis ap-
pellatione signatur. In falce enim quic-
quid inciditur, quaqua uersum flectitur,
C intus cadit. Et quia potestas superni iudi-
cij nullatenus euitatur, intra ipsam quip-
pe sumus, quodlibet fugere conemur, re-
ctè cum uenturus iudex ostenditur, falcẽ
tenere perhibetur: quia cũ potenter ad om
nia obuiat, incidendo circũdat. Esse se in-
tra iudicij falcem propheta uidit, cum di- *Ps.138*
ceret: Si ascendero in cœlum, tu illic es: si
descendero ad infernum, ades. Si sumpse
ro pennas meas ante lucem, & habitaue-
ro in extremis maris, etenim illuc manus
tua deducet me, & tenebit me dextera tua.
Intra quandam falcem se uidit, cum ex
D nullo sibi loco patere fugæ aditum posse
cognouit, dicens: Quia neque ab oriente, *Psal.74*
neq; occidente, neque à desertis monti-
bus: subaudis, patet uia fugiendi. atque
mox ipsam supernæ potentiæ omnimodã
cõprehensionem subdẽs, ait: Quoniam
Deus iudex est. ac si diceret: Fugiendi uia
undiq; deest: quia ille iudicat, qui ubique
est. Diuina itaq; iudicia sicut signant̃ falce
quia circũuallantia incidunt: ita exprimũ
tur circulo, quia undique stringũt. In Le-
uiathan itaq; naribus à Dño circulus po-
nit̃: quia iudicij eius potentia in insidijs
suis ne quantum uult præualeat coar-
ctatur. Dicatur ergo: Nunquid pones
circulum

A circulum in naribus eius? Subaudis, ut ego, qui astutas eius insidias omnipotenti iudicio constringo: ut nec tantum tentet, quantum appetit: nec tantum capiat, quātum tentat. Sequitur: Aut armilla perforabis maxillam eius? Ab intellectu circuli armilla non discrepat: quia ipsa hoc quoque ubi ponitur, ambiendo constringit. Sed quia armilla latius tenditur, ꝑ armillā occulti eius iudicij erga nos protectio impensior designatur. Armilla ergo Dominus maxillam Leuiathan istius perforat: quia ineffabili misericordiæ suæ potentia sic militiæ antiqui hostis obuiat,

B ut aliquando eos etiam quos iam cœpit amittat: & quasi ab ore illius cadunt, qui post perpetratas culpas ad innocentiam redeūt. Quis enim ore illius semel raptus maxillam eius euaderet, si perforata non esset? An non in ore Petrum tenuit, cum negauit? An non in ore Dauid tenuit, cum in tantam se luxuriæ uoraginem mersit? Sed cū ad uitā uterq; per pœnitentiā redijt, Leuiathan iste eos aliquo modo quasi per maxillæ suæ foramina amisit.

C Per foramen ergo maxillæ ab eius ore substracti sunt, qui post perpetrationem tantæ nequitiæ pœnitendo redierunt. Quis autē hominū Leuiathā istius os euadat, ut nulla illicita cōmittat? Sed hinc cognoscimus quantū redemptori humani generis debitores sumus, qui non solum nos in os Leuiathan ire prohibuit, sed ab ore etiam redire concessit: qui spem peccatori non abstulit, quia maxillam eius ut euadendi uiam tribueret, perforauit: ut saltē post morsum fugiat, qui incautus prius morderi nequaquam metuebat. Vbique

D ergo nobis occurrit superna medicina: quia & dedit homini præcepta ne peccet, & tamē peccāti dedit remedia ne desperet. Vnde cauendum summopere est, ne quis delectatione peccati Leuiathan istius ore rapiatur, & tamen si raptus fuerit, non desperet: quia si peccatum perfectè lugeat, adhuc foramē in maxilla eius inuenit per quod euadat. Iam dentibus teritur, sed adhuc si euadendi uia quæritur, in maxilla eius foramen inuenitur. Habet etiam captus quo exeat, qui præuidere noluit ne caperet. Quisquis ergo nondum captus est, maxillam eius fugiat: quisquis uerò iam captus est, in maxilla foramen quærat. Pius enim ac iustus est conditor noster. Sed nemo dicat, quia pius est, uenialiter pecco. Et nemo qui peccauerit dicat, 15
quia iustus est, de peccati remissione despero. Relaxat enim Deus facinus, quod defletur: sed perpetrare quisque timeat, quod si dignè deflere possit ignorat. Ante culpam ergo iustitiam metuat, post culpam tamen de pietate præsumat: neque ita iustitiam timeat, ut nulla spei consolatione conualescat: neq; ita confidat de misericordia, ut adhibere uulneribus suis dignæ pœnitentię negligat medicinam, sed quem præsumit sibi piè parcere, semper etiam cogitet & districtè iudicare. Sub pietate itaq; eius spes peccatoris gaudeat, sed sub districtione illius pœnitentis correctio contremiscat. Spes igitur præsumptionis nostræ habeat etiam morum timoris: ut ad corrigenda peccata iustitia iudicantis terreat, quem ad fiduciam ueniæ gratia parcentis inuitat. Hinc enim per quendam sapientem dicit: Ne dixeris, miserationes Domini multæ sunt, peccato- Eccl. 5.
rum meorū nō memorabit. Pietatē nanque eius protinus & iustitiam subdit, dicens: Misericordia enim & ira ab illo. Diuina itaq; clementia maxillam Behemoth istius perforans, ubiq; humano generi & misericorditer & potenter occurrit: quia nec libero admonitionem præcauendi tacuit, nec capto remedium fugiendi subtraxit. Ad hoc quippe in scriptura sacra uirorum talium, id est Dauid & Petri peccata sunt indita, ut cautela minorum sit ruina maiorum. Ad hoc uerò utrorumq; illic & pœnitētia insinuatur & uenia, ut spes pereūtium sit recuperatio perditorum. De statu ergo suo Dauid cadente nemo supbiat. De lapsu etiam suo Dauid surgente nemo desperet. Ecce quàm mirabiliter scriptura sacra eodē uerbo superbos premit, quo humiles leuat. Vnam nanque rem gestam retulit, & diuerso modo superbos quidem ad humilitatis formidinem, humiles uero ad spei fiduciam reuocauit. O inæstimabile noui generis medicamentū, quod uno eodemq; ordine positum & premendo tumentia exiccat, & subleuando arentia infundit. De maiorum nos lapsu terruit, sed de reparatione roborauit. Sic

quippe semper, sic nos diuinæ dispensationis misericordia & superbientes reprimit, & ne ad desperationem corruamus fulcit.

Quid sit quòd Moyses dicit? Non accipies loco pignoris superiorem uel inferiorem molam. Cap. XI.

16 Deut. 24 VNde etiam per Moysen admonet, dicens: Non accipies loco pignoris superiorem aut inferiorem molam. Accipere nanque aliquando dicimus auferre. Vnde & aues illæ quæ sunt rapiendis auibus auidæ, accipitres uocantur. Vnde Paulus
2. Cor. 11. apostolus dicit: Sustinetis enim si quis deuorat, si quis accipit. ac si diceret: Si quis rapit. Pignus uero debitoris, est confessio peccatoris. A debitore enim pignus accipitur, cum à peccatore tam peccati confessio tenetur. Superior autem & inferior mola, est spes & timor. Spes quippe ad alta subuehit, timor autem cor inferius premit. Sed mola superior & inferior ita sibi necessario iunguntur, ut una sine altera inutiliter habeatur. In peccatoris itaque pectore incessanter debet spes & formido coniungi: quia incassum misericordiam sperat, si non etiam iustitiam timeat: incassum iustitiam metuit, si non etiam de misericordia confidat. Loco igitur pignoris mola superior aut inferior tolli prohibet: qa q peccatori prædicat, tanta dispensatione componere prædicationem debet ut nec derelicta spe timorem subtrahat, nec subtracta spe, in solo eum timore derelinquat. Mola em̃ superior aut inferior tollitur, si per prædicãtis linguã in peccatoris pectore aut timor à spe, aut spes à timore diuidatur. Sed quia exigente causa Dauid ad medium deducto, tanti facinoris memoriam fecimus, lectoris fortasse animus mouetur, cur eos omnipotens Deus quos in perpetuũ elegit, quos ad donorũ quoq; spiritaliũ culmen assumpsit, illæsos à corporalibus uitijs non custodit. Vnde quia satisfieri citius credimus, breuiter respondemus. Nonnulli enim per accepta dona uirtutũ, per impensam ingratiã bonorum operum, in sũpbiæ uitiũ cadũt, sed tamẽ quo ceciderint, nõ cognoscunt. Proinde contra eos hostis antiquus, quia iam interius dominatur, etiã exterius sæuire permittitur: ut qui in cogitatione elati sunt per carnis luxuriam prosternãtur. Scimus autem quia aliquando minus est in corporis corruptionem cadere, quam cogitatione tacita ex deliberata elatione peccare: sed cum minus turpis superbia creditur, minus uitatur. Luxuriam uero eo magis erubescũt homines, quo simul omnes turpem nouerunt. Vnde fit plerunque, ut nonnulli post superbiam in luxuriam corruentes, ex aperto casu malum culpæ latentis erubescunt, & tunc etiam maiora corrigunt, cum prostrati in minimis grauius confunduntur. Reos.n.se inter minora conspiciunt, qui se liberos inter grauiora crediderũt. Pia ergo Domini dispẽsatione laxatus nonnunquam Behemoth iste de culpa ad culpam trahit, & dum plus percutit, inde eum quem ceperat amittit: atque unde uicisse cernitur, inde superatur. Cõsiderare libet intra munitum gratiæ sinum, quanto Deus fauore misericordiæ nos continet. Ecce qui de uirtute se extollit, per uitium ad humilitatem redit. qui uero acceptis uirtutibus extollitur, non gladio, sed (ita dixerim) medicamento uulneratur: Quid est enim uirtus, nisi medicamentum? & quid est uitium, nisi uulnus? Quia ergo nos de medicamento uulnus facimus, facit ille de uulnere medicamentum: ut qui uirtute percutimur, uitio curemur. Nos nanque uirtutũ dona retorquemus in usum uitiorũ: ille uitiorũ illecebras assumit in artẽ uirtutum, & salutis statum percutit ut seruet: ut qui humilitatem currentes fugimus, ei saltem cadentes hæreamus. Sed inter hæc sciendum est, quod plerique hominũ quo in multis corruũt, arctius ligant: cumq; eos Behemoth iste ex uno uitio percutit ut cõcidant, ex alio quoq; illigat ne resurgant. Consideret itaq; homo cum quo hoste bellum gerat, & si iam se in aliquo deliquisse perpendit, saltem ad culpã pertrahi ex culpa pertimescat: ut studiosè uitentur uulnera, quibus frequenter interficit: quia ualde rarum est quod hostis noster electorum saluti etiã uulneribus seruit. Maxilla tamen Behemoth istius perforata intelligi & aliter potest:

petest: ut in ore tenere dicatur non quos iam perfectè peccato implicauit, sed quos iam adhuc peccati persuasionibus tentat, quatenus ei quemlibet mandere, sit de peccati eum delectatione tentare. Mandendum quidem, sed non deglutiendum acceperat Paulum, quando illum post tot reuelationum sublimia, stimulis carnis agitabat. Tunc ergo cum contra illum licentiam tentationis accepit, in maxilla eum tenuit: sed perforata. qui uerò elatus perire poterat, tentatus est ne periret. Tentatio ergo illa non uorago uitiorum, sed custodia meritorum fuit: quia Leuiathan iste fatigando eum in afflictione contriuit, sed non in culpa capiendo deuorauit. Elatos autem in sanctitate uiros non amitteret, nisi tentaret. Sancti quippe nõ essent qui de sanctitatis gloria superbirẽt, & tanto sub eius iure caderent, quanto se in suis uirtutibus eleuarent. Sed miro dispensationis ordine dum tentantur, humiliantur: dum humiliãtur, eius esse iam desinunt. Bene ergo maxilla Behemoth istius perforata dicitur: quia electos Dei unde conterit, inde amittit: unde tentat ut perdat, agit inde ne pereant. Antiquus itaque hostis occultis Dei dispensationibus seruiens, sanctorum animas ad interitum tentat uolens, sed ad regnum tentando seruat inuitus. Maxilla ergo eius perforata est: quia eos quos tentando, id est mandendo conterit, quasi cum deglutit amittit. Quod quia non humana sed diuina prouidentia agitur, ut utilitati iustorum ipsa uetusti aduersarij astutia suffragetur, quatenus cum electos tentat, eo magis tentando custodiat, bene ad beatũ Iob dicitur: Aut armilla perforabis maxillam eius? Subaudis, ut ego: qui prouidè cuncta disponens, electos meos inde robustius in integritate custodio, unde eos per maxillam Leuiathan istius labefactari aliquo modo ab integritate permitto. Sequitur:

1. Cor. 12.

Quod in die iudicij supplicium & pœnitentia impiorum in irritum erit. Cap. XII.

18 NVnquid multiplicauit ad te preces, aut loquetur tibi mollia? Subaudis, ut mihi. Si enim ad personam filij hæc

A uerba referantur, incarnato ei mollia loquebatur cum diceret: Scio quia sis sanctus Dei. Ad quem Leuiathan ista multiplicauit preces, cum per subditam sibi legionem dixit: Si eiicis nos, mitte nos in gregem porcorum. Quamuis intelligi põt apertius: quia ad Dominum preces multiplicat, cum extremi die iudicii iniqui qui eius corpus sunt, sibi parci deprecantur: cum membra eius uidelicet reprobi serò clamantes dicunt: Domine domine aperi nobis. Quibus protinus dicitur: Nescio uos unde sitis. Tunc etiam Domino per B membra sua mollia loquetur, quãdo multi ex eius corpore dicturi sunt: Domine, domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in noĩe tuo dæmonia eiecimus, & in noĩe tuo uirtutes multas fecimus? Mollia quidem deprecantes dicunt, cum eius nomine replicant quæ fecerunt: sed duro corde illa cum facerent, in suam laudem rapuerunt. Vnde mox audiunt: Nescio qui estis. Sequitur:

Luc. 4.

Matt. 8.

Matth. 25

Quod diabolus in hac uita nesciens sanctorum usibus seruit: & tentationis licentia quasi ex pacto accepta, uoluntatem suam implet tentando, sed uoluntate Dei ligatur ut electos & uolens tentet, & nesciens probet. C *Cap. XIII.*

NVnquid feriet tecum pactum?] Subaudis, ut mecum. Et accipies eum seruum sempiternum? Subaudis, ut ego. Sed ualde solerter intuendum est, quòd pactum cum Domino Leuiathan iste feriat, ut sempiternus ab eo seruus habeatur. In pacto enim discordantium partiũ D uoluntas impletur, ut ad uotum suum quæq; perueniat, & iurgia desiderato fine concludat. Antiquus itaque hostis à sinceritate diuinæ innocentiæ malitiæ suę face succensus discordat, sed ab eius iudicio etiam discordando non discrepat. nam uiros iustos semper maleuolè tentare appetit: sed tamen hoc Dominus uel misericorditer fieri, uel iustè permittit. Hæc ipsa ergo tentationis licentia pactum uocatur, in qua & desiderium tentatoris agitur, & tamen per eam miro modo uoluntas iusti dispensatoris impletur. Erudiendos enim (sicut nuper diximus) electos suos

Dñs sæpe tentatori subiicit: sicut post paradisi claustra, post tertij cœli secreta, ne reuelationum magnitudine Paulus extolli potuisset, ei satanæ angelus datus est. Sed (ut præfati sumus) ipsa hac tentatione disponitur, ut qui elati perire poterant, humiliati à perditione seruentur. Secreto ergo dispensationis ordine, unde sæuire permittitur iniquitas diaboli, inde piè perficitur benignitas Dei. Et bene ex hoc pacto quod cum Domino ferire dicitur, seruus accipi perhibetur: quia inde obtemperat nutibus supernæ gratiæ, unde exercet irã
19 nequissimæ uoluntatis suæ. Seruus ergo ex pacto est, qui dum uoluntatem suã implere permittitur, à superni consilij uoluntate ligatur: ut electos Dei (sicut dictũ est) uolens tentet, & tentando nesciens probet. Sed quia tamdiu in hac uita electorum usibus seruit, quàm diu malitiæ suæ nequitiam tentationibus exercere potuerit: hoc autem in loco à Domino non solum ex pacto seruus, sed sempiternus seruus accipi dicitur: inuestigare compellimur quomodo & post præsentis uitæ terminum seruire eum in perpetuum Domino demonstremus. Neque enim tunc iustos cœlesti felicitate pollentes adhuc tentare permittitur, cum ante eorum oculos æternis gehennæ ignibus mãcipatur: quia nequaquam in illa superna patria tẽtationibus erudiẽdi sunt, in qua iam pro tentationum laboribus remunerantur. Sed tunc Leuiathan iste cum suo corpore reprobis uidelicet omnibus, flammis ultricibus traditur, quibus sine fine crucietur. quos scilicet cruciatus dum iusti conspiciunt, in Dei laudibus crescunt: quia & in se cernunt bonum quo remunerati sunt, & in illis inspiciunt supplicium quod euaserunt. Ita enim tunc pulchra erit uniuersitas, dum & gehenna iustè cruciat impios, & æterna felicitas iustè remunerat pios. Sicut enim niger color in pictura substernitũ, ut superiectus albus uel rubeus pulchrior ostendatur: ita tunc etiã malos bene ordinans Deus, feliciora exhibet gaudia beatorum, ostensis antè eorum oculis supplicijs reproborum. Et quãuis illud ex uisione dominica eorum gaudiũ non sit quo crescat: magis tamen authori suo esse se debitores sentiunt, quando &

A bonum cernunt quod iustè remunerati percipiũt, & malum quod misericorditer adiuti uicerunt.

Quid sit quòd diabolus modo Behemoth, id est belua uel iumentum: modo Leuiathan, id est serpens marinus: modo auis uocatur: & quod in passione Christi illusus sit. Cap. XIIII.

IGitur si utilitati iustorum & hic tentatio Leuiathan istius, & illic damnatio proficit, sempiternus seruus est, dum Dei
B laudibus nesciẽs seruit: & illic pœna eius
iusta, & hic uoluntas iniusta. Sequitur: 20
Nunquid illudes ei quasi aui?] Quid est quod aduersarius noster prius Behemoth, post modum Leuiathan dicitur: nũc uerò aui in perditionis suæ illusione comparatur? Behemoth quippe (ut diximus) belua interpretatur: quæ quadrupes ostenditur, dũ sicut bos fœnum comedere perhibetur. Leuiathan uerò quia hamo capitur, proculdubio serpens in aquis innotescitur.
Nunc uerò ad auis similitudinem duci- 9
tur, cum dicitur: Nunquid illudes ei quasi
C si aui? Cur ergo belua uel iumentum, cur draco, cur auis appelletur, indagemus. Citius enim nomina eius agnoscimus, si tergiuersationis illius astutiam subtiliter exploremus. De cœlo quippe ad terram uenit, & ad spem cœlestium nulla iam respiratione se erigit. Irrationabile ergo & quadrupes animal est, per actionis immundæ fatuitatem, draco per nocendi malitiam, auis per subtilis naturæ leuitatem. Quia enim hoc quod cõtra se agit, ignorat, bruto sensu belua est: quia malitiosè nobis nocere appetit, draco est: quia uerò de na
D turæ suæ subtilitate superbè extollitũ, auis est. Rursum quia in hoc quod iniquè agit ad utilitatem nostram diuina uirtute possidetur, iumentum est: quia uerò latenter mordet, serpens est: quia autem nonnunquã per indomitam superbiam se etiã lucis angelum simulat, auis est. Humanum etenĩ genus quãuis inexplicabili iniquitatis arte lacessat, trib. tamen uitiis ualde tẽtat: ut uidelicet alios sibi per luxuriam, alios per malitiam, alios per superbiã subdat. Non ergo immeritò in eo quod agere nititur, ex ipso suarum actionum nomine uocatur, cùm iumentũ draco, uel auis dicitur.

dicitur. In eis quippe quos ad stultitiam luxuriæ excitat, iumentum est, in eis quos ad nocendi malitiam inflammat, draco est: in eis autem quos in fastum superbiæ quasi alta sapientes eleuat, auis est: in illis uerò quos pariter in luxuria & superbia & malitia polluit, iumentum, draco, simul & auris existit. Per tot nanque ad deceptorũ cor se species intulit, in quot eos nequitias implicauit. Multarũ igitur rerũ nomine uocatur: quia ante deceptorũ mẽtes in uarias formarum species uertitur. Cũ.n. hunc per carnis luxuriam tentat, & tamen minimè superat, mutata suggestione cor illius in malitiam inflammat. Quia ergo ad eum uenire bellua non ualuit, draco uenit. Illum ueneno malitiæ corrumpere non ualet: sed tamen bona sua eius oculis opponit, & cor illius in superbiam extollit. Huic ergo ut draco surrepere non ualuit: sed tamen adducto phãtasmate inanis glorię, coram cogitationis eius obtutib. quasi auis uolauit quæ nimirum auis tanto contra nos immanius extollitur, quanto nulla naturæ suæ infirmitate præpeditur. Quia enim carnis morte non premitur, & redemptorem nostrũ carne mortalem uidit, altiori fastu elationis intumuit: sed ubi contra authorem suum penna se superbiæ extulit, ibi laqueũ suæ mortis inuenit. nam ea eius carnis morte prostratus est, quam expetijt elatus & inde pertulit laqueum, unde quasi escã suæ malitiæ mortem iusti concupiuit. Dicatur ergo:
21 Nunquid illudes ei quasi aui?] Quasi aui quippe dominus illusit, dum ei in passione unigeniti filij sui ostendit escam, sed laqueum abscondit. Vidit enim quod ore perciperet, sed non uidit quod gutture teneret. Nam quamuis eum fuerat ipse confessus filium Dei, uelut purum tamen illum hominem mori credidit, ad cuius mortem Iudæorum persequentium animos concitauit. Sed in ipso traditionis tempore tardè iam cognouisse intelligitur, quòd ipse eius illa morte puniretur. Vnde & Pilati coniugem somnijs terruit, ut uir illius à iusti persequutione cessaret. Sed res interna dispensatione disposita, nulla ualuit machinatione refragari. Expediebat nãq; ut peccatorũ mortẽ iustè morientiũ solueret mors iusti iniustè morientis. Quod quia Leuiathan iste usque ad tempus passionis illius ignorauit, quasi more auis illusus, diuinitatis eius laqueum pertulit, dum humanitatis eius escam momordit. Sequitur:

Quod infirma mundi & ignobilia & stulta elegit Deus, & fortitudinem armati hostis humilium prædicatione destruxit. Cap. XV.

AVt alligabis eum ancillis tuis:] Subaudis, ut ego. In seruis etsi despecta est conditio, uirilitas uiget: in ancillis autem cum conditione pariter secus iacet. Bene ergo Dominus Leuiathan istum nõ seruis, sed ancillis suis ligare se asserit: quia ad nostram redemptionem ueniens, & suos contra mundi superbiam prædicatores mittẽs, relictis sapiẽtib. insipiẽtes relictis fortibus debiles, relictis diuitibus pauperes elegit. ancillis ergo suis Leuiathan huius fortitudinem Dominus ligauit: quia attestante Paulo, infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia. Vnde bene per Salomonem dicitur: Sapientia 1. Cor. 7. ædificauit sibi domum, excidit columnas Prou. 9 septem, immolauit uictimas, miscuit uinum, proposuit mensam, misit ancillas suas ut uocarent ad arcem & mœnia ciuitatis. Sapientia quippe domum sibi condidit, cum unigenitus Dei filius in semetipso intra uterum uirginis mediante anima humanum sibi corpus creauit. Sic quippe corpus unigenti domus Dei dicitur, sicut etiam templum uocatur: ita ut unus idẽque Dei atque hominis filius ipse sit qui inhabitat, ipse qui inhabitatur. Quod tamen rectè & aliter accipitur, si domus sapientię Ecclesia uocatur. quæ septem sibi columnas excidit: quia ab amore præsentis seculi disiunctas ad portandam eiusdem Ecclesiæ fabricam mentes prædicantium erexit. Quæ pro eo quòd perfectionis uirtute subnixæ sunt, septenario numero designant. Immolauit uictimas: quia uitas prædicantium mactari in persecutione permisit. Vinum miscuit: quia diuinitatis & humanitatis suæ nobis pariter arcana prædicauit. Mensam quoque proposuit: quia scripturæ sacræ nobis pabula aperiendo præparauit. Ancillas etiã suas misit. quæ ad arcem nos atque ciuitatis mœnia uocarent quia prædicatores infirmos abiectosq; habere studuit, qui

fide i

fideles populos ad spiritalis patriæ ædificia supna colligeret. Vnde in Euangelio dominus Nathanaelem laudat, nec tamen in sorte prædicantium numerat. quia ad prædicandum eum tales uenire debuerāt, qui de laude propria nihil habebant: ut tanto solidius ueritatis esse cognosceretur quod agerent, quanto & aperte cerneretur, quia ad hoc agendum per se idonei non fuissent. Vt ergo mira potentia per prædicatorum linguas claresceret, prius mirabilius actum est, ut eorundem prædicantium meritum nullum esset. Ancillas ergo Dominus misit, & Leuiathan huius fortitudinem ligauit: quia infirmos prædicatores mundo exhibuit, & potentes quosque qui eius corpus fuerant, sub terroris sui uinculo restrinxit. Et in semetipso Leuiathan iste ancillis ligatur: cum infirmis prædicantibus, ueritatis clarescente lumine, contra electorum mentes antiquus hostis non quantū uult sæuire permittitur. sed ne sub infidelitatis captiuitate cunctos quos appetit teneat, signis & uirtutibus coarctatur. Ipse ergo per se hoc fortiter facit, qui contra illum uires non fortibus tribuit. Sed quia quos contra eum Dominus mittat insinuat: nunc etiam quid ipsi agant qui mittuntur, adiungit Sequitur:

Quod prædicatorum officio (qui de Euangelico talento negociantur) à capite diabolo concidantur & separentur, qui prius ei quasi mēbra carnea adhærebant. Cap. XVI

22 Concident eum amici, diuident illum negociatores.] Leuiathan iste totiēs conciditur, quotiens diuini uerbi gladio sua ab illo membra separantur. Iniqui enim cum uerbum ueritatis audiunt, & sancto timore perculsi, ab antiqui se hostis imitatione suspendunt: ipse in corpore suo diuiditur, cui hi qui praue inhæserant, subtrahūtur. Ipsos uerò amicos nominat, quos superius ancillas uocat: ipsos etiam negociatores appellat, quos amicos dixerat. Sancti enim prædicatores prius ancillæ sunt per formidinem post amici per fidem, ad extremum quoque negociatores per actionem. Ipsis quippe infirmantibus dicitur: Nolite timere pusille grex, quia complacuit patri uestro dare uobis regnum. Ipsis rursum (Luc. 12.)

A conualescentibus dicitur: Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à patre meo, nota feci uobis. Ipsis ergo ad extremum in negocij operationem pergentibus iubetur: Euntes in mūdum uniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. In prædicatione quippe fidei quasi quoddam negocium geritur, dum uerbum datur, & fides ab auditoribus sumitur. quasi quoddam negocium faciunt qui prædicationem prærogant, & a populis fidem reportant. Fidem impartiunt, & eorum sanctam protinus uitam (Ioan. 15) (Mar. 16)

B sumunt. Si enim iustorum prædicatio negocium non fuisset profecto Psalmista nō diceret: Sumite Psalmum, & date tympanum In tympano etenim corium siccatur ut sonet. quid est ergo dicere: Sumite Psalmum, & date tympanum: nisi, Accipite spiritale canticum cordis, & reddite temporalem macerationem corporis? Si superna prædicatio negocium non fuisset, nequaquam sub typo fortis mulieris Salomon de sancta Ecclesia diceret: Sin- (Psal. 80) (Prou. 31)

C donem fecit & uendidit, & cingulum tradidit Chananæo. Quid enim signatur per linteum sindonis, nisi subtilis intextio sanctæ prædicationis? In qua molliter quiescitur: quia mens in illa fidelium spe superna refouetur. Vnde & Petro animalia in linteo demonstrantur: quia peccatorum animæ misericorditer aggregatæ, in blanda fidei quiete continentur. Hanc ergo sindonem Ecclesia fecit & uendidit: quia fidem quam credendo texuerat, loquendo dedit, & ab infidelibus uitam rectæ conuersationis accepit. quæ & Chananæo cingulum tradidit: quia per uigo- (Act. 10.)

D rem demonstratæ iusticiæ, fluxa opera gētilitatis astrinxit: ut hoc quod præciditur uiuendo teneatur: Sint lumbi uestri præcincti. prædicatores ergo suos Dominus quærendo ancillas inuenit, permutando amicos facit, ditando negociatores exhibet: qui enim mundi prius minas infirmi timuerunt, post ad agnoscenda diuina consilia ascendunt. Ditati autem uirtutibus usque ad exercendum fidei negociū perducuntur: ut Leuiathan istius membra increpādo atq; suadēdo tāto seuerius incidant, quāto & amici facti, amori ueritatis semetipsos uerius copulāt: atq; ab eo pec- (Luc. 12.)

peccātiū aīas tāto celerius subtrahāt, quā to negociatores idonei effecti, ī semetipsis amplissimas apothecas uirtutū monstrāt. Quia enim per prędicatores Dei ualde laudabiliter à Leuiathan isto res possessa diuiditur, ueritatis uox per prophetā pollicetur, dicens: Et si separaueris preciosum à uili, quasi os meum eris. preciosum quippe à uili separat, qui humanas mentes à reproba antiqui hostis imitatione disiungit. Rectè os Dei dicitur: quia per eū proculdubio eloquia diuina formantur. Sequitur:

Quid sancta Ecclesia prius pelle diaboli, id est infimis impleta sit, deinde capite, id est prudentibus, & sapientibus. Prius enim piscatores habuit, deinde per piscatores, philosophos & rethores, principes & imperatores. Cap. XVII.

NVnquid implebis sagenas pelle eius, & gurgustium pisciū capite illius?] Quid per sagenas uel gurgustiū piscium, nisi Ecclesiæ fidelium, quæ unam Ecclesiā catholicam faciunt designantur? Vnde in Euangelio scriptum est: Simile est regnū cœlorum sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congregāti. Regnū cœlorum scilicet uocatur Ecclesia, cuius dū mores Dominus ad superna subleuat, iā hæc ipsa in Domino per cœlestem conuersationem regnat. quæ rectè etiam sagenæ missæ in mare comparatur, ex omni genere piscium congreganti: quia missa in hoc gentilitatis seculum nullum respuit: sed malos cum bonis, superbos cum humilibus, iracundos cum mitibus, & fatuos cū sapiētibus cepit. In pelle uerò Leuiathan istius, stultos eius corporis, in capite autem prudentes accipimus. Vel certè pelle quæ est exterius, subditi ad hæc extrema seruientes, capite autem præpositi designātur. Et bene Dominus seruato ordine, has sagenas uel gurgustium piscium, id est Ecclesiam suam, & uota fidelium prius se pelle eius, & postmodū capite asserit impleturum: quia (sicut superius diximus) prius elegit infima, ut pòst confunderet fortia. 1. Cor. 1 Elegit quippe stulta mūdi, ut cōfunderet sapientes. Prius nanq; collegit indoctos, & postmodū philosophos: & non per oratores docuit piscatores, sed mira potentia per piscatores subegit oratores. Dicit ergo. Nunquid implebis sagenas pelle eius, aut gurgustium piscium in capite illius? subaudis, ut ego qui intra Ecclesiam fideliū prius quasi pellem diaboli extremos atq; infimos colligo, & postmodum caput illius, id est prudētes mihi aduersarios subdo. Sequitur: Pones super eum manum 25 tuam?] Id est, ut ego: qui forti illum potentia reprimens, non plus quàm expediat sæuire permitto: eiusq; sæuitiā quantum permiscero, in electorum meorum utilitatem retorqueo. Vel certè manum super eum ponere, est uirtutis potestate superare. Beato igitur Iob per interrogationem dicitur: Pones super eam manū tuā? ac si apertè diceretur: Nunquid uirtute illum propria reprimis? Vnde & aptè mox subditur: Memento belli, nec ultrà addas loqui.] Alta dispensatio iudiciorum Dei idcirco sæpe bene merentes famulos uel nimis impetit, uel flagellis premit, uel quibusdam superimpositis oneribus grauat, uel laboriosis occupationibus implicat: quia mira potentia præuidet, quòd si qeti ac liberi in tranquillitate persisterent, tentationes ferre aduersarij non ualentes, mētis prostrati uulneribus iacerent. Dum ergo eos foris tolerandis flagellis uel oneribus occupat, à suscipiendis intus tentationū iaculis occultat. Moris quippe medicinalis est, ut sępe feruorem uiscerum in pruriginē cutis trahat, & plerūq; inde interius curat, unde exterius sauciat. Ita nōnunquā diuinæ dispēsationis medicamine agit, ut exterioribus doloribus internū uulnus adimatur, & flagellorum sectionib. repellatur ea quæ occupare mentem poterat interior putredo uitiorum: & tamen sępe dum patentis culpæ sibi homines conscij non sunt, & aut doloribus cruciātur, aut laboribus deprimuntur, contra iustū atque omnipotētem iudicem in querelam prosiliunt, scilicet minus intuentes contra quàm fortem aduersarium bellum gerunt. Cuius si intolerabiles uires sollicitè attenderent, nequaquam de his quæ exterius tolerant murmurarent. Sed ideo uidentur nobis hæc grauia, quia bella occulti aduersarii nolumus pensare grauiora. A quibus plerunq; bellis (ut diximus) dum

dum flagellamur, defendimur: dum affligimur, occultamur. Caro enim nostra prius quàm resurrectionis incorruptione solidetur, si nullo mœrore afficitur, in tentationibus effrenatur. Quis autem nesciat quòd multo melius sit ardere flamma febrium, quàm igne uitiorum? Et tamen cum febre corripimur, quia uitiorũ æstum, qui occupare nos poterat, considerare negligimus, de percussione murmuramus. Quis nesciat quòd multo melius sit duris in seruitio hominibus subijci, q̃ blandientibus dæmoniatis spiritib. subdi? Et tamen cum alto Dei iudicio iugo humanæ conditionis atterimur, in querelam prosilimus: nimirum quia minus attendimus quòd si nos nulla conditio seruitutis opprimeret, fortasse mens nostra multis iniquitatibus peius libera deseruiret. Ideo ergo hæc quæ toleramus, grauia credimus: quia bella hostis callidi q̃ sint contra nos dura atque intolerabilia non uidemus. Menti enim nostræ oẽ pondus uilesceret, si ea quæ se opprimere poterat, occulti aduersarij bella pensaret. Quid enim si omnipotens Deus onera quæ patimur subleuet: sed tamen sua nobis adiutoria subtrahat, & inter Leuiathan istius nos tentamenta derelinquat? Sæuiente tanto hoste quo ibimus, si nullis authoris nostri protectionibus defendamur? Quia ergo beatus Iob culpæ sibi conscius non erat, & dura tamen flagella tolerabat, ne fortasse in uitio murmurationis excedat, memoretur quòd timeat, & dicatur ei:

Quod qui tentamenta uel percussiones diaboli diligenter considerat, & illud bellum mente retractat, de flagellis & percussionibus Dei, quæ sunt correctio uel disciplina, si filius est, nequaquam murmurat.

Cap. *XVIII.*

Memento belli, nec ultrà addas loq.] Ac si ei aperte diceretur: Si occulti hostis contra te bellum considerans, quicquid à me pateris, non accusas. Si impetẽ tem te aduersarij gladium prospicis, flagellum patris nullatenus perhorrescis. Vides enim quali flagello te ferio: sed intueri negligis, à quanto te hoste flagellando liberum seruo. Memento ergo belli, nec ultra addas loqui: id est tanto te ad disciplinã patris exhibe tacitũ, quanto te prospicis ad bella hostis infirmum. Dum ergo me corripiente percuteris, ut æquanimiter feras hostem tuum, ad memoriam reuoca: & durum non æstimes omne, q͛d pateris, dum externis cruciatibus ab interna passione liberaris. Quia autem Leuiathan iste de diuina misericordia falsa sibi promissione blanditur, postquam terrorem fortitudinis eius intulit, & beati Iob animum in eius circumspectione cõmouit dicens: Memento belli, nec ultrà addas loqui, ut irremissibilem reatũ eius ostenderet, illico adiunxit:

Quod iudicium, ultimum sit e misericordia sit

Cap. *XIX.*

Ecce spes eius frustrabitur eum.] Quod sic de eo debet intelligi, ut referri etiã ad illius corpus possit: quia iniqui omnes qui districtionem iustitiæ diuinæ nõ metuunt, incassum sibi de misericordia blandiuntur. Moxq́ue ad consolationem nostram rediens, extremi iudicij futurũ eius interitum prænunciat, dicens: Et uidentibus cũctis præcipitabitur.] Cũctis.n. uidẽtibus p̃cipitabitur: quia æterno tunc iudice terribiliter apparente, astantibus legionibus angelorum, assistente cũcto ministerio cœlestium potestatum, atque electis omnibus ad hoc spectaculum deductis, ista belua crudelis & fortis in mediũ captiua deducitur, & cum suo corpore, id est cum reprobis omnibus æternis gehennæ incendijs mancipatur, cum dicitur: Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis eius. O quale erit illud spectaculũ, quãdo hæc immanissima bestia electorum oculis ostenditur: quæ hoc belli tempore nimis illos terrere potuerat, si uiderentur. Sed occulto ac miro Dei consilio agitur, ut & nunc per eius gratiam a pugnantib. non uisa uincatur, & tunc a lætis uictoribus iam captiua uideatur. Tunc autem iusto diuino adiutorio quantum debitores sunt, plenius recognoscunt: quando tam fortem bestiam uiderint, quam nunc infirmi uicerunt, & in hostis sui immanitate conspiciunt, quantum debeant gratiæ defensoris

fensoris sui. Redeunt enim de hoc prælio tunc milites nostri uirtutum trophæa referentes: & receptis corporibus cum iam in illo iudicio cœlestis regni introitum sortiuntur, prius immanissimas uires huius antiqui serpentis aspiciunt, ne uile æstiment quod euaserunt. Bene ergo dicitur: Et uidentibus cunctis præcipitabitur: quia uisa mors eius tunc gaudium exhibet, cuius tolerata uita, nunc iustis quotidie in cruciatibus bellum mouet. Sed audientes ista, ac si protinus quereremur Domino dicentes: Domine qui Leuiathan istum tantæ esse fortitudinis non ignoras, eum in certamine infirmitatis nostræ cur suscitas? ilico adiunxit:

TEXTVS CAPITIS QVADRAGESIMI PRImi libri beati Iob.

NOn quasi crudelis suscitabo eũ. Quis enim resistere potest uultui meo, & quis antè dedit mihi, ut reddam ei? Omnia quæ sub cœlo sunt, mea sunt. Non parcam ei uerbis potentibus, & ad deprecandum compositis. Quis reuelabit faciem indumenti eius, & in medium oris eius quis intrabit? Portas uultus eius quis aperiet? Per gyrum dentium eius formido, corpus illius quasi scuta fusilia, compactum squamis se prementibus. Vna uni coniungitur, & ne spiraculum quidem incedit per eas. Vna alteri adhærebit, & tenentes se nequaquam separabuntur. Sternutatio eius splendor ignis, & oculi eius ut palpebræ diluculi. De ore eius lampades procedent sic ut tędæ ignis accensæ. De naribus eius procedit fumus sicut ollæ succensæ atq; feruentis. Halitus eius

A prunas ardere facit, & flamma de ore eius egreditur. In collo eius morabitur fortitudo, & faciem eius præcedet egestas. Membra carnium eius cohærentia sibi. Mittet contra eum fulmina, & ad locum alium non ferentur. Cor eius indurabitur tanquam lapis, & stringetur quasi malleatoris incus. Cùm sublatus fuerit, timebunt angeli, & territi purgabuntur. Cùm apprehenderit eum gladius, subsistere non poterit neque hasta ne-

B que thorax. Reputabit enim quasi paleas ferrum, & quasi lignum putridum æs. Non fugabit eum uir sagittarius. In stipulam uersi sunt ei lapides fundæ. quasi stipulam æstimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radij solis, & sternet sibi aurum quasi lutum. Feruescere faciet quasi ollam profundum maris, & ponet quasi cùm unguenta bulliunt. Post eum lucebit semita.

C Aestimabit abyssum quasi senescentem. Non est super terram potestas quæ comparetur ei, qui factus est ut nullum timeret. Omne sublime uidet. Ipse est rex super uniuersos filios superbiæ.

Quòd non crudeliter sed rationabiliter Deus agit cum diabolo, qui iusto iudicio electos recipit, & impios damnat. Cap. XX.

NOn quasi crudelis suscitabo eum.] Et uelut si mox à nobis causa ratio- 25

D nis quæreretur, quomodo non eum quasi crudelis suscitas, quem scimus, quia tantos inuadere & deuorare permittis? statim subdidit, dicens: Quis enim resistere potest uultui meo? & quis antè dedit mihi, ut reddam ei?] Quibus duobus uersibus & uirtutẽ suæ potẽtiæ, & oẽ pondus rationis expleuit. Nã propter potentiam dixit: Quis enim põt resistere uultui meo?] Et propter rationẽ subdidit: quis antè dedit mihi, ut reddã ei? ac si diceret: Non eũ quasi crudelis suscito: quia de eius fortitudine & electos meos poten-

potenter eripio: & rursum reprobos non iniustè sed rationabiliter damno: id est, & eos quos benignè eligo, eripere mirabiliter possum: & eos quos respuo, non iniustè derelinquo. Nemo quippe ut diuina illum gratia subsequatur, prius aliquid contulit Deo. Nam si nos Deum bene operãdo præuenimus, ubi est quod propheta ait: Misericordia eius præueniet me? si
Psal. 58 quid nos bonæ operationis dedimus, ut eius gratiã mereremur, ubi est quod Apostolus dicit: Gratia saluati estis per fidem,
Ephe. 2. & hoc non ex uobis, sed Dei donum est, non ex operibus? Si nostra dilectio Deum præuenit, ubi est quod Ioannes apostolus dicit: Non quia nos dilexerimus Deũ
1. Ioan. 4 sed quia ipse prior dilexit nos? Vbi est ꝙ per Osee Dominus dicit: Diligam eos spõtaneè? Si sine eius munere nostra uirtute
Osee 14. Deum sequimur, ubi est quod per Euangelium ueritas protestatur, dicens: Sine
Ioan. 15 me nihil potestis facere? Vbi est quod ait:
Ioan. 6 Nemo potest uenire ad me, nisi pater qui misit me traxerit eum? Vbi est quod iterũ dicit: Non uos me elegistis, sed ego elegi
Ioan. 15 uos? Si saltem dona bonorum operũ uirtute nostra bene cogitando præuenimus, ubi est quod rursum per Paulum tam salubriter dicitur, ut omnis de se humanæ mẽtis fiducia ab ipsa cordis radice succidatur cùm dicit: Non quia sufficientes simus aliquid cogitare à nobis quasi ex nobis, sed
2. Cor. 3 sufficientia nostra ex Deo est? Nemo ergo Deum meritis præuenit, ut tenere eum quasi debitorem possit: sed miro modo æquus omnibus conditor, & quosdã præelegit, & quosdã in suis prauis moribus iustè derelinquit. nec tamen electis suis pietatem sine iusticia exhibet, quia hic eos duris afflictionibus premit: nec rursum reprobis iustitiam sine misericordia exercet, quia hic æquanimiter tolerat, quos quandoq; in perpetuum damnat. Si ergo & electi præuenientem se gratiam, sequuntur, & reprobi iuxta quod merentur accipiunt: & de misericordia inueniunt electi quod laudent, & de iusticia non habent reprobi quod accusent. Bene itaque dicitur: Quis antè dedit, mihi, ut reddam ei? ac si apertè diceretur: Ad parcendum reprobis nulla ratione compellor: quia eis debitor ex sua actione non teneor. Id

A circo enim nequaquam cœlestis patriæ p̃mia æterna percipiunt: quia ea nunc dum promereri poterant, ex libero arbitrio cõtempserunt. Quod uidelicet liberum arbitrium in bono formatur electis, cum eorum mens à terrenis desiderijs gratia aspirante suspenditur. Bonum quippe quod agimus, & Dei est, & nostrum. Dei per præuenientem gratiam, nostrum per obsequẽtem liberam uoluntatem. Si enim Dei nõ est, unde ei gratias in æternum agimus? Rursum si nostrum non est, unde nobis retribui præmia speramus? Quia ergo nõ
B immeritò gratias agimus, scimus quòd eius munere præuenimur: & rursum quia non immeritò retributionem quærimus, scimus quod obsequente libero arbitrio, bona eligimus quæ ageremus. Sequitur: Omnia quæ sub cœlo sunt, mea sunt.] Omnibus liquet quod non solum ea quæ sub cœlo sunt, sed ipsa quoque quæ super cœlos condita cœlestia uocantur, eius uoluntati seruiunt, à quò se creata esse meminerunt. Cur ergo tantummodo de inferioribus loquens ait: Omnia quæ sub cœlo sunt, mea sunt? Sed quia de Leuiathan
C loquitur, qui iam non in ætherei cœli sede continetur, cuncta quæ sub cœlo sunt, asserit sua esse: ut eum quoque qui de cœlo cecidit, suæ doceat potestati seruire. ac si diceret: Leuiathan iste beatitudinẽ quidem meam perdidit, sed dominium non euasit: quia & ipsæ mihi potestates inseruiunt, quæ mihi prauis actionibus aduersantur. Sequitur:

Quod in extraneo examine uel etiam in præsen
D *ti Ecclesia frustra fundatur oratio, quam bona actio non præcedi: & quod uirtus orationis non sit in uerbo, sed in perseuerantia compunctionis.* Cap. XXI.

NOn parcam ei uerbis potentibus, & ad deprecandum compositis.] Quis hoc quod legisse se nequaquam nouit, existimet: quia culparum suarũ diabolus sit ueniam petiturus? Sed ille fortasse homo quem Leuiathan iste in mundi termino uas sibi proprium facit, quem attestante Paulo, Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduẽtus

sui

sui, teritus tantæ maiestatis pſentia: quia A exercere uires suas non ualet, ad preces inclinatur. quod tamē de eius corpore, id est iniquis omnib. intelligi aptius potest, qui serò ad petitiorum uerba ueniunt: quia nunc exequi facta contemnunt. Vnde per Euangelium ueritas dicit: Nouissimè ueniunt & reliquæ uirgines dicentes: Domine domine, aperi nobis. quibus ilico respondetur: Amen dico uobis, nescio uos. Sed cùm uerba potentia ad deprecandum componere dicitur: urget magis ut quod de eius corpore in futuro diximus, in hoc tempore sentiamus. Sunt nāque intra sanctam Ecclesiā nonnulli, qui B prolixas ad Dominum preces habent, sed uitam deprecantium non habent: nam promissa cœlestia petitionibus sequuntur, operibus fugiunt. Hi nonnunquam etiam lachrymas in oratione percipiunt, sed cùm post orationis tempora eorum mentem superbia pulsauerit, ilico in fastu elationis intumescunt. Cùm auaritia instigat, mox per incendia auidæ cogitationis æstuant. Cum luxuria tentauerit, in illicitis protinus desiderijs anhelant. Cum ira suaserit, mox mansuetudinem mentis flamma insaniæ concremat. Vt ergo diximus, & fletus in prece percipiunt, & tamē expletis precibus, cùm uitiorum suggestione pulsantur, nequaquam pro æterno regni desiderio se fleuisse meminerunt. Qđ apertè de se Balaam innotuit, qui iustorū tabernacula conspiciens, ait: Moriatᷣ anima mea morte iustorum, & fiant nouissima mea horum similia. Sed cùm compunctionis tempus abscessit, contra eorum uitam quibus se similem fieri etiam moriēdo poposcerat, consilium præbuit: & cum occasionem de auaritia reperit, ilico oblitus est quicquid sibi de innocentia optauit. Virtutis igitur pondus oratio non habet, quam nequaquam perseuerantia continui amoris tenet. Quo contrà bene de Anna flente perhibetur: Vultusque eius non sunt amplius in diuersa mutati: quia uidelicet mens eius nequaquam post preces inepta lætitia lasciuiendo perdidit, quod orationis suæ tempore gemituum rigore exquisiuit. Nōnullis uerò in usum negociationis uertitur labor orationis. De quibus in Euangelio ueritas dicit:

Mat. 25 (margin, beside "Nouissimè ueniunt")

Num. 23 (margin, beside "tabernacula conspiciens")

Deuorant domos uiduarum sub obtentu prolixæ orationis. Hi accipient prolixius iudicium. Quia ergo iniquorum petitionibus qui Leuiathan istius corpus sunt, nullo modo parcitur, cum eorum preces opere destruuntur, rectè nunc dicitur: Nō parcam ei, & uerbis potentibus ad deprecandum compositis: quia & per hoc quòd uerba potentia & ad deprecandum composita referuntur, aperte inanitas orationis ostenditur. Veraciter nanque orare est, amaros in compunctione gemitus, & nō composita uerba resonare. Sed quia antiquus hostis quo districtius frangitur, eo nequius per multiplicia argumenta dilatatur: cuius tamen insidias Dominus quanto subtilius occultari considerat, tanto nobis misericordius manifestat, rectè subiungitur:

Mar. 12 (margin, beside "prolixæ orationis")

28 (margin, beside "amaros in compunctione")

Quod diabolus reprobos patenter ad quæcunque flagitia uocat, cum sanctis uero in malitiæ suæ consilijs aliter agit, & suggesturus pessima, transfigurat se in angelum lucis. Caput XXII.

C QVis reuelabit faciē indumēti eius?] Leuiathan iste aliter religiosas hominum mentes, aliter uerò huic mundo deditas tentat: nam prauis mala quæ desiderant, aperte obijcit, bonis autem latenter insidians, sub specie sanctitatis illudit. Illis uelut familiaribus suis iniquum se manifestius insinuat. Istis uerò uelut extraneis cuiusdam quasi honestatis prætextu se palliat, ut mala quæ eis publice non ualet, tecta bonæ actionis uelamine subintromittat. Vnde & membra eius D sæpe cum aperta nequitia nocere non possunt, bonæ actionis habitum sumunt: & praua quidem se opere exhibent, sed sancta specie mentiuntur. Iniqui enim si aperte mali essent, à bonis recipi omnino nō possent: sed sumunt aliquid de uisione bonorum, ut dū boni uiri in eis recipiunt speciem quam amant, permixtum sumāt etiam uirus quod uitant. Vnde quosdam Paulus apostolus intuens sub prædicationis uelamine uentris studio seruientes, ait: Ipse enim satanas transfigurat se in angelum lucis. Quid ergo mirum si ministri eius

eius transfigurantur uelut ministri iustitiæ? Hanc transfiguratione̅ Iosue timuit, quando uidens angelum, cuius esset partis inquisiuit, dicens: Noster es, an aduersariorum? ut uidelicet si aduersæ uirtutis esset, eo ipso quo se suspectum cognosceret, ab illusione resiliret. Quia ergo Leuiathan iste in eo quòd iniquitatis opus molitur, sæpe specie sanctitatis induitur: & quia nisi per diuinam gratiam simulationis eius detergi indumenta non possunt, bene dicitur: quis reuelabit faciem indumenti eius? subaudis, nisi ego, qui seruorum meorum mentis gratiam subtilissimæ discretionis inspiro, ut reuelata malitia faciem eius nudam uideat, quam coopertam ille sub habitu sanctitatis occultat. Et quia aliquando fidelium me̅tes corrumpere ostensione sua, aliqua̅do suggestione conatur: agit enim modò opere, modo persuasione rectè subiungitur: Et in medium oris eius quis intrabit?] Subaudis, nisi ego, qui per discretas electorum mentes suggestionum eius uerba discutio, & non ita hæc esse ut sonuerunt manifesto. Bonum nanque uidentur promittere, sed ad perditum finem trahunt. In medium igitur oris eius intrare, est calliditatis eius uerba penetrare, ut nequaquam pensetur quid resonat, sed quò intendant. Intrare Adam in medium oris eius noluit, quando intentionem persuasionis illius cautè pensare neglexit: diuinitatem quippe se per illum accipere credidit, & immortalitatem amisit. unde ergo ab intellectu uerborum eius incautè exterius stetit, inde se ori illius deuorandum funditus præbuit. Sequitur:

Iud. 2.

Quod pseudo prædicatores & falsæ persuasionis doctrina & secularium uiolentia potestatum utantur. *Cap. XXIII.*

Portas uultus eius quis aperiet?] portæ uultus eius sunt iniqui doctores, qui idcirco portę uultus eius uocati sunt, quia per ipsos quisque ingreditur, ut Leuiathan iste quasi in potestatis suæ principatu uideatur. Sicut enim scriptura sacra sanctos uiros portas Sion uocare consueuit, Sion quippe speculatio interpretatur, & non immeritò prædicatores sanctos uiros portas Sion dicimus: quia per eorum uitam atque doctrinam absconditA ta supernæ contemplationis intramus: ita etiam portis Leuiathan istius errorum magistri signantur, quorum dum prædicatio peruersa recipitur, miseris auditoribus uia perditionis aperitur. Sed portæ iste ante oculos hominum plerunque ad introducendum quidem apertè sunt, sed tamen ad deprehendendum clausæ: quia recta in specie exhibent, sed opere praua persuadent. Ad deprehendendum ergo clausæ sunt: quia ne intrinsecus cognosci ualeant, exteriori simulatione muniuntur. quas tamen mira potentia Dominus aperit: quia electis suis hypocritarum mentes comprehensibiles facit. Portas ergo uultus eius quis aperiret? Subaudis, nisi ego, qui electis meis magistros errorum sub specie sanctitatis absconditos, perspicua cognitione manifesto. Et quia Antichristus ueniens, ipsas etiam summas huius seculi potestates obtinebit, qui duplici errore sæuiens conatur ad se corda hominum & missis prædicatoribus trahere, & commotis potestatibus inclinare, bene de Leuiathan isto Dominus subdidit, dicens: Per gyrum dentium eius formido.] Mutato 29
nanque nomine, hos eius dentes insinuare aliter noluit, quos superius portas uocauit. Peruersi enim prædicatores portæ eius sunt: quia ingressum perditionis aperiunt. Dentes eius sunt: quia quas in errore capiunt, à ueritatis soliditate confringunt. Sicut enim sanctæ Ecclesiæ dentes accipimus eos, qui prædicationibus suis peccantium duritiam conterunt, unde ei per Salomonem dicitur: Dentes tui sicut greges detonsarum ascendentium de lauacro, qui non immeritò detonsis ac lotis ouibus comparantur: quia innocuam uitam sumentes, in lauacro baptismatis conuersationis pristinæ uellera uetusta posuerunt: ita etiam dentibus Leuiathan istius errorum magistri figurantur: quia reproborum uitam mordendo dilaniant, & eos à ueritatis integritate subductos in sacrificio falsitatis mactant. quorum quidem prædicatio facilè despici ab auditoribus poterat: sed hanc ante huma-na

Can. 4.

B C D

na iudicia adiunctus secularium potestatum terror exaltat. Rectè ergo dicitur: Per gyrum dentium eius formido: id est, per iniquos prædicatores Antichristi peruersæ huius seculi protegunt potestates. Nam quos illi appetunt loquendo seducere, multi potentium student sæuiendo terrere. Per gyrum ergo dentium eius formido est. ac si apertè diceretur: Idcirco isti peruersi prædicatores aliquos suadentes conterunt: quia circa ipsos sunt alij qui infirmorum mentes terrentes affligunt. Quale itaque illud tempus persequutionis apparebit, quando ad peruertendam fidelium pietatem, alij uerbis sæuiunt, alij gladijs? quis enim etiam infirmus, Leuiathan istius dentes non despiceret, si non eos per circuitum potestatum secularium ter muniret? Sed duplici contra eos calliditate agitur: quia quod eis ab alijs uerbis blandientibus dicitur, hoc ab alijs gladijs ferientibus imperatur. Quæ utrorumque actio, id est, potentium atque loquentium, in Ioannis Apocalypsi breui est sententia comprehensa, qua dicitur: Apoc. 9. Potestas eorum in ore & in caudis eorum erat. In ore nanque doctorum scientia, in cauda uerò secularium potentia figuratur. Per caudam quippe quæ retrò est, huius seculi postponenda temporalitas designatur, de qua Paulus apostolus dicit: Phil. 3. Vnum autem, quæ retrò sunt obliitus, ad ea quæ antè sunt extentus. Retro enim est omne quo transit: antè uerò est omne quod ueniens permanet. Istis ergo equis, id est nequissimis prædicatoribus ubique carnali impulsu currentibus, in ore & in cauda potestas est: quia ipsi quidem peruersa suadendo prædicant, sed temporalibus potestatibus fulti, per ea se quæ retrò sunt, exaltant. Et quia ipsi apparere despicabiles possunt, ab iniquis auditoribus suis per eos sibi reuerentiam exigunt, quorum patrimonijs fulciuntur. Vnde hic quoque non immerito per gyrum dentium eius formido inesse describitur: quia multis terroribus agitur, ut in peruersis eorum prędicationibus & si non ueritatis sententia, certe temporalis potentia timeatur. Vnde bene eundem Antichristum

A Psalmista descripsit, dicens: Psal. 9. Sub lingua eius labor & dolor, sedet in insidijs cum diuitibus in occultis. Propter enim peruersa dogmata sub lingua eius labor & dolor est, propter miraculorum uerò speciem sedet in insidiis, propter secularis autem potestatis gloriam, cum diuitibus in occultis. Quia enim simul & miraculorum fraude & terrena patestate utitur, & in occultis, & cum diuitibus sedere perhibetur.

B *Quod reprobi scuto defensionis corripientium se uerba repellunt, & concordi pertinacia alterna se ad inuicem defensione tuentur. Cap. XXIIII.*

CORpus illius quasi scuta fusilia.] Sacra scriptura scuti nomine aliquando uti in parte prospera, aliquando in aduersa consueuit. Nam sæpe scuti defensio pro diuina protectione ponitur, nonnunquam uerò pro humana repugnatione memoratur. Pro diuina enim protectione ponitur, sicut per Psalmistam Psal. 5. C dicitur: Scuto bonæ uoluntatis tuæ coronasti nos. Scuto nos Dominus coronari perhibetur: quia quos protegens adiuuat, remunerans coronat. Rursum pro humana repugnatione per eundem prophetam scutum ponitur, sicut alibi ait: Ibi confregit cornua, arcum, scutum, gladium & bellum. Psal. 75 In cornibus quippe elatio superborum: in arcu enim insidiæ longè ferientium: in scuto autem obstinata duritia defensionum, in gladio uicina percussio, in bello uerò ipsa contra Dominum mentis motio designatur. D Quod nimirum totum in sancta Ecclesia confringitur, dum mentes Deo resistentium, superposito iugo humilitatis edomãtur. Hinc rursum per eundem Psalmistam dicitur: Psal. 40 Arcum conteret, & confringet arma, & scuta comburet igni. Arcum enim Dominus conterit, cum occulta insidiantium machinamenta dissoluit. Arma confringit, cum ea quæ contra se erecta fuerant patrocinia humana comminuit. Scuta igni comburit, cum peccantium mentes obstinata se duritia defendentes ad pœnitentiæ & confessionis ardorem sancti spiri-

tus calore succendit. Quod uerò in hoc loco corpus Leuiathan istius scutis fusilibus comparatur, perscrutandum nobis
30 innuitur: quia durum quidem, sed tamen cum labitur, fragile solet esse uas omne quod fusile est. scuta ergo si sunt fusilia, in suscipienda sagittarum percussione robusta sunt, sed casu fragilia. Ictu quidem ferientium minimè penetrantur, sed suo se lapsu per fragmenta dissoluunt. Corpus uero Leuiathan istius, id est omnes iniqui quia per obstinationem duri sunt, sed per uitam fragiles, scutis fusilibus comparantur. Cùm enim uerba prædicationis audiunt, nulla correptionis iacula se penetrare permittunt: quia in omni peccato quod faciunt, scutum superbæ defensionis opponunt. Nam cum talium quisque de reatu suæ iniquitatis arguitur, nõ mox cogitat quomodo culpam corrigat, sed quid in adiutorio suæ defensionis opponat. Nulla igitur ueritatis sagitta penetratur: quia uerba sanctæ correctionis in scuto excipit superbæ defensionis. Vnde bene de Iudæis contra præcepta Domini superba se defensione tuentibus per
Thren. 3 Hieremiam dicitur: Reddes eis uicem Domine iuxta opera manuum suarũ. Moxque eandem uicem expressius subdidit, dicens: Dabis eis scutum cordis laborem tuum. Labor quippe Domini apparens inter homines passibilis eius humanitas fuit, quam Iudæi superbè sapientes dũ cernerent, despexerunt: cumque immortalẽ credere dedignati sunt, quem natura passibili mortalem uiderunt. Cumque eius humilitatem conspicerent, superbiæ fastibus obdurati, summa cura moliti sunt, ne eorum mentes sancta prædicantium uerba penetrarent. Dum ergo eis Dominus uicem malorũ operum redderet, dedit illis scutum cordis laborem suum: q recto iudicio inde illos contra se superbè obstinatos exhibuit, unde ipse pro nobis in infirmitate laborauit. Repulerunt quippe à se uerba prædicantium: quia dedignati sunt in Domino infirma passionum. Laborem igitur Domini contra eundem Dominum scutum cordis habuerunt: quia superba sapientibus eo despectus apparuit, quo propter eos humilis fuit. Hoc scutũ sicut iam superius diximus, primus ille

A peccator tenuit, qui requirente Domino cur lignum uetitum contigisset, non ad 31
se culpam retulit, sed à muliere quam Dominus dederat, se accepisse respondit: ut quasi reatum suum obliquè in authorem relideret, qui ei mulierem dederat, quæ talia persuaderet. Hoc scutum etiam requisita mulier tenuit, quando neque ipsa ad se culpam retulit, sed serpentis illud persuasionis replicauit, dicens: Serpens decepit me, & comedi: ut ipsa quoque reatum suum obliquè in creatorem reduceret, qui illuc intrare serpentem persuasurum tali *Gen. 3*
B permisisset. Serpens uerò iam non requiritur: quia nec eius pœnitentia quærebatur. Hi autem quorum pœnitentia quæsita est, scutum nequissimæ defensionis contra iustissimæ correptionis uerba protulerunt. Vnde nunc usque in usum peccantium trahitur, ut culpa cum arguitur, defendatur, & unde finiri reatus debuit, inde cumuletur. Bene ergo dicitur: Corpus illius quasi scuta fusilia: quia omnes iniqui ne ad se corripientium uerba
C perueniant, quasi contra aduersariorum iacula scuta defensionum parant. Quod uidelicet eius corpus adhuc nobis expressius detegit, dum subiungit: Compactũ squamis se prementibus.] Fertur quia draconis corpus squamis tegitur, ne citius iaculatione ullius penetretur. Ita corpus omne diaboli, id est multitudo reproborum, cùm de iniquitate sua corripitur, quibus ualet tergiuersationibus se excusare conatur, & quasi quasdam defensionis squamas obiicit, ne transfigi sagitta ueritatis possit. Quisquis enim dum corripitur, peccatum suum magis excusare
D appetit, quàm deflere; quasi squamis tegitur, dum à sanctis prædicatoribus gladio uerbi iaculatur. Squamas habet, & idcirco ad eius præcordia transeundi uiã uerbi sagitta non habet. Duritia enim carnali repellitur, ne spiritalis ei gladius infigatur. Carnali sapientia contra Deum Saulus obduruerat, quando cor eius nulla prædicationis Euangelicæ sagitta penetrabat. Sed postquam forti cœlitus increpatione iaculatus, superno respectu cæcatus est, lumen quippe ut acciperet, amisit: ad Ananiam ueniens illuminatur. In qua illuminatione, quia de-

defensionum suarum duritia caruit, bene de eo scriptum est: Ceciderunt quasi squamæ ab oculis eius. Carnalis uidelicet tegumenti illum duritia presserat, &
Act. 9 idcirco radios ueri luminis non uidebat. Sed postquam superbæ repugnationes eius uictæ sunt, defesionum eius squamæ ceciderunt. Quæ quidem sub Ananiæ manibus ab oculis ceciderũt corporis, sed ante iam sub dominica increpatione ceciderant ab oculis cordis. Cum enim altæ inuectionis iaculo confossus iaceret, humili iam & penetrato corde requirebat. dicens: Domine quid me uis facere? Repulsis uidelicet squamis, iã de cordis uiscera ueritatis sagitta
Ibidem peruenerat, quando deposita elatione superbiæ eum quem impugnauerat Dominum confitens, & quid ageret nesciens requirebat. Intueri libet ubi est sæuus
32 ille persequutor, ubi lupus rapax. Ecce in ouem iam uersus est qui percunctatur pastoris semitam quam sequatur. Et notandum quod cum diceret, Quis est Domine? non ei a Domino respondetur: Ego sum unigenitus patris, ego principium, ego uerbum ante secula. Quia.n. Saulus incarnatum Dominum credere contemnebat, & eius humanitatis infirma despexerat, de cœlo hoc quod contemsperat audiuit: Ego sum Iesus Nazarenus, quem tu persequeris. ac si diceret: Hoc a me audi de superioribus, quod in me de inferioribus despicis. Authorem cœli uenisse despexeras in terram. ex terra ergo hominem cognosce de cœlo, ut tanto in me amplius sacramenta infirmitatis metuas, quanto & hæc perducta in cœlestibus ad excellentiam potestatis probas. Prosternens igitur te, nequaquã tibi hoc adstruo quod ante secula Deus sum, sed illud a me audis, quod de me credere dedignaris. Postquam enim dixit Iesus, adhuc in expresione terrenæ inhabitationis subdidit: Nazarenus: uelut si apertius diceretur: Humilitatis meæ infirma suscipe: & tuæ superbiæ squamas amitte. Sciẽdum tñ est q̃ iste defensionũ squamæ quamuis pene omne humanũ genus contegant, hypocritarum tamen specialiter & callidorum hominum mentes premunt. Ipsi etenim culpas suas tan-

A to uehementius confiteri refugiunt, quãto se citius uideri ab hominibus peccatores erubescunt. Correpta itaque sanctitatis simulatio & malitia occulta deprehensa, squamas obijcit defensionis, & ueritatis gladium repellit. Vnde bene per prophetam contra Iudæam dicitur: Ibi cubauit lamia, & inuenit sibi requiem: ibi habuit foueam hericius. Per lamiã quippe hypocritæ, per hericium uerò malitiosi quique, qui diuersis se defensionibus cõtegunt, designantur. Lamia etenim hu- Gen. 34.
manam habere dicitur faciem, sed corpus bestiale. Sic & omnes hypocritæ in prima
B facie quod ostendunt, quasi ex ratione sanctitatis est, sed bestiale est corpus quod sequitur: quia ualde iniqua sunt, quæ sub boni specie moliuntur. Hericii autem nomine, malitiosarum mentium defensio designatur: quia uidelicet hericius cum apprehenditur, eius & caput cernitur, & pedes uidentur, & corpus omne conspicitur: sed mox ut apprehensus fuerit, se metipsum in sphæram colligit, pedes introrsus subtrahit, caput abscindit, & intra tenentis manum totum simul amittitur, quod totum simul ante uidebatur.
C Sic nimirum sic malitiosæ mentes sunt cum in suis excessibus comprehenduntur. Caput enim hericii cernitur: quia quo initio peccator ad culpam accesserat, uidetur. Pedes hericii conspiciuntur: quia quibus uestigiis nequitia sit perpetrata cognoscitur: & tamen adductis repente excusationibus, malitiosa mens introrsus pedes colligit, quia cũcta iniquitatis suæ uestigia abscondit. Caput subtrahit: qui miris defensionibus nec inchoasse se prauum aliquid ostẽdit, & quasi sphæ-
D ra in manu tenẽtis remanet: q̃a is q̃ corripit, cuncta quæ iam cognouerat, subitò amittens, inuolutum intra conscientiam peccatorem tenet, & qui totum iam deprehendendo uiderat, tergiuersatione prauæ defensionis illusus, totum pariter ignorat. Foueam ergo hericius in reprobis habet: quia malitiosa mens sese intrà se colliges, in tenebris defensionis abscondit. Sed in hoc q̃ se peccator excusat, in hoc q̃ caliginosis defensionibus fixum in se oculũ corripiẽtis obnubilat, diuinus nobis ser-

mo etiam quomodo à similibus fulciatur
33 ostendit. Sequitur: Vna uni coniungitur, & ne spiraculum quidem incedit per eas.] Istæ squamæ peccantium ne ab ore prædicantium aliquo uitæ spiraculo penetrentur, & obduratæ sunt & coniunctæ. Quos enim similis reatus sociat, concordi pertinacia etiam defensio peruersa constipat, ut de facinoribus suis alterna se inuicem defensione tueantur: Sibi enim quisque metuit, dum admoneri uel corrigi alterũ cernit: & idcirco contra corripientium uerba unanimiter assurgit, quia se in altero protegit. Bene ergo dicitur: Vna uni coniungitur, & ne spiraculum quidem incedit per eas: quia in iniquitatibus suis dum uicissim superba se defensione protegunt, sanctæ exhorttationis spiracula ad se nullatenus intrare permittunt. Quorum pestiferam concordiam adhuc apertius subdidit, dicens: Vna alteri adhærebunt, & tenentes se nequaquam separabuntur.] Qui enim diuisi corrigi poterãt, in iniquitatum suarum pertinacia uniti perdurant: & tanto magis quotidie à cognitione iusticiæ separabiliores sunt, quãto à se inuicem nulla increpatione separãtur. Nam sicut esse noxium solet si unitas desit bonis, ita perniciosum est si non desit malis. Peruersos quippe unitas corroborat, dum concordat: & tanto magis incorrigibiles, quanto unanimes facit. De hac unitate reproborum per sapientem dicitur: Stupa collecta synagoga peccantium. De hac Naum propheta ait: Sicut
Eccl. 21 spinæ inuicem se complectuntur, sic
Naum 1 conuiuium eorum pariter potantium. Conuiuium namque reproborum, est delectatio temporalium uoluptatum. In quo nimirum conuiuio pariter potant, qui delectationis suæ illecebris se concorditer debriant. Igitur quia mermba Leuiathan istius, id est iniquos omnes, quos Dei sermo squamarum compactionibus comparat, ad defensionem suam par culpa concordat, bene dicitur: Vna alteri adhærebunt, & tenentes se nequaquam separabuntur. Tenentes enim se, separari nequeunt: quia eo ad defensionem suam uicissim constricti sunt, quo se sibi per omnia similes esse meminerunt. Descripto itaque eius corpore, ad caput sermo reducitur, & quid per semetipsum extremæ persecutionis tempore antiquus hostis exerceat, nunciatur. Nam sequitur:

Quod in extrema iudicij commotione Antichristus in signis & miraculis tantus erit, ut à multis Christus æstimetur. Cap. XXV.

Sternutatio eius splendor ignis.] Quod 34
melius exponimus, si prius sternutatio quomodo agatur, indagemus. In sternutatione quippe inflatio a pectore exurgit, quę cum apertos ad emanandum poros non inuenit, cerebrum tangit, & congesta per nares exiens, totum caput protinus concutit. In hoc itaque Leuiathan corpore, id est siue in malignis spiritibus, siue in reprobis hominibus, qui illi per similitudinem iniquitatis inhæserunt, quasi inflatio surgit à pectore, dum elatio se erigit ex præsentis seculi potestate. Quæ quasi ad emanandum poros nõ inuenit: quia in hoc quòd contra iustos extollitur, disponente Deo quantum appetit præualere prohibetur. Exurgens autẽ cerebrum tangit & concutit: quia collecta elatio satanæ, sensum in fine mundi arctius percutit, & caput turbat, dum ipsum autorem malignorum spirituum per eum qui Antichristus dicitur, in persecutione fidelium uehementius excitat. Tũc cũ gesta inflatio per eius nares egreditur: quia tota superbiæ eius iniquitas apertis malitiæ flatibus demonstratur. Quia ergo sternutatio caput maximè concutit, Leuiathan istius sternutatio uocatur illa eius extrema commotio, qua damnatum hominem ingreditur, & per eum reprobis principatur. Qui tanta tum uirtute se commouet, ut membra Domini, si potest fieri, etiam electa perturbet: tantis signis & prodigijs utitur, ut miraculorum potentia quasi quodam ignis lumine resplẽdere uideatur. Quia ergo commotum caput illius miraculis clarescere nititur, rectè eius sternutatio splendor ignis uocatur. In eo enim quod se ad persequendos iustos commouet, ante reproborum oculos signorum uirtutib. lucet. Et quia eius tyrannidi sapientes mundi adhęrẽt, eorũq; consilijs oẽ quod prauũ molitur, exercet: rectè subiungitur: Et oculi eius ut 35
palpe-

35 pelpebræ diluculi.] Per oculos qui inhærentes capiti, utilitati uisionis inseruiũt, non immerito eius consiliarij designantur, qui dum peruersis machinationibus quæ qualiter agenda sunt, præuident, malignis eius operarijs quasi ostensum pedibus iter prębent. Qui rectè palpebris diluculi comparantur. Palpebras nanque diluculi extremas noctis horas accipimus, in quibus quasi nos oculos aperit, dum uenturæ lucis iam initia ostendit. Prudentes igitur seculi malitiæ Antichristi peruersis consilijs inhærentes, quasi palpebræ sunt diluculi: quia fidem quam B in Christo inueniunt, quasi erroris noctẽ asserunt, & uenerationem Antichristi uerum esse mane pollicentur. Spondent enim se tenebras repellere, & ueritatis lucem signis clarescentibus nunciare: quia nec persuadere quæ uolunt possunt, nisi exhibere se meliora fateantur. Gen. 3. Vnde hic ipse coluber in paradiso primis hominibus loquens, in eo quòd se melius aliquid prouidere simulauit, quasi diluculi palpebras aperuit, quando in innocentib. mentibus humanitatis ignorantiam reprehendit, & scientiam diuinitatis promisit. Quasi ignorantiæ enim tenebras repellebat, & æternæ scientiæ diuinum mane nunciabat, dicens: Aperientur oculi uestri, & eritis sicut dii, scientes bonum & malum. Ibidem Ita in illo tunc damnato homine ueniens, eius oculi palpebris diluculi cõparantur: quia sapientes illius simplicitatem ueræ fidei quasi transactæ noctis tenebras respuunt, & eius signa mendacia quasi exurgentis solis radios ostẽdũt. Sed quia Leuiathan iste non solum habet oculos qui malignis consilijs peruersa ꝓuideant, sed os quoque ad peruertendas mentes hominum aperit, quoniam per prædicatores prauos ad diligendam erroris fallaciam auditorum corda succendit, aptè subiungitur:

Quod prædicatores Antichristi multos ad perfidiam accendent, sed lux & odor signorum mendacium in carbonum nigredinem redigetur. *Cap. XXVI.*

De ore eius lampades procedunt.] Qui enim prouident, oculi: qui autem prædicant, os uocantur. Sed de hoc A ore lampades exeunt: quia mentes audientium ad amorem perfidiæ accendunt, & unde quasi per sapientiam lucent, inde proculdubio per nequitiam concremant. Sed qualis ipsa sapientia eorum lux sit, ostenditur, cum protinus subinfertur: Sicut tædę ignis accensæ.] 36
Ecce iam hypocrisis eorum apertè describitur, quorum prædicatio tædarum lampadibus comparatur. Tæda enim cum accenditur, odorem quidem suauem habet, sed lumen obscurum. Ita isti prædicatores Antichristi quia sanctitatis sibi speciem arrogant, sed tamen opera iniquitatis exercent, quasi blandum quiddam est quod redolent, sed nigrum quod lucent. Olent enim per simulationem iustitiæ, sed obscurum ardent per nequitiæ perpetrationem. Quorum simulationis malitiam Ioannes in Apocalypsi breui descriptione comprehendit, dicẽs: Vidi aliam bestiam ascendentem de terra, habentem duo cornua similia agni, & loquebatur ut draco. Apo. 13 Priorem quippe bestiam, id est Antichristum superiore iam descriptione narrauerat, post quem etiã C hæc alia bestia ascendisse dicitur: quia post eum multitudo prædicatorum illius ex terrena potestate gloriatur. De terra quippe ascendere, est de terrena gloria superbire. Quæ habet duo cornua agni similia: quia per hypocrisin sanctitatis, eam quam in se ueraciter Dñs habuit singularẽ, sibi inesse & sapientiam mentitur & uitam. Sed quia sub agni specie auditoribus reprobis serpentinum uirus infundit, rectè illic subditur: Et loquebatur ut draco. Ista ergo bestia, id est prædicantiũ multitudo, si aperte ut draco loqueretur, agno similis non appareret: sed assumit D agni speciem, ut draconis exerceat operationem. Quod hic utrunque per tædarum lampades exprimitur: quia & obscurum ardent per effectum malitiæ, & quasi suaue redolent per simulationem uitæ. Sed nequaquam æstimandum est quòd tunc solum Antichristi prædicatores apparebũt, & nunc ab humanis deceptionibus desunt. Modo nanq; priusquam ꝑ semetipsum appareat nonnulli illum uocibus, pleriq; autẽ moribus prædicãt. Nã ꝓdicatores simulationis illius nõ sunt, q

cum sacros Dei ordines obtinent, fugientem totis desiderijs mundum tenēt: qui uirtutes esse ostendunt quæ faciunt, sed
37 uitium est omne quod agunt? Sed electorum mens quanto magis internæ luci inhæret, tanto subtilius quomodo uirtutes à uitijs discernere debeat, uidet. Quid autem mirum est hoc nos spiritaliter agere, quod quotidie corporaliter cernimus nummularios implere? qui cum numisma percipiunt, prius qualitatem illius, post figuram, ad extremum uerò pondus examinant, ne aut sub auri specie æs lateat, aut hoc quod ueraciter aurum est, monetæ reprobe figura dehonestet: aut quod & aurum & rectæ figuræ est, hoc nō integrum pondus leuiget. Cum igitur mira ignotorum hominum facta conspicimus, residere ad mentis nostræ trutinā quasi solertes nummularij debemus, ut prius discretio aurum examinet, ne sub uirtute se uitium occultet, & quod praua intentione agitur, recti uisione pallietur. Cuius si intentionis qualitas approbatur, impressæ mox formulę figura quærenda est, si à probatis monetarijs, id est ab antiquis patribus ducitur, & ab eorum uitæ similitudine nullo errore uitiatur. Cum uerò & per intentionem qualitas, & recta per exemplum figura cognoscitur, restat ut integrum eius pōdus exquiratur. Bonum quippe quod per signa & miracula coruscat, si perfectionis summā non habet, pensari sollicitè per cautelam circumspectionis debet, ne dum imperfecta res quasi pro perfecta accipitur, in accipientis damnum uertatur. Prædicatores itaque Antichristi quo modo ueram numismatis qualitatem tenēt, qui in his quæ agunt, intētionis rectæ uim nesciūt, quia per hæc non cœlestem patriam, sed culmen gloriæ temporalis exquirunt? Quomodo à monetæ figura non discrepant, qui ab omni pietate iustorum iustos persequendo discordant? quomodo in se integritatis pondus ostendunt, qui nō solum humilitatis perfectionem nequaquam assecuti sunt, sed neque ipsam primam eius ianuam contigerunt? Hinc ergo hinc electi cognoscant, quomodo eorum signa despiciant, quorum profectò actio oē quod à pijs patribus gestū memo-
A ratur, impugnat. Sed ipsi quoq; electi dū tot signa conspiciunt, dum contemnētes uitā tāta eius miracula pħorrescūt, quodam dubietatis nubilum in corde patiuntur: quia dum se per prodigia illius malitia leuat, in istis aliquatenus uisus certior caligat. Vnde rectè subditur:

Quod in persecutione Antichristi in errorem pene mittantur electi. *Cap. XXVII.*

DE naribus eius procedet fumus.] Oculorum quippe acies fumo sauciatur. Fumus ergo de eius naribus procedere dicitur: quia de miraculorū eius insidijs
B ad momentum caliginosa dubietas etiam in electorum corde generatur. De Leuiathan naribus fumus exit: quia ex eius ꝓdigijs mendacib. etiam bonarum mentiū oculus trepidationis caligo confundit. Tunc nanque in electorū cordib. conspectis terribilib. signis, obscura cogitatio cōglobaᵗ. unde hoc quod iā supra protulimus, ueritatis ore per Euangeliū dr̄: Surgēt pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabūt signa magna & prodigia ita ut in errorē inducātur, si fieri pōt, etiā electi. Qua *Mar. 13*
C in re ualde quærendū est, qūo aut hi qui electi sunt, induci in errorē possunt, aut cur, si fieri pōt, quasi ex dubietate subditur: cū quid faciendū sit. Dominus omnia prę sciens pręstolatur. Sed quia electorum cor & trepida cogitatione cōcutitur, & tamē eorum constantia non mouetur, una hac sn̄ia Dn̄s utrunq; cōplexus est, dicens: Ita ut in errorē inducātur, si fieri pōt, etiā electi. quasi. n. iā errare, est in cogitatione titubare, sed protinus si fieri pōt subiungitur: quia proculdubio fieri nō pōt, ut in errore plenè electi capiātur. Bene autē
D in hac fumi caligine, ipse ēt animorū feruor exprimitᵗ, cū ꝓtinus subinfertur: Sic ut ollæ succēsæ atq; feruentes.] Velut. n. olla feruēs est unaquæq; tūc aīa, cogitationū suarū impetus quasi spumas ardentiū undarū sustinens, quas & ignis zeli commouet, & ipsa tēporalis oppressio more ollæ intrinsecus clausas tenet. Vnde Ioānes quoq; cū huius bestiæ signa narraret, adiunxit: Ita ut ignē faciat de cœlo descēdere. Ignē q̄ppe de cœlo descēdere, est de cœlestib. electorū animas sancti zeli flammas emanare. Quia uerò Leuiathā iste a- 38
lias nō solū serpēs, sed etiā regulus dr̄, ꝓ-
eo

eo q̃ immundis spiritibus uel reprobis A
Esa. 14 hominibus principatur, sicut Esaias ait:
De radice colubri egredietur regulus: in-
spiciendum nobis summopere est qualiter
regulus perimat, ut ex operatione reguli
huius nobis malitia apertius innotescat.
Regulus nanq; nõ morsu perimit, sed fla-
tu cõsumit. Sæpe quoq; aerẽ flatu afficit,
& quicquid uel positũ longè cõtigerit, so-
la narium inspiratione tabefacit. Hinc er-
go pensare cõpellimur, per hoc q̃ de nari-
bus eius fumus procedere dicit' etiam pri-
usquam apertus appareat, quid quotidie
in humanis cordibus fumo pestiferæ exha-
lationis operet'. Quia. n. sicut & superius B
diximus, fumo oculorũ acies infirmatur:
non immeritò de eius naribus fumus ꝓ-
cedere asseritur, cuius noxijs ĩspirationi-
bus praua in humanis cordibus cogitatio
nascit', per quã acies mentis obtundit', ne
lux interna uideat'. Quasi. n. flatu narium
caliginẽ emittit. quia in reproborũ cordi-
bus insidiarum suarũ aspirationibus ex
amore uitæ temporalis æstũ congerit mul-
tiplicium cogitationũ. Et uelut fumi glo-
bos multiplicat: quia inanissimas præsen-
tis uitæ curas in terrenorum hoĩum men-
te coaceruat. Iste fumus ex eius naribus
prodiens, aliquando ad tẽpus & electorũ
oculos tangit. Hunc nanq; intrinsecus fu-
Psal. 6 mũ patiebatur Propheta, cùm dixit: Tur-
batus est præ ira oculus meus. Huius inũ-
datione premebatur dicens: Cor meũ con-
turbatũ est in me, & lumen oculorũ meo-
rum non est mecum. Fumus quippe iste
obtundit aciem cordis: quia caliginis suę
nubilo serenitatem intimæ turbat quietis.
Cognosci uerò nisi tranquillo corde non
Psal. 40 potest Deus. Vnde per eundem Prophetã
rursus dicitur: Vacate & uidete quoniam
ego sum Deus. Vacare autem mens non
potest, quæ huius fumi inundationibus
premitur: quia in ea terrenarum cogitatio
num uolumina ex præsentis uitæ amore
glomerantur. Lumen ergo quietis inter-
næ hoc fumo amittitur: quia curarum
prurigine cordis oculus dum confundi-
tur, tenebratur. Sed fumus iste aliter ele-
ctorum animos turbat, aliter reprobo-
rum oculos excæcat. A bonorum quip-
pe oculis spiritalium desideriorum flatu
respergitur, ne præualente misera cogita-
tione densetur. In prauorum uerò men-
tibus quo se licentius per tetras cogitatio
nes colligit, eo ab eis funditùs ueritatis
lumen tollit. Fumus iste reproborum cor-
dibus quot illicita desideria ingerit, quasi
per tot ante illos globos intumescit. Et 39
certè fumi globos nouimus. quia cũ alij
superius inanescunt, alij inferius surgũt,
sicut & in cogitatione carnali & si alia pra
uitatis desideria transeunt, alia succedũt.
Sæpe autẽ mens misera quid iã transierit,
uidet: sed ubi adhuc retineatur, nõ uidet.
Gaudet de quibusdã uitiis quod eis subie-
cta iã nõ sit, & præcauere ac gemere negli-
git: quia eorũ uice. successerunt alia, qui-
bus fortasse nequius succumbit: sicque fit
ut dum alia uitia transeũt, & semper alia
succedunt, ab hoc serpente cor reprobo-
rum sine intermissione teneatur. Vnde be
ne per Iohel prophetam dicitur: Residuũ Iohel 1
erucæ comedit locusta, & residuum locu-
stæ comedit brucus, & residuum bruci co-
medit rubigo. Expergiscimini ebrij, & fle
te. Quid enim per erucam, quæ toto cor
pore in terra repit, nisi luxuria designa-
tur? quæ cor quod tenet, ita polluit, ut in
superioris munditiæ surgere amorem nõ
C possit. Quid per locustam quæ saltibus
euolat, nisi inanis gloria exprimitur, quæ
se uanis pręsumptionibus exaltat? Quid si
per brucum cuius penè totum corpus in
uentrem colligitur, nisi edendi ingluuies
figuratur? Quid per rubiginem quæ dum
tangi, incendit, nisi ira innuitur? Resi-
duum ergo erucæ locusta comedit: quia sæ
pe cum luxuriæ uitium à mente recesserit,
inanis gloria succedit. Nam quia iam per
amorem carnis non sternitur, quasi san-
ctam se ex castitate gloriatur. Et residuum
D locustæ brucus comedit: quia sæpe cum
inani gloriæ quæ quasi ex sanctitate ue-
niebat, resistitur, uel uentri uel quibus-
libet ambitionis desideriis immoderatius
indulgetur. Mens enim Dei nescia, tan-
to atrocius ad quemlibet ambitum duci-
tur, quanto nullo uel humanæ laudis
amore refrenatur. Residuum bruci rubi-
go consumit: quia sæpe dum uentris in-
gluuies per abstinentiam restringitur, iræ
impatientia acrius dominatur, quæ mo-
re rubiginis quasi exurendo messem co-
medit: quia uirtutum fructus impatien-

tiæ flamma tabescit. Cum ergo uitia uitijs succedunt, agrum mentis alia pestis deuorat, dũ alia relinquit. Bene autẽ illic
40 subdit: Expergiscimini ebrij & flete. Ebrij
Ibidem quippe uocati sunt, q̃ mũdi huius amore confusi, mala non sentiunt quæ patiunt. Quid est ergo dicere Expergiscimini ebrij & flete: nisi, Somnũ uestræ insensibilitatis excutite, & in deuastatione cordis tot sibi succedẽtib. uitiorũ pestib. uigilãtib. lamẽtis obuiate? Per tot igitur globos de Leuiathan naribus fumus surgit, per quot nimirum pestes frugem cordis reprobi occulta aspiratione consumit. Cuius adhuc fumi uim sollicitè Dominus exprimit, ilicò subiungit: Sicut ollæ succensæ atque feruentes.] Olla enim succenditur, cum mens humana maligni hostis suasionibus instigatur. Olla autem feruet, cum iam etiam per consensum in desiderijs prauæ persuasionis accenditur. Et tot undas quasi feruendo proijcit, per quot nequitias usq; ad exteriora opera extendit. Hunc nanq; carnalis conscientiæ. i. ollæ feruorem, ex Leuiathan fumo uenientem
Hier. 1 propheta conspexerat, cum dicebat: Ollã succensam ego uideo, & faciem eius a facie Aquilonis. Ab Aquilonis nanq; facie humani cordis olla succenditur, dum instigatione aduersarii spiritus illicitis desi-
Esa. 14 sideriis inflammatur. Ille nãq; qui ait: Sedebo in monte testamenti in laterib. Aquilonis: mentem quam semel ceperit, malignis persuasionis suæ flatibus, quasi suppositis ignibus accendit: quatenus non contenta præsentibus, indesinenter per desideria æstuet, ut alia contemnenda appetat, alia adepta contemnat: ut modo suis compendiis inhiet, modo alienis commodis etiam cum proprio detrimento cõtradicat, modo carnis illecebris satisfaciat, modo quasi in quodam culmine, per cogitationis superbiam rapta, carnali cura postposita, totam se in typo elationis attollat. Quia ergo cor per uaria desideria abducitur, quod instigationibus Leuiathan istius inflammatur, rectè eius fumus succensæ & feruenti ollæ similis esse perhibetur: q̃a p tot se feruores estuãta eius tentationib. cõsciẽtia erigit, p quot intra se cogitationes intumescit. Qđ uerbis aliis adhuc ueritas aptius exequit, dũ subiũgit:

A *Quòd persuasione diabolica ad diuersa uitia reproborum animæ inflammentur, & flamma malitiæ eius infructuosa ligna comburat.* *Cap.* XXVIII.

Halitus eius prunas ardere facit.] Quid enim prunas, nisi succensas in terrenis concupiscentiis reproborum hominum mentes appellat? Ardent. n. cum quodlibet temporale appetunt: quia nimirũ urunt desideria, quæ quietum ac integrum esse animum nõ permittunt. Toties igitur Leuiathan halitus prunas accẽ-
B dit, quoties eius occulta suggestio humanas mentes ad delectationes illicitas pertrahit. Alias nanque superbiæ, alias inuidiæ, alias luxuriæ, alias auaritiæ facib. inflammat. Gen. 3
Superbiæ quippe facem menti Euæ supposuit, cum hanc ad contemnenda uerba dñicæ iussionis instigauit. Gen. 4
Inuidiæ quoq; flamma Cain animum succendit, cũ de accepto fratris sacrificio doluit, & per hoc usq; ad fratricidij facinus peruenit. 3. Reg. 11
Luxuriæ facib. cor Salomonis exussit, quem tanto mulierib. amore subdidit,
C ut usq; ad idolorum uenerationem deductus, dum carnis delectationẽ sequeret, conditoris reuerentiæ obliuisceret. Auaritiæ quoq; igne Achab animum concremauit, cùm eum ad appetendam alienam uineam impatientibus desideriis impulit, & per hoc usque ad reatum homicidij pertraxit. 3. Reg. 21
Tanto igitur Leuiathan iste halitu in prunis flat, quanto annisu suggestionis occultæ humanas mentes ad illicita inflammat. Vnde & bene mox subdit:
Et flamma de ore eius egreditur.] Flam- 41
ma quippe oris eius est ipsa instigatio oc-
D cultæ locutionis. Prauæ n. suasionis uerba ad uniuscuiusq; animum facit, sed flãma est quod de eius ore egreditur: quia ardet in desideriis animus, cum eius suggestionibus instigatur. Hæc quotidie suggerit, hæc usq; ad præsentis uitæ terminum suggerere non desistit: sed tunc se nequius dilatat, cum per illum damnatum hominem ueniens, in huius mundi se gloria apertius ostendit. Tunc ab eius narib. uastior fumus procedit: quia humana corda signorum eius admirationibus territa amplior instigatio percutit. Tunc eius halitus uehemẽtius prunas ardere facit: quia reprobo-

reprobotum mentes quas iam calentes A amore gloriæ temporalis inuenerit, suggestionis suæ flatibus usque ad nequitiã exercendæ crudelitatis incendit. Tunc de ore eius flamma egreditur: quia quicquid per se, quicquid per prædicatores suos loquitur, ignis est, quo infructuosa ligna cõcremantur. Igne autem terrenę concupiscentiæ eorum mens tangitur, qui nequaquam fieri preciosa metalla concupiscũt. Qui ergo oris eius non uult flamma affici, iuxta doctoris ueri sententiam, non lignum, fœnum, stipula: sed aurum, argentum, & preciosus lapis curet inueniri: quia tanto ignis suasionis illius amplius B incendit, quanto se ei ad consentiendum molliorem quisque præbuerit. Sed quia nulla ratione conceditur, ut mens in hac corruptibili carne posita, nequaquam sua sionis illius ardore tangatur: restat ut malignis flatibus adusta, ad orationis opem se sine cessatione conuertat. Flammã quippe suggestionum illius extinguit citius unda lachrymarum.

Libri trigesimitertij Moralium sancti Gregorij finis.

B. GREGORII IN IOB EXPOSITIONIS Moralis.

LIBER XXXIIII.

Caput I.

QVia ex hoc mundo corpus gerimur, uniuersitatis terminum ex ea qua nos sumus, parte pensemus. Citius quippe qualis sit mũdi finis agnoscimus, si sollicitè aspicimus hoc quod de mũdo gestamus. Aetas etenĩ nostra per iuueniles annos robustior uiget, in senili autem tempore crebrescentibus morbis excoquitur, & dum diutius distenditur ut subsistat, moriendi uice quotidie deficit per momenta uiuendi. Ita etiam mundi tempus dum uenientibus annis augetur, crebrescentibus malis afficitur: & unde ætatis augmentũ percipit, inde salutis dispendium sentit. Tribulationes nanq; illi cum temporib. crescunt, & eo detrimenta uitæ debilior tolerat, quo quasi ad uitam prouectior durat. Totis .n. contra illum hostis antiquus uiribus soluitur: qui quamuis iam nunc interiit, pro eo ꝙ supernæ conditionis beatitudinem amisit: tunc tñ plenius extinguitur, quando & à tentandi licentia abstractus, ęternis incendiis religatur. Vnde & extrema mundi atrocius tentaturus aggreditur: quia tanto fit feruentior ad sæuitiam, quanto se uiciniorẽ sentit ad pęnã. Considerat quippe ꝙ iuxta sit ut licentiã nequissimæ libertatis amittat: & quantũ breuitate temporis angustatur, tantum multiplicitate credulitatis expandit, sicut de illo uoce angelica ad Ioannem dicitur: Væ terræ & mari, quia descendit diabolus ad uos habens iram magnam, sciens ꝙ modicum tempus habet. *Apoc. 12* Tunc ergo in magnę iræ fauorem se dilatat, ne q in beatitudine stare non potuit, in dãnationis suæ foueam cum paucis ruat. Tunc quicquid neqter ualuerit, callidius exqrit: tũc ceruicem superbiæ altius erigit, & per dãnatum illum quem gestat hominem, omne quod temporaliter præualet, nequiter ostendit. C Vnde & diuina uoce rectè nunc dicitur:

Quod in fine mundi superbiæ Antichristi potẽtia suffragetur. Cap. II.

IN collo eius morabitur fortitudo.] Quid enim collo Leuiathan istius, nisi elationis ostensio designatur? qua contra Deum se erigens, cum simulatione sanctitatis etiam tumore potestatis extollitur. Quia enim per collum superbia exprimitur, Esaias propheta testatur, qui D Hierusalem filias redarguit dicens: Ambulauerunt extento collo. *Esa. 3.* In collo ergo Leuiathan istius fortitudo demorari dicit: quia elationi illius etiam subiuncta potentia suffragatur. Nam quicquid tunc superbè extollitur, quicquid callida machinatur, etiam cum uirtute potentiæ secularis exequitur. Quod Daniel propheta intuẽs ait: Dolus in manu eius dirigetur. *Dan. 8.* Dolus quippe in manu eius, est fraus in uirtute: quia oẽ ꝙ nequiter uoluit, hoc ad tps exeq etiã fortiter potest. Dolus uerò eius dirigi

dirigi dicitur: quia fraudis eius malitia nulla difficultate præpeditur. Hoc enim Leuiathan iste uel uasa eius habere crebrò proprium solent, quòd ad iniquitatis suæ cumulum ea quæ nequiter appetunt, explere nequius possunt. Nam cùm fortasse infirmantur electi, atque in desiderijs illicitis ruunt, in hoc plerunq; diuini muneris manu retinentur, quod uoluntatis miseræ nullos effectus inueniunt. Cumq; eorum uotis ualida contrarietas nascitur, plerunq; ex ipsa impossibilitate corriguntur, & miro internæ dispositionis ordine, per conuersionem mutatio malæ uoluntatis sequitur, dum per infirmitatem perfectio denegatur. Hinc est enim quod sub specie uniuscuiusque animæ de infirmitate Iudæa, atq; in prauis itineribus gradiẽte, per prophetam Dominus dicit: Ecce ego sepiam uiam tuam spinis, & sepiam eam maceria, & semitas suas non inueniet, & sequetur amatores suos, & non apprehendet eos, & quæret eos, & non inueniens dicet: Vadam & reuertar ad uirum meum priorem: quia mihi bene erat tunc magis quàm nunc. Spinis enim electorum uiæ sepiuntur, dum dolorem punctionis inueniunt in hoc quod temporaliter concupiscunt. Quasi interposita maceria uis eorum obuiat, quorum nimirũ desideria perfectionis difficultas impugnat. Horum profectò animæ amatores suos quærunt, & non inueniunt, dum sequendo malignos spiritus, nequaquam eas quas appetunt huius seculi uoluptates apprehendunt. Bene autem subditur, quod ex ipsa difficultate mox dicat: Vadam & reuertar ad uirum meum priorem: quia melius mihi erat tunc magis quam nunc. Prior quippe uir Dominus est, qui castam sibi animam sancti spiritus interposito amore coniunxit. Quem tũc mens uniscuiusque desiderat, cum multiplices amaritudines uelut quasdam spinas inuenit in ijs delectationibus quas temporaliter concupiscit. Nam dum aduersitatib. mundi quem diligit, anima morderi cœperit, tunc plenius intelligit, quanto illi cũ priori uiro melius fuit. Eos ergo quos uoluntas praua peruertit, plerunque aduersitas corrigit. Vnde & nimis timendũ est, ne sequantur prospera cum desiderantur iniusta: quia difficilius malum corrigitur, quod profectioni etiam prosperitate fulcitur. Leuiathan itaq; iste qui cũ membris suis æternis est cruciatib. deputatus, & dolus in manu eius dirigitur, & in collo eius fortitudo demorat: quia hoc quod temporaliter peruersa contra bonos uolũtate desiderat, peruersiore facultate consummat, ut tanto ei de aduersitate in præsenti nil obstet, quanto ei posterum de prosperitate nihil remanet. Et quia omnis qui peruersis moribus amicitijs eius innotescit, prius ueras mẽtis diuitias amittit, aptè subiungitur:

Osea 2. A B

Quod subtilissima fraude diabolus consentientium sibi mentes proprijs uirtutibus spoliat prius quam qui tentatur agnoscat: & quod Antichristo ueniente, prophetiæ et miracula cessabunt. Cap. III.

Et faciem eius præcedet egestas.] Per faciem quippe solet notitia designari. 2
Vnde scriptum est: Et facies mea præcedet id est, notitia ducatum præbebit. Sciẽdum uero est quod egestas in sacro eloquio aliter electorum ponitur, atque aliter reproborum. Egestas nanque electorũ, est cùm ueræ diuitiæ cœlestis patriæ ad eorum animum redeunt, & in hoc ærumnoso præsentis uitæ exilio positi, pauperes se esse meminerunt. Illas quippe diuitias sine cessatione suspirant, de quibus Paulus dicit: Vt sciatis quæ sit spes uocationis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in sanctis. Et quia adhuc eas nequaquam conspiciũt, studiosè interim in ærumna istius paupertatis gemunt. Hanc proculdubio paupertatem Hieremias inspexerat, cum dicebat: Ego uir uidens paupertatem meam, in uirga indignationis eius. Virga enim indignationis Dei, est percussio districtionis. Quam indignationem tunc homo pertulit, cum ex paradiso pulsus, ueras interni gaudij diuitias amisit. Sed quia electi quique incessanter conspiciũt quod in præsentis uitæ penuriam ab illa potestatis ingenitæ facultate ceciderunt, bene dicitur: Ego uir uidens paupertatem meam. Quisquis enim hæc adhuc uisibilia appetit, peregrinationis suæ malum non intelligit, & hoc ipsum quod patitur, uidere

Exo. 33. C Ephes. 2 D Thren. 3

dere nescit. Hanc paupertatem Dauid propheta intuēs ait: Infirmata est in paupertate uirtus mea. In paupertate etenim uirtus infirmari dicitur: quia lapsus in hac peregrinatione animus, & corruptionis suæ molestiis reuerberatus, hoc quod perdidit contemplari præpeditur. Sed hanc paupertatem reprobi considerare nesciūt: quia dum sequuntur ea quæ conspiciunt, cogitare inuisibilia negligunt quæ perdiderunt. Vnde & egestas eorum propriè dicitur: quia dum replentur uitiis, uirtutū diuitiis uacuantur. Quibus sæpe euenit ut per elationis dementiam subleuati, dū nequaquam ruinæ suæ damna considerāt, esse se etiam a bonis actionibus inopes non cognoscant. Vnde uoce angelica prædicatori Laodiciæ dicitur: Dicis quòd diues sum & locupletatus & nullius egeo, & nescis quia tu es miser, & miserabilis & pauper, & cæcus & nudus. Quasi diuitem se asserit, qui per arrogantiam sanctitatis extollitur, sed pauper, cæcusque & nudus arguitur. Pauper utique, quia uirtutum diuitias non habet: cæcus, quia nec paupertatem quam patitur, uidet: nudus, quia primam stolam perdidit: sed peius, quia nec se perdidisse cognoscit. Quia ergo, ut diximus, egestas reproborum, est defraudatio meritorum, rectè de Leuiathan dicitur: Faciem eius præcedet egestas. Nemo quippe cognitioni eius iungitur, nisi prius uirtutum diuitiis denudetur. Prius enim bonas cogitationes subtrahit, & tunc eis apertiorem notitiam suæ iniquitatis infundit. Egestas ergo faciem illius præcedere dicitur: quia prius facultas uirium perditur, ut quasi per familiaritatem postmodum eius notitia cognoscatur. Vel certè quia multis ita fraudulenter surrepit, ut ab iis deprehendi nequaquam possit, & sic eorum uirtutes euacuat, quatenus astutiæ suæ malitiam non ostendat, faciem eius egestas præire perhibetur. ac si apertè diceretur: Quia cum insidians tentat, priusquam uideatur expoliat. Hinc est enim quòd de Ephraim per prophetam dicitur: Comederunt alieni robur eius, & ipse ignorauit. Alieni quippe intelligi apostatæ angeli solent: qui robur comedunt, dum uirtutem mentis peruertendo consumunt. Quod Ephraim

Psal. 30

Apoc. 3.

Oseæ 7.

A & pertulit & nesciuit: quia in tentatione malignorum spirituum & robur animæ perdidit, & hoc ipsum quia perdiderit, non intellexit. Leuiathan ergo faciem egestas antecedit: quia negligentium mentes antè tentando spoliat, quàm eius insidias is qui tentatur, agnoscat. Per hoc ergo quod dictum est: In collo eius morabitur fortitudo, uirtus uiolentiæ ostenditur. Per hoc uerò quod subditur: Et faciem eius præcedet egestas, fraudis subtilitas designatur. Quamuis de eo quòd eius faciem egestatem præire cognoscimus, suppetit aliud quod tamen tristius exponamus. Terribili quippe ordine dispositionis occultæ, priusquam Leuiathan iste in illo damnato homine quem assumit, appareat, à sancta Ecclesia uirtutum signa distrahuntur. Nam prophetia absconditur, curationum gratia aufertur, prolixioris abstinentiæ uirtus imminuitur, doctrinæ uerba conticescunt, miraculorum prodigia tolluntur. Quæ quidem nequaquam superna dispensatio funditus subtrahit, sed non hæc sicut prioribus temporibus apertè ac multipliciter ostendit.

B

C Quod tamen mira dispensatione agitur, ut una ex re diuina simul pietas & iustitia compleatur. Dum enim subtractis signorum uirtutibus, sancta Ecclesia uelut abiectior apparet, & bonorum præmium crescit, qui illam pro spe cœlestium, & non propter præsentia signa uenerantur, & malorum mens contra illam citius ostenditur, qui sequi quæ promittit inuisibilia negligunt. dum signis uisibilib. non tenent. Dum igitur humilitas fidelium, multitudine & manifestatione signorum quasi destituitur, terribili occultæ dispositionis examine inde bonis misericordia largitur, unde malis iusta ira cumulatur. Quia ergo Leuiathan iste priusquā manifestus & conspicuus ueniat, ex magna parte in sancta Ecclesia signa uirtutum cessant, rectè nūc dicitur: Faciem eius præcedet egestas. Antè enim à fidelibus miraculorum diuitiæ subtrahuntur, & tunc contra eos antiquus ille hostis per aperta prodigia ostenditur: ut quo ipse per signa extollitur, eo à fidelibus sine signis robustius laudabiliusque uincatur. Quamuis etiam fidelib. in eius certamine signa non deerūt,

D

sed

ſed tanta erunt illius ut noſtrorum aut pauca aut nulla uideantur. Quorum nimirum uirtus omnibus ſignis fit potior, cũ omne quod ab illo terribiliter fieri conſpicitur, per internæ constantiæ calcem premunt. Sed malignus hoſtis tanto contra eos acriori immanitate ſe exhibet, quanto ſe deſpici etiam clareſcentibus miraculis dolet. Totum ergo ſe in eorum interitum colligit, cunctoſque reprobos in necem fidelium unanimi crudelitate coniungit, ut ſeuitiam ſuam tanto robuſtius exerceat, quãto & in eis quæ peruerſè agere appetit, nulla ſibi ſui corporis membra diſcordant. Vnde & rectè dicitur:

Quantæ uirtutis in fine futura ſit feritas reproborum. *Cap. IIII.*

MEmbra carnium eius cohærentia ſibi.] Carnes uerò Leuiathan iſtius, ſunt omnes reprobi, qui ad intellectũ ſpiritalis patriæ per deſiderium nõ aſſurgũt. Membra uerò ſunt carnium, hi qui eiſdẽ peruerſè agentibus & ſeſe ad iniquitatem præcedentibus iunguntur, ſicut econtrà C
1. Cor. 12 per Paulum de dominico corpore dicitur: Vos eſtis corpus Chriſti, & membra de membro. Aliud quippe eſt membrũ corporis, aliud membrum membri. Membrum quippe corporis pars ad totum, membrũ uerò membri eſt particula ad partem. Mẽbrum nanque membri eſt digitus ad manum, manus ad brachium, membrum uerò eſt corporis totum hoc ſimul ad corpus uniuerſum. Sicut ergo in ſpiritali dominico corpore membra de membro dicimus eos qui in eius Eccleſia ab alijs reguntur: D ita in illa Leuiathan iſtius reproba congregatione membra ſunt carnium, qui iniquo opere quibuſdam ſe nequioribus iunguntur. Sed quia hoſtis malignus ſibi in peruerſo opere à primis uſq; ad extrema concordat, diuinus ſermo in eo membra carnium ſibimet cohærentia memorat. Sic nanque peruerſa unanimiter ſentiunt, ut nulla contra ſe uiciſſim diſputatione diuidantur. Nulla eos diuerſitatis altercatio tunc ſcindit, & idcirco contra bonos uehementer præualent: qa in malo ſe concorditer tenent. Sicut. n. iam ſuperius diximus, ut pernicioſum eſt

A ſi unitas deſit bonis: ita pernicioſius eſt, ſi non deſit malis. Reproborum quippe unitas, bonorum uitam tanto durius præpedit, quanto ei ſe per collectionem durior opponit. Hanc unitatem reproborum pernicioſam ſibi Paulus conſpexerat. cum in medio Sadducæorum Phariſæorumq́ue Act. 23.
deprehẽſus dicebat: De ſpe & reſurrectione mortuorum ego iudicor. Qua nimirũ uoce percuſſa, protinus contra ſe uiciſſim audientiũ turba diſſiluit. Cũq; in duas partes tumultuantium multitudo diuiditur, Paulo uia ereptionis aperitur: quia quem
B turba perſequentium unita conſtrinxerat, diuiſa laxabat. Eripiuntur ergo iuſti dum diuiduntur iniuſti, & electorum uota ad perfectum perueniunt, dum reproborum agmina per diſcordiam confunduntur. Exod. 13
Quod bene etiam maris rubri ſciſſione deſignatur. Dum enim in duas partes unda diuiditur, ab electo populo ad terram promiſſionis tenditur: quia dum malorũ unitas ſcinditur, bonæ mentes ad hoc quod appetunt, perducuntur. Si ma- Gen. 11.
lorum unitas noxia non fuiſſet, nequaquam diuina prouidentia ſuperbientium linguas in tanta diuerſitate diſſipaſſet. Si malorum unitas noxia non fuiſſet, de ſanctæ Eccleſiæ hoſtibus Propheta non di- Pſal. 54
ceret: Præcipita Domine, & diuide linguas eorum. Quia ergo Leuiathan iſte tunc contra electos Dei in ſuis uiribus effrenatur, ad augmentum ſuæ malitiæ, unitatem quoque in reprobis habere permittitur, ut tanto contra nos robuſtius uires ſuas exerat, quanto non ſolum non ictu fortitudinis, ſed etiam mole adunatione impugnat. Sed qs cõtra iſta ſufficiat? quæ mens ad tantę elationis & compagis pondera, non ab ipſa cogitationũ radice contremiſcat? Vnde quia trepidare nos per infirmitatem cõſpicit, protinus diuina clementia quid per ſemetipſam faciat, adiungit. Nam ſequitur:

Quòd in die iudicij iuſtis gaudentibus impij maledictionis fulmine ferientur. *Cap. V.*

MIttet contra eum fulmina, & ad locum alium non ferentur.] Quid appellatione fulminum, niſi tremendæ illæ extremi iudicij ſententiæ deſignantur?

quæ

A Quæ idcirco fulmina uocantur : quia nimirum eos quos feriunt, in perpetuum incendũt. Fulmina nanq; super eum Paulus (1.The.2) uenire conspexerat, cùm dicebat: Quẽ Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui. Hæc autem quæ in eum mittuntur fulmina, ad locum alium non feruntur: quia iustis gaudentibus solis tunc reprobos feriunt. Nã post triturã uitæ præsentis, in qua nũc triticũ sub paleis gemit, ita illo extremi iudicij uentilabro inter triticum paleasq; discernitur, ut nec in tritici horreum paleæ transeant, nec in B paleatum ignem horrei grana delabantur. Illa ergo fulmina locum aliũ nequaquã tangũt: quia uidelicet igne suo non grana, sed paleas incendunt. Sed quia Leuiathan istum pœna non corrigit, insinuat dum subiungit:

Quòd diabolus sit impœnitens, & nos illo persequente modo proficimus: ipse uerò sicut incus semper percutitur, nec tamen mutatur. Cap. VI.

C Cor eius indurabit quasi lapis.] Cor enim antiq hostis ut lapis indurabitur: quia nulla unquam conuersionis pœnitentia mollietur. Qui quia solis ictibus æternæ ultionis aptabitur, rectè protinus subinfertur: Et stringetur quasi malleatoris incus.] Incudem quippe malleator solis aptam percussionibus figit. Ad hoc nanq; incus statuitur, ut crebris ictibus feriatur. Leuiathan ergo ut malleatoris incus stringitur: quia inferni uinculis coarctabitur, ut æterni supplicij continua percussione tundatur. Qui modo quoque percutitur, dum iusti quique illo in insi-D dijs uigilante, sed doloribus tabescẽte saluantur. In incude autem alia uasa formantur, ipsa uerò tot percussionibus in uas aliud non transfertur. Rectè ergo Leuiathan iste incudi comparatus est: qui nos illo persequente componimur, ipse autem & semper percutitur, & in uas utile nunquam mutatur. Aeternæ illum percussioni relinquimus, & nos superni artificis manu in eius tentatione percussi, per illum quasi uascula formata transimus. In ipso enim tundimur, sed ut ad usum domus supnæ ueniamus. Ipse uerò quasi incus stringit: qa etsi nũc tẽtando mũdũ circuit, in inferno tamen positus, iã sub ictu sententiæ non uagatur. Sequitur:

Quod in ruina diaboli sancti angeli territi sunt ne peccarent, & purgati, ut in munditia stabiles permanerent. Cap. VII.

Cum sublatus fuerit, timebunt angeli & territi purgabuntur.] Scriptura sacra ita nonnunquam tempus præteritum futurumq; permiscet, ut aliquando futuro pro præterito, aliqñ uero utatur præterito pro futuro. Futuro nanq; pro præterito utitur, (Apoc. 4.) cum Ioanni mulier paritura masculum, qui regat gentes in uirga ferrea, demonstratur. quod quia incarnatio Dño ueniẽte iam tunc factum fuerat, res gesta nunciabat. Rursum præterito utitur pro futuro, sicut per Psalmistam Dñs loquit, (Psal. 21) dicens: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerũt oĩa ossa mea. Quibus uidelicet uerbis species dominicæ passionis quasi iam transacta describitur, sed tñ adhuc longè post futura nũciatur. Hoc ergo loco quo dicitur: Cum sublatus fuerit, timebunt angeli, nil obstat intelligi: quia sub futuri temporis modo præterita describuntur. Nec rectæ intelligentiæ sensum relinquimus, si credamus Leuiathan isto ab arce beatitudinis cadente, in ruina eius ét electos angelos expauisse, ut cùm istũ ex illorũ numero superbiæ lapsus eijceret, illos ad robustius standum timor ipse solidaret. Vnde & sequitur: Et territi (4) purgabuntur.] Purgati uero sunt: quia nimirum isto cũ reprobis legionib. exeunte, soli in cœlestib. sedib. qui beatè in æternũ uiuerent, remanserunt. Huius itaq; lapsus eos terruit, & purgauit. Terruit, ne conditorem suum superbè despicerent: purgauit uero, quia exeuntibus reprobis, actũ est ut electi soli remanerẽt. Et qa cunctorum opifex Deus scit ad bonorũ custodiam ét bene uti mala actione reproborũ, lapsum cadentiũ uertit in profectum manentiũ: & unde punita est culpa superbientium, inde humilib. angelis & inuenta & solidata sunt augmenta meritorum. istis nanque cadentibus, illis in munere datum est, ut cadere omnino non possent. Sancti enim angeli dum in istis

naturæ

naturæ suæ damna conspiciunt, in seipsis iam cautius robustiusq; consistunt. Vnde fit, authore omnium rerum Domino cuncta mirabiliter ordināte, ut illi electorum spirituum patriæ etiam ruinæ suæ damna proficiant, dum inde firmius constructa sit, unde fuerat ex parte destructa. Sed quia sępe scriptura sacra prędicatores Ecclesię pro eo quòd gloriam patriæ cœlestis annunciant, angelorum solet nomine designare, possumus hoc loco angelos sanctos prędicatores accipere Hinc est enim q̃ Ioannes in Apocalypsi septem ecclesiis scribens, angelis Ecclesiarum loquitur, id est prędicatoribus populorum. Hinc propheta ait: Et angeli pacis amarè flebunt. Hinc rursum Malachias propheta ait: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem inquirūt ex ore eius: quia angelus Domini exercituum est. Hinc Paulus ait: Magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, iustificatum in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in hoc mundo, assumptum est in gloria. Qui igitur dispensationis mysterium postquam apparuisse angelus dixit, prędicatum esse gentibus subdidit, profectò angelorum nomine prędicatores sanctos, id est ueritatis nuncios designauit. Si ergo hoc quod dicitur: Cum sublatus fuerit, timebunt angeli, & territi purgabuntur, ad futurum tempus refertur, adueniente districto iudice, extrema hic istius Leuiathan damnatio designat: qua de hoc mundo per iram iudicij tollitur, qui nūc mira mansuetudinis longanimitate toleratur. Tanto autem hinc pōdere terroris excutitur, ut sanctorum etiā prædicatorum fortitudo turbetur. Cum enim sublatus fuerit, timebunt angeli: q̃a cum iudicij turbine rapitur, hi qui in corporibus reperiri potuerint, immenso terrore concussi, etiam supernę patrię nuncij contremiscunt. Quamuis enim fortes iam atque perfecti sunt, adhuc tamen quia in carne sunt positi, non possunt in tanti terroris turbine nulla formidine concuti. Sed cum Leuiathan iste rapitur, cumque omnia in eius interitu elementa quatiuntur, prędicatores sanctos quos, ut dixi, adhuc in suis corporibus illud tempus iudicij inuenerit, spes de regni propinquitate lętificat, & carnis infirmitas de irę estīone perturbat. Erit ergo in eis aliquo modo tremor lętus, & timor securus: qui & cœlesti regno se remunerari certi sunt, & per tanti turbinis metum, pro carnis infirmitate contremiscunt. Cōsideremus ergo quomodo tunc iniquorum conscientia concutitur, quando etiam iustorum uita turbatur. Hi qui oderunt aduentum iudicis, quid facient, si terrorem tanti iudicij etiam qui diligunt, expauescunt? Et quia in sanctis prædicatoribus hoc pauore excoquitur si qua eis inesse potuit leuiū rubigo uitiorum, postquam dixit: Cū sublatus fuerit, timebunt angeli aptè mox subdidit: Et territi purgabuntur. Sed quia hęc de Leuiathan istius fine cognouimus, interim priusquam pereat quid agat, audiamus. Sequitur:

Esa. 33.
Mala. 2
1. Tim. 3

Quod in persecutione Antichristi prædicatio et patientia sanctorum periclitetur. Cap. VIII.

CVm apprehenderit eum gladius, subsistere non poterit neque hasta neq; thorax.] In scriptura sacra aliquando per gladium sancta prędicatio, aliquando ęterna damnatio, aliquando tribulatio temporalis, aliquando antiqui hostis ira uel persuasio designatur. Gladius enim sancta prædicatio ponitur, sicut Paulus ait: Et gladium spiritus, quod est uerbum Dei. Ephe. 6.
Gladij nomine æterna damnatio designatur, sicut de prædicante hęretico scriptum est: Si multiplicati fuerint filij eius in gladio erunt: quia quantalibet hic numerositate germinent, æterna damnatione consumuntur. Gladius tribulatio temporalis accipitur, sicut Mariæ de secuturis tribulationibus dicitur: Et tuam ipsius animam Luc. 2.
pertransibit gladius. Rursum per gladiū ira uel persuasio maligni hostis exprimitur, sicut Psalmista ait: Qui liberasti Dauid Ps. 143.
seruum tuū de gladio magno. Benignus quippe sanctæ prædicationis est gladius, quo percutimur, ut à culpa moriamur. Malignus uerò est diabolicæ persuasionis gladius, quo malè quisque percutitur, ut à uita rectitudinis extinguatur. Antiqui ergo hostis est gladius ille tunc damnatus homo, ī usum ministerij eius assumptus. Ipsum quippe per malitiā fraudis exacuit & infir-

& infirmorum corda transfigit: Hunc ergo Leuiathan gladium apprehendit, cum eum suus damnatus homo susceperit. Si autem gladij nomine eius ira signantur, rectè non apprehendere gladium, sed a gladio apprehendi describitur. In tantã quippe tunc insaniam uertitur, ut dominari omnibus appetens, nequaquam suæ iræ dominetur. Nos nanq; cum iram in usum iustitiæ assumimus, gladium tenemus: qa eam sub æquitate iudicij possidendo moderamur. Ille autem quia per abrupta furoris rapitur, non apprehendere gladium, sed à gladio apprehendi perhibetur. Non enim iram possidens tenet, sed ab ira sæ-

5 uiens tenetur. Cunctis autem liquet ꝙ hasta aduersarium percutimus, thorace uero ab aduersario munimur. Per hastam uulnera inferimus, per thoracem tegimur, ne uulneremur. quid igitur per hastam nisi prædicationis iaculum, quid per thoracẽ nisi fortitudo patientiæ designatur? Leuiathan ergo iste quia per assumptum reprobum hominem in ira omnimodæ crudelitatis effrenatur; apprehendi à gladio dicitur. Nam per ostensionem immensæ tunc fortitudinis exhibet, quicquid nequiter potest. Et neq; hasta neq; thorax subsistere poterit: quia in Antichristum ueniens, tãtæ uirtutis apparebit, ut si supernum adiu-

7 torium desit & prædicantium acumen obtundat, & longanimitatem patientium destruat. Nisi enim iustorum uitam superna gratia solidet, non subsistit hasta, quia prędicatorum uirtus frangitur: non subsistit thorax, quia constantium patientia dirupta penetratur. Vnde & subditur: Reputabit enim ut paleas ferrum, quasi lignum putridum æs. quod superius hastam dixit, hoc inferius ferri appellatione replicauit, & quod thoracem protulit, hoc rursum æris commemoratione signauit. Ferrum nanque acuitur, ut aduersarius uulneretur. Aes autem rubigine penè nulla consumitur. Ferro ergo prædicationis iacula, ære autem longanimitatis constantia designatur. Vnde & sub

Deut. 33 Aser specie de sancta Ecclesia per Moysen dicitur: Ferrum & æs calciamentum eius. Calciamentum quippe in scriptura sacra munimen prædicationis accipitur, sicut

Ephe. 6. scriptum est: Calciati pedes in præparatio

A ne Euangelij pacis. quia ergo per ferrum uirtus, per æs autem perseuerantia exprimitur, ferrum & æs calciamentum eius dicitur, cum prædicatio eius acumine simul & constantia munitur. Per ferrum.n. mala aduersantia penetrat, per æs autem bona quæ proposuit, longanimiter seruat. Cuius profecto perseuerantiam illic apertius insinuat, dicens:

Quod ab initio mundi usq; ad finem persecutio diaboli non quiescat: & quod multi qui se ferrum uel æs æstimãt, id est fortes uel lon

B *ganimes, infirmos & contemptibiles ut paleas & putrida ligna tunc se agnoscent. Cap. IX.*

Sicut dies iuuentutis eius, ita erit & senectus illius.] Sed Leuiathan iste quando illum gladium quem sacra eloquia Antichristum uocant, in exercitationem suæ iniquitatis assumpserit, & ferrum uelut paleas, & æs uelut lignum putridum reputabit: quia nisi diuina gratia protegat, & prædicantium uires uelut paleas

C nequitiæ suæ igne consumet, & patientiũ constantiam quasi lignum putridum in puluerem rediget. Et acumen igitur ferri & æris fortitudo deficit, dum per uiolentiam uirtutis illius, & prędicationis sensus obtenditur, & patientię longanimitas dissipatur. Nisi ergo electos suos opitulatio diuina roboret, ubi tunc infirmi erũt, si fortes sicut paleæ reputãtur? Quid tunc Leuiathan iste de paleis faciet, si ferrum quasi paleas æstimabit? quid de putridis lignis acturus est, si quasi lignum putridum æris fortitudinem soluet. Sed

D ò q̃ multi q suis uirib. ferrum se uel æs æstimant, in illo tunc tribulationis igne se paleas esse deprehendunt: & quam multi qui per infirmitatem propriam se esse paleas metuunt, per diuinum adiutorium fulti, in ferri atque ęris soliditate roborantur, ut contra aduersarium suum tanto magis in Deo fortes sint, quanto de se amplius infirmos se esse meminerunt. Sed quanto altius Behemoth iste contra electos Dei per miracula erigitur, tanto contra eum sancti quique uehementius ad prędicationis se uerba constringunt. Qui tamen ita reproborum mentes possidet,

ut eas nulla confossus ueritatis iaculatio
ne relinquat. Vnde & subditur:

Quod Leuiathan à cordibus reproborum nullis prædicatorum sagittis tunc repellatur, & totum robur Ecclesiæ ipsumque diuini iudicij malleum in illo damnato homine absque timore contemnat. Cap. X.

NOn fugabit eum uir sagittarius.]
Quid enim per sagittas, nisi uerba
prædicatorum accipimus? Quæ dum uo-
ce bene uiuentium distringuntur, audien
tium corda transfigunt. His sagittis san-
Ps. 63. cta Ecclesia percussa fuerat, quæ dicebat:
Vulnerata charitate ego sum. De his sagit
tis Psalmistæ uoce narratur: Sagittæ par-
Psal. 44 uulorum factæ sunt plagæ eorũ: quia sci-
licet uerba humilium penetrauerũt ani
mos superborum. De his sagittis uenien-
ti propugnatori dicitur: Sagittæ tuæ acu-
tæ potentissimæ, populi sub te cadent in
corde. Vir itaq; est sagitarius, qui per san
ctæ intentionis arcum, audiẽtium cordi-
bus uerba rectæ exhortationis infigit.
Quia ergo Leuiathan iste uerba prædican
tium despicit, & cùm reproborum mẽtes
malè suadendo momorderit, durus inter
iacula omnimodo eas non relinquit, rectè
dicitur: Non fugabit eum uir sagittarius.
ac si apertè dicatur: A reproborum cordi-
bus eum sancti prædicatoris sagitta non
excutit: quia quisquis ab illo apprehẽdi-
tur, uerba iam prædicantium audire con-
temnit. Vnde bene peccatis præcedentib.
irascens, de his quos in manu antiqui ho
Hier. 8. stis deserit, Dominus per prophetam di-
cit: Immittã uobis serpẽtes regulos, qui-
bus non est incantatio. ac si diceret: Iusto
iudicio talib. uos immundis spiritib. tra-
dam, qui à uobis excuti exhortatione præ
dicantium quasi incantantium sermone
non ualeant. Quia uerò Leuiathan iste à
cordibus reproborum sanctæ prædicatio-
nis spiculis non mouetur, ipse ẽt sancto-
rum uirorum contemptus adducitur, cũ
6 ilico subinfertur: In stipulam uersi sunt
ei lapides fundæ.] Quid per fundam nisi
sancta Ecclesia figuratur? Funda nanque
lapidum in gyrum mittitur, sicut de illa lapi-
des exeant, quib. aduersariorum pectora
feriantur: ita sancta Ecclesia dum uolubi-
A litate temporum per tribulationum cir-
cuitũ ducit, fortes ex illa uiri prodeunt,
quibus quasi lapideis ictibus iniquorum
corda tundantur. Vnde & ad prophetam Zach. 9.
de bonis doctorib. Dominus dicit: Deuo
rabunt, & subiicient lapidibus fundæ. Sã
cti quippe doctores qui ad uirtutẽ & alios
instruunt, hostes deuorãt, dum eos intra
corpus suũ per uim conuersionis immu-
tant. Quos lapidibus fundæ subiiciunt:
quia dum fortes quoq; in sancta Eccle-
sia uiros instituunt, per eos aduersariorũ
superbientium pectora dura confringũt.
B Vnde & Golias immanissimus saxo fun- 1. Reg.
dæ moritur: quia singulari sanctæ Eccle- 17
siæ lapide diabolica celsitudo superatur.
Leuiathan itaq; iste quia damnato illo ho
mine assumpto, quoslibet fortes Ecclesiæ
uelut infirmos despicit, eorumque uires
temporaliter premit, rectè nunc dicitur:
In stipulam uersi sunt ei lapides fundæ.
ac si apertè diceretur: Sanctorum robur
quasi in stipulæ mollitiem redigit, quorũ
lingua prius pectus illius duris ictibus tũ
tudit. Omnem quippe tunc fortitudinem
suæ iniquitatis exercens, quanto se ab eis
C uinci spiritaliter dolet, tanto atrocius cõ
tra eos corporaliter præualet. Et quia nil
se contra eorum spiritum præualere con-
siderat, in eorum carne crudelitatis suæ
omnia argumenta consummat. Sed quid 7
mirum si humanas uires despicit, qui ip-
sa etiam superni in se iudicij æterna tor-
mẽta contemnit? Vnde & subditur: Qua
si stipulam æstimabit malleum.] Ac si di-
ceret: Etiam pondus eius animaduersio-
nis despicit, qui se per supplicium desu-
per ueniens ferit. In scriptura enim sacra
mallei nomine aliquando diabolus desi-
D gnatur, per quem nunc delinquentium
culpæ feriuntur. Aliquando uero percus-
sio cœlestis accipitur, qua uel electi super
nos ictus sentiunt, ut à prauis itineribus
corrigantur, uel iusta ira reprobos percu-
tit, ut iam supplicia æterna præueniens,
quid etiam in posterum mereantur, osten
dat. Nam quia appellatione mallei anti-
quus hostis exprimitur, propheta testa-
tur, cum super eum uim extremi iudicij
contemplatur dicens: Quomodo con- Hier. 50
fractus est & contritus malleus uniuer-
sæ terræ? ac si diceret: Eum per quem
uascula

uascula sua Dominus in ministerij usum formanda percutit, quis perpendat quo turbine ueniente extremo iudicio in æterna damnatione constringit? Rursus per malleum percussio cœlestis exprimitur, quod Salomone templum ædificante significatur, cùm dicitur: Domus autem cùm ædificaretur, lapidibus dedolatis atq; perfectis ædificata est, & malleus & securis & omne ferramentum non sunt audita in domo cùm ædificaretur. Quid enim domus illa nisi sanctam Ecclesiam, quam in cœlestibus Dominus inhabitat, figurabat? Ad cuius ædificationem electorum animæ quasi quidam expoliti lapides deferuntur. Qui cùm ædificantur in cœlis, nullus illic iam disciplinæ malleus resonat: quia dolati atq; perfecti illuc lapides ducimur, ut locis iuxta meritũ congruis disponamur. Hic enim foris tundimur, ut illuc sine reprehensione ueniamus. Hic malleus, hic securis, hic omnia tunsionũ resonant ferramenta. In domo autem Dei nulli ictus audiuntur: quia in æterna patria omnis iam percussionum strepitus conticescit. Nequaquam ibi malleus percutit: quia nulla animaduersio affligit. Nequaquã securis incidit: quia receptos interius nulla foràs seueritatis sententia proijcit. Nequaquam ferramenta perstrepunt: quia nec quælibet minima ultrà iã flagella sentiuntur. Quia ergo per malleũ desuper uenientem cœlestis pondus percussionis exprimitur, quid est quòd Leuiathan iste malleum despicit, nisi quòd supernæ animaduersionis ictus formidare contemnit? Et quasi stipulam malleum deputat: quia ad iustæ iræ se pondera uelut cõtra terrores leuissimos parat. Vnde & adhuc expressius subditur:

Quòd imminentibus tormentis excæcatus malitia, ad exercenda mala diabolus acrius insurgit. *Cap. XI.*

ET deridebit uibrantem hastam.] Cõtra Leuiathan enim Dominus hastam uibrat: quia in eius interitu districtã minatur sententiam. Hastam quippe uibrare, est æternam ei mortem ex districta animaduersione præparare. Sed apostata spiritus autorem uitæ etiam cum sua morte despiciens, hastam uibrantem deridet: quia ex districto iudicio quicquid horribile esse præuidet, pati non meruit, sed quo se æterna tormenta non posse euadere conspicit, eo in exercenda nequitia durior surgit. quem cum pleriq; huius mundi sapientes in cunctis quæ appetit, tanta pertinacia, tanta formidine stringi considerant, corda sua ad famulatum eius tyrannidis inclinant, & omne quod Deo largiente sapiunt, hoc contra eum ad seruitium hostis ilius inflectunt. Vnde & recte subditur:

Quod hi qui uidebantur radijs uirtutum splendere, uel minis territi, uel cruciatibus uicti, Leuiathan seditionẽ subintrent. Caput XII.

SVb ipso erunt radij solis.] In scriptura enim sacra cum figuratè sol ponitur, aliquando Dominus, aliquando persecutio, alquando de re qualibet manifestæ uisionis ostensio, aliquando autẽ intelligentia sapientium designat. Per solẽ quippe Dominus figuratur, sicut Sapientiæ libro perhibetur quod omnes impij in extremi die iudicij cognita sua damnatione dicturi sunt: Errauimus à uia ueritatis, & lumẽ iustitiæ nõ luxit nobis, & sol nõ est ortus nobis. ac si apertè dicant: Interni nobis luminis radius non refulsit. Vnde & Ioannes ait: Mulier amicta sole & luna sub pedibus eius. In sole uerò illustratio ueritatis, in luna autem quæ menstruis suppletionibus deficit, mutabilitas tẽporalitatis accipitur. Sãcta aũt Ecclesia quia superni luminis splendore protegitur, quasi sole uestitur: quia uerò cuncta temporalia despicit, lunam sub pedibus premit. Rursum sole persecutio designatur, sicut in Euangelio ueritas dicit quòd nata sine radicibus semina orto sole aruerunt: quia uidelicet uerba uitæ in corde terrenorum hominum temporali momẽto uiuentia, superueniente persecutionis ardore siccantur. Rursum sole manifestæ uisionis ostensio designatur, sicut Propheta Dominum cunctorum oculis apparentẽ denunciat, dicens: In sole posuit tabernaculũ suum, ac si diceret: Humanitatis assumptæ sacramentum in lumine manifestæ uisionis ostendit. Et sicut eidem prophetæ diuina uoce per Nathan

 dictur.

2. Re. 12 dicitur: Tu fecisti in abscondito, ego uerò faciam uerbum istud in conspectu omnis Israel, & in conspectu solis. Quid.n. per cõspectum solis, nisi cognitionem insinuat manifestæ uisionis? Rursum solis nomine, sapientium, intellectus exprimitur, sicut in Apocalypsi scriptũ est: Quar- Apoc. 16 tus angelus effudit phialam suam in solem, & datum est illi æstu afficere homines & igni. Phialam uidelicet in solem effundere, est persecutionis supplicia uiris sapientiæ splendore fulgentibus irrogare. Et datum est illi ut afficeret homines æstu & igni: quia dum sapientes uiri cruciatibus uicti, malè agendi errore tanguntur, illorum exemplo persuasi infirmi quique temporalibus desideriis inardescunt. Ruinę nanq; fortium augmenta præstant perditionibus infirmorum. Quia sole acumen sapientiæ designatur, per comparationem quoq; a Salomone dicitur: Sapiẽs Eccl. 27 ut sol permanet, stultus ut luna mutatur.

8 Hoc ergo loco quid per solis radios nisi acumina sapientiũ demonstrantur? Quia enim multi qui in sancta Ecclesia luce sapientiæ resplendere uidebantur, tunc uel persuasionibus capti, uel minis territi, uel cruciatibus fracti Leuiathan istius seditioni subiiciuntur, rectè dicitur: Sub ipso erunt radij solis. ac si apertè diceretur: Hi qui intra sanctam Ecclesiam per acumina sapientiæ quasi radios uidebantur lucis aspergere, & per authoritatem rectitudinis desuper resplendere, potestati Leuiathan istius iniqua se operatione substernunt: ut non iam recta prædicando desuper luceant, sed ei peruersè obsequendo famulẽtur. Solis ergo radij sub ipso sunt, cum nonnulli etiam docti uiri sapientiæ suę acumina non liberè agendo subleuãt, sed ad uestigia Leuiathan istius & peruersitate operis, & blandimento adulationis inclinant: ut intelligentia quæ illis sicut sol desuper fuit ex cœlesti munere, antiqui hostis pedib. substernatur ex terrena cupiditate. Vnde & nunc cum quisq; sapiẽtium uel doctorum pro commodo uel gloria uitæ temporalis per adulationis lapsum terrenis se potestatibus prauè agentib. subiicit, quasi sub uestigiis uenientis Antichristi solis se radius sternit: & uelut cœli lucem sibi Behemoth humiliat, dum per pestiferum assensum sapientium mentes calcat. Toties uerò Leuiathan istius pedibus se radij solis subdunt, quoties hi qui doctrinæ uidentur lumine resplendere, immoderato acumine praua in sacro eloquio sentiunt, peruersisq; sensib. eius se errorib. substernunt: quia dum contra fidelia ueritatis prædicamenta se erigunt, Leuiathan istius uestigiis falsa sentiendo famulantur. Toties radij solis sub ipso sunt, quoties docti quiq; & intelligentiæ luce pollẽtes, uel despectis cæteris in elatione se erigunt, uel summa quæ sapiunt postponentes sordidis carnis desideriis inquinantur, uel obliti cœlestiũ, terrena ambiunt: uel non reminiscentes quia terra sunt, de cognitione cœlestiũ inaniter gloriantur. Vnde & rectè ibi subiungitur.

Quid hi qui ante humanos oculos quasi aurum singularitate splendere iustitiæ uidentur, sed sic cadunt ut non pæniteant, ante Dei oculos nunquam aurum sed lutum fuerunt.

Cap. XIII.

STernet sibi aurum quasi lutum.] Appellatione quippe auri, in sacro eloquio aliquando diuinitatis claritas, aliquando splendor supernæ ciuitatis, aliquando charitas, aliquando nitor gloriæ secularis, aliqñ pulchritudo sanctitatis accipitur. Auri enim nomine, ipsa intima diuinitatis claritas designatur, sicut in Cãticorum cantici spõsi species describitur: Caput eius aurum optimum. Quia uerò Can. 5. caput Christi Deus, nil uerò est in metallis auro fulgentius, sponsi caput aurũ dicitur: quia eius humanitas ex diuinitatis suæ nobis claritate principatur. Rursum auri nomine splendor supernæ ciuitatis accipitur: sicut hanc Ioannes se uidisse testatur, dicens: Ipsa ciuitas aurũ mũdum, Apoc. 21 simile uitro mundo. Aurũ nanq; ex quo illa ciuitas constat, simile uitro dicitur: ut & per aurum clara, & per uitrum perspicua designetur. Rursum auri nõe charitas intimatur, sicut angelum quem sibi loqui idem Ioannes aspexit, ad mamillas zona aurea cinctũ uidit: quia nimirũ supernorum ciuium pectora dum pœnali iam nequaquam timori subiecta sunt, atq; a se uicissim nulla scissione soluuntur, ex sola se

se charitate constringunt. Zonam uerò aurcam circa mamillas habere, est cunctos mutabilium cogitationum motus, pro solius iam amoris uincula restringere. Rursum auri nomine, nitor gloriæ temporalis exprimitur, sicut per prophetam dici-
Hier. 51 tur: Calix aureus Babylon. Quid enim Babylonis nomine, nisi huius mundi gloria designatur? Quæ calix aureus dicitur: quia dum pulchra esse temporalia ostentat, stultas mentes in sua concupiscentia deebriat, ut speciosa temporalia appetant, & inuisibilia pulchra cõtemnant. Hoc aureo calice prima sponte sua
Gen. 3 Eua deebriata est, de qua historia ueritatis dicit: quia cum uetitum lignum concupisceret, uidit quod esset pulchrum uisu, aspectuque delectabile, & comedit. Aureus ergo Babylon calix est: quia dum uisum exterioris pulchritudinis ostendit, sensum internæ rectitudinis subtrahit. Rursum auri nomine, splendor sanctitatis accipit̃, sicut Iudaicũ populũ à splendore iustitiæ ad nequitiæ tenebras cõmutatum Hieremias deplorat, dicens: Quo-
Thren. 4 modo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus? Sicut enim superius diximus, aurum obscuratur, cum consequentib. iniquitatũ tenebris, iustitiæ pulchritudo deseritur. Color optimus mutatur, cum splendor innocentiæ in fœdita-
9 tem uertitur culpæ. Luti quoque nomine, in sacro eloquio aliquando terrenarũ rerum multiplicatas, aliquãdo sordidum sapiens iniqua doctrina, aliquãdo desiderij carnalis illecebrę designant̃ Per lutum q̃ppe terrenarũ rerũ multiplicitas figuratur, sicut per Abacuc prophetam dicitur:
Abac. 2 Væ ei qui multiplicat non sua, usquequo aggrauat contra se densum lutum? Denso enim se luto aggrauat, qui per auaritiam terrena multiplicans, peccati sui se oppressione coangustat. Rursum luti nomine, doctrina sordidum sapiens designatur, sicut per eundem prophetam Domino dicitur: Viam fecisti in mari equis tuis in luto aquarum multarum. ac si diceret: Aperuisti iter prędicatoribus tuis inter doctrinas huius seculi sordida & terrena sapientes. Per lutum quoque desiderium sordidę uoluptatis exprimitur, sicut Psal-
Psal. 68 mista deprecans ait: Eripe me de luto,

A ut non inhæream. Luto quippe inhærere, est sordidis desiderijs concupiscentiæ carnalis inquinari. Hoc ergo loco aurum claritas sanctitatis accipitur, lutum uerò uel terrenarum rerum auaritiam, uel prauatum contagia doctrinarum, uel sordes carnalium uoluptatum nil obstat intelligi. quia enim multos Leuiathan iste qui intra sanctam Ecclesiam fulgore iustitiæ resplendere uidebantur, tunc uel terrenarum rerum concupiscentia, uel errantis doctrinæ contagio, uel carna-
B libus sibi uoluptatibus subijcit, aurum sibi proculdubio quasi lutum sternit. Aurum enim quasi lutum sternere, est in quibusdam uitæ munditiam per illicita desideria conculcare, ut hi etiam sordidis eius uestigijs seruiant, qui contra illum prius uirtutum splendore rutilabant. Antiquus itaque hostis alios tunc sub specie sanctitatis illudit, alios autem per fœda uitia uitæ carnalis intercipit. Sed tũc p̃ hæc aptè
C grassabitur, nunc autem multorum cordibus occultè dominatur, sicut Paulus apostolus dicit: Vt reueletur in suo tempore: nã mysterium iam operatur iniquitatis. 2. Th. 2.
Toties igitur etiam nunc aurum sibi quasi lutum subijcit, quoties castitatem fideliũ per carnis uitia sternit. Toties aurum uelut lutum calcat, quoties sensum continentium per immunda desideria dissipat. quod tunc tanto uehementius peragit, quanto suæ perditæ libertati commissus, hoc quod appetit, effrenatius perpetrat. Et fortasse quẽpiam moueat, cur misericors Deus fieri ista permittat: ut Le-
D uiathan iste seu nunc per suggestiones callidas, siue tunc per damnatum illum quẽ replet hominem, uel solis sibi radios, id est doctos quosq; sapientesque subijciat: uel aurum, hoc est uiros sanctitatis claritate fulgentes, quasi lutum sibi uitijs coinquinando subternat. Sed citius respondemus: quia aurum quod prauis eius persuasionibus quasi lutum sterni potuerit, aurum ante Dei oculos nunquam fuit. Qui.n. seduci quandoque non reuersuri possunt, quasi habitam sanctitatem ante oculos hominum uidẽtur amittere: sed eam ante oculos Dei nunquam habuerunt. Sæpe nanque homo multis occultè peccatis inuoluitur, & in una aliqua

uirtute magnus uidetur. Quæ ipsa quoque uirtus inanescens deficit: quia dum innotescit hominib. proculdubio laudatur, eiusq; laus inhianter appetitur. Vnde fit ut & ipsa uirtus ante Dei oculos uirtus non sit, dum abscondit quod displicet, prodit quod placet. Quæ itaq; esse merita apud Deum possunt, quando & mala occulta sunt & bona publica? Plerunque enim, sicut diximus, latet superbia, & castitas innotescit: atq; ideo ostensa diu castitas circa uitæ finē perditur: quia cooperta superbia usq; ad finem incorrecta retinetur. Alius eleemosynis uacat, propria distribuit, sed tamen multis iniustitiis seruit, uel fortasse linguam in detrectationibus exercet. Et fit plerunque ut is qui misericors fuerat, iuxta uitæ suæ terminum, rapacitatis & crudelitatis stimulis inardescat. Quod ualde iusto iudicio agitur, ut perdat ante homines, unde hominib. placuit, qui hoc unde Deo displicuit, corrigere nunquam curauit. Alius patientiæ studet: sed dum inuidere aliis, & seruare in corde malitiam non cauet, fit quandoque impatiens, qui diu latuit dolens. Hi itaq; & per aliquid aurū sunt, & per aliquid lutum sunt. Atq; hoc aurum quasi lutū sternitur, quando occultis peccatis exigentibus ēt uirtus quæ publicè claruerat, dissipatur. Sed operæpretiū credimus si in his uirtutem superni ordinis subtilius perpē
10 damus. Sæpe enim omnipotens Deus occulta quorundam mala tolerat, ut aperta eorum bona electorū suorum usibus profutura dispenset. Nam nonnulli mundū nequaquam funditus deserentes, non perseueraturi angustum iter arripiunt, sed ad quærendam angustam uiam exemplo suo eos qui perseueraturi sunt, accendunt. Vnde plerunque contingit, ut ipsum hoc quod bene uidentur uiuere, non sibi, sed solis potius electis uiuant: dum exemplis suis ad bene uiuendi studia perseueraturos alios non perseueraturi prouocant. Sæpe uerò quosdam uidemus uiam ingredi, ad locum propositum festinare, quos alij quia euntes conspiciunt, sequuntur, eundemque locum pariter petunt. Sed fit plerunque ut irruente aliquo implicationis articulo, post se redeant qui præibant, & hi ad locum perueniant, qui se-

A quebātur. Ita nimirum sunt qui non perseueraturi uiam sanctitatis arripiunt. Idcirco enim uirtutis iter non peruenturi inchoant, ut eis qui peruenturi sunt, qua gradiantur, ostendant. Quorum ēt casus utilitate non modica electorum profectibus seruit: quia illorum lapsum dum conspiciunt, de suo statu contremiscunt, & ruina quæ illos damnat, istos humiliat. Discunt enim in superni adiutoris protectione confidere, dum plerosque conspiciunt, de suis uirib. cecidisse. Quando ergo bene agere uidentur reprobi, quasi plano iter electis sequentibus monstrant:
B quādo uerò in lapsum nequitiæ corruūt, electis post se pergentibus quasi cauendam superbiæ foueam ostendant. Eat ergo Leuiathan iste, & solis sibi radios subdat, atque aurum luti more subiiciat. Scit omnipotens Deus ad electorum suorum solatium, bene uti malo reproborum, quando hi qui ad illum peruenturi sunt, & suis ad eum meritis proficiunt, & sæpe in eo quod superbè sapiunt, alienis lapsi-
C bus corriguntur. Sed si hæc Leuiathan iste agit in eis etiam quos claros aliqua uirtus ostendit, quid de illis facturus est quorum mēs uel ex parte aliqua subleuata à terrenis cōcupiscentijs nō est. Quos tamen diuinus sermo apertè exprimit, dū subiungit:

Quod in tantū cæci erūt q adhærebūt Antichristo, ut seruientes in contumelijs & morte sanctorum arbitrentur obsequium se præstare Deo. *Cap. XIIII.*

D FEruescere faciet quasi ollam profundū mare. Quid per mare nisi uita secularium, quid per ꝓfundum nisi altæ & abditæ eorum cogitationes exprimuntur? Quod profundum mare Leuiathan iste quasi ollam facit feruescere: quia nimirum constat quod persecutionis extremæ tempore, contra electorum uitam studeat animos reproborum per flammam crudelitatis excitare. Tunc profundum mare quasi olla feruescit, cū corda reproborū ualido ardore succendit: & quæ hoc pacis tempore intra suam malitiam clausa latuerunt, tunc in æstum immanissimę persecutionis

persecutionis ebulliunt, ac per abruptam crudelitatis apertè licentiam, ea quæ diu presserant odia antiqui liuoris exhalant. Quia autem pestifero errore persuasi, sic in istis famulantur Antichristo, ut tunc uerius præbere se æstiment obsequium Christo: postquam dixit: Feruescere faciet quasi ollam profundum mare, aptè subiunxit: Ponet quasi cum unguenta bulliunt.] Vnguenta quippe cum bulliunt, fragrantiam suauitatis reddunt. Quia ergo Leuiathan iste ita seducet corda reproborum, ut quicquid agunt ex iniquitate perfidiæ, pro ueritate rectæ fidei se agere suspicentur, quasi bene eis olet, id quod zelo religionis exercent. Vnde in
Ioan. 16 Euangelio discipulis ueritas dicit: Vt omnis qui interficit uos, arbitretur obsequium se præstare Deo. Igitur sicut olla feruent, dum crudeliter persequuntur: sed apud eos ipsa persecutio, unguentorum fragrantiam redolet, dum mens eorum uanis suspicionibus decepta æstimat quia Deo obsequium persoluat. In scriptura enim sacra unguentorum odoribus opinio solet signari uirtutum. Vnde
Can. 1 sponsa in Canticis canticorum sponsum
2. Cor. 2 desiderans dicit: In odore unguentorum tuorum currimus. Et unde Paulus apostolus uirtutũ laude fragrare se sciẽs, ait: Christi bonus odor sumus Deo. Itaq; quia Leuiathan iste ministros illius perditi uasis usi in crudelitatis opera sub opinione laudis & prætextu uirtutis intercipit, postquam dixit: Feruescere faciet quasi ollam profundum mare, rectè mox subdidit, Ponet quasi cum unguenta bulliũt. quod enim per crudelitatis incendium mare feruet, hoc in eorũdem iudicio qui exercent falso nomine uirtutis ac si unguẽta bulliãt, ostendit: ut tãto atrociores ad crudelitatem fiant, quanto se etiam mereri præmia quasi pro zelo religionis existimant. Iustumque hoc est diuino iudicio, ut qui pietatis uim perpendere & custodire negligunt, suspicionis suæ odore fallantur. Vnde & ad illusionis augmẽtum, eos crudelia perpetrantes, signa quoque ac prodigia subsequuntur, sicut & rectè subiungitur:

A *Quòd Antichristi semita multis miraculis fulgeat. Cap. XV.*

POst eum lucebit semita.] Post Leuiathan quippe semita lucere perhibet: quia quaqua transit, admirationẽ nimiã ex miraculorum suorum claritate derelinquit, & siue per se, seu per ministros suos quoslibet prodeat, mendacib. signis coruscat. Vnde & hoc quod iam sæpe protulimus in Euangelio ueritas dicit: Surgent pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabũt signa magna & ꝓdigia: ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. Semita igitur post Leuiathan lucet: quia quorum corda penetrat, eorum opera prodigijs illustrat, ut nimirum tanto altius eorum mentes in erroris tenebris teneat, quãto p eos foris quasi potentius lucẽ de miraculis ostentat. Sed sunt nonnulli qui in memoria & uerba prophetica & Euãgelica præcepta retinentes, sciãt & falsa esse signa quæ exhibet, & uera supplicia ad quæ decipiens trahit. Horum corda Leuiathan iste quia sanctitatis ostẽtatione non intercipit, in alia se eis illusione cõponit. Quosdã nanque hæc scientes, sed tamen præsentem uitam diligentes conspicit, quorũ protinus mentibus uentura supplicia leuigat, finienda quandoque districtionis iudicia asserit, & deceptos callidè ad præsentes uoluptates rapit. Vnde & aptè mox subditur: 12 Mar. 13 B C

Quòd ita infatuati sunt quidam hæretici, quod iudicium Dei finem habere existiment, & minas tormentorum ad terrorem tantum intentatas à Deo, ut à peccatorum perpetratione genus humanum compesceret. Cap. XVI.

D AEstimabit abyssum quasi senescentem.] Quòd æterna incomprehẽsibiliaq; iudicia abyssi soleãt noĩe designari, Psalmista testatur dicens: Iudicia tua abyssus multa. Senectus uerò aliqñ pro finis ꝓpinquitate ponitur. Vnde Apostolus ait: Quod antiquatur & senescit, prope interit est. Leuiathan itaque iste æstimabit abyssum quasi senescentem: quia reproborum corda sic infatuat, ut suspicionem eis de uenturo iudicio quod quasi finiatur, infundat. Abyssum nãq; senescere æstimat, qui terminari quandoque in supplicijs Psal. 35 Heb. 8

supernam animaduersionem putat. Igitur A antiquus iste persuasor in membris suis, id est in mentibus iniquorum futuras pœnas quasi certo fine determinat, ut eorum culpas sine termino correptiõis extẽdat, & eo magis hic peccata nõ finiũt, quo istic æstimãt peccatorũ supplicia finiẽda. Sunt.n. nunc etiã q idcirco peccatis suis ponere finẽ negligũt, quia habere quandoque finẽ futura sup se iudicia suspicantur. Quib. breuiter respondemus, si quandoq; finiẽda sunt supplicia reprobrorum, q̃doque finienda sunt ergo & gaudia beato B rum. Per semetipsam nanque ueritas dicit: Ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in uitã ęternã. Si igit hoc uerum nõ est q minatus est, neq; illud uerũ est q promisit. At inquut. Ideo æternam pœnã peccantib. minatus est, ut eos à peccatorũ perpetratione compesceret? quia creaturę suæ æterna supplicia minari debuit, nõ inferre. Quibus citius respondemus: Si falsa minatus est ut ab iniustitia corrigeret, C etiã falsa pollicitus est ut ad iustitiã prouocaret. Et quis hanc eorum uæsaniã toleret, qui dum promissionibus suis reproborum supplicia finiri asserunt, assertione sua etiã electorũ præmia remunerationesque cõfundunt? Quis hanc eorũ uæsaniã toleret, q conant astruere uerũ nõ eẽ quod ueritas de æterno igne minata est, & dũ satagũt Deum perhibere misericordẽ. non uerentur prędicare fallacem? At inquiunt: Sine fine puniri nõ debet culpa cum fine. Iustus nimirum est omnipotens Deus: & quod non æterno peccato commissum est, æterno non debet puniri tor- D mento. quibus citius respondemus, quòd recte dicerent, si iudex iustus districtusque ueniens, non corda hominũ, sed acta pensaret. Iniqui enim ideo tunc cũ fine deliquerunt: quia cum fine uixerunt. Voluissent quippe sine fine uiuere ut sine fine potuisset in iniquitatibus permanere. Nã magis appetunt peccare quã uiuere: & ideo hic semper uiuere cupiunt, ut nunquam desinant peccare, cum uiuũt. Ad districti ergo iudicis iustitiã pertinet, ut nunquã careant supplicio, quorũ mens in hac uita nunquã uoluit carere peccato: & nullus detur iniquo terminus ultionis, q quãdiu ualuit, habere noluit termi- nũ criminis. At inquiunt: Nullus iustus 13 crudelitatib. pascitur, & delinquens seruus à iusto Domino idcirco cædi præcipitur, ut à nequitia corrigatur. Ad aliquid ergo cæditur, cũ non eius Dominus cruciatibus delectatur. Iniqui autem gehennæ ignibus traditi, quo fine semper ardebunt? Et quia certum est quòd pius atque omnipotens Deus non pascit cruciatibus iniquorum. cur cruciantur miseri si non expiantur? Quibus citius respondemus, q oĩpotens Deus qui pius est, miserorum cruciatu non pascitur: quia autem iustus est, ab iniquorum ultione in perpetuum nõ sedatur. Sed iniqui omnes æterno supplicio & quidem sua iniquitate puniuntur, & tamen ad aliquid cõcremantur: scillicet ut iusti oẽs & in Deo uideant gaudia quæ percipiunt, & in istis respiciant supplicia quæ euaserunt: ut tanto in æternum magis diuinæ gratiæ debitores se esse cognoscant, quanto in æternũ mala puniri conspiciunt, quæ eius adiutorio uitare potuerunt. At inquiũt: Et ubi est q sancti sunt, si pro inimicis suis quos tunc ardere uiderint, non orabunt: quib. utiq; dictum est: Pro inimicis uestris orate? Sed citius respondemus: Orant pro inimicis suis eo tempore, quo possunt ad fructuosam pœnitentiã eorũ corda eo cõuertere, atq; ipsa conuersione saluare. Quid enim aliud pro inimicis orandum est, nisi hoc quod Apostolus ait: Vt det illis Deus pœnitentiam, & resipiscãt à diaboli laqueis, à quo capti tenent, ad ipsius uolũtatem? Et quomodo pro illis tunc orabitur, quã do iã nullatenus possunt ad iustitiæ opera ab iniquitate commutari? Eadem itaq; causa est cur non oretur tunc pro hominibus æterno igne damnatis, quæ nunc etiam cã est, ut non oretur pro dibolo angelisq; eius æterno supplicio deputatis. Quæ nunc etiam causa est ut nõ orent sancti homines pro hominibus infidelibus impiisq; defunctis, qui de eis utiq; quos æterno deputatos supplicio iam nouerũt, ante illum iudicis iusti conspectum orationis suæ meritum cassari refugiũt. Qd si nunc quoque uiuentes iusti mortuis & damnatis iniustis minimè compatiunt, quãdo adhuc aliqd iudicabile de se sua carne se perpeti etiam ipsi nouerunt: quanto

Mat. 25
Mat. 5
2. Tim. 2

to districtius tunc iniquorum tormenta respiciunt, quando ab omni uitio corruptionis exuti, ipsi iam iustitiæ uicinius atque arctius inhærebunt? Sic quippe corũ mentes per hoc quòd iustissimo iudici inhærent, uis districtionis absorbet, ut omnino eis non libeat quicquid ab illius internæ regulæ subtilitate discordat. Sed quia suborto occasionis articulo, hęc contra Origenistas breuiter diximus, ad eum quem prætermisimus, exponendi ordiné recurramus. Postquàm misericors Dominus callida machinamenta Leuiathan istius indicauit, apertè prædicens omne quod electos exterius uehementer opprimit, omne quod interius suggestione sua B reprobis blandienter infundit: mox immanitatẽ uirtutis illius breuiter insinuãs, subdit: Non est super terram potestas quæ comparetur ei.

Quòd reprobus angelus antequàm peccaret, omni creaturæ prælatus sic factus est, ut Deũ & amans timeret, & timens amaret: sed sua peruersitate talis factus est, ut nullum timeret. *Cap. VII.*

14 POtestas eius super terram cũ ctis eminentior perhibetur: quia etsi actionis C suæ merito infra homines cecidit, omne tamen humanum genus naturæ angelicę conditione transcendit. Quamuis enim internę felicitatis beatitudinem perdidit, naturæ tamen suæ magnitudinem non amisit: cuius adhuc uiribus humana omnia superat, licet sanctis hominibus meritorum suorum deiectione subiaceat. Vnde & eisdem sanctis contra hunc decertantibus eo retributionis suæ meritum crescit, quo ille ab eis uincitur, qui per naturæ potentiam quasi iure se hominibus superesse gloriatur. Sequitur: qui factus est ut nullum timeret.] Sic quidem factus D est per naturam, ut conditorem suum castè timere debuisset: timore uidelicet sobrio, non timore quem foras charitas mittit, sed timore qui in seculum seculi permanet, id est quem charitas gignit. Aliter enim timet coniugem uxor amans, aliter dominum ancilla peccans: Sic ergo fuerat iste conditus: quatenus timore læto authorem suum & amans metueret, & me-

A tuens amaret. Sed sua peruersitate talis factus est, ut nullũ timeret. Ei quippe à quo conditus fuerat, subesse despexit. Ita eñ Deus super omnia est, ut ipse sub nullo sit. Leuiathan uerò iste eius celsitudinis culmen aspiciens, ius peruersæ libertatis appetiit, ut & præesset cæteris, & nulli subesset, dicens: Ascendam super altitudinem nubium, & similis ero altissimo. Cuius eo ipso similitudinem perdidit, quo esse ei superbè similis in celsitudine concupiuit. qui. n. charitatem eius imitari debuit, subditus ambiit eius celsitudinem, & hoc quod imitari poterat, amisit elatus. Celsus nimirũ esset, si ei qui ueraciter celsus est, inhærere uoluisset. Celsus esset, si participatione ueræ celsitudinis cõtẽtus fuisset. Sed dũ priuatã celsitudinẽ superbè appetiit, iure perdidit participatam. Relicto. n. eo cui debuit inhærere principio, suũ sibi appetiit quodammodo esse principium. Relicto eo qui uerè illi sufficere poterat, se sibi sufficere posse iudicauit: & tanto magis intra se cecidit, quanto magis se contra gloriam sui conditoris erexit. Nam quem exaltabat libera seruitus, deiecit captiua libertas. Qua libertate nũc ut nullum timeat, effrenatur: sed ipsa grauiter effrenatione restringitur. Superno enim iudicio cuncta mirabiliter ordinante, unxit illum libertas quã appetiit: quia nunc omnimodo nõ timens omnib. suppliciis subiacet, qui elementis ét superesse poterat, si unum quem debuit timere uoluisset. Vnum profecto timeret omnia possidens, qui nunc unum non timens omnia patitur. Factus est ergo ut nullum timeret, nullũ uidelicet, quia nec Deum: sed neque hoc quod passurus est, metuit. Cui nimirũ felicius fuerat, timẽdo uitare supplicia, quàm non timendo tolerare. Appetitũ itaq; celsitudinis uertit in rigorẽ mentis, ut dãnatus iã per duritiã se malè egisse nõ sentiat, qui præesse per gloriã quærebat. Nã quia ius quæsitæ potestatis nõ obtinuit, quasi quoddã superbię suę remediũ insaniã insensibilitatis inuenit, & qa prouectu trãsgredi cũcta nõ potuit, despectu se contra cũcta præparauit. Cuius adhuc supbia studiosè describit, cũ protinus subinfert: Oẽ sublime uidet.] Id est, cũctos uelut ꝭ. se positos quasi de sublimi

Esa. 14.

respicit: quia dum per intentionem con- A
tra authorem nititur, æstimare sibi quemli
bet similem dedignatur. Quod aptè etiam
eius membris congruit: quia omnes ini-
qui per tumorem cordis elati, cunctos
quos cernunt, superbiæ fastu despiciunt:
& si quando exterius uenerantur, intus
tamen in secreto cordis, ubi apud se sua
ęstimatione magni sunt, cunctorum sibi
uitam meritumque postponunt, eosque
infra se esse respiciunt: quia per elatam co
gitationem cordis in cuiusdam se altitudi
nis arce posuerunt. quibus bene per pro-
Esa. 5. phetam dicitur: Vę qui sapientes estis in
oculis uestris, & coram uobismetipsis pru
dentes. Hinc etiam paulus ait: Nolite
Rom. 12 prudentes esse apud uosmetipsos. Hinc
1.Reg. 5 ad Saul diuina increpatione dicitur: Non
ne cum esses paruulus in oculis tuis, ca-
put te constitui in tribubus Israel? paruu-
lus quippe in oculis suis est, qui in eo
quòd semetipsum considerat, imparem se
alienis meritis pensat. Nam quasi gran-
dem se aspicit, quisquis se super aliena
merita elatione cogitationis extendit.
Saul autem reprobus in bono quod cœ-
perat, non permansit: quia fastu susceptæ
potestatis intumuit. At contra Dauid
16 semper de se humilia sentiens, eiusdem-
que Saul se comparationi postponens,
postquam feriendi locum reperit & peper
cit, eidem sæuienti aduersario, humili se
professione prostrauit, dicens: quem per-
1.Re. 24 sequeris rex Israel? quem persequeris? Ca-
nem mortuum & pulicem unum? Et cer-
tè iam unctus in regem fuerat, iam exoran
te Samuele & cornu super se oleum fun-
dente didicerat quòd eum diuina gratia,
Saul reprobato ad regni gubernacula pos
sidendo seruabat & tamen persequenti ad
uersario mente humili se substernebat, cui
diuino iudicio prędatum se esse nouerat.
Illi itaque se humiliter postponebat, cui
per elationis gratiam incomparabiliter se
nouerat esse meliorem. Discant ergo quo
modo humiliari proximis debeant, qui
adhuc quo loco apud Deum habeantur
nesciunt, si sic se electi etiam illis humi-
liant, quibus iam se per interna iudicia
antepositos deprehendunt. Hoc autem
proprium esse specimen electorum solet,
quòd de se semper sentiunt infrà quam
sunt. Hinc nanque ab eodem Dauid di- *Ps. 130.*
citur: Si non humiliter sentiebam, sed
exaltaui animam meam. Hinc Salomon
ad sapientiam paruulos uocat, dicens:
Si quis est paruulus, ueniat ad eam. *Prou. 9.*
Qui enim necdum semetipsum despicit,
humilem Dei sapientiam non apprehen-
dit. Hinc in Euangelio Dominus dicit: *Matt. 11*
Confiteor tibi Domine pater cœli & ter-
ræ: quia abscondisti hæc a sapientibus &
prudentibus, & reuelasti ea paruulis.
Hinc rursum Psalmista ait: Custodiens *Ps. 114.*
paruulos Dominus. Hinc magister gen- *1.Thes. 2*
B tium dicit: Facti sumus paruuli in me- *Phil. 2.*
dio uestri. Hinc discipulos admonens
ait: Superiores sibi inuicem arbitrantes.
Nam quia iniquus quisque inferiorem se
omnem quem cognouit, putat: è diuerso
iustus studet ut superiorem quemlibet pro
ximum attendat. ac ne dum se alij alter
humiliat, humiliatio iret alteri in elatio-
nem, bene utranque partem admonuit di-
cens: Superiores sibi inuicem arbitran-
tes: ut in cogitationibus cordis & ego
mihi illum præferam, & uicissim ille me
sibi: ut cùm ab utraque parte cor inferius
premitur, nullus ex impenso honore sub
leuetur. Sed hanc humilitatis formam
reprobi, quia Leuiathan huius membra
sunt, uel cognoscere uel tenere contem-
nunt, qui & si quando se humiles specie-
tenus ostendunt, humilitatis uim seruare
intrinsecus negligunt. Quibus sæpe ac-
cidit, ut si quando unumquodlibet bo-
num uel minimum faciant, à malis suis
omnibus respectum mẽtis protinus auer
tant, atque hoc quod uel extremum bo-
num fecerint, tota intentione semper in-
spiciant, & ex eo sese iam quasi sanctos
aspiciant, obliti malorum omnium quæ
D commiserunt, unius sui tantummodo bo
ni memores, quod fortasse facere nec per-
fectè potuerunt: sicut euenire contra ele-
ctis solet, ut cum multarum uirtutum gra
tia polleant, unum eos uel tenuissimum
uitium ualde defatigans pulset: quatenus
dum ex quadam parte sese infirmari consi
derant, de his uirtutibus in quibus præ-
ualent se minimè extollant: dumque de
infirmitate trepidant, hoc quoque ubi for
tes sunt, humilius seruant. Sæpe ergo re-
probi per hoc quòd unum uel minimum
bonum

bonum suum incautè conspiciunt, mala multa & grauia in quibus demersi sunt, non agnoscunt. Et sæpe electi per hoc quod ad tenuissimum malum suum infirmari trepidant, mira dispensatione agitur, ut magna bona ad quæ prouecti sunt, non amittent. Iusti itaque & occulti examinis mensura disponitur, ut & istos mala adiuuent, & illos bona grauent, dum & isti ad prouectum boni utuntur leuibus malis, & illi ad augmentum mali utuntur minimis bonis. Isti quippe inde perfectius in bono proficiunt, unde de malo tétantur: illi autem inde ad maius malum deficiunt, unde de bono gloriantur. Sic itaque male bono utitur reprobus, & bene malo utitur probus: sicut sæpe contingit ut alius ex cibo salutifero inordinatè sumpto, pestem languoris incurrat, alius ueneno serpentis in medicamine ordinatæ confectionis adhibitio, languoris molestiam uincat. Ille ergo qui cibo salutifero uti recte noluit, inde perniciose moritur, unde alij salubriter uiuunt: iste autē qui ueneno serpentis caute uti studuit, inde salubriter uiuit, unde alij perniciose moriuntur. Venenum ergo serpentis non ipsam nequitiam, sed suggestionem nequitiæ discimus, qua nolentes sæpe retinentesque tentamur. Quod tunc in medicamen uertitur, cum mens uirtutibus erecta conspectis contra se tentationibus humiliatur. Iniqui igitur atque ad approbatione interni examinis reprobi, quælibet opera faciant, in quibuslibet uirtutibus enitescant, humilitatis sensum penitus ignorant: quia nimirum Leuiathā huius membra sunt, de quo superna uoce dicitur:

De regula humilitatis, & de superbia disputatio. *Caput XVIII.*

OMne sublime uidet.] Quia non solum per semetipsum, sed per eorum
17 quoque corda quos ceperit, quasi de sublimi cunctos inferius despicit. Notandum uerò quòd Leuiathan iste, qui per corpoream bestiam designatur, sublime uidere describitur: quia uidelicet cordis superbia cum exterius usque ad corpus extenditur, prius per oculos iudicatur. Ipsi

A quippe per fastum tumoris inflati, quasi ex sublimi respiciunt, & quo se deprimunt, altius extollunt. Nisi enim superbia per oculos quasi per quasdam se fenestras ostēderet, nequaquam Deo Psalmista dixisset: populum humilem saluum facies, & oculos superborum humiliabis. Nisi se superbia per oculos funderet, Salomon quoque de Iudææ elatione non diceret: Generatio cuius excelsi sunt oculi, & palpebræ eius in altum surrectæ. Quia ergo per corporeum animal Leuiathan iste signatur, & superbia usque ad corpus prodiens, apertius oculis principatur, antiquus hostis quasi de sublimi omnes uidere describitur. Sed quia multa de ostendendo humani generis inimico prolata sunt, ualde mens appetit, ut in fine locutionis dominicæ, unum aliquid manifestius exprimatur, unde membra illius breui nobis designatione monstrentur. Sequitur: Ipse est rex super uniuersos filios superbiæ.] Vt Leuiathan iste in cunctis quæ superius dicta sunt, caderet: sola se superbia perculit. Neque enim per tot illos uitiorum ramos arescere, nisi per hanc prius in radice putruisset. Scriptum est nanque: Omnis peccati initium superbia. Per hanc enim ipse succubuit, per hanc se sequentem hominem strauit. Eo etenim telo salutem nostræ immortalitatis impetijt, quo uitam suæ beatitudinis extinxit. Sed ideirco hanc Dominus fini suæ locutionis inseruit, ut cum post mala omnia Leuiathā istius superbiam diceret, quid esset malis omnibus deterius indicaret. Quamuis etiam per hoc quòd in imo ponitur, uitiorum radix esse monstretur. Sicut enim inferius radix tegitur, sed ab illa rami extrinsecus expanduntur: ita se superbia intrinsecus cœlat, sed ab illa protinus aperta uitia pullulant. Nulla quippe mala ad publicum prodirent, nisi hæc mentem in occulto constringeret. Hæc est quæ Leuiathan istius sensum feruescere sicut ollam facit. Vnde & humanas mentes in quodam feruore insaniæ concutit, sed per aperta opera qualiter concussi animam euertat, ostendit. Intus nanque prius ebullit in elatione, quod foris postmodum spumat in opere. Sed quia 18
occasio

Psal. 17
Prou. 30
B
C
Eccl. 10.
D

occasio de superbiæ disputatione se præbuit, debemus hãc subtilius sollicitiusq; discutere, atque ad humanas mentes quãta uel qualis ueniat, & quibus qualiter ve surripiat demonstrare. Alia quippe uitia eas solummodo uirtutes impetunt quibus ipsa destruuntur: ut uidelicet ira patientiam, gastrimargia abstinentiam, libido continentiã expugnet. Superbia autem, quam uitiorũ radicem diximus, nequaquam unius uirtutis extinctione contenta, contra cuncta animæ mẽbra se erigit, & quasi generalis ac pestifer morbus corpus oẽ corrumpit: ut quicquid illa inuadente agitur, etiã si esse uirtus ostenditur, nõ per hoc Deo, sed soli uanæ gloriæ seruiatur. Quasi enim tyrãnus quidã obsessam ciuitatẽ intercipit, cum mentẽ superbia irrumpit, & quo ditiorem quemq; ceperit, eo in Domino durior exurgit: quo amplius res uirtutis sine humilitate agitur, eo latius ista dominatur. Quisquis uerò eius in se tyrannidem captiua mente susceperit, hoc primum damnum patitur, quòd clauso cordis oculo, iudicij æquitatem perdit. Nam cuncta quæ ab alijs bene geruntur, displicent: & sola ei quæ ipse uel prauè egerit, placent. Semper aliena opera despicit, semper miratur quæ ipse facit: quia & quicquid egerit, egisse se singulariter credit, atque in eo quod exhibet per gloriæ cupiditatem, sibimetipsi fauet per cogitationem: & cùm se in cunctis transcendere cæteros æstimat, per lata cogitationum spatia secũ deambulans, laudes suas tacitus clamat. Nonnunquam uerò ad tantam elationem mens ducitur, ut in eo quòd timet etiam per ostentationem locutionis effrenetur. Sed tanto facilius ruina sequitur, quanto apud se quisq; impudentius exaltatur. Hinc enim scriptũ est: Ante ruinam exaltatur cor. Hinc per

Pro. 16 Danielem dicitur: In aula Babylonis deã-
Dan. 4 bulabat res, responditq; & ait: Nonne hæc est Babylon magna, quã ego ædificaui in domũ regni, in robore fortitudinis meæ, in gloria decoris mei? Sed hunc tumorẽ quàm concita uindictæ ira represserit, ilicò adiunxit dicens: Cum adhuc sermo esset in ore regis, uox de cœlo ruit: Tibi dicitur Nabuchodonosor rex: Regnum transiet à te, & ab hominibus te eijcient,

A & cum bestijs ferisque erit habitatio tua, fœnum quasi bos comedes, & septem tempora mutabuntur super te. Ecce quia tumor mentis usque ad aperta uerba se protulit, patientia iudicis protinus usque ad sententiam erupit, tantoque hunc districtius perculit, quanto eius se superbia immoderatius erexit: & quia enumerando bona dixit in quibus sibi placuit, enumerata mala in quibus feriretur, audiuit.
Sciendum uerò est quòd ipsa hæc de qua 19
tractamus elatio, alios ex rebus secularibus, alios uerò ex spiritalibus possidet.
B Alter nanque intumescit auro, alter eloquio, alter infimis & terrenis rebus, alter summis cœlestibusque uirtutibus: una tamen eademque res ante oculos Dei agitur, quamuis ad humana corda ueniens, in eorum obtutibus diuerso amictu pallietur. Nam cum is qui de terrena prius gloria superbierat, postmodum de sanctitate extollitur, nequaquam cor eius elatio deseruit, sed ad eum consueta ueniens, ut cognosci nequeat, uestem
C mutauit. Sciendum quoque est quòd aliter hæc præpositos, atque aliter subditos tentat. Prælato nanque in cogitationib. suggerit: quia solo uitæ merito super cæteros excreuit, & si qua ab eo benè aliquando gesta sunt, hæc importunè eius animo obijcit, & cum hunc Deo singulariter placuisse insinuat, quo facilius suggesta persuadeat, ipsam ad testimonium potestatis traditæ retributionem uocat, dicens: quia nisi omnipotens Deus te his omnibus meliorem cerneret, omnes hos sub tuo regimine non dedis-
D set: eiusque mox mentem erigit, uiles atque inutiles eos qui subiecti sunt, ostendit: ita ut nullum iam quasi dignum respiciat, cui æquanimiter loquatur. Vnde & mox mentis tranquillitas in iram uertitur: quia dum cunctos despicit, dum sensum uitamque omnium sine moderamine reprehendit, tanto effrenatius se in iracundiam dilatat, quanto eos qui sibi com
missi sunt, esse sibimet indignos putat. At 20
contrà cùm subiectorum cor superbia instigat, hoc summopere nititur agere, ut sua acta considerare funditùs negligant, & semper tacitis cogitationibus rectoris sui iudices fiant: qui dum in illo quod reprehen-

A reprehendere debeant, importunè respiciunt, in semetipsis quod corrigant nunquam uident. Vnde & tanto atrocius pereunt, quanto à se oculos auertunt: quia in huius uitæ itinere offendentes corruũt dum alibi intendunt. Et quidem peccatores se asserunt, nec tamen tantum ut tam noxiæ in regimine personæ traderentur, considerant. Et dum eius facta despiciunt, dum præcepta contemnunt, ad tantam usque insaniam deuoluntur, ut Deum res humanas curare non æstiment: quia ei qui quasi iure reprehenditur, esse se commissos dolent. Sicque dum contra rectoré superbiunt, etiam contra iudicia conditoris intumescunt: & dum pastoris sui uitã dijudicant, ipsam quoque sapientiam omnia disponẽtis impugnant. Sæpe autem rectoris sui dictis proteruè obuiant, & eandem uocis superbiam libertatem uocant. Sic quippe elatio se quasi pro libertatis rectitudine objicit, sicut sæpe se & timor ꝑ humilitate supponit. Nam sicut plerique reticent ex timore, & tamen tacere se æstimant ex humilitate: ita nonnulli loquuntur per impatientiam elationis, & tamen loqui se credunt per libertatem rectitudinis. Aliquando autem subditi proterua quæ sentiunt, nequaquam produnt, & hi quorum loquacitas uix compescitur, nõnunquam ex sola amaritudine intimi rancoris obmutescunt. Qui per dolorem mẽtis, procacitatis suæ uerba subtrahentes, cum malè loqui soleant, peius tacent: quia cum peccantes aliquid de correctione audiunt, indignantes etiã responsionis uerba suspendunt. Cum his quando asperè agitur, sæpe ad querelæ uocem de hac ipsa asperitate prosiliunt. Cum uerò eos magistri sui blandè præueniunt, de hac ipsa humilitate qua præuenti sunt, grauius indignantur: & tanto eorum mens uastius accenditur, quanto consideratius infirma ri iudicatur. Hi nimirum quia humilitatem, quæ uirtutum mater est, nesciunt, usum laboris sui perdunt, etiam si qua bona sunt quæ operari uideantur: quia surgentis fabricæ robusta celsitudo non figitur, quæ nequaquam per fundamenti fortitudinem in petra solidatur. Soli ergo ruinæ crescit quod ædificant: quia ante molẽ fabricæ, humilitatis fundamina non procurant. Quos bene ab intimis prodimus, si paucis in exterioribus ostendamus. Cũctis nanque supba apud se cogitatione tumentibus inest clamor in locutione, amaritudo in silentio, dissolutio in hilaritate, furor in tristitia, inhonestas in actione, honestas in imagine, erectio in incessu, rãcor in responsione. Horum mens semper est ad irrogandas contumelias ualida, ad tolerãdas infirma ad obediendũ pigra, ad lacessendos uerò alios ĩportuna, ad ea quę facere & debet & ꝑualet ignaua, ad ea aũt quæ facere nec debet nec præualet parata.

B Hæc in eo ꝙ spõtè nõ appetit, nulla exhortatione flectitur: ad hoc autem quod latenter desiderat, quærit ut cogatur: quia dum metuit ex desiderio suo uilescere, optat uim in ipsa sua uoluntate tolerare. Igitur 21
quia humanos animos aliter tentari ex rebus carnalibus, atq; aliter ex spiritalibus diximus, audiant illi: Omnis caro fœnũ, *Esa.* 40
& gloria eius sicut flos fœni. Audiant & isti quod quibusdam post miracula dicit: Nescio uos unde sitis, discedite à me omnes operarij iniquitatis. Audiãt illi: Diuitiæ si affluant, nolite cor opponere. Audiãt isti qꝫ fatuæ uirgines q̃ cũ uacuis uasculis C ueniunt, ab internis nuptijs excludunt. Rursum quia aliter tentari prælatos, atq; aliter subditos præfati sumus, audiant illi quod per quendam sapientem dicitur: Ducem te constituerunt? noli extolli, sed esto in illis quasi unus ex eis. Audiãt isti: Obedite præpositis uestris, & subiacete eis: ipsi enim peruigilant quasi rationem reddituri pro animabus uestris. Audiant illi cũ de accepta potestate gloriantur, hoc quod Abrahæ uoce ardenti diuiti dicitur: Me-D mento fili, quia recepisti bona in uita tua. Audiant isti cum contra rectores suos in querela prosiliunt, hoc quod murmuranti populo Moysi & Aaron uocibus respõdetur. Nec contra nos est murmur uestrũ, sed contra Dominum. Nos enim quid sumus? Audiant illi: Turbabuntur in conspectu eius patres orphanorum & iudices uiduarũ. Audiãt isti quid cõtra cõtumaciã subditorum dicitur: Qui resistit potestati, Dei, ordinationi resistit. Audiant simul omnes: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Audiant omnes, Immundus est apud Deũ omnis qui exaltat cor

Luc. 13. *Psal.* 61 *Mat.* 25 *Eccl.* 32 *Heb.* 13 *Luc.* 16 *Exod.* 16 *Psal.* 67 *Rom.* 13. *Iaco.* 4

tat cor

Eccl. 10 tat cor suum. Audiant omnes: quid superbis terra & cinis? Contra huius languoris pestem audiamus cuncti quod magistra ueritas docet dicens: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. *Mat. 11* *22*
Ad hoc nanque unigenitus Dei filius formam infirmitatis nostræ suscepit, ad hoc inuisibilis non solum uisibilis, sed etiam despectus apparuit, ad hoc contumeliarum ludibria irrisionum opprobria, passionumque tormenta tolerauit, ut superbum non esse hominem doceret humilis Deus. quanta ergo humilitatis uirtus est, propter quam solam ueraciter edocendam, is qui sine æstimatione magnus est, usque ad passionem factus est paruus? Quia enim originem perditioni nostræ superbia præbuit diaboli, instrumentum redemptionis nostræ inuenta est humilitas Dei. Hostis quippe noster magnus inter omnia conditus uideri super omnia uoluit elatus. Redemptor autem noster magnus manens super omnia, fieri inter omnia dignatus est paruus. Sed melius & elationis causam detegimus, & fundamenta humilitatis aperimus, si breui commemoratione perstringimus, quid mortis author, quid uitæ conditor dicat. Ille nanque ait: In cœlum ascendam. *Esa. 14.* Iste autem per prophetam dicit: Repleta est malis anima mea, & uita mea inferno appropinquauit. *Psal. 87* Ille dicit: Supra astra cœli exaltabo solium meum. *Esa. 14.* Iste humano generi à paradisi sedibus expulso dicit: Ecce uenio citò, & habitabo in medio tui. *Zach. 2.* Ille dicit: Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis. *Esa. 14.* Iste dicit: Ego sum uermis & non homo, opprobrium hominũ, & abiectio plebis. *Psal. 21* Ille dicit: Ascendam super altitudinem nubium, & similis ero altissimo. *Esa. 14.* Iste cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit. formam serui accipiens: *Phil. 2.* & per membra sua loquitur dicens: Domine quis similis tibi? *Psal. 85* Ille per membra sua loquitur dicens: Nescio Dominum, & Israel non dimittam. *Exod. 5.* Iste per semetipsum dicit: Si dixero quia non noui eum, ero similis uobis mendax: sed noui eum, & sermonem eius seruo. *Ioan. 8.* Ille dicit: Mea sunt flumina, & ego feci ea. *Ezec. 29* Iste dicit: Non possum à meipso facere quicquam. A Et rursum: Pater meus in me manens, ipse facit opera. *Ioan. 14* *Ibidem* Ille regna omnia ostendens dicit: Tibi dabo potestatem hanc uniuersam & gloriam illorum: quia mihi tradita sunt, & cui uolo, do illa. *Luc. 4.* Iste dicit: Calicem quidem meum bibetis, sedere autem ad dexteram uel ad sinistram meam, non est meũ dare uobis, sed quibus paratum est a patre meo. *Mat. 20* Ille dicit: Eritis sicut dij, scientes bonum & malum. *Gen. 3.* Iste dicit: Non est uestrum nosse tempora uel momenta quæ pater posuit in sua potestate. *Acto. 1.* B Ille ut uoluntas diuina despici, & ut possit propria suaderi, dicit: Cur præcepit uobis Deus ut non comederitis ex omni ligno paradisi? *Gen. 3.* Et paulo post: Scit enim Deus quòd in quacunque die comederitis ex eo, aperientur oculi uestri. Iste dicit: Non quæro uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me. *Ioan. 5.* Ille per membra sua loquitur, dicens: Nullum pratum sit quod non pertranseat luxuria nostra, coronemus nos rosis antequam marcescant, ubique relinquamus signa lætitiæ nostræ. *Sap. 2.* C Iste membris suis prænunciat dicens: Plorabitis & flebitis uos, mundus autem gaudebit. *Ioan. 16.* Ille nihil aliud mentes sibi subditas docet quàm celsitudinis culmen appetere, cuncta æqualia mentis tumore transcendere, societatem omnium hominum alta elatione transire, ac sese & contra potentiam conditoris erigere, sicut de eisdem per Psalmistam dicitur: Transierunt in dispositionem cordis, cogitauerunt & locuti sunt nequitias, iniquitatem in excelso locuti sunt. *Psal. 72* Iste ad sputa, ad palmas, ad colaphos, ad spineam coronam, D ad crucem, ad lanceam, atque ad mortem ueniens, membra sua admonet dicens: Si quis mihi ministrat, me sequatur. *Ioan. 12* *23* Quia igitur redemptor noster corda regit humilium, & Leuiathan iste rex dicitur superborum, apertè cognoscimus quòd euidentissimum reproborũ signum superbia est, at contra humilitas electorum. Cum ergo quam quisque habeat, cognoscitur: sub quo rege militet, inuenitur. Vnusquisque enim quasi quendam titulum portat operis, quo facile ostendat sub cuius seruiat potestate

testate rectoris. Vnde & per Euangelium dicitur: Ex fructibus eorum cognoscetis eos. Ne igitur nos Leuiathan istius membra uel mira faciendo fallerent, apertum signum Dominus quo deprehendi ualeant demonstrauit, dicens: Ipse est rex super uniuersos filios superbiæ. Qui etsi quando fictam speciem humilitatis assumunt, semetipsos tamen celare in omnibus nequaquam possunt: quia eorum superbia diu latere non sustinens, cum ex alia tegitur, ex alia actione denudatur. Qui uerò sub rege humilitatis militant, semper pauidi, atque ex omni latere circunspecti, aduersum iacula elationis pugnant, & quasi contra uenientes ictus solum magis in suo corpore oculum custodiunt, dum in semetipsis principaliter humilitatem tuentur.

Libri trigesimiquarti Moralium sancti Gregorij Finis.

BEATI GREGORII EXPOSITIONIS Moralis

LIBER TRIGESIMVSQVINtus, & ultimus, explicans quadragesimumsecundum caput beati Iob.

QVia iste ultimus huius operis liber est, & locis difficilioribus pertractatis, minus obscura sunt quæ supersunt: libet hunc indulgentius remissiusque transcurrere. Velut emenso enim magno mari, iam litus cernimus, & intentionis nostræ uela deponentes, non eodem quo prius impetu ducimur: sed tamen adhuc ex impulsione pristini flatus imus. Quasi anxietatis nostræ uentus cecidit, sed tamen eius uis iam seipsa tranquillior usque ad stationem nos littoris impellit. Igitur postquam fideli famulo Dominus Leuia-

A than hostis eius quàm sit & fortis & callidus ostendit, dum uires illius subtiliter fraudesque patefecit, beatus Iob ad utraque respondit, dicens:

TEXTVS CAPITIS QVADRIGESIMISEmisecundi beati Iob.

B Espondens autem Iob Domino, dixit: Scio quia omnia potes, & nulla te latet cogitatio. Quis est iste qui cælat consilium absque scientia? Ideo insipienter locutus sum, & quæ ultra modum excederent scientiam meam. Audi, & ego loquar: interrogabo te, & responde mihi. Auditu auris audiui te, nunc autē
C oculus meus uidet te. Idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere. Postquam autem locutus est Dominus ad Iob uerba hæc, dixit ad Eliphan Themanitem: Iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me rectū sicut seruus meus Iob. Sumite ergo uobis septem tauros & septem arietes, & ite ad seruum meū Iob, & offerte holocaustum pro uobis. Iob autem seruus meus orabit
D pro uobis. Faciem eius suscipiam, ut non uobis imputetur stultitia. Neque enim locuti estis coram me rectum sicut seruus meus Iob. Abierunt ergo Eliphas Themanites & Baldath Suites & Sophar Naamathites, & fecerunt sicut locutus fuerat Dominus ad eos, & suscepit Dominus faciem Iob, Dominus quoq; conuersus est ad pœnitentiam Iob, cùm oraret pro amicis suis. Et addidit Dominus omnia quæcunque fuerant Iob, duplicia. Venerunt

runt autem ad eum omnes fratres sui, & uniuersæ sorores suæ, & cuncti qui nouerant eum prius, & comederunt cum eo panem in domo eius. Et moue runt super eum caput, & consolati sunt eum super omni malo quod intulerat Dominus super eum, & dederunt ei unusquisque ouem unam & in aurem auream unam. Dn̄s aūt benedixit nouissimis Iob magis quàm principio eius. Et facta sunt ei quatuor decim milia ouium, & sex milia camelorum, & mille iuga boum, & mille asinæ, & fuerunt ei septem filij, & tres filiæ. Et uocauit nomen unius Diem, & nomen secundę Casiam, & nomen tertiæ Cornustibij. Non sunt autem inuentæ mulieres speciosæ sicut filiæ Iob in uniuersa terra. Deditque eis pater suus hæreditatem inter fatres earum. Vixit autem Iob post flagella hæc centum quadraginta annis, & uidit filios suos, & filios filiorū suorum usque ad quartam generationem, & mortuus est senex & plenus dierum.

Libri Iob finis.

Quod omnis sapientia humana sapientiæ diuinæ comparata, insipientia est. Cap. II.

SCio quia omnia potes, & nulla te latet cogitatio.] Contra immanes quippe uires eius intulit: Scio quia omnia potes. contra occultas uerò machinationes illius subiunxit: Et nulla te latet cogitatio. Vnde & mox Leuiathan eidem exprobrat dicens: quis est iste qui cœlat consilium absque scientia] Absque scientia n. Leuiathan cœlat consilium: quia quamuis contra infirmitatem nostram multis fraudibus occultetur, protectoris tamen nostri sancta nobis inspiratione detegitur. Absque scientia cœlat consilium: qui licet tentatos lateat, latere tamen protectorem nō potest tētatorum. Igitur audita fortitudine & calliditate diaboli, audi- A ta etiam creatoris nostri potentia, quæ & illum ualenter reprimit, & nos misericorditer tegit, quæsumus beate Iob, ut quæ de temetipso sentis, nobis minime occultes. Sequitur: Ideo insipienter locutus sum, & quæ ultra modum excederent sciētiam meam.] Omnis humana sapientia quantolibet acumine polleat, diuinæ sapientiæ comparata, nec iusta nec pulchra, sed insipienia est. Omnia enim humana quæ iusta, quæ pulchra sunt, Dei iustitiæ & pulchritudini comparata, nec iusta nec pulchra sunt, nec omnino sunt. Beatus itaque Iob ea quæ dixerat, sapienter se di-
B xisse crederet, si uerba superioris sapientiæ non audiret. In cuius comparatione stultum est nostrum omne quod sapit. Et qui sapienter quidem locutus hominibus fuerat, diuinas tamen sententias audiens sapientius se cognoscit non esse sapientem. Hinc est quòd Abraham inter uer *Gen. 34*
ba dominica nil se nisi puluerem uidit, dicens: Loquar ad Dominum meum, cum sim puluis & cinis? Hinc est quod Moyses omni Aegyptiorum sapientia instructus, ex quo loquentem Dominum audiuit, impeditioris & tardioris linguæ se es
C se deprehendit, dicens: Obsecro Domine, non sum eloquens: ab heri enim & nudiustertius ex quo locutus es ad seruū tuum, impeditoris & tardioris linguæ sum. Hinc est quod Esaias postquam sedentem Dominum super solium excelsum atque elatum uidit, postquam Seraphin duabus alis faciem, duabus uelare pedes, & duabus uolare conspexit, postquam id quod est, sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus exercituum, alterum ad alterū clamare audiuit, ad seipsum rediens ait:
D Væ mihi quia tacui, quoniam uir pollutus labijs ego sum, & in medio populi polluta labia habentis ego habito. Moxque ipsam pollutionem unde cognouerat subdens, ait: Et regem Dominum exercituum uidi oculis meis. Hinc etiam Hieremias diuina uerba audiens, uerba se non habere cognouit, dicens: A, a, a, Domine Deus ecce nescio loqui: quia puer ego sum. Hinc Ezechiel loquens de quatuor animalibus dicit: Cùm fieret uox supra firmamentum quod erat supra caput eorū stabant & submittebant alas suas. Quid enim

Exod. 4. *Esa 6.* *Ibidem* *Hier. 1. 2.*

enim per uolatum animalium nisi Euangelistarum atque doctorum sublimitas designatur? Vel quid sunt alæ animaliũ, nisi sanctorum contemplationes, eos ad cœlestia subleuantes? Sed cum fit uox supra firmamentum quod super caput eorum est, stantes submittunt alas suas: quia cum internam uocem supernæ sapientiæ audiũt, quasi uolatus sui alas deponunt: quia uidelicet ipsam ueritatis altitudinẽ minus contemplari posse cognoscunt. Ad uocem ergo desuper uenientem alas deponere, est cognita superna potentia, uirtutes ꝓprias humiliare, & consideratione creatoris nil de se aliud quàm abiecta sentire. Sãcti itaque uiri dum diuinitatis arcana audiunt, quanto magis contemplando proficiunt, tanto amplius despiciendo quod sunt, aut nihil, aut propè nihil se esse cognoscunt. Respondeat ergo diuinis sermonibus beatus Iob, & sapienter proficiens, stultum se esse deprehendat, dicẽs: Insipienter locutus sum, & quæ ultra modum excederent scientiam meam. Ecce tãto se amplius redarguit, quanto amplius proficit, & scientiam suam ultra modum excessisse se credidit: quia in uerbis Domini plus quàm æstimauerat, secreta eius sapientiæ agnouit. Sequitur:

Quòd serui Dei ignorantiam suam profitentes, non arrogant sibi quod nesciunt, sed doceri à Deo uolunt. Cap. III.

AVdi, & ego loquar: interrogabo te, & responde mihi.] Audire nostrum, est sono aliunde uenienti aurem aliò positam commodare. At contrà Deo, cui nil extra est, audire propriè est, sub semetipso surgentia desideria nostra percipere. Ad Deum ergo, qui & tacentiũ corda cognoscit, loqui nostrum est, non uocibus gutturis id quod sentimus prodere, sed promptis ad illum desiderijs inhiare. Et quia ideo quisque interrogat, ut discere ualeat quod ignorat, homini Deum interrogare est in conspectu eius nescientem se cognoscere. Respondere autem Dei, est eum qui se bene humiliter nescientem cognouerit, occultis inspirationibus erudire. Ait ergo beatus Iob: Audi, & ego loquar. ac si diceret: Misericorditer desideria mea percipe, ut dum hæc tua pietas percipiens adiuuat, ad te multipliciora consurgant. Bona quippe uota quoties effectum percipiũt, multiplicantur. Vnde alias scriptum est: *Psal. 16* Ego clamaui, quoniam exaudisti me. Nõ enim ait: Quia clamaui exaudisti me? sed, Clamaui quoniam exaudisti me. Qui. n. loquens exauditus fuerat, uotis proficientibus exauditus clamabat: Interrogabo te & responde mihi. ac si diceret: Nescientẽ me ex tuæ scientiæ contemplatione cognosco. Interroganti igitur responde: id est, stultitiam propriam humiliter cognoscententem doce. Quia enim interrogaret ipse ex desiderio humilitatis, & Deum sibi respondere quæreret ex magisterio aspirationis, uerbis sequentibus declaratur. Interrogaturum quippe se perhibuit, sed nihil interrogando subiungit. Nam sola de se humilia sentiens, & quæ misericorditer à Domino perceperit agnoscens, protinus subdit:

Quod sanctus Iob tantum ex percussione profecerit, ut internæ mentis oculo flagelli sui utilitatem reuelante Deo intellexerit. Cap. IIII.

AVditu auris audiui te, nunc aũt oculus meus uidet te.] His nimirũ uerbis aperte iudicat: quia quanto uisus superior est auditu, tanto differt ab eo ꝙ prius extitit, & hoc quod postmodũ per flagella profecit. Et quia interno oculo ueritatis lumen magis conspexerat, humanitatis suæ tenebras dijudicans plus uidebat. Vnde & sequitur:

Quod tunc utilis sit reprehensio, cum correctio sequitur & pænitudo. Cap. V.

IDcirco ipse me reprehendo.] Quanto enim quisque se minus uidet, tanto sibi minus displicet: & quanto maioris gratiæ lumen percepit, tanto amplius reprehensibilem se esse cognoscit. Cum enim intrinsecus subleuatur per omne quod est ad eam quam super se conspicit regulam congruere nititur. Et quia adhuc humana infirmitas præpedit, cernit quia ei ex non minima parte dissentit, totumque ex se illi onerosum est, quod internæ regulæ conueniens

ueniens non est. Quam regulam beatus Iob post flagella proficiens amplius suspicit, & à semetipso in magna sui redargutione dissentit, dicens: Idcirco ipse me reprehendo. Sed quia nulla est cognitio reprehensionis, si non sequantur etiam lamenta pœnitudinis, rectè post reprensionem subditur: Et ago pœnitentiam in fauilla & cinere.] In fauilla etenim & cinere pœnitentiam agere, est contemplata summa essentia, nil aliud quàm fauillā se cineremque cognoscere. Vnde & ciuitati reprobæ in Euangelio Dominus dicit:
Mat. 11 Si in Tyro & Sidone factæ fuissent uirtutes quæ factæ sunt in uobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent. In cilicio quippe asperitas & compunctio peccatorum, in cinere autem puluis ostenditur mortuorum. Et idcirco utrumque hoc adhiberi ad pœnitentiam solet, ut in punctione cilicij cognoscamus quid per culpam fecimus, & in fauilla cineris perpendamus, quid per iudicium facti sumus. Considerentur ergo in cilicio pungentia uitia, consideretur in cinere per mortis sententiam subsequens iusta pœna uitiorum. Quia enim post peccatum carnis contumeliæ surrexerunt, uideat homo in asperitate cilicij superbiendo quid fecit uideat in cinere usquequo peccando peruenit. Pōt quoque cilicio ipsa per recordationem atq; pœnitentiam dolorum punctio designari. Nam hoc quod ait B. Iob: Ipse me reprehendo: quasi quodā cilicio pungitur, dum in mente sua asperis redargutionum stimulis confricatur. In cinere autē agit pœnitentiam: quia ex primo peccato quid per iustum iudicium factus sit, solerter attendit, dicens: Ago pœnitentiam in fauilla & cinere. ac si apertè dicat: De nullo authoris mei dono superbio: quia sum ptus ex puluere, per illatæ mortis sententiam ad puluerem me redire cognosco. Auditis igitur cunctis sermonibus Iob, cognitis etiam responsionibus amicorū, libet ad interni iudicis sententiam spectationē mentis nostræ conuertere, eique dicere: Ecce Domine utrasq; in conspectu tuo differentium partes audiuimus, & Iob quidem in hoc certamine uirtutis suæ facta reuoluere, & amicos eius contra eum cognouimus tuæ iustitiæ gloriam defen- A sare. Inter hæc autem quid nostra mēs sentiat agnoscis. Neque enim possumus eorum nos dicta reprehendere, quos defensioni tuæ cognoscimus deseruire. Sed ecce assistunt partes, expectant sententiam. profer ergo Domine ex inuisibili regula subtilissimum tuæ discretionis examen, & quis in contentione ista sit rectius locutus ostende. Sequitur:

Quòd ex Dei sententia uerba amicorum Iob reprobentur, ipsius uerò Iob responsio & patientia probatur. Cap. VI.

B

POstquam autē locutus est Dominus uerba hæc ad Iob, dixit ad Elipham Themanitem: Iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniam nō estis locuti coram me rectum sicut seruus meus Iob.] O Domine, iudicij tui sententia iudicat, quantum à luce tuæ rectitudinis cæcitas nostra discordat. Ecce te iudice beatum Iob uictorem esse cognoscimus, quem in te peccasse loquendo credebamus. Te iudice addicti sunt, qui beati C Iob se merita transcendere pro te loquendo crediderunt. Quia igitur ex diuina sententia quid de partibus æstimemus agnouimus, tunc eiusdē sententiæ paulo subtilius uerba pensemus. Quomodo enim superius beatus Iob reprehenditur, si in comparatione eius rectitudinis amici illius nequaquam coram Domino locuti rectum memorantur? An adhuc illa de eo sententia confirmatur, qua antiquo hosti dicitur: Vidisti seruum meum Iob, q non sit ei similis super terram? Sed quid est hoc quòd & laudatur hosti, & in seipso reprehenditur, & in seipso autem re- D prehenditur, & tamen amicis loquentibus antefertur: nisi quòd sanctus uir cunctos meritorum suorum uirtute transcendit, sed eo ipso quòd homo fuit, ante Dei oculos sine reprehensione esse non potuit? In sancto quippe homine in hac interim uita commorante, diuini examinis regula habet adhuc quod iudicet, quamuis iam ex comparatione cæterorum hominum habeat quod laudet. Beatus igitur Iob pro culpa se credidit & nō pro gratia flagellari, resecari in se æstimauit uitia, non autem merita augeri, & in eo

eo reprehenditur ꝙ intentionem flagelli
fuisse aliā suspicatur, & tamen amicis re-
sistentibus interni indicij definitione prę
4 latus est. Vnde aperte colligitur, quan
tæ iustitiæ fuerit in eo quod contra ami-
corum uerba innocentiam suæ operatio-
nis astruxit,qui diuino iudicio etiam ip-
sis eiusdem diuini iudicij defensoribus
antefertur. In exordio autem libri hu-
ius agnouimus,quia de illo satan Domi-
no dixerat · Mitte manum tuam & tange
eum,& uide si non in faciem benedicat ti
bi. Ad quam petitionem beatus Iob
damnis,orbitate, uulneribus, & uerborũ
scandalis tangi permittitur: quia uideli-
cet certus qui eum laudauerat extitit, ꝙ
nequaquam iuxta assertionem diaboli
sanctus uir in maledictionis culpam la-
beretur. Sicut ergo & superius dixi-
mus, quisquis beatum Iob in locutione
sua æstimat post flagella peccasse, apertè
Dominum iudicat in sua assertione erras
se.Et quamuis Dominus ad diabolum lo
quens, bona illius præscientia prætulit,
non autem eius perseuerantiam spopon-
dit: sciendum tamen est quia nequaquam
eius iustitiam permittendo tentatori præ
tulisset,si eum iustum in tentatione persi
stere non posse præuideret. Permisso ita-
que diuinitus in eius tentatione diabolo,
quisquis eum in tentatione succubuisse
existimat, ignorantiam permittentis accu
sat.Approbemus igitur in dictis suis ue-
raciter Iob, ne Deum in sua prouidentia
nequiter accusemus.Et quidem quantum
ad humana iudicia, in uerbis suis amici
eius multa illo rectius dixisse crederentur
sed ueritas aliam ex occulto regulam pro
ferens,ait: Non estis locuti coram me re
ctum sicut seruus meus Iob.Corā me,ait,
id est intus, ubi sæpe multorum uita di-
splicet, quæ etiam foris hominibus pla-
cet. Vnde cautè nimis in laudem iustorũ
Luc. 1. coniugum dictum est: Erant iusti ambo
ante Deum.Non enim secura laus est, iu
stos ante homines apparere. Sæpe enim
humana sententia uelut in Deo magnũ
quempiam approbat, sed hunc omnipo-
tēs Deus qui quasi ex se approbatur igno-
rat. Hinc est enim quòd Psalmista uigilan
Psal. 5. ter exorat dicens: Dirige in cōspectu tuo
uiam meam. Nimirum quia plerunq; in

A conspectu hominum recta uia creditur
etiam quæ à ueritatis itinere deprauatur.
Et notandum quòd non dicitur, Non
estis locuti coram me rectum sicut Iob:
sed,sicut seruus meus Iob: ut uidelicet in
terpositione seruitutis, dum eum quasi
sub quadam peculiaritate commemorat,
cuncta quę in defensione sua dixerat,quia
non contumaci superbia, sed humili ue-
ritate dixerit ostendat. Sed quia iustus 5
est & misericors Deus,amicos eius & per
iustitiam districtè redarguit, & per mise-
ricordiā benigne conuertit. Nā sequitur:

B

*Quod hæretici ad catholicam Ecclesiam redeũ
tes per humilitatem confesionis & pœniten-
tiæ sancti spiritus gratiam orantibus ortho
doxis accipiant:nec sit aliquis extra commu-
nionē Ecclesiæ,indulgētiæ locus. Caput VII*

SVmite uobis septem tauros & septem
arietes,& ite ad seruum meum Iob, &
offerte holocaustum pro uobis. Iob autē
seruus meus orabit pro uobis, faciem
eius suscipiam, ut non uobis imputetur
C stultitia.] Ecce iustus & misericors Deus
nec culpas sine increpatione deserit, nec
reatum sine conuersione derelinquit.
Quia enim internus est medicus, primo
putredinem uulneris innotuit, & post re
media consequendæ salutis indicauit.
Quia autem sæpe iam diximus ꝙ amici
B.Iob hæreticorum speciem teneant, qui
Deum dum defendere nituntur offen-
dunt,quoniam in dictis suis ueritati re-
belles sunt,cui famulari se in falsa asser-
tione suspicantur,omnipotens Deus sæ-
pe illos corpori sanctæ Ecclesiæ per co-
D gnitionem ueritatis inuiscerat: bene ip-
sa quoque eorum conuersio,quæ sæpe mi
sericorditer agitur,per hanc ueniā quam
amici Iob percipiunt,designatur. No-
tandum uero magnopere est quod con-
uersionis suæ sacrificiū Domino nō per
se sed per Iob iubentur offerre. Nimirum
hæretici cum ab errore redeunt· quia er-
go se iram domini suo per se oblato sacri
ficio placare nequaquā possunt, nisi ad ca
tholicā ecclesiā, quā B.Iob significant, cō
uertantur, ut salutē suam eius precib. ob-
tineant,cuius fidem peruersis assertioni-
bus impugnabāt.Ait.n.Iob seruus meus

orabit pro uobis, faciē eius suscipiā, ut nō
uobis imputetᶜ stultitia. ac si apertè hære-
ticis dicat: Sacrificia uestra non accipio,
petitionum uestrarū uerba non audio, ni-
si ꝑ intercessionē illius, cuius professionis
uerba de me ueracia recognosco. Et uos q-
dem tauros atq; arietes ad exhibēda sacri-
ficia conuersionis uestre deducite, sed à
me salutem uestram per catholicam Ec-
clesiam, quam diligo, postulate. Ipsi enim
uolo dimittere id quod mihi in ipsa deli-
quistis, ut hæc uestram incolumitatem ob
tineat, quæ ex uestro languore laborabat.
6 Sola quippe est per quam sacrificium Do-
minus libenter accipiat, sola quæ pro er-
rantibus fiducialiter intercedat. Vnde e-
tiam de agni hostia Dominus præcepit
Exod. 12 dicens: In una domo comedetur, nec effe-
retis de carnibus eius forâs. In una nan
que domo agnus comeditur: quia in una
catholica Ecclesia uera hostia redempto-
ris immolatur. De cuius carnibus diuina
lex efferri foras prohibet: quia dari sanctū
carnibus uetat. Sola est in qua opus bonū
fructuosè peragitur, unde & mercedem
denarij non nisi qui intra uineam labora
uerant acceperunt. Sola est quæ intra se
positos ualida charitatis compage custo-
Gen. 7. dit. Vnde & aqua diluuij arcam quidem
ad sublimiora sustulit, omnes autē quos
extra arcam inuenit extinxit. Sola est in
qua superna mysteria ueraciter contem-
Exod. 33 plemur. Vnde & ad Moysen Dominus di
cit: Est locus apud me, & stabis supra pe-
tram. Et paulo pòst: Tollam manum meā,
& uidebis posteriora mea. Quia enim ex
sola catholica Ecclesia ueritas conspicitᶜ,
apud se esse locum Dominus perhibet de
quo uideatur. In petra Moyses poni-
tur, ut Dei speciem contempletur: quia
nisi quis fidei soliditatem tenuerit, diuinā
Mat. 16 præsentiam non cognoscit. De qua solidi
tate Dominus dicit. Super hanc petram
ædificabo Ecclesiam meam. Quid est ergo
hoc loco dicere ad amicos Iob: Ite ad Iob,
nisi petram ascendite? Quid est, faciem
eius pro uobis suscipiam, ut non uobis
imputetur stultitia, nisi id quod illic di-
citur: Posteriora mea uidebis? id est,
eius quæ postmodum futura est myste-
ria incarnationis intelliges. Hæreti-
ci autem pro eo quod in petra stare con

A temnunt, transeuntis Domini posteriora
non aspiciunt: quia extra Ecclesiam posi
ti, incarnationis eius sicut sunt mysteria
non agnoscunt. Sicut autem & superius
diximus, per tauros ceruix superbiæ, per
arietes uerò ducatus exprimitur, qui ab
hæreticis persuasis plebibus quasi sedu-
ctis gregibus agitur. De hæreticis nanq;
superbientibus dicitur, qui infirmorum
mentes malè suadendo corrumpunt: Cō- Psal. 67
silium taurorum inter uaccas populorū.
Et quia sequentes se populos uelut gre-
ges trahunt, arietes aliquando nominan-
B tur. Gregem scilicet arietes ducunt. Vnde Thren. 1
per increpationem Hieremias ait: princi-
pes tui uelut arietes. Quia igitur hæreti-
ci cum ad sanctam Ecclesiam redeunt, su-
perbiæ elationem deserunt, & nequaq̄ iā
quasi sequentes greges, populorū cuneos
ad interitum ducunt, amici beati Iob of-
ferre tauros & arietes iubentur. Tauros e-
nim & arietes offerre in sacrificio, est su-
perbum ducatum conuersionis humilita-
te mactare, ut edomita ceruice superbiæ,
discant obediendo sequi, qui dudum do
cendo præire conabantur. Rectè quoque
eorum hæc superbia septem sacrificijs ex-
C piatur: quia hæretici ad Ecclesiam reuer-
tentes, ꝑ humilitatis hostiam dona spiri-
tus gratiæ septiformis accipiunt, ut qui
elationis suæ uetustate tabuerant, nouita
te gratiæ reformentur. Septenarius autem
numerus apud sapientes huius seculi qua
dam sua habetur ratione perfectus, quòd
ex primo pari & ex primo impari con-
summatur. Primus enim imparternarius
est, primusque par quartenarius. Ex qui-
bus duobus septenarius constat, qui eis-
dem partibus suis multiplicatus in duo-
denarium surgit. Nam siue tres per qua-
tuor, seu quatuor per tres ducimus, ad
D duodenarium peruenimus. Sed nos quia
à superno munere ueritatis prædicamen-
ta percipimus, hæc fixa scientiæ altitudi-
ne dispiciendo calcamus. Hoc procul
dubio inconcussa fide retinentes: quia
quos spiritus gratiæ septiformis repleue-
rit, perficit, eisque non solum trinitatis
notitiam, sed etiam uirtutum quatuor,
id est, prudentiæ, temperantiæ, forti-
tudinis, atque iustitiæ operationem præ-
bet. Qui in ipsis quoque quos ingredi-
tur,

tur, suis quodammodo partibus augetur dum & per trinitatis notitiam quatuor uirtutum actio accipitur, & per operationem uirtutum quatuor usque ad manifestam trinitatis speciem peruenitur. Et apud nos ergo septenarius, sed longè dissimiliter: quia plenè & non inaniter in duodenarium surgit, dum & per fidem opera, & rursum per opera perficit fidē. Sancti quoque Apostoli gratiæ septiformis spiritu implendi, duodecim sunt electi. In quatuor enim mundi partibus trinitatem, quę Deus est, innotescere mittebantur. Duodecim ergo electi sunt, ut etiam ex ipsius numeri ratione causa claresceret, quod per quatuor infirma tria summa prædicarent. Siue itaque hac seu alia qualibet fortasse ratione in scriptura tamen sacra septenario numero aliquando secura requies æternitatis, aliquādo uniuersitas præsentis huius temporis, aliquando autem sanctæ Ecclesiæ uniuersitas designatur. Septenario quippe nume-
Gen. 2. ro perfectio æternitatis innuitur, cū dies septimus in requiem Domini sanctificatus uocatur. Cui iam uespera inesse non dicitur: quia æternæ beatitudinis requies nullo termino coarctatur. Hinc est etiam quod lege data dies septimus feriatus esse præcipitur, ut æterna per illum requies designetur. Hinc est quod in annorum curriculo septenarius numerus septies multiplicatus monade addita ad quinquagenarium ducitur, ut perpetuam beatitudinem signans iubilæi sacratissima requies obseruetur. Hinc est quod resurgens Dominus & frequenter apparens, ultimo iam conuiuio cum septem discipulis comedisse describitur: quia hi qui in illo nunc perfecti sunt, æterna per illum refe-
7 ctione satiantur. Rursum per septenarium numerum hæc uniuersitas tempora-
Iosue 6 litatis accipitur. Hinc est enim quod per septem dies hoc totum uitæ præsentis tempus euoluitur. Hinc est quod in typo sanctæ Ecclesiæ, quæ omni tempore hunc mundum prædicando circuit, arca Domini tubis clangentibus muros
Psa. 118 Hierico diebus septem circumacta confregit. Hinc propheta ait: Septies in die laudem dixi tibi. Quod ipse rursum pro toto atque uniuerso suæ depre-

A cationis tempore se dixisse significans, ait: Semper laus eius in ore meo. Psal. 33
Quod uero per septenarium numerum præsentis uitæ uniuersitas designatur, tunc magis ostenditur, cum post eum quoque etiam octonarius subinfertur. Septenarium quippe cum adhuc alius sequitur, ex ipso eius argumento exprimitur quod finienda temporalitas æternitate concludatur. Hinc est enim quod Salomon admonet dicens: Da partes septem, necnon Eccl. 11.
& octo. Per septenarium quippe numerum hoc quod septem diebus agitur, præ-
B sens tempus expressit. Per octonarium uero uitam perpetuam designauit, quam sua nobis Dominus resurrectione patefecit. Dominico scilicet die resurrexit: qui dum diem septimum, id est, sabbatum sequitur, à conditione octauus inuenitur. Bene autem dicitur: Da partes septem necnon & octo: quia ignoras quid mali futurum sit super terram. ac si apertè diceretur: Sic dispensa temporalia, ut appetere non obliuiscaris æterna. Oportet nanque ut in posterum bene agendo prouideas, qui de uenturo iudicio quan-
C ta tribulatio sequatur ignoras. Hinc est quod quindecim gradibus templum ascēditur, ut ex ipsa eius ascensione discatur, quatenus per septem & octo & temporalis sollicitè dispensetur actio, & prouidè mansio æterna requiratur. Hinc est etiam quod dum monas in denarium surgit, centum quinquaginta Psalmos propheta cecinit. Propter hunc septenarium numerū tēpalia, octonariū uero æterna signantē super cētū uiginti fideles in cœnaculo residentes Spūs sctūs centum uiginti effusus est. Per septem quippe & octo quindecim componuntur, & si ab uno
D usque ad quindecim numerando paulatim per incrementa consurgimus, usque ad centesimum & uigesimum numerum peruenimus. Qua scilicet effusione Spiritus sancti didicerunt, ut & temporalia tolerando transierent, & æterna inhianter appeterent. Rursum septenario numero sanctæ Ecclesiæ uniuersitas designatur. Vnde Ioannes in Apocalypsi septem Ecclesiis scribit, sed per eas quid aliud quàm uniuersalem Ecclesiam intelligi uoluit? Quæ nimirum uniuersalis

Ecclesia ut plena septiformis gratiæ spiritu signaretur, Helisæus super puerum mortuum septies oscitasse describitur. Super extinctum quippe populum Dominus ueniens, quasi septies oscitat: quia ei dona spiritus septiformis gratiæ misericorditer tribuit. Quia igitur sæpe septenario numero sanctæ Ecclesię uniuersitas figuratur, ueniant ad beatum Iob amici illius, & iussum diuinitus offerant holocaustum. Sed uigilanter omnino septenarij numeri arcana custodiant: ut uidelicet hi qui extrà sunt positi, prius se uniuersitati sanctæ Ecclesiæ misceant, & tunc demum ueniam de reatu pristinæ elationis exquirant. Pro culpa sua septem sacrificia offerant: quia reatus sui ablutionem nõ accipiunt, nisi gratiæ septiformis spiritu uniuersali paci à qua excisi fuerant aggregentur. Dicatur igitur: Sumite uobis septem tauros & septem arietes, & ite ad seruum meum Iob, & offerte holocaustum pro uobis. Iob aũt seruus meus orabit pro uobis, faciem eius suscipiam, ut non uobis imputetur stultitia. ac si hæreticis redeuntibus aperte diceretur: Vniuersali uos Ecclesiæ per humilitatem pœnitentiæ iungite, atque eam quam per uosmetipsos digni non estis ueniam, eius à me precibus obtinere: qui per hanc ueraciter sapere discitis, prioris apud me
8 uestræ sapientiæ stultitiam deletis. Sequitur: Neque enim locuti estis coram me rectum sicut seruus meus Iob.] Hæc paulo ante iam Dominus protulit, & tamen hæc eadem iterando subiungit. Quid est hoc nisi quòd sententiam quam semel iudicando dixerat, iterum replicando confirmat? atque ut manifestius beati Iob iustitia, amicorumque eius iniustitia demonstretur, eius laus, illorumque reprehensio iterata uoce depromitur, ut replicata foris, appareant quàm fixa intus habeantur. Nanque cum rex Aegypti metuenda uenturæ famis tempora sub boum spicarumque specie gemina uisione cognouisset, uoce sancti interpretis audiuit: Quòd uidisti secundò ad eandem rem pertinentes somnium, firmitatis indicium est. Qua ex re aperte colligitur, quia quicquid in eloquio diuino repetitur, robustius confirmatur.

4. Re. 4. — Gen. 41.

A Sed quia quid iudex decreuit audiuimus: addicti quoque quid faciant audiamus. Sequitur: Abierunt ergo Eliphas Themanites, & Baldath Suites, & Sophar Naamathites, & fecerunt sicut locutus fuerat ad eos Dominus, & suscepit Dominus faciem Iob.] Horum interpretationem nominum idcirco reticemus: quia in huius operis exordio de ea nos latius disseruisse meminimus. Intuendum uerò est, quia ita caute, sicut prædictum fuerat, ordo acceptæ ueniæ custoditur, ut in sacrificijs Dominus non illorum sed beati Iob faciem suscepisse referatur. Sed quia quisquis pro alijs intercedere nititur, sibi potius ex ipsa charitate suffragatur, rectè subiungitur: Dominus quoque conuersus est ad pœnitentiam Iob, cum oraret pro amicis suis.] Iam enim superius pro amicis suis exauditus ostenditur, cum factum quod prædiximus memoratur: Fecerunt sicut locutus fuerat ad eos Dominus, & suscepit dominus faciem Iob. Sed cum protinus subinfertur, Dominus quoque conuersus est ad pœnitentiam Iob cum oraret pro amicis suis, apertè ostenditur: quia etiam pro semetipso pœnitens tanto citius exaudiri meruit, quanto deuote pro alijs intercessit. Plus enim pro se ualere preces suas efficit, qui has & alijs impendit. Libentius quippe sacrificium orationis accipitur, quod in conspectu misericordis iudicis proximi dilectione conditur. quod tunc ueraciter quisque cumulat, si hoc etiam pro aduersarijs impendat. Hinc est enim quod magistra ueritas dicit: Orate pro persequentibus & calumniantibus uos. Hinc rursum ait: cum stabitis adorans dum, dimitte si quid habetis aduersus aliquem, ut & pater uester qui in cœlis est, dimittat uobis peccata uestra. Quantum uerò pro se obtinuit q pro aliis interuenit, ilico demonstratur, cum subditur:

Luc. 6. — Mat. 11

Quod in regno Dei simplex sit adhuc stola sanctorum. Cap. VIII

ADdidit dominus omnia quæcunque fuerant Iob duplicia.] Cuncta quæ amiserat, duplicia recepit: quia p pie

tatem

tatem benigni iudicis tentationis nostræ dispendium uincunt suffragia consolationum. Minus autem tentat probatio, q̃ remuneratio consolatur, ut ex retributionis merito leue fuisse quòd tolerauit agnoscat, qui ex persecutionis pondere graue se aliquid tolerare iudicabat. Vnde afflictę
Esa. 54. quoque Iudææ dicitur: Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationib. magnis congregabo te. Aliquando uerò iuxta afflictionis pondus disponitur mē-
Psa. 93. sura consolationis. Vnde alias scriptum est: Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationis tuæ lætificauerant animam meam. In ea enim mensura consolatū se in qua afflictus fuerat indicat, qui lætificatū se secundū multitudinem dolorum clamat. Non autem minimè lector instruitur, si ipsum remunerationis ordinem contempletur. Excessum quippe correctio, correctionem pœnitentia, pœnitentiam uenia, ueniam uerò munera subsequuntur. Sed quia diuinæ dispensationis permissione percussus, etiam amicorum uerbis afflictus est, diuinæ pietatis muneribus consolatus, etiam humana debet charitate refoueri: ut undique ei consolationis gaudia respondeat, quem undique dolorum tristia & aduersa lacerabant. Vnde & subditur: Venerunt autem ad eum omnes fratres sui, & uniuersæ sorores suæ, & cuncti qui nouerant eum prius, & comederunt cum eo panem in domo eius, & mouerunt super eum caput suum.] Quid in comestione panis nisi charitas, quid uerò in motione capitis nisi admiratio designatur? Bene autem subditur: Et consolati sunt eum super omne malum quod intulerat Dominus super eum.] Percussi enim mœrorem consolari, est ei post percussionem de uenia congaudere. Nam quanto quisque de restituta proximi salute cernitur hilarescere, tanto se indicat de ablata doluisse.

Quòd in fine mundi de Gentibus & Iudæis una erit Ecclesia: & innocentiam & obedientiam uterque populus offeret Deo. Cap. IX.

ET dederunt ei unusquisque ouem unam, & inaurem auream unam.] Licet cuncta hæc iuxta historiam ueraciter dicta sint, ipsis tamen oblatis muneribus cogimur, ut ad allegoriæ mysterium recurramus. Neque enim ociosè debemus accipere, quòd ouem, quòd unam, quòd inaurem auream obtulere, quòd unam. Etsi fortasse iuxta literam mirum non est, ouis oblata cur una, ualde tamen mirum est, inauris oblata cur una. quid uerò aut ouis ad inaurem pertinet, aut quid inauris ad ouem? Ex ipso ergo munerum fine compellimur, ut priora quoque quæ superficietenus iuxta solam historiam contingendo transcurrimus, in allegoriæ mysterijs indagemus. Quia igitur Christus & Ecclesia, id est, caput & corpus una persona est, sæpe beatū Iob diximus modò capitis, modo figuram corporis designare. Seruata ergo 9
historiæ ueritate, sub typo gestum sanctæ Ecclesiæ sentiamus id quod scriptum est: Addidit Dominus omnia quæcunque fuerant Iob duplicia.] Sancta quippe Ecclesia etsi multos nunc percussione tentationis amittit, in fine tamen huius seculi ea quæ sua sunt duplicia recipit, quando susceptis ad plenum gentibus, ad eius fidem currere omnis quæ tunc inuenta fuerit etiam Iudæa consentit. Hinc nanque scriptum est: Donec plenitudo gen- Rom. 11
tium introiret, & sic omnis Israel saluus fieret. Hinc in Euangelio quoque ue- Mat. 17
ritas dicit: Helias ueniet, & ille restituet omnia. Nunc enim amisit Israelitas Ecclesia, quos conuertere prædicando non ualuit: sed tunc Helia prædicante, dum quotquot inuenerit colligit, uelut plenius recipit quod amisit. Vel certè sanctæ Ecclesiæ in fine suo duplum recipere, est in singulis nobis & de beatitudine animę & de carnis incorruptione gaudere. Hinc est enim quod per prophetam de electis Esa. 61.
dicitur: In terra sua duplicia possidebūt. Hinc est quod Ioannes apostolus de sanctis finem mundi quærentibus dicit: Da- Apoc. 6.
tæ sunt illis singulæ stolæ albæ, & dictum est eis, ut requiescerent tempus adhuc modicum, donec compleretur numerus conseruorum & fratrum eorum. Sicut enim longè superius diximus, ante resurrectionem sancti singulas stolas accipiunt, quia sola animarum beatitudine perfruuntur: in fine autem mun-

di binas habituri sunt, quia cum mentis
beatitudine etiam carnis beati gloriam
possidebunt. Sed ea quæ subnexa sunt, in
fine magis huius seculi conuersionem esse
Iudaici populi nunciare testanť. Nã subdi
tur: Venerũt aũt ad eũ oẽs fratres sui, &
uniuersæ sorores suæ, & cũcti qui noue-
rãt eũ prius, & comederũt cũ eo panẽ in
domo eius.] Tũc quippe fratres sui ac so
rores ad Christũ ueniũt, qñ ex plebe Iu-
daica quotquot inuenti fuerint conuertũ
tur. Ex illo.n. populo carnis materiã sum
psit. Tũc ergo ad eũ fratres ac sorores ac-
cedũt, qñ ex ea plebe quæ ei per cognatio
nẽ iũcta est, uel qui fortes futuri sunt, ue-
lut fratres, uel infirmi, uelut sorores, ad
eũ per cognitionẽ fidei deuota gratula-
tione cõcurrũt. Tũc apud eũ celebre festi
uitatis conuiuiũ exhibẽt, qñ eũ iã nequa-
quã quasi purũ hominẽ contẽnẽtes, pro-
pinquitatis suæ memores, diuinitati se
eius inhærere congaudent. Tunc in do-
mo eius panẽ comedunt, cum postposita
obseruatione subiacentis literæ, in sancta
Ecclesia mystici eloquij quasi frugis me-
dulla pascuntur. Bene autem subiungiť:
10 Cuncti qui nouerunt eũ prius. Prius qp-
pe nouerãt, quẽ in passione sua quasi inco
gnitũ contempserunt. Nam nasciturum
Christum nullus qui plenè legem didicit
ignorauit. Vnde & Herodes rex Mago-
rum occursione perterritus, sacerdotes &
principes studuit solerter inquirere, ubi
Christum nasciturum esse præscirent. qui
Mat. 2. protinus responderunt: In Bethleem Iu-
dæ. Prius ergo nouerant, quem passionis
suæ tempore dum despicerent ignorabãt.
Quorum & notitia prior, & ignorantia
posterior bene ac breuiter Isaac caligante
Gen. 27. signatur. Qui dum Iacob benediceret, &
quid euenirent in futuro præuidebat, &
quis illi præsens assisteret nesciebat. Sic
quippe Israelitarum populus fuit, qui
prophetiæ mysteria accepit, sed tamen ex
cos in contemplatione oculos habuit,
qui cum præsentem non uidit, de quo
tam multa in futuro præuidit. Ante se
enim positum nequaquam cernere ualuit
cuius aduentus potentiam longè antè
nunciauit. Sed ecce in fine mundi ueniũt,
& eum quem prius nouerãt recognoscũt.
Ecce in domo eius panem comedunt: qa

A in sancta Ecclesia sacri eloquij fruge pascũ
tur, & oẽm insensibilitatẽ pristini torpo-
ris excutiunt. Vnde & subditur: Et moue
rũt super eũ caput.] Quid.n. in capite nisi *Psal. 22*
si principale mentis accipitur? sicut per
Psalmistam dicitur: Impinguasti in oleo
caput meum. Ac si apertè diceretur: Aren
tem in suis cogitationibus mentem meã
charitatis unctione rigasti. Caput ergo
ergo mouetur, cum per formidinem ueri-
tatis tacta, ad insensibilitate sua mens
quatitur. Veniant ergo parentes ad conui
uiuium, atque excusso torpore moueant
B caput: id est, hi qui redẽptori nostro carne
coniuncti fuerant, refectionem quando-
que uerbi in fide percipiant, & insensibi-
litatis pristinæ duritiam amittant. Vnde
bene per Abacuc dicitur: Pedes eius stete
runt, & mota est terra. Stante enim Do-
mino terra proculdubio mouetur: quia
cũ cordi nostro timoris sui uestigia im-
primit. cũcta in nobis cogitatio terrena
contremiscit. Hoc itaque loco caput mo
uere, est immobilitatem mentis excutere,
& ad cognitionem fidei credulitatis gres
sibus propinquare. Sed quia sancta Eccle
C sia tunc Hebræorum auersione afficitur,
& tũc conuersione releuatur, rectè subiun
gitur: Et cõsolati sunt eũ super oĩ malo 11
quod intulerat Dñs super eum.] Cõsolan
tur uidelicet Christum, consolantur Eccle
siam, qui ab infidelitatis pristinæ errore
resipiscunt, & prauitatem uitæ per quam
recta docentibus repugnauerant deserũt.
An nõ grauis mœror est duris cordibus
infructuosè prædicare, laborẽ in ostẽden
da ueritate sumere, sed nullum de conuer
sione audientiũ fructũ laboris inuenire?
At cõtra magna prædicatorũ consolatio
est, subsequens profectus auditorum. Re-
D leuatio quippe docẽtis, est immutatio ꝓ-
ficiẽtis. Et notãdum qꝫ in flagello positũ
cõsolari noluerũt, sed ad consolãdũ eum
post flagellũ ueniunt: quia nimirum pas
sionis eius tempore Hebræi prædicamen
ta fidei contẽnentes, quem hominem ex
morte probauerãt, Deum credere despexe
runt. Vnde per Psalmistã Dñs dicit: Susti *Psal. 68*
nui qui simul mecum cõtristareť, & non
fuit: cõsolantẽ me quæsiui, & nõ inueni.
Consolantẽ quippe in passione minimè
inuenit, qui in despectu mortis etiã ipsos
hostes

hostes pertulit, pro quib. ad mortē uenit. Post flagella ergo propinqui ad cōsolatio nē uenīūt quia in mēbris suis nūc quoq; Dn̄s patitur, sed extremo tēpore Israelitæ oēs ad fidē cognita Heliæ prædicatione cōcurrunt, atq; ad eius protectionē quem fugerāt redeunt: & tunc illud eximiū mul tiplici aggregatione populorū conuiuiū celebratur. Tunc post flagella quasi Iob sanus ostenditur, qn̄ à conuersis atq; credētibus post passionē suā ac resurrectionē Dn̄s in cœlis immortalis uiuere per certitudinē fidei scitur. Tunc quasi remuneratus Iob cernitur, quando in maiestatis suæ potentia sicut est Deus credit̄, & eius fidei subijci hi qui prius restiterant uiden tur. In fine igitur mūdi credentes Hebræi conueniant, & humani generis redēptori in potētia diuinitatis quasi sano Iob oblationum suarum uota persoluant. Vnde & bene subditur: Et dederūt ei unusquisq; ouē unam, & inaurem aureā unā.]
12 quid per ouē nisi innocentia, qd p inaurē nisi obediētia designat̄? Per ouē quippe simplex animus, per inaurē uero ornatus humilitatis gratia auditus exprimit̄.

Quanta sit uirtus obedientiæ. *Cap. X.*

SEd quia ad ostendendā uirtutem obedientię occasio opportuna se prębuit, libet hanc paulo uigilantius sollicitusq; discutere, & quanti sit meriti demonstrare. Sola nanq; uirtus est obedientia quæ uirtutes cæteras menti inserit, insertasq; custodit. Vnde & primus homo pręceptū quod seruaret accepit, cui se si uellet obediens subdere, ad æternā beatitudinē sine labore perueniret. Hinc Samuel ait: Melior est obedientia q̄ uictimæ, & auscultare magis q̄ offerre adipem arietum: quo-
1. Re. 15 niā quasi peccatū ariolādi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere. Obedientia quippe uictimis iure præponitur: quia per uictimas aliena caro, p obedientiā uerò uoluntas propria mactatur. Tanto igit̄ quisq; Deū citius placat, quanto ante eius oculos repressa arbitrij sui superbia, gladio præcepti se immolat. Quo contra ariolandi peccatorum inobedientia dicitur, ut quanta sit uirtus obedientiæ demonstretur. Ex aduerso igitur melius ostenditur, quid de eius laude sentiatur. Si.n. quasi ariolandi peccatorum est repugnare. & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere: sola est quæ fidei meritum possidet, sine qua quisq; infidelis esse conuincitur, etiā si fidelis esse uideatur. Hinc per Salomonē in ostensione obediētiæ dicitur: Vir obediens loquitur uictorias. Vir quippe obediens uictorias loquitur: quia dum alienæ uoci humiliter subdimur, nosmetipsos in corde superamus. Hinc in Euangelio ueritas dicit: Eū qui Ioan. 6. uenit ad me, non eiiciam foras, quia de cœlo descēdi, non ut faciam uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me. quid enim? si suam faceret, eos qui ad se ueniunt, repulisset? Quis autē nesciat ꝙ uolūtas filij à patris uoluntate nō discrepet? Sed qm̄ primus homo quia suā facere uoluntatē uoluit, à paradisi gaudio exiuit: secundus ad redēptionem hominum ueniens, dum uoluntatem se patris & nō suam facere ostendit, permanere nos intus docuit. Cum igitur non suam, sed patris uoluntatem facit, eos qui ad se ueniunt, foras non eiicit: quia dum exemplo suo nos obedientiæ subiicit, uitā nobis egressionis claudit. Hinc rursum ait: Ioan. 5. Non possum ego à meipso facere quicquam, sed sicut audio iudico. Nobis quippe obedientia usq; ad mortem seruanda præcipitur. Ipse aūt si sicut audit iudicat, tunc quoq; obedit, cum iudex uenit. Ne igitur nobis usque ad præsentis uitæ terminum obedientia laboriosa appareat, redemptor noster indicat, quia hanc etiam cum iudex uenerit seruat. quid ergo mirum si homo peccator se obedientiæ in præsentis uitæ breuitate subiicit. quando hanc mediator Dei & hominum, & cum obedientes remunerat, non relinquit?
13 Sciendum uerò est quòd nunquam per obedientiam malum fieri, aliquando autē debet per obedientiam bonum quod agitur intermitti. Neq; n. mala in paradiso arbor extitit, quam Deus homini ne contingeret interdixit. Sed ut per melius obedientiæ meritum, homo bene conditus cresceret, dignum fuerat ut hunc etiam à bono prohiberet: quatenus tanto uerius hoc quod ageret, uirtus esset, quanto & à bono cessans, authori suo se subditū humilius exhiberet. Sed notandum ꝙ illic Gen. 2. dici-

dicitur: Ex omni ligno paradisi comedite, de ligno aũt scientiæ boni & mali ne tetigeritis. Qui .n. ab unoquolibet bono subiectos uetat, necesse est ut multa cõcedat, ne obedientis mens funditus intereat, si à bonis omnibus penitùs repulsa ieiunat. Omnes aũt paradisi arbores ad esum Dominus concessit, cũ ab una prohibuit, ut creaturã suam quam nolebat extingui sed prouehi, tanto facilius ab una restringeret, quãto ad cunctas latius relaxaret. Sed quia nonnunquã nobis huius mũdi prospera, nonnunquã uerò iubentur aduersa: sciendũ summopere est q; obedientia aliquãdo si de suo aliqd habeat, nulla est, aliquãdo autem si de suo aliquid nõ habeat, minima. Nam cũ huius mũdi successus præcipit, cum locus superior imperat, is qui ad percipienda hæc obedit, obediẽtiæ sibi uirtutem euacuat, si ad hæc ẽt ex proprio desiderio anhelat. Neq; enim se sub obedientia dirigit, qui ad accipienda huius uitæ prospera libidini propriæ ambitionis seruit. Rursũ cũ mũdi despectus pcipit cũ pbra adipisci & cõtumelias iubentur, nisi ex seipso aĩus hęc appetat, obediẽtiæ sibi meritũ minuit: quia ad ea quæ in hac uita despecta sunt, inuitus nolensque descendit. Ad detrimentum quippe obedientia ducit, cum mentẽ ad suscipienda probra huius seculi nequaquã ex parte aliqua etiam sua uota comitantur. Debet ergo obediẽtia & in aduersis ex suo aliquid habere, & rursum in prosperis ex suo aliquid omnimodo non habere: quatenus & in aduersis tãto sit gloriosior, quãto diuino ordini etiam ex desiderio iungit: & in prosperis tãto sit uerior, quãto à pręsenti ipsa quã diuinitus percipit gloria, funditus ex mente separatur. Sed hoc uirtutis pondus melius ostendimus si cœlestis patriæ duorum hominum facta memoremus. Moyses nanq; cum in deserto oues pascere., Domino per angelum in igne loquente uocatus est, ut eripiẽdę omni Israelitarũ multitudini pręesset. Sed quia apud se mente humilis extitit, oblatã protinus tanti regiminis gloriam expauit, moxque ad infirmitatis patrocinium recurrit, dicens: Obsecro Domine, non sum eloquẽs ab heri enim & nudiustertius ex quo cœpisti loqui ad seruum tuum, tardioris & *Exod. 4.*

A impeditoris linguæ sum factus. Et se postposito, alium deposcit dicens: Mitte quẽ missurus es. Ecce cum authore linguæ loquitur, & ne tanti regiminis potestatẽ suscipiat, elinguem se esse causatur. Paulus quoq; diuinitus fuerat ut in Hierusalẽ debuisset ascendere admonitus, sicut ipse Galatis dicit: Deinde post annos quatuordecim iterum ascendi Hierosolymam, assumpto Barnaba & Tito, ascendi autem secũdum reuelationem. Isq; in itinere cũ prophetam Agabum reperisset, quanta se aduersitas in Hierosolymis maneret audiuit. *Gal. 2*

B Scriptum quippe est quòd idem Agabus zonam Pauli suis pedibus inserens dixit: Virum cuius hæc zona est sic alligabunt in Hierusalem. A Paulo autem protinus respondetur: Ego non solum alligari, sed & mori in Hierusalẽ paratus sum pro nomine Iesu: neque enim preciosiorẽ facio animam meam quàm me. Præceptione igitur reuelationis Hierosolymam pergẽs aduersa cognoscit, & tamen hæc libenter appetit. audit quæ timeat, sed ad hæc ardẽtior anhelat. Moyses itaq; ad prospera de suo nihil habet: quia precibus renititur, *Act. 21*

C ne Israeliticæ plebi præferatur. Paulus ad aduersa etiam ex suo uoto ducitur: quia malorũ imminentiũ cognitionẽ percipit sed deuotione spiritus ẽt ad acriora feruescit. Ille pſentis potestatis gloriã Deo uoluit iubẽte declinare: iste Deo aspera & dura dispõnẽte, se studuit ad grauiora pparare. Pręeunte ergo utrorunq; ducũ infracta uirtute instituimur, ut si obediẽtiæ palmã apprehendere ueraciter nitimur, pſperis huius seculi ex sola iussione, aduersis autem etiam ex deuotione militemus. No 14

D tandum uerò est quòd hoc loco cum inaure ouis, cum oue inauris offertur: quia nimirum innocuis mentibus ornamentũ semper obedientiæ iungitur, Domino attestante, qui ait: Oues meæ uocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me. Beato igitur Iob nemo inaurem sine oue, nemo ouem sine inaure obtulit: quia profectò redemptori suo nõ obedit, qui innocens non est: & innocens esse non potest, qui obedire cõtemnit. Quia uerò ipsa obedientia non seruili metu, sed charitatis affectu seruanda est, n terrore pœnę, sed amore iustitiæ, cuncti qui ad cõ *Ioan. 10*

uiuium

uiuium ueniunt, auream in aurem obtulisse perhibentur: ut uidelicet in ea quæ exhibetur obediẽtia charitas fulgeat, quæ uirtutes, omnes quasi auri more cætera metalla transcendat. Sed quia nulla esse innocentia, nulla esse uera obedientia in multiplicibus hæreticorum diuisionib. potest, ad cognitionem fidei uenientes offerant ouem, sed unam, offerant inaurẽ, sed unam: id est, tales ueniant, qui in unitate sanctæ Ecclesiæ innocui obedientesque persistant. Vnum quippe diuidi per numeros non potest: quia & hoc ipsum unum quod dicimus, numerus non est. Offerant igitur ouem, sed unam: offerant inaurem, sed unam: id est, ad sanctam Ecclesiam cũ innocentia atq; obedientia uenientes, eã mentem deserant, quam sectarum schismata non diuidant.
15 Aperire libet oculos fidei, & illud extremum sanctæ Ecclesiæ de susceptione Israelitici populi conuiuium contemplari. Ad quod nimirum conuiuium magnus ille ueniens Helias conuiuantium inuitator adhibetur, & tunc propinqui, tunc noti ad eum cum muneribus ueniunt, quem in flagello paulo antè positum contempserunt. Appropinquante enim die iudicij, uel præcursoris uocibus, uel quibusdam erumpentibus signis, ipsa eis iam aliquo modo aduenientis Domini uirtus interlucet. Cuius iram dum præuenire festinant, conuersionis suæ tempus accelerant. Conuersi autem cum muneribus ueniunt: quia eum quem paulo antè in passione deriserunt, tunc uirtutũ opera quasi munera offerendo uenerantur. Illud proculdubio hac sua oblatione complentes, quod & cernimus magna ex parte iam factum, & adhuc credimus
Psal. 44 ex magna parte faciendum: Adorabunt eum filiæ Tyri in muneribus. Tunc nanque illum plenius filiæ Tyri in muneribus adorant, cum Israelitarum mentes huius nunc mundi subditæ desideriis, ei quẽ superbientes negauerunt, quandoque cognito suæ hostias confessionis apportant. Et quamuis eisdem temporibus quib. Antichristus appropinquat, aliquatenus uita fideliũ minoris esse uirtutis appareat, quamuis in conflictu illius perditi hominis grauis etiam corda fortium formido constringat: Helia tamen prædicante ro-

A borati, non solum fideles quiq; in sanctæ Ecclesiæ soliditate persistunt, sed sicut superius diximus, ad cognitionẽ fidei multi quoque ex infidelib. conuertuntur: ita ut Israeliticæ gentis reliquiæ, quæ repulsæ prius funditus fuerant, ad sinum matris Ecclesiæ pia omnimodo deuotione concurrant. Vnde & bene nunc subditur: Dominus autem benedixit nouissimis 16
Iob magis quàm principio eius.] Hæc historicè facta credimus, hæc mysticè facienda speramus. Magis enim nouissi-
B mis Iob quàm principio benedicitur: quia quantum ad Israelitici populi susceptionem pertinet, urgente fine præsentis seculi, dolorem sanctæ Ecclesiæ Dominus animarum multiplici collectione consolatur. Tanto quippe locupletius ditabitur, quanto & manifestius innotescit q̀ ad finem præsentis uitæ temporalitas urgetur. Prædicatores nanque sanctæ Ecclesiæ benedictioni extremi temporis Psalmista ditari conspexerat, cum dicebat: Adhuc multiplicabuntur in senecta ube-
C ri, & bene patientes erunt ut annuncient. In senecta scilicet uberi multiplicantur: Psal. 91
quia cum eorum uita differtur, semper ad melius fortitudo producitur, eisque p augmentum temporum crescunt etiam lucra meritorum. Bene autem patiẽtes sunt ut annuncient: quia cœlestia prædicãtes, tanto robustius aduersa tolerant, quanto & per tolerantiam suam animarum commoda locupletius reportant. Sequitur:

Quod ideo Iob duplicis numeri sobolẽ non accipit, sicut in alia substantia acceperat: quia apud Deum filij eius & filiæ non peri-
D *rant, qui in occulta animarum æternitate uiuebant: & quod per quatuordecim milia ouium plenitudo uirtutum ex gratia sancti spiritus intimatur, quæ electis quidem in hac uita, sed amplius conceditur in futura. Cap. XI.*

ET facta sunt ei quatuordecim milia ouium, & sex milia camelorum, & mille iuga boum, & mille asinæ, & fuerũt ei septem filij & tres filiæ.] Quod septem milia ouium, & tria milia camelorum, & quingenta iuga boum, & quingentas asinas ante probationem percussionis habuerit,

habuerit, ipsa eiusdẽ historiæ præfatio ostẽdit: quæ p flagellũ perdita, ei nũc sunt duplicia restituta. Filij autẽ totidem sunt reddit quot amisit. Septem quippe filios & tres filias habuit, septem autem nunc filios & tres filias recepisse describitur: ut & hi qui extincti fuerant, uiuere demonstrentur. Dum enim dicitur: Addidit Dominus quæcunque fuerant Iob duplicia, & tamen totidem filios ei restituit quot amisit, & liberos dupliciter addidit, cui decem postmodum in carne restituit, decem uerò qui amisit fuerant, in occulta

17 animarum uita reseruauit. Si quis autem in prædictis animalibus postposito culmo historiæ, ut intellectuale uidelicet animal, pasci mysteriorũ fruge desiderat, necesse est ut quæ sentimus agnoscat. Intelligere enim possumus, quod in his animalibus aggregata fidelium uniuersitas designatur. Hinc est nanq; quod p Psalmistam patri de filio dicitur: Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues & boues uniuersas, insuper & pecora campi. Hinc est quod idem propheta sanctam Ecclesiam simplices quosque inhabitare conspiciẽs ait: Animalia tua habitabunt in ea. Quid ergo in ouibus, nisi innocentes: quid in camelis, nisi eos qui cæterorum mala transeunt extuberanti & tortuosa mole uitiorum: quid in iugatis bobus, nisi Israelitas legi subditos: quid in asinis, nisi simplices gentilium mentes accipimus? Nã qa innocentes quique ouium nomine designantur, testatur Psalmista q ait: Nos autẽ populus eius, & oues pascuæ eius. Neque enim qui seruare innocentiam negligunt, illa internæ pascuæ refectione satiantur. Cameli uerò nomine, aliquando in sacro eloquio Dominus, aliquando gentilium superbia exprimitur, quasi excrescente desuper tumore tortuosa. quia enim ad suscipienda onera sponte se camelus humiliat, non immerito redemptoris nostri gratiam designat, qui in eo quod infirmitatis nostræ onera suscipere dignatus est, à potestatis suæ celsitudine sponte descendit. Vnde & per Euangelium dicit: Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatẽ habeo iterum sumendi eam, & nemo tollit eam à me. Et unde iterum dicit: Facilius

Psal. 8. *Psal. 67* *Psal. 78* *Ioan. 10* *Matt. 19*

A est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum. Quid enim nomine diuitis, nisi quemlibet elatum: quid cameli appellatione, nisi propriam condescensionẽ signat? Camelus enim per foramen acus transijt, cum idem redemptor noster usque ad susceptionem mortis per angustias passionis intrauit. Quæ passio uelut acus extitit: quia dolore corpus pupugit. Facilius autem camelus per foramen acus quàm diues cœlorum regnum ingreditur: quia

B nisi ipse prius infirmitatis nostræ onera suspiciens, per passionem suam formam nobis humilitatis ostenderet, nequaquã se ad humilitatem illius superba nostra rigiditas inclinaret. Rursum cameli nomine, tortuosa ac plena uitijs gentilitas designatur, sicut per Moysen dicitur quod inclinata iam die egressum in agro Isaac in camelo sedens Rebecca conspexit, ac protinus de camelo descendit, & sese pallio ad uisionem illius uerecundata cooperuit. Quem enim Isaac alium in eo quod inclinata iã die in agro egressus fuerat de

C signabat, nisi eũ qui extremo huius mundi tempore, uelut in diei fine ueniẽs, quasi in agrum foras exijt? quia cum sit inuisibilis, in hoc mundo se uisibilem demonstrauit. quem in camelo sedens Rebecca conspexit: quia cum Ecclesia ex gentibus ueniens, dum adhuc uitijs esset innixa, & needum spiritalibus sed animalib motib. inhæreret, attẽdit. Sed protinus de camelo descẽdit. qa uitia quib. prius fuerat supbè elata, deseruit, seque etiam pallio operire curauit: qa uiso Dño, infirmitatem suæ actionis erubuit, & illa quæ prius in came

D lo libera gestabat, descendẽs postmodum uerecũda tegitur. Vnde eidem Ecclesiæ à priore elatione conuersæ, per Apostolicam uocẽ quasi Rebeccæ de camelo descẽdẽti, sibiq; palliũ supducẽti dicit: Quem enim fructũ habuistis tũc in illis, in quib. nunc erubescitis? In bobus uerò aliquando luxuriosorum dementia, aliquando laboriosa fortitudo prædicantiũ, aliquãdo humilitas exprimitur Israelitarũ. quia. n. bouis nomine per comparationem luxuriosorum dementia designatur, Salomon indicat, qui cum malè suadẽtis mulieris petulantiam præmisisset, adiunxit: 18

Gen. 24

Sta-

Prou.7. Statimq; eam sequitur, quasi bos ductus ad uictimam. Rursum quia bouis nomine, labor prædicatoris exprimitur, legis
Deu.25 uerba testatur quæ ait: Non obturabis os boui trituranti. ac si apertè diceret: Prædicatores uerbi à stipendiorum suorum perceptione non prohibeas. Rursum quia bouis nomine plebs Israelitica figuratur, propheta asserit, qui redemptoris aduentum
Esa.1. denuncians dicit: Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui. Per bouem. s. Israeliticum populum, iugo legis edomitum signãs, per asinum uerò gentilem populum indicans, uoluptatibus deditum, & grauius brutum. Asinorum quoq; & asinarum noïe, aliqñ luxuriosorum petulantia, aliquando mãsuetudo simplicium, aliqñ uero, ut prædiximus, stultitia gentilium designatur. Quia. n. luxuriosorũ petulãtia asinorũ appellatione per cõparationẽ exprimit, apertè declaratur, cũ per prophetam dicitur:
Ezec.23 quorum carnes sunt ut carnes asinorum. Rursum quia asinarum nomine simplicium uita figuratur, redemptor noster cũ Hierusalem pergeret, sedisse asinam describitur. Hierusalem quippe uisio pacis dicitur. Quid igitur signat q Dñs sedendo asinam Hierusalem ducit, nisi q simplices mentes dum præsidendo possidet, eas usque ad uisionem pacis sua sacra sessione perducit? Rursum quia asinorũ noïe, stultitia gentilium designatur, propheta testa-
Esa.32: tur, dicens: Beati q seminatis super oẽs aquas immittentes pedem bouis & asini. Super oẽs quippe aquas seminare, est cunctis populis fructuosa uitæ uerba prędicare. Pedem uero bouis & asini immittere, est uias Israelitici & gentilis populi per pręceptorum cœlestium uincula religare.
19 Literæ igitur ueritate seruata sub beati Iob noïe cunctis his aïalibus non immerito credimus sanctæ Ecclesiæ populos designari, quatenus ea quæ scripta sunt, dispensatione sancti spiritus cuncta mirabiliter ordinante, & transacta nobis referant, & futura prædicent. Agnoscamus ergo in ouib. fideles atq; innocentes ex Iudæa populos, legis dudum pascuis satiatos. Agnoscamus in camelis ad fidem simplices ex gentilitate uenientes, qui prius sub ritu sacrilego quasi quadam de-
A formitate membrorum ualde turpes ostẽsi sunt, uidelicet fœditate uitiorũ. Et quia sæpe, ut prædiximus, sacra eloquia curãt repetere quod affirmant, possunt rursum in bobus Israelitæ accipi, quasi iugo legis attriti: asinis uerò, ut dictum est, gentiles populi designari: qui dum se colendis lapidibus inclinabant non reluctante mente quasi dorso stultè supposito, quibuslibet idolis bruto sensu seruiebant. Sancta ergo Ecclesia quæ in exordijs suis innumeris tentationibus pressa, uel Israeliticũ populum uel multos ex gentib. amisit, uidelicet quos lucrari non potuit, duplicia in
B fine recipit: quia in ea ex utraq; natione fidelium numerus multiplicior excrescit. Possunt ẽt per iugatos boues, prædicatores intelligi. Vnde cum eos ad annunciandum Dominus mitteret, teste Euangelio, *Mar.6.*
binos misisse describitur: ut quia uel duo sunt præcepta charitatis, uel quia haberi societas minus quàm inter duos non potest, prædicatores sancti ex ipsa qualitate suæ missionis cognoscerent, quantum concordiam societatis amarent. Possunt, sicut prædiximus, per asinas mentes simplicium designari. Sancta uerò Ecclesia
C duplices boues atque asinas recipit: quia prædicatores sancti qui pressi formidine in eius dudum tentatione tacuerant, & mentes simplicium quæ uictæ terroribus ueritatem illius confiteri formidabant, tanto iam nunc robustius in confessione ueritatis uoces suas exerunt, quanto debilius ante timuerunt. Hæc in significatione Ecclesiæ breuiter diximus: quæ quomodo eiusdem sanctæ Ecclesiæ capiti seruiant, in exordio huius operis latius nos dixisse memoramus. Qui ergo de his sibi plenius satisfieri nititur, secundum
D huius operis librum legere dignetur. Iam uerò si quærimur ut etiam de ipso animalium numero disseramus, cur mille iuga boum, uel mille asinæ & sex milia camelorum, & quatuordecim milia ouium numerentur: dicere breuiter possimus quod apud secularem quidem scientiã millenarius numerus idcirco perfectus habetur, quia denarij numeri quadratum solidum reddit. Decem quippe decies ducta sunt centum, quæ iam figura quadrata, sed plana non est. Vt autem in latitudinem surgat

gat

gat & solida fiat, rursus centum decies multiplicanť, & mille sunt. Senarius autem numerus idcirco perfectus est: quia primus in numeris compleť partib suis, id est, sexta sui parte & tertia & dimidia, quę sunt unum & duo & tria, quæ in summam ducta sex fiunt. Nec alius ante senarium numerum reperitur, qui in suis partibus dum diuiditur, tota eius summa compleatur.

Quod hi qui peccato mortui sunt, & in quibus uitiorum struma quassata est, per Dei gratiam in bonis operibus consummantur. Cap. XII.

20 SEd quia cuncta hęc per sacræ scripturæ celsitudinem proficiendo transcendimus, ibi senariū, ibi septenariū, ibi denariū, ibi millenarium unde sit perfectus inuenimus. Senarius quippe numerus in scriptura sacra perfectus est: quia in mundi origine Dominus ea quæ primo die cœpit, sexto die opera impleuit. Septenarius in ea perfectus est: quia omne opus bonum septem per spiritum uirtutibus agitur, ut & fides simul & opera consummenť. Denarius numerus in ea perfectus est: quia lex in decem pręceptis concluditur, omnisque culpa non amplius quàm per decem uerba cohibetur, atque ennar-
Matt. 20 rante ueritate, operatores uineæ denario remuneranť. In denario quippe tria iunguntur ad septem. Homo autem qui ex anima constat & corpore, in septem qualitatibus contineť. Nam tribus spiritaliter, & quatuor corporaliter uiget. In dilectione etenim Dei tribus qualitatibus spiritaliter excitatur, cum ei per legem dici-
Matt. 22 tur: Diliges Dn̄m Deum tuū ex tota mente tua, & ex tota anima tua, & ex tota uirtute tua. Corporaliter uerò quatuor qualitatibus continetur: quia uidelicet ex materia calida & frigida, humida & sicca cōponitur. Homo ergo qui ex septem qualitatibus constat, denario remunerari dicitur: quia in illa perceptione supernæ patrię, septem nostra ad tria iunguntur æterna, ut homo contemplatione trinitatis accipiat, & de remuneratione operis quasi quodam denario consummatus uiuat. Vel certè quod septem uirtutes sunt

A quibus in hac uita laboratur, dumque eis in remuneratione contemplatio trinitatis redditur, uita laborantium denario remuneratur. Sed perfectus quisque etiam in hac uita denarium accipit, dum eisdem septem uirtutibus, spem, fidé, charitatemque coniungit. Millenarius quoque numerus in sacro eloquio perfectus accipitur: q̄a appellatione eius uniuersitas designatur. Vnde scriptū est: *Ps. 104.*
Verbi q̄ mādauit in mille generationes. Cum.n. nequaquam credendum sit q̄ ad B centum generationes mundus extenditur, quid aliud mille generationibus, nisi uniuersitas generationū figurať? Beatus igitur Iob quatuordecim milia ouiū recepit. Quia.n. in sancta Ecclesia uirtutum perfectio ad utrunq; sexum ducitur, septenarius in ea numerus duplicatur. Et sex milia camelorum: quia plenitudinem in illa operis accipiunt qui ab illa dudum uitiorum suorum fœditate perierūt. Mil C le quoque iuga boum ac mille asinas recepit: quia Israelitas atque gentiles, doctos ac simplices, post tentationum casus in culmine perfectionis assumit.

Quod septem filiis Iob septiformis uirtutum operatio accipiatur: & in nominib. filiarum eius, conditio & redemptio et assumptio generis humani possit intelligi. Cap. XIII.

SEptem quoque filios & tres filias recepit.] Quia eorum mentibus quos septé uirtutibus genuerat, ad perfectionis summam, spem, fidem, charitatēque con-
D iungit: ut tanto uerius prole sua gaudeat, quanto in suis fidelibus nil deesse uirtutis pensat. Sed quia hæc succinctè transcurri 21
mus, nunc ipsis quoque indagandis filiarum uocabulis intendamus. Sequiť. Et uocauit nomē unius Diē, & nomen secundæ Casiam, & nomen tertiæ Cornustibij.] Hæc nomina pro eo q̄ uirtutibus sumpta sunt, aptè curauit interpres non ea sicut in Arabico sermone inuenta sunt ponere, sed in Latinum eloquium uersa apertius demonstrare. quis.n. ne sciat diē uel Casiam Latina esse uocabula? At uerò Cornus tibij, quamuis non cornus, sed cornu dicitur, nec cantantium fistula tibium sed tibia uocatur, in Latina tamen lingua

lingua sermonis gñe minime custodito, A rẽ credẽdo ꝑdere maluit, atq; in eius linguæ de qua transferebat, proprietate perdurare. Vel quia per cornu & tibiam unũ uerbum ex utroque composuit, utrunque uerbum per unam orationis partem in Latina lingua transfusum, quo uoluit generelicitè uocauit.
22 Quid est ergo quod prima filia beati Iob Dies dicitur, secunda Casia, tertia uerò Cornustibij uocata memoratur, nisi quia uniuersum genus humanum quod benignitate conditoris atque eiusdem misericordia redemptoris eligitur, istis nominibus designatur? Homo nanque quasi dies ex conditione claruit: quia hunc author suus ingenitæ innocentiæ splendore resparsit. Sed sponte sua ad peccati tenebras lapsus: quia ueritatis lucem deseruit, quasi in nocte se erroris abscondit: quia alias dicitur secutus umbram. Sed quia authori nostro nõ defuit largitas bonitatis suæ etiam contra tenebras iniquitatis nostræ, eum quem prius potenter ad iustitiam condidit, potentius redimendo postmodum ab errore reuocauit. Cui quia post casum suum illa conditionis suæ pristina firmitas defuit, eum contra bella intima repugnantis corruptionis multiplicibus donorum suorum uirtutibus fulsit. Quæ nimirum uirtutes proficientium in notitia cæterorum hominum quasi suauitate fragrant odorum. Hinc est enim quod per Paulum dicitur: Christi bonus odor sumus Deo.
2. Cor. 2 Hinc est quòd sancta Ecclesia in electis suis quandam fragrãtiam suauitatis odorata, in Canticorum cantico loquitur di-
Cant. 1. cẽs: Donec rex in recubitu suo est, nardus mea dedit odorem suum. ac si apertè dicat: Quousque meis obtutibus rex apud se in requie secreti cœlestis absconditur, electorum uita miris uirtutum odoribus exercetur, ut quo adhuc eum quem appetit non uidet, ardentius per desiderium flagret. Rege quippe in recubitu suo posito, nardus odorem dat, dum quiescente in sua beatitudine Domino sanctorũ uirtus in Ecclesia magnæ nobis gratiam suauitatis administrat. Quia ergo & conditũ luce innocentiæ claruit, & redemptum genus humanum exercitio bonorũ operum odorẽ suauitatis aspersit, prima filia rectè Dies, & secunda non incongruè Casia nominatur. Bene autem Casia dicitur, quæ in tanto sublimis uitæ odore dilatatur. In ipsa quippe sua origine in qua iustus homo conditus fuerat, tantis quantis nunc opus est uirtutibus non indigebat: quia si stare sicut est conditus uellet, hostẽ extra positũ uincere sine difficultate potuisset. Postquam uero per assensum hominis semel aduersarius ad intima irrupit, laboriosius iam uictor eiicitur, qui adhuc impugnãs sine labore repelleretur. B Multa nanq; nunc exhibenda sunt, quæ in paradiso necessaria non fuerũt. Nunc quippe opus est uirtute patiẽtiæ, laboriosa eruditione doctrinæ, castigatione corporis, assiduitate precis, cõfessione delictorũ, inundatione lachrymarũ, quorũ profecto omnium conditus homo non eguit: quia salutis bonũ ex ipsa sua conditione percepit. Aegro quippe poculũ amarũ porrigitur, ut ad salutis statum morbo sublato reuocetur. Sano aũt nequaquã præcipit quid accipiat ut conualescat, sed à quibus caueat ne languescat. Nũc ergo maiorib. studiis utimur, cũ salutẽ nequaquã serua- C mus habitam, sed reparare curamus ablatã. Et quia oẽs hi annisus nostræ reparationis magnis intra sanctã Ecclesiã opinionib. pollent, nomẽ secundæ filiæ uelut Casia ex merito redolet: ut quia prima filia quasi dies extitit per dignitatem conditionis, secunda Casia sit per fragrantiam fortitudinis ex gratia redemptionis. Vn- 23
de & eidẽ ueniẽti redẽptori per prophetã Psal. 34
dicitur: Myrrha & gutta & casia à uestimẽtis tuis à gradib. eburneis: ex quib. te delectauerũt filiæ regum in honore tuo. Quid D enim myrrhæ, guttæ & casiæ nomine, nisi uirtutũ suauitas designatur? quid eburneis gradib. nisi magna nitens fortitudine proficientium ascensus exprimitur? Redẽptor igitur ueniẽs, myrrha, gutta, & casia in uestimẽto utitur: quia ex electis suis quib. se misericorditer induit, miræ uirtutis fragrantiam aspergit. In quib. iste odor ab eburneis gradibus ducitur: quia in eis uirtutum opinio non ex ostensione simulationis, sed ex ueri ac solidi operis ascensu generatur. Bene autem subditur: Ex quibus delectauerunt te filiæ regum in honore tuo: Sanctæ nanque animæ ab anti-

quis patribus ad cognitionem ueritatis editæ redemptorem suum in eius honore delectant: quia ex eo ꝙ bene agũt, suæ laudi nihil uendicant. Quia uero tertio ordine est humanum genus etiam carnis resurrectione renouatum: in illo cõcentu æternæ laudis assumitur tertia filia, quæ Cornustibij uocat. Quid.n. per cornustibij nisi lætantiũ cantus exprimit? Ibi eñ ueraciter adimpletur, quod modo per prophetam dicitur: Cantate Domino canti-
Ps.105. cum nouũ. Ibi ueraciter adimplet, ubi cãticum laudis Dei non iam ex fide, sed ex specie contemplata cantabitur. Ibi à nobis conditor noster laudum suarum ueraces cantus recipit: qui humanum genus & condendo diem & redimendo casiam, & assumendo cornustibij fecit. Qui enim lux fuimus cõditi, & nũc sumus casia redẽpti: erimus quãdoq; cornustibij, in exultatione æternæ laudis assumpti. Sed priusquam ad nuptiarum thalamum sponsa perueniat, omnem à se uitæ fœditatẽ respuit: & sponsi amori præparans se se per species uirtutum comit. Studet quippe interni arbitri iudicio placere: & intimis desiderijs subleuata, fœdos mores conuersationis humanæ trãscendere. Vñ bene & de eisdẽ filiab. B. Iob subditur:

Quod pulchritudo sanctarum animarum ad hæc terrena incomparabilis sit: & licet inter se quasi stellæ differant, in claritate tamen eadem actiuis & contemplatiuis est hæreditas. Caput XIIII.

NOn sunt autem inuentę mulieres speciosæ sicut filię Iob in uniuersa terra.] Electorũ quippe animę omne humanum genus quod in terra secundum hominem conuersatur, suæ pulchritudinis decore transcendunt: quantoq; se exterius affligendo despiciũt, tãto se uerius intus componũt. Hinc est.n. ꝙ & sanctę Ecclesię quę electorum pulchritudine decorat, per Psalmistam dicitur: Concupiuit
Psal.44 rex speciem tuam. De qua paulo pòst subdit: Oĩs gloria eius filię regum ab intus. Nã si foris gloriã quæreret; intus speciem quam rex cocupisceret, non haberet.
24 In qua quidem quamuis multi uirtutum decore fulgeant: atque ipsa uiuendi perfectione cæterorum merita excedunt: nonnulli tamen quia ad altiora assequen-

A da non sufficiunt, infirmitatis suæ conscij. pietatis eius gremio continentur. qui in quantum præualent, mala uitant: quamuis in quantum appetunt, altiora bona non impleant. quos tamẽ benignè Dominus suscipit, eosq; apud se ꝑ modo dignæ retributionis admittit. Vnde & sequitur: Deditq; eis pater suus hæreditatem inter fratres earum.] Ipse ergo ex perfectorum merito speciosæ memorãtur: ipsæ etiã quasi ex imperfectorũ typo uelut infirmæ hæreditatem in fratres accipiunt. Visus nanq; uitæ ueteris nõ habe-
B bat ut hæreditatẽ fœminæ inter masculos sortirentur: quia legis seueritas fortia eligens, infirma contemnens, districta potius studuit, quam benigna sancire. Sed pio nostro redemptore ueniente, nullus infirmitatis suæ conscius, de sortiẽda cœlestis patrimonij hæreditate desperet. Pater.n. noster in masculos etiã fœminis iura successionis tribuit: qa inter fortes atque perfectos, infirmos & humiles ad sortẽ supnæ hæreditatis admittit. Vnde ipsa ueritas in Euangelio dicit In domo patris mei mãsiones multæ sunt: qa Ioan.14.
C in illa beatitudinis uita nõ dispari, unusquisque iuxta dispar meritum, locum disperarem percipit, sed eiusdem disparilitatis dãna nõ sentit: quia tantum sibi, quãtum perceperit sufficit. Sorores ergo cũ fratribus ad hæreditatem ueniunt: qa infirmi illuc cum fortibus admittuntur: quatenus si qs ꝑ impfectionẽ nõ erit summus, ab hęreditatis tamen sorte ꝑ humilitatem non sit extraneus. Quas bene Paulus mansiones iuxta merita distributas insinuat, cum ait, Alia claritas solis, & alia 1.Cor.15 claritas lunæ, & alia claritas stellarum.
D Stella.n. ab stella differt ĩ claritate. Seqtur

Quod sancta Ecclesia post huius uitæ terminum, deposito corruptionis pondere, peccato emortuo, in plenitudine dierum æternitatis cum sanctorum sobole, bonorum operum multiplicata retributione, in æternum cum Christo quiescat. Cap. XV.

VIxit autẽ post hæc flagellã Iob centũ quadraginta annis, & uidit filios suos, & filios filiorum suorum usque ad quartam generationem, & mortuus est

senex

senex & plenus dierũ.] In scriptura sacra A
non facile plenus dierum ponitur, nisi is
cuius per eandem scripturam uita laudat.
Vacuus quippe dierum est, qui & quamli-
bet multum uixerit, ætatis suæ tempora
in uanitate consumpsit. At contra plenus
dierum dicitur, cui nequaquam dies sui
pereũdo transeunt, sed ex quotidiana mer
25 cede boni operis, apud iustum iudicem &
postquam transacti fuerint, reseruantur.
Sed quia sunt qui hęc ẽt in typo sanctę Ec
clesiæ interpretari desiderant, quorum uo
tis tanto magis obediendum est, quanto
& eorum spiritali intelligentiæ congau-
dendum: si quatuordecim p denarium du B
cimus, ad centesimum & quadragesimum
numerum peruenimus. Et rectè uita san-
ctæ Ecclesiæ multiplicata per decẽ & qua-
tuor computatur: quia utrunq; testamen-
tum custodiens, & tam ſm legis decalo-
gum, quàm ſm quatuor Euangelij libros
uiuens, usq; ad perfectionis culmen exten
ditur. Vnde & Paulus apostolus quamuis
epistolas quindecim scripserit: sancta tamẽ
Ecclesia non amplius quàm quatuorde-
cim tenet: ut ex ipso epistolarum numero
ostẽderet q doctor egregius Legis & Euã
gelij secreta rimasset. Bene aũt b. Iob post
flagella uiuere dicitur: quia & sancta Ec- C
clesia prius disciplinæ flagello percutitur,
& postmodum uitæ perfectione robora-
tur. Quæ ẽt filios suos & filios filiorũ suo
rum usque ad quartam generationem con
spicit: quia in hac ætate quę annuis qua-
tuor temporibus uoluitur usque ad finem
mundi per ora prædicantium nascentes
sibi quotidie soboles contemplatur. Nec
abhorret à uero quòd per generationes di
Gen. 39. cimus tempora designari. Quid enim
unaquæq; successio, nisi quædam propa-
go est generis? Et pincerna regis Aegypti D
cum uidisset somnium quod tres propa-
gines duceret, Ioseph præditus in solu-
tione somniorum, tres propagines tres
dies renũciat designare. Si ergo p tres pro
pagines spaciũ triũ dierũ exprimit, curnõ
etiam per quatuor generationes annua
quatuor tempora figurentur? Sancta ita-
que Ecclesia uidet filios suos, cum primã
fidelium sobolem conspicit. Videt filios
filiorum, cùm ab eisdem fidelibus ad fi-
nem gigni & filios cognoscit. Quæ etiam

senex & plena dierum moritur: quia sub-
sequente luce ex mercede quotidianorum
operum, deposito corruptionis pondere,
ad incorruptionem spiritalis patriæ mu-
tatur. Plena uidelicet dierum moritur:
cui labentes anni non transeunt, sed stan-
tium actuum retributione solidantur. Ple Ioan. 6.
na dierum moritur: quæ per hæc transeun
tia tempora id quod nõ transit operatur.
Vnde & Apostolis dicitur: Operamini nõ
cibum qui perit, sed qui permanet in ui-
tam æternam. Dies itaq; suos sancta Eccle
sia etiam cum præsentem uitã deserit, non
amittit: quia in electis suis tanto eorum
lucem multiplicius inuenit, quanto nunc
in eius ab omni tentatione se cautius sol
licitiusq; custodit. Dies suos Ecclesia non
amittit: quia sese in hac uita uigilãter quo
tidie pensare non negligit. & ad oĩa quæ Prou. 31
rectè facere ualeat, inertia nulla torpescit.
Hinc est n. q de illa per Salomonem dici-
tur: Considerat semitas domus suæ, & pa-
nem ociosa non comedit. Semitas quippe
domus suæ considerat: quia cunctas suæ
conscientiæ cogitationes subtiliter inue-
stigat. Panem ociosa non comedit:
dit: quia hoc quod de sacro eloquio intel-
ligẽdo perceperit, ante æterni iudicis ocu
los exhibendo operib. ostendit. Mori aũt
dicitur: quia cum illam æternitatis contẽ-
platio absorbuerit, ab hac mutabilitatis
suæ uicissitudine funditus extinguit, ut in
ea iam hoc quod acumen intimæ uisionis
impediat, ullo modo nihil uiuat. Tanto
enim uerius tunc interna conspicit, quan
to cunctis exterioribus plenius occũbit.
Hanc itaque mortem, hanc dierum pleni-
tudinem & in beato Iob, uno. s. membro
Ecclesię credamus factam, & in tota simul
Ecclesia speremus esse faciendam; quate-
nus ita teneatur rei gestæ ueritas, ut non
euacuetur rei gerendæ prophetia. Bona
enim quæ de sanctorũ uita cognoscimus,
si ueritate carent, nulla sunt: si mysteria
non habent, minima. Quæ ergo per spiri-
tum sanctum bonorum uita describitur,
& per intellectum nobis spiritalẽ fulgeat,
& tamen sensus à fide historiæ non rece-
dat: quatenus tanto fixior animus in suo
intellectu permaneat, quanto hunc quasi
in quodam medio constitutum, & erga fu
tura spes, & erga præterita fides ligat.

Quòd

Quòd sanctus Gregorius in his quæ iam recta intentione protulit, uanæ gloriæ uel laudis humanæ fauorem subrepsisse sibi formidat: & pro recompensatione operis postulat orationem lectoris. Cap. XVI.

26 EXpleto itaque hoc opere, ad me mihi uideo esse redeundum. Multum quippe mens nostra etiam cum rectè loqui conatur, extra semetipsam spargitur. Integritatem nanq; animi, dum cogitantur uerba qualiter proferantur, quia eum trahūt extrinsecus, minuunt. Igitur à publico locutionis redeūdum est ad curiam cordis, B ut quasi in quodam concilio cōsultationis ad meipsum discernendum conuocē cogitationes mentis: quatenus ibi uideā ne aut incautè mala, aut bona non bene dixerim. Tunc.n.bene dicitur bonum, cū is qui dicit, soli ei à quo accipit, per id appetit placere quod dicit. Et quidem mala me aliqua etsi dixisse non inuenio: tamen quia omnino non dixerim, non defendo. C Bona uerò si qua diuinitus accipiens dixi, meo uidelicet uitio minus me dixisse profiteor. Nam ad me intrinsecus rediēs, postpositis uerborum folijs, postpositis sententiarum ramis, dum ipsam subtiliter radicem meæ intentionis inspicio, Deo quidem ex ea me summopere placere uoluisse cognosco: sed eidem intentioni quā Deo placere studeo, furtim se, nescio quo modo, intentio humanæ laudis interserit. Quod cùm iam postmodum tardeque discerno, inuenio me aliter agere, quod scio me aliter inchoasse. Sic.n. sæpe intentionem nostram dum ante Dei oculos re D ctè incipitur, occultè sibi subiuncta, & eā uelut in itinere comprehendens, intentio humanæ laudis assequitur: sicut pro ne-A cessitate quidem cibus sumitur, sed in ipso esu dum furtim gula surrepit, edendi delectatio permiscetur. Vnde plerunq; cōtingit, ut refectionem corporis quam salutis causa cepimus, causa uoluptatis expleamus. Fatendum est igitur ꝙ rectā quidem intentionem nostram quæ soli Deo placere appetit, nonnunquam intentio minus recta, quæ de donis Dei placere hominibus quærit, insidiando comitatur. Si autem de his diuinitus districtè discutimur, quis inter ista remanet salutis locus, quando & mala nostra pura mala sunt, & bona quæ nos habere credimus, pura bona esse nequaquam possunt? Sed hoc mihi facere operęprecium credo, ꝙ fraternis auribus omne quod in me latenter ipse reprehendo, incunctanter aperio. Quia enim exponendo non celaui quod sensi: confitendo non abscondo quod patior. Per expositionem patefeci dona: per confessionem detego uulnera. Et quia in hoc tam magno humano genere, nec paruuli desunt qui dictis meis debeant instrui, nec magni desunt qui cognitæ meæ ualeant infirmitati misereri: per hæc utraq; aliis fratribus quantum possum curam confero, ab aliis spero. Illis dixi exponendo quod faciant: istis aperio confitendo quod parcant. Illis uerborum medicamenta non subtraho: istis lacerationem uulnerum non abscondo. Igitur quæso ut quisquis hæc legerit, apud districtum iudicem solatium mihi suæ orationis impendat, & omne quod in me sordidum deprehendit, fletibus diluat. Orationis autem atq; expositionis uirtute collata, lector meus in recompensatione me superat, si cū per me uerba accipit, pro me lachrymas reddat.

B. GREGORII MAGNI PAPAE DOCTORIS Ecclesiæ insignis, Moralium librorum in grauissimas beati Iob sententias finis.

TABVLA CAPITVM
LIBRI PASTORALIS
B. GREGORII PAPAE.
ET PRIMO SVMMARIA
primæ partis,

3 *De exhortatione quæ uni adhibenda est contrarijs passionibus laboranti.*
4 *Quòd aliquādo leuiora uitia relinquē da sunt ut grauiora subtrahantur.*
5 *Quòd infirmis omnino debēt alta prædicari.*
6 *De opere prædicationis & uoce.*

Summarium quartæ partis.

Qualiter prædicator omnib. ritè peractis ad semetipsum redeat: ne hūc uel uitia, uel prædicatio extollant.

PROLOGVS IN PASTORALIA B. GREGORII Papæ,

AD SANCTISSIMVM Ioannem Episcopum ciuitatis Rauennæ.

Astoralis curę me pondera fugere delitescendo uoluisse, benigna, frater charissime atque humillima intentione reprehendis: quæ ne quibusdam leuia esse uideantur, præsentis libri stylo exprimo de eorum grauedine omne quòd penso: ut & hæc qui uacat, incautè non expetat: & qui incautè expetijt, ademptum se esse pertimescat. Quadripertita uerò disputatione liber iste distinguitur: ut ad lectoris sui animum ordinatis allegationibus quasi quibusdam passibus gradiatur. Nam cùm rerum necessitas exposcit, pensandum ualde est ad culmen quisque regiminis qualiter ueniat: atque ad hoc ritè perueniens qualiter uiuat, & bene uiuens qualiter doceat, & rectè docens infirmitatem suam quotidie quanta ualet consideratione cognoscat: ne aut humilitas accessum fugiat: aut peruentioni uita contradicat: aut uitam doctrina destituat: aut doctrinam præsumptio extollat. Prius ergo appetitum timor temperet: post autem magisterium quod à non requirente suscipitur uita commendet: ac diende necesse est ut pastoris bonum quòd ostenditur uiuendo, etiam loquendo propagetur. Ad extremum uerò superest, ut perfecta quæque opera consideratio propriæ infirmitatis deprimat: ne hęc ante occulti arbitri oculos tumor elationis extinguat. Sed quia sunt plerique mihi imperitia similes, qui dum metiri se nesciūt, quæ nō didicerunt docere concupiscunt, qui pondus magisterij tanto leuius æstimant, quanto uim magnitudinis illius ignorant, ab ipso libri huius reprehenduntur exordio: ut q indocti ac pręcipites doctrinę arcem tenere appetunt, à præcipitationis suæ ausibus in ipsa locutionis nostræ ianua repellantur.

Ne uenire imperiti ad magisterium audeant. Caput I.

Vlla ars doceri prę sumitur, nisi intẽ ta prius meditatione discatur. Ab imperitis ergo pa storib. magisteriũ pastorale suscipitur in magna temeritate: quoniã ars est artium regimen animatum. Quis aũt cogitationum uulnera occultiora esse nesciat uulneribus uiscerum? Et tamen sæpe qui nequaquam spiritalia præcepta cognouerunt, cordis se medicos profiteri non metuunt: dum qui pigmentorum uim nesciunt, uideri medici carnis erubescant. Sed quia authore Deo ad religionis reuerentiam omne iam præsentis seculi culmen inclinatur: sunt nonnulli qui intra sanctam Ecclesiam per speciem regiminis gloriam affectant honoris, uideri doctores appetunt, transcendere cæteros concupiscunt, atq; attestante ueritate primas salutationes ĩ foro, primos recubitus in cœnis, primas in conuentionibus quęrunt cathedras, qui susceptum curæ pastoralis offici um ministrare dignè tanto magis nequeunt, quanto ad huius humilitatis magisterium ex sola elatione peruenerunt. Ipsa quippe in magisterio lingua confunditur, quando aliud discitur, & aliud docetur. Contra quos Dominus per prophetam quæritur dicens: Ipsi regnauerunt & non ex me, principes extiterunt & ego ignoraui. Ex se autem & nõ ex arbitrio summi rectoris regnant qui nullis fulti uirtutibus nequaquam diuinitus uocati, sed sua cupidine accensi, culmen regiminis rapiunt potius quàm assequuntur. Quos tamen internus iudex & prouehit, & non agnoscit: quia quos permittendo tolerat, profectò per iudicium reprobationis ignorat. Vnde ad se quibusdam & post miracula uenientibus dicit: Recedite a me operarij iniquitatis, ne scio qui estis uos. Pastorum imperitia uoce ueritatis increpatur, cum per prophetã dicitur: Ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam. Quos rursum detestatur Dñs di-

Matt. 23 (margin, beside "ritate primas salutationes")
Osee 8 (margin, beside "nus per prophetam")
Esa. 6 (margin)
Hier. 2 (margin)

A cens: Et tenentes legem nescierunt me. Et nesciri se ergo ab eis ueritas quæritur, & nescire se principatũ nescientiũ se protestatur, quia profectò hi qui ea quæ sunt Dñi nesciunt, à Dño nesciũtur, Paulo attestante qui ait. Si quis aũt ignorat igno rabitur. 1. Co. 14
Quæ nimirũ pastorũ sæpe imperitia meritis congruit sæpe subiectorum, quia quamuis lumen scientiæ sua culpa exigente non habeant, districto tñ Dei iudicio agitur ut per eorum ignorantiam hi ẽt qui sequuntur offendant. Hinc nanque in Euangelio per semetipsam ueritas Matt. 15
B dicit. Si cæcus cæco ducatũ præbeat, ambo in foueã cadunt. Hinc Psalmista non Psal. 73
optantis aĩo, sed prophetantis ministerio denunciat dicens. Obscurent oculi eorũ ne uideant, & dorsum eorũ semper incurua. Oculi quippe sunt qui in ipsa honoris summi facie positi prouidendi itineris officium suscipiunt, quib. hi nimirum qui subsequenter inhærent dorsa nominantur. Obscuratis ergo oculis dorsum flectitur, quia cum lumen scientiæ perdunt qui præeunt, profectò cuncti ad portanda peccatorum onera curuantur qui se-
C quuntur.

Ne locum regiminis subeant qui uiuendo non perficiunt quæ meditando didicerunt. Cap. II.

ET sunt nonnulli qui solerti cura spiritalia præcepta perscrutãtur, sed quæ intelligendo penetrant, uiuendo conculcant, repentè docent quæ non opere, sed meditatione didicerũt, & quod uerbis prę dicant, moribus impugnant. Vnde fit ut cum pastor per abrupta graditur, ad præcipitium grex sequatur. Hinc nanque
D per prophetam Dominus contra contemptibilem pastorum scientiam quęritur, dicens: Cum ipsi limpidissimã aquã biberetis reliquã pedibus uestris turbabatis, & oues meæ quæ cõculcata pedibus uestris fuerant pascebantur, & quæ pedes uestri turbauerant hæc bibebant. Aquam quippe limpidissimã pastores bibũt, cũ fluenta ueritatis recte intelligentes hauriunt. Sed eandem aquam pedibus perturbare, est sanctæ meditationis studia male uiuendo corrumpere. Aquam scilicet eorũ

turbatam pedibus oues bibunt, cum subiecti quique non sectantur uerba quæ audiunt, sed sola quæ conspiciunt opera prauitatis imitantur. Qui cum dicta sitiunt & per opera peruertuntur, quasi corruptis fontibus in potibus lutum sumunt. Hinc quoque scriptum est per prophetã: Laqueus ruinæ populi mei sacerdotes mali. Hinc rursum de sacerdotibus malis per prophetam Dominus dicit: Facti sunt domui Israel in offendiculum iniquitatis. Nemo quippe amplius in Ecclesia nocet quàm qui peruersè agens nomen uel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem nanque hunc nemo redarguere præsumit, & in exemplum culpa uehementem extẽditur, quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur. Indigni autem quique tanti reatus pondera fugerent, si ueritatis sententiam sollicita cordis aure pensarẽt, quæ ait: qui scandalizauerit unum de pusillis istis qui in me credũt, melius erat ei ut ligaretur mola asinaria in collo eius, & proiiceretur in profundum maris. Per molam quippe asinariam, secularis uitæ circuitus ac labor exprimitur, & per profundum maris extrema damnatio designatur. Qui ergo ad sanctitatis speciem deductus, uel uerbo cæteros destruit uel exemplo, melius profectò fuerat ut hunc ad mortem sub exteriori habitu terrena acta constringerent, quàm sacra officia cæteris in culpa imitabilem demonstrarent: quia nimirum si solus caderet, utcunque hunc tolerabilior inferni pœna cruciaret.

Ezec. 44

Matt. 18

De pondere regiminis eo quod aduersa quæque despicienda sunt, & prospera formidanda. Cap. III.

HAec igitur breuiter diximus, ut quãtum sit pondus regiminis monstraremus: ne temerare sacra regimina quisquis his impar est audeat, & per concupiscentiam culminis ducatum suscipiat perditionis. Hinc enim piè Iacobus prohibet dicens: Nolite plures magistri fieri fratres mei. Hinc ipse Dei hominumque mediator regnum percipere uitauit in terris, qui supernorum quoque spirituum scientiam sensumque transcendens ante secula regnat in cœlis. Scriptum quippe est Iesus ergo cum cognouisset quia uenturi essent ut raperent eum & facerent eum regem, fugit iterum in montem ipse solus. Quis enim principari hominibus tã sine culpa potuisset, quam is qui hos nimirum regeret quos ipse creauerat? Sed quia idcirco in carne apparuit, ut non solum nos per passionem redimeret, uerumetiam per conuersationem doceret exemplum se sequentibus præbens, rex fieri noluit, ad crucis uerò patibulum sponte peruenit. Oblatam gloriam culminis fugit, pœnam probrosæ mortis appetit, ut membra eius uidelicet discerent fauores mundi fugere, terrores minimè timere, pro ueritate aduersa diligere, prospera formidanda declinare, quia & ista sæpe per tumorem cor inquinant, & illa per dolorem purgãt. In istis se animus erigit, in illis autem ẽt quando se erexerat sternit. In istis homo se obliuiscitur: in illis uerò ad sui memoriam nolens etiam coactusque reuocatur. in istis sæpe & anteacta bona depereunt: in illis autem longi quoque temporis admissa terguntur. Nam plerunque aduersitatis magisterio sub disciplina cor premit, quod si ad regiminis culmẽ eruperit, in elatione protinus usu gloriæ permutat. Sic Saul qui indignum se prius considerãs fugerat, mox ut regni gubernacula suscepit intumuit: honorari nanque coram populo cupiens dum reprehendi publicè noluit, ipsum qui in regem se unxerat abscidit. Sic Dauid autoris sui iudicio pene in cũctis actib. placens mox ut pressuræ pondere caruit, in tumorem uulneris erupit, factusq; est in morte Vriæ crudeliter rigidus, qui in appetitu fœminæ fuit eneruiter fluxus. Et qui malis ante nouerat piè parcere, in bonorũ quoq; nece post didicit sine obstaculo retractionis anhelare. Prius quippe ferire deprhensum persecutorem noluit, & post cum dando desudãtis exercitus etiam deuotum militem extinxit. Quem profectò ab electorum numero culpa longius raperet, nisi hunc ad ueniam flagella reuocassent.

Iacob. 3

Ioan. 6.

Quod

Quod plerunque occupatio regiminis soliditatem dissipat mentis. Cap. IIII.

SAepe suscepta cura regiminis, cor per diuersa intuẽdo diuerberat, & impar quisque inuenitur ad singula dum confusa mẽte diuidit ad multa. Vnde quidã
Eccl. 11. sapiẽs prouidè admonet dicẽs: Fili ne in multis sint actus tui: quia uidelicet nequaquam pene in uniuscuiusque operis ratione colligitur, dum mens per diuersa sparsa patitur. Cumq; foras per insolentẽ curam trahitur, à timoris intimi soliditate uacuatur: fitq; in exteriorum dispositione sollicita, & sui solummodo ignara, scit cogitare multa, se nesciens. Nam cum plus quàm necesse est se exteriorib. implicat, quasi occupata in itinere obliuiscitur quò tendebat, ita ut à studio suæ inquisitionis alienata, ne ipsa quidem quæ patitur dãna consideret, & per quanta delinquat ignoret. Neq; enim peccare se Ezechias credidit, cum uenientibus ad se alienigenis aromatum cellas ostendit, sed in damnationem secuturæ prolis ex eo irã iudicis pertulit, quod se facere licẽter æstimauit. Sæpe n. dũ multa suppetunt, dũq; agi possunt, quę subiecti quia acta sunt admirentur: in cogitatione se animus eleuat, & plenè in se iram iudicis prouocat, quamuis per iniqua foris opera non erũpat. Intus quippe est qui iudicat, intus qđ iudicatur. Cum ergo in corde delinquimus, latet homines quod apud nos agimus: sed tamen ipso iudice teste peccamus. Neque. n. rex babyloniæ tunc reus
Dan. 4. extitit de elatione, cum ad elationis uerba peruenit. Quippe qui ore prophetico & antè eum ab elatione tacuit, sententiã reprobationis audiuit. Culpam nanque perpetratæ superbię iam ante Deum deterserat, qui omnipotentem Deum quem se offendisse reperit, cunctis sub se gẽtib. prædicauit. Sed post hæc successu suæ potestatis eleuatus, dũ magna se fecisse gauderet, cunctis prius in cogitatione se prætulit, & post adhuc tumidus dixit: Non-
Ibidem. ne hæc est Babylon magna quam ego ædificaui in domum regni, & in robore fortitudinis meæ & in gloria decoris mei? quę uidelicet uox illius iræ uindictã apertè protulit, quam occulta elatio accendit. Nam districtus iudex prius inuisibiliter uidit, quod postea publicè feriendo reprehẽdit. Vnde & in irrationale animal hũc uertit, ab humana societate separauit, agri bestiis mutata mente coniunxit. ut districto uidelicet, iustoque eius iudicio hõ quoq; esse perderet, qui magnũ se ultra hoĩes æstimasset. Hæc itaq; proferentes non potestatem reprehendimus, sed ab appetitu illius cordis infirmitatẽ munimus: ne imperfecti quiq; culmen arripere regiminis audeant, & qui in planis stãtes titubant, in præcipitio pedem ponãt.

De his qui in regiminis culmine prodesse exemplo uirtutum possunt, sed quietem propriam sectando refugiunt. Cap. V.

NAm sunt nonnulli qui eximia dona uirtutum percipiunt, & pro exercitatione cæterorum magnis munerib. exaltantur, qui studio castitatis mundi, abstinentię robore ualidi, doctrinę dapibus referti, patientię lõganimitate humiles, authoritate fortitudinis erecti: pietatis gratia benigni, iustitię seueritate districti sunt. Qui nimirum culmen regiminũ, si uocati suscipere renuunt, ipsa sibi plerunque dona adimunt: quæ non pro se tantũmodo, sed ẽt pro aliis acceperunt. Cũq; sua & non aliorum lucra cogitant, ipsi se quæ priuata habere appetunt bonis priuant. Hinc itaq; ad discipulos ueritas dicit: Non potest ciuitas abscõdi supra mõ Matt. 5.
tem posita, & nemo accendit lucernam & ponit eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt. Hinc Petro ait: Simon Ioãnis amas Ioan. 21
me? qui cum amare se protinus respondisset, audiuit: Si diligis me, pasce oues meas. Si ergo dilectionis est testimonium cura pastionis: quisquis uirtutib. pollens gregem Dei pascere renuit, pastorem summum conuincitur non amare. Hinc Paulus dicit: Si Christus pro omnib. mortuus 2. Cor. 5.
est, ergo omnes mortui sunt. Et si pro omnibus mortuus est, superest ut qui uiuũt iã non sibi uiuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. Hinc Moyses ait: Vt Deut. 25
uxorem fratris sine filiis defuncti superstes frater accipiat, atque ad nomen

fratris filios gignat: quam si accipere forte renuerit, huic in faciem mulier expuat, unumq; ei pedem propinquus discalciet: eiusque habitaculum domus discalciati uocetur. Frater quippe defunctus ille est qui post resurrectionis gloriam apparens dixit: Ite nunciate fratribus meis: Qui quasi sine filijs obijt: quia adhuc electorum suorum numerum non impleuit. Huius scilicet uxorem superstes sortiri præcipitur: quia dignum profectò est, ut cura sanctæ Ecclesiæ ei qui hanc bene regere præualet imponatur. Cui nolenti in faciem mulier expuit: quia quisquis ex muneribus quę perceperit prodesse alijs non curat, bonis quoque eius sancta Ecclesia exprobrãs & quasi in faciem saliuã iactat. Cui ex uno pede calciamentũ tollitur, ut discalciati domus eius uocet. Scriptum quippe est: Calciati pedes in præparatione Euangelij pacis. Si ergo ut nostram sic curam proximi gerimus, utrunq; pedem per calciamentum munimus. Qui uerò suã cogitans utilitatẽ proximorum negligit, quasi unius pedis calciamentum cum dedecore amittit. Sunt itaq; nonnulli qui magnis, ut diximus, muneribus ditati dum solius contemplationis studijs inardescũt, parere utilitati proximorum prædicatiõe refugiũt, secretum quietis diligunt, secessum speculationis petunt. De quo si districtè iudicentur, ex tantis proculdubio rei sunt, quantis uenientes ad publicum prodesse potuerunt. Qua enim mente is qui proximis pro futurus enitesceret, utilitati cęterorũ secretum præponit suum: quando ipse summi patris unigenitus ut multis prodesset, de sinu patris egressus est ad publicum nostrum?

Ephes. 6.

Quod hi qui põdus regiminis per humilitatem refugiunt, tunc uerè humiles sunt cum diuinis iudicijs non resistunt. Caput VI.

ET sunt nonnulli qui ex sola humilitate refugiunt, ne eis quibus impares se æstimant præferantur. Quorum profectò humilitas, si cæteris quoque uirtutibus cingit, tũc ante Dei oculos uera est, cũ ad respuendum hoc ꝙ utiliter subire præcipitur, pertinax non est. Neq; enim A uere humilis est qui superbi nutus arbitrio ut debeat præesse intelligit, & tamen præesse contemnit. Sed diuinis dispositionibus subditus atque à uitio obstinationis alienus, cum sibi regiminis culmen imperatur, si iam donis præuentus est quibus & alijs prosit, & ex corde debet fugere & inuitus obedire.

Quod nonnunquam prædicationis officium nonnulli laudabiliter appetunt: & ad hoc nonnulli coacti pertrahuntur. Caput VII.

B

QVamuis nonnunquam prædicationis officium & nonnulli laudabiliter appetunt, & ad hoc nonnulli laudabiliter coacti pertrahuntur: quod liq̃do cognoscimus, si duorũ prophetarũ facta pẽsamus: quorũ unus ut ad ꝑdicãdũ mitti debuisset sponte se præbuit: quo tamen alter pergere cum pauore recusauit: Esaias quippe Domino quærẽti quẽ mitteret, ultro se obtulit dicẽs: Ecce ego, mitte me. Hieremias autem mittitur, & tamen ne mitti debeat humiliter reluctat dicens: A, a, a, Domine Deus: ecce nescio loqui, quia puer ego sum. En ab utrisq; exterius diuersa uox prodijt: sed non à diuerso fonte dilectionis emanauit. Duo quippe sunt præcepta charitatis, Dei uidelicet amor & ꝓximi. Per actiuã igit uitam prodesse proximis cupiens Esaias officium prædicationis appetit. Per contemplatiuam uerò Hieremias amori conditoris sedulo inhærere desiderans, ne mitti ad prædicandum debeat contradicit. Q̃d ergo laudabiliter alter appetijt, hoc laudabiliter alter expauit. Iste ne tacitæ contemplationis lucra loquendo perderet: ille ne damna studiosi operis tacendo sentiret. Sed hoc ĩ utrisq; est subtiliter intuendum: quia & is qui recusauit plenè nõ restitit, & is q̃ mitti uoluit antè ꝑ altaris calculum se purgatum uidit: ne aut non purgatus adire quisque ministeria sacra audeat, aut quem superna gratia eligit, sub humilitatis specie superbè contradicat. quia igitur ualde difficile est purgatum se quemlibet posse cognoscere, prædicatiõis officiũ tutius declinat, nec tamẽ declinari, ut diximus, pertinaciter debet cum

Esa. 6.

Hier. 1.

C

D

cum ad suscipiendum hoc superna uolũtas agnoscit. Quod Moyses utrunq; miro opere expleuit, qui præesse tantæ multitudini & noluit & obediuit. Superbus enim fortasse esset, si ducatum plebis innumeræ sine trepidatione susciperet: & rursum superb. existeret, si authoris impio obedire recusaret. Vtrobiq; ergo humilis, utrobique subiectus, & præesse populis semetipsum metiendo noluit, & tamen de imperantis uiribus præsumendo consensit. Hinc ergo quiq; præcipites colligant, cum quanta culpa ex appetitu proprio cæteris præferri non metuunt, si sancti uiri B plebium ducatum suscipere Deo etiam iubẽte timuerunt. Moyses suadẽte Dño trepidat: & infirmus quisq; ut honoris onus suscipiat anhelat, & qui ad casum ualde urgetur ex proprijs, humerum libenter opprimendum ponderibus submittit alienis: quæ egit ferre nõ ualet, & auget quæ portet.

De his qui præesse concupiscunt, & ad usum suæ libidinis instrumentum Apostolici sermonis arripiunt. Cap. VIII.

Plerunq; uerò qui præesse concupiscunt, ad usum suæ libidinis instrumentum Apostolici sermonis arripiunt, quo ait: Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. qui tamen laudãs desiderium, in pauorem uertit protinus q̃ laudauit, cum repentè subiungit: Oportet autem episcopum irreprehensibilem esse. Cũq; uirtutũ necessaria subsequenter enumerat, quæ sit irreprehensibilitas ipsa manifestat. Et fauet ergo ex desiderio, & terret ex præcepto. ac si apertè dicat: Laudo quod quæritis, sed prius discite quid quæratis: ne dum uosmetipsos metiri negligitis tanto fœdior uestra reprehensibilitas appareat, quanto & à cunctis cõspici ĩ honoris arce festinatis. Magnus enim regẽdi artifex fauorib. impellit, terroribus retrahit, ut auditores suos & descripto irreprehensibilitatis culmine restringat à superbia, & officium laudando quod quærit cõponat ad uitã: quãuis notandum quod illo in tempore hoc dicit, quo quisque plebibus præerat primus ad martyrij tormenta ducebatur. Tunc ergo

1. Tim. 3

Ibidem.

A laudabile fuit episcopatum quærere, quãdo per hunc quenquam dubium non erat ad supplicia grauiora peruenire. Vnde ipsum quoque episcopatus officium boni operis expressione diffinitur, cum dicitur: Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Ipse ergo sibi testis est, q̃ episcopatum non appetit, qui non per hunc boni operis ministerium, sed honoris gloriam quærit. Sacrum quippe officium non solum non diligit omnino, sed nescit, qui ad culmen regiminis anhelans in occulta meditatione cogitationis cæterorum subiectione pascitur, laude propria lætatur, ad honorem cor eleuat, rerum affluentium abundantia exultat. Mundi ergo lucrum quæritur sub eius honoris specie, quo mundi destrui lucra debuerant. Cumq; mens humilitatis culmen arripere ad elationem cogitat, quod foris appetit intus immutat.

Quod mens præesse uolentium plerunq; sibi ficta bonorũ operum promissione blanditur. Cap. IX.

C Sed plerunq; hi qui subire magisteriũ pastorale cupiunt, nonnulla quoq; opera bona animo proponunt: & quamuis hoc elationis intentione appetunt, operaturos tamen se magna pertractant: fitq; ut aliud in imis intentio supprimat, aliud tractantis animo superficies cogitationis ostendat. Nam sæpe sibi de se mens ipsa mentitur, & fingit se de bono opere amare quod non amat, de mundi autem gloria non amare quod amat: quæ principari appetens fit ad hoc pauida cũ quærit, audax cum peruenerit. Timens enim ne D non perueniat trepidat: sed repentè perueniens iure sibi hoc debitum ad quod peruenerit putat. Cũq; percepti principatus officio perfrui seculariter cœperit. Vnde necesse est ut cum cogitatio extra usum ducitur, protinus mentis oculus ad opera transacta reuocetur, ac penset quisque quid subiectus egerit, & repẽte cognoscet, si prælatus bona agere quæ proposuerat, possit: q̃a nequaquam ualet in culmine humilitatem discere, q̃ in imis positus no desinit superbire. Nescit laudẽ cũ suppetit fugere, qui ad hanc didicit cũ deesset

 anhelare.

anhelare. Nequaquàm uincere auaritiam potest, quando ad multorum sustentationem tenditur is, cui sufficere propria nec soli potuerunt. Ex anteacta ergo uita se unusquisq; inueniat, ne in appetitu se culminis imago cogitationis illudat. Quamuis plerunq; in occupatione regiminis ipse quoque boni operis usus perditur, qui in tranquillitate tenebatur: quia quieto mari rectè nauem & imperitus nauta dirigit, turbato autem tempestatis fluctibus, etiam peritus se nauta cõfundit. Quid nanque est potestas culminis, nisi tempestas mentis? In qua dum cogitationum semper procellis nauis cordis quatitur, huc illucque incessanter impellitur, ut per repentinos excessus oris & operis quasi per obuiantia saxa frangatur. Inter hæc itaque quid sequendum est, quid tenendum: nisi ut uirtutibus pollens coactus ad regimen ueniat, uirtutibus uacuus nec coactus accedat? ille si omnino renititur, caueat ne acceptam pecuniam in sudarium ligans de eius occultatione iudicetur. Pecuniam quippe in sudario ligare, est percepta dona sub ocio lenti torporis abscondere. At contra, C iste cùm regimen appetit, attendat ne per exemplum praui operis Pharisæorum more ad ingressus regni cœlorum tendentibus obstaculum fiat: quia iuxta summi magistri uocem nec ipsi intrant, nec alios intrare permittunt. Cui considerandum quoque est, quia cum curam populi electus præsul suscipit, quasi ad ægrum medicus accedit. Si ergo adhuc in eius opere passiones uiuunt, quia præsumptione percussum mederi properat qui in facie uulnus portat?

Qualis quisque ad regimen debeat ueuire.
Cap. X.

ILle igitur modis omnibus debet ad exemplum bene uiuendi pertrahi, qui cunctis carnis passionibus moriens iam spiritaliter uiuit, qui prospera mundi postponit, qui nulla aduersa pertimescit, qui sola interna desiderãt. Cuius intentioni bene congruẽs, nec omnino per imbecillitatem corpus, nec ualde per contumaciã repugnat spiritus. qui ad aliena cupiẽda A non ducitur, sed propria largitur. Qui per pietatis uiscera citius ad ignoscendũ flectitur, sed nunquàm plus quàm deceat ignoscens, ab arce rectitudinis inclinat. Qui nulla illicita perpetrat, sed perpetrata ab aliis ut propria deplorat. Qui ex affectu cordis alienę infirmitati compatitur, sicq; in bonis proximi sicut in suis profectibus lætatur. Qui ita se imitabilem cæteris in cunctis quę agit insinuat, ut inter eos non habeat quod saltem de transactis mens erubescat. Qui sic studet uiuere, ut proximorum quoq; corda arentia doctri B næ ualeat fluentis irrigare. Qui orationis usu & experimento iam didicit q obtinere a Domino quæ poposcerit possit, cui prophetica uoce iam quasi specialiter dicitur: Adhuc loquẽte te, dicã, Ecce assum.

Qualis quisque ad regimen uenire non debeat.
Cap. XI.

SI enim fortassis quis ueniat, ut pro se ad intercedendũ nos apud potentem quempiam uirũ, qui sibi iratus, nobis uero incognitus est, ducat: protinus respondemus. Ad intercedendũ uenire nõ possumus, quia familiaritatis eius notitiã non habemus. Si ergo homo apud hoĩem de quo minime præsumit fieri intercessor erubescit: qua mente apud Deum intercessionis locum pro populo arripit, qui familiaré se eius gratiæ esse per uitæ merita nescit? Aut ab eo qũo aliis ueniam postulat, qui utrũ sit sibi placatus ignorat? Qua in re est adhuc aliud sollicitius formidandũ: ne qui placare irã posse creditur, hanc ipse ex proprio reatu mereatur. Cuncti enim liquido nouimus, quia cum is qui displicet ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur. Qui D ergo adhuc desideriis terrenis astringitur, caueat ne districti iram iudicis grauius accendens dum loco delectatur gloriæ, fiat subditis author ruinæ. Solerter ergo se quisque metiatur ne locum regiminis assumere audeat. si in se adhuc uitium damnabiliter regnat: ne is quem crimen deprauat proprium, intercessor fieri appetat pro culpis aliorum. Hinc etenim superna uoce ad Moysen dicitur: Loquere ad Aaron: homo de semine tuo per familias qui habuerit maculam, non offerat panes Domino Deo suo, nec accedat Leuit. 21 ad

ad ministeriū eius. Vbi & repentè subiūgitur: Si cæcus fuerit, si claudus, si uel prauo uel grandi & torto naso, si fracto pede uel manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem in corpore, uel pōderosus. Cęcus quippe est qui supernæ contemplationis lumen ignorat: qui præsentis uitæ tenebris pressus dum uenturam lucem nequaquàm diligendo conspicit, quò gressus operis porrigat nescit. Hinc etenim prophetāte Anna dicitur: pedes sanctorū
1. Reg. 2 suorum seruabit, & impij in tenebris conticescent. Claudus uerò est qui quidē quò
B pergere debeat, aspicit, sed per infirmitatem mentis uitæ uiam perfectæ non ualet tenere quam uidet: quia ad uirtutis statū dum fluxa consuetudine non erigitur, quò per desiderium innititur, illuc gressus operis efficaciter nō sequuntur. Hinc etenī Paulus dicit: Remissas manus & dis
Heb. 12. solutagenua erigite, & gressus rectos facite pedibus uestris: ut non claudicans quis erret, magis autem sanetur. Paruo autem naso est qui ad tenendam mensuram discretionis idoneus non est. Naso quippe odores fœtoresque discernimus.
C Rectè ergo per nasum discretio exprimit, per quā uirtutes eligimus, delicta reprobamus. Vnde & in laude sponsæ dicitur: Nasus tuus sicut turris quæ est in Libano.
Cant. 6 Quia nimirum sancta Ecclesia quę ex causis singulis tentamenta prodeant, per discretionem conspicit, & uentura uitiorum bella ex alto deprehendit. Sed sunt nonnulli qui dum æstimari hebetes nolunt, sæpe se quibusdam exquisitionibus plus quàm necesse est exercentes ex nimia subtilitate falluntur. Vnde hic quoque subditur, Vel grandi & torto naso. Nasus
D enim grandis & tortus est discretionis subtilitas immoderata, quæ dum plus quàm decet excreuerit, actionis suæ rectitudinem ipsa confundit. Fracto aūt pede uel manu est qui uiam Dei pergere omnino non ualet, atq; à bonis actibus funditus exors uacat, quatenus hęc nō ut claudus saltē cū infirmitate teneat, sed ab his oīmodo alienus existat. Gibbus uerò est quē terrenę solicitudinis pondus deprimit, ne unquā ad superna respiciat: sed solis his quæ in infimis calcantur intēdat.

A Qui & si quando aliquid ex bono patriæ cœlestis audierit, ad hoc nimirum peruersæ consuetudinis pondere prægrauatus cordis faciem non attollit. Quia cogitationis statum erigere non ualet, quem terrenę sollicitudinis usus curuum tenet. Ex horum quippe specie Psalmista dicit: Ps. 118.
Incuruatus sum & humiliatus usquequaque. Quorum culpam quoque per semetipsam ueritas reprobans ait: Semen autem Luc. 8
quod in spinis cecidit, hi sunt qui audiunt uerbum, & à sollicitudinibus & diuitijs & uoluptatibus uitæ euntes suffocantur, & non referunt fructum. Lippus uerò est cuius quidem ingenium ad cognitionem ueritatis emicat: sed tamen hoc carnalia opera obscurant. In lippis quippe oculis pupillæ sanæ sunt: sed humore defluente infirmatæ palpebrę grossescunt. Quæ quia infusione crebra atteruntur, ēt acies pupillæ uitiatur. Et sunt nonnulli quorū sensum carnalis uitæ operatio sauciat, qui uidere recta subtiliter per ingenium poterant, sed usu prauorum actuū caligant. Lippus itaq; est cuius sensum natura exacuit: sed conuersationis prauitas confundit. Cui bene per angelum dicit: Collyrio inunge oculos tuos ut uideas. Collyrio quippe oculos ut uideamus iungimus, cùm ad cognoscendū ueri luminis Apoc. 3
claritatē intellectus nostri aciem medicamine bonę operationis adiuuamus. Albuginē uerò habet in oculo qui ueritatis lucē uidere non sinit: quia arrogantia sapiētiæ seu iustitiæ cęcat. Pupilla nanq; oculi nigra uidet, albuginē tolerās nihil uidet: quia uidelicet sensus humanæ cogitatiōis si stultū se peccatoreq; intelligit, cognitionē intimæ claritatis apprehendit. Si autem candorem sibi iustitiæ siue sapiētię tribuit, à luce se supnę cognitionis excludit & eo claritatem ueri luminis nequaquam penetrat, quo se apud se per arrogantiam exaltat, sicut de quibusdam dicitur: Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Rom. 1.
Iugem uerò habet scabiem cui carnis petulantia sine cessatione dominatur. In scabie etenim feruor uiscerum ad cutem trahitur, per quam rectè luxuria designatur: quia si cordis tentatio usq; ad operationē prosilit, nimirū feruor intimus usq; ad cutis scabiē prorūpit, & foris iā corpus sauciat:

ciat: quia dum in cogitatione uoluptas non reprimitur, etiam in actione dominatur. Quasi enim cutis pruriginem Paulus curabat abstergere, cum dicebat. Tentatio uos non apprehendat, nisi humana. ac si apertè diceret: Humanum quidem est tentationem in corde perpeti, dæmoniacum uerò est in tentationis certamine in operatione superari. Impetiginem quoque habet in corpore, quisquis auaritia uastatur in mente, quæ si in paruis nō compescitur, nimirum sine mensura dilatatur. Impetigo quippe sine dolore corpus occupat, & absque occupati tædio excrescens membrorum decorem fœdat: quia & auaritia captiuam animam dum quasi delectat exulcerat, dum adipiscenda quæque cogitationi obijcit, ad inimicicias accendit, & dolorem in uulnere non facit: quia æstuanti animo ex culpa abundantiam promittit. Sed decor membrorum perditur: quia aliarum quoque uirtutum per hanc pulchritudo deprauatur, & quasi totum corpus exasperat: quia per uniuersa uitia animum supplantat, Paulo attestante qui ait: Radix omnium malorum est cupiditas. ponderosus uero est, qui turpitudinem non exercet opere: sed tamen ab hac cogitatione continua sine moderamine grauatur in mente, qui nequaquam quidem usque ad opus nefariū rapitur, sed eius animus uoluptate luxuriæ sine ullo repugnationis obstaculo delectatur. Vitium quippe est ponderis, cum humor uiscerum ad uirilia labitur, quæ profecto cum molestia dedecoris intumescunt. Ponderosus ergo est, qui totis cogitationibus ad lasciuiam defluens, pōdus turpitudinis gestat in corde: & quamuis praua non exerceat opere, ab his tamen non euellitur mente. Nec ad usum boni operis in aperto ualet assurgere: quia grauat hunc in abditis pondus turpe. Quisquis ergo quolibet horum uitio subigitur, panes Domino offerre prohibetur: ne profecto diluere aliena delicta non ualeat is quem adhuc propria deuastant. Quia igitur paucis ad magisterium pastorale dignus qualiter ueniat, atq; hoc indignus qualiter pertimescat ostendimus: nunc is qui ad illud dignè peruenerit, in eo qualiter uiuere debeat demonstremus.

1. Co. 10 (margin, beside "lus curabat abstergere")

1. Thi. 6 (margin, beside "lorum est cupiditas")

A

SECVNDA PARS TRACTANS DE VITA pastoris.

Is qui ad regimen ordinatè peruenit, qualem se in ipso regimine debeat exhibere. *Cap. I.*

TAntum debet actionem populi actio transcendere præsulis, quantum distare solet à grege uita pastoris. Oportet nanque ut metiri
B se sollicitè studeat, quanta tenendæ rectitudinis necessitate constringitur, sub cuius æstimatione populus grex uocatur. Sit ergo necesse est cogitatione mundus, actione præcipuus, discretus in silentio, utilis in uerbo, singulis compassione proximus, præ cunctis contemplatione suspēsus, bene agentibus per humilitatem socius, contra delinquentium uitia per zelum iusticiæ erectus, internorum curam in exteriorum occupatione non minuēs, exteriorum prouidentiam in internorū
C sollicitudine non relinquens. Sed hæc quæ breuiter enumerando perstrinximus paulo latius replicando disseramus.

Vt rector cogitatione sit mundus. *Cap. II.*

REctor semper cogitatione sit mūdus, quatenus nulla hunc immunditia polluat, qui hoc suscepit officii, ut in alienis quoque cordibus pollutionis maculas tergat: quia necesse est ut esse munda studeat manus quæ diluere aliorum sordes curat: ne tacta quæq; deterius inquinet, si sordida in se mens lutum tenet.
D Hinc nanque per prophetam Esaiam dicitur: Mundamini qui fertis uasa Domini. Etenim uasa Domini ferunt, qui proximorum animas ad æterna sacraria perducendas in suæ conuersationis fide suscipiunt. Apud semetipsos ergo quantum debeant mundari conspiciant, qui ad ęternitatis templū uasa uiuentia in sinu propriæ sponsionis portant. Hinc diuina uoce pręcipitur, ut in Aaron pectore rationale iudicii uittis ligantibus imprimatur: quatenus sacerdotale cor nequaquā cogitationes fluxæ possideant: sed ratio sola

Esa. 52. (margin)

Exod. 28 (margin)

ſola conſtringat, ne indiſcretum quid uel inutile cogitet: qui eſt ad exemplum alijs conſtitutus, ex grauitate uitæ ſemper debet oſtendere quantam in pectore rationem portet. In quo etiam rationali uigilanter adiungitur, ut duodecim nomina patriarcharum deſcribantur. Aſſcriptos etenim patres ſemper in pectore ferre, eſt antiquorum uitam ſine intermiſſione cogitare. Nam tunc ſacerdos irreprehenſibiliter graditur, cum exempla patrum præcedentium indeſinenter intuetur, cum ſanctorum ueſtigia ſine ceſſatione conſiderat, & cogitationes illicitas deprimit, ne extra ordinis limitem operis pedem tendat. Quod bene etiam rationale iudicij uocatur: quia debet rector ſemper ſubtili examine bona malaque diſcernere, & quæ uel quibus, quando uel qualiter congruant studioſè cogitare, nihil quoque proprium quærere, ſed ſua commoda propinquorum bona deputare. Vnde illic ſcriptum eſt: Pones autem in rationale iudicij doctrinam & ueritatem, quæ erunt in pectore Aaron, quando ingredietur coram Domino, & geſtabit iudicium filiorum Iſrael in pectore ſuo in conſpectu Domini ſemper Sacerdoti quippe iudicium filiorum Iſrael in pectore coram Domini conſpectu geſtare, eſt ſubiectorũ cauſas pro ſola interni iudicis intentione diſcutere, ut nihil ſe ei humanitatis admiſceat in eo quod diuina poſitus uice diſpenſat, ne correptionis ſtudia priuatus dolor exaſperet. Cumque cõtra aliena uitia æmulator oſtenditur, quæ ſua ſunt non exequatur, ne tranquillitatem iudicij aut latens inuidia maculet, aut ꝑceps ira perturbet. Sed dũ cõſideratur terror eius qui ſuper oĩa præſidet, uidelicet iudicis intimi, non ſine magno regũtur timore ſubiecti. Qui nimirũ timor dũ mẽtẽ rectoris humilitat, purgat: ne hãc aut præſumptio ſpiritus leuet, aut carnis delectatio inquinet, aut per terrenarũ rerũ cupiditatem importunitas pollutæ cogitationis obſcuret: quæ tñ nõ pulſare rectoris animũ nequeũt, ſed feſtinare neceſſe eſt ut repugnatione uincãtur: ne uitiũ quod per ſuggeſtionẽ tentat, mollitie delectationis ſubiuget. Cumq; hæc ab animo tardè repellitur, uereor ne conſenſus ſuccedat.

Ibidem

A *Vt rector ſit ſemper operatione præcipuus. Cap. III.*

SIt rector operatione præcipuus, ut uitæ uiam ſubditis uiuendo denunciet, & grex qui paſtoris uocẽ moresq; ſequit̃, ꝑ exẽpla melius ꝗ̃ per uerba gradiatur. Qui enim loci ſui neceſſitate exigitur ſumma dicere, hac eadẽ neceſſitate cõpellitur ſumma mõſtrare. Illa uox nãq; libẽtius auditorũ corda penetrat, quã dicẽtis uita commẽdat: quia dũ quid loquendo imperat, oſtẽdendo adiuuat ut fiat. Hinc. n. ꝑ prophetã dicit̃: Super montẽ excelſum aſcende tu, qui euangelizas Sion. B Vt uidelicet qui cœleſti prædicatione utit̃, ima iã terrenorũ operũ deſerens in rerum culmine ſtare uideatur: tantoq; facilius ſubditos ad meliora pertrahat, quãto per uitæ meritũ de ſupernis clamat. Hinc diuina lege armum ſacerdos dexterũ, in ſacrificium accipit, & ſeparatum, ut non ſolũ ſit eius operatio utilis, ſed etiã ſingularis: nec inter malos tãtummodo quæ recta ſunt faciat, ſed bene quoq; operantes ſubditos, ſicut honore ordinis ſuperat, ita etiã morũ uirtute tranſcendat. Cui in eſu quoq; pectuſculum C cum armo tribuitur: ut quod de ſacrificio præcipitur ſumere, hoc de ſemetipſo authori diſcat immolare. Et non ſolum pectore quæ recta ſunt cogitet, ſed ſpectatores ſuos ad ſublimia armo operis inuitet: nulla proſpera pręſentis uitæ appetat, nulla aduerſa pertimeſcat. Blãdimẽta. n. mũdi reſpecto intimo terrore deſpiciat: terrores aũt conſiderato internæ dulcedinis blandimento contemnat. Vnde ſupernæ quoque uocis imperio in utroque humero ſacerdos uelamine ſuperhumeralis aſtringitur: ut contra aduerſa ac D proſpera uirtutum ſemper ornamento muniatur: quatenus iuxta uocem Pauli, Per arma iuſticiæ à dextris ſiniſtriſque gradiens, cum ad ſola quæ anteriora ſunt nititur, in nullo delectationis infimæ latere flectatur. Non hunc proſpera eleuent, non aduerſa perturbent, non blanda uſque ad uoluptatem demulceant, non aſpera uſque ad deſperationem premant: ut dum nullis paſſionibus intentionem mentis humiliat, quãta in utroque humero ſuperhumeralis pulchritudine tegatur oſtendat. Quod rectè ſuperhumerale

Eſa. 40

Exo. 29.

2. Cor. 6

merale ex auro, hyacintho, purpura, bis tincto cocco, & torta fieri bysso præcipitur: ut quanta sacerdos clarescere uirtutum diuersitate debeat demonstretur. In sacerdotis quippe habitu ante omnia aurum fulget, ut in eo intellectus sapientiæ principaliter emicet. Cui hyacinthus, qui aereo colore resplendet adiungitur: ut per omne quod intelligendo penetrat, non ad fauores infimos, sed ad amorem cœlestium surgat: ne dum incautus suis laudibus capitur, ipso etiam ueritatis intellectu uacuetur. Auro quoque & hyacintho purpura permiscetur: ut uidelicet sacerdotale cor cum summa quæ prædicat sperat, in semetipso suggestiones uitiorum reprimat, eisq; uelut ex regia potestate contradicat quatenus nobilitatem semper intimæ regenerationis aspiciat, & cœlestis regni sibi habitum moribus defendat. De hac quippe nobilitate spiritus per Petrum
1. Pet. 2 dicitur: Vos autem genus electum, regale sacerdotium. De hac etiam potestate qua uitia subigimus, Ioannis uoce roboramur, qui ait: Quotquot autem receperũt
Ioan. 1 eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Hanc dignitatem fortitudinis psalmista
Ps. 138 considerat, dicens: Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum. quia nimirum sanctorum mens principaliter in summis erigitur, cum exterius perpeti abiecta cernuntur. Auro autem, hyacintho, bysso, ac purpuræ bis tinctus coccus adiungitur: ut ante interni iudicis oculos omnia uirtutum bona ex charitate decorentur: & cuncta quæ coram hominibus rutilant, hæc in conspectu occulti arbitri flamma intimi amoris accendat. quæ scilicet charitas, quia Deum simul & proximũ diligit, quasi ex duplici tinctura fulgescit. qui igit̃ sic ad authoris speciem anhelat, ut proximorũ curã negligat, uel sic ꝓximorũ curã exequit̃, ut a diuino amore torpescat: quia unũ horũ quodlibet negligit, in superhumeralis ornamẽto habere coccũ bis tinctũ nescit. Sed cũ mẽs ad præcepta charitatis tẽditur, restat ꝓculdubio ut per abstinentiã caro maceret̃. Vnde & bis tincto cocco tortu byssus adiungitur. De terra etenim byssus nitẽti specie orit̃. Et qd per byssum, nisi candẽs decore mũditiæ corporalis castitas designat? quę uidelicet byssus torta pulchritudine superhumeralis innectitur: quia tunc castimonia ad perfectũ mũditiæ candorẽ ducitur, cũ per abstinentiam caro fatigatur. Cũq; inter uirtutes cæteras etiam afflictę carnis meritũ proficit, quasi in diuersa superhumeralis specie byssus torta candescit.

Vt sit rector discretus in silentio, utilis in uerbo. *Caput IIII.*

SIt rector discretus in silentio, utilis in uerbo: ne aut tacẽda proferat, aut ꝓferenda reticescat. Nã sicut incauta locutio in errorẽ pertrahit: ita indiscretũ silentiũ hos qui erudiri poterant, in errore derelinquit. Sæpe nanq; rectores improuidi humanam amittere gratiã formidãtes loqui liberè recta pertimescũt: & iuxta ueritatis uocẽ nequaquam iam gregis custodię pastorũ studio, sed mercenariorum uice deseruiunt: quia uenięte lupo fugiunt, dum se sub silentio abscondunt. Hinc nanque eos per prophetã Dñs increpat, dicẽs: Ca- Esa. 56.
nes muti nõ ualẽtes latrare. Hinc rursum Eze. 13.
queritur dicẽs: Non ascẽdistis ex aduerso nec opposuistis murũ ꝓ domo Israel, ut staretis in ꝓlio in die Dñi. Ex aduerso qppe ascẽdere, est pro defensione gregis uoce libera huius mundi potestatib. contraire. Et in die Dñi in ꝓlio stare est prauis decertantib. ex iustitiæ amore resistere. Pastori eñ recta timuisse dicere, qd aliud est q̃ tacẽdo terga ꝓbuisse? qui nimirũ si ꝓ grege se obijcit, murum ꝓ domo Israel hostib. opponit. Hinc rursum delinquẽti populo dr̃: Prophetę tui uiderunt tibi falsa & stul Ibidem
ta, nec aperuerunt iniquitatẽ tuã, ut te ad pœnitentiam ꝓuocarẽt. Prophetę quippe in sacro eloquio nonnunquam doctores uocant̃, q dum fugitiua esse pręsentia indicant, quę sunt uentura manifestant. Quos diuinus sermo falsa uidere coarguit: quia dum corripere culpas metuũt, incassum delinquẽtibus promissa securitate blãdiuntur, qui iniquitatẽ peccãtium nequaq̃ aperiunt: quia ab increpationis uoce cõticescunt. Clauis quippe apertionis, sermo correptionis est: quia increpatio culpã detegit, quã sæpe nescit ipse etiã qui ꝑpetrauit. Hinc paulus ait: Vt potens 1. Tim. 3
sit exhortari in doctrina sana, & eos q cõtradicunt redarguere. Hinc per Malachiam

Malac. 2 chiam dicitur: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius: quia angelus Domini exercituũ est. Hinc per Esaiam Dominus admonet, dicens: Clama, ne cesses: quasi tuba exalta uocem tuam. Pręconis quippe officium suscipit, quisquis ad sacerdotium accedit: ut ante aduentum iudicis qui terribiliter sequitur, ipse scilicet clamando gradiatur. Sacerdos ergo si prędicationis est nescius quã clamoris uocẽ daturus est præco mutus? Hinc est. n. quod super pastores primos in linguarũ specie Spiritus sanctus insedit: quia nimirum quos repleuerit, de se protinus loquẽtes facit. hinc Mosi præcipitur ut tabernaculũ sacerdos ingrediẽs tintinnabulis ambiatur: ut uidelicet uoces prędicationis habeat, ne superni spectatoris iudiciũ ex silentio offendat. Scriptum quippe est. Audiat sonitus quando ingreditur uel egreditur sanctuarium in conspectu Domini, & non moriatur. Sacerdos nanque ingrediens uel egrediens moritur, si de eo sonitus non audiatur: quia iram contra se occulti iudicis exigit, si sine sonitu prædicationis incedit. Aptè autem tintinnabula uestimentis illius describuntur inserta. Vestimenta etenim sacerdotis quid aliud quã recta opera debemus accipere? Propheta attestante qui ait: Sacerdotes tui induantur iusticiã. Vestimentis itaq; illius tintinnabula inhærent, ut uitæ uiam cum linguæ sonitu ipsa quoque bona opera clament sacerdotis. Sed cum rector se ad loquendum præparat, sub quanto cautelę studio eloquat attendat: ne si inordinatè ad loquendũ rapitur, erroris uulnere audientium corda feriantur: & cum fortasse sapiens uideri desiderat, unitatis compagem insipienter abscindat. Hinc nanque ueritas dicit: Habete sal in uobis, & pacem habete inter uos. Per sal quippe uerbi sapientia designatur. Qui loqui igitur sapienter nititur, magnopere metuat ne eius eloquio audientiũ unitas cõfundatur. Hinc Paulus ait: Non plus sapere q̃ oportet sapere: sed sapere ad sobrietatẽ. Hinc in sacerdotis ueste iuxta diuinã uocẽ tintinnabulis mala punica coniungũtur. quid enim per mala Punica, nisi fidei unitas designatur? Nã sicut in malo Punico uno exterius cortice multa interius grana muniuntur, sic innumeros sanctæ Ecclesiæ populos unitas fidei contegit, quos intus diuersitas meritorum tenet. Ne igitur rector incautus ad loquendum proruat, hoc quod iam præmisimus, per semetipsam ueritas discipulis clamat: Habete sal in uobis, & pacem habete inter uos. ac si figuratè per habitum sacerdotis dicat: Mala Punica tintinnabulis iungite: ut per omne quod dicitis, unitatem fidei cauta obseruatione teneatis. Prouidendum quoque est sollicita intentione rectoribus, ut ab eis non solum praua nullo modo, sed ne recta quidem nimiè & inordinatè proferantur: quia sæpe dictorum uirtus perditur, cum apud corda audientium loquacitatis incauta importunitate leuigatur: & authorem suum hæc eadem loquacitas inquinat, quæ seruire auditoribus ad usum profectus ignorat. Vnde bene per Moysen dicitur: Vir qui fluxum seminis patitur, immundus erit. In mente quippe audientium semen sequuturæ cogitationis, est qualitas auditæ loquutionis: quia dũ per aurem sermo concipitur, cogitatio in mente generatur. Vnde & ab huius mundi sapientibus prædicator egregius seminiuerbius est uocatus. Qui ergo fluxum seminis patitur, immundus asseritur: quia multiloquio subditus ex eo se inquinat, quod si ordinatè promeret, prolem rectæ cogitationis ædere in audientium corda potuisset. dumque incautus per loquacitatem defluit, non ad usum generis, sed ad immunditiã semẽ effundit. Vnde Paulus quoq; cum discipulum de instantia prædicationis admoneret, dicit: Testificor coram Deo & Christo Iesu qui iudicaturus est uiuos & mortuos, & aduentũ ipsius & regnum eius, prædica uerbum, insta opportunè, importunè: dicturus impotunè, præmisit opportunè. quia scilicet apud auditoris mentem ipsa sua utilitate se destruit, si habere importunitas opportunitatem nescit.

[Margin notes: Act. 2; Exo. 28; Ibidem; Ps. 131; Mar. 9.; Rom. 12; Exo. 38.; Mar. 9; Leu. 15; 2. Thi. 4. Section letters: A, B, C, D.]

Vt rector sit singulis cõpassione proximus, præ cunctis contemplatione suspensus. Cap. V.

SIt rector singulis compassione proximus, præcunctis contemplatione suspensus

ſpenſus: ut & per pietatis uiſcera in ſe firmitatem cæterorum transferat, & per ſpeculationis altitudinem ſemetipſum quoque inuiſibilia appetendo tranſcēdat: ne aut alta petens proximorum infirma deſpiciat, aut infirmis proximorum congruens, appetere alta derelinquat. Hinc

2.Co.10 eſt nanque quod Paulus in paradiſum ducitur, cœliq́ue tertij ſecreta rimatur: & tamen illa inuiſibilium contemplatione ſuſpenſus, ad cubile carnalium aciem mentis reuocat, atque in occultis ſuis qualiter debeant conuerſari diſpenſat, dicens:

1. Cor.7 Propter fornicationem autem unuſquiſque ſuam uxorem habeat, & unaquæque ſuum uirum habeat. Vxori uir debitum reddat: ſimiliter autem & uxor uiro. Et paulo pòſt: Nolite fraudare inuicem, niſi fortè ex conſenſu ad tem-

Ibidem pus, ut uacetis orationi. Et iterum: Reuertimini in idipſum, ne tentet uos ſatanas. Ecce iam cœleſtibus ſecretis inſeritur, tamen per condeſcenſionis uiſcera carnalium cubile perſcrutatur: & quem ſubleuatus uſque ad inuiſibilia erigit, hunc miſeratus ad ſecreta infirmantum oculum cordis flectit. Cœlum contemplatione tranſcendit. nec tamen ſtatum carnalium ſollicitè deſerit: quia compage charitatis ſummis ſimul & infimis iſictus & in ſemetipſo uirtute ſpũs ad alta ualenter rapitur, & pietate in alijs æquanimi-

2.Cor.11 ter infirmatur. Hinc etenim dicit: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non uror? Hinc rur-

1. Cor.9 ſus ait: Factus ſum Iudæis tãquã Iudæus. quod uidelicet exhibeat non amittendo, fidem, ſed oſtendendo pietatem: ut in ſe perſonam infidelium transfigurans, ex ſemetipſo diſceret, qualiter alijs miſereri debuiſſet: quatenus hoc illis impenderet, quod ſibijpſi, ſi ita eſſet, impendi rectè

2. Cor.5 uoluiſſet. Hinc iterum dicit: Siue mente excedimus Deo, ſiue ſobrij ſumus uobis: quia & ſemetipſum nouerat contemplando tranſcendere, & eundem ſe auditoribus condeſcēdēdo temperare. Hinc Iacob

Gen. 28 Domino deſuper innitente & uncto deorſum lapide aſcendentes angelos ac deſcendentes uidit: quia ſcilicet prædicatores ſancti non ſolum ſurſum ſanctum caput Eccleſiæ, uidelicet Dominum con-

A templando appetunt: ſed deorſum quoque ad membra illius miſerando deſcendunt. Hinc Moyſes crebrò tabernaculũ intrat & exit: & qui intus in contemplationem rapitur, foris infirmantium negotijs urgetur. Intus Dei arcana conſiderat, foris onera carnalium portat. Qui de rebus quoque dubijs ſemper ad tabernaculum recurrit coram teſtamenti arca Dominum conſulit, exemplum proculdubio rectoribus præbens: ut cum foris ambigunt quid diſponant, ad mentem ſemper quaſi ad tabernaculũ redeant: &

B uelut coram teſtamenti arca Dominum conſulant, ſi de his in quibus dubitant, apud ſemetipſos intus ſacri eloquij paginas requirant. Hinc ipſa ueritas per ſu- Luc.6

ſceptionem noſtræ humanitatis oſtenſa nobis, in monte orationi inhæret, miracula in urbibus exercet: imitationis uidelicet uiam bonis rectoribus ſternens, ut etſi iam ſumma contemplando appetant, neceſſitatibus tamen infirmantium compatiendo miſceantur: quia tunc ad alta charitas mirabiliter ſurgit, cum ad ima proximorum ſe miſericorditer atrahit: &

C cùm benignè deſcendit ad infima, ualenter recurrit ad ſumma. Tales uetem ſeſe qui prȩſunt exhibeant, quibus ſubiecti occulta quoque ſua prodere non erubeſcãt: ut cum tentationum fluctus paruli tolerant, ad paſtoris mentem quaſi ad matris ſinum recurrant: & hoc quod ſe inquinari pulſantis culpæ ſordibus præuident, exhortationis eius ſolatio ac lachrymis orationis lauẽt. Vnde & ante fores templi ad abluendas ingredientium manus mare ȩneum id eſt luterẽ duodecim boues portant: qui quidem facie exterius eminent,

D ſed ex poſterioribus latent. Quid nanque duodecim bobus, niſi uniuerſus paſtorũ ordo deſignatur? De quibus Paulo diſſerente lex dicit: Non obturabis os boui trituranti. Quorum quidem nos aperta opera cernimus: ſed apud diſtrictum iudicem quæ illos poſterius maneant in occulta retributione neſcimus. Qui tamen cum condeſcenſionis ſuæ patentiam diluendis proximorum confeſſionibus præparant, uelut ante fores templi luterem portant: ut quiſquis intrare æternitatis ianuam nititur, tentationes ſuas menti

menti pastoris indicet, & quasi in boum lutere cogitationes uel operis manus lauet. Et fit plerunque, ut dum rectoris animus aliena tentamenta condescendendo cognoscit, auditis tentationibus etiam ipse pulsetur: quia & hæc eadem per quam populi multitudo diluitur, aqua proculdubio luteris inquinatur nam dum sordes diluentium suscipit, quasi suæ munditiæ seneritatem perdit. Sed hæc nequaquam pastori timenda sunt: quia Deo subtiliter cuncta dispensante, tanto facilius à sua eripitur, quanto misericordius ex aliena tentatione fatigatur.

Vt sit rector bene agentibus per humilitatem socius, contra delinquentium uitia per zelũ iusticiæ erectus. *Caput VI.*

SIt rector bene agentibus per humilitatem, socius, contra delinquentium uitia per zelum iusticiæ erectus, ut & bonis in nullo se præferat, & cum prauorum culpa exigit, potestatem protinus sui prioratus agnoscat: quatenus & honore suppresso æqualem se subditis bene uiuentibus putet, & erga peruersos iura rectitudinis exercere non formidet. Nam sicut in libris moralibus dixisse me memini, liquet quòd omnes homines natura æquales genuit: sed uariante meritorum ordine alios alijs culpa postponit. Ipsa autem diuersitas quæ accessit ex uitio, diuino iudicio dispensatur, ut quia omnis homo æquè stare non ualet, alter regatur ab altero. Vnde cuncti qui præsunt, non in se potestatem debent ordinis, sed æqualitatem pensare conditionis, nec præesse se hominibus gaudeant, sed prodesse. Antiqui etenim patres non reges hominum, sed pastores pecorum fuisse memorãtur. Et cum Noe Dominus filiisque eius benediceret, dicens: Crescite & multiplicamini, & replete terram. protinus adiunxit: Et terror uester ac tremor sit super cũcta animantia terræ. Quorum uidelicet terror ac tremor quia esse super animantia terræ præcipitur, profectò esse super homines prohibetur. Homo quippe brutis animalibus, non autem hominibus cæteris natura prælatus est: & idcirco ei dicitur, ut ab animalibus, & non ab ho-

Gen. 9.

A minibus timeatur: quia contra naturam superbire, est ab æquali uelle timeri. Et tamen necesse est ut rectores à subditis timeantur, quando ab eis Deum minimè timeri deprehendunt: ut humana saltem formidine peccare metuant qui diuina iudicia non formidant. Nequaquam nanque præpositi ex hoc quæsito timore superbiunt, in quo non suam gloriam sed subditorum iusticiam quærunt. In eo enim quod metum sibi à peruerse uiuentibus exigunt, quasi non hominibus, sed animalibus dominantur: quia uidelicet

B ex qua parte bestiales sunt subditi, ex ea debent etiam formidini subiacere substrati. Sed plerunque rector eo ipso quo cæteris præeminet, elatione cogitationis intumescit. Et dum ad usum cuncta subiacent dum ad uotum uelociter iussa complentur, dum omnes subditi si qua bene gesta sunt, laudibus efferunt malè gestis autem nulla authoritate contradicunt, dum plerunq; laudant etiam quod reprobare debuerant: seductis ab his quæ infra suppetunt super se animus extollit, & dum foris immenso fauore circunda-

C tur, intus ueritate uacuatur, atq; oblitus sui in uoces se spargit alienas, taleq; se credit, qualẽ se foris audit, nõ quale intus discernere debuit. Subiectos despicit, eosq; æquales sibi naturæ origine nõ agnoscit: & quos sorte potestatis excesserit, trãscendisse se etiã uitæ meritis credidit. Cunctis se æstimat amplius sapere, quib. se uidet amplius posse In quoddam quippe se cõstituit culmine apud semetipsum, & qui æqua cæteris naturæ cõditione constringitur, ex æquo respicere cæteros dedigna-

D tur: Sicq; usq; ad eius similitudinẽ ducitur, de quo scriptum est: Oẽ sublime uidet, & ipse est rex super uniuersos filios superbiæ. Qui singulare culmen appetẽs, & socialẽ angelorũ uitã despiciens ait. Ponã sedẽ meã ad Aquilonẽ, & ero similis altissimo. Miro ergo iudicio intus foueã deiectionis inuenit, dũ foris se in culmine potestatis extollit. apostatæ quippe angelo similis efficitur, dum homo hominib. esse similis dedignatur. Sic Saul post humilitatis meritũ in tumorẽ superbiæ culmine potestatis excreuit per humilitatẽ quippe prælatus est, p superbiam reprobatus, Domi-

1. Re. 5. Domino attestante, qui ait: Nonne cum esses paruulus in oculis tuis, caput te cõstitui in tribubus Israel? Paruulum se in suis prius oculis uiderat, sed fultus temporali potentia, iam se paruulum non uidebat. Cæterorum nanque comparationi se præferens: quia plus cunctis poterat, magnum se præ omnibus æstimabat. Miro autem modo cum apud se paruulus, apud Deum magnus, cum uero apud se magnus apparuit, apud Deum paruulus fuit. Plerunque ergo dum ex subiectorum affluentia animus inflatur, in luxum superbiæ pro potentiæ fastigio lenocinante corrumpitur. Quam uidelicet potentiam bene regit qui & tenere illam nouerint & impugnare. Bene hanc regit qui scit per illam super culpas erigi, scit & cum illa cæteris æqualitate cõponi. Humana etenim mens plerunque extollitur etiam cũ nulla potestate fulcitur: quanto magis in altum se erigit, cum se ei etiam potestas adiungit? quam tamen potestatem rectè dispensat, qui sollicitè nouerit & assumere ex illa quod adiuuat, & expugnare quod tentat, & æqualem se cum illa cæteris cernere, & tamen se peccantibus zelo ultionis anteferre. Sed hanc discretionem plenius agnoscimus, si pastoris primi exempla cernamus. Petrus nanque autore Deo sanctæ Ecclesiæ principatum tenens, à bene agente Cornelio, & sese ei humiliter prosternente, immoderatius uenerari recusauit, seque ei similem recognouit, dicens: Surge ne feceris, & ipse ego homo
Act. 10. sum. Sed cum Ananiæ & Saphiræ culpam
Act. 5. reperit, mox quanta potentia super cæteros excreuisset, ostendit. Verbo nanque eorum uitam perculit, quam spiritu perscrutãte deprehendit: & summum se intra Ecclesiam cõtra peccata recoluit, quod honore sibi uehementer impenso, coram bene agentibus fratribus non agnouit. Illic communionem æqualitatis meruit sanctitas actionis, hic zelus ultionis ius aperuit potestatis. Paulus bene agentibus fratribus prælatum se esse nesciebat, cum diceret: Non quia dominamur fidei ue-
2. Cor. 1 stræ, sed adiutores sumus gaudij uestri. Atque ilico adiunxit: Fide enim statis. ac si id quod prætulerat aperiret dicens: Ideo non dominamur fidei uestræ, quia si

A de statis. æquales enim uobis sumus in quo uos stare cognoscimus. quasi prælatum se fratribus esse nesciebat, cum dice- 1. The. 2
ret: Facti sumus sicut paruuli in medio ue- 2. Cor. 4
strũ. Et rursum: Nos aũt serui uestri per Christum. Sed cum culpam quæ corrigi debuisset inuenit, ilico magistrum se esse 1. Cor. 4
recoluit, dicens: Quid uultis? In uirga ueniam ad uos? Summus itaque locus bene regitur, cum is qui præest, uitijs potius quàm fratribus dominatur. Sed cum delinquentes subditos præpositi corrigũt, restat necesse est ut solliciti attendãt, qua-
B tenus per disciplinæ debitum culpas quidem iure potestatis feriant, sed per humilitatis custodiam æquales se in ipsis fratribus qui corriguntur, agnoscant: quamuis plerunque etiam dignum est, ut eosdem quos corrigimus, tacita nobis cogitatione præferamus. Illorum nanque per nos uitia disciplinæ uigore feriuntur, in his uerò quæ ipsi committimus ne uerbi quidem ab aliquo inuectione laceramur. Tãto ergo apud Dominum obligatiores sumus, quanto apud homines inultè peccamus. Disciplina autem nostra subditos
C diuino iudicio tanto liberiores reddit, quanto hic eorum culpas sine uindicta non deserit. Seruanda itaque est & in corde humilitas, & in opere disciplina. Atq; inter hæc solerter intuendum est, ne dum immoderatius custoditur uirtus humilitatis, soluantur iura regiminis, & dũ prælatus quisq; plus se quàm decet dejcit, subditorum uitam distringere sub disciplinæ uinculo non possit. Teneant ergo rectores exterius quod pro aliorum utilitate suscipiunt, seruent interius quod de
D sua æstimatione pertimescunt. sed tamen quibusdam signis decenter erumpentibus eos apud se esse humiles etiam subiecti deprehendant, quatenus & in authoritate eorum quod formident uideant, & de humilitate qđ intuent' agnoscant. Studeant igitur sine intermissione qui prę̃sunt, ut eorum potentia quanto magna exterius cernitur, tanto apud eos interius deprimatur: ne cogitationem uincat, ne in delectationem sui animam rapiat, ne iam sub se mens eam regere non possit, cui se libidine dominandi supponit. Ne enim præsidentis animus ad elationem potestatis

tis suæ delectatione rapiatur, rectè per A
Eccl.31 quendam sapientem dicitur: Ducem te cō
stituerūt, noli extolli, sed esto in illis qua-
1.Pet.5 si unus ex illis. Hinc etiam Petrus ait:
Non dominantes in clero, sed forma facti
gregi. Hinc per semetipsam ueritas ad al-
Mat.20 tiora nos uirtutum merita prouocans di-
cit: Scitis quia principes gentium dominā
tur eorum, & qui maiores sunt, potesta-
tem exercent in eos: non ita erit inter
uos, sed quicunque uoluerit inter uos
maior fieri, fiat sicut minister: & qui uo-
luerit inter uos primus esse, erit uester ser B
uus: sicut filius hominis non uenit mi-
Mat.24 nistrari, sed ministrare. Hinc est q̄ seruum
ex suscepto regimine elatum, quæ post
supplicia maneant indicat, dicens: Quod
Ibidem si dixerit malus ille seruus in corde suo,
moram facit dominus meus uenire, & cœ
perit percutere conseruos suos, manducet
autem & bibat cum ebrijs: ueniet domi-
nus serui illius in die qua non sperat, &
hora qua ignorat, & diuidet eum, partéq;
eius ponet cum hypocritis. Inter hypocri
tas enim iure deputatur, qui ex simulatio
ne disciplinæ ministerium regiminis uer C
titur in usum dominationis, & tamē nō-
nunquam grauius delinquitur si inter p-
uersos plus æqualitas quàm disciplina cu
stoditur. Quia enim falsa pietate supera-
1.Reg.2 tus ferire Heli delinquentes filios noluit,
apud districtum iudicem semetipsum cū
Ibidem filijs crudeli damnatione percussit. Hinc
nanque diuina uoce ei dicitur: Honorasti
filios tuos magis quàm me. Hinc pasto-
Ezec.34 res increpat per prophetam dicens: Quod
fractum est non alligastis, & quod abiectū
fuerat non reduxistis. Abiectum enim re-
ducitur, cum quisque in culpa lapsus, ad D
statum iusticiæ ex pastoralis sollicitudi-
nis uigore reuocatur. Fracturam uerò liga
men astringit, cum culpam disciplina de-
primit, ne plaga usque ad interitum de-
fluat, si hanc districtionis seueritas non
coarctat. Sed sæpe deterius frangitur, cum
fractura incautè colligatur, ita ut grauius
scissuram sentiat, si hanc immoderatius li
gamenta constringant. Vnde necesse est ut
cum peccati uulnus in subditis corrigen
do restringitur, magna se sollicitudine e-
tiam districtor ipse moderetur, quatenus
sic iura disciplinæ contra delinquentes

exerceat, ut pietatis uiscera non am[illegible]
Curandum quippe est ut rectorem [illegible]
tis & matrem pietas & patrem ex[illegible]
disciplina. Atq; inter hæc sollicita c[illegible]
spectione prouidendum, ne aut districtio
rigida, aut pietas sit remissa. Nam sicut in
libris moralibus iam diximus, disciplina
uel misericordia multum destituitur, si
una sine altera teneatur. Sed erga subditos
suos inesse rectoribus debet & iustè conso
lans misericordia, & piè sæuiens discipli-
na. Hinc nanq; est q̄ docente ueritate per Luc.10
Samaritani studium semiuiuus ducitur,
& uinum atq; oleum eius uulnerib. adhi
betur, ut per uinum scilicet mordeantur
uulnera, per oleum foueantur. Necesse
quippe est, ut quisquis sanandis uulneri-
bus præest, in uino morsum doloris adhi
beat, in oleo mollitiem pietatis: quatenus
per uinum mundentur putrida, per oleū
foueantur sananda. Miscenda ergo est le-
nitas cum seueritate, faciendum quod-
dam temperamentum ex utroque, ut neq;
multa asperitate exulcerentur subditi, ne-
que nimia benignitate soluantur. Quod
iuxta Pauli uocem bene illa tabernaculi
arca significat, in qua cum tabulis uirga
simul & manna est: quia cum scripturæ sa
cræ scientia in boni rectoris pectore si uir
ga est districtionis, sit & manna dulcedi-
nis. Hinc Dauid ait: Virga tua & bacu- Psal.22
lus tuus, ipsa me consolata sunt. Virga e-
nim percutimur, baculo sustentamur. Si
ergo est districtio uirgæ quæ feriat, sit & cō
solatio baculi quæ sustentet. Sit itaque
amor, sed non emolliens: sit rigor, sed nō
exasperans: sit zelus, sed non im-
moderatè sæuiens: sit pietas, sed non
plus q̄ expediat parcens: ut dū se in arce
regiminis iustitia clementiaq; permisceāt
is qui præest, corda subditorum & terren-
do demulceat, & tamen terroris reueren-
tiam demulcendo constringat.

Vt sit rector internorum curam in exteriorum occupatione non minuens, prouidentiam in internorū sollicitudine nō relinquēs. Cap. VII

SIt rector internorum curam in exte-
riorum occupatione non minuens,
exteriorum prouidentiam in internorum
occupatione non relinquens: ne aut exte
rioribus deditus ab intimis corruat, aut
solis interioribus occupatus, quæ foris

 debet

debet proximis non impendat. Sæpe nanque nonnulli uelut obliti quòd fratribus animarum causa prælati sunt toto, cordis adnisu secularibus curis inseruiunt: has, cum assunt, se agere exultant: ad has etiã cum desunt, diebus ac noctibus cogitationis turbidæ æstibus anhelãt. Cumque ab his cessante forsitan opportunitate quieti sunt, ipsa deteritus sua quiete fatigantur. Voluptatem nanque censent si actionibus deprimuntur, laborem deputant si in terrenis negocijs non laborant. Sicque fit ut dum urgeri se mundanis tumultibus gaudeant, interna quæ alios docere debuerant ignorent. Vnde subiectorum quoque proculdubio uita torpescit: quia cum proficere spiritaliter appetit, in exemplo eius qui sibi prelatus est quasi in obstaculo itineris offendit. Languente enim capite, incassum membra uigent, & in exploratione hostium frustra exercitus uelociter sequitur, si ab ipso duce itineris erratur. Nulla subditorum mentes exhortatio subleuat, eorumque culpas increpatio nulla castigat: quia dum per animarũ præsulem terreni exercetur officium iudicis, à gregis custodia uacat cura pastoris, & subiecti ueritatis lumen apprehendere nequeunt: quia dum pastoris sensus terrena studia occupant, uento tentationis impulsus Ecclesiæ oculos puluis cæcat. Quo contrà rectè humani generis redemptor, cum nos à uentris uoracitate compesceret, dicens: Attendite autem uobis, ut non grauentur corda uestra in crapula & ebrietate: ilico adiunxit: Aut in curis huius uitæ. Vbi pauorem quoque protinus intentè adijciens, Ne fortè, inquit, superueniat in uos repentina dies illa. Cuius aduentus etiam qualitatem denunciat, dicens: Tanquam laqueus enim superueniet in omnes qui sedent super faciem omnis terræ. Hinc iterum dicit: Nemo potest duobus dominis seruire. Hinc Paulus religiosorum mentes à mundi consortio contestando, ac potius conueniendo suspendit, dicens: Nemo militans Deo implicat se negocijs secularibus, ut ei placeat cui se probauit. Hinc Ecclesiæ rectoribus & uacandi studia præcipit, & consulendi remedia ostendit, dicens: Secularia igitur iudicia habueritis,

Luc. 21.

Luc. 16.

2. Tim. 2

1. Cor. 6

A contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicandum: ut ipsi uidelicet dispensationibus terrenis inseruiant, quos dona spiritalia non exornant. ac si apertius dicat: quia penetrare intima nequeunt, saltem necessaria foris operentur. Hinc Moyses qui cum Deo loquitur, Iettro alienigenæ reprehensione iudicatur, quòd terrenis populorum negocijs stulto labore deseruiat: cui & consilium mox prębetur ut pro se alios ad iurgia dirimenda constituat, & ipse liberius ad erudiendos B populos spiritalium arcana cognoscat. A subditis ergo inferiora gerenda sunt, à rectoribus summa cogitanda: ut scilicet oculum qui prouidendis gressibus præminet, cura pulueris non obscuret. Caput nanque subiectorum sunt cuncti qui præsunt, & ut recta ualeant pedes itinera carpere, hæc proculdubio caput debet ex alto prouidere, ne à profectus sui itinere pedes torpeant, cum curuata rectitudine corporis caput sese ad terram declinat. qua autem mente animarum præsul honore pastorali inter cæteros utitur, si in terrenis negocijs quæ reprehendere in alijs de C buit, & ipse uersatur? Quod uidelicet ex ira iustæ retributionis per prophetam Dominus minatur, dicens: Et erit sicut populus, sic sacerdos. Sacerdos quippe est ut populus, quando ea agitis qui spiritali officio fungitur, quæ illi nimirum qui adhuc de studiis carnalibus iudicantur. Qđ cum magno dolore, scilicet charitatis, Hieremias propheta conspiciens, quasi sub destructione templi deplorat, dicens: Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapi- D des sanctuarij in capite omnium platearum? Quid nanque auro quod mettallis cæteris præeminet, nisi excellentia sanctitatis? quid colore optimo, nisi cũctis amabilis reuerentia religionis exprimitur? qđ per sanctuarii lapides, nisi sacrorum ordinum personæ figurantur? quid platearũ nomine, nisi præsentis uitæ latitudo designatur? quia enim Grȩco eloquio platos latitudo dicitur, profectò à latitudine plateæ sunt uocatæ. Per semetipsam uerò ueritas dicit: Lata & spaciosa uia est quæ ducit ad perditionem. Aurum igitur obscurat, cum terrenis actibus sanctitatis uita pollui-

Exo. 18.

ta polluitur. Color optimus cõmutat', cũ quorundam qui degere religiosè credebãtur, æstimatio anteacta minuitur. Nam cum quilibet post sanctitatis habitum terrenis se actibus inserit, quasi colore permutato ante humanos oculos eius reuerentia despecta pallescit. Sanctuarij quoque lapides in plateas disperguntur, cum causarum secularium foras lata itinera expetunt hi qui ad ornamentum Ecclesiæ internis mysterijs quasi in secretis sanctuarij uacare debuerunt. Ad hoc quippe sanctuarij lapides fiebant, ut intra sancta sanctorum in uestimento summi sacerdotis apparerent. Cum uerò ministri religionis à subditis honorem redemptoris sui ex merito uitæ non exigunt, sanctuarij lapides in ornamento pontificis nõ sunt. qui nimirum sanctuarij lapides dispersi per plateas iacent, cum personæ sacrorum ordinum uoluptatum suarum libidini deditæ terrenis negocijs inhærent. Et notandum quòd non hos dispersos in plateis, sed in capite platearum dicit: quia & cum terrena agũt, summi uideri appetũt, ut & lata itinera teneant ex uoluptate delectationis, & tamen in platearum sint capite ex honore sanctitatis. Nil quoque obstat si sanctuarij lapides eosdem ipsos quibus constructum sanctuarium existebat accipimus, qui dispersi in platearum capite iacent, quando sacrorum ordinum uiri terrenis actib. ex desiderio inseruiũt, ex quorum prius officio sanctitatis gloria stare uidebatur. Secularia itaque negocia aliquando ex compassione tolerãda sunt, nunquam uero ex amore requirenda: ne cum mentem diligentis aggrauant, hanc suo uictam pondere ad ima de cœlestibus immergant. At contra sunt nonnulli qui gregis quidem curam suscipiunt, sed sic sibimet uacare ad spiritalia appetunt, ut rebus exterioribus nullatenus occupentur. qui cum curare corporalia funditus negligunt, subditorum necessitatibus minimè concurrunt. Quorum nimirũ prædicatio plerunque despicitur: quia dum delinquentium facta corripiunt, sed tamẽ eis necessaria uitæ præsentis non tribuũt, nequaquam libenter audiuntur. Egentis etenim mentem doctrinæ sermo non pe- A netrat, si hunc apud eius animum manus misericordiæ non commendat. Tunc autem uerbi semen facilè germinat, quando hoc in audiẽtis pectore pietas p̃dicãtis rigat. Vnde rectori necesse est, ut interiora possit infundere, cogitatione innoxia etiam exteriora prouidere. Sic itaque pastores erga interiora studia subditorum suorum ferueant, quatenus in eis exterioris quoque uitæ prouidentiam non relinquant. Nam quasi iure, ut diximus, a percipienda prædicatione gregis animus frãgitur, si cura exterioris subsidij a pastore B negligatur. Vnde & primus pastor sollicite admonet, dicens: Seniores qui in uobis sunt obsecro, consenior & testis Christi passionum, qui & eius quæ in futuro reuelanda est gloriæ communicator, pascite qui in uobis est gregem Dei. qui in hoc loco utrum pastionem cordis, an corporis suaderet, aperuit cum protinus subiunxit: Prouidentes non coacte sed spontanee secundum Deum, neque turpis lucri gratia, sed uoluntarie. Quibus profecto uerbis pastoribus pie præcauetur, ne dum subiectorum inopiam nimiè satiãt, C se mucrone ambitionis occidant: ne cum per eos carnis subsidijs reficiuntur proximi, ipsi remaneant a iustitiæ pane ieiuni. Hanc pastorum sollicitudinem Paulus excitat, dicens: Qui suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Inter hæc itaque metuendum semper est & uigilanter intuendum, ne dum cura ab eis exterior agitur, ab interna intẽtione mergantur. Plerunque enim, ut prędiximus, corda rectorum dum temporali sollicitu- D dine incaute deseruiunt, ab intimo amore refrigescunt: & foras fusa obliuisci nõ metuunt, quia animarum regimina susceperunt. Sollicitudo ergo quę subditis exterius impenditur, sub certa necesse est mensura teneatur. Vnde bene ad Ezechielem dicitur: Sacerdotes caput suum non radant, neque comam nutriant, sed tondentes attondeant capita sua. Sacerdotes nanque iure nocati sunt, qui ut sacrũ ducatum præbeant fidelibus præsunt. Capilli uero in capite exteriores, sunt cogitationes in mente. Qui dum super cerebrum

1. Pet. 5

1. Tim. 5

Ezec. 44

brum insensibiliter oriuntur, curas uitæ præsentis exprimũt, quæ ex sensu negligẽti, quia importunè aliquando prodeunt, quasi nobis non sentientibus procedunt. Quia igit cuncti qui præsunt, habere quidẽ sollicitudines exteriores debent, nec tamen uehemẽter eis incumbere, sacerdotes rectè & caput prohibent radere, & comã nutrire: ut cogitationes carnis de uita subditorum nec à se funditus amputent, nec rursum ad crescendum nimis relaxent Vbi & bene dicitur: Tondentes tondeant capita sua: ut uidelicet curæ temporalis sollicitudinis & quantum necesse est prouideant, & tamen resecentur citius, ne immoderatius excrescant. Dum igitur & per administratam exteriorum prouidentiam corporũ uita protegitur, & rursum per immoderatam cordis intentionẽ non impeditur, capilli in capite sacerdotis & seruantur ut cutem cooperiant, & resecantur ne oculos claudant.

Ne placere rector suo studio hominibus appetat, sed tamen ad quid placere debeat intendat Cap. VIII.

INter hæc quoque necesse est ut rector solerter inuigilet, ne hunc cupido placendi hominibus pulset, ne cùm studiosè interiora penetrat, cum prouide exteriora subministrat, se magis à subditis diligi quam ueritatem quærat, ne cum bonis actibus fultus à mundo uidetur alienus, hunc authori reddat extraneum amor suus. Hostis nanque redemptoris est, qui per recta opera quæ facit, eius uice ab Ecclesia amari concupiscit: quia adulterinæ cogitationis est reus, si placere puer sponsæ oculis appetit per quem sponsus dona transmisit. Quia nimirum amor proprius cum rectoris mentem ceperit, aliquando hanc inordinatè ad mollitiem, aliquando uerò ad asperitatem rapit. ex amore etenim suo mens rectoris in mollitiẽ uertit: qa cũ peccantes subditos respicit, ne erga hunc eorum dilectio torpeat, corripere nõ præsumit, nonnunquã uerò errata subditorũ quæ increpare debuerat, adulatione demulcet. Vnde bene per prophetam dicitur: Væ his qui consuunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia sub capite uniuersæ ætatis ad capiendas animas. Puluillos quippe sub omni cubito manus ponere, est cadentes à sua rectitudine animas, atque in huius mundi se dilectione reclinãtes, blãda adulatio refouere. quasi enim puluillo cubitũ, uel ceruicalibus caput iacentis excipitur, cũ correptionis duritia peccanti subtrahitur eiq; mollities fauoris adhibetur, ut in errore molliter iaceat, quem nulla asperitas contradictionis pulsat. Sed hæc rectores qui semetipsos diligunt, his proculdubio exhibent, à quibus se noceri posse in studio gloriæ temporalis timent. Nam quos nil contra se ualere cõspiciunt, hos nimirũ asperitate rigidę semper inuectiõis premunt, nunquã clemẽter admonent, sed pastoralis mansuetudinis obliti, iure dominationis terrent. quos rectè per prophetã diuina uox increpat dicens: Vos aũt cum austeritate imperabatis eis & cũ potentia. Plus enim se suo authore diligentes, iactanter erga subditos se erigunt, nec quid agere debeant, sed quid ualeant attendũt. Nil de subsequenti iudicio metuunt, qui improbè de temporali potestate gloriantur. Libet ut licenter & illicita faciant, & subditorum nemo contradicat. Qui ergo & praua studet agere, & tamen ad hęc uult cæteros tacere, ipse sibimet testis est, quia plus se ueritate appetit diligi, quàm cõtra se non uult defendi: Nemo quippe est qui ita uiuat, ut aliquatenus non delinquat. Ille ergo seipso amplius ueritatem desiderat amari, qui sibi à nullo uult contra ueritatem parci. Hinc etenim Petrus increpationem Pauli libenter accipit. Hinc Dauid increpationem subditi humiliter audiuit: quia rectores boni dum priuato diligere amore se nesciunt, liberæ puritatis uerbum à subditis obsequium humilitatis credunt. Sed inter hęc necesse est ut cura regiminis tãti moderaminis arte temperetur, quatenus subditorum mens cum quædam rectè sentire potuerit, sic in uocis libertatem prodeat ut tamen libertas in superbiam non erumpat: ne dum fortasse immoderatius linguæ eis libertas conceditur, uitæ ab his humilitas amittatur. Sciendum quoque est, quod non oportet ut rectores boni

Ezec. 13
Ezec. 34
2. Reg. 5

boni placere hominibus appetant, sed ut A suæ æstimationis dulcedine proximos in affectum ueritatis trahant, non ut se amari desiderent, sed ut dilectionem suam quasi quandam uiam faciant, per quam corda audientium ad amorem conditoris sui introducant. Difficile quippe est ut quamlibet recta denuncians prædicator, qui non diligitur, libenter audiatur. Debet ergo qui præest, & studere se diligi, quatenus possit audiri: & tamen amorem suum pro seipso non quærere, ne inueniatur ei cui seruire per officium cernitur, occulta cogitationis tyrannidi resultare. Quod bene B Paulus insinuat, cum sui nobis studij occulta manifestat, dicens: Sicut & ego per omnia placeo omnibus. Qui tamen rursus dicit: Ego si adhuc omnibus placerem, Christi seruus non essem. Placet ergo Paulus, & non placet: quia in eo quòd placere appetit, non se, sed per se hominibus placere ueritatem quærit.

Gal. 6.

1. Co. 10

Quod scire sollicitè rector debeat, quòd plerunque uitia uirtutes se esse mentiuntur. Cap. IX.

SCire etiam rector debet, quòd plerunque uitia uirtutes se esse mentiantur. Nam sæpe sub parsimoniæ nomine se tenacia palliat, contraque se effusio sub appellatione largitatis occultat. Sępe inordinata remissio pietas creditur, & effrenata ira spiritalis zeli uirtus æstimatur. Sæpe præcipitata actio uelocitatis efficacia, atque agendi tarditas grauitatis consilium putatur. Vnde necesse est ut rector animarum, uirtutes ac uitia uigilanti cura discernat, ne aut cor tenacia occupet, & parcum se uideri in dispensationibus exultet: aut cum effusè quid impenditur, largum se quasi miserando glorietur: aut remittendo quod ferire debuit, ad æterna supplicia subditos pertrahat: aut immaniter feriendo quod delinquitur, ipse grauius delinquat: aut hoc quod agi rectè ac grauiter potuit, immaturè præueniens leuiget, aut bonæ actionis meritum differendo ad deteriora permutet.

Quod esse debet & rectori discretio correctionis & dissimulationis, feruoris & mansuetudinis. Cap. X.

SCiendum quoque est, quòd aliquando subiectorum uitia prudenter dissimulanda sunt, sed quia dissimulãtur, indicanda: aliquando & apertè cognita, maturè toleranda, aliquando uerò subtiliter & occultè perscrutanda: aliquando leniter arguenda, aliquando autem uehementer increpanda. Nonnulla quippe, ut diximus, prudenter dissimulanda sunt, sed quia dissimulatur, indicanda: ut cum delinquens & deprehendi se cognoscit, & perpeti, has quas in se tacitè tolerari considerat, augere culpas erubescat, seque se iudice puniat quem sibi apud se rectoris patientia clemẽter excusat. Qua scilicet dissimulatione bene Iudæam Dominus corripit, cum per prophetam dicit: Mentita es, & mei non es recordata, neque cogitasti in corde tuo, quia ego tacens & quasi non uidens. Et dissimulauit ergo culpas, & innotuit: quia & contra peccantem tacuit, & hoc ipsum tamen quia tacuerit dixit: Nõnulla autem uel apertè cognita, maturè toleranda sunt, cum uidelicet rerum minimè opportunitas congruit ut apertè corrigantur. Nam secta immaturè uulnera de C terius inferuescunt, & nisi cum tempore medicamenta conueniant, constat procul dubio quod medendi officium amittant. Sed cum tempus subditis ad correptionẽ quæritur, sub ipso culparum pondere patientia præsulis exercetur. Vnde bene per Psalmistam dicitur: Supra deorsum meum fabricauerunt peccatores. In dorso quippe onera sustinemus. Supra dorsum igitur suum fabricasse peccatores queritur. ac si apertè dicat: Quos corrigere nequeo, quasi superimpositum onus porto. Nonnulla autem subtiliter & occultè sunt perscru D tanda, ut quibusdam signis erumpentib. rector in subditorũ mente, oẽ quod clausum latet, inueniat, & interueniente correptionis articulo, ex minimis maiora cognoscat. Vnde rectè ad Ezechielem dicitur: Fili hominis fode tibi parietem. Vbi mox idem propheta subiungit: Et cum fodissem parietem, apparuit ostium unum. Et dixit ad me: Ingredere & uide abominationes pessimas quas isti faciunt hic. Et ingressus uidi. Et ecce oĩs similitudo reptiliũ, & aĩalium abominatio, & uniuersa idola domus Israel depicta erant in pariete.

Esa. 57.

Ps. 128.

Ezech. 8

riete. Per Ezechielem quippe præpositorum ordo signatur, per parietem duritia subditorum. Et quid est parietem fodere, nisi acutis inquisitionibus duritiam cordis aperire? quem cum fodisset, apparuit ostium: quia cum cordis duritia uel studiosis percunctationibus, uel maturis correptionibus scinditur, quasi quædam ianua ostenditur, ex qua omnia in eo qui corripitur cogitationum interiora uideantur. Vnde & bene illic sequitur: Ingredere & uide abominationes pessimas, quas isti faciunt hic. Quasi ingreditur ut abominationes aspiciat, qui discussis quibusdam signis exterius apparentibus ita corda subditorum penetrat, ut cuncta ei quæ illicitè cogitantur innotescãt. Vnde & subdit: Et ingressus uidi. Et ecce omnis similitudo reptilium, & animalium abominatio. In reptilibus cogitationes omnino terrenæ signantur, in animalibus uerò iam quidem aliquantulum à terra suspensæ, sed adhuc terrenæ mercedis præmia requirentes. Nam reptilia toto ex corpore terræ inhærent, animalia autem magna parte corporis à terra suspẽsa sunt, appetitu tamen gulæ ad terram semper inclinantur. Reptilia itaque sunt intra parietem, quando cogitationes uoluũtur, in mente, quæ à terrenis desiderijs nunq leuantur. Animalia quoq; sunt intra parietem, quando & si qua iam iusta, si qua honesta cogitantur, appetendis tamen lucris tẽporalibus honoribusq; deseruiũt, & per semetipsa quidẽ quasi à terra suspẽsa sunt, sed adhuc per ambitũ quasi per gulæ desideriũ sese ad ima submittũt. Vnde & bene subdit: Et uniuersa idola domus Israel depicta erant in pariete. Scriptũ qppe est: Et auaritia quæ est idolo-
Col. 3. rũ seruitus. Rectè ergo post aĩalia idola describuntur: quia etsi honesta actione nonnulli quasi à terra se erigunt, ambitione tñ inhonesta semetipsos ad terram deponunt. Bene ãt dr̃, Depicta erant: quia dum exteriorũ rerũ intrinsecus species attrahũtur, quasi in corde depingitur quicquid fictis imaginib. deliberando cogitatur. Notandũ itaq; est, qa prius foramẽ in pariete, ac deinde ostiũ cernitur, & tunc demũ occulta abominatio demõstratur: qa nimirũ uniuscuiusq; peccati prius signa fo-

A rinsecus, deinde ianua apertæ iniquitatis ostẽditur, & tũc demũ oẽ malũ qđ intus latet aperitur. Nõnulla aũt sunt leniter arguẽda nam cũ non malitia, sed sola ignorantia uel infirmitate delinquitur, profectò necesse est, ut magno moderamine ipsa delicti correptio temperetur. Cũcti quippe quousq; in hac mortali carne subsistimus, corruptionis nostræ infirmitatibus subiacemus. Ex se ergo debet unusquisq; colligere qualiter alienæ hunc oporteat imbecillitati misereri, ne contra infirmitatem proximi si ad increpationis uocem fer-

B uẽtius rapiatur, oblitus sui esse uideatur. Gal 6.
Vnde bene Paulus admonet dicens: Si qs præoccupatus fuerit in aliquo delicto, uos qui spiritales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, considerãs teipsum ne & tu tenteris. ac si apertè dicat: Cum displicet ex aliena infirmitate quod conspicis, pensa quod es, ut increpationis zelo se spiritus temperet, dum sibi quoque quod increpat timet. Nonnulla autem sunt uehementer increpanda, ut cum culpa ab authore non cognoscitur quanti sit ponderis, ab increpantis ore sentiatur. Et cum

C sibi quis malum quod perpetrauit leuigat, hoc contra se grauiter ex corripientis asperitate pertimescat. Debitum quippe rectoris est supernæ patriæ gloriam per uocem prædicationis ostendere, quanta in huius uitæ itinere tentamenta antiqui hostis lateant aperire, & subditorum mala quæ tolerari leniter non debent, cum magna zeli asperitate corrigere: ne si minus contra culpas accenditur, culparum omnium reus ipse teneatur. Vnde bene ad Ezechie- Ezech. 4
lem dicitur: Sume tibi laterem, & pones

D eum coram te, & describes in eo ciuitatẽ Hierusalem. Statimq; subiungitur: Et ordinabis aduersus eam obsidionem, & ædificabis munitiones, & comportabis aggerem, & dabis contra eam castra, & pones arietes in gyro. Eique ad munitionem suam protinus subiunxit: Et tu sume tibi sartaginem ferream, & pones eam murum ferreum inter te & ciuitatem. Cuius enim Ezechiel propheta nisi magistrorum speciem tenet? Cui dicitur, Sume tibi laterem, & pones eum coram te, & describes in eo ciuitatem Hierusalem. Sic quippe sancti docto-

doctores sibi laterem sumunt, quando ter A renum auditorum cor ut doceant apprehendunt. Quem scilicet laterem coram se ponunt: quia tota mentis illud intentione custodiunt. In quo & ciuitatem Hierusalem iubentur describere: quia prædicando terrenis cordibus curant summopere quæ sit supernæ pacis uisio demonstrare. Sed quia incassum gloria patriæ cœlestis agnoscitur, nisi & quanta hic irruant hostis callidi tentamenta noscatur, aptè subiungitur: Et ordinabis aduersus eam obsidionem, & ædificabis munitio B nes. Sancti quippe prædicatores obsidionem circa laterem in quo Hierusalem ciuitas descripta est ordinant, quando terrenæ menti, sed iam supernam patriã requirenti, quanta eam in huius uitę tempore uitiorum impugnet aduersitas, demonstrant. Nam cum unumquodque peccatum quomodo proficientibus insidietur ostenditur, quasi obsidio circa ciuitatem Hierusalem uoce prædicatoris ordinatur. Sed quia non solum debent innotescere qualiter uitia impugnent, uerum etiam quomodo custoditæ nos uirtu C tes roborent, rectè subiungitur: Et ædificabis munitiones. Munitiones quippe sanctus prædicator ædificat, quando quæ uirtutes quibus resistant uitijs demõstrat. Et quia crescente uirtute, plerunque bella tentationis augentur, rectè adhuc subditur: Et comportabis aggerem, & dabis contra eam castra, & pones arietes in gyro. Aggerem nanque comportat, quando prædicator quisque molem crescentis tentationis enunciat. Et contra Hierusalem castra erigit, quando rectæ intentioni audientium hostis callidi D incircunspectas & quasi incomprehensibiles insidias prædicit. Atque arietes in gyro ponit, cum tentationum aculeos in hac uita nos undiq; circundantes, & uirtutum murum perforantes innotescit. Sed cuncta hæc licet subtiliter rector insinuet, nisi contra delicta singulorum æmulationis spiritu ferueat, nullam sibi in perpetuum absolutionem parat. Vnde illic adhuc rectè subiungitur: Et tu sume tibi sartaginem ferream, & pones eam murum ferreum inter te & ciuitatem. Per sartaginem quippe fixura mentis, per ferrũ uero increpationis fortitudo signat. quid uerò acrius doctoris mentem quàm zelus Dei frigit & excruciat? Vnde Paulus huius sartaginis urebatur frixura cum diceret: quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror? Et quia quisquis zelo Dei accenditur ne dãnari ex negligentia debeat, forti in perpetuum custodia munitur rectè dicitur: Pones eam murum ferreum inter te & ciuitatem. Sartago enim ferrea murus ferreus inter prophetam & ciuitatem ponitur: quia cum nunc fortem zelum rectores exhibent, eundem zelum postmodum inter se & auditores suos fortem munitionem tenent: ne tunc ad uindictã destituti sint si nunc fuerint in correptione dissoluti. Sed inter hæc sciendum est, quia dum ad increpationem se mens doctoris exasperat, difficilè ualde est, ut non aliquando & ad aliquid quod dicere non debet erumpat. Et plerunq; contingit, ut dum culpa subditorum cum magna inuectione corripitur, magistri lingua usque ad excessus uerba pertrahatur. Cumq; increpatio immoderatè accenditur, corda delinquentium in desperatione deprimuntur. Vnde necesse est, ut exasperatus rector cum subditorum mentem plus se quàm debuit percussisse considerat, apud se semper ad pœnitentiam recurrat: ut per lamenta ueniam in conspectu ueritatis obtineat, ex eo etiam, quòd per zeli eius studium peccat. Quod figuratè Dominus præcipit per Moysen dicens: Si quis abierit cum amico suo simpliciter in siluam ad ligna cædenda, & lignum securis effugerit manu, ferrumque lapsum de manubrio amicum eius percusserit & occiderit, hic ad unam supradictarum urbium fugiat, & uiuet, ne forte proximus eius, cuius effusus est sanguis, doloris stimulo persequatur, & apprehendat eum, & percutiat animam eius. Ad siluam quippe cum amico imus, quotiens ad intuenda subditorum delicta conuertimur. Et simpliciter ligna succidimus, cum delinquentium uitia pia intentione resecamus. Sed securis manum fugit, cum sese increpatio plus quàm necesse est in asperitatem pertrahit. Ferrumque de manubrio prosilit, cum de correptione sermo

1. Cor 11

Deut. 19

durior excedit. Et amicum percutit & occidit: quia auditorem suum prolata contumelia à spiritu dilectionis interficit. Correpti nanque mẽs repente ad odium proruit, si hanc immoderata increpatio plus quàm debuit addicit. Sed is qui incautè ligna percutit & proximum extinguit, ad tres necesse est urbes fugiat, ut in una darum desensus uiuat: quia si ad pœnitentiæ lamenta conuersus in unitate sacramenti sub spe, fide & charitate absconditur, reus perpetrati homicidij non tenetur. Eumq; extincti proximus cum inuenerit non occidit: quia cum districtus iudex uenerit, qui sese nobis per naturæ nostræ consortium iũxit, ab eo proculdubio culpæ reatum non expetit, quam sub eius uenia fides, spes & charitas abscondit.

Quantum rector sacræ legis meditationibus esse debeat intentus. *Cap. XI.*

SEd omne hoc ritè à rectore agitur, si supernæ formidinis & dilectionis spiritu afflatus, studiosè quotidie sacri eloquij præcepta meditetur: at in eo uim sollicitudinis, & erga cœlestem uitam prouidæ circunspectionis, quam humanæ conuersationis usus indesinenter destruit, diuinę admonitionis uerba restaurent. Et qui ad uetustatem uitæ per societatem seculariũ ducitur, ad amorem semper spiritalis patriæ compunctionis aspiratione renouetur. Valde nanq; inter humana uerba cor defluit. Cunq; indubitanter constet quòd externis occupationum tumultibus impulsum à semetipso corruat, studere incessabiliter debet, ut per eruditionis studiũ resurgat. Hinc est enim quòd prælatũ gregi discipulum Paulus admonet dicens:
1. Tim. 4 Dum uenio attende lectioni. Hinc Dauid
Ps. 118. ait: quomodo dilexi legem tuam Domine, tota die meditatio mea est. Hinc Moysi Dominus deportanda arca præcepit di-
Exo. 25. cens: Facies quatuor circulos aureos quos pones ꝑ quatuor arcę angulos, faciesq; uectes de lignis sethim, & operies auro inducesq; ꝑ circulos qui sunt ĩ arcæ laterib. ut portetur in eis, qui semper erunt in circulis, nec unquam extrahentur ab eis. Quid per arcam nisi sancta Ecclesia figurat? Cui quatuor circuli aurei per quatuor angu-

A los iubentur adiungi: quia in eo quòd per quatuor mundi partes dilatata tenditur, proculdubio quatuor sancti Euangelij libris accincta prædicatur. Vectesq; de lignis sethim fiunt, qui eisdem ad portandum circulis inseruntur: quia fortes perseuerantesq; doctores uelut imputribilia ligna quærendi sunt, qui instructioni sacrorum uoluminum semper inhærentes sanctæ Ecclesiæ unitatem denuncient, & quasi intromissis circulis arcam portent. Vectibus quippe arcam portare, est bonis doctoribus sanctam Ecclesiam ad rudes
B infidelium mentes prædicando deducere. Qui auro quoq; iubentur operiri, ut dum sermone alijs insonant, ipsi etiam uitæ splendore fulgescant. De quibus aptè subiungitur: Qui semper erunt in circulis, nec unquam extrahentur ab eis. Quia nimirum necesse est, ut qui ad officium prædicationis excubant, a sacræ lectionis studio non recedant. Ad hoc nanq; uectes esse in circulis semper iubentur, ut cum portari arcam opportunitas exigit, de intromittendis uectibus portandi tarditas nulla generetur: quia uidelicet cum spiritale aliquid à subditis pastor inquirit, igno-
C miniosum ualde est si tunc quærat discere, cum quæstionem debet enodare. Sed circulis uectes inhæreant, ut doctores semper in suis cordibus eloquia sacra meditantes testamenti arcam sine mora eleuent, si qcquid necesse est protinus doceant. Vnde bene primus pastor Ecclesiæ pastores cæte- *1. Pet. 3*
ros admonet dicens: Parati semper
ad satisfactionem omni poscē-
ti uos rationem de ea quę
in uobis est spe. ac si
aperte dicat: Vt
ad portan
dū
D arcam nulla mora præpe-
diat, uectes nunquã
à circulis rece-
dant.

PRO-

PROLOGVS TERTIAE PARTIS,

DOCENS QVALITER rector bene uiuens debeat docere & ad monere subditos.

QVIA igitur qualis esse debeat pastor ostendimus, nũc qualiter doceat demonstremus, ut enim lõgè ante nos reuerendæ memoriæ Gregorius Nazianzenus edocuit, nõ nna eademq; cunctis exhortatio congruit, quia non cunctos par morum qualitas astringit. Sæpe nanq; aliis officiunt, quæ alijs prosunt. Quia & plerunque herbæ quæ hæc animalia enutriunt, alia occidunt: & lenis sibilius equos mitigat, catulos instigat. Et medicamentum quod hunc morbũ imminuit, alteri uires iungit: & panis qui uitam fortium roborat, paruulorum necat. Pro qualitate igitur audiẽtium formari debet sermo doctorum ut & sua singulis congruant, & tamen à communis ædificationis arte nunquam recedat. Quid enim sunt intentæ mentes auditorum, nisi ut ita dixerim, quædam in cithara tentiones stratæ chordarum? quas tangendi artifex ut non sibimetipsi dissimile canticum faciant, dissimiliter pulsat. & idcirco chordę consonam modulationem reddunt: quia uno quidem plectro, sed non uno impulsu feriuntur. Vnde & doctor quisq; ut in una cũctos uirtute charitatis ædificet, ex una doctrina, non una eademque exhortatione corda tangere audientium debet.

A *Quo pacto pastor, auditorum ratione habita, singulos ad ædificationem hortari poßit.*

Caput I.

ALiter nanque admonendi sunt uiri, atque aliter fœminæ. 1

Aliter admonendi sunt iuuenes, atque aliter senes. 2

Alite radmonendi sunt inopes, atque aliter locupletes. 3

Aliter admonendi sunt læti, atque aliter tristes. 4

Aliter admonendi sunt subditi, aliter prælati. 5

B Aliter admonendi sunt serui, aliter domin i. 6

Aliter admouendi sunt sapientes, aliter hebetes. 7

Aliter admonendi sunt impudentes, aliter uerecundi. 8

Aliter admonendi sunt proterui, aliter pusillanimes. 9

Aliter admonendi sunt impatientes, aliter patientes. 10

Aliter admonendi sunt beneuoli, aliter inuidi. 11

C Aliter admonendi sunt simplices, aliter impij. 12

Aliter admonendi sunt incolumes, aliter ægri. 13

Aliter admonendi sunt qui flagella metuunt, & ideo innocenter uiuunt: atque aliter qui sic in iniquitatib. duruerunt, ut neque per flagella corrigantur. 14

Aliter admonendi sunt nimis taciti, aliter multiloquio uacantes. 15

Aliter admonendi sunt pigri, aliter præcipites. 16

D Aliter admonendi sunt mansueti, aliter iracundi. 17

Aliter admonendi sunt humiles, aliter elati. 18

Aliter admonendi sunt pertinaces, aliter inconstantes. 19

Aliter admonendi sunt gulæ dediti, aliter abstinentes. 20

Aliter admonendi sunt qui iam sua misericorditer tribuunt, atq; aliter qui adhuc & aliena rapere contendunt. 21

Aliter admonendi sunt, qui nec aliena appetunt, nec sua largiuntur: atque aliter qui 22

qui & ea quę habent tribuunt, & tamē aliena rapere non desistunt.

23 Aliter admonendi sunt pacati, aliter discordes.

24 Aliter admonendi sunt seminantes iurgia, aliter pacifici.

25 Aliter admonedi sunt qui sacræ legis uerba non intelligunt rectè, atq; aliter qui rectè quidem intelligunt, sed hæc humiliter non loquuntur.

26 Aliter admonendi sunt qui cum dignè prædicare ualeant, præ nimia humilitate formidant: aliter quos à prædicatione imperfectio uel ætas prohibet, & tamen præcipitatio impellit.

27 Aliter admonendi sunt qui in hoc quod temporaliter appetunt prosperantur: atque aliter qui ea quidem quæ mundi sunt concupiscunt, sed tamē aduersitatis labore fatigantur.

28 Aliter admonendi sunt coniugijs obligati, aliter coniugij nexibus liberi.

29 Aliter admonendi sunt peccatorū carnis conscij, aliter ignari.

30 Aliter admonedi sunt q peccata deplorāt operū, aliter qui cogitationū.

31 Aliter admonendi sunt qui admissa deplangunt, nec tamen deserunt: atque aliter qui deserunt, nec tamen plangunt.

32 Aliter admonendi sunt qui illicita quæ faciunt etiam laudant: atque aliter qui accusant praua, nec tamen deuitant.

33 Aliter admonendi sunt qui repentina concupiscentia superant, atq; aliter q in culpa ex consilio ligantur.

34 Aliter admonēdi sunt qui licet minima, tamen illicita faciunt: atque aliter qui se à paruis custodiunt, sed aliquando in grauioribus demerguntur.

35 Aliter admonendi sunt qui bona nec inchoant, aliter qui inchoata minimè consummant.

36 Aliter admonendi sunt qui mala occultè agunt, & bona publicè: atq; aliter qui bona quæ faciunt abscondunt, & tamen quibusdam factis publicè malè de se opinari permittunt.

Sed quid utilitatis est quod cuncta hæc collecta enumeratione transcurrimus, si non etiam admonitionis modos p singula quanta possumus breuitate pandamus?

De his igitur omnibus à principali sumentes exordium, latius ex ordine per singula disseramus.

ADMONITIO I.

ALiter igitur admonendi sunt uiri, atque aliter fœminæ: quia illis grauia, istis uerò iniungenda sunt leuiora, ut illos magna exercendo, istas uerò lenia demulcendo conuertant.

ADMONITIO II.

ALiter admonendi sunt iuuenes, atque aliter senes: quia illos plerunque seueritas admonitionis ad profectū dirigit, istos uerò ad meliora opera deprecatio blāda componit. Scriptum quippe est: Seniorem ne increpaueris, sed obsecra ut patrem. *1. Ti*

ADMONITIO III.

ALiter admonendi sunt inopes, atque aliter locupletes. illis nanq; offerre consolationis solatium contra tribulationem, istis uerò inferre metum cōtra elationem debemus. Inopi quippe à Domino per prophetam dicitur: Noli timere, quia non confunderis. Cui non longè post blandiens dicit. Paupercula tempestate conuulsa. Rursumq; hanc cōsolatur dicens: Elegi te in camino paupertatis. At contra Paulus discipulo de diuitibus dicit: Diuitibus huius seculi præcipe non superbè sapere, neque sperare in incerto diuitiarum suarum. Vbi notandum ualde est quod humilitatis doctor memoriam faciens non ait. Roga, sed Præcipe: quia etsi impendenda est pietas infirmitati, honor tamen non debētur elationi. Talibus ergo rectum quod dicitur, tanto rectius iubetur, quanto & in rebus transitorijs altitudine cogitationis intumescunt. De his in Euāgelio Dominus dicit: Væ uobis diuitibus qui habetis consolationem uestram. Quia. n. quæ sunt æterna gaudia nesciunt, ex præsentis uitæ abundantia consolantur. Offerenda est ergo eis consolatio quos caminus paupertatis excoquit, atq; illis inferendus est timor, quos cōsolatio gloriæ temporalis extollit: ut & illi discant, quia diuitias quas non conspiciunt possidebunt, & isti agnoscant, quia eas quas concu-

Esa. 5. *Esa. 48.* *1. Tim. 6* *Mar. 14*

concupiscunt nequaquã tenere possunt. Plerunque tamen personarum ordinem, permutat qualitas morum: ut si diues humilis sit pauper elatus. Vnde mox prædicantis lingua cum audientis debet uita componi: ut tanto districtius in paupere elationem feriat, quanto eum nec illata paupertas inclinat: & tanto lenius humilitatem diuitum mulceat, quanto eos nec abundantia quæ subleuat exaltat. Nonnunquam etiam superbus diues exhortationis blandimento placandus est: quia & plerunq; dura uulnera per lenia fomenta mollescunt, & furor insanorum sæpe
B ad salutem medico blandiente reducitur. Cumque eis in dulcedine condescenditur, languor insaniæ mitigatur. Neque enim negligenter intuendum est, quòd cum Saulem spiritus aduersus inuaderet, apprehẽsa Dauid cithara, eius uesaniam sedabat ac temperabat. Quid enim per Saulem nisi elatio potentum, & quid per Dauid innuitur nisi humilis uita sanctorum? Cum ergo Saul ab immundo spiritu arripitur, Dauid canente eius uesania temperatur: quia cum sensus potentũ per elationem in furorem uertitur, dignum
C est ut ad salutem mentis quasi ad dulcedinem citharæ locutionis nostræ tranquillitate reuocetur. Aliquando autem cum huius seculi potentes arguuntur, prius per quasdam similitudines uelut de alieno negocio requirendi sunt. Et cum rectam sententiam quasi in alterum protulerint, tũc modis congruentibus de proprio reatu feriendi sunt: ut mens temporali potentia tumida contra corripientem nequaquam se erigat, quæ suo sibi iudicio superbiæ ceruicem calcat: & in nulla sui defensione se exerceat, quem sententia proprij
2.Re. 12 D oris ligat. Hinc est enim quòd Nathan propheta arguere regem uenerat, & quasi de causa pauperis contra diuitem iudicium quærebat: ut prius rex sententiam diceret, & reatum suum postmodum audiret, quatenus nequaquam iustitiæ cõtradiceret, quam ipse in se protulisset. Vir itaque sanctus & peccatorem considerans & regem, miro ordine audacem reum prius per confessionem ligare studuit, & postmodum per inuectionem secare. Celauit paululum quod quæsiuit, sed percussit re-

A pentè quem tenuit. Pigrius enim fortasse incideret, si ab ipso sermonis exordio apertè culpam ferire uoluisset, sed præmissa similitudine eam quam occultabat exacuit increpationem. Ad ægrum medicus uenerat, secandum uulnus uidebat, sed de patientia ægri dubitabat. Abscondit igit̃ ferrum medicinale sub ueste, quod eductũ subitò fixit in uulnere, ut secantem gladium sentiret æger antè quàm cerneret: ne si antè cerneret, sentire recusaret.

ADMONITIO IIII.

Aliter admonendi sunt læti, atq; aliter tristes. Lætis uidelicet inferenda sunt tristia quę sequuntur ex supplicio, tristibus uero inferenda sunt læta quæ promittuntur ex regno. Discant læti ex minarum asperitate quod timeant, audiant tristes præmiorum gaudia de quib. præsumant. Illis quippe dicitur: Væ uobis qui ridetis nunc, quoniam flebitis. Isti uero Luc. 6.
eodem magistro docente audiant: Iterum uidebo uos, & gaudebit cor uestrũ, & gaudium uestrum nemo tollet à uobis. Nonnulli aũt læti uel tristes non rebus fiunt, sed quibusdam conspersionibus existunt. Quibus profectò intimandum est quòd quædam uitia quibusdam conspersionib. iuxta sunt. Habent enim læti ex propinquo luxuriam, tristes iram. Vnde necesse est ut non solùm quisq; consideret quod ex conspersione sustinet, sed etiam quod ex uicino deterius purget: ne dum nequaquam pugnat contra hoc quod tolerat, ei quoque à quo se liberum existimat uitio succumbat.

ADMONITIO V.

Aliter admonendi sunt subditi, atq; aliter prælati. Illos ne subiectio conterat, istos ne locus superior extollat. Illi ne minus quæ iubentur impleant, isti ne plus iusto iubeant quæ compleantur. Illi ut humiliter subiaceant, isti quoq; ut temperanter præsint. Nam, quod intelligi & figuraliter potest, illis dicitur: Filij obedite parentibus uestris in Domino. Istis ue- Col. 4.
ro præcipitur: Et patres nolite ad iracundiam prouocare filios uestros. Isti discant quomodo ante occulti arbitri oculos sua interiora componant, isti quomodo etiã commissis sibi exempla bene uiuendi exterius præbeant. Scire etenim prælati debent

bent, quia si peruersa unquam perpetrãt, tot mortibus digni sunt, quot ad subditos suos perditionis exẽpla transmittũt. Vnde necesse est ut tanto se cautius a culpa custodiant, quanto per praua quæ faciunt non soli moriuntur, sed aliorũ animarum quas prauis exemplis destruxerunt rei sunt. Vnde admonendi sunt illi ne districtius puniant, si absolutè reperiri nequeunt saltem de se: isti ne de subditorum erratibus iudicentur, ét si se iam de se securos inueniunt, Illi ut tanto circa se sollicitius uiuant, quanto eos aliena cura non implicat: isti uerò ut sic aliorũ curas expleant, quatenus & suas agere non desistan t: & sic in propria sollicitudine seruεant, ut à commissorum custodia minimè torpescant. Illi enim sibimet uacanti dicitur: Vade ad formicam ò piger

Prou. 6. & cõsidera uias eius, & disce ab ea sapientiam. Iste enim terribiliter admonetur cũ dicitur: Fili mi si spoponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manũ tuam, & illaqueatus es uerbis oris tui, & captus proprijs sermonibus. Spondere nanq; pro amico, est alienam animam in periculo suæ conuersationis accipere. Vnde & apud extraneum manus defigitur: quia apud curam sollicitudinis quæ ante deerat mens ligatur. Verbis uerò oris sui illaqueatus est, ac proprijs sermonibus captus: quia dum commissis sibi cogitur bona dicere, ipsum prius necesse est quæ dixerit custodire. Illaqueatur igitur uerbis oris sui, dum ratione exigente constringitur, ne eius uita ad aliud quam admonet relaxet. Vnde apud districtũ iudicẽ cogit tanta in opere exoluere, quãta cõstat eũ alijs uoce pręcepisse. Vbi & bene mox exhortatio subditur ut dicatur: Fac ergo quod dico fili mi, & temetipsum libera, quia incidisti in manus proximi tui, discurre, festina, suscita amicum tuũ, ne dederis somnum oculis tuis, ne dormitent palpebræ tuæ. Quisquis enim ad uiuendum alijs in exẽplum præponit, non solum ipse ut uigilet, sed etiam ut amicum suscitet admonetur. Ei nanque uigilare bene uiuendo non sufficit, si non & illum cui pręest, à peccati torpore disiungit. Bene autem dicitur: Ne dederis somnum oculis tuis, nec dormi-

A tent palpebrę tuæ. Somnum oculis quippe oculis dare, est intentione cessante subditorum curam omnino negligere. Palpebræ uerò dormitant, cum cogitationes nostræ ea quę in subditis arguenda cognoscunt, pigredine deprimente dissimulant. Plene enim dormire, est commissorum acta nec scire, nec corrigere. Non autem dormire, sed dormitare, est quæ q. dem reprehendenda sunt cognoscere, sed tamen propter mentis tædium dignis ea increpationib. non emendare. Dormitã

B do uerò oculus ad plenissimum somnũ ducitur: quia dum plerunq; qui præest, malum quod cognoscit non resecat, ad hoc quãdoq; negligentiæ suæ merito peruenit, ut quod à subiectis delinquitur nec agnoscat. Admonendi sunt itaq; qui præsunt, ut per circumspectionis studiũ oculos peruigiles intus & in circuitu habeant, & cœli animalia fieri contendant. Ostensa quippe cœli animalia in circuitu & intus oculis plena habentur, & sic describuntur. Dignum quippe est ut cuncti qui præsunt, intus atq; in circuitu oculos habeant, quatenus & interno

C iudici in semetipsis placere studeant, & exempla uitæ exterius præbentes, ea etiã quę in alijs sunt corrigenda deprehendant. Admonendi sunt subditi ne præpositorum suorum uitam temerè iudicent, si quid eos fortasse agere deprehensibiliter uident: ne unde mala rectè redarguũt, inde per elationis impulsum in profundiora mergantur. Admonendi sunt ne cum culpas præpositorum considerant, contra eos audaciores fiant: sed sic si qua ualde sunt eorum praua, apud semeipsos

D dijudicent, ut tamen diuino timore constricti, ferre sub eis iugum reuerentiæ non recusent. Quod melius ostendimus si Dauid factum ad medium deducamus. 1. R. 18.
Saul quippe presecutor cum ad purgandum uentrem speluncam fuisset ingressus, illic cum uiris suis Dauid inerat, qui iam tam longo tempore persecutionis eius mala tolerabat. Cumq; eum uiri sui ad feriẽdum Saul accenderent, fregit eos respõsionib. quia manũ mittere in Christũ Dñi non deberet. qui tamen oculte surrexit, & oram chlamydis eius abscidit. Quid enim per Saul nisi mali rectores

res, quid per Dauid nisi boni subditi desi gnantur? Saul igitur uentrem purgare, est prauos præpositos conceptam in cor malitiam usque ad opera miseri odoris extendere, & cogitata apud se noxia factis exterioribus exequendo monstrare. quem tamen Dauid ferire metuit: quia piæ subditorum mentes ab omni se peste obtrectationis abstinentes, præpositorũ uitã nullo linguæ gladio percutiunt, etiã cum de imperfectione reprehendũt. Qui & si quando pro infirmitate sese abstine re uix possunt ut extrema quædam atq; exteriora præpositorum mala, sed tamen humiliter loquantur, quasi oram chlamy dis silenter incidunt: quia uidelicet dum prælatæ dignitati saltem innoxie & laten ter derogãt, quasi regis superpositi uestem secant, sed tamen ad semetipsos redeunt, seq; uehementissime uel de tenuissima uerbi laceratione reprehendunt. Vnde bene & illic scriptum est: Post hæc Dauid percussit cor suum, eo quod abscidisset oram chlamydis Saul. Facta quippe præpositorum oris gladio ferienda non sunt, etiam cum recte reprehendeda iudicantur. Si quando uero contra eos uel in minimis lingua labitur, necesse est ut per afflictionem pœnitentiæ cor prematur quatenus ad semetipsum redeat, & cũ præpositæ potestati deliquerit, eius contra se iudicium à quo sibi prælata est perhorrescat. Nam cum in præpositis delinquimus, eius ordinationi qui eos nobis prætulit obuiamus. Vnde Moyses quoq; cum contra se & Aaron conqueri populum cognouisset ait: Nos enim qd sumus? Nec contra nos est murmur uestrum, sed contra Dominum.

ADMONITIO VI.

Aliter admonendi sunt serui, atq; aliter domini. Serui scilicet ut in se semper humilitatem conditionis aspiciant, dñi uero ut naturæ suæ qua æqualiter sunt cum seruis conditi, memoriam nõ amittant. Serui admonẽdi sunt ne dominos despiciant, ne Deum offendant si ordinationi illius superbiendo contradicant. Domini quoque admonendi sunt, quia cõtra Deum de munere eius superbiunt, si eos quos per conditioné tenent subditos, æquales sibi per naturę consor

A tium non cognoscant. Isti admonendi sunt ut sciant se seruos esse dominorum, illi admonendi sunt ut cognoscant se conseruos esse seruorum. Istis nanq; dicitur: Serui obedite dominis carnalibus. Et rursum: Quicunq; sub iugo seruitutis, dominos suos omni honore dignos arbitrentur. Illis autem dicitur: Et uos domini eadem facite, illis remittentes minas, scientes quod & illorum & uester Dominus est in cœlis. *Col. 3.* *1. Tim. 6*

ADMONITIO VII.

Aliter admonendi sunt sapientes huius seculi, atque aliter hebetes. Sapientes quippe admonendi sunt, ut sciãt amittere quæ sciunt. Hebetes quoque admonẽdi sunt ut appetant scire q̃ nesciũt. In illis hoc primum destruendum est ꝙ se sapientes arbitrautur: in istis iam ædificandum est quicquid de superna sapientia cognoscitur: quia dum mimime superbiunt, quasi ad suscipiendũ ædificium corda parauerunt. Cum illis laborandum est, ut sapientius stulti fiant, stultam autem sapientiam deserant, & sapientẽ Dei stultitiam discant: istis uero prædicandũ est ut ab ea quæ putatur stultitia, ad ueram sapientiam uicinius transeant. Illis nanque dicitur: Si quis uidetur inter uos sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat ut sit sapiens. Istis uero dicitur: Non multi sapientes secundum carnem. Et rursum: Quæ stulta sunt huius mũdi elegit deus, ut confundat sapientes. Illos plerunq; ratiocinationis argumenta, istos nõnunquam melius exempla conuertunt. Illis nonnunquã prodest ut in suis allegationibus uicti iaceant, istis uerò aliquando sufficit ut laudabilia aliorum facta cognoscant. Vnde & magister egregius dicit: Sapientibus & insipientibus debitor sum. cũ Hebræorũ quosdã sapiẽtes, quosdã uero etiã tardiores admoneret, illis de completione testamenti ueteris loquẽs, eorum sapientiam argumento superauit dicens: quod enim antiquatur & senescit, prope interitum est. cum uero solis exemplis quosdã trahẽdos ad se cerneret, in eadẽ epistola adiunxit: Sancti ludibria & uerbera experti, insuper & uincula & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati in occisione gladij mortui sunt. Et rursum: *1. Cor. 3* *Rom. 1.* *Heb. 8.*

sum: Mementote præpositorum uestrorũ qui uobis locuti sunt uerbum Dei, quorum intuentes exitum conuersationis, imitamini fidē, quatenus & illos uictrix ratio frangeret, & istos ad maiora conscē dere imitatio blanda suaderet.

ADMONITIO VIII.

ALiter admonendi sunt imprudētes, atq; aliter uerecundi. illos nanq; ab impudentiæ uitio non nisi increpatio dura compescit, istos autem plerunq; ad melius exhortatio modesta componit. Illi se delinquere nesciunt, nisi etiam à pluribus increpentur: istis plerunq; ad conuersionem sufficit q̃ eis doctor mala sua saltem leniter ad memoriam reducit. Illos melius corrigit, qui inuehendo reprehendit: istis autem maior profectus adducitur, si hoc quod in eis reprehenditur, quasi ex latere tangatur. Impudentem
Hier. 3. quippe Iudæorum plebē Dominus apertè increpans ait: Frons mulieris meretri-
Esa. 54. cis facta est tibi, noluisti erubescere. Et rursum uerecundantem refouet dicens: Confusionis adolescentiæ tuæ obliuisceris, & opprobrij uiduitatis tuæ non recordaberis, quia dominabitur tui qui fecit te. Impudenter quoque delinquentes Galatas apertè Paulus increpat dicens: O insensa
Gal. 3. ti Galatæ, quis uos fascinauit? Et rursum: Sic stulti estis ut cum spiritu cœperitis, nunc carne consumamini? Culpas uerò uerecundantium quasi compatiens reprehendit dicens: Gauisus sum in Domino uehementer, quoniam tandem aliquando refloruistis pro me sentire sicut & sentiebatis: occupati enim eratis. Vt & illorum culpas increpatio dura detegeret, & horũ negligētiam sermo mollior uelaret.

ADMONITIO IX.

ALiter admonendi sunt proterui, atq; aliter pusillanimes. Illi enim dũ ualde de se præsumunt, exprobrando cæteros dedignantur: isti autem dum nimis infirmitatis suæ sunt conscij, plerunque in desperationem cadunt. Illi singulariter summa æstimant cuncta quæ agunt: isti uehementer despecta putant esse quæ faciunt, & idcirco in desperatione franguntur. Subtiliter itaque ab arguente discutienda sunt opera proteruorum, ut in quo sibi placent, ostendantur quia Deo

A displicent. Tunc enim proteruos melius corrigimus, cum ea quæ bene egisse se credunt, malè acta monstramus, ut unde adepta creditur gloria, inde utilis subsequatur confusio. Nonnunquam uero cũ se uitium proteruiæ minimè perpetrare cognoscunt, compendiosius ad correctionem ueniunt, si alterius culpæ manifestioris & ex latere requisitæ improperio confundantur: ut ex eo quod defendere nequeunt, cognoscant se tenere improbe quod defendunt. Vnde cum proteruè Paulus Corinthios aduersum se inuicem ui-
B deret inflatos, ut alius Pauli, alius Apollo, alius Cephæ, alius Christi esse se diceret, incesti culpam in medium deduxit, quæ apud eos & perpetrata fuerat, & in- 1. Cor. 5.
correcta remanebat, dicēs: Auditur inter uos fornicatio, & talis fornicatio qualis nec inter gētes, ita ut uxorem patris quis habeat. Et uos inflati estis, & non magis luctum habuistis ut tolleretur de medio uestrum qui hoc opus fecit. ac si apertè dicat: Quid uos per proteruiam huius uel illius dicitis, qui per dissolutionem negligentiæ nullius uos esse monstratis? At cō-
C tra pusillanimes aptius ad iter bene agendi reducimus, si quædam bona illorum ex latere requiramus, ut dum in eis alia reprehendendo corripimus, alia amplectēdo laudemus, quatenus eorum teneritudinem laus audita nutriat, quam culpa increpata castigat. Plerunq; autem utilius apud illos proficimus, si & eorum bene gesta memoramus. Et si qua ab eis inordinatè gesta sunt, non iam tanquam perpetrata corripimus, sed quasi adhuc ne perpetrari debeant prohibemus: ut & illa quæ approbamus, illatus fauor augeat, &
D contra ea quæ reprehēdimus, magis apud pusillanimes exhortatio uerecunda conualescat. Vnde idem Paulus cùm Thessalonicenses in accepta prædicatione perdurantes, quasi de uicino mundi termino quodam cognosceret pusillanimitate turbatos, prius in eis quæ fortia prospicit laudat, & cautè monendo postmodũ quæ infirma sunt roborat. Ait enim: Gratias agere debemus Deo semper pro uobis fra- 2. Thes. 1.
tres, ita ut dignum est, quoniam supercrescit fides uestra, & abũdat charitas uniuscuiusq; uestrum inuicem, ita ut & nosipsi

in uobis gloriemur in Ecclesijs Dei pro patientia uestra & fide. Et cum blāda hæc uitæ eorum præconia præmisisset, paulo post subdidit dicens: Rogamus autē uos fratres per aduentum Domini nostri Iesu Christi, & nostræ congregationis in idipsum, ut non cito moueamini à uestro sensu, neq; terreamini, neque per spiritū, neq; per sermonem, neq; per epistolam tā quā per uos missam, quasi instet dies Domini. Egit enim uerus doctor ut prius audirent laudati quod recognoscerent, & postmodum quod exhortati sequerentur: quatenus eorum mentem ne commotio subiuncta concuteret, laus præmissa solidaret: & qui commotos eos uicini finis suspicione cognouerat, non iam redarguebat motos sed quasi transacta nesciens adhuc commoueri perhibebat: ut dum de ipsa leuitate monitionis prædicatori suo se cognitos crederēt, tanto reprehensibiliores fieri, quanto & cognosci ab illo formidarent.

ADMONITIO X.

Aliter admonēdi sunt impatientes, atque aliter patientes. Dicendum nanque est impatientibus, quia dum refrenare spiritum negligunt, per multa etiam quæ non appetunt iniquitatum abrupta rapiuntur: quia uidelicet mentem impellit furor quo nō trahit desiderium, & agit commota uelut nesciens unde post doleat sciens. Dicendum quoque est impatientibus, quia dum motionis impulsu præcipites, quædam uelut alienati peragunt, uix mala sua postquam fuerint perpetrata cognoscunt. Qui dum perturbationi suæ minimè obsistunt, etiam si qua à se tranquilla mente fuerant bene gesta confundunt, & improuiso impulsu destruunt quicquid forsitan diu labore prouido construxerunt. Ipsa nanque quæ mater est omnium custosque uirtutum, per impatientiæ uitium uirtus amittitur charitatis. Scriptum quippe est: Charitas patiens est. *1. Cor. 13* Igitur cum minimè est patiens, charitas non est. Per hoc quoque impatiētiæ uitium ipsa uirtutum nutrix doctrina dissipatur. *Prou. 12* Scriptum nanque est: Doctrina uiri per patientiam noscitur. Tanto ergo quisq; minus ostenditur doctus, quanto minus conuincitur patiens. Neque enim potest ueraciter bona docendo impendere, si uiuendo nescit æquanimiter aliena mala tolerare. Per hoc quoque impatientiæ uitium plerunque mentem arrogantiæ culpa transfigit, quia dum despici in mundo hoc quisque non patitur bona si qua sibi occulta sunt, ostentare conatur, atque sic per impatientiam usque ad arrogantiam ducitur. Dumque ferre despectionem non potest, detegendo semetipsum in ostentatione gloriatur. Unde scriptum est: Melior est patiens arrogāte. *Eccl. 8.* quia uidelicet eligit patiens quælibet mala perpeti, quàm per ostentationis uitium bona sua occulta cognosci. At contra eligit arrogans bona de se uel falsa iactari, ne mala possit uel minima perpeti. Quia igitur cūm patientia relinquitur, ēt bona reliqua quæ iā gesta sunt destruūtur, rectè ad Ezechielem in altari Dei fieri fossa præcipitur: ut in ea uidelicet superposita holocausta seruentur. Si enim in altari fossa non esset, omne quod in eo sacrificium reperiret superueniens aura dispergeret. Quid uero accipimus altare Dei, nisi animam iusti, quæ quot bona egerit, tot super se ante eius oculos sacrificia imponit? Quid enim est altaris fossa, nisi bonorum patientia, quæ dum mentē ad aduersa toleranda humiliat, quasi more fossæ hanc in imo positam demōstrat? Fossa ergo in altari fiat, ne superpositum sacrificium aura despergat: idest, electorū mens patientiam custodiat, ne commota uento impatiētiæ, & hoc quod bene operata est amittat. Bene autem hæc eadem fossa unius cubiti esse memoratur: quia nimirum si patientia non deseritur, unitatis mensura seruatur. Unde & paulus ait: Inuicem onera uestra portate, & sic adimplebitis legem Christi. *Gal. 5.* Lex quippe Christi est charitas unitatis, quam soli perficiunt, qui nec cum grauantur excedunt. Audiant impatientes quod scriptū est in Prouerbiis: Melior est uir patiens uiro forti, & qui dominatur animo suo expugnatore urbium. *Prou. 16* Minor enim est uictoria urbium, quia extra sunt quę subiugantur. Valde autem maius est quod per patiētiam uincitur: quia ipse à se animus superatur, & is semetipsum sibimetipsi subiicit, quando eum patientia intra se frenari

frenari compellit. Audiant impatientes quod electis sui ueritas dicat: In patientia uestra possidebitis animas uestras. Sic enim conditi mirabiliter sumus, ut ratio animam, & anima possideat corpus. Ius uerò animæ à corporis possessione repelli tur, si non prius anima à ratione possidetur. Custodem igitur conditionis nostræ patientiam Dominus esse monstrauit: quia in ipsa nos possidere nosmetipsos docuit. Quanta ergo sit impatientiæ culpa cognoscimus, per quam & hoc ipsum amittimus possidere quod sumus. Audiant impatientes quod per Salomonem rursum dicitur: Totum spiritum suum profert stultus, sapiens autem differt & reseruat in posterum. Impatientia quippe impellente agitur ut totus foras spūs proferatur, quem idcirco perturbatio citius eiicit, quia nulla interius disciplina sapiētiæ circuncludit. Sapiens aūt differt & reseruat in posterum. Læsus enim in præsenti se ulcisci non desiderat, qui etiam tolerans parci optat, sed tamen iustè uindicari omnia extremo iudicio non ignorat. At contra admonendi sunt patientes, ne in eo quod exterius portant interius doleant: ne tantæ uirtutis sacrificium quod integrum foras immolant, intus malitiæ peste corrumpant, & cum ab hominibus non agnoscitur sed tamen sub diuina examinatione peccatur, tanto deterior culpa doloris fiat, quāto sibi ante homines uirtutis speciem uendicat. Dicendum itaq; est patientib. ut studeant diligere quos sibi necesse est tolerare, ne si patientiā dilectio non sequat, in deteriorē culpam odij uirtus ostensa uertatur. Vnde Paulus cū diceret: Charitas patiens est, ilico adiunxit: Benigna est. uidelicet ostendens, quia quos ex patientia tolerat, amare ēt ex benignitate non cessat. Vnde idem doctor egregius cum patientiam discipulis suaderet dicens: Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia auferatur à uobis cum omni malitia: quasi cunctis exterius iam bene compositis, ad interiora conuertitur, dum subiungit: Cum omni malitia. Quia nimirum frustra indignatio, clamor & blasphemia ab exterioribus tollitur, si in interioribus uitiorum mater malitia dominatur. Et incassum foras nequitia ex ramis inciditur, si surreptura multiplicius intus in radice seruatur. Vnde & per semetipsam ueritas quoq; dicit: Diligite inimicos uestros, & benefacite his qui oderunt uos, & orate pro persequentibus & calumniātibus uos. Virtus itaque est coram hominibus aduersarios tolerare, sed uirtus coram Deo diligere: quia hoc solum Deus sacrificiū accepit, quod quidem ante eius oculos in altari boni operis flamma charitatis incēdit. Hinc est quod rursum quibusdam patientib. nec tamen diligentib. dicit: Quid autem uides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non uides? Perturbatio quippe impatientiæ festuca est, malitia uero in corde, trabes in oculo. Illā nanq; aura tentationis agitat, hanc aūt consummata nequitia penè immobiliter portat. Rectè uero illic subiungitur: Hypocrita eiice primum trabem de oculo tuo, & tunc uidebis eiicere festucā de oculo fratris tui. Ac si dicatur menti iniquæ interius dolenti, & sanctam se exterius per patientiam demōstranti: Prius à te molem malitiæ excute, & tunc alios de impatientiæ leuitate reprehende: ne dum non studes simulationem uincere, peius tibi sit aliena praua tolerare. Euenire etiam plerunq; patientibus solet, ut eo quidem tempore quo uel aduersa patiuntur, uel contumelias audiunt, nullo dolore pulsentur, & sic patientiam exhibeāt, ut custodire ēt cordis innocentiam non omittant: sed cum post paulolum hæc ipsa quæ pertulerunt ad memoriam reuocant, igne se doloris inflāmant, argumenta ultionis inquirunt, & mansuetudinē quam tolerantes habuerunt, retractantes in malitiam uertunt. Quibus citius à prædicatione succurritur, si quæ sit huius permutationis cā pandat. Callidus nanq; aduersarius bellū contra duos mouet, unū uidelicet inflāmans ut contumelias prior inferat alterum prouocans ut contumelias læsus reddat. Sed plerunq; dum iā huius uictor est qui iniuriam persuasus irrogat, ab illo uincit qui illatam contumeliā sibi æquanimiter portat. Vnius ergo uictor quem commouendo subiugauit, tota contra alterum uirtute se erigit, eumq; obsistentem fortiter & uincentem dolet: quem

Marginalia: Luc. 21. (beside "quod electis…"); Prou. 29 (beside "diant impatientes…"); 1. Co. 13 (beside "xit: Benigna est…"); Ephes. 4 (beside "indignatio…"); Matt. 5. (beside "ritas quoq; dicit…"); Matt. 7. Luc. 6. (beside "dicit: Quid autem…"). Section letters A, B, C, D between columns.

quem quia commouere in ipsa contume liarum iaculatione non potuit, ab aperto certamine interim quiescens, & secreta suggestione cogitationem lacessens, aptũ tempus deceptionis inquirit. quia enim publico bello uictoriam perdidit, ad exer cendas occultè insidias exardescit. Quietis namque tempore iam ad uictoris animum redit, & uel rerum damna aut iniuriarum iacula ad memoriam reducit, cunctaq; quæ sibi illata sunt uehemẽter exaggerans intolerabilia ostendit. Tantoque mentem mœrore conturbat, ut plerunq; uir patiens illa se æquanimiter tolerasse post uictoriã captiuus erubescat, seq; non reddidisse contumelias doleat, & deterio ra repẽdere si occasio præbeatur quærat. quib. ergo isti similes sunt, nisi his qui p fortitudinẽ in campo uictores sunt, sed per negligẽtiam postmodum intra urbis claustra capiuntur? Quib. sunt similes, nisi iis quos irruens grauis languor à uita non subtrahit, sed leuiter ueniens recidiua febris occidit? Admonendi sunt igitur patientes, ut corpus uictoria muniãt, ut hostem publico bello superatum insidiari mœnijs mentis intendant, & languorẽ plus repẽtem timeant, ne hostis callidus eo in deceptione postmodũ maiori exultatione gaudeat, quo illa dudum contra se rigida colla uictorum calcat.

ADMONITIO XI.

Aliter admonẽdi sunt beneuoli, atq; aliter inuidi. Admonendi nanque sunt beneuoli, ut sic alienis bonis cõgaudeant, quatenus habere & propria concupiscant. Sic proximorum facta diligendo laudent, ut ea etiam imitando multiplicent: ne si in hoc præsentis uitæ stadio ad certamen alienum deuoti fautores sed pigri spectatores assistant, eo post certamen sine brauio remaneant, quo nunc in certamine non laborant, & tunc eorum palmas afflicti respiciant, in quorũ nunc laborib. ociosi perducant. Valde quippe peccamus, si aliena bene gesta nõ diligimus. Sed nil mercedis agimus, si ea quæ diligimus, in quantum possumus non imitamur. Dicendum itaq; est beneuolis, quia si imitari bona minimè festinent, quę laudãtes approbant, sic eis uirtutũ sanctitas sicut stultis spectatorib. ludicrarũ artium

A uanitas placet. Illi nanq; aurigarum & histrionum gesta fauoribus efferunt, nec tamen tales esse desiderant, quales illos conspiciunt esse quos laudant, mirantur eos placita egisse, sed tamẽ deuitant similiter placere. Dicendum est beneuolis ut cum proximorum facta conspiciunt, ad suum cor redeant, & de alienis actibus non prę sumant, ne bona laudent & agere recusent. Grauius quippe extrema ultione feriendi sunt, quibus placuit quod imitari noluerunt. Admonendi sunt inuidi ut perpẽdant quantæ cęcitatis sunt, qui alie

B no profectu deficiunt, aliena exaltatione contabescunt. Quantę infœlicitatis sunt qui melioratione proximi deteriores fiũt dumque augmenta alienæ prosperitatis aspiciunt, apud semetipsos anxij afflicti cordis sui peste moriuntur? Quid ist.s infœlicius, quos dum conspecta fœlicitas afficit, pœna nequiores reddit? Aliorum uero bona quæ habere non possunt, si diligerent, sua facerent. Sic quippe sunt uniuersi consistentes in fide sicut multa membra uno cõtinentur in corpore, quæ per officium quidem diuersa sunt, sed

C eo quo sibi uicissim congruunt, unum fiunt. Vnde fit ut pes per oculum uideat, & per pedes oculi gradiantur, ori auditus aurium seruiat, & ad usum suum aurib. oris lingua concurrat, suffragetur uenter manibus, uentri operentur manus. In ipsa igitur corporis positione accipimus, quod in actione seruemus. Nimis itaque turpe est non imitari quod sumus. Nostra sunt nimirũ, quæ etsi imitari nõ possumus, amamus in alijs, & amantiũ fiunt quęque amantur in nobis. Hinc ergo pẽsent inuidi, charitas quantę uirtutis est,

D quę alieni quoq; laboris opera nostra facit sine labore. Dicendũ itaq; est inuidis, quia dum se à liuore minimè custodiũt, in antiquam uersuti hostis nequitiam demerguntur. De illo nanq; scriptum est: *Sapien. 2*
Inuidia aũt diaboli mors intrauit in orbem terrarum. quia.n. ipse malignus spiritus aduersarius noster cœlum perdidit, condito ad hoc homini inuidit, & dãnationem suam perditus adhuc alios perdẽdo cumulauit. Admonẽdi sunt inuidi, ut cognoscant quantis lapsibus succrescentis ruinę subiaceant: quia dum liuorem

à corde non proiiciunt, ad apertas operũ nequitias deuoluuntur. Nisi enim Cain inuidisset fratris acceptam hostiam, minimè peruenisset ad extinguendam uitam.
Gen. 4. Vnde scriptum est: Respexit Dominus ad Abel & ad munera eius, ad Cain uero & ad munera eius non respexit. Iratusq; est Cain uehemẽter, & concidit uultus eius. Liuor itaque sacrificij fratricidij seminarium fuit. Nam quem meliorem se esse doluit, ne utcunque esset amputauit. Dicendum est inuidis, quia dum se ista intrinsecus peste consumunt, etiam quicquid in se aliud boni habere uidentur interi-
Prou. 14 munt. Vnde scriptum est: Vita carniũ sanitas cordis, putredo ossiũ inuidia. Quid enim per carnes nisi infirma quædam ac tenera, & quid per ossa nisi fortia acta signantur? Et plerunq; contingit ut quidã cum cordis innocentia in nonnullis suis actib. infirmi uideantur, quidam uerò iã quędã ante humanos oculos robusta exerceant, sed tñ erga aliorum bona intus inuidiæ pestilentia tabescant. Bene ergo dicitur, Vita carnium sanitas cordis: quia si mentis innocentia custoditur, ét si qua foris infirma sunt quandoque roborãtur. Et rectè illic subditur, Putredo ossium inuidia: quia per liuoris uitium ante Dei oculos pereunt etiam quæ humanis oculis fortia uidentur. Ossa quippe per inuidiam putrescere, est quædam etiam robusta deperire.

ADMONITIO XII.

Aliter admonendi sunt simplices, atque aliter impuri. Laudandi sunt simplices q studeant nunquam falsa dicere, sed admonendi sunt ut nouerint nonnunquam uera reticere. Sicut. n. semper dicentem falsitas læsit, ita nonnunquam quibusdam audita ueritas nocuit. Vnde coram discipulis Dominus locutionem
Ioan. 16 suam silentio temperans ait: Multa habeo uobis dicere, sed nunc non potestis illa portare. Admonendi sunt igitur simplices ut sicut fallaciam semper utiliter uitant, ita ueritatem semper utiliter proferant. Admonẽdi sunt, ut simplicitatis bono prudentiam adiungant, quatenus sic securitatem de simplicitate possideant, ut circumspectionem prudentiæ non amittant. Hinc nanq; per doctorem gentiũ di-

A citur: Volo uos sapiẽtes esse in bono, simplices aũt in malo. Hinc electos suos per semetipsam ueritas admonet dicẽs: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Quia uidelicet in electorum cordibus debet & simplicitatem columbæ astutia serpentis acuere, & serpentis astutiam columbæ simplicitas temperare, quatenus nec seducti per prudentiã calleant, nec ab intellectus studio ex simplicitate torpescant. At contra admonendi sunt impuri, quàm grauis sit quem cũ Rom. 16 Matt. 10
B culpa sustinẽt duplicitatis laborem agnoscant: dum enim deprehendi metuunt, semper improbas defensiones quærunt, semper pauidis suspicionibus agitantur. Nihil autem est ad defendendum puritate tutius, nihil ad dicendum ueritate facilius. Nam dum falsitatem suam tueri conatur, duro cor labore fatigatur. Hinc nãq; scriptum est: Labor labiorum suorum operiet eos. Qui enim nunc implet tunc operiet: quia cuius nunc animum per blandam inquietudinem exerit, tunc per asperam retributionem premit. Hinc Ps. 139.
C per Hieremiam dicitur: Docuerunt linguam suam loqui mendacium, ut iniquè agerent laborauerunt. ac si apertè diceretur: Qui amici esse ueritatis potuerunt sine labore, ut peccent laborant: cumq; uiuere simpliciter renuunt, laborib. exigũt ut moriantur. Nã plerunq; in culpa deprehensi, dum quales sint cognosci refugiunt, sese sub fallaciæ uelamine abscondunt, & hoc quod peccãt, quodq; iã apertè cernitur, excusare moliuntur, ita ut sæpe is qui eorũ culpas & corripere studet, asperæ falsitatis nebulis seductus, penè Hiere. 9.
D amisisse se uideat quod de eis iam certum tenebat. Vnde rectè sub Iudeæ specie per prophetam cõtra peccantem animam excusantemq; se, dicitur: Ibi habuit foueam hericius. Hericij quippe noĩe impuræ mẽtis seseq; callide defendentis duplicitas designatur: quia uidelicet hericius cum apprehenditur, & caput eius cernitur, & pedes uidentur, & corpus omne conspicitur: sed mox ut apprehẽsus fuerit, semetipsum in sphęrã colligit, & pedes introrsus subtrahit, caput abscondit, & intra tenentis manus totus simul amittitur, qui totus simul ante uidebatur. Sic nimirũ sic Esa. 34.

impuræ

impuræ mentes sunt, cum in suis excessi bus comprehenduntur. Caput enim hericij cernitur: quia quo initio ad culpam peccator accesserit uidetur. Pedes hericij conspiciuntur: quia quibus uestigiis nequitia sit perpetrata cognoscitur: & tamē adductis repentè excusationibus impura mens introrsus pedes colligit: quia cuncta iniquitatis suæ uestigia abscondit. Caput subtrahit: quia miris defensionibus nec inchoasse se malum aliquod ostē dit. Et quasi sphæra in manu tenentis remanet: quia is qui corripit, cuncta quæ iam cognouerat, subitò amittens inuolutum intra conscientiam peccatorem tenet, & qui totum iam deprehendendo uiderat, tergiuersatione prauæ defensionis illusus totum pariter ignorat. Foueā ergo hēt hericius in reprobis: quia malitiosæ mentis duplicitas sese intra se colligens abscondit in tenebris defensionis. Audiant impuri quod scriptum est: Qui ambulat simpliciter, ambulat cōfidenter. Fiducia quippe magnæ securitatis est simplicitas actionis. Audiant quod sapientis ore dicitur: Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum. Audiant quod scriptura rursum testatur: Cum simplicib. sermocinatio eius. Deo. n. sermocinari, est per illustrationem suæ præsentiæ humanis mentib. arcana reuelare. Cum simplicib. igitur sermocinari dicitur: quia de supernis mysteriis illorum mētes radio suæ uisitationis illuminat, quos nulla umbra duplicitatis obscurat. Est. n. speciale duplicium malū: quia dum peruersa & duplici actione cæteros fallunt, quasi præstantius cæteris prudentes se esse gloriantur. Et quia districtionem retributionis non considerant, de damnis suis miseri exultant. Audiant autem quomodo super illos propheta Sophonias uim diuinę animaduersionis intendat dicens. Ecce dies Domini uenit magnus & horribilis, dies illa dies iræ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris super oēs ciuitates munitas, & super oēs angulos excelsos. Quid. n. per ciuitates munitas exprimitur, nisi suspectæ mentes & fallaci semper defensione circumdatæ, quę quotiens earum culpa corripitur, ueritatis ad se iacula non admittant?

Prou. 10
Sapien. 1
Prou. 3.
Soph. 1.

A Et quid per excelsos angulos, nisi duplicitas impuræ mentis intelligitur? Duplex quippe semper est in angulis paries. Quid per angulos parietis nisi impura corda significantur? Quæ dum ueritatis simplicitatem fugiunt, ad semetipsa quodammodo duplicitatis peruersitate replicantur. Et quod est deterius, apud cogitationes suas in fastu prudentiæ ex ipsa se culpa impuritatis extollūt. Dies igitur Domini uindictæ atq; animaduersionis plena super ciuitates munitas & super excelsos angulos uenit, quia ira extremi iudicij humana B corda & defensionibus contra ueritatem clausa destruit, & duplicitatibus inuoluta dissoluit. Tunc. n. munitæ ciuitates cadunt, quia mentes Deo suspectæ dānantur. Tunc excelsi anguli corruunt, quia corda quæ se per impuritatis prudētiā erigunt, p iustitiæ sn̄iam prosternunt.

ADMONITIO XIII.

Aliter admonendi sunt incolumes, atque aliter ægri. Admonendi sunt incolumes ut salutem corporis exerceāt ad salutem mentis, ne si acceptæ incolumitatis gratiam ad usum nequitiæ incli- C nant, dono deteriores fiant, & eo postmodum supplicia grauiora mereantur quo nunc largiorib. bonis Dei male uti non metuunt. Admonendi sunt incolumes, ne opportunitatē salutis in perpetuū promerendæ despiciant. Scriptum nanq; est. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. admonendi sunt ne placere Deo si cum pn̄t noluerint, cum uoluerint sero non possint. Hinc est. n. q̄ eos post sapientia deserit, quos prius diutius renuentes uocauit, dicens. Vocaui & renuistis, extendi manum meam, & nō fuit qui D aspiceret. Despexistis omne consilium meū, & increpationes meas neglexistis. Ego quoque in interitu uestro ridebo & subsannabo cum uobis quod timebatis aduenerit. Et rursum. Tunc inuocabunt me, & nō exaudiā, mane cōsurgent, & nō inuenient me. Salus itaq; corporis quando ad bene operandū accepta despicitur, quanti sit muneris amissa sentitur. Et in infructuosi ad ultimum quæritur quæ cōgruo concessa tempore utiliter nō habetur. Vnde bene per Salomonē rursum dicitur: Ne des alienis honorem tuum, &

2. Cor. 6.
Prou. 1.
Ibidem.

annos tuos crudeli, ne forte impleantur extranei uiribus tuis, & labores tui sint in domo aliena, & gemas in nouissimis, quando consumpseris carnem & corpus tuũ. qui nanq; alieni à nobis sunt, nisi maligni spiritus, q à cœlestis sunt patriæ sorte separati? Quis uerò honor noster est, nisi quia in luteis corporibus conditi, ad conditoris tamẽ nostri sumus imaginẽ & similitudinẽ creati? Vel qs alius crudelis est, nisi ille angelus apostata, q & semetipsum pœna mortis supbiẽdo perculit, & inferre mortẽ humano generi etiã perditus non pepercit? Honorem itaq; suum alienis dat, qui ad Dei imaginem & similitudinẽ conditus, uitæ suæ tempora malignorũ spirituũ uolũtatibus administrat. Annos etiam suos crudeli tradit, qui ad uoluntatem male dominantis aduersarij accepta uiuendi spacia expendit. Vbi bene subditur: Ne forte impleantur extranei uiribus tuis, & labores tui sint in domo aliena. Quisquis. n. p acceptã ualetudinem corporis, per tributam sibi sapientiam mentis non exercendis uirtutibus, sed perpetrandis uitijs elaborat nequaq̃ suis uirib. suã domũ, sed extraneorum habitacula, id est, immundorum spirituum facta multiplicat: nimirum uel luxuriando, uel superbiendo agens ut ẽt se addito perditorum numerus crescat. Bene autem subditur: Et gemas in nouissimis quando cõsumpseris carnẽ & corpus tuum. Plerunq; accepta salus carnis per uitia expenditur, sed cum repente subtrahitur, cum molestijs caro atteritur, cum iam egredi anima urgetur, diu male habita quasi ad bene uiuendum salus amissa requiritur. Et tũc gemunt homines q Deo seruire noluerũt, quãdo damna negligentiæ suæ recuperare seruiendo nequaquam possunt. Vnde alias dicitur:
Psal. 77 Cùm occideret eos, tunc requirebant eũ. At cõtrà admonẽdi sunt ægri, ut eo se filios Dei sentiãt quo illos disciplinę flagella castigant. Nisi enim correctis hæreditatem dare disponeret, erudire eos per molestias non curaret. Hinc nanque ad Ioannem Dominus per angelum dicit:
Apoc. 3 Ego quos amo arguo & castigo. Hinc rursũ scriptũ est: Fili mi noli negligere disci
Heb. 12 plinam Domini, neque fatigeris cum ab

A eo argueris. Quem enim diligit Dominus, castigat: flagellat autem omnem filium quẽ recipit. Hinc psalmista ait: Mul
tę tribulationes iustorum, & de omnibus his liberauit eos Dominus. Hinc *Psal. 33*
quoque beatus Iob in dolore exclamans *Iob. 19*
ait: Si iustus fuero non leuabo caput, saturatus afflictione & miseria. Dicendum est ægris, ut si cœlestem patriam suam esse credunt, necessario in hac labores uelut in aliena patiant. Hinc est enim quod lapides extra tunsi sunt, ut in constructione templi Domini absq; mallei sonitu
B ponerentur: quia uidelicet nunc foris per flagella tũdimur, ut intus ĩ tẽplũ Dei postmodum sine disciplinæ percussione disponamur: quatenus quicqd in nobis est superfluum, modo percussio resecet, & tunc sola nos in ędificio concordia charitatis liget. Admonendi sunt ægri, ut considerẽt pro percipiendis terrenis hæreditatibus, quomodo dura carnales filios disciplinæ flagella castigẽt. quæ ergo nobis diuinæ correptionis pœna grauis est, per quam & nunquam amittenda hæreditas percipitur, & semper mansura
C supplicia uitantur? Hinc etenim Paulus ait: patres quidem carnis nostræ habui- *Heb. 12*
mus eruditores, & reuerebamur eos: nõne multo magis obtemperabimus patri spirituum & uiuemus? Et illi quidem in tempore paucorũ dierum secundum uoluntatem suam erudiebant nos: hic autẽ ad id q utile est ĩ recipiendo sanctificationẽ eius. Admonendi sunt ægri, ut considerent quanta salus cordis sit molestia corporalis, quæ ad cognitionem sui mentem reuocat, quam plerunque salus abijcit, infirmitatis memoria reformat: ut ani
D mus q extra se ĩ elationẽ ducitur, cui sit conditioni subditus, ex percussa q̃ sustinet carne memoretur. Quod rectè per Balaam, si tamen uocem Dei subsequi obediendo uoluisset, in ipsa eius itineris retardatiõe signat. Balaã nanq; ut perueniret ad propositũ tẽdit, sed eius uoti animal cui pręsedit, prępedit. Prohibitione quippe immorata asina angelum uidet, quem humana mens non uidet: quia plerunq; caro per molestias tarda flagello suo mẽti Deum indicat, quem mens ipsa carni pręsidens non uidebat: ita ut anxietatem spiritus

ſpiritûs proficere in hoc mundo cupientis, uelut iter tendentis impediat, donec ei inuiſibilem qui ſibi obuiat innoteſcat. Vnde bene per Petrum dicitur: Correptionẽ habuit ſuæ ueſaniæ ſubiugale mutum, quod in hominis uoce loquẽs prohibuit prophetæ inſipientiam. Inſanus quippe homo à ſubiugali muto corripitur, quãdo elata mens humilitatis bonum quod tenere debeat ab adflicta carne memoratur. Sed huius correptionis donum idcirco Balaam non obtinuit, quia ad maledicendum pergens, uocem non mentem mutauit: Admonendi ſunt ægri, ut cõſiderent quanti ſit muneris moleſtia corporalis, quæ & admiſſa peccata diluit, & ea quæ admitti poterant cõpeſcit, quæ ſumpta ab exterioribus plagis concuſſæ menti pœnitentiæ uulnera infligit. Vnde ſcriptum eſt: Liuor uulneris abſtergit mala, & plagæ in ſecretioribus uentris. Mala, enim liuor uulneris abſtergit, quia flagellorum dolor uel cogitatas, uel perpetratas neq̃tias diluit. Solet uerò uentris appellatione mens plerunq; accipi: quia ſicut uenter cõſumit eſcas, ita mens pertractãdo excoq̃t curas. Quia.n. uenter mens dicit̃, ea ſententia docet̃ qua ſcriptũ eſt. Lucerna Domini ſpiraculũ hominis, quæ inueſtigat omnia ſecreta uẽtris, ac ſi diceret. Diuini afflatus illuminatio cum in mentem hominis uenerit, eam ſibimetipſi illuminans oſtendit, quæ ante Spiritus ſancti aduentũ cogitationes prauas & portare poterat, & penſare neſciebat. Liuor ergo uulneris abſtergit mala, & plagę in ſecretioribus uentris: quia dum exterius percutimur, ad peccatorũ noſtrorũ memoriã taciti afflictiq; reuocamur, atq; ante oculos noſtros cũcta quæ à nobis ſunt male geſta reducimus, & ꝑ hoc ꝙ foris patimur, magis intus ꝙ fecimus dolemus. Vnde fit ut inter apta uulnera corporis amplius nos abluat plaga ſecreta uentris: quia ſanat nequitias praui operis occultum uulnus doloris. Admonẽdi ſunt ægri, quatenus patiẽtiæ uirtutem ſeruent, ut inceſſanter quanta redemptor noſter ab his quos creauerat pertulit mala conſiderent: quod tot obiecta conuitiorum probra ſuſtinuit: quod de manu antiqui hoſtis captiuorum animas quotidie rapiens inſultantium alapas accepit: quod aqua ſalutis nos diluẽs, à perfidorũ ſputis faciẽ nõ abſcõdit: quod uocatione ſua nos ab æternis ſupplicijs liberans tacitus flagella tolerauit: quod inter angelorum choros perennes nobis honores tribuens, colaphos pertulit: quod à peccatorum nos punctionibus ſaluãs, ſpinis caput ſupponere nõ recuſauit: ꝙ æterna nos dulcedine debriãs, in ſiti ſua fellis amaritudinem accepit: ꝙ pro nobis patrem quamuis diuinitate eſſet æqualis adorauit, ſub irriſione adoratus tacuit: quod uitam mortuis præparans, uſq; ad mortem ipſe uita peruenit. Cur itaq; aſperum creditur ut à Deo homo toleraret flagella pro malis, ſi tanta Deus ab hominibus pertulit mala pro bonis? Aut quis ſana intelligentia de percuſſione ſua ingratus exiſtit, ſi ipſe hinc ſine flagello non exijt, qui hinc ſine peccato uixit?

2.Pet.2 — Prou.20

ADMONITIO XIIII.

ALiter admonendi ſunt qui flagella metuunt & propterea innocenter uiuunt, atq; aliter admonendi ſunt qui ſic in iniquitate duruerunt, ut neq; per flagella corrigant̃. Dicendũ nãq; eſt flagella timẽtibus, ut & bona tẽporalia nequaquam pro magno deſiderent, quæ adeſſe etiã prauis uident, & mala preſentia nequaquã uelut intolerabilia fugiant, quib. hic plerunque etiam bonos affici non ignorant. Admonendi ſunt qui flagella metuunt, ut ſi malis ueraciter carere deſiderant, æterna ſupplicia perhorreſcãt, neq; in hoc ſuppliciorum timore permaneant, ſed ad amoris gratiam nutrimento charitatis excreſcant. Scriptum quippe eſt: Perfecta charitas foras mittit timorem. Et rurſum ſcriptum eſt: Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed ſpiritum adoptionis filiorum in quo clamamus abba pater. Vnde idem doctor iterum dicit: Vbi ſpiritus Domini, ibi libertas. Si ergo adhuc à praua actione formidata pœna prohibet, ꝑfectò formidantis animum nulla ſpiritus libertas tenet. Nam ſi pœnam non metueret, culpam proculdubio perpetraret. Ignorat itaq; mens gratiam libertatis, quam ligat ſeruitus timoris. Bona enim pro ſemetipſis

1.Ioan.4 — Rom.8. — 2.Cor.3

amanda sunt, & non pœnis compellentibus exequenda. Nam qui propterea bonum facit, quia tormentorum mala metuit, uult nō esse quod metuat, ut audacter illicita cōmittat. Vnde luce clarius cōstat quod corā Deo innocentia amittitur, ante cuius oculos desiderio peccatur. At contra ij quos ab iniquitatibus nec flagella compescunt, tanto acriori inuectione feriendi sunt, quāto maiore insensiblitate duruerūt. Plerunq; enim sine dedignatione dedignādi sunt, sine desperatiōe desperandi, ita duntaxat ut & ostensa desperatio formidinem incutiat, & subiuncta admonitio ad spem reducat. Districtæ itaque cōtra illos diuinę sentētiæ proferēdæ sunt, ut ad cognitionem sui considerata æterna animaduersione reuocentur. Audiāt enim in se impletum esse quod scriptum
Pro. 27. est: Si contuderis stultū in pila, quasi ptisanas feriente desuper pilo, non auferetur ab eo stultitia eius. Contra hos propheta
Hier. 5. Domino conqueritur, dicēs: Attriuisti eos, & renuerūt accipere disciplinā. Hinc est quod Dominus dicit: Interfeci & perdidi populum istum, & tamen à uijs suis
Esa. 9. non sunt reuersi. Hinc rursum ait: Populus non est reuersus ad percutientē se. Hinc uoce flagellantiū propheta Hiere-
Hier. 51. mias cōqueritur dicēs: Curauimus Babylonem, & non est sanata. Babylon quippe curatur, nec tamē ad sanitatem reducitur, quando mens in praua actione confusa uerba correctionis audit, flagella correptionis percipit, & tamē ad recta salutis itinera redire cōtēnit. Hinc captiuo populo Israelitico, nec tamen ab iniquitate conuerso Dominus exprobrat dicens: Versa
Eze. 22. est mihi domus Israel in scoriam, omnes isti facti sunt mihi æs, & stannū, & ferrū, & plūbū in medio fornacis. ac si apertè dicat: Purgare eos per ignem tribulationis uolui, & argentum illos uel aurū fieri quæsiui: sed in fornace mihi in æs, stannum, & ferrum, & plumbum uersi sunt: quia nō ad uirtutē, sed ad uitia etiā in tribulatione proruperūt. Aes quippe dū percutitur, amplius metallis cæteris sonitū reddit. Qui igitur in percussione positus erumpit ad sonitu murmurationis, in æs uersus est in medio fornacis. Stannum uero cum ex arte cōponitur, argenti

A speciem mentitur. Qui uerò simulationis uitio non caret in tribulatione, stannum factus est in fornace. Ferro autem utitur qui uitæ proximi insidiatur. Ferrum itaque in fornace est qui nocendi malitiam non amittit in tribulatione. Plumbum quoque cæteris metallis est grauius. In fornace ergo plumbum inuenitur, qui sic peccati sui pondere premitur, ut etiam in tribulatione positus à terrenis desiderijs nō leuetur. Hinc rursum scriptum est: Eze. 24.
Multo labore sudatū est, & nō exiuit de ea nimia rubigo eius neq; per ignem. Ignē
B quippe nobis tribulationis admouet, ut in nobis rubiginē uitiorū purget: sed nec per ignē rubiginē amittimus, quando & inter flagella uitio non caremus. Hinc propheta iterum dicit: Frustra conflauit Hier. 6.
conflator, malitiæ eorum sunt consumptæ. Sciendum uerò est quod nonnunquam cum inter flagellorum duritiam remaneant incorrecti, dulci sunt ad monitionē mulcendi. Quos enim cruciamenta non corrigunt, nonnunquam ab iniquis actionibus lenia blandimenta compescunt. Quia & plerūq; ægros quos fortis pigmentorum potio curare non ua-
C luit, ad salutem pristinam tepens aqua reuocauit: & nōnulla uulnera quæ curari incisione nequeunt, fomentis olei sanantur. Et durus adamas incisionem ferri minime recipit, sed leni hircorum sanguine mollescit.

ADMONITIO XV.

ALiter admonendi sunt nimis taciti, atque aliter multiloquio uacantes. Insinuari nanque nimis tacitis debet, quia dum quędam uitia incaute fugiūt, occulte deteriorib. implicantur. Nā sępe lin-
D guam quia immoderatius premūt, in corde grauius multiloquium tolerant, ut eo plus cogitationes in mente ferueant, quo illas uiolenta custodia indiscreti silentij angustat. Quæ plerunque tāto latius quo que diffluunt, quanto se esse securius ęstimant, quia foris à reprehensorib. non uidentur. Vnde nonnunquam mens in superbiam tollitur, & quos loquentes audit, quasi infirmos despicit. Cūq; os corporis claudit, quantū se uitijs superbiendo aperiat non cognoscit. Linguam etenim premit, mentem eleuat. Et cum suā malitiam

tiam atq; nequitiam minimè considerat, tanto apud se cunctos liberius, quanto & secretius accusat. Admonēdi sunt igitur nimis taciti, ut scire sollicitè studeant, nō solum quales exterius ostendere, sed etiā quales se debeant interius exhibere: ut plus ex cogitationibus occultum iudiciū quàm ex sermonibus reprehēsionem me tuant proximorum. Vnde per Salomonē quoque scriptum est: Fili mi attende sapientiam meam, & prudentię meæ incli na aurem tuam, ut custodias cogitationes. Nihil quippe in nobis est corde fuga cius, quod à nobis, totiens recedit, quotiens per prauas cogitationes defluit. Hinc etenim Psalmista ait: Cor meum de reliquit me. Hinc ad semetipsum rediens, ait: Inuenit seruus tuus cor suum ut oret te. Cum ergo cogitatio per custodiam re stringitur, cor quod fugere consueuit, inuenitur. Plerunq; aūt nimis taciti, cum nonnulla iniusta patiunť eo in acriorem dolorem prodeunt, quo ea quæ sustinent non loquunť Nā si illatas molestias tran quillæ linguæ sermone dicerent, à cōsciē tia dolor emanaret. Vulnera enim clausa plus cruciant. Nam cum putredo quæ in terius feruet eiicitur, ad salutē dolor aperitur. Scire igiť debent qui plus quā expe dit tacent, ne inter molesta quę tolerant dum linguā tenent, uim doloris exaggerent. Admonendi sunt.n. ut si proximos sicut se diligunt minimè illis taceant unde eos iustè reprehendant. Vocis. n. medi camine utrorunq; saluti concurritur, dū & ab illo qui infert, actio praua atq; peruersa compescitť, & ab hoc qui sustinet, doloris feruor uulnere aperto temperať. Qui.n. proximorum mala respiciunt, & tñ in silentio linguam premunt, quasi cō spectis uulnerib. usum medicaminis subtrahunt, & eo mortis autores fiūt quo ui rus quod potuerunt curare noluerunt. Lingua itaq; discrete frenanda est, nō insolubiliter obliganda. Scriptū nanq; est: Sapiens tacebit usq; ad tempus: ut nimirum cum opportunum cōsiderat, postpo sita censura silentij, loquendo quæ congruunt, in usum se utilitatis impendat. Et rursum quoq; scriptum est: Tempus tacendi, tempus loquendi. Discretè quippe uicissitudinum pensanda sunt tempo ra, ne aut cum restringi lingua debet, per uerba inutiliter defluat, aut cū loqui utili ter pōt semetipsam pigre restringat. Qđ bene Psalmista considerans dicit: Pone Dñe custodiam ori meo, & ostium circūstantiæ labiis meis Non. n. poni ori suo parietem, sed ostium petit, quod uidelicet aperiť & claudiť. Vnde & nobis caute di scendum est, quatenus os discrete & con gruo tpe uox aperiat, & rursum congruo taciturnitas claudat. At contra admonen di sunt multiloquio uacantes, ut uigilan ter aspiciant a quanto rectitudinis statu depereunt, dum per multiplicia uerba di labuntur. Humana etenim mens aquæ more & circumclusa adꝗ superiora colligitur; quia illud repetit unde descendit, & relaxata deperit, quia se per infima inutiliter spargit. Quod enim super se uacuis uerbis a silentij sui cēsura dissipatur, quasi tot riuis extra se ducitur. Vnde & redire interius ad sui cognitionem nō sufficit, quia per multiloquium sparsa à secreto sę intimæ cōsiderationis excludit. Totā uerò se insidiantis hostis uulnerib. detegit: quia nulla munitione custodię circumcludit. Vnde scriptum est: Sicut urbs patens & absq; murorū ambitu, ita uir qui non pōt in loquendo cohibere spiritum suū. Quia.n. murum silentij non hēt, patet inimici iaculis ciuitas mentis. Et cum se per uerba extra semetipsam eiicit, apertā se ad uersario ostendit Quā tāto ille sine labore superat, quanto & ipsa quæ uincitur, cōtra semetipsam p multiloquiū pugnat. Plerunq; aūt dū per quosdā gradus desidiosa mens in lapsum casus impelliť, dū otiosa cauere uerba negligimus, ad noxia qnq; peruenimus, ut prius loqui aliena libeat, & postmodum detractionib. eorū uitam de quib. loquitur mordeat, ad extremū uerò usq; ad apertas lingua contumelias erumpat. Hinc seminanť stimuli, oriuntur rixæ, accēduntur faces odiorū, pax extinguiť cordiū. Vnde bene per Salomonem dicitur. Qui dimittit aquā, caput est iurgiorum. Aquam quippe dimittere, est linguā in fluxū eloquij relaxare. Quo contra in bona etiam parte iterū dicitur: Aqua profunda uerbą ex ore Dei. Qui ergo dimittit aquam, caput est iurgiorum: quia qui linguam non refrenat,

Marginalia: A; Prou. 5.; B; Psal. 39; C; D; Eccl. 20; Eccl. 3.; Psal. 40; Prou. 17; Prou. 18

Prou. 26 nat, concordiam dissipat. Vñ e diuerso scriptum est: qui imponit stulto silentiũ, iras mitigat. Quia autem multiloquio quisq; seruiens linguam frenare nequiuerit, accidit ut rectitudinem iustitiæ tenere nequaquàm possit. quod testatur propheta qui
Ps. 139. ait: Vir linguosus non dirigetur super terram. Hinc quoq; Salomon iterum dicit:
Prou. 10 In multiloquio non deerit peccatũ. Hinc
Esa. 32. Esaias ait: Cultus iustitiæ, silẽtium: uidelicet indicans, quia mens à iustitia desolatur, quãdo ab immoderata locutione nõ
Iac. 1. parcitur. Hinc Iacobus ait: Si quis putat se religiosum esse non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, huius uana est religio. Hinc rursus ait: Sit oĩs homo uelox ad audiendum, tardus aũt ad loquẽdum. Hinc iterum (uim linguę definiens)
Iac. 3. adiungit: Lingua inquietum malum, ple
Matt. 12 na ueneno mortifero. Hinc per semetipsam nos ueritas admonet dicens: Omne uerbũ otiosum quod locuti fuerint homines, reddẽt de eo rationem in die iudicij. Otiosum quippe uerbũ est, quod aut ratione iustę necessitatis, aut intẽtione pię utilitatis caret. Si ergo de otioso sermone rõ exigitur, pẽsemus quę pœna multiloquiũ manet, in quo & ꝑ noxia uerba peccatur.

ADMONITIO XVI.

ALiter admonendi sunt pigri, atq; aliter præcipites. Illi nanq; suadendi sunt ne agenda bona dum differunt amittant: isti uerò admonẽdi sunt ne dum bonorum tempus incautè festinando præueniunt, eorum merita immutent. Pigris itaq; intimandum, quòd sæpe dum opportunè agere quæ possumus nolumus, paulo post cum uolumus non ualemus. Ipsa quippe mentis desidia dum congruo feruore non accenditur, à bonorum desiderio funditus conualescente furtim torpore mactatur. Vnde apertè per Salomonẽ dicitur: Pigredo immittit soporem. Piger enim rectè sentiendo quasi uigilat, quam
Prou. 19 uis nil operando torpescat. Sed pigredo soporem immittere dicitur, quia paulisper etiam rectè sentiendi uigilantia amittitur, dum à bene operandi studio cessatur. Vbi rectè subiungitur: Et anima dissoluta esuriet. Nam mens quia se ad superiora stringendo non dirigit, neglectam se inferius per desideria expandit. Et dum

A studiorum sublimium uigore non constringitur, cupiditatis infimæ fame sauciatur: ut quo se per disciplinam ligare dissimulat, eo se esuriens per uoluptatum desideria spargat. Hinc ab eodem rursum Salomone scribitur: In desideriis est omnis Ibidem.
ociosus. Hinc ipsa ueritate prædicante, Matt. 12
uno quidem exeunte spiritu munda domus dicitur, sed multiplicius redeunte dum uacat occupatur. Plerunque piger dum necessaria agere negligit quædam sibi difficilia opponit, quædam uero in-
B caute formidat: & dũ quasi inuenit quod uelut iustè metuat, ostẽdit ꝙ in otio quasi non iniustè torpescat. Cui rectè per Salomonem dicitur: Propter frigus piger Prou. 20
arare noluit, mendicabit ergo æstate, & non dabitur ei. Propter frigus quippe piger non arat, dum desidia & torpore constrictus, agere quę debet bona considerat, & dissimulat. Propter frigus quippe piger non arat, dum parua ex aduerso mala metuit, & operari maxima prætermittit. Bene aũt dicitur Mendicabit æstate, & non dabitur ei. qui.n. nunc ex bonis operib.
C non exudat, cum sol iudicij feruentior apparuerit, quia frustra regni aditum postulat, nihil accipiens æstate mendicat. Bene hinc per eũdem Salomonem rursum dicitur: Qui obseruat uentum, non seminat,
& qui considerat nubes, nunquam metit. Eccl. 11
Quid.n. per uentum nisi malignorum spirituum tentatio exprimitur? Et quid per nubes quæ mouẽtur à uẽto, nisi aduersitates prauorũ hoĩum designantur? A uentis quippe impellũtur nubes: quia immũdorum spirituum afflatu praui excitãtur homines. Qui ergo obseruat uentum, nõ
D seminat, & qui considerat nubes, nunquã metit: quia quisquis tentationem malignorum spirituum, quisquis persecutionem prauorum hominum metuit, neque nunc grana boni operis seminat, neque tunc manipulos sanctæ retributionis secat. At contra admonendi sunt præcipites, quia dum bonorum actuũ præueniũt tp̃s, meritum peruertunt: & sępe in malis corruunt, dum bona minime discernũt. qui nequaquam quid, quõ uel quando quæque agant inspiciunt, sed plerunque acta quia ita non debuerunt agere cognoscunt. Quibus subauditoris specie rectè
per

Eccl.33. per Salomonem dicitur: Fili sine cõsilio ni
Prou.4 hil facias, & post factũ non pœnitebis. Et rursum: Palpebræ tuę p̃cedãt gressus tuos. Palpebræ quippe gressus præcedunt, cũ operationẽ nostrã consilia recta p̃ueniunt. Qui.n.negligit cõsiderando p̃uidere q̃ facit, gressus tendit, oculos claudit: pergendo iter conficit, sed præuidendo sibimetipsi non antecedit, atque idcirco citius corruit: quia quò pedẽ operis ponere debeant per palpebram consilij non attendit.

ADMONITIO XVII.

Aliter admonẽdi sunt mansueti, atq; aliter iracundi. Nonnunquam uerò mansueti cum præsunt, uicinum & quasi iuxta positum torporem desidiæ patiuntur. Et plerunq; nimia resolutione lenitatis ultrà quàm necesse est uigorẽ districtionis emolliunt. At contrà iracundi cum regiminũ loca percipiunt, quo impellente ira in mentis uesaniam deuoluuntur, eo etiam subditorum uitam dissipata quietis tranquillitate confundunt. Quos cũ furor agit in pręceps, ignorãt quicquid irati faciunt, ignorant quicquid patiuntur irati à semetipsis. Nonnunquam uerò quod est grauius, iræ suæ stimulum iustitiæ zelum putant. Et cum uitium uirtus creditur, sine metu culpa cumulatur. Sæpe ergo mãsueti dissolutionis torpescunt tædio, sæpe iracundi rectitudinis falluntur zelo. Illorum itaq; uirtuti uitium latenter adiungitur, his autẽ suum uitium quasi uirtus feruens uidetur. Admonendi sunt igitur illi, ut fugiãt quod iuxta ipsos est, isti quod in ipsis est. Attendãt illi quod non habẽt, discernant isti quod habent. Amplectant̃ mansueti sollicitudinem, damnent iracũdi perturbationem. Admonendi sunt mansueti ut habere etiam æmulationem iustitiæ studeant. Admonendi sunt iracundi ut æmulationi quam se habere existimant, mansuetudinem subiungant. Idcirco nanq; Spiritus sanctus in columba & in ignæ monstratur: quia uidelicet omnes quos implet, & columbæ simplicitate mansuetos, & igne zeli ardentes exhibet. Nequaquam ergo sancto Spiritu plenus est, qui aut in tranquillitate mansuetudinis feruorem æmulationis deserit, aut rursum in ęmulationis ardore uirtutẽ mansuetudinis amittit. Q̃d fortasse melius ostendimus si in mediũ Pauli magisterium proferamus, qui duobus discipulis & nõ diuersa charitate p̃ditis, diuersa tamẽ adiutoria prædicationis impendit. Timotheũ nanq; admonens ait: Argue, obsecra, in- *2.Tim.4*
crepa cũ oĩ patientia & doctrina. Titum *ad Tit.2*
quoq; admonet dicẽs: Hæc loquere & exhortare, & argue cũ oĩ imperio. Quid est quod doctrinã suã tanta arte dispensat, ut in exhibenda hac alteri imperiũ, atq; alteri patientiã proponat: nisi q̃ mãsuetioris spiritus Titũ, & paulo feruentioris uidit esse Thimotheũ? Illum per æmulationis studium inflammat, hunc per lenitatem patientiæ temperat. Illi quod deest iungit huic quod superest subtrahit. Illum stimulo impellere nititur, hunc freno moderat̃. Magnus quippe susceptæ Ecclesiæ colonus alios palmites ut crescere debeant rigat, alios cum plus iusto crescere conspicit resecat: ne aut nõ crescendo nõ ferant fructus, aut immoderatè crescendo quos protulerunt amittant. Sed longè alia est ira quę sub ęmulatiõis specie surripit, alia quę turbatũ cor & sine iustitiæ p̃textu confundit. Illa enim in hoc quod debet inordinatè extenditur, hæc autem semper in ijs quæ nõ debet inflammatur. Sciendum quippe est quia in hoc ab impatientibus iracũdi differunt, quod illi ab illis illata non tolerant, isti autem etiam quæ tolerãtur important. Nam iracundi sæpe etiam se declinantes insequuntur, rixæ occasionem commouent, labore contentionis gaudent: quos tamen melius corrigimus, si in ipsa iræ suæ cõmotione declinamus. Perturbati quippe q̃d audiãt ignorãt, sed ad se reducti tãto libentius exhortationis uerba recipiunt, quãto se trãquillius toleratos erubescunt. Menti aũt furore ebriæ, omne rectũ quod dicitur, p̃uersum uidet̃. Vnde & Nabal ebrio culpã suam Abigail *1.Re.25*
laudabiliter tacuit, q̃ digesto uino laudabiliter dixit: & idcirco malũ q̃ fecerat, cognoscere potuit, q̃a hoc ebrius nõ audiuit. Cũ uerò ita iracũdi alios impetũt ut declinare oĩno non possint, nõ apta exprobratiõe, sed sub quadã sunt cautela reuerẽtiæ parcendo feriẽdi. Q̃d melius oñdimus, si Abner factũ ad mediũ deducamus. Hunc *2.Reg.2*
q̃ppe cũ Azahel ui ĩcautę p̃cipitatiõis ĩpeteret, scriptũ ẽ: Locutus ẽ Abner ad Azael dicens:

dicens: Recede à me, noli me persequi ne compellar confodere te in terram. Qui audire contempsit, & noluit declinare. Percussit ergo eum Abner auersa hasta in inguine, & transfodit eum, & mortuus est. Cuius enim Azahel typum tenuit, nisi eorum quos uehementer arripiens furor in præceps ducit? Qui in eodem furoris impetu tanto cautè declinandi sunt, quanto & insanè rapiuntur. Vnde & Abner, qui nostro sermone patris lucerna dicitur, fugit: quia doctorum lingua quæ supernum Dei lumen indicat, cum per abrupta furoris mentem cuiuspiam ferri conspicit, cumq; contra irascentem dissimulat uerborum iacula reddere, quasi persequentem non uult ferire. Sed cum iracundi nulla consideratione se mitigant, & quasi Azahel persequi & insanire non cessant, necesse est ut hi qui furentes conantur reprimere, nequaquam in furore se erigant, sed quicquid est tranquillitatis ostendant: quædam uerò subtiliter proferant, in quibus ex obliquo furentis animum pungant. Vnde & Abner cum contra persequentem subsistit, non eum recta sed auersa hasta transforauit. Ex mucrone quippe percutere, est impetu apertè increpationis obuiare. Auersa uerò hasta persequentem ferire, est furentem tranquillè ex quibusdam tangere, & quasi parcendo superare. Azahel autem protinus occubuit: quia commotæ mentes dum & parci sibi sentiunt, & tamen responsorum ratione in intimis sub tranquillitate tanguntur ab eo quod se erexerant statim cadunt. Qui ergo à furoris sui impetu sub lenitatis percussione resiliunt, quasi sine ferro moriuntur.

ADMONITIO XVIII.

Aliter admonendi sunt humiles, atq; aliter elati. Illis insinuandum est q̃ sit uera excellentia quam sperando tenet, istis uerò intimandum est q̃ sit nulla temporalis gloria, quam & amplectentes nõ tenent. Audiant humiles quàm sint æterna quæ appetunt, quàm transitoria quæ contemnunt. Audiant elati quàm sint trãsitoria quæ ambiunt, quam ęterna quæ perdunt. Audiant humiles ex magistra uoce ueritatis: Omnis qui se humiliat exaltabitur. Audiant elati: Omnis qui se exal- *Luc. 18.*

A tat humiliabitur. Audiant humiles: Gloriam præcedit humilitas. Audiant elati: Ante ruinam exaltatur spiritus. Audiant humiles: Ad quem autem respiciam, nisi ad humilem & quietum & trementem sermones meos. Audiant elati: Qui superbis terra & cinis? Audiant humiles: Deus humilia respicit. Audiant elati: Et alta a longè cognoscit. Audiãt humiles: Quia filius hominis non uenit ministrari, sed ministrare. Audiãt elati: Quia initium omnis peccati superbia est. Audiant humiles: *Prou. 15* *Prou. 16* *Esa. 66.* *Ps. 137.* *Eccl. 10* *Mat. 20* *Eccl. 10* *Phil. 2.* *Iob. 41.*

B Quia redemptor noster humiliauit semetipsum, factus obediens patri usque ad mortem. Audiant elati quod de eorum capite scriptum est: Ipse est rex super omnes filios superbiæ. Occasio igitur perditionis nostræ facta est superbia diaboli, & argumentum redemptionis nostræ inuenta est humilitas Dei. Hostis enim noster inter omnia conditus, noluit uideri super omnia elatus: redemptor autem noster magnus manens super omnia, fieri inter omnia dignatus est paruulus. Dicatur ergo humilibus, quia dum se deijciunt, ad Dei similitudinem ascendũt

C Dicatur autem elatis, quia dum se erigũt, in apostatæ angeli imitationa cadunt. Quid itaque elatione deiectius, quæ dum supra se tenditur, ab altitudine ueræ celsitudinis elongatur: Qui antem humilitate sublimius, quæ dum se in ima deprimit, authori suo manenti super summa coniungitur? Est tamen aliud quod in eis debeat cautè pensari: quia sæpe quidam humilitatis decipiuntur specie, quidem uerò elationis suæ ignorantie falluntur. Nam plerunque nonnullis qui sibi humi

D les uidentur, is qui hominibus deferri nõ debet, coniunctus est timor: plerunque uerò elatos comitari solet libera uocis assertio Et cum quædam increpanda sunt uitia, illi reticent ex timore, & tamen tacere se æstimant ex humilitate: isti loquũtur per impatientiam elationis, & tamen se credunt loqui per libertatem rectitudinis. Illos ut peruersa non increpent, sub specie humilitatis premit culpa formidinis: istos ad increpanda quæ non debent aut magis quam debent, sub imagine libertatis effrenatio impellit timoris. Vnde & elati admonendi sunt, ne

plus

plus quàm decet sint liberi, & humiles A admonendi sunt, ne plus quam expedit sint subiecti: ne aut illi defensionem iusti tiæ uertant in exercitationem superbiæ, aut isti cum student plus quam necesse est hominibus subijci, compellantur eorum etiam uitia uenerari. Considerandum uerò est quòd plerunque elatos utilius cor ripimus, si eorum correptionibus quędam laudum fomenta misceamus. Inferenda nanq; sunt illis aut talia bona quæ in ipsis sunt, aut dicendum certè quæ poterant esse si non sunt: & tunc demum resecanda sunt mala quæ nobis displicent, B cum prius ad audiendum eorum placabilem mentem fecerint præmissa bona quæ placent. Nam & equos indomitos blanda prius manu tangimus, ut eos nobis plenius postmodum etiam per flagella subigamus: & amaro pigmentorum poculo mellis dulcedo adiungitur, ne ea quæ saluti profutura est, in ipso gustu aspera amaritudo sentiatur: & dum gustus per dulcedinem fallitur, humor mortiferus per amaritudinem uacuatur. Ipsa ergo in elatis inuectionis exordia permixta sunt laude temperanda, ut dum admittunt fauo- C res quos diligunt, etiam correptiones recipiant quas oderunt. Plerunque autem persuadere elatis utilia melius possumus, si profectum eorum nobis potius quam illis profuturum dicamus, si eorum meliorationem nobis magis quam illis profuturam dicamus, & eam magis nobis quam sibi impendi postulamus. Facile enim ad bonum elatio flectitur, si & alijs eius inflexio prodesse credatur. Vnde Moses qui regente se Deo deserti iter aeria columna duce pergebat, cum Obab cognatum suum a gentilitatis conuersatione D uellet educere, & omnipotentis dominio

Nu. 10. subiugare, ait: Proficiscimur ad locũ quẽ Dominus daturus est nobis, ueni nobiscum ut benefaciamus tibi, quia Dominus bona promisit Israel. cui cum respondisset ille, Non uadam tecum sed reuertar ad terram meam in qua natus sum: ilico adiunxit. Noli nos relinquere, tu enim nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, & eris dux noster. Neq; enim Mosi mentem ignorantia itineris angustabat, quem & ad prophetiæ scientiam cognitio diuinitatis expanderat quem columna exterius præibat, quem de cunctis interius per couersationem cum Deo sedulam locutio familiaris instruebat. Sed uidelicet uir prouidus elato auditori colloquens, solatium petiuit ut daret: ducem eum requirebat in uia, ut dux ei fieri ad uitam potuisset. Egit itaque ut superbus auditor uoci ad meliora suadenti eo magis fieret deuotus, quo putaretur necessarius, & unde se exhortatorem suũ præcedere crederet, inde sub uerbis se exhortationis inclinaret.

ADMONITIO XIX.

ALiter admonendi sunt pertinaces, atq; aliter inconstantes. Pertinacibus nanq; dicendum est, quod plus de se quam sunt sentiunt, & idcirco alienis cõsilijs non acquiescunt. Inconstantibus uero intimandum est, quod ualde se despicientes negligunt, & ideo leuitate cogitationum a suo iudicio per temporum momenta flectuntur. Illis dicendnm est: quia nisi meliores se cæteris æstimarent, nequaquam cunctorum consilia suæ deliberationi postponerent. Istis dicendum est: quia si hoc quod sunt utcunque attenderent, nequaquam eos per tot uarietatis littora mutabilitatis aura uersaret. Illis per Paulum dicitur: Nolite prudentes esse apud uosmetipsos. At contra isti audiant: Rom. 12 Non circumferamur omni uento doctri- Ephe. 4. næ. De illis per Salomonem dicitur: Comedent fructus uineæ suæ, suisque consi- Prou. 1 liis saturabuntur. De istis autem ab eo rursus scribitur: Cor stultorum dissimile erit. Cor quippe sapientium sibimetipsis sem- Prou. 15 per est simile: quia dum rectis persuasionibus acquiescit, constanter se in bono opere dirigit. Cor uero stultorum dissimile est: quia dum mutabilitate se uarium exhibet, nunquam idem quod fuerat manet. Et quia quædam uitia sicut ex semetipsis gignunt alia, ita ex aliis oriuntur, sciendum summopere est quod tunc ea corripiendo melius tergimus, cum ipsa ab amaritudinis suæ fonte siccamus. Pertinacia autem ex superbia, inconstantia uero ex leuitate generatur. Admonendi igitur sunt pertinaces, ut elationem suæ cogitationis agnoscant, & semetipsos uincere studeant, ne dum rectis aliorũ suasio-

suasionibus foris superari despiciunt, intus à superbia captiui teneantur. Admonendi sunt ut solerter aspiciāt, quia filius hominis cui una cum patre semper uolūtas est, ut exemplum nobis frangendæ nostræ uoluntatis præbeat, dicit: Non ueni facere uoluntatem meam, sed eius qui misit me patris. Qui ut huius adhuc uirtutis gratiam commendaret, seruaturum se hoc in extremo iudicio perhibet, cum ait: Ego à meipso non possum facere quicquā sed sicut audio, iudico. Qua itaq; conscientia dedignatur homo alienę uoluntati acquiescere, quando Dei & hominis filius cum uirtutis suæ gloriam uenit ostendere, testatur se non à semetipso iudicare? At contra admonendi sunt inconstantes, ut mentem grauitate roborent. Tunc enim genimina in se mutabilitatis arefaciunt, cum à corde prius radicem leuitatis abscindunt: quia & tunc fabrica robusta construitur, cum prius locus solidus in quo fundamentum poni debeat prouidetur. Nisi ergo antè mentis leuitas caueatur, cogitationum inconstantia minimè uincitur, à quibus se alienum Paulus fuisse perhibuit, cum dicit: Nunquid leuitate usus sum, aut quæ cogito secūdum carnem cogito, ut sit apud me, est & non? ac si apertè dicat: Idcirco mutabilitatis aura non moueor, quia leuitatis uitio non succumbo.

Ioan. 6.
Ioann. 5.
2. Cor. 1.

ADMONITIO XX.

Aliter admonendi sunt gulæ dediti, atque aliter abstinentes. Illos enim superfluitas locutionis, leuitas operis atque luxuria, istos uerò sæpe impatientiæ, sæpe uero superbiæ culpa comitatur. Nisi enim gulę deditos immoderata loquacitas raperet, diues ille qui epulatus quotidie dicitur splendidè, in lingua grauius non arderet, dicens: Pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarum ut intigat extremum digiti sui in aquam ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. quibus profectò uerbis ostēditur quia epulando quotidie crebrius in lingua peccauerat, qui totus ardens refrigerari se in lingua præcipuè requirebat. Rursum quia gulæ deditos leuitas protinus operis sequitur, authoritas sacra testatur dicēs: Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Quos plerūq; edacitas usq; ad luxuriā pertrahit: quia dū satietate uēter extenditur, aculei libidinis excitātur. Vnde & hosti callido qui primi hominis sensum in concupiscentiam pomi aperuit, sed in peccati laqueo strinxit, diuina uoce dicitur: Pectore & uentre repes. ac si ei apertè diceretur: Cogitatione & ingluuie sup humana corda dominaberis. Quia gulæ deditos luxuria sequitur, propheta testatur qui dum aperta narrat, occulta denunciat dicens: Princeps cocorum destruxit muros Hierusalem.

Luc. 16.
Exo. 32.
Gen. 3.

B Princeps nanq; cocorū uenter est, cui magna cura obsequium à cocis impenditur, ut ipse delectabiliter cibis impleatur. Muri autem Hierusalem uirtutes sunt animæ, ad desiderium supernæ pacis eleuatæ. Cocorum igitur princeps muros Hierusalem deijcit: quia dum uenter ingluuie extenditur, uirtutes animæ per luxuriam destruuntur. Quo contrà nisi mentes abstinentium plerunque impatientia à sinu tranquillitatis excuteret, nequaquam petrus dum diceret: Ministrate in fide ue-

C stra uirtutem, in uirtute scientiam, in sciētia autem abstinentiam, protinus uigilanter adiungeret dicens: In abstinentia autem patientiam. neesse quippe abstinentibus patientiam præuidit, quæ eis ut adesset admonuit. Rursum nisi cogitationes abstinentium aliquando superbiæ culpa transfigeret, Paulus minimè dixisset: Qui non manducat, manducantem non iudicet. Qui rursus ad alios loquens, dum de abstinentiæ uirtute gloriantium ꝓcepta perstringeret, adiunxit: Quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ in su-

D perstitione & humilitate, & non ad parcēdum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis. Qua in re diligēter quoque aduertendum est, ꝙ in disputatione sua prædicator egregius superstitioni humilitatis speciem iungit, quia dum plus quàm necesse est caro atteritur per abstinentiam, humilitas foris ostenditur, sed de hac ipsa humilitate grauiter interius superbitur. Et nisi mens plerunq; ex abstinentiæ uirtute tumesceret, nequaquam hanc uelut inter magna merita Pharisæus arrogans studiosè enumeraret dicens: Ieiuno bis in sabbato. Admonēdi ergo sunt

2. Pet. 1.
Rom. 14
Cos. 2.
Luc. 18.

gulæ

gulæ dediti, ne in eo quod escarum delectationi incumbunt, luxuriæ se mucrone trãsfigant, & quãti sibi per esum loquacitas, quãta mẽtis leuitas insidiet, aspiciãt: ne dum uẽtri molliter seruiũt, uitiorũ laqueis crudeliter astringant. Tanto.n. longius a secũdo parente receditur, quanto p immoderatum usum dum manus ad cibũ tenditur, parentis primi lapsus iteratur.

A At contrà admonendi sunt abstinentes ut sollicitè semper aspiciant, ne cum gulæ uitium fugiunt, acriora his uitia quasi ex uirtute generentur, ne dum carnem macerant, ad impatientiam spiritus erumpat, & iam nulla uirtus est quòd caro uincitur, si spiritus ab ira superatur. Aliquando autem dum mens abstinentium ab ira se deprimit, hanc quasi peregrina ueniens lætitia corrumpit, & eo abstinentiæ bonũ deperit, quo se à spiritalibus uitijs minimè custodit. Vnde rectè per prophetã dr: Ecce in die ieiunij uestri inuenitur uolũtas uestra. Et paulo post: Ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè. Voluntas quippe ad lætitiam pertinet, pugnus ad iram. Incassum ergo per abstinentiam caro atteritur, si inordinatis demissa motibus mens uitijs dissipatur. Rursumq; admonendi sunt ut abstinentiam suam & semper sine immutatione custodiant, & nunquam hanc apud occultum iudicẽ eximiæ uirtutis credãt, ne si fortasse cum magni meriti esse creditur, cor in elationem subleuetur. Hinc nãque per prophetã dicit: Nunqd tale est ieiuniũ quod elegi? Sed frãge esurienti panẽ tuũ, & egenos uagosq; induc in domum tuã. Qua in re pensandũ est uirtus abstinentiæ quam praua respicitur, quæ nõ nisi ex alijs uirtutib. commendatur. Hinc Iohel ait: Sanctificate ieiuniũ. Ieiunium quippe sanctificare, est adiunctis alijs bonis dignã Deo abstinentiã carnis ostendere. Admonẽdi sunt abstinẽtes, ut nouerint quia tunc placentẽ Deo abstinentiã offerũt, cũ ea quæ sib. de alimẽtis subtrahũt, indigentibus largiuntur. Solerter nanq; audiẽdum est quod per prophetam Dominus redarguit, dicẽs: Cũ ieiunaretis & plãgeretis in quinto & in septimo mense p hos septuaginta annos, nunquid ieiuniũ ieiunastis mihi? Et cũ comederitis & biberetis, nũquid non uobismetipsis comedistis, & uobismetipsis bibistis? Non.n. Deo sed sibi quisq; ieiunat, si ea quæ uentri ad tempus subtrahit, non egenis tribuit, sed uentri postmodũ offerenda custodit. Itaq; ne aut illos appetitus gulæ a mentis statu deiciat, aut istos afflicta caro ex elatione supplãtet, audiant illi ex ore ueritatis: Attendite.n. uobis ne fortè grauentur corda uestra in crapula & ebrietate curis huius mũdi. Vbi utilis quoq; pauor adiungitur: Et superueniat in uos repẽtinus dies

B ille. Tanquã laqueus.n. ueniet in oẽs qui sedent super faciẽ oĩs terræ. Audiãt isti: Nõ quæ intrant per os coinquinãt hominẽ: sed quæ exeũt de ore illa sunt quæ inquinãt hominẽ. Audiãt illi: Esca uentri, & uẽter escis, Deus ãt & hũc & hãc destruet. Et rursum: Nõ in comessationib. & ebrietatibus. Et rursum: Esca nos nõ cõmẽdat deo. Audiãt isti, quia oĩa mũda mũdis, coinquinatis aũt & infidelibus nihil est mundũ. Audiãt illi: Quorũ Deus uenter est, & gloria in cõfusione ipsorũ. Audiant isti: Discedẽt quidã a fide & ueritate. Et paulo post:

C Prohibentiũ nubere, præcipientiũ abstinere a cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cũ gratiarũ actione fidelibus & his q cognouerũt ueritatẽ. Audiãt illi: Bonũ est nõ mãducare carnẽ, neq; bibere uinũ, neq; in quo frater tuus scandalizat. Audiant isti: Modico uino utere propter stomachũ & frequentes tuas infirmitates. Quatenus illi discãt cibos carnis inordinatè non appetere, & isti creaturam Dei quam non appetunt non audeant condemnare.

Esa. 58. — *Ibidem* — *Iohel 1.* — *Zach. 7.* — *Luc. 21.* — *Mar. 7* — *1. Cor. 6.* — *Rom. 13* — *1. Cor. 8* — *Ad Ti. 1* — *Phil. 3.* — *1. Tim. 4* — *Rom. 14* — *1. Tim. 5*

D

ADMONITIO XXI.

ALiter admonendi sunt qui sua iam misericorditer tribuunt, atq; aliter qui adhuc & aliena rapere contendunt. Admonendi sunt nanq; qui iã sua misericorditer tribuũt, ne cogitatione tumida super eos quib. terrena largiũtur se extollãt, ne idcirco se meliores æstiment, quia contineri per se cæteros uident. Nam in terrenæ domus Dñs famulorum ordines ministeriaq; dispertiens, hos ut regãt, illos uerò statuit ut ab alijs regant. Istos iubet ut necessaria cęteris pbeãt, illos ut accepta ab alijs

alijs sumant. Et tamen plerunque offendunt qui regunt, & in patrisfamiliàs gratia permanent qui reguntur. Iram merentur qui dispensatores sunt, sine offensione perdurant qui ex aliena dispensatione subsistunt. Admonendi sunt igitur qui iã quæ possident misericorditer tribuunt, ut à cœlesti Domino dispensatores se positos subsidiorum temporalium agnoscãt, & tanto humiliter prębeant, quanto & aliena esse intelligunt quę dispẽsant. Cũque in illorum ministerio quibus accepta largiuntur constitutos se esse considerãt, nequaquam eorum mentes tumor subleuet, sed timor premat. Vnde necesse est ut sollicitè perpendant ne cõmissa indignè distribuant, ne quædam quibus nulla, ne nulla quibus quædam, ne multa quibus pauca, ne pauca præbeant, quibus impendere multa debuerunt, ne præcipitatione hoc quod tribuunt inutiliter spargant, ne tarditate petẽtes nociuè crucient, ne recipiẽdę hic gratię intẽtio subrepat, ne dationis lumen laudis transitoriæ appetitio extinguat, ne oblatum munus coniuncta tristitia absorbeat, ne in bene oblato munere animus plus quam decet hilarescat, ne sibi quicquam cum totum rectè impleuerint tribuant, & simul omnia postquam pergerint perdant. Ne enim sibi uirtutẽ suæ liberalitatis deputent, audiant quod
1. Pet. 4 scriptum est: Si quis administrat tanquã ex uirtute administrat Deus. Ne benefactis immoderatius gaudeant, audiant ꝙ
Luc. 17. scriptum est: Cùm feceritis hæc omnia quæ præcepta sunt uobis: dicite, Serui inutiles sumus, quæ debuimus facere fecimus. Ne largitatem tristitia corrumpat, au
2. Cor. 9 diant quod scriptum est: Hilarem enim datorem diligit Deus. Ne ex impenso munere transitoriam laudem quærant, audiant
Mat. 6. quod scriptum est: Nesciat sinistra tua qd faciat dextera tua: id est, piæ dispensationi nequaquam se gloria uitæ pręsentis admisceat, sed opus rectitudinis appetitionem ignoret fauoris. Ne impensæ gratiæ uicissitudinem requirant, audiant quod scri-
Luc. 14. ptum est: Cum facis prandium aut cœnã, noli uocare amicos tuos, neque fratres tuos neque cognatos, neque uicinos diuites, ne forte te ipsi retinuiteni, & fiat tibi retributio. Sed cum facis conuiuium

A uoca pauperes, debiles, claudos, cæcos, & beatus eris, quia non habent unde retribuant tibi. Ne quæ præbenda sunt citius, serò præbeantur, audiant quod scriptum est: Ne dixeris amico tuo, uade & re Prou. 3.
uertere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare. Ne sub obtentu largitatis ea quæ possident, inutiliter spargant, audiant ꝙ scriptum est: Sudet eleemosyna in manu tua. Ne cum multa necesse sunt, parua largiantur, audiant quod scriptum est: Qui 2. Cor. 9
parce seminat, parcè & metet. Ne cũ pau-
B ca oportet plurima prębeant, & ipsi postmodum nimiè inopiam tolerantes ad impatientiam erumpant, audiant quod scriptum est: Non ut alijs sit remissio, uobis 2. Cor. 8
autem tribulatio, sed ex æqualitate uestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut & illorum abundantia uestræ inopiæ sit supplementum. Cum enim dãtis mens ferre inopiam nescit, si multa sibi subtrahit, occasionem contra se impatientiæ exquirit. Prius nanque præparandus est patientiæ animus, & tunc aut multa sunt aut cuncta largienda: ne dum mi-
C nus æquanimiter inopia irruens fertur, & præmissæ largitatis merces pereat & adhuc mentẽ deterius murmuratio subsequens perdat. Ne omnino nihil eis præbeant quibus conferre aliquid paruum debent, audiant quod scriptum est:
Omni petenti te tribue. Ne saltem aliquid præbeant quibus omnino conferre nihil debent, audiant quod scriptum est: Da bono, & noli recipere peccato- Luc. 6
rem. Benefac humili, & non dederis Eccl. 12.
impio. Et rursum: Panem tuum & ui- Thob. 4.
num super sepulturam iusti constitue, &
D noli ex eo manducare & bibere cum peccatoribus. Panem enim suum & uinum peccatoribus præbet, qui iniquis subsidia pro eo quòd iniqui sunt impendit. Vnde & nonnulli huius mundi diuites, cũ fame crucientur Christi pauperes, effusis largitatibus nutriunt histriones. Qui uerò indigenti etiam peccatori panem suũ non quia peccator sed quia homo est tribuit, nimirum non peccatorem sed iustũ pauperẽ nutrit: qa in illo nõ culpam sed naturam diligit. Admonẽdi sunt etiam qui iam sua misericorditer largiuntur, ut sollicitè custodire studeant: ne cùm

cum commissa peccata eleemosynis redimunt, adhuc redimenda committant. Ne uenalem Dei iustitiam æstiment, si cũ curant pro peccatis nummos tribuere, arbitrentur se posse inultè peccare. Melior quippe est anima quàm esca, melius corpus quam uestimentum. Qui ergo escam aut uestimentum pauperibus largitur, sed tamen animæ uel corporis iniquitate polluitur, quod minus est iustitiæ obtulit, & quod maius est culpæ commisit. sua enim Deo dedit, & se diabolo. At contra admonendi sunt qui adhuc & aliena rapere cõtendunt, ut sollicitè audiant quid ueniẽs in iudicium Dominus dicat. Ait nanque: Esuriui & non dedistis mihi manducare, sitiui & non dedistis mihi potum, hospes fui & non collegistis me, nudus & non operuistis me, infirmus & in carcere, & nõ uisitastis me. Quibus etiam præmittit dicens: Discedite à me maledicti in ignem æternum qui præparatus est diabolo & angelis eius. Ecce nequaquam audiunt quia rapinas uel alia qualibent uiolenta commiserunt, & tamen æternis gehennæ ignibus mancipantur. Hinc ergo colligendum est quanta damnatione plectẽdi sunt qui rapiunt aliena, si tanta animaduersione feriuntur qui sua indiscretè tenuerũt. Perpendant quo eos obliget reatu res rapta, si tali subijcit pœnæ non tradita. Perpendant quid mereatur iniustitia illata, si tanta percussione digna est pietas non impensa. Cum aliena rapere intendunt, audiant quod scriptum est: Væ ei qui multiplicat non sua, usquequo aggrauat contra se densum lutum? Auaro quippe contra se densum lutum aggrauare, est terrena lucra cum pondere peccati cumulare. Cum multiplicare largæ habitationi spatia cupiunt, audiant quod scriptum est: Væ qui coniuungitis domum ad domũ, & agrum agro copulatis, usque ad terminum loci. Nunquid habitabitis soli uos in medio terræ? ac si apertè diceret: Quousque uos extenditis qui habere in communi modo consortes minimè uultis? Coniunctos quidem premitis, sed contra quos ualeatis uos extendere, semper inuenietis. Cũ augẽdis pecuniis inhiãt audiãt qđ scriptum est: Auarus non implebitur pecunia, & qui amat diuitias, non capiet

Mat. 6. Luc. 12. — Mat. 25 — Abac. 2. — Esa. 5. — Eccle. 5

A fructum ex eis. Fructus quippe ex illis caperet, si eas bene spargere non amando uoluisset. Qui uero eas diligendo retinet, hic utique sine fructu derelinquet. Cum repleri cunctis simul opibus inardescunt, audiant quod scriptum est: Qui festinat ditari, non erit innocens. Profectò enim qui augere opes ambit, uitare peccatum negligit, & more auium captus cum escã terrenarum rerum auidè conspicit, quo stranguletur peccati laqueo nõ agnoscit. Cum quælibet præsentis mundi lucra desiderant, & ea quæ de futuro damno patiẽ B ter ignorant, audiant quod scriptum est: Hæreditas ad quam festinatur, in principio, in nouissimo benedictione carebit. Ex hac quippe uita initium ducimus, ut ad benedictionis sortem in nouissimo ueniamus. Qui itaque in principio hæreditare festinant, sortem sibi in nouissimo benedictione amputant: quia dum per auaritiæ nequitiam hic multiplicari appetũt, illic ab æterno patrimonio exhæredes fiũt. Cũq; plurima ambiũt, uel obtinere cũcta quæ ambierint possunt, audiãt C quod scriptum est: Quid prodest homini si totum mundum lucretur, animæ uero suæ detrimentum faciat? ac si apertè ueritas dicat: Quid prodest homini si totum quod extra se est congregat, si hoc ipsum solum quod ipse est damnat? Plerunque autem citius raptorum auaritia corrigitur, si in uerbis admonentis quàm fugitiua sit præsens uita monstretur: si eorum ad medium memoria deducatur, qui & ditari in hoc mundo diu conati sunt, & tamen in adeptis diuitijs diu manere nequiuerunt: quibus festina mors repen D tè & simul abstulit, quicquid eorũ nequitia nec simul nec repentè congregauit: qui non solum hic rapta reliquerunt, sed secum ad iudicium causas rapinę detulerũt. Horum itaq; exempla audiant, quos in uerbis suis proculdubio & ipsi condemnant, ut cum post uerba ad cor redeunt, imitari saltem quos iudicant, erubescant.

Prou. 28 — Prou. 20 — Mat. 16

ADMONITIO XXII.

Aliter admonendi sunt, qui nec aliena appetunt, nec sua largiuntur: atque aliter qui & ea quæ habent tribuunt, & tamen aliena rapere non desistunt.

Admo-

discordiam rationalis creatura committat, quando hæc à rationis intentione perdidit, quod illa motu naturali custodit.
At contrà admonendi sunt pacati, ne dũ plus quam necesse est pacem quam possident amant, ad perpetuam peruenire non appetant. Plerunque enim grauius intentionem mentium rerum tranquillitas tentat, ut quo non sunt molesta quæ obtinẽt eo minus amabilia fiant quæ uacant, & quo delectant præsentia, eo non requirantur æterna. Vnde & per semetipsam ueritas loquens cum terrenam pacem a superna distingueret, atque ad uenturam discipulos ex præsenti prouocaret, ait: Pacem
Ioan. 14 relinquo uobis, pacem meam do uobis.
Relinquo scilicet transitoriam, do mansuram. Si ergo in eam cor quæ relicta est figitur, nunquam ad illam quæ danda est peruenitur. Pax ergo præsens ita tenenda est, ut & diligi debeat & contemni, ne si immoderatè diligitur, diligentis animus in culpa capiatur. Vnde & admonendi sunt pacati, ne dum nimis humanam pacem desiderant, prauos hominum mores nequaquam redarguant, & consentiendo peruersis, ab authoris suis se pace disiungant, ne dum humana foras iurgia metuunt, interni fœderis discissione feriantur. Quid est enim pax transitoria, nisi quoddam uestigium pacis æternæ? Quid esse ergo dementius potest, quàm uestigia in puluere impressa diligere, sed ipsum a quo impressa sunt non amare? Hinc Dauid dũ totũ se ad fœdera pacis internæ cõstringeret, testatur quod cum malis con-
Ps. 138 cordiam non teneret dicens: Nonne qui odorant te Domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi. Inimicos etenim Dei perfecto odio odisse, est & quod facti sunt diligere, & quod faciunt increpare: mores prauorum premere, & uitæ prodesse. Pensandum ergo est quando ab increpatione quiescitur, quanta culpa si pax cum pessimis tenetur: si propheta tantus hoc uelut in hostiam Deo obtulit, quod contra se pro Domino prauorum inimicitias excitauit. Hinc est quod
Exo. 32. tribus Leui assumptis gladijs per castrorũ media transiens, quia feriendis noluit pec-
Nu. 25. catoribus parcere, Deo manus dicta est cõsecrasse. Hinc Phinees peccantium ciuiũ gratiam spernens, coeuntes cum Madianitis perculit, & iram Domini iratus placauit. Hinc per semetipsam ueritas dicit:
Quid putatis? quia pacem ueni mittere Mat. 10
in terram? Non utique: sed gladium. Malorum nanque cum incautè amicitiis iungimur, culpis ligamur. Vnde Iosaphat qui tot de anteacta uita præconiis attollitur, de Achab regis amicitiis penè periturus
increpatur. Cui a Domino per prophe- 2 Pa. 19
tam dicitur: Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum, amicitia iungeris: & idcirco iram quidem Domini merebaris, sed bona opera inuenta sunt in te, eo quòd abstuleris lucos de terra Iuda. Ab illo enim qui summè rectus est eoipso iam discrepat, quo peruersorum amicitiis uita nostra concordat. Admonẽdi sunt pacati: ne si ad increpationis uerba prosiliant, temporalem pacem sibi perturbari formident. Rursumq; admonendi sunt ut eandem pacem dilectione integra intrinsecus teneant, quam per inuectionem uocis sibi intrinsecus turbant.
Quod utrũque prouidè se Dauid seruasse perhibet, cũ dicit: Cũ his qui oderũt pacẽ Ps. 119.
erã pacificus: cũ loquebar illis, impugnabãt me gratis. Ecce loquẽs impugnabat, sed tñ impugnatus erat pacificus: quia nec insaniẽtes cessabat reprehẽdere, nec reprehensos negligebat amare. Hinc etiam Paulus ait: Si fieri potest quod ex uobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Hortaturus enim discipulos ut pacẽ cum omnibus haberent, præmisit dicẽs, si fieri potest: atque subiunxit. Quod ex uobis est. Difficile quippe erat ut si male acta corriperent, habere pacem cum omnibus possent. Sed cum tẽporalis pax in prauorum cordibus ex nostra increpatione confunditur, inuiolata necesse est ut in nostro corde seruetur. Recte itaque ait: Quod ex uobis est. ac si nimirum dicat: Quia pax ex duarum partium consensu subsistit, si ab eis qui corripiuntur expellitur, integra tamen in uestra qui corripitis mente teneatur. Vnde rursum idem discipulos admonet dicens: Si quis non obedit uerbo nostro, per epistolam hunc notate: & non commisceamini cum illo, ut confundatur. Atque ilico subiunxit: Et nolite

te ut inimicum existimare illum. sed corripite ut fratrem, ac si diceret: Pacem cum eo exteriorem soluite, sed interiorē circa illum medullitus custodite: ut peccantis mentem sic uestra discordia feriat, quatenus pax à cordibus uestris nec abnegata discedat.

ADMONITIO XXIIII.

ALiter admonendi sunt seminantes iurgia, atq; aliter pacifici. Admonēdi nāq; sunt q iurgia seminăt, ut cuius sint sequaces agnoscant. De apostata quippe angelo scriptum est, cum bonæ messi inserta fuisset zizania: Inimicus homo hoc fecit. De cuius etiam membro per Salomonem dicitur: Homo apostata uir inutilis graditur ore peruerso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, prauo corde machinatur malum, & omni tempore iurgia seminat. Ecce, quem seminantem iurgia dicere uoluit, prius apostatam nominauit: quia nisi more superbientes angeli à conspectu conditoris prius intus auersione mentis caderet, foras postmodum usque ad seminanda iurgia non ueniret. Qui rectè describitur quod annuit oculis, digito loquitur, terit pede. Interior nanque est custodia, quæ ordinata seruat exterius membra. Qui ergo statum mētis perdidit, subsequenter foras incōstantia motionis fluit, atque exteriori mobilitate indicat quòd nulla interius radice stabilitatis subsistat. Audiant iurgiorum seminatores quod scriptum est: Beati pacifici: quoniam filij Dei uocabuntur. Atq; ediuersò colligant, quia si filij Dei uocantur qui pacem faciunt, proculdubio satanæ sunt filii qui confundunt. Omnes autem qui per discordiam separantur à uiriditate dilectionis, arescunt. Qui etsi boni operis fructus in suis actionibus proferunt, profecto nulli sunt, quia non ex unitate charitatis oriuntur. Hinc ergo perpendēt seminantes iurgia quàm multipliciter peccant: qui dum unam nequitiam perpetrant, ab humanis cordib. cūctas simul uirtutes eradicant. In uno. n. malo innumeta peragunt, quia seminando discordiam, charitatem quæ nimirum uirtutum omnium mater est, extinguunt. Quia autem nihil preciosius est Deo uirtute dilectionis: nihil est delectabilius diabolo extinctione charitatis. Quisquis ergo seminando iurgia dilectionem proximorum perimit, hosti Dei familiarius seruit: quia qua ille amissa cecidit, hanc iste uulneratis cordib. subtrahēs, eis iter ascēsionis abscidit. At contra admonēdi sunt pacifici ne tantæ actionis pondus leuigent, si inter quos fundare pacem debeant ignorent. Nam sicut multum nocet si unitas desit bonis, ita ualdè est noxium si non desit malis. Si ergo peruersorum nequitia in pacē iungitur, profecto eorum malis actib. robur augetur: qa quo sibi in malitia cōgruunt, eo se robustius bonorum afflictionib. illidunt. Hinc nanq; est q contra damnati illius uasa, uidelicet Antichristi prædicatores, diuina uoce beati Iob dicitur: Mēbra carnium eius cohærentia sibi. Hinc sub squamarum specie de eius satellib. perhibetur: Vna uni coniungitur, & nec spiraculum quidem incedit per eos. Sequaces quippe illius quo nulla inter se discordiæ aduersitate diuersi sunt, eo in bonorū grauius nece glomerātur. Qui ergo iniquos paci sociat, iniquitati uires administrat: quia bonos deterius deprimunt, quos & unanimiter persequuntur. Vnde prædicator egregius graui Pharisæorum Sadducæorumq; persecutione deprehensus, inter semetipsos diuidere studuit, quos contra se grauiter unitos uidit, cum clamauit dicens: Viri fratres, ego Pharisæus sum, filius Pharisæorum: de spe & resurrectione mortuorum ego iudicor. Dumq; Sadducæi spem resurrectionemq; mortuorum esse denegarent, quam Pharisæi iuxta præcepta sacri eloquii crederent: facta in persecutorum unanimitate dissensio est, & diuisa turba illæsus Paulus exiuit, quæ hūc unita prius immaniter pressit. Admonendi itaque sunt qui faciendæ pacis studiis occupantur, ut prauorum mētibus prius amorem debeant internæ pacis infundere, quatenus eis postmodum ualeat exterior pax prodesse: ut dum eorum cor in illius cognitione suspenditur, nequaquā ad nequitiā ex huius perceptione rapiat: dūq; supernā prouidēt, terrenā nullo modo ad usum suæ deteriorationis inclinēt. Cū uero peruersi quiq; tales sunt, ut nocere bonis nequeāt, etiāsi concupiscāt: inter hos nimirū debet terrena pax construi, & priuſ-

Mat. 13
Prou. 19
Matt. 5.
Iob. 41
Act. 23

priusquam ab eis ualet superna agnosci: ut hi scilicet quos contra dilectionẽ Dei malitia suæ impietatis exasperat, saltem ex proximi amore mansuescant, & quasi è uicino ad melius transeant, ut ad illam quæ a se longè est, pacem conditoris ascendant.

ADMONITIO XXV.

ALiter admonendi sunt qui sacræ legis uerba non rectè intelligunt: atque aliter qui rectè quidã intelligunt, sed hęc humiliter non loquuntur. Admonendi sunt qui sacræ legis uerba non rectè intelligunt: ut perpendant quia saluberrimum uini potum in ueneni sibi poculũ uertunt, ac per medicinale ferrum uulneri mortali se feriunt, dum per hoc in se sana perimunt, per quod salubriter abscindere sauciata debuerunt. Admonendi sunt ut perpendant, quòd scriptura sacra in nocte uitæ præsentis quasi quædam nobis lucerna sit posita: cuius nimirũ uerba dũ nõ rectè intelligunt, de lumine tenebrescunt. Quos uidelicet ad intellectum prauum intentio peruersa non raperet, nisi prius superbia inflaret. Dum enim se præ cæteris sapientes arbitrantur, sequi alios ad melius intellecta despiciũt, atq; ut apud imperitũm uulgus scientię sibi nomen extorqueãt, student summopere & ab alijs rectè intellecta destruere, & sua peruersa roborare. Vnde bene per prophetam dicitur: Secuerũt prægnãtes Galaad, ad dilatandũ terminũ suum. Galaad namq; aceruus testimonij interpretatur. Et quia cuncta simul congregatio Ecclesiæ per confessionẽ seruit testimonio ueritatis, nõ incõgruè per Galaad Ecclesia exprimitur, quæ ore cunctorum fidelium de Deo quæ uera sunt testatur. Prægnantes autem Galaad uocãtur animæ, quæ intellectum uerbi ex diuino amore cõcipiunt, & si ad perfectũ tempus ueniant, conceptã intelligentiã boni operis ostensione parituræ sunt. Terminum uerò suum dilatare, est opinionis suæ nomen extẽdere. Secuerũt ergo prægnantes Galaad ad dilatandũ terminũ suũ: quia mirũ hæretici mẽtes fideliũ quæ iã aliqd de ueritatis intellectu cõceperãt, peruersa ꝓdicatione perimũt, & sciẽtiæ sibi nomen

Amos 1.

A extendũt. Paruulorũ qppe corda iã de uerbi cõceptione grauida, erroris gladio sciñdũt, & quasi doctrinæ sibi nomẽ faciunt. Hos ergo cũ conamur instruere ne peruersa sentiãt, admoneamus prius necesse est, ne inanem gloriã quærant. Si enim radix elationis abscinditur, consequenter rami prauæ assertionis arefiũt. Admonẽdi sunt etiã, ne errores discordiasq; generãdo, legẽ Dei quæ idcirco data est ut sacrificia satanæ prohibeat, eandem ipsam in satanæ sacrificiũ uertant. Vnde per prophetam Dñs queritur dicẽs: Dedi eis frumentũ, uinũ & oleũ, & argentũ multiplicaui eis & aurũ, quę fecerũt Baal. Frumentũ quippe à Dño accipimus, quando in dictis obscurioribus subducto tegmine literæ per medullã spiritus legis interna sentimus. Vinum suum Dñs nobis præstat, cum scripturæ suæ alta prædicatione nos inebriat. Oleũ quoq; suũ nobis tribuit, cum præceptis apertiorib. uitã nostrã blãda lenitate disponit. Argentum multiplicat, cum nobis luce ueritatis plena eloquia subministrat. Auro quoq; nos ditat, qñ cor nostrum intellectu summi fulgoris irradiat. Quæ cũcta hæretici Baal offerunt: quia apud auditorũ suorũ corda corruptè oĩa intelligẽdo peruertũt. Et de frumẽto Dei, uino atque oleo, argento pariter & auro, satanæ sacrificium immolãt: quia ad errorẽ discordiæ uerba pacis inclinant. Vnde admonendi sunt ut perpẽdant: quia dũ peruersa mente de ꝓceptis pacis discordiã faciunt, iusto Dei examine ipsi de uerbis uitæ moriuntur. At cõtra admonẽdi sunt qui rectè quidem uerba legis intelligũt, sed hæc humiliter non loquuntur: ut in diuinis sermonibus priusquam alijs eos proferant, semetipsos requirant, ne insequentes aliorũ facta, se deserant. Et cum rectè cuncta de sacra scriptura sentiunt, hoc solum quod per illam contra elatos dicitur non attendant. Improbus quippe & imperitus est medicus qui alienum mederi appetit, & ipse uulnus quod patitur nescit. Qui igitur uerba Dei humiliter nõ loquũtur, profectò admonendi sunt ut cũ medicamenta ægris apponũt, prius uirus suæ pestis inspiciãt, ne alios medendo ipsi moriãtur. Admoneri .n. debent ut considerẽt ne à uirtute dicendi, uiuendi qualitate discordent:

Oseæ 2.

B C D

discordent: ne loquendo aliud, & ostendendo aliud prædicent. Audiant itaque quod scriptum est: Si quis loquitur, quasi sermones Dei. qui ergo uerba quæ proferunt ex proprijs non habent, cur quasi de proprijs tument? Audiant quod scriptum est: Sicut ex Deo coram Deo in Christo loquimur. Ex Deo enim coram Deo loquitur, qui prædicationis uerbum & quia à Deo accepit intelligit, & placere per illud Deo non hominibus quærit. Audiant quoque quod scriptum est:
Prou. 16 Abominatio Dei est omnis arrogans. Quia uidelicet dum in uerbo Dei laudem ac gloriam propriam quærit, ius dantis inuadit: eumque laudi suæ postponere metuit, à quo hoc ipsum quod laudatur accepit. Audiant quod prædicatori
Prou. 5. per Salomonem dicitur: Bibe aquam de cisterna tua, & fluenta putei tui. Deriuentur fontes tui foràs, & in plateis aquas diuide. Habeto eas solus: ne sint alieni participes tui. Aquam quippe prædicator de cisterna sua bibit: cum ad cor suum rediens prius audit ipse quod dicit. Bibit quidem sui fluenta putei, si sui irrigatione uerbi infunditur. Vbi bene subiungitur: Deriuentur fontes tui foràs, & in plateis aquas diuide. Rectum quippe est ut ipse prius bibat, & tunc prædicando alijs influat. Fontes quippe foràs deriuare, est exterius alijs uim prædicationis infundere. In plateis autem aquas diuidere, est in magna auditorum amplitudine iuxta uniuscuiusque qualitatem diuina eloquia dispẽsare. Et quia plerunque inanis gloriæ appetitus subrepit dum sermo Dei ad multorum notitiam currit, postquam dictum
Prou. 5. est: In plateis aquas diuide: rectè subiũgitur: Habeto eas solus: nec sint alieni participes tui. Alienos quippe malignos spiritus uocat, de quibus per prophetam tentati hominis uoce dicitur:
Psal. 53 Alieni insurrexerunt in me: & fortes quæsierunt animam meam. Ait ergo: Aquas in plateis diuide: & tamen solus habe. ac si apertius dicat: Sic necesse est ut prædicationi exterius eruias, quatenus per elationem te immundis spiritibus non coniungas: ne in diuini uerbi ministerio hostes tuos ad te participes admittas. Aquas ergo & in plateis diuidimus, & tamen soli possidemus: quando & exterius latè prædicationem fundimus, & tamen per eam humanas laudes assequi minimè ambimus.

ADMONITIO XXVI.

Aliter quoque admonendi sunt qui cum prædicare dignè ualeant, præ nimia humilitate formidant: atque aliter admonendi sunt, quos à prædicatione imperfectio uel ætas prohibet, & tamen præcipitatio impellit. Admonẽdi nanq; sunt qui cum prædicare utiliter possunt, immoderata tamen humilitate refugiunt, ut ex minori consideratione colligant, quantũ in maioribus rebus delinquant. Si enim indigentibus proximi ipsi quas habent pecunias absconderant, adiutores proculdubio calamitatis extitissent Quo ergo reatu cõstringantur aspiciant, qui dum peccantibus fratribus uerbum prædicationis subtrahunt, morientibus mentibus uitæ remedia abscondunt. Vnde & bene quidã sapiens dicit: Sapientia abscondita & thesaurus inuisus: quæ utilitas in utrisque? Ecel. 24 Si populum fames atteret, & occulta frumenta ipsi seruarent, autores proculdubio mortis existerent. qua itaque plectendi sunt pœna considerent, qui cum fame uerbi animæ pereant, ipsi panem perceptæ gratiæ non ministrant. Vnde & bene per Salomonem dicitur: qui abscondit frumẽta, maledicitur in populis. Prou. 11 Frumẽta quippe abscondere, est prædicationis sanctæ apud se uerba retinere. In populis autẽ talis quisq; maledicitur: quia in solius culpa silentij pro multorum quos corrigere potuit pœna damnatur. Si medicinalis artis minimè ignari secundũ uulnus cernerent, & tamen secare recusarent: profectò peccatum fraternæ mortis ex solo torpore committerent. quanta ergo culpa inuoluantur, aspiciant, qui dum cognoscũt uulnera mentium, curare negligunt ea sectione uerborum. Vnde & bene per prophetam dicitur: Maledictus qui prohibet gladium suum à sanguine. Hier. 48 Gladium quippe à sanguine prohibere, est prædicationis uerbum à carnalis uitæ interfectione retinere. De quo rursum gladio dicitur: Et gladius meus manducabit carnes. Hi autem cum apud se sermonem prædicationis occultant,

 diuinas

diuinas contra se sententias terribiliter audiant, quatenus ab eorum cordibus ti-
Mat. 25 morem timor expellat. Audiant quòd talentum qui erogare noluit, cum sententia damnationis amisit. Audiant quòd Paulus eo se à proximorum sanguine mũdum credidit, quo feriendis eorum uitijs
Act. 20 non pepercit, dicens: Contestor uos hodierna die: quia mundus sum à sanguine omnium uestrum. non enim subterfugi quo minus annunciarem omne consilium Dei uobis. Audiãt quod uoce angelica Ioannes admonetur, cum dicitur:
Apo. 22 Qui audit: dicat ueni. Vt nimirum cui se uox interna insinuat, illuc etiam clamando alios quo ipse rapitur trahat: ne clausas fores etiam uocatus inueniat, si uocanti uacuus appropinquat. Audiant quod Esaias qui à uerbi ministerio tacuit, illustratus superno lumine, magna uoce pœnitentiæ semetipsum reprehendit, dicens:
Esa. 6. Væ mihi quia tacuit. Audiant quòd per Salomonem in illum prædicationis scientia multiplicari promittitur, qui in hoc quod iam obtinuit torporis uitio non te-
Prou. 11 netur. Ait nanque: Anima quæ benedicit impinguabitur, & qui inebriat, ipse quoque inebriatur. Qui enim prædicando exterius benedicit, interioris augmenti pinguedinem recipit: & dum uino eloquij auditorum mentem debriare non desinit, potuit multiplicati muneris debriatus excrescit. Audiant quod Dauid hoc Deo in munere obtulit, quod prædicationis gratiam quam acceperat non abscondit dicens: Ec-
Psal. 39 ce labia mea non prohibebo, Domine tu cognouisti. Iustitiam autem tuam non abscondi in corde eo: ueritatem tuam & salutare tuum dixi. Audiant quod sponsi col-
Cant. 8. loquio ad sponsam dicitur: Quæ habitas in hortis, amici auscultant te: fac me audire uocem tuam. Ecclesia quippe in hortis habitat: quæ ad uiriditatem intimã exculta plantaria uirtutum seruat. Cuius uocem amicos auscultare, est electos quosq; uerbum prædicationis illius desiderare: quam uidelicet uocem sponsus audire desiderat, qui ad prædicationem eius per electorum suorum animas anhelat. Audiant quod Moyses cum irascentem Deum populo cerneret, & assumi ad ulciscendum gladios iuberet: illos à parte Dei denuncia-

A uit existere, qui delinquentium scelera incunctanter ferirent, dicens: Si quis Do- Exo. 32
mini est, iungatur mihi: ponat uir gladium super femur suum. Ite & redite de porta usque ad portam per medium castrorum, & occidat unusquisque fratrem suum, & amicum, & proximũ suum. Gladium quippe super femur ponere, est prædicationis studium uoluptatibus carnis anteferre: ut cum sancta quis stupet, dicere, curet necesse est illicitas suggestiones
B edomare. De porta uerò usque ad portam ire, est à uitio usque ad uitium per quod ad mentem mors ingreditur, increpando discurrere. Per medium uerò castrorum transire, est tanta æqualitate intra Ecclesiam uiuere, ut qui delinquentiũ culpas redarguit, in nullius se debeat fauorem declinare. Vnde & rectè subiungitur: Occidat uir fratrem, & amicum, & proximum suum. Fratrem scilicet & amicum & proximum interficit, qui cum puniẽda inuenit, ab increpationis gladio nec eis quos per cognationem diligit, parcit. Si ergo il-
C le Dei dicitur qui ad ferienda uitia zelo diuini amoris excitatur: profectò esse se Dei denegat, qui in quantum sufficit increpare uitam carnalium recusat. At contrà admonendi sunt quos à prædicationis officio, uel imperfectio, uel ætas prohibet, & tamen præcipitatio impellit ne dum tanti sibi onus officij præcipitatione arrogãt, uiam sibi subsequentis meliorationis abscindant: & cum arripiunt intempestiuè quod non ualent, perdant etiam quod implere quandoque tempestiuè potuissent, atque scientiam quam incongruè conan-
D tur ostendere, iustè ostendantur amisisse. Admonendi sunt ut considerẽt quod pulli auium si ante pennarum perfectionem uolare appetant, unde ire in alta cupiunt, inde in ima merguntur. Admonẽdi sunt ut considerent quod structuris recẽtibus necdum solidatis, si tignorum pondus superponitur, non habitaculum, sed ruina fabricatur. Admonendi sunt ut considerent q̃ cõceptas soboles fœminæ si priusquam plenè formentur proferũt, nequaq̃ domos, sed tumulos replent. Hinc est q̃ ipsa ueritas quæ repentè quos uellet roborare potuisset: ut exemplum sequentibus daret, ne imperfecti prædicare p̃sumerent postquam

postquam discipulos de uirtutis prædicatione instruxit, ilico adiunxit: Vos autem sedete in ciuitate quoadusque induamini uirtute ex alto. In ciuitate quippe consedemus, si intra mētium nostrarum nos claustra constringimus, ne loquendo exterius euagemur: ut cum uirtute diuina perfecte induimur, tunc quasi a nobismetipsis
Eccl. 32 foras et alios instruentes exeamus. Hinc per quendam sapientem dicitur: Adolescens loquere in causa tua uix. Etsi bis interrogatus fueris, habeat initium responsio tua. Hinc est quod idem redemptor noster cum in cœlis sit conditor, & ostensione suæ potentiæ semper doctor angelorum, ante tricenale tempus in terra magister noluit fieri nō: ut uidelicet præcipitatis uim saluberrimam timoris infunderet: cum ipse etiam qui labi non posset perfectæ uitæ gratiam non nisi perfecta ætate
Luc. 2. prædicaret. Scriptum quippe est: Cum factus esset annorum duodecim, remansit puer Iesus in Hierusalem. De quo a parentibus requisito paulo post subditur: Inuenerunt illum in templo sedentem in medio doctorum, audientem illos & interrogantem. Vigilanti itaq; consideratione pensandum est, quod cum Iesus annorum duodecim dicitur in medio doctorū sedens, non docens, sed interrogans inuenitur. Quo exemplo scilicet ostenditur ne infirmus docere quis audeat, si ille puer doceri interrogando uoluit, qui per diuinitatis potentiam uerbum scientiæ ipsis suis doctoribus ministrauit. Hinc uero per
1. Tim. 4 Paulum discipulo dicitur: Præcipe hæc & doce nemo adolescentiam tuam contemnat. Sciendum nanq; nobis est, quia in sacro eloquio aliquando adolescentia iuuentus uocatur. Quod citius ostenditur si Sa-
Eccl. 11 lomonis ad medium uerba proferantur, qui ait: Lætare iuuenis in adolescētia tua. Si enim utraq; unum esse non decerneret quem monebat in adolescentia, iuuenem non uocarett.

ADMONITIO XXVII.

ALiter admonendi sunt, qui in hoc quod temporaliter appetunt prosperātur, atq; aliter qui ea quidem quæ mūdi sunt concupiscūt, sed tñ aduersitatis labore fatigātur. Admonendi nanq; sunt qui in hoc

A quod temporaliter apppetunt prosperantur, ne cum cuncta ad uotum suppetunt, dantem quærere negligant, si in his quæ dantur animum figant: ne peregrinationem pro patria diligant, ne subsidia itineris in obstacula peruentionis uertent, ne nocturno lunæ lumine delectati, claritatem solis uidere fugiant. Admonendi itaque sunt, ut quæcunq; in hoc mundo cōsequuntur, calamitatis solatia, non autem præmia retributionis credant, sed contra fauores mundi mentem erigant, ne eis ex tota cordis delectatione succumbant.

B Quisquis enim prosperitatem qua utitur apud iudicium cordis melioris uitæ amoris non reprimit, fauorem uitæ transeuntis in mortis perpetuæ occasionem uertit. Hinc est enim quod sub Idumæorum specie, qui uincendos se prosperitati suæ reliquerunt, in huius mundi successibus lætantes, increpantur cum dicitur: Dederūt terram meam sibi in hęreditatem cum gaudio, ex toto corde & ex animo. Quibus uerbis perpenditur quòd non solum quia gaudeant, sed quòd toto corde & ex ani-
C mo gaudeant, districta reprehensione feriantur. Hinc Salomon ait: Auersio paruulorum interficiet eos, & prosperitas stultorum perdet illos. Prou. 1.
Hinc Paulus admonet dicens: qui emunt tanquam non possidentes, & qui utuntur hoc mundo tanquam non utantur. 1. Cor. 3
Vt uidelicet sic uobis quæ suppetunt exterius seruiant, quatenus à supernæ dilectionis studio animā non inflectant, ne luctum nobis internæ peregrinationis temperent ea quæ in exilium positis subsidium præbent, & quasi felices in transitoriis nos gaudeamus, qui ab æternis nos interim miseros cerni-
D mus. Hinc nanq; est quod electorum uoce dicit Ecclesia: Leua eius sub capite meo Cant. 2.
& dextera illius amplexabitur me. Sinistram Dei prosperitatē uidelicet uitæ præsentis quasi sub capite posuit, quam intentione summi amoris premit. Dextera uero dei eam amplectit: quia sub ęterna eius beatitudine tota deuotione continetur.
Hinc rursum per Salomonem dicitur: Lōgitudo dierum in dextera eius, in sinistra Prou. 3
uerò eius diuitiæ & gloria. Diuitiæ itaq; & gloria qualiter sint habenda docuit, quæ posita in sinistra memorauit. Hinc

Psalmista ait: Saluum me fac dextera tua. A
Neque enim ait manu, sed dextera: ut uidelicet cum dexteram diceret, quia æternam salutem quæreret indicaret. Hinc rursum scriptum est: Dextera manus tua domine confregit inimicos. Hostes enim Dei etsi in sinistra eis proficiunt, in dextera franguntur: quia plerunque prauos uita præsens eleuat, sed aduentus æternæ beatitudinis damnat. Admonendi sunt qui in hoc mundo prosperantur, ut solerter considerent, quia præsentis uitæ prosperitas aliquando idcirco datur ut ad meliorem uitam prouocet, aliquando uerò ut in æternum plenius damnet. Hinc est enim q plebi Israeliticæ Chanaan terra promittitur, ut quandoq; ad æterna separanda prouocetur. Neq; enim rudis populus ille promissionibus Dei in longinquum crederet, si a promissore suo non etiam à uicino aliquid percepisset. Vt ergo ad æternorum fidem certius roboretur, nequaquam solummodo spe ad res, sed reb. quoq; ad spem trahitur. Quod liquido Psalmista testatur dicens: Dedit eis regiones gẽtium, & labores populorum possederunt: ut custodiant iustificationes eius, & legem eius requirant. Sed cum largientem Deum humana mens boni operis recompensatione non sequitur, unde nutrita piè creditur, inde iustius damnatur. Hinc enim per Psalmistam rursum dicitur: Deiecisti eos dum alleuarentur. Quia uidelicet reprobi cum recta opera diuinis muneribus non rependunt, cum totos se hic deserunt, & affluentibus prosperitatibus dimittunt, unde exterius proficiunt, inde ab intimis cadunt. Hinc est quod in inferno cruciato diuiti dicitur: Recepisti bona in uita tua. Idcirco etenim recepit bona in uita sua malus, ut illic plenius mala reciperet, quia hic fuerat nec per bona cõuersus. At contra admonendi sunt, qui ea quidem quæ mundi sunt concupiscunt, sed tamen aduersitatis labore fatigantur, ut sollicita consideratione perpendant, creator dispensatorque cunctorũ quanta super eos gratia uigilat, quos in sua desideria non relaxat. Aegro quippe quem medicus, desperat, concedit ut cuncta quæ concupiscit accipiat. Nam qui sanari posse creditur, à multis quæ appetit prohibetur. Et pueris nummos subtrahimus, quibus tota simul patrimonia hæredibus reseruamus. Hinc ergo de spe æternæ hæreditatis gaudium sumant, quos aduersitas uitæ temporalis humiliat: quia nisi saluandos eos in perpetuum cerneret erudiendos sub disciplinæ regimine diuina dispensatio non refrenaret. Admonendi itaque sunt qui in his quæ temporaliter concupiscunt, aduersitatis labore fatigantur, ut sollicitè considerent quod plerunque etiam iustos cum B temporalis potentia sustollit, uelut in laqueum culpa comprehendit. Nam sicut in priori huius uoluminis parte iam diximus, Deo Dauid prius amabilis rectior fuit in seruitio, quam cum peruenit ad regnum. Seruus nanque amore iustitiæ, deprehensum aduersarium ferire timuit: rex autem persuasione luxuriæ deuotum militem etiam sub studio fraudis extinxit. Quis ergo opes, quis potestatem quis gloriam quærat innoxiè, si & illi extiterunt noxia qui hæc habuit non quęsita? Quis inter hæc sine ma- C gno discriminis labore saluabitur, si ille in his culpa interueniente turbatus est, qui ad hæc fuerat Deo eligente præparatus? Admonendi sunt ut cõsiderent, quia Salomon qui post tantam sapientiam usque ad idololatriam cecidisse describitur, nihil in hoc mundo prius quam caderet aduersitatis habuisse memoratur. Sed concessa sapientia funditus cor deseruit, qđ nulla uel minima tribulatationis disciplina custodiuit.

Margin: Psa. 67. — Ps. 140. — Psal. 71 — Luc. 16. — 1. Re. 14 — 2. Re. 11 — 3. Re. 11

D

ADMONITIO XXVIII.

ALiter admonendi sunt cõiugijs obligati, atq; aliter à cõiugij nexib. liberi. Admonẽdi sunt nanq; coniugiis obligati, ut cum uicissim quæ sunt alterius cogitant, sic eorũ quisq; placere studeat coniugi, ut nõ displiceat conditori: sic ea quæ huius mundi sunt agant, ut tamẽ appetere quæ Dei sunt nõ omittãt: sic de bonis præsentibus gaudeãt, ut tamẽ sollicita intentione mala æterna pertimescant: sic de malis tẽporalibus lugeant, ut tamen consolatione integra spem in bonis perennibus

nibus figant: quatenus dum in transitu cognoscunt esse omne quod agunt, in mansione sciant quod appetunt: nec mala mundi cor cõstringant, cum spes bonorum cœlestium roborat: nec bona præsentis uitæ decipiant, cum suspecta subsequentis iudicij mala cõtristant. Itaq; animus Christianorum coniugum & infirmus & fidelis, qui & plene cuncta temporalia despicere non ualet, & tamen æternis se coniungere per desiderium ualet: quamuis in delectatione carnis interim iaceat supernæ spei refectione conualescat. Et si habet quæ mũdi sunt in usu itineris, speret quæ Dei sunt in fructu peruentionis: nec totum se ad hoc quod agit conferat, ne ab eo quod robustè sperare debuit, funditùs cadat. Quod bene ac breuiter Paulus exprimit dicens: Qui habent uxores, tanquam non habentes sint: & qui flent, tanquam nõ flentes: & qui gaudent, tanquam non gaudentes. Vxorem quippe quasi non habendo habet, qui sic per illam carnali consolatione utitur, ut tamen nunquam ad praua opera à melioris intentionis rectitudine eius amore flectatur. Vxorem quasi non habendo habet, qui transitoria esse cuncta conspiciẽs, curam carnis ex necessitate tolerat, sed æterna gaudia spiritus ex desiderio expectat. Non flendo autem flere, est sic exteriora aduersa plangere, ut tamẽ non erit æternę quoque spei consolatione gaudere. Et rursum, non gaudendo gaudere, est sic de infimis animum attollere, ut tamen nũquam desinat summa formidare. Vbi quoque apte paulo pòst idem doctor ac prædicator gentium subdit dicens: Pręterit enim figura huius mundi. ac si apertè diceret: Nolite constanter mundum diligere, quando & ipse non potest quem diligitis stare. Incassum cor quasi manẽtes figitis, dum fugit ipse quem amatis. Admonendi sunt coniuges ut ea in quibus sibi aliquando displicent, & patientes inuicem tolerent, & exhortantes inuicem saluent. Scriptũ nãq; est: Inuicẽ onera vestra portate, & sic adimplebitis legẽ Christi. Lex quippe Christi charitas est: qa ille nobis & largiter sua bona contulit, & ęquanimiter mala nostra portauit. Tũc ergo legem Christi & eius mãdata imitãdo complemus, quando & nostra bona benigne conferimus, & nostrorum mala piè sustinemus. Admonendi quoque sunt & coniuges, ut eorum quisque non tã quæ ab altero tolerat, quam quę ab ipso tolerentur attendat. Si enim sua quæ portantur consideret, ea quæ ab altero sustinet leuius portat. Admonendi sunt coniuges ut suscipiendæ prolis se meminerint causa coniunctos, & cum immoderatę admixtioni seruientes propagationis articulum in usum transferunt uoluptatis, perpendant quòd licet extra non exeant, in ipso tamen coniugio coniugij iura transcendunt. Vnde necesse est ut crebris exhortationibus moneantur ut defleant quod pulchrã copulæ speciem admixtis uoluptatibus fœdant. Hinc est enim quòd peritus medicinæ cœlestis Apostolus nõ tam sanos instituit quàm infirmis medicamenta monstrauit, dicens: De quibus scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere, propter fornicationem autem unusquisque suam habeat uxorem, & unaquæque suum uirum habeat. qui enim fornicationis metum præmisit, profecto non stantibus præceptũ contulit: sed ne fortasse in terrã ruerent, lectum cadentibus ostendit. Vnde adhuc infirmantibus subdidit: Vxori uir debitũ reddat, similiter & uxor uiro. Quibus dum in magna honestate coniugij aliquid de uoluptate largiretur, paulo post subdidit: Hoc autẽ dico secũdum indulgentiam, non secundum imperium. Culpa quippe esse innuitur, quod indulgeri perhibetur. Sed quæ tanto citius relaxetur, quanto non per hanc illicitum quid agitur: sed hoc quod est licitum, sub moderamine non tenetur. Quod bene Loth in semetipso exprimit, qui ardentẽ Sodomam fugit: sed tamen Segor ueniens, nequaquam mox montana conscendit. Ardentem quippe Sodomam fugere, est illicita carnis incendia declinare. Altitudo uero montium, est munditia continentium. Vel certe quasi in monte sunt qui & iam carnali copulæ inhærẽt, sed tamẽ extra suscipiendæ prolis admixtionem debitam, nulla carnis uoluptate soluuntur. In monte quippe stare quid est nisi fructus propaginis in carne non quere-

A B C D

1. Cor. 7 (left margin)

1. Cor. 7 (right margin)

Gen. 9

quærere? In monte stare, est carni carnaliter non adhęrere. Sed quia multi sunt qui scelera quidem carnis deserunt, nec tamē in coniugio positi usus solummodo debiti iura conseruant, exiit quidem Loth Sodomam, sed tamen mox ad montana non peruenit: quia iam damnabilis uita relinquitur, sed adhuc celsitudo coniugalis continentiæ subtiliter non tenetur. Est uerò in medio Segor ciuitas, quæ fugientem saluet infirmum: quia uidelicet cum sibi per incontinentiam miscentur coniuges, & lapsus scelerum fugiunt, & tamen uenia saluantur, quasi paruā quippe ciuitatem inueniunt in qua ab ignib. defendantur: quia coniugalis hęc uita nō quidem in uirtutib. mira est, sed tamen à

Gen. 19. supplicijs secura. Vnde idem Loth ad angelum dicit: Est ciuitas hic iuxta ad quā possum fugere parua, & saluabor in ea. Nunquid non modica est, & uiuet anima mea in ea? Iuxta ergo Segor dicitur, & tamen ad salutem tuta perhibetur: quia coniugalis uita nec à mūdo longè diuisa est, nec tamē à gaudio salutis aliena. Sed tūc in hac actione uitam suam coniuges quasi in parua ciuitate custodiunt, quādo pro se assiduis deprecationibus intercedunt. Vnde rectè per angelum ad eūdem Loth dicitur: Ecce etiam in hoc suscepi preces tuas, ut non subuertam urbem pro qua locutus es. Quia uidelicet cū deprecatio funditur Deo, nequaquam talis coniugij uita damnatur. De qua deprecatione quo-

1. Cor. 7. que Paulus admonet dicens: Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tēpus, ut uacetis orationi. At contra admonendi sunt qui ligati coniugiis nō sunt, ut cœlestibus præceptis eo rectius seruiāt, quo eos ad curas mundi nequaquam iugū copulę carnalis inclinat: ut quos onus licitum coniugij non grauat, nequaquā pondus illicitum terrenæ sollicitudinis premat, sed tanto eos paratiores dies ultionis quanto expeditiores inueniat: ne quo meliora agere uacantes possunt, sed tamen negligunt, eo supplicia deteriora mereantur. Audiāt quod Apostolus cum quosdam ad cęlibatus gratiam instrueret, non coniugium spreuit, sed curas mundi nascentes ex cōiugio repulit, dicens: Hoc ad utilitatem uestram dico, nō ut laqueū

A uobis iniiciam sed ad id quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento Domino obseruiendi. Ex coniugiis quippe terrenæ sollicitudines prodeunt: & idcirco magister gentium auditores suos ad meliora persuasit, ne sollicitudine terrena ligarentur. Quem ergo cœlibem curarum secularium impedimentū præpedit, & coniugio se nequaquam subdidit, & tamē coniugij onera non euasit. Admonendi sunt cœlibes, ne sine damnationis iudicio misceri se fœminis uacantibus putēt. Cum enim Paulus fornicatio-

B nis uitium tot criminibus execrandis inseruit, cuius sit reatus indicauit, dicens: 1. Cor. 6. Neque fornicatores, neque seruientes idolis, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebūt. Heb. 13 Et rursum: Fornicatores autem & adulteros iudicabit Deus. Admonendi sunt itaque, ut si tentationum procellas cum difficultate salutis tolerant, cōiugij portum petant. Scriptum nanque est: Melius est 1. Cor. 7.

C nubere quàm uri. Sine culpa quippe ad coniugium ueniunt, si tamē necdum meliora uouerunt. Nam quisquis bonum maius subire proposuit, bonum minus quod licuit illicitum fecit. Scriptū quip- Luc. 9. pe est: Nemo mittens manum suam ad aratrū & respiciens retro, aptus est regno cœlorum. Qui igitur fortiori studio intenderat, retrò conuincitur respicere, si relictis amplioribus bonis ad minima retorquetur.

ADMONITIO XXIX.

D Aliter admonendi sunt peccatorum carnis conscij, atque aliter ignari. Admonendi nanque sunt peccata carnis experti, ut mare saltem post naufragium metuant, & perditionis suæ discrimina uel cognita perhorrescant, ne qui piè post perpetrata mala seruati sunt, hæc improbè repetendo moriantur. Vnde peccanti Hier. 3. animæ nunquam à peccato desinenti dicitur: Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere. Admonēdi sunt itaque ut studeant, quatenus si accepta naturæ bona integra seruare noluerunt, saltem scissa resarciant. Quibus nimirum necesse est ut perpendant in tam magno fidelium

delium numero, quàm multi & se illibatos custodiant, & alios ab errore conuertant. Quid ergo isti dicturi sunt, si aliis in integritate stantibus, ipsi nec post damna resipiscant? Quid dicturi sunt, si cũ multi & alios secum deferunt ad regnum, hi expectanti Domino nec semetipsos reducant? Admonendi sunt ut præterita commissa considerent, & imminentia deuitent. Vnde sub Iudeæ specie per prophetam Dominus corruptis in hoc mundo mentibus, transactas ad memoriam culpas reuocat, quatenus pollui in futuris erubescãt, dicens: Fornicatę sunt in Aegypto in adolescentia sua, ibi subacta sunt ubera earum, & fractæ sunt mammæ pubertatis earum. In Aegypto quippe ubera subiguntur, cum turpi huius mundi desiderio humanæ mentis uoluntas substernitur. In Aegypto pubertatis mammę franguntur, quando naturales sensus adhuc in semetipsis integri, pulsantis cõcupiscentiæ corruptione uitiantur. Admonendi sunt carnis peccata experti, ut uigilanti cura conspiciant, post delicta nobis ad se redeuntibus Deus quanta beneuolentia sinum suæ pietatis expandat, cum per prophetam dicat: Si dimiserit uir uxorem suam, & illa recedens duxerit uirum alium, nunquid reuertetur ad eum ultra? Nunquid non polluta & contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cũ amatorib. multis, tamen reuertere ad me, dicit Dominus. Ecce de fornicante & relicta muliere argumentum iustitiæ proponitur, & tamen nobis redeuntibus post lapsum non iustitia, sed pietas exhibetur. Vt hinc utiq; colligamus, si nobis delinquentibus tanta pietate parcitur, à nobis nec post delictum redeuntibus quanta improbitate peccatur: aut quæ ab illo erit super improbos uenia, qui non cessat uocare post culpam? Quæ nimirum bene per prophetam post delictũ misericordia uocationis exprimitur, cum auerso homini dicitur: Et erunt oculi tui uidentes præceptorem tuum, & aures tuæ audient uerbum post tergum monentis. Humanum quippe genus Dominus in faciem monuit, quando in paradiso condito homini atq; in libero arbitrio stanti, quid facere, quidve non facere deberet indixit. Sed

Ezec. 23

Hier. 3.

Esa. 30.

A homo in Dei faciem terga dedit, cum superbiens eius iussa contempsit. Nec tamẽ superbientem Deus deseruit, qui ad reuocandum hominem legem dedit, exhortãtes angelos misit, in carne nostræ immortalitatis ipse apparuit. Ergo post tergum stans admonuit, qui ad recuperationem nos gratiæ etiam contemptus uocauit. Quod igitur generaliter simul potuit dici de cũctis, hoc necesse est specialiter sentiri de singulis. Quasi enim coram positus Deo quisque uerba monitionis eius

B percipit, cum priusquam peccata perpetret, uoluntatis eius præcepta cognoscit. Adhuc enim ante faciem eius stare, est necdum eum peccando contemnere. Cũ uero derelicto bono innocentiæ iniquitatem eligens appetit, iam terga in eius faciem mittit. Sed ecce adhuc & post tergũ Deus subsequens monet, qui etiam post culpam ad se redire persuadet. Auersum reuocat, cum commissa non respicit, sed reuertenti sinũ pietatis expandit. Vocem ergo post tergũ monẽtis audimus, si ad inuitãtem nos Dñm saltem post peccata re-

C uertimur. Debemus ergo pietatẽ uocãtis erubescere, si iustitiam nolumus formidare: quia tanto grauiori improbitate contemnitur, quanto & contẽptus adhuc uocare non dedignatur. At contra admonendi sunt peccata carnis ignorãtes, ut tanto sollicitius præcipitẽ ruinã metuãt, quanto altius stant. Admonendi sunt ut nouerint, quia quo magis loco præeminenti consistunt, eo crebriorib. sagittis insidiatoris impetuntur. Quia tanto ardentius solet erigi, quanto robustius se cõspicit uinci: tantoq; intolerabilius dedignatur uinci,

D quanto contra se uidet p integra infirmæ carnis castra pugnari. Admonendi sunt ut incessanter præmia suspiciant, & libenter proculdubio tentationum quas tolerant labores calcabunt. Si enim attendatur felicitas quæ sine transitu attingitur, leue fit quod transeundo laboratur. Audiant quod per prophetam dicitur: Hæc dicit Dominus eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint quæ uolui, Esa. 56.
& fœdus meum tenuerint, dabo eis in domo mea & in muris meis locum & nomen melius a filiis & filiabus. Eunuchi quippe sunt, qui compressis motibus carnis,

nis, affectum in se praui operis abscindunt. Quo autem apud patrem loco habeantur ostenditur: quia in domo patris, uidelicet æterna mansione etiam filiis præferuntur. Audiant quod per Ioannem
Apoc. 13 dicitur: Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati: uirgines enim sunt, & sequuntur agnum quocunque ierit, Et quod canticum cantant quod nemo potest dicere, nisi illa centum quadraginta quatuor milia. Singulariter quippe canticum agno cantare, est cum eo in perpetuũ præ cunctis fidelibus etiam de incorruptione carnis gaudere. Quod tamen electi cæteri canticum audire possunt, licet dicere nequeat: quia per charitatem quidem in illorum celsitudine læti sunt, quamuis ad eorum præmia non assurgant. Audiant peccatorũ carnis ignari quod per semetipsam de hac integritate ueritas dicit: Nõ
Mat. 19 omnes capiunt uerbum hoc. Quod eo innotuit summum esse quo denegauit omnium: & dum prædicit quia difficile capitur, audientibus innuit, captum cũ qua cautela teneatur. Admonendi sunt itaq; peccata carnis ignorantes, ut & præeminere uirginitatem coniugio sciant, & tamen se super coniuges nõ extollant, quatenus dum & uirginitatem præferunt & se postponunt, & illud non deserant quod melius esse æstimant, & se custodiãt quo se inaniter non exaltant. Admonendi sunt ut cõsiderent quod plerunque actione secularium uita continentium cõfunditur, cum illi ultra habitum assumunt opera, & isti iuxta ordinem propriũ non excitant corda. Vnde bene per prophetã
Esa. 23. dicitur: Erubesce Sidon, ait mare. Quasi enim per uocem maris ad uerecundiam Sidon adducitur, quando per comparationem uitæ secularium, atq; in hoc mũdo fluctuantiũ, eius qui munitus & quasi stabilis cernitur, uita reprobatur. Sæpe enim nonnulli ad Dominum post peccata carnis redeuntes, tanto ardentius se in bonis operibus exhibent, quanto damnabiliores se de malis uident. Et sæpe quidam in carnis integritate perdurantes, cum minus in se respiciunt habere quod defleant, plenè sibi sufficere uitę suæ innocentiam putant, atque ad feruorem spiritus nullis se ardoris stimulis inflammãt.

A Et fit plerunque Deo gratior amore ardẽs uita post culpam, quàm securitate torpẽs innocẽtia. Vnde & uoce iudicis dicitur: *Luc.* 7.
Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum. &: Gaudium erit in cœlo super uno peccatore pœnitente, magis quã super nonagintanouem iustis, quibus nõ opus est pœnitentia. Quod citius ex ipso usu colligimus, si nostræ mentis iudicia pensemus. Plus nanque terram diligimus quæ post spinas exarata fructus uberes producit, quã quę nullas spinas habuit, B sed tamẽ exculta sterilem segetem gignit. Admonendi sunt peccata carnis ignorantes, ne superioris ordinis celsitudine se cęteris præferant cum ab inferioribus quã ta se melius agantur ignorant. In examine nanque recti iudicis, mutat merita ordinum qualitas actionum. Quis enim cõsideratis rerum ipsis imaginibus nesciat quòd in natura gemmarum carbunculus præfertur hyacintho? Sed tamen cærulei coloris hyacinthus pręfertur pallenti carbunculo: quia & illi quod naturæ ordo subtrahit, species decoris adiungit, & hũc quem naturalis ordo prætulerat, coloris C qualitas fœdat. Sic ergo in humano genere & quidam in meliori ordine deteriores sunt, & quidam in deteriori meliores: quia & isti sortem extremi habitus bene uiuendo transcendunt, & illi superioris loci meritum moribus non exæquando diminuunt.

ADMONITIO XXX.

ALiter admonẽdi sunt qui peccata deplorant operum, atque aliter qui cogitationum. Admonendi quippe sunt qui peccata deplorant operum, ut cõsummata mala perfecto diluant lamento, ne D plus astringãtur in debito perpetrati operis, & minus soluant fletibus satisfactionis. Scriptum quippe est: Potum dedit nobis in lachrymis & in mensura: ut uidelicet uniuscuiusque mens tantum pœnitendo compunctionis suæ bibat lachrymas, quantum se à Deo meminit aruisse per culpas. Admonendi sunt ut incessanter admissa ante oculos reducant, atque uiuendo agant ut à districto iudice uideri non debeant. Vnde Dauid cum peteret dicens: Auerte oculos tuos a peccatis meis, paulo superius intulit: Delictum meum *Psal.* 97

meum coram me est semper. ac si diceret: A Peccatum meum ne respicias postulo, qa hoc respicere ipse non cesso. Vnde & per prophetam Dominus dicit: Et peccatorum tuorum memor non ero, tu autem memor esto. Admonendi sunt ut singula quæq; admissa considerent, & dum per unumquodq; erroris sui inquinationem deflent, simul se ac totos lachrymis mundent. Vnde bene per Hieremiam dicitur, cum Iudææ singula delicta pensarentur: *Threm. 3* Diuisiones aquarum deduxit oculus meus. Diuisas quippe ex oculis aquas deducimus, quando peccatis singulis dispertitas lachrymas damus. B Neq; enim uno eodemq; tempore æque mens de omnibus dolet, sed dum nunc huius nunc illius culpæ memoria acrius tangitur, simul de omnibus in singulis commota purgatur. Admonendi sunt, ut de misericordia quam postulant præsumant, ne ui immoderatæ afflictionis intereant. Neq; enim pie Dominus ante delinquentium oculos flenda peccata opponeret, si per semetipsum ea districte ferire uoluisset. Cōstat enim quod à suo iudicio abscondere C uoluit, quos miserando præueniens sibimetipsis iudices fecit. Hinc enim scri- *Psal. 94* ptum est: Præueniamus faciem Domini in confessione. Hinc per Paulum dici- *1. Cor. 11* tur: Si nosmetipsos dijudicaremus, non utiq; iudicaremur. Rursumq; admonendi sunt, ut sic de spe fiduciam habeant, ne tamen incauta securitate torpescant. Plerunq; enim hostis callidus mentem quam peccato supplantat, cùm de ruina sua afflictam respicit, securitatis pestiferæ blanditijs seducit. quod figuratè exprimitur, cùm factum Dinę memoratur. D Scriptum quippe est: Egres- *Gen. 34* sa est Dina ut uideret mulieres regionis illius: quam cùm uidisset Sichem filius Emor Eucei princeps terræ illius, adamauit, & rapuit, & dormiuit cum illa, ui opprimens uirginem, & conglutinata est anima eius cum ea, tristemq; blanditijs deliniuit. Dina quippe ut mulieres uideat extraneæ regionis egreditur, quando unaquæq; mens sua studia negligens, actiones alienas curans, extra habitum atque extra ordinem proprium uagatur. Quam Sichem princeps terræ illius opprimit: quia uidelicet inuentam in curis exterioribus diabolus corrumpit. Et conglutinata est anima eius cum ea: quia unitam sibi per iniquitatem respicit. Et quia cùm mens à culpa resipiscit, ad se ducitur, atq; admissum flere conatur, corruptor autem spes & securitates uacuas ante oculos reuocat, quatenus utilitatē tristitiæ subtrahat, rectè illic subiungitur: Tristemq; blanditijs deliniuit. Modò enim aliorum facta grauiora, modò nihil esse quod perpetratum est, modò misericordem Deum loquitur, modò adhuc tempus subsequens ad pœnitentiam pollicetur: ut dum per hęc decepta mens ducitur, ab intentione pœnitentiæ suspendatur, quatenus tunc bona nulla percipiat quam nunc mala contristant, & tunc plenius obruatur supplicijs quæ nunc etiam gaudet in delictis. At contrà admonendi sunt qui peccata cogitationum deflent, ut sollicitè considerēt intra mentis arcana, utrum delectatione tantummodo, an etiam consensu deliquerint. Plerunq; enim tentatum cor & ex carnis nequitia delectatur, & tamen eidem nequitiæ ex ratione renititur, ut in secreto cogitationis & contristet quod libet, & libeat quod contristat. Nonnunquam uero ita mens baratro tentationis absorbetur, ut nullatenus renitatur, sed ex deliberatione sequitur hoc unde ex delectatione pulsatur, & si facultas exterior suppetat, rerum mox effectibus interiora uota consumat quod uidelicet si iusta animaduersio districti iudicis respicit, nō est iam cogitationis culpa sed operis: quia etsi rerum tarditas foras peccatum distulit, intus hoc consensionis opere uoluntas impleuit. In primo autem parente didicimus quia tribus modis omnis culpæ nequitiam perpetramus: suggestione scilicet, delectatione, & consensu. Primum itaque per hostem, secundum uero per carnem, tertium per spiritum perpetratur. Insidiator enim praua suggerit, caro se delectationi subijcit, atque ad extremum spiritus uictus delectatione consentit. Vnde & ille serpens praua suggessit. Eua autem quasi caro se delectationi subdidit. Adam uero uelut spiritus suggestione

ne ac delectatione superatus consensit. Suggestione itaq; peccatū agnoscimus, delectatione uincimur, consensu etiam ligamur. Admonendi sunt igitur qui nequitias cogitationis deflent, ut sollicitè considerent in qua peccati mensura ceciderunt, quatenus iuxta ruinæ modum quam in semetipsis introrsus sentiunt, etiam mensura lamentationis erigantur: ne si cogitata mala minus excruciant, usq; ad perpetranda opera perducant. Sed inter hæc ita terrendi sunt, ut tamen minime frangantur. Sæpe enim misericors Deus eo citius peccata cordis abluit, quo exire ad opera non permittit: & cogitata nequitia tanto citius soluitur, quanto effectu operis districtius non ligatur. Vnde recte per Psalmistam dicitur: Dixi, pronunciabo aduersum me iniustitias meas Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei. *Psal. 31* Qui autem impietatem cordis subdidit: quia cogitationum iniustitias pronunciare uellet indicauit. Cunq; ait: Dixi, pronunciabo: atq; ilico adiunxit, Et tu remisisti: quam sit super hæc facilis uenia ostendit. Et dum se adhuc petere promittit, hoc quod petere se promittebat obtinuit, quatenus quia usq; ad opus nō uenerat culpa, usq; ad cruciatum non perueniret pœnitentia, sed cogitata afflictio mentem tergeret, quam nimirum tantūmodo cogitata iniquitas inquinasset.

ADMONITIO XXXI.

Aliter admonendi sunt enim qui admissa plangūt, nec tamen deserūt: atq; aliter qui deserunt, nec tamen plangunt. Admonēdi sunt enim qui admissa plangunt nec tamen deserunt, ut considerare sollicitè sciant, quia flendo inaniter mundant, qui uiuendo se nequiter inquinant, cum idcirco se lachrymis lauāt ut mundi ad sordes redeant. Hinc enim scriptum est: Canis reuersus ad suum uomitum, & sus lota in uolutabro luti. *Prou. 26* *2. Pet. 2.* Canis quippe cum uomit, profecto cibum qui pectus deprimebat proijcit: sed cum ad uomitum reuertitur, unde leuigatus fuerat rursus oneratur. Et qui admissa plangunt, profecto nequitiam de qua male satiati fuerant, & quæ mentis intima

A deprimebat confitendo proijciunt, quam post confessionem dum repetunt resumunt. Sus uero in uolutabro luti cum lauatur, sordidior redditur. Et qui admissum plangit, nec tamen deserit, penè grauiori culpæ se subijcit: qui & ipsam quā flendo potuit impetrare ueniam contemnit, & quasi in lutosa aqua semetipsum uoluit: quia dum fletibus suis uitæ munditiam subtrahit, ante Dei oculos sordidas ipsas etiam lachrymas facit. Hinc rursum scriptum est: Ne iteres uerbum in oratione tua. *Eccle. 7.* Verbum nanque in oratione iterare, B est post fletum committere quod rursum necesse sit flere. Hinc per Esaiam dicitur: Lauamini, mundi estote. *Esa. 1.* Post lauacrum enim mundus esse negligit, quisquis post lachrymas uitæ innocentiā nō custodit. Lauantur ergo & nequaquam mundi sunt, qui commissa flere non desinunt, sed rursus flenda committunt. Hinc quoque per quendam sapientem dicitur: Quid prodest si baptizatur à mortuo, & iterum tangit illum, quid proficit lauatio eius? *Eccl. 34* Baptizatur quippe à mortuo qui mundatur fletib. à peccato. Sed C post baptisma mortuum tangit, qui culpam post lachrymas repellit. Admonendi sunt qui admissa plangunt nec tamen deserunt, ut ante districti iudicis oculos eis se esse similes agnoscant, qui uenientes ad faciem quorundam hominum magna eis submissione blandiuntur, recedentes autem inimicitias ac damna quæ ualent atrociter inferunt. Quid enim culpam flere, nisi humilitatem Deo suæ deuotionis ostendere? Et quid est post fletum praua agere, nisi superbas in eum quem rogauerat, inimicitias exercere? D Iacobo attestante qui ait: Quicunque uoluerit amicus esse seculi huius, inimicus Dei constituitur. *Iac. 4.* Admonendi sunt qui admissa plangunt, nec tamen deserunt, ut sollicitè considerent quia ita plerunq; mali inutiliter compunguntur ad iustitiam, sicut plerunque boni innoxiè tentantur ad culpam. Fit quippe mira exigentib. meritis dispositionis internæ mensura, ut & illi dum de bono aliquid agūt quod tamen nō perficiunt, superbè inter ipsa quæ etiam plenissimè perpetrant mala confidant: & isti dum de malo tentantur

tur cui nequaquam consentiunt, quo per debilitatem ac infirmitatem titubant, eo gressus cordis ad iustitiam per patiētiam & humilitatem uerius figant. Balaā quippe tabernacula iustorum respiciens ait :
Nū. 23. Moriatur anima mea morte iustorum, &
Nū. 24. fiant nouissima mea horum similia. Sed cùm compunctionis tempus abscessit, cō tra eorum uitam quibus se similem fieri etiam moriendò poposcerat, consiliū praebuit. Et cum occasionem de auaritia reperit, citò oblitus est quicquid sibi de innocentia optauit. Hinc uerò doctor & prae-
Rom. 7. dicator gentium Paulus ait: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, & captiuum me ducentē in lege peccati quae est in membris meis. Qui profectò idcirco tentatur, ut in bono robustius ex ipsa infirmitatis suae cognitione solidetur. Quid est ergo ꝙ ille compungitur, & tamen iustitiae non appropinquat: iste tentatur, & tamen eum culpa non inquinat? nisi hoc quod apertè ostenditur, ꝙ nec malos bona imperfecta adiuuant, nec bonos mala inconsummata condemnant. At contra admonendi quoque sunt etiam qui admissa deserunt, nec tamen plāgunt, ne iam relaxatas aestiment culpas, quas etsi agendo non multiplicant, nullis tamen fletibus mundāt. Neque enim scriptor si à scriptione cessauerit, quia alia nō addidit, etiam illa quae scripserat deleuit: & simili modo, nec qui contumelias irrogat, si solummodo tacuerit, satisfecit: cum profectò necesse sit ut uerba praemissae superbiae uerbis subiūctae humilitatis impugnet: nec debitor absolutus est quia alia non multiplicat, nisi & illa quae ligauerat soluat. Ita & cum Deo delinquimus, nequaquam satisfacimus si ab iniquitate cessamus : nisi uoluptates quoq; quas dileximus, econtrariò appositis lamētis insequamur. Si.n. nulla nos in hac uita operum culpa maculasset, nequaquam nobis hic adhuc degentibus ipsa ad securitatem innocentia nostra sufficeret: quia illicita animum multa pulsarent. Qua ergo mente securus est, qui perpetratis iniquitatibus ipse sibi testis est, quia innocens non est? Neq; enim Deus nostris cruciatibus pascitur, sed delictorū morbos medicamentis contrariis mede-

A tur: ut qui uoluptatibus delectati discessimus, rursum fletib. amaricati redeamus. Et qui per illicita defluendo cecidimus, etiam a licitis nosmetipsos restringendo surgamus. Et cor quod insania lętitia infuderat, salubris tristitia exurat : & quod uulnerauerat elatio superbiae, curet abiectio humilis uitae. Hinc enim scriptū est :
Dixi iniquis, nolite iniquè agere: & delinquentibus, nolite exaltare cornu. Cornu Psal. 74
quippe delinquentes exaltant, si nequaquam se ad poenitentiam ex cognitione
B suae iniquitatis humiliant. Hinc rursum dicitur : Cor contritum & humiliatum Psal. 50
Deus non spernit. quisquis enim peccata plangit nec tamen deserit, cor quidem cō terit, sed humiliare contemnit. Qui uero peccata iam deserit nec tamen plangit, iā quidem humiliat, sed tamen cor contere-
re recusat. Hinc Paulus ait: Et haec quidē 1. Cor. 6.
fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis. Quia nimirum illos emendatior uita sanctificat, quos & per poenitentiam abluens afflictio fletuum mundat. Hinc Petrus cum quosdam territos malorum
C suorum consideratione conspiceret, admonuit dicens : Poenitentiam agite, & Act. 2.
baptizetur unusquisque uestrum. Dicturus enim baptisma, praemisit poenitentiae lamenta: ut prius se aqua suae afflictionis infunderent, & postmodum sacramento baptismatis lauarent. Qua ergo mente qui transactas culpas flere negligunt, uiuunt securi de uenia, quādo ipse summus pastor Ecclesiae huic etiam sacramento addendam poenitentiam credidit, quod peccata principaliter extinguit?

D

ADMONITIO XXXII.

ALiter admonendi sunt, qui illicita quae faciant etiam laudant, atq; aliter qui accusant praua, nec tamen deuitant. Admonendi sunt enim qui illicita quae faciunt etiam laudant, ut considerēt quòd plerunque plus ore quàm opere delinquant. Opere nanque per semetipsos solos praua perpetrāt. Ore autem per tot personas iniquitatem exhibent, quot audientium mentes iniqua laudantes docent. Admonendi ergo sunt ut si eradicare mala dissimulant, saltem seminare pertimescant.

timescant. Admonendi sunt ut eis perditio priuata sufficiat. Rursumq; admonendi sunt, ut si esse mali non metuunt, erubescant saltem uideri quod sunt. Plerunque enim culpa dum absconditur, effugatur: quia dum mẽs erubescit uideri quod tamen esse non metuit, erubescit quãdoque esse quod fugit uideri. Cum uero prauus quisque impudenter innotescit, quo liberius omne facinus perpetrat, eo etiam licitum putat, & quod licitũ suspicatur,
Esa. 3. in hoc proculdubio multiplicius mergitur. Vnde scriptum est: Peccatum suum sicut Sodoma prædicauerunt, nec absconderunt. Peccatum enim suum absconderet Sodoma, si adhuc sub timore peccaret. Sed funditùs frena timoris amiserat, quæ ad culpam nec tenebras requirebat. Vnde & rursum scriptum est: Clamor Sodomorum & Gomorræ multiplicatus est. Peccatum quippe cũ uoce, est culpa cũ actione: peccatum uero etiam cum clamore, est culpa cum libertate. At contra admonendi sunt qui accusant praua, nec tamen deuitant, ut prouidè perpendant quid in districto Dei iudicio pro sua accusatione dicturi sunt, qui de reatu suorum criminum etiam semetipsis iudicibus non excusantur. Hi itaque quid aliud quàm præcones sunt sui? uoces contra culpas proferunt, & semetipsos operibus reos tradunt. Admonendi sunt ut uideant, quia de occulta iam retributione iudicij est ꝙ eorum mens malum quod perpetrat illuminatur ut uideat, sed nõ conatur ut uincat: ut quo melius uidet, eo deterius pereat: quia & intelligentię lumen percipit, & actionis prauæ tenebras nõ relinquit. Nam cum acceptam ad adiutorium scientiam negligunt, hanc contra se in testimonium uertunt, & de lumine intelligentię augent supplicia quod profectò acceperant ut possent delere peccata. Quorum nimirum nequitia dum malũ agit quod diiudicat, uéturum iudicium iam hic degustat: ut cum ęternis suppliciis seruatur obnoxia, suo hic interim examine non sit absoluta: tantoque illic grauiora tormenta percipiat, quanto hic malum non deserit, etiam quod ipsa mens condẽnat.
Luc. 12. Hinc enim ueritas dicit: Seruus qui cognouit uoluntatem domini sui & non fe-
A cit secundum uoluntatem eius, plagis uapulabit multis. Hinc Psalmista ait: Descẽ *Psal. 54*
dant in infernum uiuentes. Viui quippe quæ circa illos aguntur, sciunt & sentiũt, mortui autem sentire nihil possunt. Mortui autem in infernum descenderent, si mala nesciendo perpetrarent. Cum uero sciunt mala & tamen faciunt, ad iniquitatis infernum uiuentes miseri sentiẽtesq; descendunt.

ADMONITIO XXXIII.

ALiter admonendi sunt qui repentina concupiscentia superantur, atq;
B aliter qui in culpa ex consilio ligantur. Admonendi itaque sunt quos repentina concupiscentia superat, ut in bello præsentis uitæ se quotidie positos attendãt, & cor quod præuidere uulnera nõ potest, scuto solliciti timoris tegant: ut occulta insidiantis iacula hostis perhorrescant, & in tam caliginoso certamine intentione continua inter mentis castra se muniãt. Nam si a circumspectionis sollicitudine cor destituitur, uulneribus aperitur: quia hostis callidus tanto liberius pectus percutit, quanto nudum à prouidentię lori-
C ca deprehendit. Admonendi sunt qui repentina concupiscentia superantur, ut curare nimis terrena desuescant: quia intentionem suam dum rebus transitoriis immoderatius implicant, quibus culparum iaculis transfigantur ignorant. Vnde per Salomonem uox percussi & dormientis exprimitur, qui ait: Verberauerũt me, *Prou. 23*
sed non dolui: traxerunt me, & ego non sensi. Quando euigilabo, & rursum uina reperiam? Mens quippe a cura suæ sollicitudinis dormiens uerberatur & non dolet: quia sicut imminentia mala non prospicit, sic neque quæ perpetrauerit agno-
D scit. Trahitur & nequaquam sentit, quia per illecebras uitiorũ ducitur: nec tñ ad sui custodiam suscitatur. quæ quidẽ euigilare optat ut rursum uina reperiat: quia quamuis somno torporis a sui custodia prematur uigilare tñ ad seculi curas nititur: ut semper uoluptatib. debrietur, & cum ad illud dormiat in quo solerter euigilare debuerat, ad illud uigilare appetit, ad quod laudabiliter dormire potuisset. Hinc superius scriptum est: Et eris quasi dormiens in medio mari, & quasi sopitus guberna-

gubernator amisso clauo. In medio.n.maris dormit, q in huius mūdi tētationibus positus prouidere motus irruētiū uitiorū quasi imminentes undarum cumulos negligit. Et quasi clauū gubernator amittit, quando mens ad regendam nauem corporis, studiū sollicitudinis perdit. Clauū quippe in mari amittere, est intentionem prouidam inter procellas huius seculi non tenere. Si enim gubernator sollicite clauum stringit, modo in fluctibus ex aduerso nauem dirigit, modò uentorum impetus per obliquum findit. Ita cū mēs uigilanter animam regit, modò alia superās calcat, modò alia prouidēs declinat, ut & præsentia laborando subijciat, & cōtra futura certamina ꝓspiciēdo conualescat. Hinc rursum quoque de fortib. supernæ patriæ bellatoribus dicitur: Sit uniuscuiusq; ensis super femur suum, ꝓpter timores nocturnos. Ensis enim sup femur ponitur, quando acumine sanctæ prædicationis praua suggestio carnis edomatur. Per noctem uero cæcitas nostræ infirmitatis ac debilitatis exprimit: quia quicquid aduersitatis in nocte imminet, nō uidetur. Vniuscuiusq; ergo ensis sup femur suum ponitur propter tentationes siue timores nocturnos: quia uidelicet sancti & perfecti uiri dum ea quæ non uident metuunt, ad intentionem certaminis parati semper assistunt. Hinc rursum sponsæ dicit: Nasus tuus sicut turris quæ est in Libano. Rē nāq; q̃ oculis non cernimus, plerunq; odore præuidemus, Per nasum quoque odores, fœtoresq; discernimus. Quid ergo per nasum Ecclesiæ, nisi sanctorum prouida discretio designatur? Qui ēt turri similis quæ est in Libano dicitur: quia discreta eorū prouidētia ita in alto posita est, ut tentationum certamina & prius quàm ueniant uideat, & contra ea dum uenerint munita subsistat. quæ enim futura præuidentur, cum præsentia fuerint, minoris timoris fiunt: quia dum contra ictum quisquis paratior reddit, hostis qui se inopinatū credidit, eo ipso quo præuisus est eneruatur. At contrà admonendi sunt qui in culpa ex consilio ligantur, quatenus prouida consideratione perpendant, quia dum mala ex iudicio faciunt, districtius contra se iudicium accendunt, ut tanto eos durior sententia feriat, quanto illos in culpa arctius uincula deliberationis ligant. Citius fortasse delicta pœnitendo abluerent, si in his sola præcipitatione cecidissent. Nam tardius peccatum soluitur, quod per consilium solidatur. Nisi enim mens omni modo æterna despiceret, in culpa ex consilij iudicio non periret. Hac ergo præcipitatione lapsi & per consilium pereūntes differunt, quod cum hi à statu iustitiæ peccando concidunt, plerūq; simul & in laqueum desperationis cadunt, & radice spei funditus euelluntur. Hinc est quod per prophetam Dominus non tam præcipitationum praua, quàm delictorum studia reprehendit, dicens: Ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea & succendatur, & non sit qui extinguat, propter malitiam studiorum uestrorum. Hinc iterum iratus dicit: Visitabo super uos iuxta fructum studiorum uestrorum. Quia ergo à peccatis alijs differunt peccata quæ per consilium perpetrantur, non tam praua facta Dominus, quàm studia prauitatis insequitur. In factis enim sæpe infirmitate, sæpe negligentia, in studijs uero malitiosa semper intentione peccatur. Quo contrà rectè beati uiri expressione per prophetam dicitur: Et in cathedra pestilentiæ non sedit. Cathedra quippe iudicis esse uel præsidētis solet. In cathedra autem pestilētiæ sedere, est ex iudicio praua committere. In cathedra pestilentiæ sedere, est & ex ratione mala discernere, & tamen ex deliberatione ꝑpetrare. Quasi in peruersi consilij cathedra sedet, qui tanta iniquitatis elatione attollitur, ut adimplere malum etiam per consilium conetur. Et sicut assistentibus turbis prælati sunt, qui cathedræ honore fulciuntur: ita delicta eorū qui præcipitatione corruūt, exquisita per studium peccata transcendunt. Admonendi ergo sunt, ut hinc colligant qui in culpa etiam se per consiliū ligant, qua quandoque ultione feriendi sunt, qui nunc prauorum non socij, sed principes sunt.

Can. 3 · Can. 7 · Hier. 4 · Hier. 12 · Psal. 1.

ADMONITIO XXXIIII.

Aliter admonendi sunt qui licet minima, crebro tamē illicita faciunt:

atque aliter qui se a paruis custodiunt, sed aliquando in grauioribus demergun tur. Admonendi sunt qui quamuis in mi nimis, sed tamē frequenter excedunt: ut nequaquàm considerent qualia, sed quan ta committunt. Facta enim sua si despi- ciunt timere dum pensant, debent formi dare cum numerant. Altos quippe gurgi- tes fluminum paruæ, sed innumeræ, re- plent guttæ pluuiarum. Et hoc agit sen- tina latenter excrescens, quod patenter procella sæuiens. Et minuta sunt quæ erumpunt in membris per scabiem, uulne ra: sed cum multitudo eorum innumera- biliter occupat, sic uitam corporis sicut unum graue inflictum pectori uulnus ne
Eccl. 16 cat. Hinc uidelicet scriptū est: qui modi- ca spernit, paulatim decidit. Qui. n. pecca ta minima flere ac deuitare negligit, à sta tu iustitiæ non quidem repentè, sed par- tibus totus cadit. Admonēdi sunt qui in minimis frequenter excedunt, ut sollicitè considerent, quia nonnunquam in parua deterius quàm in maiori culpa peccatur. Maior. n. quo citius quia sit culpa agno- scitur, eo etiam celerius emendatur. Mi- nor uero dum quasi nulla creditur, eo pe- ius quo & securius in usu retinetur. Vnde fit plerunq; ut mens assueta malis leuib. nec grauiora perhorrescat, atq; ad quan- dam authoritatem nequitiæ per culpas nutrita perueniat: & tanto in maiorib. cō temnāt pertimescere, quanto in minimis didicit non timendo peccare. At contra admonēdi sunt, qui se à paruis custodiūt, sed aliquando in grauibus demerguntur, ut sollicitè seipsos deprehendant: quia dum cor eorum de custoditis minimis ex tollitur, ad perpetranda grauiora ipso ela tionis suæ baratro deuoratur: & dum fo- ris sibi parua subiiciunt, sed per inanem gloriam intus intumescunt, languore su- perbię intrinsecus uictam mentem etiam foras per mala maiora prosternūt. Admo nendi sunt ergo qui se à paruis custodiūt, sed aliquando in grauibus demerguntur, ne ubi se stare extrinsecus æstimant, ibi intrinsecus cadant, & iuxta districtam di stricti iudicis retributionem elatio mino ris iustitię, uia fiat ad foueam maioris cul pæ. Qui enim uanè elati boni minimi cu- stodiam suis uiribus tribuunt, iustè dere-

A licti culpis maioribus obruuntur: & ca- dendo discunt nō fuisse proprium quòd steterunt, ut mala immensa cor reprimāt, quod minima bona exaltant. Admonen- di sunt ut considerent quòd & in culpis grauioribus alto reatu se obligant, & ta- men plerunque in paruis quæ custodiunt deterius peccant: quia & in illis iniqua faciunt, & per ista se hominibus quòd iniqui sunt tegunt. Vnde fit ut cum ma- iora mala perpetrant, coram Deo apertæ iniquitatis sint: cum parua bona custo- diūt, coram hominibus simulatæ sancti-
B tatis sint. Hinc est enim ꝙ Pharisæis dici tur: Liquantes culicem, camelum aūt glu tientes. ac si apertè diceretur: Minima ma la discernitis, maiora deuoratis. Hinc est enim ꝙ rursum ore ueritatis increpātur cum audiunt: Decimatis mentam, & ane- tum, & ciminum, & relinquitis quæ gra- uiora sunt legis, iudicium, misericordiā, & fidem. Neq;. n. negligenter audiendum est, ꝙ cum decimari minima diceret, extre ma quidem de olerib. maluit, sed tamē be ne olentia memorari: ut profectò ostende Mat. 23
C ret, quia simulatores cū parua custodiūt, odorem de se ostendere sanctæ opinionis quærūt: & quamuis implere maxima præ termittunt, ea tamen minima obseruant, quę humano iudicio lōgè lateq; redoleāt.

ADMONITIO XXXV.

ALiter admonēdi sunt, qui bona nec inchoant, atque aliter qui inchoata minimè cōsummant. Qui enim bona nec inchoant, non sunt eis prius ædificanda, quæ salubriter diligant, sed destruenda ea in quibus semetipsos nequiter uer-
D sant. Neque enim sequuntur quę inexper ta audiunt, nisi prius quàm perniciosa sint ea quæ sibi sunt experta deprehen- dant: quia nec leuari appetit, qui hoc ip- sum quia cecidit nescit, & qui dolorē uul neris nō sentit, salutis remedia nō requi rit. Prius ergo ostendenda sunt quàm sint uana quæ diligunt, & tunc demum uigi- lanter intimanda quàm sint utilia quæ prætermittunt. Prius uideant fugienda quæ amant, & sine difficultate postmodū cognoscant, amanda esse quæ fugiunt. Melius enim inexperta recipiunt, si de expertis quicquid disputationis au- diunt, ueraciter cognoscunt. Tum uero

uero pleno uoto discunt uera bona quærere, cum certo iudicio deprehenderint falsa se uacuè tenuisse. Audiāt ergo quòd bona præsentia & a delectatione citius transitura sunt, & tamen eorum causa ad ultionē sine transitu permansura: quia & nūc quodlibet inuitis subtrahitur, & tūc quod dolet inuitis in supplicium reseruatur. Itaque eisdem rebus terreantur salubriter, quibus noxiè delectantur: ut dum percussa mens alta ruinæ suæ damna conspiciens, sese in præcipitium peruenisse deprehendit, gressum post tergum reuocet, & pertimescens quod amauerat, discat diligere quod contemnebat. Hinc est enim quod Hieremiæ misso ad prædicationem dicitur: Ecce enim constitui te hodie super gentes, & super regna, ut euellas, & destruas, & disperdas, dissipes, & ædifices, & plantes. Quia nisi prius peruersa destrueret, ædificare utiliter recta nō posset: quia nisi ab auditorum suorum cordibus spinas uani amoris euelleret, nimirum frustra in eis sanctæ prædicationis uerba plantaret. Hinc est quod Petrus prius euertit, ut postmodum construat, cum nequaquam Iudæos monebat quid iam facerent, sed de his quæ fecerant, increpabat dicens: Iesum Nazarenum, uirum approbatum à Deo in uobis in uirtutibus, & prodigiis, & signis quæ per illum fecit Deus in medio uestri sicut uos scitis, hunc definito consilio & præscientia Dei traditum per manus iniquorum affigentes interemistis, quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni: ut uidelicet crudelitatis suæ cognitione destructi, ædificationem sanctæ prædicationis quā to anxiè quærerent, tanto utiliter audirent. Vnde & ilico responderunt: Quid ergo faciemus uiri fratres? quibus mox dicitur: Agite pœnitentiam, & baptizetur unusquisque uestrum. Quæ ædificationis uerba profectò contemnerent, nisi prius salubriter ruinam suæ destructionis inuenissent. Hinc est quod Saulus cū super eum cœlitus lux emissa resplēduit, non iam quid rectè deberet facere, sed quid prauè fecisset audiuit. Nam cum prostratus requireret, dicens: Quis es Domine? respondetur protinus: Ego sum Iesus Nazarenus, quem tu persequeris.

Hier. 1. *Act. 2.* *Act. 21.*

A Et cum repentè subiungeret: Domine, quid me uis facere? ilico adiungitur: Surge, & ingredere ciuitatem, & ibi dicetur tibi, quid te oporteat facere. Ecce de cœlo Dominus loquens persecutoris sui facta corripuit, nec tamen ilico quæ essent facienda monstrauit. Ecce elationis eius fabrica iam tota corruerat, & post ruinam suam humilis ædificari requirebat, & cū superbia destruitur, ædificationis tamen uerba retinentur: ut uidelicet persecutor immanis diu destructus iaceret: & tanto B post in bonis solidior surgeret, quanto prius funditus euersus a pristino errore cecidisset. Qui ergo adhuc agere nulla bona cœperunt, a rigiditate antea suæ prauitatis, correctionis manu euertendi sunt, ut ad statum postmodum rectæ operationis erigantur: quia & idcirco altum siluæ lignum succidimus, ut hoc in ædificij tegmine subleuemus: sed tamen non repentè in fabrica ponitur, ut nimirum prius uitiosa eius uiriditas exiccetur, cuius quo plus in infimis humor excoquitur, eo ad summa solidius leuatur. At C contra admonendi sunt qui inchoata bona minimè consummant, ut cauta circumspectione considerent, quia dum proposita non perficiunt, etiam quæ fuerant cœpta conuellunt. Si enim quod uidetur gerendum, sollicita intentione non crescit, etiam quod fuerat bene gestum decrescit. In hoc quippe mundo humana anima quasi more nauis est, contra ictum fluminis condescendentis, uno in loco nequaquā stare permittitur, quia ad ima relabitur, nisi ad summa conetur. Si ergo inchoata bona fortis operātis manus ad D perfectionem non subleuat, ipsa operandi remissio cōtra hoc quod operatum est pugnat. Hinc est n. quod per Salomonem dicitur: Qui mollis & dissolutus in opere suo fuerit, frater est sua opera dissipantis. Quia uidelicet qui cœpta bona districtè non exequitur, dissolutione negligentiæ manū destruentis imitatur. Hinc Sardis Ecclesiæ ab angelo dicitur: Esto uigilans, & confirma cætera quæ moritura erant: non inuenio opera tua plena coram Deo meo. Quia ergo plena corā Deo eius opera inuenta non fuerant, moritura reliqua etiam quæ erant gesta

Prou. 18 *Apoc. 2.*

prędicebat. Si enim quod mortuum in nobis est, ad uitam non accenditur, hoc etiã extinguitur, quod quasi adhuc uiuum tenetur. Admonendi sunt etiam ut perpendant, quòd tolerabilius esse potuisset rectam uiam non arripere, quàm post arreptam post tergum redire. Nisi enim retro aspicerent, erga cœptum studium nullo torpore languerent. Audiant ergo quod scriptum est: Melius erat eis non cognoscere uiam iustitiæ quàm post agnitionẽ retrorsum conuerti. Audiant quod scriptum est: Vtinam frigidus esses, aut calidus: sed quia tepidus es, nec frigidus nec calidus, incipiam te euomere ex ore meo. (2. Pet. 2) Calidus quippe est qui bona studia & arripit & consummat. Frigidus uero est qui consummanda nec inchoat. Et sicut a frigore per teporem transitur ad calorem, ita a calore quoque per teporem reditur ad frigus. Quisquis ergo amisso infidelitatis frigore, sed nequaquam tepore superato exardescit ut ferueat, proculdubio calore desperato, dum noxio in tepore demoratur, agit ut frigescat. Sed sicut ante teporem frigus sub spe est, ita post frigus tepor in desperatione. qui enim adhuc in peccatis est, conuersionis fiduciam nõ amittit: qui uerò post conuersionem tepuit, & spem quæ esse potuit, de peccatore subtraxit. Aut calidus ergo quisque esse, aut frigidus quæritur, ne tepidus euomatur: ut uidelicet aut necdum conuersus adhuc de se spem conuersionis præbeat, aut iam conuersus in uirtutibus inardescat, ne euomatur tepidus qui à calore quem proposuit, torpore ad noxium frigus redit.

ADMONITIO XXXVI.

Aliter admonendi sunt qui mala occultè agunt, & bona publicè: atque aliter qui bona quæ faciunt abscondunt, & tamen quibusdam factis publicè mala de se opinari permittunt. Admonendi sunt qui mala occultè agunt & bona publicè, ut pensent humana iudicia quanta uelocitate euolant, diuina autem quanta immobilitate perdurant. Admonẽdi sunt ut in fine rerum mentis oculos figant: quia & humanæ laudis attestatio præterit, & superna sententia quæ & abscondita penetrat, ad retributionem perpetuam

A conualescit. Dum ergo occulta mala suæ diuinis iudiciis, recta aũt sua humanis oculis anteponunt, & sine teste est bonũ quod publicè faciunt, & non sine æterno teste est quod latẽter delinquunt. Culpas itaq; suas occultãdo hominib. uirtutesq; pandendo, & unde puniri debeant abscõdentes detegunt, & unde remunerari poterant detegentes abscondunt. Quos rectè sepulchra dealbata speciosa exterius, sed mortuorum ossib. plena interius, ueritas uocat: (Mat. 23) quia uitiorum mala intus cõtegunt, humanis uero oculis quorũdam B demonstratione operum de solo foris iustitiæ colore blandiuntur. Admonendi itaq; sunt ne quæ agunt recta despiciant, sed ea meriti melioris credant. Valde nanque sua bona diiudicant, qui ad eorum mercedem sufficere humanos fauores putant. Cum enim pro recto opere laus transitoria quæritur, æterna retributione res digna uili precio uenundatur. De quo uidelicet precio percepto ueritas dicit: Amẽ dico uobis, receperunt mercedem suam. (Matt. 5.) Admonendi sunt ut considerent, quia dũ prauos se in occultis exhibet, sed tamen exempla de se publicè in bonis operibus C præbent, ostendunt sequenda quæ fugiunt, clamant amanda quæ oderunt, uiuunt postremo aliis, & sibi moriuntur. At contra admonendi sunt qui bona occultè faciunt, & tamen quibusdam factis publicè de se mala opinari permittunt, ne cum semetipsos actionis rectæ uirtute uiuificant, in se alios per exemplum prauæ æstimationis occidant: ne minus quã se proximos diligant, & cum ipsi salubrẽ potum uini sorbeant, intentis sui consideratione mentibus pestiferum ueneni D poculum fundant. Hi nimirũ in uno proximorum uitam minus adiuuant, in altero multum grauant, dum student & recta occultè agere, & quibusdam factis ad exẽplũ de se praua seminare. quisquis enim laudis concupiscentiam calcare iam sufficit, ædificationis fraudem perpetrat, si bona quæ agit occultat: & quasi iactato semine germinandi radices subtrahit, qui opus quod imitandum est non ostendit. Hinc nanque in Euangelio ueritas dicit: Videant opera uestra bona, & glorificent patrem uestrum qui in cœlis est.

est. Vbi illa quoque sententia promitur, A quæ longe aliud præcepisse uidetur, dicens: Attendite ne iustitiam uestram faciatis coram hominibus, ut uideamini ab eis. Quid est ergo quod opus nostrum & ita faciendum est ne uideatur, & tamẽ ut debeat uideri præcipitur: nisi quod ea quæ agimus & occultanda sunt ne ipsi laudemur, & tamen ostendenda sunt, ut laudem cœlestis patris augeamus? Nam cùm nos iustitiam nostram corã hominibus facere Dominus prohiberet, ilico adiunxit: Vt uideamini ab eis. Et cum rursus uidenda ab hominibus bona opera B nostra præciperet, protinus subdidit: Vt glorificent patrem uestrũ q in cœlis est. Qualiter igitur uidenda essent, uel qualiter non uidenda, ex sententiarum fine monstrauit, quatenus operantis mens opus suum & propter se uideri non quæreret, & tamen hoc propter cœlestis patris gloriam nõ celaret. Vnde fit plerunq; ut bonum opus & in occulto sit cũ fit publicè, & rursus in publico cum agitur occultè. Qui enim in publico bono opere non suam, sed superni patris gloriam quærit, quod fecit abscondit: quia solum illum C testẽ habuit, cui placere curauit. Et q in secreto suo bono opere deprehẽdi ac laudari concupiscit: & nullus fortasse uidit quod exhibuit, tamen hoc coram hominibus fecit: quia tot testes in bono opere secum duxit, quot humanas laudes in corde quæsiuit. Cùm uerò praua æstimatio in quantum sine peccato ualet ab intuentium mente nõ tegitur, cunctis mala credentibus per exemplum culpa propinatur. Vnde & plerunq; contingit ut qui negligenter de se mala opinari permittunt, per semetipsos quidem nulla ini D qua faciunt, sed tamen per eos q se imitati fuerint, multiplicius delinquunt. Hinc est quod Paulus immunda quædã sine pollutione comedentibus, sed imperfectis tentationis scandalum sua hac co-

1. Cor. 8 messatione mouentibus dicit: Videte ne forte hæc licentia uestra offendiculũ fiat infirmis. Et rursum: Et peribit infirmus in tua conscientia frater, propter quem Christus mortuus est. Sic autẽ peccantes in fratres, & percutiẽtes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis.

Hinc est quòd Moyses cùm diceret: Non Leuit. 19 malidices surdo, protinus adiunxit: Nec coram cæco pones offendiculum. Surdo quippe maledicere, est absenti & non audienti derogare. Coram cæco uero offendiculum ponere, est discretam quidem rem agere, sed tamen ei qui lumen discretionis non habet, scandali occasionem præbere.

De exhortatione multis adhibenda, ut sic singulorum uirtutes adiuuet, quatenus per hanc contraria uirtutibus non excrescant. Cap. II.

Haec sunt quæ præsul animarum in prædicationis diuersitate custodiat, ut sollicitius congrua singulorum uulnerib. medicamina apponat. Sed cũ magni sit studij, ut exhortãdis singulis seruiatur ad singula, cum ualde laboriosum sit unumquenq; de proprijs sub dispensatione debitæ considerationis instruere: longè tamen laboriosius est auditores innumeros, ac diuersis passionib. laborãtes, uno eodéq; tẽpore uoce unius & cõmunis exhortationis admonere. Ibi quippe tanta arte uox temperanda est, ut cũ diuersa sint auditorum uitia, & singulis inueniatur congrua, & tamen sibimetipsi non sit diuersa: ut inter passiones medias uno quidẽ ductu trãseat, sed more gladij bicipitis tumores cogitationũ carnaliũ ex diuerso latere incidat: quatenus sic superbis prædicetur humilitas, ut tamen timidis non augeatur metus, sic timidis infundatur authoritas, ut tamẽ nõ crescat superbis effrenatio, sic ociosis ac torpẽtib. prædicetur sollicitudo boni operis, ut tamẽ inquietis immoderatè licentia nõ augeatur actionis. Sic inquietis imponatur modus, ut tamẽ ociosis nõ fiat torpor securus. Sic ab impatiẽtib. extinguatur ira, ut tamen remissis ac lenibus non crescat negligentia. Sic lenes accendantur ad zelum, ut tamen iracũdis non addatur incendium. Sic tenacibus infundatur tribuendi largitas, ut tñ prodigis effusionis frena minime laxentur. Sic prodigis prædicetur parcitas ut tamen tenacibus periturarum rerum custodia non augeatur. Sic incontinentibus laudetur coniugiũ,

ut tamen iam continentes non reuocentur ad luxum. Sic continētibus laudetur uirginitas corporis, ut tamen in coniugibus despecta non fiat fœcunditas carnis. Sic prædicanda sunt bona, ne ex latere iuuentur mala. Sic laudanda sunt bona summa, ne despiciantur ultima. Sic nutrienda sunt ultima, ne dum sufficere creduntur, nequaquam tendatur ad summa.

De exhortatione quæ uni adhibenda est contrariis passionibus laboranti. Cap. III.

ET grauis quidem prædicatori labor est, in communis prædicationis uoce ad occultos singulorum motus causasque uigilare, & palæstrarum more in diuersi lateris artes se uertere: multo tamen acriori labore fatigatur, quando uni & cō trariis uitiis seruienti prædicare compellitur. Plerunque enim quis lætæ nimis cō spersionis existit, sed tamen eum repentè tristitia oborta immaniter deprimit. Curandum est itaque prædicatori quatenus sic tegatur tristitia, quę uenit ex tempore, ut non augeatur lætitia, quæ suppetit ex conspersione. Et sic denique lætitia frenetur, quæ ex conspersione est, ut tamen nō crescat tristitia, quæ uenit ex tempore. Iste grauatur usu immoderatæ præcipitationis: & aliquando tamen ab eo quod festinè agendum est, eum uis præpedit subito natæ formidinis. Ille grauatur usu immoderatæ formidinis, & aliquando tamē in eo quod appetit, temeritate impellitur præcipitationis. Sic itaque in isto reprimatur subito oborta formido, ut nō crescat enutrita diu præcipitatio. Sic in illo reprimatur repentè oborta præcipitatio, ut tamen non conualescat impressa ex cō spersione formido. Quid autem mirum si mentium medici ita custodiunt, dum medici corporum tanta discretionis arte se temperant, qui non corda sed corpora medentur? plerunque enim debile corpus opprimit languor immanis, cui languori scilicet obuiari adiutoriis fortibus debet, sed tamen corpus debile adiutorium forte non sustinet. Studet igitur, qui medetur, quatenus sic superexistentem morbū A subtrahat, ut nequaquam supposita corporis debilitas crescat, ne fortasse lāguor cum uita deficiat. Tanta ergo adiutoriū discretione componat, ut uno eodemque tempore & languori obuiet & debilitati. Si ergo medicina corporis indiuisè adhibita seruire diuisibiliter potest: tunc enim uera medicina est, quando sic per eam uitio superexistenti succurritur, ut etiā suppositæ conspersioni seruiatur: cur medicina mentis una eademque prædicatione apposita, morum morbis diuerso ordine B obuiare non ualeat, quæ tanto subtilior agitur, quanto de inuisibilibus tractatur.

Quod aliquando leuiora uitia relinquenda sunt, ut grauiora subtrahantur. Cap. IIII.

SEd quia plerunque dum duorum uitiorum lāguor irruit, hoc leuius, illud fortasse grauior premit, ei nimirum uitio rectius sub celeritate subuenitur, p quod C festinè ad interitum tenditur. Et si hoc à uicina morte restringi non potest, nisi illud etiam quod existit contrariū crescat, tolerandum est prædicatori ut per exhortationem suam artificioso moderamine unum patiatur crescere, quatenus possit aliud a uicina morte retinere. Quod cum agit, non morbum exaggerat, sed uulnerati sui cui medicamentum adhibet uitā seruat, ut exquirendæ salutis congruum tempus inueniat. Sæpe enim quis à ciborum se ingluuie minimè temperās, iam- D iamque penè superantis luxuriæ stimulis premitur: qui huius pugnæ metu territus, dum se per abstinentiam restringere nititur, inanis gloriæ tentatione fatigatur: in quo nimirum unum uitium nullatenus extingitur, nisi aliud nutriatur. Quæ ergo pestis ardentius insequēda est, nisi quæ periculosius premit? Tolerandū nanque est, ut per uirtutem abstinentiæ interim arrogantia contra uiuentem crescat, ne eum per ingluuiem à uita funditus luxuria extinguat. Hinc est quòd Paulus cum infirmum auditorem suum perpenderet, aut praua adhuc uelle agere, aut de

Rom. 8. de actione recta humanæ laudis retributione gaudere, ait: Vis non timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa. Neque enim ideo bona agenda sunt, ut potestas huius mundi nulla timeatur, aut ut per hæc gloria transitoriæ laudis sumatur: sed cum infirmam mentem ad tantum robur ascendere non posse pensaret, ut & per prauitatem uitaret simul & laudē, prædicator egregius ei admonēdo aliquid obtulit, & aliquid tulit. concedenda enim leuia subtraxit acriora: ut quia ad deserenda cuncta simul non assurgeret, dum in quodam suo animus familiariter relinquitur, à quodam suo sine labore toleretur.

Quòd infirmis mentibus omnino non debent alta prædicari. Cap. V.

SCiendum uerò est prædicatori, ut auditoris sui animum ultra uires nō trahat, ne, ut ita dicam, dum plus quàm ualet tenditur, mentis chorda rumpatur. Alia etenim quæque debent multis audientibus contegi, & uix paucis aperiri. Hinc nanque per semetipsam ueritas dicit:
Luc. 7. Quis putas est fidelis dispensator & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, ut det illi in tempore tritici mensuram? Per mensuram quippe tritici exprimitur modus uerbi, ne cum angusto cordi incapabile aliquid tribuitur,
1. Cor. 3. extra fundatur. Hinc Paulus ait: Non potui uobis loqui quasi spiritalib. sed quasi carnalibus, tanquam paruulis in Christo lac uobis potum dedi, non escam. Hinc Moyses à secreto Dei exiens, coruscantē coram populo faciem uelat; quia nimirū turbis claritatis intimæ arcana non indi
Exo. 34 cat. Hinc per eum diuina uoce præcipitur ut is qui cisternam foderit, si operire neglexerit, corruente in ea boue uel asino, precium reddat. Quia ad alta scientiæ fluenta perueniens, cum hæc apud bruta audientium corda non contegit, pœnæ reus addicitur, si per uerba eius in scandalum, siue munda siue immunda mens capiatur. Hinc ad beatum Iob dici-
Iob 38. tur: Quis dedit gallo intelligentiam? Prædicator etenim sanctus dum caliginoso hoc clamat in tempore, quasi gallus

A cantat in nocte, dum dicit: Hora est iam nos de somno surgere. Et rursum: Euigilate iusti, & nolite peccare. Gal- Rom. 13
lus autem profundioribus horis noctis altos ædere cantus solet: Cum uerò matutinum iam tempus in proximo est, minutas ac tenues uoces format: quia nimirum qui rectè prædicat, obscuris adhuc cordibus aperta clamat, nihil de occultis mysteriis indicat, ut tunc subtiliora quæque de cœlestibus audiant, cum luci ueritatis appropinquant.

B *De opere prædicationis & uoce. Cap. VI.*

SEd inter hæc ad ea quæ iam superius diximus charitatis studia retorquemur, ut prædicator quisque plus actibus quàm uocibus insonet, & bene uiuendo uestigia sequacibus imprimat, ut potius agendo quàm loquendo quo gradiatur ostendat. Quia & gallus iste quem pro exprimenda bona prædicatoris specie in locutione sua Dominus assumit, cum iā ædere cantus parat, prius alas excutit, & semetipsum feriens uigilantiorem red-
C dit. Quia nimirum necesse est ut hi qui uerbo sanctæ prædicationis monēt, prius studio bonæ actionis euigilent, ne in semetipsis torpentes opere, alios excitent uoce. Prius se per sublimia facta excutiant, & tunc ad bene uiuendum alios sollicitos reddant. Prius cogitationum alis semetipsos feriant, quicquid in se utiliter torpet, sollicita inuestigatione deprehendant, districta animaduersione corrigant, & tunc demum aliorum uitam loquendo componant.
D Prius punire propria fletib. curent, & tūc quæ aliorum punienda sunt denuncient: & antequam uerba exhortationis insonēt, omne quod locuturi sunt, operibus clament.

QVARTA PARS, TRACTANS QVALITER PRAEDICATOR omnibus ritè peractis ad semetipsum redeat.

CAPVT I.

SEd quia sæpe dum prædicatio modis congruentibus ubertim funditur, apud semetipsum de ostensione sui occulta lætitia loquentis animus subleuatur, magna cura necesse est ut timoris laceratione se mordeat: ne qui alio rum uulnera medendo ad salutem reuocat, ipse per negligentiam suæ salutis intumescat, ne proximos iuuando se deserat, ne alios erigens cadat. Nam quibusdam sæpe magnitudo uirtutis occasio perditionis fuit, ut cùm de confidentia uirium inordinatè securi sunt, inopinatè per negligentiam morerentur. Virtus nanque cum uitiis renititur, quadam delectatione eius sibimetipsi animus blanditur. Fitque ut bene agentis mens metum suæ circumspectionis abiiciat, atque in sui confidentia secura requiescat: cui iã torpenti seductor callidus omne quod bene gessit enumerat, eámque quasi præ cæteris præpollentem in tumore cogitationis exaltat. Vnde agitur ut ante stulti iudicis oculos foueamentis sit memoria uirtutis; quia reminiscendo quod gessit, dum se apud se erigit, apud humilitatis

Ezec. 32 authorem cadit. Hinc nanque superbiẽti animæ dicitur: Quo pulchrior es, descende, & dormi cum incircumcisis. ac si apertè diceretur: Quia ex uirtutum decore te eleuas, ipsa tua pulchritudine impelleris ut cadas. Hinc sub Hierusalem specie uirtute superbiẽs anima repro-

Ezec. 16 batur, cum dicitur: Perfecta eras in decore meo, quem posueram super te, dicit Dominus, & habens fiduciam in pulchritudine tua, fornicata es in nomine tuo. Fiducia quippe suæ pulchritudinis animus attollitur, cum de uirtutum meritis læta apud se securitate gloriatur.

A Sed per hanc eandem fiduciam ad fornicationem ducitur: quia cum interceptã mentem cogitationes suæ decipiunt, hanc maligni spiritus per innumera uitia seducendo corrumpunt. Notandum uerò quòd dicitur: Fornicata es in nomine tuo: quia cum respectum mens superni rectoris deserit, laudem protinus priuatam quærit, & sibi arrogare incipit omne bonum quod ut largitoris præconio seruiret accepit, opinionis suæ gloriam dilatare desiderat, satagit ut mi-

B rabilis cunctis innotescat. In suo ergo nomine fornicatur: quia legalis thori connubium deserens, corruptori spiritui in laudis appetitu substernitur. Hinc

Dauid ait: Tradidit in captiuitatem Psal. 77

uirtutem eorum, & pulchritudinem eorum in manus inimici. In captiuitatem etenim uirtus, & pulchritudo in manus inimici traditur, cum deceptæ menti antiquus hostis ex boni operis elatione dominatur: quæ tamen uirtutis elatio, quãuis plenè non superat, utcunque tamen & electorum animum sæpe tentat, sed ta-

C men eleuatus destituitur, & destitutus ad

formidinem reuocatur. Hinc etenim Da- Psal. 29

uid iterum ait: Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum. Sed quia de confidentia uirtutis intumuit paulò post quod pertulit adiunxit: Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. ac si apertè dicat: Fortem me inter uirtutes credidi, sed quantę infirmitatis sim,

derelictus agnoui. Hinc rursum quoque Ps. 118

dicit: Iuraui, & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ. Sed quia eius uirium non

D erat manere in custodia qua iurabat, debilitatem suam protinus turbatus inuenit. Vnde ad precis opem repentè se contulit dicens: Humiliatus sum usquequaque Domine, uiuifica me secundum uerbum tuum. Nonnunquam uero superna moderatio prius quàm per munera prouehat, infirmitatis memoriam ad mentem reuocat, ne de acceptis uirtutibus intumescat. Vnde Ezechiel propheta quotiens ad contemplanda cœlestia ducitur, prius filius hominis uocatur. ac si hunc apertè Dñs admoneat, dicens: Ne de his quæ uides elatione cor subleues, cautus perpende quod es: ut cum summa penetras, esse

esse te hominem recognoscas, quatenus dum ultra te raperis, ad temetipsum sollicitus infirmitatis tuæ freno reuoceris. Vnde necesse est, ut cum uirtutum nobis copia blanditur, ad infirmitatem suam mentis oculus redeat, seseque salubriter deorsum premat, ne recta quæ agit sed quę agere negligit aspiciat: ut dum cor ex memoria infirmitatis atteritur, apud humilitatis authorē robustius in uirtute solidetur. Quia & plerunq; omnipotens deus idcirco rectorum mentes, quamuis ex magna parte perficit, imperfectas tamen ex parua aliqua parte derelinquit: ut cũ miris uirtutibus rutilant, imperfectionis suę tædio tabescant, & nequequam se de magnis erigant dum adhuc contra minima innitentes laborant, sed quia extrema nõ ualent uincere, de pręcipuis actibus non audeãt superbire. Ecce bone uir reprehensionis meæ necessitate compulsus, dum monstrare qualis esse debeat pastor, inuigilo, pulchrum depinxi hominem pictor fœdus, aliosq; ad perfectionis littus dirigo, qui adhuc in delictorum fluctibus uersor? Sed in huius quæso uitę naufragio orationis tuæ me tabula sustine, ut quia pondus proprium me deprimit, tui meriti me manus leuet.

Pastoralium Beati Gregorij finis.

TABVLA CAPITVM primi libri Dialogi beati Gregorij Papæ.

B. GREGORII PAPAE

Eiusque Diaconi Petri Dialogus, in quatuor libros diuisus: de uita & miraculis patrũ Italicorũ, & de ęternitate animarum.

Vadam die nimiis quorundam secularium tumultib. depressus, quib. in suis negotiis plerũque cogimur soluere, etiam quod nos certum est non debere, secretum locum petii amicum mœrori, ubi omne quod de mea mihi occupatione displicebat se patenter ostenderet, & cuncta quæ infligere dolorem consueuerant, cõgesta ante oculos licenter uenirent. Ibi itaque cum afflictus ualde & diu tacitus sederem, dilectissimus filius meus Petrus diaconus affuit, qui mihi à primæuo iuuentutis flore in amicitiis familiariter obstrictus est, atque ad sacri uerbi indagationem socius. Qui graui excoqui cordis languore me intuens ait: Nunquid non noui tibi aliquid accidit quod plus te solito mœror tenet? Cui inquã: Meror petre quem quotidie patior, & semper mihi per usum uetus est, & semper per augmentum nouus. Infelix quippe

pe animus meus occupationis suæ pulsatus uulnere, meminit qualis aliquando in monasterio fuit, quomodo ei labentia cuncta subtererant, quantum rebus omnibus quæ uoluuntur eminebat, quod nulla nisi cœlestia cogitare cõsueuerat, q͠ etiã retentus corpore, ipsa iam carnis claustra cõtemplatione trãsibat, q͠ mortem quoq; quæ penè cunctis pœna est, uidelicet ut ingressum uitæ, & laboris sui præmium amabat. At nunc ex occasione curæ pastoralis secularium hominum negocia patitur, & post tam pulchram quietis suæ speciem terreni actus puluere fœdatur. Cumque se pro condescensione multorum ad exteriora sparserit, etiam cum interiora appetit, ad hæc proculdubio minor redit. Perpendo itaque quid tolero, perpendo quod amisi. Dumq; intueor illud quod perdidi, fit hoc grauius quod porto. Ecce etenim nunc magni maris fluctibus quatior, atq; in naui mentis tempestatis ualidę procellis illidor. Et cum prioris uitæ statum recolo, quasi post tergum reductis oculis uiso littore suspiro. Quodque adhuc grauius est, dum immensis fluctibus turbatus feror, uix iam portum uidere ualeo quem reliqui: quia & ita sunt casus mentis, ut prius quidem perdat bonum quod tenuit, si tamen se perdidisse meminerit. Cumq; longius recesserit, etiam boni ipsius quod perdiderat obliuiscitur: fitque ut post neq; per memoriam quidem uideat, quod prius per actionem tenebat. Vnde hoc agitur quod præmisi: quia cum nauigamus longius, iã nec portum quietis quem reliquimus, uidemus. Nonnunquã uero ad augmentum mei doloris adiungit̃, q͠ quorundã uita qui præsens seculum tota mente reliquerunt, mihi ad memoriam reuocat̃. quorum dum culmẽ aspicio, quãtũ ipse in infirmis iaceã agnosco: quorũ plurimi conditori suo in secretiori uita placuerũt, qui ne per humanos actus à nouitate mentis ueterascerẽt, eos omnipotens deus huius mundi laborib. noluit occupari. Sed quæ iam prolata sunt melius insinuo, si ea quæ per inquisitionem ac responsionem dicenda sunt, sola nominum prænotatione distinguo.

A

Petrus:

NOn ualde in italia aliquorum uitam uirtutibus fulsisse cognoui: ex quorum igitur comparatione accenderis uita ignoro. Equidem bonos uiros in hac terra fuisse non dubito: signa tamen atq; uirtutes aut ab eis nequaquam facta existimo, aut ita sunt hactenus silentio suppressa, ut utrum ne sint facta nesciamus.

Gregorius:

SI sola Petre referam, quæ de perfectis probatisq; uiris unus ego homuncio, uel bonis ac fidelibus uiris attestantibus agnoui, uel p̃ me metipsum didici, dies ut opinor, antequam sermo cessabit.

B

Petrus:

VEllem quærenti mihi de eis aliqua narrares. Neq; hanc pro re interrumpere expositionis studium graue uideatur: quia non dispar ædificatio oritur ex memoria uirtutum. In expositione quippe qualiter inuenienda atque tenenda sit uirtus agnoscimus, in narratione uero signorum cognoscimus inuenta ac retenta qualiter declarentur. Et sunt nonnulli quos ad amorem patriæ cœlestis plus exépla quam prædicamenta succendunt. Fit

C

uero plerunque in audientis animo duplex adiutorium in exemplis patrũ: quia si ad amorem uenturæ uitæ ex præcedentium comparatione accenditur, etiam si se esse aliquid existimat, dum meliora de alijs cognouerit, humiliatur.

Gregorius:

EA quæ mihi sunt uirorum uenerabiliũ narratione cõperta, incunctanter narro sanctæ authoritatis exemplo, cum mihi luce clarius constet, q͠ Lucas & Marcus Euangeliũ quod scripserunt non uisu

D

sed auditu didicerint. Sed ut dubitationis occasionẽ legentibus subtraham, per singula quæ describo, quibus hæc narrantib. mihi comperta sint manifestabo. Hoc uerò scire te cupio, quia in quibusdam sensum solummodo, in quibusdam uerò & uerba cum sensu teneo: quia si de personis omnibus ipsa specialiter uerba tenere uoluissem, hoc rusticano usu prolata stylus scribentis nõ aptè susciperet. Seniorum ualde uenerabilium didici relatione quod narro.

De

De Honorato abbate monasterij Fundensis. A
Caput I.

VEnantij quondã patricij in Samnij partibus uilla fuit, in qua colonus eius filium Honoratum nomine habuit. Qui ab annis puerilib. ad amorem cœlestis patriæ per abstinentiam exarsit. Cumq́ue tam magna conuersatione polleret, seque iam ab otioso quoque sermone restringeret, multum, ut præfatus sum, per abstinentiam carnem domaret, die quadã parentes eius uicinis suis conuiuium fecerunt, in quo ad uescendum carnes paratæ sunt: quas dum ille ad esum contingere per abstinentiæ amorem recusaret, cœperunt eum parentes eius irridere, ac dicere: Comede nunquid piscem in his montibus tibi allaturi sumus? Illo uerò in loco pisces audiri consueuerant, nõ uideri. Sed cum his sermonibus Honoratus irrideretur, repentè in conuiuio aqua ad ministerium defuit, & cũ situla lignea, sicut illic moris est, mancipium ad fontem perrexit. Dumq́ue hauriret aquam, piscis situlam intrauit. Reuersumq; mancipium ante ora discumbentium piscem cum aqua fudit, qui ad totius diei uictũ potuisset Honorato sufficere. Mirati sunt omnes, totaq́ue illa parentum irrisio cessauit. Cœpere nanque in Honorato uenerari abstinentiam, quam ante deridebant: sicq; à Dei homine irrisionis detersit opprobria piscis allatus de fonte. Qui cum magnis uirtutibus cresceret, à prædicto domino suo libertate donatus est, atque in eo loco qui Fundis dicitur, monasterium construxit, in quo ducentorum fermè monachorum pater extitit, ibique uita illius circunquaque exempla eximiæ conuersationis dedit Nam quadam die ex eo monte qui eius monasterio in excelso prominet, ingẽtis saxi moles eruta est, quę per deuexum mõtis latus ueniens totius ruinam cellæ omniumq́ue fratrum interitum minabatur. Quam cum uenientem desuper uir sanctus uidisset, frequenti uoce nomen Christi inuocans, extensa mox dextera signum ei crucis opposuit, eamq́ue in ipso deuexi montis latere cadentem fixit, sicut religiosus uir Laurentius perhibet. Et quia locus ei non fuerat quo inhærere potuisset, aspicitur ita, ut nunc usque montem cernentibus, casura pendere uideatur.

Petrus:

PVtamus, hic tam egregius uir ut post magister discipulorum fieret, prius habuit magistrum?

Gregorius:

NEquaquam hunc fuisse cuiusquam discipulum audiui, sed lege non constringitur sancti spiritus donum. Vsus quidem rectæ conuersationis est ut præesse non audeat, qui subesse non didicerit, nec
B obedientiam subiectis imperet, quam prælatis non nouit exhibere. Sed tamen sunt nonnulli qui ita per magisterium spiritus intrinsecus docentur, ut etsi eis exterius humani magisterij disciplina desit, magistri intimi censura non desit. Quorum tamen libertas uitæ ab infirmis in exemplũ non est trahenda, ne dum se quisque similiter sancto spiritu impletum præsumit, discipulus hominis esse despiciat, & magister erroris fiat. Mens autem quæ diuino spiritu impletur, habet euidentissima signa sua: uirtutes scilicet & humilitatem,
C quæ si utraque perfecte in una mente conueniunt, liquet quod de præsentia sancti spiritus testimonium ferat. Sic quippe ẽt Ioannes baptista magistrum habuisse nõ legitur, neque ipsa ueritas quę corporali præsentia apostolos docuit, eũ corporaliter inter discipulos aggregauit. Sed quẽ intrinsecus docebat, extrinsecus quasi in sua libertate reliquerat. Sic Moses in eremo edoctus mandatum ab angelo didicit quod per hominem non cognouit. Sed hæc, ut prædiximus, infirmis ueneranda sunt, non imitanda.

D

Petrus:

PLacet quod dicis: sed peto ut mihi dicas, si tantus hic pater aliquẽ sui imitatorem discipulum reliquit.

De Libertino præposito eiusdem monasterij.
Caput II.

Gregorius:

VIr reuerentissimus Libertinus qui tẽpore Totilæ regis Gothorum eiusdẽ Fundensis monasterij præpositus fuit, in discipulatu illius conuersatus atque eruditus est. De quo quamuis uirtutes multas plurimorum narratio certa uulgauerit, prædictu

prædictus tamen Laurentius religiosus uir qui nunc superest, & ei ipso in tempore familiarissimus fuit multa mihi dicere de illo consueuit, ex quibus ea quæ recolo pauca narrabo.

IN eadem prouincia Samnij, quam supra memoraui, idem uir pro utilitate monasterii carpebat iter. Dumq; Darida Gothorum dux cum exercitu in loco eodem uenisset, Dei seruus ex caballo quo sedebat ab hominibus eius proiectus est. Qui iumenti perditi damnum libenter ferens, etiam flagellum quod tenebat diripientibus obtulit dicens: Tollite ut habeatis qualiter hoc iumentum minare ualeatis. quib. dictis protinus se in orationem dedit. Cursu autem rapido prædicti ducis exercitus peruenit ad fluuium qui uocatur Vulturnus, ibiq; equos suos cœperunt singuli hastis tundere, & calcarib. cruentare: sed tamen equi uerberibus cæsi, calcaribus cruentati fatigari poterant, moueri non poterant: sicq; aquam fluminis tangere quasi mortale præcipitium pertimescebant. Cumq; diu cædendo sessores singuli fatigarentur, unus eorum intulit, quia ex culpa quam seruo Dei in uia fecerant, illa sui itineris dispendia tolerabãt. Qui statim reuersi post se Libertinum reperiunt in oratione prostratum. Cui cum dicerent. Surge tolle caballum tuum, ille respondit: Ite cũ bono, ego caballo opus non habeo. Descendentes uerò inuitum cum in caballum de quo depo uerant leuauerunt, & protinus abscesserunt. Quorum equi tanto cursu illud quod prius nõ poterant transire flumen transierunt, ac si ille fluminis alueus aquam minimè haberet. Sicq; factum est, ut cum seruo Dei unus caballus suus redditur, omnes à singulis reciperentur.

EOdem uerò tempore in Campaniæ partibus Bucellinus cum Francis uenit. De monasterio uero præfati uiri famuli Dei rumor exierat quod pecunias multas haberet. Ingressi oratorium Franci, cœperunt sæuientes Libertinum quærere, Libertinum clamare, ubi in oratione ille prostratus iacebat. Mira ualde res, quærentes sæuientesque Franci, ingredientes in ipso impingebant, & ipsum uidere non poterant, sicque sua cæci-A tate frustrati à monasterio sunt uacui reuersi.

ALio quoque tempore pro causa monasterij abbatis iussu qui Honorato eius magistro successerat, Rauenam pergebat. Pro amore uero eiusdem uenerabilis Honorati quocunque Libertinus ibat, eius semper caligulam in sinu portare consueuerat. Itaq; dum pergeret accidit, ut quædam mulier extincti filii corpusculũ ferret. Quæ dum seruum Dei fuisset intuita, amore filii succensa, iumentum eius p frenum tenuit, atq; cum sacramento dixit: B Nullatenus recedes, nisi filium meũ suscitaueris. At ille inusitatum habens tale miraculum, expauit petitionem illius iuramenta declinare mulieris uoluit, sed nequaquam præualens animo hæsit. Considerare libet quale quantumq; in eius pectore certamen fuerit. Ibi quippe pugnabat inter se humilitas conuersationis, ac pietas matris: timor ne inusitata præsumeret, dolor ne orbatæ matri non subueniret: sed ad maiorem dei gloriam uicit pietas illud pectus uirtutis, quod ideo fuit ualidum, quia deuictum: uirtutis enim pe C ctus non esset, si hoc pietas non uicisset. Itaque descendit, genua flexit, ad cœlum manus tetendit, caligulam de sinu protulit, & super extincti pueri pectus posuit. Quo orante anima pueri ad corpus rediit quem manu comprehendit, ac flenti matri uiuentem reddidit, atq; iter quod cœperat peregit.

PETRUS:

QVid nam hoc esse dicimus: uirtutem tanti miraculi Honorati egit meritũ an petitio Libertini?

Gregorius:

D IN ostensione tã admirabilis signi cum fide fœminæ uirtus cõuenit utrorumque, atque ideo Libertinum existimo ista potuisse: quia plus didicerat de magistri, quàm de sua uirtute confidere. Cuius enim caligulam in pectus extincti corpusculi posuit, eius nimirum animam obtinere quod petebat æstimauit. Nam Helisæus quoque magistri pallium ferens, atque ad Iordanem ueniens, percussit semel, & aquas minimè diuisit. Sed cum repente diceret: Vbi est Deus Heliæ etiam nunc? percussit fluuium magistri pallio, ac 4. Reg. 2

ac iter inter aquas fecit. Perpendis petre A quantum in exhibendis uirtutibus humilitas ualet? Tunc exhibere magistri meritum uirtutem potuit, quādo magistri nomen ad memoriam reduxit. Quia enim ad humilitatem sub magistro rediit, quod magister fecerat & ipse fecit.

Petrus:

LIbet quod dicis: sed quæso te est ne aliquid aliud quod adhuc de ipso ad nostram ædificationem narres?

Gregorius:

EST planè, sed si sit qui uelit imitari. B Ego enim uirtutem patientiæ tāti patris signis & miraculis maiorem credo. Quadam namque die is qui post uenerabilis Honorati exitum monasterij regimen tenebat, contra eundem uenerabilem Libertinum in graui iracundia exarsit, ita ut eum manibus cæderet. Et quia uirgam qua eum ferire posset minimè inuenit, cōprehenso scabello suppedaneo faciem ei ac caput tutudit, totumq; illius uultum tumentem ac liuidum reddidit. qui uehementer cæsus ad stratum proprium tacitus recessit. Die uero altera erat pro utili- C tate monasterii causa constituta. Expletis igitur hymnis matutinalibus Libertinus ad lectum abbatis uenit, orationem sibi humiliter petiit. Sciens uerò ille quātum à cunctis honoraretur, quantumque diligeretur, pro iniuria quam ei ingesserat, recedere eum à monasterio uelle putabat, atque requisiuit dicens: Vbi uis ire? Cui ille respondit: Monasterii causa constituta est pater, quam declinare nequeo, quia hesterno die me hodie iturum promisi, illuc ire disposui. Tunc ille a fundo cordis considerans asperitatem & duritiam suā, D humilitatem ac mansuetudinem Libertini ex lecto ꝓsiliit, pedes Libertini tenuit, se peccasse, teque reum esse testatus est, qui tanto talique uiro tam crudelem facere cōtumeliam præsumpsisset. At cōtra Libertinus sese in terram prosternens, eiusq; pedibus prouolutus, suę culpæ non illius sæuitiæ fuisse referebat quod pertulerat. Sicque actum est ut ad magnam mansuetudinem perduceretur pater, & humilitas discipuli magistra fieret magistri. Cūq; pro utilitate monasterii ad constitutionē causæ egressus fuisset, multi uiri noti ac nobiles qui eum ualde honorabant uehementer admirati, solliciti requirebāt quidnam hoc esset quod tam tumentem ac liuidam haberet faciem. quibus ille dicebat: Hesterno die sero peccatis meis exigentibus in scabello suppedaneo impegi, atque hoc pertuli. Sicque uir sanctus seruans in pectore honorem ueritatis & magistri, nec patris prodebat uitium, nec falsitatis incurrebat peccatum.

Petrus:

PVtasne uir iste uenerabilis Libertinus, de quo tot signa & miracula retulisti, in tam ampla congregatione imitatores suos in uirtutibus non reliquit?

De hortulano monacho monasterij eiusdem. Cap. III.

Gregorius:

FElix qui appellabatur Curtius, quem ipse bene nosti, qui eiusdem monasterii nuper præpositus fuerat, multa mihi de fratribus eiusdem monasterii admiranda narrabat. Ex quibus aliqua quæ ad memoriam ueniunt supprimo: quia ab alia festino. Sed unum dicam quod ab eo narratum prætereundum nullo modo æstimo.

IN eodem monasterio quidam magnæ uitæ monachus erat hortulanus. Fur uero uenire consueuerat, & per sepē ascendere, & occultè olera auferre. Cumq; ille multa plantaret, quæ minus inueniret, & alia pedibus conculcata, alia direpta conspiceret: totum hortum circuiens, inuenit iter unde fur uenire consueuerat. Qui in eodem horto deambulans, reperit etiā serpentem, cui præcipiens dixit: Sequere me atq; ad aditum furis perueniens, imperauit serpenti, dicens: In nomine Iesu præcipio tibi ut aditum istū custodias, ac furem huc ingredi nō ꝑmittas. Protinus serpens totū se in itinere in trāsuersum tetendit, & ad cellā monachus rediit. Cūq; meridiano tēpore cuncti fratres quiescerent, more solito fur aduenit, ascendit sepem. Et cū in hortum pedem poneret, uidit subito quia extensus serpens clausisset uiā, & tremefactus post semetipsum concidit, eiusque pes per calciamētum in sude sepis inhæsit, sicque usq; dum hortulanus rediret, deorsum

deorsum capite pependit. Consueta hora uenit hortulanus, pendentem in sepe furem reperit, & serpenti dixit: Gratias ago Deo, implesti quod iussi: recede modò. qui statim abscessit. Ad furem uerò perueniēs, ait: Quid est frater? tradidit te mihi Deus: quare in labore monachorum furtum toties facere præsumpsisti? Qui hæc dicens pedem illius à sæpe in qua inhæserat soluit, eumque sine læsione deposuit. Cui dixit: Sequere me. Quem sequentem duxit B ad horti aditum, & olera quæ furto appetebat auferre, ei cum magna dulcedine præbuit, dicens: Vade, & post hęc furtum nō facias: sed cùm necesse habes huc ad me ingredere, & quæ tu cum peccato laboras tollere ego tibi deuotus dabo.

Petrus:

NVnc usque ut inuenio, incassum ego non fuisse patres in Italia, qui signa facerent, æstimabam.

De Equitio abbate prouinciæ Valeriæ. Ca. IIII.

Gregorius:

FOrtunati uiri uenerabilis abbatis monasterij, quod appellatur balneum Ciceronis, aliorumque etiam uirorum uenerabilium didici relatione quod narro. Vir sanctissimus Equitius nomine in Valeriæ prouinciæ partibus pro uitæ suæ merito apud omnes illic magnæ admirationis habebatur, cui Fortunatus idē familiariter notus fuit. qui nimirū Equitius pro suę magnitudine sanctitatis multorum in eadem prouincia monasteriorū pater extitit. Hunc cum iuuentutis suæ tēpore acri certamine carnis incentiua fatigarent, ipsę suæ tentationis angustiæ eum ad orationis studium solertiorem fecerunt. Cūque hac in re ab omnipotenti Deo remedium continuis precibus quæreret, nocte quadam assistente angelo eunuchizari se uidit, eiusque uisioni apparuit quòd omnem motum ex genitalib. eius membris abscinderet, atque ex eo tempore ita alienus extitit à tentatione, ac si sexum non haberet in corpore. Qua uirtute fretus ex omnipotentis Dei auxilio ut uiris antè præerat, ita cœpit postmodum etiam fœminis præesse: nec tamen discipulos suos admonere cessabat, ne se eius exemplo in hac re facile crederent, & casuri tentarent donum quod non accepissent.

A EO autem tempore quo malefici in hac sunt Romana urbe deprehensi, Basilius, qui in magicis operibus primus fuit, in monachico habitu Valeriam fugiens petijt. Qui ad uirum reuerentissimū castrorum Amiternæ ciuitatis episcopum pergens, petijt ab eo ut eum Equitio abbati committeret, ac sanandum monasterio illius commendaret. Tunc ad monasterium uenit episcopus, secumque Basilium monachum deduxit, & Equitium Dei famulum rogauit, ut eundem monachum in congregationem susciperet. quē statim uir sanctus intuens, ait: Hunc quē mihi commendas, pater, ego non uideo monachum esse, sed diabolum. Cui ille respondit: Occasionem quæris, ne debeas præstare quod peto. Ad quem mox Dei famulus dixit: Ego quidem hoc eum esse denuncio quod uideo: ne tamen nolle me obedire existimes, facio quod iubes. Susceptus itaque in monasterio est. Post nō multos uerò dies idem Dei famulus pro exhortādis ad desideria superna fidelibus C paulo longius à cella digressus est. Quo discedente contigit ut in monasterio uirginum in quo eiusdem patris cura uigilabat, una earum quæ iuxta carnis huius putredinem speciosa uidebatur febricitare inciperet, & uehementer anxiari, magnisque nō uocib. sed stridoribus clamare: Modò moritura sum, nisi Basilius monachus ueniat, & ipse mihi per suæ curationis studium salutē reddat. Sed in tanti patris absentia accedere quisquam monachorū in congregationem uirginū non audebat, D quanto minus ille qui nouus aduenerat cuiusque adhuc uitā cōgregatio fratrum nesciebat. Missum repētè est, & Dei famulo Equitio nunciatum, quod sanctimonialis illa immensis febribus æstuaret, & Basilij monachi uisitationē anxia quæreret. quo audito uir sanctus dedignando subrisit, atque ait: Nunquid non dixi quod diabolus est iste, non monachus? ite & eum de cella expellite. De ancilla autem Dei quæ anxietate febrium urgetur, nolite esse solliciti: quia ex hac hora neque febribus laboratura est, neque Basilium quæsitura. Regressus est monachus, & ea hora saluti restitutā Dei uirginem agnouit, qua eandem salutem illius Dei famulus

Equitius

Equitius longè positus nunciauit, in uirtute scilicet miraculi, exemplum tenens magistri: qui inuitatus ad filium reguli, eum solo uerbo restituit saluti, ut reuertẽs pater ea hora filium restitutum uitæ cognosceret, qua uitam illius ex ore ueritatis audisset. Omnes autem monachi iussionem patris sui implentes eundem Basilium ex monasterij habitatione repulerunt. Qui repulsus dixit frequenter se cellam Equitij magicis artibus in aera suspẽdisse nec tamen eis quempiam lædere potuisse. Qui non post longum tempus in hac Romana urbe exardescente zelo Christiani populi, igne crematus est.

QVadam uerò die una Dei famula ex eodem monasterio uirginum hortũ ingressa est, quæ lactucam conspiciens concupiuit, eamq; signo crucis benedicere oblita, auidè momordit, sed arrepta a diabolo protinus cecidit. Cumq; uexaretur, eidem patri Equitio sub celeritate nunciatum est, ut ueniret concitus, & orãdo succurreret. Moxq; hortum idem pater ut ingressus est cœpit ex eius ore quasi satisfaciens ipse qui hanc arripuerat diabolus clamare dicens: Ego quid feci? ego quid feci? Sedebam ibi super lactucam, uenit illa, & momordit me. Cui cum graui indignatione uir Dei præcepit ut discederet, & locum in omnipotentis Dei famula non haberet. qui protinus abscessit, nec eam ultra contingere præualuit.

QVidã uero Felix nomine Mirsiæ prouinciæ nobilis, pater huius Castorij qui nũc nobiscũ in Romana urbe demorat, cum eundem uenerabilem uirũ Equitiũ sacrũ ordinẽ non habere conspiceret, & per singula loca discurrere, atque studiosè prædicare, eum quadam die familiaritatis ausu adijt, dicens: Qui sacrum ordinem non habes, atq; a Romano pontifice sub quo degis prædicationis licentiam non accepisti, prædicare quomodo præsumis? qua eius inquisitione compulsus uir sanctus indicauit prædicationis licentiam qualiter accepit, dicens: Ea quæ mihi loqueris, ego quoque mecum ipse pertracto. Sed quadam nocte speciosus mihi per uisionem iuuenis astitit, atq; in lingua mea medicinale ferramentum, id est fleubotomum posuit, dicens: A Ecce posui uerba mea in ore tuo, egredere ad prędicandum. Atq; ex illo die etiam cũ uoluero, de Deo tacere non possum.

Petrus:

VEllem etiam patris huius opus agnoscere, qui fertur talia dona à Deo percepisse.

Gregorius:

OPus Petre ex dono est, non donum ex opere: alioquin gratia iam non est gratia. Omne quippe opus dona præueniunt, quamuis ex subsequenti opere B ipsa etiam dona succrescunt: ne tamen uitæ eius cognitione frauderis, bene hanc reuerentissimus uir Albinus Reatinæ antistes Ecclesiæ cognouit, & adhuc supersunt multi qui scire potuerunt. Sed quid plus quæris operis, quando concordabat uitæ munditia cum studio prædicationis? Tantus quippe illum feruor ad colligendas Deo animas accenderat, ut sic monasterijs præesset, quatenus per Ecclesias, per castra, per uicos, per singulorum quoque fidelium domos circunquaque discurreret, & corda audientium ad amorem patriæ C cœlestis excitaret. Erat uerò ualde uilis in uestibus, atque ita despectus, ut si quis illum fortasse nesciret, salutatus etiã resalutare despiceret: & quotiens alia tendebat ad loca, iumento sedere consueuerat, quod esse despicabilius omnibus iumentis in cella potuisset reperiri, in quo etiam capistro pro freno, & ueruecum pellibus pro sella utebatur. Per semetipsum sacros codices in pelliceis sacculis missos dextro læuoq; portabat latere, & quocunque peruenisset, scripturarum aperiebat fontem, & rigabat prata mentium. Hu- D ius quoque opinio prædicationis, ad Romanæ urbis noticiam peruenit, atque ut est lingua adulantium auditoris sui animam amplectendo necans, eodem tempore clerici huius Apostolicæ sedis antistiti adulando questi sunt dicentes: Quis est iste uir rusticus, qui authoritatem sibi prædicationis arripuit, & officium Apostolici nostri domini sibimet indoctus usurpare præsumit? Mittatur ergo si placet qui huc eum exhibeat, ut quis sit Ecclesiasticus uigor agnoscat. Sicut autem moris est, ut occupato in multis animo adulatio

tio ualde subrepat si ab ipso cordis ostio nequaquam fuerit citius repulsa, suadentibus clericis consensum pōtifex præbuit, ut ad Romanam urbem duci debuisset, & quæ nam sua esset mensura cognosceret. Iulianum tamē tunc defensorem mittens, qui Sabinensi Ecclesiæ postmodum in episcopatu præfuit, hoc præcepit, ut cū magno honore eum deduceret, ne quicq̃ Dei famulus ex conuentione eadem iniuriæ sentiret. Qui parere de eo clericorum uotis concitus uolens festinè ad eius monasterium cucurrit, ibique absente illo antiquarios scribentes reperit, ubi abbas esset inquisiuit. qui dixerunt: In ualle hac quæ monasterio subiacet, fenū secat. Idē uerò Iulianus superbum ualde atque cōtumacem puerū habuit, cui uix poterat uel ipse dominari. Hunc ergo misit ut ipsum ad se sub celeritate pduceret. Perrexit puer & proteruo spiritu pratū uelociter ingressus, omnesque illic intuens fœnum secantes, requisiuit quis nā esset Equitius. Mox que ut audiuit quis esset, eum adhuc lōgè positus aspexit, & immēso timore correptus cœpit timore lassescere, seque ipsum nutanti gressu uix portare posse. qui tremens ad Dei hoīem peruenit, atque ulnis humiliter submissis, eius genua deosculās strinxit, suumq; dn̄m ei occurrisse nunciauit. Cui resalutato Dei famulus præcepit dicēs: Leua fœnū uiride, porta pabulū iumentis in quib. uenistis: ecce ego, quia parum superest, opere expleto te subsequor. Is aūt qui missus fuerat Iulianus defensor mirabatur ualde, qd nā esset q̄ redire moraretur puer. Cūq; reuertentē puerū cōspicit, atq; in collo fœnū ex prato deferentē, uehemēter iratus cœpit clamare, dicēs: quid est hoc? ego te misi hoīem deducere, non fœnum portare. Cui puer respondit: quē quæris, ecce subsequitur. Tum ecce uir Dei clauatis calciatus caligis, falcem fœnariam in collo deferens ueniebat. Quem adhuc longè positum puer suo domino, quia ipse esset quem quæreret, indicauit. Idem uerò Iulianus repente ut uidit Dei famulū, ex ipso habitu despexit, eumque qualiter deberet alloqui, proterua mente præparabat. Mox uerò ut seruus Dei cominus astuit, eiusdē Iuliani aīum intolerabilis pauor inuasit, ita ut tremeret, atq;

A in insinuandū hoc ipsum p̄ quo uenerat uix sufficere lingua potuisset. Qui humiliato mox spiritu ad eius genua cucurrit, orationem pro se fieri petijt: & quia pater eius Apostolicus pontifex eum uidere uellet indicauit. Vir aūt uenerādus Equitius cœpit immēsas gratias oīpotēti Deo agere, asserens q̄ se per summū pontificē gratiam supna uisitasset. Ilicò uocauit fratres p̄cepit hora eadē iumenta præparari, atq; executorē suū cœpit uehementer urgere ut citò abire debuissent. Cui Iulianus ait:

B Hoc fieri nullatenus potest, quia lassatus ex itinere hodie non ualeo abire. Tunc ille respondit: Contristas me fili: quia si hodierna die nō egredimur, iā crastina nō exiemus. Dei itaq; famulus executoris sui lassitudine coactus, in monasterio suo eadē nocte demoratus est. Sequenti uerò die sub ipso lucis crepusculo uehemēter equo in cursu fatigato ad Iulianum puer cum epistola peruenit, in qua præceptum est ei, ne seruum Dei contingere uel mouere de monasterio auderet. Quem cum ille requireret cur sentētia esset mutata, cognouit:

C quia nocte eadem in qua ipse executor illuc missus est, per uisum pontifex fuerat uehementer exteritus, cur ad exhibendum Dei hominem mittere præsumpsisset. qui protinus surrexit, seque uenerandi uiri commendans orationibus, ait: Rogat pater noster ne fatigari debeatis. Cunque hoc Dei famulus audisset, contristatus ait: Nunquid non die hesterno dixi tibi, quia si statim non pergeremus, iā pergere minimè liceret? Tunc pro charitatis exhibitione aliquantulum executorem suum in cella detinuit, eique laboris

D sui commodum coacto renitentique dedit. Cognosce igitur Petre in quanta Dei custodia sunt, qui in hac uita seipsos despicere nouerūt, cū quibus intus ciuibus in honore numeratur, qui despecti foris hominibus esse non erubescunt: quia & contrà in Dei oculis iacēt, qui apud suos & proximorum oculos per inanis gloriæ appetitum tument. Vnde & quibusdam ueritas dicit: Vos estis qui iustificatis uos coram hominibus, Deus autem nouit corda uestra: quia quod hominibus altum est, abominabile est ante Deum. Luc. 16

petrus:

Petrus:

MIror ualde quod de tali uiro surripi pontifici tanto potuerit.

Gregorius:

QVid miraris Petre, quia fallimur qui homines sumus? An menti excidit quod Dauid qui prophetiæ spiritum habere consueuerat, contra innocentem Ionathæ filium sententiam dedit, cum uerba pueri mentientis audiuit? quod tamē quia per Dauid factum est, & occulto Dei iudicio iustum credimus, & tamen humana ratione qualiter iustum fuerit non uidemus. quid ergo mirum si ore mentien- B tium aliquando in aliud ducimur, qui ꝓphetæ non sumus? Multum uero est quod uniuscuiusq; præsulis mentem curarum densitas uastat. Cunq; animus diuiditur, ad multa fit minor ad singula, tantoq; ei in una qualibet re surripitur, quanto latius multis occupatur.

Petrus:

Vera sunt ualde quæ dicis.

Gregorius:

SIlere non debeo quod de hoc uiro abbate quondam meo reuerentissimo Va C lentino narrante agnoui. Aiebat nanque, quia corpus eius dum in beati Laurentii martyris oratorio esset humatum, super sepulchrum illius rusticus quidā arcā cū frumento posuit, nec quantus qualisque uir illic iaceret, perpēdere, ac uereri curauit. Tunc repentè turbo cœlitus factus, rebus illic omnibus in sua stabilitate manētibus, arcam quæ superposita sepulchro eius fuerat, extulit, longeq; proiecit: ita ut palam cuncti cognoscerent, quanti esset meriti is cuius illic corpus iaceret.

ETiam ea quę subiungo, prædicti uene D rabilis uiri Fortunati, qui ualde mihi ætate, opere & simplicitate placet, relatione cognoui. Eādem Valeriæ prouinciam Longobardis intrantibus ex monasterio reuerentissimi uiri Equitij in prædicto oratorio ad sepulchrum eius monachi fugerunt. Cunq; Longobardi sæuientes oratorium intrassent, cœperunt eosdem monachos foras trahere, ut eos aut per tormenta discuterent, aut gladijs necarent: quorum unus ingemuit, atque acri dolore commotus clamauit. Heu heu sancte A Equiti, placet tibi quod trahimur, & non nos defendis? Ad cuius uocem protinus sæuientes Longobardos, immundus spiritus inuasit. Qui corruentes in terram tam diu uexati sunt, quousq; hoc cuncti, etiam qui foris erant, Longobardi cognoscerent, quatenus locum sacrum temerare ulterius non auderent. Sicq; uir sanctus dum discipulos defenderit, etiam multis post remedium illuc fugientibus pręstitit.

De Constantio mansionario Ecclesiæ sancti Stephani. *Cap. V.*

CViusdā coepiscopi mei didici relatione quod narro. Qui in Anchonitanā urbe ꝑ annos multos in monachicho habitu degit, ibiq; uitam non mediocriter religiosam duxit. Cui etiam quidam nostri iam prouectioris ætatis qui ex eisdem sunt partibus attestantur. Iuxta eam nanque ciuitatem Ecclesia beati martyris Stephani sita: est in qua uir uitæ uenerabilis Constantius nomine, mansionarij functus officio deseruiebat: cuius sanctitatis opinio sese ad noticiam hominum longę lateque detenderat. Qui idem uir funditus terrena despiciens, totoq; annisu mentis ad sola cœlestia flagrabat. Quadam uerò die, dum in eadem Ecclesia oleum deesset, & prædictus Dei famulus unde lampades accenderet omnino non haberet, omnes lampades Ecclesiæ impleuit aqua, atque ex more in medio papyrum posuit, quas allato igne succendit: sicq; aqua arsit in lampadibus, ac si oleum fuisset. Perpende igitur Petre cuius meriti uir iste fuerit, qui necessitate compulsus, elementi naturam mutauit.

Petrus:

MIrum est ualde quod audio: sed uellē nosse cuius humilitatis apud se esse intus potuit iste, qui tantæ excellentiæ foris fuit.

Gregorius:

INter uirtutes animum cognoscere congruè quæris, quia multum ualde est ꝙ tentatione sua intus mentem lacessunt mira quę foris fiunt. Sed si huius Cōstantii uenerabilis unum quod fecit audis, cuius humilitatis fuerit citius agnoscis.

Petrus:

POstquam mihi facti illius tale miraculum dixisti, superest etiam ut me de humilitate mentis eius ædifices.

Gregorius:

QVia ualde opinio sanctitatis eius excreuerat, multi hunc ex diuersis prouincijs anxiè uidere sitiebant. quadam uerò die ex longinquo loco ad uidendum eum quidam rusticus uenit. Ea dē uerò hora casu cōtigerat, ut sanctus uir stans in ligneis gradibus, reficiendis deseruiret lampadibus. Erat autem pusillus ualde, exili forma atque despecta. Cunque is qui ad uiuendum eū uenerat quisnam esset inquireret, atque obnixè peteret ut sibi debuisset ostendi, hi qui illum nouerant monstrarunt quis esset. Sed sicut stultæ mentes hominum merita ex qualitate corporis metiuntur, eum paruulum atque despectum uidens, ipsum hunc esse cœpit omnino non credere. In mente etenim rustica inter hoc quod audierat & uidebat, quasi facta fuerat quædam rixa, & æstimabat tam breuem per uisionem esse non posse, quem tam ingentē habuerat per opinionem. Cunque ipsum eum esse à plurib. fuisset assertū, despexit, & cœpit irridere, dicens: Ego grandem hominē credidi, iste autem de homine nihil habet. quod ut uir Dei Constantius audiuit, lampades quas reficiebat protinus relinquens, lætus concitus descendit, atque in eiusdem rustici amplexū ruit, eūq; ex amore nimio constringere cœpit brachijs & osculari, magnasq; gratias agere, quod is de se talia iudicasset, dicens: Tu solus es qui in me apertos oculos habuisti. qua ex re pensandum est cuius apud se humilitatis fuerit, qui despicientē se rusticū amplius amauit. qualis enim quisq; apud se lateat, contumelia illata probat. Nā sicut superbi honoribus, sic plerunque humiles sua despectione gratulantur. Cunque se & in alienis oculis uiles aspiciūt, idcirco gaudent: quia hoc iudicio confirmari intelligunt, quod de se & ipsi apud semetipsos habuerunt.

Petrus:

VT agnosco, uir iste magnus, fortis fuit in miraculis: sed maior intus in humilitate cordis.

De Marcellino Anchonitanæ ciuitatis episcopo. Cap. VI.

Gregorius:

A EIusdem quoque Anchonitanæ antistes Ecclesiæ, uir uitæ uenerabilis Marcellinus fuit, cuius gressum dolore nimio podagra contraxerat, eumque familiares sui sicubi necesse erat in manibus ferebāt. Quadam uerò die per culpam incuriæ eadem ciuitas Anchonitana succensa est. Cunque uehementer arderet, cucurrerunt omnes ut ignem extinguerent. Sed illis aquam certatim proijcientibus ita crescebat flamma, ut iam totius urbis interitū minari uideret. Cunque propinquiora sibi loca quæq; ignis inuaderet, iamque urbis partem non modicā consumpsisset, & obsistere nullus ualeret, deductus in manibus uenit episcopus, & tanta periculi necessitate compulsus, familiaribus suis se portantibus præcepit, dicens: Cōtra ignē me ponite. Quod ita factum est, atq; in eo loco est positus, ubi tota uis flammæ uidebatur incumbere. Cœpit autē miro modo in semetipsum incendium retorqueri, ac si reflexionis suæ impetus exclamaret, se episcopum transire non posse. Sicque factum est ut flamma incendij illo termino refrenata in semetipsa refrigesceret, & contingere ulterius quicquam ædificij nō auderet. Perpendis Petre cuius sanctitatis fuerit ægrum hominem sedere, & exorando flammas premere.

Petrus:

Et perpendo & obtupesco.

De Nonnoso præposito monasterij in monte Soractis. Caput VII.

Gregorius:

DE uicino nunc loco tibi aliquid narrabo, quod & uiri uenerabilis Maximiani episcopi, & Laurionis quem nosti ueterani monachi qui uterque nunc usq; superest, relatione cognoui: scilicet Laurio in illo monasterio quod iuxta urbē Suppentonia uocatur, ab Anastasio uiro sanctissimo nutritus est. qui nimirum Anastasius uitæ uenerabilis uiro Nonnoso præposito monasterij quod in Soractis monte situm est, & propinquitate loci & morum magnitudine, & uirtutum studijs assiduè iungebatur. Idem uerò Nonnosus sub asperrimo sui monasterij degebat patre: sed eius mores mira semper æquanimitate tolerabat. Sicque fratribus præerat in mansuetudine, sicut crebrò

crebro patris iracundiam ex humilitate mitigabat. Quia uerò eius monasterium in summo montis cacumine situm est, ad quamlibet paruum hortum fratribus excollendum nulla patebat planities: unus autem breuissimus locus in latere montis excreuerat, quem ingentis saxi moles naturaliter egrediens occupabat. Quadã uero die dum Nonnosus uir uenerabilis cogitaret, quod saltem ad condimenta olerum nutrienda locus idem aptus potuisset existere, si hunc moles saxi illius non teneret, occurrit animo, quod eandẽ molem quingenta boum paria mouere non possent. Cumque de humano labore facta esset desperatio, ad diuinũ se solatiũ contulit, seque illic nocturno silentio in orationem dedit. Cumque mane facto ad eundem locum fratres uenirent, inuenerunt molem tantæ magnitudinis ab eodem loco longius recessisse, suoq; recessu largum fratribus spacium ad excolendum hortum dedisse.

ALio quoque tempore cum idem uir uenerabilis lampades uitreas in oratorio lauaret, una ex eius manib. cecidit, quæ p innumeras partes fracta dissiluit: q uehementissimum patris monasterii furorem timens, lampadis protinus omnia fragmenta collegit, atque ante altare posuit, seque cum graui gemitu in orationẽ dedit. Cumque ab oratione caput leuasset, sanam lampadem reperit, quam timens p fragmenta collegerat. Sicque in duobus miraculis duorum patrum uirtutes imitatus est: in mole scilicet saxi, factum Gregorii qui montem mouit: in reparatione uero lampadis, uirtutem Donati, qui fractum calicem pristinæ incolumitati restituit.

Petrus:

HAbemus, ut uideo, de exemplis ueteribus noua miracula.

Gregorius:

VIsne aliquid in operatione Nonnosi de imitatione quoq; Helisæi cognoscere?

Petrus:

Volo, atq; inhianter cupio:

Gregorius:

DVm quadam die in monasterio uetus oleum deesset, iamque colligen-

A dæ oliuæ tempus in cumbere, sed fructus in oleis nullus appareret, uisum patri monasterii fuerat, ut circunquaque fratres in colligendis oliuis ad exhibenda extraneis opera pergerent, quatenus ex mercede sui operis aliquantulum monasterio oleum deportarent. Quod uir Domini Nonnosus fieri cum magna humilitate ꝓhibuit, ne exeuntes fratres ex monasterio dum lucra olei quærerent, animarum damna paterentur. Sed quia in monasterii arboribus oliuæ paucæ inesse uidebantur, eas colligi præcepit, & in prælio mitti, &

B quamlibet parum olei exire potuisset sibimet deferri. Factumque est, & susceptũ in paruo uasculo oleum, fratres Nonnoso Dei famulo detulerunt: quod ipse protinus ante altare posuit, cunctisque egredientibus orauit, atque accersitis postmodum fratribus, præcepit ut hoc quod detulerunt oleum leuarent, & per cuncta uasa monasterii exiguè fundendo diuiderent, quatenus benedictione eiusdem olei omnia infusa uiderentur, quæ protinus ut erant uacua claudi fecit. Die uero altera aperta omnia plena reperta sunt.

Petrus:

C PRobamus quotidie impleri uerba ueritatis quæ ait: Pater meus usque modo operatur, & ego o peror. *Ioan. 5*

De Anastasio abbate monasterij quod Suppentonia uocatur. *Cap. VIII.*

Gregorius:

EOdem quoq; tempore uenerãdus uir Anastasius cuius superius memoriam feci, sanctæ Romanæ Ecclesiæ, cui deo au

D thore deseruio, notarius fuit. Qui soli Deo uacare desiderans scriniũ deseruit, monasteriũ elegit, atq; in eo loco quẽ præfatus sum Suppẽtoniã uocari, per annos multos in sanctis actib. uitã duxit: eique monasterio solerti custodia præfuit. Quo uidelicet in loco ingẽs desuper rupes eminet, & profundũ subter præcipitiũ patet. Quadã uero nocte cum iã oĩpotens Deus eius uenerabilis uiri Anastasii labores remunerare decreuisset, ab alta rupe uox facta est, quæ ꝓducto sonitu clamaret dicẽs: Anastasi ueni, quo uocato, alii quoq; septẽ

fratres uocati sunt ex noĩe. Paruo aũt momẽto ea quæ fuerat emissa uox siluit, & octauũ fratrẽ uocauit. Quas dum apertè uoces congregatio audisset, dubium non fuit, quin eorum qui uocati fuerat obitus appropinquasse. Intra paucos igitur dies primus uenerandus uir Anastasius, cæteri autem in eo ordine ex carne educti sunt, quo de rupis uertice fuerant uocati. Frater uerò ille ad quem uocandum uox parũ siluit, atque eum tunc nominauit, morientib. alijs paucis dieb. uixit: & tunc uitam finiuit: ut apertè mõstraretur, quia interiectũ uocis silentiũ paruum uiuendi spacium signauerit. Sed mira res cõtigit: qa uenerabilis uir Anastasius dum de corpore exiret erat qdam frater in monasterio qui superuiuere eum nolebat: prouolutus uero eius pedib. cœpit cum lachrymis ab eo postulare, dicens: Per illum ad quem uadis deprecor, te adiuro ne septem dies supte in hoc mundo uiuam. ante cuius septimum diem etiam ipse defunctus est: qui tamen in illa nocte inter cæteros non fuerat uocatus: ut apertè clarescerct, qa eius obitum sola uenerabilis Anastasii intercesio obtinere potuisset.

Petrus:

CVm idem frater & uocatus inter cæteros non est, & tamen sancti uiri intercesionibus ex hac luce subtractus est, quid aliud datur intelligi, nisi quod hi q apud Dominum magni sunt meriti, obtinere aliquando possunt ea etiam quæ non sunt prædestinata?

Gregorius:

OBtineri nequaquam possunt quæ prædestinata nõ fuerunt: sed ea quæ sancti uiri orando efficiunt, ita prædestinata sunt, ut precib. obtineant. Nam ipsa quoq; perennis regni prędestinatio ita est ab oĩpotenti Deo disposita, ut ad hoc electi pro labore pueniant, quatenus postulando mereantur accipere, quod eis oĩpotens Deus ante secula disposuit donare.

Petrus:

PRobari mihi apertius uellem, si potest prædestinatio precibus iuuari.

Gregorius:

HOc quod ego Petre intuli, cõcitè ualet probari. Certi etenim nosti, quia ad Abraham Dominus dixit: In Isaac uo-

A cabitur tibi semen. Cui etiam dixerat: Patrem multarum gentium constitui te. Gen 21.
Cui rursum promisit, dicens: Benedicam Gen. 27.
tibi, & multiplicabo semen tuum sicut Gen. 22.
stellas cœli, & sicut arenam maris. Ex qua & 26:
re aperte constat; quia omnipotens deus semen Abrahę multiplicare per Isaac prædestinauerat, & tamen scriptum est. Deprecatus ẽ Isaac Dñm ꝓ uxore sua, eo ꝙ eẽt Gen. 25.
sterilis: q exaudiuit eũ, & dedit cõceptũ Rebeccæ. Si ergo multiplicatio generis Abrahæ per Isaac prædestinata fuit, cur coniugem sterilem accepit? Sed nimirum cõ-
B stat, quia prædestinatio precibus impletur: quando is in quo deus multiplicare semen Abrahæ prædestinauerat, oratione obtinuit, ut filios habere potuisset.

Petrus:

QVia secretum ratio aperuit, nihil mihi dubietatis remansit.

De Bonifacio Ferentinæ ciuitatis episcopo. Cap. IX.

Gregorius:

VIs tibi aliquid de Thusciæ partibus narrem, ut recognoscas quales in ea uiri fuerint, & omnipotentis dei noticiæ
C quantum propinqui? Petrus:
Volo, atq; hoc omnimodo exposco,

Gregorius:

FVit uir uitæ uenerabilis, Bonifacius nomine, qui in ea ciuitate quæ Ferentis dicit, episcopatus officium tenuit, & morib. impleuit. Huius multa miracula is q adhuc superest Gaudentius presbyter narrauit. qui nutritus in eius obsequio tanto ualet de illo quæq; ueracius dicere, quãto eis contigerit & hunc interesse. Huius Ecclesiæ grauis ualde paupertas inerat, quæ bonis mentib. esse solet custodia hu-
D militatis. nihilq; aliud ad oẽ stipendium nisi unã tãtummodo uineã habebat: quę quodã die ita grãdine irruẽte uastata est, ut in ea paucis ĩ uitib. uix parui rariq; racemi remansissent. quã cum Dei ꝑdictus uir reuerẽtissimus Bonifacius episcopus fuisset ingressus, magnas oĩpotenti Deo gratias retulit: qa in ipsa sua adhuc inopia sese angustiari cognouit. Sed cum iam tẽpus exigeret, ut ipsi quoq; racemi q remãserãt maturescere potuissẽt, custodẽ uineę ex more posuit eãq; solerti uigilãtia seruari ꝑcepit. Quadã uero die mãdauit Constantio

ſtantio preſbytero nepoti ſuo, ut cuncta uini uaſcula in epiſcopo omniaque dolia ita ut antè conſueuerat pice ſuperfuſa prępararet. quod cum nepos illius præſbyter audiſſet, ualde admiratus eſt quòd quaſi inſana pciperet q̃ uini uaſcula pparari faceret qui uinũ minimè haberet: nec tñ præſumpſit inquirere, cur talia iuberet: ſed iuſſis obtemperat, & omnia ex more præparauit. Tunc uir Dei uineam ingreſſus racemos collegit, ad calcatorium detulit, omnesq; exinde egredi præcepit, ſoluſque ibi cum uino paruulo puerulo remanſit, quem in eodem calcatorio depoſuit, & calcari ipſos pauciſſimos racemos fecit. Cumque ex eiſdem racemis parum aliquid uini, deflueret cœpit hoc uir Dei ſuis manibus in paruo uaſe ſuſcipere, & per cuncta dolia, omniaque uaſa quæ parata fuerant pro benedictione diuidere: ut ex eodem uino omnia uaſcula uix infuſa uiderentur. Cum uerò ex liquore uini parum aliquid in uaſis omnibus miſiſſet, uocauit protinus preſbyterum: iuſsitque pauperes adeſſe. Tunc cœpit uinum in calcatorio creſcere. ita ut omnia quæ allata fuerant pauperum uaſcula impleret. Quibus cum ſe idoneè ſatisfeciſſe conſpiceret, ex calcatorio iuſsit puerum diſcedere, apothecam clauſit: atque impreſſo ſigillo proprio munitam reliquit: mox ad Eccleſiam rediit. Die uerò tertia prædictum Conſtantium præsbyterum uocauit, & oratione facta apothecam aperuit, & uaſa in quibus tenuiſsimum liquorem infunderat, ubertim uinum fundentia inuenit: ita ut pauimentum omne excreſcentia uina inuaderent, ſi ad hæc epiſcopus tardius intraſſet. Tunc terribiliter preſbytero præcepit, ne quouſque ipſe in corpore uiueret, hoc miraculum cuiquam indicaret: pertimeſcens uidelicet ne uirtute facti fauore humano pulſatus, inde intus inaneſceret, unde foris hominib. magnus appareret: exemplum magiſtri ſequens, qui ut nos ad uiam duceret humilitatis, de ſemetipſo diſcipulis præcepit, dicens, Vt ea quæ uidiſſent nemini dicerent: quouſque filius hominis à mortuis reſurgeret.

Petrus:

QVia occaſio apta ſe præbuit, libet inquirere quidnam ſit quod redem-A ptor noſter cum duobus cœcis lumen reddidit, iuſſit ut nemini dicerent, & illi abeuntes diffamauerunt eum in totam terram illam? Nunquid nam unigenitus filius patri & ſancto ſpiritui coæternus hac in re uelle habuit, quod non potuit implere, ut miraculum quod tacere uoluit, minimè potuiſſet abſcondi?

Gregorius:

REdemptor noſter per mortale corpus omne quod egit, hoc nobis in B exemplum actionis præbuit, ut pro noſtrarum uirium modulo eius ueſtigia ſequentes inoffenſo pede operis præſentis uitæ carpamus uiam. Miraculum nanque faciens & tacere iuſsit, & tamen taceri non potuit: ut uidelicet & electi eius exempla doctrinæ illius ſequentes in magnis quæ faciunt, latere quidem in uoluntate habeant, ſed ut proſint alijs prodantur inuiti: quatenus & magnæ humilitatis ſit quod ſua opera taceri appetunt, & magnæ utilitatis ſit quod eorum opera ta-C ceri non poſſunt. Non ergo uoluit Dominus quicquam fieri & minimè potuit: ſed quid uelle eius membra debeant, quidve de eis etiam nolẽtibus fiat, doctrinæ eius magiſterio exemplum dedit:

Petrus:

Placet quod dicis.

Gregorius:

ADhuc pauca aliqua quæ de Bonifacij epiſcopi opere ſuperſunt, quia eius memoriam fecimus, exequamur.
D Alio nanq; tempore B. Proculi martyris natalitus propinquabat dies, quo in loco uir nobilis Fortunatus nomine manebat, qui magnis precib. ab eodẽ uenerabili uiro poſtulauit, ut cum apud beatũ martyrẽ miſſarũ ſolennia ageret, ad benedictionẽ dandã in ſuam domum declinaret. Vir autem Dei negare non potuit, quod ab eo Fortunati mente charitas popoſcit. peractis igit miſſarũ ſolẽnijs, cũ ad prædicti Fortunati ueniſſet mẽſam, priuſquam Deo hymnũ diceret, ſicut quidã ludãdi arte cibũ ſolent quærere, repentè ante ianuã cũ ſimia uir aſtitit & cymballa percuſsit.

A Quem sanctus uir dedignatus audiens sonitum dixit: Heu heu, mortuus est miser iste, mortuus est miser iste. Ego ad mensam refectionis ueni, os adhuc ad laudem Dei non aperui, & ille cum simia ueniens percussit cymbala. Subiunxit quoq; & ait: Ite, & pro charitate ei cibum potumque tribuite, scitote tamen quia mortuus est. Qui infelix uir dum panem ac uinum ex eadem domo percepisset, egredi ianuam uoluit, sed saxum ingens subitò de tecto cecidit, eiq; in uerticem uenit. Ex qua percussione prostratus in manibus iam semiuiuus leuatus est. Die uero altera secundũ uiri Dei sententiam funditus finiuit uitam. Qua in re Petre pensandum est, quãtus sit uiris sanctis timor exhibẽdus: templa enim Dei sunt. Et cum ad iracundiam uir sanctus trahitur, quis alius ad irascendum nisi eiusdem templi inhabitator excitatur? Metuenda ergo tanto est ira iustorum, quanto & constat: quia in eorum cordibus ille præsens est, qui ad inferendam ultionem quam uoluerit, inualidus non est.

Alio quoque tempore prædictus Constantius presbyter nepos eius equũ suum duodecim aureis uendidit, quos in propria arca ponens ad exercendũ opus aliquod discessit. Tunc subito ad episcopum pauperes uenerunt, qui importunè precabãtur, ut eis sanctus uir Bonifacius episcopus ad consolationem suæ inopiæ aliquid largire debuisset. Sed uir Dei quia quid tribueret non habebat, æstuare cœpit in cogitatione ne ab eo pauperes uacui exirent. Cui repentè ad memoriam rediit, quia Constantius præsbyter nepos eius equum quem sedere consueuerat uendidisset, atque hoc ipsum in arca sua precium haberet. Absente igitur eodem nepote suo accessit ad arcam, & piè uiolentus claustra arcæ commiuuit, duodecim aureos tulit, eosq; indigentibus ut placuit, diuisit. Itaque Constantius presbyter reuersus ex opere, arcam fractam reperit, & caballi sui precium quod in eam posuerat non inuenit. Cœpit itaque uoce magna perstrepere, & cum furore nimio clamare: Oẽs hic uiuũt, solus ego in domo hac uiuere non possum. Ad cuius nimirũ uoces uenit episcopus, oẽsq; qui in eodẽ episcopo aderãt, Cũque eũ locutione blãda uir dei tẽperare uoluisset, cępit ille cũ iurgio respõdere, dicens: Oẽs tecũ uiuũt, solus ego autẽ hic uiuere ante te nõ possum, redde mihi solidos meos. Quib. uocib. commotus episcopus, B. Mariæ uirginis ecclesiã ingressus est, & eleuatis manib. extẽso uestimento stãdo cœpit orare ut ei redderet, unde presbyter furẽtis insania mitigari potuisset. Cũque subito oculos ad uestimentũ suum inter extensa brachia reduxit, repentè in sinu suo duodecim aureos inuenit ita ful-

B gentes, tanquã si ex igne producti eadem hora fuissent. Qui mox de Ecclesia egressus, eos in sinũ furentis presbyteri proiecit, dicens: Ecce habes solidos quos quæsisti, sed hoc tibi notum sit, quia post mortẽ meam in huius Ecclesiæ episcopũ non eligeris propter tuam auaritiam. Ex qua sententia ueritatis colligitur, quia eosdem solidos presbyter pro adipiscendo episcopatu præparabat. Sed uiri Dei sermo præualuit. nam quidem Constantius in presbyteratus officio uitam finiuit.

C Alio quoque tẽpore duo ad eũ Gothi hospitalitatis gratia uenerunt: qui Rauennã se festinare professi sunt. Quib. ipse paruum uas ligneum uino plenũ manu sua præbuit, quod fortasse in prãdio itineris habere potuissent: ex quo illi que adusque Rauennam uenirent, biberunt. Gothi autem aliquantis diebus in eadem ciuitate morati sunt: & uinum quod a sancto uiro acceperant, quotidie in usu habuerunt. Sicque usque ad eundem uenerabilem patrem ferentes reuersi sunt: ut nullo die cessarent bibere, & tamẽ uinum eis

D ex illo uasculo nunquam deesset: ac si in illo uase ligneo quod episcopus eis dederat uinum non augeretur, sed nasceretur.

Nuper quoque de eiusdem loci partibus senex quidam clericus aduenit, & ea quæ ipse de narrat silentio nõ sunt prætereunda. Nã dicit quod quadam die ingressus hortum magna hunc erucarum multitudine inuenit esse coopertum: qui oẽ holus in eo deperire cõspiciens, ad easdem erucas conuersus dixit: Adiuro uos in noẽ Dñi Iesu Christi, recedite hinc, atque hæc holera comedere nolite. Quæ statim ad uiri dei uerbũ ita oẽs egressæ sunt, ut nec una quidẽ intra spaciũ horti remaneret.

neret. Sed quid mirum quod hæc de episcopatus eius tempore narramus. quando iam apud omnipotentem Deum ordine simul & moribus creuerat, dum illa magis miranda sint quæ eum hic senex clericus adhuc puerulum fecisse testatur: Nam ait quod eo tempore quo cum matre sua puer habitabat, egressus hospitio, nõnnunquam sine linea, crebro etiam tunica reuertebatur: quia mox ut nudum quempiam inuenit nestiebat, nunc se expoliãs ut se ante Dei oculos illius mercede uestiret. Quem mater sua frequenter increpare consueuerat, dicens quod iustum non esset ut ipse inops pauperibus uestimenta largiretur. quæ die quadã horreum ingressa penè omne triticum quod sibi in stipendium totius anni præparauit, inuenit à filio suo pauperibus erogatum. Cumque se metipsam alapis pugnisq; tunderet, quod quasi anni subsidiũ perdidisset, supreuenit Bonifacius puer Dei, eamq; uerbis quib. ualuit consolari cœpit. Quę cum nihil cõsolationis admitteret, hanc rogauit ut ab horreo exire debuisset, in quo ex omni eorum tritico parum quid inuentum est remansise. Puer autem Dei sesé illic protinus in orationem dedit. Qui post paululum egressus ab horreo matrem reduxit, quod ita tritico plenum inuentum est, sicut plenum ante non fuerat, cum mater illius totius anni sumptus se congregasse gaudebat. Quo uiso miraculo, compuncta mater iam ipsa cœpit hortari, ut daret qui sic celeriter posset quæ petiisset accipere. Hęc itaque in hospitii sui uestibulo gallinas nutrire consueuerat: sed eas ex uicino rure uulpes ueniens auferebat. Quadam uero die dũ in eodem uestibulo puer Bonifacius staret, uulpes ex more uenit, & gallinam abstulit. Ipse autem concitus Ecclesiam intrauit, & se in orationem ꝓsternens apertis uocibus dixit: Placet tibi Domine, ut de nutrimentis matris meæ manducare non possim. ecce. n. gallinas quas nutrit, uulpes comedit. qui ab oratione surgens Ecclesiam est egressus. Mox autem uulpes rediit, gallinam quam ore tenebat dimisit, atq; ipsa moriens ante eius oculos in terram cecidit. Petrus:

VAlde mihi mirum uidetur, quod exaudire preces in se sperantium, etiam in rebus uilibus dignatur Deus.

Gregorius:

HOc Petre ex magna conditoris nostri dispẽsatione agitur, ut per minima quæ pręcipimus, sperare maiora debeamus. Exauditus uanque est in rebus uilibus puer sanctus & simplex, ut in paruis disceret quantum de Deo præsumere in magnis petitionibus deberet.

Petrus:

Placet quod dicis:

De Fortunato Tudertinæ ciuitatis episcopo. Cap. X.

Gregorius:

ALius quoque uir uitæ uenerabilis in eisdem partibus fuit Fortunatus nomine, Tudertinæ antistes Ecclesiæ, qui in effugandis spiritibus immensæ uirtutis gratia pollebat, ita ut nonnunquam ab obsessis corporibus legiones dæmonum pelleret, & continuæ orationis studio intentus, obiecta contra se eorum multitudines superaret. Huius uiri familiarissimus fuit Iulianus nostræ Ecclesiæ defensor, qui ante non longum tempus in hac urbe defunctus est. Cuius ego quoque hoc didici relatione quod narro. quia sæpe gestis illius ausu familiaritatis intererat. eiusq; post memoriam ad instructionem nostrã quasi faui dulcedinem in ore retinebat.

MAtrona quædam nobilis in uicinis partibus Thusciæ, nurum habebat quæ intra breue tempus quo filium eius acceperat, cum eadem socru sua ad dedicationem oratorii B. Sebastiani martyris fuerit inuitata. Nocte uero eadem qua subsequente die ad dedicationem prædicti oratorii fuerat pro cessura, uoluptate carnis deuicta, à uiro suo sese abstinere non potuit: cunque mane facto conscientiam deterreret perpetrata carnis delectatio, processionem uero imperaret uerecundia, plus erubescens uultum hominum, quã Dei iudicium metuens, cum socru sua ad dedicationem oratorii processit. Mox uero ut reliquiæ B. Sebastiani martyris oratorium ingressę sunt, eandem prædictæ matronæ nurum malignus spiritus arri-

puit, & corã omni populo uexare cœpit. Eiusdem uerò oratorij presbyter, dum eã uehentissimè uexari conspiceret, ex altari protinus sindonem tulit, eamq; operuit: sed & hunc simul repentè diabolus inuasit. Et quia ultra uires uoluit quicquã prę sumere, compulsus est & ipse cognoscere in sua uexatione quid esset. Hi uerò qui aderant, puellam in manibus ex oratorio sublatam, ad domum propriam reportauerunt. Cunq; hanc antiquus hostis uexatione cõtinua uehementer attereret, ꝓpinqui sui eam carnaliter amantes, & amando persequentes, ad obtinendum salutis remedium maleficis tradiderunt, ut eius animam funditùs extinguerent, cuius carni magicis artibus ad tempus prodesse conarentur. Ducta est itaque ad fluuium, atque in aquã mersa, ibiq; diutius incantationibus agere malefici moliebãtur, ut is qui eam inuaserat diabolus exiret. Sed miro omnipotentis Dei iudicio, dum arte peruersa unus ab ea repellitur, in eam subitò legio intrauit. Cœpit ex hora illa tot motibus agitari, tot uocibus clamoribusq; perstrepere, quot spiritib. tenebat. Tunc inito consilio parentes eius, suę perfidiæ culpam fatentes, hanc ad uenerabilem uirũ Fortunatum episcopum duxerunt, eique reliquerunt. Qua ille suscepta multis se diebus ac noctibus in orationẽ dedit, tantoque annisu precibus incubuit quanto & in uno corpore contra se assistere legionis aciem inuenit. Quam post nõ multos dies ita sanam atque incolumen reddidit, ac si in eam ius proprium diabolus nunquam habuisset.

ALio quoq; tempore idem uir omnipotẽtis Dei famulus, ex obsesso quodam homine immundum spiritum excussit. Qui malignus spiritus cum uesperascente iam die secretam ab hominibus horam cerneret, peregrinum quempiam esse se simulans, circuire cœpit ciuitatis plateas & clamare: O uirum sanctum Fortunatum episcopum, ecce quid fecit, peregrinum hominem de hospitio suo expulit. Quæro ubi requiescere debeam, & in ciuitate eius non inuenio. Tunc quidam in hospitio cum uxore sua & paruulo filio ad prunas sedebat, qui uocem eius audiens, & quid episcopus ei fecerit requi-

A rens, hunc inuitauit hospitio sedere secũ iuxta prunas fecit. Cunque uicissim aliqua confabularentur, paruulum eius filiũ idem malignus spiritus intrauit, atque in easdem prunas proiecit, ibique mox eius animam excussit. Qui orbatus miser, uel quem ipse susceperit, uel quem episcopus expulit agnouit.

Petrus:

QVid nam hoc esse dicimus, ut occidendi ausum in eius hospitio antiquus hostis acciperet, qui hunc peregrinum æstimans, ad se hospitalitatis gratia uocasset? B

Gregorius:

MVlta Petre uidentur, bona sed non sunt: quia bono animo non fiunt. Vnde & in Euangelio ueritas dicit: Si oculus tuus nequam fuerit, totũ corpus tuum tenebrosum erit. Quia cum peruersa est intentio q̃ præcedit, prauũ est omne opus quod sequitur, quamuis esse rectũ uideatur. Ego nanque hunc uirum, qui dũ quasi hospitalitatem exhiberet, orbatus est: non pietatis opere delectatum æstimo, sed episcopi derogatione. nam pœna subsequens innotuit, quia præcedens illa susceptio sine culpa non fuit. Sunt nanq; nonnulli qui idcirco bona facere student, ut gratiam alienæ operationis obnubilent. Nec pascuntur bono quod faciunt sed laude boni qua cæteros premunt. Qua de re existimo hunc uirum qui malignum spiritum in hospitalitatẽ suscepit, ostentationi boni potius intendisse quam operi ut meliora quàm episcopus fecisse uideretur, quatenus ipse susciperet eum quem uir Domini Fortunatus expulisset. Mat. 6 C D

Petrus:

ITa est ut dicis. nam finis operis probat quod munda intentio operationis non fuerit.

Gregorius:

ALio quoque tempore, dum oculorum quidam lumen amisisset, ad hunc deductus intercessionis eius opem petijt, & impetrauit. Nam cum uir Dei oratione facta, oculis eius signum cruci imprimeret, ab eis protinus luce reddita, nox cæcitatis abscessit. Pręterea equus

cuiusdam

cuiusdā militis in rabiem fuerat uersus, ita ut à multis teneri uix potuisset, sed quoscunq; potuit inuaderet, eorum mem bra morsibus dilaniaret. Tunc, utcunque à multis ligatus, ad uirum Dei deductus est. Qui mox eius capiti extensa manu signum crucis edidit, cunctam eius rabiē in mãsuetudinem mutauit: ita ut postea mitior existeret, quàm ante illam insaniā fuisset. Tunc idem miles equum suum quem celerrimè ex miraculi imperio a sua uesania uidit immutatum, eidem sancto uiro decreuit offerendum. quem cum suscipere ille renueret, ipse uerò in precibus ne despiceretur eius oblatio perseueraret, sanctus uir mediam duarum partiū uiam tenens, & petitionem militis audiuit, & munus recipere pro hac exhibita uirtute recusauit. prius nanque dignum preciū præbuit, & postea equum quem sibi offerebat accepit. Quia enim si non susciperet eum contristari conspexerat, charitate cogente emit quod necessarium non habebat. Neque hoc silere de huius uiri uirtutibus debeo, quod ante dies ferè duodecim audiui. Quidam nanque ad me deductus est senex pauper, atque, ut mihi senū collocutio esse semper amabilis solet, studiosè hunc unde esset inquisiui. qui se esse de Tudertina ciuitate respondit. cui inquam: Quæso te pater, num Fortunatum episcopum nosti? Qui ait? Noui, & bene noui. Tunc ipse subiūxi: Dic rogo si qua illius miracula nosti, & desideranti mihi qualis uir fuerit, innotesce. qui ait: Homo ille longè fuit ab istis hoīb. quos uidemus modo. Nā quicquid ab omnipotēti Deo petiit, ita ut petierat impetrauit. Cuius hoc unū narro miraculum, quod ad præsens aīo occurrit. quadā nāq; die, Gothi iuxta Tudertinam ciuitatem uenerunt, qui ad partes Rauennæ properabāt, & duos paruulos puerulos de possessione abstulerant, quæ possessio præfatæ Tudertinæ ciuitati subiacebat. Hoc cum uiro sanctissimo Fortunato nūciatum fuisset, protinus misit, atq; eosdem Gothos ad se uocari fecit. quos blando sermone alloquens, eorum prius studuit asperitatem placare, ac post intulit dicens: Quale uultis precium dabo, & puerulos quos abstulistis reddite, mihique hoc gratiæ uestræ

A munus præbete. Tunc is qui prior eorum esse uidebatur, respondit dicens: Quicquid aliud præcipis facere parati sumus, nā istos puerulos nullatenus reddemus. Cui uenerandus uir blande minatus dicit: Contristas me fili, & non audis patrē tuum: noli me contristare, nam non expedit tibi. Sed idem Gothus in cordis sui feritate permanens, negando discessit. Die uero altera digressurus rursus ad episcopum uenit, quem eisdem uerbis pro prædictis puerulis iterū episcopus rogauit.
B Cunq; ad reddendum nullo modo cōsentire uoluisset, contristatus ep̄s dixit: Scio quia non expedit q̄ me contristato discedis. Quæ Gothus uerba despiciēs, ad hospitiū reuersus, eosdē pueros de quib. agebatur, equis superimpositos, cū suis hominib. præmisit. Ipse uero statim ascendens equum subsecutus est. Cunq; in eadem ciuitate ante B. Petri apostoli Ecclesiam uenisset, equi eius pes lapsus est: qui cum eo corruit, & eius coxa mox fracta est, ita ut in duab. partib. os esset diuisum, leuatusque in manib. reductus est ad hospitium.
C Qui festinus misit, & pueros quos præmiserat reduxit, & uiro uenerabili Fortunato mandauit, dicēs: Rogo te pater, mitte ad me diaconū tuum. Cuius diaconus dū ad iacentē uenisset, pueros quos redditurū se ep̄o omnino negauerat, ad medium deduxit, eosque diacono illius reddidit, dicens: Vade, & dic domino meo episcopo: quia maledixisti mihi, ecce percussus sum sed pueros quos q̄sisti, recipe, & pro me, rogo, intercede. Susceptos itaq; puerulos diaconus, ad ep̄m reduxit, cui benedictā aquam uenerabilis Fortunatus statim de-
D dit, dicens: Vade citius, & eam super iacentis corpus proiice. Perrexit itaq; diaconus, atq; ad Gothum ingressus, benedictā aquā super membra illius aspersit. Res mira & uehementer stupenda, mox ut aqua benedicta Gothi coxam contigit, ita oīs fractura solidata est, & saluti pristinæ coxa restituta, ut hora eadem de lecto surgeret, & ascenso equo ita cœptum iter ageret, ac si nullā unquā læsionem corporis pertulisset. Factumq; est, ut qui sancto uiro Fortunato pueros cum precio reddere obedientiæ subiectus noluit, eos sine precio pœna subactus donaret. His

igitur

igitur expletis, studebat adhuc senex de eo & alia narrare. Sed quia nonnulli aderant ad quos exhortandos occupabat, iãque diei tardior hora incubuerat, uenerabilis Fortunati facta mihi audire non licuit, quæ audire, si liceat, semper uolo. Sed die alia idem senex rem de illo magis adhuc mirabilem narrauit, dicens: In eadem Tudertina urbe Marcellus quidã bonæ actionis uir, cũ duab. sororibus suis habitabat, q eueniẽte molestia corporis ipso sacratissimo uesperascẽte iã sabbato paschali, defunctus est. Cuius corpus cum longius esset efferendum, die eodẽ sepeliri nõ potuit. Cũq; mora esset tẽporis ad explendũ debitum sepulturę, sorores eius morte eius afflictę, cucurrerunt flentes ad uenerabilẽ uirum Fortunatũ, eiq; magnis uocib. clamare cœperũt: Scimus quia Apostolorum uitam tenes, leprosos mundas, cæcos illuminas: ueni, & resuscita mortuũ nostrũ. Qui mox ut cognouit earũ fratrẽ defunctũ, flere & ipse etiã de morte eius cœpit, eisq; respondit, dicens: Recedite, & hæc dicere nolite: quia iussio omnipotentis Dei est, cui cõtraire nullus hominũ potest. Illis itaq; discedentibus, tristis ex morte eius mansit episcopus, Subsequente autem die dominico ante exurgentis lucis crepusculũ, uocatis duob. diaconibus suis, perrexit ad domũ defuncti, acedensq; ad locũ ubi corpus iacebat exanime, ibi se in orationem dedit. Expleta autẽ prece surrexit, & iuxta corpus defuncti sedit, nõ autẽ grandi uoce defunctũ per nomen uocauit, dicẽs: Frater Marcelle. Ille autẽ ac si leuiter dormiens, ad uicinã uocem quamuis modicam fuisset excitatus, statim oculos aperuit, atq; ad episcopum respiciens dixit: O quid fecisti? ò quid fecisti? cui episcopus, respondit dicens: quid feci? At ille ait: Duo hesterno die uenerunt, qui me, eijcientes ex corpore in bonũ locũ duxerũt, hodie autẽ unus missus est, q dixit: Reducite, eũ qa Fortunatus episcopus in domũ eius uenit quib. uerbis expletis mox ex infirmitate cõualuit, & ĩ hac uita diutius mãsit. Nec tamen credendum est, quia locũ quem acceperat perdidit: quia dubium nõ est quod intercessoris sui precibus, potuit post mortẽ melius uiuere,

A qui & ante mortem studuit omnipotẽti Deo placere. Sed cur multa de eius uita dicimus, cum nunc usq; ad corpus illius tot uirtutum documenta teneamus? Dæmoniacos quippe absoluere, ægros curare quoties ex fide petitur, ut uiuus consueuerat hoc indesinenter facere, & apud mortua sua ossa perseuerat. Sed libet petre, adhuc ad Valeriæ prouinciæ partes narrationis meę uerba reducere, de quib. me eximia ualde miracula ex ore uenerabilis Fortunati cuius lõgè superius
B memoriam feci, contigit audisse. Qui crebro ad me nunc usq; ueniens, dum facta mihi ueterũ narrat, noua refectione me satiat.

De Martyrio monacho prouinciæ Valeriæ. Cap. XI.

QVidam nanq; in eadem prouincia Martyrius nomine, deuotus ualde, omnipotentis Dei famulus extitit, qui hoc de uirtutibus suis testimonij signũ dedit. Dũ quadã die fratres illius panẽ subcinericiũ fecissent, eiq; obli
C ti essent crucis signum imprimere, sicut in hac prouincia crudi panes signo signari solent, ut per quadras quatuor partiti uideant, idẽ Dei famulus affuit, eisq; referentibus signatum non fuisse cognouit. Cũq; iã panis ille prunis esset & cineribus coopertus, dixit: Quare hunc minime signastis? Qui hoc dicens, signum crucis contra prunas fecit. Quo signante, protinus immensum crepitum panis dedit, ac si ingens in ignibus olla crepuisset. Qui dum coctus postmodum fuisset
D ab igne subtractus: ea cruce signatus inuentus est, quam non contactus, sed fides fecit.

De Seuero presbytero eiusdem prouinciæ. Cap. XII.

IN eo etiam loco Interorina uallis dicitur, quæ à multis uerbo rustico Interocrina nominatur. In qua erat quidam uir uitę ualde admirabilis, nomine Seuerus, Ecclesiæ beatæ Mariæ Dei genitricis & semp uirginis sacerdos. Hunc cũ quidã paterfamilias ad extremum uenisset diẽ, missis

missis concito nunciis rogauit ut ad se quãtocyus posset ueniret, suisq; orationibus pro peccatis eius intercederet, ut acta de malis suis pœnitentia solutus culpa ex corpore exiret. Qui uidelicet sacerdos inopinatè contigit ut ad putandam uineã esset occupatus, atque ad se uenientibus diceret: Antecedite, ecce ego uos subsequor. Cunq; uideret sibi in eodem opere parum aliquid superesse, paululum moram fecit, ut opus quod minimum restabat, expleret, quo expleto, cœpit ad ægrum pergere. Eũti uero in itinere occurrentes hi qui prius uenerant, obuiam facti sunt, dicentes: Pater quare tardasti? Noli fatigari, quia iam defunctus est. Quo audito ille contremuit, magnisq; uocibus se interfectorem illius clamare cœpit. Flés itaque peruenit ad corpus defuncti, seq; coram lecto illius cum lachrymis in terram dedit. Cunq; iam uehementer fleret, in terram caput tunderet, seque reum mortis illius clamaret: repentè is qui defunctus fuerat, animam recepit. Quod dum multi qui circunstabant aspicerent, admirationis uocibus emissis cœperunt amplius flere præ gaudio. Cunq; eum requirerent ubi fuerit uel quomodo redisset, ait: Tetri ualde erãt homines qui me ducebant, ex quorum ore & narib. ignis exibat, quem tolerare non poterã. Cunq; per obscura loca me deducerent, subito pulchræ uisionis iuuenis cum aliis nobis euntibus obuiam factus est, qui me trahẽtibus dixit: Reducite illum, quia Seuerus presbyter plangit: eius enim lachrymis Dominus eum donauit. Qui.s. Seuerus protinus de terra surrexit, eiq; pœnitentiam agenti opem suæ intercessionis præbuit. Et dum per dies septem de perpetratis culpis pœnitentiam æger rediuiuus ageret, octaua die lætus de corpore exiuit. Perpende Petre quæso hunc de quo loquimur Seuerum quàm dilectum Dominus attendit, quem contristari nec ad modicum pertulit.

Petrus:

ADmirãda sunt ualde quæ dicis, quæ me inuenio nunc usq; latuisse. Sed quid esse dicimus, quòd modò tales uiri nequeunt inueniri?

Gregorius:

EGo Petre multos tales in hoc seculo nec modo deesse existimo: neq; enim si talia signa non faciunt, ideo tales non sunt. Vitæ nanq; uera æstimatio in uirtute est operum, non in ostensione signorũ Nam sunt plerique qui etsi signa non faciunt, signa tamen facientibus dispares non sunt.

Petrus:

VNde mihi rogo ostendi potest, quòd sint quidam qui signa non faciunt, & tamen signa facientibus dissimiles nõ sunt?

Gregorius:

NVnquid nam nescis quoniã Paulus Apostolus, Petro apostolorum primo in principatu Apostolico frater est:

Petrus:

SCio planè, nec dubium est: quia etsi minimus omnium Apostolorũ, plus tamen omnibus laborauit.

Gregorius:

QVod bene ipse reminisceris: Petrus super mare pedibus ambulauit: Paulus in mari naufragiũ pertulit. Et in uno eodemq; elemento ubi Paulus ire cum naui non potuit, ibi Petrus pedibus iter fecit. Apertè igitur constat, quia cũ utriusq; uirtus fuerit dispar in miraculo, utriusq; tamen meritum dispar non est in cœlo.

Petrus:

PLacet fateor omnino quod dicis: ecce enim apertè noui, quia uita & non signa quærenda sunt. Sed quoniam ipsa signa quæ fiunt, bonæ uitæ testimonium ferunt: quęso te adhuc si qua sunt referas, ut esurientem me per exempla bonorum pascas.

Gregorius:

VEllem tibi in laudibus redemptoris de uiri uenerabilis Benedicti miraculis aliqua narrare, sed ad hæc explenda hodiernum tempus uideo non posse sufficere. Liberius itaque hæc loquimur si aliud exordium sumamus.

Primi libri Dialogi B. Gregorij finis.

CAPI-

CAPITA SECVNDI LIBRI, DE VITA ET MIRACVLIS B. Benedicti.

LIBER

LIBER SECVNDVS DIALOGI BEATI GREGORII,

DE VITA ET MIraculis sancti Benedicti.

FVit uir uitæ uenerabilis, gratia Benedictus & nomine, ab ipso suæ pueritiæ tempore cor gerens senile. Aetatem quippe moribus trãsiens, nulli uoluptati animum dedit: sed dum in hac terra adhuc esset, quo temporaliter liberè uti potuisset despexit iam quasi aridum mundum cum flore. Qui liberiori genere ex prouincia Nursiæ exortus, Romæ liberalibus literarum studiis traditus fuerat. Sed cum in eis multos ire per abrupta uitiorum cerneret, eum quem quasi in ingressu mundi posuerat, retraxit pedem; ne si quid de scientia eius attingeret, ipse quoque in immane præcipitium totus iret. Despectis itaque literarum studiis, relicta domo rebusque patris, soli Deo placere desiderans, sanctæ conuersationis habitum quæsiuit. Recessit igitur scienter nesciens, & sapienter indoctus. Huius ergo omnia gesta non didici, sed pauca quæ narro, quatuor discipulis illius referentibus agnoui: Constantino scilicet reuerentissimo ualde uiro, qui ei monasterii regimine successit: Valentiniano quoque, qui annis multis Lateranensi monasterio præfuit: Simplicio, qui congregationem illius, post eum tertius rexit: Honorato etiam, qui nunc adhuc cellæ eius in qua prius conuersatus fuerat, præest.

De capisterij fracti reparatione. *Cap.* I.

HIc itaque cum iam relictis literarum studiis petere deserta decreuisset, nutrix quæ hunc arctius amabat, sola secuta est. Cunq; ad locum uenisset qui dicitur Enside, multisq; honestioribus uiris pro charitate se illic detinentibus in beati Petri Ecclesia demorarẽtur, prædicta nutrix illius ad purgandum triticum a uicinis

A mulieribus præstari sibi capisterium petiit, quod super mensam incautè derelictum, casu accidẽte fractũ est, sicut in duabus partib. inueniret diuisum. Quod mox rediens nutrix illius ut ita inuenit, uehementissimè flere cœpit, quia uas quod præstitum acceperat, fractũ uidebat. Benedictus aũt religiosus & pius puer, cum nutricem suam flere conspiceret, eius dolori compassus, ablatis secũ utrisq; fracti capisterij partibus, sese cum lachrymis in orationem dedit. qui ab oratione surgens, ita iuxta se uas sanum reperit, ut in eo inue-

B niri fracturæ nulla uestigia potuissent: moxq; nutricem suam blandè consolatus, ei sanum capisterium reddidit, quod fractum tulerat. quæ res in eodem loco à cunctis est agnita, atq; in tanta admiratione habita, ut hoc ipsum capisterium eius loci incolæ in Ecclesiæ ingressu suspenderent, quatenus præsentes & secuturi omnes agnoscerẽt, à quanta Benedictus puer conuersationis gratia perfectione cœpisset, quod annis multis illic ante omnium oculos fuit, & usq; ad hæc Longobardorum tempora super fores Ecclesiæ perpen-

C dit. Sed Benedictus plus appetens mala mundi perpeti quàm laudes, & pro Deo laborib. fatigari, quàm uitæ huius fauore extolli, nutricẽ suam occultè fugiens, deserti loci secessum petiit, cui Sublacus uocabulum est, qui ab Romana urbe xl. ferè milibus distãs, frigidas atq; perspicuas emanat aquas. Quæ illic uidelicet aquarũ abundantia in extenso prius lacu colligitur, ad extremum uero in amnem deriuatur. Quo dum fugiens pergeret, monachus quidam Romanus nomine, hunc euntem reperit, quo tenderet requisiuit.

D Cuius cum desiderium cognouisset, & secretum tenuit, & adiutorium impendit, eiq; sanctæ conuersationis habitũ tradidit, & in quantum licuit ministrauit. Vir autem Dei ad eundem locum perueniẽs, in arctissimum specum se tradidit, & trib. annis, excepto Romano monacho, hominibus ibi incognitus mãsit, qui uidelicet Romanus non longè in monasterio sub Theodati patris regula degebat. Sed piè eiusdem patris sui oculis furabatur, & horas, & quem sibi ad manducandum surripere poterat, diebus certis Benedicto panem

panem ferebat. Ad eundem uero specum à Romani cella iter non erat: quia excelsa desuper rupes eminebat, sed ex eadem rupe in longissimo fune ligatum Romanus deponere panẽ consueuerat, in qua etiam resti paruum tintinabulum inseruit. ut ad eius sonũ uir Dei cognosceret quando sibi Romanus panem præberet, quem exigens acciperet. Sed antiquus hostis unius charitati inuidẽs, alterius refectioni, cũ quadam die submitti panẽ cõspiceret, iactauit lapidẽ, & tintinabulũ fregit. Romanus tamẽ modis congruentibus, ministrare non desijt. Cum uero iam Deus omnipotens & Romanũ uellet à labore quiescere, & Benedicti uitã in exemplũ hominib. demonstrare, ut posita supra candelabrum lucerna claresceret, quatenus omnibus qui in domo Dei sunt luceret, cuidam presbytero lõgius manẽti, q refectionẽ sibi in paschali festiuitate parauerat, per uisum Dominus apparere dignatus est, dicens: Tu tibi delicias præparas, & seruus meus illo in loco fame cruciatur. Qui protinus surrexit, atq; in ipsa solẽnitate paschali cùm alimentis quæ sibi parauerat, ad locũ tetendit, & uirũ Dei per abrupta montium, per concaua uallium, per defossa terrarum quæsiuit, eumq; latere in specu reperit. Cunque oratione facta benedicentes Dominum omnipotentem consedissent, post dulcia uitæ colloquia, is qui aduenerat presbyter dixit: Surge sumamus cibum, quia hodie pascha est. Cui uir Dei respondit dicens: Scio quia pascha est, quia hodie uidere te merui. Lõgè quippe ab hominibus positus, quia die eodẽ paschalis solennitas esset, ignorabat. Venerabilis autem presbyter rursus asseruit, dicens: Veraciter hodie resurrectionis Dominicæ paschalis dies est, abstinere tibi minimè congruit: quia & ego ad hoc missus sum, ut omnipotentis dona Dei pariter sumamus. Benedicentes igitur Dominũ sumpserũt cibum. Expleta itaque refectione & colloquio, ad Ecclesiam suam presbyter recessit. Eodem quoq; tempore hunc in specu latitantem etiam pastores inuenerunt, quem dum uestitum pellibus inter fruteta cernerent, aliquam bestiam esse crediA derunt: sed cognoscentes Dei famulum eorũ multi ad pietatis gratiam à bestiali mente mutati sunt. Nomẽ itaq; eius p uicina loca innotuit cunctis. Factumq; est, ut ex illo iam tempore à multis frequentari cœpisset, qui cum ei cibum afferente corporis, ab eius ore in suo pectore alimenta referebant uitæ.

De tentatione carnis superata. *Cap. II.*

QVadam uero die dum solus esset, tentator affuit. Nam nigra paruaque auis, quæ uulgo merula no B minatur, circa eius faciem uolitare cœpit, eiusq; uultui importunè insistere, ita ut manu capi posset, si hãc uir sanctus tenere uoluisset: sed signo crucis edito, recessit auis. Tanta autem carnis tentatio aui eadem recedente secuta est, quantam uir sanctus nunquam fuerat expertus. Quandam nanque aliquando fœminam uiderat, quam malignus spiritus ante eius mentis oculos reduxit, tantoque igne serui Dei animum in specie illius accendit, ut dum in eius pectore amoris C flamma uim caperet, etiam penè deserere eremum uoluptate uictus deliberaret. Tunc subitò superna gratia respectus, ad semetipsum reuersus est, atque urticarum & uepriũ iuxta densa succrescere fruteta conspiciens, exutus indumento nudum se in illis spinarum aculeis, & urticarum incendijs proiecit: ibique diu uolutatus, toto ex eis corpore uulneratus exijt, & per cutis uulnera eduxit à corpore uulnus mentis: quia uoluptatem traxit in dolorem. Cunque bene pœnaliter foris arderet, extinxit q intus illicitè D ardebat. Vicit itaque peccatũ: qa mutauit incendium. Ex quo uidelicet tempore sicut post discipulis ipse perhibebat, ita in eo est tentatio uoluptatis edomita, ut tale aliquid in se minimè sentiret. Cœperunt postmodum multi iam mundũ relinquere, atque ad eius magisterium festinare. Liber quippe à tentationis uitio, uero iure iam factus est uirtutum magister. Vnde & per Moysen in Exodo præcipit, ut Leuitæ à uigintiqnque annis & suprà ministrare debeãt: ab anno uero quinquagesimo, custodes uasorum fiant.

Petrus:

Petrus:

IAm quidem prolati testimonij mihi aliquantum intellectus interlucet: sed tamen hoc plenius exponi postulo.

Gregorius:

LIquet Petre quod in iuuentute carnis tētatio ferueat, ab anno autem quinquagesimo, calor corporis frigescat: uasa autem sacra sunt fidelium mentes. Electi ergo cum adhuc in tentatione sunt, subesse eos ac seruire necesse est, & obsequiis, laboribusq; fatigari. Cum uero iam mentis ætate tranquilla calor recesserit tentationis, custodes uasorum sunt: quia doctores animarum fiunt.

Petrus:

FAteor placet quod dicis: sed quia prolati testimonij clausa reserasti, quæso ut de uita iusti debeas ea quæ sunt inchoata percurrere.

De uitro fracto per signum crucis. *Cap. III.*

Gregorius:

REcedente igitur tentatione uir Dei quasi spinis erutis exculta terra de uirtutum segete feracius fructus dedit. præconio itaq; eximiæ conuersationis celebre nomen eius habebatur. Non longè autem monasterium fuit, cuius congregationis pater defunctus est, omnisq; ex illo congregatio ad eundem uenerabilem Benedictum uenit, & magnis precibus ut eis præesse deberet, petiit. Qui diu negando distulit, suis illorumque fratrum moribus conuenire non posse prædixit: sed uictus quandoque precibus assensum dedit. Cunq; in eodem monasterio regularis uitæ custodiam teneret, nullique ut prius, per actus illicitos in dextram læuamq; partem deflectere à conuersationis itinere liceret: suscepti fratres insanè sæuientes, semetipsos prius accusare cœperunt: quia hunc sibi præesse poposcerant, quorum scilicet tortitudo in norma eius rectitudinis offendebat. Cunque sibi sub eo conspicerent illicita non licere, & se dolerent adsueta relinquere, durumque esset, quòd in mente ueteri cogebantur noua meditari, & quia grauis est semper prauis moribus uita bonorum, tractare de

A eius morte aliqui conati sunt, qui inito consilio, uenenum uino miscuerunt. Et cum uas uitreum in quo ille pestifer potus habebatur, recumbenti patri ex more monasterij ad benedicendum fuisset oblatum, extensa manu benedictus, signum crucis edidit, & uas quod longius tenebatur, eodem signo rupit: sicq; confractũ est, ac si in illo uase mortis, pro cruce lapidem dedisset. Intellexit protinus uir Dei, quia potum mortis habuerat, quod portare non potuit signum uitæ: atque ilico surgens, uultu placido, mēte tranquilla,

B conuocatos fratres alloquutus est, dicens: Misereatur uestri fratres omnipotens Deus, quare in me facere ista uoluistis? Nunquid non prius dixi uobis: quia uestris ac meis moribus minimè conueniret? Ite, & iuxta uestros mores, patrem uobis quærite: quia posthac me habere minimè potestis. Tuncque ad locum dilectæ solitudinis rediit, & solus in superni spectatoris oculis habitauit secum.

Petrus:

C MInus patenter intelligo, quid nam sit, habitauit secum.

Gregorius:

SI sanctus uir contra se unanimiter cõspirantes, suæq; conuersationi longè dissimiles, coactos diu sub se tenere uoluisset, fortasse sui uigoris usum, & modũ tranquillitatis abscinderet, atque a contemplationis lumine suæ mentis oculum declinasset. Dumque quotidie illorum correptione fatigatus minus curaret sua, & se forsitan relinqueret, & illos non inueniret Nã quoties per contagionis motum nimium extra nos ducimur, & nos

D sumus, & nobiscũ non sumus: quia nosmetipsos minimè uidentes per alia uagamur. An illũ secũ fuisse dicimus, qui in lõginquam regionem abiit, portionem quã acceperat consumpsit, uni in ea ciuium adhæsit, porcos pauit: quos cum manducare uideret siliquas, & has esuriret, tamẽ cum postmodũ cœpit cogitare bona quæ perdidit, scriptum de illo est, In se reuersus dixit: Quanti mercenarij in domo patris mei abundãt panibus? Si igitur secũ fuit, unde ad se rediit? Hunc ergo uenerabilem uirum secũ habitasse dixerim: quia *Luc. 15.*

in

in sua semp custodia circumspectus ante oculos conditoris se semper aspiciens, se semper examinans, extra se mentis suæ oculum non diuulgauit.

Petrus:

QVid ergo quod de apostolo Petro scriptum est, dum de carcere ab angelo eductus fuisset, qui ad se reuersus dixit: Nunc scio uere, quia misit Dominus angelum suum, & eripuit me de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Iudæorum?

Act. 12

Gregorius:

DVobus modis Petre extra nos ducimur: quia aut per cogitationis lapsum sub nosmetipsos recidimus, aut per contemplationis gratiam super nosmetipsos leuamur. Ille itaq; qui porcos pauit, uagatione mentis & immunditie sub semetipsum cecidit: iste uerò quem angelus soluit eius mentem in ecstasim rapuit, extra se quidem, sed super semetipsum fuit. Vterq; ergo ad se redijt, quando & ille ab errore operis se collegit ad cor, & iste à contemplationis culmine ad hoc redijt, quod in intellectu communi ut prius fuit. Venerabilis igitur Benedictus in illa solitudine habitabat secũ, in quantum se intra cogitationis claustra custodiuit. nam quotiescũq; hunc contemplationis ardor in altum rapuit, se proculdubio sub se reliquit.

Petrus:

PLacet quod dicis: sed quæso respondeas, si deserere fratres debuit, quos semel susceperit?

Gregorius:

VT ego Petre existimo, ibi adunati æquanimiter portãdi sunt mali, ubi inueniuntur aliqui qui adiuuentur boni. Nam ubi omnimodo de bonis fructus deest, fit aliquando de malis labor uacuus, maximè si è uicino causæ suppetant, quæ fructum Deo ferre ualeant meliorem. Vir itaq; sanctus propter quem custodiendũ staret, qui omnes unanimiter se persequẽtes cerneret? Et sæpe agitur in animo perfectorum, quod silentio prætereundum non est: quia cum laborem suum sine fructu esse considerent, in locum alium ad laborem cum fructu migrant. Vnde ille quoque egregius prædicator qui dissolui A cupit, & cũ Christo esse, cui uiuere Christus est & mori lucrum, qui passionum certamina non solum ipse appetijt, sed ad toleranda hæc & alios accendit: Damasci persecutionem passus ut posset euadere murum, funem sportamq; quæsiuit, seq; latenter deponi uoluit. Nunquid non Paulum mortem dicimus timuisse, quam se ipse pro amore Iesu testatur appetere? Sed cum in eodem loco minorem sibi fructum adesse conspiceret, graui labore ad laborem se alibi cum fructu seruauit. Fortis etenim præliator Dei teneri intra claustra noluit, B certaminis campum quæsiuit. Vnde idem quoque uenerabilis Benedictus, si libenter audis, citius agnoscis: quia non tantos ipse indociles deseruit, quantos in locis alijs à morte animæ suscitauit.

Petrus:

ITa est ut doces, & manifesta ratio & prolatum congruum testimonium declarat. Sed quæso ut de uita tanti patris ad narrationis ordinem redeas.

Gregorius:

C CVm sanctus uir diu in eadem solicitudine uirtutibus signisq; succresceret, multi ab eo in eodem loco ad omnipotentis Dei sunt seruitium congregati, ita ut illic duodecim monasteria cum omnipotentis Iesu Christi Domini opitulatione construeret, in quibus statutis patribus, duodenos monachos deputauit, paucos uero secum retinuit, quos adhuc in sua præsentia aptius erudiri iudicauit. Cœpere etiam tunc ad eum Romanæ urbis nobiles & religiosi concurrere, suosq; ei filios omnipotenti Deo nutriẽdos dare. Tunc quoq; bonæ spei suas D soboles, Euicius Maurum, Tertullius uero patricius Placidum tradidit: è quibus Maurus iunior cùm bonis polleret moribus, magistri adiutor cœpit existere. Placidus uerò puerilis adhuc indolis gerebat annos.

De castigatione monachi uagi. Cap. IIII.

IN una autem ex eis monasterijs quæ circumquaque construxerat, quidam monachus erat, qui ad orationem stare nõ poterat, sed mox ut se fratres ad studiũ orationis

orationis inclinabant, ipse egrediebatur foras, & mente uaga terrena aliqua & trāsitoria agebat. Cumq; ab abbate suo sæpius fuisset admonitus, ad uirum Dei deductus est: qui ipse quoq; stultitiam eius uehementer increpauit, & ad monasterium reuersus, uix duob. diebus uiri Dei admonitionem tenuit. Nam die tertia ad usum proprium reuersus, uagari tempore orationis cœpit. Quod cum seruo Dei ab eodem monasterij patre quem constituerat, nunciatum fuisset, dixit: Ego uenio, cumq; per memetipsum emendo. B Cumq; uir Dei uenisset ad idem monasterium: & constituta hora expleta psalmodia sese fratres in orationem dedissent, aspexit quòd eundē monachum qui in oratione manere nō potuit, quidā niger puerulus per uestimenti fimbriam foras traheret. Tunc eidem patri monasterij Pompeiano nomine & Mauro Dei famulo secretè dixit: Nunquid nō aspicis quis est q istum monachū foras trahit? Qui respondentes dixerunt: Nō. Quibus ait: Oremus ut uos etiā uideatis quem iste monachus sequit. Cumq; per biduū esset oratū, Maurus monachus uidit: Pōpeianus uerò eiusdē monasterij pater uidere non potuit. C Die igitur alia expleta oratione uir Dei oratorium egressus stantem foris monachum reperit, quem pro cæcitate cordis sui uirga percussit: qui ex illo die nil persuasionis ulteris à nigro iam puerulo pertulit, sed ad orationis studium immobilis permansit: sicq; antiquus hostis dominari non ausus est in eius cogitatione, ac si ipse percussus fuisset ex uerbere.

De fonte in uertice montis uiri Dei oratione producto. Caput V.

D Ex his autem monasterijs quæ in eodē loco construxerat, tria sursum in rupibus montis erant: & ualde erat fratribus laboriosum quod semper ad lacum oportebat descendere ut aquam haurire debuissent: maximè quia è deuexo montis latere erat graue descendentibus in timore periculum. Tunc collecti fratres ex eiusdem tribus monasterijs ad Dei famulum Benedictum uenerunt dicentes: Laboriosum nobis est propter aquam quotidie A usq; ad lacum descendere, & idcirco necesse est ex eodem loco monasteria mutari. Quos blandè consolans dimisit, & nocte eadem cum paruo puerulo nomine Placido, cuius superius memoriam feci, eiusdem montis rupem ascendit: ibiq; diutius orauit. Et oratione cōpleta tres petras in loco eodem pro signo posuit: atq; ad suū, cunctis illis nescientibus, monasterium redijt. Cumq; Die alia ad eum pro necessitate aquæ prædicti fratres redijssent dixit: Ite, & rupem illā in qua tres superinuicem positas petras inueneritis, in modicū cauate: ualet. n. omnipotens Deus etiā in illo montis cacumine aquam producere, ut uobis laborem tanti itineris dignetur auferre. Qui euntes rupem montis quam Benedictus prædixerat iam sudantem inuenerunt. Cumq; in ea concauum locum fecissent, statim aqua repletus est: quæ tam sufficienter emanauit, ut nunc usq; ubertim defluat, atq; ab illo montis cacumine usq; ad inferiora deriuetur.

De reiunctione ferri cum manubrio Caput VI.

Alio quoq; tempore Gothus quidam pauper spiritu ad conuersionem uenit: quem Dei uir Benedictus libentissimè suscepit. Quadam uerò die ei dare ferramentum iussit, quod ad falcis similitudinem falcastrum uocatur, ut de loco quodam uepres absciderent, quatenus illic hortus fieri deberet. Locus aūt ipse quem mundandum Gothus susceperat, super ipsam laci ripam iacebat. Cumq; Gothus idem densitatem ueprium totius uirtutis annisu succederet, ferrum de manubrio prosiliens in lacum cecidit, ubi scilicet tanta erat aquarum profunditas ut spes requirēdi ferramenti nulla iam esset. Itaq; ferro perdito tremebundus ad Maurum monachū cucurrit Gothus, damnū quod fecerat nunciauit, & reatus sui egit pœnitētiā. Quo Maurus quoq; monachus mox Benedicto famulo Dei curauit indicare. Vir igitur Dñi Benedictus hæc audiēs accessit ad lacū: tulit de manu Gothi manubrium, & misit in lacū, & mox ferrum profundo redijt, atq; in manubrium intrauit. Qui statim ferramentum Gotho reddidit, dicens: Ecce labora, & noli contristari.

De ambulatione Mauri super aquã. Ca. VII.

QVadam uero die dum idem uenerabilis Benedictus in cella consisteret, prædictus Placidus puer sancti uiri monachus ad hauriédam de lacu aquã egressus est: qui uas quod tenuerat in aquam incautè submittens, ipse quoque cadendo secutus est. quem mox unda rapuit, & penè ad unius sagittæ cursum cum à terra introrsus traxit. Vir aũt Dei intra cellã positus hoc protinus agnouit, & Maurũ festinè uocauit, dicens: Frater Maure, curre, quia puer ille qui ad hauriendam aquã perrexerat in lacum cecidit: iamque eum longius unda trahit. Res mira, & post petrum apostolum inusitata. Benedictione etenim postulata atq; percepta, ad patris sui imperium concitus perrexit Maurus. Itaque usque ad eum locum quo ab unda deducebatur puer per terram se ire existimans super aquam cucurrit, eumq; per capillos tenẽs cursu rapido rediit. qui mox ut terrã tetigit, ad se reuersus post tergum respexit, & quia super aquas cucurrisset agnouit, & quod præsumere nõ potuisset ut fieret, miratus extremuit factũ. Reuersus itaque ad patrem rem gestam retulit. Vir autẽ uenerabilis Benedictus hoc nõ suis meritis, sed illius obedientiæ deputare cœpit. At ecõtra Maurus pro solo eius imperio factum dicebat: seque conscium in illa uirtute non esse quam nescius fecisset. In hac itaq; mutua humilitatis & amica contentione accessit arbiter puer qui ereptus est. nam dicebat: Ego cum ex aqua traherer, super caput meum melotẽ abbatis uidebam, atq; ipsum me ex aquis educere considerabam.

Petrus:

MAgna sunt ualde quæ narras, & multorum ædificationi profutura, ego autem boni uiri miracula quo plus bibo, eo plus sitio.

De infecto per uenenum pane, per coruum longius proiecto. Cap. VIII.

Gregorius:

CVm iam loca eadem in amorem Domini Dei nostri Iesu Christi, longe lateque feruescerent, & secularem uitam

A multi relinquerent, & sub leni redemptoris iugo ceruicem cordis edomarent. sicut mos prauorum est inuidere aliis uirtutis bonum quod ipsi habere non appetunt: uicinæ Ecclesię presbyter Florentinus nomine huius nostri subdiaconi Florentij auus, antiqui hostis malitia percussus, sancti uiri studiis cœpit ęmulari, eiusque conuersationi derogare, quousque etiam posset ab illius usitatione compescere. Cumque iam se conspiceret eius profectibus obuiare non posse, & conuersationis illius opinionem crescere, atque multos

B ad statum uitæ melioris ipso quoque opinionis eius præconio indesinenter uacare, inuidiæ facibus magis magisque succensus deterior fiebat: quia conuersationis illius appetebat habere laudem, sed habere laudabilem uitam nolebat. Qui eiusdem inuidię tenebris cœcatus ad hoc usque perductus est, ut seruo omnipotentis Dei infectum ueneno panẽ quasi pro benedictione transmitteret. Quem uir Dei cum gratiarum actione suscepit, sed eum quæ pestis lateret in pane, non latuit. Ad horam uero refectionis illius ex

C uicina silua coruus uenire consueuerat, & panem de manu eius accipere. Qui cum more solito uenisset, panem quem presbyter transmiserat uir Dei ante coruum proiecit, eique præcepit dicens: In nomine Iesu Christi Domini nostri tolle hunc panem, & tali eum in loco proiice, ubi a nullo hominum possit inueniri. Tunc coruus aperto ore, expansis alis circa eundem panem cœpit discurrere, crocitare: ac si aperte diceret & obedire se uelle, & tamen iussa implere non posse. Cui uir Domini præcipiebat iterum atq;

D iterum dicens: Leua, leua securus, atq; ibi proiice ubi inueniri nõ possit. quem diu demoratus, quandoque coruus momordit, leuauit, & recessit. Post trium uero horarum spatium abiecto pane rediit, & de manu hominis Dei annonam quam consueuerat accepit. Venerabilis autem pater contra uitam suam inardescere sacerdotis animum uidens, illi magis quã sibi doluit. Sed prædictus Florentius quia magistri corpus necare non potuit, se ad extinguendas discipulorum animas accendit, ita ut in horto cellæ cui Benedictus

nedictus inerat, ante eorum oculos nudas septem puellas mitteret: quæ coram eis sibi inuicem manus tendentes & diutius ludentes, illorum mentes ad peruersitatem libidinis inflammarent. Quod uir sanctus de cella conspiciens, lapsumq; adhuc tenerioribus discipulis pertimescens, idq; pro sua solius persecutione fieri pertractans, inuidiæ locum dedit, atq; oratoria & cuncta quæ construxerat, substitutis præpositis adiunctis fratrib. ordinauit, & paucis secũ monachis ablatis habitationem mutauit loci. Sicq; uir Dei eius odia humiliter declinauit, quem omnipotens Deus terribiliter percussit. Nam cũ prædictus presbyter stãs in solario Benedictũ discessisse cognosceret & exultaret, perdurante immobiliter tota domus fabrica hoc ipsum tantum in quo stabat solarium cecidit, & Benedicti hostem conterens extinxit. Quod uiri Dei discipulus Maurus noĩe statim uenerabili pr̃i Benedicto qui adhuc à loco eodem uix decem millibus aberat, æstimauit esse nunciandum dicens: Reuertere: quia presbyter q̃ te persequebatur extinctus est. Quod uir Dei Benedictus audiens, sese in grauibus lamentationibus dedit: uel quia inimicus occubuit, uel q̃a de inimici morte discipulus exultauit. Qua de re factũ est ut idem quoq; discipulo pœnitentiam indiceret, quòd mandãs talia gaudere inimici interitu præsumpsisset.

Petrus:

MIra sunt & multum stupenda quæ dicis. Nam in aqua ex petra producta Moysen, in ferro uero q̃ ex profundo aquæ redijt Helisæum, in aquę itinere Petrum, in corui obedientia Heliam, in luctu autem mortis inimici Dauid uideo & perpendo: uir iste spiritu iustorum omnium plenus fuit.

Gregorius:

VIr Dei Benedictus Petre unius Dei spiritum habuit. qui per concessæ redemptionis gratiam electorum corda omniũ impleuit, de quo Ioannes dicit: Erat lux uera quæ illuminat omnem hominẽ uenientem in hũc mũdũ. De quo rursus scriptum est: De plenitudine eius nos omnes accepimus. Nam sancti Dei

Ioann. 1.

A homines potuerunt à Domino uirtutes habere, non etiam alijs tradere. Ille autẽ signa uirtutis dedit subditis, qui se daturum signũ Ionæ promisit inimicis: ut coram superbis mori dignaretur, coram humilibus resurgere, quatenus & illi uiderent quod contemnerent, & isti quod uenerantes amare debuissent. Ex quo mysterio actum est ut dum superbi aspiciunt despectum mortis, humiles contrà acciperent gloriam potestatis.

Ionæ 1.

Petrus:

B QVæso te post hæc, ad quæ loca uir sanctus migrauerit, uel si aliquas in eis uirtutes post modum ostenderit, innotesce.

Gregorius:

SAnctus uir ad alia demigrans loca nõ hostem mutauit. Nam tanto post grauiora prælia pertulit, quantum contra se aperte pugnantem ipsum malitiæ magistrum inuenit. Castrum nanq; q̃ Cassinũ dicitur in excelsi montis latere situm est, qui uidelicet mons distenso sinu hoc idem castrum recipit, sed per tria milia

C in altũ se subrigens uelut ad aera cacumen tendit: ubi uetustissimum fanũ fuit, in quo ex antiquorum more gentilium à stulto rusticorum populo Apollo colebatur. Circumquaq; etiã in cultu dæmonum luci succreuerant, in quibus adhuc eodẽ tẽpore infidelium insana multitudo sacrificijs sacrilegis insudabat. Illuc itaq; uir Dei perueniens contriuit idolum, subuertit aram, succendit lucos, atque in ipso templo Apollinis, oraculum beati Martini, ubi uero ara eiusdem Apollinis fuit, oraculum sancti Ioannis constru-

D xit, & cõmorantem circumquaque multitudinem prædicatione continua ad fidem uocabat. Sed hæc antiquus hostis tacitè non ferens, non occultè, uel per somnium, sed aperta uisione eiusdẽ patris oculis sese ingerebat, & magnis clamoribus uim se perpeti conquerebatur, ita ut uoces illius etiam fratres audirent quamuis imaginem minime cernerent. Vt enim discipulis suis uenerabilis pater dicebat, corporalibus eius oculis idem antiquus hostis teterrimus & succensus apparebat, qui in eum ore oculisque flammantibus seuire

uidebatur.

uidebatur. Iam uerò quæ diceret audiebant omnes: prius enim hunc uocabat ex nomine. Cui cum uir Dei minimè responderet, ad eius mox contumelias erumpebat. Nam cum clamaret dicens: Benedicte Benedicte, & cum sibi nullo modo respondere conspiceret, protinus adiungebat, Maledicte non Benedicte, quid mecum habes? quid me persequeris? Sed iam nunc expectanda sunt contra Dei famulum antiqui hostis noua certamina, cui pugnam quidem uolens intulit, sed occasiones uictoriæ ministrauit inuitus.

De ingenti saxo per uiri Dei orationem leuato. Cap. IX.

QVadam die dum fratres habitacula eiusdem cellæ construerent, lapis in medio iacebat, quē in ędificium leuare decreuerunt. Cumq; eum duo uel tres mouere nō possent, plures adiuncti sunt, sed ita immobilis mansit ac si radicitùs in terra teneretur: ut palàm daretur intelligi quod super eum ipse per se antiquus hostis sederet, quem tantorum uirorum manus mouere nō possent. Difficultate igitur facta ad uirum Dei missum est ut ueniret, & orando hostem repelleret, ut lapidem leuare possent. Qui mox uenit, & orationē faciens benedictionem dedit, & tanta lapis celeritate leuatus est, ac si nullū prius pondus habuisset.

De fantastico coquinæ incendio. Caput X.

TVnc in cōspectu uiri Dei placuit ut in eodem loco terram foderent. Quam dum fodiendo altius penetrarent, æreum illic idolum fratres inuenerunt. quo ad horam casu in coquinā proiecto exire ignis repētè uisus est, atq; in cūctorum monachorū oculis quia omne eiusdem coquinæ ædificium consumeretur ostendit. Cumq; iacendo fratres aquam ad ignem quasi extinguendo perstreperēt, pulsatus eodem tumultu uir Dei aduenit. Qui eundem ignem in oculis fratrum esse, in suis uerò non esse considerans, caput protinus in orationem flexit, & eos quos fantastico reperit igne deludi uocauit: fratres monuit ut oculos suos signarent, ut & sanum illud coquinæ ædificium assistere cernerent, & flammas quas antiquus hostis finxerat non uiderent.

De puero confracto à pariete, sanato. Cap. XI.

RVrsus dum fratres parietem, quia res ita exigebat, paulo altius erigerent, uir Dei in orationis studio intra cellæ suæ claustra morabatur. Cui antiquus hostis insultans apparuit, & ei quòd ad laborātes fratres pergeret indicauit. Quòd uir Dei per nuncium celerrimè fratribus indicauit dicens: Fratres cautè uos agite: quia ad uos hac hora malignus spiritus uenit. Is qui mandatum detulit uix uerba compleuerat, & malignus spiritus eundem parietem qui ædificabatur euertit, atque unum puerulum monachum cuiusdam curialis filium opprimens ruina contriuit. Contristati omnes, ac uehementer afflicti non damno parietis, sed contritione fratris, uenerabili patri Benedicto celeriter cum graui luctu nunciarunt. Tunc idem pater Benedictus dilaceratum puerum ad se deferri iubet. Quem portare non nisi in sacco potuerunt: quia collapsi saxa parietis non solum eius membra, sed etiam ossa contriuerant. Præcepitq; uir Dei statim eum in cella sua in psyacio quo orare consueuerat proiici, missisq; foras fratribus cellā clausit, qui orationi instantius quàm solebat incubuit. Mira res, eadem hora hūc incolumem, atq; ut prius ualentem ad eundē iterū laborem misit, ut ipse quoq; parietem cum fratribus perficeret, de cuius se interitu antiquus hostis Benedicto insultare credidisset.

De monachis qui extra cellam comederant. Caput XII.

COepit uerò inter ista uir Dei prophetię etiam spiritu pollere, uentura prędicere, præsentibus etiam absentia nunciare. Mos etenim cellæ fuit, ut quoties ad responsum aliquod egrederentur fratres, cibum potumq; extra cellam minimè sumeret. Cumq; hoc de usu regulæ sollicitè

citè seruaretur, quadam die ad respõsum fratres egressi sunt, & in eo tardiori compulsi sunt hora demorari. Qui manere iuxta religiosam fœminam nouerant, cuius ingressi habitaculum sumpserunt cibũ. Cumq; iam tardius ad cellam rediissent, benedictionem patris ex more petierunt. Quos ille protinus percunctatus est dicens: Vbi comedistis? Qui respõderunt: Nusquam. Quib. ille ait: quare ita mentimini? Nunquid illius talis fœminæ habitaculũ non intrastis? Nunquid hos atq; illos cibos non accepistis? Nunquid tot calices non bibistis? Cumq; eis uenerabilis pater & hospitium mulieris, & genera ciborum, & numerum potionũ diceret, recognoscentes cuncta quæ egerant, ad eius pedes tremefacti ciciderunt, & se deliquisse confessi sunt. Ipse autem protinus culpæ pepercit, perpendens quòd in eius absentia ultra non facerent quem præsentẽ sibi esse in spiritu scirent.

De fratre Valentiniani monachi, quem uir Dei in uia comedisse carpsit. Cap. XIII.

FRater quoque Valentiniani eius monachi, cuius superius memoriam feci, uir erat laicus, sed religiosus. qui ut serui Dei orationem perciperet, & germanum fratrem uideret, annis singulis de loco suo ad cellam eius ieiunus uenire consueuerat. quadam igitur die dum iter ad monasterium faceret, sese illi alter uiator adiunxit, qui sumendos cibos in itinere portabat. Cumque iam hora tardior excreuisset, dixit: Veni frater sumamus cibum ne lassemur in uia. Cui ille respondit: Absit frater, hoc non faciam: quia ad uenerabilem patrem Benedictum ieiunus semper peruenire consueui. quo responso percepto ad horam conuiator tacuit. Sed cum post hoc aliquantulum itineris spatiũ egissent, rursum admonuit ut manducarent. Noluit consentire qui ieiunus peruenire decreuerat. Tacuit quidem qui ad manducandum imitauerat, & cum eo ieiunus adhuc pergere modicum consensit. Cumque iter longius agerent, & eos tardior hora fatigaret ambulantes, inuenerunt in itinere pratum & fontem, & quæque poterant ad reficiendum corpus delectabilia uideri. Tunc conuiator ait: Ecce aqua, ecce pratum, ecce amœnus locus in quo possumus refici & parũ quiescere, ut ualeamus iter nostrum postmodum incolumes explere. Cũ igitur & uerba auribus & loca oculis blandirentur, tertia admonitione persuasus consensit & comedit, uespertina uero hora peruenit ad cellam. Præsentatus aũt uenerabili Benedicto patri, sibi orationem petiit: sed mox ei uir sanctus hoc quod in uia egerat improperauit dicens: Quid est frater ꝙ malignus hostis qui tibi per conuiatorẽ tuum locutus est, semel tibi persuadere non potuit, secundo nõ potuit, tertio uero persuasit, & te ad hoc qđ uoluit superauit? Tunc ille reatum infirmæ suæ mentis agnoscens eius pedibus prouolutus tãto magis cœpit culpam deflere & erubescere, quãto se cognouit etiam absentem in Benedicti patris oculis deliquisse.

Petrus:

EGo sancti uiri præcordiis Helisæi spiritum uideo inesse, qui absenti discipulo præsens extitit.

De simulatione regis Totilæ deprehensa. Cap. XIIII.

Gregorius:

OPortet Petre ut interim sileas, quatenus adhuc maiora cognoscas. Gothorum nanq; temporibus cũ rex eorum Totila sanctum uirum prophetiæ habere spiritum audisset, ad eius monasteriũ pergens, paulo longius substitit, eique se uenturum esse nunciauit. Cui dum protinus mandatum de monasterio fuisset ut ueniret, ipse sicut perfidæ mentis fuit, an uir Dei prophetiæ spiritum haberet, explorare conatus est. Quidã uero eius spatarius Riggo dicebatur, cui calciamenta sua præbuit, eumq; indui uestibus regalibus fecit, quem quasi in persona sua pergere ad Dei hoĩem præcepit. In cuius obsequio tres qui sibi præ cæteris adhærere cõsueuerant comites misit. s. Vultericum, Rudericum, & Blindinum, ut ante serui Dei oculos ipsum regem Totilam esse simulãtes eius lateri obambularẽt, cui alia

quoq; obsequia quasi spatarij præberent, ut tam ex eisdem obsequiis quàm ex purpureis uestib. rex esse putaretur. Cumque idem Riggo decoratis uestib. obsequentũ frequentia comitatus monasteriũ fuisset ingressus, uir Dei eminus sedebat. quem uenientem conspiciens cum iam ab eo audiri potuisset, clamauit dicens: Pone fili pone hoc quod portas, non est tuum. Qui Riggo protinus in terram cecidit. Et quia tanto uiro illudere præsumpsisset, expauit: omnesq; qui cum eo ad hominem Dei ueniebant, terræ consternati sunt. Surgẽtes autem ad eum propinquare minimè præsumpserunt, sed ad suum regem reuersi nunciauerũt trepidi in quanta uelocitate fuerant deprehensi.

De prophetia regi Totilæ, & Canusinæ antistiti facta. *Cap. XV.*

TVnc per se idem Totila ad Dei hominem accessit. quem cum longè sedentem cerneret, non ausus accedere sese in terram dedit. Cui cum uir Dei bis terve diceret, Surge, sed ipse ante eum de terra erigere se non auderet, Benedictus Christi Iesu famulus per semetipsum dignatus est accedere ad regem, prostratumque de terra leuauit, & de suis actib. increpauit. atq; in paucis sermonib. cuncta quæ illi erant uentura prænunciauit, dicens: Multa mala facis, multa mala fecisti, iam aliquando ab iniquitate cõquiesce. Equidem Romam ingressurus es, mare transiturus, nouem annis regnans, decimo morieris. Quibus auditis rex uehementer territus oratione petita recessit, atq; ex illo iam tempore minus crudelis fuit, & non multo post Romam adiit, ad Siciliã perrexit. Anno autem regni sui decimo, omnipotentis Dei iudicio regnum cum uita perdidit. Præterea Canusinæ antistes Ecclesiæ ad eundem Dei famulum uenire cõsueuerat, quem uir Dei pro uitæ suæ merito ualde diligebat. Is itaq; dum cum illo de ingressu regis Totilæ & Romanæ urbis perditione colloquium haberet, dixit: Per hunc regem ciuitas ista destruetur, ut iam amplius nõ inhabitetur. Cui uir Dñi respondit: Roma a gentibus non exterminabitur, sed tempestatibus coruscis, A turbinibus ac terræmotu fatigata, in semetipsa marcescet. Cuius prophetiæ mysteria nobis iam facta sunt luce clariora, qui in hac urbe dissoluta mœnia, euersas domus, destructas Ecclesias turbine cernimus, eiusq́; ædificia longo senio lassata quia ruinis crebrescentibus prosternãtur uidemus: quamuis hoc honoratus eius discipulus, cuius mihi relatione compertum est, nequaquam ex ore illius audisse se perhibet. Sed quia hoc dixerit, dictum sibi à fratribus fuisse testatur.

B *De clerico a dæmone liberato usque ad tempus* *Cap. XVI.*

EOdem quoque tempore quidã Aquinensis Ecclesiæ clericus dæmonio uexabatur, qui à uenerabili uiro Constãtio eiusdem Ecclesiæ antistite per multa fuerat martyrum loca transmissus ut sanari potuisset. Sed sancti Dei martyres noluerunt ei sanitatis donum tribuere, ut quanta esset in Benedicto gratia demonstrarent. Ductus itaque est ad omnipotentis C Dei famulum Benedictum: qui Iesu Christo Domino preces fundens, antiquum hostem de obsesso homine protinus expulit. Cui sanato præcepit dicens: Vade, & posthac carnem non comedas, ad sacrum ordinem nunquam accedere præsumas: quacunq; autem die ad sacrum ordinem accedere præsumpseris, statim iuri diaboli iterum mancipaberis. Discessit igitur clericus sanus, & sicut terrere solet animum pœna recens, ea quæ uir Dei prę ceperat, interim custodiuit. Cum uero post annos multos omnes priores illius D de hac luce migrassent, & minores suos sibimet superponi in sacris ordinib. cerneret, uerba uiri Dei quasi ex lõgo tempore oblitus postposuit, atq; ad sacrũ ordinẽ accessit: quem mox is qui reliquerat diabolus tenuit, eumq́; uexare quousq; animã eius excuteret non cessauit.

Petrus:

ISte uir Dei diuinitatis, ut uideo, etiam secreta penetrauit: quia perspexit hunc clericum idcirco diabolo traditum, ne ad sacrum ordinem auderet accedere.

Gregorius

Gregorius:

QVare diuinitatis secreta non nosset, quia diuinitatis præcepta seruaret,
1.Cor.6 cum scriptum sit: Qui adhæret Domino unus spiritus est cum eo?

Petrus:

SI unus fit cum Domino spiritus qui Domino adhæret, quid est ꝙ iterum
Rom. 11 idem egregius prædicator dicit: Quis cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? Valde enim esse inconueniens uidetur eius sensum cum quo unus unum factum fuerit, ignorare.

Gregorius:

SAncti uiri in quantum cum Deo unũ sunt, sensum Domini non ignorant.
1.Cor.2. Nam idem quoq; Apostolus dicit: quis enim scit hominum quæ hominis sunt, nisi spiritus hominis qui est in ipso? Ita & quæ Dei sunt nemo cognouit, nisi spiritus Dei. qui ut se ostẽderet nosse quę Dei sunt adiunxit: Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritũ qui ex Deo est. Hinc iterum dicit: Quod oculus nõ uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit quæ præparauit Deus diligẽtibus se, nobis autem reuelauit per spiritum suum.

Petrus:

SI ergo eidẽ Apostolo ea quæ Dei sunt per Dei spiritum sunt reuelata, quõ super hoc quod proposuit præmisit dicens:
Rom. 11 O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius? Sed rursum mihi hæc dicenti alia suboritur
Ps. 118. quæstio. Nam Dauid propheta Domino loquitur dicens: In labiis meis pronũciaui omnia iudicia oris tui. Et cũ minus sit nosse quàm etiam pronunciare, quid est ꝙ Paulus incomprehensibilia esse Dei iudicia asserit: Dauid autem hæc se omnia non solum nosse, sed etiam in labiis pronunciasse testatur?

Gregorius:

AD utraque hæc tibi superius sub breuitate respondi dicens, ꝙ sancti uiri in quantũ cum Domino unũ sunt, sensum Dñi non ignorant. Omnes.n.qui deuotè Dominum sequuntur, ẽt deuotione cum Deo sunt, & adhuc carnis corruptibilis grauati pondere cũ Deo nõ sunt: oc-
A cultaq; Dei iudicia in quantũ coniuncti sunt, sciunt: in quantum disiuncti sunt, nesciũt. quia enim secreta eius adhuc perfecte non penetrant, incomprehensibilia eius iudicia esse testantur. Qui uero mente ei inhærerent, atque inhærendo uel sacris scripturæ eloquiis, uel occultis reuelationibus in quantum accipiunt, agnoscunt, & nouerunt hæc & pronunciant: iudicia enim quæ Deus tacet nesciunt, quæ Deus loquitur sciunt. Vnde & Dauid propheta cum dixisset: In labiis meis Ps. 118.
B pronunciaui omnia iudicia: protinus addidit, Oris tui. ac si apertè dicat: Illa ego iudicia & nosse & pronunciasse potui, quæ te dixisse cognoui. Nam ea quæ ipse nõ loqueris, a nostra proculdubio cognitione abscondis. Concordat ergo prophetia Apostolicaq; sententia: quia & incomprehensibilia sunt Dei iudicia, & tamen quæ de ore eius prolata fuerint, humanis labiis pronunciantur, quoniam sciri ab hominibus & prolata prodi possunt, & occultari non possunt.

Petrus:

C IN obiectione meæ quæstiũculæ patuit causa rationis. Sed quæso te si qua sunt adhuc de uiri huius uirtute subiunge.

De destructione monasterij uiri ab ipso prædicta. Cap. XVII.

Gregorius:

VIr quidam nobilis Theoprobus nomine eiusdem Benedicti patris fuerat admonitione conuersus, qui pro uitæ suæ merito magnam apud eum familiaritatis fiduciã habebat. Hic cum quadã die eius cellã fuisset ingressus, hunc amarissi-
D mè flẽtem reperit. Cumq; diu subsisteret, eiusq; nõ finiri lachrymas uideret, nec tamen uir Dei consueuerat orando plangere sed mœrendo, quæ nam cã tanti luctus existeret inquisiuit. Cui uir Dei ilico respõdit: Omne hoc monasteriũ qđ construxi & cuncta quæ fratrib. præparaui, oĩpotentis Dei iudicio gentibus tradita sunt. Vix aũt obtinere potui ut mihi ex hoc loco animæ concederent. Cuius uocem tunc Theoprobus audiuit, nos aũt cernimus, q destructũ modo a Longobardorũ gente eius monasterim scimus. Nocturno

enim tempore & quiescentibus fratrib. A nuper illi Longobardi ingressi sunt, qui diripientes omnia ne unum quidem hominem illic tenere potuerunt, sed impleuit omnipotens Deus quod fideli famulo Benedicto promiserat, ut si res gentibus traderet, animas custodiret. Qua in re Pauli uicem uideo tenuisse Benedictum, cuius dum nauis rerum omnium iacturam pertulit, ipse in consolatione uitam omnium qui eum comitabantur accepit.

De absconsione flasconis à beato Benedicto cognita. Caput B XVIII.

QVodam quoque tempore Exhilaratus noster quem ipse conuersum nosti, trãsmissus à Dño suo fuerat, ut Dei uiro in monasterium uino plena duo lignea uascula q̃ uulgo flascones uocantur deferret: qui unum detulit, alterum uero pergens in itinere abscondit. Vir autẽ Dñi quẽ facta absentia latere nõ poterant, unum cũ gratiarũ actione suscepit, & discedentẽ puerũ monuit dicens: Vide fili ne de illo flascone quẽ ab C scondisti bibas, sed inclina illum caute, & inuenies quid intus hẽt. Qui cõfusus ualde à Dei homine exiuit. Et reuersus uolẽs adhuc ꝓbare ꝙ audierat cũ flasconẽ inclinasset, de eo ꝓtinus serpens egressus est. Tũc p rædictus Exhilaratus puer, per hoc quod in uino reperit, expauit malum quod fecit.

De mappularum receptione à uero Dei cognita. Ca. XIX.

NOn longè autẽ à manasterio uicus erat, in quo non minima multitudo hominum ad fidem Dei ab idolorum cultu Benedicti fuerat exhortatione con D uersa. Ibi quoque quædam sanctimoniales fœminæ inerant, & crebrò illuc exhortandis animabus fratres suos mittere Benedictus Dei famulus curabat. Quadam uero die misit ex more, sed is qui missus fuerat monachus post admonitionẽ factã à sanctimonialibus fœminis rogatus mappulas accepit, sibiq; eas abscondit in sinu. Qui mox ut reuersus est, eũ uir Dei uehemẽtissima amaritudine cœpit increpare, dicens: Quomodo ingressa est iniquitas in sinum tuum? At ille obstupuit, & quid egisset oblitus, unde corripiebatur ignorabat. Cui ait: Nunquid ego illic ꝓsens nõ erã qñ ab ancilis Dei mappulas accepisti, tibique eas in sinu misisti? qui mox eius uestigijs prouolutus stulte se egisse pœnituit, & eas quas in sinu abscõderat mappulas abiecit.

De cogitatione monachi superbæ à Dei uiro cognita. Caput XX.

QVadã quoq; die dum uenerabilis pater uespertina iam hora corporis alimenta ꝑciperet, eius monachus cuiusdã defensoris filius fuerat qui ei ante mẽsam lucernam tenebat. Cunq; uir Dei ederet, ipse autẽ cũ lucernæ ministerio astaret, cœpit per superbiæ spiritũ in mente sua tacitus uoluere, & per cogitationem dicere: Quis est hic cui ego mãducanti assisto, lucernã teneo, seruitiũ impendo? quis sum ego ut isti seruiam? Ad quem uir Dei statim conuersus uehementer cœpit eum increpare dicens: Signa cor tuum frater, quid est quod loqueris? signa cor tuum. Vocatisq; statim fratribus, præcepit ei lucernam de manibus tolli, ipsum uero iussit à ministerio recedere, & sibi hora eadem quietum sedere. Qui requisitus à fratribus quid habuerit in corde, per ordinem narrauit quanto superbiæ spiritu intumuerat, & quæ contra uirum Dei uerba per cogitationem tacitus dicebat. Tũc loqdò omnib. patuit quod uenerabilem Benedictum latere nil posset, in cuius auribus tacitæ etiam cogitationis uerba sonuissent.

De ducentis modijs farinæ ante uiri Dei cellam inuentis. Caput XXI.

ALio quoque tempore in eadem Cãpaniæ regione fames incubuerat, magnaq; omnes alimentorum indigentia coangustabat. Iamq; in Benedicti monasterio triticum deerat. Panes uero pene omnes cõsumpti fuerãt, ut nõ plus quã quinque ad refectionis horam fratribus inueniri potuissent. Cũq; eos uenerabilis pater contristatos cerneret, eorũ pusillanimitatem studuit modesta increpatione corrigere, & rursum promissione subleua

re dicẽs: Quare de panis inopia uester animus contristatur? hodie quidem minus est, sed die crastina abundanter habebitis. Sequenti autem die ducenti farinæ modii ante fores cellæ in saccis inuenti sunt, quos omnipotens Deus quibus deferentibus transmisisset, nunc usque manet incognitum. Quod cum fratres cernerent, Domino gratias referentes didicerunt iam de abundantia nec in egestate dubitare.

Petrus:

DIc quæso te. Nunquid non credendum est huic Dei famulo semper prophetiæ spiritum adesse potuisse: an per interualla temporum eius mentem prophetiæ spiritus implebat?

Gregorius:

PRophetiæ spiritus petre prophetarũ mentes non semper irradiat. quia sicut de sancto spiritu scriptũ est: Vbi uult
Ioann. 3. spirat ita sciendum est, quia & quando uult aspirat. Hinc est enim quòd Nathan à rege requisitus si construere templum posset, prius consensit, & postmodum prohibuit. Hinc est quod Helisæus cum flentem mulierem cerneret, causamque nescisset, ad prohibentem hanc puerum dicit:
4. Reg. 4 Dimitte eam, quia anima eius in amaritudine est, & dominus celauit à me, & nõ indicauit mihi. quod omnipotens deus ex magnæ pietatis dispensatione disponit: quia dum prophetiæ spiritum aliquando dat, & aliquando subtrahit, prophetantiũ mentes & eleuat in celsitudine, & custodit in humilitate: ut & accipientes spiritũ inueniant quid de Deo sint, & rursum prophetiæ spiritum non habentes cognoscant quid sint de semetipsis.

Petrus:

ITa hoc esse ut asseris magna ratio clamat. Sed quæso de uenerabili patre Benedicto quicquid adhuc animo occurrit exequere.

De dispositione monastererij per uisionem habita. Cap. XXII.

Gregorius:

ALio quoq; tẽpore à quodã fideli uiro fuerat rogatus ut in eius prædio
A iuxta Tarracinensem urbem missis discipulis suis construere monasterium debuisset. Qui roganti consentiens deputatis fratribus patrem constituit, & quis ei secundus esset ordinauit. Quibus euntibus spopondit dicens: Ite, & die illo ego uenio & ostendo uobis in quo loco oratorium, in quo refectorum fratrum, in quo susceptionem hospitum, uel quæque sunt necessaria ædificare debeatis. Qui benedictione percepta ilico perrexerunt, & constitutum diem magnopere præstolantes, parauerunt omnia quæ his qui cum tanto patre uenire potuissent, uidebantur esse necessaria. Nocte uero eadem qua promissus
B illucescebat dies, eidem seruo Dei quem illic patrem constituerat, atque eius præposito, uir domini in somnis apparuit, & loca singula ubi quid ædificare debuissent, subtiliter designauit. Cumque utrique a somno surgerent, sibi inuicem quod uiderant retulerunt. Non tamen uisioni illi omnimodo fidem dantes, uirum Dei sicut se uenire promiserat expectabant. Cumque uir dei constituto die minimè uenisset ad eum cum mœrore reuersi sunt, dicentes: Expectauimus pater ut uenires sicut promiseras, & nobis
C ostenderes ubi quid ędificare deberemus & non uenisti. quibus ipse ait: Quare fratres, quare ista dicitis? Nunquid sicut promisi non ueni? Cui cùm ipsi dicerent, Quando uenisti? respondit: Nunquid utrisq; uobis dormientibus nõ apparui, & loca singula designaui? ite & sicut per uisionem uidistis, omne habitaculum monasterij ita construite. Qui hæc audientes uehementer admirati ad prædictum prædium sunt reuersi, & cuncta habitacula sicut ex reuelatione didicerant, construxe-
D runt.

Petrus:

DOceri uelim quo fieri ordine potuit, ut longe iret responsum dormientibus dicere quod ipsi per uisionem audierant & recognoscerent.

Gregorius:

QVid est quod perscrutans, rei gestæ ordinem ambigis Petre? Liquet profecto quia nobilioris naturæ est spiritus quam corpus. Et certè scriptura teste nouimus quod propheta ex Iudæa subleuatus, repentè est cum prandio in

in Chaldæa depositus: quo uidelicet prādio prophetam refecit, seque repentè in Iudæa iterum inuenit. Si igitur tam lōgè Abacuc potuit sub momento corporaliter ire & prandium deferre, quid mirum si Benedictus pater obtinuit quatenus iret per spirituum, & fratrum quiescentium spiritibus necessaria narraret? ut sicut ille ad cibum corporis corporaliter perrexit, ita iste ad institutionem spiritalis uitę spiritaliter pergeret.

Petrus:

MAnus tuæ locutionis tersit meæ fateor dubietatem mentis: sed uelim nosse in communi locutione qualis iste uir fuit.

De sanctimonialibus fœminis post mortem absolutis. *Cap. XXIII.*

Gregorius:

VIx ipsa Petre communis eius locutio à uirtutis erat pondere uacua: quia cuius cor sese in alta suspenderat, nequaquā uerba de ore illius incassum cadebant. Si quid uerò unquam non iam decernendo sed minando diceret, tantas uires sermo illius habebat, ac si hoc non dubiè atq; suspensè, sed iam per sententiam protulisset. Nam non longè ab eius monasterio duæ quædam sanctimoniales fœminæ nobiliori genere exortæ, in loco proprio conuersabantur, quibus quidā religiosus uir ad exterioris uitę usum præbebat obsequiū. Sed sicut nōnullis solet nobilitas generis parare ignobilitatem mentis, ut minus se in hoc mundo despiciant, qui plus se cæteris aliquid fuisse meminerunt, nec dum prædictæ sanctimoniales fœminæ perfectè linguam suā sub habitus sui freno restrinxerant, & eundem religiosum uirū qui ad ex exteriora necessaria eis obsequiū pbebat, incautis sæpe sermonibus ad iracundiā prouocabant. Qui dum diu ista toleraret perrexit ad Dei hominē, quātasque pateretur uerborum contumelias enarrauit. Vir autem Dei hæc de illis audiens eis protinus mandauit dicens: Corrigite linguam uestram: quia si non emēdaueritis, excommunico uos. Quam uidelicet excommunicationis sententiam non proferendo intulit, sed minando. Illę autem à pristinis moribus nihil mutatæ,

A intra paucos dies defunctæ sunt, atque in Ecclesia sepultæ. Cumque in eadem Ecclesia missarum solennia celebrarentur, atq; ex amore diaconus clamaret, Si quis non communicat, det locum: nutrix earum quæ pro eis oblationem Domino offerre consueuerat, eas de sepulchris suis progredi & exire uidebat. Quod dum sæpius cerneret, quia ad uocem diaconi clamantis exibant forás, atque intra Ecclesiam permanere non poterant, ad memoriam reduxit quæ uir Dei illis adhuc uiuentibus mandauit. Eas quippe se communione

B priuare dixerat, nisi mores suos & uerba corrigerent. Tunc seruo Dei cum graui mœrore indicatum est, qui manu sua protinus oblationem dedit dicens: Ite, & hanc oblationem pro eis offerri Domino facite, & ulterius excommunicatæ non erunt. Quæ dum oblatio pro eis fuisset immolata, & à diacono iuxta morē clamatum est, ut non communicantes ab Ecclesia exirent, illæ exire ab Ecclesia ulterius uisæ non sunt. Qua ex re indubitanter patuit, quia dum inter eos qui communione priuati sunt, minime recederent, com-

C munionem à Domino per seruum Domini recipissent.

Petrus:

MIrum ualde quod dicis, quamuis uenerabilem & sanctissimum, uirum, adhuc tamen in hac carne corruptibili degentem, potuisse animas soluere in illo iā inuisibili iudicio constitutas.

Gregorius:

NVnquid nam Petre in hac adhuc carne non erat qui audiebat: quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quæ solueris super terram, Mat. 16

D soluta erunt & in cœlis? Cuius nunc uicem ligando & soluendo obtinent, qui locum sancti regiminis fide & moribus tenent. Sed ut tanta ualeat homo de terra, cœli & terrę conditor in terrā ueuit è cœlo, atq; ut iudicare caro ēt de spiritalibus possit, hoc ei largiri dignatus est, factus pro hominibus Deus caro: quia inde surrexi ultra se infirmitas nostra, unde sub se infirmata est firmitas Dei.

Petrus:

CVm uirtute signorum concorditer loquitur ratio uerborum.

De

De puero post sepulturam à terra proiecto. A
Cap. XXIIII.

Gregorius:

QVadam quoque die dum quidam eius puerulus monachus parentes suos ultra quam deberet diligens, atque ad eorum habitaculum tendens sine benedictione de monasterio exijsset, eodem die mox ut ad eos peruenit defunctus est. Cumq; esset sepultus, die altero proiectum foras corpus eius inuentum est, quod rursus tradere sepulturæ curauerunt. Sed sequenti die iterum proiectum B exterius, atq; inhumatum sicut prius inuenerunt. Tunc concitè ad Benedicti patris uestigia currentes, cum magno fletu petierunt ut ei suam gratiam largiri dignaretur, Quibus uir Dei manu sua protinus cõmunionem dominici corporis dedit dicens: Ite atque hoc dominicum corpus super pectus eius [cum magna reuerentia] ponite, & sic sepulturæ eum tradite. Quod dum factum fuisset, susceptum corpus eius terra tenuit, nec ultrà proiecit. Perpendis Petre apud Iesum Christum Dominum, cuius meriti iste uir fuerit, ut C eius corpus etiam terra proiecerit, qui Benedicti gratiam non haberet.

Petrus:

Perpendo plane, & uehementer stupeo.

De monacho qui de monasterio discedens draconem in itinere inuenit. *Cap.XXV.*

Gregorius:

QVidam autem eius monachus mobilitati mentis deditus erat, & permanere in monasterio nolebat. Dumq; eum uir Dei assidue corriperet & frequenter admoneret, ipse uerò nullo modo consentiret in congregatione persistere, atque importunis precibus ut relaxaretur innueret, quadam die idem uenerabilis pater nimietatis eius tædio affectus, iratus iussit ut discederet. Qui mox ut monasterium exijt, contra se assistere aperto ore draconem in itinere inuenit. Cunque eum draco qui apparuerat deuorare uellet, cœpit ipse tremens & palpitãs magnis uocibus clamare dicens: Succurrite succurrite: quia draco iste me deuorare uult. Currentes autem fratres draconem minime uiderunt, sed trementem atque palpitantem monachum ad monasterium reduxerunt. qui statim promisit nũquam se esse à monasterio recessurum, atque ex hora eadem in sua ꝓmissione permansit. Quippe qui sancti uiri orationib. contra se assistere draconem uiderat, quẽ prius non uidendo sequebatur.

De puero ab elephantino morbo curato.
Cap. XXVI.

SEd neque hoc silendum puto quod illustri uiro ANTONIO narrante cognoui qui aiebat patris sui puerum morbo elephantino fuisse correptum, ita ut iam pilis cadentibus cutis intumesceret, atque increscentem saniem occultare non posset. Qui ad uirum Dei ab eodem patre eius missus est, & saluti pristinæ sub omni celeritate restitutus.

De solidis per miraculum presbytero redditis.
Cap. XXVII.

NEque illud taceam, quod eius discipulus Peregrinus nomine narrare cõsueuerat: q̃a die quadã fidelis uir quidã necessitate debiti compulsus unũ sibi fore remedium credidit, si ad Dei uirum pergeret, & quæ eum urgeret debiti necessitas indicaret. Venit itaque ad monasterium, omnipotentis Dei famulum reperit, quia à creditore suo pro duodecim solidis grauiter affligeretur intimauit. Cui uenerabilis pater nequaquam se habere duodecim solidos respondit, sed tamen eius inopiam blanda locutione consolatus ait: D Vade, & post biduum reuertere; quia deest hodie quod tibi debeã dare. In ipso autẽ biduo more suo in oratione fuit occupatus. Cunque die tertio is qui necessitate debiti affligebatur rediit, super arcam monasterij, quæ erat frumento, plena subitò tredecim solidi sunt inuenti. quos uir Dei deferri iussit, & afflicto petitori tribuit dicens, ut duodecim redderet, & unũ in expẽsis propriis haberet. Sed ad ea nũc redeam quæ eius discipulis in libri huius exordio prædictis referentibus agnoui.

Quidam

Quidam uir grauissima aduersarij sui æmulatione laborabat, cuius ad hoc usque odium prorupit, ut ei nescienti in potu uenenum daret. Qui quamuis uitam auferre non ualuit, cutis tamen colorem mutauit, ita ut diffusa in corpore eius uarietas lepræ morem imitari uideretur. Sed ad Dei hominem deductus salutem pristinam citius recepit. nā mox ut eum tetigit, omnem cutis illius uarietatem fugauit.

De ampulla uitrea in saxis proiecta & non fracta. *Caput.* XXVIII.

EO quoque tempore quo alimentorū inopia Campaniam grauiter affligebat, uir Dei diuersis indigentibus monasterij sui cuncta tribuerat, ut penè nihil in cellario nisi parum quid olei in uitreo uase remaneret. Tunc quidam subdiaconus Agapitus nomine aduenit, magnopere postulans ut sibi aliquantulum olei dari debuisset. Vir autem Domini qui cuncta decreuerat in terra tribuere, ut in cœlo omnia reseruaret, hoc ipsum parum quod remanserat olei iussit petenti dari. Monachus uerò qui cellarium tenebat, audiuit quidem iubentis uerba, sed implere distulit. Cumque post paululum si id quod iusserat datum esset inquireret, respondit monachus se minimè dedisse: quia si illud ei tribueret, omnino nihil fratribus remaneret. Tunc iratus alijs præcepit ut hoc ipsum uas uitreum in quo parum olei remāsisse uidebatur, per fenestram proijcerent, ne in cella aliquid per inobedientiam remaneret. Factumque est. Sub fenestra autē eadem ingens præcipitium patebat saxorum molibus asperum Proiectum itaque uas uitreum uenit in saxis, sed sic mansit incolume, ac si proiectum minimè fuisset, ita ut neque frangi, neque oleum effundi potuisset. Quod uir Domini præcepit leuari, atque ut erat integrum petenti tribui. Tunc collectis fratribus inobedientem monachum de infidelitate sua & superbia coram omnibus increpauit.

De dolio uacuo oleo impleto. *Cap.* XXIX.

QVa increpatione completa, sese cū eisdem fratribus in orationem dedit. In eo autem loco ubi cùm fratribus orabat, uacuum erat ab oleo dolium & coopertum. Cunque sanctus uir in oratione persisteret cœpit operimentum eiusdem dolij oleo excrescente subleuari. Quo commoto atque subleuato oleum quod excreuerat ora dolij transiens, pauimentum loci in quo incubuerat inundabat. Quod Benedictus Dei famulus ut aspexit, protinus orationem compleuit, atque in pauimentum oleum defluere cessauit. Tūc diffidentem inobedientemque fratrem latius admonuit, ut fidem habere disceret & humilitatem. Idem uerò frater salubriter correptus erubuit: quia uenerabilis pater uirtutem omnipotentis Dei quam admonitione intimauerat, miraculis ostendebat: nec erat iam ut quisquam de huius promissionibus dubitare posset, q in uno eodemque momento pro uitreo uase penè uacuo plenum oleo dolium reddidisset.

De monacho à dæmone liberato. *Cap.* XXX.

QVadam die dum ad beati Ioannis oratorium quod in ipsa montis celsitudine situm est pergeret, ei antiquus hostis in mulo medici specie obuiam factus est, cornu & trepedicam ferens. Quem cum requisisset dicens: Quo uadis? Ille respondit: Ecce ad fratres uado potionem eis dare. Itaque perrexit uenerabilis pater Benedictus ad orationē, qua completa concitus redijt. Malignus uerò spiritus unum seniorē monachū inuenit aquam haurientem, in quem statim ingressus est, eumque in terram proiecit, uehementissimeque uexauit. Quem cùm uir Dei ab oratione rediēs tam crudeliter uexari conspiceret, ei solummodo alapam dedit, & malignum ab eo spiritum protinus excussit, ita ut ad eum redire ulterius non auderet.

PETRUS:

VElim nosse, si hæc tanta miracula, uirtute semper orationis impetrabat, an aliquando etiam solo uoluntatis exhibebat nutu?

Gregorius

QVi deuota mente Deo adhærent, cū rerū necessitas exposcit, exhibere signa

gna modo utroq; solent, ut mira quæq; aliqñ ex prece faciant, aliquãdo ex potestate. Cum enim Ioannes dicat: quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri: qui filij Dei ex potestate sunt, quid mirum si signa facere ex potestate ualeant? Quia enim utroq; modo miracula exhibeant, testatur Petrus qui Thabitam mortuam orando suscitauit: Ananiam uerò & Sapphiram mentientes morti increpando tradidit. Neque enim orasse in eorum extinctione legitur, sed solummodo culpam quam perpetrauerãt increpasse. Constat ergo quòd aliquando hæc ex potestate, aliquando uerò exhibentur ex postulatione, dum & istis uitã increpando abstulit, & illi reddidit orando. Nam duo quoque fidelis famuli Dei Benedicti facta nunc replico, in quibus apertè clareat, aliud hunc accepta diuinitùs ex potestate, aliud ex oratione potuisse.

Ioan. 1.

Act. 5.

De ligato rustico solo aspectu uiri Dei soluto. *Cap.* XXXI.

Gothorum quidam Galla nomine perfidiæ fuit Arianæ, qui Totilæ regis eorum temporibus, contra catholicæ Ecclesiæ religiosos uiros ardore immanissimæ crudelitatis exarsit, ita ut quisquis ei clericus, monachusve ante faciem uenisset, ab eius manibus uiuus nullo modo exiret. Quadam uerò die auaritiæ suæ æstu succensus in rapinam rerum inhians dum quendam rusticum tormentis crudelibus affligeret, eumque per supplicia diuersa laniaret, uictus pœnis rusticus sese, res suas Benedicto Dei famulo commendasse professus est, ut dum hoc à torquente creditur, suspensa interim crudelitate ad uitam hora reparetur. Tunc idem Galla cessauit rusticum tormẽtis affligere, sed eius brachia loris fortibus astringens ante equum suum cœpit impellere, ut quis esset Bñdictus qui eius res susceperat demonstraret. quem ligatis brachijs rusticus antecedens duxit ad sancti uiri monasteriũ, eumque ante ingressum cellę solum sedentem reperit & legentẽ. Eidem autem subsequenti & sæuienti Gallæ rusticus dixit: Ecce iste est de quo dixeram tibi, Benedictus pater. Quẽ dum feruido spiritu, cũ A peruersæ mentis insania fuisset intuitus, eo terrore quo consueuerat acturũ se existimans, magnis cœpit uocibus clamare dicens: Surge, surge, & res istius rustici redde quas accepisti. Ad cuius uocem uir Dei protinus oculos leuauit à lectione, eumque intuitus, mox etiam rusticum qui ligatus tenebatur attendit. Ad cuius brachia dum oculos deflexisset, miro modo tanta se celeritate cœperunt illigata brachijs lora deuoluere, ut dissolui tam concitè nulla hominum festinatione potuissent. B Cũq; is qui ligatus uenerat cœpisset subitò astare solutus, ad tantæ potestatis uim tremefactus Galla ad terram corruit, & ceruicem crudelitatis rigidæ ad eius uestigia inclinans, se orationibus illius cõmendauit. Vir autem sanctus à lectione minimè surrexit, sed uocatis fratribus, eũ introrsus tolli ut benedictionem acciperet præcepit. Quem ad se reductum ut à tãtæ crudelitatis insania quiescere deberet, admonuit. Qui fractus recedens nil ulterius petere à rustico præsumpsit, quem uir Domini non tangendo, sed respiciẽdo sol- C uerat. Ecce est Petre quod dixi: quia hi qui omnipotenti Deo familiarius seruiũt, aliquando mira facere etiam ex potestate possunt. Qui enim ferocitatem Gothi terribilis sedens repressit, lora uerò nodosque ligaturæ quæ innocentis brachia astrinxerant oculis dissoluit, ipsa miraculi celeritate indicat, quia ex potestate acceperat habere quod fecit. Rursum quoque quale quantumque miraculum orando ualuit, obtinere, subiungam.

De mortuo suscitato. *Cap.* XXXII.

D Quadam die cum fratribus ad agri opera fuerat egressus, quidam uerò rusticus defuncti filij corpus in ulnis ferens orbitatis luctu æstuans ad monasteriũ uenit, Bñdictũ patrẽ quæsiuit. Cui cùm dictũ esset quia idẽ pater cũ fratribus in agro moraretur, protinus ante monasterij ianuã corpus extincti filij proiecit, & dolore turbatus ad inueniendum uenerabilẽ patrem sese in cursum concitus dedit. Eadẽ uerò hora uir Dei ab agri opere iam cum fratribus reuertebatur. Quẽ mox ut orbatus rusticus aspexit, clamare cœpit Redde filium meum, redde filium meum.

A Vir autem dei in hac uoce substitit dicẽs: Nunquid ego filium tuum tibi abstuli? Cui ille respondit: Mortuus est, ueni resuscita eũ. Qđ ut mox dei famulus audiuit, ualde contristatus est, dicens: Recedite fratres recedite hæc nostra non sunt, sed sanctorũ Apostolorum. Quid nobis onera uultis imponere, quæ non possumus portare? At ille, quem nimius cogebat dolor in sua perstitit, iurans quod non recederet, nisi eius filium resuscitaret. Quẽ mox Dei famulus inquisiuit, dicens: Vbi est? Cui ille respondit: Ecce corpus eius ad ianuam monasterij iacet. Vbi cum uir Dei cum fratribus peruenisset, flexit genu, & super corpusculum infantis incubuit, seseque erigens ad cœlum palmas tetendit, dicens: Domine non aspicias peccata mea sed fidem huius hominis qui resuscitari filium suum rogat, & redde in hoc corpusculum animam quam abstulisti. Vix in oratione uerba compleuerat, & regrediente anima ita corpusculum pueri omne cõtremuit, ut sub oculis omnium qui aderant apparuerit concussione mirifica tremendo palpitasse. Cuius mox manum tenuit, & eum patri uiuentem atq; incolumem dedit. Liquet Petre quia hoc miraculum in potestate non habuit, quod ꝓstratus petiit ut exibere potuisset.

PETRUS:

SIc cuncta esse ut asseris, constat patenter: quia uerba quæ proposueras rebus probas. Sed quæso te ut indices si sancti uiri omnia quæ uolunt possunt, & cuncta impetrant quę desiderant obtinere.

De miraculo Scholasticæ sororis eius. Cap. XXXIII.

Gregorius:

QVisnam erit Petre in hac uita Paulo sublimior, qui de carnis suæ stimulo ter dominum rogauit, & tamen quod uoluit obtinere non ualuit? Ex qua re necesse est ut tibi de uenerabili patre
2.Co.12 Benedicto narrem: quia fuit quidã quod uoluit, sed non ualuit implere. Soror nanque eius Scholastica nomine, omnipotenti Domino ab ipso infantiæ tempore dedicata, ad eum semel per annum uenire consueuerat. Ad quam uir dei non longè extra ianuam in possessione monasterij descendebat. Quadam uero die uenit ex more, atque ad eam cum discipulis uenerabilis eius descendit frater, qui totum diem in dei laudibus, sacrisque colloquiis ducentes, incumbentibus iam noctis tenebris simul acceperunt cibos. Cumque adhuc ad mensam tenerent, & inter sacra colloquia tardior se hora protraheret, eadem sanctimonialis fœmina soror eius eum rogauit, dicens: Quæso te ut ista nocte non deseras, ut usque mane de cœlestis uitæ gaudiis loquamur. Cui ille respondit: Quid est quod loqueris soror? Manere extra cellam nullatenus possum.
B Tanta uero erat cœli serenitas, ut nulla in aere nubes appareret. Sanctimonialis autem fœmina cum uerba fratris negantis audisset, insertas digitis manus super mensam posuit, & caput in manibus omnipotentem dominum rogatura declinauit. Cunque de mensa leuaret caput, tanta coruscationis & tonitrui uirtus, tantaque inundatio pluuiæ erupit, ut neq; uenerabilis Benedictus, neque fratres qui cum
C eo aderant, extra loci limen quo consederant pedem mouere potuissent. Sanctimonialis quippe fœmina caput in manibus declinans, lachrymarum fluuium in mensam fuderat, per quas serenitatem aeris ad pluuiam traxit. Nec paulo tardius post orationem inundatio illa secuta est, sed tanta fuit conuenientia orationis & inũdationis, ut de mensa caput iam cum tonitruo leuaret, quatenus unum idemque esset momentum, & leuare caput, & pluuiam deponere. Tunc uir dei inter coruscos & tonitruos atque ingentis pluuiæ
D inundationem uidens ad monasterium non posse remeare, cępit conqueri contristatus dicens: parcat tibi omnipotẽs deus soror, quid est quod fecisti? Cui illa respõdit, Ecce te rogaui, & audire me noluisti: rogaui dominum meum & audiuit me. Modo ergo si potes egredere, & me dimissa ad monasterium recede. Ipse autem exire extra tectum non ualens, quia remanere sponte noluit, in loco mansit inuitus. Sicque factum est ut totam noctem peruigilem ducerẽt, atque per sacra spiritalis uitæ collo quia sese uicaria relatione

tione satiarent. Qua de re dixi eum uoluisse aliquid, sed minimè potuisse: quia si uenerabilis uiri mentem aspicimus, dubiũ non est quin eandem serenitatem uoluerit in qua descenderat permanere, sed cõtra hoc quod uoluit, in uirtute omnipotentis Dei ex fœminæ pectore miraculũ inuenit. Nec mirum quòd plus illo fœmina quæ diu fratrem uidere cupiebat, in eodem tempore ualuit: quia enim iuxta Ioannis uocem, Deus charitas est, iusto ualde iudicio illa plus potuit quæ amplius amauit. *1. Ioan. 4* A

Petrus:

Fateor, multum placet quod dicis. B

De anima sororis eius uisa. Cap. XXXIIII.

Gregorius:

CVnq; die altero eadem uenerabilis fœminam ad cellam propriam recessisset, uir Dei ad monasterium rediit. Cum ecce post triduum in cella consistẽs, eleuatis in aera oculis uidit eiusdem sororis suæ animam de eius corpore egressam in columbæ specie cęli secreta penetrare. Qui tantæ eius gloriæ congaudens, omnipotenti deo in hymnis & laudibus gratias reddidit, eiusque obitum fratrib. denunciauit. Quos etiam protinus misit ut eius corpus ad monasterium deferrent, atque in sepulchro quod sibi ipse parauerat ponerent. quo facto cõtingit, ut quorum mens una semper in deo fuerat, eorum quoque corpora nec sepultura separaret. C

De mundo ante oculos eius collecto, & de anima Germani Capuanæ ciuitatis episcopi. Cap. XXXV. D

ALio quoque tempore Seruandus diaconus atque abbas eius monasterii quod in Campaniæ partibus à Liberio quondam Patricio fuerat constructum, ad eum uisitationis ex gratia ex more uenire consueuerat. Eius quippe monasterium frequentabat, ut quia idem quoque doctrina gratiæ cęlestis influebat, dulcia sibi inuicem uitæ uerba transfunderent, & suauem cibum cęlestis patrię quem adhuc perfectè gaudendo non poterant, saltem suspirando gustarent. Cumq; hora iã quietis exigeret, in cuius turris superioribus se uenerabilis Benedictus, in eius quoq; inferioribus se Seruãdus diaconus collocauit, quo uidelicet in loco inferiora ad superiora peruius continuabat ascensus. Ante eandẽ uero turrim largius erat habitaculũ in quo utrisq; discipuli quiescebãt. Cumq; uir dei benedictus quiescentibus adhuc fratribus instans uigiliis, nocturnæ orationis tempora præuenisset, ad fenestram stans & oĩpotentem deũ deprecans, subito intempesta noctis hora respiciẽs, uidit fusam lucem desuper cũctas noctis tenebras effugasse, tantoq; splendore clarescere, ut diem uinceret lux illa quę in tenebris radiasset. Mira aũt res ualde in hac speculatione secuta est: quia sicut post ipse narrauit, omnis ẽt mũdus uelut sub uno solis radio collectus ante oculos eius adductus est. qui uenerabilis pater dum intentam oculorum aciem in hoc splendore coruscæ lucis infigeret, uidit Germani Capuani episcopi animam in sphæra ignea ab angelis in cælum ferri. Tunc tanti sibi testem uolens adhibere miraculi, Seruandum diaconum iterato bis terque eius nomine cum clamoris magnitudine uocauit. Cunque ille fuisset insolito tãti uiri clamore turbatus, ascendit, respexit, partemque iam lucis exiguã uidit. cui tantũ hoc obstupescenti miraculum, uir Dei per ordinem quæ fuerant gesta narrauit, statimq; in Casinum castrum religioso uiro Theoprobo mandauit, ut ad capuanam urbem sub eadem nocte trãsmitteret, & quid de Germano episcopo ageretur, agnosceret & indicaret. Factumque est, & reuerentissimum uirum Germanũ episcopũ is qui missus fuerat, iam defunctum reperit, & requirens subtiliter agnouit eodẽ momento fuisse illius obitum, quo uir Dñi eius cognouit ascensum.

Petrus:

MIra res ualde & uehementer stupenda. Sed hoc quod dictum est, quia ante oculos ipsius quasi sub uno solis radio collectus omnis mundus adductus est, sicut nunquam expertus sum, ita nec conijcere scio quonam ordine fieri potest ut mundus omnis ab homine uno uideatur.

Grego-

Gregorius:

A FIxum tene Petre quod loquor: quia animæ uidenti creatorem, angusta est oīs creatura. Quālibet etenim parū de luce creatoris aspexerit, breue ei fit oē quod creatū est: quia ipsa luce uisionis intimæ mentis laxatur sinus, tantumq; expanditur in Deo ut superior existat mundo, fit uerò ipsa uidentis anima etiam super semetipsam. Cunq; in Dei lumine rapitur, super se in interioribus ampliatur, & dū sub se conspicit exaltata, comprehendit quàm breue sit quod comprehendere humiliata non poterat. B Vir ergo dei qui in turri globum igneum, angelos quoque ad cœlum redeuntes uidebat, hæc proculdubio cernere non nisi in Dei lumine poterat. Quid itaque mirum si mundum ante se collectum uidit, qui subleuatus in mentis lumine extra mundum fuit? Quod autem collectus mundus ante eius oculos dicitur, non cœlum & terra contracta est, sed uidentis animus est dilatatus, qui in Deo raptus uidere sine difficultate potuit omne quod infra deum est. In illa ergo luce quæ exterioribus oculis fulsit, lux interior in mente fuit, quæ uidentis animum C cum ad superiora rapuit, ei quàm angusta essent omnia inferiora, monstrauit.

Petrus:

VIdeor mihi utiliter non intellexisse quæ dixeras, quādo ex tarditate mea tantum creuit expositio tua. Sed quia hęc liquidè meis sensibus infudisti, quæ ut ad narrationis ordinem redeas.

Quod regulam monachorum scripserit.
Cap. XXXVI.

Gregorius:

D LIbet Petre adhuc de hoc uenerabili patre multa narrare, sed quædam eius studiosè prætereo: quia ad aliorum gesta uoluenda festino. Hoc aūt uolo te lateat, quod uir dei inter tot miracula quib. in mundo claruit, doctrinæ quoq; uerbo nō mediocriter fulsit. Nam scripsit monachorū regulā, discretione præcipuā, sermone luculentā. Cuius si quis uelit subtilius mores uitāq; cognoscere, pōt in eadē institutione regulæ, oēs magisterii illius actus inuenire: quia sanctus uir nullo modo potuit aliter docere quam uixit.

De prophetica sui exitus fratribus denunciatione. *Caput* XXXVII.

EOdem uero anno quo de hac uita erat exiturus quibusdam discipulis secum conuersantib. quibusdā lōgè manētibus sanctissimi sui obitus denunciauit diē, præsentib. indicens ut audita per silētium tegerent, absentib. indicās quod uel quale eis signū fieret quādo eius anima de corpore exiret. Ante sextū uero sui exitus diē aperiri sibi sepulturā iubet. Qui mox correptus febrib. acri cępit ardore fatigari. Cūq; p dies singulos lāguor ingrauesceret sexta die portari se in oratoriū à discipulis fecit, ibique exitum suum dominici corporis & sanguinis perceptione muniuit, atq; inter discipulorum manus imbecilia membra sustentās, erectis in cœlum manib. stetit, & ultimum spiritum inter uerba orationis efflauit. Qua scilicet die duob. de eo fratrib. uni in cella cōmoranti, alteri aūt lōgius posito, reuelatio unius atq; indissimilis uisionis apparuit. Uiderunt nāq; quia strata palliis atque innumeris corusca lāpadibus uia recto Orientis tramite ab eius cella in cęlum usq; tendebat. cui uenerādo habitu uir desup clarus assistēs, cuius esset uia quā cernerēt inquisiuit. Illi autē se nescire professi sunt. Quibus ipse ait: Hæc est uia qua dilectus Domino cœlū Benedictus ascēdit. Tunc itaq; sancti uiri obitum sicut pręsentes discipuli uiderunt, ita absentes ex signo quod eis prædictum fuerat agnouerunt. Sepultus uero est in oratorio beati Ioannis Baptistæ, quod destructa ara Apollinis ipse construxit. Qui & in eo specu in quo prius habitauit, nunc usq;, si petentium fides exigat, miraculis coruscat.

De insana muliere in eo specu sanata.
Cap. XXXVIII.

NVp nāq; est res gesta quā narro. quędā mulier mēte capta, dum sensum funditus perdidisset, per mōtes & ualles, syluas & cāpos die noctuq; uagabat, ibi tantummodo qeuiscebat, ubi hanc quiesce

te lassitudo coegisset. Quadam uerò die dum uaga nimium erraret, ad beati uiri Benedicti specum deuenit, ibiq; nesciēs ingressa mansit. Mane autem facto ita sanato sensu egressa est, ac si ea nunquam insania capitis ulla tenuisset, quæ omni uitæ suæ tempore in eadem quam accepit salute permansit.

Petrus:

QVidnam esse dicimus quod plerunque in ipsis quoq; patrocinijs martyrū sic esse sentimus ut non tāta per corpora sua, quanta beneficia per reliquias ostendant, atq; illic maiora signa faciūt, ubi minimè per semetipsos iacent? B

Gregorius:

VBi in suis corporib. sancti martyres iacēt dubiū Petre nō est, q̄ multa ualeāt signa demōstrare: sicut & faciūt, & pura mente quærentib. innumera miracula ostēdunt. Sed quia ab infirmis pōt mentib. dubitari, utrum ne ad exaudiēdum ibi p̄sentes sint, ubi constat quia in suis corporib. non sint. ibi necesse est eos maiora signa ostendere, ubi de eorum præsentia potest mens infirma dubitare. Quorum uero mens in Deo fixa est, tanto maius habet fidei meritum, quanto illic eos nouit C & non iacere corpore, & tn̄ non deesse ab exauditione. Vnde ipsa quoq; ueritas ut fidē discipulis augeret dixit: Si ego non abiero, paracletus nō ueniet ad uos. Cum enim constet quia paracletus spiritus à patre semper procedat & filio, cur se filius recessurum dicit, ut ille ueniat qui a filio nunquā recedit? Sed quia discipuli in carne dn̄m cernentes, corporeis hunc oculis semper uidere sitiebant, rectè eis dicitur: Nisi ego abiero, paracletus non ueniet. ac si apertè diceretur: Si corpus nō subtraho D quis sit amor spiritus, non ostendo: & nisi me desieritis carnaliter cernere, nunquā me discetis spiritualiter amare.

Petrus:

Placet quod dicis.

Gregorius:

ALiquātulum iam a locutione cessandum est, ut si ad aliorum miracula enarranda tendimus, loquendi uires interim per silentium reparemus.

Libri secundi Dialogi de uita sancti Benedicti abbatis finis.

A CAPITA TERTII LIBRI.

LIBER TERTIVS
Dialogi Beati Gregorij.

CVm uicinis ualde partib. intendo, maiorũ facta reliquerã, ita ut Paulini miraculũ Nolanæ urbis Epi, qui multos, quorũ memini, uirtute & tẽpore pcessit, memoriæ defuisse uideatur. Sed ad priora nũc redeo, eaq; q̃ta ualeo breuitate perstringo. Sicut. n. bonorũ facta innotescere citius similib. solent, seniorib. nostris p iustorũ exẽpla gradientib. pdicti uenerabilis uiri celebre nomẽ innotuit: eiusq; opus admirabile ad eorũ se instruẽda studia tetendit, quorum me necesse fuit grauitati tã certò credere, ac si ea quæ dicerẽt, meis oculis uidissem.

De sancto Paulino Nolanæ urbis episcopo.

Cap. I.

CVm sæuientiũ Vuandalorũ tpe fuisset Italia in Cãpaniæ partib. depopulata, multiq; essent de hac terra in Africanã regionẽ traducti, uir dñi Paulinus cuncta quæ ad episcopij usum habere potuit, captiuis indigẽtibusq; largitus est. Cũq; iã nihil oĩodo superesset qd petentib. dare potuisset, quodã die quædã uidua aduenit quæ à regis Vuandalorũ genero suũ filiũ in captiuitatẽ fuisse dictũ perhibuit, atq; à uiro Dei eius preciũ postulauit, si fortè illius dñs hoc dignaret accipere, & hunc cõcederet ad ppria remeare. Sed uir Dei magnopere petẽti fœminæ qd dare potuisset inquirẽs, nihil apud se aliud nisi se inuenit, petẽtiq; fœminę rñdit, dicens: Mulier, quod possim dare non habeo, sed memetipsum tolle, seruũ me iuris tui esse pfitere, atq; ut filiũ tuum recipias me uice illius in seruitium trade. Quod illa ex ore tãti uiri audiẽs, irrisionem potius credidit, q̃ cõpassionem. At ille ut erat uir eloquentissimus, atq; apprimè exteriorib. quoq; studijs eruditus, dubitãti fœminæ citius psuasit ut audita crederet, & p receptione filij sui in seruitiũ episcopum tradere nõ dubitaret. Perrexere igit utriq; ad Africã. Procedente aũt regis genero, qui eius filiũ habebat, uidua rogatura se obtulit, ac prius petijt ut ei filium donare debuisset. Quod cũ uir barbarus typho superbiæ turgidus, gaudio trãsitoriæ psperitatis inflatus nõ solum facere, sed etiã audire despiceret, uidua subiunxit, dicens: Ecce hunc hoĩem p eo uicarium pbeo, solummodo pietatem in me exhibe, mihiq; filium redde. Cumq; ille uenusti uultus hominem cõspexisset, quã artem nosset inquisiuit.

Cui

Cui uir Dei Paulinus respõdit, dicens: Artem quidem aliquã nescio, sed hortum bene excolere scio. Quod uir gentilis ualde libenter accepit, cum in nutriendis holerib. quia peritus esset audiuit. Suscepit itaque seruum, & roganti uiduæ reddidit filium. Quo accepto, uidua ab Africana regione discessit. Paulinus uerò excolendi horti suscepit curã. Cunq; idem regis gener crebrò ingrederet hortum, suumque hortulanum quædam requireret, & sapientem ualde hominem uideret, amicos cœpit familiares deserere, & sæpius cum suo hortulano colloqui, atq; eius sermonibus delectari. Cui Paulinus quotidie ad mensam holera, uirentesque herbas deferre cõsueuerat, & accepto pane ad curam horti remeare. Cunque hoc diutius ageret, quadam die suo dño Spũ secretius loquenti ait: Vide quid agas, & Vuandalorum regnum qualiter disponi debeat prouide: quia rex citius & sub omni celeritate est moriturus. Quod ille audiens, quia ab eodem rege præ cæteris diligebatur, ei minimè tacuit, sed quid à suo hortulano, sapienti scilicet uiro, agnouisset indicauit. Quod dum rex audisset, ilicò respondit: Ego uellem hunc de quo loqueris hominem uidere. Cui gener eius, uenerabilis Paulini temporalis dominus respondit, dicens: Virentes herbas mihi ad prandium deferre consueuit. Has itaque ad mensam eum deportare facio, ut quis sit qui mihi hæc est locutus agnoscas. Factumque est. Et dum rex ad prandendũ discubuit, Paulinus ex suo opere holera quæque & uirentia delaturus aduenit. Cũque hunc rex subito conspexisset intremuit, atque accersito eius domino sibi ꝑ filiam propinquo, ei secretum quod prius absconderat indicauit, dicens: Verum est quod audisti. Nã nocte hac in somnio, sedentes in tribunalibus contra me iudices uidi, inter quos iste etiam simul sedebat, & flagellum quod aliquando acceperam, eorũ mihi iudicio tollebatur. Sed percunctare quisnam sit. nam ego hunc tanti meriti uirum, popularem, ut conspicitur, esse non suspicor. Tunc regis gener secretò Paulinum tulit, & quisnam esset inquisiuit. cui uir Domini respõdit: Seruus tuus sum, quem pro filio uiduæ uicarium suscepisti. Cunq; instanter ille requireret ut nõ quis esset, sed quis in terra sua fuisset indicaret, atque hoc ab eo iteratione frequentis inquisitionis exigeret, uir Domini cõstrictus magnis coniurationibus, iã non ualens negare quid esset, episcopũ se fuisse testatus est. Quod possessor eius audiens ualde pertimuit, atque humiliter obtulit, dicens: Pete quod uis, quatenus ad terrã tuã à me cum magno munere reuertaris. Cui uir Domini Paulinus ait: Vnũ est ꝙ mihi impẽdere beneficium potes, ut oẽs ciuitatis meę captiuos relaxes. Qui cũcta ꝑtinus in Africana regione requisiti, cũ onustis frumẽto nauibus pro uenerandi uiri Paulini satisfactione in eius comitatu laxati sunt. Post non multos uerò dies Vuandalorum rex occubuit, & flagellum quod ad suã perniciẽ dispensante Deo ꝑ fideliũ disciplina tenuerat, amisit. Sicque factum est, ut omnipotentis Dei famulus Paulinus uera prædiceret, & qui se in seruitium solum tradidert, cum multis à seruitio ad libertatem rediret: illum uidelicet imitatus qui formam serui assumpsit ne nos essemus serui peccati. Cuius sequẽs uestigia Paulinus ad tempus uoluntariè seruus factus est solus, ut esset postmodum liber cum multis.

Petrus:

DVm me audire contingit quod imitari non ualeo, flere magis libet quàm aliquid dicere.

Gregorius:

DE cuius etiam morte apud eius Ecclesiam scriptum est, quia cum dolore esset lateris tactus, ad extrema perductus est. Dumque eius omnis domus in sua soliditate persisteret, cubiculum in quo iacebat æger, facto terręmotu contremuit, omnesq; qui illic aderãt nimio terrore cõcussit, sicq; sancta illa anima carne soluta est. Factumq; est ut magnus pauor inuaderet eos qui Paulini mortẽ uidere potuissent. Sed quia hęc quã superius dixi, Paulini uirtus ualde est intimata: nũc si placet ad miracula exteriora ueniamus, quæ & multis iam nota sunt, & ego tam religiosum uirorũ relatione didici, ut de his omnimodo ambigere non possim.

De sancto Ioanne papa. Cap. II.

GOthorũ tpe cũ Ioannes uir beatissimus huius Romanæ ecclesiæ pontifex ad Iustinianũ seniorẽ principẽ pergeret, in Corinthi partib. aduenit, cui necesse fuit ut in itinere ad sedendũ equus reqri debuisset. Qđ illic quidã uir nobilis audiẽs equum quẽ ꝓ magna mãsuetudine eius cõiunx sedere cõsueuerat, ita ei obtulit, ut eo ad loca alia ꝑueniẽte cũ alius equus potuisset inueniri, dẽt ille quẽ dederat, ꝑp suã cõiugẽ retrãsmitti. Factũq; est, & usq; ad certũ locũ prædictus uir equo eodẽ subuehẽte perductus est. Qui mox ut aliũ reperit, illũ quẽ acceperat retrãsmisit. Cũq; eõ ꝑdicti nobilis uir coniunx sedere ex more uoluisset, ultra non ualuit, quia post sessionẽ tãti põtificis mulierẽ ferre recusauit. Cœpit nãq; immẽso flatu & fremitu atq; incessanti totius corporis motu quasi despiciẽdo ꝓdere, qa post mẽbra põtificis mulierẽ ferre nõ posset. Qđ uir eius prudẽter intuitus, hũc ad eundẽ uenerabilẽ uirũ protinus remisit, magnis precibus petẽs ut equũ ipse possideret, quẽ iuri suo sedẽdo dedicasset. De quo ẽt illud mirabile à nostris senioribus narrari solet, ꝙ in Cõstantinopolitana urbe ad portã quę uocatur aurea, ueniẽs, populorũ turbis sibi occurrentibus in conspectu omnium roganti cæco lumen reddidit, & manu superposita oculorum tenebras fugauit.

De sancto Agapito papa. Cap III.

POst nõ multũ uerò tpis exigẽte causa Gothorũ, uir quoque beatissimus Agapitus huius sanctæ Romanæ Ecclesiæ põtifex, cui deo dispẽsante deseruio, ad Iustinianũ principẽ accessit. Cui adhuc ꝑgẽti quadã die in Græciarũ iã partib. curãdus oblatus est mutus & claudus, qui neque ulla uerba ꝓdere neq; ex terra unq̃ surgere ualebat. Cũq; hunc propinqui illius flẽtes obtulissent, uir Dñi sollicitè requisiuit an curationis illius haberẽt fidẽ. Cui dũ in uirtute dei ex authoritate Petri fixã salutis illius spẽ habere se dicerẽt, ꝓtinus uenerãdus uir orationi incubuit, & missarũ solẽnia exorsus, sacrificium in cõspectu Dei omnipotentis immolauit. Quo
A peracto ab altari exiens claudi manum tenuit, atq; assistente & aspiciente populo eum mox à terra in propriis gressibus erexit. Cumq; ei Dominicum corpus in os mitteret, illa diu muta ad loquendũ lingua soluta est. Mirati oẽs, flere præ gaudio cœperũt; eorũq; mentes ilico metus & reuerẽtia inuasit, cũ uidelicet cernerent qđ Agapitus facere in uirtute Dñi ex adiutorio Petri potuisset.

De Datio Mediolanensi episcopo. Cap. IIII.

EIusdẽ quoq; principis tpe cũ Datius Mediolanẽsis urbis ep̃us causa fidei exactus ad constãtinopolitanã urbẽ ꝑgeret, Corinthi deuenit. Qui dũ largã domũ
B ad hospitandũ quæreret, q̃ comitatũ illius totũ ferre potuisset, & uix inueniret, aspexit. eminus domũ cõgruentis magnitudinis, eãq; sibi ꝑparari ad hospitãdũ iussit. Cũq; eiusdẽ loci incolæ dicerẽt in ea hũc manere nõ posse, qa multis iã annis hanc diabolus inhabitaret, atq; ideo uacua remansisset: uir uenerabilis Datius respõdit dicẽs. Imo ideo hospitari in domo eadẽ debemus, si hanc spiritus malignus inuasit, & ab ea hoĩum habitationẽ repulit. In ea sibi igit̃ parari ꝑcepit, securusq; illã, antiqui hostis certamina toleraturus, intrauit.
C Itaque intempestæ noctis silentio cum uir Dei quiesceret, antiquus hostis immensis uocibus, magnisque clamoribus cœpit imitari rugitus leonum, balatus pecorum, ruditus asinorum, sibilos serpentiũ, porcorũ grunnitus, stridores soricũ. Tũc repẽte Datius tot bestiarũ uocib. excitatus surrexit uehemẽter iratus & cõtra antiquũ hostẽ magnis cœpit uocib. clamare dicẽs: Bene tibi cõtigit miser, tu ille es q̃ dixisti: Ponã sedẽ meã ad Aqlonẽ, & ero similis altissimo. Ecce ꝑ supbiã tuã, porcis & sori-
D cib. similis factus es: & q̃ imitari Deũ indignè uoluisti, ecce, ut dignus es, bestias imitaris. Ad q̃ eius uocẽ, ut ita dicã, deiectionẽ suã malignus spiritus erubuit. An nõ erubuit, q eãdẽ domũ ad exhibẽda mõstra q̃ cõsueuerat, ulterius nõ intrauit? Sicq; postmodũ fideliũ habitaculũ facta est, qa dũ eã unus ueraciter fidelis ingressus est, ab ea ꝓtinus mendax spiritus atq; infidelis abscessit. Sed oportet iã ut priora taceamus, ad ea quæ diebus nostris sunt gesta, ueniendum est.

De

De Sabino Canusinæ ciuitatis episcopo. Cap. V.

QVidam enim religiosi uiri Apuliæ prouinciæ partibus cogniti, hoc quod apud multorum notitiam longè lateq; percrebuit, de Sabino Canusinæ urbis episcopo testari solent: quia idem uir longo iam senio oculorum lumen amiserat, ita ut omnimodo nil uideret. Quem rex Gothorum Totila prophetiæ habere spiritum audiēs minimè credidit, sed probare studuit quod audiuit. qui cum in ijsdem partibus deuenisset, hunc uir Domini ad prandium rogauit. Cumq; iam uentum esset ad mensam, rex discumbere noluit, sed ad Sabini uenerabilis uiri dexteram sedit. Cum uerò eidem patri puer ex more poculum uini præberet, rex silenter manum tetendit, calicem abstulit, eumq; per se episcopo uice pueri præbuit, ut uideret an spiritu prouidente discerneret quis ei poculum præberet. Tunc uir Dei accipiens calicem, sed tamen ministrum non uidens, dixit: Viuat ipsa manus. De quo uerbo rex lætatus erubuit: quia quamuis ipse deprehensus sit, in uiro tamen Dei quod quærebat inuenit. Huius autem uenerabilis uiri cum ad exēplum uitæ sequentium in longum seniū uita traheretur, eius archidiaconus ambitione adipiscendi episcopatus accensus, eum extinguere ueneno molitus est. Qui cum uini susoris animum corrupisset, ut mixtum uino, ueneni ei poculum præberet, refectionis hora cum iam uir Dei ad edendum discumberet, ei præmijs corruptus puer hoc quod ab archidiacono eius acceperat, ueneni poculum obtulit. Cui statim uenerabilis episcopus dixit: bibe tu hoc quod mihi bibēdum præbes. Tremefactus puer deprehensum se esse sentiens, maluit moriturus bibere, quàm pœnas pro illa tanti homicidij culpa tolerare. Cumq; sibi ad os calicem duceret, uir Domini compescuit, dicens: Non bibas, da mihi, ego bibo, sed uade dic ei qui tibi illud dedit: Ego quidem uenenum bibo, sed tu Episcopus nō eris. Facto igitur signo crucis uenenum episcopus bibit securus. Eademq; hora in loco alio in quo erat, archidiaconus eius defūctus est, ac si per os episcopi ad archidiaconi uiscera illa uenena trāsissent. A Cui tamē ad inferēdā mortem uenenum quidē corporale defuit, sed hunc in conspectu æterni iudicis uenenum suæ malitiæ occidit.

Petrus:

MIra sunt hæc, & nostris ualde stupēda temporibus: sed talis eiusdem uiri uita perhibetur, ut qui conuersationem eius agnouerit, uirtutē nō debeat mirari.

De Cassio Narniēsis ciuitatis episcopo. Ca. VI.

Gregorius:

B NEq; hoc petre sileam, quod multi nunc qui hic de Narniensi ciuitate assunt, mihi sedulò testificantur. Eodem namq; Gothorum tempore cum præfatus rex Totila Narnis uenisset, ei uir uitæ uenerabilis Cassius eiusdem urbis episcopus occurrit. Cui quia ex cōspersione semper facies rubere consueuerat, hoc rex Totila non conspersionis esse credidit, sed assiduæ potationis, eumq; omnimodo despexit. Sed omnipotens Deus ut quantus uir esset qui despiciebatur ostenderet, in Narniensi campo quo rex aduenerat, malignus spiritus coram omni exercitu eius C spatarium inuasit, eumq; uexare crudeliter cœpit. Qui cum ante regis oculos ad uenerandum uirum Cassium fuisset adductus, hunc ab eo uir Domini oratione facta signo crucis expulit, qui in eum ingredi ulterius non pręsumpsit. Sicq; factū est ut rex barbarus seruum Dei ab illo iam die ueneraretur ex corde, quem despectū ualde iudicauit ex facie. Nam quia uirum tantæ uirtutis uidit: erga illum illa mens effera ab elationis fastu detumuit.

De Andrea Fūdanæ ciuitatis episcopo. Ca. VII.

D SEd ecce dum facta fortium uirorū narro, repentè ad memoriā uenit quid erga Andreā Fundanæ ciuitatis episcopum diuina misericordia fecerit. Quod tamen ad hoc legētibus ut ualeat expopto, quatenus qui corpus suū continentiæ dedicāt, habitare cum fœminis non præsumant, ne ruina mentem tanto repentina surripiat, quāto ad hoc quod malè concupiscitur, etiā pſentia cōcupitæ formæ famulatur. Nec res est dubia quam narro: quia penè tanti in ea testes sunt, quanti & eiusdē

loci habitatores existunt. Hinc namque uenerabilis uir cum uitam multis plenā uirtutibus duceret, seque sub sacerdotali custodia in continentiæ arce custodiret, quandam sanctimonialem fœminam quā secum prius habuerat, noluit ab episcopij sui cura repellere, sed certus de sua eiusque continentia secum hanc permisit habitare. Ex qua re actum est ut antiquus hostis apud eius animum aditum tentationis exquireret. Nam cœpit speciem illius oculis mentis eius imprimere, ut illectus nefanda cogitaret. Quadam uerò die Iudæus quidā ex Campaniç partibus Romā ueniēs Appiæ carpebat iter: qui ad Fundanum cliuum perueniēs, cū iam diē uesperascere cerneret, & quò declinare posset, minimè reperiret, iuxta Apollinis templum fuit, ibique se ad manendum contulit. Qui ipsum loci illius sacrilegium pertimescens, quamuis fidem crucis minimè haberet, signo tamen se crucis munire curauit. Nocte autem media ipso solitudinis pauore turbatus peruigil iacebat, & repétè conspiciens uidit malignorum spirituum turbam quasi in obsequium cuiusdam potestatis præire, eum uerò qui cęteris præerat, in eiusdē gremio loci consedisse: qui cœpit singulorum spirituum obsequentium sibi causas actusque discutere quatenus unusquisque quantum nequitiæ gessisset inueniret. Cunque singuli spiritus ad inquisitionem eius exponerent quid operati contra bonos fuissent, unus in medium prosilijt, qui in Andreæ episcopi animum per speciem sanctimonialis fœminæ quæ in episcopio eius habitabat, quantam tentationem carnis commouisset, aperuit. Cū uerò hoc malignus q̃ præerat spiritus inhianter audiret, & tanto sibi factum lucrum grande crederet, quanto sanctioris uiri animam ad lapsum perditionis inclinaret: ille spiritus qui hæc eadem fatebatur, adiunxit, quia usque ad hoc quoque die pręterito uspertina hora eius mentem traxerit, ut interga eiusdem sanctimonialis fœminę blandiēs alapā daret. Tunc malignus spiritus atq; humani generis antiquus inimicus exhortatus hunc blandè est, ut perficeret ꝙ cœpisset, quatenus ruinæ illius singularē inter cęteros palmā teneret. Cunq; Iudęus

A qui aduenerat, hoc uigilans cerneret, & magnæ formidinis anxietate palpitaret, ab eodem spiritu qui cunctis illi obsequentibus præerat, iussum est ut requirerent quisnam esset ille qui iacere in templo eodem præsumpsisset. Quem maligni spiritus pergentes & subtilius intuentes, crucis mysterio signatum uiderunt, mirantesque dixerunt: Væ, uæ: uas uacuum & signatum. Quibus hoc renunciantibus cuncta illa malignorum spirituum turba disparuit. Iudæus uerò qui hæc uiderat, ilicò surrexit, atque ad episcopum sub festinatione peruenit. Quem in Ecclesia sua reperiens, seorsum tulit,
B qua tentatione urgeretur inquisiuit. Cui confiteri episcopus tentationem suam uerecundatus noluit. Cùm uerò ille diceret quòd in illa tali Dei famula praui amoris oculos iniecisset, atque adhuc episcopus negaret, adiunxit dicens: Quare negas quod inquireris, qui ad hoc usque uespere hesterno perductus es, ut posteriora illius alapa ferires? Ad quæ nimirum uerba deprehensum se episcopus intuens, humiliter confessus est quod prius pertinaciter negauit. Cuius ruinæ & uerecundiæ idem Iudæus consulens, quali-
C ter hoc cognouisset, uel quæ in conuentu malignorum spirituum de eo audiuisset, indicauit. Quod ille agnoscens, sed ad terram protinus in orationem dedit. Moxque de suo habitaculo non solum eandē Dei famulam, sed omnem quoque fœminā quæ in eius illic obsequio habitabat expulit. In eodem uerò templo Apollinis, B. Andreæ apostoli repentè oratorium fecit, atq; omni illa tentatione carnis funditùs caruit. Iudæū uerò cuius uisione atq; increpatione saluatus est, ad ęternā salutem
D traxit. Nam sacramentis fidei imbutū, atq; aqua batismatis emūdatū, ad sanctę Ecclesiæ gremium perduxit. Sicq; factum est ut Hebræus idem dum saluti alienæ cōsulit, perueniret ad suam, & omnipotens Deus inde alterum ad bonam uitam perduceret, unde & bona uita alterum custodisset.

PETRUS:

Res hæc gesta quam audiui, & metum mihi præbet, & spem,

Gregorius:

Gregorius:

VTique sic oportet & de Dei nos semper miseratione confidere, & de nostra infirmitate formidare: Ecce enim para disi cedrum concussam audiuimus & nõ euulsam, quatenus infirmis nobis & de eius cõcussione nascatur timor, & de eius stabilitate fiducia.

De Constantio Aquinæ ciuitatis episcopo. Cap. VIII.

VIr quoque uenerabilis uitæ Constantius Aquinæ ciuitatis episcopus fuit, B qui nuper prædecessoris mei tempore beatæ memoriæ Ioannis Papæ defunctus est. Hunc prophetiæ habuisse spiritum multi testantur, qui eum familiariter scire potuerunt. cuius inter multa hoc ferunt religiosi ueracesque uiri, qui præsentes fuerunt, quod in die obitus sui cum à circunstantibus ciuibus, utpote discessurus pater tam amabilis amarissimè plangeretur, eum flendo requisierunt, dicentes: quem post te patrem habebimus? Quibus ipse pater per prophetiæ spiritum respondit, dicens: Post Constantium mulionem, C post mullionem fullonem. O tu Aquina, & hos habes. Quibus prophetiæ uerbis æditis, uitæ spiritum exhalauit extremũ. quo defuncto eius Ecclesiæ pastoralem suscepit curam Andreas diaconus illius, qui quodam in stabulis itinerum, cursum seruauerat equorum. Atque hoc ex hac uita subducto, ad episcopatus ordinem Iouinus accersitus est, q in eadẽ ciuitate fullo fuerat. Quo adhuc superstite ita cuncti inhabitatores ciuitatis illius & barbarorum gladiis & pestilentiæ immanitate uastati sunt, ut post mortem illius nec quis D episcopus fieret, nec quibus fieret inueniri potuisset. Sic itaq; completa est uiri dei sententia: quatenus post decessum duorum se sequentium eius Ecclesia pastorem minimè haberet.

De Frigidiano Lucensis ciuitatis episcopo. Cap. IX.

SEd neq; hoc sileam quod narrante uiro uenerabili Venantio Lunensi episcopo me ante biduum contigit agnouis- A se. Lucanæ nanq; Ecclesiæ sibimet propinquæ, fuisse miræ uirtutis uirum Frigidianum nomine narrauit, episcopum cuius hoc opinatissimum à cunctis illic habitantibus testat memorati miraculum: quod Auseris fluuius qui iuxta illius urbis muros influebat, sæpe inundatione facta cursus sui alueum egressus, per agros diffundi cõsueuerat, & quæcunq; sata & plantata repererat euertebat. cunq; hoc crebro fieret, & magna eiusdem loci incolas necessitas urgeret: dato studio operis eum per loca alia deriuare conati sunt. Sed quamuis diutius laboratum fuisset, a proprio alueo deflecti non potuit. Tunc uir Domini Frigidianus rastrum sibi paruulum fecit, ad alueum fluminis accessit, & solus orationi incubuit: atque eidem flumini pręcipiens ut sequeretur, per loca quæq; ei uisa sunt, rastrum per terram traxit. Quem relicto alueo proprio tota fluminis aqua secuta est: ita ut funditus locum consueti cursus desereret, & ibi sibi alueum ubi tracto per terram rastro uir Domini signum fecerat, uẽdicaret: & quæque essent alimentis hominum profutura sata uel plantata ultra non læderet.

De Sabino episcopo Placentino. Cap. X.

HVius quoq; uenerabilis uiri Venantii episcopi aliud miraculum relatione cognoui, quod in Placentina urbe perhibet gestum, qd' uir quoq; dei ueracissimus Ioannes in hac modo Romana ciuitate locum præfectorum seruans, qui in eadem Placentina urbe est ortus & nutritus, ita ut episcopus memorat, quia gestũ fuerit attestat. In ea nanq; ciuitate Sabinũ noĩe fuisse asserunt mirę uirtutis episcopum. Cui dum die quadam suus diaconus nunciasset quod cursus sui Padus alueum egressus Ecclesiæ agros occupasset, totaq; illic loca nutriendis seminibus profutura, aqua eiusdẽ fluminis teneret, uenerabilis uitæ Sabinus episcopus respõdit, dicẽs: Vade, & dic ei: Mandat tibi episcopus ut te compescas, & ad proprium alueum redeas. Quod diaconus eius audiens, despexit & irrisit. Tunc uir dei accersito notario dictauit, dicens: Sabinus dñi Iesu christi seruus commonitorium

pado: pcipio tibi in noĩe Iesu Christi dñi A nostri, ut de alueo tuo in locis istius ulterius non exeas: nec terras ecclesiæ lædere psumas. Atq; eidẽ notario subiungit, dicẽs: Vade, hoc scribe, & in aquã eiusdẽ fluminis proiice. Quo facto sancti uiri pcepptum suscipiens, statim se à terris ecclesiæ fluminis aqua cõpescuit, atq; ad pprium alueum reuersa, exire ulterius in loca eadẽ non præsumpsit. Qua in re petre quid aliud quam inobedientium hominum duritia confunditur, quando in uirtute Iesu & elementum irrationabile sancti uiri præceptis obediuit?

De Cerbonio Populonij episcopo. *Cap.* XI. B

VIr quoque uitæ uenerabilis cerbonius Populonii episcopus magnam diebus nostris sanctitatis suæ probationem dedit. Nam cum hospitalitatis studio ualde esset intentus, die quadam transeũtes milites hospitio suscepit, quos Gothis superuenientib. ascondit, eorumque uitã ab illorũ nequitia abscondendo seruauit. quod dũ Gothorũ regi perfido Totilæ nunciatum fuisset, crudelitatis immanissimæ uesania succensus, hunc ad locũ C qui octauo huius urbis miliario Merulis dicit, ubi tunc ipse eum exercitu sedebat, iussit deduci, eumq; in spectaculo populi ursis ad deuorandum proiici. Cunq; idem rex perfidus in ipso quoque spectaculo cõsedisset ad inspiciendã mortem episcopi, magna populi turba confluxit. Tunc episcopus deductus in medium est, atque ad eius mortem immanissimus ursus exquisitus, qui dum humana mẽbra crudeliter carperet, sæui regis animũ satiaret. Dimissus itaque ursus ex cauea est, qui accẽsus D & concitus episcopum petiit, sed subito suæ ferocitatis oblitus, deflexa ceruice, submissoq; humiliter capite, lambere episcopi pedes cœpit: ut patẽter oĩbus daret intelligi, quia erga illum uirum dei & ferina corda essent hominum, & quasi humana bestiarum. Tunc populus qui ad spectaculum uenerat mortis, magno clamore uersus est in admirationem uenerationis. Tunc ad eius reuerentiam colendam rex ipse permotus est. Quippe cum quo superno iudicio actum erat, ut qui deum sequi prius in custodiẽda uita episcopi noluit, saltẽ ad mansuetudinẽ bestiæ sequeret. Cui rei hi qui tunc psentes fuerunt, adhuc nonnulli supersunt, eãque cũ oĩ illic populo se uidisse testant. De quo ẽt uiro aliud quoq; miraculũ Venãtio Lunẽsi epo narrãte cognoui. In ea nãq; Populonij Ecclesia cui præerat, sepulchrum sibi præparauit. Sed cum Longobardorum gens in Italiam ueniens cuncta uastasset, ad Helbã insulam recessit. Qui ingruente ægritudine ad mortẽ ueniens, clericis suis sibiq; obsequentib. præcepit, dicens: In sepulchro meo quod mihi præparui Populonii me ponite. cui illi cum dicerent: corpus tuum illuc qualiter reducere possumus, qui a Longobardis teneri loca eadem, & ubique eos illic discurrere scimus ipse respnodit, Reducite me securi, nolite metuere, sed festinè sepelire me curate: moxque ut sepultum fuerit corpus meum, ex eodem loco sub omni festinatione recedite. Defuncti igitur corpus imposuerunt naui. cumq; Populonium tenderent, collectis in aere nubibus immensa nimis pluuia erupit. Sed ut patesceret omnibus cuius uiri corpus nauis illa portaret, per illud maris spatium quod ab Helba insula usq; Populonium duodecim milibus distat: circa utraque nauis latera procellosa ualde pluuia descendit, & in nauẽ eandem una pluuiæ gutta non cecidit. Peruenerunt itaque ad locum clerici, & sepulturæ tradiderunt corpus sacerdotis sui. Cuius præcepta seruantes, ad nauem sub festinatione reuersi sunt. Quam mox ut intrare potuerunt, in eundem locum ubi uir Domini sepultus fuerant, Longobardorum dux crudelissimus Gummar aduenit. Ex cuius aduentu uirum dei habuisse spiritum pphetiæ claruit, quia ministros suos a sepulturæ suæ loco sub festinatione discedere præcepit.

De Fulgentio Vtriculano episcopo. Cap. XII.

Gregorius:

HOc uero quod de diuisa pluuia factũ narraui miraculũ, ẽt in alterius epi ueneratione mõstratum est. Nã quidã clericus senex, qui adhuc superest, eidem

rei

reî præsto se fuisse testať dicens: Fulgẽtius episcopus qui Vtriculensi Ecclesiæ præerat, regem crudelissimum Totilam infensum omnimodo habebat. Cũq; ad easdem partes cum exercitu propinquasset, curæ fuit episcopo per clericos suos xenia ei transmittere, eiusque furoris insaniam si posset muneribus mitigare. Quæ ille ut uidit, protinus spreuit, atq; iratus suis hominib. iussit, ut eundẽ episcopum sub omni asperitate constringerẽt, eũq; eius examini seruarent. Quem dum feroces Gothi, ministri scilicet crudelitatis illius tenuisset, circundantes cũ uno in loco stare præceperunt: eiq; in terra circulum designauerunt, extra quem pedem tendere nullo modo auderet. Cunque uir Dei in sole nimio æstuaret, ab eisdem Gothis circundatus. & designatione circuli inclusus, repẽtè corruscationes, & tonitrua, & tanta uis pluuiæ erupit, ut hi qui eum custodiendum acceperant, immensitatem pluuiæ ferre non possent. Et dum magna nimis inundatio fieret, intra eandem designationem circuli in qua uir Domini Fulgentius stetit, ne una quidem pluuiæ gutta descendit. Quod dum regi crudelissimo nunciatum esset, illa mens efsera ad magnã eius reuerentiam uersa est, cuius pœnam prius insatiabili furore sitiebat. Sic omnipotens deus contra elatas carnalium mentes potentiæ suæ miracula per despectos operatur, ut qui superbè cõtra præcepta ueritatis se eleuant, eorum ceruicem ueritas per humiles premat.

De Herculano Perusino episcopo. *Cap.* XIII.

NVp quoq; Floridus uenerabilis uir uitæ episcopus narrauit quoddam memorabile ualde miraculũ, dicens: Vir sanctissimus Herculanus nutritor meus Perusinæ ciuitatis episcopus fuit, ex conuersatione monasterij ad sacerdotalis ordinis gratiam deductus. Totilæ autẽ perfidi regis tẽporibus eãdem urbem annis 7. continuis Gothorum exercitus obsedit, ex qua multi ciuium fugerunt, qui famis periculum ferre nõ poterãt. Anno uerò 7. nondum finito obsessam urbẽ Gothorũ exercitus intrauit. Tunc comes qui eidẽ exercitui præerat, ad regẽ Totilã nũcios misit, exquirens quid de episcopo uel populo fieri iuberet. Cui ille præcepit, dicẽs: A Epõ prius à uertice capitis usq; ad calcaneũ, corrigiã tolle, & tũc caput eius amputa, oẽm uerò populũ qui illic inuentus est, gladio extingue. Tunc idem comes uenerabilem uirum Herculanum episcopum super urbis murum deductum, capite truncauit, eiusq; cutem iam mortui à uertice usq; calcaneũ incidit, ut ex eius corpore corrigia sublata uideretur. Moxq; corpus illius extra murum proiecit. Tunc quidam humanitatis pietate compulsi, abscissum caput ceruici apponentes, cum B uno paruulo infante qui illic extinctus inuentus est iuxta murum, corpus episcopi sepulturæ tradiderunt. cunq; post eandem cædem die 40. rex Totila iussisset, ut ciues urbis illius qui quolibet dispersi essent, ad eã sine aliqua trepidatione remearẽt, hi qui prius fame fugerant, uiuendi licentia accepta reuersi sunt. Sed cuius uitæ eorũ episcopus fuerat memores, ubi sepultũ esset corpus illius quæsierunt, ut hoc iuxta honorem debitum in ecclesia beati petri apostoli humarent. Cũq; itũ esset ad sepulchrum, effosa terra inuenerunt corpus pueri pariter humati, utpote iam die C xl. tabe corruptũ & uermibus plenũ, corpus uerò episcopi, ac si die eodem esset sepultum. Et quod est adhuc magna admiratione uenerandum, quia ita caput eius unitum fuerat, corpori, ac si nequaquam fuisset abscissum, sic uidelicet ut nulla uestigia sectionis apparerent. Cunq; hoc & in terga uerterent, exquirentes si quod signum uel de alia monstrari incisione potuisset, ita sanum atque intemeratum omne corpus inuentum est, ac si nulla hoc incisio ferri tetigisset.

petrus:

D QVis nõ obstupescat talia signa mortuorum quæ fiunt pro exercitatione uiuentium?

De Isaac seruo Dei. *Cap.* XIIII.

Gregorius:

PRrioribus. quoq; Gothorũ tẽporib. fuit iuxta Spoletanã urbẽ uir uitæ uenerabilis, Isaac noĩe, q usq; ad extrema penè Gothorũ tpa peruenit, quẽ nostrorũ multi nouerũt, & maximè sacra uirgo Gregoria, q̃ nũc in hac Romana urbe iuxta Ecclesiã beatæ Mariæ semp uirginis habitat. Quę dum

dum adolescentiæ suæ tẽpore constitutis iam nuptijs in Ecclesiam fugisset, & sanctimonialis uitæ conuersationem quæreret, ab eodem uiro defensa, atq; ad eum quem desiderabat habitum Domino protegente perducta est. Quæ quia sponsum fugit in terra, habere sponsum meruit in cœlo. Multa autem de eodem uiro narrãte uenerabili patre Eleutherio agnoui, qui & hunc familiariter nouerat, & eius uerbis uita fidem præbebat. Hic itaque uenerabilis Isaac ortus ex Italia non fuit, sed ea illius narro miracula quæ conuersatus in Italia fecit. Cum primum de Syriæ partibus ad Spoletanam urbem uenisset, ingressus Ecclesiam à custodibus petijt, ut sibi quantum uellet licentia concederetur orandi, eumq; horis secretioribus egredi non urgerent. qui mox ad orandũ stetit, diemq; totum peregit in oratione cui sequentem continuauit & noctem. Secundo etiam die cum nocte subsequenti in precibus perstitit, diem quoque tertiũ in oratione coniunxit. Cumq; hoc unus ex custodibus superbiæ spiritu inflatus cerneret, unde proficere debuit, inde ad defectus damna peruenit. Nam hunc simulatorem dicere, & uerbo rustico cœpit impostorem clamare, qui se tribus diebus & noctibus orare ante oculos hominum demonstraret. Qui protinus currens uirum Dei alapa percussit, ut quasi religiosæ uitæ simulator esset, de Ecclesia cum contumelia exiret. Sed hunc repente ultor spiritus inuasit, & ad uiri Dei uestigia strauit, ac per os illius clamare cœpit: Isaac me eijcit, Isaac me eijcit. Vir quippe peregrinus quo censeretur nomine nesciebatur, sed eius nomen ille spiritus prodidit, qui se ab illo posse eijci clamauit. Mox autem super uexati corpus uir Dei incubuit, & malignus spiritus qui eum inuaserat abscessit. In tota urbe tunc statim q̃d in Ecclesia factum fuisset innotuit. Currere uiri & fœminæ nobiles atq; ignobiles pariter cœperunt, certatimq; eum in suis rapere domibus conabantur. Alij ad construendum monasterium prædia, alij pecunias, alij subsidia quæq; poterant offerre uiro Dei suppliciter uolebant. Sed seruus omnipotentis Domini horum nihil accipiens, egressus urbem non longè

A desertum locum reperit, ibiq; sibi humile habitaculum construxit. Ad quem dum multi pergunt, exemplo illius æternæ uitæ accendi desiderio cœperunt, atq; sub eius magisterio in omnipotentis se Domini seruitium dederunt. Cumq; ei crebrò discipuli humiliter imminerent, ut pro usu monasterij possessiones quæ offerebantur acciperet, ille sollicitus suæ paupertatis custos fortem sententiam tenebat, dicens: Monachus qui in terra possessiones quærit, monachus nõ est. Sic quippe metuebat paupertatis suæ securitatem

B perdere, sicut auari diuites solent perituras diuitias custodire. Ibi itaque prophetiæ spiritu, magnisq; miraculis cunctis longè lateq; habitantibus uita eius inclaruit. Nam die quadam ad uesperũ in horto monasterij fecit iactari ferramenta, quę usitato nos nomine, uangas uocamus. Dixit itaq; discipulis suis: Tot uangas in horto proijcite, & citius redite. Nocte uero eadem dum ex more cum fratribus ad exhibendas laudes Domino surrexisset, præcepit dicens: Ite, & operarijs nostris pulmentum coquite, ut mane primo paratum sit. Facto autem mane, fecit de-

C ferri pulmentum quod parari iusserat, atque hortum cum fratrib. ingressus, quot uangas iactari præceperat, tot in eo laborantes operarios inuenit. Ingressi quippe fures fuerant, sed mutata mente per spiritum apprehenderunt uangas quas inuenerunt, & ab ea hora qua ingressi sunt quousq; uir Domini ad eos ueniret, cuncta horti illius spatia quæ inculta fuerãt, coluerunt. quibus uir Domini mox ut ingressus est, ait. Gaudete fratres, multũ laborastis, iam quiescite. Quibus ilicò ali-

D menta quæ detulerat, præbuit eosq; post tanti laboris fatigationem refecit. Sufficienter autem refectis, ait: Nolite malum facere, quotiens de horto aliquid uultis ad horti aditum uenite, tranquillè petite, cum benedictione percipite, & à furti prauitate cessate. Quos statim collectis oleribus onustari fecit. Actumq; est ut qui ad hortum nocituri uenerant, cum laboris præmio, & repleti ab eo, & innocui redirent.

Alio quoq; tempore accesserunt ad eum peregrini quidam misericordiã postulantes,

postulantes, scissis uestimentis, pannis A obsiti, ita ut penè nudi uiderētur. Cumq; ab eo uestimenta peterent, eorum uerba uir Domini tacitus audiuit, qui unum ex discipulis suis protinus silenter uocauit eiq; præcipit, dicens: Vade, atq; in illa silua in loco tali cauam arborem require, & uestimenta quæ in ea inueneris, defer. Cumq; discipulus abijsset, arborem sicut iussus fuerat requisiuit, uestimēta reperit, & latenter detulit magistro. quæ uir Dei suscipiens, peregrinis nudis atq; petentibus ostendit, & præbuit dicens: Venite, quia nudi estis, ecce tollite, & uestite uos. B Hæc illi intuentes recognouerunt quæ posuerant, magnoq; pudore consternati sunt, & qui fraudulenter uestimenta quærebant aliena, confusi receperunt sua.

ALio quoq; tempore quidam se eius orationibus commendans, sportas duas plenas alimentis ei per puerum trāsmisit: quantum unam idem puer surripuit, atq; in itinere abscondit, unam uerò ad Dei hominem detulit, & petitionem illius qui se ei per xenium commendauerat enarrauit. [Quam uir Domini benignè suscipiens eundem puerum ad C monuit, dicens: Gratias agimus, sed uide sportam quam in itinere posuisti, ne incautè tangere præsumas, quia in eam serpens ingressus est. Esto ergo sollicitus, ne si tollere incautè uolueris, à serpente feriaris. quibus uerbis puer ualde confusus, exultauit quidē quod euaserit mortem, sed tristis ad modicum factus est: quia quamuis salubrem pœnam euaserit, tamen pertulit uerecundiā suā. Qui reuersus ad sportā, cautè ac solicitè attēdit, sed eā iam sicut uir Dei prædixerat, serpens tenebat. Hic itaq; cū uirtute abstinentiæ, cō D temptu rerū transeuntiū, prophetiæ spiritu, orationis intētione esset incōparabiliter præditus, unū erat quod in eo rephēsibile esse uidebat: quia nonnunquā tanta ei lætitia inerat, ut illis tot uirtutibus nisi sciret esse plenus, nullo modo crederetur.

Petrus:

QVidam quæso te, quidnam hoc esse dicimus: sponte sibi lætitiæ frena laxabat, an tot uirtutibus pollens, aliquando ad præsens gaudium etiam renitens eius animus trahebatur?

Gregorius:

MAgna est Petre omnipotentis Dei dispensatio, & plerunq; contingit ut quibus maiora bona præstat, quædam minora non tribuat, ut semper eorum animus habeat unde se ipse reprehendat: quatenus dum appetunt perfecti esse, nec possunt, & laborant in hoc quod non acceperunt, nec tamen elaborando præualent, in his quæ accepta habēt, se minimè extollant: sed discant quia ex semetipsis maiora bona nō habēt, qui in semetipsis uincere parua uitia atq; extrema nō possunt. Hinc est. n. quòd perducto Dominus ad terrā repromissionis populo, cunctos fortes atq; præpotentes aduersarios eius extinguens, Philistæos atq; Chananeos diutius reseruauit, ut sicut scriptum est: In eis experiretur Israel. quia nōnunquā, *Iudic. 3.* ut dictum est, eis etiam quibus magna dona tribuit, parua quædā reprehensibilia relinquit, ut semper habeant contra quod bellum gerant, & deuictis magnis hostibus mentem non erigant, quando eos adhuc aduersarij etiam minimi fatigant. Fit itaq; ut miro modo una eademq; mēs & uirtute polleat, & ex infirmitate lassescat, quatenus & ex parte constructa sit, & ex parte se conspiciat esse destructam: ut per bonum quod quærit, & habere non ualet, illud seruet humiliter quod habet. Sed quid mirum quòd hoc de homine dicimus, quando illa superna regio in ciuibus suis ex parte damna pertulit, & ex parte fortiter stetit: ut electi angelorū spiritus, dum alios per superbiam cecidisse conspicerēt, ipsi tanto robustius quāto humilius starent? Illi ergo religionis suæ etiam detrimenta profecerūt, quæ ad æternitatis statū ex parte suæ destructionis est solidius instructa. Sic ergo & in unaquaque anima agitur, ut in humilitatis custodiam aliquando ad lucra maxima ex minimo damno seruetur.

Petrus:

Placet quod dicis.

De Euthicio & Florentio seruis Dei. Cap. XV.

Gregorius:

NEq; hoc sileā quod ex regiōe eadē uenerabilis uiri Sanctuli presbiteri narratione cognoui, de cuius uerbis ipse non dubitas,

dubitas, quia eius uitam fidemq; minimè ignoras.

EOdem quoq; tẽpore in Nursinæ partibus prouinciæ duo uiri in uita atq; habitu sanctæ conuersationis habitabãt, quorum unus Euthicius, alter uero Florentius dicebatur. Sed idem Euthicius in spiritali zelo atq; in feruore uirtutis se exercuerat, multorumq; animas ad Deũ perducere exhortando satagebat. Florentius uero simplicitati atq; orationi deditam ducebat uitam. Non longè autẽ erat monasterium quod rectoris sui morte erat destitutum, ex quo sibi monachi eundem Euthicium præesse uoluerunt. Qui eorum precibus acquiescens, multis annis monasterium rexit, discipulorumq; animas in studio sanctæ conuersationis exercuit. Ac ne oratorium in quo prius habitauerat, solum remanere potuisset, illic uenerabilem uirum Florentium reliquit. In quo dum solus habitaret, die quadam sese in orationem dedit, atq; ab omnipotenti Domino petijt, ut ei illic ad habitandũ aliquod solatium donare dignaretur. Qui mox ut impleuit orationem, oratorium egressus, ante fores ursum reperit stantem. Qui dum ad terram caput deprimeret, nihilq; feritatis in suis motib. demonstraret, apertè dabat intelligi quod ad uiri Dei obsequium uenisset: quod uir quoque Domini protinus agnouit. Et q̃a in eadem cella quatuor uel quinq; pecudes remanserant, quibus omnino deerat qui pasceret & custodiret, eidem urso præcepit, dicens: Vade, atq; oues has ad pastum eijce, ad horam uerò sextam reuertere. Cœpit itaq; hoc indesinenter agere. Iniungebat urso cura pastoralis, & quas manducare consueuerat, pascebat oues bestia ieiuna. Cum uir Domini ieiunare uolebat ad nonam, præcipiebat urso eadẽ hora cum ouibus reuerti, cũ uerò noluisset, ad sextam. In omnibus itaq; mandatis uiri Dei obtemperabat ursus, ut neq; ad sextam iussus redire ueniret ad nonã, neq; ad nonam iussus redire ueniret ad sextam. Cunq; diu hoc ageretur, cœpit in loco eodem tantæ uirtutis fama longè lateq; crebrescere. Sed quia antiquus hostis unde bonos cernit enitescere ad gloriam, inde peruersos per inuidiam rapit ad pœ-

A nam: quatuor uiri ex discipulis uenerabilis Euthicij uehementer inuidentes ꝙ eorum magister signa non faceret, & is q̃ solus ab eo relictus fuerat, tanto hoc miraculo clarus appareret, eũdem ursum insidiantes occiderunt. Cunque hora qua iussus fuerat non rediret, uir Dei Florentius suspectus est redditus, & usq; ad horã uesperam expectans, affligi cœpit quod is quem ex simplicitate multa fratrem uocare consueuerat, ursus minimè reuerteretur. Die uero altera perrexit ad agrum, ursum pariter ouesq; quæsiturus: quem occisum reperit. Sed sollicitè inquirens, citius à quibus fuerat occisus inuenit. Tũc

B sese in lamentum dedit, fratrum malitiã magis quam ursi mortem deplorans. quẽ uenerandus uir Euthicius ad se deductũ consolari studuit, sed idem uir Domini coram eo doloris magni stimultis accensus, imprecatus est, dicens: Spero in omnipotenti Deo, quia in hac uita ante oculos omnium ex sua malitia uindictam recipiant, qui nihil se lædentẽ, ursum meũ occiderunt. Cuius uocem protinus ultio diuina secuta est. Nam quatuor monachi

C qui eundem ursum occiderant, statim elephantino morbo percussi sunt, ut membris putrescentibus interirent. quod factum uir Dei Florentius uehementer expauit, seq; ita fratribus maledixisse pertimuit. Omni enim uitæ suæ tempore flebat, quia exauditus fuerat, se crudelem, se in eorum morte clamauit homicidam. quod idcirco omnipotentem Dominum fecisse credimus, ne uir miræ simplicitatis quantolibet dolore commotus, intorquere ultra præsumeret iaculum maledictionis.

Petrus:

D NVnquidnam ualde graue esse credimus, si fortasse cuilibet exagitante iracundia maledicamus?

Gregorius:

DE hoc peccato cur me per cunctaris an graue sit, cum Paulus dicat: Neque maledici regnum Dei possidebunt? Pensa itaque quam grauis culpa est quæ separat à regno cœlestis uitæ.

Petrus:

QVid si homo nõ fortasse ex malitia, sed ex linguæ incuria maledictiõis uerbum

uerbum iaculatur in proximum?

Gregorius:

SI apud districtum iudicem Petre otiosus sermo reprehéditur, quanto magis & noxius? Pensa ergo quantũ sit dannabilis qui à malitia non uacat, si & ille sermo pœnalis est, q à bonitate utilitatis uacat.

Petrus:

Assentio.

Gregorius:

IDem uir Dei egit aliud, quod silere non debeo. Cum enim magna eius opinio longè lateq; crebresceret, quidam diaconus longè positus ad eũ pergere studuit, ut eius se orationibus commendaret. Qui ad eius cellulam ueniens, omnẽ locum per circuitum inuenit innumeris serpentibus plenum. Cumq; uehementer expauisset, clamauit dicens: Serue Dei ora. Erat autem tunc mira serenitas. Egressus uero Florentius, ad cœlum oculos & palmas tetendit, ut illam pestem sicut sciret Dominus auferret. Ad cuius uocẽ, subitò cœlum intonuit, atq; idẽ tonitrus omnes illos qui eundem locum occupauerant serpentes interemit. Quos cum uir Dei Florentius interemptos aspiceret, dixit: Ecce illos occidisti Domine, quis eos hinc leuabit? Moxq; ad eius uocem tantæ aues uenerunt quanti serpentes occisi fuerant, quæ asportantes singulos, & longius proijcientes, locum habitationis illius mundum à serpentib. omnimodo reddiderunt.

Petrus:

QVid uirtutis, quid fuisse meriti dicimus, quod eius ori tãtum factus est Deus proximus?

Gregorius:

APud omnipotentis Dei singularem mũditiam, atq; eius simplicẽ naturã multum Petre humani cordis munditia atque simplicitas ualet. Hoc ipsum nanque quod eius famuli à terrenis actionibus segregati, otiosa loqui nesciũt, & mẽtem per uerba spargere, atq; inquinare deuitant, authoris sui præ cæteris exauditionem impetrant. Cui in quantum est possibile, ipsa puritate ac simplicitate cogitatione, quasi ex quadã iã similitudine concordant. Nos autem turbis popularibus admixti, dum frequenter otiosa non A nunquam uero etiam, quod est grauius, noxia loquimur, os nostrum omnipotenti Deo tanto longinquum fit, quãto huic mũdo proximum. Multum quippe deorsum ducimur, dum locutione cõtinua secularibus admiscemur. Quod bene Esaias post quam regem Dominum exercituum uidit, in semetipso reprehendit, & pœnituit, dicens: Væ mihi, quia tacui: quia uir *Esa. 6* pollutus labijs ego sum. Qui cur polluta labia haberet, ostendit cum subiunxit: In medio populi polluta labia habentis ego B habito. Pollutionem nanque labiorum habere se doluit, sed unde hanc contraxerit indicauit, cum in medio populi polluta labia habentis se habitare perhibuit. Valde enim difficile est ut lingua secularium mentem non inquient quam tangit: quia dum plerunque eis ad quædam loquenda condescendimus, paulisper assueti, hanc ipsam locutionem quæ nobis indigna est, etiam delectabiliter tenemus, ut ex ea iam redire non libeat, ad quam uelut ex condescensione deducti uenimus inuiti. Sicq; fit ut ab otiosis ad no- C xia, à leuioribus ad grauiora uerba ueniamus, & os nostrum ab omnipotenti Domino tãto iã minus exaudiat ĩ prece, quãto amplius inquinamur stulta locutione quia sicut scriptum est: Qui auertit aurem *Prou. 28* suam ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Quid ergo mirum, si postulantes tardè à Domino audimur, qui præcipientẽ Dominum, aut tarde, aut nullo modo audimus? Et quid mirum, si Florentius in prece sua citius est auditus, qui in præceptis suis Dominum citius audiuit?

Petrus:

D Nihil est quod responderi ualeat apertæ rationi.

Gregorius:

EVthicius uerò qui prædicti Florentij in uia Domini socius fuerat, magnus post mortem claruit in uirtute signorum. Nam cum multa ciues urbis illius de eo soleant narrare miracula, illud tamen est precipuum quod usq; ad hæc Lõgobardorum tempora omnipotens deus per uestimentũ illius assiduè dignabatur. operari Nã quotiens pluuia deerat & æstu nimio terram longa siccitas exurebat, collecti in unum ciues urbis illius, eius tuni

cam

eam leuare, atq; in conspectu Domini cũ precibus offerre consueuerant. Cum qua dum per agros pergerent exorantes repé tè pluuia tribuebatur, quæ plenè terram satiare potuisset. Ex qua re putauit, eius anima quid uirtutis intus, quid meriti haberet, cuius foris ostensa uestis iram cõ ditoris auerteret.

De Marcio monacho de mõte Marsico. Ca. XVI.

NVper quoq; in parte Campaniæ uir ualde uenerabilis Marcius nomine, in monte Marsico solitariam uitã duxit, multisq́; annis in specu angustissimo inclusus fuit, quem multi ex nostris nouerunt, eiusq́; actibus præsentes extiterũt. De quo multa ipse & beatæ memoriæ papa Pelagio prædecessore meo, & alijs religiosissimis uiris narrantibus agnoui. Cuius hoc miraculum primum fuit, ꝙ mox ut se in prædicti montis foramine contulit, ex petra eadem quę in semetipsa concaua angustum specũ fecerat, aquę stilla prorupit, quæ Marcio dei famulo in usu quotidiano sufficeret, & nec plus adesset, nec necessitati deesset. Qua in re ostendit omnipotens Deus quantam sui famuli curam gereret, cui uetusto miraculo potum in solitudine ex petræ duritia ministraret. Sed antiquus hostis humani generis inimicus eius uirtutibus inuidens, hunc usitata arte pellere ex eo specu molitus est. Nam amicam sibi bestiam, serpentem scilicet, ingressus, hunc ab eadem habitatione eijcere facto terrore conatus est. Cœpit etenim serpens in speluncam uenire solus cum solo, eoq; orante se ante illum sternere, & cum cubante pariter cubare. Sed uir sanctus omnino imperterritus eius ori manum uel pedem extendebat, dicens: Si licentiam accepisti ut ferias, ego non prohibeo. Cumq; hoc continue per triennium gereretur, die quadã antiquus hostis tanta hac eius fortitudine uictus infremuit, seq; per deuexum montis latus in pręcipitium serpẽs dedit, omniaq; arbusta loci illius flamma ex se exeunte cõcremauit. Qui in eo quod mõtis latus omne combussit, cogente omnipotente Deo monstrare compulsus est, quantæ uirtutis fuerat, qui uictus abscedebat. Perpende quæso, iste uir Domini in quo montis uertice stetit, qui cum serpente per trienium iacuit securus.

Petrus:

Auditu paueo.

Gregorius:

VIr iste uenerabilis inclusionis suæ tẽpore primo decreuerat, ut ultrà mulierem non uideret: non quia aspernabatur sexum, sed ex contemplatione speciei, tentationis incurrere metuebat uitium. Quod quædam mulier audiens, audacter ascendit montem, atq; ad eius specum impudenter prorupit. At ille paulo longius intuens, & uenientis ad se muliebria indumenta conspiciens, sese in orationem dedit, in terrã faciem depressit, & eousq; prostratus iacuit, quo impudens mulier à fenestra cellulæ illius fatigata recederet. Quæ die eodem mox ut de monte descendit, uitã finiuit: ut ex mortis eius sententia daretur intelligi, quia ualde omnipotenti Deo displicuit, quòd eius famulum ausu improbo contristauit.

ALio quoq; tempore dum multi ad hũc religiosa deuotione cõcurrerẽt, atq; arcta esset semita quę in deuexo montis latere, ad eius cellulam properantes ducebat, puer paruulus incautè gradiens, ex eodem monte cecidit, & usque ad uallem corruit, quæ sub monte eodem sita, quasi in profundo conspicitur. In loco quippe eodem tanta mons ipse altitudine excreuit, ut arbusta ingentia quæ ex eadem ualle prodeunt, ex monte aspicientibus quasi fruteta esse uideantur. Perturbati itaq; sunt cuncti qui ueniebant, summaq; cura quæsitum est sicubi corpus elapsi pueri potuisset inueniri. Quis enim aliud nisi extinctum crederet, quis uel corpus ad terram integrum peruenisse suspicaretur, dum interpositis ubiq; scopulis in partes discerpi potuisset? Sed requisitus puer in ualle inuentus est, non solum uiuus, sed etiam incolumis. Tunc cunctis patenter innotuit, quod ideo lædi nõ potuit, quia hunc in casu suo Marcij oratio portauit. In specu uerò illius magna desuper rupes eminebat, quæ cum ex parte exigua monti uideretur affixa, Marcij cellæ prominens casum suum quotidie, & illius interitum ruitura minabatur. Ad hunc Mascatus illustris uir Armentarij nepos

nepos cum magna rusticorum multitudine ueniens, precabatur ut uir Dei de specu eodem dignaretur exire, quatenus ipse ruituram rupem ex monte potuisset euellere, atq; in specu suo Dei famulus iã securus habitaret. Cunq; hoc uir Dei nequaquam acquiesceret ei, qđ posset ut faceret præcepit: & ipse in cellæ suæ remotiori se parte contulit: si tam ingens moles rueret, dubium nõ erat ꝙ simul & specum destrueret, & Marcium necaret. Itaq; dũ ea quæ uenerat multitudo conaretur, si posset sine periculo uiri Dei ingens illud quod desuper incubuerat saxum leuare, cunctis uidentibus repentè res ualde admirabilis contigit: quia moles ipsa quã conabantur euellere, subito ab eisdem laborantibus euulsa, ne speluncæ Marcij tectum tangeret, saltum dedit. & quasi serui Dei lesionem fugiens, longius cecidit. Quod ad iussum omnipotentis Dei angelico ministerio actum intelligit, qui diuina prouidentia disponi omnia fideliter credit. Hic cum primum se in eundem montem contulit, needum clauso specu habitãs, catena sibi ferrea pedem ligauit, eamq; saxo ex parte altera affixit, ne ei ultrà liceret progredi, quàm catenæ eiusdem quantitas tendebatur. quod uir uitæ uenerabilis Benedictus audiens, cuius superius memoriam feci, ei per discipulum suum mandare curauit: Si seruus Dei es, non teneat te catena ferri, sed catena Christi. Ad quam uocem Marcius protinus eãdem compedem soluit, sed nunquam postmodum solutum tetendit pedem ultra locum qui hunc tenere ligatum consueuerat, atq; in tanto se spatio sine catena coercuit, in quanto & antea ligatus mansit. Qui dum se postmodum in eiusdem loci specu conclusisset, cœpit etiam discipulos habere, qui ab eius specu seorsum habitantes, ad usum uitæ aquam de puteo haurire consueuerant. Sed funis in quo ad hauriendum aquam situla dependebat, crebrò rumpebatur. Vnde factum est ut eandem catenam quam ex pede suo uir Domini soluerat, eius discipuli peterẽt, eamq; funi adiungerent, atq; in illã situlã ligarent. Ex quo iã tempore contigit, ut idem funis & quotidie tingeretur aqua, & nunquã rumperetur. Quia. n. catenam uiri Dei funis il

A le cõtigit, ipse quoq; ad tolerandam aquã ferri in se fortitudinem traxit.

PETRUS:

FActa hæc placent, quia mira: & multum, quia recentia.

De monacho ex monte Argentario, qui mortuũ suscitauit. *Caput. XVII.*

Gregorius:

NOstris modo temporibus quidam uir Quadragesimus nomine, Buxẽtinæ Ecclesiæ subdiaconus fuit, qui ouiũ suarum gregem pascere in eiusdem Aureliæ partibus solebat. Cuius ualde ueracis uiri narratione res mira innotuit

B

quæ secretò fuerat gesta. Is nanq;, ut prædiximus, dum gregis sui in Aurelia curã gereret, in diebus eisdem uir fuit è monte qui Argentarius uocatur, uenerabilis uitæ, qui habitum monachi quem prætendebat specie, moribus explebat. Hic itaq; ad Ecclesiam beati Petri Apostolorum principis, ab eodem monte Argentario annis singulis uenire consueuerat, atq; ad hunc, quem prædixi, quadragesimum subdiaconum, sicut ipse narrauit, hospi-

C talitatis gratia declinabat. quadam uerò die dũ eius hospitium, quod nõ longe ab Ecclesia aberat, intrasset, cuiusdam paupperculæ mulieris maritus iuxta defunctus est: quem ex more lotum, uestimẽtis indutum, & sabano constrictum superueniente uespere sepelire nequiuerũt. Igitur iuxta defuncti corpus uiduata mulier sedit, quæ in magnis fletibus noctem ducens, continuis lamentorum uocibus satisfaciebat dolori. Cunq; hoc diutius fieret, & flere non modo cessaret; uir Dei qui receptus hospitio fuerat, quadragesimo sub

D diacono compunctus ait: Dolori huius mulieris anima mea compatitur, rogo surge, & oremus. Perrexerũt igitur utriq; ad uicinam Ecclesiam, seseq; pariter in orationem dederunt. Cunq; diutius orassent, complere orationem quadragesimũ subdiaconum seruus Dei petijt. Qua completa ab altaris crepidine puluerem collegit, atq; cum eodem quadragesimo ad defuncti corpus accessit, seseq; ibidem in orationem dedit. Cunq; diutius orasset, iam non sicut prius fecerat, orationẽ cõpleri per subdiaconum uoluit, sed ipse benedictionem dedit, statimq; surrexit. Et

quia

quia manu dextera collectum puluerem A gestabat, sinistra pallium quo facies defuncti uelabat, abstulit. Quod cũ mulier fieri cerneret, cõtradicere uehementer cœpit, & mirari quid uellet facere. Ablato itaque pallio, diu eo quē collegerat puluere defuncti faciem fricauit. Qui cum diutius fricaretur, recepit animam, oscitauit, oculos aperuit, seseq; eleuans resedit, quid erga se ageretur miratus est, ac si de grauissimo somno fuisset excitatus. Quod cum mulier lamētis fatigata cõspiceret, cœpit ex gaudio magis flere, & uoces amplius B ædere. Quã uir Domini modesta prohibitione compescuit, dicens: Tace, tace: sed si quis uos requisiuerit qualiter factum sit hoc, solummodo dicite, quia Dominus Iesus Christus opera sua fecit. Dixit hoc, atq; ab eius hospitio exiuit, Quadragesimum subdiaconum protinus reliquit, & in loco eodem ultrà non comparuit. Tēporalem namq; honorem fugiens, egit ut ab his à quibus uisus in tãta uirtute fuerat, nunquam iam in hac uita uideretur.

Petrus:

QVid alij sentiant ignoro. Ego autem præ cunctis miraculis hoc po- C tius existimo esse miraculum, quòd ad uitam mortui redeunt, eorumq; animæ ad carnem ex occulto reuocantur.

Gregorius:

SI uisibilia attendimus, ita necesse est ut credamus. Si uerò inuisibilia pēsamus, nimirum constat quia maius est miraculũ prædicationis uerbo, atq; orationis solatio peccatorem conuertere, quam carne mortuum resuscitare. In isto enim resuscitatur caro iterum moritura, in illo uerò anima in æternum uictura. Cũ enim propono duos, in quo horũ existimas maiori factũ uirtute miraculũ? Lazarũ quippe D quē iam fidelem credimus fuisse, carne Dominus suscitauit: Saulũ verò resuscitauit ĩ mente. Et quidē post resurrectionē carnis de Lazari uirtutibus tacetur. Nam post resurrectionem animæ, capere nostra infirmitas non ualet, quanta in sacro eloquio de Pauli uirtutib. dicũtur. Quòd illæ eius crudelissimę cogitationes ad pietatis mollia conuersæ sunt uiscera. Quòd mori cupit pro fratribus, in quorum prius morte gaudebat. quòd plenus omnis scripturæ scientia nil se scire iudicat, nisi Christum Iesum, & hunc crucifixũ. quòd pro Christo uirgis libenter cæditur, quem gladijs insequebatur. quòd Apostolatus honore sublimis est, sed tamen sponte fit paruulus in medio discipulorum. Quòd ad cœli tertij secreta ducitur, & tamen mentis oculum per compassionem reflectit ad dispensandum cubile coniugatorum, dicens: Vxori uir debitum reddat, similiter 1. Cor. 7
& uxor uiro. Quòd admiscetur in cõtemplatione cœtibus angelorum, & tamen non aspernatur cogitare atq; disponere facta carnalium. Quòd gaudet in infirmitatib. sibiq; in contumelijs placet. Quòd ei uiuere Christus est, & mori lucrũ. Quòd totum iam extra carnem est hoc ipsum quod uiuit in carne. Ecce qualiter uiuit, qui ab inferno mente ad uitam pietatis redijt. Minus est ergo quempiam in carne suscitari, nisi fortè per uiuificationem carnis ad uitam reducatur mentis, ut ei hoc agatur per exterius miraculum, quatenus conuersus interius uiuificetur.

Petrus:

VAlde infrà credidi hoc, quòd modo quam sit incomparabiliter superius agnoui. sed quæso cœpta prosequere, ut dum tempus uacat, sine ædificatione hora non transeat.

De Benedicto monacho. *Cap.* XVIII.

Gregorius:

FRater quidam mecũ est in monasterio cõuersatus, in scriptura sacra studiosissimus, qui me ætate præibat: hic ex multis quæ nesciebam, me ædificare consueuerat. Huius itaq; narratione didici, quod fuit quidam in Campaniæ partibus intra quadragesimum Romanę urbis miliariũ, nomine Benedictus, equidem ætate iuuenis, sed moribus grandæuus, & in sanctæ conuersationis regula se fortiter stringēs. Quem Totilæ regis tempore cum Gothi reperissent, hunc incēdere cũ sua cella moliti sunt. Ignē namq; posuerunt, sed in circuitu arserunt omnia, cella uerò illius, igne comburi non potuit. quod uidentes Gothi magisq; sæuientes, atq; hunc ex suo habitaculo trahētes, nõ longè aspexerunt succēsum clibanũ q coquēdis panibus parabatur, eumq; in illo proiecerunt, cliba-

elibanumq; clauserunt. Sed die altero ita illæsus inuentus est, ut non solum eius caro ab ignibus, sed neq; extrema ullo modo uestimenta cremarentur.

Petrus:

ANtiquum trium puerorum miraculum audio, qui proiecti in ignibus læsi non sunt.

Gregorius:

ILlud, ut opinor, miraculũ ex parte aliqua dissimiliter gestum est. Tunc quippe tres pueri ligati pedibus ac manibus in ignem proiecti sunt, quos die altera rex requirens, in camino illæsis uestibus deambulantes reperit. Ex qua re colligitur, quia ignis in quo iactati fuerant qui eorum uestimenta non contigit, eorum uincula consumpsit, ut uno eodemq; tempore in obsequio iustorum, & haberet flamma uirtutem suam ad solatium, & non haberet ad tormentum.

De Ecclesia beati Zenonis martyris, in qua aquæ ultra portam apertam inundantes minimè intrauerunt. Cap XIX.

HVic tam antiquo miraculo diebus nostris res similis ex contrario euenit elemento. Nam nuper Ioannes tribunus relatione sua me docuit, ꝙ Pronulfus comes cum illic adesset, se cũ rege Autharico eo tẽpore in locu eodem ubi mira res cõtigit, affuisse: eamq; rem cognouisse testatus est. Prædictus etenim tribunus narrauit, dicens: Quia ante hoc ferè quinquennium quãdo apud hanc Romanam urbem alueum suum Tiberis egressus est, tantum crescens ut eius unda super muros urbis influeret, atq; inde iam maximas regiones occuparet, apud Veronensem urbem fluuius Athesis excrescens, ad beati Zenonis martyris atque pontificis Ecclesiam uenit. Cuius Ecclesiæ dũ essent ianuæ apertæ, aqua in eam minimè intrauit. Quæ paulisper crescens usq; ad fenestras Ecclesiæ quæ erãt tectis proximæ, peruenit, sicq; stans aqua Ecclesiæ ianuam clausit, ac si illud elementum liquidum in soliditatem parietis fuisset mutatũ. Cũq; essent multi inuenti interitus, sed aquarũ multitudine omni Ecclesia circũdata, qua possent egredi nõ haberent, ibiq; se siti ac

A fame deficere formidarent, ad Ecclesiæ ianuam ueniebant, ad bibendum hauriebant aquã, quæ, ut prædixi, usq; ad fenestras excreuerat, & tamen intra Ecclesiam nullo modo diffluebat. Hauriri itaq; ut aqua poterat, sed deffluere ut aqua nõ poterat. Stans autẽ ante ianuã ad ostendẽdũ cunctis meritũ martyris, & aqua erat ad adiutorium, & quasi aqua non erat ad inuadendum locum. Quod ego antiquo ante dicti ignis miraculo uerè prædixi non fuisse dissimile, qui triũ puerorũ & uestimenta non contigit, & uincula incendit.

Petrus:

B MIra sunt ualde sanctorum facta quæ narras, & præsenti infirmitati hominum uehementer stupenda. Sed quia tantos nuper in Italia fuisse audio admirandę uirtutis uiros, nosse uelim si nullas eos contigit antiqui hostis insidias pertulisse, an ex insidijs profecisse.

Gregorius:

SIne labore certaminis nõ est palma uictoriæ, Vnde ergo uictores sunt, nisi ꝙ contra antiqui hostis insidias decertauerunt? Malignus quippe spiritus cogitatio
C ni, locutioni, atq; operi nostro semper instit, si fortasse quid inueniat unde apud examen æterni iudicis accusator existat. Vis etenim nosse quomodo ad decipiendum semper assistat?

De Stephano presbytero prouinciæ Valeriæ, cui diabolus caligas è tibijs traxit. Cap. XX.

QVidam qui nunc nobiscum sunt, rẽ quam narro testantur. Vir uitæ uenerabilis Stephanus nomine, Valeriæ
D prouinciæ presbyter fuit. huius nostri Bonifacij diaconi atq; dispensatoris Ecclesiæ agnatione proximus. qui quadam die de itinere domum regressus, mancipio suo negligenter loquens præcepit, dicens: Veni diabole, discalcia me. Ad cuius uocem mox cœperũt se caligarum corrigiæ in summa uelocitate dissoluere, ut apertè cõstaret ꝙ ei ipse qui nominatus fuerat, ad extrahendas caligas diabolus obedisset. Quod mox ut presbyter uidit, uehementer expauit, magnisq; uocibus clamare cœpit, dicens: Recede miser, recede: nõ enim tibi, sed mãcipio meo lo-

cutus sum. Ad cuius uocem protinus recessit, ita ut inuentæ sint magna iam ex parte dissolutæ corrigiæ remansisse. Qua in re colligi potest, antiquus hostis qui tam præstò est factis corporalibus, quam nimijs insidijs nostris cogitationibus insistat.

Petrus:

LAboriosum est ualde atque terribile contra inimici insidias semper intendere, & continuè quasi in acie stare.

Gregorius:

LAboriosum non erit, si custodiam nostrã non nobis, sed gratię supernæ tribuimus: ita tamen ut & ipsi quantum possumus, sub protectione Dei uigilemus. Si autem antiquus hostis à mente cœperit expelli, ex diuina largitate plerunq; agitur, ut non solum iam timeri non debeat, sed ipse etiam bene uiuentium uirtute terreatur.

De puella conuersa, cuius solo imperio homo est à dæmonio liberatus. Cap. XXI.

REi nanq; quam narro, uir sanctissimus Eleutherius senex pater, cuius memoriã superius feci, testis extitit, mihique hoc intimare curauit, quod in Spolitana urbe puella quædã iã nubilis cuiusdã primarij filia, cœlestis uitæ desiderio exarsit, eiq; pater ad uiam uitæ resistere conatus est, sed cõtepto patre, conuersationis sanctæ habitum suscepit. Qua ex re factũ est ut eã pater suę substãtiæ exhæredẽ faceret, nihilq; ei aliud nisi sex uncias unius possessiunculæ largiret. Eius uero exemplo prouocatæ cœperũt apud eã multæ nobilioris generis puellæ cõuerti, atq; omnipotẽti Dño dedicata uirginitate seruire. Quadã uero die idẽ Eleutherius abbas, uir uitę uenerabilis, ad eã gratia exhotattionis atq; ædificationis accesserat, & cũ ea de uerbo Dei colloquẽs sedebat, cũ repentè ex eodẽ fundo quem in sex uncias à patre perceperat, cum xenio rusticus uenit. Qui dum ante eos assisteret, maligno spiritu correptus cecidit, fatigariq; nimijs stridorib. atque balatibus cępit. Tũc sanctimonialis fœmina surrexit, atque irato uultu magnis clamorib. imperauit, dicẽs: Exi ab eo miser, exi ab eo miser. Ad cuius uocẽ mox per os uexati diabolus respõdit dicẽs: Et si de isto exeo, ĩ quẽ ĩtrabo? Casu, autẽ iuxtà porcus paruulus pascebat. Tũc sanctimonialis fœmina pręcepit dicens: Exi ab eo, & in hũc porcũ ingredere. Qui statim de homine exiuit, porcũ quem iussus fuerat inuasit, occidit, & recessit.

Petrus:

VElim nosse, si saltem porcum concedere spiritu immundo debuit.

Gregorius:

PRopositæ regulæ nostrę actionis, sunt facta ueritatis. Ipsi etenim redẽptori nostro à legione quæ hominem tenebat dictum est: Si eijcis nos, mitte nos in gregẽ porcorũ. Qui hãc & ab homine expulit, & in porcos ire, eosq; in abyssum mittere concessit. Ex qua re etiam hoc colligitur quod absq; cõcessione omnipotentis Dei nullã malignus spiritus cõtra hominẽ potestatẽ habeat qui in porcos intrare nõ potuit, nisi permissus. Illi ergo nos necesse est spõte subdi, cui & aduersa omnia subijciunt in uita, ut tãto nostris hostibus potentiores simus, quãto cũ authore omniũ unum efficimur per humilitatem. Quid autem mirum si electi quiq; in carne positi, multa facere mirabiliter possunt, quorum ipsa quoq; ossa mortua plerunque in multis miraculis uiuunt? Matth. 8

De presbytero prouinciæ Valeriæ, qui furem ad sepulchrum suum tenuit. Cap. XXII.

IN Valeria namq; prouincia res est hæc gesta quam narro, mihiq; beatæ memoriæ abbatis mei Valentionis relatione cognita. Ibi etenim quidã uenerabilis sacerdos erat, qui cum clericis suis Dei laudibus bonisq; operib. intẽtus, sanctæ cõuersationis uitã ducebat. Superueniente autem uocationis die defunctus est, atq; ante Ecclesiam sepultus. Eidem uero Ecclesię caulæ inhærebãt ouiũ, atq; idẽ locus in quo sepultus est, ad easdẽ oues tẽdẽtib. peruius erat. Quadam autem nocte cum clericis intra Ecclesiã psallentib. fur uenisset, ut ingressus caulas furtũ faceret, ueruecẽ tulit, & concitus exijt. Cũ uero peruenisset ad locũ ubi uir Dñi sepultus erat, repentè hæsit, & gressum mouere non potuit. Veruecẽ quidẽ de collo deposuit, eũq; dimittere uoluit, sed manũ laxare nõ ualuit. Cœpit igit stare miser cũ præda sua reus & ligatus. Volebat ueruecem

cē dimittere, nec ualebat. Volebat egredi cū ueruece, nec poterat. Miro itaq; modo fur q à uiuis uideri timuerat, hunc mortuus tenebat, Cū itaq; gressus manusq; illius fuissent obstricta, immobilis perstitit. Facto autē mane, expletis laudib. Dei, ab Ecclesia egressi sunt clerici, & inuenerūt ignotū hominē ueruecē tenērē manu. Res uenit in dubiū, utrū ueruecē tolleret, an offerret, sed culpæ reus citius indicauit pœnā. Mirati omnes, qa ingressus fur uiri Dei merito ad prædam suā stabat ligatus. qui se ꝓ eo protinus in orationē dederunt, suisq; precibus uix obtinere ualuerunt, ut qui res eorum uenerat rapere, saltem uacuus exire mereretur. Itaq; fur qui diu steterat cum præda captiuus, quandoq; exijt uacuus & liber.

Petrus:

APparet quantæ sit super nos dulcedinis omnipotens Deus, cuius erga nos fiunt tam iocunda miracula.

De abbate Prænestini montis, eiusq; presbytero. *Cap.* XXIII.

Gregorius:

PRænestinæ urbi mons præeminet, in quo beati Petri apostoli monasterium situm est, uirorum Dei: quorum relatione adhuc in monasterio positum audisse me contigit magnum hoc quod narro miraculum, ꝙ eiusdē monasterij monachi nosse se testabant. In eo nanq; monasterio fuit pater uitæ uenerabilis, qui quendam monachum nutriens, usq; ad reuerendos prouexit mores Cunq; eū in timore Dñi uideret excreuisse, in eodem sibi monasterio tunc presbyterū fecit ordinari. Cui post ordinationē suam, quia non longè abesset, eius exitus per reuelationē indicatus est. A prædicto autē patre monasterij petijt, quatenus ei cōcederet ut sibi sepulchrum pararet. Cui ille respondit: Ante te quidē ego moriturus sum, sed tamen uade, & sicut uis, præpara sepulchrū tuū. Recessit igitur, & præparauit. Cum non post multos dies senex pater febre ꝑuentus, ad extrema ꝑuenit, atq; assistenti presbytero iussit, dicens: In tuo sepulchro pone me. Cūq; ille diceret: Scis quia ego mox tè secuturus sum, utrosq; capere non pōt, abbas ꝓtinus respondit, dicens: Ita

A fac ut dixi, quia sepulchrum tuum ambos nos capit. Defunctus itaq; est, atq; in sepulchro eodē ꝙ sibi presbyter parauerat positus. Mox quoq; & presbiterum corporis languor secutus est, quo languore crescēte citius presbyter uitā finiuit. Cūq; ad sepulchrū ꝙ sibijpsi parauerat corpus illius fuisset à fratrib. deportatū, aperto eodē sepulchro uiderūt omnes q aderāt, locum non esse ubi poni potuisset: quia corpus patris monasterij quod illic ante positum fuerat, omne illud sepulchrū tenebat. Cumq; fratres qui presbyteri corpus
B detulerant, factam sibi sepeliendi difficultatem uiderent, unus eorum exclamauit dicens: O pater, ubi est quod dixisti, quia sepulchrum istud ambos uos caperet. Ad cuius uocem subito cunctis uidentibus abbatis corpus ꝙ illic ante positum fuerat, & supinum iacebat, sese uertit in latere, & uacantem sepulchri locum ad sepeliendum presbyteri corpus præbuit, & quia utrosque ille locus caperet, sicut uiuus promiserat, mortuus impleuit. Sed quia hoc quod prædixi, apud Prænestinā urbem in beati Petri apostoli monasterio
C gestum est, uis ne aliquid etiam in hac urbe de eius Ecclesiæ custodibus, ubi sacratissimum corpus illius est positum audire?

Petrus:

Volo, atq; id ut fiat magnopere deprecor.

De Theodoro mansionario Ecclesiæ beati Petri apostoli urbis Romæ. Cap. XXIIII.

Gregorius:

ADhuc supersunt aliqui qui Theodorū eius Ecclesię custodē nouerūt, cuius narratione innotuit res quæ ei conti-
D git ualde memorabilis. Quod quadam nocte dum citius ad melioranda iuxta ianuam lumina surrexisset, ex more ligneis gradibus sub lampade positus stabat, & lampadis refouebat lumen. Tunc repente beatus Petrus apostolus in stola candida deorsum in pauimēto constitit, eiq; dixit: Colliberte quare tam citius surrexisti? Quo dicto ab oculis aspicientis euanuit, sed tantus in eum pauor irruit, ut tota ī illo corporis uirtus deficeret, & ꝑ dies multos de strato suo surgere non ualeret.

leret. Qua in re quid idem Beatus Apostolus seruientibus sibi uoluit, nisi præsentia sui respectus ostendere, quia quicquid pro eius ueneratione agerent, ipse hoc pro mercede retributionis sine intermissione semper uideret.

Petrus:

MIhi hoc non tam apparet mirũ, quia uisus est, sed quia is qui eum uidit, cum sanus esset, ægrotauit.

Gregorius:

QVid super hac re miraris petre? Nũquidnam menti excidit, quia cum Daniel propheta magnam illam ac terribilem uisionem uidit, ex qua etiã uisione contremuit, protinus adiunxit: Et ego elangui & ægrotaui per dies plurimos Caro enim ea quæ sunt spiritus, capere non ualet & idcirco nonnunquam cum meus humana ultra se ad uidendum ducitur, necesse est ut hoc carnium uasculum quod ferre talenti pondus non ualet, infirmetur.

Petrus:

Scrupulum cogitationis meæ aperta ratio dissoluit.

De Abundio mansionario Ecclesiæ beati Petri. Cap. XXV.

Gregorius:

ALius hic non ante longa tempora (sicut nostri seniores referunt) custos Ecclesiæ Abundius dictus est, magnæ humilitatis atque grauitatis uir, ita omni potenti Deo fideliter seruiẽs, ut idem beatus Petrus apostolus signis ostenderit quã de illo haberet æstimationẽ. Nã cum quædã puella paralytica in eius Ecclesia permanens manibus reperet, & dissolutis renibus corpus per terram traheret: diuq; ab eodem beato Petro apostolo peteret, ut sanari mereret, nocte quadã ei per uisionem astitit, & dixit: Vade ad Abundium mansionariũ, & roga illum, atque ipse tibi salutem restituet. cunque illa de tanta uisione certa esset, sed quis esset Abũdius ignoraret, cœpit huc illucq; per Ecclesiæ loca se trahere, ut quis esset Abundius inuestigaret. Cui repẽtè ipse factus est obuiã quẽ quæsiuit, eiq; dixit: Rogo te pr indica mihi, qui est Abũdius custos? Cui ille respõdit: Ego A sum. At illa inquit: pastor & nutritor noster B. Petrus apostolus ad te me misit, ut ab infirmitate ista liberare me debeas. Cui ille respondit: Si ab ipso missa es, surge. Manumq; eius tenuit, & eã in statũ suũ protinus erexit. Sicq; ex illa hora omnes in eius corpore nerui ac membra solidata sunt, ut solutionis illius signa ulterius nulla remanerẽt. Sed si cũcta quæ in eius Ecclesia gesta cognouimus, euoluere conamur, ab omnium iam proculdubio narratione conticescimus Vnde necesse est, ut B moderno patres quorum uita per Italiæ prouincias claruit, narratio se nostra retorqueat.

De monacho solitario. Cap. XXVI.

NVper in Samnij prouincia quidã uenerabilis uir Menas nomine, solitariam uitam ducebat, qui nostrorum multis cognitus, ante hoc ferè est deceniũ defunctus. De cuius operis narratione unũ authorem non insero: quia penè tot mihi in eius uita testes sunt, quot Samnij prouinciã nouerũt. Hic itaque nihil ad usum C suum aliud, nisi pauca apiũ uascula possidebat. Huic cum Longobardus quidã in eisdẽ apibus rapinam uoluisset ingerere, prius ab eodẽ uiro uerbo correptus est, & mox per malignũ spiritũ ante eius uestigia uexatus. Qua ex re factũ est, ut sicut apud omnes incolas, ita etiam apud eandẽ barbaram gentẽ eius celebre nomẽ haberet, nullusq; ultra præsumeret eius cellulã, nisi humilis intrare. Sępe uerò ex uicina sylua uenientes ursi apes eius comedere conabãtur Quos ille deprehensos, ferula quã portare manu consueuerat, cædebat. Ante cu- D ius uerbera immanissimæ bestiæ rugiebãt & fugiebãt. Et quæ gladios formidare uix poterant, ex eius manu ictus serulæ pertimescebãt. Huius studiũ fuit, nihil in hoc mundo habere, nihil quærere: omnes qui ad se charitatis causa ueniebant, ad æternæ uitæ desideria accẽdere. Si quando autem quorumlibet culpas agnosceret, nunquã ab increpatione parceret, sed amoris igne succensus, studebat in eis uehementer per linguam sæuire. Consuetudinẽ uerò uicini uel longè positi eiusdem loci accolæ fecerant, ut diebus certis per hebdomadam unusquisque ei oblationes suas transmit-

transmitteret, ut esset quod ipse ad se uenientibus offerre potuisset. Quodā uerò tempore possessor quidam Carterius nomine, immundo desiderio deuictus, quandam sanctimonialem fœminā rapuit, sibiq; illicito matrimonio cōiunxit. Quod mox ut uir Domini cognouit, ei per quos potuit, quæ fuerat dignus audire, mandauit. Cunq; ille sceleris sui conscius timeret, atq; ad uirum Dei nequaquam accedere præsumeret, ne fortè hunc asperè ut delinquētes solebat increparet, fecit oblationes suas, easq; inter oblationes aliorum misit, ut eius munera saltem nesciendo su B sciperet. Sed cum corā eo fuissent oblationes omnium deportatæ, uir Dei tacitus sedit, sigillatim omnes considerare studuit, & omnes alias eligens atq; seorsum ponens, oblationes quas idem Carterius trāsmiserat, cognouit per spiritum, spreuit atq; abiecit dicens: Ite, & dicite ei: Oblationem suam omnipotenti Domino abstulisti, & mihi tuas oblationes transmittis? ego oblationem tuā nō accipio, quia suam abstulisti Deo. Qua ex re factum est, ut præsentes quosque magnus timor inuaderet, cum uir Domini tam scienter de C absentibus iudicaret.

Petrus:

MVltos horum suspicor martyrium subire potuisse, si eos tempus persecutionis inuenisset.

Gregorius:

DVo sunt Petre martyrij genera: unū in occulto, alterum quoq; in publico. Nam etsi persecutio desit exterius, martyrij meritum in occulto est, cū uirtus ad passionē prompta flagrat in animo. Quia enī esse possit et sine aperta passione martyrium, testatur in euangelio Dominus: D qui Zebedæi filijs adhuc præ infirmitate mentis maiora sessionis loca quærentibus
Mat. 20 dicit: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Cui uidelicet cum responderent, Possumus: ait utrisq;: Calicem quidē meū bibetis, sedere autem ad dextrā meam uel sinistrā, non est meū dare uobis. Quid autem calicis nomen nisi passionis poculum signat? Et cum nimirum constet quia Iacobus in passione occubuit, Ioannes uerò in pace Ecclesiæ quieuit, incunctanter colligitur esse, & sine aperta passione mar-A tyrium, quando & ille calicem Domini bibere dictus est, qui ex persecutione mortuus non est. De his autem talibus tātisq; uiris, quorum superius memoriā feci, cur dicamus quia si persecutionis tempus extitisset, martyres esse potuissent qui occultè antiqui hostis insidias tolerātes, suosq; in mundo aduersarios diligentes, cunctis carnalibus desiderijs resistentes per hoc q se omnipotenti Deo in corde mactauerunt, etiam pacis tempore martyres fuerunt: dum nostris modo temporibus uiles quoq; & secularis uitæ personas, de quibus nil cœlestis gloriæ præsumi posse uidebatur, oborta occasione contingit ad martyrij coronas peruenisse?

De quadraginta rusticis, qui pro eo quòd carnes comedere immolatitias noluerunt, à Longobardis occisi sunt. *Cap.* XXVII.

NAm ante hos fermè annos quindecim sicut hi testantur qui interesse potuerunt, quadraginta rustici à Longobardis capti, carnes immolatitias comedere compellebant. Qui cum ualde resisterēt & contingere cibū sacrilegum nollēt, cœpere Longobardi qui eos tenuerant nisi immolata comederent, mortē eis minari. At illi æternā potius uitam q̄ præsentem ac transitoriā diligentes, firmiter perstiterunt, atq; in sua cōstantia simul omnes occisi sunt. Quid itaq; isti, nisi ueritatis martyres fuerunt, qui ne uetitū comedendo, conditorem suum offenderent, elegerunt gladijs uitam finire?

De multitudine captiuorum, qui pro eo quòd caput capræ adorare noluerunt, occisi sunt. *Caput* XXVIII.

EOdē quoq; tempore dum ferè quadraginta captiuos alios Longobardi tenuissent: more suo immolauerunt caput capræ, diabolo, hoc ei p circuitū currētes, & carmine nefando dedicantes. Cunq; illud ipsi prius submissis ceruicibus adorarent, eos quoq; quos ceperant, hoc adorare pariter compellebāt. Sed ex eisdē captiuis maxima multitudo magis eligens moriēdo ad uitā immortalē tendere, q̄ adorādo uitā mortalē tenere: obtēperare iussis

sacrilegis noluit, & ceruicem quam semper creatori flexerat, creaturæ inclinare contempsit. Vnde factum est, ut hostes qui eos ceperant graui iracundia accensi, cunctos gladijs, interficerent quos in errore suo participes non haberent. Quid ergo mirũ si erũpẽte psecutionis tẽpore illi martyres esse potuissent, q in ipsa quoque pace Ecclesiæ semetipsos semp affligendo, angustã martyrij tenuerunt uiam: quando ingruente persecutionis articulo hi etiam meruerunt martyrij palmas accipere, qui in pace Ecclesiæ latas huius seculi uias sequi uidebantur? Nec tamẽ hoc quod de eisdem electis dicimus uiris, de cunctis iam quasi in regula tenemus. Nã cum persecutionis apertè tempus irruit, sicut plerique martyrium subire possunt, qui esse in pace Ecclesiæ despicabiles uidẽtur: ita nonnunquam in debilitatis formidinẽ corruunt q in pace Ecclesiæ prius fortiter stare uidebantur. Sed eos de quibus prædiximus fieri martyres potuisse fidenter fatemur, quia hoc iã ex eorũ fine colligimus. Cadere enim nec in aperta psecutione poterant hi, de quibus constat quia & usque ad finẽ uitæ in occulta animi uirtute perstiterunt.

Petrus:

VT asseris ita est. sed super indignos nos diuinæ misericordiæ dispensationem miror, qui Longobardorum sæuitiam ita moderatur, ut eorum sacerdotes sacrilegos qui esse se fidelium quasi uictores uident, orthodoxorum fidem psequi minimè permittat.

De Ariano episcopo cæcato. Cap. XXIX.

Gregorius:

HOc Petre facere plerũq; conati sunt, sed eorum seuitiæ miracula superna restiterunt. Vnde unum narro quod per Bonifacium monasterij mei monachum qui usque ante quadriennium cum Longobardis fuit, adhuc ante triduum agnoui. Cum ad Spolitanam urbem Longobardorũ episcopus, scilicet Arianus uenisset, & locum illic ubi solennia sua ageret non haberet, cœpit ab eius ciuitatis episcopo Ecclesiam petere quam suo errori dedicaret. quod dum ualde episcopus negaret

A idem qui uenerat Arianus beati Pauli apostoli ecclesiam illic cominus sitã se die altero uiolenter intraturũ esse professus est. Quod eiusdem Ecclesiæ custos audiens festinus cucurrit. Ecclesiam clausit, seris muniuit. Facto autem uespere lãpades oẽs extinxit, seq; in interioribus abscondit. In ipso autem subsequentis lucis crepusculo Arianus episcopus collecta multitudine aduenit, clausas Ecclesiæ ianuas effringere paratus. Sed repente cunctæ simul portæ diuinitus concussæ abiectis longius seris apertæ sunt, atq; cum magno sonitu omnia ecclesiæ claustra patuerunt. Effuso desuper lumine omnes quæ extinctæ fuerant lampades accensæ sunt. Arianus uero episcopus qui uim facturus aduenerat, subita cęcitate percussus est, atque alienis iã manibus ad suum habitaculum reductus. Qđ dum Longobardi in eadem regione positi omnes agnoscerent, nequaquam ulterius psumpserunt catholica loca temerare. Miro enim modo res gesta est, ut quia eiusdẽ Ariani causa lampades in Ecclesia beati Pauli fuerant extinctæ, uno eodemq; tempore, & ipse lumen perderet, & in Ecclesiã lumen rediret.

B

C

De Arianorum Ecclesia, quæ in Romana urbe catholica consecratione dedicata est.

Cap. XXX.

SEd neq; hoc sileam quod ad eiusdem Arianæ hæreseos damnationem in hac quoq; urbe ante biennium pietas superna monstrauit. Ex his quippe q̃ narro, aliud populus agnouit, aliud autem sacerdos & custodes Ecclesiæ se audisse & uidisse testantur. Arianorum Ecclesia in regione
D urbis illa quæ Subura dicitur, cũ clausula usq; ante biennium remansisset, placuit ut in fide catholica introductis illic beati Stephani, & sanctæ Marthæ martyrum reliquijs dedicari debuisset: q̃ factum est. Nam cum magna populi multitudine uenientes, atq; omnipotenti Domini laudes canẽtes, eãdẽ Ecclesiã ingressi sumus. Cũq; in ea iã missarũ solennia celebrarentur, & præ eiusdem loci angustia populi se turba comprimeret, quidam ex his qui extra sacrarium stabãt, porcũ subito intra suos pedes huc illucque discurrere

ſcurrere ſenſerunt. Quem dum unuſquiſque ſentiret, & iuxta ſe ſtantib. indicaret, idē porcus Eccleſiæ ianuas petijt, & oēs per quos tranſijt in admirationem commouit, ſed uideri à nullo potuit, quāuis ſentiri potuiſſet. Quod idcirco diuina pietas oſtēdit, ut cunctis pateſceret, quia de loco eodem immundus habitator exiret. Peracta igitur celebratione miſſarum receſſimus, ſed adhuc nocte eadem magnus in eiuſdem Eccleſiæ tectis ſtrepitus factus eſt, ac ſi in eis aliquis errando diſcurreret. Sequenti autem nocte grauior ſonitus excreuit, ac ſubito tāto terrore inſonuit, ac ſi omnis illa Eccleſia à fundamentis fuiſſet euerſa, & ꝓtinus receſſit, & nulla illic ulterius inquietudo antiqui hoſtis apparuit, ſed ꝑ terroris ſonitū quē fecit, innotuit quòd à loco quem diu tenuerat coactus exibat. Poſt paucos uero dies in magna ſerenitate aeris ſuper altare eiuſdē Eccleſiæ nubes cœlitus deſcēdit, ſuoq; illud uelamine operuit: omnemq; Eccleſiam tanto terrore ac ſuauitatis odore repleuit, ut patentib. ianuis nullus illic præſumeret intrare. Sacerdos quoq; & cuſtodes, & hi qui ad celebranda miſſarum ſollennia uenerant, rē uidebāt, ingredi minimè poterant, & ſuauitatē mirifici odoris trahebant. Die uero alio cum in ea lāpades ſine lumine dependerent, emiſſo diuinitus lumine ſunt accenſæ. Poſt paucos iterū dies cum expletis miſſarum ſolennijs extinctis lampadibus cuſtos ex eadem Eccleſia egreſſus fuiſſet, poſt paululū intrauit, & lampades quas extinctas reliquerat, lucentes reperit. Quas neglegēter extinxiſſe ſe credēs, eas iā ſollicitus extinxit, & exiens Eccleſiam clauſit. Sed poſt horarum trium ſpatium regreſſus lucentes lampades quas extinxerat iterum accenſas inuenit: ut uidelicet ex ipſo lumine aperte clareſceret, quia locus ille à tenebris ad lucem ueniſſet.

Petrus:

ET ſi in magnis ſumus tribulationib. poſiti, quia tamen à conditore noſtro non ſumus omnino deſpecti, teſtantur ea quæ audio eius ſtupenda miracula.

Gregorius:

QVamuis ſola quæ ī Italia geſta ſunt narrare decreueram, uis ne tamen A ut pro oſtendenda eiuſdem Arianæ hæreſeos damnatione tranſeamus uerbo ad Hiſpanias, atq; inde per Africam ad Italiam redeamus?

Petrus:

Perge quo libet. Nam lætus ducor, lætus reducor.

De Ermigildo Rege Liuigildi Vuiſigothorum regis filio, pro fide catholica ab eodem patre ſuo occiſo. *Cap.* XXXI.

Gregorius:

SIcut multorum qui ab Hiſpaniarum B partib. ueniunt, relatione cognouimus, nuper Ermigildus rex Liuigildi regis Vuiſigothorum filius ab Ariana hæreſi ad fidem catholicā uiro reuerentiſſimo Leandro Iſpalitano epiſcopo dudum mihi in amicitijs familiariter iuncto prædicante conuerſus eſt. Quem pater Arianus ut ad eandem hæreſim rediret, & præmijs ſuadere, & minis terrere conatus eſt. Cunq; ille conſtantiſſime reſpōderet nunquam ſe ueram fidem poſſe relinquere C quam ſemel agnouiſſet, iratus pater eum priuauit regno, rebuſq; expoliauit omnibus. Cunq; nec ſic uirtutem mentis illius emollire ualuiſſet, in arctā illū cuſtodia concludens, collū manuſq; illius ferro ligauit. Cœpit itaq; idem Ermigildus rex iuuenis terrenū regnum deſpicere, & forti deſiderio cœleſte quærens, in cilicijs uinculatus iacens, omnipotenti Deo ad confortandum ſe preces effundere, tātoq; ſublimius gloriam tranſeuntis mundi deſpicere, quanto & religatus agnouerat nil fuiſſe quod potuerit auferri. Superueniente autem paſchalis feſtiuitatis die, D intempeſtæ noctis ſilentio ad eum perfidus pater Arianum epiſcopū miſit, ut ex eius manu ſacrilegæ conſecrationis communionē perciperet, atq; ꝑ hoc ad patris gratiam redire mereretur. Sed uir Deo deditus Ariano epiſcopo uenienti exprobrauit ut debuit, eiuſq; à ſe perfidiam dignis increpationibus repulit: quia exterius iacebat ligatus, apud ſe tamen in magno mētis culmine ſtabat ſecurus. Ad ſe itaq; reuerſo epiſcopo Arianus pater infremuit, ſtatimq; ſuos apparitores miſit qui conſtantiſſimū cōfeſſorē Dei illic ubi iace

A bat occiderent: quod & factũ est. Nã mox ut ingressi sunt, securem cerebro eius infligentes, uitam corporis abstulerunt, hocq; in eo ualuerũt perimere quod ipsũ quoq; qui peremptus est in se constiterat despexisse. Sed pro ostendẽda uera eius gloria, superna quoque non defuere miracula. Nam cœpit in nocturno silentio psalmodiæ cãtus ad corpus eiusdem regis & martyris audiri: atq; ideo ueraciter regis, quia & martyris. Quidam etiam ferunt ꝙ illic nocturno tempore accensæ lampades apparebant: unde & factum est quatenus corpus illius, ut uidelicet martyris, iure à cũctis fidelibus uenerari debuisset. Pater uerò perfidus & parricida, commotus pœnitentia hoc fecisse se doluit, nec tamen usq; ad obtinendam salutem pertimuit. Nam quia vera esset catholica fides cognouit, sed gentis suæ timore perterritus ad hanc peruenire non meruit. Qui oborta ægritudine ad extrema perductus est, & Leandro episcopo quem prius uehementer afflixerat, Richaredum regem filium suum quem in sua hæresi reliquerat, commendare curauit ut in ipso quoq; talia faceret, qualia & in fratre suis exhortationibus fecisset. Qua cõmendatione expleta, defunctus est. Post cuius mortem Richaredus rex non patrẽ perfidum, sed fratrem martyrem sequens, ab Arianæ hæreseos prauitate conuersus, totam quoq; Vuisigothorum gentem ita ad ueram perduxit fidẽ, ut nullum in suo regno militare permitteret, qui regni Dei hostis existere per hæreticam prauitatem non timeret. Nec mirum ꝙ ueræ fidei prædicator factus est qui frater est martyris, cuius hunc quoq; merita adiuuant, ut ad omnipotentis Dei gremium tam multos reducat. Qua in re cõsiderandum nobis est, quia totum hoc agi nequaquam posset, si Ermigildus rex pro ueritate mortuus non fuisset. Nam sicut scriptum est: Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructũ affert. Hoc fieri uidemus in membris, quod factum scimus in capite. In Vuisigothorum etenim gente unus mortuus est ut multi uiuerent: & dum unum granum fideliter cecidit, ad obtinendam fidẽ animarum seges multa surrexit.

Ioan. 12

Petrus:

Res mira, & nostris stupẽda temporibus.

De episcopis Africanis, qui pro defensione catholicæ fidei abscissis ab Arianis Vuandalorũ linguis, nullum locutionis solitæ sustituere dispendium. Cap. XXXII.

Gregorius:

IVstiniani quoq; Augusti temporibus, dum contra catholicorum fidẽ exorta à Vuandalis persecutio Ariana in Africa uehementer insaniret: quidam in defensione ueritatis episcopi fortiter persistentes, ad medium sunt deducti. quos Vuandalorum rex uerbis ac muneribus ad perfidiã flectere non ualens, tormentis frangere posse se credidit. Nam cum eis in ipsa defensione ueritatis silentiũ indiceret, nec tamen ipsi contra perfidiã tacerent, ne tacendo forsitan cõsensisse uiderentur: raptus in furorẽ, eorũ linguas abscindi radicitùs præcepit. Res mira & multis nota senioribus: quia ita pro defensione ueritatis etiam sine lingua loquebantur, sicut prius loqui per linguam consueuerant.

Petrus:

Mirandum ualde, & uehementer stupendum.

Gregorius:

SCriptum Petre est de unigenito summi patris: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deũ, & Deus erat uerbum. De cuius etiã uirtute subiungitur: Omnia per ipsum facta sunt. Quid igitur miramur si uerba ædere sine lingua potuit uerbum quod fecit linguam? Ioan. 1.

Petrus:

Placet quod dicis.

Gregorius:

HI itaq; eo tempore profugi ad Constantinapolitanã urbem uenerunt. Eo quoq; tempore quo pro explendis responsis Ecclesiæ ad principem ipse transmissus sum, seniorẽ quendã episcopum reperi, qui se adhuc eorum ora sine linguis loquẽtia uidisse testabat, ita ut apertis oribus clamarent: Ecce uidete, quia linguas nõ habemus, & loquimur. Videbat enim à respicientibus ut ferebat, quia abscissis radicitus linguis quasi quoddã baratrũ patebat in gutture, & tamẽ ore uacuo plena ad

ad integrum uerba formabant. Quorũ illic unus in luxuriã lapsus mox priuatus est dono miraculi, recto uidelicet omnipotẽtis Dei iudicio: ut qui carnis cõtinentiã seruare neglexerat, sine lingua carnea nõ haberet uerba ueritatis. Sed hæc nos pro Arianæ hæresos damnatione dixisse sufficiat: nunc ad ea quæ nuper in Italia gesta sunt signa redeamus.

De Eleutherio seruo Dei. *Cap. XXXIII.*

IS autem (cuius superius memoriã feci) Eleutherius pater monasterij beati Euangelistæ Marci, quod in Spolitanæ urbis pomerijs situm est, diu mecum est in hac urbe in meo monasterio conuersatus, ibiq; defunctus est. Quẽ sui discipuli referebant plorãdo mortuũ suscitasse. Vir aũt tantæ simplicitatis erat & cõpunctionis, ut dubium non esset quòd illæ lachrymæ ex tam humili simpliciq; mente editæ, apud omnipotentẽ Deum multa obtinere potuissent. Huius ergo aliquod miraculum narrabo, quod inquisitus mihi simpliciter & ipse fatebatur. Quadam nanque die dum iter carperet, facto uespere cum ad secendum locus deesset, in monasterium uirginũ deuenit, in quo quidã puer paruulus erat quẽ malignus spiritus omni nocte uexare cõsueuerat. Sed sanctimoniales fœminæ ut uirum Dei susceperunt eum rogauerunt dicentes: Tecum pater hac nocte puer iste maneat. quem ipse benignè suscepit, secumq; eum nocte eadẽ iacere permisit. Facto autem mane cœperunt sanctimoniales fœminæ eundẽ patrem uigilanter inquirere, si quid ei puer quem dederant nocte eadem fecisset. Qui miratus cur ita requirerent, respondit: Nihil. Tunc illæ eiusdem pueri innotuerũt causam: & quòd malignus spiritus nulla ab eo nocte recederet, indicauerunt, summopere postulãtes ut hunc secum ad monasterium tolleret: quia iam uexationem illius uidere ipsæ non possent. Consensit senex, puerum ad monasteriũ duxit. Qui cum multo tempore in monasterio fuisset: atque ad hunc antiquus hostis accedere minimè præsumpsisset, eiusdem senis animus de salute pueri immoderatius per lætitiã tactus est. Nam coram positis fratribus dixit: Fratres, diabolus sibi cum illis sororibus iocabatur: at uerò ubi ad ser-

A uos Dei uentum est, ad hunc puerum accedere non præsumpsit. Postquam uocem emisit, hora eadem ac momẽto idem puer coram cunctis fratribus diabolo se inuadente uexatus est, quo uiso senex se protinus in lamentum dedit. Quem dũ lugẽtem diu fratres consolari uoluissent, respõdit dicens: Credite mihi, quia in nullius uestrum ore hodie panis ingreditur, nisi puer iste à dæmonio fuerit ereptus. Tũc se in orationem cum cũctis fratribus strauit, & eousque oratum est, quousque puer à uexatione sanaretur. Qui tam pfectè sa-

B natus est, ut ad hunc malignus spiritus accedendi ausum ulterius non haberet.

Petrus:

CRedo quòd ei elatio parua surrepserat, sed eius discipulos omnipotẽs Deus facti illius esse uoluit adiutores.

Gregorius:

ITa est. Nam quia pondus miraculi solus portare non potuit, diuisit hoc cum fratribus & portauit. Huius uiri oratio quantæ uirtutis esset, in memetipso expertus sum. Nam cum quodam tempore in

C monasterio incisionem uitalium paterer, crebrisq; angustiis per horarum momẽta ad exitum propinquarem (quam medici molestiam Græco eloquio syncopin uocant) & nisi me frequenter fratres cibo reficerent, uitalis mihi spiritus funditus intercidi uideretur: paschalis superuenit dies. Et cum sacratissimo sabbato in quo omnes & paruuli pueri ieiunant, ego ieiunare non possem, cœpi plus mœrore quã infirmitate deficere. Sed tristis animus consilium citius inuenit, ut eundem uirum Dei secreto in oratorium ducerem,

D eumq; peterem, quatenus mihi ut die illo uirtus ad ieiunandum daretur, suis apud omnipotentem Dominũ precibus obtineret quod & factum est. Nam mox ut oratorium ingressi sumus, humiliter se se cũ lachrymis in orationẽ dedit, & post paululũ completa oratione exiit: & ad uocem benedictionis illius, uirtutem tantã meus stomachus accepit, ut mihi funditus à memoria tolleretur cibus & ægritudo. Cœpi mirari quis essem, quis fuerim: quia & cum ad animum redibat infirmitas, nihil in me ex his quæ meminerã recognoscebam. Cunque in dispositione

monasterij

monasterij mens occupata fuisset, obliuiscebar funditus ægritudinis meæ. Si uerò (ut prædixi) rediret ægritudo ad memoriam, cum tam fortem me esse sentirem, mirabar si non comedissem. Qui ad uespe ram ueniens, tantæ me fortitudinis inueni, ut si uoluissem, ieiunium usq; ad diem alterum transferre potuissem. Sicque factum est ut in me probarem ea etiam de illo uera esse, quibus ipse minimè interfuissem.

Petrus:

QVia eundem uirum magnæ compũctionis fuisse dixisti, ipsam lachrymarum uim largius addiscere cupio. Vnde quęso, ut quot sunt genera compunctionis mihi edisseras.

Quot sunt compunctionis genera. Ca. XXXIIII

Gregorius:

IN multas species compũctio diuiditur, quando singulæ quæq; à pœnitentibus culpæ planguntur. Vnde ex uoce quoq; pœnitentium Hieremias ait: Diuisiones aquarum deduxit oculus meus. *Thren. 2* Principaliter uerò compũctionis genera duo sunt: quia Deum sitiens anima prius timore compungitur, post amore. Prius enim sese in lachrymis afficit: qa dum malorum suorum recordatur, pro his perpeti æterna supplicia pertimescit. At uerò cum longa mœroris anxietate fuerit formido cõsumpta, quædam iam de præsumptione uenię securitas nascitur, & in amore cœlestium gaudiorum animus inflammatur: & qui prius flebat ne duceretur ad supplicium, postmodum amarissimè flere incipit, quia differtur à regno. Contemplatur etenim mens qui sint illi angelorum chori, quæ ipsa societas beatorum spirituum, quæ maiestas æternæ uisionis Dei, & amplius plãgit quia a bonis perrenib. deest, quam fleuit prius cum mala æterna metuebat. Sicq; fit ut perfecta compunctio formidinis, tradat animum compunctioni dilectionis. *Iosuæ 15* quod bene in sacra ueraciq; historia figurata narratione describitur, quę ait quod Axa filia Caleph sedens super asinũ suspirauit. Cui dixit pater suus. Quid habes? At illa respondit, Da mihi benedictioné, terrã Australé & arentẽ dedisti mihi, iũge & irriguã. Deditq; ei pater suus irriguũ superius, & irriguũ inferius. Axa qppe sup asinũ sedet, cũ irrationabilib. carnis suæ motibus anima præsidet. Quæ suspirãs a patre terram irriguam petit, quia à creatore nostro cum magno gemitu quærenda est lachrymarum gratia. Sunt nanq; nonnulli qui iam in dono perceperunt liberè pro iustitia, loqui oppressos tueri, indigentibus possessa tribuere, ardorem fidei habere, sed adhuc gratiam lachrymarum non habent. Hi nimirum terram Australem & arentem habent, sed adhuc irrigua indiget, qa in bonis operib. positi in quib. magni atq; feruẽtes sunt, oportet nimirũ ut aut timore supplicij, aut amore regni cœlestis mala ẽt quæ antea ppetrauerũt, deplorẽt. Sed quia (ut dixi) duo sunt cõpunctionis genera, dedit ei pater suus irriguum superius, & irriguum inferius. Irriguum quippe superius accipit anima cũ sese in lachrymis cœlestis regni desiderio affligit. Irriguum uero inferius accipit, cum inferni supplicia flendo pertimescit. Et quidem prius inferius, ac post irriguum superius datur. Sed quia compunctio amoris, dignitate præeminet: necesse fuit ut prius irriguum superius, & post irriguum inferius commemorari debuisset.

Petrus:

PLacet quod dicis Sed postquam hunc uenerãdæ uitæ Eleutheriũ huius meriti fuisse dixisti, libet inquirere si nunc in mundo esse credendum est aliquos tales.

De Amantio presbytero prouinciæ Thusciæ. Caput XXXV.

Gregorius,

FLoridus Tudertinę Ecclesię episcopus cuius ueritatis atq; sanctitatis est, dilectioni tuæ incognitum non est. Hic mihi esse apud se presbyterũ quendam, Amantiũ nomine, præcipuæ simplicitatis narrauit, uirũ quem hoc habere uirtutis perhibet, ut Apostolorũ more manũ super ægros ponat, & salutem restituat, & quãtũlibet uehemens ęgritudo sit, ad tactũ illius abscedat. quem hoc ẽt habere miraculi adiũxit, quia in quolibet loco quãuis immanissimæ asperitatis serpẽtẽ repererit, mox ut eũ signo crucis signauerit, extinguit, ita

ita ut uirtute crucis quam uir Dei digito ædiderit, diruptis uisceribus moriatur. Quem si quando serpens in foramine fugerit, signo crucis os foraminis benedicit: statimq́; ex foramine serpens iam mortuus trahitur. Quem tantæ uirtutis uirũ ipse etiam uidere curaui: eumq́; ad me deductum in infirmorum domo paucis diebus manere uolui: ubi, si qua adesset curationis gratia, citius probari potuisset Ibi autem quidam inter ægros alios mente captus iacebat, quem medici Græco uocabulo phreneticum appellant. Qui nocte quadam cum magnas uoces (scilicet ut insanus) æderet, cunctosq́; ægros immensis clamoribus perturbaret, ita ut nulli illic capere somnũ liceret, fiebat res ualde mirabilis: quia unde unus malè, inde omnes deterius habebant. Sed sicut & prius à reuerentissimo Florido episcopo qui tunc cum prædicto presbytero illic pariter manebat, & post à puero qui nocte eadem ægrotantibus seruiebat, subtiliter agnoui, idé uenerabilis presbyter de proprio strato surgens ad lectum phrenitici silenter accessit, & super eum positis manibus orauit. Moxq́; illum melius habentem tulit, atq; in superiora domus secus ad oratorium duxit: ubi pro eo liberius orationi incubuit, & statim eum sanum ad lectum proprium reduxit: ita ut nullas ulterius uoces æderet, nec iam ægrotorum quempiã aliquo clamore perturbaret: nec iam ægritudinem auxit alienam, qui perfectè receperat mentem suam. Ex quo eius uno facto didicimus, ut de eo illa omnia audita crederemus.

Petrus:

MAgnæ uitæ ædificatio est uidere uiros tam mira facientes, atque in ciuibus suis Hierusalem cœlestem in terra conspicere.

De Maximiano Syracusanæ ciuitatis episcopo. *Cap.* XXXVI

Gregorius:

NEq; hoc silendũ puto quod omnipotens Deus super Maximianum famulum suum nunc Syracusanum episcopũ, tũc cautè mei monasterij patrẽ, dignatus est monstrare miraculũ. Nã dũ iussione pontificis mei in Cõstantinopolitanæ urbis palatio responsis Ecclesiasticis deseruirem, illuc ad me idem uenerabilis Maximianus charitate exigente cum fratribus uenit. Qui cum ad monasterium meũ Romã rediret, in mari Adriatico nimia tẽpestate deprehensus, inæstimabili ordine atq; inusitato miraculo erga se cunctosq́; qui cum eo aderãt, omnipotentis Dei & irã cognouit & gratiam. Nam cum in eorũ morte uentorũ nimietatibus eleuati fluctus sæuirent, ex naui clauis perditis arbor abscissa est, uela in undis proiecta, totũq́; uas nauis quassatũ nimijs fluctibus ab omni fuerat sua cõpage dissolutũ. Rimis itaq; patentibus intrauit mare, atq; usq; ad superiores tabulas impleuit nauẽ, ita ut non tã nauis intra undas quã undę iã intra nauẽ esse uiderentur. Tunc in eadem naui residentes non iam ex morte uicina, sed ex ipsa eius præsentia ac uisione turbari omnes, sibimet pacem dederunt, corpus & sanguinem redemptoris acceperunt, Deo se singuli comendantes, ut eorum animas benignè susciperet, quorum corpora in tam pauenda morte tradiderat. Sed omnipotens Deus qui eorum mẽtes mirabiliter terruit, eorum quoque uitam mirabilius seruauit. Nam diebus octo nauis eadem usq; ad superiores tabulas aquis plena iter propriũ peragens enatauit. Nono autem die in Cothronensis castri portum deducta est. Ex qua exierunt omnes incolumes qui cum prędicto uenerabili uiro Maximiano nauigabãt. Cunq́; post eos ipse quoq; fuisset egressus, mox in eiusdem portus profundum nauis demersa est, ac si illis egredientibus præ pondere subleuatione caruisset: & quæ plena hominibus in pelago aquas portauerat, atque natauerat, Maximiano cum suis fratribus recedente, aquas sine hominib. in portu non ualuit portare: ut hinc omnipotens Deus ostenderet, quia hanc onustam sua manu tenuerat, quæ ab hominibus uacua & derelicta super aquas nõ potuit manere.

De Sanctulo presbytero prouinciæ Nursiæ. *Caput* XXXVI.

ANte hos dies quoq; ferè xl. uidisti apud me eum cuius superius memoriam feci, uenerabilis uitæ presbyterum Sanctulum nomine, qui ad me ex Nursia prouin-

prouincia annis singulis uenire consueuit. Sed ex eadem prouincia quidam monachus ante triduum uenit, qui grauis nuncij mœrore me perculit, quia eundem uirum obijsse nunciauit. Huius ergo uiri etsi non sine gemitu dulcedinis recolo, iam tamen sine formidine uirtutes narro, quas a uicinis eius sacerdotibus mira uirtute & simplicitate præditis agnoui. Et sicut inter amantes se animos hominum magnum charitatis familiaritas ausum præbet, a me plerunque ex dulcedine exactus, ipse quoque de his quæ egerat, extrema quædam fateri cogebatur. Hic nanque quodam tempore cum in prælo Longobardi oliuam premerent, ut oleũ liquare debuisset, sicut iocundus erat & uultu & animo, utrem uacuum ad prælum detulit, laborantesque Longobardos læto uultu salutauit, utrem protulit, & iubendo potius quam petendo eum impleri sibi dixit. Sed gentiles uiri quia tota iã die frustra laborauerant, atque ab oliuis exigere oleum torquendo non poterant, uerba illius molestè susceperunt, eumque iniuriis insectati sunt. quibus uir domini lętiori adhuc uultu respondit dicens: Si pro me oretis, istum utrem Sanctulo impleatis, & sic a uobis reuertetur. Cumque illi ex oliuis oleum defluere non cernerent, & uirum dei ad implendum utrẽ sibi insistere uiderent uehementer accensi, maioribus hunc uerborum contumelijs detestari cęperunt. Vir autem dei uidens quod ex pręlo oleum nullo modo exiret, aquam sibi dare petijt, quam cunctis uidentibus benedixit, atque in prælum suis manibus iactauit. ex qua protinus benedictione tanta ubertas olei erupit, ut Longobardi qui prius diu incassum laborauerant, non solum sua uascula omnia, sed utrem quoque quem uir dei detulerat implentes, gratias agerent: quia is qui oleum petere uenerat, benedicendo dedit quod postulabat.

Alio quoque tempore uehemens ubique fames incubuerat, & beati Laurentij martyris Ecclesia fuerat a Longobardis incensa. Quam uir dei restaurare cupiens, artifices multos ac plures subministrantes operarios adhibuit, quibus necesse erat ut quotidiani sumptus laboran-A tibus sine dilatione præberentur. Sed exigente eiusdem famis necessitate panis defuit, cœperuntq; laborantes instanter uictum quærere: quia uires ad laborem per inopiam non haberent. Quod uir dei audiens, eos uerbis consolabatur foris promittendo quod deerat, sed ipse grauiter anxiabatur intus exhibere cibum non ualens quem promittebat. Cum uerò huc illucque anxius pergeret, deuenit ad clibanum in quo uicinæ mulieres pridie panes coxerant, ibiq; incuruatus aspexit ne fortè panis à coquentibus reman-B sisset. Tunc repentè panem miræ magitudinis, atq; insoliti candoris inuenit: quẽ quidem tulit: sed deferre artificibus noluit, ne fortasse alienus esset, & culpam uelut ex pietate perpetraret. Per uicinas itaque hunc mulieres detulit, eumq; omnibus ostendit, ac ne cui earum remansisset inquisiuit. Omnes autem quæ pridie panẽ coxerant, suũ hunc esse negauerũt atq; panes suos numero integro se a clibano retulisse professæ sunt. Tunc lætus uir domini perrexit ad multos artifices cũ uno pane, & ut omnipotenti deo gratias agerent admonuit, & quia eis annonã præ-C buerat indicauit: eisq; ad refectionẽ protinus inuitatis inuentum panem apposuit. Quibus sufficienter plenéq; satiatis plura ex eo quam ipse panis fuerat fragmenta collegit. Quæ die quoque altero eis ad refectionem intulit sed id quod ex fragmentis supererat, ipsa quoq; quę apposita fuerant fragmenta superabat. Factumque est ut per dies decem omnes illi artifices atque operarij ex illo pane satiati, hunc & quotidie ederent, & ex eo quotidie qđ edi posset, in crastinum superesset, ac si D fragmenta panis illius per esum crescerent, & cibum comedentium ora repararent.

Petrus:

Mira res, atque in exemplũ dominici operis uehementer omnibus stupenda.

Gregorius:

IPse Petre multos de uno pane pauit per seruum, qui ex quinque panibus quinque milia hominum satiauit per semetipsum, qui pauca seminis grana in innumera

ra segetum frumenta multiplicat, qui ipsa quoque semina produxit ex terra, & simul omnia creauit ex nihilo. Sed ne diutius miteris quid in uirtute Domini uenerandus uir Sanctulus exterius fecerit, audi ex uirtute Domini qualis interius fuit. Die etenim quadam a Longobardis captus quidã diaconus tenebatur ligatus, eumq; ipsi qui tenuerant interficere cogitabant. Aduesperascẽte aũt die uir dei Sanctulus ab eisdem Longobardis petijt ut relaxari eique uita concedi debuisset: quod posse se facere omnino negauerũt. Cunque mortem illius deliberasse eos cerneret, petiit ut sibi ad custodiam tradi debuisset. Cui protinus responderunt: Tibi quidem eum ad custodiendum damus: sed ea, cõditione interposita, ut si iste fugerit pro eo is moriaris. Quod uir Domini libenter accipiens, prædictum diaconum in suam suscepit fidem: quem nocte media cum Longobardos omnes somno graui depressos aspiceret, excitauit & ait: Surge, & concitus fuge, liberet te omnipotens Deus. Sed idem diaconus promissionis eius non immemor, respondit dicẽs: Fugere pater non possum: quia si ego fugero, pro me sine dubio ipse morieris. Quem uir Domini Sanctulus ad fugiendum compulit, dicens: Surge & uade, te omnipotens Deus eripiat. Nam ego in manu eius sum, tãtum in me possunt facere, quantum ipse permiseris. Fugit itaque diaconus, & quasi deceptus in medio fideiussor remansit. Facto igitur mane Longobardi qui diaconum ad custodiẽdum dederant uenerunt, quem dederant petierunt: sed hunc uenerandus presbyter fugisse respõdit. Tunc illi inquiunt: Scis ipse melius quid conuenit. Seruus autem Domini constanter ait: Scio. Cui dixerunt: Bonus homo es, nolumus te per uarios cruciatus mori, elige tibi mortem quam uis. quibus uir Domini respondit dicens: In manu Dei sum, ea morte me occidi permiserit. Tunc omnibus qui illic aderant Longobardis placuit ut eum capite truncare debuissent, quatenus sine graui cruciatu uitam eius compendiosa morte terminarent. cognito itaq; quod Sanctulus qui inter eos pro sanctitatis reuerentia magni honoris habebatur, occi-

A dendus essent: omnes qui in eodem loco inuenti sunt Longobardi conuenerunt, sicut sunt nimiæ crudelitatis, læti ad spectaculum mortis. Circumsteterunt itaque acies. Vir autem Domini deductus in medium est, atque ex omnibus uiris fortibus electus est unus, de quo dubium non esset quin uno ictu caput eius abscinderet. Venerandus igitur uir inter armatos deductus ad sua arma statim cucurrit: nam petiit ut sibi paululum orandi licentia daretur. Cui dum concessum fuis-

B set, in terram se strauit & orauit. qui dum paulo diutius oraret, hunc electus interfector calce pulsauit ut surgeret, dicens: Surge, & flexo genu tende ceruicem. Surrexit autem uir Domini, genu flexit, ceruicem tetendit: sed tenso collo eductam contra se spatam intuens, hoc unum publicè fertur dixisse: Sancte Ioannes suscipe illam. Tunc electus carnifex euaginatum gladium tenens, nisu forti in altum brachiũ percussurus leuauit, sed deponere nullo modo potuit. nam repentè diriguit. & erecto in cœlum gladio brachium inflexibile remansit. Tunc omnis Longobardo-

C rum turba quæ ad illud mortis spectaculum aderat, in laudis fauorem conuersa mirari cœpit, uirumque Dei cum timore uenerari, quia profectò claruerat cuius sanctitatis esset qui carnificis sui brachiũ in aere ligasset. Itaque postulatus ut surgeret, surrexit: postulatus ut brachium sui carnificis sanaret, negauit dicens: Ego pro eo nullo modo orabo, nisi mihi ante iuramentum dederit quia cum ista manu Christianum hominem non occidat. Sed Longobardus idem qui (ut dicã) brachium contra Deum tendendo perdi-

D derat, pœna sua exigente compulsus est iurare se Christianum hominem nunquã occidere. Tunc uir Domini præcepit dicens: Depone manum deorsum. Qui statim deposuit, atque ilicò adiunxit: Remitte gladium in uaginam. Et statim remisit. Omnes ergo tantæ uirtutis hominem cognoscentes, boues & iumenta quæ deprædati fuerant, certatim ei offerre in munere uolebant. sed uir Domini tale munus suscipere renuit, munus autem bonæ mercedis quæsiuit dicens: Si mihi aliquid uultis concedere, omnes captiuos quos habe-

tis

tis mihi tribuite, ut habeam unde pro uobis debeã orare. Factumq; est, & omnes captiui cum eo dimissi sunt, atque superna gratia disponente, cum se unus pro uno morti obtulit, multos à morte liberauit.

Petrus:

MIra res, & quamuis hanc ab alijs & ipse cognouerim: uerè tamẽ fateor, quia mihi quotiens narratur innouatur.

Gregorius:

NIl in hac re in Sanctulo miteris, sed pensa si potes quis ille spiritus fuerit, qui eius tam simplicem mentẽ tenuit atque in tanto uirtutis culmine erexit. Vbi enim eius animus fuit quando mori pro proximo tam constanter decreuit, & pro temporali uita fratris unius suam despexit, atque sub gladio ceruicem tetendit? quæ ergo uis amoris illud cor tenuit quod mortem suam pro unius salute proximi non expauit? Scimus certè quia idem uenerabilis uir Sanctulus ipsa quoque elementa literarum bene non nouerat, legis pręcepta nesciebat: sed quia plenitudo legis est charitas, legem totam in Dei ac proximi dilectione seruauit, & quod foris in cognitione non nouerat, ei intus uiuebat in amore. Et qui nunquam fortasse legerat quod de redemptore Ioannes apostolus dixit, quoniã sicut ille pro nobis animã posuit, sic & nos debemus pro fratrib. animas ponare, tam sublime Apostolicum præceptum faciendo magis quàm sciendo nouerat. Comparemus si placet cũ hac nostra indocta sciẽtia illius docta ignorantiam. Vbi hæc nostra iacet ibi illius disciplina eminet. Nos de uirtutibus uacui loquimur, & quasi inter fructifera arbusta positi odoramur poma nec manducamus. Ille uirtutum fructus carpere nouerat, quamuis hos in uerbis odorari nesciebat. *1. Io. 3*

Petrus:

QVidnam quæso tu esse existimas ꝙ boni quoque subtrahuntur: & qui uiuere ad ædificationem multorum poterant, aut penitus inueniri nequeunt, aut certè iam omni modo rarescunt?

Gregorius:

MAlitia remanentium meretur ut hi qui prodesse poterant, festinè subtrahantur: & cũ mundi finis appropinquat, electi tolluntur, ne deteriora uideãt. Hinc enim propheta ait: Iustus perit, & nemo est qui recogitet in corde suo: & uiri misericordiæ colliguntur, quia non est qui intelligat. Hinc rursus scriptũ est: Apite ut exeãt qui cõculcent eam, tollite de uia lapides. Hinc Salomon ait: Tempus mittẽdi lapides, & tempus colligendi. quod igitur finis mundi urget, eo necesse est, ut uiui lapides ad ædificium cœleste colligantur, quatenus Hierusalem nostra in mensurã suæ constructionis excrescat. Nec tamen ita omnes electos subtrahi credimus ut soli in mũdo peruersi remaneant: quia nunquam peccatores ad lamentum pœnitentiæ redirent, si nulla essent bonorũ exẽpla quæ eorum mentem traherent. *Esa. 57.* *Hier 50* *Eccl. 3*

Petrus:

INcassum subtrahi bonos queror, quia perire cateruatim & malos uideo.

De uisione Redempti Ferentinæ ciuitatis episcopi. *Cap.* XXXVIII.

Gregorius:

HAc de re nihil Petre mireris: nam Redemptum Ferẽtinæ ciuitatis episcopum uitę uenerabilis uirum qui ante hos ferè annos septem ex hoc mundo migrauit, tua dilectio cognitum habuit. Hic sicut mihi adhuc in monasterio propè posito ualde familiariter iungebatur, hoc quod Ioannis iunioris prædecessoris mei tempore de mundi fine cognouerat, sicut longè lateq; clarueat, à me requisitus mihi ipse narrabat. Aiebat nanq; quia quadam die dum parochias suas ex more circuiret, peruenit ad Ecclesiam beati Euthicij martyris. Aduesperascente autem die stratum fieri sibi iuxta sepulchrũ martyris uoluit, atq; ibi post laborem quieuit cum nocte media ut asserebat, nec perfecte uigilare poterat, nec dormiebat, sed depressus ut solet somno, grauabatur quodam pondere uigilans animus: atq; ante eum idem beatus martyr Euthicius astitit dicens: Redempte uigilas? Cui respõdit: Vigilo. qui ait: Finis uenit uniuersæ carnis, finis uenit uniuesę carnis, finis uenit uniuersæ carnis. postquam trinam uocem uisio martyris quæ mentis eius oculis

lis apparebat, euanuit. Tunc uir Dei surrexit. seq; in orationis lamentum dedit Mox enim illa terribilia in cœlum signa secuta sunt, ut hastæ atq; acies igneæ ad aquilonis parte uiderentur. Mox effera Longobardorum gens de uagina suæ habitationis educta, in nostram ceruicem grassata est, atque humanum genus quod in hac terra præ nimia multitudine quasi spissæ segetis more surrexerat, succisum aruit. Nam depopulatæ, urbes, euersa castra, concrematæ Ecclesiæ destructa sunt monasteria uirorum ac fœminarũ, desolata ab hominibus prædia atque ab omni cultore destituta, in solitudine uacat terra: nullus hanc possessor inhabitat, occupauerunt bestię loca quæ prius multitudo hominum tenebat. Et quid in alijs mũdi partibus agatur ignoro. Nam in hac terra in qua nos uiuimus, finẽ suum mundus iam non nunciat, sed ostendit. Tanto ergo nos necesse est instãtius æterna quærere, quanto à nobis cognoscimus uelociter temporalia fugisse. Despiciendus à nobis hic mundus fuerat, etiam si blandiretur, si rebus prosperis demulceret animũ. ut postquam tot flagellis premitur, tanta aduersitate fatigatur, tot nobis quotidie dolores ingeminat: qd nobis aliud quam ne diligatur clamat? Multa autem fuerãt quæ adhuc de electorum factis narrare debuissem. sed hæc silentio supprimo, quia ad alia festino.

Petrus:

QVia multos intra sanctæ Ecclesiæ gremium cõstitutos, de uita animę post mortem carnis perpendo dubitare quæso ut debeas uel qua ex ratione possit agnosci, uel si qua animarum exẽpla animo occurrunt, pro multorum ædificatione dicere, ut hi qui suspicantur, discãt cum carne animum non finiri.

Gregorius:

LAboriosum ualde opus est, & maximè occupato animo atq; ad alia tendenti. Sed si sunt quibus prodesse ualeat, uoluntatẽ meã proculdubio postpono utilitati proximorum, & in quãtum deo largiente ualuero, quod anima post carnem uiuat, subsequenti hoc quarto uolumine demonstrabo.

Libri tertij finis.

A

CAPITA LIBRI QVARTI.

LIBER QVARTVS
DIALOGI B. GREGORII.

Quod æterna ac spiritalia ideo à carnalibus minus credantur quia ea quæ audiunt, per experimentum minimè nouerunt.

CAPVT I.

POstquam de paradisi gaudijs) culpas exigente) expulsus est primus humani generis parens, in huius cæcitatis atque exilij quam patimur uenit ęrũ nam: quia peccãdo extra semetipsum fusus, iã illa cęlestis patriæ gaudia quę prius comtemplabat, uidere nõ potuit. In paradiso quippe assueuerat homo uerbis Dei perfrui, beatorum angelorum spiritibus cordis munditia & celsitudine uisionis interesse. Sed postq̃ huc cecidit, ab illo quo implebat mentis lumine recessit. Ex cuius uidelicet carne nos in huius exilij cæcitate nati, audimus q dem cœlesté esse patriã audimus eius ciues angelos Dei, audimus eorundem angelorum socios spiritus iustorum & perfectorum. Sed carnales quique quia illa inuisibilia scire nõ ualẽt per experimentum, dubitãt utrũ ne sit, ꝙ corporalibus oculis nõ uidẽt. Quæ nimirũ dubietas ĩ primo parẽte nostro esse nõ potuit: qa exclusus à paradisi gaudijs hoc

A quod amiserat, quia uiderat recolebat. Hi autem sentire audita non possunt, qui eorum nullum sicut illic saltem de præterito experimentum tenent. Ac si enim prægnans mulier mittatur in carcerem, ibique pariat puerum, qui natus puer in carcere nutriatur & crescat, cui si fortasse mater quæ hunc genuit solem, lunam, stellas, montes, & campos, uolantes aues, currentes equos nominet, ille uerò qui est in carcere natus & nutritus nihil aliud q̃ tenebras carceris sciat, & hæc quidẽ esse audiat, sed quia p experimentũ nõ nouit, ueraciter esse diffidat: ita in hac exilij sui cæcitate nati homines, dũ esse summa & inuisibilia audiũt, diffidũt an uera sint, quia sola hęc infima in quib. nati sunt uisibilia nouerũt. Vnde factũ est ut ipse inuisibiliũ & uisibiliũ creator ad humani generis redẽptionẽ unigenitus pr̃is ueniret, & sanctũ spiritũ ad corda nostra mitteret: quatenus per eũ uiuificati crederemus, quę adhuc scire p experimentum non possumus. Quotquot ergo hunc spiritũ hr̃ditatis nostræ pignus accepimus, de uita inuisibiliũ non dubitamus. Quisquis autem in hac crudelitate adhuc solidus non est, debet proculdubio maiorũ dictis fidem prębere, eisq; iam per spiritũ sanctum inuisibiliũ experimentum habentibus credere: quia & stultus est puer si matrẽ ideo ęstimet de luce mentiri, quia ipse nihil aliud quam tenebras carceris agnouit.

B

C

Petrus:

PLacet ualde quod dicis. Sed qui esse inuisibilia non credit, profectò infidelis est. qui uerò infidelis est, in eo quod dubitat fidem non quærit, sed rationem.

D *Quòd sine fide neque infidelis uiuat.* Cap. II.

Gregorius:

AVdacter dico, quia sine fide neque infidelis uiuit. Nam si ab infideli percunctari uoluero quem patrem uel matrem habuerit, protinus respondebit, illum atque illam. Quẽ si sta im requiram, utrũ ne nouerit quando cõceptus sit, uel uiderit quando natus: nihil horum se uel nosse uel uidisse fatebitur, & tamen ꝙ nõ uidit credit. Nam illum patrem, illamque se habuisse matrẽ absque dubitatione testabitur.

Petrus:

FAteor: quia nunc usque nesciui quòd infidelis haberet fidem.

 Gregorius:

Gregorius:

HAbent etiam infideles fidem, sed uti nam in Deum. Quam si utiq; haberent, infideles non essent. Sed hinc in sua perfidia redarguendi sunt, hinc ac fidei gratiam prouocandi: quia si de ipso suo uisibili corpore credunt quod minimè uiderunt, cur inuisibilia non credunt quæ corporaliter uidere non possunt?

Quod tres sunt uitales spiritus creati. *Caput* III.

NAm quia post mortem carnis uiuat anima, patet ratio, sed fidei admixta. Tres quippe uitales spiritus creauit B omnipotens Deus. Vnum qui carne nõ tegitur: alium qui carne tegitur, sed non cum carne moritur: tertium qui carne tegitur, & cum carne moritur. Spiritus nanque est qui carne non tegitur, angelorũ spiritus qui carne tegitur, sed cum carne non moritur, hominum: spiritus cum carne tegitur & cum carne moritur, iumentorum omniumq; brutorum animalium. Homo itaq; sicut in medio creatus est, ut esset inferior angelo, superior iumento: ita aliquid habet commune cum summo, aliquid commune cum infi C mo: immortalitatem scilicet spiritus cum angelo, mortalitatem uerò carnis cum iumento: quousque & ipsam mortalitatem carnis gloria resurrectionis absorbeat, & inhærendo spiritui caro seruetur in perpetuum: quia & ipse spiritus inhærendo carni seruatur in Deum. Quæ tamen caro nec in reprobis inter supplicia perfectè deficit: quia semper deficiendo subsistit, ut qui spiritu & carne peccauerunt, semper essentialiter uiuentes, & carne & spiritu sine fine moriantur.

Petrus:

RAtioni fidelium placent cuncta quæ dicis. Sed quæso te, dum spiritus hominum atque iumentorum tanta districtione discernis, quid est quod Salomon
Eccl. 3. ait: Dixi in corde meo de filiis hominum ut probaret eos Deus, & ostenderet similes esse bestiis? Idcirco unus interitus est hominis & iumentorum, & æqua utriusque conditio. Qui adhuc eandem suam sententiam subtiliter exequens adiungit: Sicut moritur homo, sic & illa moriuntur. Similiter spirant omnia, & nihil habet homo iumentis amplius. Quibus A adhuc uerbis generalem diffinitionem subinfert dicens: Cuncta subiacent uanitati, & omnia pergunt ad unum locum: de terra facta sunt, & in terram pariter reuertentur.

De quæstione Salamonis qua dicitur: Vnus interitus est hominis & iumentorũ. Ca. IIII.

Gregorius.

SAlomonis liber in quo hæc scripta sunt, Ecclesiastes appellatus est. Ecclesiastes autem propriè cõcionator dicitur. In concione uerò sententia promitur, per quam tumultuosa turbæ seditio comprimatur. Et cum multi diuersa sentiunt, per concionantis rationem ad unam sententiam perducuntur. Hic igitur liber idcirco concionator dicitur: quia Salomon in eo quasi tumultuantis turbæ suscepit sensum, ut ea per inquisitionem dicat, quæ fortasse per tentationem imperita mens sentiant. Nam quot sententias quasi per inquisitionẽ mouet, quasi tot in se personas diuersorũ suscipit. Sed cõcionator uerax uelut extensa manu omniũ tumultus sedat, eosq; ad unam sententiam reuocat, cùm in eiusdem libri termino ait: Finem loquendi omnes pariter audiamus. Deũ Eccl. 12 time, & mandata eius obserua, hoc est. n. omnis homo. Si enim in libro eodem per locutionem suam multorum personas non susceperat, cur ad audiendum loquẽdi finem secum pariter omnes admonebat? Qui igitur in fine libri dicit: Omnes pariter audiamus: ipse sibi testis est, quia in se multorũ personas suscipiens quasi solus locutus nõ est. Vñ & alia sunt quæ in libro eodẽ per inquisitionẽ mouentur, atque alia quæ per rõnem satisfaciũt. Alia quæ ex tentati profert animo atq; adhuc D huius mundi delectationibus dediti: alia uerò in quibus ea quæ rõnis sunt disserat atq; animũ à delectatione cõpescat. Ibi nãq; ait. Hoc itaq; mihi uisum est bonũ ut comedat quis & bibat, & fruatur lætitia Eccl. 5 ex labore suo. Et longè inferius subiungit: Melius est ire ad domũ luctus, quam Eccle. 7 ad domũ conuiuij. Si enim bonũ est mãducare & bibere, melius fuisse uidebatur ad domũ conuiuij pergere quam ad domum luctus. Ex qua re ostenditur: quia illud ex infirmantium persona intulit, hoc uerò ex rõnis diffinitione subiũxit. Nã ipsas protinus rõnis causas edisserit, & de domo luctus

luctus quæ sit utilitas ostendit, dicens: In la enim finis cunctorum admonetur hominum, & uiuens homo cogitat quid futurus sit. Rursus illic scriptum est: Lætare iuuenis in adolescentia tua. Et paulo post
Eccl. 11. subditur: Adolescentia enim & uoluptas uana sunt. qui dum hoc postmodum uanum esse redarguit, quod prius admonuisse uidebatur, patenter indicat quia illa quasi ex desiderio carnali uerba intulit hæc uerò ex iudicij ueritate subiunxit. Sicut ergo delectationem prius carnalium exprimens, curis postpositis denunciat bonum esse manducare & bibere: quod tamen postmodum ex iudicii ratione reprehendit, cum esse melius dicit ire ad domum luctus, quam ad domum conuiuij: & sicut quod ait Lætari debere iuuenem in adolescentia sua, quasi ex deliberatione carnalium proponit, & tamen postmodum per diffinitionem sententiæ adolescentiam & uoluptatem uana esse redarguit: ita etiam concionator noster uelut ex mente infirmantiũ humanæ suspicionis sentẽtiam proponit dum dicit: Vnus interitus est hominis & iumentotnm, & æqua utrisq; conditio. Sicut moritur homo, sic & illa moriuntur. Simililiter spirant omnia, & nihil habet homo iumentis amplius. qui tamen ex diffinitione rationis suam postmodum sententiam protulit dicens: Quid habet amplius sapiens stulto, & quid pauper, nisi ut pergat illuc ubi est uita? Qui igitur dixit: Nihil habet homo iumentis amplius, ipse rursum diffiniuit quia habet aliquid sapiens non solum amplius a iumento, sed etiam ab homine stulto, uidelicet ut de pergat illuc ubi est uita. Quibus uerbis primum indicat, quia hic hominum uita non est, quam esse alibi testatur. Habet ergo homo hoc amplius iumentis: quia illa post mortem non uiuunt, hic uero tũc uiuere inchoat, cum per mortem carnis, hanc uisibilem uitam consummat. Qui etiam longè inferius dicit: Quodcũq; potest manus tua facere, instanter operare: q̃a nec opus, nec rõ, nec sc̃ia, nec sapiẽtia erit apud inferos, quo tu properas. Quomodo ergo unus interitus est homini & iumenti, & æqua utriusque conditio? Aut quomodo nihil habet homo iumentis amplius, cum iumenta post mortem car-A nis non uiuunt? hominum uerò spiritus pro malis suis operibus post mortem carnis ad inferos deducti, nec in ipsa morte moriuntur? Sed in utraque tam dispari sententia demonstratur, quia concionator uerax & illud ex tentatione carnali intulit, & hoc postmodum ex spiritali ueritate diffiniuit.

Petrus:

LIbet nescisse quod requisiui, dum me in tanta subtilitate contigit discere quod nesciui. Sed quæso te ut me æquanimiter feras si ipse quoque apud te more
B Ecclesiastici nostri infirmantium in me personam suscepero, ut eisdem infirmantibus prodesse propinquius quasi per eorum inquisitionem possum.

Gregorius:

CVr condescendentem te infirmitati proximorum æquanimiter non feram? cum Paulus dicat: Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem saluos. Quod ipse quoque dum ex condescensione charitatis egeris, in hac re amplius uenerari debes, in qua morem egregi prædicatoris imitaris.

C

De quæstione animæ inuisibiliter exeuntis, an sit quę uideri non possit. *Caput V.*

Petrus:

QVodam fratre moriente præsentem me fuisse contigit, qui repentè dũ loqueretur, uitalem remisit flatum, & quẽ prius mecum loquentem uidebam, subitò extinctum uidi. Sed eius anima utrum egressa sit an non, non uidi: & ualde durum uidetur ut credatur res esse, quam nullus ualeat uidere.

Gregorius:

D QVid mirum Petre si egredientem animam non uidisti, quam & manentem in corpore non uides? Nunquid nã modò cum mecum loqueris, quia uidere in me non ualeas animam meam, idcirco me esse exanimem credis? Natura quippe animæ inuisibilis est, atq; ita ex corpore inuisibiliter egreditur, sicut in corpore innisibiliter manet.

Quod uita animæ manentis in corpore sicut deprehenditur ex motu membrorum, sic uita animæ post corpus in sanctis pensanda est ex uirtute miraculorum. *Caput VI.*

Petrus:

SEd uitam animæ in corpore manentis pensare possum ex ipsis motib. corporis: quia nisi corpori aĩa adesset, eiusdẽ membra corporis moueri non possent? uitam uero animæ post carnem in quib. motibus quibus vt operibus uideam, dicas: ut ex rebus uisis etiam colligam quod uidere non possum.

Gregorius:

NOn quidem subtiliter, sed solerter dico: quia sicut uis animæ uiuificat & mouet corpus, sic uis diuina implet quæ creauit omnia: & alia inspirando uiuificat, alijs tribuit ut uiuant, alijs uerò hoc solummodo præstat ut sint. Quia uerò esse non dubitas creantem & regentẽ implentem, & circumplectentem, transcẽdentem & sustinentem, incircumscriptũ atq; inuisibilem Deum: ita dubitare non debes hunc inuisibilia obsequia habere. Debent quippe ea quæ ministrant: ad ei9 similitudinem tendere cui ministrant: ut & quæ inuisibili seruiunt, esse inuisibilia non dubitentur. Hæc autem quæ esse credimus, nisi sanctos angelos & spiritus iustorum? Sicut ergo motum considerans corporis, uitam animæ manentis in corpore perpendis ab imo, ita uitam animæ exeuntis è corpore perpendere debes à summo quia potest inuisibiliter uiuere, quam oportet in obsequio inuisibilis cõditoris manere.

Petrus:

REctè totum dicitur, sed mens refugit credere, quod corporeis oculis non ualet uideri.

Gregorius:

Heb. 11. CVm Paulus dicat: Est enim fides sperandarum substantia rerum, argumẽtum non apparentium: hoc ueraciter dicitur credi, quod non ualet uideri. Nã credi iã non põt quod uideri põt. Vt tñ te breuiter reducã ad te, nulla uisibilia nisi p inuisibilia uidentur. Ecce eñ cuncta corporea oculus tui corporis aspicit, nec tamẽ ipse corporeus oculus aliquid corporeũ uideret, nisi hunc res incorporea ad uidendum acueret. Nam tolle menten quæ non uidetur, & in cassum patet oculus q uidebat. Subtrahe animam corpori, remanent pculdubio oculi in corpore apti. Si igitur per se uidebant, cur discendẽte anima nihil uident? Hinc ergo collige, quia ipsa quoque uisibilia non nisi per inuisibilia uidentur, Ponamus quoque ante oculos mentis ædificari domus immensas moles leuari, pendere magnas in machinis columnas: quis (quæso te) hoc opus operatur, corpus uisibile quod illas moles manib. trahit an inuisibilis anima quæ uiuificat corpus? Tolle enim quod non uidetur in corpore, & mox immobilia remanent cuncta quæ moueri uidebantur, sicut uisibilia corpora metallorum. Qua ex re pensandum est, quia in hoc quoque mundo uisibili nihil nisi p creaturam inuisibilẽ disponi potest. Nã sicut omnipotens Deus aspirando uel implendo ea quæ ratione subsistunt, & uiuificat & mouet inuisibilia: ita ipsa quoque inuisibilia implendo mouent atque sensificant carnalia corpora quæ uidentur.

Petrus:

ISstis, fateor, allegationibus libenter uictus propè nulla iam esse hæc uisibilia existimare compellor, qui prius in me infirmantium personam suscipiens de inuisibilibus dubitabam. Itaque placent cũcta quæ dicis. Sed tamen sicut uitam animæ in corpore manentis ex motu corporis agnosco: ita uitam animæ post corpus apertis quibusdam rebus attestantibus cognoscere cupio.

Quia uita animæ manentis in corpore sicut deprehenditur ex motu membrorum, sic uita animæ post corpus in sanctis pensanda est in uirtute miraculorum. Cap. VI.

Gregorius:

HAc in re si cor paratum tuæ dilectionis inuenio, in allegatione minimè laboro. Nũquid nam sancti Apostoli & martyres Christi præsentem uitam despicerent, & in mortem carnis animas ponerent, nisi certiorem animarum uitam subsequi scirent. Tu uero ipse inquies, quia uitam animæ in corpore manentis ex motibus corporis agnoscis, & ecce hi qui animas in mortẽ posuerunt atq; animarũ uitã post mortẽ carnis esse credide-

crediderunt, quotidianis miraculis coruscant. Ad extincta nanq; eorum corpora uiuentes ægri ueniunt & sanantur, periuri ueniunt & dæmonio uexantur, & dæmoniaci ueniunt & liberantur, leprosi ueniunt & mundantur, deferuntur mortui & suscitãtur. Pensa itaq; eorũ aĩæ qualiter uiuũt illic ubi uiuũt, quorũ hic mortua corpora in tot miraculis uiuũt. Si igit' uitã aĩę manẽtis in corpore deprehẽdis ex motu membrorum, cur non perpendis uitam animę post corpus etiam per ossa mortua in uirtute miraculorum?

Petrus:

NVlla ut opinor huic allegationi ratio obsistit, in qua ex rebus uisibilibus cogimur credere quod non uidemus.

De egressibus animarum. Cap. VII.

Gregorius:

PAulo superius questus es morientis cuiusdam egredientem te animam non uidisse: sed hoc ipsum iam culpæ fuit quod corporeis oculis rem uidere inuisibilem quæsisti. Nam multi nostrum mentis oculum fide pura & uberi oratione mũdantes, egredientes è carne aĩas frequẽter uiderũt. Vnde nunc mihi necesse est, uel qualiter egredientes animæ uisæ sint, uel quanta ipse dum egrederentur, uiderint enarrare: quatenus fluctuanti animo quod plenè ratio non ualet, exempla suadeant. In secundo nanque huius operis libro iam præfatus sum, quòd uir uenerabilis Benedictus, sicut a fidelib. eius discipulis agnoui, longè à Capuana urbe positus, Germani eiusdem urbis episcopi animam nocte media in globo igneo ad cœlum ferri ab angelis aspexit. qui eandem quoq; ascendentem animam intuens, mẽtis laxato sinu quasi sub uno solis radio cunctum in suis oculis collectum mundum uidit.

De egressu animæ Speciosi monachi. Cap. VIII.

EIsdem quoque discipulis illius narrantibus didici, quia duo nobiles uiri atque exterioribus studijs erudiri germani fratres, quorum unus Speciosus, alter Gregorius dicebatur, eius se regulæ in sancta

A conuersatione tradiderunt. quos idem pater uenerabilis in monasterio quod iuxta Terracinensem urbem construxerat fecit habitare. qui multas quidem pecunias in hoc mundo possederant: sed cuncta pauperibus pro animarum suarum redemptione largiti sunt, & in eodem monasterio permanserunt. quorum unus, scilicet speciosus, dum pro utilitare monasterij iuxta Capuanam urbem missus fuisset, die quadam frater eius Gregorius cum fratribus ad mensam sedens atque conuescens, per spiritum subleuatus aspexit,

B & uidit Speciosi germani sui animam tã longè à se positi de corpore exire: qd' mox fratribus indicauit & cucurrit, iamq; eundem fratrem suum sepultum reperit: quẽ tamen hora ea quæ uiderat exisse de corpore, inuenit.

De anima cuiusdam inclusi. Cap. IX.

QVidam religiosus atque fidelissimus uir adhuc mihi in monasterio posito, narrauit quod aliqui de Siciliæ partibus nauigio Romam petentes, in mari medio positi, cuiusdam serui Dei

C qui in Samnio fuerat inclusus, ad cœlum ferri animam uiderunt. Qui descendentes ad terram, causamque an ita esset acta perscrutantes, illo die inuenerunt obijsse Dei famulum, quo eum ad cœlestia regna ascendisse cognouerunt.

De egressu animę Spei abbatis. Cap. X.

ADhuc in monasterio positus cuiusdã ualde uenerabilis uiri relatione cognoui quod dico. Aiebat enim, quia uenerabilis pater nomine Spes, monasteriũ construxit, in loco cui uocabulum Cample est, qui sexti fermè miliarij interiacente spacio à uetusta. Nursiæ urbe disiungi-

D tur. Hunc omnipotens & misericors deus ab æterno uerbere flagellando protexit, eique dispensationis suæ maximam securitatem seruauit & gratiam, quantumque eum prius flagellando diligeret, postmodum perfectè sanando monstrauit. Eius nanque oculos per quadraginta annorũ spacium continuæ cæcitatis tenebris pressit, nullum ei lumen uel extremæ uisionis aperiens Sed quia nemo in uerbere illius gratia se destituente subsistit, & nisi idem misericors pater qui pœnam irrogat pa-

tientiam præstet, mox per impatien- A tiam peccatum nobis ipsa auget correptio peccatorum: fitq; modo miserabili ut culpa nostra unde sperare debuit terminum, inde sumat augmentum: idcirco nostra Deus infirma conspiciens flagellis suis custodiam permiscet, atq; in percussione sua electis filijs nũc misericorditer iustus est, ut sint quib. postea debeat iustè misericorditer. Vñ uenerabilẽ senẽ dũ exteriorib. tenebris premeret, interna nunquam luce destituit. Qui cum flagello fatigaretur corporis, habebat per sancti spiritus custodiã consolationem cordis. Cum uerò iam an B ni quadragesimi fuisset in cæcitate templus expletum, ei Dominus lumen reddidit, & uicinum suum obitum denunciauit: atq; ut monasterijs circunquaq; constructis uerbum uitæ prædicaret, admonuit, quatenus corporis recepto lumine, uisitatis in circuitu fratribus cordis lumẽ aperiret. Qui statim iussis obtemperans, fratrum cœnobia circuiuit, mandata uitæ quæ agendo didicerat, prædicauit. Quintodecimo igitur die ad monasteriũ suum peracta prædicatione reuersus est, ibiq; fratribus conuocatis astans in medio, sacramentum dominici corporis & sanguinis sumpsit, moxq; cum eis mysticos Psalmorum cantus exorsus est. Qui illis psallentibus, orationi intentus animam reddidit. Omnes uerò fratres qui aderant, ex ore eius exisse columbam uiderunt, quæ mox aperto tecto oratorij egressa aspicientibus fratribus penetrauit cœlum. Cuius idcirco animam in columbæ specie apparuisse credendum est, ut omnipotẽs Deus ex hac ipsa specie ostenderet, quàm simplici corde ei uir ille seruisset.

De egressu animæ Vrsini pesbyteri Cap. IX.

SEd neque hoc sileam quod uir uenerabilis abbas Stephanus, qui non longè ante hoc in hac urbe defunctus est, quem ipse etiam bene nosti, in eadem prouincia Nursiæ cõtigisse referebat. Aiebat. n. ꝙ illic presbyter quidam commissam sibi cũ magno timore Domini regebat Ecclesiã. Qui ex tempore ordinationis acceptæ præsbyteram suam ut sororem diligens, sed quasi hostem cauẽs, ad se proprius accedere nunquam sinebat, eamq; sibimet propinquare nulla occasione permittens, ab ea sibi communionem funditus familiaritatis absciderat. Habent quippe sancti uiri hoc proprium, nam ut semper ab illicitis longè sint, à se plerunque etiam licita abscindunt. Vnde idem uir, ne unquã per eam incurreret culpam, sibi etiam per illam ministrari recusabat necessaria. Hic ergo uenerabilis presbyter cum longam uitæ implesset ætatem, anno quadragesimo ordinationis suæ inardescente grauiter febre correptus, ad extrema deductus est. Sed cum eum presbbytera sua conspiceret solutis iam membris quasi in morte distentum, si quod adhuc ei uitale spiramen inesset, naribus eius apposita curauit aure dignoscere. Quod ille sentiens, cui tenuissimus inerat flatus, quãtulo adnisu ualuit ut loqui potuisset, inferuescente spiritu, collegit uocem atque erupit, dicens: Recede a me mulier, adhuc igniculus uiuit, paleam tolle. Illa igitur recedente, crescente uirtute corporis, cum magna cœpit lætitia clamare, dicens: Bene ueniãt domini mei, bene ueniant domini mei: C quid ad tantillum seruulum uestrum estis dignati conuenire? Venio, uenio, gratias ago, gratias ago. Cũq; hoc iterata crebrò uoce repeteret, quib. hoc diceret, noti sui qui illũ circũsteterãt, requirebãt. Quibus ille admirãdo respõdit, dicẽs: Nũquid hic conuenisse sanctos Apostolos non uidetis? beatum Petrum & Paulum primos Apostolorum non aspicitis? Ad quos iterum conuersus dicebat: Ecce uenio, ecce uenio: atque inter hæc uerba animam reddidit. Et quia ueraciter sanctos Apostolos uiderit, eos etiam sequendo testatus est. D quod plerunque contingit iustis, ut in morte sua sanctorum præcellentium uisiones aspiciant, ne ipsam mortis suæ pœnalem sententiam pertimescant: sed dum eorum menti internorum ciuium societas ostenditur, à carnis suæ copula sint doloris & formidinis fatigatione soluant.

De anima Probi Reatinæ urbis episcopi. Cap. XII.

QVa de re neq; hoc sileam, quod Probus omnipotentis Dei famulus, qui nunc in hac urbe monasterio præstò

præstò est, quod appellatur Reatum, de Probo patruo suo Reatinæ ciuitatis episcopo mihi narrare consueuit, dicens: Quia appropinquante uitæ eius termino, eum grauissima depressit ægritudo. Cuius pater nomine Maximus, pueris circumquaque transmissis colligere medicos studuit, si fortasse eius molestiæ subueniri potuisset. Sed congregati ex uicinis locis undique medici, ad tactum uenæ denũciauerunt eius exitum citius affuturum. Sed cum iam tempus refectionis incumberet, atque diei hora tardior excreuisset, B uenerandus Episcopus de illorum potius quàm de sua salute sollicitus, eos qui aderant admonuit, cum sene patre in superiores episcopij sui patres ascendere, seque post laborem reficiendo reparare. Omnes igitur ascenderunt domum, unus ei tantummodo paruulus relictus est, puer, quem nunc quoque prædictus Probus asserit superesse. Qui dum lecto iacentis assisteret, subitò aspexit intrantes ad uirum Dei quosdam uiros stolis candidis amictos, qui eundem quoque candorem uestium uultuum suorum luce uincebant, C qua splendoris etiam claritate perculsus, qui nam illi essent, emissa cœpit uoce clamare. Qua uoce etiam Probus episcopus commotus, intrantes eos aspexit & agnouit, atque eundem stridentem uagientemq; puerum consolari cœpit, dicens: Noli timere: qa ad me sanctus Iuuenalis & sãctus Eleutherius martyres uenerũt. Ille aũt tãtæ uisionis nouitatẽ nõ ferens, cursu concito extra fores fugit, atque eos quos uiderat, pr̃i ac medicis nũciauit. qui concitè descenderunt, sed ægrum quem reliquerant, iam defunctum inuenerunt: D quia illi eum secum tulerant, quorũ uisionem puer ferre nõ potuit, q̃ hic remansit.

De transitu Gallæ ancillæ Dei. *Cap.* XIII.

INterea neque hoc silendum arbitror, ꝙ mihi personarum grauiũ atque fideliũ est relatione compertum. Gothorum nanque temporibus Galla huius urbis nobilissima puella Symachi consulis ac patricij filia, intra adolescentiæ tẽpora marito tradita, in unius anni spacio eius est morte uiduata. Quam dum feruente mũdi copia ad iterandum thalamum & opes & ætas uocaret, elegit magis spiritalibus nuptijs copulari Deo, in quibus à luctu incipitur, sed ad gaudia æterna peruenitur, quã carnalibus nuptijs subijci, quæ a lætitia semp incipiunt, & ad finẽ cũ luctu tendunt. Huic aũt cum ualde ignea cõspersio corporis inesset, cœperunt medici dicere: quia nisi ad amplexus uiriles rediret, calore nimio contra naturã barbas esset habitura: ꝙ ita quoq; pòst factũ est. Sed sancta mulier nihil exterius deformitatis timuit quæ interius sponsi cœlestis speciẽ amauit: nec uerita est si hoc in illa fœdaretur, quod à cælesti sponso in ea non amaretur. Mox ergo ut eius maritus defunctus est, abiecto seculari habitu, ad omnipotentis Dei seruitium sese apud beati Petri apostoli Ecclesiam monasterio tradidit, ibique multis annis simplicitati cordis atque orationi dedita, larga idigentibus eleemosynarum opera impendit. Cunq; omnipotens Deus perennem iam mercedem reddere eius laboribus decreuisset, canceri ulcere in mamilla percussa est. Nocturno autem tempore ante lectum eius duo candelabra lucere consueuerant: quia uidelicet amica lucis, non solum spiritales, sed etiã corporales tenebras odio habebat. Quæ dum nocte quadam ex hac eadem iaceret infirmitate fatigata, uidit beatum Petrum apostolum inter utraque candelabra, ante suum lectum constitisse, nec perterrita timuit, sed ex amore sumẽs audaciam exultauit, eique dixit: Quid est Domine mi, dimissa sunt mihi peccata mea? Cui ille, benignissimi ut est uultus, inclinato capite annuit, dicẽs: Dimissa, ueni. Sed quia quãdam sanctimonialem fœminam in eodẽ monasterio præ cæteris diligebat, ilico Galla subiunxit: Rogo ut soror Benedicta mecũ ueniat. Cui ille respondit: Non, sed illa talis ueniat tecum. Hæc uerò quã petis, die te erit trigesimo secutura. His itaque expletis, uisio Apostoli assistentis & colloquentis ei ablata est. At illa protinus cunctæ cõgregationes acciuit matrẽ, eiq; quid uiderit, quid ne audierit, indicauit. Tertio autẽ die cum ea quæ iussa fuerat sorore defuncta est. Illa uerò quam ipsa poposcerat, die est trigesimo subsecuta. quod factum nunc usque in eodẽ monasterio

sterio manet memorabile, sicq; hoc à præcedentibus matribus traditum, narrare illic solent subtiliter iuniores quę nūc sunt sanctimoniales uirgines, ac si illo in tempore huic tam grandi miraculo & ipsæ affuissent.

De transitu Seruuli paralytici.
Cap. XIIII

SEd inter hæc sciendum est, quia sæpe animabus exeuntibus electorum, dulces solent laudes cœlestes erumpere, ut dū illas libenter audiunt dissolutionem carnis ab anima sentire minimè permittantur. Vnde in homelijs quoque Euangelij iam narrasse me memini, quòd in ea porticu quæ euntibus ad Ecclesiam beati Clementis est peruia, fuit quidam Seruulus nomine, cuius te quoque non ambigo meminisse: qui quidem pauper rebus, sed meritis diues erat, quem longa ægritudo dissoluerat. Nam ex quo illum scire potuimus, usque ad finem uitæ paralyticus iacebat. Quid dicam quia stare non poterat, qui nunquam in lecto surgere uel ad sedendum ualebat, nunquam manum suam ad os ducere, nunquam se potuit in latus aliud declinare? Huic ad seruiendum mater cum fratre aderat, & quicquid ex eleemosyna potuisset accipere, hoc eorum manibus pauperibus erogabat. Nequaquam literas nouerat, sed scripturæ sacræ sibimet codices emerat, & religiosos quosque in hospitalitatem suscipiens, hos coram se studiosè legere faciebat. Factum est ut iuxta modum suum plenè sacram scripturam disceret, cum, sicut dixi, literas funditus ignoraret. Studebat semper in dolore gratias agere, hymnis Dei & laudibus diebus ac noctibus uacare. Sed cum iam tempus esset ut tanta eius patientia remunerari debuisset, membrorum dolor ad uitalia redijt. Cunque iam se morti proximum agnouisset, peregrinos uiros, atque in hospitalitatem susceptos admonuit, ut surgerent, & cum eo Psalmos pro expectatione sui exitus decantarent. Cunque cum eis & ipse moriens psalleret, uoces psallentium repentè compescuit cum terrore magni clamoris, dicens: Tacete. Nunquid non auditis quantæ resonent laudes in cœlo? Et dum ad easdem lau-

A des quas intus audierat, aurem cordis intēderet, sancta illa anima carne soluta est. Qua scilicet exeunte, tanta illic fragrantia odoris aspersa est, ut omnes qui illic aderant, in æstimabili suauitate replerentur, ita ut per hoc patenter cognoscerent, quod eas laudes in cœlo suscepissent. Cui rei monachus noster interfuit, qui nunc usque uiuit, & cum magno fletu attestari solet: quia quousque corpus eius sepulturæ traderent, ab eorum naribus odoris illius fragrantia non recessit.

B

De transitu Romulæ ancillæ Dei.
Cap. XV.

IN eisdem quoque homelijs rem narrasse me recolo, quam Speciosus compresbyter meus qui hanc nouerat me narrante attestatus est. Eo nanque tempore quo monasterium petij, anus quædam Redēpta nomine, in sanctimoniali habitu constituta in urbe hac iuxta beatæ Mariæ semper uirginis Ecclesiam manebat. Hæc illius Herundinis discipula fuerat, quæ magnis uirtutibus pollens, super Prænestinos montes uitam eremiticam duxisse C ferebatur. Huic autem Redemptæ duæ in eodem habitu discipulæ fuerant: una nomine Romula, & altera quæ nunc adhuc super est, quam quidem facie scio, sed nomine nescio. Tres itaque hę in uno habitaculo commanentes, morum quidem diuitijs plenam, sed tamen pauperem rebus uitam ducebant. Hæc autem quam præfatus sum Romula, aliam quam prædixi cōdiscipulam suam magnis uitæ meritis anteibat. Erat quippe miræ patientiæ, sum D mæ obedientiæ, custos oris sui ad silentiū studiosa ualde ad cōtinuę orationis usum. Sed quia plerunque hi quos iam homines perfectos æstimant, adhuc in oculis summi opificis aliquid imperfectionis habent: sicut sæpe imperiti homines necdum perfectè sculpta sigilla conspicimus, & iam quasi perfecta laudamus, quæ tamen adhuc artifex considerat & limat, laudari iam audit, & tamen eā tundere meliorando nō desinit: hæc, quam prædiximus, Romula, ea quā Græco uocabulo medici paralysin uocant, molestia corporali percussa est, multisque annis in lectulo

ctulo decubans, penè omni iacebat mem A brorum officio destituta. Nec tamen hæc eadem eius mentem ad impatientiam flagella perduxerant. Nam ipsa ei detrimenta membrorum facta fuerant incrementa uirtutum: quia tanto solicitius ad usũ orationis excreuerat, quãto & aliud quod libet agere nequaquam ualebat. Nocte igitur quadam eandem Redemptam, quam præfatus sum, quæ utrasq; discipulas suas filiarum loco nutriebat, uocauit dicens: Mater ueni, mater ueni. quæ mox cum alia eius condiscipula surrexit, sicut utrisque referentibus & multis eadem res clar- B uit, & ego quoq; in eodem tempore agnoui. cunq; noctis medio lectulo, iacentis assisterent, subito cœlitus lux emissa, omne illius cellulæ spacium impleuit, & splendor tantæ claritatis emicuit, ut corda assistentium inæstimabili pauore perstringeret, atq;, ut post ipsæ referebant, omne in eis corpus obrigesceret, ut & in subito stupore manerent. Cœpit nanque quasi cuiusdam magnæ multitudinis ingrediẽtis sonitus audiri, ostiumq; cellulæ concuti, ac si ingredientium turba preme C retur: atq;, ut dicebant, intrantiũ multitudinem sentiebant, sed nimietate timoris & luminis uidere non poterãt: quia earũ oculos & pauor depresserat, & ipsa tanti luminis claritas reuerberabat. Quã lucẽ protinus est miri odoris fragrãtia subsecuta, ita ut earũ animum, quia lux emissa terruerat, odoris suauitas refoueret. Sed cum uim claritatis illius ferre nõ possent, cœpit eadẽ Romula assistentem & tremẽtem Redemptam suorum morum magistram blanda uoce consolari, dicens: Noli timere mater, non moriar modo Cunq; D hoc crebro diceret, paulatim lux quæ fuerat emissa, sed subtracta est, sed is qui subsecutus est, odor remansit. Sicq; dies secundus & tertius transijt ut aspersa odoris fragrãtia remaneret. Nocte igitur quarta, eãdẽ magistram suam iterum uocauit: qua ueniente uiaticum petijt, & accepit. Necdum uerò eadem Redempta, uel illa alia eius discipula à lectulo iacẽtis abscesserant: & ecce subito in platea ante eiusdem cellulæ ostium duo chori psallentiũ constiterant, & sicut se dicebant sexus ex uocibus discreuisse, psalmodiæ cantus dicebant uiri, & fœminæ respondebant. Cunq; ante fores cellulæ exhiberentur cœlestes exequiæ, sancta illa anima carne soluta est. Qua ad cœlum ducta, quanto chori psallentium altius ascendebant, tanto cœpit psalmodia lenius audiri, quousq; & eiusdem psalmodiæ sonitus, & odoris suauitas elongata finiretur.

De trãsitu Tharsillæ sacræ uirginis.
Caput XVI.

NOnnunquam uerò in consolatione egredientis animæ, ipse apparere solet author ac retributor uitæ. Vnde & hoc quod de Tharsilla amita mea in homelijs Euangelij dixisse me recolo, replicabo: quæ inter duas alias sorores suas uirtute continuæ orationis, grauitate uitæ, singularitate abstinentiæ, ad culmen sanctitatis excreuerat. Huic per uisionem Fœlix atauus meus, huius Romanæ Ecclesiæ antistes apparuit, eiq; mansionem perpetuæ claritatis ostendit, dicens: Veni, q̃a in hac te lucis mansione recipiam. Quæ subsequenti mox febre correpta, ad diẽ p̄uenit extremum. Et sicut nobilibus fœminis uirisq; moriẽtibus multi conueniunt, q̃ eorum proximos consolentur, eadẽ hora exitus ipsius multi uiri ac fœminæ eius lectulum circunsteterũt. Tunc subitò illa sursum respiciens Iesum uenientem uidit, & cum magna animaduersione cœpit circunstantibus clamare, dicens: Recedite, recedite: Iesus uenit. Cunq; in eum intenderet quem uidebat, sancta illa anima è corpore est egressa. Tantaq; subitò fragrantia miri odoris aspersa est, ut ipsa quoq; suauitas cunctis ostenderet illic authorem suauitatis uenisse. Cunq; corpus eius ex more mortuorum ad lauandum esset nudatum, longæ orationis usu, in cubitis eius & genibus camelorum more inuenta est obdurata cutis excreuisse. Et quid uiuens eius spiritus semper egisset, caro mortua testabatur.

De transitu Musæ puellæ. *Cap.* XVII.

SEd neq; hoc sileam quod prædictus Probus Dei famulus de sorore sua, nomine Musa, puella parua narrare cõsueuit, dicens:

dicens: Quòd quadam nocte ei per uisionem sancta Dei genitrix uirgo Maria apparuit, atq; coæuas ei in albis uestibus puellas ostendit. Quibus illa cum admisceri appeteret, sed se eis iungere non auderet, beatæ Mariæ uirginis est uoce requisita an uelit cum eis esse, atq; in eius obsequio uiuere. Cui cum puella eadem diceret, Volo, ab ea protinus mandatum accepit, ut nihil ultrà leue & puellare ageret, & à risu & iocis se abstineret, sciens p omnia quòd inter easdem uirgines quas uiderat, ad eius obsequium die trigesimo ueniret. Quibus uisis in cunctis suis moribus puella mutata est, omnemq; à se leuitatem puellaris uitæ magna grauitatis detersit manu. Cunque eam parentes eius mutatam esse mirarentur, requisita rem retulit, quid sibi beata Dei genitrix iusserit, uel qua die itura esset ad obsequium eius, indicauit. Tunc post uigesimumquintũ die febre correpta est. Die autẽ trigesimo, cum hora eius exitus propinquasset, eandem beatam genitricem Dei cum puellis quas per uisionem uiderat, ad se uenire cõspexit. Cui se etiam uocanti respondere cœpit, & depressis reuerenter oculis aperta uoce clamare: Ecce domina uenio, ecce domina uenio. In qua etiam uoce spiritũ tradidit, & ex uirgineo corpore, habitatura cum sanctis uirginibus, exiuit.

Petrus:

CVm humanum genus multis atq; innumeris uitijs sit subiectũ, Hierusalẽ cœlestis patriæ maximã partẽ ex paruulis uel infantibus arbitror posse compleri.

Quòd quibusdam paruulis regni cœlestis aditus à parentibus clauditur, cum ab eis malè nutriuntur, & de puero blasphemo ostenditur, & postmodum declaratur. Cap. XVIII.

Gregorius:

ET si omnes baptizatos infantes, atque in eadem infantia morientes ingredi regnum cœleste credendum est, omnes tamen paruulos qui scilicet iam loqui possunt, regna cœlestia ingredi credẽdum non est: quia nonnullis paruulis eiusdem regni cœlestis aditus à parentibus clauditur, si malè nutriãtur. Nam quidam uir cunctis in hac urbe notissimus ante triennium filium habuit annorum, sicut arbitror, quinq;: quem nimis carna-

A liter diligens remissè nutriebat. atque idẽ paruulus, quod dictu graue est, mox ut eius animo aliquid obstitisset, maiestatem Dei blasphemare consueuerat, qui in hac ante triennium mortalitate percussus, uenit ad mortem. Cunque eum suus pater in sinu teneret, sicut hi testati sunt qui præsentes fuerunt, malignos ad se uenisse spiritus trementibus oculis puer aspiciẽs cœpit clamare: Obsta pater, obsta pater. Qui clamans declinauit faciem, ut se ab eis in sinu patris absconderet. Quem cùm ille trementem requireret, quid uideret, puer B adiunxit, dicẽs: Mauri homines uenerũt, q me tollere uolũt. Qui cùm hoc dixisset, maiestatis nomẽ protinus blasphemauit, & animam reddidit. Vt enim omnipotẽs Deus ostenderet ꝓ quo reatu talibus fuisset traditus executoribus, unde uiuentem pater suus noluit corrigere, hoc morientem permisit iterare: ut qui diu per diuinitatis patientiam blasphemus uixerat, quãdoq; per diuinitatis iudicium blasphemaret & moreretur: quatenus reatum suum pater eius agnosceret, qui paruuli filij animam negligens, nõ paruulum peccatorẽ C gehennæ ignibus nutrisset. Sed interim hoc triste seponẽtes ad ea quæ narrare cœperamus, læta redeamus.

De transitu Stephani uiri Dei. Cap. XIX.

PRædicto etenim Probo alijsq; religiosis narrantibus uiris agnoui, ea quæ indicare audientibus de uenerabili patre Stephano in homelijs Euangelij curaui. Fuit enim uir, sicut idẽ Probus & multi alij testantur, nihil in hoc mundo possidens, nihil requirens, solam cum Deo pau D pertatem diligens, inter aduersa semper patientiam amplectens, conuentus secularium fugiens, uacare semper orationi concupiscens. De quo unum bonum uirtutis refero, ut ex hoc uno ualeant multa eius bona pensari. Is nanq; cum quadam die messem quam sua manu secuerat, decisam ad aream deduxisset, nihilq; aliud cũ discipulis suis ad totius anni stipendium haberet, quidam peruersæ uoluntatis uir antiqui hostis stimulis instigatus, eandem messem igne supposito, ita ut erat in area incendit. Quod factum dum alter conspiceret, eidem Dei famulo cucurrit

&

& nunciauit. Quod postquam indicauit, adiuxit dicens: Væ uæ pater Stephane, quid tibi contigit? cui statim uultu ac mēte placida ille respondit: Væ quid illi contigit qui mihi hoc fecit. nam mibi quid contigit? In quibus eius uerbis ostenditur in quo uirtutis culmine sedebat, qui unū quod in sumptum mundi habuerat, tam secura perdebat mēte: magisq; illi cō dolebat qui peccatum commiserat, quam sibi qui peccati illius damna tolerabat: nec pēsabat quid ipse exterius, sed culpæ reus quātum perdebat intus. Hunc itaq; cum dies mortis egredi de corpore urgeret, conuenerunt multi ut tam sanctæ animæ de hoc seculo recedenti suas animas commendarent. Cunque lecto illius hi qui conuenerant, omnes assisterent, alij ingredientes angelos uiderunt, sed dicere aliquid nullo modo potuerunt, alij omnino nil uiderunt: sed omnes qui aderant, ita uehementissimus timor perculit, ut nulus egrediente illa sancta anima illic stare potuisset. Et hi ergo qui uiderant, & hi qui omnino nil uiderant, uno omnes timore percussi & territi fugerunt, ut palam daretur intelligi quæ & quanta uis esset, quæ illam egredientem animam susciperet, cuius egressum nemo mortalium ferre potuisset.

Quòd aliquando animæ meritum non in ipso suo egressu, sed post mortem uerius declatur. Cap. XX.

SEd inter hæc sciendum est, quia aliquādo animæ meritum non in ipso suo egressu ostēditur, post mortem uerò certius declaratur. Vnde & sancti martyres ab infidelibus crudelia multa perpessi sunt, qui tamē, ut prædiximus, ad ossa sua mortua, signis quotidie & miraculis clarescunt.

De duobus monachis Valentij abbatis. Ca. XXI.

VItæ nanque uenerabilis Valentius, qui post in hac Romana urbe mihi sicut nosti, meo quoq; monasterio præfuit, prius in Valeriæ prouincia suum monasterium rexit. In quo dum Longobardi sæuientes uenissent, sicut eius narratione didici, duos eius monachos in ramis unius arboris suspenderunt: qui suspensi, eodem die defuncti sunt. Facto autem uespere, utrorumq; eorum spiritus claris illic apertisq; uocibus psallere cœperunt,

A ita ut ipsi quoque qui eos occiderant, cū uoces psallentiū audirent, nimium mirati terrentur. Quas uidelicet uoces captiui quoque omnes qui illic aderant, audierunt, atq; eorū psalmodiæ postmodum testes extiterūt. Sed has uoces spirituum omnipotens Deus idcirco pertingere uoluit ad aures corporum, ut uiuentes quique in carne discerent: quia si Deo seruire studeant, post carnis mortē uerius uiuāt.

De transitu Surani abbatis. Cap. XXII.

QVibusdam religiosis quoq; uiris attestantibus adhunc in monasterio
B positus agnoui, q hoc Longobardorum tempore iuxta in hac prouincia quæ Sura nominatur, quidam monasterij pater uitæ uenerabilis Suranus nomine fuerit, qui captiuis aduenientibus, atque à Longobardorum deprædatione fugientibus, cuncta quæ in monasterio uidebatur habere, largitus est. Cunque in eleemosynis uestimenta sua, ac fratrum omnia, & cellarium consumpsisset, quicquid habere in horto potuit expendit. Expēsis uero rebus omnibus Longobardi ad eum subitò uenerunt, eumque tenuerunt, & aurum ab eo petere cœperunt. Quibus cū
C ille diceret se omnino nihil habere, in uicino monte ab eis ductus est, in quo sylua immensæ magnitudinis stabat. Ibi captiuus quidam fugiens in caua arbore latebat: ubi unus ex Longobardis educto gladio prædictum uenerabilem occidit uirum. Cuius corpore in terram cadente, mons omnis protinus & sylua concussa est, ac si se ferre non posse pondus sanctitatis eius diceret terra, quæ tremuisset.

De transitu diaconi Ecclesiæ Marsorum. Cap. XXIII.

D ALius quoque in Marsorum prouincia uitæ ualde uenerabilis diaconus fuit: quem inuentum Longobardi tenuerunt, quorum unus educto gladio caput eius amputauit. Sed cum corpus eius in terram caderet, ipse qui hunc capite truncauerat, immundo spiritu correptus, ad pedes eius corruit, & quod amicum Dei occiderit, inimico Dei traditus ostendit.

Petrus:

QVid est hoc quæso te, quòd omnipotens Deus sic permittit mori quos tamen post mortē cuius sanctitatis fuerint,

fuerint, non patitur celari?

De morte uiri Dei qui missus Bethel fuerat.

Cap. XXIIII. Gregorius:

CVm spiritũ sit: Iustus quacũq; morte præuẽtus fuerit, iusticia eius nõ auferetur ab eo: electi q̃ pculdubio ad perpetuã uitã tendũt, q̃d eis obest, si ad modicũ durè moriunt? Et est fortasse nõnũq̃ eorũ culpa, licet minima, q̃ in eadẽ debeat morte resecari. Vn de fit, ut re pbi potestatẽ quidẽ cõtra uiuẽtes accipiãt: sed illis morientib. hoc in eis grauius uindicatur, q̃ cõtra bonos potestatẽ suæ crudelitatis acceperũt; sicut idẽ carnifex q̃ eundẽ uenerabilẽ diaconũ uiuentẽ ferire permissus est, gaudere super mortuũ permissus nõ est. Quod sacra quoq; testant eloquia. Nã uir Dei contra Samariã missus, quia per inobedientiam in itinere comedit, hunc leo in eodẽ itinere occidit. Sed sta-
3. Reg. 13. tim illic scriptũ est: quia stetit leo iuxta asinũ, & nõ comedit de cadauere. Ex qua re ostenditur, q̃ peccatũ inobedientiæ in ipsa fuerit morte laxatũ: quia idẽ leo quẽ uiuentẽ præsumpsit occidere, contingere non præsumpsit occisum. qui. n. occidendi ausum habuit, de occisi cadauere comedendi licentiã nõ accepit: q̃a is q̃ culpabilis in uita fuerat, punita inobidientia erat iam iustus ex morte. Leo ergo q̃ prius peccatoris uitã necauerat, custodiuit postmodum cadauer iusti.

Petrus:

PLacet q̃ dicis: sed nosse uellẽ si nunc ante restitutionẽ corporũ in cœlo recipi ualeant animæ iustorum.

Si ante restitutionem corporis recipiantur in cælo animæ iustorum. *Cap.* XXV.

Gregorius:

HOc neq; de omnib. iustis fateri possumus, neq; de omnib. negare. Nam sunt quorũdã iustorũ animæ, q̃ à cœlesti regno quibusdã adhuc mansionib. differunt. In quo dilationis dãno q̃d aliud innuit, nisi q̃ de perfecta iusticia aliq̃d minus habuerũt? Et tamẽ luce clarius cõstat: quia perfectorũ animæ mox ut huius carnis claustra exeũt, in cœlestis regni sedib. recipiunt: q̃ & ipsa p se ueritas testat di-
Luc. 17. cens: Vbicunq; fuerit corpus, illic congregabunt & aq̃læ. Quia ubi ipse redemptor noster est corpore, illuc proculdubio colli-
Phil. 1. gunt iustorũ animæ. Et Paulus: cupio dissolui, & esse cũ christo. Qui ergo Christũ in cœlo esse nõ dubitat, nec Pauli animã esse in cœlo negat. Qui etiam de dissolutione sui corporis, atq; de inhabitatione cœlestis patriæ dicit: Scimus quoniã si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluat, quod ædificationẽ habemus ex 2. Cor. 5
Deo, domũ non manu factam, sed æternam in cœlis.

Petrus:

SI igit nunc sunt in cœlo animæ iustorũ, quid est q̃ in die iudicij pro iustitiæ suæ retributione recipient?

Gregorius:

HOc eis nimirũ crescit in iudicio, q̃ nunc animarum sola, postmodum uero etiã corporũ beatitudine perfruuntur: ut in ipsa quoq; carne gaudeãt, in qua dolores pro Domino cruciatusq; pertulerũt. Pro hac quippe geminata eorũ gloria scriptũ est: In terra sua duplicia possidebunt. Esæ. 61.
Hinc etiã ante resurrectionis diẽ de sanctorum animab. scriptũ est: Datæ sunt Apoc. 6.
illis singulæ stolæ albæ, & dictum est illis ut requiescerent tempus adhuc modicũ, donec impleatur numerus conseruorum & fratrũ eorum. Qui itaq; nunc singulas acceperunt, binas in iudicio stolas habituri sunt: q̃a modò animarum tantummodo, tunc autem animarum simul & corporum gloria lætabuntur.

Petrus:

ASsentio. Sed uellẽ scire quonã modo agit, quòd plerunq; morientes, multa prædicunt.

Quibus modis morientes aliqua prædicunt. Et de morte cuiusdam aduocati, & reuelatione Gerontij ac Melliti monachorum, & morte pueri armentarij, & de diuersitate linguarum. *Cap.* XXVI.

Gregorius:

IPsa aliquando animarũ uis subtilitate sua aliquid prẹuidet. Aliquãdo autẽ exituræ de corpore animæ p reuelationẽ uentura cognoscunt. Aliquãdo uero iã dum iuxtà fit ut corpus deserãt, diuinitus afflatæ in secreta cœlestia incorporeum mentis oculum mittũt. Nam quod uis animæ aliquando subtilitate sua ea quæ sunt uentura cognoscit: patet ex eo quòd quidam aduocatus qui in hac urbe ante biduum lateris dolore defunctus est, ante paululum quam moreretur, uocauit puerum

puerum suum, præparari sibi uestimenta A quâte uocationis die, eadé cladæ peussus
ad procedendum iussit. Quem dum puer quasi insanire cerneret, eiusq; præceptis minimè obediret, surrexit, uestimento se induit, & p uiã Appiã ad beati Sixti Ecclesiam se esse processurum dixit. Cunque post modicum ingrauescête molestia esset defunctus, deliberatum fuerat, ut apud beatum Ianuariũ martyrẽ prænestina uia eius corpus poni debuisset. Sed quia longum hoc his qui funus eius curauerãt uisum est: repente orta consilio exeuntes cũ eius funere per uiam Appiam nescientes quæ ille dixerat, in ipsa eum Ecclesia quã prædixerat, posuerũt. Et cùm eundẽ uirum curis secularibus obligatum, lucrisq; terrenis inhiantẽ fuisse nouerimus: unde hoc prædicere potuit, nisi quia id quod futurum erat, eius corpori ipsa uis animę ac subtilitas præuidebat: Quod autẽ sæpe etiã reuelationibus agitur, ut à morituris futura præsciantur, ex his colligere possumus quę apud nos gesta in monasterijs scimus. In monasterio etenim meo quidã frater ante decennium Gerontius dicebatur. Qui cum graui molestia corporis fuisset depressus, in uisione nocturna albatos uiros & clari omnimodo habitus, in hoc ipsum monasterium descendere de superioribus aspexit. Qui dum coram lecto iacentis assisterent, unus eorum dixit: Ad hoc uenimus, ut de monasterio Gregorij quosdam fratres in militiam mittamus. atque alteri præcipiens adiunxit: Scribe Marcellum, Valentinianum, Agnellũ, atque alios quorum nunc minime recordor. Quibus expletis addidit dicens: Scribe & hũc ipsum qui nos aspicit. Ex qua uisione certus redditus prædictus frater, facto mane innotuit fratribus, qui & qui essent in breui ex eadem cella morituri, quos se etiam denunciauit esse secuturũ: cum die alio prædicti fratres mori cœperunt, atq; sub eodẽ ordine se in morte secuti sunt, quo fuerant in descriptione nominati. Ad extremũ uerò & ipse obijt, qui eosdem fratres morituros præuidit. In ea quoq; mortalitate quæ ante triennium hanc urbem uehementissima clade uastauit, in Portunensis ciuitatis monasterio Mellitus dictus est, monachus adhuc in annis iuuenilib. cõstitutus, sed mirę simplicitatis atq; humilitatis uir, q ap ppin

ad extrema deductus est. Qđ uir uitæ uenerabilis Felix eiusdẽ ciuitatis episcopus audiens, cuius & hæc relatione cognoui, ad eũ accedere studuit, & ne mortẽ timere debuisset, uerbis hũc persuasorijs cõfortare, cui etiã adhuc de diuina misericordia longiora uitæ spacia polliceri cœpit. Sed ad hæc ille respondit cursus sui tempora esse cõpleta, dicẽs apparuisse sibi iuuenẽ, atq; epistolas detulisse dicentẽ: Aperi & lege. Quib. aptis asseruit, qa se & omnes q eodẽ tẽpore à pdicto episcopo in paschali fe-
B stiuitate fuerãt baptizati, scriptos in eisdẽ epistolis literis aureis inuenisset. Primum quidẽ, ut dicebat, suũ nomẽ reperit, ac inde omniũ illo in tẽpore baptizatorũ. qua de re certũ tenuit, & se & illos de hac uita esse sub celeritate migraturos. Factũq; est ut die eadẽ ipse moreret, atq; post eũ cũcti illi qui baptizati fuerãt ita secuti sunt, ut intra paucos dies nullus eorũ in hac uita remaneret. De quib. nimirũ cõstat, q eos prædictus Dei famulus idcirco auro scriptos uiderat: qa eorũ nomina apud se
C fixa æterna claritas habebat. Sicut itaq; hi reuelationib. potuerũt uetura cognoscere: ita nonnunq̃ egressurę animæ possunt etiã mysteria cœlestia nõ p somniũ, sed uigilando prælibare. Ammoniũ nãq; monasterij mei monachũ bene nosti, qui dũ esset in seculari habitu cõstitutus, Valeriani huius urbis aduocati, naturalẽ filiã in coniugio sortitus, eius obsequijs sedule atq; incessanter adhærebat, & quæq; in eiusdẽ domo agebanť, nouerat. Qui mihi iã in monasterio positus narauit quòd in ea mortalitate quæ patricij Narsi tem-
D poribus hanc urbem uehementer afflixit, in domo prædicti Valeriani puer armentarius fuit præcipuæ simplicitatis & humilitatis. Cum uerò eiusdem aduocati domus eadem clade uastaretur, idem puer percussus est, & usque ad mortẽ deductus. Qui subito sublatus à præsentibus redijt, sibique dominum suum uocari fecit. Cui ait: Ego in cœlo fui, & qui de hac domo morituri sunt agnoui. Ille, ille atq; ille morituri sunt: tu uero ne timeas, quia in hoc tempore moriturus non es. Vt uero scias quod me in cœlo fuisse uerum fateor, ecce accepi illic ut linguis omniũ loquar. Nunquid tibi incognitum fuit Græcam

cam me linguã omnino nõ nosse? & tamẽ Græce loquar, ut cognoscas an uerũ sit ꝙ me omnes linguas accepisse testificor. cui tunc Græcè dominus suus locutus est, atque ita ille in eadẽ lingua respondit, ut cuncti q aderãt, mirarent. In ea quoq; domo prædicti Narsi spatarius Vulgar manebat. Qui festine ad ægrum deductus ei Vulgarica lingua locutus est, sed ita puer ille in Italia natus & nutritus in eadẽ barbara locutione respondit, ac si ex eadẽ fuisset gente generatus. Mirati sunt omnes qui audiebant, atq; ex duarũ linguarũ experimẽto quas eũ antea nescisse nouerãt, crediderunt de omnib. quas probare minimè ualebant; Tunc p biduũ mors eius dilata est, sed die tertio, quo occulto iudicio nescit, manus ac brachia lacertosq; suos dentibus laniauit, atq; ita de corpore exiuit. quo mortuo omnes illi quos prædixerat, ex hac protinus luce subtracti sunt, nullusq; in illa domo eadẽ tẽpestate defunctus est, qui uoce illius denunciatus non est. Petrus:

VAlde terribile est, ut q tale donũ percipere meruit, tali etiã post hoc pœna plecteretur. Gregorius:

QVis occulta Dei iudicia sciat? Ea quæ in diuino examine comprehendere non possumus, timere magis quam discutere debemus.

De morte Theophanij comitis. Cap. XXVII.

VT autẽ de egredientib. animab. quæ multa prænoscunt, ea quæ cœpimus exequamur, neq; hoc silẽdũ ẽ ꝙ de Theophanio Centerelensis urbis comite in eadẽ urbe positus multis attestantib. agnoui. Fuit nanque uir misericordiæ actibus deditus, bonis operibus intentus, hospitalitati præcipue studens. Exercendis quidẽ comitatus curis occupatus, agebat terrena & temporalia, sed ut post in fine claruit, magis ex debito q̃ ex intentione. Nam dum appropinquãte mortis eius tempore grauissima aeris tẽpestas obsisteret ne ad sepeliendum duci potuisset, eũque uxor sua cũ fletu uehemẽtissimo inqreret dicẽs: Quid faciã? quomodo te ad sepeliendũ ejicio, quę ostium domus huius egredi præ nimia tempestate non possum? Tunc ille respondit: Noli mulier flere, quia mox ut ego desunctus fuero, aeris serenitas redibit. Cuius protinus uocem

A mors, & mortẽ serenitas secuta est. Quod signũ etiã alia signa sunt comitata. Nam manus eius & pedes podagrę humore tumescẽtes uersi in uulnerib. fuerant, & profluente sanie putebant. Sed dum corpus eius ex more ad lauandũ fuisset nudatũ, ita manus pedesq; eius sani inuẽti sunt, ac si unquam uulneris nihil habuissent. Ductus itaq; ac sepultus est, eiusq; cõiugi uisum est, ut quarto die in sepulchro illius marmor ꝙ suppositũ fuerat, mutari debuisset. Qđ uidelicet marmor corpori eius suppositum dum fuisset ablatum, tanta ex corpore ipsius fragrantia odoris emanauit, ac si ex putrescẽte carne illius

B pro uermib. aromata ferbuissent. Qđ factũ dũ narrante me in homelijs infirmis quibusdã uenisset in dubiũ, die quadã sedente me in conuentu nobilium, ipsi artifices q in sepulchro illius marmor mutauerant, affuerũt aliqđ me de propria causa rogaturi. quos ego de eodẽ miraculo corã clero nobilib. ac plebe requisiui, q & eadẽ odoris fragrantia miro modo se repletos fuisse testati sunt. Et quædam alia in augmento miraculi, quæ nunc narrare

C longum æstimo, de eodem sepulchro eius addiderunt. Petrus:

INquisitioni meæ sufficienter iam uideo satis factũ. sed hoc est adhuc quod quæstione animum pulsat: quia cum superius dictum sit, esse iam sanctorum animas in cœlo, restat proculdubio ut iniquorũ quoque animæ esse non nisi in inferno credãtur. Et quid hac de re ueritas habeat, ignoro. Nã humana æstimatio non habet, peccatorũ animas ante iudiciũ posse cruciari.

D *Quod sicut perfectorum animæ in cœlo, ita post dissolutionem corporum iniquorum animæ in inferno esse credendæ sint.* Cap XXVIII.

Gregorius:

SI esse sanctorum animas in cœlo sacri eloquij satisfactione credidisti, oportet ut per omnia esse credas & iniquorum animas in inferno: quia ex retributione cęterorum iustitiæ ex qua iusti iam gloriantur, necesse est per omnia ut & iniusti crucientur. Nam sicut electos beatitudo lętificat, ita credi necesse est, quòd à die exitus sui ignis reprobos exurat. Petrus:

ET qua ratione credendum est, quia rem incorpoream tenere ignis corporeus possit?

Qua

Qua ratione credēdū sit, ut incorporeos spiritus tenere ignis corporeus possit. Cap. XXIX.

Gregorius:

SI uiuētis hominis incorporeus spiritus tenetur in corpore, cur non post mortem, cum incorporeus sit spiritus, etiam corporeo igne teneatur? Petrus:

IN uiuente quolibet idcirco incorporeus spiritus tenetur in corpore, quia uiuificat corpus. Gregorius:

SI incorporeus spiritus Petre in hoc teneri potest quod uiuificat, quare non pœnaliter & ibi teneatur ubi mortificat? Teneri aūt spiritum per ignem dicimus, ut in tormento ignis, uidendo atq; sentiendo puniatur. Ignem nanq; eo ipso patitur quod uidet: & quia cremari se aspicit, crematur. Sicq; fit ut res corporea incorpoream exurat, dum ex igne uisibili ardor ac dolor inuisibilis trahitur, ut per ignem corporeum mens incorporea etiā incorporea flamma crucietur: quāuis colligere ex dictis Euangelicis possumus, q̄a incendium anima non solum uidēdo, sed etiā experiēdo patiatur. Veritatis etenim uoce diues mortuus in inferno dicitur sepultus. Cuius anima quia in igne teneat, insinuat uoce diuitis qui Abraham deprecatur, dicens: Mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguā meā, q̄a crucior in hac flamma. Dum ergo peccatorē diuitē damnatū ueritas in ignem perhibet, quis nā sapiens reproborū animas teneri ignibus neget?

Luc. 16 (margin)

Petrus:

ECce ratione ac testimonio ad credulitatem flectitur animus, sed dimissus iterum ad rigorem redit. Quomodo enim res corporea rem incorpoream teneat, atque affligere possit, ignoro. Gregorius:

D DIc quæso te, apostatas spiritus à cœlesti gloria deiectos, esse corporeos an incorporeos suspicaris? Petrus:

QVis sanum sapiens esse spiritus corporeos dixerit. Gregorius:

GEhennę ignem esse incorporeum an corporeum fateris? Petrus:

IGnem gehennæ corporeū esse nō ambigo, in quo certum est corpora cruciari.

Gregorius:

Mat. 25 CErtè reprobis ueritas in fine dicturа est: Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Si igitur

A diaboli eiusq; angeli cum sint incorporei, corporeo sunt igne cruciandi: quid mirum si animæ, & antequam recipiant corpora possint corporea sentire tormenta?

Petrus:

PAtet ratio, nec debet animus de hac ulterius quæstione dubitare.

De morte Theodorici regis Ariani. Ca. XXX.

Gregorius:

POstquam laboriosè credidisti, operæprecium credo, si ea quæ mihi à uiris fidelibus sunt digesta, narrauero. Iulianus nanq; huius Romanæ Ecclesiæ, cui Deo

B autore deseruio, secundus defensor, qui ante septē fermè annos defunctus est, ad me adhuc in monasterio positū crebro ueniebat, & mecū colloqui de animæ utilitate consueuerat. Hic itaq; mihi quadā die narrauit, dicens: Theodorici regis temporib. pater soceri mei in Sicilia exactionem canonis egerat, atq; iam ad Italiā redibat. Cuius nauis appulsa est ad insulā quæ Liparis appellatur. Et quia illic uir quidā solitarius magnæ uirtutis habitabat, dum nautæ nauis armamēta repararent, uisum est prædicto patri soceri mei ad eundē ui-

C rum Dei pergere, seq; eius orationibus cōmendare. Quos uir Domini cum uidisset: eis inter alia colloquens dixit: Scitis quia rex Theodoricus mortuus est? Cui illi ꝑtinus responderunt: Absit, nos eum uiuētem dimisimus, & nihil tale ad nos de eo nunc usq; perlatum est. Quibus Dei famulus addidit dicens: Etiā mortuus est: nam hesterno die hora nona inter Ioannem papam & Symmachū patricium discinctus atq; discalciatus, & uinctis manibus deductus, in hanc uicinam Vulcani ollam iactatus est. Quod illi audientes sollicitè cōscripserūt diem, atq; in Italiam reuersi, eo die Theodoricū regem inuenerunt fuisse mortuum, quo de eius exitu atq; supplicio Dei famulo fuerat ostensum. Et quia Ioannem papam affligendo in custodia occidit, Symmachū quoq; patriciū ferro trucidauit, ab illis iustè in ignē missus apparuit, quos in hac uita iniustè iudicauit.

De morte Reparati. Cap. XXXI.

EOdem quoq; tēpore quo primū remotæ uitæ desiderio anhelabam, quidam honestus senex Deusdedit nomine. ualde huius urbis nobilib. amicus, mihi quoq; in amicitijs sedulè iungebatur, qui mihi narra-

narrabat, dicens: Gothorum tempore quidam spectabilis uir, Reparatus nomine, uenit ad mortem. Qui dum diu iam commutatus ac rigidus iaceret, uisum est quod ab eo funditus flatus uitalis exisset, atq; exanime remansisset corpus. Cumq; & multi qui conuenerant, & eum iam mortuũ familia lugeret, subitò rediit, & cunctorum plangentium in stuporem uersę sunt lachrymæ. qui reuersus ait: Citius ad Ecclesiam beati Laurentij martyris, quæ ex nomine cõditoris Damasci uocatur, puerum mittite: & quid de Tyburtio presbytero agatur, uideat, & renunciare festinet. Qui uidelicet tũc Tyburtius carnalibus desideriis subiacere ferebatur. Cuius adhuc uitæ morumq; quoq; bene Florẽtius eius nunc Ecclesiæ presbyter meminit. Cum uerò puer pergeret, narrauit idẽ Reparatus qui ad se reuersus fuerat, quod illum ubi ductus fuerat, agnouit dicẽs: Paratus fuerat rogus ingens, deductus autem Tyburtius presbyter in eo est superpositus, atq; supposito igne cõcrematus. Alius autẽ parabat rogus, cuius à terra in cœlũ cacumen tendi uidebat. Cui emissa uoce clamatũ est, cuius esset. His igitur dictis statim Reparatus defunctus est, puer uerò qui transmissus fuerat ad Tyburtium, iã eum mortuum inuenit. qui videlicet Reparatus ductus ad loca pœnarum dum uidit, rediit, narrauit, & obiit, apertè monstrat: quia nobis illa, non sibi uiderit, quibus dum adhuc concessum est uiuere, licet ẽt à malis operibus emendare. Rogum uerò construi Reparatus uidit, non quod apud infernum ligna ardeant, ut ignis fiat: sed narraturus hæc uiuentibus, illa de incendio prauorum uidit, ex quibus nutriri apud uiuentes corporeus ignis solet: ut per hæc assueta uiuentes discerent, quid de insuetis timere debuissent.

De morte curialis cuius sepultura incensa est. Cap. XXXII.

TErribile etiam quiddam in Valeriæ prouincia contigisse, uir uitæ uenerabilis Maximianus Syracusanus episcopus, qui diu in hac urbe meo monasterio præfuit, narrare consueuit, dicens: Quidã curialis illic sacratissimo Paschali sabbato iuuenculam cuiusdam filiam in baptismate suscepit. Qui post ieiunium domum reuersus, multoq; uino inebriatus, eandem

A filiam suam secum manere petijt, eamque nocte illa, quod dictu nefas est, perdidit. Cunque mane facto surrexisset, reus cogitare cœpit ut ad balneũ pgeret, ac si aqua balnei lauaret maculam peccati. Perrexit igitur, lauit, cœpitq; trepidare Ecclesiã ingredi. Sed si tanto die non iret ad Ecclesiam, erubescebat homines: si uerò iret, pertimescebat iudiciũ Dei. Vicit itaq; humana uerecũdia, perrexit ad Ecclesiã: sed tremebũdus ac pauẽs stare cœpit atq; per singula momẽta suspectus, qua hora immundo
B spiritui traderet, & corã omni populo uexaret. Cũq; uehemẽter timeret, ei in illa missarum celebritate quasi aduersi nihil contigit. Qui lætus exijt, & die altero Ecclesiam iam securus intrauit. Factumq; est ut per sex cõtinuos dies lætus ac securus procederet, æstimans quod eius scelus Dominus aut nõ uidisset, aut uisum misericorditer auertisset. Die autem septimo subita morte defunctus est. Cunq; sepulturæ traditus fuisset, per longum tempus cunctis uidẽtibus de sepulchro illius flamma exijt, & tã diu ossa eius concremauit quousq;
C omne sepulchrum cõsumeret, & terra quę in tumultũ collecta fuerat, defossa uideret. Quod uidelicet omnipotens Deus faciens, ostendit quid eius anima in occulto pertulit, cuius etiam corpus ante humanos oculos flamma consumpsit. Qua in re nobis quoq; hæc audientibus exemplum formidinis dare dignatus est: quatenus ex hac consideratione colligamus quid anima uiuens ac sentiens pro reatu suo patitur. si tanto ignis supplicio etiam insensibilia ossa concremantur.

Petrus:

D NOsse uelim, si uel boni bonos in regno, uel mali malos in supplicio agnoscant.

Si boni bonos in regno, & mali malos in supplicio agnoscunt. Cap. XXXIII.

Gregorius:

HVius rei sententia in urbis est dominicis, quam iam superius protulimus, luce clarius demonstrata. In quibus cum dictum esset: Homo quidam erat diues, & induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide & erat quidam mẽdicus nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam

ianuam eius ulceribus plenus, cupiens saturari de micis quæ cadebant de mensa diuitis, & nemo illi dabat, sed & canes ueniebant & lingebant ulcera eius: subiunctum est, quòd mortuus Lazarus portatus est ab angelis in sinu Abrahæ, & mortuus diues sepultus est in inferno. Qui eleuans oculos suos cum esset in tormentis, uidit Abrahã a lõgè & Lazarum in sinu eius, & ipse clamauit dicens: Pater Abrahã miserere mei, & mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Cui Abraham dixit: Fili recordare, quia recepisti bona in uita tua, & Lazarus similiter mala. Diues autem iam spem salutis de seipso non habens, ad ꝓmerendam suorum salutem conuertitur, dicens: Rogo te pater ut mittas eum in domum patris mei: habeo enim quinque fratres: ut testetur illis, ne & ipsi ueniant in locum hunc tormentorum. Quibus uerbis apertè declaratur: quia & boni bonos, mali malos cognoscunt. Si enim Abraham Lazarum minimè recognouisset, nequaquam ad diuitem in tormentis positum, de transacta eius contritione loqueretur, dicens quòd mala receperit in uita sua. Et si mali malos non recognoscerent, nequaquã diues in tormentis positus fratrum suorum, etiam absentium, meminisset. quomodo enim præsentes nõ posset agnoscere, qui etiam pro absentium memoria curauit exorare? Qua in re illud quoque ostenditur quod nequaquã ipse requisisti: quia & boni malos, & mali cognoscunt bonos. Nam diues ab Abraham cognoscitur cui dictum est: Recepisti bona in uita tua. Et electus Lazarus a reprobo est diuite cognitus, quem mitti precatur ex noĩe dicẽs: Mitte Lazarũ ut intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam. In qua uidelicet cognitione utriusque partis cumulus retributionis excrescit: ut & boni amplius gaudeant, qui secum eos lætari conspiciunt quos amauerunt, & mali dum cum eis torquentur quos in hoc mundo, despecto Deo, dilexerunt, eos non solum sua, sed etiam eorum pœna consumat. Fit autem in electis quiddam mirabilius, quia non solum eos agnoscunt quos in hoc mundo nouerant, sed uelut uiros ui-A sos ac cognitos recognoscũt bonos quos nunquam uiderunt. Nam cum antiquos patres in illa æterna hæreditate uiderint, eis incogniti per uisionem nõ erũt, quos in opere semper nouerunt. Quia enim illic omnes communi claritate Deum cõspiciunt, quid est quod ibi nesciant, ubi scientem omnia sciunt?

De quodam religioso qui prophetas moriens uidit. B *Caput* XXXIIII.

NAm quidam noster religiosus uir & uitæ ualde laudabilis, cum ante hoc quadrienniũ moreret, sicut religiosi alii qui præsentes fuerunt testati sunt, in hora exitus sui Ionam prophetam, Ezechielem quoq; & Danielem cœpit aspicere, eosque dominos suos ex nomine clamare. Quos dum ad se uenisse diceret, & depressis luminibus eis reuerentiæ obsequium præberet, ex carne eductus est. Qua in re apertè datur intelligi, quæ erit in illa incorruptibili uita noticia, si uir C iste adhuc in carne corruptibili positus, prophetas sanctos, quos nimirum nunquam uiderat, agnouit.

Quod se etiam ignotæ animæ nonnunquam exituræ cognoscunt, quæ uel pro culpis tormenta uel bonis actibus similia sunt præmia recepturæ: & de morte Ioannis & Vrsi, atq; Eumorphij & Stephani. Cap. XXXV.

SOlet autem plerunque contingere ut egressura anima eos etiam recognoscat cum quibus pro æqualitate culparũ, D uel etiam præmiorum, in una est mansione deputanda. Nam uir uitæ uenerabilis Eleutherius senex, de quo ꝑcedẽte libro multa narraui, in monasterio suo germanum fratrem nomine Ioannem se habuisse perhibuit, qui ante dies quatuordecim suum fratribus exitum prædixit. Cunque decrescentes quotidie computarent dies, ante triduum quam uocaretur ex corpore, febre correptus est. Ad horam uerò mortis ueniens, mysterium dominici corporis & sanguinis accepit. Vocatisq; fratrib. corã se psallere ꝑcepit, quibus tñ antiphonã ipse ꝑ semetipsum de semetipso imposuit, dicẽs: Apite mihi portas iustitiæ, & ingressus in eas confitebor Dño: hæc porta Domini, iusti intrabũt ꝑ eã.

Cunq; coram eo assistentes fratres psallerent, emissa subitò & producta uoce clamauit, dicens: Vrse ueni. Quod mox ut dixit, eductus è corpore mortalem uitam finiuit. Mirati sunt fratres: quia hoc quod moriens frater clamauerat, ignorabant. quo defuncto, in monasterio facta est magna tristitia. Quarto autem die quiddam fratribus necessarium fuit, ut ad monasterium aliud longè positum trāsmitterent. Illuc ergo euntes fratres, omnes eiusdē monasterij monachos tristes uehementer inuenerunt. Quibus cum dicerent. Quid habetis, quod uos in tanto mœrore depritis? Responderūt dicentes: Loci huius desolationem gemimus: quia unus frater cuius nos uita in hoc monasterio continebat, hodie quartus est dies quòd ex hac luce subtractus est. Cunq; fratres qui uenerant studiosè inquirerent qualiter dictus fuisset, responderunt: Vrsus. qui uocationis eius horam subtiliter inquirentes, ipso eum momēto cognouerunt exisse de corpore, quo per Ioannem, qui apud eos defunctus est, fuerat uocatus. Qua ex re colligitur, quia utrorumque par fuerat meritum, eisq; datum est ut in una mansione socialiter uiuerent, quibus è corpore contigit socialiter exire. Sed neque hoc sileam quòd dum adhuc laicus uiuerem, atque in domo mea quæ mihi in hac urbe ex iure patris obuenerat, manerem: de quibusdā uicinis meis me cōtigit agnouisse. quædā nanque iuxta me uidua, Galla dicebatur. Hęc Eumorphiū nomine iuuenem filium habebat, à quo non longè quidā Stephanus qui alio nomine Optio dictus fuit, habitabat. Sed idem Eumorphius ad extrema uitæ ueniens, uocauit puerum suum, eique præcepit, dicens: Vade citius & dic Stephano Optioni ut concitus ueniat, quia ecce nauis parata est, ut ad Siciliam duci debeamus. Cunque hūc puer insanire crederet, & obedire recusaret, & cœpit ille uehementer imminere, dicens: Vade & nuncia illi quod dico, quia non insanio. Egressus est puer ut ad Stephanum pergeret. Cunque in medium iter uenisset, ei alius quidam obuius factus est, qui hunc requisiuit, dicens: Quò uadis? Cui ille respondit: Ad Stephanum Optionem à domino meo missus sum. Atq; ille protinus dixit:

A Ab eo uenio, sed ante me hac hora defunctus est. Reuersus uerò est puer ad Eumorphium dominum suum, sed iam cū mortuum inuenit. Sicq; factum est ut dum alter obuiā uenit, & ex medio itinere puer reuersus est, ut ex mensura spacij potuisset colligi, quia uno momento utriq; fuerant uocati.

Petrus:

TErribile est ualde quod dicitur. sed quæso te, cur egredienti animæ nauis apparuit, uel cur se ad Siciliam duci moriturus prædixit?

B

Gregorius:

ANima vehiculo non eget: sed mirum non est, si adhuc homini in corpore posito, illud apparuit, quod per corpus assueuerat uidere, ut per hoc intelligi daretur quo eius anima spiritaliter duci potuisset. Quòd uerò se ad Siciliam duci testatus est, quid sentiri aliud potest, nisi quod præcæteris locis in eius terræ insulis eructante igne tormētorum ollæ patuerunt? Quæ, ut solent narrare qui nouerunt, laxatis quotidie sinibus excrescunt, ut mūdi termino appropinquante, quanto cer-
C tum est illuc amplius exurendos colligi, tanto & eadem tormentorum loca amplius uideantur aperiri. Quod omnipotens Deus ad correptionem uiuentium in hoc mundo uoluit ostendi, ut mentes infidelium, quæ inferni tormenta esse nō credunt, tormentorum loca uideant, quæ audita credere recusāt. Quòd uerò siue electi siue reprobi, quorum communis causa in opera fuerit, ad loca etiam communia deducantur, ueritatis nobis uerba satisfacerent, etiā si exempla deessent. Ipsa quip-
D pe propter electos in Euangelio dicit: In *Ioan. 14*
domo patris mei mansiones multæ sunt. Si enim dispar retributio in illa æterna beatitudine non esset, una potius mansio quàm multæ essent. Multæ ergo mansiones sunt, in quibus & distincti bonorum ordines, & propter meritorum consortia communiter lætantur, & tamen unum denarium omnes laborantes accipiunt. Qui multis mansionibus distinguuntur: quia & una est beatitudo quam illic percipiunt & dispar retributionis qualitas, quā per opera diuersa consequuntur. Quæ nimirum ueritas iudicij sui diem denuncians ait

ait: Tunc dicam messoribus: Colligite zizania, & ligate ea in fasciculos ad comburendum. Messores quippe angeli zizania ad conburendum in fasciculos ligant, cũ pares paribus in tormentis similibus sociant: ut superbi cũ superbis, luxuriosi cũ luxuriosis, auari cum auaris, fallaces cum fallacibus, inuidi cũ inuidis, infideles cũ infidelibus ardeant. cũ ergo similes in culpa, ad tormenta similia deducantur: quia eos in locis pœnalibus angeli deputant, quasi zizaniorum fasciculos ad comburendum ligant.

Mat. 13

Petrus:

AD inquisitionem meam respõsionis satisfactione patuit causa rationis. Sed quid nam est, quæso te, quòd nonnulli quasi per errorem extrahuntur è corpore, ita ut facti exanimes redeant: & eorum quisque audisse se dicat, quia ipse non fuerat iussus deduci?

De his qui quasi per errorem educi uidentur è corpore, & de uocatione et reuocatione Petri monachi, & de morte & resuscitatione Stephani, ac de uisione cuiusdam militis. Caput XXXVI.

Gregorius:

HOc cum sit Petre, si bene perpenditur, non error, sed admonitio est. Superna enim pietas ex magna misericordię suæ largitate disponit, ut nonnulli etiam post exitum repentè ad corpus redeant, ut tormenta inferni quæ audita non crediderant, saltem uisa pertimescant. Nam quidã Illyricianus monachus, qui in hac urbe in monasterio mecum uiuebat, mihi narrare consueuerat: quia quodam tempore cum adhuc in eremo moraretur, agnouerit quòd Petrus quidam monachus ex regione ortus Hiberiæ, qui ei in loco uastæ solitudinis, cui Euasa nomen est, inhęrebat, sicut ipso narrante didicerat, priusquam eremum peteret, molestia corporis interueniente defunctus est: sed protinus corpori restitutus, inferni se supplicia atque innumera loca flammarum uidisse testabatur. qui etiam quosdam huius seculi potentes in eisdẽ flammis suspensos se uidisse narrabat. Qui cum iam ductus esset ut in illas & ipse mergeretur, subitò angelum corusci habitus apparuisse fatebatur, qui eum in ignem mergi prohiberet. Cui etiam dixit: Regredere, & qualiter tibi posthac uiuẽdum sit cautissimè attẽde.

A

Postquam uocem paulatim recalescentibus membris ab æternæ mortis somno euigilans, cuncta quæ circa illum fuerãt, gesta narrauit. Tantisq; se postmodum ieiunijs uigilijsq; constrinxit, ut inferni eum uidisse & pertimuisse tormenta, etiam si taceret lingua, conuersatio loqueretur. Quippe omnipotentis Dei mira largitate in morte actum est, ne mori debuisset. Sed quia humanum cor grauis ualde duritiæ esse solet: ita ipsa quoque pœnarũ ostensio non æquè omnibus utilis est.

B

Nam illustris uir Stephanus, quem bene nosti, de semetipso mihi narrare consueuerat: quia in Constantinopolitana urbe pro quadã causa demoratus, molestia corporis superueniente defunctus est. Cunq; medicus atq; pigmentarius ad aperiendũ eum atque condiendum esset quæsitus, & die eodem minimè inuentus, subsequente nocte corpus iacuit inhumana tũ. Qui ductus ad inferni loca, uidit multa quæ prius audita nõ credidit. Sed cũ præsidenti illic iudici præsentatus fuisset, ab eo receptus nõ est, ita ut diceret: Non hunc adduci, sed Stephanum ferrarium iussi. Qui statim reductus in corpore est, & Stephanus ferrarius qui iuxta eum habitabat, eadem hora defunctus est. Sicq; probatum est uera fuisse uerba quæ audierat, dũ hæc effectus mortis Stephani demonstrauit.

C

Ante triennium quoq; in hac pestilentia quæ hanc vrbem clade uehementissima depopulauit, in qua etiã corporali uisu sagittæ cœlitus uenire, & singulos quosq; ferire uidebant sicut nosti: Stephanus idẽ defunctus est. quidam uerò miles in hac eadem urbe nostra percussus, ad extrema peruenit. qui eductus è corpore exanimis iacuit sed citius rediit, & quæ cum eo fuerant gesta narrauit. Aiebat enim, sicut tunc res eadem etiã multis innotu, itquia pons erat: sub quo niger atque caliginosus fœtoris intolerabilis nebulam exhalans fluuius decurrebat. Transacto autem ponte, amœna erant prata atque uirentia, odoriferis herbarum floribus exornata in quibus albatorum hominũ conuenticula esse uidebantur. Tantusq; in eodem loco odor suauitatis inerat, ut ipsa suauitatis fragrantia illic deambulantes, habitãtesque satiaret. Ibi mãsiones erãt diuerso-

D

rum singulæ, magnitudine lucis plenæ. A Ibi quædam miræ potentiæ ædificabatur domus, quæ aureis uidebat laterculis con strui, sed cuius esset, non potuit agnosci. Erant uero super ripam prædicti fluminis nonnulla habitacula, sed alia exurgētis fętoris nebula tāgebat, alia aūt exurgens fœtor è flumine minimè tangebat. Hæc uero erat in prædicto ponte probatio, ut quisquis per eum uellet iniustorum transire in tenebrosum fœtentemque fluuium laberetur. Iusti uero quibus culpa non obsisteret, securo per eum gressu ac libero ad loca amœna peruenirēt. B Ibi se etiam Petrum ecclesiasticæ familiæ maiorem, qui ante quadriennium est defunctus, deorsum positum in locis teterrimis magno ferri pondere religatum ac depressum uidisse confessus est. Qui dum requireret cur ita esset, ea se dixit audisse quæ nos qui eum in hac Ecclesiastica domo nouimus scientes eius acta recolimus. Dictum nanque est: Hæc idcirco patitur: quia si quid ei pro facienda ultione uidebatur, ad inferendas plagas plus ex crudelitatis desiderio quam obedientiæ seruiebat. Quod sic fuisse, nullus qui illū nouit, ignorat. C Ibi se etiā quendā peregrinum presbyterum uidisse fatebatur, qui ad prędictū pontē ueniens, tanta per eum authoritate transijt, quanta & hic synceritate uixit. In eodē quoq; ponte huncquem prædiximus Stephanum se recognouisse testatus est. Qui dum transire uoluisset, eius pes lapsus est, & ex medio corpore iam extra pontem deiectus, à quibusdam teterrimis uiris ex flumine surgentib. per coxam deorsum, atq; à quibusdam albatis & speciosissimis uiris cœpit p brachia sursum trahi. D Cūq; hoc luctamē esset, ut hunc boni spiritus sursum, mali deorsum traherent, ipse qui hæc uidebat, ad corpus reuersus est: & quid de eo plenius gestū sit minime cognouit. Qua in re de eiusdem Stephani uita datur intelligi: quia in eo mala carnis cum eleemosynarum operatione certabant. Qui enim p coxas deorsum, per brachia trahebatur sursum: patet nimirum quia & eleemosynas amauerat, & carnis uitijs perfectè non restiterat, quæ eum deorsum trahebant. Sed in illo occulto arbitri examine quid in eo uicerit, & nos & eum qui uidit & reuocatus est, latet. Constat tamen, quia idem Stephanus postquā, sicut superius narraui, & infera loca uidit, & ad corpus redijt, perfecte uitam minime correxit, qui post multos annos de corpore adhuc in certamine uitæ & mortis exijt. qua de re colligitur, quia ipsa quoque inferni supplicia cum demonstrantur, alijs hoc ad adiutorium, alijs uero ad testimonium fiat: ut isti uideant mala quæ caueant, illi uero eo amplius puniantur, quoniam inferni supplicia nec uisa & cognita uitare uoluerunt.

PETRUS:

QVid est hoc quæso te, quòd in amœnis locis cuiusdam domus laterculis aureis ædificari uidebatur? Ridiculum est ualde si credimus quod in illa uita adhuc metallis talibus egeamus.

Quid sibi uult in amœnis locis domus instructio: & de Deusdedit, cuius domus sabbato uidebatur ædificari.

Gregorius:

QVis hoc si sanum sapit, intelligat? sed p hoc quod illic ostensum est, quisquis ille est cui mansio ista construebat, aperte datur intelligi quid est q hic operatur. Nam qui prēmia æternæ lucis eleemosynarum largitate promerebit, nimirum constat, quia auro ædificat mansionem suam. Quod enim seperius memoriam fugit ut dicerem, idem miles qui hæc uiderat, narrabat, quod eosdem laterculos aureos ad ædificationem domus senes ac iuuenes, puellæ & pueri ferebant. Qua ex re colligitur, quia hi quibus hic pietas facta est ipsi illic operatores esse uideantur. Hic etiam quidā iuxta nos Deusdedit nomine, religiosus habitabat, qui calciamēta solebat operari: de quo alter per reuelationē uidit q eius domus ædificabatur, sed in ea constructores sui solo die sabbati uidebant operari. Qui eiusdē uiri postmodum subtiliter uitā requirēs, inuenit quia ex his quæ diebus singulis laborabat, quicquid ex uictu atq; uestitu superesse potuisset, die sabbato ad beati petri Ecclesiam deferre consueuerat, atq; indigentibus erogare. qua ex re perpende: quia non immerito domus ipsius fabrica sabbato crescebat.

Petrus.

HAc de re mihi idoneè uideo satisfactum, sed quæso te, qd esse dicimus, quòd

q quorundã habitacula fœtoris nebula tangebãtur, quorundã uerò tãgi nõ poterant: uel quid q pontem quidem & fluuium uidit?

Gregorius:

EX rerum Petre imaginib. pensantur merita causarũ. Per pontem quippe ad amœna loca transire iusto s aspexit: q angusta ualde est semita quæ ducit ad uitã. Matt. 7 Et fœtentẽ fluuiũ decurrentẽ uidit: q ad ima defluuit quotidie carnalium hic putredo uitiorũ. Et quorundã habitacula fœtoris nebula tangebat, quorundã uerò ab ea tangi non poterãt: quia sunt plerique qui multa iã bona opera faciũt, sed tamen adhuc carnalibus uitijs in cogitationis delectatione tanguntur. Et iustum ualde est, ut illic nebula fœtoris assideat, quos hic adhuc carnis fœtor delectat. Vnde & eandem delectationẽ carnis esse beatus Iob in fœtore conspiciens, de luxurioso ac lubrico sententiam protulit dicens: Iob 24 Dulcedo illius uermes. Qui autem perfectè cor ab omni delectatione carnis excutiunt, constat nimirum quia eorum habitacula fœtoris nebula non tanguntur. Et notandum quòd idem fœtor esse & nebula uisa sit: quia nimirum carnalis delectatio mentem quam inficit obscurat, ut ueri luminis claritatem non uideat, sed unde delectatur inferius, inde caliginem supernam patiatur.

Petrus:

PVtamus ne hoc autoritate sacri eloquij posse monstrari, ut culpæ carnalium fœtoris pœna puniantur?

De pœna Sodomorum.

Gregorius.

Gen. 19 POtest. Nam libro Geneseos attestante didicimus: quia super Sodomitas Dominus ignem & sulphur pluit, ut eos & ignis incenderent, & fœtor sulphuris necaret. Quia .n. amore illicito corruptibilis carnis exarserant, simul incẽdio & fœtore perierunt: quatenus in pœna sua cognoscerent, quia æternæ morti fætoris sui se delectatione tradidissent,

Petrus:

DE his in quibus dubius fui, nihil mihi fateor quæstionis remansisse.

Quòd quorundam animæ adhuc in corpore positæ pœnale aliquid de spiritualibus uident & de Theodoro puero. Caput. XXXVII.

SCiendum quoq; est, quia nonnunquã animæ [illegible] is corporibus po- A sitæ pœnale aliquid de spiritalibus uident: quod tamen quibusdam ad ædificationem suam, quibusdam uerò contingere ad ædificationem audientium solet. Nam is de quo in homeliis coram populo me narrasse iam memini, inquietus ualde Theodorus nomine puer fuit, qui in monasterium meum fratrem suum necessitate magis quàm uoluntate secutus est. Cui nimirum graue erat si quis pro salute sua aliquid loqueretur. Bona enim non solum facere, sed etiam audire non poterat, Nunquam se ad sanctæ conuersationis habitum uenire iurando, irascendo, B deridendo testabatur. In hac autem pestilentia quæ nuper huius urbis populum magna ex parte consumpsit, percussus in inguine, est perductus ad mortem. cunque extremum spiritum ageret, conuenerunt fratres ut egressum illius orando protegerent. Iam corpus eius ab extrema parte fuerat præmortuum, in solo tantum pectore uitalis adhuc calor anhelabat. cũ cti autem fratres tanto pro eo cœperunt enixius orare, quanto eum iam uidebant sub celeritate discedere. Tunc repentè cœ C pit eisdem fratribus assistentibus clamare, atq; cum magnis uocibus orationes eorum interrumpere dicens: Recedite, recedite. Ecce draconi ad deuorandum datus sum, qui propter uestram præsentiam deuorare me non potest. Caput meum iã suo ore absorbuit: date locum ut non me amplius cruciet, sed faciat quod facturus est. Si ei ad deuorandum datus sum, quare propter uos moras patior? Tũc fratres cœperunt ei dicere: Quid est quod loqueris frater? signum tibi sanctæ crucis imprime. Respõdit ille, dicẽs: Volo me signare, D sed nõ possum quia squamis huius draconis premor. Cũq; hoc fratres audirẽt, prostrati in terrã cum lachrymis cœperunt ꝓ ereptione illius uehementius orare. Et ecce subitò cœpit æger clamare dicens: Gratias Deo, ecce draco qui me ad deuorandũ acceperat fugit, orationibus uestris expulsus, stare nõ potuit. Pro peccatis meis modo intercedite: quia conuerti paratus sum, & secularem uitam funditus relinquere. Homo ergo qui, sicut iam dictum est, ab extrema corporis parte fuerat præmortuus, reseruatus ad uitam, toto corde ad Deum conuersus est. Et postquam mu-

tatus mẽte diu est flagellis astrictus, tunc eius anima carne soluta est.

De morte Crisorij & monachi cuiusdam Iconiæ. *Cap.* XXXVIII.

AT contrà Crisorius sicut probus propinquus illius, cuius iam superius memoriam feci, narrare consueuit, uir in hoc mundo ualde idoneus fuit, sed tantũ plenus uitijs quantum rebus, superbia tumidus, carnis suæ uoluptatibus subditus, in acquirendis rebus auaritiæ facibus accensus. Sed cum tot malis Dominus finẽ B ponere decreuisset, corporali hunc molestia percussit. qui ad extremum ueniens, eadem hora qua iam de corpore erat exiturus, apertis oculis uidit teterrimos uiros & nigerrimos spiritus coram se assistere, & uehementer imminere, ut ad inferni claustra eum raperent. Cœpit tremere, pallescere, sudare: & magnis uocib. inducias petere, filiumq; suum nomine Maximũ, quem ipse iam monachus monachum uidi, nimijs & turbatis uocib. uocare dicens: Maxime curre. Nunquam tibi mali aliquid feci, in fide tua me suscipe. Turbatus mox Maximus affuit, lugẽs ac perstre C pens familia conuenit. Eos autem quos ille insistẽtes sibi grauiter tolerabat, ipsi malignos spiritus uidere non poterant, sed eorum præsentiam, in confusione & pallore & tremore illius qui trahebatur, uidebant. Pauore autem tetræ eorum imaginis huc illucq; uertebatur in lectulo, iacebat in sinistro latere, aspectum eorum ferre non poterat, uertebatur ad parietem, ibiq; aderant. Cunq; constrictus nimis relaxari se iam posse desperaret, cœpit magnis uocibus clamare: Inducias uel usq; D mane, inducias uel usq; mane. Sed cũ hæc clamaret, in ipsis uocibus de habitaculo suæ carnis euulsus est. De quo nimirũ cõstat: quia pro nobis ista nõ pro se uiderit, ut eius uisio nobis proficiat, quos adhuc diuina patientia longanimiter expectat. Nam illi tetros spiritus ante mortẽ uidisse, & inducias petijsse quid profuit, q easdẽ inducias quas petiit, nõ accepit? Est etiam nunc apud nos Athanasius ex Isauria presbyter, qui in diebus suis Iconij rẽ terribilem narrat euenisse. Ibi nanque, ut ait, quoddã monasterium Thongolaton dicitur, id quo quidam monachus ma-

A gnæ æstimationis habebatur. Bonis quippe cernebatur moribus, atq; in omni sua actione compositus, sed sicut ex fine res patuit, longè aliter quàm apparebat, fuit. Nã cum ieiunare se cum fratribus demonstraret, occultè manducare consueuerat. Quod eius uitium fratres omnino nesciebant. Sed corporis superueniẽte molestia, ad uitæ extrema perductus est. qui cum iã esset in fine, fratres ad se omnes qui monasterio inerant, congregari fecit. At illi tali, ut putabant, uiro moriẽte, magnum quid ac delectabile se ab eo audire crediderant. quibus ipse afflictus & tremens cõpulsus est prodere, cui hosti traditus cogebatur exire. Nam dixit: Quando me uobiscum credebatis ieiunare, occultè comedebam: & ecce nunc ad deuorandum draconi traditus sum, qui cauda sua mea genua pedesq; colligauit: caput uerò suum intra meum os mittens, spiritum meũ ebibens extrahit. Quibus dictis statim defunctus est, atque ut pœnitendo se liberare potuisset, à dracone quẽ uiderat, expectatus nõ est. Quod nimirum constat, quia ad solam utilitatem audientium uiderit, qui eum hostem cui traditus fuerat, & innotuit, & non euasit.

PETRUS:

DOceri uellem, si post mortem purgatorius ignis esse credendus est.

An post mortem purgatorius ignis sit. *Caput* XXXIX.

Gregorius:

IN Euangelio dicit Dominus: Ambulate dum lucem habetis. Per prophetam quoque ait: Tempore accepto exaudiui te, in die salutis adiuui te. Quod Paulus apostolus exponens dicit: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Salomon quoq; ait: Quodcunque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erit apud inferos quo tu properas. Dauid quoq; ait: Quoniam in seculũ misericordia eius. Ex quibus nimirum sententijs constat: quia qualis hinc quisque egreditur, talis in iudicio præsentatur. Sed tamen de quibusdam leuibus culpis esse ante iudicium purgatorius ignis credendus est, pro eo quod ueritas dicit quia si quis in sancto spiritu blasphemiã dixerit, neque in hoc seculo remittetur ei, neque

Ioann. 12 *Esa.* 49 2. *Cor.* 6 *Eccles.* 9 *Ps.* 13 *Mat.* 12

neque in futuro. In qua sentētia datur intelligi quǫdam culpas in hoc seculo, quasdā uerò in futuro posse laxari. quod enim de uno negatur, consequens intellectus patet, quia de quibusdam conceditur. Sed tamen ut p̄dixi, hoc de paruis, minimisq́; peccatis fieri posse credendū est, sicut est assiduus ociosus sermo, immoderatus risus uel peccatum curæ rei familiaris: quæ uix sine culpa, uel ab ipsis igitur qui culpam qualiter declinare debeant, sciunt, aut in non grauibus rebus error ignorantiæ: quæ cuncta etiam post mortem grauant, si adhuc in hac uita positis minimè fuerint relaxata. Nam cum paulus dicat Christum esse fundamentum, atq; subiungat: Si quis superædificauerit super hoc fundamentum aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, fœnum, stipulam, uniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit: si cuius opus manserit quod superædificauit, mercedem accipiet: si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Quāuis hoc de igne tribulationis in hac nobis uita adhibito possit intelligi, tamen si q̄s hoc de igne futuræ purgationis accipiat, pensandum solicitè est quia illum per ignem dixit posse saluari, non qui super hoc fundamentum ferrum, æs, uel plumbum ædificat, id est peccata maiora, & idcirco duriora, atq; tunc iam insolubilia: sed lignum, fœnum, stipulam, id est peccata minuta atque leuissima, quæ ignis facilè consumat. Hoc tamen sciendum est: quia illic saltem de minimis nihil quisque purgationis obtinebit, nisi bonis hoc actibus in hac adhuc uita positus, ut illic obtineat promereatur.

1. Cor. 3

De anima Pascasii diaconi Cpa. XL.

NAm cum adhuc essem iuuenculus, atque in laico habitu constitutus, narrari à maioribus atq; scientibus audiui, quòd Pascasius huius Apostolicæ sedis diaconus, cuius apud nos rectissimi & luculenti de sancto spiritu libri extant, miræ sanctitatis uir fuerit, eleemosynarum maxime operibus uacans, cultor pauperum, & contemptor sui. Sed hic in ea cōtentione quæ inardescente zelo fidelium inter Symmachum atque Laurētium facta est, ad pontificatus ordinem Laurentium elegit, & omnium post unanimitate superatus, in sua tamen sententia usq; ad diē sui exitus perstitit, illum amando atq; præferendo, quem episcoporum iudicio præesse sibi Ecclesia refutauit. Hic itaq; cum tēporibus Symmachi Apostolicæ sedis præsulis esset defunctus, eius dalmaticam feretro superpositam dæmoniacus tetigit, statimq́; sanatus est. Post multum uerò tēporis Germano Capuano episcopo, cuius superius memoriam feci, medici pro corporis salute dictauerant, ut in Angulanis thermis lauari debuisset. qui ingressus easdem thermas, prædictum Pascasium diaconum stātem & obsequentem in caloribus inuenit. quo uiso uehementer extimuit, & quid illic tantus uir faceret, inquisiuit. Cui ille respondit: Pro nulla alia causa in hoc pœnali loco deputatus sum, nisi quia in parte Laurētii contra Symacum sensi. Sed quæso te, pro me Dominum deprecare. Atq; in hoc cognosces quòd exauditus sis, si huc rediens me non inueneris. Qua de re uir Domini Germanus se in p̄cibus strinxit, & post paucos dies rediit, sed iam dictum Pascasium in loco eodem minimè inuenit. Quia enim non malitiæ sed ignorātiæ errore peccauerat, purgari post mortem à peccato potuit. quod tamen credendum est, quia ex illa eleemosynarum suarum largitate hoc obtinuit, ut tunc posset promereri ueniam, cum iam nihil posset operari.

Petrus:

QVid hoc est quæso te, q̄ in his extremis temporib. tā multa de animab. clarescūt, q̄ antè latuerūt: ita ut aptis reuelationib. atq; ostēsionibus, uenturū seculū inferre se nobis atq; aperire uideatur?

Cur in extremis temporib. tam multa de animabus clarescūt, quæ antea latuerūt. Ca. XLI.

Gregorius:

ITa est, nam quantum præsens seculum propinquat ad finem, tantum futurū seculum ipsa iam quasi propinquitate tangitur, & signis manifestioribus aperitur. Quia enim in hoc cogitationes nostras uicissim minimè uidemus, in illo autem nostra in alterutrum corda conspicimus: quid hoc seculū nisi noctem, & quid futurum nisi diem dixerim? Sed quēadmodum cum nox finiri & dies incipit oriri, ante solis ortum simul aliquo modo tenebræ cum luce commixtæ sunt,

quousque discedentis noctis reliquiæ in luce diei subsequentis perfectæ uertantur: ita huius mundi finis iam cum futuri seculi exordio permiscetur, atque ipsæ reliquiarum eius tenebrę quadam iam rerum spiritalium permixtione translucent. Et quæ illius mundi sunt, multa iam cernimus, sed necdum perfectè cognoscimus: quia quasi in quodam mentis crepusculo hæc uelut ante solem uidemus.

Petrus:

PLacet quod dicis. Sed in tanto uiro Pascasio hoc animum ad inquisitionem mouet, quòd post mortem ad pœnalem locum ductus est, cuius feretri uestis tangi potuit, & malignus spiritus ab obsesso homine fugari.

Gregorius:

HAc in re magna debet omnipotentis Dei dispensatio, & quàm sit multiplex, agnosci. Cuius iudicio actum est, ut idem uir Pascasius & ipse intus ad aliquã tum temporis reciperet quod peccasset, & tamẽ ante humanos oculos mira per corpus suum post mortem faceret, qui ante mortem eis quoq; cognoscentibus pia opera fecisset: ut neque hi qui bona eius uiderant, & de eleemosynarum illius æstimatione fallerẽtur, neq; ipsi sine ultione laxaretur culpa, quam nec esse culpam credidit, & idcirco hãc fletibus nõ extinxit.

Petrus:

PErpendo quæ dicis: ueruntamen hac ratione constrictus, nõ solum quæ intelligo, sed etiam ipsa quæ in me non intelligo, cogor iam peccata formidare. Sed quæso te quia paulo superius sermo de locis pœnalibus inferni uersabatur ubinam esse infernum putamus. Super hanc terrã, an sub hac terra esse credendus est?

Vbi esse infernus credendus sit. Cap. XLII.

Gregorius:

HAc de re temerè diffinire nõ audeo. Nonnulli nanq; in quadam terrarũ parte infernum esse putauerunt. Alij uerò hunc sub terra esse æstimant. Sed tamẽ hoc animum pulsat: quia si idcirco infernũ dicimus, quia inferius iacet, quod terra à cœlo est, hoc esse debet infernus à terra. Vnde & fortasse per Psalmistam dicitur: Liberasti animam meam ex inferno inferiori: ut infernus superior in terra, infernus uerò inferior sub terra esse uideatur. Et Ioannis uox in æstimatione ista cõcordat, qui cum signatum librum septem sigillis uidisse se diceret: quia nemo inuentus est dignus neq; in cœlo, neq; in terra, neq; subtus terram aperire librum & soluere signacula eius, adiunxit: Et ego flebam multum. quem tamen librum postea per leonẽ de tribu Iuda dicit aperiri. Quo uidelicet libro quid aliud quàm sacra scriptura signatur? quam solus redemptor noster aperuit, qui homo factus moriendo, resurgendo, ascendendo, cuncta mysteria quæ in eo fuerant clausa patefecit. Et nullus in cœlo, quia neq; angelus, nullus in terra, quia neq; homo uiuens in corpore: nullus subtus terram dignus inuentus est, quia neq; animæ corpore exutæ aperire nobis præter Dominum sacri eloquij secreta potuerunt. Cum ergo ad aperiendum librum nullus sub terra inuentus dicitur, quid obstet non uideo ut sub terra infernus esse credatur.

Psal. 15

Apoc. 5

Petrus:

QVæso te: Vnus esse gehennæ ignis credendus est, an quanta peccatorũ diuersitas fuerit, tanta quoq; æstimanda sunt & ipsa incendia esse præparata?

Vtrum unus gehennæ ignis sit, an diuersi. Caput XLIII.

Gregorius:

VNus quidẽ est gehennæ ignis, sed nõ uno modo omnes cruciat peccatores. Vniuscuiusq; etenim quantum exigit culpa, tãta illic sentitur pœna. Nam sicut in hoc mundo sub uno sole multi consistunt, nec tamen eiusdem solis ardorem ęqualiter sentiunt: quia alius plus æstuat, atq; alius minus: ita illic in uno igne nõ unus est modus incendij: quia quod hic diuersitas corporum, hoc illic agit diuersitas peccatorum, ut & ignem non dissimilem habeant, & tamen eosdem singulos dissimiliter exurat.

Petrus:

NVnquid nam, quæso te, dicimus eos qui semel illic mersi fuerint, semper arsuros?

Si semper ardeant qui gehennæ incendijs deputantur. Cap. XLIIII.

Gregorius:

COnstat nimirum, & incunctanter uerum est: quia sicut finis nõ est gauddio bonorum,

bonorum, ita finis non erit tormento malorum. Nam cum ueritas dicat: Ibunt impii in supplicium æternum, iusti autem in uitam æternam: quia uerum est quod promisit, falsum proculdubio non erit quod minatus est Deus.

Mat. 25

Petrus:

QVid si quis dicat: Idcirco peccantibus æternam pœnam minatus est, ut eos à peccatorum perpetratione compesceret?

Gregorius:

SI falsum est quod minatus est, ut ab iniustitia corrigeret: etiam falsa est pollicitus, ut ad iustitiam prouocaret. Sed quis hoc dicere uel insanus præsumat? B Et si minatus est quod non erat impleturus, dum asserere eum misericordem uolumus, fallacem, quod dici nefas est, prædicare compellimus.

Petrus:

SCire uelim quomodo iustum sit ut culpa quæ cum fine perpetrata est, sine fine puniatur.

Gregorius:

HOc rectè diceretur, si districtus iudex non corda hominum, sed facta pensaret. Iniqui enim ideo cum fine deliquerunt: quia cum fine uixerunt. Nam C uoluissent utiq; si potuissent sine fine uiuere, ut potuissent sine fine peccare. Ostendunt enim quia in peccato semper uiuere cupiunt, qui nunquam desinunt peccare dum uiuunt. Ad magnam ergo iustitiã iudicantis pertinet, ut nunquam careant supplicio, qui in hac uita nunquam noluerunt carere peccato.

Petrus:

SEd nullus iustus crudelitate pascitur, & delinquens seruus à iusto domino idcirco cædi præcipitur, ut à nequitia corrigatur. Ad hoc ergo uapulat, ut emendari debeat. Iniqui autem gehennæ ignib. D traditi, si ad correctionem non perueniũt, quo fine semper ardebunt?

Gregorius.

OMnipotens Deus, quia pius est, miserorum cruciatu nõ pascitur, quia uerò iustus est, ab iniquorum ultione in perpetuum non sedatur. Sed iniqui omnes æterno supplicio deputati, sua quidem iniquitate puniuntur, & tamen ad aliquid ardebunt: scilicet ut iusti omnes & in Deo uideant gaudia A quæ percipiunt, & in illis respiciant supplicia quæ euaserunt: quatenus tanto magis in æternum gratiæ diuinæ debitores se esse cognoscant, quanto in æternũ mala puniri conspiciunt, quæ eius adiutorio uicerunt.

Petrus:

ET ubi est quod sancti sint si pro inimicis suis quos tunc ardere uident, non orabunt, quibus utiq; dictum est: pro inimicis uestris orate?

Gregorius:

PRo inimicis suis orant eo tẽpore quo possunt ad fructuosam pœnitentiam eorum corda conuertere, atq; ipsa conuersione saluare. Quid enim aliud pro inimicis orandum est, nisi hoc quod Apostolus ait: Vt det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendum ueritatem, & resipiscant à diaboli laqueis, à quo capti tenentur ad ipsius uoluntatem.

Petrus:

PLacet quod dicis. Et quomodo pro illis tunc orabũt qui iam nullatenus possunt ad iustitiæ opera ab iniquitate commutari?

Gregorius:

EAdem itaque causa est cur non oretur tunc pro hominibus igni æterno dãnatis, quæ nunc etiam causa est ut non oretur pro diabolo angelisq; eius æterno supplicio deputatis. Quæ nunc etiam causa est, ut non orent sancti homines pro hominibus infidelibus, impiisq; defunctis, quia pro eis utiq; quos æterno deputatos supplicio iam nouerunt, ante illum iudicis iusti conspectum orationis suę meritum cassari refugiunt. Quod si nunc quoque uiuentes iusti mortuis & damnatis iniustis minimè compatiũtur, quando adhuc aliquid iudicabile de sua carne sese perpeti etiam ipsi nouerunt: quanto districtius tunc iniquorum tormenta respiciunt, quando ab omni uitio corruptionis exuti, ipsi iam iustitiæ uicinius atq; arctius inhærebunt? Sic quippe eorum mentes per hoc quod iustissimo iudici inhærent, uis distinctionis absorbet, ut omnino eis non libeat, quicquid ab illius æternæ regulæ subtilitate discordat.

Petrus:

NOn est iam quod respondere debeã apertæ rationi. Sed hæc nunc quæstio mentem mouet, quomodo anima

ma immortalis dicitur, dum constet ꝙ in perpetuo igne moriatur?

Quomodo anima immortalis dicitur, si constat ꝙ mortis dãnatione puniatur. Cap. XLV.

Gregorius:

QVia duobus modis uita dicit, duobus etiam modis mors debet intelligi. Aliud nanq; est ꝙ in Deo uiuimus, aliud uero quod in hoc quod cõditi uel creati sumus: id est, aliud beatè uiuere atque aliud est essentialiter. Anima itaq; & mortalis esse intelligitur, & immortalis. Mortalis quippe, quia beatè uiuere amittit: immortalis autem, quia essentialiter uiuere nunq̃ desinit, & naturæ suę uitã perdere non ualet, nec cum in perpetua fuerit morte damnata. Illic enim posita beata esse perdit, & esse nõ perdit. Qua ex re cogitur semper ut & mortem sine morte, & defectum sine defectu, & finem sine fine patiatur: quatenus ei & mors immortalis sit, & defectus indeficiens, & finis infinitus.

Petrus.

QVis hanc tam inexplicabilem damnationis sententiam, cuiuslibet sit operis, ad exitum ueniens non pertimescat, quando etsi iam nouit quod egit adhuc tamen facta illius quàm subtiliter iudicentur, ignorat?

De quodam sancto uiro qui ueniens ad mortem expauit. Cap. XLVI.

Gregorius:

VT asseris, ita est Petre. Sed plerunque de culpis minimis ipse solus pauor egredientes iustorum animas purgat, sicut narrari de quodam sancto uiro mecum frequenter audisti. qui ad mortem ueniens uehemẽter timuit, sed post mortẽ discipulis in stola candida apparuit, & quam prę clarè sit susceptus indicauit.

Quòd quidam ne in morte timeant reuelatione roborantur. Et de Antonio, & Merulo, & Ioanne monachis. Cap. XLVII.

NOnnunqnam uerò oĩpotens Deus trepidantium mentes quibusdam prius reuelationibus roborat, ut in morte minimè pertimescant. Nam quidam mecum in monasterio frater Antonius nomine uiuebat, qui multis quotidianis lachrymis ad gaudia patriæ cœlestis anhela A bat. Cumque studiosissimè, & magno feruoris desiderio sacra eloquia meditaretur, non in eis uerba scientiæ sed fletum compunctionis inquirebat. Quatenus per hæc excitata mens eius inardesceret, & ima deserens ad regionem cœlestis patriæ per contemplationem uolaret. Huic per uisionem nocturnam dictum est: Paratus esto, quia Dominus iussit migrare te. Cumque ille non habere se sumptus ad migrandum diceret: responsum protinus audiuit dicens: Si de peccatis tuis agitur, dimissa sunt. Quod cum semel audisset, &

B magno adhuc metu trepidaret, nocte quoque alia eisdem uerbis est admonitus. Tũc post quinque dies febre correptus, cunctis fratribus orantibus flentibusque defunctus est.

ALius etiam frater in eodem monasterio Merulus dicebatur, uehementer lachrymis atque eleemosynis intentus. Psalmodia uerò ex ore illius penè nullo tempore cessare consueuerat, excepto cum aut alimentum corpori, aut membra dedisset sopori. Huic nocturna uisione apparuit quòd ex albis floribus corona de cœlo in caput illius descendebat. Qui mox

C molestia corporis occupatus, cum magna securitate animi atque hilaritate defunctus. Ad cuius sepulchrum dum Petrus, qui nũc monasterio meo præest, sibi sepulturam facere post annos quatuordecim uoluisset, tanta, ut asserit, de eodem sepulchro illius fragrantia suauitatis emanauit ac si illic florum omnium fuissent odoramenta congregata. Qua ex re manifestè patuit quàm uerum fuit quod per nocturnam uisionem uidit.

IN eodem quoque monasterio alius qui

D dam Ioannes dictus est, magnæ indolis adolescens, qui ætatem suam intellectu & humilitate, & dulcedine & grauitate trãsigebat. Huic ęgrotanti atque ad extremũ deducto, per nocturnam uisionem quidã senex apparuit, & hunc uirga tetigit, eiq; dixit: Surge. Ex hac enim molestia modo minimè morieris, sed paratus esto quia longum tempus hic facturus non eris. Qui dum iam esset à medicis desperatus, repentè sanatus est atque conualuit. Rem quam uiderat, narrauit, seque per bienniũ in Dei seruitio, sicut prædixi, ultra ætatis suæ annos exhibuit. Ante hoc aũt triennium,

nium, cum quidã frater fuisset mortuus, atque in eiusdem monasterij cimiterio à nobis sepultus, cunctis nobis ab eodem cimiterio exeuntibus idem Ioannes, sicut postmodũ pallens & tremens indicauit, illic nobis discedentibus inuentus, ab eodem fratre qui mortuus fuerat de sepulchro uocatus est. Quod mox etiam subsequens finis edocuit. Nam post dies decem inuasus febribus, carne solutus est.

Petrus:

DOceri uelim si hoc quod per nocturnas uisiones ostendit, debeat obseruari.

An obseruanda sint somnia: & quot sint modi somniorum. *Cap. XLVIII.*

Gregorius:

IN hoc Petre sciendum est, quia sex modis tangunt animum imagines somniorum. Aliquando nanq; somnia uentris plenitudine uel inanitate, aliquando uerò illusione, aliquando cogitatione simul & illusione, aliquando reuelatione, aliquando autem & cogitatione simul & reuelatione generantur. Sed duo quæ primò diximus, omnes experimento cognoscimus: subiuncta autem quatuor, in sacræ scripturæ paginis inuenimus. Somnia etenim nisi plerunq; ab occulto hoste per illusionem fierent, nequaquam hoc uir sapiens indicaret. dicens. Multos enim errare fecerunt somnia, & exciderunt sperantes in illis. Et iterum: Non augurabimini, nec obseruabitis somnia. Quibus profectò uerbis cuius sint detestationis ostenditur quæ augurijs coniunguntur. Rursum nisi aliquando ex cogitatione simul & illusione procederent, uir sapiens minimè dixisset: Multas curas sequuntur somnia. Et nisi aliquando somnia ex mysterio reuelationis orirentur, nec Ioseph præferendum se fratribus somnio uideret, nec sponsum Mariæ, ut ablato puero in Aegyptum fugeret, per somnium angelus admoneret. Rursum nisi aliquando ex cogitatione simul & reuelatione procederent, nequaquam Daniel propheta Nabuchodonosor uisionem disserens, à radice cogitationis inchoasset, dicens: Tu rex cœpisti cogitare in strato tuo quid esset futurũ post hæc, & qui reuelat mysteria, ostendit tibi quæ uentura sunt. & paulo post: Videbas, & ecce quasi statua una grandis, statua illa magna & statura sublimis stabat

Eccl. 34 Leui. 19 Eccle. 5

A contra te, &c. Daniel itaq; dixit somniũ & implendum reuerenter insinuat, & ex qua ortum sit cogitatione manifestat: patenter ostenditur, quia hoc plerunq; ex cogitatione simul & reuelatione generetur. Sed nimirum, cum somnia tot rerum qualitatibus alternent, tanto eis credi difficilius debet, quanto & ex quo impulsu ueniant facilius non elucet. Sancti autem uiri inter illusiones atque reuelationes ipsas uisionum uoces aut imagines quodã intimo sapore discernunt: ut sciant uel B quid à bono spiritu percipiant, uel quid ab illusore patiantur. Nam si erga hæc mens cauta non fuerit, per deceptorem spiritum multis se uanitatibus immergit qui nonnunquam solet multa uera prædicere, ut ad extremum ualeat animam ex una aliqua falsitate laqueare.

De quodam cui per somnium longa uitæ spatia promissa sunt, & in breui tempore morte resecata. *Cap. XLIX.*

C SIcut cuidam nostrum nuper certum est contigisse, qui dum somnia uehementer attenderet, ei per somnium longa spatia huius uitæ promissa sunt. Cumq; multas pecunias pro longioris uitæ stipendijs collegisset, ita repentè defunctus est ut intactas omnes relinqueret, & ipse secum nihil ex bono opere portaret.

Petrus:

QVis ille sit memini. sed quæso te ea quæ cœpimus exequamur. Putamus ne animabus aliquid prodesse si mortuorũ corpora fuerint in Ecclesiis sepulta: D

An prosit animabus si mortuorum corpora in Ecclesia fuerint sepulta. *Cap. L.*

Gregorius:

QVos grauia peccata nõ deprimunt, hoc prodest mortuis si in Ecclesia sepeliantur, quod eorum proximi, quoties ad eadem sacra loca conueniunt suorũ quorũ sepulchra conspiciunt, recordantur, & pro eis Domino preces fundũt, Nam quos peccata grauia deprimunt, non ad absolutionem potius quam ad maiorem damnationis cumulum eorum corpora in Ecclesiis ponuntur. Quod melius ostẽdere poterimus, si ea quæ diebus nostris gesta sunt, breuiter enarremus.

De

De quadam sanctimoniali fœmina in Ecclesia sancti Laurentij sepulta, quæ dimidia apparuit incensa. *Cap.* LI.

VIr nanq; uitæ uenerabilis Felix Portuensis episcopus, in Sabinensi prouincia ortus atque nutritus est. qui quãdã sanctimonialem fœminã in loco eodẽ fuisse testatur, quæ carnis quidem continentiam habuit, sed linguæ procacitatem atq; stultiloquium non declinauit. Hæc igitur defuncta, atq; in Ecclesia sepulta est. Eadem autem nocte custos eiusdem Ecclesiæ per reuelationem uidit, quia deducta ante sacrum altare per mediũ secabatur, & pars una illius igne cremabatur, & pars altera intacta remanebat. cumq; hoc surgens mane fratribus narrasset, & locum ostenderet in quo fuerat igne consumpta, ipsa flammæ combustio ita ante altare in marmoribus apparuit, ac si illic eadem fœmina igne corporeo fuisset concremata. Qua ex re aperte datur intelligi, quia hi quibus peccata dimissa nõ fuerint, ad euitandũ iudicium sacris locis post mortem non ualeant adiuuari.

De Valerani patricij sepultura. *Cap.* LII.

IOannes quoq; uir magnificus in hac urbe locum præfectorum seruans cuius grauitatis atque ueritatis sit, nouimus: qui mihi testatus est Valerianum patriciũ in ciuitate quæ Brixia dicitur fuisse defunctum. Cui eiusdem ciuitatis Episcopus, accepto precio locum in Ecclesia præbuit, in quo sepeliri debuisset. Qui uidelicet Valerianus usq; ad ætatem decrepitam leuis ac lubricus extitit, modũq; suis prauitatibus ponere contempsit. Eadem uero nocte qua sepultus est, beatus Faustinus martyr, in cuius Ecclesia corpus illius fuerat humatũ, custodi suo apparuit dicens: Vade & dic episcopo ut projiciat hinc fœtentes carnes quas hic posuit: quod si non fecerit, die trigesimo ipse morietur. Quam uisionem custos Episcopo timuit confiteri, & rursus admonitus declinauit. Die aũt trigesimo eiusdem ciuitatis Episcopus cum uespertina hora sanus atq; incolumis ad lectum redijsset, subita & inopinata morte defunctus est.

De corpore Valentini ab Ecclesia mortem projecto. *Caput* LIII.

ADest quoque in præsenti uenerabilis frater Venantius, Lunensis episcopus, & magnificus Liberius uir nobilissimus atque ueracissimus, q se scire suosq; homines interfuisse testantur: eam rem quam narrant nuper in Genuensi urbe contigisse. Ibi nanque, ut dicunt, Valentinus nomine Ecclesię Mediolanensis defensor, defunctus est, uir ualde lubricus & cunctis leuitatibus occupatus, cuius corpus in ecclesia beati martyris Syri sepultũ est. Nocte autem media in eadem Ecclesia factę sunt uoces ac si quis uiolenter ex ea expelleretur, atq; traheretur foras. Ad quas nimirum uoces cucurrerunt custodes, & uiderunt duos quosdam teterrimos spiritus, qui eiusdem Valentini pedes quadã ligatura strinxerãt, & eũ ab Ecclesia clamantẽ ac nimiũ uociferantem foras trahabãt, q uidelicet exterriti ad sua strata reuersi sunt. Mane autem facto aperientes sepulchrum in quo idem Valentinus positus fuerat, eius corpus non inuenerunt. Cumq; extra Ecclesiam quærerent ubi projectum esset, inuenerunt hoc in sepulchro alio positum, ligatis adhuc pedibus, sicut ab Ecclesia fuerat abstractum. Ex qua re Petre collige, q̃a his quos peccata grauia deprimũt, si in sacro loco sepeliri se faciant, restat ut etiam de sua præsumptione iudicentur: quatenus eos sacra loca non liberent, sed etiam culpa temeritatis accuset.

De tinctoris corpore in Ecclesia sepulto, post non inuento. *Cap.* LIIII.

NAm quid quoq; in hac urbe contigerit tinctorum q hic habitãt, multitudo testatur, quod quidam artis eorum primus cum defunctus fuisset, in ecclesia beati Ianuarij martyris iuxta portam sancti Laurentij à cõiuge sua sepultus est. Sequenti autem nocte ex eadem sepultura audiente custode eius spiritus cœpit clamare: Ardeo, ardeo. Cum uero diu has duas uoces emisisset, custos hoc eius nunciauit uxori. Vxor uero illius eos q diligẽter inspicerẽt artis eiusdẽ uiros trãsmisit ad Ecclesiã, uolens congnoscere qualiter eius corpus esset in sepulchro de quo talia clamaret. qui aperientes sepulchrum uestimenta quidem intacta repererũt, quæ nunc usque in eadem ecclesia pro eiusdem causæ testimonio seruantur, corpus

uerò

uerò illius omnino nõ inuenerunt, ac si in sepulchro eodem positum non fuisset. Qua ex re colligendum est, qua ultione anima eius damnata sit, cuius & caro est ab ecclesia proiecta. quid igitur sacra loca sepultis prosunt, quando hi qui indigni sunt, ab eisdẽ sacris locis diuinitus proijciuntur?

Petrus:

QVidnam ergo esse poterit quod mortuorum ualeat animabus prodesse?

Quid sit quod post mortem ualeat ad absolutionem animas adiuuare: & de Centumcellensi presbytero qui à cuiusdam spiritu petitus est, ut per sacram hostiam post mortem potuisset adiuuari: & de anima Iusti monachi. Cap. LV.

Gregorius:

SI culpæ post mortem insolubiles non sunt, multorũ solet animas etiam post mortem sacra oblatio hostiæ salutaris adiuuare: ita ut hanc nõnunquã ipsæ defunctorũ animæ expetere uideantur. Nã prædictus Felix episcopus à quodam uitæ uenerabilis presbytero, qui usq; ante biennium uixit, & in diœcesi Centullẽsis urbis habitabat, atq; ecclesiæ beati Ioãnis, quæ in loco qui dicitur Tauriana sita est, præerat: cognouisse se asserit ꝙ idem presbyter in eodẽ loco in quo aquæ calidæ uapores nimios faciunt, quoties corporis necessitas exigebat lauari consueuerat. Vbi dũ die quadam fuisset ingressus, inuenit quendã incognitum uirum ad suum obsequiũ præparatũ, qui sibi de pedibus calceamẽta abstraheret, uestimenta susciperet, & exeunti de caloribus sabana præberet, atque omne ministeriũ cũ magno famulatu perageret. Cumq; hoc sæpius fieret, idẽ presbyter die quadã ab balnea iturus intra semetipsum cogitans dixit: Viro illi qui mihi solet tam deuotissimè ad lauandum obsequi, ingratus apparere nõ debeo: sed aliquid me necesse est ei pro munere portare. Tunc duas secũ oblationũ coronas detulit. Qui mox ut peruenit ad locũ hominẽ inuenit, atq; ex more eius obsequio in omnibus usus est. Lauit itaque, & cum iã uestitus uoluisset egredi, hoc quod secum detulerat, obsequenti sibi uiro pro benedictione obtulit, petens A ut benignè susciperet, quod ei gratia charitatis offerret. Cui ille mœrẽs afflictusq; respondit: Mihi ista quare das pater? Iste panis sanctus est, ego hunc manducare non possum. Ego etenim quem uides, huius loci dominus aliquando fui, sed pro culpis meis hic post mortem deputatus sum. Si autem mihi præstare uis, omnipotenti Deo pro me offer hunc panem, ut pro peccatis meis interuenias. Et tunc exauditum te esse cognosce, cum huc ad lauandum ueneris, & me minimè repereris. B In quibus uerbis disparuit, & is qui homo esse uidebatur, euanescendo innotuit, quia spiritus fuit. Idem uerò presbyter hebdomada continua se pro eo in lachrymis afflixit, salutarem hostiam quotidie obtulit, & reuersus post ad balneum eum iam minime inuenit. qua ex re quãtũ prosit animabus immolatio sacræ oblationis ostenditur, quando hanc & ipsi mortuorũ spiritus à uiuentibus petũt, & signa indicant quibus per eam absoluti uideantur.

NEq; hoc silendũ puto quod actũ in meo monasterio ante hoc trienniũ reminiscor. quidã nanque monachus Iustus nomine, medicinali arte fuerat imbutus, C qui mihi in eodem monasterio constituto sedulè obsequi, atque in assiduis ægritudinibus meis excubare consueuerat, Hic itaq; languore corporis præuẽtus ad extremum deductus est. Cui in ipsa sua molestia frater germanus nomine Copiosus seruiebat, qui ipse quoque nũc in hac urbe per eandem medicinæ artem temporalis uitæ stipẽdia sectatur. Sed prędictus Iustus cum iam se ad extremum peruenisse cognouisset, eidẽ Copioso fratri suo, quia occultatos tres aureos haberet, in- D notuit. quod nimirum fratribus non potuit cælari, sed subtiliter indagantes, atque illius omnia medicamenta perscrutantes, eosdem tres aureos inuenerũt absconsos in medicamine. quod mox ut mihi nunciatum est tantum malũ de fratre qui nobiscum communiter uixerat, æquanimiter ferre nõ ualui: quippe quia eiusdem mei monasterij semper regula fuerat, ut cuncti fratres ita communiter uiuerent, quatenus eis singulis nulla habere propria liceret. Tunc nimio mœrore percussus cogitare cœpi, uel quid

ad purgationē morientis facerē, uel quid ad exemplū uiuentibus fratribus prouiderem. Precioso igitur eiusdē monasterij præposito ad me accersito dixi: Vide ut nullus ex fratribus se ad eū morientē iungat, nec sermonem consolationis ex cuiuslibet eorū ore percipiat, sed cū in morte constitutus fratres exquisierit, ei suus carnalis frater dicat, quia propter aureos quos occultatos habuit, à cunctis fratribus abominatus sit: ut saltem in morte de culpa sua mentē ipsius amaritudo transuerberet, atq; à peccato quod perpetrauit, purget. Cùm uerò mortuus fuerit, corpus illius cū fratrum corporibus non ponatur, sed quolibet in sterquilino fossam facite, & in ea corpus eius proijcite: ibiq; super eū tres aureos quos reliquit, iactate, omnes simul clamantes: Pecunia tua tecum sit in perditione, & sic eum terra operire. In quibus utrisq; rebus, unā morienti, alterā uerò uolui prodesse fratribus uiuentibus: ut & illū amaritudo mortis à culpa solubilem faceret, & istos auaritiæ tanta damnatio terreret, atque à culpa prohiberet: quod ita factum est. Nam cum idem monachus peruenisset ad mortem, atq; anxiè se quæreret commendari fratribus, & nullus è fratribus ei applicari & loqui dignaretur, ei carnalis frater cur ab omnibus fratribus esset abominatus, indicauit. Qui protinus de reatu suo uehementer ingemuit, atque in ipsa sua tristitia è corpore exiuit, qui ita est sepultus ut dixeram. Sed fratres omnes ex eadem eius sententia conturbati, cœperunt singuli extrema quæq; & uilia, & quæ eis habere regulariter semper licuerat, ad me diū proferre, uehementerq; formidare, ne quid apud eos esset unde reprehendi potuissent. Cùm uerò post mortem eius triginta iam essent dies euoluti, cępit animus meus defuncto fratri cōpati, eiusq; cum dolore graui supplicia pensare, & si quod esset ereptionis eius remediū quærere. Tunc euocato ad me eodem Precioso monasterij mei præposito tristis dixi: Diu est quòd frater ille qui defunctus est, in igne cruciatur: debemus ei aliquid charitatis impendere, & eum in quantum possumus ut eripiatur adiuuare. Vade itaque, ab hodierna die diebus triginta continuis offerre pro eo sacrificium stu-

A de, ut nullus omnino prætermittatur dies, quo pro absolutione illius hostia salutaris nō offeratur. Qui protinus abscessit, & dictis paruit. Nobis autem alia curantibus atque dies euolutos non numerantibus, idem frater qui defunctus fuerat, nocte quadam fratri suo germano copioso per uisionem apparuit. Quem ille cùm uidisset, inquisiuit dicens: Quid est frater quomodo es? Cui respondit: Nunc usque malè fui, sed iam modò bene sum, quia hodie communionem recepi. Quod
B idem Copiosus pergens protinus indicauit fratribus in monasterio. Fratres uerò sollicitè computauerunt dies, & ipse dies exstiterat, quo pro eo tricesima oblatio fuerat impleta. Cumq; & Copiosus nesciret quid pro eo fratres agerēt, & fratres ignorassent, quid de illo Copiosus uidisset, uno eodemq; tempore dum cognoscit ille quid isti egerant, atque isti cognoscunt quid ille uiderat, concordante simul uisione & sacrificio, res apertè claruit, quia frater qui defunctus fuerat, per salutarem hostiam euasit supplicium.

Petrus:

C MIra sunt ualde quæ dicis, & non mediocriter lęta.

De uita & trāsitu Cassij episcopi. Capit. LVI.

Gregorius:

NE nobis in dubium ueniant uerba mortuorū confirmant hæc facta uiuentium. Nam uir uitæ uenerabilis Cassius Narniēsis episcopus qui quotidianū offerre consueuerat Deo sacrificium, seq; in lachrymis inter ipsa sacrificiorum arcana mactabat, mandatum Domini per cuiusdam sui uisionem presbyteri suscepit, dicens: Age quod agis, operare quod
D operaris: non cesset pes tuus, non cesset manus tua: natali Apostolorum uenies ad me, & retribuam tibi mercedem tuam. Qui post annos septē ipso natalitio Apostolorum die cum missarum solennia peregisset, & mysteria sacræ communionis accepisset, è corpore exiuit.

De quodam ab hostibus capto, cuius uincula oblationis hora soluebantur. Et de Baraca nauta per salutarem hostiam à naufragio liberato. Cap. LVII.

HOc quoque quod audiuimus quendā apud hostes captiuitate positum,

&

& in uinculis religatum fuisse, pro quo sua coniunx diebus certis sacrificiũ offerre cõsueuerat. qui lógo post tẽpore ad cõiugem reuersus, quibus diebus eius uincula soluerentur, innotuit: eiusq; cõiunx illos fuisse dies in quibus pro eo sacrificium offerebat recognouit.

EX alia etiam re quæ nobis ante annos septem gesta est, certissimè confirmatur. Agathus.n. Panormitanus episcopus, sicut fideles mihi ac religiosi uiri multi testati sunt atq; testat' cũ beatæ memorię antecessoris mei tempore iussus esset ut Romam ueniret, uim nimiæ tempestatis pertulit, ita ut se ex tanto undarum periculo euadere posse diffideret. Nauta uerò illius Baraca nomine, q nũc eiusdem Ecclesiæ clericatus officio fungitur, post nauem carabum regebat, ruptoq; fune cum eodem carabo quem regebat, inter undarum cumulos repentè disparuit. Nauis autem cui episcopus præerat, tandem post multa pericula ad Vsticã insulam fluctibus quassata peruenit. Cũque die tertio Episcopus nautam qui ab eo abreptus in carabo fuerat, in nulla maris parte uideret apparere, uehementer afflictus mortuum credidit, sed per obsequium charitatis uiuo unum quod mortuo debebat, impendit: & omnipotenti deo pro absolutione eius animæ offerre sacrificium uictimæ salutaris iubet. Quo oblato restaurata naue perrexit ad Italiã. Cumque ad Romanum portum uenisset illic nautam repetit quem mortuum putabat. Tũc inopinata exultatione gauisus est, & eũ qualiter tot dieb. in illo tanto maris periculo uiuere potuisset, inquisiuit. Qui uidelicet indicauit quoties in illius tempestatis fluctibus cum eodem quem regebat, fuisset carabo uersatus, qualiter cum illo undis pleno natauerat: & quoties eo a superiori parte deorsum uerso ipse carinæ eius supersederet, adiungens cum diebus ac noctibus hoc incessanter faceret, iãq; eius uirtus funditus ex fame simul & labore cecidisset, quo eum ordine diuina misericordia seruauerit, indicauit. Etenim qđ etiã nunc usq; testatur dicens: Laborans in fluctibus atq; deficiens, subitò mentis põdere sum granatus, ita ut neq; uigilare me crederem, neq; depressus somno essẽ: & ecce in codẽ A medio mari me posito quidã apparuit q mihi panẽ ad refectionẽ detulit. Quem mox ut comedi, uires recepi, nec longe post nauis transiens affuit, quæ me ab illo undarum periculo suscepit atq; ad terrã deduxit. Quod scilicet Episcopus audiẽs requisiuit diẽ, atq; illũ fuisse diem reperit, quo ꝓ eo pśbyter in Vstica insula deo oĩpotẽti hostiã sacrę oblationis immolauit.

Petrus:

EA quę narras, ipse quoq; in Sicilia positus agnoui.

Gregorius:

B IDeirco credo quia hoc tam apertè cum uiuentibus ac nescientibus agitur, ut cunctis hæc agentibus ac nescientib. ostẽdatur: quia si insolubiles culpæ non fuerint, ad absolutionẽ ꝓdesse etiã mortuis uictima sacræ oblationis possit. Sed sciendum est quia illis sacræ uictimæ mortuis prosunt, qui hic uiuendo obtinuerunt, ut eos etiam post mortem bona adiuuent quæ hic pro ipsis ab alijs fiunt.

De uirtute ac mysterio uictimæ salutaris.

Cap. LVIII.

C INter hæc autem pensandum est quòd tutior sit uia ut bonum quod quisque post mortem suam sperat agi per alios, agat ipse dum uiuit per se. Beatius quippe est liberum exire, quàm post uincula libertatem quærere. Debemus itaq; pręsens seculum uel quia iam conspicimus defluxisse, tota mẽte contemnere, quotidiana deo lachrymarum sacrificia, quotidianas carnis eius & sanguinis hostias immolare. Hæc nanq; singulariter uictima ab ęterno interitu animã saluat, quæ illã nobis mortẽ unigeniti per mysterium reparat: Rom. 1.
D qui licet resurgens à mortuis iam nõ moritur, & mors ei ultrà non dominabitur, tamen in semetipso immortaliter atq; incorruptibiliter uiuens, pro nobis iterum in hoc mysterio sacræ oblationis immolatur. Eius quippe ibi corpus sumitur, eius caro in populi salutem partitur, eius sanguis nõ iã in manus infidelium, sed in ora fideliũ funditur. Hinc ergo pensemus, quale sit pro nobis hoc sacrificium quod pro absolutione nostra passionem unigeniti filij semper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis uocem cœlos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio

sterio angelorum choros adesse, summis A ima sociari, terrena cœlestib. iūgi, unum quoq; ex uisibilib. atq; inuisibilib. fieri?

De affligendo corde inter sacrā mysteria, & de mentis custodia post compunctionē. Ca. LIX.

SEd necesse est ut cum hæc agimus, nosmetipsos Deo in cordis cōtritione mactemus, quia q passionis dominicæ mysteria celebramus, debemus imitari quod agimus. Tunc ergo uerè pro nobis hostia erit Deo, cùm nosipsos hostiam fecerimus. Sed studendum nobis est ut etiā post orationis tempora in quantum Deo B largiente possumus in ipso animum suo pondere & uigore seruemus, ne pòst cogitatio fluxa dissoluat, ne uana menti lætitia surrepat, & lucrū compunctionis animā per incuriam fluxæ cogitationis perdat. Sic quippe quod poposcerat, Anna obtinere meruit, quia se post lachrymas in eodem mentis uigore seruauit. De qua nimirum scriptum est: Vultusq; eius nō sunt amplius in diuersa mutati. Quæ igitur non est oblita quod petijt, non est priuata munere quod poposcit.

De relaxendis culpis alienis, ut nostræ relaxentur. C *Caput LX.*

SEd inter hæc sciendum est, quia ille rectè sui delicti ueniā postulat, qui prius hoc quod in ipso delinquitur, relaxat. Munus enim non accipitur, nisi antè discordia ab animo repellatur, dicente ueritate: Matt. 5 Si offers munus tuum ante altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliqd aduersum te, relinque munus tuū ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum. qua in re pensandum est cum omnis culpa munere soluatur, quàm grauis est culpa discordiæ, pro qua nec munus accipitur. Debemus itaque ad proximū, quamuis longè positum, longéq; disiunctum, mente ire, eiq; animum subdere, humilitate illum ac beneuolentia placare: ut scilicet conditor noster dum tale placitum nostræ mentis aspexerit, à peccato nos soluat, qui munus pro culpa sumit. Veritatis aūt uoce attestante didicimus, quia seruus qui decem milia talenta debebat, cùm pœnitentiam ageret, absolutionē debiti à Domino accepit. Sed Mat. 18 quia conseruo suo centum sibi denarios debenti, debitum non dimisit, & hoc est iussus exigi quod ei fuerat iā dimissum. Ex quibus uidelicet dictis constat, quia si hoc quod in nos delinquitur, ex corde non dimittimus, & illud rursus exigitur quod nobis iam per pœnitentiam dimissum fuisse gaudebamus. Igitur dum per indulti temporis spatium licet, dum iudex sustinet, dum conuersionem nostrā is qui culpas examinat, expectat, conflemus in lachrymis duritiam mentis, formemus in proximis gratiam benignitatis. Et audenter dico, quia salutari hostia post mortem non indigebimus, si ante mortem Deo ipsi hostia fuerimus.

B. Gregorij operum primi Tomi finis.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sſſ Ttt Vuu Xxx.

Omnes sunt quaterniones præter A qui est duernus.

INDEX OPERVM B. GREGORII MAGNI,

CONTINENS RERVM, VERBORVM, DICTORVM, sententiarumq; obseruationes: Vbi prior numerus tomum, posterior paginam, literæ uerò columnæ regionem designat.

achab

utilitas.

cur

C

commoues

ciuitas

cœlum

cognoscimus

concionator

contem-

conuerti

D

dæmones

delectationes

deo

deus

diuina

dominari

ecclesia

ecclesiæ

uide

electi

F

Fabricam

gentes

H

helias

imperat[...]

iniqui

isaac

 iudæa

iudæi

L

lana

leuita

mauricius

N

onager

orandum

peccatum

Q

R

sclauorum

uide

uide

FINIS.

LOCORVM SACRAE SCRIPTVRAE PASSIM A B. GREGORIO IN HOC Volumine expositorum, Index.

maledi-

egressa

auertisti

cum

oculi

quàm

uerbum

ecce

beati

qui

recepi-

Iesus

templum

m perfecta

FINIS.

